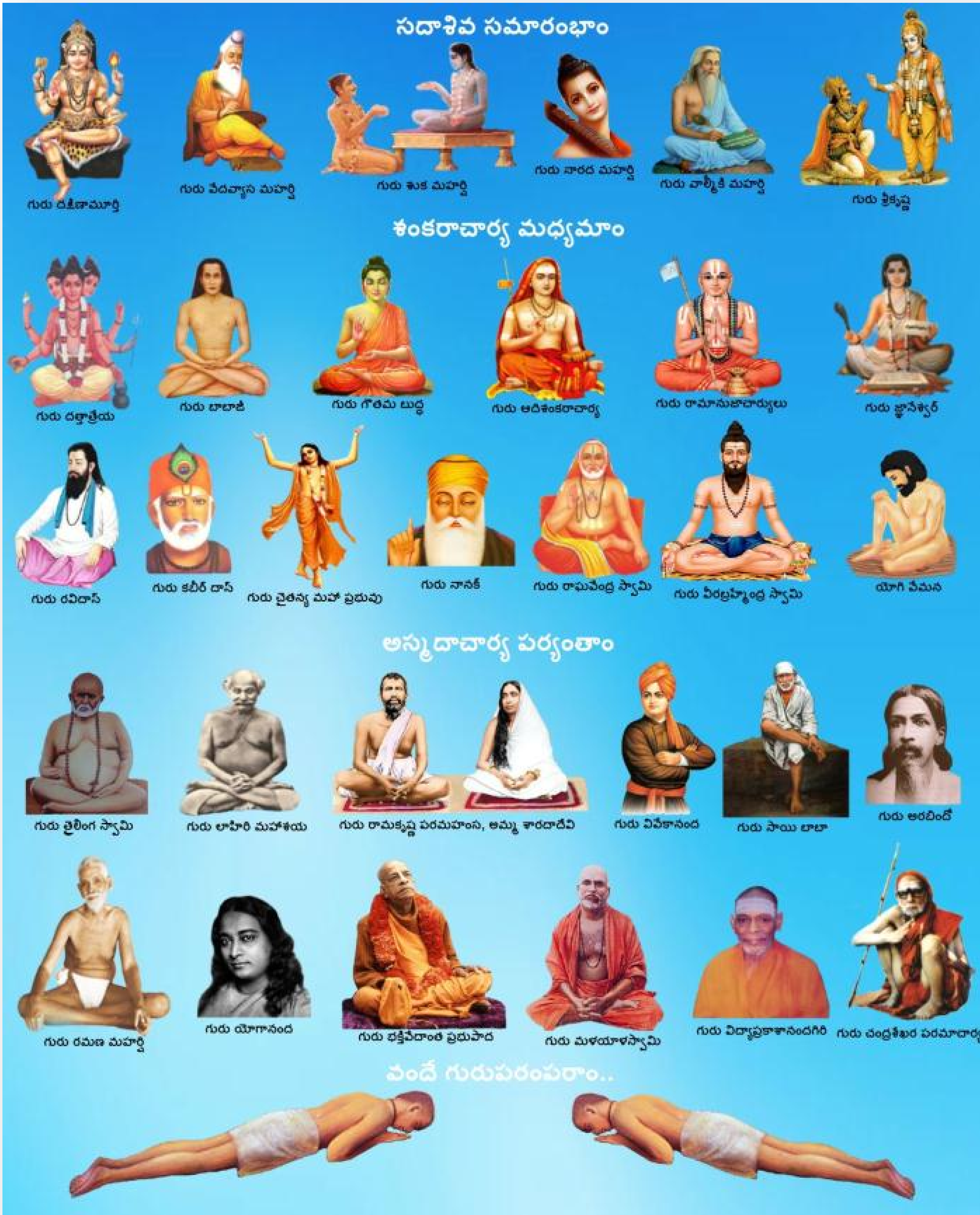

వేదాంగాలు
నిఘంటువు
సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు-5

సదాశివ సమారంభాం
గురు దక్షిణామూర్తి
గురు వేదవ్యాస మహర్షి
గురు శుక మహర్షి
గురు నారద మహర్షి
గురు వాల్మీకి మహర్షి
గురు శ్రీకృష్ణ
శంకరాచార్య మధ్యమాం
గురు దత్తాత్రేయ
గురు బాబాజీ
గురు గౌతమ బుద్ధ
గురు ఆదిశంకరాచార్య
గురు రామానుజాచార్యులు
గురు జ్ఞానేశ్వర్
గురు రవిదాస్
గురు కబీర్ దాస్
గురు చైతన్య మహా ప్రభువు
గురు నానక్
గురు రాఘవేంద్ర స్వామి
గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి
యోగి వేమన
అస్మదాచార్య పర్యంతాం
గురు త్రైలింగ స్వామి
గురు లాహిరి మహాశయ
గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి
గురు వివేకానంద
గురు సాయి బాబా
గురు అరబిందో
గురు రమణ మహర్షి
గురు యోగానంద
గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద
గురు మళయాళస్వామి
గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి
గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య
వందే గురుపరంపరాం..

నన్ను "నేను" తెలుసుకోవటానికి

నన్ను "నేను" మార్చుకోవటానికి

"నేను" గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంధాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంధాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంధాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంధాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకి దాదాపు **5000** పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా http://www.new.dli.ernet.in), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(https://archive.org), గూగుల్ వెబ్ సైట్(https://www.google.co.in), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(http://www.microsoft.com) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంధాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటే, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంధాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంధాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: http://www.new.dli.ernet.in లేక http://www.dli.ernet.in
2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: http://www.sairealattitudemanagement.org
3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement
4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com
సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement
సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంద వీడియోలు: https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంధపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020050005981

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్ధం **ఉచితంగా eBook** రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంధముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Sai**R**eal**A**ttitude**M**anagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాధ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

http://www.new.dli.ernet.in

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్న్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని ఝళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజా పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

శ్రీ

సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు

(అయిదవ సంపుటము

కాకినాడ

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

వారిచేఁ బ్రకటింపఁబడినది

గార్డన్. శంకర్ ప్రింటర్స్ ముద్రాక్షరశాలలలో ముద్రితము

మద్రాసు

1958

— —

మనవి.

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు చతుర్థసంపుటము 1944 లోఁ బ్రకటితమయినది. మఱి పదునాల్గు సంవత్సరములకుఁ గాని మిగిలిన మూఁడు సంపుటములును బ్రకటితములు కాలేదు. ఈ యాలస్యమునకుఁ గారణము లనేకములు. 1947 సరికి అయిదవ సంపుటమును 1949 సరికి ఆఱవ సంపుటమును ముద్రణమునకు సిద్ధములయినను గడపటి సంపుటము కూడ సిద్ధమయినఁ గాని వెచ్చపెట్టి ప్రారంభించుటకు సమ్మతింపమని శ్రీ పిఠాపురము మహారాజావారు తెలియఁజేసిరి. తరువాత కొన్ని రాజకీయములచే 1949 గడవగానే నిఘంటు కార్యాలయము నెత్తివేసిరి. పిమ్మట నా మూఁడు సంపుటముల గ్రంథమును మద్రాసునగరమునకుఁ దరలించి ముద్రణముపని డా॥ గిడుగు వేంకటసీతాపతిగారి కప్పగించిరి. శ్రీ సీతాపతిగారు ముద్రణముపని 1952 లోఁ బ్రారంభించి 'ప' యను నక్షరము మొదలుకొని 'మ' యను నక్షరమువఱకును గల గ్రంథ మయిదవ సంపుటముగాను 'మ' యను నక్షరము మొదలుకొని 'ష' యను నక్షరమువఱకును గల గ్రంథ మాఱవ సంపుటముగాను, విభజించి ముద్రణము వేగముగాఁ గావలయునను సంకల్పముతో వేర్వేఱు ముద్రణాలయములలో ముద్రణము సాగించిరి. అయిదవ సంపుటమును ముద్రించుచుండిన గార్డన్ ముద్రణాలయము కొంత గ్రంథము ముద్రించిన తర్వాత నెత్తివేయఁబడినది, మిగిలిన గ్రంథము మఱియొక ముద్రణాలయములో ముద్రింపవలసివచ్చినది. ఆఱవ సంపుటము సక్రమముగా ముద్రితమగుచుండుటవలన 1954 లోఁ గడపటి సంపుటముకూడ మఱియొక ముద్రణాలయములో ముద్రింపించుట కీయఁబడినది. కాని, తానొకటి దలఁచిన దైవ మింకొకటి దలఁచునన్నట్లయినది. ప్రభుత్వమువారు జమీందారీ విధానమును రద్దుపఱచి యెస్టేటులను దీసికొనుటవలన శ్రీ మహారాజావారి కార్థికలోపము కలిగి 1954 పూర్తియగుసరికి ముద్రణముపని నిలిచిపోయినది. అయిదవ సంపుటములో 185 ఫారములును ఆఱవ సంపుటములో 112 ఫారములును ఏడవ సంపుటములో 42 ఫారములును ముద్రితములయినవి. మిగిలిన ముద్రణముపని యితరుల సాహాయ్యమర్థింపక తామే పూర్తిచేయుటకు శ్రీ మహారాజావా రుద్దేశించిరి. కాని, యాపని సాగలేదు. అప్పుడు శ్రీ సీతాపతిగారు శ్రీమహారాజావారి యనుజ్ఞాపత్రముఁ బడసి ప్రభుత్వమువారి ధనసాహాయ్యమునకయి 1957 జూన్ మాసములోఁ బ్రయత్నము ప్రారంభించి యధికారుల తోడ్పాటుతోఁ గృతార్థులయినారు. ఆంధ్రప్రదేశప్రభుత్వమువారు రూ 5000 లును, ఇండియా

ప్రభుత్వమువారు రూ 8000 లను నొసంగిరి. ఆర్థిక సాహాయ్యముతోను, ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు తోడ్పాటుతోను శ్రీ సీతాపతిగారు ముద్రణముపని సాగించిరి.

భగవంతుని కృపవలన ఈ నాలుగవ సంపుటముతో ఆరవ సంపుటమును ప్రకటించి యాంధ్రుల కందు జేయగలిగిరి. 1958 జూన్ 19వ తేదీని ఆంధ్రసాహిత్య పరిషద్వార్షిక మహాసభా సమావేశసమయమున మన యుపరాష్ట్రపతి డాక్టర్ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణ పండితవరేణ్యులు పరిషత్తువారి యాహ్వానమును మన్నించి యీ రెండు సంపుటముల యావిష్కరణము గావించినందులకు పరిషత్తు ధన్యతనందినది. దైవబలముచే ఐదవ సంపుటముకూడ కొలది కాలములో ప్రకటితమగును.

5వ సంపుట నిర్మాణము కావించిన పండితవర్యులు

1 సాహిత్యవిశారద కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు (సంపాదకులు)
2 బ్రహ్మశ్రీ దర్భా సర్వేశ్వరశాస్త్రి
3 ప్రయాగ వేంకటరామశాస్త్రి
4 ఆకుండి వేంకటశాస్త్రి
5 బాలుసు వెంకటేశ్వరులు
6 చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి
7 గుడ్లూరి సూర్యనారాయణశాస్త్రి
8 చిలుకూరి వీరభద్రశాస్త్రి
9 చెఱుకుపల్లి అప్పారాయశాస్త్రి
10 సామవేదం శ్రీరామమూర్తిశాస్త్రి
11 పన్నాల వెంకటాద్రిభట్టశర్మ
12 ఇంద్రగంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి

పీఠికాపురాధీశుల కోరిక ననుసరించి 1944-48 లో నిఘంటు నిర్మాణ పర్యవేక్షణము సాగించి గ్రంథ ముద్రణాపేక్షము కావించినవారు డాక్టరు గిడుగు వేంకటసీతాపతిగారు.

దంటు భాస్కరరావు
ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్కార్యదర్శి.

మహారాజా రావు వేంకట కుమార మహీపతి
సూర్యారావు బహాద్దరు C B E గారు

45వ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షికసమావేశము

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు 5–6 సంపుటముల ఆవిష్కృతి

శ్రీ దంటు భాస్కరరావు – శ్రీ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణపండితులు.

సంకేతములు.	వివరణము.
అ.	అకారాంతము—ఇట్లే.—అ,ఇ,ఋ,న్, శ్. పొందఁదగునవి తత్సమంతములుగా గ్రహించునది.
అ ఆ,ఈ.అ.	పులింగవిశేషణమయినపుడు అకారాంతము. స్త్రీలింగవిశేషణమయినపుడు ఆకారాంతము లేక ఈకారాంతము. నపుంసకలింగవిశేషణ మయినపుడు అకారాంతము. స్త్రీలింగములలో విశేషము లున్నపుడు అవి సూచింపఁబడినవి. చివరయచ్చులనుబట్టి యవి తత్సమంతములుగా గ్రహించునది ఉదా:- (1) అంతకుఁడు. విశే. (అ, కా. అ.) ఇట స్త్రీలింగరూపము ఆకారాంతము 'అంతకా'. (2) అంతర్ధాత విశే. (ఋ. త్రీ. ఋ) ఇట స్త్రీలింగరూపము ఈకారాంతము 'అంతర్ధాత్రీ' (3) అంకి విశే. (న్. నీ. న్) ఇట స్త్రీలింగ రూపము ఈకారాంతము 'అంకినీ'. (4) అపటువు. విశే. (ఉ, ఉ,ట్వీ,ఉ.) ఇట ఉకారాంతము 'అపటువు'ను, ఈకారాంతము 'అపట్వీ'యును స్త్రీలింగరూపములు. (5) అనామము విశే. (న్. న్, మ్నీ, అ న్). ఇట నకారాంతము 'అనామ'యును, ఈకారాంతము 'అనామ్నీ'యును, ఆకారాంతము 'అనామా'యును స్త్రీలింగరూపములుగా నెఱుంగునది.
అ. క్రి.	అకర్మకక్రియ.
అనౌ.	అనౌపవిభక్తికము.
అప	అపదము. (ఆగమము పొందఁదగునవి)
అలం.	అలంకారశాస్త్రము.
అవ్య	అవ్యయము.
ఆమ్రే	ఆమ్రేడితము
ఉదా.	ఉదాహరణము.
ఉప.	ఉపపదము (చూ అపి- తెలుఁగు)
ఉభ.	ఉభయము. (సంస్కృతమును, తెనుఁగును)
ఏ.	ఏకవచనాంతము.
ఔ.	ఔపవిభక్తికము
క.	కన్నడము
కరాలపా.	కరాలపాటి రంగయ్యగారి భారతపాఠము.
కు.	కుయిభాష.
క్రి.	క్రియ.
క్రి. విశే.	క్రియావిశేషణము.
క్షేత్రగ.	క్షేత్రగణితము.
గణిత.	గణితశాస్త్రము.
చూ.	చూడుఁడు.
ఛంద.	ఛందశ్శాస్త్రము.
జ.	జన్యము.

సంజ్ఞావివరణపట్టిక

సంకేతములు.	వివరణము.
జ్యోతి.	జ్యోతిశ్శాస్త్రము.
త.	తమిళము
తంత్ర.	తంత్రశాస్త్రము.
తర్క.	తర్కశాస్త్రము.
తు.	తులుభాష
ద్రు.	ద్రుతాంతము.
ద్వి.	ద్వివచనాంతము (తెనుఁగున బహువచనాంతములో అంతర్భూతము)
ధర్మ.	ధర్మశాస్త్రము.
న.	నపుంసకలింగము.
నాటక.	నాటకపరిభాష.
నాట్య.	నాట్యశాస్త్రము.
పా.	పాళీభాష
పిం.	పింగ.
పుం.	పుంలింగము.
పుం. న	పుంనపుంసకలింగము.
పుం. స్త్రీ.	పుంస్త్రీలింగము.
ప్ర.	ప్రత్యయము.
ప్రా.	ప్రాకృతము.
బ.	బహువచనాంతము.
బీజగ.	బీజగణితము.
భా.ల.వ్యా.	భారతము లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారి ఆంధ్రభారత వ్యాఖ్య.
మంత్ర.	మంత్రశాస్త్రము.
మ.	మలయాళము
మహా.	మహారాష్ట్రము.
మి.	మిశ్రము–సంస్కృతపదము సంస్కృతేతర పదముతోఁగాని, తెలుఁగు కృత్ప్రత్యయముతోఁగాని, తెలుఁగు తద్ధితప్రత్యయముతోఁగాని కలిసిన పదము.
మొ.	మొదలైనవి
యోగ.	యోగశాస్త్రము.
రూ.	రూపాంతరము.
వా.	వాడుక.
వి.	విశేష్యము.
విశే.	విశేషణము.
వీరేశ. పా.	కందుకూరి వీరేశలింగముగారి పాఠము.
వేదము. పా.	వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారి పాఠము.
వేదాంత.	వేదాంతశాస్త్రము

సంజ్ఞావివరణపట్టిక

సంకేతములు.	వివరణము
వైద్య	వైద్యశాస్త్రము
వ్యతి	వ్యతిరేకార్థకపదము.
వ్యవ	వ్యవహారము
వ్యాక	వ్యాకరణశాస్త్రము.
శత్ర	శత్రంతము (దీనికి తెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు)
శ సం	శక సంవత్సరములు
శ్లో	శ్లోకము
స	సర్వనామము.
సం	సంస్కృతము
సంగీ	సంగీతశాస్త్రము
స క్రి.	సకర్మకక్రియ
సా	సామెత
స్త్రీ	స్త్రీలింగము
హిం.	హిందూస్థానీభాష.
√	(మూలచిహ్నము) ఇది జనకపదములకు ముం దుపయోగింపఁబడును.
=	(సామ్యచిహ్నము) ఇది రూపమందుఁ గాని,యర్థమందుఁ గాని సామ్యము గల పదములయెడను నుపయోగింపఁబడును
⚘	చెట్టు, లత మొదలగువానిగుర్తు
,	ఇది విభిన్నార్థమును దెలుపును.
,	సమానార్థమును దెలుపును

(తక్కినవి స్పష్టము)

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
				వేంకటాచార్యకవి.
1	అచలా.	అచలాత్మజాపరిణయము.	ఆ ౩	శ్రీరామకవి
2	అచ్చ. భా	అచ్చతెలుఁగుభారవి	ఆ ౫	కూచిమంచితిమ్మకవి
3	అచ్చ. రా.	అచ్చతెనుఁగురామాయణము		
		బాల బాలకాండము		
		అయో అయోధ్యాకాండము		
		అర అరణ్యకాండము	కాం. ౬	
		కిష్కిం కిష్కింధాకాండము		
		సుం. సుందరకాండము.		
		యు యుద్ధకాండము		
4	అధ్యా.	అధ్యాత్మరామాయణము		కోటమరాజా నాగయామాత్యుఁడు.
		(బాలకాండాదులుఆఱును ఉత్తరకాండమును కలసి ఏడుకాండములు)	కాం ౭	
		ఉ. ఉత్తరకాండము.		
5	అని.	అనిరుద్ధచరిత్రము	ఆ ౫.	కనుపర్తిఅబ్బయామాత్యుఁడు.
6	అప్ప.	అప్పకవీయము. (లక్షణగ్రంథము)	ఆ ౫.	కాకమానిఅప్పకవి.
7	అ. మ క	అష్టమహిషీకల్యాణము. (ద్విపద)		తిరువేంగళనాథుఁడు.
8	అహ	అహల్యాసంక్రందనము.	ఆ. ౩	సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయకుఁడు.
9	ఆం చం	ఆంధ్రచంద్రాలోకము		అడిదముసూరకవి
10	ఆం. భా	ఆంధ్రభాషార్ణవము (నిఘంటువు)	కాం ౩	నుదురుపాటివేంకనార్యుఁడు
11	ఆం. కో	ఆంధ్రనామకోశము (నిఘంటువు)		అడిదము సూరకవి
12	ఆం సం.	ఆంధ్రనామసంగ్రహము. (నిఘంటువు)		పైడిపాటి లక్ష్మణకవి.
		దేవ. దేవవర్గ		
		మాన. మానవ వర్గ.		
		స్థా. స్థానవర్గ.		
		తి తిర్యగ్వర్గ.	వర్గలు. ౫.	
		నా. నానార్థ వర్గ		
13	ఆం. పద.	ఆంధ్రపదాకరము.		
14	ఆము.	ఆముక్తమాల్యద	ఆ ౬.	శ్రీకృష్ణదేవరాయలు.
15.	ఇందు.	ఇందుమతీపరిణయము.	ఆ. ౬.	కుమారధూర్జటి.
16	ఇందు. రా.	ఇందుమతీపరిణయము.	ఆ ౪.	తెనాలిరామభద్రకవి.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథములయందలి అశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తల నామములు.
17	ఉ. రా.	ఉత్తరరామాయణము	అ. ౮.	కంకంటిపాపరాజు.
18	ఉ. హరి	ఉత్తరహరివంశము	అ. ౫.	నాచన సోమనాథుఁడు.
19	ఉ. హరిశ్చ	ఉత్తరహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము.	అ. ౪	తక్కెళ్లపాటి లింగన.
20	కకు	కకుత్స్థవిజయము.	అ. ౫.	ముక్కు అనంతభూపాలుఁడు.
21	కలు. శ.	కలువాయిశతకము		దబ్బీరు వరదు.
22	కవిక	కవికర్ణరసాయనము.	అ. ౬	సంకుసాల నృసింహకవి.
23	కవిచౌ. శ	కవిచౌడప్పశతకము		కవిచౌడప్ప.
24	కవిజ.	కవిజనరంజనము.	అ. ౩.	అడిదము సూరకవి.
25	కవిజనా.	కవిజనాశ్రయము. (లక్షణగ్రంథము) సంజ్ఞా. సంజ్ఞాధికారము. వృత్తా వృత్తాధికారము జాతి, జాత్యధికారము. దోషా. దోషాధికారము.	అధికారములు. ౪	వేములవాడ భీమకవి.
26	కవిరా.	కవిరాజమనోరంజనము.	అ. ౫.	కనుపర్తి అబ్బయామాత్యుఁడు.
27	కవిస	కవిసర్ప గారుడము. (లక్షణగ్రంథము)	అ. ౨.	కాచన బసవన్న. పింగళి సూరన్న.
28	కళా.	కళాపూర్ణోదయము.	అ. ౮.	
29	కార్తిక.	కార్తికమాహాత్మ్యము.		కుందుర్తి వేంకటాచలపతి.
30	కావ్యా.	కావ్యాలంకారచూడామణి. (లక్షణగ్రంథము)	ఉల్లాసములు ౯	విన్నకోట పెద్దన్న.
31	కాశీ.	కాశీఖండము.	అ. ౭.	శ్రీనాథుఁడు.
32	కాళ.	కాళహస్తిమాహాత్మ్యము.	అ. ౮.	ధూర్జటి.
33	కాళ. శ.	కాళహస్తీశ్వరశతకము		ధూర్జటి.
34	కిరా.	కిరాతార్జునీయము.	అ. ౫.	గోపాలుని సింగయ.
35	కుచేల.	కుచేలోపాఖ్యానము.	అ. ౩	గట్టుప్రభువు. [కవి.
36	కువల.	కువలయాశ్వచరిత్రము.	అ. ౫.	సూరము చిననారాయణ
37	కు సం.	కుమారసంభవము	అ. ౧౨.	నన్నెచోడుఁడు.
38	కృ క.	కృష్ణకర్ణామృతము.	అ. ౩.	వెలగపూఁడి వెంగన.
39	కృ శకుం.	శకుంతలాపరిణయము.	అ. ౩.	కృష్ణకవి.
40	కృష్ణ.	కృష్ణరాయవిజయము.	అ ౪.	కుమార ధూర్జటి.
41	కృష్ణ. శ.	కృష్ణశతకము		నృసింహకవి.
42	కృష్ణా	కృష్ణాభ్యుదయము.	అ. ౫.	గోంతేటి సూరన్న.
43	కేయూర.	కేయూరబాహుచరిత్రము.	అ. ౪.	మంచన.
44	క్రీడా	క్రీడాభిరామము.	అ. ౧.	వల్లభరాయకవి.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు.
45	గంధ.	గంధవహము.	ఆ ౧.	మంచర్ల వాసుదేవకవి
·46	గాధే.	గాధేయోపాఖ్యానము		చక్రకవిఅనంతామాత్యుఁ
47	గోపీ గా	గోపీనాధరామాయణము		గోపీనాథ వెంకటకవి [డు.
48	ఘటికా.	ఘటికాచలమాహాత్మ్యము	ఆ ౩.	తెనాలి రామకృష్ణకవి
49	చంద్ర.	చంద్రభానుచరిత్రము	ఆ ౫.	తరిగొప్పుల మల్లన్న.
50	చంద్ర వి	చంద్రరేఖావిలాసము	ఆ ౩	కూచిమంచి జగ్గకవి
51	చంద్రా.	చంద్రాంగదచరిత్రము	ఆ. ౬.	పైడిమఱ్ఱి వెంకటపతి
52	చంద్రి.	చంద్రికాపరిణయము.	ఆ ౬.	శ్రీసురభిమాధవరాయ ప్రభువు. పతి
53	చం. రా.	చంపూరామాయణము.	ఆ ౭.	ఋగ్వేదికవి వేంకటాచల
54	చమ	చమత్కారమంజరి	ఆ ౩.	సింహాద్రి వేంకటాచార్యుఁ
55	చిత్రభా	చిత్రభారతము	ఆ ౭.	చరికొండ ధర్మన్న [డు.
56	చి ని	చిన్నయసూరినిఘంటువు (వ్రాతది)		పరవస్తు చిన్నయసూరి
57	చెన్న	చెన్నబసవపురాణము	ఆ ౫	అత్తమూరి పాపకవి
58	జావ్నా పీ.	జావ్నాపీమాహాత్మ్యము	ఆ. ౪.	ఏనుఁగు లక్ష్మణకవి
59	జై. భా.	జైమినిభారతము (అశ్వమేధపర్వము.)	ఆ ౭	పిల్లలమఱ్ఱిపినవీరభద్రుఁడు.
60	తపతి.	తపతీసంవరణోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	అద్దంకి గంగాధరకవి.
61	దశకు.	దశకుమార చరిత్రము	ఆ ౧౨	కేతన
62	ద శా	దక్షిణహిందూస్థానశాసనము	సంపుటములు౬	
63	దశా.	దశావతారచరిత్రము	ఆ. ౧౦	ధరణిదేవుల రామయామాత్యుఁడు
64	దా శ	దాశరథిశతకము		కంచెర్ల గోపన్న [కవి
65	దిలీప.	దిలీపచరిత్రము	ఆ. ౪	కొటికలపూడి వేంకటకృష్ణ
66	ద్వా	(సింహాసన)ద్వాత్రింశిక	ఆ ౧౨	కొఱవి గోపరాజు
67	ద్వి శో భాగ	ద్విపదభాగవతము	స్కం. ౧౨	కోనేటినాథుఁడు
68	ద్వి తి సా	ద్విపదసారంగధరచరిత్రము	ఆ ౨	కూచిమంచి తిమ్మకవి
69	ద్వి. నల.	ద్విపదనలచరిత్రము,	భా ౫.	చక్రపురిరాఘవాచార్యులు
70	ద్వి పరమ	ద్విపదపరమయోగివిలాసము	ఆ. ౭	తాళ్లపాక తిరువేంగళనాథుఁడు.
71	ద్వి. భార.	ద్విపదభారతము. (విరాటపర్వము-వ్రాఁతప్రతి.)	ఆ. ౫.	తిమ్మన.
72	ద్వి. శ సా	ద్విపదసారంగధరచరిత్రము	ఆ. ౩.	చాణాలశంభుదాసుఁడు.
73	ద్వి భాగ	ద్విపదభాగవతము (దశమస్కంధము.)	స్కం. ౧.	మడికిసింగన్న

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథములయందలి అశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తల నామములు.
74	ద్వి. హరిశ్చ.	ద్విపదహరిశ్చంద్రచరిత్రము.	భా. ౨.	గౌరన.
75	ధనా.	ధనాభిరామము. (వ్రాఁతప్రతి)	ఆ. ౩.	సూరన. (ము.
76	ధర్మ.	ధర్మఖండము.	ఆ ౯.	ఈదులపల్లి భవానీశంకరుఁ
77	ఆం. ధా.	ఆంధ్రధాతుమాల		పరవస్తు చిన్నయసూరి.
78	నరస.	నరసభూపాలీయము. (లక్షణగ్రంథము)	ఆ. ౫.	మూర్తికవి.
79	నవ (నాథ)	నవనాథచరిత్రము (ద్విపద- వ్రాఁతప్రతి)	భా. ౫.	గౌరన.
0	నా. పంచ.	పంచతంత్రము.	ఆ. ౫.	నారాయణకవి,
1	నార.	నారసింహపురాణము. (ఉత్తర భాగము.	ఆ. ౫.	హరిభట్టు.
2	నిరం.	నిరంకుశోపాఖ్యానము.	ఆ. ౪.	కందుకూరి రుద్రయ.
3	నిర్వ.	నిర్వచనోత్తరరామాయణము.	ఆ. ౧౦.	తిక్కన సోమయాజి.
4	నీతి	నీతిసీసపద్యశతకము		తాళ్లపాక తిమ్మయ.
5	నీలా.	నీలాసుందరీపరిణయము.	ఆ. ౩.	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
6	నృసిం.	నృసింహపురాణము.	ఆ. ౫.	ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ.
7	నైష.	శృంగారనైషధము.	ఆ. ౮.	శ్రీనాథుఁడు.
8	పండితా.	పండితారాధ్యచరిత్రము (ద్విపద) దీక్షా. దీక్షాప్రకరణము పురా. పురాతనప్రకరణము. వాద. వాదప్రకరణము మహిమ. మహిమప్రకరణము. పర్వ. పర్వతప్రకరణము.	ప్రకరణము లు. ౫.	పాల్కురికి సోమనాథుఁడు.
	పద్మ.	పద్మపురాణము (ఉత్తరఖండము.)	ఆ. ౧౦.	మడికి సింగన్న.
	పరమ.	పరమయోగివిలాసము.	ఆ. ౫.	తిమ్మ నృపాలుఁడు.
	పాంచా.	పాంచాలీపరిణయము.	ఆ. ౫.	కాకమాని మూర్తికవి.
	పాండు.	పాండురంగమాహాత్మ్యము.	ఆ ౫.	తెనాలి రామకృష్ణుఁడు.
	పారి.	పారిజాతాపహరణము	ఆ. ౫.	నంది తిమ్మన.
	పార్వ.	పార్వతీపరిణయము.	ఆ. ౬.	కోటి శ్రీరాయరఘునాథ తొండమాన్ మహీపాలుఁడు.
	పి. శకుం.	శకుంతలాపరిణయము.	ఆ. ౪.	పిల్లలమర్రి పినవీరభద్రుఁడు
	కొ. శకుం.	శకుంతలాపరిణయము.	ఆ. ౩.	కొద్దాడ నాగరాజు.
	ప్రబంధ.	ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వర విజయ విలాసము.	ఆ. ౧.	గణపవరపు వేంకటకవి.

సంఖ్య	గ్రంథసంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తలనామములు
98	ప్రబోధ	ప్రబోధచంద్రోదయము	ఆ ౩	నందిమల్లయ ఘంటసింగయలు
99	ప్రభా	ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము	ఆ ౩	పింగళి సూరన
100	ప్రభు (లిం)	ప్రభులింగలీల (ద్విపద)	ఆ ౩ (ఒకొక్క-ఆశ్వాసము నకుఅయిదైదుగతులు గలవు)	పిడుపర్తి సోమయ
101	ప్ర మణి	ప్రబంధమణిభూషణము		
102	బస పు	బసవపురాణము (ద్విపద)	ఆ ౭	పాలకురికిసోమన (కుఁడు
103	బహు	బహుళాశ్వచరిత్రము	ఆ ౩	దామరల వేంకటరాయ
104	బిల్హ	బిల్హణీయము	ఆ ౫	పండిపెద్ది కృష్ణస్వామి
105	బ్రహ్మో	బ్రహ్మోత్తరఖండము	ఆ ౩	శ్రీధర మల్లె వేంకటరావు
106	బ్రా	బ్రాహ్మ్యానిఘంటువు		బ్రానుదార [కవి
107	భర్తృ	భర్తృహరిసుభాషితము నీతి నీతిశతకము శృం శృంగారశతకము వై వైరాగ్యశతకము	శతకములు ౫	ఏనుఁగు లక్ష్మణకవి
108	భల్లా	భల్లాణచరిత్రము	ఆ ౩	వాలేశ్వరుఁడు
109	భాగ	భాగవతము	స్కం ౧౨	బమ్మెర పోతరాజు
110	భాను	భానుమతీపరిణయము	ఆ ౪	రెంటూరి రంగరాజు
111	భార	భారతము ఆది ఆదిపర్వము ఆ ౮ సభా సభాపర్వము ఆ ౨ అర అరణ్యపర్వము ఆ ౭ విరా విరాటపర్వము ఆ ౫ ఉద్యో ఉద్యోగపర్వము ఆ ౪ భీష్మ భీష్మపర్వము ఆ ౩ ద్రో ద్రోణపర్వము ఆ ౩ కర్ణ కర్ణపర్వము ఆ ౫ శల్య శల్యపర్వము ఆ ౨ సౌ సౌప్తికపర్వము ఆ ౨ స్త్రీ స్త్రీపర్వము ఆ ౨ శాం శాంతిపర్వము ఆ ౬	పర్వములు౧౮	కవిత్రయము (నన్నయ తిక్కన ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ)

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు
129	రం. రా. ఉ.	రంగనాథరామాయణము. ఉత్తరకాండము (ద్విపద)	కాం. ౧.	రాచభూపతి, విఠ్ఠలనా
130	రఘు.	రఘువంశము.	ఆ. ౧౦.	అద్దంకి తిప్పయ్య
131	రఘు నా.	రఘునాథాభ్యుదయము. (ప్రాంత		విజయరాఘవకవి.
132	రత్న.	రత్నపరీక్ష (ప్రతి.)		కొరవకవి.
133	రస.	రసమంజరి (లక్షణగ్రంథము)	గుచ్ఛములు ౩.	సురతాని కోదండపతి.
134	రసా.	రసాభరణము (లక్షణగ్రంథము.	ఆ. ౪.	అనంతామాత్యుఁడు
135	రసిక.	రసికజనమనోభిరామము.	ఆ. ౬.	కూచిమంచితిమ్మకవి
136	రాఘవ	రాఘవపాండవీయము	ఆ. ౪.	పింగళి సూరన్న
137	రాజగో.	రాజగోపాలవిలాసము.	ఆ. ౫.	కాళయ
138	రాజ. చ.	రాజశేఖరచరిత్రము.	ఆ. ౩.	మాదయగారి మల్లన్న
139	రాజ వి.	రాజశేఖరవిలాసము.	ఆ. ౩.	కూచిమంచి తిమ్మకవి
140	రాధా.	రాధామాధవము.		చింతలపూడి ఎల్లనార్య
141	రాధి కా.	రాధికాసాంత్వనము.	ఆ. ౪.	ముద్దుపళని
142	రాము.	రామునాటీయము	ఆ. ౧.	వెంకయ్య.
143	రామలిం.	రామలింగేశ్వరశతకము.		అడిదము సూరన్న.
144	రామా.	రామాభ్యుదయము.	ఆ. ౨.	అయ్యలరాజు రామభద్ర
145	రామే.	రామేశ్వరమాహాత్మ్యము.	ఆ ౫.	ఏనుఁగు లక్ష్మణకవి
146	రా. వి.	రాజవాహనవిజయము.	ఆ. ౫.	కాకమాని మూర్తికవి
147	రుక్మాం.	రుక్మాంగదచరిత్రము	ఆ. ౫	ప్రౌఢకవి మల్లన్న
148	రుక్మి	రుక్మిణీపరిణయము	ఆ. ౫.	కూచిమంచి తిమ్మకవి
149	లక్షణ	లక్షణసారసంగ్రహము.		చిత్రకవి పెద్దన్న
150	ల వి	లక్ష్మీవిలాసము.	ఆ. ౫.	రాయసము వేంకటపతి
151	వన. వి	వనమాలివిలాసము		నారన సూరన. [పింగ
152	వరాహ.	వరాహపురాణము.	ఆ. ౧౨.	నందిమల్లయ్య ఘంట
153	వసు.	వసుచరిత్రము.	ఆ. ౬.	రామరాజభూషణుఁడు
154	వా రా.	వాసిష్ఠరామాయణము.	ఆ. ౫.	మడికి సింగన.
155	వాల్మీ.	వాల్మీకిచరిత్రము.	ఆ. ౩.	రఘునాథభూపాలుఁడు.
156	విక్ర.	విక్రమార్కచరిత్రము.	ఆ. ౭.	జక్కన.
157	విజ, వి.	విజయవిలాసము.	ఆ. ౩.	చేమకూర వేంకటకవి.
158	విష్ణు.	విష్ణుకేశ్వరీయము.	కాం. ౯.	కేతన.
159	వి. న.	విజయనందనవిలాసము.	ఆ. ౩.	మంగళగిరి ఆనందకవి.
160	వి. పు.	విష్ణుపురాణము.	ఆ. ౭.	వెన్నెలకంటి సూరన.
161	విష్ణుమా.	విష్ణుమాయానాటకము.		చింతలపూడి ఎల్లనార్యు
162	విప్ర.	విప్రనారాయణచరిత్రము.	ఆ. ౫.	చదలవాడ మల్లయ్య.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
163	వీథి	వీథినాటకము.		శ్రీనాథుఁడు ?
164	వీర	వీరభద్రవిజయము.	ఆ. ౪.	బమ్మెరపోతన్న.
165	వేంక.	వేంకటేశాంధ్రము (నిఘంటువు)	వర్గలు ౫.	గణపవరపు వేంకటకవి.
166	వేం పంచ	పంచతంత్రము	ఆ. ౫	వేంకటనాథుఁడు.
167	వేం. మా.	వేంకటాచలమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౬.	తరిగొండ వెంకమ్మ.
168	వేణు	వేణుగోపాలశతకము.		
169	వేమన	వేమనశతకము	భాగ ౩.	వేమనయోగి
170	వైజ	వైజయంతీవిలాసము.	ఆ. ౪	సారంగు తమ్మయ్య
171	శ ర	శబ్దరత్నాకరము (నిఘంటువు)		బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు.
172	శశాం	శశాంకవిజయము	ఆ ౫	శేషము వేంకటపతి.
173	శా ప మ.	శాసనపద్యమంజరి.		
174	శివధ	శివధర్మోత్తరము.	ఆ ౮.	మల్లారెడ్డికవి.
175	శివర.	శివరహస్యఖండము	ఆ. ౧౦	కోడూరి వేంకటాచలపతి
176	శివరా	శివరాత్రిమాహాత్మ్యము	ఆ. ౪.	శ్రీనాథుఁడు. [థ్యుఁడు.
177	శివ సా	శివతత్త్వసారము.		మల్లికార్జునపండితారా
178	శుక.	శుకసప్తతి.	ఆ ౪.	కదిరీపతినాయకుఁడు
179	శుక. చ	శుకచరిత్రము.	ఆ. ౫.	పరశురామపంతుల రామమూర్తికవి
180	శృంగా	శృంగారరసమంజరి		సురభాని కోదండపతి.
181	శేష	శేషధర్మము	ఆ ౫.	తామరపల్లి తిమ్మయ్య.
182	శ్రీరం	శ్రీరంగమహత్త్వము	ఆ ౫.	భైరవకవి.
183	శ్రీరం మా.	శ్రీరంగమాహాత్మ్యము.	ఆ ౧౦.	కట్టా వరదరాజేంద్రుఁడు.
184	ష చ	షట్చక్రవర్తిచరిత్రము.	ఆ. ౮.	మల్లారెడ్డికవి
185	షోడ	షోడశకుమారచరిత్రము.	ఆ. ౮.	వెన్నెలకంటి అన్నయ్య.
186	సకల. స	సకలనీతిసమ్మతము.		మడికి సింగన్న
187	సత్య సాం	సత్యభామాసాంత్వనము.		లింగమఖి,కామేశ్వరకవి.
188	సమీర.	సమీరకుమారవిజయము.	ఆ. ౭.	పుష్పగిరి తిమ్మన్న.
189	సర్వ. సా.	సర్వలక్షణసారసంగ్రహము.		మాచిరుంచి తిమ్మకవి.
190	సస్వా.	సస్వానందము.		
191	సాం. ని.	సాంబనిఘంటువు.	వర్గలు. ౫.	కస్తూరి రంగకవి.
192	సాంబో	సాంబోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫	రంగప్పరాజు.
193	సానందో.	సానందోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	శివరామకవి.
194	సారంగ.	రంగధరచరిత్రము.	ఆ. ౩.	చేమకూర వేంకటకవి. [ఘం.
195	సిం నార.	సింహాద్రినారసింహశతకము.		గోఁగుల పాటికూర్మనాథుఁ

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
196	సీతారా	సీతారామాంజనేయసంవాదము	ఆ ౩	పరశురామపంతుల గురులింగమూర్తి
197	సీతావి	సీతావిజయము. (శతకంఠరామాయణము)	ఆ ౪	మర్దనకవి.
198	సీమం	సీమంతినీకల్యాణము	ఆ ౫	పెనుమళ్ల సోమమంత్రి
199	సుద.	సుదక్షిణాపరిణయము	ఆ ౫	తెనాలి అన్నయ్య
200	సుదంతా	సుదంతాపరిణయము(వ్రాతప్రతి)	ఆ ౪	అళుఘురికవి.
201	సురా.	సురాభాండేశ్వరము.	ఆ ౧.	గట్టు ప్రభువు.
202	•సు శ.	సుమతిశతకము.		బద్దెనకవి
203	సేతు.	సేతుఖండము	ఆ ౬	వక్కలంక వీరభద్రకవి.
204	హంస.	హంసవింశతి	ఆ ౫	అయ్యలరాజు నారాయణామాత్యుఁడు
205	హ. వ.	హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము	ఆ ౫	రామరాజభూషణుఁడు
206	హర.	హరవిలాసము	ఆ ౮.	శ్రీనాథుఁడు.
207	హర. వి.	హరభక్తవిలాసము.		
208	హరి.	హరివంశము		ఎఱ్ఱాప్రగ్గడ.
		పూ = పూర్వభాగము.	ఆ. ౯	
		ఉ = ఉత్తరభాగము	ఆ. ౧౦.	
209	హరిశ్చ.	హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము.	ఆ ౫.	శంకరకవి
210	హ వరాహ.	వరాహపురాణము	ఆ ౫	హరిభట్టు

(కడపటి పృష్ఠము)

సంఖ్య	గ్రంథసంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథములయందలి సర్గాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
1	అమర	అమరసుధ		భానుజి దీక్షితులు
2	అ ని	అప్తునిసంస్కృతాంగ్ల నిఘంటువు		వామనశివరామాప్తేడు
3	ఉ చ	ఉత్తరరామచరితము	అంకములు ౭	భవభూతి
4	కల్ప	శబ్దకల్పద్రుమము (నిఘంటువు)		సర్ రాజా రాధాకాంత్ దేవ బహదరు
5	కాదం	కాదంబరీకావ్యము	భాగములు ౨	బాణకవియు తత్పుత్రుడు
6	కావ్యాద	కావ్యాదర్శము	పరిచ్ఛేదములు 3	దండికవి
7	కే ని	నానార్థార్ణవసంక్షేపనిఘంటువు	కాండములు ౬	కేశవమిశ్రుడు
8	గీత	భగవద్గీత	అధ్యాయములు ౧౮	వ్యాసమహర్షి
9	గీతగో	గీతగోవిందము	సర్గములు ౧౨	జయదేవుడు
10	త్రిని	త్రికాండశేషము (నిఘంటువు)	కాండములు 3	పురుషోత్తముడు
11	పరా	పరాశరస్మృతి	కాండములు ౨	పరాశరమహర్షి
12	భట్టి	భట్టికావ్యము	సర్గములు ౨౨	భట్టి
13	భామినీ	భామినీవిలాసము	ఉల్లాసములు ౪	జగన్నాథపండితరాయలు
14	మను	మనుస్మృతి	అధ్యాయములు ౧౨	మనువు
15	మహా	మహావీరచరిత్రము	అంకములు ౭	భవభూతి
16	మాలతీ	మాలతీమాధవము	అంకములు ౧౦	భవభూతి
17	మాళవి	మాళవికాగ్నిమిత్రము	అంకములు ౫	కాళిదాసుడు
18	ముద్రా	ముద్రారాక్షసము	అంకములు ౭	విశాఖదత్తుడు
19	మురా	అనర్ఘరాఘవము	అంకములు ౭	మురారి
20	మృచ్ఛ	మృచ్ఛకటికము	అంకములు౧౦	శూద్రకుడు
21	మే ని	మేదినినిఘంటువు		మేదినికరుడు
22	మేఘ	మేఘదూతము	భాగములు ౨	కాళిదాసుడు
23	యాజ్ఞ	యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి ఆచా ఆచారకాండము ప్రా ప్రాయశ్చిత్తకాండము వ్యవ వ్యవహారకాండము	కాండములు 3	యాజ్ఞవల్క్యమహర్షి
24	రత్నా	రత్నావళి	అంకములు ౪	శ్రీహర్షదేవుడు
25	రస	రసగంగాధరము		జగన్నాథపండితరాయలు

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథములయందలి సర్గాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
26	రా. ని.	రాజనిఘంటువు	వర్గములు ౨౧	నరహరిపండితుఁడు
27	వాచ.	వాచస్పత్యనిఘంటువు.		తారానాథ తర్కవాచ
28	విక్ర మో.	విక్రమోర్వశీయము	అంకములు ౫.	కాళిదాసుఁడు. [స్పతి
29	వి. ని.	విశ్వనిఘంటువు.		మహేశ్వరసూరి.
30	విల్యమ్సు.	విల్యమ్సు సంస్కృతాంగ్ల నిఘంటువు		సర్. మోనియర్ విల్యమ్సు
31	వేణీ.	వేణీసంహారము	అంకములు ౬	భట్టనారాయణుఁడు
32	వై. ని	వైజయంతీనిఘంటువు.	కాండములు ౮.	యాదవప్రకాశుఁడు
33	శాకుం.	అభిజ్ఞానశాకుంతలము	అంకములు ౭.	కాళిదాసుఁడు.
34	శా. ని.	శాశ్వతనిఘంటువు		శాశ్వతుఁడు.
35	శిశు.	శిశుపాలవధము.	సర్గములు ౨౦	మాఘకవి
36	సం. కిరా	కిరాతార్జునీయము.	సర్గములు ౧౮	భారవి
37	సం.కు సం.	కుమారసంభవము.	సర్గములు ౧౭.	కాళిదాసుఁడు
38	సం.చం రా.	చంపూరామాయణము.	కాండములు ౬	భోజరాజు, లక్ష్మణసూరి.
39	సం. దశకు.	దశకుమారచరితము.		దండికవి
40	సం. నైష.	నైషధీయచరితము.	సర్గములు ౨౨.	శ్రీహర్ష కవి.
41	సం. పంచ.	పంచతంత్రము.	తంత్రములు ౬	విష్ణుశర్మ.
42	సం. ప్రబోధ	ప్రబోధచంద్రోదయము.	అంకములు ౬	కృష్ణమిశ్రకవి.
43	సం భర్తృ	భర్తృహరిసుభాషితము	శతకములు ౩	భర్తృహరి
44	సం. భాగ	భాగవతము.	స్కంధములు ౧౨	వ్యాసమహర్షి.
45	సం. భార.	భారతము	పర్వములు ౧౮.	వ్యాసమహర్షి.
46	సం. రఘు.	రఘువంశము.	సర్గములు ౧౯	కాళిదాసుఁడు.
47	సం. రామా.	రామాయణము.	కాండములు ౬.	వాల్మీకిమహర్షి.
48	సా. ద.	సాహిత్యదర్పణము.	పరిచ్ఛేదములు ౧౦	విశ్వనాథకవిరాజు.
49	హలా. ని.	అభిధానరత్నమాలానిఘంటువు.	కాండములు ౫	హలాయుధుఁడు.
50	హితో.	హితోపదేశము.	భాగములు ౪	నారాయణపండితుఁడు.
51	హేమ. ని.	అనేకార్థసంగ్రహము. (నిఘంటువు.)	కాండములు ౭.	హేమచంద్రుడు.

(కడమది పుస్తకము.)

శ్రీ

సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు

—— ౧ ——

ప

ప. ఈ ఛ ఒక యక్షరము.

ప. అప వృత్తియందు గురుపూర్వకములైన సామ్యాదుల 'ము' వర్ణకస్థానమున బిందు పూర్వకము గను లఘు పూర్వకములైన కనుమ్యాదుల 'ము' వర్ణకస్థానమున నిర్బిందుకముగను వచ్చునది.

ఈదా: సాంపచేను, వేంపచెట్టు, వేంపగంప, కనుపపులు, ఆనుపముక్క, జనుపనార లోను.

ప. సం. విణ (అ. ఆ అ) సమాసాంతమునందే యుండును.

౧. త్రాగునది. (ద్విపము లోను) ౨ రక్షించునది. (నృపుడు లోను.)

వి. అ పుం. ౧. వాయువు. ౨. కారము. 3. కాస్తుభము ౪. రణము ౫. శుభల

పంకకర్వటము. సం. వి అ. పుం జలయుక్త పంకము. (త్రి. సి.)

పంకకీరము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి విశేషము. (త్రి. సి.)

పంకక్రీడనకము. సం. = పంక క్రీడము.

పంకక్రీడము. సం. వి అ. పుం. (బురదయందు క్రీడించునది) పంది. (త్రి. సి.)

పంకగ[illegible]. సం. [illegible] (త్రి. సి.)

పంకగతి. సం. వి అ. పుం = పంకగదకము

పంకగ్రాహము. సం. వి అ. పుం. మకరము, మొసలి. (వాచ.)

పంకజజన్ముడు. సం వి. న. పుం. తమ్మిచూలి, బ్రహ్మ.

పంకజనాభుడు. సం వి అ. పుం పద్మనాభుడు, విష్ణువు.

పంకజన్మము. సం. వి. న. న. తామర పూవు. పుం. సారస పక్షి.

పంకజము. సం వి. అ న. బురదయందు పుట్టునది (తామర పూవు) పుం. సారసము, బెగ్గురు పక్షి.

పంకజిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. పద్మిని, తామర తీగ. ౨. తామర కొలను. (వాచ)

పంకమండూకము. సం వి. అ పుం. గంజూలి భేదము, ఒకజాతి నత్తగుల్ల.

పంకము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. కర్దమము, బురద. ౨. అను లైన ద్రవ్యము. (ఉదా: పాటీరపంకము, కృష్ణాగురుపంకము.) 3. మిక్కిలి దొంతిగల [illegible]. ౪. పాపము. ౫. (గ్రంథిగా బురదవలెనుండు) పాలు, ముఱ్ఱుపాలు.

సీ. [illegible] ... [illegible]

౬. పట్టుదల.

గీ. భంగమున దాఁగి పంకంబుపాల లోఁగి,
సరసులకుఁ గాక రొంపికలం బడల జెలఁగు,
లేఁటచు జడాశయంబుల నెప్డు మెలఁగు,
కుకవినికురుంబముల శక్కుఁ గొనఁగ నేల
... రసిక. ౧ ౧౪. (ఎఱుక అనుదానికి
జల పక్షమ్యర్థమున నెక్కు అను నర్థము
చింత్యము.)

(వ్యవ.) వాఁ డీ విషయమున గట్టి పంకముతో నున్నాఁడు

పంకరసము. సం వి. అ. పుం. చెఱకురసము వలనఁ దీయు మద్యము. (శై. ని.)

పంకరుహము. సం వి. అ న తామరపూవు (రూ. పంకరుట్టు.)

పంకవాసము. సం వి అ పుం ఎండ్రి, పీత,

పంకశుక్తి. సం. వి ఇ స్త్రీ జలశుక్తి భేదము ఒక విధమైన కప్పచిప్ప

పంక(శూ)సూరణము. సం వి అ పుం కాలూరకము, తామర లోనగువాని దుంప (వాచ.)

పంకారము. సం వి అ పుం ౧ శైవాలము, నాచు. ౨. సేతువు, కట్ట 3 సోపానము, మెట్టు ౪ జలకుబ్జకము, నీటి గొజ్జఁగి ?. (శ. ని.)

పంకించు. (సం ?) స. క్రి. (√పంక్ ?) ౧ బురదవలె పట్టించు ; అంకిత మొనరించు

క. వేంకటశాస్త్రిలు మాకు నలంకార గ్రంథ మొకటి లలి నుభవమున్, బంకించె నాంధ్ర కావ్యం, బంకిత మొనరింపు మీవు నట్లా మాకున్ చంద్ర. వి. ౧. ౧౩ (శై రెం డర్థములకు నిదియు యుదాహరణము.)

౨. (మూ సె పొం.) జట్టునకు పట్టించు, రాచు.

సీ. కలదు శే దసుపాటిగార మూసె రొంపిం త పంకించి తలచుక్కఁ బాపి ముడిచి ...
జై. భా. ౬. ౧౫౫

సీ. పొంకంబుగా మూసె పంకించి సవరంబు కుప్పె గన్నడ గొప్పకొప్పు పెట్టు ...
కుక 3 3౫౪ కాళ ౪. ౧౦.

3 రుద్దు, చరుము

౪ బింకపు ప్రేంకణపాతెఱ, సుంగాన పూఁదేనె తేఁ మానక పైపై, నింకఁగ నింకఁగఁ బల్లుఱుఁ, బంకించుటఁ బోలె మెఱిబచ్చెన హెచ్చుక ..
పాండు ౨ ౪౧ (శ ౦ పా)

పంకించు. స క్రి (సం కంప్.) ౧ ఆడించు, ఊఁపు

ఉదా : వాఁ డా మాట విని తల పంకించెను

ఉదా : అగి యూతని యందముఁ జూచి యూశ్చ గ్యముచేఁ దల పంకించి ఔడు కలుచు కొనెను.

౨. సరిచేయు, హెచ్చుతగ్గులు కాకుండఁ జేయు

సీ నును నెండికడియముల్ మినుమిను క్కన పారకును దువ్వి పంకించి కొప్పు పెట్టు
ఘటికా. ౨ 3౪

అ. క్రి. చలించు ; భయపడు

సీ. బాంధవ పితృమాతృభక్తిఁ జెందినవాఁడు కిల్బిషంబులకుఁ బంకించువాఁడు ...
జై భా. 3. ౪౦. (శ. గ. పా "శంకించువాఁడు" ముద్రి.)

మ తులసీకానన మెవ్వనింట నలరుఁ దోషాంధ కారార్కుఁడై, తలఁపక బొ ల్వను శర్గ్య వాంబు ధరఁ దీర్థం బందు రంబ్యాంబరీ, బలిమి గ్గాలిని కింకరప్రకరము రాఁ బంకించు

నూహించఁగా పద్మ. ౨. ౫౫.
(చి. ని. పా "పట్టించు" అపముద్రి.)

పంకిలము. సం విణ (అ. ఆ అ) బురదగలది.

పంకెన. వి. తడి, పదను. (శ. ర., గ్రా. దుక్కెన ?)
సీ. పాపట యి(ని ?)డి నూరు పంకెనతో
నున్నఁగా దువ్వి నెఱులు కీల్గంటు పైచు ...
హంస ౨ ౧౪౬.

పంకేజము. సం వి అ న తామరపూవు.

పంకేరుహము. సం వి అ. న. పద్మము. పుం సారసపక్షి (రూ. పంకేరుట్టు)

పంకేశయ. సం. వి ఆ. స్త్రీ ఒక జాతి జలగ.

పంకేశయము. సం విణ (అ. ఆ అ.) బురద యందు ఉండునది

పంక్తి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. ౧. వరుస, శ్రేణి, బంతి. ౨ సజాతీయుల బువ్వపుబంతి (ఉదా: పంక్తి పావనుఁడు, పంక్తి బాహ్యుఁడు మొ.) ౩. సజాతీయ సంఘము. ౪ గౌరవము. ౫. పాకము ౬. భూమి ౭. పది అను సంఖ్య (ఉదా: పంక్తిరథుఁడు, పంక్తికంఠుఁడు.) ౮. పంచాక్షరపాదక మగు వృత్తభేదము ౯ దశమచ్ఛందస్సు

పంక్తికంటకుఁడు. సం వి అ పుం. పంక్తి దూషకుఁడు, పంక్తి భోజనమునకుఁ దగనివాఁడు (వాచ.)

పంక్తిగ్రీవుఁడు. సం వి. అ. పుం దశకంఠుఁడు, రావణుఁడు.

పంక్తిచరము. సం. వి అ పుం. (బారులు కట్టి పోవునది.) పెన్నదపులుఁగు, కురరపక్షి

పంక్తిదూషకుఁడు. సం విణ. (అ. స్త్రీ. అ.) అపాంక్తేయుఁడు, పంక్తి భోజనమునకుఁ దగని వాఁడు.

పంక్తిదూషుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) = పంక్తిదూషకుఁడు.

పంక్తిపావనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భోజనార్థము కూర్చున్న వారిబంతిని పావనము సేయునట్టివాఁడు, విద్యాది సంపత్తిచే పూజ్యుఁ డైనవాఁడు. (వ్యతి. పంక్తిదూషకుఁడు.)

పంక్తిరథుఁడు. సం వి. అ. పుం. దశరథుఁడు. (శ్రీరాముని తండ్రి.)

పంక్తులు సాఁగు. మి. అ క్రి పంక్తులు తీర్చి కూర్చుండు
౪ ప్రాగ్రగకుశాస్తరణా, భోగంబులయందుఁ దూర్పు మొగముగఁ బంక్తుల్, సాఁగిరి బలి ముఖదానవు, లాగిరి భిన్నశ్యద్యతిజా లకులిత భక్తిణా ... దశా. ౨. ౩౪౫.

పంగ = ప్రంగ. ప్రగ్గ. వి. (శ. పంగ) ఎడముగాఁ జాఁగినశాఖ. (కాళ్లు మొ.)
గీ దండచే లావు గలగట్టు పండుపెదురు, తంత ములఁ గొమ్మపంగల మెండుబెట్టు, బెండు విడిచినపై వడిఁ బెనఁచి విఱుచుఁ, బోతరించిన దుప్పు లబ్బాలములోన .
చంద్రా. ౨. ౬౧.
గీ. ప్రగ్గ యనఁ బంగ యనఁగను పరగుచుండు, స్కంధ శాఖాభిధ ... ఆం. భా ౨. ౩౬.
(ప్రాఁత ప్రతిపాఠము)
క. కాకబికశకసంపుటకానిమూఁపులమీఁద మూఁడు పంగల యూఁటె పెరిచినాఁడు ... కుకుచ. ౪ ౭౩. (మూఁడుపంగల యూఁటె = త్రిశూలము.)
జ: పంగటి, పంగటించు, పంగటి కాళ్లవాఁడు, పంగనామము.

పంగటి. విణ. (√పంగ) ఎడము కలది (శ. ర.)

పంగటించు. స. క్రి. (√పంగ.) ఎడముగాఁ జాఁచు.

సీ. కియితిగాం ద్లంటనో కా ల్పంగటించుక చిన్నచ్చరము పేరు చెప్పలేరు . .

వేను ౪ ౨౨.

(వ్యవ) వాఁడు కాళ్లు పంగటించుకొని నిలుచున్నాఁడు.

పంగటి కాళ్లవాఁడు. వి (√పంగ) ప్రకృతి జానుతుఁడు, దొడ్డి కాళ్లవాఁడు (శ ర)

పంగనామము. వి (√పంగ) నడుమ ఎడము గలుగఁ దీర్చిన తిరుమణి.

(వ్యవ.) వైష్ణవులు పంగనామము దిద్దుచున్నారు

(వ్యతి.) బుంగనామము = నడుమ ఎడము లేకుండఁ దీర్చిన తిరుమణి

పంగము. వి భాగధేయము, పన్ను (దేవ బ్రాహ్మణ వృత్తులమీఁద దొరతనమువారు తీసెడి చతుర్థాంశగూప మైన పన్ను అని శ. ర)

సీ. అర బడి యప్పన మప్పన పంగము పంజి పన్నాడిలో ల్పగిది బెడిగ, లో రనఁగాఁ జలగును భాగధేయంబు

ఆం భా ౨. ౧౯౨

పంగించు. అ క్రి కోపగించు

మ. అని పంగించినవాని నప్పటికి నిష్ఠాలాపము ల్పల్కి శ్రీ ర్పునఁ గోపం బడఁగించి . .

దశకు ౧౦. ౯౦

పంగిడి = పంగెన. వి. (√పంగు.) ౧ ఏనుఁగులఁ బట్టునపు డవి పడుటకుఁ ద్రవ్విన గొయ్యి, ఓదము ; ఒక విధమగు ఓదము.

గీ. వారి పంగెన యనఁగను బంగిడి యన, నోద మన మూఁకుపేళ్లచే నుల్లసిల్లు

ఆం. భా. ౨. ౧౯౫

ఉ. పంగిడిఁ జిక్కి కోదములపట్టులఁ ద్రొక్కుక మూఁకఁ దోలుచూ, తంగము ద్రొక్కుఁ డొంటి మెడఁ బట్టి పయిం బడి నిల్పి ...

కకు. ౪ ౯౯.

పంగు[1]. వి. (అ. పంగం) భయము. (చి. ని ౪ ౧.)

జ : పంగిడి.

పంగు[2]. వి (సం భగః) యోని

పంగులము. సం వి. అ పుం ౧ పితకాచార్య పాయము, తెల్లగాజావన్నె గల గుఱ్ఱము, అశ్వ విశేషము. (వై ని.)

పంగువు. సం విణ. (ఉ. ఈ ఊ) కుంటివాఁడు (వి. ఉ పుం శని)

పంగెన[1] = పంగిడి.

గీ. వారి పంగెన యనఁగను బంగిడి యన, నోద మన మూఁడుపేళ్లచే నుల్లసిల్లు ...

ఆం భా ౨. ౧౯౫

పంగెన[2]. వి ౧ పట్టుదల, బింకము

ఉ. రంగునఁ బంగెనల్ విడిచి రమ్మ ...

తాళ్లపాకవారి శృంగారశతకము ౩౬.

౨ సంకోచము

చ. పడఁతులు వారె నావలనిపంగెన యేఁటికి నిండుమోహ మె, డయ్యెదలను లేదు నీకు నది యేను నెఱుంగుదు వేంకటేశ్వరా ...

తాళ్లపాకవారి శృంగారశతకము. ౩౫.

(విణ.) ద్రోహి

ఉ. సంగడి కాకె యున్న దని సన్నలఁ జెప్పెద లేను వచ్చినఁ, పంగతిగాడు మానినులఁ గౌకలుసేతురె నీవు కాంతకుం, బంగెన వాఁడవా యెఱుఁగ బత్తి యెనర్పఁగ నిప్పుఁ జేరితి, గంగను దానిచిత్త మిది కాగిన మై కడు వేంకటేశ్వరా.... -

తాళ్లపాకవారి శృంగారశతకము. ౯౩.

పంచే[1] = పంచోది[1] వి. (సం. పార్శ్వః, ప్రా పాస) ౧. పంచోది, పసార.

సీ. ఎండక శ్నెఱుఁగని యింద్రుని యిల్లాలు పలు
పంచేలను జాలిఁబడిరొ నేఁడు . .
భాగ. ౭ ౪౮౧

ద్వి. ఊరూరిపడిపంచే నొదిఁగి నిద్రించి ...
ద్వి పారిశ్చ ఉ ౧౨౪౯ పం.

౨. మందిగ నికటము; అంద.

క. . . పంచే యన న్మం, దిరనికట మెుప్పు . .
ఆం భా. ౨. ౧౯.

క. పంచశరబాణసంహతిఁ, బంచత్వము నొంద
లేక భామిని యిద నీ, పంచేకు వచ్చితి ...
పద్మ ౩ ౩౩

ఆ. పరులపంచేఁ జేరి బ్రతికి పలాశవృత్తి
మ్మెలంగు కోకిలమ్మనకు
రసిక ౪. ౧౮౨

౩. (పర్వతాదుల) పార్శ్వ ప్రదేశము

క. ... పడమటి కొండపంచేలం బడవల కేగ
ఉ హరి. ౪ ౨౮౦

సీ. తాలుప్రవత్నైన జాలంబుతో ఘోణి పంచల
రొంపిఁ గలంచి యాడె
పాండు ౧. ౧౩౬.

జ: పంచేతిన్నె, పంచేపాక, పంచేపాళి, పంచే రుగు, పంచేలు పాటించు, పంచోది[1]

పంచే[2]. విణ (సం. పంచః) అధికము, (చూ పంచే కరపాట్లు)

జ: పంచేకరపాట్లు

పంచకపాలము. సం విణ (అ. ఆ అ.) అయిదు కొప్పెరలందు సంస్కరింపఁ బడినది (పురోడా శాగి)

పంచకము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ అయిదు కలది. ౨. అయిదు ఇచ్చి కొనఁ బడినద్ధి, అయిదు వెల గలది; అయిదు జీతము కలది ౩ అయిదు వడ్డి గలది. (అప్పు వెు.)

వి అ. న ౧ అయిదింటి సమూహము (ఉదా: ఔష్ధ పంచకము.)

౨ జగడ మాడుచోటు, యుద్ధభూమి

పంచేకము[1]. వి. అశ్వముయొక్క పశ్చాత్ప్రదే శము

సీ పంచేకం బన నశ్వపశ్చాత్ప్రదేశ మా ...
ఆం భా. ౨ ౨౦౦.

గీ. పంచేకము తొమ్మి విరివి యై పరిధవిల్ల,
పాదరసంబువంటి,యు త్తిమాశ్వంబు సాహిణి
యొుకఁడు నిలుప ... సారంగ. ౧ ౭౧

పంచేకము[2]. వి అయిదు తూములు (శ ర)

పంచేకరపాట్లు వి బ (పంచే[2] + కరము + పాట్లు) అత్యధిక కష్టములు.

వ .. హరివిరించులు వ క్తంచరులచేతఁ బంచే
కరపాట్లు వడి యంతఃకరణంబులఁ జింతించి.
భీమ ౪ ౧౦౭

గీ పంచేకరపాట్లు వడి తన్నుఁ బెంచి విసిగి .
కాశి ౪ ౧౭

గీ. పెక్కు తెఱఁగుల నీరీతిఁ బెంచి విసివి, పంచే
కరపాట్లఁ బడ్డ సేపాటి రైనఁ, బణ్య
ధర్మంబు మదిలోనఁబట్టువడక, శైవధర్మంబె
ధర్మంబుగా విధించి కాశి ౪. ౧౮

పంచకర్ణము. సం విణ (అ ఆ. అ) చెవి యందు అయిదు అను సంఖ్య వ్రాఁత చేయఁ బడినది. (పశ్వాది)

పంచకోణము. సం విణ (అ ఆ అ) (గణిత) అయిదుమూలలు గలది (క్షేత్రాది.)

పంచకోలము. (సం వి అ. న) పిప్పల్యాది పంచకము. (పిప్పలి, పిప్పలీమూలము, చవ్యము, సొంటి, చిత్రమూలము.)

పంచకోశములు. (సం. వి. అ పుం. బ) ఆత్మను ఆవరించి యుండు అయిదుకోశములు (అన్నమయము, ప్రాణమయము మనోమయము, విజ్ఞానమయము, ఆనందమయము అని అయిదు.)

పంచక్రోశి. (సం. వి.) ఈ స్త్రీ ౧ అయిదు కోసులు. ౨. (అయిదుకోసులు పొడువు అయిదు కోసులు వెడల్పు కలది) కాశి

పంచగవము. (సం. వి అ న) అయిదుగోవుల సమూహము.

పంచగవ్యము. (సం వి అ న) గోవువలనఁ గలుగు అయిదు పదార్థములు.

(పాలు, పెరుఁగు, నేయి, పంచితము, పేఁడ)

పంచగుణము. సం విణ (అ ఆ అ) అయిదింతలైనది, అయిదుకట్లు కలది

వి అ. న. అయిదుగుణములసమూహము.

పంచగుప్తము. (సం. వి అ పుం) ౧ గుప్తముగు అయిదు అవయవములు (నాలుగు కాళ్లును తలయును) గలది - తాఁబేలు

౨ చార్వాక దర్శనము, (శ్రు ని)

పంచగువు. సం విణ (ఉ.) అయిదుగోవు లిచ్చి కొనఁ బడినది

పంచచత్వారింశత్తమము. సం = పంచచత్వారింశము

పంచచత్వారింశత్తు. సం విణ. (త్) స్త్రీ నలువదియైదింటియం దుండుసంఖ్య కలది, నలువదియైదు వి త్ స్త్రీ నలువదియైగింటియం దుండు సంఖ్య.

పంచచత్వారింశము. సం. విణ (అ ఈ అ) నలువదియయిదవది.

పంచచామరము. సం వి. అ పుం (ఛంద) ఒకానొక వృత్తము

పంచజనీనము. సం విణ (అ. ఆ అ) పంచజనులకు (= పురుషులకు) హితమైనది

పంచజనీనుఁడు. (సం వి అ. పుం.) భాండాగారికుఁడు, కోశాధ్యక్షుఁడు.

(వై. ని. హాలా ని)

పంచజనుఁడు. (సం. అ పుం) పంచభూతముల నుండి పుట్టినవాఁడు. ౧ పురుషుఁడు ౨ ఒకానొక దైత్యుఁడు (శ్రీ కృష్ణుఁడు వీనిని జంపి వాని యెమ్ముకతో శంఖమును జేసికొనెను కావుననే దానికి పాంచజన్య మని పేరు వచ్చెను)

పంచత. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పంచభూతములలో లయమగుట; మృత్యువు, చావు ౨ అయిదింటి ధర్మము, పంచత్వ సంఖ్య

పంచతత్త్వము. (సం వి. అ న) ౧ అయిదు తత్త్వముల సమూహము. (పృథివి, అప్పు, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశము)

౨. తాంత్రికుల పంచమకారాది పదార్థములు (మద్యమాంస మత్స్యముద్రా మైథునములు) చూ. పంచమకారములు

పంచతపు(పసు)ఁడు. సం. వి. స్ పుం చుట్టు నాలుగు అగ్నులును పైని సూర్యుఁడును అను పంచాగ్నులనడుమ తపస్సు చేయువాఁడు

పంచతయము. సం విణ (అ ఈ అ) అయిదు అవయవములు గలది, పంచకము

పంచతిక్తములు. సం. వి. అ. న. బ. అయిదు చేఁదువస్తువులు

("నింబామృతావృషపటోలనిదిగ్ధికాళ్చ"— వేము, తిప్పతీఁగ, అడ్డసరము, చేఁతి పొట్ల, ముఁకుడు)

పంచేతిన్లా = పంచేరుఁగు. (√పంచే1.)

క. నిలిచి యతి కొంతదింతం, బలిమించుచుఁ
బంచేలిక్నైపైఁ బడి వలకేల్, దలక్రిందం
జేరిచికొని, వెలవెలనై నిద్ర లేక వేఁగుచు
నుండెజా . కేం. పంచ. ౧ ౨౪౪.

సీ. అచ్చపైపై వాకిట రచ్చటాయి మెఱుంగు
పంచేలిక్నలు గొప్ప పాగోద ..
శుక ౨ ౪౦౭.

పంచత్తు. సం వి త్ స్త్రీ అయిదింటి సమూహము.

పంచత్రింశత్తమము. సం — పంచత్రింశము

పంచత్రింశత్తు. సం విణ (త్) స్త్రీ ముప్పది యైదింటియం దుండు సంఖ్య కలిగి వి త్ స్త్రీ ముప్పదియైదింటియం దుండు సంఖ్య

పంచత్రింశము. సం విణ (అ ఈ అ) ముప్పది యైదవది.

పంచత్వము. సం వి అ న = పంచత

పంచదశ. సం విణ (న్) పదియేను (తెలుఁగున వృత్తియందు పూర్వావయవముగానే యుండును). ఉదా॰ పంచదశ దినములు

పంచదశము. సం విణ. (అ ఈ అ) పదియేనవది.

పంచదశాహికము. సం విణ (అ ఆ అ.) పదియేను దినములు జరుగునది (వ్రతాది)

పంచదశి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ పదియేనవ తిథి; (పూర్ణిమ, అమావాస్య) ౨ పదియేను ప్రకరణములు గల గ్రంథము.

పంచేదార. వి (సం పంచసారః అని శ. ర.) చక్కెర.

గీ. పైత్యదోషోదయంబునఁ బరుస పైన, జిహ్వ
కటఁ బంచేదారయుఁ జేఁదు గాదె ...
వైద. ౨. ౭౨.

ఉ. అంగభవాళా, కాయతయంత్రతనూత్నవ్రీ
మిశ్ర దళ్లనఁ ద్రళ్లఁగఁ జేసి యేఱాకో,
తీయఁగఁ బంచేదార వెనతీయఁగఁ బల్కె
నసుకా ద్వితీయఁగకా
విజ. వి ౧ ౯౪.

సీ. శర్కరాహ్వయములు చేక్కెర యనఁగను
బంచేదార యనంగఁ బరఁగుచుండు ...
ఆం భా. ౨ ౨౫౧.

పంచదీర్ఘుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) దేహమందు దీర్ఘములుగా నుండు అయిదుభాగములు కలవాఁడు. (అవి 'చేతులు, కన్నులు, కడుపు, నాసాద్వయము, స్తనముల నడిమిభాగము' అని కొందఱు—'బాహువులు, నేత్రములు మోఁకాళ్లు, ముక్కు, చెక్కిలి మీఁదిభాగము' అని మఱికొందఱు. ఈ యైదును దీర్ఘములుగా నుండుట ప్రశస్తమని సాముద్రిక శాస్త్రము).

పంచదేవతలు. (సం. వి. ఆ. స్త్రీ బ.) అయిదుగురు దేవతలు (ఆదిత్యుఁడు, అంబిక, గణనాథుఁడు, శివుఁడు, విష్ణువు)

పంచధా. (సం అవ్య.) అయిదు విధములుగా, అయిదు భాగములుగా. (దీనికి తెనుఁగున వ్యస్త ప్రయోగము లేదు)

పంచనఖము. సం. విణ (అ. ఆ ఈ. అ.) అయిదుగోళ్లు కలది. (మృగము.) (వి. అ. పుం) ౧ అయిదుగోళ్లు గల మృగము (చెవులపిల్లి, ఏదుపంది, తాఁబేలు, ఖడ్గమృగము, ఉడుము. ఇవి భక్షింపఁదగిన పంచనఖ మృగములు అని స్మృతి.) ౨. ఏనుఁగు ౩ తాఁబేలు. ౪. సింహము. ౫. పులి.

పంచనదము. సం. వి అ. న. అయిదునదుల సమాహారము, అయిదునదులు. (పుం.) ('శతద్రువు, విపాశ, ఇరావతి, చంద్రభాగ, వితస్తి' అను అయిదు నదులు గల ప్రదేశము.) పంజాబు.

పంచనవతము. సం విశే (అ. ఈ అ.) తొంబదియైదవది

పంచనవతి. సం. విశే. ఇ. స్త్రీ తొంబది యైదింటియందుండు సంఖ్య కలది, తొంబదియైదు వి. ఇ స్త్రీ తొంబదియైదింటియందుండు సంఖ్య

పంచనవతితమము. సం = పంచనవతము

పంచని. సం వి ఈ స్త్రీ శారిశృంఖల, పాచిక విసరుటకు పాచిక

పంచనింబము. (సం వి అ న) వేపచెట్టు యొక్క బెరడు, పువ్వు, పండు, వేరు, ఆకు అను యైదుభాగములు

పంచపంచాశత్తమము. సం =పంచపంచాశత్తు

పంచపంచాశత్తు. సం విశే (త్) స్త్రీ ఏబదియైదింటియందుండుసంఖ్య కలిగి, ఏబదియైదు (వి. స్త్రీ.) ఏబదియైదింటియందుండుసంఖ్య

పంచపంచాశము. సం విశే (అ ఈ అ) ఏబదియైదవది

పంచపక్షి. సం వి న్ పుం అయిదు పక్షులను బట్టి భూతభవిష్యద్వర్తమానములు తెలిసికొను సాధన మగు శాస్త్రము (వాచ)

పంచపత్రిము. సం వి అ పుం చండాల కందము, మాలకంద †

పంచపది. సం వి ఈ స్త్రీ. 1 అయిదు పదములు 2. ఋగ్వేదము 3 కుశద్వీపమందలి నదీ విశేషము.

పంచపర్ణిక. సం వి అ స్త్రీ గోజిహ్వ, పల్లేరు. †

పంచపర్వములు. సం. వి. న్. న బ. అయిదు పర్వములు (అష్టమి, చతుర్దశి, పూర్ణిమ, అమావాస్య, సూర్యసంక్రాంతి).

పంచపల్లవములు. (సం. వి. అ. న. బ.) 1. (గంధకర్మమునందు = వాసన కట్టుటయందు) మామిడి, నేరేడు, వెలగ, మాదీఫలము, బిల్వము.

2 (వైదికకర్మమున) కలశములమీద నుంపదగినవి. మామిడి, రావి, మఱ్ఱి, మేడి, జువ్వి

3 (తాంత్రిక కర్మమునందు) పనస, మామిడి, రావి, మఱ్ఱి, పొగడ

పంచపాళ = పంచె, పంచౌది (శ ర.)

పంచపాత్తు. సం విశే (ద్-పదీ ద్) అయిదు పాదములు గలిగి

పంచపాత్ర(ము). సం వి అ న. 1. అయిదు పాత్రల సమూహము

2 వెడల్పుమూతి గల లోహపాత్రము.

పంచపాది. సం విశే (న్ నీ న్) అయిదు పాదములు కలది వి ఈ స్త్రీ అయిదు పాదములు.

పంచపాళి = పంచె. (చి ని వా)

పంచపితలు. సం వి. ఋ. పుం బ అయిదు గురు తండ్రులు.

శ్లో. జనకశ్చోపనేతా చ యశ్చ కన్యాం ప్రయచ్ఛతి, అన్నదాతా భయత్రాతా పంచైతే పితరః స్మృతాః.

పంచపిత్తము. సం. వి అ న అయిదు పిత్తములు. (వరాహచ్ఛాగమహిషమత్స్యమయూరపిత్తములు)

పంచపుష్పములు. సం వి అ న. బ అయిదు పుష్పములు.

(శ్లో. చంపకామ్ర శమీపద్మకరవీరం చ పంచమం).

పంచప్రదీపము. సం. విణ. (అ. ఆ అ) అయిదు దీపములు కలది. వి అ. న. నీరాజనమునకు అంగమగు అయిదువత్తుల దీపము

పంచప్రాణములు. సం వి. అ. పుం. ప్రాణము, అపానము, వ్యానము, ఉదానము, సమానము అను అయిదు ప్రాణవాయువులు

పంచప్రాసాదము. సం వి అ పుం నాలు గోపురములును వానిక నడుమ నున్నతమైన శిఖరమును గల దేవాలయము

పంచేబంగాళము. విణ (పంచము + బంగాళము) చెల్లాచెదరయినది; దృగ్గోచరము కాని.

గీ తిరిత్రాడు విడిచి బ్యాంకర్ కామునకొకటి పంచే బంగాళమై పాతిపోరయు

భీష్మ ౪ ౬౧

గీ. వెలది యిచ్చటి సంపెంగవిరులు గహన, దేవతలయిండ్ల కత్తిన దీపశిఖలు, గాశ యుండిన పంచేబంగాళ మగుచుం, బాలచేత వత్తిమదకరి పరాభవమను.

చనాచ ౨ ౭౬.

సీ బోగినల్ ద్రాక్షలందు కూర్చినవాంగి బంగాళముల్ పంచేబంగాళముగను

దశా ౧౨ ౧౩ ప్రబంధ శిరా

గీ అగపడకపోరయి విచ్చుమై గ్గరయ్యె ననగ, గంటి బడదరయ్యెం బంచేబంగాళమయ్యె, ననగ దృగ్గోచరంబయ్యె ననుట వేళ్లు

ఆం శే ౧౭

పంచబలలు. సం వి అ. స్త్రీ బల బల = ముత్తవపులగము, నాగబల = జిబిలిక, ఒక జాతిబీలు; మహాబల = పెద్దముత్తవపులగము, అతిబల = బిలుసు; రాజబల = గొంతెమగోరు అనునవియైదు బలలు

పంచబాణుడు. సం వి. అ. పుం. ("శ్లో అరవిందమశోకం చ చూతం చ నవమల్లికా, నీలోత్పలం చ పంచైతే పంచబాణస్య సాయకాః") తామరపూవు, అశోకము, మామిడి, నవమల్లిక, నల్లకలువ అను అయిదు బాణములు కలవాడు మన్మథుడు

పంచభద్రము. సం విణ. (అ. ఆ. అ) ౧ అయిదు మంచిగుణములు గలది. ౨. అయిదు మంచివస్తువులు గలది (గుర్రము మొ.) ౩ అయిదు శుభలక్షణములు గలది (గుర్రము మొ.) వి అ పుం తిప్పతీగె, తుంగముస్తె, ముఖము, ప్రత్యంగము అను వీనియందు మంచిసుళ్లు గల గుర్రము న (వైద్య) తిప్పతీగె, పాపట, తుంగముస్తె, వేలకేము, సొంఠి ఈ యయిదు వస్తువులతో చేసిన కషాయము

పంచభుజము. సం విణ (అ. ఆ అ.) (క్షేత్రగ) పంచకోణములు గలది (క్షేత్రము).

పంచభూతములు. సం వి అ. న బ పృథివి అప్పు, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశము అను అయిదు భూతములు

పంచమంగళము. సం వి అ పుం స్తనశిఖ కుంభమూలికాపత్త్ర మధ్యములయందు మంచిసుళ్లు గల గజము (శ. ర.)

పంచమకారములు. సం వి అ న బ (తాంత్రిక) మద్యము, మాంసము, మత్స్యము, ముద్ర, మైథునము అను మకారాదులైదు.

(పృథుకాస్తండులా భృష్టా గోధూమ చణకాదయః = అటుకులు, వేంచిబియ్యము గోధుమలు సెనగలు మొదలగునవి ముద్రయనఁబడును

పంచమము. సం. విణ (అ. ఆ అ) అయిదవది. వి అ. పుం. ౧ పంచమస్వరము ౨ రాగభేదము. ౩. వర్గమందు అయిదవవర్ణము, అనునాసికవర్ణము. న. (తాంత్రిక పరిభాషయందు అయిదవ మకారము.) మైథునము.

పంచమహాపాతకములు. సం. వి. అ. న. బ. బ్రహ్మహత్య సురాపానము స్వర్ణస్తేయము గురుతల్పగమనము ఈ పై నాలుగు పాతకములు చేసినవారితోఁ గలిమి అను అయిదు గొప్ప పాపములు.

పంచమహాయజ్ఞములు. సం. వి. అ. పుం. బ. దేవయజ్ఞము భూతయజ్ఞము పితృయజ్ఞము బ్రహ్మయజ్ఞము మనుష్యయజ్ఞము అను అయిదు మహాయజ్ఞములు (ఇవి గృహస్థునకు విహితనిత్యకృత్యములు.)

పంచమాస్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అయిదు మాసముల కోశమాటు కలుగునది (వి. అ. పుం.) (పంచమస్వరము ఆస్యమందుఁ గలది) కోయిల. (వాచ.)

పంచమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ (జ్యోతి) పక్షమునందు అయిదవ తిథి. ౨. అయిదవ విభక్తి ౩ నెత్తి మాడు పలక

పంచేము¹. విణ. ౧. చెదరినది. ౨. ధ్వస్తము (చూ. పంచేముపాడు.)

జ: పంచేబంగాళము, పంచేముపాడు

పంచేము². వి. ఇతరులను వశపఱచుకొనుటకు, బహిరంగముగా చేసెడి యుపకారాదికము ఇది లంచేము పదపూర్వకముగనే కానవచ్చుచున్నది

సీ. దొర కాప్తులై కార్యసరణి దప్పెడి కవీశ్వరులకు లంచేపంచేమ్ము లొసఁగి ...

శివల. ౪. ౬౧

ద్వి. ... ఆతనిచేతి మీరు, లంచేపంచేంబులు లాభ్రీగా నంది, వంచనచేసి విశ్వాసంబు దక్కి, అడఁచిన మీ యాట లాడింతు ననిన

ద్వి. పరమ. ౩. ౪౫౮

పంచేము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విస్తృతము, విరివి గలది (ఉదా: పంచాననము.)

పంచముఁడు. సం. వి. అ. పుం. చండాలుఁడు, బ్రాహ్మణ స్త్రీయందు శూద్రునకు జనించిన సంకీర్ణ జాతివాఁడు

పంచముఖము. సం. వి. అ. పుం. ౧. (అయిదు ముఖములు గలది) అయిదు మొనలు గలబాణము ౨. (విశాలముఖము గలది) సింహము.

పంచముద్రలు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ. దేవతార్చనమునందుఁ జేయఁదగు నయిదు ముద్రలు (ఆవాహని, స్థాపని, సన్నిధాపని, సంబోధని, సమ్ముఖీకరణి, ఇవి పంచముద్రలు.)

పంచేముపాడు = బగ్గముపాడు. విణ. (పంచేము + పాడు)

౧ చెల్లాచెదరైనది, మిక్కిలి చెదరినది.

సీ. బంటుతనము డించి పంచేముపాడైర గరుడులు యక్షులు గగనచరులు ...

వరాహ. ౩. ౪౯

౨ బగ్గముపాడు, మిక్కిలిపాడు, ధ్వస్తము

సీ. కుండాణి విదళించె గొడుగుచింత జయించె బాగూరు పంచేముపాడు చేసె ...

వరాహ. ౧. ౩౦.

పంచముష్టికము. సం. వి. అ. పుం. యవాది ముష్టిపంచకముతోఁ జేసిన కషాయభేదము. (యవ, కోల, కులుత్థ, ముద్గ, మూలక, కుంతులు యవాదులు. వీనిని పిడికెఁడేసి వేసి కాఁచిన కషాయము.)

పంచమూత్రము. సం. వి. అ. న. ఆవు, ఆఁడుమేక, ఆఁడుగొఱ్ఱె, గేదె, ఆఁడుగాడిద. ఈ అయిదింటి మూత్రములు

పంచమూలములు. సం. వి. అ. న. బ. అయిదు వేళ్లు.

(శాలపర్ణి, పృశ్నిపర్ణి, వార్తాకి, కంటకారిక, గోక్షురము, అనువాని వేళ్లు « బిల్వము,

అగ్ని మంథము, శ్యోనాకము కాశ్మరి, పాటల అనువాని వేళ్లు" అని కొందఱు.)

పంచమూలి. సం. వి ఈ స్త్రీ శాలపర్ణి, పృశ్నిపర్ణి, బృహతి, కంటకారిక, గోక్షురము అనువాని వేళ్ల సముదాయము

పంచయామము. సం వి అ. పుం గిబసము, పగలు (రాత్రి నాలుగు జాములలోను మొదటి అరజామును కడపటి అరజామును పగటిభాగములోఁ జేరును)

పంచరత్నములు. సం వి అ ప బ ౧. నీలము, వజ్రము, పద్మరాగము, మౌక్తికము, ప్రవాళము. (సువర్ణము, బంగారు, రజతము, వెండి, ముత్యము, రాజావర్తము, ఒకజాతి నల్లమణి, ప్రవాళము, పగడము. అని కొందఱు) "బంగారు, వజ్రము, నీలము, పద్మరాగము, మౌక్తికము" అని కొందఱు) ౨ శ్రేష్ఠ మగు అయిదు వస్తువులు (పద్యాది)

పంచరస. సం వి ఆ స్త్రీ (అధికరసము కలది) ఆమలకి ఉసిరిక చెట్టు

పంచరాత్రము. సం వి అ న ౧ అయిదు రాత్రుల సమాహారము ౨. నారదాదిప్రణీతమై జ్ఞానోపదేశక మగు గ్రంథభేదము

పంచరాశికము. సం వి అ న (గణిత) పంచ రాసులను గూర్చిన గణితభేదము

పంచేరించు. = పంచారించు. (పెద్ద దగు)

సీ కొన వెండ్రుకలు పట్టుకొని పంచేరించిన పంగాననంబులఁ బట్టితెచ్చి ..
పి. శకుం ర ౭౩

పంచే(ట)రుఁగు. వి. (పంచే+అరుఁగు) పంచె తిన్నె.

ఉ. ... తన కాంతఁ బాయకే, కపవృత్తులోఁడి పంచేరుఁగునందు వెతంబడి యున్నవాఁడు.
పరమ. 3. ౨౧3.

ఉ. మునుకు దినంబులందు మనవారసలఁ బంచే టరుఁగు మీఁదటన్ పార. ౨. ౪౦.

చ. మణిరుచిరవాటి ప్రొద్దునను మానక పంచే టరుఁగుపైని దా, నిరవుగ నెచ్చెలిం గదిసి రెంత ప్రియోక్తులు పల్కుచుండ .
బిల్హ. 3 ౧33.

పంచలక్షణము. సం విణ (అ ఆ. అ) అయిదు లక్షణములు గలది వి అ వ. అయిదు విషయములనుగూర్చి చెప్పునది పురాణము శ్లో సర్గశ్చ ప్రతిసర్గశ్చ వంశో మన్వంతరాణి చ, వంశాను చరితం చైవ పురాణం పంచలక్షణమ్.

పంచలవణములు. సం. వి. అ. వ. బ. అయిదు లవణములు

(కాచకము, గాజుప్పు, సైంధవము; ఇందుప్పు, సాముద్రము; సముద్రపుటుప్పు; బిడము, బిడ్లవణము; సౌవర్చలము.)

పంచలాంగలకము. సం వి అ న. అయిదు నాఁగళ్లతో సేద్యము చేయఁదగినంత భూమిని దానము సేయుట, మహాదానము

పంచేలుపాటించు. స క్రి (√పంచే) క్రమ కలిగించు, బాధకలిగించు

క పంచముఖు మధ్యమునకు నై, పంచసమంచ త్కౌశ్యప్రపంచభునికి నీ, పంచశరకేళి వంచన, పంచేలు పాటించు టరుదె పంచజకేశా ...
రా. వి. ४. ౧౧౦

పంచలోహకములు. సం వి. అ న అయిదు లోహములు (బంగారు, వెండి, రాగి, తగరము, సీసము.)

పంచవక్త్రము. సం = పంచాస్యము.

పంచవక్త్రుఁడు. సం వి ణ. (అ అ అ) అయిదు ముఖములు గలవాఁడు వి. అ పుం. (సద్యోజాత వామదేవా ఘోరతత్పురుషేశాన ములను పంచ ముఖములు గలవాఁడు శివుఁడు (ఇక్లే: పంచాస్యుఁడు, పంచముఖుఁడు, పంచాననుఁడు కెం)

పంచవటము. సం వి అ పుం యజ్ఞోపవీతము, జందెము

పంచవటి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧. అశ్వత్థము, బిల్వము, వటము, ధాత్రి, అశోకము అను అయిదు వటముల సమాహారము

౨. దండకారణ్యమందలి యొక ప్రదేశము, (ఇందు శ్రీరాముఁ డరణ్యవాసకాలమున వసించియుండెను. ఇది యిప్పటి 'నాసిక' అనుచోటికి రెండుమైళ్ల దూరమున నున్నది)

పంచవన్నె(న్నియ) మి విణ అయిదు వర్ణములు కలది

చ. జిలిబిలికమ్మఁదేనియలు చిల్కఁగఁబల్కెడు పంచవన్నెగా, చిలుకల పంజరాలగమిచే నలరారెడు రంగమండపం, బలసతసెక్క చంద్రా ౫ క ౨ శివరా ౨ ౫౬

వి అయిదువన్నెములు గల చిలుక (ఇది మన్మథుని వాహనము)

సీ పంచవన్నియతోడఁ బ్రసవవారాచుని సెజ్జ చిచ్చుఱకంట జెట్టినాఁడు భీమ ౧ ౧౧౦

బ. అయిదు రంగులు

సీ. పంచ వన్నెలయొగ పట్టె పొందుగనైచి బ్రొద్దు నిద్దపుసేవ బూదిఁబూసి ...
శారంగ. 3 ౧౮౧

పంచవర్గము. సం వి. అ పుం అయిదింటి సమాహము, పంచత్తు (పంచ భూతములు, పంచేంద్రియములు, పంచమహాయజ్ఞములు కెం)

పంచవర్ణము. సం విణ (అ ఆ. అ) అయిదు వర్ణములు కలది వి అ. న అయిదు వన్నెల పిండిముగ్గు

పంచవల్కలములు. సం వి. అ న బ మఱ్ఱి, రావి, జువ్వి, మేడి, ప్రబ్బ యనెడి యైదింటి బరడులు

పంచవార్షికము. సం విణ (అ అ అ) అయిదేండ్ల కొకమాటు కలుగునది

పంచవింశకుఁడు. సం విణ. (అ శికా అ) ఇరువదియైదవవాఁడు

పంచవింశతి. సం విణ ఇ స్త్రీ ఇరువదియైదింటియందుండు సంఖ్య కలది, ఇరువదియైదు వి. ఇ స్త్రీ ఇరువదియైదింటియందుండు సంఖ్య

పంచవింశతితమము. సం = పంచవింశము

పంచవింశము. సం విణ (అ ఈ అ) ఇరువదియైదవది

పంచవిధప్రకృతులు. సం వి ఇ స్త్రీ బ. అయిదు రాజ్యాంగ ప్రకృతులు అమాత్యుఁడు, రాష్ట్రము, దుర్గము, అర్థము, దండము)

పంచవృత్తి. సం వి. ఇ స్త్రీ ౧ (ప్రమాణ విపర్యయ, వికల్ప, నిద్రా, స్మృతులు అను నైదు వృత్తులుగల) మనస్సు.

౨ (ప్రాణాపానవ్యానోదానసమాన వృత్తులు గల) దేహవాయువు

పంచశరుఁడు. సం = పంచబాణుఁడు.

పంచశాఖము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అయిదు శాఖలు గలది. వి అ. పుం. ౧ (అయిదు వ్రేళ్లు అను అవయవములు గలది) చేయి. ౨. (పెద్ద అవయవములు గలది.) ఏనుఁగు.

పంచశిఖము. సం వి అ పుం (పెద్ద జూలు కలది) సింహము

పంచమములు. సం విణ (అ ఆ అ) బ అయిదాఱు. (పంచషదినములు = అయిదాఱు దినములు)

పంచమష్టము. సం విణ (అ ఈ అ) అఱువదియైదవది

పంచమష్టి. సం విణ ఇ స్త్రీ అఱువదియైదింటియం దుండు సంఖ్య గలది అఱువదియైదు. వి ఇ స్త్రీ అఱువదియైదింటియం దుండు సంఖ్య

పంచమష్టితమము. సం = పంచషష్టము

పంచసప్తతము. సం విణ (అ ఈ అ) డెబ్బదియైదవది.

పంచసప్తతి. సం విణ ఇ స్త్రీ డెబ్బదియైదింటియం దుండు సంఖ్య గలది, డెబ్బదియైదు వి. ఇ స్త్రీ. డెబ్బది యైదింటియం దుండు సంఖ్య

పంచసప్తతితమము. సం = పంచసప్తతిము

పంచసస్యములు. సం వి అ న బ వడ్లు, పెసలు, తిలలు, మినుములు, యవలు అను నయిదు సస్యములు. (యవలు అనుచోట ఆవాలు అని కొందఱు)

పంచసుగంధకము. సం వి అ న కర్పూరము, కక్కోలము, లవంగ పుష్పము, పోఁక, జాజికాయ యనెడి యైదింటిని సమభాగములుగాఁ గూర్చిన పరిమళద్రవ్యము

పంచసూనలు. సం వి ఆ. స్త్రీ బ అయిదు ప్రాణివధ స్థానములు (కండని = కత్తిపీఁట మొ. పేషణి = సన్నెకల్లు, ఱోలు మొ ఘుల్లి = ప్రొయ్యి, మార్జని = చీఁపురు, ఉదకుంభి = నీళ్లకడవ అను నైదును కీటకవధ స్థానములు ఈ దోషముల పరిహారమునకే పంచయజ్ఞములు గృహస్థులకు విధింపఁబడినవి)

పంచహాయనము. సం విణ (అ ఈ అ) అయిదేండ్ల యీడు గలది (బాలాది) (అ ఆ అ) అయిదేండ్ల యీడు గలది (గృహాది)

పంచాంగగుప్తము. సం వి అ పుం గుప్తమైన పంచాంగములు (నాలుగు కాళ్లును తలయు) గలది కచ్ఛపము, తాఁబేలు

పంచాంగిమయ్య. మి వి (పంచాంగము + అయ్య) పంచాంగము చెప్ప బ్రాహ్మణుఁడు

సీ పంచాంగమయ్యకుఁ బాగ సమర్పించు
నట్టువ కానికిఁ బెట్టు మురువు .

హంస ౫ ౧౩౪

పంచాంగము. సం విణ (అ ఆ ఈ అ) అయిదు అంగములు గలది వి. అ పుం ౧ కూర్మము, తాఁబేలు ౨. పంచభద్ర మనెడి అశ్వవిశేషము ౩ తిథివారనక్షత్రయోగ కరణములను తెలుపు గ్రంథము

ద్వి అలవు దోపతియుఁ బంజాంగంబు ముష్టిఁ,
బగిగిన కిరతిత్తి పత్త్రాలసంచి .

ద్వి హరిశ్చ ఉ ౫౦౩.

పంచాంగములు. (నీతి) ఉపాయము, సహాయము, దేశకాల విభజనము, ఆపదుప ప్రతిక్రియ, కార్యసిద్ధి.

(జ్యోతి) తిథివారనక్షత్రయోగ కరణములు

(ప్రణామ) బాహువులు, మోఁకాళ్లు, శిరస్సు, ఱొమ్ము, నేత్రములు

(వృక్ష) ఆకు, పువ్వు, పట్ట, ఫలము, వేరు

(అభినయ) మనస్సు, కన్నులు, కనుబొమలు, చేతులు, కాళ్లు.

పంచవక్త్రుఁడు. సం వి ణ (అ ఆ అ) అయిదు ముఖములు గలవాఁడు వి అ పుం (సద్యోజాత వామదేవా ఘోరతత్పురుషేశాన ములను పంచ ముఖములు గలవాఁడు శివుఁడు (ఇతని : పంచాననుఁడు, పంచముఖుఁడు, పంచాననుఁడు సిం)

పంచవటము. సం వి అ పుం యజ్ఞోపవీతము, జందెము

పంచవటి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ అశ్వత్థము, బిల్వము, వటము, ధాత్రి, అశోకము అను అయిదు వటముల సమాహారము.

౨. దండకారణ్యమందలి యొక ప్రదేశము, (ఇందు శ్రీరాముఁ డరణ్యవాసకాలమున వసించియుండెను ఇది యిప్పటి 'నాసిక' అనుచోటికి రెండుమైళ్ల దూరమున నున్నది)

పంచవన్నె(న్నియ). మి విణ అయిదు వన్నెలు కలది

చ. జిలిబిలికమ్మఁ దేనియలు చిల్కఁగఁ బల్కెడు పంచవన్నెగా, చిలుకల పంజరాలగమిచే నలరారెడు రంగమంటపం, బలసతకొక్క-
చంద్ర ౧ ౬౦ శివరా ౨ ౫౮

వి. అయిదువన్నెలు గల చిలుక (ఇది పన్మథుని వాహనము)

సీ పంచవన్నియతోడఁ బ్రసవనారాచుని సెజ్జ చిచ్చుబోకంట జొత్తీవాఁడు భీమ ౧ ౧౧౦

బ. అయిదు రంగులు

వీ. పంచ వన్నెలరోగ పట్టె పొందుగా చి బ్రొద్దు నిద్దపుమేన బూదిఁబూసి ..
సారంగ. ౩. ౧౪౧

పంచవర్గము. సం వి. అ పుం అయిదింటి సమూహము, పంచర్తు (పంచ భూతములు, పంచేంద్రియములు, పంచమహాయజ్ఞములు మొ)

పంచవర్ణము. సం విణ. (అ ఆ అ.) అయిదు వర్ణములు కలది వి అ. న అయిదు వన్నెల పిండిముగ్గు

పంచవల్కలములు. సం వి అ న బ. మఱ్ఱి, రావి, జువ్వి, మేడి, ప్రబ్బ యనెడి యైదింటి బరడులు

పంచవార్షికము. సం విణ (అ ఆ అ) అయిదేండ్ల కొకమాటు కలుగునది

పంచవింశకుఁడు. సం విణ. (అ. కికా అ.) ఇరువదియైదవవాఁడు

పంచవింశతి. సం విణ ఇ స్త్రీ ఇరువదియైదింటియం దుండు సంఖ్య కలది, ఇరువదియైదు వి. ఇ స్త్రీ ఇరువదియైదింటియం దుండు సంఖ్య

పంచవింశతితమము. సం = పంచవింశము

పంచవింశము. పుం విణ (అ ఈ అ) ఇరువదియైదవది

పంచవిధప్రకృతులు. సం వి ఇ స్త్రీ బ అయిదు గాజ్యాంగ ప్రకృతులు
అమాత్యుఁడు, రాష్ట్రము, దుర్గము, అర్థము, దండము)

పంచవృత్తి. సం వి. ఇ స్త్రీ ౧ (ప్రమాణ విపర్యయ, వికల్ప, నిద్రా, స్మృతులు అను నైదు వృత్తులుగల) మనస్సు

౨ (ప్రాణాపానవ్యానోదానసమాన వృత్తులు, గల) దేహాత్మయోగ్యుడు.

పంచశరుఁడు. సం = పంచబాణుఁడు.

పంచశాఖము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అయిదు శాఖలు గలది. వి. అ. పుం ౧. (అయిదు వ్రేళ్లు అను అవయవములు గలది.) చేయి. ౨. (పెద్ద అవయవములు గలది.) ఏనుగు.

పంచశిఖము. సం. వి అ పుం (పెద్ద జూలు కలది) సింహము

పంచశమములు. సం విణ (అ ఆ అ) బ అయిదాటు. (పంచశదినములు = అయిదాటు గిన ములు.)

పంచషష్టము. సం విణ (అ ఈ అ) అఱువదియైదవది

పంచషష్టి. సం విణ ఇ స్త్రీ. అఱువదియైదింటియం దుండు సంఖ్య గలది అఱువదియైదు. వి ఇ స్త్రీ అఱువదియైదింటియం దుండు సంఖ్య

పంచషష్టితమము. సం = పంచషష్టము

పంచసప్తతము. సం విణ (అ ఈ అ) డెబ్బదియైదవది.

పంచసప్తతి. సం విణ ఇ స్త్రీ డెబ్బదియైదింటియం దుండు సంఖ్య గలది, డెబ్బదియైదు వి. ఇ స్త్రీ. డెబ్బది యైదింటియం దుండు సంఖ్య

పంచసప్తతితమము. సం = పంచసప్తతము

పంచసస్యములు. సం వి అ న బ వ, పెసలు, తిలలు, మినుములు, యవలు అను నయిదు సస్యములు (యవలు అనుచోట ఆవాలు అని కొందఱు)

పంచసుగంధకము. సం. వి అ న కర్పూరము, కక్కోలము, లవంగ పుష్పము, పోకి, జాజి కాయ యనెడి యైదింటిని సమభాగములుగాఁ గూర్చిన పరిమళద్రవ్యము

పంచసూనలు. సం. వి. ఆ స్త్రీ బ. అయిదు ప్రాణివధ స్థానములు. (కండని = కత్తిపీట మొ. పేషణి = సన్నికల్లు, ఱోలు మొ చుల్లి = ప్రొయ్యి, మార్జని = చీపురు, ఉద కుంభి = నీళ్లకడవ అను నైదును కీటకవధ స్థానములు ఈ దోషముల పరిహారమునకే పంచయజ్ఞములు గృహస్థులకు విధింపఁబడినవి)

పంచహాయనము. సం విణ (అ. ఈ అ) అయిదేండ్ల యీడు గలది (బాలాది) (అ ఆ అ) అయిదేండ్ల యీడు గలది (గృహాది)

పంచాంగగుప్తము. సం వి అ పుం గుప్తమైన పంచాంగములు (నాలుగు కాళ్లను తలయు) గలది కచ్ఛపము, తాఁబేలు

పంచాంగమయ్య. మి వి (పంచాంగము + అయ్య) పంచాంగము చెప్పు బ్రాహ్మణుఁడు

సీ పంచాంగమయ్యకుఁ బాగి సమర్పించు
నట్టువకానికిఁ బెట్టు మురువు . .

హంస ౫ ౧౩౪

పంచాంగము సం విణ (అ ఆ ఈ అ) అయిదు అంగములు గలది వి. అ పుం ౧ కూర్మము, తాఁబేలు ౨. పంచభద్ర మనెడి అశ్వవిశేషము ౩ తిథివారనక్షత్రయోగ కర ణములను తెలుపు గ్రంథము

ద్వి అఱవు దోవతియుఁ బంచాంగంబు ముష్టిఁ,
బగిగిన కిరతి త్తి పత్త్రాలసంచి .

ద్వి హరిశ్చ ఉ. ౫౦౩

పంచాంగములు. (నీతి) ఉపాయము, సహాయము, దేశకాల విభజనము, ఆపదకు ప్రతిక్రియ, కార్యసిద్ధి.

(జ్యోతి) తిథివారనక్షత్రయోగ కరణములు

(ప్రణామ) బాహువులు, మోఁకాళ్లు, శిరస్సు, ఱొమ్ము, నేత్రములు

(వృక్ష) ఆకు, పువ్వు, పట్ట, ఫలము, వేరు

(అభినయ) మనస్సు, కన్నులు, కనుబొమలు, చేతులు, కాళ్లు.

(ఉపాసన) జపము, హోమము, తర్పణము, అభిషేకము, బ్రాహ్మణభోజనము

(పూజ) మానసిక ప్రార్థనము అర్ఘ్యము, అభిషేకము, నైవేద్యము, బ్రాహ్మణభోజనము

పంచాంగి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ అయిదంగముల సమాహారము. ౨. ఏనుఁగునకు నడుమునఁ గట్టెడి కొంత 3 ఖలీనము, కళ్లెము (శే ని)

పంచాంగుళము. సం విశే (అ ఆ అ) అయిదంగుళముల కొలఁది గలది వి అ పుం ౧ ఆముదపుఁ జెట్టు ౨ అయిదు వ్రేళ్లు గల ప్రమాణితోఁ జేసిన ధాన్యాది విక్షేపణకాష్ఠము

పంచాంగుళి. సం విశే (ఇ) అయిదంగుళములు (వ్రేళ్లు) గలది (హస్తము)

పంచాక్షరము. సం విశే (అ ఆ అ) అయిదక్షరములు గలది వి అ న ౧ పంచాక్షరీ మంత్రము ౨. (అకారోకారమకారనాద బిందువులు గల అక్షరము) ప్రణవము, ఓంకారము.

పంచాక్షరి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ అయిదక్షరముల సమాహారము ౨. అయిదక్షరములు గల మంత్రము.

పంచాగ్నులు. సం వి ఇ పుం బ ౧ దక్షిణాగ్ని గార్హపత్యము ఆహవనీయము, సభ్యము, ఆవసథ్యము అను నయిదు అగ్నులు ౨ నాలుగు దిక్కులందు నుండు అగ్నులును, మీఁదనుండు సూర్యుఁడును అను నయిదు అగ్నులు

పంచాణము. వి శిల్పము (చి ని) మా పంచాణమువాఁడు

జ: పంచాణమువాఁడు.

పంచాణమువాఁడు. వి (√పంచాణము) శిల్పి.

క. కంచును రాగియు వెండియుఁ గాంచనమును మృత్తికాదికములగు మణులుం, బంచాణము వారిండ్లకుఁ, గొంచక కొనివత్తు రమ్ము కొనుటకుఁ జోరుల్ ... హైజ ౪ ౩౪.

వ అప్పుడే పంచాణంబువారు వినునట్లుగా నప్పటప్పటికి నాగపట్టన ప్రసిద్ధ శైవాయతనంబు గన్నపోయె నని పలుకుచుండ నొక్కఁడు తదీయ నిర్మాణకర్త యాకర్ణించి వెలుఁగించి . . పరమ ౫ ౧౫

పంచాది[1] = పంచే[1] వి (పంచె + ఆది–ఇది 'ఏఁడాది' మున్నగువాని వంటిది ఇందలి 'ఆది' శబ్దము నిరర్థకము అని శ ర) పంచె, పంచెచాఁక.

సీ పంచాది యురుఁగుపైఁ బంచాస్త్ర బాణ సమాకుల మానసుఁ డగుచు నుండె ...

పరమ 3. ౨౫౦

గీ చుట్టుపంచాది పెట్టించి కట్టెనంతుఁ, జవుకముగ మూఁడుచేతుల చవికె యొకటి ...

హైజ ౧ ౧౩.

పంచాది[2]. వి ఒకానొక చెట్టు

ద్వి దేవదారువు కల్వ దేవకాంచనము, వావిరి కేల ముప్పంచు . . పంచాది ద్వి శ పా. ౨. ౩౫. పా. ౨౧ పం

పంచాననము. సం పంచాస్యము

పంచామృతములు. సం వి అ న బ. ౧ (దేవారాధనాదులం దుపయోగించు) ఆవుపాలు, నేయి, పెరుఁగు చక్కెర తేనె అనెడి నైదు మధుర పదార్థములు

౨ లేహ్యచూష్య పేయ స్వాద్య ఖాద్యము లనెడి అయిదు పదార్థములు

శ్లో లేహ్యం పేయంచ చూష్యం చ స్వాద్య మాస్వాద్య మిత్యపి, పంచామృతమిదం ...

శై. ని.

పంచామ్లములు. సం. వి. అ న బ రేగు, దానిమ్మ, చింత, పుల్ల, ప్రబ్బలి (= ఆమ్లవేతసము), మాదిఫలము అనెడి అయిదుపుల్లని పదార్థములు

పంచోరము¹. వి. ధనుస్సు.

సీ. లీలఁ గంగేలఁ గీలించి కేనగివుతో ధగణీశ శాతలతిగము నాఁటి, పాఁతపంచోగంబు పసలేదు పెట్టెనిని వృథాస్త్రాల మిందేది బలము ... దశా ౪౧ ౨౦౬. (ఈ యర్థమునఁ బ్రయోగాంతరము కనఁబడలేదు)

౨. తిరుటు.

స్ర. పెలవింటికోల రేసినకితిఁ గదలఁ, గ్రమ్మియామృగ తీవ్రగతితోడఁగూడ, సమ్మిట నటన పంచోగ మంటించి, యదరుట ధేయని యార్వనావాజి, పదరవోద్ధుతరాజి బలువాజిఁదోలి ...

అ మ క ౫ ౨౨౩ పా. ౧౫౫ ప.

పంచోరము². వి. (సం ప్రచారః) విస్తృతి, అతిశయము. (చూ పంచారించు.)

(విశే) అధికము, అతిశయించినది

ఉ. సాగతి ఛాందనుండు బడిసాగదు చక్రయుగంబు ప్రాఁత పం, చోరపుగుజ్జముల్ రథియు కార్యమునం దరమానిసాత్మవి, స్తారము ఖండఖండములు తానఁటమాసఁ యంచుఁ దత్పురిం దేరులు నవ్వ శంకరుని తేరి నికేతన కింకిణీ ధ్వనిన్ ...

పాండు. ౧. ౧౧౫

పంచోరి. వి. వృత్త విశేషము.

వ. కలిగొట్లఁ గొట్లఁ బంచోరుల సారుల ప్రేంకణంబులఁ గణంబుల . .

వి. శకుం ౨. ౧౪.

పంచోరి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. సత్తపలక

పంచోరించే. అ. క్రి (√పంచారము²). ౧. అతిశయించు.

గద పంచోరించిన కైవల్య సుఖప్రచయంబుల కును ఖని మణికర్ణిక ... కాశీ. ౬. ౧౨౫.

శా. కొంచెం బానద నిబ్బరంబు కదమాత్మంద్రం బెమ్మల్లోకముల్, ముంచెన్ దీరుబలారి లాయమున నేమో కానమే రాణువం, బంచోరించి యట్టివారునము చెప్పన్ వింటిమా యంచుము, స్నించన్ రాజులు తేజీ గంధ కగా నిచ్చెన్ మురాగాతికిన్ ..

బహు. ౪ ౧౯. (చి ని. పా)

౨ విస్తరిల్లు, పొటమరించు

శా పంచోరించిన నీ పయోధరము లాస్ఫాలింతునో ... క్రీడా. ౯౦

వ . . కమలకోరక కనకకలశ కరికుంభ ప్రముఖంబు లగు నుపమాద్రవ్యంబుల గ్రొవ్వడంచి పంచోరించి పిక్కటిల్లి ... చూపట్టు గోర్మ్రుల కూలంకషంబులగు కుచ చూచుకంబులును పాండు ౩. ౧౪౯. శ. ర. పా

పంచోరించు = వ్యాపించు (అని శ ర.)

౩ సంచరించు, తిరుగు

౪ వంచించి ప్రాణవల్లభ, గొంచక తాను త్రిపురకుంభినిఁ బంచో, రించిన గోడిగరైు ...

వరాహ. ౫ ౯౫

౫ సంసిద్ధమగు.

౬ తద్దేవి ... నిఖిల దేవతావిధాన జయజయాలాపంబు లాదరించి సంచారించి పంచోరించిన పంచాననంబు నెక్కి ...

వరాహ. ౧౧. ౧౦౫.

పంచార్చి. సం వి స్ పుం బుధగ్రహము. (త్రి ని)

పంచాలము. సం వి. అ. పుం. పాంచాలదేశము, పంజాబు ప్రాంతమందలి దేశము.

పంచాలి సం వి ఈ స్త్రీ ౧ సొత్తిపలకి ౨ పంజళము గీత విశేషము (వాచ)

పంచాలుఁడు సం వి అ పుం ౧ పంచాల దేశపువాఁడు

౨ పంచాల దేశపురాజు

పాంచాలి వి (సం పాంచాలీ = ద్రౌపది) ద్రౌపది గోము, పాంచాలుఁడు

ౘ పంచాలి రాయంచఁ ? అవి యాగాను రాజు కీర్తి కథ మనిఁ గన్నతండ్రి

కై శ్రీ ౦ ౨ ౪ ౧

పంచావయవము సం వి (అ అ)

౧ ఐదు అవయవములు గలగి ౨ (న్యాయ) ప్రతిజ్ఞ, హేతువు, ఉదాహరణము, ఉపనయము నిగమనము అను అయిదు వాక్యములు గలది (వాక్యము)

పంచావస్థము సం విణ (అ ఆ అ) అయిదవస్థలు గలది (వి అ పుం) పంచభూతాత్మకము గాంగినది పంచభూతములలో లయమైనది దేహము, పీనుఁగు

పంచాశత్తమము సం విణ (అ ఆ అ) పంచాశము, ఏఁబదియవది

పంచాశత్తు సం విణ త్ స్త్రీ ఏఁబదింటియొం దుంకు సంఖ్య కలది ఏఁబగి (వి త్ స్త్రీ) ఏఁబదింటియం దుంకు సంఖ్య

పంచాశము సం వి (అ ఈ అ) ఏఁబది యవది

పంచాశిక సం వి ఆ స్త్రీ ఏఁబది పద్యములు గల పద్య కావ్యము (ఉదా చోరపంచాశిక, మొదలగునవి)

పంచాశీతము. సం. విణ (అ ఈ అ) ఎనుబది యైదవది

పంచాశీతి సం విణ ఇ స్త్రీ ఎనుబదియైదింటి యందుంకు సంఖ్య కలది, ఎనుబదియైదు (వి ఇ స్త్రీ) ఎనుబదియైదింటియం దుండు సంఖ్య

పంచాశీతితమము. సం విణ (అ అ అ) పంచా , ఎనుబదియైదవది

పంచాస్యము సం వి (అ అ) యిదు ముఖములు గలది (వి అ పు) ౧ సింహము ౨ (జ్యో) సింహరాశి అను ఖ పంచాస్యుడు (శివుడు, పంచవక్త్రుడు)

పంచాస్యుఁడు సం — పంచవక్త్రుఁడు

పంచాహము సం వి అ పుం అయిదు దినములు

పంచిక[1] సం వి ఆ స్త్రీ ఐదు అక్షములతోఁ గాని ఆక్షకోఁ గూడు గూన్యము (ఇందు పంచిక లంగాని పాచికలు ఎన్నియో వేసి పంచిక లుగా గాని కోఁ గూడు గాని పడ కో పండెను వే సాగుచు ఆయించును అటు గాక ఒక యొక్క విధముగా బడిన కో ఁడెను వేఁపాఁ డోడును (శాశకావ్య ౨ ౧)

పంచిక[2] వి ఆభరణ విశేషము ?

సీ నుగాల పంచిక మొగము పై జవ్వాజి తిలకము గాటీ కెంపులు బు కి
వేణు శ ౫౯

పంచితము వి పశుమూత్రము (గోమూత్రము అని శ ర)

వ ఆఁబోతు పంచితంబు మూర్కొని వను లై గాలి పీచినను గొడ్డున కైనం జూలు నిలుచు భార విరా ౨౭౩

శ్లో. బుధభూపతి జానామి రాజన్ భూజిత
అక్షజాన్, యేషాం మాత్రమహాప్రాయ
మంధ్యాం అపి ప్రసరాయతే ...

సం భార. విరా ౧౩. ౭౭.

క. తోడక పేఁగలు విసరుచు దుమ్ము నోటఁ,
గొంచి రొప్పుచు నిలిచి వల్లడాలు గనుచుఁ
బండ్లు గాళ్లు విదల్చుచుఁ బంచితలు,
నొయ్యనొయ్యన విసరుచు నున్నవారు.

హరి. ౪ ౧౬౧

జ : పంచితలు

పంచితలు (ల్లు). అ క్రి (√ పంచితము)
(గోవు కెం) మూత్రము విసరుచు

చ వ, త్రిముల దెలంచి పంచితని చుల్లులు
చే పాదవంగిఁ బెంపులోఁ, గోమయగఁ
బారు హుంకృతుల గోవులు చెన్ను వహించె
మండలన్ ... హంస వూ ౬ ౧౬౫

సీ తేడిపిల్లలకు బాలెంతిచివ్వంగులు పంకంబు
బిచ్చుచుఁ బంచితల్లు ... జై. భా ౪ ౬౯.

ఉ గోవు తెల్ల నం, బే యవి ౧౬ కూ
వ్మమచుఁ జేరి మూరొక్కని పంచితల్లి ...
భాగ ౧౦ వూ ౫౧౯ హా ౬ ౧౩౫.

పంచివేఁత. వి (√ పంచివేయు) ౧ ఒక్కొ
క్కడు ఇంతింత యియ్యవలసిన దని భాగ
ములు వేసికొనుట, చందా (శ. ర.) ౨ ఒక్కొ
క్కనికి ఇయ్యవలసిన దని విభజించుట

పంచివేయు = పంచే[3]

పంచీకరణము. సం. వి అ న. ౧. అయిదుగాఁ
జేయుట. ౨. ఆకాశాది భూతము లయిదిం
టిలో నొక్కొక దానిని రెండుసగములుగా విభ
జించి యం దొక్కొక్క దాని రెండవటి సగమును
మరల నాలుగు సమభాగములుగా విభజించి
యా నాలుగు భాగములలో నొక్కొక్క దానిని
మిగిలిన నాలుగు భూతముల సగముభాగములతోఁ

గలుపుట. (శ్లో. ద్విధా విధాయ చైకైకం
చతుర్ధా ప్రథమం పునః, స్వస్వేతరద్వితీయాం
శైర్యోజనాత్పంచ పంచతే. వేదాంతసారము.)

పంచీకృతము. సం విణ. (అ. ఆ అ.) ౧.
అయిదుగాఁ జేయఁబడినది ౨ పంచీకరణము
చేయఁబడినది

పంచే[1] = పనుచే[1], స క్రి ౧ పంపఁజేయు,
గమింపఁజేయు.

క పాంచాల మహీవల్లభు, పంచిన భూదేవుఁ
డుచితభంగి నగరికే, పెంచి ధృతరాష్ట్రుఁ
ప్రీతిం, గాంచి కృపద్రోణవిదుర గాంగా
సుతులన్ ... భార ఉద్యో ౧ ౭౯.

చ నేఁ డిచటికిం దిన దివ్యరథంబుతో
సా, కలనమునఁ బంపె సెంతపని గర్జనా
గాక శచీవిభుండు ని, న్నితరము లైనకార్య
ముల కిమ్మెయిఁ బంచుట మున్న వింటిమే.

విక్ర ౭. ౧౫.

౨. (శక్తి కెం) ప్రయోగించు.

మ. దనుజారాతియు వంతఁ బేరు మునన్ దలొక్క
స్వతన్త్రోరసా, ధనమున్ గ్రమ్మఱఁ బూని
రాత్రుపనివారదన్ జైవ కేసరి పం, చిన
శక్తిం తె మాల్యవంతు పెదఁ జొచ్చెన్ ..

ఉ రా ౨. ౧౦౦

పంచే[2] = పనుచే[2] స. క్రి ౧. ఆజ్ఞాపించు,
నియోగించు.

గీ ఒడలు సిరియును నాకు నీ వొసఁగినవియు,
కానఁ దగ సమర్పించెదఁ గరుణ నీవు,
సమ్మతించి యిమ్మత్స్యదేశంబుఁ గావు,
పంచి పనిగొని నన్ను రక్షించికొనుము ...

భార. విరా ౩. ౭౩

సీ. పని యేమి పంచినఁ బదపడి చేసెద నన కత్త
బంచిన యాజ్ఞలంబు, చేయుచు ... ౭

భార. ఆది. ౩. ౧౧౦.

౨. ఇది కొన్నిదినములున్నంతధాతువుల కనుప్ర
యుక్తమై ప్రేరణార్థ మిచ్చును

మ ఘనతరైక స్తంభపార్శ్వంబుఁ డ, త్రుకభీతిఁ
రచియింపఁ బంచి దృఢరక్షణ దానిలో
నుండె . భార. ఆది ౨ ౧౯౨

రగడ. భామ తోడివారిఁ బిలువఁ బంచి పంచి
పెట్టు తేనె, వానుకునుదదానుకింబు వాని
వాని పైతి ... పా. ౨ ౯౨

గీ ... కొన్నయిసిద్ధసుంద్రత్రి, కొలువ గొన్నెపి
గను కేడ్కఁ బిలువఁ బంచి
విక్ర ౧ ౪౮.

పంచే³. స క్రి ౧ విభాగించు, విభజించు

క. యుమవరుణాదిత్రిదశులు, దండ తను శక్తి
ప్రభావదర్పంబులు భూ, గుణునకుఁ బంచి
యిచ్చిరి . . భా. ఉగో ౧ ౪౪

ఈ కొం పెది పొట్లలో ... ధనా
ర్థుల కెల్లఁ బంచి యీ, కుండుట దా
ధాగికిఁ ... వ్యయింప లేమి
వైష ౧ ౫౧

ఈ పంచినగీల రాగ ... ప్రసంచిత పై ...
విపంచి నా, ... పంచి . నాకీ ౯.

౨. పంచియిచ్చు, విభాగించి యొసఁగ

మ. అవు బావా యమృతంబు ముందు మ దైత్య
శ్రేణికిం బంచుకో, ... గు యొయ్యదకుండ
... . ౨ ౩ ౪౪

పంచి(చు)కొను = విభజించుకొను, విభజించి
పుచ్చుకొను

ఈ ఏమును వారు బంచికొని రేలంగ గల్గదు
పల్కకుండుము భా. ఉగో ౩ ౩౬౩

గీ. ఇంద్రదీపమ్ములు నివి రేము ౫గినభంగిఁ, బంచు
కొనవేర కిమ్మెయిఁ బ్రతిదినంబుఁ, జోరు
చున్నార మిట ... విక్ర. ౨ ౯

(పంచిపెట్టు = విభాగించు; విభాగించి యిచ్చు)

గీ ... నీవు పొందు వొసఁగఁ, బంచిపెట్టి
రక్షింపుమీ పార్థివేంద్ర ... విక్ర. ౨. ౯.

క .. అమృతము ... ఈ, వనితామణి పంచి
పెట్టవలయుం జామ్మీ . . భార ౫. ౧౧౧.

గీ. కొరిఁ దుడుమాడి కత్తుల కొలంకొటిఁ, బంచి
పెటుదుఁ గాంగాగస్త్రి కతిక ...
పారి ఈ ౩. ౧౦౨.

౯ : పంచికే , సంచికేరు, సంపకము², సం
కిణి, ... ౩

సంమేడు. విణ దుష్టుడు

౯. ఆ, ... సనెనిపాకుల ...
... ... దశకు ౪ ౪౧

పంచె(చియ). వి (...) ౧ అధోయము,
కట్టుబట్ట

గీ ... కుడిముండియు బొంబట్టుపంచ పేము,
కింకిణంబులు నరుణముఖంబు దీర్ఘ, వాల
మును గల్గు నొక మహావానరుండు, వచ్చి
పొడగన్న గఘువంశ నగర్యఁ డలరి ...
ఈ ... ౧ ౯౯

కీ. ఒగగట్టుపంచెలు బోనుఁ బచ్చడిములు
గార్కొన్న లోవంక కటిరొమదల్లు ...
సీతా. ౩. ౪౯

౨ ఊర్ధ్వవస్త్రము, కండువా, తలగుడ్డ

సీ ... ఒల్లె పంచ యనంగ నొప్పు నూర్ధ్వ
వస్త్రంబు ... ఆం భా ౨. ౧౫౪

సీ. సకళాతికుళ్లాయి రొమ్ముయింతి గాన్పింపఁ
జొట్టి యుండినపంచె సొంపు దనగ ...
హంస ౧ ౧౫౪.

౩. అంగవస్త్రము (శ. ర.)

పంచేంద్రియములు. సం. వి. అ. న బ. అయిదు
ఇంద్రియములు.

(వాక్పాణిపాద పాయూపస్థములు అను అయిదు కర్మేంద్రియములు. త్వక్చక్షుః శ్రోత్రజిహ్వా ఘ్రాణములు అను అయిదు జ్ఞానేంద్రియములు)

పంచేషువు. సం వి ఉ. పుం మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

(మన్మథుని పంచబాణములు) అరవిందము, అశోకము, చూతము, నవమల్లిక, నీలోత్పలము. (వీని కార్యములు) సమ్మోహనము, ఉన్మాదనము, శోషణము, తాపనము, స్తంభనము)

పంచోపచారములు. సం వి అ పుం బ గంధపుష్పధూపదీపనైవేద్యములు అను అయిదు పూజోపచారములు

పంచోపవిషములు. సం వి అ న బ స్నుహీ = జెముడు; అర్కము = జిల్లేడు; కరవీరము = గన్నేరు; లాంగలి = తెరిగొల్లి; విషముష్టికి = ముసిఁడి అను అయిదు ఉపవిషములు.

పంచోష్మములు. సం వి న్ పుం బ దేహములో నున్న యైదు జఠరాగ్నులు (భౌమము, ఆప్యము, ఆగ్నేయము, వాయవ్యము, నాభసము)

పంజరము. వి (సం పంజరమ్. తె పంజరమ్ తు. పంజర.)

౧. (పక్షులు మొ. వాని నుంచెడి) గూఁడు.

ఉ. ... పంజరంపుఁ జిలుకా యను ...

అచ్చ. రా అయో ౯౦

(పంజరంపుఁ జిలుక = పంజరములోని చిలుక వంటివాఁడు.)

౨. గవుసెన

వ. ... గుడి వెడలి కాంచనరత్నసంభవం బాల కిం బెట్టి గృహాంబునకుం జని పంజరంబు సదలించి యత్నంబులాత్మం గానక ...

అము. ౬. ౧౦౪.

పంజరము. సం వి అ పుం వ ౧ పక్షుల నుంచుగూఁడు ౨ కంకాళము, అస్థిపంజరము. 3 కలియుగము. ౪ పశువులకుఁ జేయు నీరాజనవిధి

పంధేళము. వి (సం పంచాలీ. కె పంజల) ౧. గీతవిశేషము, గానవిశేషము.

గీ పాడి మెచ్చించె నొకయింతి పంధేళమున, వాడి మెచ్చించె లేమ లాస్యమున నొర్త ...

కాశీ. ౬. ౨౬౫.

గీ తేడ్క నృత్యంబు లాడిరి వీథులందుఁ, గాడి కత్తిలి వికటహలావంచమమునఁ, బంజేళంబున ధవళప్రబంధగీత, కముల నవ్వేళఁ గర్ణాటకమలముఖులు . .

శివరా. ౨. ౫౪

౨ రాయములలో నొకటి, సంగీతస్థాయులలో నొకటి

ద్వి సాలి పెల్లాపెల్లి పంజేళంబు ...

బస పు 3. ౯౩౪ పం

పంజేళి. వి నృత్యము (మా పంజెల్లు ద్రొక్కు)

జ. పంజెల్లు ద్రొక్కు.

పంజెల్లుద్రొక్కు. అ క్రి (√ పంజెళి) నృత్యము చేయు, నాట్యముచేయు

ద్వి. అలోల కర్ణిభూషావళుల్, గండ, పాలికా తటములఁ బంజెల్లు ద్రొక్క ..

ద్వి పరమ. ౫. ౪౨౨ పా

పంజోయీ. వి దీపవిశేషము.

మ జగతీజ్యోతులు కాగడాలు బలుపంజోయీలు పొంబత్తులంత, ... అగ్నిజ్యోతులు వెల్గఁగ ..

హంస 3. ౫౭.

(శ. ర. పా. ఁబంజోయీ. ముద్రి. పా.)

పంజి. వి. వి. కప్పము, పన్ను.

సీ అరి బడి యప్పన మప్పన పంగము పంజి ప
న్నాడి కో ల్పగిగి బెడిగ, కో రవఁగాఁ
జెలఁగును భాగధేయంబు ...
అం భా ౨. ౧౯౨.

పంజి (క). సం వి. అ స్త్రీ ౧ పాణినీయ
సూత్రవృత్తిభేదము ౨. తిథివారాదులను
దెలుపు గ్రంథము, పంచాంగము. ౩. ప్రతిపద
మును వివరించునట్టి వ్యాఖ్య. ౪. ఆయవ్యయముల
లెక్క వ్రాయు పుస్తకము. ౫. యమపట్టిక,
చిత్రగుప్తలిఖిత మగు మనుష్యకృత పుణ్యపాప
ముల లెక్క ౬. పింజ; ఏకు (విల్యమ్సు
త్రి వి.)

పంజో. వి. (క తు పంజో) ౧ కరదీపము,
కాగడా, దివిటీ.

సీ ధ్వజవాతహతి నాఱువైద్యుతాగ్నులఁ జాడి
పగలు దీవెలవారు పంజోలెత్తి ..
మనుచ. ౫ ౪౪

సీ సూరెల వెలుఁగుపంజోల శరీరవ్యస్త భూషా
మణి స్ఫూర్తి ప్రోదిసేయ ..
వేం పంచ. ౪ ౩౪౫

మ రవిఁ దీప్రద్యుతి యంద్రుపావకుని సేనా
మంటమారెంద్రు వా, రవిథంబుల్ పెను
పంజో క్రిందిదివియల్ కేరాజ నిస్నెన్నుచో.
చంద్రా ౫ ౪౩. అం. భా ౨. ౧౬౫

౨. దీపభేదము. (ఒక రకము దివిటీ. అని.
శ. ర)

౩. గడ్డి మొదలగువాని దుబ్బు, స్తంభము.

సీ. ఇల్లు గప్పెడుచోట జల్లులుగపవు పంజోలు
సమానంబులు క్షోణిరమణ. రా. వి. ౩. ౪౦.

(పంజో = విడవలి మున్నగు వానికట్ట అని
శ. ర.)

సీ. పంజోవాదలజేరు పదవిజోశినఁ గల్గెఁ బంజో
జాదల జేఁగుపదవి యిచట ...
రామా. ౫ ౪౧.

పంజోలవాఁడు = కాగడా వేయువాఁడు.

సీ గుమిగూడియున్న యీ కోఱవి దయ్యం
బులు పంజోలవారలె పార్థివేంద్ర ..
పారిశ్చ ౫ ౧౦౧

(వెంటిపంజో = గడ్డి వెంటికి ముట్టించిన దీపము.)

శా ... భా, స్వంతుం డిందుఁడు నింద్రగోప
రుచిఁ బూర్వక్ష్మాధరం బెక్క వా, రెంతేఁ
జూచఁగ నొప్పి రప్పుడు విశేషప్రతాప
ప్రభా, ప్రాంతం బందలి వెంటిపంజో వలెఁ
దద్రాకాదినాంతంబునఁ ...
ప్రబోధ. ౪. ౪౭

జ. పంజోకమ్మ, పంజోమంచము

పంజో(ల) కమ్మ = కమ్మపంజో వి (పంజో+
కమ్మ) రత్నములు పొదిగిన కమ్మ, రత్న
తాటంకము; కర్ణభూషావిశేషము.

గీ. ... పంజోలకమ్మ యనఁగ, రత్నతాటక
మెసఁగు ... అం భా. ౨. ౧౪౪

ఉ బంగరుఁ దళుక్కుఁజెక్కులను బంజోకమ్మల
డాలు చిందు ద్రో, కృంగి .
ఉ. రా. ౩. ౭౧.

వ .. పంజోలవలె వెలుంగు మానికఁపుపంజోల
కమ్మలు ... ప్రబంధ. ౧౫.

పంజోమంచేము. వి. (పంజో+మంచము) రత్న
మంచిక, రత్నములు పొదిగిన మంచము.

సీ. మాటుగా వైచినమిాంటప్టెలర యొత్తి పంజో
మంచము డిగ్గ మంజాఘోష. పార. ౨. ౧౩౨.

పంజె(జియ)[1]. విణ. క. పంజె. త. పంజై.) ౧.
నీచము.

ఉ. అనిక జేసి పక్కాడ రహి కనుమాలక పంజె
లంజెలగ్, గానకళావిశారద కొంగానఁ
గళావిధిఁ భోలుచాన యా, మేనక యుండ.
ఆహ. ౧. ౬౨.

(పంజ; అపముద్రి)

౨. పిఱికివాఁడు, భీరువు.

సీ. లంజెకు మాటమాట పంజెకు ధైర్య్య మొంగిలి
కగ్గ మద్యపాయులకు సిగ్గు వేఱు. ౬౫

3. నిరర్థకము, ధనహీనము

గీ. పంజెమాటలఁ గూడు నాలంజెతికము
ప్రబంధ. ౪౮౪. (పంజ అపముద్రి)

పంజె(జియ)². వి. బారంగి ? (క ర)

పంట. వి. (√పండు) ౧ (సస్యాదులు) ఫలించుట, పండుట

వ ... ఇరుగారును బంట పొసంగు పంట
వలంతి కేదార క్షేత్రింబుల చేలను ...
భీమ ౧ ౧౦౯

చ. మితి నిపు దబ్బతం బరిణమించిన తోయమొ
చాలుఁ బంటకు ... ఆము ౪. ౯౪

౨ (పా. పణ్ణయ తి పణ్ణై) కృషి. (క ర)

3 కృషి సన్నాహము.

సీ. పంట యనఁగ, నగుఁ గృషి సన్నాహము
ఆం భా ౨ ౨౩౨.

౪ ధాన్య సమృద్ధి.

గీ. పాఁడి పంటయు వైభవ ప్రాభవములు,
తగవు ధర్మంబు గలిగి యుత్తమ వణిజులు
హర. ౧ ౧౩

కా ... ఒకప్పుడుం దఱఁగి దింటుం బాఁడి
యుం బంటయున్ మనుచ ౧ ౫౫

౫ (పుణ్యాపాపముల మొ॥ వాని) ఫలము, ఫలితము.

శ. . కా, అడవులలోపలం గఱకు లాడిన
డాసవుపంట యంతియున్, గుడిచితి నంచు
వామఱఁదికజ్జికు నిక్క మెఱుంగఁ బక్క
మా . అచ్చ. రా సుం. ౯౦.

ఉ. పంటవలంతి సోముగుమి పంట వహిన్ రహి
మించువాని వా, ల్గంటి వడిన్ హరించి తెఱ
గంటివజీరుల క్రుళ్లదంచెదన్
చం రా. ౫. ౫౬

౬. ఒక శూద్రజాతి (చూ పంటకాఁపు, పంటది మొ

౭. ఫలోన్ముఖ సస్యము. (సస్యము అని చి. ని). చూ. పంటచేను. (చేరువ పంట = నికట స్థితిఫలము, సమీపమం దున్న ఫలము).

చ భుజంగి కోటికన్, ఘటిత నిధానసీమ
యుపకాంతుల చేరువపంట జారస, త్రివట
లికఁ బంచదార యనుదాని విలాస మయూర
యూరియన్ హంస ౧ ౨౧౫.

౮ భూమి.

గీ సరఁగఁదను జూచువారి కెవ్వరికైన, మల
బిడారును మలఁకల నలరుపేరుఁ, బంట
తేరును తెలిమికింటితీరు, నొనఁగు ప్రౌఢ
యుపై చాలనొనరు దాని .
యయా ౨. ౪౪

పంటకాఁపు. వి. (√పంట) ౧ పంటచే జీవించు కాఁపు, కృషీవలుఁడు (క ర)

౨. శూద్రులలో నొక జాతివాఁడు .
హంస ౪. ౧౩౬.

పంటకారు. వి. (పంట + కారు¹) పంటకాలము
కరిద్రుతువు

సీ పంటకా ర్వాలి దమ్మిదంట గొంటసమాడు
వడఁదకన్నుల కాంతి జల్లివోడుగ •
పాంచు. ౪. ౬౪.

క. ... పంటకాపుసుగిదిం బ్రసన్నశరీరంబుసు
పాండు. ౩. ౧౫౦.

పంటకులము. పంటజాతి మి వి. (√పంట)

ఒకా నొక శూద్రజాతి.

సీ పంటకులస్వామి ప్రఖ్యాతుఁ డౌర చేమయ
పితామహుఁ డనుమాన్యశీలుండు . .
హరి. పూ ౧ ౨౭.

పంటచెలి. పంటవలఁతి. వి (పంట + చెలి.)

ఉ. వేల్పుటాటదుల్, మిన్నకొలంకు పంట
చెలినిద్దపుఁబయ్యెద పాలవెల్లికల్, మన్నన
యున్న సైతపసిమంతనపుందొర రైన
తొయ్యలిల్ . రామా. ౫ ౧౯.

క. తల్లి విడిపింపరాఁగదొవె పంటచెలీ
అచ్చ రా అర ౬౬

పంటజాతి. పంటకులము. మి వి (√పంట)

ఒకా నొక శూద్రజాతి

ఉ. పంటజాతివా, ల్గంటిని దుంటవింటి
దొర కంటిని గంటి నటంచు నమ్మలల్,
జంటబెరంగుచుంటిజగిసం దమరం జాణ కంట
జేసినల్ ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౭౧

పంటతొయ్యల్యో. పంటవలఁతి

సీ. సకియలు గొల్వఁ బచ్చలపల్లకి నెక్కి పంట
తొయ్యలి పట్టికెంట రాఁగ
ఉ. రా ౬. ౧౪౪.

పంటది. వి. (పంట + అది) పంటజాతి స్త్రీ

ఉ. కంటికి నింపువానిఁ జెలిగన్నులవానిఁ బిసాళి
చూపవిం, బంటది గోరుఁ జారుకుచ పంజర
కీరము గారవింపఁగల్. పాండు ౩ ౬౧

పంటనెలఁత. పంటవలఁతి.

క. అని యతనికి సెల విడి తలఁ, ప్రనఁ బంట
• నెలంతకానుప్ర న్నిలిపి
అచ్చ. రా కిష్కిం. ౫౫

పంటపూఁబోఁడి. పంటవలఁతి.

గీ. అంత నవ్వాన తరుణాతియుదను బోఁడుఁ,
బంటపూఁబోఁడి తనముద్దుపట్టికొఱకుఁ, బలు
నగలఁ గుంద చే సెల్లఁ బచ్చవారె, ననఁగఁ
బచుకం బ్రఁబైరులు గొనబు మీరె ...
అచ్చ రా కిష్కిం. ౬౮

పంటపొలఁతి. పంటవలఁతి

క సొరయుఁ బ్రసిద్ధము మధురా, పురము సమీ
పమునఁ బంటపొలఁతికి రతా్న, భరణం బై
విలసిల్లును, నరనాథ యవంతిపట్టణశ్రేష్ఠ
మిలల్ కుచేల ౧ ౨౭.

పంట (ల) ముగుద. పంటవలఁతి

గీ మొదలిదెన్నఁడు పంటలముగుద గొడవ,
లుమపుకొఱ కిర్లగొంగ వంగడమునందు,
రాముఁ డై పుట్టె అచ్చ రా యు ౧౯

ఆ మొదలిసిరిరు పంటముగుద గాదిలిపట్టు,
యగుచుఁ బొడమె
అచ్చ రా. యు. ౪౬౭

పంటరాసామి. వి (√పంట) ఓషధీశుఁడు,
చంద్రుఁడు

సీ ఏభూమిభృత్కులాధీశుండు పంటరాసామి
దాలుపురేడు జన్మసీమ
పై శకుం ౧ ౭౩౪

పంటవలఁతి. పంటచెలి, పంటతొయ్యాలి, పంట
నెలఁతి, పంటపూఁబోఁడి, పంటపొలఁతి, పంట
ముగుద, పంటవాల్గంటి. వి. (√పంట) నెల,
భూమి, భూదేవి.

సీ నీరుచేలలు వానకారులు పరికించి పరిపాలం
ముల పంటవలఁతు లగినీ
పి. శకుం. ౪ ౧౩౬.

సీ పలుకోఁడులకు నూడు బలియించి పొలి
యించి లలిఁ గేరు పంటవలంతి సరిరు .
సిూ. ౧ ౫౭.

సీ. తొడలపై నిడి యొత్తు నడుగు బంటవలంతి
జఘనంబు దాఁకించు సరసలీల ...
దశా. ౩ ౧౪౧

సీ. కలిమిచేడియఁ బంటవలంతి చేసినవాఁడు
పుడమిచేల్వులకుఁ జేపడనివాఁడు
రామా. ౩ ౪౫

(విశ) సస్యాదులు సంగుట కినుగుల మైనది

ఈ ముత్యాల, పంటపలంతి వింటికో
గాంగ కొగునలే ంచు నా, గుంగిం గుబ్బ
. ( ) ౦ ౦ . ౦ ౦ ఔ.
శకాం ౩ ౩

(గు త్యం పంటపలంతి ంటిక — ముత్య
ములు పండు ఇళ్లి విల్లగాఁ (ప్రభువు,
మన్మథుఁడు)

(ంటవలంతి ట్టి = భూజాత, సీతాదేవి)

గి అంత జ కాను మగిని స్వయంవరోత్సం,
ఐమునకై నెచ్చెలులు పంటవలఁతిపట్టి,
జందనాలేప గర్భిభూపా ప్రసూన, చీని
చీనాంబరములఁ గైసేసి రపుడు .
దశా ౪ ౧౦౯.

(పంటవలంతి యల్లుఁడు = శ్రీరాముఁడు)

ఉ అంటితి వేమె పువ్వవతి యాలతిశూ
నహైన నంటు గ, న్నంటకు ముంబాఁకి నని
యవ్వలి కేఁగిన సీతి గవ్వుచున్, పెంటన
పూఁబొదల్ దిరిగి వేసరి చెమ్మటఁ దొప్పఁ
దోఁగిన న్, బంటవలంతి యల్లుఁడు కృపా
నిధి కాఁగిటఁ గ్రుచ్చె నంతటన్ ...
ఉ రా ౭ ౫౪.

పంటవాల్గంటి = పంటవలఁతి.

గీ. పంటవాల్గంటి గబ్బిగుబ్బలఁ జెలంగు, తళ్కు
తళుకుచిల్కు పచ్చరాతాళిఁ బోలి
దశా. ౧. ౧౧౩.

పంటసాల. వి (√పంట). ౧. విద్యార్థి శాల.

(చి. వి. 'ఉద్గాణము' శ. ర.) ౨. కలఁ
- జము గాడె. (శ. ర. చి. వి.)

పంటి = పనఁటి. వి. ౧ ఘటము, కుండ

క వింటికి స బోము కొ నల, వింటికి పరి దొరక
నంత విఱిచెఁగిన న్, ప్పంటికి నలపంటికి
, ంటికి లసాక్షి గుబ్బ పాలిండ్లసిరుల్.
౨. ౪౦.

గ ంటఁగుఁ ప్రేంపూపయుఁ దాల్చిన పుట్టిని
ఁ ంబ్రనం, లిగల పంటియోగ
యుఁగ . ంచముల్
శుక ౨. ౪౫౧

సీ బ్లు వాయుసెలంతి నిలు మని గిన మొన్ని
పంటలు వట్టు వాయింటి కినుచు .
బహు. ౫. ౯౨

౨ అతిజవ గ్రాహ్యాజలానయనార్హ భాండము,
చప్పున నీళ్ళుముంచి తెచ్చుకొనఁదగిన కుండ,
కెవ

సీ . అతిజవ గ్రాహ్యాజలా నయనార్హ భాం
గంబు పంటి.

గ పనఁటి యనఁ దగు ఆం భా. ౨. ౨౪౬.

పంటించు. అ క్రి ౧ గుచేయు, తడియు.

వ చయ్యన నయ్యవ్వ తుఁడు నెత్తికొని మరల
నింటికిఁ బంటింపక వచ్చి యచ్చిఱంతపాపను
దేవకిప్రక్కం జక్క నిడి
భాగ. ౧౦. పూ. ౧౪౫.

క గట్టిగ నీ విఁక వానిం, బట్టింపుము గాక
యున్నఁ బంటింపక పెన్నట్టడవికైన వెడలం,
గొట్టింపుము నీలా. ౨. ౬౦.

శా. . నీయుదయ మాకారాజముల్ చెప్పఁగాఁ,
బంటింపం డెడు చేఁగుడించు వడి నీపై నేఁడు
నన్నుద్ధుఁ డై ... భా. ౧౦. పూ. ౧౨౪.

౨. సంకోచపడు, సంక్షోభపడు.

ద్వి. ... సూరసానమ్మ, యింటికి ల్లె తేర
నింతియుఁ గాంచి, పంటింప కెడురుగాఁ
బఱతెంచి ప్రొక్కి పండితా .
దీక్షా ౪౧ పా.

౩ అంత సారాజిహారం దలరుటమ్ముల
విలుగాని వెడవింట ఘణఘణాయమాన
లయి ప్రోయు ఘంటలతం గంటిచి తన
మనంబున శాక. ౯ ౭౦౯.

గా కంకో రాము నిసంగు నాయుధములన్ గాగ
ప్రకాశంబు లై, మింటన్ వచ్చిన వీనిఁ
గైకొని సుగల్ మెచ్చన్ నృపశ్రేణులన్,
బంటింపం బని లేదు చంపుము ధరాభాగంబు
వారింపు భా౦ ౧౦ పూ ౧౫౩౪

౪ వ్యాపించు

శా. క్రోవ్యారుం జమునోయి ప్రేరుగను నాగో
గంతకా ఎంతెయున్, జవ్యాపెంగ ఎలంతె
యూర్పుపలపున్ సాలంగఁ బంటింపఁగాఁ,
బువ్వుల్ మీటుచు భాను. ౪ ౪౪
(తగఁలుగఁగా అని ౪ ర)

౫. గ్రసించు, ఊంగు

ద్వి. ఇంటిలోన నగి యథేష్ట ప్రవృత్తిఁ, బంటింప
కూడె నా బ్రాహ్మణు లెతిఁగి
పండితా మహి ౭౨౩ పా

మ. నలాత్మములం బలుకుంతేర యుక్తత్తునల్
చదువులై పంటింపఁ గొల్వుండుని, చ్చల
పున్ వేలుపుపెద్ద ముజ్జగము మేల్బందంబు
నొందించుతన్ అచ్చ భా ౧ ౧. పు.

పంటె(టియ) = పంటెకత్తి, పరటె వి సాల
వాఁడు నూలుచుట్టెడి సాధన విశేషము.

గీ. తంతుశేష్టన సాధనంబు, పగఁగును బరంటె
యనఁగను బంటె యనఁగఁ బంటె కోల
యనంగఁ జెప్పందిలింగ .

౬ ఆం. భా. ౨. ౨౯౫. (ప్రాఁత ప్రతి పా)

జ: పంటెకత్తి, పంటెకోల.

పంటెకత్తి = పంటె. వి. (పంటె+కత్తి) నూలు
చుట్టుట కుపయుక్తమగు సాధన విశేషము

గీ. ఎన్నికలుపట్టి పుంజంపుశేర్పతించి, పంటె
కత్తులు మఱి తోడు పనుగులఁచు, కండె
లొనరించి చాలించి కాఁపుటింతు, లన్న
యత్నోళ నద్భుతింబుట్టి పడఁగ
కుశ ౨. ౪.౨౩.

పంటెకోల = పంటె ఆం భా ౨ ౨౯౫

పంట్ర. వి. చిల్లఁబగల యులుఁగులు మూఁడు
నాలుగు గల కత్తి (శ ర)
జ: పంట్రకోల, పంట్రించు

పంట్రకోల. వి (పంట్ర+కోల) చిల్లులుగల
యులుఁగులు మూఁడునాలుగు గలకత్తి

గీ కంప తోడుగీడ్చినట్టేఁదు గానఁబన్న, తెగ
తెలుంగుచు నొక్కఁడేఁగి పదువుతోన, పడి
యనఁగి యుండఁగాఁ బటపటనముండ్లు,
గాలిఁ గదలుటఁగని పంట్రకోలఁ బొడిచె.
మనుచ. ౪. ౫౯.

గీ పంగిపోటులు నెఁటెలు బట్టెనములుఁ, బంట్ర
కోలలు నాదిగా బహువిధములు, సాధ
నమ్ములు నరియుంచి కలిసినములు, వచ్చి
రాకేటక క్రీడా వ్యసనాగములు ..
హరిశ్చ. ౨. ౭.

పండ. సం వి ఆ. స్త్రీ ౧ యాథార్థ్యము
గ్రహించు బుద్ధి. ౨ జ్ఞానము (వై ని)

పండఁబడు. అ. క్రి (పండు[2]+పడు, స్వార్థ
మున.) శయనించు, పండుకొను.

గీ ఊరులఁ గొమ్ములను ధరించు హరిణతతుల,
విడువ నవి పరమృగములవెంటఁ బఱచి,
కలసి పోరాడి వానికొమ్ములఁ దవిల్చి,
పండఁబడియుండు లుబ్ధ ప్రతతి పొగడ ...
చిత్రభా. ౩. ౧౪౯.

పండఁబాఱు. అ క్రి. (పండు[1] + పా[illegible] ము) ౧ ఫలోన్ముఖ మగు, పండుటకు సిద్ధమగు

సీ. పైఁ బరామరిక చొప్పడమిఁ బక్వము దప్పి పండఁబాఱినపాల పిండఁబాఱి
మనుచ 3 ౧౭౯

గీ. పసరుటొండొంటి యాకుతోఁ బండఁబాఱి భేదభయమున వగపిపచే లవంగ
ఆను ౪ ౧౯౦

ఉ. ఆనలిసాయతాక్షి [illegible] ౧౦ బండఁబాఱుచున్ . పాండు ౪ ౨౩౭

పండము. సం విణ (అ ఆ అ) నిష్ఫలము

పం.గా. వి జగన్నాథ ప్రాంతము దుండు న పూజారిజాతి బ్రాహ్మణుఁడు (శ గ)

పండాపూర్వము. సం వి అ న శాస్త్ర వ్యతిరిక్తాచరణమునఁ గలుగు ప్రత్యవాయము నివారించుట తక్క వేఱు ఫలము కలిగింపని యదృష్టము

("అహరహస్సంధ్యాముపాసీత" అనువాక్య ప్రకారము ప్రతిదినము సంధ్యోపాసనము చేయవలయును అట్లు చేయకపోవుటవలనఁ బ్రత్యవాయము గలుగును సంధ్యోపా[illegible] వలనఁ గలుగు అపూర్వమునకు అప్రత్యవాయనివారణమే ఫలముగాని వేఱొండు ఇష్టప్రాప్తి రూపఫలము లేదు)

పండావంతుఁడు. సం విణ (త్ వతీ. త్) (పండగలవాఁడు) ప్రాజ్ఞుఁడు, పండితుఁడు

పండించే. స క్రి వంచించు, ఖండించు

సీ. వంచించె[illegible] నగుచు గేరు[illegible]

ఆం. భా. 3. ౧3౬.

[illegible]ండు పల్క దరహాసితఁ జెక్కిలిఁ గొట్టు లెస్స పం, డించితి పోయి దాసరి .
ఆము ౬. ౪౦.

పండితంమన్యుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) తన్ను పండితునిగాఁ దలఁచుకొనువాఁడు

పండితజాతీయుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) పండితప్రకారుఁడు, పండితరీతి గలవాఁడు (పూర్ణ పండితుఁడు కానివాఁడు)

పండితమాని. సం విణ (న్ ని న్) = [illegible] మన్యుఁడు

పండితము. సం వి అ పుం ౧ సిహ్లకము, చిలమట్టి, ధూపద్రవ్య విశేషము ౨ సూక్ష్మా కృతి గల మృగభేదము (కీ ని)

పండితవాది. సం విణ (న్ నీ. న్) పండితుఁడువలె పలుకువాఁడు

శ్లో సూచీముఖే దురాచారే రండా పండితవాదినీ నాశంకతే ప్రజల్పంతీ తత్కిమేనాం న హన్మ్యహమ్
సం పంచ మిత్రభే ౪౭౫

పండితమ(ము). సం వి న్ పుం పాండిత్యము

పండితుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) - (పండగలవాఁడు) జ్ఞానవంతుఁడు, బుద్ధిమంతుఁడు

పండు[1]. అ క్రి (సం ఫల్ క పణ్ణు త పండం) ౧ ఫలించు

(౪) సస్యాదులు ఫలవంతమగు

సీ నిమ్మలు మాదీఫలమ్ములు గతి [illegible]మ్యముగఁ [illegible]ండి నేలపై మోచియుండు
కు సం ౩ ౯౯.

శా. [illegible] ము, క్కారుం బండును రాజనంబుఁ జెఱకుఁ ...
విక్ర. ౧. ౬౦.

గ్పి ఎన్ను గాదున్న ఎండు ఎన్నములు
ద్వి పారిశ్చ పూ ౫౦ మనుచ ౧ ౫౯

(చ) సిద్ధించు, ఇట్టటేఱు

చ త్రిలోచనదేవి ప్రసాదనంపదఁ, జగి
దభివంద్యులయ్యె నరసంబుగఁ బండె మదీయ
యత్నముల్ హం౩ ఈ ౪ ౧౬౦

చ దీని సెవ్వరై, నను వినిసం బరించిన
... ఁగ రెడ్డి ... శలఁ ండును

(౯) ... కుబుక
... ల మనుభవిం (దగిగ ... ౯ని గొందు

౧౯ శా ... ండి
ండితా దీక్షా ౨ ...

ఈ పావననుఝ్యె నాకులము ఎండెఁ దఎంబు
భాగ ౧౦ పూ ౧౭౯ ౫

ఈ శ్రోస్నులతాఝ్ల మున్దియను గూర్చు రెు
ర్భినచోము లిప్పడే, పన్నిన ... ండుగో
... ౧ ౦౯

(వ్యవ) వాని సా ము ండినగి, నా పుణ్యము
ఎండినది

(త) ఎండు ... మను, ...

సీ ... దళు ...
ఆం భా ౩ ౧౨౦

ఆ తనియఁ ఒం ...ను గోసికొనఁ జవి,
చేటె కాదు ఎత్తుచేటు గంగు
భాగ ఉద్యో ౨ ౨౬, అఙ ౧ ౬౫

గీ పూర్వకంధిపే గావనభూవి (ండి, కాలకుకి
కుండమ్మాతెఁ బట్టు గదలి యు , జలధిలోఁ
బడు దాడిమీఫల మనంగ, నట్టికిపన
బాంధవుఁ ద స్తమించె ౯ ౩ ౯

పే ఎరిణతమగు, ముదియు

(వ్యవ) వాని శరీరము పండినది

గి ...ంతానవంత మగు (ఈ యర్థమున నిది
'కడుపు, గర్భము' మున్నగు పదములతోఁ
గలసియే యుండును

(వ్యవ) ఆమె కడుపు ఎండినది

౨ కలుగు, ంభవించు

ఈ కొండొకసేపు నిన్ను మదిఁ గూర్చిన మాధవు
నంతవానికిం, ఒంగా వధూవధ ప్రబలపాతక
... మింక నీ, దుం...గ చేమి చెప్పఁ
... ౫ ౪ ౨౨

౩ ... (వ్య) ఆటలో ... డు పండి
...

౪ ముగియు, ...

౧౯ గుంగా జల ... కులికెంచు పై చి, ఎండెఁ
... దేవుని కొల్వు ఎచ్చె
ద్వి వారిశ్చ పూ ౪౧౨ ఎం

(ఎథ ముగిసె ... భాగము)

గి అజ్జలభిఁ, ... యక్కాల
... డు, గుంగా భగా లనుకోలఁది రెు
... , బండె ... బోయ ...
... నుచు
ద్వి పారిశ్చ ఈ ౧౧౦౭ ఎం

(జీవితకాలము ముగిసినని ...)

సీ అనజా ... చటి, ... యం దొశ్రమాన
నా ండిగ ఎండు గని చెప్పైఁ గోసి
కొని ... భాగ ... ౧ ౧౬౦

గి అకట యందనిఎంటికి నట్టు సాఁచెఁ, ...
... ది ... సేవి సేయ దాన
వి౯ ౧ ౧౭౯

సీ ఒక జంబూఫల వొప్పియుండు, దాని
ఎందురు మహీస్థలి మహోపముగ ననిశంబుఁ
బడి ... భాగ ... ౧ ౧౯

... ఈ చింతఎంటి ఎరిగా, ... వల యమృతంబుఁ
జెప్ప నొప్పె
... ౧౫౭ ఆం భా ౨ ౩౯

(విశే.) ౧ పక్వమయినది, ముదిరినది

ఉ. రాలిన పండుటాకులు ధరన్ గనుపట్టెను

దట్టమై ఇందు ౨ ౩౭.

గీ. బండి తిరు శాఖికలనుండి పడిన పండు,

టాకుగుమి నిండుకొనియె వనాంతరముల

ఉ. రా ౬ ౫

చ. బల మింకి కేమి నీప్ప విను పండువెదు

ళ్లవలీల మోగ్రతో, పులఁ బడఁ జొప్ప

వంచుకొనుపోలికి వంచి

మనుచ ౪ ౧౭

౨. (పండువంటిది) ముసలిది, వార్ధకావస్థ

నొందినది

శా. నరుఁడు పండై యున్నఁ గైకొరు పెం,

డ్లాము న్బిడ్డలు సైతముం

మల్లభా వైరా ౪౩

(వ్యవ) దానికిఁ జాల వయస్సు గడచినది,

ముసలిపండు

3 నిండు పూర్ణము, చూ పండువెన్నెల

సా అందని మ్రాఁకులపండ్లు గోయఁ దలఁచుట = సాధ్యముగాని పనిని జేయఁబూనుట

క చనుఁ జన దని చూడక యం, దని మ్రాఁకుల

పండ్లు గోయఁదలఁచుట హితిమే

భార విరా ౧ ౫౭

(ముత్తాటిపండు దిను = తనచే నాఁటఁబడి తాటివిత్తువలనఁ బరంపరగాఁ బుట్టిన మూఁడు తాటిచెట్ల పండ్లను దిను) చిరకాలము జీవించు.

గీ. అఖిలకల్యాణగుణశీల యానుశీల, పెట్టె చే

మీఁదుగా పెల్లచుట్టములకు, భర్తతోఁ

గూడ ముత్తాటిపండు దినియె, పెత్తె ముమ్మ

నుగుబ్బల పెందోటని పాండు ౪ ౨౬౪

(ఆ పని కారయా పండో = ఆ కార్యము పెలు

వడునదియా కాదో).

వ అనోదేవిరయొక్క తలంపుఁ జేసినావు.

ఒక్కకోరి కడిగినావు, ఒక దొడ్డకు లడిగి

నావు, అది కాయో పండో కల్లో నిజమో

మృ వి ౨ ౩౪. పా

జ: పంట, పంటకాఁపు, పంటకారు, పంట

కులము, పంటచెవి, పంటజాతి, పంట

తొయ్యలి, పంటది, పంటపెలఁతి, పంట

పూఁబోఁడి, పంటపొలఁతి, పంటముగుద,

పంటరాసామి, పంటవలఁతి, పంటవాల్గంటి,

పంటసాల, పండఁబాఱు, పండించు, పండు

చేఁప, పండువెన్నెల

పండు² = పండుకొను అ క్రి శయనించు

గీ పండెఁ బన్నుండెను బరుండెఁ బవ్వళించె,

నత్తమిల్లెఁ బడుండె తినమజె ననఁగ, నలరి

యుండును శయనించె ననుట కాఖ్య .

ఆం భా 3 ౭౩ (ప్రాఁతిప్రాఁత ప్రతుల పా)

రగడ పండె నధ్యగుఁడు బహుపాచ్ఛాయు,

న్నిండెను నవి నవినీ, తితిజాయన్ .

బహు ౨. ౧౩

గీ బండి పడఁ దన్నెఁ దొడలపైఁ బండి

దశా ౭ ౧౭౩.

జ ' పండఁబడు, పండుకొను.

పండుఁడు. సం వి అ పుం షండుఁడు, నపుంస

కుఁడు

పండుకొను = పండు². అ క్రి (పండు² +

కొను, స్వార్థమున) శయనించు. ఉదా: నేను

గాత్రి పదిగంటలకుఁ బండుకొందును.

పండుగ(గు) = పండువ వి ౧. ఉత్సవము,

ఆనందము

ద్వి పాలిపోని జవ్వనంబునఁ గన్నుపండువు గలుఁ

చేయు దాని చక్కఁదనంబు చెక్కు ..

విష్ణుమా. పూ. 3. ఆ. (క. ౭)

గీ పరగుఁ బబ్బము ఎండుగ ఎండు వనఁగ,
సత్యవమ ఆం భా ౧ ౧౪౩

సీ సాగముఁ గుచ్చల గేయవగిలు కిన్నులఎండు
గిలుగ మాయపుఁ గోను గిలుగిఁజేయ
విజ ౨ ౧ ౪౬

౨ (సంక్రాంతి, సంవత్సరాది మొ) ఉత్సవ
దినము

క పెసరుంబ ప్పెట కగి, క రు స్నెయి
గొనఁడు ఎండుగను గొయుక కే, కొ రుం
ఒుంచని చల్లయె, ము రుం గనఁ గతిగి
లోభమున కేమందుర్ వా ౫ ౮

ండువ (పు) = ఎంగుగి ఎ ఉత్సవము

అల్లి నటు డ మెడ ట్ట్రోయ
లెడెం బోవు ఎల్లవులం ఒండువ తిలంటులకి
నింటికిం దెచ్చ త్యాంగనా భ్రాతిల ఎరివా
చేష్టలయంగి ఆమ ౭ ౧౨౯

వ ఎట్టి ౯ంద్రుకి ౬, వలఁగడుఎట్టి ఎండు
వుఎ చేసె దిగిక్ దిలదంద్రి కింటికకా
గా ౨ ౨ ౨౧

గి వుల కయ (ండువు ేయ ఎని
ఉ రా ౩ ౧౦౭ కాశీ ౭ ౧౯౦

౨ ఆనందకిగము

గా పై జందుఎం డొ ౢగా, గాసెక
వెన్నెల ఎండ చల కి ంకక గిల్వపూ ండ
ఒ యయా ౫ ౧౦౯

ఎండుచేఁఎ ౨ (√ ండు[1]) మత్స్యవిశే ము

పండువా. వి ఎండువా యను దేశము

సీ ఎండువానుగతాణి పావనం బిచ్చిఎ భద్రేభ
ములు గిగిఁ బాళ ముండ (౭౩

ఎండువెన్నెల ౨ (ఎండు[1] + వెన్నెల) పూగ
చంద్రిక, నిండువెన్నెల

మ గా ంతంబునం ?ండుపె, స్నెలలం
గాంకిఎ నాకు నమ్మన బలానీకింబులు
ప్రబోధ ౧ ౪౦

సీ ఎనకిన్నాఎ ముత్తపుఁదలాటము గాఁగిఁ
బండువెన్నెల దృష్టిదండ గాఁగ
ప్రబంధ ౫౧ ఆము ౨ ౬౦

(ఇటే ఎండు రేయెండ)

గీ ఎండు రేయెం. బ్రహ్మాండ భాండములను,
నిండుకొనియ ండె కవిజ ౩ ౮౧

గీ చండిలం బగు ఎండురేయెండ గాసె
ప్రబంధ ౭౮

ండేరము వి ఫత్యవిశే ము

ఉ రి గా గ ప్రణాముచేస వక్క
ఎ ప్రతిఎ ఎం, డేరము లారగించుచు
సాగంగ ౧ ౧౩ (౫ గ సా)

ంద్రకుఁడు ఎం ౧౫ (అ ద్రిక అ) వాల
రోగముచే కాలు ఎడపోయినవాఁడు

ంద్రెండు ౨ శౌ (గి + రండ) దియును
రండ, ద్వాదశాకము

క వనమునఁ బంద్రెండేఁడులు, మన ముత్కట
దుఃఖవార్ధిమగ్నుల మై
భారి కిన్ని ౧ ౬౭

బంద్రం వ గ్వం, బకిదుక్ మేలనఁగ కాంతి
గ్వము వెలయుక్ భార ఆది ౧ ౫౭

(ఈ క్రింది ప్రయోగమునఁ ఎంద్రెటక్ అను
రూపము కానవచ్చుచున్నది)

మానినీవృత్తము కారకముల్ క్రియఁ గన్గొన
నేడు భకాగము లొక్కగ కాగముతో,
గాగిప పై చనఁగా యతి ఎంద్రెటఁ గల్గిన
మానిని కామనిభా
కవిజనా ప్రత్తాధి ౧౧౪

పంతంబుబంటు వి (పంతము + బంటు) సంశప్త కుఁడు, తిరుగ నని ఒట్టు పెట్టుకొని యుద్ధము చేయువాఁడు

ద్వి బడిపని జనులను బంతంబుబంట్ల, ద్వారపాలుర సువిధానుల
బస పు ౩ ౫౧౧ పం

పంతకాఁడు. విణ (పంతము + కాఁడు) ౧ ప్రతిజ్ఞ కలవాఁడు (శ ర)

౨ పౌరుషశాలి, పౌరుషము కలవాఁడు

సీ మిక్కిలి కనుమంట మింటఁ బాలుపురాలు భస్మంబు చేసిన పంతకాఁడు
వరాహ ౧౧ ౧౪

౩ పోటి చేయువాఁడు (శ ౬)

పంతగించే. అ క్రి (√పంతము) ౧ చలము పట్టు, పట్టు పట్టు (చూ పంతగించుకొను)

౨ ప్రతిజ్ఞ చేయు

ద్వి శూలాయుధుఁడ నీవు చూచితి వేని, బాలిఁ జక్కడు వని పంతగించితిని
విష్ణు ఉ ౪ ఆ (శ ర)

సీ మెఱసి మహాత్మ్యాన మిన్నంది వెలయుదుఁ బంతగించిన రాచబోఁటు నఁతు
ఉ హరిశ్చ ౨ ౩౧

౩ నియమము చేయు

క అని కలు.ద్రావుట యెవ్వాఁ, కిరి గా దని పతికి పంతగించుచు సండీ, వనిచేతఁ గడు పులొఁ గచు, ననువుగఁ బ్రతికింపఁ దెలిసి యతఁ డిట్లనియెన్
యయా ౩ ౧౩౩

౪. స్పర్థచేయు, ద్వేషించు

వ ప్రతీచీకకు బంతిదీపం జీవ నయునా లలాట న్యస్తనిస్తుల ప్రశస్త హీరద లక్ష్మ కాంతి సంతానంబునం బంతగింపుచు
సానందో. ౫ ౯౧. పా.

(ఇట ఔపమ్య వాచకము)

పంతగించుకొను. అ. క్రి (పంతగించు + కొను, స్వార్థమున) చలపట్టు, పట్టుపట్టు

వ ... తదీయ కోదండదండంబు ధరణీమండలంబునం దుండుట రెుఱింగి ఖండించుటకుఁ బంతగించుకొని యేతెంచిన లతాంతశరవసంతులకిరణి ..
చం రా ౩ ౭౯

పంతము. వి (క పంతవు. త పందయం) ౧ ప్రతిజ్ఞ, శపథము

గీ పంతమనఁ గనుబద్దునాఁ బ్రతినయనఁగ, నల రును ప్రతిజ్ఞ ...
ఆం భా ౧ ౧౦౩

క పంతము చెల్లించితి నిదె, కాంతుం గైకొనుము శైలకన్యక కృప నీ, కంతయుఁ గల దేమియు మదిఁ, జింతిలవల దిమ్ము కేలుఁ జిగు రీతనికిన్
హరి ఉ ౩ ౧౩౯

మ పరితాపంబునఁ బొంద నప్పొలఁతికిం బంతింబు నే నిచ్చితిం, దరుణీ తెచ్చెద నీ మనోరమణుఁ జింతాబాధమింతేల యంచు.
ఉ హరి ౫. ౧౩౩

(పంతంబు నిచ్చు = మాటయిచ్చు, అని భావము)
వసు. ౩ ౪౪

౨ పౌరుషము

చ. ... వచ్చిపోరుస్సే, పడుచులతోడఁ బొంద్రుఁ దది పంతమె . .
ఉ హరి ౩ ౪౩

సీ మదకుంభిపంక్తుల మత్తముల్ దగఁ జెండ దండనాయకుల పంతములు మాన్చి ...
పరమ ౪ ౧౫౯

౩ (బ) గర్వోక్తులు, పౌరుషవాక్యములు

శా అంతం గృష్ణుఁడు కేరి నవ్వుచును బావా యింక నీ కేలముల్, పంతంబుల్ పలుకంగ వంగుమని దిగ్భంబొప్పు శ్రీరాముపై, సంతోషంబలరంగ నెక్కె ...
దశా. ౭. ౧౨

గీ. కేకిసలుంగొట్టుచును గెరికేరినగుచుఁ, బంత
ములు పల్కుచును జాల సంతసిలుచు ...
పరిమ ౪ ౧౦౩

గీ. ఘాత్రినిటమీఁద పీతియాదవము గాఁగఁ
గడఁగి చేయుదువని దురాగ్రహముతోడఁ,
బంతములు పల్కుటఁ బని భరుఁనిష్ఠఁ
దపము గావించెఁబూని ...
భాగ ౧౦ ఉ ౮౨౧

౪ పట్టుదల, చేలము

గీ. నన్ను, నాతోడిసవతులు నగికమున్న బంత
మలరంగ నిన్ను మెప్పింతుఁగాని . .
పారి ౧ ౧౩౧

శా. చెల్లెంగంతుని పంతమట్టి పొగరెచ్చెన్ గల్వ
రాటాలుం, జిల్లెన్ . . రా వి ౩ ౧౪

౫ రీతి, పద్ధతి, నియమము

శా. శకట్టిన్ మంగిళ ఘాత్రమున్ . పద్మి
కేయ హైమన్ఫురి, త్రిపట్టిష్ఠాపత పద్మరాగ
ముల పంతంబుల్ విడంబింపఁగాన్
మనుచ ౫ ౮౮

చ. కలిసిలిగానఁ జావునకుఁ దప్పితి నీకిదికేఁట
పంతమా .. హం ౩ ౫౫

గీ. అథవు కంకిరులాగ మహాత్ముఁడర, ఆగవు
ధర్మంబు పాడి పంతంబుఁ దెలియు, నీక
నష్టంబు గలదె ముల్లోకములను
కాశీ ౪ ౧౭౩

వ. కేఁటంతింబు దప్పె మమ్ము నధిక్షే
పించితి హం ౩ ౭౧

౬. ఫలము (విధము అని శ. ర.)

ద్వి. తెటుకునఁ దుమ్మపంతము చెప్పుము
ద్వి. హరిశ్చ ఉ. ౧౦౦౭

౭. న్యాయము

ద్వి. శరణుఁ జొచ్చినయట్టి శత్రువు నైనఁ,
బరికించి కావంగఁ బంత మొంగ్యగల
ద్వి హరిశ్చ. పూ ౧౬౯౭.

క. కాశేరును కాచిన్నాము, శేఖున ధరియించి
తిరిగ దిది పంతమె యుం, తే పో మదిఁ బరి
కించిన, నేపంతె మెఱుంగు గొల్లఁ డేమిట
నైనన్ .. భాగ ౧౦. ఉ ౫౦౯.

౮ పోటీ, స్పర్ధ, (చూ పంతములాడు)

(విణ) యుక్తము, తగినది

మ. తిరుణీచిత్రము భూనుగోత్రముని మీఁదన్
కేర్చి లజ్జాతిఁ, గృణీగుప్తము గా నొసర్చి
యిటు లేకాంతంబు దుర్దాంతదు, గ్ర
చింతం బడఁ బంతిమమ్మ
విక్ర. ౧ ౧౩౧

క. ఇంతికు మిన్నకి యుండుట, పంతము గ
దినుచు వీరవర్మనితోడన్, గాంతామణి సం
తాపముఁ, గింతు ప్రతాపంబు లువియఁగాఁ
దెప్పటయున్ విక్ర ౧ ౧౪౧

పంతము (తా) —డు = పంతగించు, స్పర్ధించు,
ఆత్మాధిక్య సూచక గర్వోక్తులు పలుకు

ఉ. అంతట వచ్చె నొక్కఁడు మహాకృతి
దాల్చిన పూరుషుండు క, ర్ణాంత విశాల
నేత్రము లహర్ముఖ నిర్మల నీరజాళితోఁ,
బంతములాడ .. వరాహ ౧౦ ౮౭

వ. ... వినూత్న నేవలతికాలతాంత కందుకని
తాంతకాంతిసంతతులతోఁ బంతములాడుచు
ఇందు ౪ ౩౩

ఉ. ... బాణకృపాణపాణు లై, పంతములాడు
చుం బదర పైఁబడఁ జూచు ఖలంబులెల్లఁ
దా, మంతట నంతట న్నిలిపి ...
విజ. వి. ౩ ౧౪౩

ఉ. ఆమిఁ బూఁదీఁగెల తూఁగు టుయ్యెలలఁ
బంతాలాడుచుం దూఁగునా, కొమరుం
బ్రాయపు గబ్బిగుబ్బెతలయంత్రముల్ ...
కళా ౧ ౪౭

బంటుపంతము = శౌర్యము

క. నిందకు నోయక లజ్జం, జెందక వంచనను రణముసేసి జయంబుం, బొందెద నని తలఁచుచు నిటు, పందగతిం బోఁజ బంటుపంతమె నీకుఁ . . భాగ 3 ౬౪౭

ఉ బాలుర నింతులం బసులఁ బోఁడిగఁ దోలంట బంటుపంతమే, చాలు వృషాసురేంద్ర .. భాగ ౧౦ పూ ౧౧౩౯

మగపంతిము = పౌరుషము

ఉ నిందకు నోర్చి యోపమైన నిల్వఁగ నోపక ఓఁగి ఎ జూచీ, ం ౦ బడ్డ గుంపంతి మె భా 3 ౬౭౩

పంతిమిచ్చు = ప్రతిజ్ఞచేయు

సీ రుక్మిణిఁ గొని రాక యాత్మీయపురమునఁ, జొగ నని తిం(డియుఁ గట్టుఁ బిఁఁ బంతి మిచ్చి యున్నదుఁ డై యేపువిగల హరి ఉ 3 ౧౩౬

జ పంతెంబుబంటు, పంతెకాఁడు, పంతెగించు, సంతెగించుకొను

పంతియ(తె). వి ప్రమిద, మల్లకము

గ్ని అయ్యాద్యదియోగి, నిచ్చలం బగు భక్తి నిలిపి డొందమున, ధరణి పంతియ సముద్రం బులనెయ్యి, కరుణా దీపముఁజేసి యరుణాంశు తెతుల గ్ని పాము ౧ ౪౪ ఖా

గ్ని అంతి గంపవయోగి యతనిపైఁ బ్రేమ, పంతియ మితిలేని భక్తియే చమురు, నానంద భరిత హృదబ్జంబె వత్తి, గా నొనరించి ద్వి పరమ ౧ ౪౪ ఖా

ఆ నూరివిల్లఁజేసి యారి తరువారిఁ, బంతె నుంచి పైనఁ బ్రమిదమూసి, చీలమన్ను లిచ్చి యొయ నొకగిత్తి, మడుగుపంతె మునుఁగునట్లు ద్రవ్వి (చి కి చి ని)

క పంతెడు చమురున కె, త్యంత మనస్సిద్ధి దీప మనుదిన మిడువాఁ, డంతమునఁ జేరులక్ష్మి, కాంతునిపురి ... కవిచో. ౬౪.

పంతు[1]. విణ ఒప్పు (మేలు అని శ గ)

సీ పాదరింటి పట్టులఁ జదరంపు నట్టులఁ బంతుగా గోరంపు బంతులాడు ఉ హరిశ్చ 3 ౧౫

ఉ అంతి మనోజవేదనల యాగట పోర్వఁగలేక యిద్దఱుం, బంగుగఁగూడి గొప్పటల వాటున నిద్దురమబ్బు పొందవన్ గస ౧ ౭౩

వి ౧ కొనసము (మేగిని అని శ గ)

ద్వి ఊంతెకం బ లనాంనాయుధ వేగి, సంతు వహించి యుప్పిస్మృఁకు పిఖు పూ 3 అ (శ గ)

౨ భీతి, భయము

క అంటు నొక పులియొఁకొని, గంతులిడుచుఁ బైకెగఁగఁ గనుగొని చింతా, క్రాంతుండై నలుదిక్కులు, పంతునఁ గలయంగఁ జూచి పరుగున గాఁగన్ శేవ ౨ ౧౬.

పంతు[2]. వి (కి పంతు) రాగవిశేషము

క తానసయని చంద్రోపమి, తానన యెలుఁగెత్తి యేకతాన నసెడు పం, తాసన విలుతుఁడు మెచ్చఁడె, తా నసఁగా నొకతె యేకతాన నయారే ప్రబంధ ౪౭౭

పంతులు. వి బ (కి వహా పంతి) ౧ చదువు లయ్యవారు (బి ని శ ర)

౨ లౌకికపుచదువు చదివినకొందఱు బ్రాహ్మణులకు నామాంతిమం దుండు బిరుదము

ఉదా రామయ్యపంతులు, వెంకన్నపంతులు మొ

3 యజమానుఁడు, అధికారి

ఉదా : అయ్యా ! పంతులుగా రింట నున్నారా?

పంతువరాళి (క పంతువరాళి) ముప్పదిరెండు నపుంసకరాగములలో నొకటి.

గీ శంక, గాథరణమును కోకవిరాళి మేఘ,
రంజి గుజ్జరి పంతువరాళి నాట ...
ప్రబంధ. ౯౭

సీ మాయామాళవగౌళ ముఖారి మలహారి సామంతి పంతు
వరాళియు . . హంస ౫ ౧౨౪

పంతువు = పంతు[2] వి మిశ్రరాగములలో
నొకటి

గీ గౌళిపంతు శ్రీయు నా కొండ మలహారియును
గోసమలహారి నా నైదు గూర్చి సంతా
నాదిగాఁ గల మిశ్రంబు లన్నిమదికి, సరిది
గనుట్టు వివేక సేయంగఁ దెలిసి ...
ప్రబంధ ౯౮

పంధకము. సం విణ (అ శికా అ) పథముగఁ
బుట్టినది

పంద. విణ (క పండె) ౧ వి పిఱికివాఁడు,
భీరువు.

ఉ. పందనం గొఱ్ఱెత వల్కుడుఁ శూరుగ
దాను వించియుణ్ .
ఆము. ౨ ౪౦ వేదం సా

ఆ వానిఁ జూచి నగుచు వారలోరోరో యిం,
కెందుఁ బోవవచ్చుఁ బంద నిలువు, మనుచు
డాయుటయును . బాగ ఆగ ౭. ౧౪౫

గీ ... పంద కోచ, పిఱికి గొంబులిగొట్ట
భీతుఁ గథవ .. అ భా ౨ ౨౨౧

౨ దుష్టుఁడు, దుష్ట

సీ. ... సోవనాఁ గగినాల్గుసోగు దుర్మా
ర్గుండు బడిసేటును గాను పంద లండి
హంస ౫. ౧౧౩

ద్వి వయసుకావగము వాపి పోనాడి, పయి
పాటు సెఱుఁగిక పంద గా నిలిచి ...
ద్వి శి. పా ౩ ౧౦౬ పా. ౧౮. పం
౩. పోమరి.

ద్వి ధనరాశి యిచ్చోటఁ దఱలక యిత్తు, శోక
విచారము మాకు నొదవె నీరాజా, సుకవాని
పనిపందమూపు గుజ్జింబు .
ద్వి హరిశ్చ ఉ ౧౪౯౭

(పనిపంద = పని చేయలేనిపోమరి అని గావము)

౪ పేడి, షండుఁడు

సీ పంద యనంగ దూబ యనంగఁ బేడి నా
మంపి నామంబుగాఁ జనును.
ఆం భా ౨ ౧౧౪

౫. సందగొడ్డు, ౨వి గను

పందగొడ్డు. వి (పంద + గొడ్డు) గొడ్డుఁబోతు
పశువు, వంధ్య

సీ పలుగాకులకు మేలు సందగొడ్డుకుఁ బాలు
లేవు . వేమ ౪ ౯౫.

పందతనము. వి (పంది + తనము) ౧ భీరు
త్వము, పిఱికితనము

ఆ పెక్కుమాట లేల నిక్కువం బగుపంక్తి,
వినుము భుజబలంబు వెలయుచుండఁ, బగఱ
నొడుచు టొప్పఁ బందితనంబున, విమల
మయినయశము వెలయఁగలదె
భా రా యు ౧౫౮౪

ద్వి దేవగంధర్వు లెత్తిన నైన సీత, నే విడుచునె
యేల యీ సందతనము ...
రం రా యు ౩౨ పా ౧౩ పం

౨ పోమరితనము

క ఎందును గాలము నిజ మని, పందతనంబునను
బుద్ధి బాయక ఘను లై, యెందాఁకబుద్ధి
సెగడెడి, నందాఁకఁ జరింపవలయు నాత్మ
బలమునన్ . భాగ ౧౧ స్కం ౩౭.

(శ్లో మృత్యుర్బుద్ధి మతాపో హ్యాయావ ద్బుద్ధి
బలోదయమ్ ...
సం భాగ ౧౦ స్కం. ౧ ౪౮.)

పందల. వి. (క. పండె) పుష్టి.

భ భుజం దగ వ క్రోధేయి విజుగింగ వడిం బ
మోదిరత్తి గో, ర్వులమునం ద కి యద్ధ
తలఎందల యెత్తిక తదణాధిభల్
కి నం ౨ ౧౭౨
వ బలిం జెఱవట్టి గావాంతెలఎందల యె త్తి
నూగారఎంబు గే, ఖ్వలకశనం గా గాన గి
ర ౦ ౧ ౯౯౫
(దని కతగికవు (యో ము ఖ క గోము)
ఎంది వి (కి ఎంగి త గ్యా ర ౨ కు
ఎంజ) గాహూ ఋ గి ర
౯ ర ౦గి
మ భ బకం ౦రలి
ఎం దుఖ ౦ ఖ ౨ దు ౨ ౧
ఈ ముంద దళ లన్ ౨ ముదితి వ్రాగ
గోఖగోంచు గా గి ఊం భో
౩ ౭౯
సీ గాలు మెకిను
గీ ఎంగి ఖ గెకిల మ్మ బ గు ఖ్వుట్ట
ఆం భా ౨ ౦౨
సీ ఎంగిపెంటికి నైదు గయ గూ ల గిచ్చి
గా గ గేగి ల యి గి య్య
గిలా ౦ ౦ ౦
సీ ఎ గి గార్ధభ మైన ౦గి యై
గీ దత్ఖ చకుద్భా సీమ భొందు
గైవల్య కిళ గ్గణ భోగిలక్ష్మి
భీమ ఉ ౯
గా ఎంగిని ౦గిని ౦గిగి గిగి చే టు
ఈ ఎంగికైదువు, ఎంగికొగు, ఎంగి ఎం
గూడు ఎంగిగి గి ఎంగిపి ౯ ఎం
గోటు, ఎంగిమక్కు, ఎంగిమూగి గి
గాళ్లు, ఎంది కై
పందికైదువు = పందిపోటు, ఎందీ కొ వి (ఎంది
+ కైదువు) ఎందిని పొడుచు ఆయుధ విశే
షము

సీ ఎంగి గైట్టంగ ఒందికైదువు తేల నదని
బదనిక లాడవా తేని చంద్రా ౨ ౪౩
పందికైర వి ఒక్క విశేషము
సీ ప్రూను పొక్కిటిగా డు మాలకాక గనాం
పాపెర గొరవంక ఎందికైర
ఆ ఆగి రైనవక్క లత దు గిర్య
హం ౧౨
పందికొక్కు వి (ఎంగి + కొక్కు) ఎంగి ల
నుండు వగాషిక కొక్కు
గి ఎదుర మూతిగ ౦గి ర గాదియ క్రింగి
గికొ క్కు మూ బ గి ఎ
గా గి ౪౧
కి కొ కి వ గరి డికొ క్కు గను బంది
కొ క్కునంగ
గీ మూ శాభిధ లగు ఆం గా ౨ ౦౩
ఎందిగడ్డ వి (ఎంగి + గగ) క ఉ క్రంగా
టకము కీ (౪ ర)
ఎందిగూడు వి (ఎంది + గూడు) పెంపుడు
ఎందు లుండుటకు చే ఎంచిన గూడు
సీ నట్టింట దేవళ్లబెట్టి చి గ్గా గట్టించి
బె ౦దిగూడు గీ ౩౯ ౦
పందిగోరు వి (+ ర) గే గాని
సాధన విశే షు
క వదదోలును ముప్పగును నడిపి ఖ వె ద
వాతి యుఖ గుల ఆ దుబక్ ది వింగు
బంగిగోళ్లను, గెర గ ప యి చి భటు ఖ
కిలంకుల గోల్లన్
ధ గా ఆ (౪)
పందిటివల వి (ఎంది (టి) + వల) వే ౯ గ
యోగించు నొక వల
గీ దొడ్డి, వలలు బందిటివలలును బలువు
మతిల, వలలు మొదలుగం గలిగినవేలలు
మతియు ము గా ౧ ౦౦౦

పందివీట = పందిముక్కు, పందిమూతి వి (పంది + వీట) గాడి మొదలగు ఎక్కుడు బం చివరను పందిమూతివలె ప్రాను లోనగు వానితో జ యమర్చిన ఎరక ౧శ మ (శ ర)

ప దిపోటు = పంది కైదువు, వి (√ ంది)

గీ పందిపోట్లు దపవిండ్లు బాణవా , యమ్మ లను ల్లకో ం నడిదములను వ యీ కె లు ధరియించి వచ్చిరి

శ౩

గీ ఎరునుకగా డిగ గోట్ల ఫా టి జ పీఠములయందు బొందు జేచి

శం ంచ ౧ ౯౨

ఉ అంకెట క్క చె చు డు నగలికం జని ంగ సోట మైం, ంతకుం గోవ జా చుటయ ందరకొమ్ముల పెత్తిం ంగ నిం, ంతెలు చెక్క లై ఒయింండి ౧ం

యయా ౧ ౯

పంది ముక్కు = ంగి ట (√ ంగి) ( )

పందిమూతి = ం ట (√ పంగి) (౧)

పందిరి — పందిలి వి ా అ (క అంగర్, పందర్, త ందర్) కాయు

ప ఆకువరికం, ంగిలు పెట్టించి ం గొమ్మ తెగయించి గుండుదూలము వసి కొయ్యం గూర్చి ఉ హరి ౧ ౯౨

గీ నందరం బగు చ్చపంగిరియును గోగణం బు ౨ నర్యో వ్యాం ము ౨

కు పం ౯ ౨౦౨

సీ హైత్యపాండిమలు దుషాగాంతమునం శేరి నిక ౨ క్రొన్నాన్తు పం రుల విరుల

ఆము ౧ ౩౯ అం ౧ ౨ ౧

పందిరిగుండము = క్రొముక్కు గిర్చుటకుం బంగిరి క్రిందం ద్రవ్వించిన గుండము, (క్రొముక్కు దీర్చు వారు పందిప్రక్రింద గుండము త్రవ్వించుట బరి హారణాదులు చేసి అందు ప్రవేశించి వెలువడి క్రొముక్కు తెం తీర్తురు)

క న్మరఫ గరుదూ్యతికిం బం, దిరిగుండము బొచ్చి క్రొముక్కు దీర్చినకరణిం, దరుణి యూరుల మావి చి, గురుజొంపముం బొచ్చి వెడలెం గోయిల గంటె వరాహ ౨ ౧౧

ప జ పందిటివల, పంగిరిగొను, పంగిరి వెట్టు

పందిరిగొను అ క్రి (పంగిరి + కొను) పంగిరి గల చే పు

గ ఘో ము ౧ ౨ం బంది గ ని ఉగింబు, నంగ మగి శేయు ౨ ౨ వురయంపగములు

హరి ౫ ౯౨

పందిరివెట్టు క్రి (ంగిరి + పెట్టు) అక్రి మించు, ఆవరించు, వశ ఒఅచుకొను

చ ౨టికలు దీసి యిచ్చకము సేర్చి ప్ర ంగము ౨ని యప్ప టు, ప్పటికి ౨ తించి మాటలగ బంగిరిపెట్టి సట క్ టించి వి ౪ ౧

ంగితి వినయ సౌహార్ద మార్దవ మగ రంబ లగు మాట లేటలం బందిరిపెట్టి

పాండు ౩ ౨౪

పందిలి = పందిరి వి ఔ అకె (క తె మ పందల్) కాయమానము

చ వెలువడి చక్కంజా ద కవికేము గాంచితి సేమ యంచం ౯ం, గిలికయి పోయి యం దరసి నిక్కముగా గకెం డిందు వచ్చుటే, క ౨గ దే ంచు కుక ౨ ౨౧౨

సీ చిమ్మచీకటి గిమ్మ క్రొమ్మావిగుమి ల్లిబిల్లి రుద్రాక్షు పంగిలి నడుమ

ఉ రా ౩ ౯౨

గి పంగి ఒనం బంగి గిగంగిన బరంగుం గాయు, ౨ మాగ సంగ్రాలు

అం భ ౨ ౧౫ దశా ౫ ౪౧

జ ఎందిలిగొను, పందిలిపట్టిమంచము

పందిలిగొను = పందిరిగొను (√ ంగిలి)

చ విటపసమృద్ధిఁ బత్త్రిముల క్రేగుఁ బందిలి
గొన్న కొనుగుం, దుటుము గట్టి యండ
పొడ దూఱక వేం ంచ ౧ ౪౩౪

ఎందిలిపట్టిమంచేము వి (ంగిలి + పట్టె +
మంచము) ందిలి కల ట్టిమంచము

(వ్యవ) మావాఁ డొక ఎందిలిపట్టెమంచము
చేయించినాఁడు

ఎందివాళ్లు వి బ (ఎంది + వాలు) మాం
విశేషము

వ మృగ ఖా రా్ఛగ మహి కుక్కు
మయూరాదుల కొఱకుట్లు ను వ్వ గంగలు
బందివాళ్లు నించిన కినకరి ఘటకిచ
కిందులు భా రా నుం ౧౯

సీ జంబీర నీర నర్ణపతైలము తోడఁ బర కృ పై
పేర్చు ఎందివాళ్లు రుక్మా ౩ ౧౭

(చి ని పా మండివాళ్లు, అ ముద్రితము)

పందీఁటు = ఎందికైదువు, (√ఎంది)

వ కూరు లీఁటెు ందీఁటెలు విండ్లు
గండగొడ్డండ్లుఁ జిల్లకోలలుఁ బంట్రగోలలు
మెఱయ మనుచ ౪ ౧౦౦

మ చేకత్తులం ల్లియం, బలు ఎందీ టెు
గామా ౨ ౨౯

పందుము వి (ఎది + తూముల) ఎదితూములు

గీ పందు మంచు దకాఢకి పలుకఁ డుగు
ఆం భ ౨ ౨౮౧

పందెకాఁడు = ఎన్నిద కాఁడు వి (ఎందెము +
కాఁడు) ౧ జూదరి, ద్యూతి కారుఁడు

సీ ద్యూత కారాభిధ సోఁచుచుండును జూద
కాఁడు జూదరి పందెకాఁ డనంగ
ఆం భా ౨ ౨౦౪

౨ ందెము పెట్టి కోడి ముదఁగువానిగ జగిడ
మునకు దిగుచువాఁడు

సీ ఎందెకాండ్రకు నిచ్చి రవౌ కల కిచ్చి కూడి
యాగౌడు ధూర్తకోటి కచ్చి
విక్ర ౩ ౧౭౪ (శ ౭ పా)

(విణ) పెద్ద, శ్రేష్ఠుఁడు

గీ బడుగు చలిగాలి మే తిలందెకాఁడు, ఎటల
మగువేయుమోములు పాపటేఁడు, గట్టిగా
దీనిత త్రాడు కాఁగఁ డు, పోయితెమ్మన్న
నుబ్బి యాడాయఁడు ల వి ౧ ౯౭

ఎందె(ది ని)ము — ఎన్నదము వి (సం ఎణి
తమ్, క ఎంతె, ందృ, మ ణయమ్)

~ దిమ వాదము మొదలగువా లో ఓడిన
వాఁడు గెలిచినవాని కిచ్చునట్లు ఉంచిన ధనాగి
కము, ఎణము

చ ఒకరుని జంపితేని నకలోర్వియు గైకొ
మంట నీవు మన్, శకునిక మాయజ దిము
ం దళెల్ల ద్రయోదశాబ్ధభో, గ్యకృ
నమర్చి యొడ్డినటు లైనని ఎందెవు గయ్యు
మయ్యె క, క్రుకులము నె దుఃఖపడి
క్రుంచుట దాఁదుదిఁ ంది మాడునే
భార కల్య ౨ ౧౯

సీ ఎకసాయ మై ఎంద మెక్కించి యొనోఁ
గలధనం బెల్లను లిపోవు
పి శతం ౭ ౯౪

గీ ఎందె మనఁ బన్నిదం బనఁ బణము వెలయు
ఆం భ ౨ ౩౦౪

౨ జగడము, కలహము

చ చ రఁబడి కాంచి ప్రాఁతెంబను చుట్టయుఁ
గత్తులు వేసి ంది ఎం, బెరయఁగఁ బట్టి
చెక్కు గఱపించి గి కెూనెద గీచి నిల్చి
కొ, క్కెరయఁగఁ జూచి పందియుఱు
టెక్క వ దిద్దుమఁ ఒక్క వేసి, ల్లి

మజి వో యటంచును ఖళీ పెళి భ్రంజాలు
గన్నుల డిగిన్ హం౦ ౨ ౨౧౬

ఉ వా ణాంబ లౌ, గా దని ఎందమల్
నలుఎంగా గిమకంతురు న్ధదం౦గు౦
సై ౫ ౭౯

ఎం దమాఘు — ద్యూతాదులందు ధనాదికి
మను ఒగు

చ ౩, త్రుశిలముసెల్ల దుఃఖ డి త్రుం
మట దాం దుగిం ందెమాడ౦

బారి శిల్య ౨ ౧ ౧

౨ చల ట్టు, ఎంతగా౦

గి ౦ జపదనల వేణీధిః మ హ గ, బల
శైవాలలతలతో౦ ఒందమాం
అని ౯ ౧౬

(ఇ౯ కా ఎమ్యదో్య కము)
[జ్ఞచేయ

సె ఎం౦గ ౦ ౦ ందుల గ పిం
బూ టకాం [గ నట్టీ కేశ కా ౦[గ
ద్వా ౦ ౨

(౦౯వ కం ౦ గ న్ని ఋ ౯
తే ౫)

మ అనిలో న్న నె చ బి హ ల క ౯ ్య
న్యా ౯ ౨ గ ౬ గ ౯ రిం ౦ డ కి
గైన ౦౮ము ౯ ౬ లే డియ్య
భ గ ౦ ఉ

(౦ ౯ మను ౦ అ వ)
జ ౯ దకాండు

ఎందెరము వి దేవు ౯ దా మ
లంచుతావు (ది ౨రు ౦దే మ) ౦చ
పెట్టుట (చి ని శ ర)

పంప ౦ అ త్రీ ౧ దిం కాగ్య
కిందిలి యొకి న న్ను
౯ గ్యా ౯ గా టు ౯ మందలి యొక ౯

వంపకము[1]. వి (√ంపు[1]) పంపుట, అరుగం
జేయుట

ఉ అత్తిని గాంఘు న్మగని కాత్మ నిమాధవ
న వ్రగించి యు, క్ష్యత్రైమం డైన వేదనిధి
యోగ్యము లై అగుబుమ్మశెల్ల వా, భ్రత్తడి
వామ్మకుం దలిపి బోటియం దానును వాలిచే
నెదకా, హత్తిగ దల్పి వారిం బ్రాయం
మునం ౨౦ క మాచరించినకా
మారభక్తి విలా ము ౧ అ (చి ని)

వంపక ము[2] వి (√ంచు[3] కి ౦ం)
ఎంచుట, విభజించుట (శ ౮)

ఎంపర వి ఎకుగాగి విశే ము
గ్రి భుప్పఎంపర యూంచొట్టు బొల్లూతి,
అదిగానెన్నం, గిలుం రాలగోగములు
వవాధ ౪౧ పా ౩ ౦౦

ఎంపర ౦౦ అ త్రీ వృకుల, ఎంఎగి
న కీ (శ)

ఎంపరిఎన మి ఎ (౦ + ౦ ౦) గలవృక్షు
ఎశ ము (చి ౩ ౨ [దా)

ఎంపించు ఎంపు, న క్రి (√ంపు స్వార్థ
మున ఇంచు) ఎంచు, అరుగం జేయు (శ ౯)

ంపిడు క్రి (√ంపు) అజ్ఞాపించు
గా ఈ ప్రి, ర్దాహక్రీడకు మిమ్ముం
బంపిడితినే త ఎయ్యె
కివిం ౨ ౨౫౮

ఎంపింకొ వి (√ చు[3]) ఎంచిపెట్టుట ([బా
౩ ౯)

ఎంపు[1] — ఎనుచు క్రి ౧ ఎంపించు, పోవం
జేయు

మ ఇగి భోజాన్మఒ కచ్చిం గినుకతో నే
మంచు నూహించునో, మది సాత్రాజితి

దాని కే నిపుడు ప్రేమం బంపినకా దీని సె, ల్లిదముం జేసిన జాడఁ గోచనాకో

పారి ౧ ౫౪

చ అతనికి సాహసాంక విభుఁ - నవపాద్యము లాది యైనవు, లిక్కృకు లానరించి నే డీచ టకిం దన దివ్యరథంబుతోడ సా, కిత మనఁ బంపె నెంత నీ గిలేని గాక శ్రీవిభుండు ని న్నితరము లైన కార్యముల కిమ్మె ఁ బంచుట మున్ను వింటిమే విక్ర ౨ ౩౧

౨ (కృత్య మొ) ప్రయోగించు

గీ దృక్పుటులు నరలకఁ ౦బుకృత్య ల వ, శానుగతిఁ జేరు వెలి గర లగిలికిల

ఆము ౨ ౭౪ (వాఁతప్ర పా)

శా సాహంకారిల కింకిరుం డలిగి నేత్రాగ్ని ౯ ౭ యికా బంపనకా, స్వాహా కామకుఁ దాట ని న్నితఁడు గావంబోలు

మనుచ ౩ ౪౭

(వి ఆభా మ, ప్ర యోగము)

సీ ఎం౦పు నా సభాగారవాచకం వాన

ఆం నా

మ అలఘు ప్రాభవ గి వ్రాగా కి కొ నావా చేయ సైన్యంబు న, గిలిక ౯౦పులచేత గాల్చి బిరుదుల్ గ్రక్కొన్న శ్రీ ౦౫ ౯, య చిత్తం బిగురించ ల వి ౧ ౧౯

౨ (మారిణ కర్మమందు ప్రయోగించు) స్తు, కృత్తి

ఉ గం౦పు ౦ గూడి మద్దుపగికొమ్మ ౦ కిమ్మల డా౦ చెక్కులం, సొంపె గఁ గైణకిరు చుక్ ఒలకేలి మదాలి పాళ్ళి, ౭ ౨ గాఁగ గుబ్బల ముపాణిరుచుల్ జలబి దు గాజలోఁ, దుంపెనలారి నొండ రు౦ గోయము చఁ దొణంగి గియ్యెడకా

ఇందు ౩ ౫౭

(ఇట బౌపమ్య వాచకము)

జ ఎం౦పకము[1], ౦పించు ఎం౦పుగాట్ట ౦పు సేయు

ఎం౦పు[2] = పను ౨ [ప్ర] ఆజ్ఞా ౦కు నియో గించు

క చం౦పునాకో యక్కృ కా, రింపఁదలంచు నాకో లభుచుక్ర బ ౦ ఁ గిదంగు న గో ౩౦, కిం ౦ డకు ౯ నుర గీ డా ౦వకా ని ౧ ౫ ౧౭

తా కె గవము ఖ్య గర్మగి గ ని తెఱంగునఁ గ్రీడి ౦ గా, మారు గూల్ప

భా ౧ శల్య ౨ ౩౧౯

(౨ ౬ చేయ ౯ అని ౫ వము)

క ౦ ౦ కు దగి దని ౦, కిం౦ప నీ కట్టె మయి కృయుల నియో, గింపుము నన్ను నవమిం, నం౦త్పిరిణుల నమ స్తజనుల జనేశ

గారి న ౯౭ ౨ ౫ ౯ ౧ ౧౧

౧ వి చ, ప ఎఱుచు

శా ప్రాయకి ౦పు డిందు కినిన్ క్షిభవ్యశాండి న్వు౦

వరాహ ౧౦ ౪౪

వి ౧ ఆ, మా ఘ

సీ కద్రువ కొడుకల కు గి యేను మిమ్మం దఱ వే డెద న న్నలా, గ ఎం౦పుసేయుండు

ఆది ౨ ౩౪

చ శ్రీమలే, నను నా యైన నీ దయిన న పెఁ గ్రకొని చేయ వా

ఎరా ౨ ౯౭

సే యా ౦ ఁ ది మా ౦వఁగిఁ దండ్రి ఎం౦పున రికెన పెం౦పకిలేమి ...

భా శాం ౧ ౨౩౩

౨ ఆజ్ఞాపం౦పబడిన ఎని

ఉ. అత్తలకెల్ల భూరివినయంబునఁ బంపుదగించి చేయుచుం జిత్తిమెలగ్ర్వబాధు పనిసేయుచు.

నిర్వ. ౮. ౮౨.

పంపువడు = ఆజ్ఞగొను

వ ఇవ్విధంబునఁ బంపువడి వడిగలవారు వంటులం బూన్చిన కాంచన స్యందనంబు లెక్కి . వరాహ ౫ ౭౯.

వ . పొండనిన మహాప్రసాదంబని పంపువడి చంపకాపురంబున కరుదెంచి ..

జై భా. ౪ ౧౭౭.

జ పంపువెట్టు2, పంపుసేయు2.

పంపు3. వి (√పంచు3) ౧ భాగము

సీ. పంపు పాలొవంబె నా భాగంబు విలసిల్లు.

ఆ భా ౨ ౭౮౯.

౨. భాగవిశేషము, క్షేత్రము, పొలము

సీ పాలు పంపని యీకి యేలిమాటలన మమ్మ లంక దీర్చెదరు తారు భారి ఉద్యో. 3 ౯

(పంపకము అని భా)

(మూ. అప్రదానేన రాజ్యస్య శాంతిమస్మాను మార్గతి ...

సం భా ఉద్యో ౫౧ ౧౬)

మ త, త్కలమాంసరవ్రఁ బంపు మేయు నెలనింకిస్సారె వా రించువా, గలతోఁ ముట్టవు ౦౯ పద్మముఖ నిర్యద్భ్రంగి వాదిఘ్పటిక వను ౧ ౧౦౦ వరి మళ్లవరుస అని .)

3 తుంగామానవిశేషము (శ), భిసెలో నని మిదవ భాము

పంపువెట్టు1. స క్రి (పంపు1 + పెట్టు) ప్రయోగించు.

చ. ... గిట్టినవానిఁ బిసాళిఁ జేసి బాలలపయిఁ బంపువెట్టివతిలం ఒబుపందగునాసమీరణా.

చంద్రా ౫ ౧౦౪

పంపువెట్టు2. స క్రి (పంపు2 + పెట్టు) ఆజ్ఞాపించు.

గీ అనుమ విశ్వాసి యగు ధర్మ నణఁగ 'నీవు, పట్టి బంధించు మని కాముఁ బంపువెట్టి, క్రోధలోభులు మీరును గూడి శాంతిఁ, గొట్టివైవుండు . . ప్రబోధ ౨ ౫౬

చ, ఓ, గొనముల ప్రోశిలార యదిగో పగ చేతికి వచ్చినప్పుడే, పని సవరింపఁ జెల్లఁ బెఱపల్కులఁ గేటికిఁ బంపువెట్టుఁ డ, వ్వనటులఁ బట్టి కీ టడఁచి వెచ్చెఱ వచ్చెద ముక్కు మీఱఁగ .

అచ్చ రా. యు ౫౬.

చ శమనజుఁ డశ్వమేధసవనం బొనరించుచు యాగవాశ్వము, గ్రమున మఖాశ్వ మున్న దినఁగా ఓరి తెమ్మని పంపువెట్టినఁ ..

జై. భా ౨. ౨౬.

పంపు(సే)చేయు1. స. క్రి (√పంపు1) ౧. ప్రయోగించు

గీ పలుకు లేటికిఁ జక్రంబు పంపుసేయు, వెఱ పెఱుంగక . విశా. ౨. 33౮.

౨. కొట్టు, ప్రహరించు

గీ. మూలముల మోఁగి కీవాలముల దళించి, సాళువులఁ ద్రుంచి గదలచేఁ బంపుచేసి, మోఁగి గతిఁ జేర్చి యిరువాగుఁ బో రొనర్చె.

కవిశ. ౨. ౧౫౪.

పంపుసేయు2. అ క్రి. (పంపు2 + చేయు) ఆజ్ఞను నిర్వర్తించు

సీ. కాంక్షితక్రీడ కంగము పంపుసేయుమి నొద్దు గా నిట్టూర్పు లాలయఁ బోగులు ...

మనుచ. 3. ౧౨3

(వశమగు అని భావము)

పంబ. వి పణవము, చర్మవాద్య విశేషము.

(గొల్లవాండ్రు వాయించెడు చర్మవాద్య విశేషము అని బ్రౌ)

స్త్రీ. పంబ యం చనఁగిను బణవ మెసఁగు
ఆం భా. ౧ ౧౭౫

వ ... డోలు గౌరు గుమ్మెత తమ్మెట వీరణ యురుమ రొంటికంటి యుగిమ పంబ జెమిడిక తెప్పెట . . హంస 3 ౬౯

జ. పంబకాఁడు

పంబకాఁడు. వి. (పంబ + కాఁడు) పంబ వాయించువాఁడు

సీ. జంగాలపాలు దేవాంగుల పుత్తంబు కఁచ విత్తము పంబకానిపాలు . . రామలిం ౭౩

పంబు[1] = పమ్ము అ క్రి (త పంబు) ౧ అతి యుంచు, హెచ్చు, ఉత్కృష్టమగు గొప్పదగుఁ

ఉ పంబిన శోకభాగిమునఁ బ్రాణవిమోక్షముఁ గోరి .. భాగ ఆ౧ ౭ ౧ ౯

ఉ. పంబిన వేడ్కతో నతనిఁ బట్టము గట్టిన నగ్న్యదగ్రతిన్ హరి వు 3 ౭

క. . . పంబినతమకింబు తేటపడ నిట్లనిరౌన్ దశకు. ౭. ౧౭౯ సై. 3 3

క పంబి యజనాధ్వయనదా, నంబులవర్తిల్లె బ్రాహ్మణప్రియములు ధ, ర్మ్యంబయి క్షత్రియ వైశ్యకు, లంబు . .
భార. ఆది ౧ ౪౫

౨. విజృంభించు, చెలరేఁగు

ఉ. పంబిగణక్షితిన్ శరవిపాటితగాత్రవ వీఁగుఁ డైనయా, సాంబుఁడు . .
భాగ. ౧౦ ఉ ౪౧౭

మ. తన సద్గాత్రము దప్పకిన్నగిమూర్ధం బెక్కి దేహంబుతో, త్తునియల్ గా మహిఁబడ్డ మేలి శిఖియందుం జొచ్చినన్ మేలి పం, బిన కాలాహి మొగానఁ గేలొసఁగినన్ మేలే మఖిా ... మల్లభూ. నీతి. ౭౭.

ద్వి. పంబిన వివిధవాద్యంబులు దిమ్మ, టంబులు నిస్సహాణంబులు చెలఁగి . .
బస ప్ర ౨ ౭ం ౫౦

3. వ్యాపించు.

ఉ. పంబినకెంపుఁ బాసెదివిఁ బ్రాఁకెదిశల్ వెలిఁగించి ... నిర్వ ౭. ౪3

క అంబుజము వి బంగారుఁ బెఁ, దంబుగ పర్విం నసుగుఁ దిమ్మలు గడిగెం, బంబిన నిగ్గుల నెన్నెల, డం బలిపెంబి ము పావడం దడి సౌ శే ౧ ౫ ౪ ౯3

౪ అచ్చమగు, నిజమగు

ద్వి శివుఁడు, పంబి యుంత్యజభావంబు దాల్చి పండితా దీక్షా ౪౦ పా.

౯ ఒప్పు

భద్రాసి వృత్తిమ భంగ వ్రైయుంబుగ మనొంగి మయుతి భద్రాంబు దసరున్, బంబినపిల్లఁ జేల కిఁయుగ్మ పాదములఁబట్టి యూగి
అప్ప ౪ ౭33.

ద్వి హరుఁడు దా లాడికట్టునది తథ్యమేని, పంబి నీ సుతుఁడును బ్రతికెడు గాక .
పండితా మహి ౯౧ పా.

ద్వి అంబరాభరణ మాల్యానులేపనలఁ, బంబికై పేని గోపాల భామినులు
ద్వి సిం భాగ. ౨. 3౨.

౭. కెలుగు.

ఉ. పంబిన కోపమున్ సమయభంగి భయంబును నిగ్రహించి .. భాగ విగా. ౨. ౧3౯.

ఉ. దమ్మునఁ గొంతిసేవునగి దస్సెము గర్తముచే నడంగద, గమ్మునఁ గొంతిసేప్ర నగిపంబిన కాలంతం గలంగఁ గ్రో, ధమ్మునఁ గొంత సేప్ర కళా. ౭. ౭౭.

పంబు[2]. వి. డేగాడ్రాడు.

గ్వా. దంబులు చెదరి గఱాగముల్ చించి,
పంబులు దెగఁగోసి పడగలఁ గాల్చి
అ మ. ३ 3 ౧౭౧. పా ౹ౘ పం.

పంబుతాడు = పంబు² (దేనిచేని ఉడ్చికట్టెడు త్రాడు శ ర.)

సీ. నింపును వ్యంచి గంటఁ ఘమేగలు ... గారు ... ట్టు ...
ర సిశ ౨ ౧౪౧

పంబు³. వి. ఎద్దు మీఁది కేసెడు పెద్దసిద

... ... త్రా ... ...
ల్న ... హ ... ౬౭

పకపక — పకాపక వి (... పక, త పక్కు
ప ...) నవ్వేయుం ... ధ్వని ... కరణము

క పకపక నవ్వుచు నొక వి, త్ర ... ... మాంప
... చ్చి ఉ హ ౨ ౧౪

క ఆ వాక్యంబులు విని కప, ... గావనిదాఁరింబు దంష్ట్రి కాంతు ... విభ, ... ఖ్యం ... క్కుల, ... దంబుచలఁ ఒకపక
నగి ... వగా ...

వ ... వ ... యు ... చక పక న్ కప ... వ్వ
వజ్ర ... యుం ... గు వెలుంగ
... ४ ౧౧౪

(పకపకనవ్వు = తిరస్కరించు ... ... సమ్య ... ర్యతకము)

పకాపక = పకపక

చ . . దదీయహూ, ఖరకి నగుస్ సుకీర్తి పకాపక నిష్ఫరమింతో ... యులన్
చం ... 3 ౪౯

వ విన్న నగుముగుదక ... ల్లలం గని పకాపక నవ్వు ప్రౌఢజవ్వనుల చేరజపుటాంజపు నవ్వుల పేర ...
చంద్రా. ౫ ౬3

పకాలి — పక్కాగి వి (హిం పగాల్, త పకాలి) తెంగము, ఎద్దుమీఁద నీళ్లు తెచ్చెడు తోలుసంచి (శ ర)

పకీరు. వి (హిం ఫకీర్) ౧ మహమ్మదీయులలో వైరాగ్యము నందిన పురుషుఁడు, భిక్షుకుఁడు, బిచ్చగాఁడు

... ఆత్మికీర్తిఁ జేయ హరిభక్తి ... కల ... వేయఁ ఒకీర్లు కలసి . . సిం నారి. ४౧

౨ దరిద్రుఁడు

(...) ... మాడి ... యిసాఁడు

పకలు. వి (త పకీర్) ... కుట ముఖ్నగువానియం దగు ధ్వని కనుకరణము

ఉ ... తిపుష్పగోమలాం, గీ ముణుండు తాళిక పక్ లన్ దలఁ ద్రెవ్వచేసినన్ .
చంద్రా ४. ౬౧

పక్క¹ = పడుక వి (√పడు క పక్క, త పడుక్కై) శయ్య

సీ మట్టెలుంగ ... యాకుమడుపులందుట యుద్ధఁ బన ... ... క్కకుఁ గవియకుంట .
దశ ౭ ౭౧

పక్క² = ప్రక్క, పక్కియు, పక్క వి (సం పక్షః, ప్రా పక్ఖో, క పక్క)

౧ పార్శ్వము , పార్శ్వస్థలము.

ఉ కుక్కల నొంపఁ జూచి మతికొందఱు కొన్నిటిఁ గొంగివాలునన్, బక్కలు చించి నన్ యయా ౨ ౧౧

సీ పణఁ ... మును చెంఁ కడుగిమనంబు భగ్న గింతొనలి పక్కకింతి . చెన్న ౨ ౬

౨. దిక్కు, వైపు

(వ్యవ) తూర్పు మొగముగ నిలుచున్న వాని కుడి పక్క దక్షిణము, ఎడమపక్క ఉత్తరము.

(వ్యవ) ఇల్లు నాలుగుపక్కలు ఒక్కసారి అంటు కొన్నది

జ · పక్కెమ్మ

పక్కణము. సం. వి అ. పుం శబరాలయము, బోయపల్లె

పక్కణి (ణీ). (చి ని శ ర) వి. బరణి

సీ జవ్వాదిపక్కణీ జాలవల్లిక పైఁడికీ నా దువ్వెన పట్టివెల్లనుగఁ గీలా ౩ ౯౦

పక్కము. వి (సం పక్షః ప్రా పఖ, పఖో.) ౧ మాసార్ధము శ. ర

౨ తోఁడు, సహాయుఁడు (విణ అని శ ర)

గీ పతియ చుట్టంబుఁ బక్కంబుఁ బతియ చెలియుఁ, బతియు తల్లియుఁ దండ్రియుఁ బతియ గురువు . . భార అశ్వ ౪ ౨౩౦

గీ. పతియ చుట్టంబుఁ బక్కంబుఁ బతియు చెలియు . నిర్వ ౯ ౭౯

ద్వి చుట్టాలఁ బక్కాల సుతులఁ బౌత్రులను బస. పు ౭ ౭౦౪

౩ మిత్రుఁడు

సీ చుట్టము పక్కము చుట్ట నెచ్చెలి నాఁగను మిత్త్రిని నామము లగు

ఆం. భా ౨ ౧౭౬

౪. పార్శ్వము

వ. ... నిషాదవనిత నాఁటిరాత్రి యుత్స వంబునం గాలచోదిత యై తానునుం దన యేవురు గొడుకులు నధిక మధుపాన మదం బున మెయి యెఱుంగక లక్కయింటి పక్కంబున నిద్రవోయిన .

భార ఆది ౬ ౧౪౯

పక్కర = పక్కెర. వి (సం. ప్రఖరః, ప్రా పఖర, పహర.) గుఱ్ఱము మొ. వానికి తొడిగెడు కవచము.

సీ. పసిఁడి యాయుగములు పన్ని యాయితముగా గజవాజితతికిఁ బక్కెగలు పెరయఁ, బెట్టి.

కు సం ౧౨. ౪౭౪

పక్కళము. విణ. అల్పము

వ పుండరీకాక్షుని కింకరులు సాహంకారు లై శంకింపక కుడివంక పక్కళంబుగాని మొక్కళంబుగ దాఁటి ప్రబంధ ౭౭.

పక్కాలి = ఒకాలి (?)

పక్కి. వి (సం పక్షి శ సక్కి. హక్కి) పక్షి, పిట్ట

గీ కొక్కెఁ గాఱ్చుచు లకుముకి పక్కిరీతిఁ, దెలుపుచు సారంగ ౧ ౧౨౨

ఉ. బల్, పక్కుల కాకలీ కలకలధ్వని మీఱెఁ జకోర కోరికల్, కెక్కిన బంగు వెన్నెలలు నిండె యనోచిత వృత్తి నెంత యుఁ చంద్ర ౨ ౧౩౨

ఉ చిక్కితి వెందుఁ బోయెదవు శ్రీహరి యంచు మృగేంద్ర వాహముం, జక్కఁగఁ బైకి నూకి భసంబుగ గూలము పూని జక్కి యా, పక్కిని ప్రక్కలించ .

దశా ౨ ౪౦౧ ఆం. భా. ౨ ౯౬

జ పక్కిడాలు పేలుపు, పక్కిదొర, పక్కి యెక్కిరి వాఁడు, పక్కిగా, పక్కిరాచెలి, పక్కిగా జక్కిగొ, పక్కిగాయఁగు, పక్కి తేఁగు, పక్కిసామి

పక్కిడాలువే(ల్వే)లుపు. వి (పక్కి + డాలు + వేలుపు) గరుడధ్వజుఁడు, విష్ణువు

సి పక్కిడాల్వేలుపు పొక్కిలి పసిబిసఁ దంచ తేటి తెక్కి యాడుగాలి

ఆం సం దేవ ౭

పక్కిదొర. వి (పక్కి + దొర) ఖగేశ్వరుఁడు, గరుత్మంతుఁడు

క. అటు పసిఁడి పరులయమ్మల దిట మగు
పక్కిదొర నల్లదేవర వేలికా ..
అచ్చ భా ౨. ౩౧

పక్కియ¹ = పక్కి వి పిచులము, పక్కచెట్టు. (శ. ర.)

పక్కియ² = పక్క, ప్రక్క. వి (సం పక్షకః. ప్రా పఖ్ఖఓ)

౧. ప్రక్క, పార్శ్వము, పార్శ్వస్థలము.

క. మాగుశగచుచు నమశగమును, నరి నిరుపక్కి
యలు దాఁకి జవ మజ శిగసం, భరమునఁ
గిరిగ వరాహము, శరనిధి మథనమునఁ
దిరుగు శైలము పోలెన్
శా ఆగ ౧ ౩౦౬

చ పసిఁడి మెఱుంగు టెక్కలిరుఁ బక్కియలం
జరఁటుల్ వశి న్నము, ల్లసద పమానిలాంకు
గమలం బొరియించుచు సేద దేఱ్ప
రామా ౧ ౫౧

సీ. ఇరుపక్కియల నుండి నర పింధురంబులు
పరిపూర్ణ హేమకుంభములు దాల్ప
హరి ౬ ౪౪

వ. ... జరిరవనితలు తమకు ప్రొక్కం దారు
ప్రొక్క కొక్కించుక రయార తెరా మిడి
వారి యిరుపక్కియల నొదిఁగి .
ఆము ౪ ౩౫.

౨ రెక్క, పక్షము

గీ రణసముత్సాహలక్ష్మి వక్త్రిగున వింత,
చెన్ను పెలయింప నాప్రుఘుసేరి రెండు,
పక్కియలయందుఁ బవరింపు పలుకు లెసఁగ.
భా కిష్కి ౧ ౬౦

పక్కియ³ = పక్క³.

పక్కియొడలివాఁడు. వి (√పక్కి) కిన్నరుఁడు. (శ. ర)

పక్కిరా. వి (√పక్కి) గరుత్మంతుఁడు.

సీ. పక్కిరా తేజిపై పక్కినయభ్యాసి చాణూరుఁ
ద్రుంచినసత్యరాశి ... నిరం ౮ ౨.

పక్కిరాచెలి. వి (√పక్కి) గరుడస్త్రీ, గరుడ
జాతిస్త్రీ

ఉ మీనుల కంటిలోయ్యలిరయు వేల్పువెలందిరయు
జక్కి మోహరేఁ, జానరయు పక్కిరా
చెలియు ... అచ్చ ౧ బాల ౧౪౪

పక్కిరాజక్కిదొర. వి (√పక్కి) గరుడ
వాహనుఁడు, విష్ణువు, కృష్ణుడు

గీ పక్కిరాజక్కి గొంగలి జక్కఁ గోరి,
చొక్కమండెడుడెంద మమ్మక్కి యొక్క,
తుంబవమానినితోడఁ బొందుగాను నిచ్చ,
యుడఁగఁజూచూరు తలఁప పెయ్యోదలపైన
నీలా ౨ ౧౬

పక్కిరాయఁడు. వి (√పక్కి) పక్షిరాజు,
గరుత్మంతుఁడు. (శ ర)

పక్కిఱేఁడు. వి (√పక్కి) పక్షిరాజు; పక్షి
శ్రేష్ఠుఁడు

రగడ ఖగుని పీచ మదంచి కల్లమెకంబు నొక్క
పెడందతూపున మఱియ లానరిచి పక్కి
ఱేనికి ముక్తి పతముగ నొసఁగి యేపున
అచ్చ రా. యు ౬౪

(జటాయువు అని భావము)

పక్కిలి = పక్కియ² వి పార్శ్వము, ప్రక్క

ద్వి కొలంకుల రెండు నంగుళముల నడుమఁ
గలయఁగఁ గన్నుల్గఁ గొలఁకులై శాఖ,
నక్కున్నకొలంకులు నరచేత మాయఁ
బక్కిల్లఁ బిండించి పాంగఁ దొడఁగ ...
బస పు. ౩౪౯.

ద్వి. గంధంబుఁ జెక్క లాకాంక్షమై తెచ్చి,
బంధించి కావటిపక్కిళ్లఁ గౌరివి
పండితా. పురా. ౧౨౬ పా

పక్కిసామి. వి (√పక్కి) గరుత్మంతుఁడు

సీ తమ్మికోలను జొచ్చు కొమ్మచేనుఁగు రివిఁ
బాములఁ దోల్పక్కి సామిజాడ ..
అచ్చ రా యు ౩౪౧

పక్కు[1]. వి (అ పక్కు) నవ్వుట పడఁగొట్టుట
ఏయుట త్రెంచుట పొడుచుట మున్నగు
వానియం దగు ధ్వని కనుకరణము

ఉ పక్కున నవ్వు నింతిపయి బాళి నృపాలకి
మాళి ఛిన్నతన్ . హంస ౧ ౭౨

ఆ భూమి నాది యన్న భూమి పక్కున నవ్వు,
దానహీనుఁజూచి ధనము నవ్వు, కదనభీతుఁ
జూచి కాలుండు నవ్వును ...
వేమన. ౨ ౭౩.

గీ బలులకిందూతి కై రాయఁబడిన తరువు,
తునిసి పెళ్లున విఱుగ గిట్టునను మరలి,
పక్కునను రేఁడుతునియ లై పడఁగఁ గొట్టె,
భీకరం బగు నొక దొడ్డ మాకరంబు ...
చంద్రా ౨ ౯౨

చ. ... మాకు నాటుక్రొం, బదను లకోరులన్
పిడముఁ బక్కున జేసినఁ ద్రుంచి యుర్వి
టన్, జదిపెఁ దదీయచాపహయసారథి
కేతుల నాతఁ డుగ్రుఁ డై .
చంద్రా. ౬ ౧౦

సీ మును బూది పొలదిండిమనము పక్కునఁ
ద్రెంచి భవుని మెప్పించు నీ బంటుతనము
చంద్రా ౩. ౫౬.

(దీని యామ్రేడితరూపము “పక్కుపక్కు”)

వ. ... అంచుల సంచరించు రాయంచబోదల
వాకుగా మక్కునఁ బక్కుపక్కునఁ బొడుప
కొక్కించుక విచ్చుకొట్ట కొత్తమ్మి పొంగ
డల ... చంద్రా. ౫. ౬౩.

ఉ పక్కునఁ దిట్టినం గసరి పల్కును ...
వి ప్ర. ౫. ౭౯.

సీ పక్కుపక్కున నంఘ్రిపాశముల్ విసఁ
ద్రుంచి . మకుచ. ౪ ౧౦౩

పక్కు[2]. ఎండినవట్టు, వరుగు.

ఉ చిక్కులు పడ్డపెంద్రుకలు చిక్కి నలంగిన
కమ్మపూవులుం, జక్కగి మోవులుం గునుమ
సాయకముద్రలు చిట్టు గందపుం, బక్కుల
తోడి దేహముల వి పు ౬ ౨౦.

౨ ఎండు మెదుకు

గీ ఎండుమెదుకులు పక్కునా పొసఁగు ...
ఆం భా. ౨. ౨౫౭.

౩ పరిపాకము

వ ... ఇవ్విధంబున నయుర్యార్వాళియు పని
మాలఁ బెనంగి యక్కిరీటి చక్కని మనంబు
పక్కు గానక .. హార ౭. ౧౩౪.

౪ (త పక్కు) పగులు, బీఁట (చూ. పక్కు
గొను)

(విశ) వృద్ధుఁడు, ముసలివాఁడు (పక్కువంటి
వాఁడు)

సీ .. డొక్కు ముదురు పక్కు పన్న, యర
గడం బనఁగను నలవు వృద్ధాభిధ . ˙
ఆం భా. ౨. ౧౧౯.

జ పక్కుగొను

పక్కుగొను. అ. క్రి (√పక్కు[2]) బీఁటలు
వాఱు

వ. అంతం గింతుండు నిజసఖ్యాధిదేవత ప్రస
న్నం బై నంతియ సంతోషించి యుద్దేశిం
గామాధికారంబుచేసి పరమేశ్వరున కెఱిం
గించి పక్కుగొన జేయుడు వని తలంచి
గౌరి హృదయంబు న్మదనాస్త్రంబున భేదిం
చిన నాక్షణంబ ... కు. సం. ౫ ౫౦౮

పక్కన. ద్రు క్రి విణ శీఘ్రముగా, ఆకస్మిక ముగా, తటాలున

ఉ ... జగాంద్ర చిత్తి ముల్, ... పక్కన వేసాం జాదు
మను చ ౩ ౭౯

ఉ అక్కడ నున్నవారి లహహో యని నవ్వి పిసాళితో త్తి నీ, వెక్కడ నింతిలేసిపను లెక్కడ పోవుగ దంచు నందఱు, బక్కనc గిట్టినం గసరి పల్కును. విప్ర ౫ ౭౯

సీ పక్కనc ... బాతి పాలచేతుల వట్టి ఒలిచి మైc ఒగికిలc బడcగిc దిగుచు
చంద్ర ౭ ౩౬

ఉ ఎక్కడనుండి వచ్చునో పక్కన వచ్చు నమ్మ చలపాగి మిడాపు నవ్వులో ...
కువల ౫ ౩౩

పక్కవ. వి పారావత విశేషము, ఒక జాతి పావురము

క. ... ఒదితిలు పలటీ ... సా ౧౯ ... ౭

పక్కె[1] = పక్కు వి ... వృక్షము

వ ... నేగు తేమ ... మను చ ౪ ౭

పక్కె[2] ... వ్రాక్కుము

పక్కె[3] = ... విశేషము

ఉ .. ... బక్కె పారియును నీచును
ప్రబంధ ౧౯౬

సీ పక్కె చిత్తని ... ములుగు వి నరిజ .
హంస ౪ ౧౭

(దీని భేదములు) చందమామ ... పక్కె, ... పక్కె, ... పక్కె, ... పక్కె, (అని శ ర. ద్రా)

పక్కెర = పక్కర వి. (సం ప్రఖరః ప్రా. పఖర, పహార) ఏనుగు గుఱ్ఱము మొ. వానికి తొడుగు కవచము

సీ క్రీడి రేమంగు పక్కెర చిలువగ్గ సేయ . భార ద్రో ౧ ౩౫౩
(మూ: తతో నాగస్య తద్వర్మ వ్యధమ ... శాసనిః .. సం. భార ద్రో ౭౯ ౪)

సీ పరువంపు జాజిపక్కెరలతోc జెలరేగు చిలుక గుఱ్ఱపుc జొcజు సిరులతోడ
విక్ర ౪ ౫౭

సీ పన్నగాశికి సెదుగ్నిడ వెండి తెక్కలు ధరి యించె ననcగిc బక్కె సెలంగి . .
పారి ౪ ౭౬

సీ గింఫీ హేషా విజృంభణంబున గెల్పునిరిc దెల్పుకించు పక్కెరల హరులు ..
హంస ౪ ౧౫౧

సీ అశ్వతిను త్రాణ మడరుc బక్కెర యన ..
అం భా ౭ ౭౯౯.

పక్కొమ్మ. వి (పక్క[2]+కొమ్మ[1]) ఉపశాఖ, రెమ్మ

ద్వి పక్కొమ్మలిడి పాదుపడి చెట్టు గట్టి, యల రుచు నొకటి సహస్ర మై పెరిcగి .
. ఇగురుc బక్కొమ్మ, గానరాకుండ నలడ విష్టరీcగి . ద్వి పరమ ౪ ౭౬౬ పా

పక్త. సం విణ (జా క్తి ఋ) ౧ వండు వాcడు, పచనము చేయువాcడు ౨ అరిగించు నది, జీర్ణము సేయునది (వి బు పుం) ౧ అగ్ని ౨ జఠరాగ్ని

పక్తి. సం వి ఇ స్త్రీ. ౧ పాకము, వంట ౨ పరిణామము, అఱుగుట జీర్ణమగుట ౩ పండుట, పక్వమగుట ౪ గౌరవము (శే ని వై. ని)

పక్తిక. సం వి ఆ. స్త్రీ గౌరసర్షపము, గౌర వర్ణము గల ఆవ ఆవ (వై ని)

పక్తిశూలము. సం వి అ న తిన్నపదార్థము జీర్ణమగునపుడు కలుగు శూలబాధ

పక్త్రిము. సం వి అ న ౧ గార్హపత్యాగ్ని ౨ గృహస్థ ధర్మము

పక్త్రిమము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పండినది ౨. పక్వమైనది, పరువమునకు వచ్చినది ౩ పాకముచే సిద్ధించినది, వండఁగా వచ్చినది

పక్వకృత్తు. సం వి ఉ (౬) ౧ పక్తము చేయునది, పరిపాకము నొందుమనది, శీఘ్రము చేయునది. ౨ వండునది

(వి. త్ పుం) నింబము, వేము ఆవ

పక్వకేశుఁడు. సం విణ (అ ఆ శ అ) నెరసిన వెంట్రుకలు గలవాఁడు

పక్వము. సం విణ (అ ఆ. అ) ౧ పరిణతము, పరిపాకము పొందినది ౨ ఉడికినది ౩ పరువము నొందినది పూర్ణముగా ఎదిగినది ౪ వినాశోన్ముఖము, పోవనున్నది (ఉదా పక్వోమాన జ్వరి స్త్రీణామ్) ౫ వండఁబడినది (స్మృతి. అమము) ౬ జీర్ణించినది, అఱిగినది

వి. అ న ౧ పాకము ౨ కాచినపాలు ౩ గలిగిన పెరుఁగు (శ ని వై ని)

పక్వరసము. సం వి అ పుం వండఁ జేసిన అన్న గుడాదుల రసము మద్యము (వాచ)

పక్వవారి. సం వి ఇ న ౧ గంజి ౨ కాఁచిన నీరు

పక్వాధానము సం వ అ న = పక్వాశయము.

పక్వాన్నము. సం వి అ న వండిన యన్నము, వండిన యాహారపదార్థము

పక్వాశయము. సం. వి. అ. పుం. దేహమందు అన్నము పక్వమగుకోశము

పక్వేష్టక. సం వి ఆ. స్త్రీ కాల్చిన యిటిక, పండిటిక

పక్షకము. సం వి అ పుం ౧ పక్షద్వారము, దిడ్డివాకిలి ౨. పక్షము, ప్రక్క. ౩ పక్షశాల (వై ని)

పక్షచరము. సం వి అ పుం. ౧ కదుపు వీడిన ఏనుఁగు, గుంపున వీడి విడిగాఁ దిరుగు ఏనుఁగు ౨ పక్షి ౩. ఒంటరిగాఁ దిరుగు జంతువు (వై ని)

పక్షచరుఁడు. సం వి అ పుం ౧ చంద్రుఁడు ౨ పార్శ్వచరుఁడు, ప్రక్కఁ దిరుగు సేవకుఁడు

పక్షతి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧ పక్షమూలము, ఱెక్క మొదలు ౨ పక్షమందలి మొదటితిథి, పాడ్యమి

పక్షద్వారము. సం వి అ న ప్రక్కగా నుండు ద్వారము, దిడ్డివాకిలి

పక్షధరము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ ఱెక్కలు దాల్చినది ౨ ఒక పక్షమును అవలంబించినది (వి అ పుం పక్షి) .

పక్షధరుఁడు. సం వి అ పుం. ౧. చంద్రుఁడు ౨ పక్షపాతి ౩ పక్షస్థతిథిమాసాదిధారణాశక్తి గలవాఁడు ప్రసన్నరాఘవనాటక చింతామణ్యాలోక కృతికర్త యగు జయదేవుని బిరుదనామము (వాచ)

పక్షనాడి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. ఈఁకయొక్క గొట్టము

పక్షపాతము. సం విణ (అ. ఆ. అ) ౧ పక్షముందు పాతము కలది, పక్షపాతము కలది ౨. పక్షముయొక్క పాతము కలది.

౨ అ పుం ౧ ఒక ప్రక్క కొలుగుట, ఒక ప్రక్కకు ప్రాలుట)

౨. ఒక్కదానియందు అభిమానము; అన్యాయ్యమగు సాహాయ్యము 3 పక్షులకు ఱెక్కలూడుట ౪ ఱెక్కలు ప్రాలుట

పక్షపాతి. సం విణ (క్ సీ క్) ౧ పక్షపాతము కలవాఁడు, ఒక పక్షమునం దభిమానము గలవాఁడు, సహాయుఁడు ౨. ఱెక్కల పాటు గలది

పక్షపాళి సం వి ౨ పుం పక్షద్వారము, ప్రక్కవాకిలి

పక్షబిందువు. సం. వి ఉ పుం (ఱెక్కలపై చుక్కలు గలది) కంకము రాబులుఁగు.

పక్షభాగము. సం వి అ. పుం ఏనుఁగు పార్శ్వభాగము (అమరకోశము)

పక్షము. సం. వి అ పుం ౧. పత్రము, ఱెక్క, వాజము, అంపగఱి, బాణ పుంఖమునఁ గట్టుఱెక్క

౨. (పాడ్యమి మొదలు పూర్ణిమవఱకుఁ గాని అమావాస్యవఱకుఁ గాని) పదునేను దినముల కాలము

3. పార్శ్వము, ప్రక్క

౪. దేహార్ధము, దేహముయొక్క చెరిసగము పైపు.

౫. తెగ, వర్గము

(ఉదా: ఉభయ పక్షముల సైనికులు, ఉభయ పక్షములవారు.)

౬. (కేశార్థక పదములకు పరమైనచో) సమూహము.

(ఉదా : కేశపక్షము, కచపక్షము, &c)

౭. (తర్క) సందిగ్ధ సాధ్యవంతము

("పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాత్" అను చోట ధూమహేతువుచేత సాధింపఁదగినది వహ్ని - అదిగల పర్వతము - పక్షము)

౮ వాదముయొక్క పూర్వోత్తరావయవము లనెడు రెండిటి, కోటి పూర్వపక్షము, ఉత్తర పక్షము.

౯ (జ్యోతి) రెండు అను సంఖ్య.

౧౦. దేహము

౧౧ నృపకుంజరము, రాజెక్కెడి ఏనుఁగు

౧౨. బలము, సేన

౧3. విప్రతిపత్తి, విరోధము

౧౪. గోడ

౧౫ గృహము, ఇల్లు

౧౬ ప్రాయిక్య రంధ్రము

౧౭ అంతికము, దాపు.

౧౮ కంకణము, వలయము.

౧౯. శుద్ధి

౨౦. సహాయుఁడు

౨౧. సఖుఁడు, చెలికాఁడు

౨౨. పిచ్ఛము, నెమిలిపురి

౨3 పార్శ్వద్వారము, ప్రక్క గుమ్మము

౨౪. విరోధము (వై ని)

౨౫. వికల్పమునందలి కోటి.

క ఇదిరొంక పక్షంబున మం, చిది యగు నగుఁ గాక రేమి చిరవిక్రమ సం, పదగలరాజన కుచితమె, పదన త్యాగంబు మానువచ్యుతి గలదె ... కేం పంచ. 3. ౧౪.

పక్షమూలము. సం వి అ. న. ౧. (పక్షతి) ఱెక్కయొక్క మొదలు. ౨. పక్షమున మొదటి తిథి, పాడ్యమి.

పక్షవాదము. సం. వి. అ పుం. ఒకపక్షమవలంబించి వాదించుట

పక్షవాహనము. సం వి అ పుం. (ఱెక్కలచేఁ గొనిపోఁబడునది) పక్షి

పక్షశాల. సం వి ఆ స్త్రీ పక్షకము, పార్శ్వ గృహము

పక్షసుందరము. సం. విశే. (అ ఈ అ) ఱెక్కలలో అందము కలది, అంద మైన ఱెక్కలు కలది (వి అ పుం) లోధ్రము, లొద్దుగ చెట్టు

పక్షహతుఁడు. సం. విశే (అ ఆ అ) ౧ ఒక పార్శ్వము రోగముచేత పడిపోయినవాఁడు. ౨. ఱెక్కలపై కొట్టఁబడినవాఁడు ౩ ఱెక్కలతోఁ గొట్టఁబడినవాఁడు

పక్షాంగము. సం వి అ పుం. అహోరాత్రము, వాసరము (వై. ని)

పక్షాంతము. సం వి అ పుం ౧ పక్షము యొక్క - అంతము, పక్షముయొక్క తుద ౨. పున్నమ ౩ అమావాస్య ౪ పక్షాగ్రము, ఱెక్కకొన.

పక్షాంతరము. సం వి అ న అన్యపక్షము, మఱియొక పక్షము

పక్షాఘాతము. సం వి అ పుం ౧ శరీరము యొక్క ఒక పార్శ్వము పడిపోవునట్లు చేయు రోగము. ౨. వాదమందలి యొక పక్షమును ఖండించుట

పక్షి. సం. విశే (క ణీ ని) ౧. ఱెక్కలుగలది ౨. ఒక పక్ష మవలంబించినది.

(వి. క పుం ౧ పులుఁగు, పిట్ట. ౨. అమ్ము, బాణము.

పక్షికీటము. సం వి అ పుం అల్పపక్షి, నీచ పక్షి.

పక్షిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆఁడుపిట్ట. ౨. రెండుపగళ్లతోఁ గూడినరాత్రి, లోఁబడి గడి యలరాలము. (పక్షిణ్యాకాచము మొ) ౪. పున్నమ

పక్షిపుంగవుఁడు. సం. వి అ పుం. పక్షి శ్రేష్ఠుఁడు, (జటాయువు, గరుడఁడు, సంపాతి. మొ)

పక్షిబంధనము. సం. వి. అ. న. ౧. పంజరము ౨ పక్షులనుబట్టు వల (వై. ని)

పక్షిరాజు. సం వి. క పుం పక్షులకు రాజు (గరుడఁడు, జటాయువు, సంపాతి మొ)

పక్షిశాల. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ నీడము, గూడు ౨ పెంపుడు పక్షుల నివాసమునకై కట్టిన గృహము

పక్షీకరించే. సం స క్రి (తనపక్షముదిగాఁ జేసికొను) అభిమానముతోఁ గాని ప్రేమతోఁ గాని స్వీకరించు.

గీ. ధర్మజాని కార్య మఖిల బృందారకులకు, సానవము నీవు నీకుఁ బ్రియంబు గాఁగఁ, జేయఁబూనిన క్రతువుఁ బక్షీకరించి, కరుణ దలఁకొ త్త రక్షించుకాక యనుచు ...

జై భా ౪ ౨౬.

వ. రతిబడలిక వాయఁ గరంబురఁబులఁ జల్లాడు పువ్వుబోఁడుల శయకుశేశయ సమాక్షిప్త ఘనసారక్షోదంబులం బక్షీకరించుచు ...

చంద్రి. ౪ ౧౦౪

పక్ష్మకోపము. సం. వి. అ పుం. నేత్రరోగ భేదము. (ఱెప్పవెండ్రుకలు కనుగ్రుడ్డు నంటుకొనఁగాఁ గలుగు కంటిమంట)

పక్ష్మము. సం. వి. క. న. ౧. ఱెప్పవెండ్రుక. ౨ పక్షియీఁక. ౩. నూలిపోఁచ. ౪. కింజల్కము, పువ్వుకేసరము ౫. పువ్వుచ్ఛదము. ౬. తంతు తూలాదులయొక్క మిక్కిలి చిన్న భాగము. (శ. ని.)

పక్ష్మలము సం విశే (అ ఆ అ) ౧ పక్ష్మ ములు కలది ౨ అందమైన పక్ష్మములు కలది

పక్ష్మలించే సం అ క్రి అతిశయించు

వ సరసీతీరంబున సారసంబు సా న్యంబు పక్ష్మలింప లక్ష్మణా కంగో ప కంఠంబునం గంఠంబుం జేర్చి కాశీ ౧ ౪౪

పక్ష్యము సం విశే (అ ఆ అ) రెక్కం దున్నది, పక్షమందలిది

పగ = పవ వి (క పగే, హ గ, పై, పగలు) ౧ విరోధి, శత్రువు

క చుట్టము పగ యను భేదం, బెట్టి జనులవల దగుల వెల్లప్పుడు గ్, ఎట్లు శా సాం ౧

చ తెలగల మే ంకే ం వలినిద్దు ౯ య్యో బెల్లుపె, ల్లులఁ గొనువేడ్ర ఌ బగ లయ్యెన కాన్యా ౧ ౭

గీ పగలు పగ లయ్యె శశివిభ్రాన్రమునకు కాశీ ౨ ౧౯౧

క తేలుఁ గట్టిదిరూ నామని, తెలు క మదా త్మో పకార మిచ్చెద నీకుం, గఱకంఠ వ ము నాకుఁ బ, గలుఁ బరిమార్పంగ శక్తిగలుగు టయ చుమీ భార సౌ ౧ ౧౨౦

ఆ కొడుకు తండ్రిమాటఁ గొనక యీ కున, వడచు కేని వాఁడు కడిఁది దాయ, గాక పగతుఁ జంపఁగాఁ దగుఁ బగవాని, పక్ష మైనవారు పగ తెర కారె

నృ ౦ ౪ ౭౯

క పగ అగఁగ మార్గగవఁగను, బగవాం(డ్ర (బగతుఁ రనఁగఁ బరిఖంథికిఁ తే, క్లగు ఆం శే ౯౭

౨ విరోధము, వైరము

గీ పాండవులు గౌరవులతోడి కు గ్గల్ల, గాఖిల భూప్రజ నాశనముగుటఁ జేసి

భాగి ఉద్యో ౧ ౨౩౪

గ్వి పినశేని గ ద వైన యీమేనితోడ, పగ టున నీపురిఁ బగలు నే చ్చిగన, ౯ గి తొను గాత్రుపథటులకు గాక

౧౦ రా ౪౦ ౨౪౧ గా ౯ ౦

౫ గిగా , గిగా ఌ, గా , గ కు కు, పగతుగాలు గకుగాఁడు, పగి గాయ, గ గారి, ద క పగిపట్టు, పగిఱ, గిగాఁడు

పగగొను — పగపట్టు అ క్రి (√పగ) వైరము పూను ద్వేషించు

కుగ విను సమరగ కు, గాం, డ గమాను లతో గ ఁడుం గాగ గా, కిఁ గిడ గొను గా ఉద్యో ౪ ౨౭౭

క భక్తి గాలఁగఁ గ్రోయించిగ, భగతుం డగ వ వ్య గిగాగ చం ౯

కిష్కిం ౧౪౯

గ నెమలిపింఛకుతో గగవణివేణి, గలిమి కొయుటఁ బగగొంత దలియ నరిది

వై ౩ ౧ ౯ భ ఫీష్మ ౩ ౧౭

పగగోలు వి (√పగగొను క పగగోళ్) పగగొనుట, వైరము పూనుట

ఉ ఇప్పుడీ, కొండికవాని నమ్మి పగగో లిగ గార్యమె మాకు కార్యమే

కు ౪౦ ౧౦ ౫౭

పగ (లు) చోటు క్రి (గ + చోటు) పగ ప్రకటించు

గీ అనుచుఁ బగచాటి పోయినాఁ డర్థరాత్రి, సమయమున శత్రునిహతి మజ్జనకుఁ జంపె

మను ౭ ౫౦

సీ. పసిఁడి సలాకపైఁ బగలు చాటుట గాక ...
విక్ర. ౨. ౪౪.

౨. దూషించు.

క. కన కర్త్రి ముక్కుడుస్సిన పసరమువలె రేఁగి,
పరుషభాషల నన్నుఁ, బిసువక పగఁ
చాటుచుఁ బో, మ్మసమున, నన దండపాలుఁ
డ ట్లొనరించె దేం పంచ .. ౧ ౬౦౦

పగటిఱేఁడు. వి (పగలు + ఱేఁడు) అహర్పతి,
సూర్యుఁడు.

గీ కవులముంగొంగుబాొన్న లోకములకన్న,
పచ్చగుజ్జుపువ్రేఁడు పగటిఱేఁడు
ఇందు ౪ ౮౧.

పగటివే (లుపు) ల్పు. వి (పగలు + వేల్పు)
సూర్యుఁడు

ఆ చాలతపముఁ బూని సంయముల్ వనముల,
నిన్నుఁ గాంచువేడ్క నున్నవారు, దగ్గనం
బోసంగఁ దగు రామ యని వేలు, కొల్పు
ననఁగఁ బగటివేల్పు బొడిచె ...
అభ్యు అరో. ౪౬ పా ౧౨ సం

పగటు. స క్రి ౧ ప్రకటించు, బయలుపఱచు

క. ధర సౌఖ్యారలు సేసిన, దురితంబులు నుచ్చ
రింప దోస మఁటమహా, పురుషుల కొకకొద
రొుకచోఁ, బొరసిన నది పగటు పాపము
వృధాసనుసే . కళా ౨ ౧౪౪.

సీ. హరినీలసోపానసరణి గాఁబోలును బగటు
చున్నది నల్లపాఁపపేరు. ప్రభా ౧ ౬౩

సీ. పన్నీర పూరమిళ్కన్నేత్ర యుగళంబు పద
నిచ్చు మదనునంబకముఁ బగటు
రా వి ౪. ౮౨.

౨. తిరస్కరించు.

సీ. పద్మరాగప్రభం బగటికర్ణంబులు కాంచన
దీధితి మించుతనువు. హరిశ్చ ... ౨. ౪౧.

సీ పవడంపు నునుగెంపుఁ బగటు కెంజెడగుంపు
జిగి యాకసపుఁ జెట్టుఁ జిగురుఁ గొలుప.
వాల్మీకి ౧. ౪౧.

(పై రెండు ప్రయోజనములందు ఔపమ్యద్యోతకము)

వి (సం ప్రకటమ్. ప్రా పయడం త పకట్టు)
కాంతి, శోభ; చక్కఁదనము, సౌందర్యము.

సీ అవయవసరసపౌష్ఠవములఁ బంపొందుమృగ
విశాలేక్షణల్ పగటు చూప ...
హ న ౫ ౧౨.

గీ అభినవాలోకనోత్కంఠ నధిపుఁ దలగ, నల
రుఁబోఁడి సమగ్రలజ్జానుభావ, భావ దైవ
తెరమాటునఁ బగటు చూపఁ, జూపఱకుఁ
గోఁచెఁ బరిణయనక్షాప్తి యనుడు ...
వసు. ౩. ౮౦.

(ప్రకాశము. అని శ గ)

౨ విధము, రీతి.

క మృగమదమున రుచి పుట్టిన, పగిదిన్ జౌలికు
నను బందు పండినరీతిం, దగ సురభి పసిఁడి
నొదవిన, పగటున యౌవనము దనర బాలా
మణికిన్ ... బిల్హ. ౧ ౫౦.

౩ వైరము

గీ వేరు, మనఁగఁ బగ టన నొంటమి యనఁ
బగ యన, నొప్పమి యనంగఁ గంటు నా
నొప్పు వైరము ... ఆం. భా. ౧. ౧౩౪.

౪. విప్రలాపము. విరోధోక్తి.

గీ. ... కచ్చె పగటు కంట, సమ్ము సాఁగను
విప్రలాపమ్ము చెలఁగు ..
ఆం. భా ౧. ౧౧౬.

౫. (సం. ప్రకటః, ప్రా పయడం.) ప్రకాశము, ప్రాకట్యము

గ్యా. ఎన లేనిపాద పైన యీ సునితోడఁ, బగ
టున నీపురిఁ బగలు చొచ్చినను, బగ లౌను

రాక్షసభటులకు నాకు

రం. రా. సుం. ౨౪౧ పా. ౫ పం

విణ. కాంతి గలది, మనోజ్ఞము.

గీ పగటిముత్యాలప్రముగ్గులు పచ్చతోరణములు.

ల వి. ౫ ౨౨

సీ పగటుపావలు మెట్టు బట్లు కైవాగముల్ బోడింప హారగాలనీడ కేగు .

కువల ౫ ౯.

సీ హిమవారి యధికశైత్యమ గుణం బయ్యెను పగటువాకోయిల ప్రతి మయ్యె ...

ప్రబంధ ౫ ౨౦

జ : పగటుఁదనము

పగటుఁదనము. వి (√పగటు) ౧ మనోజ్ఞము, ఒప్పిదము

సీ వరనువర్ణాస్పృశ్యవర్ణభామలు భజింపఁగఁ బ్రౌఢిమను మనుపగటుఁదనము

హ న ౨ రా౩ (నలపక్షము)

౨ ఉద్ధతి, ఉదుటు

సీ వరనువర్ణాస్పృశ్యవర్ణభామలు భజింపఁగఁ బ్రౌఢిమను మను పగటుఁదనము . .

హ న ౨ రా౩ (హరిశ్చంద్ర పక్షము)

పగడ. వి (సం పటికా క పగడె త పగడై)

౧ పాచికలమీఁది రెుుంటిచుక్క (శ ర)

౨. (క పగడె = అక్షము) పాచిక. (చూ. పగడసాల.)

3 (స) పాచికల ఆటయం దుపయోగించు ఒకటియను సంఖ్య

గీ. పాచిక యనంగ గవర నాఁ బాళిక తనరఁ, బగఁగు నేకవచనమునఁ బగడ యనఁగ . .

ఆం భా. ౨. 30౫.

(పగడ పంటిదొర = ఏకదంతుఁడు, వినాయకుఁడు.)

సీ బొరియపాగా జక్కిసిరరాకు విల్లారి పగడ పంటిదొర గొప్ప మెయిప్రోడ

వేంక. దేవ. ౬.

జ : పగడసాల.

పగడంపుజిట్ట. వి (పగడము+జిట్ట) ఒకజాతి పక్షి.

సీ ... పగడంపు, జిట్టగొఱడి దాబజీనువ వద్రంగి గువ్వంగి పోపిట్ట గూడబాతు

గీ అనఁగ నిట్లని పక్షిభేదాఖ్య లలరు

ఆం భా ౨ ౯౭

పగడపుఁ దీఁగెలు. వి ఒ (√పగడము) ధాన్యవిశేషము

సీ మణిసరు ల్మసరులు మంకెన ల్బగడంపు తీఁగెలు మడిప్రాలు దేవసరులు

హంస. ౪ ౧౨౭

పగడపురిక్క. వి (పగడము + రిక్క) ఆర్ద్రా నక్షత్రము (శ)

పగడము = పవడము వి నవరత్నములలో నొకటి, విద్రుమము

క పగడపుఁ గొమ్మైవిపయిక్, నగ వుదయించిన విధంబునం బ్రస్ఫుట మై .

హర ౪ ౧౯

ద్వి. పగడంపువాకిలి పద నింక వాడ, జిగి దక్కి పాపట సీకాకు వడఁగ .

ద్వి కల ౪ ౧౪౫ పం.

చ పగడపుఁ జాయచెందిరముఁ ద్రాఁమిన పాండ్య వధూశుచంబుల, న్నగు నరుణాంపు బొండ్లముల జారికెడంబులు .. ఆము. ౧. ౫౪

జ : పగడంపుజిట్ట, పగడపుఁ దీఁగెలు, పగడపు రిక్క

పగడసాల. వి (పగడ+సాల). క. పగడైచ్చా వై) ౧. ఇష్టజనద్యూతము, కెచ్చెలు లాడెడు జాదము.

సీ. ... ఇష్టజనద్యూత మొనఁగుచుండుఁ బగడ
సాల యవంగ అం. భా ౬. ౩౦౫

(ప్రాఁత ప్రతిపా. "అష్టజనద్యూత" మలరు
చుండు. (క్రొత్త ప్రతి. పా)

౬. పాచికల యాట

గీ. పందెములు గోరి వైచుచు పగడసాలఁ,
దారతో నాడు హారణాంకుఁ జేరి మ్రొక్కి
శశాం ౪ ౧౭౭

గీ. మగిపొగిఁ దూపె నాయింతి మరునిదంతి,
పగడసాలను గెల్చిన పంతమునను
శశాం ౪. ౭౭

౩. జూదపుఁ బలక

చ కురుఁజాలు సారె లచ్ఛమణి కుట్టిమభాగము
లిండ్లు మధ్య గోపురము పణంబుగా నిడిన
భూరి సువర్ణముగాఁ జటుద్ధిశా, సరసిజనేత్ర
లక్ష్మిఁ జవుసారెల నాడఁగ నుత్కటాత్మసం,
చరణము మీఱఁ బూ న్పగడసాల యనం
జవుబీథి చెల్వగున్ . చంద్ర. ౧ ౭౪

౪ (పగడ+సారె) పాచికలు సారెలు గల
సొగటాల పలక (శ ర)

ద్వి పగడంపు పలకపై భవ్యరత్నముల, జగ
దంబు గులికెడు సారెలు వన్ని, కనకకలిత
పాశకములతోఁ దెచ్చి, యునిచె వారల
చెంత నా కదివ్యకాంత, జగదీశుఁ డపుడు
శ్రీసతి నెమ్మొఁజూచి పగడసాలిడ తెచ్చెఁ
బడఁతి నీచెలియ, యాడెదవే యొకయాట
నాతోడ . విష్ణు. పు. ౬. ౮ (శ ర)

ద్వి. ... నటుండు కడఁక నిట్లనిరొ., బగడసా
లాడంగఁ బ్రమదంబు నొంది, జగదీశ యుచ
టికిఁ జనుదెంచినపుడు, నిన్నుఁ జెన్ను పుచ్చుట
నీతిగా దింక ...
ద్వి. నల. ౩ ౧౩౭. పా. ౧౪ పం.

పగతుఁడు = పవతుఁడు. వి. (√పగ పగ
+అతఁడు అని. శ. ర - వి. పగతురు)
శత్రువు.

క. నెగయు నెడ నగ్గమైనను, బిగియూరుకుఁ
బిఱుఁదు పనిన బిడికిటఁ గొఱనం, బి గడు
బెడిదముగఁ బొడిచెం, బగతుఁడు గను
మిడిపి నేలఁ బడి తన్నుకొనన్
భార విరా ౭ ౩౫౧

కె నెగనిండఁ దిగిచి యొకయా, కుగ మహాం
ద్రకునియురము సొనిపెఁ దొలుత నా, నగ
ధరు తమ్ముఁడు దానం, బగతుఁడు వడవడ
వణంకి భ్రమగొని తిరుగన్
హరి ఉ ౬. ౧౭౪

చ. పగతురు నెయ్యురు న్బిరదుపాటలలో గెడ
గూడఁ .. కవ ౩. ౯౯.

క. పగవారియింటఁ గుడిచిన, పగుఁ దమ కను
మాన మమృతమైనను దారుం, బగతురకుఁ
గుడువఁ బెట్టఁగఁ, దగ దొడళుల కెప్పు
డెవ్విధము వాటిలునో .
భార. ఉద్యో ౩. ౨౭౪.

పగతురాలు. వి (√పగ) శత్రురాలు (శ ర,
చి ని)

పగతువాఁడు. విణ (√పగ) శత్రుసంబంధి,
పగతురకు సంబంధించివాఁడు

చ ... ఎందునం, బరసతిఁ గోరువాఁ డధిక
పాతకుఁ డీ చెడుబుద్ధి నీకు నె, వ్వరు మది
కింపుగాఁ బగతువా ండయి చెప్పిరి రాక్ష
సేశ్వరా ... భా రా ౭౦ ౭౫౫

పగదాయ. వి. (పగ+దాయ) పగతుఁడు,
శత్రువు

చ. తగిదా పగదాయవెన్నెల, న్మనిఁగెడుపూల
నెత్తి నయముం బ్రియముగ్ దయ మున్నుగాఁ
గవన్ . వసు. ౪. ౪౫.

సీ. తోరంపుసాంబ్రాణి ధూపధూమము గట్టు
పగడాయ బాకాలబారు దీర్ప ...
దశా. ౧ ౨౬౫

పగడాయతనము. శత్రుత్వము.

చ ... మానఁదగదా పగడాయతనంబు లింత
టన్ ... హ న 3 ౨౪

పగదారి. విణ (పగ + దారి) పగ ధరించువాఁడు; శత్రువు. (చూ దారి.)

సీ. ఆవెనుగొఱుకు యాయావరవ్రతధారిఁ బగ
దారి యని దన్ని పండ్లు గొఱుకు ...
నైష. ౪ ౧౩౦.

పగదెంచే. స క్రి (√పగ) వధించు

సీ. ... పగదెంచె వుఱముఁజేసె

గీ వణఁచెఁ జెందె ననంగఁ బొం దగు విధించె
ననుటకు సమాఖ్యలై ఆం. భా. 3 ౧౨౩

పగప (వ) ట్టు = పగగొను అ క్రి. సం క్రి (పగ + పట్టు) వైరముపూను, ద్వేషించు.

ఉ. ... తా, నే పవిదారిబారిఁ బడిరొం బగ
పట్టెను దత్తినూజుఁడున్ ... కకు. ౪ ౧౪3.

(వ్యవ) పాము దానిని పగపట్టినది

(పంటఁ బగపట్టు = పామువలె తీక్ష్ణవైరము పూను).

క మచ్చరమున నమ్మదనుఁడు, పచ్చనివిలుఁ
బూని పంటఁ బగపట్టె చెలీ.
శుక ౧. 3౯౪.

ఉ. ఓగ్వాదు బంధుజాల మదకొత్తిన నొత్తను
మామగా రిదే, పర్విసమాత్ర పంటఁ బగ
పట్టును బావ శశాం. 3 ౬౪.

పగెఱు. వి (√పగ ఱు పగర) శత్రువు. (చి. వి. ప్రా)

సీ. అడ కోకిలాలాప యనిరామ నడు మని
రేమనుంగుపగఱలేఁగొనుఁ జూచు ...
రామా. ౫. ౨౪౧.

వ. ... సాత్త్విమ్ములపగఱ వుత్తెంచినయదుంగర
లని ముంగిళ్ల రంగు మీఱు ముత్యాలయరుం
గుల చెఱంగులం దుఱంగలించు మెఱుంగులు
కరాంగుళుల విప్పి కప్పుకొనఁ బోరుబారు
నై . వసు ౪. ౨3.

వ. ... పొగరు దిటెగి గాదు మఱుంగునం
బఱఁగు పగఱలం గావు మని కరతలంబుల
వ్రాలిన కాంతిరసంబురీతి
చంద్రా ౫ ౧౨౪.

సీ . వైరి గీ మనును నొంటనివాఁ డన
మార్తుఁ డనఁగఁ, బగతుఁ డనఁ బగ ఱనఁ
బగివాఁ డనంగ, గం టనఁగ గొంగ యన
మాడుకాఁ డనంగ
ఆం. భా. ౨. ౧౭౫

పగలు = పవలు. వి. దే. (క. పగలు, హగలు త. పకల్, పవల్. బ. పగళులు, పగళ్లు) ౧ దివాభాగము.

క పది దినము లైదు ప్రొద్దులఁ బదపడి
రెవ్వాళ్లు నొక్క పగలున్ రేయున్
భార. ఆది. ౧. ౬౭

శి. గురు నట్టినారు పదివే, వురు గాచిన శల్లి
సైంధవునిఁ బగలిటిలోఁ, బొరిగొనునట్లుగ
నరునకు, వర మిండీ పెల్పలార వారని
కరుణన్ ... భార. ద్రో ౨. 3౪౬.

సీ. మర్త్యోదువాసరంబు లకాలవర్షంబు గురి
యుంపఁ బంపు మెుగుళ్లగిములఁ, బగళులు
రేలు కుంభద్రోణములు గాఁగ ...
హర. ౨ ౧౫

గీ. పగ అనంగను బవ లనఁ బరఁగు నహము
ఆం. శా. ౧. ౯3.

ద్వి. క్రేమతో నాపగల్ శేయుచు భామ,
జామున కర్చునల్ నల్పెడు వారు . .
పండితా. పర్వ ౧౭. పా. ౨౬. పం

౨. మధ్యాహ్నము.

క. పగలిటిభానుఁడు వోలెను, ధగధగ యను
మెఱుగము దివుర .. ఉ హరి. ౧. ౧౭౨.

పగలింటికెడ. దినాంతము, సాయంకాలము.

సీ. పగలింటికడ నాడు తిగిఁ కింటిరెయికమీని గడి
తంపునిడుచాలుజడ లనంగ ...
అచ్చరా అరో ౧౩.

జ : పగటికోఁడు, పగటిచేలు, పగలుఁవత్తి, పట్ట
పగలు.

పగతువత్తి. వి (? హగలు బత్తి, త పగల్
వర్తి). ౧. పగలువలెఁ జేయువత్తి, ఒక విధమగు
బాణసంచు.

గీ. రోదసీ సరసీ జాలపాద పద్మ, కుముద
రూపము లైతంచె కోలగములు, చెలఁగు
చిఱుతులు పగలువత్తులను నమరఁ, బరఁగు
బహుచిత్ర బాణవైభవము గనుచు ...
ప్రబంధ ౭౪

గీ. భూరికైరవవనరమా ముఖవివర్ణ, భావసంప
త్కరం బైన పగలువత్తి, కలట తెద
ప్రుంకెక్కఁ జోరులు గుట్ట లెక్క, వేగ జని
యించె జిగి నిక్క లేగుఁజొక్క
హంస. ౫ ౨౭౪

గీ. పగలువత్తులు దినకరప్రభల వెలుఁగఁ వచ్చెఁ
బెండ్లికుమారుండు . కృష్ణ. ౪ ౧౧౬

పగవాఁడు. వి. (√పగ - త పగైవన్)
శత్రువు, విరోధి.

క. పగవారియింటఁ గుడిచిన, నగుఁ దమ కను
మాన మమృత మైనను ...
భార. ఉద్యో ౩. ౨౨౪.

మ. పగవాఁ డల్పుఁడు గాఁడు సంగరవిధిం
బలోత్సేకలం బోయినాఁడు గణింపం డెదిరిన్.
హరి. ఉ. ౩. ౨౨౩.

మ. పగవా రై నగధారితోఁ దొడరి తద్బాహా
బలక్షీణులై, తెగి హేమాక్ష ముఖాసురా
గ్రగణులు ముక్తిం జెందరే ..
ఉ. రా. ౫. ౧౩౨.

పగడి[1]. వి (క పగడి. త పగుడి.) ౧. ఉపద,
కానుక

సీ చెంగావివలిపెంపు చిరంచునరిగ దాల్పద
శోణఘృణులకుఁ బగిడిఁ బెట్టె .
హంస. ౪. ౬౫.

౨. కప్పము, పన్ను

ద్వి. నానీమపగిడి రెయింతియు నాఁడు నాఁడె,
చేసేత మునుపుగాఁ జెల్లించినాఁడ ..
ద్వి పరమ. ౬. ౪౬౧. పా

(చి. ని. పా. 'పనిఁడియంతయు' ముద్రి. పా)

పగిడి[2]. వి వట్టువపండ్లు పండుదోసజాతి. †.
(చి. ని. కిరబుజము † ౪ ర.)

పగిది[1]. వి (సం ప్రకృతిః ప్రా పకతి) ౧
రీతి, విధము, ప్రకారము

సీ. మదనముజ్జృంభితమండలాకారు లై భద్ర
ద్వీపంబుల పగిదిఁ బొల్చి .
భార శల్య. ౨. ౨౩౩.

గీ. జలదరేఖాయుతం బైన చంద్రుపగిది ...
హర. ౪. ౯౨

క. ఈపగిదిన్ పాత్రాజితి, కోపోద్యాగమున
వగలఁ గుందుచు ... పారి. ౧. ౧౦౨.

పగిది[2]. వి (క త పగది) కప్పము, పన్ను

ఆ. నందుఁ డాదిగాఁగఁ గొందఱు గొల్లలు,
పగిదిధనము దీర్పఁ బాలుఁజయురు, నుఱపఁ

గొంచు, గంపుడున్న చోటికిఁ బోవ్వు వారిఁ
గాంచె ననతిదూరమునను. వి. పు ౮. ౮౩

సీ. అరి బడి యప్పున మప్పున పంగంబు పంజి
గన్నాడి కో ల్పగిది బెడిగ కో రనఁగాఁ
జెలఁగురు భాగధేయంబు ...
ఆం. భా ౨. ౧౯౨.

పగిలించు = పగులుమే స క్రి (√పగులు).
ఛేదించు, బ్రద్దలుకొట్టు

సీ. బ్రహ్మాండభాండంబు పగిలించి భూతిని చెచ్చె
తన్యు మెుంవరించె శంఖరవము ...
భార. విరా ౪. ౧౭౦.

సీ. భాండసంభారంబు పగిలించి గోడలు గోరాడి
గరిపెలు కూలఁదాఁకి ...
హరి పూ ౬. ౧౩౭

క. నరుఁడు ధనుర్గుణరావ, స్ఫురణంబును దేవ
దత్తభూరిరవము నం, బరము పగిలింప
నానా, శరముల గురుసైన్య సరభసత్త్వం
బుడిపెన్ . .
భార. భీష్మ ౩. ౧౫౩, ఉ రా ౨ ౬౧.

౨. చించు.

క. కనుఁగొనెదు రోగివల్లభు, ఘనతర మైనట్టి
ధైర్య కంచుకము దలం, ప నితర సాధన
ములచేఁ, జినుఁగునె యని మరుఁడు విరు
లచేఁ బగిలించెన్ ... చిత్రభా. ౩ ౪౫.

పగులఁగొట్టు. స క్రి. (పగులన్ + కొట్టు)
పగుల్చు, ఛేదించు.

సీ. ఒకయింత రోమటియున్నఁ గవ్వము దీసి
పక్కన భాండముల్ పగులఁగొట్టు ..
దశా. ౯ ౧౯౪.

సీ. పగులఁగొట్టించి తుద్భటవివాదప్రౌఢి గాఢ
డిండిమభట్టు కంచుఢక్క.
(శ్రీనాథుని చాటువు.)

పగులు. అ. క్రి. (క. పగు). ౧. బ్రద్దలగు, ఛేదిల్లు

క. కాటించి నిటలనయనుఁడు. హాటకగిరిచాప
వల్లి నహీశింజని నా స్ఫోటించెఁ దక్కటో
రవు, హాటంకృతిఁ గమలజాండ మట పగు
లఁగన్ భీమ. ౪. ౧౩౨.

సీ. కాగ కాగతోఁ దాఁకి పగులంగ వరదంబుఁ
బఱపి యాతేరిపై కుఱుకువారు ...
భార. విరా. ౩. ౧౬౯.

క. భువి పగిలెన్ రవి నొగిలెన్, దివి పిగిలెన్
దిగ్గజముల ధృతి సన్నగిలెన్, గవిఁ దగిలెన్
హరుఁడున్ ధృతి, పవి మొగిలెన్ భూరి
భేరిభాంకారమునన్ ..
రా. వి. ౨. ౪౨ దశా. ౨. ౩౭.

౨. తెగు

వ. ...అప్పుడుదండ వాస్తోష్పతి పట్టిన రోమంగు
వలన . క్రుస్సియు నొగిలియుఁ బగి
లియుఁ దీనదశకు వచ్చినం గనుంగొని ..
హర. ౬. ౧౬.

౩. చినుఁగు

క. మొగిలిదరిసి కెఱకు గూడక, పగులక వెదలం
పున నిడుపుఁ బసిమియుఁ గలకేఁ, జగు
రరఁటాకులు పెట్టిరి, దిగదిగ నద్దేవియాజ్ఞ
దివ్యపురంధ్రుల్ .. భీమ ౨. ౧౨౭.

౪ భయపడు.

గీ. భయము గొందుము నిర్ఘాతపాతమునకుఁ,
దలఁకుదుము భీషణోల్కాప్రపాతమునకుఁ,
జంచలింతుము పటుదండ చండిమలకుఁ,
బగులుదుము పాశవల్లరీబంధములకు ...
సైద. ౪. ౯౦.

౫ చెదరు.

గీ. వచ్చె నాకస్త్రీకముగ దేవస్రవంతి, నవతి
జలరాశిరాణివాసంబు నహ్యా, తనయ
కావేరి శ్రీరంగధామ వసతి, దిగులుపడి
తీరవాసులు పగిలి పోవ ...
శ్రీరం. మా. ౨. ౫౧.

చ. కొలఁకున కేఁగి శేత్రధరకోటి నిజాయత
దృష్టి వాఁడిచే, బఱసి కటాక్షనం బగిలి
పోఁట బరాబరి సేయఁ . .
సారంగ. ౩. ౧౫౪.

వి. ౧. చీలిక. (బ. పగుళ్లు, పగుళులు - చూ. పగుల్లువాఱు కెం.)

౨. స్ఫోటము. బీఁట.

సీ. ... పగు లన బీఁ టన వంగు దనఁగ

గీ. స్ఫోటము దనర్చు . ఆం. భా. ౨ ౧౩౦

జ : పగిలించు, పగులఁగొట్టు, పగులుచు, పగుళ్లువాఱు.

పగులుచే (ల్చే) = పగిలించే స క్రి (√పగులు)

౧ బ్రద్దలుచేయు, భేదించు

చ . వెస దగ్గఱి రోఁగ పోలముం, బగులు
కుసోగదా నిహతి ...
భార. కర్ణ. ౩ ౨౯౩.

మ. ధర దివ్యాస్త్రహతిం బగిల్చి కోల నుత్పా
దించి వే దానికి, న్పరజాలంబుల నిల్లుగట్ట
మనస్సైన్యంబుల్ వెఱం బొందె ...
భార ద్రో ౩ ౧౬౨

గీ. తలపులు పగిల్చి గుడిసెలు దల్లు గూల్చి ...
నీలా ౩ ౫౫. దశా. ౨ ౧౬౧

౩. విఱుచు, ముక్కలుచేయు.

చ. తలకొని సైనికుల్ గవిసి తార్కొని పే
ర్కొని పావి డాసి యుం, కిలిగొనకమ్ములఁ
బగిల్చి నొగల్చి ... భాగ. ౧౦. ఉ. ౭౪౯.

పగుల్లువాఱు. అ. క్రి. (√పగులు). చీలు, బ్రద్దలగు, విదారితమగు. (శ. ర)

పగ్గము = ప్రగ్గము. వి (సం. ప్రగ్రహః. ప్రా. పగ్గహో. క. హగ్గవు.)

౧. (గుఱ్ఱము లోనగువాని కళ్లెము మున్నగు వానికిం దగిల్చి లాగిపట్టెడు) పెద్దత్రాడు.

సీ. ధరణితలంబెల్ల నరదంబు చంద్రార్కబింబ
ముల్ చక్రముల్ పృథుబాహ్యా ములు
వేదములు పగ్గములు చతుర్స్వరములు . .
కు. సం. ౨. ౧౬౦.

క. అగ్గలిక నతఁడు హయముల, పగ్గంబులు
సడల విడిచి ... భార. విరా. ౩. ౧౭౦.

గీ. గ్రహవిభుని తేరి హయలపగ్గములు వదలె
ఉ. రా ౨ ౪౪

౨. రజ్జువు, త్రాడు.

సీ ఎఱుఁగనివానికి నే దేవుఁడు జగంబు గాఁడు
పగము పాము కానికగణి .
ప్రబోధ. ౧. ౩౨

సీ వలపగ్గములు త్రెంచి కలఁబడఁ గొందఱు
బొజ్జలు ప్రయత్నంగఁ బొడిచి పొడిచి ...
నీలా. ౨. ౬౬.

౩. పాశవాఁడు పడుగు నీడ్చి కట్టెడుత్రాడు

సీ కుంచె మగ్గపుగుంత గూటంబు పగ్గంబు పరికె
త్రొక్కుడుపట్టె పలక దోనె ...
హంస. ౨. ౧౧.

౪ తరిత్రాడు, కవ్వపుఁత్రాడు.

ఉ. ... ఆదిమ, వ్యాళము దీనిపగ్గ మయినట్టి
యవస్థఁ దలంతు చెప్పెదుగా ...
మనుచ. ౫. ౫౦.

పగ్గించే. అ. క్రి. (√పగ్గ) ప్రజ్ఞలుపలుకు, డంబములుకొట్టు.

వ. ... చూప అగ్గింపఁ బగ్గించియు సెగ్గించియు ...
ఉ. హరి. ౬. ౧౦౭. (శ. ర. పా.)

గీ. కటకటా రొట్టె వింత లాకాశవాణి, యాడఁ
బలికిన దెటుపోయె నీదఁ బలుక, రాదె
యిపు దని పగ్గించి రాజకీర, వాణి పలికిన
నాకాశవాణి పలికె. సారంగ. ౩. ౨౦౭.

పగ్గ (గ్గియ). వి (సం ప్రజ్ఞా ప్రా పణ్ణా) సామర్థ్యము, శక్తి

చ. ... అసమాస్త్రకేళిలోఁ, బలుమొనలాని మాత్మగల పగ్గెలు తగ్గులు సేసి ప్రోలునన్, గలసి చరింతు రవ్యలుపకత్తెలు మారుని కత్తులో యనన్ ... ప్రబంధ ౧౪.

సీ నీపుణ్ణ మిచ్చుట నీపగ్గె కాయించి బోరు దీర్పకుఁ మంచుఁ గొందుపటిచి కువల. ౫ ౫౯

౨. లేని సామర్థ్యమును ఉన్నట్లు ప్రకటించెడు మాట, దంభోక్తి

క. అప్పారాయనిసభలో, మె ప్పొంగితి సాటి లేని మేళంబులలోఁ, జెప్పిఁ బగ్గెగ నీమగి, కిప్పుడు తోఁచును . చంద్ర వి ౨ ౧౫.

గీ. పట్టి తల నొవ్వ గవ్వగాఁ బవలు రేలు, వట్టి పగ్గెలు ప్రేలు నవ్వారి జరిగ . శుక ౩ ౨౨

గీ కోఁతు లెచ్చుట జాదంపుఁజేఁత లెచట, పగ్గె లటు పెట్టి తిన్నంగఁ బాటి చపుఁడు ... అచ్చ రా యు ౧౭౮

(సామర్థ్యము - అని శ ర)

జ: పగ్గించు.

పచ. సం. వి. ఆ స్త్రీ ౧ పాకము, వండుట ౨ పాకముచేయు స్త్రీ

పచంపచ. సం. వి ఆ స్త్రీ. ౧ ప్రమానిపనుపు స్త్రీ. ౨. చంపకము. స్త్రీ (శే ని)

పచత్. సం. శత్రు వండుచున్న

పచతభృజ్జత. సం వి. ఆ. స్త్రీ. ఎడతెగక • వండుఁడు. వేఁపుడు అని ఎప్పుడును చెప్పుట.

పచత్రము. సం. వి. అ. న. వంటపాత్రము (శే. ని)

పచనము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧. పాకము చేయునది, వండునది. ౨. పరిపాకమునొందించు నది - (ఆ. ఈ. అ) పాకసాధనమైనది, (వి. అ పుం. అగ్ని - న పాకము వండుట.

పచని. సం వి ఈ స్త్రీ వనబీజపూరకము, అడవిమాదిఫలము

పచము. సం విణ (అ. ఆ అ) ౧ వండునది ౨. జీర్ణింపఁ జేయునది.

పచేరణ. వి (సం ప్రచారణమ్ కి పసగణ) ౧ ఉపచారముకొఱకు పలికెడుమాట, ముఖ ప్రీతివచనము, ఇచ్చకము

క సుచరిత్ర కేఁడు నీచే, తి చలిగి భుజియింపఁ జాలఁ దృప్తి యొదవెడిం, బచగణగా గిమ్మల మును, రుచియింపదు కబరిబిందు గ్రోవదివిందుక . పాండు ౪. ౧౮౯

౨ నటన. (శ ర)

ద్వి కట్టెండతాఁకునఁ గమలె దేహంబు, ... గొడు గిచ్చి రక్షింపు కువలయాధీశ, యుచిత సవాలక్ష లొం డొల్ల మేము, పచరణ గాదు మీ పాదంబులాన. ద్వి హరిశ్చ. పూ. ౧౦౦౦.

పచేరించే = పచారించే అ క్రి (సం ప్రసరః. ప్రా. పసర క పసరిను) ౧. ప్రవర్తించు, మెలఁగు

చ. ... సత్యభామయుం, గుణమును రూపము న్మగనికూరిమియుం గలదాన నంచు నా, వలఁ బచరింపఁగా ... పారి. ౧. ౪౨.

గీ చేలపై నిల్చి తమచేపు నిలుపకేక, బెడి దనమునఁ బర్వుబిడుగుల కడిమి యొంత, యనుచు గెలిగ రచ్చల నాడుకొనుచు, చేది పదిరింతు రచ్చటిరాచవారు ... యయా. ౧. ౭౪.

౨. విహరించు.

సీ. పొరలు గన బయల్ పచరింపఁ జనువేళ
నారామములఁ గేళి సలరువేళ ...

శుక. ౧. ౧౪౬

(స క్రి ౧. ప్రసరింపఁ జేయు, వ్యాపింపఁ జేయు

ఆ. ఆకసంబునఁ బండి విహంగరాజు, భక్తి నెఱి
కల నీడ నప్పద్మనాభు, మీఁదఁ బచరించె
బీరెండ మెఱయకుండ.

హరి పూ ౮. ౧౯౯

(రాముని మేని కాంతి) సీ నిగిడి చేరువతెల్ల
నీలోత్పల ద్యుతుల్ పచరించు హరినీల
రుచులకంటె . భా రా అర ౧ ౧౩౫

ఉ . ఆత్మలో, మండెడు కోపవహ్ని నరి
మండలిపైఁ బచరించు పోలికన్ ..
విక్ర. ౪. ౧౧౫. భార విరా. ౨. ౨౪౦

౨ (అమ్ముటకు అంగడియందు సరకులను)
అమర్చు

చ. కొనుఁడు పరార్థ్యరత్నములు గోరినవానిన
యిత్తు మత్తిఱం, గునఁ బచరింతు గంగిడుల
గోమటు లప్పురి సిద్ధరత్నముల్ ...

భార ఆది. ౭. ౮౩.

గీ. అప్పురమున వణిగ్జను లాపణములఁ, గలయఁ
బచరించియున్న నిర్మలినరత్న, రాసులొప్పెఁ

కు. సం. ౭. ౪౪, విక్ర. ౮. ౧౧౭.

౩. (వల. వెం.) పఱచు; పడునట్లుచేయు

సీ. పాయంతనం బను జాలరి జలధిలోఁ బచరింప
వల డిగఁ బాడినట్లు ...

గీ. భానుమండల మంతఁ జాపట్టదయ్యె ...

ఉ హరి. ౪. ౨౮౧.

సీ. పచరింప కేర్తురు పదియాఱు వన్నె యపసిఁడి
పాదంబులఁ బట్టుచేల ...

కాశీ. ౩. ౧౦౯. మనుచ. ౪. ౬౦.

౪. ప్రయోగించు. (శ.) బాణము - ఏయు.

ఉ. అంబక పంచకంబుఁ గలయం బచరించుచు.

వసు. ౫. ౬౦.

(వ) ఉపాయము - నెఱపు

సీ అదరి రెండవయుపాయం బైన భేదముఁ బచ
రించుఁ బుణ్యపాపములయందు ...

భోజరా. ౮. ౧౪౩.

(పలుకుట)

సీ ఉసికొల్ప శబ్దంబు లొకకొన్ని పచరించి
క్రూరమార్గాన్వేషరూఢి గాంచి . .

చంద్రా ౧ ౧౬.

శా. శాపోక్తుల్ పచరింపకున్న నెదిరించం రాద
యంటేని నిం, దాపారంపరి మున్నుగా
మృతుఁడవే నా కిట్టి సీనుంగుపై, జేపుఁ
జాపఁగ నర్హమా సె ఉ రా ౩. ౮౪

౫ చాఁచు చాఁపు

క కౌఁగిలింపఁ జే, తులు పచరించు న ట్లు ..

కుం సం ౫ ౫౯౭

చ అలరుమొగంబుతోడఁ గడు నిర్మలి నా కదు
కేల రావు చే, తులు పచరించుచుం దనువు
ధూళి మెయిం దొరయంగ నేల ...

మార్కం. ౧. ౨౫౧.

౬. సవరించు, సిద్ధపఱుచు; విప్పు.

సీ మందారతరుపుష్ప మంజరీమండితమస్తకమై
యొప్పుమహతివీణ, పచరించి త్రిస్థానబంధు
రశ్రుతిభేదములతోడ షడ్జంబు మొదలు
గాఁగ, సప్తస్వరంబులు ...

హరి పూ. ౫. ౫౨.

౪. కనుకని తమతమ కైదువు, లనువునఁ బచరించు
కొనుచు నభిముఖు లై ...

హరి. ఉ. ౬. ౨౩౦.

సీ. చెట్టుపల్ పచరించి చుట్టుఁ గ్రుమ్మతి మనో
రథ నియ్యకొలుపుమరాళవిభుని ...

భార. విరా. ౨. ౩౦౬.

౭ చేయు, కావించు.

చ అనవుడు వాతఁ డిట్లను మహాత్మ భవ
త్ప్రియ మెట్టు లట్ల యే, ననుపనుశిల్పకల్పన
మనఘ శ్రమముగాఁ బచరింప నోపుదునా ...
హరి. ఉ. ౭. ౧౫౭

సీ శుచివృత్తి శిన్నాళ్లు పచరించెనో తీర్థసం
వాస మిచటి హంసవ్రజంబు ...
వసు 3. ౭౫

సీ పులకించె మే నేమి తలఁచుకొంటివె యంచు
మేలంబు పచరించె మిత్రవింద ...
విజ వి 3 ౭౭

౭. ఘట్టించు, కలుగఁజేయు.

సీ మేలంపు మాటల మెచ్చులు పచరించి తోఁపింప
సెగ్గను గొలఁగఁగోలి . విక్ర ౪ ౭౭3

(కీర్తి) సీ. జగడాలు పచరించు జడదారిఁ
గాదంటిఁ దలవాకిట నెపుగు మెలఁగు
పొలఁతి గెబ్బు రామ ౭౧3

౯ ప్రకటించు . (౪) బయలుపఱచు

వ .. కొందఱు దుష్టమతులు లేమిఁ గుందు
వడినభర్త నదికకార్పణ్యంబు పచరించి సర్పి
ర్లవణ తైలతండులాదులకై సిబ్బితిపఱుతురు
కాశీ. ౭. ౪౯.

గీ కంబ విజయము పచరించుఁ గాంతగళము
ప్రభా. ౭. ౭౭

(చ) చూపు, కనఁబఱచు.

వ అయ్యాదువీరు లిద్దఱు నమ్మహాసమరం
బుల నాత్మీయదేవతా రూపంబులుం దక్కిన
యప్పగు మాయసాకారంబులుం బచరించి
హరి. ఉ. ౭. ౭౯.

క. తలిరాకుగుత్తిఁ దమిఁ గో, యిల చంచువఁ
జించి క్రోశ నీకితి విరహా, గుల గుండియ
లవియింపుదు, బలువిడి నని మరునిరొమ్ముటఁ
బచరించె నవుడు ... పా. ౭. ౪౯.

సీ పయ్యెద గగబార్చి పాలిండ్లు పచరించు
దిన్నవాలుఁగ నవ్వుఁ దీఁగనవ్వు ...
క్రీడా. ౭౭.

(ట.) (లేనిదానిని ఉన్నట్లు పైకి) చూపు, అభిన
యించు.

సీ. వన్నెలు పచరించి కన్నుసన్నల చేసె ఔర
మాటలను ప్రేమ గడలుకొలిపి
ప్రబోధ ౧ ౪౫

చ మనమున మాటలం గ్రియల నన్నన లీ నొక
నాఁడు నెట్టి కా, మినులకు గాఁవంబు నెఱ
మెచ్చులకై పచరింతుఁ గాని
పారి ౧ ౧౯౭ మనుచ 3 33

(౨) ౨ కుప్పు, ఎలుకు

క .. పిను, ద్రాలాపంబులు పలుమఱు, సేఁ
పచరింప నిప్రదు హేలానిమిషా
సైష ౭ ౧౦౯

చ తెరువరు లైనయట్టి పరదేశమహీసురు లర్థ
వాంఛఁ ద, త్పురమున కేఁగుదేర నెడదోస్య
ములం బచరించి వారి ని, ర్భరగతి నోడఁ
గూయు ...
శుక ౭ ౪3౭ సారంగ 3 ౫౭.

జ : పచేరింపు.

పచేరింపు. వి (√పచేరించే) ప్రసరణము
(౪ ౧)

చ. . గొనబుం బచరింపులసిగ్గుఁ ప్రేమయుం,
వెనఁగొని వాలుఁ గన్నుఁగవ బిత్తరిచూపుల
నాదరింప కా, హాస మధురోక్తి నుత్తరము
లాడుచు నుండె భవాని శంభుతోఁ ..
కవిరా. ౭. ౧3౫.

పచోరము = పసారము. వి. (సం. ప్రసారః,
ప్రా. ప. అర. క. హిం. పసార.)
౧. అంగడి.

ద్వి. మెఱుఁగు ముత్తెపుటాళి మించు పచారము.
విష్ణుపు. ఉ. ౪. ఆ. (శ ర)

౨. నడక.

ఉ. ఆ లంట చంటిపాంపఁ దంట యంగడి లేద
పచారముల్ గృహం, బెల ప్రవాని
గాఁడె ... వేం పంచ ౪. ౪౫౦.

జ: పచోరించే.

పచోరించే = పచేరించే, స. క్రి (√పచో
రము. సం. ప్రసారః).

౧. ప్రసరింపఁజేయు, వ్యాపింపఁజేయు

వ. పిపాళించు చంచలదృగంచల ప్రభలఁ
బచారించి మనుచ ౫ ౧౦౧

శా. ఏలా చూచెద రుజ్జ్వలజ్జ్వలము లా
దృష్టుల్ పచారించి యీ, లో లాక్షుల్
చెడుజంతువుల్ . . మల్లభూ. శృం ౬౩.

౨. చేయు.

మ. వనితారత్నము నాదువర్తనము దా వాత్రు
వ్వఁగాఁ బ్రీతిచే, వినెనో లేక వినండో
కర్ణములకుఁ బిండుల్ పచారింపఁగా నను
జేపట్టెడివార్త .
ప్రద్యుమ్నచరిత్రము. ౩ ౪౫.

మ. నిజక్రీడల్ పచారింపుచో, దనుజాధీశుఁడు
జేయిదీవియలతో ధర్మేతరక్రీతితో, వనితల్
వట్టిన పైఁడిపల్లకిపయిఁ బచ్చెఁ నికిధం
బునఁ రామా. ౬. ౧౪౪.

౩. పుట్టించు, కలిగించు.

మ. తలిరుంగేలికి నీలకంకణము లై తళ్కుల్
పచారించు కు, ట్మలదంతావళి కప్పఁ
గప్పయి ... చంద్రా. ౪. ౭౭.

౪. ప్రకటించు - (౫) చూపు.

శా. ... హేపా, లా చాతుర్యము, చాపలస్ఫెల
పలఁ లా పై పచారింప ...
ఉ. హరి. ౬. ౬౫.

(చ.) పలుకు, చెప్పు.

మహాస్రగ్ధర కవణింపం ముమ్మరిం పై కవణి
మల హారుల్ ఢాకితాడంబరిస్ఫూ, ర్తి
విజృంభింపంగ రంగోర్విని బిరుదు పచా
రించి .. వైజ. ౧. ౧౭౭.

మ. అత్యాసక్తి లేనట్టి మా, ట పచారించిన నవ్వ
ధూటిఁ గవుఁగింటం జేర్చి లాలించెదఁ ...
బిల్హ ౩ ౧౩౪.

౫. (కి. పచారిను = నిందించు) తిరస్కరించు.

ద్వి సైకతంబులను బచారించుఁ బిఱుఁదు, నా
కరభంబుల నణఁగించుతొడలు
ప్రభులిం. ౨ ౭౪ పా, ౧ పం

౬. (పంతము) పట్టు.

ద్వి. నభమున కెగసి పంతము పచారించి, గుభులు
గుభు ల్లనఁ గుప్పించి దుమికి
ఆ. మ క ౨ ౬౭. పా. ౧౦ పం

పచి. సం వి ఇ. పుం ౧ అగ్ని ౨ పాకము,
వండుట.

(త్రి. బుభుక్షు, అంకలి) (శే ని)

పచేరము. వి (సం. ప్రచారః ప్రా పయారో)
విహారము. (శ. ర)

పచేలిమము. సం విశే (అ ఆ అ.) ౧ తన్నుఁ
దానే పక్వము చేసికొనునది తినంతెట పక్వ
మగునది. ౨. పక్వముచేయఁ దగినది
(వి అ పుం. గుజ్జము.) (శే ని.)

పచేలుకుఁడు. సం వి అ. పుం వంటవాఁడు
పాకకర్త. (త్రి. ని)

పచేళిముఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧ అగ్ని. ౨.
సూర్యుఁడు.

పచ్చే. వి. (క. పచ్చె త పచ్చె) ౧ ఆకుపచ్చని
వర్ణము, హరితవర్ణము.

గీ. పంటవాల్గంటి గబ్బిగుబ్బలఁ జెలంగు, తళ్కు
జిగిచిల్కపచ్చరాతాళిఁ బోలి, పచ్చ గండని
పైరుల నిచ్చ మెచ్చు, డెచ్చు హెచ్చుగ
ద్రావిడదేశ మధిప .. దశా. ౧ ౧౧౩.

౨. పసుపువన్నె, పసుపుపచ్చ వన్నె

సీ. పచ్చన పచ్చ పసిమి నాఁగఁ బీతవర్ణం
బగు ... ఆం. భా. ౧ ౧౧౯.

3. మరకతమణి, గారుడమణి

ఉ. వింగడ మైన యొక్కవనవీథిఁ గనుఁగొనె
నీడ నున్న పుర్, రంగుటింగుపచ్చలయగం
గయిపో . ఆము. ౫ ౪.

ద్వి చనుకట్లమీఁదఁ బచ్చలబన్న సరము, లను
దారిహారంబులును బొందుపఱిచి
రం రా బాల ౫౨ పా 3 పం

సీ మున్నీటిపెన్నిటి ముదురుచిల్వలయలజడికిఁ
బచ్చలజోడు దొడిగె ననఁగ
వసు ౫ 3౭ ఆం భా ౨ ౨౩౭.

౪. ధనము

ఆ. పచ్చఁ జూచువారు బచ్చ మెచ్చెడివారు,
బచ్చబడెడువారు పచ్చవారు, బచ్చ విడుచు
వానిఁ బ్రభువుగాఁ జూతురు, విశ్వ .
వేమన 3 ౧౪౨.

౫. వృక్షవిశేషము

(ఉద్యానవర్ణనము) - వ . రాలచ్చికి రచ్చ
యగుపచ్చయు విప్ర. ౨. ౨౫

౭ (పసరువన్నెగల) తృణాదికము

సీ పసి లేదు దర్భంచుఁ బైరుపచ్చ ...
పాండు. 3. ౪౭.

గీ పయిరుపచ్చలు మేసి యప్పాటఁ బోక,
పల్లియలఁ జొచ్చి. తోఁటలు పాడుచేసి,
కావరంబునఁ గడుపు లై గావి చేసె ...
యయా. ౧. 3౫.

౮. కరచరణాదులయందు పొడుచుకొనుటచేత
తేర్పడు పసరువన్నెరేఖ (శ. ర.)

(విశే.) ౧. పసరు రంగు గలది, ఆకుపచ్చ రంగు
గలది.

ఉ. పచ్చనివృక్షవాటికల పండులభిక్ష భుజించి.
సైమ. 3. ౧౩౪.

సీ పచ్చనిహంరుముంజె పనివాగె పక్కెర పారసి
పల్లంబుఁపట్టమయము ... మనుచ. ౪. ౨౯.

ఉ. పచ్చమెఱుంగు టెక్కెజగి పక్కెరచక్కని
రౌతు తూపులన్ .
దశా. ౨. ౨౪౦. సైమ. ౬. ౯౨.

౨ పీతము, పసుపువన్నె కలది.

గీ. మిగుల నామనిఁ బచ్చచాంపేయకముల,
నమ్మి .. ఆము. ౪. ౯౪.

చ అలరెడు కూర్మిదాఁడు పడు చానపడుంగద
యంచుఁ బచ్చపోఁ, గులు గలచీర యంప
నొసఁగూడకపోయెనె యేమి చెప్పదుజా
కుక ౨ ౫౨౦

(పచ్చపైకము = తృణమాత్రపు ధనము)

గీ క్షితితిలేశ్వరి నన్ను నీచేతిహేతిఁ, బూని వధి
యించి మతి కొనిపొమ్ము ధనముఁ, బచ్చ
పైకంబు నిండులో వెచ్చపఱుప .
హరిశ్చ. ౪ ౧౯౯.

ద్వి. అచ్చుగామాగురుఁ డవనీశనికి, నిచ్చినమితి
నేఁడు సెల్లియుఁజిక్కెఁ, బచ్చపైకముగూడఁ
బడినది లేదు ... ద్వి హరిశ్చ. ఉ. ౧౫౩.

గీ. ఇట్లు బాధించి శోధించి యొండు నొక్క,
పచ్చపైకంబుఁ గానక వాల్మీకి. ౨ ౯౭.

పచ్చతోరణము = ఎడతెగకుండు శుభములందు
వాడకుండఁ కట్టు తోరణము. (చూ.
నిత్యకల్యాణము).

ఉ. పాణితవాణి పంకరుహపాణి రమాఘన
వేణి నిత్యక, ల్యాణము పచ్చతోరణములం
దగి ... దశా. ౧. ౨.

జః పచ్చఁద్రాలు, పచ్చకట్టె, పచ్చకస్నుల
మేకము, పచ్చకస్నులకేల్పుమాఁడు, పచ్చ

కప్పురము, పచ్చకర్పూరము, పచ్చగన్నేరు, పచ్చ గోరింట, పచ్చచేమంతి, పచ్చజనము మొ.

పచ్చేఁ(బ్రాలు. వి. బ (పచ్చ + (బ్రాలు) - పచ్చని యక్షింతలు. - శోభనాక్షతలు, హరి ద్రాక్షతలు.

ఉ ఎల్లియ సోఁకుటొజ్జ యతిఁ డేపునఁ జేయును గూఁతు పెండ్లి యం, చల్లనఁ బైఁడిపళ్లెరము లందును గందముఁ బూలుఁ బచ్చఁ(బ్రాల్, పెల్లుగ నించి యయా ౪. ౭౪.

పచ్చేకట్టె. వి (పచ్చ + కట్టె) మృగయాసాధన విశేషము

సీ పచ్చకట్టెలగుదుల్ ఁ లుతుపాశలు శుక ౧ ౧౭౫

పచ్చేకన్నుల మెకము వి (√పచ్చే) హర్యక్షము, సింహము

(ఇది (శ్రేష్ఠవాచకముగాఁ గూడ నుపయోగింపఁబడును.)

గీ అట్టు లెదరులఁ గుండెదు వెట్టునట్టు మెకపు బంటులఁ గని యడ లీమ్రల రావ, పచ్చ గిన్నుల మెకము రావణునితోడఁ, బుట్టువును డాయఁ బిల్చి తా నిట్టు లనియె అచ్చ. రా యు. ౧౪౨

పచ్చకన్నుల వేల్పుసూఁడు. వి (√పచ్చ) పంగా (గళా) క్షుఁడను పేరుగల రాక్షసుఁడు (ఒకానొక రాక్షసుఁడు. అని. శ ర)

గీ. (శేలిమిడిఁ బచ్చకన్నుల వేల్పుసూఁడుఁ, జిదిమిపైచిన (మగ్గక చిక్కియున్న, బిరుదు లాకకొంద కెరెంచి వరుసమెడల, నల్ల (దావుడుదొరకు విన్నప మొనర్ప ... అచ్చ. రా. సుం. ౧౦౪.

పచ్చేకప్పురము = పచ్చకర్పూరము. వి. (√పచ్చే) చల్లఁదనమును పరిమళమును గల సుగంధ (ద్రవ్య విశేషము.

చ దల మగు పచ్చకప్పురపుఁదావులు పైపయి పోడుముట్ట . . వి(క. ౧. ౧౩౭.

వ. హాయలపనా పాణిపల్లవ విక్షిప్తంబులైన పచ్చకప్పురంబు పలుకుల వలనను ... భీమ ౫ ౧౭౦ దశ. ౧ ౧౪.

(పచ్చకప్పుగ మగు = అలభ్యమగు)

సీ అర్జునుండను నేని యని తెల్పినంతనే మిట్టి మీఁపైపడె మెలఁతచూపు, గాంధర్వమునఁ బెండ్లిక మ్మన్న నంతనే పచ్చకప్పురమయ్యె భామపలుకు ... విజ. వి. ౩. ౧౭.

పచ్చేకప్పూ(ర్పూ)రము = పచ్చేకప్పురము. (√పచ్చే)

వ అఖణ్డ వర్తి లోహదణ్డు దివియలు రెట్టికి నాచంద్రార్కము నిత్యపడి .. సార పచ్చకర్పూరపు ...

ద శా. ౪. ౧౦౩౯.

పచ్చేకర్పూరసరులు. మి. వి. ల. ధాన్య విశేషము

సీ పచ్చసరుల్ రెడ్డిపాల శంకలు సుఖభోగులు పచ్చకర్పూరసరులు ... హంస. ౪. ౧౭౭.

పచ్చేగన్ని(న్నే)రు. వి. (√పచ్చే) పుష్పవృక్ష విశేషము, పచ్చని పూలుగల కరవీరము. కీ.

(పువ్వుతోఁట పరమున) - మ. సొరిదిం జేర్చిన తీఁగమల్లియలు ఖర్జూరంబులంటు బున్నమం, జరులు న్మామిడి గుత్తులు న్గసుమము ల్సంపెంగలు న్పచ్చగ, న్నేరులు ...

అము. ౧. ౭౭.

(చైత్రుని పక్షమున) - గీ. పచ్చగన్నేరు కస్తూరి పట్టియలును, గుత్తిమల్లెలు. ఖాను. ౧. ౯.

(ఙ.) ధాన్య విశేషము. (చేల పత్త్రమున) .
ఆము. ౧ ౨౨.

(వాలిక పత్త్రమున) ... భాను. ౧ ౯

సీ. సన్నసూదులు పచ్చగఁ జెన్నెర్లు గోదండరామము
శ్కెఁసర్లు రాయసర్లు హంస. ౪. ౨౭౮.

పచ్చేగోరంట. వి (√పచ్చే) పసుపు వన్నె పువ్వులు గల గోరంట ॥ (కురంటకము ॥ ఆని. ౪ ౪)

పచ్చేచేమంతి. వి (√పచ్చే) పసుపు వన్నె పువ్వులు గల చేమంతిలతి ॥ (శ. ౨)

పచ్చేజనము. వి (√పచ్చే) ఒక జాతి జనము. ॥ (శణపుష్పి ॥. ౪ ౨)

పచ్చేజువ్వి. వి (√పచ్చే) కొండజువ్వి, కలు జువ్వి. ॥ (శ. ౪)

పచ్చేడము. వి (సం ప్రచ్ఛదః ప్రా. పచ్ఛదం ౪ పచ్చడవు)

౧. వస్త్రము

ఉ. ఏనికతోలు పచ్చడము సొమ్ములు గుబ్బ
సరంబు . ఉ హరి ౨. ౧౩౭

గీ అమరవందిత శూలాయుధమునఁ జీరి, యొదలు
దిత్త్రొల్చి తోలుపచ్చడము చేసి, యుత్తరా
సంగముగఁ జేసి యుండవలయు, నోడిగిలి
రక్తబిందువు లట్టిపడఁగ ...
కాశీ. ౬. ౧౭౪.

సీ. పాతకంబులు నీలిపట్టు బొందడములు పగ
లింటి నిద్రలు పచ్చడములు ...
శైవ. ౩. ౬౧.

క. కదకదలి వేఁడికలఁ గను, జడదార వడిన్
మునుంగఁ జని జేగురు ప, చ్ఛడ మాలఁగట్టి
దరి నవఁ, బడమట కొలఁపంజ నిండె బలు
భ్రగ మతియున్ . . యయా. ౨. ౨౯.

౨. (వస్త్ర విశేషము). (ఛ.) అంతరీయము, కట్టు బట్ట

సీ. గజచర్మ మెన్నఁడో కాని నిచ్చలు గట్టు
పసిఁడి కమ్ముల పట్టు పచ్చడంబు ...
భీమ ౧. ౧౧౫.

(చ) ఉత్తరీయము, పై బట్ట. (అంగవస్త్రము. అని. ౪. ౪.)

సీ. కటిమండలమున నీర్కావిధోవతి మీఁద
తెలిపట్టు పచ్చడం బలవు మిగుల .
యశ్కాం ౧ ౧౨.

సీ. గడితంపు మేలుపచ్చడము గప్పుట మాని
దుప్పట్లు సైకాలఁ గప్పఁ దొడఁగె
నిరం. ౨. ౧౬.

(ట) పాలుపు

దరువు. పరకాళియంగిలు పట్టుపచ్చడములు, . .
బూని, గిరిమెతో వచ్చిరి కవిబుధోత్తములు.
రఘు ౯. ౯౦.

సీ. .. జడకుచ్చుమీఁదఁ బచ్చడపుఁ గండ ...
హర. ౨. ౯౩.

(పచ్చడపుఁగండ = పాలుపు ఖండము.)

(త.) - కప్పికొనుట, పఱచుకొనుట కుపయో గించెడి, దుప్పటి.

ఉ. వెన్నెలవెల్ల పచ్చడము విచ్చిన యంబర
శయ్యమీఁద ... నృసిం. ౩. ౭౯.

గీ. ప్రచ్ఛదపటంబు వెలయును బచ్చడ మన ...
ఆం. భా. ౨. ౧౫౬.

పచ్చేడి. వి (క. త. పచ్చడి). ౧. ఉపదంశము, పప్పుదినుసులను గాని కూరగాయదినుసులను గాని ముద్దగా రుబ్బి చేసెడు వ్యంజన విశేషము.

సీ. ఉపదంశ సంజ్ఞ రైయొప్పు పచ్చడి యన.
ఆం. భా. ౨. ౨౪౭.

మ. . . మహిమం బై రయొప్ప నాపం జెగు, రొక్కడుపచ్చళ్లను — ఆము. ౧. ౭౭

సీ మధురేక్షు గోక్షీర మధుపానములతోడ సర సంబు లైన పచ్చళ్లతోడ ... — శా పంచ. ౧ ౩౧౩

౨. అల్పఖండము.

ఉ ... కొరికరానిభారచేఁ బచ్చడి చేయఁగా జమునిబానసముంబురుడించు చోటికిన్ — ఉ హరి ౪ ౧౯౭

సీ పెదద గొడ్డండ్లఁ బచ్చడిసేయఁ బడువారు క్రమమిఁ బాఁతిన నుక్కిపోవువారు — కవిక ౫ ౧౧౩

పచ్చత త్తడులవజీరుఁడు. వి (√పచ్చె) (హరి దశ్వుఁడు) సూర్యుఁడు.

క. హనుమంతుం దను పేరం, దనరారెడువాఁడెఁ బచ్చతి త్తడులవజీ, రుని కొమరుస కెంతయు న, మ్మిన బంటఁ గడిందితేజు మీఱిన వాఁడన్ — అచ్చ రా కిష్కి౦. ౧౭

(ఇట్లే పచ్చ గుఱ్ఱముల రాతు)

గీ. ప్రాఁబలుకుకెంకి పచ్చగుఱ్ఱముల రాతు, కేవలుం గన సూర్యుఁ డౌ ... — ఆం. భా ౧. ౭౧

పచ్చెతలపిచ్చుక. వి (√పచ్చె) పక్షి విశే షము (పీతముండము. శ, ర)

పచ్చెతామర. వి. (√పచ్చె) స్థలపద్మము, మెట్ట తామర. శ

సీ. స్థలపద్మ మను మెట్టతామర యనఁ బైఁడి తామర యనఁ బచ్చతామర యన ... — ఆం. భా. ౨. ౭౯.

పచ్చెదినసరులు. వి. బ. (√పచ్చె) ధాన్య విశే షము.

వ. .. డాళువాలు వారల్లు రామబాణాలు కటకసరులు రత్నసరులు జీనిసరులు రాయ సరులు పచ్చదినసరులు గంధసరులు .. — ప్రబంధ ౧౧౭

పచ్చెన. వి (√పచ్చె.) ౧ పసరువన్నె. ౨. పసుపువన్నె

సీ ... పచ్చన పచ్చ పసిమి వాఁగెఁ బీతవర్ణం బగు .. — ఆం భా ౧ ౧౦౭

పచ్చెనికోకవాఁడు. వి (√పచ్చె) పీతాం బరుఁడు, విష్ణువు

వ తద్వ్యాగపాలకులు కుచేలు నచ్చట నునిచి పచ్చకోకవాని కీ ముచ్చట తెలిఁ గించువా రై చని ... — కుచేల. ౨. ౫౩

పచ్చెని వింటిజోదు. వి (√పచ్చె) మన్మ థుఁడు

ఉ సెచ్చెలిఁ జూచి పల్కెఁ దరుణీ వినవమ్మ మనోహరాకృతిం, బచ్చని వింటిజోదు గెలువం గలయొక్క పరోహవిలాసగుణ . — చెన్న ౪ ౨౪౩

పచ్చెనీరుల్లి. వి (పచ్చ+నీరుల్లి) పలాండు విశేషము. (దుద్దరిమము. శ ర)

పచ్చెపచెన. వి (పచ్చన + పచన) మిక్కిలి పచ్చన

ఉ అంతటఁ బండి పచ్చపచ నైనదళంబులు రాలెఁ దద్వన, ప్రాంతములన్ ... — చము. ౧. ౪౩.

పచ్చెపట్టు. వి (√పచ్చె) ౧. స్త్రీలు ధరించు వస్త్ర విశేషము.

గీ. ... మేఘువన్నెలు పచ్చపట్టు, గరుడ పచ్చలు ... మొదలుగా వల్వలు ధరించి ముదిత లపుడు ... — ప్రబంధ. ౨౩౭.

వ. ... తోఁపులు మేఘువర్ణంబులు పచ్చపట్టులు చీనీలు శాలువలు . . ప్రబంధ. ౬౦౫.

౨. పచ్చని పట్టుబట్ట, పీతాంబరము.

వ. ... శ్రీకాళీలని శ్రీవల్లభరాయనికి సమర్పించిన వస్తువులు ..

జప్పడి ౧ పట్లు పచ్చపట్లు ౨. శ్రీ ౯౪౫

పచ్చేపిట్ట. వి (√పచ్చే) ౧ పసరురంగు ఱెక్కలు గలపిట్ట, చిలుక.

సీ. పచ్చపిట్టలతేరు పఱపి యాడెడు వాఁడు పాంథజనంబుల పాలదొంగ

ధనాభి ౧ ౩౪

౨. (= పచ్చపులుఁగు) పసుపువన్నె ఱెక్కలు గలపక్షి విశేషము, హారీతము.

పచ్చేపులుఁగు = పచ్చేపిట్ట వి (√పచ్చే) పక్షివిశేషము, హారీతము (శ ర)

పచ్చేపూస. వి (√పచ్చే) పచ్చరంగు గలపూస (పచ్చపూసగు = పచ్చపూసవలె సదృశ్యమగు, ప్రయత్న దృశ్యమగు)

సీ పాలపుఁ బయ్యెదఁ దేఱిచూరు నన్నంతనే పచ్చపూ సాయెఁబో పడఁతియారు ...

విజ. వి ౩. ౧౨.

పచ్చే పెసలు. వి బ (√పచ్చే) ముద్గధాన్య విశేషము. (ఖండేరము శ ర)

పచ్చేబొట్టు = పచ్చేకుబొట్టు వి (పచ్చ + బొట్టు) పచ్చాకు పసరుతో పొడిచెడు బొట్టు

సీ. ముంజేతులను ముఖాంబుజమున నొక వింత పొలుపు దెల్పెడు పచ్చబొట్టు లెసఁగ .

శుక. ౧. ౧౩

పచ్చేముపాడు. విశే. (పాడు + పాడు - శి. పంజైప్పాట్టు = దారిద్ర్యము, లేమి.) మిక్కిలి పా డైనది, బిగ్గముపాడు.

ఉ. ... పదేనివాణముల్, పెంచ్చిన రౌరా వీర ధుల పయిఁ నిగిడించిన సేనలెల్లనుం, బచ్చముపాడుగా వితిగి పొలు ధనంజయుఁ దగ్గ గించుచున్ . జై. భా. ౮. ౨౦

పచ్చేయగు. అ క్రి (√పచ్చే) ధనవంతి మగు

ఉ అల్లన మందభాగ్యుఁ డగువాఁడు వేవిధులం గ్రహించియున్, వల్లను పచ్చగాక వసివాడిన మోముఁ దాల్పుత్తుఁ డై

వేం. పంచ ౧ ౪౪౮

సా . పోరుబు పచ్చగా నుండిన ప్రొయ్యిలో నీళ్లు పోసికొనును

పచ్చేయరఁటి. వి (√పచ్చే) పసరువన్నె పండ్లు గల కదళీ విశేషము క

(మహాగంథ క శ ర)

పచ్చేయిరుగుడు. వి (√పచ్చే) పచ్చపువ్వులు గల యిరుగుడు క (పారిణి క. శ ర)

పచ్చేయెన్ను. వి (√పచ్చే) త్రి వకికఁ ఔషధములలో నుపయోగించు, ఓషధి విశేషము క.

సీ జాజికాయయుఁ గురాసాని యోమము వస చెంగల్వ మర్దమాతంగి పచ్చ, యెన్నులు

ప్రబంధ ౬౮౦.

పచ్చేఱెక్క. వి. (√పచ్చే) పక్షివిశేషము, ఒకానొక పిట్ట.

గీ పసిఁడి ముద్దయుఁ బాలయుఁ బచ్చఱెక్క .

రసిక. ౧ ౧౧౫

పచ్చేఱెక్కలపక్కి = పచ్చేపిట్ట వి (√పచ్చే), చిలుక.

వ. .. చక్కర వింటి చక్కనిసామి టెక్కెం బలర నుక్కు మిగిలి పచ్చ ఱెక్కలపక్కి సెక్కి .. ప్రద్యుమ్న చరిత్రము. ౩. ౪౫.

పచ్చేరా(రా)యి = పచ్చే. వి (√పచ్చే). మరకతమణి

గీ పచ్చతామానికంబుల పల్లిరములఁ, బచ్చ గం
దనిభూర శేర్పదమిఁ జూచి, పెట్ట రని పెం
పెద్దలు పెదము కట్టఁ, బెట్టుటకు నంగనల
కును బట్టఁ దడవు   శైవ. ౬. ౧౨౨

గీ పచ్చరాచట్టుగమి రచ్చపట్టు మాకు
మనుచ ౨. ౪౩

సీ పెనవంకఁ బచ్చరాపిడివంకి బొంకింపఁ జాలి
కట్టిన నీలిచాయదట్టి ... దశా ౧ ౨౬౦

పచ్చేనలువదారి వి (√పచ్చే) (పీతాంబర
ధారి) విష్ణువు, (శ ర)

పచ్చేవార్వ(రువ)పుజోదు = పచ్చేవార్వపువ
జీరు. వి (√పచ్చే)

౧ హరిదశ్వుఁడు, సూర్యుఁడు

సీ పచ్చవార్వపుజోదు పచ్చవార్వపుజోదు వల
కన్న కొడుకు నై వలపు బలుక
అచ్చ రా పీఠిక 3

౨ చిలుకతత్తడి రౌతు, మన్మథుఁడు
అచ్చ రా పీఠిక 3

పచ్చేవార్వ(రువ)పునజీరు = పచ్చే వార్వపు
జోదు వి (√పచ్చే) హరిదశ్వుఁడు,
సూర్యుఁడు.

గీ. అనినఁ దద్దయుఁ బొంగి యయ్యాదవిమన్కి,
పట్టుబల్దిట్ట యమ్మేటి పచ్చవారు, వపువజీరు
కొలంపు కల్వలయమంగుఁ, గాంచి నును
దియ్యపల్కులు గదురఁ బలికె .
అచ్చ రా బాల ౯౪.

పచ్చవా (పా, ఁబా)లు. అ క్రి (పచ్చ +
పాలు) పసుపు వర్ణము కలదియగు

వ ద్రవిడకుటుంబినుల్ పసుపురాచిన రత్నపుఁ
దాపత్రింద నం, టువు తెరవాలఁగా నిదుర
వోయి గరుత్తతి పచ్చవాతినన్, ధవన సరో
మరాళములు ... అము. ౧. ౬౪.

గీ అంత నవ్వాన తరువాతియదను దోఁపఁ, బంట
పూఁబోఁడి తన ముద్దు పట్టికొఁటుఁ, బిలు
వగలఁ గుంద మేసెల్లఁ బచ్చవాలు, ననఁగఁ
బరువంపుఁ జైరులు గొనజమిలో
అచ్చ గా. కిష్కి౦ ౬౫

పచ్చేవింటిదొర = పచ్చే విలుతుఁడు వి.
(√పచ్చే) చెఱకు వింటివాఁడు, మన్మథుఁడు

మ అల్లుటిం, తిగమిం గూరుపఁ బచ్చవింటి
దొర హత్తింపండు వి ల్గోలచే .
అచ్చ భా 3 ౬౫

పచ్చే(ని)వింటివాఁడు = పచ్చేవిలుతుఁడు వి
(√పచ్చే) మన్మథుఁడు.

ఆ పచ్చవింటివాఁడు పరఁగఁ బల్పువుటమ్మ,
గలుగువాఁడు ప్రౌఢగతులవాఁడు ...
వీర ౨. ౯౧

ఉ పచ్చని వింటివాఁడు తెగఁబాఱక ని న్నిపు
డింతదవ్వు రా, నిచ్చసె రాజశేఖర నరే
శ్వర యంచు శుకంబు పల్కినన్
రాజ చ 3 ౪౫.

పచ్చవిలుతు(ల్తు)ఁడు. వి (పచ్చ + విలు
తుఁడు) ఇక్షుధన్వుఁడు, చెఱకు విలుకాఁడు,
మన్మథుఁడు

గీ .. పరసతీసంగమున వచ్చు పాపమునకు,
నోరుతును గాని పైకింపనోపఁ బచ్చ, విలుతు
తూపులతాఁకున కలరుఁబోఁడి
భార విరా ౨. ౫౩.

వ పచ్చవిలుతుండు విచ్చలవిడిం దనకైదు
వులు ముప్పరిగొంటం దోఁడునూపె ...
పారి. ౨. ౫౨.

గీ పచ్చవిల్తుని శాయుధాభ్యాసశాల, యనఁగ
నొప్పారు నెప్పుడు నప్పురంబు ..
విక్ర. ౧. ౧౦౦.

పచ్చే (ని) విల్కా (లుకా)ఁడు = పచ్చేవిలు కుఁడు వి. (√పచ్చే) మన్మథుఁడు.

ఐ పచ్చవిల్కాఁడు గురియించు విరివానలం బోలెఁ గరువలిచేఁ దొరఁగు పరువంపు నన లుమంగళి ... యయా ४. ౧3.

గీ దాని సౌందర్యమున కీ విధాతృసృష్టి, సరి సమం బీడు లో డెన్న సతులుగలరె, పచ్చ విల్కానితో నల్లి వచ్చి గంగ, భూవసతి నున్నరతిదేవి దేవదేవి ...

వైజ ౧ ౧౦౨ మృ వి ౧ ౩౫

మ వనజ శ్రీధన పళ్యతో హరుఁడు శీవం జీవ జీవంబు ప, చ్చని విల్కానికి మామ చల్వ గని పశ్యాశ్వాల జూటాగ్రమో, హూ రత్నంబు ముఖాకిరుం దపుగు ప్రాగిగ్రిస్థలీ వీథి నో, య్యనఁ దోతెంచె

పారి ४ ४8

మ స, చ్చని వింన్యాని జయాస్పదం ఇగు జాగా సంలోకి తేజీ విధం, బున నవ్వోళ ప్రభా వతీ సుదతి మాపుల్ వన్నెలం బ్యాఁగిన్

శుక ౨ ౨౬౫

పచ్చేవిల్తునయ్య. వి (√పచ్చే) మన్మథుని తండ్రి. విష్ణువు

గీ లచ్చి వాడమినహోటికిఁ బచ్చవిల్తు, నయ్య నెయ్యంపువీటి కింపారుసేల, కోటిమగమాని కపు మొలత్రాటి కన్న, మేటి రైమిం చు పాలమున్నీటి కరిగి ..

అచ్చ రా బాల ౭౦

పచ్చేసరులు వి బ (√పచ్చే) ధాన్య విశే షము.

సీ పచ్చసరుల్ రెడ్డిపాలవంకలు సుఖభోగులు పచ్చకర్పూరసరులు ... హంస ४ ౧౫

పచ్చేకు. వి. (పచ్చ + ఆకు). ౧ హరితపత్రికా పత్రము, పచ్చాకు చెట్టుయొక్క ఆకు.

మ. కుటు మై యొక్కటఁ గూడి గూడెపుఁ గిరాతుల్ సేను వీక్షింపఁగా, నట కాలోన హంటాహాటిం బెంచి పచ్చాకుల్ ద్రవ ణ్యాసముల్, గిటిదంష్ట్రిల్ చేకానుకల్, సేయుచున్ . శేం. పంచ. ౨. ౧౯౨.

సీ. గాళముల్ పచ్చాకు కర్పూరములు చాల నించినకొట్టడే ల్మించి యేఁగి ...

గీ చూచె నొక దివ్యరత్న నిమ్నులగృహంబు హంస ౧ ౭౧

గీ పనివలపులిచ్చు పచ్చాకుపసిఁడిపట్టు, బటువు లోడును బటువు పైపుటము గులుకఁ, బూని రెండల మెంతియు బోయ లంత

నా వి ౨ ४3

౨ బాలక్రీడా విశేషము

(పచ్చని ఆకును ఇమకలో కప్పి బాలురు నెమ్మ దిగా నూఁదుచు ఎవరికి కనుపించునో వాఁడు గోష్ఠి రైన ల్లెన్నుచు నాడుకొనునట్టి ఆట)

పచ్చేకుబొట్టు = పచ్చేబొట్టు (√పచ్చే)

పచ్చేరె. వి (పచ్చ + ఆర) ఆరెచెట్టు భేదము

ద్వి బలుసుముల్ మోదుగు పచ్చారె యారె, వలిచంద్రమములుచంద్ర వాడగన్నేరు ..

ద్వి. శ. పా ౨. ౭౦. పా. ౩ పం

పచ్చి. విశ. (క హసి). ౧. ఆర్ద్రము, తడిగలగి; ఎండనిది

సీ. మించి పల్కినది యో మగువ యా యెల ప్రాగ మెడఁ బచ్చికస్తురి మెలఁచి యులఁదు

యయా ౫. 3४.

వ. . చిలుపచిలుపని గొత్తులు బో త్తిల్లిన పచ్చి యేనికతోలు పచ్చడంబును ...

భీమ. ४, ౧౨3.

గీ అవిశ విరియించు నదియును నవల పైచి, కుంకుమపుఁ బూఁత చిమచిమ గొనెడుచిన్ని,

పచ్చికొనగోటి కాఁకలం రచ్చసేయు, గుబ్బ
యరగాసరాఁ బైఁట కొంగు పైకు
కువల. ౪. ౧౭౭

చ రమణభుజానిపీడనఁ గరంగిన కాంతల విస్ఫు
రన్నితంబములఁ దలిర్చు సన్నవలిపంబులు
వీడియు జాఱవయ్యెఁ జె, న్నమరు వినూత
నక్షతినఖాంకము వింతెసలారఁ గ్రమ్మనుం,
జెమటలఁ జాలఁ బచ్చు లయి చిక్కఁగ
నంటికొనంగఁ జేసినన్ .. నృసిం ౩. ౪౧

సీ ఉత్సాహ మొదవ మై నుబ్బించకేనియుఁ
బచ్చిగోడలజాడ విచ్చు దిశలు
ఉ. గా ౨ ౧౯౬

ద్వి పచ్చిచెక్కులఁ దలఁ బగులంగ నడిచి,
చచ్చినపీనుఁగుఁ జఱజఱ నీడ్చి .
బస పు ౪ ౪౭౦ పం

ఉదా: పచ్చికసవు మొ

౨ ఉడుకనిది; గ్రాఁగనిది

గీ బోరుసమోముల బిట్టువోఁ బచ్చిపసపున
మేదించినూనెచే మెఱుఁగుపెట్టు
వైజ ౩ ౪౦

సీ బానలోపలఁ బచ్చిపా లుండ మించి
చేరిమి యుద్దపా ల్పొయిమీఁదఁ బెట్టి
శుక. ౨ ౫౬౧

సీ విరహులమై సోఁకి కేఁడి యా వెన్నెలఁ
బచ్చివెన్నెల సులివెచ్చఁ జేసి
పారి ౨ ౪౭

౩. వేఁగనిది.

సీ పెరుఁగు వడియంబులును బచ్చివరుగు .
ఆము. ౨. ౯౩

౪ కాలనిది.

ఉదా: పచ్చిసుంద, పచ్చియిటుక మొ.

౫ ముదరనిది.

ఉదా: పచ్చికాయ మొ.

౬. నూతనము, క్రొత్తది.

గీ సొబగు కాటుకబొట్టుతోఁ జాద నొప్పు,
వింతచెలువునఁ బచ్చిబాలెంత యపుడు ...
శివరా ౨ ౪౪.

గీ పదాఱువర్షముల వయసు, పచ్చిబా
లెంతరాలు తాపసిపురంధ్రి
హర. ౨. ౯౩

౭ (రోగాదులనుండి) తేఱనిది

ఉదా: పచ్చిరొదలు మొ

౮ మఱుఁగు లేనిది రహస్యము. వెలిబుచ్చునది.

ఉత్సాహము ఇంతెనుండి మిక్కిలిన్,
బచ్చి గాఁగ వలపు తేటపఱిచి వ్రాసి
నాఁడో నీ, యిచ్చఁ జదువు కొనుము వెనుక
నిపుడు దాఁచి నావుడున్
ప్రభా ౩. ౧౪౧.

క అచ్చటి కయ్యెడ వచ్చిన, నెచ్చెలు లచ్చె
లువఁ దెచ్చి నృపుతోఁ జదురుల్, పచ్చిగ
నాడుచుఁ బాడుచు, మచ్చిక నొకరొకర
పనులమఱుఁగున జరుగన్ ...
రా వి ౫. ౭౪.

సీ జారకర్ణగ్గానిచేర నారిజనుగాఁ బలుకు
నొక్కొకసారి పచ్చిపలుకు ..
వేం పంచ. ౩. ౨౫౧.

౯ కఠినాత్ముఁడు

చ .. గోవధ మాచరించు టెం, పదర లతాంగి
పచ్చితురకాఁగద యమ్మదినుంకు చూడఁ
గన్ ... విజ. వి. ౩. ౬౬.

క. జన్నమున శివుని దక్షుఁడు, మన్నింపమిఁ
జేసి పచ్చిమాలం డయ్యెన్
శివ. పా. ౪౩౨. బస. పు. ౩. ౪౧ పం

(వి. ౧. కట్టెలు లోనగువాని యార్ద్రత్వము, పచ్చితనము).

(వ్యవ.) ఆ కట్టెలో పచ్చి పోసందున మండుట లేదు.

౨. శృంగారాదిరసస్ఫురణము, రసము పైకి స్ఫురించుట (చూ పచ్చితేరు)

(పచ్చిగొక్కు_నుఁడు = కఠిన రాక్షసుఁడు

ద్వి. భక్తుని మ్రింగిన పచ్చిగొక్కు_నుఁడు, భక్తుని జంపఁ బొల్పడునూనగాఁడు

బస పు ౪ ౬౪౪ పం

ద్వి ఱంకెతల్ ఱంకెతిల్ పచ్చిగొక్కు_నులు, రొమ్ములకుంపట్లు కోఁత్రపామిండ్లు

పండితా పురా ౧౧౬ పా

జ : పచ్చిక పచ్చితేరు, పచ్చిబియ్యపుమావిడి, పచ్చిబియ్యము

పచ్చిక. వి (√పచ్చి (పచ్చి = పచ్చిగి) స్వార్థమందు 'ఇక' ప్రత్యయము) పచ్చికసవు. శాదము (పచ్చికలకి అని శ గ)

చ కిరఁగినవింటియప్పసరుకై వడిఁ పట్టెలు పెట్టు పచ్చికల్ ఆము ౪ ౧౦౦

సీ. పచ్చలగనులపైఁ ఒసివి పచ్చిక యంచు వడి మేయ వచ్చినప్రదుకోఁటనులు

యయా ౨. ౩౫

(పచ్చికడాల్ మేనిసామి = దూ:గ్వాశ్యామాంగుఁడు, విష్ణువు

క. ఇచ్చట పెన్నాళ్లకు నా, పచ్చికడాల్ మేనిసామి ప్రత్యక్షం బౌ. టచ్చెరువు వినఁడు వే టొకొ, ముచ్చట పెఱఁగింతు మీకు మోదం బొదవన్ ఘటికా ౨ ౧౫౪

పచ్చిదేరు(ఋ). అ క్ర (పచ్చి + తేరు) ౧ పచ్చియగు. (శ ౯)

(వ్యవ) అపుండు పచ్చిదేరెను

పచ్చిపట్టె. వి (√పచ్చి) తడియారని విభూతిరేఖ.

సీ. కన్నప్ప విభునివక్త్రము మజ్జనపుబిందె పంచపాయకు మేను పచ్చిపట్టె

రుక్మాం ౫. ౬౮.

(పచ్చపట్టె. ముద్రి. వ్రాతప్రతుల పా. పంచపట్టె. శ ర పా పంచపట్టు. చి. ని. పా. ఇంకను విచార్యము)

పచ్చిబియ్యపుమామిడి. వి (పచ్చి + బియ్యము + మామిడి)

నార లేక కండ గల మామిడి (శ గ)

పచ్చిబియ్యము. వి (పచ్చి + బియ్యము) ౧ తడియారని బియ్యము

(నానఁబ్రాలు అని శ గ)

(వ్యవ) పచ్చిబియ్యముకూడు తినిన కడుపు నొప్పి వచ్చును

౨ ఉప్పుడుచేయని బియ్యము (శ గ)

పచ్చియము = పచ్చెము వి (సం పశ్యతోహరణమ్) పశ్యతోహరణము, చూచుచుండఁగా దొంగిలించుట (శ. గ)

(మోసము చి ని)

పచ్చెకాఁడు. వి. (పచ్చెము + కాఁడు) పశ్యతోహరుఁడు, చూచుచుండఁగనే దొంగిలించువాఁడు. (శ గ)

పచ్చెము = పచ్చియము

ఒ : పచ్చెకాఁడు

పచ్యమానము. సం విణ (అ. ఆ అ,) వండఁబడుచున్నది.

పచ్ఛము. సం. వి అ. పుం శిల, ఱాయి. (శే. ని.)

పజే. వి. (సం ప్రజా ప్రా. పజా.) ప్రజలు, జనము.

సీ వానలు లేక పెవ్వడిఁ బైరు లన్నియు వాడఁదొడంగిన నోడి ప్రజలు ...

అచ్చ. రా. బాల. ౫౪.

గీ. ఒక గొడుగునీడ నీవు కీడుడుగనడుపు,
గుడుసుకొండకు లోనైన పుడమిఁ గలుగు,
ప్రజలకెల్లను జీర మైనపగిదిఁ బోలను,
వింద్యఁ గావించెదను వేఁటపెదలు సామి
చంద్రా ౨ ౬౬.

పజ్జ. వి (సం పశ్చాత్ ప్రా పచ్ఛా క పజ్జె)

౧ వెనుక, పశ్చాద్భాగము

ఉ అప్పు డ, వ్వనితపజ్జ నరిగె వాసవుండు
భార ఆది ౮ ౨౬౯

గీ సింహబలుఁ డత్యుదగ్రుఁ డై చిగురుఁబోఁడి,
పజ్జఁ గడువడిఁ దగిలి కోపంబు గదుర,
నొడిచి తల పట్టి తిగిచి
భార విరా ౨ ౧౨౭ కర్ణ ౨ ౪౭౩

సీ తన తల్లి కైకసీధవళాక్షి ముత్యాలపల్లకిపై
వారపజ్జ నడుగ ఉ రా ౨ ౨౬౭

౨. సమీపము, చేరువ

చ భ్రమదమహాస్వరూపమునఁ బజ్జయు
దవ్వు నెఱుంగనని, భ్రమముల
కళ ౩ ౧౨

క .. ఆ, హా భారద్వాజ యని శగ, బొధం
గలఁగఁగను వారి సజ్జకుఁ జనిరొకెన్

౩ ప్రాంతము, సమీప ప్రదేశము.

సీ రామాయణాది సద్గ్రంథముల్ వెలయఁగాఁ
బజ్జఁ బుస్తకరాజి పరిఢవిల్ల
బిల్హ ౧ ౫౬

క . పాదపద్మముల జీగిజాళ్వా, గజ్జెలు
మొఁగయఁగఁ బజ్జల, హజ్జ లిడుం గుజ్జ
తల్లి యానందింపన్ దశా ౫ ౬౭

చ కులుకుచుఁ జేరి యాటలకుఁ గూరిమి నెచ్చెలు
లెచ్చరించినం, బలుక వదేమి యేమఱక
పజ్జల నిల్చిన యూడిగింపుటింతులఁగని...
నీలా. ౨ ౯౨.

౪. అనుసారము, వెంబడించుట.

గీ. ... అచ్చెలువచెలువుఁ, దగిలి తన యిచ్చఁ
బాయుచిత్తంబుపజ్జ, నరిగి యిట్లను నక్కీచ
కాధముండు భార. విరా ౨ ౭౫.

ఉ సుందరి రాజనందనుని జూచిన చూపులపజ్జఁ
బోయెు . దశకు. ౩ ౧౩౧

సీ కొంచెపుటశనంబు గొనుచు సంగంబులఁ
బాసి యింద్రియములపజ్జఁ జనమి ...
భార. శాం. ౬. ౩౭.

౫ ఒద్ద, కడ

చ సకల కళావిభూషితులు శబ్దనిదుల్ నయ
తత్త్వబోధకుల్, ప్రకట కవీంద్రు లేఁపతి
పజ్జను నిగ్గను లై చరింతు రా, విశ్రుతపు
జాడ్య మాదొరది భర్తృ ౧ ౧౨.

ఉ పైఁదలి ప్రాణవల్లభునిపజ్జఁ జరింపక పాయు
చేర్చునే విక్ర. ౨ ౮౨.

ద్వి అఁటగి యాచిత్రకూటాద్రి నెక్కుటయు,
భూతుండు రఘురాముపజ్జ వచ్చుటయు
రం రా బాల ౮ పా. ౮. పం.

౬ చోటు, స్థలము

సీ పాళెంబు డిగి యొక్క పజ్జ నిల్వక మున్న
కూచి చేసిననాఁటి గుండెదిగులు
రా వి. ౨. ౬౯.

గీ చిడిముడి పడుచుఁగాపు, పడుచు నగి
యుప్పు దప్పజ్జఁ గదిసి ...
శుక. ౧ ౨౭౮

ఉ పంగిడిఁ జిక్కి కోదములపజ్జలఁ ద్రొక్కక
ముఁకఁ దోలుమా, తింగము నొక్కఁ
డొంటి మెడఁ దట్టి పయింబడి నిల్చి ...
కళా. ౪. ౭౯.

౭. త్రోవ, మార్గము.

గీ. రండువనుగూడి యాపరివ్రాట్టులార, వత్స
లత గల్గి మీ రేల వత్తు రయ్యా, పరమ
నిర్భాగ్యుఁ డైన నాపజ్జ వట్టి, కటకటా

సాఖ్యాజలరాశి కాశిఁ కాసి .
కాశీ ౨. ౧౪౦

వ . విదర్భభాత్రీ పతిపుత్రి విధిపజ్జను నిశ్చి
ధంబు త్రోవనుం బోవనితలంపున ...
నైష. ౫. ౧౪౦.

౬ కొన్నియెడల 'అందు, లో' మున్నగు నర్థ
ముల నిచ్చును

క. ఈరీతి నిలిచి యచ్చటఁ, గోరికి లలరం
బతంగకులమణి చరణాం, భోరాశి కినుఁడు
చేంకఁ, భాఁ ద్వాజాశ్రమంబుపజ్జ న్నిలిచెన్.
రామా. ౫. ౫౦.

ఉ. కాలికి చిక్కుటద్దములపజ్జలఁ గోమలమంద
హాసశే, ఖాలవ మంకురింపదు ...
నైష. ౨. ౧౧౨.

కి. కాగాలు వేసికొని తన, కాగా లున్నట్టి
మేడపజ్జకు పోఁగన్ ...
సారంగ. ౨ ౧౯౪.

పజ్జాడు. సం విణ (అ ఆ. అ) పాదములనుండి
పుట్టినవాఁడు వి అ పుం శూద్రుఁడు

పటకము. సం వి. అ పుం ౧ శిబిరము, దండు
విడిసినపట్టు ౨ పటము, నాలిబట్ట ౩ గ్రామా
ర్థము. (విల్యమ్సు)

పటకర్మము. సం వి న్ న. బట్టలపని, నేత

పటకారుఁడు. సం వి అ పుం ౧. బట్టలు
నేయువాఁడు, సాలెవాఁడు. ౨ చిత్రికార
కుఁడు, చిత్తరువు వ్రాయువాఁడు.

పటకుటి. సం వి. ఈ స్త్రీ దూష్యము, గుడా
రము, డేరా.

పటచ్చరము. సం వి అ న జీర్ణవస్త్రము,
ప్రాఁతగుడ్డ.

పటచ్చరుఁడు. సం వి. అ పుం. పాటచ్చరుఁడు,
దొంగ. (వై. ని.)

పటచ్చోరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పటచ్చరుఁడు,
దొంగ (వై. ని)

పటత్కుఁడు. సం వి. అ పుం చోరుఁడు,
దొంగ (వాచ.)

పటపట = పటపటపట వి. (క పటపట త.
పడపడ)

౧ పగులుట బ్రద్దలగుట యందలి ధ్వని కను
కరణము.

క. ఖురనిహతి నొరలు దుష్కృతి, ధరమునఁ
గీకటుతిలలు పటపట పగులన్ ...
చంద్రా ౧ ౭౬.

వ అప్పుడు కకుప్పుటలంబులు పటపటం
బగుల వరాహ ౬. ౬౨.

ద్వి అట జనప్రతిమరూ పప్పుడ ప్రవిస్సి, పట
పట ప్రక్కలై పడఁగ మధ్యమున పండితా.
వాః ౨౦౧ పా వరాహ ౩ ౨౬.

౨ కొఱుకుట నములుట యం దగుధ్వని కను
కరణము

గీ పటపటఁ గపాలపంక్తులఁ బగులఁ గొఱికి,
బలము సెల్లను గడియలోపలను మ్రింగె .
మనుచ. ౪. ౧౧౩.

౩ ముండ్లు మొదలగునవి గాలి మొదలగు
వానిచేఁ గదలుట యందలి ధ్వని కను
కరణము.

గీ పడి యుడఁగి యుండఁగాఁ బటపటన ముండ్లు,
గాలిఁ గదలుటఁ గని పంట్రకోలఁ బొడిచె.
మనుచ. ౪. ౫౪.

౪. పండ్లు కొఱుకుట యందలి ధ్వని కను
కరణము.

క ఒండొరుఁ గదవం, బలుచుచుఁ బంతులు
పటపటఁ, గొఱుకుచు స్వారుద్ర సైనికులు
ఘార్త్యవహన్ ... వరాహ. ౫ ౧౧౪.

చ. ... అందఱిమీఁద నొక్కుటగ్, బటపట పండ్లు గీటుచు ...

చెన్న. ౫ 3౮ తి. రా. 3. ౩౦

౫. చినుకులు వడగండ్లు మొ. పడుట యందగు ధ్వని కనుకరణము.

సీ పటపట యని మైనిఁ బడుచుండు వడగండ్లు వికసిత మల్లికా వృష్టిగాఁగ ...

పార్వ 3 ౮౬

చ. చిటిపొటిమబ్బు లాకసపుసీమఁ గనంబడి గొప్పగొప్ప వై, పటపట వ్రాయుచు న్నగిన పాంథవు బింబముఁ గప్పికొంచు చినుకుల్ .. శుక ౨. 3౮౦

౬. కాలుట వేఁగుట యందగు ధ్వని కనుకరణము

వ . కమలకు ముంగంబులపై వేఁడి వెన్నెలలు చిటచిటం గాఁచినఁ బటపటం గమలి భుగభుగం బొగ వెళ్ళయుగితి

సానందో ౫ ౯౦ పొ

జ: పటపట లాడించు

పటపటపట = పటపట వి పగులుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము

క. పెటపెటపెటఁ గానెన్ గవి, పటపటపట మనుచు గిరులు పగిలెన్ రగిలెన్, చిటచిట చిట మనుచున్ వని, గిటగిటగిట మనుచు జనము కృశియించె సెగన్ ...

గా వి. ౫. ౯౧

క. మిటమిటని కటికిరియిందం, బటపటపటఁ బగిలి పాయవడిన పెదురులం, బుట పెగయుచు ము త్తియము, ల్చిటిలినగతి నాడె కాల్మలికూలంబుల్ చంద్ర ౧ ౧౫౭.

పటపటలాడించే. స క్రి (√పటపట) పటపట యనుధ్వని కలుగునట్లు నమలు - (వ్యవ) వాఁడు సెనగలు పటపట లాడించుచున్నాఁడు.

పటపటాత్కారము. సం. వి అ పుం పటపట మనుధ్వని

పటభానము. సం వి. అ. పుం జాలాంతరము కిటికి సందు, ప్రేక్షణికము (వై. వి.) సం దశకు. ౨. ౨.

పటమయము. సం. విణ. (అ ఈ. అ) ౧. పటములతో - వస్త్రములతో నిండినది ౨ వస్త్ర వికార మైనది (వి అ న) ౧ గుడారము ౨. కాటి

పటము. వి (సం స్ఫుటా శి పటవు త. పడం) పాఁపపడఁగ. (శ. ర)

పటము. సం. వి అ. పుం న. ౧ ఆవరించునది - వస్త్రము. ౨ చిత్తరువు వ్రాయుపస్త్రాదికము 3 తెర ౪. చిత్తరువు, ఆలేఖ్యము.

సీ బలుజాళువాగట్టు విలుకానికిఁ బటాంతరంబు లేనగరంబులు (పటాంతరము = మఱియొకచిత్రము)

పుం. ప్రియాలము, మోరిటు ? (వ-ఛది, పటలము, ఇంటికప్పు (వాచ.)

పటరకము. సం వి అ పుం గుంద్రవృక్షము, కాకివెదురు. ?.

పటరుఁడు. సం విణ (అ ఈ అ ౧ గతిశీలుఁడు, నడచు స్వభావముకలవాఁడు ౨. వస్త్రదాత, బట్ట లిచ్చువాఁడు

పటలము. సం వి. అ న. ౧ ఛది, ఇంటికప్పు ౨. నేత్రరోగవిశేషము, కన్నులకు పొర క్రమ్ము రోగము 3 సమూహము. ౪ పిటకము, చిన్న గంప ౫. పరివారము. ౬ తిలకము, నొసటిబొట్టు ౭. వృక్షము. ౮ వృంతము, తొడిమ కాఁడ. (పుం. న.)

౧. గ్రంథభాగము. ౨. రత్నదోషము.

౧ యవనదేశపు గుఱ్ఱము ; వాహనము.

సీ. యవనాశ్వభేదంబు లలరఁ బటాణి సా

ఆం. భా ౩. ౫౪

గీ .. అయ్యభిమాన ధనుని, రెండవ సుపాణి మరుని కూరిమిపటాణి, మంజువాణి

శుక ౩ ౫౪౪

చ అలయలి నీలవేణి విగహాశుగ నైై సుఖ సాఁటిరాత్రి గా, చిలుకపటాణి నెక్కుడి పటీరునిఁ బోలి యా నృపాలునిం, గలయఁ దలంచి . శుక ౧ ౨౪౪

(గాడ్పు పటాణి = లేడి, హరిణము)

సీ గవగాలుచకు సాటిగాక గాడ్పుపటాణి పొదలుసిగ్గువఁ బోయి పొదలఁ జొచ్చె

ఉ రా ౧ ౭౭

గిబ్బపటాణి బలురాతు = వృషభ వాహనుఁడు, శివుఁడు

సీ తెలుపుగిబ్బపటాణి బలురాతు కనుసన్న మణి పీఠి నుండు సమ్మానమెల్ల .

చం. రా ౨ ౩౦

(చిల్కపటాణి పాదుషా = మన్మథుఁడు)

ఉ. . పవడంపు వాతెరయొ యాగము చిల్క పటాణి పాదుషా, తూపులకోపు నూపు

దశా ౪ ౨౧౩.

(చిలుకపటాణిరాతు = మన్మథుఁడు)

చ పలుకులు చేయు చేల నిను బాల కనుంగొని నంత నుండియుం, చిలుకపటాణిరాతు త్యాగి చేసె . ఉ రా ౪. ౨౦౦

పటా(ణి)ణీ. వి. యవనుఁడు.

సీ. చేతి కైదేసికేల్ శివరాయలవరాల సెలకట్ట దల పటాణీల్ గరేబు, లు .

రా. వి ౫ ౧౩.

పటాని = పటాణీ. వి. గుఱ్ఱము, వాహనము

ఉ . దా, పానిపటానిఁ దెచ్చె మహిజానికి రాతెలగంటిఓనిక రా వి. ౨. ౪౭.

ఉ . పొదుగు బుగ్గనిగ్గు చొక్కటంపు ముక్కు మిటారంపుపటాని నెక్కువానిఁ గన్నతండ్రీ ప్రబంధ ౨౧౭.

(చిలుకపటానిసేరిగా = మన్మథుఁడు)

చ చిలుకపటానిసేరిగా గన్నవా వంతిపుగంబు నెల్వోకన్ శుకల ౨ ౭.

పటాపంచే(ము). వి. క (పటాపంచ, త పటా పంజనమ్)

౧ మిక్కిలి చెదరినగి, చెల్లాచెదరు.

సీ కిన్నరి గతి గాఁగిఁ గిన్నరు లరిగిరి పన్న గేంద్రులు పటాపంచ లైరి

పారి ౫ ౩౪

ద్వి భంగింపు లై పటాపంచ లై పాఱి, ముంగల మగవారి మోరి మోదించి ..

ద్వి భాగ విగా ౪. ౫౮. పా

గీ అప్పు డతికాయుఁ డలుకతోఁ దిప్పగ్రిమ్మ, రులఁ బటాపంచలుగఁ దోలి ...

అచ్చ రా యు. ౨౯౩

౨ అగోచరము ; నశించినది

శా .. జగంబులందును జమం బేర్కొన్న మాత్రం బటా, పంచం బై దురితంబులెల్లఁ జనఁగా ... విజ వి. ౨. ౭౯

సీ తెలిసి మాద్రాసనంబుల మేనిఁ బనిగొని పాప పూరుషుఁ బటాపంచ చేసి

పాండు. ౨ ౮

గీ కపటరాజన్య మంత్రిదుర్గర్వభాగ, తిమిర పటలంబు శేముషీతీవ్రభాను, భానుమాలి కచేఁ బటాపంచ చేసి, వెలసినాఁ డన నప్పన వినుతిఁ గాంచె ...

రాజ చ. ౧ ౩౧.

౩. చినిఁగినది, తునిసినది, తెగినది.

ఉ. ... ఉ్ఘ బ్బించక వే నటం చనిన చిత్తరి యంతటి మబ్బుఁగాఁ బటా, పం చయి వీడి కంచుకము . దశా ౪ ౧. ౩౧౫

సీ. బంధనంబులఁ బటాపంచలు గావించు నొలయు నాపదలకు నులిమివైచు . .
సీతారా ౧ ౬౩

పటాలము. వి. (సం. పటలమ్ క పటాలం త. పట్టాళం) దండు. (శ గ)

పటాలు. వి కొట్టుటయం దగుధ్వని కి నుకరణము. (దీని ఆమ్రేడితరూపము 'పటాలుపటాలు.')
వ మిటారంపుటారులం బటాలు పటా లనఁ దటారం బదర నడిచి
అచ్చ గా యు ౩౬౪.

పటాలుక. సం. వి ఆ (స్త్రీ.) జలగ (త్రి వి)

పటి. సం వి ఇ ఈ (స్త్రీ) ౧ నాట్యరంగపు తెర. ౨. గుడారము చుట్టునుండు కట్టుతెర ౩ వస్త్రము. ౪ కుంభిక, కలిగొట్టు ౫ పాగుడి, కారుగచ్చ ౬ న్యూతాంకుకి యుగము, రెండువస్త్రము లొక్కటిగఁ గుట్టఁబడిన దుప్పటి

పటిక = పటికారము. వి (సం స్ఫటికః) ఒక రుగా కఠినముగా తెల్లగా నుండు నొక పదార్థము
గీ కటుకరోహిణి పటిక జంగాలపచ్చ, కగ్గరియుఁ గాగబీయు రేణుగ మతివయుఁ, దాళకము మాంసనఖము నేపాళమునుఁ
హం ౧ ౧౭౭

సీ. బంగరుగిండ్లపైఁ బటిక పూసినరీతి గబ్బిగుబ్బల మంచిగంద మలఁగి
సిక ౪ ౧౫౪

సీ. అంగజామణి హొమాహాంగ హేమకాంత పటిక వార్చినరీతి బాగు మీఱె
దశా. ౯. ౧౦౦.

జ: పటిక బెల్లము, పటికారము.

పటికబెల్లము. వి. (పటిక + బెల్లము) పటికము వలె తెల్లగ నుండుబెల్లము, కండ చక్కెర. (శ ర)

పటికము. వి (సం. స్ఫటికః, ప్రా. ఫలహో, క. పటికవు) మణి విశేషము, ఒకరిక పుఁ దెల్లరాయి

చ కిటకిట తద్విరోగి మునఁ గాగి నకింపఁడ నిమ్మగాత్ముఁ డై పటికమొకో విధుండు నకుపట్టా కిలంకము ల్గ యో
నైష ౨ ౧౬.

చ తానునంటి యొక్కట్టు తేటవై, స్నేల పటికంపు బింగియల నించిన గొజ్జఁగిపూవు నీటిచేఁ, దలగడిగెన్ యయాతికి
యయా ౫ ౯౬

సీ పటికమం చనఁ ను స్ఫటికంబు విలసిల్లు .
ఆం భా ౨ ౨౭౯. పారి ౨ ౩౬.

(పటికంబులగోడ = పటికంపుగోడ
మదురగతి రగడ నవరత్నంబుల నయ మగు మేడలు, కవ గూడిన పటికంబులగోడలు
కుచేల ౧ ౨౩

పటికారము = పటిక (పటిక + కారము) క (పటికారవు ద్రా క ౧)

పటికిరింత. వి చలము, పట్టుదల
ద్వి మతువారయుగాదు కంబళి చివంగు, పటికి రింతెలపిల్లి పట్టినగొమ్మ
ద్వి పారిశ్చ ఉ ౪౭౪. పం

పటితళించే. క్రి (క పడితళిసు) ౧ (చేయి పట్టుకొని) అంపు
సీ ఊగ కత్తిని దాయ ముగ్గడించినఁగాని పట్టి వేయక మని పటితళించి
ఉ. హరి. ౩. ౧౭౭.

౨. తుటుకు, కొట్టు.

గీ బాహు పెత్తి చటిల్లనఁ బటికిలించి, దేవ
. దేవుఁడు పలుకు నత్తైవులు 'ఓరి ..
క. హ. ఒ. ౧౫. (శ ౧ పిరేశ. పా)

పటిమ(ము) సం. వి. ఇ. పుం. పటుత్వము.

పటిల్లు. వి బ్రద్ధలగుట యం దగుధ్వని కను
కరణము

మ. ... దదీ, యుకరోటిప్రతతుల్ పటిల్లు మని
బ్రయ్యన్ బుట్టెఘోసం బజాండకటాహ
స్ఫుటనా ప్రచండతర మై నానాదిశల్
నిండఁగన్ ఉ రా ౨ ౧౬౭

వ పుంటమి బిట్టవిసె పటిల్లునన్ ఁగిలిన
యప్పట్టున సుహిభీలం బగునొక్క మహా
బిలంబు కినుపట్టె .. ఉ రా ౧ ౯౪.

పటిష్ఠము. సం విణ (అ ఆ. అ) పటుతమము,
మిక్కిలి పటువైనది

పటీరజన్మము. సం వి ఇ పుం చందనము ŧ
("వహతివివధరాణ పటీరజన్మా" భా
వి. ౧ ౪౪)

పటీరము. సం విణ (అ ఆ అ) ఉచ్చము
పొడుగైనది

వి అ పుం ౧ చందనము ౨. ఖదిరము
చంద్ర ŧ

న. ౧ చాలని, జల్లెడ ౨ ఉదరము. ౩.
కేదారము, వరిమడి

౪ మూలకము, ముల్లంగి ŧ. ౫. వంశసారము.
౬. ఖదిరసారము, కాఁచు. ౭. చందనము
౮. మేఘము.

పటీరుఁడు. సం. వి అ. పుం. మన్మథుఁడు.

పటీలు = పటిల్లు.

(పగులుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము

ము. హనుమద్దేవుని దివ్యబాహుబాహు బ్రహ్మాం
డంబున న్నిండినం, తగ తద్వ్యాప్తిఁ బటీ
లునం బగిలి కానవచ్చుబ్రహ్మాండంబో, యని
తిక్కనగారి మధ్యరేఖ గని ...
సమీర ౨. ౨౨౧.

పటుంచిక. సం వి ఆ స్త్రీ ఒక విధ మగు
ఘోరాకు ŧ

పటుకము. సం వి అ పుం (పటోలము) చేఁది
పొట్ల. ŧ.

పటుకల్పము. సం విణ (అ ఆ అ) అంచు
మించుగా పటువైనది, కొంచెము ...
పటువైనది

పటుకాఱు = పట్టుకాఱు వి (√పట్టు) ని ప్పనఁ
గాఁచినలోహముల నెత్తెడు నొకయినుపకోల
ముట్టు, సందంశము

ఆ పాప మెంచి మీఁదఁ బటుకాల్చిఁ బట్టించు,
దండధరునిబాధ తాళఁగలరె
పాంగి ౨. ౧౧౧

చ ధమనియు స్రావణంబు మొలత్రాసును
బట్టెడ నీరుకాసు కా, ణము పటుకాఱు
హంస ౨ ౧౨౧

సీ నిమిషంబు పొరుగింట నిలిచి యుండఁగ
రాదు పటుకాల్చిఁ బట్టును నదినెగారు
అహ ౩ ౪౪

పటుకు(క్కు). వి (త పదక్కునచే) ౧.
(గుండె) అదరుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.
దీని యామ్రేడితము ('పటుక్కు పటుక్కు')

క. గుండె పటుక్కున వచ్చె వి, భుం డఁక నె
ట్లనుచు మల్లపుంగవుఁ బిలిచెం, దుండెడు
నట్టుకపై వా, రొండొరులం గాన కండ
నునిచి విసిరెన్ ... కుక ౨ ౫౧

౨. తెగుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము.

ఉ గుత్తిపుఁ దావిశాఖలికతుట్టు పటుక్కున విచ్చె రంభకున్
కృ. శకుం పీఠి ౧. ౬౦

క అని పలికినఁ జేడె నఖములఁ, జేన పటుకునఁ ద్రెంచివైచి బెబ్బులి పఱచున్
శుక ౨ ౨౨౩

౨ పాత్రాదులను ; భూమిపైఁ బడవైచుట కొట్టుట మున్నగు వానియందలి ధ్వని కను కరణము

క అటు పోఁగ వీచి చక్కటి, పటుకునఁ బడవైచి క్రోధ పరపాటి మెయిన్
భీమ ౨ ౧౦౭

చ నీ, స్వర్గగతి మేఁగిచక్కలిఁ బటుక్కు పటుక్కునఁ గొట్టె నప్పుడున్
వరాహ ౧౨ ౪

పటుచ్ఛదము. సం వి అ పుం, అఁగారకా గ్రీ

పటుజాతీయుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) పటు ప్రకారుఁడు, సమర్థునిరీతి కలవాఁడు, పూర్ణ సమర్థుఁడు కానివాఁడు

పటుతాళించే. స క్రి పటు నట బకుకఁగఁ జూచు.

క పటుతాళించి నవంగిను, నట నిటు బెళు కంగఁ జూచ ననుటకుఁ దోఁచున్
ఆం భా ౩ ౧౩౮

(త్రా. ముద్రి ప్రాఁతప్రతుల పా)

మ . కర్ణాటి క్రొల్లన్నులన్, బటుతాళిం పుచు నవ్వె నీలకబరీభారంబు కంపింపఁ గన్ క్రీడా శా

పటువ్రణాకము. సం. వి అ న ఉప్పునిమ్మా ముక్క. గ్రీ

పటుదేశీయము. సం = పటు కల్పము

పటుపర్ణి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. రెడ్డివారి నానఁ బ్రాలు గ్రీ. (శ ర "కంటోష్ఠ" అని గురు బాలప్రబోధిక)

పటుపత్రిక. సం వి. ఆ స్త్రీ క్షుద్రచంచువు, చిట్టియాముదపుఁ జెట్టు

పటురూపుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) పటి ష్ఠుఁడు, మిక్కలి సమర్థుఁడు

పటువ. వి (తు పదవు) భిక్షాపాత్రము

గీ భవతి భిక్షాం ప్రదేహి యన్పలుకు పలికి, పటువ సాఁచినఁ గాశికాపదమునందు, సాఁ కొనినవారలకు సుధాహారభిక్ష, గౌరి కంక ణములు ఘల్లుఘల్లు మనఁగ
కాశీ ౬ ౧౨౨ (చి ని. పా)

(వటువుసాఁచిన అపముద్రితము)

పటు(ట్టు)వలి. వి (పట్టు²+వలిపము) పట్టుతోఁ జేసిన సన్నని వస్త్రము

స్ర అలరుచుఁ గైకొని యఖిలంబు నెఱుఁగ, బలువుగా నొక పటువలి చించి యొక్క, నెక్కసుతోడ సంధించి పేటొక్క, దిక్క శస్త్రంబుతోఁ దిగిచి బంధించి
బస పు. ౪ ౬౯౦ పం

(పటవలిపుట్టము = పట్టుతో జేసిన సన్నని పుట్టము)

స్ర అట్టి దివ్యాంబరం బఖిలలోకములఁ, బుట్టదు బసవయ్య పట్టంపుదేవి, కట్టినపటువలి పుట్టంబు చూచి, సెట్టన వచ్చితి నీ కాఁకఁ గింప ... బస. పు. ౩. ౩౪౭. పం.

(పటవలి, అపముద్రితము)

పటువు. సం విణ. (ఉ. ఉ. ట్వీ. ఉ.) ౧. శక్తుఁడు, సమర్థుఁడు ౨. చతురుఁడు, నేర్పరి. ౩. ధూర్తుఁడు, జిత్తులమారి. ౪ నీరోగుఁడు,

కవుఱలేనివాఁడు. ౫. నిష్ఠురము, కఠినము (మాట మొ) ౬ తీక్ష్ణము, వాఁడియైనది (బుద్ధి మొ.) ౭ కటువైనది ౮ స్ఫుటము, స్పష్టమైనది; పెద్దది. (ధ్వని మొ) ౯ ఉప్పవిది (వై ని.) వి ఉ పుం న ఛత్త్రాకము, కుక్కగొడుగు తీ పుం ౧ పటోలము చేఁతిపొట్ల. తీ ౨ చోరకము, కచోరము తీ ౩ కారవేల్లము, కాఁకర తీ ౪ కాండీరలత తీ. ౫. ఉప్పుఁదనము (వై ని) న ౧ ఉప్పు ౨ ఇందుప్పు, సైంధవలవణము

పటుసాలె = పట్టుసాల (√పట్టు?)

వ ... అవ్వీటి మేటిసాల యగసాల పటుసాల
వాని వైజాతి సాఁకులేకుల కొమిరెలం .
ఆము ౪ ౩౫

పటేలు. వి (మహా, హిం పటేల్) గ్రామాధికారి. (శ ర బ్రౌ)

పటోటజము. సం వి అ న ౧ (మూలమునుండి బట్టవలె బయలుదేఱునది) పుట్టగొడుగు, కుక్కగొడుగు తీ ౨ (పట + ఉటజము) వస్త్ర గృహము, గుడారము

పటోలకము. సం వి అ పుం ౧ పటోలము, పొట్ల తీ. ౨ (పొట్లకాయవలె గుల్లగా నుండునది.) శుక్తి, ముత్తెపుఁజిప్ప (వాచ)

పటోలము. సం వి అ పుం. ౧ చేఁతిపొట్ల తీ ౨. పొట్ల. తీ.
(న. వస్త్రభేదము, ఘూర్జరదేశపు చిత్రి వస్త్రము.)

పటోలి. సం వి. ఈ. స్త్రీ పటోలిక, పొట్ల తీ

పటోలిక. సం వి ఆ. స్త్రీ పొట్ల తీ

పట్ట. వి. (క పట్టె, త పట్టై) ౧. చెట్టు మొ వానిచర్మము, తొక్కు, నార.

సీ . . తోఁడు పట్ట తోలక తోలు చెక్కు.
ఆ. తోంట చెక్కు తడప యంట త్యాగాఖ్యయా ... ఆం. భా. ౨. ౩౭.

ఉ గట్టిగ పట్ట కత్తి వలిగాడ్పుతరంట్లను గొట్టి సారకున్, బొట్టలు చీల్చి జీవనముపొందెద నేయక పోవనిచ్చునే
ఉ హరిశ్చ. ౩. ౫౯.

౨. గోఁగు మొ. వానినారతో నేసినగుడ్డ మొ
ఉదా: గోనెపట్ట, కమ్మరపట్ట మొ. (శ. ర.)
౩. ఇనుము మొ వానిబద్ద
ఉదా: ఇనుపపట్ట.
(ఈ యర్థమందు పట్ట = పట్టా అని వా)
౪ పట్టెడ, నవారు
సీ సరి లేనిమంచిగుజ్జరి నేఁతపట్టయుఁ బిఱ వైన రాయంచ గిఱులపఱుపు ...
ఉ రా ౬ ౧౭౦
ల. వి. ౫ ౧౦౭ (కేతిపెట్టి అపముద్రితము)
జ. పట్టసారాయి

పట్టకము. సం వి అ పుం. ౧ రాజశాసనాదులు వ్రాయు రాగి లోనగు వాని రేకు. ౨ వ్రణాదులకుఁ గట్టుకట్టు ౩ తమ్మపడిగము.

శ్లో అధ మాతిరుపీరవాసితం, నిజతాంబూలగసేన గంజితమ్, తపనీయమయే హి పట్టకే, ముఖగండూషజలం విధీయతామ్
(దేవీమానసికపూజ)

పుం. న (వ్యవ.) పత్త్రము.

పట్టజము. సం. వి. అ. న (పట్టువలనఁ గలిగినది) పట్టువస్త్రము.

పట్టడ. ని కుమ్మరి వడ్రంగి మొదలగు శిల్పులు పనులుచేయుచోటు; ఆవేశనము. (ఛ ని. శ ర)

పట్టణము. వి (సం. పత్తనమ్ ప్రా. పట్టణం) నగరము.

క. ఇట్టిది యగుఁ గావ్యం బని, గట్టిన నింతిఁ గానిపోయి కతిపయితీవలం, బట్టాను సొంఁగఁ గోమటిపెట్టియు ..
భోజరా ౪ ౪౿.

క. ఇట్టట్టన నేటికి ఆ త్రిపట్టణమున నున్న యట్టి ప్రజలు .. కళా ౧. ౨౨.

పట్టనము. సం వి. అ న ౧ కోటచేతను అగడ్తచేతను దుర్గమ మైన ప్రధాననగరము పత్తనము ౨ క్షుద్రగ్రామము ౩ లండ్లు గుజ్జులు ఓడలు అనువానిచేఁ బొందఁదగిన పురము (కే ని)

పట్టపగ(వ)లు. వి (పగలు + పగలు) మధ్యాహ్నము

గీ. పట్టపగలింటి సూర్యునిపగిది నెఱఁదు, గోచె
భార ఆను ౧ ౩౫౯

గీ అని తలంచుచు నున్నరు మనుచుఁ బట్ట, పగలుగా వెన్నెలలుగాయఁ దొగలఁ జేని, నట్టె చూచుచు విరహార్తుఁ డగుచు మద్ద, గున్నయొుక్కతె రాఁ గోరుకొనుచు నుండె
ఉ. రా ౪ ౧౮౩

గీ. పట్టపగ లన మధ్యాహ్నవాచకము
ఆం. భా. ౧ ౬౩

గీ పటుపె బలువింటఁ గర్ణుండు పటుశరములఁ, బట్టపవలింటి సూర్యునిప్రభలు వోలయు
భార. ద్రో ౪ ౨౩౧.

పట్టపయ్యా. వి. (పట్టము + అయ్య) రాజు, అధికారి. (చూ నీరు)

పట్టపే(పు లే)నుఁగు. వి. (√. పట్టము) భద్రగజము.

సీ పట్టపేనుఁగుఁ బైఁడిపల్లకి తేజిని దగజాయి తియుచేసి దండఁ బెట్ట . కళా. ౯. ౩౦.

గీ పట్టపేనుంగుమీఁదటఁ బెట్టి యతినిఁ, బురము గలయు నేఁగింపఁగ . పగను ౪ ౩౫.

ద్వి భరతుఁ డప్పుడు రాముపాదుకంబులకు, సరి ప్రదక్షిణ నమస్కారముల్ చేసి, పట్టంపు టేనుంగుపై నొప్పఁ దచ్చి, పెట్టె లోకములెల్లఁ బ్రీతిఁ గీర్తింప ..
రం రా అయో ౧౪౨ పొ ౨౪ పం.

పట్టపుదంతి. వి (పటము + దంతి) భద్రగజము, పట్టపుటేనుఁగు.

సీ కంతుపట్టపుదంతి కాదేని యీయింతి ఘనమనస్సరసులఁ గలఁచు టెట్లు ...
దశా ౨ ౩౦౿.

పట్టపుదేవి. మి వి మహిషి, కృతాభిషేక యగు రాజపత్ని

వ ... శంకరుండు ... యన్యజన్మంబునం గాశిరాజు పట్టపుదేవికిం గూఁతురై పుట్టునట్లుగా వరంబొసంగె ...
కాశీ ౫ ౩౩౿.

ఉ ని, న్పట్టపుదేవిఁ గాఁ బడసి భానుకులోత్తముఁ డంబుజాననా ..
హరిశ్చ ౩ ౧౫౧.

(ఇట్లే: పట్టపురాణి)

సీ బ్రహ్మకుఁ బట్టంపు రాణివాసం బయ్యు రాజసక్రీడాభిరతులఁ బోక .
కాశీ ౨ ౪.

పట్టభంగము. సం. వి అ పుం. ౧. సోపానము, మెట్టు.

చ. లోనిక మణిపట్టభంగసఁ జేరఁ ధరణీసురుఁ డేఁగి చెంగిటన్ ... మనుచ. ౨. ౨౧.

౨. సింహాసన భ్రంశము, రాజ్యము పోవుట.

పట్టమహిషి. సం = పట్టపుదేవి

పట్టము. వి (క పట్ట. త. పట్టం) ౧ బిరుదు. (పట్టపుపేరు అని శ ర)

౨. (సం. పట్టనం) రాజ్యము

శా ... రావణుఁ దనంగా మీఱి రాకాసి పెన్, బట్టం బేలె నతండు తమ్ముగవ యొప్పట్లన్ దనుం గొల్వఁగన్ . .
యయా ౭ ౬౩

చ . నీకు సురేంద్ర పట్టమున్, నిలిపినభాత దూఱవలె నిన్నుఁ నేఁటికి గోత్రభేదనా .
దశ ౭ ౩౧ భా ౫ ౭౯

౩ అధిపత్యము, అధికారము

సీ . . జేజేల దొరవాయి నాయఁకు పుఁ, బట్ట మున నిల్చి తాగకుఁగిట్టి
పాండు ౧ ౧౪౫

ఙ. పట్టపయ్య, పట్టపేరుఁగు, పట్టపుదంతి, పట్టపుదేవి, పట్టముగిట్టు

పట్టము. సం వి అ పుం న ౧ ఫలకము, వ్రాయుట లోనగువాని కుపయోగించు పలక (శిలాపట్టము, ఫాలపట్టము)

౨. సింహాసనము, పీఠము, పీఁట

౩ భూమ్యాదికరగ్రహణ లేఖ్యపత్రము, గాజు రైతుల కిచ్చెడు పట్టా

౪. రాజ్యాభిషేక కాలమున నొసటఁ గట్టెడు పట్టె

౫ పట్టునూలు

౬ కౌశేయము, పట్టుబట్ట

౭. ఉత్తరీయము, శైరవాసము.

౮. తలపాగా; పాగా

౯. చెట్టుమీఁది పట్ట, అ పట్టవలె నుండు వస్తువు. (నిశ్శ్రేణిపట్టము)

౧౦. ఫలకము, డాలు.

౧౧ పేషణపాషాణము, సన్నికల్లు

౧౨ (వ్రణము లోనగువానికిఁ గట్టెడు) కట్టు

౧౩ పట్టణము, నగరము

౧౪ చతుష్పథము, చదుకము, నాలుత్రోవలు కలియుచోటు

౧౫ క్షేత్రము, కన్న. (వై ని)

పట్టముగిట్టు. స క్రి (√పిట్టు) గారు గఁ జేయు; అధికారఁగాఁయు

కీ పరమభక్తి నశ్వహింశీ శులఁ జూపి, వీరికిని నైశ్వమునకును మిగా యొసయు, లనుమేఁ బట్టంబుగట్టె నంతిమునినూలు
భాగ ఉద్యో ౪ ౧౫౯

ఉ . అ, యంబుజనాభి రూపధుల నప్పల విప్రుల నేలువానిఁగాఁ, బంచిన పేర్మితో నతనిఁ బటముగట్టిన ఘర్యుదగ్రతిన్
హరి పూ ౩. ౮

గీ సాయకంబులు మూఁటి ముజ్జగము గెలువఁ, బాలు వెట్టి శేషించిన బాణయుగళి, మదనుఁ డెత్తిద్రుగం భోజపదమునందు, గారవం బొప్పఁ బట్టంబుగట్టఁబోలు
వైష ౩ ౧౬౭.

(కొన్నిప్రయోగములందు పదాంతరవ్యవధాన మును కొన్నిట పదవ్యత్యయమును గాని వచ్చుచున్నది)

క. ... వాలిం దునిమి నృ, పాగ్రణి కిష్కింధఁ బట్ట మగ్గఁ గట్టెన్ ...
భా రా. సుం. ౭౬౮.

గీ. వివిధరణకోవిదుఁడు వయోవృద్ధుఁ దధిక, బలుఁడు కూరుండు గట్టము పట్ట మతని
భార. ద్రో. ౧. ౬౭.

పట్టవస్త్రీఁడు. సం. విశ. (అ. అ. అ.) పట్టు బట్ట గలవాఁడు.

పట్టవాసుఁడు సం విజ (అ ఆ అ) పట్టణమున నివసించువాఁడు

(ఇట్లే పట్టవాసి కెం)

2 పట్టవస్త్రీఁడు, పట్టుబట్టకలవాఁడు

పట్టశాకము సం వి అ పుం నాడీశాకము ?

పట్టసారాయి వి (పట్ట+సారాయి క పట సారాయి త పట్టైన్యారాయం) చెట్టువద్నముు నుండి తీసెడిసారాయి (మద్యవిశేషము అం శ ర)

పట్టసూత్రకారుఁడు సం వి అ పుం పట్టు సాలెవాఁడు

పట్టా వి (క పట్టా) ౧ గా తుల కిచ్చెడి కవులు (శ ర)

అ (= పట్టాకత్తి) రెండువైపులను వాదిగ కల పెద్దకత్తి

వ చాయలకెక్కు గక్కునుక్కుఁ ఐని కెంపెక్కు నబెబు సైబుపట్టా నట్టిట్టు ఝళిపించుచు డెంపు సొంపు దీపింప రయంబున

మల్లుపు ౨ ౪౮

3 (= పట్టు) గోఁగు కెం వానివార్వతో నేసిన గుడ్డ (శ ర)

పట్టాభిషేకము సం వి అ పుం రాజులకు కొనట పట్టము గట్టి చేయు అభిషేకసంస్కారము

పట్టార్హ సం వి ఆ స్త్రీ (పట్టమునకు అర్హురాలు) పట్టపుదేవి

పట్టి వి. (త పట్టి) ౧ (క) అపత్యము, సంతతి

సీ పట్టి విద్దనఁగ వంశ్యంబు నగు

అం భా ౨ ౧౧౧

క చిట్టకముల పుట్టెఁ దాఁ గను, పట్టికి నిట వీఁడు ధర్మపథమున నిటుల, బుట్టెను సరుచి యతిటంబున్, గిట్టుకొనమునలరఁ బొల్చు నైనతిఢిలికి దశా ౧ ౧౦౫

(వ) కుమారుఁడు, కొడుకు

గీ ప్రాలుగలపట్టి పుట్టఁబట్టి

హరి పూ ౫ ౨౧౫

క అ ట్టేల జ ను లన్నియుఁ, బుట్టింపం బెం ద్రు ఉదుషు ౫ ముగు రై, పట్టి నేర్పు నా పటిరెడం దగు నడిమి నిమూ యన్

ఈ హరి ౧ ౧౪౬

క ఈగాధమున నద్బావం, బై కేలుపునెలఁగి పట్టి యంచితమతి న, పూవుంబోడుల మూపు, తో వివిధవిహారసంగతులఁ దక్పర నై మనుచ ౯ ౭౧

(౯) కూఁతురు

సీ ఆతనిగాదిలిపట్టి యభినవశారుణ్యమహనీయ కాన్వరమదనరేఖ విక్ర ౧ ౧౦౨

క తనప్రోలం, గనుపట్టు ననుంగుఁబట్టిఁ గను గొల్పుటయున్ నీలా ౧ ౭౪

(ఆఁడుపట్టి — ఆఁడుబిడ్డ, కూఁతురు)

వ అంబురుహానాభి యాఁడుపట్టిం బట్టు కొనిన పట్టును హర ౫ ౩౯

(గంధవతిపట్టి = వ్యాసుఁడు)

గీ దొడ్డవయసున శిశాంకుఁ దొడ్డగిల్లెఁ, దఱపి చంద్రాతపము నేల చఱచి కాయు, వంత దురపల్లి కెన్నెల వగచి వగచి, గంధవతి పట్టి రొంతభంగిఁ గన్ను కొండ్ర

ధీను ౨ ౪౭

(గాధిపట్టి = విశ్వామిత్రుఁడు)

సీ కులములో వక్నెకక్కువ యయ్యెనే గాధి పట్టికి నెనకముట్టుతికము

కుప్పు ౫ ౩౫

(గుబ్బలిపట్టి = పార్వతి)

ఉ. గుబ్బతిపట్టి గబ్బితలిగుబ్బల గొబ్బిలి రాచి కెంకణంబు ... దశా. ౨. ౬౯.

(పట్టిపట్టి = మసమసఁదుం, మసమసరాలు. (శ. ర.))

(పాల్కడలి ముద్దులపట్టి = లక్ష్మీదేవి.)

చ. ... పాల్కడలి ముద్దులపట్టి నృసింహకృష్ణ రా, యలఁ గరుణారసంబు నినుపారెడి చూపులఁ జూచుఁ గావుతన్ ...
పారి. పీఠి. ౬.

(వలిగట్టుదొరపట్టి = పార్వతి.)

సీ. ఏసామి సామేన సేప్రొద్దు వలిగట్టుదొర పట్టి వర్మిలితోడఁ బాసె
నీలా ౧. ౧౨.

(వలిగుబ్బలి ముద్దుపట్టి = పార్వతి)

చ. ... అచ్చెరిం, దనమెతిగొప్పవం జెరిని నవ్వలి గుబ్బలి ముద్దుపట్టి తేఁ, తమెల ధరించిన ట్లమరెఁ దద్దయు మోహనకాంతి నింపదన్.
పారి. ౧. ౪౫.

(సిరిపట్టి = మన్మథుఁడు.)

సీ. దీనిచూపులు పెక్కుఁ గాసెకా సిరిపట్టికిని తోరపిరుదు దెక్కంబు గలిగె ...
అము. ౬. ౧౦౫.

జ: పట్టికాఁడు.

పట్టి². వి. (త. పట్టి) భూ పరిమాణ విశేషము.

(ఇది 'పుట్టి, సందుము' వంటిది.)

వ. ... యార అప్పనంగారికి చేను రెండుపట్టి. ౨. మల్లి మలింగారికి చేను రెండుపట్టి. ౨. అజాంబార పెద్దికి చేనుపట్టి. ౧. కామయ తేత భట్టుకు చేనుపట్టి. ౧. ... ౧౧౩౩. నెల్లూరి శాసనము. ౩. ౧౨౬౫, ౧౨౬౬.

పట్టి³. అవ్య. ౧. ఇది పాశ్చాత్య ద్వితీయా సప్తమ్యంతములకు అను ప్రయుక్త మగును. (చూ. పట్టి¹.)

శా. మతి సంసారపుఁ బాటలం, జతనంబుగఁ బట్టిపోనీక పట్టితము పెట్టెం, మతి మతి యొప్పెంగ గాఁ గల, యది లై యతనియెడ దాని కతఁ జొరఁబడిరోయన్ ...
భార. ప్రో. ౫. ౩౧౭.

గీ. ... పెల్లఁ, బోయితిని ప్రాలు గలపట్టి పుట్టఁబట్టి ... హరి. పూ. ౫. ౨౧౯.

వ. ... నీకోటి పుణ్యనదులు గలుగఁబట్టి గదా వసుంధర ధీరం బై యున్నయది ...
కాశీ. ౨. ౯౩.

౨. తృతీయా సప్తమ్యంతము లగు కాలవాచకములకు ననుప్రయుక్త మై 'ప్రారంభించి' అను నర్థమును దెలుపును.

చ. తడవులఁబట్టి రోము సతతంబును కోడుము వాని పీటికిన్, గడు మతి చాలమిం గడుపుఁ గక్కుతితిన్ ... ప్రభా. ౧. ౧౧౮.

వ. ... నిర్మనుష్యం బైన యీశక్తి స్థానంబునఁ జిరకాలంబునం బట్టి యిట్లు సేవించుచున్న దానను కళా. ౩. ౧౧౫.

వ. .. పెద్ద కాలమునం బట్టి మనమున్నవారము.
కాశీ. ౩. ౧౪౦.

గీ. ఇట్లు వాదింప భూవరుఁ డింతఁ జూచి, యీతనికి నీకు సంబంధ మెన్ని నాళ్ళఁ, బట్టి వర్తిల్లుచున్నది పడఁతి చెపుము, యనుచు నాకారకాంత యిట్లనుచుఁ జెప్పె.
పరమ. ౩. ౨౬౩.

పట్టి⁴. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. పటిక. (అలాటు పట్టి.) ౨. రాజ్యాభిషేక కాలమందు నొసటఁ గట్టెడు పట్టము, లలాటభూషణము. ౩. గుమ్మటంగువాలు. ౪. ఎఱ్ఱలొద్దుగు.
౫. పుం. ఎఱ్ఱలొద్దుగు.

పట్టించు. స. క్రి. (√పట్టు¹. పట్టునట్లు చేయు.)

౧. గ్రహింపఁజేయు, చేకొనఁజేయు.

ఉ. పాప మెంచి వీనిఁ బటుకార్ముకఁ బట్టించు, దండధరుని బాధ తాఁకఁగలదె ...
పాండురంగ. ౨. ౧౧౧.

సీ. పలకఁ బట్టినవాఁడె రూపప్రభావ, భావమ్మునఁ గామినీసంక్రమితఁ, బలకఁ బట్టించె సజ్జనకులవిహారి, రాధికమురారి ...
ఘటికా. ౧. ౪౫.

౨. లాగించు.

సీ. మూఢబుద్ధినివారిఁ బీడించి పెనుబాఁకుఁ బట్టింప నింతైనఁ బాఱ దయ్యొ . .
శు. క. ౨. ౧౨.

౩. (శంఖాదులను) ఊఁదించు, ఒత్తించు.

ఉ. . . మనోభవుండు కోదండం బెక్కు డించి సంగ్రామవిరామసూచకంబుగాఁ గుక్కుటకంఠశంఖారావంబులు పట్టించె ...
వై. వి. ౪. ౧౯౭.

సీ. అప్పుడు కోఁతుల పోఁడు తివి పెంటయంగ బూరి పట్టించి తరలి . .
అచ్చ. రా. కిష్కి. ౪౧.

౪. ప్రారంభము చేయించు.

(వ్యవ.) ఉపాధ్యాయుఁడు మా పిల్లవానికి పుస్తకము పట్టించెను.

౫. అనుసరింపఁజేయు.

క. సరసీరుహ సంభవుచే, నరయం దేవరము పడసి నమ్మిన వాఁడో, పురములు గైకొని కొంటయు, తెరువులఁ బట్టం బెనన్ను దిక్పాల కులన్ ... ఉ. హరి. ౧. ౧౨౯.

(కొంటయు తెరువులఁ బట్టించెను= పాతిపోఁ జేసెను. భావము.)

౬. పూనఁజేయు, యత్నింపఁజేయు.

౭క. భూరాజా రతియుఁ దమకించ, బలమును దతి గెలుపుఁగోఁ బట్టించిరో నాఁ, గలయఁ

గయిసేయు గుటుకిసేలు విడివిడి పురమున వీధి కెల నదిసన మై ... ఉ. సం. ౭. ౧౨౦.

౬. అంటించు, పూయు.

క. తల విప్పఁ బండ్లు పొడలుగఁ, జాలగులు పట్టించి ప్రమ్ముయులు సంజనముల్, తెలుపొప్పఁ బూని కదు వి, ర్మల హృదయమ్ము తోడ నుదక మధ్యంబునకున్ ...
వి. పు. ౪. ౧౯౩.

(దుద్దు. అని భావము.)

౭. సత్రముచేయు, తగులొకొనఁజేయు.

దండకము. . ఈ మానవాధీశుపై మానసం బేల పట్టించెదే ముద్దుపట్టీ ..
భోగినీ దండకము.

ప్రయోగ విశేషములు:

(i) కేవు సీతాకము పట్టించెను.

(ii) వాఁడు దానిపని పట్టింపక మానఁడు.

(iii) ఆపిల్లలు నన్ను ఎగతాళి పట్టించిరి.

పట్టించుకొను. స. క్రి. (√పట్టించు.) వహించుకొను.

వ. ... నిత్యోరివర్ణు గుసుకు బాద లాదిగాఁ గలుగు వస్తుధాన్యంబులు ముడియుటం గావళ్లం బెట్టించి పట్టించుకొని ...
పి. కమం. ౩. ౧౨.

వ. ... చిలువ రాచకొడుకుల చేత కొకరత్న సింహాసనముఁ బట్టించుకొని భూదేవి ...
ఉ. రా. ౭. ౯౪.

పట్టింపు = పట్టుట. వి. (√పట్టు[1]). ౧. విద్యార్థులకు నూతన పఠనమును ప్రారంభింపఁజేయుట. (శ. ర.)

౨. పట్టుదల, పంతము.

సీ. తన పట్టింపు చెల్లను పూని దాన, తోఁపి యుండు వైనఁ గాని యుంటైనఁ గాడ, తల్పునకుఁ

గల్గి వచ్చిన పర్వరాత్రి, గాఢుగ తెల్పున్న
కరిగాను శోభులాంగి ...

రాధి కా. ౩ ౧౫.

(వ్యవ.) మా కెట్టి పట్టింపులు లేవు, వారిలో
వారికి మాట పట్టింపులు కలిగినవి.

పట్టిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. పలక. (ఫాల
పట్టిక.

౨. (వ్యవ.) పత్త్రము.

౩. వస్త్రము లోనగువాని ఖండము.

౪. ప్రకాదులకట్టు

౫. ఒకజాతిలొద్దుగు. ౬. ఎఱ్ఱలొద్దుగు. కే.

౭. మంచము లోనగువాని చట్రము.

౮. కమ్మరవాని దాగలి.

పట్టికాఁడు. వి. (పట్టి[1] + కాఁడు[3]) స్వార్థమున.
చిన్న వాఁడు, కుఱ్ఱవాఁడు.

సీ. దేవాదులకడెంబు దిగిచి కమ్మరగాని పట్టి
కానికి మెలకట్టు చేసె .. శుక. ౩. ౫౦.

పట్టికామంచము. సం. వి. అ. పుం. పట్టె
మంచము. (శ. ర.)

పట్టికావాయికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పట్టు
సాలెవాఁడు.

పట్టిచ్చు. అ. క్రి. (√పట్టు[1].) ౧ చిక్కు,
దొరకు.

క. ... విశ్వామిత్రుండు వసిష్ఠహోమధేనువుం
బట్టికొనఁ బంచిన నది పట్టిక .
భార. ఆది ౭. ౧౦౪.

ద్వి. కదియఁ బోవుటయు నక్కపటమ్ముగంబు,
చెదరి పట్టిక పుట్టించి విన్నగని ...
ద్వి. హరిశ్చ పూ. ౬౯౫.

ద్వి. భక్తులచేఁ బట్టువడఁ గాక విభుఁడు, భక్తి
హీనులకు పట్టిచ్చు విభుఁడు ...
ఒప. పు. ౬. ౬౫౬. పం.

౨. ఫలించు, ఉపయోగపడు.

ద్వి. అట్టిద కాక యుపాంకరించినఁ, బట్టిచ్చుగా
భక్తి బసవకుమార ...
బస. పు. ౪. ౫౬౧. పం.

(వ్యవ.) ఆ మందు నాకు పట్టిచ్చినది.

పట్టిముట్టాడు. స. క్రి. (√పట్టు.) సంగ్ర
మించు, పైఁబడు.

ద్వి. కలికినవారి కేగతి యానా గాని, పలికినఁ
శాపంబు పట్టిముట్టాడు ...
ద్వి. క. సా ౪౪. పా. ౯. పం.

పట్టె(ట్టె)యు. వి. (సం పట్టికా ప్రా. పట్టి. అ)
౧. పలక, కేడెము. (శ. ర.)

౨. మంచము లోనగువాని పట్టె.

సీ. కడవన్నె బొమ్మ చెక్కడపుఁ జొక్కపుఁ
గోళ్లు పగడంపు నికరంపుఁ బట్టియలును...
ఉ. రా. ౬. ౧౬౦.

శా. చేరితిన్, దీరం చే నాకపట్టె తెప్పగాని .
దశకు ౨. ౭౯.

(పట్టె తెప్ప = పట్టెలతోఁ జేసిన తెప్ప.)

సీ. పచ్చసూర్యపుటంబు పన్నాగముచు పేలి
పట్టె చట్టంబు కెంబట్టు పటము .
దశా. ౭. ౧. ౨౯.

౩ రాజ్యాభిషేక కాలమునందు నొసటఁ
గట్టెడు పట్టము.

సీ. . ఒజ్జ యగుచు, శిష్యుండు ప్రోగడలు
చెలఁగి పసిండి పట్టియ చెన్నొసఁగట్టి కీర
మెలయ ... అచ్చ. రా. యు. ౫౭౭.

౪. (త పట్టిల్) మిద్దెటిండ్లకు మీఁద నడ్డముగాఁ
బుంచుచు ప్రకాను లోనగునవి.

క. ... విటశాటనంబు అగు హేమకుంభంబు
లును బగుల నడిచినపట్టెలంం జైవడం బడిచిన
పెట్టెలు ... ఉ. హరి. ౧. ౫౭.

౫. పక్కా. (శ. ర.)

ఉదా: అరవ పట్టాలు తీర్చినదా? - (శ. ర.)

౬. పట్టెనలెఁ దీర్చిన రేఖ.

గీ. ద్వారవతి గంగమిట్టి హస్తమునఁ గరఁచి,
ఫాలమున నూర్ధ్వ పుండ్రంబు పట్టెఁ దీర్చి.
కాశీ. ౭. ౨౩౩.

మ. ... కస్తూరిప, ట్టెలు కర్పూరపు నామ
ముల్ ... దశా. ౭. ౩౩.

గీ. ఎదను గస్తూరిపట్టెలు నుదుటిమీఁద, ముఖర
పెంచడె దశరథుఁడు... దశా. ౭. ౨౨౭.

ఉ. ... ఇంతిలలాట పట్టికన్, సాగర మారొ
నమ్మ మృగనాభిక పట్టె లశాంగి యుంద్రు
న్వల్, సాగర మారొనమ్మ యని జాలిఁ
గలంగదరమ్మ నీసఖుల్ . .
రా. వి. ౪. ౬౯.

౭. (తె. పట్టె). కంచె. (శ. ర.)

గా. (బ) పట్టె తీర్చిన సున్నపు పూఁత లోనగు
నది.

ఉదా: మాతీర్యపు పట్టెలు, సున్నపుఁ బట్టెలు.
పెం. (శ. ర)

౯. నవారు.

చ. పగడపుఁగోళ్లు కుందనపుఁ బట్టెలు గుజ్జరి
నేతపట్టె ... దశా. ౭. ౩౧౦.

ఓ. ... పట్టెకంకటి వల్లి పట్టినట్లు . .
హైమ. ౩. ౧౨౫.

చ ... చిలిచి చెంద్రిక పన్నియపట్టు పట్టెతో,
...ముత్తియపుఁ జప్పరమంచముపై మహో
న్నతిన్ . . శుక. ౪. ౭౮.

౧౦. మాత్రము, నూలు, త్రాడు. (చూ. తోఁగ
పట్టెడ.)

౧౧. అచ్చురాటు చేతులఁ బెట్టుకొనెడు
భూషణ విశేషము.

(వ్యవ.) ఆమె పట్టెలు చాల బాగున్నవి.

జ : పట్టె తియుమటి.

పట్టి(ట్టె)యము. వి. గ. పెద్దకత్తి.

మ. తడబిండ్లు నమ్ముల పొదుల్ చేకత్తులం
బట్టియం, బులు పందిఁబొలు చరకేఁటు
కాండ్రు గొలుసంగా వచ్చి రా జాన్నతిన్...
రామా. ౭. ౨౨. (శ. ర. పా.)

౨. ఖడ్గము, కృపాణము.

వ. ... విచిత్ర వేగంబునఁ గలభాషిణి కొప్పుఁ
బట్టి పట్టెంబు ఝళిపించి త్రేయ వెత్తు
టయు . కళా. ౩. ౧౨౦.

మ అకటా రాజిదునోజ నీజనకుఁ డాకాపుట్టి
నిర్మిన్నరేణుక త్రాం వట్టికృపాణి నీకొసఁగి
నిమ్మన్ సంప్రదాయంబు ద, వృక
యుండఁజే నడిపింపఁ దద్వ్యథముఁ దెల్పన్
బోలుఁ గాకున్నని, ట్టికృపాహీనత చిత్ర
మట్టిబలంపట్టెంబంది ఖండింతుచే ...
చంద్రా. ౫. ౯౭.

౩. ఆయుధము, ఆయుధవిశేషము. (చూ. గూర్ఖాలపట్టెము.)

౪. కోల. (చూ. చెఱకుఁబట్టెము.)

చెఱకుఁబట్టెము = చెఱకుఁగోల.

సీ. కట్టఁగాలుత కదాకల్లోలినీధర్త చెఱకుఁ
బట్టెముగదా శివునివిల్లు . .
వాల్మీ. ౩. ౧౫౫.

పట్టెపుదాట్టు = కత్తిపంటిదాట్టు.

ఉ. పట్టెపుదాట్టు నిక్కఁ బొడవాగునఁ జాద్యన
యూరకాంకమున్ . . కుమా. ౪. ౨౦౭.

పట్టెలము. సం. వి. అ. పుం. భూతికరంబము,
ఒకజాతి కానుగ. కి.

పట్టెలి. వి. పాతివిశేషము, కమిలి. (ఎడమగా
పంచబడిన త్రోట్ల ఘలచేర. ఆధి. శ. ర.)

సీ. సాళువిశేషంబు పరగుమగము బిలి కుచ్చు
అప్పుపట్టెలియును . . అం. భా. ౨. ౧౪౧.

క. కడజము చెరఁగుజిలిబి బ, ట్టెడు నవనీతం
బు గాంచుకిబిని .. దశా. ౪. ౧౫౫.

చ. ... ముద్దుగారు వ, లు్కలఁ జెలిక మ్రచేఁ
దలుకలుక్కను చెక్కుఁ బట్టు చేసికుబ్బలఁ
గను చూపుచేరలు గుభాలను తావులు దీనిలో
లగుట్ ... కువల. ౩. ౩౨.

గీ. బ్రతికినవాళ్లు నన్నుంబుపట్టెఁడిడక . .
కుచేల. ౧. ౫౬.

పట్టిలోధ్రము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱబొద్దుగుకి.
(ఇట్లే, పట్టిలోధ్రకము, పట్టికాలోధ్రము, పట్టి
కాఖ్యము.)

పట్టిస. వి. (సం. పట్టిస.) ఆయుధ విశేషము.
(చూ. మున్నంకి పట్టిస.)

పట్టి(ట్టె)సము. వి. ౧. మల్లబంధ విశేషము.

గీ. కళకరావకుఁ బొచ్చి డొక్కరముహ త్తి,
చడికి కై బెడిగాని పట్టిసముచఁ బొడరి ...
ఉ. హరి. ౩. ౭౯.

(పట్టసము, అపముద్రి.)

సీ. చడిక పట్టిసమును సన్నపుచివ్వాణములు దొర
కొన్న మ మట్టెఁగొనఁడు ...
భార. విరా. ౨. ౧౫.

౨. ఆయుధవిశేషము.

సీ. ... బలువింద్లునవమ్ములు బల్లెములను.

గీ. బండిపోటులు నీఁటెలఁ బట్టసములు,బంద్రు
కోలలుబాదిగా బహువిధముల, సాధనమ్ములు
ధరియించి కలరసకులు... హరిశ్చ. ౨. ౬.

పట్టిస(శ)ము. సం. వి. అ. పుం. ఆయుధ విశే
షము. (శై. వి.)

సీ. ఆరికి పట్టిస ముసుసన్నపు విశ్వాణములు
దొరకొన్నను మట్టఁగొనఁడు ...
భార. విరా, ౨, ౧౫.

౨. ఆయుధ విశేషము.

గీ. బండిపోటులు నీఁటెలు బట్టిసములు, బంద్రు
కోలలు బాదిగా బహువిధముల, సాధన
మ్ములు ధరియించి ... హరిశ్చ. ౨. ౬.

(పట్టసము. అపముద్రి.)

పట్టీ. వి. ౧. వస్తువుల నామములను వరుసగా
వ్రాసిన కాగితము లోనగునది. (శ. ర.), మను
ష్యులు వస్తువులు మొదలగువాని పేరులను వరు
సగా వ్రాసిన కాగితము.

౨. కమలపాకుల చుట్ట.

సీ. కప్పురగంధంబు కైరవ కప్పట్టీలు తట్టుపు
నుంగును బొట్టుపూవులు ... ప్రబంధ. ౫౪.

౩. పెదలుపుగా గీచినగీత.

వ. .. చె క్కగు చెక్కుల జవ్వాది మేలు
మేలు పట్టీలును ... ప్రబంధ. ౪౭.

౪. మరువులను వేసెడి మందుగుడ్డ ముక్క.

(వ్యవ) వైద్యుఁడు వాని వ్రణమునకైని పట్టీ
వేసినాఁడు.

౫. ఇనుము మొదలగువాని బద్దె, రేకు
(ఈ యర్థమందు పట్టీ = పట్టా. ఆవి. శ. ర.)

౬. వ్రాతపట్టీ.

పట్టు[1] = బట్టుకొను. స. క్రి. (క. పట్టు. త. పట్టు.
మ. పట్టుక.) ౧. గ్రహించు, చేకొను, కైకొను.

సీ. కపసిత్తైయుండి తగుకోరి ధనువుపట్టు ...
హర. ౪. ౫౩.

ఉ. అంతట భీమసేనుఁడు రయంబెసఁగన్ దగ
సెద్దియు పట్టె . .
భార. ద్రో. ౧. ౧౯౧. పారంగ. ౨ ౨౦౪.

౨. ఆక్రమించు, స్వాధీనము చేసికొను.

అ. బయలి మొనలుగోట పట్టినవెల్లను, వీటి
ప్రజలను కొక్కెమాట యూరలఁ ...
విద్య. ౪. ౬౨.

ఆ ద్రుపదు పట్టిలోన దొమ్మికత్తెయు లేచెఁ, ఒకులఁబట్టె విరటు పట్టణమున
జై భా ౧ ౯౨

సీ త్రోల్పులిడైన నుక్కునఁబట్టి మాపాల మదొప్పుల బాగడు కోటికలును
విక్ర ౧ ౪౪

౩ అవలంబించు ఊఁతగాఁగొను ఆశ్రయించు వివాహముగాఁ జేసికొను

ఉ ఎవ్వారికిని ఓర్వ పితామహులకు మా పట్టిన యప్పుడు కంట బొట్టులంగాలుండు మానిక వ్యాజంబునం దరతరంబ కొట్టిన
భార ఆది ౭ ౧౪౩

తే బాలుకుఁబట్టె రో కురలు బల్విడి నాపయి మెత్తిరి
కు సం ౧౦ ౫౧౪

తే ఎన్నగలవు నిన్నెఁగి పట్టిన నాపద గల్గ జేర్పునే
భాగ ౮ ౬౩౦

తే కొండియు నుపేంద్రు పదాంబు రుహంబు పట్టెదన్
ఆము ౫ ౮౦

తే బంధులఁ దిట్టి ఎన్నెనుల బాధలఁ బెట్టి తరములఁబట్టి పదంబులఁ గొట్టి
భాగ ౬ ౧౦౪

౪ (శంఖాదులు) ఒత్తు ఊఁదు పూరించు

క ఇటు గాక వీను జనంబుల పటిమను బెక్కుడుగ విద్య ప్రచరించుట యక్కట విఫలము గాదే యెచ్చటఁ జెవిటికిఁ బట్టినట్టి సంకును బోలెన్
కళా ౭ ౯౦

సీ పాపవా చెవిటికిఁ బట్టినసంకను వాదుఁడి బధిర వినంగఁ జేసి
శా వి ౧ ౩౬

౫ పిసుకు మర్దించు

సీ రంభాప్రభా సాప్సరః పృథూరోజకుంభంబు లిచ్చుటఁ గన్నుఁ బట్టి పట్టి
ఆము ౧ ౪౧

సీ సరసము వట్టిన కందు నాథుని చిటికొడి ల్పుడితిన చీ యని పోరలు నవుల
హంస ౩ ౨౦౧

౬ (పెట్టు కి లెక్కగ కరచరణాద్యవయవము అను ఇటు నటు కదలకుండ) అదుము (కర)

౭ ధారణము చేయు జ్ఞప్తియందుంచుకొను

చ అ, పురుషహితోపదేశములు పాటుగఁ బట్టి వసుంధరాధురా ధరణ మెలఁగర్పుము
భార శాం ౧ ౧౪౩

౮ ఎంచు తలంచు ఆలోచించు

చ ఓ యెడఁతుక దాని నీవ యనుభ్రాంతిఁ గరం బిటు లాదరించి యే ర్పడినఁ బరిత్యజించితిని ఒట్టఁగరా దిది తప్పుగా మదిన్
కళా ౩ ౨౪౨

చ కన్నుల నిద్దుర మందు నెందరే బడిఁ బడి చె ప్ప పంప నది పాటిగఁ బట్టక
కళా ౨ ౪౪

తే పెట్టిన నన్ను సత్కరుణ నీరధి శేషిత రైన ధాత్రిం బట్టము గట్టు దేని నౌకబాస పితామహ యాత్మ నెగ్గుగాఁ బట్టక విన్మ
శాం ౫ ౨౪౧

౯ నిలుపు అఁపు నిగ్రహించు

తే భూ వల్లభ నీవు కానన నివాసము గోరి చనంగ నెట్టులే, నల్లను పట్టి హస్తి పురి నుండఁగ జేర్తు
భార ఆశ్ర ౧ ౩౨

చ ఆత్మజాం డిలిగిన కోకవేగమున నెంత యుఁ గోపము పట్టలేక
గా రా యు ౧ ౪౦౮ విజ వి ౧ ౪౨

౧౦ పంచుమహాయుధముల సారథి పట్టుకొనిఁ దత్తరించుచు నున్నది తరణిరథము
దశా ౧ ౧౪౪

క. ... మునుము పట్టం, జాలక పరపురుషభోగ
సంగతి గోరున్ . . శుక. ౨. ౫౫౩.

౧౦. గుఱ్ఱము మొ. వానిని నడపు, తోలు.

సీ. తాను రక్కసీడయ్యెఁ దగ దన దాశ్మ
జాతములఁ దోలఁగ నరుక్రింద మాయలఁ బట్టు..
వసు. ౧. ౬౫.

సీ. సంగరంబున ధనంజయరథస్థాయి యై ధవ
ళాశ్వములఁ బట్టు దంటతనము
శశా. ౧. ౯౪. విప్ర. ౨. ౯.

౧౧. (ప్రతిజ్ఞాదులు) పూను.

ఆ. పార్థుఁ డిట్లు ప్రతినపట్టిన నదినిర్వ,హించు
పనికిఁ గృష్ణుఁ డిబ్బ్వధమునఁ, బూని .
భార. ద్రో. ౩ ౩.

క. ... ఏవేళ నే పదార్థంబువేఁడిన లే దన
కిచ్చుట వ్రతంబు గాఁ బట్టి .
హర ౧. ౧౪.

శా. ... నా, తోడఁ జైరము పట్టి నిట్టివనట
ద్రోహిన్ మహిం గంటిరే .
భాగ. ౪. ౧౭౫.

౧౨. ప్రారంభించు, మొదలుపెట్టు.

ఉ. పట్టిన కార్యముల్ విడుచఁ బాడిరాదు పాడి
రయుబంగ వోటు. . చంద్రా. ౩. ౬౨.

సీ. దుడుకు సేయఁగ రాదు దూరంబుచూడఁగాఁ
బట్టినపని కడముట్ట వలయు . .
రామలిం. ౪౭.

౧౩. పోలు, ఆవేశించు.

ఆ. బ్రహ్మహత్య దన్నుఁ బట్టిన నమరేంద్రుఁ,
డూని కడకు నేఁగి ..
భార. శాం. ౫. ౪౩౧.

మ. వినుఁడీ నాదు ప్రతిజ్ఞ చెల్వులు జగద్వి
ఖ్యాత చారిత్రు నా తని పేఁబట్టిన నెగ్గరోని
కాముక రంధ్రం బెబ్బికొంచాక ... .
నైష. ౪. ౧౧౭.

క. ఇట్టట్టు చూచి యూచలిఁ, బట్టినవల రాచ
గబ్బిబలు భూతంబున్, పెట్టుకొని పెడఁ
జేయఁగ .. పారంగ. ౨. ౧౩౧.

౧౪. అనుసరించు, అనుసరించిపోవు.

క. మనదేశమునకుఁ బోదము, మన మల్లన తెరువు
పట్టి . భార. విరా. ౫. ౨౨౦.

ఉ. పక్కున నేసరం జన దుపాయములన్ దగు
నిచ్చకంబులన్, జిక్కఁగఁ జేసి దాని సతి
చిత్తముఁ బట్టి సుఖింపఁగాఁ దగున్
మనుచ. ౩. ౬౯.

గీ. గోదావరీ సింధుతటము పట్టి, దండ
కారణ్య వీథిమధ్యంబు దరిసి ...
కాశి. ౧. ౭౫.

౧౫. చేరు, కూడు

క. నినుఁ బట్ట పాండుపుత్రులఁ, దనకెగ్గుల్లరఁ
దొలంగ ధరణీశ్వర . .
భార. శల్య. ౧. ౪౯.

చ. గొనకొన నేరఁడయ్యె నినుఁ గూడ మరొా
ధనుఁ బట్ట యట్టి క, ర్ణునకయి నీవు నేటికి
మనోవ్యథఁ బొందఁగ నిట్లు పుత్రకా .
భార. శాం. ౧. ౩౯.

౧౬. పశువుల వృషణములుకొట్టు, వట్టలు కొట్టి
చేయు.

సీ. పొలఁతి నపుంసకుల్ పూర్వభవంబున నెద్దుఁ
బట్టినవారు భార. అను. ౫. ౧౦౫.

(మూ. పశు పుంస్త్వోప ఘాతేన జీవంతిచ రమం
తిచ . . సం. భార. అను. ౨౨౧. ౩౧.)*

౧౭. రమించు, రమింప నుద్యమించు.

క. మనుజాంగనలం బట్టుట, దనుజాళికిం జెల్లఁ
గాక దనుజాంగనలన్, మనుజాలు పట్టుట
తగుఁ దోరఁ, గొనిరి ...
భా. కాశి. ౫. ౨౦౯.

సీ. మునివల్లి యన కరూల్యాను పట్టఁగ దే నీదు
సహూపారి యగు సాకశాసుముంతు ...
శశాం. ౩. ౭౧.

ఉ. నీ విత్రు దెప్పరంధరతి నీడతెఁ బుత్రులఁ
బల్మిఁ బట్టిరే ... పారంగ. ౨. ౧౨౦.

౧౮. (రాహు కేతువులు సూర్య చంద్రుల)
గ్రుసించు, కబళించు.

క. అమృతరస మింత సోఁకగఁ, నమృతం దై
రాహుశీర్ష మతి భయదముగా, నమృతకరా
ర్కులఁ బట్టెడి ... దశా. ౨. ౩౪౪.

సీ. కర్కటి మర్కటి గాడ పట్టినచోటఁ
గప్పులు గొప్పులు గలవు గ్రుసింగ .
దశా. ౧. ౧౩౪.

౧౯. (భృత్యాదులు ప్రభువులు మొ. వారికి
ఛత్రచామరాదులను) చేయు.

సీ. ధవళాతపత్రముల్ దఱచుగా నెలకో
పట్టరు మా త్రికప్రభల మెఱుఁగ ..
భార. విరా. ౧ ౧౭౮.

సీ అమృతబిందువులు పై నందందఁ జిలుకంగఁ
బద్మాతపత్రంబుఁ బట్టఁ గమల ...
హర. ౪. ౭౨.

చ. నలువకుఁ గుంచె పట్టు నెలనాఁగ ..
హైమ. ౮. ౧౧౧.

౨౦. చాఁచు

క. ఓయి సెలవాల తలకొనఁ, జేయుము నిరు
లికి జవాదిచెయి పట్టుము ...
సారంగ. ౨. ౭౩.

సీ. ఒక కెక ప్రపుక శాచిక దేంట్లు సందడింపఁగ
మిట్టిపడి కేలు బయలుపట్టు ...
కహ. ౪. ౪౫.

౨౧. (అయోధనములు ముఖులు మొ. వానికి
వాఁడి పెట్టుటకును మెఱుఁగు పెట్టుటకును)
రాయు, ఒరపెట్టు, ఘర్షణము చేయు.

ఉ. ... కొల్చెఁడొ, యర్యాలి మునుపోనఁ బట్టిన
యనంగుని మోహనబాణమో యనన్ ...
మను చ. ౭. ౨౪.

సీ. కారుణ్య మమకారధారఁ బట్టిన మకోష్ణని
తూపు అనఁగ లోచనము అమర ...
జాహ్నవి. ౧. ౯౯.

వ. ... అతండు గీర్వాణవక్త్రాయమానం బగు
మార్తాండుని తేజంబు గరపానం బట్టి తెచ్చిన
నచ్చెరు వంది ... మార్క. ౫. ౩౫౩.

౨౨. (నీరు లోనగునవి పాత్రాదులలో)
గ్రహించు.

గీ. కుంకుమాగురు మృగనాభిపంకములను, గంధ
కర్పూర నీహార కర్దమముల, నలఁది రమరాము
రులు భక్తి యతిశయిల్ల, నభవుపట్టికిఁ బసిఁడి
కుంభములఁ బట్ట .. హర. ౭. ౫౪.

సీ. మనఖంపుగా చెలిపుమకకప్పెర నిండ గ్రాణి
కోటుల నల్లఁ బట్టవాఁడు ..
మను చ. ౪. ౪౩.

సీ. కవఁ బుట్టినవానిఁ గడుమతింతు ర దేమొ
పాథోధిఁ బుక్కిటఁ బట్టు టరుదె ...
శుక. ౩. ౨౩.

౨౩. (శానుక, మొ. నవి) ఇచ్చు, అందిచ్చు,
అందించు.

మ. ఉలుపాల్ పట్టినయిండ్ల మజ్జనస్పృహా
దార భుక్తిక్రియా, జ్వాలు దై ....
అము. ౪. ౩౮.

చ. ... ప్రమదంబునఁ గృష్ణుఁడు పట్టెల్ల చ,
ప్పురముల నీడకే యరిగఁ బట్టిన శానుక
లెల్లఁ జాచుచున్ .. విజ. వి. ౨. ౯౫.

౨౪. పొందు.

గీ. పేద అయ్యును గడు బిట్టిరిసి యుండ్రము,
పట్టి యాభిమానముగ గర్వముఁ బట్టి,
యబ్లుతారి సెల్ల నిండువులంబు, పెన్నకోఁ
పెట్టుక యుంత విసుక మొ. శాకి. ౪. ౫౭.

౨౫. అంటు, తాఁకు, స్పృశించు

చ. .. ముఖపారవశ్యతం, దలఁపుల కందగింపఁ
 బ్రమదంబునఁ బట్టినచోటులెల్లనుం, గర
 లకు నిక్కలై మెఱయఁగా ...
 చక్క దంపతుల్ విక్ర ... ౪ ౨౭౪

సీ తత్పుణ్యాహిరుం స్వాగమ కళాభ్రాంతిఁ జేరి
 యాతఁడు దాల్ ... రఘుణి, ...
 మునఁ దాను పట్టి ...
 నానందమున్న లయి ... కళా ౫)

ఉ. . పట్టినఁ, గందుపవ్వ ... ప్రాణ ...
 యలశంబరారికిన్ కవిత ౬. ౫౬

౨౬. సహించు, ఓర్చు

(వ్యవ) నాచేతులు వేఁడి పట్టవు

(వ్యవ) వాని నాలుక కారము పట్టదు

౨౭. (వ్రతము. లోం) ఆచరించు, చేయు.

గీ. అనిన విని యావ్రతం బైనఁదనుఁ గుతించి,
 పరమ విశ్వాసమునఁ బట్టె భక్తులకుఁ బ్ర,
 సన్నుఁ డగుఁ గాన .. వరాహ ౩ ౯-

క పట్టె నానావ్రతములు, పెట్టె మహీదేవులకు
 నభీష్టాన్నంబుల్ ... వరాహ ౨ ౧౩౯

౨౮. తెలిసికొను, కనుఁగొను

క. స్రోతోమార్గంబులఁ జా, వే తమ కర్హంబు
 లైన విషయంబులఁ బ్ర, వీభతమతిం జాకు-
 శాశ్య, పేతము లై యింద్రియమ్ము లేనను
 బట్టున్ ... భార అశ్వ ౧. ౧౪౪

క. అలివల మాయలు పెక్కులు, పకుల
 మెఱుఁగఁ దలఁచితేని పట్టఁగవశమే
 భోజరా. ౪. ౨౭౪

ఉ. సత్యము పక్కదన్ శ్రుతులు శాస్త్రము
 లాగమముల్ పురాణముల్, ప్రత్యయ
 మయ్యెనే నిజముఁ బట్టెదరు ...
 కాశీ. ౬. ౨౦౬.

౨౯ ప్రమాణముగాఁ గైకొను, నమ్ము

క నీకపటోక్తుల పట్టి ను, హీకాంతుం దలిగ
 చేరి యాధారణి యు, ర్యాకాశవాణి
 రెఱుఁగరె, నీకాకొల తోడుతోడనే సిద్ధిం
 చున్ ... సారంగ. ౨ ౧౪౩.

౩౦ (ఊపిరి, గాలి, మొ) బిగఁబట్టు.

క మునిశ్రేష్ఠు లారయ్యొయ్య మోపి చప్పుడు
 గా ... పట్టి ... ది ...
 కాశీ ౪ ౧౭౧

౩౧ (స్రగ్విశేషములను) గ్రుచ్చు, కూర్చు

సీ. పువ్వులు బహువిధంబులఁ గట్టి ముడికొక్క
 భంగిగా కత్తులు పట్టి యుక్తి
 గాం విగా ౧ ౧౦౪

౩౨ అంగీకరించు.

ఉ బంధులు మంత్రులున్ భరతుఁ బట్టరు
 రాముఁడు పెద్దవాఁడు ..., ద్బంధురదో,
 ... ండు ... భా రా అయో ౧౪

౩౩ సందిటఁ జిత్తికొను

మ . దీని చతుర్వేదిం శ్రీక్రియం దాల్తునో,
 తెలుని పట్టం దినమధ్య దూ... రుచి ...
 స్త్రంజరు లోన్నవా, డిన పాలిండ్లను బెండు
 బొమ్మగతి నుండె న్సందిటం జాల్కనై ...
 ఆము ౫ ౯౩.

౩౪ పాటించు, ఆదరించు

చ అన విని భీష్ముఁ డిట్లనియె నా ధృతరాష్ట్రి
 తనూజాతోద నీ, జనకునిమాట పట్టుము ...
 భార ఉద్యో. ౩ ౩౪౪

౩౫ చేయు, కావించు.

గీ ఎన్నికలు పట్టి పుంజంబు లేర్పఱించి, పంచె
 కట్టలు మణి తోడుపడగ లూఁచ, కండె
 లానరించి చాలించి కాఁపుటింతులు ..
 శుక. ౨. ౪౨౩.

౩౬. లాగు; బిగలాగు.

సీ మొగము పాన్పువ్రములకు మగుడింపకుండ
వాకట్టు మూలికవాగఁ బట్టి పట్టి ...
శశా. 3. ౭౯.

౩౪. వహించు, పూను

క . దుర్యోధనుడుల, గ్నము పెట్టఁగ ధవ
శర్మ, శ్రము పట్టఁగ దుర్యోధనుడు గథ
... వరాహ. ౨ ౨౪

(క్రి ౯ క్రి చొచ్చు, ప్రవేశించు ; (లోపల)
ప్రవేశించు

... [illegible]

(వ్యవ) ... [illegible]
...ట్టదు

(అ క్రి ౧ (కాలము) చెల్లు, కడచు)

క. అది యతివిస్తారము పె, క్కునివంబులు
చెప్పఁ బట్టఁ గొంత దగం జె, ప్పెద నేఁ
బ్రాన పురుషుని, మదయ సమగవిధము
...తరోత్తులఁ జెలియన్

శాం. అశ్వ ౩ ౧౭౧

ఉ. ... ఈ, యయ్యల కేఁ కేఁ గొని
యాడఁగఁ బట్టు సహస్ర వర్షముల్ ...
శైవ. ౫. ౨౧.

ఉ. సుందరి రానిచో నెదురు మాచుచు సుందరి
పట్టె వచ్చుచో, నిందునిభాస్య చక్కఁదన
మేఁ గని చొక్కుచు సుందఁ బట్టె నీ,
సందడిచేతనే యరుగసాగెరు బ్రొద్దు ...
విజ. వి. ౭. ౧౦౪. ఆము ౫ ౩౭.

౭ అగు, వ్యయమగు.

(వ్యవ.) ఇల్లు కట్టుటకు మూడుమేలరూపాయిలు
పట్టును.

౩. కడచు, పూను ; పంతముపట్టు, చలపట్టు.

గీ మందరాద్రిని మోయించి మాధవుండు, పట్టి
తెప్పించె నిర్జరప్రతతిచేత. హరి. ౬. ౪౯.

సీ. పారిజాతము నాసపడి పట్టి తెచ్చుట నాదా
ర్థ్యమున దాని నడుగుపట్టుప ...
పారి. పీఠి ౧౪.

వ ... విూవంటి దీప్తాయుః ప్రాణులం బట్టము
పట్టుకొని కింతె పట్టి పెనంగి యుంతదురి
వస్తుం బో లక మరలును
జై భా. ౩. ౨౧౧.

గీ ఒకతె మనికి నాపెంచు కొప్పు దనిన,
నొకతె మగనికి నాసించు కొప్పు దనుచుఁ,
బట్టి యాసె నాంథ్యత ప్రథమాంథ,
ప్రియుఁడు నిలు గు నిలువకి పెద
రొదగ . శశా. ౩ ౧౯౬.

క ధగ నాదికబరుఁ డొకికి, శరనిహితిం
గూర్చి ననుచు కబరులపెల్లక, బరిమార్చఁ
బట్టినో యగ, నరకోలము పెంచుకొలము
నొడుచు మహా . ద్విర. ౭. ౧౭౪.

౪ స్వప్నమగు, కుదురుపగు (ఇంచు. అని.
౪ ౯)

ఉ . పేసునుం, ఖట్టును మాలి యిప్పు
డీటు బ్రుంగుడుపాటును బొందఁ దా చి
నా, కెట్టు మనంబుపట్టు .
భార. విరా. ౭. ౧౯౭.

౫. విజృంభించు, చెలరేగు.

ఉ పట్టకమున్న హై కుతికి పాణితలంబునఁ
బూర్చి కంధమన్, చిట్లవిదుఁ గ్రేసి ...
నా. ... యు ౬౦౪.

శా. ... డాంబిక యొంతపట్టెదవు గర్వో
ద్రేక వై ... ప్రబోధ. ౭ ౩౭.

౬. పుట్టు, కలుగు ; విడువకుండు.

క. కష్టం బీగతిఁ బట్టఁ గ, దిష్టమనోవ్యథల
నాథతిరమణ, ద్రోష్టం దచ్చుట నిలిచి న,

శిష్టుండు వసుసేన ప్రెంక్కి చేయుల
పెంచెన్ ... వరాహ. ౯. ౭౦.

ఉ. ... ఇల నీ కోశరుండన వాసుదేవుఁడన్,
దక్కినవాఁడు నందక సుదర్శన శార్ఙ్గగదాది
హేతులన్, ప్రుక్కిన పట్టినన్ దెసలఁ
జాట్టిన నిర్మలకీర్తి పట్టునే ..
ఉ హరి. ౩. ౪.

సీ. పాథోధిజలయుక్తిఁ బ్రాఁచిపట్టినదిశాకరులు
నాఁ దగుమరకతపుఁగరులు ...
ఆము. ౧ ౫౩.

క కుంభీనసములు ప్రేలిః, గుంభనమున గుంభి
హస్త గుసుతెరధారా, గంధమునఁ రేయఁ
బగలుఁ, గుంభద్రోణములు పట్టి కురిసె
న్వావల్ ... కలిక. ౬. ౨౩

౭ కలదియగు

గీ. అఖిల తృణలతాతరునిచయంబు వీడ, వట్టె
నిట్టలంబుగ జడిపట్టుపొంటె
హరి పూ ౪ ౧౬౦.

(ఇట్లే చెదపట్టు, చీడపట్టు, చీమలుపట్టు మొ)

(వ్యవ) ఆపుస్తకములు చెదలుపట్టినవి

(బెల్లము చీమలు పట్టినది)

౮. అంటు.

(వ్యవ.) గుడ్డకు చాయ పట్టలేదు

౯. నాఁటు, సక్తమగు.

క మది నయ్యరవిందమాటఁ, బదిలంబుగఁ
బట్టికొనుటఁ బట్టియు నెట్లుం, దుది సగి
యట్టులకాఁగల, యది యై యుండుటను
దాని కతఁ డౌదలబడిరయా
భార. ద్రో. ౫ ౩౧౨.

సీ. నయనిప్రతిజ్ఞ భూవర మున్నెఱుంగని యుంతి
యకా సేసు నితఁడు నిప్పు, డాడినమాటలు
నంతరంగంబునఁ బట్టవు ..
భార. కర్ణ. ౩. ౧౦౧ విజ. వి. ౧. ౪౬.

౧౦. ఇముడు.

గీ. అమర సద్మాకరాంబుజ స్తిమితదృష్టి, రమ్యపు
త్రాననము గ్రోలురాజామదిని, యతిమదము
పట్ట దయ్యెఁ జంద్రావలోక, నంబునఁ
బయోధిఁ బొంగుపూరంబుపగిది
రఘు ౨ ౪౫

౧౧ పడు

ఉ. కొంచెపుమంచు పట్టుగతి గుబ్బల
మేనులఁ జెక్కులం గదంబించుచు ఘర్మ
బిందువులు పిచ్చిల వరాహ ౩ ౯౩.

౧౨ నిరుద్ధమగు, స్తంభితమగు

శా పట్టెన్ గంరబిలంబు చెయ్యి దివియన్
రాదయ్యె వారాణసీ, హట్టస్థానమునందు
వ్యాసునకు కవ్యగ్రేణి భీతిల్లఁగన్

క భుజవాక్యం స్తంభంబునఁ, బ్రజనిలభయుఁ
డగుచు కాశీ ౪ ౧౦౪, ౧౦౭

౧౩ తగు, అర్హమగు

క ప్రట్టిసగోలెఁ బురిశ్రీ, లెట్టవో యున్నఁడును
జా చి దెఱుంగనిమా కీ, పట్టు నించుక వడి
యు, పట్టణము వెదగి చూపిఁబట్టద
యనఘా హరి పూ ౭ ౨౦౩

౧౪ (కాటుక, మసి మొ) పాటు

సీ ఘనపదాయుసపట్టిఁ దమెంజనము పట్టవప
రాళ యుడివదీపార్చి యనఁగ వసు ౪ ౪

౧౫ అక్కజకలుగు

ఉ. నానుపుఁగోకలుం బ్రతిదినంబును లేఁదె
యుంతచక్కనా, మానుపు లేక పోయెనఁకె
పట్టిన సొమ్ములు లేకపోయెనే
౧౦౮ ౬౯.

౧౬. వ్యాపించు.

వ. పొడుపుగట్టుమిట్టలపట్టులం బట్టినబాలాతప
దట్టంబు చుట్టంబు లై చూపట్టె
వరాహ. ౧౧. ౨౯.

వి. ౧ గ్రహణము (క ?) . .

౨. (క్రి. పట్టు) పట్టుదల, కార్యదీక్ష; చలము

ద్వి. అట్టివా రనమంత్రుడు నఖిలకార్యములం,
బట్టిన గిద్దం దీర్చును జాలి కొలంది
సం రా బాల ౧౦ పా ౩ పం

ఉ. మన్మథు మైనపట్టు గలమూంకల ధైర్యము
గ్రుంగినట్టులా, తక్కుమ్మడిం గ్రుంగి .
ల. వి ౧ ౭౪

౩ దళిమగుపూంత, పూంత

ఉ. మాసినచీర గట్టుకొని మాసముతోడ నిరస్త
భూషణయై, వాసినకట్టు గట్టి నిసువాలిక
గుత్తిమిట్టు పెట్టిలో గాసిలి
పార ౧ ౯౯

క. తెలపట్టు పెట్టి కోపవు, టిలు చొచ్చెక
గైక దశా ౭ ౫

సీ. గంతెలతో మ్ముల గడితెంపుగోడలం బట్టును
బట్టును ఒసం బోసంగ ...
అచ్చ బాల ౩౩

౪ వాసస్థానము, ఉనికిపట్టు

క. వివు సంసృతి మృత్యువుప, ట్టనమా నిస్సంగి
వృత్తి యమరగృహము . .
భార శాం ౪ ౨౫

క. కని వానిపట్టుం జేరుచు, దనబోటులచేతిం
జలిసి తెర తీక్షణ వా ౨ ౧౩౨.

గీ. సిగ్గుకం ఒప్పైనకాంచికాపు మునందు
విక్రి ౩ ౧౧౬.

౫ చోటు, స్థానము, స్థలము

సీ. ఆక్కునియుదయంబు న స్తమయము,
వరుసట్టు పోలిమే రైన మహాక్షేత్ర మంతయు
నొక్కండ యనుభవించి
భా క్రో ౨. ౨౦౪, శైవ. ౫ ౭౨.

ఉ. ... కాకు గ్రేది విషానవాహకమిక్క వద
లించెను కేలు రొుక్క పృ, ధ్వీశతుం డున్న
పట్టునకు జేరుక యుల్లమునం దలిర్పంగన్.
శైవ. ౫. ౩౧.

౬. స్థితి, ఉనికి

సీ. హరిచందవాస్పదం బగు చనుగవమీదం
బట్టుం జేకొనుంగాశ భవితధూళి . .
హర ౪ ౨౭.

౭ చుట్టుపట్టు, చుట్టున నున్నస్థలము.

వ. బంగరు గట్టుపట్టుకాలిసెవి నిర్గమించు
సౌవర్ణవాహిని జలావగాహంబునకు వచ్చు
నుచ్చైశ్శ్రవో వనస్తంభే మకిదంబకంబు
దంబు చం రా ౨ ౭౩

౮ అవకాశము

అతినిచెత గంగమదువున విడువంబడి
కాలక్రమంబున నచ్చోటం దిరుగం బట్టు
చాలకున్న .. భార ఆ ౪ ౨౨౨.

౯ వైశాల్యము, వెడల్పు

వ. పట్టు గిలపటి కెంపురా చట్టుసేలల
నెట్టుకొని - మనుచ ౩ ౨౭

౧౦ ధైర్యము.

క. ముట్టంబడి దీర్ఘసూత్రుం, డిట్టి ట్టరుగంగ
నుపాయ మేది రొుకనిచేం, బట్టువడెం దనదు
డెందముపట్టు ఐవలి చకితవిశల భాసెం
గ్రియుం డై భార శాం ౩ ౧౯౭

౧౧ సంగీ., మాట

ఆ. బ్రదుకవచ్చు నొడలం బ్రాణంబు లుండిన,
బ్రదుకుం గలిగెనేని భార్య గలదు, బ్రదికి
తీవు భార్యపట్టు దయ్యె మెయింగు, వగవ
వలదు వైద్య వలదు వలదు ..."
. భాగ. ౧౦. పూ. ౧౩౯౭.

౧౨. విషయము, ఎడల.

క. ... కా, కారూప యంత్రకళాప్తి, కారా
దులపట్లఁ బ్రజకు కవియింప వగుక్ ...
ఆము. ౪. ౭౪

గీ. భావజరాయ ప్రధానం బెట్టిపట్ల నరయ .
కళా. ౫ ౯౩.

చ చట్టుఁదనంబునఁ గడు మా, పట్టున గని
శిరముఁ జార్చి బయలుపడంగా, సెట్టుకొని
తెల్పుటొజ్జల, పట్టి కచుం డోరిమతోడఁ
బను లాపరింపక్ ... యయా ౩. ౧౧౩

౧౩. సందర్భము.

వ ఇప్పట్టునం బట్టువడిన నన్ను విడిచిపెట్టి
ప్రాణంబు రక్షించిన యుపకారకిం బ్రియంబు
సేయుదు ననసేర్తునే సైప. ౭ ౮

౧౪. సమయము, కాలము.

ఆ. ప్రాణహాని వచ్చుపట్టున సర్వార్థ, నాపహారి
వేళయందు నడపు, సత్య మనృతమం ద్రస
త్యంబు నూనృతమని పరిగ్రహింతు రార్య
జనులు భార. కర్ణ ౩ ౪౪

క పుట్టినలగోరిఁ బురిశ్రీ, రెట్టివో రయున్నఁ
డును జాచిరయఁగనిమా క్కీ, పట్టున నించు
కవడి ఋా, పట్టణమున మెలఁగి చూడఁ
బట్టెద యనఘా .
హరి. పూ. ౮. ౭౧౩ కళా. ౧ ౯౫.

౧౫. పరిమితి, కొలఁది.

వ. కన్నగిదేవండు సోమేశ్వరిమహాదేవరకు
గుడిపైరితి దిక్కున విషువుసంక్రాంతినిమి
త్తమునందు రేనుమళ్లుపట్టు భారవోసి దేవ
భోగముగా నిచ్చితిమి ...
౧౧౪౫. చెన్నుపల్లిశాసనము.

౧౬. ప్రాప్తి పొందుట.

ఉ. . . మిము నర్భకులం గొనివచ్చి కాంక్షతో,
నింతలుకారిగాఁ బెనిచె నెన్నఁడు సౌఖ్యము
పట్టు గాన దీగొంతి యశోకదుఃఖములఁ
గుందుచు నుండును భాగ్య మెట్టిదో
భాగ. ౧. ౨౦౯.

౧౭. రీతి, విధము

క. నీపట్టు గలుగువాఁడై, చేపట్టుంగుంచ మైన
చెలువుని నొకనిం, జేపట్టి రతులఁ దేలక,
రయో, పట్టున రాజు నిచ్ఛయించితి వబలా ...
శుక ౧. ౪౪

ఉ ఆతనిఁ జెందసేప్పుసే, భావజదుర్వి
కార మెుకపట్టువ నేఁ డిది నావినోదముల్.
పరమ ౩ ౨౫౪.

(వ్యవ) వాఁ డొకపట్టున లొంగువాఁడు
కాఁడు

౧౮ అవలంబనము, ఊఁత

సీ. తెరువున నర్గళాదిక మేది చేతి కందినఁబట్టు
విడువక పెనఁగి పెనఁగి ప్రభా ౫. ౭౮.

శా పుట్టంధుండవు పెద్దవాఁడవు మహాభోగం
బులా లేవు నీ, పట్టెలం జెడిపోరాయి దుస్సహా
జరాభారంబు పైఁగొప్పె ...
భాగ ౧ ౩౧౧ వరాహ ౧౭ ౩౧

౧౯ కారణము, హేతువు

ఉ బుద్ధులు సెప్పి జగంబు లేలఁగాఁ, బట్టము
కట్టి పెంచినకృపానిధి బ్రహ్మకళాబ్ధిజ్ఞుఁ
జే, పట్టుకు గుబ్బుజాతి సిరపట్టినఁ దొట్టిన
పొట్టకొవ్వునఁ . . భాగ ౬ ౪౮౦

(మూ : ఐశ్వర్యాన్నాభిర్యాందధ గం శా
౬. ౯. ౨౯

సీ ... పుష్కరింబునఁ బుట్టెన నద్ద పుష్క
రంబు బ్రహ్మకు నాదినాఁ బట్టయ్యె
నెట్లొకో భార శాం ౪. ౮౪.

౨౦. కెట్టి కిలిమిని కిరిచరణాద్యవయవములకు
ఇటు నటు కదలకుండ నడుము. (శ.ర.)

౨౧. మందిరము, ఇల్లు

గీ. ధరపు పెంకి యునికి యిక్కు యిల్లు గీము,
మనికి పట్టు బిడారు కొంప యిలు నెలవు,
నట్టు తా వనమందిరనామము లగు .
సాం. ని ష్ఠా. ౫౬.

౨౨. గోమయము, ముగ్గు, మొ. వానితో రచిం
చెడి యాకృతి విశేషము.

ఉదా : సంక్రాంతిపట్టు.

వ ... చండాలుండు సమ్మతించి మణికర్ణికా
ప్రాంగణంబు తీరంబున గోమయంబునం బట్టు
చేసి ... కాశీ ౪ ౨౪౬.

౨౩ బంధుత్వము (శ ర)

౨౪. కథాభాగము, ఘట్టము

(వ్యవ.) ఇది మంచిపట్టు శ్రద్ధతో వినుము.

౨౫. గాఢ్ఢీవము, పూర్వము అవులుండుచోటు

సీ ... ఆశితము పట్టు పెంట నాఁ దనరు
చుండు . ఆం భా ౨. ౨౬౧

(ఇట ఆశితంగవీనము అని యుండవలెను)

విశే. (సం. పాత్రమ్). అర్హము, తగినది

చ. అలిగి మగండు వచ్చిన కులాంగనయున్ శశి
గ్రుంకి నట్టిశ, ద్విరియును బోల్పఁ బట్టగుచు
వారిజబాంధవుఁడు తేనిదీవతం, బోరసి కృపైక
భాజనతఁ బొందిన యప్పురి
భార. మౌస. ౯౭

శా. పోరఁ దగి మర్దింపం దలంచేని తం,
కింపం బట్టోకో వారు బ్రాహ్మణులె యేకీ
దైన్య సైరింపఁగన్ ...
భార. ఉద్యో ౩ ౧౦౩.

ఆ. భూమిమీఁద నిట్లు భోరగిలంబడి, మద్ర
నాథుఁ డొప్పె మానవేంద్ర, తేమయుఁ బము
సందు లీలమై బ్రాతిన, ప్రాణనాథుఁ బోల్పఁ
బట్టు గాఁగ . భార. శల్య. ౧. ౨౭౬.

౨. దృఢము, గట్టిది.

వ. ... వ ట్టగుతుట్టు తాళ్వట్టులం భోట్టలు
చట్టలు బిట్టు తగిల్చి యిట్టట్టు సేయుచు ..
అచ్చ రా యు. ౩౬౪.

౩. నిజము, యథార్థము

క. దిట్టతనంబుగ నీ విపు, డిట్టట్టు వచింపకుండ
నెద నెన్నికలం, బట్టుగఁ జెప్పితె యెలు
కత, పట్టావలువ లిత్తు నెలమి పలుకము
సరివిన్ ... కేం మా. ౫. ౭.

క. అట్టి మహేశ్వరుఁ డీవటికి, నెట్టిన రాఁ
గలఁడు చెలుప నీయజ్ఞము నీ, పుట్టిన
దేహముతోడను, పట్టుగ శివుఁ జేరరాదు
పరమార్థి మిలన్ . వీర ౧ ౧౫౪.

౪. అధికము, అతిశయించినది.

ఉ. నిట్టూర్పులు దట్టు చరుయ్యను, గట్టులదోర
కలికి కలికి కెన్నులయందున్, కట్టించె ధవళ
కాంతులు, పట్టుగఁ గనువొప్ప లలసభావము
నొందన్ జాహ్నవి. ౧. ౯౧.

చ పట్టుగ నిక్కుచున్ మదముఁబట్టి మహాత్ములఁ
దూలనాడినం, బట్టిన కార్యముల్ చెడును
ప్రాణము పోవు ... భా. శ. ౬౨.

సీ ఒక్కింతు పట్టుగా నూకొనఁ దబ్బిబ్బుపాటు
గొల్లసివాలు పాడుకొనుచు ...
కువల ౨. ౧౧౪.

(వచ్చిన త్రోవపట్టు = (పని జరుగనపుడు)
పోవు ; పాతిపోవు.)

చ. యత్న సుహ్యాతుల్, విరియఁగ ఖడ్గపాళ
ములు ద్రోవిన వచ్చినత్రోవ వట్టిరి ...
ఉ. హరి. ౧. ౪౦.

(పట్టునఁబడు = అలగు, నిలుచు.)

సీ. పర్వ నిట్టూర్పులు పట్టునఁబడ వొండెఁ బొం
దిమ్ముగాఁ జాని పోవదోండె ...
- - - శు.-శం. ౫. ౫౭౦.

(పట్టునఁ ఒబుండు = నిలుపు, ఆఁపు.)

గీ. ఆదిరి కోర్కులు చిక్కులుపడి వెతపడు,
పడిన యుల్లంబు పట్టునఁ బట్టపఁ దనకు,
వశముగా కున్న కొంతయు వంతఁ బొందు
భారత విరా ౨ ౧౯౨

(జలముపట్టు = జలాశయము, నీటిపట్టు, బావి)

కి. ఈజలముపట్టె చూడ మ, హోజగములు తప్ప
ప్రవ్వులుట యుండుఁ బ్రజల్, పూజింప
వానికల్లస్, గా ఁటు రోయఁతప్ప యట్టి
పావులు గలవే కేయూ ౩ ౨౫౫

(మందపట్టు = గోష్ఠము, గోవు లుండు చోటు)

గి ఎంచి కురి ధేను వుదయించు మందపట్టు,
అచి సౌభాగ్యరాశి యీయుంబు రా
చిత్రా ౫ ౫

విడిపట్టు = విడిచోటు

సీ భామరావాసములు విడిపట్టు లౌనఁగ
రుక్మి ౩ ౧౪౫

వీడు ట్టు = విడియుచోటు

వ ఆగ వీడుపట్టుగాఁ దగిరొదుఎట్టు
భాగ ఉద్యో ౩ ౧౫౫

(వేఁట —) నాస్థానము, వేఁటాడు
చోటు)

చ తలఁచు ట్టె మనోభవు వేఁటపట్టు
మూర్పలసహావాస మన్విరహానంతతకాము
వొందఁ గార్వతిక కు సం ౫ ౫౦౪

(పట్టియిచ్చు = ఇచ్చి యొప్పగించు, సరిమ
సేయ)

ఆ ఇ వ్వాం ముసఁ జెప్పినయశరీర, లుకు
జం నీ భయము విగులఁ, గలిగాకేం దీని
గన్నబిడ్డలకెల బుట్టినపుడ నీకఁ బట్టి
యిస్తు . వి పు ౪ ౧౩

సీ వెలుకఁ గాటుకకంటి పొలఁతుల్ బెద
లౌటఁ బట్టియుండెదు రేమఁ బట్టియీయ
విజ. వి. ౧ ౪౮.

(పట్టిమాచు = గ్రహించు, విచుర్పించు)

సీ బలితంపుగుబ్బలఁ బట్టిమాపకెగాని నను
వాఁడిగోరున నొక్కరాదు
దశా ౨ ౩౦౧

వ చేతికోలందిఁ గాఁగిటను కేర్చిఁ గన్నియ
చిన్నిపాన్నిమే, లల్మ్రుతల చన్నుగోయిపరి
ముచ్చట గావలెఁ బట్టిచూచిరా

(పెద్దనాగ వు = సుచన్ర)

(పట్టుపెట్టు = స్థైర్యము కలిగించు)

ఆ అనుమ సంచలించు నడియాఁ ఁ,
గా ఁ దలఁచి ధృతికిఁ బట్టు పెట
భాగ — ౯ ౯౯౯

(పట్టుగదలు = కటుత్వము)

సీ పసి బి నెత్తఁ బాల్ప — నా నా
భ్యాస నైపుణిశక్తి పట్టుగదలె
పా ౧ ౬౨

(పట్టువాయు = అవలంబము పోవు

మ కొడుకుం గూఁతురుఁ బట్టువాసిఁ బరిఖ్య
భ్యగ్నసోప్నత్తిరై ౧౦ ౧౫౪

(వ్యవహారమునందలి ప్రయోగ విశేషములు)

పెద్ద పట్టినదీడు వానికి దయ్యము పట్టినది
కిరుపాగము నోరు పట్టినది ఆ మరుగులు నా
చేతికి పట్టవు ఆ సీసాకు ఈ బిరడ పట్టదు
చిన్నపాత్రము చాల నీళ్లు పట్టవు కాళ్లు
నొప్పులచేత వాఁడు పట్టిపట్టి నడచు
చున్నాఁడు పిట్ట కూఁత పట్టినది ఆ దూద
ఇంకను కూఁత పట్టలేదు వాట్లు కాటుకి
పెట్టెదను పట్టును జొన్న వెన్ను వేసినది
కాని ఇంకను గింజ పట్టలేదు పట్టుపట్టి
వ్రాసినచో వ్రాఁత కుదురును. ఇంత చిన్న
ఎనికి అంతసేపు ఎట్టుగా ? ఈ యర్థము
ఆ శ్లోకమునకు సరిగాఁ బట్టలేదు. సూర్య
గ్రహణము రేపు పట్టును వాఁడు ఈ పెండ్లి

విషయములలో గట్టిపట్టు పట్టినాఁడు అంత మాట ఆ పిల్లవానికోటఁ బట్టదు వాని కాళ్లు రసపట్లు పట్టినది చీట్లాటలో నాకు ఎనిమిదిపట్లు వచ్చినవి నాకర్లు పనిలోనికి రానిదినములలో వారి జీతము పట్టిచేయు దురు వాఁకు [illegible] పట్టినాఁడు పాము వాని [illegible] పట్టినది ధాన్యము సంచులలోఁ బట్టినారు వాని [illegible] [illegible] అన్నము పెట్టెదము ఒడి పట్టుము పురుగు పోయుదుము గిన్నె పట్టుము మాత్ర వేసి దరు నోరు [illegible] పిల్లవానికి నీళ్లు పట్టి చున్నది [illegible] పట్టినని పదిమంది పరుగెత్తి నారు (ఇట్టి వాక్యములు తఱచు ఆమ్రేడిత రూపములలో నుండును)

వాఁడు [illegible] యముడుగులైనను నడువ లేఁడు ([illegible] లందే [illegible])

మంచము గిరాకీ [illegible] పట్టము వాని [illegible] నల్లమం దింకను పట్టియ్యలేదు [illegible] చేత మందు పట్టియ్యలేదు [illegible] వాని వ్యాజ్యము [illegible]లేదు

ఆ మందు రోగమును పట్టలేదు (గ్రా)

[illegible] వానికి పట్టినదల్ల [illegible] నుట్టిన దెల్ల ముత్యమును అన్నవన్నది

(తాఁ బట్టినకు దేటికి మూడే కాళ్ళు అన్నట్లు)

జ॰ పట్టుకాలము, [illegible]ట్టించు, [illegible], పట్టింపు, పట్టిచ్చు, [illegible], పట్టుఁ గొమ్మ, పట్టుఁగొమ్మ, పట్టుకట్టు, [illegible] కాలము, పట్టుకోము, [illegible], పట్టుదల, పట్టు [illegible], పట్టుపడు, పట్టుపట్టుచు, పట్టుబడి, పట్టుసొరుకు

పట్టు². వి (సం॰ పట్టః) ౧ ఒకజాతిపురుగుల వలనఁ గలుగుదారము ౨ ఒకజాతి పురుగు వలనఁ గలుగు నొకరకపు సుంచిదారముతో జేసినబట్ట చూ పట్టుచీర

సీ అచ్చ [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible]

అము ౯ ౧౯

ఎ అంచులబడి [illegible] [illegible] పట్టు సురభూమి జార్చితం బిచ్చె

వసు ౫ ౯ర ద్వా ౧ ౩౯

(విశే) ఒకజాతిపురుగువలనఁ గలుగు [illegible] [illegible]

వ [illegible] [illegible]

చ

[illegible] [illegible]

అము ౧ ౧

(పట్టుచ [illegible] = [illegible] ఆస్తరణ విశే షము)

[illegible] పట్టుచాఁపలు [illegible] [illegible] ప్రబంధ ౯౦౫

[illegible] పద్దులకుఁ [illegible] [illegible] పట్టుచాఁపలు

హం ౫ ౩౯౦

(పట్టుచీర = పట్టుతో జేసినచీర, పట్టాంశుకము)

సీ ॰ చనుఁ బట్టచీర [illegible], బట్టాంశుకము

అం ఖా ౨ ౧౫౨

సీ. నీ పుట్టుగోఁచియు నీ కాలికప్పవ ల్వారి
    కాంతకుఁ బట్టుచీర కాదె ...
        హైజ. 3. ౧౦3. ఉ. రా 3. ౧౦౬.

పట్టుచట్టు = పట్టుపంచెల మడుపులు.)

వ. ... మాలాకాదినానాంతర్ద్వీపపకు లంపిన
    పట్టంపుపేనుంగులు పట్టుచట్టలు
        దశా. ౧ ౧౪.

సీ. పట్టుచట్టు లకోక పరిమళ పేటిక లకలంకరత్న
    పల్యంకికాంబు ... ఉ రా. ౧ ౨౬.

(పట్టుజబ్బులు = పట్టుతోఁ జేసిన వస్త్రవిశే
    షము)

సీ. సెల్లలు వీరంచువలిపాలు బరులును పట్టు
    జబ్బులు మంచిపగళ్లాలు ..
        ధనాభి. 3. 3౮

(పట్టుఁగానము = పట్టుతోఁ జేసిన జీను.)

సీ. పచ్చనిపైరాణి పట్టుజాగంబును డం బైన
    పసిఁడిపల్లంబు దనరి . . ఇందు. ౨ ౫౪.

(పట్టుదిండు = పట్టుతో జేసినదట్టి)

సీ. మొలఁబట్టుదిండుపైఁ జెలు వొందుగంటల
    బంగారు మొల[త్రా]డు రంగు లీన ...
        నీలా. ౧. ౭౫.

(పట్టునూలు = ఒకజాతి పురుగులవలన గలిగెడు
    ఒక దినుసు మేలైననూలు.)

వ. ... పట్టునూలి యల్లికచే[త్రా]ళ్ల గమకంబు
    లును ... ప్రబంధ. ౭౮.

(పట్టుపంచె = పట్టుతోఁ జేసిన వస్త్రము, పట్టు
    బట్ట, కౌశేయము.)

గీ. బసిమి గనుపట్టు నునుఁబట్టుపంచెదాని .
        ఉ. రా ౫. ౯౫.

(పట్టుపుట్టము = పట్టుతో జేసిన వస్త్రము.)

సీ. పైఁజాలపల్లిజా జలధి యిచ్చిన పచ్చపట్టు
    పుట్టము గట్టెఁ బడఁతి రొంకె తె ...
        దశా. ౨. ౨౫౨.

(పట్టుబంతి = పట్టుతోఁ గట్టిన చెండు.)

సీ. లలితాంగనల కేళ్కలఁ బట్టుపచ్చకేల్
    పట్టుబంతులగుట్టు పైట నుంచి ...
        ఉ. రా. ౬. ౧౪.

(పటూ్నలు = పట్టునూలు.)

ద్వి. వాటంబుగా బంతిపత సిగపైచి, పాటింపఁ
    దగు జాతిపటూ్నలు గట్టి ...
        ద్వి ౪ సా ౧ ౯ పా ౧౮ పం

ప. పట్టుకలి, కట్టుపాత, పట్టుజీనువు, పట్టు
    పటంగము, పట్టుపురుగు.

పట్టుఁగొమ్మ = పట్టుఁగొమ్మ వి (పట్టు +
    కొమ్మ) ఊఁతకోల, ఆధారము, ఆశ్రయము,
    ఉనికిపట్టు, వాసస్థానము.

సీ కరుణారసంబు తెక్కలికాఁడు మదిచొక్క
    పాతకంబుల పాలిపట్టుఁగొమ్మ
        రాజ చ. ౨ ౨౧

ద్వి. నామేలిచెలికాఁడు నాపట్టుఁగొమ్మ, నా
    మెచ్చువలరాజా నకన్నులరాజా
        ద్వి. మారిశ్చ. పూ. ౨౫3౫. పం.

సీ. వీఁణఁ బలికించు నెలనాగ పదునాల్గువిద్యల
    పట్టుఁగొమ్మ ... భీమ. ౧. ౪.

ఉ. లౌకిక వైదికాచరణలాలసు లై హరిభక్తి
    నుత్తమ, శ్లోకులం బ్రీరనం దగిరి సూనృత
    లక్ష్మికిఁ బట్టుఁగొమ్మలై ..
        పాండు ౪. ౨౬౫. విప్ర. ౧. ౨౪.

పట్టుఁగొమ్ము = పట్టుఁగొమ్మ. వి. (పట్టు[1]+
    కొమ్ము.)

చ. భుజభుజ విక్రమోన్నతుఁడు కౌరవకోటికిఁ
    బట్టుఁగొమ్ము మ, మ్మనిమొనఁ దూలఁద్రుచ్చిన
    మహాత్ముఁడు కర్ణుఁడు ...
        . భార. శాం. ౧. ౭.

మ. దంతురితం గంధవ . . జయలక్ష్మి లీలకుం
బట్టుగా, శృంగార విజృంభితా స్పదంబు.
రామా. ౧. ౯౭.

క. తిమ్మ ధరాధీశుల పట్టుం, గొమ్మ వివేకాది
సకల గుణరత్ననిధా, నమ్ముం ద్రిపురారి
యనుగరుం, దమ్ముల బుధజనము సంతతమ్ము
నుతించున్ ...
హర. పీఠి. ౭౩ (వ్రాఁత ప్రతిపా)

పట్టుకత్తి. వి (పట్టు[1] + కత్తి) విన్యాసార్థమై చేతిలో
నుంచుకొనెడి కత్తి; అనుకత్తి, ఈఁతకోల

సీ. హై నల్లకమ్ముల పచ్చడమ్మును దోలుపావలుం
చేతిలోఁ బట్టుకత్తి శుక. ౨. ౪౧౭.

పట్టుకాఁడు = పటుకాఁడు. (√పట్టు1.)

సీ. కమల కర్ణికరాయి కదునొప్పు కేతకీప్రసవ
దళంబులు పట్టుగాఁడ్లు ... ప్రబంధ ౪౪

చ. గరళపురుద్ద లోపల మదగాఢ మహోరగ
కోట్లు నమ్మెటక్, హరునయనాగ్ని కొల్మి
యుగాధిపు కోరలు పట్టుకాఁడ్లు ...
అప్ప. ౩. ౩౬. ఆము. ౪ ౧౭౩.

పట్టుకొను = పట్టు స క్రి (√పట్టు1) ౧.
గ్రహించు, చేకొను, కైకొను

మ. ఎనయం గల్గిన భూర్జభృంగిరిటుఁ గానీ
తండుఁ గానీ నికరం, భుని గానీ కయిదండ
పట్టుకొని ... భీమేశుఁడు ... అరుగున్ . .
భీమ. ౧. ౧౧౧.

క కాంచనపత్త్రం బుగా, యంచం గనుఁగొని
నృపాలుఁ డనురాగమున, వంచించి పట్టు
కొనియెడ, నంచుఁ దలఁచె దైవఘటన కను
మానముగాన్ ... నైష. ౧. ౯౯.

ఉ. కన్నుఁ దివియుఁబూను కన్నుప్పుతి ప్రతి, కన్ను
మన్ను గాఁగ ఖండపరశు, కాముగంబుఁ
తెత్తి నంటంగఁ బట్టుక, నిలువు నిలువు
నుమెడు మెలఁగుతోడ ..., కాశీ. ౩. ౧౧౯.

౨. బంధించు, బలాత్కారముగ వశపఱచుకొను.

వ. ... కర్ణకుండు నగ్న కేశధరుం డై యుక్కుం
దలంబులు గొని పాటిన నుదంతుండును
కానిపించుందన పాటి పట్టుకొనుడు ..
భార. ఆది. ౧ ౧౦౧.

వ. ... కట్టాయితం బై యుందఱు గా జగదేక
వేల్పు కేలిం బట్టుకొనువా రై చుట్టుముట్టిన.
హర. ౫. ౫౩

౩ అనుసరించు, వెంబడించు

వ. ... సుకుమారుండు చెరువుకొమ్ము దాఁపలం
బట్టుకొని విపినఖండంబునడుముగాఁ బశ్చి
మంబునకు దక్షిణంబుగా నొరసికొని పోయి.
శివరా. ౩. ౧౦౭.

వ. ... దక్షిణముఖు మై రెండు పెద్దకొమ్మల
నడుమంగాను రెం డూళ్లనడుము వాంగు
పట్టుకొని చింతలతూఁటుపురంగా దేవరపల్లి
ఊరిముందటి బయలికి వెళ్లి ...
ద. శా ౪. ౧౩౪౫.

వ ... నట్టనడి తెరువుం బట్టుకొని ...
ఉ. రా. ౩. ౨౭.

౪ రమించు.

వ అంబురుహాననాతి యాఁడుపట్టిం బట్టుకొనిన
పట్టున ... హర. ౫. ౩౯.

౫. అపహరించు, కొనిపోవు.

క ఎవ్వండు పట్టుకొనిరొ యని, యవ్వేలఁదుక
రొంటట నున్న యదిరొ యెఱుఁగరే, యెవ్వని
దండింతును నతి, యెవ్విధమునఁ దెత్తుఁ జెప్పు
మీరీ చరిత్ర ... మార్కం. ౫. ౧౩౬.

(అ. క్రి. ౧. కలుగు, పుట్టు.)

వ. ... నీవందను వలనిం జనిన హృదయంబు
లతోఁ దదీయ కార్య చింతాభరంబు పట్టు
కొనఁ దదను బంధ సంభోగంబులు సేయు
చుండి రక్కడ ... భార. శల్య. ౨. ౪౬.

ఉ. ... వైదికకర్మచారి జనకళ్ళల నీవుదిఁ బట్టుకొన్నయది, స్వాదము హీనమానవు మనంబునఁ బుట్టిన తెత్తికో కి న, స్వార్థములఁ దీర్పు టొప్పుడు. భార. శాం. ౧. ౧౦౧.

చ. పలికిన నుల్కపాటు మదిఁ బట్టుకొనంగ తొలంగుదిక్కు చూ, డ్కు... పదరించి దశకు. ౨. ౪౩, నిర్వ. ౧౦. ౧౧౫

౨. (వాయుకోగము, మొ. వానిచేత) బిగిసికొను.

ఉదా: కొంద పట్టుకొన్నది. (శ. ర.)

విశేష ప్రయోగములు

(i) ఎవ్వరును నాపరుగు పట్టుకొన లేరు.

(ii) నేను తెలియక యన్నమాటకు వారు తప్పు పట్టుకొనకుఁడు.

పట్టుకొల్పు. స. క్రి (√పట్టుకొను). ౧. కలిగించుకొను, పుట్టించుకొను.

ఉ. దీని నికెంతు మాన్పఁగా, నేరఁ దకారణంబు మది నివ్వగ లేటికిఁ బట్టుకొల్పఁగన్ భార. ఉద్యో. ౨. ౨౪౦.

౨. నిలుపు, నిలుచునట్లుచేయు.

సీ. భామిని పవాజ విభ్రమ మెంతఁ గెలించుఁ బడఁతి చెయ్యాలు మదిఁ బట్టుకొలుపు ... భార. విరా. ౨. ౨౯౨.

౩. కుదురుపఱుచు.

మ. వరవాహుం డిటు లెట్టకేలకు విలీనం బైన చిత్తంబు సుస్థిర భావంబునఁ బట్టుకొల్పి కొని ... నిర్వ. ౧౧. ౭౦.

గీ. వలల నప్రాప్తములయొద తాంత దొడలి, ప్రాప్తములయొద సమత బైఁ బట్టుకొల్పి, ... నదిఁ గానంబుతని, ... సంతుష్టుఁ డనఁబడు నతఁడు. భా. శా. ౧. ౧౬౩.

౪. స్థిరపఱచు, నిరర్థకపూర్వకముగఁ బాటించు.

గీ. అట్టిజగకెట్టి గాఢపుపట్టి గట్టి, దిట్టతన మిట్టి దనుమాటఁ బట్టుకొలుపు, ... చెట్టు. సమీర. ౩. ౨౭౬.

౫. అంటనిచ్చు, పోఁకనిచ్చు.

మత్తకోకిల. . . పితృపుత్ర బంధులపాళి ప్రాగ్భావిశం బని కొవిదుల్ మదిఁ బట్టుకొల్పరు కోకనుల్ ... ప్రబోధ ౫. ౩౯.

పట్టుజీనువు. వి. (పట్టు[2] + జీనువు) పట్టు విశేషము.

(పిగిలిపిట్ట - అనికొందఱు. అని శ ర.)

చ. పగడపుఁ జట్టలన్ మనికిపట్టుగఁ గట్టినపట్టు జీనువుల్ ... వసు. ౧. ౧౧౪.

సీ. పట్టుజీనువు కొంగ పావేరు పిచ్చుక పోలుక పిక్కిలి మాలముచ్చు ... హంస. ౩. ౧౨.

పట్టుదల. వి (√పట్టు[1]) వదలనిపట్టు, అభినివేశము. (శ ర)

పట్టుపటంగముచీర. వి. (√పట్టు[4]) వస్త్ర విశేషము.

చ. ... పస పిరుదూఁగఁగా మిరవ పట్టుపటంగముచీర గట్టి ... పాంచాలీ. ౧. ౩౭

పట్టుపటాంగము. వి. (√పట్టు[1]) పట్టుదల.

(వ్యవ.) వానికిని మాకును పట్టుపటాంగము వచ్చినది.

పట్టుప(వ)డు. అ. క్రి. (పట్టు[1] + పడు). ౧. గృహీతమగు, చిక్కు, లొంగు.

ఆ. చిక్కువడిరి దొరకెఁ జేపడె వగవడెఁ, దవిలెఁ బట్టువడియెఁ దగులువడియె, నెప్పి నన గృహీత మయ్యె ననందగు ... ఆం. భా. ౩. ౧౧౫.

క. మీ రెవ్వరియ్యు ద్రుపదమహారాజుకౌ యిట్లు కృపణు లయి పట్టువడక, మీరి వలసొసె యవాహా ... భార. ఆది. ౭. ౨౯

ఆ. పట్టువడ్డ ముచ్చుపగిదిఁ బాంచాల భూనాయ కుండు దనకు నానచేటు, రాక కుమ్మలించి. భార ఉద్యో. ౪. ౩౨౧

౨. లభించు.

ఉ ఎట్టుగఁ బాటుపడ్డ నొకయించుక ప్రాప్తము లేక వస్తువుల్, పట్టుపడంగ నేరవు ... భా. ౯ ౧౯

శా. ఆవిధము శుక్లగతి గను, భావమునకుఁగాని పట్టువడదు విషము కు, క్లావేశము సంశ ల్పజ, మావాసము శుక్లమునకు వశిలాంగ కముల్ ... భార శాం. ౪. ౩౦౪

ఆ తలఁపులోన మున్ను దలఁచిన రూపంబు, పట్టువడుట జన్మఫలము గాదె ... ఉ. హరి ౪. ౧౩౭.

3. కలుగు, పుట్టు

గీ. అట్టి నీవారి మణులదిగంతరములఁ, బర్వె నీ రంధ్ర పై కవిపొలకావ, శోధయావత యవనికారుచిర ధవళ, పటుపటుత్వంబు దనయందుఁ బట్టుపడఁగఁ ... కవిరా. ౪. ౧౪౨.

గీ ... ఇట్టుఁగట్టివాఁడ లెట్టుగాఁ బట్టు వడిరొ ... నీలా. 3. ౨౯

౪ విదితమగు, తెలియవచ్చు

సీ. నాతి నిట్టి దని యింతి నీకమ్మనం బెన్ని భంగుల నరసినఁ బట్టువడదు ... భార. విరా. ౨. ౪౬.

పట్టువ(వ)ఱుచే. స క్రి. (√పట్టుపడు) - పట్టుపడఁజేయు. ౧. (అనునయాదులచే) లొంగ దీయు, వశపఱుచుకొను.

౪ పట్టపుచేవింగాఁ జే, పట్టుడు నినుఁ దనయు రాజ్యభారవహులంగాఁ, బట్టము గట్టుడు నని వనిఁ పట్టుపఱుచుకాఁటిసత్యపథ మెడల కుమీ ... శృ. శకుం. 3. ౧౩౭.

గీ చెలువ దనచెలిమికత్తెలఁ బిలిచి నాకుఁ, గూర్చుగున్న శివ రెవ రీకొమ్మలందు, వారు నేకొని రక్షింపవలయు మీరి, బ్రాఁతిగా నని యందఱఁ బట్టుపఱిచి ... కు. సం. ౭. ౭౨౪.

వ .. అని యాశిశుపాలుం బట్టువఱచుచున్న ధర్మరాజునకు భీష్ముం డిట్లనియె ... భార సభా. ౨. ౨౧.

(మూ : తతో యుధిష్ఠిరో రాజా శిశుపాల ముపా ద్రవత్, ఉవాచ చైనం మధురం సాంత్వ పూర్వ మిదం వచః ... సం భార. సభా. ౪౧. ౧.)

౨ తక్కువచేయు, న్యూనముచేయు.

సీ. ... గజంబు గండునఁ జాఁగిన తొండంబు లయనమవర్తి దండములీలఁ బట్టువఱుప ... భార ద్రో. ౧. ౩౧౪.

పట్టుపురుగు. వి. (√పట్టు²) ౧. పట్టువంటి వర్ణముగల ఒకదినుసు పురుగు, ఇంద్రగోపము.

(శ. ర.) ౨. పట్టునూలును కలిగించు పురుగు.

(వ్యవ.) పట్టుపురుగు కోశమునుండి వచ్చిన పట్టు బాగుచేసి పట్టుబట్టలు నేయుదురు.

పట్టుబడి. వి (√. పట్టు¹) ౧. ఏదే నొకదాని క్రింద వ్యయమైన ధనము. శ. ర.) (పెట్టు బడి. అని బాడుక). ౨. పట్టులు.

(వ్యవ.) ఆకళ్లములో మాయకోలు బస్తాల ధాన్యము పట్టుబడి అయినది. 3. మహిమ.

గీ. తపము చేసెద నని మదిఁ దలఁచినపుడె, వెంగటను వచ్చి నిలిచె శ్రీరంగధాముఁడట్టి

సేరెడుకో సేకిపట్టుబడికి,నింద్రహ సంతోషమే
పని రొంచవచ్చు శ్రీరంగ ౫. ౧౧౪

పట్టుసారువ. (వి పట్టు[1]) మోటద్రొక్కువాఁడు
పట్టుకొనుటకు గుంజలోఁజేర్చికట్టిన పంగల
కొయ్య శ. ర.)

పట్టు(టు)సాలె(లియ) వి. (సం. పట్టశాలకం
ప్రా. పట్టసాలయా) తంతువాయభేదము,పట్టుతో
వస్త్రములు నేయు నొక జాతివాఁడు

సీ. తంతువాయాభిధదనరు ... తద్భేదముల్ ...
సాలెవాఁ డవఁ బట్టుసాలెవాఁ డనఁగను...
ఆం భా ౨. ౭౩.

వ. ... కేడుకం జూడవచ్చిన యవ్వేటి మేటి
సాలె యగసాలె పటుసాలె వాని వైజాతి
సాఁకు లేకులకొమరులు ...
ఆము ౪ ౩౫.

పట్టెడ. వి. ౧. మంచము లోనగువాని కల్లెడు
నవారు.

వ. పట్టియల నలవరించి యల్లిన పట్టుపట్టెడ
యును బట్టెడపయిం బఱచిన హంసతూలికా
తల్పంబును . అని. ౨. ౭౧.

(వ్యవ.) ఆ మంచముపట్టెడ మాసిపోయినది.

౨ ఎద్దు కక్కు గుఱ్ఱము మున్నగువానిని గట్టుట
కుపయోగముగా నూలితో చేసినపట్టె

ఉ. రాజామది కొక్కుడునట్లుగ దీని మిత్తికం,
బుత్త మటంచుఁ బట్టెడలు బోరన డుయ్య
ధయంకరార్భటికి ... మనుచ. ౪. ౪౦.

సీ. అన నియ్యకొని పిద్దుఁ దరు దైనపులితోలు
పల్లంబులోడ నిబ్బరపుబిగిని, బొట్టుపట్టెడ
గాఁగఁ గట్టిన పెనుబాఁప దట్టంబులోడ
జాదవుబసిండి, యంకవన్నెలతోడ సంకు
సేరులతోడ ... శశా. ౩. ౭౭.

౩. పట్టెవరె కోసినతోలు.

ఉ. బిగువట్టెళ్లమరించి కేటకు ఘటుల్ వేర్వేఱ
నంకించి మా, ద్దుగఁ బిల్లాస్ మరియున్
బయల్ పసిగొనున్ ... రామా. ౨. ౨౧

౪. పట్టెవరె చాఁగఁ గొట్టిన తగడు. (శ ర)

౫. పట్టెవరె నుండుస్త్రీల కంఠభూషణ విశే
షము.

ద్వి బంగారుపట్టెడ బన్నసరములు, రంగుపచ్చల
యుంగరంబులు మెఱయ ...
ద్వి శి పా ౧ ౧౩ పా ౧౭ పం

౬ బంగారము పాఁగోట్టు ఇనుపదిమ్మ,
దాఁగలి

గీ సమయ జాడింధ మాగ్రణి పాఁధ్యరాగ
విమలశిఖ మింటికాశ మటమునఁ గాఁచి,
నిశియలంకారమున కత్తుకొలపసిండి, వ్రాద
దొలుగటుపట్టెడమీఁద నిడిరి ...
౨. ౧ ౪ ౪౨

చ. ... శ్రావణంబు మెలత్రొక్కును బట్టెడ
నీరుకాఱు హంస ౨ ౧౮౧.

౭. వృక్షవిశేషము (శ ర)

పట్టెడకావులు. వి బ (√పట్టెడ) వస్త్రవిశే
షము.

వ .. అట్టి చందంబున నాచందనగంధులును
చందనకావులును బట్టెడకావులును జెంగా
వులును .. ద్వా ౩ ౨౦౭.

పట్టెడమ్రాను. వి (√పట్టెడ) సానదిండు ప్రక్క
కొయ్యల క్రిందిచట్టము. (శ. ర)

పట్టెతిరుమ(ర్మ)ణి. వి (√పట్టె) పట్టెవర్ధనము,
తిరునామము.

సీ. కెదఁద మెన్నుదుటిపై కెదురాకు కెంపుతో
దిద్దితీర్చిన పట్టె తిరుమణియును . . ,
వైజ ౩. ౧౩౭.

ఆ. పట్టుచీర గట్టి పట్టెతిర్మణి నిడి, సృష్టి వైష్ణ
వంబు శిఖలుమించె, చిన్న కన్ని చేసి
చేత వైష్ణవ మిట్లు, విశ్వ ...
వేమన. ౨. ౪౪౫.

పట్టెతిరుమన్ను. వి. (√. పట్టె) పట్టెవలెఁ
దీర్చిన ద్రవద్రవ్యపురేఖ. (పట్టెనామము.)

గీ. ఘలుదవనమాలికంటెయు మలినతనువుఁ, బట్టె
తిరుమన్ను వెదరుఁగం బుట్టుచూపుఁ, బను
పుఁబోడి తోలువల్లంబు కొనక మెసఁగ, వచ్చ
నేవింప నురియాశు వైష్ణవుండు ...
ఆము ౬. ౬.

పట్టెదాసరి. వి. (పట్టె+దాసరి.) వైష్ణవమతిస్థుఁ
డగు శూద్రుఁడు.

సీ. బలిజలవిత్తంబు పట్టెదాసరిపాలు గొల్ల
విత్తము పిచ్చుగుంటెపాలు
రామలిం ౨౩.

పట్టెనామము. (వి. పట్టె) పట్టెవర్ధనము

క. అమ్మగువ గనుంగొనిరొక, యుమ్మరిమాగిఁ
బట్టెనామములు పై నెల్లక గ్రమ్మికొన
వైజ. ౨. ౫౬. శుక. ౨ ౫౪౮

పట్టెమంచేము. వి. (√. పట్టె) మృదులఖట్వ
(సాధారణముగా నవారుతో చేయుదురు.)

సీ. పట్టెమంచంబునఁ బరఁగు మృదుల, ఖట్వ
రాజము ... అం. భా. ౨. ౧౬౪

ద్వి. పట్టెమంచంబును పరుపును నెనుకఁ బెట్టించి.
పండితా. పురా. ౧౦౯. పా.

ఉ. ... కేలుం, గటఁ బడిగంబుఁ గంచుదివె
గంబును గల్గిన పట్టెమంచము ...
శుక. ౪. ౨౨.

పట్టెయూర్పు. వి. (√. పట్టె.) చిత్రవర్ణవస్త్ర
విశేషము.

గీ. పచ్చడి బవంతి కరయుంచు పట్టెయూర్పు,
మాదకేంబులు దట్టు బొమ్మంచు లుదుత,
చాలు కేసుఁగడును లన మిాలు నిట్లు, చిత్ర
వస్త్రవిశేషముల్బెత్స్వ్యయూప ...
అం. భా. ౨. ౧౫౪

పట్టెవర్ధనము = పట్టెనామము. వి. వి
(√. పట్టె.)

సీ. అలుక యూర్ధ్వపుండ్రాంత్రగుచ్ఛంబులు వలెల
నెత్తురు పట్టె వర్ధనంబు
కై. భా. ౫. ౧౭౯.

గీ. శ్రేలువీక దూల దర్భపవిత్రి మెంపుఁ, బట్టె
వర్ధనమును శ్రేల్మి బొట్టు దనర, నల్లనల్లన బలి
యున్న యాగశాలఁ, జేరఁ జనుదెంచెఁ గప
టవుఁ జిన్నివడుగు ... పద్మ. ౪ ౧౬౪

వ. ... నిట్టనిగలు మిట్టిపద లలాటపట్టికలం
బెట్టినపట్టె వర్ధనంబులు ... శుక. ౨. ౧౦.

పట్టోపాధ్యాయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పట్టా
లను వ్రాయ నియమింపఁబడిన యధికారి.

పట్టోలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొంతపన్ను కట్టి
రాజు ఇచ్చిన భూమిపట్టా, భూమికరగ్రహణ
వ్యవస్థాపక మగు పత్త్రము.

పట్నము. వి. (సం. పత్తనం, ప్రా. పట్టణం. క.
పట్నళ. త. పట్టినం) నగరము, పట్టనము.

ఉ. డెబ్బదిరెండు పాళెములు కిడిఁ దలిర్చ
సమస్త దుర్గముల్, బొబ్బిలికల్మిఁ బట్న
ములఁ దొక్కఁ పుఁ బేటలఁ బాలకంబు పో,
ద్రొబ్బిడులీలఁ జాత్తిరుపతు లగనుగొంటిని.
హంస. ౧. ౫౭.

పట్రు. వి. (త. పట్టియల్). ౧. కిరాతులలో వొక
జాతివాఁడు.

ఉదా: పట్రువాఁడు, పట్రుది కెం.

పఠత్. సం. శత్ర. పఠించుచున్న.

పఠనము. సం. వి. అ. న. ౧. పఠించుట, చదువుట. ౨. వల్లించుట. ౩. కథనము, చెప్పుట

సీ. ప్రతివార పంచాంగ పఠనసేయుట మాని
కాకోక్తశాస్త్రంబు గొంటఁగఁ దిరిరి ...
నిరం. ౨. ౧౭.

పఠనీయము. సం. పఠితవ్యము

పఠమంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (సంగీ.) శ్రీ రాగముయొక్క చతుర్థరాగిణి

పఠసమంజరి. సం వి. ఈ స్త్రీ. రాగిణీ భేదము

పఠి. సం విశే (ఇ) విద్వాంసుఁడు (వి పుం) వేదపాఠకుఁడు (స్త్రీ) ౧ యుద్ధము చేయువారి స్వల్పఫలకోశ, చిన్నడాలు. (శే వి) ౨. పఠనము.

పఠి(ఠియి)ంచు. సం. స. క్రి. ౧. చదువు. ౨. వల్లించు.

ఉ .. పుత్రపౌత్రోదయ మావహించు భగ
వోత్తమ కథన్ వినినన్ బఠించినన్ ...
భార. శాం ౫ ౫౪౦.

ఉ. శుక్రకుమారకుల్ పఠిం, పించిరి పాఠయో
గ్యములు పెక్కులు శాస్త్రము లాకుమారుఁ
డాలించి పఠించె నన్నియు ...
భాగ ౭ ౧౩౪

శా. భ్రాంతుం డేమి పఠించెనో ...
భాగ. ౭. ౧౩౭.

గీ ఇద్ది పుణ్యాకరం బని యెప్పుడు జనులు, కట్టె
మున్నక పఠియింపఁ గలుగు ముక్తి ...
నృసింహ శతకము. ౧౦౦.

సీ. ప్రఖ్యాత పల్లికాప్రశ్న, పాఖ్యాన మిదో
దయమునఁ బఠియింప వినన్, ముఖ్యంబు
లైన యిహపర, సౌఖ్యంబులు గలుగు కెట్టి
జనులకు నైనన్ ... వరాహ. ౯. ౫౧.

౨. వల్లించు.

పఠింపించు. సం. ప్రే. క్రి. పఠింపఁజేయు, చదివించు.

మ. చదివించెన్ ద్రయి వాక్యముల్ గఱపె
శాస్త్రంబుల్ పఠింపించె ...
నిరం. ౦. ౯౪.

శా. చోద్యం బయ్యెడి నింతకాల మరిగె
న్వాధించి యేమేమి సం, వేద్యాంశంబులు
చెప్పిరో గురువు లేకాంతం బఠింపించిరో.
భాగ ౭. ౧౭౩.

పఠిత. సం విశే (బు. స్త్రీ బు.) పఠించువాఁడు

పఠితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ౧ చదువఁబడినది ౨. వల్లింపఁబడినది ౩. చెప్పఁబడినది

పఠితవ్యము. (సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పఠింపఁదగినది.)

పఠీ(లు). వి తెగుట, పగులుట మున్నగువానియం దగుధ్వని కనుకరణము.

సీ. సంపంగి పూఁదావిఁ జల్లుచల్లనిగాలిఁ దేఁటి
వారి పఠీనఁ దొగినఁ బాఁచి ...
చంద్రా ౩ ౧౧౪.

చ. తలలు పఠీలునం బగుల దంష్ట్రుఁడు మాసల
పంక్తి రత్తి ... సానంగో. ౨. ౩౩. పా.

పఠ్యమానము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) పఠింపఁబడుచున్నది.

పడఁకు = పణఁకు. వి. ౧. సందు, అవకాశము.

చ. జలధి మథింపఁ జిక్కి సుధ సౌఖ్య మానుటఁ
జాలు దక్కె నా, పడఁకుల నుండి దుర్గత
పొందిన బొందులు నంద కొంఱద ...
మనుచ. ౫. ౫౨.

సీ. జలధరంబునఁ గ్రుంగఁబడు సర్వ్యప్రోఁచేకు
ఘను లాది పూర్వంబు పడఁకు దూఱ ...
భా. రా. యు. ౨౫౦.

(పూర్ణంపు పడఁగ = తాబేటి వీపు చిప్ప)

౨. గుహ

ఆ అపుడు పడఁగనుండి యురుకెంచు సింగపుఁ, గొదమవోలెఁ జెలఁగి కొమ్మ మెకపు, కొఁజ నడుము నుండి పఱతెంచి లక్ష్మణుఁ దరుదు మీఱ పోఁడుకొను దాఁక ..

అచ్చ రా యు 3౨3

సీ పతిచుంచుఁదలఁటను బఱఁడులు దబ్బక మిడి సిన గ్రుడ్డులఁ బడఁగ చెవులు ...

శు సం ౨. ౨౯౪.

3 చఱియ, ప్రపాతము.

సీ ... చఱిచఱియ పడఁగ పణఁకన, నెగడుఁ బ్రపాతంబు . అం నా ౧ 3౧

పడఁగాలువడు. అ క్రి నశించు

గీ. మహిమ పుంజంబులు మహితలంబునఁ బ్రద్లోఁ గోలుజాలము పడఁగాలువడిరొ ...

తపతీ. ౪. 3౯.

పడఁత = పణఁత. వి మానవు, పణఁతి

సీ. భంగించిన ట్లుండఁ బడఁత మాటికి మాటి కూర్ధ్వ కంపంబు సేయుట కతమున

కాశీ. ౨. ౧౯

సీ ఉండుట గప్ప మే నొల్ల మే నమనట్లు పలు మాఱు విడువక పడఁతి పడఁక ...

కవిక ౪ ౧౧౭.

పడఁతి = పడఁతుక. పణఁతి, మడఁతి వి. (క. పడతి) స్త్రీ, ఆఁడుది.

ఆ. పనులదయ్య మెఱుఁగుఁ బడఁగుల సంతోష మేల జాణ నవికిఁ జాల సేను ...

భార. విరా ౪. ౫౯.

ఉ. అంతయును విష్ణు, మాయ ప, ఢంతీ యవి [illegible] పటుతే ...

పారి. పూ. ౫. ౨౭౪.

ఉ. ముష్కర శైవబల్యాత్ముల మున్గిచు నుంకెడు దాని చుట్టునుం, గ్రమ్మి పతంతులార కొలు గాములు కేమలు నెంచ పొఁగినారు ...

నీలా. ౨. ౧౧౦

పడఁతుక = పడఁతి. వి (పడఁతి + ఉక) ఆఁడుగి, స్త్రీ

ఉ రక్కసమూట తేల నగరా తిగువారలు నోరు నొవ్వడే, దక్కనె యుద్ధసామ్ములు పడం తుక యొంతయులంత నొందినన్ ...

రాజ చ. 3 ౪౯.

అ . ప్రే, పల్లెఁ బాగడి కల్లపడఁతుకలను

హంసి. పూ ౫ ౧౭౫.

పడఁదిన్ను. స క్రి (పడన్ + తిన్ను) పడునట్లు తన్ను, పోఁగొట్టు.

చ అంతరాయ మంత్రులఁ బపెఁదిన్నువాని మదిఁ గొల్చిద సూత్రవతీ మనోహరున్ .

గంధ ౧. ౫

పడఁదిట్టు. స క్రి (పడన్ + తిట్టు) మిక్కిలి తిట్టు.

చ ... కొంచల, న్వనచరుఁ డేను సేమిఁటికి వాఁడటు జేసిన సేయుఁ గాక సేఁ గనలెదఁ బూని వానిఁ గొఱగాని గతిం బడఁ దిట్ట సేఁటికిన్ .. చం రా ౧. ౨౦.

పడఁద్రొక్కు. స. క్రి. (పడన్ + త్రొక్కు) అడఁచు, చంపు.

సీ గంద్రగొడ్డటన వస్త్రింబుఁ జించి గజంబుఁ బడఁద్రొక్కు కన్న నీబంటుఁ గాను

కేం. పంచ. ౨. ౧౨౧.

పడఁబొలు = పడు. అ క్రి. (పడన్ + పొలు, స్వార్థము.)

(తొట్రుపడు.)

ఉ దేవురించుచు వాజదేకొఱకు ముగిమును బడఁ
బొఱుమండెడు బడుగు టొ లు
హరిశ్చ ४ ౧౦౩

ఉ రమణీనితంబచక్రి, భ్రమణ బనఁ జిట్టదిరిగి,
పడఁ ాతియె భూ, మణునిమాఖ
సైం ౩ ౧౫౧

"విభ్రమ్య ౨ా్చారు నితంబచక్రే దూతి శ్రీ
దృ క్తే శ్రీ ఖుఁ స్థలంతీ"
నం సైష ౩ ౩

ఒ టు క్రి (ఎడా + పెట్టు) ఎడఁ
ను

౧జంఖల బ ఁ ాట్టుచు
ఉ రా ౨ ౬౧

పడఁబొమను క్రి (డా + ౨చ)
చంపు

ఉ ఆవుల డుచుఁ యు ర, త్రి
లాన ంచుటయు ను ఃపులహ్యాత్య , గావిం
చుటయు సైజము, లై లయును జగిము
గంపె నఖి జనులకుౌ
వి ౫ ౯ ౩౯౯

పడ(డు)క ౧ (౨ ఎడుక్కై) ౧ పాను వు,
మెత్త, శయ్య, మంచము

గీ ఆరఙనిక, ఎచనాంధొ గృహిణి రా౨ఁ
౯డుక మసఁడు, వెడవెడగా ాార్గ ాగిలి
జడిలి గృవాలు అమ ४ ౧౨౩

క ఒకనాటి ఎడుఎగు, కకుఁ జెప్పక యిస్లు
వెఁలి పాండు ౩ ४౯

౨ పండుకొనుట

సీ తెలిగింటి కమ్మోవి తెసద్రాపుడు చ క్క
ఎడకలు చిగురాకుఁ బొన్పఁదు
విా ౧ ౧౨౨

౩. సంభోగము, సమావేశము

గీ కొమ్మ నిను నిచ్చుసాఁడు కుద్రుండు నాకు,
న ఎగింపుచు నొక్కటి యానతిచ్చెఁ, బడక
వెలి గాఁగ దీనిని నడుపు మనుచు
యయా ౫ ౬౭.

సీ ౨డపుగాఁ బా కిచ్చి బడలితివో యంచు
నయము గాఁ గైగొని బయల లాఁగు
శకాం ४ ౫౩

గి అందఱకు నన్నిరూపంబు లంది పొంద,
ఉుఁ ఒయ్యెను నొక విశోదంబు గాఁగ,
౨ుపుగకు మువ్వు మఱి సేవురకునఁ, బఒక
యిమ్మచుఁ బెన గ గొపాలుఁ డుడు
దశా ౯ ౫౫౨

౪ డికము, ఎగుకిటస్లు, డుకల్లు

ఒ(యి)లు(ల్లు) = ఎడుకిల్లు, డుకిఁ.
ఒ (ఎక + ఇల్లు) యన గృహము

ను ం విన్న ం, దళి ఎన్ రొతును ద్రా సి
టి కింటన్ ఎంమ పూఁబ స్పనౌ
ఉ రా ४ ౨౯

ఉ ఖుస్తు రిడి ఎ కిం ౯, మగ్దియ స్త్రీయ
లెనల మఁఱియన నిద్ర, నుస్తిల నెత్తుచు
ం దొగి, విద్దెము ఎద్దె మని కాళి విద్దెం
బుచుౌ గా వి ౨ ౨౦

గి అఖరు హేమాప క్ర హం నుడవు,
౩ాా విను కీ సే ఎ మా, ఎడక
ఖఁ ా కరెవళ ఎడుచు నిమి, ఘుక
యేఁడుగఁ ల్లె నొ ఁగడపె
హంస ౧ ౧ ౯

ఉ వే గరిం, బిచ్చి విటాగ్రణికి ౯ క
యింటికిఁ దోడ్కొ పొయి పాన్పు ౯
ఉ హరిశ్చ ४ ౦౩౦

పడగ[1] = ఎడిగ వి (సం ఘటా ప్రా ఘడం)

౧ భోగము, ఫణము

సీ. పడగ గా టెక్కెము ఫణము దనను
ఆం భా 3 ౪౭

గీ ఎంత దాఁకిక యుండంగ నెత్తిపట్టుఁ, బగలు
ముంగిక భుజగంబు పడగిగొడుగు .
కాశీ ౨ ౪3

సీ. వేయి మానికపు దివ్వెలతోఁడఁ [illegible] పడగలు
మ్రాల్చు నేదేవుని మలఁక పాన్పు .
ఉ హరి ౨ ౧౪౪

౨ (పాముపడగవలె నుండునది) కర్ణభూషా విశే
షము (స్త్రీ కర్ణభూషా విశేషము అగ
శ ర)

గీ పాగడము పూన నాన్ మెట్టె [illegible] పడగ,
చుక్కబొట్టునఁ జిటిపోట సొమ్ము గలిగి
వేం పంచ ౪ ౪౧౭

([illegible] పా ఎడిగె మ[illegible])

3 (నిడియాడునప్పుడు కూర్చుండుటకై యేర్ప
ఱచిన) గంప కొం

సీ సమకాంతిఁ జదలఁ దోఁచని నీవిగిన్పుకొన
నిడి[illegible]రుడ నిష్ఠపడగ విగుఁడు
[illegible] ౨౪

పడగదారి = ఫణి, పాము

సీ పుడమిదాలుపు లయ్యెఁ బడగదా ల్పన్నియు
మేటిపింగము లయ్యె మెకములెల్ల .
అచ్చ రా అయో [illegible]

పడగిదాలుపు = ఫణి, పాము

సీ [illegible]

[illegible] లలరు ఆం భా [illegible] ౧౪[illegible]

పడగపాను్పు = శేషశయ్య

సీ వేల్పులవేలుపు వెన్నుఁ డే మున్నిటఁ బడగ
పానుపుమీఁదఁ బవ్వళించె ..
రామా ౫. ౧౨౧

పడగ². వి (సం. పటాఁకా) కా. [illegible] పడా
యా). ౧ ధ్వజము, టెక్కెము.

ఉ . తురం, గావళి నొంచియుం బడగ
లన్నియుఁ ద్రుంచియు నంపవానలం, జేవ
చెరంగ ముంచియును ...
భార. భీష్మ ౨ ౪౦౪.

గీ పడగతోడన దునుమాడి పటుహయములఁ,
జంపె .
హరి ఉ. ౬ ౧౫౬ నైష. ౭, ౪౪

సీ ... పడగ నా టెక్కెము ఫణము దనరు
ఆం భా. 3 ౪౭.

పడగి³. [illegible] ([illegible]) నదీ ప్రాంతము

గీ పడగి మడి యునఁగా నదిప్రాంతి మభవ ..
ఆం బా ౨ ౬ (పడిగ [illegible])

పడగెబ్బు [illegible] క్రి (పడన్ + గబ్బు) విఱుగునట్లు
చేయు, శిథిలము చేయు

సీ ప్రక్కలయుం దబ్బురింబుగాఁ జెల్లుబ్బుఁ
దొఁగలఁ [illegible] గబ్బు గిరుల ద్రొబ్బు .
దశా ౧ ౨౦౯.

పడతి. వి [illegible] ంగిల పృష్ఠము, నాఁగేటి గొడగి.

సీ నాఁగేలు నాఁ, గలి యనఁగాను లాం
గల సమాఖ్య, పరగుఁ దత్పృష్ఠంబు పడగ
యనంగను . ఆం భా ౨. ౨3౨.

పడనడఁచు. [illegible] క్రి (పడక్ + అడఁచు) చంపు,
వధించు

క .. భూసురవరులక్, గడపుచు గోగణ
ములఁ బడి, నడఁచుచుఁ జరియించి రంతి
కాకృతు లగుచున్ దశా ౪ ౬.

పడపు. వి. (√పడయు. క. పడపు. త పడైప్పు)

౧. ఆర్జనము, సంపాదనము (శ. ర.)

౨ వ్యభిచారముచే చేయు ఆర్జనము.

క ... కూతుఁబడపు మరపఁగవలయున్ ...
దశకు. ౫. ౧౬.

వ. ... గంధచర్చా వీటీచర్వణ భూషణాంబర ధారణం బెల్ల నన్యుని కొలఁకుఁ గాని యాత్మార్థంబు గాదు, పడపుగుడుపుగాఁ బరగుపడంతుల కిది మర్యాద ...
జాహ్నవీ. ౪ ౫౪

3. ఆర్జిత విత్తము, పడసిన ధనము

క తనపడసినసొమ్మయినను, దనవలసినయట్లు ంపఁ దగుఁ బుత్రులకున్, దనతండ్రి ంెపు నుగులకు, జనకుఁడు పంచంగవలయు సగ పాగుబంగ ... శిష్టా వల్ల ౧ ౯౯

పడబాదు. ౼ క్రి (పడన్ + బాదు) సోఁ గొట్టు

సీ వడిగలవారినిఁ బడబాగి ౯ల విల్లు గడలఁ బోవఁగనీక నడపుదాత ... గా వి ౫ ౭.

పడమటికడలి. వి (√పడమర) పశ్చిమ సముద్రము

గీ గా మిన్ననుకిమ్మ సంజకొలిగ, బెట్టుగాఁ గాల్చి బంగారుచుట్టువాలుం, జిని బెట్టఁగిఁ గొనిపోయి పట్టలేక, విడిచె ననఁ బ్రొద్దు పడమటికడలి మునిఁగె ..
యయా ౨ ౬౭

పడమటికొండ. వి (√పడమర) పశ్చిమ పర్వతము, చరమగిరి, అస్తమయ పర్వతము

సీ సర్వపర్వతకుల సార్వభౌముం డనఁ గొమరొందు పడమటి కొండదండ . .
విక్ర ౨ ౧౦౨

సీ ... అస్త్రాద్రి పడమటికొండ గ్రుంకుఁగొండ యన నగును ఆం భా ౨ ౭

పడమటిగాడుపు(డ్పు). వి (√పడమర) - పడమటి దిక్కునుండి వచ్చుగాలి - వేఁడిగాలి

చ పడమటి గాడుపుల్ విసరెఁ బాటలము ల్వికసించె ... జాహ్నవీ. ౨ ౧౨౩.

పడమటిజాము. వి (పడమర) - సూర్యుఁడు పడమరకుఁ దిరిగెడుజాము - దినమున నుండు పదేను కాలములలో నాలవకాలము, విజయకాలము

వ. .. అట్టియెడ నొక్కనాఁ డయ్యందఱును రేపు గొంపింగి పడమటి జామునకు వెదకి తెచ్చిన పూరికొలుచు ...
భార అశ్వ ౪ ౨౨౧

శ్లో అనపష్ఠే తే కాలే ..
సం గా అశ్వ ౯ ౨ ౧౧

పడమటిసామి వి (√ దమ) పడమటి దిక్కునకధిపతి, వరుణుఁడు

గీ జముఁకు తొలివేల్ప పడమటిసామి గాలి, చాగకాఁడు వెలతాల్పు మూఁగికొలువ
అచ్చ గా యు ౫౭౧.

పడ(డు)మర వి దే (క పడువల్ త పడువాన్) పశ్చిమదిక్కు

క అది యవి గ్రుంకఁగాఁ గొని, సుద మెసకం బసఁగి వాఁ) మనసైన్యంబుల్, వొదలెఁ దలయ త్తి హగా, స్వదమతి సింధుపతి యడు ... నూరొక .
గా గ్రో ౪ 3౧౬.

క ... డ టోడగ నిగిడ పెలుచఁ బఱచిన ..
భార కర్ణ ౨ ౬౭

ద్వి కడు నుగ్రరాక్షసుల్ కాచియుండుదురు, పడమటివాకటఁ బదివేల సంఖ్య .
గం గా యు ౨౧ పా ౨౫ పం
ఆం భా ౧ ౪౧.

వ పడుమటన వృద్ధగౌతమి ...
దా శా ౪ ౧౨౬౬

జ పడమటి కడలి, పడమటి కొండ, పడమటి గాడ్పు, పడమటి జాము, పడమటి సామి

పడము. వి (సం పటః, ప్రా పడో) ౧. పటము, వస్త్రము.

గీ పటము దనరుఁ, బడమ ౧
ఆం భా ౨ ౧౫౩
౨ అందలము కదఁ బఱచెడి రత్నకంబళము
(ల)
సీ అ ౧ ఎట్టుఎడాల యంచులగతిఁ (గి దివత్న
మ లికలు మా ట్టుచూడ
కళా ౯ ౪
౩ ఆను ౧ వి వా
(పా వను ము పా)
౧ బఱవన్ని వ కు బ
ాు ాండి ఱు వ తో
రాక ౧ాన్న వై యు ౯ ఱ
సీ గిగుఱు శే వాఎచిఱవు గా
చంద్రా ౩ ౯ (పా)
సీ ఎవ్వ ాగ్య ఱ ఎాన్న ఱను మేలి
ఎక్కెచ్చి ట్టు ఱ
దా ౭
జ ఎ ా
డమో దు (+ గా మి
గా
చ వను వ చి ౯ ౯ వ ఱ
ాా ౯
ఎడయు ల (కలుగు, ఓపు
(ఈ యు మున విరి గు ర్ంతి ఎది ఱల క
ఎగు క్తి మగుఇ)
క ఒకనా డమ గా , లక్ష ౯ ము
గాంచి ఎ ఎలం గ్రాలఁ గా టుకొని సుఖ
ముం బ య దు, మొకో
భార వి ౪౯
గీ ధన్యు వాఁడు దశరథు దల c గంటిఁ,
బరమపుణ్యుల మిముఁ జూ c ౯ వయఁ
గంటి భా రం అగ ౧౦౨

ఆ శేను రాజరాజ పీనుంగుఁ గన్నారి , గానఁ
బడయమైతిచేని కృష్ణ
నార ఉద్యో ౩ ౧౧౩
౨ క్రి (క ఎడి తి ఎడై) గొందు
(క) ప్రాపించు
ఆ రిమ మంత్ర విద ల బహుళ ఱ యూ ం ఱ,
లందుఁ గట్ట బడి ఱవాఁకుచిత్తి, విభవ
ఎంపు హితి ౧క (కి ౧౩చి
చవ్వఱుఘఱు వ
అ ౯ ౭
గాకు ౩ గిత్న ము క్తి యు గలరు
వ వా ౧౦ ౭ వా ౭
( ) ంచు, గగింప కలిగి చుకొ
ఆ వుర్యాకిర్మముల్, ర బెక్కు ాఎ
ఎ య బడిన, యట్టియెఱు జనుల కాత్మణ
మాత్ర చెఱుచు మద్యసేవ ాయ నగుచు
గారి అ౧ ౧౨
క కావున నియతాత్ము జక త్ప ఇ ధర్మ
గ్గూఎ (గాన్మాఇ య గ గు
గా ఎ గావి ఇ చిత్ర క్రి
శత్రక భా అగి ౪ ౬౩౭
శ్లో బ్రాహ్మణో గుణా క్ష్నగాశోఎని
మంత్రైతాః
నం భారి ౭ ౧౧౪ ౨
క అ వ ాఱు విశ్ర ఎక ఱువి యకై
భా ౭ ౭ ౪౦
శ్లో క శీ ఇఃణ పరిగ్రహా
౦ అ ౯ ౧౯
క బ ఇనికి ఒగి , బడయ కు దానాది
వై ౯ ఎాంధర్మములకా
భార శాం ౩ ౩౭౦
(౬) (వరాదులు) గ్రహించు, స్వీకరించు

చ అదరిఁగ ధర్మనందనుఁ డహర్నిశిచేతి వరంబు పేర్మితోఁ, బడసి మహీసురోత్తముల భవ్యులఁ బల్వుర నిర్వహించె
భార ఆది ౧ ४४

సీ భార్గవుం డెవ్వనిఁ బరమశిష్యుఁడు గాఁగఁ బడసి గురుత్వ మెక్కుడుగ నెగడె
భార శాం ౭ ౧౭ హ ४ ౦

(త) సుఖదుఃఖాదులఁగ, అనుభవించు

గీ అనుభగశాల మెలిగి, ఎయ నొ శాఖ్యం ఖ నడగుదవి

ఆ ద ని జేసి నా ని , (८
గడసి యొక్కా సుయం ఖ
భార ఆగి ౬ ౨ ४

౨ కను

४ తేజము, దిక్కుల వెలిగింపు ంతిశయు బడయు మెంగిక
భార ఆది ४ ౨౨౦

సీ గొంతి కన్నియగా ను తేకుక ది గాగఁ దనకు, ప్రత్యక్షముగఁజే యుట ద గుణేంపుగ సుతు గలయిం దయ్యె
భార శాం ౧ ౧౯

గీ బా బము వా హాలము గతోడఁ గూడఁ ఇడకెనో చంద్ర తెన్న గ నదలలేదు, కగలి వానికిగా నిన్నుఁ గన్నకతగ, జడధి యయ్యేను ధంగిమల్ గాలఁ గాంచి
ఇందు ४ ४౨

జ పకలు

ఎడలు వి (తె ఎడై) రానులు (శ ర) (చూ లండు)

విశేష ప్రయోగము

చిత్తము ఎడయు = దయ సంపాదించు
క్రమము ఎడయు = పద్ధతి ననుసరించు
జ పడలుపడు

పడలుపడు అ క్రి (√ఎడలు) రానులగు, ప్రోగుపడు

చ పదాతి వర్మములతోఁ గడిఖండము లై పడల్పడక
కు ౫౦ ౧౧ ३౧౭

క గడితోడ గాలి గీవ గఁ, బడఁబడగం దొ గు తాటిఎండుల క్రియఁ గ్రొవ్వ సుపా ర్న్వ ఘ శరములఁ, ఇ నేసెం గపుల ల ఖ పఖపు ఖ గొగ గక
బ గా యు ౧ ౧౧౧

గీ ఒ దు ఖగ వం క ఖ ఒ ఖ డియె, నిఘకగంగం నిట్ట నీ ఁ దొ గొ, నింగి ఋా లెం ప్పి నిలయ సుదిరె మ్మ వాధ్ని భయది మె య రు యును
పద్మ ౭ ౨౯

పడవ[1] వి యుద్ధము

క ఎడపకయి వచ్చి యిరుమలఁ, బ వళగూ యవిత్తుఁ గాల్ వగచే, జడిసె ఖతి తి సె గొరక, లె సె ఇంద్రునిక మాగ నేమందు నరయా
౨ ౨ గం ३ ౧ ౨

గ కంగ తె యం రై ధగి దకుంగ ముందునగుగఁ ఇగవకై వచ్చె
శ్రీ సాం ४ ౧३౬ గా

గీ తోడి యక్షుశుగ రులతోఁ గూడి, ఎ వ గొలవలఁ బడి యగి ఎతినుతుండు
కువల ४ ౨౦౬

౨ (సం ప్రళయ ప్రా లవో) ప్రళయము (ర)

జ ఎ వలు, పడవాఖ

పడవ[2] వి (౦ ఎగశ క హానగు తె పు) చిన్నకోనె

సీ పడవయం చగ గ నల్పతరణి దగు
అం భా ౧ ౧౫४

పడవంజరము. (సం వి అ పుం) రాగవిశేషము

వ ... భైరవి భూపాల శ్రీరాగ పడవంజర ములును — మత్స్యపురాణము ౫ ౫౮

పడవలము. వి (పడవ + వలను) (పడలు + వలను) సేనాముఖము, నాసీరము (శ ర)

పడవలు = పడవాలు. (√పడవ)

వ శ్రీ కులోత్తుంగ రాజేంద్ర చోడయ ...లపడవలు ౮ ము (7) ప్పి నాయ ... శ్రీ పరమేశ్వర మహాదేవరకు — ... శా ౧౦౫ ౧

పడవాలు = పడాలు. వి (√పడవ1 సం ...) పాలః, (ప్రా భడవాలో ౩ డైగూల్) సేనాధిపతి

సీ . దళపతి నామముల్ దగుఁ ఒడాలు దళవాయి పడవాలు దణియనంగ — ఆం భా ౨ ౧౫౮

గీ కమపపుల వేల్పుల ... వారుఁ ... చోటు — సునచ ౨ ౯.

ద్వి ఇలమీఁదఁ గడసేన ... , ... వారు నీలుని బంచి — రం రా కిష్కిం ౨౨౭ పా ౭౫ ౦

వ తారును మేరుశైలంబునకు దాడి వెడలం దలంచి పడవాలు విరూపాక్షు వీక్షించి ఫౌజు ...యితంబుచేయు మనిన — వరాహ ౧౧ ౫౪

పడవాళ్లు. వి బ ...రుఁడు

సీ ... సమాఖ్య వేగులవా ... బహువచనంబునఁ బడవాళ్లనంగిను — ఆం భా ౨ ౧౫౮

వ అమ్మహీపతి పడవాళం బిలిచి బలు మానుసులను బలంబులను బవరంబునకు వెడల నియోగించిన — భార భీష్మ ౧ ౧౨

క అటమున్న భట్టియనుమతిఁ, బటుగతిఁ బడ వాళ్లు సైన్యప్రతతులకెల్లన్, జటులతరస మరలీలా, ఘటనకు వెడలుఁ డని యెలుఁ గెత్తఁగాఁ జెప్పుటయున్ . . విక్ర ౪ ౭౭

చ న, ల్వలఁకులఁ బారి దాఁటి పడవా ళులు సిద్దులలోనఁ జాటుచే, రలివు . ... సం ౧౧ ౭౩౫ సాం ని మాన ౭

పడవేయు. స క్రి (పడక్ + వేయు) పడఁ గొట్టు

వ ... గిండిఁ ... బడ ... — గా వి ౫ ౭౫

పడవైచు స క్రి (పడక్ + వైచు) ౧ క్రేల వేయు

ఉ అలందుకుంకుమపుసోఁకుల బంగరుతీఁగె రంగు ని, ట్ట ట్టునసీనిజందెము భుజాగ్ర మునం బడవైచి — కువల ౪ ౭౧౧

౨ విసరివైచు, విడిచివైచు

సీ. ... బడవైచి ... బాలుచునె యొలెల్ నైనునారు — ఆము ౬ ౭౭

క జనరాశిం బడవైచిన, మిడుకుచు — దశా ౧ ౧౫౧ కళా. ౩ ౧౭౦

పడసాల. వి (పడము + సాల) = పడమట చావడిసాల - కూటము, చావడి

సీ పట్టిమంచముతోడి పడుకయిల్లు, పడ సాలముంగలిపందిరి పనిగాఁడి ...రాయ ధాన్యము లున్న కణజములును ... — శుక ౩ ౪౭౧

సీ ... పడసాల ... ముంగిలి వింతగానిపొరుగు — శుక ౨ ౧౪౫

పడాలు = పడవాలు. వి సేనాధిపతి, దళవాయి.

గీ. శిఖరి మెత్తఁ బడాల్లకుఁ జెప్పఁ బనిచె ...
సైమ. ౭ ౩

౭ .. మణ్డలికకాటమనాయకునిపడాలు బోడి నాయకుండు శ్రీమద్దాక్షారామమున భీమే శ్వర మహాదేవరికి మున్నూరు పలములు లోహముగం జేయించి పెట్టిన అఖణ్డ కర్పూరవర్తిగి ణ్టికి .
ద శా ౪ ౧౫౩౯ ఆం భా ౨ ౧౦౪

ఎడీ. వి (సం పణః క ౭ పడి) ౧ రెవ్వ, మానికలో సగము, రెండు సోలలకొలఁది

సీ పడెఁడుబియ్యము వండఁ జా వైను పల యుంచినచిన్నియసిమి దోస్సెను వెలయు గి . చనియె గడిదేతె యా బ్రహ్మచారి మితి .. హంస ౧ ౧౫౭

సీ ఎదురుపెట్టునుగాని యెఱుఁగ మితినిపంకఁ బడెఁడుబియ్యము స్వయంపాకమునకు ...
వైజ ౪ ౯౯

పీ. మాన నా ముంత నా మానిక యనఁగను ద్రివ్య నాఁ బడి నాఁ దదర్థి మెసఁగు
ఆం భా ౨ ౨౭౧

౨ ప్రమాణము, కొలఁది , నియమితిద్రవ్యము

ఉ శాలికిపచ్చి యీడ వరిగోయుచు గూమికు చెందవచ్చెనే, మాలుగుఁబోతు వీనికి నుమా నముతెగెఁకఁ జేనిపెద్దచె, తోలుడి యీ దినంబు మనతో రగాఁబడి ముట్టఁబోదునే, యేలవినుండు వీనిపనికివ్వరఁ బిల్వరుసేఁటి సుండియుఁబ్ ... చెన్న ౩ ౪౧౭

ద్వి. పదవులు గిదవులు పల్లును గిల్లు, మదనారి సద్భక్తుడంలి కరుణ ...
బస. పు ౫ ౨౦౦. పం. పండితా. వాద
౨౩౯ పా

౩ ఆజ్ఞ, శాసనము.
(చూ. పడిసేయు)

జ : పడికట్టు, పడెకట్టురాయి, పడిగాపు, పడి తరము, పడిగె, పడియచ్చు, పడవాగె, పడి పెట్టు, పడిసేయు, పడివాళి

పడికట్టు. న క్రి, (పడి+కట్టు) తైలాదులు తూఁచెడుపాత్రమునకు సరియెత్తుగా లు మొ వేసి తూఁచు

(వ్యవ) మం దాగిన్నెను పడికట్టి పిదప నూనె రాయి వేయుము

(వి ౧) తైలాదులు తూఁచు పాత్రమునకు సరి యెత్తురాలు మొ వేసి తూఁచుట

(వ్యవ) ఆ పడికట్టు సరిగా లేదు.

౨ తూనికకట్టె (శ ర)

౩. మర్యాద (శ ర) పద్ధతి, ఏర్పాటు

సీ బత్తెంబునకుఁ దొంటిపడికట్టు దప్పెను బుధ జనంబుల రాకపోక లుడిగె
రామలిం ౯౯

౪ (క పడిగట్టు) సోపానము (శ ర)

పడికట్టురాయి. వి (√పడి) ౧ తూనికకు పడి కట్టుటకుమాత్రము ఉపయోగించెడు రాయి

౨ పడికట్టు రాయివంటిది, కవిత్వములో అర్థ విశేషమునకుఁగాక పాద పూరణమునకు మాత్రము ఉపయోగించెడు పదము

(వ్యవ) ప్రాచీనుల కవిత్వములో పడికట్టురాళ్లు ఎక్కువగా నుండును

ఒడికొను = పడు ఆ క్రి (√ఒడు కొను స్వార్థమున)

చ. గుమిగొని పైపైపైఁ బడికొంచు భటావళి చూడఁ బోవ ... కు త్త ౨. ౪౦.

౨. = పడిగము. (శ. ర.)

పడిగము. వి (సం ప్రతిగ్రహః ప్రా. పడి గ్గహా. క పడిగ త మ. పటిక్కమ్)

౧ ఎత్తగ్గ్రహము, మ్న యుమి పిళు పాద్రము, శిలాచి

చ బరుబుబ ప ాగుబుబిళో గనబుకి్రైతి గాని పీడియ, ఖమియ మొగంబు వంచి బులకో్తము ఎడిగంబు పెంగిటక

సారంగ 3 ౧౬

సీ ఎగుఁ శాచ ఎడిగ య ంగఁ, గాళాంబయు ఆం భా ౨ ౧౯౫

కి అ ఎము ఖ ఘ ంగరు, డి ఋ చే బటి ౧ంఎ భ రుబు రువక, ౨కిం ౯ ౧టు, ల ం గా బ ంద ౩వబ వీవక ౘ హ శ్చ ౧

౯ ఎకెమ

సీ ఎ మదిశ్యా గాగి బ ఎ ఋంచి

వారి ౯ ౧

ఎ బగి బ కెత్రించి పాది బగి వే ్రఁ బ కిమ బ వి చి

బ ఖ ౯

బ హ గా ం బ గిన్నియక్ బగిఋక్ హస్తావళ ముక్

వరావా ౪ ౧౯

పడిగాపు వి (ఎడి + కాపు బక ్ర వ) ఎంచను కాచి య డేము వగి శ (శ) (౨౮) వేచియు గ వాఁడు

సీ తిలఁబనా రిపు దవహాజా ంబున ఒ గాపు పై ౨ ౧ య

కు ల ౧ ౯

ఉ నృపా కు లంటుకా ద్రు, కింకణ ముద్రికాళి కయికానుకి లిచ్చి వసింతు రింట నా, యంకభూమిఁ ఒల్లకలు ఎంద లముక్ ఎడిగాపు లుండఁగక్

వైౘ ౨ ౪౧

ఎడగాపులుంఎడియ ండు = వేచియుండు

క పు మివిధు రెంద కొందటో, గాడగాన్పుబ శేశ ద్వారభూములయందుక్, బడిగాపులు ఎడియుంబఁగ, బడుగుల కే లబ్బఁగంవ భంజనుసేవక్ కుచేల ౧ ౨౧౪

పడిగె వి (క హెడిగ) ఎడగ

సీ ఎడిగె నాఁ బడగ వా ఘట దవరాయ

ఆం భా ౧ ౧౪౯

ఎడితరము = ఎడి వి (√ఎడి) ఎఁటేఁట వచ్చు మొత్తము (శ ర) నియతముగా జరుబ ౧ ఎటు, కట్టడి

గి రాని కేలికమై భోగిత ములిచ్చి, ంతిరము గాన హెచ్చు కట్టగు చేసె

బవా ౧ ౪౯

సీ కవాలయుగిధివోత్సవములకుఁ బత ం బ కును ల త్యహంబు

ఉ హరిశ్ ౧ ౬౫

ఎశిదము = ఎడిదము ఎఁగియము

వ చప్పకు గా గ నాష్పదించి ఒట్టు, ట్టుఁ డిదంబు ఒట్టుచు గట్టు గట్టునఁ ద్రేప్పుము ఎండితా దీక్షా ౪౨ ౯

ఉ ట్టును బటును గ్రోచి మట్టు గాఁబడిదము ట్టుఁ దం చనుపువా ల చ్చెకు గేమి వ్వదుక్

పార్వ ౨ ౯౯ ఊ రా ౫ ౨౧౨

పడిదియ వి (√ డ) కదుగ, తా ట్టు

క బడివా లాడియునిగ్రస్త్రము, తదఁ బతిచిన నమ్మికొనినఁ దా తో యుడినక్, బడిదియ పెట్టినఁ గట్టిన, నదరఁ బణ్రతియము దండు వరుకఁగ వలయుక్ విక్షా ప్రా ౬౧

పడిదియము = పడిదము (శ ర)

క అడిగినపతితో నిట్లను, దద వారెను నుంక రీఁడు తిమతెక్కలకై పడియున్నాఁ డిద కను మని, పదఁతి యతినిఁ జూపఁ జూచి భయ ముప్పొంగగ ... హంస ౪ ౧౧౫

పడివాగె. వి (√పడి క పడివాయ్ = కళ్లెము)

౧ ఎక్కుట కాయత్తపడుచున్నపుడు సవరించెడు గుఱ్ఱపుసవరణ. (శ ర బ్రౌ) గుఱ్ఱము మొ. ఎక్కినపుడు కేసెడు జీను మొ సామగ్రి

సీ తగ వేల చూడఁ గ్రొత్తగ వేలసంఖ్యలై పడివాగఁ బఱతెంచు బ్రౌఢహయములు
హ న. ౫ ౫౯

ద్వి. ఓజతోఁ బడివాగె నొప్పు సాంబ్రాణి, తేజీలు నీవెంటఁ గిగిచి రాఁజేల
ద్వి హరిశ్చ ఉ. ౨౨౨౪. పం.

౨. పూజ్యాశ్వము.

సీ. ... పూజ్యాశ్వసంజ్ఞ యొప్పఁ బడివాగె
ఆం భా ౨ ౧౯౬

3 వీరుఁడు గుఱ్ఱాదులపై వెళ్లునపుడు వెంట వచ్చెడు గుఱ్ఱము.

సీ కాళికంగేలి చిల్కలరాజుఁ గొని తెచ్చి నా వెంటఁ బడివాగె నడవఁ బనుపు ..
పాండు ౫ ౧౭౧

ద్వి పంచవన్నెలతేజి పడివాగె నడువఁ, బంచ బాణుఁడు విజృంభణవృత్తి మెఱసి .
ద్వి ప మ 3 ౭౪౯

ఉ జదరాఁ బ్రౌఢమై సఖముఖర మహోత్కం బులం బొల్చి వంటం, బడివాగెం దేరు రాఁగాఁ ...
కళా ౫ ౩౦. ఉ. హరిశ్చ 3 ౧౧౦.

౪. కళ్లెము.

సీ. పడివాగె హత్తిబారలఁ బట్టి కీరపరాణి తెక్కి మంగల తోఁగెఁ జక్కనయ్య ...
చంద్ర. ౫. ౧౭౪.

సీ ఇరుఁ దప్పు దజాఁ దాట మునుమున్న పడివాగెఁ గొని వచ్చురాయంచ కొదమ యనఁగ ...
మను చ 3 ౫౪.

పడివెట్టు. అ క్రి (పడి + పెట్టు) నియమిత ద్రవ్యము నిచ్చు

ద్వి ఈతఁ డానంబి మన్నితని కాశివుఁడు, ప్రీతితో బడిపెట్టుఁ బెద్దమే లయ్యె . .
బసవ ౪ ౪౪౫ పం

ద్వి హరుఁడుఁ గుంపెన వోవునవె వేయిమాడ, లరుదుగాఁ బడివెట్టునటె నంబి కట్టు
పండితా మహిమ ౧౬౪ పొ

పడిసె. (విణ) దుష్టుఁడు, చెడ్డవాఁడు.

సీ బడిమికూళ్లకు మిత్తి పడిసె యెంగిలికాయ పదువుఁగూ డెసగొట్టు పాడెగట్టు
హంస ౫ ౧౧3

పడిసెము వి (శైత్యరోగ విశేషము) ప్రతిశ్యాయము, పీనసరోగము; రొంప

సీ పడిసెము పట్టినా పట్టుకురమ్మని వరుణుని వాయించుఁ దరటుచేత . .
సార్వ ౨ ౯౯

సీ పరగుఁ బ్రతిశ్యాయ పడిసెమం చనఁగను
ఆం భా ౨. ౧౨౬

పడిసేయు. స క్రి (√పడి) ఆజ్ఞ సేయు, శాసనము చేయు

చ . ఎల్లి దం, దని పురిఁ జాటఁ బంచి దొరలందఱకు న్పడిసేయుఁ డెత్తరగ ...
భార ఉద్యో ౪ ౧౩౫.

శ్లో తత స్తే పార్థివాస్సర్వే తచ్ఛ్రుత్వా రాజశాసనమ్ ...
సం. భార. ఉద్యో. ౧౫౩. ౧౯.

వ. ... ఇట్లు చనుదెంచి చతుర్దశ భువనాధీశ్వరుండు భువనంబులవారికిం బడిసేసి కూర్చుకొనుచు ... కా. సం. ౧౦. ౪౯౩.

పడిహారి = పణిహారి. వి (√పడి సం ప్రతీహారీ క పడిహారి త పణిక్కారన్)

౧. ద్వారపాలకుఁడు, వేత్రధరుఁడు

వ పడిహారిశిఖ ౨. (వృత్తి) ...
చే శా ౧౧౩౯ E. G Vol. ౫ ౧౪

౨ సేవకుఁడు, భటుఁడు

ద్వి మదపుశేఖయు నంది పడగయుఁ గొనుచుఁ,
బడిహారిక్రియఁ బట్టపగల యేతెంచి ..
బస పు ౬ ౯౪౬, ౬౬౧ పం

వ నసుమతి పీఁ వ్రతుండు పడిహారి మూర్తిన
ద శా ౪ ౯౪౫

పడు అ క్రి (సం పత్ క త పడు) ౧. పతితమగు

(క) జాఱు

గీ బోగి చేదప్పిపడ్డసా మ్మరియునట్లు
హర ౨. ౪౪

చ తొంటమల రాతితో నొరయు తూరుపుఁ
దొయ్యలి ముత్తియంపు గుం, డలమున మాని
కంబు పడినన్ పారి ౨ ౪౫

(చ) కూలు

క కదఁగి వృకోదరుఁ డనుఁడం, బడఁగన్ వడి
వైచి భార ఆది ౬ ౨౯౯

క పెనుపున యగ్గలికఁ బొగడు, గనిన పరాగాశిఁ బడ్డగడ్డయుఁ బోలెన్ .
భార అను ౨ ౪౦ శౌ ౪ ౫౬

(ట) రాలు

క కడునలుకయుఁ గూర్మియు నే, న్పడ నాటఁ
గించునది వానిఫలకాలము నై, న్బడుగును
గాడ్పును జనులకుఁ, బడుటయు పీచుటయు
నాటక పడిరోయుభంగిన్ ...
భార. ఆది. ౬. ౧౧౩.

క ఎఱసంజ దానవంబుల, తెఱఁ గర్యొను
గూబకల్ల దసలఁ జెలంగెన్ వఱదు లఱచె
నుల్కలు వడె, నాటి చెడి మరగాలి విసరె
నిలువక పెలుచన్ .. ఉ. హరి ౨ ౨౪

క చిటిపాటిచినుకులు మిగులన్, బొట బొట
బొట యనుచుఁ బడఁగఁ బొదరిల్లు గడుం,
జొట జొట నురియఁగ వి ప్ర ౩ ౧౧౫

(త) కాఱు, స్రవించు

క ఊడుకొనఁ బడుమధూళిక, రూడికలకుఁ
గ్రింపఁ గ్రిమ్మ యుంగెడు తేంట్లన్
ఆము ౫ ౧౩౭

(ప) వాలు, ఒఱఁగు

సీ వైమానికుల నొప్పవడనికన్నులు తనతెనులీలఁ
జూచి సాష్టకము నొంద కవిరా ౫ ౧౫

(గ) ఊడు

సీ పండ్లు రాఁ జూచి డింభకుని చేఁబు మన్నఁ
ఒడి పంక్తి రామి నభావ్యుఁ డనియోఁ, బడి
పండ్లు వోడమినఁ గొడుకు శేలువు మన్నఁ
బోరుల కొదవక పోల దనిరో . .
బాగ ౯ ౧౯౬

శ్లో జాతాదంతాయజన్వేతి సప్రత్యాహాథ స్తో
త్రబహిత్, అమదా పతంత్యస్యదంతాహ్యథ
మేధ్యోథవేదితి సం భాగ ౯ ౪ ౧౨

౨ శ్రమపడు, కష్టపడు

ఆ ఇట్లు వడితి ననుచు నొద నీవు వగవకు,
గారవమున నీచునోగథమ్ము, ఫలము వొందు
నెల్లభంగుల దేవత, లయినఁ బడుదు రొక్క
యవసరమున్ భార, ఉద్యో ౧ ౧౧౫

గీ విరహిజను లింతి పడుదురే పీనిచేత, నక్కటా దైవ మటు సేయదయ్యెఁ గాక ...
వైష ౨ ౧౨౩ దశా ౩ ౩౪

౩ భంగపడు, అవమానపడు

క నాయట్లుపడినయంగన, లేరొదలం గలరె.
భార. శాం. ౧. ౧౧౩.

౪. శయనించు, పండుకొను.

గీ. పాము గఱచిన మూర్ఛిల్లి పడినయట్లు, పడిరి పాశ్చాత్యదేశంబు పంచజనులు
కాశీ ౧ ౧౩౯

క. ఒకనాఁటిరాత్రిపడుపడు, కఱఁకెప్పకయిల్లు వెడలి .. పాండు ౩ ౪౯

(పడుపడుకకుఁకొప్పక = పండుకొనకు [illegible] కను ఏక హాస్యముగా అని [illegible])

౫ పడుఁకుక్కి లేదు సేలల౯, [illegible] కొండుబాశ [illegible]

౬ మృతినొందు, చచ్చు

వ. గ్రోవగ పోయె మాహావంబున౯, [illegible] త్రినుత్రింసుజనంబుల శోకసేదనం, గడుకొని యిట్లు యేఁగుమను [illegible] మిగు [illegible] న్వివంబు౯ [illegible] ౨౦౪

క ఈశ్వ్రతి [illegible] క్షైనన, ప్రేమ [illegible], నృప [illegible] కిక్కి [illegible] నిట [illegible] బెంచ [illegible] యునగుట [illegible]
[illegible] శ్రీ [illegible]

వ [illegible] భం, డ [illegible] సేసుగు [illegible] కించి
జై భార ౩౩

(పూఁడు అని [illegible])

క జగతీశుఁగు పడిసినం, బగపడినను బ్రాహ్మణునకు నష్టము పెట్టం, దగునట విప్రోత్తముచే, నగపడిన నతండు కుడువ నర్హుం డెందు౯ . విజ్ఞా న్యవ ౪౭

౭. క్రుంకు ; అస్తమించు

క అవనీశ యూహాయంబులు, [illegible] వనగతిం ఒఱచుఁ బ్రొద్దు పడకుండఁ [illegible], ద విద ర్భకు . భార అర ౧ ౧౬౭

సీ మిత్తుౕందు వడి నంత మెఱసి భానుంబు ముందుగ నాక్రమించిన గ్రోహి [illegible] .
సారంగ ౨. ౧౭౬.

౮. మూర్ఛిల్లు, సొమ్మసిల్లు

క. ఔ నా పెచ్చెలి నామనిఁ, తేమకొనుచురాశ కతనఁ జే రొకటై నా, వీనుల సోఁక వచుం గళ, దీనికి నాతల్లి సచతు దిటవెడి పడితి౯
ప్రబోధ ౩ ౧౮

ఉ . తదీయపత్నిఁ బెలుచంబన నీడిచి పెంచు.
పారి ౨ ౨౯

౯ మునుఁగు, నిమగ్నమగు

[illegible] లంగులం బడి కలంకులం దేలి పారి ౨ ౮౩

ఉ .. భక్తులఁ, దేసయుఁ [illegible] దుఃఖజలధిం బడకుండఁగఁ దేల్చి ప్రోవ లక్ష్మీపతి యున్నవాఁడు మగిఁ చింతఁ గొలంగుము పాకశాసనా వి ప్ర ౧౪౮

౧౦ పూను, ప్రయత్నించు

క విను పిచ్చుకకుం టతిరయ, మునఁ బోకకుఁ బడుట పేదముదుకిఁడు వేశ్యా, జనమం గోరుట దుర్యోధనుఁ డింక జయంబుఁ గొ[illegible] యగు యత౯
భా కర్ణ ౧ ౨౨

ఉ [illegible] కురుకులంబ తోడి, [illegible] నక పడఁ [illegible] జగము మెచ్చఁ ద[illegible] పెక్కు భంగుల౯ . భార స్త్రీ ౧ ౧౪

శ్లో ఏవచార్థే మహాబాహో పూర్వమేవ మయా శ్రుతః, యతితం ధర్మపుత్రేణ మయా గుహ్యా నివేదితే ..
సం భార స్త్రీ ౮ ౪౨.

౧౧. లొంగు, వశమగు

క నను నీవు పదస్థునిఁగా, [illegible] చేయంగఁ దలఁచినప్పుడ నీఖ్రు, [illegible] యము [illegible] పులఁ ఒ , [illegible] నాబుగ్గి [illegible] ... భాగ కాం ౩ ౭౬.

క ప్రీతిఁ ఒకి పొపుడుఁ బాయని, సీతకు దైవ గతి ఖలునిచేఁ బడవలసె౯ . .
భా. రా. అర. ౨ ౨౦౬.

౧౨. అగు

గీ విశ్వమున నీవు లేకున్న వెలితి పడిరి
హరి ౩ ౭౬

గీ. ఏను ముద్దాడ నీయెద కింపౌనర్ప, దేని
ముద్దాడ వేల నీ వేల నాకు . .
మార్క. ౫ ౩౦౩

౧౩ నిలుచు, నిలువఁబడు

చ భీష్ముఁడా, దిగఁగురుసేనలోన ౧౦
తింపఁగఁ చేర్చినయోధకోటి నా, మొ౧
మునఁబడ్డ నైనట్లడరి ముట్టెదగ యటు
చూచుచుండుమీ భా. భీష్మ ౧ ౧౪

క విఁగఁ దన్యు లెవ్వరును నా, మననమునఁ
బడి గ్రుదుక రాలమున ..
భార. భీష్మ ౧ ౧౯

క పురజనులు తమ్ముఁ గనుఁగొని, యిరుపురి
యాకార మొకటి యేర్పఱుపఁగ నై, వ్వరి
వళ మనుచుం బాడఁగ, దొరముందఱఁ
బడిరి వాదుతోడ న్వారల్
శుక ౨ ౭౭

౧౪ తిటస్థించు, కలుగు

గీ నేను మీదాన నగుట మీగానకథలు, పడిన
నవ్వేళఁ గొదవలు దడవదేమొ . .
కళా ౨ ౪౩

వ ... తద్విమానంబు మత్స్యమీపంబున కేతేర
మీఁదోలికాప్రసంగంబులు పడిరి ...
కళా ౧ ౧౦౦

౧౫. ప్రసరించు, వ్యాపించు

క. నరు లారులు దృశ్యములపైఁ, బరగింపఁగఁ
జూడ్కు లెట్లు వడుఁ దప్పక .
భార విరా. ౫ ౪౩

వ. ... (వెన్నెలలు) అగవిరిచెందొగమొగడలం
బడి నుడియుమ హరి ౨. ౫౨

క నీ వదితినుతుఁద నగుటయు, దేవత లంద
ఱును దేవదేవ భ్రుదముగా, దేవాహ్వ

యంబు దాల్తురు, నీవాత్సల్యంబుగోర్కి
నెఱయఁగబడదే .
హరి ఉ. ౧౦. ౨౦౭

౧౬ అధిరోహించు, ఎక్కు

ఉ ... మరుందును జిల్కతత్తళా మీఁదఁ
జిపుక్కనం బడి తమి న్మగితుమ్మెదనారి
సింగిణిం, బాదుకొనంగఁజేసి రొకపారియ
మీఁకైను బువ్వుఁదూపులక్
గంధ ౧౪౫

౧౭ తగులుకొను, చిక్కుకొను

చ ఎనయఁగ నొక్కపల్లెవా యింటను ఒండుగు
నాఁకు కాంతలె, ల్లను సమకూడి చేయు
పనులం బడియుండెడువేళ ..
మధు. ౧ ౧౪౬

౧౮ తగులు, సోఁకు

సీ తలఁబడ్డ గుదియదెబ్బలఁ బాఁతమసి యిడి
యంబలిగం జింగ్గ నడుగువారు
ఆము ౬. ౭౫

౧౯ దోపుడునందు

వ ... దారికుం దనులుబ్బకుండు తీర్థ
యాత్రాపరు లైన కార్పటికుల దోచికొనిరొ
నప్పు దప్పరుసవారు గలఁగంబాఱి మొఱ
యును గూఁతయునుం బెట్టిరి ఇట్లు వడి
పెట్టు . నిర్ఘోషం బాకర్ణించి
కాశీ ౪ ౬౪

౨౦ చొచ్చు, ప్రవేశించు

చ . . అప్పుడంతి దృషద్వతీ సరిదుపాంత
దురంత వనాంతరంబులక్, బడి ములు దీవ
లుం దవిలి . వేం పంచ ౪. ౨౮౦

స క్రి (ఇది పరమగుచో కర్మార్థక "ము"
వర్ణకమునకు లోపబిందువులు వైకల్పిక
ములు) ౧ పొందు

క విని కుంతియుఁ బాండవులును, మనమున
విస్మయము పడి సమంజస భావంబున
భార. ఆది. ౬. ౨౨౦.

క నిపుణులఁ గావఁబెట్టుము, భూపాలక నన్ను
నేను బూని యరసినన్, గోపంక్తులు రజ
పడ వొరుచే, పడ వెన్నఁడును దప్పఁ జేద్పడ
వెచటన్ భార విరా ౧ ౫౭

౪ పగనింద పడని ధనికుఁడు ..
వా రా ౧ ౮౪

గీ పాపవశమున శాపంబు పడి విహీన, జనుల
సంగతి కగ్గ మై పోవఁగఁ గన్నయమర సతు
లలో కు సం ౬ ౭౦౦

౫ నానావిధ మార్గణముల, నానామార్గముల
నేసెఁ గిరాతుఁడర్జునున్, వానిం జూచి భయం
పడి, నానాతినుఁగా మనంబు న్వగచి
వినెన్ .. భార అర ౬ ౭౪

గీ పీటిసామగ్రిఁ గనుఁగొని వేగిపడక
ఆము ౨ ౩౭ హర. ౧ ౩

౨ అనుభవించు

క .. విపినంబులలోఁ, గనుఁగొని మాయ
ట్లిడుములఁ, బడిసరులు గిరిరొ రొయిలు
పరమ మునీంద్రా భా అర ౨ ౨

చ పడిలిరి కుక్కలుం బని హాటులు దుర్గ
మైనవృత్తిపై, నడిచిరి గిర్యగూచు లభంగి
దారిద్రతి నెట్టుకొంచు లోఁ, ఒడిసిమి
హా ౩ ౧౫

చ .. లో, ధనిరితిఁ బెద్ద కాసపడి పాడి
గొలంగినఁ బ్రాణగొడ్డపుం, బలు లగు నవ్వి
ధంబు మనపడ్డదిగాదె జగం బెఱుంగఁగన్
బార అను ౪ ౧౩౪

౩ అనుసరించు

సీ మతి పండి పెట్టుకొమ్మలు వేరె మాపెంటఁ
బడుదు పెంచుచు బాయఁరిలిక
కుక ౪ ౭

గీ విప్రుపెంబడిఁ బడి నీవు పేర్కొఁ జనిన, తెఱఁ
గెఱింగియుఁ బోయిన దిక్కు తెరువు, తెలియ
నెఱుఁగమి .. దశకు. ౩. ౩౬.

ఉ. తెల్వరొయ్యను నీరు పిశిఁ బడి యంబుధి
కేఁగె నదీ ముఖంబునన్
హరి ౨. ౨౪ కళా ౭ ౨౦౦.

౪ కర్మార్థమున వచ్చు ననుబంధము

క. పురుషులచే ధర్మస్థితిఁ, బరిగ్రహింపంగఁ
బడిన భార్యలకు భాగ అర ౫ ౮౭.

౫ వివిధాస్త్రంబుల నంబర, మవిరళముగఁ
గాదుగొనఁగుట నద్భుతభంగిన్ ...
బార విరా ౫ ౫౭

౬ ... ముని మనశకం బయ్యాది మాగ
నగవ కుంకుఁడు, భార్యయందుఁ బెయం
బడునపత్యంబు నాయందు మున్న పడిసి
తిరి బార ఆది ౨. ౨౧౨

(దీనికిఁ బెనుకఁ గొన్ని తుమున్నంతక్రియలు
అధ్యాహృతము లగును)

ఆ పడిన యామినంబు పత్తు లపేక్షించు, నట్లు
పురుష హీనయయినయువతిఁ, బూచి రొల్ల
వారుఁ బాలుకి నపేక్షింతు, రిగియుఁ బాప
ఘనకి హీనమతులు
భా ఆది. ౬ ౨౧౪

(ఇట విడువన్ - అనునది అధ్యాహార్యము)

శ్లో ఉత్సృష్టమామిషం భూమౌ ప్రార్థయంతి
యథా ఖగాః, ప్రార్థయన్తి జనాస్సర్వే
పతిహీనాం తథా స్త్రియమ్
సం భార ఆది ౧౭౨ ౧౨

గీ మృదునిచే నిట్లు కోపానఁ బడి కలంగి, గంగ
దరి నుండి నిజశిష్యగణముతోడ, మద్గురు
స్వామి సకలధర్మజ్ఞుఁ పుడు, పృథివిగల
తీర్థముల కక్కవెట్టి చూచి ...
భీమ ౨ ౩ (చూ ౧ ౧౧౯)

(ఇట "అధిక్షేపింపన్" అనునది అధ్యా
హార్యము) ... కువల ౨. ౩౭.

(దీనిమీఁది విశేష ప్రయోగములు)

(వ్యవ) ధర్మము చెడిపోయె ననుమాట చెవిని బడినవెంటనే సజ్జనుని హృదయము తల్ల డిల్లును

నేను నయనికంటఁ బడరాదు, నరుఁడు నాకంటఁ బడరా దని పాము అనుకొనును

"వానికిని నాకును పడదు"

"మాలో నొకరికొకరికిఁ బడుట లేదు"

"పైత్యతత్వములో నువ్వుఁబిండి పడదు"

"పడక" ఇది పడు ధాతువునకు తుమున్నం తము కాని "చాలక" మొ. వానివలె అవ్యయ మై "మిక్కిలి" యను నర్థము నిచ్చు పడఁబడియెను, పడఁదొసెను మొ (దీని కామ్రేడితముసఁ "బడఁబడక")

సీ. పడఁబడ నెత్తఁ బాల్పడియుక్కు నాసనా భ్యాస నైపుణశక్తి పట్టువడఁగ

పాండు. ౫ ౨౩౭

ఇది స్వార్థమున సహాయక్రియగా నుపయోగింపఁ బడును

ఉదా. చాఁగిలఁబడు, కూలఁబడు

పడుపాటులుపడు = నమస్కరించు

రగడ. మహీతస్థలమున మసలక పొదలెడు పద్మాక్షునకును బడుపాటులుపడి .

హంస ౪ ౨౧౩

జః పక్క, పడఁదన్ను, పడఁగిట్టు, పడఁగ్రొక్కు, పడఁబాఱు, పడఁబెట్టు, పడఁబొడుచు, పడ గొట్టు, పడనొచ్చు, పడబాడు, మొ

పడుకటిల్లు = పడకిల్లు. (√పడుక శ ర)

పడుకి(క యి)ల్లు = పడకిల్లు. వి (పడుక + ఇల్లు) శయన గృహము.

సీ. దడదడమన గుండె తాళిబొ ట్టదర గుబ్బలి పట్టి పడుకయి ల్వెదలదయ్యె .

కువల. ౨. ౧౧౫

ఉ అంతటఁ దల్లవాటిన లతాంగి నమం బడు కింటి మిద్దెపై, దంతపు మేలుమంచము సుధా కర కాంతి గృహాంతిరంబులో, నెంతయుఁ జింత లేక వసియింపఁగఁ జేసెను సాహసం బునన్

కుశ ౪. ౨౮

గీ యంత్రగుస్తెను జూపుచు గునిసి గునిసి, బయలు నవ్వు మఁ ఇడుకిల్లు వాచికొనుచు

దశకు. ౬ ౧౯౪.

పడుకు. వి బాయి, శిల

క కడు నలిగి యూరిలోపలి, పడుచుల గావించి యీ యబద్ధపుఁ గ్రోతిన్, బడుకుల వైచుచు నిప్పుడ, వెడల నడచి రెండు నిలువ విడు వకుఁ డిచటన్ . భోజరా ౫ ౨౫౨.

క కడునరుదుగఁ దెరవున నొక, పడు కానా డెంపు గాచపాపని యడుగుం, గడ యొక్కిం చుక సోఁకిన, నడరెడు తలిరాకుఁ బోడి రాయి ౩గ నిలిచెన్ . .

అచ్చ రా బాల ౧౪౨ ఉ రా. ౧. ౧౯౦

పడుగాయ. వి (పడు + కాయ) రాలినకాయ (శ ర)

పడుగింజ. వి (పడు + గింజ) చల్లకయే రాలిన విత్తు

సీ ఎచట నెవ్వరు గోరి నచటనే వర్షించుఁ బడుగింజలచె పండుఁ బవిరయుల ..

దశా ౪ ౧౨౧

పడుగు(పు). వి వస్త్రమునేత యందలి నిగుడు నూలు

వ ... వెన్నెల క్రొన్నురువుల బోరనన్నగు నర పడుగు జిలుగు కంచుకంబున ...

మనుచ ౫. ౩౧.

ఆ పడుగు వేయువేళ పటము లల్లెడువేళఁ, గూడు దినెడువేళఁ గూర్కువేళ, మగని

కన్నెఱింగి మాఱ్మ గిలుకుగూడు, నింటి
పొరుగు సఖుల యిండ్లలోన

హంస ౨ ౨౪.

పడుగుఁజేత = అడ్డము, నిడుపు.

క నెరనె యెడపోటుకొనిక, డ్వెరపై పేఁగులు
పడుగుఁజేతయుఁ బడియెన్ . .

శుకం ౧౧ ౬౯౪ (ప్రేత అపముద్రి)

గీ పడుగుఁజేతయుఁనైన దంపతులఁజూచి, యెుఱ
నవ్వునవ్వి మరుఁడు విల్లెక్కుడించె .

కవిక ౪ ౧౭౦

పడుగొమ్మ. వి (పడు + కొమ్మ) శిశు, క్రింగికి
పడుచున్నకొమ్మ (శ ర)

పడుచేఁడు = పడుచువాఁడు. (√పడుచు)

గీ చిన్న పనికాదులల్ల జెక్కుమన్న వినుము,
ప్రజలు మీరొక్కటైన్నేమాపయికి వచ్చుఁ,
బడుచేఁడవు నీవు బిడ్డ పసరుమొగ్గి,
ముక్కుడము గాని విడి మొదలుచేసి .

నిరం ౨ ౧౫౯

పడుచు. అ క్రి వ్యభిచరించు, జారత్వముచేయు
(గ్రా)

చ. పుడమిసమస్తవర్ణముల పొల్తులునీలువు దప్ప
లంజెవై, పడిచిన డింపురిర్థములు . .

వరాహ ౯ ౧౫౯

గి గుట్టానానయు విడనాడ్డికొంగుఝలిచి, యగడు
వడిపడిచి పసిసియట్టిపసిఁడి, కటకటా
యేమిటికివెక్కు గిడనంక విప్ర 3 ౧౪

వి కన్యక; బాలిక, పిల్ల

గీ. పడుచుఁదనమునఁ బ్రక్కఁ బడుమనున్న,
పడుచునొక్కతె వేదాకి పడుచుగాంచి

దశా ౬. ౬

చ. జడనిధిపీవహీనగుణ సంగమెఱుంగవు హేమ
చేతికిన్, బడుచు నొసంగిభర్గునకిచ్చితి వంచు
నవ్విదాఁ, ఉడుచునొసంగిభర్గునకు భానుర

కీర్తి హిమంబుపేరిటన్, బడిగొనకొప్పునత్తు
హిననైలము మీఁదకుఁబోయి యెద్పటన్.

దశా. ౫ ౩౪ (కూతురు అని భావము)

ద్వి పడుచులతో నాడఁబంతిఁపుమ్మ . . .

ఖస. పు 3 ౪౦౭ పం

క నందునిపడతుక, కడఁగొడుకునువిడి పడఁ
తుకఁ బిచ్చెన్ . . దశా ౮ ౧౭౬.

3 బాలకుఁడు.

గీ ఇప్పాపజాతి, పడుచు పంపుగొయిటు దీని
మిడుకమిడుక భార కాం 3 ౨౪౬

కఎవంగఱాదినవాఁడీ, పడుచనుమం బురటి
యిల్లు పడితుకొవదలక . .

మార్క. ౫ ౩౦౪.

విణ యువతి, యౌవనముగలస్త్రీ (చూ పడు
చుఁదనము)

పడుచుమాటలు = చిన్నతనముచేఁగాని పడుచుఁ
దనముచేఁగాని కార్యభార మెఱుంగని
మాటలు

ఆ ఇట్టిపడుచుమాటలెడఁదఁగైకొనకనీ, వాత్మ
రక్షకొఱకు నాశ్రయింపు రాజనందనుల
మహోజిచణుల రాఘవ ౪. ౬౦

చ నీప్రతిజ్ఞమా, నునలినక్షేత్రయంచుఁ దన
నోటికివచ్చినరీతి నాడఁగా, మనముగలంగనీ
పడుచునూకల రుచింపకేమియున్

చిత్రభా ౬ ౧౪౨

జ పగుచఁడు, పడుచుఁజేఁత, పడుచుఁదనము,
పడుచుఁదాలి, పడచుది, పడుచురాశి, పడు
చులతిండి, పడుచువాఁడు, పడుపుఁగూడు,
పడుపుఁగొమ్మ, పడుపుఁగోమలి, పడుపుది

పడుచేఁజేఁత. వి (√పడుచే) జారత్వము.

ద్వి. పడుచుఁ జేఁతలుమాని పార్వతీశ్వరుఁడు.
ద్వి భల్లాణ (శ ర.)

పడుచేఁదనము. వి. (√పడుచే) ౧. బాల్యము.

గీ. ఆటలన్నియుఁ తోడితోయ్యలలఁ గూడి పడుచుఁదనమున వేడుకపడుచుసాడు, పెద్ద రాం(ద్రకులవల్లూరుముద్దుగాను. దశా. ౯ ౧౧

గీ పడుచుఁదనమునఁ జైత్రపక్కఁ బడుచునున్న, పడుచునొక్కతె వేడుక పడుచుగాంచి ... దశా. ౨. ౨

౨. యౌవనము

చ. పడుచుఁదనాన వచ్చి నినుఁ బట్టి పెనంగ నటంచు లేని యా, గడములు గొన్ని యంగ ముఁగఁ గానఁబడక పవరించి ... శారంగ. 3 ౪౮

పడుచుఁదనములపెద్ద = మన్మథుఁడు

వ. ... లేమపరితాపాతిశయం బవలోకించి కించి న్మధ్యలుం వేసట పడుచు నప్పడుచుఁదనం బులపెద్ద నుద్దేశించి యి ట్లనిరి .. కవిరా 3. ౧౧౭.

పడుచేఁబని. వి (పడుచు+పని) చిన్నతన ముచేఁ గాని పడుచుఁదనముచేఁ గాని చేసెడి యవివేకపుఁబని.

గీ కృష్ణ నీపుణ్యమంతయుఁ గ్రీడి కోసఁగి, పిదప నిట్లు మధన్పుఁ జంపింపఁదగునె, పడుచుఁ బని చేసితివి లేఁగుబండ్లకొఱకు, ముత్తియం బులు వెలపోయుమలంచ గలఁడె ...
కై. భా. ౫ ౫౯

ఉ. ... తపోధను ... నీతిఁ దొఱంగి సభాంత రంబునన్, జోరుఁ డటంచుఁ బల్కి పడుచుంబని సేయుట నీకు ధర్మమే . .
వి(ప. ౫ ౪౨.

పడుచేది. విశే. (పడుచు+అది) యౌవనము గలది. (శ. ర.)

పడుచేరాసి. వి. (పడుచు+రాసి) కన్యా రాశి. (శ. ర.)

పడుచేలతిండి. విశే. (√పడుచే) శిశుఘాతిని.

గీ. కటకటా చిన్నిసెత్తురుగందు రావ, పట్టిఁ జక్కడిపాపనిఁ బట్టి చంప, నేటిమృత్యు స్వరూప రైయెచట నుండి, వచ్చె నీపడు చులతిండి యిచ్చటికిని హరిశ్చ. ౫. ౧౩౦

పడుచేవాఁడు = పడుచేఁడు. విశే. (√పడు చే) యౌవనముగలవాఁడు.

సీ పడుచువాఁడవు విన్నుఁ బొడగన్న నామది గడితంపుటక్కటికంబు వొడమె ...
అచ్చ. రా యు. ౧౨౩.

పడుతెంచే = పడు. అ. క్రి. (పడు+తెంచు౩ స్వార్థమున)

సీ ... విపృతికే కాంబురం డయి సౌంభకంబు వలనఁ, బడుతెంచు వసుదేవుఁ బాపనికాచర బలపీద్యమాను దవ్వులన కాంచి ..
భార అర. ౧ ౧౯౧.

పడుదల[1]. వి. ౧ భుజావలంబికృత్తి; డాలు.

గీ ... భుజావలంబి, కృత్తి పడుదల డా బనఁ గేరు నభవ ఆం. భా ౨.౨౦౪.

సీ పడుదలలోన డాలాకత్తి వదలంపాపోసులు గోరంటఁ బొలుచుగోళ్లు శుక. ౨. ౪౨౭.

సీ ... జిగిపట్టు నడిగట్టు పడుదల పట్టంబు సేజాయు బాగుదేర దశా. ౧౦. ౧౧౩.

పడుదల[2]. వి, పక్షివిశేషము, డాలు (శ. ర.)

పడుపు. వి. (√పడుచే) వ్యభిచారము; వ్యభి చారముచేఁ జేయుసంపాదనము

క ఆకలి యుడుగనికడుపును, పేఁకటి యగు లంజెపడుపు విడువని(బతుకుం, గ్రొంఁజొన్న నూతియుదకము, పేఁకలపాడియును కోఁత పేదినికుమతీ . సుమ. శ. ౧౦.

పీ. (పాయ మింకినవాలుపాలిండ్ల వెలయాం(డు పడుపు ప్రుట్టక మూలపడి కృశింప ...
హం. పంచ. ౪. ౨౪౦.

పడుపుఁగూడు. వి. (√పడుచే) వ్యభిచారవృత్తిచేఁ గల్గిన ద్రవ్యము.

ఉ. కావ్యకన్యకల, గూళల కిచ్చి యప్పడుపుఁగూడు భుజించుటకంటె సత్కవుల్ హాలికులైన నేమి. కేయూర, ౧. ౬౩

ఉ. గుట్టు దొఱంగుచుం బడుపుఁగూటికి నోఁచిన వారిజాక్షినిం, బట్టి. విప్ర. ౩. ౧౩.

గీ అనఘ వేశ్యావిడంబవర్తనము లెన్న, నిజుక పొంతేల యీనోలి యేల త్రవ్వ, నిప్పడుపుఁ గూటిపై వసహ్యత జనించి, నామనను రోసెనట్టి చందంబు వినుము ...

వైజ ౨ ౧౪

(విశే) పడుపు కూటివారి వంటివాడు, దుష్టుఁడు

సీ రొంగిలి కాయ బడుపుఁగూ డొనగొట్టు పాడెగట్టు హంస ౫ ౧౧౩

పడుపుఁగొమ్మ = పడుపుఁగోమలి. వి (పడుపు+కొమ్మ) వారాంగన

క క్రొమ్మించుగిన్నె పడుపుం, గొమ్మకు నిప్పించి మానిఖుంజాకుఁ ...

విప్ర ౪ ౭౦

వేలుపుఁ బడుపుఁగొమ్మ = అప్సరస

గీ తపసి డెందంపుటిలు చేరఁతితే ఘటించు, కలితపుణ్యాకృతి మంత్రము ల్గాఁగఁ జేరి, జరుపుమనిఁ గ్రమ్మ వేలుపుఁ బడుపుఁగొమ్మ.

చంద్రా ౩ ౯౯

పడుపుఁగోమలి = పడుపుఁగొమ్మ. వి (√పడుచే) వ్యభిచారవృత్తిచే జీవించునాఁడు ది, వేశ్య.

క. తామరలు ముడిఁగె జక్కవ, చామలకుఁజాతలు పర్వెఁ జక్కఁగఁ బడుపుం, గోమలులకు బోఁగులకును, నేఁడుం బోవలఁగూడె నపుడు చెప్పఁగ నరుదై .. నీలా. ౩. ౮

పడుపుది. వి (పడుపు+అది) వేశ్య, బోగమువది.

సీ లంజియ లంజ కల్లాటకత్తె పడుపుది వెలయాల్ప్రోగముది యన వేశ్య

ఆం భా. ౨ ౧౦౦.

పడువ. (విశే.) మిక్కిలి పల్లమైనది (నేల)

(శ. ర)

పడువరి. వి. (పడు+వరి) కోఁత కోయునప్పుడు గింజలుగాలి కొలదిన వరిపైరు

(శ ర. గ్రా)

పడువాఁడు. (విశే) (√పడు) పతియాళువు, పతనశీలుఁడు

సీ పతయాళు వగుఁ బడువాఁ డనంగ

ఆం భా ౩ ౯.

పడుసర. వి పట్టనము

క అడిగినవారిం గ్రమ్మఱ, నడుగం జనుఁ జనిన కడకు నతేఁ డార్తుండై, గుడి గుండ మనకపల్లియ, పడుసగ నా కరయుఁ జెలిచి పలుచిన శిష్యుల . వేం పంచ ౧. ౨౪౦

పడ్డ. వి ౧ నాలుగేండ్లవయస్సు గలయావు

సీ చనుఁ జతుర్హాయనసంజ్ఞ పడ్డ యనంగ ...

ఆం భా ౨ ౨౬౩.

౨. ఆవు (తొలిచూలిఆవు లేక గేద అని శ ర)

ద్వి పసదనంబుగ నూఱుపడ్డలం నిచ్చి, పసిఁడి టంకంబులఁ బాటించి యిచ్చె .

ద్వి. భాగ. ౧౦ ౫౯౦. (చి. ని)

ఆ ఫలము గాని గొడ్డుపడ్డకు పించెపో, పరరసంబు పచ్చిపాలతోడఁ, బెట్ట నదియుఁ బొల్లఁ బెద్ద పెదలనెయ్యి. పెట్ట నిల్లఁ జాలు పెట్టిపనికి ...

(చి. శి. చి ని.)

౩. శ్రేష్ఠ చూడ.

సీ ... శ్రీపు పద్దయు ద్వాద శేఁగ చెయ్య,
యన వత్సనామంబు లలరును ...
సాం. ని తిర్వ 83

పడ్డీశము. సం వి. అ. పుం. ఏనుఁగు వెనుక కాలున గట్టిశంకువు (వై. ని.) = పట్టి (ట్టీ) శ (స) ము

పణఁకు = పడఁకు

(చలియు, ప్రపాతము)

సీ ... చలి చలియు పడఁకు పణఁకవ, వెకడు
ప్రపాతంబు .. ఆం. భా. ౨. 30.

(పెద్దజాయి, చాఁపజాయి.)

సీ పటికంపుఁ బణఁకులపజ్జ గొజ్జఁగి నీటిరేటి
శ్రేవలఁ జలి యినుకపెట్టు వసు ౨ ౨౧

పణఁత = పడఁత. వి హనువు, చెక్కిలి మీఁది భాగము.

సీ. కోరచూపుల రొప్పుచేరు ప్రడ్డులవాఁడు బైసి
మాలిన ప్రమాని పణఁతవాఁడు .
వరాహ ౨ ౪౫.

పణఁతి = పడఁతి.

గీ. పణఁతి యీలతహన పుష్పిణి యటన్నఁ,
గేల నిపు డంటఁ దగునె ..
ఇందు 3 3౭.

ద్వి పణఁతిని గొనిపోయి పంక్తికంధరుఁడు,
రణమునఁ జావఁడే రఘురాముచేత ...
ద్వి శ పా. ౨. ౫౭. పా ౧౪ పం.

గీ. శంబరారాతి విజయశాసన సువర్ణ పట్టికయుఁ
బోలె నొప్పు నిప్పణఁతి నీవు ...
హైమ. 3. ౧౯౫

పణగ్రంథి. సం. వి. ఇ. పుం హట్టము, అంగడి వీథి; సంత.

పణత = పడత. వి. సాఁగేటి గొరగ. (శ. ర.)

పణనము. సం. వి. అ. న. ౧. వ్యవహారము (అమ్ముట, కొనుట.) ౨. పందెము ఒడ్డుట.

పణఫరము. సం. వి. అవ. (జ్యోతి) కేంద్రమునకు తర్వాతిరాశి, లగ్నమునకు రెండవదియు ఐదవదియు ఎనిమిదవదియు పదునొకండవదియు నగు స్థానము.

పణబంధము. సం. వి అ. పుం (నీ విది చేసిన యెడల నేను నీ కిది యిచ్చెద నని) సమయము చేసికొనుట, ఏర్పాటు చేసికొనుట, సంధి

పణము. వి ముప్పదిరెండు విన్నాణములలో నొకటి, మల్ల విద్యావిశేషము

సీ. వింటాళము పణమ్ము పెట్లాగు పాఅమ్ము
డొక్కర ముత్తర డొక్కరమ్ము ...
ఆం భా. ౨ ౨౦౯. ప్రబంధ ౪౭

పణము. సం. వి. అ. పుం ౧ జూదము, పందెమొడ్డియాడుట ౨. పందెము, పందెపు సొమ్ము. 3. స్తుతి, పొగడిక. ౪. ఒడంబడిక; నియమము, ఏర్పాటు ౫ భృతి, కూలి. ౬ ధనము, సొమ్ము. ౭. మూల్యము, వెల ౮. కర్ష యెత్తు రాగినాణెము. ౯ కార్షాపణము, కర్ష మెత్తు వెండినాణెము. ౧౦ ఎనుబది వరాటకముల (గవ్వల) వెలగల నాణెము. ౧౧ వ్యవహారము ౧౨. అంగడి, దుకాణము ౧౩ గృహము ౧౪. అమ్మఁదగినసరకు లోనగువాని పిడికెడుకట్ట

పణవము. సం. వి. అ పుం. ౧ చర్మవాద్య విశేషము ౨ గజస్కంధము (వై ని)

పణసము. సం. వి అ పుం. అమ్మఁదగిన సరకు, క్రయవస్తువు.

పణాంగన. సం వి. ఆ. స్త్రీ. ఆటకలఁది, వేశ్య

పణాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. క్రయ విక్రయ వ్యవహారము, వేహారము. ౨. స్తుతి. 3. జూదము.

పణాయితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. స్తుతము, పొగడఁబడినది ౨. క్రీతము, కొనఁబడినది. 3. విక్రీతము, అమ్మఁబడినది.

పణి. సం. విణ. (ఇ. సి. ఇ.) ౧. క్రయ విక్రయాది వ్యవహారము గలవాఁడు, బేహారి. ౨. స్తుతిగలవాఁడు (ఇ) బేహారి. (శే ని.) (వి. ఇ. పుం.) ఒకానొక ఋషి.
(వ్యాకరణకర్త యగుపాణిని వీని వంశస్థుఁడు) (ఇ. స్త్రీ.) విపణి, అంగడివీథి పుం ౧ స్తుతి. ౨. క్రయవిక్రయ వ్యవహారము (శే. ని.)

పణి = పడి. (చూ. పణిహారి.)

పణికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పణప్రమాణము కలది. వి. అ. పుం. కోమటియిల్లు. (వై. ని.)

పణిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) ౧. బేహారి, క్రయవిక్రయాది వ్యవహారము చేయువాఁడు ౨. స్తుతించువాఁడు.

పణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వ్యవహృతము (అమ్మఁబడినది, కొనఁబడినది.) ౨. పందె మిడఁబడినది, పందెముగాఁ జేయఁబడినది ౩. స్తుతింపఁబడినది (వి. అ. న.) ౧. పందెము ౨. వ్యవహారము ౩. స్తుతి.

పణితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వ్యవహరింపఁదగినది (అమ్మఁదగినది, కొనఁదగినది) ౨. పందె మిడఁదగినది ౩. స్తుతింపఁ దగినది.

పణిదియ = పడిదియ. (శ ర)

పణిహారి = పడిహారి. (ద్వారపాలకుఁడు.)

చ. అని యట పోవఁ బోవఁ బణిహారి యొకండరుదెంచి విక్రమా, ర్కునిఁ బొడగాంచి మిమ్ముఁ దొడుకొంచు పెసం జనుదేర దైత్యుఁడొ, క్కనిఁ గిటిమూర్తిఁ గైకొని తగం జను మన్ననఁ వచ్చి ... విక్ర. ౨. ౧౪౦.
(సేవకుఁడు)

వ. ఏనును దక్షప్రకారంబు పణిహారులవలన మున్న యెఱింగినవాఁడ నగుటం జేసి గంచుకంబును శిరోవేష్టంబును ధరియించి విచిత్ర వేషుండనై పోవునపుడు
భార. ఉద్యో. ౨. ౧౨౧.

పణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. క్రయ విక్రయాదులు చేయువాఁడు ౨. స్తుతించువాఁడు (వి. అ. పుం.) కొండికుఁడు, కల్లమ్మువాఁడు.

పణ్ణ(ణ్ణె)రము = పణ్యారము. వి. భత్యము

ఉ. అద్దములోనఁ దోఁచు ముడు పందనిమ్రాని ఫలంబు కోపపుం, గ్రద్దరి చిల్వచేఁ బడిన గంధపుఁదీవె మహావిపంబులో, నద్దిన పణ్ణెరంబు మగనా లది కొంచెమునకా లభించునే
అహల్యా ౩ ౪౩

పణ్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జ్యోతిష్మతి; మాలేరు. కీ.

పణ్యపతి. సం. వి. ఇ. పుం. గొప్ప వర్తకుఁడు.

పణ్యభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సరకులకొట్టు.

పణ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యవహార్యము, వ్యవహరింపఁ దగినది (అమ్మఁదగినది, కొనఁదగినది. వ్యవహార్య భిన్నార్థమున పాణ్యమని రూపము చూ. పాణ్యము.) (వి. అ. పుం.) ౧. అమ్మఁదగిన సరకు ౨. బేహారము, వ్యవహారము. ౩. మూల్యము, వెల

పణ్యవీథి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంగడివీథి, బజారు

పణ్యశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొట్టు, దుకాణము

పణ్యాంగన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లోకువలఁది, వేశ్య, వెలయాలు.

పణ్యాజిరము. సం. వి. అ. న. అంగడివీథి, పేట్టము, బజారు.

పణ్యాజీవకము. సం. వి అ న సంత; బజారు.

పణ్యాజీవుఁడు. సం. వి అ పుం. వేపారి, వర్తకుఁడు. (ఇట్లే పణ్యాజీవకుఁడు)

పణ్యారము = పండేరము, పణ్ణారము. వి (సం పణ్యాహారః, ప్రా పణ్ణార క పణ్ణారవు. త పణియారం) భక్ష్యవిశేషము. (పానఁబప్పు అని. శ. ర.)

మ. శనివారోత్సవ మాచరించె ముని శిష్య ప్రాతముం దానుఁ గ, మ్మని పణ్యారము తోడ బూరెగమితో మండెంగ తిండంబుతో
భీమ ౨ ౬౪

మ పాలయుం గాచ్చు లుడబ్బ వాలయవ దంభో జాక్షవక్షస్థల, స్థ్యలఘు ప్రసన్న కరంద బిందువులఁ బణ్యారంపుఁ బుణ్యాంపుఁగం, పులఁ దాపత్రయి మీఁటి
ఆము ౧. ౪౩

పతంగన. సం వి అ స్త్రీ పెద్దకంది ?
(వై. వి)

పతంగమము. సం వి అ పుం ఎగురుచుఁ బోవునది. పక్షి.

పతంగము. సం. వి అ పుం (ఎగురుచుఁ బోవునది.) ౧. పక్షి ౨. శలభము, మిడుత. 3 శాలి భేదము, ఒకదినుసు వడ్లు ౪. మధూకము, ఇప్ప ౫ బాణము. ౬. పిల్లి న ౧. పాదరసము. ౨. చందనవిశేషము. 3 గుజ్జము, అశ్వము. (శ. వి)

పతంగి. వి. వృక్షవిశేషము.

పతంగిక. సం. వి. అ. స్త్రీ ౧ తేనె యీఁగ, పుత్తిక. ౨. చిన్న యాఁడుపిట్ట

పతంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

పతంచిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. నారి, వింటియల్లె త్రాడు

పతంజలి. సం వి ఇ పుం (అందలియను నమస్కరింపఁ దగినవాఁ డగుటచే పడుచున్న అంజలులు కలవాఁడు సంధ్యావందన సమయమున ఒక బ్రాహ్మణుని యంజలినుండి సర్పరూపమునఁ బడిన శేషాహియొక్క యవతార మని గాథ కలదు దీని ననుసరించి అంజలి నుండి పడినవాఁడు అనియు వ్యుత్పత్తి) యోగసూత్ర కర్తయును పాణిని సూత్రమహా భాష్యకారుఁడును అగు ఒకానొక ఋషి, ఒకానొక శేషావతారము.

శ్లో. ఆ బాహుపురుషాకారం శంఖ చక్రాసి ధారిణం, సహస్రశిరసం శ్వేతం పతంజలి ముపాస్మహే.

పతకము[1]. వి. (సం పదకః ప్రా పతక క పదక త. పతక్కం) కంఠాభరణ విశేషము, హారమునడుమ నుండెడు రత్నాదులు పొదిగిన బిళ్ల.

సీ ఎదల నున్నబిగోళ్లు, పొదలినపతకము త్రెళ్లి ముత్తియంపుఁ జేరలు సెలంగ
అచ్చ. రా. బాల ౯౪

సీ వినుఁగెంపుఁ బతకంబు గనిపింప నురదీర్ఘిక శాచేల రైరి మించె గగనలక్ష్మి
ఉ రా. ౧. ౧౩౬.

పతకము[2]. వి (సం పథకః) మార్గము; పన్నాగము, పన్నిక

(వ్యవ) బుద్ధిమంతుఁడు చేసినపతకము నెవ్వరును ద్రిప్పలేరు.

పతగము. సం వి అ పుం పక్షి

పతత్. సం. (శత్ర) పడుచున్నది.

పతత్త్రు. సం. వి. త్. పుం (ఎగురుచున్నది) పక్షి.

పతత్త్రము. సం. వి. అ. న.. పడుచున్నదానిని రక్షించునది. ౧. పత్త్రము, రెక్క; ఱెక్క. ౨. వాహనము. 3. ఆకాశము. (శ. ని.)

పతత్త్రి. సం విణ (క ణీ క) ఱెక్కలు గలది (వి. క పుం) ౧. పక్షి ౨. బాణము ౩ గుఱ్ఱము (ఇ పుం పక్షి)

పతత్త్రికేతనుఁడు. సం వి. అ పుం పక్షి పతగకేతుండు, విష్ణువు

పతద్గ్రహము. సం వి. అ పుం ౧ తమ్మపడిగము. ౨. మూలబలము, సేనయొక్క నిలువ దండు (విల్యమ్సు)

పతద్గ్రాహము. సం వి అ పుం పతద్గ్రహము, తమ్మపడిగము (వాచ)

పతద్భీరువు. సం వి ఉ పుం పక్షులకు భయ కారణమైనది డేగ

పతనధర్మి. సం విణ (క ణీ క) పడుధర్మము కలది - నశ్వరము, నశించునది (దేహాది)

పతనము. సం వి అ న ౧ పడుట, పాటు; వ్రాలుట ౨ అధోగతిని బడుట; క్షయము, నాశము (వ్యతి. ఉదయము, ఉచ్ఛ్రియము) ౩. (స్తనాదులు బిగసడలి) వ్రేలుట, వ్రేలాడుట ౪ గర్భపాతము, గర్భము దిగఁబడుట ౫. స్వధర్మాగ్ని భ్రంశము, పతితత్వము ౬. ఆకు, పలాశము (హై ని)

పతనీయము. సం [illegible] (అ ఆ అ) పతన నిమిత్తమైనది, పడఁద్రోయు సాధనమైనది, భ్రంశము కలిగించునది

శ్లో. నీచాభిగమనం గర్భపాతనం భర్తృహింసన మ్, విశేషపతనీయాని స్త్రీణామ్ ...

యాజ్ఞ. ౩ ౨౨౮

వి. అ. న. పాతము.

పతము. సం. వి. అ. పుం ౧. పక్షి ౨. మిడుత.

పతముఁడు. సం వి. అ పుం చంద్రుఁడు

పతయాళువు. సం. విణ (ఉ) పడెడుస్వభావము కలవాఁడు

పతయిష్ణువు. సం = పతయాళువు.

పతాక. సం. వి ఆ స్త్రీ ౧ జెండా, ధ్వజము ౨. సౌభాగ్యము, మంచియదృష్టము. ౩ చిహ్నము, లాంఛనము ౪ నాటకాంగభేదము (నాటకమున ప్రధానకథకు అంగ మగుకథ, ప్రాసంగిక కథ రామాయణమున సుగ్రీవాది చరిత్రము)

పతాకము. సం వి అ పుం అభినయ హస్త విశేషము (బొటనవ్రేలిని వంచి చూపుడు వ్రేలి మొదటఁ గూర్చి వ్రేళ్లన్ని చక్కఁగాఁ జాఁచి పట్టునది)

పతాకాంశుకము. సం. వి. అ న జెండాగుడ్డ

పతాకాస్థానకము. సం వి. అ న (నాటక) నాటకాంగభేదము ఏదియో యొకయంశమును గుఱించి యాలోచించునపుడు అట్టి విషయముతో సమానమగు చిహ్నములు గల మఱియొక విషయమునకు శ్లేషాదులచే ఆగంతుకముగా ప్రసంగము కలిగించుట యను నాటకాంగభేదము. (ఇది నాలుగువిధములు కలది నాటక సంధులయందు మంగళార్థముగాని అమంగళార్థముగాని కవి యిష్టానుసారముగా రసపోషణమునకై యుపయోగింపఁ దగినది.)

పతాకి. సం. విణ. (క నీ. క.) ౧ పతాకగలవాఁడు; జెండాగలవాఁడు; చేతిలో జెండా గలవాఁడు ౨. (జ్యోతి) శుభాశుభసూచక చక్రభేదము.

పతాకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ధ్వజిని, సేన.

పతాపతము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి పడునది; మాటిమాటికి పడునది.

పతి. సం విణ (ఇ) ఏలిక అధిపతి సమాసోత్తర పదమగు "పతి" శబ్దమునకు స్త్రీలింగమున "పత్ని" యనురూపము వికల్పముగా నగును గృహపతి, గృహపత్ని బహుపతి, బహుపత్ని) వి. ఇ పుం (పాలించువాఁడు) ౧. యజమానుఁడు (గృహపతి), స్వామి, సొంతకాఁడు (క్షేత్రపతి, భూపతి); ఏలిక, పాలకుఁడు, రాజు (ఓషధీపతి, కులపతి) ౨ భర్త, మగఁడు (పతివ్రత మొ.) ౩ త్రోవ, మార్గము ౪ గతి, గమనము ఇ స్త్రీ స్వామిని, ఒడయురాలు, రాజ్ఞి.

పతింవర. సం వి ఆ స్త్రీ తనంత మగని కోరుచున్నట్టి స్త్రీ స్వయంవర

పతిఘాతిని. సం వి ఈ స్త్రీ. పతిని జంపునట్టి స్త్రీ.

పతిఘ్నము. సం విణ (అ ఈ అ) భర్తృమరణము సూచించునది హస్తరేఖావిశేషము మొ)

పతితము. సం వి అ. న పతనము

పతితుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పడినవాఁడు ౨. పొందినవాఁడు; చేరినవాఁడు (వంశపతితుఁడు. మధ్యపతితము. మొ) ౩ భ్రష్టుఁ డైనవాఁడు ధర్మభ్రష్టుఁడు, పాపి

పతిదేవత. సం వి ఆ స్త్రీ పతిని దేవతగా భావించు స్త్రీ పతివ్రత

పతిప్రాణ. సం వి ఆ. స్త్రీ. పతివ్రత

పతిమ. వి. (సం ప్రతిమా. ప్రా. పడిమా క వతిమ.) ప్రతిమ, ప్రతికృతి, బొమ్మ

సీ. మలదాయటానున్న మలపుకోల్పులు దిండె పెంటాపతిమకాలి పెండె మమర ...

చంద్రా. ౨. ౩౬.

క. కని మది గలిగినతీరున, నిమ మగనికి వ్రాసి కొన్న నిలువుఁబతిమలకా, గనుఁగొని రొయుఁ గళ వలికిన, ననఁబోఁడికా గినియఁ దశించవలా నీకుకా ... యయా. ౫. ౫౯

సీ. అంతట నొక్క నాఁ డాగాధినృపపత్ని పసిఁడికోలాటంపుఁ బతిమబోళ్ళ, దీరైన మంజిష్ఠ తెరతోడిపచ్చలపల్లకి నెక్కి ...

దశా ౬ ౩౪

పతివత్ని. సం వి ఈ స్త్రీ జీవద్భర్తృక, మగనాలు, ఐదువ (ప్రభుపర్యాయ మగు పతి శబ్దమునకు మతుప్ప్రత్యయము చేర్చిన స్త్రీలింగ రూపము "పతిమతి" యని అగును)

పతివ్రత. సం వి ఆ స్త్రీ భర్తయే ప్రతిమం౯లి నియతముగా ఉపాసింపఁదగినవాఁడుగాఁ గలది. పతిభక్తి గల యిల్లాలు, క్రొత్తడి

పతీయంతి. సం వి. ఈ స్త్రీ పతిని గోరునట్టి స్త్రీ

పత్తేరము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పోవునది ౨ ఎగురునది; వ్రాలునది ౩ పడునది వి అ పుం ౧ పక్షి ౨ గ్రామము, పల్లము ౩ పరిమాణవిశేషము, ఆధకము ౪ పవనము, గాలి (కే ని)

పత్కాషి. సం. విణ. (న్ ఈ న్) ౧ కాళ్లను రాచునది, పాదములను ఒరియునది ౨ కాలి నడకను పోవువాఁడు (పదాతి, యాత్రికుడు మొ.)

పత్త. (వి క పత్తి.) భగము, ఆఁడుగుతి

పీ. పాపలఁ గనుకాపు పత్తె బయ్యం, మరునిల్లు దుబ్బన మదనమందిర మొప్పు ...

సాం. ని మాన. ౧౯ చంద్ర వి ౨. ౬౪

పత్తనము. సం. వి. అ. న ౧. పట్టనము, పురము. (వ్యతిగ్రామము.) ౨. మృదంగము,

మద్దెల. ౩ క్షుద్రగ్రామము. ౪ క్రయవిక్రయ భూమి. ౫. ఓడలచేత పొందదగ్గ మైనపురము (శ ని.)

పత్తి = ప్రత్తి. వి. (క. పత్తి, హత్తి, త. పరుత్తి) విత్తులతో నుండెడుదూది, కార్పాసము (శ ర)

జ : పత్తికట్టు

పత్తి. సం. వి. ఇ. పుం ౧ పాదచారి, కాలి నడకను బోవువాఁడు ౨ పదాతి, కాలి బంటు ౩ శూరుఁడు ౪ స్త్రీ ౮ ఒక రథము ఒక ఏనుఁగు మూఁడుగుఱ్ఱములు ఏవురు కాల్బురుచు గలసేనావిశేషము ౬ గమనము, పోవుట ౭ ఏఁబదియైదుగురు కాల్బంట్లు

శ్లో. నరాణాం పంచపంచాశదేషా పత్తిర్వ్యధీయతే ... సంభార ఉద్యో ౧౫౫ ౭౮

పత్తికట్టు. వి (√పత్తి) లోహపాత్రాదులకు వేసెడి అతుకు

(వ్యవ.) ఆచెంబునకు పత్తికట్టు వేసినందులకు అణా పుచ్చుకొన్నాఁడు

పత్తికాయ. వి బాలక్రీడా విశేషము

సీ ... బందారు బసవన్న పత్తికాయ ...

హంస ౩ ౧౪౬

పత్తిగణకుఁడు. సం వి అ పుం పదాతులను లెక్కించు అధికారి

పత్తిచ్ఛేదము. సం వి అ. పుం స్థాపకరాశి, పరిమళించు మైపూఁతలపంక్తి (వై ని)

పత్తిరిబొట్టు. వి పత్తిరి + బొట్టు) ఒక విధమగు బొట్టు, తిలక విశేషము

సీ. తిలక మెసంగు గీ. బొట్టనఁగ జా క్కనఁగఁ జొక్కబొట్టన గఁ బొలుచుఁ జాతిక పత్తిరిబొట్టనంగఁ, దద్విశేషాఖ్య

అం, భా. ౨. ౧౩౦

పత్తిరి. వి. (సం. పత్త్రిం. ప్రా పత్తం) ౧. పర్ణము, ఆకు.

గీ. పత్తిరా కనఁ బర్ణ మాఁ బార్వతీశ ...

అం. భా. ౨. ౩౭.

౨. పత్రి. దేవపూజ కుపయోగించెడి దళముల సమూహము.

ఉ. తత్తరపాటు లేక నదిఁ దాన మొనర్చి పిసాళపాణికై, వో త్తము విశ్వనాథుఁ గరుణో దధిఁ గమ్మనిపూవుగుత్తులం, బత్తిరిఁ బూజ సేసి .. కాశీ ౨ ౪౯.

గీ నీలకంఠునిశిరముపై నీళ్లు చల్లి, పత్తి రిమంతయెవ్వఁడు పాఱవైచుఁ, గామధేనువు వానింటిగాడిపసగ, మల్లమురశాఖి వానింటి మల్లెచెట్లు ... రాజ. చ. ౧ ౬౫.

ఆ పత్తిగిల్లి పత్తుగిత్తత త్తడి చెక్కు, మిత్తి మొత్తి నత్తి నత్తి బత్తిఁ బత్తి రిడిన ముత్తి బుత్తలం రెండును, కొత్తి గుత్తె గట్టుచుండు కొండె .. నీలా. ౧. ౧౧౭

సా : కొండంతదేవునకు కొండంత పత్తిరికట్టువారుందురా

క ... కొండం, తటిదేవరకును గొండం, తటి పత్తిరి కట్టువారు ధరణిం గలరే . .

సారంగ ౧ ౧౫.

జ . పత్తిరిబొట్టు

పత్తిలేకు. వి లోహము నడుకునప్పుడు రెండింటి సంధిని వేయు సజాతీయ మైనరేకు.

క. తనుమధ్యవలీభంగము, లనుగూర్పఁగనవియఁ దక్కులముదెయగుటఁగం, తుని యిడినపత్తి రేకనఁ, జనునొడ్డాణమున నడుముచాయకు నమరున్ ... ఆము. ౫. ౨౩.

పత్తూరము. సం. వి. అ. పుం. పొన్నగంటికూర కి.

ప్రత్యేచ్ఛము. విశే. (సం. ప్రత్యక్షం ప్రా పచ్ఛక్షో) ౧. కనఁబడునది, గోచరము ౨. యథాస్థితము, ఉన్నది ఉన్నట్లు

వ. ... ఆమె నీకుఁ బ్రత్యేచ్ఛంబుగా నన్నియుఁ దెల్పు నని రాజుక్కచెలిం బిలిచి శీఘ్రం బారాజకులపానిం దోడ్కొనిగ మ్మని పని చిన నది యతిత్వరితగతిం జని యేమన చున్నది .. మృ వి ౨ ౩౭

పత్త్రకము. సం. వి. అ. పుం. కాలించశాకము శ్రీ ౨ ౧ ఆకు, పత్త్రము ౨. పత్త్రభంగము, స్త్రీల చెక్కిలిలో నగువానియందు వ్రాయఁబడు మకరికాపత్త్రము. ౩. తేజపత్త్రము, ఆకు పత్త్రము శ్రీ ౪. ఆకువలె నుండుకత్తి, పత్త్రాస్త్రము.

పత్త్రకూటము. సం. వి అ పుం. న తొక్కలు గల యినుపబాణము. (వై. ని.)

పత్త్రఘన. సం వి అ. స్త్రీ. సాతల, సంబ కేను శ్రీ

పత్త్రణ. సం వి. అ స్త్రీ. ౧. పత్త్రభంగము, స్త్రీల చెక్కిలిలో నగువానియం దలంకా రార్థము వ్రాయు మకరికాపత్త్రము ౨ బాణమునకు తొక్కలు కట్టుట (వై. ని.)

పత్త్రతండులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. యవతిక్త, నాగదొండ.

పత్త్రతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. దుష్టదిరము, ఒక జాతిచంద్ర శ్రీ.

పత్త్రదారకము. సం. వి. అ పుం. (ఆకుల వలె పలుచగా నుండుబల్లలు కోయునది; ఆకు వలె పలుచగా నుండి కోయునది) క్రకచము, ఱంపము.

పత్త్రనాడిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పత్త్రశిర, ఆకులయీనె, ఆకులనరము.

పత్త్రపరశువు. సం. వి. ఉ. పుం. (లోహపు రేకులకు గండగొడ్డలి వంటిది) ఆకురాయి.

పత్త్రపాలము. సం వి. అ. పుం ఛురిక, చూరకత్తి

పత్త్రపాలి. సం. వి ఈ స్త్రీ ౧ బాణమునకు తొక్కలు కట్టినభాగము ౨ కత్తెర, కత్తెర

పత్త్రపాశ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ పాపటబొట్టు, స్వర్ణాది రచిత లలాటాభరణము, చేరుచుక్క.

పత్త్రపిశాచిక. సం. వి అ స్త్రీ ఆకులతో పిశాచివలె చేయఁబడినది. జమ్మగూడ; తాటి యాకుల గొడుగు వెం

పత్త్రపుటము. సం వి అ న. ౧ ఆకుదొన్నె, ఆకుదొప్ప. ౨ ఆకులతో అల్లినబుట్ట, పుటిక.

పత్త్రపుష్పకము. సం. వి అ. పుం. భూర్జపత్త్రము, బుజపత్త్రి శ్రీ

పత్త్రపుష్పము. సం. వి అ పుం (పూలవంటి ఆకులుగలది) ఎఱ్ఱతులసి శ్రీ

పత్త్రపుష్పి. సం వి ఈ స్త్రీ తులసి శ్రీ

పత్త్రఫల. సం వి అ స్త్రీ పెద్దకత్తి (వై ని)

పత్త్రబంధము. సం. వి. అ. పుం. పుష్పరచనా విశేషము, పత్త్రాకారముగా పూవులతో చేయు అలంకారము.

పత్త్రభంగము. సం వి. అ. పుం. స్త్రీలయొక్క చెక్కిలి లోనగువానియందు అలంకారార్థము కస్తూరి కాదులతో వ్రాయఁబడు మకరికా పత్త్రము

పత్త్రభంగి. సం వి ఈ స్త్రీ. = పత్త్రభంగము.

పత్త్రము. సం. వి. అ. న. ౧. పర్ణము; ఆకు; పుష్పదళము, పూరేకు. ౨. వ్రాయుట

కాధార మైన కాటియాకు, కాగితము మొ; జాబు. ౩ వ్యవహారమున పరస్పరము వ్రాసి కొను దస్తావేజు (ఋణపత్త్రము, దానపత్త్రము మొ) ౪ బంగారు లోనగువాని ఆకువంటి రేకు. ౫ పక్షిరెక్క. ౬ బాణమునకుఁ గట్టిన రెక్క, అంపగఱి ౭ వాహనము ౮ స్త్రీల చెక్కిలి లోనగువానియందు వ్రాయఁబడు మకరికాపత్త్రము ౯. వరాంగకము, లవంగపుపట్ట ౧౦. తేజపత్త్రము, ఆకుపత్త్రి ‡ ౧౧ కత్తి లోనగువాని వాదర ౧౨. ఛురిక, చూరకత్తి. (వై ని)

పత్త్రిమూలము. సం వి అ పుం మూలికవలె నుంగుఆకులు గలది వేతసము, ప్రబ్బ ‡

పత్త్రిరంజనము. సం వి అ న గంధపత్త్రము మీఁద రంగులువేయుట; పుస్తకపత్త్రము మీఁద చిత్తరువు వేయుట

పత్త్రిరథము. సం వి అ పుం ఱెక్కలు రథముగాఁ గలది పక్షి

పత్త్రిరేఖ. సం వి అ స్త్రీ — పత్త్రిభంగము

పత్త్రిల. సం వి అ స్త్రీ ౧ పెద్దయేలకి ‡ ౨. శ్రీతాళము ‡

పత్త్రిలత. సం వి అ స్త్రీ ౧ పత్త్రిభంగము. ౨. ఆకులు ప్రధానముగాఁ గలతీఁగ ౩. ఆకువలె దడదడలాడు నిడుపుచురియ, పెదకత్తి

పత్త్రిలము. సం వి అ న. ద్రప్సము, అఘన దధి, పలుచని పెరుఁగు.

పత్త్రిలేఖ. సం = పత్త్రిరేఖ.

పత్త్రివల్లరి. సం వి ఈ స్త్రీ. ౧ పత్త్రిభంగము. ౨. పత్త్రిప్రధాన మగులత

పత్త్రివల్లి. సం. = పత్త్రివల్లరి.

పత్త్రివాహము. సం. వి. అ పుం ఱెక్కలచే తీసికొనిపోఁబడునది. ౧. పక్షి. ౨. బాణము.

పత్త్రివాహుఁడు. సం విణ. (అ ఆ అ) జాబులను గొనిపోవువాఁడు.

పత్త్రివిశేషకము. సం. = పత్త్రిభంగము.

పత్త్రివృశ్చికము. సం వి అ పుం ఆకుతేలు, పత్త్రాకారమగు నొకజాతి వృశ్చికము

పత్త్రివేష్టము. సం వి అ పుం తాటంకము, చెవికమ్మ

పత్త్రిశాకము. సం వి అ పుం ఎడ్విధశాకములలోని పత్త్రిరూపమగు శాకము, ఆకుకూర ‡ (పత్త్రము, పుష్పము, ఫలము, నాళము, కందము, సంస్వేదజము (పుట్టగొడుగు) అని శాకము లాఱు)

పత్త్రిశృంగి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. ద్రవంతి, ఎలుకచెడికూర ‡

పత్త్రిశ్రేణి. సం వి ఈ స్త్రీ = ద్రవంతి, ఎలుకచెడికూర

పత్త్రిశ్రేణి. సం = పత్త్రిశృంగి

పత్త్రిశ్రేష్ఠము. సం విణ. (అ ఆ. అ) ఆకులలో శ్రేష్ఠమైనది వి అ. పుం. బిల్వము ‡

పత్త్రిసిర. సం వి అ స్త్రీ ౧ పత్త్రిభంగము ౨ పత్త్రినాడి, ఆకులయీనె

పత్త్రిసూచి. సం వి ఈ స్త్రీ కంటకము. ముల్లు ‡

పత్త్రిస్నుహము. సం. వి హ. స్త్రీ. ఆకుజెముడు ‡ (రూ పత్త్రిస్నుక్కు.)

పత్త్రిస్నుహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆకుజెముడు ‡

పత్త్రహిమము. సం. వి. అ. న. (ఆకులయందు మంచు నిలుచుటవలన) హిమదుర్దినము, మంచు పడెడిదినము

పత్త్రాంగము. సం వి అ న ౧ రక్తచందనము ౨ భూర్జపత్రము ౯. ౩. పద్మకము ౯

పత్త్రాంగుళి. సం వి ఇ పుం = పత్రభంగము

పత్త్రాంజనము. సం. వి అ. న వ్రాఁతపత్త్రములపై వ్రాయుమసి, సిరా.

పత్త్రాంజలి. సం వి ఇ పుం భూస్తృణము, చిప్పగడ్డి ౯

పత్త్రార్యము. సం వి అ న ౧ పిప్పలిచేరు ౯ ౨ పర్వతతృణము ౯ ౩ శాళకము

పత్త్రామ్లి. సం. వి అ స్త్రీ పులిచింత ౯

పత్త్రాలువు సం వి. ఉ పుం ౧ కాసాలువు, ఒకజాతి గెనుసుగడ్డ ౯ ౨ ఇక్షుదర్భ ౯

పత్త్రావళి. సం వి. ఇ ఈ స్త్రీ ౧ పత్త్రములవరుస ౨ గైరికధాతువు ౩ పత్త్రభంగము ౪. తేనెయు యవచూర్ణమును కలిపిన లేఁత రావియాకుల సముదాయము

పత్త్రి. సం. విశే. (న. తి న.) (పత్త్రములు గలది (౧ ఱెక్కలుగలది ౨. ఆకులు గలది. ౩ తాటియాకులు కాగితములు మొ. కలది. (గ్రంథము, పుస్తకము.) ౪. వాహనము గలవాఁడు. వి. న. పుం. ౧. బాణము. ౨. పక్షి. ౩. డేగ. ౪. వృక్షము. ౫. రథికుఁడు. ౬. తాటిచెట్టు ౭. శ్యేతకిణిహి ౯. ౮. పారచిఱుబొద్ది ౯. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆకు. ౨. పత్త్రము, పత్త్రిక, వ్రాఁత కాధార మగు తాటియాకు, కాగితము. మొ. ౩. పత్త్రాస్త్రము, ఆకువలెనుండుకత్తి.

పత్త్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ౧ పత్త్రము, పత్త్రి, వ్రాఁత కాధార మగుతాటియాకు కాగితము మొ. ౨. వ్యవహారమున పరస్పరము వ్రాసికొనెడు పత్త్రము (క్రయపత్త్రము మొ) ౩ కర్పూరభేదము.

పత్త్రిణి. సం వి ఈ. స్త్రీ భార్యయొక్కకనిష్ఠస్వస. (శే. ని.)

పత్త్రోపస్కరము. సం. వి. అ పుం. కాసమర్దము, కసింద ౯.

పత్త్రోర్ణము. సం వి అ వ (ఆకులమీఁద నుండు పురుగులవలనఁ బుట్టు పట్టుదారములతో చేయఁబడినది) ౧ ధాతకౌశేయము, తెల్లపట్టుబట్ట. ౨ పట్టుబట్ట పుం దుండిగము, శ్యోనాకము ౯

పత్ని. సం వి ఈ స్త్రీ అగ్నిసాక్షిగాఁ బెండ్లాడిన పెండ్లాము

పత్నీసన్నహనము. సం వి అ న యజ్ఞదీక్షార్థము యజమానుని పత్నికిఁ గట్టునడికట్టు, అట్టనడికట్టు కట్టుట.

పత్న్యాటము. సం వి. అ పుం. పత్నీగృహము, అంతఃపురము

పత్రి = పత్త్రి.

గీ పెట్టు మూఁకుడులో మొగిబిలుపత్రి, మట్టిదూపార్తి దీపముఁ బెట్టుచమురుఁ, బొందుపఱచుక హంస ౧. ౧౭౨

బిల్వపత్రి = మారేడుదళము

ద్వి సొంపారి, పెంపారి చాలనొప్పెడు బిల్వపత్రి, వలిదీటు కొనఁగోసి

బస. పు ౩ ఆశ్వా. ౯౦

పత్సలము. సం. వి. అ పుం ౧. ప్రహారము. ౨. ప్రవాసము (శే. ని) ౩. మార్గము. (వాచ.)

పథకుఁడు. సం. విశే. (అ. థి. శా. అ) మార్గ కుశలుఁడు, త్రోవ చక్కఁగా తెలిసినవాఁడు.

పథము. సం. వి అ. న్. పుం మార్గము, త్రోవ

శ్లో. .. పంథాస్తు ఖుల్లకోవర్మా, వాటః పథశ్చ మార్గశ్చ .. (త్రి. వి.) (పథిన్ శబ్దమునకు తెనుఁగున ప్రథమైకవచన రూపము పథ మని యగు నని యవహోబల పండితీయము.)

పథాతిథి. సం. విశే. (ఇ) యాత్రికుఁడు.

పథి. సం వి న్. పుం. (తెనుఁగున సమాస పూర్వ పదముగానే యుండును. పథిశ్రమము. మొ సమాసోత్తరపద మగునపుడు అకారాంత మగును దుష్పథము, దృక్పథము, రాజపథము. మొ. చూ. పథము) పథము, పద్ధతి, మార్గము (ఈ క్రింది ప్రయోగమునమాత్రము ఒకకవి వ్యస్త ముగా వాడినాఁడు

గీ మలసి చూపట్టెఁ బథి నొక్కమఱ్ఱిచెట్టు
హంస ౨ ౧౧౬

పథిక. సం వి అ. స్త్రీ. కపిలద్రాక్ష తీ

పథికుఁడు. సం విశే. (అ. అ. అ.) దారి నడచు వాఁడు, బాటసారి, తెరువరి

పథిజ్ఞుఁడు. సం. విశే (అ. అ అ) మార్గములు ఎఱుఁగువాఁడు.

పథిద్రుమము. సం. వి అ పుం. శ్వేతఖదిరము, తెలిచండ్ర తీ.

పథిప్రజ్ఞుఁడు. సం. విశే. (అ అ అ) మార్గ ములు చక్కఁగా ఎఱుఁగువాడు.

పథిలుఁడు. సం. = పథికుఁడు

పథివాహకుఁడు. సం. విశే. (అ. హ్రస్వా. అ.) ౧. క్రూరుఁడు, నిష్ఠురుఁడు. ౨. శాకునికుఁడు, పిట్టల వేఁటకాఁడు. 3. మార్గవాహకుఁడు. దారిని బరువు మోయువాఁడు.

పథ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. హృగొర్వ్యారుపు, బుదమ తీ. ౨. చిర్భట, నక్కదోస తీ. 3. వంధ్యాకర్కటి, గొడ్డు అఁగాకర తీ ౪ మాత్రా వృత్తిభేదము ౫ హరీతకి, కరక తీ

పథ్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ) ౧. దారికి మంచిదైనది. ౨. హితమైనది. 3. మేలు చేయు నది వి. అ న. ౧ హితకర మైనభోజ్య ద్రవ్యము. ౨. మేలు, శ్రేయము, క్షేమము. పుం. హరీతకి, కరక తీ (వాచ)

పథ్యశాకము. సం. వి అ పుం. తండులీయ శాకము, చిఱ్ఱికూర తీ.

పద్. సం వి ద్. పుం (ఇది సమాసపూర్వపదము గానే యుండును ఇది పాదశబ్దమునకు ఆదేశ ముగా వచ్చురూప మనికొందఱు. స్వతంత్ర శబ్ద మని కొందఱు) ౧. పాదము (పద్గుఁడు, పన్న ద్ధము మొ.) ౨. పాలిక. (పన్నిష్కము)

పదంపడు. వి. అ. క్రి. పదపడు (పదము + పడు ?) (పూను, యత్నించు.)

చ. కే, దపుగని కేల్వు పెప్పవఁ బదంపడి
నిన్ను దలంపఁ దోప్పడెన్

ఉ. హరి. ౨. ౧౯౪.

పదంపడి = పదపడి. అవ్య. ౧. పిమ్మట, తరు వాత, వెనుక. (పదము + పడి ?)

చ. .. ఈ, తనిపలు కాదరింపమిఁ బదంపడి పాటిలు పెల్లచేటులన్ ...

భార. ఉద్యో. 3. 3౪౯.

ఉ. ఘోరరణంబులోనఁ బడి కూలినవానరులెల్ల రాగని, ద్రారతిఁ బొంది పెమ్మదిఁ బదం పడి పేల్కపథంగిఁద్రిబాత్తను, స్ఫారబలం బులం దనరి ... భా. రా. యు. ౨౪౪3.

ఉ. . విక్రమా, ధ్రాముఁడు వీరభద్రుఁడు పదంపడి యుండఁ గాచె దేవతా, గ్రామ ణులకా కాశీ. 8 ౯౭.

౨. మణియు. (శ. ర)

క చంపినవానిని పరిగాఁ, జంపుట తగు విప్రుఁ డైనఁ జంపక పతి త, త్సంపదఁగొని తల గొఱిగి పు, దంపడి కుక్కచ్చుగ్రాసి దండిం పఁదగుక్ విజ్ఞా ప్రా. ౭౪

వ కెండియుఁ గొండయు వహోమాగ్ను లార్చిరి పదంపడి కొండయు వహోమ కుండంబులందు మూత్రంబు విడిచిరి ... భాగ ౪ ౧౧౫

పదకము. వి (సం. పదకమ్) ౧. లలంతిక, కంఠ భూషావిశేషము.

సీ. పదకము తాళిశేవళములంచెస సరిపెన సర పణి గొలుసన లలంతికా గిశేవంబగు

ఆం భా ౨. ౧౪౯

సీ. పచ్చలకడియముల్ బంగారుగాఁజూలు పదక ముల్ సవరించె మదిలియార్త ...

యయా. ౪ ౭౯

౨. పద్ధతి

క. ఇది సాకానతియిచ్చిన. పదకము గలరూపు విన్న పము పేపితి సీ, హృదయంబునఁ గైకొను కెుంం, దుదలంపులు దక్కుమనవుడుం గుపి తుండై ..

నిర్వ ౪. ౩౧ (విషయమని భావము)

ద్వి. ఇది శ్రుతిస్మృతి మూలమేకాని యుండు, పదకవాదములని భావింపవలదు .

బస. పు. ౧. ౫౧౫. (సమాసము చింత్యము)

పదకము. సం. వి. అ. న. పదము, పదవి, అధి కారము. పుం. నిప్కమను పణ్ణోలంకారము, పతకము, రత్నములు దాపిన పతకపుబిళ్ల.

పదకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కేద పదపాతము నాఱిగినవాఁడు.

పదఖండనము. సం వి. అ. న. ఒక విధమైన గాయమానము, మల్లబంధ విశేషము.

వ. ఉర్రిత్రాడును పద ఖండనంబునులో విత్తర కెలిబిత్తర . మల్లపు 3 ౭౯.

పదగళాప్తి. సం వి ఇ. న మల్లబంధ విశేషము.

వ. చాంగణయుఁ . . బదగళాప్తియు గళ కర్తెరయు ... ప్రబంధ ౩౫.

పదగుఁడు. సం విశ (అ అ అ.) పాదచారి, కాలినడకను బోవువాఁడు.

వి అ. పుం పదాతి, కాలిబంటు.

పదచౌళి. వి. (త పదచారి) నాట్యభేదము.

సీ. అభినయంబులు కోపు లరుదైన తీరుపుల్ వెలయఁగాఁ బదచౌళి విధమొకర్తు

ఉ రా. ౨. ౧౩౯.

సీ అభినయించుచును బదార్థము ల్దెలుపుచో రతి ముద్దురా చిల్కురిపావహింప

గీ. చెలఁగి పదచౌళి వినిపించెఁ జెలువ యొకతె.

దశా. 8. ౭౧౨.

ద్వి. పదచౌళిగొనియె రూపవతీ వధూటి, కొద లేక పేరణిగొనె చంద్రరేఖ

రఘునా. ౧. పా.

పదటఁగల(లి)యు. అ క్రి (పదటన్ + కలయు) బూడిదపా లగు; వ్యర్థ మగు

సీ. పరకళత్రంబుల వెంబడఁ దలంచినవాఁడె ప్రజ్ఞావిలాసంబు పదటఁ గలసె ..

శివరా. 3. ౨౨.

ఆ. పదయరాని యాయి వొడలికిఁ గలిగినఁ, బాపకృతుల దానిఁ బదటఁ గలుపు, నసుసె.

భార. శాం. ౫. ౪౧౦.

సీ. చరువులు భక్షించి సర్వాన్నరాశులు పెడ చల్లి సోమంబు పదటఁగలిపి ...

హరి. ఉ. ౪. ౫౩.

పదటము — పదటిమి, పదటు^{2}. వి. ౧ ఆత్రము, తత్తఱపాటు, తొందర.

శా ధానుష్కోన్నతి చెప్పఁ దీరునె మునీంద్రా మేరువో మందరం, బో నీచాపము దాని బైసియు నిరుకఁ గాపెట్టఁగాఁ గాన నా, కే నింతే మది కింతలోఁ బదటమూ యీవట్టి యాద్ధర్మ మే, లా ..

చం రా 3 ౧౪౯

క. ఇది మంచిబుద్ధి యింకను, బదటముచే నించు కేని భాషింపకు కుక. 3 33౨.

ద్వి పట్టె నుంకించిన పదటము . .

విష్ణు ఉ ౪ ఆ. (౪ ౧)

౨. తొందరమాట, తొందరపని

గీ. పండ్లుఁ బనుపున పక్కాకుఁ బల్లెరమునఁ, బెట్టుకొని వచ్చి బిడ్డఁ గన్నట్టివారి, నడిగి వా రియ్యఁ గైకొను టదియు పాడి, యేల పదరెదుపదటాల నేమిసారు ...

పార్వ ౪ ౧౪౬

పదటిపాలగు. అ క్రి (పదటు^{1} + పాలు + అగు) వ్యర్థమగు

గీ. ... దురాచారులార కాన, కితనిక్రుత్యంబు లిట్లు చేసితిరి మీరు, బ్రహ్మవిజ్ఞానగర్వంబు పదటిపాలు, గావలయు నంచు ఘోరంబుగా శపించె వరాహ ౫. ౫౨.

పదటి పాలుచేయు. స క్రి (పదటు^{1} + పాలు + చేయు) భ్రష్టముచేయు, పాడుచేయు

ద్వి బల్ల వాలకటకంబు పదటిపాల్ సేసి

బస. పు ౭ ౯౧౬. పం.

పదటిమి — పదటము. వి. (√పదటు^{2} స్వార్థమున ఇమి వర్ణకము.) భయాదులచేఁ గలిగెడు తొందర, ఆత్రము.

చ. కదిసి శశాంకుఁ డీసతిముఖం బయి కేలి కమంబుమీఁదుగా, నెదుగఁగ వచ్చు హీన బల మెంచి తనంతనె కన్నుదామరల్, పదటిమి గొప్పనెప్పులను బైచెయి చేకొన పాము జిక్కినన్, సుడు రరచందురుం దన జను ల్మతి లేఁతనె అంచు వాఁ దగెన్ ...

ఉ హరిశ్చ. 3 ౭౨

చ పొదిఁగిటఁ గాంచుఁ గాంచి తమిఁ బూని గిగుత్కున మల్లు మల్లుచోఁ, బదటిమి వచ్చు

ఉ హరిశ్చ. ౪ ౧౭

పదటి^{1} — పదడు. వి. జో ధూళి బుగ్గి

గీ దుమ్ము దువ్వ దుమారము త్రుమ్ము తుమురు, దవ పదటు బుగ్గి వాఁగను దనరు ధూళి . .

ఆం. భా ౨ ౨౨౦.

జ: పదటఁగలయు, పదటిపాలగు, పదటిపాలు చేయు, పదటుచేయు

పదటు^{2} — పదటము.

(ఆత్రము, తొందర.)

ద్వి. పదటునలేచి విష్ణు ..

పూ ౧ ఆ (శ. ౪)

జ: పదటిమి

పదటుచేయు. స క్రి (పదటు^{1} + చేయు) బూడిదగాఁ జేయు; తృణీకరించు.

గీ. వార్త విని సర్వజిత్తు దుర్వారుఁ డగుచుఁ, బాలవంటినాకీర్తంబుఁ బదటుచేసి, కట కటా రాజు జడదారిగాండ్లముచ్చు, మాయ మాటలు విని చెడిపోయె ననుచు ...

ఉ. హరిశ్చ. ౪ ౯౫

పరడు — పదటు. వి ౧. బూడిద, భస్మము.

అ పదడు పటిఁడి గాఁగ భాండసంపద గల్గెఁ, గ్రొత్తవత్తకులను గుమ్మరులును, జొప్ప దప్ప కనికి నెప్పుడు జొన్నల, కుప్ప యనఁగఁ బరగు నప్పురంబు ...

ద్వా. ౧. ౬౫

ద్వి పదడు చేపట్టుకుఁ బసిఁడి రైౖ పెలుఁగు
బస. పు ౫ ౨౪౨ పం.

వ .. పదడునం బొదవిన పెుదడునుం బ్రదరం
బులం జదిసి కదిసినమాంసంబును .
శాళ. ౨. ౬౨ పండితా పురా ౧౩౯ పొ.

౨. గుండ, చూర్ణము, పొడి

గీ పులుసులో గంజి పిక్కలి కలయఁ బోసి,
భక్ష్యములలోన మిరియంపుఁబదడు గలిపి
చంద్ర వి ౧. ౬౫.

పదతీ. వి. పారావతవిశేషము, ఒకజాతిపావురము

క. మే లైనలకోరీ లా, డ్డీలుం బదతీలు .
సారంగ ౧ ౧౧౪

పదనిచ్చు. అ క్రి (పదను^{2}+ఇచ్చు) తడుపు

మ. క్షితిబాధత్వము లేదు గావునఁ బరక్షేత్రం
బులం దున్ని లో, హితధారం బద నిచ్చి
రాజమకుటీహారావళీ బీజసం, తతు లం,
జల్లితి దశా ౯ ౫౯.

సీ. జవ్వాదిఁ బదనిచ్చి పారణుల్ సారించి సర
సత బిరదలు చక్కనొత్తి
వాల్మీకి ౩ ౧౩౩.

సీ కలికిచేష్టలు భావగర్భంబు లైనను బ్రియు
మీఁదఁగూరిమి బయలుపఱుప, పిదపిద లై
లజ్జ మదిఁబదనిచ్చినఁ జెలిమేనఁ బులకలు
నిక్క లొత్త ... భాగ. ౧౦. ఉ. ౩౩౧.

పదను = అదను, పాదను వి. ఛా. అనా (క
పాదను.) ౧ అనుకూల్యము, అనుకూలస్థితి.

క ఇది పోరుదఁ గౌరవ్యులఁ, బదనికి రాఁ
బలికి సంధి పాటించెద ..
భార ఉద్యో ౩ ౬౯.

(= పాకము. చి. వి పరిపాకము. క. ర)

౨. యుక్తసమయము, తఱి ; సమయము.

క. అది విదురుచెప్పినట్టిద, తుదిఁ గృష్ణుఁడు
పాండుసుతులతో నె అగునే, పదనె యీ
గిలినిచ్చిన, బెదరి రథర మొచ్చ మైనఁ
బిమ్మట నగరే భార. ఉద్యో ౩. ౧౬౩

సీ. అంట్లొత్తుపదనున నంట్లొత్తి పెలమిఁ గాన్పిం
చుకేఁగొమ్మలు వంచి వంచి ...
కళా ౪ ౩౮

ద్వి పెదపద స్నాదకుండ వితులు గేన, పెదపెట్టుఁ
గాశేమి ... బస పు ౪ ౪౯౩ పం

క పెదతలఁపు లుడిగి సంధికి, నొడఁబడు మిది
తప్ప దీని కొడఁబడవి గడుం, జెడుతెరు
విప్పటిపదనుల్, గడవఁబడుట బ్రాటఁ
దప్పకరణియచుమ్మీ
భార కర్ణ ౩ ౨౪౩

౩. విధము, రీతి

క వారలగుణానుగుణముగ, వారక కను గలిగి
నడచువారల కెలమికా, శ్రీ రంజిలు జయు
మొదవు ను, దారత నీపద నెఱింగి యల
వడు మఒలా శుక. ౧ ౪౯

గీ అంతిపుర మేఁగి మజ్జనం బాడి వేఁటఁ,
బోవుతమి డేఁపదనగ భోజనంబు, సేసి.
సారంగ ౧ ౪౮

(విణ) పరిపక్వము

క కదళీ శాకేతక్రమకపుంగములఁ, బద నైన
గోస్తనీఫలగుళుచ్ఛముల ...
రం రా సుం ౨౪౫ పొ. ౧౮ పం

పదను^{2}. వి ఛా అనా ఆర్ద్రిత, తడి

క కల దొరకరవాస్యగోపన, మలఘుమతీ వినుము
పురమునన్యం గనినం, బోఁకులకు నేమి
సెప్పుడుఁ, గలుగుఁ బదనతో డికకలు కామ
గృహమునకు . భాగ అను. ౨. ౧౪౫.

గీ. పదను సుధ నిడి చేసెనో పద్మభవుఁడు,
బిని .. మనుచ. ౨. ౩౬.

సీ. పుదురుటూర్పులు గొల్పొ విపదను దివియఁ, తెరుటచిత్తడి చెక్కులఁ జిప్పిలంగ, సన్న తన్వంగి భయమేద సుపచరించి, యింపు రెట్టింపఁ జెరువరు లిట్టు లనిరి ..
విక్ర. ४. ౧౦౨

ఉ పంటవలంతికిం బొడమి భాసిలుసీతవు గానఁ జేలతో, నంటినఘుర్మ వారిఁ బద నై పులకోద యసస్యసంపదన్, గొంటక యున్కి నీకతిగు
రామా ४ ౧४౬

(విశే) ౧ ఆర్ద్రిము, తడిసినది

ఉ పైఁ, జొట్టినవెయ్యపుం బదనుచూపులచే సతి వెంట నంటి పారి ४ ౭౨

(నెయ్యపుంబదను చూపులు = ప్రేమార్ద్రి వీక్షణములు)

౨. బురదకలది

వ .. వేల్పుగాణీలపాణీరిత మాణిక్య వీణా మధురరాగామృతంబులఁ గరఁగి జగుకురు విందకందళంబుల జలంబులఁ బద నైనగైరిక తలంబులన్ వసు ౨ ౧౧

గీ తత్తనువు మున్ను నెత్తుటఁ దడిసి పద న, యినధరణిఁ ద్రవ్వి పూడ్పించె నినకులుండు
చం. రా ५ ౮

3. (శ్రాగుటకు జొట్టుటకు అనుకూలముగా) ఎక్కువపలుచన మిక్కిలి గట్టి కాకుండఁ జేసినది.

సీ. సుకవిజిహ్వాచకోరికలకుఁ దనకీర్తి పద నైన చంద్రాతపంబు గాఁగ ...
దశకు. ౧. ౧౬౦.

సీ చంద్రకాంతపునీట జా లైనవెన్నెల పుదురు వెన్నెల జొబ్బపదనుచేసి ..
పారి ౨ ४౮

జ : పదనిచ్చు.

పదను³. వి. దే. అసా. (క. హదను.) తీక్ష్ణత, వాఁడిమి ; క్రూరత్వము.

క. పదనికిరాఁ బులు గడిగిన, మదశాస్త్రము రేఖ గలిగి మానిని మెయి చె, న్నొదవఁ గయిసేసి రప్పుడు, ముదితాజనములు ప్రమోదమున లలితముగన్. భార .. విరా ५ 3५४.

క ఎవ్వరు చూచినఁ జూపులఁ, జివ్వకుఁ బద నడఁగి నడుమసిగ్గున కొలపై, రవ్వకు పొంద లగుపావపు, జవ్వన మెదిరించె జిగి దొసఁగ నామేనన్ మనుచ ౬. ४౨

వ. ... ప్రతిపదంబును మదనుపద నెఱింగి లిత్య దానుస్మరణం బొనర్పుచు ఇందు ४ 3४.

(విశే.) తీక్ష్ణము, వాఁడిదైనది

ఉదా : ఆ కత్తి పదనుగా నున్నది

చ . అటుఁ గ్రొం, బదనులకోరులన్ సితముఁ బక్కన నేసినఁ ద్రుంచి యన్నిటన్, జదివెఁ దదీయచాపమాయ సారసికేతుల నాళ్ఁ దుగ్రుఁ డై చంద్రా. ౬. ౮౦.

కంచుపదనువంటిది = పెచ్చుతగ్గులకోర్వనిది

క చంచలము మానయుతమును, గంచుపదను వంటి దరయఁ గాంతల హృదయంబు ...
ప్రబోధ ౧ ౮౦

జ . పదనుగొను, పదనుతప్పు, పదనుపెట్టు.

పదనుగొ(కొ)ను. అ. క్రి (పదను³+కొను) వాఁడి యగు

(క) అధికమగు, అతిశయించు.

క కదనమునఁ గినియుశూరుల, వదనంబులం బదనుగొనుచు వడి శాకసముల్, బొదిచి నొకా సమరకోవిత, మదములరుచు లవఁగఁ బక్వపాంధ్య మరీచుల్ ...
కవిక. ౨. ౨౦3.

(చ.) మెఱయు, ప్రకాశించు.

సీ. అర చంద్రులోని చిహ్నంశంబుమంబోశె
నుదుటఁ గస్తురిబొట్టు పదనుకొనఁగ
పాండు. ౪ ౩౩.

(౬) మనోజ్ఞమగు.

సీ. సరసవైదగ్ధ్య రసాయనోదయమునఁ బలుకు
లారోగ్యయయ్యెఁ బదనుకొనిరొ
కవిక ౩ ౧౪

పదనుతప్పు అ క్రి (పదను³+తప్పు) తీక్ష్ణతను విడుచు, తగ్గు

సీ హృదయంబులోఁ జేగపదను దప్పకమున్న
గాత్రంబు శిథిలంబు గాక మున్న
కాశీ ౩ ౨౪

పదనుపెట్టు. స క్రి. (పదను³+పెట్టు) నిశితము చేయు, వాఁడి గలదిగాఁ జేయు

గీ. సరగ మి న్నసుకమ్మరి సంజకొలిమి, బెట్టు
గాఁ గాల్చి బంగారు చుట్టువాలు, పదను
పెట్టఁగఁ గొనిపోయి పట్టశేక, విడిచె నవఁ
బ్రొద్దు పదమటికడలి మునిఁగె.
యయా ౨ ౬౨

పదన్యాసము. సం వి అ. పుం ౧ అడుగు పెట్టుట ౨. పదచిహ్నము ౩ గోక్షురము, పల్లేరు ?

పదపడి = పదంపడి. అవ్య. ౧ వెనుకను, పిమ్మట, తరువాత.

సీ. . పదపడి విడప తర్వాత పిమ్మ,
గీ ట వఁగఁ బశ్చాత్సమర్థ మై యలరుచుండు
ఆం భా ౩ ౪౩

క. పదు మూఁడేండ్లుం బోయినఁ, బదపడి
పార్థుండు సిత్తుల్ తతన్నపతుల దు, ర్మదుల
వధియించి విఖ్యాతస్ఫుర త్ప్రాపాలు రగుడు
ధర్మపరిరక్షక శ్రీ .
[illegible]ర. అశ. ౧. ౩౯౩.

సీ. .. నష్ఫుఁడు గని ముదంబునఁ బుచ్చికొని
పోరాఁ బదపడి యాతండు దర్ప సారాభి
ధాను, మహిత తపోవీర్య మహనీయు మా
బావఁ జేరి యాతనితోడఁ జెలిమిచేసె .
దశకు. ౪ ౧౦౨. సైమ. ౯. ౯౭.

౨ మఱియు (శ ర)

క పదిదినము లైదుప్రొద్దులుఁ, బదపడి రవ్వాళ్ల
నొక్కపగబుద్ది రేయుటా, మదమున రణ
మొనరించిరి బాగ ఆది ౧ ౬౭

కి పదపడి ధర్మాచరణము, వొదలుం దతూర్పాత్మ
విధము బుధజనులకడం, గదలక నిలిచి
రొుతేఁగికొన, విదితం బగు వారి శీలవృత్త
ములఁ గడున్
భార. అశ్వ ౧ ౧౯౩. హర ౪. ౧౯౦.

౩ అప్పుడు, ఆ సమయమున

క పదపడి దుర్యోధనుఁ డు, న్మదుఁ డై తఱు
మంగ ధర్మనందనుఁడు జయా, న్పదముగఁ
బురికొల్పఁగ బె, ట్టిదముగ నొండొంటిఁ దల
పడిరొ సైన్యంబుల్
భార. భీష్మ. ౧ ౨౪౧.

౪ వెంటనే. (అత్యంతము అని అర్థ మగుచున్నది అని శ ర)

క. ముదమున హరియును సజాఁడును, చదువులు
మును లాగిగాఁగ సకల జనంబుల్, మద
నారిఁ గొలువ వచ్చిరి, పదపడి సంభ్రమము
భయము భక్తియు గదురగ.
వీర ౧ ౪౩.

పదపడు. అ క్రి ౧ స్థాన మగు, గుతి యగు

క పదరినఁ గార్యము చెడు సం, పద చెదరు
మహాపదలకుఁ బదపడు సహసా, విదధీత న
క్రియా మను, చదు వార్యులు చదువ వినవె
శశివంశమణీ. రా. వి. ౨. ౩౪.

౨. పూను, యత్నించు.

చ. ... జన్మ మాదిగాఁ, బదపడి యుగ్గొనర్పు శిశుపాలుఁడు యోగిజనంబు లిట్టి ద, ట్టి దనియెఱుంగ నోపని కడింది పదంబును గాంచె నే కదా భాగ. ౩. ౯౩

క అదిగాక నీదు శరణము, పదపడి యేఁ జొత్తు

భాగ. ౧౦ ఉ ౫౨౨. అచ్చ. గా యు ౩౩౫

పదభ్రంశము. సం వి అ. పుం ౧ పదవినుండి తొలఁగుట, అధికారమునుండి తొలఁగుట. ౨. స్థానమునుండి తొలఁగుట. ౩ అడుగు జాఱుట ౪ పదము పోవుట

పదమాల. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పదముల వరుస. ౨. మోహన విద్య

పదము. సం. వి అ న. ౧. పాదము, అడుగు ౨. పద్యపాదము, పద్యచరణము. ౩ అడుగు పెట్టిన గుఱుతు, ఇసుక లోనగువానిలోఁ గనఁబడెడు పాదచిహ్నము ౪ చిహ్నము, గుఱుతు ౫ స్థానము, ఆశ్రయము; అధికారాది స్థానము ౬. వాక్యము ౭ శబ్దము (సుబంతము, తిఙంతము వ్యాయ అర్థబోధక శక్తి విశిష్టము) ౮. వేదమంత్రముల పదవిభాగము ౯ వ్యాజము, కపటము. ౧౦ త్రాణము, రక్షణము ౧౧. ప్రయత్నము ౧౨ వస్తువు ౧౩ సెత్తి పలకయందలిగడి పండితా

దీక్షా ౫౫ పా కువల ౨. ౧౨౫.

౧౪ పాట, గీతిభేదము పుం కిరణము

పదరము. వి తమలపాకులను పదిలపఱచు పాత్రము, అడపము

గీ ... తమలపాకులను బదిల, పఱచునగి పదర మనఁగఁ బరగు నభవ ...

ఆం. భా. ౨. ౧౬౬.

చ. రశ మగుపైఁడియాకు పదరంబున నుంచిన పండుటాకుల ... చంద్ర. ౧. ౯౨.

పదరికము = పదరము. వి. పెట్టె.

ఆ మూఁడువగలపగిది ముడుపులు తెప్పించి, కల యనొక్క బదరికమునవుంచి ...

కై భా ర. ౫౬

పదరికొను. స క్రి (√పదరు) తొందరపెట్టు

వ అంత నొక్కించుక యుల్లంబు నల్ల నై గిరిజ కిన్నులు మూసినం గనిసకు లాండొరు వులం బదరికొని కెలంకుల కోసరించి రయ్యవసగంబున . గ సం ౫ ౬౯

పదరు = పదురు, వదరు. అ క్రి (క త పదఱు కి ౩ లలో శకటరేఫము అప్పకవి శకటరేఫముగా గ్రహించెను శ గ లో సాధురేఫముతో నున్నది నిర్ధారక ప్రయోగములు లేవు) ౧ త్వరపడు, తొందరపడు, తహతహపడు

క. అదియును జెప్పఁగ వచ్చిన, యది దైన నాకింతెవడి ప్రయాణత్వరయుఙ్, గుది యింప వచ్చునేనిఙ్, బదరక నిమిషంబు నిలిచి భాషింపఁ దగుఙ్

ప్రభా ౨ ౪౯

వ గాంధారి గర్భంబు దాల్చి యొక్క సంవత్సరంబు నిండినఁ బ్రసూతి గాకున్నఁ బదరుచుఁ బుత్త్రలాభలాలస యై యున్న యది ... భార ఆది ౫ ౯౭

గీ పదరి కధిపతి తెలియంగఁ బాడి యగును, గాక . విప్ర ౫ ౪౦

ఆ పాదివేటఁ జూడఁ బదరెడు గోలని, మది రొటింగి తడవు మనిన వెలిచె, కాఁజు కాఱుకోడి శక్కర వూటుఁడు, చిరద లున్నగూళ్ల చేరఁ దెచ్చి.

యయా. ౨. ౨౧.

౨. కినియు, కోపించు,

సీ. సంధ్యలం దొనరించు సద్విధు ల్గడచిన ధర్మ
లోపం బగుఁ దడయ కేల, బోధింపవై తని
భూసురప్రవరుండు పదరుటో ...
భార ఆది ౨ ౧౫౭

సీ అలుకమానుము హరికై సముద్యతమైన
భాగంబు హరిగొన్నఁ బదరనేల
భార శాం ౬ ౩౨౫

ఆ. అతఁడు సైదుసైదు సాఱు సెన్మిదియును,
కరము లేసియేసి కెరలిపదరి, పలుక
ఉ హరి ౩ ౫౪

౩ క్షోభించు, కోప భయాదులచే కలఁత
నొందు

ఉ అర్ధసంజయుండు దన యూహ్మలత్వం
బున నవ్వాక్యంబులు దుస్సహంబు లైనం
బదరి దరస్మితంబునఁ
భాగ శాం ౧ ౪౪

గీ అలిని యాకారమును జూచి యదరి బెదరి,
చెదరి పదములు దడఁబడ నుదరిపాటు,
గదురఁ బదరుచు నెదఁ ధార్మి గుదురు
పఱుపఁ జాలక నురులు పఱచి రిష్వాకు
తిలక. ఉ. రా ౩ ౩౪౪.

చ. . అంతటను మిక్కుట మై కపు లేఁగు
డెంచినం, బదరుచు (నుత్స్రీ)వంబు లటు
పాఱఁగ వైచి భా రా యు. ౧౩౨౪

౪ చలించు.

చ. వదలుదురమ్మ యాత్మకులవర్తన మీలువు
దూలి సారెకుఁ, బదరు దురమ్మ లేఁదలిరుఁ
బ్రాయపుమేని నలంతురమ్మ .
చంద్ర. ౪. ౧౦౧.

క. అది గని మథురానగరం, బిదిగో దడవులకుఁ
గంటి మాకృతమాలా, నదిఁ గ్రుంకి సోమ
కుందరుఁ, బదరక సేవింపవలయుఁ బద
పదఁ దనుచుఁ. వాల్మీకి. ౨. ౧౪.

(దృఢచిత్తతకలిగి. అని భావము.)

౫. చలపట్టు, మచ్చరించు.

గీ బెబ్బులికి నీకు నింతైన భేద మేది, పదరి
కన్నులయందుఁ బడ్డవానిఁ, గాని వెనకని
గుణ మందు దానియందు ...
బహు. ౩. ౪౨.

౬. పలుకు, మాటలాడు.

క అది యట్టు లుండె నీతోఁ, బదరం బనిలేదు
వాకుఁ ... భార. శాం. ౪. ౪౦౯.

౭. ప్రేలు, అసందర్భపు మాటలాడు.

క. చంపినఁ జచ్చెద నమచును, గంపింపక రూరి
పలువ కతినోక్తుల నఁ, గుంపించెదు చాపు
నకుం, దెంపరి రై పదరువాని తెలఁగునఁ
గుమతీ భాగ ౭. ౨౪౦.

గీ ఏల పదరెదు నీకను హెచ్చు కుందు, మాట
లకు నెంత . విప్ర ౫ ౫౭.

౮. దంభములు పలుకు, డాబులు కొట్టు.

సీ పదరి పందెము వైచి పాద దాఁట నెగ
యుచో వేఱచుట్టెఁ గొమ్మ ప్రేల నోక తె.
బహు. ౨. ౨౯.

౯. కూయు, అఱచు

సీ బమ్మరాకాములభంగిని జె ట్టెక్కి పదరుచు
నున్నట్టి బర్హిణములు . రసిక. ౩. ౧౭౪.

ద్వి. ... మీకు, వచ్చినలాగున వలవ దున్నట్టి,
రవళి సేయక పదరక యొక్క రోకరొ, వివ
రంబుగా మాకు వివరింపుఁ డనిన ...
ద్వి. పరమ. ౪. ౩౩౫. పా. ౮. పం.

స. క్రి. ఆక్షేపించు; పరిహసించు; దూషించు.

వ ... అనిన విని ద్రోణుండు ధర్మజుం బదరి
నీదృష్టి చెదర నీవు దీని సేయనోపవు ...
భార. ఆది. ౫. ౨౫౧.

మహాస్రగ్ధర. ... పతులఁ బదరి పైఁ గ్రాధి
ఘాటించి నిట్టూ, ర్పుకదొట్టం దన్ని పీరా
యుత వంటి ... ఆము. ౫. ౩.

గీ శైవపరివర్తుఁ గూడి వైష్ణవుల నవ్వుఁబదరు
శైవుల వైష్ణవప్రవతతి గూడి ..
కాశీ. ౪ ౨౩౧.

క పట్టపుదేవిన్ హిమగిరి, పట్టిన్ మాయమ్మఁ
జూచి పదరుచు కతినన్, సెట్టవిసెనొ కేమం
దుల, మ ట్టెటుఁగనొ కంటికిం బ్రమాదం
బొదవెన్ కాశీ. 3. ౧౧౨.

క పలికిన మని కేమీ విబు, ధులసభలోపలన
తేనదుదుండగి మెల్లం, దలిపి తగుకిన్న
సేయుద, మలిగి యిపుడు పదర నేలయని
యతఁ డాడెన్. కళా 3 ౨౨౪

వి ౧ త్వరితోక్తి.
సీ త్వరితోక్తి వెలయును బద రనంగ ..
ఆం భా ౧ ౧౧౭

౨. పలుకు, మాట.

క. విను మధిప యిట్లు గొనిపో, యి నయంబున
నొక్కనావ రొక్కించెఁదుదం, దన కొక్క
ద నెదలేకుం, దను మునుపటిపదరుఁ గట్ట
దఁగలంబరిగెన్ కళా ౬ ౧౦౦

ద్వి విదువు మీదేశాలివిద్ద లాజ్జలకు, బడికపా
రము దొంగపదరు లన్నియును
ద్వి హరిశ్చ ఉ ౧౩౭

3. అలుపు, కేక

గీ చట్టితోఁ బట్టి పగులంగఁగొట్టి తనదు, ఎది
రులకు వింటిబలుకుక్క లదరి కూయ
శుక ౩ ౨౭

౪. ధ్వని

గీ కేకిపజ్జంబె తక్కఁ గోకిలపుఁబించ, మం
బజంటఁ దోయిపదరులు మదిఁ బొసఁగమి
ఆము. ౪ ౧౦౨.

౫. క్షోభము, కలఁత.

క. మదిరవ కేరుండెలచే, నెద పడ దాఁకొనఁ
గొమ్మరయిద పడఁ బొచ్చెక, జడుచుస్మా
టలఁ బెట్టెదు, పద రేఁటికిఁ గొలువ నింకఁ
బదరేయనుచున్. కకు. 3. ౧౦౪

౬. కొట్టు. (చి ని)

ద్వి ముదలింప ముదలింవ ము ల్లిచ్చి పెద్ద, పద
రఢ్చిన ట్లరుయ్యో నది సెప్పనేల ...
బస పు ౪. ౧౦౪. పం.

జ : పదరిపోను

ఎదవి. సం. వి ఇ ఈ స్త్రీ. ౧ మార్గము,
త్రోవ. ౨. అధికారము, అధికారస్థానము

పదవి. వి (సం. పదవీ) సంపద

గీ కలిమి సిరి పదవి యనఁగఁ జెలఁగు భూతి
ఆం భా ౧ ౬౪

రగడ మెచ్చిన నిత్తువు మేలగుపదవులు
ఉ. రా 3. ౯౨.

ఉన్నతస్థితి (శ ర)

పదాంకము. సం = పదచిహ్నము.

పదాంగి. సం. వి ఈ. స్త్రీ (హంసపాదమువంటి
స్వరూపము కలది.) హంసపది ౯.

పదాజి. సం వి. ఇ పుం ౧ కాలినడకను బోవు
వాఁడు, కాలిబంటు ౨. యుద్ధము. 3. మార్గ
ము. (వై. ని)

పదాతి. సం విణ (వ. నీ వ) ౧. పదాతులు
గలది (సేన.) ౨. కాలినడకను బోవునది వి.
ఇ పుం కాలిబంటు. ఇ పుం ౧ పాదచారి,
కాలినడకను బోవువాఁడు ౨. కాలిబంటు.

పదాతికుఁడు. సం. వి అ. పుం. కాలిబంటు.

పదాతుఁడు. సం. వి. అ పుం = పదాతి.

పదాదివిదుఁడు. సం. వి. ద. పుం. (పద్యముల
తొలిపాదములమాత్ర మెంచఁగినవాఁడు.)

పదాద్యవిదుఁడు. సం. = పదాదివిదుఁడు.

పదానుగుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) అడుగుల ననుసరించి పోవువాఁడు, వెంబడించివచ్చువాఁడు ౨ వి అ పుం అనుచరుఁడు

పదానుశాసనము సం వి అ న శబ్దశాస్త్రము వ్యాకరణము

పదాయత. సం వి అ స్త్రీ (అడుగుయొక్క పరిమాణము కలది) ముచ్చె, చెప్పు

పదారము సం వి అ పుం ౧ పాదధూళి, కాలిదుమ్ము ౨ చరణోపరిభాగము, మీఁగాలు

పదార్థము సం వి అ పుం ౧ పదముయొక్క అభిధేయము, శబ్దార్థము ౨ వస్తువు ౩ ద్రవ్యాది (పదార్థములు వైశేషికులకు ద్రవ్య, గుణ, కర్మ, సామాన్య, విశేష, సమవాయ, అభావములు, ఏడు నైయాయికులకు ప్రమాణాదులు ౧౬ సాంఖ్యులకు ప్రకృత్యాదులు ౨౫ పాతంజలులకు ఈశ్వరునితోఁగూడ ప్రకృత్యాదులు ౨౬ వేదాంతులకు చిత్తు ౧)

పదార్వురు = పదునార్వురు. స (పది + ఆర్వురు) పదునాఱుగురు మహాత్మపాత్యర్థిక రూపము

వ ముని యనుదానికి భీమసేనోగ్రసేనాదులయిన గంధర్వులు పదార్వురు పుట్టిరి
భార ఆది ౩ ౯౫

ఈ ఆర్వురు చక్రవర్తులు పదార్వురురాజులు విశ్వధారుణీ, నిర్వహణప్రభావమున పేర్వరు లైనవారు వీనిసాటియే విక్ర ౨ ౩౪

పదాఱు = పదియాఱు, పదునాఱు స జ్ఞా (పది + ఆఱు) ౧ పదియును ఆఱును, షోడశార్థకము

గీ బలవంతు లైనభీష్మాదుల నర్జునుఁ డోర్చు నార్జితుం డై మఱి పో, రులఁ గర్ణుండు పదాఱవ, శకశ సమానుండు గాఁడు కర్ణుడి తోడ భార ఆర ౨ ౭౩

వ కెండియు గంధర్వదేవమానుష కన్యకలం బదాఱువేలు న్నూరుగురు నప్సరోగణంబు (లేడింటిం) జెఱలు పట్టి దెచ్చి
ఉ హరి ౧ ౨౪

ఉ కిన్నరకంఠి యార్తి పటీరపంకము<, విన్నను వొప్పఁగా నలఁదె నిద్దపుఁ జాయ మెఱుంగునం బదా, ర్వన్నెపసిండితోడ నొరవచ్చు నృపాలునియంగకంబులన్
వైష ౬ ౫౦

సీ నీచ కారపురుషు చూచి పదాఱింటివన్నియ గూర్చిత పాలు ౩ ౭౨

౨ పదునాఱవది

గీ గుంపు వంపును లేకుండ గుండుపోఁగు, గాఁ బదాఱింటితరమను గాఁగ నూలు, వడుకరే యంచు శుక ౨ ౪౧౭

(పదాఱింటితరము = ప్రశస్తము)

సా ఒకటికి పదాఱు చెల్లించు = అధిక్యమును చూపు

ఈ ఇంతియు నేల మీఁక వెదు లొక్కటి నొక్క టికిం బదాఱు చె, ల్లింతు
ఉ హరి ౩ ౧౧౪

పదాసనము సం వి అ న పాదపీఠము, కాలుంచుకొనుపీఁట

పదాహతము. సం విణ అ ఆ అ) కాలిచేతఁ గొట్టఁబడినది, తన్నఁబడినది

పది. స జ్ఞా (సం పంక్తిః ప్రా పంతీ క త పత్తి) ౧ దశార్థకము, తొమ్మిదియునొకటి, దశకము (దీనికి వృత్తియందు సంఖ్యావాచకము పర మగునపుడు తలచుగాఁ ఉన్, అంతాదేశ మగును

ఉదా. పదునొకటి

క. తురగముల వాలుగిట ను, త్తరు వాతిట
నెనిమిదిట రథముఁ బదిటనువా, నరు నటు
పది శరములన, న్నరునంగంబులను బెలుచ
నాఁటఁగ జేసెన్.

భార విరా ౫ ౧౦౩

క. .. విరటుఁడు, మదమునఁ దురగముల
జేసె మఱియుఁ బదింటన్ ...

భార. విరా ౩ ౧౭౭

చ. మదనుఁడు రెండు చేతులను మార్వద
జేయఁగఁ దూపు లైదును౦, బది యయి
వేలువేలుఁ బరిపాటి నవస్థలు సంఘటింపఁగా

వైష ౨ ౯౦

గీ వింట నొంకొక గొనయంబు జేగఁ జేర్చి,
కేశవాగ్రజుఁ డొక కేలఁ గేతుదండ, ముర్విఁ
గూల్చి కార్ముకము వేటొకట నణఁచి, పదిటఁ
బదిట సారథి రెక్క బలిమి నొంచె

హరి ఉ. ౬ ౧౬౧

సీ ఇంద్రియంబులు పదియింటిని గుదియించు
టెక్కుడు వెరవు ..

భార. అశ్వ ౨. ౧౫౩

క. ప్రదరంబులు పదియింటం, బదియింటం బదిట
రెంటఁ బరువడి జేసెన్ .

ఉ హరి. ౩ ౪౮

వ. పదులు పదులు నూఱును నూర్లు వేలు వేలు
గములు గట్టి మనుచ ౪ ౩౪

పదిమంది = అందఱు, చాలమంది

(వ్యవ) నే నన్నమాట పదిమంది ఆదరించినచో
తప్పక నెఱవేఱును

పదింట నైదింటన్ = గుంపులు గుంపులుగా

క. పిదపగరిగరిడి కందఱుఁ, బదింట నైదింట
వచ్చి పని విను జేరన్, బొడువఁబడి చూతు
రెల్లరుఁ, గొదమపులులవంటి రాచకొడుకుల
పిటన్. కళా. ౧౭౪.

పదిలక్షలు = అధికధన మిచ్చినట్లుగా సంతో
షింతు ననుట

క నీశిష్టం బిది గాని, నా కృపాపాత్రుఁ
జెప్పినం బదిలక్షల్, లేకున్న విడుతుఁ
బ్రాణము, నీపై కూ డుగ్గఁబట్టి నీలగ్రీవా

కాళ ౩ ౧౦౧.

పదిం (ఁ) బదిగన్ = ౧ పలుమాఱు, పెక్కు
సార్లు; పరిపరి విధములుగా

క. మొదలను ముకుదలకానిం, జెదరంగా నాద
శాత్మ్రఁ జింతింపు పగిం, బదిగ నృపవరుని
మఱవిడు, ము ఆము ౪ ౨౨౦

కవిరాజవిరాజితము నీకరుణకుఁ బాత్రుఁడు
గాఁడు పదింబదిగాఁ గని వచ్చినవాఁడఁ
దుదిన్ రాఘవ ౪ ౧౧౪

౨. లెస్సగా, చక్కఁగా.

క పరికించి పదింబదిగా, నరయుఁడు

ఆము. ౩ ౫౫.

ఉ దేవరచర్య లన్నియుఁ బదింపదిగాఁ బరికించి
చూడఁ బ, ద్మావనితామనోహరుని మాఱట
మూర్తిని పరమ ౩ ౩౧

క ఆమఱియుఁ బదిఁబదిగా, సాముద్రకటంబు
నీరఁ జని యుండి .

కేయూర ౩ ౬౨ శుక ౨ ౧౭౫.

పదియుఁ బదియు = పదియుఁ బదియునుగా,
పదింబదిగా

గీ అక్కటా కానవైతి నీవంతిలాఁడి, వగలు
నమ్మితిఁగద పతివ్రత యటంచు ..

శి. అని మఱియుఁ బదియుఁ బదియును, గనుఁ
గొని కదళికకు సాక్ష కల్పించె ...

శుక. ౩. ౬౩౪.

పదియుఁ బదియునుగా = పదింబదిగా.

గీ. అనుడు నతఁ డట్ల యవు నని యపుడు నగుచు,
నింక దీనికిఁ గర్తవ్య మెద్ది మనకుఁ, బదియుఁ

బదియుతుగా నీతిపదవి వరపి, తెలియఁ దగు
వని యి ట్లని పలికె మఱియు
కళా ౪ ౨౪౪

జ పంౘ్రెండు, పంౘము, పదార్వురు, పదాఱు, పదిగ, పదితేరులదొర, పదిదోయి, పదినూఱులు, పదినూఱుల చేతులజోదు, మొ

పదికము ౦ విణ (అ ఈ అ) పాదచారి, కాలినడకను బోవువాఁడు (వి అ ఘం) పదాతి, కాలిబంటు

పదిగ క్రి విశే (ౘ్గి + కణ్) అధికముగా, ఎక్కువగా

ఈ చాలు వివాదము ల్పదిగ శంభునిఁగూర్చి
యిట్టివెల్క గ్, వాలముసేసి ఎల్కి౩ివి
హం ౪ ౩౨

పదితేరులదొర వి దశరథుఁడు

శ ఇమ్ముగఁ బదితేరులదొర, కొమ్మల కే నర్తి
ంగలఁ గూర్మిఁ బొదమెదణ్
అచ్చ రా బాల ౭౨

(ఇట్లే పదియరదముల దొర)

క ఎదఁ గుదు రగుపేడుకఁ బొగ, డుఁదఁ బరి
యరదముల దొరకొడుకు కత కడు నిం,
పొదవఁ గదియించి యసముఁ, వొదలిన
బల్లిదునిఁ బుట్టఁ బట్టువు తపపిణ్
అచ్చ గా కాల ౯

పదిదోయి స (పది + దోయి) ఇరువది

చ అర్మిలిణ్, దన పదిదోయిచేతుల నతిం
డిఱిఁగఁగిటఁ జేర్చి నందనుణ్
నిర్వ ౫ ౧౩౨

పదినూఱు. స (పది + నూఱు) వేయి, సహ
స్రము

ద్వి మదిరాక్షి యిందుల మహిమ వర్ణింపఁ, బది
నూఱు ముఖముల ఫణియును జాలఁ, డు
ద్వి హరిశ్చ ఉ ౫౪

ఉ ఇంక నొప్పుని మృగాక్షుల ఒల్మిని బట్టె
చేని స, వ్యామ్రదము దీఱ వంట శిరముల్
పదియుం బగిమాఱ్ల్రవక్కలై, మేదిని గూలుఁ
గావుత నిమేషములో భువనంబు మెచ్చఁ
గణ్ ఉ ౪ ౧౧

పదినూఱుల చేతులజోదు వి (√పది) సహ
స్రకరుఁడు ౧ హస్రాంశుఁడు, సూర్యుఁడు

ఉ పదినూఱుల చేతులజోదు పచ్చబా,
బామొనచూపు తేరిదొర భానుఁడు తూర్పునఁ
దోఁచె నత్తఱిణ్ కృ శకం ౩ ౫౮

౨ కార్త వీర్యార్జునుఁడు

పదినెనిమి(న్మి)ది = పదునెన్మిది స (పది +
ఉన్ + ఎనిమిది = పదిన్ + ఎనిమిది) అష్టా
దశాధికము, పదియు ఎనిమిదియు

వ శ్రీనరసింహదేవుని వసంత పున్నమతిరు
నాళ్ల మహోత్సవం అఖిల దేశాల పదినెన్మిది
మంది శ్రీవైష్ణవులున్ను
౧౩౬౫ సౌ శా ౩ ౧౧౨౧

పదిపాట వి (√పది) పదిపాటల సమాహారము,
పదిపాటలు

ద్వి అలపరాంతకుని, పటుతరదివ్యప్రబం
ధంబులోనఁ, బదిపాట వినిపింపఁ బదివేల
గతుల, మూద మంది
ద్వి పరమ ౮ ౫౬౫ పొ

పదియర్లజోదు వి (పది + అఱ్ఱులు + జోదు)
దశకంఠుఁడు, రావణుఁడు

గీ అంత నీలునిపైఁ బదియర్లజోదు, తేరు
వోనిచ్చి బలువాలు నారసములు, నినుప
అచ్చ రా యు ౨౧౪

వ. . ఒక రూపులఁగాఁగ వక్షోజ భాగంబునం బద్మరాగ పతాకంబుఁ బదిలపఱిచె .
నైష. ౭. ౪౪

సీ. నిజవిరచితాత్మ రాన్విత హేమపట్టిక ఫాల భాగంబునఁ బదిలపఱిచి
హై భా ౩ ౧౨౦

గీ అలరుఁబోఁడి, పురుష సెవ్వనిఁ జిత్తంబు చొరఁగనీక, బ్రహ్మచర్య వ్రతస్థితిఁ బదిలపఱిచి, యుత్తరార్యునికడఁ జేసె సుగ్ర తపము .. కాశీ ౫ ౩౩౧

౨. సవరించు, చక్కఁబఱచు

సీ తలఁకు డెందముతోడఁ దాలిమి గీలించి పరమొప్పదఁ జనుదోయిఁ బదిలపఱిచి .
విక్ర ౧ ౧౫౭

౩. ఏర్పఱచు.

క పదిచుట్లు సాలు రేకులు, పదిలపఱిచి సుకవి పేరు పతిపేరును లోఁ, బొదలఁగ సేవం విధగుణ, విదితం బగుచక్ర బంధవిధ మెట్ల న్నక నగస ౪ ౭౩

పదిలము. వి (సం భద్రమ్ ప్రా భద్దం) ౧ స్థైర్యము, నిలుకడ

మ. . శాహసం, పద సొంపారఁగ నన్న దమ్ముల మిముం బ్రాణంబులం బాపుదుం, బదిలం బేది తొలంగితేని దివియుం బాతాళ మున్ లోనుగాఁ, దుది నీచొచ్చినచోటఁ జొచ్చి ... హరి ఉ. ౧. ౧౧.

క. కదలె గళసమున ధర గ్రగ, క్కదలఁగ శేషుండు శిగము లల్లన వంపం, బదిలంబు లేక కూర్మము, చదికిలఁబడ దిగ్గజములు సరి బ్రుంగ్గతిలన్ భా. రా యు. ౧౩౧౦.

మ. . సాలుకకుదిక బంచాక్షరీ మంత్రమం, బదిలం బొప్పఁ బఠింపు మన్న ...
హర. ౨. [illegible]

౨ జాగరూకత, అవధానము, అప్రమత్తత

గీ ఎచ్చరిక యుచ్చరిం చేవ యెద పదిలము పావనిక పోటిమి యన నొప్పు నవధానము
అం భా. ౧. ౧౩౭

చ ఎదురుగఁ బోవనిమ్ము రథ మీశని తేరికి నన్న నాతఁడుం, బదిలముతోడ రథ్యముల పగ్గము లెత్తిఁ నూలుకొల్పి ...
భా విరా. ౫. ౧౨౧.

చ పదిలముతోడ నా హంతులు పాదములో హరవైరి నూటతో, మ్మిది దగ చేర్చి ...
భా రా. యు. ౧౩౨౪

(విశ) ౧ స్థిరము, అచంచలము

క తనయునికి పదిలముగ నా, తనయునికిం గలంగ దితని తనయులకైనన్, వనజోదర యాదరమునఁ, గనుఁగొని ప్రాగ్జ్యోతిషంబు గరుణింపఁ దగున్
ఉ హరి. ౧ ౧౭౩.

గీ. కొదలు దెలియంగవలె ననుకోర్కెఁ జేర్చి, యొదలఁ బొదలిన పదిలంపుటీ సమర్చి
హై. భా ౨. ౭౩

క ఇది యేమికంత నీవు, న్మదవృత్తిని కంత దక్కి నాగద్దియపైఁ, బదిలంబుగఁ గూర్చుం డితివి భార విరా ౫ ౩౧౭

చ పదిలపుఁ బ్రేమ యారతులభంగులు చాల విరాళి గొల్పఁగన్ . . కళా. ౪. ౧౨౧

౨. దృఢము

(క) అసందిగ్ధము.

ఉ వేసట లేక భీమపృథివీ పతినందన యాన నాంబుజో, ల్లాసవిరక్తిముద్ర పదిలంబుగఁ గన్గొని ... నైష. ౫. ౧౬౩.

చ. ... ఆసతి విప్రునియింటి కేఁగి యు, ల్లస నతఁ డొంటియున్కిఁ బదిలంబుగఁ జూచి సమీపమందు ని, ల్చిన ..
భోజరా. ౪. ౩౦౯

(ఉ.) గట్టిది.

క. మది నయ్యిరువుర మాటలఁ, బదిలంబుగఁ బట్టికొనుటఁ బట్టియు నెట్లుం, దగి నది యట్టుల కాఁగల, యది దైవ యొండుటను దానికతఁ జొడఁబడిరొకో.

భార. ద్రో. ౫. ౩౧౭

ఉ. ధీవరులార గాలముతుదిం బిగిలంబుగ నెజ్జి గ్రుచ్చి మీ, రీవగ వైచి

దశా. ౧. ౭౬౦

చ జదలు మలంచి చొళ్లిముగ నన్నపుఁ గొ నడంగఁ జొట్టి చ, ల్లడములు పూని మీఁదఁ బగిలంబుగఁ గట్టినపట్టి కాసెలకా, బిడి యము లంట దోఁపి ... మను చ ౪ ౩౦

౩. సురక్షితము

క. పెందలఁ గలిగించి జగములఁ, బగిలంబుగ నునిచి వానిఁ బదపడి తనయం, దొనఁగించి మఱియు నెమ్మెయి, నుదాగతి నదప్ర చిన్మయునిఁ గొలుతు మాఱిక.

భార శాం ౬ ౪౧౪

చ భవత్తనయుఁడా గృహంబునకా, బదిలము చేసి వచ్చి ... ఆము ౬ ౧౧౩

చ. అదితి మొఱంగి కుండలము లానరకుండు హరించె వాని నేఁ, గదనములోనఁ ద్రుంచి యవి గైకొని దాఁచితి నాఁటనుండియుం, బదిలముగాఁగ ...

పారి. ౨. ౭౬ విప్ర ౫. ౧౬

౪. లోఁబడినది, అధీన మైనది

సీ. కళ్యాలఁ బదిలంబు గాని గుఱ్ఱంబులఁ గ్రొత్తమట్టున కియ్యకొలుపు సెరవు ...

భార. విరా. ౧. ౯౫.

౫. జాగరూకము.

ఉ. ... గొ, ల్లని బిలికించి తీపు పదిలంబుగఁ గోడెలఁ బట్టుకున్న ... సీలా. ౨. ౫౯.

జ : పదిలపడు, పదిలపఱుచు, పదిలించు, పదిలుఁడు

పదిలించే = పదిలపఱుచే. స. క్రి (√పదిలము.) ౧. స్థిరపఱుచు, కుదురుపఱుచు (దృఢపఱుచు శ ర)

క ఎన్నిమాఱులు ధైర్యం, బొదవఁగ దను బోధించిన, హృదయము పదిలింపలేక యొదపని చింతకా

భా రా అర. ౨ ౨౪౦.

ఉ సత్రవితర్దికాస్థలి విశంకి దృఢాసనుఁ డై ముకుందులో, కత్రయవంగిరుఁడా హృదయ కంజమునం బదిలించి

జై భా ౩. ౨౨౧

ద్వి ఇగి రేల భూపుత్రి యింత శోకింప, హృదయంబుఁ బదిలింపు హితబుద్ధి వినుము

రం. రా ఉ. ౧౭౩ పొ. ౫ పం

౨ నిలకొలుపు, స్థిరముగా నుంచు

క జననీ రఘుపతిఁ గొల్వం, బనివినిరొద నీవు దాల్మి పదిలించి మనం, బున దీనిశ శోకింపకు, మనవుడు మూర్ఛిల్లి తెలిసి యాసగి సుతుతోఁ.

భా రా యు ౧౯౯

ద్వి తినలోన వెఱఁ గంది దశరథాత్మజుఁడు, తాలిమి పదిలించి తగుమాట లాడు, నాలోన గినజాఘుఁ దస్త్రాది కరిగ ...

గం గా ఉ ౧౭౫ పొ ౧౪ పం

పదిలుఁడు. విశే (√పదిలము - సం భద్రః)

౧. (యుద్ధాదులందు) స్థిరుఁడు, అచంచలుఁడు

కి ఇదె రేను గూడవచ్చితిఁ, బదిలుఁడ వై పోరు మింక బకమర్దన యీ, కదిసినవీరుల నెల్లం, గుదియించెద ననుచుఁ గవిసె గురు వితతిపయిఁ.

భార భీష్మ. ౨. ౩౪౧

క. పదిగద లద్రువఁగ వార్పుచుఁ, బలితారాముల కోడు గలనఁ బదిలుం డగుచుఁ, బదిలిం

కులం గైకొని యు, ప్పుడి తేరల కోని కొడుకు
బడలంగ జేసెఁ
అచ్చ. రా. యు. ౫.౨౨. కృ శతం. ౧౪౦
క. పదిరువ్వంబులు భక్తిం, బదిలం బై వినఁగ
వలయు భారతము ...
హరి. ఉ. ౧౦. ౨౭౩.

౨. అక్షుబ్ధుఁడు, చిత్తక్షోభము నొందనివాఁడు.
క. ఆచేప లిపుడు మీరలు, పైఁబడినమలలెల్ల
మ్రింగివైచెఁ జామీ యీా, రాచల్వ కోఁడ
పదిలుఁడ, వై చెచ్చెర నతవఁ గట్ట నంపుము
నలునికి . . అచ్చ. రా. యు. ౨౪
మ. . . తా విషము సాహ్వానించుచో డా ము
చోఁ బదిలం బై కడి సేయుచోఁ ~ను
చుచో భక్షించుచో మ్రింగుచో . .
భాగ ౧ ౨౪౪.
క. ఇది యేమిచంద మేఁటికి, మది యిట్టిది
యయ్యె ననుచు మఱి యొయ్యన నేఁ, ౧
లుఁడ పై నలుదిక్కులు, పదలక పరికించు
నపుడు వల నొప్పంగన్
హరి. ఉ. ౬. ౬౨

౩. నిపుణుఁడు, జాగరూకుఁడు
క. అది లెస్సగ విడిచి ప్రకృతి, కుదకని భాకలన
మును రఘుపోషమ దనరం, బదిలుఁ డయి
చూడ నేర్చిన, విదితం బగు దానితోడి
తేర్పా టనఘా
భార. శాం ౬. ౧౫౫.
క. విదితయశుఁ డైన పురుషుఁడు, పదిలం బై
కూడి నడుపఁ బనయుక్తి సోమం, బొదవఁగ
రాయుట యేఁటికి, కొదిరిం దనయట్లకాద
యే కార్యములన్.
హరి. ఉ. ౯ ౪౪. నిర్వ. ౩. ౭౨.

పదివేలు. స. బ. (పది + వేలు.) ౧. అయుతము, దశ సహస్రము.
సీ. పటుజవచ్ఛురణ మై పదివేల హయములు
పూనంగ నేతేరు పొలుపు మిగిల ...
విక్ర. ౨. ౭౦.

౨. అనేకము.
గీ. కీర్తి యిటు వెల్గు నంద్రుదు దాక్షిణ్య మురుదు,
దారు గల్గినఁ బదివేలు దమకుఁ గలవు ...
వైష. ౩. ౭౧.
గీ. సఖ్య లనిలజుఁ బదివేల చందములను, బ్రస్తు
తింపఁగ శ్రీరామభద్రుఁ డలరి ...
ఉ. రా. ౫ ౧౪౩.

౩. మిక్కిలి గొప్ప లాభము.
వ నాకు మంగళసూత్రం బీపాటి శుభస్థితి
నుండుటయు పదివేలు . కళా ౪. ౩౩.
క. మీ కరుణఁజేసి వంధ్యత, శేక మదీయో
దరము ఫలించినఁ జాలుఁ, నా కంతియు
పదివేలు ని, రాకులమతి వైతి ననియె నని
చెప్పుటయున్ భోజరా ౨. ౨౧౯.
క. ఘనులతపంబులు చెఱుపం, బనిచిన నిఁకఁ
జనఁగవలదు పదివే లైనన్ .
వాల్మీకి ౩. ౧౩౫.
ద్వి. ఇంపార సైరంధ్రి నిట నుండనీక, పంపుద
మింకఁ జాలు పదివేలు వచ్చె ..
ద్వి. విరాటపర్వము. ౧. ౪. ౫౦.
(ఇట వ్యతిరేక లక్షణచే 'గొప్ప నష్టము' అని
అర్థము)

పదివేవురు. స. (√పది) పదివేలనెడు మహాన్మహత్యర్థక రూపము.
క. నీ వొకత వేల యిలఁ బది, వేవుర నేవలచి
పట్టి కొడకిన పద్దం, బై వచ్చి వలదు నా
నిం, దేవాఁడు మగండు దీని కెఱుఁగవ
కంటే, భార. విరా. ౨. ౨౫౬.
ఉ. వేయి విధంబులందుఁ బదివేవుర పెద్దలు.
విక్ర. ౧. ౧౨.

పదుండ్రు = పదుగుండ్రు, పదుగురు. స (√పది) పదికి మహన్మహత్త్వార్థక రూపము

క. పదలక పెనఁగి పదుండ్రం, బదిరేవుర నొక్క-పెట్ట . భార. ఆది ౫ ౧౬౫

వ. ... శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకుం దివిభిరం బనియు తిపన్నులు పదుణ్ణాల్గు నిరువూట .. ద. శా. ౪ ౧౦౪౭

సీ. శివతేశ్వరునకు శివసైశ్వర్యల నాఁ బదుం డ్రను బరిణయము నేసె ... కు. సం. ౧ ౩౪ ఉ హరి. ౧ ౭౬.

పదుగు. వి ౧ వంశము.

సీ. సంతు కొలము వంగసము వంగడము పదు గన వంశసంజ్ఞ రైయ యలరుచుండు . . ఆం భా ౨ ౧౩౦

౨. = పదువు. (సజాతీయప్రాణి సముదాయము శ ర)

పదుగుండ్రు = పదుగురు. (√పది) - (శ ర)

పదుగు(గ్గు)రు = పదుండ్రు, పదుగుండ్రు, పదురు, పదువురు. స (పది) పదికి మహన్మహత్త్వార్థక రూపము

గీ. పావురంబులఁ బట్టెడువారిఁ జేరి, యుద్ధవిడి ర మ్మనిన భృత్యు లాకవిఁ బట్టి, పదుగు ర త్తఱిఁ బడి బడిఁ బాలుకెంచి సారంగ. ౧ ౧౧౫.

సీ. . అతనిపుత్రులు పద్గు రధికబలులు భాగ. ౯. ౧౯.

పదునల్లుము. వి. (పది + నాలుగు + కూము) పదునాల్గు కూములు. (శ. ర)

పదునాలుగు(ల్గు) = పద్నాల్గు. స. ఔ (పది + నాలుగు) పదియు నాలుగును, చతుర్దశార్థకము.

చ. ... గాథమతి న్నిగమాదు లైనవి, ద్వయలు పదునాలుగింటికి నరం డొనరించెఁ జతుర్దశ త్వముక్ సైవ. ౧. ౪౫

క పదునాలుగు లోకంబులు, సుదరస్థములుగఁ జరించుచుండెడు లక్ష్మీ, హృదయేశుఁడు నిను వేఁడఁగ, బ్రదికితి నీబ్రదుకు బ్రదుకు బలిభూపాలా విక్ర. ౨. ౧౫౦.

ఉ. ఉండుడుఁ బోకభూమి నోకయూరఁ గళ ల్పదునాల్గు చేర్చి ... ఆము ౬. ౬౩.

క. పదునాల్గు మహాయుగములు, ముదు కగు భీమేశ్వరునకు మొగచాలై యుం, దదు పానిపెండ్లి రుప్పుడు, నది దక్షారామ మహిమ మునునే కాదో భీమ ౧ ౧౧౨

పదునిద్దఱు = పన్నిద్దఱు, పన్నిరుగురు. స. (పది + ఇద్దఱు)

సీ. రూఢి నేకాదశరుద్రులతోఁ బదునిద్దఱు సాధ్యు లద్వ్యాత్తి నడువ .. ఉ. రా. ౪. ౨౯౯.

పదును. వి (పది + ఊను) పది యంగుళముల వఱకు నేలయందు తడి చొచ్చునంతటి వర్ష ప్రమాణము. (శ. ర)

పదునెనమండ్రు. స. (పది + ఎనమండ్రు) పదుగురును ఎనమండ్రును, పదునెనిమిదికి మహన్మహత్త్వార్థక రూపము

క. తునియలు తొమ్మిది యఁట పదు, నెనమండ్రఁట మొచువారు ... ఆము. ౧. ౩౫.

పదునెనముదుము. (పది + ఎనిమిది + కూము) వ. పదునెనిమిది కూములు. (శ ర.)

పదునె(ణ్ణ)నిమిది. స. (పది + ఎనిమిది) పదియు నెనిమిది, అష్టాదశార్థకము.

గీ. పృథివిఁ బదునాలుగింటి యోగశక్తి, గణ
ములో నెంత సర్వశృంగార యగుచు, భీమ
నాథుని సన్నిధిఁ బ్రేమ వెలయు, మాణిక్యా
దేవి సకల కల్యాణమూర్తి.
భీమ. ౧. ౧౦౨

సీ. బంధురబలుఁ జరాసంధుఁ బద్నెనిమిది
మాఱులు రణభూమిఁ బాఱఁ దోలె
చిత్రభా. ౬. ౬౪.

పదునేడ్గుము. వ (పది+ఏడు+గూము) పది
యేడు గూములు. (శ ర)

పదునొకఁడు = పదునొకొండు, పదొకండు,
పదొకొండు. స ఔ. (పది+ఒకఁడు) పది
యును ఒకటియు, ఏకాదశార్థకము, పదునొక
టికి సమానార్థక రూపము

క. విదితంబై యుద్యోగము, పొందలుగఁ బదు
నొకఁడు పర్వముల నెంతయు నొ, ప్పిది
మై యీనపర్వం, బిది నా నుద్యోగపర్వ
మిమ్మగుసభలన్ భార ఆది. ౧ ౪౩

క ప్రీ, పర్వంబు పదునొకం డగు,
పర్వము నా వెలయు .
భార ఆది. ౧ ౫౬

పదునొకొఁడు = పదునొకఁడు. స ఔ

చ ... మా, కొనరిన సైన్యముస్ పదునొకొం
టికిఁ బ్రాభవ మాచరింపఁ డో, చ్చిన సక
లంబు నొప్ప నభిషేకము సైకొనఁ డుత్స
వంబుగన్ భార. ఉద్యో ౪. ౧౪౦

('పదనొకఁడు' అని అకార ఘటితముగ నీ
క్రింది ప్రయోగమునఁ గనఁబడుచున్నది.)

క. ఎనిమిది తొమ్మిది పదియుఁ బ, దనొం
డ్పు౧డెండు గాఁగఁదగ నేర్పడుచున్ . .
ప్రబంధ. ౧౬౬.

(ప్రయోగాంతరము లేదు.)

పదునొకొల్తుము. (పది+ఒకొండు+తూము)
వి పదునొకొండు తూములు

గీ పాదలు నేకాదశాఢకి పదునొకొల్తు, మనఁగ
ఆం భా. ౨. ౨౪౧

పదునొక్కఁడు = పదునొకఁడు.

గీ. అస్తమించినయప్పుడే యమృతకరుని, కళలు
పదునొక్కఁ డొక్క రుద్రులశిరంబు
సైవ ౫ ౧౫౫

పదుపు = పదువు. వి ౧ సజాతీయ ప్రాణి
సముదాయము

గీ శిఖిగిరిమీఁద మదకరుల్ సీత్కరించు,
నెలుఁగు నభము నారవమని రొసఁగి యూడు,
నమ్మిపదుపులు గిడు నొప్ప . .
శు సం ౩. ౨౫౦

(పదవు ప్రాఁతిప్రతి పా)

గీ అల్లనల్లన పతి వదయాడెనే, గిలికిపలుకుల
వాల్గంటి పలికె నేని, యంచ లంచల వచ్చు
రాయంచకదుపు, కూరనేతెంచుఁ గేరంపుఁ
గొదమపదుపు రాజ చ ౨. ౧౪౪.

చ. . మిండతు, మ్మెదపదుపుల్మదోదయము
మిక్కిలి నేడుకయు న్మనంబులన్, బొద
లఁగఁ గ్రొత్తయామనికిఁ బొచ్చెముతే కదు
రేఁగుచాడ్పునన్ . సైవ ౪. ౧౪.

౨. పంక్తి, వరుస

సీ. ... బారు బంతి, పదుపు చాల్ చాలుపు
పొఁజా సోరిది చాలు నాఁగిను బంక్తికి
నామ మగును ఆం. భా. ౨. ౩౪.

(పదువు. ప్రాఁతప్రతి. పా.)

పదుముగ్గురు = పదుమువ్వురు. స ఔ.
(√పది) పదుగురును ముగ్గురును, పదుమూఁడు
నకు సమానార్థకరూపము.

సీ. ద్వాదశద్వాదశాత్మలతోడఁ బడిఁ బదు
ముగ్గురు విశ్వులు ముందు నడువ ...
ఉ. హ. ౪. ౨౯

పదుముత్తుము. (పది+మూఁడు+తూము) వి
పదుమూఁడు తూములు (శ. ర)

పదుమువ్వురు = పదుముగ్గురు. (√పది)

చ. ... అనర్గళవత్సరంబులై, మురరిపుసన్ని
ధిం బదుమువ్వుర గం దడఁగంగఁ జెట్టెఁ
దా, విరుచు వెలుంగ విజ్జఁ దరిభీకరభూరి
భుజాబలంబునన్ నిర్వ. ౧. ౨౭

క. దితి పొంద లగుపదుమువ్వురు, సతు లతనికిఁ
గలరు . . దశా. ౩ ౫

పదుమూఁడు. సం. వి (పది+మూఁడు) పది
యును మూఁడును.

మ. ఉది రాజ్యమ్ము సగమ్ము గొ మ్మదవి
యుండుం జేరు వంచించియుం, బదుమూఁ
డేఁడులు నీవునుం దిరిగి రా పా లీకపో
వచ్చునే ... భార ఉద్యో ౩ ౬౫.

ఉ. ముందటియట్ల యింకఁ బదుమూఁడుదినం
బులమాత్రకున్ భవ, న్మందిరవాస మియ్య
కొనినం గడకేఁగు మదీయవాంఛ ...
భార. విరా ౩. ౬౨.

క వాఁ డతినియమంబునఁ బదు, మూఁడేఁడులఁ
దాఁక ధ్యానమున నుండంగన్
ద్వా. ౧౦ ౧౧౪.

వ శ్రీకాకులని శ్రీవల్లభునికి అరదీపానకుం
పెట్టినమాదలు పదుమూఁడు . .
ద. శా. ౪. ౯౨౪.

పదురు¹ = పదరు, వదరు. అ. క్రి. ౧. అసం
దర్భపుమాటలాడు, క్రోలు.

క. ఇది యట్టిద కోపంబునఁ, బదిలుఁడఁ గా
కేను మున్ను పదిరితి నతనిన్, హృదయము
గలఁగిన పా కే, యత్యుదియును దోఁపమి
వికారి సైతి మహాత్మా .
భార. కర్ణ. ౩. ౧౦౫.

౨ అదరు, అతిశయించు. చూ ప్రదుచు.)

(స క్రి (= పదరు, వదరు) అఱచు; కూయు.)

గీ. వన్యజంతుచయంబుల వానివాని, పదురు
పదురుచు వంచించి పట్టఁబోడు, రు ..
భాగ. ౧౦. పూ. ౪౩౦.

(వి. ౧ అఱపు, కూఁత)

గీ వన్యజంతుచయంబుల వానివాని, పదురు
పదురుచు వంచించి పట్టఁబోడు, రు ...
భాగ ౧౦ పూ. ౪౩౦

మ కమనీయం బగువేటకానిపదు రాకర్ణించి
నిశ్చలంబుగాఁ, దమచిత్తంబులఁ జూచి చేరి
హరిణుల్ తద్బాణనిర్భిన్నలై .
భాగ ౧౦ పూ. ౧౪౬

(చి ని పా 'పలుకాకర్ణించి' ముద్రి. పా)

(మూ: వయమృతమివ జిహ్మవ్యాహృతం
శ్రద్ధధానాః కులిశదశమివాజ్ఞాః కృష్ణ
వధ్వోహరిణ్యః ...
సం భాగ ౧౦. ౪౭ ౧౯

౨. విధము.

క. తుద పొంద తెఱఁగెఱ చదువుల, పదు
తెఱఁగెఱ తమ్ము పొందు బదుతెఱఁగని దు,
ర్మరకవులఁ గుదియఁ బద్యపు, గుదియలఁ
జదుపంగ వలదె గుటగుట లడఁగన్
కవిస. ౧. ఆ. (శ. ర.)

(బ) త్వరితపుమాటలు.

క. ఇంక నిటమీఁద మాతో, వంకలపదురులను
మాఁడు మాఁడవ యగు మీ, జంకెల పనిలే
దిదె నీకు, గొంకరవో నడుచుకృత్యఁ గొల్ప
దము వినన్ ... నృసిం. ౪. ౧౦౯.

జ: పదురుచు, ప్రదుచు.

పదురు² = పదుగురు. (√పది.) (పదిమంది.)

గీ. పదురు గొడుకులు పుట్టిరి భవ్యయశులు ... భాగ. 3. 38౬

క అక్కుమలజా కర్ణంబులఁ, జక్కునికిన్యకలు పదురు జనియించిరి ... వరాహ ౪. 3

౨. అనేకులు.

చ. ఎదురుగ వచ్చె హేమరథ మెక్కి కృతాంతుఁడు సౌమ్యమూర్తి యై, పదురు నిజాప్తకింకరులు పార్శ్వముగంబున భక్తి గొల్చిగా కాశీ 3. ౧౪౨

పదురుచే = పద్రుచే. స క్రి (√పదురు¹) పదురఁ జేయు (శ. ర.)

పదువు = పదుపు. వి సజాతీయప్రాణిసముదాయము; సముదాయము, గుంపు

క వెదగోతల కత్తు రాలుకఁ, బదఁద్రోచిన వచ్చి తక్కుపదువు వెనుకకున్, జడిసెఁ గబళింప నొల్లక ... భార. శాం 3 ౫౦౭

చ చుట్టపుం, బదువుకు దక్కునుంగలుగు పార్థివకోటిని బిల్వఁ బంచి ... హరి. ఉ. 3 ౧౫౭.

క నెచ్చెలులు దాను ధరణికి, వచ్చెలువ కృతప్రయాణ యయ్యె నపుడయా, యచ్చర పదువు బెదంగు వి, యచ్చర పదవికి మెఱుంగులై కమపట్టిక. కళా. ౨. ౧౪౫.

ఉ. అయంపపదువు బొగిబినఁ, జేయార్పఁగ లేక హరి. ఉ ౪ 3౧

సీ. బలుసంబదంబు కొంబట్టు పల్లముగాఁగ కొందటిపల్కులు ముమ్మపదువు గాఁగ ప్రబంధ ౫౧ యయా. ౪. ౧౧

పదువురు = పదుగురు. (√పది). (శ ర)

పదేను. స. (పది+ఏను) పదునేను, పదియేను.

ఉ పంచమవేద మై పరగు భారతసంహితసంగ్రహ భావఁ గా, వించెఁ బదేనుపర్వములు ... భీమ. ౧ ౯.

పద్గుఁడు. సం. వి అ పు కాలిబంటు.

పద్దియ(ద్దె)ము = పద్దెము. వి (సం. పద్యం ప్రా పద్దం) పద్యము, ఛందోబద్ధమగు పదసముదాయము

సీ చిలుకబోదల ముచ్చికలుచేసి ముద్దులుచిలుకఁ బద్దియములు చెప్పరాద . నీలా. ౨. ౯౧

ఉ. అచ్చతెనుంగు పద్దెమొక టైనను గబ్బములోన నుండినన్ ... యయా. ౧ ౧౨.

పద్దు¹. వి. (సం. స్పర్ధా ప్రా పద్ధీ) ౧ పంతము, ప్రతిజ్ఞ

క ముద్దులకొమరుని ప్రేతల, రద్దులకై తల్లితోల రజ్జులఁగట్టం, బద్దులకు మిన్నుముట్టిన, మద్దుల వడిఁగూల్చె జనసమాజము వొగడన్ . భాగ ౨ ౧౪౪

శా అరితిన్ జయలక్ష్మిఁ గైకొని మహాహ్లాదంబుతో నవ్విభుం, డారూఢిం దనపద్దు చెల్లినిం రాజ్యం బాగజాధీశ్వరుం, డే రంజిల్లుచు నేలఁగాక ... కృష్ణ ౪ 3

౨. తిరస్కారము.

ద్వి. పుట్టుగొడ్రాలిని పురవీధి నడుముఁ, బట్టియీడ్చుచు రద్దుపద్దు చేయఁగను ద్వి శ పా 3 ౧౦౬ పా ౧౬. పం.

3. లెక్క, గణన.

(క) అంకెలు అడ్డముగా వ్రాయుట (అంకెల కట్టెము అని శ ర)

క పద్దునుమీ యిదికూడని, పద్దునుమీ నాదుమాట పాలించితివా, ముద్దునుమీ యూసానిది, కొద్దునుమీ దానిమీఁద కోహం జేలా, చంద్ర. వి. ౩. ౪౨.

(కూడబిపద్దు = అరకొఱల్కకాలు.)
౨(తె.) ఎన్నిక, ప్రసిద్ధి.

చ తనకిదికేళి పద్మమయి తేద్దయుఁ బద్దు వహించి . హంస ౧. ౨

ఉ జగతి బయకారిపద్దున, సొగడాడు మీకింత చింత నిజతాళంబుల్, దిగవిడిచిపోవు టుచితం, బసుసేయన యోజసేయుఁ డాడిన వారున్
సమీర ౬ ౨౨౦ ఇందు ౧. ౪౧.

పద్దు[2]. వి (క పద్దు, పద్దు = గృధ్రము) గ్రద్ద. (చూ పద్దువాడేగ)

పద్దువాడేగ. వి గృధ్రముఖము గలడేగ, శ్యేన విశేషము

సీ పద్దువాడేగలు పావురాయలు నెమ్మి పెంచెంపు గుంచెలు పికిలిచెంట్లు
రసిక. ౧ ౬౪

పద్ధతి. సం వి ఇ ఈ (స్త్రీ). ౧ మార్గము, త్రోవ ౨ వరుస, పంక్తి, శ్రేణి ౩. విధము, రీతి

ద్వి వలినాప్తకుల నాథ నా తోడనీవు, పలికిన మాటల పద్ధతిదప్పి
ద్వి హరిశ్చ ౬ ౧౪౪౨

పద్ధిమము. సం వి అ న. పాదశీత స్పర్శము, కాళ్లు చల్లఁబడుట

పద్నాల్గు(లుగు) = పదినాల్గు, పదునాల్గు. స (√పది) పదియు నాలుగును

మ .. భవత్తుమారి పదికేల్ వర్షాలు జీవించు 'గం, టక పద్నాల్గవ యేఁటఁ జెందుఁబతి గండంబంచు వాచించిరన్ ...
చంద్రా ౩. ౧౪

మ ... రాఘవునిఁ బద్నాల్గేండ్లు కాంతార మం, దుఁడు వర్తిల్లఁగఁ బంపుఁ ..
మొల్ల. రా. అయో. ౭౯. వాల్మీకి. ౧. ౨.

పద్నాకఁడు = పదునాకఁడు.

గీ మాసములు పద్నాకండి క్రమమున నడచి.
వరాహ. ౯, ౧౪.

పద్మ. సం వి. ఆ (స్త్రీ) ౧ లక్ష్మి. ౨ లవంగము † ౩ ఛంటిక, గంటుబారంగి †. ౪. మెట్టదామర †

పద్మకందము. సం వి అ పుం. తామర దుంప. †

పద్మకము. సం వి అ న ౧ ఏనుఁగునిబ్బెము, ఏనుఁగు మొగమున యౌవన కాలమునందు బయలు దేఱు మచ్చలు ౨ పద్మకాష్ఠము, ఔషధవిశేషము † ౩ చెంగల్వకోష్టు † ౪ పద్మము, తామర †. ౫ పద్మవ్యూహము ౬ పద్మాసనము

పద్మకర. సం వి ఆ (స్త్రీ) లక్ష్మి. (ఇట్లే: పద్మహస్త మొ)

పద్మకర్కటి. సం వి ఈ (స్త్రీ) తామరగింజ (వై ని)

పద్మకర్ణిక. సం వి ఆ (స్త్రీ) ౧ తామరదుద్దు ౨. పద్మమువలె పన్నిన సేనావ్యూహముయొక్క నడిమిభాగము

పద్మకళిక. సం. వి ఆ. (స్త్రీ) తామరమొగ్గ.

పద్మకాష్ఠము. సం వి అ న. పద్మకమను ఓషధీవిశేషము †

పద్మకి. సం వి న్ పుం ౧. (పద్మకముం గలది) ఏనుఁగు ౨. భూర్జము, బుజపత్రి †.

పద్మకేస(శ)రము. సం వి. అ పుం. న. పద్మకింజల్కము, తామరయొకరము.

పద్మకోశము. సం వి. అ. పుం. ౧. తామర మొగ్గ. ౨. అభినయ హస్తవిశేషము. .(అభినయ

(స్త్రీలను కొనలు కూడ కండునట్లు విల్లువలె వంచి యొడము గలవానిగాఁ జెప్పునది)

పద్మగంధి. సం విశే (ఇ) తామరవంటి వాసన గలది వి. ఇ న పద్మకాష్ఠ మను ఓషధి శ

పద్మగర్భుఁడు. సం వి అ పుం ౧ పద్మము జన్మస్థానముగాఁ గలవాఁడు బ్రహ్మ, తమ్మిచూలి ౨. పద్మము గర్భమునఁ గలవాఁడు విష్ణువు, అంబుజోదరుఁడు

పద్మగుణా. సం = పద్మగృహా

పద్మగృహా. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ లక్ష్మి ౨ లవంగము. శ

పద్మచారిణి. సం వి ఈ స్త్రీ కాశ్మీరదేశమునఁ బుట్టు మెట్టదామర శ

పద్మజుఁడు. సం వి అ పుం పద్మమునఁ బుట్టినవాఁడు. బ్రహ్మ

(ఇస్లే: పద్మజాతుఁడు, పద్మభవుఁడు, పద్మసంభవుఁడు. వెం)

పద్మతంతువు. సం వి ఉ పుం ౧ మృణాలము, తామరతూఁడు, ౨ తామరకాఁడలోని నార.

పద్మతడుకులు. మి వి అర్థగణవిశేషము

వ. ... శ్రీకాశోలని శ్రీ వల్లభరాయనికి సమర్పించిన సువస్తువులు ... సన్నంపూసపేటలు ౧. ఘంటలు 3 తోనుపిన్నవి ౧. ఒత్తులు ౨ పద్మతడుకులు ౨. ముత్యాలతిరుణాము. ౧ దశా. ౪. ౯౬౯

పద్మనాభుఁడు. సం. వి. అ పుం. పద్మము నాభియందుఁ గలవాఁడు. తమ్మిపొక్కిలివాఁడు, విష్ణువు

పద్మనాయకులు. సం వి అ. పుం బ. వెలమలను ఒక జాతివారు.

పద్మనాళము. సం. వి. అ. న. తామరకాఁడ.

పద్మపత్త్రము. సం. వి. అ. న. ౧. తామరాకు. ౨ తామరరేకు. 3. పుష్కరమూలము. శ.

పద్మపుఁడీఁగ. వి. (పద్మము + ఈఁగ) చేరపురుగు, కట్టీఁగ శ (శ ర.)

పద్మపుష్పము. సం వి. అ పుం. ౧. తామరపువ్వు. ౨ కర్ణికారము, కొండగోఁగు శ. 3. పికాంగ మనెడు పక్షి.

పద్మబంధువు. సం. వి ఉ. పుం. ౧. సూర్యుఁడు. ౨. అర్కము, జిల్లేడు శ 3. తుమ్మెద ౪. దినము, పగలు (వై. ని)

పద్మబాంధవము. సం వి. అ పుం. ౧. అర్కము, జిల్లేడు శ ౨. తుమ్మెద

పద్మబాంధవుఁడు. సం వి అ పుం పద్మబంధువు, సూర్యుఁడు

పద్మబీజము. సం వి అ. న పద్మాక్షము, తామరగింజ, తామరపూస.

పద్మము. సం విశే (అ ఆ అ) పసుపు నలుపు తెలుపు కలిసినరంగు గలది (శే ని) వి. అ న. ౧. తామరపువ్వు ౨ పుష్కరమూలము శ. 3 ఏనుఁగునకు యౌవనకాలమున మొగము నందుఁ బుట్టు మచ్చలు ౪. పద్మాకారముగాఁ బన్నిన సేనావ్యూహము ౫ పదియర్బుదములు ౬. సీసము. ౭. (తంత్రి) శరీరమందలి నాడీచక్రము. ౮. పద్మకాష్ఠమనెడి యోషధి శ. ౯. శరీరమందుఁ బుట్టు ఒకజాతిమచ్చ, పాద. ౧౦. ఒకరకము వస్త్రము.

గీ. హంసవళ్లను పద్మాలు హరిణమళ్లు, కొండ లంగా వల్వాలు ధరించి ముదితలపుడు ..

ప్రబంధ. ౨౯౨.

౧౧. ఇంద్రియము ౧౨ అష్టకాఙ్క్షార్థము. (శ. వి) పుం ౧ కుబేరుని నవనిధులలో నొకటి. ౨ రతిబంధవిశేషము.

శ్లో॥ హస్తాభ్యాం చ సమాలింగ్య నారీ పద్మాసనోపరి, రమేద్గాఢం సమాకృష్య బంధో అయం పద్మసంజ్ఞకః (వాచ)

౩. తామరపూవు. ౪ పసుపు నలుపు తెలుపు కలిసినరంగు

పద్మముఖి. సం వి ఆ స్త్రీ = పద్మముఖి.

పద్మముఖి. సం. వి ఈ స్త్రీ ౧ తామరవంటి ముఖము గలస్త్రీ; స్త్రీ ౨. దూర్వాలత గీ.

పద్మయోని. సం వి. ఇ పుం. (పద్మము జన్మస్థానముగాఁ గలవాఁడు) బ్రహ్మ, తమ్మిచూలి

పద్మరవి. సం వి ఇ పుం ఉంగరములలో భేదము.

ద్వి రాజితం బగు పద్మరవియుంగరములు, తేజంబు పిడికిట దీటుకొనంగ

నవ ౫ ౨౩౨ పా ౯ సం

పద్మరాగము సం వి అ పుం న మాణిక్యవిశేషము, తామరకెంపు (ఇది సింహళమునఁ బుట్టునదిఁ గ్త్తవర్ణము కలిగి ఉత్తమజాతి రత్నము

పద్మరేఖ. సం వి ఆ స్త్రీ చేతియందలి పద్మాకార మగురేఖ

(ఇది ధనలాభసూచకము)

పద్మలాంఛన. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ లక్ష్మి ౨ సరస్వతి

పద్మలాంఛనుఁడు. సం. వి అ పుం ౧ బ్రహ్మ. ౨. కుబేరుఁడు ౩ సూర్యుఁడు. ౪. రాజు.

పద్మవర్ణకము. సం వి అ పుం పుష్కరమూలము.

పద్మవాస. సం. వి ఆ. స్త్రీ లక్ష్మి.

పద్మవృక్షము. సం. వి. అ పుం. పద్మకాష్ఠము, పద్మక మగు ఓషధి గీ

పద్మవెలమలు. మి వి పద్మనాయకులు (శ ')

పద్మషండము. సం. వి అ పుం న పద్మసమూహము, తామరతంపర

పద్మాకరము. సం వి అ. పుం. పద్మములకు స్థానము

౧. తామరకొలను ౨ కొలను, జలాశయము; తటాకము, చెఱువు ౩. తామరతంపర, పద్మసమూహము.

శ్లో॥ "పద్మాకరం దినకరో వికచీకరోతి" సం. భర్తృ నీతి. ౮౩.

(ఆకరః = సమూహము అని వ్యాఖ్య)

పద్మాక్షము. సం వి అ న, పద్మబీజము, తామరపూస, తామరగింజ

పద్మాక్షుఁడు. సం విశ (అ ఈ అ.) తామరవంటి కన్నులు గలవాఁడు

(వి అ పుం విష్ణువు)

పద్మాటము. సం వి అ పుం. చక్రమర్దము, తగిరిస గీ

పద్మాలయ. సం వి. ఆ స్త్రీ. ౧. లక్ష్మి, తమ్మియింటిగరిత ౨ లవంగము గీ.

పద్మాలయుఁడు. సం వి. అ. పుం. పద్మము నివాసముగాఁ గలవాఁడు బ్రహ్మ.

పద్మావతి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. ౧. పద్మచారిణి, కాశ్మీరదేశపు మెట్టదామర. గీ. ౨. మనసాదేవి. ౩. ఒకానొకనది.

పద్మాసనము. సం వి. అ న ౧. పద్మమనెడు ఆసనము, తమ్మిగద్దియ. ౨. (పద్మమువంటి ఆస

నము) ఆసనభేదము కుడికాలిని ఎడమతొడ మొందటను ఎడమకాలిని కుడితొడ మొందటను వైచి కూర్చుండుట) 3 దేవనిమిత్తము పద్మాకారముగా చేయించిన పీఠము.

పద్మాసనుఁడు. సం వి. అ. పుం ౧ బ్రహ్మ ౨ సూర్యుఁడు.

పద్మాహ్వా. సం వి. ఆ స్త్రీ పద్మచారిణీలత, కాశ్మీరదేశపు మెట్టదామర గీ

పద్మాహ్వాము. సం వి అ న లవంగము గీ

పద్మి సం విణ (న్ నీ న్) ౧ పద్మములు గలది, తామరలు గలది. ౨ మొగముమీఁద బొట్లు గలది (ఏనుఁగు) వి న్ పుం ౧ ఏనుఁగు ౨ విష్ణువు

పద్మిని. సం వి ఈ స్త్రీ. ౧ తామరతీఁగ గీ ౨ పద్మాకరము, తామరకొలను 3 పద్మసమూహము, తామరతంపర ౪ తామరతూఁడు ౫ తామరపూవు. ౬. స్త్రీజాతివిశేషము

(స్త్రీజాతులు నాలుగు : పద్మిని, శంఖిని, హస్తిని, చిత్రిణి పద్మినీజాతి స్త్రీలక్షణము

శ్లో. భవతి కమలనేత్రా నాసికాక్షుద్రరంధ్రా, అవిరళకుచయుగ్మా చారుకేశీ కృశాంగీ, మృదువచనసుశీలా గీతవాద్యానురక్తా, సకలతనుసువేశా పద్మినీ పద్మగంధా (రతిమంజరి)

౭ ఆఁడుఏనుఁగు. ౮ లక్ష్మి.

పద్మినీకంటకము. సం. వి. అ పుం. (వైద్య) క్షుద్రరోగ భేదము

పద్మినీకాంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

(ఇట్లే : పద్మినీశుఁడు, పద్మినీ వల్లభుఁడు. మొ)

పద్మేశయుఁడు. సం వి. అ. పుం. (పద్మమునఁ బరుండువాఁడు) విష్ణువు

పద్మోత్తరము. సం. వి. అ. పుం (రంగులో పద్మముకంటె నుత్కృష్టమైనది) కుసుంభము, కుసుమ గీ.

పద్మోద్భవ సం వి ఆ స్త్రీ మనసాదేవి

పద్మోద్భవుఁడు. సం వి. అ పుం బ్రహ్మ

పద్యా. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పథము, త్రోవ ౨ (పాదములను హింసించునది) శర్కరి, మొగపటాయి 3 స్తుతి

పద్యము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) ౧ పదమునకు హితమైనది. ౨ పదమునఁ బుట్టినది

(వి అ న.) ౧ గణపాదబద్ధ మగు కవికృతి, పద్దెము ; శ్లోకము. ౨. మిక్కిలి రొండని అడుసు.

పద్యుఁడు. సం వి అ పుం. (విష్ణువుయొక్క పాదమునఁ బుట్టినవాఁడు) శూద్రుఁడు.

పద్రథుఁడు. సం వి అ పుం (పదములే రథముగాఁ గలవాఁడు)

౧ పాదచారి ౨ పదాతి.

పద్రము. సం విణ (అ ఆ అ) శూన్యము, వట్టిగి (శే ని)

(వి. అ పుం) గ్రామము

పద్రుచే = పదురుచే. (ఇందలి ' అ ' కారము లఘువు.) స క్రి. (√పదురు[1]) అదరించు, అతిశయింపఁజేయు

చ. ఎద్రిచిన కాలపాశమున నీగతి నీమదిఁ గ్రోధవల్లికం, బెద్రిచినవారు మన్నికతవాలపరంపర పై మిణుంగురుల్, విద్రుపఁగఁ

దళ్ఫలంబులచదిం జరితార్థులుగా శరీరపుం,
జిద్రుపలు చేరఁ దత్సరులచేతులఁ గాశ
కులంబు వాకులన్

ఉ హరి. ౪ ౧౦౯

పద్యము. సం వి. న్ పుం. మార్గము, పథము
(అ. పుం) ౧ భూలోకము. ౨. రథము

పన. వి కోసి చేలలో వేసిన ఓదెలప్రోగు.

గీ. ... ఓద యనఁగ దీర్ణయావపాళి, కాదులు
చెలంగఁ బన యన వలరుచుండుఁ, దాదృశ
వ్రీహి సస్యాఖ్య ధనదమిత్త్రి
ఆం భా ౨ ౨౩౪

పనఁటి = పంటె, ఎరఁటి వి ౧ ఘటము,
కుండ

చ ... ఎసరు పెట్టిన పెద్ద పనంటివోల
ఆము ౧. ౯

చ పనఁటులవారి యూరి యిడి పాలును
పేకులఁ బుక్కిలించి రొం, దు నుమియు
హరి పూ ౫. ౨౦౨ (చి. ని పా)

గీ. పగడ మిగురాకు నిల చట్టు పనఁటులు కరి,
కుంభములు ... వసు. ౨. ౩౩

౨ అతిజవగ్రాహ్య జలానయనార్హ భాండము,
చప్పున నీళ్లు ముంచి తెచ్చుకొనఁ దగినకుండ,
కడవ

సీ . . అతిజవగ్రాహ్య జలానయనార్హ భాం
డంబు పంటి

గీ. పనఁటి యనఁ దగు .
ఆం భా. ౨ ౨౪౬.

(గాజుపనఁటి = గాజుకుండ.)

రగడ. గవ్వు రని పన్నీరు తోలఁకెడుఁ గంటిక
యిడి గాజు పనఁటులు, చిమ్మ రేఁగెడు
కప్పురపురవఁ దెందు నిరోడా కుటవఁటులు.
కుక. ౧. ౧౩౩.

(నలువగ్రుడ్డు పనఁటి = బ్రహ్మాండ భాండము)

గీ నలువగ్రుడ్డు పనఁటులు వగులఁగ వార్చె
అచ్చ. రా. యు ౩౫౧

(ఇఫ్లీ :) పసిఁడి పెన్బొజ్జగా గ్రుడ్డు పనఁటి
కెం

గీ. కినిసి తిట్టినఁ బతియు రై చనక యున్నె,
పసిఁడి పెన్బొజ్జ రాగ్రుడ్డు పనఁటిగములు
అచ్చ. రా బాల ౧౦౯.

గీ లెక్క లిడరాని గాయుంచ జక్కగోదు,
గ్రుడ్డుబనఁటులు నిండారు గొప్పబొజ్జ,
బూను పెనుదంట నీల ౧ ౪౪

జ : పనఁటిచూలి

పనఁటిచూలి. వి (పనఁటి + చూలి) ౧ కుంభ
సంభవుఁడు, అగస్త్యుఁడు

సీ మున్నీటి పెన్నీటిచెన్ను బన్నమున కేళల
కాలి కరకేలి పనఁటిచూలి .
చం రా ౧ ౪౧

౨ ద్రోణుఁడు

పనఁత = పణఁత.

ద్వి పనఁ తంత యూజుల బలగంబుపాలు, వెనుక
చట్టలు చతుర్వేదుల పాలు
బస. పు ౪ ౩౫ సం

పన(ను)వు. స క్రి ౧. తలఁచు, స్మరించు,
కోరు, వాంఛించు

(ఈ పదము అన్మధ్య మని శ. ర ఉన్మధ్య
మనిచి ని నిర్ధారితములు కానరావు)

ఆ అవరి పెలుచ కేడ్చి నాఁడీఁ బోయిన,
ప్రజలఁ జేరు గ్రుచ్చి పనవి పనవి
భార. మా. ౧౦౪.

శ్లో రుణో దాధ స్మరన్ కారిం విలలాప మువి
హ్వలః, భ్రాతౄణ్ పుత్త్రాంశ్చ పౌత్త్రాంశ్చ
దౌహిత్త్రాన్స సఖీనపి ...
సం. భార. మా. ౪. ౪.

ఆ శిశువు శవముచుట్టుఁ జేరి పె ల్లేడ్చిరి, పనవి పనవి యంత నిసుఁడుఁ గ్రుంకె

భార శాం 3 388

గీ అరయ ది క్కెవ్వరును లేనియగ్గలంపుఁ గుత్సితంపుఁ దెఱంగునఁ గూలువాఁడ, విట్లు మావధూజనములు నేడ్చువారు, పతుల సతు లను బంధులఁ బనవి పనవి

భార శ్రీ ౨ ౧౯౦

గీ ౯ కిహిడింబు ॥ బా తు రైనఁ బ ౨ వి॰ యఱచి శోకిం c గాసక

భార ఆగ ౧ ౧౭౦

క డిగి రాజా సారిం౧ c దానుం, ద గినం తై నగిర సొచ్చేఁ దద్దిశ్వరిథం, బగు నగు గన గంభారుల మగరాయనిఁ గొలువఁ నవి మదుశిరి మరిగెఁ కకు 3 ౧౪౦

● ఘోషించు, చాటు

నెన రైనదాని కీటుపలెc, గనదైనను వీడఁ జూచెఁ గడు మాలిమిచేఁ, దనరంగ న్మృ ౖ ఱుల నెరెయ్యెఁదఁ, బనవవె యతిఎరిచయాద వ్ఘా యనుచుఁ క౯ల ౪ ౧౯౬

3 నేర్పాని యేడ్చు

చ సుగలు నింద్రుఁడు శోకభయార్తు లై పగుం, ౯ గవుమఁ జాతి రాండొరల ట్టులు గానక ధీవికారు లై

కు ౨౦ ౫ ౫3౨

ఉ పెచ్చునికన్ననీ రరెరి వీడినవేనలితోడఁ బెల్ప వా, పుచ్చి తమాలం బనవఁ బొంచి, కనుంగొని బోయి విభుఁ దై

పౌర ఆను ౧ ౭౯౯

● క్రి ఎడ్చు, శోదనముచేయు

గీ బంధుమరణశోకార్తు లై పనవుజనుల, వివిధ ధంగుల రొలుఁగులు వినఁగఁ జాల

భార ద్రో ౨ ౧౭౭

క అని దుఃఖించుచుఁ దత్పద, పనరుహముల మీఁద వాప్పవారి దొరఁగఁగాఁ, బనవుచు నున్న కిరాతునిఁ, గనుఁగొని కృష్ణుండు కరుణ కనుఁగవ నొలయఁ

ఎర్మ ౧౦ ౭౨ ఉ ౯ ౬ 3౪౪

పనస[1] వి (సం పన ః క పన మ వీలావు) కంటకిఫలము, సనము ⸱

సీ పనస యనంగఁ బనస నూ

ఆం భా ౨ ౫౦

సీ ఎండ్లు గన్నట్టంగఁ బనసఁ జూపుచు ముష్టిఁ గైకొను కులధగ్రగణు c దెగడి

కువల ౧ ౫౫

రగడ పనసలపైఁ బూఁబనసల్ గనుఁగొను పనుపడ్డవి మరుపనులకు నవియును

యయా ౪ ౭౬

పనస[2]. వి (సం పంచాశత్ (ప్రా పణ్ణాసా) వేదప్రశ్నాంశము, ఏఁబది ఎదములు గల వేద భాగము

ఉ ఈ, యష్టుగులాన యాపనస యన్న వసిష్ఠులువారు శ్రోతమం, దష్టుర యంచుఁ ౯ంచుకొని గంధము వేల్పుచు ద్రవ్యదక్షి ణల్ పాంగ లీ ౪ ౭౫

౩ సితల మహీరుహచ్ఛా, యాతల కల్పితవితర్ది కాకీనవటు, వ్రాతము గుణియింపఁగ శుక, పోతంబులు పగనకపలు పోయినఁ జెప్పుఁ

వరాహ ౪ ౯౨

గీ పన్న మనఁ బ్రశ్న మై తగుఁ బనస యనఁగఁ బొల్చును దదంశ మై

ఆం భా ౧ ౧౧౧

పనసము. సం వి అ పుం ౧ పనస ⸱ న ౧ కంటకిఫలము, పనసపండు ౨ ముల్లు అ శ్రీ చర్మరోగ విశేషము,

పనసవాంగ్రడు. వి. కమసాలివారిని యాచించి బ్రతుకువారు. (శ. ర బ్రా)
(వారి కిచ్చుకూలి పనసవర్తన యందురు బ్రా)

పనసిక. సం వి అ స్త్రీ పనసా రోగము

పనాయితము. సం విణ (అ ఆ అ.) ప్రణుతము, పొగడబడిన

పని. వి ౧ వ్యాపారము, చేష్ట

క. అని నిశ్చయించి యపుడ, మ్మని యాపకుండి చిత్తమును బలవంతం, బున నిల్పి యింద్రియంబుల, వుల వణంచి చిరసమాధి పదమున నుండెన్

వా రా ౪ ౨౪౧

౨. కార్యము, కృత్యము

క. . నరుడు విలు గొని, యనిగెను ముచ్చుల పిరుంద నవిప్ర పనికై ...

భార ఆది ౮ ౧౧౯

క . నాపనిచినపని, బ్రాకటముగ జేయు మహితభంజన శక్తిన్ . .

భార అర ౪. ౫౪

క మనరాజు విదూమకుడ గొని మనమేఖల కొనపుచ్చె మన మిత్రు డాబోక, పనిమాలు నీత యిది యొక, పనియే దల్పెట్ట వలదె పార్థివ తిలకున్

కేయూర ౧ ౧౬౫

3. శిల్పము.

(ప్రయాణ సన్నాహము)

సీ. కలివాడ బనిక్రొత్త మలకడా ల్గొని మూసి యిడి తంగెడాకు గట్టెదు తమాతమా

ఆము ౬ ౭౧

చ. నిగనిగలాడు కుందనపు నిద్దపుగోడల నాడె మైనము, త్తిగగతనంపు జల్లుబని తిన్న యాలుక ...

నీలా, ౧. 30.

చ. మినుకు గడాని తారొతు పనిమేళవుం గ్రొవ్విరి దిండుదండడా, లపనివలె వాటు చల్వవలి పంపురుమూలంపు గట్టి .

కువల. ౨. ౫౪.

౪ కారణము.

క కమచాటు తిండి నడపిన, పనులకు ...

కుక. ౨. ౨౦౪.

చ . నిర్నిమిత్తి మీ, క్రమమున శేతనవ్వు చిటంకం బని యయ్యది యేవధూటికైన, దమి గనువేసితో ..

వి పు. ౪. 3౪

క నాకల యొన్నడు నిక్కల, గాకుండగ నీటు పరాకుగా బని గలదే

వి పు 3 ౪౫

౫ ప్రయోజనము

క పలుకులు బని లే దీకే, తలపెట్టక పోరు వారుదగ్రత చేసుం, జలము మొఱయ బాంచాలుర, నాలియింపక కర్తళంబ పుచ్చ నరేంద్రా.

భార ద్రో ౫ 3౪

క. మునులాగ నన్ను విధియే, మని ముసు పుట్టించె నట్టు లయ్యెడు గాక, విన చవిగాని పలుకు లకు, బని గలదే యుడుగు డింక బహు భాషణముల్

భార ఉద్యో. 3 3౨౫

౬ అవసరము, అక్కఱ

క పాలతీ యోగం, బున నింతచో౯, యొమ్మెయి, బనుపడియొం జెపుమ దాన బని లే దింకన్ . భార శాం ౬ ౧౪౪

గ్య వినుము కాశిక యింత విపరీతతపము, పని లేదు చాలింపు బ్రహ్మర్షివైతి

రం. రా. బాల. ౬౪. పా. ౮ పం

క ఓకారి నీవుచేసిన, గోరపుచాపములు నీవు గొడుకులు నాలిం, జేరబడి పంచుకొం దురొ, వారికి బని లేక నీక వచ్చునో చెపుమా

వాల్మీ. ౨ ౧౦౦.

౭. బ్రదుకు, జీవితము.

చ. ... పోయి వచ్చి నీ, పని మఱి చొక్కఁ జేసెద నెపంబు సహింపుము వేగ పోఁటికిన్
భా రా. సుం. ౭౩.

క అతనిపనిఁ దీర్ప రాజ్య, ద్వితయము నినుఁ జేరు ... ఆము. ౩ ౩౫

శా గంగానందను గూర్చి ద్రోణుపని సత్కారం జేసి కౌరవ్యుఁడు, రాంగమ్ముల్ సమమాడి
భార భీష్మ. ౨. ౧౫౩

౮ అవకాశము, వీలు

ఉ దేహమనిత్యమాటసం, పన్నతనిత్య మంచుఁ దలఁపం బనిలేదు దశా. ౨. ౧౩౩

౯ సంబంధము

వ. . . ఎవ్వరితో నేమియు నెవ్విధంబునుం జెప్పిన నీకు నాకును బనిలేదని
శుక ౩ ౨౭౧

౧౦ నియోగము, ఆజ్ఞ

గీ ... విప్ర, వరుల కతిథి జనులకు సవారత ముగఁ, దండ్రిపని నిష్టమృష్టాన్నదానమొన రఁజేయుచు ... భార ఆది ౫ ౧౪

క. మున్నుగల గోపవర్గము, నిన్నుంగని కొలిచి భక్తి నీ పని సేయన్, మన్ననమానిసివైనీ వున్నంగదు మేలకాక యొప్పమిగలదే
భార విరా ౧. ౨౭౭

౧౧ సేవ, కొలువు

ఉ పాయక యొమ్మనందెపుడుఁ బాములపో వను వారికింబనుల్, సేయను నేమి కార ణము .. భార ఆది ౨. ౪౭.

సీ అపరంజి మెఱుఁగు నిద్దపుఁగీలు బొమ్మలు పరి చారికలరీతిఁ బనులు సేయ .
కవిరా ౫. ౧౯౦

క. ... నీగుణగణముల్, వినినయవి చెవులు నీకుం, బనిచేసినయవియె పాణిపద్మము లవఘా. ద్వా ౭ ౧౦౯

౧౨. ప్రసాధనము, అలంకరణము

సీ అనులోమమునదెస్స పనిఁజేసికొంటిష్ఠ భగవ దారాధన ప్రాప్తినిధివి సైవ. ౬ ౧౧౦

౧౩ చెంద్రుకిలమాపు

సీ తెలిచెక్కుటరచందురులఁ గోఁచుజగి కొప్ప గొనబునాఁ జిరుచెంపపని దనర్చ
చంద్రా ౨ ౧౧

సీ గీఱునామము చిన్నికోవిూసలు చెంపపని మట్టు పికబొందు పట్టుసూలు, వెనుకకట్టురు మాలు ... శుక ౨. ౨౪౧

౧౪ క్షౌరము

సీ అనులోమమున దెస్సపనిఁ జేసికొంటిష్ఠ భగవదారాధన ప్రాప్తనిధివి
(శ్లేష) సైవ ౬ ౧౧౦

కి నక్షత్రవారదినముల, లక్షణ మారయక నీఁ దలంకారకళా, పేక్షణ నాపితుఁ దచ్చిన, నాక్షణ మాపనులు సేయు మను నసఘాత్మా
సానందో ౨ ౩౨ పా

౧౫ విజృంభణము

ఉ. ఉ, ద్భట మై యూనెదు బాణసంతతులచందంబుం దఁ౦ జూడు మం, తటిలో నీపని సక్కనయ్యెదు నపేతప్రాణుఁ గా వింతు హరి ఉ ౬ ౧౪౩

పనిలేదు = ౧. తగదు, కూడదు

శా మాగధు నెదన్ సామంబు దానంబు సం, ఘటింపం బనిలేదు ...
భాగ ౧౦ పూ ౧౦౫౩

మ చపుచోఁ గొండలఁ గానలన్ వెదకుచున్ ... దేసరన్, బనిలే దఁచుఁ \ పుల్
రామా. ౬. ౬౩.

౨. వలదు, అక్కఱలేదు.

ఉ పట్టపుదేవి వై గఱువపాగున సుందరి పాఱువారితో, గట్టివనంబులో నవయఁగాఁ బనిలే దిటఁ దల్లి పోఁగదే
భాగ. ౯. ౬౭.

సీ. రాజ్యంబు పనిలేదు రాజధనంబుపై నాస
యుఁ జొరదు ... హరి. పూ. ౯ ౧౬౭

సా: పని చేయనివాఁ డింటిదొంగ, పన్నియని
వాఁడు గివాణముదొంగ పని తక్కువ
ప్రాకులాట యెక్కువ పనిలేని మంగలి
పిల్లితల గొఱిగి నట్లు

పనికివచ్చు = ఉపయోగించు

గీ. గాలములు వైచువా రిది గా దటంచుఁ
జెనువలలు వేయువా రవి పనికిరా వ
టంచు దశా ౧ ౨౭౯

పనిసేయు = నివేదించు

ఉ. లోకనుతుండు పాండుఁడు నాఁడు భక్తిఁ
బనిసేయుచు సర్వజగజ్జిగీషుఁడై
భార. ఆది. ౬ ౧౨౪

శ్లో. జ్యేష్ఠోఽయమితి రాజ్యే చ స్థాపితో విచి
త్రోఽపి సః, నిర్జిత్య పరరాష్ట్రాణి పాండు
ర్మహ్యం న్యవేదయత్
సం. భార. ఆది. ౧౩౯. ౬

జ: పనిగొను, పనిగొలుపు, పనిచెఱుపులదొర,
పనిచెఱుపువాఁడు, పనిపంచు, పనిబడి
గూడారు, పనిముట్టు, పనిలేనిపని, పనివంజ,
పనివడు, పనివాఁడు, పనివిను, పనులు
గొను

పనిగొను = పనులుగొను అ. క్రి. (పని +
కొను) ౧ యత్నించు, పూను.

చ. . వీరలఁ దోడ్కొని వత్తు నంచు నేఁ,
బనిగొని వచ్చి రా మనిన బంధువు లెల్లను
గెలిసేయఁగాఁ, జను టుచితంబె ..
చెన్న. ౩. ౧౬౫

చ. పనిగొని కాలమాంత్రికుఁడు పాంథవిదారణ
రాత్రి శక్తికై, ప్రవసృజియింపఁగా ...
చెన్న. ౨. ౭౯౮

౨. అతిశయించు, విజృంభించు.

గ్వి. మునిని మారిక చూడఁ జూడ సెల్లెదలఁ,
బనిగొని బహు మహోత్పాతంబు లొదవె.
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౧౨౫.

(మన్మథుఁడు.)

క. తనతేజము తనబలమును, దనగర్వము తన
మదంబు దన సంపదయుఁ, ఘనతరముగ
నచ్చెరువుగఁ, బనిగొనఁ బరమేశుమీఁదఁ
బైనం బరయ్యెన్ వీర. ౨. ౯౨.

౩. సేవచేయు

రగడ తోరాగ్రస్థలిఁ దుంగ శయానస్వామికి
నిత్యోత్సవములఁ బనిగొని
హంస. ౪. ౨౧౨

స. క్రి. ౧ ఆజ్ఞాపించు, నియోగించు

క. పనిగొనుము నన్నుఁ గైకొని, యనుకప్పలుకు
లకు మానవాధీశుఁడు సం, జనితబహు
మానుఁడై యి, ట్లనియెం బుష్పకవిమాన
మానందింపన్ నిర్వ. ౮ ౯

గీ. కొడుకు తండ్రి నాజ్ఞాపించుఁ గోడ లత్త,
నాదరింపక పనిగొను
హరి. ఉ. ౯ ౪౮

౨. ఏర్పఱుచు, ఏర్పఱుచుకొను

చ. అనవరతంబు నెచ్చెలి దిగంబరుఁడై బిక
రంబు లెత్తిఁ దా, ధనదుఁడ నంచు నెక్కి
కొకతట్టువ రైనను లేక మానిసిన్, బని
గొనెఁ గల్మికల్మి కిది మార్గము కాదని
ఘటికా. ౨. ౨౦౭

క. అది మొదలుగ సంజీవకు, వదలక మృగ
నాథుఁ డధిక వాత్సల్యం బిం, పొదవఁగఁ
దనయెద్ద సచివ, పదవికిఁ దగువిభవ మిచ్చి
పనిగొనుచుండెన్.
నా. పంచ. ౧. ౧౫౭.

౩. సేవింపఁ జేసికొను, కొలువఁజేసికొను; సేవ
చేర్పఱుచుకొను.

గీ. ఒదలు సిరియును శాశ నీ రూపఁగినవియు,
కానఁ దగ నమర్పించెదఁ గరుణ నీవు,
నమ్మతించి యిమ్మర్త్యదేశంబుఁ గావు,
పంచి పనిగొని నన్ను రక్షించి కొనుము
భార విరా 3. ౨౨3.

క మునుపు వరించినభ్రష్టజా, దనకవయుని యుర్ల
యున్నతని దానునిగా, జనపతి ఁలివిం
గైకొని, పనిగొనఁదగు వాని ప్రాణపర్యం
తంబుగా. విజ్ఞా ప్రా 33

సీ ప్రాయంపుఁ బడుచులఁ బనిగొంటివే దూది
యాసెడు పాటలఁ దేసెచినుకు
పన శుక ౨. ౪౨౧

క చనుదెంచి కాంచి నాకే, ర్చిన తెలఁగున
విన్నపంబు సేసితి నన్నుం, బనిగొనఁ దలఁ
చిన కేలెడి, దనుమానము గలిగనేని యురి
గద వధిపా భార విరా ౧ ౨౪౦

మ. . . సె సమ్మెయిగా, బనిగొందుగా దగ
నింతులుం దగిలి నీపైఁ జాడ్కి సెక్కొల్పి
సె, మ్మనముల్ విస్మయ మందఁ జూచెదరు
భామా పల్కు లిం కేఁటికిగా
భార విరా ౧ 3౨౧

గీ వదలి సాంజలి రై వనూర్వీ కళత్రి, నన్నుఁ
బనిగొమ్ము నావుడు నిన్నుఁ బనిగొ, నంగ
నేఁటికి నాకు నీశాను తెమి, యేకతానను
వచ్చితిరా కిరాత వరాహ ౨. ౪౬

౪. వశపఱచుకొను, స్వాధీనము చేసికొను.

చ. నినుఁ గొలువంగ నిర్జరులు నీ కరిఁ బెట్టుదు
గన్యరాజాలం, బనిగొను కొంత ..
భాగ. ౧౦ పూ. ౧3౯౫

చ ... కామధేనువుం, బనిగొనివట్లు పెట్టుదు
నపారము లైనయభీప్సితార్థముల్ ...
కాశీ. ౪. ౧౭౨.

సీ తెలిసి ముద్రాసనంబుల మేసిఁ బనిగొని
పాపపూరుషుఁ బటాపంచ చేసి . .
పాండు. ౨. ౯.

౫ సేవించు.

ఆ మనను నింద్రియములఁ బనిగొని పురు
షుండు, ప్రచురశక్తి లేని రథ్యసమితి, నద
పురథికుమాడ్కి నదవడి నలి యాడ్చి, గట్టు
లైన నశుభ మావహిల్లు
భార. శాం ౫ ౧౫3.

౬. నడపు, ప్రవర్తిల్లఁజేయు.

మ అని దేవర్షి బహుప్రకారమదుర వ్యాహార
సందర్భముం, బనిగొం చుండఁగ . .
పార. ౪. ౬౬.

౭. పూనుకొను (చూ. పనిగొల్పు)

పనిచేయు = ఉపయోగించు, కార్యకారి
యగు

క. ఆశ్వేళ దివ్యబాణము, లెవ్వియుఁ బనిసేయ
కున్న సెదవడి మదిలోఁ, గవ్వడి దూలఁగఁ
గని యుల, నవ్వుచుఁ జిత్రాంగదాఖ్యనయుఁ
డిట్లనియెగా జై. భా ౭. ౪౨.

పనిముచ్చు = పనిచేయుటలో దొంగ.

క. ఇది యేమి సెట్టి రూఁగఁడె, కదాపెంచిన
చనువుబలిమిఁ గడఁబనిము చ్చై, యుడు
గాకుచున్నవాఁడని, మది సెంచుచు .
శుక ౨. ౨౦౯.

పనిఁకిమాలు = ప్రయోజనశూన్యమగు.

క కైదువచేతం, గొని యుండియు నసూరాధము,
పనిమాలినరజ్జు లాడఁ బారవమగుచే.
కవిక. ౨. ౨౧౫.

క. మదనారియు సాక్షి యుఁగం, బదిమేలును
నేల పనికిమాలిన మాటల్ ..
పారంగ. ౨. ౨౪౫.

పనిపాటలు = సేవ, శుశ్రూష.

ఉ. అద విధాతకుం జనవులత్మ సదా పనిపాట
సేయఁగే, దొడుగఁ గెంచెక ల్పులుకొడుగ
రాజకుకేదండములఁ, గూడి చరింపఁగా .
కాశి. ౨ ౬౧.

మ నవ్యాకీదజ(క్రీడచేఁ, బనిపాటల్
గొనఁజాలుతో మణకుపో ప్రఖ్యాతకాయ
క్రియల్ వసు ౪. ౪౨.

పనిదీఱు = తీరికయగు

క తనయులకును మనుమలకును, దనకేరుపు
నూరిపోసి కాల్చిన గ్గం, బున భరము వారిఁ
బూనిచి, పని దీఱి విధాత యీ పథం గొలు
వుండుఁ కళ. 3. ౧౨

పనిగొలుపు(ల్పు). క్రి (√పనిగొను) పూనుకొనఁజేయు.

క. కాపున నింకం గొలకక, యీపెదగుంగొమ్మ
మొకము నిపు దర లాదనల్, దావిమల
చక్కరాయని, కాపున కసుపుఁ దని బంట్లఁ
దగఁ బనిగొలిపెఁ
అచ్చ రా సుం ౧౬౯

వ. . ప్రౌఢ లగుపైదువరాంద్రం బనిగొల్పి
వారు వర్యోద .. నీలా 3 ౭౯

పనిచెఱుపులదొర. వి (పని + చెఱుపులు + దొర) విఘ్నేశ్వరుఁడు.

సీ. ఇద్దరు తల్లులముద్దుబిడ్డడు పనిచెఱుపులదొర
చేటచెవులవేల్పు ఆం సం దేవ ౧౨

పనిచెఱుపువాఁడు. వి (పని + చెఱుపువాఁడు) విఘ్నేశ్వరుఁడు.

గీ. బొజ్జదేవర యేనుగుమొగముసామి, పని
చెఱుపువాఁడు వెనకయ్య యను విభాయ,
తనరఁ జేల్పొప్పును ఆం. భా ౧ ౪3

గీ. ఇమలితల్లులబిడ్డ పెద్దపొట్టప్రౌఢ, చేట
చెవులవాఁడే పని చెఱుపువాఁడు, ... అనఁ
దగు గణపతిపేళ్లు ... పాం. వి. దేవ. ౨.

పనితము. హ విణ. (అ. ఆ. అ) ప్రణుతము,
పొగడఁబడినది

పనిప(వ)ంచే = పనిగొను. స. క్రి (పని + పంచు) నియోగించు, ఆజ్ఞాపించు

గీ వివిధవర్ణరత్నప్రభావితతి మెఱయఁ, దమ్ముఁ
బనిపంచు మనిస మాధవుఁగు భూధ, రములఁ
గృపఁ జూచి ... ఉ హూ ౨ ౪౭

గీ తెఱవ చిడిముడిపాటు మదేష్ణ రయిఁగి,
వేడ్కఁ బనివంచు ఁగిడిగి .. విసుము
నొక్క భార విగా ౨ ౨౯౫.

పనిబడిగూడారు. వి (√పని) గొల్లైన, ఒకవిధ
మైన గుడారము.

సీ. పనిబడి గూడారు పరగుగొల్లైనయన ...
ఆం భా ౨. ౧౫౯

పనిముట్టు. వి. (పని + ముట్టు) కొలుముట్టు, ఉప
కరణము (శ. ర)

పనిలేనిపని. క్రి. విణ. ద్రు (√పని) అనవసర
ముగా, నిష్ప్రయోజనముగా.

క. పనిలేనిపని ముఖాంబుజ, మునతుం జె న్నగ్గ
లింప మునిమునీ నగినన్, వనరుహాగేహిని
విభునిం, గనుగొని యి ట్లనియె నర్మగర్భము
గాఁగన్ విప్ర ౪. 3౬.

సీ పనిలేనిపనిఁ బట్టి పొలార్చి పన్నిదం బనిఁ
గొల్పిటి సేరమునకుఁ దోడు ...
విప్ర 3 ౬౮

ద్వి. ఎదిమిదియగు పట్టిరయు కాళ వీనిఁ, బనిలేని
పనిఁ జంపఁ బని రేమి యనుచు ...
ఆ మ క ౧ ౧౬ పా. ౧౨. పం.

పనివంజే. విణ (పని + వంజ) = పనికి వంధ్య
పనిచేయఁగానిది.

సీ. పనికంజకయా యుంటి పానిసబిడ్డరూ పెట్టి
చైతములడో చిట్టిగొట్టా .
చెన్న. ౪. ౩౮

పనివడు. అ క్రి. (పని + పడు) ౧ పూను, యత్నించు
సీ. పనివడి తోలఁ గొట్టినలీలఁ గొన్నింటిఁ
జిఱునుగ్గగాఁ బొడి సేసి చేసి ...
భార విరా. ౫. ౩౫

క పనివడి యహింస వ్రతిముగఁ, గొని వనమున
నున్న మునులకుం దొదరొద హిం, ననము ..
భార అర ౫ ౫౮

క కనికరముతోడ నిటువలెఁ, బనివడి సెప్పె
ము సంచి పంచినఁ గానీ, కనరాని కటిఁ
చీకటి, యనక ననుం గానవచ్చునా యొరుఁ
డైనన్. విప్ర ౪ ౭౫ విక్రి. ౨ ౧౨

౨. కోరు

సీ పనివడి త్రవ్వి కూపమునందు నుదకంబు
పానంబు సేయనివాని భంగి
భార. శాం ౧. ౬౪

క పనిపూని కాశికిం జని, వనరుహాలోచనుఁడు
వెదఁదవాలిక కన్నుల్, తనకుఁ గలఫలము
గనిరొం, బనివడి తద్వైభవలక్ష్మిఁ బరికించు
చెదక కాశి ౬ ౪౦

క మును పరమహంస వానసఁ, బనివడి సామీ
ప్యపదవిఁ బంకేరుహాముక్, గనిరొనొ
యనఁగా వరవ, ర్ణిని పాదయుగంబు పద్మ
రేఖం బొలంచుక్ రాజ. చ. ౩ ౪౧

౩. కొన్నిరొదల నిది వాక్యాలంకారముగా
నుపయోగింపఁబడును.

చ. పనివడి నారికేళ ఫలపాకమువక్ జని రైన
భట్టమూ, ర్తని కవికాను గుంభముల సోమరి
పోకులం గొంద ఉయ్యాలా, నని కొనియాడ
కేరు హైమ. ౧. ౧౪.

చ. పనివడి సాధుపంక్తునఁ బ్రభావతి భామిను
లర్థిఁ గొల్వ . కై. భా. ౨. ౯౭.

పనివాఁడు. వి. (√పని) భృత్యుఁడు, సేవ
కుఁడు; కర్మకారుఁడు.

సీ పనివాఁడు గాఁబోలుఁ బటుఘోటిపోతంబు
బిలుకారు నివ్వెరికలుపుఁ దీయు .
కువల. ౨. ౬౩.

గీ. ఏమిపనివార మనుచుఁ దద్భూమిపాలు,
కదకు మన వేఁగువార వేతరణి నతని,
యుల్లమున కదయక ప్రవర్తిల్ల సేర్తు, మను
విచారంబుచే నాకులాత్ము లగుచు.
రాఘవ ౩ ౧౩౧.

సీ. ... పనివాఁ డనంగఁ, గర్మకారుం డొప్పు.
ఆం భా. ౩ ౬.

విణ. పనిచేయువాఁడు

గీ ఏమిపనివార మనుచుఁ దద్భూమిపాలు,
కదకు మన వేఁగువారము ..
రాఘవ ౩ ౧౩౧.

పనివిను. అ క్రి. (√పని) ౧ ఆజ్ఞావశవర్తి
యగు; వశవర్తి యగు.

క. ఏ వెలకు మిమ్ము రమ్మన, దేవర పంచేవి
లేని తిరువడిభుక చే, సేవింపఁగఁ బనివిని
యొద భావింపఁగ నింతకంటె భాగ్యము
కలదే వైజ. ౩ ౬౦.

క అనవుడు నాదయని కిట్లను, వనజానన నీదు
మనకు వచ్చినరీతిం, బనివినియొద మాటల
కిఁకఁ, బని లేదీతలఁపు నాదుభాగ్యము
కాదే. కాశ. ౧ ౩౭. పీర. ౪. ౯౪.

క. మునివర మీ, రిచ్చోటికి బదలికమై,
విచ్చేయుట యేమి తెలుపకే పనివింటుక్.
రామా. ౪. ౪.

౨. తెలవు పుచ్చుకొని కళ్లు; కళ్లు, అరుగు.

చ. అనయము నొచ్చుచున్నయవి యంగము లెల్లను వేగ వచ్చుటల్, మనము వశంబు గాదు జననాయక ప్రొద్దును బోయె నిప్పు డేఁ, బనివిని . భార. ఉద్యో. ౨ ౧౫

చ. అని పరమేష్ఠి పంప నతలాదిపదంబులకున్ భుజంగముల్, పనివిని వరాహ ౬. ౬౬

క అని దశకంఠుఁడు పంచినఁ, బనివినిరెండ ననుచు లేచి ప్రణమిల్లి ...

బా రా యు ౧౨౨౬

చ చని విభుఁ గాంచి పల్కు బలశాసనసన్నిభ నీదుపంపునం, బనివిని తీవెగం పనక పాండు రసైకత నిర్ఝరీతటం, బనక దరీపుటం బనక యన్నియు నారసి ... వసు ౨ ౭౭

3. వచ్చు.

వ. . మీమామ లైన హేతిప్రహేతులు ప్రత్తెంచినం బనివింటిమి మమ్ముం జూడు మని వరాహ ౫. ౭౫

క విని భయము ప్రియము మనమున, నెనయఁగ నవ్విభుఁడు వినయ మెసక మెసంగన్, నను నీపాలికిఁ జను మని, పనిచినఁ బనివింటిఁ గార్యభంగి ఘటింపన్ వి.క్రి ౧ ౧౪౧

క తెడవం బోయిన దైత్యులు, పొడగని యూర్వశి తొలంగి పో నేల నిచుం, దోడితె మ్మని మారా జడ, ఒడిబడి వచ్చెదరు వేగి పనివిను మనిరన్ ఉ హరి ౧ ౫౫

౪. చచ్చు, మృతినొందు

చ కినుఁగొనఁ జాల వే తొలఁకెలఁగిట నీవు సుఖింప నిప్పుడే, పనివిని వాసనావళతి భావితవంబునసైనఁ జెందెదన్, నిను ...

శుక ౨ ౬౪.

౫. అంగీకరించు.

సీ. అని గారవించి నెయ్యము మీఱఁ బలికినఁ బనివిని యా మహాబ్రహ్మచారి ...

విప్ర. ౪. ౭౧

పనుకు. అ క్రి కోపించు, అగ్రహించు.

క అనుచుఁ గదలి పోవచ్చిన, ననుజూనము మాని పొంగుఁ దమ్ముని లేవ, ట్టినచంద మేమి చెప్పదుఁ, బనికినకాలాగరగంబుఁ బట్టు ట దోఁచెన్ ఉ హరి. ౪ ౬౩

పనుగొను. అ. క్రి (పన్ను[4] + కొను) ౧. ఒప్పు, కలుగు

తరలము కనిరె ముందట నన్మహీపతి గాంగి సైకతభూములం, బనుగొనన్ ధను వభ్య సించుచు భార ఆది ౪ ౧౬౪

(లెస్సగా అని భావము)

ద్వి పనుగొన విభ్రంగిఁ బాడుచు బొగడు, చును నాల్క కపివోవ కూలిఁ గీర్తింప ...

పండితా. దీక్షా ౬౨ సా

౨. జాగరూకతకలుగు

మధ్యా .. అన్నదియుఁ, దనదివ్యశక్తి నపార శముల విడిచి తిన్మనినాథుఁ, బనుగొనఁ దీగంబు సేరఁబెట్టి విపాళనాఁ బరగ ..

భార ఆది. ౬. ౧౨౨.

ద్వి పనుగొన మృగము దప్పక చూచి చూచి, కను మాయ కునికి విక్రపుజాగరముగ ...

పండితా పర్వ ౩౬౬

3 కలుగు, ప్రాప్తించు, లభించు.

క. ధనమునకై ధర్మముదెస, నునాదరము సేసె నేని నానృపతికి న, ద్ధనమును జెడు దుర్య శముం, బనుగొనుఁ దుది దుర్గతియును బొటిలు ననఘా భార. శాం. ౨ ౪౦౯

ద్వి. పనుగొన్న సామ్రాజ్యభారంబు మాని, పొను పదని ల్లెల పోడు రక్ష్వారు ...

రం. రా. అయో. ౧౧౫౬.

పా. ౪ కం. (చి. ని. పా.)

౪. జనించు, పుట్టు

క వినుు నృప పార్షంబు ప్రియుం, బనుపగుఖ యుక్తి నిర్భరానందము శాం, తినిరూఢి యాగ మనమునం, బనుగొను నది సాత్త్వి కాఖ్యభావంబు లగుట

భార శాం. ౪ ౩౫౦

క విను నృపశోణితంబునం, బనుగొనుశుక్లంబు వలనం బ్రాణులకు దగ వ, ర్తన పెంపుడుం బ్రాణశుక్లము, లనూనహేతువులుగా నపా నుండు నడచుట భార అశ్వ ౨ ౪౬

పనుచే(న్చు)[1] = అంచే[1], అంపు, అనుచే[1], అనుపు. స క్రి (√పోవు) పంపు, అరుగం జేయు

క హైడింబుం, డనిం గర్ణుని నోర్చుం బనుతె మతని నతనికి ...

భార ద్రో ౫ ౧౯౭

క అన విని సత్యవతికిం జె, ప్పిన నాయమ పనుప నంబం బెంపుగ వృద్ధాం, గనలం దోడుగ నప్పుడ, పనిచి యనిచితిని జనంబు ప్రస్తుతిసేయట భార ఉద్యో ౪ ౨౩౬

భార ఉద్యో ౪ ౧౫౭

గీ జనులసంకెళ్లు విడిపించి పనిచినారు, వరుణ లోకమునం దున్నవారి లనఘ ..

కాశీ ౪ ౬౩

చ పనిచినం దద్దయుం బొదలి పాలుడు వేడ్కల నెల్లం బెల్లుగా, మునుంగుచు నేలతేల్చు తలముందరిపల్లియ కేగె . .

నీలా ౧. ౧౦౦

పనుచే(న్చు)[2] = అంచే[2], పంచే[2]. స క్రి. ౧. ఆజ్ఞాపించు, నిరూపించు.

క. తనయుండు తల్లిదండ్రులు, పనిచినపని సేయం డేని ... భార. ఆది. ౩. ౧౯౯.

క నను మఱవక పనుపందగు, పనుతెల్లను బనుపు శిష్యభావ శుభము నా, కనఘా కలిగెను నీదన ... భార. శాం ౬. ౬౧౨.

వ ... అధర్మం బైన నూరుభంగంబు సేయు మని కృష్ణానుమతి జిష్ణుండు పనిచె

భార శల్య. ౨. ౨౬౩.

(సంజ్ఞచేయు - అని భావము)

౨ (ఇది 'వచ్చు, పిలుచు' మున్నగు కొన్ని ధాతువులతుమున్నంతములకు అనుప్రయుక్తి మై ప్రేరణార్థము నిచ్చును)

క గురుగుణయుతు లగుకొడుకులం, గురుకులము వెలుంగ నయినపోదలిం గృష్ణం, బరమపతి వ్రత గొంతిని, గరుణను రాం బనిచె రాజు గజపురమునకున్ భార. ఆది. ౭. ౫౪

క రాం బనుపుండు పార్వతికులం, డేంబనుపుండు తెలుంగు పఱచి తే రిట నఱువం, గాంబను పుండు జయభేరిన్, వేంబనుపుండు కర్మకరుల వేగిరపఱుపన్

కృ శతం ౧ ౪౯ పారి ౨ ౬౫

జ' పనుపరి, పనుపు.

పనుప(న్ప)డు. అ క్రి ౧ కలుగు, ఉండు

చ తనువు దొఱంగ కిట్లు సుకృతంబుల పెంపున వచ్చి తిప్పుడం, బునకు మహాత్మ యిచ్చటను బోవదు నీమదిం బాసి మర్త్యతం, బనుపడి యున్న నెయ్యము ... భార మహా. ౬౨

క ... నన నీపైం, బనుపడుప్రీతిం జెప్పితి, నని తరనుల భాతిగుహ్య మగునిప్పుడముల్

భార. అశ్వ. ౨. ౨౨౨.

క మా రాజుకు యనిం జోరుము, పారుమ, వెంక కొంత రైనం బనుబడి యున్నన్ .

శశాం. ౫. ౧౦౧.

౨. పొడము, సంభవించు.

క కనుంగొని యుంచుక సేపునం, దనువడు నని పలికెం బిదపం దనువడుటయునుం, బను

పడిరొ నవ్వు దద్దే, వుని వదనాబ్జమున
నాచెవుల కింపారన్.

భా॥ శాం. ౭. ౧౩౫

౩. తగు, అర్హమగు.

క ఘనసారకరండమునకు, ఘనసారస్వారము నిచ్చి
కథ చెప్పింపం, బనుపడిన నేర్పు గలిగియు,
జనవర యిటు తప్పఁ జెప్పఁ జనునే నీకున్

విక్ర ౮. ౧౮౩

ఉ తనహృదయంబు వెంబడిని తప్పక ఘోటక
మంత నంతనే, పనుపడ నిల్చి ముందటికిఁ
బాఱె . .

ప్రభా ౨ ౩౦.

ఉ . అంబుజసంభవుండుఁ జే, తోభవవైరి
యున్ గ్రమముతో భవదీయకృపాసమర్పిత,
ప్రాభవులై ... కనిరి పన్పడ సర్గలయాధి
కారముల్

కళా ౭ ౨౩౪

౪ ప్రకటమగు

క అని యొకపద్యము హృద్యం, బున ని...
పద్యమును ...ద్యమును గా ...చియిం,
చిన మించిన కారుణ్యము, పనుపడఁగా
నతని యగ్రభాగము నందున్

పరమ ౨ ౧౩౭

౫ వశమగు, లొంగు

క గోష్ఠికిఁ, బనుపడి యేపారి యచటఁ
ద్రిభుఁ డున్నతిలెన్ ... హరి ఉ ౫ ౯

క గాంధారగ్రామశ్రుతి, బంధురతన్ మానవు
లకుఁ బనుపడని మహా, గాంధర్వవిద్య
దైవత, గంధద్విపయాన సెటిపెఁ గౌశల
మెసఁగన్

పరమ ౫ ౧౩౦

౬. సిద్ధపడు.

చ. ... వాదముం, దనుకఁగ నంచితాధర
సుధారస మిచ్చి మనోజకేళికిం, బనుపడఁ
జేసి తుంటు మృదుభావలఁ దేలిచి

భాగ. ౧౦. ఉ ౩౮౩

చ. ... ఘచ్ఛురవిన్ శశిప్రభా, వనరుహ
పత్త్రిరస్త్రతయుచు వాఁడును వేడుక మీఱఁ
గేళికిం, బనుపడి సౌఖ్య మొందిరి ప్రభా
వతి వింటె యశోద నైపుణిన్.

శుక. ౨. ౫౧

౭ అలవడు

క విను మంతర్నాడిం జనఁ, బనుపడి పవనంబు
బ్రహ్మపద మొందఁగ శాం, తినిరూఢ
మైనచిత్తము, గను నానందంబునంద కల
యున్ విదపన్ భా॥ శాం. ౪ ౧౨౭

సీ వనవాస మింతకయును నాకు దుఃఖంబు
నేయదు దేహంబుఁ జిత్తమును ద, ..క్రియ
లకుఁ బనుపడి యున్నయవి

భా॥ ఆశ్ర ౨ ౭౦

౭ ఒప్పు

చ అనువగునట్లు నొప్పునలయా నిలవాహము
నెక్కి తేంట్ల న, ల్లిన నిడువాఁగెఁ బూని
లవలీనవవల్లిక లెమ్మె సొమ్ములై, పను
పడఁ

మనుచ ౬ ౨౬.

క వనిత యనియెడు సరస్సున, మనమున గన్ను
లను ద్రావాశి మన పది బరువై, యనువు
కొని మునిఁగెఁ గన్నులు, పనుపడ నెల్లెడల
నిలిచి పై పైఁ దేలన్

గంధ ౨౧౪

చ పనుపడఁబూని సారె తెలిపావడపై నెరి
పట్టు తుంపెఁగ, ట్టినయపరంజి పువ్వులు
ఘటించెడు చందురు కావిఁగట్టి

రా వి ౩ ౧౨౩ శశా ౬. ౨౧౨

౯. కదఁగు, పూను

క. నిను నీనుతిచే నెవ్వఁడు, పనుపడి నుతి
యించు రాత్రిఁ బగలును ...

వి పు. ౧ ౨౦౯.

౧౦ అడఁగు. నిగూఢ మగు.

చ .. ము, న్వను పడియున్న తాపశిఖ
ప్రజ్వలభావము నొందె వింత రై
అని. ౨ ౧౩౧.

క. ఘనజఘన స్తనయుగములు, వెనుకను దను
క్రొవ్వాల నుద్దవిడి నొత్తంగాఁ, జనలేక యూరు
వులఁగులఁ, బనుపడ దాఁగె నవఁ గాను
భామకుఁ దనరున్ హంస ౪ ౭౫

౧౧ దృఢమగు

క జను లొగరించిన పాపము, పనుపడె జన
నాథుఁ బొందఁ
భా గా కిష్కిం ౨౫౯

ద్వి పనుపడ మొగిలిలో నెలినీళ్లు నమ్మి, కొననీళ్లు
చల్లుకోఁడుటు లెందుఁ గలరె ..
ద్వి హరిశ్చ ఉ ౪౨౦

౧౨ అగు, పరిణమించు

సీ నడుమఁ బ్రమాదంబువడకఁ జేకుఱిన శాపము
రాజ్యఫలముగాఁ బనుపడుటయు . .
కళా ౫ ౧౯౪

స క్రి పొందు

క. నిను వాకీర్తి జగంబులఁ, బొనుఁగుపడిరు
నీవు భువనపూజితవృత్తిం, బనుపడితి గానఁ
దగు నీ, యనలపదవి నీక నాకు నలవడ
దింకన్ భార ఆర ౫ ౧౫౨

చ. .. వర్ణధ, ర్మనిరతి చిత్తపాకము గ్రమం
బునఁ దెచ్చుఁ గషాయపక్వతం, బనుపడ
కర్షుఁ డే లగు నృపాలకుమారుఁడు సన్న్యసిం
పఁగన్ భార శాం ౫. ౩౯౬.

క. నిను బ్రణవాదికరూప, శ్వనిరూఢిం బుట్టు
వాక్కు దానివెను చనున్, మనము పుర
షార్థబుద్ధిం, బనుపడి యని చెప్పె సతికి
బ్రాహ్మణుఁ డనఘా
భార అశ్వ ౨ ౧౪

జు : పనుపఱచు.

పనువ(న్వ)రి. విశే. (పనుపు+అరి³) ౧. ఆజ్ఞకు లోఁబడినవాఁడు, పరతంత్రుఁడు

గీ. ... పనుపరి యనఁగను భాసెలుఁ బర, తంత్రి
నామంబు ఆం భా. ౩ ౫

౨. నియామకుఁడు, ప్రభువు.

ఉ. .. పల్కులచేడెరాయఁడున్, గిబ్బలయా
శ్రిదిట్ట తమిఁ గ్రేవ మెలంగఁగ నేలుపన్వరి
అచ్చ భాగవి. ౪ ౯౦

(వాఁతప్రతి. పా)

పనుపఱు(అ)చే. స క్రి (పనుపడు) పనుపడఁ
జేయు (పొడమఁజేయు)

చ. .. అట్టి సమంచితచిత్తధర్మమున్, బనుపఱు
పంగఁ జాలు కలభావనపంక్తి నను గ్ర
హింపవే. భార శాం ౫. ౩౪౨

(ప్రకటించు)

వ .. పెనురొదలు పొదల మెదలు కొదవ
కుమ్మెదలపదువు లినుపసరిపెణలపెనుపును
బనుపఱచుచు కళా ౬ ౨౨౪

(బద్ధముచేయు, బంధించు)

క అని పలికి కఱుఁ బిగియం, బనుపఱిచి
వెఱగుఁ జొక్కపరెుడ్యద లాడిగా, నొనరిచి
రొండొరు మీఱన్, వనజాక్షులు కుసుమ
శరణవాంఛాపరలై. చంద్ర ౪ ౦౯

(వాడుకపఱచు, అలవడఁజేయు)

క అని సుకవీంద్రులగుణములు, గొనియాడుచుఁ
గుకవి సంకుఁ గొనక మహిఁ బురా, తనసుకవు
లసాహిత్యము పనుపఱచిన యట్టిసరస
భాషాగణికిన్ ప్రబోధ ౧ ౩౧

క దినముఁ గవుదిండు చేయఁగ, మునిగృహ
ముల వన్యభోజ్యములఁ దృప్తుం డై, మను
తనయుం డంత నయం, బున నిం బనుపఱచి
దేహమున్ దైవపతిన్. కవి ౧ ౧౬౦

(కుదురుపఱచు, స్థిరపఱచు)

క. విను సుఖదుఃఖంబులకును, మనసే కార
ణము దానిమాటికి సొటకుగ్, జనసేయక
పోరియందును, బహుపలుపుము కాతుకంబుఁ
జాటిలఁ జేయుక్ — శేష. ౧ ౫౦

పనుపు(న్పు). వి (√పనుచు²) నియోగము, ఆజ్ఞ; ఆజ్ఞాపించినపని

ఆ ... తండ్రి, పనుపుఁజేసె ముదిమి గొని
జవ్వనం బిచ్చె . — భా. ఆది. ౩. ౧౫.

గీ .. దివిజపిత్రు విధివిశిష్ట, మైనయొఱచిఁ గీ
డొలయదు యజ్ఞముల్పకుఁ, బహువిధాంబు
వేదంబు పనుపు గాన .
— భార అను ౪ ౩౦౪

క మీపనుపుగ రాజ్యముసొ, నీ పాండుతనూ
భవులకు నీకున్న భుజా, టోపభయంకరుఁ
డర్జునుఁ, కోపానల మగరి ముట్టుకొంచెడే
వారిక్ — భాగ ఉద్యో ౧ ౪౭

సీ మానుపాదుఁ,

ఆ వనుజఁ జూచి కష్టమనుజాలఁ గూడి నా,
పనుపు సేయకుండఁ జనునె నీకు ..
— భార ఆది ౭ ౨౦౧

సీ అంబికాతనయుఁ జూప్పి, తండ్రియు
గురువును దైవంబు నీతఁడ మాకు మీరెల్ల
నీమనుజవిభుని, పనుపు సేయుటయు నీతనికిఁ
బ్రియంబు గావించుటయును మమ్ము జేన
జేల

గీ విధులఁ బ్రీతులఁ జేత .
— భా. శాం. ౧ ౩౪౭.

ఉ. . . మీకు మారెడసక్, విగ్రహమేల,
నెయ్యమున విద్యుఁడు కౌరవరాజు బార్థివ,
ప్రాగ్రసరుండు ధర్మసుతు ప న్పిదిమీకు
వలంభ్యమి త్తతిక్. భార. అర. ౫. ౪౧౭.

పనులుగొ(ల్గొ)ను = పనిగొను. స క్రి. (పనులు + కొను) సేవింపఁ జేసికొను, కొలువఁ జేసికొను.

వ ... కద్రువ గర్వంబున నుఱక గరుడుని
వినతను బనులు గొనుచున్నంత ..
— భార ఆది ౨ ౪౪

గీ కపటవటనాపరుం డైన కంసవైరిఁ, బరమ
ముని నవ్వుటాలకుఁ బనులుగొనిరె . .
— పారి ౫. ౧౭.

గీ కాల్మలివృక్షగతుఁ డైన సంచరింపుఁ, బ్రీతి
లఘుపతనుం డను పేరు వాఁడు, గాకు లెల్లను
నా భృత్యగణము గాఁగ, బనులుగొందును
సామ్రాజ్యపదవి నొంది
— నా పంచ ౨ ౩౦

సు నిగమాంత ప్రతిపాద్యు . పరము నిశ్చిం
తం బనుల్గొంచు మా, నిగర్వుండు కృతార్థుఁ
డయ్యె ... — పారి ౧ ౪

పన్న వి (సం పతితః కి పన్న) దాసుఁడు, భృత్యుఁడు

ద్వి యిట్టిల చూడవా యీపన్నకాళ్లు ..
— పండితా పురా ౯౪ పా

ద్వి మన్నించి యిప్పు డీపన్నఁ గైకొన్న, నన్న
పన్నలు వత్తు రిన్నియు నేల ...
— పండితా పురా ౯౫ పా

(విణ ౧ నీచుఁడు; మూర్ఖుఁడు)

ఉ పెన్నిధిఁ గన్నవాఁడు మతి పెంపునఁ
బ్రాణ సమానమిత్త్రిఁ డై, యున్న మహా
త్ముని గదిసి యయ్యావఁ జెప్పినఁ జెప్పఁ
గాక యే, పన్నలకైనఁ జెప్పిన విఘ్నకర
కొందఁడె . — శివ ఉ. ౧ (క, ర.)

రగడ పతిచె మఱఁ దురుల ముదిపన్నలను బిన్న
లను . — రాఘవ. ౨. ౩.

ద్వి. ఎఱుకఁబన్నులు గన్న కేతురు నీస్నుఁ, గఱకంఠ జూపల్లెఁ గలదెల్ల ఋభము
బస ఫు 3 ౬౫౯ పం

ద్వి ము న్నెందుఁ జటి(క్రీల ముద్రికయగుచు, నుసన్నుఁడె యహిభుఁ డీ పన్నలకెల్ల
పండితా పురా ౯౫ పా

3. దీనుఁడు

౨. ఇరువురఁ గట్టియుఁ గొట్టియుఁ, బరిభవములు పెట్టఁ బేదపన్నల మనుచుం, గరుణముగఁ బలుకఁగాఁ గృప, దొరిగిన చిత్తముల వార లొండొరుతోఁదన్.
కేయూర 3 3౨3

౪. వృద్ధుఁడు, ముదుసలి

సీ. ముదివాఁడు ముదుసలి ముసలి పెద్ద ముదుక థోక్క డొక్కు ముదురు పక్కు పన్న, వలరు వృద్ధాభిధ
ఆం. భా ౨ ౧౧౯

పన్నకము. వి. (√పన్ను1) పన్నుగడ, పన్నిక, రచన (శ. ర)

పన్నగము. సం. వి అ పుం ౧ సర్పము, పాము ౨ పన్నగాఖ్యము ? (న సీసము)

పన్నగారి. సం వి. ఇ. పుం. గరుడుఁడు

పన్నగాశనుఁడు. సం. వి. అ. పుం గరుడఁడు

పన్నద్ధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. = పన్నద్ధి.

పన్నద్ధి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. (కాలికి కట్టఁబడి నది, కాలికి తొడుగుకొనునది) పాదరక్ష, చెప్పు

పన్నము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ చ్యుతము, జారి పడినది ౨ గతము, పోయినది. (వి. అ న. ౧. కేలను ప్రాఁకులాడుట. ౨. క్రిందుగాఁ బోవుట, నీచగమనము; దిగుట, ప్రాఁకుట. 3. జిహ్వ, నాలుక. (శే. వి.)

పన్నము. వి. (సం ప్రశ్నః ప్రా పణ్హో.) వేదమునందలి అష్టములలోని భాగము.

గీ. చెలఁగి తొలువాఁడు తరవాయిఁ జెప్పి నట్టి, రొల్లపన్నంబు కెరరు విడి పదంబుఁ, గ్రమము గుణియించు నైష్ఠిక బ్రహ్మచారి, నికరములు గొల్వ వచ్చె కాండిల్యమౌని
రా వి. ౨ ౭౫.

పన్నరు = పన్నారు.

చ. తరుణులు చిల్కబొమ్మలును దంతపు బొమ్మలు కేలిగాజుప, న్నరులును ప్రూని చొప్పికలు నల్గడ నోలిన పేర్చి ...
కు సం. 3 ౨౪౯.

పన్నస. వి (క పణ్ణియ త పణ్ణై = వరిపండు పొలము)

పొలము, క్షేత్రము.

వ. అస్య క్షేత్రద్వయ స్యావధయః.

ఉత్తరతః కెల్వుకేను. తూర్పున పన్నస

పూర్వ్వతః దామపియపన్నస
(Ep Ind. 5. No. 16.)

వ . . అస్య క్షేత్రస్యావధయః, పూర్వ్వతః స్థాపిత శిలాగుణ్డసీమా దక్షితః పన్నిపెద్దేది పన్నస సీమైరసీమా ...
నమూరుశా. Ep. Ind. 12.

వ కాశ్యప గోత్రమున చక్రగొట్టమున మల్లరాణి వెంగినాట్టిలోన గుద్దవాదిలోని క్రిందూటి పన్నసబల్లహుణ్డు వాకిచ్చినదాని శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకిచ్చిన భూమి ఖ ౧౪ ఈ పన్నసకు సైరతిమాల ..
దా. శా. ౪. ౧౧౦౧.

పన్నా. వి (క. మహా. పన్న త. పన్నా.) వస్త్రము మున్నగువాని వెడల్పు.

(వ్యవ.) అచాఁపుపన్నా మూఁడు మూరలు.

పన్నాగము. వి (√పన్ను[1] - క పన్నంగ, త. పణ్ణాగు, మల. పన్నగ.)

౧. అందలము మొదలగువానికి మీఁదకట్టు కప్పు.

(మన్మథుని యందలము వర్ణనము)

సీ. పొన్నాకు మేల్‌పచ్చ వన్నియ పన్నాగ మనఁటి క్రొవ్విరిగుత్తి గొనబుకుచ్చు
చంద్రా. 3 ౭౭

సీ రేఖలై మీఁదటి రెప్పలరొప్పు పన్నా
౧౦బు కదపల్లవాగు సొంపు, ... వెలయింపఁ
బన్నాగములకుఁ బై నిడిన యబ్బురపు
దండెలుపోలె బొమలు దనర ..
కళా. ౪. ౧౪౪

సీ పచ్చ మార్త్యపటంపుఁ బన్నాగమును మేలి పట్టె చట్టంబు కంబట్టు పడము, ...

గీ ... చొప్పడు కోమారి, పందలం బెక్కె శ్రీరఘు నందనుండు
దశా ౭ ౧ ౭౯

౨ అందోళి కావ్యవయనము, చత్రము

సీ పన్నాగ మనఁగన్ను భాసిలుచుండును సాం దోళి కావ్యవయన సమాఖ్య ...
ఆం. భా. ౨. ౨౦౨

3 పన్నిక, ఎత్తుగడ.

(వ్యవ.) వాఁడు ఈ వ్యవహారమందు మంచి పన్నాగము పన్నినాఁడు

పన్నారు = పన్నరు. వి (బాలిక లాడుకొను) గురిగి, చిన్నపిడుత, పాత్రవిశేషము

సీ పాఁపకొంపరి పచ్చ పన్నారులోవుల గుజ్జైన గూళ్లను గుడుచు టుడిగి
యయా 3 ౧౪౯

క. కన్నార మిశుచంబులు, కన్నారతి మరని తోడఁ గళవళపడు వా, పన్నారుదొంతు
లిడి గై, కొన్నారో యీ పసిండి కుండల టంచుఁ
రామా. ౭. ౭౪.

ద్వి పిన్నపన్నారులు చిన్నిబొమ్మలును
బస. పు. 3 ౪౩౬. పం

ద్వి ఇటికెల్లఁ గుమ్మలరొదలకు దలుపు, మఱుఁ గునఁ బన్నార్ల మాటున వద్ద, గోడలపజ్జను
పండితా దీక్షా ౪౪. పా.

పన్ని. వి (సం పంక్తి. క పన్ని) పంక్తి, వరుస

ద్వి ఎఱ్ఱదామరల, రొబ్బు చిల్లిదవాడు మన్న పాదములు పన్నికాళియల సంపద మట్టుకోలు, గొన్న నిగ్గులసోనఁ గురియు కేఁదొడలు ... ద్వి. పరమ ౧. ౧౫.

పన్నించే. స క్రి (√పన్ను[1]) ౧. రథవాహనాదులను ఎక్కుటకు సిద్ధపఱచించు.

మ ఏ, పరివాగంబును జేఁగఁ దద్రథగపతిం బన్నింపఁడు ..
బాగ ౯ ౯౬ (పల్లించు చి ని పా.)

౨ ధరింపఁజేయు

ద్వి పసిఁడి పల్లంబులఁ బన్నించి పసిఁడి, పక్కెగ చేసిన ..
పల్నాటి వీరచరిత్రము. ౫౨.

(ద్రా 'కట్టు' అని భావము.)

3 నిర్మింపఁజేయు.

సీ కోట సింగారించి కొత్తళంబులనెల్ల నట్టళ్ల పన్నించి యాలుగసొరె, బంగిళ్లు పెట్టించి
కు. హరి ౭. ౯౨

పన్నిక = పన్నుగడ, పన్నుట. వి. (√పన్ను[1]).

౧. రచన.

సీ. ... పన్నిక యనఁగను బన్నుట దగు ...
ఆం. భా. 3. ౩౨.

౨. ఒప్పు, అందము.

ఉ. శైవము గర్భగేహమునఁ బన్నిక మీఁతి
బెఱుంగుఱూలికా, దీపశిఖా ప్రతానములు
దేరఁగఁ జూచి యనుస్మరించె లో, నా
పృథివీసురుండు ... శివరా. ౩ ౧౦౯

పన్ని(న్ను)కొను. స. క్రి. (పన్ను¹ + కొను.)

౧. పెట్టుకొను, సిద్ధము చేసికొను.

ఆ. వారి లట్ల సేసి వరుసగాఁ గూర్చుండి,
పసిడిపళ్లెరములు పన్నికొనఁగ . .
హర. ౬. ౧౧౬.

౨. చేసికొను.

సీ. ఆ బాల ననుఁ గూడ నాసించుచున్నచో
మిన్నక తప మేల పన్నికొంటి .
కు సం. ౬ ౭౧౯

౩. ధరించు, చేసికొను

ఉ. శేమ రాజకర్త వేదుశి నళికవళికరణంబు
జాతిగా, బూమియు దాను బన్నుకొని
పోకలఁ బోవుచు నుండఁగా . .
శైవ. ౩ ౯౭.

పన్నిదకాఁడు = పందెకాఁడు. (పన్నిదము + కాఁడు)
(జూదరి.)

ఉ. ... నే, నోడినయంతె కాకి మతియున్న
పదార్థము లీయ నేర్తునో, పాడియె నీకు
వేఁడ సరిపన్నిదకాండ్రు హసింప నిర్యో
దన్ ... నిరం ౩. ౪౫.

పన్నిదము = పందెము. వి. (√పన్ను¹) ౧. పణము.

గీ. అమ్మహాశ్వంబు ధవళదేహంబునందు, నల్ల
గలిగిన నీ విప్డు నాకు దాసి, వగువు మతి
యుండు నల్ల లే దర్యోత్తేని, నీకు నే దాసి
నగుదుఁ బన్నిదము పణము
భార. ఆది. ౨. ౩౨. అను. ౧. ౧౭౭.

సీ. ఇత్తన్వి కన లేమి కదిరి పన్నిదము భాషా
విభుతో నైనఁ జెలువరాదె ...
భార. విరా. ౨. ౨౪.

గీ కైతవప్రౌఢి బెడిదంబు గాఁగఁ బన్ని,
దములతొంద నించుకయుఁ గించుదనము
బూన, క ... హ. న. ౩. ౧౦.

౨. ద్యూతాదులందు ధనాదికమును ఒడ్డుట.

క ఎత్తినపువ్వులు ముడుచుచుఁ, బొత్తిచ్చిన
పన్నిదములు వొడుచుచు నత్యు, ద్వ్యుత్త
గతి వీథిలో నుత్య టొత్తము లంగళ్ల
మెఱయచుండుదు కలమిన్.
కు. సం. ౮. ౯౫౬.

౩. చలము, పట్టుదల

సీ. మెయికొన్న వలపుఁ దెమ్మెరకాఱుచిచ్చులో
నాపన్నిదము దీఱ నడచుదాన ...
కృ. శకుం. ౨. ౨౨౪.

(పన్నిదమాడు = పందెమాడు)

గీ. పన్నిదంబాడి గెలిచినభావ మొప్పు ..
హర. ౨. ౧౧౯.

(ఇట్టే = పన్నిదమిడు. కొం)

క. ఈలాగు వానితో నవు, టాలకుఁ బన్నిద
మిడి సాగటా లాడఁగ నో, టా లగు నీ
కర్ధంబు ని, టాలా యని దక్క_గొను కటా
లలితాంగీ. ప్రబంధ. ౬౩౬.

సీ. తన వైభవము చూచి తనవార లింద్రుఁడం
చొరులతోఁ బన్నిదం బూనికొనఁగ ...
దశా. ౧. ౫౪.

వ. ... వన్నె గల వెన్నెలబయట నెన్నరాని
వేడుక పన్నిదంబులు పన్ని నుహ్వాన్నికరం
బులతోఁ బెట్టేర్చిన జూదంబు లాడు
చున్న కతంబునఁ గొంతతడ వగుట ...
చంద్రి. ౪. ౧౦౪.

పన్నిద్దఱు = పన్నిరువురు. స (పది + ఇద్దఱు) పంద్రెండునకు మహన్మహత్వార్థక రూపము.

శా. నీ కేశాదశరుద్రులుం .., నీ రయ్యిద్దఱుం
నశ్వినుల్ దినకరుల్ నీ రెన్నఁ బన్నిద్దఱున్,
ధీరుల్ ... కా. సం. ౧౧ ౭౫౫.

సీ. రవులు లోలార్క కేశవ ఖఖోల్కాదులు
పన్నిద్దఱు ప్రమోదభాజు లైరి ...
కాశీ. ౬. ౯౪

మ. అలపన్నిద్దఱు సూరులందును
ఆము. ౧. ౧౦.

పన్నిద్దుము. వి (పది + ఇరు + తూము) పం
డ్రెండు తూములు.

గీ ... పన్నిద్దు మన ద్వాదశాఢకి తగు ...
ఆం. భా ౨. ౭౮౧

పన్నిరువు(గు)రు = పన్నిద్దఱు. స (√పది)
పంద్రెండు మంది.

చ. పరువ. పరాక్రమం దగుచుఁ బల్లవుబీట
నుదగ్రు లైనపు న్నిరువుర నాతనిం గలయ
కొన్ని . నిర్వ. ౧. ౭౫

క. పన్నిరువురు భాస్కరులుం, బన్నిన తనదైన
చెలువుఁ బాయని దని ధర్మఖ ౧. ౫౦

పన్నిర్లము. స (పది + ఇరు + పలము) పం
డ్రెండు పలములు

గీ. వలలుఁ బన్నిర్ల మనఁగను ద్వాదశపలి . .
ఆం భా ౨. ౭౬౯

(పన్నిల్లము అని శ ర)

పన్నిమ్మము. సం. వి. అ పుం నిమ్మమునందు
పాతికభాగము.

పన్నీరము. సం వి. అ న. పన్నీరు.

క పన్నీటఁ గడిగి పదములు, పొన్నల పొన్న
వల కోరిఁ బూజించుచుఁ ద, త్పన్నీరము
నిజశిరమున, యి న్నృపతి వహించి గృహా
మహిక్ రహిఁ జిలికన్
బహు. 3. ౭౪

శ్లో : కర్పూర రేణు నికరా కమనీయ గర్భై
పన్నీర శీతల శిలాతలపుష్పతల్పే, కేళీ
ముకీరదళ కల్పితతాయమానే, ధారాగృహే
రఘుపతిర్విదధే నిదాఘే

సాహిత్య రత్నాకరమున రసతరంగము.

వ .. కుంకుమ పంకసంకరా లంకార పన్నీర
నీర నిర్వ్యర్తితోర్వీ సేచన విధానంబునకు ...
కళా ౭ ౬౯ (వ్రాఁతప్రతి పా)

పన్నీరు. వి. జా (క పన్నీర్ త పణ్ణీర్ కు.
పనీర్)

పన్నీరము, హిమాంబువు, ఒక విధమగు పరిమళో
దకము.

సీ పద్మిని కన్నీరు పన్నీటఁ దుడువుము ...
నైష ౭ ౧౪౧

గీ .. సఖులు వంచు, చున్న పన్నీటికావిల్లి లోఁ
గొన్నకతన ... ఆము ౧ ౧౫౧.

గీ మిాఱును హిమాంబుసంజ్ఞ పన్నీ రనంగ ...
ఆం భా ౧ ౧౫౩.

పన్ను¹. అ క్రి (క త పణ్ణు) ౧ యుద్ధమునకు
సిద్ధపడు ; సిద్ధపడు

సీ పన్నిన పగఱపై సన్నాహ మంతయు నెడ
లించి నడచుట రొట్టులొక్క ...
భార భీష్మ. ౧ ౧౫౪.

సీ అక్కడ సప్తసంఖ్యాక్షౌహిణీక మనీక
మిమ్మొడ్డిఁ బన్నిన బలద్వ, యంబును
ఖేచరు లచ్చెరువడఁ జూచ ..
భార. అశ్వ. 3. ౧౭౭.

ఉ. పన్నినవాఁడ వింకఁ జెడి పొఱకుమీ యని
మూదలించి .. ఉ. హరి. 3. ౫౭౭.

ఉ. ... బంటుతనంబుఁ జూపుటకుఁ బన్నిన
వాఁడఁట వాఁడు వాఁడిమిన్ ...
కువల. ౭. ౧౦౧.

క. ... మన బలముఁ బాండవ, సేనయు నిటు వన్ని రేమి సేసెం జెపుమా ...
భార. భీష్మ ౧. ౧౮౧

౨ కవియు, తలపడు

చ .. వి౯, రుచిర విధానసత్వరత సద్ధతయోధ సమగ్రవాహినీ, ప్రచలిత భూమిభాగముగఁ బన్నఁగఁ బంపుఁడు దండనాథులన్ .
భార. విరా ౩ ౧౪౦

క ఏను జయింతును, ఫాలాక్షుఁడుఁ బ్రమథవరులుఁ బన్నిరయేనిన్
హరి. ఉ ౮ ౧౯౨

౩ పూను, ఉద్యమించు

సీ మిన్ను ప్రాలినసైనఁ బన్ని యానగఁజాలు సముదగ్ర జవమణి స్యందనములు
చంద్రా ౬ ౮౨

క ఇన్నీచునకై దేవర, పన్ని పెనఁగఁ జెల రేచ పరిమార్తు   జై భా ౮ ౧౭౩

౪ అతిశయించు

క అన్నలి నాథులవాలుం, గన్నుల కెదిరింప లేని కతమునఁ గాదే, పన్నిన భయమున వెడిన, లెన్నఁడు జలదుర్గభూము లేమఱి వెంచుస్ ..   హరిశ్చ. ౨ ౯౦

౫ వ్యాపించు, ప్రసరించు

క కనక స్తంభ స్తంభన, జనకము లై హస్తి హస్త పారవారము లై, యనఁటుల మీఁ జెడి యూరుల, మినుకులు మిన్నెల్లఁ బన్ని మిన్నల నీనన్   ఘటికా ౨ ౮౫

(స క్రి. ౧. (వ్యూహమును) ఏర్పఱచు, (సైన్యాదులను) యుద్ధమునకు సిద్ధపఱచు

క. మనమెంచఁ గని ధృష్టద్యు, మ్నున కిట్లనుఁ బన్నఁ బంపు పెంపారము .
భార. భీష్మ. ౨ ౯౮.

మ కడఁకం బన్నఁగ జాతిచ్చెఁ జతురంగం బుల్ రణక్రీడకు, స్వైదలన్ .
ఉ. హరి. ౪. ౨౧౨

సీ పగవాఁడు బలములఁ బన్ని క్రోధించఁ దాను సబలుఁ డై డాయింటిపై సంగరంబు, గోరిన   భార శాం ౨ ౪౨౦

శ్లో. సచేత్సన్నద్ధ అగచ్ఛేత్సన్నద్ధవ్యం తతో భవేత్, సచేత్సైన్య అగచ్ఛేత్సైన్య స్తము థావ్యాయేత్ .
సం భార. శాం. ౯౫. ౭.

౨ (రథాదుల, పెక్కుటకు) సిద్ధముచేయు, సిద్ధపఱచు

గీ సమున్నత మగుశతాంగంబు పన్ని, ప్రాంగణంబున నిల్పె శిలాదసుతుఁడు ...
కాశీ ౬. ౧౪౮.

౩ కావించు, చేయు

ఉ నిన్నటిరేయి నారొదుట నిల్చెఁజామీ కల లోన మాకు మేల్, పన్నెదు పేరఁటా ల్నిలిచి బాపఁడ కడ్డికిఁ దల్వరాద ...
శుక ౨ ౪౪౫ ఉ రా. ౧ ౭౮.

సీ ఇంద్రజాలపువిద్య పెచ్చొప్పటసైనను బయలు పట్టనముగాఁ బన్నవచ్చు ..
విక్ర ౪ ౧౧౩

శా అన్నన్నా నలకూబరుండె ప్రబలుం డం చుణ్ సుధాంధుల్ సుతు, ల్పన్నన్ పాగిరి కారలం బడిన బాలల్ వొందె రానంద మున్ ...   ఉ. రా. ౪. ౨౩౯

౪. నిర్మింపఁజేయు.

సీ. బలభిదారామ సంభవలతాంతశ్రేణిఁ బన్ను ము నా కొక్క చిన్ని తేర ...
పాండు ౫ ౧౨౫.

౫ సృజించు, పుట్టించు.

సీ ఎవ్వనిపాక్కిట నీరేడు జగములు పన్నిన విధిఁ గన్నపద్మ మలరు
భా రా యు. ౬౧౭

౬. కల్పించు.

చ మన మరియుం దిలంచి యొక మార్గము పన్నితో శారి ౧ ౧౧౬

ఉ ... కొంటిపెద్ద లే, సూత్రము బన్ని వారో బలసూదను వీటికిఁ గొండవీటికిన్
ఆము ౧. ౩౮

౮ రచించు, నిర్మించు, చిత్రించు

సీ పన్నిరి మేరువుల్ బహుసంఖ్యల కొలంది చంద్రసూర్యా కల్పకలితముతోడ ..
వసు ౫. ౬౪

ౚ .. ధా, త్రీపతుఁ డుండె శాంబరి ధరించియ భీమసుతా వినోదనం, భావనకై సఖీజనులు పన్నిన యాత్మమనోజ్ఞ పుంస్త్వరూ, పావ శిలో నిజాకృతి బయల్పడకుండఁగ రత్న వేదికన్ .. నైష 3 ౧౧౫

శ్లో: శైమీ వినోదాయ ముదా సఖీభిస్తదా కృతీనాం భువి కల్పితానాం ...
సం నైష. ౬ ౭౪

౯. వేయు

(౪) తాల్చు, ధరించు.

క. నామనను వచ్చుకైవడి, నే మెలఁగినఁ బాదశేక యౌవ్వతెవే యీ, బూమెలు పన్నఁగ వల దిఁక, యీకేర ల్నిలువకున్న నిట్టటుఁ జేతున్ ... శుక ౪. ౭౬

సీ తమతమ చిహ్నముల్ దనరి యొలుక.

ఆ. పడఁగ వేలువేల పన్ని భూతలము గ్రి, క్కదల ... భార ఆది. ౮ ౧౬౫.

వ . పులుఁగులభంగి నటుచుచు బహురూపం బులు పన్నుచు కొగిరి తన్నుచు ..
భాగ ౧౦ పూ ౭౨౧

(చ.) వల మొదలగునవి ఒగ్గు.

వ . . గాలి పరికించి దిగువదాస దొడ్డివల పన్ని
మనుచ ౪ ౩౭

క. . ఊరులు వన్ని కదుస్ దొ, డ్డుల సాఁగి
నీలా ౨. ౬౫

(ట) గుడారము మొదలగునవి నిర్మించు

సీ . కీవిని బయళులను గొల్లెనలు పన్ని
నీలా ౩ ౪౯

చ పగడపుఁ గంబముల్ నిలిపి పన్నిన ముత్య పుఁ జప్పరంబులన్, నిగనిగలాడు కుందనపు నిద్దపుగోడల నీలా. ౧. ౩౦

ౚ ధరింపఁజేయు, తాల్పఁజేయు

గీ పీలికుంచె తెలాటంబు పేరజంబు, మణుల మొంగమట్టు పన్ని సాహిణి యొకండు, కత్తి యొదుటికి గొనివచ్చె గంధవాహా, బాంధ వం బగునొక మహా సైంధవంబు ...
మనుచ ౪. ౨౯

౧౦ అధిష్ఠించు, ఎక్కు

వ ఎదుర నొక్క మహోక్షంబు నెక్కి చనుదెంచువాని నొక్క దివ్యపురుషుం గని వాని పన్నిన వృషభగోమయ భక్షణంబు సేసి భాగ ఆది ౧ ౯౩

౧౧ ఒడ్డు, పందెమిడు

సీ తనకు లా గయిన సొత్తెంబు సైకొని పన్ని పాసిక దాళించి పా కొతింగి
ఉ హరి ౩ ౧౨౦

వి (= పన్నిక, పన్నుట) ఎక్కుటకు సిద్ధము చేయునప్పటి రథాశ్వాదుల సవరణ

సీ వాహనంబులు డిగ్గువారును బన్నులు విడుచు వారును దమవీళు లెటుఁగఁ దమతమ చిహ్న ముల్ దనరఁగఁ బట్టించువారును ..
కు సం. ౧౧. ౭౦౦.

జ: పన్నకము, పన్నాగము, పన్నించు, పన్నిక, పన్నికొను, పన్నిదకాడు, పన్నిదము, పన్నుగడ

పన్ను². వి. కిరము, అరి.

సీ. . గురుపేరఁ బత్త్రికఁ గొంచు వచ్చి,
పన్ను దెమ్మను నొక్కభటుఁ జూచి యా
మునఁ డెక్కుడి పన్నువాఁ డితఁ డనుచు
పరమ ౫ ౧౬౨.

వ. ... రొండ్ల చెలికకాంపులు రెండుపాళ్లున్న
నగరికి పాలున్ను ఆయం అడుకోక (క్లు)
పన్ను పరాయాలు తొలురొండు మాన్యం
రెండోరొండు ౧౪ పంగ ద ౧౬
ఉన్న ద ౧ ౪ ౨౧౦

ద్వి. ... పూనిక పెట్టియుఁ బోరి పెన్నుఁబన్ను,
నరువ కొమియుఁ దన్ను వలజడిపెట్ట
బస. పు ౪ ౯౭

జ : పన్నువాఁడు.

పన్ను³. వి. ౧ దంతము, రదము

కి వెన్నకుఁ బన్నులు వచ్చెన, నెన్నల ధవళ
కిరణ రదనమ్ముల మెసె, ల్ల న్నమలెనఁటే
యని యు, క్కన్నియ నొక సకియఁజేరి
గారవ మలరఁగ చంద్రా ౫ ౧౫

౨. అంపము, దువ్వెన మొ వాని అవయవ
విశేషము.

(వ్యవ.) ఒకపన్ను పోయినను అంపము దువ్వె
నయు పెట్లో వాడుకొనవచ్చును

పన్ను⁴. వి ౧. విధము, రీతి

ఉ ఈ, పన్నొదఁగూడినం జెలులపా టొదఁబా
టటు గాక రొట్లు నే, వెన్నెల నిల్తు గెల్తు
ననవిల్తు నదల్తుఁ బికాది సేనలఁ .
కావ్యా. ౨. ౭౭

౨. ఒప్పు.

ఉ. .. వివాహము నీవు నాకు మున్, భావజ
శక్తి నైన యది పన్నుగ నన్నుఁ బరిగ్ర
హింపు ... భార. అది. ౩. ౧౨౯.

ఉ. మీ, పాదపయోజదర్శనము పన్నుగఁ
జేయుటఁజేసి పూర్వసం, పాదిత సర్వపాప
ములుఁ బాసె కృతంబుగ నాకు జన్మకా.
భార అది. ౮ ౧౬౯.

క. దున్నక వెదపెట్టక యు, తృన్నము లైనట్టి
విపుల బహుసస్యములకు, బన్నుగఁ గైకొని
మార్కం. ౪ ౪౧.

ద్వి. క సా ౨ ౫౦ బా ౪ పం.

జ. పనుగొను

పన్నుండు. అ క్రి (√పడు) శయనించు,
పరుండు (చి ని శ. ర)

పన్నుగడ = పన్నిక. వి. (√పన్ను¹) రచన,
ఏర్పాటు, యుక్తితోఁ జేసిన ఏర్పాటు.

లయగ్రాహి. మిన్నగలరాయ రుచిఁ జెన్నగు
విమానముల పన్నుగడ పన్నుగ ...
మనుచ ౫ 30 కళా ౫ ౨౦౪

గీ ప్రాణసఖి యిట్లు పన్నిన పన్నుగడలు,
తెలియమింజేసి ... ప్రభా ౫ ౧౭౬.

పన్నువాఁడు. విణ (√పన్ను²) కిరము గైకొను
వాఁడు

గీ. . గురుపేరఁ బత్త్రిక గొంచు వచ్చి,
పన్ను దెమ్మను నొక్కభటుఁ జూచి యా
మునఁ డెక్కుడి పన్నువాఁ డితఁ డనుచు
పరమ ౫ ౧౬౨.

పన్ని(న్ని)య. వి ౧ మగ్గమునందు పడుగు
నూలు పేటుపేటు చొప్పించుటకై పడుపు
దువ్వెన పండ్లవలె నిలువుగా నేర్పడియుండు
నట్లు వెదురుబద్దలతో నడ్డముగాఁ గట్టఁబడిన
సాలెవాని సాధన విశేషము. (శ ర.)

౨. అంకపన్ని వెనుకటి యిసుపముల్లు

గీ. మస్తకము దువ్వి పలుమాఱుఁ గుస్తరించి,
సమరసముఁ జూచి కొల్లన సముకుపఱచి,

వాగె బిగియించి తమ్మిసూల్ వాగె సడలి,
పన్నె సోఁకిన ముందఱఁ బఱపదయ్యె .
చంద్రా ౩ ౬౬

సీ. బిరబిరఁ గరుడని సురువడిమై నెక్కి పద
పదమని పార పన్నె సోఁకి ...
వాల్మీకి ౧ ౧౦౬.

పవి. సం విణ. (ఇ) ౧ త్రాగవాఁడు ౨ రక్షించువాఁడు - వి ఇ పుం చంద్రుఁడు - ఈ పుం. ౧ సూర్యుఁడు ౨ రశ్మి ౩ ఏనుఁగు. (శే ని)

పవువు. సం విణ (ఉ) పోషించునది, రక్షించునది వి ఈ స్త్రీ పెంచుతల్లి, దాది

పప్పు. వి భక్ష్యము (చి ని., శ. ర)

(వ్యవ) మాయింట నేఁడు పప్పులు వండినారు

పప్పర. వి కింశుకము ? (దీని భేదము నీరు పప్పర) (శ ర)

పప్పరము. వి పార

ఆ. చెలిమిఁడాకునూతి కలిమీఁది పప్పర, ముదధి
లవణసహిత మొదలఁబూసి .
గోచికిత్స ౧౩౬ (చి ని)

(కలిమీఁది తెప్పలు - అని ముద్రి)

పప్పళి. వి (క పప్పళి). ౧ వర్ణ విశేషము (పెద్ద రుబ్బుతెల్ల యిండ్లచీర. చి. ని; వస్త్రముల చిత్రవర్ణ విశేషము అని శ. ర)

సీ. అలఘు = భారత = కళాకలితుఁ డౌనత్పతిఁ
జిలుకపప్పళి పన్నె చేలవాని ...
చంద్ర. ౩. ౨౧.

సీ. పులితోలు చిలుకపప్పళి పచ్చడముతోడ
మెఱుగుప్పుడా కాలిముద్యతోడ ...
పాంచాలి ౩. ౪౭.

౨. గడి, ఇల్లు; చిత్రవర్ణముగల వస్త్రము. (చిత్రవర్ణ విశేషము - శ. ర.)

సీ చిలుకపప్పళి వోని సరిగంచు పసరుపచ్చళి
కుచ్చెల మెఱుంగువలువ గట్టి . .
కుశ ౧ ౧౭౮. (పొప్పళి. ముద్రిత. పా.)

గీ పప్పళి బవంతి కరకంచు పట్టెమారుప్పు, మాద
కంబులు దళ్లు బొమ్మంచు లుడులు, చాలు
నేఁగడుగు లన మిఱు నిట్లు, చిత్రవస్త్ర
విశేషము ల్చిత్స్వరూప ..
ఆం భా ౨. ౧౫౮

పప్పు. వి (క పప్పు త పరుప్పు) ౧ పొట్టు పోయి బ్రద్దలయిన కాయధాన్యము

వ శ్రీచోడ(గ)ంగ్గ దేవరిచ్చి క్షేత్రమునం
గుడ్వంగ్గల బ్రాహ్మ లిరువణ్ణొకు దిన ౧కిం
బేర ముమ్ముడి భీమకుంచ్చమున నిరువుస
నడ్డేణుగా పెనవెంబ్రలకుం . దంగ్గం
బ్రాలకుంచ్చ ౪౦ది పప్పుకుంచ్చా ౩ నేతికు
౧ ... ద శా. ౪ ౧౦౧౫.

సీ పప్పు బెల్లములకై బ్రతిమాలి యేడ్చుచుఁ
గొంగుఁ బట్టీడ్చినఁ గుస్తరించు ...
కుచేల. ౧ ౩౯.

౨ నూపము

సీ పలుచఁగా వండిన వలిపెంపుఁ జాఁపట్లు
పెసరపప్పులతోడఁ బెనఁచి పెనఁచి .
సైన. ౬. ౧౨౦.

పపంచునేయు. స క్రి ప్రపంచమునేయు, ప్రకటించు

ఉ తాలిమిఁ గప్పిపుచ్చినను దద్గుణ మెంతొ
కచో ఫలించు నా, కేళ, బపంచు సేయ సాక
వీసము గల్గదు పెంప తప్పదుసా
ప్రభా. ౩ ౧౪౪.

(పొయపప్పు = ఓటుపుఁ బప్పు.)

(వ్యవ) పెసరపప్పు చాయపప్పు చేసితివా ?

జ: పప్పుచేయు.

పప్పుచేయు. స. క్రి. (√పప్పు) నుఱుఁగుచేయు, సంహరించు

గీ పరశువులఁ ద్రెంచి గదలచేఁ బప్పు చేసి, ఘోరగతిఁ ద్రొచ్చి యిరువాగుఁ బోరొనర్చ

కవిక ౨. ౧౫౪

(శ. ర. పా. 'పంపుచేసి' - ముద్రితపా)

పబువు. వి (సం ప్రభుః) ప్రభువు, రాజు (విణ అని శ. ర)

పబ్బటు. వి. (హిం పపడీ) పైపొర, పైకప్పు

(పబ్బటుచీటి = పై పొరగలచీటి) సంచిలో నుంచిన యుత్తరము

ఉ. పబ్బటుచీట్లు వ్రాసి నిజభర్తల పాలికిఁ బంచి రంతలో, నబ్బలి బంధనుండును భవాబ్జభవాదులఁ బిల్వఁ బంచినన్

ల వి ౫ ౫

పబ్బము. వి (సం. పర్వ ప్రా పబ్బ, క హబ్బ తు పబ్బ)

౧. పండుగు; ఉత్సవము

సీ శాకినీ ప్రముఖ పిశాచజంబుక కింకవారంబు లకుఁ దనివారఁ బెద్ద, పబ్బంబుగా వీరభట సామజాశ్వాళిఁ బొరిఁగొని వారలను గరులఁ బట్టి ..

రామ ౪౭౯.

చ. చెలియలిపెండ్లి చేసితిరి చిల్లరపబ్బము లెన్ని రైన లో, భిరి నను పెన్నఁడైనఁ బిలిపించితిరే ...

శుక ౨. ౫౭౦.

దండకము. ... వివాహంబులున్ బండుగుల్ పబ్బముల్ మున్ను మాయిండులన్ జేయుట ల్లేదా ...

చెన్న. ౫ ౭౯౪

క. అబ్బిత్తరిఁ గన్నుల, పబ్బమ్ముగఁ జూచు నపుడు ప్రమదంబునఁ దౌ, ల్లొబ్బెడు గబ్బి పెఱుఁగుచన్, గుబ్బలచే రవిక సుగ్గునూచము లయ్యెన్.

రా. వి ౩. ౧౩౦.

గీ పరఁగుఁ బబ్బము పండుగ పండు వనఁగ, నుత్సవము ...

ఆం. భా ౧. ౧౪౩

౨. భోజనము (ఆతిథ్యము అని శ ర)

ఆ. నీవు గాక యింక నెఱయంగ నిరువురఁ, దొడుకవచ్చితేని నొడిక మైన, భంగి ముత్యరికును బబ్బంబు పెట్టెదఁ, గూర్చి తెమ్ము ద్రెంక్కు దీర్చికొనఁగ

హా పంచ ౫ ౫౭

జ పబ్బము పెట్టు

పబ్బముపెట్టు. అ క్రి (పబ్బము+పెట్టు) భోజనము పెట్టు

క. గబ్బున నెదిరించిన నొక, దబ్బ గొనుచు .. నెదుర త్రిజగముల నొరుల్, తబ్బిబ్బుగ జంగములకుఁ, బబ్బంబులుఁ బెట్టు ముష్టి పరిఘట్టనలన్

శివరా ౪ ౭౧.

(ఇట వ్యతిరేకలక్షణచే 'బాధించు' అని భావము)

పమర. సం వి అ స్త్రీ) గంధద్రవ్య విశేషము, నల్లకి, అందుగు ?

పముజో = వంజో. (శ. ర.)

పమ్మకము. వి అంచులు మడిచి కుట్టెడు కుట్టు. (శ ర)

పమ్ము = పంబు[1]. అ క్రి. ౧. అతిశయించు. (శ) అధికమగు

ఉ. . ఉగ్రతం, బమ్మిన యట్టికోప పరుపాలికి భామలు వోవ నోడరే ...

భార. ఆది. ౪. ౩౭.

సీ. పమ్మిన కృష్ణపటీరమ్ములు వొగడుచు నున్న నీలాలక రొంత్కఁడయ్యె ...

ఆ. వ్రయ్యవలయు మాణిప్రయ్యలం గాఁగను.
భార. సభా. ౨. ౪౧.

ఉ. కమ్మని తేనియల్ దఱచు కాలువలై ప్రవహింప మీఁద జాం, ఝుమ్మని ప్రేమరాయు తుమ్మెదల తొంపము మల్లెల నీళ్లు గట్టు చోఁ, బమ్మినచేక్కుఁ బాడు వనపాలిక బాలికదంబ కంబుచం, దమ్మున నొప్పు నప్పురము నాలుగువంకలఁ బువ్వుఁదోఁటలన్
వరాహ. ౯. ౧౪౯

(గ) విజృంభించు, మీఱుపెంగు

క. అమ్మని ఘట్టనటయు మృగీ, త్వమ్ము విడిచి నీవు సనుము వనితా శుభతా, కమ్మల కాలోలుంఘుము, బమ్మిన తేజంబు దెసలఁ బరఁగఁగ నంతన్
మార్కం. ౫ ౨౪౫

వ. క్రొచ్చి కోరాడి క్రమ్మి పమ్మి కొమ్ముకొన సెగఁజిమ్ము శిఖిఁ జైఁ గ్రమ్ముకొను పొఱదుమ్మునం బరగునిడుద తోఁపంబులు . .
చంద్రా. ౨. ౧౪

౨. కలుగు, సంభవించు

క. ఇమ్మంత్ర పఠనశక్తిఁ ద, పమ్ములు యజ్ఞములు మొదలు బహువిధ విధులన్, బమ్మిన కోఁతలు పరిపూ, ర్ణమ్ముగునది నీదు వాక్కునకుఁ దేవుగదా ...
భోజరా. ౬. ౧౩౮.

స. క్రి. ౧ నిర్మించు

సీ. జతఁ గూర్చి తోరణప్రజాలఁ బమ్మినకమ్మిఁ గ్రమ్మిన మణి రథాంగములగములు ...
వసు ౧ ౧౪౪

౨. (కర్తరి మొ.) విసరు - కృష్ణ. 3 ౭౯

3. (స. పమ్ము) అంచులు మడిచి కుట్టు (శ. ర)

జః పమ్ముకొను.

పమ్ముకొను. అ క్రి. (√పమ్ము) వ్యాపు, విజృంభించు

వ ... కళారంబు లొక్కుమ్మడిగాఁ గొలిచి నిమ్మపండ్లఁ దోడని రొమ్మఁ గలుగ బంట్లచేత కిచ్చినతో బమ్ముకొని యప్పీరులు ...
ద్వా. 8. ౬౪.

పయఃకంద. సం. వి. అ. స్త్రీ. క్షీరవిదారి, పాల కేలసుమ్ముడు

పయఃపూరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. జలసమూహము ౨. కొలను, చెఱువు

పయఃఫేని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దుగ్ధఫేని, ఒకానొకచెట్టు

పయఁ(యం)ట = పైఁట. వి. (√పయి) పయ్యెద

సీ. దట్టంబు నీకట్టినట్టి చెంగావికి బాగుగా దనికేలఁ బయఁట నిమిరె .. మనుచ. ౬. ౧

చ. పయఁటచెఱంగు కాళ్ల యనుపాణిఁ దెరల్చుచు నోలతాంగి
కళా. ౧. 3౧

చ. జిలుఁగుఁ బయంట మూడ్చి నునుఁజెన్నుటొయారపుఁ జన్నుదోయిపైఁ, గలప మలందె.
నీలా. 3. ౧౦౧

క. కలకంఠ కమ్రగాత్రలు, గలవంటకుఁ జవులు దెలుపఁగలఁ గంఠమునన్ బెళుకంటఁ జెలఁగెఁ జెలిబిం, కులఁపెంటఁ బయఁట చెఱఁగు దొసికిలఁ బడిరొయ్ .
బహు. ౪ 3౭.

పయనమగు = పైనమగు. అ క్రి. (√పయనము) బయలుదేఱు

క. భవుని భవానిని వీడ్కొని, దివిజేంద్రుని దివిజగణము దివిజన్యోష్ఠిన్, సవినయముగ వీడుకొలిపి, పవనాశనదమను సెక్కి పయనం బయ్యెన్
హరి ఉ. ౧. ౭౪౪.

సీ. పయనంబు గావమ్మ ధర్మజటాటవీతట
జటాఖా శిఖాకోరకంబ ...
భీమ ౪. ౧౪౫, సీలా. ౩ ౫౦.

పయనము = పయినము, పైనము. వి. (సం. ప్రయాణమ్ ప్రా పయానమ్. క ను పయణ. త పయణం.) ౧. ప్రస్థానము, బయలుదేఱుట, గమనము.

క. మన ప్రజలోఁ గరిపురికిన్, జనుదేఁగవలయు వారి సవరణతో రం, దని యేర్పడ నియమింపు మ, యన పై యేతెమ్ము నీవు నని తగ మఱియున్.
భార. ఉద్యో ౩ ౧౩౧

సీ. పాళెంబు డించుచోఁ బయనంబు సేయుచో తెందులఁ గ్రందు గానీని కేర్పు.
ఉ గా ౪ ౧౪౬.

క ... పటుతురగగతి, స్ఫురణాను మోదలీలా, ధరితుఁ దగుచు శిబిరంపుఁ బయనములఁ దగన్ .. భార ఉద్యో ౧ ౬౩

చ. ... రథము న్నిలుప న్పయనంబు పోఁగి మిన్ ...
ఆము. ౨. ౪౯. ఉ. రా ౪. ౬౭

౨. మార్గనివాసము, విడిద. (రెండు బసలకు మధ్యమున నడచెడు స్థలము)

వ. ... స్వామిమలకుఁ జనువాఁడై కొన్ని పయనంబు లరిగి ... కాశీ ౩ ౫౧.

వ. ... సర్వసన్నాహ సమేతుం డై వెడలి భట్టియుం జనుదేర విదర్భానగరంబు నిర్గమించి పయనంబున యోగదండ ప్రకాండ కల్పితానల్ప ఛురవి రూపణంబుల .
విప్ర. ౪. ౨౦౧.

గీ. కదలి జనవరు శిల్లిదఁ గాన్క లొసఁగఁ, గైకొనుచు శుభకొలతువుల్ గనుచుఁ గొన్ని, పయనములఁ జని ... ఇందు. ౫. ౫౫.

జః పయనమగు, పయనించు.

పయనించె. అ. క్రి. (√పయనము) పయనమగు. (శ. ర, బ్రౌ.)

పయర = పయ్యర. వి. ౧. గాలి, మారుతము. (ఆ ని., శ. ర)
౨. దక్షిణపుగాలి. (శ. ర.)
౩ (త పయటు) దక్షిణపు గాలిచే పండెడి పెసలు లోనగు కాయధాన్యము. (శ. ర, బ్రౌ.)

పయస్య. సం. వి. ఆ స్త్రీ. ౧ ఆమిక్ష, పాల విఱుగుడు ౨. దుగ్ధిక, పాల. † ౩ క్షీరకాకోలి, పిన్నపాల. † ౪. స్వర్ణక్షీరిక, కడ్డివారినానబ్రాలు † (శ. ర. కంకోష్ఠ అని కొందఱు) ౫. అర్కపుష్పిక †. ౬. కుటుంబిని, కోలపాల †.

పయస్యము. సం విణ. (అ ఆ. అ) ౧ క్షీరవికార మైనది (జేయి వెం) ౨. జలవికారమైనది. ౩. పాలకు అనుకూల మైనది ౪. నీటికనుకూల మైనది. ౫ పాలయం దైనది ౬. నీటియం దైనది
వి. అ. పుం. పిల్లి.

పయస్వలము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) ౧ మిక్కిలి పాలుగలది. ౨ జలముతోఁ గూడినది
వి అ పుం. భాగము, మేఁక

పయస్వి. సం విణ. (న్. నీ న్) పయస్సుగలది

పయస్విని. సం వి ఈ స్త్రీ. ౧. మేఁకటి యావు, ధేనువు. ౨ నది. ౩ రాత్రి. ౪. ఛాగి, ఆఁడుమేఁక. ౫ కాకోలి, కాయకొల్లి †. ౬. క్షీరకాకోలి, పిన్నపాల. † ౭ దుగ్ధఫేని, ఒకానొక చెట్టు. ౮. క్షీరవిదారి, పాలగోల

గుమ్మడు ౯. ౯. పాల గొలిమిడి. ౯. ౧౦ జీవంతి. ౯

పయస్సు. సం వి స్. న ౧ రాత్రి (శే ని) ౨ అన్నము. ౩ రేతస్సు ౪ నీరు ౫ పాలు

(దీనికి సలోపము రాదు కాని యీ క్రింది ప్రయోగమునమాత్ర మొక కవి 'పయము' అని ప్రయోగించినాఁడు.)

గీ. వారులఁ గాంచినకేమి గుహ వారులఁ గాంచెఁ, బయము లానినరుచి సరఃపయము లానెఁ, గలన నుంచినరొద పయఃకలన నుంచెఁ, గౌశికుఁ దఘాచలోద్భేదకౌశికుండు.

గాధేయోపాఖ్యానము ౩. ౬౦ పా

పయి = పై. వి. ౧. సప్తమ్యర్థకము

(క) మీఁదు, ఉపరిభాగము

చ ... మావితోఁ, పులవిరులతెఱయి న్నడువఁ బోలు పురాతన తీర్థకుండముల్ . .

ఆము ౧ ౪౧

ఉ ... కాం, బాలమా మోవి మోవిపయి మోపుచు రాధకు నిచ్చు ధూర్తు = గో, పాలుఁడు ...

భీమ. ౧. ౩

(చ.) వివయమా, ఎద.

శా ఏలా నాపయి దక్షిణానిలము పక్షి సేయు దాక్షిణ్యముస్ ...

నైష. ౨. ౩౭

క. జంభాహితుఁ డూర్వశిపై, రంభ పయిం గరుణ కలిమి ...

విక్ర. ౨. ౪౪. పారి. ౧. ౪౪

౨. వెనుక, వెంట, మీఁద.

క. కలుపుపయిఁ గలుపు వొరయుచు, కెలుపు పయిఁ గెలుపు దోఁప ...

భార. శాం. ౪. ౪౨.

క చాలం బుత్రులు గల్గిన, యాలిపయిం బెండ్లి యాడునప్పుడు డాఁ కై, ద్దాలికిని ధనము మాఁడవ, పా లిచ్చుట ధర్మ మంద్రు ధర్తల కెల్లన్

విజ్ఞా. ఆచా. ౧౧౪.

క. సంతతి లేకున్నను మ, త్కాంతపయిన్ వేఱొకతెఁ గామింపక యే, సంతయు ధృతి నుండితి నిది, యింతయు విధిఘటన దీని నేను పరింతున్

హరి పూ. ౩. ౧౩౦.

బయిపయి = పై పై, వెనువెంట, ఒకదాని వెనుక నొకటి

సీ. పయిపయి నెంత లాపదలు వచ్చినవైన నుత్సాహ మెడలక యుద్ధమరులు, నేడ్పడు నట్లుగాఁ జేసెడి బంధులు ..

భార. శల్య. ౨ ౪౦౯.

జ. పయఁట, పయింట, పయికొను, పయి చీర, పయిపడు, పయిపాటు పయిపెచ్చు, పయ్యంట, పయ్యెద, పయ్యెద.

పయింట = పైఁట. వి (√పయి - సం పైరా ప్రా పఇథా.) పయ్యెద

ఉ బాలిక నాఁటిరేయి పతిపజ్జకుఁ బోయి పయింటకొంగు కేం, గేల బిగించుచున్ ...

దశ ౬. ౪౩

చ. ముడిచి పయింటలో రవికముల్ల ఘటింపుచు పోఁకముల్లు క్రొ, మ్ముడులు బిగింపుచున్.

ఆం. శ ౧౫ మ్ర వి. ౨. ౬౯.

పయిఁడి = పసిఁడి, పహిండి, పహిణి, పైఁడి.

వి. బంగారము.

మ. ... పెదచాళివి, చ్చిన చెక్కుల్ పయిఁ దండ్రపోఁతలు దగన్ బిత్రాంగి రత్నాంగి వం, దనుఁ గారింపఁగ వచ్చినట్టి విధియోనా వచ్చి ప్రాకెన్ దమిన్ ...

శారంగ. ౧. ౧౭౯.

(పయిఁడి కుండలు = దేవాలయ శిఖరముపై నుంచెడి బంగరు కలశములు.)

వ ... నున్న పనులు చేయించి పయిఁడి కుండలు ఎత్తించి ... ద గా ౪ ౩౦౨.

జ : పయిఁడికంటి, పయిఁడి ప్రత్తి, పయిఁడి ముడుచే

పయిఁడికంటె = పైఁడికంటె[1], పసిఁడికంటె. (√పయిఁడి) వి పక్షి విశేషము

పయిఁడిప్రత్తి = పైఁడిప్రత్తి. వి (√పయిఁడి) కార్పాసభేదము (శ. ర)

పయిఁడిముడుచే = పైఁడిముడుచు. అ క్రి (√పయిఁడి శ ర)

పయికము = పైకము. (శ. ర)

పయికొను = పైకొను. అ క్రి (పయి + కొను[1]) ౧. చలపట్టు

చ పయికొని నన్ను నిట్లు మరువారికి లోనుగఁ జేయఁబూనిరో, నియతిరొు వట్టి సంది యము నీ కొనరింపఁగఁబోలు ...

కళా ౪. ౨౨౬.

౨ పేచు, కని పెట్టుకొను (యత్నించు అని శ. ర)

క. ప్రాణముల కెక్కుడగునా, ప్రాణేశ్వరి దోఁచికొనిరొుఁ ఒట్టి మదాప్త, ప్రాణుల బంధించెను మ, త్ప్రాణంబులు కొనఁగ నెపుడుఁ బయికొని యుండున్ ...

భా. రా. కిష్కి౦. ౧౦౪

3. పడు, మీఁదఁబడు.

చ. ... మీఁదిరో, ధనికరకేయు సాయకవి తానము భీమణ వృష్టిగారయం, బునఁ బయి కొన్న దొునఁగుల పోయనఁ కేరులు జేరి నెత్తుటన్. భార. శల్య. ౧. ౧౨౧.

సీ. వంకుల జముదాళ్ల వాల్పల్లెములఁ గ్రుమ్మి పయికొని పెద్ద యీఁటియలఁ బొడిచి

అచ్చ. రా. యు ౧౭౦.

పయిచీర = పైచీర. వి. (పయి + చీర) ఉత్త రీయము, పైబట్ట

చ విను పయిచీర శేక నురవిప్రుల నర్చనసేయఁ దెల్ప భో, జన మొనరింపఁగాదు

మార్క౦. 3. ౨౩౧.

పయితాణి = పైతాణి. (జరిబట్ట)

చ కళుకుఁ బసిండి కట్నపుజగా పయితాణి మెఱుంగుఁ గండెపూ, వులకిము కాబుజంటి హారవుల్ బడఁగొట్టు వెడంద పావడల్.

మల్లపు. ౪ ౧౮.

పయిడిణి = పైడిణి. వి. వస్త్ర విశేషము.

పయిద = పైద (శ ర)

జ : పయిదలి.

పయిదలి. వి (√పయిద) ఆఁడుది, స్త్రీ

పయినము = పయనము. (చి. ని)

(ప్రయాణము, యాత్ర, ప్రస్థానము)

ద్వి. పయినంపు దినమునఁ బార్థివేశ్వరుఁడు, ప్రియమార వీడ్కొల్పఁ జెంపొంద వెడలి

రం రా ఉ ౧౫౦ పా ౧౧. పం

(మార్గము, త్రోవ.)

ద్వి. పయినంబు విడు పైనప్రజ నొవ్వనీక, రయ మొప్పఁ జని మత్స్యరాజ్యంబుఁ గదిసి ...

ద్వి. భార. విరా. ౧. ౧౫. పా.

పయిపడు = పైపడు. (√పయి.) చూ. పయి పాటు.

పయిపాటు = పైపాటు. వి. (√పయిపడు.) ౧. అనువంగికత్వము.

(పయిపడుట, కవియుట అని కి. ర)

ఉ. కాల సమీరణంబు పయిపాటున నించుక పోకనం గదుం, దూలుచు నుండుం గాను . . విజ. వి. 3 3౭.

సీ. పయిపాటుగా ద్రిగ్గ పవజాంకురంబులు బడలిక యూర్పులకాగు మోవ . .
కళ 3. ౨౭.

౨. ఆలింగనము

ఉ. ... వెసం బయిపాటు మున్నుగాఁ, దేనియ లొట్టఁ దేటు జగతీపతి కన్నులి రాముం డింతికిన్ నిర్వ ౬. ౭౫
(‘ ఈటు జగతీపతికి ’ కాశపత్ర ప్రతుల పా.)

పయిపెచ్చు = పై పెచ్చు. విశే (పయి + పెచ్చు) (ఒకదానికంటె) అధికము

వ. పిడికెఁడు కానుక గొప్పఁ గని ప్రేమం ద్రివక్ర సమాంగిఁ జేసితేఁ, బిడికెఁడు కానుక గొప్పఁ బయిపెచ్చు గుణంబును గంటి నంచు మేౌర్వడఁగ నిజత్రివక్రతయుం బాపఁగ ద్రెంక్కోడు నా నుమాలిపైఁ, జడిగొన నమ్ము లీను హరికార్ల ధనర్లత గాముం గావు తన్. ఆము ౧. ౭

ఉ. కాఁగిటఁ జేర్చునప్పటి సుఖంబె లతాంగికిఁ బారవశ్యముల్, మూఁగిఁగఁ జేసె మోవి పలునొక్కులు లోజనభాంకముల్ మొదల్, గాఁగల కంతుకేళి సుఖలక్షణముల్ పయిపెచ్చు లయ్యె . విజ. వి. ౧. ౧౦౭.

పయి(పై)ర = పయ్యెర. (కి ౧)

పయిరము = పైరము.

పయిరు = పైరు. వి ౧. సస్యము, చేను.

వ. ... తలకొనుపులకు మొలక పయిరునకుం బాయుదర్వార వారిపూరం బన . మనుచ. 3. ౯.

గీ. చేలఁ బోశ్లను బీర్లను జేరి చొచ్చి, పయిరు పచ్చలు మేసి యప్పాటఁ బోక, పల్లియలఁ జొచ్చి తోఁటలు పాడుచేసి, కావరంబునఁ గదుపు లై గాసి చేయు
యయా. ౧. ౧౦౪

సీ. పైరవంగను బయిరు నా పనీ యనఁ గాను సస్యము చెలంగు ...
ఆం. భా ౨ 3౯

౨. ఓషధి (చూ పయిరుల ఎకిమీఁడు)

జ: పయిరుచేయు, పయిరుల రేకిమీఁడు

పయిరుచేయు. స క్రి (పయిరు + చేయు) సేద్యము చేయు, సాగు చేయు

సీ ఒక శూద్రమకుఁడె చాలఁ గుశలంబెల్లను బహుసస్యమయముగాఁ బయిరు చేయు
దశా. ౧ ౭౯

పయిరుల రేకిమీఁడు. వి (√పయిరు) ఓషధీశుఁడు, చంద్రుఁడు

సీ . అదల్చు, టయు వార లక్కోౕఁతి పయిరుల రేకిమీనిఁ బొడవి పద్దెఁగులఁ బోర వాకఁ, డు అచ్చ. రా యు ౧౭౫.

పయిసర = పై సర.

పయోండము. సం వి అ పుం. పనస. (పై ని)

పయోగళము. సం విశే (అ. అ అ) పాలు కంఠమందుఁ గలది.

వి. అ. పుం. దీనినుండి నీరు ప్రవించును
౧. కరక, వడగల్లు. ౨. ద్వీపము, దీవి.

పయోఘనము. సం. వి. అ. న. కరక, వడగల్లు.

పయోజన్మము. సం. వి. న. పుం. నీరు దీని వలనఁ బుట్టును - ౧. మేఘుము, మబ్బు.

౨ (నీటియందు జన్మము గలది) పద్మము
3 తుంగముస్తె కీ.

పయోజము. సం. వి అ. న తామరపూవు, పద్మము

పయోదము. సం విశ (అ ఆ అ) ౧. పాల నిచ్చునది. ౨. నీ రిచ్చునది వి. అ. పుం
౧ మేఘము, మబ్బు ౨ తుంగముస్తె కీ

పయోదసుహృదము. సం. వి ద్ పుం మేఘ మిత్రము, నెమిలి

పయోధరము సం విశ (అ ఆ అ) ౧ పాలను ధరించునది ౨ నీటిని ధరించునది వి అ పుం
౧ మబ్బు ౨. స్తనము 3. (ఆవు లోనగు వాని) పొదుగు ౪ టెంకాయ కీ
౫. ముస్తె. కీ. ౬. కశేరకము, గొట్టిగడ్డ, నమ్మదుంప. కీ

పయోధస్సు. సం వి. స్. పుం ౧ సముద్రము
౨. జలాధారము, జలాశయము. (చెఱువు మొ) 3 వానమబ్బు.

పయోధి. సం. = పయోనిధి.

పయోధికము. సం విశ. (అ ఆ అ) పయస్సుచే అధిక మైనది.
వి అ. న సముద్రముపై ప్రకాశించునది సముద్రపు నురుగు

పయోనిధి. సం. వి. ఇ. పుం - దీనియందు నీరుండును - జలధి, సముద్రము

పయోముచము. సం. వి చ్. పుం - నీటిని విడుచునది - ౧ మబ్బు ౨ తుంగముస్తె కీ

పయోరము. సం వి. అ పుం. ఖదిరము, చంద్ర. కీ

పయోరాశి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము.

పయోలత. సం వి ఆ స్త్రీ క్షీరవిదారి, పాల తెలగుమ్మడు కీ.

పయోవహ. సం వి ఆ స్త్రీ ప్రణాళి, కాలువ (వై ని)

పయోవాహము. సం వి. అ పుం - నీటిని దాల్చునది -
౧ వారివాహము, మబ్బు ౨ తుంగముస్తె కీ

పయోవ్రతము. సం వి అ న పాలే ఆహారముగాఁ జేసికొనియుండు వ్రతవిశేషము

పయోష్ణి. సం వి ఈ స్త్రీ వింధ్యపర్వతజాతమగు ఒక నది
(ఇది ఇప్పటి తపతియొక్క ఉపనది యగు పూర్ణానది)

పయ్య వి పాటలవర్ణము
గీ .. హరిద్రాథ పాటలాఖ్యలు చెలంగుఁ, బల్ల యనఁ బస్సె యనఁగను బయ్య యనఁగ
ఆం భా ౧ ౧౦౯

పయ్యంట = పయ్యఁట, పైఁట. వి ($\sqrt{}$పయి) పయ్యెద
సీ . . కాంతో త్తరీయంబు పయ్యెద పయ్యంట పైఁట పయిఁట
గీ పైకొంద పయంట నాఁగను బర గుచుండు
ఆం భా ౨ ౧౫౫

ఉ గిం టెపు గబ్బిగుబ్బలజిగిజ్ వెలిఁ జిమ్మ నొయ్యా, రిజిల్గుప, య్యంటచెఱంగొకింత దనయంగముపై నటు సోఁకినంతటన్ .
విజ వి ౨. ౧3౪

ఉ ఇంటికిఁ దోడితెచ్చి మణిహేమ మయోజ్వల పీఠి నుంచి ప, య్యంట చలింపఁగా నురటి వల్లన వీచుచు
కళాం. ౪. ౬. దశా. 3. ౭౫.

పయ్యద = పయ్యెద. (√పయి)

చ. ... ప, య్యద దడియంగఁ గానఁబడి యం
చిత నిర్మల రత్నభూషలం, దదుచిత దృశ్య
మాన మణిధామ సముజ్జ్వలభాతి దోఁపఁ
గన్ .. భా. రా. యు. ౨౩౪౬.

గీ. అర్థి నంటలనూళ్లు మెఱయఁ బయ్యదలుతేర.
భాగ. ౧౦ ఉ ౭౦౩

చ వదలిన కట్టుఁగొంగు సవరించి మిటారపుఁ
జన్నుదోయిఁ బ, య్యద ఘటియించి ముత్తి
యపు టంచులకమ్మలు చెక్కుఁబెట్టి ...
దశా. ౩ ౭౯

పయ్యెర = పయిర, పయిర, పయ్యెర, పైర.

వి (తె పైరు.) ౧. గాలి, మారుతము

సీ. కూళ తోఁ ట్వేలుపు కూటువగాటంపు టడ
వుల మేటిపయ్యెర యనుంగ .
అచ్చ రా బాల. ౬౩

౨. దక్షిణపు గాలి

రగడ గురువెంద నద గిలుబుకొనియెఁ బయ్యెర
దొంగ, విరులఁ గరికుంభకుచ వెఱఁజూ మై
యరగ్రుంగ .. మనుచ. ౩. ౭౪ (శ ర)

౩ దక్షిణపు గాలిచే పండెడు శాయధాన్యము.

పయ్యెరదూది = (గాలిలో దూదివంటిది) అతి
శీఘ్రముగాఁ బోవునది

ఉ. వావుడు దామలోచనకు వారదుఁ డి ట్లనుఁ
గయ్య మన్న సం, భావన గన్నచందమునఁ
బాఱుదుఁ బయ్యెరదూది పై
ఉ హరి. ౫ ౧౭౧.

జ : పయ్యెర కుఱ్ఱఁడు, పయ్యెరమేపరి, పయ్యెర
యనుంగు.

పయ్యెర కుఱ్ఱఁడు. వి. (పయ్యెర + కుఱ్ఱఁడు)

పవనాత్మజుఁడు.

౧. హనుమంతుఁడు.

క రమ్మా పయ్యెరకుఱ్ఱఁడ, పొమ్మా వెసఁ
దూము పేరఁ బోలు పగుమలకున్ ..
అచ్చ రా. యు. ౪౦౫

౨ భీముఁడు

పయ్యెర మేపరి. వి (పయ్యెర + మేపు + అరి³)

పవనాశనము, సర్పము, పాము

సీ పయ్యెరమేపరి నెయ్యంపు బోనంపు తెలి
మెకం బెకిరింత గలుగుసామి
ప్రబంధ. ౧౫౩

పయ్యెర యనుంగు. వి (పయ్యెర + అనుంగు)

వాయు సఖుఁడు అగ్ని

సీ కూళతో ట్వేలుపు కూటువ గాటంపు టడవుల
మేటి పయ్యెరయనుంగ .
అచ్చ రా. బాల. ౬౩.

పయ్యెద = పయ్యద. వి (√పయి) పైట.

సీ. ఎదమీని నెత్తావి మడియంగఁ బయ్యెద
సగము దూలించి పైముగుడఁ దిగిచి
భార. విరా. ౨ ౬౪ సాం ని మాన. ౧౯

సీ ఎదలపైఁ బొదలు పయ్యెదలు జాఱఁగఁ
బాఱు బిబ్బీలకు ముసుంగు లబ్బఁజేసి
వసు ౧. ౪౬

సీ ఈ వెలందు కలపయ్యెద లభి నూతి భూమి
తలాధీశుల శేతనము లె . .
హరిశ్చ. ౨ ౧౩౨.

సీ. ఎడసిన జిలుఁగు పయ్యెదతోడ ముడివిడినేల
జేరాడు వెన్నెలతోడ .
అచ్చ. గా. కుం. ౧౬

పయ్యెర = పయ్యెర. వి ౧ గాలి, మారుతము.

వ ... పయ్యెర విసర . కాశీ. ౩. ౨౩.

౨. మందమారుతము.

గీ. ఎనఁగుఁ జెమ్మెర యనఁగఁ బరమ్మేరయనంగ, మందమారుత సంజ్ఞలు మాత్రపూత ...
ఆం. భా. ౧. ౫౯

పర = పౌర. వి. ౧ కంటిపార.

సీ. పరపారయనఁగను బటలంబు విలసిల్లు ..
ఆం. భా. ౨ ౧౭౪

వ. ... కనుంగవ కెంతరేనియుం, బరలంద యించె దంతములు బల్మి వశావశ లయ్యె.
శేష. ౧ ఆ (శ ర)

ద్వి కెరిజాల్గా గన్నుల నిజదీప్తినంత, పరగప్పి నట్లుండె ఫాలలోచనము ...
బస. పు 3 ౫౪. పొ. ౬. పం

౨ అరఁటి లోనగువాని పొర (చూ పరెత్తు)

పరెత్తు = పొరెత్తు (చూ ఎత్తు)

సీ. అలరు లేఁజిగురుఁ గొమ్మల నండఁగొని యుండెఁ బరవెత్తి వరఁటికంబముల చాలు
భాను ౪. ౧౭.

పర. సం వి అ. స్త్రీ.

వాగ్భేదము (వాక్కు, "పర, పశ్యంతి, మధ్యమ, వైఖరి" అని చతుర్విధము.)

పరంగి (గీ). వి (శ పరంగి త. పరంగి = మాలికా విశేషము) ౧. దేశ విశేషము

ఉ. సానమెఱుంగు రంగులఁ బోసంగు పిరంగి పరంగి కేడెము ... రా వి. ౨ ౪౬.

సీ. మెలి పెట్టి చుట్టిన తెలిపరంగిము డాను .
శుక. ౨. ౪౨౬.

చ. వలువ లొసంగి జేదుక పొసంగి మెఱుంగు పరంగిపీటలు న, స్నులఁతలు రాచకేమగని విచ్చి ... కువల ౫. ౯౧.

౨. శ్వేత ముఖుఁడు.

గీ అందలి విచిత్ర వేషభాషాభిరాము, లగు పరంగులతోడి సెయ్యమునఁ జిక్కి ...
శుక. ౧. ౧౦౪.

వ .. కంతుఁ దశేటి పరంగి భూమును, బ్బిల సెడు దుర్గము ల్పగిలిపొర గుభుల్లన లేచి యార్చినన్
హంస. ౧ ౨౩౦ ప్రబంధ ౪ ౬.

3 మాలికా విశేషము (శ ర)

పరంగి(గీ)లాగి. వి కెంపు జాతిదినుసు

చ కలపములందుచో నొలుకు కస్తురి చిందుల చేత ఘ మ్మనన్, వలపు మెఱుంగు బంగరు తివాసిపయిం దగు నొక్కరంగుకే, బ్బులవు పరంగిలాగి జిగిచొక్కపు గద్దెగమీఁద నిద్దఱుం, దలగడఁ జేతు లాఁది చిఱునవ్వులతో వసియించి యున్నెడన్. కువల. ౪ ౧౪౨.

వ .. దుష్టశిష్ట జనశిక్షణ రక్షణంబులు సెఱపుటకు విన్నపంబునకు దగ్గఱ రౌద్రకరుణా రసంబుల తెఱంగు పరంగిలాగి కెంపుల పోఁగుల బెడంగుఁ జూపు ...
చంద్రా ౫. ౧౨౪.

వ ... మెఱుంగుపరంగి లాగికెంపు రాపరంగి పీఁట నధివసించియున్న సమయంబున ...
చంద్రా 3 ౫౨. చంద్రా ౨ ౩౬.

పరంజే. వి ఇల్లు కట్టునపుడు పనివారలకొఱకు కొయ్యలతోఁ గట్టిన కట్టడము, సారువ (శ. ర) (వ్యవ.) ఆ గోడ కట్టుటకు పరంజ కట్టినారు.

పరంజము. సం వి. అ పుం ౧. గానుఁగ.

౨ ఛురికా ఫలము, చురకత్తి యలుఁగు.

3 సురుఁగు.

పరంజయుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) శత్రువులను జయించువాఁడు.

వి అ పుం. - పశ్చిమదిక్కును జయించిన వాఁడు - వరుణుఁడు.

పరంజ్యోతి. సం వి. ప్ర న. అద్వితీయజ్యోతి, సర్వోత్కృష్ట మగు తేజస్సు; పరబ్రహ్మము.

గీ ఆ పరంజ్యోతి పేర్మి లక్ష్యముఁడు వరుణుఁ, డనిలుఁ డగ్నియో మముఁడు విష్ణుఁ డజుఁడు శివుఁ డ, నంగఁ బొగు శబ్దములు సన్నతులు దానిఁ, బ్రియతు లయి భజియింతురు నియతులార.

భార. అశ్వ. ౨ ౧౪౬. (చూ పరము అవ్య.)

పరంటె = పంటె. వి నూలు మట్టెడి సాధన విశేషము.

గీ ... తంతువేష్టనసాధనంబు, పరగుచు బొంకె యనఁగను బంటె యనఁగఁ, బంట్రకోల యనంగ అం భా ౨ ౨౯౪.

సీ కంచె మగ్గపుగుంత గూటంబు పగ్గంబు పరఁటె ద్రొక్కుడుపట్టె పలకగోల ... హంస ౨ ౧౧.

పరంతపుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) శత్రువు లను దపింపఁజేయువాఁడు (శూరుఁడు మొ)

పరంధామము. సం వి ప్ర న ౧ అద్వితీయ తేజస్సు, పరబ్రహ్మము ౨ అద్వితీయస్థానము (వైకుంఠము మొ)

పరంధాముఁడు. సం వి ప్ర. పుం. అద్వితీయ తేజస్సు కలవాఁడు - పరమాత్ముఁడు

పరంపదము. సం వి అ న ౧ కైవల్యము, మోక్షము ౨ వైకుంఠము

పరంపర. సం. వి. అ స్త్రీ ౧ ఎడతెగనివరుస ౨ వరుస, పంక్తి ౩ వంశము ౪ వధము హింస.

పరంపరము. సం. వి. అ. పుం మృగభేదము

పరంపరాకము. సం. వి. అ. న. యజ్ఞమునకై అగు పశుహింస.

పరంపరీణము. సం విణ (అ. ఆ. అ) ౧ పరంపరచేఁ గలిగినది, ఎడతెగని వరుసగా వచ్చినది. ౨. సంప్రదాయసిద్ధమైనది.

పరంపరుఁడు. సం వి అ పుం ప్రపౌత్ర సుతుఁడు, మునిమనుమని కొడుకు.

పరఁట. వి ఏఱుఁబిడక, కరీషము

సీ పెలయుఁ గరీష పేర్పిడక పరంట నా ... అం భా ౨ ౫౪౮

పరఁటి = పసఁటి, పంటి వి (క పరటె, మహా పరాఠే) ౧ కుంద

ఉ పొలుల పేరు చెప్పకొని బొంకెడు పప్పనుఁ బాయసంబునై, దాలుపరంట్ల వంటకము నాజ్యముఁ గమ్మనికూరగాయలుఁ, బాలుల దించు ... భోజరా. ౬ ౧౩౩.

చ. పరఁటుల పేరి పెన్పడియపట్టుల నీరము లుంచి యచ్చటిం, దరుణుల పేరిదీమణులు దార్చి చంద్ర ౧ ౧౬౨

౨ కూమ

క పరఁటెఁడురసంబు గలుగం, గరయంత్రం బాద పెన్నిఘటలు వలయు న, న్నిరసాల కాండకంబుల్, సిరియాలుని తండ్రి యొత్త కేకన్నయొడక ... హర ౨. ౧౦.

పరఁటిపుట్టువు = కుంభసంభవుఁడు.

సీ ఎఱుఁగఁడు మత్తిల్లి పఁరటిపుట్టువు గ్రుక్క గొనినయప్పుడు గలుతిలపాటు . యయా ౧ ౯౪.

పరక¹ = పొరక వి (క పరకె) ౧. రెండు పీసములు.

సీ. ... పణషోడశాంశంబు పరఁగు వీస, మనఁగఁ దద్ద్వితయంబు దనరుఁ బరక యన. అం. భా. ౨ ౨౬౨.

ఉ. ఎనిమిదవవంతు, కొంత్తములో ఎనిమిదవ పాలు

సీ. ... కైక కన్నc, బ్రాయంబుచేc బెద్దపత్ని సుధామిoపc బాడి గా దంచుచు బరకపాలు, మాత్రం బొసంగి సుమిత్రకు ..

దశ ౩ ౧౩.

౩. (= పారక) శ. రి - (వ్యవ) దూదకు గుప్పెడు గడ్డిపరకలు వేయుము

విశ. విలువ తక్కువ దైనది

గీ. పరక తలగుడ్డ రొంటపాటిపచ్చడంబు, ముదుక నీర్కావిదోవతి ... హంస ౪ ౨౬

పా పరక లెత్తుకొనుమన్న పాతిక లెత్తుకొనుట, చెప్పినదానికంటె నధికముగc జేయుట

గీ మంచి తగిన గృహస్థుండ వెంచc బోకి, లెత్తుకొమ్మన్నc బాతిక లెత్తుకొంటి, వని c జగుఠుండు వణcకంగ నప్పళించి, జడియకు మటంచుc గౌcగిటc జక్కచేర్చి ...

హంస ౩ ౧౫౭

పరక². వి. మత్స్యవిశేషము

ఉ. ... నిత్తడికాను మట్టుమీo, నల్లియు గండె రొయ్య పం కాదిగc జేపలc బట్టు బెట్టుగన్.

ప్రబంధ ౧౬౫

పరకతము. వి. వస్త్రభేదము

సీ. శిల్లలు పీదంచువలిపాలు బరులను పట్టు జబ్బులు మంచి పరకతాలు ...

ధనాభి. ౩ ౩౭

పరకాళి. వి (పరకాళా. అని కర గ్రా.)

౧. దేశవిశేషము. (గా.)

౨. ఒక విధమైన బట్ట, పరకాళిదేశపుబట్ట.

సీ. పరకాళియంగీలు పట్టుపచ్చడములు ...

రఘు. ౯. పా. ౨౫. పం.

వ ... తొడగినవట్టి పరిగోంగుల కూరుపుపని కత్తిరు పరకాళి రొంటిపార బిగువు నిడుద కొంగెల ...

ప్రబంధ. ౯౭.

పరకీయ. సం వి అ. స్త్రీ) అన్యుని భార్య; (అలం.) స్వీయ, పరకీయ సామాన్య అనునాయి కలలో నొకతె.

(పరోఢ, కన్యక అని పరకీయ రెండువిధ ములు.)

పరకీయము. సం. విశ (అ. ఆ అ.) పరునిది, ఇతరునిది.

పరకులము. సం. వి అ పుం. ఉద్రము, నీటి పిల్లి. (వై వి.)

పరగడుపు = పఱగడుపు. వి. (పరము² + కడుపు - అని క రి)

(వ్యవ.) ఆ మందు పరగడుపున పుచ్చుకొన వలెను

పరగి. సం వి. ఇ. పుం నదియందు పుట్టెడు పెద్ద శరీరము గల ఒక జాతిచేప.

శ్లో. పరగిశ్చ మహాకాయాః కల్యాణాసరిదు ద్భవాః కేశవ కృతకల్పద్రుమకోశము ...

౩౫౫ పా ౧౦౪. శ్లో

పరగించే. స క్రి (√పరగు) ౧ బాణాదులు ప్రయోగించు

ఉ ... రాచము లేదులే లోక పరంపర గాc బరగించి

ఉ. హరి. ౪. ౨౪౪

శా భల్లంబుల్ పరగించి యుగ్రముగ భూపా లోత్తమాంగంబులన్, ద్రొల్లంజేయుచు ...

భార. శాం. ౧. ౩౧

సీ. ... కలితఘోర, భల్లపరంపరల్ పరగించి ధనురాదిసాధన ప్రకరంబు చక్కచేసి ...

భా రా. యు. ౪౨.

౨. కలుగఁజేయు.

క. అరుణ సుధాకరరుచిభా, స్వరసంగతిఁ గను
కళ్లను వనితామధురా, ధర మెట్టుఁ గనుఁ
గొననియ్యక, పరగించున్ బాహాటమను
బహుళవ్యాప్తిన్ చంద్రా. ౪ ౧౨౧

క నీరులఁ బరగించి బత్తుల, నిరవగుకనికరము
తోడ నేలుచు నెప్పుడున్ ...
అచ్చ రా నం ౧

౩ ప్రసరింపఁజేయు ; వ్యాపింపఁజేయు

క. నరు లారులు దృశ్యములపైఁ, బరగింపఁగిఁ
జూడ్కు లెట్లు పడుఁ దప్పక యు, ప్పరు
మన నరుఁ జేయుదిశత, శరములు లక్ష్య
ములు దప్పి చన వించుకయున్ ...
భార విరా ౫ ౪౩

సీ పద్మపరాగంబుఁ బరగించు నరుణోదయంబు
కాంతిఁ జెలువంబు మిగుల . .
భార ఉద్యో ౨. ౧౧౨.

(ఎగురఁజేయు అని భావము)

ఆ తీవ్రబాణజాలదీప్తులు పరగించి, పాండు
తనయసైన్య బహుళతమము, లీలఁ బది
దినంబు లోలిమై విరియించి, యధిప భీష్మ
భానుఁ డస్తమించె ...
భార. భీష్మ. ౧. ౪౬.

(కరాలప్రతి.) పా విక్ర ౨ ౧

పరగికొను = పరగు. అ క్రి (పరగు + కొను[1])
అతిశయించు, అధికమగు

క. ఇవ్విధమున నీధర్మము, నెవ్వలఁ బొద లేక
పోవ నీ మనిచెప్పం, బ్రువ్వలఁ బాములు
కొందలంగఁ, గ్రొవ్వెసఁగఁగ నెందుఁ బరగి
కొని శాసించున్ . హరి. ఉ. ౯. ౫౨.

పరగు. అ క్రి (దీనిని చి. ని. క. ర లు పాను
ష్వారముగా గ్రహించిరి. కాని నిర్ధారకప్రయో
గములు లేవు. (ఇంకను విచార్యము)

౧ పడు, ప్రసరించు, (ప్రయుక్తము. క. ర.)

వ ... ఆత్మీయమగలమార్గణమ్ము లమ్మనుజ
పతిపైఁ బరగుటయు ..
భార కర్ణ. ౨. ౩౪౬

౨. ప్రవర్తిల్లు, ఉండు

క ఎక్కడ నడచును సత్యం, బెక్కడ ధర్మంబు
పరగు ... భార. ఉద్యో. ౨. ౩౧౬

గీ తెలిసియుండుదు నిమ్నహీతలమునందుఁ,
బరగు మృగపక్షిజాతుల భావతల్ల ...
మనుచ. ౬ ౧౬

౩. ఒప్పు

సీ. తెలపెఁ దనరెఁ దగెఁ జెలఁగెఁ జెలంగెను
బరగెను ... పనంగ నొప్పె నవ్వాటగాఁ
జెప్పఁబడును .. ఆం భా. ౩ ౧౩.

సీ. జిష్ణు వైభవరేఖఁ జెలువొందుటయుఁగాక
పావక విఖ్యాతిఁ బరగు నెట్లు ...
కాశీ ౧. ౫౪

గీ. ధీరశాసనముద్భటు లైన వీరభటులు, పరగు
చుండుదు రప్పుర వరమునందు ...
విక్ర. ౧. ౬౬

౪. ప్రసిద్ధమగు. భార. ఆది. ౪. ౧౦౯.

క. ... లోకో, త్తరుఁడు జరత్కారుఁడు నాఁ,
బరగినముని . . భార. ఆది. ౨. ౧౩౮.

లయవిభాతి ... శరగురుఁడుఁ గర్ణుఁడును గురు
సుతుఁడు మద్రేశ్వరుఁడుఁ గృపుఁడుం
బరవఁ బరగి దివిజాల్ వొగడ ధరఁ బడి
ముకుంద మనవరతనయుఁ డొప్పెన్.
భార. ద్రో. ౨. ౬౨.

క. ఉత్తమ మగువంశంబున, నుత్తమ కాలమున
నీతఁ డుత్తమతనుఁ డై, యుత్తమ నృపతిఁ
బుట్టుట, నుత్తముఁ డను పేరఁ బరగు నుర్వి
నని మునుల్. మార్క. ౫. ౨౨౦

౫. ప్రసరించు, వ్యాపించు.

సీ దివ్యకిరీటంబు దీప్తులు భూన భోంతరకుల్లఁ
గలయుంగఁ బరగుచుండ ...

భార ఉద్యో ౪. ౧౭౫

సీ పదతలంబులకెంపు పరగినతలము కుంకుమ
లిప్తమైనచందము వహింప .

భార విరా ౧. ౩౦౭

ఉ తిరిగితిమి గాలికైనం, జొరఁ గూడనిచోటు
లెల్ల నూర్గ్య మకిచుల్, పరగని పెలవులు
చూచుట, యసుడే యనిరుద్ధుఁ జాడ వల
వద దయ్యెన్ ఉ హరి. ౫ ౩౦౩

౭. ప్రవహించు

మ రథ్యమూలరథికి శ్రేణీవపుఃఖండముల్,
తోరఁగెడ దుత్తుము రయ్యెఁ గాల్బలము
లస్త్రౌఘ ప్రవాహంబులై, పరగెడ రక్తి
నదుల్ పిశాచకుల మంథః శేళిలోలంబు
గన్ ... భార ద్రో ౧ ౧౯౫

౪. అతిశయించు, అధికమగు

క నతపతి ధర్మోపేక్షా, పరుఁ దగుఁ గలి
యుగమునందుఁ బాయును ధర్మ, మ్మరణ
మధర్మం బెందును, బరగును వర్ణాశ్రమముల
పథములు దప్పన్ ...

భార శాం. ౨ ౨౯౨. రాఘవ. ౨ ౩౭.

చ. పరగినవాఁడు శేఁడు ధరఁ జాంద్రుఁడు
రాజులయం దళంగుఁ దై ...

ఉ. హరి ౨. ౭౪

౭ కోరు, ఉత్సహించు

గీ పట్టెఁ గాఁగిటఁ జేర్పంగఁ బరగుచుని, కితర
పెువ్వియు సోఁకంగ సేవ మయ్యె ...

కవిక. ౧ ౩౭.

క. ధరణీశ్వర యాలస్యము, జరపం బని లేదు
పుణ్యాచయ మొనరింపగా, బరగినచో ధర్మ
స్వ, త్వరితాగతి యనెడిమాట తథ్యము
గాదే యశ్వాం. ౫. ౧౩౪.

౯ ఇది కొన్నిపట్ల వాక్యాలంకారముగా నుప
యుక్తమగును

ఆ. పరగ నన్ను సాల్వపతి వరియించివ, దంద్రి
చేతఁ బూర్వదత్తనైతి

భార. ఆం ౪ ౨౧౨

గీ. . బహు విచారములతోఁ బరగఁ బొల్చు,
భూతభేతాళ గణములు భూపవర్య

భార. స్త్రీ. ౧. ౧౩. భాగ. ౧ ౧౭౦.

౧౦. విహరించు. (శ. ర.)

వ . ఏము నిన్నఁ గన్యకాంతః పురంబున
నొక్క సరోవరంబునం బరగుతతి సామ్రా
జ్య లక్ష్మీ సాక్షాత్కారాను కారిణియైన
యొక్క కన్యకామణి తన చెలికత్తియ
తోడన్ . ప్రభా ౧ ౧౨౧.

జ ' పరిగించు, పరగికొను, పరపారు, పరిపు,
పరపుకరము.

పరగ్రంథి. సం. వి ఇ పుం అంగుళిపర్వము,
వ్రేలికణుపు. (వాచ)

పరచి. వి. యాచితకము, కొన్నిదినములు వాడు
కొని మరల నిచ్చుటకై తెచ్చుకొనిన వస్తువు
సొం, ఎరవు

గీ. పరచి యన యాచితక మొప్పు ...

ఆం. భా ౨ ౨౭

పరచ్ఛందము. సం విణ. (అ ఆ అ) పరా
ధీనము. వి. అ. పుం పరునియిచ్ఛ, పరుని యభి
ప్రాయము.

పరచ్ఛిద్రము. సం. వి. అ. న పరుని లోపము;
పరునిదోషము

పరజే. వి. పక్షివిశేషము

గీ. పసుపుముద్దయుఁ బాలయుఁ బచ్చకొక్క,
పసిఁడికంటెయుఁ బరజయు ...

రసిక. ౧. ౧౧౫.

సీ ... పాలలు పరజలు పావురాలు .
రసిక. ౧. ౭౩

పరజనుఁడు. సం. వి అ పుం అన్యుఁడు, లాఁతి వాఁడు (వ్యతి స్వజనుఁడు)

పరజా. వి ఒకానొక జాతివాఁడు.

సీ. పరజాలపా లృష్టి కరణాలసామ్ము ఘూర్జరుల విత్తంబు తస్కరులపాలు
రామ. ౪. ౨3

పరజాతుఁడు. సం విణ. (అ ఆ. అ) పరునికిఁ బుట్టువాఁడు వి అ పుం . పరులచేఁ బెంపఁబడి వారిపుత్రుఁడుగా భావింపఁబడినవాడు . భృత్యుఁడు

పరజితము. సం. వి అ. పుం. పరభృతము, కోయిల.

పరజితుఁడు. సం. విణ (అ ఆ. అ.) పరునిచేత జయింపఁబడినవాఁడు

పరతంత్రుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పరునకు లోనయినవాఁడు, పరాధీనుఁడు

పరతెంచు – తె సం. ౭ ౫౯

పరత్ర. సం. అవ్య. (పరమందు.) ౧ పరలోకమందు. ౨. ఉత్తరకాలమందు.

(దీనికి తెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము కనఁబడదు.)

పరదా. వి. (హిం. పరదా త. పడుదా.) ప్రావరణము, దువ్వటము. (తెర. అని శ. ర.)

సీ. .... ప్రావరణ మనఁ బరదా యనంగను బాదు నాఁగ
ఆం. భా. ౨. ౧౫౯.

పరదారి. సం. వి. న. పుం. పరదార కలవాఁడు, పరునిభార్యను బొందువాఁడు.

పరదేవత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పరమేశ్వరుఁడు. ౨. పరమేశ్వరి.

పరదేశము. సం. వి అ. పుం. అన్యదేశము, స్వదేశము కాని దేశము.

పరదేశి. సం. వి. న. పుం విదేశపువాఁడు, అన్యదేశమువాఁడు.

పరధేసి. విణ. (సం. పరదేశి) వైదేశికుఁడు.

వ. . డాకరెమి శ్రీభీమేశ్వర మహాదేవర పడుమటిసత్రము పరదేశి తపస్సులకు గుద్దవాదిలోపలి ... ద. శా. ౪. ౧౧౦౪

సీ. ఒకదేశ మని గుణు తున్నదే మాకును సకలదేశంబులం సంచరింపఁ, ఒరదేనులము విద్యబలిమికల్మిని జాల నరుదైనబిరుదు భయంబు లేక ... బ ప్రభు. ౧. ౯౩

పరద్రోహి. సం. విణ. (ఇ. ఈ. న.) పరులకు హాని చేయఁదలఁచువాఁడు

పరద్వేషి. సం. విణ (న. ఈ న) పరులను ద్వేషించువాఁడు.

పరధర్మము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఉత్కృష్టధర్మము. ౨. పరునియొక్క ధర్మము.

(వ్యతి. స్వధర్మము.)

పరధ్యానము. సం. వి. అ. న. ౧. మఱియొకదానియందు మనస్సు ఉంచుట, మఱియొకదానినాలోచించుట. ౨. పరమాత్మధ్యానము.

పరపక్షము. సం. వి. అ. పుం. శత్రుపక్షము

పరపతి=పరపత్తేము. వి. (సం. పరభృతిః.) ౧. ఇతరునియొద్ద చేబదులుగా ద్రవ్యము పుచ్చుకొనుట. (శ. ర)

(వ్యవ.) వానికి ఎక్కడను పరపతి పుట్టదు.

౨. ఆ పిలియ్యవచ్చు ననెడి విశ్వాసము, నమ్మకము.

(వ్యవ.) పరపతి పోయినంబిదప బ్రదుకుట కష్టము.

క. అప్పులు పుట్టక పరపతి, దప్పి చరింపంగ వారతగళాత్ములు మా, న్నప్పిచ్చినవారలు మా, యప్పులు పెట్టుమని చాల నలజడి పెట్టన్ దశక్మాం. ౪. ౧౧౦.

పరపత్తెము = పరపతి. వి. ఇతరులయొద్ద చేబదులుగా ద్రవ్యము పుచ్చుకొనుట. (శ గ.)

(వ్యవ) వానికి ఎక్కడను పరపత్తెము పుట్టలేదు

నేను పరపత్తెము చేసి ఆ వ్యాపారము చేసితిని

పరపదము. సం వి అ న ౧ ఉత్కృష్టమైన పదవి ౨. పరమపదము, మోక్షస్థానము, 3 తిరువాతిపదము

(వ్యతి పూర్వపదము)

పరపర. వి ఖండించుట కోయుట మున్నగు వానియం దగుధ్వని కనుకరణము

మా పరపరచేయు, పరపరయగు

జ. పరపరచేయు, పరపరయగు

పరపరచేయు. స క్రి (√పరపర) ఖండితము చేయు ; ఉల్లంఘించు, అతిక్రమించు.

ద్వి ధర బ్రాహ్మణోనహింతవ్య యనంగ, బరగువావేదోక్తి బరపరచేసి ...
బస పు. ౩. ౧౦౯ పం.

పరపరయగు. అ క్రి. (√పరపర) ఖండితమగు; పోవు, నశించు ; తగ్గు

ద్వి. ఈ పాదపద్మంబు వీక్షించుమాత్ర, శాపంబు లన్నియుం బరపరగావె ...
పండితా. పురా. ౯౧. పా.

ద్వి భక్తులసద్గోష్ఠిం బాసి యుండినను, భక్తియు భయమును బరపరగాదె ...
బస. పు. ౪౩౩౭. పం

ద్వి పరమూర్తి మీమహాత్వము తలంచినను, పర సమయములెల్ల పరపరగాదె
పండితా వాద ౧౭౩ పా

ద్వి పరగుశాస్త్రంల పరపరగాక మున్ను ..
పండితా పురా ౭౭ పా

పరపరాయణము. సం వి అ న పరంపర + అయనము. (మిక్కిలి గొప్పది యగు స్థానము) అత్యుత్తమ మయిన ఆశ్రయము

సీ పరమతేజంబును బరగుపదంబును బర మైన బ్రహ్మంబుం బర పరాయ, ణముం దవిత్రం బులు నాదగువానికి నెల్ల పవిత్రంబు ...
భార. అను ౫ 3౭౭

పరపాకనివృత్తుఁడు. స వి అ. పుం ౧. (పరులకొరకు అతిథి దేవతాదులకొఱకు) వండుట మానినవాఁడు.) పంచయజ్ఞములను జేయనివాఁడు ౨ ఇతరులు వండినదానిని తినుట మానినవాఁడు, స్వయంపాక నియమము గలవాఁడు

పరపాకరతుఁడు. సం వి అ పు పంచయజ్ఞ చేయుచు పరాన్నమందు రుచిగలవాఁడు (వీఁడు నింద్యుఁడు)

పరపాడు. అ క్రి (పరపు + ఆరు.) ఒప్పు, ఏపగు.

క స్వరజులు శర్గజ వితరే, తరవర్గజ లనఁగ నేతరజ లనంగాఁ, బరపారువర్ణు నాలుగు వరుసఁ దెలుఁగునకు వాని వలయుం దెలియన్.
కావ్యా. ౪. 30.

పరపు = పఱచే. స క్రి (√పరగు) ౧. బాణాదులు ప్రయోగించు.

క. హరులఁ బరిమార్చి సారథిఁ బొరిగొని శిత
నము నఱకి భూరి శరంబుల్, పరపి పరిపంథి
దేహం, బరఁద్రెళ్లఁడు తెఱపి లేనియట్లుగ
జేసెన్ హరి. ఉ. ౧౦ ౭౮

మ. ఉర మేఘమ్ముల సేని లక్ష్మణుఁడు పై
నొంకొండ నారాచముల్, పరపన్
భా రా యు. ౯౩౪

క ఈ శరజాతములకు నెన, యే శరజాతములు
గాన మిడి బవరములో, నాశరజాతము పర
పెడు, నా శరజాతముల నడఁచు నభినవ
మహిమన్ వసు ౫ ౯౯

౨ ప్రవహింపఁజేయు

చ దేవతగంగితేఁ దెచ్చి యుర్విపైఁ, ఒగిపి నిజ
ప్రసూతి యను ప్రస్తుతి నొందఁగఁ జేసి
కల్లిదన్ .. హరి పూ. ౨ ౪౭

వి ౧ పాతము, పడుట

వ పెనంగ నబ్బులంబు లతని బాణపరం
పరల బలితంపుఁ బరపునంజేసి
భార ద్రో ౧ ౨౩౨

౨ (బండి. పెం) మీఁది కప్పు

సీ. ఎకలించి మీఁదట నెసఁగెడుపగ పెల్లఁ
బడఁద్రోచి యడఁకునో ...
హరి. పూ. ౫ ౧౪౨.

సీ. పందిటిపరపు చాపలపాదల్ విగళితహార
ముక్తాళంక వంటియాంటి ..
రా. వి. ౩. ౧౩.

౩. విశాలత, వైశాల్యము

వ. . పదివేల యోజనంబుల పరపున నున్న
యున్నతంబు పట్టణంబు దశా ౫ ౧౧౫.

౪ వెడలుపు

ద్వి. ఘన మైనసేతువు గట్టి నీవలుఁడు, అని
శతయోజనం బైవట్టి నిడుపు, పదియోజనం
బుల పరపున గలిగి ...
రం. రా. యు. ౩౧౨. పా. ౧౪. పం.

(మా : దశయోజన విస్తీర్ణం శతయోజన మాయ
తమ్ సం రామా. యు ౨౨ ౪౨.)

సీ. పరపు లోఁతును గల పరిఖతోఁ బొడవును
ఘనమును నగుకోట గలిగి ...
భార శాం ౨ ౩౭౩

౫ పొడవు

సీ ముప్పదియోజనంబుల వెడలుపును వేఁబది
యోజనంబుల పరపు గలిగి, శాళీవనము
మించు వరాహ. ౧౦ ౨౭.

౬ శయ్య

క. పగమేఁకుఁడు దసయూరులు, పగపుగ నొన
రించి వానిపైఁ దచ్చిరముల్, పసుపులిగశిత
సుదర్శన, ఖగధారానివాతిఁజేసి గ్రక్కునఁ
దునిమెన్ నా. అగ. ౮. ౮౦౦.

పగడపుఁగోళ్ల పట్టెమంచములు పఱపు గల
కుంకుమ పూఁబరపులు. దశా ౧ ౧౮.

సీ. విరిశయ్యలా నంచగిరుల తెమ్మెరఁద్రోలు పగ
పైన చిల్వరాపగపు పైని. దశా. ౮. ౧౦౩.

౧ విధము, రీతి.

క. అరదములు నవరణతతోఁ బగ పై రొక్కొ
క్క యూరిపగపున నరిగెన్ .
భార భీష్మ. ౧. ౯౮.

(విణ.) ౧, విరివిగలది, విశాలమైనది.

ద్వి చెన్నారు, మురుగులతోఁ ద్రొక్కి
చుట్టురాఁ బ్రబలి పగ పైన గురివెంద పందిటి
క్రింద ... ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౪౪౨.

సీ. ... పర పైనచిల్వరాపరపుపైని
దశా. ౮. ౧౦౩. భార భీష్మ. ౧. ౭౮.

౨ అధికము, గొప్పది; గాఢము.

సీ. ఖుగిపుటధ్వనులతోఁ బర పైన హోషితఘో
షముల్ భూధర గుహలనిండ . .
భా. రా. యు. ౧౮౨౮.

మ పర పర్యుం బరిభోగవాంఛ దడవం బాలస్యో నిద్రారతుల్ ... ఈ హరి ౫ ౧౦౦

౪. సురుచిరతిమిరము గవిసెం, బర పగు నడురేయి పోలెం బయవడి తోడన

భా రా. యు ౧౫.౭౪

3 బహుళసంఖ్యాకము, అసంఖ్యాకము

ఆ ఆత్మం బొంగి క్రొంకి యతం డాలమందలం, పగపు లైన రొదల కరిగి యరిగి

భార అను ౧. ౨౫౪

౪ నగతిర్యఙ్మనుజస్థా, వరరూపము లగుచుం గర్మవాసన చేతం, బర పైన మిశ్రయోనులం, దిరముగ జనియించి సంసృతిం గైకొని తాన్.

భాగ 3 ౯౦౫

౪ చదును, సమము, ఎచ్చుతగ్గు లేనిగి

ఈ అత్తితి బాటసాగ్ని పగ పైన భువిం బసువారి నత్తిక . శుకి ౨ ౧౪

౭. పయునములం వోవు పశికుల పాదములకుం, బరపు గనిపింపం బలిపాపెపు లగుచు

ఈ గా ౬ ౫

పరపిండము. సం. వి అ పుం ఒకరింటికూడు, ఇతరులు పెట్టు అన్నము

పరపిండరతుండు. సం విశే (అ ఆ అ.) పరాన్నభోజి, ఒకరింటికూడు తినువాండు

పరపిండాదుండు. సం విశే (అ ఈ అ) పరాన్నభోజి, ఒకరింటికూడు తినుచువాండు - వి అ పుం. భృత్యుండు.

పరపుకరము. వి (పరపు + కరము) నమస్కార విశేషము

గగడ రసికత వీక్షాగణ్యాకయానపు వరరాఘవు లకు పరపుకరం బని హంస. ౪ ౨౧౩.

పరపురంజయుండు. సం. వి. అ. పుం. — శత్రు పట్టణములను జయించువాండు — శూరుండు, వీరుండు.

పరపురుషుండు. సం వి అ పుం ౧ లాంతి వాండు, పెఱవాండు, అన్యుండు. ౨. పురుషోత్తముండు, విష్ణువు. 3. తనభర్తకంటె పరుండైన పురుషుండు

పురపుష్ట. సం వి ఆ. స్త్రీ. ౧. ఆండుకోయిల. ౨. వేశ్య 3 బదనిక ౕ (ఆ. ని.)

పరపుష్టమహోత్సవము. సం. వి. అ పుం — కోకిలకు మహోత్సవము గావించునది—మామిడి చెట్టు (వాచ)

పరపుష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) అన్యముచేం బోషింపంబడినది—వి అ. పుం. కోయిల.

పరపూర్వ. సం వి ఆ స్త్రీ ౧. పరుండు - ఇపు డున్న భర్తకంటె నితరుండు - పూర్వ భర్తగాం గలది ౨ అంకితృష్టుండగు తనమగనిని విడిచి యుత్కృష్టుం డగు మఱియొకనిని బొందిన యాండుది.

శ్లో॥ పతిం హి త్వాపకృష్టం స్వ ముత్కృష్టం యా నిషేవతే, నిం ద్యైవసా భవే ల్లోకే పరపూర్వే తి చోచ్యతే — (వాచ)

పరప్రపౌత్రుండు. సం వి. అ పుం వృద్ధ ప్రపౌత్రుండు, ప్రపౌత్రుని కొడుకు.

పరప్రతినప్త. సం వి బు పుం వృద్ధ ప్రపౌత్రుండు, ముమ్మనుమని కొడుకు

పరప్రేష్యుండు. సం వి అ. పుం దాసుండు, బానిసవాండు

పరబ్రహ్మము. సం. వి క న ౧ పరమాత్మ ౨ పరబ్రహ్మప్రతిపాదకమగు ఉపనిషద్వేదము

పరభాగము. సం వి. అ పుం ౧ అన్యుని యంశము, పరునిపాలు. ౨ పశ్చాద్భాగము వెనుకటిభాగము. 3 శేషభాగము. ౪ గుణోత్కర్షము ౫ సుసంపత్తి మంచిసంపద. ౬. అతిశయము, అధిక్యము.

పరభాగిల్లు. సం. అ. క్రి. అతిశయిల్లు.

వ ... ఈమూను పౌళ్వరుల పురోభాగమునం బరిభాగి ల్లును నఖిలామరపరివృతుం డై పేరోలగం బుండి మహోనురాగంబున . ఈ సం. ౧౦ ४८८.

పరభాష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అన్యభాష.

పరభుక్తము. సం. విణ. (అ ఆ అ.) అన్యునిచే ననుభవింపఁబడినది.

పరభృత. సం. వి ఆ స్త్రీ. ఆఁడుకోయిల

పరభృతము. సం విణ (అ ఆ. అ) పరులచేత దానిచేఁ బెంపఁబడినది. వి. అ. పుం కోకిలము (కోకిల తన గ్రుడ్లను బొదువఁ జాలక కాకి గ్రుడ్లను గొలఁగఁ బుచ్చి దాని చోటఁ దన గ్రుడ్లు నిడు ననియు కాకి దానిని దన గ్రుడ్డని పొదిగి పిల్లను జేయు ననియుఁ బ్రసిద్ధి)

పరభృత్తు. సం. విణ (త్) ఇతరులను పోషించు నది. వి. త్ పుం - కోయిలపిల్లను పోషించు నది - వాయసము, కాకి.

పరమగతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ (ఉత్కృష్ట మైనగతి) ౧ మోక్షము ౨ ఉత్కృష్ట మయిన ప్రాపు, గొప్ప ఆశ్రయము.

పరమతము. సం. వి అ న ౧. పరుని మతము ౨. ఇతర మైన మతము

పరమపదము. సం వి అ న ౧ ఉత్తమ మైన పదవి, ఉత్తమస్థానము ౨ వైకుంఠము ౩. మోక్షము.

పరమపురుషుఁడు. సం వి అ పుం. ౧ ఉత్తము పురుషుఁడు. ౨, పరమాత్మ ౩ పురుషోత్త ముఁడు, విష్ణువు.

శ్లో. పయఃపారావారం పరమపురు షోఽయం మృగయతే .. . భోజచరిత్రము.

పరమపూరుషుఁడు. సం. = పరమపురుషుఁడు.

పరమప్రఖ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) మిక్కిలి ప్రసిద్ధుఁడు.

పరమబ్రహ్మము. సం = పరబ్రహ్మము

పరమము. సం. విణ (అ ఆ అ) ౧ ఆద్యము ౨. ఉత్కృష్టము ౩. ప్రధానము, ముఖ్యము ४. అత్యంతము, మిక్కిలి యైనది

పరమరసము. సం. విణ (అ. ఆ అ) ఎక్కువ రసము గలది - వి అ. పుం - పలుచని మజ్జిగ (శ ని.)

పరమర్మజ్ఞుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) పరుల మర్మములు తెలిసినవాఁడు

పరమర్షి (ఋషి). సం వి ఇ పుం గొప్ప ఋషి

పరమహంసుఁడు. సం వి అ పుం ౧ ఉత్తమ పదము నొందిన సన్న్యాసి

(సన్న్యాసులు: — కుటీచకుఁడు, బహూదకుఁడు, హంసుఁడు, పరమ హంసుఁడు - అని నాలుగు తెగలవారు - అందు "పరహంస త్రిదండం చ రజ్జుం గోవాల నిర్మితామ్, శిఖాం యజ్ఞోపవీతం చ నిత్యం కర్మ పరిత్యజేత్" అని పరమహంస లక్షణము.)

౨ పరమాత్ముఁడు (పక్షివాచకమగునపుడు 'పరమహంసము, పరమహంస' అని రూపములు)

పరమాణువు. సం వి. ఉ పుం సూక్ష్మముల కంటె సూక్ష్మమైన అణువు (కిటికీలలోఁ జొచ్చు సూర్యకిరణమందలి సూక్ష్మమగు రేణువునందలి అఱవభాగము (ముప్పదియవ భాగము - అని కొందఱు)

పరమాత్మ (ము). సం. వి. న్. పుం. పర బ్రహ్మము.

పరమాత్ముఁడు. సం = పరమాత్మ.

పరమాశ (సా). వి. (హిం. ఫరమాసా) అధి కారి లంపు ఆజ్ఞా పత్రము; ఆజ్ఞ

గీ. ప్రాణనాయక యిదె చూడు పతులఁగూడి, పాయకుఁ దటంచు సతులకుఁ బల్కు తేజి, పాదుపాహి శిశా చేసి పంపుశాగి, తంపు పరమాన కోశె సుధాకరుండు.

దశా ౩ ౪౫

పరమానందము. సం విణ (అ ఆ. అ) ఉత్కృష్ట మగు ఆనందము కలది . వి అ పుం ౧. ఉత్కృష్ట మగు ఆనందము. ౨. (ఉత్కృష్ట మైన యానందమే స్వరూపముగాఁ గల) పర బ్రహ్మము.

పరమానందుఁడు. సం. వి. అ పుం పరమా త్ముఁడు, దేవుఁడు (ఉత్కృష్టానందమే స్వరూ పముగాఁ గలవాఁడు అని కొందఱు, ఉత్కృష్టా నందము కలవాఁడు అని కొందఱు)

పరమాన్నము. సం వి అ న ౧ శ్రేష్ఠమగు అన్నము ౨ పాలు పోసి వండిన యన్నము, పాయసము, క్షీరాన్నము.

పరమాపత్తు. సం. వి ఉ స్త్రీ. గొప్ప ఆపద.

పరమాయువు(స్సు). సం. వి స్. న. శాస్త్రోక్త పరిపూర్ణ జీవిత కాలము

(మనుష్యులకు, గజములకు ౧౨౦ సం. ౫ రాత్రులును. గుఱ్ఱములకు ౩౨ సం. కుక్కలకు ౧౨ సం గాడిదలకు ౨౫ సం. వృషభములకు, మహిషములకు ౨౪ సం పరమాయు వని శాస్త్రము.)

పరమాయుషము. సం. వి. అ. పుం. అసనము, వేగిస. చె.

పరమార్థము. సం వి. అ. పుం. ౧. యథార్థము, సత్యము, తత్త్వము.

ఉ ఇమ్ముగ నాత్మరక్ష విధియించు విధంబున మంత్రరక్షయు, తన్నమ్ముగఁ జేయఁగా వలయుఁ దత్పరిరక్షణశక్తి నెల్లశా, రక్షములు సిద్ధిఁ బొందుఁ బరమార్థము...

భార. ఆది. ౬. ౧౧౦.

౨ పరమ ప్రయోజనము. ముఖ్య ప్రయో జనము ౩. ఉత్తమధనము. ౪. (శబ్దాదుల) ప్రధానమగు అర్థము.

పరము[1]. వి ౧ కూబరము

గీ... తిగుఁ గూబరమ్ము పరము సాఁగ ..

ఆం. భా ౨. ౨౦౨

౨. కట్టెబండిమీఁది పలుపుర్రాను, చట్రము నిలువుకమ్మి. (శ. ర. శాఫి.)

క శకటము వారిపన్నిన దివిఁ, బ్రకటం బైరొంగసి యురముఁ బరమును గండ్లన్, వికటంబుగ నేలం బడె,...

భాగ. ౧౦. పూ. ౨౫౧.

సీ. ఎదలించి మీఁదట నెసఁ గడిపరమెల్లఁ బడఁద్రోచియదఁటునో వారి. పూ ౫. ౧౬౨. వరాహ ౫. ౧౦౭.

౩ బండిపైఁ బిలిచెడిగూడు.

సీ కత్తారినించి సింగములు గట్టిన కపురంపుట వంకిపరంపు బండ్లు చంద్రా. ౨ ౪౧.

పరము[2]. వి అనశనవ్రతము, ప్రాణాచారము. (శ ర) దీనికి వ్యుత్పత్తియందుఁ 'ము' వర్ణ లోపము - చూ పరగడుపు ఙః పరగడుపు

పరము. సం. విణ (అ ఆ. అ.) ౧. అన్యము, వేఱైనది; భిన్నము. ౨ దూరము, దవ్వైనది. ౩ ఉత్తరము, మీఁదిది. ౪. సమనంతరము, వెంబడి వచ్చునది, తర్వాత వచ్చునది. ౫ మేలైనది, శ్రేష్ఠము ౬. ఎక్కువైనది, అధికమైనది. (ఇది శతపత్రాది సరిఖ్యాశావాచకములకుఁ బూర్వపదముగానుండి పమసించిననుడు మహా

గమనము వచ్చిఁ పగన్, అని రూపమగును. పరోరజస్సు మున్నగుచోట్ల సంఖ్యావాచకేతర పదములతో సమసించినపుడు గూడ సకారాగమ కానఁబడుచున్నది.)

౬. ప్రతికూలము, విరుద్ధము వ (శరీరాదుల) వెనుకటిది. (వ్యతి. పూర్వము)—శ్లో: దంతివాసనిసమానగుణశ్రీః సమ్ముఖోఽపి పరభాగమవాప. శిశు ౧౦ ౭౨.

(సమ్ముఖోపిసన్ పరభాగం = గుణోత్కృష్టిం తథా పశ్చాద్భాగం చావాప ఇతి...సమ్ముఖ పరాఙ్ముఖత్వ యోశ్చవిరోధః —అని వ్యాఖ్య)

—వి. అ న ౧. బ్రహ్మము ౨ మోక్షము

౩ పరలోకసౌఖ్యము

గీ . భూవిభుఁడు ప్రజకు, రక్షణము సేయ నిహముఁ బరంబుఁ గల్గు...

భార శాం ౫ ౨౯౭.

క చంపఁగ నొడిఁబడు దు, ర్మతి కిహముం బరముఁ గలదె మదిఁ బరికింపన్.

భార అది ౬ ౨౪౧

౪ పరలోకము

ఆ అట్లు కాకయుని ప్రియంబుమై వీడ్కొని, జాజలియును జనిరె రాజవర్య, యిహము పరముల నెసక మెసఁగ సౌఖ్యము తులా, ధారుఁడును సమున్నతత్త్వ మొందె

భార శాం ౫ ౨౫౪

గీ ఏల చింతింపనిహమునం దెల్ల సుఖము, లనుభవించితి మధురా మహాపురమునఁ, బరమునందు విముక్తి సంపదయుఁ గలిగె ...

కాశీ ౩ ౧౨౨

౫. బ్రహ్మయొక్క ఆయువు. ౬. తక్కోలము.

క్రి. (వై. వి.)—అవ్య ౧ కేవలము, అద్వితీయము. ౨. అతిశయము.

(౧. శ్లో. పరస్స్యాదుత్తరే మానాదృత్యే వైరి దూరేషు కేవలే, పరమవ్యయ మిచ్ఛంతి. విశ్వ నిఘంటువు.

౨. శ్లో. శ్రేష్ఠాన్యదూర శ్రేష్ఠేషు పరస్స్యా ద్వాచ్యలింగకః, పరోఽః పరమాత్మాచ కేవలేపర మవ్యయమ్ నానార్థరత్నమాల.

౩ పరం అతిశయే అవ్యయమ్. అని పరంపరాశబ్దము క్రింద భానోజి దీక్షిత కృతామర వ్యాఖ్య, దీనినిబట్టి మాంతావ్యయ ముండుటచేత 'పరంజ్యోతి, పరంధాముఁడు' మున్నగునవి సాధువులగును)

పరమృత్యువు. సం వి ఉ పుం.—ఇతరుల వలన మృత్యువు కలది; ఇతరులు చంపకున్న చిరకాలము జీవించునది—వాయసము, కాకి.

పరమేశుఁడు. సం = పరమేశ్వరుఁడు.

పరమేశ్వరుఁడు. సం వి అ. పుం ౧ పరమాత్మ, పరబ్రహ్మము ౨. విష్ణువు ౩. శివుఁడు. ౪. ఇంద్రుఁడు ౫ చక్రవర్తి

పరమేష్ఠి. సం వి న్ పుం ౧. (సత్యలోకవాసి) చతుర్ముఖబ్రహ్మ ౨ శివుఁడు. ౩ విష్ణువు ౪. సాలగ్రామ మూర్తిభేదము. ౫ జినుఁడు

పరమేష్ఠిని. సం. వి ఈ స్త్రీ బ్రాహ్మి, సరస్వతి

పరమేష్ఠుఁడు. సం వి అ పుం ౧ (సత్యలోకమం దుండువాఁడు) చతుర్ముఖబ్రహ్మ ౨. పరమాత్మ, బ్రహ్మము

పరమైశ్వర్యము. సం. వి. అ న. ఉత్కృష్టమైన ఐశ్వర్యము.

పరరూపము. సం. వి. అ. న. (వ్యాకరణ) సంధి చేయునపుడు పూర్వపరస్థానముల కాదేశముగా వచ్చు పరవర్ణము.

పరలోకగమనము. సం. వి. అ. పుం. (పరలోకమును బొందించునది) మరణము, చావు.

పరలోకము. సం. వి. అ. పుం. ఇతరలోకము. (స్వర్గాది)

పరలోక విధి. సం వి ఇ పుం. మృతునకు ఉత్తమలోకప్రాప్తికై చేయు కర్మము, ఉత్తర క్రియ

పరవంజే. స. క్రి క్రమ్ముకొను, ఆవరించు.(శ ర) —చూ పరవంజాకొను జ: పరవంజాకొను

పరవంజేకొను = పరవంజే. (పరవంజా + కొను —స్వార్థమున)

వ .. చేరువం బోవ దూరంబుగాఁ బరవంజా కొని యున్నతిచ్ఛాయం గాల్కొనం గోరి తదగ్రంబున నిల్చి యుండె . వేం పంచ ౧ ౪౬౯. (చి. ని పా)

ద్వి. తన సేయు సేద్యమంతయుఁ బరవంజా, కొని కాని సేయనెక్కొనుఁ గూర్మితోడ. ద్వి పరమ. ౪. ౫౭౭ పా. (చి ని పా)

పరవంతుఁడు. సం. విశ. (త్. వతి. త్) పరాధీనుఁడు, అస్వతంత్రుఁడు

పరవశము. సం. విశ (అ ఆ అ) పరాధీనము

పరవశుఁడు. సం విశ. (అ. ఆ అ.) పరాధీనుఁడు, ఇతరులకు లోనైనవాఁడు

పరవశ్యుఁడు. సం. = పరవశుఁడు

పరవాణి. సం వి. ఇ పుం. ౧. ధర్మాధ్యక్షుఁడు, న్యాయవిచారణకర్త. ౨. సంవత్సరము. ౩. కుమారస్వామి వాహనమగు నెమిలి.

పరవాదము. సం వి. అ పుం. ౧ పరులు చెప్పుకొనెడి మాట. ౨. ఉత్తరవాదము.

పరవాది. సం. విశ. (న్. నీ. న్.) ప్రతిపక్షి. ఆక్షేపకుఁడు, ఉత్తరవాది.

పరవాది. విశ. అత్రకొట్టు. (శ. ర. చి. ని.)

రగడ. మితిలేని కేళి సామెతచేసి విరవాది, యితరలతికల మరఁగి యేఁగు నది పరవాగి. మనుచ. ౩ ౭౪.

సీ. తరియింతు నెటువలెఁ బరవాది విరవాది నెఱవాది తావుల మెఱయు గాడ్పు ... చంద్ర ౪ ౧౧౪.

పరవాళులు. వి ధారాగృహములో యంత్రముఖమున జాఱు జలధారలు, తరువోజ బలు విడిగొని జాఱు బాష్పోదకముల బాలకన్గవ కేఁడిపరవాళు లొప్పఁ కు సం ౫ ౫౭౭.

పరవ్రతుఁడు. సం. వి అ పుం ధృతరాష్ట్రుఁడు

పరశము. సం. వి. అ. పుం స్పర్శమణి, పరుసవేది (దీని స్పర్శముచేఁ దక్కిన లోహములు బంగారగు నందురు.)

పరశు(వు). సం వి ఉ పుం (శత్రువును జంపునది) ౧ పరశ్వధము, గండగొడ్డలి ౨. అస్త్రము, ఆయుధము

సీ కునియునో పరశుచేఁ దునియుదో వృక్షంబు కునియు నీ వృక్షంబు కునిమె పరశు, వు... ఉ హరి ౨ ౧౪౬.

౩. వెలిగారము, టంకణము (వై. ని) ౪. వజ్రము (శే ని)

పరశుధరుఁడు. సం విశ (అ ఆ అ) గండగొడ్డలి ధరించినవాఁడు. వి అ పుం ౧ పరశురాముఁడు ౨. వినాయకుఁడు

పరశురాముఁడు. సం వి అ. పుం ఒకానొక భగవదవతారమూర్తి. (జమదగ్నిఋషికి రేణుకాదేవియందుఁ బుట్టినవాఁడు.)

పరశ్వధము. సం. వి అ. పుం పరశువు, గండగొడ్డలి

పరశ్వస్. సం. అవ్య. న్ ఎల్లుండి. (సద్యస్— సద్యము అయినట్లు పరశ్వము అని అగును అని తోఁచెడిని. లేదా సమాన పూర్వపదముగా నుపయోగింపవచ్చును.)

పరశ్శతము. సం విణ (అ ఆ అ) నూటికంటె అధిక పరిమితిగలది. (సంఖ్య సంఖ్యేయము)

పరషష్టి. సం. విణ (ఇ) అఱువదికంటె ఎక్కువగు (సంఖ్య, సంఖ్యేయము)

పరసఃపరున. వి. ౧. తీవ్రమునకు వచ్చు జనసమూహము. (శ. ర) ద్వి. బసవతీర్థం బేగు పగన యనంగ, బసిగొని యిలఁ గ్రిక్కిరిసి వచ్చువారు. బస. పు ౨. ౧౪౫ పం.

౨ ఒకజాతి బిచ్చగాఁడు

వ... పరసలు పడిగెవారు కంచికావళ్ళవారు పరంగు లింగివీనులు పరాసులు...

హంస. ౩. ౭౯

పరసాత్కృతము. సం విణ (అ ఆ. అ) పరుని యధీనముగాఁ జేయఁబడినది

పరసుఃపరును. వి విధము.

క. నరకాతురుఁ దగు కిల్బిషు, పరసున పరకుండు దలఁకె. హరి ౬ ౪ ౧౫౭

క. క ప్పెసఁగుచున్న సున్నని, చిప్పలలో స్వాతి వానచినుకులు ముత్యే, చొప్పనఁ బడు నప్పరసున, నొప్పాదవును మాక్తికంబు లొక్కొక భంగిన్ రత్న ౪౫.

పరసేవ. సం వి. ఆ స్త్రీ ఇతరుని సేవించుట.

పరస్త్రీ. సం వి ఈ స్త్రీ పరకీయ, పరుని భార్య

పరస్పరజ్ఞులు. సం వి. అ పుం. బ — అన్యోన్య మెఱిఁగినవారు - స్నేహితులు

పరస్పరము. సం విణ—అన్యోన్యము

పరస్మైపదము. సం. వి. అ. న. క్రియాఫల మన్యుని చెందునని తెలుపు క్రియాపదభేదము— (వ్యతి-ఆత్మనేపదము)

పరస్వంతము. సం. వి. క. పుం. అరణ్య మహిషము. (వై. ని.)

పరస్వథము. సం—పరిశ్వథము.

పరస్వము. సం. వి. అ. పుం న పరుని ధనము

పరస్సహస్రము. సం విణ (అ ఆ అ.) సహస్రముకంటె ఎక్కువ పరిమితి గలది. (సంఖ్య, సంఖ్యేయము)

పరహాఁడు. సం. విణ (కా రస్న్ కా) పరులను బంపువాఁడు.

పరా. సం అవ్య ౧. వెనుక (పరావృత్తము= వెనుకకు మరలినది)

౨ ప్రాతికూల్యము, వ్యతిరేకము (పరాజయము)

౩. పోవుట (పరాసువు=పోయిన ప్రాణములు కలది.)

౪ అత్యంతము (పరాహతము=మిగుల కొట్టఁబడినది)

పరాంగము. సం. వి అ పుం దేహముయొక్క వెనుకటి భాగము

పరాకము. సం విణ (అ. ఆ అ) పరాకము, అల్పము, కుత్సితము - వి అ పుం. ౧ కర్తి

౨ ప్రాయశ్చిత్తరూపమగు వ్రతభేదము ౩. రోగవిశేషము

పరాకరణము. సం. క అ న నిరాకరణము, త్రోసిపుచ్చుట

పరాకు. వి (వి పరాకు) ౧ ఏకాగ్రత, సావధానత

గీ. తమ్ములము సేయుచో నొక్క కలిరుఁబోణి గాటమూరునిఁ జూచు పరాకుకతన,..

శైవ. ౬. ౬౩

(శ్లో: విలోకి శైకాగ్ర విలోచనోత్పలా-

సం శైవ. ౧౫. ౪౪)

శా పూజాదంభమున న్పరాకుమెయి ము న్మాఁ బోఁడి శేఱ్వాది శ్నే, తోజాతానల మార్ప కాత్రునటిక్ దూలి వ్రారి ప్రాసి...

ఆము. ౫. ౧౪౯.

గీ. రమణీయోద్యానములపైఁ బరాకుచేతఁ, జవి దొలఁగుచుండఁగఁడు వర్జించు నవి దొలఁగఁడు,...
విజ. వి ౨. ౧౫౪, కళా ౩, ౧౫౪

౨. తత్పరతను దెల్పుమాట, హెచ్చరికను దెల్పు మాట

గీ అంతకంతకు నతివేగ మగ్గలింప, రాగ వాగ రొచ్చరిక పరాకు జెయ్య, యనుజనులు తెచ్చపడి తమ పని మఱవఁగఁ, బరగు నమ్మేటి కొలఁకు ప్రాభికతన
ప్రభా ౨ ౩౩

గీ. రాజవర్య పరాకజారమున దొరలు, గాచినా గని హెగ్గడికత్తె దెలుప. కువల ౨ ౩
ఉ గా ౧ ౧౪౦

౩ అనవధానత, ఏమఱుపాటు.

సీ. ఏమఱిపాటన నేమఱిక యగు వేగ మనఁ బరాకనఁ జనుఁ బ్రమాదము
ఆం భా ౧ ౧౩౯

క. వనిత నృసింహేంద్రుఁ బరాకునఁ జేర్కొని శిరము వంచుకొనుచు... నరస ౩. ౨౩.

ఉ. అయ్య పరాకు మాని దెలియన్ విను ..
సారంగ. ౧. ౬౬.

సా అడిగిన చిరాకు అడుగకున్న పరాకు

౪. ఉపేక్షాభావము, ఉదాసీనత

వ...అని వర్ణించుచుండ దమయంతి...పరాకు వహించియుండె నవ్విధంబా కాశీరాజునకుం గ్లేశావహం బయ్యె... నైష. ౫ ౧౦౬

సీ మఱచిన కొంగ మెత్తి చూడకుండు పరాకు కుమారు బాలుని నైనఁ గుఱుటుఁ జేయు.
ఆము. ౧౫౯, విజ. వి. ౧. ౬౫

౫ మైమఱపు, వివశత్వము.

ఉ...అచ్చపురాకుఁ బొండ్ల కొలయందమునంటె మనంబు నిల్పి పై, యచ్చర దానవప్రవరు లచ్చెరువపాటు పరాకుఁ జెందుచున్.
దశా. ౨. ౨౪౧.

(వ్యవ) వానికి సంధి యొత్తినగ పరాకుమాటలు ప్రారంభించినవి.

౬. అసత్యము

క. ఈకల నిజమా కాకప, రాకో చోద్యముగ ...లుగలవే, బాకల యున్నఁడు నిక్కల, గాకుండఁగ నిటు పరాకుగాఁ బనిగలదే
విప్ర ౩ ౪౫

పరాకుదెల్పు= పరాకు పరాకను

సీ సొగసు నిద్దపుఁ గమ్మ మగటాల ధళధళల్ ప్రబలాక్షిరుచికిఁ బరాకు దెల్ప. శుక. ౧ ౨౦౦ (సేవచేయు అని భావము)

జ: పరాకుచేసికొను, పరాకుపడు, పరాకుచేయు

పరాకుచేసికొను. అ క్రి (√ పరాకుచేయు) ఉపేక్షాభావము వహించినట్లుండు, వినిపించుకొనన ట్లు నటించు.

వ అని యనేక ప్రకారంబులఁ దనమనో రాగంబు తేటపడం బలికినఁ గలుషల నరియు నెపంబునం బరాకుచేసికొని ..
విజ. వి ౨. ౨౦౦

పరాకుపడు. అ క్రి (√పరాకు) ప్రమాదపడు (శ.ర)— స. క్రి. మఱచు. (వ్యవ) ఈ తొందరలో ఆ విషయము పరాకుపడితిని

పరాకు(చే)సేయు. స. క్రి. (పరాకు+చేయు)

౧. ఉపేక్షచేయు.

చ చెనక నుపక్రమించుఁ బతిచెంతఁ దొలంగఁగఁ జూచు వాతి యవ్వనితఁ బరాకు చేయు జనవల్లభుఁడు .. కకు. ౪ ౧౨

ఉ. నీవార్తఁ దెలిపినప్పుడె, భావమునఁ గృపా విశేషపద్ధతి మెఱయం,గా విభుఁ బరాకు సేయక, శ్రీవల్లభుఁ డాదరమునఁ జేకొని యొల్లయున్. కుచేల. ౨. ౬౦

క...కెంజిగురు, రాకుఁ గని పరాకుసేయు నార పదంబుల్ విజ. వి. ౧. ౬౫. (ఇట కోపము ద్యోతకము)

౨ ప్రకృతవిషయమునుండి మరల్చు, మఱపు కలిగించు

క. మనసిజాఁ దదయుఁడు శరమ్మేసిన నేమగునో పరాకుసేయఁద మనుచున్.

కువల. ౩ ౧౧౫

౩. (సేవకులు ప్రభువులను) హెచ్చరించు

గీ చూడక మొగంబు ద్రిప్పి మాటాడ విభుడు, చేదిగిచి పట్టుక పరాకుచేసినపుడె, యేవి పుట్టునో కైలాట మింకమీఁద, మగువ దయ లేక విడవాసఁ దగునె నీకు

విజ. వి. ౨ ౧౯౭

పరాక్కు. సం. విణ (చ్ చీ చ్) ౧. ప్రతిలోమగామి. పెడమొగిది, వెనుకకు తిరిగినది, పరాఙ్ముఖము ౨ ప్రతికూలము, వ్యతిరిక్తము ౩ మీఁదనున్నది (ఎగాగ్లోకము) ౪ పరగామి, మఱియొకటిని బొందునది ౫ బాహ్యపదార్థములను తెలుపునవై ప్రత్యగ్రూపాత్మకు భిన్నమయినది. (శ్రోత్రాదీంద్రియములు) వి. చ్ పు ప్రత్యక్షగమ్యముగానిది (పరుని ఆత్మాది)

పరాపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరేను, అపామార్గము I

పరాక్రమము. సం. వి. అ. పుం. ౧. వీర్యము, శౌర్యము ౨. దేహబలము దేహసామర్థ్యము ౩ ప్రయత్నము, పూనిక

పరాక్రమి. సం. విణ (న్ నీ న్) పరాక్రమము కలవాడు.

పరాక్రమించు. సం. అ. క్రి. విక్రమము చూపు, శౌర్యముచూపు, బలముచూపు.

చ. తన భుజశక్తి లేక యొరుదర్పము యూఁది పరాక్రమింపవచ్చిన నది పెల్లుపే...

భార. ఉద్యో. ౪. ౨౦౬.

ఉ మాల్యవంతుఁ డే, కిరి ముకుందు నొంచి యగలే నిలు మంచు ఖగేంద్రువాహము నిర్ఘాతముఁ బోలు ముష్టిహతి ఘట్టన చేసి పరాక్రమించినన్ ఉ. రా. ౨. ౧౦౩.

పరాక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పరాక్రమము

పరాక్రాంతుఁడు. సం. విణ (అ ఆ. అ) ౧ పరాక్రమించినవాఁడు. ౨. పరునిచే ఆక్రమింపఁబడినవాఁడు. ౩ ప్రతినివృత్తుఁడు, వెనుకకు మరలిన వాఁడు

పరాగతము. సం. విణ (అ అ అ) ౧. వెనుకకుఁ బోయినది ౨ మృతము, మరణించినది ౩ వ్యాప్తము; క్రమ్మఁబడినది ౪ (పర+ఆగతము) వెనుకకు వచ్చినది, తిరిగి వచ్చినది

పరాగమము. సం. వి. అ. పుం. ౧ వెనుకకుఁ బోవుట ౨. చావు ౩ (పరా+ఆగమము) వెనుకకు వచ్చుట, మరలి వచ్చుట ౪ శత్రువుల రాక, పగవారు దండెత్తి వచ్చుట

పరాగము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పుష్పరజస్సు, పుప్పొడి. ౨. పొడి, ధూళి, దుమ్ము ౩. స్నానీయ ద్రవ్యము, నలుఁగుఁబిండి. ౪ ఉపరాగము, గ్రహణము ౫. చందనము ౬. స్వచ్ఛంద గతి, విచ్చలవిడిగాఁ దిరుగుట ౮ ప్రసిద్ధి, ఖ్యాతి

పరాఙ్ముఖుఁడు. సం. విణ (అ. ఈ. అ) ౧. విముఖుఁడు, పెడమొగము పెట్టినవాఁడు (వ్యతి - అభిముఖుఁడు). ౨. క్రియాదులందుఁ బ్రతికూలముగా ఆచరించువాఁడు ౩ పనిసేయకుండువాఁడు. ౪. ఒల్లనివాఁడు

పరాచేకము = పరియాచేకము. వి. పరిహాసము ఎకసక్కెము. (గ్రా. వి. అని శ. ర.)

గీ. అని పరాచికమాడుచు వరుల వీటిఁ, బుత్తెవా

కుశచరిత్రము. ౧. ౬౧

పరాధితుఁడు. సం విణ (అ. అ అ.) పర పుష్టుఁడు, ఇతరులచేతఁ బెంపఁబడినవాఁడు. వి. అ. పుం. కానిస కాఁడు.

పరాచీనము. సం విణ. (అ. అ అ) ౧. పరాఙ్ముఖము, వెనకకుంగము పెట్టినది. ౨. ఉత్తర కాలభవము, భావికాలమునఁ గలుగునది

పరాజయము. సం. వి. అ. పుం ౧. పరాభవము, అపజయము, ఓడుట ౨. ఓడించుట ౩. దయ్యుట, అలయుట (అధ్యయన పరాజయము=చదువువలన డయ్యుట)

పరాజితుఁడు. సం. విణ (అ అ అ) పరాజయము నొందినవాఁడు

పరాజిష్ణువు. సం విణ (ఉ) ౧ ఓడించువాఁడు, జయశీలుఁడు ౨. ఓడువాఁడు

పరాణస. సం వి అ స్త్రీ. (పరా + అన్ + అస—మిక్కిలి బ్రతికించుటకు సాధన మైనది), వైద్య-చికిత్స (వాచ)

పరాత్పరుఁడు. సం వి అ పుం —ఉత్కృష్టుల కంటె ఉత్కృష్టుఁడు-పరమేశ్వరుఁడు

పరాత్ముఁడు. సం వి న్ పుం ౧ పరమాత్ముఁడు ౨ పరునిజీవుఁడు.

పరాదనము. సం వి అ న. (పరముఁ=ఎక్కువగా—తినునది) పారసీక దేశపు గుఱ్ఱము (అరేబియా దేశపు గుఱ్ఱము, అని కొందఱు)

పరాధి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧ (పరబాధాకరము) వేఁట. ౨ అధిక మగు మానసిక వ్యథ.

పరాధీనుఁడు. సం విణ (అ. అ. అ.) అస్వతంత్రుఁడు, ఇతరులకు లోఁబడినవాఁడు,

పరాన్నభోజి. సం విణ (న్. నీ. న్.) పరుల అన్నమును భుజించువాఁడు.

పరాన్నము. సం. వి. అ. న. ఇతరుల యన్నము.

పరాన్నుఁడు. సం విణ (అ. అ. అ)=పరాన్నభోజి.

పరాపరము. సం. వ. (అ. అ. అ.)—పరాపరము—౧. వెనుకటిదియు ముందటిదియు, ౨. గొప్పదియు తక్కువదియు వి అ న. పరూషకము, పేరీఁడు, ఖర్జూరము ?.

పరాభవ. సం వి అ పుం ఒకానొక సంవత్సరము

పరాభవము. సం వి. అ. పుం. ౧ తిరస్కారము, అవమానము ౨. నాశము ౩ ఓడుట.

పరాభవించు. స. సం. క్రి. ౧ అవమానించు,

ఉ కారవకోటి దర్పమునఁ గానక నిన్నుఁ బరాభవించి దుర్వారభవత్ప్రతాపశిఖఁ గ్రాఁగె మదిన్ వగ పేల దీనికిన్

భాగ శాం ౧ ౯౩.

౨ ఓడించు

వ...ఇట్లు నివాతకవచులఁ బరాభవించి భవ్య తేజో దుర్నిరీక్ష్యుం డై పాండవేయుండు మరిలి వచ్చువాఁడు... వాగ ౮ ౧౭౦

పరాభూతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ పరాభవము.

పరాభూతుఁడు. సం. విణ (అ. అ. అ) ౧. అవమానింపఁబడినవాఁడు. ౨. ఓడింపఁబడినవాఁడు.

పరామరిక=పరామరిస. వి. (సం. పరామర్శః) ౧ వివేచనము, మంచిచెడ్డలను చక్కఁగా విచారించుట.

గి మహిత చారిత్రు గురుఁ బరామరిక లేక, చంపుమని పంపఁదగునయ్య సదయహృదయ

వి.క్ర. ౩ ౬౩

౨. విచారణ, పరిశీలనము.

సీ. పైఁ బరామరిక చొప్పడమిఁ బాము దప్పి పండఁబారిన పాల మెండఁబారెఁ.

మనుచ. ౩. ౧౭౫.

పరామరిన=**పరామరిక.** (సం పరామర్శః)

క. అని పలికిన వాతఁడు తన, మనము దిరిగి మగుడఁ దెచ్చి మఱిఁదిఁ దెలియఁబలికె, దనపిటఁ దుప్పిఁ గావలి, నునిచి పరామరిన చేయుచుండె మహేంద్రా. వి పు. ౩. ౧౬.

(పరామరిక - ప్రత్యంతర పా)

పరామరిసించే. స. క్రి. ౧ (క) విచారించు, ఆలోచించు

ఉ ...రావణముఖ్య నిశాటులెల్ల సం, గ్రామము నందుఁ గూలుట పరామరిసింపుము మర్త్య వేషుఁడై, భూమినిఁ బుట్టెఁ గాని రఘు పుంగవుఁ డాదివి విష్ణుఁడే సుమీ

సీతా. ౯ ౧౬౬.

చ ...నిజచారుగుణాన్వయలీల కానుకూల్యము గలకన్యఁ గైకొనఁ దలంచి పరామరిసించుచున్నదవ్. సమీర ౧ ౧౩౭

(వ.) న్యాయాన్యాయములు - విచారించు.

గీ బొమ్మనినఁ బోయి యొక చిన్నబమ్మచారి, చేత గిన్నియఁ బుత్తెంచె వాతఁ డితని, శిష్యుఁ డనియెఁ బరామరిసించుఁ డనిన, విప్ర నారాయణుఁడు సభావితతి కనియె

వైజ ౪ ౭౯.

చ ... కేఁ డొక భిక్షుకుండు నన్, గుపిత మతిన్ శిగం ? వియఁగొట్టెఁ బరామరిసింపవే యనన్. ఉ గా ౩ ౧౩

౨. పరికించు, చక్కఁగఁ జూచు

సీ. దాసదాసీపకురితిఁ బరామరిసింప నొక్క యున్నట్టియునికిఁ దలఁచి ప్రబంధ ౪౮౩

౩. వెదకు

సీ. మటపల్లిచక్కఁ దా నటు పరామరిసించి యందు లందుల సందుగొందు లరసి .

విప. ౫. ౬.

౪. (నలుదిక్కులు) పరీక్షించు.

గీ. చిటుకుమన్నఁ బరామరిసించుకొనుచు.

కువల ౨. ౧౧౪.

పరామర్శనము. సం. వి అ. న ౧ స్మరణము, తలఁపునకుఁ దెచ్చికొనుట ౨ వివేచనము, చక్కఁగా విచారించుట ఆలోచించుట.

పరామర్శము. సం వి అ పుం ౧ పట్టి యీడ్చుట. (కేశపరామర్శము)

౨ (విల్లు మొదలగువానిని) లాగి వంచుట

౩ ఆటంకము, నిరోధము (శ్లో. తపః పరామర్శ వివృద్ధమన్యోః .)

సం కు సం. ౩ ౭౧

౪ అవమానించుట, భంగపఱచుట (ద్రౌపదీ పరామర్శము)

౫ తలఁచుకొనుట, మనమునకుఁ దెచ్చుకొనుట.

౬. యుక్తి:

౭ వివేచనము, చక్కఁగా విచారించుట

౮ (న్యాయ) అనుమితికారణ మగుజ్ఞాన విశేషము, వ్యాప్తివిశిష్ట పక్షధర్మతా జ్ఞానము (ఈ పర్వతము వహ్నివ్యాప్యమగు ధూమము గలది అనుజ్ఞానము)

పరామర్శించే. సం స క్రి చక్కఁగా విచారించు

మ...క్రే, మ దలిర్పన్ శుభశీలురన్ మిముఁ బరామర్శింప నన్ బంపినాఁ, డదిగాకింకొక వార్త దెల్ప మనినాఁ డావింపు ముర్వీశ్వరా ఉ. రా ౫ ౧౫౬

పరామృతము. సం. వి. అ. న వర్షించుట; వాన.

పరామృతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) మృతిని గడచినవాఁడు.

పరామృశించు. సం. స. క్రి. చక్కఁగా విచారించు, వివేచించు.

చ...కర మరుఛార సేపురము కామరుసాపరు
సారి కోటులన్, దరియఁగనీయ దన్నలువ
సాల్గొమొగాల పరామృశింపఁగన్.
అహ. ౧ ౧౧౯.

పరామృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరా
మర్శింపఁబడినది పరామర్శము చేయఁబడినది

పరాయణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
అత్యంతాసక్తము, మిక్కిలి తగులు గలది, తత్ప
రము. (ధనపరాయణుఁడు) ౨. అభీష్టము, ప్రియ
మయినది.—వి. అ. న. ౧. తత్పరత, అత్యంతా
సక్తి, మిక్కిలి తగులు
౨. ఉత్తమమైన ఆశ్రయము, మేలైన ప్రాపు
గీ. కినుపెలుంగు వేదవ్యాస మునివరుండు, నధిప
కృష్ణుండు నకుఁ బరాయణంబు. .
భార. అను. ౫ ౪౩౭.
3. ఉత్తమ స్థానము
క. ఒరు లేమేమి యొనర్చిన, నరవర యప్రియము
దనమనంబున కగుఁ దా, నొరులకు నవి సేయ
కునికి, పరాయణము పరమ ధర్మపదముల
కెల్లన్. భార. శాం. ౫ ౨౨౦
౪. నాలుగుమాసము లుపవసించు వ్రతము
(వై. ని.)

పరాయత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరా
ధీనము, పరునకు లోనైనది

పరాయి. విణ. (హి. పరాయి) ఇతరము, ఇత
రుఁడు. (వీఁడు పరాయివాఁడు ఇది వాడుకలో
నిది. శ. ర.)

పరారి. విణ. ఎత్తుపడి ఊరు విడిచి పాఱిపోయిన
వాఁడు. (శ. ర.)

పరారి. సం. వి. ఇ. పుం. గొప్పశత్రువు, కోటి
విరోధి.—అవ్య. గడచిన సంవత్సరమునకు పూర్వపు
సంవత్సరము, మూఁడుయేఁడు (దీనికిఁ దెనుఁగున
వ్యక్తప్రయోగము లేదు.)

పరారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పదివిధములగు ఉల్లి
పాయలలోని ఒకానొక జాతి. (వై. ని.)

పరారిత్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూర్వ
తరవత్సరమందు, మూఁడటి యేఁటిది.

పరారుకము. సం. వి. అ. పుం. ప్రస్తరము,
ఱాయి

పరారువు. సం. వి. ఉ. పుం. కారకల్లము,
కాఁకర చెట్టు

పరార్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మఱి
యొక ప్రయోజనము గలది ౨. మఱియొకనికొఱ
కైనది, పరునిమిత్తికము.—వి. అ. పుం. ౧. ఉత్తమ
మైన యర్థము, ఉత్తమ ప్రయోజనము ౨. మఱి
యొకని యర్థము (వ్యతి. స్వార్థము)

పరార్థ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శ్రేష్ఠము.

పరార్ధము. సం. వి. అ. న. ౧. వెనుకటిసగము,
రెండవ యర్ధము (వ్యతి. - పూర్వార్ధము)
౨. సంఖ్యావిశేషము, కడపటి సంఖ్య - (100,000,
000,000,000,000 - ఏకత్వాది పరార్ధాంతా
సంఖ్యా - తర్క. సం.), బ్రహ్మయొక్క ఆయువునందు
రెండవ సగము

పరావతము. సం. వి. అ. పుం. పరూషకము.
పేరీఁదు, ఖర్జూరము చెట్టు.

పరావరదృక్కు. సం. విణ. (క్) భూతభవిష్య
ద్విషయములు ఎఱిఁగిన వాఁడు, మూఁడుకాలము
లెఱిఁగినవాఁడు

పరావరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. దూర
ముదియును దగ్గఱిదియును.
౨. (దేశకాలములందు) ముందటిదియును వెను
కటిదియును.
3. ఎక్కువదియును తక్కువదియును. ౪. శ్రేష్ఠ
తమము.

పరావర్తము. సం. వి. అ పుం. ౧ ప్రత్యావృత్తి, మరలుట, వెనుకకు మరలుట ౨. వినిమయము, మాఱుపు ౩ మరల ఇచ్చుట, పరివర్తము. ౪. (వ్యవ) తీర్పుమార్చుట

పరావహము. సం వి అ పుం సప్తవాయువు లలో పరివహవాయువునకు మీఁదిది

పరావిద్ధము. సం. వి అ పుం అంతఃపురము (వై. ని.)

పరావిద్ధుఁడు. సం. వి అ పుం. ౧. కుబేరుఁడు ౨ ఒకానొక సంకీర్ణజాతివాఁడు

పరావృత్తము. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ మరలినది; వెనుకకు మరలినది. ౨ వినిమయము నొందినది ౩ (వ్యవ) వేఱువిధముగా మాఱినది (తీర్పు)

పరావృత్తి. సం వి ఇ స్త్రీ=పరావర్తము

పరావేది. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ బృహతి, వాఁకుడు చె ౨. ములక చె.

పరాశరుఁడు. సం వి అ పుం ౧ ఒక ముని, వేదవ్యాసుని తండ్రి ౨ దేవేంద్రుఁడు (శే ని)

పరాశ్రయ. సం వి. ఆ స్త్రీ—మఱియొక చెట్టు మీఁద మొలచు లతాది—బదనిక, వంద చె.

పరాశ్రయము. సం వి అ పుం పరునాశ్రయించుట, పరుని యాశ్రయము

పరాశ్రయుఁడు. సం విశే (అ ఆ అ) పరుని ఆశ్రయము కలవాఁడు పరుని ఆశ్రయించిన వాఁడు

పరాసంగము. సం. వి. అ. పుం ౧ పరునాశ్రయించుట. ౨ పరులకూడిక.

పరాసనము. సం. వి. అ న. మారణము, చంపుట

పరాసము. సం. వి. అ. న. తగరము, వంగము (వై ని.)

పరాసుఁడు. వి. త్రెంచివాఁడు.

శా...కళింగంబు రాజల్లిలన్ ఘనుఁ డాపరానునకు మూసాబూసియన్వాని కత్యుల్లాసంబున నాధిపత్య మొసఁగన్ రోజించి రావింపుచున్.

రంగా ౧ ౧౩౭, ౧౪౦ రంగా ౩ ౧౧౭

పరాసువు. సం విశే (ఉ.)—పోయిన ప్రాణములు కలవాఁడు—మృతుఁడు, చచ్చినవాఁడు.

పరాస్కంది సం వి. న్ పుం దోఁపుడుదొంగ, బందిపోటు దొంగ

పరాస్తము. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ త్రోయఁబడినది, త్రోసివేయఁబడినది ౨ తఱుమఁగొట్టఁబడినది ౩ నిరాకరింపఁబడినది, ఖండింపఁబడినది (వాదాది) ౪ ఓడింపఁబడినది

పరాహతము. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ కొట్టఁబడినది ౨. వెనుకకుఁ గొట్టఁబడినది ౩ వెనుకకుఁ దఱుమఁబడినది - వి అ న. దెబ్బ, కొట్టు

పరాహము. సం వి. అ పుం మఱునాటి దినము, మఱునాఁడు.

పరాహ్ణము సం వి అ పుం దినమునందు మధ్యాహ్నమునకు పిమ్మటి కాలము

పరి వి ౧ సైన్యము, దండు

చ. పరి సనుదెంచి గోగణముఁ బట్టు రివన్ విని .. భార విరా. ౪ ౪౭

గీ ...ఈతఁడు పరి చాఁపకట్టు వడఁగఁ, గొట్టి చతురంగబలముల బెట్టు గలఁప...చంద్రా. ౭ ౧౫, భార విరా. ౨. ౩౭

౨. మూఁక, గుంపు, సమూహము

గీ అంతపరియునల వై ప్రజ కలికి పాఱి, పోవ వాఁడును వెదపోట్లు పొడిచి చనిరొ...

అను. ౬. ౨౩.

శా. పరిపొయిఁ బాఱి వానిఁ గనిపట్టి నడిం బెరకోలఁ గట్టి కౌఁ, చ్చిరి ...

భార. శాం ౩. ౫౦౫.

(కట్టునకు.అని శ ర)

౩. (= పఱి) కొల్ల

గీ. డామరం బగుఁ జాఱి కొల్ల పరి యనఁగ,

ఆం. భా ౨ ౨౭౩

౪. పర్యాయము, మాఱు, సారి (ఈ యర్థమునఁ దఱచుగ 'ఒక' శబ్దపూర్వకముగఁ గాన వచ్చును.

ఉ కేకయ పాల్పులు దోడుగ, నా కీచకుఁ డాజి నన్ను గపజీతుఁ జేసెం, జాకుంద మున్న రొండుక పరి, నా కాలనితోడ ధండనము లేదయ్యెన్ భార విరా ౩ ౧౧౭

క ఆ పలుకు తా నెదల్చిన, తాపసి పలుం కనుచు లంజ తల్లియుఁ గోపో, ద్దీపిత యై యిఁక వాచే, నీపరి పెట్లఁ బద కరుగుకే వీఁ డనుచున్ విప్ర. ౪. ౫౭

మ కదియం గర్గొని మత్స్య మొక్కపరి శృంగం బట్టిటుం ద్రిప్పఁగా, నుదరంబుల్ శిరముల్ డగం బడిరి దైత్యుల్ చేసె లొక్కటన్

దశా ౧. ౨౭౩

మ .. మారి యేతెంచుట లెస్సగా నెఱిఁగి తీవ్రాటోపయుక్తంబుగాఁ, బరిమై వత్తిమ గాక యున్నఁ గడిమిం బ్రత్యర్థి నా హాలాతిపే, సి రణక్రీడఁ జలంబు నూపు దము... హరి ఉ ఒ. ౧౮౮

(ఇట 'పరిమై' మఱియొక పర్యాయము-భావము)

వ ... నాలవపరి ధర్మభార్యాసర్గంబునందు నర నారాయణాభిధానం బై దుశ్చరం బైన తపంబు చేసె భాగ. ౧. ౬౩.

౫. తెలకు కట్టుడల.

శా. పరిపెంబు పెట్టి తొత్తి బహుళకంబులఁ బ్రాగాలడు మిత్రుఁ జైత్రునిం, బారిగొన వచ్చు గ్రీష్మ మనుపొచ్చెపుఁ జేరఁ బురారిఫాలభా, సురపటువహ్ని యంచు పెఱఁ జొచ్చిన మన్మథుఁ గాచె నత్తఱిన్, సరసశిరీషకేసరల సన్మహిళా మృదులాలకాగ్రముల్.

నృసిం. ౩ ౬౨.

౬. (క పరి.) ప్రవాహము, ఒక విధమగు జలా శయము.

క...బుగ్గ వాగు దొన తల,పరి గుండము కాల్వ డిగ్గి బావి దొరువులన్. హంస ౪ ౨౧౦.

ఆలపరి=ఆవులమంద

మ కలఁచెన్ కాలివనప్రదేశములు వీఁక స్మార్గ ముల్ గాచి పాంథులఁ గూల్చెం బొలి యించె నాలపరిఁ దోడ్తో నూళ్ళలోఁ దొచ్చి

పె శకుం ౧ ౧౦౧

గూఁబపరి=గ్రుడ్లగూఁబల గుంపు

చ. . ఇరు శ్వాఱనెడ్ విరోధి ఘీ,కరగతి నంతి గూఁబపరి గాఢమహీధరభూజ దుర్గకో,టర ములం విర్గమించె వికటప్రకటాననముల్ ముడుంచుచున్ శేం పంచ ౩ ౧౫౩

చీమపరి=చీమలగుంపు

వ...అక్కటబిలంబు... రయసముద్ధూతధూళి ధూసరితధారాధర పథం బగుచు నొక్క పరియ చీమపరి యనఁగ గవిసె నందు

మను. ౪. ౧౧౦.

మిడుతపరి=మిడుతలదండు

వ శిలీముఖంబులు నిగుడ మిడుతపరి గవియున ట్లంబరంబు నాచ్ఛాదించుచు. .

భా. రా. యు. ౬౯౫.

క...మిడుతపరి చిచ్చుబాతం, బడిపడిఁ బొడి యైనయట్లు పంకజనయనా.

పద్మ. ౮. ౨౬౪ హరి. ఉ. ౬. ౧౬౫.

౬. (క) క్క—పరిన్ = ఒక్కుమ్మడిగా, యాగ
పద్యమున.

గీ శరభజాంబవదాదులు శైలతరులు, నొక్క—
పరి మీఁద నడరింప సురశరీముల
భా రా యు. ౧౨౫౦.

సీ కరికరంబులు శాలకమతముల్ మూర్తిక
పాళికల్ నవ్యప్రవాళములును గీ ౫ ౫న
జలనిధిలోనుండి కలసిరొక్క—, పరయు తోరిఁ
గాని యనఁగఁ జూపఱకుఁ దోఁచె,
వాల్మీ ౩ ౯౩

జః పరకాఁడు, పరిగొను, పరిగొలుపు, పరిచిచ్చు
పరిమార్చు, పరిమార్పించు, పరిమార్పు, పర
మాఱు, పరిమెంగము, పరిరొత్తు, పరివెదలు,
పరివోవు

పరి. సం అవ్య (దీనికి తెనుఁగున వ్యస్తప్రయో
గము లేదు) ౧ అంతట (పరిభ్రమణము)
౨. వ్యాప్తి (పరిణతిము) ౩ దోషకథనము.
(పరివాదము) ౪ పూజన (పరిచర్య) ౫ అలం
కారము (పరిష్కారము) ౬. మేర, కొలఁది
(పరిచ్ఛేదము) ౭ కొన్నిచోట్ల నిరర్థకముగానే
యుండును. (పరికల్పితము = కల్పితము)
౮ మిక్కిలి (పరికృతము, పరికృష్టము) ౯ వర్జ
నము (పరివ్రాట్టు) పరికాంక్షితుఁడు)

పరిఁజించు=పరుఁజించు. స క్రి పరుఁజూనఁ
బట్టుకొను, కత్తిపిడియందుఁ బట్టుకొను

క. అని కైదువు పరిఁజించుచు, నమపరిగదఁగన్న
కుంభియని నీతిఙ్ఞాల్ విని మెచ్చవలదె పద
కముఁ గొనిరొను నతఁడు సాకు దీనిఁ గొను
ట నుచితమే భోజరా. ౫ ౪౫,

చ. చెదరక బంటుమీఁదఁ బరిఁజించుచు దగ్గరు
కూరుకై వడిన్. ద్వా. ౧౦ ౫౪

పరిక. వి. ౧. పక్షి విశేషము, ఒక జాతిపిట్ట.

సీ గిజిగాడుఁ పూరేడు కొర్జంబు పొన్నంగి
కన్నకాయి పరిక ...

గీ. యనఁగ నిట్లని పక్షిభేదాఖ్య లలరు.
అం. భా ౨. ౯౦

౨ (ముగ్గు క ర) రంగవల్లీ విశేషము, ఒక
విధ మగు ముగ్గు.

వ...విగళిత ప్రసవపరాగపరంపర యనుపరిక
ముగ్గులదగ్గర . కువల ౩ ౧౩౧

చ . పరికలు దృష్టిదీపములుఁ బన్నినగద్దెలు పెట్టి
యేమిటన్,గర మగు పుత్రవాంఛ కడగానఁగ
లేక విచారఖిన్న లై హంస ౨ ౧౫

౩ తృణ విశేషము

గీ పరికి ముల్లూచి మొదయము పైటికుంగ,
మొదలుగాఁ బూరి రవళింపఁ బొదలు
వెదలు ప్రబంధ ౨౦౧

౪ మత్స్యవిశేషము (చి ని.)

ఆ పరక మెంట్ట కెయ్య పరిగ యుంగిలికము,
చీరజింపుజెల్ల నారజెల్ల, ద్వా ౧. ౨౨౧

(వ్రాఁతప్రతి పా)

పరికింపము. సం వి అ పుం ౧ భయము.
౨ అంతటను గలకంపము, కంపము, వడఁకు

పరికథ. సం వి ఆ. స్త్రీ వాఙ్మయభేదము

శ్లో అథ వాఙ్మయభేదాస్స్యుః చంపూః ఖండ
కథా కథా, ఆఖ్యాయికా పరికథా కలాపక
విశేషకా (త్రి. ని.)

పరికరము సం వి. అ పుం. ౧ పరివారము
౨ ఉపకరణము, పనిముట్టు ౩ సమూహము.
౪. సమారంభము, ఉపక్రమము ౫ పర్యం
కము, మంచము ౬ నడికట్టు ౭ రోగపట్టె
౮ వివేకము ౯. ఒక యర్థాలంకారము

క. సాభిప్రాయవిశేషణ,మై భాసిల్లినను బరికరా
లంకృతి నా,శోభిల్లు నూఁగకవిచంద్రా
లోకము. ౫౫.

౧౦. (నాట్య) బీజమును విపులముగాఁ జేయుట.

పరికరించు. సం. అ. క్రి. పరికరయతి—దగు, నడుము కట్టు; సిద్ధపడు.

గీ. పంకనిర్మగ్న యగుగోవుఁ బరికరించి, యుత్కర
ముగ నుద్ధరించు గోపకుని మాడ్కి, మదము
దైవార నుద్ధరింపుదువు గాక, పంకనిర్మగ్ను
నన్ను గోపాలతిలక. జై. భా. ౧ ౧౩౦

పరికర్త. సం. వి. ఋ. పుం. పరివేత్తకు=అన్నకు మునుపు పెండ్లాడువానికి పెండ్లిచేయించు పురోహితుడు.

పరికర్తనము. సం. వి. అ. న. ౧ చుట్టును కత్తిరించుట ౨ ఛేదించుట, నఱకుట.

పరికర్మము. సం. వి. న. ౧ కుంకుమపూతలోనగువానిచే దేహము నలంకరించుకొనుట ౨ (యోగ) చిత్తశుద్ధిసాధనము (మైత్రి మొ.) ౩ (గణిత) కార్యవిశేషము (ఇది యోగ=సంకలన, వియోగ=వ్యవకలన, గుణ, భాగ, వర్గ, వర్గమూల, ఘన, ఘనమూలములు, లని యెనిమిది విధములు)

పరికర్మి. సం. వి. న్. పుం. సేవకుఁడు (వై. ని.)

పరికర్ముఁడు. సం. వి. న్. పుం. (పనివాఁడు) సేవకుఁడు, పరిచారకుఁడు.

పరికర్షణము. సం. వి. అ. న. ౧ లాగుట, ఈడ్చుట ౨. ఊడఁబెఱుకుట, బాధించుట.

పరికర్షము. సం. వి. అ. పుం.=పరికర్షణము.

పరికల్కనము. సం. వి. అ. న. కల్కనము, మోసపుచ్చుట, వంచించుట.

పరికల్పన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=పరికల్పనము.

పరికల్పనము. సం. వి. అ. న. ౧ నిర్ణయము, ఏర్పాటుచేయుట. ౨. చేయుట, కల్పించుట.

పరికల్పించు. సం. స. క్రి. ౧ కలిగించు. ౨. ఏర్పాటు చేయు, ఏర్పఱుచు.

క. సురలు మునులు భయమునఁ బెఱ, చిరి నలుగడ బ్రహ్మ వచ్చి శివుఁ గని వినయో,
త్తరముగ మ్రొక్కుచు నమరులు, పరికల్పించెదరు నీకు భాగము భక్తిన్.
భాగ. కాం. ౫ ౪౪౦.

పరికల్పితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ ఏర్పాటు చేయఁబడినది, నిర్ణయింపఁబడినది ౨ చేయఁబడినది, కల్పింపఁబడినది.

పరికాంక్షితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరిత్యక్తకాంక్షితుఁడు—తపస్వి, సన్న్యాసి.

పరికాఁడు. వి. (√ పరి) తెగకు ముఖ్యమైన యేనుఁగు, యూథపము.

చ. అమ్మదనాగి మెదిర్చి క్రమ్మరిం, చినపరికాఁడు పోవ. భాగ. ఆది. ౪ ౨౦౩.

శో. వాగణం జఘనే ఖిందన్ దంతాభ్యాము పరోయథా ౯౦ భా. ఆది ౧౦౯ ౩౪

చ. దంతిము, ట్టినపరికాఁడు మొత్తిము వడిం బఱతెంచినమాడ్కి నాపగా, తనయుఁడు తోనుగా రథికదంబము విట్టడరన్ సముద్ధతిన్ భార. భీష్మ ౧. ౨౮౩.

(చి ని శ ర కరాళప్రతుల పా)

పరికి. వి. ౧ కిరాతభేదము (శ. ర.) ౨ తృణవిశేషము ?.

గీ. పరికి సాళ్వము సొంపు కుందురు గలిమిడి
హంస. ౫ ౪౫

పరికించు. స. క్రి. (కి. పరికిను) ౧ పరిశీలించు

వ. ఒండుమాటలు దక్కి పనులం బరికింప నియోగింపుము. భా. ౯ విరా. ౧ ౨౧౩.

సీ. నీరుచేలలు వానకారులు పరికించి వరిపొలంబుల పంటవలఁతు లరసి. వి. శకుం. ౪. ౧౨౩.

ఉ. దేవరచర్య లన్నియుఁ బదింబదిగాఁ బరికించి చూడఁ బు, ద్మావనితామనోహరుని మారటమూర్తిని సందియంబు లే, దో వసుధేశ... పరమ. ౩. ౩౧.

౨. పరీక్షించిచూచు.

ఉ ...కీ ల్పరికించిన దేవతాపలం, బనరతిభావ
మై పరంగు భావవికాసము లీ విశారమున్.
శాకి. ౪. ౧౫౪.

ఉ...మంత్రులం బంప వారల, క్కాలకుల సంచ
రించి పరికించియు హేతువుగాన కర్యోధన్
ఉ. రా. 3. ౬౩

3 విచారించు, ఆలోచించు.

చ...తన దివ్యమతిం బరికించి కాంచి కూ, దుస్స
సమయంబు దప్పంగం గడుం గుటిలాత్ముడ
వైతి నాయెడన్ భార శాం ౧ ౨౫౧

(పరీక్షించు అని శ ర)

క ప్రమదంబాగంగం పరింపు పరికించి తగన్
సైవ. ౫ ౪3 సీతారా 3 ౯౪

౪. వెదకు, అన్వేషించు.

సీ...వెదకె నారసె రోసె వెలచె సెమకెం, బ
రించెను దడవె నరసె నం౦గ నన్వేషించె
ననుటకు వెలయుచుండు ఆం భా 3 ౧౨౨

క పాతాళలోక మంతయు, బాంతిగ శోధించి
పాతయుమం బరికించి యతి, బ్రీతిగ నాతుర
గముం గానిం డేకెం దని వ్యస్తిపాద
మిచ్చుచుం బనుపన్. భా.రా. బాల. ౪౦౪

సీ. అని గర్భగృహాంతముల్ల నల్లనం బరికించి
లెస్సగా నంతరాళింద మరసి.
విపు. ౫ ౬. శకా 3 ౪౯.

౫. చూచు, దర్శించు

సీ. ప్రాంతభావణములం రోదచేయుసాతనిం బరి
కించి కళలోక్తిం బలుకవలయు
ప్రబోధ. ౪ ౨౩.

క. ఉదయకాలము గాని రెండవు, పాయనివలెను
దీప్తమిగ్రహము మించిగ వా, నరముఖ
ముందిననందిని, బరికించి దశాననుండు పరి
పక సొరెను. ఉ. రా. 3. ౩౧.

గీ. ధూళిధూసరుం బరికించి రేల నిక్క, పావన
స్నానవిధి వృథాభక్ష్యం దలంచు.
సైవ. ౩. ౧౫౫.

౬. ఎఱుంగు, తెలియు.

౩. పరికింపరు శీమజాకులు, తరుణుల తగులముల
నమ్మం దగ దంద్రుం మదిగా, పారి. ౧ రా౩.

వ ..వందిబృందపర్యమాన బిరుదావళీ ప్రబంధ
మంథర శబ్దార్థచమత్కారంబులు పరికించుచు
నొడ్డోలగం బై కూర్చుండి
కళా ౧ ౧౧

ను పరికింపం దగు నామనోగభము మీ భవ్య
ప్రభావంబునకా ఉ రా ౨ ౧3౧

౭ పాటించు, లెక్కసేయు.

క ..దీనిం, పరికింపక యీ పలుకులు, తరుణీ గురు
మతి నీకుం దగునే పలుకగా
భాగ ఆది. 3 ౧3౧

౩. పరుల కొకనింద గల్గినం, బరికింపవు గుణము
కాని...౩. ౬3.

పరికిణి (ణీ) వి స్త్రీలు కట్టుకొనెడు పావడ,
గాగర

ద్వి పసిడిపువ్వులరంగు పరికిణి మెఱయ.
మ్మ వి. ౧. రా

పరికీర్ణము. సం విణ (అ అ. అ) ౧ అంత
టను చల్లబడినది. ౨ అంతటను బర్విన్నది,
అంతటను వ్యాపించినది

పరికీర్తనము. సం వి. అ న. ౧ చెప్పుట;
పేర్కొనుట. ౨. అంతటను చెప్పుట, చాటుట.
3. పొగడుట.

పరికీర్తించు. సం. స. క్రి. ౧ కీర్తించు, (భగవ
న్నామాదులు) ఉచ్చరించు; పేర్కొను.

క. గిరివనదుర్గములం దును, సరిదుత్తరణంబు నట్టుడు శ్రాద్ధవిధి సమాచరణ సమయమున హరిం, బరికీర్తించినయతండు వడయు శుభంబుల్ భార అను ౩ ౧౯౩.

౨. పొగడు, స్తుతించు

మ. వరరత్నాకరమేఖలాకలన నీ వా మా క్షి యత్యంతవి, ష్ఫురణాలంబవితంబబింబమున కుం భూచక్రముం బాటిగాc, బరికీర్తిం పుచు... గాధేయోపాఖ్యానము. ౫. ౯౩

పరికీర్తితము. సం విణ (అ. ఆ అ.) ౧ చెప్పcబడినది; పేర్కొనcబడినది ౨ చాటcబడినది ౩. పొగడcబడినది

పరికూటము. సం. వి. అ న హ స్తినఖము, దుర్గద్వారమునొద్ద నుండెడు మట్టిదిబ్బ (వా చ)

పరికృశము. సం విణ (అ ఆ అ) మిక్కిలి చిక్కినది

పరికె. వి ౧ ఒక దినుసు గడ్డ, త్రిశృంగము (శ. ర.) ౨ (సం పరిఖ తె పరికై) కందకము, అగడ్త

క పరిఖజలంబులు పెందలను సురనది నీరాడు పరికె చుట్టున నుండక, వి కటం ౧. ౪౫.

పరికోపము. సం. వి అ పుం మిక్కిలి కోపము

పరిక్రమణము. సం వి అ న = పరిక్రమము

పరిక్రమము సం వి అ. పుం. ౧ నలుగడలc దిరుగుట ౨ ప్రదక్షిణము సేయుట, వలcగొనుట. ౩ విహారము, క్రీడార్థము నడచుట. ౪. క్రమము, వరుస; ఒకటి వెనుక నొకటిగా వచ్చుట.

పరిక్రమసహము. సం. వి. అ. పుం—పరిభ్రమణమును సహించునది—ఛాగము, మేcక. (త్రి.వి.)

పరిక్రమించు. సం. అ. క్రి. ౧. బయలు దేఱు, నిర్గమించు...

వ. అని పరిక్రమించి వెలిపాళెంబుకట్టకడపటిగుట కారుకుటీరవాటికc బ్రవేశించి క్రీడా. ౨౭.

(పరిక్రామ్యత్, పరిక్రామతుcడు తెం. అతిక్రామ్యత్, అతిక్రామతుcడు. తెం. వాని వలె గ్రహించునది)

౨. సంచరించు.

వ అని బహుప్రకారంబుల బహుమానతత్పరుం డగుచు నటc బరిక్రమించి ..

హరి. ఉ. ౬. ౧౪. (క్రొత్తప్రతి. పా)

పరిక్రయణము. సం. వి. అ. న. = పరిక్రయము.

పరిక్రయము. సం వి అ. పుం. ౧. వినిమయము. సరకులమార్పు, వస్తు విచ్చి వస్తువు పుచ్చుకొనుట ౨. కూలి, వేతనము. ౩ జీత మిచ్చి పనిచేయించుకొనుట ౪ ధన మిచ్చి చేసికొన్న సంధి

శ్లో కోశాంశేనార్ధకోశేన సర్వకోశేన వా పునః, శిష్టస్య ప్రతిరక్షార్థం పరిక్రియ ఉదాహృతః॥ హితో. ౧. ౧౨౨.

౫ క్రయము, కొనుట.

పరిక్రాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.)౧. ప్రదక్షిణము చేయcబడినది. ౨. సంచరించినది. (ప్రదేశము. తెం.) వి. అ. న. = పరిక్రాంతి.

పరిక్రాంతి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. పరిభ్రమణము చుట్టును తిరుగుట

పరిక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. (అగడ్త, కలుగుతెం) చుట్టువాఱుట; చుట్టుకొనుట, వేష్టనము. ౨. (నాట్యశాస్త్రీ) బీజమును విపులముగా చేయుట.

పరిక్రీడించు. సం. అ. క్రి. క్రీడించు, విహరించు.

వ...అప్రతిమప్రకాశ బీజంబులు వెదవెట్టునవి యును నై పరిక్రీడించు వనక్రోడంబులను... హ. వ. ౩. ౩౭.

పరిక్రీతము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రీతము, కొనఁబడినది

పరిక్లాంతము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బడలినది, డస్సినది

పరిక్లిష్టము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి క్లేశము పొందినది. వి. అ. న. మిక్కిలి క్లేశము

పరిక్లేదము సం. వి. అ. పుం. తడి, చెమ్మ

పరిక్లేశము సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి బాధ, మిక్కిలి క్లేశము

పరిక్వణనము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిగుల మ్రోగునది. వి. అ. న. పెద్దధ్వని

పరిక్షతి [illegible]

పరిక్షయము సం. వి. అ. పుం. 1. తఱుఁగుట, క్షీణించుట 2. నాశము, చేటు 3. నాశము పొందుట

పరిక్షామము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి చిక్కినది, బక్కచాఁతినది

పరిక్షాళనము సం. వి. అ. న. కడుగుట

పరిక్షితుఁడు సం. వి. అ. పుం. అభిమన్యుని పుత్రుఁడు

ఉ. ఉత్తర పుణ్యగర్భమునందుండి భవజ్ఞాతకుండు
పూరువంశోత్తరుఁ డాదిరాజగుణధారియగు
పరిక్షితుఁ డుద్భవించెం
భా. ఆశ్వ. 3. [illegible]

పరిక్షిత్తు సం. వి. త. పుం. చంద్రవంశపు రాజులలో నొకఁడు (అభిమన్యుని కొడుకు, జనమేజయుని తండ్రి)

గీ. అశ్వకులము పరిక్షీణమైన జనన, మొందె
గాన విశ్వమభిమన్యునందనునకు, నర్థి మగు
పరిక్షిన్నామ మనిరొగిఁ గృష్ణుఁ, డఖిలజను
లును విని కొరవాధిపాధ భార. అశ్వ.

పరిక్షిప్తము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చుట్టు విసరఁబడినది, వలఁగొఁదలఁ జిమ్మఁబడినది నలు ప్రక్కల చుట్టఁబడినది 3. త్యక్తము, విడువఁబడినది

పరిక్షీణుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అణఁగినవాఁడు, చిక్కినవాఁడు, క్షయించినవాఁడు 2. నశించినవాఁడు 3. నిర్ధనుఁడు, పేదపడినవాఁడు

పరిక్షీబుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి మత్తుగొన్నవాఁడు

పరిక్షేపము సం. వి. అ. పుం. 1. చిమ్ముట, చుట్టునుపఱచుట 2. విత్తుట 3. చుట్టుగాఁతి [illegible], అగడ్త 5. త్యజించుట, విడుచుట 7. శ్రోత్రాదీంద్రియము 8. హస్తిపాదపార్శ్వము, ఏనుఁగుకాలిపిక్క (వై. ని.)

పరిఖ సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—చుట్టును త్రవ్వఁబడినది—1. అగడ్త, ఖేయము 2. అంబుధి, సంద్రము 3. భూభృత్తు, పర్వతము (శ. ని.)

పరిఖాతము సం. వి. అ. న. 1. పరిఖ, అగడ్త 2. (గాఁడ్లు, బండిచక్రము మొదలైనవి) చాలు, గాఁడి 3. చుట్టును త్రవ్వుట

పరిఖిన్నుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుఃఖితుఁడు, మిక్కిలి ఖేదము పొందినవాఁడు

పరిఖేదము సం. వి. అ. పుం. 1. బడలిక, అలసట 2. ఖేదము, దుఃఖము

పరిఖ్యాతము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చెప్పఁబడినది 2. ప్రసిద్ధి పొందినది

పరిఖ్యాతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రఖ్యాతి ప్రసిద్ధి 2. చెప్పుట

పరిగ వి. మత్స్యవిశేషము

ఆ. పరిగ పెట్టి రొయ్య పరిగ [illegible]
ద్వా. 1. [illegible]

పరిగణన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. ఎన్నుట. లెక్కించుట; అంతయు లెక్కించుట. ౨. తలఁచుట, ఎంచుట.

పరిగణనము. సం. వి. అ. న.=పరిగణన.

పరిగణించు. సం. స. క్రి. ౧ ఎన్ను, లెక్కించు,

గీ. తపములును యజ్ఞములు నీవు ధర్మములుగఁ,
బలుకవైతివి యార్యసంభావనీయ, పదము
లగు కర్మములలోనఁ బరిగణింపఁ, బడవొకో
వేదశాస్త్ర తత్పరులచేత.
భార. శాం. ౫. ౨౩౧.

౨. తలఁచు, విచారణచేయు.

క ధరణిని గృతప్రతిజ్ఞా, పరిపాలనదక్షుఁ
డెందుఁ బరమోత్కృష్టుం, డరయంగ నిదియ
ధర్మువు, పురుషునకుం బరిగణింప భూరి
ప్రాభవ భా. రా యు. ౧౭౧౭.

పరిగణితము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) పరిగణింపఁబడినది

పరిగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వేష్టితము, చుట్టఁబడినది. ౨. పరివ్యాప్తము, అంతటను వ్యాపించినది. ౩ గతము. కదలిపోయినది. ౪. జ్ఞాతము, తెలియబడినది.

శ్లో. ప్రథమపరిగతార్థ స్తం రఘుస్సన్నివృత్తిం
సం. రఘు. ౬ ౬౧.

౫ చేష్టితము, చేయఁబడినది ౬. స్మృతము, తలఁచుకొనఁబడినది. ౭. విస్మృతము, మఱవఁబడినది ౮. ప్రాప్తము, పొందఁబడినది. ౯. చుట్టును భ్రమ్మరినది, అంతటను దిరుగునది.

పరిగదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూర్తిగాఁ జెప్పఁబడినది. వి. అ. న. పరికథనము, పూర్తిగాఁ జెప్పుట.

పరిగమనము. సం. వి. అ న. ౧. చుట్టుకొనుట. ౨. పర్వుట, వ్యాపించుట. ౩. పొందుట. ౪. తెలియుట.

పరిగమము. సం. వి. అ. పుం.=పరిగమనము.

పరిగర్హణము. సం వి. అ న మిక్కిలి నిందించుట.

పరిగలితము. సం. విణ (అ ఆ అ.) మిక్కిలి గలిత మైనది

పరిగహనము. సం విణ. (అ ఆ అ.) మిక్కిలి గహన మైనది

పరిగాఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి గాఢ మైనది.

పరిగృహీతము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. స్వీకృతము, కైకొనఁబడినది. ౨. పట్టుకొనఁబడినది. ౩ ఒప్పుకొనఁబడినది, అంగీకరింపఁబడినది. ౪ పెండ్లాడఁబడినది.

పరిగృహ్యా. సం. వి ఆ. స్త్రీ. పాణిగృహీతి, పెండ్లాడఁబడిన స్త్రీ

పరిగె(గియ). వి. వృక్షవిశేషము.

సీ. శర్కర గుడితవార్యుదిక్కునఁ బరగఁబ
ట్టున్నది దానికి నుత్తరమున, ద్వా. ౫ ౧౯౪.

వ ...పరిగ పక్క పలుకురు రేఁగు కేము పులు
గుడు గురివెంద యీఁదు గేదంగి... మొంద
లగు పాదలకు... మనుచ. ౪. ౩౭.

౨. క్షుద్రమత్స్యము, మత్స్యవిశేషము

గీ. అల్లిదము సప్పచేఁపయు గొల్లదొందు, పరిగ
రొయ్యాదియగు మీలఁబట్టు నతఁడు
హంస. ౪. ౧౬౭.

౩. కోసిన చేనిలో దిగఁబడిన వెన్ను.

ఆ. ఇంటియాలు విడిచి యిల జారకాంతల
వెంటఁ దిరుగువాఁడు వెఱ్ఱివాఁడు, పంట
చేను విడిచి పరిగ యేఱినయట్లు...
వేమన. ౧. ౭౪.

క్రి. విణ. శీఘ్రము. (చి. వి. శ. ర.)

పరిగొ(గో)ను. అ. క్రి. (√ పరి) చాలుతీరు,
చాలుకట్టు

చ. పరిణత దివ్యగంధఫలభార నమత్కృతశీపరం
పరా, పరివృతకాయమానములఁ బర్వు ఫలా
వళిఁ బూచి పైపంబుఁ, బరిగొనివచ్చు రాజ
శుకపంక్తుల చొప్పున నొప్పె...భూరి హరి
న్మణితోరణావళుల్ వసు ౫. ౬ ౫.

(పాంద్ర భూపాలుం నేన) చ పరిగొని వచ్చి
యాదవులపట్టణ మెక్కుటఁ జుట్టుముట్టి...
ఉ. హరి. 3 ౨౫

వ ... ఉటజప్రఘాణంబుల వేదీడింభంబులు
సంభ్రమంబున నక్కడక్కడ జాతి పరిగొను
కామధేనూధస్యధారా సారంబులు చవి
గొని... వాల్మీ ౨ ౬౪.

౨. పరివేష్టించు, వలయాకారముగ చుట్టునిలుచు.

చ. శరముల తూఁపు లాఁదుకొని కన్నులు
చప్పులబంటి కొండొరుల్, పరిగొని విల్వ
వసు 3 ౧౫౬. ఆం. భా 3. ౧౧౮

3. చలపట్టు

చ. కురుబల మేఁగుదెంచె నవె గోవుల బిట్టలఁ
బట్ట దానిపై బరిగొని శౌర్యసంపదయు
బాహుబలంబునుఁ జూపఁబూని యే, నరిగె
ద నట్టె
భార. విరా. ౪ ౨౦

చ. ఇరువురు రక్కసుల్ సవన మెప్పుడు సే
యారఁగొంటి నంతలోఁ, బరిగొని వచ్చి వేది
కలపై రుధిరంబులు సల్లి...
భా. రా. బాల ౧౩౨.

క...ఒక యినుపద్రుద్దునఁ, బరిగొని యుక్కున
తెంకిఁబట్లఁ బదుముచుఁ.
అచ్చ. రా యు. ౨౪౪.

౪. కవియు, పడు.

వ...ప్రజాపతినికరంబు...కాందిశీకు లై కను
కనింజని సకలభువనాధీశ్వరుపైఁ బరిగొని
భా. సం. ౨. ౨౦౯.

౫. దండువిడలు

క అరవాలు గొనక కెట్టుగఁ, బరిగొని యుక్కు-
డీఁది మగలపై నదరుట..
భార. శా ౧ ౨౩

వ ఇట్లఖిలగుణ పరివృంతుండై గణాధీశ్వరుం
డతిరయంబున దక్షప్రజాపతిపైఁ బరిగొని
దక్షాధ్వరావాసంబు గని...
కు సం ౨ ౧౯౯ ౬ ౪౭౦

౫. అతిశయించు, అధికమగు

ద్వి. హరిభక్తనికర దయామృతవృష్టి, పరిగొని
కురియఁ దొప్పునఁ దోఁగితోఁగి
బస. పు. ౨. ౧౬౭

౬ ఉత్సాహయుక్తుఁడగు.

ద్వి. విరిదమ్మివాసన విహరించుకేఁటి, పరిగొని
నుడియుచే బబ్బిలివిరుల
బస పు 3 ౨౧. పం

ద్వి. పరిగొనివచ్చుచోఁ బురవీధిభవులు
బస పు. ౪ ౧౬. పం.

స క్రి చుట్టుముట్టు

సీ తిరిగినఁ బోవీక పరిగొని యున్నింట నద
గంటఁ బొదిలోన దాఁగి యాఁగి
హరి పూ. ౬. ౧౬౫.

చ...చొచ్చె బిసాంతర మాతఁ డందునుం, బరి
గొని యుగ్రవృత్తి నది పట్టెఁ జలంబున నమ్మ
హాత్ము నిక భార. శాం. ౫. ౧౩౦

ఉ గురుతరవిక్రమస్ఫురణఁ గోటుల సంఖ్య
మహోగ్రకింకరుల్, పరిగొని పాపకర్ములను
బట్టి కరంబులు గూడఁ గట్టి...
యక్షా. ౧. ౧౬౬.

పరిగొలుపు. స. క్రి. (√ పరిగొను) హెచ్చు
చేయు, అధికముచేయు.

క. ధర దుష్టసఖులగుణములు, వెరపున కేకొనిఁ
కేయు కేచుట తప్పు, బ్బరిగొలుపుట
మర్మాంతర పరితాపము సేయుటకుని పంకజ
వదనా. కేయూర. 3. ౨౯౪.

పరిగ్రహణము. సం. వి. అ. న. పరిగ్రహించుట

పరిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పట్టుకొనుట; ౨. స్వీకారము, కైకొనుట; పుచ్చుకొనుట ౩. (పరిగ్రహార్హమైనపదార్థము) ధనము, అలంకారము, కానుక మొ

శ్లో. కుంభయోనిరలంకారం తస్మై దివ్యపరిగ్రహమ్ దదౌ ..సం. రఘు. ౧౫ ౫౧. (పరిగృహ్యత ఇతివ్యుత్పత్త్యా దివ్యపరిగ్రహం=దివ్యాభరణంపరిగ్రాహ్య ఇత్యర్థః అని. మల్లి. వ్యాఖ్య)

౪. పెండ్లాము, భార్య. ౫ పరిజనము, పరివారము ౬. ఉపకరణము, సాధనము ౭. గ్రహించుట, తెలిసికొనుట ౮ శాపము. ౯ సంచిమొదలు, మూలము ౧౦. గ్రహణము, ఉపరాగము. ౧౧. శపథము, ఒట్టు ౧౨ సేన వెనుకటిభాగము

పరిగ్రహించు. సం. స క్రి ౧. పుచ్చుకొను, ప్రేమతో పుచ్చుకొను

వ .సకలమహీరాజ్యవిభవం బంతయు సమర్పించినం బరిగ్రహించి యయ్యగ్రతేజాం డారాజుఁ జూచి. మార్క. ౧. ౧౬౩

౨. స్వీకరించు, కైకొను

చ...భవదీయపాదపంకజసేవ పొనరించి మీవలః దారుణపాపము వాచికొందు స్నేననుమది వచ్చినాఁడ సదయుం బగుచూడ్కిఁ బరిగ్రహింపవే. భార. శాం. ౩. ౩౪౯

౩. పట్టుకొను

చ...మీ, సకియవివాహవేళఁ బరకాపసుపాణిఁ బరిగ్రహించుచో, పొంకమున బుస్నమంచు నపిగ్రహించిన నెట్లు భయంబుచెందునో హర. ౪. ౨౭.

పరిగ్రహీత. సం. విశే. (బు. స్త్రీ. బు.) పరిగ్రహించువాఁడు, వి. బు. పుం. ౧. పెనిమిటి, భర్త. ౨. పెంచుకొను తండ్రి.

పరిగ్లానము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి బడలినది, మిగుల డస్సినది.

పరిగ్లాని. సం. విశే. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి బడలిక, మిక్కిలి డయ్యుట

పరిఘ. సం వి ఆ స్త్రీ=పరిఘము

ద్వి. పరిఘల పరిఘలఁ బట్టసంబులను. రం రా యు. ౪౭౬. బా. గా. పం.

పరిఘటించు. సం స. క్రి. కలిగించు, చేయు.

సీ చిటచిటార్భటి నేత్రశిఖి నిప్పు లావొప్పరఁ బద నఖాంకురహతుల్ పరిఘటించి సమీర ౬. ౧౬౦.

పరిఘట్టన. సం వి ఆ. స్త్రీ=పరిఘట్టనము

పరిఘట్టనము. సం వి అ న ౧. చుట్టును గదల్చుట ౨. చుట్టును ఒత్తుట. ,౩ మిక్కిలి కొట్టుట, గట్టిగా మోదుట.

పరిఘట్టించు. సం. స. క్రి ౧ గట్టనచేయు, గిట్టించు. ౨ మోదు, కొట్టు

వ...పరిఘంబులఁ బరిఘట్టించియు ముసలంబుల మోదియుఁ గుంతంబులఁ బొడిచియు భా. రా. యు ౧౭౪౬

పరిఘము. సం. వి అ పుం. ౧ లోహబద్ధల గుదము, ఇనుపకట్లగుదియ ౨ ఇనుపగుదియ, లోహమయ లగుడము. ముద్గరము. ౩. శూలాయుధము ౪ అర్గళము, తలుపుగడియ; ప్రతిబంధము, అడ్డు

శ్లో ప్రత్యపద్యత తథేతి రాఘవః ప్రాఙ్ముఖశ్చ విసర్జ సాయకమ్, భార్గవస్య సుకృతోపి సోభవత్ స్వర్గమార్గ పరిఘో దురత్యయః. సం. రఘు. ౧౧. ౮౫. (పరిఘః = ప్రతిబంధః అని మల్లివ్యాఖ్య)

౫. అస్త్రము. ౬. (జ్యోతి) పుంభొమ్మిదవ యోగము. ౭. ప్రాకారము. ౮. కోట ఊబిడి

లోహము వాని గదము ౯ గృహము ౧౦ కుంభము, కలశ ౧౧ కాచఘటము, గాజుకుండ ౧౨ చంపుట, కొట్టుట, దెబ్బ ౧౩ మూర్ఖ గర్భము (వై. ని.)

పరిఘూర్ణించు సం. అ. క్రి. ఎదుర్కొను

ద్వి. గగనంబుతోఁ బరిఘూర్ణించు నడుము

ద్వి. పారిశ్చ ఉ. ౩౫౨ పం

క. మగతనము పెంపఁబూనియుఁ, బగ రేఁచియు లేని చోటఁ బరిఘూర్ణింపం, దగ దతనికి

ద్వా. ౪ ౩౭

పరిఘాతనము సం. విణ. (అ ఆ అ) అంతటను కొట్టునది వి. అ. న. అంతటను కొట్టుట పుం. పరిఘము, ఇనుపకట్ల గుదియ

పరిఘాతము సం. వి. అ. పుం. ౧ హననము, కొట్టుట, చంపుట ౨ పరిఘము, ఇనుపగుదియ

పరిఘోషము సం. వి. అ. పుం. ౧ ధ్వని, పెద్ద ధ్వని ౨ ఉఱుము ౩ అవాచ్యము, పలుకఁదగని మాట, నిందావచనము, పైగచేఁ దలిపెడుమాట (శ. ర.)

పరిచయనీయము సం. విణ. (అ ఆ అ) ౧ ఎఱుఁగఁదగినది, తెలియఁదగినది ౨ అభ్యసింపఁదగినది ౩ ప్రోగుచేయఁదగినది

పరిచయము సం. వి. అ. పుం. ౧ ప్రోగు చేయుట ౨ స్నేహము, మచ్చిక, ప్రణయము ౩ అభ్యాసము అవృత్తిచేయుట ౪ ఎఱుక

పరిచయించు సం. అ. క్రి. స్నేహముచేయు, మరగు, అలవాటుపడు

సీ. కాపాలికులకు సత్కారంబుఁ గావించుఁ బరిచయించును దిగంబరుల తోడ

హైమ. ౪ ౧౭౮

ఉ. ఎంతయు పేర్మితోఁ బరిచయించిన విద్యల యట్లు పేదకే, దాంతరహస్యమార్గములు నమ్మహితాత్ముని కాత్మఁ దోఁచె విక్ర. ౧ ౧౯౨

పరిచరణము సం. వి. అ. న. ౧ కొలువు, సేవ ౨ చుట్టును తిరుగుట, అంతటను తిరుగుట

పరిచరము సం. విణ. (అ ఈ అ) చుట్టును తిరుగునది, అంతటను తిరుగునది వి. అ. పుం. సేవ, కొలువు

పరిచరించు సం. అ. క్రి. ౧ శుశ్రూష చేయు, సేవచేయు

వ. పార్థుం డోడ్కొని చని వానికి నన్నపానాది విధులం బరిచరింప సుభద్రం బంచి కన్యాపురంబు నందు వివాసంబు సేసిన

భా. ఆది ౮ ౧౬౦

క. వాలు ఎయి నడచున ట్లు, బ్బాలిక నడునడ నడుంగి భయమున నియమా, భీలుఁడగు యతికిఁ బవ కుల్, రేలును సేమటికి ఎరిచరించుచు నుండెన్,

భార. ఆది ౨ ౧౧౯

౨ ఉపాసించు, మరల పఠించు

సీ. పంచాక్షరీ మంత్ర పారాయణంబును ప్రణవ మంత్రంబును బరిచరించి కాశీ. ౪ ౭౨

పరిచిత సం. విణ. (బు. స్త్రీ. బు.) పరిచరించు వాఁడు, సేవించు వాఁడు

పరిచరుఁడు సం. వి. అ. పుం. ౧ భృత్యుఁడు భటుడు కావలిబంటు, చుట్టును కావలి కాచు భటుఁడు

పరిచర్య సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧ కొలువు, సేవ ౨ పూజనము, ఆరాధనము

పరిచాయకుఁడు సం. విణ. (అ యికా అ) పరిచయము చేయువాఁడు

పరిచాయి సం. విణ. (న్ నీ న్) పరిచయము చేయువాఁడు

పరిచాయ్యము సం. వి. అ. పుం. యాగీయ స్థండిల విశేషము

పరిచారకుఁడు. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) పరిచర్య సేయువాఁడు, ఊడిగము చేయు వాఁడు, సేవకుఁడు.

పరిచారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కొలువు, సేవ. ౨. సంచరించుట కైన స్థలము

పరిచారి. సం. విణ. (న్. ణీ. న్.) పరిచారకుఁడు, సేవ చేయువాఁడు

పరిచారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఊడిగపుది, సేవకురాలు

పరిచారికుఁడు. సం.=పరిచారకుఁడు

పరిచారుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు

పరిచార్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరిచర్యకుఁ దగిన వాఁడు, సేవింపఁ దగిన వాఁడు

పరిచోళిక. వి. మల్లబంధ విశేషము (శ. ర.)

వ... అర్ధభ్రమణంబున గదిసియుం బరిచోళిక చేసిన. హరి. ౩. ౬౪

పరిచింతనము. సం. వి. అ. న. ౧. పర్యాలోచనము, బాగుగా ఆలోచించుట ౨. తలఁచుకొనుట, స్మరించుట (పరిచింతనీయము మొ. చింతనీయము మొ. వానివలె గ్రహించునది.)

పరిచిచ్చు. వి. (√ పరి) గ్రామాదినిరోధార్థమై పెట్టిన నిప్పు

క. పురిటి మొదవు లాఁబోతులు, సూతిమృగకులము విడిచి తొలఁగఁ జొచ్చిన యువియుం, ఒరచిచ్చున బెదరినయవి, పరిమేసిన బండ గొనుట చన దధిపతికిన్. విజ్ఞా. ప్రా. ౧౩.

పరిచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రాగు సేయఁబడినది. ౨. పరిచయము గలది. ౩. అభ్యసింపఁబడినది. ౪. తెలియఁబడినది. ఎఱుఁగఁబడినది.

పరిచితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=పరిచయము.

పరిచిన్వత్. సం. శత్ర. పరిచయము చేయుచున్న.

పరిచిన్వానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరిచయము చేయుచున్నది.

పరిచీయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అభ్యసింపఁబడుచున్నది ౨. తెలియఁబడుచున్నది, ఎఱుఁగఁబడుచున్నది ౩. ప్రాగు చేయఁబడుచున్నది.

పరిచుంబనము. సం. వి. అ. న. అంతటను ముద్దిడుట

(పరిచుంబనీయము మొ. చుంబనీయము మొ. వానివలె గ్రహించునది.)

పరిచేత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.)=పరిచాయకుఁడు

పరిచేతవ్యము. సం.=పరిచయనీయము

పరిచేయము. సం.=పరిచయనీయము

పరిచ్యుతము. సం.=చ్యుతము.

(పరిచ్యోతత్ మొ. చ్యోతత్ మొ. వానివలె గ్రహించునది)

పరిచ్యుతి. సం.=చ్యుతి

పరిచ్ఛత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ.=పరిచ్ఛదము.

పరిచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆచ్ఛాదనము, కప్పు. ౨. బట్ట, వస్త్రము ౩. పరిజనము, పరివారము ౪. ఉపకరణము, సాధనసామగ్రి (ఛత్రచామరాది, రథ గజ తురగ పదాతాది.)

పరిచ్ఛన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కప్పఁబడినది. ౨. దాఁచఁబడినది. ౩. సంవృతము, చుట్టుకొనఁబడినది

పరిచ్ఛిత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. ఛేదించుట. ౨. పేరుపఱచుట. ౩. (గుణదోషములను) వివేచించుట. ౪. అవధారణము, నిశ్చయము. ౫. అవధి, మేర. ౬. కొలత, పరిమాణము.

పరిచ్ఛిన్నము. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) ౧. భేదింపఁబడినది. ౨. అవధారితము, నిశ్చయింపఁబడినది, నిర్వచింపఁబడినది. ౩. వేఱ యిడఁబడినది, కొలఁది పెట్టఁబడినది

పరిచ్ఛేదకము. సం. విశే. (అ దికా అ) పరిచ్ఛేదము చేయునది. వి అ పుం. పరిచ్ఛేదము

పరిచ్ఛేదనము. సం. వి అ న. ౧. భేదించుట ౨. విభజించుట. ౩ వివేచించుట. ౪ నిశ్చయించుట ౫ గ్రంథభాగము

పరిచ్ఛేదము. సం వి అ పుం. ౧. భేదించుట ౨. వేఱుపఱచుట. ౩ (గుణదోషముల) వివేచించుట ౪ అవధారణము, నిశ్చయము, నిర్ధారణము. ౫. గ్రంథభాగము (సంధిపరిచ్ఛేదము, కావ్యపరిచ్ఛేదము మొ) ౬. అవధి, సీమ, మేర ౭ పరిమాణము, కొలఁది

పరిచ్ఛేదించు. సం స క్రి భాగించు

వ మన్వంతరకల్ప మహాకల్పాదిభేదభిన్నం బైన పదార్థంబులం బరిచ్ఛేదించుకాలంబు
కాశీ ౨. ౯౭

వ .కోపరసాధరితాకుంచిత భ్రూలతార క్తనయనాస్ఫురితాధర యగుచు గిరినందన పరిచ్ఛేదించి. కు సం ౬. ౬౫.

పరిచ్ఛేద్యము. సం. విశే (అ ఆ అ) ౧ అంతటను భేదింపఁదగినది ౨ అవధార్యము, నిశ్చయింపఁదగినది. ౩. పరిమేయము, కొలఁది పెట్టఁదగినది (పరిచ్ఛేదనీయము, పరిచ్ఛేత్త మొ ఛేదనీయము, ఛేత్త మొ వానివలె గ్రహించునది.)

పరిజనము. సం వి. అ పుం ౧ పరివారము, బలఁగము; చెలికత్తెలు లోనగు జనము. ౨. భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు.

పరిజయ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) అంతటను జయించుటకు శక్యమైనది (దేశాది)

పరిజల్పితము సం. వి. అ. న. ప్రభువుయొక్క నిర్దయత్వశాఠ్యాదుల నుపపాదించు మూలమునఁ దన నేర్పరితనమును వ్యక్తీకరించుట. ఇది దశాంగములు గల చిత్రజల్పములలో రెండవ జల్పము

శ్లో ప్రభానిర్దయతా శాఠ్యచాపలా ద్యుపపాదనాత్ స్వవిచక్షణతా వ్యక్తిర్భం గ్యాస్యాత్పరిజల్పితమ్. ఉజ్వలమణి

పరిజేయము. సం. విశే. (అ. ఆ అ) జయింపఁదగినది (ఇంద్రియాది)

పరిజ్ఞ. సం వి. అ స్త్రీ = పరిజ్ఞానము

పరిజ్ఞప్తి. సం. వి ఇ స్త్రీ. ౧ పూర్ణజ్ఞానము. ౨ పూర్ణస్మృతి

పరిజ్ఞానము. సం. వి. అ న పూర్ణజ్ఞానము, నిండు తెలివి

పరిజ్ఞేయము. సం విశే. (అ. ఆ అ.) చక్కఁగా గ్రహింపఁదగినది, తెలిసికొనఁదగినది.

పరిజ్మూఁడు. సం వి. న్. పుం ౧ చంద్రుఁడు ౨. అగ్ని ౩ వాయువు. (శ ని)

పరిడీనము. సం. వి అ న వలయాకారముగా తిరుగుచు ఎగురుట. (ఇట్లే. పరిడీనకము)

పరిథవము. వి (సం ప్రథిమా క పరిటవ, పరుటవ = విస్తృతి) అతిశయము, విశేషము (శ ర.)

ఆధిక్యము, గొప్పతనము.

(వ్యవ) స్వాములవారు పరిథవముతో కుంచేసియున్నారు.

క. దొర కట్టున కూరు పెట్టిదొ, యురు డాపవిడుదలున్న హావణికలు లుపొ, పరిథవమునింద్రభోగము దొరకెను దమ కనిశారఁదుది కేకొరదళ్. విజ. వి. ౩. ౧౬౯.

పరిభవించు. స. క్రి. (క. సద్భవించు. [illegible] వ్యాపింపఁజేయు; అధఃకరించు (తెప్పు)

౧. అతిశయించు, మించు.

సీ. తపనేంద్రు శింజినీ టంకార రవములు భట సింహనాదంబుఁ బరిభవింప.

భాగ. ౬. ౩౭౯.

౨. ధరించు, వహించు, పూను.

గీ. పసిఁడి గిలకల చేర్కోలఁ బరిభవించి .. వారువంబులఁ బూన్చి దుర్వార లీల,...

కాశీ. ౩. ౧౨.

సీ. రాణించు జాతివజ్రాల పేరులచాలు పండు వెన్నెలచెన్నుఁ బరిభవింప...

దశ. ౧. ౨౬౨.

౩ ఒనర్చు, చేయు, కావించు. (వసుచ. శ ర.)

ఉ. వేదవిభాగమున్ బరిభవించిన పుణ్యుఁడు వేద్కఁ బూన్చి నిర్వేదకపూజనంబు...

భీమ. ౨. ౬౩

గీ...దిగ్భాగములయందు దినకీర్తి పద్మలోచన నృత్యంబు పరిభవించు. ౫ ౧౪౧.

౪. వచించు, పలుకు.

సీ. పరిభవింతు ప్రబంధపరమేశ్వరుని శేవ మూర్తి వైచిత్రి సోల్కొల్కచాటు.

కాశీ ౧. ౧౩

౫. అతిశయింపఁ జేయు, వ్యాపింపఁ జేయు.

సీ. పండువెన్నెల తేటఁ బరిభవింపఁగరాద నగవు మొల్కుడువిరి మొగములందు.

పాండు. ౧. ౧౧౬.

సీ. కలధౌతపాత్రలఁ గాలాగురుచ్ఛేద బహుల ధూపంబులఁ బరిభవించు కాశీ. ౧. ౪౬.

అ. క్రి. వర్తించు, ఉండు.

గీ. ఇట్లు ధర్మసభల నింతులతోఁ గూడి పరిభవింపఁ జేడు భ్రాంతి నొంది

భాగ. ౬. ౪౯౧.

పరిభవిల్లు. అ. క్రి ప్రవర్తిల్లు, వసను. (శ. ర.,

సీ పరమకాంతసమూర్తిఁ బరిభవిల్లిన మీరు ఘన విజ్ఞోభంబుఁ గైకొనక యున్న.

చంద్రా ౪. ౫౧.

౨. అతిశయించు, హెచ్చగు

గీ. భావజవికారములు పెడుఁ బరిభవిల్ల. భాగ. ౬. ౯౨౦. (శ. ర.)

౩ ఒప్పు, శోభిల్లు.

సీ తపనీశ్లఁ గొలిచి సదాశివు బరిభవిల్లె గ్రామణు వలెనెఁ దురంగళించె .. నవంగ, నొప్పు నవ్వాటగాఁ జెప్పఁబడును.

ఆం భా. ౩. ౭౩.

సీ. తనకీర్తి వర్తిల్లు ఘనతరబ్రహ్మాండ భవన భూముల గొండ్లిఁ బరిభవిల్ల వైష. ౧. ౯.

౪ వ్యాపించు

సీ మొనసి తార్క్ష్యుని యురమూఁపుపై నిడివట్టి పదముల కాంతులు పరిభవిల్ల.

భాగ. ౬. ౨౧౭.

పరిణతము. సం. విణ. (అ ఆ అ.) ౧. (అంతటను) వంగినది. ౨. ముదిసినది (వయస్సు) ౩. పరిపాకము పొందినది, పక్వమైనది, పండినది. (జ్ఞానము, పండు, వెన్నెల, మనస్సు. మొ) ౪. అరిగినది, జీర్ణించినది (ఆహారము) ౫. పరిణామము నొందినది, మాఱి రూపాంతరము నొందినది. ౬. ముగిసినది. సమాప్తము. వి. అ. పుం. కొమ్ములతో అడ్డముగా పొడుచు ఏనుఁగు

పరిణతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. ౧. పరిణామము, పరిణమించుట. ౨. శేషము. ౩. అవసానము. ౪. పరిపాకము. (వాచ.)

పరిణద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. (చుట్టు) కట్టఁబడినది. ౨ విశాలము, విరివి యైనది.

శ్లో. కవాటవక్షాః పరిణద్ధకంధరః

సం. రఘు. ౩. ౩౪.

పరిణమనము. సం. వి. అ. న పరిణామము, పరిణమించుట

పరిణమించు. సం అ. క్రి ౧. మాఱు, వికారముఁబొందు.

సీ మంజుల మంజరీ మహిత సౌభాగ్యంబు పరివృత్తకుచవృత్తిఁ బరిణమింప
మనుచ. ౨. ౯౨.

వ పురుషునిం జెంది పురుషునియందు రేతోరూపంబునం బరిణమించి యోషిత్కుక్షిం బడి యందు గర్భం బై పొదలి క్రమ్మఱ జీవత్వంబునం జన్మించు.
కవిక. ౫ ౧౦౦.

౨. లయించు, లీనమగు.

వ...ఉత్క్రాంతిరూపంబైన మరణ దశయందు ప్రాణంబులు దనయందుఁ దాను భూతతన్మాత్రలయందుఁ దన్మాత్రంబులు పరమాత్మయందును బరిణమింప..
కవిక ౫ ౧౦౦

అ క్రి స క్రి సంతోషించు

వ అనిన నచ్చాతురికిం బరిణమించి ధరణీరమణుం డారీతి రత్నమాలిక యతని యనుమతి నిడి
ద్వా ౪ ౨౨౨

సీ పరిణమించిరి ధరామరపురంధ్రీ హస్త ఘటితచేలాంచల గ్రంధికలన మనుచ. ౫ ౯౫

ఆ. కపటమునఁజేసి కొంత కాలంబునకు నైన, సంతసింప సేయు జలజగర్భు, చిరతపస్సమాధిఁ జెంది విసర్గేచ్ఛ, మెలఁగునిన్నుఁ బరిణమింతుఁగాని.
భాగ. ౨. ౨౪౨.

స. క్రి. సంతోషపెట్టు, అలరించు

ఉ...అవంతిరాయుకు, న్నిక్కి యిలింపు వస్పరిణమించి యుపశ్యక్యత నొంది...ద్వా. ౯ ౩౮
పరిణమత్, పరిణామ్యము, మొ. నమత్, శాబ్దు.

పరిణయనము. సం. వి. అ న. వివాహము, పెండ్లి

పరిణయము. సం వి అ పుం. వివాహము, పెండ్లి.

పరిణయించు. సం స. క్రి. వివాహమగు, పెండ్లాడు

వ నీ సహోదరికిం బుట్టిన నీలకేశుండు నీసుతం బరిణయించి యుప్పాతాళ లంకారాజ్యంబు నకుఁ బట్టభద్రుం డై పెగడం గలవాఁడు
మై ౨. ౧౩౯

సీ ఖచర వల్లభుఁ డొక కనకవతీసంజ్ఞఁ బరగెడు కన్యకఁ బరిణయించి, ప్రీతి సంధిల్ల జీమూతవాహుం దనఁదగునట్టు పుత్రరత్నంబుఁ బడసె
ద్వా. ౫ ౯౧.

పరిణాహనము. సం వి అ. న చుట్టును కట్టుట

పరిణామకము సం విణ (అ మి కా అ) మార్పు కలిగించునది, పరిణామమును కలిగించునది

పరిణామదర్శి. సం. విణ (న నీ న) ఏకార్యము చేయఁగా నెట్టి ఫలము గలుగునో కనుఁగొనువాఁడు, దూరదర్శి, కార్యపర్యవసానము ఎఱుఁగువాఁడు

పరిణామదృష్టి. సం వి ఇ స్త్రీ పర్యవసానమెఱుఁగుట

పరిణామపథ్యము. సం విణ (అ. ఆ. అ) పర్యవసానమందు హితముగా నుండునది చివఱకు మేలు చేయునది

పరిణామము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మాఱుపాటు, మాఱురూపు, వికారము. ౨. జీర్ణమగుట, అఱుగుట. ౩. ఫలితము, పర్యవసానము. ౪. పరిపాకము, పరువు. ౫ తుది, ముగియుట ౬. ముదిమి, వార్ధకము. ౭. ఒకయర్థాలంకారము.

క. ధరిలో నుపమేయమునను, నరుదుగ సాకో
పృమాణ మగునుపమానం, బగయఁ బ్రకృతో
పరూగా, కరముగఁ బరిణామ మర్యోఁ
గఁను మెట్లన్నఁ.

క సైలింప సతుల కౌఁగిటఁ, దేలుటకై బిబిక
సేఁగు దృప్తారులకుఁ, నీలాలనిచ్చి నాఁడును,
నీలాలిక హేతి రాఁబ నృప నరసింహ

నరస ౫ ౫౦ ౫౧

౨. అడ్డముగా విసరఁబడిన యేనుఁగు కొమ్ము
దెబ్బ. (శ. ర)

పరిణామముఖము. సం. విణ. (అ ఆ అ.) పలో
న్ముఖము, ఫలింప సిద్ధముగా నున్నది.

పరిణామశూలు. సం వి అ న ఆహారము
జీర్ణించుచున్నప్పుడు కలుగు మిక్కుటమైన నొప్పి,
శూలరోగభేదము

పరిణామశూలము. సం = పరిణామశూల

పరిణామి. సం విణ, (న నీ న) పరిణామము
గలది, వికారము నొందునది

పరిణామించే. సం స క్రి పరిపక్వము చేయు,
విరక్తము చేయు

ద్వి. సేమించి మదిఁ బరిణామించుకొనినఁ,
గామించునే యెందల్ దా మించుఁగాక.
పండితా. పురా. ౧౩౦ పా.

పరిణాయకుఁడు. సం విణ (అ. యికా అ)
౧. నడపువాఁడు, నాయకుఁడు ౨. పెండ్లాడు
వాఁడు వి. అ. పుం. భర్త, పెనిమిటి

పరిణాయము. సం. వి. అ. పుం. సారలయొక్క
సవ్యాపసవ్యప్రసారణము, సొగటాలుకచ్చుట.

పరిణాహము. సం. వి. అ. పు. వైశాల్యము

పరిణాహి. సం. విణ. (న. నీ. న.) విశాలమైనది,
పెద్దది.

పరిణింస. సం వి ఆ స్త్రీ. ౧ ముద్దిడుట.
౨. చవిచూచుట.

పరిణింసకము. సం. విణ. (అ. సికా. అ.)
౧. ముద్దిడునది, చుంబించునది. ౨ చవిచూచునది.

పరినిష్ఠ. సం వి ఆ. స్త్రీ. ౧. పూర్ణకౌశల్యము,
నిండు నేర్పు ౨. నిష్ఠ, స్థితి. 3. పర్యవసానము,
అంతము. ౪ పూర్ణమైన ఆసక్తి ౫ పూర్ణసిద్ధి,
పూర్తిగా నెఱవేఱుట.

పరినిష్ఠితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ౧. సిద్ధము,
పూర్తిగా నెఱవేఱినది. ౨ నేర్పుకలది, సమ
ర్థము. 3 అత్యంతాసక్తి కలది. ౪. నిశ్చయింపఁ
బడినది.

పరినిష్ఠుఁడు. సం విణ. (అ ఆ అ.) ౧ నేర్పరి,
కుశలుఁడు; సమర్థుఁడు ౨ అత్యంతాసక్తి
కలవాఁడు, ఆస్థ కలవాఁడు 3 నిష్ఠుఁడు,
ఉన్నవాఁడు.

పరిణీతుఁడు. సం విణ (అ. ఆ అ) పెండ్లాడిన
వాఁడు

పరిణేత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ) వి. ఋ.
పుం = పరిణాయకుఁడు.

పరిణేయుఁడు. సం విణ (అ ఆ.అ.) ౧. నడపఁ
దగినవాఁడు. ౨ పెండ్లాడఁ దగినవాఁడు.

పరితపించే. సం. స. క్రి. ౧. సంతాపము నొందు,
క్రాఁగు. ౨. దుఃఖించు, బాధపడు.

గీ. పలికితో పెట్టి యుఁక నీల పరితపింప, గిరి
జతోఁ గూడి శివుఁ డీఁడఁ గ్రీడసేయ,
వచ్చినాఁ డింతలో నిందుఁ జొచ్చుపురుషుఁ,
డింతి యాఁగాక యని శాప మిచ్చినాఁడు.
ఉ. రా. ౭. ౪౨౭. (పరితాపకుఁడు. పుం.
తాపకుఁడు. పుం. వానివలె గ్రహించునది.

పరితప్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. కాల్పఁబడినది; కాఁగింపఁబడినది, వేఁడిమి కలిగింపఁబడినది. ౨. బాధింపఁబడినది, తపింపఁజేయఁబడినది.

పరితప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పరితాపము

పరితము. వి. (సం. పరభృతము) కోయిల, పికము.

సీ. విను గూడ మదనిదేవుపైఁ బాటలువాడు
  లేఁబాయంపుఁ బరితములను
  యయా ౧ ౧౧

పరితర్కణము. సం. వి అ న బాగుగా ఆలోచించుట, బాగుగా ఊహించుట

పరితర్పణము. సం వి. అ న ౧ తృప్తిపడుట ౨ తృప్తిపఱచుట. (పరితర్పకుఁడు చెం తర్పకుఁడు చెం. వానివలె గ్రహించునది)

పరితర్కించు. అ క్రి. విచారించు, ఆలోచించు.

సీ పంచాంగశుద్ధిగాఁ బరితర్కించెను భృంగి మతి
  వాడు చెందేనిఁ బ్రతిదినంబు భీమ.
  3 ౧౪ా (చి. ని పా పరిభవించు
  మఁద్రి. పా)

పరి (రీ) తాపము. సం. వి అ పుం ౧ అత్యుష్ణత, మిక్కిలి వేఁడిమి ౨ బాధ; దుఃఖము, శోకము 3 భయము ౪ కంపము, వణఁకు. ౫ నరకము

పరితాపించు. అ క్రి ౧ దుఃఖించు; బాధనొందు. ౨. సంతాపము నొందు, క్రాఁగు

వ ఇవ్విధంబున మహావ్యథం బరితాపించుచున్న నన్ను రూక్షేక్షణంబుల నిరీక్షించు..
  కై. భా ౪. ౨౧౧

పరితుష్టి. సం వి ఇ. స్త్రీ. ౧. మిక్కిలి తృప్తి, తనివి. ౨. మిక్కిలి సంతోషము.

పరితుష్టుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧ మిక్కిలి తుష్టినొందినవాఁడు, మిక్కిలి తృప్తుఁడు. ౨. మిక్కిలి సంతోషించినవాఁడు.

పరితృప్తి. సం. వి ఇ స్త్రీ. మిక్కిలి తృప్తి

పరితృప్తుఁడు. సం విశే (అ. ఆ. అ) మిగుల తృప్తి నొందినవాఁడు

పరితోషణము. సం విశే (అ. ఆ అ.) తృప్తి పఱచునది, సంతోషపెట్టునది వి. అ. న. ౧ తృప్తి ౨ సంతోషము

పరితోషము. సం వి అ పుం ౧. మిక్కిలి తృప్తి, తనివి ౨ మిక్కిలి సంతోషము.

పరితోషి. సం. విశే (న. తి. న) ౧ తృప్తి పొందువాఁడు. ౨ సంతోషించువాఁడు.

పరితోషించు. సం అ క్రి సంతసించు, మిక్కిలి సంతోష మొందు.

గీ... పూజార్హ వస్తువు లపుడు దెచ్చి, వంతులకుఁ గొండపాడువుగా నైచుటయును.

మ పరితోషించి శివార్చనాకుతుకసంబద్ధాత్ముఁడై తెచి.. ఈ గా 3. ౨౦౨.

పరిత్యజి (జియి)ంచు. సం. స క్రి. విడుచు

వ మంకి యివ్విధంబునం గోడెలు నచ్చినం బుట్టిన నిర్వేదంబున సకల కామంబులం బరిత్యజించి దేవసమం బై యుండె .
  భార. శాం. ౪. ౫౪

మ. అజవత్సం బిది పోలఁ గోల దని కార్యాకార్య నివృత్తికిన్, నిజ మూహింప నశక్తుఁడై యపుడు వానిం బంప నొంపం బరిత్యజిం యింపక్ మది నొడి ... భోజ రా. ౫. ౧౪౦. (పరిత్యజక్, పరిత్యాజకుఁడు చెం. త్యజక్, త్యాజకుఁడు చెం. వానివలె గ్రహించునది) .

పరిత్రస్తము. సం. విణ. (అ ఆ అ) మిక్కిలి భయపడినది, మిక్కిలి బెదరినది.
(పరిత్రాసకుఁడు పుం. త్రాసకుఁడు పుం. వాని వలె గ్రహించునది)

పరిత్రాణము. సం. విణ. (అ ఆ అ) ౧. రక్షించునది ౨. పరిత్రాతము, రక్షింపఁబడినది (పరిత్రాత,పరిత్రాయమాణము. పుం త్రాత, త్రాయమాణము. పుం వానివలె గ్రహించునది) వి. అ. న. రక్షించుట

పరిత్రాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. త్రాయంతి,-కలుగానుఁగుచెట్టు.

పరిదరము. సం. వి. అ. పుం. పంటిచిగుళ్లలో పుట్టురోగము (దీనివలన చిగుళ్లనుండి నెత్తురు కాఱును.)

పరిదహనము. సం. వి. అ. న. పూర్తిగా కాల్చుట, అంతటను కాల్చుట.

పరిదానము. సం. వి. అ. న. ౧. వినిమయము, ప్రతిదానము, ఒకవస్తువు ఇచ్చి మఱియొకవస్తువు పుచ్చుకొనుట. ౨. దానము, ఇచ్చుట

పరిదాయి. సం. విణ. (పు. నీ. న.) ౧. ఇచ్చువాఁడు ౨. పెండ్లికొడుకున్న యన్నగలవానికి కూఁతు నిచ్చువాఁడు. ౩. వినిమయము చేయువాఁడు
(పరిదాత పుం. దాత పుం వాని వలె గ్రహించునది)

పరిదాహము. సం వి. అ. పుం ౧. కాల్చుట ౨. తాపము, బాధ

పరిది. వి. (సం. పరిధిః) సూర్య చంద్రుల పరివేషము.
సీ. పరివేషహారుండు భాసిల్లుచుండును గుడియనఁ బరిది శా గుడిగొను నాఁగ.
అం. భా. ౧. ఆ.

పరిదిష్టము. సం విణ. (అ. ఆ అ.) తెలియఁబడినది; చూపఁబడినది.

పరిదీప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి దీప్తమైనది

పరిదృఢము. సం విణ. (అ ఆ. అ) మిక్కిలి దృఢమైనది

పరిదేవకుఁడు. సం విణ (అ వికా ఆ.) ౧ విలపించువాఁడు ౨. పశ్చాత్తాపపడువాఁడు

పరిదేవన. సం వి ఆ స్త్రీ.=పరిదేవనము.

పరిదేవనము. సం వి. అ. న ౧. విలాపము, దుఃఖముతో గూడినమాట ౨. అనుశోచనము, (చేసినపని తగని దని తెలిసిపడు) అనుతాపము, పశ్చాత్తాపము

పరిదేవము. సం వి అ పుం విలాపము, ఏడుపుతోఁ గూడిన మాట.

పరిదేవి సం విణ (పు. నీ. న.) ౧ విలపించువాఁడు, ౨ పశ్చాత్తాపపడు వాఁడు

పరిదేవితము. సం. విణ (అ ఆ అ) ౧ విలపించినది ౨ పశ్చాత్తాపపడినది వి అ. న.=పరిదేవనము

పరిద్రష్ట. సం. విణ (ఋ స్త్రీ. ఋ.) అంతటను చూచువాఁడు; చూచువాఁడు.

పరిద్రోణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నారికడపు బొత్తి (శ ర.)

పరిధానము. సం వి అ. న. ౧. (వస్త్రములు) ధరించుట. ౨. దోవతి, అంతరీయము, కట్టుబట్ట.

పరిధానీయము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.)ధరింపఁదగినది, కట్టుకొనఁదగినది. వి. అ. న. కట్టుబట్ట, దోవతి.

పరిధాయము. సం. వి. అ పుం ౧ పరిచ్ఛేదము, భాగము. ౨. మడుగు, జలస్థానము. ౩. నితంబ ప్రదేశము, పిఱుఁదు.

పరిధారణ. సం. వి అ. స్త్రీ=పరిధారణము.

పరిధారణము. సం వి అ న. ౧ ధరించుట ౨. ధరించుట.

పరిధావనము. సం=ధావనము.

పరిధావి. సం విణ (ఇ ని. ని.) చుట్టును పరుగిడు వాఁడు

పరిధి. సం. వి. ఇ. పుం ౧ ఆవరణము, చుట్టునుండు గోడ, కంచె మొ ౨ పరిది, సూర్యాగ్ని పరివేషము, గుడి ౩ కాంతిమండలము, వలయాకారముగఁ జుట్టును క్రమ్మియున్న కాంతి ౪ చుట్టువాతిన మేర, వృత్తక్షేత్రముయొక్క చుట్టురేఖ ౫. బండి కంటి కదకమ్మి ౬. యజ్ఞాగ్నికి చుట్టునువైచు మోదుగ మొ. వానికొమ్మ ౭. యజ్ఞమునందు పశుబంధనార్థము నాఁటిన పలాశాదిశాఖ

పరిధిస్థుఁడు. సం వి అ పుం ౧ పరిచారకుఁడు. ౨. యుద్ధాదులందు గడికి చుట్టును కాపుగా నుండు సైన్యాది; చుట్టుకొని కాచియుండు భటుఁడు; సేనచుట్టును కాచువాఁడు; చుట్టును వలయాకారముగ నిలుపఁబడిన కావలి బంటుల సమూహము

పరిధూపితము. సం. విణ (అ ఆ. అ) సుగంధ ద్రవ్యముతో పొగవైవఁబడినది

పరిధూమనము. సం వి అ న (వైద్యక) దప్పిగొన్నవానికిఁ గలుగు నొక విధ పగు ద్రేఁపు

పరిధూయమానము. సం=పరిధూమనము.

పరిధూసరము. సం. విణ. (అ. ఆ అ) మిక్కిలి బూడిదవన్నె గలది.

పరిధృతము. సం=ధృతము.

పరిధేయము. సం విణ (అ. ఆ. అ.) ధరింపఁదగినది, కట్టఁదగినది. వి. అ న. దోవతి, కట్టుబట్ట.

పరిధ్వంసము. సం=ధ్వంసము. (పరిధ్వంసితము మొ. ధ్వంసితము మొ. వానివలె గ్రహించునది.)

పరినందనము. సం విణ. (అ ఆ అ) సంతోషపెట్టఁబడినది వి. అ. న. సంతోషపెట్టుట.

పరినిర్వపణము. సం వి. అ న పంచియిచ్చుట, వేఱువేఱుగా ఇచ్చుట

పరినిర్వాణము. సం. విణ (అ ఆ అ) పూర్తిగా ఆఱినది, పూర్తిగా నశించినది వి అ. న ౧ ఆత్యంతిక నాశము, పూర్తిగా నశించుట ౨ నిర్వాణము, ముక్తి

పరినిర్విణ్ణుఁడు. సం=నిర్విణ్ణుఁడు

పరినిర్వృతి. సం వి ఇ స్త్రీ. పూర్ణసుఖము, మోక్షము.

పరినిర్వృత్తి. సం వి. ఇ స్త్రీ. మోక్షము.

పరినిషేవణము. సం=నిషేవణము

పరినిష్ఠ. సం=పరినిష్ఠ.

పరినిష్ఠితము. సం=పరినిష్ఠితము.

పరినిష్ఠుఁడు. సం=పరినిష్ఠుఁడు.

పరిన్యాసము. సం=న్యాసము. (పరిన్యస్తము మొ. న్యస్తము మొ. వానివలె గ్రహించునది.)

పరిపంథకుఁడు. సం. వి. అ పుం. పరిపంథి, శత్రువు.

పరిపంథి. సం విణ (ని. ని. ని.) అడ్డగించువాఁడు, విరోధించువాఁడు. వి. ని. పుం. ౧. శత్రువు. ౨. తెరువాటుదొంగ, దారి కొట్టు దొంగ.

పరిపంథికుఁడు. సం॥ పరిపంథకుఁడు.

పరిపంథుఁడు. సం వి అ. పుం. (త్రోవ కాచి యుండువాఁడు. త్రోవను విడిచి ప్రక్కల నుండు వాఁడు.) ౧. శత్రువు, పగవాఁడు ౨ దారి కొట్టు దొంగ.

పరిపక్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పరిపాకము నొందినది. (చూ పరిపాకము)

పరిపణనము. సం వి అ న ౧ ప్రతిజ్ఞసేయుట ౨. పందెము కాయు ఒడ్డుట

పరిపణము. సం వి. అ. పుం న మూలధనము, సంచి మొదలు

పరిపణితము. సం విణ. (అ. ఆ అ) ౧. ప్రతిజ్ఞాతము, ప్రతిన చేయఁబడినది

శ్లో సతతమనభిభాషణం మయా తే పరిపణితం భవతీమనానయంత్యా, త్వయి చిరమిति విరోధ నిశ్చితాయాం భవతి భవత్యనుహృజ్జనస్స కామః॥ శకు ౩ ౯

౨. ఒడ్డఁబడినది (పందెము కాయు.)

పరిపతనము. సం. వి. అ న. ౧ చుట్టును పడుట; అంతటను పడుట; పడుట ౨. చుట్టును తిరుగుట, చుట్టును సంచరించుట. (పరిపతితము కాయు. పతితము కాయు వానివలె గ్రహించునది

పరిపత్తు. సం వి త్ పుం. పంకము, బురద (వై. ని.)

పరివత్త్రము. సం. వి. అ. న. భోజనము, తినుట. (వై. ని.)

పరిపరి. విణ (√ పరియు. క పరిపరి) ౧ అనేకము; వివిధము.

చ వాకొనల్, పరిపరిలాగులం గుడియఁ బట్టుచు రా వలనత్రయంబులున్, దురగము లేఁగు దెంచె... కై. భా. ౨. ౧౫.

౬. సురభిళ తులసీ పరిమళ, పరిమిళితములుగ నొనర్చి పరిపరిగతులం, గర మురుగ వతి చతురత౯, గరుకలత మెఱయ మాలికలు గట్టు తగన్. విప్రు. ౨. 30

క ఖురనిహతి నోలు దుమ్ము౯, భరముఁ గిరటుల తలలు పటపట పగులన్, బరిపరి గతులం దురగముఁ, బఱపెదు నెఱరాజు నిన్ను భక్తిఁ దలంతున్ చంద్రా౹ ౧. ౭౭.

౯ పరిపరి ధూపంబుల వర, దీపలతికల రత్న దీపవితతుల మార్గా, స్తరణములఁ బొలుచు రాజులఁ, బరమబుధులు నృపులు వరుస బంతులు పొఁగన్ జై భా ౪ ౨౦౧

౨ మిగుల చెడినది; వృద్ధము, కలత నొందినది. (చూ. పరిపరియగు)

క్రి విణ. చిందఱవందఱ, ముక్కలు ముక్కలుగ

గీ పరిపరి యనంగఁ జిందఱవందఱ యగు, నలరు చుండును గణకోర్థ మగుచు...

ఆం. భా 3 ౬.౪

జ పరిపరియగు

పరిపరియగు. అ క్రి (√ పరిపరి) వృద్ధిమగు, కలఁగు

క గిరిజాకరంబు సోఁకినఁ బరమేశుని చిత్తమెల్లఁ బరిపరి యయ్యెన్ వీర ౨ ౧౦౦

పరిపవనము. సం వి అ పుం ౧. పవిత్రము చేయుట, శుద్ధము చేయుట. ౨. ధాన్యమును చెరుగుట 3 చెరుగు చేట

పరి(రీ)పాకము. సం వి. అ. పుం. ౧ పూర్ణ పాకము, పూర్తిగా పక్వమగుట. ౨. పూర్తిగా జీర్ణమగుట, పూర్తిగా అఱుగుట, (భుక్తాన్న పరిపాకము కాయు.) 3. పరిణామము, పర్యవసానము. ౪. బుద్ధి, మనస్సు. కాయు. వాని పరిపూర్ణత; నైపుణ్యము. ౫. పరువము, ఫలోన్ముఖత్వము (పండుటకు సిద్ధముగా నుండుట; ఫలము నిచ్చుటకు సిద్ధముగా నుండుట.)

పరిపాటిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (త్రివృత. తెగడ?

పరిపాటలము. సం. విశే. (అ. ఆ అ) అంత టను పాటలవర్ణము కలగి, మిక్కిలి పాటల వర్ణము కలది. (చూ పాటలము)

పరిపాటి. సం. వి. ఇ. ఈ స్త్రీ ౧. అనుక్రమము, అనుపూర్వి

క. పురగురుడుఁనుఁ శుక్రుండును, బరిపాటిగ దండనీతిఁ బలికిరి.
భార. శాం. ౧ ౧౦౮.

ద్వి. పనివడి రౌహిణుని బరలోకవిధులు, తనయు లొనర్చిరి తల్లిదండ్రులకుఁ, బరిపాటి దప్పించి పరలోకవిధులు, పరలించి విధి నీకు మతుఁ జేయఁ బనిచె. రం. రా. అయో. ౧౨౨. పా. ౨౨. పం

౨ పద్ధతి, విధము

గీ. వేదసారంబు సత్యంబు విమఁడు సత్య, సార మూర్తి దమము దమసార మనఘు, లార పోత్తు మీపరిపాటి గౌరవమున, నాదరించు టమ్మతుల కెందు మూర్తి.
భార. శాం. ౫ ౧౮౮.

సీ. మునిశ్రేష్ఠ లారోగ్యయుక్తి మాని చప్పుడు గాని పరిపాటిఁ బవనంబు గట్టి నడచి.
కాశీ. ౪. ౧౨౧

3. సామాన్యము, సాధారణము.

సీ ...కూర్చిఁబో పరిపాటికొంపలోఁ గూల్పక యీదుర్గమునఁ ద్రోయకేల యనుచు
శుక ౩ ౫౭౮

ద్వి. జనమనోహరుఁ డైన సారంగధరుఁడు, మను కేశ! పరిపాటి మనుజుండు గాఁడు.
ద్వి. తి. సా. ౪౫ పా.

(తెనుఁగునకే యీ యర్థము కనఁబడుచున్నది)

పరిపాకము. సం. వి. అ. పుం. అంతయుఁ జెప్పుట, సవిస్తరముగాఁ జెప్పుట.

పరిపాలకుఁడు. సం విశే (అ. లిశా. ఋ) చక్కఁగా కాపాడువాఁడు, చక్కఁగా పాలించు వాఁడు (ప్రభువు పెం)

పరిపాలన. సం వి. ఆ. స్త్రీ = పరిపాలనము

పరిపాలనము. సం. వి. అ న ౧ చక్కఁగా రక్షించుట, చక్కఁగా కాపాడుట. ౨. పోషణము, పోషించుట.

పరిపాలించు. సం స క్రి రక్షించు, ఏలు, కాపాడు, సత్యవ్రతాదులు రక్షించు, ప్రతిజ్ఞాదులు నిలఁబెట్టుకొను

వ తన సత్యవ్రతంబు పరిపాలింపం దలంచి...
మార్క ౧ ౩౯

పరిపాలితము. సం విశే (అ ఆ. అ) చక్కఁగా పాలింపఁబడినది.

(పరిపాలుఁడు పెం పాల్యుఁడు పెం వాని వలె గ్రహించునది)

పరిపిష్టకము సం వి అ. న. సీసము

పరిపీడ. సం = పీడ

పరిపీడన. సం వి ఆ స్త్రీ = పరిపీడనము

పరిపీడనము. సం. వి. అ. న ౧ పిసుకుట ౨ పిండుట, పిడుచుట, 3 బాధించుట.
(పరిపీడితము పెం పీడితము పెం. వానివలె గ్రహించునది.)

పరిపుటనము. సం. వి అ న. భేదనము, పెల్లగించుట. ౨ (వాచ) సంపుటీకరణము, కూర్చుట, కలుపుట.

పరిపూజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = మిక్కిలి పూజించుట, మిక్కిలి గౌరవించుట.

పరిపూజన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = పరిపూజనము.

పరివ్రాజనము. సం. వి. అ న. మిక్కిలి పూజించుట, మిక్కిలి గౌరవించుట.
(పరిపూజితము వి. పూజితము వి. వానివలె గ్రహించునది)

పరిపూతము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ అత్యంత శుద్ధము, మిక్కిలి పవిత్ర మైనది ౨ చెరుగఁబడినది (ధాన్యాది)

పరిపూరణము. సం. వి అ న చక్కఁగా నిండించుట, పూర్ణ మైనదిగాఁ జేయుట

పరిపూర్ణత. సం వి ఆ స్త్రీ ఆభోగము, సంవృద్ధి, నిండు.

పరిపూర్ణము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) పూర్తిగా నిండినది, పూర్ణ మైనది, సమృద్ధము, సమాప్తము
(పరిపూరితము వి పూర్ణతము వి వానివలె గ్రహించునది.)

పరిపూర్తి. సం వి ఇ స్త్రీ పూర్తిగా నిండుట ౨. సంపూర్తి సమృద్ధి; సమాప్తి

పరిపృచ్ఛ. సం. వి. ఆ స్త్రీ పరిప్రశ్నము, చక్కఁగా అడుగుట, చక్కఁగాఁ బ్రశ్నించుట

పరిపేలము. సం వి అ న. కైవర్తీముస్తకము, కైవర్తిముస్తె

పరిపేలవము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) మిక్కిలి పేలవ మైనది. (చూ. పేలవము.) వి అ. న. కైవర్తీముస్తకము, కైవర్తిముస్తె

పరిపోటనము. సం. వి అ న. ఛేదనము, ఛేదించుట

పరిపోటము. సం. వి. అ పుం. ఒకానొక కర్ణపాళిరోగము, చెవితమ్మిమీఁద బయలుదేఱు రోగవిశేషము.

పరిపోషించు. సం. స. క్రి. చక్కఁగా పోషించు, పూర్తిగా పోషించు.

పరిపోషితుఁడు. సం విణ (అ. ఆ అ) చక్కఁగా పోషింపఁబడినవాఁడు, పూర్తిగా పోషింపఁబడినవాఁడు. (పరిపోషణీయము వి. పోషణీయము వి. వానివలె గ్రహించునది)

పరిప్రశ్నము. సం. వి అ పుం. చక్కఁగా అడుగుట, బాగుగా ప్రశ్నించుట (పరిపృష్టము. వి. వానివలె గ్రహించునది.)

పరిప్రాప్తి. సం. వి స్త్రీ. చక్కఁగా పొందుట, పూర్తిగా పొందుట

పరిప్రేషణము. సం వి అ. న పూర్తిగా పంపుట, పంపివేయుట.

పరిప్రేష్యుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ అ.) పంపఁదగినవాఁడు వి అ. పుం భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు

పరిప్లవము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧. చంచలము, కదలునది—౨. తేలునది వి. అ పుం ౧. పొంగిపాఱుట ౨. విప్లవము. 3. జలాదుల మీఁదుగా దాఁటుట. ౪. నీరుకోడి. (శ. ర)

పరిప్లవించు. సం. అ క్రి గంతులువైచు.
ఉ...ఇంక వారలన్, మిక్కిలి శక్తి మీఱ దిగ్ర్మింగెద నంచుఁ బరిప్లవింపఁగన్.
దశా. ౨. 3౬౨.

పరిప్లావి. సం. వి. న్ పుం హంసము, అంచ. (వై. ని.)

పరిప్లుతము. సం విణ (అ. ఆ అ.) ౧. పొల్లుబొంగి పాఱినది.
౨. (జలాదులచే) తడుపఁబడినది. వి అ న ౧. గంతు, దాఁటు

పరిప్లుత. సం వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. మదిర, సారాయము ౨. మైథునవేదనాయుక్త యగు ఆఁడుగుఱ్ఱి.

పరిప్లుష్టము. సం విశే (అ అ అ) దగ్ధము, కాల్పఁబడినది

పరిబ(వ)ర్హణము. సం వి అ న ౧. పరిజనము ౨ వేషము, వస్త్రాద్యలంకరణము ౩. వృద్ధి, పెనుపు, ౪ పూజనము

పరిబర్హము. సం వి అ పుం ౧ శ్వేతచ్ఛత్రాది రాజయోగ్య వస్తువు ౨ పరివారము. ౩ ఉపకరణములు, సామగ్రి ౪ ధనము ౫ ఉడుపు (పిల్లవాన్న)

పరిబృ(వృ)ంహణము. సం వి అ న పెనుపు, అభివృద్ధి

పరిబృ(వృ)ంహితము సం విశే (అ అ అ.) ౧. వర్ధితము, పెంపఁబడినది ౨ చేకొనఁబడినది, కూడఁబడినది

వి అ న ఏనుఁగు గీఁక

పరిభంగము. సం వి అ పుం తునుకలుగా విఱుచుట, తుమురుసేయుట.

పరిభజించు. సం స క్రి సేవించు

సీ స్థిరతరం బగు తు్యగ్ర సింహాసనం బొప్పఁ బ్రబ్జాది మంత్రులు పరిభజింప
శుకచరిత్రము ౧. ౪౦

పరిభర్త్సనము. సం వి అ న బెదరించుట, అదలుపు

పరిభవపడు మి అ క్రి (పరిభవము + పడు) తిరస్కారము నొందు; అపజయమునొందు

క సురవరులు వెక్కు మాఱులు, పరిభవపడిరి . .
కు సం ౧౨. ౯౩౧.

పరిభవపదము. సం వి అ న పరిభవమునకు విషయభూతము, పరిభవమునకు అర్హమైనది ౩. పరిభవము కలిగించునట్టి స్థితి

పరిభవము. సం వి. అ పుం ౧ అనాదరము, తిరస్కారము. ౨. ఓటమి, అపజయము

పరిభవి. సం. విశే (క నీ క) ౧ పరిభవించువాఁడు ౨. పరిభవము పొందువాఁడు

పరిభవించు. సం. స. క్రి. అవమానించు.

అ .విప్రు, రాజుఁ బరిభవింపఁగాదు విప్రుల
కొల్వ, కల్పవృక్షసేవ కరణి యధిప
భాగ అను ౨ ౧౫౫.

ఉ. నేమటు శత్రునిం బరిభవించుట కీర్తికి కీర్తి వైరముం, దా మదిఁ బెట్టుకోలు సుఖ తంత్రము గాదు . భార శాం ౩ ౨౨

పరిభాళించు. సం అ క్రి (√ పరిభల్) కలహించు, జగడమాడు

ఏగా ముందఱ గానకి, పేరము పైఁ దెచ్చుకొనుచు నీ మీసలు నా, చేరువ వడిఁ బెట్టెద విటు,లోకి రమేకాంగవీరుఁ డుండె ఱుఁగవకో

నావుడు పరిభాళించెద, వీ వుండుట యెఱిఁగి కాద యిటు వేటుగ నేఁ, గావించితిఁ బేరకిఁ దగ,― వించుక గలిగనేని లటవట్టు లేలా. ద్వా ౪. ౨౯

క. మగతనము పెంపఁ బూనియుఁ, బగ రేమియు లేనిచోటఁ బరిభాళింపం, దగదు.. ద్వా ౪ ౩౬

(పగ గలిగింపక - పాఠాంతరము)

పరిభావనము. సం వి అ న చింతనము, ఆలోచనము

పరిభావము. సం = పరిభవము

పరిభావి. సం విశే (క. నీ క) ౧ అవమానించునది ౨ నిరాకరించునది

పరిభావితము. సం విశే (అ అ. అ) లోపల ధరింపఁబడినది, లోపలఁ జేరి యున్నది. ౨. వ్యాప్తము ౩ ప్రకాశింపఁబడినది ౪. చక్కఁగా భావింపఁబడినది.

పరిభావుకము. సం విశే (అ అ అ.) పరిభవించునది.

పరిభాష. సం. వి. అ. స్త్రీ ౧ ఆలాపము, మాటలాడుట. ౨. నిందావచనము దూఱు మాట 3. వివరణము. ౪ శాస్త్రకారులు లాఘవము కొఱకు చేయునట్టి సంకేతవిశేషము

పరిభాషణము. సం. వి. అ. న ౧ సంభాషణము, మాటాడుట, ఆలాపము ౨. దూఱు మాట, నిందించుట యైన దుష్టవచనము, సదూషణాపవాదవచనము, 3 నియమము.

పరిభాషించు. సం. అ. క్రి ప్రవచించు, చెప్పు

వ. అని పరిభాషించి.

భార. అను ౪ ౯౨

పరిభాసిల్లు. సం అ క్రి ప్రకాశించు

మ ఉద్ధతిం, బరిభాసిల్లఁ జకుక్యనాథుని చమూ భద్రప్రయాణం బిలన్

కావ్యా 3 ౧౨౬

పరిభిన్నము. సం. విణ. (అ ఆ అ) ౧ చక్కఁగా భేదిల్లినది, చక్కఁగా పెటిలినది, విరిసినది. ౨. వికృత మైనది

పరిభుక్తము. సం. విణ (అ. ఆ అ) ౧ చక్కఁగా భుజింపఁబడినది. ౨. చక్కఁగా అనుభవింపఁబడినది. 3 పొందఁబడినది

పరిభుగ్నము. సం. విణ. (అ ఆ అ) మిక్కిలి వంకరైనది, చాల వంగినది.

పరిభూతము. సం. విణ (అ ఆ. అ) ౧ తిరస్కృతము. ౨. అనాదృతము, పాటింపఁబడనిది.

పరిభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పరిభవము.

పరిభూషణము. సం వి అ. పుం ఒక దేశముయొక్క సీమ్న వంకయు కట్టుటచేత పొందఁబడిన సంధి.

పరిభోక్త. సం విణ (ఋ స్త్రీ ఋ) ౧ చక్కఁగా తినువాఁడు; చక్కఁగా అనుభవించువాఁడు ౨. పరిపాలించువాఁడు 3. గురుస్వత్వము, గురుద్రవ్యము ననుభవించువాఁడు. (వై. వి.)

పరిభోగము. సం వి అ పుం ౧ అనుభవము. సంభోగము.

పరిభ్రంశనము. సం. వి అ న. ౧. భ్రంశము. ౨. నష్టము.

పరిభ్రంశము. సం వి అ పుం ౧ జాఱిపడుట ౨ తప్పించుకొనుట

పరిభ్రమణము. సం. వి. అ న ౧ అంతట తిరుగుట ౨ చుట్టు తిరుగుట 3 పరిధి, కైవారము, వర్తులముయొక్క చుట్టు కొలఁత.

పరిభ్రమము. సం వి అ పుం ౧ అంతట తిరుగుట ౨. పొరపాటు, భ్రాంతి

పరిభ్రమి(యి)ంచు. సం అ క్రి. సంచరించు తిరుగు

సీ ..మహావిపినభూమిఁ, బత్నితోఁ దన పరిభ్రమియించుటయు నష్ట దలఁచి శోకించి .

భార అర. ౨ ౩౭.

ఉ .అవ్విహంగాంగనయు . అవ్విహాయోమధ్యంబునం బరిభ్రమించుచున్నంత .

మార్క ౧౬ ౪౫.

పరిభ్రష్టము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పరిభ్రంశము నొందినది, బొత్తిగా పడిపోయినది ౨. తప్పించుకొన్నది 3 కీడ్పులుపఁ బడినది. ౪ లేనిది ౫ నష్టమైయునది. ౬. నశించునది ౭ పోఁగొట్టుకొనఁబడినది (విల్సన్సు)

పరిమండలము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) అంతట గుండ్రనిది, వర్తులాకారము. వి అ పుం న ౧ వృత్తము, వర్తులము ౨ బంతి, చెండు 3 గోళము. ౪ (తర్క) పారిమాండల్యము, అణుపరిమాణము.

పరిమంథరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. మిక్కిలి మెల్లనిది.

పరిమందము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. మిక్కిలి మెల్లనిది. ౨. మిక్కిలి బలహీనము. ౩ మిక్కిలి చిన్నది

పరిమరము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధము

శ్లో. చిరాత్ క్షత్రస్యాస్తు ప్రలయఇవ ఘోరః పరిమరః మహావీరచరిత్ర. ౩. ౪౧,

పరిమర్దనము. సం. వి. అ. న. ౧. నూఱుట. ౨. నలియఁగొట్టుట. ౩ నాశనము. ౪ గాయము పులుముట ౫. బిగ్గనదుముట

పరిమర్దము. సం = పరిమర్దనము

పరిమళము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మెదుపుట వలనను రాయిడివలనను బుట్టిన జనమనోహరమగు తావి. ౨. మిక్కిలి సంబంధము. ౩. పండితసమూహము (వాచ)

పరిమళించు. సం. అ. క్రి. వాసించు, వ్యక్తమగు

గీ... బ్రాహ్మణుండు, పలికె నిష్పచ్చరం బయిన భావణముల, పరమశాస్త్రికభావంబు పరిమళింప హర. ౩. ౧౪.

పరిమళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పరిమళించునట్లు చేయఁబడినది

పరిమాణము. సం. వి. అ. న. తూము లోనగు వానికొలత; ప్రస్థమానము, కొలఁది, ప్రమాణము.

పరిమాథి. సం. విణ. (క. నీ. క.) మిక్కిలి మథించునది, త్రచ్చునది; మిక్కిలి కలంచునది, చాల బాధించునది.

పరిమార్గణము. సం. వి. అ. న. ౧. అంతటను వెదకుట. ౨. అంటుట, స్పర్శము. ౩ తుడుచుట, శుద్ధము సేయుట.

పరిమార్గము. సం = పరిమార్గణము.

పరిమార్చు. స. క్రి. (√ పరి). ౧. ఖండించు నణచు.

క. కరములు వాలుగ నిక్కఁ౦, బరిమార్చితి వీఁడు నీదు భక్తుల కగ్గే, పదఁ దై పొగడొంది జరా, మరణాదిభయంబు దక్కఁ బును నిటమీఁదన్. భాగ. ౧౦. ఉ. ౪౪౪.

౨. చంపు, వధించు

క. ఒరుఁ డరుఁ్యో నేని మామక, శరాసన క్షిప్త దీప్తసాయకపంక్తిం, బరిమార్చెద... భార విరా. ౪ ౧౦౨

శి. గురుభీష్మకర్ణసైంధవ, గురుతనయులతోడఁ గూడఁ గురుపతిబలముం, బరిమార్చునట్టి సత్త్వము, పురుహూతా యిమ్ము కరుణ బొంపిరివోవన్ హర. ౩. ౨౪; మనుచ. ౬. ౧౧౪.

పరిమార్జనము. సం. వి. అ. న. ౧. తుడుచుట ౨. జలగోమయాదులచే భూమ్యాదులను శుద్ధిచేయుట ౩ మధువుస్తక మనుభక్ష్యద్రవ్యము (వాచ)

పరిమార్జము. సం. వి. అ. పుం. శుద్ధిచేయుట.

పరిమార్పించు. స. క్రి. (√ పరిమార్చు) చంపించు

క. ఒడలు బదల్ పడఁ గఱచినఁ, గడు నెవ్వడి నదరి కేడి కంకటి వడి న, ల్గడలు వెదకించి కానం, బడ నరపతి నిన్ను నన్నుఁ బరిమార్పించున్. కేం. పంచ. ౧. ౪౧౩.

పరిమార్పు. వి. (√ పరిమార్చు) హింస, చంపుట.

త్రి. త్రుంచుట చిదుముట తెగటార్చు పరిమార్పు, పొరిగొనుట పిల్కుమార్పు చంపుడు తునుముట, యణఁగఁ దగు హింస ఆం. భా. ౨. ౨౨౪.

పరిమూరాలు. అ. క్రి. (√పరి) ఖండితమగు; రూపుమారు, చచ్చు
మ. మారి మర్దింతు రెం, . ఇంద్రాద్యష్టదిక్పాలురకా, బరిమారు వ్యథియింతురో...కా. సం ౨ ౧౭౭

పరిమితకథుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ అ) కొలఁదిగా మాటాడువాఁడు, మితభాషి
శ్లో: తాంజానీథాః పరిమితకథాం జీవితం మే ద్వితీయమ్ మేఘ ౨ ౨౦.

పరిమితము. సం. విణ (అ ఆ. అ.) ౧ మిక్కిలి మిత మైనది. ౨. కొలఁది యిడఁబడినది. 3 మితి పెట్టఁబడినది. ౪ చేర్పఁబడినది. (శ ర.)

పరిమితి. సం వి ఇ. స్త్రీ. ౧. కొలత, కొలఁది ౨. మితి, మేర.

పరిమిళనము. సం. వి అ న ౧. అంటు, సంబంధము ౨. కూడిక, కలిసికొనుట

పరిమిళితము. సం విణ (అ ఆ అ.) ౧ చక్కఁగా కూర్పఁబడినది. ౨. నింపఁబడినది.

పరిముగ్ధము. సం విణ (అ ఆ. అ.) ౧ అవ్యాజ మనోహరము, స్వభావముచేత అందమైనది. ౨ బేల యైనది, మూఢము

పరిమూఢము. సం. విణ (అ ఆ. అ) మిక్కిలి మోహము పొందినది

పరిమృదితము. సం విణ (అ ఆ. అ) ౧. అడఁగఁ ద్రొక్కఁబడినది, నలఁపఁబడినది; పిట్టు పిసుకఁబడినది. ౨. కౌఁగిలింపఁబడినది 3. నూఱఁబడినది.

పరిమృష్టము. సం.విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కడుగఁబడినది, శుద్ధి చేయఁబడినది. ౨. తోమఁబడినది, రుద్దఁబడినది. 3. తాఁకఁబడినది. ౪. కౌఁగిలింపఁబడినది. ౫. వ్యాప్తము, పర్వినది.

పరిమేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిత మైనది, కొలఁదిపాటిది. ౨. కొలఁది యిడఁదగినది 3. కొలఁది గలది.

పరిమొగము. వి. (పరి+మొగము) ౧. సేనాముఖము.
వ...సురవరు లతిసంభ్రమంబునం బరిమొగంబు దప్పం గనుకని జను నవసరంబున...
కా. సం. ౨. ౨౦౨.
౨. అభిముఖ్యము, సామ్ముఖ్యము
వ. తదవసరంబునం బ్రజాపతినికరంబు దక్ష ప్రజాపతిం బరిమొగంబుఁ దప్పించుకొని
కా. సం. ౨. ౨౦౯

పరిమోక్షణము. సం. వి. అ న. విమోచనము, విడుదల

పరిమోక్షము. సం. వి. అ పుం ౧. సమ్యఙ్ముక్తి ౨ మోచనము, విడిచిపుచ్చుట, విడుదల. 3. రిక్తగాఁ జేయుట, శూన్యము గావించుట. ౪. తప్పించుకొనుట ౫. తొలఁగఁ బుచ్చుట

పరిమోషము. సం వి. అ. పుం. ముచ్చిమి, దొంగతనము, చౌర్యము.

పరిమోషి. సం. విణ (ఈ. నీ. ఈ.) దొంగిలించువాఁడు వి. ఈ పుం. దొంగ, చోరుఁడు.

పరిమోహనము. సం. వి. అ. న ౧. మిక్కిలి మోహపెట్టుట, ఆకర్షించుట. వలలం బెట్టుట. ౨. వేఁదుఱు పుట్టించుట.

పరిమ్లానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలి వాడినది. ౨. సోలినది; మంద మైనది, దిట్టతనము లేనిది. 3. తఱిగినది, క్షీణించినది. ౪. చెడినది, దూషితము.—వి. అ. న. ౧. భయ శోకాదులవలని ముఖవికారము. ౨. మరక, కఱ.

పరియంకము. వి. (సం. పర్యంకః, ప్రా. పరియంకో, క. పరియంకవు) శయ్య.

చ. తనపరియంకమందు వనితామణి రైన రమాల లామ పొందువడు...

భాగ. ౧౦ ఉ. ౯౦౩.

(చి. ని. ప్రాంతప్రతి పా. "తన మృదుతల్పమందు" ముద్రిత పా.)

పరియజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. గౌణ మగు యజ్ఞము. (బృహస్పతిసవనాది)

పరియల. వి. (కె. పరియళ, పరియణ, పర్యాణ, హరివాణ, హరివాణ మొ.) దేవాలయమునందలి పూజోపకరణవిశేషము, హరివాణము, ఒక విధ మగు పళ్లెరము.

వ. చోడగంగదేవని పెమ్మణ్ణి పెమ్మడి రాజు పెట్టినవెణ్డిపరియల ౧ ట్టిగ

ద. శా. ౪. ౧౧౯౦.

పరియలము. వి. దేవస్థానము

వ. శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవర పరియలమున సో (మా) ణ్డి అయిన శ్రీ కరణమాణిక్యము కొడుకు కుడియణ్ణునుం...

ద. శా. ౪. ౧౭౦౭.

పరియష్ట. సం. వి. ఋ. పుం. అగ్రజుడు యజ్ఞము చేయకయుండగా తా యాగము చేసిన యనుజుడు. (వై. ని.)

పరియాచేకము. వి. (సం. పరిహాసః) పరిహాసము, ఎగతాళి.

ద్వి. పరియాచకము లాడెఁ బద్మనాభుండు విష్ణు పు. ౨. ౮. (శ. ర.)

—విణ. పరిహాసయుక్తము (శ. ర.)

(వ్యవ) నామాట పరియాచక మనుకోకుము

క. నావుడు నది భోగస్త్రీ, గావునఁ బరియాచకంబుగా గుబ్బలినుం, డావలికొందఱ నుఱుకం, బోవుటఁ గాలు విఱుగఁ బోరఁ బడె నని నక్.

హ్యా. ౯. ౪౫. (చి. ని. పా.)

పరియాచకముచేయు. స. క్రి. (పరియాచకము + చేయు) పరిహసించు.

సీ. బ్రాహ్మణాచారంబు పరియాచకముసేయు నగ్నిహోత్రవిధాన మన్నఁ గనలు...

కాశీ. ౪. ౭౧.

(శ. ర. పా., 'పరిహాసకముసేయు' ముద్రిత పా.)

పరియు. అ. క్రి. ౧. విఱుగు, తునియ లగు.

క. పరిఘమున నురము శిరమును, పరియ నడిచి ధనదు మూర్ఛపాలుపఱిచి

హరి. ఉ. ౪. ౧౫౩.

(చి. ని. పా. 'పరియనడచి' ముద్రిత పా.)

౨. తప్పు.

గీ. అన్నదానంబు చేసిన యమ్మహాత్ము, నకును బలము నారోగ్యంబుఁ బ్రకటశుభము, నై యరిష్టాత్మకము లైన యరులవలని, భయము నఖిలాగకృత్యముల్ పరిసిపోవు

వి. పు. ౪. ౮. (శ. ర.)

ద్వి. మురిసినశక్తులు ముద్గరంబులును, బరిసిన పరిఘలుఁ బట్టిసంబులును

గం. రా. యు. ౩౫౪. పా. ౧౪ పం.

౩. చెడు.

ఉ. నీ, వీరసమృత్తి యూపనికి నేటికి వచ్చితి వింద్ర నాకు నీ, భూరుహ మిచ్చినం దఱిఁగి పోయెడినే భవదీయసంపదల్.

వి. పు. ౭. ౧౪౧. (శ. ర.)

౪. మీఁదిభాగము సారహీన మై చెక్కలు వాసి రాలు. (శ. ర.)

చ. పరిసిన వృక్షమూలములఁ బట్టునమర్పుఁ బువ్వుఁ దీఁగెలన్,...

భాను. ౨. ౩౪. (శ. ౧. పా., 'పరినర' ముద్రితము)

జ. పరియు, పరిసిపాఱిపోవు, పరిసిపోవు.

పరిఎత్తు. అ. క్రి. (పరి + ఎత్తు) అతిశయించు, బహుగుణిత మగు.

శ కెంపు నలంతికంపమును వీడని ప్రీడయు మాలుసేయుఁగా, కెంపుఁగమి రేపురేమి పరిరుత్తెదు చొక్కులకోలు
కవిక ౩ ౨౧

పరిరక్షణము సం వి అ న ౧ చక్కఁగా రక్షించుట ౨ పరిపాలనము, తప్పక నిర్వర్తించుట (ఉదా సమయ పరిరక్షణము) ౩ ఆపద నుండి విడిపించుట, ఉద్ధరణము ౪ హెచ్చరిక, జాగరూకత (పరిరక్షకుఁడు పుం రక్షకుఁడు పుం వానివలె గ్రహించునది)

పరిరంభణము సం వి అ =పరిరంభము

పరి (రీ) రంభము సం వి అ పుం కౌఁగి లింత, కౌఁగిలి, ఆలింగనము

పరిరంభించే సం క్రి కౌఁగిలించు, ఆలింగనము చేయు
క గరళము గినుటయుఁ బ్రేతముఁ బరిరంభించుటయు నగ్నిభావుఁ డవుటయున్
భాగ ౧౦ పూ ౧౩౦౧
క కలుషారము విరియ పోఁగ, ప్రచయం బల్లాడఁ బలిచి పరిరంభించెన్, రుచిరగతి రూపవతి నిజ, కుచలిక చాగ్రములు నాఁటుకొనఁ బ్రాణేశున్
కేం పంచ ౩ ౨౦౧

పరిరక్షించే సం స క్రి ప్రోచు
మ పరమాత్ముం డజుఁ డీ జగింబుఁ బ్రతికల్పంబందుఁ గల్పించుఁ దాఁ, బరిరక్షించును ద్రుంచు
భాగ ౨ ౧౧౦

పరిరథ్య సం వి ఆ స్త్రీ చతుష్పథము పుం

పరిరాటకము సం విణ (అ టీకా అ) అంతటను కూపెట్టునది, జట్టు అలుచునది

పరిరాటి. సం విణ (క నీ క) అంతటను బిగ్గఱ కూపెట్టునది, బిట్టు అలుచునది.

పరిలంఘించే సం స క్రి దాఁటు, ఎగురు
మ పరమర్షుల్ అంబరమధ్యంబున నావహాం బునజగత్పాలిగా ప్రవాహంబుపైఁ, బరిలంఘించిరి భీమమండలము సర్వంబు న్విలోకింపఁగన్
భీమ ౩ ౪౭

పరిలఘువు సం విణ (ఉ) ౧ మిక్కిలి తేలిక రైనది (పస్తారిది) ౨ మిక్కిలి సులుకనిది, సులువుగ జీరించునది (ఆహారాది) అతి స్వల్పము, మిక్కిలి చిన్నది

పరిలుప్తము ం విణ (అ అ అ) ౧ మిక్కిలి లోపించినది, కొఱఁతపడినది ౨ మఱుఁగుపడినది

పరిలేఖనము సం వి అ యజ్ఞస్థానాదులందు చుట్టు రేఖాదులు వ్రాయుట

పరిలేఖము ం వి అ పుం చుట్టురేక, సంక్షేపవర్ణము ౨ చుట్టు వ్రాయుటకగు ద్రవ్యము ౩ చిత్రపటము

పరిలోపము సం వి అ పుం ౧ హాని ౨ లోపించుట, మఱుఁగుపడుట, లేకపోవుట

పరివట్టము వి (సం పరివేష్టనం ప్రా పరివట్ట, త పరివట్టం) విష్ణు ప్రసాదముగా గ్రహించి తలఁ జుట్టుకొనుపట్టు (శ ర)

పరివదనము సం వి అ న తిట్టుట, నిందించుట

పరివపణము సం వి అ న =పరివాపము

పరివర్జనము సం వి అ ౧ బొత్తిగా విడుచుట, దిగవిడుచుట, త్యాగము ౨ మానము, చంపుట ౩ మానుట, వదలుకొనుట

పరివర్జించే సం స క్రి విడుచు
మ శాంతి స్వాంతులై సంగముం, బరివర్జించి విశుద్ధచిత్తులగుచున్
భాగ ౩ ౧౦౧౬

పరివర్జితము సం విశే (అ ఆ అ) బొత్తిగా విడువఁబడినది

పరివర్తకము సం విశే (అ ర్తికా అ) ౧ చుట్టు త్రిప్పునది ౨ వస్తువుల మార్చుకొనునది ౩ చుట్టి వచ్చునది, చుట్టి తిరుగునది

పరివర్తనము సం వి అ న ౧ (ఎదుటి లోనగు వానిమీఁద, ఇటు అటు పొరలుట ౨ చుట్టి వచ్చుట ౩ తిరుగుడు, భ్రమణము ౪ వినిమయము, వస్తువుల మాఱుపు

పరి (రీ) వర్తనము సం వి అ పుం ౧ చుట్టి వచ్చుట, రాశిచక్రమందు ఏ స్థానమునుండి గ్రహము చలించెనో మరల నా స్థానమునకు వచ్చుట ౨ యుగాంతకాలము ౩ వినిమయము, వస్తువుల మాఱుపు ౪ ఆవృత్తి, మరలి వచ్చుట ౫ సంవత్సరము (వై ౧) ౬ సంసారభ్రమణము ౭ గ్రంథవిచ్ఛేదము (అధ్యాయాది) ౮ కూర్మావతారమూర్తి యగు విష్ణువు

పరివర్తి సం విశే (న్ నీ న్) ౧ చుట్టు తిరుగునది, మరలి వచ్చునది ౨ మాఱునది ౩ దగ్గఱ వర్తించునది ౪ మార్చుకొనునది

పరివర్తించు సం అ క్రి చుట్టి వచ్చు, తిరుగు వ కాలచక్రంబు యుగమన్వంతర పరార్ధ రూపంబునం బరివర్తించుచు సృష్టి స్థితి సంహారంబులకుఁ దా నొక్కరుండ హేతువై

హరి పూ ౪ ౭

పరివర్తింపించు సం స క్రి ప్రవర్తింపఁజేయు వ ద్వాదశారచక్రంబుం బరివర్తింపించుచున్న వారి శార్వరీ కుమారుల

భార ఆది ౧ ౧౦౮

పరివర్తిక సం వి అ స్త్రీ పుండ్రగతమగు రోగభేదము

పరివర్తితము సం విశే (అ ఆ అ) ౧ చుట్టు త్రిప్పఁబడినది త్రిప్పఁబడినది ౨ మార్చుకొనఁబడినది

పరివర్ధనము సం వి అ న ౧ చక్కఁగాఁ బెరుఁగుట, హెచ్చుట, అధికమగుట ౨ చక్కఁగా బెంచుట ౩ కోయుట, ఛేదించుట

పరివర్ధితము సం విశే (అ ఆ అ) ౧ చక్కఁగాఁ బెంపఁబడినది ౨ కోయఁబడినది, ఛేదింపఁబడినది

పరివర్మఁడు సం విశే (న్ నీ న్) కవచము ధరించినవాఁడు

పరివసథము సం వి అ పుం గ్రామము

పరివహము సం వి అ పుం సప్తవాయువులలో ఆఱవవాయువు (ఇది సప్తర్షులను స్వర్గంగను వహించును) ౨ అగ్నిజిహ్వలలో నొకటి

పరివాదకుఁడు సం వి అ పుం ౧ (వ్యవ) వాది, వ్యాజ్యెగాఁడు ౨ వీణ వాయించువాఁడు ౩ నిందించువాఁడు

పరి (రీ) వాదము సం వి అ పుం ౧ నింద ౨ వీణ వాయించెడు కోడుపు

పరివాది సం విశే (న్ నీ న్) ౧ నిందగట్టువాఁడు, అపవాదము చేయువాఁడు ౨ బిగ్గర నఱచువాఁడు వి న్ పుం (వ్యవ) వాది, వ్యాజ్యెగాఁడు

పరివాదిని సం వి ఈ స్త్రీ ఏడు తంతులు గల వీణె

పరి (రీ) వాపము సం వి అ పుం ౧ ముండనము, గొఱుగుట, ఛేదించుట ౨ వపనము, పెడబెట్టుట, విత్తుట ౩. జలస్థానము, నీటిపట్టు

౪ పరిచ్ఛదము, పరివారము (దీనికే పరిచ్ఛేద మని పఠించి 'కొలఁది' అని యర్థము శ ర) ౫ పొడ ౬ కనిని (శ ర) ౭ లాజలు, పేలాలు ౮ ఆరోహము (శ ని)

పరివాహితము సం విణ (అ ఆ అ) ముండి తము, గొఱిగింపఁబడినది

పరివారకము సం వి అ పుం లాజలు, పేలాలు

పరివారణము సం వి అ న ౧ మునుఁగు, గవుసెన ౨ పరిజనము ౩ చక్కఁగా వారించుట, బొత్తిగా తొలఁగఁజుచ్చుట

పరి(రీ)వారము సం వి అ పుం ౧ పరిజనము ౨ సేన ౩ గవుసెన, మునుఁగు ౪ కత్తియొఱ ౫ పరివరణము, చుట్టుకొనుట

పరివారితము సం విణ (అ ఆ అ) పరివేష్టితము, చుట్టుకొనఁబడినది

పరివాసము సం వి అ పుం ౧ కాఁపు, వసించుట ౨ సుగంధము, మంచివాస

పరి(రీ)వాహము సం వి అ పుం ౧ పొంగి పొరలెడి వెల్లువ ౨ శ్వేతచ్ఛత్త్రాది రాజార్హ వస్తువు (సుధ) ౩ చెఱువులోని నీరు అధిక మైనది పోవుటకును కావలసినది నిలుచుటకును కట్టు జాతి కట్టడము

(శ్లో॥ "తనోతు క్షేమం న స్తవవదన సౌందర్యల హరీ, పరీవాహస్రోతస్సరణిరివ సీమంత సరణిః", సౌందర్యలహరి ४४)

పరివాహి సం విణ (క నీ క) పొంగి ప్రవహించునది

పరివి సం వి ఈ స్త్రీ ద్యూతవిశేషము (వై ని)

పరివిత్తి సం వి ఇ పుం తమ్ముని కంటె వెండ్లి కాక తనకంటె గాకున్న యన్న

పరివిత్తుఁడు సం వి అ పుం=పరివిత్తి (వై ని)

పరివిద్ధుఁడు సం వి అ పుం కుబేరుఁడు

పరివిన్నుఁడు సం వి అ పుం=పరివిత్తి

పరివిహ్వాలము సం విణ (అ ఆ అ) మిక్కిలి విహ్వాల మైనది

పరివీతము సం విణ (అ ఆ అ) పరివేష్టితము, చుట్టఁబడినది

౨ పర్వినది, వ్యాప్తము వి అ న బ్రహ్మ యొక్క విల్లు (విల్యమ్ము)

పరివృక్తి సం వి ఈ స్త్రీ గౌరవింపఁబడిన రాజ భార్య (వై ని)

పరివృ(బృ)ఢము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ దట్ట మైనది, నిబిడము, ౨ పెద్దది

పరివృఢుఁడు సం వి అ పుం అధిపతి, ఏలిక

పరివృతము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ చుట్టఁబడినది ౨ ఆవరింపఁబడినది—వి అ న (వైద్య) యజ్ఞశాలయొక్క ఆవరణము

పరివృతి సం వి ఇ స్త్రీ చుట్టుకొనుట

పరివృత్తము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ చుట్టు త్రిప్పఁబడినది ౨ వెనుదీసినది, వెనుకకుఁ దిరిగినది ౩ మార్చుకొనఁబడినది ౪ సమాప్తము, ముగిసినది

పరివృత్తి సం వి ఇ స్త్రీ ౧ పరివర్తము, చుట్టు తిరుగుట, వినిమయము ౨ ఒక యర్థాలంకారము (ఒకవస్తువు నిచ్చి తక్కువదానినో యెక్కువదానినో పుచ్చుకొనుట)

శ్లో॥ పరివృత్తి ర్వినిమయో యోఽర్థానాం స్యాత్ సమాసమైః, దత్త్వా కటాక్ష మేణాక్షీ జగ్రాహ హృదయం మమ, మయాతు హృదయం దత్త్వా గృహీతో మదనజ్వరః॥

పరివెడలు. అ క్రి (పరి+వెడలు) దండువెడలు

గీ. పడఁతు కేపునఁ బద్మిని యొడమిరొల్లఁ, బాఱఁగొని పేర్చి మనమునఁ జొక్కి మిగిలి, విటజనంబులపైఁ బరివెడలునట్లు, కొలను వెలువరి జలకేళిఁ వలనఁ దనిసి.

ఉ సం ౯. ౨౯౦

పరివేత్త. సం. వి. ఋ పుం అన్నకన్న ముందు పెండ్లాడిన తమ్ముఁడు

పరివేదనము. సం వి అ న ౧ అన్నకన్న తమ్ముఁడు ముందు పెండ్లాడుట ౨. చక్కఁగా తెలియుట ౩ పొందుట ౪ అగ్న్యాధానము

పరివేదిని. సం వి ఈ స్త్రీ =పరివేదనీయ.

పరివేదనీయ. సం వి అ స్త్రీ అన్నకు ముందు పెండ్లాడిన వాని భార్య (వాచ)

పరివేధించే. సం స క్రి బాధించు

మ వాయంబె భీతాత్ములన్, బరివేధించుట...

ఉ రా. ౩ ౩౦౫.

పరివేషకుఁడు. సం. వి అ పుం వడ్డించువాఁడు

పరివేషణము. సం వి అ న ౧ (అన్నాదులు) వడ్డించుట ౨ చుట్టుకొనుట, పరివేష్టించుట ౩ గాలిగుడి, పరివేషము, ౪ పరిధి

పరి(రీ)వేషము. సం. వి అ పుం ౧ వడ్డించుట ౨ పరిధి, వృత్తముయొక్క చుట్టుగీత ౩. పరివేష్టనము, చుట్టుకొనుట ౪ గాలిగుడి, ఉపసూర్యకమండలము ౫ రెండు గజ్జవుల పరిమాణము. (వై. వి)

పరివేషించే. సం అ క్రి. పరివేషము కట్టు.

క పరిదివసంబున భానుఁడు, లరయఁగ భువిఁ బన్నె కేని యట సప్తములం, బరివేషించిన శ్రావణిఁ, బరగిన గర్భంబువలన బహువృష్టి యగున్. సస్యానందము ౩ ౧౧.

పరివేష్ట. సం విశే. (ఋ ష్ట్రీ ఋ) వడ్డించు వాఁడు

పరివేష్టనము. సం వి అ న ౧. చుట్టి వచ్చుట ౨ పరిధి, చుట్టురేక ౩ గవుసెన, ముసుఁగు ౪ పరివట్టము

వ పూజకులచేఁ బాదతీర్థ ప్రసాద పరివేష్టనంబు విప్పించి విడిది కనిచిన . ఆ. ము. ౨ ౧౦౩.

పరివేష్టించే. సం స క్రి చుట్టి వచ్చు, చుట్టు వాఱు

వ . మకురద్వ సుగంధగ్వ పిద్దాదులు పరివేష్టింప నింద్రుం డైగావతారూఢుం డై...

భార శాం ౪ ౪౨౨

వ. . అమ్మహీపాలుండు అమ్మునిపాలికి సూ జన సమేతంబుగాఁ జని పరివేష్టించి యుండి కేలు మోడ్చి భార శాం ౨ ౨౩౧

వ.. సరససాహిత్య విద్యావిశారదు లైనకవివ గులును బరివేష్టింప. . మార్కం పీఠి ౧. ౧౩

పరిపోవు. అ క్రి (పరి+పోవు) కొల్లపోవు

క పోరిఁ బోరిఁ జోరులవలనన్, ధరణీసుర వరులు సంపదలు సకలంబున్, బరిపోయి గత్తి ధారలు, దొరఁగడు దేహములతోడఁ దూలుచుఁ బెలుచన్ వి పు ౨ ౧౨౪

పరివ్యాధము. సం వి అ. పుం ౧ కర్ణికారము, కొండగోఁగు. ౨ నీరుప్రబ్బ, జల వేతసము

పరివ్రజ్య. సం. వి అ స్త్రీ ౧ త్రిమ్మరుట, తిరుగుట ౨ సన్న్యాసము

పరివ్రాజకుఁడు. సం వి. అ పుం=పరివ్రాట్టు.

పరివ్రాజుఁడు. సం వి. అ పుం=పరివ్రాట్టు

పరివ్రాట్టు. సం. వి. జ్. పుం. పుత్రదారాదులను సర్వకర్మములను ద్యజించి యాశ్రమాంతరము నొందిన భిక్షువు, యతి.

పరిశంకి. సం. విశే. (పు. స్త్రీ. న.) మిక్కిలి శంకించు వాఁడు.

పరిశిష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) ౧. కడపట శేషించినది. మిగిలినది —వి అ పుం అను బంధము.

పరిశీలనము. సం వి అ. న ౧. సంబంధము ౨ ఎడతెగని సంబంధము, నిత్యసంబంధము 3 శోధనము

పరిశీలించే. సం స క్రి శోధించు

వ...ఉదంచితం బగు కవిత్వ తత్త్వంబునం గల గరిమంబు పరిశీలించి... పాండు ౧ ౧౨.

పరిశుద్ధము. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ మిక్కిలి శుద్ధిపొందినది, ౨ చెల్లింపఁబడినది (ఋణాది)

పరిశుద్ధి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧. మిక్కిలి శుద్ధి ౨. నిర్దోషత్వము.

పరిశుష్కము. సం. విశే. (అ ఆ అ) ౧. మిక్కిలి యెండినది ౨ వాఁడినది, ముడిఁగినది. (చెక్కులు. మొ)- వి అ న. పరిపక్వ మాంసభేదము

శ్లో: మాంసం బహుఘృతైర్భృష్టం సిక్తం చేదంబునా ముహుః, జీరకాద్యైస్సమాయుక్తం పరిశుష్కం తదుచ్యతే॥

పరిశూన్యము. సం. విశే (అ ఆ అ.) మిక్కిలి రిత్తది, పొత్తిగా లేనిది.

పరిశేషణము. సం. వి. అ న. అవశేషము

పరి (రీ) శేషము. సం వి. అ పుం మిగులు, అవశేషము.

పరిశోధనము. సం. వి. అ. న.=పరిశోధము.

పరిశోధము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మిక్కిలి శోధించుట. ౨. శేషము పోఁగొట్టుట, తప్పులు దిద్దుట 3. (ఋణాదులు) చెల్లించి వేయుట.

పరిశోధించే. సం. స. క్రి. వెదకు

వ...పశ్చిమదిగ్భాగంబు పరిశోధించి ..
భా. రా కి. ౨౦౪.

పరిశోభిల్లు. సం అ క్రి మిక్కిలి ప్రకాశించు.

మ పరికింపం గిటికోరదంతమయదీపస్తంభ మై యొప్పెఁ బ్రై, పరిశోభిల్లెడుధాత్రి పాత్రి వలెఁ జూపట్టెం దదగ్రాల్పవృష్కరముల్ ...
దశా 3 ౨౦౫

పరిశోషము. సం వి అ పుం మిక్కిలి యెండుట

పరిశ్రమము. సం. వి అ పుం. ౧. వ్యాయామము, మిక్కిలి శ్రమము.

పరిశ్రాంతము. సం విశే (అ. ఆ అ.) ౧ మిక్కిలి ఆయాసము చెందినది ౨. మిక్కిలి ఊటఁట చెందినది

పరిశ్రాంతి. సం వి ఇ స్త్రీ. ౧. మిక్కిలి ఆయాసము ౨. మిక్కిలి ప్రయత్నము. 3 మిక్కిలి ఊటఁట, విశ్రాంతి

పరిశ్రితము. సం విశే (అ. ఆ. ఆ) సమాశ్రితము —వి. అ న ఆశ్రయము

పరిశ్లేషము. సం వి అ పుం. కౌఁగిలి

పరిషత్తు. సం. వి. ద్ స్త్రీ ౧. సభ; ధర్మ నిర్ణయార్థము విద్వద్బ్రాహ్మణయుక్తమగు సభ. (వాచ)

పరిషదుఁడు. సం. వి అ పుం ౧ పరిషత్తులోని వాఁడు, సభ్యుఁడు ౨. అనుచరుఁడు (వాచ)

పరిషద్బలుఁడు. సం వి. అ పుం. సభ్యుఁడు, సభాసదుఁడు (విశే అని వాచ)

పరిషద్యుఁడు. సం వి అ పుం సభార్హుఁడు. (విశే. అని. వాచ)

పరిషేవణము. సం వి అ న చక్కఁగా కట్టుట, ముడి వైచుట (వాచ)

పరిషేకము. సం వి అ. పుం=పరిషేచనము.

పరిషేచనము. సం వి. అ న ౧ చల్లుట, తడుపుట. ౨ చెట్లకు నీరు కట్టుట

పరిష్క(స్క)ందత్. సం శత్ర ౧ అంతటను వెళ్లుచున్న ౨ అంతటను రొండుచున్న

పరిష్క(స్క)ందుఁడు. సం విశ (అ ఆ అ) పరపుష్టుఁడు, ఇతరులచేఁ బెంపఁబడినవాఁడు.— వి అ పుం ౧ పెంపుడుకొడుకు ౨ బానిసవాఁడు ౩ రథగోపకుఁడు తేరిని గాచు బంటు

పరిష్కణ్ణ(న్న)ఁడు. సం. విశ (అ ఆ అ) మఱియొకనిచేఁ బెంపఁబడినవాఁడు.—వి అ పుం పెంపుడు కొడుకు

పరిష్కరము. సం వి అ పుం అలంకారము, వైచేఁత. (వాచ)

పరిష్కరించు. సం స క్రి ౧ చక్కఁబెట్టు ౨ అలంకరించు ౩ శుద్ధిచేయు

పరిష్కారము. సం వి అ పుం ౧ చక్కఁబెట్టుట, సంస్కారము ౨ భూషణము, తొడవు ౩ శుద్ధి ౪ విద్యమాన (ఉన్న) వస్తువునకు గుణాంతరమును గలిగించుట మొ

పరిష్కృతము సం విశ (అ ఆ అ) ౧ అలంకరింపఁబడినది, భూషితము ౨ చేష్టితము ౩. మార్జనాది సంస్కారము చేయఁబడినది, కడుగుట లోనగువానిచేతఁ జక్కఁబెట్టఁబడినది, తేట, శుద్ధి చేయఁబడినది ౪. చక్కఁగా మెఱుఁగు పెట్టఁబడినది ౫ సిద్ధము చేయఁబడినది. ౬. పశుబంధనమునకు సంస్కారము చేయఁబడినది. (భూమి) ౭. లక్షణముచేత నిర్దుష్టముగా నిర్వచింపఁబడినది.

పరిష్కృతి. సం వి ఇ స్త్రీ=పరిష్కారము.

పరిష్క్రియ. సం వి. అ. స్త్రీ=పరిష్కారము.

పరిష్ఠలము. సం వి అ న. చుట్టు నున్న ప్రదేశము

పరిష్వంగము. సం. వి అ పుం ౧ కౌఁగిలింత ౨ కూడిక, సంబంధము, కలయిక.

పరిష్వ(స్వ)ంజనము. సం వి అ. న =పరిష్వంగము

పరిష్వక్తము. సం విశ (అ. ఆ అ) కౌఁగిలింపఁబడినది

పరిస. వి నదీగర్భమునఁ ద్రవ్వెడు నుయ్యి (గ్రా)

పరిసంఖ్య. సం వి అ స్త్రీ ౧ లెక్కించుట, గణించుట ౨ (మీమాంస) విధిభేదము.

శ్లో విధిరత్యన్తమప్రాప్తౌ నియమః పాక్షికే సతి, తత్రచాన్యత్రచ ప్రాప్తౌ పరిసంఖ్యేతి గీయతే

౩ అర్థాలంకార భేదము

గీ. ఒక్కచోట నిషేధించి యొకట వస్తు, యంత్రణము సేయఁ బరిసంఖ్య యనఁగఁ బరగు, లేదు స్నేహక్షయంబు నాలీకముఖుల, నెందములయందు దీపములందుఁ గాని

ఆంధ్ర చంద్రాలోకము. ౧౧౨.

పరిసంఖ్యాతము. సం. విశ. (అ ఆ అ) పరిగణితము, చక్కఁగా లెక్కింపఁబడినది

పరిసంఖ్యానము. సం. వి అ న ౧ పరిగణనము, లెక్కించుట. ౨ విశేషించి యెన్నుట, ప్రత్యేకగణనము

పరిసమాప్తము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ౧ చక్కఁగా ముగిసినది. ౨. గర్భితము, లోపలఁ జేర్పఁబడినది, అంతర్భావితము.

పరిసమాప్తి ౦ వి ఇ స్త్రీ ముగించుట, ముగియిక

పరిసమాప్తించు ౦ం క్రి ముగించు, పూర్తి చేయు

వ అమ్మహాధ్వరంబు వేదోపదిష్టవిధిం బరిసమాప్తించి ఋత్విక్సదస్యులకు బహుదక్షిణలం దనిపి భాగ ౧౦ ఉ ౧౧౭౯

పరిసమూహనము ౦ం వి అ న ౧ పోగు సేయుట, గుమిగూర్చుట ౨ అగ్నిహోత్రము చుట్టును జలము ప్రోక్షించుట, జలముచే మార్జనము సేయుట, యజ్ఞాదియం దగ్నిహోత్రము మీఁద మూరక సమిధలనుంచుట, అగ్నిహోత్రము చుట్టుఁబడిన తృణాదికమును ద్రుంచి యగ్ని నడుమ వైచుట (వాచ)

పరిసరణము ౦ం వి అ న చుట్టుగాని అంతటఁగాని తిరుగాడుట

పరిసరము ౦ం వి అ పుం (నదీనగిర పర్వతాదుల) పర్యంతభూమి, సమీప ప్రదేశము, సమీపము ౨ మృత్యువు ౩ విధానము (విల్యమ్సు) ౪ పెదలువు, విరివి, వైశాల్యము

పరిసర్పణము ౦ం వి అ న ౧ అంతటఁ దిరుగాడుట, లేక, ప్రాఁకుట ౨ అంతటఁ బరుగిడుచుండుట, ఎల్లప్పుడును దిరుగాడుచుండుట

పరిసర్పము ౦ం వి అ పుం ౧ అంతటను దిరుగుట, చుట్టును ప్రాఁకుట ౨ అనుసరించుట, వెంబడించుట, వెదకుట ౩ జలాదివేష్టనము వి అ న సార్వ్యలయోగభేదము

పరిసర్పించు ౦ం అ క్రి చుట్టి వచ్చు

మ కరిసంఘంబులు లేవు రావు తురగౌఘంబుల్ రథవ్రాతముల్, పరిసర్పింపవు రారు సూరులు. భాగ ౧౦ పూ ౧౭౧౪

పరి(రీ)సర్య ౦ం వి అ స్త్రీ అంతట తిరుగుట

పరి(రీ)సారము ౦ వి అ పుం=పరిసర్య

పరిసిపాతిపోవు = పరిసిపోవు అ క్రి ౧ మాసిపోవు ౨ తగ్గిపోవు (వ్యవ) పథ్యము సరిగాఁ జేసిన రోగము పరిసిపాతిపోవును

పరిసిపోవు = పరిసిపాతిపోవు అ క్రి (√పరియు) ౧ తప్పిపోవు, తొలఁగిపోవు

గీ అన్నదానంబు చేసిన యమ్మహాత్ము, సకలబలము నారోగ్యంబు ప్రకటశుభము, నైయరిష్టాత్మకము లైన యరులవలని, భయము నభిచారకృత్యముల్ పరిసిపోవు

వి పు ౪ ౨౦౯

౨ క్షీణించు, తఱుగు (చెడు అని శ ర)

ఉ ఇంద్ర వాసు నీ, భూరుహ మిచ్చినన్ బరిసిపోయెడి నే భవదీయసంపదల్

వి పు ౭ ౧౪౧

(తిఱిగిపోయెడి నే అని ముద్రిత పా)

చ సత్యశౌచముల్, పాద పదగుం గలిం బరిసిపోవు మహత్త్వము దేవకోటికిన్

వరాహ ౯ ౧౭౬

పరిసెనము వి పల్లటీ, కుంగ్గ (గంతు శ ర)

వ పడి దప్పుట్లు ప్రాశ్లం గట్టువడి పొట్టలదరంగ నిక్కి పరిసెనంబులు వేయునవి యును మనుచ ౪ ౨౩

ద్వి తిరముగా దేవ భూదేవసన్నిధిఁ బరిసెనంబుగఁ దిబ్బఁ బట్టించి గాని, యొండు విచారంబు లూహింపఁ గాదు

నవ ౨ ౭౫ పా ౧౩ పం

పరిస్తంభించు ౦ం అ క్రి ఘనీభవించు, గడ్డకట్టు

వ జలంబులు శిలాసదృశంబులుగాఁ బరిస్తంభించ భార కల్య ౨ ౪౭

పరి స్తరణము. సం వి అ న ౧ చుట్టును బఱచుట ౨. అగ్నిచుట్టుపఱచిన దర్భ

పరి స్తరము. సం వి అ పుం ౧ చుట్టును పఱచుట ౨. చుట్టును ప్రోవుచేయుట

పరిస్తోమము. సం వి అ పుం ౧ ఏనుఁగు మీఁదఁ బఱచు కంబళి, కుధము

పరిస్పందము. సం వి అ పుం ౧ పరివారము ౨ పరిష్కారము, అలంకారము ౩ మాల్యాది నిర్మాణము, పువ్వులు లోనగువానిచే దండలు లోనగునవి రచించుట, చెండ్లుకలను బువ్వులు లోనగువానిచే నలంకరించుట (ఆప్టే) ౪

పరిస్ఫుటము. సం విశే (అ అ అ) ౧ మిక్కిలి స్ఫుటము, చక్కఁగా తేటపడినది తేటతెల్లమైనది ౨ చక్కఁగా ఎఱిగినది. నిండారి వికసినది

పరిస్ఫురణము. సం వి అ న ౧ అంకురించుట బరుట, మిక్కిలి అల్లాడుట

పరిస్ఫురించే. సం అ క్రి తోఁచు

ఈ ఏపాటి వెలవలన సుధారసము నందు విమలు పరిస్ఫురించునే. సైవ ౫ ౭

పరిస్ఫోటనము. సం వి అ న ౧ చీల్చుట, విశదపఱచుట ౨ ప్రకాశింపఁజేయుట, తేటతెల్లము గావించుట

పరిస్ఫోటించే సం స క్రి ఉబ్బు

మ ప్రేమాంబుధి, ప్రాగ్రాలింగన మాచరించుచుఁ బరిస్ఫోటింపఁ గావియో, గ నిమిత్త జ్వరదాహముం దొలఁగి

జై భా ౬ ౨౧౦

పరిస్య(స్యం)దము. సం వి అ పుం (కేయి లోనగు నప్రాణులు) కాఱుట, క్షరణము (ఏనుఁగు లోనగు ప్రాణులు కర్త లైనపుడు 'పరిస్యందము' అనియే యగును.

పరిస్రవము. సం. వి అ. పుం. చుట్టు కాఱుట; పాఱుట, ప్రవహించుట.

పరిస్రావము. సం. వి. అ. పుం ౧. చుట్టును గాఱుట, పరిక్షరణము ౨ (వైద్య) దేహగత ధాతురసములు మిక్కిలి కాఱునట్టి యుపద్రవ భేదము

పరిస్రావి. సం వి న్ పుం. భగందరరోగ విశేషము

పరిస్రుత. సం వి అ స్త్రీ మదిర, కల్లు

పరిస్రుతము. సం విశే (అ అ అ.) కాఱినది. (ద్రవాది)

పరిస్రుత్తు. సం వి త్ స్త్రీ ౧ సుర, మద్యము ౨ క్షరణము, కాఱుట

పరిహరణము. సం వి అ. న ౧ విడుచుట, నెగవిడుచుట, విడుపు ౨ మానుట, వారించుట, తొలఁగఁజొచ్చుట ౩ (వాదాదులను) ఖండించుట ౪ పట్టుకొనుట, పట్టుకొని కొంపోవుట

గీ. ఇపుడు నైష్కర్మ్యనిష్ఠ వహించి బుద్ధి, బరిహరించితి నేఁ ద్రయీసరణి తండ్రి.

మార్క. ౨. ౬౨.

క పరితాప మింక సేటికి, హరిణాక్షి మదీయ సంచితాయుర్వేద, స్ఫురణమునఁ బరిహరించెద, నరు దనఁగ భవత్సఖీజనామయ భరముక్ మనుచు. ౬. ౧౧.

పరిహాసనము. సం. వి. అ. న. పరిహాసము.

పరిహసించే. సం స క్రి గేలిసేయు.

సీ చెరవిసగొజ్జంగివిరులు గాంఛిదిలోపలితోఁచల వములఁ బరిహసింప, వరాహ. ౬. ౪౪. (ఇటకొపమ్యార్థకము)

ఆ చీర లపహరించి సిగ్గులం విడిపించి, పరిహసించి రైనఁ బరగ మనకు, ఘనుఁడు నామము కొలఁది గాఁకుండ ప్రాంక్కించె, నను చు హరి నుతించి రబల లెల్ల.

భాగం ౧౦ పూ ౨౮౯

పరిహాణి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧. తగ్గుట, కీడ్పాటు, ౨. క్షీణించుట, నాశము ౩ విడిచిపెట్టుట, అసడ్డచే వదలుట

పరి(రీ)హారము. సం వి అ పుం ౧ విడుచుట, విడుపు ౨ తొలఁగఁ బుచ్చుట, త్రోసిపుచ్చుట ౩ ఊరు పట్టనము లోనగు వాని చుట్టు గల సామాన్య ప్రదేశము ౪ పన్ను లోనగు నిర్బంధములు లేనిది (మాన్యము మొ) ౫ అవజ్ఞ, అనాదరము ౬ ఆక్షేపము ౭. పాపాదులకుఁ జేయు ప్రాయశ్చిత్తము ౮. చేయి (శ ర)

పరిహారి. సం విశే. (స. తీ. స) పరిహరించువాఁడు

పరిహార్యము. సం విశే (అ ఆ అ) పరిహరింపఁ దగినది, విడువఁదగినది

—వి అ పుం హస్తవలయము

పరి(రీ)హాసము. సం వి అ పుం ౧ నవ్వులాట, వేడుక, నవ్వు ౨. గేలి, వెక్కిరింత, పరియాచకము

పరిహాసవేది. సం విశే (స నీ స) హాస్యగాఁడు (విదూషకాది), వేడుకకాఁడు

పరిహీణము. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ తక్కినది, క్షీణించినది ౨ లేనిది, మాలినది ౩. తక్కువైనది, కొఱవడినది

పరిహృతము. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ పరిహరింపఁబడినది, విడువఁబడినది మానఁబడినది. ౨ ఖండింపఁబడినది (ఆక్షేపాది) ౩. పట్టు కొనఁబడినది.

పరిహృతి. సం వి ఇ. స్త్రీ పరిహారము

పరీక్ష. సం వి అ. స్త్రీ ౧ పరీక్షించుట, వస్తుతత్త్వమును నిశ్చయించుట, పరిశీలనము ౨ (వ్యవహారమందు) దివ్యభేదములచే దుష్టత్వాదుష్టత్వములను విచారణ చేయుట

పరీక్షకుఁడు. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ పరీక్షించువాఁడు, విచారణకర్త ౨ (వ్యవహారాదులందు) ఆయా దివ్యభేదములచేఁ బరీక్షించువాఁడు ౩ తర్కముచేతను ప్రమాణములచేతను నిర్ణయింపరాని దానిని నిర్ణయించుటకై శాస్త్రపరిశీలనము చేసి బుద్ధిప్రకర్షము నొందిన వాఁడు

పరీక్షణము. సం వి అ న ౧ (రాజు అహాత్యాదులయొక్కయు చారాదులయొక్కయు) దుష్టాదుష్టత్వములను నిరూపించుట ౨ (తర్కముచేతను ప్రమాణములచేతను వస్తువుల) తత్త్వమును నిర్ణయించుట

పరీక్షించు. సం స. క్రి పరిశీలించు

కి చతురాశ్రమములవృత్తి, స్థితులు పరీక్షించి యందుఁ దలఁచి, ధృతి సూక్ష్మదృష్టిఁ గనుఁగొని, పరితంబుఁ బ్రవర్తచరిత సౌమ్యం దగుచున్, భాగ శాం ౫ ౪౫౦

వీ జిహ్వాగ్రమునఁ బరీక్షింపంగ లవణాబ్ధి కలశాల్యంబులు దెలియవచ్చె వగాహ ౧ ౪౧

పరీక్షితుఁడు సం విశే (అ ఆ అ) పరీక్షింపఁబడినవాఁడు

—వి అ. పు —పరిక్షిత్తు

క తిక్షకుఁ డను పన్నగుఁడు ప, రీక్షితుఁ గఱచెనట నేఁ డరిందము నతనిన్, రక్షింపఁగఁ బోయెద శుభ, దక్షిణు నామంత్రితంత్రదాక్షిణ్యమునన్ భార ఆది ౨ ౧౭౭

పరీక్షిత్తు. సం—పరిక్షిత్తు

క. ఈనతల్లి కడుపులోపల, మును సూచినవిభుఁడు విశ్వమునఁ బెల్లఁ గలం, డనుచుం బరీక్షింపఁగ జను, లనఘుం బరీక్షిన్నరేంద్రుఁ డంద్రు మునీంద్రా. భాగ ౧ ౨౯౭

పరీణామము. సం = పరిణామము

పరీణాయము. సం = పరిణాయము

పరీణాహము. సం = పరిణాహము.

పరీణాహుఁడు. సం. వి అ పుం శివుఁడు

పరీతము. సం విణ (అ అ అ.) ౧ చుట్టుకోఁబడినది, వేష్టితము, ౨ కడచినది, జరిగినది ౩ పోయినది ౪ ఆవరింపఁబడినది, ఆక్రమింపఁబడినది — వి అ న పగలు

శ్లో పరీతంతు దివా ప్రోక్తం విపరీతంతు శర్వరీ.
(రామాయణ వ్యాఖ్యానము.)

పరీదాహము. సం = పరిదాహము

పరీధావి. సం వి న్ పుం ఒక సంవత్సరము

పరీపాకము. సం = పరిపాకము

పరీప్స. సం వి అ స్త్రీ పొందుటకు నిచ్ఛ

పరీరణము. సం వి అ న ౧ కమఠము, తాఁబేలు ౨. దండము, కఱ్ఱ, కోల ౩ పట్టశాటకము. (మే ని)

పరీరము. సం వి అ న ౧. హలము, నాఁగలి ౨ హలముఖము, నాఁగటికఱ్ఱు (శే ని) ౩ ఫలము. (వాచ)

పరీష్టి. సం. వి ఇ స్త్రీ ౧ అన్వేషణము, (అమంత్రణార్థము) వెదకుట ౨ పరిచర్య ౩ ఇష్టపడుట ౪ ప్రాకామ్య మను ఒక ఐశ్వర్యము. ౫. పరీక్షించుట (శే ని)

పరుండు=పడు. అ క్రి. (√ పడు - శేషా దేశము. పడి + ఉండు. అవి. క ర) ౧. పతితుఁడగు, పడినవాఁడగు

చ... దృగ్భరశరరమండలిం గెడపి ఖండనసీమఁ బరుండ నుంతు... దశా ౬. ౧౧౯.

౨. శయనించు

గీ ఒప్ప శయనించుటకును బన్నుండెఁ బండెఁ, బవ్వళించెఁ బరుండెను బవ్వళించె, నత్తిమిల్లె ననన్ .. ఆం సం మాన. ౩౨.

గీ అలసతఁ బరున్న మనుజుండు కలియుగంబు, ద్వాపరం బెన్నఁ గూర్చున్నవాఁడు త్రేత, యుద్ధితుఁడు యాయి మఱి కృతయుగమటన్న, నముచిదమనోక్తి బ్రాహ్మణము వినవె ఆము ౩ ౪౯

గీ తోడి బ్రాహ్మణౌఘు, మబునుపోకకుఁ జదువఁ బరున్న వేళ

ఆము ౨ ౪౪ ఆం భా. ౩. ౯౩

౩ నిగ్రహించు

గీ పనులలోనన రొయువుతిప్పలఁ బరుండి, తేలకిని యాలఁబిడుకఁగ మెలఁగుగోష్పదకులు

హరి పూ. ౯ ౧౬౬.

పరుఁజించే. పరుజించే స. క్రి (√ పరుఁజు).
కత్తిని - పరుఁజానం బట్టుకొను

సీ బరువు డించి కటారి పరుఁజించి నిల్పి యుండెందు వచ్చెదరని రొదురువారు

ఆము ౬ ౪౪

మ రమణీరత్నము రంభఁ జూడ బురుసారుంగుణ్ జెలుంగున్ చెడా, కొమరుండుప్పటి తాసెగా బిగిచి జిగ్గుల్ మీఱు గ్రొంజైరుమాల్, జముదాడిం బరుఁజించి రొదీ మఱి రాజా శమ్ముర్వార్గొ మ్మనన్, బొమ లల్కన్ ముడిపెట్టి వీరరసవిస్ఫూర్తిన్ విజృంభించుచున్.

అహ ౧. ౯౯.

(పరుఁజంది - ముద్రిత పాఠము.)

ప్రబంధ. ౪౯౯.

పరుఁజు. వి. (క. పరజు, పరుజు) ఖడ్గాది ముష్టి సంగ్రాహ్యతలము, పిడి

సీ ..ఖడ్గాదిముష్టి సంగ్రాహ్యతలము.

గీ. పరుఁ జనఁ బరుం జనంగను బరగు...

ఆం. భా. ౨ ౨౧౫.

ద్వి కర మభేద్యం బగు కవచంబు పసిఁడి, పరుఁ జులఁ జెన్నొందు పటుకృపాణములు

గం గా అరో. ౧౦౬ పొ ౧౫ పం

క తరతరమపూసమండియుఁ, బరుఁజులు దట్టాడి మధ్యపద్ధతి ధారా, పరివృతి నుపదేశక్రమ, పరిచితిఁ బతియింప ఖడ్గబంధంబర్యొప్.

కావ్యా ౬. ౪౦

జ: పరుఁజించు

పరుడు. సం విశే (అ ఆ అ) ౧. ఆసక్తుఁగు, తిగులు గలవాఁడు (ధ్యానపరుఁడు, చింతా పరుడు మెం) ౨. భిన్నుఁగు, పెఱవాఁడు, లాఁతివాఁడు.వి అ. పుం పగవాఁడు, శత్రువు

సీ పాశుపతాస్త్రి పదేశంబు సేసెదఁ బరులఁ గెల్వ ము ప్రతాపంబుమీఱ

కాళ ౪ ౧౯౪.

— న - పరమాత్ముఁడు.

పరుగు=పరువు. వి ౧. ప్రధావనము. (చూ. పరుగెత్తు) ౨. కోసుదూరము. (చి ని శ. ర)

జ = పరుగెత్తు.

పరుగెత్తు. అ. క్రి (పరుగు+ఎత్తు) ప్రధావనము చేయు.

గీ ..మెకములం గెరలి బెదరి, గొతిజదాటుగఁ బరుగెత్తి తిరిగి చూచె. శివల. ౧. ౯౫

సీ. పందులఁ బోడిపింపఁ బరుగు లెత్తఁగ వచ్చుఁ బులులను శిక్షింపఁ బోవరాదు.

రాఘవలిం. ౫.

పరుత్. సం అవ్య త్. నిరుడు, పోయినయేఁడు (దీనికిఁ దెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము కన్పడదు)

పరుత్న ము. సం విశే. (అ.ఆ.అ) నిరుటి,పోయిన యేఁటిది.

పరుద్వారము. సం. వి. అ. పుం. అశ్వము. (వాచ.)

పరుమగు. అ క్రి (పరుమ+అగు) చూర్ణ మగు

క. పరిచూర్ణ మయ్యె ననుటకు, పరుసన్ జాపుంబు లగుచు వర్తిలుచుండుస్, దుఱు మయ్యెన్ బరు మయ్యెన్, నుఱుమయ్యెన్ బిండి యయ్యె నుగ్గయ్యె ననన్.

ఆం. శే ౫౯.

పరుము. వి. నుఱుము, నుగ్గునుసి, చూర్ణ ము (చూ పరుముచేయు)

జ ' పరుమగు, పరుముచేయు

పరుముచేయు. స క్రి (పరుము+చేయు) నుఱుముచేయు, చూర్ణ ముచేయు; పొడుచేయు

సీ చేలకావలవారిఁ జెంచి చిందఱకేఁగి పండిన సస్యముల్ పరుముచేసి...రకాం. 3. ౧౦

పరుల. సం. వి అ స్త్రీ సర్వమంగల, పార్వతి; (శే. ని.)

పరులము. సం. వి అ పుం. గుఱ్ఱము, అశ్వము (వై ని. శే. ని)

పరువడి[1]. వి. (పరువు[1]+వడి) ౧. పర్యాయము క్రమము, వరుస; మరల.

క. నరబాధ సుఖము దుఃఖముఁ, బరువడి మెయిఁ బొరయఁగాక పస్నుగ నరునిం, బొరయునె యం దొక్కటి,...

భార. శాం. ౪. ౧౭.

సీ .. పాండుసంతోషుల వసుమతీరాజ్యార్థ మగు
దురు రాజ్యమునకుఁ, బరువడి నేమింతఁ
జూసిన మాపుత్ర పౌత్రవర్గంబును జూయు
చింక. భార. ఆది. ౬. ౧౨౩.

మ. శిశుశాలేశిఁ దొడంగి గర్వితులఁ గేశిం గంసుఁ
జాణూరునిన్, శిశుపాలున్ నరకాదులం
బరువడిం జెండాడి. ఉ. హరి. ౨. ౭౬.
ఆం భా ౨ ౧౪౮

చ. స్థిరవిభవుండు గుండనకు ధీగుణాన్విత భూమి
దేవికిన్, వరసుకీర్తి మల్లనయు వందిత
బంధుఁడు కొమ్మఁడున్ దయా, కరుఁడగు
సిద్ధుఁడుం గుసుమ కార్మ్ముకి సన్నిభమూర్తి
కేతఁడున్, బరువడి నుద్భవించిరి సుభగ్రహ
సంశ్రిత పుణ్యవేళలన్ దశ. ౧ ౪౫.

క మాకన్నియ కాంతుండు వరుండగుఁ బరువడి,
రండని కార్త్యశ్రీ మై మరల్చిరి జానిన్.
భోజరా 3 ౨౫3 ఉ గా ౪. 33౪

౨. విధము, రీతి.

క అరివరుల నొంచినను భూవర వారికి నొప్ప
గింపవల దనుచు విభా, కిరుఁడు డొకారము
సొచ్చిన, పరువడిఁదగనోకతె కెంపుపడక
మమర్చెన్. చంద్రా ౬ ౧౭.

సీ... వింజామరములు, శ్రేలఁ గట్టినలీలఁ జా
లారఁబోసిన పరువడి శంఖముల్ పరపు జాడ.
ఘటికా. ౨. ౧౪౫.

3. శైఘ్ర్యము, వేగము.

సీ. శరనికరసహస్రంబుల, బరువడి నందఱను
గప్పె... భాగ. ఆది ౬. ౪౦.

ద్వి. సారిదిఁ జెం పెసఁగు రాజుల దేవుళల్లఁ, బరు
వడిఁ గసుసన్నఁ బసులుగాచింప
ద్వి. హరిశ్చ. ౬. ౨౬౬.

౪. అతిశయము, అధిక్యము.

క. ఇరువుర బాణములు డిగం, భరములఁ బుడ
మియును మిన్నుఁ దలముగఁ బొదువన్, గురు
తరతిమిరము గవిసెం, బర పురు వదురేయి
పోలెఁ బరువడితోడన్.
భా. రా. యు. ౧౫౨౪

౫. ఇది కొన్నిపట్ల వాక్యాలంకారముగా నుప
యుక్తము.

చ పరుసముతోడ మోవి మలభంబుగ లోహముఁ
గాంచనంబుగాఁ, బరువడిఁ జేసినట్లు...
హరిశ్చ ౫. ౨౧౪

చ పరువడి భాగ్యాఖ్య గల పంచమవేదము
నాంధ్రభాష ను, స్థిరత రచించునో ,
విక్ర. ౧ ౧3

పరువడి. ² వి (పరువు ² + వడి) ౧. ఔచిత్యము,
అర్హత

క. నీయడిగిన యర్థాభి, ప్రాయములకు నుత్త
రంబు పరువడిఁ జెప్పన్, ధీయుత బ్రాహ్మ
ణులకుఁ గా, కాయతమతులయ్యు నొరుల
కవి విషయములే. భార. అర. ౪. ౧౨౫

౨. శ్రద్ధ.

క. పురుషుం డేయేకర్మము, పరువడిఁ గావించి
పుణ్యపరుఁ డై మను... భాగ. ౧౧. ౫౯.

ద్వి పరువడిమై నర్ఘ్య పాద్యాదివిధుల, గురు
భక్తిఁ బూజించి గోదాన మిచ్చి రం
రా ఉ. ౫ పా. ౧. పం.

3 విలాసము

చ ..ముద్దుమొగంబున గల్గఁ గాని యూ, మరు
చిరమైన మాటలును నూత్న విభ్రమ భావ
ణంబులున్, బరువడితో విధుం గవయుభావము
పుట్టదు విప్రభామలన్. విధి. ౫౬.

౪. తప్పమి.

క. పరులనిజకర్మములఁ బ, త్పిరులం గావించు ధరణిపాలుఁడు దాన, న్నరుల సుకృతముల లోనం, బరువడిఁ గొనుచుండు షష్ఠభాగము ప్రజా మార్క. ౩. ౧౪౦.

పరువడి³. వి. మల్లవిద్యావిశేషము, మల్లుఁడు వేయు అడుగులభేదము; అశ్వగతిభేదము. (భేదములు)

గీ...తద్విద్య సాధన యనఁగ నెగడు, పరుస పరువడి గాయమానంబు విసరు, మొన లనం గను...చెలంగు... ఆం భా. ౨. ౨౦౫.

వ...చిట్టడుగుకత్తెర పావుపావులు తోగినపావు మొదలుగాఁ గల పదిరెండు పరువళ్ల యగణ్య ప్రావీణ్యం బెఱింగి...హంస. ౨ ౨౦౬. ప్రబంధ. ౪౭

క ..మురిలి గొని యురవణమునన్, బరువడి గోమూత్రికాది భంజకులఁ గడుస్,గరలి... పాండు. ౧ ౧౬౪.

జ. పరువళ్లు దుముకు, పరువళ్లు ద్రొక్కు.

పరువము—**పరువు**². వి (సం. పర్వ ప్రా. పరువ) ౧ (సస్యము, పుష్పము మొదలగు వాని) పరిపాకము, పక్వస్థితి

గీ. అంత నవ్వాన తరువాతియుదను దోఁపఁ, బంటపూఁబోఁడి తన ముద్దుపట్టికోఁతకుఁ, బలువగలఁ గుంద మేసెల్లఁ బచ్చవారె, ననఁగఁ బరువంపుఁబైరులు గొనబు మీఱె. అచ్చ. రా. కిష్కి. ౬౭.

సీ. పరువంబు దప్పినవిరుల రాలుచుఁ దరు చయము చుక్కలు లేని చదలఁ బెనయు. భార. ఉద్యో. ౨. ౧౧౨.

క. పరిమళము చెడదు వాడదు, పరువము దప్పదు... పారి. ౧. ౫౯

౨. ప్రాయము, వయసు.

గీ...ఇపుడు, దేవతారామ మై యున్న దేవతేపుఁ, దితఁడు భూతనాప్రాణపాయితఁ దలిర్పఁ, బరిటిపాపఁ డై యొప్పారు పరువమువను. పారి. ౘ ౫ ౨౨౫.

గీ. జాను విరాజిన చానయు మేనమామ, కూఁతు రును లేఁత పరువంపు గుబ్బెతయును. నీలా. ౨. ౧౩.

౩. యుక్తసమయము

వ...అని సప్తమం బైన యవస్థాంతరంబు దేట పడం బలికిన సులికపడి పాలికయు నిబ్బాలిక మనః పరిపాకంబుఁ బరికించినం గార్యంబు పరువంబు దప్పినయది .. కవిక ౩, ౧౦౭.

గీ. కలికిచూపులఁ బరువంబుగా నొనర్చి,తిలక మునఁ బూవు లొకచేల్పు లెఱవ గోను. వి. శకుం ౨. ౧౩౭

సీ. పరువంబుగాక చొప్పదనిమామిడిలేత లాన నాపాన నట్టాడునవియు పారి ౩. ౫౧.

గీ ప్రోదిసేయంగ నలయించుఁబోఁడి కెలయు, మలయు పరువంపుజవ్వనం బలముకతన. శుక. ౧ ౩౪౭.

౪ మనోజ్ఞము

సీ. పరువంపుఁబుబొప్పడి శాగుగాఁ దీర్చిన యల కలపై బొలుపార నలికి పారి. ౘ ౪ ౨౫౦.

సీ గుజ్జు లేమావిమ్రాఁకుల నంటఁ బ్రాఁకినపరు వంపుఁ దలిరాకు పందిరులును. అచ్చ. రా. బాల ౧౧౪.

పరువళ్ళుదుముకు=పరువళ్లుద్రొక్కు.

ద్వి. పరువడి వెనుకకుఁ బరువళ్లుదుమికి, ద్వి. శ సా. ౨౫౯ పం

పరువ(డల్)ళ్ళు(ద్రొక్కు= పరువళ్లుదుముకు. అ. క్రి (√ పరువడి.) మల్లవిద్యావిశేషము చూపు

వ... శశాంకరత్నతారకాతారకాంత ప్రభృతి సాధనంబుల సాధనమెఱవడిమరువడిం బరువళ్లు ద్రొక్కుచు... కవిరా. 3. ౨౫.

గీ. కడలం బాణా ల్పటాలం నగ్గలికఁ బూని, పరువడుల్ ద్రొక్కుకొనుచు నిబ్బరపు బీర, ములం గవంబడ పావరుల్ మ్రాలఁ జెలఁగి,సాదన లానర్ప జెట్లు హెచ్చరికఁ జెనఁగ రసిక. ౧ ౭౧

పరువిఁడి. విణ (పరువు² + ఇఁడి) గౌరవహీనుఁడు

సీ పరమేష్ఠి నీకంటెఁ బరువిఁడిరేఁ శిర మెుప్పించి నిత్యుఁ డై యున్నవాఁడు.

జై. సం ౨. ౧౭౪

పరువిడు. అ క్రి (పరువు¹ + ఇడు) పరుగెత్తు.

క. అంబరమణి సాంబరుఁ డయ్యుం బరువిడుఁ బరమగిరికి ఉ. రా. ౫. ౨౭౦

గీ తరణి మెఱుఁగారు గారుడధ్వజముఁ గాంచి, కలఁగి పరువిడు చిలువపగ్గములు సడలి

దశా ౧. ౧౭౩

పరువు¹ = పరగు, పరవు, అ. క్రి. వ్యాపించు

రగడ. తరుణి తరుణికఁ జేరు గాచ్పలి దరము దరమున మాకృవీవలి, పరువఁ బరువముఁ బొందె వావిలి బాలబాలచ్ఛదముమావళి

చంద్రి ౪ ౭3

గ్వి పగంగ సాతు ప్ప్రరివిదృష్టి, కరము సైవేద్యంబు గరపినదృష్టి.

పండితా. దీక్షా. ౭౧ పా.

౨. (=పర్వు) ధావనముచేయు, పరుగెత్తు.

వి (=పరుగు—క పరి.) ౧ ధావనము, పరుగెత్తుట.

క. భగదత్తు సేనఁ గదరిన, వెగడునఁ బాండవుల మొనలు విఱుగుటయు మహా, నగ రేంటికేగ పూఁచిన, పగిది ఘటోత్కచుఁడు దానిపరువుడిగించెన్. భార: భీష్మ. 3. 3౫.

క తెరు వి ష్ణుని యటు లడుగుము, సరభభగతి సుదతి మిరుదెసలఁ బాయఁ గడుం, బరపునఁ బోవఁగ నద్యోధుఁ, దరుణి యమునా మాలిం దడి గాకుండక భోజరా. 3. ౨3.

౨. కొనుదూరము

సీ శతికంఠమూలను శ్రీనివాసునికిఁ దక్కవ యయి నాల్గుపరువులకేర.

శేష. ౪ ౧౯౧.

సీ పరిశెఁడుదవ్వున బరివెంక పడుమటి నెల వునఁ దొమ్మిదినిధుల మిాతి, దనుజుఁడు దాఁచిన ధనము, పెక్కున్నది

ద్వా ౫ 3౨౨

3. అశ్వగతిభేదము.

గీ ..బోదన సద్దకేడె, మురవనడ చుట్టుపేరెము పరువు లనఁగఁ, బంచధారల పేర్లఁగుఁ బంక జాక్ష. వేంక తిర్య ౯౧.

క పరువున మురు వై యుండును, మురపురమునఁ గల్పతరులు చూపఱ కింపై, పరువున మురు లై యుండును, దురగంబు లరూధ్యఁగల ప్రతోళికలందున్ మెం రా. బాల ౫.

జ పరువడి ¹, పరువళ్లుదుముకు, పరువళ్లు ద్రొక్కు, పరువిడుఁ పరువుగొను, పరువులు వాఱు, పరువులుపెట్టు, పరువెత్తు.

పరువు² = పరువము. వి ౧ పరిపాకము

ఉ కొంత మఖంబునుం గలదు కోమలి నాకిటఁ బర్ణశాలికా, ప్రాంతమునందు నీవు పెనుపం బరు వొందిన మాలతీలతా, క్రాంత మనోజ్ఞ మైన సహకారముఁ గగ్గొనువవ్వెడల్ల దుష్యంతుఁడు మాకకుంతలయు సంగడి నుండుటగాఁ దలంపఁగన్.

పి. శకు, ౪. ౯౧.

౨. గౌరవము, మర్యాద.

గీ. తెలుపఁ గొను బానిసల శైన తెంపుఁగాని,
మురువఁజు లటన్న నొక్కింత పరువుపేయఁ,డే
మని పరమ్మఁ గాంచెనో యుట్టితరతెం, దొ
రసి మ్మనవారిదే దొరతనమ్ము.
పార్వ. ౨ ౧౦౧

వ...పరువులు మురువులు గొలయ మెలయ
భీమ. ౪. ౭౦

3. శక్తి, సామర్థ్యము

క. జ్వరవర యే నుండఁగ నీ,కొరుఁ దొడరఁగఁ
దగునె రమ్ము యెదురణింపుము నీ,పరుశెల్లఁ
జూపు నాచేఁ, బొరివోయెదు తెలఁగు
నొయ్యఁ బొందెదు పిదపన్
హరి. ఉ. ౯. ౧౧౩

జ: పరువడి 2, పరువిడి.

పరువు. సం. వి ఉ. పుం. ౧ గ్రంథి, కేలు; ముడి ౨. సముద్రము 3. స్వర్గము. ౪ పర్వతము. (వాచ)

పరువుగొను=పరుగెత్తు. అ. క్రి. (పరువు+కొను-స్వార్థమున.) ప్రధావనముచేయు.

సీ. ఒండొరుఁ గడచుచు నుఱువులు చూపుచుఁ
శాతరలాడుచుఁ బరువుగొనుచు.
అచ్చ రా యు. ౯౦

పరువునేల. వి క్రోశము, కోసునేల

సీ కుఁతనేలయునంగఁ గ్రోశ మదియొ, పరువు
నేలయటంచుఁ బలుకుదురు ..అం. భా. ౨. ౭.

సీ. పరువునేలనువచ్చెఁబాల..
పి శకుం. ౧. ౧౩౨.

పరు(గు)వు(లు)వాఱు. అ క్రి. (పరువు¹+పాఱు) ప్రధావించు, పరుగెత్తు.

క. ఊరక పుడకలు విఱుచుట, హైరంబున
నొయలతోడ వాదపడుట దు, ర్వారగతిఁ
బరువువాఱుట, గోరన్ గో రొలుచుటెల్లఁ
గొలగాతుకుమీ. ది. పు. ౪. ౨౩౩.

గీ బొమ్మచులు మాఁగి యుంటికిఁ బరువువాఱి
అను. ౬. ౧౧౪ హంస. ౨. ౧౨౩.

వ...అక్కరంగలోచన మెఱుంగుదీవియకరణి
మణిస్తంభంబుల మఱుంగునకుఁ బరుగు
వాఱిన శృ. శకుం. 3. 3౬.

('పరుంగువాఱు' ముద్రితపాఠము)

గీ అగ్రహంబున నిచ్ఛావిహారమునకు, మనకు
పరువులువాఱు సేమాడ్కి నైన, సందు గానక
యునుపపంజరములోని, చిలుక పోలికఁ దలఁకు
నక్కులుకులాఁడి. శుక. ౨. ౧౬౩. (ఇట
'కుతూహలపడు' అని భావము

పరువు(లు)వెట్టు=పరువిడు. అ క్రి.(√పరువు)

౧. ధావనముచేయు, పరుగెత్తు

సీ...చందనగిరినుండి చనుదెంచి చల్లని బంట్లల
పనులకుఁ బరువువెట్ట హరి. ఉ. ౬. ౫౯.

సీ అంతంత నగపడినట్లు చేరఁగ నిచ్చుఁ శైకొన
జాడివఁ బరువు వెట్టు విక్ర. ౨. ౧౩౫.

౨. వ్యాపించు

మ వరభూషాదుల రత్నదీధితులు దుర్వా
రంబు లై దిక్కులం, బరువుల్ వెట్టఁగ .
వి పు ౯ 33.

పరువె(వ్రులె)త్తు=పరువిడు. అ క్రి (√పరువు¹-ఎ. పాఱిడు) ధావనముచేయు.

ఉ. అన్నలు పేయురాయిడి భయాతుర లై పరు
వెత్తుమానులన్. ఉ రా ౨. ౦౫౦.

క. అత్తోరణంబె కొని నడు,మెత్తి వగుల దూర్య
భానునిన్ మెత్తినచోఁ, దుత్తము లై వాఁ
డిలఁ బడె,నత్తఱిఁ బరువెత్తె నచటి యత్న
గణంబుల్. ఉ. రా. 3. ౨౬.

గీ. ప్రాంతసరసీరుహాకరాంత స్తరంగ, పవనముల
మీఁద హృదయము పరువు లెత్తె.
కవిరా. ౪. ౯౩.

(ఇటఁ తమకపడు, అనిభావము)

పరుషము సం విణ (అ అ అ) ౧ కఠినము, గట్టి (వ్యతి మృదువు) ౨ నిష్ఠురము (మాట) ౩ అప్రియము, ఇంపుగానిది (ధ్వని పెం) ౪ బిరుసైనది, కటువైనది (పెంద్రియములు పెం) ౫ తీవ్రమైనది (గాలి పెం) ౬ స్థూలము ౭ మురికిగలది, మలినము ౮ చిత్రవర్ణము గలది (శ ర)—వి అ న ౧ నిష్ఠుర వాక్యము ౨ నీలిఝింటి ౩ —ఎరుపు, ఖర్జూరము ౪ (శ ర)

పరుషాక్షరుడు సం విణ (అ అ అ) నిష్ఠురవాక్యము లాడువాడు

పరుషించు సం అ క్రి నిష్ఠురమాడు

ద్వి పరుల వాలమ్ములు పరుషించి తాఁకి కుఱ రాజసుతుని యాశుగవేగమునకు

ద్వి భాగ విరా ౪ ౫౭ పా

పరుషితము సం విణ (అ అ అ) పరుషముగా జాడఁబడినది

పరుషేతరము సం విణ (అ అ అ) పరుషము కానిది, మృదువు

పరుస వి (సం పరిషత్ ప్రా పరిస) తైర్థికసభ, తైర్థిక సంఘము

గీ పరుస యనఁ దైర్థిక ఖ్యాతి బరగుచుండు ఆం భా ౨ ౧౪౧

సీ పరుస దోఁపఁగ వద్దపడి దురాత్ముల బిట్టు తెరలించి వారిచేఁ దెగినవారు

హంస్కాం ౨ ౧౦౧ (శ ర పా)

వ చారకుం డను లుబ్ధకుండు చెరువుగట్టి తీర్థ యాత్రాపరు లైన కార్పటికుల దోఁచి కొనిరాఁ బప్పు డప్పరుసవారు గలంగంబారి మొరయుచుం గూఁతయిచుం బెట్టుచు

కాశీ ౪ ౬౪

క తిరుణాళ్ల పరుసతోఁ బడి తిరుగుచుఁ గ్రిక్కి రిసి యున్న తెఱవలపాలిం, డ్లోరయఁగ కొరఁబడి ముల్లెల, మర దొంగతనంబు గొన్న మాలఁడు వీఁడే

పాండు ౨ ౩౨౮

పరుస[2] విణ (సం పరుషం శ పరుస) కఠినము (దీనికి సందర్భానుసారముగా 'క్రూరము, తీక్ష్ణము' మున్నగు అర్థములు వచ్చును)

గీ ఉవిద నీమాట విన కొల్ల మూరకుండు, కా దనక వింటికేమి కారణంబో, రాజ కీయంబు మము నిష్ఠురంబులాడుఁ, బ్రతిదినం బును బరుసగాఁ బలుకు గాన

హైమ ౭ ౪౮

(దీనికి కర్మధారయసమాసమునందు నిగాగమం బగు)

క పరుసనిపలుకుల సాకృతి, పరుసతి పనులాలి వోర భటతతి మెఱిపెన్

భార భీష్మ ౧ ౧౪

గీ వీర లిరువురుఁ బరుసనివారు సమర, పరుల నొప్పింతు రీ యోధవరుల సెల్ల

భార ఉద్యో ౪ ౨౮౦

క పరుసనిగాడ్పున రాలెడు, పరుసన ధరఁ దొరఁగి కాటిపండులఁ బ్రోఁకల్

హరి పూ ౪ ౧౭౨

క అరయఁ గలసాక్షిఁ గోరక, తెఱపవడక యంద మని మది వ్వమ్మి పుడుం, బరుసని పాటులఁ బఱచితిఁ, బరు సని యిది రెంటికే తక యదరితి నయనరా సారంగ ౩ ౨౨౪

చ పరుసనిపల్కులం బరులఁ బల్కుట మర్మము నాఁట నాడుటల్, నరులకు నొగ్గువేత

మార్క ౨ ౧౨౦

జ పరుసఁదనము, పరుసన

పరుసఁదనము వి (పరుస [2] + తనము) కఠి నత్వము

(దీనికి సందర్భానుసారముగా 'క్రూరత్వము, తైక్ష్ణ్యము. కేడి' మున్నగు నర్థములు వచ్చును)

క. శరముల వేగంబున గద, పరుసఁదనంబునను గలఁగఁబడి చేష్టదవా, కరులం దోలెను భీముఁడు,... భార. భీష్మ. ౨. ౨౧౫.

సీ అత్యంతచిరకాల మదవులఁ గొండల బాధలఁ బెట్టిన పరుసఁదనము. భార. ఉద్యో ౧ ౩౪౬.

క పరుసఁదనము మెయి నరిగొనఁ, బోరఁ దగ దగి పొడుఁగు గోయుచో ప్పగు విను... భార శాం. ౨ ౨౯౯

సీ నరకాగ్ని శకముల పరుసఁదనం బంతయును నొక్కచోఁ గూడి తనర ననఁగ. హరి. పూ ౬. ౮౩.

గీ నయము కెడ యాశ రొమ్ముల వెంటలన చెలుచు, మాట పరుసఁదనంబు కుమారచంద్ర వి శకుం ౪ ౧౬౪.

రగడ. బోరను విరహిణుల కుచస్థలకములఁ దిల కములఁ, బరుసఁ దనము కపోల ఫలకముల నలకముల. రాఘవ ౨. ౬.

పరుసన=పరుసఁదనము. వి. (√ పరుస 2)

కాఠిన్యము.

సీ. తురగసముద్ధతి ఖురశాదనంబుల పరుసన దహిరాజు శిరము లదర భా రా యు ౨౧౦౪.

సీ పలుకు ప్రల్లదమునఁ జారవులును బరుసని దండమున జరాసంధనృపతి శేయూర. ౪. ౨౦౩.

సీ. వక్షంబు గుంతరై వర్ష్మంబు పరుస సై తెలినోరఁ ద్రేవుడు తీఁగ సాఁగ. కాశీ. ౬. ౪౧.

(విరుసుతనము. అని భావము)

గీ. పైత్యదోషోదయంబునఁ బరుస పైన, జిహ్వకకుఁ బంచదారయుఁ జేదు గాదె.

పైన..౨ ౯.౨. (దోషము అని భావము)

౨. (=పరుసు) నిష్ఠురోక్తి, కాఠిలం.

సీ. కఠిన కరుసు కాఠి కాఠిన్యము పరుసు పరుసన యనఁగ నిష్ఠురము వెలయు. అం భా ౧ ౧౧౪

పరుసము¹= పరుసన. వి (సం పరుషం)

౧ కాఠిన్యము.

గీ వెట్టినీ రామకరమున వెదలునట్టికొక్కఁ బోఁదట్టి రొమ్ము కన్ను వెక్కఁ జెట్టి, దడిఁ గఱవఁబోవు చేసిఁ చందమునఁ బట్టిపరుస మెచ్చఁగ నూనుజప్రముఖుఁ బలికె. కుక. ౩ ౩౨.

౨ నిష్ఠురవాక్యం, నిష్ఠురోక్తి

వ...మీకు నగ్ని పరిగ్రహంబును బ్రాహ్మణ సంగ్రహంబును లేమింజేసి పరుసంబులు పలికితి భార ఆది ౪. ౫౪.

క పురుషుండు రెండుదెఱఁగుల,ధర నుత్తముఁ డనఁగఁ బరగుఁ దా నెయ్యెడలం, బరుసములు వలుకి కునికిన్, దురితంబులు వొరియుపనులు దొఱఁగుటకతనన్. భార. ఉద్యో. ౨.౪౧.

—వి౯ దుష్టము; కఠినము, క్రూరము.

క ...ఇప్పురుషునఁ బరుసపునడవడిఁ, గురువంశ ప్రవర యిట్లు గూడునె చేయన్ భార ఉద్యో. ౪. ౩౫౦.

పరుసము²= పరుసవేది. వి. (సం. స్పర్శః, క. పరుష) స్పర్శమణి

ద్వి. తొడిఁబడఁ బరుసంబుతో నిన్ను సోఁకి, కడువడి కుల్మి బంగారు మైనట్టు. ద్వి. హరివ. ఉ. ౨౩౫౦.

గీ. పరుసమున సోఁకి లోహంబు పసిఁడి యైన,
పగిది నిరతాన్నదాన సౌభాగ్యమహిమఁ,
బాపములు వాసి పుణ్యసంపదఁ దనర్చు
రుక్మాం. ౨. ౫౪.

ద్వి. నేఁడు, కనుఁగొంటి నీపాద కమలయుగంబు,
సోఁకినఁ బరుసంబు సోఁకిన యినుము, వీఁక
హైలము హేమవికారాద్రి యయ్యె.
ద్వి. పరమ. ౨. ౮౬ పా

పరుసవేది=పరుసము². వి. (సం. స్పర్శవేధి, ప్రా. పరిసవేది. క. పరుసవేది) స్పర్శవేధి, ఇనుమును బంగారుగా చేయు రసశిలావిశేషము

గీ పురవరుఁడు పెట్టెలో నున్న పరుసవేది
వి. శకుం ౪. ౪ (పరసువేది ముద్రిత పా)

గీ విస్తరం బయ్యెను బరుస వేది వేగ, యయ్యెఁ
జింతామణులు వెలయంగ మీఁద, నావధ
నిధులు దీపము లయ్యె వనుఁ డోలసి పగ
హోమకుండ మై వెలుఁగుచుండె
కు సం ౯. ౨౦౩

ఉ వేలుపుగిడ్డియుం బరుసవేదియుఁ గల్పక
బంబుఁదోడరా, భీమ. ౨ ౧౪౩.

పరుసు. ¹ వి. విధము

క గిరిపైఁ బిడుగులు దొరఁగెడు, పరుసున దృఢ
దీప్తశాతఖల్లము లేసెన్
భార. విరా ౫ ౧౦౪.

క. గురువెందకేము నదరిన, పరుసున నవ్వికట
వర్మ పొల్పడి... దశకు. ౪ ౪౪

ద్వి. ఉరుధూమకేతుల విట్టూదరలిడిన, పరుసునఁ
దొంటలఁబాములు మడియ
ద్వి. పారిజా. పూ ౨౨౩౮.

పరుసు² = పరుసము¹, పరుసన. వి. నిష్ఠురోక్తి.

సీ కఱకు కరుసు కాఱు కాలోద్దము పరుసు
పరుసన యనఁగ నిష్ఠురము వెలయు,
ఆం భా. ౧. ౧౧౫.

విశే. =బిరుసు (సం పరుషం.-ప్రా. పరుస) కఠినము, మొరట యైనది

సీ కాంత నీ విచ్చవు గబ్బిగుబ్బలు వాని పరుసు
చేతుల నొత్తిపట్టఁదగునె శుక ౧. ౪౩.

పరుస్సు. సం. వి. స్ న. పుం ౧ గ్రంథి, కీలు. ౨ పర్వము, కనుపు, ౩. ధర్మము. (శే ని)

పరూషము. సం. వి అ న. ఖర్జూరఫలము. పుం పేరీదు, ఖర్జూరము శ

పరూషి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. ఈచ్చిఁడు, ఈఁత శ

పరేతభూమి. సం. వి ఇ స్త్రీ శ్మశానము

పరేతరాట్టు. సం వి జ్ పుం యముఁడు

పరేతరుఁడు. సం. విశే (అ ఆ అ) ౧ పరుఁడు. (శత్రువు కాని వాఁడు, స్నేహితుఁడు.) ౨ స్వకీయుఁడు, తనవాఁడు

పరేతుఁడు. సం. విశే. (అ ఆ అ) ౧ చచ్చిన వాఁడు, మృతుడు. ౨. నరకస్థితప్రాణి.

పరేశుఁడు. సం వి అ పుం ౧ బ్రహ్మ. ౨. విష్ణువు.

పరేష్టుక. సం వి ఆ. స్త్రీ. పెక్కు కఁతలు ఈనిన యావు

పరేష్టువు. సం. వి ఉ స్త్రీ=పరేష్టుక.

పర్యైధితము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) పరునిచేఁ బెంపఁబడినది. —వి. అ. పుం. పరభృతము, కోయిల.

పర్యైధితుఁడు. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) పరునిచే ఉదాసీనముగాఁ బెంపఁబడినవాఁడు.

పరోక్షభోగము. సం. వి అ పుం ఒక వస్తువును సొంతదారుఁడు లేనప్పుడు అనుభవించుట.

పరోక్షము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఇంద్రియగోచరము కానిది. ౨. సన్నిహితము కానిది, సమ్ముఖమందు లేనిది. ౩. మఱుఁగయినది, తెలియఁబడనిది.—అవ్య. అ. వ. మఱుఁగు అసన్నిధానము.

పరోక్షవృత్తి. సం విశే. (ఇ) కంటికిఁ గనఁబడక యుండునది, ఇంద్రియగోచరము కానిది.—వి. ఇ. స్త్రీ. రహస్యవర్తనము.

పరోక్షార్థము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మఱుఁగయిన యర్థము గలది, గూఢార్థము గలది.

పరోక్షుఁడు. సం. వి అ పుం తపస్వి. (వాచ)

పరోఢ. సం వి అ స్త్రీ. పరకీయాభేదము, పరునిచేఁ బెండ్లాడఁబడినది. ఒకని పెండ్లాడినది.

*పరోత్కర్షము. సం వి. అ. పుం. పరునియొక్క హెచ్చు, అతిశయము.

పరోపకారము. సం. వి. అ. పుం. పరులకుఁ జేయు నుపకారము.

పరోపకారి. సం. విశే. (పు. స్త్రీ. న) పరుల కుపకారము చేయువాఁడు

పరోపజాపము. సం. వి అ పుం. శత్రువుల యందు పరస్పరభేదము పుట్టించుట.

పరోపదేశము. సం. వి అ. పుం. పరులకు హితాదుల నుపదేశించుట.

పరోపరుద్ధుఁడు. సం. విశే (అ ఆ అ.) శత్రువుచేఁ జుట్టుముట్టఁబడినవాఁడు, అడ్డగింపఁబడినవాఁడు.

పరోవంటము. సం వి. అ. పుం. దాలు, శరభము. (శ్రై. వి.)

పరోష్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ తైలపాయిక, గబ్బిలము.

పర్కటము. సం. వి. అ. పుం. కంకము, రావిలంగు-వ-ఉద్వేగము, పోఁక బొండము.

పర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ౧. జువ్వి, ప్లక్షము. ౯. ౨. పోఁకప్రూఁక లోనగు వాని క్రొత్త పండు (శ్రీ వి.)

పర్చ్యావముచు. స. క్రి (√ పదు) క్రమ పెట్టు, కట్టపెట్టు.

ద్వి. హారదూషణంబు సేయఁగ విన్నతప్పు, హారగణంబులఁ బర్చ నందున్న తప్పు.
పండితా. మహి. ౨౬౧ పా.

పర్జని. సం వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రానిపసుపు, దారుహరిద్ర.

పర్జన్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రానిపసుపు

పర్జన్యము. సం. వి అ. పుం. ౧. ఉఱుము. ౨. ఉఱిమెడు మేఘము. ౩. మేఘము. ౪. వర్షము. ౫. అత్రియంత్రము. (శ. వి.)

పర్జన్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఇంద్రుఁడు. ౨. విష్ణువు. ౩. ఒకానొక వాసుదేవుఁడు. (శ. వి.)

పర్ణకారుఁడు సం. వి. అ. పుం. తములపాకులమ్మువాఁడు, తాంబూల జీవి, (ఒక జాతి భేదము)

పర్ణకుటిక. సం. వి అ. స్త్రీ. ఆకుటిల్లు, గుడిసె.

పర్ణకృచ్ఛ్రము. సం. వి. అ పుం. అయిదుదినములు జరుపవలసిన వ్రతవిశేషము. (మోదుగు మేడి తామర బిల్వము కుశలు అను వీని జలముల నొక్కొక్కదాని నొక్కొక్క దినముగా వరుసగా నయిదుదినములు త్రాగి జరుపు వ్రతము.)

శ్లో. పర్ణోదుమ్బర రాజీవ బిల్వపత్ర కుశోదకైః,
ప్రత్యేకం ప్రత్యహం పీతైః పర్ణకృచ్ఛ్ర
ఉదాహృతః.

పర్ణచీరపటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు

పర్ణచోరకము. సం. వి. అ. పుం. చోరకాఖ్య గంధ ద్రవ్యము. శ.

పర్ణనరుఁడు. సం వి అ పుం. మృతునియస్థులు దొరకనిచో వానిని దహించుటకై పర్ణముల చేతఁ జేయఁబడిన నరాకారపు బొమ్మ, పుత్తలకము

పర్ణభేదిని. సం వి ఈ. స్త్రీ. ప్రియంగువు శ

పర్ణభోజనము. సం వి. అ. పుం. మేఁక (త్రి వి)

పర్ణమాచాలము. సం. వి అ పుం కార కల్లము, కాఁకర శ

పర్ణము. సం వి. అ. పుం మోదుగు, పలాశము శ.

—న ౧ ఆకు, పత్రము. ౨. పక్షము, ఱెక్క, అంపగఱి 3 తాంబూలము

పర్ణముచము. సం వి చ్ పుం శిశిరఋతువు, ఆకురాలుకాలము

పర్ణమృగము. సం. వి. అ పుం చెట్ల కొమ్మ లందు వసించు వన్యమృగము

పర్ణరుహము. సం వి అ హ్. పుం వసంత ఋతువు.

పర్ణలతం. సం. వి. అ. స్త్రీ. తాంబూలి, తమలపాకు తీఁగ శ

పర్ణలము. సం. విణ (అ అ అ) ఆకులతోఁ గూడినది.

పర్ణవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పలాశిలత. శ

పర్ణవీటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. తమలపాకు మడుపు, సంస్కృత తాంబూలము.

పర్ణశయ్య. సం వి. అ స్త్రీ. ఆకులతో రచించిన పక్క.

పర్ణశాల. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆకుటిల్లు, ఉటజము.

పర్ణషండము. సం. వి అ. పుం. పుష్పములు లేని చెట్టు, పుష్పములు పూయని చెట్టు.-వి అ న. ఆకుల సమూహము

పర్ణసి. సం వి ఇ పుం జలమధ్యస్థ గృహము, నీటి నడిమి యిల్లు ౨ తామర శ. 3 శాకము ౪ ఆభరణ క్రియ, శైనేత (వాచ) ౫. ఉలూఖలము, ఱోలు —న-వారి, నీరు. (శే. ని)

పర్ణాద. సం వి అ. స్త్రీ ఆఁడుమేఁక

పర్ణాశనుఁడు. సం విణ (అ అ అ) ఆకులే యాహారముగాఁ గలిగియుండువాఁడు.

పర్ణాశనము. సం. వి. అ పుం ౧ ఆకులు తిను నది—మేఘము ౨. తుంగముస్తె శ.

పర్ణాసము. సం వి. అ. పుం ౧. గగ్గెర, కఠింజరము ౨ తులసి శ.

పర్ణాసి. సం వి ఇ పుం=పర్ణాసము

పర్ణాహారుఁడు. సం. విణ. (అ అ అ.) ఆకులే యాహారముగాఁ గలవాఁడు.

పర్ణి. సం వి న్ పుం చెట్టు—ఈ స్త్రీ ౧ మాషపర్ణి, కారుమినుము ౨. ఒకానొక యప్సర స్త్రీ

పర్ణోటజము. సం వి అ పు పర్ణశాల, ఆకుటిల్లు. (వాచ)

పర్దనము. సం వి అ న. అపానవాయుశబ్దము.

పర్దము. సం వి అ. పుం ౧ కేశసమూహము. ౨. అపానవాయుశబ్దము.

పర్పట(ద్రు)మము. సం. వి. అ. పుం. కుంభీవృక్షము.

పర్పటము. సం. వి. అ పుం. ౧. పాపటచెట్టు. ౨. పిష్టకభేదము, అప్పడము. 3 పర్పాటక మనుగడ్డి. ఒకానొక యోషధము

పర్పటి. సం వి ఈ. స్త్రీ. ౧ సౌరాష్ట్రమృత్తిక. ౨. ప్రూనిపసుపు. శ్రీ (వై ని.)

పర్పము. సం. వి. అ. న ౧. గృహము ౨. నవ తృణము, లేఁత పచ్చిక శ్రీ 3 కుంటివారిని సంచ రించుటకు సాధన మైన పీఠము.

—పుం. ౧ శంఖము ౨. అంబుధి, సము ద్రము. 3 వస్త్రము. (శే ని)

పర్పర. సం వి. అ. స్త్రీ. ప్రూనిపసుపు శ్రీ. (వై. ని.)

పర్పరి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. పలుచని కేశపాశము. (వై. ని.), జడ. (విల్యమ్సు)

పర్పరీకము. సం. వి అ పుం ౧ జలాశయము ౨. అగ్ని 3. భక్ష్యవిశేషము. (వై. ని.) ౪. కుక్కురము, కుక్క ౫. కఠరము, పక్షి విశేషము. (శే. ని)

పర్పరీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం సూర్యుఁడు.

పర్వ(ర్వ)రీణము సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆకు యొక్క యీనె, పర్ణసిర. ౨. ద్యూతకంబ లము. 3. ఆకుతోడిమలరసము. (వి. ని) -వ- శణువు (వే. ని.)

పర్పాటకము. వి. (సం. పర్పటకః. క. పర్పా టక.) తృణవిశేషము. శ్రీ (శ. ర.)

పర్ఫరీకము. సం వి. అ. న. కిసలయము, చిగురు.

పర్యంకపాదిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కోలశింబి. శ్రీ.

పర్యంకబంధము. సం. వి. అ. పుం. అవసక్థిక, యోగపట్ట వస్త్రాదులచే పృష్ఠజానుజంఘలను గట్టుకొని కూర్చుండుట.

పర్యంకభోగి. సం. వి. న్. పుం. సర్పవిశేషము.

పర్య(ల్య)ంకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మంచము, ఖట్వ. ౨. పల్లకి. 3 అవసక్థిక, నడుము మోఁకాళ్లు తొడలు వీని చుట్టు కట్టుకొని కూర్చున్నవస్త్రము 3. యోగపట్టె, పర్యస్తిక. ౪. వీరాసనము

పర్యంతపర్వతము. సం. వి అ. పుం. పొలిమేర నున్నకొండ, అంత పొంతల నున్న కొండ.

పర్యంతభూమి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. అంతపొంతల నున్నప్రదేశము, పరిసరము.

పర్యంతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చుట్టువాఱిన మేర ౨. చివర, ఎల్ల. 3 సమాప్తి, ముగియుట. ౪. సమీపము.

క. సూర్యప్రభ యనునది కృ, తపర్యంతమునందు నుండి పొలఁగ నతిగాంభీర్యంబు గలిగి నడుకొని, మర్యాదను నీరు నిల్చి మడు గై యుండుఁన్. ద్వా. ౪ ౧౨౪.

పర్యంతిక. సం వి. అ స్త్రీ గుణనాశము.

పర్యగ్నికృతము. సం విణ (అ ఆ అ) చుట్టు నగ్ని వేష్టనముచేత సంస్కారము చేయఁబడినది

పర్యటన. సం. వి. అ స్త్రీ. తిరుగుట.

మ.. క త్తృష్ణుఁడు, త్రికటరాజన్యుల పంచలం బడుచు నిస్తారింపు సంసారప, ర్యటనక్ గీడ్వడఁ జొచ్చనే...

మల్లభూ. శృం. 3౧

పర్యటనము. సం వి. అ. న. తిరుగుట, త్రిమ్మ రుట, పునఃపునర్భ్రమణము.

పర్యటించె. సం. అ. క్రి. పలుసారులు తిరుగు.

వ...నిజాఖిలామంబుఁ దేటపఱచుచుఁ బర్ యటింపందొడంగిన... హర. ౫. ౫౯

పర్యనుయోగము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దూ షార్థ మగు జిజ్ఞాస. ౨. అడుగుట, విచారించుట 3. నింద,దూఱు.

పర్యనుయోజ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిగ్రహస్థానోపపత్తిచే చోదనీయుఁడు, నిగ్రహస్థానమును బొందితి వని నిందింపఁ దగినవాఁడు.

పర్యయణము. సం వి అ. న ౧. ప్రదక్షిణము చేయుట, వలగొనుట. ౨. గుఱ్ఱపుజీను, పల్లము.

పర్యయము. సం వి. అ. పుం. ౧ శాస్త్రలోక వ్యవహారము నతిక్రమించిన యాచారము. ౨. క్రమముతప్పుట, వ్యతిక్రమము ౩. మాఱుపు, మాఱుపాటు. ౪ (కాలాదుల) నష్టి, క్షయము. ౫ విరోధము.

పర్యలము = పరియల వి. హరివాణము.
వ... పఱిండి పర్యలము ..ద.శా ౪.౧౨౨౨.

పర్యవదాతము. సం. విణ (అ.ఆ అ.) మిక్కిలి అవదాతము.
(అవదాతము = శుభ్రము, శుద్ధము.)

పర్యవరోధము. సం. వి. అ. పుం. అడ్డపాటు.

పర్యవశేషము. సం. వి అ పుం సమాప్తి ముగియుట

పర్యవష్టంభనము. సం. వి. అ న. చుట్టుకొనుట.

పర్యవసానము. సం. వి. అ. న. ౧ నిష్కర్షము, (అయాయర్థముల) నిశ్చయించుట, అవధారణము. ౨. శేషావధి, కడపటిమేర; ముగియుట, తుద.

పర్యవసించు. సం అ. క్రి. ముగియు
సీ. ప్రాణముల్ శ్వాసమాత్రమునఁ బర్యవసింపఁ
దలచీర రొఱుఁగని దశ ఘటిల్ల.
కాశీ. ౧. ౧౩౮.

పర్యవసితము. సం. విణ. (అ ఆ అ.) ౧ ముగిసినది, సమాప్తము, ౨. నశించినది, తీఱినది. ౩. పూర్వాపరముల నాలోచించి నిశ్చయింపఁబడినది; నిష్కృష్టమైనది. (అర్థము) ౪. లబ్ధము, పొందఁబడినది. (శ. ర.)

పర్యవస్థ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. = పర్యవస్థానము.

పర్యవస్థాత. సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ ఋ.) ప్రతిపక్షి, శత్రువు.

పర్యవస్థానము. సం. వి. అ న. ౧. విరోధము, ౨ ప్రతిపక్షవాదము.

పర్యశ్రువు. సం. విణ. (ఉ.) కన్నీళ్లఁ దోఁగినది, కన్నీళ్లు నిండినది.

పర్యసనము. సం. వి. అ. న. ౧. త్రోయుట, విసరివైచుట, క్షేపణము. ౨. అపసారణము, తొలఁగఁబుచ్చుట. ౩ దూరీకరణము. ౪. విపర్యాసము, భ్రమణము
ఉ. అట్టిద లోకపర్యసన మా దురవస్థకు ప్రముక్క-
చేర్తు చే, కట్టుదుఁ గర్ణకల్యులను కీటములం
గరతాడనంబులం, బెట్టుదు నేలఁ గౌరవులఁ
బీనుఁగుపెంటలుగాఁగ .
భార. కర్ణ. ౩. ౨౨౧.
(మూ: యది దైతక్కథంచి త్స్యాల్లోక పర్యసనం
ధకేత్ సం భార. కర్ణ. ౯౩. ౧౪.)

పర్యస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) ౧. అంతట త్రోయఁబడినది, విసరఁబడినది. ౨. చుట్టుకోఁబడినది. ౩. తలక్రిందు చేయఁబడినది, విపర్యస్తము. ౪. తొలఁగఁబుచ్చఁబడినది.

పర్యస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ ౧. పర్యంకబంధము, అవసక్థిక. ౨. దూరీకరణము, తొలఁగఁబుచ్చుట. ౩. రొంగపట్టె. (శ. ర.)

పర్యాకులత్వము. సం. వి. అ. న. కలఁత, కలగుండు.

పర్యాకులము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కలఁగినది: కలఁపఁబడినది. (నీళ్లు మొ.); కలఁత బొందినది, వెఱచినది. (మనస్సు మొ.) ౨. చెదరినది, తాఱుమాఱైనది, క్రమము తప్పినది. (పెంద్రుకలు మొ)

పర్యాగతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏతీర్థ యాత్రను ముగించినవాఁడు.

పర్యా(ల్యా)ణము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱపు పల్లము, జీను.

వ. ఆగాంధారరాజు కొంగ్గరంబునఁ గత్తి కంబులు గరవాలంబులు పల్యాణంబులు హారలు గంతంబులు చరణంబులు గరంబులు శిరంబులు తునియలై తొరిఁగిన ధాత్రి చిత్రాకారం బై యుండె. భార. శల్య. ౧. ౩౭౦

మ... బ్రహ్మగర్భుఁడు వహత్పల్యాణ కర్యా ణమై, ఘనగర్జన్నశీలించువారువము నెక్కం బోవుచో నె... పాండు. ౧. ౧౬౦.

పర్యాధాత. సం. వి. ఋ. పుం. అగ్రజుఁడు ఆధానము చేయక యుండఁగా ఆధానము చేసిన యనుజుఁడు. (వై. వి)

పర్యాప్తము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) ౧. ప్రాప్తము, పొందఁబడినది ౨. సమాప్తము, ముగిసినది. ౩. పూర్ణము, నిండినది ౪ సమర్థము, చాలినది.—వి. అ. న. ౧. యథేష్టము. ౨. తృప్తి. ౩. సామర్థ్యము. ౪. నివారణము. ౫. యోగ్యత.—క్రి. విణ. ౧. తృప్తితో. ౨. ఇచ్చవచ్చినట్లు. ౩. పూర్ణముగా, చాలినట్లు, సమర్థముగా.

పర్యాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. సమ్యక్ప్రాప్తి, చక్కఁగా పొందుట. ౨. సమాప్తి, ముగియుట. ౩. చాలుట; తృప్తి. ౪. పరిత్రాణము, దెబ్బ లోనగునది తగులనీక కాపాడుట; చంపవచ్చిన వాని నడ్డగించుట. ౬. అర్హత, యోగ్యత. ౭. అయినపాటు, అభిముఖ్యము. ౮. (న్యాయ) స్వరూపసంబంధభేదము.

పర్యాప్లవము. సం వి అ. పుం. ౧. చుట్టి వచ్చుట, చుట్టుతిరుగుట. ౨. చుట్టుకొనుట.

పర్యాయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చుట్టి వచ్చుట, చుట్టుతిరుగుట, భ్రమణము. ౨. అను క్రమము, సారిది, వంతు. ౩. ప్రకారము. ౪. సమానార్థబోధక మగు శబ్దము. ౫. అవసరము. ౬. నిర్మాణము. ౭. ఒక అర్థాలంకారము

గీ తనరుఁ బర్యాయ మొకటి వస్తువున కనే, కంక్రియతఁ బాతిచేతను సంభవింపఁ దమ్మి విడిచి సుధాకరుఁ దవిశెఁ గాంచి, నీముఖ ప్రభ యన్నట్లు నీలకంఠ.

ఆంధ్ర చంద్రాలోకము. ౯౯.

పర్యాయచ్యుతము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) వంతు చొప్పున విడువఁబడినది. వంతు చొప్పున మఱొకనిచే అధిష్ఠింపఁబడినది.

పర్యాయోక్తము. సం. వి. అ. న. ఒక అర్థాలంకారము.

గీ అమర భంగ్యంతరమున గవ్యార్థసిద్ధి, యది చెలంగుఁ బర్యాయోక్త మనఁగఁ గృతుల, వందనము వానికంటె నెవ్వానిచే సుధా కృతము లయ్యె రాహువధూ కుచములు. ఆంధ్ర చంద్రాలోకము ౬౧.

పర్యాయోక్తి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. ఒక అర్థాలంకారము, పర్యాయోక్తము.

పర్యాలీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) హింసితము.

పర్యాలోచనము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగా ఆలోచించుట, చక్కఁగా విచారించుట.

పర్యావిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి కలంగినది.

పర్యాసము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ముగియుట, సమాప్తి. ౨. చుట్టు తిరుగుట, భ్రమణము. ౩. తలక్రిందగుట, క్రమము తప్పుట, విపర్యాసము. ౪. కొట్టుట, చంపుట. ౫. పడుట. (శాస.)

పర్యాహారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కావడి. ౨. తెచ్చికొనిపోవుట ౩. బరువు. ౪. ధాన్యము నిలవచేయుట.

పర్యాహితుఁడు. సం. వి అ. పుం=పర్యాధాత.

పర్యుక్షణము. సం. వి. అ. న జలాదులను చుట్టు చల్లుట

పర్యుత్థానము. సం వి. అ. న. చక్కఁగా నిలుచుట.

పర్యుత్సుకము. సం. విశే (అ అ. అ.) ౧ దుఃఖితము, దుఃఖించునది ౨. ఆతురము, మిక్కిలి తమకము గలది, తమకించునది. ౩. కలంగినది, ఉద్రేకించినది.

పర్యుదంచనము. సం. వి అ. న ఋణము, అప్పు.

పర్యుదస్తము. స.. విశే. (అ. ఆ అ.) ౧ చుట్టును ఉత్క్షిప్తము, అంతటను ఎగఁజిమ్మఁబడినది. ౨. నివారితము, వారింపఁబడినది.

పర్యుదాసము. సం. వి అ పుం (వ్యాక) నఞ్ఞునకు ఉత్తరపదముతో నన్వయము.
(శ్లో: ప్రసజ్యప్రతిషేధోయం క్రియయా సహ యత్ర నఞ్, పర్యుదాసస్సవిజ్ఞేయో యత్రోత్తర పదేన నఞ్)

పర్యుపస్థానము. సం. వి. అ. న కొలిచియుండుట, కొలువు, సేవ.

పర్యుపాసకుఁడు. సం. విశే. (అ సి. కా. అ) చక్కఁగా నుపాసించువాఁడు.

పర్యుపాసనము. సం. వి అ న ౧ చక్కఁగా కొలుచుట, పరిచర్య; పూజనము, సేవ. ౨. చెలిమి, సెయ్యము. ౩. చుట్టుఁగూర్చుండుట

పర్యుపాసి. సం. విశే. (క. సీ. క.)=పర్యుపాసకుఁడు.

పర్యుపాసిత. సం. విశే. (ఋ. త్రీ. ఋ)=పర్యుపాసకుఁడు.

పర్యుప్తి. సం వి ఇ స్త్రీ. అంతట విత్తుట.

పర్యుషణము. సం. వి అ న కొలువు, సేవ; పూజ, ఆరాధనము

పర్యుషితము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) కాలాతిక్రాంతము, ఉపయోగింపవలసినకాలము గడచినది, (అన్నాది) ప్రొఁద్దువడ్డది, పాసినది.

పర్యేషణ. సం వి ఆ స్త్రీ. ౧. తర్కాదులచే పదార్థపరీక్ష. ౨ అన్వేషణ, వెదకుట; అమంత్రణార్థము వెదకుట. ౩. కొలువు, సేవ.

పర్యేషణము. సం వి అ న.=పర్యేషణ.

పర్యేష్టి. సం. వి ఇ. స్త్రీ అన్వేషణము, వెదకుట.

పర్వకము. సం వి. అ పుం. ఊరుసంధి, వంక్షణము

పర్వకాలము. సం. వి అ. పుం దశమ్యాగి, (దశమి, అష్టమి, అమావాస్య, పున్నమ, రవి సంక్రాంతి) ౨ అమావాస్య, పున్నమ.

పర్వగామి. సం. విశే (క నీ క.) పర్వకాలమునందు, స్త్రీగమనము చేయువాఁడు

పర్వణము. సం వి అ న పూర్తిచేయుట. నిండించుట.

పర్వణి. సం వి ఈ. స్త్రీ ౧. పున్నమ, పౌర్ణమాసి; అమావాస్య. ౨. పండుగ. ౩. సంధిగల రోగభేదము. (వాచ.)

పర్వతకాకము. సం. వి అ. పుం. ద్రోణకాకము, మాలకాకి.

పర్వతజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నది. ఏఱు.

పర్వత తృణము. సం. వి. అ. న. గిరి తృణభేదము. [illegible]

పర్వతపతి. సం. వి ఇ. పుం. హిమవంతము, హిమాలయము.

పర్వతము. సం. వి. అ పుం. ౧. కొండ. ౨. దాన్యార్థము కొండవలెఁ గల్పించు ధాన్యాది రాశి (ఇది పది విధములు. ౩ ఒకజాతిచేప. ౪. చెట్టు. ౫ శాకభేదము. ‡ ౬. ఏడు అను సంఖ్య ౭ మేఘము (శ ని)

పర్వతమోచ. సం. వి అ స్త్రీ కదళీభేదము ‡ (కొండయరఁటి, గిరికదళి ‡)

పర్వతవాసి. సం విణ (న్ నీ న్) కొండయందు వసించువాఁడు

పర్వతవాసిని. సం వి ఈ స్త్రీ ఆకాశ మాంసి. ‡

పర్వతాశయము. సం. వి అ పుం మేఘము (వా చ)

పర్వతాశ్రయము. సం వి అ. పుం శరభము

పర్వతాసనము. సం వి అ పుం. ఆసనభేదము

పర్వతీయము. సం విణ (అ. ఆ అ) ౧ పర్వత సంబంధి. ౨. పర్వతమునఁ బుట్టినది.-వి అ పుం జాతిభేదము.

పర్వతుఁడు. సం వి. అ. పుం ౧ ఒకానొక ఋషి. ౨. ఒకానొక గంధర్వుఁడు.

పర్వము. సం వి. న్. న ౧ గనుపు, గ్రంథి ౨ (దేహమందలి) కీలు, సంధిరోమము. ౩ భాగము, అంశము ౪ గ్రంథ విచ్ఛేద స్థానము ౫ అమావాస్యాది (అమావాస్య, పూర్ణిమ అష్టమి, దశమి, రవిసంక్రాంతి-ఇవి పంచపర్వములు) ౬. చంద్రసూర్యగ్రహణము ౭ (చాతుర్మాస్యయాగ మందలి) వైశ్వదేవాది యాగము. (వైశ్వదేవ, వరుణ ప్రఘాస శాకమేధ సునాసీరీయములు) ౮. ఉత్సవము. ౯. ప్రస్తావము. అవసరము. ౧౦. లక్షణ భేదము. ౧౧. క్షణము. (శ. ని.)

పర్వమూల. సం వి. అ. స్త్రీ. శ్వేతదూర్వ, తెల్లగఱిక. ‡.

పర్వమూలము. సం అ. న. చతుర్దశీ పంచదశుల సంధి.

పర్వరీణము. సం వి అ పుం ౧. పత్త్రివృంతి రసము ఆకుతొడిమలరసము; ఆకు నలిపిన పసరు, పత్త్రమార్గ రసము ౨. గర్వము ౩ గాలి ౪. ఆకులఈనె, పత్త్రసిర ౫ జూద మాడు కంబళి, ద్యూతకంబళము.— న - పర్వము, గనుపు (వాచ)

పర్వరుట్టు. సం. వి హ్ పుం. దానిమ్మ ‡. (త్రి. ని)

పర్వవల్లి. సం వి ఈ. స్త్రీ. మాలాదూర్వ. ‡.

పర్వసంధి. సం వి ఇ పుం పంచదశీ ప్రతి పత్తుల అంతాది దండచతుష్టయకాలము, పంచదశ చివరకును పాడ్యమి మొదటికిని నడిమి నాలుగు దండముల కాలము.

పర్వస్ఫోటము. సం వి అ. పుం. వ్రేలిగనుపుల చిటుపు

పర్వి. సం విణ (ఇ.) హింస్రము,—వి. ఇ పుం. కాశి.

పర్వితము. సం వి అ పుం పర్వతిమత్స్యము.

పర్వు=పరువు[1]. అ. క్రి ౧. ధావనము చేయు, పరుగెత్తు.

వ...అప్పులోముండు...పరాహరూపంబున నా సాధ్వి నతిసాధ్వసచిత్త నై త్తికొని పర్వం బర్వం... భార. ఆది. ౧. ౧౩౦

సీ. తొలుదొల్త పర్యేకతురగంబు మండలగతి చారి యగుచు నిక్కుఁటబు తోఁచు, నా వెను కను పరూపాళ్యాలి వెదరక ఘ్రాకృతిని బర్వుసరణి తోఁచె. ప్రభా. ౨. ౩౩.

౨. పడు, ప్రసరించు; క్రమ్ము.

క. ఉర్వీరుహానివహాముతోఁ, బర్వతములు
నెఱికిరియుండు పర్వతముల పైఁ, బర్వఁగ
నైచుచు...

భార ఆది ౪ ౮

శా... హేమశ్రీ, యూరానోర్ద్వీస్య విభుస్పోదిత
రజం బుద్వేలసౌవర్ణ్ణో, జీరచ్ఛాయలు
పర్వఁ ఁ ర్వతము గట్టెం బొమ్మ హేమాద్రి
కిన్ దశా. ౨. ౨౦౨

సీ. పెనుమఁచుమీఁదఁ బర్విన విశాసము దప్పి
చెలువు గుందిన సరోజిని విధమున

భా. విరా ౧ ౨౯౪.

సీ. మేదిని రేణువు మెయినింకఁగాఁ బర్విధని
శాంగసంపద వహింప విక్ర ౨ ౧౨౩.

౩. వ్యాపించు.

శా పాశాశైకనికేతనాంతరమునం బర్వంద
దశ్వాభల, ప్రోతోహూర్త్ని వినిర్గతోగ్రదహ
నార్చుల్ ... భార. ఆది. ౧. ౧౧౧

సీ. కేవలికప్వపర్విన మీఁదునీల దుకూలంబు
మేల్కట్టు కొమరు వదయ

భార. విరా. ౧ ౩౦౮.

మహాస్రగ్ధర...కీర్తిద్యుతుల్ శోదవింబు, ర్వన
రాళుల్నభ్రముకై పార్శ్వములఁగొలువ...

ఆము. ౧. ౨౪.

౪. బయలుపడు.

ఉ. ఓర్వదుబంధంశాలమున కొత్తున నొత్తును
మామగారిదే పర్వినమాత్ర పంటపగఁబట్టును
బావ... కళాం ౩. ౬౮.

౫. ప్రవహించు.

శా. గర్వోద్రిక్త తరంగ సంఘములవీఁకన్ బుష్య
దిశ్యాభపగా, నార్వేయుల్ దనయుత్తరంపు
దనఁబర్వగా... పాండు. ౫. ౩౧.

౬. కలుగు, పుట్టు.

సీ. శ్రుతిపుటంబులకు త్తి మరిగిపోవళమున్న వళు
లానవమునఁబర్వకయమున్న.

కాశీ. ౩. ౦౪.

ద్వి. ఉర్వీశమందలి నొకమహాభయము, పర్వి
యాలోనకెపాయునోడకమ.

గం రా బాల. ౮౮. పా. ౨౧. పం.

౮ ప్రసిద్ధ మగు, ఒప్పు.

ఆ...పొలంచునెంఆనెఁబర్వె, నవఁగనోలనెవమట
యద్రిగేహ. ఆం భా. ౩. ౯౦.

వ. మదిఁ చౌమ్యపర్వమా, గఁ, బదునెనిమిది
పర్వములను బర్వి మనఃప్రీతిద మగుచు...

భార ఆది ౧. ౩౫.

క పర్వి సభాప్రభృతిగ నవ, పర్వములను
విస్తరిల్లి భార. ఆది ౧. ౩౮.

—వి పరుగు, ధావనము.

స్రగ్ధర .ఇద్దేవతా యదావశ్యపావగ్తినన్ నన్నుఁ
బ్రోవన్, భారం బంచున్ వెసం దత్పదముల
కెఱగం బర్వనం బోయి గర్భా, గారంబుం
జొచ్చి. . కళా. ౬. ౫౩.

గీ. సీటువో మీటి గరువంబు మాటి యుటుకఁ,
బెద్దపర్వున వచ్చితి బెదరుపుట్టి.

కువల. ౪. ౮౧.

సీ. మదమెత్తు పర్వుతో మంత్రాక్షతము లీయఁ
బాల్పడి భూసురభార్య లెదుర,

శుక. ౧. ౩౨౧.

పర్వేశుఁడు. సం వి. అ పుం. గ్రహణ కాల
భేదముల అధిపతి భేదము

పర్శుక. సం. వి. ఆ స్త్రీ ప్రక్కటెముక

పర్శుపాణి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧ గణేశుఁడు.
౨ పరశురాముఁడు.

పర్శువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. పరశువు.
౨. ప్రక్కటెముక. ౩. ఆయుధవిశేష సంఘము.

పఱి[1]=పెఱి. విశే. (సం. పరః) ౧. పెఱ, ఇతరము. (శ. ర. లఘురేఫయుక్తముగా చి. ని.)

౨ వేఱలము.

క ఘనసమర విజయపటు గర్వనిరూఢునిగాఁగ మున్న వ్రాసినచే పెట్టిన నినుఁ బఱపెండెము గ, నృపుని వ్రాయఁగఁ జేతు లెట్టు లాడెనొ విధికిన్. భోజ రా. ౫. ౭౯.

౩ గొప్పది.

క చూపు నభోమణి పక్కెలు, రూపెం గల యంగ దినలఱం బలుపాయల్, సేపెం బఱపెయిలు లదరి...

భాగ. విరా. ౪ ౮౬.

(చూ : రూక్షవర్ణాశ్చ జలదాః సం భా. విరా. ౪౦. ౫.

సీ. అరదముల్ దొరలించునప్పుడు పఱపెంగుల్ విరియించు బలుగాడ్పు విధము మెఱయ

భాగ. శల్య. ౧ ౭౩౨.

క. ఎఱుఁగవు వ్రతమున పొత్తము, పెఱఁ గాంచెద నంచుఁ బుత్రునిం దునుముదురే, పఱపెంగులు నమ్మి నిండిన, చెఱువుదరి ము వెళ్లఁ జల్లు చెనఁటియుఁ గలఁడే.

యక్షాం. ౫ ౧౪౫ (క ౧ పా 'పఱు పెంగులు' ముద్రిత పా. పరపెంగులు. చి. ని. పా.)

౪. సమూహము (చూ. అంపఱ)

పఱి[2]=పఱ్ఱి. వి. ౧. ఉప్పు పండెడి బయలు; బయలు.

ఉదా. ఉప్పు పఱ, ఇసుక పఱ. (శ. ర)

౨ సున్నము లోనగువానిఁ గాలిచెడి మానవిశే షము. (శ. ర)

జ. పఱిగడుపు.

పఱిగడ. వి. ౯. ౧. పరిసరము, గ్రామనగరా దుల సమీపప్రదేశము.

సీ...పఱిగడ యనఁ, బరిసరంబుగఁ దోఁచు ..

ఆం. భా. ౨. ౮

చ...గట్టురా పఱిగడ నిల్చియున్ నగము పావులఁ దూఁపుచు మంచుగట్టువా, పెఱ యుకపీంద్రుఁ జూచి... దశా ౮ ౧౧౨.

౨. బయలు

క. పఱిగడిమేఁతకు చాలును, మఱిచియుఁ దల పోలమదిక్కు మసరెడిపనికిన్, పెఱకు నని పెఱికిననమున, కెఱివిఱుగుడుగాక పత్యనిష్ఠ దలపుఁడే. భోజరా. ౪. ౨౧౦. (ని. ని పా. 'తఱికలచొప్పయ' ముద్రిత పాఠము)

సీ. విశిఖవ్రతంబుల విదలుపెన్నొత్తుటఁ దొప్పఁ దోఁగినమేను ధూళి గ్రుంగి ఆ. తూలి విన్నవాఁటి యాలంకపఱిగడ, నున్నవాఁడు. . భా. రా యు. ౫౯౪. రామా. ౭. ౨౬౯.

జ. పఱిగడవైచు

పఱిగడము=పఱిగడ. వి. పరస్థలము.

సీ పారికాఁపులతోడఁ బఱిగడంబులు వచ్చి యున్నవారలనెల్ల నోసరించి.

వి. పు. ౭. ౭౫. (శ. ర. పా.)

పఱిగడవైచే. స. క్రి. (పఱిగడన్+వైచు) ప్రాంతమునకుఁ ద్రోయు, పక్కకుఁ ద్రోయు; విడుచు.

చ...గృహస్థధర్మముం, బఱిగడవైచి గోఁచి గొని పాడుబాలురకు ముక్తి గల్గునే...

ఉ. హరి. ౪ ౪౮.

పఱిగడుపు=పరగడపు. వి (పఱి[2]+కడుపు) పళ్ళపలె యేమియు లేనికడుపు.

క. అపాపఁడు నీ తనుజాఁడో నీ, పెంపుడు బిడ్డఁడో యనిన నిట్లను దక్షీ పఱిగడుపువ బోంకఁగ, నోప,నతనిఁ దెచ్చుకొంటి నొక చందమునన్.

భోజరా. ౯. ౭౭౪,

పఱచే. అ. క్రి. (√ పఱు—క. పఱె. త. పర)

౧. భావనముచేయు, పరుగెత్తు, పాఱిపోవు.

గీ పఱచె వెల్లను బఱువెత్తె జరిగె నుఱికెఁ,
గదలె జనఁ బోలె ననుమాటగాఁ దెలుగు.
ఆం. భా. ౩. ౧౭.

గీ పఱవ నోపకయున్న మైమఱచి వెంటెఁ,
బెనఁగియున్న......మృగముల...ఏయుదు..
ఎఱుకు లైన. భార. ఆది. ౫. ౫౩.

సీ...ఇవ్వనముతి యూతెఱం గొనరింపకున్న
ప్రక్కలంగఁ జేయుదు నపంగ, వెఱచి
పోరాప రైరు పఱచె బేదిని యమృతా
రోగబలదుర్జయాత్ముఁ డలుక.
హరి. పూ. ౧ ౧౨౧ భార శాం. ౩ ౪౮౪

౨. ఎగురు

క. చఱచి రాజుచేతఁ గూర్మముఁ, బెఱచేత
గజంబుఁ బట్టి వెనఁచి ఖగేంద్రుం, డిఱికికొని
గగనవీథిం, బఱచె వియచ్చరవిమానపంక్తులు
దూలన్ భార. ఆది. ౨ ౭౯

వ జక్కవపెంటికూటువలపాటు గనుంగొని
వెఱచి పాలయాలుకలు మఱచి పఱచి మగల
నితెయం గౌఁగిలించుకొను ముగుద పూఁ
బోఁడులును. నీలా. ౩. ౧౦

క. అఱకఱ నిడి ప్రాఙ్ముఖుఁ డై, పఱచి జలధి
లోనఁ జదలఁ బొడచూపెదఁ గొ, య్యాఱి
దప్పి నిలుపఁ జాలక, దూఱగిన గాలవుని
డించె నొకగిరివిూఁదన్
భార ఉద్యో ౩ ౩౧౦

౩. నిర్గమించు, వెలుపలికి ప్రసరించు.

క. చుఱచుఱనగు నెత్తురు వెలి, కుఱుకుచు
రొద పేయ నఱికి యొదవిన యూర్పులన్, పఱవ
మిడిగ్రుడ్లు వడఁకఁగఁ, గ్రొఱప్రాణము
తోడఁ దన్నికొను నప్పొద్దునన్
అను. ౩. ౨౩.

౪. కాఱు, ప్రవహించు.

క. చెదురఁగ ధనములఁ దొఘఱరులను, బదులకు
లును మడియు భటులఁ బఱచు రుధిరముల్...
భాగ. ౧౦. పూ. ౧౫౫౭.

సీ కలువచంద్రుకలలోఁ బఱచు మందాకిని నుఱు
మారదేవాంబు ప్రుక్కఁ బొఱ. హర. ౪. ౪౯.

క. మెఱయు ధనుర్దండము గుణ, మొఱయఁగ
విశిఖతతి కొఱఁగ నొక్కటఁ దఱ చై,
పఱవ రుధిరంపుఁగాలువ, లతిమతి ఘన
భుజుఁడు ద్రోణుఁ డదరె నరేంద్రా
భార. ద్రో. ౧. ౨౯౪.

౫ వ్యాపించు, నిండు

క ఘనవాద్యనినాదంబులు, వినువీథిం బఱచె
గిశలు పిద్పడి బ్రూయన్.
జై. భా. ౭. ౧౧౦.

౬. నడచు, వీడలు, పోవు, వ...ఎదురు నడవ
మరలం బఱవలేక చీకాకు పడియున్న
వాఁడు... కాశీ ౨. ౯౭

సీ బలురయంబున్ నీవు బాణముల్ పఱపిన
విమతసైనికుల ప్రాణములు పఱచు
ఉ రా ౧ ౩౨౫.

ద్వి పడుచులతో నాదఁ బఱపకు మమ్ము బస.
పు ౩. ౪౦౭. పం

క అని యగుచు మగునలందఱు, పనివెపమున
నొక్కరొకరు పఱచిన లజ్జా, వనతాస్య
యగుచు నంగన, మనమున నునువిగ్గు దేఱి
మాటాకొత్తక్ హేం పంచ ౪. ౩౯౯

—స. క్రి ౧ పడఁజేయు

చ ఎఱుఁగక తిప్పవేసితి సహింపఁగదే కడు
దుర్భరంబునం, బఱపకుమయ్య...
భార. అర. ౫ ౧౩౪. (శ. ర. పా.)

౨. సంగీతకళలఁ దెలఁగు కు, రంగాక్షి చెదంగులం
గఱంగుట దప్పె, భంగించి యితరకాంత,
దౌ, ఱంగుటతప్పె తడంబఱచి పురుషులకున్.
కళా. ౩. ౨౭౪.

౨. (నేల మొదలగువానిమీఁద బట్ట మొ. వానిని) వ్యాపింపఁజేయు.

వ... తద్వటవృక్షంబు క్రింద నధికపత్రక్రాంతు లయి పయిఁబట్టంబులు పఱచుకొని...

భార అర ౬. ౧౪౬.

గీ. క్షీరవారాశి కెఱఁగినకారు మొగులు, శరణి శశికాంతవేదిపై గారుతోలు, పఱచి విల సిల్లు నందుండి పరమపురుషుఁడు, వాలిచె నాగి మొగుల్ పైఁ దటిత్పుంజమనఁగ.

కు. సం. 3. 33౫

సీ... పాఱించి రత్నకంబళము పఱచి.

హర. ౨ ౧౨౨.

3. ప్రసరింపఁజేయు, పఱఁజేయు.

మ... చూడ్కి యారఘువరాగారంబుపై వేడు కం, బఱచెన్ గ్రమ్మెడు సమ్మదాశ్రువు లతోఁ బల్మాఱుఁ ద్రోపాడుచున్.

నిర్వ. ౧౦. ౪౫.

౪ దుఃఖపెట్టు, బాధపెట్టు.

చ... విరాటుపేట లఘుసంచరణంబున దాఁగి యున్న దుఃఖమున జగం బెఱుంగ దయశల్మషులం బఱపంగఁ జూడిరో ..

భార. ఉద్యో ౧ ౨౪౪.

ఉ... విని యతఁ డే నింద్రుండ నా, కనిష్టముగ క్రతువుఁ జేసి తది కీడుపుగా, నిపుఁ బఱచితి నిన్నెఱుఁగుమ,... భార అను. ౧. ౩౦౧.

గీ. సమయసమ్యగవాప్తరవిరథూత్తమునిసతిఁ బ్ర, భామయిఁ దశకంఠనిశాటుండు పఱవకుండ, నవలధామంబులో డాఁచి యమరు లిడిన, వంచనా గౌరగాత్రిగా వఱచె సంధ్య.

వసు. ౪. ౪.

౫. భంగపెట్టు, అవమానపఱచు.

క. విను సైంధవుఁడు మహారథుఁ, డని తోఁక మొనంగ నతని నా ద్రౌపదికై, పెనుపఱఁ బఱచిరి కుంతీ, తనయులు...

భార. ఉద్యో. ౪. ౨౨౨.

గీ. నీసహోదరి నని చెప్ప నీసహోదర, నుఱిక న న్నొకఁ డెప్పుడుఁ బఱచి నాదుమనసు గన్నాఁడు కేఁడు...

భా. రా అర. ౧. ౨౬౩

౬. విద్రావణముచేయు, (పశ్వాదుల) తోలు, నడపించు.

సీ విద్రావణాభిఖ్య వెలయుచు నుండుఁదోలుట యనంగను బఱచుట యనంగ

ఆం. భా ౨. ౨౨౦.

మ . శేవరులు వర్ణింపన్ విజృంభించెదన్, దనుజధ్వంసిరథంబు నే పఱపు మద్యద్వి క్రమప్రక్రియన్. భార భీష్మ ౨ ౩౧

౭ చేయు.

క. నఱకుట యర్థముఁ గొనుటయుఁ, జెఱ మను చుట కట్టి యడిచి చేడ్పాటొందం, బఱచుట మొదలుగఁ గల పలు, దెఱఁగులఁ దగవు మెయి నడచు ధీరవిచారా.

భార శాం. ౨. ౩౪౫ ౩౪౬.

సీ పిడికెఁడుపూరికై బెడిదంపుసాహసం బెట్టు చేసితి వని తిట్టువారు. గీ. సై దిసంతులు కొట్టుచు సమ్మసింద్రు, గువ్వకరిగొని కడు పెత కుడుపఁ బఱచి. వరాహ. ౧౦ ౪౧.

౮. పొందించు; పెట్టు

క క్షేత్ర మెఱిఁగి విత్తనమును, పాత్ర మెఱిఁగి దానములను బఱపఁగవలయున్

కుచేల. 3. ౮౪.

క. మంచిరె కౌఱవులు ద్రౌపదిఁ, బఱచిన బన్నంబు ధర్మపథము దొలంగన్.

భార. ఉద్యో. ౪. ౧౭.

చ. మఱిచిరె యీ పతకమ్ ధువనమాన్య గుణో
త్తర యాజ్ఞసేని నీ,పఱిచినపాటుఁ కాండ
వులఁ ఒల్కినపల్కులు నాఁటిక్రొవ్వు నే,
డ్తెఱయుట నెందుఁబోయె...
భార. ద్రో ౪ ౯౧.

—విణ పుష్టుడు, పుష్టరాలు, పెద్దగి; వ్యభి
చారిణి, కులట

సీ. కుభవాణి యఖిముఖస్ఫురణఁ జూపినఁగాని
పఱచుటంచులఁ గ్రిందుపఱుపరాదు.
వసు. ౩ ౯౪.

సీ. తతిఁ ద్రొక్కియున్న యీ తల్లిదండ్రులఁ
జాలఁ బఱచ పై సంతోషపఱచ వైతి ..
పాండు ౩ ౩౬

౬ అంబయు నట పాల్యనికర, కుం బోయిన
నతఁడు భీష్మకొనిపోయెనదా, నిం బఱచుం
గైకొన ధర్మంబే కన్యార్త్య మొదలె మగువా
నికున్ భార ఉద్యో ౪ ౨౬౭.

(పరచు మ్రుద్రితపా.)

సీ. మదచకోరమరాళమండలి చెలరేగఁ బఱచు
చేడియలను మెఱుపు లదరఁగ పారి. ౩ ౪౯.
(పరచుచేడియ=కులట) క్రీడా ౨౧౫

పఱిత=పఱితి. పఱద, వఱద. వి. ప్రవాహము
(శ. ర.) .

ఆ పఱవ పఱద వఱద పఱితి పఱత వఱ్ఱు,
నాఁగనిటు ప్రవాహనామ మొప్పు
ఆం. భా ౧. ౧౫౬

పఱితి=పఱిత. (శ. ర)—ఆం. భా. ౧. ౧౫౬.

పఱితెంచు. అ. క్రి. (పఱచు+తెంచు) ౧. పాఱి
వచ్చు, పరుగున వచ్చు ; వచ్చు.

క. పఱతెంచి కరి మదమున, డ్తెఱఁ దొండం
బెత్తి క్రేయ దెప్పలికమునం, గొఱసంది
జాఁకి కేలకు, కొఱఁగిన కింగంపుఁ గొదమ
రొప్పుచురంగన్. నిర్వ. ౧౦. ౨౯.

క. ఆచలనిభుఁ డగు నలంబుఁడు, ప్రచలితభూ
భాగుఁ డగుచుఁ బఱతెంచి ఘటో,త్కచుఁడు
దలపడెన .. భార. భీష్మ. ౧. ౨౫౭.

తరలము తరళదీధితిపుంజ నిర్ఝర దారుణాయుధ
పాణు లై, తెరలఁ ద్రోచి దివౌకసుల్
పఱతెంచి యార్చుచుఁ దాఁకి...
భార అర. ౫. ౨౧౬.

ఉ...ఇట కేఱ గౌరవుల్, గొన్నిటఁ జట్టఁ
గయ్యమునకుం బఱతెంచురు పాండు
నందనుల్. భార విరా. ౩. ౧౨౫.

ద్వి పతిఁ బాసి నాకెంటఁ బఱతెంచు వనుట,
మతిఁ దలంపఁగ ధర్మమా తల్లి నీకు.
రం. రా అరణ్యా. ౧౦౧. పా. ౨౪. పం.
అము ౪. ౯౬.

౨ కలుగు, సంభవించు

౬ ఎఱిఁగి యెఱిఁగి యెఱుపాలికిఁ, దెఱవ పనుచు
పనికి సమ్మతింపదు చిత్తం, బఱిముఱి ననర్థ
దోషము, పఱతెంచుట సిద్ధ మెట్లు పనుపక
యున్నన్ భోజ రా. ౪. ౨౬౦.

౩ వెళ్లు, పోవు

గీ చెఱకుఁ గోలలు దేనియ త్రాఁగుదాఁగాను,
గొనుచుఁ బఱతెంచి కెదివాని కొలువునకును.
నీలా. ౨. ౪౬.

౪, వ్యాపించు, ప్రసరించు

సీ. ఫాలభాగంబుపైఁ బఱతెంచునప్పుడు కమ
నీయ చూర్ణాలకములఁ బోలెఁ...హోమ
ధూమంబు... వైజ. ౬. ౧౦౩.

పఱితి=పఱిత. (శ. ర.)

పఱిద=పఱిత. ఆం. భా. ౧. ౧౫౬.

పఱ పఱ. వి ౧. ఖండించుట కోయుట ఱఱు
గుట చించుట మున్నగువానియం దగు ధ్వని
కనుకరణము.

(వ్యా౯) తంకాయలు పఱపఱ లఱిగెను.
పరశురాముఁడు క్షత్రియుల తలలు గండ
గొడ్డలిచే పఱపఱ లఱిగెను.

పఱపించు = పఱచు. స. క్రి. (√పఱచు)
(ప్రసరింపఁజేయు, పఱఁజేయు.)
సీ. దైతేయు లేది మద్దర గదాంకుశములు పఱ
పించి చదలించె ఘల్లనుండు. హర ౪. ౧౭౪.
(ప్రయోగించు అని భావము.)
గీ. అని నుతులు చేసి మరుభూమి నజానియాను,
గంబు పఱపించి సేతుబంధంబునకును, నలుని
నియమించి .. దశా. ౭. ౧౧౪.
(దుప్పటి మొ. వానిని నేల మొ. వానిపై
వ్యాపింపఁజేయు)
చ. నవభూరుహపల్లవరాజి మెత్తగా, ధన
దనఖుండు దేవవనితాతతిచేఁ బఱపించె
నుందఱన్. కాళ. ౧. ౯౯.
(—రథాదులు—తోలించు, నడిపించు)
ఉ. అప్పుడు కర్ణసైన్య మమరాధిపనందనుఁ దొట్టి
మట్టఁ డే, రుప్పరవీథి పై వలయ మొప్ప
నెసఁ బఱపించి క్రీడి... భార విరా ౫. ౯౭
క. చిందమ్మున ప్రేరేయించియు, మందగమ
నమున రథంబు మధురిపుదనుజుల్, గ్రందుగఁ
బఱపించి విశిఖ, సందోహము లఖిలదిశల
సంఛాదింపన్. హరి. ఉ. ౭. ౧౬౭,
శశా. ౭. ౫౯.
(చేయించు ; తేయించు.)
ద్వి. పాలు పొంద పచ్చకర్పూరంపుఁదిన్నె, పఱ
పించి దానిపై పన్నీరు సల్లి.
ద్వి. నల. ౧. ౪౪౬.

పఱవు. స. క్రి. (√ పఱచు) ౧. పాఱఁదోలు,
పరుగెత్తించు.
చ... పఱచెడ సేన రాజాధృతిఁ దాచెడు గోవులఁ
గ్రమ్మఱించుటన్. భా. విరా. ౪. ౭౩.
ద్వి. నఱికియుఁ బోడిచియు జాలుగఁ దెగలఁ బఱ
పియు నీ కీతిఁ బరిమార్చి .
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౯౭౪.
౨. (రథాశ్వాదులు) తోలు; నడుపు.
క. అతిమంతి గుఱ్ఱపుదడముల, కుతికి కవలు
రాద్రరిచ మహోగ్రాశ్వసు లై, నఱిచిన
నచ్చట రథములు, పఱపఁగ రాదయ్యె నుభయ
బలయోధులకున్. భార. భీష్మ. ౩. ౭౪.
సీ. మిట్టిఁ బల్లంబు లై మెలఁగంగఁ ధవరథ
ప్రముఖ వాహనములఁ బఱప నవుఁ,
గాకున్న మేదినిఁ గడుసమస్థలిగాఁగ జెరవున
జానరించి... భార. ద్రో. ౨, ౨౧౧.
గీ ... నక్రథము, వారువంబులఁ బఱపె దుర్వార
లీల, బిరుసు కహాకహా విసువీథిఁ బిచ్చు
కుంటు. కాళి. ౩. ౧౨.
సీ. ఉయ్యాల లూఁగుచో దయ్యాలతాంగు
లీపగిది వాహనములఁ బఱపు చెట్లు.
వరాహ. ౧౧. ౯౬.
౩ (బాణాదులు) ప్రయోగించు
ఉ...దివ్యశరంబులు ద్రోణు తేరిపైఁ, బఱపు
కిరీటి మాధరణిపాలకు జోదులచేరి నిల్చి చెట్,
భార. ద్రో. ౧. ౭౯.
గీ. మాత్రుగణము సక్రోధ మైమఱియు వానిపైఁ
ద్రిశూలశస్త్రాదులఁ బఱపుటయును.
మార్క. ౬. ౧౭౧.
గీ అర్ధచంద్రబాణంబున యాదవేంద్రు, జేసి
తోదన బలుతూపు లేదు పఱపియుని
తేరంబు మాన్చి .. ఉ. హరి. ౩. ౫౯.
౪. పూయు.
శా. సొంపారంగఁ బనిండి పైఁబఱపినన్ కోకిల్లు
విల్లు దమ్మైశంపావల్లిక నిల్చి పొల్చుగతి
భాస్వత్కాంతిఁ జెల్వొంద...
నిర్వ. ౬. ౧౨౯.

౫. (దృష్టి మొ.) ప్రసరింపఁజేయు, వ్యాపింపఁజేయు.

క. మెఱయు పెలిమావులును గడు, మెఱుఁగారెడు నరదములును మింటను మంటల్, వఱపెడు వాలమ్ములుఁ జూపఱ నల్గొలఁ దాఁకు పెనుఁగుపడఁజేసె నృపా.
భార. కర్ణ. 3. ౨౮౯.

వ గగనమార్గంబునకు దృష్టిపఱపి యాదూర్వా నుండు... హరి. ౧. 3.

గీ అమరపతిపంపునను వచ్చినట్టి రంభ, తిలన సేయుర్యానో మణికంధరుని తి, తిం బిభుడు మీరి లటు దృష్టి పఱపి చూడుఁ, డు...
కళా. 3 3౯.

౬. జయించు, ఓడించు.

మ. గెలిచెం బూర్వనరేంద్రులం బఱపె నాగ్నేయావనీనాథులన్. ఉ. హరి. ౫ ౧౬.

సీ. ఈ బాలయును నేను పెదరఁగాఁ బోయిన నలజడిఁ బెట్టుదు రని తలంచి, యుక్కుమ్మ నదపించు నెడ వీరిఁ బఱపుదు నమట మోఱక మగు నని తలంచి. దశకు. ౫. ౯౧.

ఆ. మెఱపు నొఱపుఁ బఱపుఁ దెఱవమేను. విజ వి. ౧. ౭౮ (ఇట ఔపమ్య ద్యోతకము)

౭. పోఁగొట్టు.

చ ..కపిధ్వజము దవ్వుల క్రేళ్ళుడిఁ ద్రుంచి వైచెదం, బఱపెదఁ దత్పిశాచముల భగ్నము సేసెదఁ దేరు... భార. విరా. ౪. ౨౦౧.

సీ. తగ దథోభువనపాతనవృత్తి యని కాని బలినద్మ తిమిరంబుఁ బఱప లేదు.
ల. వి. ౪ ౫౬.

౭. పారఁజేయు.

సీ. మంట కే అన్నది పరభృతశ్రేణులు ప్రకు లలోఁ దమపఱకు నూడు లెల్ల.
ప్రభా. ౫. ౧౪౪.

క... మీమల, ఘోరప్రకారనముఁ బఱపుకొనిరి నృవయనన్. కళా. 3. ౧౦౫.

౯. చేయు.

గీ. బలము పెల్లను దెగటాఱఁ బఱపికాని, తక్కఁ డెట్టులు ననుచుఁ గొందఱు వలింప
భార విరా. ౫. ౬3.

(తెగటాఱఁపఱపు = తెగటాఱఁజేయు.)

వ... తారాదేవిమీఁద తారకారాజు పఱపు చీటంబు వాటంబుసేయు లలితకటాక్షవీక్షా విక్షేపమ్ములను హర ౫ 3౯.

—అడ్డిముపఱపు = అడ్డము పెట్టు

గీ భీష్ము నంపఱ కోలకుఁ బెల్లగిల్లి, శంభు తోడి రథావళి జలదపంక్తి, భూరిమారు తిహతిఁ దూలిపోవునట్లు, వఱచె గగ క్రీడి యద్దంబువఱపెఁ జెరు
భార. భీష్మ. ౧. ౭౭౪.

—వి. ౧. వైశాల్యము

క. పెనుఁబొదువుఁ బఱపు చొంపు, మ్మును గలయది... భార విరా. ౧ ౬౫.

వ...అ మ్మడువు నఱుత నొక్క పఱపుగల బాదయిాఱమిం దూఱి పొంచి యుండితి...
భార. శల్య ౨. ౪౬.

సీ. అభ్ర మెల్లను దాన రైనది యన బహుపక్షి సంశ్రయ మైన పఱపు గలిగి
హరి. ఉ. ౧ 33.

౨. ఉన్నతి, ఆధిక్యము; విస్తృతి

సీ...నీలశ్వేత శృంగపర్వతములు నింగిముట్టి అ యందు రెండుపేల యోజనంబుల దాఁకఁ, బఱపు గలిగి పూర్వ పశ్చిమాయ తంబు... భాగ. ౫ ౨. ౧౯.

(మూ: ద్విసహస్రం పృథవః—
సం. భాగ. ౫. ౧౬. ౮.)

వ...ఆ వీరశంకరపుండు శరాసన శరాబాశా
మంబున నీకు తెఱపుచుం దెఱపిగొని రథంబు
పఱపించి రొండుపు పఱపున నడ్డగించు పగఱ
రొమ్ము గడ్డంటికి చించుకొని...
రాఘవ ౪. ౧౫౨.

అచ్చ రా. యు. ౩౮౭

సీ...పఱపు విరాకొదుబండి విఱుగఁద్రొక్కి.
నీలా. ౧ ౩.

శా. ఆ యారమ్ములఁ బొల్చుకొమ్ముల తెఱం
గాపల్లవశ్రేణిరం, గాయాతావుల మించు
పూఁబఱపు లాహా యొన్నఁగా శక్యమే
వసు. ౧. ౧౪౦

గీ. గగనభాగంబెల్లఁ గప్పి గ్రాలుచు బెగి
దదరించె నుగ్రంపుఁ బడగ పఱపు.
భార. విరా. ౪. ౧౭౦

౩ వెడలుపు.

ఆ విను మహాత్మ రెండువేల యోజనముల,
పొడవు పఱపు గల్గి పూర్వపశ్చి, మాంబు
నిధులఁ గలసి యయ్యెదు మాఁడుకొం,
దలను రత్నరుచుల వెలుఁగుచుండు
మార్క. ౪. ౧౩౪.

౪. చదునుఁ దనము, సమముగా నుండుట.

వ...పలపు గల కుంకుమ పూఁబఱపులు...
దశా. ౧ ౧౪.

౫. శయ్య

గీ...శయ్యాఖ్య చెల్లు సెజ్జ, పఱపు తలిపము
దడిబను పాన్పు మెత్త యన ..
ఆం. భా. ౨. ౧౬౩.

ఆ. శఱుకుదర్భ పూరిపఱపులు భిక్షాన్న, మశన
మట్టివారి నతిముదమున, నాదరించెఁ బ్రీతి
నాదిగర్భేశ్వరి. భార. ఆది. ౮. ౨౨౪.

వ...దట్టంబుగాఁ బఱచిన చిగురుపఱపుల గం
ధర్వ రాజానుజ దాసును ముఖాసీనుం డై...
మను. ౫. ౩౯.

విశే. ౧. విశాలము, విస్తృతము.

వ ..వలయము సమస్తవస్తువు లాదఁగూర్చి పెద
లివదండు పఱ పైన సముద్రంబు గాఁపునకొ
చందం బయ్యె...
భార. ఉద్యో. ౪. ౧౩౦. మదల ౨. ౮౫.

సీ. మేటి పల్గొమ్మల మెకపురాకుటుములు బలి
తంపుఁ బఱపు గుబ్బలులు గాఁగ
నీలా. ౧. ౨౮.

చ తఱచగు పూవుఁదోఁటలును దమ్మికొలంకులు
నేటికాల్వలుం,బఱ పగు నారికేళ వనసం
క్తులు మామిడితోఁపులుం గడుచ్, మెఱ
యుచు నాత్మకు న్ముదము మెచ్చును నచ్చెరు
వున్ ఘటించుచున్. శశా. ౨. ౧౩౪.

౨. చదును, సమమైనది.

సీ. పాయలు గుజ్జరి నేఁతపాంబట్టుఁ బట్టెడ
పఱపైన జాలీలపట్టుపఱపు
సారంగ. ౩. ౧౪౭.

సీ. సరిలేని మంచి గుజ్జరినేఁతపట్టయుఁ బఱ పైన
రాయంచగఱులపఱుపు.
ఉ. రా. ౬. ౧౬౦.

౩. సాంద్రము, దట్టము.

ద్వి పాలుపొందఁ బచ్చకర్పూరంబు దిన్ని,
పఱపించి దానిపై పన్నీరు సల్లి, పఱపుగాఁ
జిగురాకు పాన్పుఁ గావించి.
ద్వి. నల. ౧. ౮౮౮

ద్వి. పఱపుద్రొక్కను పొందుపాదముల్ గుజ్జా, చిఱు
దొడలును దొప్పచెవులును బరగు.
బస. పు. ౩ ౧౧౧౪.

పఱపులుగొను=పఱచుకొను.

క...ముహుర్ముహుః శరములఁ, బదకేసెం గప్తుల
తలలు పఱపులుగొనఁగన్.
భా. రా. యు. ౧. ౫౧౧.

పఱవ=పఱిల.

ఆం. భా. ౧. ౧౫౬.

పఱి[1]. వి (తె. త. పరి-మార్గము విశ్లే) విధము, రీతి.

ఆ. పనసపండ్లు దిగినపఱిగ స్వప్నముగన్న, పొలిఁ గొనఁగి . ఆము ౪. ౨౭౪. (పరి. ముద్రిత పా.)

జః పఱిపఱి[1], 'పఱిపఱియగు,[1]

పఱి[2]. వి. (త పరి-బయవు. విశ్లే) కాఁడి బరువు. (వ్యవ)పఱి వఱపలికట్టు వేయుము. (శ. ర.)

పఱి[3]=పరి. వి ౧ కొల్ల, దొడ్డి.—(చూ పఱిగొను, పఱిపోవు) ౨. బద్ద, ముక్క, ఖండము (చూ. పఱిగొను, పఱిపఱి)

విణ. ఛింపిరి. సీ. పఱిచుంచుఁదలలును బఱిదుండు కు సం. ౬ ౬౯౪.

జః పఱిగొను, పఱిపఱి, పఱిపఱియగు, పఱియగు, పఱిపోవు

పఱిక. వి. ఒకజాతి చాయి. (శ. ర)

పఱిక[1]. బరికె విణ బిరు పైవచ్చిఛింపిరిగా నుండునది. (చి. వి.)

సీ పఱిచుంచుఁదలలును బఱికిగడ్డంబులును... ఆ. కలుగు కెంపు మొపిఁడిగవిరిసకులు.

కు సం. ౬. ౬౯౪.

ద్వి. పఱికిబొంగ్రుకలపైఁ బత్తిరి రాల్చి. బస. పు. ౩ ౮౦౨. పం.

పండితా. దీక్షా ౪౫ పా.

ద్వి. కలుపుట్టిపంగంబు కంటిపాదంబు, పఱికి మీసంబులు పల్లబొంగ్రుకలు.

బ్రహ్మలిం. ౪. ౧౪౪. పా. ౧౨. పం.

పఱిక[2]. వి. వృక్షవిశేషము. (పఱిక. చి. వి.)

సీ. జమ్మి బలుసు గార చంద్ర పఱికి తెల్ల యుప్పి... హంస. ౪. ౯.

పఱిగ. వి ౧ కోయునప్పుడు చేనియందు రాలిన రెన్ను.

చ. పఱిగల కేఱిసం గొలుచు పాఁతఱకుం గలదే తలంపఁగన్ ఉ. హరి. ౪ ౪౭.

సీ ఆయవారముకంటె నధిక కల్యాణంబు పఱిగ రెన్నుల భావ్యభక్షణంబు.

భాగ. ౭ ౪౧౦.

౨. ద్వ్యర్థకము.

సీ ద్వ్యర్థకి కాభిధ పఱిగ యుం చనఁగను నల్పసస్య క్షేత్ర మలరుచుండు.

ఆం. భా ౨. ౨౩౦

జః పఱిగపిట్ట, పఱిగబ్రతుకు, పఱిగవాఁడు.

పఱిగపిట్ట. వి. (పఱిగ+పిట్ట) పఱిగ యేఱికొని తిను పక్షి విశేషము (శ. ర)

పఱిగబ్రతుకు. వి. (√ పఱిగ) గింజ లేఱుకొని తిని బ్రదికెడు బ్రతుకు, ఉంఛవృత్తి. (శ. ర.)

పఱిగవాఁడు. వి. (√ పఱిగ) పఱిగ లేఱుకొనువాఁడు. (శ ర.)

పఱిగొను. స. క్రి. (పఱి[3]+కొను) ౧. కొల్లగొట్టు.

క. పెఱిమాలి బంధపెట్టిన, నఱిమఱిఁ జంపినను గజము నశ్వము ప్రముచ్చె, పఱిగొనిన యట్టి వారలఁ, గొలుఁ దిగిచి చంపు టొప్పుఁ గువలయ పతికిన్. విజ్ఞా. ప్రా. ౯౩.

ఉ. కొట్టి కబేరపుష్పకముఁ గొంటిఁ పెగల్చితి కొండకొండ నిట్టట్టనరాని దిక్పతుల నంద ఆసం బఱిగొంటి... శం. రా. ౭. ౬౧. (ఇట 'బలుంచు' అని పాఠము.)

౨. బ్రద్దలు చేయు

క. కాలి దప్పంబడి పెల్లుగ, నొఱలెడి నగవాలి
కరులయాలి వఖిమన్యుం, దటిమటిఁ బడు
టకు వగ మదిఁ, బటిగొన నిల పెలుచ
నఱచుభంగిఁ జెలంగెన్.

భార. ద్రో. ౨. ౧౩౨.

'పట్పట్. విశే (√ పటి 3) ౧. చెల్లాచెద రైనది.
—(చూ. పటపటి యగు[1], పటపటి చేయు[1])

౨. పేడికము; ఖండితము.

క. పెను పేల పాకు వాఁడీ, తెఱవం గనుఁ
గొనుచు వలపుత్రిప్పలఁ బడు టీ, పెఱుఁ
గని యింతకుఁ గైకొని, పటపటిగా సేయ
కున్న భావజుఁ డలనిక్

దశకు. 3 ౧౩౬

లయవిభాతి . ధటు లొఱఁగ గతముల్ పెదగ,
మఱువు లఱువు క్లగుచుఁ బటిపటిగ
పోఁదెన్ భా గా యు ౬౬౧

పీ. క్రవ్యాదభ క్త భీకగళ క్తి నిగిడింపఁ బటి
పటిగాఁ జేగ ఖల్గనుండు

హై భా ౫ ౧౪౫

3 కలఁగినది

క. పెంపింప వచ్చి పెంచిన, తెలఁగున నను
గెలుకు వని మదిం బూని పూరుం, దటి
మటిఁ గ్రోధముచేతన్, బటిపటి రైయి తపము
విడిచి పాఱఁడె యిందలన్

శ్రీరం. ౨. 3౧౧

౫: పటపటిచేయు

పటపటిచేయు. స క్రి (√పటపటి) ౧. చెల్ల
చెదరుచేయు

ఉ. ఎఱుకలఁ గూడి భూములకు పేగుచు
నూర్లను జొచ్చి క్రమ్మిడిం, బటిపటి సేయు
చున్ సకుల కొలర పేర్పుచఁ బట్టి తెచ్చు
చున్, కెల విడి... దశకు. 3. ౧౧.

చ . ఉదగ్రకరోధులన్, బటిపటిచేసి కేలుపుల
పాలి సుధాధన మీవు తెచ్చి...

హరి. ఉ. ౮. ౪౪.

౨. నశింపఁజేయు, చంపు, సంహరించు

క ఎటిఁగి పిఱిసనిన కెనఁ బై,కఱుకుదు పాకు
వము గాకి కొడిసినభంగిన్, పెఱచఱవం
బోదువుడుఁ బటి,పటిసేయుదు నీదుపూన్కి
పాగం బెయిదన్ భార. విరా ౨. ౨౯౨.

పట్పటీయగు[1]. అ క్రి. (√ పటి[3])—నానా
విధము లగు —చెల్లాచెద రగు.

క. పెఱచటిచిరి కురువీరులు, పటిపటిరై మన
బలంబు భయముం బొందెన్

భార భీష్మ. ౨. 3౯.

౧ ఖండితి మగు, ముక్కలగు

చ పటిపటియయ్యె నొరు లధిపా నవియుంగఁ
గొణంగె నంగముల్ నృసిం ౪ ౪3.

౨ నశించు

చ చెఱకకే విల్లు పువ్వులకై చిక్కని చక్కని
యమ్ము లేయుచో, గుటియుకే చిత్తముల్
హరుఁడు కోపమునం గనుఁగొన్న నంగముం,
బటిపటియయ్యెనట్టె .. దశకు 3. ౧౨౯

క చెఱుపకుము కాపురం బని, పటిపటియగు
తాల్మి నట్లు ప్రార్థింపంగాఁ

వేం. పంచ. ౪. ౫౧౨.

చ ...మాధవున కప్రియ మి ట్లొనరించు
టింద్రుఁడుం, బటిపటిగాక పోఁగలఁడె...

హరి ఉ ౮ ౪

పటీయు[1]. వి (√ పటియు—త. పటియల్)
ముక్క, బ్రద్ద, ఖండము.

సీ. పగిలి యూతనితల నూఱుపటియ లయ్యె.

భార. ద్రో. ౪ 33౧.

క. ఉఱక నరుఁ దట్లు పైపయి, వఱుత్రుళ్లగఁ
జేసి లీల నంగములెల్లం, బటియలుగఁ
జేయ... భార. భీష్మ. ౨. 30౬.

పఱియ². వి. నెయ్యి మొదలగునవి కొలిచెడు పాత్ర విశేషము

వ ..శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు ... నెపటి సంధ్యకుం దెల్లం బ్రాల కుంచ్చములు ఎన్మిది సప్ప కుంచ్చెణ్డు నెయి పఱియణ్డును..
దా. శా. ౪ ౧౩౨౩

పఱియగు. అ. క్రి (√ పఱి³) ముక్కలగు, బ్రద్దలగు.

క. అఱువుడుగాడి మునుంగును, విఱిగినదండంబుఁ దునిసి వ్రేలెడుఁగోచిం, బఱి యయినకమంక లమును, చుఱచుఱ రై కేడి కెఱఁగు చూపులనోడక్
ఉ. హరి. ౪. ౪౯

పఱియలగు. అ. క్రి (√ పఱియ¹) విదారితమగు, బ్రద్దలగు

చ. అడిదపు వ్రేటినం బఱియ లైన శరీరము సందు నెత్తురుల్, సాదసాదఁ గ్రమ్మ నెమ్మనము సొమ్మలు వైకొన
హరి. ఉ. ౪. ౨౮

స్వ. పఱియ లై విష్ణుప్రతిమ నుగ్గగుడు
బస. ప్ర. ౪. ౩౩౭ ప

గీ. కినిసి తిట్టినఁ బఱియలై చనక యున్నె, పసిఁడి పెట్టె బ్జరాగ్రుడ్డుపనఁటిగములు
అచ్చ. రా. బాల. ౧౦౦

పఱియలుచేయు. స. క్రి (పఱియ¹) సంహరించు

గీ. అంత నచ్చట నదవిలో నమ్మెకంబు, నొంటలఁ బఱియలుచేసి తిత్తొలిచి తెచ్చు, నెడలఁ దోఁజట్టు నెదురైన నదవి మృగముఁ, దఱిఁ గనుఁగొని కినుక నిట్లనుచుఁ బలికె
అచ్చ. రా. అ. ౭౮

పఱియలువా(ల్వా)లు=పఱియలగు. అ. క్రి (పఱియ¹+వాలు) పఱియవాయు, ఖండలు వాలు.

మ... మేఘముల్, పఱియల్వాలుఁగఁ గింకిణు ల్మ్రోయఁగాఁ బాఱెనన్నభోవీధిన త్తఱి...
హైమ. ౩. ౭౯.

గీ. పుడమి పఱియలువాలు నల్లదలు వ్రయఁ...
అచ్చ. రా. యు. ౨౧౫.

పఱియవడు=పఱియలగు. అ. క్రి (√ పఱియ¹) చీలు, బ్రద్దలగు

క. కలుకుటిరిబిరిఁ బఱియవడన్ బొడిచి...
మను. చ. ౪. ౧౧౫.

పఱియవాపు. స. క్రి (√ పఱియవాయు) చీలు, బ్రద్దలుచేయు

గీ. పఱియవాపంగిఁ దునియఁగా విఱువవలయు, నెడలఁ గాల్లిలఁ జేతులఁ దొడలఁబట్టి, కడఁగి యమువుగఁ జేసి వ్రాయ్యెడుదుఁ గాని, కత్తి గొడ్డలి యడుగఁ జేఁగట్టియలకు
భాగ. విరా. ౧ ౪౭.

పఱియవాయు=పఱియలగు. (పఱియ¹+వాయు) (చూ. పఱియవాపు)

పఱియు. అ. క్రి. చీలు బ్రద్దలగు (చూ. పఱియలగు)

జ. పఱి³, పఱియ¹, పఱియలగు, పఱియలుచేయు, పఱియలువాలు, పఱియవడు, పఱియవాపు, పఱియవాయు, పఱిపోవు

పఱిపోవు. అ. క్రి (√ పఱి³) ౧ నశించు, పోవు.

క. తెలివ యొదఁబొటుమాటం, బఱిపోయిన కొంకుతోడ బ్రాహ్మణుఁగొని క, న్మఱుఁ గగునెడకు నరిగె. భాగ. అను ౧ ౪౪.

౨. తెలివయు విషాదమునఁ గడు, వెఱఁ గందుచు నల్లఁ జొచ్చి విహారణసరసిం, గఱ చెదఁ బోటు గడిగికొని, పఱిపోయిన పెంపు దలఁచి భావం బదలన్. దశకు. ౧౦ ౧౫౪. పి. పు. ౧. ౧౫౩.

౨. క్షీణించు, తగ్గు.

మ. పలివోరెయుం దుహీనంబు పండె వరి యిప్ప
ల్యూపె ` శివరా. ౪ ౭౯

గీ పూరెయును నీరుఁ గడుఁ బలివోరెయుఁ బనులు,
కందుచున్నవి మన కేల యుండు నంత
వి పు ౩ ౧౪౫

గం రా ఉ ౯౯. బా ౭౦. పం

3 వెనుకకుఁబోవు, మరలు, వెనుదీయు.

సీ. మిఱుమిట్లుగొని చూడ్కి పలివోవ వెలిఁగి
పరిభ్రాంతి సేసెఁ గిరీటకాంతి
భాగ. విరా. ౪ ౧౬౦

క. అఱచేతులఁ బెడకేలం, జఱచియుఁ గూర్పర
కఠోరజానునిపాతులన్, బలిచియు వారు
సముద్ధతిఁ, బరివోవక సోరి రలఘుపాటవ
దృఢతన్. హరి పూ ౯. ౧౨౧

పఱుచే=పఱిచే. స క్రి (√పడు) ౧ పడఁ
జేయు, పడజేయు

గగడ. పలిచె మరుఁ డురుల ముదిపన్నలను
చిన్నలను. రాఘవ ౨ ౭

వ ..శాసికలు ద్రెంచియుఁ బదంబుల విఱి
చియుఁ బాహ్వంబులం జెలిచియు గజం
బులఁ బలిపియు గాత్రంబుల నలిపియు. .
భాగ. ౭ 3౬౦.

౨. వస్త్రము లోనగువానిని నేల పొందలగు
వానిమీఁద వ్యాపింపఁజేయు — (వ్యప)
అరుఁగుమీఁదఁ జాఁప పలిచినాఁడు

3. శ్రమపెట్టు, బాధపెట్టు, దుఃఖపెట్టు.

క. నీవు గతంబుగ నాదగు, భావంబును భావ
భవుఁడు పఱుచుట యెఱయం,గా వలదే.
భార. అను. ౨. ౧౯౭.

శా...నన్ను నట్ల పఱుపన్ బని లే దిది చెప్ప
నేటికిన్. మనుచ. ౭. ౬౦.

౪ భంగపెట్టు, అవమానపఱుచు.

క. పెట్టిన సభలో నేప్రర, కట్టెదుర నరాతి
తనముగా నెంతయు నా రెట్టి తులువలో
ద్రౌపది, నట్టులు పలిచెడిరె జాదమూదర
రెయిందున్. భార. ఉద్యో. ౧. 3౪౪

ఉ. ఎక్కడి పెద్ద భూతియును నెమ్ములు
సొమ్ములు భిక్షజీవనం, బొక్కటి కట్టఁ జీర
యును నుండఁగ నిల్లును లేదు విక్కవం,
బిక్క-ఆకున్నపస్వినుల జేచిన నర్యోదు నేమి
యుంచుఁ దా, నొక్కని శర్వుని న్పఱుప
నొల్లఁడు దైత్యుఁ డనాదరంబునన్
నృసిం. ౨. ౧౭౪.

క ఈ యపచారం బేమిటఁ, బాయునొ గురు
పత్ని నంత పఱచిన జాయం, బోయుదు నా
పెనుకగదా, ప్రాయశ్చిత్తంబులెల్లఁ బరికింపఁ
గాన్. పరమ. ౫ ౨౩౨.

౫. చేయు

సీ. పఱచినవారికిఁ బగ మాఱుపఱుపంగ నుత్స
హించుట కడు నొప్పు గాదె.
భార. సౌ. ౧. ౭౦.

౭ దండించు, శిక్షించు.

గీ ఈ దురాత్మునిచేతియ యిది యని యప,
రాధిఁబఱుచుట యొందు నర్హంబకాదె,
యని తలంచు నా తెలఁపుతో ననలుఁ డుప్పు,
తిల్లె లోచులఁ బటుఫాలదృష్ట్ముఖమున.
హరి. ఉ. ౭. ౭౪.

—దాయపఱుచు=శత్రుత్వముచేయు, పగ
సాధించు.

క. మాయురవి రేల క్రుంకఁడో, కో యను ని
ట్టేల తడసెనో యనుఁ గ్రుంకం, బోరెయుఁ
జా యిప్పుడ యను, దాయపలిచెనను
మనోజతాపము సేర్మిన్.
భార. విరా. ౨. 3౧౨.

పఱుపు=పరపు, పఱపు. సం. క్రి. (√పఱచే) ౧. బాధించు, శ్రమపెట్టు.

ఉ...కుమారి యుం కిపుడ యర్థి భవజ్జనకుండు వచ్చి న్యస్తైన్ని తెలుంగులం బఱుపఁ డెంతయుఁ జూచి తనర్చు నల్కతోన్.

హరి భూ ౫ ౧౬౫.

౨. (రవ్వించుటకు) అవమానించు

క లలి భ్రాతృసతిని బఱిపినఁ, గలుగును బకి జన్మ మట్టి కష్టంరుఁ కుస్.

మార్క ౭ ౧౧౪ చూ. ౧౧౫.

(మూ: భ్రాతృభార్యాంతు దుష్పష్టిః యోధర్షి యతి పాపకృత్ సం. మార్క ౧౪

—వి. మెత్త, తల్పము, శయ్య

సీ ఒఱ పైన పఱుపులు...

ఉ. రా ౧ ౭౬౬.

సీ...రాయంచగిరులపఱుపు...

ఉ. రా ౬ ౧౭౦.

ద్వి. సెజ నల్గి వన్నెఁ బఱుపుపైఁ బడిన తెలుఁగు నా కిర్యో నోదేవ సోమేశ

పండితా. ప్రా ౧౩౧. పా.

—నేలపఱుపు=నేలతో సమముగా

వ...యాతుధానుం డనుకొంచచిణవ నోడియ నేల పఱుపగా వాడుగరుడుండ నక్

మనుచ. ౪ ౧౧౫.

పఱ్ఱి[1]=పఱి. వి ౧ ఉప్పు పండెడిబయలు; బయలు. (శ ర.) ౨. సున్నము మొదలగువానిఁ గాలిచెడి మానవిశేషము. (శ. ర. బ్రా)

పఱ్ఱి[2]. వి. గుదము.

సీ...గాఁడు, గుద్ద పఱ్ఱి యనంగ గుదము దనరు.

పాం వి. మాన. ౧౯ (పిఱ్ఱి-అపముద్రి.)

పఱ్ఱియ=పఱియ[1], పఱ్ఱి. (శ. ర)

పఱ్ఱె=పఱియ[1], పఱ్ఱియ. (శ. ర.)

పలంకటము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ) ధీరుఁడు, పిఱికి. (త్రి. ని)

పలంకరము. సం వి అ పుం పిత్తధాతువు. (త్రి ని)

పలంకషుఁడు. సం వి అ పుం. రాక్షసుఁడు. (కేం. ని 'నైరృతి' అని శ. ర.)

పలంకషము. సం వి అ పుం ౧. గుగ్గిలపుచెట్టు. ౨ కిణగుగ్గులువు ౩ గోక్షురకము, ఏనుఁగు పల్లేరు ‡ ౪ కింశుకము, మోదుగు ‡ (వాచ) —అ స్త్రీ ౧ లాక్ష, లక్క ౨ గోక్షురకము, ఏనుఁగుపల్లేరు ‡ ౩ క్షుద్రగోక్షురకము, చిన్నపల్లేరు ‡ ౪ మూలకము, ముల్లంగి ‡ ౫ గాస్న ‡ ౬ ముండీరి. ‡ ౭ మక్షిక, ఈఁగ

పలంగు వి (సం పర్యంకః, ప్రా పల్లంకో.) శయనము, మంచము. (చి ని.)

పలుకఁబోటు అ క్రి (√పలుకు) తెల్లఁబోటు, వివర్ణమగు

గీ. పలుకఁబోతు వనం దెల్లఁబోతు వనుట, కిలర యుండును... అం. భా ౩ ౧౦౭.

సీ అన్య తెఱుఁగెఁ గిప్ప మని తెల్లఁబోటిన పగిది కేఁడీఁగెలు పలుకఁబోతు.

కు. సం ౧౦ ౪౦౩.

సీ మందస్మితంబున మరగి రాఁ దనమూర్ధఁ బలు చనిచక్కలు పలుకఁబోతు.

రాజ చ. ౧. ౭౬.

ద్వి కలికిచూపులఁ జంద్రికలు పర్వ నవఁగఁ బలుకఁబోతును గిందపాలికాయుగము.

ద్వి పరమ. ౩. ౧౪౯.

పలుకు = పలుకరించు. అ. క్రి. ౧. పండు, పరిణత మగు.

ద్వి. జిగి దప్పి చెంగులు చిరుబీటలెత్తి, పగు లంచు బిరు సైన పలుకినకాటు, దొండిములు వడి వాడు...నవ. ౧. ౧౧. పా. ౧౦. పం

౨. వివర్ణ మగు, తెల్ల నగు.

సీ. పలుకెడు కారాకు లలితాక్షి చయముగా సోలు బొమ్మలు పలుకేలు గాఁగ,...

కు సం. ౪. ౪౫౪

చ పలుకిన మోము నేత్రజల పంకిలమై జిగి దూలి పోవ .. పద్మ. రా. ౧౯౨ (చి ని.పా.—పలుచని మోము ముద్రిత పాఠము)

జ: పలుకరించు

పలక = పలుక². వి (సం ఫలకః, క పలగె)

౧. వ్రాయుట కుపయుక్తమగు చిన్నబల్ల; రాతి పలక.

సీ. అరికుంభి కుంభముక్తాక్షరాంకిత మగు జయ గమాకన్యక చదువుపలక పారి. పీఠి. ౨ ౪

సీ. తిన గెల్పుపట్ల వ్రాఁతలకు మున్నిటి యువ్వల నున్న నుండిగట్టు పలక గాఁగ.

యయా. ౧. ౯౨

గీ. పలకఁబట్టినవాఁడె రూపప్రభావ, భావ నమ్మునఁగామినీ పంక్తిచేతఁ బలకఁబట్టించె... ఘటికా. ౧. ౪౫. ఆం భా ౨. ౧౬౬.

౨. కేడెము, డాలు; ఆయుధ విశేషము.

చ. పలకలవార లగ్రమునఁ బన్నఁగవిండుల వారి ఘోటకం, బులఁ గరులన్ రథంబులను భూవర కెవ్వఁడు క్రమంబునన్...

భార. కాం. ౩. ౪

మ...ధను, ర్గురుఁ దబ్బిరుఁడు వాలునుం బలక యున్ ఘోరాకృతింబుచ్చికొంచు...

భార భీష్మ. ౨. ౫౬.

౪. విలు నమ్ము సంకుఁ జక్రముఁ, బలకయుఁ గౌక్షేయకంబుఁ బాశము గదయుం, గల రొనిమిది చేతుల. . ఉ. హరి. ౬. ౨౫

ఆం. భా. ౨. ౨౧౬.

౪. నిక్కుము హరిదామలకును, పెంక్కులనుఁ గిడు సేయ మొనసిన రొదనిక్, క్రుక్కెడ వాసవు పట్టిను, చొక్కపుఁ బల కైనఁ బెద్ద కూలం బైనన్ నృసిం. ౪. ౧౧౬.

౩. తలుపులోనగువాని కుపయోగించుటకై కోయఁ బడిన క్రమాని చెక్క, బల్ల.

సీ. కత్తెరగద్దంబు కంటకాంచాలు మీసములు రోమకం బైన పలకతొమ్ము.

కంక. ౨. ౪౧౨.

౪. బాదమాడుబల్ల.

క. సారెలుఁ బలకయుఁ గైకొని, కేరిమి పై వాడి ధనము గెరయఁగఁ గొనిరు, ర్వారం దగుకా జూదరి, నోరు మడిచి తద్జ్ఞజన వినుతి చెలఁగంగన్.

దశకు ౫. ౬౯.

౫ ఫలకము, దూలముక్రింద నుంచెడిపలక, దిమ్మ.

సీ. కులకించుపవడంపు దూలముల్ పయి నుంచి పచ్చపూసపలకలు పాదుకొలిపి.

ఉ రా ౨. ౨౯౨

౬. చిత్రఫలకము, బొమ్మలువ్రాయుపలక.

ఐ చిత్రసాధనంబులు గొని పలక ఘట్టించి మెఱుం గిడి కు. సం. ౫. ౫౯౪.

వ...అక్కాంత యక్కడ నొక్క చిగురుం బొదరుటిలుమి నిడివదాన నని యాక్షణంబ తెచ్చి గెచ్చెలియుం దాను నప్పలకకవ్వఁ బావడ రొదలించి... ప్రభా. ౧. ౧౩౪.

గీ ..రూపప్రభావ, భావనమ్మునఁ గామినీపంక్తి చేతఁ, బలకఁ బట్టించె.

ఘటికా. ౧ ౪౫. ఇంకు. ౨. ౧౯౬.

ఉ. పాలికవాఁడు సేఁత సరికట్టెడి సాధనవిశే షము. (శ ర.)

సీ. కంచె మగ్గపుగుంత గూటంబు పగ్గంబు పరకె ద్రొక్కుడుపట్టె పలక దోస
హంస ౨ ౧౧

౯. పల్లేరము.

గీ మఱియు నొక్కొకచోట సుమాళ మొదవఁ, బరిమళంబులరాగాలు పలక నుంచి, సేనొనం గఁగ... శుచల ౫ ౧౪

౧౦. అశ్రి. కోణము.

(వ్యవ.) నాలుగు పలకలు గలది=చతురశ్రము

ఙ. పలకగొడ్డలి, పలకసరి.

పలకగొడ్డలి. వి (√ పలక) ఆయుధవిశేషము

గీ చిత్తగింపుము మన్మని సెలసువిండ్లుఁ, బలక గొడ్డండ్లుఁ గల బోయపోఁజు గొలువ చంద్ర ౨. ౨౫ (చి. ని పా పలుక గొడ్డండ్లు. ముద్రి పా)

పలకము. వి (సం. పల్యంకః, ప్రా పల్లంకో) చిన్నమంచము (శ ౭)

పలకసరి. వి (√పలక) కంఠాభరణ విశేషము. (పురుషకంఠాభరణ విశేషము అని శ ర)

పలక్షారము. సం. వి అ పుం సెత్తురు (త్రి ని)

పలగండకుఁడు. సం. వి అ పుం. కిరణీయందు కిరాతునివలనఁ బుట్టిన సంకరజాతివాఁడు

పలగండుఁడు. సం. వి అ. పుం లేపకుఁడు, పూయువాఁడు.

పలచేము. వి. కప్పము, పన్ను.

సీ. చేదిమండలము గానిగఁ జేసి కాళవపతి నియ్యకొలుపఁడే పలచముసకు.
నిర్వ. ౧. ౩౩.

సీ. ఒడ్డాది మత్స్యవంశోదయార్జునుచేతఁ బల్ల వాధిపుచేతఁ బలచ మంది. భీమ ౧. ౭౭

పల(ల్ల)నా(ల్నా)డు. వి ఔ దేశవిశేషము

ఉ పలనాటను శౌకనాటనుం, బింగళి గాథ యాడు లిటఁ బెంపు వహించిన యస్మ దాదులు... ప్రభా ౧. ౧౧౭

గీ విప్రుఁ డీక్షించెఁ బలనాటివీరపురుష, పరమ దైవత శివలింగభవనవాటి క్రీడా ౧౧౫

గీ. పదఁతి పల్నాటివీరులఁ జూడు నపుడు. క్రీడా ౧౧౪

ఆ పల్లనాటిసీమ పల్లెటూళ్లు. క్రీడా పీఠి ౫౯ పా

పలప(ల్ప)ల=పలపలపల. వి ౧. వర్షము మున్నగునవి పడుట కనుకరణము

క తళతళ మెఱసెన్ మేఘము, పెళపెళ నుఱి మెన్ నభంబు బీఁటలువాఱెన్ బలపల గురి సెన్ వర్షము, జలజలనిల నింద్రగోపజాలము రాలెన్ కృ శతం ౧. ౩౮.

చ పలపలఁ దొట్లఁ దొట్త నొకపాటిగ మాటికి జేటవాలుగా, జలకణముల్ నిగుడ్చుచు — ఇందు ౩ ౧౦౪

౨ కన్నీరు నించుట యందలియనుకరణము

క పలవించుఁ బల్లటించున్, బలపల కన్నీరు నించుఁ బసివాఁ డంచున్, విలపించున్...
సాగంగ ౩ ౧౦౩

వ...తల్లితెగనఱకుమంచుఁ బెంచితినే యీచేతు లంచుఁబలపల కన్నీరు నించి
దశా ౭. ౧౫

౩. తెల్లబాఱుట కనుకరణము.

చ...పలపల వేగ తేఁపఁకదఁ బంకజదీర్ఘికఁ దీర్ఘమాడి స్వచ్ఛలులను దాను నిందుముఖ శేషవిభూషముఁ బూజసేయు
కాశీ. ౫. ౧౮౫.

చ ..పలపల వేగ నిచ్చలును బోఁజాలు దీర్చి
యుతండు వాతఁడున్... ఆము ౩. ౧౬.

ద్వి. వేగువాఁడును బోలె వేగుచుఁ జుక్క
బాగుగాఁ బొడిచినఁ బలపల వేగ
ద్వి మారిచ్చ. పూ ౫౪౮.

౪. కాంతివిహీన మగుటయం దగుననుకరణము

క. తెలతెల నయ్యెను దిక్కులు, పలపల నుడు
గణము మాయఁగా కేను. .
హంస ౧ ౧౩౦

—విశ విరళము, పలచగ (దీనికి వ్యుత్తి
యందు నిగాగిమము వికల్పముగా (వగును.)

సీ. బలభిదుపంగ్రహకాలం, పలపల గాఁ బొడువు
ముగిగపటలము పగిగన్, లలితో త్తిమాంగి
తలమున, గిలుఁగుం దగు కొత్తు చలిసిచిక్కము
దనన్. పాండు ౨ ౪౬

క పలపలని మూఁకలోఁ గాల్, నిలుచక
గుజ్జింబు డిగ్గి నీరొడుకు గదా, కలితభుజాం
డై రొుక్కుఁడుఁ, దొలఁగి చనిరొు నేమి
చెప్పుదుం గురునాథా
భార శల్య. ౧. ౪౦౧

వ దుర్యోధనుండు దనతమ్ముల భీమసేనుండు
సంగ్రామంబునం దెగటార్చి యుండ భంగం
బున కోర్చి పలపలని మూఁక విడిచి...
భార. అశ్వ ౩. ౧౨౬

౨. సూత్రమ్రము, అల్పము, సన్ననిది (కృశము.
శ. ర.)

సీ కిలకిల నవ్వుచుఁ గిన్నులు, తళతళ వెలుఁ
గొంద మోముఁదామ సొబగై, పలపలని
నడుము దనరఁగఁ, గలకల నై వచ్చె లీల
కాంతునికడకున్ వా. రా ౨ ౧౦౪.

౩ నశించినగి, పోయినది

క. బలపలని నెద్కుతోడుత, పెలపెల నై
బ్రాహ్మణుండు విస్మితుఁ డయ్యెన్
పా. పంచ. ౫. ౧౫.

—క్రి విశ. ఇంచుక, కొంచెముగా.

చ. కలకల నవ్వి పైఁట తొలఁగన్ దమిఁ
జేకొనఁజేరు నంతలోఁ, బలపల బీజపంక్తి
గనుపట్టె నోంచుక వ్రీలి ..
ఉ హరి. ౩ ౨౫.

జః పలపలన, పలపలనగు, పలపలపల

పలపల(ల్ప)న. విశ. (√ పలపల) విరళము, పలచన

సీ నాతి కల్లన భూమణములు పల్పలనగా పగ
సలిభూమణపంక్తి లడర
భాగ ౧౦. పూ ౪౫

పలపలనగు. అ క్రి (పలపలన+అగు) కాంతి
హీన మగు, చిన్నవోవు

క కలువలమురు వెదలఁగఁ జుక్కలు దివి
నంతంత నొక్కొకటి దోఁపఁగ పై, వెన్నెల
పదమటి దిక్కునకున్, బలపల నై రొుద్ద
గిలఁగఁ బలపల వేగన్. వై. భా ౧.౧౩౬

చ వెలవెలఁబోకోఁ జంద్రుఁడును విన్ననఁ
దారకచక్రవాళముల్, పలపలనయ్యె దీర్ఘి
కలఁ బద్మవనంబుల షట్పదాంగనా, కల
కలముల్ చెలంగ . భీమ ౨. ౪౭.

చ. కొలకొలమంచు నండు పికశోకనదప్రభవ
ప్రమూత నా, కొలు విది తొంటినాఁ దతిథి
కోటులనందడి నిప్ప డెంతయుం, బలపల
నయ్యె. నైష. ౩. ౧౩.

౨. కృశించు, బలహీనమగు

వ...వాహినులు చిక్కువడి చిందఱవంద
లై ..పాలికలి పలపలనై...
ఉ. హరి. ౧ ౧౪౭.

పలపలపల=పలపల. (వర్షము మొదలగునవి
పడుటయం దగుననుకరణము.)

క. పలపలపల యని చిలికెం, వెళవెళవెళ
యనుచు మలిసె... విప్ర. ౩. ౫౪.

పలప్రియము. సం. వి. అ. పుం. కాకి (నాచ.)

పలభా. సం వి. ఆ. స్త్రీ విషువద్దినార్ధ జ మగు శంకుచ్ఛాయ.

పలము[1]. వి. (సం. ఫలమ్) ౧. ప్రయోజనము.

క. మాయాకుమ లానినయని, పాయక సంతోష మున్న పల మిలసావి కళా. ఒ. ౧౬౧.

౨. పండు

రగడ మాని ముసు చేరితిమి మగువ మాని పలంబు, కావలసి చేని గొను కాన్క మాది పలంబు. ఉ గా. ఒ. ౭౧.

పలము[2]. వి (సం ఫలమ్ కి పలవు త. పలం). రెండుకర్షములు.

సీ కర్షద్వయాభిధ గనుపట్టుఁ బల మా .. ఆం. భా ౨ ౨౬౯.

ద్వి. పల మెుఁడుమహిసాక్షి ప్రతిదివసంబు, మల హారునకుఁ ద్రిసంధ్యల సమర్పింప పండితా పురా ౧౩౫ పు.

< .. కెసెర్ల కెద్దగి ణపతిరడ్డివారు త ను కు ధమార్థార్థముగాం బెట్టినలోహపు దీప గింబ్బము ఒకట్టిపలములు ౧౦ ంటిలో...

ద శా ౪. ౧౨౪౪ ౧౨౩౫.

పలము. సం. వి. అ పుం ౧ పొల్లు, తుచ్ఛ ధాన్యము, పలాలము ౨ విషువద్దినార్ధ మగు అక్షపతి.—న ౧ మాంసము ౨ కాల భేదము, విఘటిక (శ్లో: 'దశగుర్వక్షరోచ్చార కాలః ప్రాణః మదాత్మకైః, తైః పలం స్యాత్తు తత్ షష్ట్యాదణ్ణ ఇత్యభిధీయతే ' అఱు ప్రాణములకాలము పలము. ౬౦. పలములు= దండము.) ౩. మానభేదము, నాలుగుకర్షముల యెత్తు. (వెండిపలము=ఇండువు, బంగారుపలము= కురువిస్తము.) ౪. ద్రవముల మానభేదము.

పలల్ప్రియము. సం. వి. అ. పుం. కాకి.

పలలము. సం వి అ. న ౧. మాంసము ౨ బురద ౩. నూవుఁబిండి, తిలచూర్ణము ౪. పిష్టకభేదము, ఒకరకము పిండివంటకము.

—పుం.—తిలకము. స్త్రీ. (వై. వి.)—పుం. న. లూతా త్తఫలక మగు ప్లీహ స్తంభము (వే.వి.)

పలలాశయము. సం వి. అ. పుం గండరోగము.

పలవ. వి (తి పిళవు.) రెండుకొమ్ములమెుదలు. (శ ౧)

పలవము. స వి అ పుం ౧ పంజరాభేటము, చేపలను బట్టు నొకగినును వల. (ఇది గంపవలె నుండును చేపల నడ్డగించి దీనిచేఁ బట్టు కొందురు)

పలవరము=పలవరింత. వి (సం ప్రలాపః ప్రా పలావో. క పళవిను) విలాపము, పరి దేవనము (ప్రలాపము శ. ౯.)

౫ పలవరించు, పలవరింత, పలవరింపు

పలవ(ల్వ)రించే. అ కి (√ పలవరము) ౧ (భయశోకాదులచే) విలపించు, పరిదేవనము చేయు (ప్రలాపించు శ ౧.)

సీ మురవైరిబడన మూఁడులోకంబులు ద్రిమ్మ రంగ మన కేల పలవరింప.

ఉ. హరి. ౫ ౨౧౨.

సీ. పలుమాఱు మఱి దండపాణి పాపార్ధంబు భావించి భావించి పలవరించు.

కాశీ. ౨. ౧౪౯.

ద్వి వెలమఁడు పచ్చిన వేపవేల్పులఁ బలవ రింపుచు నున్నవాల వాలించి పండితా. పురా. కా. పు. భాగ. ౨. ౪౩.

౨. నిద్రలో మాటలాడు.

(వ్యవ) వాఁడు పలవరించుచున్నాఁడు. వానిని లేపుము.

3 (మదరోగాదులచే) అసందర్భపుమాటలాడు, అర్థములేనిమాటలాడు.

సీ. చుక్క లన్నియుఁ జేరి చుర రొత్తుకొని పోయె నంచు మూరెత పల్వరించె నొకతె.

రుక్మి 3 ౯౬.

పలవరింత = పలవరము. వి (√పలవరము)

౧ విలాపము, పరిదేవనము (ప్రలాపము అని శ. ర) ౨. నిద్రలో మాటలాడుట (వ్యవ) రాత్రి వీధులలోఁ దిరిగి వచ్చి కాళ్లు కడిగికొన కుండఁ బరున్నరొదలఁ బలవరింతలు వచ్చును

పలవరింపు. వి (√పలవరించే) ప్రల్లదము, రజ్జు, ప్రలాపము

సీ. రోఁజుడు రొంజొగు రొష్టుకు రొంగుఁ రొల్లుకు రజ్జు ప్రేఁ బడు పలుకు పల్లవంౘ పైజ ప్రల్లదము వదరు వదాన్ని బజారిము నాఁగఁ జెలఁగ నొఁ ప్రలాపాభిధ

ఆం భా ౧ ౧౯

పలవించే = పలవరించే. అ క్రి (√పలవు)

౧. విలపించు (ప్రలాపించు అని శ ర)

సీ. బాలుండు మృతుఁ డైన బందులు ప్రే భూమికిఁ గొనిపోయి యుమేయువేళ, విగ తాత్ము లై పలవింపఁగా.

భాగ శాం 3 ౩౯౬

ఉ. హాయని రొద్దుచు న్వివశు లై పలవింపఁగ దేవులమ్మహీ, నాయకుఁడుఁ గుమారుని గుణంబులు పేర్కొనుచున్...

మార్క. 3. ౧౯

పీ. శుకశారికలు గూడి శోకస్వరంబులఁ బల వింపఁదొడఁగెఁ దాపంబు గదిరి.

హరి 3 ౧౯

౨. పెంటపెట్టు.

ఉ...గో,వింధుఁడ శావు మంచుఁ బలవించుట యాఁగఁగరాని యప్పుఁడో, శం దలపోయ ప్రేఁ గయి చలింపకయున్నది రొప్పదుఁన్ మదిన్. భార. ఉద్యో ౨ ౧౨౯.

3. ప్రలాపించు, వాపోవు; దుఃఖించు.

క. పలవించుఁ బల్లటించున్, బలపల కన్నీరు నించుఁ బనివాఁడంచున్, విలపించున్...

సారంగ. 3. ౧౦౩

సీ. అనదల మై చిక్కి మనము గుందెడులీల పిని యాంధ్రుడు బలవింపవలదె.

ఉ రా. ౪ ౯౭

క. అలజడిపడుచెలులం గని, పలవించుచుఁ గౌఁగిలించుపగిది ముఖములం, జిలుబిల రసములు చిప్పిల, నలినాక్షుల బాహువుల మృణాలము లందుకొన్

వరాహ. ౪ ౨౪.

౪ అనులాపముచేయు, మాటిమాటికి అను

చ .నందనుఁడు కోరి నింతెకమున్ సపేమిరా, యని పలవించుచుండ విక్ర. 3 ౧౦౯

పలవు = పనవు. అ క్రి దుఃఖించు.

చ నలగొని భక్తితో సెరఁగి వందిః మోమునఁ బాష్పపూరముల్, దలముగ రామునాజ్ఞకుఁ గలంగుచుఁ బోవ మహీజ లక్ష్మణుం,బల వుచుఁ జూచుచుండె .

జై భా ౬ ౪౬

జ. పలవించే

పలశీనకము. సం వి. అ. పుం. కుంకుమ పు మశము (వై ని)

పలాంగము. సం. వి అ. పుం. శిశుమారము, మొసలి. (వాచ.)

పలాండువు. సం. వి ఉ. పుం న నీరుల్లి.

పలాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. పిత్తము. (వాచ)

పలాదనుఁడు. సం = పలాదుఁడు,

పలాదుఁడు. సం. విణ. (అ ఆ అ.) మాంస భోజి—వి. అ. పుం. రాక్షసుఁడు.

పలాన్నము. సం. వి. అ. న. (పోలాఓ) అనెడి మాంసాది మిశ్రిత పక్వాన్నభేదము

పలాపము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఏనుఁగ చెక్కిలి, హస్తికపోలము. ౨. పలుపు, కంఠపాశము

పలాములు. వి. బ. నాశము (చూ. పలాములు చేయు)

జ. పలాములుచేయు

పలాములుచేయు. స. క్రి. (పలాములు + చేయు) పాడుచేయు. (శ. ర.) ఉదా. దేశమంతయు పలాములు చేసిరి (మిశ్రబ్రాను.)

పలాయకము. సం. విణ. (అ. యికా. అ.) పరుగిడునది, పాఱిపోవునది

పలాయనము. సం. వి. అ. న. (భీతిచే) పాఱిపోవుట.

పలాయితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాఱిపోయినవాఁడు

పలాలదోహదము. సం. వి. అ. పుం. మామిడిచెట్టు (వాచ.)

పలాలము. సం. వి. అ. పుం. న. గింజ లేని వరిపోచ లోనగునది

పలాశనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాలదిండి, రాక్షసుఁడు

పలాశపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అశ్వగంధ, పెన్నేరు. శ. (వాచ.)

పలాశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకుపచ్చనిది—వి. అ. పుం. ౧. ఆకుపచ్చ, హరిద్వర్ణము. ౨. కింశుకము, మోదుగు శ. ౩. కచ్చూరము, గంట్లకచోరము. శ. ౪. మగధదేశము. —న. ౧. దళము, ఆకు. ౨. మోదుగుపువ్వు

పలాశాంత. సం. వి. అ. స్త్రీ. గంధపత్త్రి శ.

పలాశాఖ్యము. సం. వి. అ. పుం. నాడీహింగువు.

పలాశి. సం. వి. న. పుం. ౧. పాలదిండి, రాక్షసుఁడు. ౨. చెట్టు (వై. ని.) ౩. కోరింద శ. ౪. జువ్వి శ.—ఈ. స్త్రీ. లాక్ష, లక్క

పలిక(ల్క-)ించే. స. క్రి. (√పలుకు[1]) ౧. ఉచ్చరింపఁజేయు, మాటాడించు

ప. అనుచుఁ దీక్షణంబుగా ఏమతింపయు ...,
నెలుఁగు వినువేడ్కఁ గోయిల సొగసి ...,
విబుధరాజప్రసంగంబు విస్తరించి, మఱియుఁ
బలికింపఁ దలఁచి యమ్మనుజవిభుఁడు
వైజ. ౪. ౩౨

సీ. వెల యెంత యీ మల్లికల కని ...
గుత్తింప కోవి సల్లాత్తుఁ గాంచి
రా. వి. ౧. ౫౪

సీ. పలుకవేర్చిననాఁడె ప్రతిమ లౌ వేల్పులఁ బలి
కించె శాత్త్రియభక్తిమహిమ
ఘటికా. ౧. ౫౫

౨. (వీణాదులు) వాయించు

సీ. క్రొవ్వాఁడిగోళ్లఁ దంత్రులు మీటి కినియు
ల్పలికింపరేలాకో గామ లిపుడు
పారి. ౧. ౧౨౬

ఉ. కొన్నర మీటి వీణెఁ బలికించియుఁ దంబుఱఁ
బూని రక్తిగాఁ, దిన్ననిపాటఁ బాడి
యును చం. రా. ౨. ౯౫

శా. ...క్తియు రేఖయున్ సరళియున్ రాణింపఁ
దద్వైపణవీ, లీలాచిహ్నితగీతముల్ మహతిఁ
బల్కించెన్ విచిత్రంబుగన్
వరాహ. ౧౧. ౩౫.

౩. (మాట) ఉచ్చరించునట్లు చేయు, వచింపఁ జేయు.

వ ..ఆ బింబోష్ఠి మానవ్రతనిష్ఠాగరిష్ఠ రై యుండ హృదయపుట భేదనంబు గావించి మూఁడు మాటలు పల్కించుట యత్యంత దుర్లభం బని తలంచెద... విక్ర ౬. ౩౧.

వ...జిహ్వాద్యష్ట స్థానంబులవలన శబ్దరూపం బుగాఁ బలికించుచు... సీతారా ౧ ౧౬౩.

౪. పాడించు.

గీ ప్రౌఢిఁ బలికించు గీత ప్రబంధములకుఁ, గ్రమ కరపంకరుహరత్నకటక ఝుణఝుణ ధ్వని స్ఫూర్తి దాళమానములు గొలుప,

మనుచ ౩ ౨౭.

౫. పలుకరించు, పలుకఁజేయు

సీ. పలనీనప్పుడు వచ్చి యలిగి యున్నట్టిసేఁ బలికించుదాఁక దవ్వునను నిల్చి

కువల ౪ ౧౯౪

సీ పలికించుఁ దలఁకించుఁ బొలఁతి విచారించుఁ జేరి పువ్వులఁ బూజసేయు నబల

వీర ౧. ౭౦౮

పలిక్నీ. సం. వి ఈ. స్త్రీ అఁడుపేఁక. (వై ని)

పలిక్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ౧ పెంద్రుకలు నరి సినయాఁడుది, ముదిసినయాఁడుది

౨. బాలగర్భిణి యగుగోవు. (హాలా. ని)

పలిఘము. సం. వి అ. పుం. ౧ కాచఘటము, గాజుపాత్ర. ౨. ప్రాకారము. ౩ పరిఘము, ఇనుపగుదియ. ౪. గోగృహము, పసులకొట్టము.

పలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ నరసినది ముదిసినది. ౨. పలము కలది. వి. అ. పుం. న. ౧. నర. ౨. నరవెండ్రుక. ౩ తాపము. ౪. శిలాజము, రాతిపువ్వు. ౫. బురద, కర్దమము (కే. ని.) ౬. మరీచము, మిరియము. (వై. ని.) ౭. అంకము. (కే. ని.)

పలు[1]. విణ. అనేకము. (వృత్తియందు హల్లు పర మగుచో నుత్వలోపము వికల్పముగా నగును)

వ పలుచోట్లంబడిన శస్త్రంబులును .

ఉ. హరి. ౧ ౫౩

క పలుదెఱఁగు ముల్లుమాటలు, కలహాస్త్రి కల్యాణ మని జగంబులవెంట, న్మెలఁగెడు మానికి సహజము పారి ౧ ౭౧

క పలుమాఱు బిట్టు నవ్వుట, పలుగొణుగుట యనుచితములు వి పు ౪. ౨౩౩

క ధనువు దునిమి నవ్వెన నీతనయుఁడు పటుశక్తి నైచెఁ దలఁకకయుది స్వల్పనియులుగఁ జేసె సాత్యకి .. భార ద్రో ౪. ౧౦౭

ఉ. మైనపుటంటు పల్వగలమచ్చులచాలఁ గల్గ కట్టెలం జే శుక ౧ ౪౨౧.

—పలుమంది=అనేక జనులు

ఉ...లోకవిభుండు దాన రై, నాఁడు దురాత్ము లైన దితినందనులన్ బలుమంది గూడుకొ,న్నాఁడు...

ఉ రా. ౨. ౨౪౭.

మ. ఎలప్రాయంబును జెల్వముక్ జతురతిల్ హేలావిశేషంబులున్, గలకి న్యాయమును లెవ్వరొక్క బలిమిన్ గాంక్షానుకూలం బుగాఁ, బలుమందిన్ జెఱఁదెత్తు...

ఉ రా ౪ ౭౯.

—పలుగూడు=మధుకరాన్నము

ద్వి. తిరిసినపలుగూడు దెచ్చి నిచ్చలును,వరుస నొక్కొకకడి వనరుచుఁ గుడిచి

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౨౫౦,

ద్వి. పలుగూడుగాక యే పట్టున నైనఁ,గలదె పాయసము భిక్షాం దేహి యనిన.

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ ౧౨౩౩

జ: పలుఁబోకలు, పలుమఱు, పలుమాటు, పలుమారు, పలువ, పలువిద్దు, పలువురు.

పలు²=పల్లు². (దీనికి వృత్తియందు పాల్లుపర మగుచో నుత్వలోపము వికల్పముగా నగును)

సీ. పలు రాలఁ దునుఁ బచ్చి బాలు పేలుపు మన్నఁ బండ్లురేకుంట సంగావ్యుఁ దనిరొ
భాగ ౯ ౧౯౬

ఉ. ఆయజుఁ డప్పు డంగినముఖాబ్జము బల్మిని వంచి మోవి పైఁ, జే యటు పాఁ(ద్రొబ్బి పలు చేర్చి నొక్కించుక నాఁటునట్లుగా
కళా ౫ ౧౬.

పలుకెంపు=దంతిక్షతము.

సీ. చిగురుఁ గెంజాయమోవి నొగిలించి పలుగెంపు లదరఁ జేయుముఁ దేశాలాని యాన
ఉ రా ౪ ౨౧౪

పలుగ(ల్గ)ంటి=దంతిక్షతము.

ఉ. అంటిఁ గందునో యనకి యంగము నిర్దయవృత్తి మీఁటఁ గొఁ, గింటికిఁ దార్చి పుజ్జగునో కెంజిగు గట్టిది నాకి మోవిఁ ఒ, ల్గంటు లొనర్చి చన్నవ నలంగున్ నాకి నఖాళిఁ గ్రుచ్చి వా, ల్గంటి రమింతె
ఉ గా ౪ ౪౪౪

పలుగఁజేనే(చే)యు=దంతధావనము చేయు.

సీ. పలుఁగడిగి చేసియు పనుపువు సలిపించుకొనకి మొంచుఁ స్నానము లేక...
పద్మ ౫ ౬౬

పలుగట్టుఁబుడుకి లు=పల్లుకట్టుకొను పుడుకల వంటివి.

క. కిలకూపు లేవి వేయుము, పలుగుట్టుంబుడుకి లివిరొ పార్థివ సాకం, బలుఁ(క్రొఁతులం దంష్ట్రాంతర, ములలోఁ జిక్కాకొని యూడిపో విద రొపుడున్
రామా ౭ ౧౫౭ (మిక్కిలి యల్పములు అని భావము)

పలుగుఱుపు=దంతవ్రణము.

క. తెలనొప్పి కిడుపుగుట్టుం, బలుగుఱుపుం గాళ్లుటిఖ పాటించుచు కుకు ౨. ౨౦౫

—పలుదాఁకు=దంతిక్షతము

సీ. వాడు చూపినచేతవాతెరపలుదాఁకు జెలుఁగు కెందలఁ జిమచిమ యనంగ
విరం. ౨ ౨౧

—పలుదె (ద్దె) ర: రదనచ్ఛదము, వాతెర.

క. పలుకులు తీర్పఁగఁ గీరము, పలుదెర పందనుచు నొడిసిపట్టగ వెగయన్,
(శృంగార సాలవాలము ౧. అ (శ స)

వ. మధురామృతంబులు వడియం బలుదెర సొబగు లానుచు పను ౨. ౧౪౦

చ. కిళ గిలమోము కెంపుసిరి గాంచిన పద్దెర తేసెలొలుక పల్కులు
చంద్రి ౨ ౧. ౨౪.

...పలునొ (ల్నొ)క్కు=దంతిక్షతము.

సీ. దంతక్షతాభిధ తనరుచుండుఁ, బలుగంటు పలునొక్కు పలుగెంపు లనఁగి ను
ఆం. భా ౨. ౧౭౦.

సీ. పలునొక్కులను జిక్కుపలుపకు మని (క్రొంక్కుకుసుమకోమలి గసిబిసి రొనర్చి
మృ వి ౧ ౪౫

ఉ. చెక్కులచుంబనాంకి ములు చెందొగిచాయల మోవిమీఁది పల్నొక్కులు...
కవిరా. ౫. ౨౩౦.

జః పలుకిప్ప, పలుకిలు, పలుగొజ్జు, పలువరుస, పల్గొమ్ముల మొకము.

పలుఁగు. వి (సం స్ఫటికః, ప్రా, ఫలిహో, క. పలిగ్గు)

౧. స్ఫటికము

ఉ. ఏనికతోలు కచ్చడము సెజ్జ లగుబ్బచరంబు నంచపూఁ, జేనియ తియ్య విల్లుఁ గొని త్రెంచినబొట్టు పలుంగు సెబ్టెమున్... ఉ. హరి, ౨. ౧౬౨. (పలుంగుసెబ్టెము 2 స్ఫటికపు తావళముచుట్ట.)

ఆ పలుఁగురాలకుడ్యములరుచుల్ గప్పిన, జలములున్నరీయుదలు వెలయఁ జూచి, యవన నుపస్థలంబు లని జను లెఱుఁగ, యుండు నట్లుగా మయుండు సేసె భార. సభా. ౧. ౧౨

కి. ఒకచోటఁ బువ్వుఁబందిరి,యొకచోఁ జప్పరము దూఁగుటుయ్యెల యొకచో, నకినల గిలిగిలిమంచం,బొకచోఁ గప్పరపుఁబలుఁగు టోవరి యొకచోన్ హైమ. ౩. ౧౪౯, హర ౫. ౪౦.

౨. స్ఫటికభేదము.

సీ పటికమం చనఁగను స్ఫటికంబు విలసిల్లుఁ బరగుఁ దద్భేదంబు పలుఁ గనంగ ఆం భా ౨. ౨౭౯

జః పలుఁగుఱాయి.

పలుఁగురా(ఱా)యి. వి. పాలరాయి, తెల్ల రాయి

వ ... భల్లుకంబుల యాక్రోశంబుల బెదరి గుములు వాసి యుఱుకుటంపుకమమ తెఱవులం బఱచుకతి బలుపలుఁగుఱా క్రొక్కుటంబుల గిట్టలు పగిలి వ్రాగిలి చాఁపకట్టుగాఁ బడు సారంగంబులకు .. చంద్రా ౨. ౧౪.

సీ. పలుఁగుఱా లొల్లక తొలఁగి వచ్చినఁ గంటె పలుఁగుఱా లిడి గానఁబడిరి నిండు. రామా. ౫. ౪౧.

సీ. పలుఁగురా యనఁగను పాండుశిలాఖ్య యా... ఆం. భా. ౨. ౨౯.

పలుక[1]. విణ (√పలుకు[2]) విదర్ణమైనది, పదలి నది. (వి వైవర్ణ్యము అని శ ర) చ. పలు కనివెరాముఁ దొట్రుపడు పాదములన్ నగ గంపుపుటూర్పులన్, వలవల సైన దంతములుం వంగిన మేను. విక్ర. ౨. ౧౫౫

పలుక[2]=పలక. వి ౧ డాలు, అడ్డనము

గీ విరథుఁ డై చక్రిరుండు దోర్వీర్య మెసఁగ, వాలుఁ బలుకయుఁ గొని శిక్షలీల గదిరి మార్క. ౮. ౯౭

ఆ. పలుక పగుల సేసి యలుగు తుత్తునియలు,గా నొనర్చి హరి ఉ. 3 ౧౫౧ రా వి ౫ ౨౦

౨. జూద మాడు బల్ల

వ సైరంధ్రిం గనుంగొని సాంలు దమ్మని పనిచి పలుకి ముందటికిఁ దిగిచికొనుచు ర మ్మనవుడు భాగ విరా ౫ ౨౪౪

3 (జూదము) ఆట.

వ .కింతు నాలోకించి సెత్తం బొకపలుకి యాడుదమే . బాగి విరా ౫ ౨౪౪

కి ఆపలుకియు రుక్మి సమ్మద్దపతుఁ డై గెలిచె వలుకి దీపంపఁ జలంఁబేపార నిట్లు పలు ములు, నోపకి నాడుచును బలుఁద యోడుచు వచ్చెన్. హ ఉ 3 ౨౩౨

పలుక[3]. వి వృత్తివిశేషము

సీ. వేరుపనస గుత్తి పెట్టి నారువ రేల పనస కిరకి కొమ్మి పలుకి రేణి. హంస ౪. ౧౧

పలుకఁబండు. అ. క్రి (పలుకన్+పండు) మిగులఁబండు

వ...పలుకంబండిన మాకేడుపండ్లగారాముఁ జెఱచు గబ్బిగుబ్బలబెడంగులును హర. 3. ౨౩.

పలుకఁ(ల్క)బారు. అ క్రి (పలుకన్ + పారు) తెల్లనగు, విన్నఁ బగు; వెలవెలవోవు, రంగుమారు

సీ. నీరంధ్ర మగు దీనినీడనా శేరిఁగిరాచా మలయ జద్రుమవాటి పలుకఁబారె

వరాహ. ౧౨ ౪౨.

గీ. తారమైఁదీఁగ విశిచలోద్ధ్రప్రసూన, పాండు చ్ఛాయ నారయ్యఁ బలుకఁబారె

కాశీ ౪ ౨౦౬

ఉ. చెక్కు పల్కఁబారెఁ గడుఁ జెట్టుము లయ్యె మొగంబు వాడెఁ జన్మక్కుల మ్వగూడె ద్వా ౩ ౨౮. (ప్రాఁచి ప్రతి పా)

చ. పలుకఁబారె నిశాంతనిశాంత దీపముల్

పారి ౨ ౫౯

చ. తెలయూఁచెం గలకంఠ యచ్చెరువునం దాటంకగిత్నప్రభల్, పలుకంబారిన చెక్కుటద్దములపైఁ బైపై విలంభింపఁగాన్..

కాశీ ౫. ౧౬౭

సీ. తరుణాంభోగర్భదళ తాళవృంతంబు పైగాలి వెక్కఁ బలుకఁబారె .

నైష ౭ ౧౧౯

(మ్లాన మగు, వదలిపోవు అని భావము)

పలుకి(ల్క)న. వి (పలుకు[1]) వైవర్ణ్యము, తెల్లన (దీని యామ్రేడితరూపము 'పలుపల్కన')

సీ. పలుపల్కనై మ్రానుపడి పండ్లు చూపెడు పుడుకఁ జట్లను వేడఁ బోవనేల యయయా ౧. ౭౯. (శ ర పా, 'పలపలనై' ముద్రిత పా)

పలుక(ల్క)ప్పు. వి (√ పలు[2]) రదనచ్ఛదము, పెదవి. (శ. ర.)

గీ. పరగఁ బల్కప్పు పోవి వాతెఁ పెదవియు, వాఁగ వోష్ఠంబు... ఆం. భా ౨. ౧౪౨

పలుకమి. వి. (√ పలుకు[1]) మౌనము (పలుకు ధాతువుయొక్క వ్యతిరేక క్త్వార్థకరూపము.)

సీ...మౌనంబు పలుకమి నానెసంగు

ఆం. భా. ౨. ౧౩౪.

పలుక(ల్క)రించే. అ క్రి. (√ పలుకు[1]) మాటాడు

సీ. పలుకరించినను బెంతలఁ జేరరాకుండ వారుం పురలు చిత్తవానగురియ విప్ర ౪ ౧౯.

మ. సొలయుచున్ జూచు నగున్ బయల్ బలుకరించున్ బల్కు నూఁకొట్టుచు, ట్టలుగున్ ప్రేముక్కుఁ బ్రియంబుఁ జెప్పు నధరం బల్లార్చి కోకొ మ్మనున్ చంద్రా ౨. ౪

చ. కలయఁగఁ బల్కరించి యుపకారులు నై రని నమ్మి యుండఁగా, వలవదు బుద్ధిమంతులు నప్రియు లైన ధరాధినాథులన్

భార. ఆది. ౪ ౭౯

—స. క్రి (= పలికించే) ౧. మాటలాడఁ జేయు, మాటలాడించు

గీ. మొలకనగవులు మొగమునఁ గులుకరింపఁ, దళుకుఁదేనియ నుడువులఁ దొలకరింపఁ, గలికిచూపులు వీనులఁ బలుకరింప, సొలపు నడపుల నందియల్ గిలుకరింప చంద్రా ౩ ౯౨ (దగ్గఱఁ జేరి యోగక్షేమము లడుగు భావము)

సీ. జపము హోమంబు ధ్యానంబు సలుపుటెల్ల, భిక్ష్యపానీయ చూష్యముల్ పాయసంబు బుచ్చుకొనువేళ శూద్రులఁ బొసఁగఁ బలుకరించువారలపాపంబు లెంచ నరిది

శివ. ౩. ౧౯

ఉ. . ఏ, కాంతమునందు నున్న జవరాంద్ర పెపంబిడి పల్కరించు లా, గింతయు కాక నీ పెఱఁగకే మును వచ్చిన త్రోవచొప్పు...

మనుచ. ౨. ౪౧.

సీ. ఒదవెడుగాఢ్గద్య మదరిపాటునఁ బల్కరింపఁ బుట్టెడు కేకరింత దెలుప. ఆము. ౫. ౨౦

౨ అడుగు, ప్రశ్నించు.

గీ. గేస్తురా లొక్కపరి రతికేళివిూఁద, మనసు పాటినఁ గంకటి మైలచీరఁ, బఱచి విడె మొల్లరే యంచుఁ బలుకరింపఁ, గుక్క కూఁతురు వలదంచు వెక్కరించు. శుక. ౨ ౪౫౮.

౩ హెచ్చరించు. (శ ర.) ౪. ఉచ్చరించు.

అన్నినామంబులఁ జతుర్థ్యంతంబులఁజేసి నమః పదంబులఁ గూర్చి పలుకరింపుచు నావాహనంబుఁ జేసి . హల్లీపు. ౩ ౮౦

౪ పిలుచు

౫ ఒక్కపెనుదయ్యము న న్నగలించి పట్టి యూపి త వింత చేసి వెఱపించి చూచి న్నన బల్కరింప వాగ్జాలత, చాల దయ్యె... శుక ౧. ౨౩౪

౬ విలపించు.

౭ అనుచును బల్కరించు వనుధామరివల్లభుఁ బిల్వఁజూచు నిమ్మును లతిరోపను ల్వరమ మూర్ఛలం తాళుకోనంగ నేర రేమని కవి యింతురో యని భయంపడు...

విప్ర ౩ ౬౧

పలుక(ల్క)రింత. వి (√పలుకు) వాచకము, మాటలాడించుట

(౧. మాటాడుట ౨. హెచ్చరించుట అని శ ర.)

సీ . పలుకరింత యనంగ వాచక్ష సంజ్ఞ యై వఱలుచుండు. ఆం భా. ౧ ౧౧౧ (ప్రాంత ప్రతి పా)

౯ నియాగారపుఁదమిఁ గపట, ప్రియముల మెఱ మెచ్చుఁ బల్కరింతను మిథ్యావచయములను బై పచారపు నయమున మానిఁ గూడి కొన్ని జాల్లు రచింపన్. విప్ర. ౪. ౧౩.

పలుకరింపు. వి (√పలుకు¹) పలుకరించుట

సీ. వీపుల నరసోఁకు వీద్యంపుఁదావుల పలుక రింపుల మేను పులకరింప అని ౩. ౯౫

పలుక(గ)ఱ. వి. (√పలు²) దంతకాష్ఠము

ద్వి కరమున నఖకాంతి కలిత మై నిలుచుముద డించుపలుకరఁ బూని తాంబూల, రసనిరం తరరాగరంజితం బగుచుఁ వవ. ౫ ౨౫౯ పా ౧౯. పం (క్రొత్త ప్రతి పా)

పలుకాడు. అ. క్రి. (పలుకు¹ + ఇడు) మాటాడు

సీ దెసల నొందినయట్టితీరు గానఁగఁగచ్చెఁ బలు కాదరేమి దిక్పాలులార దశా ౨ ౭౫

పలుకు(ల్కు)¹. స క్రి ౧ అను, వచించు

కోలఁది రెయిఱుంగ కెట్టి పలుకుల్ పలుకందగుఁ గాదు నాక నన్, బలుగుఁదనంబునం బలుకఁ బాడియె నీసభ నంచు...

భార అను. ౫ ౨౦౩.

క. అతఁడె నాకకాంతరత్నే, క్షాతిలకము కలికిఁ బలికెఁ బ్రాభాతిక కో, భాతిశయవత్క కేకయ, నూతన మధుమధురతామనోహా ఘణితిన్ వసు ౪ ౧౨౮

చ...మానిని యిట్టిజితాత్ము నన్ను ని, ట్లని పలు కంగ నీకగునె యన్యులఁ బల్కినయట్ల చేల వై భార ఆది ౪ ౧౩౮

క. కవితామధురిమ డెందముఁ, దవులం గొలువుండి సదయతన్ వసుఁ బల్కెన్

మనుచ. ౧ ౧౩ సైమ. ౩. ౧౪౪.

౨. నిందించు, దూషించు.

సీ...కృతవీర్య ధన మెల్లఁ గ్షితి నేని, కొని దాఁచి యున్నవా రని భార్గవుల నెల్లఁ బలి కిన భార్గవుల్ భయముఁబొంది.

భా ఆది ౬. ౧౩౨.

గీ. అంతఁ దప్పించి నీకొడుకనికి రథము, తోలఁగఁదెచ్చుటఁ గనుఁగొని యలిగి నూతుఁ, బలికి పరభసముగ నడుకలని కేఁగి యొలుఁగు నాపిన బలములునిలిచి పాదికి

భారా. భీష్మ. ౨ ౧౧౬.

చ...అనివార్యుల బాహ్లిక సోమదత్తులం, బరు లవలీలఁ జంపిరి కె. పల్కెడు కేమని యేను దైవమున్. భార. శల్య. ౧ ౨౧

చ పురభుస్మరుఁ బల్కుట నీకు బుద్ధియే. కు. సం ౭. ౮౬౦.

౩. ఆక్షేపించు.

గీ రూపవిహీనులు దారు రూపు,గలిగి తోలు మేనఁ గొనటులఁ బలికినారు

భార అను ౫ ౯౩

౪ ఉచ్చరించు

సీ లలిఁ దొలుకఁబల్కులు పలుక నేర్చినవాఁడై పఠియించి సత్యంబు పలుక నేర్చె.

విక్ర. ౧. ౪౯

ఆ పలుకు లెవ్వి రైనఁ బలుకుచో హరిపేరు, పలుకఁబడిరొ యనుచు బ్రమసి పలుకు.

భాగ. ౧౦ పూ. ౮౭.

౫ (కథ మొ.) చెప్పు

క మదిరాక్షి యేతత్కథ, యాదవ యగుట తగదు కడమగూడఁ బలికెద,న్ముదమున విని పొమ్మని... శుక. ౧. ౨౩౮.

౬. (గ్రంథము) రచించు.

సీ. పలికె కుశ్వేప్రియోపమలజాతి పెంపెక్క రసికు లౌనన మదాలసచరిత్ర.

ఆము. ౧. ౧౩

ఉ. ఏను పరాశరుండు రచియించిన విష్ణుపురాణ మాంధ్రభాషా నిపుణోక్తులన్ బలుకఁ జాలెద నంచుఁ దలంచినాఁడ...

వి పు. ౧. ౧౦.

౭. తెలియఁ బఱచు, బోధపరచు.

క స్నిగ్ధదరఁ గథాదుల నెకటంబడి దోఁపం, బలికి మైత్రి వాపుట యొప్పున్.

ఆము. ౪. ౧౯౧

౮ భర్త్సించు, బెదరించు.

క కలఁకుక చిలుకగవులు కన్నెలలం గని నవ్వు లేపునిద్దపుఁ గులుకుం, బలుకులు చిలుకల నులుకఁగఁ, బలుకుం బలుకుదురు పోలఁ బలుమగవాలన్ నీలా ౧. ౫౮ (ఇం ఔపమ్యద్యోతకము)

౯. స్తుతించు, పొగడు

గీ తీర్థదైవతకోటిఁ బ్రార్థించి పలికి.

కాశీ ౩. ౮౯

ఉ పాండవపత్నిపాలిమునఁ బల్కెడు నోరికి వచ్చినట్లు ని, న్నొంచ దసరామిఁ జేసి యిది యొప్పునె భారా విరా. ౪. ౯౮

—అ. క్రి ౧. ప్రతివచన మిచ్చు.

ఆ...జేమ, ధారి మిన్నకేని తెపుమువేయు, చున్న యట్టు పలుకకున్నవాఁ డని యెగ్గు, లాడి యారెకులు నయంబు లేక.

భార. ఆది. ౪. ౨౬౨.

వ. అని పలికి యతఁడు పలుకకుండం దమలోన.

ఉ. హరి ౪. ౪౫.

సీ. పాలయల్కు నొకవేళఁ బలుకనిపార్వతి పెంచి కూర్తువు విశ్వనాథ. దశా. ౨. ౧౭౯.

౨. (పక్షులు మొ.) కూయు.

క. కిలకిలనాదివేళం, గలకలమని పలికెఁ బక్షిగణ మెల్లెడలన్. భాగ.౧౦.ఉ ౧౦౦౨.

గీ ..సర్వ్వారవాములఁ, బక్షులు గలకలంబునఁ బలుకఁదొడఁగె. భోజరా. ౨. ౧౧౪.

చ. చిలుకలు పల్కెనో చెవులు చిల్లులువోవఁగ నంచు నెన్నఁడున్, పలుకఁడు నందనోప వనవీథులకై. వైజ. ౪. ౨౪.

౩. శబ్దించు, మ్రోగు; మోయు.

సీ. ఒకచోట కడిముంబు లాయట్టికొయ్యన పలు
కంగ గంధాములకంబు కొట్టె.
వరాహ. ౪. ౧౨౪.

లయ...బదములం బలుకుచుం బోదలుమువ్వల్.
పాండు. ౫. ౫౬.

గీ. పావకులఁ గిజ్జుకి జ్జని పలుకు మెట్లు.
హంస ౩. ౯౨.

చ. ఎన మృదుగీతికాపరిణతధ్వనివైఖరిఁ బల్కు-
మంచు మిం, చిన రహిఁ జేతిపిఞ్చియకుఁ
గిను, లు గీఁటుచు. పారి. పీఠి. ౫.

—వి. ౧ భాషితము, మాట; పదము, నుడి.

గీ...కలిత నాఁ బలుకు నాఁగఁ, బోల్చు
భాషిత మై... ఆం భా. ౧. ౧౧౦

ఆ. ఉన్నగూఢ పలుకువన్నరు లెక్కడఁ, గలరు
తోఁచినట్లు పలుకు పలుకి, పైనచంద
మర్యో నంతియు కాకంతి, పట్టి చూడఁ
గలరె రొట్టెవారు. భా. వి. ౧ ౧౯౧

చ. పలుకులు చేయు పేటి కలభర్తని సేమము
పారి మొందుతన్ హర. ౨. ౬౭

ము వనితా రమే నీకు పల్కు- వల్కెడ...
భాగ. విరా. ౨. ౪౫.

శా. ఏ, ఈ రంతు ల్పలుపల్కు- లంత్యజుల
యేలా చింత లేలా నగల్. ఆము. ౬. ౪౧.

క. నలి నొప్పఁ బురుషుఁ డోగిఁ గడు, నల
నడిరాం బడఁతి యుత ననర్థక మర్యాన్,
నలి వనితయునది రాగి నన్, పలుకును బూర
ణము లాంధ్రభాషను నగుటన్.
కావ్యా. ౬. ౪౯.

౨. ఆజ్ఞ, ఉత్తరువు.

క. తనయుండు తల్లిదండ్రుల, పనిచినపని సేయఁ
డేని పలుకెదలోఁ కే, గొనఁడేని వాఁడు
తనయుం, డనఁబడు కే పితృధనమున కర్హం
డగు నే. భార. ఆది. ౩. ౧౯౯.

ఆ. చంద్రవదన యింక సైరంధ్రి నిచ్చోట,
నాపవలయు కేము ఖంగి పైనఁ, గాన వాడు
పలుకగాఁ జెప్పె పెదలుట, కనుగుణముగ
నమ్మృగాక్షితోడ. భాగ. విరా. ౩. ౩౦

౩. శ్లాఘావాక్యము, ప్రశంసావచనము.

వ. పార్థుదనఁ బలుకు పుట్టినం గ్రోధంబున
నూర్పులు సందడింపఁ గర్ణుండు భగ్న
దంష్ట్రిం బయి విషంబు లేని భుజంగంబునుం
బోల్పం దగి పరాజయంబు నొంది...
భార. కర్ణ. ౧. ౨౮౪

౪ సత్యవచనము, నిజ మయినమాట.

క ఇచ్చెలువ కడుపుకూటికి, నిచ్చటనే నిలుచు-
నట్టె యిది పలు కగునే.
భాగ విరా. ౧ ౨౯౯.

౫. ప్రశ్నము.

గీ పలుకుతోడనె వక్త్రగర్భంబు గాఁగ, నుత్తి
రము పల్లవశ్రేణి కొసఁగు చలువ.
ఆము. ౨ ౧౯.

౬. నింద.

క. పలుకుపడితలనిఁ బాపంబులు విడుచుం
బలికినతనిఁ బొందును పాపంబులు...
భార శాం ౫. ౫౫౩

౭ రుతము, కూఁత.

సీ. ఫలరసంబులఁ జొక్కి- పలుక నై పక్కు-డు
చిలుకల పలుకుల కులికి యులికి
విక్ర. ౪. ౬౧.

౮ కోర్కి-; వరము

మ. ధాత్రీశ్వర భూపాల నీకు నిక్కమలియందుఁ
బుట్టినకుఁడు, నీ పరోక్షంబున రాజ
గావలె నిమ్మి ని ట్లీఁగ, నోత్రద యనిన
శంతనుఁడు గాంగేయు యువరాజుఁ దలఁచి,
యీపల్కు- దక్కఁగ నొందు చేయుమ
యిచ్చెద ననిన. భార. ఆది. ౪. ౧౪౬.

—కథవఁబలుకు = మిక్కి-లి నిందించు.

క. తొల్లి శివుఁ గదవఁ బలికిన, కల్లరిఁ దన తండ్రిఁ దునిమి కడుభక్తి మెయిన్, దల్లమిగ ముక్తిఁ దయ్యోను, గొల్లఁడు గాఁడయ్యె శాటకోటఁడు రుద్రా. శివతత్త్వ ర. ౭౧

జ: పలికించు, పలుకమి, పలుకరించు, పలుకరింత, పలుకరింపు, పలుకాడు, పలుకుఁగలికి, పలుకుఁజిలుకలకొలికి, పలుకుఁజెలి, పలుకుఁదత్తడి, పలుకుఁదొయ్యాలి, పలుకుఁదోడు లోం.

పలుకు². అ. క్రి ౧ తెల్ల నగు; వివర్ణ మగు.

సీ. పలికి కొంతయుఁ గ్రుయ్యఁబాఱిన నమఁ జెక్కు లందంద తడిపెడు వక్రువారి హరి. ఉ 3 ౮౪.

౨. రంగుమాఱు (చూ. పలుకఁబండు.)

జ: పలుక¹, పలుకఁబండు, పలుకఁబాఱు, పలుకన, పలుకక్కు.

పలుకు³(ల్కు). ముక్క, శకలము.

గీ...కప్పురంపుఁ, బలుకు లెడఁ బెట్టి - కట్టిన యలరుదండ. నైష 3 ౧౨3

సీ. కన్నీరు పన్నీటఁ గడిగి కర్పూరంపుఁ బలుకులు పెవులలోఁ బాఱనూది. భాగ. ౧౦. ఉ. ౨౮౧

ద్వి. పలుకుల చేసిన ప్రాసంగుఁ బ్రాలు, నల వడ మున్నూఁటయుబవదివుట్లు. బస. పు. ౫ ౬౧౧. పం (ఇట 'ముక్క' అని భావము)

చ. పలికె లతాంగి లేనగవుపల్కులఁ గప్రపుఁ బల్కులొల్కఁగా...దశా. ౪. ౧౦౪ ఇందు. ౮ ౨౨.

ఉ...మంచికప్పురపుఁబల్కులు ముల్కులు వచ్చి పెచ్చు. హరిశ్చ 3. ౧౬౨.

జ: పలుకుటేగి.

పలుకుఁ గలికి = పలుకుఁజెలి. వి (పలుకు1 + కలికి.) సరస్వతి.

క లోకైకపాలకుండు దయాకరుఁ డెన్నంగ రఘుమహారాజు జయ, శ్రీకాంతుఁ డతని సుతు నజుఁ, గైకొని చెలఁగెదివి పలుకుఁ గలికియుఁబోలెన్ ఇందు. ౬ ౭౧.

— ఇట్లే: పలుకుఁగొమ్మ, పలుకు(ల) వెలఁది

సీ పలుకుఁగొమ్మకు జేరిఁ గలిగించులోలిపెద్ద యీరేడుజగముల లేలుతోఁడు ఉ రా ౧ ౭౦

చ పలుకువెలందికిన్ మనికిప ట్టగు చాలుపు మోముదామరల్, గలిగియుఁ బ్రాఁతే ప ల్కులు చొకారముగా నుడువంగ నేర కే, తల తెగవ్రేటులం బడిరి అం. భా ౧ 3౯

గీ పలుకులవెలంది తళుకుఁజెక్కుల విచిత్ర, పత్రముల వ్రాయ స్వేచ్ఛపాణి సనిల,సుతుని నెమ్మేను నిమిరిన శోభ దీటి,వాడు లేఁబైరు వానచేవలఁ జెలంగె ఉ రా ౫ ౧౨3

పలుకుఁజిలుకలకొలికి వి (√పలుకు¹) సరస్వతి

మ పలుకుంజిల్కులకొల్కి గాచిలుకి బాబా సాహిబూ పెయ్యపుం, గలదన్ సౌఖ్యము గాంచి మై బడలఁగా దశా ౧ ౨౬౯

పలుకు(ల్కు) జెలి = పలుకుఁగలికి. వి (√ పలుకు ¹) సరస్వతి.

క. పలుకుఁజెలి లచ్చికోడలు, కలని శిగిపెత్తి తూఁటిగాసపుఁదేజీ, గలబోటి యుగఁ భాషా, జలజాక్షికిఁ జేరుగా .. అం భా ౧ ౬౨.

మ. సకలామోదక తాళవృత్తిగసులన్ సంగీత సాహిత్యసాత్మక విద్యాయుగళంబు పల్కుఁజెలికిం బాలిండ్లతో డై చిరల్, ప్రకటింపన్ వసు. ౧. 3.

—ఇట్లే : పలుకుఁజేడియ.

సీ. పలుకుఁజేడియ ప్రౌఢి ప్రాలఁతుక లందఱుఁ
బెట్టు లన్నియుఁ బెట్టుపెట్టు లయ్యె
అచ్చ రా అయో. ౨౦

పలుకుఁదత్తడి. వి. (పలుకు¹ + తత్తడి) చిలుక.

మ పలుకుందత్తడి నెక్కి దర్పకుఁడు దర్పం
బేర్పడ న్యూనికన్ చంద్రా 3 ౭౮
(శ. ర.)

పలుకుఁదొయ్యలి = పలుకుఁజెలి. వి (పలుకు¹ + తొయ్యలి) సరస్వతి

వ .అని పలికి పలుకుందొయ్యలి యూరకుండె... నైష ౫ ౯౭

క వలరాయని దేవియొకో, పలుకుందొయ్యలియొ కాక బలరిపుసతియో
రాజ చ ౨ ౧౪౮.

మ. పలయన్ గాదిలిపుత్త్రి చందమున కేళీభంగులన్ బ్రోచుచుం, బలుకుందొయ్యలి చేతి రాచిలుక పెంపన్ బెర్గి...
విక్ర. ౭ ౫౦.

పలుకు(ల్కు)దోడు. విణ (పలుకు¹ + తోడు) మాటాడుటకు సహాయము

సీ. శృంగారి పెనుమంబు చిన్నిచుక్కలరాజు పసిఁడి కెన్నెరబోణ పలుకుఁదోడు
నైష. ౧ ౫

సీ. పలుకుఁదోడై తాంధ్రభాషామహాకావ్య నైషధగ్రంథ సందర్భమునకు శ్రీనాథుని చాటువు

సీ. గంభీరరసగుంభసంభృతప్రౌఢిమతో సరస్వతి పల్కుఁ దోడు గాఁగ. పను. ౨. ౧౦౭.

పలుకుఁబంతము. వి. (√ పలుకు¹) ప్రతిజ్ఞావాక్యము.

ఉ ..ఏల తామసం, బీవిబుధాధినాయక మహీరుహముం బెకలించి లోకనం, బావిత మైన నీ పలుకుఁబంతము చెల్ల మదీయగేహసీమ, కీవన వాటి బేడుక దలిర్పఁగ నిల్పుము జీవితేశ్వరా పారి. ౪. ౧౧.

పలుకుఁబూఁబోఁడి(ణి) = పలుకుఁగలికి. వి. (√ పలుకు¹) సరస్వతి.

గీ. తద్గుణంబులు వర్ణింప ధరణినాథ, యజ్ఞునాతికి నైన శక్యంబు గాదు, పలుకుఁబూఁబోఁడికైనను నలవి కాదు. నైష. ౨. ౯.

సీ కెందమ్మిగద్దె యొక్కినచేలుపుల పెద్ద పలుకుఁబూఁబోణికిఁ బ్రాణపదము. దశా ౨ ౭౨.

పలుకుటీగి. వి. (పలుకు³ + తీగి) స్వల్పవస్తుదానము.

సీ. కలుపకేతులకోసగద సప్తపాలముల్ పలుకుటీగె యొకదా తలఁప లంక.
వాల్మీకి. 3 ౧౫౫.

పలుకుపెలనాఁగ = పలుకుఁజెలి. వి. (√ పలుకు¹) సరస్వతి

గీ కప్పు గలవాఁడు గొప్పైనకొప్పు గాఁగ, మేఁతి లిడి నంచ లిరువంక మూఁతిఁ గఱవ, రాణఁ దులకించుపూఁదీఁగె వీణె గాఁగఁ, బలుకు పెలనాఁగ యనుకోశ నలరిమతియు.
యయా. ౨ ౪౨.

పలుకు(ల్కు)బడి = పలుకు¹. వి (పలుకు¹ + బడి) ౧ వాక్యము, మాట.

సీ. తలుపంబు విదళింపఁగల ధర్మశాస్త్రప్రపంచంబు తెవ్వానిపలుకుబళ్లు. వరాహ. ౧. ౯.

సీ. తలఁపుకెంబడి గానివలకారిచిన్నెలు కల కూశితయు గాని పలుకుబడులు
ప్రబంధ. ౭౬౨.

౨. మాటతీఱు, ఉచ్చారణపద్ధతి.

గీ. పదఁటు లారాజసచివుని పలుకుబడియు, పాపుచాయయుఁ గని తోఁటిమునిరు కాఁగ, నరసి... వసు. 3 ౬3

చ. సాగుటలు గుల్కు పల్కుబడి సోయగ ముల్.. కళా. 3 3౯

3 ఒడంబడిక, అంగీకారము.

గీ .అప్పనంబు, పలుకుబడి దప్పి కానిరొదు పతియు గోవు, ముక్కుఁ గుట్టెడువాఁడుఁ దమ్మ మ్మఘాతి,యగు నతండు నథోగతి కరుగువాడు. భార. అను ౨ ౬౨.

సీ గజపతిరాష్ట్రిదుర్గవిశేషముల నుండి మెలఁ పుగాఁ బలికినపలుకుబడుల,తీరు వ్రాసితిరి... కృష్ణ. 3. ౧౦౯

౪ వాక్యము.

క ఆమరఁగ శబ్దార్థంబులు, క్రమతుల్యము లయ్యు భేదకథనముచే వ్యస్త్యము నతిరిక్తముఁ జేయుట,నమితవ్యతిరేక మనఁగ నగుఁ బలుకు బడిన్. కావ్యా. ౫. 3౫.

౫. మాటచెల్లుబడి. (వ్యవ) ఆయనకు గ్రామ మున మంచిపలుకుబడి యున్నది

పలుకుబోటి=పలుకుఁ జెలి. వి పలుకు[1]+ బోటి) సరస్వతి.

సీ. కించిద్దిగంబరీ కృతరదద్యుతికెంపు పలుకు బోటికైన ప్రాతి గాఁగ.

హైమ. ౫ ౩.

పలుకుటాయి. వి. (పలుకు [1]+టాయి) ప్రతి ధ్వని యిచ్చు శిలావిశేషము. (శ. ర. ప్రా)

పలుకులముద్దరాలు = పలుకుఁ గలికి. వి. (పలుకు[1]+ముద్దరాలు) సరస్వతి.

ఉ...పలుకుల ముద్దరాలి మిహిఁబంగరు టంచు రవల్ చెలంగఁగన్. ఇందు. ౧. 3౪.

పలుకువాలు. వి. (పలుకు[1] + వాలు) గీర్వాణుఁడు, వేల్పు.

సీ పలుకువాల్ మగలయాఁకలిఁ దీర్చవలుపయే మగువలఁ గనిపించు మంత్రసాని. చంద్రా. 3. ౧౦౧

౨. (శాపాయుధుఁడు) ముని, ఋషి.

గీ పలుకు వాల్దార నిక్వోల్పుపదఁటుశల్ల విశతి సేయంగనిటుని గావింపకేని, నజరకులమునఁ బుట్టితి నంచు నిచ్చఁ, బలుకఁగా సిగ్గుగాదె యబ్జాతజన్మ చంద్రికా ౨ ౪౯

పలుకువైచు. అ. క్రి (పలుకు + వైచు) నిందమోపు.

సీ. చెన్నార నొకరిపై (జెలువవ్వు చికిలించి యలరుచు నొకరిపైఁ బలుకువైచి కేయూర. ౨ ౫౯

పలుకె(ల్కె)క్కు. అ క్రి (√ పలుకు[2]) పండు

సీ...పల్కెక్కనఁ దగుఁ బండె నటు అం భా. 3 ౧౧౧.

పలుగాఁడి. వి. ౧. పశువుల దొడ్డి లోనగువానికి పెట్టెడు తలుపు

ద్వి...దొడ్డిఁ, బలుగాఁడిలిడి ప్రతిభ్రష్టులదిక్కు, పలుకుటు చూచుట పాతికంబనుచు. బస. పు. ౩. ౧౧౬. పం.

ద్వి. పలుగాండ్లు దెఱపింప నలరుచుఁ బసులు. బసపు. ౩. ౧౨౩. సం. హైజ. 3. ౬౪.

౨. కోట లోనగువాని ద్వారమునకు పెట్టెడు తలుపు.

సీ. ప్రాఁకిలోపలఁజొచ్చి పలుగాఁడిఁ దెఱ చిన... ఉ. హరి. 3. 3౪.

3. శకటావయవ విశేషము. (బండిపరము అని శ. ర.)

సీ. . పలుగాఁడితోఁ గైన యంగముల నొకట, నెడలించివిూఁదట నెసఁగెడు పరశల్లఁ బసఁ ద్రోచియదఁటునొ .

హరి. పూ. ౫ ౧౭౨

సీ. అందఱునొక్కొ-పెట్ట తద్రథము వొదివి, హయ లతోఁ గాడియు హరికేలు నొగలును బలు గాఁడియును గండ్లుబట్టి పెలఁగ...

భార. కర్ణ ౨ ౨౭౯

సీ. కరివీగములు పలుగాఁడి జాదులు సఖఁ గొయ్య లశోకముల్ గోడిపీఁటు... గీ గా వసంతుండు నూతుఁడై పూవుఁదేర,

కు. సం ౪. ౪౩౯

—విశే. పెక్కు-గాఁడులు గలది (శ ర)

సీ. దంచనంబులును దద్దడములు నెత్తించి బలు గాఁడి తిలువులు బలువుచేసి

ఉ. హరి. ౨. ౯౨

చ... పరువంపుమావిక్రొ,వ్విరి బలుగాఁడి తూపు లిడి వీరవుగర్వము నెమ్మనంబులోఁ, బిరి గొని తోలితొప్పగలఁబెట్టె వనంగుఁడు పాంథలోకముల్.

నృసిం ౨ ౭౪.

పలుగా(ల్గా)కి. విశే (ఎలుగు + కాకి)

౧. దుష్టుఁడు, తుంటరి.

గీ ఉద్ధతులు గొంట్లు పలుగాకు లందుబ మిడుకు, లాకతాయలు శతులు గియ్యాళు లగుచు.

హర. ౫ ౧౧.

క. పలుగాకులు పెంచిన కో,కిల పం క్తికిఁ గలిక మీఁదఁ గృప రంజిలునే. భాను. ౩. ౬౦

ద్వి. పలుగాకు లై బహుళంగుల నిట్టూర్పులు గాకు లానరింప జోలదే మాన్ప ద్వి.

హరిశ్చ. పూ. ౧౨౧౭

అచ్చ. రా. బాల. ౪౭.

గీ. అతనుదర్పాంధకార మంతంతఁ గవియఁ, గన్నుఁగానక పాధ్వి రాఘవుని దేవి, జనకకన్య జగన్మాన్యఁ జెనక వచ్చి, కన్నుఁగానక చనియెఁ బల్గాకి కాకి

రామా ౫ ౭౦ (శ ర పా)

౨. సంకరుఁడు

సీ...సంకరుఁడు రాజలును బల్గాకియునఁగ.

అం. భా. ౩ ౧౩.

పలుగు. వి ౧ ఫాలము, నాఁగటికఱ్ఱు

సీ...చతుఁ బలు గనఁగను ఫాలాభిధానంబు...

అం భా. ౨ ౨౩౩

క ఎఱుఁగుల మలుగుల వలుగుల, గులగులలుగఁ జేసె పట్టుకొని బిట్టుంతకం, బలుగుల సలుగుల ములుగులఁ, గలఁగంగాఁ గట్టిరట్టి గట్టి కిరా తుల్

రా వి ౩. ౬౦

౨. గుంటకగుజ్జులకును పాపటపుగుజ్జులకును— తగిలించెడు దళమైన యినుపతగుడు (శ. ర)

—విశే ధూర్తుఁడు, మోసగాఁడు

చ నవ్, బలుగుఁదనంబునం బలుకఁ జాడిరొ పీసమి నంచు...

భార ఆది ౫. ౨౦౩.

కి కల దాసన్నాస్యనికి బహు, కలధౌత సువర్ణ పూర్ణకంథసదా యు, ప్పలుగుయతి మఱపు మోసముఁ గలజేసియు లేక దానిఁగని రక్షిం చుచు

పం. పంచ. ౧. ౨౧౭.

జ: పలుగాకి, పలుగుగుంటక, పలుగుడుఁబాము, పలుగుపిట్ట, పలుగూఁతలు, పలువడి, పలాప్పర.

పలుగుం(ద్రు==పలుగురు. (శ. ర.)

పలుగుగుంటక. వి (√పలుగు) పలుగు అమ ర్చి గుంటక (శ. ర)

పలుగుడుఁబాము. వి (√ పలుగు) సర్పవిశే షము. (చి. వి శ. ర. (గ్రా.)

పలుగుపిట్ట. వి. (√ పలుఁగు) ఘూకము, గుడ్ల గూబ. (శ. ర)

పలుగురు=పలువురు. (శ ర)

పలుగూఁతలు. వి. బ. (√పలుఁగు) దుర్భాషలు.
క. పలుగూఁత లఱచువానిన్, గలు ద్రావెడు వానిఁ జెవులు గఱచెడువానిన్, బోలఁ దులఁ దెచ్చెడువానిన్, దోలఁగింపక సంత రింపుదురు రాజుమ్యల్
కేం పంచ ౧. ౪౪౫.

పలుగొఱ్ఱు. వి. (పలు2+గొఱ్ఱు) పైరులోని గాదము పెల్లగించుటకై పండ్లవలె మేకు లమర్చినపలక (శ ర)

పలుచే(ల్చ). విశే. త పలపై (దీనికి నిగాగమము వికల్పంబుగా నగును—)
౧. దళసరికానిది, సాంద్రము కానిది
గీ. ధరణి నెత్తుటఁ దోఁగి యాభరణకాయ, శస్త్రఖండజాలములఁ జాలనొప్పెఁ, బలుచ గాకుండఁ గుంకుమ మలఁది పెక్కు, దెఱఁగు తొడవులు దొడిగినతెఱవవోలె.
భార. భీష్మ 3 ౧౭౨
గీ. తారకాధీశకిరణకదంబకింబు, చిలికెఁ, బలుచని వలిపంపు జిలుఁగుమంచు.
పారి. ౨ ౪౪
సీ పలుచనిమాత్మ వల్కలము గట్టి .
డై భా. ౬. ౭౫
౨. స్థూలము కానిది.
సీ. జాంబూనదచ్ఛాయచందంబు వర్ణంబు గలిగినపలుచని గాపకేసు. భార. అశ్వ. ౨.౪౦.
క. పలుచనిజాలెఱమెఱుఁగువఁ, బలు మెఱుఁగుల సందడింపఁ జాపటపై వం, జలిఁ జేర్చి జలుతుఁ జూపులఁ, బలుకులఁ బులకండ మెంటుకఁ బలికెఁ గలఁకన్.
మను. ౪. ౬౦.

3 అల్పము, తక్కువైనది.
ద్వి పరిమళమిళితమై పలుచనిగాలి, పొరిఁ బొరి సభలోనఁ బొలుపార నపుడు ౨౦. రా ఉ ౧౬౭ పా ౨౦ పం. (పలుచనిగాలి=మంద మారుతము)
౪. తేలికయైనవాఁడు, గౌరవహీనుఁడు.
క మతిమంతుఁ డనె నుమంతునిఁ, బతిమన్ననఁ జేయ నన్నుఁ బలుచగఁ జూచున్, సతతంబు జాన గర్వాన్వితుఁడై యున్నాఁడు వాఁడు నీరజనేత్రా.
సారంగ 3 ౧౩౨
ద్వి పతి నన్ను నెప్పుడుఁ బలుచగాఁ జూచు మతిమంతుఁ డనుచు సుమంతు మన్నించు.
నవ. ౨. ౧౦౭. పా ౬. పం.
౫ అనుకు, చిక్కన కానిది
సీ ఏడు సాగరములు నిక్క దక్కడఁ జెట్టి పలుచనిరొంపి మై నలఁదికొనఁగ.
భార. విరా ౨. ౧౩౪
చ పలుచనియంబళుల్ చెఱకుపాలడనీళ్లు...
ఆము ౧ ౭౧
జః పలుచఁజేయు, పలుచఁబడు, పలుచఁబాఱు, పలుచన, పలుచనగు, పలుచని చూఁపు పల్చన, పల్చనగు

పలుచఁజేయు. సం. క్రి (√పలుచే)
౧ తగ్గించు; పో గొట్టు
గీ, దృశ్యముల సంక్షయంబును దెలియఁజేసి, పరఁగ రాగాదివిక్రియలఁ బలుచఁజేసి, చెలఁగి యుపరతి నుదయింపఁజేయు నెద్ది, యదియు బ్రహ్మానుసంధాన మనఁగ బరఁగు.
వాసిష్ఠ. ౨. ౪౪.
౨. చులకనఁజేయు, ఎల్లిదముచేయు.

గీ. ప్రాణవిభుఁ డాని యతిథిసపర్య ద్రోసి, బంధు
వుల రోసి పుత్రులఁ బలుచఁజేసి, యట్టు
డిగఁ దీసి యిట్టి కా రదవి డాసి, గాసిఁ
జెందఁగ నిం దేమి గలిగెవాని

దశా. ౫ ౩౭

ఉ పావనదృగ్విలాసములు బాహ్యగతిం బచ
రించి చంద్రికా, శ్రీవిభవంబులం బలుచసేయు
ముఖప్రభ లుల్లసిల్లఁగా, పాండు ౨ ౧౬

పలుచఁబడు. అ క్రి (√పలుచే) పలుచ నగు—
చూ పలుచఁబాఱు (పలుచపడు శ ర)

పలుచఁబాఱు. అ క్రి. (√ పలుచఁబడు)
పలుచఁబడు, కృశించు

సీ ప్రత్యర్థి నరరాజభయములతోఁ గూడఁ
దళుకులేఁజెక్కులు బలుచఁబాఱె

దశా ౪ ౧౨౬

పలుచన = పల్చన. విణ (√పలుచే) లఘువు,
బరువు లేనిది; గౌరవశూన్యుఁడు

క ఒలము చెడి నీళ్లకంటెను, బలుచన రైతి రిఁక
మిమ్ము బాధింపఁగ . ఉ రా ౩ ౪౦౨

సీ ఆగువరుం డని తార తడవి కూర్పక మున్న
బంధుల కీ సేల పలుచ నైతి...

ఉ హరి. ౫ ౧౧౪

చ .. రాజకన్యకలధర్మము గా దిది యంచు
బంధువుల్, పలుచన గాఁగఁ జూతురో గా
పాయపుఁ గోరిక లేమి చేయుదున్

రాజ. చ ౩. ౯౯.

—వి ౧ లాఘవము, బరువులేమి, చులుకఁ
దనము

చ. జలజదళేక్షణోదయములు సందులక్రిందుగఁ
దోఁచుమింటి నీడలుఁ గనుపట్టె నత్తఱిఁ
దటాకములఁ గ్లోభితుంబు లంటిలోఁ, దెలియఁ
దరంగఁ బై తగయ తేటలచేరుఁ దూన్పుఁ
దోఁయముల్వలంతఁ జేరి మి న్నదుగఁ
బట్టె గడుం దళ ఛాటలోఁ యసక్.

అము. ౪. ౧౫౧

౨. సన్నదనము. ౩. నిలితీతనము. ౪. అవుకు
దనము (శ. ర.)

పలుచనగు. అ. క్రి (√పలుచే) అల్ప మగు,
తక్కువ వగు, ఎల్లిద మగు, చులక నగు.

ద్వి. చులుకి నై తోఁచె నిచ్చో దౌరితనము,
పంచనయ్యెను వాని ప్రజ్ఞ లనంగ ద్వి తి
శా ౨౨౫ పా ౧౭. పం

గీ కివి తనయుంతెటాని జాతె నీరజాక్షి, కార
యభిమానరక్షకు లైనవారు, దొలఁగు సమ
యంబునను దాను తొలఁగి పోక, పరులచేఁ
గ్రోపుఁ బడుదురె పలుచ నగుచు

దశా ౩. ౭౫

(పలచనగు - అపముద్రితము)

గీ ఆకులాహార్యవందన యలసపవన, జాలములఁ
దూలగితిఁ జాఁఁ దూఁఁ దొవఁగ, గరిమఁ
దా కొంతయుచలేంద్రకన్య యైనఁ, బలుచ
నగుఁగాదె ఘనవను ప్రార్థనమున.

వను ౩ ౧౦౩

సా: మంచి రుక్క్కైన మజ్జిగ పలుచ నగును.

పలుపట్టడ. వి —సంకరజాతిజమను. (శ ర ప్రా.)

పలుపు. వి (సం పలాపః) పసులు గుఱ్ఱములు
మొదలగువాని మెడఁ గట్టెడు త్రాడు, తిలుగు.

పీ. దా మెనలును వల్లె త్రాళ్లును బలుపులు గవ్వము
ల్గాదవలిక త్తి. హరి. పూ ౬. ౨౧.

క. పలుపులుఁ గాండ్లుం బగ్గం, బులుఁ దన
యస్త్రంబులవరి పొడి పేసిన వి, చ్ఛలవిడిఁ
బోతెడు ఖస్యం, బుల తేయుఁడు దివిజరాజ
పుత్రుఁడు గృకలోన్. భార.విరా. ౫. ౫౩.

(పన్మథరథ వర్ణనము.)

క. పొగడలు పలుపులు పున్నాగములు పగ్గ
ములు సహకారముల్ పూసుగాడి.
కు. సం. ౪. ౪౩౯.

పలుమ(ల్మ)ఱు=పలుమాటు, పలుమాఱు. క్రి. విశే. (పలు¹ + మాఱులు) పలుసారులు, అనేక పర్యాయములు, మాటిమాటికి.

క విఱుగుట నొచ్చుట మసఁగినఁ, దఱచుగ
నాఁడెదవు పాండుతనయులబలమే, డ్రెఱ
దఱుఁగిక పెనఁగుట పలుమఱుఁ జెప్పెద
వకట... భా ర. భీష్మ. ౩ ౩౧.

క...హూణముల వృత్తాంతము తెలుఁగఁగఁ,
బలుమఱుఁ బుచ్చునది వివిధ పాషండ
తతిన్ భార. ఆది ౬. ౧౦౪ భార.
అర ౧ ౩౫౬

చ. కొలకొలమంచు నుండు సితకోకనద ప్రభవ
ప్రసూత శాఖలు విడి తొంటివాఁ దతిని
కోటులసందడి నిప్పడెంతయుం, పలపల
నడ్యోఁ బందుగులు పల్మఱుఁ గైకొని రాక
యున్కి... సైస ౩ ౧౩

సీ చిఱుతపాయపు గొల్లతెఱవల వంచించి మఱి
పశ పసులఁ బల్మఱుచు గాచి
నీలా. ౧ ౩

పలుమా(ల్మా)టు=పలుమఱు (√ పలు¹) (అనేకపర్యాయములు.)

ఈ మాటలు పెక్కు లాడి యనుమానము లేక
సభం గదంగి పల్మాటుఁ బరాభవించితిఁ
బలంబునఁ బాండవకోటి శిప్పకుం, జేటు
దలంచిరో బలువు పేసితి వైరము ..
భార భీష్మ. ౩ ౪౪౯.

క. మా టిదక యాతిఁ దడిగిన, మాటలలో
సకల శాస్త్రమర్మంబులు ప, ల్మాటును
నానావిధములఁ, దేటపడం దెలిపె భూప
తికిఁ బ్రియ మడరన్. బ్యా ౫. ౧౧.

పలుమా(ల్మా)ఱు=పలుమఱు. (√ పలు¹) (అనేక పర్యాయములు.)

మ గదతోడన్ గద మొట్టి రాఁ దిగుచుచున్
గం దొప్ప లంఘించి యా, ఉదసల్
గైకొనుచుం గదంగి పలుమాఱుం దాఁకుచుం
బాయుచుం . భార. శల్య. ౨. ౨౫౯.

మ మలుమాఱుం బలభేదిఁదొట్టి సురలన్ బాధిం
చుటం జేసి వా, రలు నాకుం దలచూప కోడు
దురు నూఁగ్రశ్రేష్ఠు లస్మల్ జగం, బుల లే
రెవ్వరు... హరి. ఉ ౩. ౧౬.

మాలిని మురజపటహ ధక్కా ముఖ్యవాద్యస్వ
నంబుల్, పగదితిసుతసేనాపాళిఁ బల్మాఱు
మించెన్ ఉ. రా ౪. ౨౬౯.

పలుము. అ క్రి (క పలుంబు=ఏడ్పు తి
పులంపు) (ప్రలాపించు. శ. ర.)

వి ప్రలాపము

ద్వి తలఁప బిడ్డఁడెవఁడు దయ్యంబుగాక, పలు
మారు నీకిట్టి బలుముకోనేల ద్వి. పరమ
౩ ౧౬౧ టా (ఇట కొను స్వార్థమున)

సీ గోజాడు గొంజాడు గొడ్డుడు గొండుడు
గొల్లుడు రజ్జ్రపేలుడు పలుముపలవరింపు...
నాఁగఁ జెలఁగనాఁ బ్రలాపాభిధ .
ఆం. భా. ౧ ౧౧౬

పలుమేరు. వి వృక్షవిశేషము.

వ పలుమేరు రేఁగు జేమపులుగుడు... కొండ
లగు పాదలన్ మనుచ. ౪. ౩౪.

పలువ. విశే. (పలు¹+వా—తె. పులంబల్)

౧ వాచాలుఁడు, ప్రేలరి.

క...పలువరయుటుంగవు పరాత్మ పరిమాణంబుల్.
భార. ఆది. ౬. ౩౫.

గీ. నాగవిద్యాధరావళి నాకవెలుచు, .పేల పెలు
వపు పలువ నీకేది దిక్కు. భాగ. ౪. ౨౫౪.

సీ. ఫలరసంబులఁ జొక్కి పలువలై పక్కాను
చిలుకల పలుకుల జిలికియులికి
విక్ర. 8 ౨౦

౨. దుష్టుఁడు, దుర్మార్గుఁడు.

గీ కిరటి యడిగొట్టు పలువ... మొండి, కట్టె
వాఁ గను కుజనాఖ్యగాఁ గొలంగు
ఆం. గా 3 8

క కలఁకయు నలుకయు నెదలో, మొలవఁగ
న మ్మేటి సోకుమూఁకల కోఁ డో, వెలియల
ని న్నిటుచేసెన, పలువల తెఱఁ గల్ల నేఱు
పఱుపు మటన్నన్
అచ్చ రా అర ౧౬. కు సం ౮ ౬

పలువడి. వి (√పలుఁబ) ధాష్ట్యము

సీ పలువలై చిలుకల పలువకు లుడిగింతు నని
పలుకు నట్టి యుంపాగఁబలుకు
కు సం ౮. ౬

పలువరింత. వి పక్షివిశేషము హంస 3 ౧3.

పలువిత్తు. విశే (పలు[1] + విత్తు) పలువుగఁ గడుఁ
బుట్టినవాఁడు, సంకరుఁడు, దుష్టుఁడు

పలువ(ల్వ)రుస. వి (పలు[2] + వరుస) దంతపంక్తి

వ... భూషాగిత్యుని పలువరుస యుంతెంబున నుప్ప
తిల్లు క్రుళ్లు మెఱుంగులు .
భీమ ౫. ౮

సీ. పీడింపుఁ బలుకెంపు విరిసి వెన్నెలగాయ
వరిగింజ నొకటఁ బల్వరుస దోమ
ఆను ౧ ౭౦ యయా ౪ 3౮.

—ఇట్టే పలుచాలుపు మొ

పలువుం(డు)=పలుగుం(డు. (శ ర.)

పలువురు=పలుగురు. స ఐ (√పలు 1—
పలు శబ్దమునకు మహాన్నటూత్వర్థక రూపము)
అనేకులు.

క. అప్పురుషునఁ బెరిగిన నృపు, లిప్పుడు భారత
రణోపహృతు లై పలువుర్, సుప్పులు గొనఁ
బడి రనిశం, దప్పినవాఁ డొకఁ డొకండ
ధర నంతంతన్ భార. శాం. ౨. ౯౬.

క పలువురు కొడుకులు విప్రుఁడుఁ, బలు
పాటులు పడుట లేటపడ విని కరుణం,
దలకొని తన చిత్తమునకు, నెలమిగ నా చేతి
రత్న మిచ్చితిఁ బ్రీతిన్ దశకు ౪ ౧౧

చ... అ,య్యలఘుఁడు దాని నీ కునికి నాగ్రహ
మూఁది మదీయభృత్యులన్, బలువురఁ
బుచ్చితిన్ బలిమిఁ బట్ట సమర్థత గల్గు
వారలన్ పె శకుం ౨ ౧౨౨

పల్కు(లుకు)జేవరాలు. వి (పలుకు[1] + జవ
రాలు) వాగ్దేవి, సరస్వతి

ఉ అంచల తేరఁ బల్కుజవరాలును బొక్కటి
తమ్మిగచ్చ క్రొ, మ్మించుల నీనుమేను...తీ,
వంచమొగంబులుం గలుగువాఁడు చెలంగును
వేల్పుఁబెద్ద లై. విప్ర. ౧. ౨3

పల్కు(లుకు)తేజి. వి (పలుకు[1] + తేజి) చిలుక,
శుకము.

గీ ప్రాణనాయక యిదె చూడు పతులఁ గూడి,
పాయకుఁ డటంచు సతులకుఁ బల్కుతేజి,
పాడుసాహి శికాచేసి పంపు కాగి, తంపు
పరమానువొరె సుధాకరుండు.
దశా. 3. ౪౫.

పల్గొ(లుగొ)మ్ములమొకము=(√పలు - దంత
ము లే కొమ్ములుగాఁ గలమొకము.) ఏనుగు,
ద్విరదము.

సీ. మేటిపల్గొమ్ములమొకపురాకుటుములు బలి
తంపు బఱపుగుబ్బలు గాఁగ
నీలా. ౧. ౨౪.

పల్చన=పలుచేన. (√పలుచే)
(చూ. పల్చ నగు)

పల్చనగు=పలుచేనగు. (√పలుచే)
(చిక్కనిది కాని దగు)

శా. పూవై తిన్మకరందమై కరంగెబోంబో
నీర్గతం బల్చనై వైజ ౨. ౧౩౯.

(సాంద్రము కాని దగు,దట్టము కాని దగు,దళము
కాని దగు)

సీ. అగరుగంధము చెక్కులందుఁ బల్చగలంగి
రొమ్ము లింగపేటికఁ గుదురుకొల్పి
చెన్న ౧. ౨౩౩.

(చిక్కు, కృశించు)

చ మనమున కుత్సవం బొసఁగ మంత్రికిఁ బట్టపు
దేవి గర్భశోభనమునఁ బల్చనై చెలువు
పైకొను మస్గిలానెమ్మొగంబుతో
శివరా ౨ ౪౪

సీ పరమాన్నరుచి గ్రోలఁ బరపదార్థములందు
నరుచి పుట్టెనొ పల్చనయ్యెఁ దనువు
దశా ౭ ౧౪

పలోపిక=పలుపోక వి (√పలుగు) చెడ్డతనము,
దుష్టత్వము

మ ఇది యే మిచ్చటి కేల వచ్చితివి నీ కింటం
బను ల్లేవె యెప్పుడు బోపో పతి యూర
కేనియుగ నీ పలోపికశృంగారముల్, నుద
తుల్ సేయుదురే. శశాం ౩ ౫౭

పల్యంకము. సం వి అ పుం ౧ పర్యంకము,
మంచము. ౨ బృసి, యత్యాదులయాసనము
౩. యోగపట్టె ౪ మంచె (శ ర)

పల్యయనము. సం వి అ న ౧ గుఱ్ఱపు
పల్లము. ౨. గుఱ్ఱపువాగె, రశ్మి (వాచ)

పల్యయనుఁడు. సం వి అ పుం కూటస్థుని
నుండి యేడవపురుషుఁడు, ప్రపౌత్రుని మను
మఁడు. (వై ని)

పల్ల=పాల. విశ. (సం పాటలః) ౧. పాటల
వర్ణము గలది, ఎఱుపు మించిన తెలుపురంగు
కలది

క నానాతీర్థసతతను, స్నానంబులఁ బల్లలైన
జడలును భిక్షా, నూనోపవాసకృశ మగు
మేనులు నై వారితపము మిక్కిలి మెఱ
యన్ భా. అను ౫ ౨౫.

గ్రా పల్లమీసములు నేర్పుకుకాయకన్ను
బస. పు ౩. ౧౧౧౬. పం ఈ హా ౨ ౧౨౨

౨. ఎఱ్ఱనైనది

సీ పల్లచీమల వత్రిభ నితికియుఁబోలె సొట్ట
దుప్పటి నొప్పుకి త్తివాని. అను ౬ ౧౯

సీ పై నుండి క్రిందికిఁ బర్వ సీగరుటేలు గూడల
ప్రేలెడుపల్లజాలు గాఁగ యుగూ ౨ ౩౬.

జః పల్లకిట్టు

పల్లకట్టు. విశ (√ పల్ల) పలనన్నె మూపట్టు
నగి (శ గ) పల్లవన్నె కలిగి కనఁబడుగది

పల్లకి(కీ)=పాలకి, పాలన. వి (సం పల్యం
కికా ప్రా పల్లంకో క పలకి తె పల్లక్కు)
మనుష్యులు మోసెడి యానవిశేషము

సీ సల్లకి పల్లకీ పాలకి పాల్కి నాఁ బల్యంకి
కాఖ్యలు పరగు...సాం ని స్థావ ౬౪.
ఆం భా ౨ ౨౦౧

చ శకునమనోజయంబుగఁ బ్రశస్తముహూర్తము
నందు వేడ్కఁ బ, లకులు గదల్చి పెట్టెల
కెలంకుల సాత్యకిఁ బోసఁ బంచి...
జై. భా ౩ ౬౧.

ఉ. పల్లవపాణి యిందుమతి పల్లకిలోపల బంధు
కోటి రం, జిల్ల స్వయంవరస్థలికిఁ జేరను
నందు ముదంబు భాసిలగా.
ఇందు. ౫. ౧౦౫.

క. అంచలచె స్థలపడిజం, కించుచు బంగారు పల్లకియొక్క ప్రయా, ణించు పెదంగాంతలక, ప్రాంచలమున నొకమహా గ్రఘణి యెదురగు చుక్ తై. భా. ౮. ౮౫
సీ అల్లంతఁ గని నంత పల్లకీల్ డిగ్గి భూవల్లభుల్ మ్రొక్కి దీవెన లొసఁగుచు.
దశా. ౩. ౧౯౦.

పల్లగించు=పల్లించు. స. క్రి (√పల్లము²) పల్లముకొట్టు (శ ర.)

పల్లట=పల్లటము. వి (సం పర్యస్తం ప్రా. పల్లట్టో, పల్లత్థో శ పల్లట) ౧. వ్యత్యాసము ౨. చలనము (శ ర.) ౩ కష్టము
(చూ. పల్లటపెట్టు)
జ. పల్లటపెట్టు, పల్లటించు, పల్లటిలు.

పల్లటపెట్టు. స క్రి (పల్లట+పెట్టు) బాధ పెట్టు, కష్టపెట్టు.
వ. పరమగతి వృథామునులఁ బల్లటపెట్టవె యట్టు నీకు నో, కరువలి మేఘవేణికల గావి యొనర్చుట ధాత్రిఁ జిత్రమే
వేం పంచ ౪ ౧౩౩.

పల్లటము=పల్లట. వి ౧ కష్టము
గీ. చోద పల్లట మల్లట చోడుము బడ్డప యిడు మగచాటు బా మనం బరగుఁ గష్టము... ఆం భా ౧. ౧౫౦.
ఉ. సీ, పైరుగదమ్మ మల్లికలు పల్లట మందఁగ నేల వానికిన్ వేం. పంచ ౪ ౧౭౯
౨. చాంచల్యము
ద్వి. భూతింబు సోఁకనో బుద్ధి పల్లటమొ, పైత్యంబు హెచ్చెనో భ్రమపెనో కాక, చిత్తవైకల్యంబు చెందెనో ...
ప్రభులిం. ౨. ౬౯. పౌ. ౨. పం. ౩.
వ్యత్యాసము. (శ. ర.)

పల్లటి=పల్లటీ. వి. (శ పల్లటు) ౧. మల్లవిద్యా విశేషము.
వ. మొగ్గిరాలుటలును నురటి పల్లటి మొద లగు లాగు లరుసలును. . మల్లు పు ౩ ౬౯.
౨. నాట్యభేదము
సీ లాగు మైసిరియుఁ బల్లటియు కేత్రియు బెళుకు విలసిల్లు ఒక్క శిబిధ ముక్తి
ఉ రా ౬ ౧౩౯.
గీ లాగు మైసిరి బెళుకు పల్లటియు గులుక, జక్కిణి నటించి... సమీర ౩ ౨౧౨
౩ (పల్లటులు గొట్టునది) పావురము, పారావత విశేషము
ద్వి భావించి నీమదిఁ బల్లటీఁ దేఁగఁ, బోవల దట్టి పావురములు లేవె
ద్వి శ సా ౧ ౧౯ పౌ. ౧౧ ౫౦

పల్లటించు=పల్లటిల్లు అ క్రి (√ పల్లటి) పరితపించు.
శ పలవింప బల్లటించున్, ఇలపల కన్నీరు నించుఁ ఒసివాఁ డంచున్, విలవించున్ బోలు పెంచున్, దలవరులకు నప్పగించుఁ దిల యటు పంచున్ సారంగ ౩ ౧౦౩.

పల్లటిలు=పల్లటించు. అ క్రి (√ పల్లట)
౧ పరితపించు, దుఃఖించు
గీ వగచె దుగిపిల్లి పందురేఁ బల్లటిల్లెఁ, బొక్కె నన నంగలార్చె నాఁబొల్చి యుండు.
ఆం. భా ౩ ౧౧౨.
౨ చలించు, అదరు.
ఉ .సమగ్రబలంబుతోడ భూ, భాగము పల్ల టిల్లు దిశకు ౨. ౯.
ఉ తల్లి ధరిత్రిపై నొఱగి తల్లడపాటునఁ జెంది చిత్తము, బల్లటిలంగఁ బ్రాణములు వాసినఁ జూచి కలంగక... భాగ. ౧. ౧౧౯.

చ. అనుచు ముదంబునం బలికి యంతటఁ దాను రయంబునం గి పల్లటిల్లిన హృదయంబు నిల్పికొని ద్వా ౧ ౧౬౯ భా రా. కిష్కిం ౫౫

౩. చెదరు, చెల్లాచెద రగు

౪ పల్లటిలందొడఁగె నపుడు పాండవ బలముల్
భారం భీష్మ ౧ ౨౪౦

మ. ఒకమా రెవ్వని పేరు కర్ణములలో నొయ్యారమై సోఁకినన్, సకలాఘంబులుఁ బల్లటిల్లి తొలఁగున్ భాగ ౯ ౧౪౨

గీ ఊఱుకునారాద్రికర్మని కిరము సోఁకఁ, గ్రేత వేతాళమోహినీవిశిఖోత్క్య, కామినీ శాకినీ ఢాకినీ మదాంధ, భయకర బ్రహ్మరాక్షసు ల్పల్లటిల్లి హంస ౩ ౬౩

౪ స్వస్థానమునుండి తొలఁగు

గీ జలధరంబులు గురిసె నాసారవృష్టి, యటఁ బద్మాసనస్థుఁడై పల్లటిలని, యత్తపోధన వర్యుపై నతని కరుణ, చిరతపోరాజ్య పట్టాభిషేక మయ్యె కవిక ౬ ౨౫

ఉ .ఇదే మిదేమయా, యిప్పుడు దీనిచంద మని రయం గలభాషిణి మే చెమర్పఁగాఁ, గొల్పవిడంగఁ బాఱఁ జనుగుబ్బలఁబయ్యెద వాయు నుస్థితిం, దప్పి పిఱుందు పల్లటిలఁ దా మరగా మ్మిరుగేలఁ బట్టుచున్. కళా. ౩. ౮౦

౫ చెడు. వ్యత్యస్త మగు (శ గ)

గీ అవనిఁ బడనీక శాఖఁ జంచువునఁ బట్టి, పట్టి వారల నుస్థితుల్ పల్లటిలక, యుండ...
భార అను. ౧ ౨౩౭

౬. తగ్గు, క్షీణించు.

చ. కినుఁగొని యష్ట క్రొత్త యగు శాతుకవృష్టి మునింగి పల్లటిల్లిన ధృతితోఁ గ్రిమం బరియ లేనిమనంబు చలింప .
భాఁ. విరా ౨. ౨౮౭.

గీ కారణం బేమి దీనికిఁ గలుగు మెట్లు, కాటికెనో ధర్మ మేవంకఁ బల్లటిలెనొ.
కాశీ ౬. ౬౪.

క అవిధము నించుకించుక, భావ్యంబునఁ దోఁచె నానృపాలుఁడు నిన్నన్, గేవలము మన చెలిం గని, రేవ దొలఁగి మిగులఁ బల్లటిల్లిన చెలువున్ పి. శకుం. ౩. ౬౭.

౭. ఎత్తఁబాఱు, ఎట్టుఎడు

వ .అచ్చేరున నున్నయున్నఅవృత్తంబు నిరీక్షించి యాననంబు పల్లటిల్ల ధర్మతనయుం గనుగొనిన .. భాగ విరా ౨. ౧౩౫.

౮ వివర్ణ మగు, వలవెలపోవు.

గీ ఆననము పల్లటిల్లంగ నజాఁడు గలఁగె
భారం శాం ౬. ౪౪౪.

వ ..అట్లు ధర్మతనయుండును దమ్ములుఁ గొడుకులును ద్రుపదపుత్రులును బొదువుకొని వలుకుపలుకులకుఁ జిత్తం బుత్తలపడ నాననంబు పల్లటిల్లఁ గరంబులు విదిర్చి దురం బొనర్పువారై . భాగ శల్య ౨ ౮౩

౯ వర్ధిల్లు, పెరుఁగు

ఉ .నావు దులస, తొక్కతుకవల్లి పల్లటిలఁగా నతఁ డాతనిఁ జూచి యిట్లనున్
వేం. పంచ. ౧ ౨౧౪.

పల్లటీ=పల్లటి. వి ౧ ఉడ్డీనము, పక్షులగతి విశేషము; పావురములగతివిశేషము.

గీ బొల్లి సొమ్మము దనరారు పుల్గొలని, పల్లటీలను పెల్లుల్లసిల్లువాని, దాని వరదానిఁ గని వేకొ తలఁపు మాని. ప్రబంధ ౮౦౨.

౨. పారావతవిశేషము

క. మేలైనలకోరి లాల్డిలం బదటీలు పల్లటీల్ పటుపుపలంక్. సారంగ. ౧. ౧౦౬.

గీ. బలసి కూరీలు వొడ్డీలు పల్లటీలు,. .
హంస. ౫. ౧౮౩

3. ప్లుతగతిభేదము, గంతు, దుముకు

గీ... ప్లుతగతిభేదంబు జంగ గంతు,దాఁటు పల్లటి దుముకు నాఁ దనరు నభవ
రా ఆం భా ౨ ౧౯౭

జ. పల్లటిల్గొను, పల్లటీల్దాఁటు, పల్లటీల్త్రొక్కు, పల్లటీల్వైచు.

పల్లటీ(లుగొ)ల్గొను. అ క్రి (పల్లటీలు + కొను) ౧ ఎగురు, దుముకు.

గీ పల్లటీల్గొని కవ గూడి పావురంబులు ..
భాను ౪ ౭౭

ఉ అవ్వీరవరుల్ మిథోవితతవీరగసాగ్ర కటాక్షభావగంభీరతఁ బల్లటీల్గొనుచుఁ బేరెమువాఱుచు . కళా ౭ ౯౯

ద్వి పనజపంక్తులమీద వడిఁ బల్లటీలు,కొనుచుఁ గుందములపైఁ గునిసియాడుచును,
ద్వి పరమ ౪ ౨౩౬

౨ కవియు,కూడు

గీ అంగుళీయకఖచితంబు లైనమణులు,డాలు నఖకచితోఁ బల్లటీలుగొనఁగ
విప్ర 3 ౭౫

పల్ల టీ(లు)ల్దాఁటు = పల్లటీల్గొను.
(√ పల్లటీ)
(దుముకు)

సీ తెగనిండఁ దిగిచి ౕడ్డలఁబొట్టెకోలలు చూపి పల్లటీల్దాఁటువారు. కళా. ౭. ౪౧.

పల్లటీల్త్రొక్కు. అ క్రి (పల్లటీలు + త్రొక్కు) దుముకులాడు.

సీ. సారెసారెకు దంతవకచాకల్ బయలెక్కి కిబి గిక్కులఁ బల్లటీలుద్రొక్కు. చమ. 3. ౯౦. (ఇట వ్యాపించు అని భావము.)

పల్లటీ(లువై)ల్వైచు. అ. క్రి. (పల్లటీలు + వైచు) పల్లటీలుగొను

ద్వి. తెల్లపావుర మిది తెలివి గల్గినది, పల్లటీల్ వైచు ..ద్వి శ. సా (శ. ర. ఫ్రా. పా.)

పల్లణించు. అ క్రి (క పల్లణిసు) జీనువేయు.

గీ త్రాళ్లు వైవక దంతులఁ దఱుమువారు, సిడెము లెత్తిక గథముల నడుపువారుఁ, బల్లణింపక హయములఁ బఱపువారు
చంద్ర. ౫ ౧౨౯.

పల్లన(ము)=పల్లము. వి ౧ పల్యాణము, గుఱ్ఱపు జీను

ఉ. అంగన నాదరించి వసుధాధిపుఁ డాక్షణ మాత్రలోఁ బుర,ప్రాంగణభూమి సాహిణి రియంబునఁ బల్లనకట్టఁ బట్టసా, రంగజవంబుఁ గల్గినతురంగము నెక్కి కదల్చి కాళవా,స్త్రింగదియంగ వచ్చి డిగి చిద్వనధి న్మొగలేటఁ గ్రుంకుచున్ కాళ ౪. ౨౦౧

గీ హయముఁ బల్లన కట్టు తెం దతిరయమున
పరమ. 3. ౧౧౧

సీ. బంగారుమెఱవడి పల్లనంబులతోడఁ గొంబట్టు కీలుపక్కెరలతోడ, పి. శకుం. ౧. ౧౧౧.

౨ పల్యాణము, అంబారి.

రా .కుముద స్తంబేరమం బగ్రతో, భూమిం బల్లనఁ గట్టు రానిరచినూప్త ర్త్విజ్యంభింప సంగ్రామోచ్చం బలలాళి రేఁగె నసుజన్మం ధాంతిరారూఢుఁడై. పారి. ౪. ౭౦.

ఉ. ఏనుఁగుపల్లనం బడిన కేడెకాడు వశమే వహింపఁగా. విక్ర. ౫. ౧౩౨.

పల్లపుఁబంట. వి (పల్లము[1] + పంట) నీరాన రాను పండెడిపంట (శ. ర. గ్రా) కాలువలు చెఱువులు మున్నగుజలాధారముల సహాయమునఁ బండెడుపంట.

పల్లము¹=పల్లు, పల్లుడు. వి (సం. పల్వలమ్. తె. పళ్లం) నిమ్నస్థలము, గుంట.

గీ. అకట శాఖాప్రయాణాంతరానువృత్తి, నుదక
మున్నతి భూమిపై నుండలేక, పల్లమున
కోడిగిల్లినపగిది నతిఁడు, కడలఁ దీర్ఘాంతరము
నరుఁ గాకియుండి — కాశీ. ౩ ౧౦౧.

వ...మిట్టపల్లంబులు సరిగా నంపజాలంబుపగిదిఁ
గురిసి .. — హర. ౨ ౨౩.

వ. ఇట్లు క్రమంబునం దమంబు నిగిడి మిట్ట
పల్లంబు లియ లోలం బని యేర్పఱుప రా
కున్న సమయంబున — విక్ర. ౬ ౬౬

వి. నిమ్నము.

సీ...పల్లము వవుకుఁ బల్లనఁగ నిమ్నంబు దనరు — ఆం. భా. ౧ ౧౫౮

ఉదా: పల్లపునేల.

జ: పల్లపుఁబంట

పల్లము²=పల్లన, పల్లనము. (సం పల్యాణమ్ ప్రా. పల్లాణం)

మ. మదదంతావళదంతిముల్ నఱికినమ్మావంతు
లుద్భ్రాంతితన్, బెదగం బల్లము గుజ్జుమున్
గవుతునున్ వేటాడుచుండెంబులై, చెద
రంగా. — విక్ర. ౬. ౭౯

సీ. అరిదిసింగపుఁబల్ల మమరించి సేరాజు మేలుఁ
దేజికిఁ బదివేలు సేయ — విజ. ౧ పీఠి. ౨౩

మ. కలువ పూపల్లంబు కురువేరువాలులను
తమ్మితూండ్లప్రక్కల పల్లంబులును గల పచ్చ
కెక్కులపాలమాయి సెక్కి...
పానందో. ౫ ౯౧ పా

సీ. ..పల్యాణ మొప్పును బల్ల మనఁగ
ఆం. భా. ౨ ౧౯౯.

జ: పల్లగించు, పల్లించు

పల్లము. సం. వి. అ. పుం పెద్దగాదె, ధాన్యము పోసెడి పెద్దగరిసె.

పల్లటీపులు. వి. బ. (పలు+అటీపులు) పిచ్చిమాటలు, దుర్భాషణములు.

క. అని యీగతిఁ బల్లటీపులు, గొనకొని యటు
వంగ విప్రకులజునితో నమ్మనుజేంద్రుఁ డధిక
ధైర్యంబున నిట్లని పల్కె శంకఁ బొందక
తెలివిన్. — హరిశ్చ. ౪ ౧౦౯.

క. ఓరి దురాత్మక కామా, రారామలతోడ
నీ వటిచు పల్లటీపుల్, సైరించితి మింక
నూరక, నో రెత్తితివేని మిగుల నొత్తువు
సుమ్మీ — వరాహ. ౧౧ ౯౧.

చ. .పతివ్రతాగుణం, బెఱుఁగుటఁజేసి నాకు
సుగలిచ్చిరి మక్కటి చక్కఁజాగు పల్లటీ
పులు మాని... — నా పంచ. ౧ ౧౯౪.

పల్లవకము. సం వి అ. పుం ౧. ఒక దినుసు చేప ౨ అశోకవృక్షము పుం న నవకిసలయము, క్రొంజిగురు

పల్లవద్రువు. సం వి ఉ పుం. అశోకవృక్షము.

పల్లవము. సం వి అ పుం న ౧ నవపత్త్రిము, చిగురు. ౨ చిగిరించినకొమ్మ, కొమ్మ, విటపము ౩ విస్తారము, విరివి ౪ అలక్తకరాగము, లత్తుకరంగు ౫ శృంగారము ౬ చాపలము. ౭ బలము ౮ ఆకు, పత్త్రిము ౯. ముంజేయి. (వై. ని) వి. అ. పుం. వెనుకటిచరణముల యందలియర్థము ననుసరించి సంగీతము మొదటఁ జెప్పెడువాక్యము, గీతావయవము

మ.. శే, ల్లదలింపన్ సుకుమారపల్లవనవైలా
లక్ష్మి వీక్షింప మ, ట్పదియూం బోల్చు...
గేయవాక్ప్రౌఢిమన్ — వసు. ౩. ౫౯.

పల్లవుఁడు. సం. వి అ పుం. జారుఁడు, విటుఁడు.

పల్లవాదము. సం వి అ పుం. లేడి, హరిణము.

పల్లవాధారము. సం. వి. అ. పుం. శాఖ, కొమ్మ. (శాఖ.)

పల్లవాస్త్రుఁడు. సం వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, చిగురుఁగైదువువాఁడు.

పల్లవి. సం వి న్ పుం—పల్లవములుగలది—వృక్షము, చెట్టు. పల్లవము

పల్లవించె. సం అ క్రి. ౧ చిగిరించు, విరివియగు, అతిశయించు

క గిరులెల్ల జలము లర్పొన్, దరులెల్లను పల్లవించె ధరణిగిగగఁభూ, చరులెల్లను జొక్కిరి హరి, మురళీరవామృతము సోఁక ముద్దియ కంటే భా౯. ౧౦ పూ. ౭౯౫

సీ. పాటబాడుదు రొక్కచోట మోటులు పలవించి కోయిలలకు విందుసేయు

ఉ రా ౧ ౧౭౦.

ఉ...మోదమున న్మగి పల్లవింపఁగా...

దశకు 3 ౧౬౫

చ. గిజఘుటలం గనుంగొని వికాసము మోమునఁ బల్లవింపఁగా భా౦ భీష్మ ౨ ౨౦౪

గీ బహుళకారుణ్యసంపద పల్లవింప

భాగ శాం ౫ 3౧

౨. రాగిల్లు, రక్తిని పొందు

సీ ఒకకొంతప్రొద్దు శాండికి జనంబు లొనర్చు పరిహాసగోష్ఠికిఁ బల్లవించు శివరా ౨ ౯౭

ఆ. లీల వంది నెక్కి లే వృ దొలుకాడఁ, బణఁతి కథయ మాయఁ బల్లవించి,భక్తబాంధవుండు భవుఁడు ప్రత్యక్షమై, శైలరాజపుత్రిప్రోలనిలచె వీర. ౨ ౨౮౭

పల్లవికుఁడు. సం వి అ పుం కాముకుఁడు, విటుఁడు. (వాచ)

పల్లవితము. సం విశే. (అ. ఆ అ) ౧. చిగిరించినది. ౨. విరివిగలది, విస్తారయుక్తము 3. లాక్షారక్తము, లక్తుకచే నెఱ్ఱపడినది. (శ. ని.)

పల్లవిలు=పల్లవించె.

క. జనపతి మునిపతిఁ బూజా, వినుతి నతిక్రియలఁ బల్లవిలఁజేసి ప్రియంబున వీడు కొలిపి తానుం,జనియెఁ గొలువు విరిపి రత్న సదనంబునకున్. పేం పంచ. ౪. ౧౦౯.

పల్లాండు. వి (త పల్లాంటి = ఆశీర్వచనము, కావ్యము) గీతిము.

ద్వి మఱిపిజజనకుండు మధురాపురమునఁ, దనదేవితోడఁ బ్రత్యక్షమై మున్ను, చేడియకూర్మి నాచేతఁ బల్లాండ్లు, పాడించుకొన్న శ్రీపతిసొంపు మీఱు.

ద్వి సాను ౫. 3౯3 పొ

పల్లాడు=పాలాడు.

(చూ. పల్లార్చు)

జ౦ పలార్చు.

పల్లాయనము. వి (సం పల్యాణమ్: క. పల్లణ త. పల్లాణం) జీను, పల్లము.

(చూ పల్లాయనంబువాఁడు)

జ. పల్లాయనంబువాఁడు.

పల్లాయనంబువాఁడు. వి (√ పల్లాయనము) రాతు; భృత్యుఁడు (ఆప్తుఁడు శ. ర.)

వ...౩న పల్లాయనంబు వారితోఁగలసి మఱి నడి యున్న కారవేశ్యాసుందమ్మాటలు విని .

భా౦ర ఉద్యో. ౧ ౯౪.

పల్లార్చు=పాలార్చు. స క్రి (√ పల్లాడు) ఇది పట్టుధాతుక్త్వార్థ జ్ఞాపక క్రియాపూర్వకము గానే తేఁచుగాఁ బ్రయోగములందుఁ గానఁబడుచున్నది. ౧. పాడుచేయు, ధ్వంసముచేయు.

గీ౦ లేమ నీదయ నామీఁద లేమి నింత, ఖలలఁ బొల్పడవలసెను వీనిచేతఁ, గాక నీప్రాపు గలిగినఁ గడఁగి వీనిఁబట్టి పల్లార్తుఁగాక నీపాదమాన. కవిరాజ. ౨. ౧౫౭.

సీ. పట్టిపల్లార్చిరి బహుదుర్గవర్గముల్ పరభ
శౌర్యశక్యపాశ్చాత్యచయము.
సిం. శాగ. ౪. ౫.

౨. మిగుల బాధించు, పీడించు.

సీ పట్టిపల్లార్చి చేపట్టున దయఁ జిల్కు మనసు
గల్గినయట్టి మగఁడు గలిగె.
హంస. ౪ ౧౪౬.

3 ఎక్కువగా విమర్శించు

వ్యవ. నే నాడినమాటనే పట్టి పల్లార్చు
చున్నాఁడు.

పల్లి. సం వి ఈ. స్త్రీ ౧. పల్లె, క్షుద్ర
గ్రామము ౨ కుటి, వ్యాధమందిరము 3 ఆశ్ర
మము. ౪ బల్లి, గృహగోధిక

పల్లించే=పల్లగించే. స క్రి (పల్లము² +
ఇంచు=పల్లము గలదిగాఁ జేయు) ౧ (గుజ్జము
మొ. వానిని) పల్లము కట్టు సిద్ధపఱుచు

వ అత్తతెం దత్తదులం దత్తణంబునం బల్లింప
కము చెప్పగింబున చెక్కణంబోవువారును
పారి ౪. ౬౬

క అల్లన కిచ్చెను బచ్చల, పల్లకియును దమ్మి
కెంపు బదికపుబోదుఁ, జల్లులసమక ట్లల
రఁ, పల్లించినవారువమును బంగరుగొడు
గు యయా. ౪. ౧౨3

౨ (గుజ్జము మొ. వానికి పల్లమును) కట్టు.

వ మూర కొక్కండును కేవ కొక్కండును
గా... కట్టునడొల్లటుల్లారు లల్లసిల్లఁ బల్లిం
చినపల్లంబు పై. . ఆము. ౪ 3౫.

పల్లిక¹=పల్లిక. వి ప్రసేవవిశేషము, వెదురుబద్దలు
మున్నగువానితో అల్లిన వెడల్పయినసంచి, బాగ
సీ. సిబ్బి పల్లిక నాఁ బ్రసేవవిశేష మూ. ,
ఆం. భా ౨. ౨౪౦.

పల్లికలు. వి. తామరగవలె బయలుదేరెడి చర్మరోగ
విశేషము.

ద్వి... వయము, గిరిపోయి పల్లిక దేవేరూపమునఁ
దగ మాలి బ్రతికి రొయ్యరి నుద్ధరించ. ద్వి. ౪.
పా. ౨ ౬౯ పా. ౫ పం.

(వ్యవ) వానికి ఒకవెల్ల పల్లికలు బయలుదేఱినవి

పల్లికతట్ట. వి మత్స్యవిశేషము

ఉ. పల్లికతట్ట మారువము వాలుగ చేదస కొఱ్ఱ
మీను... ప్రబంధ ౧౯౫

(పల్లికతట్ట ముద్రి. పా.)

సీ. వాలుగు మొదుదొమ్మ పల్లికతట్ట పుత్తడికాను
పూమీను కడిసెలంబు . హంస. ౪. ౧౭౪.

(పల్లికతట్ట. ముద్రి పా.)

పల్లియ=పల్లె². వి (క పల్లి త పల్లి) చిన్న
యూరు

క ఎల్లుండి సమారాధన, చిల్లర వెచ్చములు
గొనఁగ శీఘ్రమె యిది యీ, పల్లియసంతకుఁ
జని... శుక. ౨ ౧౭3

మ. వినుఁ లోచూపున చేలపై నడువులు బీళ్లు
న్మల లస్యంద్రము, లేనుచీవు ల్దగుపల్లియ
ల్వేదకి... యయా 3 ౧33.

ఉ పల్లియచోటినుండి రొలపాపెము వట్కులు
చక్కలంబులు, స్పెల్లపుటచ్చులున్...
హాగ ౨ ౯౧. సీలా ౧ ౧౦౦.

పల్లివాహము. సం వి అ. పుం తృణభేదము.
(రా. ని.)

పల్లు¹=పల్లము¹.

పీ .పల్లము నవుకుఁ బల్లనఁగ నిమ్నంబు దనరు.
ఆం భా. ౧ ౧౫౮

పల్లు²=పన్ను³, పలు². వి. దే. (క. పల్లు,
పొల్లు. త. పల్లు.) ౧. దంతము, రదనము.
(చూ. పల్లొత్తు)
(బ. పల్లులు, పండులు. పండ్లు.).

సీ. పండులు గొఱియచుఁ బదరి పాము మ్మని మిడి
గ్రుడ్డుల నిప్పులు గ్రుమ్మరిలఁగ.
హరి పూ. ౫ ౧౮౯.

మ. అనిసం బండులు గీటుకొంచు హృదయం
బల్లాడ శాతాననరుం,దనఘా ధీపలు శేను
దాఁటుదువా వీఁ దన్యాయకార్యంబుచే,సిన
సైరింపక యుంచి...
ఉ హరి ౫ ౨౪౭

గీ మదుసుఁదీపెల దిగవుగా మెఱుగట్టి,వాఁడి
పండ్లు బిగించి చేవలఁతి రొుగిరి,
హరి ౧ ౨౦

చ ..ఆవెపో వడగండ్లన రాశిఁ గానిసాఁ,
డిలఁబడువానిఁ దిన్నయపుడే చలిఁ బండ్లు
వడంగఁ జేటికిన్. ఆము. ౪ ౧౧౬

౨ ఏనుఁగు దంతము, గొరుకొమ్ము

చ. ఏనుఁగుఁబల్లు పట్టి చూతురా .
విక్ర ౪. ౧౪౪

పంటపగఁబట్టు=పామువలె దీర్ఘక్రోధ మూను,
మిక్కిలి వైర మూను

ఉ. ఓర్వదు బంధుజాల మదకొత్తును మామగా
రిడే,పర్విసమాత్ర పంటపగఁబట్టును చావ...
కశాం ౩ ౬౪

జః పల్లటపులు, పల్లువాలు, పల్లొత్తు, పల్వల్వ

పల్లుడు=పల్లము.[1]
(నిమ్నము)
(చి. సి. శ. ర. శాస్త్రి.)

పల్లువాలు. వి. (పల్లు² + వాలు) కోఱలు
ఆయుధములుగాఁ గలది,సర్పము, పాము
(చూ పల్లువాల్చెల్లురాగట్టు.)

పల్లువాల్చెల్లురాగట్టు = శేషాచలము, తిరు
పతికొండ.

గీ. ఒకకృప నరుని గావఁ జె ల్లులకిల్లి,పల్లు
వాల్చెల్లురాగట్టుపట్టు దిట్ట.
ప్రబంధ. ౫౧౬౭

పల్లొత్తు=అల్పము.

క. చిత్తేశుఁ దన్యవనితా,యత్తుం డై యున్న
నప్రియంబులు దగఁ బల్లొత్తుం బల్కక
యొప్పటి, చిత్తములో భక్తి గలిగి చెలఁగిన
పడఁతుల్ హానందో. ౩ ౫౩. ప్రా

(వ్యవ.) నిన్ను పల్లొత్తుమాటయైనను అంటినా?

పల్లె¹. వి జాతివిశేషము, ధీవరజాతి
ఉదా: పల్లెవాఁడు, పల్లెది. (శ ర)
జః పల్లెత.

పల్లె²=పల్లియ. వి (సం. పల్లీ. క. హళ్లి, త.
పల్లి-దీనికి "పల్లి" అని రూపాంతరము ఒక
శాసనమందుఁ గన్పట్టుచున్నది)

౧ గ్రామము; చిన్నయూరు, కుగ్రామము.

గీ పల్లెకొట్టిక కోటిక కుప్పమ్ము నాఁగ నూ
రనఁగ గ్రామనామంబు లొప్పుచుండు.
ఆ సం స్థా. ౪.

శా లంచం బిత్తురు దూతికాతతికి లీలన్ బెంద
వ్రాఁదన్న విన్,బంచాస్త్రోపముఁ దార శార
కవయన్ బ్రార్థించి లోలోపలన్, బంచా
రామములందుఁ బల్లెలఁ బురిం బ్రోదేందు
బింబాననల్ భీమ. ౧. ౪౪.

వ...చుట్టుపట్ల పల్లెపట్టులఁ గలప్రజలు జాన
పదులు... ఉ. రా ౧. ౨౬౭.

౧ గొల్లలు మొ వారు నివసించుచోటు.

శా...గోబృందముల్, మాంగల్యాకృతిఁ గ్రోల
సెంతయును సామగ్ర్యంబునం బండు లు,
బ్రాంగం బల్లె సముజ్జ్వలోత్సవములం
గొంగారె నానాఁటికిన్.
హరి. పూ. ౬. ౨౬.

మ...చెంతం గొండపై పల్లెలన్, గృహవాటుల్
కెంచెన్ గృహోపరిఁ ద్రిభంగిన్ భుగ్న
కంఠధ్వనిన్. మనుచ. ౩. ౫౬.

౩. బడి.

ఉ. ఒజ్జలు గొట్టినన్ బడఁగ నోరవ కింటికిఁ బాఱు తెంచినన్, దజ్జననీవరంపమును దండ్రియు నిర్దయచిత్తులై మఱున్, నజ్జగ మొంది పల్లెకుఁ జన స్వాదలించిన వాఁడు వేడ్చినన్, బొజ్జ కలంగ నాఁకొనుచు భోజన మేమియు లేక దీనుఁడై

సిద్ధేశ్వరధర్మము 3. ఆ (చి ని)

జ ౼ పల్లెకూటము, పల్లెటూరు, పల్లెమాటు

పల్లెకూటము=పల్లికూటము. వి (√ పల్లె 2) చదువులబడి

చ తపమతు లోఁగిట స్వాదకె తల్లి దిగుల్కొని పల్లెకూటముం,దుఁ దిలకించి.

చెన్న 3 ౧౬౮.

సీ. పంచాగములు మోపె బసవాదనముచేసి పల్లె కూటము చెప్పె పనులఁగాచి వేణు ౪౧

పల్లెటూరు=పల్లె [2] వి (పల్లె [2] + ఊరు)

(చిన్నయూరు, కుగ్రామము)

గీ చిన్నచిన్న రాళ్లు చిల్లర దేవుళ్లు, నాగులేటి నీళ్లు నాఁపరాళ్లు, సజ్జజొన్నకూళ్లు సర్పం బులను దేళ్లు, పల్లనాఁటిసీమ పల్లెటూళ్లు (శ్రీనాథుని చాటువు)

పల్లెత. వి (పల్లె[1]) ౧ పల్లెది, పల్లెజాతిది (శ.౧.)

౨. మాతంగి, మాతంగ జాతి స్త్రీ

గీ పల్లెత యనఁగ మాతంగి పరగుచుండు

ఆం భా ౨ ౧౧౮.

పల్లెమాట. వి గ్రామ్యవచనము (శ. ౧)

ప(ల్లె)ల్లేరు. వి. పలంకష, శ్వదంష్ట్ర స్త్రీ

సీ...పల్లే గనశ్వదంష్ట్ర పరగుచుండు

ఆం భా ౨ ౫౫

జ : పల్లేరుఁ బువ్వులు, పల్లేరుఁ బూవులు.

పల్లేరుఁగాయ. వి. భూషణ విశేషము. (శ. ౯.)

పల్లేరుఁబువ్వులు=పల్లేరుఁ బూవులు. వి. బ. (√ పల్లేరు) స్త్రీ కర్ణ భూషావిశేషము.

క ముల్లు దలకొనని నవకపుఁ, బల్లవములతోడ ముత్తెభావ చెవులకుం, బల్లేరుఁబువ్వు లగు పువు, లల్లనిలువలర్కొకొ మెండుగుగఁ గొనుచున్

ఆము ౪ ౧౯౫

పల్లేరుఁ బూ(వు)లు = పల్లేరుఁ బువ్వులు. వి బి (√ పల్లేరు) —పల్లేరుపువ్వు వంటిది. స్త్రీ కర్ణభూషా విశేషము

ద్వి పౌజాల కమ్మలు పల్లేరుఁబూలు, రాజిల్లు గత్నాలరాకిడి పెట్టి

ద్వి శ్వ పా ౧ ౧౩ పా ౧౭ పం. (పల్లేరు పూలు ముద్రి పా)

సీ దండి తీరైన చింతాకుఁ దీఁగెయు వాసు పల్లేరుఁ బూవులు బన్నసరము

హంస ౪ ౧౩౭

పల్లొత్తు. అ క్రి. (పల్లు[2]+ఒత్తు) పంటితో కొఱకు, దంతక్షతములు సేయు.

సీ పంకనిశ్శంకుఁడై పారదారిక వృత్తి వదలక పల్లొత్తువాని సెడసి వసు ౧ ౩౭

సీ విటుఁడు పల్లొత్తినఁ గటకటపడు మోవి యినుప కిల్లేములకు నొట్టు లోర్చు

చిత్రి భా 3 ౯౫

వి. దంతక్షతము

సీ. కద లేని వీర్యంపుఁ గప్పుచందురు కావి మోవి పల్లొత్తుల మునుఁగుదన్న

పాండు. 3 ౧౦

సీ చెలరేగుంత యీ మల్లికల కని పలికించి గుత్తింపు మోవి పల్లొత్తుఁ గాంచి.

రా. వి. ౧. ౫౭.

పల్లలము. సం. వి. అ. న. నీళ్లు గల చిన్నపల్లము, అల్పసరస్సు.

పల్వలావాసము. సం. వి. అ. పుం. శాఁకేలు.

పల్వ(లువ)ల్వ=పలువలువ. వి. (√పల్లు2) రదనవాసమ్ము—వాతెఱ, పెదవి

క. కేదార కొంగమున కెన చిప్పు, కే దార పల్వల్వతోఁడ నితిగుబ్బలయా,డే దారయుం జిక్కవకవఁ, బైదలినలు వెన్న నలువపడఁ జీకఁ దరోలు. అచ్చ. రా. బాల. ౧౩౫. (పల్వరుచ అపముద్రి.)

పల్వురు=పలువురు. (శ ర)

పళ పళ. వి ౧. చెట్టు, అప్పడములు మొ. విఱుగు నప్పుడు కలిగెడుధ్వని కనుకరణము.

క. జలసేవన ఘలఘల ల,ప్పలముల పళపళలు భో క్తృథళథళ లబలా, వళిపట చెళచెళ లంగద, ఝుళఝుళ లేకేథమిఁ చె జనము నుతింపన్. బహు ౪ ౨౪

౨. ప్రకాశించుటయం దగు ననుకరణము. (శ ర.)

పళ్యము=పళ్లెము. వి భోజనపాత్రము

ఉ. భోజనశాలలోనఁ బళ్యం బిడివారు పంకి జదళాత్ములు రెండవజాముగంట శ్రీ, యంబడె సారగింప సమయం బని చెచ్చెర విన్నవించినన్. కాశీ ౫. ౩౦౭.

పళ్ళిక=పల్లిక[1]. వి. ఒకరకమగుతట్ట

సీ. ఎడమచేఁ బళ్లిక నిడినబండా రవ్వపాణిఁ బట్టినసాగపడిగకోల. శుక ౨. ౪౨౪.

పళ్ళియురము=పళ్లెము. వి. భోజనపాత్రము.

చ. విశిష్టపూజతోఁ, బస నగు పచ్చడంబు నొక పళ్లియురంబున గల్గఁ దప్పితిన్. ద్వా. ౨. ౧౭౨.

పళ్ళు. వి. ౧. కుండ మొదలగునవి పగిలినప్పుడగు ధ్వని కనుకరణము.

క. పనికాణము కొండఁ దాఁకి పళ్లున విటిగెన్. కళా. ౫ ౧౭౯.

౨. చెంపను కొట్టునప్పుడు కలుగు ధ్వని కనుకరణము

(వ్యవ) వాఁడు పళ్లున ఒకచెంపకాయ కొట్టి వాఁడు.

పళ్లెము=పళ్ళియము, పళ్ళియురము, పళ్ళెరము, పళ్యము. వి ౧ భోజనపాత్రము.

సీ కెండిరెుడ్డెనలపై పెలిచి తెచ్చినప్లేడి పళ్లెంబు లాయత్తపఱచువారు శైవ. ౬. ౧౦౯

౨. తాంబూలము మున్నగునవి ఉంచుకొను పాత్రవిశేషము.

చ ఘనతర రత్నదీపకళికా శతమానమనోహ గంబు లై,తనరునివాళి పళ్లెములు తామర సాక్షు లొసంగ వేడ్కతో, భార ౪ ౬౧

క ఇల్లలికి ముగ్గువెట్టి మ్,హోల్లాసము పల్లవింప నొక్క మెఱుంగుం, బళ్లెమునఁ గోసి పైచిన, యల్లజటాఖండ మిడియు నలరులతోడన్ శుక ౨ ౨౩౦.

గీ. పళ్లెరము పళ్లె మనఁగను పాత్ర మొప్పు ఆం. భా. ౨. ౨౪౪.

పళ్ళెరము=పళ్ళెము. వి. ౧. తాంబాళము, తాంబూలాదు లుంచుకొను పాత్రవిశేషము

వ... దాక్షారామ శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు నైవేద్యానకు నిక్కవోలను రెండుపుట్ల క్షేత్రముంను నైవేద్యము సమర్పణచేయం బళ్లెరమును సమర్పణ చేస్తిమి... ద శా. ౪. ౧౩౪౩.

దండకము...బాల్యనారాయణ్ భయం చేది చేది క్షమావల్లభుం డెంతయుం ప్రమోదం బిల్లదం

వాడిన బళ్లెరం బెత్తి చిత్రంబుగాఁ
దచ్చిరణి ర్తపత్రాధి వర్తించి...
పారి 3. 3౭

గీ పసిమి పదియాఱువన్నె యపసిఁడిపళ్లెరమున
శివునిపదాబ్జంబు లమర నునిచి,కేలుఁదమ్ముల
రతనంపుగిండి వంచి,యనుఁగుటిల్లాలు నీరు
వోయంగఁ గడిగి
జాహ్నవీ ౧ ౧౫౪ దశా ౪. ౧౪౭.

౨ భోజనపాత్రము

గీ పచ్చతాపానికిం బులపళ్లెరములఁ,బచ్చ గందని
కూర లేర్పడమిఁ జూచి
సైన్ద ౬ ౧౨౨

క. ఆనీలవేణి యాదవ,భూనాయకుఁ డారగింపఁ
బోయెడువేళన్,దా నయి పళ్లెర మిడియెడు,
దానఁగదా యనఁ గపసితగులున నుండెన్.
కాళ ౧ ౪౪

గీ వారువు మీఁదియు పసిఁడి పళ్లెరమునందు, రస
రసాన్నము లిడి యొక రాజవదన,
రసిక ౧. ౭౬

జ. పళ్లెరముపెట్టు.

పళ్లెరము పెట్టు. అ క్రి భోజనపాత్రములో పదా
ర్థము లన్నియు సిద్ధముచేసియుంచు

చ అతివినయంబునన్ సరసిజాక్షులు కొందఱు
పళ్లెరంబుపెట్టితి మని పిల్వఁగాఁ...
వరాహ ౪. ౧౩౨

చ. అతనికి సత్యభామయు మురాసురవైరియు
నాతిశ్రేయస,త్కృతు లొనరించియుండఁగ
సతిమణు లిద్దఱు పళ్లెరంబుపెట్టితి మని విన్న
వింపఁగ... పారి. ౨. ౧౭.

పవ=పగ. వి. విరోధము.

క. పరమాన యిందు సీతలఁ,పవమానప్రదము
యవద లంచును దయఁజూ,పవ మానవచరితా
త్రై,పవమానప్రవృత్తి గాదు పవ మాన
వజా. రా. వి. ౪. ౬౧.

పవడము=పగడము. వి. (సం. ప్రవాళః, ప్రా.
పవాళో క. పవళవు, హవళవు. త. పవళం.)
ప్రవాళము, విద్రుమము

సీ. పవడంపుజోత్తులఁ జెవుల రూ పడఁగంగఁ
బాపటఁ దలకట్టుభంగి గప్పు
భార. విరా. ౧. ౨౨౮.

సీ పవడంబుమీఁది కోపమునకో యాకాంతి
పాదంబు లత్యంతపాటలములు.
సైన్ద 3. ౨౦౨. శివల. 3 ౨౨

పవడపుఁదీగె(ఁగె)=విద్రుమలత

గీ తెలుపయధరంబు పవడంపుఁదీవెయరవు.
విక్ర. ౬. ౨౫

సీ తెలిదమ్మి విరియింటి తెలిగంటి కెంపువా
తెలుసొంపె పవడంపుఁదీఁగెగుంపు.
దశా ౧ ౧౬౪.

పవ(వ్వ)ళించు=పవళించు. అ క్రి (క పవ
డిసు) ౧ శయనించు, పరుండు.

క ఘనభుజగ శతఫణావృత, తనుఁడై బాలుఁడు
పయోధితరఁగలమీఁదన్, వెనుకాపవెళ్లఁ
బవడిం,చినవెన్నునిపాటి యగుచుఁ జెన్నొన
లారన్. నృసిం ౪ ౧౭౫.

వ...అచ్చిత్రరేఖ యమ్మచ్చెకంటి పచ్చవిలుతు
రిచ్చప ట్టయిన పాన్పునం బవడించియున్న
నచ్చోటికిం బోయి తప్పక కనుంగొని,
ఉ హరి ౫. ౧3౭

౨. నిద్రించు

గీ. అతఁడు పవడింప మును కౌరవాధినాథుఁ,
డరిగి తలయంపి దెస నున్న తానవమున,
నుండె... భార. ఉద్యో. ౧. ౬౫.

శ్లో. సు ప్తం దదృశతుః కృష్ణం...

శ్లో. ప్రతిబుద్ధస్సవార్ష్ణేయో దదర్శాగ్రే కిరీటి
నమ్. సం. భార. ఉద్యో. ౭. ౭౧౦.

సీ. దుగ్ధాంబునిధి నిట్టఁ దోఁచెనో యని శేషుఁ
డాన్పుగా వారి నీటఁ బవ్వడింప
కు. సం. ౨. ౧౧౨.

వ... శింశుమారాకారంబునం దారకావీథిఁ బవ్వ
డించిన పాంచజన్యధరు నారసి...
కాశీ ౨ ౯౨.

పవతుఁడు=పగతుఁడు.

క. యువతికిఁ బ్రాణం బయ్యెం, బవతుగతిం
బ్రోఁది సేసె మలయక్షితిభృత్పవమానుఁడు
దూరితక్రై, పవమానుఁడు కొఁమాదావ
పావక శిఖలన్ వేం. పంచ. ౪ ౧౭౧.

క మలద్రిమ్మరిరాయఁడ దిట, మలరఁగ నీప
వతువీఁచ మడఁచి పుడమి కి, మ్మల నౌద
యనిఁ జేసెద నినుఁ, దలఁపున మామాట
నమ్మఁ దలఁకకు మింకన్.
అచ్చ రా కిష్కిం ౨౪.

పవనతనయుఁడు. సం వి అ పుం ౧ హను
మంతుఁడు. ౨ భీముఁడు
(ఇట్లే, పవనసుతుఁడు మొ.)

పవనము. సం. విణ (అ. ఆ అ) శుద్ధము, నిర్మ
లము. వి. అ. పుం. ౧ గాలి. ౨. గార్హప
త్యాగ్ని.
న ౧. ధాన్యాదులశోధనము (చెరుగుట కడు
గుట మొ వానిచే శుద్ధము గావించుట)
౨. కూర్పెత్తుట. ౩ నిష్పావము. ౪ జలము
పుం. న. కుమ్మరిఆవము

పవనవ్యాధి. సం. వి ఇ. పుం. ౧. ఉద్ధవుఁడు.
(కృష్ణునిమంత్రి.) ౨ వాతరోగము.

పవనాలము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యవిశేషము.

పవనాశనము. సం. వి. అ. పుం. గాలితిండి,
పాము.

పవనాశనాశుఁడు. సం. వి. అ. పుం—పాము
దిండి—గరుడుఁడు (పాలా. ని.)

పవనేష్టము. సం వి. అ. పుం. మహానింబము,
పెద్దవేము ?

పవనోంబుజము. సం. వి. అ పుం పరూష
ఫలము, ఖర్జూరపుపండు.

పవమానుఁడు. సం వి. అ పుం. ౧. గాలి,
వాయువు ౨ గార్హపత్యాగ్ని. ౩. సోముఁడు.
(వాచ)

పవము. సం వి అ పుం ౧. గాలి ౨. వియ్యము
లోనగువానిని శోధించుట (శుద్ధముచేయుట)
౩. తూర్పెత్తుట, నిష్పావము ౪. చిత్తడినేల,
బురదనేల వి. ఆ. స్త్రీ. శోధనము, శుద్ధము
సేయుట అ. న గోమయము, పేఁడ.

పవలు=పగలు. వి ఔ. (త పగల్.) వాది
భాగము.

సీ లోనిజొంపము పవలును జెనుచీకటి నొద
వించి పొందలంగ నొప్పుదాని
భార. విరా. ౧ ౧౭౨.

చ పవలును రేలు దుఃఖపడి బాలుని నొయ్యన
బుజ్జగించి దా, నవకులనాథ యేను జత
నంబునఁ జెప్పితి రాజనీతి...
నృసిం ౪. ౧౯౨.

గీ ఉష్ణశీతాన్నకబళంబు లొకఁడు మాకుఁ,
బవలు రాత్రియు గడగూడ నవసర మని,
దాని కుత్తర మొకలకాతన్వి యిచ్చె, నధర
బింబంబు విచిచి సంధ్యాగమ మని
శైవ. ౬. ౧౩౬. భార కర్ణ. ౧. ౬౨.

పవలింటినిద్ర=దివాస్వాపము.

చ. దిటమున రెడ్డి పాటుపడి తెచ్చి యిడంగను
గూటిబొద్దు సంకటితతి పెన్నమజ్జిగలు కంఠ
టిపైఁ బవలింటినిద్రలును, జెటు కు లుఁ
జెల్లిరా... జారసంగమసుఖంబునకే తమకింతు
రిద్దఱున్. శుక. ౨. ౩౩౪.

జ: పవలుపంజాలు.

పవలుపంజేలు. వి పగటివిడిదీలు.

చ అలవిరివింటిదంట ముదమారఁగ నీకెను
వెంటరా ధరాస్థలి వడిఁ జేరి రామునియు
దారతపఃక్రమమెల్ల మాన్పి యుజ్జ్వలగతి
వచ్చునీకుఁ జెలువా రామునగుర్తు వహింప
నీనురాజులలు శిరోనతిం బవలుపంజాలు
చెంద్రికి పావదన్ రహిన్.

చంద్రి. ౨ ౫౨

(ఇవి గౌరవమును సూచించును.)

పవ(వ్వ)ళించే=పవడించే. అ. క్రి ౧ శయి
నించుపరుండు.

చ. శేషఫణిపైఁ బవళించిన యంబుజాక్షుభా,
వమునఁ గరంబుఁ బొల్పమరువానిఁ గనుంగొని
నింతి పార్థునిన్. పార ౩ ౧౨౦

సీ మునుఁగు పెట్టుచు నొక్కముద్దియ బవళించు
పిగ్గు శేదనునీకుఁ జెలువరయికతి.

కాశి ౨ ౧౮

గీ పండెఁ బన్నుండెను బరుండెఁ బవ్వళించె,
నత్తమించెఁ బడుండెను నమరె నవఁగ,నలరి
యుండును శయనించె ననుట కౌక్య

ఆం. భా ౩ ౮౩.

సీ చన్నిచ్చుబాగున జనయిత్రితొడలపైఁ బసి
బిడ్డఁ బవ్వళింపంగఁ జేసి పార ౨. ౧౧౫
ఈ రా ౫ ౧౯౧

౨. నిద్రించు

క తురగమును నీరు జలజాకరమునఁ ద్రావించి
తా విశదపుష్పఫలోత్కర భరవినమ్రచూ
తాంతరమరకతివేది నలవునం ఒవళింపన్
జై. భా. ౮. ౪౧. (చూ ౪౫)

ద్వి. ప్రవిమలమృదులతల్పంబుపై పేర్కఁ, బవ
ళించియున్నయప్పుడ్మాత్మకుఁ జూచి
రం. రా. అయో. ౮౯. పా. ౩. పం.

సీ. పాలమున్నీటిపైఁ బవ్వళించినయట్టి నీల
వర్ణుఁడు నిద్ర మేలుకొనిరో.

విక్ర. ౪. ౫౦.

వ...బ్రహ్మరాత్రదవించిన నిద్దురమబ్బు కంథ
కర్ణుని వెంగ మాని జాగ్రదవరోధ పెంపర్చినఁ
బవ్వళింపఁగాఁ దన కౌశ యిల్లు గావలయు,
దానవనాయక యంచు నన్నతో, నను
టయు... ఉ రా. ౨. ౨౯౦.

౩. ఉండు.

సీ పరమర్షి పావనపాణి పల్లవములు ఫాలభాగ
ములపైఁ బవ్వళింప పార ౪ ౧౪౦

జ. పవళింత, పవ్వళింపు.

పవళింత=పవ్వళింపు. వి (√ పవళించే) శయ
నము, పండుకొనుట.

సీ అపుడు వైచిన పచ్చియరుగుపైఁ బవళింతఁ
గలువకాఁడై మేను గాసిఁ బొదల.

రా వి. ౨. ౪౦

సీ పాఁపపూఁ బాన్పుపైఁ బవళింత గన్నవాఁ
డడియని ప్రోల్మాగం బైనవాఁడు.

పాంచాలీ ౧ ౨౯.

పవాక. సం వి అ (స్త్రీ) సుడిగాలి, చక్ర
వాతము

పవాడము¹. వి. బిరుదు.

గీ .బిరుదము, బిరు దనఁ బవాద మనఁగను
బరగు నభఖ ఆం భా. ౨. ౧౯౩.

వ . సాహితీనృత్యగీత ప్రసంగావధానంబులం
దనకు సాదృశులేక యుండం జెరని రసికతా
విశేషంబులం గురుజనదర్శితమాగధమాళవ
చోళ ప్రముఖ దేశాధి నాయకులచేత వాదం
బులం బవాదంబులు గొనుచు...

విప్ర. ౨. ౪౮

పవాడము?=పావాడము. వి. (క. పవాడము. త. పావాడం) ఒక కార్యము కొఱకేఱకొని దేవునిఁ బ్రార్థించుకొని యాప్రార్థనము కొఱకేఱనిరొడల దేవునిరొడుటఁ జేయు జీవహింసాది సాహసకృత్యము. (శ ర. బ్రా.)

పవి. సం వి. ఇ పుం ౧. ఇంద్రుని వజ్రాయుధము, కులిశము ౨. గాలి ౩ ఆయుధము యొక్క తీక్ష్ణమైన అంచు. (వై ని)

పవితము. సం విశ (అ ఆ అ) పవిత్రము, శుద్ధము చేయఁబడినది వి అ న మిరియాలు.

పవిత్రకము. సం. వి. అ. న జనపనారతో వల్లిన కలఁకాడు. వి. అ పుం. ౧. మేడి చె. ౨. రావి చె. ౩ దమనకము, దమనము చె ౪ దర్భ, కుశ చె.

పవిత్రధాన్యము. సం వి అ. న యవలు

పవిత్రము. సం. విశ (అ ఆ అ) ౧ పరిశుద్ధము; వ్రతశౌచాదులచే శుద్ధమైనది ౨. శుద్ధిగలిగించునది (పాపాదులను పోఁగొట్టునది) వి అ పుం. తిలవృక్షము, నువ్వుచెట్టు. ౨. పత్రిజీవము ౩. అగ్ని. ౪. కిరణము, ఘృణి. న ౧. బంగారు. ౨. ధనము. తెల్ల తామరపువ్వు ౪ కలశము (వై. ని.) ౫. యాగములందు నెయ్యి చిలుకుటకు రెండు దర్భపోచలు, ఆజ్యసంస్కారకములగు కుశద్వయము. ౬. కొన్ని కర్మవిశేషములయందుఁ అనామికయందు దాల్చు దర్భ యుంగరము. ౭. జందెము. ౮. జలము. ౯. రాగి, తామ్రము. ౧౦. వర్షణము, వానకురియుట. ౧౧. ఘర్షణము, రాచుట, తోముట. ౧౨. అర్ఘ్యంబు నర్పించెడి యుపకరణము. ౧౩. నెయ్యి, ఆజ్యము. ౧౪. తేనె మధువు. ౧౫. గోమయము, ఆవుపేడ. ౧౬. పవిత్రము. ౧౭. కల్ల. పెరుగు. ౧౮. క్షీరము పాలు. (శ.ని.)

అ. స్త్రీ. ౧ తులసి ౨. నదీభేదము. ౩. పసుపు. ౪. అశ్వత్థవృక్షము, కండ్లరావి చె.

పవిత్రారోపణము. సం. వి. అ. న (విష్ణుప్రభృతి దేవ సంప్రదానకమగు) యజ్ఞోపవీత దానము. (ఇదిరొక యుత్సవము)

పవిత్రారోహణము. సం=పవిత్రారోపణము

పవిత్రి. సం విశ. (క్. తి. క్) ౧ శుద్ధము చేయునది. ౨ పవిత్రము చేయునది.

పవిత్రీకరించే. సం స క్రి పవిత్రముచేయు

సీ ఏ దయాహృదయుల పైచోదు జగములఁ
బ్రద్రోత రై పవిత్రీకరించు

కృ. శకుం ౧ ఆ.

పవిది=పగిది. వి. (సం ప్రకృతిః) విధము

క శివసంగయష్టి నిరియఁగ, నవిరళముగఁ బట్టి బ్రాఁక నని కడుసొమ్మ, న్నిపుడు నవ కల్పలతికల, పవిదిని మృదుబాహాలతలు పార్వతి కొప్పుగన్. కు. సం. ౩. ౫౯.

ద్వి భవుఁ కాడ నానందబాష్పంబు తొలుకు, పవిది కేడుచుఁ గనుఁగవ వక్రు లొలుకు.

బస పు. ౧ ౪౧౩ పం.

పవీరము. సం వి అ న ౧. హలము, నాఁగలి ౨ రంగస్థానము (కే. ని)

పవుఁజా=పౌఁజు. (క పవుజు త. పవుంజు.) (శ. ర)

పవుఁజులుతీర్చు=పౌఁజులుతీర్చు. (శ. ర)

పవుఁజులునేయు=పౌఁజులునేయు. (శ ర)

పవులు=పౌలు, పగులు. అ క్రి. ౧. బ్రద్దలగు, భేదిల్లు.

చ. కవిసి యుగాంతదండ ధరుపై పడిఁ గోలు మసంగి కుంభమున్, పవులఁగఁ దుండమున్ దునియఁ బ్రక్కలు బ్రక్కలు గాఁగ...

భార. భీష్మ. ౨. ౯౦.

ఉ. భవజలరాశి దాఁటుటకు భావజభావయుత్రి పేచినం దప్పు, ప్రవహాణముల్ సమున్నతను పర్వ వధూపవపర్వతాహాతిం, బవిలిన దీవ తావికలభావము నొందిన మానిబాలిక, ప్రవరుల భావచిత్రములు వ్రాసినవారు కపోత పాలికల్. శైవ. ౪ ౧౫౨

ఆ. దివియు భువియు దెసలుఁ బవిలినగతి ప్రోయు, నిపాత శేషులైన నిగ్గగారు, లరిగి . భా. రా యు. ౧౨౫

౨. భిన్న మగు, తెగు.

మ...దై తేయచ, క్రవిదారత్రికచత్రిమం బయిన చక్రం బెత్తి తద్దేహము౦, బవులపై వ్రేచినఁ దుంగ వ్రచ్చినగతింబొం బ్రకాశంబుగన్. హ. హరి. 3 ౧౦౪.

పవ్వ. వి బాన, పెదఁదమూతి గల భాండ విశేషము.

సీ...తతముఖ భాండాఖ్య తనరు బాన, పవ్వ గంగాళము బిందద మనఁగను... ఆం భా. ౨ ౨౪౬.

పవ్వళింపు=పవళింత. వి. (√ పవ్వళించే) పడుక, శయనము, పండుకొనుట.

గీ. చనుఁ బడుక పవ్వళిం పనఁగను శయనము. ఆం. భా. ౧. ౧౪౧.

పశవ్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ) పశువులకు హితమైనది.

పశుఘాతము. సం. వి. అ. పుం యజ్ఞార్థము పశువులఁ జంపుట.

పశుపతి. సం. వి. ఇ పుం. ౧. శివుఁడు. ౨. పశులకాపరి, పశులసొంతకాఁపు 3. పాశుపతదర్శనకర్త. ౪. అగ్ని.

పశుపల్వలము. సం. వి. అ. న. కైవడిముస్తె కైవర్తీముస్త ?.

పశుపాలకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పశులకాపరి,

పశుపాశకము. సం. వి. అ పుం. రతిబంధ విశేషము.

పశుపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧ పశులకాపరి, పశులపడయఁడు ౨. ఈశ్వరుఁడు.

పశుముష్టిక. సం వి అ. స్త్రీ బోటీఁగ.

పశుమోహనిక. సం వి అ. స్త్రీ కట్వీ, కటిక రోహిణి ?.

పశురజ్జువు. సం. వి. ఉ. పుం. పలుపు

పశురాజము. సం వి అ. పుం సింహము

పశువడు. మి అ క్రి యజ్ఞాదులయందు విశసింపఁబడు పశు వగు (చూ పశువణుచు)

పశువతించే=పశువణుచే. మి. స. క్రి. (యజ్ఞాదులందు చంపుటకొఱకు) పశువునుగాఁ జేయు.

సీ ..అవని నొరులు, నీయట్లు క్రూరు లై నృపతులఁ జెఱఁబెట్టి పశువతించుచుఁ బశుపతి నమేశు, వరదుఁ బూజించినవారున గలరె .. భార. సభా ౧. ౧౮౮

గీ. ధారుణీసురముఖ్యు లధ్వరములందుఁ, బశువతింపరె పశువులఁ బరమపుణ్యు, గతులు గలుగరె వారికి...భార అర. ౫. ౫౫. (యజ్ఞ పశువునుగాఁ జేయరె అని భావము.

ద్వి. నిశిత ఖడ్గాయుధాన్వితహస్తుఁ డగుచుఁ, బశువతించుచుఁ గొర్ల పాలుసేయుచును. బస. పు. ౬. ౨౭౮. పం.

పశువణుచే=పశువతించే.

క. తనయుఁ బశువతిచి తద్వపుఁ, గొని వేల్పఁగ నాంధి యథార్థకురరీనాదం, బున నేడ్చిరి కడు వడలుగఁ, దనుమధ్యలు మూర్ఛ్వరుఁ జూత స్నిహమునన్. భార. అర. 3. ౧౨౧.

పశువు. సం. వి. ఉ. పుం—అన్నిటి నొక్కరీతిని జూచునది — ౧ సింహాదిగజాదిజంతువు. ౨. ప్రాణి, జంతువు. ౩, మృగము. ౪. యజ్ఞపశువు, యజ్ఞమున వధింపఁబడు జంతువు. ౫ భాగము, మేఁక ౬. యజ్ఞముభేదము ౭ యజ్ఞోదుంబరము. ౮ ప్రమథగణము

పశుహరీతకి. సం వి ఈ స్త్రీ ఆమ్రాతక ఫలము, అంబాళపు పండు

పశ్చాత్. సం అవ్య. (దీనికిఁ దెనుగున వ్యస్త ప్రయోగము లేదు) ౧ వెనుకనుండి ౨ వెనుకను. (వ్యతి. పురః) ౩ పిమ్మట, అవ్వల; వెంట, పిఱుఁద. ౪. కడపట ౫ పడమటి నుండి. ౬. పడమరగా, పడమరవైపుగా.

పశ్చాత్తాపము. సం వి. అ పుం అనుతాపము, తానుచేసినది తప్పని యెఱిఁగి దానినిగూర్చి పిదప దుఃఖపడుట

పశ్చార్ధము. సం. వి అ పుం ౧ (దేహాదుల) వెనుకటిభాగము. ౨. రెండవసగము. ౩ పడమటిప్రక్క.

పశ్చిమ. సం. వి ఆ. స్త్రీ. పడమరదిక్కు

పశ్చిమము. సం. విశే. (అ. ఆ అ) ౧ వెనుకటిది. ౨. (దేశకాలములందు.) ౩. కడపటిది

పశ్చిమరాత్రము. సం వి అ. పుం. రాత్రి వెనుకటిభాగము, రాత్రి శేషభాగము.

పశ్చిమాధ్వరము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తరక్రియ.

గీ. అధిప నీ వింత వ న్నిప్పు డడుగ నేల, తాని
కార్యంబు చెప్పెదఁ బూని నీవు, కంసునికిఁ
బశ్చిమాధ్వరకార్యసరణు, లకట నడపంగ
వలెం దంటినయ్యె యేను.

హరి. పూ. ౮. ౧౩౬

పశ్చిమార్ధము. సం. వి. అ పుం. ౧ వెనుకటి భాగము. ౨. రెండవసగము.

పశ్చిమోత్తర. సం వి. ఆ. స్త్రీ పశ్చిమోత్తరముల మధ్యదిక్కు.

పశ్చిమోత్తరము. సం విశే. (అ. ఆ అ) పడమరగాను ఉత్తరముగాను నున్నది.

పశ్యంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాగ్విశేషము.

పశ్యత్. సం. శత్ర, చూచుచున్న

పశ్యతోహరుఁడు. సం విశే (అ. ఆ. అ.)—చూచుచుండఁగానే దొంగిలించువాఁడు—పచ్చికాఁడు, కన్నులయెదుటనే మ్రుచ్చిలించి కొనిపోవువాఁడు

వి' కమసాలివాఁడు

పశ్యత్ఫాలుఁడు. సం వి అ పుం, శివుఁడు, ముక్కంటి

పశ్యల్లలాటుఁడు. సం వి. అ పుం నొసలికంటి దేవర, శివుఁడు.

పస. వి (క. పాస త పసై) ౧ సారము, చేవ.

సీ పాతాళమున నున్న ఫణిరాజుకోఁటల పసయెల్ల
రూప మై యెసఁగ నవఁగ.

హరి పూ. ౬. ౩౭.

మ. పస సంసారమునందు లే దొకటియున్
భావించి చూడంగఁ బుణ్యసముల్లాసము
నార్తిదంబు... మల్ల భా. వై. ౧౧.

సీ... ధరణీశ తాతలతరమునాఁటి, పాతఁ పంచా
రంబు పస లేదు పేటెత్తె నిది వృథా
స్థూల మిం దేది బలము...

దశా. ౩. ౨౦౬.

చ. తెనుఁగున చేటగాఁ గథలు చెల్పినఁ
గావ్యము పొందు లేదు మె, త్తిన పస చాల
దంద్రము విశదంబుగ సంస్కృతశబ్ద మూఁకఁ

తెప్పిన నవి దర్పమును ద్లనుచుం బెట్టరు
బీనుల .. ద్వా ౧ ౩౨.

౨...అతిశయము, సమృద్ధి, అధిక్యము.

చ అగజ యూరసీ యొవ్వని వ్రాసెనో నురూ, పతపస నీకుజో డయినథవ్వుఁడు దుర్లభుఁ డెల్ల సృష్టిలోన్ ప్రభా ౧ ౧౩౬

సీ. మునీంద్రమాఁకువఁ బండ్లు పసమీఱఁ గల్గించి యించున కేల పుట్టించదయ్యె.
శీం ౧ ౧౧౧

ఆ అని దశ్వాశమేధ మంత్ర్యంబు తీర్థంబు, పంచనదము కాశిఁ బసగలయని. వానికంటెఁ బెద్ద వాతాపితాపన, చక్రపుష్కరిణి యసం శయంబు కాశీ. ౮ ౨౩ కళా. ౧ ౩౩

౩ చాతుర్యము, నేర్పు

రగడ పొలఁతి ప్రేంకణంబు చూడఁ బుచ్చఁ బుచ్చుడికి మసలు, వెలఁత చైత్రమాసమున జనించు నించువిలుతు పసలు
వరాహ ౩ ౯౨

పంచచామరము ఇనీ యినీ కొంగంబు నూడ కిల్లు వెల్వరించినన్, వెస న్విసింగిపోవు సిగ్గు వీసమంత లేదు నీ, దెసం బసల్ ఘటించె దేర త్రిమ్మరీ మ టిల్లు వచ్చి సారె సారె నన్నుఁ గొర్లఁ జేయరాక పొమ్మికన్
విప్ర ౪. ౫౯.

విక్ర. ౧. ౭౧,

౪. స్ఫురణము

గీ మధువుఁ గాంతల పుక్కిటి మధువుఁ బేర్లు, యీర్ష్యఁ బస మాపఁ బొగడపై వెలయు దాన, విరిసెఁ దొల్లిటి దళములు విరులు జడిసె, దీన నగ్గొల్పునకు నుబ్బి తేఁటు లార్చె
ఆము ౫. ౧౩౦.

సీ ..పస యున స్ఫురణంబు పగగుచుండు
ఆం. భా. ౩ ౩౦.

౫ శక్తి, సామర్థ్యము.

శ. అవురా ధర్మవివేక, ప్రవరులపస గానఁ బడియెఁ... భాగ ౬ ౧౧౧

సీ...పెదశ నీ శివ్వరు కాదురు లేగ, పార్థ దర్ప మున నీపస గాన కై ట్టిదిర్చినవారిదోషంబు గనిరొ ఫలము. రాఘవ ౪ ౪౧.

సీ ఆదిత్యపస యూఁచి హాలహాలంబును లోఁచి హుతవహు గర్వ మణఁగలూఁచి
కళా. ౧ ౪౬.

౬ వలపు, (స్త్రీపురుషులకు పరస్పరముకలుగు) ప్రేమము

క చిక్కనిచక్కనిచన్నుల, మక్కువయిల్లాలి విడిచి మాయలు గలయీ, వెక్కసపు, మద్య పానపు, డొక్కపసం దగిలి దుర్వ్యటుఁడ నై చెడితిన్. భాగ ౬. ౧౩౬

గీ వలచివచ్చినవిల్లాలిబలె భరించి, పసఁ జిక్కించి విలసనపౌఢ నిజభు, జాపతీరంభమంబు ములచవులు సూపె, విశ్వధాత్రికిఁ దిమ్మయ యీశ్వరుండు వరాహ ౧ ౩౨

గీ అటువలె నిజాధినాయకుఁ దన్యమృగద్య, గానుకూల్యాగ్రచిత్తుఁ డై యహరహంబుఁ, దిరుగఁ దనమీఁద పస లేనితెఱఁగుఁ జూచి, వసుమతియుఁ గాంచె జారాంకవాహనంబు.
హంస ౨. ౨౪౨.

౮ పరిమళము, వాసన

సీ. పన్నీటితోఁ గదంబముఁ జేసి పూసిన మృగ నాభిపస రాచనగరు దెలుప ఆము ౨ ౪౫

గీ...అవ్వనజగంధి, మేనిజవ్వాదిపస కదంబించు నొడలు, గడిగికొని... మనుచ. ౨. ౪౪.

వ...పునుంగుపసం బిసాళించుగొజ్జంగినీటి కొత్త వియును భీమ ౧. ౧౧౪.

౭. ఒప్పిదము; అందము; కాంతి

సీ తెలిమోముపస మెచ్చి తలయూఁచు డొకేఁగి మానక నవ్వు నేర్పు డెందములఁ గరఁప.
ఆము. ౨. ౫౭.

శ. కలికి యొకర్తె రాజుని జగత్త్రయమోహన
దివ్యరూపమం, గళపటుద్విగమాంబుపసఁ
గాంచుతమిఁ గటీఁ బూని మేఘాలా, వల
యము గేలంకొల్ప మట్టువన్...
దాశా. ౪. ౧౪౭.

సీ. పనసపంటికి మంచిపస యొదఁగూర్పక
మునిఁడిపండ్లకు దద్ద యొసఁగినట్లు
రసిక. ౩ ౪౦

వ...మిరియంబు పెరిమయు, బహుపుపసయు
కొంతిసొబగు నావకే వయు...
కాశీ. ౮ ౧౭౫.

గీ. అసమసాయకజనకాభ నతిశయించి, పసిమి
పెచ్చినపచ్చికపస నడంచి
ఉ రా. ౨ ౧౪

౯. విధము, పద్ధతి, రీతి

సీ తమవిహారముల నాదట రాలువేణికాకునుమ
ముల్ వదగండ్లపస వహింప
ఘటికా. ౨. ౧౦౨.

ఆ. చనుచు నుండి తనదుసంగీతచాతురి, గరిమ
పసను మున్న సరసిజాక్షు, చెలువ లాత్మ
మెచ్చి సలిపిన యట్టిప్ర, శంసచందముల
ప్రసంగ మైన. కళా ౨ ౪౦ ప్ర. భా
౧. ౮౦.

౧౦ బండాలము, సామగ్రి గ్రా.

౧౧. (బ) చతురోక్తులు

ఉ ఈ నయగారిపుం బ్రియము లీపస లీలెంగ
మిచ్చుమాటలే,లా. పారి. ౧ ౧౨౫.

జ. పసగరగొను, పసచెడు, పసదనము¹, పస
దప్పు, పసపడు.

పసందు. వి. సొగసుఁ జనము, అందము. (శ. ర)
విశ. (హిం. పసంద్) చక్కనిది, మనోజ్ఞము.

గీ. పుతికలును నిండువన్నెలు బోదలు పచ్చలును
పొరిజాలుకళ్లు పొంసవల్లులును రంగవళ్లు బోద
లును సామంతవళులు నసఁగఁ, దనరెడు
పసందుపటములు గొనిరెు పెలకు.
హంస ౫. ౩౫౫.

పసగరగొను. స. క్రి (పస + గర + కొను)
పీడించు, పాయఁజేయు

క. పసులకు నొడ్డినవలరెూ, మసఁగిన యవ్వాన
పశుసమాజము చెల్లన్, బసగరగొని యంతటఁ
బోక సమస్తప్రాణిబాధకంబై పేర్చెన్
హరి పూ. ౮ ౧౨౮

పసచెడు. స. క్రి (√ పస) రూపుమాయు,
నశించు

చ పసచెడ కేల యెుండు హరిపాద పరిష్కృతి
సేయ నాపదల్... భాగ ౭. ౩౪౩

పసదనము¹. వి (సం ప్రసాదనం. క పసా
యన) ౧ పారితోషికము.

గీ యుద్ధవాటంబుఁ దక్కుటి యాలయములు,
లలితభంగి గమ్యములు సలక్షణములుఁగా
నొనర్చినశిల్పిని కాయమునకుఁ, బసదనం
బిచ్చె సంతసం బెసక మెసఁగ
శారి అశ్వ. ౪ ౧౩౯.

గీ. ఇంతటన మెచ్చి వీరి సుర్వీశ్వరుండు, పస
దనం బిచ్చి మాన్పుట పాడి యింక
హరి పూ. ౯. ౧౧౩.

ద్వి కరివరాహాజహూత్రికములఁ గస్తూరి, పరగ
నిచ్చినఁ దనభామిని కిచ్చి, పరుపడి వారికిఁ
బసదనం బొసఁగి
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౨.౩౮.

౨. (సం. ప్రసాధనమ్ క. పసదన) అలం
కరించుట.

గీ ..పెలయును బసదనము నై సేత యనఁ బ్రసా
ధనము. అం. భా. ౨. ౧౪౨.

పసదనము²=పసాదము. వి. అన్నము.

సీ. బువ్వ మెతుకు కూడు బోన మోరెము పసాదము వంటకము పసదనము కూళు, సాద మోగిర మన జరుగు నన్నము పేర్లు ..

సాం వి. మాన. ౨౨.

పసదప్పు. అ. క్రి (పస + తప్పు) క్షీణ మగు, చెడు

సీ పడఁతి నా వేదసంపద యేల పసదప్పె నింతి నాశాస్త్రంబు లేల తూలె.

వరాహ. ౧ ౯౭

పసనారు. అ. క్రి (√పస) ౧ ఒప్పారు.

సీ. రమణీయశృంగారరసమునఁ బసనారుమురి పెంపు వలపుల మొలకవోలె విక్ర ౬. ౪౪

ఉ. అంటినఁ గందుమేనుఁ బసనారెడు జవ్వన మున్

హరి ఉ ౪ ౭౧.

పసను. వి (క పసను-వృత్తియం దంత్య వర్ణము నకు ఇకారాదేశము) ౧ అందము, చక్కఁదనము.

సీ. నక్తంచరీలోచనంబులపోలికి నసితోత్పలం బులపసను పొలియ

భా రా యు ౧౪౩౧

౨. ఎఱుపుమించిన పసుపువన్నె. (క. ౭)

క. కుసుమం ఒద్దినవిధమునఁ బసుపున వాత్తించి నట్లు బంగారమునం బస నిచ్చినగిరి సంధ్యా, వసరంబున నింగి యరుణవర్ణం బయ్యెన్.

హైమ. ౮ ౧౫౪.

3. వన్నెము, రంగు.

ఉ. అంతటఁ బండి పచ్చపస నైనదళంబులు రాలె..

చమ. ౧. ౪౩

విశే. ౧. సుందరము, అంద మైనది, శా గైనది.

సీ. ఏకచక్రరజప్రత్రిమకరందరసభాతిఁ బసని యూపులఁ గృపాగసము దొలఁక.

విక్ర. ౨. ౫౪.

ద్వి. వసువు నిమ్ముల గిరివ్రజ మను పేరఁ బస్న నుగా నిర్మించెఁ బట్టణం బొకటి.

రం. రా. బాల. 33. పా. ౫ పం.

ద్వి. అసమానజయకరానల్పశిల్పములఁ, బసను గాఁ దీర్చిన పసిఁడికంబములు.

రం. రా. ఉ 3౪. పా. ౧౬ పం.

ద్వి ఇప్పుడే పంపుభాఁ డీల్లకముర్మో, మసలక తెప్పించి మందు పోయించి పసనుగా నొన రింపు ప్రాణదానంబు. ద్వి హరిశ్చ ఉ ౧౯౨౦ వద ౧ ౪౦. పా. ౧౨ పం.

౨. ఎఱుపుమించిన పసుపువర్ణము కలది

గ్వి పసని మొంగంబులు పసిఁడియద్దములుగా గురుకుచములు పూర్ణకుంభములుగ

కు. సం. ౧౨ ౯౮౫

గీ ప్రియము కోల్భిల్లఁగా సమర్పించె గౌరి, పసని పర్యేద జాజి దోఃపల్లవమున, భాను దీప్తుల నీరారి ప్రన్న నైన, పృథులమందా కినీపద్మ బీజమాల

హర. 3 ౭౮

3 నిర్మలము, స్వచ్ఛము.

సీ. క్రొమ్మించుపస గ్రమ్మకొనఁ గొలంకులఁ జిమ్మ పసనిరత్నపుసొమ్ము పరిఢవించి.

రాజ చ. ౨. ౧౭౬.

సీ....పం పైన చిల్వరాపుఱుప్రపైని గీ. పసని కుబుసంబు చలువదుప్పటి వసించి

దశా. ౪. ౧౦౩.

౪. మృదువైనది, మెత్తనిది.

చ ఒసపరి జాణఁ డొక్కఁడు డొకయుగ్మలి చేరువ మాఱుకొట్టఁగాఁ, బసనికురంగి కాపలలఫాలి నిజాధరపల్లవంబుపైఁ, బసిఁకొని చేరఁబట్టి మునిపండుల నొయ్యన నప్పళింపఁగా.

హైమ. ౬. ౧౩౩.

శ్లో. మృదువ్యంజనమాంసఫాలికాన్.

సం. హైమ. ౧౬. ౭౨.

సీ బంగారుపస మించు పసనిపుల్పాడికేళిఁ
  జాపట్టుబాపట సొబగుతోడ.
  కళా. 3 ౨౦౪

౫. పరిపక్వ మైనది, చక్కఁగా పండినది

క పస నగుసంకోవవృక్షఫలము గరుణతో,
  వసుమతికి వాసుదేవుం, డొసంగెన్ .
  దశకు ౨ ౧౮

ద్వి. పసనిపం డుండఁగఁ గమగాయ దెంచ
  పండితా పురా. ౧౭౦ పి

జః పసవారు

పసపడు. అ. క్రి (√ పస) అభిలాష పడు, వాంఛించు

ద్వి. కుసుమబాసనచెప్పఁ గూడునే కేఁటి, పస
  పడి తిరిగెడుబాగు భావించి, రసికుఁ డై
  శివభక్తిరసమగ్నుఁ డగుచు
  ప్రభులిం ౪ ౧౧౧ పా. ౧౧. పం

పససాదు=పసుపాదు. అ క్రి (పసపు+ఆడు) పసుపు పూసికొని స్నాన మాడు; పసపు పూసికొను

మ...పసపాడి పొగడపుఁబాదం బొప్ప జెం
  ల్పడి, గ్గియనీ రచ్యుతమజ్జనార్థము కెటి
  గీలించి... ఆము ౧.. ౫౬

ద్వి. కొమ్మలు పసపాడి కోరి నీరాడి, కట్టెరి
  పుట్టముల్ ... ద్వి. పరమ ౫ ౪౩౪. పా

పసపార్చు. స. క్రి (√ పసపాడు) ౧. పసుపు పూసి స్నానమాడించు; పసుపుపూసికొను

క...గుత్తంబు లగు మిగుల మెత్తని జలపోఁతి
  తోలు పట్టెడలు మెడల నమరం బసపార్చి.
  మనుచ. ౪. ౨౪

ద్వి. చెన్నుగాఁ బస పార్చి చేయుమజ్జనము.
  బసవ పు. 3. ౩౪౦ పం

పసపు=పసుపు. వి (క. పచప్పు) హారిద్ర, పసుపు.

గీ. పసపు పసు పసంగ, పలుకుకు హారిద్ర...
  ఆం. భా. ౨. ౫౫.

క పసపు నలుఁ గిడి రైదువ, విసరుమాలోచ
  నలు పెండ్లి పెద్దల యాజ్ఞకు.
  మను చ. ౫ ౫౭. ౫. ౧౦౨.

గీ. కలిమి ముద్దియనిద్దపుఁ గమ్మ కేని, పసపు నిగ్గు
  లటంచు కేర్పఁబసపలేక, కటికటంబునఁ
  గట్టిన కనకపటిక, వింతరుచి వచ్చె నని
  కంద్రు కాంతినిధులు. దశా. 3. ౧౫౦.

జః పసపాడు, పసపార్చు, పసపుగన్నెర్లు,
  పసపుముద్ద.

పసపుగన్నెర్లు. వి (√పసపు) ధాన్యవిశేషము.

వ. పసపుగన్నెర్ల గుత్తిబలుగుత్తులు రావిపూ
  రాజనాలు... ప్రబంధ. ౧౧౨.

పసపుముద్ద=పసిరిక. వి (√పసపు) పచ్చపిట్ట, పక్షి విశేషము

గీ. పసపుముద్దయుఁ బాలయు బచ్చకొక్క,
  పసిఁడికం కెయుఁ బరజయుఁ బసులపోలి,
  గాఁడు నసువానిపై జలకట్టియలను, బంచి
  క్రుంచియు... రసిక. ౧ ౧౧౫. ౧. ౭౪.

పసరము. వి (సం పశుః ప్రా. పసు.) పశువు, గొడ్డు, గోమహిష్యాది

సీ. గోమహిష్యాదుల సామముల్ పసి తొత్తి
  తోడుకు పసరము నా నడరు .
  ఆం. భా. ౨. ౨౭౧.

చ. పసరపు కొంపపోవులను బందులడొక్కలఁ
  గుక్కగుట్టలన్... భార. శాం. 3. ౨౮౪.

క. కడవఁగ కోళ్లు పసరమ్ము, నడిచిన కొక్కు
  కులఁ జెయ్యి నడుమ వలయునే.
  భార. ఉద్యో. 3. ౯౧.

క. చని యటఁ బసరపు రక్కసు,లను బయికొని
  దోసకారులారా కడుఁగ్రొవ్వునఁ గలఁచితి
  రిన్నాళ్లును, బనిపడి జగమెల్ల నింకఁ బలు
  వక తిలుఁడీ. - నిలా. 3. ౪౨.

పసరించు. స. క్రి. ౧. చెప్పు, పలుకు; రచియించు.

ద్వి. బసవన్నమహిమ శుంభద్భక్తియుక్తిఁ, బస
రించితిని గద్యపద్యాదికృతుల.

పండితా. దీక్షా. ౪. పా

ద్వి. బంధురతన్మహోద్ధతైకమహిమఁ, బసరింప
మసమునా శ్రీపటవశక్తి

పండితా. దీక్షా. ౪. పా

క. వ్యసనంబులు విడువక యీ, నసము విశా
రంబులెల్ల నశియింపక యు, స్వైస ఫల
రూగభ్రమాటలు, కొసరక పసరింతు రెలకొ
హీనమతుల్. శివరా. ఉ. ౧ ౧౩౦.

౨. వ్యాపింపఁజేయు.

ద్వి. బసవచరిత్ర మివ్వసుమతిలోనఁ, బసరింతుఁ
దత్కథాప్రౌఢి రయ ట్లనిన.

బస. పు ౧ ౧౫౦

అ క్రి (క పసరిను సం. ప్రసరించు)

౧. వ్యాపించు.

సీ. పాదశల్లఁ గార్కొని పారిఁ బోరిఁ బస
రించెఁ బ్రాసంగువరిచేలఁ బసలు మించె

అచ్చ రా. కిష్కి౦ ౬౯.

౨. పాఁగు.

ద్వి. నీ యతులితదయాన్విత దృష్టి యిట్లు, నా
యందు, నాఁటికొనలు పసరింప

బస. పు. ౩ ౭౭౭. పం

౩. ముందఱికిఁబోవు.

ద్వి. పసలి రొంండొరులతో మాట లాడుచును,
పసరించి శీఘ్రిరిఁ బ్రణుతిసేయుచును.

పండితా. పర్వ. ౩౫౬. పా.

౪. చలించు, చంచల మగు.

క. అసమానంబు మశబ్దము, రసగంధస్పర్శ
రూపరహితం బనుటం, బసరించు నింద్రియము
లకు, తనంబు గా కొంతఁ బరమువస్తువు
కృత్యా. భార. శాం. ౪ ౧౩౪.

౫. భావించు. విచారించు.

ద్వి. ముక్తికి రాజఁ జూ ముద్దియ సేమ, భక్తికి
రాజనూ బసవఁ డీక్షింతఁ, బసరింపకే లింగ
పట్టభద్రుండ, బసవండు సద్భక్తి పట్ట
బద్ధుండు. బస. పు. ౨. ౭౨౧ పం.

పసరిలు = పసరించు. అ. క్రి. ఆలోచించు,
భావించు

చ అసురు లవశ్యవధ్యు లని యాడినకాడ
మహేశ రేము, ద, ద్వ్యసనము నిర్ఘ
యించితి భవత్కృప రేటికి నిట్లు వీరిపై,
సెసఁగెదుకృష్ణుతోడఁ దగునే పెనఁగంగ
నెంకింత బుద్ధిలోఁ, బసరిలి చూడుమా
హరియు భర్గుఁడు నా నొకఁడో విభిన్నులో
హరి ఉ. ౭. ౧౫౭ (ప్రొత్తప్రతి పా.
పసరిచిచూడు చి ని పా పసరిడిచూడు.
శ ర ప్రాంత ముద్రి. పా)

పసరు = అసరు. వి (క పసురు. త పచ్చ)

౧. ఆకుపసుపు

గీ. తరుణశైవాలజలజపత్రిములు వోదుమ్మరక
చ్ఛాయ బోల్పఁ దత్పరిఖజలముకోట
బంగరు సేయుటకొ అకు మున్ను బ్రహ్మ
పిడిచిన మందాకుపసరనంగ ఆము. ౨. ౭.

క. అసటయు రసలింగమునిడు, తనవ్రుణవ
ప్రేంప సజ్జదంతపుబరణిక్, నిరిచిన రొంతపస
రిది యది,యని చెప్పక పూసెఁ దత్పదాంబుజ
యుగళిక్ మనుచ. ౧. ౩౭.

౨. ఆకుపచ్చనిరంగు.

క. కొంగులు విరిరొందకేఁడిమి,నిగుడ కుత్రోణి
పసరు నింగి న్నిండక్,చెఁగెఁ బ్రబ్బ హరిత
వాజాలు,గగనమణిస్యందనంబు శగదిరెబ్బో
యినుచుండ్. ఆము. ౪. ౧౭౭.

౩ వీర్యము, రేతస్సు.

సీ... పర రత వీర్య కొంపుపుట్లుం. భా. ౨. ౧౩౧.

విశ. ౧. ఆకుపచ్చనిది.

గీ. సూర్యుడై కాలిమంజరు ల్గొనుచు మాఁగి,
యంబరంబునఁ బఱచుకరాశి కొలచెఁ,
బసరుటొంటొంటియాకతోఁ బండఁబాఱి,
శ్వేతత్వముమున కెగసిన చే లనంగ.
ఆము ౪. ౧౭౨.

సీ. పసరుపట్టుమిఁజాఱుమిసమిస లలుంతికాశ్మ
లంగుటంగికి వింతరొయిలు నింప.
శుక. ౧. ౧౭౦

౨ పసరువాసన గలది.

(చూ. పసరుఁగాయు)

జః పసరుగాయు, పసరుకొను, పసరుపాఱు, పసరుమొగ్గ, పసరుతెక్కలపక్కి, పసిరిక, పసిరికపాము, పసిరికమొగ్గ.

పసరుఁగా(కా)యు. వి (పసరు + కాయ) పసరువాసనగలకాయ,లేఁతకాయ

చ. క్రమమునఁ బిందెలుం బసరుఁగాయలుఁ
గాయలు దోరపండులున్.
పారి పూ ౭ ౮౨.

పసరుకొ(ర్కొ)ను. అ క్రి. (√పసరు) పసరువాసన గలిగి యుండు

సీ మునుపు నవల్ దమిఁ బట్టి ముంగాళ్ల మెక్కి
కోఁదనలఁ బీలిచి పసర్కొనిన బిడిచి
ఆము. ౫ ౧౦౪

పసరు(వా)పాఱు. అ క్రి. (పసరు+పాఱు) పసరువర్ణము కలిగియుండు, ఆకుపచ్చపడు

వ...శొదమపసరు తెక్కల పక్కిడాలు
పుక్కిలించి యమియంజాలుచాయ లేర్పడం
బసరుపాఱునదియు. . భీమ. ౨. ౫౫.

సీ. లేఁత లేర్పడఁగ వర్ధిలి కెడ ల్పయి రెమ్మ
పసరుబాఱుచు నిక్కఁ బసరు కప్పు.
మనుచ. ౭. ౨౪.

పసరుమొగ్గ. వి. (పసరు+మొగ్గ) లేఁతమొగ్గ.

సీ. కలిగొట్టు పసరుమొగ్గలఁ గొక్కిరాలిరాలు
మునుపటి పెల్లల మాఁగునదియు.
పారి. ౩. ౫౧.

సీ పసరుమొగ్గ యనంగఁ బసిమొగ్గ యనఁగను
శ్వారశకామ మై మీఱుచు...
ఆం. భా ౨. ౪౦.

పసరుతెక్కలపక్కి. వి (√ పసరు) చిలుక
భీమ ౨. ౫౫

పసలము=పసరము. (శ. ర.)

పసలారు. అ. క్రి. వృద్ధిజెందు, సమృద్ధ మగు.

ద్వి బసవని శరణన్నఁ బసలారు క్రి బసవని
శరణన్న ఫలియించుఁ గొక్కి.
బస. పు. ౧ ౧౦౦ పం.

పసలుకొను. అ క్రి అతిశయించు.
భాగ. ౧౦. ౩౯౩ ద్రా.

పసలుసేయు. సం. క్రి (పసలు+చేయు) వృద్ధి పఱుచు

గీ పసుపుసుఁ జాయ మైకాంతిఁ బసలుసేయ,
సేవకులు చనుదోయి నిగ్గుఁజెనక, ద్రవిడ
బాల విలాసినీతతులు మెఱయ, వీరిఁ బ జ్ఞైన
కాంచికాపురమునందు విక ౪ ౧౧౭.

పసాదము=పసదసము. (సం ప్రసాదః. ప్రా. పసాదో.) అన్నము, పంటకము

వ . చేరఁడు బియ్యంపు వట్టిపసాదంబులు కల
మాన్నంబులు కలపంటకంబులు .
ప్రబంధ. ౧౧౨.

క ఇంతకు మిాకోడం ద్రోన, రింతువె భోజనము
జాఁ ప్రియ మర్యాదు మాఁబంతిఁ బసా
దముఁ గొనఁగాఁ,నంతఃపురమునకుఁ బోద మరు
దెం డనిరొకో. భోజరా. ౩. ౪.

పసాదముగొను = భోజనముచేయు.

జః పసాపడు, పసాపాటు.

పసాపడు. స. క్రి. (పసాదము + సాపడు-శ. ర., పసాదము + పడు) భుజించు, తిను.

క. కదయక కేలఁ దది గొని తన, పదఁడుకలకుఁ బంచి యిడిన బా గొప్పఁ బసా, పడి యమ్మె లుఁగుంజోటులు, కడుపులతో నుండి కెలమి గదలం గొనంగన్.

అచ్చ రా బాల 45.

సీ ఏఁ బసాపడి తోఁట శోధించునందాఁకఁ బని సేయఁ దాఁ బసాపడను బోదు

వైజ. ౨. ౧౨౬.

పసాపాటు. వి. (√పసాపడు) భోజనము,

గీ కెలఁకి కుకుమార మైనది నీదు మేను, తోఁట పని తీయుచెడఁ బసాపాటు మఱచు, కరము మాతోడిలంక నీ కరణి నుండ, నోపుదే యన్న నతని క య్యబలిద యనిరెడు

వైజ ౨. ౧౦౯.

పసారము[1] = పసారు, పచారము. వి. (సం. ప్రసారః ప్రా. పఆర క పఆరపసార)

అంగడి, దుకాణము.

క. అప్పురవీథిని జనుచోఁ గప్పురము జవాది యగరుఁ గస్తూరియును బెస్, గుప్పలుగ నుంచి యమ్మెడు, గొప్ప పసారములఁ గాంచె గురుఁ డొకచోటన్.

రాజ. వి. ౨. ౯౦.

చ. సరకుల నేఁగి తేసరఁ బసారముఁ బెట్టిన పెట్లఁ గూడి కే, సర

వేం. పంచ ౧ 443.

పసారము[2]. వి. తళుకు, జిగి.

ఉ. బందరువారి పాటిని బైట పసారమె కాని యందములో, బుం దఁటు...

శ్రీ. దా. శేరి. 53.

పసారు. వి. (హిం. బజార్.) అంగడి.

గీ. తేరులా గొమ్ము లేనుఁగుగోరలాగ వ, సారులా చోక్కటపురాశి జారుఁగా గొ, టారులా తిరులా గొనబారు నార, ప్రోలి డొయుర్యార కేరికిఁ జొడగ నరిది.

అచ్చ రా. బాల. 34.

పసి[1]. వి (సం. పశుః త. పచు) ౧ ధేనువు

సీ . పసి యీన ధేనువు పవన మెసఁగు

ఆం. భా. 3: 43

(ఈ యర్థమున. బ. వ. అని క ర)

గీ అత్రిడు మాఁకి జేరి కుంభాండుఁ దధిప వరుణు, పాల నున్నని కాటుని పసుల...

హరి ఉ. ౧. ౨౪౫

ద్వి. ఎసఁగ యుద్ధములందు నిక్ష్వాకులును, పసుల బ్రాహ్మణుల జంపఁ దలంప రెండు.

రం. రా బాల. ౪౯ పా ౧౨ పం.

క పసివిం గలిగి వెలుఁగొందుచుఁ, బసు లన్నియు మందలందుఁ బ్రసరించె నృపా

భాగ ౧౦. పూ. ౧౪౪

౨ గోగణము, ఆలమంద.

క. ఉత్తరుఁడు సత్వరంబుగఁ, దత్తనువున మఱువు దొడిగి తానును బొప్పోర్మి, దాత్తం బగుకంకట మిడి, చిత్తము పసి గ్రమ్మ ఱింపఁ జిడిముడిపడఁగన్

భార. విరా. ౪. ౪౦.

క. వాణీవిభవమున నతి, ప్రేణవ మొఱసించి యిట్లు బ్రిదులఁ దలఁచె దా, బాణుపసి నొసఁగ కూరక, ప్రాణత్రాణంబు నీకు బడయఁగ వశమే. హరి. ఉ. ౧. ౨౬౪. వరాహ. ౫. ౬౫.

3. గ్రామ్యపశువులు. (గోమహిష్యాది.)

సీ. గోమహిష్యాదులకాపును ల్పసి తొట్టి తొడుకు పసరము నా నదరు...

ఆం. భా. ౨. ౨౬౧.

క. పులిచేఁ బసులు వాతిసక్రియ, నలవుఁ జలము పిగ్గ జిచేతి యట్లొక్కనికి, త్తల కోర్వక విఱిగినవు, క్రులశే మని విందు సేను కోయక యింకన్ భార ద్రోణ ౪. ౯౦

చ తఱుఁగనిధాన్యముల్ పసుల దాటులు దోటలఁ గట్టుపందులున్...తఱచుగ నీను గోడిగలఁ దక్కుగిశూద్రుల కొప్ప చెప్పు డున్. విక్ర ౧ ౭౬

క. మసమసక నయ్యె దిక్కులు, పసి గ్రేపుఁ దలంచి తిరుగఁబడెఁ గూండ్ల కకుం, తస మాజము కలకలము శి, గసె వెదవెదకి న్ను మొగిచెఁ గమలవనంబుల్.

జై. భా. ౫ ౧౦౧

౪ సింహము; ఆవు మొద లగు చతుష్పాజ్జంతువు

సీ .సింగంబు మొదలుగా నావులు మొదలు గాను పసు లనఁదగు

ఆం. భా. ౫. ౮౬.

జ' పసికొలపుగొరడాలు, పసిగాఁడి, పసి గాపు1, పసిదిండి, పసిబిడ్డ2, పసులకాపరి, పసులమారి, పసులవాఁడు

పసి2. ౧. వాసన, తావి

చ కుసుమపుగుత్తి చూచి యొకకోమలి డగ్గఱి కోయఁ బోయినన్, బసిబడి నందు నున్న మధుపంబులు వచ్చి ముఖంబుతావికిన్, ముస రఁగఁ .. భోజరా. 3. ౧౭౬.

౨. పశ్వాదులమీఁది గాలి

క. పసిబడి మాటికి మాటికి, వసుధాస్థలి మూరు కొనుచు వదనాంచల మ్మౌశసమున కెత్తుచుఁ జవిగొని,యినుమంతయుఁ జిక్కుపుండ నింత యుఁ గ్రోలెన్ వరాహ ౧౧ ౯3.

సీ పసి యన ధేనువు పశువ మొసఁగు.

ఆం. భా. 3. ౪౭.

జ: పసిగొను, పసివట్టు.

పసి3. వి. (క. పసి. త. పచి.) ఆఁకలి, కా...,ఆ,చండాలేతరశిలఁ దుశ్చులకై చాండాలిక స్మిఁటుచున్, గుండె న్నిరుగ కొంద గాలి పసికాఁకుం జూడ కాప్రాప్త మున్. అము. ౬. ౭.

పసి4. విణ (క పసు, త పచుం) శైశవదశయం దున్నది, లేఁత

(చూ పసిబిడ్డ, పసిమొగ్గ మొ)

జ: పసికందు, పసిగాపు2, పసినాఁడు, పసి పాప, పసిబిడ్డ1, పసిమొగ్గ

పసి5. విణ (పసిమి శబ్దమునకు వ్యుత్తియం దంత్య వర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినది) పచ్చనిది.

సీ. భామ నీ పాలిండ్లు పసినిమ్మపం డ్లంచు నీటుగాఁ గొనగోట మీఁటు నొకట

కృ. శతం. 3. ౪౯.

పసిండిసీటిప్రవాఁత. వి. (√పసిఁడి) ద్రవరూప మగు బంగారముతోఁ జేసిన చిత్రరువుపని.

సీ సెటిక వట్టి పసిండసీటిప్రవాఁతచెఱఁగు వెలి పట్టు రహిఁ గట్టి వెలఁది యొూర్త అము. ౬ ౧౨౯ (బంగరుజలతారు అని భావము)

పసిండిబొజ్జదొర. వి. (√పసిడి) హిరణ్య గర్భుఁడు, బ్రహ్మదేవుఁడు

ఉ...పసిండిదొరబొజ్జ కైన నినుం గొనియాడఁ బోలునే. అచ్చ. రా. బాల. ౧౫౪.

(ఇట్లే పసిఁడిబొజ్జవేల్పు మొ.)

పసిఁడి = పయిఁడి, పహిఁడి, పైఁడి. వి.—పచ్చదనము కలది—౧. బంగారము, స్వర్ణము.

సీ శృంగారకుసుమంబు చిన్నచుక్కలరాజు పసిఁడికొప్పరపిణ పలుకుఁదోడు.

శైవ. ౧. ౫.

క. మందాకమకరకచ్ఛప, గందూపదధులిజలధిర కలహంసకకా, రండవబకముల కెండెఁ బ్రసిండిని గావించి గంగఁ జిదుముదుము బ్రకుల్. కాశీ. ౫. ౫౩.

సీ మొఱఁగులగతిఁ జూపు మొఱఁగుఁ గన్నుల
చూపు పసిఁడికమ్ములమీఁదఁ బరిఢవింప.
వి(క. ౪. ౧౩౭. దశా. ౬. ౧౪.

౨. ధనము.

సీ బహువస్త్ర గ్వ్యజన కల్పవృం దాదితం బిడి
పసిఁడికై తా వానిబంతిఁ గుడిచి
ఆము ౬. ౬౯ ౨ ౨౨.

3 ఒక విధమగు బంగారు నాణెము

౩ బావజవిభుఁ పెలిఖకవిక, సేవకతతి కెదరు
దీగ జీతము సేయం,గా నాలిఁ బోసినపసిఁ
డుల, (ప్రోవులు నాఁదమ్ము తెలమిఁ బూచె
దెకం గై కు సం ౪ ౪౪౭

సీ మానినీమణినికి విదానంబు పతిభ క్తి భాగ్యముఁ
బతిదయు పసిఁడిమూట రుక్మాం ౪ ౭౩

౪ స్వర్ణాభరణము, బంగారు నగ

సీ ఇందు గీసినకీతి నించుకించుక చేరి గిలుచాడు
దల్లిపైఁగల పసిండి పాండు 3 ౧౬

ఉ అంచితహారవల్లి వలయాభరణంబులుదక్కఁ
(ద్రోయుఁ జిల్మంచుఁ బసిండి .
ఆము ౧ ౬౧

౫ బంగారు జలతారు, బంగారు సరిగ

గీ. పసిఁడికమ్ముల యందంపుఁబట్టుచేలఁ గొంగు
చాటున వక్షిల్లు కుచభరమున హంస ౪ ౧౧

సీ కగచర్మమటుపెట్టి కటిసీమఁ బసిడిఁకమ్ములఁ
బొల్చుకెలిపట్టు, వలగగట్టి
జామ్నా ౧ ౧౩౧

పసిఁడిపప్పు=చాయపప్పు, ఒలుపుఁబప్పు.

వ విశాల యజస్రమం గుతపకేళ త్రుభార్తుల
కోటిఁ గూర్చి శ్మశ సెసరువెట్టి పండుకల
ధాతిపుఁగూడు పసిండిపప్పు భోజన మిడి...
పాండు. ౨. ౭౬.

ముంగొంగుపసిండి = (ముందువైపున నుండుకొం
గున ముడిచిన బంగారము) అతి సులభము.

ఉ...మం, గొంగుపసిండి భక్తులకు గోర్కెలఁ
పంట జగంబులందుమ్మా, మంగళ శైలవల్లభ
పమం బగు దైవము లేదు చూడఁగన్.
అని. ౧ ౪౨

పద్మార్వన్నపసిండి = (ప్రశస్తమైన బంగా
రము, అపరంజి.

ఉ. .పదా, గ్వర్ణపసిండితోడ నొర వచ్చు
నృపాలుని యరిగక బులన్ ..వైవ.౬.౫౦

ఉ పున్నమకేలఁ దత్పుగము బొంతెన పో శి
రాళి దాఁకి వి, చ్ఛిన్నగతిన్ మంధారసము
చింగి పయిం గిగవాలు నంతనం, డిన్నెఁ
సన్నగిల్లు నది నిక్కము గా దని లేని యా
పదా, గ్వర్ణపసిండి మేడలకు రాఁ బగ
రమే మిల సౌధనామముల్ విజ వి ౧. ౬

పసిఁడికంటి=పైఁడికంటి. వి (√ పసిడి) పక్షి
విశేషము

గీ పసుపుముద్దయుఁ బాలయుఁ బచ్చకొక్కు
పసిఁడి కంటియుఁ రసిక ౧. ౧౧౫.

పసిఁడికాయ[1]. వి. (√ పసిఁడి) - హేమదుగ్ధ
కము = బంగరువంటిపాలు కలిగిన చెట్టుకాయ,
మేడికాయ, (ప్రత్తినూలికాయ అని శ. ర.
(గా)

ఆ. కమల నాభుపదముఁ గననివాని (బదుకు,
పసిఁడికాయలోని (ప్రాణి (బదుకు.
భాగ ౨ ౫౧

ఆ తా ననంగ నెవరు తనవా గనంగ నెవరు,
తెలిసి చెలియలేరు తిక్కనరులు, యెరవి
పసిఁడికాయ పురుగు పద్ధతి గాగ...
వేమ. ౧. ౧౭౬

పసిఁడికాయ[2]. వి (పసిఁడి) పట్టుఁబుర్వు
గూఁడు. (చి. వి.)

పసిఁడికుండ=పయిఁడికుండ. వి (√పసిఁడి)
౧. బంగరు కలశము. (శ. ర.) ౨. దేవాలయా
దుల సంబంధి శిఖరములపై బంగరు కలశము.

పసిఁడికొండ. వి. (√పసిఁడి) కనకగిరి, మేరు పర్వతము.

ఉ. కొండ దని పేర్కొతోఁ బసిఁడికొండ ధరా ధ్రుల కెల్లఁ బంచి యీ, కొండుట...

శైవ. ౧. ౫౧.

ఆ. కొండకోఁడు మూడు కొండకూఁతురె యాలు, కొండ యిల్లు పసిఁడికొండ విల్లు, కొండ వంటిదొరకుఁ గుంటెన నడుతురా...

వేమ. ౨. ౨౨౨

పసిఁడిగట్టు. వి (√పసిఁడి) బంగారుకొండ, మేరుపర్వతము.

ఆ. ఇట్టిరాచపట్టి యొనసినప్రేమ నీ, చెట్టఁ బట్టఁ బసిఁడిగట్టుగన్న, కేదపగిది మదిఁ బ్రమో దంబు గాంచితి, నింతకంటె శుభ మ దెద్ది వాఁకు.

కె శకుం 3 38

గీ పసిఁడిగట్టున కొకవింతపసిమి నించి, కెంపుఁ గడపాదిముదుసలి తెలుపరయొంద

పారి ౪ ౪3.

(ఇట్లే పసిఁడిగుబ్బలి కెం.)

పసిఁడిగద్దియ. వి (√పసిఁడి) బంగారుపీఠము

వ...కదవచ్చు పసిఁడిగద్దియ నధివసించి...

దశా ౧ ౧౪.

పసిఁడిగేదఁగి. వి. (√పసిఁడి) బంగారువర్ణ పచ్చనిరేకులు గలమొగిలి.

ద్వి. పసిఁడిగేదఁగిరేకులు పసమించు మేని, కుసుమ కోమల నిత్తు కొన రయ్య మీరు.

ద్వి. పారిశ్చ ఉ. ౩౯౨. పం.

పసిఁడినీరు. వి. (√పసిఁడి) ద్రవరూప మైన బంగారము, బంగారునీరు.

గీ. పసిఁడినీట లిఖించినప్రతిమ లమర.

మనుచ. ౬. 3.

పసిఁడిపురువు(గు). వి. (√పసిఁడి) పొత్తి మూలు కాయుపురుగు.

వ...పెరుగు ముచ్చిలినవాఁడు క్రిమి యగు. . పొత్తిచీరగొని పసిఁడిపురు వగు కలిపట్టు గొని నకార్గం బగు. . మార్క. ౭ ౧౧౭.

పసిఁడిపెన్బొజ్జరా. వి. (√పసిఁడి) బ్రహ్మ దేవుఁడు

గీ కినిసి తిట్టినఁ బతియ లై చనకయున్న, పసిఁడిపెన్బొజ్జరాగ్రుడ్డు పసఁటిగములు

అచ్చ రా బాల ౧౦౮.

పసిఁడియాకు. వి (√పసిఁడి) బంగారుకమ్మ, స్త్రీ కర్ణాభరణము

ద్వి. బసవన్న యప్పుడే భార్యకర్ణంపు, పసిఁ డియా కిప్పించె భార్యను గినిసి.

పండితా దీక్షా 83 పా

పసిఁడివత్తి. వి (√పసిఁడి) స్త్రీల ఆభరణ విశేషము

గీ పసిఁడివత్తులు పేరోల్ బన్నసరులు, చేరు బొట్టును

ధనాభి 3 38.

పసిఁడివ్రాఁత. వి (√పసిఁడి) బంగారు చిత్తరువు పని

చ తొలఁకుపసిండి వ్రాఁతచెలువొప్పు కెంపులతావుల మేలుకట్టుతోఁ, జలువలు చిందు ముత్తియపుఁ జప్పరమంచముపై మహోన్నతిన్.

వసు. ౪ ౩౭.

పసికందు=పసిబిడ్డ. వి. (పసి[4] + కందు)

సీ. కలశాబ్ధికాయి పొక్కిలి తమ్మిపసికందు తోయజాతాస్త్రుని తోఁడఁబుట్టు.

ఘటికా. ౧. ౨౨.

పసిగొలవుదోరడాలు. వి. (√పసి[4]) వృషభ ధ్వజము.

లయవిభాతి. గొలుపు గొనఁజాలు పసిగొలవు దోరడాలు చలిమెలఁగు కొనదోలువగఁ బొలుచు కెడాలున్

అచ్చ. రా. బాల. ౭౧౩.

పసిగ(కు). వి ౧. సమృద్ధి.

ద్వి. బసవపురాణంబు పాటించి వినిన బసిగమై
 బ్రాపించు భక్తతిలకు రుణ.
 బస. పు ౪ ౧౦౭. పం.

ద్వి ఇప్పాటఁ బసిగమై నీశ్వరుఁ బూన్పఁ,
 గుప్పలుగొని తలల్గడి పిక్కటిల్ల
 బస పు ౬. ౫౬ పం

౨. ఉత్సాహము.

ద్వి దర్పం బెలర్ప సమర్పణచేసి, పసిగమై
 సారగింపఁగ నార్చి పేర్చి ,
 బస పు. ౪. ౬33 పం

ద్వి పసిగమై మంచెన భట్టారకుండు, నసదృశ
 మహిమ దొల్కాడ నేతేర
 బస పు ౬ ౪౭౯ పం

3. పౌరము, చేవ.

సీ వెగ్గలం బై పేర్చు వీరంబునకుఁ గల పసిక
 రొల్లను మేను వడచె ననఁగ
 నృసిం ౨ 3 (శ ర పా)

పసిగాఁడి. (పసి[1] + గాఁడి) పశువులను గట్టెడి
 చోటు.

ఉ. . కేఁ, డీపసిగాఁడిదండ వసియించి ప్రభా
 తమునందుఁ బోయెదన్.
 కం. పంచ ౪ ౪౪౬.

సీ. పడసాలమంగిలి పందిరి పసిగాఁడి కాయ
 ధాన్యము లున్న కణజములును
 శుక. 3 ౪౭౧

పసిగాపు[1]. వి (పసి[1] + కాపు[1]) గొల్లజాతి

ఉ. గోపిక యొూర్తు తొల్లి హరిఁగూర్చి తపం
 బొనరింప దాన వి, స్థాపరతన్ మదిం గరఁగి
 శార్ఙ్గి యొసఁ దోఁచినఁ జూచి పేర్కతో,
 నాపసిగాపు భూపవయసా శ్రితిలోకవిమో
 హానక్రియా, శోపవిరూపణం బగు సరోరుహ
 లోచనురూపుఁ జూచుచున్
 పాండు. ౭. ౧౭౯.

సీ. దయచేసి తాత్పర్యకము లైన వరముల
 నొసఁగి యప్పసిగాపుటసురబుద్ధి.
 పాండు. ౫. ౧౫౪.

పసిగాపు[2]. వి. (√పసి[4]) బాలిక.

ఆ బాల ముద్దరాలు పసిగాపు గనుగండు,
 కూన ముద్దుగుమ్మ గోల యబల, యీయ
 తాలాడ నెట్లు నో రాజనో, రామ రామ
 నిరపరాధనుమ్మ కృ. శకుం 3 ౭౪.

పసిగొను. అ క్రి (పసి[2] + కొను) వాసిని
 గ్రహించు, వాసనపట్టు (గాలిపట్టు శ. ర)
 ఆఘ్రాణించు, మూర్కొను.

సీ పొంన లావులించి వాసన పల్లఁ బసిగొని లేఁ
 దేఁటిగము లెంగిలింపకుండ గీ గిరిజ
 పూజించెఁ బసిఁడితామరల వరదు.
 కు. సం 3 3౫౧.

క పసిగొనుచు మేయ వచ్చిన,పసిగొనుచుం
 గోలుపులుల బలిసెన్ నృపసి,యసి యాడు
 సేని యచ్చటనసియాడం దఱచు వెఱచు
 నఱచుం బఱచున్. రామా. ౨ ౧3.

సీ లీలావతీ హస్తలీలాబ్జ కేసరంబులకును బసి
 గొంచు మలసి మలసి. ప్రభా. ౭. ౧౦౬.

ద్వి .. అపత్తిఁ,బాయక వసయించు బహు
 పిశాచములు, మానిసిగొలుఁ బల్మఱుఁ బసి
 గొనుచు, నానాముఖంబుల నలి దిగఁబాఱి
 ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౨౦౭౯.

సీ. కుసుమాళి మూర్కొనఁజూచు ఘ్రాణం
 బున కెవ్వియుఁ బసిగొన చేవ మర్మ్యె.
 కవిక. ౧. 3౬.

పసిదిండి. (పసి[1] + తిండి) వ్యాఘ్రము, పులి.

సీ జాతి హస్తసరోజసన్నిరుద్ధాంత మై తెర
 బెళఁ బసిదిండివలెన మెఱయు. నిరం. ౩. 3౫.
 (పసిదిండివలెన=వ్యాఘ్రమువలెన శక్తుడు.)

సీ. పసిదిండి మెకపురి బాలింత లాఁకొన్న యంత
కూనలకుఁ బాల్సేపి యొసఁగు.
అచ్చ. రా బాల. ౧.౭౭.

సీ... పసిదిండి పులి... వ్యాఘ్రంబునకు సమా
ఖ్యలు చెలంగు...
ఆం. సం తిర్య ౩౯. కేంక. ౬౦.

పసిదిండి మెకపురక్కసి=వ్యాఘ్రాసురుఁడు.

సీ పసిదిండి మెకపు రక్కసితోలు మొలఁ
జుట్టు శేల ముమ్మొనవాలు గేలుఁకోలివి
నీలా ౧ ౧౩.

పసినాఁడు. వి (√పసి⁴) పసితనము, శైశవము

సీ పసినాఁడు గట్టిన పాలవూసలెకాని పెట్ట
సొమ్ములు లేవు బిడ్డలకును కుచేల ౧ ౩౬

(ఇట్లే —పసిపాపనాడు)

ఆ పనులఁ బిల్చుచేయు పసిపాపనాఁటనుం,
డియును దనకు సైజ మయినతెఱఁగు, గానఁ
బనులఁ బిలువఁగా నుత్సహించి వి, హంగ
గమనుఁ దదరి యద్ద మేఁగె
హరి. ఉ ౮. ౨౪౯

పసిపాప(ఁడు). వి. (పసి⁴+పాపఁడు.) శిశువు
పసిబిడ్డఁడు

మ .మాయావటూ, క్రయకేళిం బసిపాపఁ డై
యలరి శశ్వత్పింయమిధ్యానస, త్రిక్కయలం,
బొందదు దేవు బాహ్యాకరణిక దృష్టింపఁగా
నొప్పదే. హరి ఉ ౫ ౧౯౪

క. పాండురుచి మించినది యీ,పండు హరింతు
నని తీవ్రపడి కడుఁబసిపా,పం డగుటఁ
దెలియ కేఁడు, చండాంశుని విడిచి యల
గజముపై కరికా. ఉ. రా. ౫. ౧౦౬.

ఉ... పంచ శిలీముఖుండు పసిపాపఁడుకో నవ
సంగమంబునకా. శైవ. ౪. ౧౪౧.

(ఇట అప్రౌఢుఁడు అని భావము).

(ఇట్లే పసినిసువు కం.)

క పసినిసు వగు మామగునకా, విసికింపక మసుచు
కొంత కేఁడినఁ బైపై, ముసరుచు మతి మతి
మొరపెడు, భసలమ నీ కింత యొగపిపా
కేమిటికిక. రసిక. ౪. ౧౪౧.

క అకటా పసినిసువులఁ గొం,కక కాఱడవులకుఁ
బంపఁగావలెనని కో,రికతోఁ బతికడ పెద
నిం,చుకయుం గనికరము నీకుఁ దోప్పదదు
గదా అచ్చ రా బాల. ౧౦౧.

పసిపాపరొండ=లేయొండ, ఈరెండ.

క పసిపాపరొండ కొనలును, మసమునకని
యిరులు గలిసి మన మలరించెకా.
శైవ. ౮. ౧౭.

(మా. కుమారతరైః భాపాంథర్తుకరైః
సం. శైవ. ౧౯. ౩౯.)

పసిబిడ్డ(డు)[1]. వి (పసి⁴+బిడ్డ) చిన్నబిడ్డ

సీ. . స్తనపాయి పరగును జంటివాఁడు, పసిబిడ్డ
చంటిపాపఁడు పాలపాపఁ డనంగ
ఆం. భా. ౭. ౧౧౯.

మ...వానిపెం,దొడ నిశ్చం బసిబిడ్డచందంబున
రుద్రుం డర్కకోటిప్రభక
వరాహ ౧. ౧౪౪.

క పసిబిడ్డవె వాయి దెఱచి పలికెదవు చెలీ.
యయా. ౩. ౬౬.

పసిబిడ్డ[2]. వి (పసి¹+బిడ్డ) క్రేపు, గోవత్సము.

గీ వెలయు శిశువత్సములు పసిబిడ్డ యనఁగ
ఆం. భా. ౩. ౫౬.

పసిమి. వి (త. పచ్చమై) ౧. ఆకుపచ్చన.

గీ. పసిమి పెచ్చిన పచ్చికపస వదంచి, మస్నణ
హరిదశ్వహరికాంతిమహిమ పెంచి, పనరు
చాయల కముగాయ లెసకమెసఁగె.
ఉ. రా. ౬. ౧౪.

గీ. ప్రమరమాధవోద్యానంబు పసిమికెల్ల, నాట
పట్టిది యని గరుడాశ్మరుచులు, మెచ్చి
చూచుచు కేముఱుఁ బిచ్చలింతు,రమరకన్యక
లకుల హిమాచలమున. కుసం. ౩. ౨౭౧.

సీ. పసిమి పో సెండినకసవు బిట్టయెఁబోలె
నరి సెంద్రముకలు బర్వ్యాశిరముపలన.
కళా. 3. ౧౩

౨ ఎఱుపు మించినపసుపువన్నె; పసుపువన్నె.

గీ మంజారుచిపుంజిఁ గనుపొన్ను మంజివాని,
పసిమి గనుపట్టు మనఁబట్టుపంచెవాని, శాస
వధ్యజనిభవాల వల్లివాని, నక్కుమారునిఁ
గని తల్లి యాత్మ నలరె. ఉ రా. ౫ ౯౫

సీ. మెఱసి నిల్కడచూపు మెఱుపులో రొఱుపు
ల్తి త్తిరువులో తరము నిద్దాపసిండి, పసిమిలో
మిసిమి... ఘటికా. ౨ ౧౪

గీ. పసిమిపదియాఱువన్నియ పసిఁడిపళ్లెరమున
శివునిపదాబ్జంబు లమర నునిచి,శెలుదమ్ముల
గతినంపుగిండి పంచి, యమఁగుటిల్లాలు నీరు
వోయంగఁ గడిగి. జాహ్నవీ ౧. ౧౫౪

వ పదియాఱువన్నెకడానికుందనంబు పెచ్చు
కుందాడుపసిమిఁ బచేళిమంబు లగునవియు
ప్రాసంగుచేలు . కాశీ ౪ ౭౬

3. ఒప్పు, అందము, నవకము

గీ. ఎన్ని మన్వంతరంబులు చన్న సెపుడు,బసిమి
దప్పదు కాశికాపట్టణంబు. కాశీ. ౨. ౪౧.

జః పసిమిచెడు, పసిమిడి, పసిమిపడు

పసిమిచెడు. అ. క్రి. (పసిమి+చెడు) నవకము
చెడు, ఎండు.

లయవిభాతి విసరెఁ బెనుగాడుపులు మసలె
జలదాగమము పసిమి చెడె సస్యములు కసవు
దినకేమిం, బసరములు వట్టె
వరాహ. ౧౦. ౭౧

పసిమిడి. విశే (√పసిమి) పసిమిరంగు కలది.

గీ. మడఁతపసిమిడిగింటెముల్ మంజిడిజిగి, దోమ
తెఱుపుంచముల సొనంతులు జవాది, యగరు
పిరులు చొక్కెలు గాఁగ ప్రతేఁడు గడచెఁ,
జలిగాలలు తద్వ్యధూతచకరణుఁ దగుచు
కళా. ౪. ౧౭౨.

పసిమిపడు. అ క్రి (√పసిమి) పచ్చనగు.
(సమృద్ధమగు).

క జడి గాక పెట్ట గాకయ్యుపద గాకయుఁ
జలియుఁ గాక వట్టి పిడి యని యేర్పడక
యిల పసిమి పడఁగాఁబడుగులు ప్రియ
మంది రనఁగఁ బ్రభులతఁ దగదే.
ద్వా. ౪. ౯౨. (ప్రాఁతప్రతి పా. పసిమి
వడంగ. ముద్రిత పా.)

పసిమొగ్గ. వి (√పసి4) క్షారకము, పసరుమొగ్గ.

సీ. పసరుమొగ్గ యనంగఁ బసిమొగ్గ యనఁగను
క్షారకనామ మై మీఱును .
ఆం భా ౨ ౪౦.

పసిరిక=పసపుముద్ద, పసరు. వి (పసరు+ఇక
స్వార్థమున, సంధివర్ణవికారము) ౧. పసరు
వన్నె, ఆకుపచ్చవన్నె (శ. ర) ౨. వృక్ష
విశేషము.

సీ జావ్వి మామిడి తిడి నురుగుడు పెలుగు
పాపట చంద్ర పసిరిక పాల రేల
పం పంచ. ౪. ౫౨౨.

3. పచ్చపిట్ట, హారీతము.

గీ. పచ్చపిట్ట యనంగను బసిరిక యన,హారితకం
బొప్పు... ఆం. భా. ౨. ౯౬.

సీ. పసిరిక లకుముకి పావురాయి.
పార్వ. ౬. ౪౪

సీ బరితము కోకిల పసిరిక తంగేడు గొరవంక
జక్కవ చెలువుకోడి హంస. 3. ౧౨.

౪. కామల రోగము

సీ...పసిరిక యనఁగా మాల యనఁగను గామ
లాభిధ మీఱు. . ఆం. భా. ౨. ౧౨౪.

విశే. ఆకుపచ్చ వన్నె కలది. (శ. ర.)

పసిరికపాము. వి (౧ పసిరిక) పసరువన్నె గల
పాము, సర్పవిశేషము.

చ పసిరికపామువంటి దని పల్కుడు కిటుబిగిలి
చూచి... శుక, ౧. 53౪.

పసిరికతొఙ్గ. వి. (√పసిరిక) పసరుతొఙ్గ. (శ. ర)

పసివట్టు. అ. క్రి. (పసి2+పట్టు) పశ్వాదులపై గాలిని గ్రహించు, జాడ పట్టు

గీ మున్ను జాగిలములఁ గూడి చన్నయట్టి, యెడుపకుక్కలు కుంటేళ్ల సుందురువుల, నడుముల గ్రహింపఁ బుట్టలకడలఁ బొదలఁ గిరులసరియలఁ బసివట్టి తిరుగుచోట మనుచ ౪ ౫౧.

సీ. పసివట్టి నలుగడఁ బఱచిన మెకముల పచ్చి తోళ్ళను బండ్లఁ గ్రుచ్చి పెఱుకఁ బలు జాగిలంబులు... వాల్మీకి ౨ ౭౫

స. క్రి. అఘ్రాణించు, మూర్కొను.

వ. కొనసాఁగి పోగ లై ముంగిసమోరలం బోని మోరలు సారెసారెకు నెత్తి బయలు పసివట్టుచు. మనుచ. ౪. ౨౪.

పసుపాడు=పసపాడు. అ. క్రి. (పసుపు+ఆడు) పసుపు పూసికొని స్నానముచేయు; పసుపు నలిచికొను.

సీ. పద్మాకరమునకుఁ బసుపాడఁ బెచ్చినదైవంబు చలము సాధ్యంబుగాఁగ. శివరా. 3 ౧30

సీ. ఒరసి ముత్తియములం గొండక మేన నిగ్గులు దేఱఁ బసుపాడి జలకమాడి. అను. ౧ ౬౦

పసుపార్చు. స క్రి (√పసుపాడు) పసుపు పూసి జలకమాడించు.

తరళ. జ. అలరుపుప్పొడి పసపార్చి మృణాల హారం బమర్చి కహ్లారంబు లేకు, లలకల నమర్చి... హరి. ఉ. ౭. ౫౫

పసుపు=పసపు. వి ౧. హరిద్ర.

(దీని భేదములు. కస్తూరి పసుపు, కూరపసుపు, మ్రానిపసుపు, చాయపసుపు, పిండిపసుపు.)

చ. ద్రవిడకుటుంబినుల్ పసుపు రాచిన రత్న పుణ్యాంకక్రింద... ఆము. ౧. ౬౪.

గీ... ఉల్లి కంద పసుపుఁ దోటలు... పీఠా. ౨. ౫౪.

సీ. పసుపువన్నెలు దేఱు పాపజన్నిద మొప్ప. మనుచ. ౨. ౧౧.

౨ హరిద్రావర్ణము (శ. ర.)

విశే హరిద్రావర్ణము కలది, పసుపువన్నె కలది

సీ దానవమానినీ స్తనకుంభములతోడఁ బసుపు పయ్యెదలకుఁ బాయు తెరువు. ఉ హరి. 3 ౧౪౭.

జ. పసుపాడు, పసపార్చు, పసుపుఁబిట్ట, పసుపుగోఁచి, పసుపుముద్ద, పసుపుమొల్ల.

పసుపుఁబిట్ట=పసుపుముద్ద. వి పసిరికపిట్ట, హారీతము. (శ. ర)

పసుపుగోఁచి. వి (√పసుపు) ఉపనయనాదులందు మంగళార్థము పసుపుతోఁ దడిపిన కౌపీనము.

గీ అతఁడు మృగకృత్తి పెళపెళ యనఁగఁ బసుపుగోఁచి గట్టిన మోదుగుకోల పెగయ. ఆము ౪ ౬౬

(ఇట్టి పసుపుబట్ట మొ)

పసుపుముద్ద=పసపుముద్ద. వి (√పసుపు) పసిరికపిట్ట, హారీతము (శ. ర)

౨. వ ధాన్యవిశేషము.

వ సుఖభోగులు సన్నమూడులు గొరవంకరాజనాలు కాటుకశేకులు ముంగురమెటికలు పసుపుముద్దలు మంచివిరులు... ప్రబంధ. ౧౧౨.

పసుపుమొల్ల. వి (√పసుపు) పచ్చపూవుల మొల్ల, హేమపుష్పికి.

పసురు. వి. ఆకు మొదలగు వానిరసము.

సీ... పసురు పస రసంగ స్వరస మొప్పు. ఆం. భా. ౨. ౪౦.

విశే. పసరువర్ణము కలది, ఆకుపచ్చరంగు కలది.

ద్వి. మహి దేశభయాతివారణుఁ దగుచుఁ, బహురుచామృలఁ జని పగిది శేషుండు, శెడి దంబు లగు శౌరివిదముల్ దాల్చి,పడగల గతిఁ బొల్చుపడగలఁ బొదువ అ మ. క ౧. ౨౨ పా. ౭. పం.

పసులకాపరి. వి (√పశి1) గోపాలకుఁడు, గొల్లఁడు.

ఉ ఎఱుంగుచే పసులకాపరి భావజమర్మ కర్మముల్ పారి. ౧. ౧౭౫.

సీ ఏబాము కెఱుఁగక యేపారుమేటికిఁ బసుల కాపరియింటఁ కామగలిగె

భాగ. ౧౦ పూ ౧౯౪

గీ ఱక్మి గోవిందు తోడివిరోధి గాన,వాఁడు దడిగినఁ జెలియలి నతని కీఁడ,గొల్లపల్లెలోపల నందగోపువింటి,పసులకాపరియగు వానిపాటి యనుచు. హరి ఉ 3. ౧౦.

పసులపోలిగాఁడు. వి ఏదిరింత, భరద్వాజపక్షి

సీ ..పరగు క్షేటింత వాఁ బసులపోలి, గాఁడనినను వ్యాఘ్రఘాటాఖ్యయగుచు...

ఆం భా ౨ ౯౧

గీ పసిఁడికంటియుఁ బరజయుఁ బసులపోలి, గాఁడు ననువానిపై జలకట్టియలను, బంచి క్రుంచిరి... రసిక. ౧ ౧౧౫

పసులమారి. వి (√పశి1)—పశువులకు మారి వంటిది—పులి, శార్దూలము.

క. కని దీని శక్తిఁ దోర్పడు, మహిజాని దలఁ పంగఁ బసులమారియై వచ్చెన్మము కండ మాలమీఁదను, కొనకరుపుం బుట్టె నన్న కోసం బారెన్. ద్వా ౧౦. ౫౩.

పసులవాఁడు. వి (√పశి1)గొల్లవాఁడు, గోపాలకుఁడు.

క. వలి భగదర్తుఁడు కదుపుల, కొలుచుపసుల వానియట్ల విలసద్గతిన, బ్బలము పెసువ... భార. ద్రో. ౧. ౩౩౨.

గీ. అకట మోమోట లేక తా రంత చేసి బ్రదికిపోయిరి పులిపేదపడినఁ బసుల,వాఁడె లెక్కాడె నమకత వచ్చె వాడు, పసుల లోపల నాలుకముల్లు విడిగె.

ఉ. హరి. ౪. ౧౦౨.

పసుపు. వి (సం పశుః) పసువు

ఉ...ఏ, విద్యలుం జేరఁడేనిఁ బృథివిం బసు వాఁడెగాఁ గణింపఁగన్

ద్వా. ౪ ౧౪౧

పస్తు. వి ఉపవాసము, ఏట్రు.

సీ. వస్త్రంబు గొండు దేవగ రాయి యిగి చన్నఁ బస్తని దయి పుట్టఁ బలుకువారు.

ఆము. ౬. ౪౪

క. ఎన్నేండ్లనుండిరాా పస్తువ్వాఁ డీ యదవి లోన నొంటి మహోకుండు... కాశీ.3. ౭౫

ఆ. తనువుఁ బొదలనీఁడు తాపంబుఁ బుట్టించుఁ, బస్తు పెట్టు మాలఁ బాఱవైచుఁ, గొఱచు సజ్జనులకుఁ గుత్సితవమమతి, వల్లభుండు లేఁకి వంటివాఁడు కేం. పంచ. ౧. ౪౩౦

ప స్త్యము. సం వి అ న. గృహము, వస్త్యము.

పస్పశము. సం వి అ. పుం. (శాస్త్రారంభ సమర్థకమగు) ఉపోద్ఘాతము.

పస్సె. వి పాటలవర్ణము

గీ ..పాటలాఖ్యలు చెలంగుఁ,బల్ల యనఁ బస్సె యనఁగను బయ్యి యనఁగ.

ఆం. భా. ౧. ౧౦౭

విణ పాటలవర్ణము కలది ఆం భా. ౧ ౧౦౭.

పహిణి (హిండి)=పహిణ్ణి.

(బంగారము)

వ ..శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభరాయనికి సమర్పించిన వస్తువులు (పైహి)... పహిండి కాయలతోడి కెంజామరలు ౨ పహిణి కాయ అలవటం ౧ ఘాంతక కేంత్తలు ౪ కెండిదిద్దకోలు ౨... దా. శా. ౪. ౯౭౫

పహిణ్డి—పసిఁడి.

(బంగారు)

వ...శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు ..పుత్తెంచిన ...మాణిక్యములు రెణ్డుగట్టిన పహిణ్డిపాణి సంకృణ్ణం ౨ నవరత్నములంగ్గట్టిన పహిండి పానలు రెణ్డు

ద శా. ౪ ౧౧౯౦ ౪ ౧౦౩౮.

వ...శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకుం బెట్టిన కనక వలయముగద్యా ౧౦౨ పహిణ్డి...

ద శా ౪. ౧౭౭౭.

వ...పహిణ్డి నీరు వఱడినకో(ము)ల వెంజా మరలు ౨... ద శా ౪ ౧౧౯౦

(ధనము)

వ...యిభూమి కృషి చేసి యఱియిచ్చి నదపంగల వారు గాంబహిండియిచ్చి యిరువంజ్జి బ్రాహ్మణులకు నా చంద్రార్కకాలమున కస్రత...నిల్పిరి. . ద శా ౪ ౧౭౦౧

పహ్లవులు. సం వి అ పుం. జన విశేషము

పహ్లికులు. సం=పహ్లవులు.

పా

పా. సం వి. ఆ స్త్రీ. ౧. అంబుధార్థ. ౨ శుధ 3 సంపతి శా. వి. దీనికి తెనుఁగున వ్యస్త ప్రయోగము లేదు

పాంక్తేయుఁడు. సం విణ (అ ఆ. అ.) ౧ బంతి కుడుపునఁ గూర్చుండి తినఁ దగినవాఁడు ౨. పావాసమునకుఁ దగినవాఁడు. (విల్యమ్సు.)

పాంక్త్యుఁడు. సం=పాంక్తేయుఁడు (విల్యమ్సు)

పాంగుల్యము. సం. వి. అ. న. కుంటుట. (విల్యమ్సు)

పాంచజన్యము. సం. వి. అ. పుం. కృష్ణుని శంఖము; శంఖము.(శ. ని.)

పాంచజన్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని విశేషము.

పాంచదశ్యము. సం. వి. అ. న పద్దియేనిండి సమూహము. పుం పదియేను సామిధేనీ మంత్రములచేత ప్రకాశింపఁజేయఁదగిన అరాశికమగు అగ్ని

పాంచభౌతికము. సం విణ (అ ఈ అ) పంచ భూతములచేఁ జేయఁబడినది (దేహాది)

పాంచాలము. సం. విణ (అ. ఈ అ) పంచాల దేశభవము. వి అ పుం. ౧. ఒక దేశము. ౨ శాస్త్రము

పాంచాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ౧. పాంచాల దేశస్త్రీ; పాంచాలదేశరాజకన్య ౨ ద్రౌపది. 3 (అలం) రీతిభేదము.

పాంచాలిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ. వస్త్రదంత కాష్టాదులచేతఁ జేయఁబడిన నరమృగాదిరూపము, బొమ్మ

పాంచాలుఁడు. సం వి అ పుం ౧. పాంచాల దేశపురాజు. ౨ (కామశాస్త్ర) ఒక జాతి పురుషుఁడు. 3. శిల్పి (వడ్రంగి, సాలె, మంగలి, చాకలి, మాదిగ మొ)

పాంజేబులు. వి. బ (స్త్రీలు) కాలికి ధరించు కొను గొలుసు. (శ. ర)

పాండరము. సం విణ. (అ. ఆ. అ) తెల్లనిది. వి. అ పుం. తెలుపు, శ్వేతవర్ణము న. కుంద పుష్పము, మొల్లపువ్వు ౨. గైరికము. (వాచ)

పాండవబీడు. వి. చిరాప్రహతభూమి, చాల కాలమునుండి దున్నని బీటినేల.

సీ. పాండవబీడు నాఁ బరగుఁ జిరాప్రహతము...

అం. భా. ౨. కి.

పాండవుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పాండురాజు కొడుకు—(ధర్మజ భీమార్జునాది).

పాండవేయుఁడు సం వి అ పుం పాండవుఁడు

పాండిత సం వి ఈ స్త్రీ పాండిత్యము

పాండిత్యము సం వి అ న ౧ పండిత భావము, చదువరితనము ౨ సామర్థ్యము, నేర్పు ౩ పండితకర్మము

పాండిమ సం వి న్ పుం తెలుపు

పాండిమము సం వి అ న తెలుపు

పాండియము సం=పాండ్యము (వై ౧)

పాండియుఁడు సం=పాండ్యుఁడు (వై ౧)

పాండీఁడు వి (సం పాండ్య త పాండియఁడు) పాండ్యదేశపురాజు

ఉ "ఏఁడు మహామతీ మధుర గ్రాపు యయు c కొచ్చి యందు చాం c డు గివాణము స్నెజయ నించిన(బెలెడి దు మదా భవలన్ బోఁడిమి నూన్ని హ c ళ కుల్కాముకన్ ఆమ ౨ రా

పాండుకంటకము సం వి అ పుం అపామార్గము, ఉత్తరేను ?

పాండుకంబళము సం వి అ పుం ౧ తెల్లకంబళి ౨ ఎట్టపేనుఁగుమై ఁ బఱచుకంబళి, తెలకుధ ౩ ఒకజాతిఱాయి

పాండుకంబళి సం విణ (న్ న్ న్) ౧ తెలకంబళిచేత కప్పఁబడినది (గరము) ౨ తెల్లకంబళి గలది

పాండుకర్మము సం వి న్ న (వణమును తెల్లఁబారునట్లు చేయు చికిత్సాభేదము

పాండుకుఁడు సం వి అ పుం చండాల స్త్రీయందు శూద్రునివలన పుట్టిన సంకరజాతి వాఁడు

పాండుతరువు సం వి ఉ పుం ధవవృక్షము

పాండునాగము సం వి అ పుం ౧ పున్నాగము, పొన్న ? ౨ తెల్లయేనుఁగు ౩ తెల పాము

పాండుపత్రి సం వి ఈ స్త్రీ రేణుక అనెడి గంధద్రవ్యము ?

పాండుఫల సం వి అ స్త్రీ చిర్భటి, దోస ?

పాండుఫలము సం వి అ పుం పటోలము, పొట్ల ?

పాండుపృష్ఠుఁడు విణ (అ అ అ) దుర్లక్షణుఁడు

పాండుభూమము సం విణ (అ అ అ) తెల్లనినేల గలది వి అ పుం తెల్లనిబలుపు భూమి ఆ స్త్రీ ౧ శ్వేతమృత్తిక, తెల మన్ను ౨ ఖటిక, బలపము

పాండుమృత్తిక సం వి అ స్త్రీ ౧ ఖటిక బలపము ౨ తెల్లమన్ను

పాండురంగము సం వి అ పుం శాకవిశేషము, (పాటరాంగా)

పాండురద్రుమము సం వి అ పుం కుటజము, కొండమల్లె ?

పాండురఫలి సం వి ఈ స్త్రీ ఒక దినుసు క్షుద్రక్షుపము (పొట్టియాఁడలుగల చెట్టు)

పాండురము సం విణ (అ అ అ) ౧ తెల్లనిది, ౨ తెలుపు మించిన పచ్చనిది వి అ పుం ౧ తెలుపు ౨ తెలుపు మించిన పచ్చన ౩ కామాల, కామిల న ౧ శ్విత్రరోగము, తెల్లపులుము ౨ మరువకము, మరువము ? ఆ స్త్రీ మాషపర్ణి ?

పాండురాగము సం వి అ పుం ౧ తెల్లఁదనము, తెలుకు ౨ దమనకవృక్షము

పాండురిమ సం వి న్ పుం తెల్లఁదనము, పాండిమ

పాండురేక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం. శ్వేతేక్షువు, తెల్లచెఱుకు గీ.

పాండులోమ. సం. వి ఆ స్త్రీ. మాషపర్ణి గీ.

పాండులోమశ. సం = పాండులోమ.

పాండువు. సం. విణ (ఉ. ఉ. ద్వి. ఉ) ౧. తెల్లనిది ౨. తెలుపు మించిన పచ్చనిది వి. ఉ. పుం. ౧. తెలుపు ౨. తెలుపు మించిన పచ్చన ౩ ఒక రోగము. ౪ తెల్లయేనుగు ౫ ఒకరాజు (ధర్మరాజాదు లగు పాండవుల తండ్రి) ౬. పటోలము, పొట్ల. గీ. ౭ ఒకానొక దేశము. ౮ మాషపర్ణి, కారుమినుము గీ ౯. ఖర్జూరము గీ

పాండుశర్కర. సం వి ఆ స్త్రీ సిత యను ప్రమేహరోగము

పాండుసోపాకుఁడు. సం వి అ పుం సంకీర్ణ జాతిభేదము.

శ్లో చండాలాత్పాండుసోపాక స్త్వక్సారవ్యవహారవాన్, అహిండికో నిషాదేన వైదేహ్యామేవ జాయతే మను. ౧౦. ౩౭

(చండాలునికి వైదేహియందుఁ బుట్టినవాఁడు)

పాండ్యము. సం. వి. అ పుం ఒక దేశము (శ ర.)

పాండ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం ౧. పాండ్యదేశపువాఁడు. ౨ పాండ్యదేశపురాజు, పాండిఁడు.

పాంథుఁడు. సం. వి అ. పుం ౧ పథికుఁడు తెరువరి, ౧. సూర్యుఁడు. (విల్యమ్సు).

పాంశుకీలము. సం. వి. అ. న. నిఖపపద మగు శాసనభేదము, ఎవరిచేరిట వ్రాయఁబడినదో వాఁడు తెలియఁబడని పత్రము. (త్రి ని)

పాంశు(సు)రాగిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మహామేద. గీ.

పాంశు(సు)లము. సం విణ. (అ. ఆ అ) ౧. పాంశువు (దుమ్ము) మిక్కిలి గలది. ౨. పాపము గలది, చెడినది ౩. చెఱుపునకు దూషించునది ౪. శివుని యాయుధవిశేషము

పాంస(శ)నము. సం. వి అ. న. తిరస్కారము. (త్రి. ని)

పాంస(శ)నుఁడు. సం. విణ (అ ఆ, ఈ అ) ౧ దూషకుఁడు, చెఱుపువాఁడు. ౨. అవమానము కలిగించువాఁడు. ౩. దుష్టుఁడు, నింద్యుఁడు ౪ దుష్కీర్తి గలవాఁడు (ఇది తెలుచుగా సమాసాంతములం దుండును)

పాంస(శ)వము. సం విణ (అ ఆ అ) పాంసువులు గలగి వి అ పుం —పాంశువికారిమైనది —లవణభేదము

పాంసు(శు)కాసీసము. సం వి అ న కాసీసము, అన్నభేది

పాంసు(శు)క్షారము. సం. వి అ. న. క్షారలవణము

పాంసు(శు)చందనుఁడు సం. వి అ పుం. శివుఁడు (త్రి ని, వై ని)

పాంసు(శు)చత్వరము. సం వి అ పుం. ఘనోపలము, వడగల్లు.

పాంసు(శు)చామరము. సం. వి అ పుం. ౧. పటవాసము, ఒడారము ౨. గఱిక మొలచిన భూమి ౩ వర్ణాపకుఁడు, నాడీవిభాగము చేయువాఁడు ౪. ప్రశంస ౫. పురోటి, తొక్కల ఝుంకారము ౬. ధూళిగుచ్ఛము, పటవాసము.

పాంసు(శు)జము. సం=పాంశుక్షారము.

పాంసుజాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు. (విల్యమ్సు)

పాంసు(శు)పత్త్రము. సం. వి అ. న వాస్తూక శాకము, చక్రవర్తికూర. (వాచ.)

పాంసు(శు)మర్దనము. సం వి అ. పుం. కేదారము, వరిమడి

పాంసు(శు)రము. సం వి. అ పుం. ౧ దంశము, అడవియీఁగ. ౨. కుంటివాఁడు

పాంసు(శు)రాష్ట్రము. సం వి. అ. న దేశభేదము.

పాంసుల. సం. వి ఆ. స్త్రీ. ౧ ముట్టుడి, రజస్వల. ౨ పుంశ్చలి, జంకుటాలు. ౩ భూమి ౪. కేతకి, మొగలి

పాంసు(శు)లుఁడు. సం వి. అ పుం. కాముకుఁడు, విండఁడు

పాంసు(శు)వు. సం వి ఉ పుం. ౧. ధూళి, దుమ్ము ౨. ధూళినలుగు, రేణువు ౩ ఎరువు, పేడ. ౪. ఒకదినుసు కర్పూరము. ౫ పర్వటము. అ న. ఒకదినుసు ఉప్పు

పాఁకు. వి శైవలము, నీటిపైన బయలు దేఱుతీఁగె.

గీ. కురులతోఁ గూడ విలసిల్లు గిరిజ మొగము, జడలు దాల్చినఁ గడుఁబెడం గడరి పొల్చె, భృంగములు మూఁగి చెలువొందు బిసరుహంబు,పాఁకు దాల్చియుఁ గర మొప్పుభంగి వోలె. కు సం. ౬. ౪౪౨

శ్లో...సశైవలాసంగమపి ప్రకాశతే.
సం కు. సం. ౫. ౯.

సీ కడిసన్నతమ్మిఁ బోఁ కడకనో యన దీన వదనంబుపై నెఱుల్ చెదరిఘూల.
కు. సం. ౨ ౨౨౧.

పాఁకుడు=ప్రాఁకుడు. వి. పండ్లపాఁచి లోనగునది. (శ. ర)

పాఁగు=పాఁగెము. వి. (శ. పాంగు) విధము, రీతి.

క. ఏఁగిన శాతం దక్రుబు, దోఁగిన నయనములఁ జూపు దోఁపక తనలో, గ్రాఁగుచు నుండఁగ నేమా,పాఁ గఱిఁగినభంగి నొయ్యఁ బలికెను మకనిక ద్వా. ౫ ౬౭

పాఁగెము=పాఁగు. వి ౧ విధము, రీతి.

ద్వి .శివుని, నుతియించి పడసెఁ గన్నులు గాళిదాసి,యనఁగ నందులలోన వతనిపాఁగెముఁ; కనుగవల్ వడయుట కష్టంబుగాదె.
పండితా మహిమ. ౨౪౩. పా

౨ సంబంధము.

ద్వి. ఏఁ గొనిరొండి దేమి రొలమి నీతోడి, పాగెఁము వాపాల పరమేశుఁ డుండ
పండితా పర్వత ౩౯౦ పా

౩. సామ్యము.

సీ కొలముపాఁగెముఁ నపొ్వలనుదిండిని నల్వి, తెగి నీటోఁలనిపెం పిగురఁ జేసి,
యయా ౨ ౧౦౪.

౪. మైత్త్రి,స్నేహము (చి ని)

పాఁచి=ప్రాఁచి. వి (సం పాచీ క త పాసి. మ పాయి. కు. పాసే.) ౧ శైవాలము, నాఁచుతీఁగె.

సీ మంచి చీకటులు కల్పించునీడలు పోవఁ బద్మాకరంబులపాఁచి విఱుగ
కువల. ౩ ౧౦

సీ నాఁచు పాఁచి యనఁగ గీ. శైవలం బగు సాం ని. స్థా. ౬౫

౨. నీరు నిలువ యుండుటచే కలిగెడి పచ్చని ముఱికి.

సీ. నిర్ఝరప్రబలవేణిక లింక జట్రాలఁ జేరిన పాఁచి పెన్పిట లెగయ. అము. ౨. ౪౭.

౩. పండ్లమలము.

సీ. బొక్కిఁ రొమ్మును నూఁదబొడ్డును మిడిపండ్లో కెఱ్ఱుకొరను పాఁచి దేఱుమొగము.
భల్లాణ. ౪. (శ. ర.)

జః పాఁచిపడు, పాఁచిపని

పాఁచిలోఁగ. వి మజ్జిగ చిక్కన చేయు ఒకానొక తీఁగ (చి ని, శర.)

పాఁచిపడు. అ క్రి. (√పాఁచి) త. పాసిపఁబు నిలవ యగు

క. దాఁచగ నేఁటికి నీమది, దోఁచిన యర్థంబు నేఁడు దోడ్తో నీసుస్, పాఁచి పడకుండఁ బలి కెదఁ, బూచినయది వెనుక దీయఁ బోలునె పార్థా. శేష. ౨ ౯౯

('కాలయాపనము కాకుండ' అని భావము)

పాఁచిపని=ప్రాఁచిపని. వి. (√. పాఁచి) గత దినమున నుపయోగించిన పాత్రలు శుద్ధిచేయుట వెం. పని

గీ దద్దతిలినట్లు నడుకేయి ప్రొద్దు పొడిచె, నకెడుమతిఁ బాఁచిపనులు చేయంగఁబూను, వలపుపెట్టికిఁ జిక్కి యవ్వనజగంధి. శుక ౨. ౫౬౧

పాఁడి. వి ౧ క్షీరము, పాలు.

మత్త. పాఁడికుఱ్ఱల నీఁడె పీనికిఁ బాలు ద్రావుచు నుండగాన్. భార. ఆది ౫ ౨౧౭

ఉ. పాఁడియుఁ బంటయుం గలిగి పంకవిహీన మనోహరాంబువుల్, కేఁడిన పెల్లచోటఁ బ్రభవింపఁగ పాండు. ౪ ౪౩

వ...పాణ్డివెందవులు ౧౦ ను ఈండులకీ బ్రాహ్మలకు... దా శా. ౧౨౪౭.

౨ గోగణము, ఆలమంద

ఆ. పాఁడి నేఁపెఁ బుష్పఫలభరితంబు లై, తరు వనంబు లొప్పె ధర్మకర్మ, నిరతిఁజేసి .. భార. ఆది. ౫. ౩

గీ. నేఁడు కా లాఁగి మామందపాఁడి చూచి, గోరసముఁ బాయసంబులు సారగించి, నిగ్రహం బయిన మము మన్నింపవలయు పి. శకుం. ౧. ౧౨౩.

పాఁత=ప్రాఁత. వి. (సం. పురాతనమ్) ౧. గుడ్డ ముక్క, చినిఁగిన వస్త్రభాగము.

ఆ. కడుపుపెంట లాల గాఱంగ మాసిన, పాఁత గట్టి . వి. పు. ౩. ౨౫౫.

౨. వస్త్రము

సీ నీరాడుతఱి నాఁడువారు కట్టినపాఁత లెత్తుకపోయి చెట్టెక్కి నసుచు శుక. ౨. ౫౪౪.

గీ. బొమ్మకు మసిపాఁతఁ బొదిఁగినమాడ్కి ద్విప. హరిశ్చ. ఉ. ౨౦౭౯.

సాః తడిపాఁత గొంతుకోయు (మెత్తని మాట లచే మహోపద్రవమును గొనితెచ్చు)

చ. వనజకృపాణ చల్లనయి వర్తిలఁగా దడిపాఁత గొంతు గోసినగతిఁ దమ్మివాలు గొని చిమ్మెదు పాంథులమీద కవల ౪. ౩౦.

ఇట్లే:—తడిపాఁతఁ గుత్తుకగోయు.

గీ దూఱఁ దగునిన్ను నొకటికిఁ దొంటియట్ల, కల్లమారిమి నిరపుబాక్యముల నన్ను, నిప్పుడును బయ లీఁదించె దిదియకాదె, కుటిల తడిపాఁతఁ గుత్తుక గోయు టనఁగ. ప్రభా ౫. ౧౨౪.

సాః మసిపాఁత మానికము.

క తత్తనుసాం, గత్యము మసిపాఁతి మానికం బై యొదుగున్. అను. ౬. ౫.

జః పాఁతగిలు.

పాఁతగలు. అ. క్రి. (పాఁతు+అగలు) పెల్లగిలు.

ఉ. దేవనగంబు పాఁతగలి త్రెళ్లిన నం దొకటేడు గల్గొన్కె, యావనజాక్షి నిట్లు నెడనాడిన నక్కట నోరు ప్రువ్వదే. నిర్వ. ౭. ౧౧౫.

ఉ. భానుసుతుండు మండి గిరి పాఁతగలన్ వెస దాఁటె... భా. రా. యు. ౪౫౧.

౨. చెడు.

క. వగ మట్టుకొనినఁ జిత్తము, తెగ డొందఁగ
చేయు గలయ బెమ్మఁగ ధృతి పాఁతగల
నాక శివయుంటికిఁ, దగియుండెడు చంద్ర
కాంత శిల్పము నేరక.
భార. విరా. ౨. ౩౦౮.

పాఁతగల్పు. స. క్రి. (√పాఁతు) ౧. ఉన్మూలించు, పెల్లగించు.

గీ. పట్టిఁ గదలించి నవియార్పఁ బాఁతగల్చి
పెత్తి వక్షస్థలంబున పెఱయ నొత్తిఁ, దోయ
జాక్షుండు లోకైకదుర్ధరుండు, దాల్చె నవ
లీల నిట్లు మందరనగంబు హార ౬. ౪౪

పాఁతగిలు(ల్లు). అ. క్రి (√పాఁతి) పాఁతబడియుండు. (శ ర)

పాఁతర(ఱ). వి (√పాఁతు) ౧. ధాన్యము పెం ఉంచుటకు నేల త్రవ్విన గొయ్యి

సీ. నగము దుమ్మునఁ బూడి చిగిరించె వా
మూయఁ బెరిఁగిన మాతిపాఁతర చోరియల.
ఆము ౬. ౧౩.

చ. పటిగల చేటినం గొలుచుపాఁతఱకున్
గలశే తలంపఁగన్. ఉ హరి ౪ ౪౯.

ద్వి. ఉప్పుపాఁతఱలోన నుంచి యామీఁదఁ,
గప్పిరి పైపై మన్ను గానరాకుండ ద్వి శ.
పా. ౩ ౧౦౮. పా. ౧౧ పం మార్క
౩. ౩౫౪

౨. పాఁతున్నిధి

గీ. తనకుఁ దొమ్మిదిపాఁతర ల్ధనము గల దటంచు
ఉక్కువల నేఁడు గర్వించుఁగాని,
రవిశ. ౧ ౪౪

ఆ. తోటదాల్పునమున దొమ్మిది పాఁతరల్
రొక్క మున్నదనుచు నిక్కుఁగాని.
నీలా. ౧. ౩౭.

ఇనుకపాఁతఱ=ఇసుక నేలయందు త్రవ్వఁబడిన గొయ్యి, త్రమావహ పై ఫలిత విరాటుని పని.

గీ. అనఘ చేర్యావిదంబవ రత్నము లెన్ని నీకు
పాఁతఱ యాజోలి యేలఁ ద్రవ్య.
వైజ. ౨. ౧౭.

పాఁతికొను. స. క్రి (√పాఁతు) ౧. నిధిగాఁ జేసికొను, పూడ్చుకొను.

గీ. ఎవ్వరికి నీకు తమతమయుండ్లఁ బాఁతికొని
సుఖంబుండి రథము లై కొంద ఱందు.
భార. ఆది. ౭ ౧౩౨.

శ్లో భూమూతు నిదధుః కేచిత్ భృగవో ధన
మక్షయం సం భార ఆది. ౧౭౪ ౧౫.

పాఁతిపెట్టు. స క్రి. (√పాఁతు.) పాఁతు, పూడ్చు

ఆ. దానములను జేయఁ దనచేతు లాడక, బహు
ధనంబు గూర్చి పాఁతిపెట్టి, తుదకు దండుగ
నిడి పెందలు చెడునరుండు,
వేమన. ౧. ౧౨౪.

పాఁతు=ప్రాతు. స. క్రి పాతిపెట్టు, పూడ్చు

చ ఒంప్పదనిన సపుత్రమిత్త్రముగ నద్దాన నందఱ
గ్రొచ్చి పాఁతుదున్
భార. ఉద్యో. ౩. ౧౪౨.

ఉ...ని, ప్కారణతీవ్రబాధ ననిశంబును ముప్పది
మూఁడుకోట్ల బృందారకులన్ మహర్షులఁ
బ్రతాపగుణంబున నేఁచి పాఁతుచున్.
హర. ౩. ౩.

గీ. పాఁతినవాడికొట్టు, యూపస్త్రక్కియ కర్హ
పై యున్న చెపుము. హర. ౪. ౩౦.

వి. భూమి పెం బానిలో దిగినపర్యతము పెం.
బానిమూలము (పెందలు.)

వ. ఇట్లు పదునొకండువేల యోజనంబుల కెనర్చును నంతియు పాఁకుడుం గల మంథర నగంబు.. భార. ఆది. ౨. ౧౧.

క. తొమ్మన వితిగిన యేనుఁగుఁ, గొమ్ములం బడి వెలఁగు పందితొమ్ముల పాఁకుల్, వమ్మై పెకలక యుండిన, రొమ్మొలతను వీఁడు తివియనీయఁడు సామీ చంద్రా. ౨ ౫౨ భార భీష్మ. ౧ ౨౨

సీ విదిత మై పదియాఱువేల యోజనములు నంతియు పాఁకు నై యతిశయిల్లు భాగ. ౫ ౨ ౧౯.

వ షోడశ సహస్రయోజన వితతస్తావతాం తర్భూమ్యాం ప్రవిష్టః పం. భాగ ౫. ౨

జః పాఁతిగలు, పాఁతగల్గు, పాఁతర, పాఁతి పెట్టు

పాఁపదేగము. వి (పాము + జగము) నాగ లోకము

సీ. పాతాళ నామంబు పాఁపజగ మనంగ నేల యడుగ గనంగ నెగడుచుండు. ఆం. భా. ౧. ౧౪౫

పాఁపజేన్నిగట్టు. వి (పాము + జన్నిగట్టు) విశా యకుఁడు (శ. ర.)

పాఁపజన్నిదము. వి. (పాము + జన్నిదనము) సర్పయజ్ఞోపవీతము

సీ పసపునిగ్గులు దేఱు పాపఁజన్నిద మొప్ప... మను. ౨. ౧౧

పాఁపతూపు. వి.(పాము + తూపు.) నాగాస్త్రము

మ...అప్పాఁపతూ, పుదయం బుగ్రము గాఁగ చి ట్టదవి... భార. కర్ణ. 3. 3౨౧.

ఇట్లే పాఁపకములికి. గీ...పాఁపకములికి, మరిమి... అదఁగల చిత్రపత్త్రమునకు, ప్రబంధ. ౧౧౧.

పాఁపది. వి. (√పాము)అహితాయము, గరళము.

సీ ..ఆహితాయ మాఁ, శాముదియవఁగను బాఁపది యును. ఆం. భా. ౧ ౧౪౨.

పాఁపమీఁను. వి. (పాము + మీను) ఒకజాతి అఁడుచేప, శృంగి (శ ర)

పాఁపమేపరి. వి. (√పాము) గరుత్మంతుఁడు. (చూ పాఁపమేపరిపచ్చ)

పాఁపమేపరిపచ్చే. వి (√పాము) గరుడపచ్చ

సీ పాఁపమేపరి పచ్చపలకలఁ జెంగల్వదొరజాలఁ దీర్చిన దూలములను. యయా ౧ ౯౩.

సీ. జిగి వెల్లివిలయించుమగరాల తలుపులు పాఁపమేపరి పచ్చపలకగడపులింపు నింపు... ధర్మ 3. ౧౭౩.

పాఁపమేపుడు. వి. (పాము + మేపుడు) గరు త్మంతుఁడు (చూ. పాఁపమేపుడు పులుగుకల్లు.)

పాఁపర[1]. వి ౧ గోఱంచి, పిన్నపాఁపర. ౯ (శ. ర) (నిరనుస్వార మని చి ని)

ఆ. పాలు పంచదార పాఁపరపండ్లలో, జాలఁ బోసి వండఁ జవికి రాపు, కుటిలమానవులకు గుణ మేల కలుగురా... వేమన. ౨. ౭౪

ద్వి మద్ది పాలకొడిసె మారేడు వెలఁగ,బొడ్డి పాఁపర జమ్మి పులుగుడు వేండి. ద్వి క సా ౨ ౭౯ పొ. ౧౧. పం

పాఁపర[2]. వి. మత్స్య విశేషము.

సీ కొరదయుఁ గడిని పాఁపర మల్లు మచ్చంగి కొంటెమొక్కసులాంపిఁ గ్రుచ్చుకొనిరి. వేం. పంచ. ౧. ౭౯౪.

సీ. పాఁపరలను చిన్నపదవాళ్లకును నిచ్చె మారు పులను జమ్ముపారి కిచ్చె. ద్వా ౧. ౨౭౧.

పాఁపరమ్ము. వి (పాము + అమ్ము) నాగా స్త్రము.

చ...పాఁపరమ్ము వ్రాత నెగయు ఘోరరూప
భయదప్రథమాన విషాగ్ని జిహ్వికల్, దని
కిఁ బెల్చ మండుచు నిలాస్థలి డొల్లె...
భార. కర్ణ. ౩. ౩౨౫

పాపరాసెజ్జ = శేషశయ్య.

సీ బహుతర బ్రహ్మాండ భాండపూరిత మైన
బొజ్జతోఁ బాఁపరాసెజ్జతోడ
మృ వి. ౩ ౩౭

పాఁపరాకన్నియ = నాగకన్య.

క అకన్నియసోయగ మ్మారాకానులమాడ
పాఁపరాకన్నియలం, దేకడ నరసిన లేదు .
నీలా. ౨. ౧౪

పాపరాయిక్క. వి (√ పాము) పాతాళ
లోకము, నాగలోకము

దండకము...మన్నంతయుం గొంచుం బల్పాఁ
పరాయిక్కడుం బ్రాఁకు బంగారపుంగంటి
కేద్రిమ్మరిక్ జన్న పుంబంది పై చెండి పైకంబు
వాల్గొమ్మునం గ్రుమ్మవా...
అచ్చ రా యు ౧౭౧.

పాక. వి దూలము లుంచక కట్టినయిల్లు, కాల.
(క. ర)
ఉదా :—పసులపాక

పాకకృష్ణఫలము. సం=పాకకృష్ణము.

పాఁకకృష్ణము. సం వి అ. పుం. ఓఁక చెట్టు.

పాకజము. సం. విణ (అ ఆ. అ) ఉష్ణము
(తాపము) చే గలిగినది.
వి అ న ౧. కాచలవణము, గాజుప్పు.
౨ పరిణామశూలరోగము.

పాకద్విట్టు. సం వి ష్. పుం. ఇంద్రుఁడు

పాకనాఁడు. వి. (క. పాకనాడు) దేశవిశేషము.

క. వెలనాఁడు వేఁగినాఁడును, బులుగుల
నాడ్వాకనాఁడు పొత్తపినాఁడుక్ అల
మురికినాఁడు లేదాఁ, దలయక గనుగొంటి
నటటి యబిలలఁ గంటిక్. హంస. ౧. ౫౩.

పాకపాత్రము. సం.వి.అ న. వంటపాత్రము, స్థాలి

పాకపుటి. సం. వి. ఇ ఈ స్త్రీ. కుమ్మరిఆవము

పాకఫలము. సం వి అ. పుం. ౧ ఫలపాకము
నీటి ఉసిరిక ౨ ఓఁకచెట్టు, కరమర్దము.

పాకఫలకృష్ణము. సం. పాకకృష్ణము.

పాకమండలము. సం. వి అ. న. = పాకపుటి
(వై. ని)

పాకమత్స్యము. సం వి అ పుం ౧ చేఁపల
కూర. ౨ ఒకదినుసు కీటకము. ౩. సముద్రపు
చేఁప

పాకము. సం. విణ (అ. ఆ అ) ౧. అల్పము
౨ ప్రశస్యము, పొగడఁదగినది. ౩ పరిపక్వ
మైనది.
వి అ పుం ౧. పచ, వంట ౨. (ఇటికలు
లోనగు వానిని) కాల్చి పక్వముచేయుట.
౩. (అన్నాదుల) జీర్ణము. ౪. పరిపాకము,
పండుట ౫ నిండుగా ఎదుగుట, చక్కని
వృద్ధి. ౬. పరిణామము, ఫలము ౮ ధాన్యము.
౯. నర, నరయుట, పలితము. ౯. గుడ్ల
గూబ. ౧౦ ముదిమి ౧౧. రాష్ట్రభంగము
౧౨. భయము, దేశోపద్రవము కలిగించునట్టి
భయము. ౧౩. వ్రణము. ౧౪. వంటపాత్ర
౧౫. ఓఁకచెట్టు. (వై. ని)

పాకముదప్పు = ఉచితస్థితితప్పు; చెడు.

క. నీకడుపునఁ బుట్టినబుణ, మే కరణింబాతు
కొక్కఁ రేచనిపడితిక్, గైకొనపేనాపలుంక్,
పాకముదప్పెడును భయము వాటిల్లఁజామీ.
నృసిం. ౫. ౭౩.

చ. వారలఁ బంపుసేయుకేఁ, జతురుఁడఁగాను బ్రాభనము పొలదు శా దెసఁ దప్పు లేమి మీ, మతిఁదేలపోసి యీ పలుకుయూనుఁడు పాకము దప్పెఁ గార్యముల్,

భార. భీష్మ ౧ ౧౩.

పాకయజ్ఞము. సం వి. అ పుం. చరుపాకముచేఁ జేయఁదగు యజ్ఞము

పాకరంజనము. సం. వి అ న. తేజపత్రము, ఆకుపత్రి. శ.

పాకలము. సం వి అ పుం. ౧ అగ్ని. ౨ వాయువు ౩ ఏనుఁగులకుఁ గలుగు పిత్త జ్వరము, కూటపాకలము ౪. గుల్మము. (వై ని) న. చెంగల్వకోష్టు

పాకలి. సం వి ఇ. ఈ స్త్రీ. ౧ కర్కటి, దోస. శ. ౨. రోహిణి. అను వృక్షము.

పాకశాసని. సం వి ఇ పుం ౧ జయంతుఁడు ౨. వాలి. ౩ అర్జునుఁడు

పాకశాసనుఁడు. సం వి. అ. పుం ఇంద్రుఁడు

పాకశుక్ల. సం వి. ఆ. స్త్రీ మహాశ్వేత, ఖల పము (వై. ని)

పాకాతిసారము. సం వి. అ. పుం చాల దినము లుగా ముదిరిన అతిసారరోగము, జీర్ణాతిసారము.

పాకాన్నము. సం వి. అ న. పాకెన, పడుగు పెండ్లిండ్లలో తృతీయదినము. (శ ర)

పాంచాలీ. ౪. ౩౦.

పాకారి. సం. వి. ఇ పుం ౧ పాకాసురారి, ఇంద్రుఁడు ౨. శ్వేతకాంచనము. శ.

పాకి. వి. మలముఁగు పెరటికసవు ఎత్తెడువాఁడు, పాకి వాఁడు. (శ. ర.)

పాకి. సం. విశే. (క. సీ క) సమాసాంతము లందే, ౧. పండునది, పక్వమగునది. ౨. పాకము చేయునది, జీర్ణింపఁజేయునది.

పాకిమము. సం. విశే (అ. ఆ అ) ౧ వండఁ బడినది ౨. (స్వభావముచేతఁగాని ఇతర సాధ నములచేతఁగాని) పండినది, కాఁచుటచేఁ గలిగినది (ఉప్పు మొ)

పాకీ = పాకి. (చి ని, శ. ర.)

పాకుఁడు. సం. వి. అ పుం ౧. చన్ను కుడుచు శిశువు. ౨. ఒక రాక్షసుఁడు ౩ సూర్యుఁడు

పాకుకుఁడు. సం విశే (అ. ఆ. అ) వంట వాఁడు, పాచకుఁడు

పాకువు. సం వి ఉ పుం. వంటవాఁడు, పాచ కుఁడు.

పాకెన = పాకెన్న. (చి. ని, ప్రౌ, శ ర)

పాకెన్న = పాకెన, ప్రాకెన, ప్రాకెన్న. వి. (సం పాకాన్నము ప్రా. పాకన్న) పడుగు పెండిండ్లలో తృతీయదినము. ("పెండ్లియందు మూఁడవనాటి బువ్వము" అని శ. ర.)

సీ గ్రంథత్రయీవిదుల్ ఘనముపర్ణ క్రమా భ్యస్తశ్రీఁ గనిరి పాకెన్న నాఁడు.

రా. వి. ౫. ౭౦.

సీ పడుగు పెండిండ్లలోపలఁ దృతీయదినంబు పాకెన్న యనఁగను బరగుచుండు

ఆం. భా. ౨. ౧౫౭.

పాక్యము. సం. విశే (అ. ఆ. అ) పాకము చేయఁదగినది. వి. అ. పుం. యవక్షారమున. ౧. అట్టుప్పు, బిడలవణము. ౨. పాంశులవణము, చవుటియుప్పు.

పాక్షికము. సం విణ (అ. ఈ అ) ౧. పక్షకాలమునఁ గలిగినది ౨. పక్షాంతరమునఁ గలిగినది. ౩ సంశయమం దొకకోటియందుఁ గలిగినది, వైకల్పికము ౪ పక్షికి సంబంధించినది వి. అ పుం వికల్పము.

పాక్షికుఁడు. సం వి. అ పుం పిట్టల వేఁటకాఁడు (విల్యమ్సు.)

పాగ=పాగా. వి (క పాగు ౩ పాకై) శిరోవేష్టనము

సీ కఱకు జై పెరిగిన కటువెంద్రుకలతోడ బట్ట యొదలఁ గావిపాగ యమర హైమ. ౪. ౬౩

సీ గొబ్బుగొబ్బునఁ దల తొత్తి కొందఱందుఁ, జాడఁ జాడంగఁ బాగలు వీడి పడిన
సారంగ ౧ ౧౨౩.

సీ బాగైన తగటంచు పాగలోఁ జెక్కిన కమ్మ పువ్వులబంతి రొమ్మెగులుక
చెన్న. ౧ ౧౩౭.

పాగడ=పడగ, పడిగ. వి (సం స్ఫటా)

మ...పాగడల్ విప్పి భ్రమిం, గు వధించున్ నృపహ స్తనిర్మ్యాణఫణాళికోటీచపేటంబులన్.
వరాహ. ౭. ౮౧

పాగడము[1]=పాడగము. వి (సం. పాటక, ప్రా పాదక)

౧ స్త్రీపాదభూషావిశేషము, పాదాభరణవిశేషము

మ. కయపూజాంభుజముల్ ఘటిం దదఁబడన్ జడ్డోయి కేఁగొనప్పై, దయ దప్పన్ బస పాడి పాగడపుఁబాదం బొప్పు
ఆము. ౧. ౫౭.

వ...మాటటడుగుల జోడించిన పాలవెండిపాగడమ్ములు ప్రబంధ. ౮౪.

౨. పౌరుషసూచకముగా కాలిని ధరించు భూషణము.

గీ. కలుపురలివేచుదండయుఁ గమ్మడిఁగ, పాగడము పూస తాళ్మెపై బవిర పడిగ,
వేం. పంచ ౪ ౪౧౭.

పాగడము[2]. (క పాగుడ, పావడ = ఉత్తరీయము) వస్త్రవేష్టనము

గీ. జడలఁబాగడ చొళ్లెంబు సంతరించి
హర ౫. ౫

పాగలు=పాగాలు, పావలు. వి బ. (సం పాదుకా) పావకోళ్లు
(దారుమయపాదరక్షలు చి వి)

క పాగలు దొడుకొని రొమ్మును రొలు, సాగయుఁ దాను పోద. ౨. ౩౫.

ద్వి పాదవగుసంభవుల్ బెదఁగగుపసిఁడి, గొడుగులపాగలు గూడులోహంపు, పాగలు దంతపుపాగలు రాగి, పాగలు పాదాలపాదరక్షలను పండితా. పర్వ ౩౩౩. పా.

పాగలుఁడు. సం. విణ (అ ఆ అ) ఉన్మత్తుఁడు. (వా చ)

పాగ్రాగ. వి ౧ అశ్వాదికాల, మందుర

క భండారముతో హయమద, కుండాల ఘటాళి తనదుసా మైమ్ర పాగా, నుండిన...
అము ౪ ౩౨.

సీ యవనాధిపతి యుపాయనముగా నొసఁగిన పాగాహయంబులు వాగెవచ్చు
భీమ ౧ ౩౮ కాశీ. ౧. ౩౪.

గీ పాగ, లాయమనఁ దొప్పు వాజిశాలకును.
సాం. ని తిర్య ౮౩.

౨. అశ్వసముదాయము, అశ్వములవరుస, అశ్వపంక్తి; వాహనము లగు జంతువుల సమూహము.

క. శ్రీకృష్ణుఁ దలఁచి పనీ కొలయుచుఁ, జేపినపాల్ గలయు కొండచేఁ గాంధజనుల్ దూషింపమి కజాఁ డంపిన, యీపాగా యనఁగ నదుల నంచలు కొలుకుక్. అను ౪. ౧౭౮

సీ. పాగాయనఁగ నక్వపం క్తిబిరాజిల్లు
ఆం భా ౨. ౧౯౭.

3. తలపాగ (శ ర)

పాగాలు = పాగలు. వి. బ (సం. పాదుకా.) పావకోళ్లు, పాదరక్షలు

సీ. ప్రక్షాళితము లైన పదియాఱువన్నియ కన కంపు గొడుగుఁ బాగాలు దొడగి.
హైమ. ౮. ౧౦౩ హార ౭ ౧౩౭.

సీ. తమరాక ప్రియుల కెంతయు దొాల వినరాఁ విపాళించు కిఱ్ఱుపాగాలు మెట్టి (గి) విటులు విహారింతు రవ్వీటి వేశ్యవాటి
హైజ ౨ ౪౫.

పాగు. వి (సం. పాకః) గుడపాకము (చక్కెర లోనగునవి కాఁచగా నగు ద్రవపదార్థము అని శ. ర)

సీ...పా గనఁగా గుడపాక మెసఁగు.
ఆం భా. ౨. ౨౫౧.

ఉ. బెల్లపుఁబాగునం దడిపి పెట్టితి.
చంద్రా ౨. ౭౪

పాచకము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) భుక్తాన్న మును జీర్ణింపఁజేయునది. (మందు మొ.) వి అ. పుం. అగ్ని అ. న పిత్తము

పాచకుఁడు. స. విణ (అ. చికా. అ) పాకము చేయువాఁడు. వి. అ పుం. వంటలవాఁడు, సూపకారుఁడు.

పాచనకము. సం. వి అ పుం టంకణము, వెలిగారము.

పాచనము. వి. (సం. పాచన) పాసనము, విశే షణము. (శ. ర.)

పాచనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ౧. పచనము చేయునది, వండునది ౨. పక్వము చేయునది, పరిపాకము నొందించునది. 3. జీర్ణము సేయునది, అరగించునది ౪ (వ్రణాదులను) మెత్తగిలఁ జేయునది

వి. అ. పుం ౧ అగ్ని. ౨ ఆమ్లరసము, పులుసు. 3 ఎఱ్ఱఆముదపుచెట్టు.

న ౧. వంట. ౨ పరిపాకము నొందుట, పరి పక్వ మగుట 3 అన్నాదులను జీర్ణింప జేయుఁ మందు ౪ వ్రణమునుపండించుట. ౫. ప్రాయశ్చిత్తము. ౬. పిత్తాదిదోషము లను పక్వముచేయుద్రవ్యభేదము (క్వాథా దులు) ౭ కషాయము ౮ వ్రణమునుండి చీము మొదలగువానిని దీయుట. ౯ గాయ ములను మాన్పుటకును నెత్తురుకాఱుట నిలు పుటకును నుపయోగించు ద్రవ్యము. ౧౦. పుండునకు కట్టెడు ఉడుకఁబెట్టినపిండి.

పాచని. సం వి. ఈ. స్త్రీ హరీతకి, కరక. [illegible]

పాచలము. సం విణ (అ ఆ అ) పాకము సేయునది వి అ న. ౧. పాచనము, వంట. ౨ రంధనద్రవ్యము, అగ్ని లేక పక్వము సేయఁ బడినద్రవ్యము.

పాచలుఁడు. సం. వి. అ పుం. ౧ వంటవాఁడు. ౨. అగ్ని. 3 వాయువు

పాచి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. ౖలతావిశేషము.

పాచిక. వి (సం పాశకః) ద్యూతక్రీడ కుపయో గించుసాధనము, అక్షము, జూద మాడెడి అడ్డ సారె.

వ...సభామండపంబునఁ బఱిండి పలకయు సారెలుం బాచికలును నమర్చి.

క. ద్యూతమునకు బలభద్రుని, ప్రీతిసమేతంబు గాఁగ పిలుచుటయుం... హరి. ఉ. 3. ౨౨౮.

సీ. చేవచ్చినట్టిపాచికలు గావున గెల్చె దని వద్ద
నుచు వేఱె యక్షములను, గ్రీడింప మారి
గెల్పు గెలుపు లన్నియు దక్కె కా దని
వాదింప .. దశా. ౯ ౧౩౭.

పాచితము = ప్రాచితము. వి (సం ప్రాయ
శ్చిత్తమ్) పాపమును పోఁగొట్టుటకై చేయు
కర్మవిశేషము, ప్రాయశ్చిత్తము

సీ బహువద్దవ్యాజాన కల్పవృఁఖాచితం విడి పసిఁడి
కైతావానిబంతిఁ గుడిచి అమ ౬ ౬౯.

గీ ధారుణీవల్లభులకంటెఁ దక్కుచోట, నశ్వ
మేధంబు నిష్ఫలం బగువిధమున, నర్థ
వంతంబు గాదు సత్యాకళత్రు, సేవకులఁ
బూని సేయుపాచితము శతిము

పాండు ౫ ౪౭

పాచిపుచ్చే. స క్రి. (√ పాయు. స్వార్థమున)
పోఁగొట్టు

ద్వి. ఆచార్య గెలిచిన యాధీరమెల్లఁ, బాచి
పుచ్చెద నీవు బంట వై నిలువు

ద్వి విరా ౪ ౭౦. పా

పాచే. స క్రి (√ పాయు) ౧ పాయఁజేయు,
తొలఁగించు

ఆ. పరువవిషమభూరి పాషాణభీషణ,గిరులు వచ్చి
నన్నుఁ దెరలఁ గప్ప, వజ్రబాణ మేసి వాని
నన్నింటిని, బాచి యున్న నన్నుఁ జూచి
యపుడు. భార అర. ౧. ౧౯౫.

క. ఆమూపు మరగి చిత్తం, బేచవికిం బోదు
పోరియుకేని మరలుపస్, గోచర మగువెలి
చవులం, బాచిన లోచవిన నిలిచి పరమార్థిఁ
గనుమ్. భార.శాం. ౪. ౩౦౪. భార. ఆది.
౪. ౨౬౭.

౨. (త. పాయ్చు) చిక్కుదలించు. విప్పు.

క. బలరిపుఁ డిచ్చిన కుండలములు సహజమంబుఁ
జిత్తమున భక్తిమెయిం, దలఁప నవి వచ్చె
వెంద్రుక, లలవడఁగాఁ బాచి ముడిచె నమర
దృఢముగన్. భార. విరా. ౪ ౧౬౪.

ఆ. బలియుఁ డపుడు కెంద్రుకలు పాచి ముడిచి
గం,టెనఁగఁ దాల్చి నిలిచె...

భార. సభా. ౧ ౨౦౦.

౩. అప్పు తీర్చు.

ఆ .పితృగణంబువలని ఋణంబుఁ బా,చిన
మహోపకారిఁ జేయుతవాని.

భార ఆది ౬. ౨౪౯.

౭ నీకడుపునఁ బుట్టినబుణ, మేకరణిం బాతు
నొక్కొ నృసిం ౫ ౯౭

౪ పోఁగొట్టు, నశింపఁజేయు.

గీ కీచకులచేసఁ బుట్టిన కిల్బిషంబు, పాచి నన్ను
రక్షించిన పరమధర్మ, రతికి...ప్రణమిల్లి
ప్రతుకుదాన భార. విరా ౩ ౩౯

క అలసినెడ డస్సినెడ నాఁ,కలి తృష్ణయు నైన
యెడలఁ గడుకొని ధరణీ, తలనాథ పురుషు
నకు నిమ్ముల భార్యయ పాచుఁ జిత్తమున
దుఃఖంబుల్

భార అర. ౨. ౭౪
భార. అను. ౩. ౯౬

పాచే². వి. గుండె లదరుటయం దగు ననుకరణము.
(భార్గవుఁడు) గీ తోఁచుటయు గుండె కడుఁ
బాచుపాచు మనఁగ...దిగులుపడి సంక్రాంతి
రథుఁడు చింతింపఁ దొడఁగె.

- ఉం. రా. ౩. ౧౪౦

('గుండెలు పీచుపీచుమనుచున్నవి' అని వాడుక.)

పాచ్యము. సం విణ (అ ఆ. అ) అవశ్యపచ
నీయము; తప్పక వండఁ దగినది.

పాజము. సం వి అ. పుం. అన్నము. (వై. ని.
వి. వ్. వ. ౧. అన్నము. ౨. బలము. (శే. ని.

పాటు[1]. వి. (క. పాటి) ౧ విధము, రీతి.

క. బలవంతుల బలమఱుఁగా, మలవకమాస్త్రాని పాట మాయాధనుని, మ్ముల్ఁ జేసినవారా పెట్టగ, కొలఁదిరెు యని డాయ రైరి కొందఱు దానిన్. భార. ఆది ౪ ౧౪౬.

(ఇది ప్రాయికముగా ప్రికపూర్వకముగను 'అట్టి, ఇట్టి, ఎట్టి, ఎల్ల, ఒందు' శబ్దపూర్వకముగను, భూతార్థక క్రియాజన్యవిశేషణపూర్వకముగను ప్రయోగములందు గానవచ్చుచున్నది)

సీ ఇప్పాటఁ బాండువంశకుల వసుమతీరాజ్యార్హు లగుదురు రాజ్యమునకు
భార ఆది ౬ ౧౨౪.

మ...ఈ, కస టిప్పాటఁ దొలంగు పెట్టు లగుదుం గల్యాణ కల్యాత్ముఁడన్
పాండు ౫ ౪౧

క పాపంబు బుద్ధిపూర్వ, వ్యాపారము గాక తొడరినప్పుడు మనుజాం, డేపాటు దానినంతయుఁ, బాపికొనం జాలు సుజనబాంధవ చెపుమా భార శాం ౩ ౩౪౩.

క చెప్పితిఁ దెలియఁగ నీమతి, యొప్పినక్రియ నాచరింపు మొరులకుఁ గాఁ ద,ప్పొప్పించు వారు గలరే, యిప్పాట న్నిన్నుఁ గలప నేలా నాకున్ సుద ౨ ౬౪

ద్వి బసవఁడు తారు నప్పాట వర్తింప
బస పు ౪ ౯౦౩ పం

౨. స్థలము, ప్రదేశము.

గీ. అడుగవలసిన యర్థంబ యడిగి తీవు, క్రాఁగి యుండెడు శివభక్తి కలియుగమునఁ, బాపకర్ముఁడ గాని యిప్పాట లేఁడు, పుణ్యకర్ముఁడు నికపితాంభోజనయన.
భీమ ౫. ౧౫౪.

క. దప్పిగొని నీరమరయుచు, జప్పుడు గాకుండ ధరణిఁ జరణము విడుచున్, దెప్పరముగ శోకించెను, నప్పాట వసించుటీవు లఱుడి పడఁగన్. బ్రహ్మాండ పురాణము. ౩. ౫౫

౩. సమయము.

గీ పూర్వజన్మకృతం బైన పుణ్యరాశి, పాకదశ నొందు నెప్పు డప్పాటఁ గాని, సకల సంసార దురితనిస్తార మైన, శివకథాగోష్ఠి చెవులకుఁ జెలువు గాదు. భీమ. ౩. ౪౨.

ఈ ..నిన్ను నుపమింపఁ ద్రిలోకములందు రాజశే,ప్పాటను లేరు... విక్ర ౭. ౧౦౪.
భీమ. ౫. ౧౭౫.

అట్టిపాట :—

ఆ. అశ్వమేధముఖము లైనరాజార్హ్యయజ్ఞములు సెక్కు- చేసె సకలజనులుఁ, బొగడునట్టిపాట సెగడె మహోగ్రుఁడు
భార ద్రో. ౨. ౧౯౭.

ఇట్టిపాట :—

ఆ ఇట్టిపాట గాద్పుపట్టిచే దుశ్శాసనాదు లెల్ల బాధితాత్ము లైరి. భార. ఆది. ౫. ౧౬౬.

ఎల్లపూట :—

క మఱచియఁ దలఁపింపఁగ నగు,నెఱుఁగని వాఁ డెల్లపాట నెఱిఁగింప నగున్, మఱి యెఱిఁగి యెఱుఁగ నొల్లని,కఱటిం దెలుపంగఁ గమల గర్భునివశమే భార ఆది ౪. ౪౧.

ఒందుపాట :—

ఈ ..శోభిత మైనయీసభా, లాభము నొందుపాట సఫలత్వముఁ బొందునె కారవేశ్వరా
భార. సభా ౧. ౧౨౪.

ఆ ఒందుపాటఁ బాండవోన్నతి పేల్పుల, కయిన నపహరింప నలవి గాదు.
భార. సభా. ౨. ౧౪౪.

చెందినపాట :—

క. ఎం దుండి వచ్చి తిండుల, కిందుల కేఁగెదు మహామునీశ్వర విద్య, ద్వందిత, నాపుణ్యంబునఁ, జెందితి ని న్నిష్టఫలముఁ జెందిన పాటన్. భార. ఆది. ౪. ౨౩౧.

పాటు[2]. వి. (సం. పారా.) అగఱుసొంటి. కై. (క.ర)

పాటు౩. వి (తి. పాట్టు) ౧ గానము

సీ. తిరుణాంగుళీధూతి తంత్రీస్వనంబుతో జిలిబిలి
పాట ముద్దులు నటింప   మనుచ ౨. ౨౬.

వ...మిక్కుటంబగు నక్కోలాహలంబున వెపా
టియుం బాట విన రాక.   ఆము. ౪. ౩౫
ఉ. రా. ౬. ౬౪.

౨. పల్లవితోను అనుపల్లవితోను చరణముల
తోను గూడియుండు గేయవిశేషము.

సీ. బొమ్మ పెండిలిపాటఁ బ్రొద్దుపుచ్చు పెలుంగు
నీలకంఠస్తోత్ర నియతిఁ గూర్చి
మార ౪ ౧౧

సీ. ప్రాయంపుఁబడుచులఁ బనిగొంటివే దూది
యాపెడి పాటలఁ దేరెచినపు లీన
శుక ౨. ౪౨౨

౩. సంగీత ఫణితివిశేషము

గీ. ఛత్రకి త్రిటోఘారణి ఝుంకె సరళి, పాట
సైపిక...,   ప్రబంధ ౧౦౦

పల్లవిపాట = గాయకులు తమప్రావీణ్యమును
ప్రకటించుటకై తాళగతులతో స్వరప్రస్తా
రముచేసి పాడెడు పాట

సీ. ధర్మార్థకామశాస్త్ర ప్రపంచంబులు పల్లవి
పాటగాఁ బరిచయించె   విక్ర. ౧ ౧౯౦.

పాటకము. వి. (సం. స్ఫోటకమ్ ప్రా. ఫోటకం)
స్ఫోటకము.

సీ. పోటక మంచవఁ బాటక మంచన స్ఫోటక
నామ మై పొలుపు గాంచు.
ఆం. భా ౨ ౧౩౦.

పాటకము. సం. విణ. (అ. టి కా. అ.) భేద
కము, చీల్చునది. వి. అ. పుం. ౧. పాదగము,
శ్రీపాదభూషావిశేషము ౨. మహాశిష్కుపు,
పెద్దకేన, లేక మూర. ౩. వాద్యము. ౪
అక్షాదిచాలనము, పాచికలు కొందలగునవి
వైచుట. ౫. మూలద్రవ్యావచయము, కొందటి
సొమ్ము లేలాగుట ౬. తీరము, దరి, గట్టు,
౭. గ్రామైకదేశము, ఊరియం దొకభాగము.
౮ నీళ్లరేవున గట్టినమెట్లు. ౯. సేనానివేశము.
౧౦. పటాకత్తి (శ. ర) ౧౧. కటకాంత
తము, రాచనగరు వడిమిభాగము. (సం. వి)

పాటకుఁడు. వి. (సం. పాఠకః) పాటకాఁడు.
గాయకుఁడు

సీ. తమకుఁ గల్గిన యట్టితమిఁ జూపి కిన్నరుల్
దండిపాటకులచందమునఁ గొల్వ.
యయా. ౫ ౧౫౫

పాటచ్చరుఁడు. సం వి. అ పుం దొంగ

పాటన. వి ౧ ఆదరణపాత్రము, ఆదరణము.
(శ ర.)
౨ అలంకారము (శ. ర.)
౩. సంస్కారము (శ. ర), చక్కఁబఱచుట.
ఉ. పాటన సేయమిం గురులు పైబడి.
మనుచ. ౩. ౫౩.
౪. సొంపు, సౌందర్యము
ద్వి. మిటిన బగులు నీమెలఁతచన్దోయి,పాటన
బయలయ్యెఁ బయ్యెద దొలఁగి.
ద్వి. మరిశ్చ. పూ. ౧౬౦౩

పాటనము. సం వి. అ న చీల్చుట, వ్రచ్చుట.

పాటపాట. విణ కొంచెముకొంచెము.

గీ...పాటపాట యనఁ గొద్దిగొద్ది య స్మాట
చెలఁగు.   ఆం. భా. ౩. ౬౬.

క అట ముప్పు పెంగలు బలియుచుఁ, జటిపాట
మని పాటపాట చినుకులు వడిఁ జొచ్చుట
యాదిగాఁగఁ దనపెని,మిటి దతియనో యని
మాగాత్రి మిగుల వలపుతోన్
కళా. ౪. ౯౯.

ఉ. పేరి పాటపాట నరేంద్రులతోఁ దిల
తండులాన్వయ, శ్రీ నటియింప.
కాశీ. ౬. ౧౫౯.

పాటపాలము. వి. చిలుకల పై రక్షకుడు కేల. (శ. ర.)

పాటబండి. వి. (క. పెట్టివండి.) కంబళివాహ్యకము, ఎద్దులబండి.

సీ. కంబళివాహ్యకాఖ్యలను గొల్లార్ బండి, పాటబండి వళోయలబండి యనఁగ

ఆం. భా. ౨. ౨౦౧

గీ. తాను ప్రియసతియును, మేటి గజ్జలఁ గట్టిన పాటబండి, యెక్కి శ్రీరంబమ దరి కేఁగె వెలమి. హరి పూ. ౫. ౧౪౧

సీ. ఆటతిప్పలు ద్రచ్చి పాటబండులు గూల్చి కట్టువ లన్నియు గాళు చేసి.

అచ్చ. రా. యుం ౯౫

పాటము. వి. కెంపులు సానెముచూచుటకుఁ దగిన తెలుఁగు గల కేళ.

సీ. ప్రభ పేరు తెలయును పాట మనఁగ.

ఆం. భా. ౨. ౨౪౪. (ప్రాఁతప్రతి పా)

(కెంపులు సానెము చూచుటకుఁ దగిన యెండ అని శ. ర.)

—విణ. తగినట్టి.

ఉదా:—ఇది కెంపులు సానెము చూచుటకు పాట మైనవేళ కాదు. (వ్రా.)

పాటము. సం. వి. అ. పుం. ౧. విరివి, వెడలుపు. ౨. (క్షేత్రగ) లంబరేఖ (విల్యమ్సు.)

పాటల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కలిగొట్టు. తీ. ౨. ఎఱ్ఱలొద్దుగ. తీ. ౩. కలిగొట్టుపువ్వు. ౫. దుర్గ.

పాటలద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. పున్నాగము, పొన్న. తీ.

పాటలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలుపు మించిన యెఱుపుగలది, శ్వేతరక్తము. వి. అ. పుం. ౧. తెలుపు మించిన యెఱుపు. ౨. ఎఱ్ఱవడ్లు.

పాటలాపుష్పసన్నిభము. సం. వి. అ. న. పద్మకాష్ఠము, ఓషధివిశేషము. (రాజ. ని.)

పాటలావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. దుర్గ. ౨. ఒకానొకనది. (వాచ.)

పాటలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పుం. కలిగొట్టు. తీ. ఈ. స్త్రీ. కటభి, మానెపుటీఁగ. ఇ. పుం. ముష్కకము, కొక్కుఁచెట్టు

పాటలికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ౧. పర ధర్మజ్ఞుఁడు. ౨. దేశకాలజ్ఞుఁడు. వి. అ. పుం. శిష్యుఁడు, విద్యార్థి (విల్యమ్సు) - న - పాటలీపుత్రము (విల్యమ్సు.)

పాటలిపుత్రము. సం. వి. అ. న. (పాట్నా) అను నగరము, కుసుమపురము

పాటలిమము. సం. వి. మ. పుం. తెలుపుమించిన యెఱుపు, పాటలవర్ణము.

పాటవము. సం. వి. అ. న. ౧. ఆరోగ్యము. ౨. దక్షత, నేర్పు. ౩. శక్తత, ఓపికకలిమి. ౪. తైక్ష్ణ్యము, వాడిమి, చుఱుకుఁదనము

పాటవికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ౧. దక్షుఁడు, చోరవకాఁడు. ౨. ధూర్తుఁడు.

పాటహిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుంజ, గురిజ.

పాటి. వి. ౧. ప్రమాణము

(క) కొలత, పరిమాణము.

గీ. నీవు నాకు మూఁడడుగుల నేల యిచ్చి, తమల చారిత్ర సత్యచయంబు వెలుఁగ, నేను నా యడుగుల పాటి నిజగాత్రయమ్ముఁ గొలిచి కైకొంటి నాసొమ్ము గాఁగ.

హరి. ఉ. ౧౦. ౨౫౮.

(చ) కొలఁది, మాత్రము.

సీ...ఇది యేమిమాటలు మనపాటి వరికింపఁ జేరఁడే యురవిభేశ. అ. కాలి యతఁడు...

రాఘవ. ౪. ౪౪.

(ట) (లోతు, ఎత్తు మొ. కాని) పరిమితి, పరిమాణము.

క. కోటయు మిన్నును దమలోఁ, బాటికి జగడింప నడ్డపడి నిల్చిన వ్యాచాటులరుచిఁ దారకములు, కూటువ లై కోటకుదలఁ గొమరారఁ బరిఖ, భాగ ౧౦ పూ ౧౫౯౪ (¹పాఠ్యము శ గ.)

౨. (సం పాటీ=పరిపాటీ.) రీతి, విధము.

సీ. కాన వసంతంబు భానునిచాడ్పునఁ దగిరెండు పాటితో ధరణి ప్రజల, నుచితవర్తనముల నొందించు నది యిది రాజధర్మములకు రాజా మమ్మ భార శాం. ౨ ౧౪౭

సీ కన్నగాం ద్రగుచు నగళ్లు ప్రవేశించి యందు నెంతటివార లడ్డమైనఁ అ జక్కడఁచుచుఁ జేసు గ్రుక్కినపాటిగా. ప్రభా ౧ ౧౦౭

3. న్యాయము

ద్వి పాటి దప్పితి వయ్య పాపపుణ్యములు, చేటుసేయఁగ లేక నిష్కారణముగ
ది శ పా 3 ౧౦౦ పా. ౧౫ పం.

గీ. మాటిమాటికి వేఁడు నీమాటి యొదలఁ,బాటి దప్పినవార లేపాటివారు.
హంస. ౫ ౨౭౪
హరిశ్చ ౪ ౨౨౧

౪ తగవు, జగడము.

శ ఆ పదవాలుండును భటుఁ, గోపించుచుఁ గవులఁ బాతకుల కూరుల నా, లోపలఁ గూర్పుండఁగ నిడి, యాపాటి తగంగఁ దీర్పుఁ దని నియమించెన్.
ద్వా. ౪. 30. (ప్రాఁతప్రతి పా.)

౫. ఆచారము, వాడుక.

పీ. పాటిగా నెమ్మినఁ బనుపు పూయుచు కాని యందవహా కలపము లలఁదఁ బోదు
దశా. ౪. ౫౭.

౬. శక్తి సామర్థ్యము.

సీ. మాసరివాఁడవా మా పాపఁ గొనిపోవ నేపాటి గలవాఁడ వేదివంశ,ము
, భాగ, ౧౦ పూ. ౧౪౬౪.

శా...మతి మద్వ్రతాన్య యాచారముల్, నీవా పేర్కొను పాటివాఁడవు...
మనుచ ౬. ౪౯.

ఉ. వీని జయించుపాటి రణవీరులు గల్గుదు రమ్మహామునీ, కానునిభార్యవై యతని సాధు మతిన్ భజియించి తేనియున్
ఉ రా. ౧౧౭

౭ పెంపు, ఔన్నత్యము

ద్వి. కొండల గోఁటులవోవ మురిసిపడ్డట్టి, పదటి కొండలపిండుపాటి దా నెంత
పండితా. పర్వ. 3౧౧. పౌ.

—విశే. (క. పాటి) ౧ విధ మయినది.

(ఇది యీ యర్థమునందు ప్రాయికముగా 'ఆ' ఈ, ఏ ' శబ్దపూర్వకముగానే ప్రయోగము లందుఁ గానవచ్చుచున్నది)

ఆ. పెదఁగ యిట్టిపాటి వెలివించుటలును మా, యలును నేమినేయు నన్త్రవిదులఁ, బెక్కు లయ్యు నీబిభీషికల్ మటువులు, విరియునట్టు లిందు విరియఁ జూపె భార ఆది ౪. ౪3.

౨ కొలఁదిది, పరిమాణముగలది

క. అన విని యీ పాటిగ మీ,యనుగ్రహము గల్గి యుండ నక్కట యిఁక నేఁ, జను దేశ రేమి యని తన, కనుపుగ హరి, నతఁడు నిలుప నంగన రొక్కెన్. కళా. 3.౬3.

గీ ..కళవలించి, పాపకర్ముఁడైన మీపాటి మేలుఁ, జాఁడఁజాలక నిస్తంద్ర ముఖవికార, మునకు విఘ్నంబు గావించె ననుచు వగచి.
వరాహ. 3. ౧౨౫.

(క) తగుపాటిది, తగిన పరిమాణము గలది.

సీ. ఏటి నీటి కటంచుఁ బొటిపం జెత్తిక పలు
మారు దిరుగు నిబ్బరముతోడ.
హంస. ౧. ౨౧౭.

(చ) (కంచము తెం.) స్థిరపఱుపఁబడిన పరి
మాణము గలది.

ద్వి పాటి తూమునకును బాటి యాకేని,
బాటింప పోలయుఁ బాటియ కాద
బస పు. ౧ ౭౬.

గీ. పాటితూమ్మున రసము దైవాఱఁ గొలిచి,
కామరుజంగమునకు నిచ్చెఁ గోర్కి దీర.
హర. ౧. ౨౩ హర. ౧. ౧౪.

3. ప్రమాణము.

వ .ఆ రెండు తెలుఁగులవారును జయాపజయం
బులకు వకనిమాట పాటిగా మాఁది యడిగిన
నాతండు... భార. శాం ౬. ౩౪౨.

శ్లో. ఉభయ ర్ద్విజాతయో దేవా నేమ చ్ఛేత్స్యతి
సంశయం,... ఏత న్న స్సంశయం ఛింది
ప్రమాణం నో భవా న్మతః
సం భార శాం ౩౪౫ ౧౦. ౧౩.

గీ. ముదియ మతిదప్పి నోరికి నొదవినట్లు, పలుకు
పెడఁగులమాటలు పాటి యగునె.
భార ఉద్యో. ౪. ౨౪౩.

చ. అనుపమధర్మ వేదివి మహాపురుషుండవు నీవు
వేదవా, క్యనియతి పాటిగా నిలిపితి...
హరి. పూ ౨. ౭౬.

౪. గణింపఁదగినది, ఆదరింపఁదగినది

చ చదపడి భీమమాట లోక భంగి పెఱుంగఁగఁ
జెప్పి వాఁడు దుర్మదుఁ డని పాటి గావు
కురుభాజ మహో త్తర పెట్టకుండు నీ, హృద
యమునందు వాని...
భార. అర. ౧. ౧౩౨.

వ. అనిన విని యమ్మాటలు పాటిగాఁ బట్టి విరా
టుండు భయభ క్తి యు క్తంబుగా వేఁడి
కొనియె... భార. విరా. ౫. ౨౪౭.

(వ్యాఖ్యానము అని శ. ర.)

౫ అనుకూలము.

ఉ. జోటులు కంకణక్వణన శోభితపాణులు
చేరి చామరల్, పాటిగ వీవ...
భా. రా. సుం. ౪ ౨౬.

ఉ చీటికి మాటి కేళపథసీమ మెలంగఁగఁ
బాటిగామి శ్యం, గాటక విధి కేఁగె .
హైమ 3 ౯3 ఇందు. ౬. ౧౯

సీ. పాటఁ బాటిగఁ బాడి పరభృతమ్ముల లేఁచి
మాఁకలు వేయించెఁ గొమ్మ రొబ్బకె.
చంద్రా. 3 ౯౪.

౬. సమానుఁడు; సమానము.

గీ తొలఁగు వోకుంద మొకములు గఱవకుండఁ,
బాఁడి దబుఁగకయుండ నాపాటిగొల్ల,లిచ్చ
మెచ్చ నీదృష్టికి పెక్కుఁ గడుపు, కరయ
చేర్తు... భార. విరా. ౧ ౨౪౯.

క వాటకకలకంబులకును, బాటి యగు వధూటి
మెఱుఁగుఁబొలిండ్లు... హైమ. ౨. ౧౪.

క ఇతఁ డెక్కడ మద్రమహీ,పతి యెక్కడ
నితని కతఁడు పాటియె యనుడుం, బ్రతివచ
నంబుల కబ్బని, యతిబలకార్యములు వారి
కాతఁడు చెప్పెన్.
భార. ఉద్యో. ౨. ౨౩౩.

౭. సామాన్యుఁడు; సామాన్యము.

ఉ. నావుడు నేమియుం బలుక కాలుక లాడక
పాటి రైన ధ్యాత్రీవరకోటి యుండ నొక
దిక్కున మంత్రులు గూడి యున్నిరో,
యావసు దేవనూనుపరియా యుతఁడు...
ఉ. హరి. ౩. ౭. (శ. ర. పీఠిక. పా.)

ద్వి ..ఒక్క విద్వాంసుఁ డీవగరద్వారమందుఁ,
బాటి రైన పురాణభట్టును బోలె,
బస. పు. ౪. ౩౨౪. పం.

౮. అల్పము, చిన్నది. (ఈయర్థమున అప్రయుక్తము
ముగాఁ గాన్పించుచున్నది.)

వ...గంధశలశాలీనుల ప్రసిద్ధకళాదుల సాం
ధ్యంబు లే కలరు సంధ్రదేశీయులగు గంధ
కారులు పాటిపాటి పద్యంపు ప్రొయిక్కు
లతో పెట్టిపెట్టి వైవారంబులు గారుకత్త
దులపై వచ్చు రాచవారిపై నాఁడువారిపై
సాకువారిపైఁ జల్లగాఁజల్ల...

ఆము ౪ ౩౫

ఒకపాటి = ౧ సామాన్యుఁడు; సామాన్యము

గీ పుట్టి మతాప్రతములు పెక్కు భువిని దివిని,
విడిచిపోయిరి యొకపాటి విబుధమునులు

కాశీ ౭ ౭౬.

క ఒకపాటి వేదసంసారికిఁ దగ దమ్మద్ధు
గుమ్మ ..

శుక ౧ ౨౫.

౨. ఒకరీతిగనుండునది,వృద్ధిలేనిది

ఉ...విదితి మొకపాటిరెయి చిల్కల కేమి
సేర్పినన్

కళా. ౫ ౪౭.

౩ సామాన్యముగా

క. పవడించె నందుపై మానవపతి మణికటక
ఝుణఝుణత్కారంబుల్, చెవికి నొకపాటి
వినఁబడఁ, బ్రవాళహస్తలు నిజాంఘ్రి
పద్మము లొత్తఁగా

వరాహ. ౪ ౧౫౭

(కొంచెముగా అని తాత్పర్యము)

ఈపాటి=ఇంత, ఈపైని

ద్వి...తలవరులార, ప్రాణంబు లుండ నీపాటి
మీరైన,చేతెంచి తలద్రెంపుఁ డే నొప్పికోర్వ

నవ ౨ ౭౬ పా ౨౭ పం

నిడుపాటి=నిడు పైన పరిమాణము గలది

గీ. పాశుపతదివ్యదీక్షఁ జేపట్ట గౌరి,చంచరీకాంగ
నాగరుచ్ఛాయ నేలు, కుటిలకోమలతర
దీర్ఘకుంతలములు, మడమ లంటఁగ నిడుపాటి
జడలు గట్టె.

హర ౪. ౧౦

కొంచెపాటి = (కొంచెము + పాటి) ౧ అల్ప
ప్రమాణముకలది,

గీ. పలుపుటంగడివీథు లేర్పఱచి కొంచెపాటి
నడగని పెక్కు యూపాల పెల్లవిడియూ
నియమించి తిరిగ వేవేల దివ్యటీల వెలుఁ
గున సంగీతకేల మమర. కవల ౨. ౧౫.

చ. చిటిపాటి మబ్బులు...కొంచెపాటి చినుకుల్ దొరఁగించె ధరాతలంబునన్

శుక ౨ ౩౪౦

౨. లఘువు, తేలిక

సీ తోటివా రని కొంచెపాట్లిగాఁ జూడక నవ
తులరెుద మైత్రి నలుపవమ్మ

ముకుంద. ౩. ౩౦౧.

(ఇట 'తోటివారు' అనునది తోడివారు అనుటకు
అపరూపము)

పాటివెట్టు = లక్ష్యపెట్టు, లక్ష్యముచేయు;
ఆశించు

సీ అయుతంబు గల్గిన నాశించు లక్షకు లక్ష
గల్గినఁ బదిలక్షలకును, పాటివెట్టుచు నుండుఁ,
బదిలక్ష లబ్బినఁ గోటి కావల నని కోర్కె
సేయు

రామలిం. ౨౦.

జ : పాటించు, పాటిగొను, పాటిసేయు.

పాటి, సం. వి. ఈ స్త్రీ ౧ అంకగణితము. (గణ
నాదుల స్పష్టక్రమము.)

౨. శాలావృక్షము ౩ పరిపాటి, అనుక్రమము.

పాటించు¹. స క్రి. (√ పాటి) ౧ ప్రమాణ
ముగాఁ గొను, లక్ష్యముగాఁ గొను, ప్రధాన
ముగాఁ జేసికొను

సీ బాహ్యపదార్థముల్ పాటించి నిజవంశ
ధర్మముల్ వదలక తగఁ జరింపు.

భార. శాం. ౧. ౧౫

క. మగ లదఁటున నుండక తమ, తగులము
పాటింతురు...

భార. విరా. ౨. ౨౬౧.

౨. ఆదరించు.

క. అన్నలుఁ దమ్ములుఁ గలుగుట, యున్నతుఁ
జేయ వృథ సెంతయుఁ జీ క్లయినఁ, మన్న
నయు నీగియునసంపన్నంబులు గాఁగ వారిఁ
బాటించు టురయఁ. భార శాం. ౨. ౩౫౭.
పారి. ౧. ౧౧౯.

శా. పాటించుం బలి విన్న నీ పడిగినం
బ్రాణంబు వంచిపఁ డి, వ్రీటం బట్టము
గట్ట నీతనయునిఁ జే రాము సుగ్రాటవీ,
వాటిం బోయి చతుర్దశాబ్దము లాగిఁ
వర్తింప... భా. రా అయో. ౧౩.

క. పుత్రులకలిమిఁ బుద్ధిక, శత్రుమునకు లక్ష
ణంబు లక్షణవతులై, పుత్రవిహీనతఁ బోఁ
సినఁ, శాత్రముకే సతులు పతులు పాటిం
చుటకుఁ. ఉ హరి ౨. ౭౧

౩. చూపు, కనఁబఱచు; ప్రకటించు.

క. తగనిపని యని తలంపక, పగగొంటి
వలయ్యు లైన పాండుసుతులతోఁ, దాని
యింక నీవు రణమున, మగఁటిమి పాటింపు
రిత్తమాటల నగుసే. భార. భీష్మ. ౩. ౧౪౭

శా. ఎంచం జల్లనివాఁడి చై సరములం దిప్పంబు
వాటించుచుం, బంచప్రాణము లై మెలం
గుదువు మా పద్మాక్షియం దిట్లు శా, ధించం
బోచ్చితి విద్యోద... అని. ౩ ౩౩.

మ. .భారతీ, పతి యస్మద్రసవాగ్రరంగమున
లాస్యప్రౌఢిఁ బాటించుతవ. దశా. ౧ ౪.
భార. విరా. ౨. ౩.

౪. ధరించు.

మ... పాటింపకే, కపటశ్రీజనరూపముఁ భువన
రక్షాకాగరూకేక్షణా. పారి. ౩. ౩౪.

ఆ. పతిప్రవాసవేళఁ బాటించుకొనవు శ్రా, మ్మైన
గరగరికలు మెయిఁగనబోఁడి. కశా. ౪. ౧౨౯

౫. పూను, అవలంబించు; పొందు.

మ. సకలారాతిభయంకరం బగుచు నుత్సా
హంబు పాటించి శ్రే, లకు ద్రోఁ గద్యోదు
భంగి వచ్చు . భార. ఉద్యో. ౧. ౨౧౭.

ద్వి. పాటించి మణిఫణాసంతతులచేత, హాటకగిరిఁ
గప్పె నపుడు శేషుండు.
రం. రా. ఉ. ౧౦ పా. ౧౧. పం.

క. పరకాంతపొందుఁ గోరక, పరధనముల
మీఁద నాస పాటింపక యెవ్వరితోఁ దఁ
గల్ల లాడక, సరసుం డై యుండవలయు
సజ్జనుఁ డధిపా. ని. పు. ౪. ౨౨౪.

మ. వికలత్వం బిఁక యేల దైన్యపనికిఁ విశ్రాంతి
పాటింపఁగఁ ఉ. రా ౨. ౨౦౫.

శా. పీట న్మీటగు బోటు కేటివలదఁ శేమాఱు
గ్రీడింపఁ, దళ్పాటీరాంకసమంకశంఖగత
ముక్తాశ్రేణి యవ్యాసనఁ, బాటించుఁ
మృగనాభిసంక యుతభామాంకంబు కంఠా
స్థిఁ వసు. ౧. ౧౧౧.

౬. పరిశీలించు.

సీ కోట యేమఱి కొప్పఁ బాటించి గడ్డియు
భాణంబు గొల్చుచు గట్టియలును,
భార శాం ౨. ౨౭౪.

౭. విచారించు, ఆలోచించు

క ..ఈ, సన్నపుఁ దలఁ పుడిగి మసంపన్నమగు
నుపాయ మొకటి పాటింపు తగఁ.
హరి. పూ. ౧. ౧౨౪.

క. శరణాగత పరిపాలన, పరమవ్రతపరుఁడ
వమచుఁ బాటించి భవచ్చరణములు గన్న
శుభతర, చరిత విభీషణుని మఱువఁ జనునె
నరేంద్రా. భా. రా. యు. ౧౭౧౯.

గీ. తగవు పాటించి యల్పంబు దండ్రి యిచ్చు.
కాశీ. ౨. ౭౨.

౮. ప్రతీక్షించు, నిరీక్షించు.

గీ. అజ్జ పాటించి యదిలెటు తమ్ముఁగొంచి, రయము
మెయిఁ సకాపుంచాల రాజసుతుఁడు గదిసి
దూగకి సంఘ్రస్థలి గదఁ బగుల్పఁ గొంద
గూలిక ట్లక్కుడి గూలె నధిప.

భార. శల్య ౧. ౩౭౦.

సీ పక్వంబు లగు దాఁకఁ బాటించి మల్లి కా
కలికానికాయంబుఁ గాముఁ గొన్ని

పాండు ౧ ౧౮౧.

౯ సవరించు, చక్కఁజేయు

వ... విజయోద్దామం బగు నశ్వత్థామ చల్లడము
దట్టి మొదలయిన పరికరంబులు పాటించి

భార. సౌప్తి ౧ ౧౭౬.

సీ. కుప్ప లై కిప్పున నొప్పారు పెన్నెఱు
లింపుగా దువ్వి పాటింప కేమి

నీలా. ౨ ౮౮

౧౦ అనుకరించు, పోలు

సీ. కూఁతు బాల్యంబు పోఁ ద్రోచి ప్రాయంబు
పెట్టిన కవాటంబుఁ బాటించె నురము.

కవిక. ౧ ౫౮

(ఈ యర్థమునఁ బ్రయోగాంతరము కనఁబడ
లేదు)

౧౧. పొసఁగించు, కలిగించు

క. ఇది పోరాడఁ గారవ్యులఁ, బదనికి రాఁ
బలికి సంధి పాటించెద నా,కది దొప్పద
దాని తుదింపఁగుడు రింతకు నీవ కావె గుణ
రత్ననిధీ. భార ఉద్యో ౩ ౭౯.

గీ. సరససహకార కుసుమకేసరసమూహ, గురు
తరామోదమయదిగంతరము మధుర, మధు
విధురమధుము పమధుమాససమయ, మెవ్వనికి
వేడ్క పాటింప దిజ్జగమున.

శుక్ర. ౨. ౮౬. కాశీ. ౨. ౪౩.

౧౨. చేయు, కావించు

సీ. పరిచారికాకోటి పనిపాటు పాటింపఁ
జాట్టంపుసందడి పెట్టుకొనఁగ

పాండు. ౫. ౨౧౬

మ. కనియుం గానముఁ జేసికొన్నను పెటంగ
స్లాక మా రంగనా,థుని నొప్పుల్లను బొల్లగా
దినదినద్రోహంబు పాటించి వైకొనుటం
జాలక గిన్నె యెత్తికొని బొంకల్ పల్కు
చుక్ మేము గ్రామనినం బోవుదు...

విప్ర. ౫. ౧౫

సీ మిథ్యావికంక యేమిటికిఁ బాటింపు మీ
యవలంబనంబు సేయకు విలంబ,ము

హైమ. ౨. ౪౪.

౧౩. ఉంచు.

క హితి ముపదేశించితి నీ,వతినిర్మలబుద్ధి వగుట
నైనను నిదివా,మతి నీరదు రహస్యము
ర,క్షితముగఁ బాటింపు మయ్య చిత్తము
లోనక్ భార ఉద్యో. ౪. ౪౨.

౧౪ లెక్కించు, గణనసేయు.

వ... రోమకోటి కపటంబున హాటకగర్భుండు
పాటించి లిఖించిన సుగుణ గణనారేఖ లవ
యంబులం బొలుపార హైమ ౧ ౫౯.

శ్లో కి మస్య లోమ్నాం కపటేన కోటిభి ర్విధి
ర్న లేఖాభి రజీగణ ద్గుణాన్

సం. హైమ. ౧. ౨౧.

పాటిగొను. స క్రి (పాటి+కొను) లక్ష్యము
సేయు. (సరిచేయు అని శ ర)

గీ సరకు సేయదు తిరుగండ్లఁ జూమపీయుఁడు,
జడతరులఁ బాటిగొన వన్నుతోడలు...

మా న ౪. ౪౩.

(ఇటఁ బోపమ్యద్యోతకము)

పాటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. విదా
రితము, చీల్చఁబడినది. ౨. పొడువఁబడినది,
గ్రుచ్చఁబడినది.

పాటేరు=పాట్రేవు. వి. ఎక్కువ లోఁతు లేక
దిగి నడచి పోవుటకు వీలగు నదీభాగము.

వ...ఒక ధనికుని యింటం గల్గు ధనం బంతయు నపహరించి మిన్నేటి పాటిరేవుల సొచ్చి యాత్రముచ్చులు నడచుచున్నతఱి ..
కాశీఖం. ౪ ౧౫౪.

పాటిలు(ల్లు). అ. క్రి ౧. కలుగు, జనించు; సంభవించు, తటస్థించు.

క. ఈ యాతింటను సతలా, పాయంబులు మాన వులకుఁ బాటిలు కీనిం, బాయంగ జడియ కోపిన, ధీయుతునకు శుభము సద్గతియు సమకూరున్. భార శాం. ౩. ౪౨౨.

సీ. బాలురమరణంబు వాటిల్లకుండంగఁ జేసిన యత్యంతచిత్రమహిమ.
భార. ద్రో. ౨. ౨౦౧.

వ...మొదల విదురుం డేమని చాటి చెప్పె నది యంతయుం బాటిల్లె, జూదంబునాఁట నుండియుఁ గురుజాతికిం జేటు మూఁడుట తోఁచుచుండు...భార ఉద్యో. ౨. ౪౯౭.

క. ధరణిం గల రాజులకుం, బరివారమ్మునకుఁ జావు పాటిల్లుటకై పరువడి గైకొన్నయది, స్థిర దారుణదండకలికుఁ జేయం దగదే.
భార. స్త్రీ. ౧. ౧౩౪

గీ. కారణం బెద్ది దీనికిఁ గలుగ, మెట్లు పాటి లెనో ధర్మ మేవంకఁ బల్లటిలెనో.
కాశీ. ౬. ౬౪.

ఉ. భావములోన సందియము పాటిలె నొక్కటి దీని నానతీ,వే వివరంబుగాఁ గరుణ వేగమ నీ వది విన్నవించెదన్ కాశీ. ౪. ౧౩౬.

౨. నెఱవేఱు, సిద్ధించు.

మ. పరకార్యంబు లొనర్పఁగాఁ దనపనుల్ పాటిల్లు నోర్వన్ ఖలుల్, త్తిర శా మూర్ధ లమెం పటుండ్ బరుచరిత్రల్ మెచ్చ సాత్త్వి యుపకారచరితం బెన్నిక కెక్కు....
మల్లభూ. నీతి. ౬౦.

క. తలపోసి కార్యాదిత్రయము, గలఁగక యాత్మదంగ నాత్మకార్యస్థితి పొ, డలుటకు నుపాయ మారసి, సెలఁతం బుట్టించి తనిచె నెమ్మి నెఱపుచున్. పరమ ౫. ౨౩౪.

౩. ఉండు.

ఉ...ఇంతి కుచంబున న్నున్న గేదఁగిం, బాటిలు పుప్పొడుల్ వదినఖంగిని గన్నుల నించె బాన్పముల్. గంధ. ౧. ౧౨౨.

క. అవమభావముఁ దానృపు, భావం బద్వైత వృత్తిఁ బాటిలకున్నన్, భావించి తదీయ రహస్యావహముగ నొక్క చిదితివాసము చెప్పెన్. వి. పు ౩. ౩౪౦.

ఉ...గ్రహంబు లుచ్చతం,బాటిల నైదు కోన లన్నపాలమకరాయణి గర్భవారిధిం గోటిక కాంతి తేజము చిగుర్కొన విష్ణుఁడు పుట్టె రాముఁడై.
దశా. ౬౫. భా. రా యు ౧౩౫౬.

౪. ఒప్పు.

చ. తెలుఁగునఁ జెప్పఁజేర్చిన సుధీజను తెల్ల పొగడు ధూర్జటి, బళి యనఁ దళుక్కుగుళుక్కునఁ బాటిలు తేటమెఱుంగుమాటలన్, మెఱుఁగుమ గాంచు బెళుకుఁజిగిమించు ప్రబంధ తతుల్ ఘటింతు వా... ఇందు ౧. ౩౪.

వా ప్రాతర్వేళల నట్టి పెట్ట సాగనై పాటిల్లఁ...
ఆము. ౨. ౫౫.

ఉ. బాలకురంగలోచనకుఁ బాటిలు మోహాన నాథిమండలా, వాలమునన్ జనించి...
రామా. ౩. ౯౨.

౫. ప్రకాశించు.

ఉ...బొబ్బ మొకంబు వేల్పురా, జక్కియు నీడు వోలిక యనంబునఁ బాటిలు మెటిచయ్యమా.
నీలా. ౩. ౧౧౪.

పాటి(చే)సేయు. స. క్రి. (పాటి+చేయు) ప్రమాణముగాఁగొను, లక్ష్యముచేయు.

ఆ. నృపకులాగ్రగణ్య నీవు శాలుండ వైన నాఁడు శాల వైన నాకరంబుఁ, బట్టినాఁడ వదియుఁ బాటిసేయవు దీని, కగ్నిసాక్షి యగుట యరయఁ దగదె

భా. రా. యు. ౨౩౫౦.

ఉ. శాక్షితి మున్న సక్కవు లనేకులు వాకవితా లతాంగులన్, లక్షలో సంగి యున్కియ ధుణాతన కావ్యవధూటి వేంకటాధ్యక్షుఁడు పాటిసేయఁడుగదా యన కేటికి...

రా. వి. ౧. ౨౫.

పాటీగణితము. సం. వి. అ. న. అంకగణితము. (శాద.)

పాటీరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చందనము. ౨. వెదురుచేవ. ౩. జల్లెడ, తితఉవు. ౪. పరిమడి. ౫. మబ్బు. ౬. తగరము. ౭. ముల్లంగి. ౮. పోవింత. ౯ (విశ్వ)

పాటీలు. వి. బ. (త. పాట్టిల్.) గ్రామాస్తభూసా విశేషము. (శ. ర.)

పాటు¹. వి. (√. పడు. సం. పాత. క., త. పాటు) ౧. పతనము, పడుట.

క. అక్కడ యీ సమరతలం, బెక్కడ నీ యంద ఱంబు లెక్కడ నీ పా, టెక్కడ నీ ఘంటా శ్రయ, మెక్కడ దైవంబు ఘటన రేఁ మన వచ్చున్.

మార్క. ౧ ౫౧.

సీ. తనకు లాగయిన కార్తంబు గైకొని పన్ని పానీక దాళించి పాటెఱింగి.

ఉ. హరి ౩. ౧౨౦.

సీ. తనయూభ్యుదయలీలఁ గని పోటు సెఱపుచుఁ బాటు చూపినయట్టి ప్రబలకీర్తి.

రా. వి. ౫. ౮. ఉ. రా. ౩ ౨౪౪.

౨. కష్టము, బాధ; పరిశ్రమము.

ఉ. పాండుతనూభవుల్ పడినపాటులు బంధుల కెల్లఁ దెల్పుచుం...

భార. ఉద్యో. ౧. ౫౯.

క. కలిగ నోకజాంబవతి ప్రాణ్నల వదఁబడె దేల వలపు నీతల వేగన్, బలియుతు వే ఘన తులుగల, పాలఁకులకే పాటు వడకపోరా దనిరెన్.

ఉ. హరి ౩ ౧౧౫.

శా. పాపాత్ముం డగు దైత్యుచేఁ బడినమీ పాటంతయుం జెప్పఁగా, గోపం బుక్కటమై మనంబునకు సంక్షోభంబు ప్రాపించె. .

హరి. ఉ. ౪ ౯౩.

ఉ. పాటున కింతు లోర్తుర కృపారహితాత్మక నీవు త్రోవ నిచ్చోట భవన్నభాంకురము సోఁక .

మను. ౨. ౬౦. దశా. ౨. ౨౦౬.

చ. దిటమున రెడ్డి పాటుపడి తెచ్చియిడంగను. .

శుక. ౨. ౩౩౪.

ఉ. .అతండొనర్చు నప్పాటునఁ జెన్నుమీఱితే పరిపాటిగఁ గొంజగురక్కడక్కడన్, బోటిక శత్తి త్రోవ్వరలు మొగ్గలు వగ్గల మర్యొ నర్యోదన్.

విప్ర. ౨. ౨౩.

౩. ఆపద, ఇడుమ.

సీ. ..విభుండు దండవెంపర్పఁ బూనిమేకోక పాటునకులోఁబడఁ జేయమునుకొనియవి, కలితకోపమునఁ దకొ్కశేయము గ్రహించి యతిరభసమున మిన్నందిపలికె.

హా. వ. ౩. ౨౩.

వ... జక్కవ వెంటి కూటిపలపాటు గనుంగొని వెలిచి బొలయలుకలు మలిచి పలిచి మగ లనిటియం గాఁగిలించుకొను మగుదవ్వుఁ బోఁడులును.

నీలా. ౩. ౧౦.

౪. సముద్ర జలోల్బణకమనము, సముద్రము పొంగు తీసిపోవుట.

మ...ఒక్కరొక్కొడ్డున దాపప్పింబురుఘురంబులుప్ప
తిరెఁ బోటుం బాటుగా నెంతయుఁన్.
మనుచ. ౩ ౧౩౬.

(పోటుంబాటుగా = హెచ్చుటయు తగ్గుటయు కలుగునట్లు)

ఉ...పోటును బాటునంచు జనముల్ గణియించును వారిరాశికిన్ దశా. ౧ ౬౦.

సీ నిను గడుపారఁ గాంచిన వారిరాశికిఁ గడలేని పాటులు గాంచవలసె. కువల. ౪ ౨౪
(ఇది. ౨ ౪. అర్థముల కుదాహరణము)

౫ చావు, మరణము.

క. మాటలు పెక్కాడితి వీపోటుమగలు వినఁగ నింకఁ బోవుట దగి దెప్పాట నదిగాక తమ్ముని, పాటును గన్నారఁ గంటి పాటకు మింకన్. భార. విరా ౫. ౯౯

ద్వి. బ్రహ్మకేశంబునఁ బాటెలకల్గు, బ్రహ్మకు మనుమఁడౌ పంక్తికంఠునకు, నకైన నీచేత నగునట్టి మరణ, మెట్లును గీర్తి నాకెల్ల లోకముల రం. రా ఉ ౯౯ పా ౨ పం.

ఉ. వారలపాటుఁ జూచి యనివారిత కోపక షాయితాత్ముఁడై, వీరవతంసుఁడై నముచి.
దశా. ౨. ౪౩౨.

౬ దురవస్థ, దుస్థితి.

గీ సత్యపరులు దయాఢ్యులు నిత్యదానరతులు బహుదక్షిణాంచిత క్రతువితానపాలితాత్ములనర్హంపుఁబాటు వడిరి
భార. స్వర్గ. ౨౪.

సీ. ఓ దండకాటవి నున్న తాపసులార నాపాటు చెప్పఁడీ నాథుతోడ
భా. రా. అర. ౨. ౧౧౫.

సీ...అనయముఁ బ్రతి. అ. కోటి లేని నాదు కొమరుడు కిప్పాటువలసె నకట యిది యవార్య మనుచుఁ,జేగ కాని చావు విని యంత జిష్ణుండు, ఖండితారిపంక్తికంధరుండు.
రాఘవ. ౪. ౧౪౩.

(ఇది ‘దురవస్థ, చావు’ అను రెండర్థములకు నుదాహరణము)

౭ స్థితి, మంచిస్థితి

గీ తోన యారూఢపాతిత్యదోష మిందు,సంత వించు భవద్బ్రహ్మచర్యమునకు, వైష్ణవో త్తమనా కిందువలనఁ జిక్కు,నొందటిపాటుకు వచ్చినఁ గొదువలేదు వైజ. ౨ ౨౦

సీ. రాజ్యాంగములయందు రమణ నమత్యంబు ప్రబలమై పాటునఁ బడఁగనీక,డెందంబు నెవ్వగఁ గొందలపెట్టెడు నకట...
మార్క. ౬. ౨౨.

విణ. ౧ వీలు, శక్యము; అర్హము

గీ పరుల కటు తొంగి చూడను బాటుగాని, దుర్గమస్థలి నుండెడి తోయజాక్షు, లివ్వనంబున కేకితి నెమ్మి మెఱసి,వచ్చినా రను సందియం బిచ్చఁ బూరి
హంస ౫ ౩౧౬.

గీ భియము దోడ్తోన ముక్కునబంటి యగ్యోఁ, గెరలు జరరాగ్నిఁ గుములుచుఁ గింకరోమి, ఆగతోస్మి క్వ యాస్వామి యని యదలితిఁ, బలలపారణ కరుగంగఁ బాటు గామి
కేం. పంచ ౧ ౧౯౧.

ఉ పాటలగంధి చిత్తమునఁ బాటిలు కోప భరంబు దీర్ప నెప్పాటను బాటు గామి...
పారి. ౧. ౧౨౦

౨. తుల్యము, సమానము.

సీ. పడఁతిమాడ్కులతోడఁ బా టనవచ్చునే కేంజీకు లైన నీరేయహాములు, తపతీ, ౨. ౧౭.

జః పాటుపడు. పాటుమానిసి, పొట్లమాడి.

పాటు² వి (వి పాటు) పరిమాణవిశేషము

ద్వి ఎంతత్ర్ప్రమథప్రచారంబు లవియు, పాటెంట
నాళ్ళ కు భవనంబు గలదు

పండితా పర్వ ౩౦౪ పా

పాటునఁబడు అ క్రి కుదురుకొను, యథాస్థితికి
వచ్చు

గీ వృద్ధు వచ్చు నపుడు విను బాలు ప్రాణంబు,
లెగయఁ జూచు నతని కెదురుజూచి, ప్రణతిఁ
జేసి కేనిఁ బాదునఁ బడి యవి, దొంటి యట్ల
నిలుచు దురితదూర

భార అను ౪ ౧౦౧

పాటుపడు అ క్రి (పాటు + పడు) శ్రమపడు

పాటుమానిసి వి (√పాటు) పాటుపడు మను
ష్యుఁడు (శ ర)

పాటూరము సం వి అ పుం చతుర్దశి

పాటేరు వి పక్షి విశేషము

సీ పట్టుచేనువుకొంగ పాటేరు పిచ్చిక పోలుక
పిక్కిలి మాల ముచ్చు, ఆదిరైన పక్షు
లకుఁడు దీర్చు హం౦ ౩ ౧౭ (శ ర
క్రొత్త ప్రతి పా పాపేరు ప్రాఁత ప్రతిపా)

పాట్యము ం విణ (అ ఆ అ) ఛేద్యము,
గిల్పఁదగినది పట్టశాకము, ఒక దినుసుకూర ?

పాట్లని విణ ఖలుఁడు, దుష్టుఁడు

సీ ఖలుండొప్పు పాట్లనియ ౘెట్లోఁ
విజా ఆం భా ౩ ౧౩

పాట్లమారి విణ (పాటులు + మారి) మిక్కిలి
శ్రమపడు స్వభావముగలాఁడు (శ ర)

పార సం వి అ స్త్రీ విద్ధకర్ణి, విసబొద్ది,
చిలుబొద్ది ?

పారకవ్రాతపుత్రకుఁడు వి ఒకానొక బిరు
దము

మ సకలాధీశనతోత్త మాంగమణిభూషారమ్య
పాదాంబుజం డ్బాటక నారాయణు భాను
వంశనృపచూడారత్ను నిష్టప్రబంధు కవీంద్ర
ద్విజరత్నుం గాన్యపసగోత్రుం బారకవ్రాత
పుత్రకు మూరురాయిరి సిద్ధిం జెప్పందగు నుద్య
ద్గండ గోపాలునిని శా ప మ ౫ ౦
౨౨ ప (౧౧౪౬ కోణిదెన శాసనము)

పారకుఁడు సం విణ (అ రికా అ) ౧ గడవు
వాఁడు (తద్విశేషములు — అజప్రుఁడు, శాఖా
దండుఁడు శ ర) ౨ చదివించువాఁడు,
అధ్యాపకుఁడు, ఉపాధ్యాయుఁడు ౩ పురా
ణాది వాచకుఁడు, జనులకుఁ బురాణములు చదివి
వినిపించువాఁడు ౪ ఆచార్యుఁడు, ధర్మ
ధ్యాణకుఁడు

పారనము సం వి అ న అధ్యాపనము, చది
వించుట

పారనుఁడు సం విణ (అ ఈ అ) పాఠ
కుఁడు, చదువువాఁడు

పారభువి సం వి ఈ స్త్రీ పారిస్థానము
(త్రి ని)

పారమంజరి సం వి ఈ స్త్రీ శారిక, గోర
వంక

పారము సం వి అ పుం ౧ పఠ ము, చదువుట,
వల్లించుట ౨ అధ్యాపనము, చ దివించుట

పారశాల సం వి ఆ స్త్రీ బాలురు చదువు
చోటు

పారశాలము సం పారశాల

పారశాలి సం విణ (న్ నీ న్) చదువు
వాఁడు, విద్యార్థి

పారశాలిని సం వి ఈ స్త్రీ = పారమంజరి

పాఠాంతరము. సం వి అ న పుస్తకమందలి యొక గ్రంథమునకు మాఱుగాఁ గల గ్రంథము, పాఠభేదము

పాఠి. సం విణ. (క. సీ. క) ౧ పఠించువాఁడు, పాఠకుఁడు. ౨ ఎఱిఁగినవాఁడు పరిచయముగల వాఁడు

వి క పుం చిత్రమూలము. ‡

పారితము. సం విణ (అ ఆ అ) చదివింపఁబడినది, కఱపఁబడినది

పాఠీకుటము. సం వి అ పుం చిత్రమూలము ‡. (రాజని)

పాఠీనము. సం వి అ. పుం ౧ కేయికోఅల చేప, కొఱ్ఱ ౨. గుగ్గిలపుఁజెట్టు

పాఠీనుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) పురాణాది వాచకుఁడు, పాఠకుఁడు

పాఠ్యము. సం విణ (అ ఆ అ) పఠింపఁదగినది

పాడగము. వి (సం పాటకః, ప్రా. పాడక) స్త్రీ పాదభూషా విశేషము, అందెలలో భేదము

గీ పాదాంగదం బొప్పు నందె యనఁగ, బెండె మనఁ బెండియం బరఁ బెండెగ మన, గాను బెండేర మనఁగఁ దద్గతవిశేష, మొనఁగుఁ బాడగ మనఁగ బాలేందువక్త్ర.

ఆం భా. ౨ ౧౪౦

పాడఱు. విణ (√ పాఱు) పాడువడినది.

సీ వినయహీనతఁ గాపు విడ్చి పోనిచ్చిన నచిరంబ పాఱడ యగు ధరిత్రి, ధరణి పాడఱు రైన నరి గోరు మొదలుగాఁ దనకు ఘటిల్లు బాధాయనశ్రీ

పీ శకం ౪ ౧౬౭ (పారద ముద్రి)

పాడఱు. అ క్రి (పాడు² + అఱు) ౧ ఉచిత స్థితిచెడు, పాడువడు

చ ..సఖా, మన్ననయన యుగ్మకంబులను బాడఱు మోములు పైన కారవాం, గనల యలంతఁ గాంచిన వగల్ మిగులం బగ వారికనియుక్ భార అశ్వ, 3 ౧౨౬ భార ఆశ్రమ ౨ ౧౪

చ మహిమహనుఁడు దోర్గర్వమున సాకముం గొనినఁ బాడఱి పోయి ధరిత్రి నిష్ఠ మర్త్యుల క్రియ నున్న వాగము సురోత్తములార ..

మార్క ౬. ౩౨

చ . మా సవనశాలల మాత్రమరాత్రసపూయవి, ట్పలలము లోలిమైఁ గురిసి పాడఱఁ జేయును యజ్ఞవాటముల్.

భాగ ౧౦ ఉ ౯౩౪.

౨ నశించు.

చ అలఁచివి, పత్రపరాగత మహాత్ముల ధైర్యమదంపఁ జూతుచీ, యలవియ ..అమ్మహో, ప్రళయము వచ్చినందలతీ పాడఱి క్రాఁగఁగ వారి ధైర్యము స ౧౦ ౪ ౭౩౭ (వ్రాతప్రతి పా క్రాఁగఁగ రా ని ముద్రి పా)

ఉ ..మునీశ్వర నేఁడును శిడుధీరతల్, పాడఱి పోయెనే భీమ ౨ ౧౧౬

3 శూన్యమగు (పాడువడు. శ ర.)

గీ...రాఁడు, చిక్కు నేతాల పాడఱు సీమఁ జనుచు ఆము ౬ ౧౩

సీ. విలసితతారకవిభవంబు చెడి కడుఁ బాడఱి యున్న నభంబు కరణి

మార్క ౧ ౧౩౫.

పాడి. విణ. ౧. న్యాయము, న్యాయము తప్పనిది; ధర్మయుక్తము (శ ర 'విశేష్యముగా' గ్రహించినది)

చ...నన్ను వధిగొభువనప్రపాతనం, భ్రమ విడ శాత్ముఁ జేసి నది పాడియ యొందును నల్ప మయ్యె దర్పము బహుకాల సంచితతపః ఫలహాని నొనర్పకుండు నే.

భార. ఆది. 3. ౨౧౪.

ఆ ఇట్టు లాడఁ దగునె యిది నీక పోలు ని,క్కె
మనంగ కీర్తి నిత్తెఱంగు,పాడి గాఁగఁ బూని
పలుకంగఁ జెవి యొద్దీ,యాదరించు వారి
నందు గాక. భార ఉద్యో ౧ ౨౩.

మ ప్రతివేళం దగ మర్త్యుఁ డ్క్రియఁ జరింపం
బాడి యంగీకృత వ్రతుఁడై భీమ ౬ ౩౮
విప్ర ౫ ౧౫.

౨. సదృశము

గీ పాటి సాటువ తిరబడి సవతు తరము,దీటు
సరి పాటి పోటి యుద్ది యనఁ బాడి,యీ
దనఁగ సదృశాఖ్యలై యొసఁగుచుండు
ఆం భా ౨ ౩౦౨.

—వి (త పాడు) ౧ ధర్మశాస్త్రమందలి వ్యవహారము.

(క) అభియోగము, వివాదము

ఆ బుద్ధిహీన బాలవృద్ధ కన్యాదుల, కర్థిఁ
బూని పాడి యాడ వలయు, నన్నదమ్ముఁ
డొండె నాత్మసంభవుఁ డొండె, జనకు
డొండెఁ బ్రేష్యజనుఁడు నొండె
విజ్ఞా వ్యవ ౧౧ (సం విజ్ఞా ౧౧౪ పా)

(చ) తీర్పు

గీ పాడి నోడిన యాతండు పదిట నొకటి,పాడి
గెలిచినవాఁ డిరువదిట నొకటి,పాడి దీర్చిన
యట్టి భూపతికి దండు,వచ్చు టది ధర్మ మని
చెప్పి రాదిమునులు విజ్ఞా వ్యవ ౪౫.

గీ ఇవ్విధంబున సాక్షుల కెల్లఁ దెలిపి, ప్రాఙ్ము
ఖంబుగ నిల్పి యేర్పడఁగ నడిగి,మంచివారలు
చెప్పిన మాట యూని,పాడి చెప్పుట నీతి
సభాసదులకు. విజ్ఞా వ్యవ ౧౦౬

(ట) వివాదము

క ఓడి నతఁ డింత యిచ్చుట,బాడిన యని
పల్కి తేనిఁ బలికిన ధనముం,బాడి ధనం
బును దామ్ము,నోడినతం డరువలయు నుచిత
స్థితితోన్ విజ్ఞా. వ్యవ ౨౬. (సం. యాజ్ఞ
౧౨౮ పా ౧ శ్లో)

(త) తగవు

ఆ తండ్రితోడఁ గొడుకు ధరణీశుతో బంటు,
పురుషుతోడ భార్య గురునితోడ, శిష్యుఁ
డోట లేక చెనసి పైఁ బడి సభఁ, బాడి
యాడఁ జనుట పాడి గాదు
విజ్ఞా వ్యవ ౫౩

శా ఆకర్ణింపుము మత్సమాగమనకార్యం బష్ట
దిక్పాలకీ, లోకంబుస్ విదళించి వచ్చితివి
గల్గిం బాల్గఁ జిక్కెంగ న్యాలోకంబుల్
మనుపోలె నుండ మది నాలోకించి మాకీ
వృథా,పోకార్పం బని లేదు నావుడు
ద్భృంగంభోజంబుల న్నవ్వుచున్
వరాహ ౩ ౬౪

౨ న్యాయము

ఆ పాడి దప్పకుండఁ బడయు సొమ్ములక్ష్మ
న,పాత్రములకు నీగి పాత్రములకుఁ, బెట్ట
కునికి యనఁగ నెట్టన రెండువి,ధములఁ గీడు
దొడరు ధరణినాథ
భార ఉద్యో. ౨ ౪౩

చ భరతకులంబు ధర్మమును బాడియు సత్యముఁ
బొత్తుఁ బెంపునుం, గురుణయుఁ గల్గి యుండు
ననఁగా నుతి గన్నది...
భార. ఉద్యో ౩. ౨౫౯.

ఉ. దైవముచేత యి ట్లగునొ దాని నెఱుంగ
సుయోధనుండు సం,భావనసేసి పాలొనఁగు
పాడియ కల్గిన బాల్య మాదిగా,నేవిధ
నైనను జెఱుప నింతలు పాపము లాచ
రించునే భార. ఉద్యో ౩ ౭౩.

౩. ధర్మము (శ ర)

సీ... పార్థుచేసిన సన్న గైకొని గదా సంగరంబు,
పాడి దొఱంగి యి ప్పాపకర్ముఁడు వైచెఁ
గాక ... భార శల్య. ౨. ౩౭౫.

శ్లో॥ కంసదాసస్య దాయాద న తే లజ్జా స్త్వయేవ
వై, అధర్మేణ గదాయుద్ధే య దహం విని
పాతిత సం భార శల్య ౬౨ ౨౮ శ్లో॥

౪ ఆచారము, పద్ధతి

ఆ. కులముపాడి నడపఁ దలఁపఁడు పతి పెద,
దలఁచె సేని కొడుకువలచినట్టివాఁడు గాన
యతనివక్రత మాన్పలేఁడింతకంటెఁ గలదె
యొదరు మాకు. భార ఉద్యో. ౩. ౯.

౫. స్వభావము

చ. అతివ యుపాయముం బొరయు నప్పుడు
గావక తక్కసేని యూ, పతి పతియే తలంప
మగపాడియె లోకముపాడియే

భార ఉద్యో ౩ ౪౧

వ...లోకంబుపాడి విచారించి నాకుం దోడు
గావలయు... భార ఉద్యో ౧ ౮౧

పాడిమానిసి=న్యాయము గలవాఁడు

సీ. అస్త్రగురుండుఁ దత్తనయుండుఁ గృపుండు
రాధాసుతుండు

గీ. పాడిమానిసు లంద్రు నిక్కాలు నొకనిఁ,
బొదివిరి భార. స్త్రీ. ౮౬.

పాడివాఁడు=అర్హుఁడు, తగినవాఁడు

గీ. ఆజ్ఞ పెట్టిన గాని రాజ్యంబు సేయ, బహు
ముఖం బైన రాజ్యంబు పదిలపడదు, ఘనులు
పాతాళమున నుండఁ బాడివారు, నిర్జరులు
నాకమున యందు నిల్పువారు.

కాశీ. ౫. ౨౮౮.

పాడిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మట్టికుండ. ౨. కాఁగు.
(విల్యమ్సు.)

పాడియు=పాడె. వి. శవవాహనము.

క. భాను నుదయాస్తమయములఁ, బీనుఁగుఁ
బాడియను రథులఁ బెనఁగెడు వారిన్,
మానిసుల నగ్నరూపుల, భూపాయక చూడఁ
జనదు పుణ్యాత్ములకున్. వి. పు. ౪. ౨౩౬.

పాడు1. అ. క్రి. (త. పాడు) గానముచేయు, సంగీ
తముపాడు

సీ. ఇందుబింబానన యొలఁ గ్రొత్తి పాడిన దాన
వేంద్రులకు గద్గదిక పాదమె

దశా. ౨ ౩౦౧.

వ...మూలస్థాన శ్రీశివదేవర నివేద్యము.
౫ ౬ బీరి మద్దలియమండె ఖ. ౪. బీరి
మద్దలియకోలె ఖ ౪ పాడిదేమె ఖ. ౪.
(పె)ండిపాఁడివా (జి) ఖ. ౩...

ద. శా. ౪. ౬౮౮.

స. క్రి. ౧ (రాగమును) ఆలాపించు, గానము
చేయు.

చ. అలరెఁ బ్రియాళు వోర్త్తుప్రియ మాట వసం
తముఁ బాడ నప్పుడ, ప్వెలఁది నపత్ని
భక్తికిని వేల్పులం మెత్తురు గాన రాగమున్,
ఛలమునఁ దన్నుఁ బాడఁగ వసంతుఁడు దా
దయచేసెఁ గాక యూ, యలె నిజశక్తి నా
యతుచు నీపసకుం గొదకొట్టె నీమనన్.

ఆము. ౫ ౧౩౩.

సీ. పాట పాడుదు రొక్కచోట మోటులు
పల్లవించి కోయిలలకు విందుసేయ.

ఉ రా. ౧. ౧౮౦.

లయగ్రాహి పేడుదము శ్రీధరునిఁ గూడుదము
సద్భటులఁ బాడుదము గీతముల...

భాగ. ౬. ౩౨౪.

౨ కీర్తించు, స్తుతించు.

ఉ. ఆడఁగఁ బోయినప్పు డమరాత్మజుఁ డంబు
జనాభు నవ్వయుం, బాడుద మాదిదేవు
పదపంకజపూజలు సేసి భక్తిమై, పాడుద
మచ్యుతైక శరణాగతులం గని కర్మబంధ
ముల్, వీడుదమంచుఁ బల్కుఁ గడు
విస్మయ మందఁగఁ దోడివాలకుల్

నృసిం. ౩. ౧౪౯.

క. వరసత్ గంధర్వపతుల్, వరుసన్ హరిఁ
బాడి రవుడు వసుధాధీశా
భాగ ౧౦పూ ౧౦౯౬
పాండు ౨ ౧౪౨

3 (ధాన్యాదులు కొలుచు నపుడును వేలము
లోను బిగ్గఱగా సంఖ్యను) చెప్పు

ఉదా :- కొలగాఁడు ధాన్యము కొలుచునపుడు
ఒకటి రెండు మూఁడు అని పాడినాఁడు

వేలములో వాఁడు వస్తువులను మూఁడు రూపా
యలకు పాడినాఁడు

పాడు² విణ (క పాళు) ౧ శూన్యము, కాపు
రములేనిది.

సీ. తలోక మెల్లఁ బాడెల్లనం బోలె నై
యున్నది నీవు లేకునికిఁ జేసి
భాగ ద్రో ౨ ౩౨౪.

చ. ఏమని వివరించు దాన జగమంతియుఁ
బాడయి తోఁచెఁ జాడ్కికిన్
ఉ రా. ౬ ౨౩౬

ద్వి భరత శత్రుఘ్నులు బలసి వచ్చెదరు,
పరికింప నీవు నీపాడూరు నుండు
రం రా అయో ౧౧౨ పా ౬ పం
మల్లభూ ౯ ౪౬

౨. పాతకము, దుష్టము.

ఉ. పాడయినట్టి చిత్త మొకపాటుఁ నిల్వఁగ
మాటిమాటి కృట్టాడుచు నుండగా
పాగ ౨. ౬౩

క. పాడైన నియతి యత్నము, పీడం ద్రోయుంగ
వశము వేధకు నైనన్.
సుద ౩. ౧౨౩

3. నిష్ఫలము, పనికిమాలినది.

క. ఇక్కడ నిను వీఁ డెవ్వఁడో, యక్కరణిన్
బోసపుచ్చి పోలంగొనంగా, నక్కట వల
వనికంకల, నక్కడ నే పాడుకాపు లాగతి
నుంటిన్. కళా. ౩ ౨౬౦.

సీ. రసికులు మీ గానరస మాన వచ్చిరి పాదరే
శివభక్తి పాడుగాను కాళ ౪ ౩౫

పాడుబావి = ఉపయోగములేని నుయ్యి, గడ్డి
మొ మొలచిన నుయ్యి

మత్తకోకిల పాడుబావులు నుప్పుకాల్వలు బంది
లావులు బందరాళ్ళాఁడు దయ్యము లాడి
పెత్తురు లాను వృశ్చిక మేఱులున్...
సానందో ౨ ౨౩ పా

(ఇట్లే పాడునుయ్యి, పాడుచెఱువు మొ)

పాడునొసలు = అలంకారములేని ఫాలభాగము
శుక ౨. ౪౨౬

(ఇట్లే పాడుమొంగిము)

—వి ౫౦ (త పాటు) బ. పాడులు, పాళులు,
పాళ్లు) ౧ గ్రామము నశించిన ప్రదేశము

చ. చిగిరింత గింటగిమి రాతిలు గప్పిన పాడు
పాఁతలుల్, గల దొక యూరి పాడు బొడ
గట్టినఁ జేరఁగఁ బోయి యక్కడన్,
శేం పంచ ౧ ౪౬౪

గీ పుట్టలను దిట్టలను జట్టఁ బొట్ల గట్ల, వంక
లను డొంకలను బీళ్లఁ బాళ్ల దాళ్లఁ, గుప్ప
లను గిప్పలను మళ్ళ గుళ్ల మాళ్లఁ, దిరిగి
యాహారమందక సొరిగి యరిగి
హంస ౧ ౧౯౯

౨ అప్రహత ప్రదేశము, దున్ననిభూమి

సీ. పాడు వాఁగిను దసరు నప్ర, హతి విశే
షము. ఆం. భా ౨ ౪

గీ గుడుసు పెనుచట్టు రాకొట్టుకొనలు దొనల్కు
కోనలును కాసలును తళుకు గులుకు చిలుకు,
మొత్తముల్ సత్తముల్ గొప్ప ముదురు
వెదురు, కోళ్లు పాళ్లను మే ముండు వీళ్ల
రాజ. చంద్రా. ౨. ౪౫.

ద్వి. పోవంగ రాముఁడు పుణ్యాశ్రీలుండు, లీల
నున్నది. యూరు లేనిది పాడు.
రం. రా అయో. ౧౧౨. పా. ౪. పం.

3. నివసించుట కేర్పఱచుకొనిన స్థలము. (చూ. పల్లెరుదుడిచిపాడెక్కు.)

పోడుకొట్టి పాడుకట్టిరారుజుకుప్పలతో నిండి యున్న చిట్టచివి నతికి పల్లెను నిర్మించుకొని కాపురముండిరి, ఆదిమనివాసులయిరి

పాడూరిసంతజనిరుపయోగమైనది.

గీ వేసవిపుగట్టిజంత పాడూరిసంత, చలము సాధించు దిట్ట కోసాలపుట్ట,లోకముల కెల్ల నూచి యల్లం(డబూచి,యెంచఁగల యచ్చ మల్లి యయ్యింతి తల్లి   శుక. 3 ౧౭

జ' పాడఱు, పాడుపడు, పాడువఱచు, పాడువాఱు, పాడట్టు, పాదట్టుపురుగు, పాడు(ట్టు, పాడొట్టుపురువు.

పాడుపాతరమాళ్ళు. వి బ. బాల(క్రీడా విశేషము

సీ పాడుపాతరమాళ్లు పాతరల్ బంతులు చిమ్మన గ్రోవులు చిఱ్ఱుబుఱ్ఱులు   హంస 3 ౧౪౬.

పాడువ(ప)డు. అ క్రి (పాడు² + పడు) శూన్యమగు, పాడగు; నశించు

సీ. తెఱరు ప్రామినుకుదొడలబాట సరిమాయ భాస్కరమధ్యంబు పాడువడఁగ   చంద్రా. ౧ ౧౭.

లయగ్రాహి వీఁడు సెడుద్రోవ దయతోడ వెలిఁగించు ఘను,ఁడోడక సురాలయము పాడువడ దింకన్   భాగ ౬ 3౨౪.

పాడువఱచు. స క్రి (√ పాడువడు) పాడు పడునట్లుచేయు

క. మృడమందిరోత్సవంబులు, నడకుండం బాడు వఱచి నగచాపుని స్పెన్గడిరాళ్ళు వెతికి యింద్లం, గడపలఁ బొసఁగింపఁ దలఁచు కొట్టేఁడు వీఁడే.   పానంద్ ౪. ౪3.

పాడువాఱు. అ క్రి. (²+వాఱు) పాడుపడు, శూన్యమగు.

అ అవనితనయ కేని యాకాసమంతయుఁ, బాడువాఱి యుండ పార్థివుండు   భా. రా అర. ౨ ౫౧౫

ద్వి పాడువాఱినయట్టి పట్టనవీధి,నాడాడ నిలుచుచు...రం రా ఆయో ౧3౦ పా ౯ పం (ౘ్రా త్తప్రతి పా) బహ. పు ౩. 3౧౬ పం

వ కోలాహలమయంబులగు చ్చోట్లను కెడి తూలి యడఁగి మడఁగి (మ్రగ్గి మడిసి యులివు లడఁగి పాడువాఱు ప్రదేశంబులును..   హరి ఉ. ౧౦ ౯౦

పాడె=పాడియ, పాడెగట్టు. వి శవ వాహనము

క తెలదిక్కగవలఁ బాదం, బులదెస ధృతరాష్ట్రి పొందు భూపాగ్రతమా, జాలుఁబట్టి యధికవిభవో,జ్జ్వల మగు పాడెపయి నిడిరి శవరత్నంబున్   భార ఆను. ౫ ౪3౨

గి అడరు శవయానమగుఁ బాడె బడయ యనఁగ   ఆం భా ౨ ౨౫౫ భార మౌస ౧౪౬

పాడెగట్టు=పాడె వి. శవవాహనము

విశ. ఒకానొకతిట్టు (మూర్ఛుఁడు, అమాయకుఁడు. (బ్రా.)

సీ బడిమి కూళ్లకు మిత్తి పడిపె యెుంగిలికాయ బడుపుగూ డెనగొట్టు పాడెగట్టు.   హంస. ౫. ౧౧3

పాడ్యమి. వి (సం. ప్రథమా. ప్రా. పాడివయా. పాడిన ఆ శ. పాడియ తత్సమమని యొక నిఘంటుకారుఁడానెని శ ర) ప్రతిపత్తు, పక్షములో మొదటి తిథి.

సీ పాడ్యమిఁ బిత్రుయక్షపరుఁ డైనఁ జారు కాంతాపతి విదియఁ గాంతలకుఁ దండ్రి.   భార. అను. 3. ౧౭౧.

గీ పంచపర్వంబులందును భోజ్యములను, జన్మ దినముల వ్యతీపాతిపష్ఠినవమి, శ్రాద్ధకాలంబులను వ్రతచర్యలందు, దంతకాష్ఠంబు సేయుట తగవు గాదు విజ్ఞా ఆచా ౪౫ (౧౦౭-౦. శ్రీ. ౭౪౦)

పాణము. సం. వి అ పుం ౧ వ్యవహారము, వాణిజ్యము ౨. పణనము, పందెము, పందెపు సొమ్ము ౩ జూదము ౪ సమయము, ఒడంబడిక ౫. స్తోత్రము ౬. పాణి, చేయి

పాణసీ. వి (త పాణస్) మాలజాతి, మాలజాతిది

క పాణసీవారము కమ్మని, ప్రాణముసెటి జాణ దేవరా దినవలదా
శివ రా 3 ౫౭

ఉ శోణితశేశ వా యనుఁగుఁగూతుల వర్ణిన సేయ నొప్పు న,ప్పాణసి పువ్వుఁబోఁడులను బల్లవపాణులఁజా జారుసైకత, శ్రోణులఁ గీరవాణుల మరున్మణివేణుల సర్వలోక క,ల్యాణుల నీకు నిచ్చెదఁ బ్రియంబున వారిఁ బరిగ్రహింపుమా హరిశ్చ ౨ ౧౪౪

కవిరా. సరసిజలోచన యొక్క మహాముని శాపవశంబునఁ బాణచిపై ధర జనియించిన దానవు శివరా 3 ౬౪ (పాణచి,ముద్రి)

పాణి. వి. (సం పానీయమ్ ప్ర. పాణి అ హిం పానీ. త పాణి=నీరు) — ముత్తెపు — నీరు (చూ. అణి)

గీ ..చందనమునఁ బరిణయాగార మలుకంగఁ బాణి యాణి,గలుగు ముత్తియముల ముగ్గుగా నొనర్పఁ, జతురపుణ్యాంగనా జనతతిఁ బొనర్చె భార విరా. ౫ ౩౭౬

ఉ. ఇందునిభాస్య యార్తి గదియించెఁ గుమారుని పేరురంబునన్, గందకయాణి పాణి యును గల్గిన తోరపుఁ బారహారముజా
హైమ ౬. ౫౫.

పాణి. సం వి ఇ పుం ౧ మణికట్టు మొదలు కొని వ్రేళ్లతోఁ గూడిన చేయి ౨. కలిక వృక్షము (వాచ)—స్త్రీ ౧ అంగడివీధి, బజారు ౨ పదునారు మాషముల పరిమాణము (వై ని)

పాణింధమము. సం విణ. (అ ఆ అ) ౧ చేతులతో తాళము వైచునది ౨. చీఁకటి గలది వి అ పుం ౧. కొలిమితిత్తి ౨ చీకఁటి. 3. వాద్యవిశేషము (శ ర)

పాణింధయము. సం=పాణింధమము.

పాణికచ్ఛపిక. సం వి ఆ స్త్రీ కూర్మముద్ర

పాణికము. సం. విణ. (అ ఈ అ) పందెమొడ్డి యాడుటచే పొందఁబడినది వి అ పుం ఎనుబది గవ్వల పరిమాణము, పణము

పాణికర్మఁడు. సం విన్ పుం శివుఁడు —విణ (చేతులలో మద్దెలమొ) వాయించువాఁడు.

పాణికుఁడు. సం వి అ పుం వర్తకుఁడు

పాణిగృహీతి. సం వి. ఈ స్త్రీ అగ్నిసాక్షిగా పెండ్లాడిన పెండ్లాము, భార్య.

పాణిగ(గ్రా)హము. సం వి. అ. పుం వివాహము, పెండ్లి.

పాణిగ్రహణము సం. వి అ న = పాణిగ్రహము

పాణిగ్రహీత. సం. వి. ఋ. పుం. పెండ్లికొడుకు, మగఁడు.

పాణిగ్రాహుఁడు. సం. వి అ పుం=పాణిగ్రహీత

పాణిఘాతము. సం వి అ పుం. చేతిదెబ్బ, చపేటము. ౨. గ్రుద్దులాట, ముష్టియుద్ధము.

పాణిఘుఁడు. సం. వి. అ పుం ౧. చేతులతో తాళము వేయువాఁడు. ౨ చేతిపనులు చేయువాఁడు

పాణిజము. సం. వి. అ న. నఖము, గోరు

పాణితలము. సం. వి అ. న ౧. అఱచేయి ౨. తోలకము, అఱిచేతియంత, పుడిసిలి

పాణిధర్మము. సం. వి అ పుం పాణిగ్రహణరూపధర్మము

పాణిని. సం వి. ఇ పుం సంస్కృత వ్యాకరణ సూత్రకర్త

పాణినీయము. సం విణ (అ. ఆ అ) ౧ పాణినిచేఁ బ్రోక్తమైనది ౨ పాణినిచే జ్ఞాతమైనది, పాణినిచే ఉపజ్ఞాతమైనది ౩ పాణినియందు భక్తిగలది వి అ పుం పాణిని వ్యాకరము

పాణినుఁడు. సం. అ. పుం = పాణిని

పాణిపీడనము. సం వి అ న వివాహము, పెండ్లి.

పాణిబంధము. సం వి అ పుం పెండ్లి

పాణిభుక్కు. సం. వి. జ్ పుం ఉదుంబరము, మేడి విణ చేతులతోఁ దినువాఁడు

పాణిమర్దము. సం వి అ పుం కరమర్దము ౯

పాణిముఖులు. సం వి అ పుం బ పితృదేవతలు.

పాణిమూలము. సం వి అ న మణిబంధము, ముంజేయి.

పాణిరుట్టు. సం వి హ్. పుం = పాణిరుహము

పాణిరుహము. స వి అ పుం నఖము, గోరు

పాణివడము. వి అమ్ముల పొది

సీ. తరకసమ్ము పొది బత్తళిక పాణివడమ్ము దొన యనఁ దూణీర మొనరియుండు

ఆం. భా. ౨ ౨౧౪

పాణివాదకుఁడు. సం విణ. (అ. దికా. అ) = పాణివాదుఁడు.

పాణివాదుఁడు. సం. విణ. (అ ఆ. అ) చేతులతో తాళముచేయువాఁడు

పాణిసర్గ్య. సం వి ఆ స్త్రీ రజ్జువు, త్రాడు

పాణీకరణము. సం వి. అ వివాహము, పెండ్లి.

పాణీకృతి సం వి ఇ స్త్రీ = పాణీకరణము.

పాత్. ౧౦ (శత్ర) రక్షించుచున్న, కాచుచున్న

పాత సం వి ఋ పుం ౧ గంధపత్త్రము ౨ తృణభేదము విణ (ఋ త్రీ ఋ) ౧ రక్షించువాఁడు, కాచువాఁడు ౨ పాయి, త్రాగువాఁడు

పాతంగి. సం. వి ఇ పుం ౧ శని ౨ యముఁడు ౩ కర్ణుఁడు ౪ సుగ్రీవుఁడు. ౪. వైవస్వతముని

పాతంజలము. సం విణ (అ ఈ అ) పతంజలి రచితము, పతంజలిప్రోక్తము వి అ న ౧ (పాణిని సూత్రవార్తిక వ్యాఖ్యానరూపమగు) మహాభాష్యము ౨ యోగశాస్త్రము

పాతకము. సం వి అ పుం న —నరుని నరకమందు పడఁ ద్రోయునది—పాపము

పాతకి. సం విణ (న్ నీ. న్) పాతకముగలవాఁడు

పాతనము. సం విణ (అ ఈ అ) పడఁద్రోయునది, కూలఁద్రోయునది వి అ న ౧ పడఁద్రోయుట, కూల్చుట ౨ నిగిడించుట, విసరుట. ౩. కిందుపఱచుట ౪ తొలఁగఁజిమ్ముట ౫ ఒక విధమగు ధనుస్సు

పాతము. సం. విణ (అ ఆ అ.) ౧ త్రాతము, రక్షితము ౨ పతనకర్త, పడునది ౩ శుష్కము, (శ ని.) వి. అ పుం ౧ పతనము, పాటు (రవితప్పఁ దక్కిన గ్రహంబులకు దక్షిణోత్తర

ముగా వాక్రింపనట్టియు కాలమూర్తి రూప మైనట్టియు భచక్రస్థితము నగు) తీవభేదము. ౩ (దానికి అధిష్ఠాతృదేవతయగు) రాహువు. ౪. (సూర్యచంద్రుల క్రాంతి సామ్యముచేతఁ గలిగినదై అశుభసూచకమై మహాపాతరూప మగు) వహ్నిభేదము (చూ సూర్య సిద్ధాంతము) ౫ (ప్రతిమండలవిమండలములయొక్క) సంపాతముసు; కేళనముకు (చూ సిద్ధాంతశిరోమణి) ౬. నాశము. ౭ పెట్టు దెబ్బ ౮ విగిడించుట, ప్రసారము (దృష్టిపాతము) ౯ జరుగుట, సంభవించుట ౧౦ తలపడుట, పయిఁబెత్తుట ౧౧ స్ఖలనము, తప్పు ౧౨. దిగుట

పాతర=పాత్ర. వి (సం పాత్రమ్, ప్రా పాతర)

౧ ఆటకత్తె, నాట్యముచేయు స్త్రీ, నర్తకి

వ ..ఆమని రాకొలికద నాడు తీవపాతరల ముందగ — యయా ౪ ౧౩

గీ ఆటకత్తె యనంగను నాటరి యనఁ, బాతిర యనంగ నర్తకి పరగుచుండు — ఆం భా ౧ ౧౭౯

౨ (బ పాతరలు) బాలక్రీడావిశేషము.

సీ పాడుపాతరమాళ్లు పాతరల్ చిమ్మనగ్రోవులు చిట్టిబుట్టలు. . — హంస ౩ ౧౪౬

జ. పాతరకత్తె, పాతరలాడించు, పాతరలాడు

పాతరకత్తె. వి (పాతఁ + కత్తె—స్వార్థమున) నర్తకి, నటి

సీ కేల్పు పాతరకత్తె బిడ్డని చూరుచూక్కుండఁపుట్టుగుఁజోగి గొన్న గ్రుక్క — కవిరాజ. ౪ ౬౩.

గీ శాల్య సంపూర్ణ భావంబు పాయఁ బాయఁ, దరుణ యౌవనలక్ష్మి వర్తనము సూపె, నధికతర మైన తెర తీసివంతలోన, విత్తరముఁ జూపు పాతరకత్తె కోశ. — నిరం. ౨. ౯.

పాతరలాడించే. సం క్రి (√పాతరలాడు)—ఆనందదాదులచే—గంతులువేయించు;

క. ఈ తీరున వారపరాం, జాతముఖిన్ దుర్నివార సంభోగకళా, చాతురి రాత్రిం దివములు, బాతరఁగాడించి గర్భవతి నొనరించెన్ — నిరం ౭. ౧౧౭

పాతరలాడు=పాత్రలాడు. అ క్రి (పాతరలు+ఆడు) ౧ నాట్యము చేయు, నర్తించు

సీ రవళిఁ బాతరలాడు పువ్వుఁబోండ్ల మేను దీవియలు మెఱుంగుదీవియలు గాఁగ — అచ్చ రా బాల ౧౬౪

క. చేతులఁ దాళము లొత్తుచుఁ జేతోమోదంబుతోడ సిగముడి వీడం, బాతిరలాడుచు మింటం, గీతము నారదుఁడు వాడెఁ గృష్ణ యనుచున్ — భాగ ౧౦ పూ ౧౩౯౧

౨ (సంతోషాదులచే) గంతులువేయు

సీ ఒండొరుఁ గడుచుచు నఱువులు సూపుచుఁ బాతరలాడుచుఁ బరువు గొనుచు — అచ్చ రా యు ౯౧

గీ. చొచ్చి తన సెయ్యురాలికిఁ జూపి దాని, తల్లి పాతరలాడ సొమ్మెల్ల నొసఁగెఁ దలఁచుకో సేరఁ దరుణ్యా మీఁగటి తెఱంగు, నింక నిమ్మన్న సేరి సొమ్మియఁ గలఁడో, — ప్రబంధ ౭౭౪

పాతాళగంగ. సం వి ఆ స్త్రీ పాతాళమందు ప్రవహించుగంగ, భోగవతి

పాతాళగరుడి. సం వి ఈ స్త్రీ ధిలిహిండమను పేరు లత, దూసరతీఁగ ?. (వెంకటాద్రీయము)

పాతాళనివాసుఁడు. సం వి. అ పుం. ౧ అసుర్త. ౨. నాగుఁడు.
(ఇట్లే పాతాళనిలయుఁడు ఇ.)

పాతాళము సం వి అ న ౧ భూమికి క్రింది భాగము ౨ క్రిందిలోకము, భూమిక్రిందనుండు అత డు కేడింటిలోఁ గడపటిస్థానము, అత గాదులలో నొకటి (అతలాదులు అతల, వితల, సుతల, రసాతల, తలాతల, మహాతల, పాతాళ ములు)

పాతాళించు సం అ క్రి గాఢమగు, అధిక మగు

క యాతనలం బొదలించుచుఁ, జేతులువిగఁబట్టి కొట్టియని బాధల్, పాతాళింపఁగఁ జేయుచు, దూతలు శ్రీరం మా ౩ ౭౧ (చేయుని = ఎగరిఎఎయములోను ఎన్నఁడును చేయని అని భావము)

౩ గర్తము, ఎల్లము ౪ బడబాగ్ని ౧ (జ్యోతి) ర్యుఁ డున్న యింటికి నాలు గవ స్థానము (గాశి) ౨ ౧ (వైద్య) ఔషధ పాకార్థ మగు యత్రభేదము ౨ (జ్యోతి) ౩౬౧ వ మిశ్రల సంవత్స వ

పాతాళి సం వి ఈ స్త్రీ ౧ స్థాలి (కే ని) ౨ వల

పాతి సం వి (వ నీ వ) ౧ పడునది ౨ దిగునది ౩ పడఁద్రోయునది, కూల్చునది ౪ వైచునది, నిగిడించునది, పఱపునది వి ఇ పుం ౧ ప్రభువు ౨ పెనిమిటి ౩ పక్షి

పాతిక వి (సం పాదకః, ప్రా పాదిశా చి ని) ౧ ఒకటిలో నాలవ భాగము

వ... పాదంబుఁ బ్రాలి పాటం బాతిక పాలేని యీవే ఆము ౬ ౬౬

సీ కైకకుఁ బాతిక పాలిచ్చి పరక పాలు, మరలి యల సుమిత్రకి మమత నొసఁగె దశా ౪ ౧౩

౨ పణములో నాలవవంతు

సీ పణచతుర్థాంశంబు పాతిక యన విరా జిలును ఆం భా ౨ ౨౪౨

పాతికము సం వి అ పుం శింశుమారము, జల జంతుభేదము

పాతికుఁడు సం వి అ పుం కాలిబంటి

పాతితము సం విణ (అ ఆ అ) పడఁద్రోయఁ బడినది, కూల్పఁబడినది

పాతిత్యము వి అ న పతితునిభావము, వర్ణాచారాదిభ్రంశము

పాతిలి సం వి ఈ స్త్రీ ౧ వాగుర, వల ౨ ఒకదినుసు మట్టిపాత్ర ౩ ఒకతెగ స్త్రీ (కే ని)

పాతివ్రత్యము సం వి అ న పతివ్రతాత్వము

పాతుకుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పడు నట్టి స్వభావము గలవాఁడు, పతనశీలుఁడు ౨ స్థిరత్వము నొందనివాఁడు, జాత్యా చారాదులు విడువాఁడు వి అ పుం ౧ ప్రపా తము, కొండచఱియ జలహస్తి, నీటి యేనుఁగు (కే ని)

పాత్రు(డు) సం వి ఈ స్త్రీ జర, ముదుసలి తనము (వై ని)

పాత్మము సం వి అ పుం గ్రీష్మఋతువు (వై ని)

పాత్యము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పత నీయము, పడఁదగినది ౨ పాతనీయము, పడఁ ద్రోయఁ దగినది వి అ న పతిత్వము

పాత్ర = పాతర వి (సం పాత్రమ్, ప్రా పాతర) ౧ నర్తకి, నాట్యముచేయు స్త్రీ

మ వేవేడ్కతో నాలిగా, దువ్వలపేం గల నట్టువుల్ గఱఁగొఁ గోపుల్ చూపఁ జేఁదీగపా, త్రల కయ్యామని పూవుముత్తెపుసరుల్ దాల్పంగ నిచ్చెన్ గడున్

యయా ౪ ౧౨,

గీ. తెలఁగి యింపుగ నగఁ బాడఁ జెప్పఁ జదువ,
వలవ వలపింప నేర్చిన యలరుఁబోండ్లు,
విపులభరతకళాశాస్త్రనిపుణ లైన, విరుదు
పాత్రలు వలరు తిత్పురమునందు.

విజ. వి. ౧. ౧౫

౨. నాట్యవిశేషము

ద్వి. కోలాటమును బాత్ర గొండ్లి పేరణియుఁ,
గోణిక నోఁకయు లీల నటింప

బస. పు. ౧. ౫౭౯ పం.

జ. పాత్రకత్తియు, పాత్రెగాడు

పాత్రక(త్తె)త్తియ = పాతరకత్తె (పాత్ర + కత్తియ)

ఉ. చిత్తరుచిత్తగల్ నడ భజించి కనన్ జెగి
నీలికాసెద, కొల్కొత్తెడు పాత్రకత్తియల
కౌజలికింబు వహించి

చం. రా. ౩. ౬౪

పాత్రకము. సం. వి. అ. న. పాత్రము, భాజనము

పాత్రటము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కృశము, చిక్కినది. వి. అ. ప. ౧. గిన్నె, పాత్రి (విలియమ్సు) ౨. కప్పెటగు, చినిఁగినగుడ్డ, గంత

పాత్రటీరము. సం. వి. అ. న. ౧. ఇనుప పాత్రము ౨. కంచుపాత్రము ౩. వెండి పాత్రము ౪. అగ్ని ౫. కాకి ౬. రాపులుఁగు ౭. కంకము ౮. మంచిబొట్టెము, సింహాణము, ౯. పింగాళము, ఒక జాతి చేఁప

పాత్రవీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉచిత వ్యాపారయుక్తుఁడగు మంత్రి

పాత్రపాలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. తులాఘటము, త్రాసుకొయ్య ౨. పెద్దతెడ్డు (విల్యమ్సు).

పాత్ర(ము). సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. ఎందునది ౨. రక్షించునది. ౩. త్రాగునది. (శే. ని.) యోగ్యము.

మ. ...శేర యితరుల్ నీ లీలకుం బాత్రముల్

ఆము. ౨. ౯౧.

వి. అ. న. ౧. భాజనము, అమత్రము

శ. అరుదుగ నవు డొక్కొక యెడ, మరకతమణి
పాత్రి గగనమండలమయ్యెన్, జిరుపదముల
పాసెము శశధరుఁ డయ్యెం బొక్కులయ్యె
ద్రాక్షఫలంబుల్

హై. వ. ౬. ౧౨౩

౨. నాటకమం దభినయింపఁ దగిన నాయకాది నాట్యనియుక్త పురుషాదికము

౩. నదియొక్క రెండు దరులనడిమి జలాధారస్థానము ౪. యోగ్యత ౫. పత్త్రము, ఆకు ౬. ఆజ్ఞ, ఉత్తరువు ౭. ధనము (వై. ని.) ౮. ప్రధానాంగము ౯. మగుణము (శే. ని.)

పుం. మానభేదము, ఆఢకము

పాత్రలాడు = పాతరలాడు. అ. క్రి. (పాత్రలు + ఆడు) నర్తించు, నాట్యముచేయు, గంతులు వేయు

సీ. రాజ నాతో సాటి రాడు గంధ యటంచు
వేసూతోఁ ద్రెంగాడె నా శిర.

సుక్తి. ౩. ౯౭

క. హాసం, బానసము నమునఁ బాత్రలాడుచు
నున్నన్

వరాహ. ౮. ౪౮

జ. పాత్రలాడించు.

పాత్రలాడించే = పాతరలాడించే. (√పాత్రలాడు) పిచ్చిగంతులు వేయించు

పాత్రసంస్కారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పాత్రమును శుద్ధిచేయుట ౨. నదీప్రవాహము (విల్యమ్సు) ౩. పుణోటి, ఆకుల మర్మరధ్వని

పాత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. పాత్రము (పళ్లెము, కంచము మొ.) ౨. చిన్నకొలిమి, కుండము ౩. రక్షాకర్త్రి, రక్షించు స్త్రీ ౪. పానకర్త్రి, త్రాగు స్త్రీ ౫. కౌశిక్యుపెండించునది ౬. దుర్గ. విణ. (స. పి. స.) పాత్రముగలవాఁడు.

పాత్రికము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ ఒక పాత్రతోఁగాని అధకముతోఁగాని కొలువఁబడినది ౨ యోగ్యము, తగినది ౩ (పాత్రమును) అపహరించునది, అహరించునది వి అ న పాత్ర, భాజనము

పాత్రికి ం వి ఈ స్త్రీ క్షేత్రభక్తి

పాత్రియుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) భాజనమునకు యోగ్యుఁడు, పాత్రార్హుఁడు

పాత్రీకృతము సం విణ (అ ఆ అ) పాత్రముగా చేయఁబడినది

పాత్రీణము ం విణ (అ ఆ అ) పాత్రితో కొలువఁబడినది, విస్తృఁబడినది, వండఁబడినది

పాత్రీయము సం వి అ న పాత్రమునకు మంచిదగు యజ్ఞద్రవ్యము

పాత్రీవము సం వి అ పు యజ్ఞద్రవ్యము

పాత్రుఁడు సం వి అ న ౧ యోగ్యుఁడు
గీ ఇతఁడు పాత్రుఁడనియే భూపాలుఁడీ వచ్చినప్డె మనుచ ౧ ౫౫
౨ రాజమంత్రి, పండితుఁడు (శ ని)

పాత్రేబహుళుఁడు సం వి అ పుం ౧ భోజనకాలమందే పెండుకొనుచు నుండును గాని కార్యము వచ్చు డోఁపనివాఁడు కార్యకాలమందు ఓపిక లేనివాఁడై భోజనకాలమందే వచ్చి కూరువాఁడు, తిండిపోతు
౨ వంచకుఁడు, మోసకాఁడు

పాత్రేసమితుఁడు సం = పాత్రేబహుళుఁడు

పాత్ర్యుఁడు సం పాత్రియుఁడు

పాథము సం వి అ పుం అగ్ని న ౧ జలము
౨ వెన్న, నవనీతము

పాథస్సు సం వి స్ న ౧ జలము ౨ అన్నము ౩ ఆకాశము ౪ స్థానము (శ ని)

పాథి సం వి ఇ పుం సూర్యుఁడు (వై ని)

పాథిస్సు సం వి స్ న ౧ సముద్రము ౨ కన్ను ౩ చంద్రుఁడు ౪ స్వర్గము ౫ సూర్యుఁడు (వై ని) ౬ నది ౭ జ్యోతిస్సు (శ ని)

పాథుఁడు సం వి అ పుం సూర్యుఁడు

పాథేయము సం వి అ న ౧ (అన్నము బియ్యములోనగు) దారిబత్తెము ౨ కన్యారాశి ౩ దేశభేదము

పాథోజము అ ౧ తామర ౨ శంఖము

పాథోదము ం ౧ అ ౧ ౧ మేఘము, మబ్బు ౨ ఒంగిముస్తె

పాథోధరము ౫ = పాథోదము

పాథోధి సం వి ఇ పుం సముద్రము

పాథోనిధి సం = పాథోధి

పాదకటకము సం వి అ పుం ౧ నూపురము, అందియ ౨ కడియము లేనిదై హంసాకారముగనుండు పాదభూషణము

పాదకృచ్ఛ్రము సం వి అ పుం వ్రతభేదము
శ్లో ఏకభుక్తేన నక్తేన తథైవాయాచితేన చ, ఉపవాసేన చైకేన పాదకృచ్ఛ్రః ప్రకీర్తితః
ఒకనాఁటి రాత్రి భోజనము ఒకనాఁటి పగటిపూఁట భోజనము ఒక రాత్రి అయాచిత భోజనమును ఒక రాత్రి ఉపవాసముండుటయు పాదకృచ్ఛ్రము

పాదగండీ(డి)రము స వి అ పుం కాళ్లను అడుగులను వాఁచుపుట్టి యొక రోగము, శ్లీపదము (త్రి ని)

పాదగళాస్త్రి. సం వి ఇ. స్త్రీ మల్లబంధ విశేషము.

క...పాదకళాస్త్రయుగళ కత్తెరయు, నృసింహాంబువు ప్రబంధ రి మల్లపు 3.ఆ హంస ౧ ౨౦౬

పాదగ్రంథి. సం వి ఇ పుం ౧ గుల్ఫము చీలమండ ౨ పాదసంధి

పాదగ్రహణము. సం వి అ న పాదములు పట్టుకొని చేయు ప్రణామము అభివాదనము

పాదచతురము. సం=పాదచత్వరము (విశ్వ.ని)

పాదచతురుఁడు. సం = పాదచత్వరుఁడు. (విశ్వ ని)

పాదచత్వరము. సం. వి అ పుం ౧ మేఁక ౨ సైకతము 3 పిప్పలము, రావి ౪ కంక, వడగల్లు (మే ని)

పాదచత్వరుఁడు. సం విశే (అ అ అ) పరదోషములనే చెప్పువాఁడు, కొండీఁడు (మే ని.)

పాదచారము సం వి అ పుం ౧ గ్రహముల దైనిక స్థితి ౨ పాదములచే నడచుట

పాదచారి. సం విశే (న్ ణీ న్) ౧ నడచిపోవువాఁడు ౨ కాళ్లతో నడచువాఁడు వి న్ పుం కాలినడకను బోవువాఁడు ౧ కాల్బంటు

పాదచారుఁడు. సం వి అ పుం కాలినడకను బోవువాఁడు

పాదజాహము. సం వి అ న పాదమూలము

పాదజుఁడు. సం వి అ పుం శూద్రుఁడు, అడుగుబుట్టువు.

పాదట్టు=పాదొట్టు. వి (పాదు+అట్టు) ఇండ్లలోపలి వాసములకు పట్టెలకు పట్టెడు బూసి (శ ర.)

పాదట్టుపురుగు=పాదొట్టుపురుగు. వి. (√పాదు) పాకపురుగు

సీ తంతువాయ మగుఁ బాదట్టుపురుగు సన్నపిల్లి పాలీఁ దన పాం. ని తిర్య 88

పాదతలము. సం వి అ న అఱకాలు.

పాదత్ర. సం వి ఆ స్త్రీ పాదుక

పాదత్రము. సం వి అ పుం పాదుక, పావకోళ్లు

పాదత్రాణము. సం వి అ న ౧ పావకోళ్లు, పాదుక, సన్నద్ధి, పైజారు

పాదదారి సం వి ఈ స్త్రీ పాదములయందు పగుళ్లుకలిగించు రోగము (విల్యమ్సు)

పాదదాహము. సం వి అ పుం (వైద్య) కాళ్లయందు మంటకలిగించు నొక వాతవ్యాధి

పాదనాలిక. సం వి ఆ స్త్రీ అందియ (విల్యమ్సు)

పాదనివారణము సం వి, అ న మల్లబంధ విశేషము

వ .తిణింగి యుఁ బాద నివారణంబును బాదగళాస్త్రియు .హంస ౧ ౨౦౬ ప్రబంధ రి

పాదప. సం వి ఆ స్త్రీ పాదుక, పావకోడు మే ని శే ని)

పాదపట్టము. సం వి అ పుం కాలియందె. (శ ర)

పాదపము. సం వి అ పుం ౧ వేరుచే త్రాగునది—చెట్టు, వృక్షము ౨ కాళ్లుంచుకొనెడి పీట (మే ని శే ని)

పాదపరుహ. సం వి ఆ స్త్రీ వంద, బదనిక ౯.

పాదపాలిక. సం వి ఆ స్త్రీ. అందియ. (విల్యమ్సు.)

పాదపీఠము. సం వి అ పుం. న కాళ్లుంచు కోడిపీట

పాదపీఠి సం వి ఈ స్త్రీ పాదపీఠము

శ్లో ప్రుత్వా కాకతిభూభర్తుః క్షోణీపాణి
గ్రహోత్సవమ్ అంగుష్ఠే నాలిఖ న్భూపాః
పాదపీఠం నతాననాః ప్రతాప ౨ ౧౩

పాదపీఠిక. సం వి ఆ స్త్రీ మంగలి లోనగు వాని శిల్పము

పాదపుటి. సం వి ఈ స్త్రీ అంకవన్నియ, రికాబు (వై ని)

పాదపూరణము సం వి అ న ౧ పద్యచరణము పూరించుట ౨. పాదమును పూరించుటకైన నిరర్థకపదము (తు హి చ ఇత్యాదులు)

పాదప్రధారణము సం వి అ న పాదుక పావకోడు

పాదఫలి సం వి ఈ స్త్రీ రికాబు, పాదపుటి (వై ని)

పాదబంధనము సం వి అ న ఆవు, గేదలోనగునది (శ ర)

పాదము. సం వి అ పుం ౧ అడుగు, చరణము ౨ కిరణము ౩ మంచము లోనగువాని కాలు, ౪ (చెట్టు) వేరు ౫ ప్రత్యంతపర్వతము, కొండ తిటి తిప్ప ౬ పాతిక, చతుర్థ భాగము ౭ పద్యమునందలి యొక చరణము ౮ అధ్యాయమందలి చతుర్థభాగము ౯ భాగము, అంశము ౧౦ అవయవమాత్రము ౧౧ ఇది ఆచార్యాది శబ్దముల కనుప్రయుక్తమై పూజ్యతను దెలుపును ఉదా : ఆచార్యపాదాః, తాతపాదాః

శ్లో జీవత్సు తాతపాదేషు ఉ చ ౧ ౧౯

శ్లో ఉత్తమానాం స్వరూపం తు పాదశబ్దేన భణ్యతే. (ఉ చ. ౧ ౧౯ వీరరాఘవ వ్యాఖ్య)

పాదరక్షణము. సం వి అ. న—పాదములను రక్షించునది—చెప్పు, ఉపానత్తు

పాదరక్షము. సం వి అ పుం చెప్పు, పాదుక.

పాదరక్షుఁడు. సం వి అ పుం రథచక్ర రక్షకుఁడు (వా చ)

పాదరసము. వి (సం పారదః, ప్రా పారద, క పాదరసవు—పాదరసః, అను దానికి వర్ణవ్యత్యయవర్ణ లోపములు) ౧ వైద్యోపయుక్తమగు ఖనిజపదార్థము, రసము

పాదరోహణము సం వి అ పుం వటము, మఱ్ఱి

పాదలి. విణ (క పాదరి=వ్యభిచారిణి) హీనుఁడు, తుచ్ఛుఁడు (చూ పాదలి2)

క వేదములు ప్రమాణములుగ,నాగిన యొడఁ
బడియు వానినతకడఁచి భవ,త్పాదనుతి
విడిచి చెడియెను,పాదలి దక్షుండు వీర
భద్రునిచేతన్ శివత త్త్వ ౩౦౧

పాదలి[1] వి పాక, పంచను దూలములు లేక గోడపై నుండి ప్రక్కకు దించి రాడుల యాధారమునఁ గట్టినకాల

సీ దోరపాకినఁగను నోరిపాకనఁగను బాదలి
యంచనఁ బొగుచుండు, భిత్త్యాధశ్ఛృతిగృహో
భిధ ఆం భా ౨ ౧౬.

పాదలి[2]. విణ అధముఁడు (శ ర బ్రౌ)

ద్వి పాపపువిప్రుని పనికిఁగా మున్ను,తాపికాఁ
డైన పాదరి మందడీఁడు
నవ ౩ ౧౮౩ పా ౧౦. పం.

పాదవట్టియ. వి (సం పాదపట్టికా) మంచము కోళ్లకు క్రిందిభాగమున అందవలె చేయఁబడు నకాషీ పని.

చ. పగడపుఁ గొదవట్టియలు బన్ను మెఱుంగు కిరీటిపచ్చలా, బొదగకడానిక్రొంబసిమిపు త్తడి వక్రటుపకోళ్ళసంతనం, దగు మగు డాతిపట్టియలు... చంద్రా. ౬. ౧౩౨.

పాదవల్మీకము. సం. వి. అ. పుం. శ్లీపదము, ఏనుఁగు కాలు.

పాదవికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పథికుఁడు, తెరువరి.

పాదవిరజస్సు. సం. వి. స్. స్త్రీ. పాదుక.

పాదశాఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాలి వ్రేలు.

పాదశైలము. సం. వి. అ. పుం. ప్రత్యంత పర్వతము, కొండలతేలిపు.

పాదశోధము. సం. వి. అ. పుం. పాదముల యందుఁ బుట్టినశోధ, కాలిసోబ.

పాదసరము. సం. వి. అ. పుం. గజ్జెగొలుసు (శ. ర.)

పాదస్ఫోటము. సం. వి. అ. పుం. కాళ్లు పగళ్లు పాఱెడు కుష్ఠవిశేషము, విపాదిక.

పాదహర్షము. సం. వి. అ. పుం. పాదముల తిమ్మిరి. (ఒక వాతరోగము)

పాదాంగదము. సం. వి. అ. న. అందియ.

పాదాగ్రము. సం. వి. అ. న. ప్రపదము, మీఁగాలు.

పాదాతము. సం. వి. అ. న. పదాతి సముదాయము, కాల్బలము.

పాదాతికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాలిబంటు.

పాదాతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాలిబంటు.

పాదాత్తు. సం. వి. త్. పుం. పదాతి, కాలిబంటు. విణ. (త్) కాలినడకను బోవువాడు.

పాదావర్తము. సం. వి. అ. పుం. ఏతము.

పాదాష్ఠీలము. సం. వి. అ. పుం. గుల్ఫము, చీలమండ (విల్యమ్సు)

పాది[1]. వి. వృక్షవిశేషము

వ. ..క్రో వ్యణంగఁ గొంతదూరంబు నిర్భరంబుగాఁ బఱువులువారించియుఁ బాదిమండ్ల పొదరిండ్ల దూఱిన వల్లెత్రాళ్లఁ జుట్టఁ గీలించి తెలియంగక్కరంపంబులఁ దెంపువఁ గొంకుండ్లు దగలఁ గాఁడి కొన్ని కండలు కండలుగా రాల నీడ్చియు. .సానందో ౨. ౨౩

పాది[2]. వి. పాదివేఁట (శ. ర.)

జ. పాదిగువ్వ, పాగివేఁట

పాది[3]. ఏఱు దాఁటెడి యుక్తాశ్రిత సాధనము (శ. ర.)

పాది[4]. వి. (సం. పాదః) పాదు

సీ. .ఆలవాల మలరఁ బాది, యనఁగ ..
ఆం. భా. ౧. ౧౬౩

పాదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెద్దకంబమునకు సహాయముగా జోడించిన చిన్నకంబము (వై. ని.)

పాదికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧ చతుర్థాంశముచే జీవించునది ౨ పాదపరిమాణము గలది, పాతికకొలఁదిగలది. వి. అ. పుం. ఎనుబది గవ్వలఎత్తు పరిమాణముగల రాగినాణెము

పాదిగువ్వ. వి. ($\sqrt{}$పాది[2]) పాదివేఁట కుపయుక్తమైన పెంపుడుపిట్ట.

సీ. పాదిగువ్వలు మెట్టుపలకలు పోటుగుంజలు చిక్కములు నురుల్జాగిలములు
కుశ. ౧. ౧౬౫౪

పాదిపోది. వి. స్తనము ఉదయించు తావు. చనుకుదురు.

ఉ. సిగ్గుల యొగ్గు లాడ్చి గుటిచించుక వంచుక వచ్చు చూపుల, న్నిగ్గుర కాని పాది పాది నిక్కుచుఁ గ్రిక్కితియంగ లేచి చన్మొగ్గలు రావు లిచ్చ టని నూలునఁ బట్టినపాటి ముత్తెలల్, తగ్గక రొమ్పెఁ గోమలికిఁ దత్సమరోచిత యౌవనంబునన్
సుద ౪ ౭౮

పాదిరి. (లి) వి (సం పాటలిః) కలిగొట్టుచెట్టు.
రగడ చాలుచాలు నీ సంపెఁగ మొల్లము వాల కంటికే పాదిరి మొలలు కువల ౩ ౧౭౪
గీ పాటలిపాసంగుఁ గలిగొట్టు పాదిరియన ఆం భా ౨ ౪౭

పాదివేఁట. వి (√పాది2) కక్కెర కాఁజా పూరేడు లోనగు పెంపుడుపిట్టలను పైవిడచి పిట్టలనుబట్టెడు ఒకానొక వేఁట
ఆ. పాదివేఁటఁ జూడఁ బదరెడు రాకొని, మది నెఱింగి తెడవు మనిస వెలిచె,కాఁజా కాఱుకోడి కక్కెర పూరేడు,చింద లున్న గూళ్లు చేరఁదెచ్చి
యయా ౨ ౧౦ టా ౨౧ పం
వ...కాఱుకోడి కేరఁబులు కాఁజా కక్కెరచింద లాదిగాఁగల పాదివేఁటకుం బ్రోవు చేసిన పతంగంబులును కాశీ ౩. ౪౬

పాదు. వి. ౧ చెట్టు మొ వానికి మొదట నీరు నిలుచుటకు గుండ్రముగాఁ జేయు కుదురు, ఆలవాలము.
సీ. నీ రత్తుకేశల నీ రత్తుఁ బాదుపాదునకుఁ గాలువలు పొందుగ నమర్చి
కళా ౪ ౭౦
గీ. హృదయ మను పాదులోపల నుదయ మగి తల్లిదండ్రులమీఁద సోదరులమీఁదఁ, దనయ బంధుకళత్రమిత్రకులమీఁద, మూరిపోవంగఁ బ్రాఁకిన మోహలతను. పి. శకుం. ౪. ౭౬.

వ పాదులం బూరించియు నురులం దరులకొంత పాళి కొలిపియు హ. వ. ౨ ౭౧
౨ కుదురుగానుండఁదగినచోటు, ఆశ్రయము
ఆ వృద్ధ వచ్చునపుడు విను బాలుప్రాణంబు, లెగయఁ జూచు నతని కెదురు లేచి, ప్రణతిఁ జేసి చేనిఁ బాదునఁ బడి యవి, దొంటి యట్ల నిలుచు దరిత దూర
బార అను ౪ ౧౦౧
సీ గోడదొల్చెదుడాఁగి గుట్టింపు నెఱిఁగోదు గాటంపుటిక్కటికములపాదు
అచ్చ రా బాల ౭
౩ స్థైర్యము, నిలకడ
చ కలపనగంప యీ తపసికాలును నోగును బాదు గాన కో, వ్వాలనఁ బరిభ్రమించుచు నుపాయప్రఁబ్రేలరిమాట లాడి,, యలమది కైన నూరిక విరోధ మొనర్చుచునుండు. .
హరి. పూ ౫ ౯౭
ద్వి పాదు చాలక వేగబడి పనిఁ దీర్చు, నా దుగాత్ముని దు నాపవి న్న
నవ ౨ ౯౩ టా ౧౭ పం
౪ స్వర్గము, కదల ఁడ గ
క అదేవళంబులోన మహాదేవుని నొక్కగివ్య మగుశుభకేళం,ి దగఁ బ్రతిష్ఠచేసిరి
హంస ౧ ౧౭౧
చ మిటిలితి రాహు జేస్ప తనకోలఁ బాదుగ నొక్క మిక్కిలిన్, జోటచ టగా నుభాసము జొబ్బిలుచున్నకళాంకురీతి .
బిల్హ ౩ ౫౧
దండకము . నీవు గాకున్న దెచొప్పటులన్ వేదుగా పాదుగా బ్రహ్మగ్రుద్దంగముల్ నీ మెయిన్ మేడిపండ్లుంబలెం బ్రోవు లై యుండుఁబో అచ్చ రా యు ౧౬౧
జ పాదుకొను, పాదుకొలుపు, పాదునిలుచు, పాదుపడు, పాదుపఱుచు.

పాదుక(ము) సం వి అ స్త్రీ ముచ్చె

చ మేదినీ, భరము భరింప నీతోడుగుపాదుక లొసఁగి యిమ్ము నావుడున్

భా రా అయో ౭౯

ద్వి నెమ్మది నుండెడు నీపాదుకమ్ము లిమ్మన్న

రం రా అయో ౧౮౭ . ౧౩

౭౬ పం

పాదుకొను అ క్రి (పాదు + కొను) స్థిరపడు, చలింపకుండు

క ఆదివిశేఁ బ్రాకొత్తగ, మేరుహిమ హేమ కూట మేరుశిఖరముల్, పాదుకొని పూర్వ చరమము, పాదదులం దటిని మెఱయు నుర్వీధరముల్, వరాహ ౧౦ ౧౦౯

గీ ఎమి సేయుదు వానికి శ్యామనోజ్ఞ, వదన పూర్ణేందుచంద్రికావ్యాప్తిఁ జంద్రకాంత రత్నంబులై వడిఁ గరఁగియున్న, బాగమున ధైర్య మింతైనఁ బాదుకొనదు

అని ౭ ౧౩౯ వె ౧ ౩౦

౨ ధ్రువపడు, నిశ్చితమగు

సీ ప్రకృతార్థభావంబు పాదుకొనదుకు మను పత్తిరయుందు నత్యూర్జితముగ ప్ర భా ౭ ౩

౩ చొచ్చు, ప్రవేశించు

గీ కోఁతలకు కోఁత ముదిమియుఁ బాదు కొనియె సుద ౭ ౩౯

గీ వనజనాభునియభిషేకము వెకి గాని, కనక గర్భాదులకుఁ బాదుకొనఁగరాని, శీఘ్ర కుంభాంబునికరంబు తెలవపింగు, గబ్బిచను జక్కవలచేతఁ గప్పబడియె

పాండు ౯ ౭౯౨

౪ అంకురించు, పుట్టు

గీ. కడఁగి మత్పుణ్యలో మాగ్గంబు లేయు, మంద్ఘురియుగ్మంబు మన్నిపు మఃఐమశౌర్య, యనిన నట్లన చేసె దయాంకురంబు, డెంద మునఁ బాదుకొన రఘునందనుండు

రామా ౪ ౧౮౬

చ జడిగొని సమ్మదాశ్రుకణజాలము లొల్కఁగ రోమహర్షముల్, బడిబడి మేనఁ బాదు కొన భక్తినివేశతరంగితాత్ముఁడై

పా ౩ ౫౯

౫ తగులుకొను, సక్తమగు

ఉ మరుండును జిల్కతత్తళ్ళమీఁదఁ జివు క్కువం డితవి మగకుమ్మెదనారి సంగిణిం, బాదుకొనంగఁ సి రయుకపారియ మీఁకెను బువ్వుఁదూపులన్

గంధ ౧౮౫

౬ మేళవించు

గీ తాఁ బాదుకొన్న వలి, పాఁ లగిప్పుంకృతి శ్రుతిఁ బాదుకొనఁగ, యి చూచు చూపుతో నుడియుటయున

మనుచ ౬ ౩౭

పాదుకొలుపు(లుపు) క్రి (√ పాదుకొను) పాదుకొనఁజేయు—౧ నిలుపు, ఉంచు, స్థాపించు

సీ స్నేహ గొబ్బి బుచ్చుకి ప్రదేశమీఁదఁ బట్టాపడిగిన పాదుకొలిపి

యయా ౫౯ ౯౭

౯ ఎగసాగఁ గవళఁ దడఁబడకుం ౦గ గుఱు తులు నుగిఁ బాదుకొలిపి కొలిపి

కళా ౪ ౪౧ పహ ౩౮

౨ కలిగించు

సీ స్వపగజాగ్రదవ్యథూచాత్కుపంబు లకు దీపముల శోణద్యుతి పాదుకొల్పి కవిరా ౫ ౭౧౮

సీ అలుకల గలయించి కలయిక వలపించి బా ల నడియా పాదుకొల్పి

ప్రబోధ ౧ ౭౫

౩ అంటునట్లుచేయు, సక్తమగునట్లుచేయు

క కొన్నిటికి నాగు నాఁటుచుఁ, గొన్నింటికి నంట్లు పాదుకొలుపుచు మఱియుం, గొన్నిం టికి విత్తనములు కొ, గ్రస్నాఁటుచుఁ దోఁట సేయఁ గడఁగినయంతన్ విప్ర. ౭ ౭౧

పాదుట్రు = పాదట్టు (√ పాదు)

ద్వి పాయక శిఫుమీఁదఁ బాదుట్రు పెట్టి పోరుడి నిగి రేఁటిపురుషులో యనుచు
బస పు 3 శ౨౨ పం (చి ని పా 'పాదొట్రు' త్రో త్త్రి తిపా 'పాదొట్రు' పాఁత(ప్రతిపా)

సీ భావజావిడిచినపాడింటిపై బాలిపాదుట్రుగ చేసిఁ ఒలిత మొదవ కవిక ४ ०౧౧
(ముద్రి పా 'పాదొట్టు' శ ర పా)

పాదునిలుచే అ క్రి (√ పాదు) పాదుకొను

వ నీవు నిలువక పాదునిలిచి యేలికకం ప్రియంబు గావింపుటయు నిది ధర్మంబకా యనిన హరి ఉ ౬ ०४४

పాదుపడు అ క్రి (√ పాదు) నెలకొను, స్థిర పడు

ద్వి ఒక్కకై గడి లాక లాత్తి కలిర్చి, ఎక్కుమ్మ లిడి పాదుపడి చెట్టుగట్టి, యలరుచు నొకటి ఎహా(ప్ర మై పెరిగి ద్వి పరమ ४ ౨౬౬ పా

పాదుపఱచు స క్రి (√ పాదుపడు) నెల కొలుపు, పన్ను, ఉంచు

క ఫలుగుడినెఁ బన్ని వల శా, ద్వలధరణిం బాదువఱిచి ప్రస్నిన కన్నుల్, గలపులుగు దీమ మిడి యగిలపుందమిఁ గాచి యుండగాఁ దైవగతిక వేం పంచ ౨ ००

ద్వి నిగనిగమునెడుపన్నియలగిన్నియలఁ, దగఁ గ్రగమం బెఱిఁగి చెంతలఁ బాదుపఱచి
అ మ క ४ ౨౪కి పా ०० పం

పాదువు సం వి ఈ స్త్రీ పావకోడు, చెప్పు

పాదుషహా పాదుషహా, పాదుషాహి, పాదు షా. వి (హిం బాదశాహ్) రాజు, ప్రభువు

చ జాజిబిరిసిం గొని చిల్కుహుమాయి శెక్కి పెం, దొగువను గంతుపాదుషహా దే యని యార్చెద బొమ్ము గ్రమ్మినన్
హంస ४ ౨౬

శా ఢిల్లీపాదుషహా నియోగమున రూఢిన్ రాజ రాజా నిజా, మల్లీ పేరిటి మేటి షాహాబు
రంగా ० ०३०

ఉ అబ్బురమైన వప్పునఁ బురాదురలం దెగ టార్చుపాదుషా గిబ్బఎటాణిరావుతుఁడు గ ల్పాసఁగుం గృతికోత శిప్పడుకన్
చం రా ० ०

ఉ వాతెఱ యెయరాదము చిల్కుపటాణిపాదు షా, తూపులకొప్పు మూపు దశా ३ ౨०३

శా ఎన్నిటం జలకంబులాడి తోగబాబా పాదుషాకాయపుం, జిన్నెల్ వ్రాసిన చీర గట్టి శుక ४ ००౬

పొర్వ్యభోగిపైఁ వళించు సుఖవాహి ఎరువుఎడంబేలు పాదుషాహి ని ० ० ౨

మ చల మెువ్వన్ మరిపాదుషాహి జగముల్ సాధింప దండెత్తి మ, త్తిలి
భాను ४ ౫४

పాదూకృత్తు సం వి ఙ్ పుం మాదిగవాఁడు

పాదూవాహుఁడు ० వి అ పుం పావ కోళ్లు చెప్పులును తెచ్చువాఁడు

పాదొట్టు వి (పాదు + తొట్టు) ० చెలఁది, పాతెపురుగు

సీ జాలకాఁడు చెలఁది ఎన్నవిల్లి, పాదొ ట్టనఁగ లూత పరగు ఆం గా ౨ ౬౭

౨ పాదట్టు

పాద్యము సం విణ (అ అ అ) పాదముల కొఱకు అర్హమైనది (పాదప్రక్షాళనార్థ మగు జలము)

పానకము. వి పండ్లరసము. (చి ని)

సీ నలిమావిపండ్లపానకముల దగమాన్చి నా
డెంపుదుంపభోనములు వెట్టి
అచ్చ గా అయో. ౧౦౪

పానకము. సం వి అ పు బెల్లము లోనగు
వానిఁ గలిపి యేలకులు మొ సంబారులు చేర్చి
చేసెడు పానీయము (వా చ)

పానగోష్ఠిక సం వి అ స్త్రీ ౧ అనేకులు
చేరి మద్యపానము చేసెడిచోట ౨ మద్యాది
పానార్థము కూడిన మనుష్యులకూటువ ౩ కల్లం
గడి ౪ (తంత్ర) భైరవీచక్రము (వా చ)

పానము. వి పానవట్టము (శ ర)

ద్వి పసఁడిపానలు, గిరిగిటల్ గాఁ బట్టి కేళి
కల్ సేయు (శ ర గిరగిటలు క్రింద భా
౨. ౮)

జ పానవట్టము

పానము సం వి అ న ౧ త్రాగుడు
౨ త్రాగుకుగిన్నె, పానభాజనము ౩ రక్ష
ణము, కాప ౪ మద్యపానము, కల్లుత్రాగుట
౫ పానీయము ౬ పదునుపెట్టుట, కీదుట,
తీక్ష్ణీకరణము ౭ కాలువ పుం నిశ్వాసము

పానరతుఁడు. సం విశ (అ ఆ అ) మద్య
పానమందుఁ దగులు గలవాఁడు

పానలు వి ౹ మాటలు, పలుకులు (సందేహము
అని శ ర)

క ఏన పరమేశ్వరుఁడ స్వజ్ఞానంబున నిన్ను
నెఱుఁగఁజాలన యన విజ్ఞాన విహీనాత్ముల
చెడు,పానలు వోవిడిచి నిన్నె భజియింతు
శివా శివ సా ౪౬

ద్వి అనమాన యటుగాన హాసుఁ డన్న నీవ,
బసవం డనఁగ నీవ పానయం డేల
పండితా మహిమ ౩౦౬ పా బస పు ౭
౨౧౩ పా ౧౪౦ పం.

౨. (కపాన, బూరె) పాత్రము

వ ..శ్రీదేవను ౧ టిరిపిర (ఏ)నుంగు (నా)రా
యణ్ణు ౧ మా(ణి)క్యములు రెణ్డుగట్టిన
పహిణ్డిపాణి సంకుౢలు ౨ నవరత్నములం
గట్టిన పహిణ్డి పానలు రెణ్డు
ద శా ౪. ౧౧౯౦.

పానవట్టము. వి (పానము + వట్టము-సం పానీయ
వృత్తమ్ ? పాణిబట్టల్) లింగపీఠము, లింగ
ముపై నభిషేకము చేయఁబడిననీరు పడుటకై
దాని యడుగుభాగమం దమర్చిన వర్తులాకార
మగు తాయి

గీ పసిఁడిదుత్తూరపుష్పంబు ఫాలనయను, పాన
వట్టంబుపైఁ బెట్టెఁ బార్థివుండు
నైష ౮ ౧౦౫

ఆ అవనిసురుఁడు లింగ మయ్యె నానురఘటి,
పానవట్ట మయ్యె . సురాభాం ౧౨౩

పానవణిజుఁడు. సం వి జ్ పుం—మద్యము
నమ్ము వర్తకుఁడు—కల్లిలి కొంకికుఁడు

పానవిభ్రమము సం వి అ పుం మత్తు, కైపు

పానశౌండుఁడు. సం విశ (అ ఆ అ) త్రాగు
బోతు, సురాదిపానదక్షుఁడు

పానసము సం వి అ న పనసపంటితోఁ జేయు
మద్యవిశేషము విశ (అ ఈ అ) పనసచెట్టు
సంబంధమైనది

పానాగారము సం వి అ పుం, న కల్లంగడి,
మద్యవిపణి

పానాత్యయము. సం వి అ పుం (మిక్కుట
మైన త్రాగుడువలనఁ గలుగు) రోగవిశేషము,
మదాత్యయరోగము

పానారము. వి పండుపోఁక, పోఁతము. (శ ర.)

పానిలము. సం వి అ న త్రాగుడుగిన్నె, పాన
పాత్రము.

పానీయలోకికము. సం వి అ. పుం నీరుకాకి, మద్గువు.

పానీయనకులము. సం వి. అ పుం ఉద్రము, నీరుపిల్లి.

పానీయపృష్ఠజము. సం. వి అ పుం. కుంభి, నీటికూటికూర ?

పానీయఫలము. సం వి అ. న జలకందఫల భేదము, మఖాన్నము.

పానీయము. సం విణ (అ. ఆ. అ.) ౧ త్రాగఁ దగినది. ౨ రక్షింపఁదగినది వి అ. న జలము

పానీయమూలకము. సం వి అ న సోమరాజి, కారుగచ్చ ?

పానీయవర్ణిక. సం వి ఆ స్త్రీ వాలుక, ఇసుక. (విల్యమ్సు)

పానీయశాల. సం వి. ఆ. స్త్రీ చలిపందిలి, ప్రప

పానీయశాలిక. సం వి ఆ స్త్రీ=పానీయశాల

పానీయామలకము. సం వి అ న నీటి యుసిరిక ?

పానీయాలువు. సం వి ఉ పుం కందవిశే షము, ఒక జాతి దుంప

పానీయాశ్న. సం వి ఆ స్త్రీ. బల్బజము, తృణవిశేషము ?

పానుఁడు. సం. వి అ. పుం శౌండికుఁడు, కల్లుపి.

పానుపు(న్పు). వి. పఱుపు.

గీ. పూలపానుపుపై వ్రాలి వాలుగంటి...
నీలా. ౨. ౬౩.

సీ మెత్తనిపాన్పుల మెఱయుశయ్యలు గల్గఁ గరినోర్చి శయనించి కంద నేల..
భా రా సుం. ౧౪౬.

ఉ భావము పల్లవింపఁ బువుఁబానుపుమీఁదికి చేర్పున న్వయ్యస్యావలి దార్ప ..
శైవ. 8 ౧౭౫.

౨. మంచము

గీ శివిశేశ్వరి యాకారచేష్టితంబు, మఱియుఁ దమకంబు రేఁచె నమ్మనుజపతికి, నందఁ గొని పాన్పుకడఁ జేరి యుండునపుడు
చంద్రా ౫. ౧౩౪

సీ పాను పెక్కఁగ లేక బడలుచేడియ రొట్టు లీకప్పరపుఁదిప్ప లెక్క నోపె...
రసిక. ౪ ౪౪.

జ° పాన పుటిలు

పానుపు(న్పు)టిల్లు. వి (పానుపు+ఇల్లు)పడుక టిల్లు

సీ వానిపానుపుటింటిలోన నిల్పినఁ గాని కొంత నెమ్మది గాదు కొమ్మలార
ఇందు 3. ౧౫

ఉ. .పాన్పుటిండ్లభ్రాంతో చ్చెము లేని మేటికి స వోగిరపుప్రతిసాలకూటముల్ .
పె. శ కుం 3 ౨౦౦

పాప. వి (క పాప) ౧. శిశువు, పిల్లవాఁడు

గీ. పల్మఱుచు దేఁటిచిన్నిపాపలకుఁగులికి, పువ్వుఁ దేనియ నుగ్గులుఁ బోసిపోసి ..
యయా. ౪. ౨౪

క. ఓపురుషోత్తమ రొట్లు ప్రపాలింపక యుండుదుం జలంబున విధి న్నాపాపల మువ్వురఁ దోడ్తోఁ జూ పోషక చంపెఁ దప్పి కూతిదినములన్
ఉ. హ ౨. ౧౪.

చ. ..వెన్కముం, దఱిలను బిడ్డఁ బాప మమతం
గని పెంచినదాన వైనఁ గావఁ జాలుఁగుడు
గొడ్డురాలి కిల వెక్కడిమోహము లెంచి
చూడఁగన్ సారంగ ౩ ౫౦

౨ ఆఁడుపిల్ల, కన్యక

క. ఈ పిన్నది నా కూఁతుర, తాపసజనముఖ్య
యిమ్ము దాఁ గొలువంగా, నో భృగు నని
పూనెం బసి, పావనుఁడే చింత లేక పనిగొన
వలయున్ భార. అర. ౩ ౩౧౭

సీ. పిన్నపాపవు నీవు పతిపరాధీనవు కార్య
నిర్ణయశక్తి గలదె నీకు నైష ౨ ౬౬

గీ. ఆత్మ తరుణి కుడిగము చేయంగ వలసి, పొంచి
సవరలపాపల గాంచుఁ బోవు
రాజ చ ౨ ౭౭

ఆ. లగ్నవేళ యైన లలనాలలామంబు, వరని
కాన కానరాదు వాసి, డింభమీఁదఁ గిరిసి
యెచ్చోట ...చితి, పాపఁ దెచ్చి నాకుఁ
జూపు మనిన భోజరా ౫ ౩౮౭

౩ (క. పాపె) కంటిపాపలలో గుడ్డులోఁ బ్రతిఫలించు
చిన్నబొమ్మ.

గీ. తాకిం బోకఁ బాపయాఁబ యు.. .
ఆం. వా ౨ ౧౮౩

విణ. మృదువు

ఉ. భూపతి సమ్మతింబునఁ జేపోయి కరద్వ
యము...గడి విజ్ఞాపన సేసి గాంధసిక
సంఘము మెల్లఁ గొంకికొంకి యి, స్థాపకరోక్తి,
జెప్పెడు వెసం గడుఁ బాడు నీతియాసనం,
బాపలు మేదినీశ్వరుల మానసముల్ దిరిగింపఁ
బూపులున్ కాళ ౧ ౩౨౫

పాపఁడు. వి. ౧ బాలుఁడు, చిన్నవాఁడు

చ. ఆసము సమీఁ దెలుంగక మహాగ్రహావృత్తిఁ
గదంగి చెచ్చెరం, బసులకుఁ గూయి గాఁ
జనియెఁ బాపఁడు
భార. విరా. ౫ ౨౩౮.

క. చేతులం ద్రిప్పుచు పెదపెద, పాతరలాడుచు
యశోదపాపం డదవిన్
భాగ. ౧౦ పూ ౩౨౮

సీ. .ఏల యుద్ధారించె నీపాపఁ డిటు ..
నృసిం ౪ ౨౭

క. నీపాపం డేపాపం, డీపాపగ్రామాల నడ్డవిడి
కనఁగొను మీ, దీపంబున దీపం బెఖ్ఖి రూపం
బగునట్లు సదృశరూపుఁడు నీకున్
కృ. శకుం ౩ ౧౩౩

౨ మగశిశువు

తెరలము కడుపులోపల నున్నపాఁపడు గాలఁ
దన్నినఁ గిన్క తో, నడుపఁ బోలునొ క్రాఁగి
తల్లికి నాద్యసన్నము దొడ్డు సైయఁడఁగి
కారణకార్యరూపము నైన యీసకలంబు
నీ, కడుపులోనిది గాదె పాపఁడవె గాకనే
మతియెవ్వఁడేన్
గ. ౧౦ పూ ౫ ౫౭

సీ. వెలిదమ్మి రేఁకు పొత్తుల చిన్నిపాపఁడు నలు
మోముదమ్ముఁ జెలయు సామి
దశా ౨ ౬౨.

గీ. పాలు పోయింపఁ డమ్మ పాపనికి ననియె
హరి ౨ ౬౩

పాపగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. అశుభగ్రహము (శని, అంగారకుఁడు, రాహువు మొ.)

పాపఘ్నము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పాపమును నాశముసేయునది మనుష్యాకృతికమైన పుడు, స్త్రీ. లింగమున పాపఘ్నా అని ఆకారాంతమే యగును) వి. అ. పుం. తిలలు, నువ్వులు

పాపచేలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాఠ, అగలు సొంటు

పాపచేలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = పాపచేలి.

పాపట[1]. వి (√పాయు) కేశవీథి, సీమంతము

సీ. పవడంపుబొట్టులఁ జెవులు రూపడఁగంగఁ
జాపటఁ దలకట్టుభంగి గప్పు
భార విరా. ౧ ౭౫

క. దీపించె గగనమున రజనీపతి వాణీశిరోజని
కురుంఁ ముపైఁ, బాపటచందమునన్ ఛా,
యాపదము సమస్తచక్షురభిరామం బై
వరాహ. ౪ ౧౪౩

ఉ. శ్రీ లలితంపు భూతియును శేషవిభూషణ
మున్ శిరంబుపై, వేలుపుటేరు పాపటను
వెన్నెల ప్రవ్వను. వీర ౧ ౧

పాపట[2]. వి (సం పర్పటః, క పాపటె, పాపడి) వృకధూమకము ?

సీ. జాన్వి మామిడి జీడి సురుగుడు మెలంగు
పాపట చంద్ర పపిరిక పాల రేల
వేం పంచ ౪ ౫౭౭.

గీ. పాపటఁ బొసంగి యామోదభరము నించె
కవిజ ౭ ౧౩

పాపటచేరు=పాపటబొట్టు. (√పాయు)

పాపటపోవు. అ క్రి (పాపట[1]+పోవుదారి విడిచి తొలఁగు (శ ర)

పాపటబొట్టు. (√పాపట[1]) చేరుమక్కు, పాపటకు సరిగా నుదుట వ్రేలెడు అలంకార విశేషము.

ద్వి. తెలివైన వెన్నెల తెప్పచందమునఁ, బలిత
మా ముత్యాలపాపటబొట్టు,
ద్వి. శ పా ౧ ౭౫౭ పం.

సీ. బటువు ముత్యముల పాపటబొట్టు రాతిడి
జడబిళ్లలును గుచ్చు లడరి వెలుఁగ
వేం. మా. ౧. ౧౩౦.

పాపటము=పాపనము. వి (√పాయు) విశేష
చేయు మన్నగువానిలోని కలుపు పోవుటకై
దున్నెడు సాధన విశేషము (గొర్రెపైరుమీఁద
గాదము పోవ దున్నెడు సాధనము (శ ర)

పాపటవుచ్చు. సం క్రి. (√పాపటపోవు)దారి
విడిచి తొలగించు

గీ. అప్పు డతికాయుఁ డొరొర యద్రిచరులు,
జమిలివంపులు చంపి రివ్వట నటంచుఁ,
దచ్చమూమధ్యమున కు రథంబు దూఱి, మాకి
పాపటవుచ్చి లోనుసలఁ జొచ్చి
రామా. ౬ ౧౬౫ (శ. ర పా)

పాపనము=పాపటము (√పాయు)

పాపపతి. సం వి ఇ పుం ఉపపతి, జంకు
మగఁడు (తి వి)

పాప(౦)పుమెన. వి. మల్లబంధ విశేషము

వ. లోమెన వెలిమెన యుసిమెన చదురు
మెన పుణ్యంపుమెన పాపంపుమెన చా
టడుగుమెన. సరితాళంపుమెన లాదిగాఁ
గల పదిరెండుమెనలు... ప్రబంధ రత్నా.

వ. ఉసిమెన ముమ్మెన చతురమెన పుణ్య
మెన పాపపుమెన చాటడుగుమెన. సరి
తాళంపుమెన యాదిగాఁగల పదిరెండు
మెనల నారితేరి హంస ౧ ౭౦౬

పాపపురుషము సం వి అ పుం. (తంత్ర)
పాపాత్మకమును ధ్యేయమును నగు వామకుక్షియం
దలినరాకార పదార్థము

పాపపురుషుఁడు. సం వి అ. పుం. పాపమయావ
యవభేదములతోఁ గూడిన పురుషుఁడు. (పరమే
శ్వరుఁ డీపురుషుని సృజించెను. వీని లక్షణము.
వీని శిరస్సు బ్రహ్మహత్య, మదిరాపానము
కన్నులు, సువర్ణస్తేయము ముఖము ఇత్యాది.)

పాపభక్షణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాలభైరవుఁడు (విల్యమ్సు)

పాపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ దుష్కృతము గలది ౨ దుష్టము, కీడుచేయునది (పాపమృత్యువు) ౩ నికృష్టము, నీచము ౪ అశుభము, అమంగళము (పాపగ్రహము) వి. అ. పుం. విభీతకము, తాడి † (వై. ని.) న. ౧ దుష్కృతము, చెడ్డపని, అసత్కార్యము (హింసాది) ౨. (దుష్కృతమువలనఁ గలుగునదియు నరకహేతు వైనదియు నగు) దురదృష్టము ౩ జాలిని పరిహాసమును తెలుపును (ఈ యర్థమున దీనికి అవ్యయమునకువలె విభక్తి యుండదు)

క. అవురా ధర్మవివేకి, ప్రవరుల పసగానఁ బడియెఁ బాపము పుణ్యోద్భవుల యదండ్యులదండన, విచారంబొనరింపఁ బడియె విధియోగమిచేన్ భాగ. ౬. ౧౧౧

పాపరోగము. సం. వి. అ. పుం. ౧ పాపవిశేషముచేఁ గలిగిన రోగభేదము (గుల్మము నను దొంగిలించినవాఁడు, కుంటి, దేవబ్రాహ్మణుల నాక్రోశింపఁ జేసినవాఁడు మూఁగ, ఇత్యాది పాపకృత రోగములు గ్రాహ్యములు) ౨ స్ఫోటకము, మసూరికా రోగము

పాపరోగి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) మహారోగముతోఁ గూడినవాఁడు

పాపర్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వేఁట, ఆఖేటము

పాపలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాపగ్రాహకము వి. అ. న. పరిమాణవిశేషము

పాపశమని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శమి, జమ్మి. †.

పాపశీలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాపము చేయుస్వభావము గలవాఁడు

పాపాఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (జ్యోతి.) బుధుని యొక్క గతిభేదము

పాపాత్ముఁడు. సం. విణ. (న్. ఆ. న్. న్.) పాపబుద్ధి గలవాఁడు, పాపి

పాపాపనుత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పాపమును బోఁగొట్టుట, పాపపరిహారము

పాపి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) పాపము గలవాఁడు †

పాపిష్ఠుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి పాపముతోఁ గూడినవాఁడు

పాపీయుఁడు సం. విణ. (న్. సీ. న్.) = పాపిష్ఠుఁడు

పాపు. స. క్రి. (√పాయు) ౧ వెడలఁ జేయు; తొలఁగఁ జేయు

ఆ. ఎల్లకార్యగతుల నెఱుఁగుదు రైనను, నెఱుఁగఁ జెప్పవలయు నెఱిఁగినంత, పనియు లేక మిమ్ముఁ బాపినకురుపతి, హితుఁడ పోలె మీఁద నెగ్గుసేయు భా. ఆది. ౬. ౧౪౬.

ఆ. చంద్రవదన యింక సైరంధ్రి నిచ్చోటు, వాపవలయు నేమిభంగినైనఁ, గాన వాడు పలుకగాఁ జెప్ప వెడలుట, కనుగుణముగ నమ్మృగాక్షితోడ భార. విరా. ౩. ౩౦.

క. సూతుఁ దచటు వాపె రథంబున్ భార. ఉద్యో. ౪. ౩౭

౨ ఎడఁబాపు, దూరముచేయు

క. భోగములఁ బాప నింద్యా, భాగులఁ గాఁ జేసి యదవిపాల్పతిచెదకే భార. శాం. ౧ ౭౬.

మ. ఎదురై నిల్వఁగ నోపి లేని సమరోదీర్ణస్ఫురద్బాహుసంపద సొంపారఁగ నన్నదమ్ముల మిమ్ముం బ్రాణంబులం బాపుదుం, బదిలం బేది తొలంగిలేని దివియుం బాతాళముం లోనుగాఁ, దుది నీవచ్చినచోటఁ జొచ్చి.. హరి. ఉ. ౧ ౧౧.

౩. విడఁదీయు, వేఱుచేయు, బద్ధలుచేయు.

ఆ. కడుపు వ్రచ్చి రొమ్ములు గలయంగ జల్లించి,
పాపి పాపి చూచి పసిఁడిగాను, కవట
కవచము పైచి... భార ద్రో ౨ ౧౯౩

మ. మురవైరిం బురవైరిఁ బాపుట మహా
మోహంబు ద్రోహం బగున్
హ. హరి ౨ ౬౭

చ .ఈ, కనక మయాంగుళీయకము గ్రక్కున
జేర్పఁ బాపి యుండుఁగాక

వ సూక్ష్మాక్షరంబుల నేను లిఖియించి యిడిగ
కనక మయశాసనపట్టిక పుచ్చుకొని చదువు
కొనునది .. మార్క ౩ ౨౮౨, ౨౮౩

౪ పోఁగొట్టు, నశింపఁజేయు

మ. ప్రతివీరప్రకరంబు డంబుమెయిఁ గప్పం
జొప్పనం టీక రోఁకకమాడం గలరే నరేశ్వ
ర శిరోగర్వంబు సర్వంబుఁ బాపతిమి
ఉ. హరి. ౪ ౩౯

గీ పరులశేములు వాపంగఁ బాలుపడిన, యమగ
తరువుల కొదవెఁ బుష్పములలేమి
సైవ ౪ ౨౬

౫ ఆకర్షించులాగు

వ...అక్కర్ణుండు సముదీర్ణ జ్వాలాజాలంబు
లంబరంబునం బర్వఁ జూపటి పావకాగం
బులు పేయం గార్ముకగుణంబున సంధించి
తెగవాపినం గని. . భాగ కర్ణ ౩ ౩౧౬

శా మా స్తంబుల్ వెడలంగఁ బాపికొని దైత్య
స్వామి ఫాలస్థలన్యస్త ప్రాంజలి యై నుతింపఁ
దొడఁగెన్ గంభీర వాగ్గుంభనన్
ఉ రా ౩ ౯౧

౬ (జేల విడివడఁ జేయు)మన్న

ఉ ద్రౌపది రూపమతుల్ గొనుచు రా నను
యాయిమురారిముఖ్యకా, సాప్పృథివీశ్వరుండు
యమునందనుఁ దధ్వరభూమి శుద్ధిగాఁ,బాపఁ
దొడంగె నాలుప్పవథంబులఁ బూనిననేటి
వాఁగటన్
జై. భా. ౭. ౧౨౪.

పాపెర. వి. పక్షివిశేషము
ప్రూసుపాక్కటిశాఁడు మాలకాకి బెకాసి
పాపెర గొరవంక
సీ ఆ. ఆది దైవపక్షు లకఁడు దీర్చు
హంస. ౩ ౧౭

పాపోసు=పాయపోసు. వి (కి పాపోసు)
మెచ్చె
సీ అడుగుకెంజాయరుసోయగ మింద్రనీసంబు
పాపోసులకుఁ జూపుపట్లు జూప
గా వి ౩ ౧౭౫

సీ పదుదలలోన డాకాకె త్తి పదలుపాపోసులం
గోరంటఁ బోలుచుగోళ్లు. గీ నడుమ నీ లున్న
తోలుండాల్పెడఁగు నూప శుక ౨ ౪౨౬
౫౦ గా ౨ ౭౯౭

పాప్మము. సం వి న్ పుం. ౧ పాపము,
౨ అంచ ౨ రోగము (శే ని)

పామ. సం వి ఆ స్త్రీ గజ్జి,విచర్చిక

పామఘ్నము సం వి అ పుం గంధకము

పామఘ్ని. సం వి ఈ స్త్రీ కటుకరోహిణి

పామనుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) గజ్జి
కలవాఁడు, కచ్ఛురుఁడు

పామము. సం వి న్ స్త్రీ=పామ

పామరుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ గజ్జి
గలఁవాడు ౨ మూర్ఖుఁడు, తెలివి లేనివాఁడు
౩ ఖలుఁడు, దుష్టుఁడు ౪ నీచుఁడు

పామరోద్ధార. సం. వి ఆ. స్త్రీ. గుడూచి,
తిప్పతీఁగ తీఁగె

పామారి. సం వి ఇ పుం గంధకము

పాము[1]. వి. దే (క హాం, హాంవు, హావు. త
పాంబు మ పాంబు తు పావు) ౧.
సర్పము.

చ చదివితి శాస్త్రవేదములు సత్క్రియఁ జేసితి నాఱుయజ్ఞముల్, విదితముగా సురేంద్ర పదవీ స్థితిఁ బొందితి దుర్మదంబునం, బుదిఁ బెను బాము నై యధికదుఃఖితుఁ డైతి...
భార అర ౪ ౧౨౧

క. పా మెఱుఁగుఁ బాము కాళులు
భార శాం ౪ ౧౭౨

వ పాము త్రేలం గట్టినభంగి నింగి యవిసి కారిన చందంబున కురిసి యిరువది రెండవదివసంబు నందు. హరి ౨ ౨౩.
సారంగ ౨. ౨౦౪

౨ రాహుగ్రహము

క పామరతేఁ బట్టఁ బాఱుకు, పామర కలిరాజ నిషధపతి మదలీలా, పామగిపావేశంబునఁ, బా మరవిందారిఁ బట్టఁ బాతినభంగిన్
నైష ౪ ౧౦౭

సీ ..పా మెఱుంగని చందమామగాని
కృ శతం ౩ ౨౨.

పాఁపపట్టెడ=పాము రూప మైనపట్టెడ

ద్వి. పసమించు మువ్వలు పసిఁడిగంటలును, ససి దిండిగంతియుఁ బాపపట్టెడయు
ద్వి పరమ ౨ ౨౬. పా

పాఁపపాన్పు=సర్పశయ్య

సీ భువనకు మండ రెండవవెండిగుబ్బలి పద్మా క్షునకు మాఱుపాఁపపాన్పు రామా ౪౪.

పాఁపమేపుడుపులుగుకల్లు=గరుడమణి

రగడ బొసఁగఁ జేతులఁ బాఁపమేపుగుపులుగు కల్లుమురువుల్ మెలంగఁగ
అచ్చ రా యు ౨౪.

పాఁపరాయఁడు=శేషుఁడు

మ...పాఁపరాయఁడు దలంగం బాఱె నపోవ్వ రునూ. అచ్చ రా. యు. ౩౪౯.

గీ చుక్కలమెఱుంగు లన్నియుఁ జాఱలాడి, పాలమున్నీటితరగలపసల నేలి, దసలపైఁ దనవెలుఁగులమినిమి సెలయుఁ, బాఁపరా యఁడు గదలిలో నేపు నంద
చిత్రభా ౫ ౧౦

సీ తెలిగంటి రాకిమానితేజి సొంపును గల్చి పాఁపరాయనిపసఁ బాఱఁ దోలి.
గామ ౩౪౧

(ఇట్లే. పాఁపఱేఁడు.)

సీ అకసం బెగఁద్రొఁక నజ్ఞాతహితకారి పాతా ళమున శేఁగెఁ బాఁపఱేఁడు
కళ ౧ ౧౫

గీ పర్వతేంద్రంబుతరిత్రాడు పాఁపఱేఁడు
క్రీడా ౨౨౧

పాఁపసమకట్లతేజీ=గరుత్మంతుఁడు

ద్వి చికిలికెనగవుల శ్రీరంగవిభుఁడు, తెలిపాఁ పసమకట్లతేజిపై నెక్కి, తోలఁగిక నిత్య ముక్తులు చేరి కొల్వ
ద్వి పరా ౧ ౪౨౪ పా

(ఇట్లే పాఁపసెజ్జ)

గీ. అమృతమధురంబు లసుగాడ్పు లాని యాని, బొజ్జ పెంచిన పెనుపాఁప సెజ్జమీఁద శౌరి పవ్వళించు నైష ౫ ౪౪

పాము చెవులు=సూక్ష్మశ్రవణశక్తి గల చెవులు (వ్యవ) వానివి పాము చెవులు

సా. చిన్న పాము నకైనను పెద్దదెబ్బ

గీ. అహహ నీతికళోద్వృత్తి నల్పులనక, యవ రాజుల నదఁచి త్రేయుంగ వలయు, చిన్న పామునకైనను బెద్దదెబ్బ సిం నార ౬.

పాముదలగామ=పాముఁ దలఁదన్ను పీశాచము (ఎంత యధికుఁ డైనను వానిని మించినవాఁ డుండు నని భావము.)

క ధరణిలోనఁ బాముతలగాను లుండు నం,గ్రి ట్టిపాములు మెయిఁ జుట్టుకొనఁగి, నీవు శంక లేక చే సున్నచోటికి, వచ్చినాఁడ వెద్ది వాంఛితంబు ద్వా. ౭ ౧౦౬

పాములతోఁడుఁ= శేషుఁడు.

ఉ పాముల తోనిచాయ దివిఁ బన్నుచు బంగరు గంగుసర్లతో, వా మెఱుపుల్ దగన్ అచ్చ భా ౨ ౨౬

జ పాఁపజగము, పాఁపజన్నిగట్టు, పాఁపజన్ని దము, పాఁపతూపు, పాఁపది, పాఁపపట్టెన, పాఁపమీను, పాఁపమేపరి, పాఁపమేపరిపచ్చ, పాఁపమేపుడు, పాఁపరమ్మ, పాఁపరా, పాఁపరాయిక్క, పాఁపతోఁడు, పాము దొండ, పాములవారిగాఁడు, పాముల మెంగఁడు, పాములవాఁడు, పాములవేఁట కాఁడు

పాము²=ప్రాము. స క్రి రద్దు, గాచు (శ ×)

న్యా పాముపుట్టలలోన బాహువుల్ సాఁచి, పామినఁ గఱవక ఎఱుఁ దొలంగె ద్వి నల ౪ ౯౦౩ పం

(వ్యావ) పిల్లవాఁడు మట్టి ఒంటిలింప సాఁచు కొన్నాఁడు.

పాముదొండ. వి (√పామి) ఒకదినుసుదొండ తీ (శ ర)

పాములనారిగాఁడు. వి (√పాము) పక్షి విశే షము (శ ^)

పాములమెంగఁడు. వి (√పాము¹) అహితుండి కుఁడు, పాములవాడు.

గీ వచ్చెఁ బాములమెంగఁడు వదరులాఁడు క్రీడా ౨౨౩.

గీ మిహిపదంబుల పాములమెంగ డూఁడె, భోగి రాజులు న ర్తింప నాగసరము క్రీడా. ౨౨౪

పాములవాఁడు. వి (√పాము¹) పాములఁ బట్టి ఆడించి జీవించువాఁడు, అహితుండికుఁడు

గీ పుట్టలోపలిపాము నభ్యుద్ధరించు, వశ్య మంత్రముంను పాములవాఁడపోలె,భ ర్త నభ్యు ద్ధరించుఁ బాపంబువలన,నగ్ని నుఱుకినయట్టి పద్మాయతాక్షి కాశీ. ౨. ౭౪

గీ వ్యాళసంగ్రాహిపాము పై వఱలు గాఁ,డీఁ దనంగను బాములవాఁ డనంగ ఆం భా ౧. ౧౪౭.

పాములవేఁటకాఁడు. వి (√పాము) గరుత్మం తుఁడు

చ తదయక వచ్చె జేలుపులదారికిఁ బాముల వేఁటకాఁ డొగిఁ అచ్చ. రా యు ౧౭౨.

పాయ. వి. (√పాయు) ౧. చీలిక, భాగము; ఖండము

ఆ. బలము విఱిఁగి రెండుపాయ లై యుట్టు లమ్మనుజవిభుని గురుని మఱువు సొచ్చె భా ద్రో ౧ ౩౬౫

వ అమ్మహాహవంబునం బేరు కలరాతు లాయ కుద్ధిగాఁ దాగి రొంటిఁగి వ్రేసిన జన్నిదంబు వ్రేట్లం బంచివేసినగతిం బాయ లై పడిన రొుదలును . కవిక ౨. ౧౯౪.

సీ. పైఁ ద్రిప్పి కప్పినప్రాఁదోలుపాయయుఁ జే నున్న నీలయష్టియును గలిగి. హరిశ్చ. ౪. ౨౧౩

౨ సగభాగము.

చ పటపట రాతికంబ మిరువాయలుగా నర సింహమూ ర్తి పై,కుటిలనఖాగ్రకుంచికల గ్రువ్వవె వానియురఃకవాటముక్ పారి. ౩. ౩౨.

దండకము... పెనుంజిల్వ రై బల్విడిం జంగిలి గ్నింగు రై తేయువాఠ న్వడిం బొచ్చి పై పెంచి తత్కాయము రెండువాయ ల్వాతం జెంచి గోపం త్రీఁ బోషింపవే పారి. ౩. ౩౮.

౩ పక్షము

గీ కొన్నిభూముల బలములు గుఱినృపాలుఁ, బాండవులఁ గొన్నిభూముల బలము లీను, గలిగి పాయలై కొన్నిభూముల బలములు, రెండుదిక్కులయందుఁ జేరెవి యధిప

భార భీష్మ ౧ ౧౩౪

౪ (ఒకనదిలోనుండి) విడిపోయినభాగము

ఉ... కౌల మెఱచే నేఱు లత్తి కాల్వ లుం, బాయలుఁ గొలు నూతులును బావులు గాట్లుగులు జంగ్గ మై, చేయఁగ నా యెఁగాక మతి చేయనినాఁ డవి తామె పుట్టునే

ద్వా ౬ ౨౧

నగాహ ౧౦ ౧౫౭

౫ మునుము, పఙ్క్తి, గు ళ

చ ఎగగలిచిచ్చు గాలికవి యొల్లను వెలుగ నొక్కపాయగా, దిశలోని మా సహించిన విధంబున నిక్కడిసేనయంతయుం, దగ విడి చంపె భీష్ముబలదర్పమహోగ్రత గాశె

భా భీష్మ ౨ ౫

ద్వి తోయద్దలోన గిడుచు నచ్చువారగఁ, గా సా లు గాఁ గూడి ఉఱుగిడువారు

న రా యు ౩౧౪ గా ౨౨. పం

౬. అవకాశము, తె పి

వ పాలుపవెళ్లె గొనజ భూగంబు పాయ యిచ్చుచు

కళా ౪ ౬౩.

పి పఁ ప్రక్కమాడ్కి దవ్వల గూదవాం ణా ల్పగుఁ నిరుకంకఁ బాయ యొసఁగ

ౘహం. ౧ ౧౦౭

విణ. విభక్తము, విడిపోయి న

సీ శే యనువాఁబనఁ బాయలైన రథాంగతతులు హా త్తించు సంధానకరణి

పా ౪ ౪౯.

పాయమొంగము = పెడమొంగము.

గీ అస్త్రవిద్యలు గఱచి నా దైనయిష్ట్వ, మొంగిన తీర్పంగ నిం దవ్వఁడోపు ననినఁ, బాయ మొంగ మిడి కౌరవుల్ పలుక కుండి, రేను తీర్చెద నని పూనె నింద్రసుతుఁడు

భాగ ఆది ౫ ౨౨౪.

పాయఁపెట్టు. స క్రి (√పాగు) తొలఁగఁ జేయు

వ... జవనిః వాయానక్రీనం గొడిసూళ్ళు బహు రూళ్ళు తెఱంగున..

నైష ౪ ౨

పాయఁదోలు క్రి (√పాయు) వెడలఁ గొట్టు

వ. అంత వారిలో నొక్కరుండు మిక్కిలి మండెమేం మ్మన సమ్మణిఁ గరంబు నొక్కి పట్టుటయుఁ గిశావృష్ణుంగు కోపించుకొని వాఁ బాయంగోలి

కళా ౫ ౩౧

పాయఁబాఱు అ క్రి (√పాయు) పక్కపగా ఫ్ఛము కా క్రి సుణము చే వెనుట కాఁ భించు.

గీ. పవను గివిచిన కస్తూరి ప్రాఁచి యులరు, పాయఁబాఱినకూదు నీర్వట్టు మదుఁగు, గళితమణియగు సొమ్ము లై కానఁ బడిరొ, దుర్విదగ్గుండు గొఁ వదూఁగు దగుచు

పాండు ౩ ౨౨

పాయఁబెట్టు. స క్రి (√పాయు) విడుచు, పరిత్యజించు.

గీ . మదనబాణ, భిన్నహృ గయుఁ డై ధృతిఁ బాయఁబెట్టి యతఁగ

భా ఉద్యో ౧ ౧౪౯

క... పాం, డునరేంద్ర నగ్రతనయుం, డవమానము వాయఁబెట్టి యస్త్రగురునితోన్

గీ వలయుకోలఁగి కెలం గత్తి వర్గసమితి, యచ్చుపడఁగ నశ్వత్థామ సచ్చె ననిరొ

భార ద్రో ౫ ౩౧౪, ౩౧౫

క. ఈయున్న వార లందఱు,వాయానతి వినుఁడు నెమ్మనంబులలోనం, బాయంబెట్టుఁడు సంశయ,మీయర్థము వేదములకు నెక్కుడు నుండీ. భీమ ౭. ౯౫.

పాయకట్టు. వి ఒకముఖ్యగ్రామముతోఁ జేరిన యుపగ్రామములసమూహము, జనపదము (శ ర)

పాయకారి. వి భాగప్రకారము భూస్వాతంత్ర్యము లేనిరైతు (శ ర)

పాయకుఁడు. సం వి అ పుం పదాతి, కాలుబంటు (వాచ లోను అ ని లోను 'పాయికః' అని కలదు కన్నడనిఘంటువున 'పాయిక,పాయక' అను రెండురూపములు కలవు ఇట పాదాంతానుప్రాసమును బట్టి 'పాయకులు' అనుటయే యుక్తము. లేదా 'పాయక' శబ్దము 'పాయిక' శబ్దభవ మనియుఁ జెప్ప వచ్చును)

రగడ కలహావిక్రమకళాకలితు లగుపాయకులు, నలఘుబలసంపన్ను లగువెంకి నాయకులు
పీ. కథం 3 ౭౨౫.

విణ (అ. యికా అ) ప్రాగువాఁడు

పాయగిలు. అ క్రి (√ పాయు) తొలఁగు, జాఱు.

ఉ సోరణగండ్లమార్గమునఁ జొచ్చినసన్ననిగాలి యొక్కయం,ఘోరమహాపత్త్రనేత్ర నునుఁ బొంకపుఁజన్నులమీఁదిసన్నపుం, జీరచెఱంగు పాయగిలఁ జేసిన విశ్వధరాతలేశ్వరుం,డొర యొనర్చెఁ బాపభయమంది నిజాననచంద్రబింబమున్ హైమ. 3 ౮౯.

గీ. పోవుపితరులు తమలోన నేము నేము, దొడ్డవార మటంచు వాదునకుఁ జొచ్చి,రోదలు సేయంగఁ దా నొక్కరుండు పాయ,గిలి విచారించి దమానుండు పలికె నగుచు వరాహ. ౫. ౩౯.

పాయగొమ్మ. వి (పాయ+కొమ్మ) పంగల కొమ్మ

సీ. మెదచక్కఁ గస్తూరి మెదిచి పూసి,పాయగొమ్మల నల్లపట్టు తగిల్చి యక్కొనయాకుపై వెండికోర వెట్టి, ఉ హరి ౫ ౫౭. (వీరేశ, శ. ర పా)

పాయన. సం వి అ స్త్రీ శస్త్రములకు పదును బెట్టుట

(ఇది మూఁడువిధములు శరశల్యాస్థిచ్ఛేదనము లందుక్షారముచేతను మాంసచ్ఛేదనమం దుదకముచేతను సిరావ్యధనాదులందు తైలము చేతను తడిపి శస్త్రములకు పదును పెట్టుట

పాయనము. సం. వి అ న త్రాగించుట

పాయపోసు=పాపోసు వి (సం పాదపోషా ప్రా పా అపోస) ముచ్చె

సీ పాదరక్షాభిధ పరగును జెప్పన .తిద్వేశవ మ్ములు తెగుఁ బాయపోసు పాపాసు .
ఆం భా ౨ ౫౯౭

సీ ..పాయపోసు, లూడ్పులు పాపోసులు అనఁగఁ బాదరక్షలకుఁ దినరు
సాం ని మాన ౪౪

పాయము వి (సం ప్రాయః ప్రా ప్రాఇవ) ఈడు, వయసు, యౌవనము,

క పదిరెండేడులపాయపు, సుదతీమణి యువయుపములు సొబగు దలిర్పన్, గుదిగొనఁ జిగిర్చి దశా ౯ 83

ఉ. పా యను నేర మేమి బలుపాయపునాడెపు ప్రౌఢ రాచపా, పా యనుఁ గుందనంపు మెఱుపా యను...
అచ్చరా రా ఆర ౯౮

సీ. పాయ, గీ మీ దనంగను బాయ మై యొసఁగుచుండు. ఆం. భా. ౨ ౧౦౭.

పాయవడు. అ. క్రి. (పాయ+పడు) ౧. విడివడు, విడిపోవు

వ... భీమసేనుండు భవత్సేనాసాగరంబు పాయవడం దఱిమి భార. భీష్మ. ౨. ౩౫౬

గీ. కదియంబడియున్న దౌడలం గాఱు జొల్లు, పాయవడం జేసె తెగుపాటిపలుచనైన, యాపదీపారిములం బోసి యవియు లావు, సేయుచుండిన నొక్కండు లక్షించి చనియె వేం. పంచ. ౧. ౧౨౦

౨. చీలు, విచ్చు

మ. బలిమిం ద్రెంపంగం బోలెం బాయవడుచుం బర్యాయభంగింబునం, గిఱినూలెల్లను సంచు మోవం బెగరాంగాం గొంతసే పుండి తాం బెలుచం గంటు పుటుక్కనం దునిసి వే పృథ్విం బడెం జాలెమి, న్నల ద్రోణు న్సాదుష్టభు ల్గరెస పెన్నోసై విరు లోప్పర నణ్ ఆము. ౪. ౩

క. మిటమిటని కటికిరెయండం, బటపటపట పగిలి పాయవడినవెదురులం, బుట మెగయుచు మత్తియము, ల్చిటిలినగతి నాడె శాల్మలీతూలంబుల్ చంద్ర. ౧. ౧౫౨

౩. తొలంగు, అపసరిల్లు

క. పాయవడు రథచయంబులు, సాయకవాతిం జదరు ద్రోణజలధా పటుగి, గ్గాయతితగ్గన లీం నాయిం మగు పాండుసుతబలంబు నరేంద్రా భార. ద్రో. ౧. ౧౪౩

క. ఆయంపపదువు పొదివిసం, జేయార్పంగం గేశ ధనదసేనాగ్రసరుల్, పాయవడి విభుని విడిచి ప, లాయనపరు లైరి మనసులందుం దలంకుచున్ హరి. ఉ. ౪. ౩౧

క. పాయువడ జొచ్చు గుంపులు, పేయును మలంకలం జరించి చించును గోణ, వ్యాయామగతుల వలయము, లై యుండం దిరిగి కలంచు నరిసైన్యంబుల్ భాగ. భీష్మ. ౧. ౨౬౯. (దారి విడిచి తొలంగు శ. ర.)

౪. దూరమగు (కెలవడు అని శ. ర.)

గీ. ఇంకం జుట్టలు న స్నేమి రెయున్నవారొ, కులమునకుం బాయవడి యేను గులట నైతి, నీవు నల్పాయుఖండ నైనీచ వోడు, నరకమునకుం బర స్త్రీవిహారి వగుట హరి. పూ. ౯. ౬౪.

పాయవఱుపు. స. క్రి. (√ పాయవడు) పాయవడం జేయు, తొలంగ జేయు

గీ. కోలుమసంగి గురుండు పాంచాలసేన, సేలకును గోలకుచు దెచ్చె నీవు గడంగి, కౌరవులం బాయవఱుపు మేకతెమ లైన, నతనిం బరిమార్చుం జేకొని యస్త్రలంబు భార. ద్రో. ౫. ౩౦౧

పాయవాఱు. అ. క్రి. (పాయు + పాఱు) తొలంగు

చ. ఎడతెంపిగం గొందఱు పాయవాఱంగన్ భార. విరా. ౫. ౬౧ (శ. ర. పా.)

పాయవిచ్చు. అ. క్రి. (పాయు+విచ్చు) చీలు.

చ. వినుము నరేంద్ర పాండవులు విక్రమదుర్దముం డైన పార్థనం, దనునకుం దోడ్పడంగడంగి దంతితురంగరథోత్కరంబులం, దునుముచు సత్వరస్థగణం గొంచిన నీపెనుమూంక పాయవి, చ్చి నిలిచి చూచుచుండె నవి చేష్టితు లైరి బలాధినాథులున్ భార. ద్రో. ౨. ౬౩.

పాయవెట్టు. స. క్రి. (√ పాయు) పాయవడునట్లు చేయు

ద్వి. ఇల భక్తగణవిషయేంద్రియేంద్రియున, కిల విషయేంద్రియావళులు సంధించి, బంధులొందొండు తాం బాయవెట్టుడును పండితారాధ్య. బ. పా. (శ్రీగుర్తి ప్రతిపా)

పాయసము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పయో వికారమైనది. (జలవికారము, క్షీరవికారము)
వి. అ. పుం. న. ౧. పరమాన్నము ౨. సరళద్రవము, దేవదారుబంకతోఁ జేసినధూపము

పాయసికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పాయసభక్తియుక్తుఁడు, పాయసమందు భక్తి గలవాఁడు

పాయి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) త్రాగువాఁడు

పాయికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పదాతికుఁడు, కాలిబంటు (వాచ)

పాయు. స. క్రి. విడుచు

క. నాయట్లు వడిసయంగిన, గేయి పలం గెల యిట్టిరేమను ధర్మా, పాయము నీ కవు నను వెలఁ బాయన గృహధర్మవృత్తిఁ బౌరవ ముఖ్యా భాగ. శాం. ౧. ౧౦౩

చ. పరిపంథమహీశులట్లు త, ద్భయమున బేత్రి తాగుణము వాసినొ కాక విరుద్ధధర్మముల్.
సైష. ౧. ౫౭

౨. (దారపుత్త్రాదులను) ఎడఁబాయు

చ. కలి దమయంతిఁ బాప సమకట్టె పతిం బతి వాయ నోపఁడా, లలన సుదీర్ఘసౌహృద బలంబున భార. అర. ౨. ౪౭

గీ. మంటిమిద్దెలవారల మగుపనులకు, నెలఁతిఁ బాసినవారికి నిదుర చెడిరొ
ఆము. ౪. ౧౨౩

సీ. తనపట్టి బాయఁ జాలనిస్నేహమున వెన్క వచ్చిన యమునా ప్రవాహ మనఁగ
దశా. ౨౬. ౪

౩. క్రి. (త. పాయ్) ౧. అపసరిల్లు, తప్పుకొను

గీ. సాక్షియును ధర్మదిశ్యయు సాత్త్వవిధులు, తప్పఁ గాదు తప్పినను సధర్మయుక్తి, వరుణ పాశసహస్రంబు వానిఁ గట్టి, పాయు కేటేట నొక్కొకఁ డాయితముగ
భార. సభా. ౨. ౨౪౨

శ్లో. తస్య సంవత్సరే పూర్ణే పాశ ఏకః ప్రముచ్యతే సం. భార. సభా. ౯౧. ౪

సీ. పాయు తొలంగు మం చాయతవేత్రహస్తుల మొత్తి కేలాళో తోడ రాదు
భార. విరా. ౧. ౧౭౬.

ఉ. ఇదే మిదే మయా, యిప్పుడు దీనిచంద మనియెం గలనోషిణి కేఁ జెమర్పఁగాఁ గొప్ప విడఁగఁబాఱఁ జనుగుబ్బలఁ బయ్యెద వాయ కళా. ౩. ౭౦

౨. దూరమగు

సీ. రాజ్యమునకుఁ, బరువడి మే మింతఁ బాసిన మాపుత్త్రిపౌత్త్రివర్గంబును బాయు నింక
భార. ఆది. ౬. ౧౨౪.

గీ. సాక్ష్యనకుఁ గాని యప్పుడ సంసారమునకుఁ, బాసితిన యింక భీష్మునిపాలి కేల, యిరుగ భార. ఉద్యో. ౪. ౨౭౪.
కు. సం. ౨. ౧౩౯

౩. నశించు, పోవు

గీ. ఎఱుక విలువిద్యకలిమికి హీనుఁ డయ్యెఁ, బాయునకు మనోరుజయును బాపి నంత
భార. ఆది. ౫. ౨౪౪

క. మాసినచందమున దనుఁగని, కోసిన డెందంబు గలతరుణి నెఱుఁగఁడె బి, ట్టేసిన మదనునిచే ధృతి, వాసిన బెగ డొందు సింహబలుఁ దట్టియెడన్ భార. విరా. ౨. ౩౨

౪. భిన్నమగు, తెగు

చ. ధర్మజవారిరాశికిం, జెలియలికట్ట వాపు మనచే నగుకర్జముచంది మెట్టిదో
భార. ఉద్యో. ౪. ౨౨.

౫. విచ్ఛిన్నమగు, ఎడతెగు (ఈ యర్థమున వ్యతిరేకరూపమునకే ప్రయోగములందుఁ గాన వచ్చుచున్నది)

క. పాయక చీకటియుండను, సేయం బా నక్ష్యంచె... భార. ఆది. ౫. ౨౭౯.

శా. గ్రావాళిం గతకోరకటజరతోరాజి దూర్వాంకురశ్రీ, తోవీక్షింపం దినానుక్రమటి మఱుపడుచుం దోఁచు చిట్ట తిరోభా, వావిర్భావంబులం బాయక పొరయ నభస్స్రగ్భుఁ ల్లసిప్రపై సెం, లేవిప్రైప పింఛికల్ బర్హణులు దిరుగఁ గ్రొల్లింద్రజాలంబుఁ జూపెన్ ఆము. ౪ ౧౧౨

చ మనమున మాటలం గ్రియల మన్నన లీ నొక నాఁడు నెట్టి కా, మినులకు గారవంబు మెఱ మెచ్చులకై పచరింతు గాని పా, యని యనురక్తి నీయెడన యగ్గల మై కనుపట్టు నాకు పా. ౧ ౧౧౭

౬ చెడు భ్రష్టమగు

సీ బందుల కగపడఁ బాయు నన్వయమనుకలఁక మైఁ జెమటలు గ్రమ్మఁ దేఁ.
భా. విరా ౨ ౪౦

౭ అన్నము మొ॥ కాలాతిక్రమణముచే చెడిపోవు, సారహీన మగు

ఆ కదిసి పాసినచవిచూడఁ గలిగెఁ గాని పాసకదిసినచవిచూడఁ బాగుగాదు
ఉ హరి. ౫ ౧౧౭.

౮ విముక్తమగు, విడువఁబడు,

క నెమ్మిని ధర్మజానలువురు, దమ్ములుఁ దిమ యాయుధముల తమవర్మ వరూ, ధమ్ములయుఁ గోడఁ సకలహీ, తమ్ముగఁ బయంగ వలయు దాస్యము వలనన్.
భార. సభా ౬ ౭౬౧

ఆ ఏమి సేయుదు నెవ్విధంబున నీప్రపవ క్లేశంబు వలనఁ బాయుదు భార ఆర ౩ ౭౪౨ భార ఆది ౩. ౧౫

౯. (ఋణము. అపేక్ష మొ) తీఱు

గీ. ప్రభువు సత్కారబున మీందఁ బాయు ననియు,...చలిపితి ససాధ్యకృతి కిట్లు పాపసంబు. రాఘవ. పేరి. ౧౯.

చ. కని గళసాంఘ్రి రత్నకటకంబులు ప్రోయక యుండ నల్లనల్లనఁ జని యక్కుమారుని విలాసము లేఁకట వాయఁ జూచి...
హైమ. భా ౯ ౪౭

౧౦ విభక్తమగు, వేఱుపడు

ఉ పాసియు వేఱువాయు పని పైఁబడి యొక్కఁడు వల్కె నేనియుం, బాసినసాఁటి పత్రముఁ బాయు కెటెంగిన జ్ఞాతివర్గముల్, డాసిన బంధుమిత్రులు నొడంబడ నిచ్చిన కొన్నయప్పులుం, బాసినయిల్లు వేఱు తెలుపం దగు వానికి నూ రెఱుంగఁగన్
విజ్ఞా వ్యవ ౧౪౭

శ్లో విభాగ నిహ్నవే జ్ఞాతిబంధుసాక్ష్యభి లేఖితైః, విభాగభావనా జ్ఞేయా గృహక్షేత్రైశ్చ యౌతకైః
యాజ్ఞ వ్యవ. ౧౪౯

క కొడుకులు తే హైనతుదిం, గొడు కుదయం బైనఁ దండ్రి కొనునంశం బా, కొడుకుధనము మును పాసిన, కొడుకులకుం దండ్రిధనము గొన లే దెండుర్ విజ్ఞా వ్యవ ౧౩౫

పాయఁబట్టు=పట్టి పాయు, కడచి చను

గీ పగిఁగిఁ బుష్కరమార్గంబు పాయఁబట్టి, యొగసి యొచ్చోటి కేగెనో యెఱుఁగ రాదు, కాంభవం బైన పావక స్తంభ మపుడు శివరా ౧. ౯౪.

జ' పాచిపుచ్చు, వాచు1, పాపట1, పాపటచేరు, పాపటపోవు, పాపటబొట్టు, పాపటము, పాపనము, పాపటపుచ్చు, పాపు, పాయ, పాయఁదట్టు, పాయఁదోలు, పాయఁబాఱు, పాయఁబెట్టు, పాయగిలు, పాయగొమ్మ, పాయవడు, పాయవఱుపు, పాయవాఱు, పాయవిచ్చు, పాయవెట్టు

పాయువు. సం వి. ఉ పుం ౧. గుదస్థానము, మూఁడి. ౨ ధిగిము, ఆఁడుగుజి. (శ. ని.)

పాయ్యము. సం విణ. (అ ఆ అ) ౧ నింద్యము, ౨ నిందింపఁ దగినది ౨ పానీయము, త్రాగఁదగినది. వి. అ న. ౧ జలము ౨ (త్రాగు, మూర, కొలముల లోనగు) మానము

పార. వి మత్స్యవిశేషము, ఒకజాతిచేఁప

ఉ.. పెన్, జెల్లయు పక్కె పారయును నీచును మచ్చగి ప్రబంధ ౧౯౫

పార. సం వి ఆ స్త్రీ ఒకానొక నది

పారంపరి. సం వి ఈ స్త్రీ=పారంపర్యము.

గీ వంశపారంపరీలబ్ధవైష్ణవాంక, పంచసంస్కారవిభవవిభ్రాజమానుఁడు

వైజ ౧ ౫౬

పారంపరీణము. సం విణ (అ ఆ అ) పరంపరగా వచ్చినది, వంశానుక్రమముగాఁ గలిగినది

పారంపర్యము. సం వి అ న ౧ కులక్రమము ౨ గురుక్రమము, సంప్రదాయము (ఈయర్థమున పుం అని కొందఱు శ [illegible])

పారంపర్యోపదేశము. సం వి అ పుం గురుపిత్రాదిపరంపరగా వచ్చిన యుపదేశము, సంప్రదాయసిద్ధ మైన యుపదేశము, ఐతిహ్యము (ఇది పౌరాణికులకు నొకప్రమాణము)

పారకము. సం విణ. (అ ఈ అ) ౧ పూర్తి చేయునది ౨ పాలించునది ౩ ప్రీతి గావించునది

పారకి వి యోధ, యుద్ధము చేయుభటుఁడు

తే క్రుంకుగుబ్బలిపారకి కొప్పరించి,పట్టఁజాలక వైచినబ్రద్దపరికిఁ, బాటి యగుచు మురుగ బొత్తుపల్లెరంబు,భానుమండల మంతఁజూపట్ట దయ్యె. ఉ హరి. ౪. ౨౩౧.

వ కరవాలంబులు వదనంబులఁ గఱచికొని కదనంబునకుం బఱచుపారకులును.

ఉ. హరి ౪. ౨౫౯. (చి వి. పా)

పారక్కు. సం. వి క్ పుం. బంగారు (వాచ)

పారక్యము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ పరలోకసాధన మైనది ౨ విరుద్ధ మైనది,ప్రతికూలము ౩ పరునికొఱ కైనది. వి అ పుం. ౧ శత్రువు, విరోధి, ప్రతికూలుఁడు (విల్యమ్సు)

పారగతుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) పారగుఁడు —వి అ పుం జనుఁడు

పారగామి. సం విణ (న్ నీ న్) పారగుఁడు

పారగుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) ౧ అవలిదరిని పొందువాఁడు ౨ కార్యసమాప్తిని బొందువాఁడు ౩ అతినేర్చినవాఁడు, మిక్కిలి కుశలుఁడు

పారట వి వృక్షవిశేషము, ఒకజాతిచెట్టు

సీ [illegible] గాంచి [illegible] యాసీమ పారట [illegible]

ప్రబంధ ౧౨౯

పారటీటము. సం వి అ పుం ఱాయి, శిల (త్రి [illegible])

పారడ=పాలడ వి [illegible] శంఖము (శ [illegible])

పారణ. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ వ్రతాంతభోజనము, ఉపవాస ముండి మఱునాఁడు చేయుభోజనము ౨ భోజనము [illegible]

పారణము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ దాటించునది, పారము గాంగించునది ౨ ఉద్ధరించునది, ఆపదనుండి తప్పించునది వి అ పుం. ౧ మేఘము ౨ తృప్తి ౩. వ్రతాంతభోజనము, ఉపవాస ముండి మఱునాఁడు చేయు భోజనము ౪ ఒకపుస్తకముయొక్క పూర్ణగ్రంథము

పారణీయము సం విణ (అ ఆ అ) పూర్తి చేయఁ దగినది,ముగింపఁ దగినది.

పారతంత్రికుఁడు. సం విణ (అ ఈ అ) పరుని ధర్మాదినియమములకు బద్ధుఁడైనవాఁడు, పరాధీనుఁడు

పారతంత్ర్యము. సం. వి అ న పరాధీనత్వము

పారత్రికము సం విణ (అ ఈ అ) పరలోక సంబంధమైనది (శ ర)

పారదము. సం వి అ పుం పాదరసము

పారదర్శకము సం విణ (అ ఈ అ) ౧ అవ్వలిప్రక్కను జూపునది ౨ అద్దము లోనగు దానివలె నవ్వలిప్రక్కకూడఁ జూపునంత తేటఁదనము కలది

పారదారికుఁడు. సం వి అ పుం పరభార్యను పొందువాఁడు, వ్యభిచరించువాఁడు

పారదార్యము సం వి అ న పరదారగమనము

పారదుఁడు. సం వి అ పుం ఒక మ్లేచ్ఛ జాతివాఁడు

పారదృశ్వుఁడు. సం విణ (న్ నీ న్) పారమును జూచినవాఁడు, పారగామి ౨ అతితేలివవాఁడు, అతికుశలుఁడు

పారదేశికుఁడు సం విణ (అ ఈ అ) ౧ అన్యదేశస్థుఁడు ౨. దారి నడుచువాఁడు

పారధేనుకుఁడు. సం వి అ పుం శూద్రుని వలన క్షత్రియస్త్రీయందు పుట్టినసంకీర్ణజాతి వాఁడు. (వై ని)

పారమార్థికము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ పరమార్థము నుద్దేశించినది సాధనమైనది (కర్మము. మొ) ౨. పరమార్థముగాఁ గలిగినది, కల్పితము గాక వాస్తవముగాఁ గలిగినది, స్వాభావికము.

పారమార్థికుఁడు. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ యథార్థము నెఱిఁగినవాఁడు ౨ యథార్థమందాసక్తి గలవాఁడు 3. ముఖ్యుఁడు

పారమితుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ అ) ౧ పారమును బొందినవాఁడు ౨ అతిశయించినవాఁడు

పారము. సం వి అ పుం న ౧ అవలిదరి, నద్యాదుల అవ్వలిగట్టు, అవ్వలిప్రక్క ౨ ప్రాంతిభాగము, చివరిపట్టు, శేషావధి, కడపటి మేర

పారమ్యము. సం వి అ పుం ఉత్కృష్టతి శ్రేష్ఠత్వము

పారయము. సం విణ (అ ఆ అ) సంతోషపెట్టునది, తనుపునది

పారయిష్ణువు. సం విణ (ఉ) సంతోషపెట్టువాఁడు, తృప్తి నొందించువాఁడు

పారలౌకికము సం విణ (అ ఈ అ) ౧ పరలోకసంబంధి ౨ పరలోకమునకు హితమైనది

పారవతము. సం వి అ పుం పావురాయి, పారావతము. (వాచ)

పారవశ్యము. సం వి అ. న పరవశత్వము, పారతంత్ర్యము (త్రి ని)

పారశవము. సం విణ (అ ఈ అ) పరశు సంబంధి, పరశుభవము

వి అ పుం. న ఇనుము పుం ౧ మార్తికము (శ. ని) ౨ ఆయుధము వై ని) 3 ఒకానొక దేశము (వాచ)

పారశవుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) పరస్త్రీయందు పుట్టినవాఁడు, పారస్త్రైణేయుఁడు. వి అ పుం బ్రాహ్మణునివలన శూద్రస్త్రీయందు పుట్టిన యొకానొక జాతివాఁడు.

పారశీ(సీ)కము. సం. వి అ పుం ౧ పర్షియా దేశము ౨. పర్షియాదేశపు గుఱ్ఱము.

పారశీ(సీ)కుఁడు. సం వి. అ పుం పర్షియా దేశస్థుఁడు

పారశ్వధికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరశుధారి, గండగొడ్డలి యాయుధముగాఁ గలవాఁడు

పారసి¹. వి (సం పారశీక: తె పారశీకం) ౧ దేశ విశేషము

లయగ్రాహి ... మాతంగము బాగని తురంగమునఁ గాంచనశతాంగమును శకారిక నొసంగ నృపుఁ డంతట్ చము ౩. ౯౪

సీ. పచ్చనిహుమ్ముంజిపనివాగె పక్కెర పారసి పల్లంబు పట్టమయము. మనుచ. ౪ ౨౭

పారసి². వి స్వర్ణకారుఁడు, కంసాలి

సీ. స్వర్ణకారాగ్ర పగిదిఁ బారసి యగసాలి సొన్నారి కంసాలి యనఁగ (ప్రయోగాంతరము లేదు) ఆం భా. ౨ ౨౭౪.

పారసీ. సం వి. ఈ. స్త్రీ పర్షియాభాష (వాచ)

పారస్కరము. సం వి అ పుం ఒకానొక దేశము.

పారస్కరుఁడు. సం వి అ పుం. గృహ్యసూత్రకర్తయగు నొకఋషి

పారస్యకులీనుఁడు. సం. విణ (అ ఈ అ) పరునికులమందుఁ బుట్టినవాఁడు (దత్తుఁడు కాదు)

పారస్త్రైణేయుఁడు. సం వి అ పుం పరస్త్రీయందుఁ బుట్టినకొడుకు.

పారాపవారా. వి (హిం పహరా.త. పారా.) కావలి.

శా. ఘోరాకారులు శోణితాననులు రక్తోదీర సంకాశులున్, పారా గ్రుమ్మరు ద్రిమ్మరీ లెదుగ సంబాళించుచున్ మంచి శృంగారం బైన హజారమున్ విధుశిలాశక్త్యాంతరంబు ల్దిప్ప, ద్వారద్వారకవాటము ల్గదచి సౌధం బెక్కి యాచెంగటన్.

రంగా ౨. ౧౧౨.

పారాణి. వి కుంకుమము లోనగువానితో పాదములకు చేయునలంకారము (చిని, శర, బ్రౌ) (వ్యవ) ముత్తైదువులకాళ్లకు పారాణి పెట్టుదురు.

పారాణించు. స క్రి కుంకుమము మొదలగు వానితోఁ బాదముల నలంకరించు, పారాణి రాయు (చి ని, శ ర బ్రౌ)

పారాయణము. సం వి అ న ౧ వేదాదుల నాద్యంతముగా చదువుట; అంతయు చదువుట ౨ పారమునొందుట ౩ అంకుశము ధనుస్సు, అంకుశము లాగుకొందురట్లు కట్టినత్రాడు

పారాయణి. సం వి ఈ. స్త్రీ. ౧ సరస్వతి. ౨ కాంతి. ౩ ఆలోచనము (విల్యమ్సు)

పారాయణికుఁడు. సం విణ (అ ఈ అ) పారాయణము చేయువాఁడు, పాఠకుఁడు (వాచ)

పారావతపది. సం వి ఈ స్త్రీ, ౧ ఎఱ్ఱకాకి తీఁగ ౨ కాకజంఘ, కాకిదొండ తీ.

పారావతము. సం వి అ. పుం ౧ పావురాయి. ౨ మర్కటతిందుకము, కోఁతితుమికి తీ (శ ర) ౩ పారదము, పాదరసము (వై. ని) ౪ నీవ్రవ్రీహి, ధాన్యవిశేషము. ౫. ఈషత్పాండువర్ణము ౬. ఇంద్రనీలమణి

పారావతాంఘ్రి. సం వి. ఇ స్త్రీ జ్యోతిష్మతి, ఎక్కుడుతీఁగ తీ.

పారావతాంఘ్రిపిచ్ఛము. సం వి అ పుం ఒకదినుసు పావురాయి (ఆ ని)

పారావారము. సం వి అ న ఈవలియావలి దరులు పుం సముద్రము.

పారావరము. అని కొన్ని ప్రయోగములందు కన్పడుచున్నది. కాని యీ రూపము చింత్యము)

ఉ.. పా, రావరదుగ్ధవాఃకణదురంధరబంధుర మంగానిల, శ్రీశైలయాణ ... శా ౨ ౨౧౮

మ పవనుండుకా గరుడుండు దు ... బాహావతిలంఘన, ప్రవణప్రక్రి ... ఎమీా ౩ ౧౨౦

పారాశరి. సం వి ఇ పుం ౧ శుకుడు ౨ వ్యాసుడు న్ పుం సన్యాసి

పారాశరుడు సం వి అ పుం పరాశరుని కొడుకు—వ్యాసుడు

పారాశర్యుడు ... = పారాశరుడు

పారి[1]=పగి. వి ...డవ, ...్యాయము

క ఎనిమి పవపా ... న్, మనుజునకు గాజ ...యుమఖసిద్ధియ చే, ను హా ఉ ౧౦. ౭౫

ఉ ... ..., ...ఫ ...ం డి ...వి న్మగను ప్మెదనాని సింగిణిం, గాడుకొనంగ కేశి యొకపారియ మీాఱెను యువ్వడూపులన్ గంధ ౧౪౫

సీ ...పారిజాతంబు శేషాద్రి కొంత యీాపారి చూతమే యుండువదిని. ... వి ౩ ౧౪

పారి[2]=ప్రవారి.

సీ. చుట్టుగంపరయొకాని పెట్టగా వెలుతురు ప ట్టైన కోటలు పారిమగులు. చంద్రా ౧౫౦ (శ. ... పా పాటిమగలు. మద్రి. పా) శుక ౨ ౧౪౫.

సీ అచ్చమై వాకిట గచ్చుతాయి మెఱుంగుపంచ తిన్నెలు గొప్పపారిగోడ శుక ౨ ౪౦౭

జ: పారికాపు, పారితిరుగు, పారిగాడు, పారి వెలుగు

పారి. సం వి ఇ ... స్త్రీ ౧ స్పృణిగుణము, అంకుశాగ్రజావు (వై. ని) ౨ ఏనుగు కాలిసంకెల. ౩ గళంతిక, గిండి ౪ పాలుపిదుకుపాత్రము, ... ౫ ... (శ ...) ౬ పూగ ౭ ... (కే ని)—న్ పుం ౧ చిత్రమూలము ౨ జలమార్జాలము, నీటి పిల్లి

పారిందుడు. సం వి (అ ఆ అ) గాంతు కుడు

పారీంద్రము. వి అ పుం సింహము.

పారికాంక్షి. సం వి న్ పుం. తాపసుడు, భిక్షు

పారికాపు=పారివాడు. వి (√పారి2 + పారికాపు) ౧ ప్రహరికావాడు

గీ నిద్దురాపగ యింకొందనిష్ఠంబు, పద్మబాధవుడు కొం పారికాపు విక్ర ౨ ౧౫

౨ పరచుగుడు

సీ పారికాపులతో వెడు బలుగడెంబులు వచ్చియున్న వారలకు నోసంచి వి ౫ ౭ ౬౫

పారిక్షితుడు. సం వి అ ... —పరిక్షిత్తు కొడుకు—జనమేజయుడు

పారిజేము=వారిజము. వి పారిభద్రము, పారిజాతము శ్రీ. ('వృక్షవిశేషము, కొండబూరుగు' అనికొందఱు. శ ర.)

సీ వారిజ మంచనం ... మంచనం పారిభద్రాఖ్య మై విలు...అం. భా. ౧. ౪౩.

పారిజాతము సం వి అ పుం ౧ దేవతావృక్ష భేదము ౨ పారిభద్రము శ్రీ ౩ ఒక ధాన్య విశేషము (శ ర)

పారిణాహ్యము సం వి అ న గృహోప కరణములు (శయ్యాసనాది)

పారిణి సం వి ఈ స్త్రీ పచ్చయిరుగుడు శ్రీ

పారితథ్య సం వి అ స్త్రీ ౧ జడబిల్ల ౨ సిగపువ్వు (శ గ) ౩ పాపటయందుఁ బెట్టుకొను బంగారులోనగువానిబిల్ల (వాచ)

పారితిరుగు అ క్రి (పారి2 + తిరుగు) ప్రవహిం తిరు కొ చుట్టుగా తిరి తిరుగు

క క్రూరాత్ములైన రాక్షసు లేరూపముతోడ నైన చేతెంతు రొగిన్ పారితిరుగంగ నే గది, మారుల పగిలిం దవగచు మఱువకు మెందుచ్ మైరా ౭ 33

పారితోషికము సం వి (అ ఈ అ) సంతోష మునకొఱకు నియ్యఁబడునది వి అ న పా దనము

పారిపంథికుఁడు సం విణ (అ ఈ అ) పథ మును వర్జించికాని దానియందు వ్యాపించి కాని యుండువాఁడు వి అ పుం దారి నడ్డగించి కొట్టుదొంగ

పారిపార్శ్వికుఁడు సం విణ (అ ఈ అ)— పార్శ్వమునఁ గొలిచి యుండు సేవకాది వి అ పుం (నాట్య) స్థాపకునియొక్క అను చరుఁ డగునటుఁడు

పారిప్లవము సం విణ (అ ఈ అ) ౧ చంచ లము, కదలునది ౨ ఆకులము, కలఁగినది వి అ న చాంచల్యము, కలఁత

పారిప్లవ్యము సం వి అ పుం ౧ హంస (విల్సన్సు) ౨ చాంచల్యము, కదలిక ౩ కలఁత

పారిభద్రము సం వి అ పుం ౧ పారిజము, పారిజాతము శ్రీ ౨ దేవదారువు శ్రీ ౩ సర ళము శ్రీ ౪ కాల్మలిద్వీపవర్షభేదము న చెంగలకోష్టు ౫ బాడిదము శ్రీ

పారిభావ్యము సం వి అ న ౧ చెంగల్వ కోష్టు ౨ పూఁటపడుట, ప్రతిభూభవనము

పారిభాషికము సం విణ (అ ఈ అ) పరి భాషవలన ప్రాప్తించినది

వి అ పుం పరిభాషతో గూడిన శబ్దము ఈ స్త్రీ పరిభాష ంజ్ఞ

పారిమాండల్యము అ ౧ రి మండల ౨ (న్యాయ) పరమాణు విశేషము

పారిముఖికము స వి (అ ఈ అ) ము సమీప ము దు వర్తించు గి

పారిముఖ్యము వి అ న ముఖ మీప మందు వర్తించుట సాన్నిధ్యము

పారియాత్రము సం వి అ పుం ఒక కుల పర్వతము

పారియాత్రికము సం వి అ పుం పా రియాత్రి పర్వతము

పారిరక్షకుఁడు సం వి అ పుం భిక్షుకుఁడు

పారివ(బ)ర్హ్యము సం వి అ పుం పెండ్లి కట్నము, పెండికానుక (అ ని)

పారివాఁడు = పారికాఁపు వి (√పారి2)

౧ ప్రవహింకాఁచువాఁడు

చ పతి వింతగుడార వుపారివారిగంటల రొద కల్కి లేవ కువల ౨ ౧౧౦

౨ పరిచరుఁడు

సీ పారివఁ డనఁగను బరివరుం డొప్పాను ఆం భా ౨ ౨౦౪

పారివెలుఁగు వి (√ పారి²) ప్రహారాగా శేర్పఁజ
చిన కింగా, చుట్టుకింగొ
గీ అర్ధచంద్రాభముగ శకటాళి నిలిపి, పారి
లుగులు డొడ్లు శేర్పడ నమ ౧
విభు ౪ ౧౪౫
పారిషత్కుఁడు ం వి (అ అ) ఎరి
గ్రఘ ను జపవువాడు దానిగి తెలిసిన
వాడు
— ఆది (అ అ) ౪
ఎత్తుఁ చేయు డు
పారిషదుడు ం వి (అ అ) ౪
స్తు ందలి భృత్యుడు ౨ రాజు కనుచరుడు,
రాజసభాధికర్త క్షి డు
పారిషద్యుడు ం వి (అ అ) ఎరి
ఎస్తే భృత్యుడు భాస్థిత ధర్మం డు
రిశిర్యము ం విం (అ అ అ) నాగలి
లేకయే ఫుట్టు
— హానవ్యము ం వి (అ అ అ) వాను
వునకు విూ దుగా బుట్ట గి
— రిహారకుడు ం విం (అ అ) ఎరి
హాము చేర వాడు
— హార్య ౨ డిగి
పారింద్రవ ౧ వా
౨ కొండచిలువ అఁగి
గీత్తు (పా ౪) గాగి
ఎల్లు ము (పా ౪ ౫ ని ౪)
౨ భాగి , ౧ధ నము, విడఁదీయ ట
అ ఎప్పావారి బట్టి మాదిగాతలు, దోడిలెతు
రిటకు దోడుతో ౦౧ బ గ్యా గల
నగిని గాకత్తు, గా పావనితు జెఘపురికి
పొందరో ౨ ౯ గి ౨౦ ౦

పారీక్షితుఁడు ం వి అ ం ౧ పరీక్షిత్తు
౨ జనమేజయుఁడు
పారీణుడు ం విణ (అ అ అ) ౧ పారము
ుట్టినవాడు ౨ మిక్కిలి కుశలుఁడు, పూర్ణ
ఎవిాంతి కలవాఁడు
పారు—పాఱు అ క్రి ౧ ఎదుగొత్తు ఎగురు
శా గ్రోకులొ గిటి నభోంతిరాళమునఁ బార
నృత్తి ౧ గుత్త ౩ ౧౯
క అ ంగరాజుకోట్లలు శ్రీరంగనిగానహా
౪ ౪రి క్ష్ణ ౦గి దిగుచు నహారులు
౦గా ౨ ౨ తని బాహాని యనిష్
పాండు ౧ ౩౬
౨ పాన న సేయు (౪ ౭) (వ్యవ) ఎద్దు
పారుకొనుచు ౨ది
౩ పాఱుడు
పారుకాడు అ క్రి (పారుక + అడు) ఎరు
గత్తు ( ) పా ౫, త్రిమ్మరు (గా)
ద్వి పారావత వ ట డి విధులందుఁ, బారు
కాడెడు ౨దుందు లవలన ద్విశ సాం
౧౦౯ పా ౨౨ ౦ (పాఱాడునీమ్మదు
ఎ ము గా యునియ? ము౦గి పా)
రుడు ౨ (√ పా౫ పాఱల్) ౧ గా
నము ౪
౨ గ్రహాణిరోగము
గీ గ్రహా ణ్యు యు ను బాఱుడనెగిఁ బాచన
మునఁగను ౦ భా ౧౨౪
పారుతము—పారువము వి (సం పారావతః)
కపోతము పావురము
చ ఎరిఎరి రీతులం బ్రసవ వాణునికేళి రొఱుసర్చు
తోంటి వైఖరి నెరపారుతంబు రొద నాఁ
ఒడుందిల యు ౫ కుదల ౪ ౧౯౫

పారుపట్లు. వి బ బాలికాక్రీడా విశేషము

సీ గుజ్జెనగూడులు కోలుకోలన్నలు గీరనగింజలు
పారుపట్లు హంస. ౫ ౧౫౫

పారుపత్తెగాఁడు. విణ (√ పారుపత్తెము. త పారిపత్త్యకార్ ఱ్) ౧ ఆయవ్యయాదులపై నధికారి (దొరతనమువారి కీయవలసిన ధనమును జనులవలన రాఁబట్టెడి యధికారి శ ర)

క. కరణమును గ్రామరెడ్డిని, గ్రామం బిగుపారు పత్తెగానిఁ దలారిన్, లెక్కిసెనవేళ నీ వలు, గురుతోఁ బొలివోని తులఁ గూడి సుఖించున్
హంస 3 ౭౯

౨. సేవకుఁడు.

గీ అంత రక్కసిరొజ్జ తా నానతిచ్చి, పంప వృషపర్వుఁ దప్పుడు సొంపు మెఱయఁ, బలు తెఱంగులఁ దనపారుపత్తెకాండ్రఁ, జెలువు మీఱంగ నడు గైసేయఁ బనుప
యయా ౪ ౩౭.

పారుపత్తెము=పార్పత్తెము. వి (క పారుపత్య, త పారుపత్తియం) ౧ ఆయవ్యయాదులపై అధికారము, అధికారము

క ...ఎంతయు, వా కలిగినకిష్యుఁ డనుచు వసుఁ దనుమునికన్ గై కొలిపి పారుపత్తెం,బ కణ్వుం డిచ్చె నూళ్ళ కన్నిటి కలమిన్.
శేష ౪ ౧౬౦.

౨. ఏపాటియుదియుఁ గాక వృథాపీడల వీరిఁ బఱచెదర పోరాదా, నీపారుపత్తె మిచటం, బాపకుము పరిమ 3 ౨౭౬

ఉ ఈవిధిఁ గానుపించి నిముశేంద్రుని కిటను నాడుగొన్నకై, నీ వొకపారుపత్తెమును నేర్పునఁ జేయఁగఁబోకు మిమ్ము పీ, దేవ ఎకేణ్యుకోరకలం దీప్పట కిచ్చినవాఁడ నేను . ఎంమ. 3. 300.

సీ పాపాత్ములకుఁ బారుపత్తె మియ్యఁగరాదు చాలనిపనికిఁ గాల్పెంచరాదు రామలిం. ౫౧. చంద్రా ౧ ౧౪

౨ రోగక్షేమము.

క. ముల్లోకములపారుపత్తెము విచారింపన్
వరాహ ౧౧. ౬.

సీ. బ్రహ్మాండకోటుల పారుపత్తెములెల్లఁగని యున్కి నిద్దంపు మనసుతోడ పాండు ౧ ౩ నైజ ౪ ౧౩౪.

జ : పారుపత్తెగాఁడు

పారువ[1]. వి గుఱుతు, ఆనవాలు (జాడ అని శ. ర)

సీ కలికి జక్కవలు నీవలిగుబ్బలకు నుబ్బి పఱ తెంచెఁ బారువ పట్టికేము
ఉ రా ౬ ౬౩

జ పారువఁజూచు

పారువ(వా)[2]. వి పారువము, పావురము

సీ కికకికఁ పారువక్రియఁ బల్కు పల్కంగ నల కళాదేశంబు లంటి యంటి. విప్ర. 3 ౯౦.

చ పలువగి పారువాపటకు పల్కఁగ వచ్చునో కుల్కవచ్చునో శుక ౧ ౪౩౯.

వ...నీలంపు దూలంపు సొంపులఁ బెంపొనరు సున్నంపుగోడల జాడల మెలంగుపారువా పారువాసౌరు వాటిల్లసోరణగండ్ల కెమ్మెలు... ఇందు ౧ ౧౮.

పారువంపుగందులు. వి బ వస్త్రవిశేషము.

వ పారువంపుగందులును తోఁపులును శ్రీరామ తోఁపులును ద్వా 3. ౨౦౬.

పారువఁజూచు. స క్రి (√ పారువ1) చక్కఁ జూచు

గీ చనుచు బారువఁజూచె నాఁ జక్కఁగాను, జూచి వినుటకు... ఆం. భా. 3. ౧౩౮.

పారువము = పారువ, పార్వ, పావురము, పావురాయి వి. పారావతము, పావురము.

శా. ఉ, డ్డీనం బయ్యె సుదూరవజంబు పరిపాటిం బారువాలోయనన్ సైష రా రా

లయగ్రాహి. దూర మెగ బాఱుచు జోకార మయి యన్నులవ, పారువముచందము c బారువము మించెన్ సారంగ ౧ ౧౨౧

సీ. పారావతం బగుc బావురాయి యనంగ బారువ మనంగను బావు మ

ఆం భా ౨ ౮౯

పారువు సం. వి. ఉ. పు. ౧. గ్యక ౨ అగ్ని

పారుషుడు సం. వి. అ. పుం. బృహస్పతి

పారుష్యము సం. వి. అ. న.—పరుష భావము.—
౧ పరుసందనము, మెత్తదనములేమి క్రూరత్వము దయలేమి 3 నిష్ఠురత్వము ౪ దుర్వాక్యము, పరు నిమాట ౫ ఇంద్రుని వనము ౬ అగలుచందనము.

పారుష్యుడు వి. అ. పుం. బృహస్పతి (కేని విల్యమ్సు)

పారేవతము సం. వి. అ. పుం. ఈతిచెట్టు

పార్ష్ఫటము సం. అ. న. పాంసువు దుమ్ము

పార్థక్యము సం. వి. అ. పృథగ్భావము. వేర్పాటు

పార్థము సం. వి. అ. పుం. అర్జునము తెల మద్ది ?

ఉదా.—పార్థారిష్టము కెం

పార్థవము సం. వి. అ. న. పృథుత్వము, గొప్ప తనము

పార్థసారథి సం. వి. ఇ. పు. కృష్ణుడు

పార్థివము సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పృథివీ వికారమైనది, పుట్టినది ౨ పృథివీభవము, భూమి యందు గలుగునది, భూసంబంధి 3 పృథివి యందు విదితము. వి. అ. పుం. మృత్పాత్రము (శ్రీని) ఒక సంవత్సరము న తగర పుష్పము

పార్థివి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ కుశాక్షి, తవ క్షీరము ౨ సీత 3 లక్ష్మి

పార్థివుడు సం. వి. అ. పుం. రాజు

పార్థుడు సం. వి. అ. పుం. పాండవుడు యుధిష్ఠిరా అర్జునుడు ౪ రాజు

పార్శ్వత్రైము=పారుపత్రము (శ ర)

పార్పరము సం. వి. అ. పుం. ౧ అన్నపా కము, మెదుకు ౨ క్షయరోగము 3 కదం కేసరము, కడిమి పూవుటకరువు ౪ భస్మము బూడిద (మేని)

పార్పరుడు సం. వి. అ. పుం. యముడు వి (అ. అ. అ.) వృద్ధుడు

పార్యాప్తికము సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సంపూ ర్ణము, పర్యాప్తము వి. అ. పుం. మృగభేదము

పార్వణము సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧ పర్వ సంబంధి ౨ పర్వమందు విహితమైనది (శ్రద్ధాది), పర్వమునందు గలుగునది వి. అ. పు. మృగవిశేషము

పార్వతము సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పర్వతి మందు పుట్టినది, పర్వతమం దుండినది వి. అ. పుం. నింబము, వేము ?

పార్వతి సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧ గౌరి ౨ ద్రౌపది 3 జీవంతి, పాలకూర ? ౪ పల్లకి, అందుగు ? ౫ క్షుద్రపాషాణభేదకము ధాతకి, అరె ? ౬ సౌరాష్ట్రమృత్తిక ౭ అన్నము కీగిగము

పార్వతీనందనుఁడు. సం వి అ పుం ౧ కుమార స్వామి ౨ గణేశుఁడు

పార్వతేయుఁడు. సం వి అ పుం సూర్యావర్తి వృక్షము, ప్రొద్దుతిరుగుడుచెట్టు వి అ. న సౌవీరాంజనము (వా చ)

పార్వము=పారువము. వి పావురము

చ. భ్రాంతిలాక్షా, గ్రహాంకఁ జంగులం గవిసి క్రాయఁబుకా అంబ్రోధిసాగ్వ యుల్ కవిక ౧ ౮

క . బక గాస్లను గూ,కీలు నొసెదు పేరులం దగ పార్వములన్ సాంరంగ ౧ ౧౦౪

పార్శ్వకుఁడు సం వి (అ స్వ్వకా అ) కపటోపాయముచే నె దెసుపాఁకొ, కాపట్య ముతో నగయువాఁడు, (ఒమ్మ)

పార్శ్వచరుఁడు. సం వి అ పుం అనుచరుఁడు, సేవకుఁడు

పార్శ్వతీయము. ఎం విణ అ అ అ ప్రక్కన, ప్రక్క నుండునది

పార్శ్వనాథుఁడు. సం వి అ పుం . శేశ నాదుఁడు (జైనదేవభేదము)

పార్శ్వపరివర్తనము. సం వి అ ౧ పక్షి యుం దేప్రక్కక్రిందుగా శొత్తిగిలి యుండెనో యాప్రక్క నూనిలి యి కట్టుటపడుకయం గొక ప్రక్క నుండి మఱియొకప్రక్కకు పోఱుట ౨ విష్ణువకు భాద్రపద శుక్ల శాదశియందు జరుగు మక్సవవిశేషము (భాద్రపదశుక్ల శాదశి నాఁడు సుప్తుఁడై యున్నవిష్ణువు మఱియొక ప్రక్కకు దొరలు నం(డు.)

పార్శ్వపిప్పలము. సం వి అ న హరీతకి భేదము,

పార్శ్వము. సం. విణ (అ అ అ) సన్ని కృష్టము, సమీపము. వి అ పుం. న. చంకకు క్రిందిభాగము, ప్రక్కయొుక్క లండు భాగము. వి. అ న ౧ పర్శువుల సమూహము, ప్రక్క యొముకలగుంపు ౨ కోసము 3. చక్రము యొుక్క ముందటి యిరుసు చివర

పారుకొను. అ క్రి (పారు+కొను—స్వార్థ ముగ) పాపమునేసికొను

గీ వెలికిలఁ, బడిపారుకొని గుం డెబలువిడి నడిచి, పడఁగ వెలంగని బాతిలింపఁగను నవనాథ 3 ఆ౹౬ ౯ా (పాఱుకొని. ు)

పార్శ్వాలము. సం విణ (అ అ అ) పర్శ్వసను నాయము గలది

పార్శ్వశయుఁడు. సం. విణ అ అ అ ౧ ప్రక్కవాటుగా పరుండువాఁడు ౨ (ఒకని) ప్రక్క పరుండువాఁడు

పార్శ్వస్థుఁడు. సం విణ అ. అ అ ప్రక్క నుండువాఁడు, మిక్కిలి సమీపము డుండు వాఁడు వి అ పుం ౧ పారిపార్శ్వకుఁడు, స్థాపకానుచరుఁడు ౨ సంగడీఁడు, సహ చరుఁడు

పార్శ్వసూత్రకము సం వి అ పుం భూషణ విశేషము (విల్యమ్సు)

పార్శ్వానుచరుఁడు. సం వి అ పుం అను చరుఁడు, ప్రక్క కొలిచి యుండువాఁడు

పార్శ్వుఁడు. సం వి అ పుం జినుఁడు.

పార్శ్వోదరప్రియము. సం. వి. అ. పుం. కర్క టము, ఎండ్రి.

పార్షతి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ ద్రౌపది ౨. దుర్గ.

పార్షతుఁడు. సం వి. అ పుం ౧. ద్రుపదుఁడు. ధృష్టద్యుమ్నుఁడు.

పార్షదుఁడు. సం వి అ పుం పారిషదుఁడు, సహోదరుఁడు. ౨. దేవతలయొక్క పరిజనము. 3. సభాసదుఁడు, సభ్యుఁడు

పార్షద్యుఁడు. సం వి అ పుం పారిషదుఁడు, సభ్యుఁడు (వాచ)

పార్షీ. (సం పారశీకః, పారసీకః.) ఒక దేశము; ఆదేశభాష

సీ మీఁగాళ్లపైఁ బొరలు బాగైనదోవతుల్ జాఱ
తెలంగైన పార్షీమెఱుఁగు లొ కేయూ ౫౯

పార్ష్ణి. సం వి ఇ పుం స్త్రీ కాలిమడమ, గుల్ఫమునకుఁ గ్రిందిభాగము దండువెనుక, సైన్య పృష్ఠము (హే. ని) పుం జిగీష, జయింపనిచ్ఛ. వి ఇ. స్త్రీ వెదు కొత్తినయాఁడుది, ఉన్మత్త స్త్రీ ౨. కుంతి

పార్ష్ణిగ్రహణము. సం వి అ న శత్రువును పృష్ఠభాగమునఁ దాఁకుట

పార్ష్ణిగ్రహుఁడు. సం విణ (అ ఈ అ) అనుసరించువాఁడు

పార్ష్ణిగ్రాహుఁడు. సం వి. అ పుం ౧ దండెత్తి పోవురాజునకు వెనుకదిక్కున నుండుశత్రువు ౨ దండువెనుకభాగమునకు దళవాయి

పార్ష్ణిఘాతము. సం వి అ పుం తాఁపు, తన్ను

పార్ష్ణిత్ర. సం. వి ఆ స్త్రీ అఱకాలు మీఁగాలు మడమలను మూసికొనియుండు కుచ్చె.

పార్ష్ణిత్రము. సం వి అ న. వెనుకనుండు కావలి దండునకు వెనుకనున్నదండు, ముందటనుండి రక్షించెడి సేన

పార్ష్ణివాహుఁడు. సం వి అ పుం. వెనుకనుండి కార్యము నిర్వహించువాఁడు. (వాచ.)

పాఱ. వి (త పా. ఱ) అపసారణము, (భూమిని త్రవ్వెడు సాధనవిశేషము. (ఖనిత్రి అని శ. ర)

సీ పాఱ వాఁగను నపసారణంబునకుఁ బేరు
అం భా. ౨ ౨౩౦

జ · పాఱమ్ము, పాఱవాతికూపు, పాఱవాతి యమ్ము

పాఱఁజల్లు. స క్రి (√ పాఱు[1]) కలయఁజల్లు, అంతటనుజల్లు

చ కినుఁగొని హస్తిచిత్రపులకంబులు మేషులు
నివ్వటిల్ల నీ, వనితకునైకదా ధనము వంగ
సేయక పాఱఁజల్లితివి భోజగా ౭ ౪౭
(విశేషముగా వ్యయముచేయు అని భావము)

వ. పూవుదండ మహీమండలంబునం ద్రోచి
యేచి చెలంగి నలంగునట్లుగాఁ బదంబులం
ద్రొక్కి చిక్కచీఱుచుంజేసి చెల్లాచెదరుగాఁ
బాఱఁజల్లిన వి పు. ౧ ౧౩౯

పాఱఁజూచు. స క్రి (√ పాఱు[2]) ౧. కలయఁ గాంచు (దృష్టించిచూచు అని శ ర)

గీ పాఱఁ జూచినఁ బరసేన బాఱఁజూచు
విజ వి ౧ ౨౯. హంస. ౮ ౨౭

సీ ప్రాణేశుఁ డేతేరఁ బాఱఁజూచుచు వాని
కడు లేఁగి కాఁగిటఁ నిడఁగలేదా
కలు. ౪. ౫౮

గీ ఏఁగి తనకుఁ దుపింగాగ మెల్లఁ బెక్కు,
మాఱు లెగదిగఁ ద్రేఁగంటఁ బాఱఁజూచి
కళా ౭ ౬౭

౨. తప్పకచూచు.

గీ. పాఱఁజూచె ననంగఁ దప్పకయు చూచెనవు
టకును దోఁచు... అం. భా. 3 ౧33

పాఱఁదట్టు. స క్రి. (√ పాఱు[2]) చిమ్మివైచు.

ఉ...అవ్వీరవరుల్ మిథోవితతవీర రసోగ్ర
కటాక్షభావగం, భీరతఁ బల్లటిల్లొనుచుం
జేతొమువాఱుచు నింత నంతనుం, జేయచు
నంది చాఁపులను జిమ్మకటా ర్లటు పాఱఁ
దట్టుచున్. కళా. ౯. ౯౯.

పాఱఁ(గఁ)దో(ద్రో)లు. స క్రి (√ పాఱు2)
దూరముచేయు, తఱుము
గీ. ఆ కర్ణేంద్రుఁడు నియోగ్యాటోప మపనయించి, మాఱు
కొన్న విదర్భేశుఁ బాఱఁదోలి
విక్ర ౪. ౧౧౨
, వా సంపద్గర్వము౯ పాఱఁదోలి రిపుల౯
జంకించి.. కాళ ౪ ౧౭
సీ. శతమఖ ప్రముఖనిర్జరులఁ బాఱఁగఁ గ్రోలి
యెల్లలోకములఁ గా సేలఁ దలఁచు
దశా 3 ౧౧౮

పాఱఁబట్టు స క్రి (√ పాఱు4) బిగియఁబట్టు,
ఆపుకొను, నిరోధించు
క... మెలఁపున నెదురుగఁ జని ప్రస్ఖలితవచన
గవన గోసఁగఁ గాఁబోవ పడే, కలరూపు
చెప్పు మనవుడు పలియించుచు గోర్కి పాఱఁ
బట్టుము వగల౯ భోజరా 3 ౭౫౯
గీ బాల్యమూర్ధాదిసాధునిఁ బాఱఁబట్టి, జవ్వ
నపురాజు పెలవిద్దకంబరారి, బలము లాత్మాం
గములనంగఁ బంకుమీఱె బహు ౫౪౯.

పాఱబోఁత. వి (పాఱ౯ + పోఁత) పాఱఁ
బోయుట. (శ ర)

పాఱబోయు. స. క్రి. (పాఱ౯ + పోయు)
కుమ్మరించు (శ ర)

పాఱనొత్తు. స క్రి (√ పాఱు2) పాఱఁదోలు.
గీ. మదురుప్రాయంపుఁ బడతుల మదనకథలు,
బొడముచో నిగ్గుపడి పాతిపోవఁబోచ్చె,
శైశవముఁ బాఱనొత్తుచు జవ్వనంబు, క్రమ
ముతో నంతకంతకుఁ గానిపింప.
కళా ౬. ౭౦౩.

పాఱమ్ము1. వి (పాఱ + అమ్ము) పాఱవాతి
యమ్ము, పాఱవంటి వెడదముఖము కలబాణము.

వ పెలయేటికొంకుల౯ బాఱమ్ములు తోమ్ము
కొలంకులం గాఁడ... మనుచ. ౪. 38
క పారమ్ము లేనివడిగల, పాఱమ్మున రఘు
వరుండు వడిసేసె నకూ, పారమ్మునఁ గుటిలవ్యా,
పారమ్మున మెలఁగునలఘుబలు మారీచు౯
ఉ రా ౧. ౭౫౯

పాఱమ్ము2 వి ముప్పదిరెండు విన్నాణములలో
నొకటి
సీ వింటాకము పఱమ్ము పెల్లాగు పాఱమ్ము
డోకిర్కరమ్మున్ను డోకిరమ్ము గీ ...
నాఁగఁ జెన్నెఱ చుండు, ముప్పదియొరెండు
విన్నాణములకుఁ జెల్లు అం భా. ౨ ౨౦౯

పాఱవాతిమూపు. వి (√ పాఱ) విశాలముఖ
సాయకము అడ్డవాతియమ్ము
గీ ఉరువు మీఱంగ మావిద్రమా నొకటి పెటికి,
గక్కసుని పైవ బెదగి యుక్కడునియు,
నిమిషమై నది యొం ద్రొప్పె పాఱవాతి
తూపునఁ గడంగి నడుమనె తునియ వైచె
అచ్చ రా. ౧౬3

పాఱవాతి(త)యమ్ము. వి (పాఱ + వాయి +
అమ్ము) పాఱయొక్కవాదర వంటివాదరగల
బాణము
సీ...అచ్చెట్టుబిడారు బొబ్బ మెకంబుపై నగ్గలం
బుగఁ బాఱవాతి, యమ్ములు నినుప...
అచ్చరా సుం. ౧౧౯. (శ ర పా)
పాఱవాఁడియమ్ములు (ముద్రి పా.) రామా
౨ ౫

పాఱవిడుచే. స క్రి (√ పాఱు) ప్రసరింపఁ
జేయు
సీ అంతర్వెలోకన వ్యాప్తి యుద్యాసించి
బాహ్యాంబునకు దృష్టి పాఱవిడిచి.
కాళి. ౨. ౬౪.

పాఱవేయు. స. క్రి (√ పాఱు²) ౧. విక్షే పించు, విసరివేయు

ఆ ఆశ లన్నిదుగ్ధాల్లె నమగఁ గోయఁగఁజేసి, పాఱవేయఁ గాని పరము లేదు, కొక్కు తిండియాసఁ జిక్కి చచ్చినయట్లు
వేమ ౧ ౨౦౧ ౩ ౧౬

(వ్యవ) ఆ కుళ్లుపండు పాఱవేయుము

౨ పోఁగొట్టు, (వ్యవ) వాఁడా పుస్తకము పాఱవేసినాఁడు

పాఱ(ఁగ)వైచు. సం క్రి (√ పాఱు) ౧ విక్షే పించు, దూరముగాఁ బడవైచు

వ కని యయ్యోగి గళ శేఖరింబుఁ బాఱవైచి తత్క్షణంబ ప్రబుద్ధనయనుం డైన తండ్రి కభి వాదనంబుసేసి భాగ ఆది ౨ ౧౭౨

చ ఎగుఁగవైచి కొట్టు టగి రెంత భవం బని బంతి యుగ్రగా, మిగ వడిఁ బాఱవైచి
ప్రభా ౨ ౩౧

గీ నిత్యంబు లైన, కృత్యములఁ బాపి దైవంబ కిఁక గట్టు. పాఱవైచితే మిన్నులు వడ్డచోట మనుచ ౨ ౧౭

౨ విసర్జించు, నిరసించు

చ. పుత్త్రిని నటు పాఱవైచి నిజధుర్యత యంతయు నుజ్జగించి కాననమున కేఁగ భూవిభుఁ డనాథతఁ గుంద ధరిత్రి యంత యుం హరి వు ౨ ౩౮

గీ పాణియాహారకబళంబుఁ బాఱవైచి, పూర్వ రము నాకు పెనువెట్టికూళవోలె, భోగ మోక్షములకు జన్మభూమి యైన, కాశివిడిచి నరుం డన్యదేశ మరుగు కాశీ. ౨. ౧౧౦

పాఱాడు=పాఱు². అ క్రి పరుగెత్తు; సంచ రించు

గీ. అఁకలిని కొంది యదవిఁ బాటాడునట్టి, బెబ్బు లిని జేరి ముద్దులు పెట్టవచ్చు
పార్వ. ౩ ౩౯

సీ కొమ్మొవి చాటునం గమ్మి పేరము పెట్టి కాదుకళ పాఱాడఁ గొంతసేపు
చంద్రా ౬ ౧౪౭ భాగ ౫ ౨. ౧౫౮

పాఱించే స క్రి (√ పాఱు) ప్రవహింపఁ జేయు

సీ. పినుఁ గీళ పెనఁగినఁ బెద్ద నొంపక రొట్టెకొ బాఱించి చేఁగలపాటి నాఁచి
ఆము. ౬. ౭౮.

పాఱిగంతులు వి. బ (√ పాఱు²) పరుగు లెత్తి గంతులు వైచుట, బాలక్రీడావిశేషములు

ద్వి బంతు లాలంకి యప్పలములు పాఱి, గంతు లుద్దులు గుచ్చకాయలాటలును
ఆ మ క ౧ ౫౦ పా ౨౬. పం

పాఱిపోవు. అ క్రి (పాఱి+పోవు) వెడలి పోవు, పరుగెత్తిపోవు

చ ను బ్బొకయించుక విప్ప విచ్చువెుగ్గయి మఱి పాఱిపోదురు సమస్త దిశాగతు లైన యధ్వగుల్ ఆము ౪. ౧౩౧

ఉ ఇందుల కొక్కగాథ కల దింతటిలోఁ బఱి పాఱిపోవఁడో, యిందునిభాననా వినుము...
శుక ౨ ౯౯

ఉ ఇమ్మెయి నిప్పు దగ్గ మయి యుప్పటి యట్టుల డాఁగురించి నీవిమ్ములఁ బాఱి పోవ కొకయించుక నిల్చితివేని
హరి ఉ ౨. ౨౯

సీ తరిత్రాడువిడిచి బృందారకాసురకోటి పంచ బంగాళమై పాఱిపోరె భీమ ౪ ౬౧

పాఱు¹. వి (త పాఱ్ప) బ్రాహ్మణజాతి. చూ. పాఱుత

జ పాఱుఁడు, పాఱుటక్క, పాఱుటయ్య పాఱుటమూర, పాఱుత, పాఱువాఁడు.

పాఱు². (దీని కుమున్నంతరూపము కొన్ని క్రియా పదములకుఁ బూర్వమునఁ బ్రయుక్తమయి, మిగులన్, కలయన్ అను నర్థముల నిచ్చును.

ఉ.దా పాఱఁజూచు మొ॥

ఇది కొన్ని క్రియలకు ప్వార్థమందును కొన్నిటికి ఆరంభార్థమునను అనుప్రయుక్త మగును

ఉదా అవియఁబాఱు, మాగఁబాఱు మొ.

(ఇంచుక్ స్థానమునఁగూడ వచ్చు నని శ ర)

అ. క్రి.=పాఱు (క. త పాఱు) ౧ పరుగెత్తు, పడిగాఁబోవు

మ...పాఱెన్ మనోవేగఁ దైపతగేంద్రుం డమృతాంతికంబునకుఁ దర్పాలు ర్భయం బందఁగన్ — భార ఆది ౨ ౯౧

ఉ. పాఱినఁ జూచి కౌరవ నృపాలుఁడు — భార కర్ణ 3 ౧౦

గీ వివిధబాణపరంపర వెల్లిగొలిపె, భయరసము వఱ్ఱువెట్టునఁ బగఱు పాఱ — భార విరా ౫ ౩౭

గీ ఓరిదుష్టాత్మ యే నిట్టు పోరఁ బెక్కుమాఱు లెగువంగ సిగ్గఱి పాఱుచుండు, నట్టినీకు.. — భార. అర ౬. 3౮౫.

౨ (కె వెళ్లు) పోవు

గీ. అనుచుఁ గొందలపడుకొర్కు లగ్గలించి, చిఱ్ఱుమిఱ్ఱాడుచుండు నచ్చెలువచెలువుఁ, దగిలి తనయిచ్చఁబాఱించి త్రింబుపజ్జ, నరిగి యిట్లను నొక్కచకోరధముండు — భార. విరా ౨. ౭౫

మ భయమే పెట్టనివారిఁ బిల్వమనఁగాఁ బై వచ్చి మీ రిన్నిబూ, మియ లాడం బనిలేదు పాఱు మవ్వఁబోమే లయ్యో... — కు. సం. ౭. ౧౩౯.

క. పామరతఁ బట్టఁబాఱక, పామర కవిరాజ నిషధపతిఖడలీలా, పామరసావేశంబునఁ బామరవిందారిఁ బట్టఁబాఱినభంగిన్. — నైష. ౩. ౧౦౭.

(చ) జలాదులందు కొట్టుకొనిపోవు.

గీ వీరరసపార కాసారవిహరణంబు, విష్ణునకు నొప్ప నతనితో విగ్రహింప, దొరకొనిన వచ్చు మనకు ముద్దులుమునింగి, పాఱ పెంపల్లు తమ కెంతిబంటి యనుట — ఉ హరి ౪. ౧౨౪.

గీ కల్లాన కూర్పవాత, ఘట్టనలఁ బాఱువెను బొల్లకట్టువొలె — ఆము ౪. ౧3.

(ట) ఉన్మూలితమగు, పెల్లగిల్లిపోవు

సీ. స్వాంతధరాచక్ర మంతయు వశముగాఁ బావకోపత్ర్యుణంబుఁ బాఱదున్ని — శివధ ౧. ౧౦౪

(త) మీఁదికిపోవు, ఎగయు

వ...పన్నీరు నించిన కన్నీరుతిత్తు లొత్తి వియత్తలంబునం బాఱ కైవ్రాలుధారల వాద్యంబులు దడిసి — ఆము. ౪ 3౫

3 ప్రవహించు.

క కేటొకవిలు గొని రొమ్ముల, గీఱ మెఱుఁగు శారసములు గిఱికొలిపిన నో,ఱాఱ మెయిం గ్రొన్నెత్తురు, పాఱ నతఁడు దేరిమీఁదఁ బడి మూర్ఛిల్లెన్ — భార ద్రో ౫. ౧౩౭.

గీ మలఁక లై పాఱు నిర్ఘరామలజలంబు — నైష ౫. ౬3

చ అనయము ఝుమ్మఝుమ్మని కలయంగఁ బాఱువివిధారుణధారలు — కు సం. ౧౧. ౩౨౧.

౪ సంచరించు, తిరుగు.

సీ గ్రహరాజు వాఱెడు ఘంటాపథము దాఁటి... — నైష ౩ 3౪.

గీ. అంబరంబునఁ బాఱుతీక్ష్ణాంశురథము. — కాశీ ౧ ౧3౫.

౫. ప్రసరించు

ఉ. కేటొకచాప మెత్తి యదుపీరుఁడు దెబ్బది రెండుబాణముల్, మీఱిన పాండ్రభూవిభుని

మేను కలంతట నాఁటి నల్గడం, బాఱఁగ
జేసె. . ఉ. హరి. ౩ ౫౭

గీ గస్తురా లాకపరి రతికేళిమీఁద, మనసు
పాఱినఁ గంకిటి మైలచీరఁ, బఱచి విడె
మొల్లరే యంచుఁ బలుకరింప
శుక ౨ ౪౫౪ కళా ౪. ౧౯౭

౬ పడు

ఆ అనువు నింద్రియములు మనము ధృతియుఁ,
దనంశంబు గాక అల్లడపడి సింహ, బలుఁడు
వివమబాణుబాఱఁ బాఱె
భార విరా. ౨ ౩౧౫

గీ ఇఁక వరింపక చనిరాదే యీవు చనిన,
చోటు లన్నియు నాబలమూర్తిచేతఁ,
బిడుగుపాఱినడొంక యై పెంపడంగు.
కళా ౬ ౬౭

౭ తొలఁగు

క అత్తఱి గంధర్వవిభుం డత్తామరసాక్షివదన
మక్కునఁ గృపతో, నొత్తిమొగ మెత్తి
యశ్రులు మెత్తినఁ గొనగోఁ బాఱమీఁ
టుచుఁ బలికెన్ మనుచ. ౩ ౧౩౪

౯. పూను, కడఁగు

ఉ బంటుతనంబుమాటలకుఁ బాఱకు పాండు
నృపాలుపాలు గై, కొంటయు చాలు..
భాగ ఉద్యో ౩ ౫౯

చ వల పని యెంత చెప్పినను వారిపై కడు
వేగపాటుమైఁ, బలుమఱు నెక్కెడం దొడరఁ
బాఱెడు... భార. విరా ౨ ౨౬౦

౯ (మనసునకు) వచ్చు, స్ఫురించు.

ఉ...మణికంధర యేక దేశసా, మ్యావగుణంబుచే
నతని నాతనియన్నను మద్దిచెట్లు గా, దైవత
మౌని దిట్టినవిధంబు మనంబునఁ బాఱె
నంతటన్ కళా ౪ ౧౯

క. తనప్రాణము ప్రాణము లై, యనవరతముఁ
దన్నుఁ గూడి యాడెడుధూర్తుల్, మనమునఁ
బాఱిన నూరికిఁ జనియెద నని మామతోఁ
బ్రసంగము చేసెన్ విక్ర. ౪ ౯౬

౧౦ కలుగు, ఉండు

చ మనసిజుఁ డా విలాసవతిమానధనం బెడ
సూఱగొన్నక్రం, దునఁ గుటిలాలకద్యుతులుఁ
దుష్కృద లంగవిభాతిఁ దీఁగ లా, ననకిరణాఁ
రాజు సిఱునవ్వువెలుంగు సితాబ్జముల్ విలో
కనరుచు లుత్పలమ్ములును గై కొనియెం దన
యచ్చు వాఱఁగన్. కు. సం ౫ ౬౪౬

౧౧ కదలు, చలించు

సీ. చూడవచ్చినవారిఁ బీడించి పెనుపొరఁ
బట్టింప నింతైనఁ బాఱదయ్యె
శుక ౨ ౧౧

౧౨ రాలు.

సీ. అమ్మహోగ్రవ్యాఘ్ర మమ్మహీజముక్రింద
కుద్వృత్తి నేతెంచి అదరులు వాఱ నో
రంతయుఁ దెఱచుచు...విక్ర ౩ ౭౦

మ గద సారించి త్రిదంష్ట్రినామఁ డగు రక్షో
పాలుఁ డొక్కండు బిట్టదరుల్ వా
మురారి యొద్దకు బరి ప్రేయన్...
పాండు ౨ ౧౦౩

౧౩ నిండు

మ నెలవిం బాఱఁగ నవ్వుచుం బలికె నాత్మ
పించి. . హరిశ్చ ౨ ౧౯౦

క అని తన కథ సెప్పఁగించినఁ, దన కనుఁగవ
మెఱుఁగు లుబ్బఁ దాటంకములున్, జనుఁ
గవయు నడుము వడఁకఁగ, వనిత నెలవి
వాఱ నవ్వి వానికి ననియెన్
మనుచ ౨ ౪౦. చెన్న ౧. ౧౪౪

ఇయ్యఁ బాఱు=ఇచ్చుటకు సిద్ధముగా నుండు

ఆ తనకు మీఁదుగట్టి తగనియ్యఁబాటినాఁ,
డనుచు సీరపాణి యానసెప్పె. ౧
వి. పు. ౬ ౩౪౧.

స. క్రి. పాఱించు, ప్రసరింపఁజేయు.

క. మఱచితిఁ గాముసు వలగొన, కౌఁగిలి నని
మఱల వచ్చి రొయిలసాగ మునిం, ఱెఱకువిలు
కాఁడు వాఱిన, మెఱుఁగుంబోఁగనఁగఁ
జొట్టి మెయి జిగి నిగుడన్. కళా ౧ ౧౧౪

సీ అటవీస్థలమున భైరవుఁ కటి నుండెడురుండ
మాలికల చందముగా, నటదవిరళ నానావిధ,
పటమంగం బైన పోఁగువాటిల కలయన్
వరాహ ౪ ౩౭

వి౩ జీర్ణమైనది చూ పాఱుటాకులు.

వి = పాఱుడు ౧ పరుగెత్తుట చూ పాఱఁ
బోతు

౨ ప్రవహించుట చూ. పాఱుటేఱు వెం

సా పాఱెడుబండ్లకు (ఎదురు) గాళ్లుసాఁచు—
కోరి యనర్థమును దెచ్చికొను

చ పిలిచితి నన్ను నిన్ను నతిభీతుఁడ విప్రుఁడ
నమ్మి నాఁడ నీ, పలు కనృతంబు గాఁ దగునె
పాఱెడు బండ్లకుఁ గాళ్లుసాఁపఁగా, నలవడు
నన్నపోటు మగఁడై యిటు చేసితిగాక
యాసతో, నిలుతు మురారి నన్నచట నీళుల
ముంచిన... ఉషా౩ ౨ ౩౧.

గీ ఐన నేమాయెఁ గాక ధరాధిపతులు, చేయఁ
దగినట్టి యీ దుష్టశిక్షనీకుఁ, బడిన భారంబె
పాఱెడుబండ్ల కెదురు, కాళ్లు సాఁచుకొ
రో యెఱ్ఱికాన వినుము నవల ౨. ౩౮
మైరా ౨ ౨౪

జ. పాఱఁజల్లు, పాఱఁజూచు, పాఱఁదట్టు,
పాఱఁదోలు, పాఱఁబట్టు, పాఱఁబోఁత,
పాఱఁబోయు, పాఱనొత్తు, పాఱవిడుచు,
పాఱవేయు, పాఱవైచు, పాఱించు, పాఱి
గంతులు, పాఱిపోవు, పాఱుఁబోతు, పాఱు
టాకులు, పాఱుడు, పాఱుతెంచు, పాఱు
బోగు.

పాఱుఁడు=పాఱువాఁడు. వి. (పాఱు[1] + వాఁడు క పారవ క పార్వన్) బ్రాహ్మ
ణుఁడు.

చ పేదవిప్రులకును ధారుణీశులకుఁ బోలఁగ
సఖ్యము సంభవించునే, పలుకక వేగ పొమ్మ
కట పాఱుఁడు సంగడీకాఁడె యొందునున్.
భార. ఆది ౫. ౨౦౩

గీ అరుగుదెంచితి ననియు ధనార్థి ననియు, నిట్లు
వినుతించుటయు రాజ్యనేశ్వరుండు, తేఱ
కొనఁజూచి నగియు నీపాఱుఁ దధముఁ, దగుట
తోఁచుచున్నది ..
భార. శాం. ౩ ౪౭౯

ఉ పాఱుల పేరు చెప్పికొని బానెడు పప్పును
బాయసంబునై, దాఱుపరంట్ల వంటకము.
భోజరా ౭. ౧౩౩.

ఉ పాఱులు క్రొవ్వి యిట్లుఱచు పాపపుమాటల
కుబ్బి నీవు నీ, కాఱులు ప్రేలెదోరి...
పద్మ ఉ. ౪ ౭౦.

పాఱుఁబోతు. వి౩ (పాఱు[2] + పోతు)—పాఱి
పోవు స్వభావముగలవాఁడు — పిఱికి, భయ
శీలుఁడు; సమరభీరువు

ద్వి నీవు వచ్చినవేళ నిలువక మాయ, పోవక
వని పాఱుఁబోతుఁ జేసితివి
ప్రభులిం ౪. ౧౧౭ పో ౪ పం.

సీ పంద కోఁచ పిఱికి పాఱుఁబో తనఁగను
సమరభీరుని పేరు లమరుచుండు
సాం ని. మాన. ౩౭.

పాఱుటక్క. వి (పాఱు[1] + అక్క, పాఱుఁడు
+ అక్క క. ౪) బ్రాహ్మణజాతి స్త్రీ.

సీ కారవి పోసీడు పై నిద్రఁ బాఱుటక్కలు
వాడు మఱువ్యాకథల బ్రోయు,
ఆము. ౪. ౫౦.

పాఱుటయ్య. వి. (పాఱు[1] + అయ్య.) బ్రాహ్మ
ణుఁడు.

చ. తోడికలకు వచ్చి పాంచ్చరితతో ముని
జన్నము తన్నిరేని రేఁగ్రద నొనరించు
పుణ్యమున బాంధవ కొందిన పాటులయ్య
లకా, వెదలు వదల్చి కంగా ౧ ౬౩

పాటుటసుర వి (పాటు[1] + అసుర) బ్రహ్మ
రాక్షసుఁడు

గీ అనిఁ దర్శకృత్యమునకు నేత్రాంబు లురలఁ,
బ్రమదపులకితగాత్రుఁ డై పాటుటసుర,
యినుని మధ్యందినపు టెండఁ దనదు పెద్ద, బట్ట
తల మించఁ బ్లవు కేరిఁ బాటుతెంచి
ఆము. ౬. ౫౬

పాటుటాకులు. వి బ (పాటు[2] + అకులు)
పండుటాకులు, జీర్ణపర్ణములు (పాటుఁడు +
ఆకు మునులులోనగువారు వస్త్రమునకు
మాటుగా కట్టుకొనెడి రొుకి దినును అకులు అని
శ. ర)

సీ పర్యోదమాటుగాఁ బాటుటాకు లమర్చి
చాఁదునఁ దిలకంబు సంతరించి ..
పా ౫ 38

ఉ మంచెలమీఁద కెక్కి కటిమండలిఁ బట్టిన
పాటుటాకు లిం, చించుక చంచలించి మరు
నిల్లు బయల్పడఁ జేయఁ బిట్టలన్, జెంచెత
లార్చి ప్రేయుదురు చిత్రము గా నొడికెల్ల
బాహుమూ, లాంచితదీధితుల్ చిటంత
యైన చనుంగవమీఁదఁ బర్వగన్.
కాశ 3 ౧౦

సీ. చెవుల కీతెల్లయుచ్చిఁతకాయ లెంతేని పారు
టాకులది కప్పసమి దప్ప
యయా. ౧ ౧౨౦

పాటుడు[1]. వి (√పాటు[2]) ౧ ధావనము, పరు
గెత్తుట.

పీ... పరువు పాటు డన ధావనము చెలఁగు,
— అం. భా. ౨. ౨౭౪.

౨ ప్రవాహము

గీ పాటు దనఁ గఁ బ్రవాహ మా
అం భా ౨. 30

పాటుత. వి (పాటు + త) (శ పార్వతి, త,
పార్వాన్) బ్రాహ్మణభార్య, బ్రాహ్మణి.
(శ. ర)

పాటుదెంచు = పార్తెంచు. అ. క్రి (పాటు
తెంచు అని శ ర పాటు[2] + తెంచు, వ్యాప్తి
మున) ౧ పరుగెత్తు; ఎగురు

గీ ధూళి పెల్లు గ కెగయంగ నేల గోడి,
వడఁ గఁ జనుమాఁకఁ గని వడివడ వడంకి,
పాటుదేరంగ నమ్మహాభాగుఁ దప్పు, డోద
కోదకమని నన్నుఁ గూడవచ్చి
భార విరా. ౫ ౨౧౬

మ తలయుం జీరయు వీడ సంభ్రమముతో
దైవోపఘాతంబు న, గ్గలికం గ్రుళ్లుచుఁ బాటు
దెంచి వెస వాకట్టుండు తత్పూర్వతికా,నిలయ
ద్వారమునందు నిల్చి శిశువుం దేతెమ్ము తె
మ్మంచు నా,కులుఁ డై పల్కగ...
హరి. పూ. ౫ ౧౨౩

ఉ తెక్కలు నేఁడు గల్గిన కెతెంగి జవంబునఁ
బాటుదెంచి బి, ట్టెక్కెకు కూటకోటికటు
తెల్లను నుగ్గులు గాఁ,గ జేరువున్
కాశీ ౧ ౧౧౩

౨. పటుతెంచు, పరుగెత్తివచ్చు

గీ అట్టియాలోను కడురయం బారఁ జొచ్చి,
రొుయ్యఁ దలయంపి దిక్కున నొదిఁగి
యుండెఁ, బగతుఁడును వెనువెంటన పాటు
దెంచి, కనిరొు నిద్రాయమాణు నమ్మహిత
బాహు హరి ఉ ౨ ౧౩౬.

క. వారును సంభ్రమమున నృవ్యారిరుహాకరము
పొంత వదలక క్రీడాగారములు గట్టఁ జొరఁ
గుడు, వారించుచుఁ బాటుదెంచి వడి గంధ
ర్వుల్. భాగ అర. ౫. ३౮౧.

గీ. మన్మథుం డేయుకింశుకమార్గణములు, చన్నఁ
గవ నాఁటుటయుఁ గాంథసతియుఁబోలెఁ,
బాటుదించి కీరంబులు పండ్లు గఱవ, వణఁకు
దాడిమిఁ జూచె భూవరుఁడు వేడ్క.
వైజ. ౧ ౯౪

3 ప్రవహించు

ఆ. అంతఁ దెలిసి రాముఁ డతికుపితాత్ముఁ డై,
యేఱు పాటుదించు నెపకి మెసఁగ, నప్ర
మేయశరము లదరించె
భార. ఉద్యో ౪ ౩౭౪

గీ రాజవంశజాఁ డగు భగీరథుని వెనుకఁ, బాటు
దించిన వదలేఱు పాటియగునె
భీమ ౩ ౧౬

౪. వ్యాపించు, ప్రసరించు

ఉ. అనిమవృక్షగంధము రయం బెసఁగిం బయిఁ
బాటుదేర నా,నావిధ రోగబాధలు జనంబు
నకున్ జనియించె హరి పూ ౬ ౬౮

పాటుపోఁగు. వి (పాటు^{2} + పోఁగు) దూరదూర
ముగా పోయు నూలిపోఁగు (శ. ౯)

పాటువాఁడు=పాటుఁడు.

వ... మాయట్టిరాజాలకు మీయట్టి పేదపాటువాఁ
లతోఁ గార్యకారణం బైనసఖ్యం బెన్నఁ
డును గానేరదు... భార. ఆది ౫ ౨౦౬.

మ త్తకోకిల రాజయోగ్యము లైనయాహయ
రత్నముల్ జవసత్త్వవి, భ్రాజితంబులు వాని
కేఁటికిఁ బాటువానికి నంచు...
భార అర. ౪ ౩౪౦

గీ. వాదుల మటంచుఁ జెప్పించి వత్తు రోట,
మైన దయ నీర రే మైన నని విలజ్జ, జాటు
దనముల సభ శెక్కు చోరవకాంద్రుం, పాటు
వారలబుద్ధి చెప్పంగ నేల ఆము ౪ ౬౧

పాటుపేట. వి దేవోత్సవవిశేషము. (శ. ర.)
చేఁట. (శా)

పాల^{1}=పాలగుమ్మ. వి చావము, పక్షివిశే
షము

సీ. పరువుచేలకు వచ్చెఁ బాల పయ్యోరవంక
కుడినుండి యెదమకు నడిచె నక్క.
పి. కకుం ౧. ౧౩౭ ఆం భా ౨ ౯౧

సీ నరియఁడు తెరు వాఁగె గరుడియఁ బాలయు
నెదమనుండియు వచ్చి కుడిని నిలిచె
ఉ. రా ౬ ౨౩౫ చంద్రా ౨ ౧౦౬

పాల^{2}. వి క్షీరక ?

సీ జావ్వ మామిడి జీడి మురుగుడు పొలుగు
పాపట చంద్ర పవిరిక పాల కేల,
కేం పంచ ౪ ౫౭౭

సీ నివ్వరిప్రాలు తేనియ పాలసంపులు గానెపు
ములపెర్గు చాలపప్పు
శుక ౧ ౧౫౮. ఆం భా. ౨. ౪౮.

జ. పాలగుమ్మడు, పాలమడ్డి

పాల^{3} వి క్షేత్రరోగవిశేషము

ద్వి పాల గట్టినకన్ను ప్రంగుడుకన్ను ప్రాలు
కన్నును నీరు గారెడికన్ను.
పండితా ముహిమా. ౨౫౩ పా.

పాల^{4}. విశే ($\sqrt{}$పాలు^{2}?) ౧ తెల్లనిది, శ్వేతము.
ఉదా. పాలకోడిపె పెం (శ. ర.)
౨. (సం పాటలః) పాటలవర్ణము కలది. తెలుపు
మించిన యెఱుపు గలది. (శ. ర.)

పాలంకి. సం వి ఈ. స్త్రీ కుందురువు ? ఒక
గంధద్రవ్యము.

పాలంక్య. సం వి. ఆ. స్త్రీ. కుందురుకము

పాలంక్యము. సం వి. అ న శ్యేనము, డేగ.

పాలక(ల్క)డలి. వి. ($\sqrt{}$పాలు^{2}) క్షీర
సముద్రము.

గీ కొండవీటి దేలుచేలఁ క్రొ గూడి పాల్కడలిఁడు
చక్కఁ గలుమానికి ములదీవిఁ బుడుక బ్రాకలు
మాకేళ్లు వొదలి పొదలు,కడిమి.పూ దో
ఁ లో వాడుగరితఁ దలఁకు

అచ్చ రా బాల ౧ ౨

మ గణుతింపంగ నితండు పాల్కడలికిఁ
గారాపుఁబుత్త్రిండు బ్రాహ్మణరా జోషధి
భర్త — శైవ ౮ ౧౮౧

చ రణ ౧ జే బోయి గిణవాంఛగ నచ్చితి
బోరు మన్న నా,కగిధభర్త నిన్నెదు
కొరి సమర్థుఁడు గాక యన్యులో,ఎరు న
మన్నఁ బాల్కడలిపట్టిక సేఁగుచు ను ౨

దశా ౩ ౧౯

పాల్కడలిముద్దులపట్టి=చంద్రుఁడు లక్ష్మి

చ వెన్నెలల్, మొలచి పాడు పాల దలి
ముద్దులపట్టి నృ పహాశ్శిరా యల గర
ణాగ నంబు నినపాఁడిచూపు జూ
గాపుర — సా ౯

పాల్కడలివెన్న=చంద్రుఁడు

చ శ్రీ,వెలఁదిమగఁడు పాల్కడలి ౨ నిలి
గణాన్నరాశి చుక్కలదొ రాలిమాలిమణి
గల్వలవిందు పె శకుం ౨ ౧౮౪

పాలకన్ను వి ధాన్యవిశేషము (శ గ)

పాలకము సం వి అ పుం ౧ గుజ్జము
౨ చిత్రమూలము ౩ ఎనుగు మ్నరొక్క
పార్శ్వభాగము ౪ గజజ్య మ ౯ చెంగల్వ
కోష్టు (శే వి)

పాలకాకి వి (√పాలు2) పక్షివిశేషము

సీ బెళగువ్వ బాతు లావిల మూలకి ప్పరగాఁడు
సెమలి పాలకాకి చిలుక

య యా ౨ ౨౪

పాలకాప్యుఁడు సం వి అ పుం ఒకముని
కరేణుపుత్త్రుఁడు, (ఇతఁడు జాశాగాదిలక్షణ
ములను దెలుపు శాస్త్రమును చెప్పెను)

పాలకాయ వి ౧ పాలచెఱకుకాయ

సీ నునుపాలకాయరొంటులు నత్రిశ్రీ గొలు
శ్రవణయుగ్మము కీర్తి నవధరింప

శ రా ౭ ౨౦

సీ కట్టాణి తెలిపాలకాయ ముత్తెపుటొంట్లు
గొలుసు పీసు ల — చి

సా ౦౧ ౩ ౧౩౮

౨ ధన్యవిశేషము (ఇ పాలకాయవలె నుండును)

వ తిమ్మనంబులు పాలకాయలు చక్కిలంబులు
మోరుండలు మనోహరంబులు గారెలు
బూరెలు — బ ధ ౧౧౨

పాలకి (లిక) పల్లకి పల్లకి పాల ౧
(శ తు పాలకి)

ఉ పె బా తు, త్యాగుని పైగవ ఫ
రింగ బ కే గుడి డాబ గజి
చ కిరాగ మెఱుంగు ండి పాలకిన్

నె ౪ ౧౪౯

వ శాం గీతను సంభవం పాకిం బెట్టి

ఆము ౯ ౧౦౪

సీ ఎలకి ఎల్లకి పాలకి పాల్కి పాఁ బల్యంకి
కాఖ్యలు — సాం ని ష్ఠా ౭౪

పాలకి=పల్లకి, ఎల్లకి, పాలకి (శ ర)

జ పాలకిబొంగుచుక్క

పాలంబొంగుచుక్క ౧ (√పాలకి) ఒక
నక్షత్రము (శ ౧)

పాలకుఁడు సం విణ (అ లిం అ) పాలించు
వాఁడు

వి అ పుం ౧ ఏలిక, రాజు, ౨ అశ్వరక్షకుఁడు ౩ పెంపుడు తండ్రి, పో షకుడు

పాలకుప్ప. వి (పాలు^{2}+కుప్ప) క్షీరసాగరము, పాలసముద్రము.

ఆ గొల్లవారి(బ్రతుకు గొంటు తనవచ్చునే, గొల్ల
కిశోరు పాలకుప్పుఁ ద్రచ్చి, గొల్ల శైరి
సురలు. భాగ. ౘ. ౨౦౪.

పాలకూడు. వి. దే, (పాలు^{2}+కూడు,) ౧ పరమాన్నము, క్షీరాన్నము

క ఆపాలకూటనే నిజ, మేపాటియుఁ దప్ప
రాడికేని... ఆము. ర ౨౨ర.

౨. విందు.

సీ పాలకూళ్లు గుడిచి బాలను మన పొమ్ము చేసి
రం దనువొందఁ జేసి రండు. వీర 3 ౨౫.

ద్వి. పాలకూ ళ్లుడిచి పాపాలి కోరించి, జాలి
దీర్పుఁడటన్న సంయము లలరి.

మృ ౯ 3. ౬.

పాలకూర. వి. (పాలు^{2}+కూర) మధుస్రవ శీ (శ. ర బ్రౌ)

పాలకొడిసె. వి (√పాల^4) శ్వేతకుటజము, వృక్షవిశేషము.

ద్వి. మద్ది పాలకొడిసె మారేడు వెలఁగ, బొద్ది
పాపర జమ్మి పుల్లంగుడు నిండి.

ద్వి శ పా. ౪౯ పా. ౬ర౫ పం

సీ. కదప కొడిసె పాలకొడి సెట్టిలొద్దుగ
హంస ర ౧౧.

సీ. పాలకొడిసె యనఁబడు శ్వేతకుటజంబు..
ఆం భా ౨ ౫౧

పాలకోయ్య. వి యూపము (శ ర)

పాలగచ్చె. వి సన్నమన్న పుష్పలత. (శ.ర. బ్రౌ)

పాలగరువు. వి. మీఁద ఇసుకగలదాతిపాలునేల (శ.ర. బ్రౌ.)

పాలగార. వి. (√పాలు^{2}) పాలగచ్చు, పాల సన్నపుష్పలత.

గీ అనఁగ బ్రహ్మాండమండపాభ్యంతరమునఁ, బాలగార రచియుర్చినలీల నొంజుని, పుడమి
పిం డాఁగోసినపాలంపు మిగిలి, పండు వెన్నెల విండె దిబ్బందలముల.

కృ శకుం. ౨. ౧౯౬.

పాలగారె. వి (√పాలు^{2}) భక్ష్యవిశేషము.

ద్వి వడలు మండెగలు లడ్వములు ఫేణీలు, కడుమెత్తనగు పాలగారెలు

ప్రభులిం ర. ౧౫ పా. ౨౧ పం.

పాలగుంజె. వి యూపము, పాలకొయ్య, (శ. ర. బ్రౌ)

పాలగుమ్మ=వాల. వి పాలపిట్ట (శ ర బ్రౌ.)

పాలగుమ్ముడు. వి (√పాల^2) నల్లనేలగుమ్ముడు క్షీరవిదారి శీ.

(ఇటవ్యతిరేకలక్షణ అని శ ర శుక్లభూకూష్మాండస్య, అని రామాశ్రమివ్యాఖ్య, తెల్లనేల (పాల)గుమ్ముడు అని లింగాభట్టీయము.)

పాలగోలిమిడి. వి. (పాలు^{2}+గోలిమిడి) పయస్విని శీ. (శ ర)

పాలగోఁకుడు. వి. (పాలు^{2}+గోఁకుడు) పాలకుండలోని అడుగంటు (శ. ర)

పాలఘ్నము. సం. వి అ పుం ౧ గుడ్డికామంచి. శీ ౨. కుక్కగొడుగు, ఛత్ర (అ ని)

పాలచేఁప. వి (√పాల^4) ఒకవిధమగు తెల్లచేఁప. (శ ర. బ్రౌ)

పాలచే(ర్లు)రులు. వి బ పాలనరము, వీర్యనాడి, (గక్షేభరములు. శ. ర.)

సీ. పాలచేరులు వట్టి తూలింప బలిమి నీడ్చు
కొని డొంకలఁదూఱి చుట్టుఁ బెట్టు.

మనుచ. ర. ర౨.

సీ. కటికికస్తురులతోఁ గంద ఉర్లి పదంగఁజేరి పండులపాలచేర్లు గఱచు శుక. ౧. ౧౪౦

ఉ. పొరకఁ బాలచేర్లు బలుజాగిలముల్ కల శించి యీడ్వఁగా. కడిందిపంది నొకబోయ విడెంబునఁ గ్రుమ్మెఁ గూలఁగన్

ఉ. రా. ౩ ౪౧౩

పాలచోటి. వి (√పాల⁴) సముద్రమునం దుండి మనుష్యులను భక్షించెడి తెల్లచోటిమీను. (శ. ర. ప్రా)

పాలజీనువ. వి (√పాల⁴) పక్షివిశేషము

గీ పాలజీనువ డాబయఁ బైఁడికంటి, నీర్ల ముచ్చును నుల్లంకి చల్లపిట్ట ప్రబంధ ౨౩౪

పాలటేఁకు. (√పాల⁴) తెల్లటేఁకు. (చి.ని. ప్రా)

పాలడ. వి (√పాలు² త పాలడై) బిడ్డలకు పాలుపోయుట కుపయోగించు శంఖాకారమగు చిన్నగిన్నె

ఉ. పాలడలోనఁబోసి చనుఁబాలు నెయిం గిలకొట్టి కాళ్లపై బాలకునుంచి ప్రేల్ చెల విపై నెడగా నిడి యుగ్గు వెట్టి...

సారంగ. ౧ ౪౪.

పాలతుత్తము. వి అంగడి మందు దినుసు ఖగ్గరి ఒక విధమగుమందు వస్తువు (శ ర ప్రా.)

పాలతేఁకు=పాలటేఁకు.(ప్రా) వి తేఁకుదినుసు, గృహద్రుమము (శ ర)

పాలనము. సం వి అ న ౧ రక్షణము, పోషణము.

౨. (ప్రతిజ్ఞాదులు) తప్పక నిర్వర్తించుట, అనుష్ఠించుట

౩. అప్పు డీనినయావుపాలు, పేయూషము

౪. ఒకజాతిచేప (వై ని)

పాలనీయము. సం విశే (అ ఆ అ) ౧. పాలింపఁదగినది గక్షింపఁదగినది ౨. తప్పక యనుష్ఠింపఁదగినది.

పాలపండ్లు. వి బ. (పాలు²+పండ్లు) పాలు త్రాగుపిల్లలకు పొడము దంతములు.

గీ కృతపయఃపాన నవమేఘ పృథుకములకు, రాశి నొయ్యన వడగండ్ల పాలపండ్లు

ఆము. ౪ ౧౨

పాలపండ్లు². వి (పాల²+పండ్లు) పాలచెట్లు పండ్లు

సీ పనసపండ్లును ద్రాక్షపండ్లును బదరికాఫలము లనంటులు పాలపండ్లు

హం మా ౧ ౨౭

పాలపాపఁ(డు). వి (√పాలు ²) ౧ (స్తనంధయుఁడు) పాలుత్రాగెడి శిశువు; చిన్నవాఁడు, కుఱ్ఱవాఁడు

ఆ పాలపాప వోయి బంటుగా నేవానిఁ జేసి యతని మీరు వేతఁ బట్టి.

కు సం ౧౦ ౫౩౧

సీ . స్తనపాయి పరగును జంటివాఁడు,పసిబిడ్డ చంటిపాపఁడు పాలపాపఁ డనంగ...

ఆం. భా. ౨ ౧౧౭

౨. చంద్రుఁడు, (పాలలోఁబుట్టినపాపఁడు)

సీ అనిఁ బాఱుఁబోకురాకు నడంచి కొనుగెల్వ పాలపాపనిఁ దాఁచుప్రాభవంబు

చంద్రా ౧ ౨౦.

సీ జనకక్షేత్రఫలం బయిన పాలపాపఁడు వర వృద్ధిఁ గాంచుచై వాతృకుండు.

వసు. ౧ ౨౧

పాలపూస. వి (√పాల⁴) తెల్లని గాజుపూస

సీ పసివాఁడు గట్టిన పాలపూసల కాని సొట్ట సొమ్ములు లేవు బిడ్డలకును .

కుచేల. ౧ ౩౬.

పాలబిళ్ళలు. వి బ (√పాలు²)=పాలకుండెలు.

వ్యవ: మాపిల్లవానికి పాలబిళ్లలు రాలి యున్నవి.

పాలబుగ్గలు. వి. బ. (పాలు² + బుగ్గలు) తల్లి పాలు ద్రాగు పసిబిడ్డబుగ్గలు. (పా లంటిన బుగ్గలు. శ ర)

వ...ఉగ్గు లిడి యుగ్గలపునిగ్గులు గలపాలబుగ్గలు ముద్దాడి... శుక. 3 ౪౫౪

సీ. తనకులస్వామితండ్రిని సుధాంబుధిఁ బోలుఁ బాలబుగ్గల మించులీలఁ గనుట

విజ వి ౨. ౪౦

చ ముద్దుగాఱు పాంసుదిశ జేగి పాలబుగ్గలును దేలిక చూపులుఁ గోమలంపుటంగ, గళములుఁ గల్గి యిం పొదవుఁగా సుతుబాల్యము తండ్రి కెంతయుఁ కవిరా ౨ ౪౩

పాలమడ్డి. వి (పాల) దూపద్రవ్యవిశేషము, (ఇది సాంబ్రాణివంటిది)

వ్యవ: స్త్రీలు తలంటుకొని పాలమడ్డి పొగవేసి కొందురు

పాలమన్ను. వి (√ పాల⁴) ధవళమృత్తిక, సుద్ద (శ. ర. బ్రా.)

పాలమీఁగడలు. వి బ ధాన్యవిశేషము

సీ. గొబ్బికాయలు బలుగుత్తులు పాలమీఁగడలు శ్రీరంగాలు కాముదార్లు...

హంస. ౪ ౧౭౫.

పాలము. సం. వి అ పుం రక్షణము, పుం న. ద్రోణము, దోనె.

పాలముంజెలు. వి బ (√ పాలు²) భక్ష్య విశేషము.

వ్యవ మా యింటిలో నేఁడు పాలముంజెలు చేసికొన్నారు

పాలమున్నీరు. వి కొ (పాలు² + మున్నీరు) క్షీరసముద్రము, క్షీరసాగరము.

సీ. ప్రతిపచ్చు నరపచ్చుఁ బాలమున్నీటికి నక్షయం బగుచెన్నభివృద్ధి. భీమ. ౧. ౧౦౬.

గీ. లచ్చి వొదమినచోటికిఁ బచ్చిఫిల్లి, సయ్య సౌందర్యంపుపిటికిం పాయసేల, జోటిమగ మానికపు మొలత్రాటి కెన్న, మేటిరాయి మించు పాలమున్నీటి కరిగె.

అప్ప రా. బాల. ౭౦.

పాలమున్నీటికూతురు=క్షీరసాగరకన్యక, లక్ష్మి. (శ ర)

పాలమున్నీటియల్లుఁడు=క్షీరసాగరజామాత. విష్ణువు.

గీ. గంధవాహాంబు లేదుసు గఱులు గాఁగ, విలయకాలానలజ్వాల ములికి గాఁగ, లచ్చి చనుదోయి కుంకుమ బచ్చెనయుఁగఁ, బాల మున్నీటి యల్లుండు బాణ మయ్యె

భీ మ. ౪ ౧౨౩.

పాలమున్నీటిరాకన్య=క్షీరసాగరకన్య, లక్ష్మి.

గీ. పాలమున్నీటిరాకన్య ప్రమదమునను

దశా ౨ ౨౮౧.

పాలముసిఁడి=పాలముసిని. వి (√పాలు²) (చి ని)

పాలముసిని=పాలముసిఁడి. వి. (√పాలు²) వృక్ష విశేషము. ౹

సీ. మిరియంపు గాంద్రయు కేలగు ఖర్జూర మూలంబులును బాలముసిని లీని, చెక్కలును. (చిక చి ని.)

పాలయిండ్లు=పాలిండ్లు. వి బ (√పాలు²) కుచములు, చన్నులు.

వ త్తకోకిల...జక్కవల్, పాలయిండ్లు మరాళముల్ కడ భక్తి నిర్కరణం బగుల్ గాలలిం గలశంత విశ్చఁ గొలంకుపంగిఁజలంబు చుస్.

సిర. ౧ ౧౧౭. (పాలయిళ్లు, ముద్రి. పా.)

పాలయిత. సం. విణ. (బు. త్రీ. బు.) పాలించు వాఁడు.

పాలతోరెము. వి ($\sqrt{}$పాలు^{2}) క్షీరాన్నము.

క. సరసాన్నాలకు జేయుపు, దరనికిఁ బొగకట్టి పసిఁడిపూరివాణముతోఁ,దుతఁ దెచ్చి పాల యూరెం బతివలు ముప్పూరకుఁ బెట్టు మని యిడి చనుదున్. అచ్చ రా బాల ౩౪.

పాలరాయి. వి జ్జో ($\sqrt{}$పాల^1)పాలవలె తెల్లగ నుండెడిరాయి

వ్యవ. ఆ బుద్ధవిగ్రహమును పాలరాతితో నిర్మించినారు.

పాలవంక=పాలవాఁగు. వి ($\sqrt{}$పాలు) పాల వెల్లువ

ఉ. కేవలి పాటపాట నరవేంద్రుకతోఁ దిల తండులాన్వయ్యశ్రీ నటియింపఁ గైసదలి ప్రేఁకనిచన్నులు పాలవంకలై, కా నవి యూర్పు... కాశీ. ౩ ౧౫౯

పాలవాఁగు=పాలవంక. వి ($\sqrt{}$పాలు^{2}) ౧ క్షీరాబ్ధి, పాలసంద్రము

క. ఇసుదక్కు-మేను లావణ్యలు, దొరకొలప్రం బాల వాఁగుతోఁగలయనుంగై
అచ్చ రా బాల ౧౭౩

౨. క్షీరప్రవాహము, పాలవెల్లువ

పాలవిఱుగు(డు) వి ($\sqrt{}$పాలు^{2}) కూకు, ఆమిక్ష.

సీ...ఆమిక్షసంజ్ఞ నై యలరుఁ గూకు,పాల విఱుగు నాఁగ.. ఆం భా ౨ ౧౩౨.

పాలవెండి. వి ($\sqrt{}$పాల) తెల్లని వెండి, స్వచ్ఛమైన వెండి.

వ మాళటడుగుల గోడించిన పాలవెండి పాగ దమ్ములు... ప్రబంధ ౩౮

పాలవెల్లి^{4}. వి. (పాలు^{2}) ౧. క్షీరాబ్ధి.

క తెల్లనిమేనును నమృతము జల్లిన జల్లించు పొదుఁగు తెలశృంగములుం,బెల్లుగ వర్థల కోర్కులు కల్గిగోలుపుపొందవు పాలవెల్లిం బుట్టెన్ భా. ౫. ౯ ౨౫౨

గీ పొదమె,వెల్లవారువ మూపాలవెల్లియందుఁ దశా ౨ ౨౨౭.

౨. అంబుధి, సముద్రము

సీ సస్యభేదాంబుధు ల్చనుఁ బాలవెల్లి నా ఆం. భా 3. ౪౩

3 శాయమానవిశేషము, దేవునిపీఠముపై వ్రేలఁగట్టెడు నొక విధమగు పందిరి

సీ మొల్లపూమొగ్గల ముగ్గు విగ్గుగఁ బెట్టి మల్లెపూవులఁ బాలవెల్లిగట్టి తపతీ ౪. ౨౪

పాలవెల్లి. వి బ సస్యభేదము.

సీ పెద్దవంకలు పాలవెల్లులు ముత్తెపుసరులు సంబావులు చంద్రవంకలు...శాలి (గీ)ధాన్య మొసఁగును పాం వి మాన ౫౨. ఆం భా 3 ౪౩

పాలసంద్రము. వి ($\sqrt{}$పాలు^{2}) క్షీరాబ్ధి

గీ. చంద్రుఁ డుదయించె నప్పాలసంద్రమునను దశా ౨. ౨౪౨.

సీ. పాలసంద్రములయ్యెనోలి చేర్ల న్నియు నలుప శాబాలయ్యెఁ బులుఁగుశిల్ల అచ్చ. రా అరణ్య ౨౦

పాలసముద్రము. మి. వి ($\sqrt{}$పాలు^{2}) క్షీరాబ్ధి

చ . పరగు (బురిందటాకములు పాలసముద్రములతో సమంబులై. విక్ర. ౧. ౯౧

పాలసుఁడు. విణ. (సం. పాలిశః ప్రా. పాలిసో, ౧ మూఢుఁడు, అవివేకి, యుక్తాయుక్త వివేకశూన్యుఁడు.

౪. ఏలినవానిని దైవము, వానిని బంధులను నరము చిరారాధన సంశీలతఁ బ్రీతులఁజేయని, పాల సుఁడా ఫలములానదు మనుజేంద్రా
భార. ఉద్యో. ౨ ౩౩.

క కరుణాతిశయంబుఁ బ్రజా, పరిపాలనరతియుఁ దేవఁగువడియుల్లములో, బిరిగొన నిశ్చయము నకుం, జోరఁజాలక తలఁకు పాలసుండును బోలెన్
నిర్వ ౧౦. ౮౮

క చేతోజాతవిమర్దన, భాతిగ నిమఁ గొలువనట్టి పాలసునకు సం, ప్రీతింగుడువంబెట్టిన, దాతకు యమదండనంబు తప్పదు రుద్రా. శివత త్త్వ. ౨౬౫ నీలా ౧ ౧౧౦

౨. పాపాత్ముఁడు

క అలరిరైౖ శివుఁ బలికిన, పాలసుఁ దని తివిరి వీరభద్రుఁడు ఫాలా, ఖిలవిలోచన దహన, జ్వాలల మును దత్తు జన్నపాలను గాల్చెన్.
శివత త్త్వ ౩౦౨.

౩. దుర్జనుఁడు

గీ .. మేలికత్త, లానిపైపెక్కి కొంచనిపాలసుల వెల్లఁ, జెదుమఁగల బల్లిదుఁడ వీవెగదవె తంద్రి. అచ్చరా ౫ాల ౧౫౯

పాలసున్నము. వి. (√పాల⁴) పాలగచ్చు.

సీ పటుహీరముతో చాలఁ బాలసున్న మొనర్చి శర్కరామ్రముతో చాలు వాదు పూయ.
వసు. ౪ ౬౧

పాలాడు=పల్లాడు. స. క్రి (√పాలు+ఆడు) ఖండించు.

క. వలఁబోటినవానిని భటు, లలుఁగులఁ బాలాడిరి... మనుచ. ౪. ౫౦

క. ఇలఁ దమకే సరి తేసరి, యలఘు పరాక్రమ నిరూఢి ననియుద్భటులై, రొలుఁగులఁ బోవఁగనీయక, యలుఁగులఁ బాలాడి రప్పు డవ్వీరభటుల్. రామా. ౨ ౩౩.

పాలానుగు. వి.(పాలు²+అనుగు) దుగ్ధకుంభి. శ్రీ. (శ. ర)

పాలారుచే(ర్చు)=పల్లార్చు. స. క్రి (√పాలాడు ఇది పట్టుధాతుత్వార్థకరూప పూర్వకముగానే తెలుచుగాఁ బ్రయోగములందుఁ గానవచ్చుచున్నది). ౧ ఉద్దీపింపఁజేయు

మ తాంతలం, గరఁగించెన్ రతితోఁ గృష్ణుఁడు గృహం గందర్పుఁ బాలార్చుచున్
భాగ ౧౦ పూ ౧౦౦౨.

౨ పీడించు, బాధించు

ఉ మార్పుము కాలయాపన మమర్పక యప్పి తాతఁ బట్టి ప్ర్యాలార్పఁగ జేల
భార ఆది ౭. ౨౧౩.

సీ తెలువగ ల్పట్టిపాలార్ప కొకపేర తగతెంచి చనుదెంచు మగఁడు గలిగె శుక ౩ ౭౦౪.

౩ క్రీడింపఁజేయు, ఆడించు

శా ఈ రంగంబున వారు మీకు నెదురై రయమొనిఁ జెర్దుంబుమైఁ, జేరం జూతురు మీరు గైకొన మితోఁ జేపట్టి పాలార్చుచున్, గారింపకవల దొక్కపూఁపునన యామాతించి
పారి పూ ౯ ౫౫

౪. బాలుఁడు గరమున నగ్ర, వ్యాళము ధరియించి యాడుపడుపున రత్నబపాలునిఁ ద్రుంపక యూరకే, పాలార్చుట నీతియె శుభప్రద యింకన్. భాగ ౩ ౭౭౯.

౪. చంపు.

గీ పులులఁ జట్టలు చీరి దుప్పులను తెగ్ల, జేక లమ్ముల గ్రుమ్మి కూరాకు వేసి, యమరఁ జమురులఁ బట్టిపాలార్తు మిపుడు, సామి చూడుము నీబంట్ల సత్తు వనుచు.
పారం ౫ ౧ ౯౦.

౫. ఉపేక్షించు

వ. అట్టియెడ నీ కొడుకు గురునిం గదిసి యతని కిట్లనియె.

గీ. పట్టిపాలార్చ్బదరు మీరు పాండుసుతులు, నీవు భీష్ముండు నలిగిన దేవతలకు, నైన మార్గౌన వచ్చుచే.. భార భీష్మ. ౨. ౧౯౦

౬. ఎక్కువగా విమర్శించు

సీ. పసిబిడ్డకేమి పట్టిపాలార్పంగఁ దగవు గా దని యొల తలఁపఁ దర్యో కాశీ ౪ ౨౬.

వ్యవ. ఆమాటకే అంత పట్టిపాలార్చద చేల

పాలావు. వి (పాలు² + ఆవు) ఎక్కువగా పా లిచ్చెడి ఆవు, పయస్విని (శ ర)

పాలాశము. సం విణ (అ సి. అ) ౧ పలాశ వికారమైనది, మోదుగుది (కోల మొ) ౨ పలా శముయొక్క అవయవమైనది ౩ ఆకుపచ్చ నిది ౪ పలాశసంబంధి,వి అ ఎం ౧ ఆకు పచ్చన ౨ తమాలపత్రము, చీకటిచెట్టునాకు, హరిద్వర్ణము

పాలాశషం(ఖ)డము. సం వి అ ఎం మగధ దేశము

పాలాస్రత్రాళ్లు. వి బ అశ్వబంధనరజ్జువు (గుఱ్ఱము కాళ్లు కట్టెడిత్రాళ్లు అని శ ర)

సీ ..కైజా కొార యవ హయశీర్ష కంపనము వెలయఁ బాలాసత్రా ళ్లన బంధరజ్జువు లొప్పు అం భా ౨ ౨౦౦

పాలి. సం వి ఇ ఈ స్త్రీ ౧ చెవికమ్మ, కర్ణలతాగ్రము ౨. అశ్రి, అంచు; కోణము ౩ శ్రేణి, వరుస ౪ అంకము, గుఱుతు ౫. ఎల్ల, హద్దు ౬ ఉత్సంగము, ఒడి ౭. ఛాత్రాదిదేయము, గురువధ్యయనకాలమున విద్యార్థిని బోషించుట ౮ యూక, పేను ౯. పోటు, మీసములుగల యాఁడుది ౧౦ ప్రశంస, పొగడిక. ౧౧ వంతెన ౧౨ చద రపుకోలను. ౧౩. ప్రస్థము, కొండచెత్తము ౧౪ పరిధి. ౧౫ ప్రదేశము. ౧౬ కత్తిపిడి, వాసి (శ. ని.)

వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ స్థాలి. ౨. ఆహారస్య. ౩. ఒక విధమగు కొాశా. (వై ని.)

పాలించు. సం స క్రి ఏలు

మ. ధరణీచక్ర మవక్రవిక్రమ కళాదర్పం బెల ర్పంగ సేర్పరియై నిర్మలసత్య ధర్మనియతిఁ బాలించె... మార్కం ౧ ౧౪౩.

పాలిం(డులు)డ్లు=పాలయిండ్లు. వి బ (పాలు² + ఇండ్లు.) స్త్రీ స్తనములు

సీ. పసిఁడికుండలఁ బోలు పాలిండ్లభరమున సన్నపు గౌఁదీఁగె జలదరింప కాశీ ౧ ౩

కీ. ఏ వీటిసతుల పాలిండ్లపై గంబూరనవహార ములు చిప్పకవుచున్నాన్ను. ఆము ౨. ౩

ద్వి. ఎనయుజక్కవలు పాలిండులు గాఁగ ద్వి హరిశ్చ ఉ ౨౬ వీర ౧. ౧౪౫

పాలిందము. సం వి అ పుం కుందురుకము. నల్లతెగడ, కాలమేషిక. కీ

పాలింది. సం వి. ఈ. స్త్రీ నల్లతెగడ, కాల మేషిక కీ

పాలింపించే. సం స క్రి పరిపాలింపఁజేయు.

క. క్రమమున సమస్తరిపులన్, సమరమున జయించి యగ్రజన్ముని మాన్యున్, విమల మతిన్ ధర్మాత్ముఁడఁ బ్రమదమునన్ విశ్వ మెల్లఁ బాలింపించెన్ హార ౪. ౧౯౩

పాలింహీరము. సం వి స్త్రీ మండలి సర్ప విశేషము

పాలిక. వి అంతర్వారణ శరావము, వివాహాదు లందు నవధాన్యములు మొలపించునట్టి మట్టి మూఁకుడు.

సీ. పాలిక జాజాల పాలిక జాఁగను నంతరార్పణ శరావాఖ్య దనరు. అం. భా. ౨. ౧౪౯.

పాలిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ. ౧. పాలించు స్త్రీ ౨. కర్ణపత్రము, చెవికమ్మ. ౩. కత్తిలోనగు వాని పదనుగలయంచు. ౪. పెరుగుపెన్న లోనగువానిని గోయుకత్తి.

పాలికాఁడు. వి పాలేరువాఁడు

వ్యవ. ఈకాఁడు మాపాలికాఁపు పనిలోనికి రాలేదు

విశ—(పాలు2 + కాఁపు) భాగస్థుఁడు, భాగస్వామి (శ ర)

పాలికుఁడు. సం విశ (అ ఆ అ) ౧ గాధకుఁడు ౨ రక్షకుఁడు ౩ ముఖ్యుఁడు ౪ భూజ్యుఁడు వి. అ పుం. రాజు (శ ని)

పాలిచేట్టము=పాలికాఁపు. (√పాటు1) (శ ర)

పాలితము. సం విశ (అ ఆ అ) ౧ రక్షితము ౨ నిర్వర్తితము, తప్పక అనుష్ఠింపఁబడినది వి ౧. ఒకానొక దేశము ౨. శాఖోటవృక్షము

పాలిపోవు. అ క్రి (పాలు2) రోగాదులచే ఒడలు తెల్లవాఱు

వ్యవ దీర్ఘరోగముచే వాని దేహము పాలిపోయినది.

పాలియగాఁడు=పాళెగాఁడు.

(కొలఁదిసైన్యమునకు నాయకుఁడు, సేనానాయకుఁడు)

చ. కూరకా, గవలఁ జిల్లరల్ చలుపు రక్కసి పాలియగాండ్రఁ గొట్టుచున్. కువల ౩ ౭

పాలియము=పాళెము దండువిడియు చోటు, సేనా నివేశము

ఆ. శీతనగముఁ జేరి శృంగారవనముల, యందుఁ జేసి పాలియంబు దిగిరి పార్వ. ౨. ౧౭౭

పాలిలము. సం విశ. (అ ఆ. అ.) తిలచూర్ణవికారము, నూఁవిండితో చేయఁబడినది. (పిష్టకము, పిండివంట.)

పాలివాఁడు. వి. (పాలు1 + వాఁడు) ౧. జ్ఞాతి.

గ బొట్ట క్రొవ్వున నిచ్చ దచ్చదమి గోలని, కడిమి యొజెఁగియు జెఱఁగవు గాక నీవు, పాలివాం డ్రోక పదుమూడ్గా కేలకూళ, బాలను మేపరు లతనిచే బలిసి తదర.

అచ్చ రా. యుం. ౫౧.

౨ పాలేరువాఁడు. (శ. ర)

-విశ - భాగస్థుఁడు, భాగముతీసికొనువాఁడు; శత్రువు

గీ నీవు కుశ్రూష చిరకాలనియతిఁ జేసి, లేను వృద్ధుండ నైతి నా కింకఁ దపము, వలవ దయ్యె రాజును బాలివాఁడ యొవ్వ, లేమి సేసిన ఫలములయొడ నృపాల

భాగ అశ్వ. ౧. ౩౮

ఉ...ఈ, గంధవహాత్మజాది కృతకార్యులలో నొకపాలివాఁడ నై రామా. కి. ఠా.

కా...మువ్వుర నివ్విధంబునన కోలోవ్వఁ బాలి వై నించె వక్, దైవం బిచ్చు ఈకుర్థగర్భ మిటమీఁదం బొద్దు లాచూలికిక్

హర ఉ. ౫ ౫౫.

పాలీవతము. సం వి అ. పుం కాండ గోర్య మగువృక్షభేదము. (ఇది పేడ పూసినమొక్కలు నాటఁగా మొలచినది.

పాలు1. వి తె (బ పాళంబు, పాలుంబు, పాళ్లు. ౧. దాయభాగము

ఉ. పాండుని యగ్రనందనుఁడు పాలడుగం దగ నీఁడ యేని మాకోం దన పేల ..

భార ఉద్యో. ౨. ౧౩౪

క పాలు గలవాఁడు మన కొక, జాలి యొదక తాను తారపాసన వచ్చెక్. ఆము ౩. ౩౨.

క. మీతండ్రియు పాళ్లులు నిర్ణీతములుగఁ జేసి చనియె ద్వా. ౯.౧౧౨.

౨. వంతు, భాగము.

సీ. గంగానుతుండు శిఖండిపాలితనికి...ఘంథ
ధవుఁడు ధృష్టద్యుమ్నుపాలు... భార
ఉద్యో. ౨. ౨౯

చ స్ఫురదురుభాలకీర్తిశిఖఁ బూర్ణకలారాముల
బింబ మెంక్కపాల్గరఁగ ననంగ నొప్పు శశి
ఖండము... కు సం ౭ ౭౧.

సీ శశికవళోదరచ్ఛదపుఁ బావడ లూరు చకచకఁ
బట్టి పాలికిఁ బెనంగ ఆము ౪ ౧౪౩
(ఇట నౌపమ్యద్యోతకము)
ఆం భా 3 ౫౫

3. వశము, లోఁబడు

సీ చిన్నిపాపని నలుఁగులపాలు పడఁగఁ
బనిచి భార ద్రో ౨ ౧౪౪ మనుచ

క. బాలునిఁ గైకొని వసుమతి, పాలఁ ద్రియం
బొంద నునిచి... దశకు ౬. ౭౭

౪. సన్నిధి, ఒద్దు; సముత్సము, ద్రోల

సీ...వను వను వాకండు.. తప మెప్పఁ
బలుపుఁచున్న నాశనిపాలికి .ఇంద్రుండు
తా వచ్చి...భార. ఆది. 3 ౨౩

ఆ బ్రహ్మచారి గురులపాల వసించి వేదమ్ము
చదువవలయు ధర్మనియతి విజ్ఞా ఆచా
౧౯.

ఆ. నాకుఁ జూడ మత్స్యనరపతి సద్ధర్మవర్తి
మజనహితుఁ డవార్యబాహుబలుఁడు గాన
వతనిపాల నందఁబుఁ దగ, వైనపనుల నిలుచు
టభిమతంబు భార. విరా ౧ ౬౪.

ఉ వచ్చినచెంచుఁ జూచిఁ గని వాకిటవాఁడు
నృపాలుపాలికిం, బొచ్చెములేక తోకొనుచుఁ
బోవఁగ విక్ర ౨. ౧౨౪

౫. పౌరుషము; బలము, శక్తి
(చూ. పాలుమాలిక)

౬. పక్షము, ఎడ.

ఉ. వీఁ డొకరుండె యుంకి బలవిక్రమసంపద
గల్గి పోరిలో, వాఁడిమిసొంపు నూపగల
వాఁడు సుయోధనుపాలఁ జేర్చు వీనికేడిమి
నూని రూపడఁపు వీఁ బురందరపుత్రి ..
భార. కర్ణ. ౧. ౬౭.

క. పాపకృతం బగుదుర్గతి, ప్రాపుఁ గనకయుండ
నను బ్రబోధాధికశ్రీలాపరిణతుఁ గావించితి,
నాపాలిటివేల్పు వీవు నరసుతచరితా.
భార అర ౫. ౧౨౬.

ద్వి బసవబాలుండ నాపాలిలింగంబ, పండితా.
పురా ౧౬౪ పా

-విశే-అధీనము, వశము

ఉ. ద్రోణుఁడు భీష్ముడుం గృపుఁడు ద్రోణ
సుతుండును గర్ణశల్యులుం, ప్రాణము లాసు
యోధనునిపాలిక యంద్రదు...
భార ఉద్యో. ౧. ౨౯౯

క పరవశ మై మనము చెవులపాలిద యర్యుక్
హరి. ఉ ౯. ౨౧.

౬ ఏల వెలుఁగంద నొకరుని,పాలిటిదే బుద్ధి
వైశ్యబాలిక వినకే. శ్రీయూర. ౨. ౬

౭ అర్హము, తగినది.

ఆ. ఎవ్వఁ డెఱుఁగఁబడిన నెఱుఁగంగఁ బాలిని,
దైవరుల్లయవియు నవగితంబు, లగుట
యాపరాశరాత్మజుఁ డా ద్రిత,కోటి కర్థిఁ
గృష్ణగుణిచి చెప్పె
భార అను ౪. ౧౬౬.

ఉ అయ్యవి వేకి చెడుగా .నవ్వఁగఁ బాలు
రాగవమునం బడఁ బాలును విందపాలు వై.
మనుచ 3. ౧౩౫

సీ. మనుజబాదిస్వేదములిన వస్త్రాదులు దాల్పఁ
బాలివిరు మందారతరులు
ప్రభా. ౧. ౪౩

3 అవశ్యకము.

క. విను మనుజాన కవ్విధమునఁ, దనచేసిన సుకృత
దుష్కృతంబులు సెలయఁ, దన కనుభవింపఁ
బాలివి .. భార. అర. ౪. ౧౪౨.

జః పాలాడు, పాలారుచు, పాలికాండ్లు, పాలి చుట్టము, పాలివాడు, పాలుకొలుపు, పాలు గొను, పాలుపడు, పాలుపఱుచు, పాలు వుచ్చు, పాలుపోవు, పాలుబాస, పాలు పెట్టు, పాలుసేయు, ఇం.

పాలు². వి. ఐ. (సం. పయః. క. పాలు. త. పాల్.) ౧ క్షీరము.

(దీని నానార్థక ఏకవచనముగాఁ బ్రయోగించి నారు)

ద్వి...కొడుకుఁ, బాయని యక్కునఁ బట్టి పాలిండ్ల, నొత్తి

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౦౩౨

గీ. పాలఁ బుట్టినమాత్రాన మేలిగుణము, నేఁడు నీ కెల గల్గు నోనీరజాక్షి. మనుచ. 3. ४౧

సీ...పోసనాల్ పాలు వాఁ బొల్చు బహుళ, క్షీర మగు .. ఆం. భా. ౨. ౨౫౭.

౨ మత్తిమీఁదలగు చెట్లయందుఁగలిగెడి తెల్లని రసము; రసము (శ. ర.)

(చూ. చెఱకుపాలు)

—చిదిమినపాలువచ్చు = మిక్కిలి మార్దవమగు; దయారసముతో నిండు

గీ...ఒడల్ చిదిమినఁ బాలువచ్చు, అతఁ డిది కార్యమని నిశ్చయంబు సేఁత నాయభాగ్యంబ యొండొక కేయునేల

నిర్వ. ౯. ౨౨

—పాలుఁజల్లిన నీరుంబలె = ఎరమఱికలేనట్లు

క. కలతోపల వాలుక పూసలలో వారంబుఁ బాలఁజల్లినవీరుం, బలె పెలి యొయుఁగక...

పాండు. 3. ४౯.

పాలవంటికులము = స్వచ్ఛమైన కులము, అకలంకమైన వంశము.

గీ. కాఁపురస్తోదబు కంఠంత కాఁపురంబు, పాలవంటి కులంబుఁ గాచ్చుబడి యుంకెకె,

పాండు. కి. ౭౧.

ద్వి. అలయల్వ సుఖమునకై పాలవంటి, కులము పాలఁగ జేసికొని మనుచుంట. ద్వి. హరిశ్చ ఫూ. ౧౩౫४. శకాం. 3. ౨౨.

పాలలోఁబండ్లుపినుకు = కీడు గలిగించు, అనిష్టమును గలిగించు.

పాలలోఁ బండ్లు వినుకగనే పాలు విఱిగి పోవును.

సీ. గడ కే దనఁగ దేవకీదేవి బలఁగ మెప్పినఁ బాలలోఁ బండ్లు పిసికి రమ్మ

ఉ. హరి ४ ౨౭౦

పాలేటిచూలి = లక్ష్మి.

సీ. పాలేటి చూలి యై యూలగాపరి యయి, తద్దయు మేల్వడు మద్దరాలు.

అచ్చ. ఫూ. ౧. ४

(ఇట్లే పాలేటిరాచూలి, పాలేటి రాచకన్నియ. ఇం)

సీ. ఏ కుందరాంగి పాలేటిరామా లన నమృతం బుతోఁగూడ నవతరించె బ్రహ్మ. ౧. ర.

క. పాలేటి రాచకన్నియ, మే లారెడు చూపు లేక మిడుమిడు కంచున్, జాలిం బుర పురఁ బొక్కుచుఁ, దూలిరి రక్కసులు కీడు దోఁచిన నదిపో.

భాగ. వ. ౨౯౦.

పాల ముంచినను నీళ్లను ముంచినను = రక్షించినను శిక్షించినను.

ఉ. నీ విఁకఁ బాల ముంచినను నీళ్లను ముంచిన మే లటంచు మీ, లావిరిఁబోఁతి కన్నుఁగవ కాత్రికవృత్తి వహించి...చం. రా. 3. ४४.

పా: పాలలోఁ బడిన బల్లివిధంబున.

చ. ఉమ్మలికంబునఁ గొంతి యుంకకున్, బడు గయి పాలలోఁ బడిన బల్లివిధంబున నుండ కుండుకే. భార. ఉద్యో. 3. ౧౩४.

జః పాలక, పాలకడలి, పాలకప్పు పాలకూడు, పాలకొడిప, పాలగార. ఇం.

పాలుఁడు. సం విణ (అ. ఆ అ) రక్షించు వాఁడు, కాచువాఁడు ఉదా: గోపాలుఁడు, నరపాలుఁడు.

పాలుకము. సం. వి. అ పుం సూపము (కే ని)

పాలుకుఁడు. సం. విణ (అ ఆ. అ) సూప కారుఁడు, వంటవాఁడు వి అ. పుం అధ్వ ర్యుఁడు (కే. ని)

పాలుకొలుపు స క్రి. ($\sqrt{}$పాలుకొను)—పాలు గొనఁజేయు—పంచిపెట్టు

సీ ఏపరాత్పరు దివ్యరూపానుభావంబు భాగం బులకు మేలు పాలుకొలుపు

కృ శతం పీఠి ౯౪

పాలుగాఱు. అ క్రి. (పాలు^{2} + కాఱు)

౧ పాలుస్రవించు ౨ మృదువగు

సీ పాలుగాఱుచుఁ జంద్రుమేలు గానఁగ నొప్పు మోహనంబగు నగుమోముగోము

వాల్మీకి ౩ ౧౧౯

పాలు(ల్)గొ(గొ)ను. స క్రి (పాలు^{1} + కొను) పంచుకొను, విభాగముచేసికొను

ఉ ఆదిమశక్తి యైన తుహినాచలరాజతనూజ వోశివము, శైవమువ యై విశేశ్వరునియర్ధశరీరము పాలుగొమ్మ

శైవ ౬ ౧౪

సీ ఎత్తి పాల్గొనిరి శచీంద్రునంటివానిఁ గల గుండుపెట్టిరి కలశవార్ధి శైవ ౭ ౭౧

క మనుమలు తాతధనము పాల్గొన యోగ్యతి గల్గి పంచుకొనుచోఁ దమకున్, జనకులు పెక్కండ్రైనను, జనకులయంశములు గొనుట సద్ధర్మ మిలన్

విజ్ఞా వ్యవ ౧౩౪

పాలుసు. వి ($\sqrt{}$పాలు^{2}) పాండురోగము, తెల్లఁబడుట

సీ. పాలుడు వాఁగఁ బాండువు విలసిల్లు .

ఆం భా. ౨. ౧౨౭

పాలుప(ల్పు,వ)డు. అ క్రి. ($\sqrt{}$పాలు^{1}

౧ భాగుకొను, సిద్ధపడు. ౯

గీ జాణ ప్రత్యక్షముఖ్యప్రమాణసిద్ధ,బహు విరుద్ధార్థములు చెప్పఁ బాలుపడిన,యట్టి వేదాంతమే శాస్త్ర మరయ్యాకేని, బాధమతి మది చేసినపాప మేమి ప్రబోధ. ౨ ౭

ఆ కిమలలోచనుండు ఖలుల శిక్షింపంగఁ బాలుసేయ నీవు పాలుపడితి,వి .

భాగ. ౯ ౧౩౩

క. . . పరిఘూ,కారములు కందమూలోద్దా ములకుఁ బాలుపడెఁ గదా నీకరముల్.

హర ౭ ౧౫

సీ పాలుఁడ నని పట్టుపగలు నట్టింటిలోఁ బలుఁ చేతలకుఁ బాల్పడినవాని. విప్ర ౪ ౪౪

క అల్పముల కేమి కృతసం,కల్పుల మై యదఁ గఁద్రొక్కఁ గలరో లేమో,పాల్పడి గమ్మనుమా యల,కల్పాంతము వాఁటియొక గాడ్పుల నిటకున్. రామా ౭ ౪౦

చ పలుమఱుఁ దప్పులే పెకకఁ బాల్పడి యుండుటగాక దుష్కృతుల్, తెలియఁగఁ జాలు టొట్లు రసదీపక కావ్య కళారహస్య ముల్ కవిరా ౧ ౧౨

౨ కలుగు, సంభవించు

క నృపధర్మవైశ్యధర్మము,లపాపకర్మములు జీ నాభావముపా,లుపడినబ్రాహ్మణునకు

భార శాం ౫ ౪౯౩

గీ కులము చెల్లను బొలియింపఁ గుత్సితంబు బ్రదుకు వచ్చెనె యనవగ పాలుపడఁగఁ బ్రమద మొసఁగుడు దైవిలోక్య రాజ్యమైా

భార శాం ౧ ౪౫

ఆ. ఎచట నున్న నెచటి కేఁగిన నీపాద,పద్మ భక్తి మాకుఁ బాలుపడును, గాక మచె యగుదు...రామ... అధ్యా. ౧౭. ౯

(స్వాధీనమగు. అని శ. ర.)

౩. వశమగు, అధీనమగు

... ప్రోవఁగ నెంచు నీకుఁ బాల్పడిన దిక్కర్ణనాదలను భారతసంహిత నిల్పుచాడ్పునన్.

పాండు. ౩ ౩౭.

(నీకే చెల్లినది అని భావము)

౪ అర్హమగు, తగు

సీ ఈ రైవతక శైలచారుకూటవిటంక కేలి కిం కవ్వతి పాలుపడునో పారి. ౧. ౧౩౧.

సీ. క్షితికిఁ గోభూపావిశేషనిర్మితికిఁ బాల్పడుపడి యచ్చుల ట్లడుగులు దగ

పాండు. ౧ ౧౬౧

౫. సమర్థుఁడగు, శక్తుఁడగు

క బలి నొకనిఁ జెప్ప నేఁటికి,బలవంతుల నెల్ల నోర్వఁ బాల్పడిరాఁ డా, జలరుహనాభుఁడు లోకంబుల నతనికి నెదురఁ జాలు పురుషులు గలరే హరి ౬ ౧౦ ౧౯౫

పాలుప(ల్ప)ఱుచు. స. క్రి (√పాలుపడు) పూనఁజేయు సిద్ధపడఁజేయు

సీ మాధవస్మరణంబు మాన్పి లోకోత్కళాదిపర నంబునకుఁ బాలుపఱుపనేని

విప్ర. ౭ ౯౪

గీ అర్హలక్షణసంపన్న మైనహయము, భూప్రదక్షిణసంచారమునకుఁ బంపు,భట్టిఁ దద్రక్షణమునకుఁ బాలుపఱుపు.

విక్ర. ౫ ౯౩.

పాలుపుచ్చు. స. క్రి (√పాలుపోవు) ౧ (పాలుపోఁజేయు) విభాగించు. (శ. ర) ౨. నిర్ణయించు.

ద్వి. పాలును నీళ్లు నేర్పఱిచి యారెంటిఁ, బాలుపుచ్చిన మీఁద బాధింపు మనుఁడి.

ద్వి. ౪ హ్లా.౪౯ పా.

పాలుపోవు. అ. క్రి. (√పాలు¹) పాళ్లగు, విభక్తమగు.

గీ. అసురులకు దేవతలకు నయ్యవసరమునఁ, బాలుపోకుండ నప్పు డప్పద్మనయన, యుభయవాదులు గూడి యయ్యుత్పలాక్షి, పాదపంకజములకును బంటు లైరి

హర. ౬. ౧౦౫.

(ఋశ్యమూకపర్వతవర్ణనము) — ద్వి బలభేది మొదలుగాఁ బరగుదేవతలు, కలయ నంబుధిఁ ద్రచ్చి కన్నవస్తువులు,పనివడి తమలోనఁ బాలుపోకున్న,వని చిక్కి...దీని పై ననఁగ

రం రా. ఆర ౧౯౪ పా ౧౬ పం

౨. నిర్ణీతమగు (బ్రౌ., శ. ర)

(వ్యవ.) నాకది యెటుచేయుటకును పాలుపోలేదు

పాలుబాన. వి (√పాలు¹) ఉభయరాశు లైన అంబారములో కాఁపువానికిఁ జేరవలసిన వర్తన ధాన్యము. (శ ర, బ్రౌ)

పాలుమా(ల్మా)లిక = పాలుమాలిక. వి సోమరితనము. (శ. ర, బ్రౌ)

పా(లుమా)ల్మాలు=ప్రాలుమాలు. అ క్రి ౧. ఆసపడు, కక్కుఱితిపడు.

రగడ పాలుమాలి నృపాలునుత వనపాలు లిడునులు పాలు డాచెను

చంద్రా. ౪. ౭౩౪.

గీ. వానిఁ బోలినవెఱనీటు కాని నొకని. క కని పొలివోవని మగవా,లిని గూర్చద నీకుఁ జాలలేవడిఁ బాల్మా,లినయది యనుచుం బిలిచిన... కుక. ౧. ౪౪౬

మ రమణీబృందముఁ జూచి వాయుజలపర్ణగ్రాసు లాగాధిపుత్రముఖుల్ సైతము పాలుమాలిరి పయోదధ్యాజ్యశాల్యన్నభో, గముసం గ్రొవ్వనరుల్ జితేంద్రియు లనంగాఁ జెల్లునే. మల్లభూ. ౯౦. ౭౦.

౨. సోమరితనము పొందు, బద్ధకించు.

చ. అలసటలే కనహ్యాగుణ మందక తగ్గక తొ్రటుపాటునం, గలఁగక పాలుమాలక వికారముఁ బొందక యాలసింపకం, దొలఁగక నిద్రమబ్బుగాని తూలక నిద్దఱు నేక కాంక్షతోఁ, దలిరుకటారివాని బెడిదంపు దూఁం బొనరించి రంతయుఁ.

హంస. 3 ౨3౧

ఉ. కూలికి నూపె లంటి కిలకూరలకై పొల మెల్లఁ జుట్టి పా, ల్మాలక యాత్మబంధు జనులం దరియం జని ప్రాఁకట్టుకై, కూళ తనంబునం బ్రభులకుం దమమర్దన మాచరించు చుఁ. శుక ౨ 3౬3.

3 లాంగు, వశమగు

సీ. పాలుమాలింపక పంచేంద్రియోద్వృత్తి నడిఁచినకాండిల్యునంతవాని చంద్ర ౨ ౪౮.

పాలుపె(ల్వా)ట్టు. స. క్రి. (పాలు + పెట్టు) ౧ భాగించు, పంచు.

సీ. తండ్రి యూపాస్తగతం బైనయర్థంబు పెట్టి వానికిఁ బాలుపెట్ట నేల.

నా. పంచ ౧. ౫౧౫.

వ .. కామం గామక్రోధలోభ మోహంబులకును వేఱువేఱ యధికారంబులు పాలుపెట్టెద నవి రొయ్యాది యంటేని... నైష. ౪. ౧3౪.

౨. నిర్ణయించు, స్థిరపఱచు (శ)

3. నియమించు, ఏర్పఱుచు

సీ. కోదండ్రగమి గూర్చుకొని దేవకీదేవి భక్తిఁ గుంతి భజింపఁ బాలుపెట్టి.

జై. భా. 3. ౭౧.

ఆ. పగలులోన నొకనిఁ బాల్వెట్టు పెట్టుచాఁ, దైవ సమయఁ జూచి యరుగువాఁడ.

భార. కర్ణ. ౧. ౨౪౯.

పాలుపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భార్య, ఆలు. (శ. ర.)

పాలుసేయు. స. క్రి. (√పాలు1) వంతుచేయు, నియమించు.

ఆ. కమలలోచనుండు ఖలుల శిక్షింపంగఁ, బాలు సేయ నీవు పాలుపడితి, వైన నింకఁ బాలు బాపన్నుఁ దైయున్న, తపనిఁ గావు మావు ధర్మవృత్తి భాగ. ౯ ౧33

పాలూకుఁడు. సం. వి అ. పుం. కింకరుఁడు.

పాలూరము. సం వి అ న గోత్రిపలము, ఎఱ్ఱ కలువ (శే ని)

పాలూరుఁడు. సం వి అ. పుం దూత. (శే ని)

పాలెలు. వి బ. పిల్లల మొలత్రాటియందలి వెండి బంగారముల బిల్ల (శ., ౭ బ్రా)

పాలెము = పాళెము1. వి ౧ పరివారము, సేన

గి. పాల సేమని గిరిఁ జూడఁ బదరి యంపువారి మడికాముమలకొనిపాల మిదుగొ.

పార్వ. ౨. ౪౦.

వ రాజవాహనుపాలెంబుఁ దివియించెద నని చలము పట్టి... రా. వి. ౫. ౨.

౨. సేనానివేశము, దండువిడియుచోటు.

గీ బంటు పెఱుఁగవు గాస మీ మ్ముంటఁ గసరె, దవసరము వచ్చె మముఁ జూడు మనెడు వారు, వైరి మగధేంద్రుపాలెంబునందు రిపులు, డాసి చేవాసి యిలఁజాలు జేసిరపుడు.

రా. వి. ౫ ౫.

3. చిన్నయూరు, చిన్నగ్రామము.

ఉదా : రావులపాలెము, వాదపాలెము.

పాలెంబులుండు. అ. క్రి. (√పాలెము) కావలి యుండు.

సీ. పాలెంబు లున్నట్టిభయదానవావలిఁ గిట్టి మూర్కొనకుండఁ గిటదంచి. హై. 3. ౨౪.

పాలెముండు. అ. క్రి. (√పాలెము.) కావలి యుండు, కాఁపుండు.

సీ పండుబాఱురకాఁడి పాపడం బిచ్చినభద్రేభ ములం బీథిఁ బాలె ముండు భీమ ౧ ౩౪.

ఉ. నందివినాయకాదిగణనాథులు గూడిధృతా స్త్రశస్త్రులై రొండలు పాలెముం డురు మహీధరకన్యకు పావధానులై నంది వినాయకాది గణనాథులుగూడి ధృతాస్త్ర శస్త్రులై యందఱు పాలెముండురు మహా ప్రభుపీఠిక దక్షవాటికిన్ భీమ ౩ ౧౬.

ఆ పాలెమున్నవారిపై నొల్కి బూడిదమండు చల్లి. ద్వా ౧౦. ౧౭౧

పాలేరు=పాలేరువాఁడు. వి. (పాలు[1]+ఏరు[1]) పంఁడిపాలికిఁదున్నుడుమదఁకవాఁడు. (శ. ర)

ద్వి ఏకేశ భూమి పాలేరులు గలిగి,కూర్మి సస్యంబులఁగూడి రహించు.

ద్వి నల ౧ ౭౩౦

పాలేరువాఁడు = పాలేరు. వి (√పాలు[1]) పంఁడిపాలికి దున్నెడి మడఁకవాఁడు (శ. ర.)

పాలేఱు. వి జో. (పాలు[2]+ఏఱు[2]) ౧ కాంచీ పురప్రాంతమందలి ఒకానొకనది.

క...మూరుకీర్తి కలహంసీమండలకాండవఖండన, పాండిత్యంబునఁ దనర్చుపాలేటిదరిన్.

పరమ ౪ ౭౭౩

౨. పాలసంద్రము.

దండకము తొల్వేల్పులు వేల్పులుం గూడి పాలేఱు వే ద్రచ్చుచో. నీలా ౨. ౪౧.

గీ. అట్టిదంతులతాఁరి,కొలఁకుపాలేటి నిండుజాబిలి యనంగ. అచ్చ. రా. బాల. ౧౧.

పాల్లకుఁడు. సం. విణ. (అ. పల్లికా. అ.) పల్లెయందుఁబుట్టినవాఁడు, పల్లెటూరివాఁడు, జానపదుఁడు.

పాల్లవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పల్లవములతోడియాట.

పాళ. వి. (త పాళై) పోఁకలోనను చెట్లయొక్క కప్పుడిప్పతోఁగూడిన పూలగుత్తి.

రగడ పాళ కల్లది పోఁకఁ బ్రాఁక బందము దొగియు,పాళి యది దిగజాఱునట్టిబందము నగిరొ మనుచ. ౩ ౧౪.

(బ) ధాన్య విశేషము.

మ. సారిదిం బేర్చినతీఁగమల్లియలు ఖర్జూరంబులు న్నబ్బమం,జరులు న్నామిడిగుత్తులు న్గనుమను ల్పంచెంగలు న్బచ్చగ,న్నరలుం బాళలు గల్గి రాజవపుఁగాంతిం దారు ములన్నాపి చేఁలరుదార న్నగుఁ బూవుఁ దోఁటల బలాకానీకదంభంబునన్.

ఆము. ౧. ౭౭.

(ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)

పాళము. వి (సం ఫాలమ్, పారమ్, క పాళ, త. పాళం, మ. పాళం)

౧. (బంగారుమొదలగువాని) ముద్ద

ఉ. పాళము మీఱు పెద్దపెదపాళము లై బలి తంపుఁగాఁగులన్,మూలుగుచున్న ప్రాఁబసిఁడి ముంచి ధనార్థుల కిచ్చు

పాండు. ౪. ౨౧౧.

౨ సమయము

రగడ భామ కోయకు వేగపడి పూఁబాళఁ బాళము గాదు నేఁటికి. పారి. ౪. ౧౬.

౩ విధము (శ ర.) ౪. (=పాళా) బంగారు. మొ. వానికడ్డీ. (శ. ర.)

౫. హద్దు, మేర, అవధి.

ఉ. భవత్తమూజనకు నే మొనరించినయట్టి దేమి యూ, పాళము దప్పఁ గ్రొవ్వినయభాగ్యుల కూరక యేద్వవచ్చునే. హరిశ్చ. ౫. ౫౧.

పాండు. ౪. ౨౧౧.

పాళా=పాళము. వి. (త పాళం)—బంగారులో నగువాని—కడ్డీ. (శ. ర)

పాళి. వి. (సం. పాళికా.) ౧ జూదమాడెడు పలక

ఉ... ప్రాణివితతుల్ పొరల్ పగల్ రేయి
ప్రాంచితలున్ లోకము లెల్లఁ బాళియును
గాఁ జేసూర్చు కాలంబు.
మల్లభూ. వైరా ౪.౨

చ. బలితపుఁబద్మజాండ మను పాళి ఘటించ చట
మీఁద బద్ధకీవు లొసఁగెడి పాఁచి కంచి రవి
పుట్టఁగ నిమ్మ హికందుపాచముల్, గల బలు
పాచిక ల్గాని చమ ౧. ౯౭

౨. పొరలబోఁత.

గీ. సకలనుతమాతసాక్షమాలికలో గుప్త, మనుజ
పాళులో దేవసంప్రార్థనములఁ, బూను గుత్తె
మ్ములో రాజ్యభూరిభగము, లిల సదాపాళ
వృత్తుల కెల చెపుము హ. న ౩. ౧౪.

పాళియ=పాళె. వి. ౧ జూదమాడుపలక (శ ర.)

౨ పాత్రము, పళ్లెము

గీ తనుసుద్వ్యాహమునకమ కేంద్రదిగ్వి, లాసవతి
పైఁడిపాళియఁబోవి తెచ్చు పాదములోనాఁగ
రాగపూర్వోదయోంద్దు, బింబ మునఁ బొందుకి
రణాంకురంబు లొసఁగె. కు. సం ౯ ౧౧.౨

పాళియము=పాళెము. వి (త పాళియ)
(శిబిరము, సేనానివేశము 1)

ఉ... పూ, ర్వావనిభృత్తటాటవుల నాఁటివికల్
మృగయా విహారముల్, చేవ దలిర్పఁజేయు
టకు శీఘ్రము పాళియ మెత్తి కుంభజ,
గ్రావనుతా ప్రతీరగిరి కాననమధ్యమునన్ వసిం
చుచున్. కాశి ౩. ౫౨.

క. అప్పుడయ్యెఁ జెల్లెలు బలె మన్నమెప్పుడు
నిరతిఁ గూడియుండ నిద్దఱమును సొం,
పొప్పు వని బారు పాళియ, మప్పుడె యెత్తి
వడి నరిగి రిమరావతికిన్.
వాల్మీకి. ౩. ౧౩౯.

పాళీ1. వి. ౧. వ్రాసెడి యినుప కలమునొక్క
కొన (శ ర) కలమునకు కొనను తగిలించి
వ్రాసెడి యినుము మొదలగువానిముక్క.
ఉదా: బంగరుపాళీ, ఇత్తడిపాళీ మొ.

పాళీ2. వి. ౧. జూదమాడెడు పలక. ౨. జూదము.

పాళీ3. వి మల్లయుద్ధ విశేషము

మ. జవసత్త్వంబులు మేలె సాము గలదే సత్రా
ణమే మేను భూప్రవరుం బోసన మి
మ్మనంగి వలెనే పాళీ లభీష్టంబులే
భాగ. ౧౦పూ ౧౩౩౧.

పాళీ4. వి. కాలనియమము

(వ్యవ) సప్తాహములో పాళీ లేర్పఱచుకొని
భజన చేయుదురు

జ. పాళీజ్వరము

పాళీజ్వరము. మి. వి. (√పాళీ4) కాలనియమ
మునుబట్టి తగులుచు విడుచుచు నుండెడిజ్వరము

గీ. కటుకరోహిణిఁ జనుఁబాలఁ గలయ నూఱి,
కడుపునకుఁ బోసి రొమ్ము లెల్లఁ గలయఁ
జమురఁ, దీఱుఁ బాళీజ్వరంబులుత్తిఱు వసయు,
గరిఁబెట్టు కామరసంబునఁ గలిపి చమురఁ
(చి కి. చి. ని.)

పాళె=పాళి, పాళియ, పాళీ. వి (సం పాళికా) జూదమాడెడు పలక.

సీ పాళె యం చన కారిఫలము పేరు
ఆం. భా. ౨. ౩౦౫.

పాళెగాఁడు. వి (√పాళెము) ౧. దొర,
ప్రభువు; సేనాపతి.

సీ. పాలుపొందుపండు కావలిపాళెగాండ్రనుగున్న
దాడిమ మిచ్చి కుదురుపఱిచి.
చంద్రా. ౪. ౯౪

గీ. పటుఁదరావారచ్చలును గల్గి వచ్చె నెఱుక,
పాళెగాఁ డొక్కఁడా చంద్రభానుకడకు.
చంద్ర ౨. ౩.

చ. అనయము జీవకోటికి భయంబుగ దారులు
గట్టి కొల్లఁగొ, కొన పెల విచ్చెఁ జోరులకుఁ
గూర్మిపరాంగనలన్ రమింపఁగాఁ, బనిచె
విటావలిన్ భువనబంధుఁడు లేనియరాజకం
బుచేఁ, దనరప మై చరించె వసుధాస్థలి
సెకటిపాళెగాఁడొగిన్ అని ౩ ౬

గీ. దొంగలు మన్నీలు చెలులు కొండుగులు జెట్లు,
బంట్లు కబ్బంపుఁగూర్పరు ల్పాళెగాండ్రు,
గడనచేడియ లాడిగేల్ గాణలాజ్జ, బాఁప
నయ్యలు దీర్పరు ల్బలని కొలువ
నీలా ౧ ౪౬

పాళె(ము)పట్టు. వి. (√పాళెము) దండునివసించెడిచోటు, నివాసము

మ. గురుఁ డాచార్యుఁడు ... స్వర్లోకము
పాళెపట్టు ద్విరదం బైరావతం బిట్టియ,
చ్చెరు వౌపాధన ముండియున్ మఘవుఁడు
మల్లభూ నీతి ౬౧

చ. కవి వచియించె రాక్షసనికాయ్యము గాఁగల
దంచు, దండకాటవి యటు గాన నిల్వ
మచటన్ బదునాలుగువేలరక్కసుల్, భవ
దనుజన్ములున్ గొలువఁ బాళెముపట్టొకచో
రహింప నీ,యవరజ దీని శూర్పణఖ వారసి
కొంచు పమాదగంబునన్
ఉ. రా. ౪ ౧౦౯.

సీ. కమలాకరములు పాళెముపట్టు కొనఁగద
నెంచుఁడీ వాదెన నంచలార
చంద్రా ౪ ౯౨. (చి. ని. పా.)

పాళెము = పాలెము. వి. ౧ పాళెగానిపట్టనము.
(శ. ర.)

౨. చిన్నపట్టనము; పల్లె.

చ... పరిశ్రమించి వెలిపాళెంబుకట్టగదపటఁ
గటకారు కుటీరవాటికం బ్రకాశించి.
క్రీడా. ౬౫

౩. పట్టనము, పురము.

గీ. మింటిపాళెంబు లేర్పుముక్కంటికూఁపు,
గతినిపాతికకోహిణస్కందుఁ దనిల, మాన
పాతీతవేగసంపద్ఘనుండు, తార్క్ష్యుఁ డేతెంచె
దానవధ్వంసికడకు. పారి ౨ ౭౧

ద్వి. ఆలంబు సేసి పాండ్యావనీపాలు, పాళెంబు
డాసి తద్బాలికామణుల, మొఱవెట్టఁగాఁ
దనయూరికి లచేత,. నెఱపట్టి తప్పించి చెలఁగ
నాపట్ల రఘునా ౪. పా.

సీ. మూఁడుపాళెములు తెంపున గెల్చి పాదలు
జాబిల్లితాలుపు వేల్పుటీర మెంత
యయా ౧. ౭౩.

౪ దేశము.

ఉ. డెబ్బదిరెండు పాళెములు లీవిఁ దలిర్చు
సమస్తదుర్గముల్ జొబ్బిలు
హంస ౧. ౫౨.

౫ దండు, సేన

చ. అద యిద వచ్చె వచ్చె నరసాధిపుడాడి
యటంచుఁ బాళెముల్, బెదరి బిరీదుఁ డేఁగు
పెడఁ దెంపలే భానులు వెన్కముందుగాఁ,
గదిసి. నరస. ౩. ౧౨.

మ. ఇది యేమో మనపాళె మెల్ల వగ నట్టిట్టె
పెతం కెంద నిన్నదిలోన న్వివనరొయ్యి వాఁడు
మొఱ శుక. ౧ ౩౭౪

౬. సేనానివేశము, దండువిడియుచోటు

సీ. వేలను పాళెము వీడుపట్టు విడాయ విడిది
యం, చనఁగ నివేశ మొప్పు.
ఆం. భా. ౨. ౧౯౪.

ఆ. ఇట్లు పైచి దాన నిలమీఁద దనుజాండు,
దిమ్ము దిరిగిపడుటఁ జేతి చూచి, యపూర్వవింత

చేసినంతయు వని పాళెముసకు మరలి విభునిఁ గని భజించె.

రామా. ౪. ౫౬. కువల ౧. ౧౦౪.

౪ రాజగృహము, దివాణము

౫ కుంభోద్భవుపాళెమున ని, కుంభు దివాణమున భృంగి కులపతి గాఁగాఁ, గుంభోద్భవువగఁ దొరిగి, శంభుని కింకరులు గర్వాంగంధమునన్

హర ౫ ౯.

౬ చోటు, వాసస్థానము

౭ కలువలకొలికందువలు కాముని యప్పుఁ బాళెముల్ విరహ్యాగులఁ దిలకించువేళలు

భాగ ౧౦ పూ ౯౬

రగడ వేంకటశైలము విగళితరాళము, వేంకట శైలము విన్నవిపాళెము ప్రబంధ ౩౯.

౯. కావలి, కాఁపు చూ పాళెముండు

౧౦ పాళెగాఁడు, పాళెపట్టు, పాళెముండు, పాళెముడిగు, పాళెముపెరలు

పాళెముండు. అ క్రి (√పాళె ॥) కాఁపుండు,

సీ పండువాకురతాణి గావరం బిచ్చినభద్రేభ ములు వీథిఁ బాళెముండు శ ౪ ౧ ౩౫

పాళెముడిగు. అ. క్రి. (√పాళెము) దండు విడియు.

౪. ఈలీల పెండిమలకడఁ, బాళెముడిగి

ఉ. రా. ౪. ౧౪౪.

సీ. పాళెంబుడిగి యొక్క పజ్జ నిల్చకమున్న కూడిచేసినవాఁటి గుండెదిగులు

రా. వి ౭ ౬౯

వ. ఇవ్విధంబున రఘువాధుండు పాథోనిధిం దాఁటి .మవేలనగంబునఁ బాళెంబుడిగిన ..

దశ ౬. ౧౧౬.

పాళెముపెరలు. అ. క్రి. (√పాళెము) దైత్ర యాత్రకు బయలుదేఱు.

రగడ పచ్చవింటిదొర పాళెముపెరలెఱా,కెచ్చు మార్చి కడు విరహిణి బెదరెఱా.

బహు. ౭. ౧౩.

పావంచ. వి మెట్టు, సోపానము (శ. ర., బ్రౌ —"పావంచా" అని గా)

పావకము. సం విశా (అ విశా అ) పవిత్రము చేయునది, పరిశుద్ధము చేయునగి, శోధకము— వి అ పుం ౧ నిప్పు ౨ వైద్యుతాగ్ని, మెఱుపునిప్పు ౩ అగ్నిమంథము, నెల్లి ౹ ౪ చిత్రకము, చిత్రమూలము ౹ ౫ భల్లాతకము, జీడి ౹ ౬ విడంగము ౹. ౭ రక్త చిత్రకము, ఎఱ్ఱచిత్రమూలము ౹ ౮ కుసుంభము, కుసుమ ౹ ౯. మూఁడు అను సంఖ్య. ౧౦ - సోమపానము. (వై వి)

పావకాత్మజుఁడు. సం వి అ పుం ౧. కుమారస్వామి ౨ సుదర్శనముని

పావకి. సం వి ఈ. స్త్రీ ౧ అగ్నిభార్య ౨. సరస్వతి

ఇ పుం ౧ కుమారస్వామి ౨ సుదర్శనముని

పావకుఁడు. సం వి అ పుం ౧ వరుణుఁడు. ౨ సూర్యుఁడు

పావకోడు. వి (పావలు + కోడు—౨ పావకోల్) పాదుక.

సీ పావాలు పావలు పావకోళ్లనఁ జెల్లుఁ బాదుకాభిఖ్యలు

సాం. వి. మాన. ౪౪.

గీ. అలరు పావాలు పావకోళ్లనఁగ గోడుగు, పావ లనఁ బావ లనఁగను బాదుకములు, దనరు ..

ఆం. పద. పరి. ౧౦౪.

పావటేలు. వి. బ. మెట్లు, సోపానములు. (శ ర., బ్రౌ)

పావడ[1]. వి. (క. పావడ, త. పావాడై, మ. పావాడా).

౧. స్త్రీలుకట్టుకొనెడు వస్త్రవిశేషము, లంగ దట్టము, గాగరా.

సీ. లంగ్రియన నంగదట్టమం చనఁ బావడ యనంగ యోపాంతరీయమై యొప్పుచుండు.

ఆం. భా. ౨. ౧౫౮.

చ. తొడవులు పుచ్చి నిర్జరవధూటులు వేలుపు వ్రాని చీనిపావడలు ధరించి...

పారి. ౪. ౭౮.

సీ శశిశదళోదరచ్ఛదపుఁబావడ లూరుచకచకఁ బట్టి పాలికిఁ బెనంగ.

అను. ౫. ౧౪౩. చంద్రా. ౪. ౭౩౯.

౨ ధౌతవస్త్రము

సీ బంగారుచెఱఁగులచెంగావిపావడ నొయ్యనొయ్యనఁ దడి యొత్తి నొసఁగి

వరాహ ౯ ౧౩౯

చ చెలికి మెఱుంగుఁబావడలచేఁ దడియార్చను ధూపవాసనల్‌దలకొలిపెక ...

ప్రభా ౪ ౧౩౦. చంద్ర. ౫. ౧౫౧.

౩ వస్త్రము, గుడ్డ

వ. అక్కాంత యక్కడ నొక్కచిగురుం బొదరుటింటిమి నిడినదాన నని యాక్షణంబ తెచ్చి సెచ్చెలియుం దాను నప్పులకకప్పు పావడ యొడలించి... ప్రభా. ౧ ౧౩౪.

సీ. కమ్మకాతెఱఁగు జెంగావిపావడ చల్లఁగంత పేశలపు శంఖములు చెల్ల.

బహు. ౫. ౪౭. భీమ. ౫. ౧౧౦.

౪. ఒకవిధమగుమరఁటి.

గీ. దండిభవభూతివిభు లైనదండికవులు,సరస విద్వత్కవుల్ దనసరస వెలయ,వనిత విరుగడఁ జైఁడిపావడలు పివఁన్రబహుదమలరంగఁ జేరొలగములనుండె. కృష్ణ. ౧. ౭౧.

మ......భూరమణు లత్యంతప్రమోదంబునం, గనఁగాఁ బల్లకిలోన నిందుమతి శృంగారాంగసంపత్కళల్‌,దనరకా బంగరుతళుక్కు పావడలు చెంతకా సెచ్చెలుల్ వేయఁగకా.

ఇందు. ౫. ౧౦౪.

పావడ[2]. వి. పాదభూషావిశేషము.

చ. చరణతలంబునకా బసపుసన్నపుపావడ పెట్టు గంటలుకా,బిరుదులు గాఁగ...

రా. వి. ౨. ౫౪.

పావడము[1] = పావడ [1], పాగడము [1].

వి. వస్త్రము.

సీ. ఏ మేమ యని యాలి సెత్తినపరదేశిగొంల పావడములు తోరణముగ.

భార. విరా 3. ౪౪.

పావడము [2]. వి. (క పావడ, పావుడ) కానుక, ఉపద

సీ. పండువానురతాణి పావడం బిచ్చినభద్రేభములుపీఠిఁ బొలెమండు. భీమ ౧ 3౪

గీ. తనకుఁ బ్రహ్లాద యనుదేవతాపురంధ్రి,పావడముఁజేసె పెద్దాని భయముతోడ,వట్టితవ పారిజాతమాల్యంబు పూరికి,దరిసెనం బిచ్చి దీవించి తాపమండు హర. ౭. ౧౫.

గీ. అనుచు నీవాల్గిమణులను నంబురాశి,పావడంబుగ నాచేతఁ బనిచె మీకు.

విక్ర. ౫ ౧౧౫.

పావనకము. సం. వి. అ. పుం. టంకణము, వెలిగారము.

పావనధ్వని. సం వి. ఇ. పుం. శంఖము.

పావనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. పవిత్రము చేయునది, పరిశుద్ధముచేయునది (సాధనము). ౨. పవిత్రము, పరిశుద్ధము, నిర్మలము.—వి. అ. పుం.—౧. అగ్ని. ౨. సిద్ధాకము, చిల్లపుడ్డి,

అందుగుబంకతోఁ జేసినధూపద్రవ్యము. ౩. పీత భృంగరాజము, పచ్చగుంటగలిజేరు. ప్రే.

—న—౧. పవిత్రముచేయుట. ౨. ప్రాయశ్చిత్తము. ౩. జలము. ౪. గోమయము. ౫. రుద్రాక్షము. ౬. చెంగల్వకోష్టు. ప్రే ౭. చిత్రకము, చిత్రమూలము. ప్రే.

పావని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ౧ హారీతకి, కరక ప్రే ౨. తులసి. ప్రే. ౩. గంగ. ౪ గోవు, ఆవు. ౫. గ్రాసము, కబళము (వై ని)—ఇ. పుం ౧. భీముఁడు ౨ హనుమంతుఁడు, ఆంజనేయుఁడు

పావనుఁడు. సం వి. అ. పుం ౧ వేదవ్యాసుఁడు ౨. విష్ణువు. ౩ సిద్ధుఁడు.

పావమాని. సం వి. ఈ స్త్రీ పవమానాదులను గూర్చి ప్రవర్తించుఋుక్కు.

పావర. వి. (క. పావల) అడుగు, పాదము.

సీ. పావర వైచుచో భామాకరాంచన్మణీకంకణాళి ఘణిల్లు రనఁగ. ఇందు. ౨ ౧౨౩

పావరము. సం. వి అ పుం. పాచికయొక్క రెండుచుక్కలు గలపార్శ్వము; ఆపాచికయొక్క ఒకదినుసుత్రోవు.

పావలు = పాగలు, పావాలు. వి బ. (క పావల్) పాదుకలు, పావకోళ్లు

క...అరుణ,శ్రీ మించువకీనిపదముల,భామామణి యొత్తి పైఁడిపావలు దొడిగెణ్.

పారి ౨ ౭.

చ...దుప్పటిపై వలువా టమర్చిపావలు ముని ద్రోల్లెట్టి కుకవద్యువిద్రోల లకాంగి నిల్చినట్. కుశ. ౧. ౩౪౪.

క. పావలుఁజెప్పులుఁ దొడుకొని,దేవ శివాలయములోనఁ ద్రిమ్మరుపాపుల్. శివపా. ౨౯౧.

౫. పావకోడు.

పావళము. వి. పక్షివిశేషము, ఒకానొకపక్షి.

సీ. బలితపుకలిచె పావళము చేకుక చింద కొక్కెర రేఁత్రించ కాయుకోడి.

యయా. ౨. ౨౪.

పావాడము = పవాడము². (క పావాడమ్) (పావడము. చి. వి. పా) ఒకకార్యము నెఱవేఱవలె నని దేవుని ప్రార్థించుకొని యాప్రార్థన నెఱవేఱినయెడ దేవునియెదుట చేయుజీవవ్యచ్ఛేదనాది సాహసకృత్యము. (క ర. త్రా)

పావాలు = పానలు. వి బ. పావకోళ్లు.

సీ అడుగుకెత్తమ్ముల నపరంజిపావాలు కరమునఁ గేదారకంకణంబు కాశ. ౧ ౩౦

శా కేలక్ గూఁతలు పెట్టువాలు పురిచక్కిఁ జ్ మించుపావాలు ముం,గాలన్ జాలు జెలంగు దాలు .. ప్రబంధ ౧౫౪

గీ. బెలుఁగుచెంగావిదట్టిపైఁ జెక్కికొన్న,వంకి దులకింపఁ బసిఁడిదువ్వలువ వల్లె,వాటు నెఱనీటు గులుకఁ బావాలు మెట్టి, రాజ దేవేంద్రుఁ దంతఃపురంబు వెడలె.

ఉ. రా. ౭ ౩౯౫

పావి. విణ (సం పాపీ,ప్రా. పావి. క. పావి.) పాపాత్ముఁడు.

ఉ దేవుఁడో కానిరో యని మదిం దలపోఁతలు సాకకొని ని,స్వేవురు జేయుచందముల నింద రొఱనర్చెద రిష్టు మాఁగ యన్,బావులకోరు నీరెుడమపాదతలంబునఁ దన్నినట్లుగా,నీ వోకయింత యావు రని యేడ్వఁగదన్న కుమారరత్నమా. పరమ. ౨. ౧౭౬.

పావిలి. వి. చిన్నజాతిగోరిచూర, పిచిల్లిక. ప్రే.

గీ. మిరియమూను పెన్నయును దివ పేలి హైన, తిలజమును లక్కపాడియును మలయజంబు, స్వీకరింపంగ నూనె పావిలిరసంబు,బుచ్చుకొనఁ జోవు ప్రదరము లొప్పడిమిగతు.

చిక. ౨. (చి. వి.)

సీ. కుచ్చెలి యుం చనఁగుచ్చెలి యనఁగను గోచి
యటన్నను గోలి రొంపుల్లఁ, గావిలి యంచనఁ
బరగుఁ దద్భేదంబు...
ఆం. భా. ౨. ౪౮. (పావలి. ఆం. శ. ౭)

పావు. వి. (సం. పాదః, క. త. పావు) వరహాలో
నాల్గవభాగము; నాల్గవభాగము
సీ... పాదదీనారంబు పావనఁ దగు
ఆం. భా. ౨. ౨౪౩

జ: పావులా.

పావుపావు. వి. మల్లబంధవిశేషము.

వ చిట్టుముగు కత్తెర పావుపావు జోగినపావు
మొదలుగాఁ గలపదిరెండుపరువములును...
ప్రబంధ. ౪౯

పావురపుఁబలుకు=పావురాపలుకు. వి (పావు
రము + పలుకు) మణితము. (శ ర)

పావురము=పారువము. వి (సం. పారావతః)
పక్షివిశేషము, కపోతము
సీ కురంగాలి దవదగ్ధతరుపర్ణతతి రేఁపఁ బావురా
లని డేఁగపడుపు దూరె. ఆము. ౨ ౪౬.
రగడ. ఇంతి పావురపురొద యేల వినె దారి
జము. మనుచ. 3 ౯౪
జ: పావురపుఁబలుకు.

పావురాపలుకు=పావురపుఁబలుకు. (√పావు
రాయి).
సీ. మణితవాచకము లై మనుఁ బావురాపల్కు-
లనఁగఁ గూకిపల్కు లనఁగ...
ఆం. భా. ౨. ౧౯౦.

పావురాయి. వి. (సం. పారావతః) పావురము.
ద్వి నీవు నెమ్మనితో నిలిచితివేని, పావురాయులు
లక్ష పదివేలు గలవు.
ద్వి. తి. పా ౧. ౬. పా. ౧౪. పం.

ఆ. పికిలి కోలాకుమిలి పెసురువ్వ బకదార్వ, పావు
రాయి నీవడు పలువరింత, చెదరుకోడి గువ్వ
వదరుతోఁకలకేడి, యాదిరైనపక్షు లతఁడు
దీర్చె. హంస. 3. ౧౩. ఆం. భా. ౨. ౯౯.
జ: పావురాపలుకు.

పావులా. వి. (√పావు-సం. పాదః, క. పావల్)
రూపాయలో నాల్గవభాగము—ఉదా: రూపా
యకు నాల్గుపావులాలు.

పాశకపీఠము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చిత్రపలక.
౨. జూదపుటిల్లు.

పాశకము. సం. వి అ. పుం. ౧. పాచిక,
అక్షము. ౨. బంధము, ఉరి. (ఉదా: కంఠ
పాశకము. మొ.)

పాశక్రీడ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పాచికలాట.

పాశనము. సం. వి అ. న ఉరి, వల, బంధనము.

పాశపాణి. సం వి ఇ పుం ౧ వరుణుఁడు.
౨. బ్రహ్మదేవుఁడు

పాశబంధకుఁడు. సం వి అ పుం. పిట్టలను
బట్టువాఁడు.

పాశబంధనము. సం. వి అ. న. వల, ఉరి.

పాశబంధము. సం. వి. అ. పుం. ఉరి, వల.

పాశబద్ధుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) వలలోఁ
దగిలినవాఁడు, చిక్కుకొన్నవాఁడు.

పాశభృత్తు[1]. సం. వి. త్. పుం.—పాశమును
దాల్చినవాఁడు—౧. వరుణుఁడు. ౨. బ్రహ్మ
దేవుఁడు.

పాశము. సం. వి. అ. పుం. ౧. త్రాడు; మృగ
విహంగాదిబంధన మగురజ్జువిశేషము ౨. వరు
ణుని శస్త్రము. 3 బ్రహ్మదేవుని శస్త్రము.
౪. పాచిక. ౫. కేశవస్త్రాదులయొక్క అంచు.

౨. (సమాసమందు కేశపర్యాయపదములకు బర మైనచో వాని) సమూహము. (ఉదా. కేశ పాశము. మొ.) ౩. కర్ణశబ్దపూర్వక మైనప్పుడు శోభ. (ఉదా. కర్ణపాశము = సుకర్ణము) ౪. కుత్సితము (ఈయర్థమున నిది ప్రత్యయము గాన సుబంతపూర్వక మయియే యుండును— ఉదా. భిషక్పాశుఁడు, వైయాకరణపాశుఁడు)

పాశముద్ర. సం. వి ఆ స్త్రీ. ముద్రాభేదము. (తంత్రసార) వామముష్టేస్తు తర్జన్యా దక్షముష్టేస్తు తర్జనీమ్, సంయోజ్యాంగుష్ఠకా గ్రాభ్యాం తర్జన్యగ్రే స్వకే క్షిపేత్, ఏషా పాశాహ్వయా ముద్రా విద్వద్భిః పరికీర్తితా)

పాశరజ్జువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. సంకెల; త్రాడు

పాశవపాలనము. సం. వి. అ. న —పశుసమూహమును రక్షించునది—ఘాసము, తేఁతపచ్చిక.

పాశహస్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వరుణుఁడు.

పాశి. సం. విశే. (న్ నీ. న్) పాశముగలవాఁడు. —వి. న్. పుం. ౧. పల్లెదాలుపు, వరుణుఁడు. ౨. యముఁడు. ౩. వ్యాధుఁడు, మృగపక్ష్యాదులఁబట్టువాఁడు. ౪. బ్రహ్మదేవుఁడు

పాశికుఁడు. సం విశే. (అ ఈ. అ.) పిట్టల వేఁటకాఁడు; మృగయువు, వేఁటకాఁడు. (వాచ.)

పాశుపతము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పశుపతి దేవతగాఁగలది. (అస్త్రాది); పశుపతిదైవతము గాఁగలది. (హవిరాది). ౨. పశుపతిసంబంధి. —వి. అ. పుం. ఒకవృక్షము —న—పశుపతి రచితమగు శాస్త్రభేదము, పాశుపతమతము.

పాశుపతుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ) శివ భక్తుఁడు; పాశుపతాగమానుయాయి.

పాశుపాల్యము. సం. వి. అ. న. గోమహిష్యాది పోషణవృత్తి. (ఇది వైశ్యులకు విహితము.)

పాశుబంధకము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞశుషు.

పాశుబంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యజ్ఞవేది.

పాశ్చాత్యాకరసంభవము. సం. వి. అ. న. లవణభేదము.

పాశ్చాత్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. పడమటిదేశపువాఁడు, పడమటివాఁడు. ౨. వెనుకటివాఁడు. ౩. తరువాతివాఁడు.—వి. అ. పుం. వరుణుఁడు.

పాశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. వల. ౨. పాశముల సమూహము.

పాషండుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ అ) వేదబాహ్యుఁడు, వేదాచారత్యాగి.

పాషకము. సం. వి అ న. పాదాభరణవిశేషము (వాచ)

పాషాణగర్ధభము. సం. వి. అ. పుం. క్షుద్రరోగభేదము.

పాషాణగర్భ(క)ము. సం. వి. అ. పుం. నీలరత్నదోషము.

క. పాషాణగర్భ మనియెడు,దోషము నీలమున నిసుక దోఁచుట దానిన్ భూషణయోగ్యముగా దని,దూషింతురు. రత్న. ౫౪

పాషాణచతుర్దశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వృశ్చిక మాస శుక్లచతుర్దశియందు గౌరినిమిత్తము జరుపు నొకయుత్సవము.

పాషాణదారకము. సం. వి. అ. పుం. కాసెయులి, టంకము.

పాషాణదారకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఇకా. అ.) రాయితో లుచు పనివాఁడు, కాసీఁడు.

పాషాణదారణము. సం. వి. అ. పుం. కాసెయులి, టంకము.

పాషాణభేదన(క)ము. సం. వి. అ. పుం. వృక్ష విశేషము, కొండపిండిచెట్టు.

పాషాణభేది. సం. వి. న. పుం = పాషాణభేదనము.

పాషాణము. సం. వి. అ. పుం. ఱాయి, శిల, గ్రావము.

పాషాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తూనికగుండు. (వాచ)

పానఁగు. వి (క. పానగి) శాలిధాన్యవిశేషము. (శ. ర)

పాసనము = పాచేనము. వి. (సం. పాచనం) విరేచనము (శ. ర)

పాశి. సం వి. ఇ. పుం సూర్యుఁడు. (వై. ని)

పాసిక = పాచిక. వి. (సం పాశకః, క. పాచికె) జూదగాండ్రు చేతులంబట్టి దొర్లించెడి ద్యూత సాధనవిశేషము, అక్షము.

ద్వి. పాసికల్ చిత్తంపుఁబలుకపైఁ బెట్టి,యాసతి
యంతట నాట చాలించి
పండితా. పురా ౧౭౪. పా

సీ తనకు లాగయినచిత్తంబు గైకొని పన్ని
పాసిక దాకించి పా రెటింగి.
ఉ. హరి. ౩. ౧౭౦.

పాసెము. వి. (సం. పాయసం, ప్రా. పాఅసో, పాసో) క్షీరాన్నము.

మ. కలమాన్నంబును నొల్పుఁబప్పు ఘృతముజ్
గట్టంబులుం బిండివం,టలుఁ బాసెంబులు
శాకపాకఫలముల్ ...
హై. భా. ౬. ౧౭.

క. అరుదుగ నప్పు డొక్కొక్కరుద,మరకతమణి
పాత్రి గగనమండల మయ్యెన్, జిరువడముల
పాసెము శశధరుఁ డయ్యెం జొక్కు లయ్యె
ద్రాక్షఫలంబుల్. హైమ. ౬. ౧౭౩.

సీ. ఖండశర్కర జాతృ కండచక్కెరలు దోసెలు
వడ శ్వేతపాసెములతోడ. భీమ. ౧. ౬౦.

పా : పాసెం బడిగినవారే పేదలా ? :—ఒక
వస్తువు గుణమునుబట్టి దాని నెక్కువగాఁ
గోరినంతమాత్రమున దానికై వారు పెంగము
వాచినవా రవరా దని భావము.

క. విడువక విరాగానము సాగ,విడుటయు మఱి
పాడుఁడనుట యొగ్గే పాసెం,బడిగినవారే
పేదలా, కొడిమెలుగట్టకుఁడి యతనిఁ గొని
పని యేలా. ఆము. ౫ ౫౧.

పాహాతము. సం వి అ. పుం. బ్రహ్మదారు వృక్షము.

పి

పింగ. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ గోరోచనము. ౨ ఇంగువ ౩ నాడి, పింగళనాడి. ౪ హరిద్ర, పసుపు ౫ ౫. చండిక, దుర్గ. ౬ త్వక్, క్షీరి, తవక్షరము ౭ కుంకుమపూవు ౮ అల్లెత్రాడు. (విల్యమ్సు)

పింగకపిశ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. తైలపాయిక, బొద్దిఁక.

పింగచక్షువు. సం వి. ఉ. పుం. కుంభీరము, మొసలి .

పింగజటుఁడు. సం వి. అ. పుం. శివుఁడు.

పింగడించే. అ క్రి. శోభాయుక్తమగు, ఒప్పు.

వ......ధరానురాంబుదనికురంబంబు పెంబడిం
బడి ... అంగడియంగడిం గడుఁ బింగ
డించిన...... నానావితానకాయమానవితా
నంబు లవలోకించి... పాంచాలీ. ౨. ౬.

పింగము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పింగళవర్ణము కలది, గోరోచనమువంటి వర్ణముగలది. వి. అ. పుం. ౧. గోరోచనపువర్ణము. ౨. కోఁతి, మహిషము. ౩ ఎలుక, మూషికము. (విల్యమ్సు)

౪. మండలి సర్పభేదము. ఒకవిధమైన పాద పాము. (వై. ని.) ౫. పర్షిపము, అరకీ. (శ. ని.) న. ౧. కురువేరు. ౨. చిన్నజంతువు, అల్పమృగము. (విశ్వము) ౩. శిశువు.

పింగలి. వి (త. పింగళి, క. పింగడె) వెనుకటి భాగము, వెనుకటి ప్రదేశము.

చ. ఎలమిఁ గుమారుముంగలి సురేంద్రుఁడు రా
నుదధీశ్వరుండు పింగలి నడవన్...
కు. సం ౧౧. ౫౬౮.

ద్వి. ముంగల నిజగురుమూర్తి యేఁగంగ, పింగలి
గోవిందప్రెగడ దచ్చాయఁ, ద్రొక్కక
బాఁటక తొలఁగి ప్రవింక్కచును
పండితా మహిమ ౨౯౮ పా.

విశ. వెనుకటిది; వెనుకటివాఁడు.

ఉ. పొదమునం దమాత్యుని ముంగలి గా నడి
పించి తాను దుర్భేదబలాన్వితుం డగుచుఁ
బింగలి దైచన... నిర్వ. ౬. ౧౪౬.

చ. అరదము సత్వరంబుగ శరావలి పెల్లుగఁ
బర్వఁ బాండవాపరజాఁడు పోవనీక పాదు
వన్ పడిఁ బింగలివారు పోరెం బురికొని
భార కల్య. ౧ ౩౯౨.

క్రి విశ ద్రు అనంతరము, పిమ్మట.

ద్వి. ఒనరారుమూర్తి గ్రావహోదరజీర్ణ, మనఁగ
నంతకముఖా దానీతవా న్వనంగ కొంపలి
కడుపవను జీర్ణ మైన,పింగలి నొకవిప్రుప్రియ
పుత్రు నంచి, పానరునంతకముఖంబునకు
రప్పించి, కొని యేఁగ...
పండితా. మహిమ. ౨౯౩ పా.

పింగళి. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧ (యోగ) ఒకా నొకనాడి. ౨. వామనమను దిగ్గజముయొక్క భార్య. అమరకోశము; యాదవనిఘంటువు. ౩. కుముదమను దిగ్గజముయొక్కభార్య. (కే. ని. సాంబ. ని.) ౪. ఒకానొకవేశ్య. ౫. పైఁడి కంటి. పక్షివిశేషము ౬. కర్ణిక. ౭. శింశుపా వృక్షము, ఇరుగుడుచెట్టు. పుం. ప్రభవాది సంవత్సరములలో నొకటి

పింగళము. సం. విశ. (అ ఆ అ) నలుపు పసుపు కలిసినవన్నెగలది, గోరోచనపు వర్ణము గలది. వి. అ పుం ౧. గోరోచనమువంటి వర్ణము ౨ క్రోఁతి. ౩. ముంగిస ౪. చిన్న గుడ్లగూబ, క్షుద్రోలూకము. ౫ ఒకనిధి. ౬. స్థావరవిశేషము. ౭. పిల్లి, మార్జాలము. న. ౧. పిత్తళి. ౨. హరిదళము. ౩. కురువేరు. (వై. ని.)

పింగళలోహము. సం. వి. అ. న. పిత్తళి, ఇత్తడి

పింగళాక్షుఁడు. సం వి. అ. పుం శివుఁడు.

పింగళిక. సం. వి. అ. స్త్రీ బలాక, ఒకజాతి కొంగ.

పింగళుఁడు. సం వి. అ. పుం. ౧. రుద్రుఁడు. ౨. సూర్యునిపారిపార్శ్వకుఁడు ౩. ఒకానొక నాగుఁడు సర్పవిశేషము. ౪. ఒకానొక యక్షుఁడు ౫ బ్రహ్మదేవుఁడు. ౬. విష్ణువు. ౭ అగ్ని. ౮. ఛందోగ్రంథకర్తయగు ఋషి

పింగసారము. సం. వి. అ. పుం. హరిదళము.

పింగస్ఫటికము. సం. వి అ. పుం. గోమేదికము, రత్నవిశేషము.

పింగాఁడి=పీంగాఁడి. వి (త. పింగాళము) ఒక విధమగు లోహపాత్రము.

మ...తట్ట లొడ్డికలు గంగాళాలు పింగాండ్లు
ఘుర్ఘరికల్ బిందెలు కొప్పెరల్ పొందలుగా
గాంగేయమాణిక్యభాస్వరముల్ కోటులు
గ్రక్కునం జూడ మెఁ దత్స్వధాంతరాళంబు
నన్. వరాహ. ౪. ౧౧౨.

పింగాక్షుఁడు. సం. విశ. (అ. ఈ. అ.) పింగళ వర్ణపు కన్నులుగలవాఁడు. వి. అ. పుం. శివుఁడు.

పింగాణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నలుపు పసుపు తెలుపు కలిసిన రంగుకలది. వి. అ. పుం. నలుపు పసుపు తెలుపు కలిసిన రంగు. (వై. ని)

పింగాణి. వి. (క. పింగాణి) ౧. ఒకవిధము తెల్ల చీనామట్టి; ఆమట్టితోఁ జేసిన పాత్రము

వ...బాలవల్లికలు పింగాణి గిన్నియలు పన్నీరు చెంబులు...

ప్రబంధ ౭౦౫. మల్లంపు ౪ ౧౩

సీ. పటిక్రొవ్వెల్లమురటి జవ్వాది పచ్చ్కాన తట్టు పునుఁగుఁబింగాణి కప్పురపుఁగ్రోవి.

వైజ. ౩ ౪౪.

౨. (గిన్నె. కంచు) పాత్రము

సీ. గాజుపింగాణి గిల్కులపావలు దపంబు పన్నెలగిన్నె... రుక్మాం. ౪. ౩౫.

సీ పచ్చలపింగాణిఁ బన్నీరు గులికినచందన పంకంబు సవదరింప వరాహ. ౪. ౧౫౭

౩. గాజుపాత్ర

సీ .కాచము బిలపిల్లు గా జనంగఁ బింగాణి కుప్పి కుప్పియ కుప్పె యనఁగను దళ్కు్ళకచవ కాఖ్య తనరుచుండు ఆం. భా. ౨ ౨౦౭.

పింగాశము. సం. వి. అ. పుం. ఒకజాతిచేఁప.

న. కుందనము, అపరంజి, పరిశుద్ధమైన బంగారము. (శే ని.)

పింగాశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ నీలిచెట్టు (శే ని.)

పింగాశుఁడు. సం. వి అ. పుం. గ్రామాధికారి. (శే. ని)

పింగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శమి, జమ్మి. (శే. ని.)

పింగు[1]. వి. మగగుఱి.

క. ఇంగిత మెఱుఁగనితొత్తును,...నపక్తి వచ్చు జేపాము కొచ్చుక, పింగుల పడిశెము పట్టుట... కవిచా. క. ౧౨౧. చంద్ర. వి. ౨. ౯౦.

పింగు[2]. వి. ధనము.

(వ్యవ) పింగులేనివాఁడు పీనుఁగుతో సమానుఁడు.

పింగేక్షణుఁడు. సం వి. అ. పుం. శివుఁడు.

పింగేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని.

పించేము[1]= **పింఛెము.** వి. (సం పింఛమ్. క. పిచ్ఛమ్) నెమిలిపురి, బర్హము.

సీ. గురిగెంద పేరులు గుబ్బచన్నులఁ దాల్చి నెమిలిపించెంపుఁబుట్టములు గట్టి.

హర. ౫. ౩౪.

జ: పించేము (లు) సేయు.

పించేము[2]=**పీఁచేము.** వి. (సం పింజమ్) మదము, గర్వము (శ. ర)

విణ ౧. మగించినది, బలవత్తరము.

ఉ ఆలలితాంగి ... నునుమించుకురుల్ సరుశై తనర్చి యుం, బించము లై చరించె ననిపించె ఘనాఘనజిద్విలాసతన్ విప్ర. ౨ ౪౫.

(పింఛెము. ముద్రి. నెమిలిపురియని యర్థాంతరము.)

౨. కలఁతనొందినది. (చూ పిట్టపించము.)

జ: పిట్టపించము.

పించేము(లు)సేయు. స. క్రి (√పించము1) నెమిలిపింఛము విప్పినట్లు విప్పు.

(పికిలిపిట్టలు) వ లవిటేలఁ ద్రిప్పుచుఁ బించములుసేయుచుఁ దల లాడింపుచుఁ గటుకు గటుక్కునఁ బల్లు నోఁక బిరబిరం బట్టు కొని .. ప్రబంధ. ౩౭౭.

పింఛెగొడుగు. వి. (పింఛెము+గొడుగు) నెమిలి పురితోఁ జేయఁబడినగొడుగు.

క. ఆవటమహీరుహాం శాఖాదిని ఘలపత్ర చిత్ర దీప్తిస్ఫురణాగ్, భూవల్లభవరనందన, భావింపఁగఁ బింఛెగొడుగుభంగి భజించున్.

వైష. ౫. ౩౪.

పించె(-చియ)ము=పించేము[1]. వి.(సం. పింఛమ్. దీనికి వృత్తియందుఁ గొన్నిచోట్ల ముపర్ణము లోపించును. చూ పించెగొడుగు) నెమలిపురి, బర్హము.

గీ తలను వలగొన్న పించెపుదండవాఁడు
శు రా. ౧ ౧౯ నీలా. ౩ ౧౦౬

పీ చిప్పకూఁకటివానిఁ జిన్నినవ్వులవానిఁ జెరి
వినమంచిపించియమువాని.
పాండు ౧ ౨౧౩

జ పించెగొడుగు

పింఛము. సం వి అ. పుం. పిచ్ఛము, నెమలిపురి

పింజె[1]. వి (పిచ్ఛమ్, పింఛమ్) పుంఖము, అల్లె త్రాటికిఁగూర్చెడుబాణమూలము

ఆ. వెండిపింజఁ బోలుచు వెడఁదయమ్ము న మిత్ర,
సేన ధరణిఁ బాఁగ శిరముఁ ద్రుంచి
భార. కర్ణ ౧ ౧౫౪

చ రథ వరనేమిఘట్టనతురంగఖురక్షతధూళి
గ్రాలఁగాఁ, బృథివి పగిల్చి బంగరుపుఁ
బింజలయమ్ములం లీల సేయుచున్
భా. రా. యు ౨౦౦౭.

చ... పసిఁడిపింజ లమర్చిన తూపులిట్టలం, దునిమి
అచ్చ. రా యు. ౨౦౭

జ. పింజలుగొను

పింజె[2]. వి. (సం పింజ.) దూదేకులవానివిల్లు. (చూ. పింజారి)

జ. పింజనగ్రోలు, పింజనగ్రోవి, పింజారి, పింజించె[1]

పింజ. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ దూది, తూలము. ౨. పసుపు, హరిద్ర. గీ. ౩. ఘట, సమూహము

పింజటము. సం. వి. అ. పుం. కంటిపుసి, నేత్రమలము.

పింజన. సం. వి ఆ స్త్రీ. సంగ్రహవాక్యము. (వై. వి)

పింజనగ్రోలు. వి. (పింజ[2]+గ్రోలు) పింజనగ్రోవి.

ద్వి పింజించి వెదలెఁ దాఁ బృథుభస్మధార,
పింజనఁగ్రోళ్లను బింజించినట్లు
పండితా. పురా. ౧౩౪. పా.

పింజనఁగ్రోవి. వి. (పింజ[2]+గ్రోవి) దూదేకు విల్లు దూదిని చిమ్మునట్లు జలాదులను చిమ్ము గొట్టము

చ నరపతి యొండు విల్లొని గుణధ్వని చేసి
కుమారుమీఁద నిర్భరగతి నేసె నర్వాకి
శరంబు లురంబునఁ గాఁడ నెత్తు రాఁబిస పసు
గంటులం దోఁగి పింజనఁగ్రోవులరీతిఁ
బాఱఁగా, నరుణామకిచిమాలిక్రియ నర్కు జా
పట్టి వెలింగెనాబలోన్ జై భా ౨. ౬౯.

పింజనము. సం. వి. అ న ౧ దూదేకువిల్లు, తూలస్ఫోటన యంత్రము. ౨ దూది లోనగు వానినేకుట ౩. ఒకజాతిచందనము గీ (వై. వి)

పింజము. సం విశే. (అ ఆ. అ) వ్యాకులము, మనస్సుకలగినది, కలఁతపాటినది. వి. అ పుం. ౧ ఒకదినుసు కర్పూరము ౨. మారణము, చంపుట. ౩. బలము.

పింజరము. సం. విశే. (అ. ఆ అ) ౧.ఎఱుపు మించినపసుపువర్ణముకలది, పీతరక్తవర్ణముగలది. ౨. పసుపువన్నెగలది, బంగారువన్నెకలది. ౩. వ్యాకులము, కలఁతపాటినది.

(శ. ర.) ౪. ధూళిమొదలగు వానిచే వ్యాప్తమైనది. వి. అ. పుం. ౧. పీతరక్తవర్ణము, ఎఱుపు మించిన పసుపువన్నె. ౨. పీతవర్ణము, పసుపువన్నె. ౩. తామ్రము. ఎఱుపు. (శ. ర.)

౪. అశ్వభేదము. ౫. సర్పభేదము. న. ౧. బంగారు. ౨. హరిదళము, ౩. దేహమందలి అస్థిసమూహము, ౪. పంజరము, ౫ నాగకేసరము.

పింజలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి కలఁతపాటినది, అత్యంతాకులము. (నేన. ము.) వి అ. న. ౧ హరిదళము. ౨. కుశపత్రము, దర్భగడ్డియాకు.

పింజలి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. మఱిరెండుకుశలచేఁ జుట్టఁబడినదై ప్రాదేశమాత్ర మగుకుశపత్ర ద్వయము

పింజేలుగొను. అ క్రి (పింజలు,+కొను) పుంఖానుపుంఖముగు, (బాణప్రసారము) ఎడతెగకుండు.

చ అలుఁగుల దట్ట మైపొదమునగ్నికణంబులు పోఁకి పైఁగుబుల్, వొలిసియుఁ దొంటికేఁగ ముడివోక క్రమంబున నొండొకంటఁబిం,జలుగొని క్రోచెకొంచు శరసంఘము లక్ష్యముఁ దాఁకు... పారి ౫. ౨౫ ౪ ౩౭.

ఇట్లే. పింజపింజగొను, పింజపింజఁగఁజూచుకొను, పింజపింజఁగాఁడు, పింజపింజతోఁదాఁకు మొ.

గీ. కరలి మరుఁ దూర్ధ్వలోకముల్ గెలువ పింజ, పింజఁ గొన చేయు పుష్పాస్త్ర వితతి యనఁగఁ గన్నులకుఁ బండు గై తోఁచె గగనభాగ, మందనం బైనతారకామండ లంబు. అని. ౨. ౧౨.

గీ. వార లతిచిత్రశరలాఘవంబు పేర్చి పేర్చి రొండొరులపయి నేయఁ బింజపింజఁ, గఱచు కొని పాటుతూపు లొక్కటియు పోకఁ, గానిపించుచుఁ దలఁపించెఁ గదలపోరు. కళా. ౮. ౧౨౪. భా. రా. యు. ౮౩౬.

క. ఏణాక్షి నపుడు వెదసిం,గాణిం గొని యలరుఁ దూపుగమిఁ జక్కరయే, భాణముగాఁ గలిగి నకెం, భాణప్రద్యోర పింజపింజఁగాఁడఁగ నేసెన్. విజ. వి. ౧. ౬౨.

ఉ ...ఓ, కన్గొఁనన కెంపుచేకుల మహోగ్రశరావళి పింజపింజతోఁదాఁకఁగ నేసినన్... భాగ. ౧౦. ఉ. ౪౩౬.

పింజానము. సం. వి. అ. న. బంగారు. (రా. వి.)

పింజారి. వి. (పింజె²+అరి³) దూదేకువాఁడు, ఒకానొక జాతివాఁడు.

సీ. అఁడు బిడ్డనుకారి యల్లుఁడు పింజారి మరదలు కోడలు మారువాడి. కేయు. శ. ౬౯.

వ... మైలారి మన్నారి తలారి కురక పింజారి విప్రవినోదులును... హంస. ౨౯.

పింజించు¹. స క్రి (√పింజె²) చిమ్ము, విక్షేపించు.

మ. ఇభలోకేంద్రుఁడు హస్తరంధ్రముల నీరెక్కించి పూరించి చం, దభమార్గంబున కత్తి నిక్కి వడి నుద్ధాడించి పింజింప నా, రభటిన్ నీరములోనఁ తెల్లగని నక్రగ్రాహపాఠీనముల్ నభమం దాడెడుమీనకర్కటములన్ బట్టెన్ సురల్ ప్రాన్వధన్. భాగ. ౮. ౪౯.

సీ కెంజాయ దిక్కులఁ బింజించుచిగురులు కాలానలార్చులై కాఁకఁ బెనుప. కళిక. ౪. ౧౩. పండితా. పురా. ౧౩౪. పా.

అ. క్రి. చిమ్ముఁబడు, విక్షిప్తమగు.

ద్వి. ఆరగించినభస్మమంగంబులోనఁ, బూరించి... పింజించివెడలెఁదాఁబృథుభస్మధార. పండితా. పురా.౧౩౪. పా.వాద.౨౦౨.మా.

పింజించు². స. క్రి. (√పింజె) పింజెలుపోవు, కుచ్చెళ్లుపోవు.

సీ. పింజించి కట్టినబిగువుపచ్చనిపట్టు కోక కారుమెఱుంగులఁ దుఱఁగలింప. కవిక. ౬. ౧౯౦.

పింజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూదిచుట్ట, తూలనాళిక, ఏకు.

పింజాఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు. (విల్యమ్సు.)

పింజూలము. సం. వి. అ. పుం. కళవ్రిక.

పింజూషము. సం. వి. అ. పుం, గులిమి, కర్ణమలము.

పింజె(జియ). వి. ౧. వస్త్రపుకుచ్చె, మడత.

సీ. నరి కేనిరాకట్టుజాఱువా పెలుకట్టు బెడఁగాఁదనీర్కావిపింజెతోడ. మనుచ. 3 ౩౧.

(నీర్కావిపింజె = పింజెపెట్టికట్టిన నీర్కావి దోవతి.)

క పింజెమట జార దోవతి, పింజెలు మాటికిని గాళ్లఁ బెనఁగొన... వాల్మీ 3 ౮౧

చ...మ్మొల్లర మగుకావిపింజయ ..
వాల్మీ. 3. ౧౩౦.

౨. మడత పెట్టి వెనుక దోఁపుకొనుదోవతి కొంగు, కచ్ఛభేదము.

సీ...కచ్ఛభేదాభిధాన మెసఁగుఁ గాసె కుచ్చెల కుచ్చె కచ్చె పింజె . ...అనంగ...
ఆం భా ౨. ౧౫౩.

మ తగుకే నాయిలు సాచ్చి శామొదవు నుద్దం డంబుతోఁ గొంచుఁ కొ్యాఱఁగఁ జోరత్వము గాక యుక్తిఁగు ధీరత్వంబె యం మధ్ధ తిక్సిగ పిడక వెనుచక్కపింజె వదలక జేపట్లకుక వచ్చినక.
ఉ. రా. ౬ 3౬౧. (పింజమూర్తి)

జ: పింజించేర్2, పింజెపట్టు

పింజెపట్టు. అ. క్రి. (పింజె+పట్టు) కుచ్చెళ్లు పోయు.

సీ. మొలఁ బింజెపట్టి చెంగులు మాఁటి కట్టినవలి పనీర్కావిదోవతి కెలంగ. నీలా ౧. ౬౦

(ఇట్లే. పింజవిడుచు. పింజెపెట్టు.)
(గోవింద మంచనశర్మ)

సీ. గజ్జెరువుఁజారు కర కెంపు నీర్కావి మడుఁగుదోవతి పింజెవిడిచి కట్టి.
క్రీడా. ౪౩.

సీ. కడి యాతి యాలు కుండెడు ప్రాంతదోవతి బిట్ట జేమను పింజెపెట్టి కట్టి
శుక ౨. ౪౫౬.

పింజేటము. సం. వి. అ పుం. నేత్రమలము, కంటిపుసి

పింజోలం. సం వి అ. స్త్రీ. పత్త్రశబ్దము, ఆకుల చప్పుడు.

పింర. సం. వి అ స్త్రీ. విటజన సమాశ్రయము, వేశము (శ. ర)

పిండ. సం. వి అ స్త్రీ. ౧ పిండాయసము, ఉక్కు, ౨. కస్తూరిభేదము, 3 వంశపత్త్రి, వెదురాకువలెనుండు తృణవిశేషము. కీ.

పిండకము. సం. వి అ పుం. న ౧ పిండాలువు ౨. సిహ్లకము, చిల్లమడ్డి, 3. చోళము, ౪ అలిందము. వాకిలికి వెలుపలనున్న నలు చదరపుచోటు (వై. ని) ౫. గుండ్రని వస్తువు. (చెండు, గోలీ, మొ) అ జంఘు, పిక్క.

పిండఖర్జూరము. సం. వి. అ పుం. ఒకదినుసు ఖర్జూరవృక్షము

పిండగోసము. సం. వి అ. పుం. గంధరసము.

పిండతర్కకులు. సం. వి. అ. పుం. పిండలేప భాగులగువృద్ధ ప్రపితామహాదులు ముప్వురు.

పిండతైలము. సం. వి. అ. న. తురుష్కమను గంధద్రవ్యము.

పిండనము. సం. వి. అ. న. పిండముచేయుట ముద్దచేయుట,

పిండనిర్వాపణము. సం. వి అ. న. పితృదేవ లకుఁ పిండములు పెట్టుట.

పిండపదము. సం. వి. అ. న. (జ్యోతి.) అంక విశేషము.

పిండపాతము. సం వి. అ. పుం కూడు లోనగు నవి (బిచ్చము) పెట్టుట

పిండపాతికుఁడు. సం. వి అ పుం. బిచ్చపు కూటిచే బ్రదుకువాఁడు

పిండపాదము. సం వి. అ. పుం. గజము, ఏనుఁగు

పిండపాద్యము. సం. వి. అ. పుం = పిండ పాదము.

పిండపితృయజ్ఞము. సం. వి. అ పుం గృహస్థుఁడు సాగ్నికముగాఁ బితరుల నుద్దేశించిచేయఁదగిన పిండదానముకొడియజ్ఞము.

పిండపుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చేఁతిసాలు, కటుతుంబి. కై.

పిండపుష్పకము. సం. వి అ. పుం. వాస్తూకశాకము. చక్రవర్తికూర. కై.

పిండపుష్పము. సం. వి. అ న. ౧. తామర పువ్వు, ౨. తగరపుపువ్వు, ౩. మెట్లతామర. (శ. ర.)

వి. అ. పుం. ౧. అశోకము కై ౨. దాసనము. కై.

పిండభాక్కు. సం. విశే. (క్.) పిండముపొందువాఁడు, పిండముపొందఁదగువాఁడు. (మృతపిత్రాది.)

పిండము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ) ౧. ఘనము, గట్టి. ౨. సంహతము, చిక్కఁగాఁ గూడుకొన్నది, దట్టమైనది.

వి. అ. పుం. న. ౧. గోళము, గుండ్రనివస్తువు. (అయఃపిండము.) ౨. పితృదేవతలకిచ్చెడు అన్నపుముద్ద. ౩. కూడు, అన్నము. (ఈ యర్థమున నిదితఱచు నీచులపయోగముగానుండును.) ౪. జలము. ౫. శరీరము. ౬. శరీరమునందు ఏకదేశము. ౭. గృహమునందుఏకదేశము. ౮. చోళము. ౯. సిహ్లకము, చిల్లమద్ది. ౧౦. జప, దాసనపుపువ్వు, ౧౧ మదనవృక్షము. ౧౨. బృందము, గుంపు. ౧౩. గర్భము. (ఈ యర్థములందు కేవల "పుం" అని వాచస్పత్యదులు.) ౧౪. బ్రతుకు.

వి. అ. న. ౧. ఆజీవనము, బ్రదుకుఁదెరువు. ౨. ఇనుము ౩. బలము,

పిండముస్త. సం. వి ఆ. స్త్రీ. నాగరముస్త కై.

పిండమూలకము, పిండమూలము. సం. వి. అ. న గర్జరము, ముల్లంగి. కై.

పిండరోపణము. సం. వి అ న. నాగరంగము, నారింజ. కై.

పిండలము. సం. వి అ. పుం. సేతువు, ఆనకట్ట. ౨. వంతెన.

పిండలి. వి. (సం. పిండః.) ముద్ద

సీ. దిక్కులు నాలుగు నొక్కచోటికిఁ దెచ్చి పిసికి పిండలి సేసి పిడుచగొనఁగ.

భార విరా. ౨. ౧౩౪.

వ...కపిమసంగి మారి పసికి పిండలి చేసినచందంబున. ఉ. హరి. ౪. ౨౨౯.

(శ. ర. వ్రాఁతప్రతి పా. "పిండలివండుచేసి" ముద్రి.)

జ. పిండలివండు, పిండలివండులగు.

పిండలివండు. వి. (పిండలి + వండు.) ముద్దగానున్న బురద, చిక్కనిబురద

సీ. తురగఖురోద్ధూతధూళి ద ప్పురపిన వననిధి పిండలివండుగాఁగ. భార. విరా. ౩. ౧౫౬.

గీ. అడవు లడఁచి కొండలమీఁద నడరి యుభిల, వారినిధులను బిండలివండు సేసి, కసుల హెూతు బ్రమింగి దిసలు చీకట్లుగొలిపి, పరగ యువనాశ్వోత్థితబహుళకరజము.

హరి. ఉ. ౨. ౧౧౯.

గీ. భానుదీప్తులకేడిచేఁ బల్వలంబు, లింది పిండలివండు గా నింకిపోయె.

వి. పు. 8. ౨౧౭.

పిండలివండులగు. అ. క్రి. (√ పిండలివండు.) ముద్దగట్టినబురద కలవియగు

గీ. అతనితపమున లోకంబు లదరె గిరులు, వదఁలె జలధులు పిండలివండు లయ్యె.

చిత్రభా. ౨. ౫౩.

గీ. వారినిధు లెల్లఁ బిండలివండు లయ్యె.

సీతా. వి. ౨. ౭౧.

పిండలేపము. సం. వి. అ. పుం. చేతికి అంటు కొన్న పిండాంశభేదము.

(దీనిని ముత్తాతముత్తాతలగు ముగ్గురు పితరులు కైకొందురు.)

పిండలోపము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పితరులకు సంతతిలేమిచేఁ బిండముదొరకపోవుట. ౨. పితరులకుఁ బిండముపెట్టకవిడుచుట.

పిండసంబంధము. సం. వి. అ పుం. ౧. దేహముతోడి (జన్యజనకరూప) సంబంధము. ౨. పిండమునిచ్చువాఁడు పుచ్చుకొనువాఁడు అగు సంబంధము.

పిండసుఁడు. సం. వి అ పుం పరులపిండముచేఁగాని, భిక్షచేఁగాని జీవించువాఁడు.

పిండాతము. సం. వి. అ. పుం పిప్లాకము, చిల్లమద్ది.

పిండాన్వాహార్యకము. సం. వి అ. న. పార్వణశ్రాద్ధము.

పిండాభము. సం. వి. అ. పుం. పిప్లాకము, చిల్లమద్ది.

పిండాభ్రము. సం. వి. అ. న. కరక, వడగల్లు.

పిండాయసము. సం. వి. అ. న. ఉక్కు.

పిండారకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చిత్రాంగవ్యాఘ్రభేదము, చిఱుతపులి. (శే. వి.)

పిండారము. సం. వి. అ. పుం. వికంకతము. ముళ్లువెలమ. తె. ౨. సర్పభేదము. న. ౧. వృక్షభేదము ౨. శాకభేదము. తె.

పిండారి. వి. (హిం. పిండారి.) ఒకజాతివాఁడు, (ఈజాతివారు పూర్వము బందిపోటులు చేసెడివారని వాడుక.)

గీ. ఏనుఁగులు కోయి బొందిలీ లెంచి చూడ, లక్ష పిండారు లొకలక్ష లక్షురక, లిచటి బల మాన్పహాలున కెంచ భటులు.

కృష్ణ. 3 ౨౫.

పిండారుఁడు. సం. వి. అ పుం. ౧. క్షపణకుఁడు. ౨. గోపుఁడు, గొల్లఁడు. (శే. వి.)

పిండాలక్తకము. సం. వి. అ. పుం. ఒకదినుసు లక్క.

పిండాలుకము. సం. వి. అ న. ఒకదినుసు ఆలువు (గెనుసుగడ్డ)

పిండాలువు. సం. వి. ఉ పుం. ౧. చిరుగడము. తె ౨. కందగుడూచి తె.

పిండాశుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) బిచ్చగాఁడు, భిక్షుకుఁడు

పిండాహ్వా. సం. వి. ఆ స్త్రీ. నాడీహింగువు, ఒకవిధమైన యింగువ.

పిండి. వి. (సం. పిండీ) ౧. పిష్టము, బియ్యము లోనగువానిపొడి, (దీని యామ్రేడితరూపము పిండి పిండి.)

గీ నన్ను గాచుట యెఱయంగ నిన్ను గాచి, కొనుట యిప్పిండి యిన్నుకొన్నవని నిచ్చి, కావవే నన్ను... భార. అశ్వ. ౪. ౨౬౪

శా...పైఁ బందురం దొప్పగాఁ, గాసెగ
కన్నెల పిండి చల్లినకదంకగ -గల్యపూ
పండువై, యయా. ౫ ౧౦౯.

చ కదళిగభీరపుష్పపుటికాచ్ఛటఁ జేకుల నిష్ప
పిండిపైఁ, గుదురుగ నిల్పి...
ఆము. ౧. ౭౩

సీ. చేసికొండలు పట్టి పిండిపిండిగఁ గొట్టి
జలధిలో వెదజల్లఁగలబలంబు
ఇందు. ౧. ౧౫౨. నీలా. ౧. ౬౩. ౩. ౧౦

౨. నువ్వులు మొ, వానిగాడించి, చమురు
తీయఁగా మిగిలిన పిండి, ఉదా: తెలికపిండి మొ.

కొట్టినపిండి=బాగుగా వలఁగినది; మిక్కిలి
పరిచితము.

(వ్యవ:) విరాటపర్వము నాకు కొట్టిన పిండి.

పిండియిడు=దేహమును పిండిచేయు.

గీ. ఒండొకఁడ పైన నిపుడ నీపిండియిడమొ,
బ్రాహ్మణుఁడ వౌట మాచేత బ్రదుకఁ
గంటి. మను. ౮ ౪. ౯౦

జ. పండికూడు, పిండికూర, పిండికొండ. పిండి
దొండ, పిండిపించు, పిండిపీఁచము, పిండి
పీఁచు, పిండిపోఁకలు, పిండిబొద్దికూర, పిండి
మిరియము, పిండివంట, పిండివంటకము,
పిండివడియము.

పిండి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ ౧. గుండ్రనివస్తువు,
చెండు, ౨. బండికంటి నడిమికూము, నాభి,
౩. కాలిపిక్క, ౪. మంగ, పిండీతకము,
౫. పీతము; పీతవిశేషము, ౬. పిండీతగరము,
౭. సొఱ, ౮. ఒకదినుసు ఈఁదు, ఖర్జూర
భేదము. ౹. (శ. ని.)

వి. ఇ పుం. ౧. చూర్ణము, పిండి, (వై. ని.)
౨. తెలికపిండి. (వై. ని.)

పిండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కాలిపిక్క
మాంసము ౨. తురుష్కదేశమందు అందుగు
బంకతోఁజేసెడు ధూపద్రవ్యము. ౩. బండి
కంటి నడిమికూము, ౪. ఇల్లుకట్టుటకు ఏర్పర
చినస్థలము, నివేశనస్థలము (వై. ని.)

పిండికూడు. వి. (√పిండి) సంకటి, చిక్కని
యంబలి

క ఒడ తెల్లఁ బిండికూడు గఁ బొడిచి రొంగయ
నెత్తి త్రిప్పి భూస్థలి మఱియుం, బడవైచి
యురము మొంగమును, నడిచెను వదముడి
తలప్రహారకుశలుఁడై.
భార. అర. ౬. ౨౪౭

క కలికంరు భక్తి వెలిగాఁ, గొలుగా వెవ్వియును
నవియుఁ గొన్నిటివాళ్లల్, మఱి పిండికూడు
పెట్టిన, మెఱియలక్రియ మెరచు మీసమెదు
కుల మెలుపుల్. శివ. సా. ౧౯౩.
(పిండకూడు, ముద్రి)

పిండికూర=పిండిబొద్దికూర. వి (√పిండి) ఒక
జాతికూరాకు. ౹

ఆ ఉల్లి పుచ్చకాయ ముల్లంగి సొఱకాయ పిండి
కూర నేతిబీఱకాయ వై. భా ౪ ౯౬

పిండికొండ. వి. (√పిండి) కొండపిండి. ౹

సీ. కొండపిండి యనంగఁ బిండికొండ యనంగ
నగభేదసంజ్ఞ గా వలరుచుండు.
ఆం. భా. ౨. ౬౫.

పిండితము. సం. విశ. (అ. ఆ అ.) ౧. పిండ
ముగా చేయఁబడినది, ముద్దగాఁజేయఁబడినది.
౨. సంహతము, చేర్పఁబడినది. ౩. గణితము,
ఎంచఁబడినది. ౪. గుణితము, గుణింపఁబడినది.
౫. దట్టము.

వి అ. పుం తురుష్కమను గంధద్రవ్యము.

పిండిదొండ. వి. (√పిండి) తుర్యతుండి. ౹

సీ. తుర్యతుండి వెలఁగుఁ బిండిదొండ యనఁగ.
ఆం భా. ౨. ౭౦.

సీ . .పొన్నెర వివబొద్ది పిండిదొండ
హంస. ౪. ౧౦.

పిండిపించే1 = పిండిపీచే1. విశే. (√ పిండి) మిక్కిలివలఁగఁగొట్టఁబడినది, విమర్దితము.

మ. తరుగుల్మాదులు పిండిపించుగ మహాధాత్రీ ధరిత్రీధరోత్కరముల్ పెంపరి నుగ్గునూచ ముగ... కు. సం. ౧౧. ౫౭౦

పిండిపీఁచేము. విశే. (√పిండి) పిండియైనపీచేము కలది, నిస్సారము

సీ. పిండిపీఁచేంబు గాఁ బృథివీధరమ్ము లదంతు నే కాలదండమున నథవ కాశీ ౩ ౩౯. (ఇట గుండగుండగా అనిభావము)

పిండిపీఁచే=పిండిపించే.

గీ విరుదువగలకొంత్తములను బిండిపీఁచే,సేయు బలితంపుఁ జేర్పు లచ్చెరువుఁ బెనుప
భార. శల్య. ౧. ౧౭౭. (పిండిపిండిగా. కరాలప్రతి. పా.)

పిండిపోఁకలు. వి. బ. (పిండి+పోఁకలు "గుండ పిండములు" (శ ర.) భక్ష్య విశేషము.

పిండిబొద్దికూర=పిండికూర. (√పిండి) బ్రౌ.ॐ

పిండిమిరియము. వి. (√పిండి) పులుసుచేయక పిండితోను మిరియముతోను పలుచగా వండిన వ్యంజనవిశేషము (శ. ర.)

పిండిలము. సం. వి అ. పుం. ౧. వంతెన, సేతువు. ౨. మేఘము, స హిమము, మంచు. (శే. ని.)

పిండిలుఁడు. సం. విశే (అ. ఆ అ.) ౧ మిక్కిలి పిక్కలు కండగలవాఁడు. ౨. గణకుఁడు, లెక్కించు వాఁడు.

పిండివంట = పిండివంటకము. వి. (√ పిండి) పిండితోచేయు భక్ష్యము.

తరలము. పలుతెఱంగులపిండివంటలుఁ బప్పుఁ గూడును నేతికుండలు...
భార. ఆది. ౭. ౨౮౫.

సీ. పెనుపారుకడియంపుఁ బిండివంటలతోడఁ గమ్మని సద్యోఘృతమ్ముతోడ.
వి. శకుం. ౧ ౧౩౫.

అ ప్రియము లేనివిందు పిండివంటలచేటు.
వేమన. ౨. ౪౯.

పిండివంటకము=పిండివంట. (√పిండి)

గీ వారయాత్రికు లనువొందవంతు లగుచువలచి భుజియించి రొగిఁ బిండివంటకములు.
శైవ. ౭. ౧౭౦

శా ..నిఖిలముస్ సంపూర్ణ మై పత్త్రిపాత్రీ మధ్యంబునఁ బిండివంటకములుస్ దివ్యాన్న ముల్ ...సంధిల్లె నొక్కమ్మడిస్.
భీమ. ౨ ౧౩౮.

పిండివడియము. వి (√పిండి) పిండితోచేసిన వడియము, కూరవడియము.

గీ. ఎండు గుడి భ్రమింగువానికి నంది పిండివడియ మనుప ల్కఱుంగనే పుడమిలోన
విక్ర ౨. ౨౩౮.

పిండీకృతము. సం విశే. (అ. ఆ అ.) ముద్దగా చేయఁబడినది. (శ. ర)

పిండీతకము. సం. వి. అ పుం. ౧ మదనము. మంగ. ॐ ౨. తగరము. 3. ఫణిజ్జకము, మరు వము ॐ.

పిండీపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. అశోకము. ॐ

పిండీభూతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ముద్దయైనది, ఘనీభూతము, గట్టియైనది.

పిండీరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నీరసము, సారములేనిది.

వి అ పుం ౧ దానిమ్మ ౹ ౨ డిండీరము, సముద్రపునురుఁగు

పిండీశూరుఁడు సం వి అ పుం తిండియందు మాత్రముశూరుఁడు, పనులయందసమర్థుఁడు

పిండు¹ స క్రి (సం పీడ్ క పిండు) పాలు పితుకు

గీ మున్ను తాఁ గొన్నదూడతో మొదవు వచ్చెను, ఎదసమున కొప్పఁ దెప్పించి సాధ్వి దాని మేను మెల్లన నివురుచుఁ దాను దానిఁ బిండఁ బోవఁగఁ బాలు లేకుండ గాను

శేం మా ౪ ౧౫౯

సీ కలదండి పసిఁ బిండి కాఁచి చేమిరిఁ బెట్టి రొఱగ కుండఁగఁ బట్టి యట్టి గొట్టి

శేం ఎంచ ౪ ౪౫౯

౨ ఆవుల ఱెం పాలిచ్చు

సీ పాలు పిండనిగొడ్డుబట్టి కార్పులు మెండు కల్లసపిండిఁ గాంతి మెండు

శేఖ ౪ ౧౪

౩ (రసాదుల పైకివచ్చునట్లు) నులుపు

మ దంభగవిమా దం దట్టటాభుండ శెయ్యన బిండన్ విమలాంబువుల్ వెడలె

వరాహ ౧౦ ౫౯

పిండు² వి (సం పిండమ్, క పిండు) సమూహము, గుంపు

గీ మెఱయ నాయూడుమాటలు తెలియపిండు, సల్లములకు నిం పొరెడునరులు గావె

భార విరా ౨ ౩౩౫

సీ మున్నాటయుఱువదిమూర్తిభేదములతో విహరించు కోటిఁట తేల్పు పిండు

భీమ ౨ ౫౨ రామా ౨ ౧౦౦

జ పిండుగట్టు, పిండుగొను

పిండుగట్టు¹=పిండుగొను అ క్రి (√పిండు²) గుమిగూడు, సంఘీభవించు

గీ కంటె గాంగేయు నతనిచక్కటికిభుండిఁ, బెట్టు మీతని మన మెల్లఁ బిండుగట్టి, పొదవి కొనివత్తము

భార భీష్మ ౩ ౧౯౦

గీ అనుచుఁ దద్వత్సలత కప్పు దశిలనరలు, పిచ్చలించిరి విసువిఁ బిండుగట్టి

రామా ౬ ౧౦౦

పిండుగొను=పిండుగట్టు¹ (√పిండు²)

మహోగ్రస్థగర్ సాధ్యల్, హా సి త ప్యాం తం బులన్ బె ల్లలమిఁగొనఁగ నత్యాదరోత్కర్షముల్ పాం,డుకుతో పాంతంబునం బిండు గొని నిలిచి చూడ్కుల్ తదంగంబు గప్పన్

భార స్వర్గా ౩౮

౬ కరిమదగంధమునకు మధుకరములు పిండు గొని సుడి కటతటములభ్రామర మరొయ్యె

కు సం ౧ ౭౭

పిండురము=పిండు వి సమూహము, గుంపు

ఉ కాపున నీవసంతమధుగర్వితకోకిలకీరకారికా,రావముఁ దేటిపిండురపురావము మెల్లని చల్లగాడ్పుఁబూ, దావులసొంపు మిగుల బాలికశాలిమి కొల్లలాడెడిన్

కళా ౬ ౨౮౪

పిండోలి సం వి ఇ స్త్రీ కుడుచునపుడు నోటి నుండి పడినయన్నాంశము,కుడువఁగా మిగిలిన యన్నము

పింద్రము వి॰ అధికము, మిక్కుటము

శా అంతంతకున్ బింద్రం బయ్యెఁ గసిండి కోఁత వలదా మీకున్ విచారింపఁగన్

వరాహ ౫ ౯౩

పిందె(దియ) వి మిక్కిలి లేఁతకాయ, శలాటువు

సీ తల్లిదండ్రులకొద్దికనయులగతి నాకుమఱుఁగు పిందెలరీతి నాటి దహించి

పారిజా ౧ ౨౧౨

గీ. పిండియలు పూలు ముత్తెములం దనర్చ,
కల్లచెట్టులు నలర నబ్బల్లిదంపు,రావిరావారి
కెలమన్కి గోన మెఱయు
అచ్చరా. బాల. ౧౧౭

పింఛిణీ వి. స్త్రీవేణీవిశేషము, స్త్రీల యొక్క విధ
మగుజడ, (వాలుగుపాయలజడ అని బ్రౌ)

మ. జడి గొన్కొర్కుల నింతి తాను మగవేషం
బూనిన న్పింఛిణీ,జడలన్ బాఁపట రావిరేక
జిగి పెచ్చన్ గొప్ప బొంకించి
నర్త. పాం. ౩. ౧౦౪

పింపిళులు,(ళ్లు)=పింపెనలు వి. బ. పెదవి
మీఁదుగా నొకవిధ మైనధ్వనిని గలిగించి నర్తిం
చెడుబాలక్రీడావిశేషము

మ. దినముల్ కొన్ని చనంగ నంతఁ గడు నర్థిం
బొమ్మపెండ్లిండ్లు గుజ్జెనగూళ్లచ్చనగండ్లు
పింపిళులు లోనైనఖేలనముల్ మీఱఁగ
బోంట్లతో నలరు బాలాకత్న మెల్లప్పుడున్
కళా. ౬. ౨౦౨

సీ. పింపిళ్లు చెండుగోరింపులు నోమనగుంటలు
వెన్నెలకుప్ప లాది దశా. ౯. ౭౧

సీ. పింపిళ్లు త్రొక్కుళ్లు చేడిపెతిరుగుళ్లు నచ్చన
గండ్లు హంస. ౫. ౧౫౫

జ. పింపిళ్లాడు, పింపిళ్లుగూయు

పింపిళ్లాడు అ. క్రి. (పింపిళ్లు + ఆడు) ౧. పింపిళ్లాట
యాడు (చూ. పింపిళ్లు) ౨. నర్తనముచేయుచు
నమస్కరించు

రగడ. మణికూటస్థలి మలయుమణిప్రభుపెరు
మాళ్లకుఁ గడుఁ బింపిళ్లాడుచు
హంస. ౪. ౨౧౩ (నర్తించు అని శ. ర.)

పింపిళ్లు(ళులు)గూయు అ. క్రి. (పింపిళ్లు +
కూయు, గునియు అని శ. ర.)
౧. పింపిళ్లాటయాడు

సీ. మాటికి నెత్తమ్మి మఱువునఁ బింపిళ్లుగూయు
భృంగరరాచకొమ్మ గములు
యయా. ౩. ౫౪

వ. యువజనంబులకుం గన్నులపండువులు గా
గుంపులుగుంపులై పింపిళ్లుగూయుచాలి
కలను వరాహ. ౪. ౧౫౫

౨. నర్తించు, చిందులుద్రొక్కు, ఎగిరిపడు

వ. భావిపుంభావసంభావనాపరిచయంబు
సంపాదించుపెంపునం బింపిళ్లుగూయుకలికి
కొమిరెల మొలకచనుమోసులం దులకరించిన
తళుకుపిట్టెంపు తళతళల దళముకొనెనో
యనన్ వసు. ౪. ౨౩

మ. బిగిచన్గుత్తులు గుత్తపుంబయటలోఁ బింపిళ్లు
గూయంగ కళా. ౭. ౭.

(ఇది యితరపదవ్యవధానము తోడను గన్పట్టు
చున్నది)

ఉ. అలవేల్పుపడంతులనెమ్మనంబు పింపిళ్లొగిఁ
గూయఁ జొచ్చె
కవి. క. ౨. ౧౫౦

౩. (భాగముచే) వంగియాడు

సీ. గంటెఁడుకే లైనఁ బంట కబ్బనిచేను బింపిళ్లు
కూయని గుంపువైరు, గీ. పన్నిదమునకుఁ గాన
మెప్పట్టునందు పాంచాలీ. ౫. ౮౫

౪. (పింపిళ్లాటయందువలె పెదవులతో కూకూ
యని ధ్వని చేయుచు) చలించు

గీ. పిన్నబిడ్డ లెయ్యెడలఁ బింపిళులుగూసిరి
హరి. పూ. ౮. ౧౨౦

సీ. అలిబాలికలుముదం బెలరారఁ బింపిళ్లు
గూయుచు మధువులు గ్రోలి సోల
నృసిం. ౨. ౭౮

పింపిసలాడు అ. క్రి. (పింపిసలు + ఆడు)
౧. బాలికలు పెదవిమీఁదుగా నొకవిధ మైన
ధ్వని చేయుచు నర్తించు

గీ. కేరుతలు మీఱఁ బింపిసలాడు.
రుక్మి. ౧. ౭౩.

౨. నర్తించు, చిందులుద్రొక్కు.

సీ. కురులు బొమ్మలమీఁదఁ గులికి పింపిస
లాడ... రసిక. ౩. ౧౧౯.

(పెంపెసలాడు, అపముద్రి.)

పింపిసలు=పింపిళులు. వి. బ. (చూ. పింపిసలాడు.)
జః పింపిసలాడు.

పికపికలు = పికాపికలు, పకపకలు, పకాపకలు. విణ బ. చెల్లాచెదరు.

క. పగ్గయినయతనిఁ గనుఁగొని, బెగ్గలమున
నచటిభటులు పికపిక లైనన్, దగ్గతి పిశి
తాశను లాశ, పెంగ్గర మై కోట సొర
సముద్ధతు లయినన్. నిర్వ. ౪. ౫౪.

క. ఒక ధూమ కేఁగిలస్కురు, పికపిక లై తమ
లరణము పెంపున నవోన్యన్యకరాని సంహతు
లచే, విశలతఁ గని రొరులు తమరు వీరస
కొనకణ రంగా. 3. ౨౦3.

పికప్రియ. సం. వి అ. స్త్రీ. మహాజంబువు, పెద్ద నేరేడు. శ.

పికబంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఆమ్రము. మామిడి. శ

పికము. సం. వి. అ. పుం. కోకిలము, కోయిల.

పికవర్ధనము. సం. వి. అ. పుం. కాకము, కాకి.

పికాంగము. సం. వి అ. పుం. పక్షిభేదము.

పికాతుము. సం. వి. అ. పుం. రోచని. శ.

పికానందము. సం. వి. అ. పుం. వసంతకాలము.
(ఇట్లే పికబాంధవము.)

పికాపికలు = పికపికలు, పకపకలు, పకాపకలు. విణ. ౧. మిక్కిలి కలఁచినది, చెల్లాచెదరు.

సీ. కదిసినదిందు-చీకటి పికాపికలుగాఁబాఱఁగఁ
దోలివఱంటుకేసము. వరాహ. ౪. ౧౫౪.

చ. ఎలయఁగ లంకఁ గాల్చి తను కేఁచిన
కోఁతిరూ కేఁడు గ్రమ్మరన్, గలవిక వచ్చు
నంచుసు పికాపికలై పఱతెంచి రందఱున్.
అచ్చరా. యు. ౯౯. ప్రబోధ. ౫. ౧౦౦.

౨. పికాపికలు చేయునది, చెదరగొట్టునది.

ఉ. సిగ్గునకుం బికాపికలు చిత్తమునున్నతి పేరి
వార్తకున్, గగ్గులకాంగ్రము.. అగ్గజయానకుం
బతికి నర్యో యథేష్టరమాః ప్రసంగముల్.
కవిక. 3. ౨౯.

పికిలి=పిక్కిలి. వి ౧ పక్షివిశేషము.

సీ. వంగపండు పికిలి ...గి అనఁగ నిట్లని
పక్షిభేదాఖ్య లలరు. అం. భా. ౨. ౯౭.

ఆ. పికిలి కేలకొమిలి పెసుగువ్వ బకదారి...
ఆది యైనపక్షు లతఁడుదీర్చు.
హంస 3. ౧౭. ఇందు. ౨ ౭౯.

౨ పికిలిపిట్టలతూలికలతోఁ చేసినకుంచె.

సీ. పికిలిచేఁ జెక్కులమకరికల్ వ్రాతుఁ గా
నిఁక కెందు వ్రాతుకే యిగురుఁబోణి
దశా. ౮. ౭౮; ౪. ౨.

జః పికిలిచెండు, పికిలిపూ.

పికిలిచెండు. వి. (పికిలి+చెండు.) పికిలిపిట్టరెక్కసన్నయీకలతో కందుకాకారముగా చేసినకుచ్చు

గీ. అట్లు తమకంబుచే వేటలాడి మృగము,
దంబుఁ జామరములు గజదంతములును, బిల్లి
గడ్డలు పులిగోళ్లు పికిలిచెండ్లు నాదిగాఁ
దెచ్చి యిచ్చి రయ్యవనిపతికి.
రసిక. ౧. ౧౧౭.

సీ...కస్తురిలప్పు పొంపారుపికిలిచెండు.
నీలా. ౨. ౨౩.

పికిలిపూ. వి. (పికిలి+పూ.) పికిలిపిట్టతోఁక క్రిందియీకలవంటి పూవు కైనకూలిక.

మ. పులిగోరుల్ పెరతేనె కస్తురికమెకంబుల్
పృష్ఠకవ్యాఘ్రపి, ల్లలు గోరోజన మిట్టులున్
చికిలిపూలుంగా కైకానుక లిచ్చి చోయ
దొరబిడ్డల్ గాంచి రాఘూవిభున్
రామా. ౨ ౫.

మ తడవిండ్లుక్ గతిమేనులున్ చికిలిపూదండల్
మిటారించుపెక్, విడెముల్ ... పిసాళిం
పఁగాఁ, దుడుముల్ గూడుక వచ్చి చెంచులు
వరేంద్రుం గాంచి హర్షంబునన్.
ఉ రా. ౪ ౩౭౪.

పికులు=పిగులు, పీలు. అ క్రి. ౧ (వస్త్రము మొ॥ చిగువుచే) చినుఁగు

చ పికిలి యజాండకర్పరము చీఁటలువాఱఁ గ
మేను పెంచి యా, మకరనికేతనోదరనిమగ్న
మహీమహిళాలలామఁ గే, తకముకళాగ్ర
సంగతమదభ్రమరీసమరీతి గాఁగఁ గొమ్ము
కొనఁ దగిల్చి యుత్తఁ గిటిమూర్తిని దాల్చితి
గా జనార్దనా పారి ౩ ౩౧

౨. పగులు, బ్రద్దలగు.

క గూటగ్రుడ్లం బెట్టెన్,
గీ పెట్టి ముదిగ్రుడ్లు పదుకుండఁ గట్టు గాచి
పొదుగుటయు నెరకొని కొన్ని పొఁటలకును,
చికిల శేం పంచ. ౧ ౪౫౦

పికేక్షణ. సం. వి అ స్త్రీ కోకిలాక్షము ? క దినుసుగన్నేరు †

పిక్క[1]. వి (సం పిండికా) జంఘ, చీలుతొడ

క. పిక్కలతొడల నడుములం, దొక్కటఁ బద
తలము నిడి సమున్నతి నొదలిన్, నిక్కించిన
నీయాసన, మక్కజము గ స్వస్తికాహ్వ
యంబగు జగతిన్ సీతారా. ౧ ౯౭.

సీ. చీలుతొడ యనంగఁ బిక్క నాఁ జెలఁగు
జంఘ. ఆం. భా ౨. ౧౩౭.

జః పిక్కచెదరు.

పిక్క[2]. వి (సం. పృక్కా) ఒకానొక చెట్టు.

సీ. తావపువ్వాకామలతో లిమ్మగాఁ బుచ్చు
పిక్కమూలంబులపెనఁగు వాపు.
కు సం. ౫ ౬౧౭. ౬౧౮.

పిక్క[3]. వి గింజ ఉదా॰ చింతపిక్కలు (వా.)

పిక్క[4]. వి చిన్న నాణెము.

(వ్యవ) చేతిలో నాలుగుపిక్కలున్నవని వాఁడు
మిక్కిలి గర్వపడుచున్నాఁడు.

పిక్కచెదరు. అ క్రి (పిక్క[1]+చెదరు) భయపడు, బెదరు.

వ.. సమీపాటవీమధ్యంబుఁ దోచ్చి యాస్ఫో
టించి పిక్కచెదరక దిక్కులు పరిభ్ర
మించి... పాండు ౩ ౭౯

వి భయము, బెదరు

ఆ. పేర్మి నదురుగుండె పిక్కచెదరు లేక,
యుండ వచ్చుఁ బేద యులుకుఁ దక్క రమణి
గోఁచిపాఁతరాయఁడు దొంగల, మిందఁ
దపెడుమాట మేలు దెలిసి కుచేల ౩. ౪౮

ఆ అంటి పొడిచి పోటుగంటి వెంబడిఁదూఱు,
వీరవరులు పురుషకారపరులు మేర మీఱు
సంఖ్య మెఱయుదు రవ్వీట, నదురుగుండె
పిక్కచెదరు లేక రంగా ౧. ౧౦౭

పిక్కటము. విణ బిగువు

ఉ. ఆపలుకుల్ సుధారససమంచితసారము లై
చెవుల్ సోకన్, భూపతి యాత్మహర్షరస
పూర్తికి నే మన వచ్చుఁ బూర్వసంతాప
దశాశ్యకళ్లధకసత్కవకాంగద ముద్రికాదిర,
త్నోపలభూష లంగముల యుబ్బునఁ బోల్చెను
బిక్కటంబు లై కవిరా. ౫. ౧౧౫.

జః పిక్కటిలు.

పిక్కటిలు.(ల్లు) అ. క్రి (√ పిక్కటము) ౧. నిండు, పూర్ణమగు.

సీ. కనుఁగొందురట ప్రాలి పిక్కట్లు కొందఱైన
ప్రతిపక్షులను హాహాహాకము చేసి.
వై. భా. ౧. ౪౫.

(ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)

పిక్కు[1]. అ. క్రి. కొనుదీయు. (శ ర. ప్రా)

స. క్రి. ౧. అపహరించు, దొంగిలించు.

సీ. దాఁచికొన్నను బలికెంపుఁజెంపుడు గాక
పిక్కిన నోకపోక వక్క గాక.
విప్ర ౫. ౧౯.

౨. మోసపుచ్చు, వంచించు. (శ. ర. ప్రా.)

వి. ౧. వంచన, మోసము.

సీ. వంచనమొసంగు గీ. జాడుఁగు ప్రకక్కు
కికురు పిక్కు ఆం భా ౨ ౨౯౨

౨. మర్మము, కిటుకు.

చ. పలుకులలోనఁ బిక్కు లోకపానుపునఁ
బోలయుల్కు-చిక్కులం, కలఁకలు దీఱు
ప్రెంక్కులను గాటపుఁగోఁగిటిలోని
పొక్కులు. అహల్యా. ౨. ౩౭.

౩ మల్లవిద్యావిశేషము.

వ.. ఏకసరము పైసరము ఝంప పిక్కు కరలా
ఘవంబు మొదలగు విశంబులను.
మల్లుపు. ౩. ౬౯

వ నయనవపువారువ లివ రాశద యేకసర
పైసర ఝంపు పిక్కు కరలాఘవమ్ము మొద
లగువిశమ్ము లెఱిఁగి ప్రబంధ. ౩౭

పిక్కు[2]. వి పెంపు, అతిశయము.

వ...సాకెంబు లగుతూణంబులజాణతనంబు లాడి
ధిక్కరించునిక్కుల కిక్కు కాని క్కులరు
పిక్కులు .. ప్రబంధ. ౪౦

పిగులు=పికులు, పీలు. అ. క్రి. (వత్రుము.
తెలు. బిగువుచేపగులు; చిదుఁగు.)

క. ధుని పరిశెక రవి శ్గొనిశెక, దివి పిగిలె
దిగ్గజములధృతి సన్నగిలె.
రా. వి. ౨. ౪౨.

అ. పిగిలెఁ బీఱె నవఁగఁ బెంపొందుచుండును,
జెనిఁగె నపుటకాఖ్య... ఆం. భా. ౩. ౯౧.

పిచండకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఔదరికుఁడు,
తిండిపోతు, ఉదరంభరి.

పిచ(చి)ండము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. కడుపు.
౨. పలుపు. (వై. ని) ౩. మృగములవీపు (శ.ర.)

పిచ(చి)ండిక. సం. వి. అ స్త్రీ జంఘ, పిక్క.
(వై. ని)

పిచండిలుఁడు. సం విశే (అ. ఆ. అ) పెద్ద
కడుపుకలవాఁడు బొందిలుఁడు

పిచేపిచే. వి పిచ్చుకలధ్వని కనుకరణము.

వ...చతుర్ఘటికావశేషంబు గా రాత్రి చనియె,
దిక్కులు ప్రకాశప్రతతింబొందెఁ, బిచ్చు
కలు పిచపిచమనియెఁ గాకంబులు గూశ
లిడియె... కేం. పంచ ౪. ౫౦౪.

పిచవ్యము. సం. వి. అ పుం ప్రత్తిచెట్టు,
కార్పాసవృక్షము.

పిచుకము. సం. వి. అ. పుం మంగచెట్టు, మదన
వృక్షము.

పిచుతూలము. సం. వి అ. పుం. తూలము,
దూది.

పించుమంద(ర్ద)ము. సం. వి. అ. పుం. వేము,
నింబము. [illegible].

పిచులము. సం. వి. అ పుం. ౧. ఝావుకము. [illegible].
౨. ఇజ్జలము, ఎఱ్ఱగన్నేరు. [illegible]. ౩. తూలము,
దూది. ౪. నీరుకాకి, జలవాయసము. (వాచ.)

పిచువు. సం. వి. ఈ. పుం. ౧. దూది. ౨. కర్ష భేదము ౩. కర్దమము

పిచ్చే[1]—పిచ్చి. వి (సం. పిత్తజ. త. పిచ్చు.)

౧. ఉన్మాదము, పిచ్చి

సీ. వెఱ్ఱి యనంగను బిచ్చి యనంగ నున్మాద మనంగ నున్మాదసంజ్ఞ. ఆం. భా. ౧. ౧౩౭.

౨. అల్పము, తక్కువది.

ఉ. కొన్ని గొణంగి కొన్నినిని కొన్నిఁకుటారము లాడి మానరా, కన్నిక నిన్నివాళ్ల కివి యి న్నని కూటికిఁ బిచ్చపాటిఁ గొ, మ్మన్న మహా ప్రసాద మని పూర్ణరసోల్లసదానశాఖ యై, యన్నలిజాక్షి భర్త యిడునన్నియ గై కొను బ్రుక్కఁధాన్యముల్

పాండు. ౪ ౧౪౪.

జ. పిచ్చేటిలు, పిచ్చేపట్టు, పిలుపిచ్చే

పిచ్చే[2]. వృషణము, ముష్కము.

క పిచ్చలు పడిపడి రాయఁగ...

చంద్రి. వి ౨ ౪౦.

పిచ్చ. సం. వి. అ స్త్రీ ౧ ధరణముఎత్తుగల ౧౭ ముత్తెములహారము, ఒకానొకముత్తెముల తూనిక, ముక్తాపరిమాణభేదము.

పిచ్చటము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) చదునుగా అడుమఁబడినది

వి. అ. పుం. ౧ ఒకానొక కంటితెవులు, శ్లేత రోగవిశేషము.

న. ౧. తగరము, వంగము. ౨. సీసము, నాగము.

పిచ్చటిలు. అ. క్రి. (√పిచ్చే) వడఁకు, కంపించు.

లయగ్రాహి. వచ్చెమురభేది ధరపిచ్చటిల సైన్య ములు హెచ్చినదవక్ రిపులు రిచ్చవడి చూదక్. ఆదిలక్ష్మీవిలాసము ౪. ౧౨౩. గ్రా.

పిచ్చపట్టు. వి. (√పిచ్చే[1]) ౧. అంధత్వము. (క. ర. గ్రా.)

౨. మూర్ఖపుపట్టు.

వ్యవ. ఈ విషయములో వాఁడు పిచ్చపట్టుపట్టి నాఁడు.

పిచ్చేలము. విణ. అతిశయించినది, అధికము.

ఉ. పెంపరయంగనొక్కఁడెయిఁ బిచ్చలమయ్యెను మీన ఘర్మముల్. రస. ౧. ౩. ౨౦.

జ. పిచ్చేలించు.

పిచ్చేలించు. అ క్రి (√పిచ్చేలము) ౧ అతిశయించు.

ఆ. అంతఁ బోక శౌరి యగ్రజుండును దాను,ఖక్క మును పొలంబుఁ జటులగదయు, భుజము లందుఁ దాల్పఁ బోరిఁబోరిఁ గదిసెదు, భీతి మానసమునఁ బిచ్చలింప. ఉ.హరి ౬ ౧౮౧.

ఆ. దేవతరువుమాడ్కి తెల్లనిగొడుగుతోఁ, గూడఁ బసిఁడి కామకుంచె లచట, నిలిపి పొంతఁ గైదువులు సేర్చి యర్చనలిచ్చె నుత్స వంబు పిచ్చలింప. ద్వా. ౨. ౩

౨. భయపడు, భీతిల్లు.

చ... దైత్యనిభుండు సవిస్మయంబు గాఁ, దలపడి భూమిపాలుపయి దట్టముగాఁ బలుకెక్కి లీ ముఖుం,బులు సురసిద్ధసాధ్యులు నభోవల యంబునఁ బిచ్చలింపఁగక్.

భా. రా. యు. ౨౧౪౯.

ఉ... పెన్నుఁడు నిష్ఠెలు కొండ నందునక్, మేలని యార్చి రామునియలు మింట సుపర్వులు పిచ్చలింపఁగక్.

ఉ. రా. ౨. ౩౭.

క. ఒనరింపఁ బిచ్చలింపక, మునుకొని యయ్యింద్రక మనికి మెయిగాంద్రతనిక్, కెనసి పెనుగట్టు కెట్లును, పెను బౌదవఁగ దవ్వటయోను పెగ దక వాఁడుక్. అచ్చరా. యు. ౧౫౧

౩ కంపించు, కదలు

చ విగిచన్గవ యూర్పులఁ బిచ్చలింపఁగా
నిరం ౪ ౪౮

౪ ఆనందించు

గీ మెచ్చిచూచుచు మేమఱఁ బిచ్చలింతు, రమర
కన్యక లతులహిమాచలమున
కు సం ౩ ౨౬౧

సీ ఒకకాంతప్రొద్దు లోకకథాప్రహేళికా
బిందుమత్యాదులఁ బిచ్చలించు
శివరా ౨ ౮౩

౫ క్రి అతిశయింపఁజేయు, ప్రశంసించు

గీ విశిఖనవకంబు నాటించి వెగడుపఱిచి, పేర్చి
యార్చిన సురకోటి యిచ్చలించె, మెచ్చి
భీష్ముడు తెల్ల విన్వచ్చుఁ బోలు, సొక్క
దగుఁ గాని యనఁడు గాఁడీతఁ డనిరి
భార భీష్మ ౧ ౨౩౭

మ సుందరకుఁ దేజోహానిగావించినన్, ఎభిక
ప్రాతము ఎచ్చలించె నను నానాస్తోత్ర
వాక్యంబులన్ దశకు ౫ ౫౩

పిచ్చి=వచ్చు[1] వి ఉన్మాదము, వెఱ్ఱి

ఉ ఎచ్చటనైనఁ గంటిమె మహీస్థలి నిట్టి
విచిత్ర మెన్నఁడున్, బిచ్చపువానిఁ బిల్చి
తనప్రేయసి నిచ్చె నితండు నీకికిం, బిచ్చి
జనించెనో యిదిరెూ పెం పగుభక్తి యటంచు
వెంచెనో, యిచ్చట నేరి కింకఁ దలరెూత్తి
కనన్ మన సొప్పు దెంతయున్ హరభక్త
విలాసము ౧ (చి ని)

విణ హీనము, నీచము

గీ నీచులక్షానపౌరుషములు, కొచ్చెముగ నేల
చొచ్చితి పిచ్చిపనికి
రామా ౭ ౨౫౯ (పిచ్చపనికి శ ర పా)

జ పిచ్చివాఁడు

పిచ్చిక=పిచ్చుక వి చటకము, ఒకజాతిపిట్ట

సీ చలనంబు లేక జూజలి తపోనిష్ఠ నాసీనుఁడై
యుండఁ బిచ్చికలు గూడు, గావించె
తన్మస్తకంబున భార శాం ౫ ౨౨౪

జ పిచ్చికకుంటు, పిచ్చికుంటు

పిచ్చికకుంటు=పిచ్చుకకుంటు వి (√పిచ్చిక)
(శ ర)

పిచ్చికుంటు=పిచ్చుకుంటు వి (పి చ్చి క)
అనూరుఁడు (శ ర)
విణ కాళ్లులేనివాఁడు (శ ర)

పిచ్చిటము సం వి అ పుం కీటభేదము, ఒక
జాతిపురుగు

పిచ్చిలిపోవు అ క్రి (√ఎచ్చిలు) చిప్పిలు

ద్వి పుడమి మోచినసాగపుంగవుఁ బట్టిపిడు
తునా వివ మెల్లఁ బిచ్చిలిపోవ
రం రా యు ౨౯౪ పా ౨౨ పం

పిచ్చిలు(ల్లు) అ క్రి చిప్పిలు (నీటిబొట్టు మొ)
లోపలినుండి పైకివచ్చు

ఉ గ్రుచ్చి కవుంగిటం బొదివి కౌఁ బ్రావక
యించుక దువ్వి చెక్కులన్, బిచ్చిలుమాత్న
ఘర్మజలబిందువు లొత్తి
చంద్రా ౬ ౧౪౩

చ సొలవక మేను కంటకము సోఁకినఁ గొండొక
శోణితంబు ఎచ్చిలి తనకెంతనొప్పి యగు
వేం పంచ ౩ ౧౩౦

ద్వి పిలిపిలిపోవ పచ్చికల ఎచ్చిల్ల, బిలిబిలి
లజ్జల బిరుదు లణంగ, పండితా పహిమా
౨౭౦ పా పురా ౧౨౩ పా

జ పిచ్చిలిపోవు

పిచ్చివాఁడు విణ (పిచ్చి + వాఁడు,) ఉన్మ
త్తుఁడు (శ. ర)

పిచ్చో. వి. (సం పైత్యము) పిత్తరోగము, చేదు కట్టు.

సీ. గోజాగజంబుకగోఘాఖుమార్జారముల పిచ్చు కనయాత్మబలమువలన (చి. కి చి. ని.)

పిచ్చుక=పిచ్చిక. వి ౧ చటకము, ఒకజాతిపిట్ట దీని భేదములు: వెదురుపిచ్చుక, కొండపిచ్చుక, చెఱకుపిచ్చుక, ఊరబిచ్చుక, పొదపిచ్చుక, పెదపిచ్చుక, బంగారుపిచ్చుక. వెు

ఆ పెంచినట్టికోడిఁ బిల్లిభక్షించినఁ, గొండు వగపు పిచ్చుకందుఁగలదె ప్రబోధ ౪ ౨౮

ఉ తూనిగ లాడఁ బొంచ్చె దివి దాటి భ్రమింపఁగఁ బొంచ్చెఁ బిచ్చుకల్. హర ౨ ౧౭

పిచ్చుకపై బ్రహ్మాస్త్రము = అల్పుని దండింప నధికప్రయత్నము చేయునపుడు దీనిని వాడుదురు.

క. పిచ్చుకపై బ్రహ్మాస్త్రము, విచ్చలవిడి నిగుడఁ జేయువిధ మింతెకదా. ఉ. రా 3 30౨

క. పిచ్చుకపై బ్రహ్మాస్త్రము, నచ్చుగఁ దొడిఁ గినవితాన నబలపయిన్ మీ, కెచ్చుగఁ గోపం బటు రా, వచ్చునె తపస్విన పైఁపవలయు నటంచున్ శకాం. ౪ ౨౧.

(పిచ్చుక చిన్నపిట్టయగుటచే ఈపదము కొన్ని యెడల అల్పార్థ ద్యోతకముగాఁ బ్రయుక్తము ఉదా పిచ్చుకయాహారము, పిచ్చుకంత వెు

జ. పిచ్చుకకాలు, పిచ్చుకకుంటు, పిచ్చుకగోళ్లు, పిచ్చుకబియ్యము, పిచ్చుకబీఱ, పిచ్చుకకుంటు

పిచ్చుకకాలు. వి (√పిచ్చుక) పర్పాటము. వై

గీ. పర్పాటకంబు మనను బిచ్చుకకాలు నా మాతృ ఘూత. ఆ. ఖా ౨ ౬౪

పిచ్చుకకుంటు=పిచ్చికకుంటు. వి. (√పిచ్చుక) అమాయకుడు.

సీ. ఉత్తానుఁ డై కెన్క గొరగి పిచ్చుకకుంటు విప్రతీపంబు గా వినుతిసేయు. శాశి. ౧. ౧౨౬.

విశే. పిచ్చుకవలె కుంటుచు నడచువాఁడు, కుంటివాఁడు.

క విను పిచ్చుకకుం టతిరయమునఁ బోకకుఁ బడుట పేదముదుకఁడు పేర్మిజనముం గోరుట దురోధనుఁ డింక జయంబుఁ గొనఁగఁ దలఁచుట యరయన్ భార కర్ణ ౧. 3౨.

క. చీకుం బిచ్చుకకుంటును, మూకు శిఖండి యను నిక్కముగఁ దమపాళ్లం, జేకొనఁ జాలరు వారిం జేకొనఁగా వలయు ధవముఁ జేకొన్నజనుల్. విజ్ఞా వ్యవ. ౧ ౪౪.

ఉ...ఈ, పిచ్చుకకుంటుమీఁదఁ గృప పెంపున వామరలోకవాహినిం, దెచ్చితి... వసు. ౪ ౨౦.

పిచ్చుకగోళ్లు. వి బ. ధాన్యవిశేషము

సీ ..గౌరికుంకుమల్ రణపెండ్లికొడుకులు పిచ్చుకగోళ్లు ప్రయాగలు గొజ్జఁగ్రాలు హంస. ౪. ౧౨౮.

వ...ఏలకిరాజనాలు పిచ్చుకగోళ్లు వంగారు బుడమలు ప్రయాగలు. . ప్రబంధ. ౧౧౨.

పిచ్చుకబియ్యము. వి తృణవిశేషము

చ. వెనుకురు ప్రాల్ల బూదియును వీడలి పిచ్చుక బియ్య మెంద్రయున్ ప్రబంధ. ౨౦౦.

పిచ్చుకబీఱ. వి. (√ పిచ్చుక) ఒకవిధమగు బీర వై.

గీ బీఱపండ్లును బిచ్చుకబీఱపండ్లు, గొమ్మిపండ్లీఁతపండ్లును గొంజిపండ్లు. కాశ. 3. ౬౯.

వ వెూదుగు ములువెూదుగు బీఱ పిచ్చుకబీఱ పేడి బ్రహ్మపేడి జాల్వి కలజాల్వి...మెండ లగుతరులు... ఇంకు. ౨. ౬౦.

పిచ్చుకు(గు)ంటు=పిచ్చికుంటు. వి.(√పిచ్చుక వృత్తినివర్ణలోపము.) ౧. అనూరుఁడు, సూర్యుని సారథి

సీ. ప్రీతి నింతకు నేఁగుఁ బిచ్చుకుంటుకు ద్రొక్క
వినతపౌత్రాత్రుండు వినతపట్టి
సైమ. ౭ ౧౩.

చ. ప్రగ్గములన్ గవియాజ్ఞ మాటికిన్ ముడి
యిడఁ బిచ్చుకుంటురథమున్ నిలుపన్
ఆము ౨ ౮౯. ఉ రా ౧ ౬౭

౨. గొల్లలను యాచించి జీవించునొకజాతివాడు
(కమ్మవారిని అడిగికొని జీవించుజాతి అని బ్రౌ)

సీ. బలిజీలవిత్తంబు పట్టెదాసరిపాలు గొల్ల
విత్తము పిచ్చుకుంటుపాలు రామలిం ౨౩

విశే. పంగువు, కుంటివాఁడు

గీ అవలఁ గొఱగాక పిచ్చుకుం టై యనంగఁ
దనుపుఁ గొనఁజొచ్చె. ఆము ౨ ౫౯.

పా పిచ్చుకుంటుమీఁదిభాగీరథి = కుంటివానిని గంగయేవచ్చి స్నానము చేయించె ననుట
(అర్హతకుమించిన ఫలము లభించెననుట)

సీ పైత్ర్యకంబు. గీ పెట్ట సమకట్టువేళకుఁ
బిచ్చుకుంటు, మీఁది భాగీరథియుఁ బోలె
మీర లేఁగు, దెంచితిరి... పరాహ. ౪ ౯౪

ఉ. మీర లిందులకు వచ్చుట సామది సెంచి
చూడ భా, గీరథి పిచ్చుకుంటు పయికిం బ్రవ
హించుట నూ నృపాగ్రణీ
కృ శకుం. ౨. ౬౧.

పిచ్చె. వి. చింతగింజ

సీ. చింత యనంగను ంచ యా పిచ్చె
యనంగఁ దద్బీజంబు విలసిల్లు... ఆం. భా
౨. ౮౪ (పిచ్చ, అని శ. ర బ్రౌ)

పిచ్ఛ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కోశము, ఒఱ. ౨. గంజి; గంజిమీఁదిమీఁగడ. ౩. పంక్తి, వరుస. ౪. ఛట, సమూహము. ౫. శాల్మలీ వేష్టము, బూరుగబంక. ౬. అరఁటి. ॥. ౭. పోఁక ॥ ౮. శింశుప. ఇరుగుడు. ॥. ౯. పిక్క, జంఘ. ౧౦ ఫణిలాల, పాము చొంగ. ౧౧. గుఱ్ఱపుకాలిపుండు.

పిచ్ఛకము. సం వి. అ. పుం. (నెమలిలోనగు వాని) పురి.

వి ఆ స్త్రీ నెమలిపురులకుంచె

పిచ్ఛతిక. సం వి ఆ స్త్రీ శింశుప ఇరుగుడు ॥.

పిచ్ఛనద్ధము. సం వి అ పుం ఒకజాతియుల్లి. ॥
(వై ని)

పిచ్ఛబాణము. సం వి అ పుం డేగ, శ్యేనము.

పిచ్ఛము. సం వి అ న ౧. నెమిలిలోనగు వాని తోఁకయందలి యీఁక; నెమిలిపురి; ఱెక్క ౨. సిగ, చూడ ౩. శివుని త్రిశూలము. పుం తోఁక లాంగూలము

పిచ్ఛలదళి. సం వి ఆ స్త్రీ బదరి రేఁగు. ॥.
(త్రి ని)

పిచ్ఛిల. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పూతిక. ॥. ౨. శింశుప, ఇరుగుడు ॥ ౩ బూరుగు. ॥. ౪ ఒకానొకనది, (మే ని) ౫ కోకిలాక్షము, ములుగోరిమిడి ॥ ౬ తేలుమణి ॥ ౭ అగిసె. కూలీతృణము ॥ కటుకరోహిణి. ॥.
(వా. చ)

పిచ్ఛిలకము. సం వి. అ. పుం. ధన్వనము, తడ. ॥.

పిచ్ఛిలచ్ఛద. సం. వి ఆ. స్త్రీ. ఉపోదకి. దుంపబచ్చలి. ॥

పిచ్ఛిలత్వక్కు. సం. వి. చ్. పుం. నాగరంగము. నారింజ. ॥.

పిచ్ఛిలము. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) (జిడ్డులోనగు వానిచే) జాఱుడుగలది. (శేల.)

౨. చిక్కనగలది, కఠినది. మీఁగడకట్టినది. (ముద్దపప్పు మొ, స్నిగ్ధపదార్థాది.)

3. పిచ్ఛము (పింఛ) గలది. చూడాయుక్తము.

సం. వి. అ. పుం. ౧. సరసవ్యంజనాదిపలుచగా వండిన కూర మొ. ౨. స్నిగ్ధపదార్థాది, చిక్కనగుముద్దపప్పులోనగునది.

3. శ్లేష్మాతకవృక్షము, విరిగిచెట్టు

అ. పుం. అ. స్త్రీ. బింబచ్ఛద, ఇరుగుడు. శ.

పిటంకోకీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దపాపర, ఇంద్రవారుణి. శ.

పిటక. సం. వి అ. స్త్రీ. విస్ఫోటము, బొబ్బ.

పిటకము. సం వి. అ. పుం న. ౧ పొక్కు, బొబ్బ, స్ఫోటకము.

౨ ఇంద్రధ్వజమునిర్మించు యలంకారవిశేషము

పుం. చిన్నపెట్టె. చిన్నగంప

*పిటక్య. సం. వి. అ స్త్రీ. పటికసమూహము, పెట్టెలగుంపు.

పిటపిట. వి (ఎండమొ॥వాని) తీక్ష్ణతను తెలుపు అనుకరణము.

క. కటికితో గరావరియెండలు,పిటపిటఁ గాయంగ మేను బీఁటలువాఱెన్. బహు 3. ౬౨.

పిటము. సం. వి. అ. పుం. గంప, కండోలము.

న. చాలము, ఇంటిపూరికప్పు.

పిటాకము. సం. వి. అ. పుం. పెట్టె.

పిటాక్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. పిటాకసమూహము, పెట్టెలగుంపు.

పిటిలు(ల్లు). వి. పిడుగులు పడుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

చ. పిటిలుపిటిల్లనం బ్రిదిలి వ్రేలి పడం దొడఁగెం బటూర్దికాశకటములు మందుమందు పిడుగు లండము... పారి. ౨. ౨౧.

పిట్ట[1]. వి. (సం. పిత్సత్) పక్షి, విహగము.

మ. వలరాయం డనువేటకాఁ డలయువట్రాతం పురేఁజాపులిపిట్టలఁ బట్టన్ జెలినాభి యన్జైలమదండ స్గానుగ్రోమ్మించుకాల్, వల రెయంతేఁపటియించి చన్నుఁగవట్రేవం బొంచె...

చంద్రా. ౪. ౧౭౯.

సీ. కాకిపిట్టకుఁ జాలఁ గద తెనిగ్రకు కిడి చిలుకకుఁ దద వేల చేయఁదయ్యె.

నీలా. ౧. ౧౧౧.

సీ పిట్ట పక్కి పులుఁగు జిట్ట గువ్వ యనంగఁ బక్షిసామాన్య మై పరగుచుండు.

ఆం. భా. ౨. ౯౩.

పిట్టదొర = పక్షిరాజు, గరుడుఁడు.

గీ. చట్టుపలఁ బట్టుతెగాడ్పుకొట్టునకును, జెట్టు కాయలు రాలినయట్టునిట్టు, లొట్టులొట్టునఁ దారక ల్పిట్టు దుల్లఁ, బిట్టదొర కొరికట్టడ కట్టిపడిరె.

బహు. 3 3

ఇట్లే పిట్రాజు

సీ. ఇలభోగిరాజును నిమ్మడి పిట్రాజు పడకనడ కలఁగాపాడుచుంద్రుడు.

ఉ హరిశ్చ ౨. ౬౪.

సా: పిట్టకొంచెముకూఁతఘనము = చిన్నవాఁడు పెద్దమాటలాడుట

పిట్ట[2]. వి. (సం. భిత్తిం) మంటిగడ్డ, బెడ్డ.

ఆ గురునిమాట సరకుగొనమి దుశ్శీలత, పిట్ట పుడుక గోరు పినుకఁ ద్రుంపఁ, గఱవ మరుగు టుదయకాలా స్తమయసమయముల భాఁసుఁ జూచు టాయు వడఁచు.

భార. అను. ౪. ౯౦.

సీ... తెలయిం లోష్టము పెల్ల పిట్ట పెట్ట, గడ్డ బెడ్డ యనంగ...

ఆం. భా. ౨. ౨3౦.

పిట్టకము. సం. వి అ. న. దంతకిట్టము, పండ్లపాఁచి.

పిట్టపించేము(లు). విణ. (పింఛము + పించము.) కలతనొందినది.

సీ. తెల్పులితలందంబు పిట్టపించము లయ్యె నలుం గులపా లయ్యె వెలుంగు తెల్ల.
తపతీ. ర. 3౯.

పిట్టపిడుగు. వి (పిడుగు + పిడుగు క. పిట్టు పిడుగు) పెద్దపిడుగు.

మ ..ఉద్భ్రాంతంబు లై యంబుధు, ల్వారలం గట్టలమీఁదఁ బిట్టపిడుగు ల్వ్రాసె మహో దగ్రతన్.
భార. ద్రో. ౫. 344.

ఆ పిట్టపిడుగువంటిదెబ్బదంపు బొబ్బ విన్న మాత్ర భూకంప మైనట్లు కలవరించె సకల కాననంబు
తపతీ. ర. 3౫

క్రి. విణ. అనివార్యముగా, తప్పక.

ఆ. ఘనుఁ డటంచు వేడఁగాఁ బోయినను దెబ్బపిడుగు వైచి చంపుఁ బిట్టపిడుగు.
చంద్రా. ర. ౨౪.

గీ పిడుగు మొత్తినగతిఁ గూలుఁ బిట్టపిడుగు
కవిస. ౧ అధికారము (క ర)

గీ పిట్టపిడుగుగ మగనిఁ జంపింప కిల్లి వెడల దిల్లాలు కలియుగవిలయవేళ

సీ రాహువూజాభిచారవిధాన మొనరించి కళఁ బిట్టపిడుగుగఁ జంపవైతు. కవిక 3. ౧౧౦
(పిట్టబిరుగుడు, అపముద్రి)

పిట్టు. వి. (సం పిష్టమ్, ప్రా. పిట్ఠం క. త. పిట్టు) వాసెనమీఁదఁ బక్వముచేసినపిండి; పిండి

పీ. పిష్టము చెలఁగుఁ బి ట్టన
ఆం. భా. ౨. ౨౫౬.

వ...పేకులుఁ దోసెలోలులుఁ బిట్టును గట్టును దోఁపలుఁ బూపలు మొదలుగాఁగలుఁ.
కాశీ. ౩. ౧౭౫.

పిట్టముదు=పిట్టురూపమైన నైవేద్యము.

వ...శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు ఉపటిసంధ్యమం (త)బోసమునప్పటికిం బిట్టముదునకుం దెల్ల ప్రొలకుంచము లిరవదొసను...
ద. కా. ర ౧౨౭.

పిఠరము. సం. వి అ. పుం. న. స్థాలి, వంటకుండ. పుం. గృహభేదము.

న. ౧. కవ్వపుకోల, మంధానదండము, ౨. ముస్తె.

పిఠరి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. స్థాలి, వంటకుండ.

పిడక=పిడుక. వి (సం. పిష్టక, ప్రా. పిట్టఅ.)

సీ...పేడ నాఁ దనరు గోమయసంజ్ఞ పిడక నాఁ దనరుఁ దత్పిష్టకంబు.
ఆం. భా. ౨. ౨౫౯.

పిడకా. సం వి అ. స్త్రీ. పొక్కు, బొబ్బ

పిడకము. సం వి అ. పుం. పొక్కు, బొబ్బ

పిడి1=పిడికిలి. వి (క త. పిడి) పిడికిలి, ముష్టి

సీ. పిడికిలి పిడి యన నడరును ముష్ట్యాఖ్య...
ఆం భా ౨. ౧౪౧.

౨ పిండినదుము, ల స్తకము.

క. అతనిచనుమర విశిఖ,న్యూతము సేయుటయు నొచ్చి క్రుక్కి హాలంకుం డాతతకోప సముద్ధతుఁ డై తుంచెం బిడికోలదికి నహీఁకుని ధనువున్.
హరి. ఉ. ౬. ౧౬౩.

౩. పిడికిటితో పట్టుకొను ఖడ్గాదులభాగము.

గీ. పిడి యనంగను త్సర్వాఖ్య వెలయు చుండు.
ఆం. భా. ౨. ౨౧౬.

సీ. నగవువెన్నెలజాలు మ గ రా ల పి డి కా లు సొగసుసొమ్ములడాలు సొలపువెలయ.
చెన్న బ. ర. ౨౬ర.

క. మారుమును వేదిమధ్యమునం, దారతియడ్డంబు పిడిరాయి యన నెంతయుఁ బొల్పారఁ గడు వలికమై సుకుమారికి మధ్యంబు సింహమధ్యము తోలఁగెన్

హ. సం. 3. ౨౯౪. ఉ. హరి. ౧ ౧౨౧

సలకపిడి = పిడియాకారముగాఁ జుట్టినసలక (గ్రా)

జ: పిడికట్టు, పిడికిటికట్టు, పిడికోల, పిడిగంట, పిడిగొట్టు, పిడిగ్రుద్దు, పిడిగ్రుద్దులాట, పిడిపట్టు, పిడిమూర, పిడియము, పిడివాటు, పిడివాదము లోం

పిడి2. వి. (కు. త. పిడి) ౧. ఆఁడేనుఁగు.

గీ. పసిఁడికోకల నించి యుం పెనఁగ మదపు, గ్రోలుచును బట్టు నతివలు గ్రాల నడచు, నమరుపిడిపిండులోని మహాగజేంద్రుదు, కాంతి నలరుకుమారు నంతంతఁ గనిరొ.

హరి. ఉ. ౩. ౧౫౩

వ. ఇట్లున్న పరమేశ్వరకాంతరూపంబు దనకుఁ గ్రూరరూపం బైనం గని వనంబుఁ జొర నుల్కి యుభయంబున కోఱపిడి నడ్డంబు సేర్చి సాత్త్వంబు హాస్తికోత్తముండును బోరె మరుండు గౌరికారయ వార్చుచు నుండె.

హ. సం. ౫ ౪౯౨.

౨. ఆఁడుమృగము.

వ.. తోడిగినయమ్మనన పడి పారలుపిడుల విడువక చిడి ముడిపడుకదఁకులును...

ఉ హరి. ౪ ౭౯.

సీ. లాఁచి తప్పినజాగిలము గొట్టుకొట్టునఁ గూడినపిడిఁ గూర్చెఁ గొమ్మలాడు.

కహ. ౪. ౩౩.

విశే. ఆఁడుజాతిది; ఆఁడుది.

క. పడిఁ జేఁకఁ దోలి రాజ్యార్ద్యాది దొంకనపోటు గా పురస్థలి నట్టు డ్యాపిడికిటి గొరకఁ జేయుం, బిడికిటి బిట్టిగని బిల్లమీఁటు గఁ బక్షిరాజా. సారంగ. ౧. ౯౭.

సీ. అడ్డంబునిడుపుటాఁబడ్డలగతి మసుఁబిళ్ల దొంకలనుండి గ్రోళ్లదాఁట. మనుచ. ౨. ౩.
(మసుఁబిళ్లు=ఆఁడుమన్నులు)

జ. పిడియేనిక, పిడితేయు

పిడి3. వి. (క పిడి) వాద్యవిశేషము.

సీ. తారలు బిమ్మటతారలు శంఖముల్ కాహళుల్ పసిఁడిఢక్కలును పిడులు, గాలి కొమ్ములు జోళ్లు కైముళ్లు రుంజలు

కుం. రా. యు. 3. ౨౩.

పిడికట్టు=పిడికిటికట్టు. వి. (పిడి+కట్టు) వింటి నడుము, లస్తకము (శ ర)

పిడికిటికట్టు=పిడికట్టు. వి (√పిడి1) వింటినడుము. లస్తకము

సీ...పిడికిటికట్టు వాఁగను లస్తకనామ మొప్పు.

ఆం. భా. ౨. ౨౧౧.

పిడికిలి=పిడి1. వి దే. (బ. పిడికిళులు, పిడికిళ్లు) ముడువఁబడినవ్రేళ్లుగల అఱచేయి, ముష్టి.

క మూను మీవలపనిత్రుళ్లట వజ్రము నీవున బిడికిటకాఁచున నొఱగు దేను గినిపిలిసేనల.

భార. శాం. ౪. ౩౯౭.

ఉ. చామనిమేనులు గ్నసుపుఁ జల్లెడు మోముల లోనఁ గల్గుబల్కోములు మానవుంబోద వులుం బిడికింట నదంగుకానలున్.

శుక. ౨. ౩౩౧.

చ... కేల్చనిరూడిరిక్క మొత్తమును జక్కఁగఁ జాచి మొలంగుఁబోఁడు లిచ్చుచు బిడికిళ్లఁ బట్టి యది జారి చనం దమగోళ్ల చుక్కలంచుచు .. శీలా. ౧. ౭౯.

చ.. అర్థికోటికిన్, బిడికిళు లాదిగాఁగ బలి పెట్టుడు కాశ్యపుడు వైశ్యభామినుల్.

విక్ర. ౧. ౩౪.

క. పతితయుం బిడికింపకుండెను, గిరిధరుఁ డటఁ
ద్రేతు వారగించినదేవిక్, బరమాదరమున
నతనికిఁ, జిరకాలము భృత్యుఁడై వసింపఁగ
వలయుక్. కుచేల. ౨. ౯౯.

ప్రాణములు పిడికిటఁబట్టుకొనుచుమిక్కిలిప్రాణా
పాయస్థితిలోనుండు, మరణభీతితోనుండు.

వ...ఉభయపక్షంబులలోపలఁ గొందఱు
ధైర్యంబుకలిమిఁ బ్రాణంబులు పిడికటం
బట్టుకొని వట్టిబిగువున నిలిచిన .
వరాహ. ౩. ౫౯.

వ.. ప్రాణంబులు పిడికిటం బట్టుకొని పోవుచు.
ఆము. ౪ ౩౫

జః పిడికిలించు, పిడికిలింత.

పిడికిలించే. అ క్రి (√పిడికిలి ఱ పిడిత్తపిడి).
గుప్పిలిపట్టు, పిడికిలి యేర్పడునట్లు చేయి
ముడుచు

గీ నిడుదమై వచ్చి యదలించి పిడికిలించి,
హనుమ కట్టల్కతో నిద తిత మటంచు,
నడుగుకొడిదంష్ట్రతాఁకులఁ బుడమి వడఁకఁ,
బొడిచె వడి మించి శతకంఠుపెడఁదతోమ్ము
సమీర. ౫ ౩౩.

గీ...పిడికి, లించి కరములు కాఁ గుదియించి
గునుకు, పరువునను దాఁటె బలుఁడు తొంబది
యడుగులు దశా. ౯ ౧౩.

స. క్రి పిడికిటఁబట్టు, గుప్పిట బంధించు

వ ..తూర్పున నుత్తరంబునం గలుగునరకాయ
కులు వాజాసేనాసమన్వితు లయి వచ్చి చి
చ్చయినను బిడికిలింతు మనుచున్నవారు ..
భార. ఉద్యో ౨. ౧౭౧.

సీ. చెన్నీరు గిలకొట్టి వెన్నముద్ద లొనర్చు మదు
పథం బంతయుఁ బిడికిలింప. కుద. ౪. ౨౫.

గీ. పిడికిలించి పట్టి నడుమఁ జేసె.
భోజరా. ౩. ౧౪౭.

పిడికిలింత. వి. (√పిడికిలించు) నమస్కార విశే
షము

రగడ. వారణగిరిపై వరదస్వామికిఁ,బిడికిలింత
లని సెంపుగ కొడుపుచు.
హంస. ౪. ౨౧౩

పిడికోల. వి (పిడి^{1} + కోల) వాగేఁటికోఁడి,
కోఁడికఱ్ఱ. (శ. ర)

పిడిగంట. వి. (పిడి^{1}) నిడుపుపిడిగలగంట

క. నిడుదచిగురనఁటియాకున, నిడి వివిధాన్న
ములు భూమకేశ్వరుఁ డొసఁగుక్, పిడిగంట
మొరయఁ జేయుచు, జడనిధికల్పనకుఁ
బూర్ణసంకల్పనకుక్. పాండు. ౨. ౨౨.

సీ పిడిగంటలును గోకిపింఛంబుఁ గుంచెలు, ఛత్ర
ముల్ బులితోళ్లు చామరములు
రాజ వి ౧. ౧౬౩.

పిడిగొట్టు. స క్రి (పిడి^{1} + కొట్టు) పశ్వాదులను-
పిచ్చలుగొట్టు, ఎద్దుపట్టు (శ ర. ప్రా.)

పిడిగ్రుద్దు. వి. (√పిడి^{1}) ముష్టిఘాతము, పిడికిటి
పోటు, గ్రుద్దు, చూ. పిడిగ్రుద్దులాట.

పిడిగ్రుద్దులాఁట. వి.(పిడి^{1} + గ్రుద్దులు + ఆఁట)
౧ ముష్టియుద్ధము

క. వారింప రానిమదమున, వా రిరువురుఁ జట
చటారవంబులు సెగయం, బోరాడిరి వీరులు
చేయారఁగఁ బిడిగ్రుద్దులాఁట నాసమయ
మునక్. ఉ. హరి. ౪. ౨౬౩.

పిడిపట్టు. వి. (√పిడి^{1}) పింటినడుము, లత్తకము.

ద్వి. వడి రక్కసులపట్టు వదలె నన్నట్టు, పిడి
పట్టు వదలినఁ బెటిలి పేడత్తి, పెళపెళ
ధ్వనులను చిటచిటధ్వనులు, గలయ
దిక్కులఁ బర్వఁగా విల్లు విఱిగె.
రం. రా. బాల. ౨౬. పా. ౧౦. పం.
(క్రొత్తప్రతిపా.)

మ జను తెల్ల క్రొవ్వు గంది చూడఁగఁ బటు
జ్యావాదపూర్వంబు గా, జొనరించెం బరి
పూర్ణముష్టిఁ బిడిప ట్రొక్కింత విశ్చింతుఁ
డై, యవయంబుల్ ఎడలించి విల్లు విడిచెన్
హరి పూ ౯ ౪3

పిడిమూర వి (పిడి[1] + మూర) పిడికిటికి వెనుచే
తికిని నడుమనుండు కొలత, ముడువఁబడిన వ్రేళ్లు
గల మూర రత్న (శ ర బ్రౌ)

పిడియ(డ)ము వి (√పిడి[1]) కటారి, బాకు

సీ కులుచగాఁ గట్టినకరకదట్టీదిండు, వంతరిమ్మునఁ
బిడియాలు దోఁపి పి శకుం ౧ ౧౧3

సీ మెఱుపు పచ్చని దట్టి రొమ్ముపుగాఁ గటిఁ
జుట్టి, యపరంజిపిడిపిడియంబుఁ జెక్కి
వాల్మీ ౧ ౧౭

మ పులితోలున్క సెల నంట దోఁపినపరొంబుల్
పీలిపూఁదావళంబులు బల్సింగపుఁజొంచు
దండకడియంబుల్ సారంగ ౧ ౬3

క పొద నుండి రొప్పబెబ్బులి,కోదమం జే
యిచ్చి పిలిచి కొఱవంజి రొమ్మం, దదరక
గమచెదరక మది,బెదరక పదరక యు కులుచ
పిడెమునఁ గడపెన్
చంద్రా ౨ ౯౦ సారంగ ౨ ౨33

పిడియేనిక వి (పిడి[2] + ఏనిక) ఆఁడేనుఁగు

క పిడియేనికపదుపు పొదువఁ గడుపేదుకఁ
గ్రాలుగంధగజపతిమాడ్కిన్
హరి పూ ౭ ౨౪

సీ పిడియేనిక యనంగ వెలయుఁ గరిణి
ఆం భా ౨ ౧౯౪

పిడివాటు వి (పిడి[1]) ౧ పసకట్టలను చేతికొలఁది
ఎత్తి గింజలరాలఁగొట్టుట (శ ర) ౨ ఒడం
బడిక. ఉదా పిడివాటుచీటి (శ ర, బ్రౌ)

పిడివాదము వి (√పిడి[1] శ పిడివాదము)
మూర్ఖపుపట్టు, మొండితనము (బ్రౌ "మూర్ఖ
వాదము" అని శ ర)

పిడివాలు వి (పిడి[1] + వాలు) ఎన్నని తోలు
ముక్కలతోఁ దయారుచేసిన గూడుచెప్పు, పాద
రక్షావిశేషము

గీ కాల్లఁ బిడివాల్లు నికటమార్గప్రపాన్న, రస
సముత్కృష్టజనిత మారాగ మమర, నృపతిచే
సంపకము గాంచి యిల్లు చేర, వచ్చె నాచారిఁ
దన్మనోవల్లభుండు శుక 3 ౧౪౦

పిడివేయు అ క్రి (√పిడి[2]) పసులకతిలో
చేయిపెట్టి త్రిప్పు, (శ ర)

పిడిసాన వి కొయ్యలకును రత్నములకును రంధ్ర
ములు చేయు సాధనము, బరమా, ఆస్ఫోటని

సీ పిడిసాన యనఁగను వేధిని వెలయును
ఆం భా ౨ ౨౯౯

మ పాత్రసను సుత్కంపంబు వాటిల్ల గ్రుడ్డిర
యంచుం బిడిసానచందమున ధాత్రీభాగముల్
గ్రొచ్చె నృయ్యారదం బారథంబు మానుపఁగ
లేఁడయ్యెన్ మురారాతియున్
జై భా ౫ ౭౪

పిడిసె వి ఒకజాతి పావురము

చ ఎడిసెలు చేనిమీఁద నొకబిన్నన వ్రాలఁగఁ
జూచి శ్రీనాథుని చాటువు (బ్రౌ)

పిడు(ఱు)ఁజో(దు) వి పశువులదేహమందుఁ జేరి
రక్తము పీల్చెడుక్రిమివిశేషము, గోమారి

గీ పిడుఁ జనంగను బిఱుఁడా నాఁ బిడుఁదునాఁగ
వఱలు గోమారి ఆం భా ౨ ౭౭

గీ కర్ణకంఠోదరాధారకంబు లగుచు, నవరు
మయ్యార్యారు పిడుఁదుతండములతోడ, నచ్చ
టికి వచ్చె నొకయశ్వము
శుక 3 3౯౭

సీ. పాలు చాలఁగఁ గ్రోలఁ జాలుచో తెగ జాల
పాడుఁగులఁ బిలుఁదులు పొదలుచున్న.
పీఠారా. ౩. ౪౩.

ద్వి. క్రమ మెట్లు నా కెలుంగఁగఁ జెప్పవలయు,
నమితప్రభావ రాయల్లను యనిన, పిలుఁ
దులు పాడుఁగునఁ బెద్దకాలంబు, గణుతింప
నున్న దుర్గము గ్రోలఁ గలదె
ప్రభు ౪ ౧౧౪ పా. ౧౫ పం

పిడుక=పిడక. వి (√పిడుచే) ౧ కరీషము, గోదమున్న గువానికి చఱిచి యెండఁబెట్టిన పేడ ముద్ద

వ ..పిడుకగొఱపంబుతో మకంబునఁ బుటపుట
నై... బెదరుకొదమకట్టువగుంపు
ఆము ౪ ౩౫.

౨ వెలిమిడి, భస్మము. (చూ. కంటఁబిడుకఁ బ్రాము)

కంటఁబిడుకఁబ్రాము = కంటిలో బూడిద పోయు, వంచించు.

ఆ. కంటఁ బిడుకఁ బ్రామి కడిమిఁ ద్రికూటాద్రి,
యాక్రమించిరి భా. రా యు. ౩౦౦

ఆ. కంటఁ బిడుకఁ బ్రామి గర్వంబు గిర్వంబు,
నడుప నైతిగాని నొట్టుపెట్టు.
దశకు. ౭. ౫౪

జః పిడుకమొసలి

పిడుకమొసలి. వి (√పిడుక) చిన్న మొసలి

గీ. పెలుక నిర్ఘాత కోచు తాఁచేలు పిడుక,
మొసలి శింశుమారము—పెద్దమొసలి...
హంస. ౪ ౧౭౭.

పిడుగు(డ్గు). వి. (క. త పిడుగు) అశని, మేఘములరాయిడిచేఁ గలిగిభూమిపైఁబడు తేజఃఖండము.

క. కడునలుకయుఁ గూర్మియు నేర్పడ నెటిఁ
గించుకని వానిఫలకాలము నెవ్విడుగుమ
గాద్పుడు జనులకుఁ, బడుటయు పిచుటయు
నెఱుకపడిరెయందుభంగిన్.
భార. ఆది ౭ ౧౧౩.

చ. పిటిలుపిటిల్లనం బ్రిదిలి ప్రేలి పడం బొదఁగెం
జతుర్దిశాతటముల మండుచుం బిడుగు
తండము .. హర. ౨. ౨౧.

గీ ప్రవతపాత్రుండు గద నైవఁ బిడుగువోలె,
నదరుపెడఁ బొడి గాఁ జేసె నస్త్రగురుఁడు.
భాగ. భీష్మ ౨. ౫౪.

ఉ ..రా జీవవినోదిమండలము చిచ్చుఱపిడ్గును
బోలెవేచినన్. షోడ. ౨ ౧౦౫.

విణ (పిడుగువంటిది) అతిబాధకము, మిక్కిలి బాధించునది.

సీ. వాదకుఁ బగ యూరివారలకలనొప్పె
పెంపుడుకూఁతుం ద్రపెద్దపిడుగు...గీ.అనఁగ
విఖ్యాతిఁ గాంచు వాయూఁడుఁగూడి.
శుక ౩. ౨౦.

జః పిట్టపిడుగు, పిడుగుకైదువు, పిడుగుతునుక.

పిడుగుకైదువు. వి. (పిడుగు+కైదువు) వజ్రాయుధము.

సీ. పిడుగుకైదువుపెట్టు కడకట్టు గాఁ బరాధి
మహాశావధిరసంబు చమర ననఁగ.
వసు. ౫ ౩౭.

పిడుగుతునుక(న్క). విణ. (పిడుగు+తునుక) అశనిఖండమువంటివాఁడు, మిక్కిలి సమర్థుఁడు.

సీ. ఆపన్నరక్ష సేయఁడు గాని సజ్జనపీడనం
బొనరింపఁ బిడుగుతునుక. రామలిం. ౧౩.

చ. ఉదిరిపనిండిచాయగల యొప్పుల కుప్పలు
కేఁడిపేలుపుం, గొదములు దావపావకుని
కజ్జలు చిచ్చఱకంటిపెచ్చెలుల్, కుదజము
కేఁడుముల్ పిడుగుతున్కలు వానరవీర
లోక్కటల్, బొదివిరి లంకచుట్టునను భూగ
గనంబులు నిండ వార్చుచున్.
రామా. ౬. ౧౭౦.

పిడుచే. వి. (√పిడుచే) ముద్ద, కబళము.

సీ. పిడుచ ముద్ద యనంగఁ బిండంబు పిలయును.

అం. భా. ౨. ౨౬౦

పిడుచేగట్టు. అ క్రి. (పిడుచ+కట్టు) ముద్దగట్టు, దప్పిచే ద్రవహీనమై ముద్దవలెనగు.

గీ. పెదవి పెచ్చెత్తు వాలుక పిడుచగట్టు, గొంతు తడిలేయు నెక్కటఁ గొంతతడవు, దాహ మున తడకము లేక దరు చెడెను.

దశా. ౨. ౧౩౭.

పిడుచేగొను. స. క్రి (పిడుచ+కొను) కబళించు, మ్రింగు.

సీ. దిక్కులు వాలుగు నొక్కచోటికిఁ దెచ్చి పిసికి పిండలి చేసి పిడుచగొనఁగ.

భార విరా. ౨. ౧౩౮

పిడుచేపాఁత. వి. (√పిడుచే) అలుకుగుడ్డ (శ ర.)

పిడుచే. స. క్రి (క. పిళుగు, త. పిళ్)

౧ పసరు మొ॥ పిండు.

గీ. బ్రహ్మ పిడిచినమందాకుపస రనంగి.

ఆము. ౨. ౮

సీ. పడిచినఁ జమురు గారెడుమాంసములతోడఁ దేటతియ్యనిజుంటి తేనెతోడ,

పి. కథం. ౧ ౧౩౫.

౨. ముద్దవలె నదిమి దిగఁదుడుచు.

వ . అచ్చటిభూరజంబు వుచ్చి పిడిచి పైచి కూపాడిచిరి... హరి. పూ. ౫. ౧౯౯.

జః పిడుచే, పిడుచేగట్టు, పిడుచేగొను, పిడుచే పాఁత.

పిడుం(డ)త. వి. (త. పిడియత్) మిక్కిలి చిన్న కుండ.

శ...మస్తకపీడుఁదక్రకుం, గడవరొకింతపరుల్యో దకుఁగా కరడోఁచునతో జా మాజ్యకుం, విడుతవితాంగకో క్రైవలపించుచెలంగు...

పం. వంచ. ౧. ౫౯౧.

క. నిక్కుపొగపిడుత గదరా, ముక్కు మొగం బెన్నఁ గోఁతిముఖమున కెనయా...

చంద్ర. వి. ౧. ౯౨

సీ...ముష్టిమానభాండాఖ్య పిడుత, యనఁ దన రారు.

అం. భా. ౨. ౨౮౪.

సీ...కుండలు చట్లు మూఁకుళ్లు బుడ్లు, కడవలు కానలు పిడతల్ పెన కళ్లన భాండముల్ తగు...

పాం. వి. స్థావ. ౬౫.

పిడువరించే. అ క్రి. (√పిడువు) (పిడుగువలె) అతిశయించు. మిక్కుటమగు.

గీ ఊరునిదాఘవాతాహతిఁ గరులతలలు, వ్రస్సి లోపలి ముత్యముల్ వరుస విరివి, మంగలము లోని ప్రేలలభంగిఁ దూలి, ప్రేలిపడఁ గాపెఁ గట్టెండ పిడువరించి.

కు. సం. ౬. ౯౯౫.

పిడువు=పిడుగు. (చూ. పిడువరించు.)

జః పిడవరించు

పిణ్యాకము. సం. వి అ. పుం. న. ౧. తెలిక పిండి, తిలకల్కము, ౨. హింగువు, ఇంగువ. ౩ సిహ్లకము, చిల్లమడ్డి. ౪. కుంకుమపువ్వు. బాహ్లికము (వై. ని.) ౫. కిణ్వము, బెల్లము మొదలగు సారాయి కుపయోగించు వస్తువు. (శ ని.) ౬. యవాని, ఒక దినుసుజీలకర్ర. ౭. (శ ని)

పిత. సం వి ఋ. పుం. తండ్రి. (తండ్రులు అయిదుగురు. చూ. పంచపితలు)

ద్విర. తల్లిదండ్రులు. బ. పితరులు, వంశమందుఁ బుట్టి మృతులైన పూర్వులు, పితృదేవతలు.

పితర=పితరుఁడు. వి. (సం. పిత. క. త. పితర), ౧. తండ్రి, జనకుఁడు.

వ...పితరయుఁ బితామహుండును ప్రపితా మహుండును ననఁగఁ బిండసంబంధులు మువ్వురు...మార్క. ౩. ౧౪౪, (శ. ర. పా.)

౨. (బ-పితరు) పితృదేవత. (చూ. పితరదొర.) పితయు ముద్రి. పా.

జః పితరదొర.

పితరదొర. వి (పితర + దొర.) పితృపతి, యముఁడు.

క. పితరదొర కేటుగ్రాటక, జతనంబునఁ దివియ మిగుల జడుపున నెదలో, నెత కుడుచు తపసిబిడ్డని, బ్రతికించి యనంబుఁ గిన్నబల్లి దున కొగిక. నీలా. ౧. ౨౨.

—ఇష్టోః- పితరులఁ గూడు.

క. మిత్తియుఁ బితరుల కూఁడు, న్మ్రత్తిలి తిరగంగఁ జూచి నలిఁ బొగ రడఁగక, నెం త్తిన తెలిగిత్తరవా, ల్తత్తిడిబెఱరాత నల్లలదొర తాతా. అచ్చ. రా. కిష్కి. ౧౦౭.

పితరుఁడు.=పితర. వి. (సం. పితా.) ౧. తండ్రి, జనకుఁడు.

క సతియుం బతియును సుతుఁడును, బితరుఁడు నొండొరులతోడఁ బెనఁగడుచో సాక్షిఁ గైకొని మాన్పక యున్నతఁడు పఞ్చత్రయము దండు వరువఁగ వలయుక.

విజ్ఞా ప్రాయ. ౬౬

౨ (బ పితరులు, పితాళ్లు) పితృదేవతలు, వంశమందుఁబుట్టి మృతినొందినవారు.

సీ పితరులబుణము దీర్పఁడువరానఁ జెందని దౌర్భాగ్యశీలుఁగోత్రమ్ము త్రమ్ము.

రాఘవ. ౧ ౪౬.

శ. కృతమతి యై యేడేఁడులు హుతవహు ధృతమునను బ్రీతి నొందించినను,వ్రతుఁడీకేడుతరంబుల,పితరులఁ గొని దివికి నేఁగుఁ బెంపెసలారక. భార అర. ౪. ౨౧౩.

జః పితరులచుక్క.

పితరులచుక్క. వి. (√ పితరుఁడు) పితృదేవతాక మగు నక్షత్రము, మఘ, (శ. ర.)

పితలాటకము=పితలాటము. వి. (క. పిత్తలాటకః) ౧. వంచన,మోసము, (శ. ర.) ౨ లోభిత్వము. (వా.)

పితలాటము=పితలాటకము. వి. (క. పిత్తలాట్టః) ౧. మోసము, వంచన, (శ. ర) ౨. లోభిత్వము.

(వ్యవ.) వాఁడు పట్టి పితలాటపుమనుష్యుఁడు.

పితాపుత్రులు. సం. వి. అ. పుం. ద్వి. (పితయుఁ బుత్రుఁడును) తండ్రికొడుకులు.

పితామహి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. తండ్రితల్లి.

పితామహుఁడు. సం వి. అ. పుం. ౧ తండ్రి తండ్రి. ౨ బ్రహ్మ.

పితాళ్లు=పితరులు. వి బ. పితృదేవతలు,మృతి నొందిన పితృవర్గమువారు.

ద్వి విడువఁడే యొకఁడైన వృషభ మటంచుఁ గొడుకులఁ గాంచుట కోరి పితాళ్లు.

రం రా అయో ౧౪౧. పా. ఒ. పం.

ద్వి తండతండములు పితాళ్లు నొక్కొక్క, తర ములవారు తత్క్షణము రమేలేర.

పండితా. మహిమ. ౫౩. పా.

పితుంపుత్రుఁడు. సం. వి. అ పుం. ప్రసిద్ధుఁడగు తండ్రియొక్కకొడుకు.

పితుకు=పిదుకు. స క్రి. (క. పిఱుక్కు) ౧. (పాలు) పిండు.

గీ. ఇద్ధరాదోగ్ధ్రిఁ గ్రేపుల నెలమిఁ జేర్చి, పితికి కొనఁ దని పనిచె సమ్మతము మిగుల.

హరి. పూ. ౦. ౧౩౧.

ఆ. అడిగెఁ బితికి వండె నద్దగించెను గోపు, నవఁగ నిట్లు కొన్ని యనుద్వితర్మ, ధాతు ఫలు గఁ డెలియఁదగు వాని నెల్లను...

ఆం. భా. ౩. ౧౩౯.

౨. (పశువులు పాలు) ఇచ్చు, స్రవింపఁజేయు.

చ. సతతము నగ్నిహోత్రములు సాగఁగ భూరి
హోమముల్ ఫలించుచుండ్, పితుడుగ భేమువుల్
జలగర్భిరము లై చెలువొందఁగ నర,
స్తతులు... హ. వరాహ. ౧౦౩. పా.

క. హరియు సెలయూఁడువానలు, సురభులు చ
న్నవసి పితుడు సుకృతము జరుగున్, ధరఁ
గొంద్ర చేలు పండును, బరగుం బురుషా
యుషములు ప్రజలకు సెల్లన్
కాశీ. ४. ౭౭౯.

పితువు. సం. వి. ఉ పుం. ౧. బ్రహ్మదేవుఁడు.
౨. అన్నము ౩. సూర్యుఁడు. (శే. ని)

పితృకల్పము. సం. వి అ పుం. పితరులనుద్దే
శించిచేయుశ్రాద్ధాదికము.
౨ పితరులయుత్పత్త్యాదికమునుదెలుపు గ్రంథ
భేదము.

పితృకాననము. సం. వి అ. న. శ్మశానము.

పితృకుల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మలయపర్వతమునఁ
బుట్టినయొకనది.

పితృగణము. సం. వి అ పుం. ౧. వంశము
నందలి పూర్వులసముదాయము.
౨. పితృదేవతలగు అగ్నిష్వాత్తాదులు (వీరు
ప్రజాపతులవలనఁ బుట్టినవారు)

పితృగామి. సం. విశే. (న్ నీ. న్.) ఎతను జెందు
నది, పితృసంబంధి.

పితృగృహము. సం. వి. అ న. ౧. శ్మశానము,
వల్లకాడు. ౨. తండ్రియిల్లు.

పితృతర్పణము. సం. వి అ న. ౧. పితరుల
నుద్దేశించిచేయు జలతర్పణము. ౨ పితృతీర్థము.
౩. తిలలు, నువ్వులు. ४. శ్రాద్ధములందుఁ
జేయుదానము.

పితృతిథి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. అమావాస్య.

పితృతీర్థము. సం. వి. అ. న. ౧. తర్జనికిని అంగుష్ఠ
మునకును నడిమిచోటు, చూపుడువ్రేలికిని బొట్టన
వ్రేలికిని నడిమిచోటు, ఉప్పలవాయి. ౨.
గయాదితీర్థము.

పితృదాయము. సం. వి అ. పుం. తండ్రిసొత్తు,
పైతృకధనము.

పితృదినము. సం. వి. అ న. అమావాస్య.

పితృదైవత్యము. సం వి. అ. న. అష్టకాదిన
మందు పితరుల నుద్దేశించి చేయుయజ్ఞము.

పితృనల్వము. సం వి. అ. పుం. రెండువందల
నలువది యంగుళముల పరిమాణము. (వై. ని)

పితృపక్షము. సం వి అ. పుం ౧ తండ్రివంశ,
తండ్రితెగ. ౨. భాద్రపద కృష్ణపక్షము.

పితృపతి. సం వి. ఇ పుం. యముఁడు.

పితృపైతామహము. సం విశే (అ. ఈ. అ)
తండ్రితాతలనుండి వచ్చినది (ధనాది.)
వ... పితృపైతామహం బయిన రాజ్యంబునకు
నీయట్ల వారు సర్హులు .. భార. ఆది ४. ౩౦.
మ. పితృపైతామహ మైనరాజ్య మరి విశ్వ
ద్యంబు... భార అర. ౧ ౨౩౬.
శ్లో పితృపైతామహే రాజ్యే బోధవ్యే తేఽన్య
థామతిః సం భార అర. ౩౦. ౧.

పితృప్రపా. సం వి ఆ స్త్రీ గయయందుఁజేయు
తర్పణరూపమగు ఆమ్రసేకము.
శ్లో గయాయాం పిండదానం య త్పితృకార్యం
త దార్యకమ్, ఆమ్రసేక స్తథయ స్తత్ర సా
చాభీ సా పితృప్రపా. (వై. ని.)

పితృప్రసువు. సం. వి. ఊ స్త్రీ. ౧. తండ్రి
తల్లి. ౨. సాయంసంధ్య, మలుసంజ. ప్రొద్దు
పొడుచుటకు ముందై దుగడియలవఱకును, ప్రొద్దు
గ్రుంకినపిమ్మట మూఁడు గడియలవఱకునుగల
కాలము. (శ. ర.)

పితృప్రియము. సం. వి. అ. పుం. భృంగరాజము. గుంటకలగర. ౙ.

పితృభోజనము. సం. వి. అ. పుం. మాషములు, మినుములు.

పితృమందిరము. సం. వి. అ. న. ౧. తండ్రి యిల్లు. ౨. శ్మశానము

పైతృమేధము. సం. వి. అ. పుం. పితరుల నుద్దేశించిచేయు కర్మవిశేషము

పితృయజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పితృతర్పణము. (ఇది పంచమహాయజ్ఞములలో నొకటి) ౨. పితృకర్మము.

పితృయాణము. సం. వి. అ. పుం. పితరుల యొక్క చంద్రలోకగమనమార్గము.

పితృలోకము. సం. వి. అ. పుం. చంద్రలోకమునకు మీఁదనుండు నొకలోకము. ౨. అగ్నిష్వాత్తాది పితృదేవసమూహము.

పితృవనము. సం. వి. అ. న. శ్మశానము

పితృవనేచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. శివుఁడు. ౨. భూతప్రేతాది.

పితృవ్యుఁడు. సం. వి. అ. పు. ౧. తండ్రితోడఁ బుట్టినవాఁడు

పితృశ్రాద్ధము. సం. వి. అ. న. పితనుగూర్చి కాని పితరులనుగూర్చి కాని చేయుశ్రాద్ధము.

పితృష్వ (తుఃస్వ,తుఃష్వ.) స. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. తండ్రితోఁబుట్టినది. మేనత్త.

పితృష్వస్రీయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మేనత్త కొడుకు

పితృసువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. ౧. తండ్రితల్లి, ౨. సాయంసంధ్యాసమయసంజ.

పితృవాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. కుడిచెవి, దక్షిణకర్ణము.

పిత్తకోశము. సం. వి. అ. పుం. పిత్తధాతువుండు దేహమండలిత్తి.

పిత్తఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గుడూచి, తిప్పతీఁగ

పిత్తడి. వి (సం. పిత్తలమ్, క. పిత్తళె, త. పిత్తళై) ఇత్తడి

సీ...మను సారకూటంబు, పిత్తడి యంచన
నిత్తడి యన. ఆం. భా. ౨. ౨౯౯.

ద్వి. పిత్తడికడియముల్ పికిలిపూదండ, సొత్తం
బు లగు నల్లముడుక గాజులను.
ద్వి. పరమ. ర. ౩౨౩. పా.

పిత్తడికాసు. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఉ. ఇనుకదొంగువ పిత్తడికాను మల్లుమీ,
నల్లెయు గండె రొయ్యపర కాదిగఁ జేపలఁ
బట్టి తెట్టుగఁ. ప్రబంధ. ౧౯౫

పిత్తద్రావి. సం. వి. న్. పుం. మధురజంబీరము, తీయనిమ్మ ౙ

పిత్తధర. సం. వి. అ. స్త్రీ. కలాభేదము.

శ్లో. పష్ఠీ పిత్తధరానామయాకళాపరికీర్తితా,
పక్వామశయమధ్యస్థా గ్రహణీసాప్రకీర్తితా.
(సంస్కృత)

పిత్తము. సం. వి. అ. న. దేహమందలి ధాతువిశేషము (చూ. ధాతువు.)

పిత్తరక్తము. సం. వి. అ. న. రక్తపిత్తరోగము.

పిత్తల. సం. వి. అ. స్త్రీ. నీరుపిప్పలి. ౙ

పిత్తలము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలి పిత్తముగలది, పిచ్చుగలది, వి. అ. న. ౧. ఇత్తడి. ౨. భుజపత్రి, భూర్జపత్రము ౙ ౩. అరిదళము.

పిత్తాతిసారము. సం. వి. అ. పుం. పిత్తమువలనఁ గలుగు అతిసారరోగము.

పిత్తాభిష్యందము. సం. వి. అ. న. పిత్తమువలన కంటనీరు కారెడి రూకరోగము

పిత్తారి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. లాక్ష, లక్క. ౨. బర్బరచందనము, పీతచందనము.¶ 3. పర్ప టము, పర్పాటకము ¶

పిత్తు. అ. క్రి. అపానవాయువువిడుచు.

క. బడబడ పిత్తులు పిత్తుచు, బడిబడి బహు భంగి మీఱఁ బాఱుచు మఱి తా, నొడ లెఱుఁగక పెనుమార్గం, గడు పోలఁగఁ దల్లి గాంచి కటకటపడుచున్

చంద్ర. వి. ౨. 88.

వి. అపానవాయువు చంద్ర. వి. ౨. 88

కవిచా. ౧౫౦.

పిత్ర్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. మఘానక్షత్రము. ౨. అమావాస్య. 3. పూర్ణిమ. (వై. ని.)

పిత్ర్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. తండ్రిది పితృసంబంధి. ౨. పితరులది.

వి. అ. పుం. మాసము, మినుము

న. మఘానక్షత్రము. ౨. పితృతీర్థము (చూపుడు వ్రేలికిని, బొటనవ్రేలికిని నడిమిచోటు, ఉప్పల వాయి. 3. తేనె, మధువు

పిత్సత్. సం. శత్ర. పడనిచ్ఛగలది. ఇది సమాస పూర్వావయవముగానేయుండును.

పిత్సత్తు. సం. వి. త్. పుం. పక్షి.

పిత్సలము. సం. వి. అ. పుం. మార్గము, త్రోవ.

పిత్సువు. సం. విణ. (ఉ) పడనిచ్ఛగించునది; వెళ్లనిచ్ఛగించునది. శబ్ద. 3. 88.

వి. ఉ. పుం. పక్షి, పిట్ట.

పిదప. వి. ఔ. అనా. వెనుక.

సీ... పదపడి పిదప తర్వాత పిమ్మట. గీ. టనఁగఁ బశ్చాత్సమార్థ మై యలరుచుండు.

ఆం. భా. 3. 83.

శా. వీరశ్రీనరసింహశౌరిపిదపన్... కృష్ణరాయఁడు విభుం డై రాజ్యసింహాసనం, బాశో హించె పారి. పీఠి. ౧౭.

గీ. మొదలఁ దేనియ లుట్టుసంభోగహాళి, ముద్దు పల్కులు శ్రుతిపుటంబుల భుజించి, పిదప భుజియింపఁ దొడఁగిరి త్రిదశవరులు, దైత్యులును దధ్యమిత్యాజ్యఘారసములు

హరి. ఉ. ౧.౫౧. శైవ. 3 ౧౧౪.

విణ. ౧. వెనుకటిగి, పిమ్మటిది, తర్వాతిది

ఆ. ఇవ్విధమునఁ గృష్ణుఁ డేవపిదపటి, కథ వినంగ నాకుఁ గౌతుకంబు ..

భార. ఉద్యో. 3. ౪౧౨.

క. అట్టియెడ మాద్రిపిదపటి, పట్టి...

భార. కర్ణ. ౨. 38౮.

క. మొదలిటిపత్రము లెల్లను, ముదముగ విలుచు టకు దానమున కాడికి నిం, పొదవఁ బ్రమా ణము లైనను, బిదపటిపత్త్రంబు చెల్లుఁ దెనఁగున లందున్ విజ్ఞా. వ్యవ. 38.

౨. తక్కువ, నీచము

ద్వి. మద మఱి నాతోడ మాట లాడినను, పిద పగునే భక్తి పెద్దఱికంబు.

పండితా. పురా. ౧౦౧. ప్రా.

జః పిక్కాడు.

పిదపిద. వి. అనుకుగా నుండుటను సూచించు ననుకరణము.

గీ. అంతఁ జలచల పిదపిద మనుచు నవిచి, కలల మై విప్వ బాఱుచుఁ గరుడుగట్టి, తల దలిర్పఁగ గర్భ మై తరతరంబ, పెల మసలెఁ జీరచిక్కు నస్నలఁత కథిప.

కృ. శకు. ౨. ౧౪౪.

విశే. ౧. (దీనికిఁ గర్మధారయమునందు నిగాగమం బగును) అనుకు, పలుచనిది. (చూ. పిద పిదన.)

౨. మృదువు, మెత్తనిది.

ద్వి. చెదరక యదరక చిడిముడిపడక, బెదరక వదలక పిదపిద గాక, క్రొవ్వాడి మూపక క్రూరత లేక. పండితా దీక్షా. ౬౧ పా.

వ... అమృతాశీవాహినీప్రవాహం బెడబెడఁ బొదవడినయెడలఁ బొదవడునినుము పిద పిదనిపద వెగనే కూలుదరులును...

శ్రీరం. ౧. ౧౩౨

జః పిదపిదన.

పిదపిదన. వి (√పిదపిద) ౧. అనుకుఁదనము, పలుచఁదనము. ౨. మార్దవము. మెత్తన. (శ.ర) విశే. అనుకు, పలుచనిది.

సీ. కలికిచేష్టలు భావగర్భంబు లైనను బ్రియుని మీఁదనుగూర్మి బయలుపఱుపఁ, బిదపిద నై లజ్జ మదిఁ బదనిచ్చినఁ జెలిమేనఁ బులకలు చెక్కు లొత్తె భాగ. ౧౦ ఉ ౩౩౧, ౮౯౩

వ... శీకరపరంపరలచేఁ దుగులు మదుగులుఁగొనినఁ బిదపిద నగుచుఁ జిదుకుచిదుకు మనుచొంపు లును... భాగ. ౧౦. పూ ౫౪౬.

పిదుకు=పితుకు. స. క్రి. (క పిదుక్కు) ౧. (పాలు) పిండు.

సీ. తనపేరఁ బృథివి నాఁ జనఁ జేసి గోరూప, యైనయవ్వసుమతి నమరగణముఁ, బిదిచి రౌషధులను బహురత్నములఁ బిదికించి జగమ్ముఁ బోషించెఁ బృథుఁడు.

భార. ద్రో. ౨. ౨౧౧.

చ. పిదికినయాలపా ల్వెదురబియ్యము కావడి కుండ నించి యయ్యయ్యదుపతికిం బ్రియం బుగ .. కుశ. ౨. ౫౪౬.

౨. (పశువులు) పాలు ఇచ్చు

క... పొదవుల్, చన్నవిసి పాలు పిదుకుచు...

వి. పు. ౧౪౫.

సీ. పాదపంబులు పుష్పఫల సమృద్ధి వహించె, నఖిలధేనువులు చన్నవిసి పిదికె

కై భా. ౬. ౯.

సీ. అదనుతోఁ జేఁపి చన్నవిసి రూపధుల మున్మోదవు కొండల కెల్లఁ బిదుక నెఱిఁగె.

మనుచ. ౨. ౧౧.

పిధానము. సం. వి అ. న. మఱుఁగు, తిరో ధానము ౨ ఛాదనము, కప్పు, మునుఁగు. ౩ ఒఱ ౪. మూఁత, మూఁకుడు.

పిధాయకము. సం. విశే (అ యిశా. అ) కప్పు నది, మూయునది, మఱుఁగుపుచ్చునది.

పిన=పిన్న. (దీనికి వ్యస్తముగాఁ బ్రయోగము లేదు) విశే. చిన్న.

మ గయలోఁ గాశిఁ బ్రయాగ శ్రీగిరిని గంగా ద్వారనీలాచలో, జ్జయినీ ద్వారకలం..., దర్పణ, క్రియచే నాపినతమ్ముఁ డెఱ్ఱన యొనర్చెం దంత్రి కాహ్లాదముస్

ప్రభా. ౧. ౮.

(దీనియామ్రేడితరూపము. "పినపిన"=మిక్కిలి చిన్న.)

సీ మొనలు చూపెడిపినపిన మొలచ్చచనుదోయి యలఁతిపయ్యంటకు నాసచేయ.

దశా ౯. ౨౧౦.

క. పినపిన మెఱుపులు పొటిపొటి, చినుకులు మసమసక లెసఁగుచీకట్లుం దోఁచుచిన కొకరి కొరు గానక, చని రాలోఁ బసియుఁ గన్న చాయల బెంచెరా. పేం. పంచ. ౧. ౪౮౧.

జః పినగుమ్మడు. పినతండ్రి, పినతల్లి, పిన వాఁడు, పినపిచ్చి.

పినగుమ్మడు. వి. (√. పిన.) ఒకజాతిగుమ్మడు. కై. (కుతు. అని. శ. ర.)

పినతండ్రి. వి. (√ పిన) తండ్రితమ్ముఁడు.

సీ. పినతండ్రి యని తండ్రిఁ గనమి జయంతుండు వచ్చినఁ జెఱసాల వైచువారు.

దశా. 3. ౯౭.

౨. తల్లిచెల్లెలిభర్త. (గ్రా)

పినతల్లి. వి. (√ పిన) తల్లిచెల్లెలు.

చ మనపినతల్లిపట్టి ఖరదూషణభోజవరుండు దండకా,వనమున దూషణాద్యసురవర్గముతో వసియింపఁ బోయెడిఁ, జను మతఁ డాదరించు నిను .. ఉ రా ౪ ౧౦౪.

౨. తండ్రితమ్ముని భార్య. (గ్రా)

పినద్ధము. సం విణ అ ౧ కట్టఁబడినది, బంధింపఁబడినది (వస్త్రము) ౨ తొడుగఁబడినది ధరింపఁబడినది. (కవచము)

పిననాఁడు=పిన్ననాఁడు. వి (√పిన) బాల్యదశ, చిన్ననాఁడు

చ. కనినది మాత్రమే యొకటి గాదు మఱి పిననాఁటనుండియుఁ, గొనరు వహించి పెంచి మతి నేరిపి విద్యలు చెప్పి యెప్పుడుఁ, నిను గడఁబాయ కున్నయది...

ముకుంద 3. 30౪

పినపిచ్చి. వి. (√పిన) వృక్షవిశేషము ఒకానొకచెట్టు.

వ మఱియుం బెదపిచ్చి పినపిచ్చి నల్లింద సల్లింద యిప్ప కప్పురమద్ది.

వి.కం. ౨. ౧౪.

పినాకపాణి. సం. వి. ఇ. పుం శివుఁడు.

పినాకము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. శివుని విల్లు. (శ. ని) ౨. మట్టివాన. 3. త్రిశూలము. (వై. ని.)

పినాకి. సం. వి. న్. పుం. శివుఁడు.

పినాకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నదీవిశేషము, పెన్న నది. ౨. వీణావిశేషము.

పినుఁగు=పిలుఁగు. విణ. (క. పినుగు) ౧. దుర్బలుఁడు, శక్తిహీనుఁడు.

ద్వి మునిశాపదగ్ధ లా పినుఁగులు సరిరో.

బస. పు ౭. ౨౦౧ పా. ౯3౯. పం.

గీ. కేఁటి యొకకేల నొకకేల పిఁగుఁజన్నుఁ, గవయు మాఁదుక చనుదెంచెఁ గాంత యార్త, పినుఁగు పెన్నడు మిట్టటు బెనఁకకుండ, రెండు దిక్కుల భర మాని యుండె ననఁగ.

సుద. ౫ ౧3౧.

౨ అల్పుఁడు, నీచుఁడు.

సీ తన కమృతముఁ బోసి యనుప వంచు నదల్పఁ, బినుగురొక్కరునకుఁ బ్రియము చెప్పి.

ప్రభా. ౧౪౭.

క. వనజాసనవనజోదర, సనకాదుల ముఖ్యబాహ్యసంత్యాగము సే,సినవారు గారు తక్కటి,పినుఁగులు బాహ్యంబు విడిచి పెద్దయుఁ జెడరే

శివత త్త్వ. ౨౫౭.

3 అవివేకి, బుద్ధిహీనుఁడు.

క. అని పక్షిహితము చెప్పిన, విని కెంగలి రైన క్రోఁతి పీఁ డిరవున కా,లుసు దాను నుండి న నొన్నక, పినుఁగుం గాఁ దలఁచి కాదఁ ద్రేలఁ దోడంగెఁ గేయూర. 3. ౨౪౭.

౪. దుష్టుఁడు, క్రూరుఁడు.

క. పులుఁగులఁ బినుఁగుఁగిరాతుఁడు, వలఁ దవ్వలఁగఁ దిగిచి తగ్గి వగ్గొరపగ్గం, బలఘుతరకీలమున సం,వలనము గావింపు చుండె వలపిన భంగిఁ.

వెం. పం. చ. ౨. ౧౨.

౫ లోభి, పిసినిగొట్టు.

సీ. పినుఁ గీక పెనఁగినఁ బెద్ద నొంపక యొజ్జ, పాటించి చేఁ గలపాటి నాఁచి.

అము. ౭. ౪౭.

౬. భోయవాఁడు, లుబ్ధకుఁడు.

గీ. జిగురుఁగండెలు గాలపుఁజివ్వఁబెదురు, లాది యగుసాధనంబుల నలవరించుకొని హంటా హంటినదలతోఁ బిసుఁగు శల్లఁ, గదిసి నడచిరి యమ్మహీకాంతునటుల.

కుశ ౧. ౧౭౫.

పిన్న=పిన. విశే. ౧ చిన్నది

క. ధవళాక్షి వయసునఁ బిన్నవు గాని వివేకగుణమునఁ మిక్కిలి పెద్దవు. .

కళా ౪ ౧౩౩.

సీ. వారి యాతేఁటిపిన్నలు తావి గ్రోలని,పువ్వుకోదండాస్త్రపుష్పకళిక. సుద. ౫. ౩౮

వ ..అనురూపలావణ్యరేఖాసంపన్నం బైన పిన్నవయసురాకొమరు నవలోకించు ..

సైవ. ౨ ౨౨.

౨. (విద్య మొ. వానిచే) అల్పుఁడు, తక్కువవాఁడు.

దండకము అహ్వాపహాఁ దట్టిరాయంచవార్యం పుణో దైవ నోరార నగ్గింప లేరన్నచోఁ బిన్న లెల్లెన్నఁగాఁ జాలువా రన్న

నీలా. ౨ ౪౧.

౩ తేలికయైనది, చులకనిది (చూ పిన్నపని)

పిన్నది=చిన్నది, చిన్నవయసుది.

క. ఈపిన్నది సాకూఁతురు, తాపసజనముఖ్య మిమ్ముఁ దాఁ గొలువంగా, నోపుదు నని పూని...

భార ఆది ౭ ౩౧౮

ఉ. ఎన్నిమఁ గూర్తు నన్న విను మే మును దాల్చినమాల్య మిచ్చున,ప్పిన్నది రంగమందయిన పెండిలి సెప్పుము...

ఆము ౧. ౧౪.

పిన్నవాఁడు=చిన్నవాఁడు.

ఆ. సాదువల్లభుండు నటుఁ డింత నిక్కంబు, పెద్దవారియట్ల పిన్నవారు.

భాగ. విరా. ౨. ౧౫౨.

పిన్నప్పుడు=చిన్నప్పుడు.

ఉ. కప్పురగంది యాధరణికాంతతనూజ నృపాలచంద్ర పిన్నప్పటినుండియున్ జెలువ మందినచందము లెన్న శక్యమే.

ఇందు ౨. ౧౩౩.

పిన్నాతఁడు=చిన్నవాఁడు.

క. ఉన్నఁ గని యప్పుడఁతి రోషాయన్న విదువు భుజగనాథు ననవుడు నతఁడీ,పిన్నాతని ప్రాణంబులు, గొన్నది యిది దీనియసువులు గొనిరొద ననిరొమన్. భార. అను ౧ ౬.

గీ అతినిదర్శనమున విలయార్ణవమున, మఱివడికి సంచరించు సానుద్దు లేల, వాఁటిపిన్నాతఁ డీయదునందనుండు, సరవి మిమ్మఁ గూడి తిరిగి యీచంద మరయ్యె

జై భా. ౮. ౧౪౩

జ° పిన్నఁజేయు, పిన్నకక్కర, పిన్నగోరఁట, పిన్నగ్రద్ద, పిన్నజమ్మి, పిన్నతనము, పిన్నతుమికి, పిన్నదూలగోవెల, పిన్ననవ్వు, పిన్నవాఁడు, పిన్ననుదురు, పిన్నపేరడు, పిన్నపని, పిన్నపాఁపర, పిన్నపాప, పిన్నపాపఁడు, పిన్నపాల, పిన్నబిడ్డాటలు, పిన్నము, పిన్నములక, పిన్నముల్లంగి, పిన్నయిప్ప, పిన్నతీకము పిన్నవరగోఁగు

పిన్నండు. వి (త పిన్నంతండు) భూమివిశేషము

వ ..శ్రీ భీమేశ్వరశ్రీమన్మహాదేవరకు ... సమర్పించిన వివరము, పహిండిపిన్నండున్ను .. ఆ చంద్రార్కస్థాయిగాను సమర్పణచేశెను.

ద శా ౪ ౧౩౪౪.

పిన్నఁజేయు. సం క్రి (పిన్నన్+చేయు) లాఘవపఱుచు, చిన్నఁబుచ్చు, అవమానపఱుచు.

ఉ. బల్లిదు నన్ను భీష్మజనపాలకుమారకఁ బిన్నఁజేసి సాచెల్లెలి రుక్మిణిం గొనుచుఁ జక్కనినిక్కపుబంటువోలె నీగొల్లఁడు పోయెడిన్... భాగ. ౧౦. పూ. ౧. ౬౭౨,

పిన్నకక్కెర. వి. (√పిన్న) పక్షివిశేషము, కక్కెర. (శ. ర.)

పిన్నగోరంట. వి. (√పిన్న) ఒకజాతి గోరంట, సహా. శ్రీ. (శ. ర., బ్రౌ.)

పిన్నగ్రద్ద. వి (√పిన్న) చిందు, పక్షివిశేషము. (శ. ర.)

పిన్నజమ్మి. వి. (√పిన్న) శిలజమ్మి, శమీరము. శ్రీ. (శ ర.)

పిన్నతనము. వి. (√పిన్న) ౧ బాల్యము, పసితనము.

చ. పిన్నతనాన నుండియు విభీషణుఁ డెంత పరోపకారియో. ఉ. రా. ౨ ౧౫౦.

౨. హైన్యము, కొఱఁత, న్యూనత.

ఉ. ఎన్నఁడుఁ గానుపీస వెంక టిచ్చినవాఁడవు గావు పేట నీవన్నియుఁ జోడకాంద్రు తగ వారవధూటులకై రొయిసంగుచూ, చిన్నెలు నీవు చూచియు విసీ తలవంపఁగ నేర వన్నిటం, బిన్నతనంబుఁ దాల్చితివి పెద్దగ నిన్నిఁక నాద నేఁటికి విప్ర ౪ ౨౩.

3 లఘుప్రవర్తనము, తప్పుపని, నీచకృత్యము.

ఉ తన్నిన వాఁడు తచ్చరణతామరసంబుల వ్రాలి నన్ను నే, మన్నది లేదు నావలన నన్నియు నేరము లోర్చుకొమ్మ నాపిన్నతనం బొకళ్ల చెవిఁ బెట్టకు పెట్టిన సిగ్గు వోవు నా,యన్నియు నన్న మా నగరివారికి దండుగఁ బెట్టవి మ్మగుఁడ. కేం. పంచ. ౪ ౫౧౧

ఉ...ధనకాంక్షఁగాదె యీ, పిన్నతనంబు చేసితిది పెద్దలు మెత్తురె రాజధర్మమే.

భోజరా. ౨. ౧౬౬.

పిన్నతుమికి. వి. (√ పిన్న) కాకితుమికి. శ్రీ. (శ. ర.)

పిన్నదూలగొవెల. వి. (√ పిన్న) దూలగొవెల కండూర. శ్రీ. (శ. ర.)

పిన్న(ట,టి.)నవ్వు. వి. (పిన్న + నవ్వు.) మందహాసము, చిఱునవ్వు

చ కనుఁగవఁ బిన్ననవ్వు దొలఁక న్మనినాథుని కన్నుసన్న... పారి. ౧ ౫౫.

ఉ. సన్నలువాఱఁ బిల్కుచుఁ గుచంబులు సూపుచుఁ గెల్లగించి ప్రేఁగన్నులఁ దూఱఁ జూచుచు కెంగంబునకు న్మరిపంబు దెచ్చుచుం, బిన్నట నవ్వును న్విడుచుఁ బెన్నెతి కేణులు నప్పరించుచుం, తె న్నొదవించుచుం జఱచి చెయ్యులు దాల్చిరి జారకామినుల్

కు. సం. ౫. ౧౦౧.

మ. కురుముఖ్యుండును దోడిసైనికులఁ బెక్కుల్ దూపు లొక్కమ్మడిం గురియం బిన్నటి నవ్వుతో నతఁడు తత్కోదండమౌశాశ్వకే, తురథంబుల్ వికలత్వముం బొరయఁగా దోర్దర్పదుర్దాంతుఁ డై, ఖరవుం జేవయు లావునుం దలిపె నుర్వీనాథ యాసేనకున్.

భార. ద్రో. ౪, ౬౨.

పిన్న(ట, టి.)నాఁడు. వి (పిన్న + నాఁడు) చిన్నతనము, బాల్యము.

గీ సకలదేశభాషావిశేషములయందు, పరుసఁ బ్రఖ్యాత మనఁగ సుశ్రావ్య మనఁగ, మిశ్రమన నొప్పునత్కథావేశనంబు, తెన్నియన్నియు విన్నాఁడ బిన్ననాఁడ.

విశ్ర. ౧. ౨౩.

ఉ. మాపొరుగింటికూఁతునికుమారిక పిన్నటనాఁటనుండియు, న్నాపయిఁ బ్రేమఁ గన్నది...

శుక. ౨. ౫౫౪.

ఉ. పిన్నటనాఁటనుండి ననుఁ బెద్దగఁ జూచిన వంశవృద్ధులన్. జై భా. ౧ ౫౯.

ఉ. పిన్నటినాఁటనుండి రిపుభీకరుఁ డై శుభలక్షణాఢ్యుఁ డై... ఇందు. ౧. ౧౧౯.

పిన్ననుదురు. వి (√ పిన్న) ఏనుఁగునొసటి బుడిపి, బాతకుంభము. (శ. ర.)

పిన్న నేరేడు. వి. (√ పిన్న) కాకినేరేడు, కాక జంబువు. శ్రీ. (శ. ర.)

పిన్నపని. వి. (పిన్న + పని) ౧. తేలికపని, మలిన మైనపని.

గీ. అక్కటా యిట్టి దోఁచిన దొక్కమాట, యంగహీనుండు గాన వాఁ డంత కోర్చెఁ, గుమతికోమలి యిది యోర్చుకొనుట యెట్లు పిన్నపని గాదు పైఁబింత చెన్నవలయు. చంద్రా. ౪. ౧౭౨.

౨. అగౌరవపుఁబని, లఘుచేష్ట

సీ. ఈపిన్నపనులకు నెట్లు వచ్చితివని బోధించి చెప్పినఁ గోపమై తి...

గీ. అకట కామాతురత్వ మి ట్లడఁచె నిన్ను. సురాభాం. ౧౩౯.

పిన్నపాఁపర. వి. (√ పిన్న) ఒకజాతిపాఁపర, గోకుంబి శ్రీ.
(వారుణి అవి. ఆం భా., బ్రౌ)

గీ. వారుణి దనర్చుఁ బిన్నపాఁప రన... ఆం భా. ౨ ౩౦.

పిన్నపాప. వి. (పిన్న + పాప) బాలిక; బాల కుఁడు.

క. మాఁచిన్నపాప లిచటికి, శ్రీ పార్వతి నోము వచ్చి వెచ్చెర నొకదుర్వ్యాఖ్యాపారివడుగుఁ బొడఁగని, రాపాడుపఁడు వారిఁ జూచి యదయాత్ముఁడై పద్మ. ౩. ౧౯౫.

పీ. పిన్నపాఁపవు నీవు పితృపరాధీనవు .. నైష. ౨. ౭౭.

(శ్రీ మహావిష్ణువర్ణనము.) సీ ... పెనునీటఁ దేలాడు పిన్నపాప. ఉ. రా. ౧ ౬౦.

పిన్నపాపఁడు. వి. (పిన్న + పాపఁడు.) బాల కుఁడు.

చ. ఉరువ్యకాథరా॰॰త మొకవృద్ధవిప్రమిథు నంబు మృతుం డగుపిన్నపాపనికా, విత మతి కొంచువచ్చి రఘువీరునివాకిట వైచి దీనతన్. ఉ. రా. ౩. ౧౯౧.

ద్వి. మా కీర్తిప్రసాద మిమ్మయి దేరవతొఆపనిఁ బూని రొుక పిన్నపాపనిచేత, వనిపినం జాలదే... ద్వి పరమ ౫. ౭౨౪. బా.

పిన్నపాల. వి. (√పిన్న)మనుపాల, జీవంతి. శ్రీ.

గీ పరగఁ మనుపాల యనఁ బిన్నపాల యం చ, టన్న జీవంతిక. . ఆం భా ౨. ౭౫.

పిన్నబిడ్డాటలు. వి బ. (√పిన్న) బాలక్రీడలు.

ఉ మేటిగృహస్థు బ్రహ్మ యని మిక్కిలి నమ్మితిమమ్మ చూడ నేపాటియు లేదు మాకుఁ బరిపాలకుఁ డైవసరోజనేత్రు ని, చ్చోటఁ వసింపనీక యొకచోటికిఁ బో విధి యించి పిన్నబిడ్డాటలు చేసె నీమనుకు లక్కట భారతినైనఁ జెప్పరే. భాగ. ౧౦. పూ. ౧౨౧౨.

పిన్నమ (మ్మ). వి. (పిన్న + అమ్మ) ౧ పిన తల్లి, తల్లిచెల్లెలు, మాతృష్వస

ఉ ...ఈ,పుత్త్రికిబొమ్మకన్నుఁగవ పోలిక వాలిక గండువిాల కీ, వి త్తరిముద్దుగొమ్మ గము పిన్నమ పున్నమచందమామకున్. విజ. వి. ౨. ౧౦౯. (ఇటనాపమ్యర్థోత్తకము.)

౨. తండ్రి తమ్ముని భార్య. (బా)

పిన్నములక. వి. (√పిన్న) నేలములక, కంట కారిక. శ్రీ. (శ. ర.)

పిన్నముల్లంగి. వి. (√ పిన్న) క్షుద్రమూల కము. శ్రీ. (శ ర)

పిన్నయిప్ప. వి. (√పిన్న) మధూలిక. శ్రీ. (శ. ర.)

పిన్నఱికము. వి. (√పిన్న)పిన్నతనము, బాల్యము.

గీ. బాల్య మగుఁ జిన్నతిక మనఁ బడుచుఁ
దనము నాఁగ (బిన్నతికం బన...
అం. భా ౨ ౧౧౪.

పిన్నలి. వి ౧. ఆభరణవిశేషము

వ...శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభరాయనికి సమర్పించిన
వస్తువులు...రు ౧౦౫ తోను సన్నంపూస
పేటలు ౧ ఘంటలు ౩ తోను పిన్నలి ౧
ఒత్తులు ౨. పద్మకడుకులు ౨ ముత్యాల
తిరుణామము ౧ . ద శా. ౪ ౯౩౫.

౨. పిరి, మెలి.

ద్వి. మున్నుగా మొల నున్నముమ్మాలకావి,
పిన్నలి వడి మెడం బెనచి తిగిల్చి...
ద్వి. పరమ ౪ ౩౨౧ పా ౧౪ పం

ద్వి...నంబులు నచటిస్థానంబులవారుఁ బంచిన
భీతిఁ జేపట్టి గొబ్బునను, బిన్నలి దప్పించి
పెనఁకువఁ గేల, నున్నట్టికైదువు నొడిసి
కైకొనుచు
ద్వి పరమ ౪ ౩౨౧ పా ౧౯ పం

పిన్నవరగోఁగు. వి. (√ పిన్న) కమలవల్లభ †
(శ. ర)

పిన్ని. వి (త పణ్ణి) ౧. పినతల్లి, తల్లిచెల్లెలు
౨ పినతండ్రిభార్య (వా)

పిపతిషత్తు. సం వి. త్ పుం పక్షి. (మే ని)

పిపతిషువు. సం. విణ (ఉ) పడుటకునిచ్ఛకలది
వి. ఉ. పుం. పక్షి.

పిపఠిష. సం వి. ఆ. స్త్రీ పఠించునిచ్ఛ

పిపఠిషితము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) పఠింప
నిచ్ఛగింపఁబడినది.

పిపఠిషువు. సం. విణ. (ఉ) పఠింపనిచ్ఛగించు
వాఁడు.

పిపాస. సం. వి. ఆ స్త్రీ నీరుత్రావనిచ్ఛ, నీరు
వట్టు, దప్పి.

పిపాసి. సం విణ (న్. సీ న్) = పిపాసువు.

పిపాసితుఁడు. సం విణ (అ. ఆ. అ.) ళ పిపాసువు.

పిపాసువు. సం విణ (ఉ) నీరుత్రావనిచ్ఛగొన్న
వాఁడు, దప్పిగొన్నవాఁడు

పిపీతకి. సం వి ఈ. స్త్రీ వైశాఖశుద్ధద్వాదశి
(వాచ)

పిపీతకుఁడు. సం వి. అ పుం. బ్రాహ్మణభేదము
(వాచ)

పిపీలకము. సం వి. అ పుం చీమ

పిపీలము. సం వి అ. పుం చీమ

పిపెలి. సం వి ఈ స్త్రీ = పిపీలిక.

పిపిలిక. సం వి ఆ స్త్రీ ఆఁడుచీమ

పిపీలికము సం వి అ పుం ౧ చీమ. ౨. చీమ
లచే కూర్పఁబడినఒకదినుసుబంగారు (విల్యమ్సు)

పిపిలికామధ్యము. సం. వి. అ న. చాంద్రా
యణభేదము

పెప్పట. సం వి ఆ స్త్రీ = పిప్యట. గుడశర్కర,
పటికబెల్లము (త్రి ని)

పిప్పలకము. సం వి అ న ౧. స్తనవృంతము,
చనుమొన, ౨ సీవనసూత్రము, కుట్టునూలు.
పుం. ౧. గుండునూది, ౨ బండి, శకటము.
(విల్యమ్సు)

పిప్పలము. సం వి. అ. పుం. ౧. రావి. †
౨. బంధనములేనిపక్షి; కాకు (శ. ర) ౩.
చొక్కాలోనగువాని మీఁజేయి.
న ౧. చూచుకము, చనుమొన, (వై. ని)
౨. జలము, ౩ వస్త్రఖండ భేదము.
౪. ఫలము, పండు. (వై. ని.)

పిప్పలాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకఋషి.

పిప్పలాశనము. సం. వి అ పుం. ఏనుఁగు, గజము

పిప్పలి. సం వి ఇ పుం రావి. చెట్టు

ఇ ఈ. స్త్రీ ౧ పిప్పలి, కణ చెట్టు ౨ గజకర్ణమూలము. (వై ని)

పిప్పలీమూలము. సం. వి. అ. న గ్రంథికము, పిప్పలికట్టె.

పిప్పి=పిప్పిరి. వి. (క హిప్పె త. తిప్పి) రసము పిండివేయఁగా మిగిలిన చెఱకు, ఆకు, మొదలగునది

గీ. చెఱకు విడిచిరసమున కొఱఁగి రాక, పిప్పి కరిగెడు నీఁగలపెల్లువోలె

కు సం ౧ 30.

సీ పిసరు పిప్పి యున నిష్పిష్టతుమం బగు...

ఆం భా ౨. ౨౩౯

సీ పద్యానభిజ్ఞతోభంగిఁ బంగువుఁ బోలు భిన్నమాదుర్యుఁడై పిప్పిఁ బోలు,...గీ సుకవి వాసర ధవ దివాంధ కవి కుకవి.

బహు ౧. ౧౦

పిప్పిక. సం వి. అ స్త్రీ. ౧ ఆఁడుకాటుకపిట్ట, (వై. ని) ౨ ప ప్లెపాఁచి, దంతిమలము.

పిప్పిరి=పిప్పి. వి పారము తీసివేయఁగా మిగిలిన చెఱకు, ఆకుమొదలగునది.

ఉ...విరోధిసేనలం, బిప్పిరి చేసెదన్ సెలవు పెట్టుము నీవు గదంగు మాజికిన్

జై. భా ౫. ౧౫౪

పిప్పీకము. సం. వి. అ పుం పక్షివిశేషము, (ఇది ప్రయాణమగువానికి దక్షిణదిక్కుగా నుండిన రొండల శుభసూచకము, బృహత్సంహిత.)

పిప్యట. సం. వి. అ. స్త్రీ. పిప్పట.

పిప్లువు. సం వి ఉ. పుం పుట్టుమచ్చ, జటులము.

పిమ్మట[1]. వి. క్రి ఏ (క పిరకు. మ పిన్. త పిన్నె,) ౧ వెనుక, అనంతరము, (చూ. పిమ్మటిప్రేలు)

2 మునుపు, పూర్వకాలము

తా ఈవారం బొకమాటు పిమ్మటికి నే వచ్చోట నో కన్నయ, ట్లూహాం బయ్యెడి...

వసు ౪ ౯౪.

—**పిమ్మటిప్రేలు.** (పిమ్మట+ప్రేలు) వి బొటనప్రేలి తరువాతిప్రేలు, తర్జని, చూపుడుప్రేలు

చ నడుఁకక బాల్యచాపలమున స్తనపిమ్మటిప్రేలఁజొక్కుపున్, గడియుపుట ట్టటంచుఁ ద్రిజగజ్జను లచ్చెరువంది చూడ నృక్కడపటి కొండ సొంపు లెఱుగం దవిలించి నటించు శూలిపె, న్గాడుకు . వేం. పంచ. ౧. ౪.

అవ్య. క్రి ౧ అనంతరము, పిదప

మ...అ,య్యరవిందాక్షికిఁ బక్షిపుంగవగవీహైయంగవీనంబు ని,గ్గ్వరహాగ్నింబు నొనర్చు మున్న రుచిసౌరభ్యంబులం బిమ్మటన్, ముఁయం ద్రోయుచు నించె సెమ్మనమునన్ మూర్ఛాపసముచ్చారియమున్

హైప ౨. ౯౯.

తే తండ్రిపిమ్మట నివి యేము తగినభంగిఁ, బంచుకొనసేరి కిమ్మెయిఁ బ్రతిదినంబుఁ, బోరు చున్నారము...విక్ర ౨ ౮ అము. 3.౪౫

౨. పరోక్షమందు, చాటున.

సీ. తులువ పిమ్మట నిన్ను దూషించుపలుకులు కులజాలు నిజముగాఁ గొనుట...

భార. అను. ౪. 3౭౪.

శ్లో. పరోక్షవాదిభి ర్మిత్యా దోష స్తే సంప్రదర్శితః సం. భార. అను. ౧౨౪ ౧3. ౨౦

సీ. ఎదుటఁ బిమ్మటనైన చెప్ప దేనియు భక్తి సేయకే న న్నింతసేయ నేల.

చంద్ర. ౧. ౧౩౯.

పిమ్మట². వి. ౧. బాధ, దుఃఖము

క ఆరీతి నంతిపురమున, నారీతిలకము సఖీ
జనంబులు గొలువం, జేరిపపిమ్మట మదిలోఁ,
గూరిన పిమ్మట విరాళిఁగొని నరుఁ డుండెన్.
(విజ వి 3 3 మనోవ్యథ అని శ ర)

క. అలజడి సెంజలి పిమ్మట పిలు గుత్తలపాటు
కుందు నా నమరు దుఃఖాఖ్యల్
ఆం శే. ౧౦

౨ భయము.

చ పిడుగులు బిట్టు ప్రేలిపడఁ బిమ్మటఁ బొంగి
సమస్తజీవులుఁన్, వడఁకఁగ ..
పద్మ ౯. ౨౩౧

—పిమ్మటగొను అ క్రి (పిమ్మట² + కొను)
బాధపడు

క ఈరీతి నుండువారని, గారాబుఁటారి తలి
రుకై దువులదుస్సే, దారికటారి సులక్షణా,
పేరింటి వధూటి లేమిఁ బిమ్మట గొనుమన్
శుకి ౨ 3౭౪

వ... తారు దిగ నిమ్ము లేక పిమ్మటఁ గొని నలు
దెసలం జూడ... ఆము. ౪ ౩౫.

పియ్యి=పీయి. వి విష్ఠ, మలము

వ. .యీపుణ్యాలకు యవందు ఆపించి కీ డాడిన
కూడుకి పియ్యి తిన్నవాండె .
సె శా. 3 ౧3౯3. పా.

పిర. వి రూపాయలో రెండువందలయేఁబదియాఱవ
వంతు, కానిలో నాల్గవభాగము.
(శ. ర బ్రా.)

పిరంగి (గీ). వి (హిం ఫిరంగి. వ పీరంగి,
క. పిరంగి) లోపల మందును గుండును వేసి
దట్టించి కాల్చెడి పెద్దలోహపుఁగ్రోవి.

ఊ...అచ్చమాపాళి గలంగ...రాలఁ దుపాకు
లం బిలుఫిరంగుల భంగము నొందఁజేసి...
కృష్ణ. రా. 3. ౩౧.

గీ ద్రుమము వహి నున్నచోటఁ బాఁదుకొని
యుండి, తురకకై వడి నల్లమందుబాడి మెక్కి,
రాజవిధమున నరిపురిరాజి వేచి, వలలు
నోదకను పరంగి వగపిరంగి.
ప్రబంధ. ౬. శుక. ౧. ౧33.

శా కీలాఢిలము లిప్పరాముల పిరంగి లగ్నిమూ
ర్తుల్, రంగా. ౨ ౩౮, 3. ౩౨.

౨ ఖడ్గము, పెద్దకత్తి

సీ వాలు ఖండా కరవాలు మేల్కత్తి తరవలి
నరాజి పిరంగి యడిద, మనఖడ్గనామ మై
యలరుచు నుండును...ఆం. భా. ౨. ౨౧౪.

పిరము. విశ (సం ప్రియమ్ క. పిరియ) ౧.
ప్రియము, ఇష్టము.

గీ. ఒకగొడుగునీడ నీవు కీ దుడుగ నడుపు,
గుడుసు కొందకు లోనైనపుడమిఁ గలుగు,
పజలకెల్లను బిరమైనపగిదిఁ బొలసు,విందుఁ
గావించెదను వేఁట వెడలుసామి.
చంద్రా ౨. ౬౬.

౨ హెచ్చువెలగలది (వ్యవ.) ఈనడుమ
బెల్లలు చాలపిరమైనది

జ పిరపడు

పిరపడు. అ క్రి (పిరము + పడు) ఇష్టపడు,
ప్రియపడు

గీ .తాఁచురారూపుచట్టు చేస్తంపు జియ్య,
యయిదరాసనక్కరవతి యడె పిరపడి,
నూడె ప్రబం. ౧౯౪.

పిరి=పురి. వి మెలి

సీ తనరు సూత్రము నూలు దార మనఁగఁ, బురి
పిరి యనఁగఁ దక్కరణవేష్టన మొప్పు...
ఆం భా. ౨ ౨౯౫.

మ. అనమబ్రహ్మకణోగ్రకాగ్రసనలీలాకారుఁ
దగ్గింధవా,మానుతుం దగ్గతి నున్న ఘోరభవ
పాశాయాసవిధ్వంసనవ్యసనుం డిప్పిరిత్రాళ్ల

విల్వఁ దనిపోక మ్మెఘవాదుండు పాశసమా
కేళిఁ జేసెఁ... సమీర 3. ౧౧౧
(ప్రథమ పాదమున యతిచింత్యము)

౨. వెంటి, గడ్డిపిరి.

క. పాల మిల్లు తోఁట గ్రామము, కలమ
పసులు మేయుకొఱను కాల్చిన నృపకాం,
తిలతో సంగము చేసినఁ గలయం బిరి సుట్టి
వానిఁ గాల్పఁగ వలయున్
విజ్ఞా. ప్రా ౧౦౪

3 గోనెలుమున్నగునవి కట్టెడుత్రాడు (శ ర)

పిరివెంటి=మెలిపెట్టిపేనిన గడ్డిత్రాడు

ద్వి కసవుఁ బిరివెంట్లు గాఁ దాల్చి చేత, నస
లాఁగ గవగివియలభాతిఁ బట్టి
బస. పు. 3 ౫౨౯ పం

జః పిరిగొను, పిరిచుట్టు.

పిరిగొను. అ క్రి (౧ పిరి+కొను) ౧ మెలి
గొను, పెనఁగొను, చిక్కుపడు

చ. సొగము గాఁగి శావములు జాఁరుఁదెనుంగున
నింపు పెంపుతోఁ, బిగొన ఆర్యులకుఁ గ్గె
సాయశీలఁ గ్రాలఁగాన్ కు సం ౧ 3౫

తే వీటుఁ దడిలను గినుకయుఁ బిగొనంగ,
ముక్కె సాకని సాతంపు మూర్ఛవోవ
భారి ద్రో ౫. ౧౨౪.

చ కాఁగినపూఁతచేఁ గసకకందుకకాంతి వెలుంగు
చన్నులం, బిరిగొనుగొడ్డ ముత్తియపుఁ బేరులు
వాయఁగ... ఉ హరి ౫ ౨౭.

౨ సాంద్రమగు, దట్టమగు, అతిశయించు

తే ఇవ్విధంబునఁ బలికినయింతిపలుకు, గాన
కేరక తను యప్పకదకు మగుడ, సరిగ
కావ్యగ మనమునఁ బిరిగొనంగఁ, జిన్నఁ
బోయిన మొగముతో సింహబలుఁడు.
భార విరా. ౨. ౫౯.

చ. అంత సశామనుఁ డైనకర్దముం, దరయ
వివాహి యై మనమునందలి ముందటవచ్చు
కోరికల్, పిరిగొనుచుండఁ దక్షణము బిందు
సరంబున కేఁగి... భాగ. 3 ౪౨౧

క పిరిగొను తొలకరి మొగుళుల, భరితాంధం
కరిణమునకు బాసటయయ్యెన్, బురివిచ్చి
యాడు నెమళుల, నిరస్తతాపింఛ పింఛ నిర్మల
దీప్తుల్ కవిక ౨. ౨౧

3 గుంపుగూడు, సంక్షోభించు

క నందయశోదలు గోపక, బృందంబులు గోపి
కలును బిరిగొని పగమా, నందంబునఁ జను
దెంచిరి భాగ ౧౦. ఉ ౧౦౫౯

పిరిచుట్టు. వి (పిరి+చుట్టు) (స్త్రీ పురుషులు
కట్టుకొను) నడికట్టు

తే దర్భ ప్రేలియుంగగము మేఖావిబొట్టు,
మడుఁగు పిరిఁదికిఁ బిరిచుట్టు బెడఁగు గాఁగ,
వడుగుచందంబు దన కొడుమడుగు గాక
కొమరు గా నేఁగె నెలకట్టెగుజ్జువేల్పు
హరి ఉ ౧౦ ౨౪3.

చ పయఁట బిగించి కొన్నడుము పైఁ బిరిచుట్టుగఁ
జుట్టి కుంతలోఁ, చ్చయము దృఢంబుగా
ముడిచి ..వెల్వడిరొ శక్తినివాసము.
కళా. ౨ ౨౦

పిరుపీ(ర్వీ)కు. వి (పీఁకు+పీఁకు) ౧ పీఁకు
లాట, పెనఁగులాట

క తరుణీ యేరికిఁ జెల్లున్, యరయఁగనే మింత
వార మనుకొన నిదిగో, పిరుపీఁకుగ నున్నది
కాఁ, గిర మద్భుత మైన సవతికయ్యము
చేతన్. కళా. ౧ ౪౨.

౨. బాధ, కష్టము

క. ఈరాత్రి యకారణపుం, బేరలుకఁ దదాత్మ
కాదని పిరుపీ కగుచో, సాపరయ భాగ్య
విహీనులు, శే రెవ్వరు నవని యుండలిన్ నను
బోలన్. ప్రభా. ౫. ౧౫౫.

శా...స్వ, శ్రీప్రతిప్రత్యగుణాభిరామ యశశ్శాఖా మాలలామంబు సంప్రీతిం జేయునసహ్య దర్పవశులన్ విక్రీఁకులం బెట్టుదుర్జాతుల్ వీతదయానయుం దదుచితాచారంబులన్నిచ్చ లుల్ పాండు ౪ ౧౪౬.

పిరుపీఁకులాడు. అ. క్రి (పిరుపీఁకులు + ఆడు) పెనఁగులాడు

గీ ఒండొంటితోఁ బిరుపీఁకులాడు శబ్దపదం బులు ఆము ౬ ౧౭ (శర, పా)

(పోరిపీకులాడు వేదంపా)

పిరుపీఁకులువెట్టు. స క్రి (√పిరుపీఁకు) బాధ పెట్టు, కష్టపెట్టు

ఉ అమణిచిత్రితీనుదతి యన్యజనోత్కుఁ సంగ మంబుపైఁ, బ్రేమ జనించి యాత్మ పిరు వీఁకులువెట్టఁగ. హంస ౫ ౨౧౯

పిరుపీఁకు(లు)సేయు. స క్రి (పిరుపీఁకు + చేయు) ౧ పెనఁగిలాఁగు, పట్టిలాఁగు

క. కని చుట్టువారుకొని యిట్టునటుం బిరుపీఁకు సేయుకు వృథాశ్వరకుం, బని యేమి నిలుపుఁ డని యొయ్యన వారలపట్టు పదిల మగు టరసి మదిన్. పగమ ౫ ౫౪

ఉ. బింబఫలోష్ఠికన్నులను జేడిసమీ లిరు దిక్కులన్ సమానంబుగఁ బర్వుచున్న శ్రుతినామ సరోయుగశోభ లిట్టునట్టుం బిరుపీఁకుసేయఁగఁ గడున్ సమి సెందుకుఁ గాక రెంటిమధ్యంబునఁ బారెడింబరువు లారయఁ జాపల మట్టిదే కదా ప్రభా ౨. ౭౧

ఉ. కే లగలించి పట్టి రతికిం బిరుపీఁకులుసేయు వల్లభుల్. వేం పంచ ౪ ౩౫౦

౨. బాధించు, పీడించు

తే. తగిలి పిరుపీఁకుసేయ నుద్దండవృత్తిఁ జెలఁగు టరయ కాని మనమువచ్చిన మిటారిఁ, గూడి తమి మీఱ సయ్యాట లాడికొనుచు, నడుమఁ గూడుచె మేదినీనాయకులకు కువల. ౪ ౯౩.

చ...అవ్వనరుహాక్షిత్ర కన్నుఁగవ వాలిక రెప్పలఁ గప్పి పెద్దయుం, బెనఁగొన మన్మథుండు పిరుపీఁకులుసేయఁగఁ దత్తరించు చున్ వి పు ౬ ౨౩ వేం పంచ ౩ ౧౨౪.

పిఱికి. విశ (సం భీరుకః) భయశీలుఁడు పంద

క విఱిగినచో నిలువక వెఱమతికిం దశరథము మీఁది కోడితి పోపో, పిఱికి యని పలికి నురుముగ, వతికిం దత్సేనఁ బార్థనందనుఁడు వడిన్. భార ద్రో ౧ ౧౭౪.

చ పిఱికివి గాక నీవు నొకప్రెగ్గడవే, సభలందు భంగి ము స్నెఱుఁగనివాఁడ వైఁద్రమవి ఉ హరి ౪. ౧౯౯.

చ పెఱుకుల కాని బానుజవిభీషణు లుండఁగ నీకు నగ్నమే ౖౖ భా ౬. ౬౯. ౭౦. భా. ౨ ౨౨౧

జ. పిఱికికంద, పిఱికితనము, పిఱికిపంద, పిఱికి మెకము, పిఱికివాఁడు

పిఱికికండ. వి (పిఱికి + కండ) అధైర్యము, భీరుత్వము

తే. పిఱికికండ యొకింత లే కతిమి వేడ్కఁ, జొచ్చుటకుఁ బోవువికచరాజీవనేత్ర, కల్య మేధంబు ఫలము తథ్యంబు గలుగుఁ, బదము పదమున కిది వేదభాషితంబు కాశీ ౨. ౯౬.

ఆ. తమకుఁ దామె ప్రల్లదంబునఁ బని లేని, కయ్యమునకుఁ బనరు గాని తగిన, దురము లైనఁ దివురుదురు తమయంతన, పిఱికికండ లేని బిరుదుమగలు. ప్రభా ౨. ౬౦.

పిఱికితనము. వి. (పిఱికి√తనము) భీరుత్వము.

క. తెలి పెట్టిదిరూ రున్నదు, తెలుఁగని
నీయట్టివాని కవ్వ రొకో యీ, పిఱికితన
మింత యలవడఁ, గలిపిన వా రనుచు కారి
కలకల నవ్వెన్ భార. ఉద్యో. ౩ ౫౮

సీ. పిఱికితనంబున గుఱి దప్పి చనుటయు వెలు
పును మఱపును గొఱికొఱయును
అచ్చరా. శాల. ౪౫

పిఱికిపంద. విశ. = పిఱికివాఁడు (√పిఱికి)
వ్యవ. (వాఁడు వట్టిపిఱికిపంద)

పిఱికిమెకము. వి. (√పిఱికి) జింక, హరిణము
(చి. ని. క. ర.)

పిఱికివాఁడు. విశ. (పిఱికి + వాఁడు) భీరుఁడు,
భయశీలుఁడు

సీ. భీరుదులనైనను బిఱికివాండ్రనునైనఁ జంపు
చోఁ గడపఁడుజముఁడు
భాగ. స్త్రీ ౧ ౫౫

పిఱు. వి. (√పిఱుఁదు శ పుఱ) వ్యుత్పత్తియం
దును కొన్ని క్రియలనుప్రయుక్తములగునపుడును
'పిఱుఁదు' శబ్దమునకు అంత్యవర్ణములోపింపఁగా
మిగులు రూపము
ఉదా. పిఱుదెస, పిఱుతివియు, మెం

పిఱుఁదిచ్చు. అ. క్రి. (పిఱుదు + ఇచ్చు) వెన్నిచ్చు, వెనుకకు మరలు

గీ. ప్రథనభూములఁ బిఱుఁదీక పగఱనొడిచి,జయ
ముఁ జేకొన్న సత్కీర్తి జగమెఱుంగు.
రంగా. ౭ ౧౭౭.

పిఱుఁదు. వి. దే. (క. పిఱ) నితంబము,స్త్రీల
కటి ప్రదేశమునకు వెనుకటి భాగము; వెనుకటి
భాగము.

గీ. పడఁతి సంభ్రమించుచు నిట్లు పనులు సేయఁ,
బిఱుఁదు పాలిండ్లుఁ గొప్పుఁ గంపించు
చొప్పు, గనుఁగొనుచు కళా. ౪. ౯౪.

గీ. గిఱుకుటందెలు ఘల్లనఁ గిరవాణి, మరలి
సురపంక్తి కరుగుచోఁ బిఱుఁదు చక్కఁ,
దనము కటివేణి చెలువు గన్గొని బలీంద్రుఁ,
డాది కన్నను మిగుల మోహాంబుగాంచె.
దశా. ౭ ౩౫౫ నృసిం. ౨. ౯౫

శా. ద్రోణాచార్య పిఱుందనొప్పి కృతమ
స్తుల్ భార. ఆది. ౬. ౯.

ఉ. ముందరరాఁ బుద్ధిబలముల్ గలయంబడి
గోవ్రజంబులన్, దండడిపెట్టకుండఁ బిఱుఁ
దన్ నడపింపఁగఁబంచి
భార. విరా. ౪ ౧౭౪

ఈ క్రింది యుదాహరణమున మాత్రము కటి
పురోభాగము అను నర్థము కానవచ్చు
చున్నది

ఉ. .నునుఁజెక్కులినొక్కుచు గుబ్బలంటుచున్,
గిప్పుగవీడెమిచ్చి తమకంబున నీవి వదల్చి
యంత నీ గొప్పపిఱుందుపై వాలసికూడిన
మేటికి స్వర్గమేఁటికిన్ ఉ. రా. ౪ ౧౯౯

జ. పిఱు, పిఱుఁదిచ్చు, పిఱుఁదుకొన, పిఱుఁ
దెక్కు, పిఱుతివియు, పిఱుతివుచు, పిఱు
దీయు, పిఱుదెస, పిఱువడు, పిఱువెట్టు,
పిఱువోవు, పిఱుసను

పిఱుఁదుకొను. స. క్రి. (పిఱుఁదు + కొను) వెంబ
డించు, తఱుము

సీ. రథ్యాప్రతీకోత్థవముచే గిరికోటి పిడుగుల
వెలివిడిఁ బిఱుఁదుకొనఁగ.
ఉ. హరి. ౩ ౨౪

పిఱుఁదెక్కు. అ. క్రి. (పిఱుఁదు + ఎక్కు)
వెనుకపడు, వెనుకచిక్కు

క. తతేఁదతి వినుతో నడవక, పిఱుఁదెక్కిన
రుచులు దమము బిట్టదరుడు నిర్వేలు నిండ్ల
లోన డాఁగిన, తెఱఁగున సుద్దీప దీప దీప్తులు
వెలిఁగెన్. కు. సం. ౭. ౯౫.

పిఱుతి (ది) వియు. పిఱుతివుచే అ. క్రి (తి. పిఱుందిరుప్వు.) (పిఱుఁదు + తివియు) వెను దీయు, జంకు.

క. పిఱుతివియక నాముందఱఁ, దెఱవా యిప్ప గిది నాడఁ దెరవా మేల్ మేల్
అచ్చరా. అయో. ౨౭.

క (ఎద్దును ఎనుబోతును). పిఱుతివియకొకటి నొకటిం,దఱుముచు నా రెండుఁబోరి...
శేష 3 ౨౭౮

వ...శకునితమ్ములు . గుఱ్ఱపుమొగ్గరంబులతో నగ్గలిక నతనిపై వాహనంబులం బఱపి పిఱు దివియక రాయిరాయి దాఁకినట్లు దాఁకి
భార భీష్మ. 3. ౯౧.

గీ పిఱుదివిచె నృసంగ వెనుదీసె ననుటఁ దనర్చియుండు... ఆం. భా. 3 ౧౦౧

పిఱుతివుచే=పిఱుతివియు. అ క్రి (పిఱుఁదు+తివుచే) వెనుదీయు, జంకు

వ అప్పుడు కేకయసృంజయభూపతులుం దాము ను వివిధాయుధపాణులై యదల్చి నిల్చిన వాఁడునుం బిఱుతివక యదల్చి...
భాగ ౧౦. ఉ ౪౯౪.

క మనవాఁడై సంద్రుఁడు చెప్పినమాటలు వింటి రింకఁ బిఱుతివక మలల్, గొనివచ్చి కట్ట కట్టుఁడు, చనవలయున్ గడలి దాఁటి సరగున మనకున్ యయా 3 33.

పిఱుదీయు=పిఱుతివియు. అ క్రి. (పిఱుఁదు+తీయు) వెనుదీయు, జంకు

సీ. పెులనూలు బిగియించి పెలఁదిపెన్నెలఁ జొచ్చుఁ బిఱుదీయ కేటిలో నుఱుకకరణి.
మనుచ. 3. 3౧.

పిఱుదెస. వి. (పిఱుఁదు+దెస) పశ్చాద్భాగము. వెనుకప్రక్క.

సీ. పిఱుదెస పెవరైనఁ బిలిచిరో యని నిల్చి బయ లాలకించి విభ్రాంతి గొనుచు.
చెన్న. ౪ ౧౯.

పిఱుము. విణ. పరుషము, కఱకైనది, తీక్ష్ణమైనది.

సీ. ద్వాదశరూపము ల్దాల్చి యుగ్రమయూఖుఁ డేవేళఁ బచరించు నెండఁ బిఱుము.
హరిశ్చ ౪ ౧౧ (శ. ర పా)
(ఎండఁగరము, అని. ముద్రి పా)

వి పారుష్యము, రూక్షత్వము, కఱుకుఁదనము.

చ కఱచినపీనుఁగు స్వేదఁదక ప్పెరయున్ పెులఁ బచ్చితోళులున్, . . ఆొమ్ము పయిఁ చేరిన పెత్తురుతోడిప్రేవుడున్, బిఱుముల చూపు లుం దఱచుబీఱునరంబులుఁ గల్గురూపమై
ఉ హరి ౨ ౧౭౭.

పిఱువడు. అ క్రి (పిఱుఁదు+పడు) ౧ వెను దీయు, ౨ భయపడు. శ ర

క చారులచే గాండీవి మ,హారథికులతోడ వచ్చె నని విని గుండెల్, నీరై సైంధవతనయుఁడు, పేరోలగ ముండి బిట్టు పిఱువడి చచ్చెన్.
జై భా ౯ ౧౯౭.

పిఱువెట్టు. స క్రి (పిఱుఁదు+పెట్టు) వెనుకఁ బెట్టు, అలక్ష్యముచేయు, చులకఁజేయు

ఆ చలన మేది పుట్టుఁ జావునుం బిఱువెట్టి, యామిషార్థిజనుల నపహసించు, చెలిమి తోడతేమి కలిమి వాటింపని, రమణ మునికి యజగరవ్రతంబు. భార శాం ౪ ౬౨.

పిఱువోవు. అ క్రి. (పిఱుఁదు+పోవు) వెను దీయు, వెనుకకుఁబోవు.

సీ. పిఱువోవ నందంద తతిమి కొమ్ములు వట్టి తొడర నొండొంటిపైఁ ద్రోచిత్రోచి.
హరి. పూ. ౬. ౧౬౨.

పిఱుసను. అ క్రి. (పిఱుఁదు+చను) ౧. వెను కకుఁబోవు.

సీ. ఉత్సాహ మెదలి నీ వునికియుఁ గని కురు
సంతతి యార్పఁ బాంచాలకోటి, పిఱుసని
పోవంగ నెఱుఁగవో
భార కర్ణ. ౩ ౨౯౫

ద్వి. పిఱుసని యొక్కింత మఱువున నిలిచి, మఱి
వచ్చి చూచుడు గతి గంటి గామి
బస. పు. ౩ ౪౦ పా ౪౧౬. పం

౨. వెనుదీయు, జంకు

క. నెఱి నుఱికి వైరివీరుల, నెఱఁకులు దూఱంగ
చేయునృపపుంగవునం,పఱ కోర్వక పిఱుసని
రని, వెఱచి విషణ్ణు లయి సకలవిషయాధి
పతుల్ భార ఆది ౪ ౨౦౨

కి. మఱుతురె యాడినమాటలు, పిఱుసని పోఁ
దగునె మీకు బెదరక యెదురై, తఱుముఁడు
భీష్ముని గీష్ముని, నెఱుఁగరె ము న్నేను
గలుగ కేలా వెఱవక
భార భీష్మ ౨ ౧౫౦.

పిఱ్ఱ. వి ౧ పిఱుఁదు, నితంబము (శ ర)
౨ గుదము, ముడ్డి
సీ. గాఁడు గుద్ద పిఱ్ఱ యనంగ గుదము దనరు
సాం ని మాన. ౧౯
సీ. గుదసమాహ్వాయము లౌ గుద్ద గాఁడు, పిఱ్ఱ
యనగను. . వేంక మాన ౪౦

పిలకము. సం వి అ పుం చర్మరోగ విశేషము
క. పిలకాదులఁ గంతులచే, నలమటఁ బడు
వారు భార అను ౫ ౧౦౧
శ్లో. గ్రంథిభిః పిలకైశ్చైవ క్లిశ్యన్తే భృశ
దుఃఖితాః సం భార. అను. ౨౨౦ ౩౪

పిలపిల. వి మూఁగుటయందును వచ్చుట పోవుట
మున్నగు క్రియలయందును చెవులు తిక్కించుట
యందు నగునను కరణము.
చ...ఈఁగలును జీమలు దొంతర గాఁగఁ బైప
యిబ్ బిలపిల మూఁగ. పారంగ. ౩. ౧౧౪.

గీ. జంటఁ బిలపిలఁజను శుకశారికాము, యూర
కాదంబవితతుల... రసిక ౪ ౩౧.
చ పిలపిల నాజయధ్వజానిఁ బెద్ద శెదురొక్కని ..
శుక. ౧. ౩౨౨.
చ...పక్షులు వృక్షశాఖలకు, బిలపిలఁ జేరఁ
జొచ్చె . ముకుంద ౩ ౧౪౬.
ద్వి...మృగావళి భీతిల్లి కలఁగి, పిలపిల చెవు
లల్ల బిక్కరించుకొని, సొలవి నల్దిక్కులు
నూచుచునుండ ద్వి. నల ౩. ౨౩౯

పిలాటము. సం వి. అ పుం వాహిత్థపార్శ్వ
భాగములు, ఏనుఁగుముఖ మధ్యమునకు ప్రక్క
చోటు (వై. ని)

పిలిపి(ల్పి)ంచు. స క్రి (√పిలుచే) ౧ పిలువఁ
జేయు, ఆహ్వానింపఁజేయు
చ జలరుహనేత్రుఁ గాంచి సరసత్వము మీఱఁగ
నొక్కపేలుపుం, జెలుకలకొల్కి రాచిలు
కచేఁ బిలిపించిన సత్యభామ కా,కలికి
తెఱంగు కోరి కడకన్నులసన్నలఁ జూపె...
పారి. ౩. ౨౦.
౨ రప్పించు, వచ్చునట్లుచేయు
సీ. అచటిరాజులు బంటు నంపి భార్గవుఁడైన
బింకానఁ బిలిపింతు రంకమునకు
మనుచ. ౧. ౫౦
నీలా. ౩. ౫౬.
గీ ఇట్లు పిల్పించి సన్మాన మెసక మెసఁగ.
భీమ. ౧. ౨౨.

పిలిపిలి. విశే. చిన్నచిన్న.
ద్వి. అంత బంగరుగజ్జియలు నందియలును,గలకల
రవణింపఁ గారు మెఱుంగు, పీలుప వా
నింటిలోఁ బిలిపిలివడల, మెలఁగుచు .
ద్వి. పురవు. ౫. ౩౪౮. పా.

పిలు=పిల్లు. పులు, పుల్లు. వి. తృణము, గడ్డి.

క. అలఁతులఁ జొరిగొనరు మహా,బలు లాహా
ఘనులఁ గాని పవమానుఁ డిలం, బిలు
వెఱుకుసె బహుశాఖా, కులగగనస్పృంది
వృక్షకోటులు దక్కన్

వేం. పంచ. ౧. ౨౦౪.

పిలుఁగు=పినుఁగు. విణ. లుబ్ధుఁడు, పిసినిగొట్టు.

క. కల దానవ్యాప్తికి బహు,కలధౌతసువర్ణపూర్ణ
కంధ సదా యు,ప్పిలుఁగుయతి మఱపు
మోసము, కలనేనియు లేక దానిఁ గని
రక్షించున్

వేం పంచ. ౧ ౨౧౩

(క. ర పా. 'పలుఁగుయతి' ముద్రి పా)

పిలుక(ల్క). =పిలువ. వి (సం పీలుకః)
పశుపక్ష్యాదుల పిల్ల.

చ... లేటిలేఁ, బిలుకల వెంటఁ ద్రిప్పికొని పెం
చుచు... రామా ౨ ४౧

ఉత్సాహ . చిలుకపిలుక ముచ్చటలు గులుక
చంద్రా ౩ ౯४

ఉ... పాంథవర్గమ్ముల నేచు లేఁటిపిలుకల్ పెద
లేకా సమాజాపితచ్ఛవిన్ వసు ४ ౧౩४

ఉ... లెమ్మెరపిల్క లచ్చటన్
చంద్రా ౨. ౩౨

ఇట్లే అరఁటిపిలుక, కందపిలుక, జొట్టుపిలుక
మొ

విణ. చిన్నది ఉదా. పిలుకజొట్టు. మొ

జ. పిలుకవాటు

పిలుకవాటు. విణ. (పిలుక+వాటు) పిల్లలను
పెట్టునది, ఈనునది.

వ..పిలుకవాటుగోడిగలజావడంబులకుం బుట్టి ..
బెదరు కొదమతట్టువగుంపు...

ఆము. ४. ౩౫.

పిలుకు(ల్కు). వి. గర్వము, మదము. (చూ.
పిలుకుమాఱు. మొ.)

ఐ. పరుషవాక్కులు.

సీ పిలుకు లాడినపోల్కి బెక్కు కీసులఁ జిల్కు
చిలుకపల్కులబాధ మెలఁగ రాదు.

ఇందు. ౩. ౧౨.

జ. పిలుకుమాఱు, పిలుకుమార్చు, పిలుకుమార్పు,
పిలుకుమాలు

పిలుకు(ల్కు)మాఱు(రు;లు). అ క్రి.
(పిలుకు+మాఱు) చచ్చు; నాశమొందు.

చ (కర్ణుఁడు) సరకుగొనండు పాండునుతసైన్య
నికాయము నించుకేనియుం, గరులు రథంబు
లున్ హయులఁ గాల్బలముల్ దనవీఁక
విచ్చియున్, మరలియుఁ దూలియుం బిలుకు
మాఱియు నల్గదఁ బాటియున్ వియచ్చరు
లకు వేడ్క సేయ...

భార. కర్ణ. ౧. ౫

('పిలుకుమాలియు', శ ర పా)

చ ఇది యరయంగ వెంతపను లింద్రజుచావుఁ
దలంప వాని వ్యాహవమున కూలికైనఁ జెన
యున్ భర మూఁడు పిల్కుమారినన్, భువ
నము లెల్ల నిర్భయతఁ బొందె మహాద్భుత
మంది లక్ష్మణు, స్తవనకథావిధాచరణతా
పరతంత్రము లయ్యె రాఘవా.

నిర్వ. ౨. ౧౩.

గీ వేలవేలుగ్రు మేలిటి సేమములకు, వెలవు చెలు
వపుగమికాఁడు పిలుకుమారి, రక్కసుల
చేతఁ బోయెను నక్కచునకు, వగవ కట్లోర్తు
మై యెల్ల నోగులఁ దండ్రి.

యయా. ౩. ౧౩౧.

ఉ... నేఁడు న్యాయంచితనంబునం బిలుకుమాలిన
నాథుని నుగ్రశక్రులన్, మంచు నినుండు
వోలెఁ బరిమార్చుమహాబలుఁ జూచి.

భార. ఆశ్వ. ४. ४౩.

('పిలుకుమారిన', శ. ర. పా.)

పిలుకు(ల్కు) మార్చు (ఉచే) = పిలుకు మాలుచే(ల్చు) స క్రి (√పిలుకుమాలు) చంపు; నాశముచేయు.

క. విలు దుమురు సేసి గుఱ్ఱంబుల సూతునిఁ బిలుకుమార్చి భుజగనిభశరం, బులఁ జేద్పఁబంచిన నీ గ్గతి, కలఁగి పఱచి రొండు రథము కర్ణుం డెక్కెన్. భార ద్రో ౪. ౧౪౪

గీ తవిలి యప్పుడు మల్లయుద్ధమున వానిఁ, బిలుకుమార్పింపవచ్చును భీముచేత
భాగ ౧౦ ఉ ౪౧౭

గీ...తద్రథంబు లొక్క,పెట్ట కవిసిన నన్నిటిఁ బిలుకుమార్చి భార శల్య ౧ ౩౩౯

సీ. సముచితం బైనలజ్జాభరంబునుబోలెఁ బ్రియ సఖీసఖ్యంబుఁ బిలుకుమార్చి
కవిజ ౩ ౪౦ అచ్చ రా సుం ౧౫౪

పిలుకు(ల్కు)మార్పు(ఉపు) వి (√పిలుకుమారు) హింస, చంపుట

గీ పొరిగొనుట పిల్కుమార్పు చంపుడు తును మట, యనఁగఁ దగు హింస
ఆం. భా ౨. ౨౨౮

పిలుకు (ల్కు) మాలుచే (ల్చు) = పిలుకు మాఱుచే(ర్చు) స క్రి (√పిలుకుమాలు) చంపు, నాశనముచేయు (శ ర)

పిలుచే(ల్చు) స క్రి ౧ ఆహ్వానించు రమ్మను. (దీనికి పిలువమి, పిలమి, పిలువక, పిలక, పిలువుము, పిలుము, పిలువుఁడు, పిలుఁడు, పిలువఁడు, పిలఁడు, పిలువని, పిలని, మొ. రూపములు సిద్ధించును)

సీ త్రిపదీగతత్రివేదీధర్మకలిత మష్టాక్షర మంత్రంబు హరిపరంబు.

గీ. పిలిచి యాదలవలసేలు నిలువరించి, చదివె నాతనిదక్షిణశ్రవణవీథి, నపుడు తచ్ఛ్రోత్ర మానంద మనుభవించె, నమ్మహాముని యంతర్ని నధిగమించె. కవి. ౧ ౧౫౮.

మ రమణం బిల్చె సరోవరం బనిలజా రాజీవ రాజీవస, త్సమదాళిప్రజచక్రవాకబక హంస క్రౌంచ నాదంబులన్.
భార. ఆది. ౬. ౧౪౭

చ...సేఁ, గుడువఁగఁ బిల్తుఁగాని తనకుం గల యాఁకటి ప్రొద్దెఱుంగఁ డీ,శౌడు కిటు వోక తున్ మనము గుండెడు నిల్లని యూఱు డిల్లెడున్ భార విరా ౨ ౨౧౩.

సీ రథముపై నున్న పార్థుండుఁ జూడఁగ లేమి గరుడాగ్రజుఁడు పెట్టుగాఁగఁ బిల్వ

గీ గాఢమై నిండె గాఢాంధకార మొకటి
దశా ౩. ౧౧౦.

గీ అనిమిషాధీశ్వరునిచెంత కనుపఁ దలఁచి, పుత్త్రుఁ బిలు మన్న నూడిగంపుభటు లపుడు
సువల ౪ ౨౦౫.

౨ పేర్కొను.

ద్వి ఇల నింద్రజి త్తని యొవ్వాని జనులు, పిలుతు రెప్పుడు నట్టిపృథులవిక్రముని.
రం రా ఉ ౨౯. పా ౯. పం.

క...ఆటవికుని బ్రాహ్మణభర్తన్, గరుణం బిల్చికవి హా కేవర మింపన వారు కృతి వానునితోఁ దన్ కాశ ౩. ౧౨౨

పా. ఊర లేనిది పేరఁబిల్చుటః లేనివస్తువును నిర్దేశించి ప్రస్తావించుట

జః పిలిపించు, పిలుపు, పిలుపుడు, పిలువఁబంచు.

పిలుని. సం వి. ఈ. స్త్రీ. మార్వ్య, చాఁగ [illegible].

పిలువ=పిలుక.

ద్వి. అంత బంగరుగజ్జెయలు నందియలును, గల కల రవళింపఁ గాదు మొఱుంగు పిలుప నా నింటిలోఁ బిలిపిలినడల, మొలఁగుచు...
ద్వి. పరమ. ౫. ౩౪౭. పా.
(పిలుక చి. ని. పొ.)

పిలుపిచ్చ. విశే. (పిచ్చ + పిచ్చ) మిక్కిలి హీనము.

సీ. పిలుపిచ్చవిద్యలు పేరవన్నియలును జెలంచఁ దనంబులు ప్రేలదములు. పాండు. ౩. ౪౩.

పిలుపు(ల్పు). వి (√పిలుచు) ఆహ్వానము, పిలుచుట.

సీ. ఫెళఫెళారవభగ్నభీమకోదండంబు భృగు రామునింటికిఁ బిలుపుదీము. చంద్రా ౧. ౭౧

చ. విలిపెఁడువిత్తె మిత్తు నని నీతికిఁ బాపినఁగాని పూని యుచ్చెలి కలనేనియుం బిలుపుఁ జెప్పు దనీతికిఁ దుచ్ఛజాతికిన్ వేం పంచ ౧ ౧౧౪.

సీ. పదిపిల్పులకును దాఁ బలుకఁ గొంకడు కాంత పలుమాఱు వింతఁగాఁ బలుక నేర్చు కవిజ. ౩. ౧౭౪

పిలుపు(ల్పు)డు=పిలుపు. వి (√పిలుచు) ఆహ్వానము, పిలుచుట (శ ర)

పిలువ(ల్వ)ఁబంచు. స క్రి (పిలువన్ + పంచు) పిలిపించు, రప్పించు

ఉ. పాండుకుమారులన్ బిలువఁబంచి... భార. ఆది. ౬ ౧౩౩.

గీ...పిలువఁబంపె, శెందపూదన్న మంత్రీశ్వ రుండు నన్ను. భీమ ౧. ౭౧.

మ...నను...సంగీత కళారహస్యనిధిఁ బిల్వం బంచి పల్కెన్ గృపన్. వసు. ౧. ౧౬

పిల్ల. వి. (సం. పీలకః ప్రా. పిల్లకో, పిళ్ళ, త. పిళ్లై.) ౧. పశుపక్ష్యాదిబాలకము.

గీ. విను వనంగను బిల్ల నా...తిర్యగర్భకములు గాను దెలియవలయు. ఆం. భా. ౭. ౯౯.

గీ. మాను పిల్లలజన్మంబు కే లనంగఁబడుకె... దశా. ౧ ౧౩౭. నీలా. ౧. ౧౩.

౨. ఆఁడు శిశువు.

వ్యవ : మాపిల్ల కింకను వరుఁడు కుదురలేదు.

౩. బిడ్డలు; మగపిల్లలు

శా...పిల్లలుం బిల్లగో, ల్పల్లో యంచు బయల్లనుం జెడుగుడుల్ ప్రేరేఁచి రవ్వే శలన్. రా. వి ౩ ౧౪.

సా : పిల్లలకుఁ బేఁటకోళ్లకుఁ జలి లేదు.

విశే. ౧ చిన్న ఉదా: పిల్లకాలువ, పిల్ల కెట్టెకు.

క అని కామక్రోధాదులఁ, గనుఁగొని యావిష్ణు భక్తి గడుఁబిల్లది దానిని మీరు సావధానం, బున గెలువఁగ వలయు ననుచు బోధింపం గన్ ప్రబోధ. ౨. ౫౦.

గీ బిరుదుటందియ వెంబడిఁ బిల్లకెట్లునమర... గేహమున కేఁగు... మల్లమాళి. శుక. ౨. ౩౫౭

౨ న్యూనము అల్పము.

సీ విక్కు పువరుఁ దని నీ వింత నీవింత పల్లచేతలు చేసి చేలవైతి. చిత్రభా ౩. ౧౦౩.

జ : పిల్లఁగ్రోలు, పిల్లఁగ్రోవి, పిల్లఁడు, పిల్ల కాయ, పిల్లగడ్డము, పిల్లగాఁడు, పిల్లగిలులు, పిల్లగోరు, పిల్లగోల, పిల్లజుట్టు, పిల్లకెట్టె, పిల్లదీవి, పిల్లనాయి, పిల్లపిల్లతరము, పిల్ల పేఁచర, పిల్లపెసర, పిల్లమేఁగులు, పిల్ల మెఱము, పిల్లత్రేలు, పిల్లసన్నాయి, పిల్ల సిగ, పిల్లేరుగంతు

పిల్ల(న)ఁగ్రోలు=పిల్లనగ్రోవి. వి. (పిల్ల + గ్రోలు.) (వ్యుత్పత్తియందు వర్ణాధిక్యము) మురళి, ఊఁదుటకు అనువుగా బెజ్జములు చేసినవెదురు గొట్టము.

ద్వి. కొమ్మ యూఁతఁడె పిల్లఁగ్రోలూఁది వ్రజము, కొమ్మలఁ గడు వెఱ్ఱి గొల్పినవాఁడు. ద్వి. భాగ. ౩. ౪౯. పా.

మ...దివ్యాప్సరో, లలనాబృందము లాడ దాన
 వులు పిల్లం(గ్రోళ్లు పట్టంగ .

భీమ. ౪. ౧౯౧

సీ...కేలఁ జొక్కపుఁబిల్లఁ(గ్రోలు పట్టి

నీలా ౧ ౭౧

యయా. ౪ ౧౫౭

పిల్ల(న)(గ్రోవి,=పిల్లన(గ్రోలు. వి (√పిల్ల) వృత్తియందువర్ణాధిక్యము, మురళి

సీ. పిల్లఁ(గ్రోవులు సెక్కపెట్టినవిండ్లు కంబళ్లు మసప్పట్లును నల్లె(త్రాళ్లు శుక. ౨ ౫౪౫

సీ సెనువంతఁ గుండనో పిల్లఁ(గ్రోవి

నీలా ౧. ౧౦౯

వ .పిల్లన(గ్రోవులుఁ గిన్నరలు

ఉ రా ౫ ౨౪౭.

క. తలచీరకోల కిరుచె, ప్వలు బిల్లన(గ్రోవి యమరఁ బోలము దిరుగుచున్ చెన్న 3 3౧.

బి. బాలక్రీడావిశేషము

సీ కోలాటములు పిల్లఁ(గ్రోవులు గుమ్మడి(క్రోవి కూఁతలు నూఁదుఁ(గ్రోవులు...

హంస 3 ౧౪౭

పిల్లఁడు. వి (√పిల్ల) పురుషశిశువు, మగబిడ్డ.

ఉ మాధవనాథ నేను గృహమార్జన చేసుక పిల్లఁ దేర్వఁగ౯, వానికిఁ బాలు పోసి కొని

ఆనందసుందరీవిలాసము ౨ ౧౭౪ (ౘా)

పిల్లక. సం. వి ఆ. స్త్రీ పిడియేనుఁగు.

పిల్లకాయ. వి. (√పిల్ల) బాలుఁడు (శ ర)

పిల్లగడ్డము. వి (√పిల్ల) నడుమమాత్రముకొం చెము పెం(డుకలుగల గడ్డము.

సీ. పిల్లగడ్డము మించి పెరిఁగిమీసలు కుక్షి గోళంబుమీఁద నుయ్యాల లూఁగ

ఆము ౭. ౭౦.

పిల్లగాఁడు. వి. (√పిల్ల) బాలుఁడు. (శ. ర.)

పిల్లగిరులు. వి బ (√పిల్ల) బాలక్రీడావిశేషము. (శ ర.)

పిల్లగోరు. వి (√పిల్ల) బాలక్రీడావిశేషము.

శా . పిల్లలుం బిల్లగో, ర్పల్లో యంచు బయళ్ల , నుం జెడుగుడుల్ (పేరేఁచి రశ్వేళలన్.

రా వి. 3. ౧౪.

పిల్లగోలె. వి (పిల్ల+కోల) చిన్నకఱ్ఱ.

భద్రకవృత్తము - పంచినపిల్లగోల కరయుగ్మ పాదములఁ బట్టి యూఁది పశువర్గంబు నర ణ్యమధ్యమధరిత్రిఁ గాచుసమయంబునన్...

అప్ప ౪ ౨33. పా.

పిల్లజొట్టు వి (√పిల్ల) ౧ చిన్నజుట్టు

గీ. కావితిరుకాసెదట్టులుఁ గావుబొట్లు, పెల్ల సరు లొప్ప చెర(త్రాటిపిల్లజుట్లు, పెద్దచేఁ(త్రాళ్లు గలకోడుబిరుదుజెట్లు (పబంధ. ౭౨

౨ బాలురముందజెసిగ (శ ర)

పిల్లదీవి వి (√పిల్ల) బాలక్రీడావిశేషము

సీ తూరినతుంకాలు గీరనగింజలు పిల్లదీవాలంకి బిల్లగోడు కాశ. 3. 33.

సీ కుప్పిగంతులు పిడి(గుద్దులాటలు పిల్లదీవులు గొబ్బిళ్లు గూవనాలు.

గీ ఆదిగా శైశవక్రీడ లాడి రపుడు, రామ కృష్ణులు గోపదారకులఁ గూడి.

వి పు. ౬. ౨౦౨.

గీ విమలచంద్రోదయారంభవేళయందుఁ, బిల్ల దీవాటలను మల్లుపెనఁగుటలును.

శివరా. ౨. ౭౬.

పిల్లనూయి. వి (√పిల్ల) నూతిలోపలి చిన్న నూయి. (శ. ర.)

ఇట్లే: పిల్లబావి.

పిల్ల పిల్లతరము. క్రి. విశే. (√పిల్ల) పుత్రపౌత్ర పారంపర్యముగా.

క. అవమతిఁ బిత్రృఘ్ను లగుభూధవుల పెదకి పిల్లపిల్లతరము దునిమి భార్గవుఁడు మని యయ్యె... ఆము ౩. ౪౧

మ గుడి ద్రింగెవానికిం దల్పు ల,ప్పుడమూల్ గావునఁ బిల్లపిల్లతరముగా భక్షింతు దాయాదులన్ ప్రబోధ. ౨. ౬౪

పిల్లకీఁచేర. వి. (√పిల్ల) పీఁచర,శతావరి. గ్రీ.

సీ పిల్లపీఁచర యనఁ బీఁచరి యనఁ బ్రబలును శతావరి... ఆం భా ౨. ౫౫.

పిల్ల పెసర. వి (√పిల్ల) కాకిపెసర,ముద్గపర్ణి. గ్రీ

గీ పిల్లపెస రనఁగాఁ గాకిపెస రనఁ దగు ఆం. భా. ౨. ౫౮

("పిల్లి" అవ ముద్రి, ధాన్యవాచకమైనచో బ "పిల్లపెసలు" అని శ. ర.)

పిల్ల పేగులు. వి బ (√పిల్ల) చిన్నప్రేగులు (గ్రా)

పిల్లము. సం విశే అ అ అ. తడికన్నుగలది, చిల్లము, క్లిన్నాక్షము వి అ న. తడిసినకన్ను, క్లిన్నాక్షి

పిల్ల మెట్టులు. వి బ. పాదరక్షావిశేషము, ఒంటి యట్ట చెప్పులు

గీ. పిల్లమెట్టులు మెలవంకి చిల్లకోల. సానందో ౫ ౫౪.

పిల్ల మొలుము. వి. (√పిల్ల) తలక్రిందుగా వేసెడు మొగ్గ; పల్లటీలాగు,

గీ. పిల్లమొలుములఁ బోదు తప్పించ రాదు, దీని పేలాగునఁ దరింపఁ దీరు మనకు. రామా. ౬. ౪౭.

ఆ. మీఁదనుండి పిల్లమొలుములు వేయుచు, వచ్చి పుడమి నిలిచె వనిత యార్తి. చెన్న. ౨. ౨౭౪.

ఉ క్రొన్నెలదాల్పు వేల్పు జిలుగుల్ వెలుగుల్ గొన కేలిఘోటికే,కొన్నవలంతిపిల్లగమి కొల్లగఁ బిల్లమొలుమ్ము లేసె... అచలా ౨. ౨౪.

పిల్లరీ. వి ఒకవిధ మగుపాట

ద్వి. పిల్లరీ పాడెడు పెనుపిశాచములు. పల్నాటివీరచరిత్ర ౨౪౧ (గ్రా.)

పిల్ల వ్రేలు. వి (√పిల్ల) చిటికెనవ్రేలు.

ఉ కోటి కాండ్రు కృపణ వలకాలిపిల్లవ్రేల్, మట్టెఁగఁ గోవి . జై భా ౮ ౪౧.

పిల్లసన్నాయి. వి (√పిల్ల) చిన్నసన్నాయి. (గ్రా)

పిల్లసిగ(క)=పిల్లజుట్టు. (√పిల్ల) చిన్నజుట్టు

సీ. ప్రతిమాన వపనముండిత మైనమస్తంబు పెడ తలఁ దూలాడుపిల్లసిగయు. వైజ ౨ ౫

క తనవంటిపిల్లసికయే,తనకుం బలెఁ దులసి పేర్లు... వైజ. ౪. ౭౩

పిల్లాడి(ణి). వి ఆఁడుదాని కాలి నాలుగవవ్రేలి యాభరణము

ఉ వేఁడు దలంప నీవరుఁడు తలపోయఁగ నిం కొకవింత యాకెపి,ల్లాఁడి కరంబుగ్రేలఁ బదిలంబుగఁ దాల్చినవాఁడు చూడవే. కళా. ౬. ౨౦౩.

గీ పెలఁది మట్టెలు పిల్లాండ్లు బీరమద్దియలును నందెలు...శాల్చె మార్చి మార్చి. ప్రభా. ౪. ౧౩౫.

సీ. వయ కలవ్రేళ్ల మట్టియలుఁ బిల్లాం డ్లిడి పాయవట్టము పెట్టెఁ బై నొకర్తు. ఆము. ౬. ౧౨౫.

సీ... పిరమద్ది నా మట్టె యనఁగఁ, బిబ్బిరికాయ నాఁ బిల్లాణి యనఁజెటి, బొద్దు నాఁగను గ్రమంబుగఁ బదాంగు, శివిధూమలు .
ఆం. భా ౧ ౧౫౧

పిల్లాకము. సం. వి అ పుం పిట్టపిల్ల, పక్షిశిశువు

పిల్లి¹. వి. (సం బిడాలః, క పిల్లి) మార్జాలము (దీనిభేదములు, జంగుపిల్లి, జవాదిపిల్లి, నీరుపిల్లి, పునుఁగుపిల్లి, బావురుఁబిల్లి, బూతపిల్లి, మాను పిల్లి మొ.)

సీ. జన్నిరోగికి బర్జైజాన్ను వేసినయట్లు పిల్లి కత్తిని వెన్న పెట్టినట్లు వేమ క 38

సీ పిల్లి యం చునఁగను జెల్లు బిడాలాఖ్య ..
ఆం. భా ౧ ౭౪
ఉ రా ౧ ౧౭౫

సా:— కాలుగాలినపిల్లి, అస్వస్థచిత్తుఁడు

ద్వి. కడు భయంకరమహోగమానముల్ గడచి, కాలుగాలినపిల్లికరణి నీవెంట, కేల నీబంట నై రొల్లండుఁ దిరిగి
ద్వి మారిచ ఉ ౧౨౭౫ పం

జః పిల్లికవ్రతనము, పిల్లికోల, పిల్లిగడ్డ, పిల్లిశిలము

పిల్లి². వి ధూళియందుపల్లముకావించుకొని దాని నడుమను అణఁగియుండు నల్లివంటి కీటము (వ ని)

పిల్లికవ్రతనము. వి (√పిల్లి¹) వైదూర్యము.

సీ. పిల్లికవ్రతనంపుబిగియోడుబిళ్లలు పులుఁగురా పచ్చమేలోప్పదియలును
అచ్చ. రా అయో. ౪.

పిల్లికోల. వి. (√పిల్లి¹) మార్జాలహత్య, (ఇదిమహా దోషములలోనొకటి)

ఉ. మోఘము గాక నీవు తల మోచి యొనర్చిన యట్టియిద్దరం, శాఖము నేఁడు పిల్లికోల యై చరణంబులఁ బ్రాకు...
పేం. పంచ. ౪. ౨౭౭.

పిల్లిగడ్డ. వి (√పిల్లి¹) పునుఁగుచెట్టు, బిడాలకము, పునుఁగుపిల్లి శరీరమున పుట్టుఁగుండు కోశము

గీ. అట్లు దమకంబుచే వేటలాడి మృగము, దంబుఁ జామరములు గజదంతములును, బిల్లి గడ్డలు పులిగోళ్లు పికిలిచెండ్లు, నాది గాఁ దెచ్చి యిచ్చి రయ్యవనిపతికి
రసిక. ౧. ౧౧౬.

సీ పిల్లిగడ్డకుఁ దావి పెల్లుగా నొసగూర్చి కుంద నంబున కేల కూర్పఁడయ్యె.
నీలా. ౧ ౧౧౧, ఆం భా ౨. ౧౬౧

పిల్లిశిలము. వి (√పిల్లి¹) కపటవర్తనము.

గీ శిల మఖిలంబు నిది పిల్లిశిల మనుచు, వదువు లివి యెల్లఁ జిల్కచదువు లనుచు.
పాండు 3 3౬

పిల్లు=పిలు, పులు, పుల్లు. (కసవు, తృణము)

అ పల్లు గిట్టు నలకువేరుండు దా నైన, నాయ మునకు వెచ్చ మధిక మైనఁ, జేద యైన ధనదు పెన్నద్ది యై చను, నాయమునకు వెచ్చ మల్ప మైన. ని(క. ౨. ౧౩౧.

పిల్లేరుగంతు. వి (√పెల్ల) పిల్లమెఱుము, తలక్రిం దుగాపేసెడులాఁగు, పల్టటి (శ. ర.)

పిల్ల. వి. (క. పిళ్ళై, త. పిళ్లై) అఱవదేశమందలి వెల్లాలజాతికిడినపేరు

ఉ. ఎక్కడఁ బోయితో యొకుఁగ నేను వెంటనె వచ్చి యప్పు డేదిక్కున విన్నఁ గానక మదిఁ నేఁ గుందుచు దేవుఁ డాన నీ, బిక్కిరమెత్తు నయ్యుఅప్పిళ్లవాడల నింత నేవు నీ, యిక్కువ లన్నియుఁ వెదకి యే నిట వచ్చితి లేచి రావయా. వైజ. ౪. ౩౭.

పిల్లారి. వి. (త. పిళ్ళైయార్) విఘ్నేశ్వరుఁడు, వినాయకుఁడు.

గీ. గజ్జెకలుపు పిల్లారి కొక్కెరాకు, బొజ్జదేవర
యేనుఁగుమొగముసామి, అన వినాయకు
నకుఁ బేళ్లొప్పు .. ఆం. భా. ౧. ౪౩.

గీ. చేరి యాచేవ్రమానిపిల్లారి నఱికి, చెక్కెలావ
రించి యంగడిఁ జేర్చి యమ్మి, యింటి
కేఁగుట కార్య మిం కేటిదేవుఁ, డేను
గూటికి వగవఁగా నేమి కలదు
శుక ౩. ౨౫౪.

క. పిల్లారిజియ్య తేజానఁ, దెల్లంబుగ జింకమావు
దేవరకతనకా, బెల్లదరారఁగఁ బుట్టిన, బల్లిదుఁ
డవు నీకు గద్దుపమలుం గలదే.
అచ్చ రా. కిష్కిం ౯౩.
(పిల్లాఁజియ్య=వినాయకునితండ్రి, శివుఁడు)

పిల్లు. వి ఐ దూడలనుకుడువనీనియావులను, దూడలుచచ్చిన ఆవులను, మరలుకొలుపుటకై వాని యోనిమార్గమున చొప్పించి లాగెడు కఱుచ కసవుబెంటి.

వ...క్రేపులం గోవనియావులం దొలంగిం గట్టి
పిల్లు పెట్టియు మందులు సల్లియుఁ జాల
దుఃఖపఱచి చేఁ పెటింగించువారును...
హరి. పూ. ౫ ౧౪౨.

పిశంగకము. సం. వి. అ పుం. ౧. పిశంగవర్ణము. ౨. విష్ణువు, ఒకానొక విష్ణుదేవుని యనుచరుఁడు.

పిశంగము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఈ. అ.) తామర పుప్పొడివన్నెగలది, పింగళవర్ణముగలది.
వి. అ. పుం. కపిలవర్ణము, పింగళవర్ణము, గోరోచనవర్ణముగలది

పిశంగిల. సం. వి అ స్త్రీ. ఇత్తడి, రీతి.

పిశ(స)ము. విం విణ (అ. ఆ. అ.) పాపము నుండి విడివడ్డది.
వి. అ. న. ఖహురూపము, సర్జరసమను గంధ ద్రవ్యము. (వాచ.)

పిశాచకి. సం. వి. క. పుం. కుబేరుఁడు.

పిశాచద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం శాఖోటవృక్షము. తపసిచెట్టు.

పిశాచభాష. సం. వి ఆ. స్త్రీ. ఒకానొక ప్రాకృత భాషాభేదము

పిశాచము. సం వి అ పుం ౧ దేవయోని విశేషము ౨ ప్రేతము ౩ పిల్లి, మార్జారము. (వై ని.)

పిశాచసభము. సం వి. అ. న. ౧. పిశాచముల కూటువ. ౨. పిశాచముల కొలువుచావడి, (శేక) సభ

పిశాచాలయము. సం వి అ పుం వేడిమిలేకుండఁ బ్రకాశించు గుణము, వేడిచూపకయే వెలుతురునిచ్చునట్టి గుణము (విల్సన్సు)

పిశాచి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧. పిశాచజాతి స్త్రీ. ౨. ఒకవిధమగు జటామాంసి. †.

పిశి. సం వి ఈ స్త్రీ జటామాంసి. †.

పిశితము. సం. వి. అ. న. ౧. మాంసము. ౨. చిన్నముక్క, స్వల్పాంశము.

పిశితి. సం. వి ఈ. స్త్రీ జటామాంసి. †.

పిశీలము. సం వి అ. న. అంసద్వయాంతరము, రెండు భుజశిరస్సుల మధ్యభాగము (శే. వి.)

పిశున. సం. వి ఆ. స్త్రీ ౧ స్పృక్కయను గంధ ద్రవ్యము, ౨ కొండబెండ †

పిశునము. సం. విణ అ ఆ. అ. ౧. సూచించునది, తెలుపునది, వెల్లడించునది, ప్రకటించునది. ౨. కొండెముచెప్పునది ౩. పట్టియిచ్చునది, మోసపుచ్చునది. ౪. క్రూరము. ౫. దుష్టము. ౬. నీచము. ౭. మూఢము
వి. అ. పుం. ౧. దూది. ౨. కాకి.

న. ౧. కుంకుమపువ్వు. ౨. పట్టియిచ్చుట, పాన మున వెలిపుచ్చుట.

పిష్టకము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧ పిండివంట, అపూపము.

పుం. నేత్రరోగవిశేషము ౨ కించిజ్జఘనాధిక్యమును, స్తనాంత విస్తృతియుఁ గల గజవిశేషము (శ ర)

న. నూఁబొడి, తిలచూర్ణము

పిష్టపచనము. సం వి అ న బుజేషము, పిండి వంటచేసెడు పాత్రము, బూరెలమూఁకుడు

పిష్టపాకభృత్తు. సం. వి త్. పుం. వంటచేసెడు పాత్రము

పిష్టపూరము. సం వి అ పుం ౧ వటకము, వడియము ౨ ఘార్తికము, నేతియందు పక్వమైన గోధుమపిండి మున్నగువానితోఁ జేసిన భక్ష్యము

పిష్టము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ చూర్ణితము, పొడిచేయఁబడినది ౨ పిసుకఁబడినది

వి అ న పొడిచేయఁబడిన ద్రవ్యము' పిండి ౨ సీసము.

పుం న పిష్టకము, నూఁబిండి

పుం పరిమాణవిశేషము (వై రి)

పిష్టమేహము. సం వి అ పుం ప్రమేహరోగ భేదము

పిష్టవర్తి. సం. వి ఇ పుం పెసలు, మినుములు లోనగువాని పొడి, ముద్గమాషాది చూర్ణము.

పిష్టసౌరభము. సం, వి అ న పొడిచేయఁగా సౌరభముకలది, చందనము ?

పిష్టాతము. సం. వి. అ పుం ౧. పటవాసము, వస్త్రములకు వాసనకట్టెడు బుక్కాము. ౨ కర్పూర కుంకుమ మిశ్రచందనచూర్ణము.

పిష్టికము. సం. వి అ. న బియ్యపుపిండితోఁ జేయు ద్రవరూపమగు నొక వంటకము.

పిష్టోడి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శ్వేతామ్లిక, తెల్లచింత. ?.

పిష్టోదకము. సం వి అ న బియ్యపుపిండి గలిపిన నీరు

పిస. వి (త పిచ్చుక్ పిచ్చి) ౧. అవివేకము, తెలివిలేమి

చ రసికుఁడు గాని యర్థమధురం బగుకావ్యగభీరభూరివాగ్విసర మెఱుంగ నేరఁ డవివేకి యొకానొకకారణంబునన్, వెసఁ జని రాజగేహమున విద్రుమపంజరకీరిఁ జూచి తాఁ, బిస తెలతగ్గు దూడ యని పిల్చును గొల్లఁడు జాతిభావలన్
చమ ౧ ౪.

౨ క్రౌర్యము, క్రూరత్వము

గీ ఇట్లు బాధించి శోధించి యెందు నొక్క, పచ్చపైకంబుఁ గాన కప్పుచ్చిపోయె, నేఁటి తెరవాటు పస లేక దాఁటిపోయె, ననుచు వెసఁ బాటి పిస మాని యవలి కేఁగి.
వాల్మీకి ౨. ౯౬.

3 కామము చూ పిసవెఱ్ఱి

జః పిసవెఱ్ఱి

పిసక. వి (త పిచ్చుక్క) తలవెంద్రుకలందు చెమటచే బందవగొను మురికి (శ ర)

పిసపిస. వి (క పిసిపిసి) గుసగుస్వరహాస్యము చెప్పుటయం దగుధ్వని కనుకరణము

వ...కర్ణంబునకు బిసపిస నసమశరమంత్రంబు చెప్పి... ప్రబోధ. 3. ౫౧.

పిసరు. వి (క. పిసరు) ధాన్యాదులనుండి కడిగి తొలఁగించిన మలినపదార్థము.

(నిద్రించుచున్న కలహకంటకివర్ణనము) ద్వి... చెమట,దొరఁగుకక్షంబుల దుర్గంధ మెసఁగఁ, బిసరు గాఁచినకుండ పేర్పుచందమున, పెసఁగినబొఁకినో రంతయుఁ దెఱచి.

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౯౫౧. పం. (కడిగినధాన్యములోని త్రోపుడుపడినది. అని శ. ర.)

౨. చిప్పి, నిష్పృష్టకుడుము.

సీ...పిసరు చిప్పి యైన నిష్పృష్టకుపం బగు...
ఆం. భా. ౨. ౨౩౯.

౩. లేశము, అల్పభాగము.

(వ్యవ.) వానికిఒక్కపిసరైనను దయ లేదు.

౪. పిష్ఠ, మలము, ఉదా:—పిసరు పెళ్లగ్రద్ది వాడు. (శ ర. గ్రా)

పినవెఱ్ఱి. వి. (√పిన) కామోన్మాదము, మిక్కిలి పిచ్చి.

క. పసగొట్టుబాపనయ్యా, పినవెఱ్ఱికిఁ దగులుపడి తపింపఁగ నేలా, బసవెద్దు గదల కుండెను, పసతిక ర మ్మచటి కేను వచ్చెదఁ బొమ్మా.
శుక. ౨ ౪౮౯.

సీ. పినవెఱ్ఱికన కత్తి రొమ్మున రేఁగు నసగూఁటి పూబోండ్లు తమయిండ్లపొంత కరుగ
పాంచ ౧. ౧౩౮

క. అని నిశ్చయించి ధీరవ్రతనిరూఢుం డగుచుఁ గమఠవరుఁ డానక్కకు, గనుఁగొని యిట్లను నోరీ, తను వలయక మల్లి పోయెదవు పిన వెఱ్ఱికా.
కేం పంచ ౪ ౫౪౩.

విణ. మిక్కిలిపిచ్చివాఁడు; పిచ్చిది; అవివేకి, మూఢుఁడు.

శా. నవ్వె న్నవ్వి నిషాదభర్త మృగసంతానంబుఁ జంపంగ నే, నవ్వాఁడను బరమాత్మ గాక పినవెఱ్ఱి విప్ర యీచేతటుల్, ద్రవ్యింపం బని లేదునమ్మ మముబోంట్లకు మీరి వారిం బలెకు.
వరాహ. ౨. ౧౭.

ద్వి. రసఘుటికాసిద్ధి ప్రార్థించునట్టి పినవెఱ్ఱులను జూచి బిందుకే రసము, పరకాయప్రవేశంబు నివృంతమారుతము...అనుచు నుపదేశ మొం నఁగుచు...
ప్రభులిం. ౪. ౧౩౨ పా. ౧౯ పం.

పిసాళము. వి. ౧. వికాసము.

క. అంత వసంతము జిలిబిలి, ఘంతము దీపించె మత్తమధుకరకలభా, క్రాంత మరువపుష్పప్రకర స్వాంతము సకలద్రుమములఁ బిసాళము నెలఁగన్
పాండు. ౪. ౧౩౯.

౨ కాంతి, ప్రకాశము.

గీ దాడిమీబీజరాజికెందళుకు మొల్ల, మొగ్గల పిసాళమును మౌక్తికముల సొంపుమాపె, తమ్మి పువ్వింటఁ గొలువున్న మెమ్మె తరుణి, దంత రాళక నుస్నిగ్ధదంతపంక్తి.
పాండు. ౩. ౧౯౨.

౩ వ్యాపనము. (చూ. పిసాళి.)

౪ పరిహాసము

౫ చాటుప్రౌఢిఁ బిసాళ మాడెదవు కాన ల్నాటిబాపండవో
క్రీడా. ౧. ౯౨.

గీ విప్రనారాయణునిఁ జూచి వెలఁదు లపుడు, కడుఁ బిసాళంపుఁబలుకుల నడపుచుండఁ, జిలుకపలుకులతో డిగ్రమాటలనుబోలె, విక్రుతి లే కతఁ డీక్షింప వెలఁగుపడిరి .
పరమ. ౩. ౧౯౬.

౬. దొంగరుత్తు, కపటప్రవర్తనము.
(చూ. పిసాళి)

జః.-పిసాళి, పిసాళించు.

పిసాళి. విణ (పిసాళము + ఇ³.) ౧. ప్రకాశము గలది శోభావంతము; మనోజ్ఞము.

సీ. జనకకన్యపిసాళిజగుజగుకందోయితో సరి యైన మెట్టదామరలు కొన్ని. ఉ. రా. ౬. ౨౯.

చ. అలఁతిపిసాళినవ్వు మధురాధరబింబ ఫలంబు...
పాండు. ౪. ౧౩౨.

మ. కడిమిం జిల్కుపిసాళిజక్కు మెడురక్కు...
నీలా. ౩. ౧౩.

క. గయ్యాళిచిలుక లేక, వయ్యాళిపిసాళియాలి వరి సన్నుతికా.
సారంగ. ౧. ౧౩౬.

౨. వ్యాపనము కలది, వ్యాపించునది.

చ. మొకరి పిసాళితుమ్మెదల మూఁకకు గంధపు గాలిరాకడక్, జకిత మృగాక్షి యౌర్వనిశఁ జాలఁ గృపామతి నాదరింపుమా.

రుక్మా. ౩. ౧౫౪.

చ. తొదరి పిసాళిజక్కవలఁ దుమ్మెద దాఁటుల నంచబోదలక్, మడువునఁ జాఁడఁదోలుచు.

రసిక. ౩ ౪౪.

౩. పరిహాసయుక్తము, ఎగతాళితోఁగూడినది.

చ. కలికిపిసాళినవ్వు లెసఁగఁ బటుధూర్తులు కొంద ఱొండొరుం, దలకొన సెచ్చరించి...

ప్రభా. ౧. ౧౦౨.

౪. మూర్ఖము, వివేకములేనిది.

ఉ. ఆఁకలిదప్పులం బడలినందుకుఁ దోడు పిసాళి కోయిలల్, కూఁక లొనర్చి...

తపతీ. ౪ ౪౯

ఉ. ఈ ముక్కిడిజంతకుం దగినపెండ్లివిటుండు నిశాటజాతియం, దొక్కఁడు లేక తక్కఁ దని యూహపరుల్ నగఁ జేటగోటిబ, ల్మొక్కలపుంబిసాళి ఖరుము దటికిం జని నిర్చి నిల్చినక్.

చం రా ౫ ౪౧. ఆం భా ౩ ౭

౫. వంచకము, దొంగయెత్తు కలది.

శా. చాలుం జాలు పిసాళిచేఁతలు పదాబ్జాతం బుపై మాటికిక్, వ్రాలం బోకు భవత్ప్రియానఖవిమిశ్రం బైననీవక్షము...

నరస. ౨. ౩౨

ఉ. అద్దమరేయిదాఁక బాల మారవి మారకేళీ ముఖామాతిక్, నిద్దురఁ గాచి యున్నమగ నిక్ జగనీలిపిసాళిజంత యున్ముద్దియ సేవ సేయ దొకముచ్చట యాడదు మాఁగవోలె.

పాండు. ౩. ౬౧; కళా. ౬. ౨౩౧

పిసాళించు. అ క్రి (√పిసాళము.) ౧. ప్రకాశించు, వెలుఁగొందు.

క. అక్కమలజాకర్ణంబులఁ, జక్కనికన్యకలు పదుడు జనియించిరి లేఁ, జెక్కులదాలుకలుక్కుత, కుక్కమనఁగ వాలుఁజూపులు పిసాళింపక్.

వరాహ. ౬. ౩

వ. పిసాళించుచంచలదృగంచలప్రభలక్ ఖచారించి.

మనుచ ౫ ౧౦౧

౨. బయలుపడు, ప్రకటితమగు.

మ...ఇష్టం బెద్ది చే నిత్తు నన్న నిజస్వాంతవిచింత్యమానగిరిజానాథస్వరూపంబు వ్యక్తి నయ పైన భయంబు భక్తియుఁ బిసాళింపం బ్రవర్ధంబునక్.

కాళ. ౧. ౬౬

౩. వ్యాపించు, ప్రసరించు.

శా. చంచల్లీలల హస్తకంకణమణిచ్ఛాయల్ పిసాళింపఁ బూజించుక్ వేమమహీవిభుండు నవరాజీవంబులం గల్వలక్.

కాశీ. ౧. ౪౦

సీ. సతులమైపూఁతఁ బిసాళించువెన్నెలఁ దనుపు వెన్నెల రసాయనముఁ గూర్చి

పాం ౨ ౪౭ జై భా ౬ ౧౯౭

౪. పరిమళించు.

సీ. సద్యోవినిర్భిన్నసారంగనాభికాహృత మై పిసాళించు మృగమదంబు మనుచ ౨ ౫౫.

వ. ఘుమఘుమం బిసాళింప నలందుకొని...

పారి ౨ ౭౬

౫. చలించు, కంపించు.

క. సంపంగినూనె యంటక, కింపాంగి కికిటి కొకతె చనుదోయి పిసాళింపక్.

విజవి. ౩. ౬౯.

౬. దొంగయెత్తువేయు, కపటముగాఁ బ్రవర్తించు.

ద్వి. నీకంటె మిక్కిలి సెలజాణ నేను, కొడుకుకై విలపించుకొనుచు నీ వున్న, నెదప కివ్వరొనర్త్తి రేపను కెల్లఁ, జాలు లెలెమ్మ పిసాళింప కనుచు ద్వి. మారిశ్చ. ఉ. ౧౯౦౯.

అ. క్రి. స క్రి. పరిహసించు, వేళాకోళములాడు.

స్వీ. లేఁతచందురుఁ బిసాళించుచెన్నుదురు.

ద్వి. పారిశ్చ. ఉ ౩౮౦.

వ ఒండొరులతో ననేకవిధసరససల్లాపంబులం బిసాళింపుచు నింపు దళుకొత్త.

కళా. ౧. ౩౯ శాశీ ౮ ౧౭౫.

పిసాసి. వి (సం పిశాచీ ప్రా పిసాజీ, పిసాచో, త. పిచాచమ్) పిశాచి, పిశాచము

క. ఆసపడి చుప్పనాతి పి,సాసి తనుఁగాంచి హృదయజాతానీతా,యాసముఁ దెలిపిన విని పరి,హాసము దొలఁకంగ వాతేఁ డాసతిఁ బలికెన్.

చం రా. ౫ ౩౨.

విణ దుష్టుఁడు; దుష్టురాలు

సీ సం దెటెంగినదొంగ సాకెవగొట్టు పసాసి దిమ్మరి బేరిజము బజారి

చెన్న ౨ ౨౮ ప్రబంధ ౩౭౭

పిసి. వి (౯ పిసి) ౧ తొలియందుబిగఁగొట్టుటకై చెక్కిన స్తంభము, పట్టెలోనగువానిచివర, కొసి (౯ ౮)

౨ కేఁటయం దుపయోగించు సాధనవిశేషము

చ. కలలు నురుల్ సిడుల్ పిసలు వంకరదుడ్డులు పందిపోట్లు...

చంద్ర ౨ ౨౧.

పిసికిళ్లు. వి. బ. (√పిసుకు) పిసుకుటలు, మర్దనములు

మ...కాఁపురుఁబ్బెతలపెన్గుబ్బల్ ఘనాసల్ వెలిం, బిసికిళ్లుం బిసికిళ్లు హాళికుల కర్పించెఁ దా నభస్యంబునన్.

ఆము. ౪. ౧౩౩.

వ...గోవాళ్లకుఁ దిరుబాళ్లఁ జూచువేడుకలలోఁ బిసికిళ్లఫలము గల్పించుచుపాయంబు లెంచి...

ప్రబంధ. ౩౭.

౨. జొన్నలోనగువాని లేఁతకంకులను నలుపఁగా వచ్చు బియ్యము, ఊఁచబియ్యము.

సీ. నాచేనుఁ జొచ్చి తిన్నన్నిజొన్నలు గోధుమలు పిసికిళ్లుగ నలఁచి తినుఁడు.

ద్వా. ౧ ౧౩౧.

మ...కాఁపురుఁబ్బెతలపెన్గుబ్బల్ ఘనాసల్ వెలిం, బిసికిళ్లుం బిసికిళ్లు హాళికుల కర్పించెఁ దా నభస్యంబునన్

ఆము. ౪. ౧౩౩.

పిసిడి=పిసిని. విణ లోభముకలవాఁడు, లుబ్ధుఁడు.

సీ పిసిడి యర్థముఁ గూడఁబెట్టిన ట్లావంకఁ బోకుటీగకుసైనఁ బోలయ రాదు.

శై. ఖా ౧. ౭౪.

ఆ మందులాడి చెడుగుమానిసి బూతంబు, పిసిడి బిచ్చగాండ్లవెన్నుగుదియ.

చెన్న. ౨. ౨౪.

ద్వి పరమ ౩. ౫౪౫. పా

జః పిసిడితనము

పిసిడితనము వి (√పిసిడి) లుబ్ధత్వము, లోభము.

చ రసికపుమాటలన్ మనసు రంజిలఁజేయఁగ నేర్చు నీగులం, బిసిడితనంబు లేదు వలపించియులంపఁడు...బసవయ లక్ష్మణుస్ రతులఁ బాయుట కింతునిజాయుటే సుమీ.

వి. పు. పీఠి. ౩౪

సీ పిసిడితనం బది పిమ్మటఁ దిట్టించుఁ గడు నహంకారంబు కష్టపఱుచు. నీతి. ౪౩.

పిసినారి. విణ (పిసిని¹ + అరి.) వృత్తియందు వర్ణవికారము, లుబ్ధుఁడు, లుబ్ధురాలు.

సీ వితరణశౌర్యప్రవిష్టునకేశాక మీసము పిసినారి కోనకేల.

వేము. ౯. ౭౪.

పిసిని =పిసిడి. విణ. (త. పిసినీ.) లోభి, లుబ్ధుఁడు.

క. అపిసినినక్క చాపము, కోపంగిట నిఱికి నరముఁ గొఱికిన రభసం, బేపార ఖిడిసి మర్మని,రూపణ మొనరింప నక్క శోభించుఁ గూలెన్.

వేం. పంచ. ౨. ౧౦౯.

జః పిసిచారి, పిసినిగొట్టు, పిసినిపురుగు, పిసిని వాఁడు.

పిసిని². వి. ఒకజాతి పండ్లచెట్టు. (గ్రా).''పిసినిగ'' వాడుక.

పిసినిగొట్టు. విశే. (పిసిని + గొట్టు. స్వార్థమున.) లోభి, లుబ్ధుఁడు.

(వ్యవ.) వాఁడు వట్టి పిసినిగొట్టు.

పిసినిపురుగు=పసిఁడిపురుగు. వి. (√పిసిని¹) పట్టుపురుగు, పాత్తిమాలి గూఁటిలోనిపురుగు. (గ్రా.)

పిసినివాఁడు. విశే. (√పిసిని₁) లోభి, లుబ్ధుఁడు.

ఆ. పిసినివానియింటఁ బీనుఁగు వెడలిన, కట్టె కోలలకును గాను లిచ్చి, పెచ్చు మారు నంచు వెక్కివెక్కి యేడ్చురా. వేమన ౧. ౩౭.

పిసుకు. క్రి. (క. పిసుకు.) ౧. పిండిలోనగు వానిని చేతితో మర్దించు, పిసికించు; గట్టిగా నలుపు.

సీ. దిక్కులు వాలుగు త్రొక్కుచోటికిఁ దెచ్చి పిసికి పిండలి చేసి విడుచగానఁగ.

భార. విరా. ౨. ౧౩౪

గీ. గగనలక్ష్మి నిజోరునక్షత్రమాలి, కలు వియన్నది జలములఁగడుగఁబిసుక, పెరయు కుంకుడుపండులనురువనంగ .

ఆము. ౪. ౧౫౪.

చ...మంచునం, బిసికినపంచదార లన...

వైశ. ౭. ౧౭౯

వ...కాపరీదధి మందమానరంబులుగాఁ బిసికి యూరం బెట్టిన...కలమాన్నంపుఁజల్ది

ఆము. ౪. ౩౫.

౨. (భయాదులచే చేతులు) నలుపు. ఈయర్థమున అత్మనేపదరూపమే ప్రయోగములందు కానఁబడుచున్నది.

సీ. భాగ్యదేవతలార యీవారి గడవఁ, బెట్టక యుంచుఁ జేతులు పిసికికొనుచుఁ, గన్నునీర్ల నించుచు వార్తకంఠి యైన, యాత్మవల్లభుఁ గనుఁగొని యల్ల నగుచు.

హరి. ఉ. ౪. ౧౯౧.

మ అకటా యీరెడు నీకు వండి యిడఁ బుత్త్రీలు కల్గిరే, యీకి నాయింటికిఁ దెచ్చి తన్నియుఁ బెనంటికి దోషి నే నంచు నింపుచు కంపించు హస్తముల్ పిసికి కొంచుచు...

శుక. ౩. ౧౯౨

గీ. బెగడి యేడ్చుచుఁ జేతులు బిసికికొనుచు.

సారంగ. ౩. ౪౦.

౩ (పాదములు మొ. చేతులతో) ఒత్తు, పట్టు.

క. ఒడ లంటఁ గాళ్లు పిసుకం, గడవాఁడు వేన్నీళ్ల నీయఁ గంచము పెట్టక.

శుక. ౩. ౩౪౪.

౪. (చేతులతో) అదుము, నొక్కు.

ద్వి కదలక మెదలక కాలితో మూఁది, కడి యంగ పెనఁ బట్టి కత్తుకఁ బిసికి.

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౨౯

౫ గట్టిగా కలుపు

ద్వి వన గూర్చు కృతులు నావద్దును బెరుఁగుఁ, బిసుకుచందపు బిలిబిలికృతుల్ కృతుల.

పండితా. దీక్షా. ౭. పా.

పిహితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ౧. కప్పఁబడినది, ఆచ్ఛాదితము. వి. అ. న. ౧. ఒక అర్థాలంకారము

శ్లో. పిహితం పరవృత్తాంతజ్ఞాతుః సాకూత చేష్టితం,ప్రియే గృహాగతే ప్రాతః కాన్తా తల్ప మకల్పయత్.

పీ

పీ.=పీయి, పియ్యి. వి (క. పీ. త. పీ) పురీషము, మలము. చూ. పీగ్రద్ద.

పీంగాఁడి=పింగాఁడి. వి. లోహపాత్రవిశేషము.

సీ. ఘర్ఘరికలును బింగాండ్లు తాంబాళాలు గిన్నెలు పింగాణిగిన్నెలు తప్పెలలు .. హంస. ౫. ౩౪౩.

పీఁచ. వి. అటవికులు ధరించు శిరోభూషణ విశేషము, పక్షియీఁకలతోఁ జేసిన ఒకవిధమైన తురాయి

మ. పులితోల్కా సెలనంటఁదోఁచిన పిడెంబుల్ పీలిపూఁదావ తం,బుల బల్ పింగపుఁజాంచు దండ కడియంబుల్ చెంపలం జెక్కు పీఁ,చలు కెం జేగుఱుబొట్లు జుంజురుసిగల్ శారింపు మైపూఁతలున్... పారంగ. ౧. ౬౩.

సీ. చారుసుధాధామశకలావతంసంబు పెదకొప్పుపైనుండు పీఁచగాఁగ. హర. ౩. ౪౧.

సీ జడకొప్పు కేకిపింఛపుఁ ద్రాటి చుట్టగా చిన రవహిత రేఖ పీఁచగాఁగ. కాళ. ౪ ౧౩౭.

సీ. బాలకంపు జంజారు తలపీఁచ బొమిడికతోలు చల్లడముపై నిలిదట్టి. సానందో. ౫. ౭౩. పా.

పీఁచవని(న్ని)యలు. వి. బ. పైపై వన్నెలు, పైపై మెఱుఁగులు.

సీ. పిలుపిచ్చు విద్యలు పీఁచవన్నియలును బెలు చదవంబులు ప్రేలడములు

గీ. దుర్గుణంబులప్రోవులు ద్రోహమతులు, వార కాంతలఁ దదవిన వచ్చుఁ గీడు. పాండు. ౩. ౪౩.

గీ. ద్రవిడ పరిచారకులవోలెఁ దరుణిరోక్క, లద పములు పూనిరాఁగొంద జవ్వెలంది, వెన్నెల లసారజపుఁ బీఁచ వన్నెలలరఁ, గంతు గురు పల్లకీసేవగాంతు రంధు. హైజ. ౨. ౪౮.

పీఁకు. స. క్రి. (క. పీకు) ౧. పెఱుకు, పైకిలాగు.

ఆ. తక్క రేఁ మెఱుంగు గురులింగజంగంబు, చిక్క రొండిసిపట్టి పీఁకఁగాక. వేమన. ౨. ౩౩.

వ్యవ. వాఁడు చేనిలోని గడ్డియంతయుఁ బీఁకి వేసినాఁడు.

౨. పీడించు, బాధించు.

వ్యవ. తన కైనైన బదులిమ్మని వాడ్లు దినముల నుండి వాఁడు నన్ను పీఁకుకొని తిను చున్నాఁడు (ఇట స్వార్థమున, 'కొను')

వి. పెనఁగుట. (చూ. పీఁకులాడు, పీఁకులాట)

జ. పిరుపీఁకు, పిరుపీఁకులాడు, పిరుపీఁకులుపెట్టు, పీఁకులాట, పీఁకులాడు, పీఁకుపీకాడు.

పీఁకులాట. వి. (√ పీఁకులాడు) పీఁకులాడుట, పెనఁగులాడుట; చిక్కు, బాధ.

వ్యవ వానితో నాకెంతో పీఁకులాటగా నున్నది, ఈ వ్యవహారములో పీఁకులాట పెట్టకుము.

పీఁకులాటబేరము=తెగకుండ చిక్కులుపెట్టు బేరము.

పీఁకులాడు. అ. క్రి. (పీఁకులు+ఆడు) పెనఁగులాడు.

గీ. తునిసిన నరాంగకములఁ బొత్తులను గమిచి, పోక రొండొంటితోఁ బోరి పీఁకులాడు, క్రవ్యాదంబులు... ఆము, ౬. ౧౩ (వేదం.పా)

పీఁకుపీకాడు. స. క్రి. (పీఁకు+పీఁకు+ఆడు. క. ర.)

సీ....పితవికారమై పిరరూాధ, చారు శరీర సంచయముండఁగా దీనిఁ గంకశివాగృధ్ర కాకకులము, లాదిగాఁ గలుగు క్రవ్యాద ములు పీఁకు పీఁకాడుట పెంగిలియరొయ్య నకట. భార. స్త్రీ. ౨. ౧౪.

౨. మిక్కిలి వికలముచేయు, పెఱుచు.

శా ..తొంటియు, కృప్తత్వంబును దక్కి క్రుక్కి వగ బుద్ధిం బీఁకు పీఁకాడఁగాఁ జేష్టాహీనతఁ బొంది యగ్గురుఁడు సంక్షిప్తాంగుఁడై యున్నెడన్.

భార. ద్రో. ౫. ౩౨౦.

పీఁక. వి ౧ కంఠనాళము.

వ్యవ దొంగలు అతనిపు పీఁక పిసికి చంపినారు.

౨. కంఠధ్వని; కూఁక, అఱపు

శా. ఈలల్ పీఁకలు దిక్కులం జెలఁగఁదా మెచ్చ మృగశ్రేణికై, గాలింబోవక సన్నదప్పటయు... కాశీ ౩ ౫౮

ఆ. పీఁకపెట్టి యీలవెట్టుచు బడిబడిఁ, బాఱి తెంచి చుట్టు వాఁగిరొనిరి, దివ్యరత్ననికరదీప్యమానమై, యతిశయిల్లు రాజసుతుని యిల్లు పారంగ ౩ ౨౮. ("కూఁకవెట్టియీల గొట్టుచు" ప్రాఁతప్రతిపా)

౩. సన్నాయి మున్నగు ఊదెడువాద్యముల ముఖమునఁజొప్పించెడి తాటాకుతోఁ జేయఁబడిన ద్విదళరూపమైన సాధనవిశేషము

(నాగసరములోనగు వాద్యముఖమునఁ జొప్పించెడు క్రోవిపుల్ల అని శ ర)

౪. ఊఁదుట కుపయోగించు ఆకుచుట్ట, బూర.

సీ. నిడుపున నాకులుమడిచి పీఁకలుచుట్టి యూఁదుచు నటియింతురొక్కచోట

వి. పు. ౪ ౧౫౧

౫. కాల్చఁగా మిగిలిన పొగచుట్ట.

(వ్యవ.) వాఁడు వీధిలోఁ బాఱవేసిన చుట్టపీఁక తీసికొని పోవుచున్నాఁడు.

౬. పీఁకపొగ యమృతసారము, చేతిని పొగ చుట్టమహిమఁ జెప్పం దరమా, వాకొనఁగ రాదు సుడిసుడి, యూఁకునఁ బొగద్రాఁగు వాతఁ డతఁడో వాఁడో. (చాటువు.)

చూ: పీఁకపాటు.

పీఁకపా(వా)టు. అ క్రి. (పీఁక+పాటు)

౧. పీఁకవతెగుల్లయగు.

౨ కృశించు, చిక్కు.

గీ. కలమగర్భంబు లామహోత్పలదళాక్షి, చిక్కలకు నోడి తద్దయుఁ బీఁకపాటి, కన్ను చూపి కృణం బూని యున్నరాని,వానఁ దల వంచుచుండె ననారతంబు రసిక. ౨ ౧౦౧

సీ బలురాజసంపుఁబోట్టలు పీఁకవాటెఁ బో ముద్దియపిక్కల కద్ది గాక

అచ్చ. రా. అర ౨౨

(౧ ౨. అర్థముల కివి యుదాహరణములు)

౩ చప్పటయగు, (శ. ర. గ్రా.)

పీఁచేమడఁగు. అ క్రి (పీఁచేము+అడఁగు)

ఉక్కడఁగు, నశించు

ఆ. ఇతఁడు పరమహంసుఁ డే నిక్కముగను గ్యాకున్న నుగ్రగతిని నుండు పెట్టు, లిమ్మహాత్ము తేజ మెనసినఁ గువలయం, బెల్లఁ బీఁచమడఁగ దే తలంప చిత్ర భా. ౨ ౫౩

గీ. ఎచట దైత్యులు మెలఁగెద రచటఁ గదిసి, పీఁచమదగింతు

భార అర ౧ ౫౧

పీఁచేమడ(ణ)ఁచే. స క్రి (పీఁచేము+అడఁచు)

ఉక్కడఁచు, చంపు, వధించు

సీ. చక్కాడె నురుమాడెఁ జాఁగిలఁబడెను బిలుకుమార్చెను ద్రుంచెఁ బీఁచేమడఁచె...

గీ. అడఁచెఁ జెండె ననంగఁ బొందగు వధించె, ననుటకు సమాఖ్యలై...

ఆం. భా. ౩. ౧౨౩.

క. అకట తమమహిమ తా రెఱుఁగ, గకరూపమతి యేలా తెగరుగాక మరుత్కం,టకు పీఁచేమడంపకె వ, న్నెకనిక పంపినన దమనిరోగము బలిమిన్. ప్రభా. ౨. ౫౭

సీ. తగరపుకైత్తిరిఁ దూఁటి తెగువ సీమరగాలి
పీఁటవెట్టినపందిఁ బీచేమడఁచు.
సారంగ ౧. ౯౨.

చ. .అచ్చటికూరుల వానితోడుతఁ, నలివడఁ
కెండి పీఁచేములణంచి నమం బ్రమదాత్ముఁ
జేయవే. వీర ౪. ౪౭.

పీఁచేము=పించేము. వి (సం పింజమ్) ౧ శక్తి,
బలము

సీ లావు సత్తి సత్తువ బల్మి పీఁచే మోపిక
యన వెలయు శక్తి ఆం భా ౨ ౨౭౧

౨. గర్వము, మదము.

ఉ తమ్ములదిక్కుఁ గన్గొనుచు దైత్యులపీఁచ
మడంగిదయ్యెడుం, గ్రమ్మఱఁ దోఁచె పీఁ
డోతఁడు .. నిర్వ ౯. ౯౭.

క నిషుఁ దొలంత సహైన్యముగా, వనిలోఁ
దగటార్చి పిదప యాదవుల జనార్దన
పూర్వజపూర్వకముగఁ, దనుజుడు నీపీఁచే
మడఁగ దుర్దమశక్తిక్
హరి. ఉ ౨ ౨౭

ద్వి. పెక్కండ్రు దైత్యులపీఁచేంబు లడఁచి,
పెక్కుచందంబులఁ జేర్చినజానిఁ, దప్పక
విక్రమధనుఁడు కోపించి, విప్రైనవానర
విధునివక్షంబు, శూలంబు గొని పొడుచుట
యును. రం రా యు. ౩౫౪
పా. ౨౭ పం

జః పీఁచేమడఁగు, పీఁచేమడఁచు.

పీఁచేర. వి. శతావరి, పిల్లపీఁచేర. ?

సీ...పిల్లపీఁచేర యనఁ బీఁచేర యనఁ, గీ బ్రబ
లును శతావరి ఆం. భా. ౨. ౫౫.
హంస. ౪. ౧౦.

పీఁచు. వి. (క. పీచు) ౧. పెనఁచుకొని కొన్ని
పదార్థముల లోపలనుండునార.

(ఉదా॥ కొంకాయపీఁచు, బీఱకాయపీఁచు)

గీ పీఁచమాటలు జరగొన్న పీఁచుఁగురులు,
గలుగువెలుకులు దగఁ బొదగనఁగ వచ్చి.
యయా. ౧. ౩౦.

౨. మీఁదిచర్మము, పైపొర

ఉ వాలుకబంతి క్రేలఁబడి నంజావఁ టోఁగి
తమాలపల్లవశ్రీల హసింప నుబ్బి కవుఁ
గ్రేవల కేవులు పుక్కిలింపఁగా, వాలికమేనిపీఁ
చెగయ వాడినమాల్యమువోలె నాదిమ,
వ్యాళము దీనిపగ్గ మయినట్టియవస్థఁ దలంతు
చెప్పదుక్ మనుచ. ౫ ౫౦.

(వ్యవ) వారందఱు ఆదొంగను పీఁచు తేఁగఁ
గొట్టినారు

పీఁట. వి (సం. పీఠః) కొజ్జ మున్నగువానితోఁ
గూర్చుండుట కుపయోగపడునట్లు చేయఁబడిన
పలక. (చూ. పీఁటమీఁదపెండ్లి)
—పీఁట(ల)మీఁద(టి) పెండ్లి=సిద్ధమైన పెండ్లి

గీ జారయను పేరు విన్నంత జాఱుటయును,
బీఁటమీఁదటి పెండ్లిండ్లు పెక్కు లెడసె.
శుక ౨. ౧౫౩.

జః పీఁటవెట్టు

పీఁటవెట్టు. స క్రి (పీట+పెట్టు) నిలువరించు,
నిలుపు, ఆఁపు

వ ..ఒక్కపురాణ వృత్తాంతంబు కల దంచు
మాటలఁ బీఁటవెట్టి యాపెట్టిపట్టితోఁ జల
పట్టి పచ్చచట్టుపలపిట్టదిట్ట యి ట్టనియె...
శుక. ౨. ౨౩౭.

అ. క్రి. లేవక యొకచోటనే పాదుకొని
యుండు, స్థిరముగానుండు

గీ. ఈఁకెపోటులఁ బడి ప్రేవు లీఁదులాడఁ,
బోయి పోలేక దగ దొట్టి పొదలు సొచ్చి,
బెండువడియును బోరనీదు పీఁటవెట్టి,
చూపులచె దొప్పఁ బ్రజ నొక్కనాకరంబు.
మనుచ. ౪. ౪౨.

పీతపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వృశ్చికఘ్ని, కేలు మణి. తె.

పీతపాద. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శారిక, గోరువంక.

పీతపుష్పము. సం. వి అ. పుం ౧. కాసమర్దము, కసివెంద. తె. ౨. కూశ్మాండము, గుమ్మడు. తె. (శ. ని)

పీతప్రసవము. సం. వి అ పుం పచ్చగన్నేరు. తె.

పీతఫల(క)ము. సం వి అ పుం ౧. శాఖోట వృక్షము ౨. కిర్మీరము, వెదురు. తె

పీతభద్రము. సం వి అ పుం కర్ణికారము, కొండగోగు. తె.

పీతభృంగరాజము. సం. వి అ. పుం పచ్చ పుష్పాలగలిగేరు. తె.

పీతమణి. సం వి ఇ పుం. పుష్యరాగము

పీతము. సం విశ (అ. ఆ. అ) ౧ త్రాగఁబడి నది ౨. పసుపువర్ణముగలది

—వి అ పుం. ౧ పసుపువన్నె. ౨. పుష్య రాగమణి. 3 కుసుంభము, కుసుమపూవు. ౪. గంధకము. (వై. ని), ౫ అంకోలము ఊడుగు తె. ౬. శాఖోటము. తె ౭. ఎంద్ర కాయ.

—న—౧ బంగారు. ౨. హరిదళము 3. పానము, త్రాగుడు.

పీతముండము. సం. వి. అ. పుం. బంగారుపచ్చుక, పచ్చతలపిచ్చుక. (వై ని)

పీతముద్గము. సం. వి అ పుం. పచ్చపెసర. తె.

పీతమూలకము. సం. వి. అ. న. ముల్లంగి. తె.

పీతయూథి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పచ్చమొల్ల, స్వర్ణ యూథి. తె.

పీతరక్తము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పసుపుగల సిన యెఱుపువన్నెగలది.

—వి. అ. న. పుష్యరాగము.

పీతరాగము. సం విశ. (అ. ఆ. అ) పీతవర్ణము గలది.

—వి అ పుం. పీతవర్ణము —న—౧ కింజల్కము, అకురువు. ౨ సిక్థకము, మైనము.

పీతరోహిణి సం వి. ఈ. స్త్రీ. కాశ్మరి, గుమ్మడు. తె

పీతలకము. సం వి అ న పిత్తళము, ఇత్తడి.

పీతలము. సం విశ (అ. ఆ అ.) పీతవర్ణముగలది.

—వి అ పుం. పీతవర్ణము. —న— ఇత్తడి.

పీతలోహము. సం వి అ. న ఇత్తడి. (వై. ని.)

పీతవాలుక. సం వి అ స్త్రీ పసుపు తె.

పీతవాసస్సు. సం వి స పుం పచ్చవలువ దాల్పు, శ్రీకృష్ణుఁడు. (హలా ని.)

పీతబీజ. సం. వి ఆ స్త్రీ. మెంతిక, మెంతిచెట్టు

పీతవృక్షము. సం. వి అ. పుం. శ్యోనాక భేదము. తె.

పీతసారకము. సం. వి. అ పుం ౧. సర్జకము. వేగిస. తె. ౨ అంకోలము, ఊడుగు తె. 3. నింబము, వేము. తె.

పీతసారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గోమేదకమణి. ౨. బర్బూరము, తుమ్మ. తె. 3. అంకోలము, ఊడుగు. తె. ౪. తురుష్కమను గంధద్రవ్యము.

—న—౧. మలయపర్వతపుపచ్చ చందనకాష్ఠము. ౨. హరిచందనము. తె.

పీతసారి. సం. వి. ఇ. న. స్రోతోంజనము.

పీతసాల(క)ము. సం. వి. అ. పుం. వేగిస.

పీతస్కంధము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పంది. ౨. పీతవర్ణముగల బోదెతోఁగూడిన వృక్షవిశేషము.

పీతస్ఫటికము. సం. వి. అ. పుం. పుష్యరాగమణి.

పీతహరితము. సం. వి. అ. పుం. పసుపుగలసిన యాకుపచ్చ.

పీతాంగము. సం. వి. అ. పుం. శ్యోనాకభేదము. శ.

పీతాంబరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పచ్చబట్టలుగలవాఁడు.

—వి. అ. పుం. ౧. విష్ణువు, పచ్చవలువవాఁడు. ౨. శైలూషుఁడు, నటుఁడు.

పీతాశ్మము. సం. వి. న. పుం. పుష్యరాగము.

పీతి. సం. వి. ఇ. పుం. పీతి, గుఱ్ఱము.—స్త్రీ. ౧. పానము, త్రాగుడు. ౨. గతి, పోక. ౩. కల్లుదుకాణము. ౪. ఏనుఁగుతొండము, తుండ.

పీతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. మ్రానిపసుపు. ౨. స్వర్ణయూథి. శ. ఒకజాతిపచ్చ అడవిమొల్ల.

పీతిగోరువంక. వి. (పీయి+గోరువంక) విట్సారిక, ఒకజాతి గోరువంక పిట్ట. (శ. ర.)

పీతిరిగద్ద=పీత్రగద్ద. వి. (పీయి + గద్ద) ఆతాయి, చీపరపిట్ట (శ. ర.)

పీతిరిగుంట. వి. (పీయి+గుంట) మురికిగుంట. (శ. ర.)

పీతిరిడొంక. వి. (పీయి + డొంక) మలమువలె దుర్వాసనగొట్టు డొంక.

ఉ. పోడులమ్రోఁకులార కడుఁ బూచిన పీతిరిడొంకలార బల్, వాడిదచెట్టులార.
చంద్ర. వి. ౨. ౧౦౦.

(పీతిరికుమ్ములార. ప్రాఁతప్రతి పా.)

పీతువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. సూర్యుఁడు. ౨. అగ్ని. ౩. యూథపతి, ఏనుఁగుల గమికాఁడు. ౪. పక్షి. (వై. ని.) ౫. ఉగ్గుగిన్నె. ౬. కన్ను. (కే. ని.)

పీత్వాస్థిరకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్రాగిన పిదప కదలక మెదలకుండువాఁడు.

పీథము. సం. వి. అ. పుం. ౧. అగ్ని, ౨. కాలము. ౩. రక్షణము. ౪. పానము.—న. ౧. జలము. ౨. నేయి. ౩. పాలు. (వై. ని.)

పీథి. సం. వి. ఇ. పుం. గుఱ్ఱము.

పీథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

పీనక్రోష్ఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెసలు మొదలగువానిపొట్టు, శింబ. (వై. ని.)

పీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. స్థూలము, బలిసినది, బలుపుగలది. ౨. పెరిఁగినది, వృద్ధము. ౩. నిండయినది, సంపన్నము. ౪. మిక్కుటమైనది, అధికము.

—వి. అ. పుం. స్వేదము, చెమట (శ. ర.)

—న. ౧. స్థూలత్వము, ౨. సంతోషము (శ. ర.)

పీనస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కర్కటి, దోస. శ.

పీనసము. సం. వి. అ. పుం. రోగవిశేషము, పడిసెము.

పీనస్కంధము. సం. వి. అ. పుం. అడవిపంది. (వై. ని.)

పీనాహము. సం. వి. అ. పుం. ఇటికలోనగువానిచేత కట్టఁబడిన నూతివాతికట్టు. కాగాఁడి.

పీనుఁగు(గ్గు). వి. (క. పేణ, త. పిణం) శవము, మృతకళేబరము, ప్రాణముపోయిన బొంది.

క. నానాస్త్రంబులు మొందలు, చేని గుడక్ బడలుపడిన వీరభటాలపై, నేనుంగుల గుఱ్ఱంబుల, పీనుంగులమీఁదఁ దేరు పెలుచం బఱపెన్. భాగ. ద్రో ౪ ౬౫

క పీనుఁగు నంటరు మాదృశు, లై నెగడెడు పెద్దవాలందును జాడం,గాను మహా మాకోన్నత, యూనీయుడు పూజనంబు పోయము నాకున్ హరి ఉ ౫ ౨౪౦

క తనయొకలం గలసెత్తును, ధనహీనుని విడిచి పోవు దారాదిసుహృ, జ్జనములు విడుచుట యరుదే, మనుపీనుఁగు నిర్ధనుండు మదిఁ బరికింపన్ విక్ర ౨ ౧౩౨.

—నడపీనుఁగు = (నడచునట్టిశవము), జీవచ్ఛవము, నిస్సారుఁడు

క గడెన గలమగనిఁ జూచి, నడుపలకును మడుఁగు లిడుదు గతివలు లేనులో, గిడ నడుగుమగనిఁ జూచిన, నడపీనుఁగు వచ్చె నను మ నగుదురు సుమతీ సు శ ౪౩

—పీనుఁగుపెంట = శవములప్రోవు

క. పీనుఁగుపెత్తుట గదయుం, దానుఁ దడిసి విలయకాలదండధరునిచం, దానం బావని మాగధ, సేనం బీనుంగుపెంటఁ జేసి చెలంగెన్ భార భీష్మ ౨ ౨౧౪.

ఉ. పీనుఁగుపెంటలై యొకటి పేరును పొందును లేకయుండున, ట్లీనుఁగులున్ హయంబులు సమృద్ధ జనావళియుం బకంగ హరి పూ ౫ ౪౭.

జ: పీనుఁగుదిండి

పీనుఁగుదిండి. వి (పీనుఁగు + తిండి) పిశాచము (శ. ర.)

పీనోధ్ని. సం వి ఈ స్త్రీ బలుపయిన (పెద్ద) పొదుగుగలయావు

పీవరి. సం. వి. ఇ. పుం. హ్రస్వప్లక్షము, పొట్టిజువ్వి ?

పీయి=పీ, పియ్యి. వి. దే (క. త పీ.) పురీషము, మలము

(వృత్తియందుఁ గొన్నిపట్లవర్ణాధిక్యము—చూ. పీతిరిగద్ద, పీతిరిగుంట)

చ ఉదరమునం ధరించి ప్రసవోద్భవవేదనఁ బొంది పిమ్మటన్, ముదిముది రైనపీతఁ బడి మూత్రమునం బడిలజ్జ వండుగా, నదపద గైన తల్లికిఁ బ్రియంబొ సుతుండు వృథాభిమానదుర్మదుఁ డగుతండ్రికిం బ్రియుఁడొ మానసవీథిఁ దలంచి చూడుమా హర. ౨ ౫౭

జ. పీతిగోరువంక, పీతిరిగద్ద, పీతిరిగుంట, పీతిరిడొంక

పీయువు సం వి ఉ పుం ౧. కాకి ౨ సూర్యుఁడు ౩. అగ్ని ౪ గుడ్లగూబ ౫ కాలము. ౬ బంగారు (విల్యమ్సు) ౭ కిరణము. (కే ని)

పీయూషమహాస్సు. సం వి స్ పుం ౧ చంద్రుఁడు ౨ కర్పూరము (వాచ)

పీయూషము. సం. వి. అ. న. ౧. అమృతము. ౨. ఈనిన యేడునాళ్లలోని యావుపాలు.

పీయూషవర్షుఁడు సం వి అ పుం. చంద్రుఁడు.

పీయూషవర్షము. సం వి అ పుం. ౧ అమృతపువాన ౨. కర్పూరము.

పీరంగి=పిరంగి. వి. యుద్ధమునందు మందుగుండ్లు వేసి పేల్చెడు పెద్ద లోహపుఁగ్రోవి, యుద్ధసాధనవిశేషము.

గీ...మగ,క్రోవి పిరంగి బాణము గుండుక్రోవి, జబురుజంగి తుపాకి జజా యనంగ, వెలయు నగ్నిప్రసారకాఖ్యలు మహేశ ఆం. భా. ౨ ౨౧౭.

పీరి. వి. తృణవిశేషము, ఒకజాతిగడ్డి
చ. పొను కెద పీరి తోఁణఁగియు పొ_త్తరము...
ప్రబంధ ౨౦౦

పీరు[1]. వి. స్త్రీగధార, గుమ్మ (శ. ర)

పీరు[2]. వి తురకలు మొహరము పండుగలోఁ పూజించు విగ్రహము (గ్రా)-శ ర పీర్లు అని. బ.గా గ్రహించెను)
జః పీరుజాదా

పీరు[3]=పీలు. అ క్రి పిగులు, చిటులు.
(శ ర, గ్రా)

పిరుచే(ర్చు)=పీలుచే. (శ ర)

పిరుజాదా. విణ (పీరు[2]+జాదా—హిం జా దా= కొడుకు) పీర్లను పూజించువాఁడు
సీ. పూశాత్మ లగునన్పాతలు నీ కేల తలుచుగా పీరుజాదాలె కలరు సిం వారి శ. ౪౧

పేల. విణ (క పేల) బక్క, కృశము
ఉదా' పీలచేతులు, పీలపంట, పీలగింజ
(వ్యవ) పెండ్లికూతురికన్న పెండ్లికొడుకు పీలగా నున్నాఁడు

పెలకము. సం విణ (అ వికా. అ) గోధకము, అర్థగించునగి
—వి అ పుం పిపీలిక, చీమ.

పలి=పికిలి, పిక్కిలి, సిగిలి. వి ౧ ఒకజాతిపక్షి
ఆ. ఒక్కయెలుంకుడేఁడు నక్కకొమ్ముని నిజ్జి, గోఱుజంబు జొన్నఁ జాలపప్పుఁ, బీలిగఱుల యాపకోలలు పెలవిండ్లుఁ, గాను కిచ్చి కర యుగంబు మొగిచి. మనుచ. ౪. ౧౪.
౨. (క. త. పీలి) నెమిలి 3. నెమిలిపురి, బర్హము; నెమిలియీఁక. (చూ. పీలిగరగ, పీలిశెట్టెము. మొ.)

౪. పిడసదపుచుక్కాను. (శ. ర, గ్రా.) చూ. పీలికాఁడు.
జః పీలికాఁడు, పీలికుంచె, పీలిగరగ, పీలిగరగవాఁడు, పీలిజల్లి, పీలిజల్లెడ, పీలిదండ, పీలిశెట్టెము, పీలినురఁటి, పీల్కుంచె

పిలిక. వి (√పీలు) చినిఁగినబట్టముక్క, శీర్ణవస్త్ర ఖండము (శ ర, గ్రా)

పిలికాఁడు. వి (పేలి+కాఁడు) ఓడచుక్కాని త్రిప్పువాఁడు, మాలిమికాఁడు
చ కవి కవితాబ్ధిలోన ముఖగహ్వర మోదయు జిహ్వ త్రెడ్డు హ్యత్పవనుఁడు పీలికాఁడు మృదుభావలు రత్నములు...శివరా. ౧ ఇ. ఆం భా ౧ ౧౫౭.
గీ వాకు మినీతిపదమ మత్రికి నెలవు, మంత్రి లేకున్న రాజ్యంబు మనుజపతికిఁ, బెక్కువది యెంత గలిగినఁ బీలికాఁడు, లేని పేరోడ చక్రంబు లేనిరథము.
పి శకం ౪ ౧౪౯, వరాహ ౫ ౪౬.

పిలికుంచె. వి (√పీలి) పికిలిపిట్ట యీఁకలతోఁ జేసినకుచ్చు
గీ పీలికుంచెతలాటంబు చేరజంబు, మణులమొగ ముట్టువన్ని పాహిణి యొకండు, కర్తయొదుటికి గొనివచ్చె గంధవాహ, బాంధవం బగు నొకమహా సైంధవంబు మనుచ. ౪. ౭౭.

పీలిగరగి. వి (√పీలి, క. పీలిగరగ) నెమిలి యీఁకలతో నలంకరింపఁబడిన జలకుంభము. చూ పీలిగరగవాఁడు.

పిలిగరగవాఁడు. విణ (√పీలి) పేలిగరగమోయు వాఁడు
వ ..పీలిగరగవానికి ౫౨ (వృత్తి.) చే. శా. శశ. ౧౧౩౫. Ep Ind Vol 5.

పీలిజల్లి. (పీలి+జల్లి) నెమలిపింఛముతోఁ జేసిన జల్లి, నెమలిపురితోఁ జేసినకుచ్చులజాలరు.

గీ. కటికరటి కంఠపీఠపైఁ గంటఁ దగిలి, బిరుదు మావంతుఁ జేసినపీలిజల్లి, తెంపుగను పెన్ను ఉలగుంపు ప్రిదిలి జార, వచ్చె నాకపతి వసుమతీవరునిఁ జూడ వసు. ౬. ౧౧

పీలిజల్లెడ. వి (√పీలి) పీలికంచె

ద్వి విరిసి పైఁ దూఁగు నీవెలఁదులజడలు, చెరయు విరోధుల పీలిజల్లెడలె.
ద్వి మారిచ. పుం ౧౦౭౭.

పీలిదండ. వి. (√పీలి) నెమలిపురిదండ, నెమలియీఁకలమాల.

గీ. ఆదిదేవుఁ డిప్పుడు గొల్లఁడై ముదమునఁ, బీలిదండసెట్టెము మట్టి పిల్లఁగ్రోలు, కేలఁ బట్టి గోవులబడిఁ గేలి సలుపఁ, జూడఁ గంటి నా కిది యేమి సుకృతఫలమొ
హరి పూ ౭ ౭౦

పీలిసెట్టెము. వి (√పీలి) నెమలిపింఛముతోఁ జేసిన తలపాగ, బర్హావతంసము

ఉ. విచ్చినకన్నుఁదమ్ములకు విందులు పెట్టు పెడందకన్నులన్, బచ్చనిపట్టుఁ జేరరమఁ గ్రొత్తఁకినమచ్చయుఁ బీలిసెట్టెమున్, ఐచ్ఛిక చాయయున్ జిలుఁగుపాయము గల్గి వెలుంగు నిచ్చలో, రచ్చ యొనర్చు నందలిపరాకునఁ దేలుచు పేద్కఁ జేలుచున్
పాండు. ౪. ౪౯

పీలిసురఁటి. వి. (√పీలి) నెమలిపింఛముతోఁ జేసిన వట్రువ విసనకఱ్ఱ

సీ. అలఁతి దంతంపుఁగామలపీలిసురఁటులు తో ధించి వడిచిన జాంటిలేమ.
వి. శకుం. ౧. ౯౭.

పీలు=పిఱులు, పిగులు, చీఱు. అ. క్రి. వస్త్రము కొందలగునటు బిగువుచే చినుఁగు.

ఆ పిగిలెఁ బీలె ననఁగఁ బెంపొందుచుండును, జినిఁగె ననుట గ్రామ్య చిరసమాఖ్య.
ఆం భా. ౩. ౯౧.

జ: పీలిక.

పీలుకము. సం. వి అ న ౧. చీమ, క్రిమిభేదము.

—పుం పక్షిపిల్ల. (శ ర.)

పీలుచే (ల్చు) స క్రి (క త. పీర్, హీర్.) ౧ జుఱ్ఱు, చప్పుడు కలుగునట్లుగా త్రాగు, పానముచేయు, (దీనికి పీలుచుట, పీలుచని, పీలుచక, పీలుచకుము, మొ॥ రూపములుసిద్ధించును.

సీ అరవింద మందిర యామోదముగఁ బీల్చు మొందటిర త్రిమించు ముద్దుటాలి
దశా. ౩. ౧౪౫.

గీ. ధరణిశాఖానకేందుమధురసంబు, సౌధజాలమృణాళికాజాలకముల, సుభ్రూలాక్షి కటాక్షనీలోత్పలములు, ప్రేమమునఁ దప్పి వోవంగఁ బీల్చికొనియె నైష. ౪. ౭౭

సీ కడఁకమై జే నాని కెవపుబోండములట్ల చెట్టి దంబుగఁ దల ల్పీల్చికొనుచు
అచ్చ. రా యు. ౭౪౫.

(తలలు=తలలోని రసము) అనిభావము.

౨ ముక్కుతో లోనికి ఎగలాగికొను.

సీ. ముసు నసల్ దమిఁ బట్టి ముంగాళ్ల ముక్కుజోదనలఁ బీలిచి పసరొక్కనిన విడిచి.
ఆము. ౫ ౧౧౪.

(వ్యవ.) చెడుగాలి పీల్చుటచే ఆరోగ్యము చెడును

ఏనుగు తొండముతో నీళ్లు పీల్చుకొని త్రాగును.

౩. మ్రింగు, కబళించు.

మ. ఇలకుం గల్గినజీవనంబుల నిజానిష్టోగ్ర మార్తండమండల మానం దనపై రవై రి నభుఁ డాటం ద్రవింబీల్చి యక్కుయ్యాల కొక్కు

ప్రమదిం గ్రుమ్మరింపఁ దగుఁ దానెంతైన
నంతైనమండలములా రాహు బోసంగఁ
దాల్పగతి మింటం బర్వె నీలాభ్రములు.
ఆము. ౪. ౭౭.

౪. ఇంకఁజేయు; హరింపఁజేయు.

వ... తప్తాయఃపిండం బాక తోయకణంబుం బీల్చి
నశైవడి బడబాగ్ని విజృంభించి యమ్మహాం
భోరాశిఁ బానంబుసేయు ..
సీతారా. ౨. ౧౫౭

తే. అతని రావించి నావిచారానువృత్తిఁ, జెప్ప
దనా దీనిఁజేటివిచార మింకఁ, గమిచి
నామేనిరక్తమాంసములఁ బీల్చ,సాఁగె నతి
గాఢతరజ్వరజ్వాలరాగ్ని శుక. ౨ ౨౫౧.

పీలుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చాఁగ, మూర్వ. తీ.

పీలువర్ణి. సం వి. ఈ. స్త్రీ ౧ మూర్వ, చాఁగ. తీ. ౨ బింబిక, దొండ. తీ.

పిలుపత్త్రము. సం. వి అ పుం వెూరట,చాఁగ. తీ.

పిలుపాకవాది. సం. వి న్. పుం వైశేషిక మతమువాఁడు. ఇతఁడు ఉష్ణము పదార్థము యొక్క అణువులయందే వర్తించును గాని పదార్థ సమష్టియం దుండదనువాఁడు.

పిలుమూలము. సం. వి అ. న. పీలువుయొక్క వేరు.

వి. ఆ. స్త్రీ. ౧ శతమూలి, చల్లగడ్డ తీ ౨. శాలపర్ణి, మయ్యాకుపొన్న. తీ ౩ అశ్వగంధ, పెన్నేరు. తీ. ౪ తఱిపియావు.

పీలువు. సం. వి. ఉ. పుం ౧. బాణము ౨. పరమాణువు ౩. కృమి. ౪ ఏనుఁగు ౫ పుష్పము ౬. అస్థిఖండము, ఎమ్ముకతునుక. ౭ గుడఫల వృక్షము, గోఁగు. తీ. ౮. చేయివడిమిభాగము ౯. కట్టెలము, కోఁకు, తీ (శే. వి)
౧౦. ఉ. న. గోఁగుపండు.

పీల్కుంచె. వి (పీలు + కుంచె—వృత్తిని వర్ణలోపము.) పెనిమిటియాఁకలతోఁ జేసినకుంచె.

మ. పెలవిం డ్లేమఁగుడంతముల్ వికిలివూ చెండ్లున్
బునుం గిత్తిమై,రొబలుపుల్ గస్తూరి కప్పురంబు
పులితో శ్లాడ్డీలు జవ్వాదిపిల్లలు పీల్కుం
చెలు పుట్టతేనె పవరాలుల్ జల్లులున్
బందికొ,మ్ములు తాబువ్వును జీనిపప్ప
మయినంబున్ గోరజం బాదిగన్
ప్రబంధ. ౧౩౬.

పీవ. సం. వి ఆ స్త్రీ. జలము

పీవము. సం. విణ. (న్. వరీ. న్) ౧ పీనము, స్థూలము, బలుపు గలది. ౨ బలవంతము, బలిమిగలది
వి. న్. పుం వాయువు.

పీవరము. సం విణ. (అ ఈ అ) ౧ బలిసినది, స్థూలము, అవయవముల పెనుపుగలది, కండపుష్టిగలది ౨ క్రొవ్వినది
వి. అ పుం. తాఁబేలు.

పెవరి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧. కుమారి, శేఁబ్రాయపు స్త్రీ ౨ ఆవు, ౩ పిల్లపీఁచెర తీ.

పు

పు. అప. ౧ కొన్ని ధాతువులకుఁ బ్రేరణార్థమున ఆగమముగా వచ్చువర్ణము ఉదా: మాను, మానుపు, మను, మనుపు.

౨ కొన్ని ధాతువులపై భావాద్యర్థములందు వచ్చుకృత్ప్రత్యయము ఉదా: చూచు, చూపు; ద్రేఁచు, ద్రేఁపు, విడుచు, విడుపు; ప్రోచు, ప్రోపు మొ.

౩. కర్మధారయంబునందును కొన్నిచోట్ల తత్పురుషమునందును "ము" వర్ణకములకు బిందువు ముందు కలిగి కాని, లేకగాని ఆదేశముగా వచ్చునది పుగాగమము.

చ అరుణంపు బొండ్ల ఆము ౧ ౫౪

క మధ్యపుసమయము మానుసార్చవార్ష్ణం ఖరయన్ భార ఆను ౨ ౫౪

సీ దివాకరులు నాఁ దగుమరికృపుఁగరులు ఆము ౧ ౫౩

పుంఖము సం వి అ పుం న ౧ బాణముక్రింది చివర,పింజ ౨ డేగ

పుంఖించే. సం అ క్రి పుంఖానుపుంఖముగాఁ దోఁచు,వెంబడిగాఁ దోఁచు

క క్రమ మొంద సాధజావళి,గమకముగా శుద్ధ సాళగములను సంకీర్ణము లాగిఁ బుంఖింపఁగ మంద్రమ మధ్యము తార మత్యుదారత మీరన్ నమీర ౬ ౨౦౫

పుంఖితము సం విణ (అ ఆ అ) పుంఖము గలది, పుంఖానుపుంఖముగాఁ జేయఁబడినది

పుంఖీభవించే సం అ క్రి పుంఖానుపుంఖ మగు

సీ అఖిలదేశంబుల నమరుశాఖములఁ బుంఖీభవించినచిత్రగేహములను హం౨ ౨ ౨౩౧ (అధికమైన అని భా)

సీ యజ్ఞతంత్రములందు హవిరన్నములచేతఁ బుంఖీభవించినపొట్టక్రొవ్వ నిరం ౪ ౩౮ (అధికమైన అనిభా)

పుంగము సం వి అ పుం న సమూహము (వాచ)

పుంగవకేతువు సం వి ఉ పుం వృషభధ్వజుఁడు, శివుఁడు

పుంగవము సం వి అ పుం ౧ ఎద్దు, వృషభము ౨ ఓషధివిశేషము విణ శ్రేష్ఠము (ఉదా వానరపుంగవము)

పుంగాహము సం వి అ పుం నల్లగుల్లము (వై వి)

పుంగుడు వి ౧ పులిపిరికాయ,అల్పగ్రంథి

తే పుంగుడు పులిపిరి యనఁ,నల్పమైనట్టిగ్రంథిగా నలరుచుండు అం భా ౨ ౧౩౦

౨ తెల్లపొడలకుష్ఠము (శ ర)

పుంజే వి మెట్టభూమి, వర్షాధారమునఁ బండెడు చేల (గ్రా) (వ్యతి నంజ)

పుంజేము వి (సం పుంజః క పుంజ అరువది పోగులనూలు (ముప్పదియొనికలనూలు అని శ ర)

సీ షష్టితంతువులు పుంజ మన వెలయు అం భా ౨ ౨౯౫

సీ పుంజపుకిట్లు దంపుటకుఁ బర్వెత్తుచో హం౨ ౨ ౨౨

తే ఎన్నికలు ఎట్టి పుంజంబు లేర్పరించి శుక ౨ ౪౨౪

సా పిండికోలదిట్టోట్టె,పుంజముకోలదిబట్ట

జ పుంజాలదండ

పుంజము ం వి అ పుం రాశి,ప్రోగు

పుంజాలదండ వి (పుంజాలు+దండ) స్త్రీలు మెడను ధరించెడి యొకవిధమగు నగ

తే దండ సకిమెడఁ బుంజాలదండ పెట్టు,వనిత చిన్నారిపొన్నారివయసువాని, విప్రనందనుఁ గిన్నంత వెకిలి యగుచు పాండు ౩ ౬౨

సీ మొలనూళ్లు నొడ్డాణములు సేవకంబుఁ బుంజాలదండయు బన్నసరము మొంగపుఁ, దీఁగ యు కళా ౪ ౬౬ క్రీడా ౯౩

పుంజి వి సమృద్ధి,పెంపు

శా చెల్లెం గంతునిపంత మద్దిపాగ రచ్చం గల్వ రాకాలు రం,జిల్లె న్మంచులపుంజితోడ వినుమించెన్ భోగినీరాజి రా,జిల్లెన్ రా వి ౩ ౧౪

తే తాతెమున్న వసంతునిరాణువెల్లఁ,గన్ను గుట్టెడుఁ గడుపుంజి గనుటవలన శివల ౩. ౯౬

సీ... ఘంజరీటంబులపుంజిఁ దెలుప.
దశా. ౮ ౧౮౫.

—విశే. (ధనాది) సమృద్ధి గలది,సంపన్నము

ఉ: ఆగ్రామ మిపుడు పుంజిగా నున్నది. (శ.గ.)
ఆగ్రామమును పుంజిచేసినాఁడు. (గ్రా)

జ. పుంజికొను.

పుంజికా(శ)స్థల. సం. వి ఆ స్త్రీ ఒకానొక యచ్చర (విల్యమ్సు)

పుంజికొను. అ క్రి (పుంజి+కొను) గుబురుకొను,పుంజీభవించు (జరావర్ణన)వ పుంజికొని వెదలి విడుదలై యుండుక యురిగిలు నానా కేశంబులును . కవిక ౫ ౧౧౦

పుంజితము. సం. విశే (అ ఆ అ) ౧ పుంజముగాఁ జేయఁబడినది ౨. ఒక్కటిగా అదుమఁబడినది

పుంజి. వి (సం. పుంజః) నాలుగు, చతుష్కము (శ ర.)

వ్యాక: మూఁడుపుంజీలు,నాలుగుపుంజీలు.

పుంజీభవించు. సం అ క్రి రాశిపడు,ప్రోఁగుపడు

సీ. పుంజీభవించినభువనగోళముభంగి సంకులాంగణమైనవంకదార క్రీడా. ౧౧౨

సీ. వింతగాఁ బుంజీభవించి నానాధాన్యముల రాసు లుండెడి నిలయములును.
హంస. ౨. ౨౩౧.

పుంజీలము. సం. వి. అ. పుం. తృణస్తంభము. (వై. ని.)

పుంజు. వి. ౧. పశుపక్ష్యులలోఁ బురుషజాతి

ఉదా: పుంజు, కోడిపుంజు పావురము, కోడిపుంజు, (చూ. పెట్ట)

౨. మగకోడి, కుక్కుటము.

మ. గురుకంఠస్వరయుక్తిమైఁ దగ వెసఁగ్గో యంచు ఘోషించువైఖరిఁ బుంజు ల్మొఱ వెస ద్రిలింగగతి కొక్కుల్ పాఠకశ్లాఘ్యుచున్.
చంద్రా. ౫. ౧౧౫.

సీ పేరహల్య యటంచు గౌతమనాఁడు వేలుపుటొదయఁ జెమ్మె, నపుఁ గోరి పుంజురూపునఁజేసి నడురేయి తటి నింటిదరిఁ బొంచి యఱచుటయును అచ్చ. రా బాల ౧౮౭
ఆం. భా ౨ ౯౨.

జ‘ పుంజుదాలుపు

పుంజుదాలుపు. వి (పుంజు+దాలుపు)కుక్కుటధ్వజుఁడు, కుమారస్వామి (చూ భీమ ౨ ఆ. పాం ని దేవ ౪)

సీ పుంజుదాలుపు వేలుపులతోని దళవాయి జంటముమ్మొములదంటవేల్పు.
ఆం సం దేవ. ౧౩.

పుంట=పూఁట,పురఁట. వి సంధ్య.

సీ సంధ్య యొప్పుచునుండు సంజనఁ బూఁటనఁ బుంట యంచునఁగఁ బురంటయనఁగ
ఆం భా ౧ ౯౪.

పుండరి. సం వి న్ పుం కాలపత్త్రవృక్షము యొక్క ఆకులవంటియాకులుగల యొక క్షుపము.

పుండరీకప్లవము. సం వి అ పుం గుంపుగా తిరిగెడు నొక పక్షివిశేషము

పుండరీకము. సం. వి అ న ౧ తెల్లదామరపూవు, ౨. తెల్లగొడుగు. (అ.ని) ౩. భేషజము, మందు, ౪ తీర్థవిశేషము ౫. మదవతి మను గంధద్రవ్య విశేషము. ‡. ౬. ఒకజాతి విషము. (వై ని) ౭. ఆమ్రఫలము

వి. అ. పుం. ౧. తెల్లవర్ణము ౨. ఆగ్నేయదిక్కునందలి యేనుఁగు. ౩. బెబ్బులి, వ్యాఘ్రము.౪. రాజిలసర్పము ౫.ఆమ్రము, మామిడి. ‡ ౬. తెల్లపాదల హస్తము.

౮. హస్తిజ్వరవిశేషము, ఏనుఁగులకు వచ్చు జ్వరభేదము. ౯ దమనకము. ౯. ౯ కమండలువు ౧౦ తెల్లచెఱకు ౯. ౧౧ ఒకదినుసు బియ్యము ౧౨ అగ్ని

పుండరీకముఖి. సం వి ఈ స్త్రీ నిర్విషమగు నొకజాతి జలగ

పుండరీకాక్షుఁడు. సం వి అ పుం విష్ణువు.

పుండరీయకము సం వి అ న స్థలపద్మము, మెట్టదామర పూవు ౨ ప్రపౌండరీకము ౯

పుండర్యము. సం వి అ న ౧ తీఁగ+లత ౨ శాలపర్ణియాకులవంటి యాకులుగల యొక క్షుపము

పుండలించే. అ క్రి. అభూతకల్పనముచేయు, లేని మాట కల్పించు (చి ని శ ర)

పుంతు. వి దే ౧ వ్రణము, కుఱుపు

సీ. క్రవ్యాగతోగ్రకాకవిధూత మక్షికాపుంజ
మై తగువెన్ను పుంటితోడ
శుక 3 3౯౯.

సీ పుంటిమీఁదను నీఁగ గంటు వెట్టును గాని
గట్టిగమ్మేనిపైఁ గదియలేదు
రామలిం ౧౯ ఆం భా ౨ ౧౭౯

౨ మర్మము, గుట్టు

తే ఒక్కట యవనరాట్సైన చక్కఁ జేసి,
యుక్కణఁప వెందుచేత నీవోపలేవు, పేదపుం
డెల్ల బయలను బెట్ట వలయు
సిం. వార 33

పుండ్ర. సం వి ఆ స్త్రీ తెల్లయావు, శ్వేత గోవు

పుండ్రకము. సం వి. అ. పుం నలుపుగలసిన యొఱ్ఱచెఱకు, ౨ నుదుటిబొట్టు 3 మాధవి, బండిగురివెంద. ౯. ౮. తిలకము, బొట్టు గు. ౯

పుండ్రకుఁడు. సం. వి. అ పుం పట్టుపురువులను పెంచి బ్రతుకువాఁడు (విల్యమ్సు)

పుండ్రకేళి. సం వి. ఇ పుం ఏనుఁగు (వాచ)

పుండ్రము. సం వి అ పుం. ౧. నలుపుగలసిన యొఱ్ఱచెఱకు ౨ తెల్లదామర. 3 పురుగు. ౪ పువ్వులగురివెంద, పుండ్రకము ౫ వంగదేశము ౬. పులి ౭ తిలకవృక్షము ౮ ప్రాస్వప్లక్షము పుం న. నుదుటిబొట్టు (శ ని)

పుంత వి (సం పంథాః) ౧. ఉపరథ్య, పశ్వాదుల రాకపోకలచే నేర్పడిన ఊరిముందటిదారి

మ జాబిల్లిరానిద్దపుంజిగి దళ్కొ త్తవితర్దిఁ
దమ్మెరలు మై నిండింపఁ గర్పూరధూళిఁ
గరం బూనిన పుంతలుం బొదలు నాళీకాక్షి
వీక్షింపుచున్ వి నం ౨ ౨౬

౨ మార్గము

(వ్యవ) పెద్దలు త్రొక్కినపుంత మంచిగి

పుందానుఁడు. సం వి అ పుం దానుఁడు, బానిసవాఁడు

పుంధ్వజము. సం వి అ పుం. ౧ ఏజాతి యందుఁగాని మగది ౨ ఎలుక, కొక్కు

పుంఫిక. సం. వి ఆ స్త్రీ గుహ్యాజమలము (వై ని)

పుంభావము. సం వి అ. పుం ౧ ప్రౌఢత్వము ౨ పురుషత్వము

పుంరాశి. సం వి ఇ పుం (మేషాదులందు) పురుషరాశి (మేషమిథునసింహాదికములు విషమ రాశి)

పుంలింగము. సం విణ. (అ.ఆ.అ) పుంలింగము గలది (శబ్దము.)

వి. అ. న. పుం. ౨. మగతనము, పుంస్త్వము ౩ మగగుఱి, పురుషచిహ్నము ౪ ఒకానొక శబ్దధర్మము

పుంవృషము. సం వి అ పుం. ఛుచ్ఛుందరము. చుంచెలుక (విల్సను)

పుంశ్చలి. సం వి ఈ స్త్రీ జంకుటాలు

పుంశ్చలీయుఁడు. సం వి అ పుం పుంశ్చలి కొడుకు.

పుంశ్చలుఁడు. సం వి అ పుం మిండఁడు

పుంశ్చిహ్నము. సం వి అ న మగగుఱి (వాచ)

పుంసవనము సం విణ (ఇ ఆ అ) మగబిడ్డను బుట్టించునది (కి ౫)

వి అ న గర్భచిహ్నము తెలిసినతోడనే పురుషప్రజగాఁబుట్టవలెనని చేసెడి యొకానొక శుభకర్మము (చూ కర్మము)

౨. క్షీరము. (వై ని)

పుంసానుజుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) అన్న గలవాఁడు. (వాచ)

పుంస్కోకిలము. సం వి అ పుం మగకోయిల, గండుఁగోయిల

పుంస్త్వము. సం వి అ న పురుషత్వము, మగతనము ౨. రేతస్సు ౩ పుంలింగము

పుంస్త్వవిగ్రహము. సం వి అ పుం. భూతృణము. కై. (వాచ)

పుంహాలము. సం వి. అ. పుం. వ్యంగరోగము, ముఖమందు ఒకవిధమగు నల్లనిమచ్చలు బయలుదేరురోగము.

పుకిలించే=పుక్కిలించే. స. క్రి. నీళ్లలోనగువానిని గండూషించు.

చ. పరిగొనఁ దాల్చి కొట్టముగఁ బ్రేవులు చుట్టి కపాలపాత్రలో, విరియఁ గలంచుఁ గ్రొమ్మెదడు కెంద్రుకశేరి తోలంగవైచు నెత్తురు పుకిలించుఁ గండలు తుఘూ యని క్రాయుఁ ద్రికూలధారలం, జెరివిన ప్రేతమాలికలఁ బిమ్మఁ బిశాచవిభుండు వేడుకన్

ఉ హరి. ౨. ౧౨౪.

(చి ని శ ర పా "నెత్తురు చవిచూచు" ముద్రి)

జః పుకిలింత.

పుకిలింత=పుక్కిలింత. వి (√ పుక్కిలించే) పుక్కిలించుట, గండూషము (శ ర)

పుక్క=పుక్కిలి. వి బుగ్గలోపలి భాగము.

సీ...పుక్క పుక్కిలి బుగ్గ నాఁగ గండూషమా. ఆం భా. ౨ ౧౪౩.

పుక్కటిల్లు. వి బ బాలక్రీడా విశేషము, రూపము విచార్యము)

సీ గొబ్బిళ్లు పుక్కటిల్లు, గుజ్జెనగూడులు... హం స ౫. ౧౫౫

పుక్కశి. సం. వి ఈ స్త్రీ ౧ కలిక, మొగ్గ ౨ నీలిచెట్టు. ౩ చండాలస్త్రీ (మే ని)

పుక్కశు(సు)ఁడు. సం విణ (అ అ. అ.) అధముఁడు వి అ పుం ౧ చండాలుఁడు ౨ క్షత్రియస్త్రీయందు శూద్రునికిఁ బుట్టినవాఁడు ౩ నిషాదునికి శూద్రస్త్రీయందుఁ బుట్టినవాఁడు

పుక్కిటిపురాణము. వి. (పుక్కిలి+పురాణము) నిరాధారమైనకథ అసత్యవార్త

తే. పుక్కిటిపురాణములఁ బ్రొద్దుఁ బుచ్చునతఁడు, చాలునె పురాణములు విప్పి చదివి చెప్ప. రామలిం. ౯౩.

క. పతితమగు రాగిల్లఁగఁ బ్రణుతపతులం బోనఁగ
న్మహాభాసనం బీయ నొక, త్తెతి నిట్టన విని
యాక, వ్యక యిది పుక్కిటిపురాణ మయి
తోఁచెఁజూమా. రామా. ౧. ౧౯౩.

పుక్కిలి=పుక్క. వి. ఓ బుగ్గలోపలి భాగము.

పుక్కిటిబంటి. పుక్కిటివఱకు వచ్చునంత లోతు గలది.

తే సఖులు ప్రార్థించుతతిని లజ్జా ప్రవంతి
పద్మగంధికి మోఁకాలిబంటి యయ్యెఁ,బద
కయిలు సేరుతతి మొలబంటి యయ్యెఁ,
బతిని డాయంగఁ బుక్కిటిబంటి యయ్యె
కవిజన 3 ౯౫

వ...శిశిరకాలంబునం దివకాళించు కొలంకుల
లోనం బుక్కిటిబంటినీట నివాసమయంబుల
నిలిచియు... హార ౪ ౧౪

సీ. హిమవాతదారుణ హేమంతదినముల నిష్ఠఁ
బుక్కిటిబంటి నీరనుండి పద్మ ౪ ౩

క. ఒక్కనిమేషము రాహువు, పుక్కిటిలోఁ
దగులంపడక పోయెడుభానుం, డిక్కొండ
ప్రక్కఁ జిక్కక కాశీ ౧ ౧౩౪
బస. పు 3 ౨౧ పా ౭. ౯౨ పం

తే. కమ్మకస్తూరిగుళికలు తమ్మికేమ, నిదుర
మంపునఁ బుక్కిట నించి మేలు, కాంచి
వేఁకువ నుమిసె నాఁగమలముకుళ, కోట
రంముల నెలదేఁటికొదమ లెగసె
పారి ౨ ౬౩ ఆం భా. ౨. ౧౪౩

జః పుక్కిటిపురాణము, పుక్కిలించు, పుక్కిలించుకొను, పుక్కిలింత

పుక్కిలించే. స.క్రి (√పుక్కిలి) ౧ పుక్కిటఁ బట్టు.

చ వెదలుపు గల్గునొకు లోకకేయి ధరించి
వియన్నదీజలం, బదరఁగఁ బుక్కిలించి రయ
మారఁగఁ దెచ్చి మహానలంబుపై, నెద పద
కుండఁ జల్ల .. పారి. ఉ. ౭. ౩౨.

సీ. (సుందరమూర్తితము) తిలకంబు బలుకేని
యలఁ బోఁకబోకల ప్రత్యేఁకాకులకావి
పుక్కిలించి భీమ. ౧. ౯౩.

౨. పుక్కిటఁబట్టి చప్పుడగునట్లు కదల్చు.

ద్వి. చెలులార విలసిల్లు శీతలోదకము, లలరుచు
గ్రుక్కు గ్రుక్కునక ద్రావుచును, పూరించి
గళగళఁ బుక్కిలించుచును, పారించి యుమి
యుచుఁ జప్పుడు గాఁగ.
పండితా. దీక్షా ౪౨. పా.

3. పుక్కిటఁబట్టి ఉమియు, గండూషించు.

సీ కిడుపార నెత్తురు ఘనముగాఁ గొని క్రావి
దిక్కులు నెరయంగఁ బుక్కిలించు.
భా రా యు ౨౨౧౬

ద్వి కొండొక ప్రొద్దుండి కోమలి తల్పు,
గ్రక్కునఁ దెఱచి యక్కాంతుపై నీళ్లు,
పుక్కిలించుటయును..
పండితా. పురా. ౧౨౩ పా.

౪ వెడలఁగ్రక్కు, వెలువఱచు

వ చేచినమేచకద్యుతులు పుక్కిలించు కర్రో
పల సోపానంబులు పి కళ ౧ ౭౯

అ. క్రి వెడలు, వెలువడు

ఉ కనుఁగ్రేవల జేవులు పుక్కిలింపఁగా,
మనుచ ౫. ౫౦.

పుక్కిలించుకొను. స క్రి (పుక్కిలించు+కొను స్వార్థమున) పుక్కిటఁబట్టికొను

వ ..గరుడుండు...సకల నదీజలంబుల నెల్లఁ
బుక్కిలించుకొని వచ్చి యయ్యవలంబు
నాఱంజల్లి. భార ఆది. ౨. ౧౦౧.

పుక్కిలింత. వి (√పుక్కిలించే) పుక్కిలించుట, గండూషము. (శ. ర.)

పుచ్చే. వి. కళింగము, కాళింగి. ☨

అ. గురువునకును బుచ్చకాయైన వీడురు,యొరయు
కేళ్ల కిత్తు రర్థ మెల్ల. వేమన. ౨. ౨౮.

మ. అటుక స్ఫోటకధట్టికాఖరపుటీకాల్క స్ఫురా
    పానిపుచ్చుల వో దున్ని చలచ్చయాగజ
    మదాపారప్లుతి స్నీత్రిపుమ్కలసన్యం చిడి
        ఆము ౧. ౪౨. ఆం. భా. ౨. ౪౨.

జః పుచ్చకాయ.

పుచ్చేకాయ. వి. (పుచ్చ+కాయ) కళింగము, ఒకవిధమగుకాయ

సీ. పుచ్చకాయలు దిన్నఁ బోయెడి మంత్రంబు
    లిచ్చునే ఫలము లెందేరికైన   నీతి ౬౯

పుచ్చేటిక=పుచ్చేడిక. వి లజ్జ, సిగ్గు

తే... పుయిలోట, సిగ్గు పుచ్చటిక యు నాన
    సిబ్బితి యన,వెలయు లజ్జాహ్వాయంబులు .
        వెం. ఆం మాన. ౪౨.

తే. సిగ్గు నా లజ్జ యనఁగను సిబ్బితి యన,నాన
    యన పుచ్చటిక యనఁగానులజ్జ.
    సాం. ని. మాన ౨౨. ఆం. భా. ౧. ౧౩౨.

పుచ్చేడీక=పుచ్చేటిక. వి ౧. సిగ్గు.

రగడ—పొలఁతి ప్రేంకణంబు చూడ బుచ్చుఁ
    బుచ్చడీక మసలు,కెలఁత చైత్రమాసమున
    జనించు నించువిలుకుపసలు
        వరాహ. 3. ౯౨

౨. స్త్రీ.

క. కిచ్చడి పండ్ల రసావళి, పచ్చడి యొక పుచ్చడీక
    బంతుల కిడియెఁ.   బహుళా. ౪. ౩౬.

—విణ. సిగ్గరి, లజ్జాళువు. (చూ. పుచ్చడీక తనము.)

జః పుచ్చడీకతనము.

పుచ్చడీకతనము. వి. (పుచ్చడీక+తనము) లజ్జ, సిగ్గు.

సీ. పుచ్చడీకతనంబు పోఁబెట్టి గిరికన్య పతిఁ
    గొల్వ నాయాసపడినపోటు. మనుచ. ౨. ౯.

పుచ్చియ(చ్చ). వి. ౧ (తల) పుర్రె, పునుక.

ద్వి. ఈయింతిఁ గొని వచ్చు కొఱఁగిన నన్ను,
    బోయినప్పుడె తలపుచ్చియ ద్రుంగు.
    ద్వి. హరిశ్చ. ఉ ౧౦౧౫. పం. (చి. ని. పా. "పుచ్చెను" ముద్రి)

తే. తనరుచు గరోటి కర్పర పునుక పుర్రె,
    పుచ్చె యన . ఆం భా. ౨. ౧౩౩.
    సాం. ని మాన. ౧౮.

౨. (కొబ్బెర మున్నగువాని) పెంకు. (శ. ర. ప్రా.)

(వ్యవః) ఈయెండకు కొబ్బెరపుచ్చె లన్నియు
    రాలిపోవును.

పుచ్చివై చే. స క్రి (పుచ్చి+వైచు) ౧ పూర్తిగా తొలగించు మిక్కిలి పోఁగొట్టు.

తే ఇంత నాక్కెంతసేపున కల్లవగపుఁ, బుచ్చి
    వైచెదనని పల్కె ..   కళా 3 ౯౧.

చ తను నెఱిఁగించి చిత్తమునఁ దార్కొని
    యున్న కృపాంబురాశిలో, ననయము నోల
    లార్చి చటులాహవఖేదము లెల్లఁ బుచ్చి
    వైచిన...   వి. పు ౬ ౨౪౦.

౨. తీసివేయు, ఎడలించు.

వ ఇట్లు విరహుండును వికలహస్తుండును నై
    విషణ్ణుం డగునన్నరనాథుండు వెడం గగుటం
    గటకటంబడి యాకంకటలు విష్ఫలం బను
    బుద్ధిం బుచ్చివైచి యొండొకకవచంబు
    దొడిగె ..   భార. ద్రో. 3 ౨౦౯.

చ. కలికిపిసాళినవ్వు లెసఁగన్ వటుధూర్తులు
    గొంద ఱొండొరుం, దలకొన నెచ్చరించి
    తమదండపుఁగోలల నున్నమాఱుగోఁచులు
    వెసఁ బుచ్చివైచి...   ప్రభా. ౧. ౧౦౨.

పుచ్చ్చె¹=ప్రుచ్చ్చె. అ. క్రి. (త. పుళు) ౧. పుచ్చి పట్టు, (పురుగు పట్టుటచే పండ్లు, కజ్జలు, మున్నగునవి) చెడిపోవు.

(వ్యవ) పుచ్చినపండు దానము చేయఁగూడదు

౨. మిక్కిలిపండు,పరిపాకమునకువచ్చు.

(వ్యవ) నీపుణ్యము పుచ్చినది

వి ౧ పుచ్చుట, పుచ్చి

(వ్యవ) పుచ్చున్నభాగము తీసివేసి మిగిలిన కాయ కూర కుపయోగింపుము

౨ అముదపుమడ్డి

గీ పప్పులోన నుప్పు మిక్కిలిఁ బారజల్లి, నేతిలోన నాముదపుపుచ్చు నిండనించి, పులుసులోన గంజి మిక్కిలి గలయఁ బోసి, భక్ష్యములలోన మిరియంపుఁబడదు కలిపి.

చంద్ర వి ౧ ౬౫ (బ్రౌ పా)

జ. పుచ్చి, పుచ్చిపురుగు, పుచ్చు

పుచ్చు². స క్రి (√పోవు) ౧ పోవఁజేయు పంపు

శా వీటన్ వీథుల నెల్ల నేనుఁగులపై విస్ఫారఘంటాధ్వనిం,జాటం బంపుఁడు పేర్మి నుత్తర జయాశ్చర్యంబుఁ బుణ్యాంగనా, కోటిం బుచ్చుఁడెదుర్కొనంగి. .

భార విరా ౫ ౨౪౨

ఆ భూరిభుజుఁడు దాసె పోయెనో నీ వెట, యేని పుచ్చితో నిజేచ్ఛ నతని

భార. అర. 3 3౭౨. మనుచ ౪ ౪౦

౨ పోగొట్టు, పాపు

క పరిభవకరుఁ డగుకీచకుఁ, బరిమార్చుట యిపుడు గడవఁబడియెనె యిమ్మై, దురవిల్ల నేల పేర్మిడిఁ, బొరిగొని నీమనముకలఁక పుత్తు లతాంగి భార విరా ౨. ౧౦3

ఉ...ఆత్మసం,తాపము లెల్లఁ బుచ్చి విదితం బగుసంపద లిచ్చి ..ప్రోవ లక్ష్మీపతి యున్నవాఁడు . వి పు ౧ ౧౫౦

క దినమున మూఁడవయామం,బున నపరార్థంబు యోగ్యముగ బాపోరం,బునకుం గల్పించిరి నా, కవిమిషు లటుగాన మూన నాఁకలి

పుత్తున్ భార. అశ్వ 3. ౯౨. (ఆకలి పుత్తుటకుఁజేంతును అనిభావము)

3 తీయు; పైకితీయు

క పకపక నవ్వుచు నాకవి, ప్రుకటేబరమాంస మెల్లఁ బుచ్చి పునుకపా,త్రికలోనఁ గడిగి పెట్టుచు... ఉ హరి. ౨. ౧౪౫.

ఉ అవులచేరిఁ బాలుఁగొని యందు గ్రమంబున నెయ్యి పుచ్చి య,య్యావుల కామృతం బిడి ప్రియం బొనరించినయట్ల కాదె...

వి పు ౨. ౫౦.

సీ పెనుఁగూపమునఁ బడ్డపృథుకుండుకము బాణతతిఁ బుచ్చి యిచ్చినధన్వి దక్క.

విక్ర. ౪. ౧౭౯

౪ వెళ్లించు, కడపు

వ అరాత్రి పుచ్చి మఱునాఁ డమ్మునులు

భా. రా బాల ౨౭౪

చ దినములే పుచ్చుచునున్నవాఁడు విబుధాధీశుండు... నైష ౪ ౨౭ ఇందు ౨ ౧౨.

౫ ఎడలించు, తొలఁగించు

క...పాంచాలురిఁ, బొలియింపక కత్తిఁంబు పుచ్చ నకేంద్రా భార ద్రో ౫ 3౭

ఆ. మునుఁగు పుచ్చ నేల మొగ నేల యలరింపవు భా రా అయో ౧౬

మ ఈ,ద్విజదేవాదులకుం గపాలకవచాస్థి వ్రాతముల్ మేకులన్, నిజమై యున్నవి రుద్రచిహ్నా లివె వీనిం బుచ్చి రా పేర్చిరే

కు సం ౨ ౧౫౦

౬ (అస్త్రాదులు) ప్రయోగించు, ఏయు

చ మురదనుజుండు పౌరవసమూహమునుం గని రాజరాజుపై, శరనికరంబు పుచ్చి...

ఉ. హరి. ౧. ౪౦

క పిచ్చుకపయి బ్రహ్మాస్త్రము, పుచ్చిన చందాన... పార్వ. 3. ౭౭.

౭. తొడుచు, కుడుచు.

ఉ ...కీర్తిలతాంగి కేలు పెదుర్కట్టున ముంగిటం గసవు గాంద్రయుఁ బుచ్చుచుఁ జేతిచీపురుం, గట్టయుఁ దానుఁ దెచ్చెఁ గలికంఠుని నోంకృతి నాదిదేవునిన్ కాశీ ౬. ౨౬౨

౮. (తలుపు మొ) తెఱచు

ఉ. వి, ప్రోత్తముఁ డొయ్య లేచి తలు పోరఁగఁ బుచ్చి నభోవిమర్శనా యత్తత... పరమ ౩ ౨౩౫

ఆ వానిఁ బిలిచి నీవు వాకిలిఁ బుచ్చు మం, దఱము మొగ్గగంబు దటియఁ దెచ్చె, దము భార ద్రో ౨ ౨౪౦

౯ విడుచు,త్యజించు

క నావార్త వినక యింతకు, నావృద్ధులు భిన్న హృదయులై ప్రాణంబుల్, పోవిడుతురు గా కచటికిఁ, బోవం బనిగలదె యేమఁ బుచ్చెద నసువుల్ భార ఆగ. ౭ ౨౬౮

గీ .నలువపట్టి, యొండ శాక యొక్కింతనే పూరకుండి, యున్న గనుచున వేఁడినిట్టూర్పు పుచ్చె కాశీ ౧ ౧౦౧

౧౦ తీసివేయు

తే కుడుచునెడ వానిపెనువ్రేలు కూటిలోన, దునిసి పడియున్న వ్రేలుపుచ్చి తోయజాక్షి భార ఆగి ౪ ౨౫౬

తే మనుజకృతతటాకాదులమున్నమున్ద, లైదు పుచ్చక నుస్నాన మాచరింపఁ, జనదు వాగ్ర ౩ ౨౫౪ ఆను ౫ ౩౯.

౧౧ పెఱుచు,పెల్లగించు.

తే కోఱ, లెల్లఁ బుచ్చిన నురగంబు లేమి సేయు భార ఉద్యో ౩. ౩౯౦

వ ..రాజానుం బఱతెంచి కూలప్రోతుండయి యున్న మాండవ్యునకు నమస్కరించి నాచేసిన యజ్ఞానంబు సహించి నాకుం బ్రసాదింప వలయు నని శూలంబువలన నమ్మునిం బాచు చో నది పుచ్చరాకున్న .
భార. ఆది. ౪. ౨౬౪ భాగ. ౪. ౧౦౫

౧౨. తెఱచు,పాడుచేయు.

ఉ పతివ్రతామణుల్, నావులు పుత్రురిమ్మ తలవంపులు చేతురటమ్మ జాతికిన్. శుక ౧ ౪౦.

౧౩ పుచ్చుకొను,గ్రహించు

క ధనధాన్యపశుసమగ్రుం, దనఁ బరగెడునట్టి వైశ్యుఁ దధ్వరముం జే,యనినాఁడు బ్రాహ్మ ణాధ్వరి,మునకు నతనిసొమ్ము గాజా పుచ్చి యిడఁ దగున్ భాగ కాం ౩ ౪౩౧

చ పుడిసెఁడు గాని లేదిపుడు పుచ్చుక త్రాగిన మద్య మింతలో, నొక తెఱుగండు .
కాళ ౩ ౪౩ నా పంచ ౧ ౨౩౪

౧౪ ఇగి కొన్ని సకర్మకక్రియలత్వార్థకరూపము లకు అనుప్రయుక్తిమగును (చూ కప్పిపుచ్చు, విడిచిపుచ్చు మొ)

జః పుచ్చివైచు,పుచ్చుకొను,పుచ్చుకోలు, పుత్తెంచు, పుప్పించు

పుచ్చే(చ్చి)కొను. స క్రి (పుచ్చు^{2} + కొను, స్వార్థమున)

౧ స్వీకరించు,తీసికొను

సీ ద్రౌపదీసహితుఁ డై ధర్మరా జాయుధాగా గంబునం దున్నఁ గార్ముకంబుఁ ఆ బుచ్చి కొనఁగఁ దనకుఁ బోలమి యెఱిఁగియు ..
భార ఆగి ౮ ౧౧౮

చ మన మురియాడుచుండ ననుమానముతోన సుధేష్ణఁ జూచి నీ, వనయముఁ గోరినట్టిపని యర్థి మెయిం జని చేయుదానఁ గా, కనుతన మాటకాపాలఁతి హర్షముఁ బొందుచు నంది యిచ్చుకాం,చనచషకంబు పుచ్చికొని చారు విలోచన యార్తమూర్తియై
భార విరా ౨ ౧౦౨.

౨ లాగు,ఆకర్షించు

మ చెలికత్తెల్ ధ్రువదర్శనంబుకొఱకుం జే ముట్టి పల్మారు నెత్తు లిడంగా వెంగ మెత్తి

నాయ్యనఁ దడస్త్రోక్రశపాభారముల, కెల
దోడ్తోడన నైకఁ బుచ్చుకొనుచున్కింబోలె
వ్రీడావతీ, తిలకం బానతవ్రముఖాదము,
గ్రహా త్తీర్ణంబుఁ గావించుచుఁ

కళా ౪ ౪౯

౩ ఆగ్రహించు, (తిను, త్రాగు)

తే చంద్రికాపాకఁ బరిపాండుసౌధవీధి, క్రీడఁ
బూజించి దేవీప్రసాదమధువు, పుచ్చుకొని
విప్రుఁ డాశంకరపూరితమగ—

శివరా ౩ ౧౨

తే జపము హోమంబు ధ్యానంబు సలుపుతేని,
భక్ష్యపానీయమాన్యముల్ పాయసంబు,
బుచ్చుకొనువేళ శూద్రులఁ బొందఁగఁ బలుక,
రింపవాగలపాపము లెంచ నరిది

శేష ౩ ౧౯

౪ అపహరించు,దొంగిలిచు

చ ప్రియ మతి యజ్ఞసేనియు దరిద్రునిసేనియు
విప్రుఁ గిందఁ జేఁత యుభయలోకసౌఖ్య
ములు దప్పఁగఁ జేయు ఆతనిసొమ్ము పుచ్చి
కొంటయును మదర్థము గొనుట

భార అను ౫ ౬

శ్లో బ్రాహ్మణానాం వ్యవమన్యేత నిందేచ్చ క్రోధ
యేచ్చ వా, ప్రహరేత హరేద్వాపి ధనం
తేషాం నరాధమః

సం భార అను ౨౦౭ ౯

౫ స్వాధీనపఱచుకొను,వశముచేసికొను

చ మున్ను విశాలమేదినీధవుఁడు సమస్త
రాజ్యము నితాంతబలోద్ధతులై సగోత్రులా,
హవమున గెల్చి పుచ్చుకొన

వరాహ ౭ ౪౭

తే పొరుఁ డొక్కండు పెం డ్లైనబాలఁ దాను,
బాల్యమున నీఱునను జెల్లుబడిని బుచ్చు,
కొనిన హరి భూ ౨ ౩౪

౬ కొను,పిలుచు

(వ్యవ) ఆపెద్దయిల్లా నాలుగుపేటల చాల
చాకగా పుచ్చుకొన్నాఁడు

పుచ్చేకోలు వి (√పుచ్చేకొను) పుచ్చుకొనుట,
గ్రహణము (శ ర)

పుచ్ఛకంటకము సం వి అ న తేలు

పుచ్ఛజాహము సం వి అ న తోఁకకొందలు

పుచ్ఛటి సం వి ఇ ఈ స్త్రీ గొటికవిఱుచుట,
అంగులిమోటనము

పుచ్ఛద సం వి అ స్త్రీ లక్ష్మణాకందము
(రా ని)

పుచ్ఛము సం వి అ పుం న ౧ లాంగూలము,
తోఁక, లోమముగలతోఁక ౨ వెనుకప్రక్క

పుచ్ఛి సం విశే (౯ ౧ ౯) పుచ్ఛముకలది
౨ వి ౯ పుం ౧ కోడి ౨ అర్కము,జిల్లేడు †

పుటకందము సం వి అ పుం కోలకందము
(రా ని)

పుటకము సం వి అ న ౧ దొప్ప,దొప్పవంటి
పాత్రము ౨ పద్మము,తామరపూవు ౩ జాజి
కాయ

పుటకిని సం వి ఈ స్త్రీ ౧ తామరతీగ,పద్మ
లత ౨ తామరలసమూహము

పుటగ్రీవ. సం వి అ స్త్రీ =పుటగ్రీవము (శ ని)

పుటగ్రీవము. సం వి అ పుం ౧ గర్గరి, తరి
గడవ, పెరుఁగుచిలికెడుకుండ ౨ తామ్రకుం
భము, రాగికడవ (కే ని హేమ ని)

పుటచెండు=పుట్టచెండు. వి (పుటము + చెండు
శ పుటచెణ్డ) ఎగురఁగొట్టి ఆడెడివస్త్రాదికృత
మగుబంతి, దానితో ఆడుఆట.

సీ. సరివేసి పుటచెండు చాటియాట గీ. ఆకట
యగచాప్లపోఁతనై యాడంకొనుచు

హంస ౩ ౧౪౬

పుటపాకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఔషధపాకమునకై పుటము పెట్టుట. ౨. కొత్తిఅరుగుదల.

పుటపుట. వి. ౧. అదరుటయందగు ననుకరణము.

ద్వి. పుటపుటఁ గటములు బొరిఁబొరి వదర.
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౧౫౨. పం.

౨. సంతోషము, ఆనందము.

వ... విటవిటీజనంబులకుఁ బుటపుటయును, విరహులకు మెరమెరయును...
ప్రబంధ. పీఠి ౬౨

విశే. సుందరము, విలాసయుక్తము.

క. చిటిపొటిసొమ్ములు పెట్టుక, పుటపుటగా వీథి వెంటఁ బొరిగిండ్లబడిన్, విటులనిమిత్తము మట్టెలు, చిటుకుచిటుక్కనఁగఁ దిరుగు...
హం. స. ౫. ౨౫.

ద్వి. పుటపుటగా జాజిపూవులు దాల్చి, బటువులు గలమించుబటువు లింపొంద.
అ. మ. క. ౩. ౧౬౪. పా. ౩. పం.

పుటపుటన. విశే. (సం. స్ఫుటమ్) అధికము

వ... చదువ దొరఁకొనినయనవుఁ గాలంబు జాలంబు, విఘ్నంబులు సకలోద్యమఘ్నంబులందులకు సామగ్రి గిటగిటనఃకొం తెలుంగ నగుచుదంబు పుటపుటన... ఆము. ౧. ౮౭.

జః పుటపుటనగు.

పుటపుటనగు. అ. క్రి. (√.పుటపుటన) ౧. స్ఫుటమగు, స్పష్టమగు.

చ. కిటకిటనయ్యె నెన్నడుము కేసరిమధ్యకు నాఁడుగాఁటికిం, బుటపుటనయ్యె నారు కడుఁ బొల్పు వహించెఁ దమాలకాద్యుతుల్.
పి. కథం. ౪. ౫౪.

౨. ఉప్పగు, నిగనిగలాడు, మెఱవడిగలుగు.

వ... మారుపుమారుప ముప్పసజ్జకవణంపు మేపుపుఁ బిడుకగొఱసంబుతోమకంబునఁ బుటపుటనై కతింటుకంబద్ధిప్రాకఁగనిర్మైనం బెదరుకొడమ కట్టువగుంపు... ఆము. ౪ ౩౫.

౩. అధికమగు.

క. ఇట వథ మిట ధూవలయం, బిట బలిసద్మంబు సుందునిరవు లని యనకన్, బటువులగుదకుల చెలువునఁ, బుటపుటనై యున్నచిన్నబొజ్జ గదలఁగన్.
పాండు. ౨. ౩౫.

వ. చేమంతిపూబంతులం బుటపుటనై మిటమిటం గాయుదట్టంపుఁబండుటెన్నెల...
మనుచ. ౩. ౨౭.

పుటభేదనము. సం. వి అ. న. నగరము.

పుటభేదము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఏటికినీరువచ్చుమార్గము, నదీముఖము. ౨. నీటిసుడి. ౩. పత్తనము, ౪. ఆతోద్యము, చతుర్విధవాద్యము. ౫. పైనిమూసికొనియున్నకప్పువిరియుట. ౬. ఏటివంపు. (శ. ర)

పుటము¹. వి. (సం. ప్లుతమ్, ప్రా. పుఅం, క పుట.) అశ్వగతివిశేషము. (దీనికి ఏకవచనమునందు ప్రయోగము కనఁబడలేదు.)

ఉ. తీరినతత్తడిన్ జవగతిన్ బుటముల్ దుమికించుచాడ్పునన్, దీరనితత్తడిన్ జవగతిన్ బుటముల్ దుమికించు వాగెఁ బెంపార బిగించి.
చంద్రా. ౨. ౧౩౦

౨. మల్లవిద్యావిశేషము.

సీ. కన్నాతలు పుటము లగ్గాలు మండీలు దాళాలు డింకీలు దండెములు మొ, గాఁగు లవంగను రాజిల్లు...
ఆం. భా. ౨. ౨౦౪.

విశే. (క. పురైప్ప) అధికము, హెచ్చైనది.

క. హరిభక్తియు గురుభక్తియు, సురరక్తియుఁ బుటము గాఁగ యోగీంద్రశిఖా, భరణము ముక్తామయతా, స్ఫురణము భువనప్రశస్తముగ జెగిడిరా సెన్.
పాండు. ౨. ౧౩.

జః పుటచెందు, పుటముగులుకు, పుటముబ్బు, పుటముకెక్కు, పుటమెగయు.

పుటము². వి. జలనిర్గమమార్గము, తూము.

సీ. తూపరాణ పుటమ్ము తూ మొప్పరము జల
దారి యంచవఁగును దనరుచు జలనిర్గమము...
ఆం. భా. ౧. ౧౫౪.

పుటము. సం. వి. అ. న. ౧. దొప్ప, దొన్నె. ౨. దొప్పవలెనున్నట్టి పాత్రము ౩. లేఁత కొబ్బరికాయ గప్పియుండు దళసరిపొర. ౪. ఆచ్ఛాదనము, కప్పు. ౫. కనుఱెప్ప ౬. గుజ్జుపు కాలిగోరిజ. ౭. పూలబుట్ట. ౮. మిథఃశ్లేషము ఒండొంటితో గుత్తముగాహత్తికొనుట ౯. జాజికాయ. ౧౦. ఔషధపాకమునకై మన్నులోనగు వానిచే రెండు చొప్పలుచేసి యొకటిక్రిందను మఱి యొకటి మీఁదనుబెట్టి కూర్చి చేసిన పాత్రవిశేషము.

వి. అ. పుం. ౧. దొప్పవలె ముడుఁగుకొనుట. ౨. ద్వాదశాక్షరకమగు వృత్తభేదము. ౩ వర్తనము. (వై. వి.)

పుటముగులుకు. అ. క్రి. (√పుటము¹) పుటమెగయు, పైకెగురు

గీ. పసివలపులిచ్చుపచ్చాకు పసిఁడిపట్టు, బటువు
కోడును బటువుపై పుటముగులుకఁ, బూవి
రందల మెంతయు బోయ లంత.
రా. వి. ౨. ౪౩.

పుటముబ్బు. అ క్రి. (పుటము¹+ఉబ్బు) పైకి ఉబ్బు, ఉద్గమించు.

చ. అలికులవేణియారు నవయావన మఙ్గవలరాచ
తోఁటలోఁ, బొలుచునితంబవేదికఁ బొక్కి
లిదిగ్గియచెంత నీలసం, కలితనవాంబుయంత్ర
మగుఁ గానిరొదన్ రసగుంభనంబు సంధిలఁ
బుటముబ్బునే నడుము నిల్చి ఘనస్తనమాన
గుచ్ఛముల్. వసు. ౨. ౪౦.

పుటములెత్తు. స. క్రి. (పుటము¹ + ఎత్తు) మీఁదికెత్తు, పైకెత్తు.

సీ. గునుకుతంబుల చాలఁ బఱపొఁద కొనరింపఁ
బూగుత్తు లెటికిఁ బుటములెత్త.
శేం. పంచ. ౧. ౬౨. (బయటఁబెట్టు అని భావము)

సీ. ఉడుగక గుండెయు దడదడ మనటఁ గెంపుల
దంచఁ బసుదోయి పుటములెత్త.
కవల. ౫. ౬౭.

పుటమువెట్టు=పుటమువేయు. మి. స క్రి. (శుద్ధిచేయుటకై లోహములను, ఔషధములకై గంధకాది ద్రవ్యములను) అగ్నితప్తముచేయు, నిప్పులోఁ బెట్టికాల్చు.

తే. మేటిజక్కెటిమనటఁ గ్రొమ్మించుమించుఁ,
బొడవి మదనప్రతాపాగ్నిఁ బుటముపెట్టి,
తమ్మిగద్దియవాకట గ్రమ్మ యట్టి, కొమ్మఁ
గావింపఁబోలు నెత్తమ్మిచూలి.
వసు. ౨ ౩౨.

పుటమువేయు=పుటమువెట్టు.

సీ. రస మంటె ననుచు నీరసముతోఁ దఁ బుటంబుఁ
జేయ మేలవు చేర విశ్వకర్మ.
దశా ౧. ౨౨.

పుటమె(ముఎ)గయు. అ క్రి (పుటము+ఎగయు) ౧. మీఁదికెగయు, పైకెగురు

క. పుటమెగసి తాళవృక్షము, చటులోద్ధతిఁ
బూని కెటికి పారథి నవనిన్, విటతటముగఁ
బడవైచెను, బటుభుజసత్త్వంబు మెఱయఁ
బవనజుఁ డల్కన్. భై. ౩. ౯౨.

మ. బలుగుంబరొయ్యొదకొంగు జాతి కెమరన్
జేరాడ మున్నాళ్ళ పేరులు వక్షోజకటిం బుటం
బెగయఁగాఁ ద్రొపాడఁ జున్నల్...
పారం౫ ౩. ౪౬.

సీ. ఒండొంటితో రాయుచుత్తుంగకుచకుంభములు
పొంగంబులకున బుటముఎగయ.
భాగ. ౧౦. ఉ. ౬౯౯.

౨. దూఁటు, లంఘించు.

క. ఇటు నిల్చియుండి యశుభ దటు, నిటుఁ జూచి
మహేంద్రశైల మెక్కిన లంకా, పుటభేద
నంబువిరాదికిఁ, బటుమెగయును వాయుసూతి
పౌర్ణమి కదలన్. రామా. ౬. ౧౪.

పుటానిలము. సం. వి. అ. పుం. శిశిరర్తువందలి వాయువు. (వై. ని.)

పుటాపుటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూర్వము సంశ్లిష్టమై పిదప వీడియుండుట

పుటాలువు. సం. వి. ఉ. పుం. కోలకందము. శ్రీ.

పుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ దొప్ప, దొన్నె, ౨. పూలబుట్ట. (వై. ని.)

పుటిక=పుట్టిక. వి. (త. పుట్టికల్. క పుటిక) పిటకము, గంప

చ...కంబడిచింపులు నీలిపాఁత లీఁ, కలుఁ దగు
పావురంపుఁబుటికల్ గొని వచ్చి కుమార
సన్నిధిన్. సారంగ. ౧ ౧౧౭.

సీ...బుట్ట పుట్టిక పుట్టి పుట్టెల యనఁగఁ, దన
రుచు విటకంబు... ఆం. భా. ౨. ౨౪౦.

పుటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏలకి. శ్రీ.

పుటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. రెండుగా చీల్పఁబడినది, పాటితము, ౨. కుట్టఁబడినది, స్యూతము, ౩. ముకుళితము, ముడుఁగుకొన్నట్లు చేయఁబడినది; దొప్పగాఁ జేయఁబడినది. ౪. ఆద్యంతములందు ప్రణవాదియుక్తమైనది. (మంత్రము.)

వి. అ. న. దొప్పవలె కూర్పఁబడిన రెండు చేతులు, దోసిలి, హస్తపుటము.

పుటుక్కు. వి. తెగుటయందగుధ్వని కనుకరణము.

మ....గంట పుటుక్కునం దునిసిపో పృథ్వీం
బడెన్ జాలె విస్ఫుల్లింగ ప్రకాశన్ సుర
మండలధూళ్ గురిసె మేఘోన్నతై విరు
త్స్ఫురణన్. అము. ౪. ౩.

పుటోటజము. సం. వి. అ. న. ఛత్రము, గొడుగు, (త్రి. ని.)

పుటోదకము. సం. వి. అ. పుం. నారికేళము, కొబ్బెర శ్రీ.

పుట్ట. వి. ౧. వల్మీకము.

చ. తిరుగుచుఁ బుట్టలం బొదలఁ ద్రిమ్మరు
పాముల రోసి రోసి నిష్ఠురతరదీర్ఘదండ
ముల డొల్లఁగ ద్రేయుచు వచ్చివచ్చి...
భార. ఆది. ౧. ౧౫౭.

శా. పుట్టం బుట్ట శరంబునన్ మొలచె నంభో
యాన పాత్రంబునన్, బుట్టం గల్గను...
భాగ. ౧. ౬.

సీ. ఆయుధంబులు చేసి హుంకారములు రోసి
త్రొక్కువారును బుట్ట లెక్కువారు.
వరాహ. ౩. ౪౬.
కవి. ౧. ౧౭౨. ఆంభా. ౨. ౯.

౨. స్థానము, నెలవు.

క. ప్రియములపుట్ట లనంగ వినయమణులకుఁ
బెట్టె లనఁగ... వరాహ. ౯. ౧౩౬.

గీ. చలము సాధించుదిట్ట కోపాలపుట్ట.
శుక. ౩. ౧౯.

౩. సమూహము, (ఉదా) కోసుళ్ళపుట్ట మొ.

(వ్యవ) ఆమంచములో నల్లులు పుట్టపుట్టలుగా నున్నవి.

౪. చిన్నపాద. (శ. ర.)

౫. పుడాది, గోదబలమునకై త్రోఁతనుండి కట్టుటకు ద్రవ్యపల్లము.

(వ్యవ.) గోదలకు పుట్టలు త్రవ్వినారు.

జః పుట్టకాఁపు, పుట్టకాలిపాఁదు, పుట్టకాలు, పుట్టకూడు, పుట్టకూడుమేపరి, పుట్టకొక్కు, పుట్టకోట, పుట్టక్రోవి, పుట్టగొడుగు, పుట్ట గోఁచి, పుట్టచెంబు, పుట్టచూలు, పుట్టచేరువ, పుట్టజున్ను, పుట్టతమ్ము, పుట్టతేనియ, పుట్ట

తేలు, పుట్టపుట్టాకు, పుట్టపురుగు, పుట్టపెద్ద, పుట్టబంగారము, పుట్టముంగి, పుట్టలమ్మ.

పుట్టంధుఁడు. వి. విశే. జనుపాంధుఁడు, పుట్టు గ్రుడ్డి.

శా. పుట్టంధుండవు పెద్దవాఁడవు మహాభోగం
బులా లేవు నీపు ట్టెల్లం జెడిపోయె...
కౌరవ్యవంశాగ్రణీ. భాగ. ౧ ౩౧౧.

సీ. తనతెరాముసాగముఁ గన్గొనుచు పుట్టంధుండు
మించుటద్దంబు చే నుంచుకొన్న.
పీతారా. ౩. ౪౩.

పుట్టకాఁపు. వి (పుట్ట+కాఁపు) ఛిల్లాకము, ఎలుఁగుగొడ్డు (శ. ర బ్రౌ)

పుట్టకాలివాఁడు. విశే (√. పుట్ట+కాలు) వల్మీకపాదుఁడు, పుట్టవలె దుర్మాంసముపెరిఁగిన కాలుకలవాఁడు

సీ. వల్మీకపాదుఁడు వరలుఁ బుట్టకాలివాఁ డనఁగను . ఆం. భా. ౨. ౧౭౨.

పుట్టకాలు. వి. దే (౨ పుట్ట) వల్మీకపాదము, పుట్టవలె దుర్మాంసము పెరిఁగినకాలు.

సీ పుట్టకాల్ సొట్టకేల్ వట్టి గ్రేలుంకెవుల్ పట్టుకే కట్టిట్లు బిట్టుగదల.
చంద్ర. వి. ౧. ౫౧

పుట్టకూడు. వి దే. (√పుట్ట) పుట్టలో లభించు నాహారము (చీమగ్రుడ్డు మొ.)

సీ...వట్టిమాటలుగావు పుట్టకూటికి డాయు
కెలుఁగునైననుబట్టి నిలుపఁగలము.
చంద్ర. ౨. ౨౫.

వ...పుట్టకూటికిం జీమలకుఁ జెదలునకు నెలుం
గులు గుంపులుగుంపులై బుట్టలు నిశితనిజనఖరము
లకుఁ గొటులఁ గోరాడ. మను. ౪. ౩౪

(చీమగ్రుడ్లతో కలిపిన పుట్టమట్టిముద్ద. అని. శ.ర. కుక్కగొడుగు అని బ్రౌ.)

పుట్టకూడుమేపరి. వి. (√పుట్టకూడు) ఛిల్లాకము, ఎలుఁగుగొడ్డు.

ఆ. అనిన సంతసిల్లి యద్దొర యెంతయు, గార
వించి యనుప గట్లకూఁడు, కొడుకుకొడుకుఁ
బుట్టకూడుమేపరిఁ డేఁడుఁ, దోఁడు గాఁగ
కెలమితోడఁ జనిరి.
అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౯౭.

ఇట్లే. పుట్టకూడుమేపుడు, పుట్టకూడుదిండి. మొ. (శ. ర)

పుట్టకొక్కు. వి. (√పుట్ట) పుట్టగొడుగు, భూస్ఫోటము.

గీ. ఒదవువ్రతురక్తమున బుద్బుదము లెసఁగి, పుట్టకొక్కులై యవి జనభోజ్యభావమంది...
భార. శాం. ౫ ౪౩౩.

సీ. పుట్టకొక్కనఁగను భూస్ఫోటసంజ్ఞయా ..
ఆం. భా. ౨. ౭౮.

పుట్టకోట. వి. (√పుట్ట) కోటకు బలమునకై దానిపైట జేసినమట్టితిన్నె, అండగోడ. (శ. ర. బ్రౌ)

పుట్టక్రోవి. వి. (√పుట్ట) వల్మీకనాళము, పుట్ట కలుఁగు.

సీ. పుట్టక్రోవుల సైతమును దేవి గలిగించి
గేదంగి కేల కల్గింపఁడాయె.
వైజ. ౩. ౧౭౧.

ద్వి. కటిలోద్ధతిని బుట్టక్రోవులఁ జేరి, ఘుట
ఘుటఁ జీమలఁ గ్రోలుభల్లుకములు...
ద్వి. సా. ౪౭౧. (బ్రౌ.)

పుట్టగొడుగు. వి. (√పుట్ట) పుట్టకొక్కు, పుట్ట యందు తెల్లఁగా గొడుగువలె మొలచుమొలక, భూస్ఫోటము, కుక్కగొడుగు. ఁ. (శ. ర. బ్రౌ.)

పుట్టగోంచి. వి. (√పుట్టు. క. పుటగోచి.) గుహ్యాంగము మూయునట్లు ఉపయోగించు వస్త్రఖండము. (పెద్దకౌపీనము. అని శ. ర. బ్రౌ.)

చ. వల నగు పుట్టగోంచి బిగువాళ్లును మంకప్రుం గాములున్ విభ్రాజితుంకరచాప గొడ్డలియు... శుక. 3. ౨౪౮.

సీ. నీ పుట్టగోంచియు నీకావిచేప్పుడల్ వార కాంతకు బట్టుచీర లౌను. హైజ 3. ౧౦౩.

పుట్టచేమ్మ. వి (√పుట్ట) వల్మీకశింబి. ?

సీ. వల్మీకశింబిరై వరలుఁ బుట్టచేమ్మ యటంచన .. ఆం. భా. ౨. ౪౨.

పుట్టచూలు. వి. (౮ పుట్ట) వాల్మీకిముని. (చి. ని. బ్రౌ.)

పుట్టచెండు=పుటచెండు. వి. (పుట్టము + చెండు) (వస్త్రము, మొ. తోఁ చేయఁబడిన) ఎగురఁగొట్టియాడెడుబంతి.

క. ఎవ్వనితల దునిమిన నది చివ్వనఁ బుట మెగయుఁ బుట్టచెండుం బోలెన్, నవ్వు వ్వొకనవ్వు పెత్తుకు, చివ్వన లోఁబడఁ గబంధపీఠన నిలుచున్. కళా. ౫. ౧౬౩.

క. కుటిలాలక నీగుబ్బలు, బటువు లయి మెంగాని కగయు బంగిరునిగ్గల్, పాటమరిలుఁ బుట్టచెం డ్లౌ, నటుగాదే నింతపట్టి యాడుదు వఁట కే. సారంగ. ౨. ౨౦౮. రామా. ౮. ౫౧.

బః బాలక్రీడా విశేషము.

సీ. పుట్టచెం డ్లాప్పునఁబట్టి లాలంకుట గుడుగుడు గుంచాలు గుంటచాళ్లు. వి. పు. ౪. ౨౦౨. శుదంశా. ౧. ౪౩.

పుట్టచేర్పు. (√పుట్ట) పాము, సర్పము.

సీ. చెలిశోభలకు పుట్టచేర్పులమున్నించు కాపులఁ గరుణించు వనితశాఖి. హా. న. ౪. ౪౩.

పుట్టజోన్ను. వి. (√పుట్ట) పుట్టలో పట్టెడు తేనెపట్టు.

గీ. పుట్టతేనియ పెరతేనె పుట్టజొన్ను, తొఱ్ఱతేనియ గల వందుఁ... కాశీ. 3. ౭౮.

పుట్టతమ్మ. వి. (√పుట్ట) ఒకజాతి తంబితీఁగ, శింబి. ? (శ. ర.)

పుట్టతేనియ(నె). వి (√ పుట్ట) పుట్టలో పట్టిన తేనెపట్టులోని తేనె.

గీ. పుట్టతేనియ పెరతేనె పుట్టజొన్ను, తొఱ్ఱతేనియ గల వందు... కాశీ. 3. ౭౮.

సీ పుట్టతేనియఁ గ్రోలఁబోదలు చీమలమెక్కులాటి రైకొనదు భల్లూకగణము. చంద్రా 3 ౪౨.

పుట్టతేలు. వి. (√పుట్ట) ఒకజాతి పెద్దతేలు, మండ్రగబ్బ (శ. ర)

పుట్టనిమ్మ. వి. (√పుట్ట?) గడియారము. (చి.ని)

పుట్టపు(ఁబు)ట్టువు. వి. (√పుట్ట) వల్మీక సంభవుఁడు, వాల్మీకి.

చ... ఆప్రచురకవిత్వ తత్త్వనిధి భక్తి భజించెదఁ బుట్టపుట్టువున్. విక్ర. ౧. ౯.

గీ... అమృతమూర్తి, శ్రీ రఘూత్తముఁ దతని చారిత్ర మరిది, పుట్టఁబుట్టువులకుఁ గాక పొగడఁ దరమె. హా. న. ౧ ౧౪.

(క.) ఎదఁ గుదురగు వేడుకఁ బొగడుదుఁ బది యరదముల దొరకొడుకుకత కడు నింపొదవఁ గదియించి యనమునఁ, బొదవిన బల్లి దునిఁ బుట్టఁబుట్టువు కవివిన్. అచ్చ. రా. బాల. ౯.

పుట్టపురుగు. వి. (పుట్ట+పురుగు) పాము (చి.ని.)

చ. కడుఁ దొడు నైన యుద్ధరితకర్మము నిగ్గొని ముంచుఁగాక రొమ్ముక్కుడఁ బడ నిచ్చుఁ

బుట్టపురుగా కొలగా కెపు దస్వతంత్రతక్,
మడుంగు భజించి శేకముల మస్తమున స్ఫురి
యించి కొల్చి రయి, ప్రపదవి దయామతిం
గడుపు పోయఁగ నుండు పొకాలి పొ
మ్మనక్. కేం. పంచ ౩. ౩౫౫.

పుట్టపెద్ద. వి. (√పుట్ట) సర్పము. పాము.

సీ. జక్కవపులుఁగుల జత విప్పకొద పుట్ట
పెద్దల మలకలఁ బెట్టురట్టు.
అచ్చ. రా. అర. ౨౧.

పుట్టబంగారము. వి. (√పుట్ట) ౧ పుట్టలో
పాలుపోసికొనునప్పుడు తడిపిచెవులకు రాచి
కొనుపుట్టమన్ను (వా)

౨. మొలకబంగారు, పుట్టలలో పురుగులవలనఁ
గలుగు బంగారు.

పుట్టము. వి (సం పటః త పుట్టమ్) వస్త్రము.
బట్ట.

క. చెలఁగె నురదుందుభిస్వనములు ముదమున
భూమరోత్తములు పయిపుట్టంబులు విడిచి
వీచి యార్చిరి... భార. ఆది. ౪ ౧౯౨.

సీ. పొంబట్టుపుట్టంబు పొట్ట నందంబుగా ఘన
జటా జూటంబు గలయఁ బోదవి.
విక్ర ౨. ౯౪.

సీ. వలిపక్రొందళుకుకేల్ వెలిపట్టుఁబుట్టముల్
గట్టినయట్లు దిక్కాంత లలర.
ఉ. రా. ౧. ౫౮ ఆం. భా. ౨. ౧౫౧

జః పుట్టచెండు.

పుట్టముంగి. వి (√పుట్ట)పక్షుల విశేషము. ఒక
జాతిముంగి.

(వ్యవ.) ఎన్ని తిట్టినను వాఁడు పుట్టముంగివలె
ఊరకుండును.

పుట్టలమ్మ. వి. (పుట్టలు+అమ్మ) ఒకానొక
గ్రామదేవత, గజ్జులబిళ్లలు పొంగమువాఁపు అను
రోగముల కధిదేవత. (గ్రా.)

సీ. పుట్టలమ్మ యటన్నఁ బో రయింత లేదను...
గీ...విపివియయ్యాలి బసివి. శుక. ౩. ౪౯.

పుట్టి¹=పుట్టిక. (క తు పుట్టి) వి. ౧. బుట్ట.

సీ ..బుట్ట పుట్టిక పుట్టి పుటిక యనఁగఁ, దన
రుసు బిటకంబు .. ఆం. భా. ౨. ౨౪౦.

గీ. చెట్టుచెట్టునఁ బిట్టలు పుట్టికొలఁది, కెతి
ముద్దలవంటివి దీకు మెపుడు.
ఇంద. ౨. ౫౨.

౨. పేముతో గంపవలె అల్లి మీఁదఁ దోలు
కప్పి కట్టి యేఱు దాఁటుటకు పయోగించు
సాధన విశేషము

సీ పుట్టి నావరిగోలు నాఁ గోల మలరు
చుండు. ఆం. భా. ౧. ౧౫౪.

గీ. ఈఁదుకొయ్యలు తెప్పలు నీఁదుకాయ,
లదర లరిగోల్లు పడవలు తరులు పుట్లు,
చేపడవ లోడ లాదిగాఁ జెలఁగునట్టి, యంబు
తరణంబులకు వెల్ల నధిపుఁ డతఁడు.
హంస. ౪. ౧౯౨.

చ. సుజనజనైకభూషణము కూరత దుర్జనదూష
ణంబు సద్ద్విజవిబుధాశ్రితప్రతతి కేదుకఁ
బ్రోపును రాజ్య చిహ్న కాక జలమహోధి
షేకమునఁ గట్టినపట్టము పీఠనంబు భూ,
భుజాలక కాక యిన్నియును బుట్టికైనను
లేవ చూడఁగాన్. కు. సం. ౧౦. ౫౭౪.

పుట్టిముంచు=చెఱచు, ధ్వంసము చేయు.

క. మట్టొకటి కలద నీకుం, దొట్టినమదమునఁ
దపోధనుఁ బరాకరునిగా, నట్టిటఁబుట్టి
ముంపకె, కట్టా కందర్ప కుసుమకాండ
ములవడిన్. కళ. ౩. ౧౧౪.

పంచచామరము ...గాఢప్పు కూర్మి పట్టి ముట్టి
కానిపుట్టి ముంచెగట్టులన్.
రాజా. ౮. ౫౫.

పుట్టిమునుఁగు—చెడు,ధ్వంసమగు.

చ. వదలక కృష్ణరాయకరవాలమునం దసుధార నీట నభ్యుదయము నొంది శాత్రవులపుట్టి మునుంగగ... మనుచ. ౧. ౪౧.

(వ్యవ.) అంతపుట్టి మునిఁగినప్పుడు చూతములే.

(...) ఏమిపుట్టి మునిగినదని నీవిటుల పఱుగెత్తుకొని వచ్చినావు.

జః పుట్టిమునుఁగు, పుట్టిపోఁడు

పుట్టి². వి ౧. ధాన్యమాన విశేషము

(ఈ పరిమాణము మండలభేదమునుబట్టి మాఱు చుండును.

బుట్టిపుట్టి, తూర్పుపుట్టి ౨౦ కుంచములు.

పల్లెపుట్టి—౭౦ కుంచములు.

మలకపుట్టి—౨౦౦. కుంచములు

పత్త్రిములలో దీనికి గుఱుతు "ఖ", ఖండి యొక్క లఘురూపము (ప్రా)

గీ. తల్లిచను బాలు గ్రుక్కఁడు తక్కువయని, పుట్టెఁడును నొక్కరూపసు భూమిఁ బరగు, నాడువు బొం కయ్యె...

హరి. పూ. ౫. ౨౩౫.

గీ. కట్టుకొని కొల్చు పోఁతకుఁ బుట్టెఁ డమ్మ, శ్రీ రఘుస్వామి రాజ్యంబు సేయునపుడు.

ఉ. రా. ౭. ౧౪౧.

వ .చేతికాయ(కు) కూంతుర జయమయిండ్దలయ మినీశ్వర మహాదేవరసన్నిధానమున నుత్తరాయన సంక్రాంతి నిమిత్తమునం బెట్టించిన కులోత్తుంగచోడ శక్రమునకుంబ్రోలు పాట్టి కుంకటూరి దక్షణామున చెఱువు దక్షణామున ముప్పదిపుట్ల విత్తుపట్లు సర్వాకర పరిహారముగా శ్రీచోడ (గ)ంగ్గదేవరిచ్చి.

ద. శా. ౧౦౧౫.

౨. భూమాన విశేషము.

వ...గొల్లపల్లి తూర్పున పీలపదేవి...యువపరకాన్యుత్తోట తెలికపుట్టి...

ద. శా. ౧౦౧౭.

3. తులామాన విశేషము. ఇరువది మణుగుల యెత్తు.

ఉదా: పుట్టెఁడుచెల్లము, పుట్టెఁడు పొగాకు. మొ.

పుట్టించే. స. క్రి (√. పుట్టు) ౧. కను, జనింపఁజేయు.

వ ఆ దీర్ఘతమునందును దానివలనఁ గాక్షీవదాదుల నేకాదశపుత్రులం బుట్టించిన..

భార. ఆది. ౪. ౨౩౪.

సీ .అతఁడు సర్వకర్తృనిఁ బుట్టించె ననరణ్యభూపతి యతనినుతుఁడు.

హరి. పూ ౨. ౩౨.

౨ సృజించు, నిర్మించు

సీ అన్యోన్యధనకాంక్షులై పోరు ధరణీశులకు నెల్ల సాధకాదకును శైల, దుర్గంబులను వనదుర్గంబులను జలదుర్గంబులను మహీదుర్గములను, బుట్టించి... వి. పు ౧. ౧౦౦.

గీ బ్రహ్మ పుట్టించు మనుచు నారాయణుండు, హరుఁడు హరియించు భువనంబు లవసరమున కాశీ 3. ౪౪.

3 కలిగించు, ఒదవించు.

గీ ఇంపుఁ బుట్టించుఁగాక మీ యుద్దఱకును.

నైష. ౫. ౩౨.

వ...బదలికలు పుట్టించుచు ..

ఉ. రా. 3. ౨౪౭.

౪ కల్పించు, కల్పనముచేయు.

సీ...ప్రబంధములు క్రొత్తలు పుట్టించుకొని లిఖింప. విక్ర. ౧. ౨౦.

(వ్యవ) వాఁడు నామీఁద లేనిపోనిమాటలు పుట్టించి చెప్పినాఁడు

జః ప్రసంగమునకుఁ దెచ్చు.

వ. పాండవపక్షంబువారల తారతమ్యంబులు వినువాఁడై యమ్మాట పుట్టించిన వతనికి భీష్ముఁ డిట్లనియె.

భార. ఉద్యో. ౪. ౨౧౨.

పుట్టిక=పుటిక.

చ. బాగడలు దూసి పుట్టికలఁ బోసి రసాలము పద్రసాలఫుం, జిగురులు డాసి ..
వసు. ౨. ౨౭.

ఉ. భూవరముఖ్యసన్నిధికిఁ బోరెడు మామిడి పండ్లపుట్టికల్, పొరఁగ
కళా. ౬. ౧౫౭. ఆం. భా. ౨ ౨౮౦

—బద్దలపుట్టిక=అబద్ధములగంప; మిక్కిలి యసత్యమాడువాఁడు

ఉ. పైనపుదట్టి గట్టుకొని బద్దలపుట్టిక వెంట రాఁగ రాఁ,పానిప పాని నవ్వువెలజవ్వని రాఁ గని యొక్కసాని యొ్కసాని మిటారి నీకు దొరసానికి నీ దన చెల్ల దంచు భూ, జాని పటానిగా యవక జక్కి వెసం దిగి కొమ్మ కొమ్మనెన్. రా. వి. ౨. ౫౯.

—బోనపుట్టిక=అన్నపుబుట్ట

చ అమరులబోన పుట్టిక సహస్రమయూఖుని కోడుకోడె సంతమసమును జేయుచిత్తు కుముదంబుల చిక్కులిగింత .. పాని. ౨ ౪౦

పుట్టినయిల్లు=పుట్టినిల్లు, పుట్టిల్లు. వి ఔ (పుట్టిన+ఇల్లు)

౧. ఆడువారి జన్మవంశము.

సీ. ఈశీతిఁ బుట్టినయింటికిఁ జొచ్చినయింటికి నెప్పుడు నెఱుకయింబు. వరాహ. ౬ ౩

౨. జన్మగృహము, జనకగృహము.

క. కడుబలవంతుం డైనను, బడమిని ప్రాయం పుటాలిఁ బుట్టిన యింటన్, దడ వుండ నిచ్చె కేనియుఁ, బడయఁగ సంగడికిఁ బాసి పోపుట సుమతీ. సు. శ. ౨౯

పుట్టినిల్లు (లు)=పుట్టినయిల్లు, పుట్టిల్లు.
(జనకగృహము.)

ఆ. పుట్టినింటి కేను పోయి యొక్కించుక, యమాఁడిల్లి వత్తు .. పారి. పూ. ౧. ౧౬౦.
(జనన కారణము)

వ. అప్పుణ్యవంశంబు కంసాసురధ్వంసికరణ పల్లవంబు దనకుఁ బుట్టినిల్లు గావున కారణ గుణ సంక్రమంబునం బోలె చామరతోమర చ్ఛత్రధనుః ఖడ్గాది చిహ్నోపశోభితంబై.
భీమ. ౧. ౩౧.

(సెలవ్యస్థానము.)

ఉ సెట్టవ పాపగానుకుఁడు నేలకు ప్రాకా నవంగ విన్న నా, కట్టెఁడికీదు లేమి విను కాఱియ కోర్వవు దుర్వినీతికిఁ, బుట్టిన యిల్లు నై వినకపోవఁగ వచ్చునె యింక నాకు... భార. భీష్మ. ౧. ౬౫.

క...ఇది పుట్టినయిల్లు సిరులకెల్లఁదలంపన్.
కళా. ౨. ౧౧౪.

సీ. ఏము ప్రముచ్చులమె యూహింప ప్రముచ్చుఁ దనాలపుట్టినయిండ్లు మీబోంట్లె కాక.
ప్రభా. ౧. ౧౦౭.

పుట్టిమునుక. వి. (√పుట్టి[1]) నష్టము, చెఱుపు. (వ్యవ)వాఁ డాపని చేసినయెడల నీకు వచ్చి... పుట్టిమునుక ఏమి ?

పుట్టిల్లు=పుట్టినయిల్లు, పుట్టినిల్లు.
(జనకగృహము)

సీ. సిరికిఁ బుట్టింటి నెచ్చెలు కొట మనవికి డాసె నా మకరికుండలము లమర.
అము. ౪. ౧౧.

పుట్టివాఁడు. విణ (√పుట్టి[1]) పుట్టినదపువాఁడు, నావికుఁడు.

గీ. పుట్టివాని కొక్కరునిఁ దాఁ బొందుచేసి, వారి నాదటఁ గాకేరివారియందు, ముందు టకు మున్నుగా నియమించిరొక్క, వాఁడు కావీల కిట్లను నయము మీఱ.
పరమ. ౫. ౪౯.

పుట్టు. అ. క్రి. (క. పుట్టు.) ౧. జన్మించు, జనన మొందు.

గీ. సుత్రాహ పుట్టుట యిది కదుఁజోద్య
ముద్య. భార. ఆది 3 ౧౭౦.

ఉ. పుట్టఁగఁ బుట్టఁగాఁ దునిమెఁ బుత్రుల
దేవకి గన్నయందఱం, గట్టిఁడి పాపజాతి
యగుకంసుఁడు... హరి. పూ. ౫. ౧౩౯

౨. మొలచు, అంకురించు.

గీ. చంద్రగుప్తుండు గావించె సరసగోష్ఠి వట్టి
ప్రాఁకులఁ జివురులు పుట్టునట్టు.
విక్ర. ౧. ౧౧౨.

సీ. పుట్టె వల్మీకంబు పాదలు పొదలె.
కాశీ. ౫. ౧౨౩.

3. కలుగు, సంభవించు.

క తగతరమ ప్రజలఁ దునిమెదు,వరునప్పటి
యొత్తికోలునకు సురవిద్యాధర ఖేచరులును
భీతిం, బొరసిరి తమదెసకు నేమి పుట్టునో
యనుచున్ భార. విరా. ౫ ౭౪.

గీ భక్తి దివిజాలచిత్తింబు పట్ట కున్న,నంతరా
యంబు పుట్టుఁ గార్యముల కెల్ల
హైమ. ౪. ౯౫.

౪. దొరకు, లభించు.

గీ. పులుఁగు పూరెడు ప్రియపడి పొలములందు,
మొలఁగి వెదకినఁ బుట్టదు మొకము లదఁగ.
హరి. పూ. ౭. ౫.

చ నముచివిషాదసాదులు మనంబున నొందిరి
ఖేదమోదదుఃఖము గుదువంగ నోగిరముఁ
గట్టఁగఁ బుట్టమూఁ బుట్ట కుండుటన్.
హర. ౭. 3౧. కుక. ౨. ౫౧౧.

౫. గోచరమగు, కనఁబడు.

శా .దివ్యప్రభా,దట్టం బొక్కటి పుట్టెఁ గట్టె
దుర సంధ్యాలక్ష్మికిం బుట్టమై.
వసు. ౪. ౫౫.

౭. ఏర్పడు.

ఉ...వెజ్జయు పుట్టెఁ దమ్మిపూఁజొట్టములోనఁ
గానిదెంత కూరలు శాకముఁ జేరఁబోవఁ
గాఁ,బుట్టుట యెట్లు త్రోవ పరిపూర్ణదినే
శ్వరమండలంబునన్. దశా. ౧ ౭౩.

వి. = పుట్టుక ౧ జన్మము. ఉద్భవము.

ఉ. ఇట్టిపదంబు గాంచి పరమేశ్వరునిం గృతి
నాథుఁ జేసి యే,పట్టునఁ బూజ్యమూర్తి
యగుభారతసంహితఁ జెప్పఁ గంటి నా,పుట్టు
కృతార్థతం బొరసెఁ బుణ్యచరిత్రుఁడ నైతి
నవ్విభుం, గట్టెదఁ బట్ట మప్రతిమకారుణి
కత్వమహావిభూతికిన్
భార విరా. ౧. ౨౩.

సీ వలవంత లిఖువు కాంతలపుట్టు దూషించు
కారణంబులతోంటికథలు తెలుప.
ఆము ౫ ౬౦
ఆం. భా. ౧. ౧౦౦

౨. మొలక, అంకురము.

సీ సకలదైవతబుభుక్షాపూర్తి కవ్వాఁడు పుట్టు
గానని మేని మెట్టపంట మనుచ ౧ ౧౭.

3 (గ్రహాదుల) ఉదయము, పొడుపు.

శా...అప్పట్టునం,బుట్టుంగెంపువ నింపు మీఱు
రవికెంపుం బెంపి దట్టంపుకెం,బట్టుంబుట్టము
రంగు నింగిరమ కాపాదించుదివ్యప్రభా,
దట్టం బొక్కటి పుట్టెఁ గట్టెదుర సంధ్యా
లక్ష్మికిం బొట్టమై. వసు ౪ ౫౫.

—పుట్టుకర్మలు = పుట్టినదిమొదలు కర్మములే
ప్రధానములని సిద్ధాంతించి చేయువారు
(పూర్వమీమాంసకులు)

ద్వి. కారు శేఁటికిఁ బుట్టుకర్మ లైనట్టి,మీర
లీయర్థ మెమ్మెయి నెఱుంగుదురు.
ద్వి పరమ. ౫. 3౫౭.

—పుట్టుముని = పుట్టినదిమొదలుగా లౌకిక
ప్రవృత్తులందు విరక్తికలవాఁడు.

ద్వి. తనుఁజోలుపుత్రరత్నముఁ బ్రసాదింతు,
ననఁగ నమ్మితిఁ గాని యున్న యీపుట్టు,
ముని యైననిన్ను నిమ్ముల నిచ్చెటులఁగ.
ద్వి. పరమ. 3. ౧౫3.

జః పుట్టంధుఁడు, పుట్టించు, పుట్టినయిల్లు, పుట్టినిల్లు, పుట్టిల్లు, పుట్టుఁగల్లరి, పుట్టుఁగవచము, పుట్టుఁజీకు, పుట్టుక, పుట్టుగట్టు, పుట్టుగుగట్టు, పుట్టుగొడ్డు, పుట్టుగొడ్రాలు, పుట్టుగ్రుడ్డి, పుట్టుగ్రుడ్డు, పుట్టుచెయువు, పుట్టుపాప, పుట్టుబడి, పుట్టుభోగి, పుట్టుభోగి, పుట్టుమచ్చ, పుట్టుమాఁగ, పుట్టువ, పుట్టువడుగు, పుట్టువు, పుట్టువుకట్టు, పుట్టువెట్టి, పుట్టిన్లు.

పుట్టుఁగల్లరి. విణ (√పుట్టు) పుట్టినది మొదలు కొని కల్ల లాడువాఁడు, ఆజన్మానృతవాది.

గీ. పుట్టుఁగల్లరియై పాపములకు నెల్లదిట్టయై లోక ములచేతఁ దిట్టువడిన్నకట్టిఁడికి నిట్టికష్టం బుగా నొసర్చితిగ విధాతృఁడు చతురుఁడై నగడ నేఁడు. భార. అర. ౫. ౪౦౫

పుట్టుఁగవచము. వి. (పుట్టు + కవచము.) పుట్టుక తోడి కలిగిన కవచము,సహజకవచము.

చ. సలలిత మైనపుట్టుఁగవచంబు నిసర్గజ మైన కుండలం,బులయొనగకంబు నొప్పఁగ నుపు త్రుఁడు కర్ణుఁడు పుట్టె... భార ఆది ౫. ౨౭.

పుట్టుఁజీకు. విణ. (పుట్టు + చీకు) పుట్టుక మొదలు గ్రుడ్డి యైనవాఁడు, జనుసాంధుఁడు, జనుసాంధము, గ్రుడ్డియైనది.

ఆ. పుట్టుఁజీకు వృద్ధుఁ బూతిగంధానను, జేద జడునిఁ బొంద వెలఁది రోసి. భార. ఆది. ౪. ౨౩౩.

ఉ. తప్పనె చేటు వారలకు దైవమకన్నులు పుట్టుఁజీకులే. కేయూర. ౩. ౩౩౦

పుట్టుక=పుట్టు,పుట్టువు. వి. (√పుట్టు) స్వార్థ మునక ప్రత్యయము, అని. శ. ర. శ. పుట్టుకా. (జన్మము)

ఉ...ఈసమీరపుత్రుండు మహాత్ముఁ డా ప్రకట తొల్లిటిపుట్టుక నీకపాదకుపుం డితఁ డంచుఁ గొండలు బుధుల్ గణింతురు... ఉ. రా. ౫. ౧౩.
(ఉదయము,పొడుపు.)

సీ సకలదైవతబుధసత్త్వాన్వా ర్తి కెక్కానిపుట్టు కామనిరేని మెట్టపంట. ఆము. ౧. ౧౯

పుట్టుగట్టు=పుట్టుగుగట్టు.

ఆ పుట్టుగట్టుచతిని బోదమంతమ్ము లవిందు, కిరణి... యయా. ౩ ౧౪౧.

పుట్టుగుగట్టు=పుట్టుగట్టు. వి (పుట్టుగు + కట్టు.) పొడుపుఁగొండ,ఉదయపర్వతము.

చ వలపులకోఁడు సేయుకొడువం బడ కెంతయు రాజు మీఁఱ లోనలరుచుఁ జూడ వచ్చె నన నంతటఁ బుట్టుగుగట్టుమీఁదటకా, దెలివి దలిర్పఁ దామరలకేవర దోఁచిన యయా. ౫. ౧౫౧.

పుట్టుగొడ్డు. విణ (పుట్టు + గొడ్డు) పుట్టుక నుండి యు గొడ్డుతనముకలది,కేవలవంధ్య. (శ. ర.)

పుట్టుగొడ్రాలు. వి. స్త్రీ. (పుట్టు + గొడ్రాలు) పట్టిగొడ్రాలు,కేవలవంధ్యయగుస్త్రీ.

ద్వి పుట్టుగొడ్రాలిని బురవీథినడుమఁ, బట్టి యీడ్చుచు రద్దుపద్దుచేయఁగను. ద్వి. శ. సా. ౩. ౧౭౫. పం.

పుట్టుగ్రుడ్డి. విణ. (పుట్టు + గ్రుడ్డి.) పుట్టుక మొదలు గ్రుడ్డియైనవాఁడు,జాత్యంధుఁడు.

మ. కవిరాజాగ్రణి పుట్టుగ్రుడ్డనుచు నీకంజా క్షికిం జెప్పి యా,కవిశి విమానల కష్టగా త్రి యని కేద్యం౦ చెప్పి... విప్ర. ౧. ౧౧౨.

సీ. ఇలఁబుట్టుగ్రుడ్డకు హితమర్మపుఁబ్రీతి... వసు. ౩. ౧౩౪

పుట్టుగ్రుడ్డు. విణ. (పుట్టు+గ్రుడ్డు.) గ్రుడ్డిగాఁ బుట్టినది. (పత్త్రి)

సీ. పుట్టుగ్రు డ్డైవనీబూ సెంత తేజిక దగిలెమపా వినితప్రతీతి. కేం. పంచ. ౪. ౧౭౧.

సీ. అలరారుటగి దేఖలదాశోరంబులఁ బుట్టుగ్రు డ్డని పల్కుఁ బోలఁతికసులు.

హంస. ౫. ౨౧౦.

పుట్టుచె(య్యు)యువు. వి. (పుట్టు+చెయువు) పుట్టినప్పుడు చేయు సంస్కారము, జాతకర్మము. (శ. ర.)

పుట్టుపాప. విణ. ౧. పుట్టువునందే సర్వశరీర మందుఁ బ్రుంగుడు కలవాఁడు, పుట్టుకతోడఁ శ్వేతరోగముకలవాఁడు. (బ్రా. చి. వి. శ ర.)

౨. పుట్టినప్పటినుండియు ధర్మసౌఖ్య మెఱుఁగక పవిపాపవశ నుండునది,అసాధ,

సీ. అలిగి రొంతటిరాజానాంద్రనైనను బట్టి పుట్టు పాపలఁ జేయురట్టుకత్తె. క్రీడా. ౧౭౯.

(సెల్లారిమండలములో నిది రొంత తిట్టుగా వాడు దురు)

పుట్టుబడి. వి (√పుట్టు) పుట్టుక, ఉత్పత్తి (శ. ర బ్రా.)

పుట్టుబోగి=పుట్టుభోగి. విణ (√పుట్టు) పుట్టి నది మొదలుకొని భోగము ననుభవించువాఁడు.

క. ఇది పుట్టుబోగి దీనికిఁ,గొదవ యేమియు లేక యుండఁ గూర్చుకరమ్ము.

యయా. ౪ ౧౩౭.

పుట్టుభోగి=పుట్టుబోగి. వి. విణ. (√పుట్టు) పుట్టినదాదిభోగములనుభవించువాఁడు.

ఉ. బాలుర పుట్టుభోగులు నృపాలకమాధవు లెందఱాయిచేఁ, దూలినవారు...

చంద్ర. ౩. ౨౩.

ద్వి. నందనుండును నీవు జాతియు లెల్లఁ, బొంద నోపర పుట్టుభోగులు విరారు.

ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౯౦౭. పం.

పుట్టుమచ్చ. వి. (పుట్టు + మచ్చ) పుట్టినప్పటి నుండియు దేహమునందుండెడి నల్లనిమచ్చ, తిల కాలకము. (శ. ర.)

పుట్టుమూఁగ. విణ (√పుట్టు) పుట్టుకనుండియు మూఁగయైనవాఁడు,మూఁగయైనది.

సీ పుట్టుమూఁగను తమ్ము పుట్టుగాఁ గైసేసి పగఁ గు ప్రపాదవైభవముబాఁడు. భాను. ౧. ౩.

పుట్టువ=పుట్టువు. వి. (√పుట్టు) జన్మము.

ఆ. పుట్టుపుట్టువయనఁ బొలుచు జన్మము ..

ఆం. భా. ౧. ౧౦౦.

పుట్టువడుగు. వి. (పుట్టు+వడుగు) ౧ పుట్టుక నుండియు బ్రహ్మచారిగా నుండువాఁడు,ఆజన్మ బ్రహ్మచారి (శ. ర)

౨. విష్ణువు,హరి.

గీ... పుట్టు,వడుగుతామర బొక్కిలివాఁడు పసిఁ డి,వలువతాల్పన హరి పేరులు...

సాం ని. దేవ. ౪.

పుట్టువు(గు)=పుట్టు,పుట్టుక,పుట్టువ.

వి (√పుట్టు) జన్మము.

క .ఇటపుట్టువుగాకుండెడు సత్త్వము,మవుబ్రా హ్మణకులమునం దయయొయ్యెడుబాలుర.

భార అర. ౧. ౨౭౪.

ఉ పుట్టుగచెట్లుకన్నొలవఁబోసిన విత్తులు కాంతి ము స్తగుర, మట్టియతోడి జీవములు...

కవిక. ౫. ౧౨౦.

ఉ. ఏఁ,బోరచియాఁడు బుట్టువునఁబుట్టి నిరర్థక జీవనై తి సం,సారసుఖావహంబయిన సత్పుత జన్మముఁ గానఁబోలమిగ.

భార. ఆది. ౫. ౧౨౯.

జన్మసంబంధము.

ఉ. జక్కవ పిట్టకతో కలికిచన్నుల మిట్టకు సేమి పుట్టువో, చక్కరదీవితో వనిత సన్నపు పొంవికి సేమి వాదియో... కువల. ౩. ౩౩

ఉదయము.

చూ. పుట్టుగుగట్టు

పుట్టుపుకట్టు. వి (పుట్టువు+కట్టు) భవబంధము, సంసారమనెడి బంధము

రగడ ప్రాఁతమిన్కకొసల్ గనుంగొని బల్మి పుట్టుపుకట్టులూడిచి అచ్చ రా. యు ౭౪.

పుట్టువెట్టి. విణ. (√పుట్టు) పుట్టినప్పటినుండియు వెట్టియైనవాఁడు,వెట్టిది (శ ర)

పుట్టెము. వి గుబురుజొంపము

ద్వి మట్ట మై తలిరుజొంపములలో నొక్క, పుట్టె మై లో సొండపొద వడకుండఁ, దలిరించి. ద్వి పరిమ ౪. ౨౬౨౦.

పుట్టినిల్లు. వి జ్ఞా (పుట్టిన+ఇల్లు, వృత్తివిభక్తి లోపము చి ని శ. " ఘట్టిల్లి ఇంకను విచార్యము.) పుట్టిల్లు

సీ. అరిదిదీవులమేలం నవఘటింపఁగఁ జాలుచలిత కాంచీదామజఘనసీమ,గలిగి పుట్టినింటి చిన్నెలఁ జెలఁగునట్టికలశవారాశిపట్టి...

ఘటికా. ౧. ౭

గీ మూఁడుమూర్తులపుట్టినిల్లు మొదలివెలవు

భాగ ౮ ౧౫౪.

(శ ర. పా పుట్టిల్లు ముద్రి. పా)

పుడమి. వి (సం పృథివీ, ప్రా పుడవీ క పొడవి. త. పుడవి) ౧ భూలోకము

సీ. అతఁడు గ్రమ్మఱ వాని కాధార మగుపారిజాతంబు పుడమి కేతెతఁ దెచ్చె

పారి. ౧ ౩౬.

గీ. ఎండు గుడి ద్రిమ్మగువారికి నంది పిండి,వడియ మనుప శక్యమ్మంగ కే పుడమిలోన.

విక్ర. ౨. ౨౩౭.

గీ. పుడమిలోపల మిథిల పాఁ ద్రోలు వెలయు.

నీలా. ౧. ౭౬.

౨. నేల,భూభాగము.

గీ. పుడమి తిలతంతులన్యాయమున వెలుంగ.

మనుచ. ౨. ౪.

అ పుడమి నేల యనిన భూవాచకం బగు...

ఆం. భా ౨. ౩.

హర ౨. ౨౦.

౩ రాష్ట్రము, ప్రజలతోఁగూడినదేశము.

౪ పుడమియు రాజ్యము బంధుల,విడిచి ..

భార. ఆర ౨. ౩.

క. ఒడఁబఱచి మాకు వారిఁ,బుడమి సగము గాఁగఁ జేసి పొంది పొసఁగ యుం,డెడునట్టి తెఱఁగు సేయుట... భార. ఉద్యో. ౩. ౬౬.

భార. ఉద్యో. ౩. ౪౧

జ పుడమికాన్పు, పుడమికాపరి, పుడమికాలువు, పుడమిదయ్యము, పుడమిగొర, పుడమిపట్టి, పుడమిబొట్టియ, పుడమిమగడు, పుడమిమోపరి, పుడమిఱేఁడు, పుడమివేల్పు

పుడమికా(నుపు)న్పు. వి (పుడమి+కానుపు)

౧ భూపుత్రి,సీత

అ పుడమికాన్పుమగనిఁ బొగడుచు నపు డాకు, టింటిప్రోడ రొండు సేని జనిరి.

అచ్చరా బాల. ౧౯౪

౨ భూజము,వృక్షము.

గీ. పొదవిచిగురును వలిగుబ్బ పూవుగుత్తి, లక్కజపుఁబల్కు తేనియ లరిదిబెల్లు, గంటు తు మ్మెదగిమ్మును గలిగి రూపు, పుడమికానుపుఁ జేకొమ్మఁ బొగడఁ దరమె.

అచ్చ రా. బాల. ౧౪౦.

ఇట్లే. పుడమిపుట్టుగు.

గీ పుడమిపుట్టుగు లతకూన పూపుఁబోఁడి, కొమ్మ పైదోడు మీకు భూజమ్ములార,

తోడు సేదదీరు నరుచుఁ గాపాడుఁ దరసి,
యఖిలకైకభలావాప్తి యగు నిజంబు.
రామా. ౫. ౨౪౪.

పుడమికాపరి. వి (పుడమి + కాపరి) భూపాలుఁడు, రాజు.

గీ. పుడమికాపరిమేల్బంతి కదలి దాఁటె.
అచ్చ. రా. యు. ౯౧

పుడమితా(దా)లుపు(ల్పు). వి. (పుడమి + తాలుపు) భూభృత్తు, రాజు

తే కఱకుఁ జూపక బ్రంతలు గనక కొత్తములఁ బోరలు పెనుబాములవెంగి నలుగక, వేల్పు దొరకైన వెఱవక వెలయువచటి, పుడమి దాలుపుగమిపెచ్చు పొగడ నరిది
అచ్చ రా బాల. ౪౦

౨. భూధరము, గట్టు.

వ. అప్పు డప్పుడమితాల్పనల్పకల్లోలినీ వల్లభ సముల్లంఘనదృఢతరనిహితమానుముచ్చరణ తలపీడనంబు పైరింప నక్షమం బై .
చం. రా. ౪ 3.

వ . పుడమితాల్పులకు నేలికవు గమ్మని .
దశా. ౫ ౧౧౫.

3. శేషుఁడు.

సీ. పుడమిదాలుపు లయ్యెఁ బడగదాల్పన్నియు మేటిసింగము లయ్యె మెకము లెల్ల
అచ్చ. రా అయో ౨౦.

సీ. పుడమిదాలుపుకేయిపడగ లల్లాడంగ వడి మెట్టు ..
గీ...వరామామూర్తి. రామ. 3౮౪.

పుడమిదయ్యము=పుడమివేల్పు. వి. (పుడమి + దయ్యము.) భూదేవుఁడు, బ్రాహ్మణుఁడు.

క. బవరమున కేవురమ్మని, తవిలిన మీవంటి పుడమిదయ్యంబులతో, దివిరి రొండుకొ్కన నేగాఁ దగ, వవుకే సెలరాచమన్నియల కంకైనక.
అచ్చ. రా. బాల. ౨౦౪.

గీ. పుడమిదయ్యాల రొండుకొండి కెదలి వచ్చి, తీటిల...
శీలా. ౧. ౨౨.

పుడమిదొర=పుడమిఱేఁడు. వి. (పుడమి + దొర.) భూపతి, రాజు.

క పుడమిదొర నిర్నిమిత్తం, బతపఁగ నే సెట్టి నయ్య యూకర్మఁడు నా,రొందు నదచిన నదుకడి యుర్వరఁ దల్పెద విను మటంచుఁ బలికె నభయుఁడై.
చెన్న. 3. ౪౨౪.

క. పుడమిదొరతపనులై విా, రదవిఁ జని యుఖ్పడు పురికి నరుదెంచితి రీనడుము...
హై ౧. ౮౪.

(పుడమిదొర తపనులు=రాజర్షులు.)

పుడమిపట్టి. వి (√పుడమి) ౧. భూపుత్రి, సీతాదేవి

గీ తపసిజాబిల్లి జవరాంబ్రదదండ నుండఁ,బుడమి పట్టికి మఱిఁ గొర్కు పుట్టు కతిఁగి, వేర్కు నాకపర్ణకాల గావించి యుచటఁ, గొలకె నారాచపింగంపుఁగొదమదోయి.
రామా. ౫. ౨౫.

వ తటిల్లతవలె నిలుచున్న పుడమిపట్టికట్టెదుటఁ బుడమి బిట్టువిసి పటిల్లునఁ బగిలిన యప్పట్టున మహాభీలం బగునొక్క మహా బిలంబు గనుపట్టె
ఉ. రా ౮. ౯౪.

౨. భూపుత్రుఁడు, అంగారకుఁడు. 3 నరకాసురుఁడు.

పుడమిపుఁడు. మి. వి. (√పుడమి, సం. పృథివీశః.) భూపుఁడు, రాజు.

చ. పుడమిపుఁడుం ధరాధ్యుఁడును భూరి బలుండును శౌర్యవంతుఁడున్.
కు. సం. ౧౧. ౨౧౪.

పుడమిపుట్టు. వి. ౧ చెట్టు. ౨. సీత.

గీ. పుడమిపుట్టుగు లలరార పూవుఁబోఁడి కొమ్మ పైఁదోడు మీకు భూజమ్ములార,

తోడు నీడయు నగుచుం జాపాడుం దరసి,
యఖిలశైకఫలావాప్తి యగు నిజంబు.
రామా. ౫. ౨౮౮. శ. ర. పా.
పుడమిపుట్టువు. ము౹ద్రి. పా.

పుడమిబొట్టియ. వి. (పుడమి + బొట్టియ) సీతా దేవి.

గీ. పుడమిబొట్టియ యత్తల కడరి ౹మొక్కి, తోడికోడం౹డ్ర సంగడిచేడియలను, పెనరు దైవారం గాంగిటం జెనచి జన్ని, గట్టు ముత్తైదువులం దద్ద గారవించె.
అచ్చ. రా. యు ౫౦౬.

పుడమిమగఁడు. వి. (పుడమి + మగఁడు) భూనాథుఁడు, రాజు

చ. పుడమిమగండ నీవుడువు పొం దయినట్ల నిజకాంతచర్మమే, కదఁ దొగఁగోసినావొ యది కర్గొడద...
చెన్న. ౪. ౬౪

పుడమిమోపరి. వి. (పుడమి + మోపరి) పుడమి దాల్పు, శేషుఁడు.

సీ. పుడమిమోపరి పాఁపఁదగగుంపుల సొంపు విడి పెంపు ..చెలువు చెలుప.
సమీర ౩. ౯౫.

పుడమిఱేఁడు. వి (పుడమి + ఱేఁడు) భూపతి, రాజు.

ఉ. చెప్పలం వాల్ప కప్పుడమిఱేనిమనోహర మూర్తి నిచ్చలుం, దప్పక చూచి
సైష ౧. ౬౫.

గీ. బాగడికలం జెందు నెపుడు నప్పుడమిఱేఁడు
నీలా ౧. ౪౨.

పుడమివేల్పు (లుపు). వి (పుడమి + వేల్పు) భూదేవుఁడు, ౹బ్రాహ్మణుఁడు.

సీ. సీతల్లి లచ్చమ్మ చే సంతసిల నోరములు పెట్టుం బుడమివేల్పులకు నెల్ల.
అచ్చ. రా. బాల. ౧౫.

గీ. ఇప్పు డమిత్రా౹గహాంబున చేసకేని, యిప్పు డమివేల్పుగొలముకా రింది రేక, చెలి గిలి యటంచు నున్నారు విష్ణుపాదు, చెలిఁ ౹బకాశింపు నాపది బిలసినట్లు.
పరమ. ౨. ౧౩౬.

(ఇప్పుడమివేల్పుకొలమువారు = ఈ ౹బాహ్మణ వంశమువారు)

పుడమీశుఁడు. మి. వి (√పుడమి) సం పృథివీశః రాజు, పుడమిపుఁడు.

ద్వి. పుడమీశ విూధనంబునకుఁ జే పొఁపు.
జిన. పు. ౩. ౨౪. పం.

క. పుడమీశ సత్యవాక్యను, నడపుము...
సకల ౨ ఆ.

ఇట్లు . పుడమీశ్వరుఁడు. (శ. ర.)

పుడి(ణి)కరించే. స. ౹క్రి (√పుడుఁకు) ౧. కొంచెముగా ఇచ్చు; ఇచ్చు ౨ (సన్నిపాతదోషముచే ౹కొల్లకొనలతో వస్త్రాదులను) పీఁకుకొను.
(శ. ర.)

ఇ పుడికిరింత.

పుడి(ణి)కిరింత. వి (√పుడికిరించే) పుడికిరించుట, కొంచెముగా ఇచ్చుట; ఈషద్దానము.

సీ ..దాన మూఁ బాగము పెట్టొనఁ గిరి యీవి.
గీ పుడికిరింత పుడిగ తేగము పుడుఁ కనఁగ.
ఆం. భా. ౨. ౧౬౨.

పుడి(ణి)కిలి. వి. (√పుడుకు) (అయిదు౹వేళ్లతో) ౹గహించుట, తీసికొనుట.

క. మానక నిను దూషించుచు, మానిని విను ముద్దెఁ జేసి మన్నగొనంగా, నానాటికి నానీచుల,చే నది యంతయునుఁ బోవుఁ జెడి పుడికిళ్లకు.
భోజరా. ౩. ౯౦

సీ. మఱపించి రొల్ల నిమర్శ్వంబు లంటుచోఁ బుడికిళ్ల నెలపుల పుడికిపైచి.
కవిక. ౩. ౨౨౨.

బ. బాలక్రీడా విశేషము.

గీ. మఱియుఁ బుడిశిళ్లు కొందలంగా మనసువచ్చు,
నాట లన్నియుఁ దోడితోయ్యాలలఁ గూడి,
పడుచుతనమున జేడుకపడుచు నాడు.
దశా. ౮ ౮౧.

సీ. బొమ్మల పెండ్లిండ్లు బువ్వపుఁబంతులు పుడి
శిళ్లు కొట్టుక్క బొమ్మరిండ్లు, గుజుగుజురేకులు
గొబ్బిళ్లు నీగిగ బుడిశిళ్లు. హంస. ౫. ౧౫౫.

పుడిగ=పుడుకు. వి దానము, ఈవి

సీ ..దానమూ...గీ. పుడికిరింతపుడిగ తేగముపుడు
కనఁగ. . అం. భా. ౨. ౧౪౨.

పుడిసిలి. వి జో (బ. పుడిసిలులు, పుడిసిళులు,
పుడిసిళ్లు.) ద్రవ్యమును దోసిలివలె కుదియఁ బెట్టిన
అఱచేయి, చులుకము.

ద్వి. పిడికిట నడఁగుగాక పేర్చుకాలాగ్ని, పుడిసిట
నడఁగుగాక పొంగారుజలధి.
రం. రా. యు. ౭౯౩. పా. ౭౯ పం.

సీ. ఈ జగజ్జాలంబు శోదకము చేసి చెల్లఁ
గ్రోలుడుఁ బుడిసిళ్లఁ బట్టి. ప్రబోధ. 3. ౩౮.

సీ...బెట్టదఁచెఁ గాదు, గీ. యతఁడు పుడిసెఁడు
నీరన... భార. అశ్వ. ౧. ౮౪.

గీ.. పుడిసిలి యన, భాసిలు నిశబ్దచతురంగుళీ
సమాఖ్య. అం. భా. ౨. ౧౪౦.

జ. పుడిసిలించు, పుడిసిరింత.

పుడిసిలించే. స. క్రి. (√పుడిసిలి.)పుడిసిటఁబట్టు.

చ...చండదిశాగజదండకాండముల్, విజుకుచు
వారిధుల్ పుడిసిలించుచు మందర మంగు
టంబుగన్, జేజుముదాశీ...
భార. అర. ౨. ౧౦౪.

ఓ...లోచనాంతములు శేగ్వరింపఁ గోపంబు
దెచుట వర్షింప హాస్తమున వియద్గంగనలి
లంబు పుడిసిలించి, నరాహ. ౧౦. ౬౫.

జ: పుడిసిలింత.

పుడిసిలింత. వి. (√పుడిసిలించే) పుడిసిలించుట,
పుడిసిటఁబట్టుట. (శ. ర.)

పుడుఁకులు=పుఙుఁకులు. వి. బ. భక్ష్య
విశేషము.

వ పుడుఁకులు నడుకులు ..కాశీ. ౪. ౧౭౫.
(బుడుకులు...శ. ర. పా.)

పుడుక. వి. (√పుడుకు) ౧. తృణకాండము;
సన్నని పుల్ల.

చ. కలహము పెట్టికొంట పుడుకల్ నుఱు
మాడుట పెక్కు వాక్యముల్, పలుకుట. .
పెల్లలువలికే సికొంటకుశలవ్యతిరిక్తము శల్ల
వారికి. సిద్ధేశ్వ, 3. అ. (చి. వి.)

గీ...పుల్ల, పుడుక యనఁగను తృణకాండము
చను . అం. భా. ౨. ౪౬.

(అం భా. లోను కొన్నిముద్రితప్రతులలోను
ఈపదము అన్యార్థ్యముగా నున్నను,వ్యుత్పత్తిని
బట్టియు, చి వి. శ. ర. మతములనుబట్టియు
ఉన్మార్థ్య మనుట యుక్తము.నిర్ధారకప్రయోగ
ములు కాన రాలేదు.)

ఉదా. చీపురుపుడుక,పూరిపుడుక, మొ.)

౨ సమిధ,కట్టెపుల్ల.

గీ. అమరపతినందనుఁడు పొద వడఁగి చనిన,
ననుబిమాయయు నుడివోయె వట్ల కాద్యయదరి
దరికొని మండుతీవ్రానలంబు,పుడక శిదగల్గ
నైచినఁ బొనుఁగువడదె. నిర్వ. ౬. ౧౧౦.

గీ. అగ్గి రవులించి యావాలు గుగ్గిలంబు,కడిపుడు
కలు కానుగుచిదుగులు...
అచ్చ. రా. యు. ౪౩౮.

3. పుల్లవలె నుండి పట్టుకొని త్రిప్పుట కుపయో
గించురాట్నముయొక్క అవయవవిశేషము.

సీ. పుడుకఁ ద్రిప్పెడురయంబునఁ బైఁట
జాఱుచో మినుకుగుబ్బలు కను గ్రాని
రపింపు. కుశ. ౨. ౪౨౧.

—ముక్కుపుడక = స్త్రీ. నాసాభరణవిశేషము. (బ్రౌ. శ.)

—పుడుకకుఁగొలఁగాడు=పూరిపుడుక పాటిరైన సమర్థుఁగపడనిది.

క. పాదవుసు ఒక్కఁడనంబును, గడుపల మైపట్టి రొండలు గలిగియుఁ గలకైతదబుద్ధి యర్యో లేనియుఁ, బుడుకకుఁ గొలఁగాడు వానిపుట్టు వరేలా. కా. పంచ. ౨. ౨౩౬.

(వట్టి పనికిమాలినది. అని తాత్పర్యము.)

—పుడుకవిఱుచే=కొండెములు చెప్పి మనసు విఱుచు.

తె. అని చెలి పుడుకలు విఱిచినఁ, గనుఁగొని యది క్రొత్తగుమ్మ గావున మన సొగ్గిన నదియును నే నొక్కనిఁ, గొని వచ్చెద నూరిబైటిరుడికి ద రీసుచుఁ. కుశ. ౧ ౪౪౨.

ద్వి. పుడుకలు విఱిచి రేపును మాపు వచ్చి
ద్వి. పరమ. ౩. ౨౬౦. పా. ౫. పం.

తనకొలఁదిపుడుకలేఱు=తనస్థితికిఁదగిన ప్రసంగము చేయు.

క. తఱుసంటి దమ్ము నొదిరిని, నెఱుఁగఁడు దన కొలఁదిపుడుక లేఁడు ..
కు. సం. ౭. ౮౯౦.

పా:—ప్రత్యేకమైన పుట్టినబుద్ధి పుడుకలతోఁ గాని పోదు...సహజమైనబుద్ధి చచ్చువఱకుండును.

పుడుకచావిలి. వి. (పుడుక + చావిలి.) స్త్రీ. కర్ణభూషావిశేషము. (శ. ర.)

పుడు(ణు)కు. స. క్రి. ౧. (తాత్పర్యముచేతఁ గాని మోసముచేతఁ గాని చేతిలోనిద్రవ్యములో పట్టు కొను.

ద్వి. చిప్పలకంటకటి మవ్వి చెక్కిలి పుడికి, తప్పక రొమ్ము...తడవు చింతించి.
రంగా. బాల. ౨౪. పా. ౯. పం.

సీ. కలికిరై ముద్దాడఁ గౌఁగిట చేర్చుచుఁ బోఁడి చదములు పుడికిపుడికి.
భాగ. ౧౦. ఉ. ౭౯౨.

చ ..పిఱుందునఁ గే లమర్చుఁ జెక్కిలి పుణు కుఁ గవుంగిటను గీల్కొలుపుఁ...
యయా. ౫. ౧౨౫.

౨. పట్టు, పిసుకు.

వ. భూసురుం జేరి లోకరక్షణప్రశస్తంబైన హస్తంబున నతనియడుగులు పుడుకుచు మెల్లన నిట్లనిరి. భాగ. ౧౦. పూ. ౧౭౯౯.

సీ. మెఱుఁగనంటులవంటిచిఱుఁదొడల్ పుడికిన నంగంబు పులకించునట్టిచేత. కుశ. ౧. ౨౧౧.

సీ నడుము పట్టెద నంచు నాథునిచిఱుతొడల్ పుడికిన ఛీ యనిపారలునవల.
హంస ౩ ౨౦౧.

౩. (క. పుడుకు) నిమురు, తడవు.

ద్వి. చేలలు పుడుకుచు నిగిడినవగల, వాలుఁ గన్నుల నీరు వఱదలై పాఱ
ద్వి. మారిచ. ఉ. ౧౮౪౯. పం

క. తొలితోడి కూయ శిష్యులఁ, దెలుపుచు గాత ముఁడు నదికి దిగ్గన నరిగెన్, జలకేదియుఁ గొనఁ జీకటిఁ, బోలతుకయిలు సొచ్చిమేను పుణుకఁగ నదియున్. పద్మ. ౩ ౩౧.

చ. కరమున రొమ్ము పుణ్కి శివుఁ గాని తోఁచ గతాసుఁడై ధరన్, దొరగినఁ గాంచి ఖిలలించు... చెన్న. ౩. ౩౨౫.

౪. చిదుము, క్రుంచు.

క. ఏ కేసము ధరియించిన, నా కేసము ... నందమై యద్ధాత్రి, దేవుఁడు చెట్టునఁ బుడికిన, భావంబున మందు రూపు ప్రాయము కలిమిన్. కాశీ. ౭. ౨౩౨.

సీ. కాకోదరస్వామికంఠకాళంబులు పుడుకుదు రొండ్లకూఁటలాగు.
రాజ. ౪. ౨. ౫౭.

క. కలుషించి విరించిభుజ,మ్ములు ద్రొక్కి తదూ
ర్ధ్వశిరము పుడికెఁ గరరుహాం,చలమునఁ...
వరాహ. ౧౨. ౩.

౫. (సన్నిపాతకాఁగి వస్త్రాదులను ద్రొక్కొనలతో) పీకుకొను. (ఈయర్థమున ఆత్మనే పదరూపముతోనే యుండును)

ఉదా: —సంధిరొత్తి వాఁగు ఒడలు పుడుకుకొనుచున్నాఁడు)

౬. కొంచెముగా గ్రహించు.

గీ పుట్ట లినుమంత లిడనిడఁ బొదలు కొటెఁగి,
పుడుకఁ బుడుకంగఁ గాటుక పోకఁ జూచి,
విత్తసముపార్జనవ్యయవృత్తులందుఁ, జిత్త
మిడికవర్తకునకుఁ జేటు గలదె
విక్ర. ౨ ౧౪౦.

౭. ఇచ్చు,దానముచేయు.

క. అడిగెడువారలు మునుమయి,పుడికెడువాఁ
డొకఁడు లేక పురుషాల్పతయై,పడఁతులు
తలచై కులములు,సెడి యమ్యలు ప్రబలి
జగము కిశిలత నొందెఁ
హరి. ఉ. ౯ ౪౧

గీ భూమిసురులకు నింతైనఁ బుణుక నోప,బిడ్డ
లకుఁ బెట్టి యిఁకనైనఁ బెంప వలయు,
నెవ్వరైనను మనకు ము న్నిచ్చిరయ్య,యూ
రకేయుండు మింటిలో నోపవేని.
శివ. ౧ ౯౪ దశక ౫. ౧౪.

వి. ౧. ఈవి,దానము

సీ. దాన మాఁ జాగము పెట్టొసఁ గీగి యీవి,
పుడుకురింత పుడిగ తేగము పుడు కనఁగ.
ఆం భా. ౨. ౧౪౨.

౨. కానుక,బహుమానము.

ఆ...మేల్మిరతనముల దనర్చ్చరవణమ్ములును బట్టుఁ
బుట్టములును మిగులఁ బుడుకు లంది.
నీలా. ౨. ౫.

క. పుడుకులకొల కప్పుడు గదు,బిడిమడి యిడు
కొని కడిందిబెదబములతో,వడివడి వెలవెలఁ
దుల వెంబడి వదలించిరి పొరిఁబొరిఁ
బ్రాయపుగొజాఁగుల్.
అచ్చ రా. అయో. ౧౪.

—పుడి(ణి)కిపుచ్చుకొను = పూర్ణముగా గ్రహించు

క ఇలకోఁడు కొనకశమద,కులమై పుణి పుణికి
పుచ్చుకొనిరొ మురారి. బహు. ౧ ౧౨౦.

సీ ఎగుబుజంబులవాఁడు మృగరాజమధ్యంబు
పుడికి పుచ్చుకొను సెన్నడుముపాఁడు
విజ వి ౨ ౧౬౪.

(ఇట ఔపమ్యద్యోతకము)

జ' పుడికిరించు, పుడికిరింత, పుడికిలి, పుడుక,
పుడుకబావిలి, పుడుకుఁగల్లు, పుడుకుఁజెట్టు,
పుడుకుఁదొడుకు, పుడుకుఁబని, పుడుకుబాన,
పుడుకుమ్రాను.

పుడుకుఁగల్లు. వి (పుడుకు + కల్లు) ఈవుల ఠాయి,చింతామణి

గీ పుడుకుఁగ ల్లలజెట్టికై పాదమినట్టి,మెట్టవా
ల్పిట్టరాకునిదిట్టకేల్పు,క్రచ్చు లొడఁగూర్చి
మము నిచ్చుఁ గాచుఁగాక
అచ్చ. రా. బాల. ౯.

పుడుకుఁజెట్టు. వి (పుడుకు + చెట్టు.) కోర్కుల నిచ్చుచెట్టు,కల్పవృక్షము.

సీ. చుట్టుఁగైదువుతోడు గట్టులరొకిమీనిఁ
బుడుకుదొడుకు మతి పుడుకుఁజెట్టు.

గీ గబ్బు...రామభూభుజాని యశము.
రామ. ౨౧౩.

సీ. దుగతిగకొంగములజగజెట్టితోఁబుట్టు పొగడు
వారల పట్టుపుడుకుఁజెట్టు.
అచ్చ. రా. బాల ౪.

పుడుకుఁదోడుకు. వి. (పుడుకు + తోడుకు.) కామధేనువు.

ఆ. చిన్నకోరియకము చెన్నుకేకోళూలి, విన్న
వాకఁబలుకుపెలఁదిఁ బుడుకుఁ, దోడుకు
రెక్కఁకొని నాదలిచూపాదయని, కేటికేజఁ
బోలు దీటులేమి. రామ ౧౯౪

క. ఉడుకా విడ కున్నది మది,పడుకా మిడు
కంగ నుఱక పలువం జనుచేకోడుకా నడు
కానల కిటు, దుడుకా నాపాలిపుడుకుఁ
దోడుకా నీకుఁ అచ్చ రా అయో ౯౨

పుడుకుఁబసి. వి (√పుడుకు). కామధేనువు

సీ. పచ్చలగనులపైఁ బసిమి పచ్చిక యంచు వడి
మేయ వచ్చినపుడుకుఁబసులు
యయా. ౨ ౩౫

పుడుకుబాన. వి (పుడుకు+బాన) అమృతకలశము, సుధాకుంభము.

చ. కమలనిభాస్య యార్తి చషకంబున మద్యము
నిండఁ బోసి యిం,ద మనుచు నొక్క
చంద్రముఖిఁ దారొ్కని యిచ్చిన వారి
వక్త్రయు, గ్మము ప్రతిబింబముల్ దనరెఁ
గంజసుధాకరు లబ్జనామలా,భములకుఁ బోరు
చున్ బుడుకుబానకు నందు మునింగిగో
యనఁ వి. పు ౧ ౪౪

పుడుకుమ్రాను. వి (పుడుకు+మ్రాను కామితార్థమునిచ్చుచెట్టు) కల్పవృక్షము

సీ. వేల్పురాయఁడు బత్తి వెలయఁ బుత్తెంచి
నపుడుకు మ్రాన్వలితావిపూవుటెత్తులు .
అచ్చ రా. అర. ౫౯

గీ. కొండవీ డేలువేలుపుఁగూడి పాల, కదలి
నడుచక్కఁ బలుమానికములదీవిఁ, బుడుకు
మ్రాఁకులు మాకొల్లఁ బొదలి పొదలు, కడిమి
పూఁదోఁటలో నాడుగరికఁ దలఁకు.
అచ్చ. రా. బాల. ౨.

పుణుఁకులు=పుడుఁకులు. (శ. ర)

పుణుకు. వి. మత్స్యగ్రహణ సాధనము.

గీ. ఉంటగాలంబు తెర దీము లుసురుగాల,
మొసుకు గొరక పుణుకు సొక్కఁ తెసఁగు
చుండు హంస ౪. ౧౭౪.

పుణ్య. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ గంగానది. ౨ అర్ఘ్యము.

పుణ్యకము. సం వి అ న పుణ్యముకొఱకయిన ఉపవాసాదివ్రతము

పుణ్యకర్మము. సం విణ (న్. అ. న్ న్) ధర్మకర్మములోఁగూడినది వి న్ న ధర్మకార్యము, సత్కార్యము

పుణ్యకాలము. సం వి అ పుం శుభకరమగు కాలము.

పుణ్యకీర్తనము. సం వి అ న పురాణాదులను జదువుట, పుణ్యవిషయములను చెప్పుట

పుణ్యకీర్తి. సం విణ ఇ ఎవనిని గీర్తింపఁగా పుణ్యము గలుగునో యట్టివాఁడు
వి. ఇ. స్త్రీ పుణ్యమును గలిగించునట్టి కీర్తి

పుణ్యకృత్తు. సం విణ. (త్) పుణ్యమును (ధర్మమును) చేసినవాఁడు

పుణ్యకృత్యము. సం. వి. అ న. పుణ్యమును గలిగించునట్టి కార్యము

పుణ్యక్షేత్రము. సం వి అ న. పవిత్రభూమి.

పుణ్యగంధము. వి అ. పుం. చంపకము, సంపెంగ.

పుణ్యగంధి. సం. విణ. (ఇ.) శుభావహగంధదేశముతోఁ గూడినది ఇంచుక శుభావహమైనది.

పుణ్యగంధికము. సం. వి. అ. న. తెల్లతామరపూవు, పుండరీకము. (వై. ని.)

పుణ్యజనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. రాక్షసుఁడు, ౨ యక్షుఁడు, ౩ సజ్జనుఁడు. ౪. ఇ. ప్రాచేతసపుత్రులు (వీరు పదుంద్రు)

పుణ్యజనేశ్వరుఁడు. సం. వి. అ పుం కుబేరుఁడు, జక్కులరేఁడు.

పుణ్యతీర్థము. సం. వి. అ. న పవిత్ర మగు తీర్థము

పుణ్యతృణము. సం వి అ. న శ్వేతకుశము, తెల్లదర్భ ‡

పుణ్యదర్శనము. సం విణ (అ. ఆ. అ) ౧. పావన మైనదర్శనము గలది (దేవప్రతిమాది) ౨ అందమైనది

వి అ. పుం. చాషపక్షి, పాలపిట్ట

న పుణ్యక్షేత్రాదులను దర్శించుట.

పుణ్యఫలము. సం వి అ న పుణ్యముయొక్క ఫలితము, పుణ్యరూపమగుఫలము వి అ పుం లక్ష్మికి నావాసమగు వనభేదము (వాచ)

పుణ్యభాక్కు. సం వి ఇ (జ్) పుం. పుణ్యమును బొందినవాఁడు.

పుణ్యభూమి. సం వి ఇ స్త్రీ ఆర్యావర్త దేశము.

పుణ్యము. సం. విణ అ. ఆ అ ౧. సుకృతము గలది, శుభాదృష్టమగు ధర్మముగలది ౨. శోభన కర్మముతోఁగూడినది. ౩. పావనము, పవిత్రము. ౪. సుందరము, మనోజ్ఞము, ౫. సుగంధి, మంచి వాసనగలది. వి. అ. న ౧. శుభాదృష్టము, ధర్మము ౨ సుకృతము, సత్కర్మము, ౩ పవిత్రత, ౪. పశువులు నీరుత్రాగుతొట్టి, ౫. భర్తృప్రేమము కానపోగుటకు పుత్రుఁడు కలుగుటకును భార్య చేయువ్రతము పొందలగు కర్మవిశేషము. (జ్యోతి) ౬. లగ్నమునకుఁ దొమ్మిదవ స్థానము ౭. వర్షాకాలీనమగు సహమభేదము, ౮. బంగారు. ౯. నీరు, జలము. ౧౦. పూర్వ (వై. ని) ౧౧. ఆకాశము (శ. ని) ౧౨. మేష కర్కట తులామకరములను రాసులలో నొకటి.

పుణ్యయోగము. సం. వి. అ. పుం. పూర్వకృత పుణ్యఫలమును బొందుట.

పుణ్యలోకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పుణ్యముచేఁ బొందఁదగులోకము, (చంద్రలోకాది.) ౨. ధర్మిష్ఠజనము.

పుణ్యవంతుఁడు. సం. విణ. (త్. తీ త్) ౧ సుకృతము గలవాఁడు. ౨. భాగ్యవంతుఁడు, మంచి యదృష్టముగలవాఁడు. ౩. సుందరుఁడు. మనోజ్ఞుఁడు.

పుణ్యశ్లోకుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ అ) పుణ్యము కలిగించుకీర్తిగలవాఁడు. ౨. పుణ్యచరితగలవాఁడు. ౩ ప్రియంవదుఁడు

పుణ్యసహమము. సం వి. అ. న. (జ్యోతి) సహమభేదము (వాచ)

పుణ్యసాగరము. సం. వి అ. న. పుష్కరము. పుష్కరమూలము. ‡. (రా. ని)

పుణ్యస్థానము. సం. వి. అ న. పుణ్యక్షేత్రము. పుణ్యమునుగలిగించు స్థానవిశేషము. ౨. (జ్యోతి) లగ్నమునకు తొమ్మిదవస్థానము.

పుణ్యాత్ముఁడు. సం. విణ. (న్. ఆ, న్. న్) పుణ్యస్వభావుఁడు. పుణ్యస్వరూపుఁడు.

పుణ్యాహము. సం వి. అ. న. పుణ్యదినము.

పుణ్యాహవాచనము. సం. వి. అ. న. దైవాది కర్మ ప్రారంభమునందు మంగళార్థము చేయు శుభకర్మము.

పుతపుత. వి. తపాతపాను బాధను తెలుపుటయందగుననుకరణము.

(చూ: పుతపుతమను, పుతపుతపోవు.)

జః పుతపుతమను, పుతపుతపోవు.

పుతపుతమను. అ. క్రి. (పుతపుత + అను.)

౧. తహతహపడు, తమకించు.

క. మునినాథ పురోడాశం,బునకుం గిడువాఁచి నోరు పుతపుతమనఁగా, నిను వేఁడెద యజ్ఞములకుఁ, జని యించుక దాఁచి తెచ్చి చవి చూపఁగదే. వి పు. ౬ ౧౬౫

౨. నొచ్చు,బాధనొందు.

చ. ప్రతిదినకేళలంఘనపురాయిడి పెట్టనఁబట్ట గట్టి పైఁ, బుతపుతమంచు నున్నకుటుబోద తలన్ ధరియింప నోడియున్ సతముగ సొమ్ము గాన నిడఁ జాలవుగా శిఖిపింఛవల్లి సొ, గతమతధుర్యదానిఁ గటిఁ గట్టుము పుట్టము మిన్న కేఁటికిన్ పాండు. ౨. ౬౪.

(వ్యవ) ఆమాట విన్నది మొదలు నామనసు పుతపుతమను చున్నది

పుతపుతవోవు. అ క్రి (పుతపుత + పోవు.)

౧ తహతహపడు, తమకించు.

చ. అతులితభావగర్భితము లైన మృదూక్తులచేతఁ గేలికిఁ, బుతపుతవోవు చున్న నృపపుంగవు చిత్త మెఱింగి. . విక్ర ౪ ౨౨౧.

౨ నొచ్చు,బాధనొందు

గీ ఎంత చేసిన నంతంత లెక్కు డైన,బలముఁ జలమును జూప కాంథవరుజావ, రుండు రుక్మిణీపరు జ్వరరోగరాజు, భుజము లద్ధతిఁ బుతపుతపోవఁ గిఱచి, ఉ హరి ౬. ౧౦౪

(శ. ర పా పుతపుతఁబోవ ముద్రి పా)

పుతిక. వి బిచ్చము.

సీ. ఆక్కరకేల్లడ చొవంచహోములు పుతిక బోనమ్ము అచ్చ రా. యు. ౫౯౭. (ప్రయోగాంతరము కనఁబడలేదు)

పుత్త. వి. (సం. పృష్ఠమ్. ప్రా. పుట్ఠ.) పృష్ఠము (శ. ర.)

పుత్తడి1. (లి) వి. (క. పుత్తళి. తు. పుత్తలి.) బంగారము.

చ .తమ్మికెం, పులు గదియించినట్టిజిగిపుత్తడి ముక్కలిపీఁటమీఁద .. నీలా. ౧ ౬౧

ఉ పెండ్లికొమార్తెఁ జేయఁ దని పెద్దలు బల్కమిటారితక్కువూఁ, బోండ్లు నృపాలపుత్రికను బుత్తళిమేల్జిగిపీఁట నుంచి...

కృష్ణ ౪ ౩౫ ద్వి క. పా ౧ ౧౭౬. పం.

జ. పుత్తడిపొలదిండి, పుత్తడిబొమ్మ

పుత్తడి2. వి (సం పుత్తలీ. క పుత్తలిక) వస్త్రదంత కాష్ఠాదులచేఁ జేయఁబడిన బొమ్మ, పాంచాలిక

మ పురుషాకారముతోడ నున్న శిఖిరో పుంస్త్వంబు లేదో యిదే,తరుపో పుత్తడి రూపొ చిత్తమును జైతన్యంబు శూన్యంబొకో, విరసత్వంబులప్రోవొ నిర్భరకళావిజ్ఞానసర్వస్వమో, యరు దీచందము నంగనిల్పె ధృతియం దస్పందమందస్థితిన్

నృసిం. ౨ ౭౭.

చదువుపుత్తడి = విద్యామయమగుబొమ్మ, సరస్వతీదేవి

ఉ పుక్కిటిరోవరిం జదువుపుత్తడి హత్తిన పెద్ద సైన మీ,రొక్కొకవేళ పాటవము నొందమిఁ జందినఁ జక్కఁబెట్టువారు...

పాండు. ౫ ౨౧౭.

పుత్తడికాసు. వి. మత్స్యవిశేషము.

సీ. వాలుగు ముకుదొమ్మ పల్లికతట్ట పుత్తడికాను పూమేను కడిసెలంబు. హంస ౪. ౧౭౪.

పుత్తడిపొలదిండి. వి (√పుత్తడి1) హిరణ్యాక్షుఁడు.

సీ. పుత్తడిపొలదిండిపొత్తు రేవవలాలఁ గన్నబాలెంతకుఁ గావుబొట్టు. చంద్రా. ౩. ౧౦౧.

పుత్తడిబొమ్మ. వి. (√పుత్తడి[1]) ౧ బంగారు బొమ్మ, సువర్ణవిగ్రహము.

చ...క్రొమ్మెఱుంగుచాయ్పున నడ నేర్చుచిత్తరువు పోలిక పుత్తడిబొమ్మభాతి మోహనగతి తోడ మంగళగృహంబునకుం గొనిపోయి యచ్చటన్. పి. కళా. ౪. ౧౪౨.

క. చిత్తజమహాగ్నికీలల, నెత్తు దఱిగి వన్నె యొక్కు నెంతయు నెమ్మో, న త్తరుణికి జను లందఱుం, బుత్తడిబొమ్మ యనుమాట బొంకేల యగున్ ప్రభా. ౪ ౩౭

సీ ఎదఁదఁ గాఁపురపుఁబుత్తడిబొమ్మనిడువాలు గన్నులా యీవాలుగన్ను లరయ దశా ౧. ౧౬౪.

(బంగారు బొమ్మవంటి స్త్రీ అని భావము)

పుత్తలకము. సం. వి. అ. పుం శవాదులకుఁ బ్రతిమూర్తిగా పత్త్రాదులచే రచింపఁబడిన వస్తువిశేషము (చూ. పర్ణనరుఁడు)

పుత్తలము. సం. వి అ. పుం. విగ్రహము, వస్త్ర దంతకాష్ఠమృదాదులచేఁజేయఁబడినబొమ్మ

పుత్తళి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. విగ్రహము, వస్త్ర దంతాకాష్ఠమృదాదులచేఁజేయఁబడినబొమ్మ.

పుత్తిక. సం. వి. ఆ స్త్రీ పెరయీఁగ, పతంగిక. ౨. బొమ్మిక, మెట్టతోఁటకూర. ? ౩. చెద పురుగు. (విల్యమ్సు)

పుత్తెంచు. స. క్రి. (పుచ్చు+ఎంచు,స్వార్థమున. దీనికి "పుత్తేరఁ, పుత్తేఁ, పుత్తేరక, పుత్తేక, పుత్తేరఁడు, పుత్తేఁడు, పుత్తెమ్ము, పుత్తెండు." మొ॥ రూపములగును.) పుచ్చు, పంపు, పోవఁ జేయు.

ఆ. భూతతేశ నన్నుఁ బుత్తెంచి రిప్పుడు... భార. ఆది. ౨. ౧౭౦.

వ...చోడగంగ్గదేవర తమ్ముణ్డు ఉలగుయ్య్య వందపెమ్మాడియు వీరిదేవులు వల్లభమహాదేవులును శ్రీమద్దాక్షారామ భీమేశ్వర... పూజయందుల చందన కర్పూరములకు నివేద్యమునకు నా చంద్రార్కస్థాయి నడచునట్టి గంగగొణ్డచోడవైరాగి యాణ్డారిచేతం బుత్తెంచిన మాట ఇరు... (ణ్డు) మాతలకుం దగు పెలగాంజేకొని .. ద. శా. ౪. ౧౧౭౬.

క ఆసవమున కని నీదునివాసమునకు దివముతో నవశ్యంబును శ్రీ, నానుదతిం బుత్తెంతు నిజాసక్తి ఫలింపఁ గొఱలు మఖి మతకేళిన్. భార. విరా. ౨. ౭౧.

గీ తెలివ యిన్నాళ్లు నడుగఁ బుత్తేఁడు నిన్ను, నరయనిది తప్పుగాద .. నైష. ౩. ౧౨౩.

ద్వి. ఏకత్ర్ణణంబును నెదపక నియతిఁ, జేకొని నీమేలు చెప్పి పుత్తెమ్ము. రం. రా బాల. ౭౨ పా. ౧౫. పం.

మ...తిరిగెడున్ దవ్వై జరాసంధుఁ డీ, ట్లని మిత్తంబు నశింప నేమిటికి మీ కారాజ సాత్త్వపరాభునిఁ బుత్తెం డిట నస్మదీయ సమహాద్దోశ్మితక్ష లక్ష్యంబుగన్. హరి. ఉ. ౧. ౧౧౧.

గీ. అతఁడు ప్రార్థించి పుత్తేర నరుగుదెంచెఁ, బొలఁతిచెంతకు నందుకుఁ బ్రొద్దుగ్రుంక. శుక. ౨. ౬౫.

పుత్రంజీవకము. సం. వి. అ. పుం. పుత్రజీవక వృక్షము.

పుత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కూఁతురు, కన్య. ౨. పుత్తళి, బొమ్మ. ౩. యావకతూలము, లక్కదూది. ౪. పుత్రులు లేనివాఁడు ఎవతెని బుత్రికగాఁ బెంచుకొని దాని కడుపునఁ బుట్టిన కొడుకును దన వంశకరునిగా స్వీకరింపఁదలఁచునో యట్టి కన్య. ౫. స్వల్పార్థకము.

పుత్రకంద సం వి అ స్త్రీ లక్ష్మణా కందము †

పుత్రకము సం వి అ పుం ౧ శరభము ౨ శైలభేదము ౩ వృక్షభేదము, ఉమ్మెత్త † ౪ పతంగము ౫ బొమ్మ

శ్లో॥ మన్దాకినీసైకతవేదికాభిస్సా కందుకైః కృత్రిమపుత్రకైశ్చ, రేమే ముహుర్మధ్యగతా సఖీనాం క్రీడారసం నిర్విశతీవ బాల్యే

సం కు సం ౧ ౨౯

పుత్రకామ్య సం వి అ స్త్రీ పుత్రులు కావలెనపెడి కోరికగలది పుత్త్రైషిణ

పుత్రకుఁడు సం వి అ పుం అనుకంప్యజనుఁడు (ఇది ప్రేమ, అనుకంప మొదలగువానియందుఁ బ్రయుక్తము) ౨ పుత్రుఁడు, కొడుకు

పుత్రకృతకుఁడు సం వి అ పుం పుత్రుఁడుగాఁ బెంచుకొనఁబడినవాఁడు

శ్లో॥ యస్యత్వయా వ్రణవిరోపణమిఙ్గుదీనాం, తైలం న్యషిచ్యత ముఖే కుశసూచివిద్ధే, శ్యామాకముష్టిపరివర్ధితకో జహాతి, సోయం న పుత్రకృతకః పదవీం మృగస్తే శకుం ౪ ౧౪

పుత్రజీవము సం వి అ పుం పుత్రజీవిచెట్టు

పుత్రద సం వి అ స్త్రీ ౧ వంధ్యాకర్కోటకి † ౨ లక్ష్మణాకందము † ౩ గర్భధాత్రీక్షుపము †

పుత్రదాత్రి సం ౭ ఈ స్త్రీ మాళవదేశమందుఁ బ్రసిద్ధమగు లతావిశేషము †

పుత్రభద్ర సం వి అ స్త్రీ బృహజ్జీవంతి †

పుత్రశృంగి సం వి ఈ స్త్రీ జొట్టుపు, అజశృంగి †

పుత్రశ్రేణి సం వి ఈ స్త్రీ మూషికకర్ణి, ఎలుకచెవిచెట్టు

పుత్రి సం విణ (పు ణి పు) పుత్రులుగలవాఁడు

పుత్రిక సం = పుత్రక (ఖడ్గపుత్రిక, అసిపుత్రిక, వెం)

పుత్రిణి సం వి ఈ స్త్రీ బదనిక †

పుత్రీయ సం వి అ స్త్రీ పుత్రుఁడు కావలెనని కోరిక

పుత్రుఁడు సం వి అ పుం ౧ కుమారుఁడు, కొడుకు (పుత్రులు పన్నిద్దఱు)

శ్లో॥ ఔరసః క్షేత్రజశ్చైవ దత్తః కృత్రిమ ఏవ చ, గూఢోత్పన్నోపవిద్ధశ్చ దాయదా బాంధవాశ్చ షట్, కానీనశ్చ సహోఢశ్చ క్రీతః పౌనర్భవస్తథా స్వయందత్తశ్చ శౌద్రశ్చ షడదాయాదబాంధవాః

మను ౯ అధ్యా ౧౫౯ ౧౬౦

పుత్రపౌత్రీణము సం విణ (అ ఆ అ) వంశపరంపరగా వచ్చినది

పుత్త్రి సం వి ఈ స్త్రీ ౧ కూఁతురు ౨ దుర్గ ౩ వృక్షభేదము

పుత్త్రుఁడు సం = పుత్రుఁడు (ఇది ఏకతకారమును ద్వితకారముగూడ నగుటచే దీనితోఁ గూడిన సమాసములందు రెండురూపములను గ్రహించునది)

పుత్త్రేష్టి సం వి ఇ స్త్రీ పుత్రప్రాప్తికై చేయఁబడియిష్టి

పుదియ విణ (త పుదియ) అభినవము, క్రొత్తది ఉ పుదియబొట్టు

పుదియబొట్టు వి (పుదియ+బొట్టు) క్రొత్తబొట్టు, అప్పుడే పెట్టినబొట్టు

సీ॥ కుదిర్చెల మెగసనఁ ద్రోచిన పుదియబొట్టురు ఫాలపట్టిక పల్లవిల్ల ఛా రా అర ౨ ౧౨

పుద్గలము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ) ౧. సుందరా కారముగలది, ౨. రూపాదివిశిష్టమైనది. (ద్రవ్యము). వి. అ. పుం. ౧ పరమాణువు. ౨. (బౌద్ధమత ప్రసిద్ధముగు) ద్వ్యణుకాదిపదార్థ విశేషము. ౩. శివుఁడు, ౪ దేహము. (వై ని)

*పునరుక్తజన్మఁడు. సం. వి క. పుం. ద్విజాతి

పునరుక్తము. సం. విశ (అ. ఆ అ.) ౧. మరల చెప్పఁబడినది. (అర్థము,శేక,శబ్దము) ౨ అత్యధికము,పైపెచ్చు వి అ న ౧ మరల చెప్పుట. ౨ (అలం) శబ్దార్థదోషములలో నొకటి.

పునరుక్తవదాభాసము. సం. వి. అ పుం. ఒక శబ్దాలంకార భేదము.

శ్లో॥ యత్రార్థః ప్రముఖేకించిత్ భాసతేపునరుక్తవత్, పునరుక్తవదాభాసోఽలంకారస్సస తాంమతః. (ప్రతాపరుద్రీయము.)

పునరుక్తి. సం వి. ఇ స్త్రీ. మరలఁజెప్పుట, వ్యర్థముగా మరలఁజెప్పుట

పునరుత్పత్తి. సం వి ఇ స్త్రీ. ౧ మరలఁ బుట్టుట; పునర్జన్మము, అసత్యము (వాచ)

పునరూఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (మరలఁ పెండ్లాడఁబడినది) మరలఁ పెండ్లియైనది

పునర్జన్మము. సం వి క. న మరలఁ బుట్టుట, జన్మాంతరమెత్తుట

*పునర్నవ. సం వి ఆ స్త్రీ. గలిజేరు కీ.

పునర్ణవము. సం వి. అ పుం. గోరు

పునర్భవము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ) మరలఁ బుట్టినది. వి. అ. పుం. ౧. సంసారము. ౨. గోరు.

పునర్భవి. సం. వి. క. పుం. జీవాత్మ. (అ. ని.)

పునర్భువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. ౧. మారు మను వుది. దిధిషువు.

పునర్యువ. స వి క. పుం. చంద్రుఁడు. (వై.ని)

పునర్వత్సము. సం. వి. అ పుం. పాలు కుడువు తప్పి మరలఁ పాలు కుడువఁ దొడంగిన దూడ. (విల్యమ్సు).

పునర్వసువు. సం వి ఉ పుం ౧ ఒక నక్షత్రము (ఈ యర్థమున సంస్కృతమున నిత్య ద్వివచనాంతము)

సీ ఒకచోఁ బునర్వసు పూఁగ వృత్తముకొమ్మ సుడివడ్డ ముత్యాలజోఁగుసోఁశ.

కాశీ. ౧. ౧౩౮.

౨ విష్ణువు ౩ శివుఁడు ౪ కాత్యాయన ముని ౫ ఒకానొక లోకము

పునశ్చరణము. సం వి అ న. మంత్రము యొక్క పునః పునః పఠనము

పునస్సంధానము. సం వి అ న ౧. మరలఁ గూడుట ౨ విచ్ఛిన్నమైపోయిన అగ్నిని మరల హోమకుండమునందుఁ గూర్చుట

పునాది. వి ౧ బలమునకై గోడ కడుగున భూమిలో లోఁతుగాఁ ద్రవ్వి పెట్టెడుగోడ, మూలబంధము (శ. ర)

(వ్యవ) నాలుగు దినములలో ఆ మేడపునాదులు లేచును

౨. బలమునకై లోఁతునుండి గోడ కట్టుటకు భూమిలోఁ ద్రవ్వు పల్లము.

(వ్యవ) ఆ మేడకు మిక్కిలి లోఁతుగాఁ బునాదులు తీసినారు

౩. ఆధారము,మూలకారణము.

(వ్యవ) ఆతనియైశ్వర్యమునకుఁ బునాది ఆయుద్యోగమే.

పునాసలు. వి. బ. (సం. పునర్వసుః.) సూర్యుఁడు పునర్వసునక్షత్రమునం దుండునపుడు చల్లిన రాగులు లోనగుధాన్యములు.

మ... కాఁపుగుబ్బెతలపెన్గుబ్బల్ పునాసల్వ్రాలిన, బిసికిళ్లుం బిసికిళ్లు హాళికుల కర్పించె న్నభస్యం బునన్. ఆము. ౪. ౧౩౩.

పునుఁగు(న్గు). వి. గంధమార్జాలమువలనఁ గల్గు నొకవిధ మగుసుగంధద్రవ్యము.

చ. ఘనగళశంపఁ గంచ మిడి కాటుకఁ దీర్చి పునుం గినోష్మఁ దట్టినది యలంది...
ఆము. ౭. ౧౬.

మ. బురుసాకోకలు తైలకోళ్లు సవరంబుల్ పున్గుజవ్వాజి కస్తురియుక్ గుంకుమసర్వ వస్తువులు భృత్యుల్ గొంచు వెన్వెంట రా.. ఉ. హరిశ్చ ౪ ౧౭౫.

ద్వి. క్రొత్తకస్తూరి పున్గు గూర్చిన మంచి, మెత్తని గంధంబు మెయి నిండఁ బూసి.
ద్వి. నల ౧ ౪౪౮ పం.

జః పునుఁగుదావులు, పునుఁగుచట్టము, పునుఁగు పిల్లి పునుఁగు రాజనములు.

పునుఁగుఁదావులు. వి. బ. (√పునుఁగు వృత్తి యం దేకవచనము) పునుఁగువాసనగల శాలిధాన్య విశేషము.

వ. ..కూటికుప్పలు కాటుసంపెఁగలు కందర్ప భోగులు గజపతిలాగీలు బొందడీలు పునుఁగుఁ దావులు తేనెతోలలు మోసవాలు...
ప్రబంధ. ౧౧౨.

మ. పునుఁగుందావినవోదనంబు మిరియంపుం బొళ్లతోఁ జట్టి చుయ్యను నా దాఱనికూర గుంపు ముకుమం దై యేర్చువాసం జెగు, ర్కొన్నమచ్ఛోద్ఘ బాయసాన్నములు నూరుం గాయలున్ జే సురుక్కనుపేయుం బెలు పాలవెల్లువగ సాహారం బిడు న్వీతునకున్.
ఆము. ౧. ౮౭.

పునుఁగుచేట్టము. వి. (పునుఁగు+చట్టము.) పునుఁ గుపిల్లి శరీరములో పునుఁగుండునట్టికోశము, పిల్లి గడ్డ.

చ. కెదురులముత్తెముల్ కెలలవిండ్లు జవాది పునుంగు చట్టముల్ ..మొదలగు కానుకల్ నృపతిముందట నుంచి జోహారొనర్చుచున్.
ఉ. రా. ౪ ౩౭౮.

సీ. పునుఁగుచట్టంబులు పునుఁగుకత్తి జవాజి కస్తూరియును బచ్చకప్పురంబు
శుక. ౧. ౧౫౪.

పునుఁగు(న్గు)పిల్లి. వి. పునుఁగునిచ్చుపిల్లి, గంధ మార్జాలము.

చ. పెదపెదదంతముల్ పునుఁగుపిల్లులు జల్లులు జంటితేనియల్, మొదలగు కానుకల్ నృపతి ముందట నుంచి జోహారొనర్చుచున్.
ఉ. రా. ౪. ౩౭౮.

సీ. బూతపిల్లి నాఁగను గమ్మపిల్లి నాఁగను, బున్గుపిల్లి యటంచనఁ జెల్లు గంధమార్జాల నామంబు... ఆం. భా. ౨ ౭౪.

పునుఁగురాజనములు. వి. బ. (√పునుఁగు) పునుఁగువాసన గలయొకవిధమగుశాలిధాన్యవిశే షము.

సీ. పొన్నశ్రీరాజనా లప్పునుఁగురాజనములు ముద్దుప్రా లారట్లు ముత్తెసరులు
హం. స. ౪ ౧౭౫.

పునుక(న్క). వి. ౧. తలపుర్రె, కపాలము.

ఆ. పునకఁ గుక్కతిత్తిఁ బోసినపాలు నీ, శ్లధిక నిండఁ బోరయునట్లు దుష్టమై యపాత్ర విషయ మగునీగి వృధవోవు.
భార. శాం. ౧. ౩౩౧

సీ. కాశికానగరోపకంఠ దేశంబునఁ బగులపై చెఁ గరంబు బ్రహ్మపునుక. కాశీ. ౫. ౧౨౩

చ. కరమున నున్న పున్కయును గాముని భూతియు... విక్ర. ౧. ౪

ద్వి. పొదలుచు వ త్తలపున్కయుఁ దక్క, మెద డును ర క్తంబు మేనిచర్మంబు,క్రమ్మన భక్షింపఁగా లెక్క గొనక.

పండితా దీక్షా 3౬. పా

సీ ..ఎదఁ బున్కపరములు కుదుటపఱచి.

నీలా. ౧ ౧౩

౨. చిప్పరొమ్ముక,రొమ్ముక.

ఉ...జానువులపున్కల మాడిచి తాళిఁ జావఁ గాఁ,ల్గట్టువ కూద్రపుం భ్రమలఁ గప్పుచుఁ దద్విధి గుట్టి మోచు నా,పట్టునఁ గొంచు మట్టికడఁ బ్రాణము తీసెఁ గదయ్య భాస్కరా భా శ 3౬.

క జలరాశిఁ దిమితిమింగిల,ములు నాఁ దగుమీల సత్వములు విసరేడే,కులశైలమునుఁడె జల చర,ములతో రావెడల నుమియుఁ బునుకల తోడన్. దళా ౧ ౧౫౩.

జ: పునుకతాల్పు.

పునుకతాల్పు. వి (పునుక + తాల్పు) కపాల ధారి,శివుఁడు.

ఆ. పునుకతాల్పు విల్లు దునిమెఁ దాటకఁ జంపె. అచ్చ రా. యు ౧౧౬.

పునుగు. అ. క్రి ౧ వెనుదీయు,సంకోచించు

ద్వి తనసీమ వెనుకముందరిధనం బెల్లఁ,బునుగక యీ క్షణంబునఁ బెట్టి పొమ్ము.

ద్వి. పరమ. ౬. ౪౩౩. పా. ౯ పం.

ద్వి తననాము మడిగిన దయతోడ నవ్వి,పునుగ కెప్పుడు పొష్టభుజకరుఁ డైన,మాతపేముకకి పుండ ననిరెు...

ద్వి. పరమ. ౩. ౫౧౨. పా. ౫. పం.

౨. త్వరపడు.

ద్వి. అతిథి ! నీ వన్నయట్ల వైష్ణవులఁ, బ్రతికార మారగింపఁగఁ జేసి కాని, పునిగి రేమ మందర భుజియింప వొల్ల.

ద్వి. పరమ. ౬. ౪౫౫. పా. ౨౦. పం.

పునెము=పున్నెము. వి. సుకృతము. (శ. ర.)

క. వినవమ్మ భామినీమణి, మనమున నీ కితరసంగ మము ప్రియ మైనన్, మును గొంతి కమల బాంధవు, నెనసియుఁ బునెము మఱుఁగనట్టులె వర్తిలుమీ. శుక ౧. ౩౪. (శ. ర పా. పోనసెుఱుఁగునట్లనె ముద్రి. పా.)

పున్న=పిన్న. విశే. చిన్నది.

ఉదా: పున్నతేలు. (శ ర బ్రా.)

పున్నమ. వి (సం. పూర్ణిమా, ప్రా. పుణ్ణిమా, క. హుణ్ణిమె.) పౌర్ణమాసి,శుక్లపక్షమందలి కడ పటిదినము.

గీ. మేనఁ బ్రాణము వాసినమీఁద మెుగము, మెఱసి యుండునె యెుందు ని త్తెఱఁగుకాంతి, తోడఁ బున్నమనాఁటిచందురునిచంద,మున లేఁబాడు మిక్కుటవృద్ధునాననంబు.

భార. స్త్రీ. ౨. ౯౪.

ఉ. పున్నమచందురుం దెగడుపొంకపుమోముల రాచకన్నియల్ నీలా ౧ ౨౯.

విజ వి. ౨. ౧౦౯

తపసిపున్నమ=వ్యాసపూర్ణిమ, ఆసాఢపూర్ణిమ.

ద్వి. తరళాక్షి ముందటి తపసిపున్నమను,సరిభణి తోయిడి గురుకట్నమిచ్చె.

పండితా. పురా. ౧౨౨. పా.

(తమసపున్నమ.అపముద్రి)

దవనపున్నమ=చైత్రపూర్ణిమ

గీ. దవనపున్నమ కాకుళాధ్యక్షుఁడైన, తెలుఁగు రాయఁడు...ఉత్సవం బవధరింప, నందుఁ బోయితి... క్రీడా. ౨౦౫.

—నూలిపున్నమ=శ్రావణపూర్ణిమ. (ఆనాఁడు తోరమున పూజింతురు)

ద్వి. నూలిపున్నమనాఁడు నూపురం బిమ్ము,శాల భక్తుల కొప్పు బండువఁ జేసె.

పండితా. పురా. ౧౨౨. పా.

శ్లో. ఈశ్వర వ్రతం మధౌ దోలా శ్రావణీతంతు పూజ
నమ్, చైత్రే తదమకారోపణ పర్వాణి
ప్రబలత్యథ. నిర్ణయసింధువు చైత్ర వ్రత ప్రక
రణము.

పున్నాగ. సం. వి. అ పుం. ముప్పదిరెండు నపుం
సకరాగములలో నొకటి.

సీ. కాంభోజి కేదారగౌళ శోకవరాళి పున్నాగ
గుమ్మకాంభోజి... హంస ౫. ౧౭౪.

పున్నాగము. సం వి. అ. పుం. ౧ తెల్లపొన్నగు.
౨. పురుషశ్రేష్ఠుడు. 3. తెల్లకలువ. ౪. జాజి
కాయ. ౫. సురపొన్న ? ౬. నాగకేసరము ?.

పున్నాగవరాళి. సం. వి. ఇ పుం ముప్పదిరెండు
నపుంసకరాగములలో నొకటి.

సీ గౌళ నారాయణగౌళ వసంత వరాళి పున్నా
గవరాళి శంకరాభరణమును ..
ప్రబంధ. ౯౭.

పున్నాట(డ)ము. సం. వి అ. పుం. చక్రమర్దము,
తంటెపుచెట్టు.

పున్నియ(న్నె)ము. వి (సం. పుణ్యమ్, ప్రా.
పుణ్ణమ్) సుకృతము.

గీ. ఎన్నడును నేగి లేనట్టియిమ్మహాశ్మశానము
నయందుఁ గాఁపున్న జంతువులకు, కేటికా
లంబు పున్నియం బెడలినప్పుడొకమునఁ
గాల వలయుఁ గే లాడివట్లు
కాశి ౨. ౪౫

గీ. పురిపులుఁగు పొత్తు మెన లేనిపున్నియంబు,
లేమిచేసెకా... నీలా. ౧. ౧౦౯.

సీ. ఎవ్వనిమన మెవ్వఁ డెఱుఁగు నన్నెము పున్నె
ము ను దేవుఁడెయెఱుంగు నానెడివారు
పారం౯ 3 ౮౨

సీ. విడుమ ని న్నెన్నఁడు విశ్వసింపరె యన్న
నీసత్యమునకుఁ బున్నియము గాఁగ.
శివరా. 3. ౧3౦.

(ఇట వ్యతిరేకలక్షణచే పాపము = వైయర్థ్య
ము, అని తాత్పర్యము.)

కా... ఆ భూమికా తోటలఁ దోఁటలం దిరిగి
మీపున్నెన మా కచ్చికం, పేమికా లేకను
భాన సుండుదుము పారం౯. ౧. ౬౫
(ఇట మీచేసిన ఉపకారముచేత, అని భావము.)

—విశ. పుణ్యము కలిగించునది, పవిత్రము.

గీ. అప్పనంబుగ వానేర్పున ట్లొనర్పఁ, గడఁగు
నిప్పున్నియపు బలుకబ్బమునకుఁ, గరికెలం
గెట్టులు అచ్చ. రా బాల ౨౩.

—నీపున్నెము = నీకుమేలగును (ఇది అనిష్టకా
ర్యము చేయవలదు అని చెప్పుటయందు దుప
యుక్తము)

సీ నీపున్నె మిచ్చట నీవగ్గి కాఁరయించి పోరు
దీర్పుకు మంచుఁ బొందుపఱిచి
కువల ౫ ౫౪

పుప్పము. వి (సం పుష్పమ్ ప్రా పుప్పమ్)పువ్వు.

సీ పువు పువ్వు పూ నాఁగఁ బుష్పము వికి యల
రనఁ గుసుమాఖ్య లై యలరు నీశ
ఆం సం. స్తా. ౪.

పుప్పి=ప్రుప్పి. వి (√ప్రచ్ఛే[1]) పురుగుపట్టి చెడి
పోవుట

(పాలకీబొంగు వర్ణనము)

వ ముక్కు_కొక్కు పుప్పి చీమదిండి రోఁకలమ్మ
పెలవు నిడుదగణుపు లేతయు ముడురు
సన్నము గమకంబు నీలధవళరక్తహరిద్వర్ణం
బులు మొదలుగాఁ గలదుర్గుణంబులు లేక ..
ప్రబంధ. ౬౦౫

విశ. పుచ్చినది.

తే. వివిధసంగ్రామజయరుద్రవీరభద్ర, రాజకరు
ణాకటాక్ష నిర్వ్యాజలబ్ధ, సకలసామ్రాజ్య
ఖనివిఃసీ వకటదొక్క_, పుప్పిబోగపులంటెకై
పొగులఁ దగుసె. చంద్ర. వి. 3. ౪౦.

సీ. పుప్పిపంటికి లేద పుట్టంబు చుట్టుట కేను
ధరుం డెద్దకెంట రాఁడె. రామలిం. ౧౦౦

పుష్పించే. స. క్రి. (పుష్పే²+ఇంచే) తీయించు, తొలఁగింపఁజేయు.

గీ. వాడుగడిపాంతఁ జాల నున్న తిఁ దనర్చు, తోరణ స్తంభ మెక్కి రొవ్వారు సెలుఁగ, కుండ నిచ్చెనఁ బుష్పించి యుండు మునిద, యట్టు లైనను జేఁగెద నమరపురికి.

పాండ. 3 ఆ. (చి ని ళ ర)

౨ పుచ్చు, తొలఁగించు, తీసివేయు. (స్వార్థేం చుక్క)

ద్వి విగతశేక్షేత్రద్వారవినిహితావృతము, లగు ప్ర సాదప్రమాణాంబరావళులు, పుష్పించునంతవ పురమూరుకరణ, నొప్పార నుదయించె మా ర్గ్వ శేక్షేత్రములు. పండితా. మహిమ ౨౬౯.

ద్వి ఎల్లయ్య మధుపయ్యగారికి తప్పెమియును లేక చొప్ప గా దనక్కరప్పించి కన్నులు పుష్పించె .. బసవ 8 ౯౦౭ పం.

పుష్పిపురుగు. వి (√పుష్పి) నుసిపురుగు,కఱ్ఱ తొలిచి నుసి రాల్చెడిపురుగు

(చి. ని ళ, ర. బ్రౌ)

పుష్పు. వి (√పుష్పే¹) పశువులగొరిజలు ప్రస్సి పురుగులు పడెడువ్యాధి.

ఆ. నరిడి పుష్పు కప్పవాపురు కడుపూఁద, యదురుఁద్రిక్కి యనఁగ నదరి మజియుఁ, దెవుళు లెన్నియేనిఁ దవిలి యెంతయు మహిశోౘగ్రంబు లయ్యెఁ బశుగణంబునందు.

మారి పు. ౬. ౪౫.

ద్వి. కప్పవాపురుగాలి గజ్జిపట్టి కపుష్పు పంపరయాడు బొట్టు బొల్లాఁతి...

నవ. ౧. ౩౦. బా. ౨౧ పం.

పుష్పునము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఎడమప్రక్క నుండుతిరిరిత్తి. ౨. కామరదుద్దు.

పుష్పాడి. వి. (పుష్ప+పాడి—క. పుష్పడి. క. పూపాపడి.) పుష్పపరాగము,పూవులయందలి ధూళి.

సీ. పతిద్రదరుచినమాకాశ్ళతులగు శావు లద రెడు పుప్పొడులట్లు మెలఁగు.

భార. విరా. ౪. ౫౦.

గీ. జడియ దళులకుఁ గురియు పుప్పొడుల మునుఁగు మనుచ 3. 3౧. (ఇది కొన్ని ప్రయోగములందు పుష్పవాచక పదపూర్వ ముగాఁ గూడఁ గనబట్టుచున్నది.)

వ... చెంగల్వపుప్పొళ్లు నించిన చంద్రోపల వేదిపై... పారి. ౧ ౮౧.

సీ. పువ్వుఁబుప్పొడిదుమ్ము పాదరి నిప్పొద లలో సిద్ధాళులెల్లపుడు వసించుచోటు.

ఉ రా. 3. ౬౫.

పుప్పొడివన్నెలు. వి. బ. (పువ్వు+పొడి+ వన్నెలు.) వస్త్రవిశేషము.

వ ..కంటకి వన్నెలును బుప్పొడి వన్నెలును రుద్రాక్ష వన్నెలును... ద్వా. 3. ౨౦౬.

(ప్రాఁతప్రతి.)

పుబ్బ. వి సం. పూర్వా, ప్రా. పువ్వా. క. పుబ్బె.) పూర్వఫల్గుని, పదునొకండవ నక్ష త్రము.

సీ. ఆశ్లేష నుక్కొప్పమీరఁగనుజలాడము మఖఁ దనకులమునపెంపు పుబ్బ సౌభాగ్య విస్ఫూర్తి సిద్ధి. భార. ఆను. 3. ౧౬౯.

సా: పుబ్బ రేఁగినను బూతు రేఁగినను నిలువదు. చంద్రిక.

పుమనుజ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. అన్నగలపడుచు.

పుమపత్యము. సం. వి. అ. న. మగబిడ్డ.

పుమర్థము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పురుషప్రయో జనము. ౨. (ధర్మార్థకామమోక్షములనెడి) పురుషార్థము.

పుమాంసుఁడు. సం. వి. స. పుం. మనుష్యుఁడు, మానిసి.

పుమాఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పురుషుని పేరు

పుష్ఫలము. సం. వి అ పుం. గర్భవాయువు (విల్యమ్సు)

పుయిలోట(ము). వి (√పుయిలోడు)౧ లజ్జా భయాదులచేఁగలుగు) జంకు,సంకోచము; వెఱపు, భయము.

గీ నీవుఁ దమ్ములు నొక్కెడ నిలిచి చూచు, చుండుఁ దని పల్కుటయుఁ బుయిలోట తోడఁ, గీచకారాతిఁ దప్పక చూచి నగుచు, నతని కిట్లని చెప్పె ధర్మాత్మజుండు

భార విరా. 3 ౨౦౫

గీ. పరగి పుయిలోట లుడుగుటఁ బగలు రేయుఁ, బల్లెయందును నడవిలోపల విశేచ్ఛఁ, దిరిగి నట్లు కృష్ణునిఁగూడి తిరుగఁ దొడఁగి,రంగ నలు మదభరవిమూఢాత్మ లగుచు

హరి పూ ౯ ౧౪

సీ జనులు గాంచిన మానసము దూలఁ దన కనుపుయిలోటమున మోము వ్రల్లగిలఁగ.

భార. విరా ౨ ౪౦

సీ. తల్లడింపు తలఁకు తల్లడము తలరు జకుకు జంకెన జంకు జడుపు జాలి, పుయిలోట జలదరింపు దిగులు వెఱ పఱ్కు వెఱ యుత్త లము బీకు బెదరు బెగ్గిలుట యంచెక యుదిల యటన నధృతి యగు ..

ఆం. భా. ౧. ౧౩౩

౨...సంశయము.

వ...ధర్మంబులు కేటపడ ననుగ్రహించుచుం బుయిలోట వాసి నన్నుం గలిపికొని కృపకు భాజనంబుగాఁ జేయుట...

భార. అను. 3. ౨.

పుయిలోడు. అ క్రి. (క. పుయిల్, పుంయిల్,— ఆక్రందనము —పుయిల్ + ఓడు—సాక్రందముగా పరుగెత్తు) ౧. (లజ్జాభయాదులచే) వెన దీయు, సంకోచించు; వెఱచు, భయపడు.

క. పీడుగు నంటఁగ నగుకేళ్యభూపాధికమాజాఁ దనక పుయిలోడక న, న్నీనీచపుఁబనిఁ బన పం,గా నీకుం దగునె పాపకర్మము గాదే.

భార విరా. ౪. ౧౦౯.

చ ..ఏ,నొకగతి విన్నవింతుఁ బుయిలోడక యిప్పుడు దాని నీ వొకిం,చుక వడి చిత్త గింపు మనసూయఁడ నై మదిఁ గింక వాయఁగన్.

నృసిం. ౪. ౧౫౪.

క ప్రియ యిౘ్చె యేటిది నాపుడుఁ, బుయిలో డిన పలుకుకుదల బాల్గులచేతన్, మయరసత భజనగణము లు,దయ మొందెన్ ఛంద మొందెఁ దద్గుణయుక్తిన్

కావ్యా ౪ ౯

ఉ నీవిమలప్రభావమును నీవినయాదికసద్గుణం బులున్, దేవుఁ డెఱింగి యుండియును నిందల కున్ బుయిలోడి రాజగ,త్పావని నీవు గోరినవెపంబున నిచ్చటి కంపినాఁడు...

ఉ రా. ౬. ౨౪౧.

జ. పుయిలోట

పురఃపాకము. సం విణ (అ ఆ అ) పాక ము దగ్గఱినది, ఫలోన్ముఖమైనది.

శ్లో: ఊప్సితార్థక్రియాదారం తేఽభినన్ద్య గిరే ర్వచః, ఆశీర్భిరేధయామాసుః పురఃపాకా భిరంబికామ్

సం. కుసం. ౬. ౯౦.

పురఃఫలము. సం విణ. (అ. ఆ. అ) (ఫలము ముంగలగలది.) ఫలమును సమీపించినది.

శ్లో: వత్సోత్సుకాపి స్తిమితా సపర్యాం ప్రత్య గ్రహీత్సేతిన నన్దకుస్తా, భక్త్యోపపన్నేషు హి తద్విధానాం ప్రసాదచిహ్నాని పురః ఫలాని...

సం. రఘు. ౨. ౨౨.

పురంజనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. క్షేత్రజ్ఞుఁడు, జీవుఁడు.

పురంధర. సం. వి. అ. స్త్రీ గంగ.

పురందరము. సం. వి. అ. న. ౧ (జ్యోతి) జ్యేష్ఠానక్షత్రము ౨ చవ్యము, ఓషధివిశేషము

పురందరుఁడు. ౧ ఇంద్రుఁడు ౨ శివుఁడు 3 అగ్ని ౪ విష్ణువు. ౫ చోరుఁడు

పురంధ్రి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ ౧. కుటుంబము గల యాఁడుది. మగఁడును బిడ్డలును గల యాఁడుది, ౨ ఆఁడుది, (శ. ర) ఇ. పుం. ౧. ఇంద్రుఁడు, ౨ వరుణుఁడు.

పురఁట=పుంట, పూఁట. వి. సంధ్య

సీ. సంధ్య రెుప్పుచు నుండు సంజపఁ బూఁటనఁ
బుంట యంచనఁగఁ బురంట యనఁగ.
ఆం. భా ౧. ౯౪

పురజ్యోతి. సం. వి. స. పుం. ౧ అగ్ని, ౨ అగ్ని లోకము.

పురటము. సం. వి. అ. న. బంగారు

వ... నికటపురటలతారూఢస్థలవిహంగమ
మిథునప్రోచ్యమానశ్రుతిభిః ..
సం. భాగ ౫. ౨. ౪.

(పురటలతాః=స్వర్ణవల్ల్యః, శ్రీధరుఁడు)

పురణము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము (వాచ.)

పురణి(డి)ంచే¹ = పురాణించే, పురాయించే. అ. క్రి (సం. పూరణమ్.)

౧. వర్ధిల్లు, పెంపొందు, ప్రబలమగు.

వ ..కృష్ణుండు జన్మించినది యాదిగా గోవులు ప్రతివత్సరంబును బ్రజూతలై శ్రీపులు పురణించి వచ్చుచు శౌంతల్పతికి మంతయు ఘృతం బయి చేర్చు...
హరి. పూ. ౬. ౧౬౧.

ఉ... శైపారుచు పార దూలుచుఁ గుశంకలఁ
బోవకుఁ డన్నలార మీ, రేసుపు లన్యకావ్య
సరణిం బురణింపఁగఁ జేయ టొప్పుగున్.
కృ శతకం పీఠి ౬

ద్వి. చింతింపఁ దగ దని చెలికాంద్ర నిలిపి,
పురణించుచును దనపూర్వకర్మంబు, తరువు
వాఁడై వెంటఁ దవితిపునేయ
ద్వి శ సా ౧. ౨౦ పా. ౧౬. పం.

౨. విజృంభించు, చెలరేఁగు

క... కురుబల మది పురణించె బడలుపటుంతము
రమ్మా   భార. ద్రో. ౫. 380

ఉ... సంతానసమృద్ధి చే శుభవితానము తానక
మర్త్యోకకి సంతానముఁ గన్నదైవతవతంస
పురిం బురణించి నవ్వుచున్.
వసు ౧. ౧౨౪.

పురణి(డి)ంచే²=పురుడించే. స. క్రి పోలు, ఎనయు

ద్వి బుద్ధి బృహస్పతిఁ బురణించువాని,సిద్ధ
తేజంబున నినుఁ బోలువాని
రం రా. అయో ౧౫ పా ౧3 పం.

ఉ పట్టెపుజాట్టు నిక్కమెడ బాగుగఁ జివ్వివ
యారపొంకమున్, రెట్టలబల్మి నెమ్మిఁ
బురణించినయాకలకోకలున్...గర్గపుంజాఁ
జే,పట్టి గ్రహంబు వెన్కఁ గనుపట్టఁగ
నల్లలు దీసి యంతటన్. కువల ౪. ౨౦౪.

క. సత్త్వము సాహసమును దాతృత్త్వమ్మును
విక్రమార్కు తెలుఁగునఁ గనకే,సత్త్వరగతిఁ
జనుదేరఁ బ్రభుత్త్వము ఘనమూని యతనిఁ
బురణించెదవే.   ద్వా. ౬. 3.

—అ. క్రి ౧ సాటియగు, సమానమగు.

సీ. పుండరీకములతోఁ బురణించు కన్నులఁ
గారుణ్య మను తేనె గడలుకొనఁగ.
ఉ. హరి. ౨. ౧౪౬.

ద్వి. అరయంగ సే శైనయమ్మ్రతంబుతోడఁ, బురణింపఁ దరువుగాఁ బుట్టించితారొ.

రం రా. అర. ౧౯౫. పా. ౪. పం

౨. మార్కొను, ప్రతిఘటించు

క. గిరితోడన కరిపోతము, హరితో బుష్టంబుఁ జెనయునట్టిద కాదే, హరితోడ నీవు నావునఁ, బురణించుట

ఉ. హరి ౩ ౫౧.

౩. ఒప్పు, అతిశయించు.

ద్వి. సరి లేనినవరత్నసంఘసంఘటన, పురిణింపఁగా బాహుపురులు ధరించి

రఘునా ౪ పా ౧౬. పం

పురతటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. క్షుద్రహట్టము. చిన్నయంగడివీథి

పురదేవత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పురమునధిష్ఠించియున్న దేవత.

పురద్వారము. సం. వి. అ. న. పురముయొక్క వాకిలిగవను, గోపురము, పురము ప్రవేశించు ద్వారము

పురపాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧ పురాధ్యక్షుఁడు ౨ శివుఁడు.

పురపుర. వి. ౧. బొబ్బలేచుటకు ననుకరణము.

మహాస్రగ్ధర... పదకరకటక భ్రష్టభూషావిశేషం, బుల్ చొప్పుల్ దప్ప కెందం బురపుర నడుగుల్ పొక్కగా...

ప్రబోధ ౫ ౬౩.

౨. దుఃఖించుట తహతహపడుట మున్నగువానికి ననుకరణము.

క. పురపురఁ బొక్కుచు బకపతి, కరంకముం జేరఁ బనిచి...

భార. శాం. ౩. ౫౧౨.

క. పురజను లెల్లఁ గనుంగొని, పురపుర పొక్కంగ మధ్యభూమిస్థలికిం, ద్వరితగతిం గొని చని యుగ్రుఁడుహింస రొయునర్పుమునను గొలుపమిఁ దనలోన్.

విక్ర ౩ ౭౫.

క. పురిపురఁ బడి రొదుబ్బుచుండె భూభాగము నన్.

దశకు. ౪ ౭౯.

౩. తహతహ; బాధ.

చూ. పురపురగొను, పురపురమను.

జః పురపురగొను, పురపురమను, పురపురిలాడు

పురపురగొను. అ. క్రి. (పురపుర + కొను) తహతహపడు, తత్తఱనొందు.

గీ. తల్పమునకు సఖీప్రయత్నమున వచ్చు, నళిన వోథకు నడుగడుగాను దరియుఁ, దలఁపు పురపురగొనఁ దత్తరిలుతదీయ, కాంతునకుఁ దక్షణము బ్రహ్మశిల్ప మయ్యె

కవిక. ౩ ౨౦౩

పురపురమను. అ. క్రి. (పురపుర + అను) పురతమను, నొప్పినొందు

వ... శోకోల్లంఘనంబునం బురపుర మనుచోడితల నిమురుకొనుచు. ప్రబోధ ౩. ౧౨

పురపురలాడు. అ. క్రి. (పురపురలు + ఆడు) తహతహనొందు, మిక్కిలి అపేక్షపడు

(వ్యవ) అతఁడాయుద్యోగమునకై పురపురలాడుచున్నాఁడు

పురభిత్తు. సం. వి. ద్. పుం. శివుఁడు.

పురమథనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు.

పురమార్గము. సం. వి. అ. పుం. పురమునందలి వీథి; పురమునకుఁ గొంపోవుదారి.

పురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూర్ణము, ప్రచురము.

వి. అ. న. ౧. పట్టణవిశేషము. (పెద్దపెద్ద గృహములును జుట్టు నగర్తయు గలిగి యొక క్రోశమునకుఁ దక్కువగాని వైశాల్యముగలది); బహుగ్రామముల వ్యవహారమునకు స్థానమై పెక్కులు హాట్టాదులు కలిగియున్న ప్రధానగ్రామము. ౨ గృహము. ౩ దేహము. ౪. పాటలీపుత్రమను పట్టణము. ౫ కుసుమదళవృంతము, పూతొడిమ ౬. నాగరముస్త ౭. ౮ చర్మము. ౯ మేడ,గృహోపరిగృహము. స్త్రీ లందుగృహభాగము. ౧౦ మూఁడు అను సంఖ్య —వి అ పుం వీథిఘంటి,పచ్చగోరంట. ౭. ౨ ధాన్యరాశి. ౩. గుగ్గిలపుఁజెట్టు

పురరక్షుఁడు. సం వి అ పుం. తలారి,ఆరక్షకుఁడు

పురరిపువు. సం వి ఉ. పుం. శివుఁడు

పురరోధము. సం. వి అ. పుం. పురముముట్టడి.

పురల. సం వి అ స్త్రీ దుర్గ

పురశాసనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు.

పురశ్చరణము. సం వి అ న. ౧. ముందుగా ఆచరించుట ౨. (తంత్ర) గ్రహించిన మంత్రమునకు సిద్ధిహేతువగు ప్రయోగభేదము

పురశ్చర్య. సం. వి. అ. స్త్రీ = పురశ్చరణము.

పురస్కరణము. సం వి అ న. ముందిడుట. ౨. పూజనము. (చూ: పురస్కారము)

పురస్కరణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ముందిడఁదగినది. ౨ పూజింపఁదగినది.

పురస్కరించే. సం. స. క్రి. ౧. పూజించు. ౨. ముందిడుకొను.

వ...అంత సమస్తసైన్యంబులు సన్నద్ధంబులు గావించి వివిధాయుధంబులు ధరియించి సుధాశనులు మహాదేవిం బురస్కరించుకొని మహిషునిమీఁదికి నరుదెంచిన.

మార్క. ౭. ౯౧

పురస్కారము. సం వి. అ. పుం. ౧. ముందిడుట. ముంగల పెట్టుట. ౨ ముఖ్యత్వమునిచ్చుట. ౩. పూజనము. ౪. పరిగ్రహించుట. ౫. (దీని నుండి)అయితపఱచుట,సిద్ధముచేయుట. ౬. శత్రువాక్రమించుట,అభిగ్రహణము. ౭. అభిశాపము, అపదూఱుపడుట ౮. సేకము,తడుపుట; మంత్రజలాదులఁ బ్రోక్షించుట. ౯. ఎదురుచూచుట, ప్రతిపాలనము.

పురస్కృతము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) ౧. ముందిడఁబడినది, ముందఱపెట్టుకొనఁబడినది; (దీని నుండి) అనుసరింపఁబడినది. ౨. పూజింపఁబడినది. ౩. పరిగ్రహింపఁబడినది. ౪ శత్రువుచే నాక్రమింపఁబడినది. ౫ అభిశప్తము,అపదూఱుపడినది. ౬. తడుపఁబడినది, ప్రోక్షింపఁబడినది, సిక్తము. ౭. సిద్ధముచేయఁబడినది ౮. ఎదురుచూడఁబడినది. ౯ ఏర్పఱుపఁబడినది,నియుక్తము. ౧౦. అభిషిక్తము,అభిషేకముచేయఁబడినది.(రాజకులము. పె॥ శే ని.)

పురస్క్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పురస్కారము. (ముందిడుట. పూజనము. మొ) ౨. పురశ్చరణము.

పురస్సరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) ముందు నడచువాఁడు, పురోగముఁడు. వి. అ. పుం. ౧ ముందుపోవువాఁడు-దూత. ౨. అనుచరుఁడు, సేవకుఁడు. ౩. నాయకుఁడు,ముం దుండి నడపువాఁడు.

పురహరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

పురా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ౧. గంగ. ౨. ఒకానొకగంధద్రవ్యము. ౩. తూర్పు. ౪. కోట,

దుర్గము అవ్య పూర్వమున (ఈయర్థమున తెలుఁగునందు వ్యస్తప్రయోగము కన్పడదు)

పురాకథ సం వి అ స్త్రీ పూర్వకథ, ఇతి హాసము

పురాకల్పము సం వి అ పుం ౧ ప్రాచీన యుగకల్పము ౨ పూర్వకాలము ౩ అర్థవాద భేదము

పురాకృతము సం విశ (అ ఆ అ) పూర్వము చేయఁబడినది వి అ న ఇహజన్మమందును జన్మాంతరమందును చేయఁబడిన పుణ్యపాపాది కర్మము

పురాజుఁడు సం వి అ పుం ఇంద్రునికి శాంతి కర్మములుచేయు పురోహితుఁడు (వై ని)

పురాణగుఁడు సం విశ (అ ఆ అ) ౧ పురాణ గాయకుఁడు, పురాణములను జదువువాఁడు, సం వి అ పుం బ్రహ్మము, పరమాత్మ

పురాణపురుషుఁడు సం వి అ పుం ౧ విష్ణువు ౨ ముసలివాఁడు, వృద్ధుఁడు

పురాణము సం విశ (అ ఆ అ) ౧ పురాతనము, పురాభవము, పూర్వకాలపుది ౨ చాలఁ గాలము చెల్లినది ౩ జీర్ణించినది, క్షీణము వి అ న ౧ సర్గప్రతిసర్గాది పంచలక్షణ ములతోఁగూడిన బ్రాహ్మాది (చూ అష్టాదశ శ్లో సర్గశ్చ ప్రతిసర్గశ్చ వంశో మన్వన్తరాణి చ,వంశానుచరితం చేతి పురాణం పంచలక్షణమ్) ౨ పదునెనిమిది వి అ పుం న ౧ కర్ష మెత్తువెండిటంకము, కార్షాపణము ౨ ఎనుబది వరాటకములకొలఁదియగు పణము

పురాణాంతకుఁడు సం వి అ పుం యముఁడు (వై ని)

పురాణించు = పురాయించు, పురణించు[1].

అ క్రి (సం పూరణమ్) ౧ వర్ధిల్లు, అతిశ యిల్లు, ప్రబలు

వ కంత్రీపాలుం దనం బరగినవాఁడ వాచేతం ద్రోపుల పురాణించుటం జేసి కొండొక కాలంబునన కడుపులం బెనుకు

భార విరా ౧ ఆశ్వా

దండకము ఉల్లోక సౌందర్య ధుర్యస్థితిన్ విస్తృతం బౌనురస్సీమ శీమూతమై హార వర్ణోపలశ్రేణి రాణించు మించుల్ పురా ణింపఁగాఁజేయు

పాండు ౪ ౭౭

౨ విజృంభించు (శ ర)

పురాణించు సం స క్రి పురాణముచెప్పు

శా పెట్టం గల్గను గాలిఁ గొల్వను బురాణింపం దొరంకొంటి భాగ ౧ ౭

పురాతనము సం విశ (అ ఈ అ) పూర్వము కలిగినది,బహుదినములనాఁటిది,ప్రాచీనము, జీర్ణిం చినది,క్షీణము

పురాధిపుఁడు సం వి అ పుం పురమున కధి పతి ఇట్లే పురాధ్యక్షుఁడు, మొ.

పురాయించు = పురాణించు, పురణించు[1]

అ క్రి ౧ వర్ధిల్లు (శ ర)

౨ విజృంభించు

దండకము శాకశ్వరన్కంధ బంధుత్వగంధంబు రూపించు మూఁపుల్ పురాయింప

పాండు ౪ ౭౭ (ముద్రి చి వి శ ర)

పురాయోని సం విశ (ఇ) ప్రాచీన మగుఉత్పత్తి గలది వి ఇ పుం శివుఁడు

పురారాతి సం వి ఇ పుం శివుఁడు, (ఇట్లే పురారి)

పురార్ధవిస్తారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కోటకము. ౨. అస్త్రభేదము. (వాచ) ౩. పల్లెటూరు. (ఆ. వి.)

పురావసువు. సం. వి ఉ పుం. భీష్ముఁడు. (శ్రీ. వి.)

పురావిదుఁడు. సం. విశే (ద్) పురావృత్తముల నెఱిఁగినవాఁడు

పురావృత్తము. సం విశే. (అ ఆ అ) పూర్వము జరిగినది వి అ న ౧ పూర్వపు వృత్తాంతము. ౨. ఇతిహాసము.

పురి. వి. (త పురి) ౧ నెమిలిపింఛము బర్హము, నెమిలియీక

గీ. మేఘరాజులు సరసత మీఱఁ దమ్ముఁ, బరఁగ విద్యుల్లతాదీర్ఘతరకటాక్ష, వీక్షణకలాపముల గారవింప నలరి, నెమ్మి నర్తించుఁ బురి విచ్చి నెమ్మిగములు. రామా ౭ ౧౦

క విరితేనెఁ దేఁపసులకుఁ, బాటినీలపుసరుల కిరుల కజ్జాక్షికురుల్, గునులై పెదవిలుకుని బెడఁ, గులై తగ నెమ్మిపురుల కోకదాఁపసులై. చం రా. ౩. ౪౪.

క. పురి విచ్చి మయూరము లప్పురిసౌధశిరోగృహాగ్రముల నటియించున్ వరాహ ౯. ౧౫౧.

౨. పిరి, మెలి, పెన; పేనుటవలనఁగలుగు గట్టితనము.

సీ. తనరుసూత్రములు దారమునఁగఁ, బురి పిరియఱఁగఁ దక్కరణఁ జేప్పిన విుప్పు. అం. భా. ౨. ౨౯౫.

వ...తత్రితాడు పాపటేని యొదలిమలఁకలు పురులు విడి... భీమ. ౪. ౭౦

౩. బిగ్గిమారము.

౪. కవియుట, ఆక్రమణము. చూ. పురికొను, పురికొల్పు)

౫. ఉత్సాహము, ఎచ్చరిక. (చూ పురికాఁడు)

౬. ధాన్యములు పోసి యుంచుటకు గడ్డితోఁ గట్టినకూటు, పెంటిగాదె. (శ. ర.)

(వ్యవ) మాపురి నిండ ధాన్య మున్నది.

౭. గోనెలు కుట్టుట కుపయోగించెడుత్రాడు. (శ. ర.)

(పురికోస అని వాడుక)

—కోలపురులు. = బాణములకుఁ గట్టిననెమిలియీకలు

సీ తూరగోలలు నాఁటి తుతిగొని తనకుంచె పొది నమర్చినకోలపురులుగాగ క. సం. ౧౨. ౯౭౪.

జః—పురికాఁడు, పురికొను, పురికొల్పు, పురినమ్మి, పురిపులుగు, పురియెక్కించు, పురియెక్కు, పురివిచ్చు.

పురి. సం. వి ఇ ఈ. స్త్రీ ౧ నగరము, ౨. నది. ఇ పుం రాజు (శ వి.) వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కోట, దుర్గము. ౨ దేహము. ౩. సన్యాసుల ఉపాధిభేదము.

శ్లో. జ్ఞానరత్నేన సంపూర్ణః పూర్ణతత్త్వపథస్థితిః, పరబ్రహ్మరతో నిత్యం పురీనామా స ఉచ్యతే. మహానిర్వాణతంత్రము

పురికాఁడు. విశే. (పురి+కాఁడు) ఉత్సాహవంతుఁడు, ఎచ్చరికగలవాఁడు.

శా. జాజాఁటం బురి యెక్కి నంగముల నందంబై యొరయిచి వి, ఖ్యాపనేన్... చంద్ర. ౧. ౧౦౯.

చ. కలకలనవ్వు మోము పురి గల్గినకన్నెయి నూఁగునూఁగుమీసలు నవరంజిడా లెగుబుజంబులు . కువల. ౩. ౧౧౨.

క. సైఁ దేమి బ్రాఁతి యిదిగో, కేఁ డిచ్చెదు బ్రముచ్చువగల నెలఁత రమింపం, బోఁడిమి

చెడకే మరిఁ బురికొల్పఁదవ్రుగద కొదవకే
జగంబు లెఱుంగుచున్. కుక. 3. 3౬.

పురికొను. అ. క్రి. (పురి+కొను) ౧. ఎచ్చరిక
గొను, ఉత్సాహమునొందు;

క...బలములు దూర్యంబులు వార్పులఁ
జెలఁగ రెండుబురికొని చతురంగబలసన్ధతు
లొప్పఁగ వడిఁ, దలపడిరి...
భార. భీష్మ. ౨. ౧౫౧.

సీ. దనుజేంద్రునిలుచుట గని సైన్య మెప్పటి
యట్టుల పురికొని యనికిఁ జొచ్చె
భార. భీష్మ 3. 3౬.

క. బరవసమునఁ గోల్తలచే,సిరి పురికొని కడఁగి
దైత్యసేనలు మగుడన్. నిర్వ 3. ౧౮

చ తెరలిపడిన నిల్చి సముద్ధీర్ణరయంబున రాము
సేయుచుం, బురికొనఁ జేసె దూషణుఁడు
భా. రా. అర ౧ ౨౦౬

౨ కడఁగు, ఉద్యమించు

వ. కరకరితోడికి త్తయలుక ల్పచరించి మనోజ
కేళికిం, బురికొనిక కోపమునఁ బో
నడవం గడు నల్లి... చిత్ర భా ౪ ౫౨

3. దట్టమగు, సాంద్రమగు

క. సెలు లనఁగ సెంత సేసే, పురికొని తెగ
బారఁజేసి పొడమెడు వీ రేఁమురువ్రుగ
జడ యల్లెదరు . కుక. ౨. ౨33.

౪. అతిశయించు.

క పరికించుచు డెందంబునఁ, బురికొనుకాతుకము
తోడ .. మనుచ. ౨. ౮.

౫. పెనఁగొను.

క. అసుటయు నచ్చరహృదయంబున భయమును
సంభ్రమంబుఁ బురిగొనఁగా నొయ్యనఁగర
భృతవల్లరియొక, యనుఁగుంజెలికరతలంబునం
దిడి యుంటన్. పె. శకుం. ౧. ౨౧౫.

౬. కవియు, కలపడు.

క. పురికొనుచుం దరలుచు నోపొరిపొరి
నొక్కచోట వలపడు నొకచో, వివియు
నొకచోటఁ దిరుగుం,దిరుగక యొకచోట
రెండుదెఱంగులు నొప్పున్.
భార. భీష్మ. ౨. ౧౫3.

క ఉభయబలంబులఁ బురికొని...నభశ్చరులు
నొగడ నీసునం బోరాడెన్
భార ద్రో 3 ౧౨3.

౭ సక్తమగు, చిక్కు

చ...వచ్చె పుంజిక,స్థలయనునప్సరోంగన ముదం
బున దానివిలాసలీలఁ జ్యాడుక్కులు పురి
కొన్నఁ జైఁబడి
మార్క ౫ ౫౮.

పురికొల్పు(లుపు). స క్రి. (√ పురికొను)
౧. (యుద్ధాదులకు) ప్రేరేఁచు, ప్రోత్సాహ
పఱుచు

క తిరిగినపందల సేఁటికిఁ,బురికొల్పఁగ నున్న
వారు వోదురుగాక ..
భార భీష్మ. ౨. ౧౫౨

గీ కామమోహిత యగునింతిఁ గన్తిపఱుప,
నమజాఁ బురికొల్పి తిది నీకుఁ జనుసె రామ
పైమ. ౮ ౧3౦ భార ఉద్యో. 3 ౫3.

౨ పంపు, పుత్తెంచు.

క సైరింపకరుద్దెఱఁగురు, వీరాగ్రణి యిరువ
దేనువేలరథంబుల్, పోరికిఁబురికొల్పినవి,
స్ఫారగతిం గూడికవిసెఁ బార్థునిమీఁదన్.
భార. భీష్మ. ౨. 33౪.

గీ. పురిగొలిపె నంచెఁ బుత్తెంచెఁ బుచ్చె
నంపెఁ,బంచెఁ బంపెను బంపించెఁ బనిచెఁ
నవఁగ,వలదు నంపించె నసుమాట కర్థ
మగుచు. ఆం భా. 3. ౧౨౧.

పురిడిపిట్ట. వి. పూరేడు, పక్షివిశేషము (శ. ర.)

పురినమ్మి. వి. (పురి+నమ్మి. పురిగలపెమిలి.)
మగనెమిలి.

క. పురలు గలఁ డిచ్చు నని తన,పుర లెఱుఁగక
పిల్తు మేముఁ బుడుకక తానుం, బురులఁ
బొడకట్టి మెఱయుచుఁ,బురు లీకయ తక్క
పోయెఁ బురిపిమ్మ క్రియన్.

కు. సం. ౭. ౧౪౦.

—పురిపిమ్మ = మగనెమలి.

సీ. పాలతిమేనలితోడఁ బురిపిమ్మ తనపురి ప్రతి
వచ్చు నని పాముఁ బట్టెనేని

విక్ర. ౫ ౧౬౦.

పురిపులుఁగు. వి. (పురి+పులుఁగు) నెమలి, బర్హిణము.

గీ. పక్కివాల్గాల్పు వనుఁగుపై దోడు ప్రోలఁ, దొ
దరి యపరయంబు వాదంగఁ బడసినట్టి,
పురిపులుఁగు పెంట్టె మెనలేని పున్నియంబు,
లేమిచేసెను .. నీలా. ౧ ౧౦౯.

క. ఇరువంకలఁ దన్నుఁ బొదివి,గోరువంకలఁ
దుమ్మెదలును గోయిలలుం దక్కరిచిలు
కలుఁ బురిపులుఁగులు, గొరగొర రా
మరుఁడు పెడలెఁ గొమ్మ గలంపన్.

నీలా. ౩. ౧౧.

పురియెక్కించు. స. క్రి (√ పురియెక్కు) ౧. పేని గట్టిగా పెనగొనఁజేయు, బిగియెక్కించు. ౨. పురికొల్పు, ప్రేరేచు, (క్రోధాదులను) రేఁపు.

(వ్యవ.) ఎవరో వానికి గట్టిగా పురియెక్కించుటచే నన్ను చెడఁ దిట్టినాఁడు.

పురియెక్కు. అ. క్రి. (పురి+ఎక్కు) పేనుటచేత గట్టిగా పెనగొను, బిగియు.

(వ్యవ) తంత్రాడు చక్కఁగా పురియెక్కక పోవుటచే త్వరగా తెగిపోవును.

పురివిచ్చు. అ. క్రి. (పురి+విచ్చు) బిగిచెడు, సడలు; విడిపోవు.

చ. విడువని కౌఁగిలింత పురివిచ్చని మచ్చిక తన్ను
లేని సందడి...కల్గి యుక్కళై,వడి పెడఁబాసి
యింటికిని వచ్చితి వాఁడు వేఁగునంతటన్.

కువల. ౫. ౩౧.

గీ. ఎదలఁ బురివిచ్చె నెదమయ్యెఁ గొదలఁ
బెంగెఁ బాపెఁ గేడించె నాఁగను బరగు
చుండు, వీడెననుటకు...

ఆం. భా. ౩. ౭౫.

సీ. మతిమతిఁ బురివిచ్చె మాయూరపింఛిక
యపయశశ్రీఁ బెంద నంబుజంబు...గీ. జల
జలోచన నెఱులకు పాటిరాక.

ఇందు. ౨ ౧౬౫.

(పింఛము - విడుట - అనిధ్వని)

పురీతత్తు. సం వి. త్. పుం. న. ౧ ఆంత్రము. (ఇది దేహారంభకమగు నాడీవిశేషము) ౨. హృదయమును గప్పికొనియుండు మాంసభేదము. ౩. దేహము

పురీషణము. సం. వి. అ. పుం. మలము, విష్ఠ, (త్రి. ని)

పురీషమలము. సం వి. అ. పుం. మాషము, మినుములు (త్రి ని)

పురీషము. సం. వి అ న మలము, విష్ఠ, ౨ మఱికి, మాలిన్యము ౩ మట్టిపాడి, (వై. ని) ౪ సలిలము, నీరు (శే ని.)

పురీషాధానము. సం. వి. అ న. మలకోశము.

పురీషోత్సర్గము. సం. వి. అ. పుం మలవిసర్జనము.

పురుకుత్సుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మాంధాత కొడుకులలో నొకఁడు.

పురుగు(వు,ర్వు)=ప్రువ్వు. వి. (సం. పులకః) ౧. క్రిమి, కీటకము.

ఆ దుక్కినున్న పురుగు చెక్కినయున్నను, కొంచమునకుఁ గాదు సంగ్రహింప.

వి. పు. ౪ ౧౬౩.

ఉ. నాయపరాధ మేమియు మనంబున నెన్నక మానిమానసధ్యేయ కృపావిధేయ కుది దీనికి నెయ్యది రోచనంబునం, బోయి వసింతు నేఁ బురువుపుట్టువు దీ నెఱుఁదాఁక...

కాశ. ౪. ౧౪౧

చ. జరపక విశ్వనాథునకు సత్యము దప్పినరాజ రాజ్యసంహారణము నొందీ దీనుఁ డయి యార్తి నెనంగొను మేనిపుండ్లనుం, బురదగు రిత్తిపూరముల బ్రుంగి పయింబయి నంతకంతకున్, దొఁగడిపుర్వులం గలికి తోఁడుచు చేడును రిచ్చపట్టులన్

కావ్యా. ౨. ౧౨౨.

౨ పాము.—

(వ్యవ) వానిని పురుగు ముట్టుకొన్నది

ఆ. వక్రగతిన యెపుడు వర్తించు రంధ్రముల్, వెదకుచుండు మిగుల విషము గురియు, నోఁ పడఁగఁ బెట్టు నోయన్న యే మందుఁ, జిట్టి బన్ను మనెడిచెడుగుఁబురుగు.

హరిశ్చ ౫. ౬౩.

ద్వి. అపాపజాతి వృర్ద్ధదరంటఁ గఱచు, నప్పుడు నన్ను నే మని తలఁచితివో.

ద్వి హరిశ్చ ౮ ౧౭౫౯ పం

—పురుగుఁబుట్రలు=పురుగులు (ఇందు పుట్రకు వేఱర్థము లేదు.)

గీ. అచ్చముగ నీటికందువ లరయువారు, బురుగుఁ బుట్రలు చెదరనుబ్బుచును నొక్క, పరిగ నవ్వుచుఁ జప్పట్లు చఱచువారు, సైరి కద్వేళఁ బాలెంబువార లెల్ల.

కువల. ౨. ౧౦౪.

జః—పురుగుమేయు.

పురుగు(వు)మేయు. అ. క్రి (పురుగు+మేయు) నష్టము, నశించు.

ఆ. చదువు చట్టుపడియె శాస్త్రంబు మ న్నయ్యె, బుద్ధి పురువుమేసెఁ బుణ్య మడఁగె.

భాగ. ౬. ౧౩౫.

ఆ. రోయ్యపుర్వు గ్రొవ్వి కోధోవసుంధర, కగపి తెగినపగిది నిట్టు లెల, జలతలంబు విడిచి చనుదెంచి నాబుద్ధి, పుర్వుమేయఁ జెట్టఁబొందఁగంటి నేం పంచ. ౪ ౫౩౬

పురుజిత్తు. సం. వి త్ పుం ౧. విష్ణువు. ౨. కుంతిభోజుఁడు, (అర్జునుని మాతులుఁడు)

పురుటము. సం వి అ పుం ౧ మానవదంపతులయందు ఇతర మానవులకు ఉండునసమానము ౨ సంలాపము ౩ జలజంతువిశేషము (శ ని)

పురుటాకు. (పురుడు + ఆకు) వి బాలెంతరాలికి గర్భార్థముకట్టు నొకదినుసు ఆకు. (భూతులని)

చ. అలిక విభూతిరేఖ నవహారమునం బురుటాకు మూట..కన్పడఁగాఁ గురుమాపుచీరతో, నెలపురు డోమె నంత ధరణీవరకాంత యొకింత వింత గన్ ఇందు ౨ ౧౪.

పురుటాలు=పురుటియాలు. వి ఓ (పురుడు[1] + ఆలు) బాలెంతరాలు, ప్రసూత

క పురు డీబోటికి నిందిర, పురు డంబిక గాక యొరులు పురుడే యనుచున్, బురుటాలికిఁ బదిదినముల, పురుడు ప్రవర్తించి కెలమిఁ బుణ్యపుగరితల్ భాగ. ౮. ౫౧౬.

సీ. పులి క్రొత్త యీనినపురుటింటిలోనికిఁ బురుటాలికగవు గొంపోవు హరిణి.

పి శకుం. ౨. ౪౬.

పురుటిపాపఁడు. (పురుడు[1] + పాపఁడు.) = పురుటిలోని శిశువు, మిక్కిలి లేఁతశిశువు. (ఇన్లీ. పురుటిపట్టి.)

తే. పురుటిపాపనిఁ దొట్టెలోఁ బొందుగాఁగ,
బెట్టి జోపించుకొని తాను బ్రియసతి
యమున... మందకు నేఁగె నెలమి.
హరి. పూ. ౫. ౧౪౧.

తే... ఇపుడు, దేవకీసూనుఁ డైయున్న దేవదేవుఁ,
డితఁడు పూతనాప్రాణపాయితఁ దలిర్చెఁ,
బురుటిపాపఁ డైయుప్పారుపరువమునను.
హరి. ఉ. ౫. ౨౭౪.

వ. మేనత్తయు... అప్పురుటిపట్టి నల్లనల్లన పట్టి
కొని వి. శకుం. ౨. ౧౪౬.

పురుటియాలు=పురుటాలు.

సీ. పాదివితేఁ గానక పొత్తులలోఁ బట్లఁ
బోనాడుకొనిన లేఁబురుటియాండ్రు
రామా. ౬. ౨౫౦
(పొత్తులలోఁబట్లన్=పొత్తులలోని బిడ్డలను)

పురుటి(యి)ల్లు. వి. (పురుడు¹+ఇల్లు) ప్రసవ గృహము, బిడ్డనుకన్నయిల్లు.

తే ..సూతి,కాగృహాభిధ పురుటిల్లు నాఁగఁ
దనరు. ఆం. భా. ౨. ౧౬.

మ. ఘనసంతోషము మీఱఁగా దశరథక్ష్మా
పాలచంద్రుండు తా చని కాంచెం బురు
టింటిలోపలను... రాముని...
దశా ౪ ౨౦

సీ. ఆది నెవ్వానిదివ్యావతారమునకుఁ బూర్ణాం
బుకుంభంబు పురుటియిల్లు. కాశీ. ౨. ౪౦.

క. ఈపురుటియింటి కదయ్యద్దీపంబును బోలె...
భాగ. ౧౦. పూ. ౧౧౫.

పురుడించే=పురణించే². (√పురుడు².) స. క్రి. ౧. పోలు, ఎనయు.

సీ. ఉరుకుచ్చి గంగ చాబురువడి వినువారిఁబురు
డించుమట్టుల పరసీకాన్వ్య. ద. శా. ౧౦౦౪.

శా. సింగం బున్నగుహాని శాతమునకున్ శిర్ఘంబు
నక్ వచ్చుమ్మాతంగంబుం బురుడించుచుం

బవనపుత్రకస్వీకృతం బైనయట్టిరంగాగారము
పేర వచ్చి... భార. విరా. ౨. ౩౩౦.

సీ. బుద్ధి నింద్రాచార్యుఁ బురుడించు కూరత
నాసవుఁ దాలిమి వసుధఁ బోలు.
భార. అర. ౪. ౧౭౦.
హేం పంచ. ౧. ౧౨౨.

౨. ఉపమించు, పోల్చు

మ. వరదివ్యాస్త్రవిదుండు బాహుబలుఁ డశ్వ
త్థామ గాండీవితోఁ, బురుడింపం దగువాఁడు
వీని కెన యీభూలోకసంచారు లెవ్వరు
లేరు... భార. ఉద్యో. ౪. ౨౨౭.

క. ఖరకరకిరణభిన్నములై,కర మెలమి వహించు
నరుణకమలంబులతోఁ, బురుడింపఁ దగునె
గొజ్జఁగి,విరిబోడుకులబంతిగములు కెలఁదికరం
బుల్. ప్రభా. ౨ ౪౯.

—అ. క్రి.=సామ్యమునొందు, పాటియగు

క... ఒండొంటితోడ బురుడించిన పెన్నద్దుల
మద్దుల ముద్దుల,సుద్దులచాలకుఁడు ద్రోచ
క్షోణిం బడఁగన్. వి పు ౪. ౧౩౭ (శ.ర)

ద్వి పొలఁతులు నీతోడఁ బురుడింపఁ గలరె
ద్వి హరిశ్చ. పూ ౨౪౬౪ పం.

సీ. నాతోడఁ బురుడించునాఁతు లందఱు విన
దశకు ౫. ౩౫

పురుడు¹. వి. జై. (క. పురుడు. త. పురుటు)
౧. జాతాశౌచము, సూతకము

తే పదిదినంబులు సన్నభూపాలు పతికిఁ,బురుడు
వెడలె... రామా. ౩. ౧౨౪.

ద్వి. పురుడు దీఱినయంతఁ బుణ్యాహవేళ,వరుస
జానుతులకు వంశోన్నతులకు.
రం. రా. బాల. ౨౦. పా. ౧౪. పం.

సీ. జాతసూతకమును నమ మగుఁబురుడు నా...
ఆం భా. ౩. ౫౬.

౨. పురుటిదినములు, జాతాశౌచకాలము.

క. ధరణిం గడుం బేదవారును, బురుటికి ఘృత
తైలధాన్యములం గొచ్చెర మ్ముందర సంగ్ర
హింతురు. భార. అర 3 ౨౪౧.

సీ. నిను గన్న పురుటిలోనన కంబరుడు వచ్చి
యుదధిలో వైచిన యొక్కక్రమమున.
హరి. ఉ. 3. ౧౯౭.

జః—పురుటాకు, పురుటాలు, పురుటిపాపడు,
పురుటియాలు, పురుటిల్లు, పురుడుపోయు.

పురుడు². వి (క. పురుడు, పురుడి త పురై.)

౧. స్పర్ధ, పోటీ; మాత్సర్యము

క ధరణిం గలరాజు లెల్లను, బురు డనం
గాంపిల్యనగరమున కరిగెదరొం,డొరులం గడ
వంగ. భార. ఆది 8. ౨౭.

వ. ప్రభాకరుండు నభోమధ్యంబునకు వచ్చి
వెలుంగు చున్న నతనితోడి పురుడునం దేజో
మహిమ దలకొన్న ... దేవవ్రతుండు.
భార. భీష్మ. ౨ ౧౩౦.

సీ. హరి పురాంతకుతోడి పురుడున రజతాద్రి
కెన గాంగ నిది సృజియించెనొక్కొ.
వ్య. విం ౨ ౪౦

క. రాజాలంకృత మర్కవిరాజిత మురుసింహ
మిథునరమ్యము ఘనవిభ్రాజిత మను పురుడు
ననో, రాజతగిరి మింటితోడ రాయుచు
నుండున్. కు సం 8 ౯౪౫.

౨. పోలిక, సామ్యము.

క వరసతులం బతులం గదలడి పురుడునం
దములోవం జల్లించోరాద
కు సం. ౯ ౨౯౦

సీ. కార్యసముత్సాహధైర్యపారంబులం బురుడు
చెప్పంగ రాని పురుషవరుడు.
శా. పంచ. ౨. ౧౫౩.

సీ. తైవడి తైవళి కయిువడి కాదువు మాదిరి
పోలిక మాడ్కి పురుడు,పోలిక యనంగం
బొల్పొందు సమము పేరు...
అం. భా. ౨. ౩౦౨.

౩. ఉన్నత స్థితి, గౌరవము.

ద్వి. దొరయు గాం దనియెడి దొరకు బిడ్డండ,
పురుడు తే దనియెడి పురుషార్థపరుండ.
పండితా ప్ర. ౧౧౩. పా

—విశ. సాటి, సమానము.

క పురుషోత్తముతో నొప్పెడుం, బురు డితం
డంద్రు... హరి ఉ. ౫ ౪౦.

శి. పురు డిబోటికి నిందిర, పురు డంబిక గాక
యొరులు పురుడే యనుచున్, పురుటాలికిం
బదిదినముల, పురుడు ప్రవర్తించి రెలమిం
బుణ్యపురగరితల్ భాగ. ౮. ౫౧౭.

క హరుం డున్నతకరుణానిధి, కర ణన్నం బరి
గ్రహించు జగతి నతనికిన్, బురు డున్నదె
యుజకనకాం, బరు లెన్నంగ లేరు తత్ప్రభావం
బనినన్. ఉ. రా. 3 ౮౪.

స. క్రి. (త - పురివు) ప్రేమతో సమత్వముచూపు;
నిమురు

మ హరిణీవచ్చెద కానకుం దపము చేయంబోద
మంచున్ మృగిం, బురుడున్
కు. సం. ౭. ౭౮౨.

జః పురుడించు, పురుడుచూపు.

పురుడుపోయు. అ క్రి. (పురుడు + పోయు)
(పురుటిలో బాలింతరాలికి) ఉపచారము చేయు.
(వ్యవ) ఆమెకు పురుడుపోయుటకు తల్లిని తీసి
కొని వచ్చినారు.

పురుడుచూపు. స. క్రి. (పురుడు² + చూపు)
దృష్టాంతముగా చూపు, తార్కాణించు.

సీ. ఒరుం దొసంగినయాగి పురుడుచూపుచు లోభి
చే నర్థ మొయ్యనం జేదికొనుచుం, బురుడు
చూపినవైన బుడుకు చేరనివాని సంగడిం
బొచ్చెపోకాండ్రితో నుచు. దశకు. ౫. ౧౪.

పురుదంశకము. సం. వి. అ. పుం. హంస.
(త్రి. వి.)

పురుదంశ(స)స్సు. సం. వి. స్. పుం. ఇంద్రుఁడు

పురురము. సం. వి. అ. న. బంగారు.

పురుభోజస్సు. సం. వి. స్. పుం. ౧. మేఘము.

౨ పర్వతము (శే వి)

పురులు. వి (త పొరుల్ క పురుళు, హిందూళు = యుక్తత)

౧. ధనము, పైకము.

క. పురులుగలఁ డిమ్చనని తన,పురులెఱుఁగక పిల్లిమేము బుడుకక తానుం, బురులఁ బొడకట్టి మెఱయుచుఁ, బురులీకయ తక్కి పోయెఁ బురిషమ్మి క్రియన్
క సం ౪ ౧౪౦.

౨ పరువు, గౌరవము, మానము. (బ్రౌను దీనిని "పురి" పదముయొక్క "బ వ." గా గ్రహించి "గర్వము" అనునర్థమిచ్చెను)

గీ మగలఁ గోరి తొల్లి మగువలు తపములు,చేసి నవని రనినచెట్టు లెందుఁ,గలవె దీని కచ్చు నిలిపితి నీవ నీ,వలన నతులపురులు వొలిసెఁ గాక.
క సం ౩ ౪౬౩

ద్వి వల దని వారింపఁ జలమున ముక్కు,పొలి యించుకొన్నట్లు పురులు వోకాడి.
బస పు ౪. ౧౧౮ పా ౨౧౧ పం.

ద్వి. పుట్టినాఁడ కులముపురులు వోనాడ,పె ట్టయ్య తలఁచెద పట్టి మాయయ్య.
బస. పు. ౧. ౨౦ పా. ౪౫౮. పం.

ద్వి. ఇప్పాట నితరులఁ జెప్పెడి దేమి,తప్పులు దారులు దడఁబడఁ బలికి,పెలసినచదువులు పీటఁబో త్త,పొలిసిపోయిరి తమపురులు దూలఁగను.
బస. పు. ౧. ౬. పా. ౧౭౫. పం.

౩. స్వభావము, ప్రకృతి.

క. పురులు గలఁ డిమ్చ నని తన,పురు లెఱుఁగక పిల్లి మేముఁ బుడుకక తానుం,బురులఁ బొడకట్టి మెఱయుచుఁ,బురు లీకయ తక్కి పోయెఁ బురిషమ్మి క్రియన్.
క. సం. ౪. ౧౪౦.

౪. శ్లాఘ్యము, పరాక్రమము (చూ. పురులోము.)

౫ సౌందర్యము

ద్వి బుద్ధి లెఱుంగులేఁబురులు ప్రాయమున, సిద్ధంబు భక్తుల శివునిఁగాఁ దలఁచు
బస. పు ౧ ౪౭౪. పం.

జః—పురులోము

పురులోము. అ క్రి (త.పొరలోంబు. పురులు + ఓము) శ్లాఘము మెఱయించు, పరాక్రమము చూపు

క పురులోమె నాఁగ శ్లాఘము, మెఱయించె నటించుఁ దోఁచు   ఆం భా. 3 ౧౦౩.

పురువు విణ (ఉ ఉ, ద్వి ఉ) ౧ ప్రచురము, మిక్కిలియైనది, మిక్కుటము వి ఉ. పుం. ౧ పరాగము, పుప్పొడి ౨ దేవలోకము, 3 ఒకానొకదైత్యుఁడు ౪ యయాతికొడుకులలోనొకఁడు (వీఁడు యయాతికి శర్మిష్ఠ యందుఁ బుట్టిన మూఁడవకొడుకు) స్త్రీ ఒకానొక నది

పురుషకము. సం వి అ పుం న. గుఱ్ఱములు వెనుకకాళ్లు లెంటిమీఁద మనుష్యునివలె నిలువఁ బడుట.

శ్లో. దన్తాలికాధరణ నిశ్చలపాణియుగ్మ, మర్ధోదితో హరిరివోపయ శైలమూర్ధ్నః, స్తోకేన నాక్రమతివల్లభపాలముచ్చైః, శ్రీ వృక్షకీ పురుషకోన్నమితోగ్రకాయః .
శిశు. ౫. ౫౬ (అ. వి)

పురుషకారము. సం వి. అ పుం పౌరుషము, పురుషప్రయత్నము. (వ్యతి,దైవము.) - ౨. పురుషత్వము, పుంస్త్వము.

పురుషకేసరి. సం. వి. క. పుం. నరసింహావతార మూర్తి.

పురుషత్వము. సం. వి అ న. మగవానితనము, మగతనము ౨. పుంస్త్వము, మైథునశక్తి. ౩. పురుషస్వభావము, పురుషధర్మము.

పురుషదంతిక. సం వి అ స్త్రీ. మేదకీ.

పురుషదఘ్నము. సం. విణ (అ ఈ అ.) మనుష్యనిబంటి, నిలువు, (చేతులు పైకి నిలువుగాఁ బట్టుకొని నిలుచున్న మనుష్యని పొడవుకొలఁది)

పురుషద్వయసము. సం=పురుషదఘ్నము.

పురుషనాయుఁడు. సం వి. అ పుం ౧ సేనాపతి, దళవాయి, ౨. రాజు

పురుషపశువు. సం వి ఉ పుం ౧ పశుప్రాయుఁడగు పురుషుఁడు. ౨ పురుషరూపమగు యజ్ఞపశువు

పురుషపుంగవుఁడు. సం వి అ పుం మనుష్యశ్రేష్ఠుఁడు ఇట్లే పురుషసింహుఁడు, పురుషశార్దూలుఁడు, పురుషవ్యాఘ్రుఁడు, మొ॥

పురుషము. సం వి. అ పుం ౧ (వ్యాక) క్రియలమీఁది విభక్తులసంజ్ఞ. ౨ శాస్త్రము. ౩ మరపొన్న. కీ ౪. మనుష్యనిపొడవు, నిలువు (ఇదిరొుక యజ్ఞానవిశేషము) ౫ పురుషకము, అశ్వస్థానక భేదము

శ్లో పశ్చిమేనాగ్రపాదేన భువి స్థిత్వాగ్రపాదయోః, ఊర్ధ్వప్రేరణయాస్థానమ శ్వానాం పురుషస్మృతః.

పురుషమేధము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞభేదము (ఇందు మనుష్యుఁడు పశువుగా విశసింపఁబడును)

పురుషవరుఁడు. సం. వి. అ పుం విష్ణువు.

పురుషవాహుఁడు. సం వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు, నరవాహనుఁడు.

౨. గరుడుఁడు.

పురుషవ్యాఘ్రము. సం. వి. అ. పు. గ్రద. (వై. ని)

పురుషసూక్తము. సం. వి. అ న. ఋగ్వేదమున 10 వ. మండలమందలి, 90 వ. సూక్తము. (ఇందుఁ బదియాఱుఋక్కులు గలవు)

పురుషాంగము. సం వి అ న. మగగుఱి.

పురుషాంతరము. సం వి అ. న తరము, పురుషజీవితకాలము

పురుషాదుఁడు. సం వి అ. పుం (మనుష్యభక్షకుఁడు) రాక్షసుఁడు

పురుషాధముఁడు. సం వి. అ. పుం. పురుషులయందు మిక్కిలి తక్కువైనవాఁడు, మిక్కిలి నిందుఁడు.

పురుష మృగము - A four-legged animal with a human f

పురుషాయణము. సం వి. అ పుం ౧. (ఆత్మప్రతిష్ఠగాఁగల) ప్రాణాది ౨ పురుషార్థము, (ధర్మార్థకామాది) ౩. పురుషకారము, పురుషప్రయత్నము.

పురుషాయితము. సం విణ (అ అ అ) పురుషునివలె ఆచరించునది. వి అ. న ౧ పురుషునివలె ఆచరించుట ౨. ఉపరతి, మగలాగు

పురుషాయుషము. సం. వి అ న పురుషుని ఆయుఃకాలము.

పురుషార్థము. సం. వి అ పుం ౧ పురుషప్రయోజనము (పురుషార్థములు నాలుగు — ధర్మము, అర్థము, కామము, మోక్షము) ౨. పురుషప్రయత్నము.

పురుషాశి. సం. వి. క. పుం. రాక్షసుఁడు, మానిసిదిండి.

పురుషాస్థిమాలి. సం. వి. క. పుం. శివుఁడు.

పురుషుఁడు. సం వి అ. పుం ౧ చతుర్ముఖ బ్రహ్మ. (వై ని) ౨ మనుష్యుఁడు ౩ మగవాఁడు ౪ వంశమునందు ఒకతరమువాఁడు, తిగము. ౫ అధికృతుఁడు, నియుక్తుఁడు ౬ పరమాత్మ, విష్ణువు ౭ (సాంఖ్యతత్త్వములందు) ఇరువదియైదవ తత్త్వము ౮ (పురుషసూక్తమందు చెప్పఁబడిన) జగత్కారణమగు పురుషుఁడు

పురుషోత్తముఁడు. సం వి అ పుం ౧ పురుషశ్రేష్ఠుఁడు ౨ విష్ణువు, నారాయణుఁడు ౩ పరిజనశ్రేష్ఠుఁడు. ౪ జైనభేదము

పురుహము. సం విణ (అ ఆ అ.) ప్రచురము, మిక్కుటము, మిక్కిలి

పురుహూతద్విట్టు. సం వి ష్. పుం ఇంద్రుఁడు

పురుహూతి. సం వి ఇ పుం విష్ణువు, స్త్రీ దాక్షాయణి, ఈశ్వరి.

పురుహూతుఁడు. సం విణ (అ ఆ. అ) పెక్కండ్రచేఁ బిలువఁబడినవాఁడు, వి అ పుం ఇంద్రుఁడు

పురూరవుఁడు,(వస్సు). సం వి స్ పుం ఒక చంద్రవంశపురాజు (బుధునకు ఇలయందుఁ బుట్టినవాఁడు, ఊర్వశీకాముకుఁడు)

పురే=బాపురె (రే). అవ్య ౧ ఆశ్చర్య ప్రశంసాదులను తెలుపును

(ఆశ్చర్యార్థము)

మ కలకంఠీ మణిసౌధజాలములఁ గాంత్యం జూడ నమ్మక్క చుక్కలరా జద్దిర కాఁడు గా మరనదీకంజాత మోహనో పురే,యల ఘుస్వర్ధశిరోగ్ర హైరమకురం బంచుక పురీ వాను లగ్గలముం బండెను పైచి చూచి రపు డాకాంతాముఖాంభోజముక్.

రా. వి. ౫. ౬౩.

(ప్రశంసార్థకము)

శా విద్వేషుల్ మృతిం బొంది రీ,యుద్ధం బేటికి నింకఁ జాలుఁ బని లే దోహో పురే యంచు సంబద్ధాలాపము లాడి మాన్చె మరలన్...

భాగ ౭. ౩౭౨.

(ప్రశంసార్థకము)

గీ కావ్యనాటకాలంకారగానమదన, శాస్త్ర పరిచయు మహిమంబు జాలపాద,భామినీ మణి పెఱపె సుద్దామపటిమ, నా యనుర భర్త మెచ్చి పురే యనంగ

ప్రభా ౪. ౬౪.

౨ (నిందార్థకము)

ఉ చాలు పురే సరోజభవ సత్పథవృత్తిఁ దొలంగి కూతు నిట్లాలరిపై రమింప హృదయంబునఁ గోరుట ధర్మరీతియే

భాగ ౩ ౩౭౦.

ఉ చాలుఁ బురే నరేశ్వర ప్రచండతరం బగు నిట్టి సాహసం,బేల యొనర్చె దీవు ..

హరివ ౫ ౧౫౩.

చ ఘనకుపితాత్ముఁడై యమునఁ గన్గొని రాముఁడు వల్కె డాయఁ జేరిరఁ జనుదేక తక్కిలి పురే... భాగ ౧౦ ఉ. ౫౦౦.

పురోగంత. సం విణ (ఋ. త్రీ ఋ) ౧ ముందునడచువాఁడు ౨ ప్రధానుఁడు.

పురోగతి. సం. వి ఇ స్త్రీ ౧ ముందునడచుట, ముందఱిపోక వి ఇ పుం కుక్క విణ. (ఇ) ముందుపోవువాఁడు

పురోగతుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ముందఱ నున్నవాఁడు, ముంగలనున్నవాఁడు.

పురోగముఁడు. సం విణ (అ ఆ. అ) ముందు నడచువాఁడు

పురోగామి. సం. విణ. (న్. నీ న్.) ౧. ముందు నడచువాఁడు ౨. ప్రధానుఁడు, వి. న్ పుం. కుక్క, శునకము. (శే. ని)

పురోగుఁడు. సం విణ (అ. ఆ. అ) అగ్రగామి, ముందునడచువాఁడు ౨ ప్రధానుఁడు

పురోజన్ముఁడు. సం విణ (న్ న్, అ న్) ముందు జన్మించినది వి న్, పుం. అగ్రజుఁడు, అన్న.

పురోజవము. సం. విణ (అ ఆ అ) ఎక్కువ వేగము గలది

పురోటి. సం వి ఇ పుం ౧ నదీప్రవాహము ౨. పత్త్రిశబ్దము, ఆకులచప్పుడు

పురోడాశము. సం వి అ పుం. ౧ హవిస్సు, యజ్ఞీయద్రవ్యము ౨ హుతశేషము 3 సోమరసము ౪ పురోడాశసహచరితమగుమంత్రము ౫ పిష్టపాత్రము, పిండిపాత్రము (వి ని)

పురోడాశీయము. సం విణ (అ ఆ అ) పురోడాశమునకు హితమైనది

పురోడాశ్యము. సం = పురోడాశీయము

పురోణి. వి చిన్నయుత్తరము, చీటి (శ ర, చి ని)

పురోద్భవ. సం వి ఆ స్త్రీ మహామేద ?

పురోధ. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పౌరోహిత్యము ౨ నియోగము, అధికారము 3 నిరూపణము వి స్. పుం పురోహితుఁడు

పురోధసుఁడు. సం వి స్ పుం పురోహితుఁడు

పురోధానము. సం వి అ న ముందిడుట ౨ పౌరోహిత్యము

పురోధిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ అందఱికంటె అధికురాలయినభార్య, మిక్కిలియనుంగయిన యిల్లాలు

పురోఽనువాక్య. సం వి. ఆ. స్త్రీ ఋగ్వేదము

పురోభాగి. సం. విణ. (న్ నీ. న్) ౧ తనంతటముందుపడువాఁడు, పడటముగలవాఁడు ౨ తీర్ష్యగలవాఁడు, ఈసుగలవాఁడు. 3. ఎప్పుడు తప్పులేవెదకువాఁడు, దోషైకదృక్కు. ?

పురోభాగుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ. అ) = పురోభాగి

పురోమారుతము. సం వి అ పుం. ౧. ముందటి ప్రక్కఁగొట్టినగాలి; పూర్వదిక్కునఁబుట్టినగాలి ఇట్లే పురోవాతము మొ

పురోవర్తి. సం విణ (న్ నీ న్) ముంగల నుండునది, ఎదురనున్నది

పురోహి. సం వి న్. పుం. తోడేలువంటి మృగవిశేషము (వై ని)

పురోహితిక. సం. వి అ స్త్రీ. పురోహితపత్ని.

పురోహితుఁడు. సం. విణ (అ ఆ.అ) ముందిడఁబడినవాఁడు ౨ నియుక్తుఁడు, ఒకపనిఅప్పగింపఁబడినవాఁడు —వి. అ. పుం. శుభాశుభ వైదికకర్మములను జేయించుచు మేలు కీడులను దెలుపుచుండెడి యాచార్యుఁడు, ఒజ్జ (శ. ర. చి ని)

పుఱి.(ఱ్ఱి). విణ ఎడమది, వామము. ఇది "చేయి" పదమునకు పూర్వముగానేయుండును.

ఉదా: పుఱ్ఱిచేయి, పుఱిచేయి

జ' పుఱ్ఱిచేయి

పుఱి. (ఱ్ఱి) చేయి. వి. (పుఱి (ఱ్ఱి) + చేయి.) ఎడమచేయి, వామహస్తము

చ అరిగి మహాభయంకరతరాహవదోహలబాహువప్రతా, పరుచులు వోలుచెందిరపుఁబావడచేఁ బుఱిచేయి వీచి .. కువల ౨. ౧౫

పుఱి. వి. చేయి కొలచెడిపాత్రము.

వ దివసపడిదగుంప్రలకు(ం)చాలు 3. పప్పువ ౧ సేపుఱి (౧) వీనిసరిఘుంపుంగొ, రలు.. . ద. శా. ౧౦౧౪

పుఱి (ఱ్ఱి) య=పుఱ్ఱె. వి. (క. పుఱు) పుఱుక, కపాలము, తల యెముక.

చ. కఱచిన పీనుఁగు న్వ్రేఁదక వ్రేయు న్మ్రొలఁ బచ్చితోళులున్, బుఱియల పేరులున్ మెదడుపూఁతయు ఝుమ్మని మూఁగు నీఁగలున్ ఉ. హరి. ౨. ౧౭౫

ద్వి. పుఱియల నఁట మ్రింగి పులిప్రేఁగు లదర, నఱుగక బొరలాడి యఱచు రక్కసులు
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౬౩౬. పం

పుఱుడ. వి (సం పురోడాశః) భక్ష్యవిశేషము

క. ఉక్కఱుకు బుఱుడలపైఁ, జక్కెరకుఁ బడలపై నొసఁగు తేనెలకున్, గ్రుక్కిళ్లు మ్రింగు టరుదా, పుక్కిళ్లం బెట్టుచుంద ములు విన్నయ్యల్ బహు ౪ ౩౦

పుఱ్ఱు. వి ౧ చింపుటయందగు ధ్వని కనుకరణము

(వ్యవ) ఆ బట్ట పుఱ్ఱున చింపివాఁడు

౨ పలుచని మలము (శ. ర) ౩ పలుచని బురదమెు. (గ్రా)

పుఱ్ఱె (ఱె)=పుఱియ.

సీ. ఎలనీటి బొండలంబులువోలె మెద డెల్ల జొఱ్ఱిపైచిన డొల్లు పుఱ్ఱెగములు.
ఆము ౬ ౧౪

పుల=పుల్ల. విశే. పసుపు మించిన తెలుపురంగు గలది. (శ. ర. చూ. పులకండము)

జ: పులకండము.

పులకండము=పుల్లకండము. వి. (పుల+కండము=పుల్లరంగుగల ఖండశర్కర.) కలకండ, పటిక బెల్లము.

సీ. శర్కరాభేద సంజ్ఞలు నవాతు జావాజా పులకండ మనఁగను బొలుపుగాంచు.
ఆం భా. ౨. ౨౫౧.

ద్వి. పులకండ మెుఱుఁగు నీ ముద్దులమాట, లల వడ వీనుల వాలింపకున్న.
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౯౯౫. పం

క. పలుకులఁ బులకండ మొలుకఁ బలికెం గలకన్. మనుచ ౪ ౪౦ విక్ర ౭ ౪౫.

క. పులకండంబులు గలిపిన, నలువగు సలిలము రసాయనం బగు పగిదిన్ నరస ౩ ౪

పులకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఒక దినుసు ఱాయి వజ్రమణి (వై. ని) ౨. మణిదోష విశేషము మణులయందలి చీలిక. ౩. కంఠ ష్ఠము ౪. గజాన్నపిండము ఏనుఁగున కిచ్చెడి యన్నపు కబళము ౫. హరిదళము ౬. గల్వర్కము, మద్యము త్రాగెడి పాత్రము ౭. కదప ౮. నులిపురుగు ౯. పురుగు ౧౦ చెట్టుమీఁది నల్లపురుగు (శ ర) ౧౧. గగుర్పాటు, రోమాంచము వి అ న ౧ కేచకమను గంధద్రవ్యము ౨. పుడుక ఇంధనము

పులకరము. వి (సం పులకః) ౧. గగుర్పాటు, రోమాంచము

సీ. పులక లనంగను బులకర మనఁగను గగ్గురనంగను గగురనంగ, గరుదా ల్పనంగను బరఁగు రోమాంచము .
ఆం. భా. ౧. ౧౪౧.

౨. జ్వరము. (శ ర)

(వ్యవ) వానికి నాల్గురోజులనుండి పులకరము తగులుచున్నది

జ పులకరించు

పులకరించే. అ క్రి (√ పులకరము) గగుర్పాటు పొడుచు, పులకితమగు

తే. మానసాయకశరవృష్టి నానుకతనఁ, బొడము చలిచేత నెమ్మేను పులకరించు, కరణి రోమాంచకంచుకకలిత మగుచుఁ, దనువు గననయ్యె దనుజమర్దనున కపుడు
దశా ౨. ౨౬౪.

పులకలు. వి. (సం పులకః) రోమాంచము. (దీనికి తఱుచు బహువచనమందే ప్రయోగము కన్పడుచున్నది)

సీ. పులక లనంగను బులకర మనఁగను గగ్గ రినంగను గగు రనంగ, గగుర్పా ల్పనంగను బరగు రోమాంచము...
ఆం భా ౧ ౧౪౧

క. తరుణీ తరుణాంగుళములు, కరమునఁ దెమ లించి యహీ మకరకులజశిఖా,భరణము తను వునఁ బులకలు, దొరయఁగ వనకేళిఁ బ్రియ ముతో విహరించెన్ ఉ. రా ౬. 33

చ నలినదళాక్షుఁ జూచి నయనంబుల మోద్యఁగఁ జాల శాత్మలన్, వలఁచి తదీయమూర్తి విభవంబు దలంచుచుఁ గౌఁగిలించుచుం, బులకలు మేన జాదుకొనఁ బొల్తులు సొక్కిరి
భాగ ౧౦ ఉ ౧౦౭౫

వ...మిన్ను విఱిగి పయింబడినవడువున బెడంగు వడఁ గలయం దలకొనుపులక ముకులకపయి రుననుం బాఱుదుర్వారవారిపూరంబనన్
మనుచ. 3 ౯

పులకాలయుఁడు. సం వి అ. పుం కుబేరుఁడు

పులకి. సం విణ (న్ నీ న్) పులకలు గల వాఁడు వి న్ పుం. కదంబము, కడిమిచెట్టు (వై ని.)

పులకించే. సం అ క్రి రోమాంచితమగు, గగు ర్పాటుగలదియగు

క పలుతలలు ముఖవికాసము, వొలియక పడి యున్న సమరభూభాగము పె, ల్లలరిన తామర కొలనిం, దలఁపించెన్ గగనచరవితతి పుల కింపన్. భార. ద్రో 3. ౪3

తే. అట్లు ప్రత్యక్షమైనపద్మాక్షు నంత, రిక్షమునఁ గాంచి ముని ప్రమోదాశ్రుజలము నిగుడఁ బులకించి కరటిఘంటికలతాళ, ములుగ నిట్లని యమ్మహాత్ముని నుతించె
ఆము. ౪. ౧౫

సీ పొలయల్కఁ దలఁపులఁ బులకించుఁ బుల కించి బింకంపుఁగౌఁగిళ్ల బిగి భజించు.
కావ్యా 3 ౧౭౯

పులకితుఁడు. సం విణ. (అ ఆ అ) పులకలుగల వాఁడు, పులకించినవాఁడు, హర్షించినవాఁడు

పులకోద్గమము. సం వి అ పుం గగురు పొడుపు.

పులగ(ల్గ)ము. వి (సం పులాకః) పప్పు చేర్చి వండినయన్నము, కృసరాన్నము

క. పులగముఁ బాయస మట్టులుఁ,బలలము నర్చనకుఁ గాక పక్వము లయినం, గలుగు నభోజ్యత్వము వి,చ్చలవిడి వంటకము చేసి చనదు భుజింపన్ భార శాం ౧ 3౭౪

చ .చేసి మె,త్తనిపులగంబు బెల్లము ఘృతంబు ఫలంబులు నారగింపు చే,సిన మది మెచ్చి యాత్మపదసిద్ధికిఁ బాత్రముసేయు నాతనిన్
సిద్ధేశమధ ౫ (చి.వి)

మ...మాయక్క నీకును బుల్గం బిడ పంచెఁ గైకొనుము. భల్లా ౫ (క ర)

సా: పులగముపైనిపప్పు=(పులగములోనే పప్పు ఉండును కావున పైగా వడ్డించినపప్పు ప్రియముగా నుండదు)=అనావశ్యకమగుటచే ఎక్కువ ప్రియము గానివస్తువు.

క...అప్పిండియుఁ బులగముపైఁ, బప్పగతిన్ పైప కతఁడు పొఱఁగఁ జల్లెన్.
చెన్న. ౫. ౭. ౫౭.

పులపొ(ల్పొ)డుచే. అ క్రి. పులుకుపులుకునఁ జూచు,రెప్పలు మూయుచు తెఱచుచు నుండు.

చ. తడితల డిగ్గి ముంప జడతం దుదకొప్పులఁ గన్ను విప్పి పుల్పాడుచుచు నీరు ముంగ అలపోలిక ముక్కులఁ గూడ నోటఁ గొం, తొడియుచు గూఁటికజ్జి సగ మెంత్తుచు తెక్కవిదుర్పు మున్నుగాఁ బడఁకొని కాక చేష్టడిగ వక్షము పక్షలు జానువుల్ చొరక ఆము ४. ౧౧౫

౨ తెప్పు వేయక చూచు

క. చప్పుడు సేయక సంజ్ఞఁ, జప్పట్లిడు కొంచుఁ గొండసరియలవెంటన్, జప్పళ్లకుఁ బులపాడుచుచుఁ, జో ప్పరయుచు నీల పెట్టుచును శబరభటుల్.

భల్లా 3 అ (శ ర)

పులము. సం విణ (అ. అ అ) విపులము వి అ. పుం పులకము, గగ్గరు

పులసరము. వి ౧ పాకము చెడుటవలనఁ గలిగినపులుసు, (శ ర చి ని)

౨ అజీర్ణవ్యాధి, (బ్రా) 3 ఉద్రేకము (బ్రా.)

జః పులసరి

పులసరి. విణ (√పులసరము) పొగరుఁబోతు

ద్వి కలవానియట్లు నిక్కంబు నీ వొక్క, పులసరితనమునఁ బుచ్చితి కొలుచు బస పు పురా. ४ ౧౧౧ పా (శ ర బ్రా)

బులుసరి. ముద్రి

పులస్తి. సం వి ఇ పుం పులస్త్యుఁడు

పులస్త్యుఁడు. సం వి. అ పుం సప్తర్షులలో నొకఁడు (ఇతఁడు బ్రహ్మకర్ణమునుండి పుట్టినవాఁడు. ఇతనిభార్య కర్దమునికూఁతురగు హవిర్భుక్కు

పులహుఁడు. సం. వి. అ. పుం సప్తర్షులలో నొకఁడు. (ఇతఁడు బ్రహ్మనాభినుండి పుట్టినవాఁడు. ఇతనిభార్య కర్దముని కూఁతురగు గతి)

పులాకము. సం వి అ పుం తుచ్ఛధాన్యము పొల్లు. ౨. భక్తసిక్థము అన్నపు మెతుకు 3. సంక్షేపము

పులాకి. సం వి న్ పుం వృక్షము, చెట్టు (వై వి)

పులాయితము. సం వి అ న అశ్వగతిభేదము.

పులాలిక. సం వి. అ స్త్రీ నాసాగ్రదంశమను విషోపద్రవభేదము

పులి1. వి (క. పులి హులి త పుల్ =) వ్యాఘ్రము వేఁగి

క పులి గోల వేసిన ట్రిట్టలపురయంబునఁ గడం గుటయుఁ దద్వృక్ష, స్థలమునఁ గిరీటి రెం డమ్ముల నాటఁగ నేసె బొమలు ముడి వడుచుండక భార. విరా ౫ ౧౨౫.

సీ నెల నెప్పకొని రొప్పుపులి నైనఁ బీడించి పడవైతుఁ జొచ్చి నీపాదమాన

మనుచ ४ 3४.

మ. .అపులికి దుర్వారోద్యమం డైనయాహరి యుం దోడకె ..

భార ఉద్యో ४. ౨౪౫.

(ఇట శౌర్యగుణముచే పులివంటి వాఁడని భావము)

పా. పులికూన పూరి మేయునాకిగొప్పకుల మునఁ బుట్టినవాఁడు నీచకృత్యములు చేయఁ డనుట.

—పులి నాకి విడుచుట = గొప్ప ఆపదతప్పుట

తే నాకవల్లభ నీమీఁద నాటికొన్న, మాని కోపాగ్ని దివిజసంపదలమీఁదఁ, బోయె నంతియ చాలు నీపుణ్యమునను, వేయు నేటికిఁ బులి నాకి విడిచినట్లు

వి పు ౧. ౧౪౭.

—పులిమీసల నుయ్యల లూఁగుట, = ప్రాణహానికరమగు సాహసకృత్యమును చేయుట.

ఉ. చేరకుఁ డింతి నెవ్వఁ డిటుచేరినఁ బ్రాణము
మీఁద వచ్చునం, ఘోరమహాసంభవాన్వ
యుఁడు భూజ్యుఁడు గాన సహించియుంటి
గా, కారయ నన్యు లెంతటిబలాధికు లైనఁ
దృణీకరింపనే, మీర లెఱుంగ రిట్లు పులి
మీసల నుయ్యల లూఁగ వచ్చునే.

భోజరా. 3 3౮.

ఈనినపులి=అతికోపముగల క్రూరుఁడు. (ఈనిన పులికి కోపక్రౌర్యము లెక్కువయని ప్రతీతి)

సీ. కాఱవితో నడుసొత్తి గోకి నట్టీనిన పులితోడ సాముకుఁ బూనినట్లు వేంక ౪ ౫౦

(ఈనిన పులితోడ సాముచేయుట=ప్రాణహానికరమగు సాహసకృత్యము చేయుట)

—మెత్తనిపులి=పైకిసాధువుగాఁ గనఁబడుచు తీక్ష్ణస్వభావము గలవాఁడు

చ. . ధర్మమూర్తి మెత్తనిపులి ..

భార ఉద్యో ౨. ౧౪

జ. పులికోచ, పులిగోరు, పులిగోరుపట్టులు, పులిగోళ్ల వంకీలు, పులిచెవులాకు, పులిజున్ను, పులిజాడము, పులిపంజర, పులిమెకము, పులియడుగుకపసి, పులియాట,

పులి². విణ. (√పులియు క. త పుళి) పులిసినది. శుక్తము.

(ఇది సమాసపూర్వావయవముగానే కాన వచ్చుచున్నది చూ పులికడుగు, పులికూడు)

పులిచేల్ల=పుల్లనిమజ్జిగ

సీ. పేరి పక్వం బైనపెరుఁ గుండఁ గవ్వంబు పులిచల్లలో నుంచి చిలుకఁబోవు

శుక ౨ ౫౬౧

—పులిచారు=పుల్లనిచేరు, చేరు.

క. పులిచారు వంచె నొక్కతె, పులిచాఱలచీరఁ గట్టి భోక్తల కేకా,పలిచారు వంచరికా,పలిచారుచలక్కచాలి వహి వహి నాగడఁగా.

విజ. ౪. ౨౫.

జ పులికడుగు, పులికాపు, పులికాయ, పులిగంజి, పులిగాయము, పులికూడు, పులిచించలము, పులిచింత, పులిచెంచలి, పులిత్రేఁపు, పులినీరు, పులిపెట్టు, పులియంబలి, పులియఁబాఱు, పులియు, పులియోర, పులివరుగు, పులివోపు, పులుపు, పులుసు, పులుసుఁగూర.

పులిందము. సం. వి. అ. న. దేశవిశేషము

పులిందుఁడు సం. వి అ. పుం. అడవి యందు వాసముచేయుచు మిక్కిలి జీవహింసాపరుఁడై తిరిగెడి యొకజాతి బోయవాఁడు (ఇంద్రుఁ డదితిగర్భమును గత్తిరించుటవలని భ్రూణహత్యా పాపముచే తపశ్చర్యకుఁ బిదప తన దేహమునుండి పుట్టిన యొకజాతి; వసిష్ఠుని హోమధేనువు ఫేనమునుండి పుట్టినయొకజాతి

పులికడుగు. వి (పులి²+కడుగు) పులిసిన కడుగునీరు, ధాన్యామ్లము. (శ. ర)

పులికాపు. వి (పులి²+కాపు) ౧ లోహవిగ్రహములను శుద్ధిచేయుట కుపయోగించు చింతపండునీరు. (బ్రౌ)

౨ చింతపండు గలిపిన నీటితో లోహకృతములయిన దేవతా విగ్రహములను తోమి శుభ్రముచేయుట (వా)

పులికాయ. వి (పులి²+కాయ) పుల్లనికాయ

క పులిచెలికలోని కేఁగుం,బులికాయల కఱి యొక్కపులిచింతపాదం, బులి యుండ జాగిలముచేఁ, బులిపులి గావించె నొకఁడు పులిపెల్లక.

రా వి 3 ౬౨.

పులికూడు¹. వి (పులి¹+కూడు) పులియొక్క ఆహారము, వృషభము మొ.

ఆం. భా. 3. ౬౦.

పులి(కూ)గూడు². వి. (√పులి²) పులిసిన యన్నము; పులియోర, ఉప్పు పులుసు,

కారము, పసుపు మున్నగువానిలో రుచికర

ముగా చేసిన యన్నము.

సీ. పులిసినవంటకంబును వృషభంబును పులి

కూడు వాఁగఁ బెంపొందియుండు

ఆం భా 3 ౬౦

(ప్రాఁతప్రాఁత ప్రతులపా పులిహోరంబు అని

బ్రా వానిర్లో. పా. పులిహోరము=వ్యాఘ్రా

హారము. బ్రా. వ్యాఖ్య)

3. భిక్షాన్నము, భిక్ష మెత్తి తెచ్చికొన్న

యన్నము

క. పులిగూడు తిండి గొరగం,గలిచియు నోచెల్ల

యింత గల్పించెదు... కు సం 8 ౯౪

చ. చెలి పులిగూడు మానుపని శ్రీదునిఁ గా

దని వసు ౧ ౯౯

పులికోచే. వి. (పులి[1] + కోచ) పులి మొగము

వంటి మొగముగలిగిన యొక విషజాతి పాలె

పురుగు. (శ. ర బ్రా, పురికోస అని వాడక)

పులిగంజి. వి (√పులి[2]) పుల్లనీళ్లు, అరవాళము,

(శ. ర.)

పులిగాయము. వి (√పులి[2]) పూర్తిగా మానని

గాయము, పులినీరు కాఱు గాయము (అతీన

గంటిమచ్చ శ ర)

క తిలకించితివే నృప మొక్కల మగునీచెంచు

మేనఁ గలపలుగంటుల్, బలుసింగపుఁ

బలుగం ట్లా,పులిగాయము లెల్లఁ బెద్దపులి

గాయమ్ముల్ చంద్రా ౨ ౪౮

పులిగోరు. వి (పులి[1] + గోరు) ౧. వ్యాఘ్ర

నఖము; పులిగోళ్లుపెట్టి చేసిన పతకము; అట్టి

పతకము గలహారము. (శ ర)

క. ఇవి పందికొమ్ము గాయము, లివి సింగపుఁ

గోర తీర లివి యేనుఁగుపో, ట్లివి పులిగోరుల

చెనకులు, నువుగింజకుఁ గో టిదదు తనువు

గనుము నృపా రా. వి. 3. ౪౯.

సీ తీరైనగళమునఁ దోర మైనకడానిజాళువా

పులిగోరు తూలియాడ. ఇందు. ౨ ౧౪౧.

చ పెండఁ బులిగోరు ఫాలమున మేలిమిపచ్చల

రావిరేక .. చంద్రా. ౨. ౯.

౨. వ్యాఘ్రనఖము. శ్రీ.

సీ. పులిగోరుచెట్టన వెలయు వ్యాఘ్రనఖంబు...

ఆం. భా. ౨ ౬౨.

పులిగోరు పట్టులు. వి (√పులిగోరు) వస్త్ర

విశేషము

వ... పెలిపట్టులును పగోంబట్టులును పులిగోరు

పట్టులు నుదయరాగపట్టులును క్షేత్రపట్టు

లును... ద్వా 3. ౨౦౬.

పులిగోళ్ళ వంకెలు. వి బ (√పులిగోరు)

ధాన్యవిశేషము

సీ. ఏదుకట్టెలు వంకె లినుక రాజనములు పులి

గోళ్ల వంకెలు బొగడసరులు.

హంస. ౪. ౧౨౯.

పులిచించేలము=పులిచెంచేలి. వి. (పులి[2] +

చెంచలి) ఒకానొక యోషధి శ్రీ.

సీ విషకంటకాలామ్లవేతసంబును నీరుచించలం

బును పులిచించలంబు హంస. ౨. ౨౭౯.

పులిచింత. వి (పులి[2] + చింత) ౧ పులిచెంచలి,

చుక్రిక, నేలపైఁ బ్రాఁకు ఒకజాతి యోషధి శ్రీ.

(చి ని. శ ర చూ పులిచెంచలి. దీనియాకు

పుల్లగానుండి పచ్చడి కుపయోగించుదురు)

౨. గుల్మవిశేషము పొదగా పేర్వడు ఒకజాతి

చెట్టు

సీ. పులిచింత పొదుగు ములుమోదుగును వెర్రి

పుల్లవెలఁగ వెట్టిచిల్ల చిల్ల

హంస ౪. ౧౧.

క. పులిచెలికలోని రేఁగు, బులికాయల కరి

యొక్క_పులిచింతపొదం,బులి యుండ...

రా. వి. 3. ౬౨.

పులిచెంచేలి. పులిచింత, పులిచించేలము వి. చుక్రిక ‡ (చి ని శ. ర. సునిషణ్ణకమని ఆం భా. సీ. సునిషణ్ణ కాఖ్యదగును, పులి చింతయనఁగను బులిచెంచలియనంగ ... ఆం భా. ౨. ౬౮ చుక్రియును సునిషణ్ణకమును భిన్నములని అమరము.)

పులిచెలిక. వి (పులు² + చెలిక వృత్తిని వర్ణ వికారము) క్రొత్తగా బీడుపెట్టిననేల

క పులిచెలికలోని శేఁగుంబులికాయల కరిగి
రా. వి 3. ౬౨.

పులిచెవులాకు. వి (పులి¹ + చెవులు + ఆకు) ఒకానొక మందుచెట్టు

పులిజొన్న. వి (పులి¹ + జొన్న) పులిపాలతోఁ జేసినజొన్న. (శ ర)

సీ హితబహుశ్రుతధర్మరితసారశాస్త్రపూర్వతల
మన్వీజాలదుర్గముల నిలిపిఁ, పులిజొన్న
మొదలుగాఁ బురసాయుసావధి కం దుండ
సవరణ ల్పొందువటిచి
ఆము ౪ ౨౬౧

తే గసగసలు వీకవిండ్లు సోగచిలుకిలును, పింగ
ములు పులిపిల్లలు జింక లేడు,గములు మానిపి
కోతులు కాఱుపోఁతు, లేడి కదుపులు పులి
జొన్న పాడిపసులు ప్రబంధ ౧. ౧౩౫

చ కమఁగొని పెమ్మనం బలరఁగాఁ బులిజొన్నను
శేఁదుకన్నఁ దె, మ్మనినను దెచ్చువాఁడ.
విక్ర ౧ ౧౬౪

మ. వశి వన్నఁ వెల యిచ్చి కొంద్రు మురజి
ద్వత్సస్థలీరత్నముల్,పులిజొన్నే నియు నమ్మఁ
జొప్పుడుచు. వణిగ్వర్యుల్ యశోధుర్యులై
సుద. ౧ ౭౭

పులిజూదము. వి (పులి¹ + జూదము) ఒకానొక యాట. (గళ్లుగీసి పదునైదుకాయలను మేఁకలుగాను మూఁడుకాయలు పులులుగాను గ్రహించి యాడెడు ఆట పులిబోను అని కొందఱు)

సీ. ఒడ్డు,విడుపు పెట్టుడుగాయ విండ్లమ్ము
లాటలు పులిజూదములు
హంస 3 ౧౪౬.

పులితోడుగు. వి (√పులు²) వన్య వక్రకంటకము ‡ (గురివెందవంటి యాకులుగలది చి ని)

పులిత్రేఁపు. వి (పులి² + త్రేఁపు) అజీర్ణపు త్రేఁపు, పుల్లని త్రేనుపు

ద్వి పులితియల నట మ్రింగి పులిత్రేఁపు లడర,
నటుగికి పొరలాడి యటుచు రక్కసులు
ద్వి హరిశ్చ ఉ. ౧౬౩౬ పం

పులినము. సం. వి అ పుం. న ౧ సైకతము, నీరువెలిసిన పిదపఁ గనఁబడు నిసుకదిబ్బ

పులినవతి. సం వి ఈ స్త్రీ నది ఏఱు.

పులినీరు. వి (పులి² + నీరు) రక్తము విఱిగి గాయములోనగు వానియందుండి కాఱెడి నీరు.

చ వెలుఁగుల కోని వే వెలుఁగు వేఁడిమి నుఱ్ఱిన
గ్రుక్కసాపగా, కలశ సమస్త నీ మృదుల
కాయముల న్బులినీరు గ్రుమ్మ బొబ్బలగతి
క్షుపకప్రతతి భాసిలె
చంద్రా. ౨. ౨౨.

క హరునటకాలం జోరఁబడి, శిరమునకుఁ
బెదలి నీడు సితఖండము చంద్రిర యది పెల
వడి నేఁడుకఁ, దొరఁగెడుఁ బులినీరు గాంగ
తోయము పేరకఁ చంద్రా ౫, ౪౫.

పులిపి(ల్పి)రి=పులిపులి¹. వి దేహమునందు మిరియములవలె లేచెడు దుర్మాంస విశేషము.

సీ...దొప్ప, చెవులుఁ బిల్లికనులుఁ జెక్కిలి పులి
పిరి గొగ్గిపండ్లును మురిక్రోఁతి ముఖము
హరిశ్చ. ౪. ౧౬౭.

ద్వి కుఱుంబీఁచు గడ్డమున, బరుసు మీసముఁ
జెక్కుపైఁ బులిపిరియు నఱుకు బొడ్డును...
నవ. ౩. ౧౪౯. పా. ౨౩. పం.

ద్వి. మిడిపండ్లు చెక్కుటిమీఁది పులిపిరియు
ద్వి హరిశ్చ. ౬ ౧౦౭౫. పం.

జ: పులిపిరికాయ

పులిపిరికాయ=పులిపిరి. (శ. ర)

పులిపులి¹. వి పులిపిరికాయ (శ ర)

జ. పులిపులికాయ

పులిపులి². విశే. అవమర్దితము, నలఁగినది

చ పులిపులి యయ్యె నంగలత పొక్కు మధా
ధరబింబ మింతికిన్, నలినలి యయ్యెఁ
గౌను. . శుక ౧ ౨౧౫.

సీ. పులిఁ గ్రమ్ముకొని పులిపులిగ నీఁటెలఁ
గ్రుమ్మి యేపుతో మగఁటిమిఁ జూపువారు.
రసిక ౧ ౧౧౨

శి మిలమిలనిగోళ్లఁ జెలుపలు, గులగులలుగఁ
గొట్టు నచటి కోల్పులులు గవిం,బోల
వోలయ సెతిగి రొఱుకులు, పులిపులి యన్న
పుడ కలిసి పులిపులిసేయున్

చంద్ర ౨. ౯

పులిపులికాయ=పులిపిరికాయ. (శ ర)

పులిపెంజెర. వి (√. పులి¹) కాటుక రేకు
పాము. ఒకజాతి పొడపాము (శ ర)

పులిమిపుచ్చే. స క్రి (పులిమి+పుచ్చు) ౧
కప్పిపుచ్చు

సీ. నందుఁ దదే మన్న నవ్వుచు మీ శీల పా
ప్మంచు నొకవేళ పులిమిపుచ్చు.
దశా. ౯. ౨౭.

౨. వంచించు, మోసముచేయు.

ద్వి. అలవిఁడివారల నణఁకించినట్లు, పులిమి
పుచ్చిన కేఁడు పోనీము నిన్ను
ద్వి పరమ ౪ ౫౪౪. పా.

౩. నలిపివేయు.

౬ కరాళదివ్యబా,ణా వళు లెచ్చి రా నొడిసి
యుగ్రతమప్రదరాగ్నికీలముల్, వోవఁ గరం
బులం బులిమిపుచ్చుచు మారుతి యుగ్రదాన
వుల్, త్రోవ సెదిర్చినం గడవిత్రొక్కుచు
మక్కునఁదూటి గ్రక్కునన్

రామా. ౬. ౨౦౪.

౪ తాటాతూటముచేయు, అతుకుల పనిచేయు

౫ తెలుఁగుకవిత్వము చెప్పక, దలఁచిన కవి
యర్థమునకుఁ దగియుండెడు మా,టలు గొని
వళులుం బ్రాసంబులు నిలుపక రొుగిని
బులిమిపుచ్చుట చదుకే నిర్వ ౧. ౪.

పులిమెకము. వి (పులి¹ + మెకము) మత్స్య
విశేషము (శ ర. బ్రౌ)

పులిమెట్టు. వి (√పులి²) తేర్చినకడుగురొుక్కు
అడుగుది (శ ర. శౌ) అభిషుతము, పులియఁ
బెట్టిన కడుగు

తే... మెట్టనఁగ మెదు ద,నంగఁ బులిమె ట్టనంగఁ
జెలంగుచుండు, నభిషుతాఖ్య...
ఆం. భా ౨. ౨౫౦.

పులి(ల్లి,ల్లె)య. వి పర్ణకృతభోజన పాత్రము,
విస్తరి

క. సెలవాల్గు మునియతుండై,పలాశపత్రముల
పులియఁ బాయక ద్విజుఁ డీ,మ్మలభోజనంబు
చేసిన, ఫల మిలఁ జాంద్రాయణంబు ఫలముం
గలుగున్. విజ్ఞా ఆచా. ౪౪

సీ. అగ్నికార్యము దీర్చి హరుని నభ్యర్చించి
ములుమోదుగాకులఁ బులియఁ గుట్టి
కాశీ. ౩. ౧౨౧.

తే ఇచటి కెంగిలి పుల్లియ తేలవచ్చె
కాశీ ౩ ౯౫

ద్వి ప్రొద్దునఁ జని పది పుల్లెలాకులును, తేలిమి
సమిధలు వెలయు దర్భలును
ద్వి హరిశ్చ ఉ ౧౪౧౪ ౬౦

పులియంబలి వి (√పులి) పులిసిన అంబలి
చ ఎతి చెప్పిన ఎంతఎ మంది దాని నో,య్యన
దరిఁ జేరఁ బిల్చి పులియంబలి యింపుకొ
పోసి మూకుటకా చెన్నబ ౨ ౭౭

పులియఁబాలు అ క్రి (పులియు[1]+పాలు, స్వార్థమున) పులియు పుల్లనగు
సీ పూఁటబోఁడికొమ్మా వి పులియఁబాలని తీసె
ఎతిమోము కందనిచందమామ
చంద్రా ౬ ౧౨౪

పులియడుగుతఎసి వి (√పులి[1]) వ్యాఘ్రము పాదుఁ దనుము ని
(గంగానది) వ పులియడుగుతఎసికొడుకు వెను
కొనెడు పాలకడలి వడువున వఎంతఎమ
యంబు నను ఎరించు కునుముఎమదయ ఎమృద్ధి
పగిది చం రా ౩ ౨౫

(ఇతనికొడుకు ఉఎమన్యువు వాఁడు కోరినవు
డెల ఆహారము లభించుటకై ఎవుడు దధి
క్షీరాంబుధులు ఎృజించెను శివపురాణము)

పులియాట వి (పులి[1]+ఆట) బాలక్రీడావిశే
షము ఒక యాట
సీ చీకటిమొటికాయ చింతాకుచుణుదులు పులి
యాటలునుఁ బిల్లపొట్లకాయ
హంస ౩ ౧౬౭ ప్రబంధ ౧ ౭౧౩

పులియు[1] అ క్రి (√పులి[2]) పుల్లనగు
(వ్యవ) తరవాణి మిక్కిలి పులిసినది

పులియు[2]. అ క్రి ౧ క్రొవ్వు, మదించు

రగడ తలు కొఎఁగఁ బల్లవవితానముల నూన
ములఁ, బులియుఁ బికమధుపములు బోన
ముఁ ఖానముల రాఘవ ౨ ౭

౨ మరియు, గర్వించు
వ సత్యభామ సామాయంబుగా వాసుదేవున
కి ట్లనియె

క కలిగె నొకటాంబవతి కెౕన్నెలవడఁ బడె
దేఁ వలపు సీతల కేగిగా,బులియకుమే సవ
తు ౦ గల,పొలతులచే పాటువడక పో రా
దనియెకా ఉ హరి ౩ ౧౧౫

సీ మాటిమాటికిని మహూలించి పాడుచుఁ బులి
యెఁచుఁ దనఁ దాని పొగడికొనుచు
విప్ర ౫ ౨౭

౩ బిగియు, బింకముతోనుండు
క పేసాలఁ బోవు రమ్మా, భూసిజ్జుకఁ బ్రొద్దు
వోయెఁ బులియుట చాలుకా
హర ౪ ౧౩౪

పులియోగిరము=పులియోర వి (పులి+ఓగి
రము)
వ సాంగలి పులియోగిర ప్రబంధ ౧౧౨
వ సాంగలి పులియోగిరంబు దధ్యోదనంబు
హంఎ ౧ ౧౧౫

పులియో(హో)ర పులికూడు (క పులి
యోర హోర) వి (పులి[2]+ఓరము)
పులుసుకలిపిన అన్నము (శ ర) పులుసు,
ఉప్పు, కారము, పసుపు మొ వానితో రుచి
కరముగాచేసిన అన్నము
వ్యవ ఆ ఎమారాధనకు బూరెలు పులిహోర
చేసినారు

పులిరికము సం వి అ పుం పాము (ౘిల్యమ్ము)

పులివరుగు వి (√పులి[2]) పులియఁబెట్టిన వరుగు
వ పడిదెములుఁ బులుపలుఁ, బులివరుగులు, వప్పు
దంబులు, బప్పులు కాశీ ౪ ౧౯౫

పులివోవు (పులి2 + పోవు) అ క్రి పులిసిపోవు, పాడగు

ద్వి పాదల నెయ్యడఁ బులివోవని ప్రాణ,పద
మగునోగిరం బొదవ నర్పించి

పండితా దీక్షా ౪౭

పులిసరి వి (త పులిశ్రై) పులుగుడు,వాతఘ్ని 1

సీ పులుగు డనంగను బలినరి యనఁగను చాల
కినీలంజ్ఞ పరగుచుండు ఆం భా ౨ ౬౭
(ఇందలి చాలకినీపద మింకను విచార్యము)

పులు[1] వి లోహరత్నాదుల మాలిన్యము, మాలి
న్యము (ఈ యర్థమున కడుగుధాతువుతోఁ
గూడియే తఱచుగాఁ బ్రయోగము లందుఁ గాన
వచ్చుచున్నది వాల్లుపర మగునపుడు కొన్ని
యెడల ఉత్వలోపము)

క పదనికిరాఁ బులుగడిగిన,మదనాస్త్రము రేఖ
గలిగి మానిని మెయి చెన్నొదవఁ గయిసేసి
రప్పుడు,ముదితా జనములు ప్రమోదమున లలి
తముగన్ భార విరా ౫ ౩౫౫

ద్వి శ్రీనింకఁ బటిక నార్చినకుందనంపుఁ,గమ్ములో
మతిఁ బులుగడిగినము త్తియమ్ములో నెఱ
తావి నలరుగందంపుఁ,గొమ్మలో యన
రం రా చాల ౪౫ పొ ౧౧ పం

సీ పెనవి రోగులఁ దగ వేయఁ బు ల్గడిగించి
నిలిపిన గండగొడ్డలి యనంగ
పి శకుం ౩ ౧౪౨

క పడుతుకలలితాంగయష్టి పదనికిరాఁబుల్,
గడిగిన మరుఖడ్గలతిక,వడువున మోహాన
విలాస వైభవ మెంచెకా నిర్వ ౮ ౬౦

సీ చంద్రబింబముఁ చాలసంద్రంబులోఁ ద్రోచి
పిండెల్లఁ బోఁ బులుకడుగ నున్న
విక్ర ౧ ౧౪౨

జ పులుగాకు

పులు[2]=పుల్లు వి (క పులు, పుల్లు) గడ్డి,
కసవు

సీ పులు మేయుకమకంబు దొలఁగుట కాక
విష్వాలబుద్ధిరై దాఁటె హరిణకులము
పాండు ౪ ౭౯౨

క పెలయాలివలనఁ గూరిమి,గలుగదు మతి
కలిగ జేని కడతేరదురా,పలుపుర వడిచెడు
తెరువునఁ, బులు మొలవదు మొలచె నేనిఁ
బొదలదు వేమా వేమ ౨ ౧౦౨

మ మ త్తవేదండకుం,భరసై కాశనకాంక్షి యైన
మృగధూపాలుండు పుల్ మేయునే
మల్లభూ నీతి ౭౧

విణ అల్పము, నీచము (చూ పులుమానిసి)

పులుదిండిచట్టు = ఇంద్రనీలశిల (ఇంద్రనీలము
గడ్డితినునని ప్రసిద్ధి)

వ అప్పురంబునట్టనడుమ నిట్టలంపుఁబులుదిండి
చట్టులఁ గట్టినయభ్యంతరవప్రగోపురద్వా
రంబునకా ఉరా ౨ ౭౯౪

పులుదిండిచలుప=ఇంద్రనీలశిల

సీ చెలికురుల్ పులుదిండిచలుప తా మామక
స్వాంతతృణగ్రాహులయ్యెఁగాన
చంద్రా ౪ ౧౦౨

పులుదిండిమానికమ=ఇంద్ర నీలమణి

సీ పులుదిండిమానికంబులవన్నె గలయిఁచె
లోకవంకఁ జేఁ కట్ల నునుపు కొలుప
తపతీ ౧ ౯౧

పులుదిండిటా(యి) వి (పులు[2] + తిండి +
టాయి) తృణగ్రాహి, ఇంద్రనీలమణి

సీ పులుదిండిటామొ త్తములలోవ లమరించి స్ఫ
టికసోపానముల్ సంఘటించి
ఉ రా ౨ ౭౯౨

జ పులిచెలిక, పులితోడుగు, పులుకాసి, పులు
కాసిపురవు, పులుకాసిపులుఁగు, పులు

గుడిసె, పులుదారి, పులుదాలినోరిము౧, పులు పంట, పులుమానిసి, పులుమ్రాఁకు, పులుపడు, పుల్గ్రహము

పులుఁగు(ల్గు) వి ౧ పక్షి, పిట్ట

ఆ పులుఁగుఁ బ్రాటఁ బట్టి యలయించి యాడెడు, బాలునట్లపోలె బాణసురుఁడు, గడఁగి కృష్ణునమటఁ గారించుచున్న వాఁడు భార ద్రో ౩ ౨౩౩

క తోట్టినక్రొవ్వులు గలయలి, చెట్టడిచినచేటిఁ డేమి చెప్పన్ బులుఁగుల్ మనుచ ౪ ౨౪

ఈ ఆదిమ పైన యండమునయం దుదయించెను గూబపుల్గు కాశీ ౬ ౧౪

౨ ఒకజాతి పక్షి (దీనికూఁత అరిష్టసూచనము, ముఖము భీకరము,)

వ్యవ పులుఁగుపలె మొగము పెట్టుకొని యెట్లు కూర్చున్నాఁడో చూడుము

జ పులుఁగుపిట్ట, పులుఁగు బొల్లఁడు, పులుఁగు ముక్కు నొక్కు, పులుఁగురాడాలు, పులుఁగు రాపచ్చ, పులుఁగు రాబొల్లఁడు, పులుఁగు రాయఁడు, పులుఁగులనాఁడు, పులుఁగు టాయి, పులుఁగుకోఁడు, పులుఁగుపాపోటు, పులుఁగు హుమాయికోడు, పులుఁగరి, పులు రాతూపు

పులుఁగుపిట్ట వి (పులుఁగు + పిట్ట) గుడగూబ, ఘూకము (శ క్ర)

పులుఁగుబొల్లఁడు వి (పులుఁగు + బొల్లఁడు) గరుత్మంతుఁడు, గరుడుఁడు (శ ర)

(ఇట్లే పులుఁగు(ల్గు) రాబొల్లఁడు, పులుగు హుమాయి)

పులుఁగు ముక్కు నొక్కు వి (√పులుఁగు) పల్లకీ బొంగునందలి దోష విశేషము

వ పొక్కిడి పులుఁగుముక్కునొక్కు పృష్ఠి చీమదిండి మొదలుగాఁ గలదుర్గుణంబులు లేక ప్రబంధ ౧ ౬౦౫

పులుఁగురాబొల్లడు వి (పులుఁగు + రాచ + బొల్లఁడు) గరుత్మంతుఁడు, పక్షిరాజు

ఈ నల్లనిమేను నిల్వుతిరునామము పచ్చనిపట్టు నాభిపైఁ దెల్లని తమ్మియుం గలుగు దేవుఁడు కుంకుమవన్నెపులురా, బొల్లని రెక్కనల్వుఁ దెలుపుం గలపువ్వులదండఁ దెచ్చి యు, తుప్పల్లని జాంజలిం జేగుడఁబోఁడి కొసంగె వెసం గృపామతిన్ వైజ ౧ ౬౯

పులుఁగురాడాలు వి (పులుఁగు + రాచ + డాలు) గరుడధ్వజము దశా ౨ ౨౫౪

పులుఁగురాపచ్చ వి (పులుఁగు + రాచ + పచ్చ) గరుడపచ్చ, గారుత్మతము అచ్చరా అయో ౪

(పులుఁగురాబోలఁడు=గరుడవాహనము)

పులుఁగు(ల్గు)రాయఁడు వి (పులుఁగు + రాయఁడు) పక్షిరాజు, గరుత్మంతుఁడు

లయగ్రాహి పులుఁగురాయనికి జో దగుజటాయువు చం రా ౫ ౪౨

ఆ అపుడు పుల్గురాయఁ డక్కలిఁ బుడమికి, డిగ్గి కేలకెని డొంద మలరఁ, జేసి అచ్చ రా యు ౧౬౪

పులుఁగులనాఁడు (√పులుఁగు) వి దేశ విశేషము

క తెలనాఁడు వేఁగినాడును, బులుఁగులనాఁ డ్డాకనాఁడు బొత్తపినాఁడుకా, అలముల కినాఁడు రేనాఁ, డలయక గనుఁగొంటి నచటి యబలలఁ గంటికా హంస ౧ ౫౩

పులుఁగుటాయి. వి (పులుఁగు + టాయి) గారుత్మతము, పచ్చ

తే ప్రాలి పట్టోటకొమ్మలఁ బులుఁగుటాలు, గరిక యనిడాసి నీలా ౧ ౩౭

పులుఁగు(ల్గు)ఱేఁడు. వి (పులుఁగు(ల్గు) + ఱేఁడు) పక్షిరాజు, గరుత్మంతుఁడు

సీ ఎగసిన బలధూళి రొదురుగా రాకుండఁ బులుఁగుఱేఁ డెలకలఁ బోవఁ జదియ. కళ ౫ ౧౫౯

పులుఁగుసాహేబు వి (√పులుఁగు) పక్షి రాజు, గరుత్మంతుఁడు

వ పులుఁగు సాహేబు బాబారాయఁడ ప్రబంధ ౧ ౨౧౬

పులుఁగువాహమాయిజోదు. వి (√పులుఁగు —పక్షి గుఱ్ఱముగాఁగలయోధు) విష్ణువు అచ్చరా బాల ౪

పులుకాసి[1] వి క్షుద్రజల జంతువిశేషము

సీ. పులుకాసి నసిమిరి బుంగ పురువు హంస ౪ ౧౯౭ క్రొత్తప్రతి పా

పులుకా(గా)సి[2]. విణ (పులు[2] + కాసి)—తృణమువంటిగి—అల్పము, నీచము (చూ పులుకాసి పురువు)

పులుకా(గా)సి పురువు(గు)పుల్గాసి పురువు. (పులుకాసి[2] + పురువు) వి ఆకుపచ్చని చిన్న పురుగు (పచ్చ తొక్కల పురుగు శ ర)

ద్వి రాజులు వాటించు రాణివాసముల,నోజతో మూడిగం బొనరింపఁ దమకు, వరవులఁ గాఁ జేసి వరుస వర్తింపఁ, బురిలోనఁ బులుకాసి పురువులతరమె

ద్వి. పారిశ్చ. ఉ ౧౪౩ పా ౪౫౪ ౨౦. పం.

తే మన్న పురుషునిఁ జెడనాడు మగువమీఁదఁ, బోయి పులుగాసి పురువయి పుట్టు ననుచు. శుక. ౩. ౧౪౯.

(ఇట పులుకాసి పురువులవంటివారు, అల్పులు, అని తాత్పర్యము)

సీ చండాంశురథముతో జగతిపైఁ ద్రెళ్లంగ గన్నెఱ్ఱసేసిన గర్వరేఖ,

గీ గల మహామహులకు మిాకుఁ గణనసేయఁ, గవ్యభుక్కు లనంగఁ బుల్గాసిపురువులు... పి. శకుం. ౩. ౨౩౦

పులుకాసి పులుఁగు. వి (పులుకాసి[2] + పులుఁగు) నీచమైనపక్షి.

తే ఇన్ని దేవళ్లఁ గొలిచి నే నేమి గంటిఁ, బోయి పచ్చని పులుకాసి పులుఁగుచేత, మోసపోయితి శుక ౩ ౪౯

(ఇట పచ్చనిపులుకాసిపులుఁగు=పచ్చరంగుగల నీచపక్షి, చిలుక, అని తాత్పర్యము

పులుకు(ల్కు) వి కను తెప్పలు తెఱచుటయం దగు ననుకరణము.

—ద్వి కట్టిఁడిపీఠి కెక్కుడిబిడ్డఁ దమ్మి, పుట్టి యున్నా ళ్లోయిఁ బులుకునఁ గన్ను, దెఱవక చను ద్రావఁ దివురనిబిడ్డ ... ద్వి పరమ ౩ ౧౫౪ పా.

జ పులుకుపులుకు

పులుకు(ల్కు)పులుకులుకు. వి (పులుకు + పులుకు) భయదుఃఖావమానాసూయాదులచే తెప్ప లల్లార్చుచు తెఱచుచు చూచుటయం దగు ననుకరణము.

(భయమునకు.) క అని తెలిసి పులుకుపులుకునఁ దమఁ జూడం జూడఁ బట్టి కన్నుం గోట్టెక. పం. పంచ. ౪. ౪౩౯.

(దుఃఖమునకు) ద్వి. పులుకుపులుక్కనఁ జూచి
భూపాలనందనుఁడు, కొలఁకులఁ గన్నీళ్లు
గ్రుక్కుచుఁ బలికెను.
ద్వి. క. పా. ౧. ౩౦. పొ. ౫ పం

తే పులుకుపులుకునఁ జూచి యక్కలికితోడఁ,
బలుకుపలుకున దైన్యంబు దొలఁకఁ బలికె.
పారంగ ౨ ౧౦౦

(అవమానమునకు) చ అనుటయు మాట లేక
హృదయాబ్జము జల్లన మోము వెల్లనై,
కనలుచు నీరు జేఱుతెలికన్నుల నాతినిఁ
బుల్కుపుల్కనం, గనుగొని .
మనుచ ౨ ౬౬

(అసూయకు) సీ భోగించువారలఁ బుల్కు
పుల్కనఁ జూచి మెల్లన గ్రుక్కిళ్లు మ్రింగు
వారు. నైష ౪ ౫౩

శ్లో. భుంజానజనసాకూతపశ్యాయస్యామజీవినః
సం నైష ౧౪ ౨౫

పులుగ(ల్ల)రి. విణ (పులుగు+అరి తె పుల నరివాళ్) జాడ తెలుపువాఁడు, ఆచూకి యిచ్చువాఁడు.

క...మాసా మృఖలం,బును వచ్చువేని నీచె,
ప్పిన పులుఁగరివెచ్చ మెల్లఁ బెట్టెద మనినఁ
పరమ ౫. ౫౯

సీ ముగురు నల్గురు సాక్షులుగ నీక్రమంబున
నిపుడు మా కొకపత్త్రి మిమ్ము వేగ,యేము
నీపురమున కేఁగితెచ్చెదము పుల్గరిధనం
బనిరి... పరమ ౫ ౭౧

పులుగాకు. వి. (పులు+కాకు త పుళుక్కు) దుండగము, దుష్టచేష్ట

ద్వి. బలిమిమై వార్చి నీబలములు పేర్చి,
పులుగాకులై బహుళ్ధంగుల నిట్లు, పులుగాకు
లాచరింపఁ బోలదే మాన్ప.
ద్వి. మరిచ్చ. పూ. ౧౨౧౯. పం

ద్వి. పిలిచి యేకతముఁ జెప్పెద వంచు నోటఁ
బలికి చూపఁగ రానిపలుకులు వలుకఁ, బులు
గాకు లేల పోపొ మ్మన్న మమ్ము, బులు
గాకు లాడు నీపలుగాకువాఁడు.
ఆ మ క. ౧ ౩౫. పొ ౫. పం.

పులుగు(ల్గు). వి. ౧ గుఱుతు, చిహ్నము.

గీ కలఁక మామిఁది పనికేనికసరు దెలుప,
పొలఁతి రేలు నీయున్కియే పులుగు గాద
ఆము ౫. ౭౦

గీ గునియుజాన్సిగ చెక్కిట గోరు మోవి,కెంపు
లత్తుక నుదుర గంధంపు చిటులు, వాడపస
పంటువలువతో వచ్చినట్టి, పుత్ర యిది
కానిదతకుఁబులుగుగాద ప్రబంధ ౭౯౩

౨. జాడ, ఆచూకి

సీ కద లేనిక్షేమంబు గప్పెద మంటిమా పుల
కాంకురంబులు పులుగు చెప్పు.
వరాహ ౪. ౧౯.

వ ..చిక్కెం జిక్కె నిక్కడ నిక్కడ నక్క
యక్క యని చేటికానికరంబు పొలసిన
పులు గెఱింగి పాండు. ౪. ౨౩౬.

పులుగుడిసె. వి (పులు^{2}+గుడిసె) పక్షుల వేఁటాడువాఁడు తాను మఱుఁగున నుండుటకై గడ్డితో నిర్మించుకొను చిన్నగుడిసె, కసవు గప్పినగాడిసె.

క పులుఁగుడిసెఁ బన్ని వల కా,ద్యలధరణిం
బాదుపఱిచి ప్రసన్నకన్నుల్, గలపులు
గు దీమ మిడి యు,గ్గలపుందమిఁ గాచియుం
దఁగా దైవగతిన్. కేం. పంచ ౨ ౧౦.

పులుగుడు. వి. పులిసరి. వారఘ్ని కీ. (ఇది నల్లపులుగుడు, తెల్లపులుగుడు అని ద్వివిధము అని. శ. ర. చూ పులిసరి.)

ద్వి॥ మద్ది పొల కొడిశె మూకేడు వెలఁగ, బొద్ది
* పాపర జమ్మి పులుఁగు మేడి
ద్వి॥ క॥ పా॥ ౨ ౪౯ పా॥ ౧౧ పం॥

పులుదాలి వి॥ (పులు^{2} + దాలి) గడ్డికుమ్మ
(చూ॥ పులుదాలినోరిముని)

పులుదాలినోరిముని మి॥ వి॥ (పులుదాలి + నోరు + ముని) గడ్డికుమ్మవంటి నోరుగలఋషి, తీక్ష్ణమైన నోరుగలఋషి

ఉ॥ బ్రాహ్మణమాత్రుఁడె యత్రినందనుం, డాపులుదాలినోరిముని కడ్డము వారయ లేదు వానికిం, గోపమెకాని శాంతియును గూర్మియు లే దెటువంటివారికోన్
వి॥ పు॥ ౧ ౧౬౫

(దుడుకునోటిఋషి అని భావము)

పులుప=ఉలుప^{2} వి॥ ($\surd$పులి^{2}) ఎలుచగా మారిన పుల్లని యూరుఁబిండి, విరళామ్లకలిత పిష్టము

తే॥ ఊరుబిం డన లవణభావిత ప్పట్ట మొప్పఁ, బులుప యుంబు ఎన విరళామ్లకలితమ్ము, మొనరు ఆం॥ భా॥ ౨ ౨౫౧

వ॥ చిఱుగడములుఁ బడిదెములుఁ, బులుపలుఁ బులివరుగులు నప్పడంబులు
కాశీ॥ ౧౯౫

పులుపంట వి॥ (పులు^{2} + పంట) తృణధాన్యపుఁ బైరు (వరి, గోధుమలు, మున్నగు సస్యము)

సీ॥ తపశ్శ్రీ వెలుంగ, నున్నెడఁ బులుపంట లన్నియు నత్యంతవికలంబుగా నవావృష్టి దోష,
గీ॥ మావహిల్లిన భార॥ అశ్వ॥ ౪ ౨౭౦

పులుమానిసి విశే॥ (పులు^{2} + మానిసి) అల్పమనుష్యుఁడు, (ప్రాభవముచెడి) కొంచె పడిన జనుఁడు

సీ॥ మునీంద్ర యేము, గలుగంగ దన లేవి పులుమానిసికిఁబోలె నక్కఱువృద్ధున కట్టిచావు, పాటిల్లె భార॥ అశ్ర॥ ౨ ౧౬౧

క॥ పురిమున కేతెంచె నతఁడు పులుమానిసియై దశకు॥ ౪ ౧౯

పులుము స॥ క్రి॥ ౧ రుద్దు

తే॥ కమ్మనూనెఁ దల యంటి పెలుపు గందానఁ బులుమ ఆము॥ ౬ ౧౨౬

క॥ పన్నగజాతీరసనం, పన్నంబుగఁ దలలు పులిమి మందోష్ణం బొ, పన్నీట జలక మార్చిరి, కన్నియకున రామకునకుఁ గామిను లంతన్
బ్రహ్మో॥ ౩ ౧౫౧

౨ రాచు పూయు

తే॥ శేలఁ గలవంటకపుఁదాలికిని పులిమిన, ఘుసృణములు మించ ఆము॥ ౫ ౧౪౩

ద్వి॥ జలజారిగ్రుడు కప్పుచాయఁ గెంగేలఁ, బులుము కాటుక మొగంబున దిట్టపడఁగ
అ॥ మ॥ క॥ ౧ ౨౫ పా॥ ౧౫ పం॥

౩ నలుపు, నలుచు

(వ్యవ) వాఁడు కన్నులు పులుముకొని లేచినాడు (గ్రా)

చూ॥ పులిమిపుచ్చు

౪ కొట్టు

(వ్యవ) వానిని బాగుగా పులిమి పంపినారు (శ ర గ్రా)

౫ అంటఁగట్టు, పైఁబడఁజేయు

(వ్యా) అన్న తాను చేసిన అప్పంతయు తమ్మునినెత్తిని పులిమినాఁడు

౬ వంచించు (చూ॥ పులిమిపుచ్చు)

వి॥ కష్టము, దోగవిశేషము

సీ॥ కష్ట, ములు మనఁ గుష్టనఁ బులు మన విలసిల్లు ఆం॥ భా॥ ౨ ౧౭౭

జ॥ పులిమిపుచ్చు, పులుముకొను, పులుముడు

పులుముకొను. స క్రి (√ పులుము) నలిపివైచు, మర్దించు.

తే. తిరుగు భిక్షాశనులమీఁద దృష్టి యిడని,
యదయురా లగు కలిమితో య్యలిగృహాంబు,
లలజడికిఁ దార్చుకై వడిఁ బులుముకొనిరొ,
వనజవిసరంబు హేమంతవాసరంబు
చం రా. ౫ ౭౭

పులుముడు. (√. పులుము) వి రుద్దుడు, మార్జనము

సీ. తోముడు ప్రాముడు తుడుపు రుద్దుడు
పులుము దన మార్జనసంజ్ఞ బొలుచుచుండు,
ఆం భా ౨ ౧౬౦.

పులుమ్రాను. వి (పులు² + మ్రాను) తృణద్రుమము
(తాడు, కొబ్బెర, పోక, ఖర్జూరము, ఈఁత మొ॥ జాతిచెట్టు)

ఈ...తాడు మున్నగుతరుల్ పులుమ్రాఁకు
లనఁగఁ బోలు ఆం భా. ౨ ౭౯.

పులునడు. అ. క్రి (పులు² + పడు) గడ్డివలెనగు, వలఁగు

క. పితేఁదికిఁ బోనిచ్చినవి, ల్లతితికిసై యల్లఁ
జాఁప నది గమఁగొని వెల్లుతికి చను లతలు
పలువదఁ, జేఋముం గడు నాస పుట్ట
శృంగాగ్రములకా.
భా రా అర. ౨. ౪౯

పులుసు¹(లు)వి. (√పులియు) ౧ ఆమ్లము, షడ్రసములలోనొకటి

చ జలధర ముప్పతోఁ బులు సొసంగు రసం
బని యప్పయోధి నిం, బొలయఁగఁ గ్రోలి
పై దధిపయోధియుఁ గ్రోలఁగఁ బ్రాఁచి
దాటఁ బెప్పులుసుఁగరుల్లు గ్రాయ నవివో
జడగం డ్లవ రాశిఁ గానిచో, నిలఁబడ
వానిఁ దిన్నయపుడే చలిపండ్లు వడంగ
కేటికిక్ అము. ౪ ౧౧౬.

ఆ. పాలలోనఁ బులుసు లీలతోఁ గలసిన, విరిసి
తునక లగును విరివిగాను
వేమన ౧ ౧౬౦

సీ నెత్తిఁ దంగేడాకు మెత్తి రేచకి నిమ్మపంటి
పులుసున నూతి పట్టువెట్టి
కాశి ౩ ౧౧౦

౨ చింతపండు, ఒకటి రెండు మూఁడు కాయ దినుసులు, మున్నగువానితోఁ జేయువ్యంజన విశేషము, దప్పళము

గీ పప్పులో నుప్పు మిక్కిలి పాఱఁజల్లి, నేతిలో
నాముదపుఁబుచ్చు నింత నించి, పులుసులో
గంజి మిక్కిలిఁ గలయఁ బోసి, భక్ష్యముల
లోన మిరియంపుఁబొడు గలిపి
చంద్ర వి. ౧ ౬౫

౩ ఉద్ధతి, గర్వము.

క. వనిత గజనిమ్మపండ్లను, ఘనముగ నో రూఁరఁ
జెప్పఁగా విందుము నీచనుగుబ్బల లావ
ణ్యము, వినినప్పుడే వానిపులుసు విఱుగుం
జుమ్మీ సారంగ ౨. ౨౨౧.

(ఆమ్లరసము అని రెండవయర్థము)

పులుసు². వి వృక్షవిశేషము ?

సీ. భూతాంకుశ మశోకభూర్జ పత్త్రమ్ములు
బోళము మంకెనపులుసు గంగరేను .
హంస. ౪ ౧౧

పులుసుఁగూర. వి (√పులుసు¹) పులుసు పెట్టి వండినకూర (శ ర)

పులోమ. సం వి. అ. స్త్రీ. భృగుభార్య, చ్యవనునితల్లి

పులోమజ. సం వి అ స్త్రీ శచీదేవి, ఇంద్రుని భార్య

పులోమజిత్తు. సం. వి. త్. పుం. ఇంద్రుఁడు.

పులోముఁడు. సం. వి. స. పుం. ఒకదైత్యుఁడు, (ఇంద్రుని శ్వశురుఁడు.)

పుల్కసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రాహ్మణు వలన క్షత్రియస్త్రీయందుఁ బుట్టిన సంకీర్ణజాతి వాఁడు 2. మాలవాఁడు.

పుల్గు(లుఁగు)రాతూపు. వి. (పుల్గు + రాచ + తూపు) గారుడాస్త్రము.

అచ్చ. రా. యు. 313.

పుల్గృహము. వి (పులు[2] + గృహము) గడ్డితో చేసినయిల్లు, పూరియిల్లు.

చ ..పాగలఁగా విరిఁ బ్రుంగెడు పుల్గృహంబు లె,ల్లెడఁ గనుపట్టె... ఆము. ౪. 1౨౭.

పుల్ల[1]. (త. పుళి త్త). విశే. పుల్లనిది, పులుసు గలది, ఆమ్లము.

తే. మినిమి గల పుల్లపెరుఁగుతో మిళిత మైన, యావపచ్చళ్లు చవిచూచి రాదరమున.

శైవ. ౬. 30.

(వృత్తియందు వికల్పముగా నిగాగమము) ఉదా పుల్లనిమజ్జిగ. వెం.

జ. పులఁదీఁగ, పుల్లఁగంద, పుల్లఁ గూర, పుల్ల దానిమ్మ, పుల్లనీళ్లు, పుల్లప్రబ్బ, పుల్లబచ్చలి, పుల్లమామిడి, పుల్లయుసిరిక, పుల్లవెలఁగ, పుల్లాకు.

పుల్ల[2]=పుల. విశే. పసుపు మించిన తెలుపువన్నె కలది. (శ. ర. కపిలవర్ణముకలది. అని బ్రా. చూ. పుల్లావు.)

జః పుల్లకందము, పుల్లగిత్త, పుల్లగోరక, పుల్ల ప్రత్తి, పుల్లబావిలి, పుల్లపిల్లి, పుల్లావు.

పుల్ల[3]. వి 1. సన్నని పుడుక.

తే ..పుల్ల, పుడుక యనఁగను దృణకాండము చను... ఆం. భా. ౨. ౬౩.

(వ్యవ) పూచికపుల్ల, పలుదోముపుల్ల. వెం.

౨. చిదుగు, సమిధ.

చ. అనవుడు నుల్ల కొంతయుఁ బ్రియంబు వహింపఁగఁ బక్షివైరి పీ,తున సకలాంగ కంబులఁ బ్రకున్నము లయ్యెడు దీనిఁ బాపజే,యనిన విహంగమంబు రయ మారఁగ నచ్చటిపుల్ల లెల్ల ము,క్కునఁ గొని తెచ్చి ప్రో విడి యతుంరిత మైనదయాగుణంబునన్.

భార. శాం. 3. 3౬1.

3 వంటకట్టె, ఇంధనము.

(వ్యవ) పొయిలోనికి పుల్లలు లేవు

పుల్లవిఱుచు=మంత్రముల నుచ్చరించుచు పుల్లను విఱుచు

(పిల్లలు జడిసికొన్నప్పుడు పీడాపరిహారార్థము మంత్రముచ్చరించుచు పుల్లవిఱిచి పాఱ వేయుట ఆచారము)

సీ. పెనుఁజీకటులు గ్రమ్మ పెన్బైట వసియించి వెఱచెఁ గా యని పుల్ల విఱిచి విఱిచి.

పాండు. 3. 1౯౬.

పా పువ్వు అమ్మినయూరనే పుల్ల అమ్మ వలసి వచ్చినది.

(ఎక్కువగౌరవము పొందినచోటనే మిక్కిలి హైన్యమును పొందె ననుట.)

పుల్లవిఱుపుమాటలు=విరసవాక్యములు, కెకును మాటలు.

(వ్యవ) నీపుల్లవిఱుపుమాటలతో వానిమనసు విఱిగిపోయినది.

జః పుల్లతి, పుల్లపడు, పుల్లవిఱుగు, పుల్లవిఱుచు.

పుల్లంటురాయి. వి. (పుల్లు + అంటురాయి) ఇంద్రనీలమణి

పుల్లఁదీఁగ. వి. (పుల్ల[1] + తీఁగ). సోమలత, (దీని రసమును యజ్ఞములందు యజ్వాదులు పానము చేయుదురు)

సీ కమలాప్తి నామంబు గైకొన్న బిబి యుంచుఁ
బుల్లఁదీఁగలఁ జూచి యలఁత నొంది
పాండు ౫ ౨౯౨

పుల్లకండము=పులకండము వి (పుల్ల²+కండము) ౧ కండచక్కెర, ఎటికబెల్లము

ద్వి పుంగపుముద్దలుఁ బుల్లకండములుఁ, బలుకజ్జ
ములు నానబా లిడ్డెనలును
ద్వి భాగ ౧ ౬ పా

౨ భక్ష్యవిశేషము

ద్వి కండచక్కెరయును గరిజలు పుల్లకండంబు
లటుకులుఁ గదవల నిండియుండంగ
ద్వి భాగ ౧ ౧౪ పా

పుల్లకంద వి (పుల¹+కంద) ఒకజాతి కంద † (శ ర ప్రా)

పుల్లగిలు(ల్లు)=పుల్లసిల్లు అ క్రి (√పుల్ల²) (భయాదులచే) వివర్ణమగు, భయపడు

సీ జనులు గాంచిన మానుషము దూలఁ దన
కనుపుయిలోటమున మోము పుల్లగిలఁగ
భార విరా ౨ ౪౦

క తనచేత నృపతిసుతుఁ డెల్లఁగినఁ బైవచ్చు
నని పుల్లగిలి పోఁ జూచుచు వనసత్త్వము
లత్యుగ్రంబున మెదలఁగఁ జూచి పాసి
పోవను వెంచుచు భోజరా ౫ ౩౪

పుల్లగూర వి (పుల్ల¹+కూర) పులుసు పెట్టి వండినకూర (శ ర)

పుల్లగోరక వి (√పుల్ల²) నీరుకోడి, సలిల కుక్కుటము

తె సలిలకుక్కుటనామంబు వెలయు నీరుకోడి
యనఁ బుల్లగోర కన గుండలి యన
ఆం భా ౨ ౯౨

పుల్లతి వి. (√పుల్ల³) ౧ మల్లసాధన మగునొక విధమైన దుడ్డు (ప్రా) పాదవశాంద్రము గుతికై నాటెదుకోన (శ ర)

ఆ కేలఁ బుల్లతియును నీలిమాలును బూని, కేలి
గతిఁ గటారికోల వట్టి, సంగడీలు గొల్వ
జనుదెంచె గోకమత్తగజముభంగి కలహకంట
కుండు ద్వా ౪ ౬౫

౨ కెట్లు పోరునప్పుడు బరి గీచి యేర్పఱచు
కొన్నహద్దు (ప్రా)

సీ పుల్లతిఁ బెట్టినభూమికిఁ గొనరిన సాదిరిపోటు
నకుఁ జే యొదుగుచున్న ద్వా ౪ ౩౦

పుల్లదానిమ్మ వి (పుల్ల¹) పుల్లనిరసము గల ఒక జాతి దానిమ్మ, అమ్లదాడిమము † (శ ర)

పుల్లన వి పులుసు

తె ఉప్పు పైనట్టిచక్కెరలప్పు లీడ, చేఁదువగ
గలయమృతంపుఁజెలువ యొనరె, పుల్ల నుం
డెడితేనెకరుల్లు నరియె, వనిత కదుఁదియ్య
నానిదువా తెలుసను సారంగ ౨ ౨౦౫

(పుల్లయుండెడి అని యర్థాంతరము)

—విణ పులుసు గలది (శ ర)

పుల్లనీళ్లు వి బ (√పుల్ల¹) పులిసిన కూటినీరు, తరవాణి (చి ని ప్రా) కూటినీళ్లు, ఆరనాళము (శ ర)

పుల్లప్రత్తి వి (పుల్ల²+ప్రత్తి) ఒకదినుసు ప్రత్తి (శ ర)

పుల్లప్రబ్బ వి (పుల్ల¹+ప్రబ్బ) అమ్లవేతసము, చుక్కకూర

సీ అమ్లవేతససంజ్ఞ యగును జుక్క, పుల్లప్రబ్బ
యనంగి ఆం భా ౨ ౩౭

పుల్లబచ్చలి. వి (పుల్ల¹+బచ్చలి) అమ్లకలంబి

తె పొనఁగు నామ్లకలంబ్యాఖ్య పుల్లబచ్చలి
యన ఆం భా ౨ ౪౨

పుల్లమామిడి వి (పుల్ల¹+మామిడి) కొండ మామిడి నానశాఖమము †

ద్వి. పుల్లమామిళ్లు కర్పూరఖర్జూరములు,నల్లని యరఁటులు నారికేళములు. ద్వి.నల ౧.౯౮.

పుల్లయుసిరిక. వి (పుల్ల^{1} + ఉసిరిక) కొండ యుసిరిక ჻. (దీనికాయలు పెద్దవి. శ. ర.)

పుల్లరి. వి (త. పుల్వారి. పుల్లు + అరి) ౧. పశువులు కసవు మేయుటకై ఇచ్చెడుపన్ను, తృణభాగధేయము

సీ. పుల్లరి వాఁగ నొప్పును దృణభాగధేయంబు..
ఆం. భా ౨. ౧౯౨.

ద్వి. అరి యప్పనంబు పుల్లరి కోయి పాలు,పెరుగులు దెప్పించి పిల్చి గోపకుల
అ. మ. క. ౨. ౧౭౮. పా ౭౧. పం.

౨. గడ్డి. (చూ పుల్లరిమాన్యము)

పుల్లరిమాన్యము. వి. (√పుల్లి) ధర్మార్థము పశువులు కసవుమేయుటకై విడిచినబీడు; గడ్డిబీడు... దేవరపసులకు పుల్లరిమాన్యమున్ను... ఇట్టునిచెను. ౧౭౩౭. పె. శా. ౧. 333.

పుల్లరుజా. వి (పుల్లు + అరుజా) మత్స్యవిశేషము

తే. మోరి పక్కెర దొండును గూరముక్క, పుల్లరుజా గచ్చె గండెయు బొమ్మిడాయ.
హంస. ౪ ౧౯౪.

పుల్లవడు. అ క్రి (పుల్ల^{3} + పడు=పుల్లవలె నగు) ౧. (భయదుఃఖాశ్చర్యాదులచే) స్తంభించు, బ్రమసుపడు.

క. తల్లియుఁ దండ్రియు వెఱఁగునఁ, బుల్లవడఁగ వారికడకుఁ బోయి కదయఁగా, నొల్లక పయనపుబీడ్కోలు, తెల్లం దనయిచ్చ నడవి యేక్తెఱ వెడలెన్.
భార. ఉద్యో. ౪. ౧౮౨.

క. పుల్లవడి చలము రోషముఁ,బొల్లయు నై చనఁగఁ గొంత బ్రాద్దు వెుంగమునన్, పెల్లఁ దనము గదుర నిలిచి,యెల్లజనులు వినఁగ మఱియు నిట్లని పలికెన్
భార. అర. ౪. ౩౪౪.

ఆ. నిప్పు ద్రొక్కినట్లు నిలువఁ డెచ్చోటను, వాఁడుమనుకుఁ గని మహోత్కఁ దఁ, గూడఁ బాతి తేఱకొనఁ జూచుఁ జూచి యుప్పొంగిగాక యున్న బుల్లవడును.
భోజరా. ౪ ౧౪౩.

౨. జంకు, సందేహించు

ద్వి. మలహారు నీగియు బిలబిల యగుచు, పుల్లవడఁగ నేల పుల్లాంబుజాత, పల్లవితాస్య...
పండితా. పురా. ౧.౭౦.

పుల్లవావిలి. వి (పుల్ల^{1} + వావిలి) ఒకజాతి వావిలి, శ్వేతసురస ჻ (శ. ర)

పుల్లవిఱుగు. అ క్రి (పుల్ల^{3} + విఱుగు) నిస్సారమగుటచే పుల్లలుగా విఱిగిపోవు, నిస్సారమగు, సత్వహీనమగు

(వ్యవ) ఈయేఁడు మామిడిచెట్టు పుల్లవిఱిగినది

క. వారలతోఁ బలుమారును, పోరాటం బాడి యాడి పుల్లవిఱిగి యుస్సారము...
శేష. ౧. ౧౧౩.

పుల్లవెలఁగ. వి (పుల్ల^{1} + వెలఁగ) పుల్లనికాయలు కాచు నొకజాతి వెలఁగ. ఆమ్లకపిత్థము ჻.

సీ వెలఁగపండులు పుల్లవెలఁగపండులు మోవి పండ్లు నంకెనపండ్లు బలుసుపండ్లు.
కాళ. 3. ౭౪.

పుల్ల(ల)సిల్లు.(లు)=పుల్లగిల్లు. అ క్రి. (√పుల్ల^{2}) ౧. (భయాదులచే) వివర్ణమగు, భయపడు, చెదరు

సీ కమలారివాహంబుఁ గైకొన్న విధి యంచఁ బుల్లదీఁగలఁ జూచి పుల్లసిల్లి.
పాండు ౫. ౭౯౨.

మ అని భర్త్సించినఁ బుల్లసిల్లి విముఖుండై పోయి విష్వక్సేనా, ఖ్యాని కాటాభమునేడు.
వరాహ. ౧౧. ౯౨.

౨ కలఁగు, క్షోభపడు

ఉ. ..మగవారిచిత్తముల్, పుల్లసిలంగఁ జేయఁ
జారపొచ్చెము లాదఁగి నాఁడువారికే,
జెల్లును   వి ప్ర ౨ ౨౩౩

తే. అంత నిక్కడ మానికులాగ్రగణ్యుఁ, డావ
టూత్తముఁ డటు పొగ నంపి చనినఁ,
దొలఁక మాటలు పడి పుల్లసిలినవాఁడు,
గమకఁ గొంకుచుఁ దనయాత్మగతమునందు
విప్ర ౪ ౭౮

౩ నొచ్చు, నొప్పిఁజెందు, బాధనొందు

వ. అగ్రహించి మహీవల్లభుండు తదీయవిగ్రహంబు భల్లంబులం జిల్లులుపోవ జేసినం బుల్లసిల్లుసమయంబున
వరాహ ౫ ౩౭

౪ పందకుఁగాక పలాయన, కందళి పాహాఁని
యందుఁ గలుగునె యని మి, న్నందినకోపం
బున సై,చెం ద్రాయమముఖుండు పుల్లసిల కిల
నలుకన్   కేం పంచ ౪ ౧౯

౫ కుందు, దుఃఖించు

వ. ఏతత్కార్యంబు సిద్ధించిన నయ్యాగ్యచరితుం డుల్లసిలుం గాని పులసిలండు,చింత యుడిగి సంతసంబు నొందును
పి శకుం ౩ ౬౬

చ. పులసిల కేల మానవులపుట్టువు పావన
మయ్యె నెప్పుడున్, గళవళ మేల రోగముల
కాలగతిన్ గడవట్టు నీతిబాధలను దరిద్ర
తావ్యధలు దవ్వులకే చను వాంఛితార్థముల్,
గలుగు నపేక్షయుచేతఁ గమలాధవుచే పట
పత్రశాయిచేన్   అప్ప ౪ ౩౧౮

పుల్లాకు వి (పుల్ల¹ + ఆకు) ౧ పుల్లనియాకు
౨ (పుల్లె + ఆకు) తినిపారవేసిన యెంగిలి విస్తరాకు

క. తాంబూలములు విరహాలఁ, జేకొనుఎడంగఁ
జేయుఁ జెలియా యవి పుల్లాకులు పెంచిన
కతమున,నో కదుఁ బుల్లాకుకుఁతనో వివరిం
పన్   చిత్రభా ౨ ౧౫౯

(పై రెండర్థములకు నిదియే యుదాహరణము)

పుల్లాయము వి (పుల్ల + ఆయము) గడ్డినుండి వచ్చు రాబడి, గడ్డిపన్ను
హ రా ౩ ౧౦౫౯

పుల్లావు వి (పుల్ల² + ఆవు) కపిలధేనువు, పసుపుమించిన తెలుపువన్నెగల యావు

శా. ఆపెంజీకటి మ్రోలఁ గాన కడిదం బంకించి
శార్దూలమం, చాపుల్లావుశిరంబుఁ ద్రుంచి
తెగదో యంచున్ పులిన్ జెండియున్,
వాపోవం దెగ వ్రేసి భూవరుఁడు ద్రోవన్
ఖడరక్తంబుచేఁ,బైపై గీయుచుఁ జేరి చూచెఁ
దల ద్రెవ్వంబడ్డ యద్ధేనువున్
భాగ ౯ ౩౭

పుల్లి(లి)రుసు వి (పుల్ల + ఇరుసు) మోటగూ రెుక్కతొండపుత్రాడు జరుగుటకు ఆధారముగా నుండు ఇరుసు (కదుకు శ ర త్రా)

పుల్లు=పులు² విణ అల్పము (చూ పుల్లిరుసు)
వి (త పుల్) కసవు, తృణము, గడ్డి

చ. మలసి నిదాఘవేళలను మాపు వెలార్చిన
తత్త్వపాజలం,బుల పరిమళ్ళలోఁ బొదము
పుల్లు భుజించుఘుటోద్ధ్నికాచయం,బులు
ఘటికా ౧ ౪౯

సీ. గడ్డి గాదము గవతము కసవు కవన,
పుల్లు పూరి యనంగఁ జెల్లును దృణసంజ్ఞ
ఆం భా ౨ ౬౬

జ. పుల్లంటురాయి, పుల్లరి, పుల్లరిమాన్యము,
పుల్లరుజు, పుల్లాయము, పుల్లిరుసు, పుల్లుడి,
పుల్లుటుసాము

పుల్లుడి వి ¦(√పుల్లు) అప్పుడప్పుడుమాత్రమే సాగుబడి కుపయోగించునిస్సార మగునేల (శ ర త్రా)

పుల్లుటుకుపాము (పుల్లు+ఉటుకు+పాము) గడ్డిమండి పై కుటుకుపాము, సర్పవిశేషము (శ ర బ్రౌ)

పుల్లైన వి (త పుల్లడి) ఒకజాతిమందు మొక్క (శ ర బ్రౌ)

పుల్వము సం వి అ పుం ౧ దర్వీకరమను సర్పవిశేషము ౨ కృమి, పురుగు (శేని)

పువ్వాటు వి (పువ్వు+వాటు) పువ్వువలె ముందువెనుకలకు ఊగాడుట (శ ర బ్రౌ)

పువ్వాన వి (పువ్వు+వాన) పుష్పవర్షము.

ద్వి కొడుకుపై పువ్వానఁ గురిసిరి సురలు
నవ ౧ ౨౪ పా ౧ ౬౦

పువ్వార వి (పువ్వు+వార) ౧ ఈఁదు, తాడులో నగుచెట్లయొక్క పూఁత (శ ర) తాటిపూవులకు లేఁతతాటియాకులకును వరి మున్నగు సస్యముల వెన్నులకును పట్టుమెత్తని బూజువంటి పదార్థము, (పువ్వారము, వా) ౨ చేఁపల యూపిరితిత్తులయొక్క లోపలి భాగము (బ్రౌ)

పువ్వారు వి పువ్వు, (√పువ్వు)

సీ దక్షిణహస్తపద్మంబులఁ దాల్చెఁగలలితంపుఁ
బువ్వారు గళలతోడ
ఎరమ ౩ ౧౩౦ ౩ ౨౧

(“గళ” ఇది తమిళ భాషలోని బహువచన ప్రత్యయమగు “గళ్”నకు వికృతాంధ్ర రూపము, పూలతో అని యర్థము
పువ్వారుగళ్తిరుమణిపెట్టె అని చి ని
పువ్వారుకళ్పూరెమ్మ అని కళక్రింద శ ర)

పువ్వారుఁదీఁగ. వి (పువ్వారు+తీఁగ) పుష్పలత

సీ పువ్వారుఁదీఁగమోపులు కాలువలఁ ద్రొక్కి
ప్రవహించు పన్నీరు పసరుచేసి
రామా ౬ ౨౦౧

పువ్వారుఁబోఁడి (ణి) వి (పువ్వారు+బోఁడి) పువ్వువలె మనోహర యగునాఁడుది, ఆఁడుది

క పువ్వారుఁబోఁడిపై సరి, యెవ్వా రన
ధీమ్మఁ గాంచి యుంపొందితి చీ, వవ్వావి
రొటుంగుదువె మా,యవ్వా బోషింపఁ బాడి
యగు నను నీవఁగా విజ వి ౧ ౫౦

క ఎవ్వారిదానవు నీ పేరెవ్వతె యేమిటికి వచ్చి
తిచ్చెంగటికిన్, చెవ్వడి నీతెఱఁగింతయుఁ,
బువ్వారుంబోఁడి నాకు బొంకక చెపుమా
రసి ౩ ౪౪

క పువ్వారుఁబోణి మదిలో, నివ్వెఱపడి చూచు
చుండ
శుక ౧ ౨౨౮ అచ్చరా ఆ౮ ౫౫

పువ్విలు(వ్వుల)కాఁడు వి (పువ్వు + విలు కాఁడు) పుష్పధన్వుఁడు, మన్మథుఁడు

ఉ పువ్విలుకానితోడ నెరిపోలెడుచక్కనివాఁడు
భూమిలో, నెవ్వఁడు చెప్పఁడాయనుచు
వైష ౧ ౪౫

వ ఇవ్విధంబునఁ బువ్వవిలుకాని నవ్వుక్రొవ్వు
గలయులజవ్వని మగనిముందట ముద్దు
గురియుచు విక్ర ౭ ౬౫

క ఇవ్విధమున నాజవ్వని, పువ్వులవిలుకాని
దంతిపొలు పమరుసదల్, నివ్వటిల మొగ
మునను జిఱువ వ్వొలయఁగ గురునియుప
వనస్థలిఁ జెందెన్ చెన్న ౨ ౨౩౮

పువ్విలుతుఁడు వి (పువ్వు+విల్లు) పుష్పధన్వుఁడు, మన్మథుఁడు

క పువ్విలుతుతంత్రి యచ్చట, మువ్వంకమురు
వున మురళి మ్రోయించె మనం, బువ్వి
ళ్లూరఁగ పాండు ౫ ౨౨

పువ్వు (వు)=పూవు,పూ వి (సం పుష్పమ్, త పూ క హూవు) పుష్పము, విరి

ఆ నువ్వుపువ్వు నవ్వు జవ్వనిసాటిక
విజ వి ౧ ౭౮.

చ. పువు లిఁకఁ గోసి తెడు శివపూజ కటంచు
దళాన్యుఁ దంచిన ... ఉ రా 3. ౧౯౯.
జః పుప్పొడి, పుప్పొడివన్నెలు, పువ్వాటు, మొ.

పువ్వు(వు)ఁబోఁడి. (ణి) వి (పువ్వు+పోఁడి బ. పువ్వుఁబోఁడులు, పువుఁబోఁడులు, పువ్వుఁబోండ్లు, పువుఁబోండ్లు పువ్వుఁబోణులు, పువుఁబోణులు, పువ్వుంబోండ్లు, మొ) పువ్వువలె మనోజ్ఞారాలగు ఆఁడుది; ఆఁడుది.

గీ... భోగభాగ్యంబులను మంచిపువ్వుఁబోండ్లు,
కలిగియుండంగ . దశా 3 ౨౩

సీ పుణ్యంబుముడి పోచుపాలఁతుల కెల్ల
నీపువుఁబోఁడి యాఁదలభూషణంబు
కేయూర ౧ ౩౬.

మ. తళుకుల్ గుల్కెడు నందుమేడలకుదన్
దార్కొన్న బంగారుకుండలు మిన్నేటను
గానుపించుచుసు విన్నాణంపుఁ దెల్వింగ
గడున్,విలసిల్లం గని పైఁడితమ్మ లనుచున్
వేల్పుంబువుంబోండ్లు చేఁకులఁ దేరం జనఁ
జూచి నవ్వుదురు రంతుల్ గాఁగ జేజే
దొరల్. యయా ౧ ౭౦

గీ... నాగకన్యలతోడికలహ,మునకుఁ గాల్ద్రి
వ్వెదవొ లేక బొటన్రేలఁ, బుడమి
వ్రాసెద విది యేల పువ్వుఁబోణి
దశా ౨ ౩౨౪

గీ...భయంబు లేని,పాలుపుతో నున్న దీపువుఁ
బోణిచెంత. శుక ౨ ౨౪౯.

పువ్వుగట్టు. స క్రి (పువ్వు+కట్టు) పరిమళము గలిగించు, వాసితముచేయు.

వ అభ్యంచితకాంచనప్రసవ సౌరభసమా
గమునం బువ్వుగట్టి గంధవహుండు సవరించిన
యందంపుగందవోడి... వసు ౨ ౧౧

పువ్వుటమ్మ. వి (పువ్వు + అమ్మ) పుష్పబాణము.

గీ పౌలకువిలుఁ బువ్వుటమ్ము లేక్రైఱ ధరించి,
కట్టి బిగిసి రయితెంచె నక్కడిదిమగఁడు.
హ. ఉ. ౬. ౬౪ (క్రొత్తప్రతిపా.)

పువ్వు(వు)బెత్తు. వి (పువ్వు+ఎత్తు) ఒకవిధమగు పూలదండ, మాల్యగ్రంథి

సీ...పువుబెత్తు పూలపాట్లు, మనఁగి మాల్య.
గ్రంథి యగు ఆం భా ౨ ౧౬౪.

పువ్వులపువ్వుఁబోఁడి. = పువ్వుల నమ్మెడు స్త్రీ, పుష్పలావిక.

గీ ఒక్కఁ డిడుచోట నలుగురు రొక్క
మిడిన, విటులఁ దెలుపుచుఁ దావులవిరుల
సరులు, గూర్చి యమ్మెదు రవ్విటఁ గులుకు
గుబ్బ, జవ్వనపుటాండ్రు పువ్వులపువ్వుఁ
బోండ్లు రా వి ౧. ౫౪

పువ్వు(వు)వింటిజోదు. వి (√పువ్వు) కుసుమధన్వుఁ డగుయోధుఁడు, మన్మథుఁడు

ఉ. ఆపువువింటిజోదు మధుపావళినారి యొనర్చి
చక్కఁగా, మోపిడి పట్టి జొమ్మనుచు
ద్రోయఁగ మీఁటుచు నున్నవాఁడు .
పి శకుం. ౨ ౧౩౦.

పుష. సం వి. ఆ స్త్రీ లాంగలీవృక్షము.

పుషము. సం వి అ పుం. ఆఁడుగుజె (వై. ని)

పుష్కము. సం వి అ న పోషణము.

పుష్కర. సం వి ఆ. స్త్రీ మెట్టతామర. కీ

పుష్కరకర్ణిక. సం వి ఆ స్త్రీ. స్థలపద్మిని, మెట్టతామర కీ

పుష్కరచూడము. సం. వి. అ పుం. చక్రవాళపర్వతముమీఁది దిగ్గజభేదము.

పుష్కరనాడి. సం వి. ఈ స్త్రీ స్థలపద్మిని, మెట్టతామర కీ.

పుష్కరనాభుఁడు సం వి అ పుం విష్ణుఁడు

పుష్కరప్రియము సం వి అ పుం మైనము

పుష్కరబీజము సం వి అ న తామరవిత్తు

పుష్కరము సం వి అ న ౧ తామరపూవు, పద్మము ౨ తొండముచివర, తుండాగ్రము ౩ వాద్యభాండముఖము ౪ అసిఫలము, కత్తివాదర ౫ కత్తిరొఱ, ఖడ్గకోశము ౬ బాణము ౭ ఆకాశము ౮ గూఁడు, పంజరము ౯ ఉదకము ౧౦ యుద్ధము ౧౧ కూడిక, సంయోగము ౧౨ తీర్థభేదము ౧౩ గరిడె ౧౪ భాగము, అంశము ౧౫ మెట్టతామరదుంప, పుష్కరమూలము ౧౬ కుష్ఠమను ఓషధి, చెంగల్వకోష్టు ౧౭ ఒక ద్వీపము, (చూ ద్వీపము) ౧౮ బ్రహ్మకృతమగు నొకసరస్సు ౧౯ వ్యాఘ్రము వి అ పుం ౧ కొలను, సరస్సు ౨ నాగభేదము ౩ రోగభేదము ౪ సారసము, బెగ్గురుపిట్ట ౫ త్రిపుష్కరఘటయోగము ౬ శౌర్యము, బడబాగ్ని ౭ వాయువు ౮ శేషాహి ౯ మేఘములకు కూటస్థమగు మేఘవిశేషము —విణ (అ ఆ అ) శోభనము (శే ని)

పుష్కరమూల(క)ము సం వి అ న ౧ కుష్ఠౌషధి, (చెంగల్వకోష్టు) ౨ తామరవేరు ౩ పుష్కరదేశప్రసిద్ధమగు ఓషధివిశేషము

పుష్కరవ్యాఘ్రము సం వి అ పుం నక్రము, మొసలి

పుష్కరశాయిక సం వి అ స్త్రీ గుమిగా సంచరించునట్టి పక్షివిశేషము, (సుశ్రుతము సూత్రస్థానము ౪౬ ౧౦౫)

పుష్కరశిఖ సం వి అ స్త్రీ పుష్కరమూలము,

పుష్కరసాగరము సం వి అ పుం కుష్ఠౌషధి, చెంగల్వకోష్టు †

పుష్కరసాదము సం వి అ పుం తామరలను దినెడియొకపక్షి

పుష్కరస్థపతి సం వి ఇ పుం శివుఁడు

పుష్కరాంఘ్రిజము సం వి అ న పుష్కరమూలము, కుష్ఠౌషధి

పుష్కరాక్షుఁడు సం వి అ పుం విష్ణువు

పుష్కరాఖ్య(హ్వ)ము సం వి అ పుం ౧ సారసము, బెగ్గురుపక్షి ౨ కుష్ఠౌషధి †

పుష్కరి. సం విణ (స ఈ స) పుష్కరములు (తామరలు) గలది వి స పుం ఏనుఁగు

పుష్కరిక సం వి అ స్త్రీ రోగవిశేషము

పుష్కరిణి సం వి ఈ స్త్రీ ౧ కోనేఱు, నాలుగువిండ్లపట్టుకోలఁది గల నలుచదరపుబావి ౨ తామరకొలను ౩ స్థలపద్మిని, మెట్టతామరతీఁగె ౪ పుష్కరమూలము ౫ తామరతీఁగె

పుష్కలకము సం వి అ పుం గంధమృగము ౨ చీల

పుష్కలము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ సమృద్ధము ౨ శ్రేష్ఠము, వి అ పుం ౧ ఒకదినుసు మృదంగము ౨ పుష్కరమను మేఘాధిపతిభేదము ౩ గ్రాసచతుష్టయాత్మకమగుభిక్ష, నాలుగుకబళములబిచ్చము వి అ న ౧ ముష్ట్యష్టకాష్టకము, అఱువదినాలుగు ముష్టులపరిమాణము ౨ బట్టయంచు (వై ని)

పుష్టము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పోషింపఁబడినది ౨ బలిసినది, బలుపుగలది ౩ పెంపఁబడినది ౪ సంపన్నము, సమృద్ధము ౫ శ్రేష్ఠము, ఉత్కృష్టము వి అ న పుష్టి

పుష్టి. సం వి. ఇ స్త్రీ. ౧ పోషణము ౨ వృద్ధి, పెరుఁగుట. ౩. బలుపు ౪ సమృద్ధి. ౫ అశ్వగంధ, పెన్నేరుగ. ౬. మాతృకాభేదము. ౭. రాగిణీభేదము ౮. ధర్మునిపత్నిభేదము.

పుష్టిక. సం వి అ స్త్రీ జలశుక్తి, గుల్లచిప్ప

పుష్టికరము. సం విణ (అ ఈ అ) పోషించునది, పెంచునది, సత్తువగలిగించునది.

పుష్టికర్మము. సం వి ఙ న పెంపుకలుగుటకై చేయునొక విహితకర్మము

పుష్టికాంతుఁడు. సం వి అ పుం విఘ్నేశ్వరుఁడు.

పుష్టిద. సం వి. అ స్త్రీ అశ్వగంధ, పెన్నేరుగ

పుష్టిదము. సం విణ (అ ఆ అ) పుష్టినిచ్చునది ౨ వృద్ధికలిగించునది

పుష్టివర్ధనము. సం విణ. (అ. ఆ అ) పుష్టిని పెంచునది వి అ పుం చావము, పాలపిట్ట (శ. ని.)

పుష్ప. సం వి అ. స్త్రీ చంపాపురి. (కర్ణుని పట్టణము. ఇది యిప్పటి భగల్పూరు)

పుష్పంధయము. సం. వి. అ పుం (ఈరూపము వ్యాకరణవిరుద్ధము) భ్రమరము, తుమ్మెద
ఉ...మత్తపుష్పంధయవేణి నిత్తు శిశుపాలు
నకు... భాగ. ౧౦. పూ. ౧౬౪౫

పుష్పకము. సం వి. అ న. ౧. పువ్వు ౨. కుసుమాంజనము ౩ కుబేరునివిమానము. ౪. నేత్రరోగభేదము, (కంటిలోనిపువ్వు) ౫. రత్నకంకణము. ౬. రసాంజనము ౭. లోహకాంస్యము. ౮. మట్టికుంపటి. ౯. కాసీసము వి. అ. పుం. కృష్ణునిరథగుఱ్ఱములలో నొకటి. (శ. ర.)

పుష్పకరండకము. సం వి అ. న. పూలగరిడియ. ౨ అవంతిదేశమందలియొకయుద్యానము

పుష్పకరండిక. సం. వి. అ. స్త్రీ ఉజ్జయిని.

పుష్పకాలము. సం వి అ పుం వసంతర్తువు, ననకాఱు, పూఁదఱి ౨ ఆర్తవముకలుగుకాలము, ముట్టుకఱి.

పుష్పకాసీసము. సం వి అ న ఒకపర్వతధాతువు, ఒకవిధమగువన్నభేది.

పుష్పకీటము. సం వి అ పుం. భ్రమరము, తుమ్మెద

పుష్పకేతనుఁడు. సం వి అ. పుం మన్మథుఁడు.

పుష్పకేతువు. సం వి ఉ పుం మన్మథుఁడు — న కుసుమాంజనము.

పుష్పఘాతకము. సం వి. అ. పుం. వెదురు.

పుష్పచయము. సం వి అ పుం ౧ పుష్పాపచయము, పువ్వులుకోయుట. ౨. పుష్పసమూహము

పుష్పచాపుఁడు. సం వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, పూవిలుకాఁడు

పుష్పచామరము. సం వి అ. పుం. ౧ మదనవృక్షము, మ్రంగచెట్టు ౨. కేఁపచెట్టు.

పుష్పజము. సం. వి. అ. న. పుష్పరసము.

పుష్పదంతము. సం. వి. అ పుం. ౧. వాయుకోణమందలి దిగ్గజము ౨. విష్ణుదేవుని వాకిలిగుఱ్ఱములలో నొకటిఁ (శ ని.)

పుష్పదంతుఁడు. సం వి. అ పుం. ఒకశివానుచరుఁడు.

పుష్పదము. సం. వి. అ. పుం. చెట్టు.

పుష్పదామము సం. వి. న్. న. పూదండ

పుష్పద్రవము సం. వి. అ. పుం. పూలరసము, పూఁదేనె ౨ పూలనుండి తీసినరసము

పుష్పద్రుమము సం. వి. అ. పుం. పువ్వులు ప్రధాన మగుచెట్టు

పుష్పధన్వుఁడు సం. వి. న్. పుం. మరుఁడు పూవిలుకాఁడు

పుష్పధారణుఁడు సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు

పుష్పధుఁడు సం. వి. అ. పుం. వ్రాత్యబ్రాహ్మణునికి సవర్ణస్త్రీయందుఁ బుట్టిన యొకజాతి వాఁడు

పుష్పధ్వజుఁడు సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు

పుష్పనిక్షుము సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద

పుష్పనిర్యాసము సం. వి. అ. పుం. మకరందము, పుష్పరసము

పుష్పపత్త్రి సం. వి. న్. పుం. మన్మథుఁడు

పుష్పపథము సం. వి. అ. పుం. ఆఁడుగుఱి

పుష్పపుటము సం. వి. అ. పుం. ౧ పూదొంగ ౨ అభినయహస్త విశేషము

పుష్పపురము సం. వి. అ. పుం. పాటలీపుత్రము. (పాట్నా)

పుష్పప్రచాయము సం. వి. అ. పుం. పువ్వులు చేతితోఁ గోయుట, (దొంగతనముగా కోయు నపుడును, గడపొందలగువానితో కోయునపుడును "పుష్పప్రచయ" మగును)

పుష్పప్రచాయిక సం. వి. అ. స్త్రీ. పుష్పాపచయము

పుష్పఫలము సం. వి. అ. పుం. ౧ కపిత్థము, వెలఁగ చెట్టు ౨ కూశ్మాండము, గుమ్మడి చెట్టు

పుష్పబాణుఁడు సం. వి. అ. పుం. మరుఁడు, మన్మథుఁడు (ఇట్లే పుష్పశరుఁడు లోం)

పుష్పభూషితము సం. వి. అ. న. వణిజుఁడు నాయకుఁడుగాఁ గలరూపకప్రకరణభేదము

పుష్పమంజరి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ పూగుత్తి ౨ సస్యవిశేషము ౩ ధాన్యవిశేషము

సీ. తొక్కుపాలలు కాకితొక్కులు పుష్పమంజరులు నీవారభోగ్యరులు

హంస ౪ ౧౨౭

వ. ఇష్టపూరాజనాలు పుష్పమంజరులు కస్తూరి నిగరాలు ప్రబంధ ౧౧౨

వ. మాటిమాటికిఁ గొంచవిరిగుత్తిపై వ్రాలి రొమ్మగయుభనలంత్తిఁ గొమ్మ పుష్పమంజరులు గ్రాయము నలంబు ఐని గునగున లాడుచు రా. వి. ౩ ౧౧౪

పుష్పమాల సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూదండ

పుష్పమానము సం. వి. అ. పుం. వసంత ఋతువు (రా. వి.)

పుష్పము. సం. వి. అ. న. ౧ పూవు ౨ స్త్రీరజస్సు ౩ పుష్పరాగమణి ౪ నేత్రరోగ విశేషము, కంటిపువ్వు ౫ పుష్పకవిమానము, కుబేరునివిమానము ౬ శృంగారవిలసితము ౭ గండివనము ౯ ౮ మాధవపత్త్రి ౯ పుం. వికాసము (శే. వి.)

పుష్పరక్తము సం. వి. అ. పుం. సూర్యమణి వృక్షము

పుష్పరజస్సు సం. వి. స్. న. ౧ పుప్పొడి ౨ కుంకుమము (శే. వి.)

పుష్పరథము సం. వి. అ. పుం. ౧ క్రీడా సౌభాగ్య మగురథము, పుష్యరథము ౨ పుష్ప నిర్మిత మగు రథవిశేషము (వాచ)

పుష్పరసము సం వి అ పుం పూఁదేనె, మకరందము

పుష్పరసాహ్వాయము సం వి అ పుం మధువు, తేనె

పుష్పరాగ(జ)ము సం వి అ పుం కెంపురంగుగల శ్వేతమణి విశేషము
శ్లో॥ ఆపీతపాండురుచిరః పాషాణః పుష్పరాగస్తు

పుష్పలావి సం వి ఇ పుం పుష్పలావుఁడు, మాలాకారుఁడు వి ఈ స్త్రీ పూదండలు, బంతులు, గ్రుచ్చియమ్మెడు ఆఁడుది

పుష్పలావిక సం వి అ స్త్రీ పుష్పలావి

పుష్పలావుఁడు సం విణ (అ ఈ అ) మాలాకారుఁడు పూలబంతులు సరములు లోనగునవి గ్రుచ్చి యమ్మెడువాఁడు

పుష్పలిట్టు సం వి హ పుం = పుష్పలిహము (రూ పుష్పలిహము)

పుష్పలిహము సం వి అ పుం తుమ్మెద

పుష్పరోచనము సం వి అ పుం నాగకేసరము చె

పుష్పలోలుపము సం వి అ పుం తుమ్మెద (వై ని)

పుష్పవంతము సం విణ (త్ తీ త్)
౧ పుష్పములుగలది ౨ పుష్పములతో నలంకరింపఁబడినది
వి త్ అ పుం ద్వి (పుష్పవంతులు) సూర్యచంద్రులు

పుష్పవతి సం వి ఈ స్త్రీ రజస్వల, ముట్టుత

పుష్పవాటి సం వి ఈ స్త్రీ పూలతోఁట

పుష్పవృక్షము సం వి అ పుం పుష్పములు ప్రధాన మైనవృక్షము

పుష్పవృష్టి సం వి ఈ స్త్రీ పూలవాన

పుష్పశకటి సం వి ఈ స్త్రీ దివ్యవాక్కు- ఆకాశవాణి

పుష్పశకలి సం వి ఇ పుం నిర్విషమగు సర్పభేదము

పుష్పశరాసనుఁడు సం వి అ పుం మన్మథుఁడు, పూవిలుకాఁడు

పుష్పశూన్యము సం వి అ పం ఉదుంబరము, మేడి చె

పుష్పసమయము సం వి అ పుం వసంతర్తువు

పుష్పసారము సం వి అ పుం ౧ కుసుమరసము, పూఁదేనె ౨ తులసి చె

పుష్పసౌరభ సం వి అ స్త్రీ పాత్రిదుంప

పుష్పస్వేదము సం వి అ పుం మకరందము, పూఁదేనె

పుష్పహాస సం వి అ స్త్రీ రజస్వల, ముట్టుత

పుష్పహీనము సం వి అ పుం ఉదుంబరము, మేడి చె

పుష్పాంజనము సం వి అ న పిత్తడితోఁ జేయఁబడినఅంజనవిశేషము

పుష్పాకరము సం వి అ పుం వసంతర్తువు

పుష్పాగమము సం వి అ పుం వసంతర్తువు

పుష్పాజీవుఁడు సం = మాలాకారుఁడు, మాలాకారి

పుష్పాసనము సం వి అ పుం మద్యవిశేషము.

పుష్పాపీడము సం. వి. అ. పుం. పూలసిగదండ

పుష్పాయుధుఁడు సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు

పుష్పావచయము సం. వి. అ. పుం. పువ్వులు కోయుట

పుష్పావచాయి సం. వి. ఇ. పుం. పుష్పాజీవుఁడు, మాలాకారుఁడు

పుష్పాసవము సం. వి. అ. న. మధువు, తేనె

పుష్పాస్త్రుఁడు సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు

పుష్పాహ్వ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శతపుష్పి, సదాప

పుష్పి సం. విశే. (ఇ. ణీ. ఇ.) ౧ పుష్పములు గలది. వికసించునది. ౨ పువ్వులచే సమృద్ధమైనది

సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అతిబల, ముత్తవపులగము (వై. ని. శే. ని.)

పుష్పించే సం. అ. క్రి. పూచు, వికసించు

గీ. గీతము వహించి, తేఁటి పుష్పించెఁ, బ్రేంకణ మింతిమాకు సమీర ౧ ౧౨౪

స. క్రి. పుష్పింపఁజేయు

సీ. చులుకగాఁ దన్ని యశోకంబుఁ బుష్పించి విద్రుమాదరి దూర్తి విరులు గోసె, నవ్య గీతులఁ బ్రేంకణము వికసింపించి వనిత యొక్కతె ప్రసవములు గోసె

పా. శకుం. ౨ ౧౩౮

పుష్పిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧ దంతమలము, ౨ లింగమలము, ౩ గ్రంథాధ్యాయసమాప్తియందు, ఆయధ్యాయముచేఁ బ్రతిపాదితమగు దానిని జెప్పెడి గ్రంథాంశభేదము (ఇతి శ్రీ మహాభారతే శతసాహస్ర్యాం సంహితాయాం వనపర్వణి అధ్యాయః, ఇది పుష్పిక) ౪ ఒకవిధమగు పిల్లనఁగ్రోవి (వై. ని.)

పుష్పిణి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రజస్వల

పుష్పితము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పుష్పించినది, పూచినది. ౨ వికసించినది, విరిసినది. ౩ పుష్పములచే నలంకృతమగుదానింబోలె అందము గులుకునది (వాక్య. మై.) ౪ సమృద్ధము, సంపన్నము (సువర్ణపుష్పితమగు పృథ్వి) ౫ ప్రవృద్ధము, చక్కఁగా ఎదిగినది

పుష్పితాగ్ర సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (ఛంద) అర్థసమవృత్తభేదము

శ్లో. అయుజినయుగరేఫతో యకారో యుజిచనజౌ జరగాశ్చ పుష్పితాగ్రా

పుష్పోపజీవి సం. విశే. (ఇ. నీ. ఇ.) మాలాకారుఁడు

పుష్యనేత్ర సం. విశే. ఆ. స్త్రీ. ఏరాత్రియందు మొదటినుండి కడవఱకు పుష్యనక్షత్రము కనఁబడునో యట్టిరాత్రి (వాచ.)

పుష్యమి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకనక్షత్రము, ఎనిమిదవనక్షత్రము

(శ. ర. మాత్రము సం. ని. లలో లేదు)

పుష్యము సం. వి. అ. పు. ౧ పుష్యనక్షత్రము

వ. ఉత్తరభాగంబునఁ బునర్వసు పుష్యంబులును దక్షిణభాగంబున సార్పాశ్లేషలును

భాగ. ౫. ౨. ౬౩

౨ పౌషమాసము ౩ కలియుగము (వే. ని.) ౪ కూశ్మాండఫలము, గుమ్మడికాయ (శే. ని.)

పుష్యరథము సం. వి. అ. పుం. పుష్పరథము

పుష్యరాగము సం. వి. అ. పుం.—పుష్పరాగమణి (శ. ర.)

పుష్యలము. సం వి. అ. పుం కీలము, మేకు. (వై ని)

పుసలాయించే. స క్రి (హిం. ఫుస్‌లానా) బుజ్జగించు. (శ. ర)
జః—పుసలాయింపు

పుసలాయింపు. వి. (√పుసలాయించే) బుజ్జగించుట, ఉపలాలనము. (వ్రా.)

పుసి. వి. శ్రోత్రమలము. దూషిక

సీ పుసి యటంచనఁగ నొప్పును శ్రోత్రమలము .. ఆం భా ౨ ౧౩౪.

పుసుక్కు(కు). వి. ౧ తుమ్మట లోనగు వానియం దగుధ్వని కనుకరణము
వ్యవః—నేను ప్రయాణ మగుచుండఁగా మా పిల్లవాఁడు పుసుక్కున తుమ్మినాఁడు
౨ తొందర
వ్యవః—మావాఁడు పుసుక్కున ఆసంగతి వానితో చెప్పివేసినాఁడు

పుస్తకము. సం వి అ పుం. న ౧ పొత్తము. కళా ౪ ౪౫ క్రా. ౨. సిందూరము. ఉంచుకొనుటారు భాజనము. (బరిణి. మొ వై. ని)

పుస్తకముద్ర. సం. వి. ఆ స్త్రీ (తంత్ర శాస్త్రోక్తమగు) ముద్రాభేదము.
శ్లో:—వామముష్టిం స్వాభిముఖీం కృత్వా పుస్తకముద్రికా.

పుస్తము. సం. వి. అ. న. ౧. లప్పము చేయుట లోనగు శిల్పులపని, లేప్యాదిశిల్పకర్మము ౨. పుస్తకము. ౩. మాంసపు చెక్కలము. (శ. ర)

పుస్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ = పుస్తకము.

పుస్తీ. (బ పుస్తీలు) వి. మీసము. (వ్రా)
విణ. (సం. పుష్టః.) పెద్దది, దీర్ఘమైనది.

సీ. చేవలవలెను బుస్తీమీసము ల్కాలందొప్పైలును జేత దస్త్రములును. కేయు. ౫౯౪

పుస్తు. విణ ౧. అసహ్యము, రోఁతపుట్టించునది.
ద్వి అదివచ్చె నదపేనుఁ గనుచు నంతంతఁ, గదియుచు మైపుస్తుకంపున కదపి, తొలఁగుచుఁ బురజనుల్ కుప్పున నమియ ౪
ద్వి పారిళ్ళ ఉ. ౫౦౯. పం.
(ఇట. వి దుర్గంధము, అని శ ర. కాని "కంపు" గా గ్రహించి పైయర్థము చెప్పుటయే యుక్తము.)
౨. దుర్గంధము కలది చెడ్డకంపు కొట్టునది
ద్వి... మెడమీఁది కంతియు నీఁచుఁ, బోయిన పిఱుఁదును బుస్తుదోవతియు
నవనాథ ౩ ౧౪౯. పా. ౨౯. పం.
వి. పూతిగంధము దుర్వాసన.
అ పుస్తు బాబా నాఁగఁ బూతిగంధ, మలరు
ఆం భా ౧ ౧౦౪

పుస్తుంగు. వి గుజ్జుపుడీను పైఁ బఱచెడి యొకవిధమైన అలంకారవస్త్రము
మ. మురువై పేర్చుకడానివన్నియజరీమున్నాలు పుస్తుంగు బంగరుపల్లంబు...
రంగా. ౨. ౨౧౦

పుస్తె. వి. ౧ మంగళసూత్రము.
గీ ..పుస్తె, యనఁగ మంగళసూత్రాఖ్య యలరుచుండు. ఆం భా. ౨. ౧౪౭
గీ పుస్తె గట్టినయది మొదలొప్పెంతరావు. రుక్మాం ౪. ౧౨౦.
సీ. పుస్తెసూత్రమె కాని పోఁడి మెఱుంగని గళమున హారముల్ గెలవు గొనిరొ.
దశా. ౩. ౪౨౭.
౨. తాలిబొట్టు, మంగళసూత్రమందు గ్రుచ్చెడి స్వర్ణాభరణవిశేషము.

గ్యవ వాఁడు పెండ్లాము పుస్తెలుగూడ తాకట్టు పెట్టినాఁడు

పుస్తెముడుపు వి కంటెబొట్టు, తాళిబొట్టు (శ ర) మాఱుమనువు చేసికొన్న స్త్రీ, రెండవ సారి వివాహముచేసికొనిన ఆఁడుది (గ్రా)

విణ పుస్తె కట్టినదానివలె విడువరానిది, వదల్చుకొన శక్యముకానిది, అపరిత్యాగము

వ్యవ — ఈ ముసలివాఁడు నాకు పుస్తెముడుపు, నేను మీతోఁ పెండ్లికి వచ్చుటకు వీలు లేదు, ఈయిల్లు నాకు పుస్తె ముడుపు, కదలిపోవుటకు వీలు కాదు

పూ

పూ=పూవు వి (క త పూ) ౧ పుష్పము, విరి

గీ అలరుపొక్కిటపొన్నపూవలన వెడలి,కులుకుఁజన్నుబ్బుతమ్మిమొగ్గలకు సాగు, జవిలి ముక్తాలికొదమపెంజా లనంగ, నలరుఁబోఁడికి మెఱుఁగారునారు దనరు
నీలా ౨ ౨౧

సీ ఆనందకాననాభ్యంతరంబులయందు పిందు వారమునఁ బూ శిథిలపడఁగ
భీమ ౨ ౪౬

గీ కాలకంఠుని శిరసుపూ గగనగంగ
కాశీ ౧ ౨

రగడ జేర్పుపై నల్లయది సెఱులఁ దొలుపూఁ దుఱిమె మనుచ ౩ ౭౪

౨ పూలదండ, మాలిక విక్ర ౪ 30

సీ చుట్టి చుట్టని పూలసొగమునకొప్పారచేతఁ బట్టి సౌధం బెక్కఁ బడతి యెక్కెతె
ఇందు ౬ ౫౧

గీ ప్రొద్దుపోకకుఁ గస్తూరిబొట్టుఁ బెట్టి, కెంజడయల్లి మరకతాదిపూలు చుట్టి, సొగసుచేసి యొగాదిగఁ జూచి నిగ్గుమురిపెమున బొందు నను జేరి ముద్దుపెట్టి కువల ౪ ౧౪౪

౩ (అలంకారాదులకొఱకు బంగారు మున్నగు వానితోఁ జేసిన) పుష్పాకారవస్తువు, వేఁతపువ్వు

సీ క్రొత్తరంగుల అవికలు బంగారుపూఁగుప్పె నవరముల్
దశా ౬ ౩౪ (పూకొప్పె ముద్రి)

సీ నీతండ్రి గంగన నిచ్చ నిచ్చలు మహ్మఁ బూజించె నపరంజిపూలచేత
నీలా ౧ ౧౫౧

౪ కాణ ఎంచు కాల్చునపుడు రాలునగ్ని కణము

గీ నెలయు లేఁజవరాలుఁ బెండిలికి నెదురు, నెదలఁ దతి యను కమ్మతి కడ యనంగఁ, గ్రాలు బిరుసులు నెఱపినఁ బూలుఁ బొగయుఁ, బెగ పెనన మింట దిక్కులు నిరులఁ బర్వె అచ్చ రా అరో ౧౬

పూ ఎం విణ (ఉ) — తెనుఁగున ఎమా ఎములందు — శుద్ధముసేయునది, పవిత్రముచేయునది (ఖం అవు మొ)

పూంచే=పూఁచే, పూన్చు ఎ క్రి (√పూను) ౧ గ్రహించు, పట్టుకొను

గీ అలఘుగదఁ బూంచికొని భీముఁ డతిరయమునఁ, గురుకుమారులపైఁ దీవ్రకోప మెసఁగఁ, గవియ టాత్మ భావించినఁ గంపమదరు భార ఉద్యో ౧ ౨౬౩

క తరువొకటి పెరికి లాంగలధరుఁ దుద్ధతిఁ బూంచి మాయరథ ద్విపసుభటాశ్వకరముల గ్రమ్మింపఁగ సన్నరవులు విచ్చుటయు మేటి సీధరుఁ దలరెన్ హరి ఉ ౩ ౯౭

౨ పూనఁజేయు

(క) ధరింపఁజేయు

చ. పాశపాఁటిపదిరియొక్క-వేయింజన పెలుచు బల్లపొందండు గెల్చి తత్కరివరకంఠపాత్తి కలశాకతిఁ బూంచె నిజాసిపుత్రికన్. కాని చనిశాసనము అం సం. ప రా. ౩౫. పా

(చ) వహింపఁజేయు, పొందునట్లుచేయు

క. కాంచనమాలాలంకృత, చంచత్తనులీల మెఱయ జవవాజ్యములం,బూంచి రథంబున మణిమయ,పంచాననకేతు పెత్తి బంధుర థంగిన్. భార విరా ౪ ౪౫.

పూండులు(ఁడులు). వి బ బహువత్సరాత్మకములయిన కాలవిశేషము.

(ఇది 'ఏండ్లు' పూర్వమందుగలిగియే యీయర్థమునఁ బ్రయోగములఁ గానవచ్చుచున్నది)

క. నావుడు ముట్టినజగిడం, బీకేశా తీర్పవేని యేడ్లం బూండ్లన్,నీ కేమి తీర్చెదు జై. భా ౪ ౬౭

క అగుణమణి యొక్కని కిడు,బాగాలే చాలు బహుళపరిణయములకున్, బాగైన వలువ లాకనివి,భోగింపఁగ నీమ కేండ్లు పూండ్లకుఁ జాలున్ పాంచా ౪ ౬౨

చ...ఇట్టివి యెల్లఁ జూచిరా, కెంకిలు గట్టుకొన్న మతీ యేఁడులుఁ బూఁడులుఁ బట్టె మనుచ. ౧. ౪౩. (శ ర పా 'ఏండ్లును బూండ్లును' ముద్రి పా)

వివ. బ. అనేకములు (సంవత్సరములు) అని శ ర.

పూఁగొమ్మ. వి (పూవు+కొమ్మ)పూలకొమ్మ

క శేఁగరువలిచే ముంగలి,పూఁగొమ్మలు పాయఁ బడుచు. కళా ౧ ౩౪

ఇట్లే: పూఁగొమ్మ=పూలకొమ్మ (చూ కొమ్మ)

క. మూఁగిలి మూఁగిలి వృత్తమా,పూఁగొమ్మనుండి దర్జము ప్రకాశింపన్, శేఁగొదమకెమిలి పక్కఁడుఁ,గెఁ గోయని వైశ్య మనకు గెలుపుగఁ జామ్మీ. క్రీడా. ౫౧.

పూఁచే=పూంచే. అ. క్రి. (√పూను) పూను, ఉద్యమించు.

క ఈచందంబున దెఱపులు, కేచియుఁ బయిఁ బూచి లాఁచి క్రేసియు...
ఉ. హరి ౩ ౬౩.

గీ పేరటాండ్రురు హస్తపంకేరుహములఁ, బూఁచి యెత్తిన కనకంపుఁ బూతెకుండ,లు.
నైష ౬. ౧౨.

శా ఈహం బూఁచి పెనంగఁ జొచ్చి రఘు దయ్యేకాంగవీరుల్. జై. భా ౨ ౧౪.

ఆ వీఁడె సైంధవుండు వీనిచుట్టును గృప,శల్య గురుతనూజసౌమదత్తి, కర్ణకర్ణసుతులు గావలి యున్నారు, పోటుమగలు గాన పూఁచి పట్టి భార ద్రో. ౩. ౧౪౦.

చ పనివడి పూఁచి పట్టమి సుబంధురధైర్యము నిర్వహింతు కే, వనుమతి సొన్పకుండుట సమగ్రతపంబున తత్కలేచ్ఛ లే,కునికి విమోక్షతృష్ణభర మొందమి కాము నదంచుఁ గాన ని,యయ్యనపులు లేమి నువ్వే యనపాయతగా నతఁ డాడె భూవరా.
భార. అశ్వ ౧ ౧౩౨.

ఆ మనము పూఁచి పట్టి మొనలేర్చికొనిపోవఁ, బాండురాజసుతుల బలముగెలిసి, గాసి చేయు...
భార భీష్మ. ౩ ౫. శకాం. ౪ ౧౯౪.

స. క్రి ౧. తాల్చు, వహించు

(గజంబు) నీ చెవులు క్రొంగ్గించి పూఁచిన రౌద్రతరరేఖ వినువీథిఁ జూపఁ జేక్కఁ జెనుప. భార ద్రో. ౧. ౩౧౪.

శ్లో. వ్యావృత్తనయనః క్రుద్ధః ప్రమథ న్నివ పాండవం. సం భార ద్రో. ౨౬. ౨౨.

ఉ. ఊఁచినకత్తి వంచనిపరాయరుపాలించిన మింట మంటలం, బూఁచినబాణజాలమునఁ బూర్వనుపర్వపురాణగర్వమున్, వేఁచిన...
ఉ. హరి. ౧, ౧౬౩.

గీ. అట్టహాసంబుతోఁ బ్రాస మలుకఁ బూఁచి,
రక్కసుఁడు వైవ...
భా. రా. యు. ౯౨౨.

౨. పూను, అవలంబించు

గీ. ఎఱుఁగుశే నీదకున్నను కెందకున్నఁ, జెలఁగి
పూఁచుకేశర్మ వంచిన లతాంగి, యెట్టి
క్లేశంబులకు నైన నీడఁబోదు, తనమనంబున
నిగ్రహసంతానకాంక్ష. శివరా. ౨ ౩౯.

౩. వైచు, ప్రయోగించు

ఉ. ..అ, ఘోరపుశక్తి వాలుకలుగ్రోయ మెఱుం
గులు ప్రజ్వరిల్ల ఘంటారవ మభ్రవీథి
నిగుడం దగఁ గేల నమర్చి పేర్చి యుచ్చైకిఁ
బూఁచినం దలఁకి వాఁడు మహోన్నత
ఘూర్ణితాకృతిన్.
భార. ద్రో ౫ ౨౭౯.

శ్లో...వైకర్తనః ప్రాహిణోత్ ద్రౌణిసాయ.
సం. భార ద్రో. ౧౮౦ ౫౪.

౫: పూఁపు.

పూఁజోలు. వి. (పూవు+చాలు) పుష్పమాల, పూలదండ.

శా...పూఁతలు పెట్టువారు. నిర్మలం బేర్చ్యాను
వేల్పుచాలు పెద కెమ్మెన్ నిల్వఁ
బూఁజాలు... ప్రబంధ. ౧౫౪.

పూఁజిల్కు(లుకు)దొర. వి (పూవు+చిల్కు+దొర) పుష్పబాణుఁడు, మన్మథుఁడు.

సీ. బొమవింటఁ దొడిగినపూఁజిల్కుదొరములికి
పోల్కి కస్తురితోడ బొట్టుదిద్ది.
మృ. వి. ౧ ౧౩.

పూఁజేప. వి. (పూవు+చేప) మత్స్యవిశేషము. (శ. ర.)

పూఁజేరు. వి. (పూవు+చేరు) పువ్వులదండ, పుష్పమాల.

శా. శ్రీరంగేశునకున్ సదా యుతఁడు పూఁజే
రుల్ సమర్పించు టాహారార్థం బగు...
వైజ. ౨. ౨౨.

పూఁట¹=పురఁట, పుంట. వి. ౧. సంధ్య.

సీ సంధ్య యొప్పుచు నుండు సం జనఁబూఁ
టనఁ బుంట యుం చనఁగఁ బురంట యనఁగ.
ఆం. భా. ౧. ౯౪.

ఉ. రేపటిపూఁట యెన్నికొని ద్రేఁడు పసిం
గొనిపోయి మీపి తామాపటిపూఁట యెన్ని
వక్రమంబున నీఁ దగున్...
విక్ర. ప్ర ౧౦.

(రేపటిపూఁట=ప్రాతస్సంధ్యాకాలము)

౨. అర్ధదివసము

క. పూఁట నగుకార్యగతు లొక్కపూఁటన్ మఱి
నాఁటఁ గొనెడునయకార్యము లొక్కటం
జేయుట మే లగు... రా. వి. ౨. ౩౭.

ఉ. పొంచిరి వోనిభక్తి నిరుపూఁటలు రాత్రులు
శీతభానుదర్శింపక యారగింపఁడు...
వైష్ణ. ౫. ౪౪

క...తొల్లి ప్రథ ష్టగువిక్రమ దొక్కం దలఁ
గఁడె ప్రోచిన,కొక్కరపై నొక్కపూఁట
కూటికిఁ గాఁగన్.
ఆము ౪. ౨౧౦. కేయూర ౩. ౧౪౩.

౩. దినము.

సీ. ఈపూఁట దప్పించి రెల్లి చూచెద నన్నఁ
బతివేడ్కఁ జెలుచుట పాడి గాదు.
భోజరా. ౪. ౨౫౪.

దండకము. లోఁ దాల్మి దైవాఱఁగా చెయ్వి
శే మైన నీ కష్టనం బించుఁ బూఁట ల్వడిం
ద్రోచుచాబల్లి దుల్ నీకు విందు ల్గదా...
నీలా. ౨. ౪౧.

వ..కొన్నిపూఁటలన్ బుటపుట వైవనమ్మం
గపుంగొని మునీంద్రుండు ప్రీతుం బంది..
మనుచ. ౬. ౩౯.

౪. సమయము, కాలము.

ఉ. దాఁటక మాన లెక్కడలి దాశరథుల్ తమదండిమూఁకతో, దాఁటినదాఁకఁ జూడక కదా కని తావు మటంటివేని నా,పూఁటయ తాచు. . రామా. ౬. ౬౬.

చ...అ,వ్వనిత విభాకరుం డపరవార్ధిఁ బడక్ మణిమంజరీగృహాం,బునకు నిశేశ్వరుం డరుగు పూఁట యటంచును నిశ్చయించి .

కుక. 3 ౬౧౧

జః పూఁటకూటిల్లు, పూఁటకూళ్లమ్మ పూఁట కూళ్లు.

పూఁట2. విణ (√ పూను) పూచివహించు వాఁడు, బాధ్యుఁడు

చ. బరవస మొప్పు నీవు గదపండువు సేయఁ దలంచి తాఁకినం,గురుపతి నిర్జితుం డగుటకుం బవమాత్మజ రేను బూఁట పో,టరితన మెల్లఁ జూపుము భార. శల్య ౨ ౧౭౯

క. మాకును ధర్మవిరోధమ్ము,గా కుండుట కేన పూఁట గారవమున నా,లోకింపుఁడు

భార. శాం ౬ ౫౪౦

ద్వి. ఏసత్యమునకుఁగా నిప్పుడు నీకు, దామఁద నై బట్టి దక్కుచున్నాఁడ, వట్టిసత్యంబు సేఁ డగు నాకుఁ బూఁట

ద్వి హరిశ్చ ౬. ౧౫౩౩

సీ ..పూఁటకాఁ పనఁగను బూఁట యనఁగఁ

గీ దనరు లగ్నకసంజ్ఞ... ..

ఆం. భా. ౨. 30౪

(శాసనములందు 'పూంట' అను రూపమేవాడఁ బడియున్నది

వ...బొరసినబోలు నల్వురుం బూంటగా...

ద. శా. ౪ ౧౦౧౨. ౧౦౧౭)

వి...౧. ఒకఁడు చేయవలసినపనిని తాను చేసెద నని మతిరయుఁకఁడు పూనుకొనుట, పూచి, బాధ్యత.

గీ. అఖిలభోగానుభవయోగ్య మైనతనువు, వదసి యుచు జపతపములపాలు చేసి, సౌఖ్య మొందక చెడుమూర్ఖజనులఁ దెల్పఁ, బూఁటరయే మాకు నా కట్టె పోవనిమ్ము

దశా. ౧౦. ౫౬.

వ ..అఖండవర్తిలోహాద(ం)ణ్డుదీపం బొక్కొక్క టికి మూండవు అదపుకామె బోయని పూంట్టను మూంక్కబోలమారనివసమునం బెట్టినపనులు ౫౦ దింటికి...

ద శా. ౪. ౧౨౦౦.

ఆ దామబుణము దీర్చి తనపూఁట యిట్లు చె, ల్లించి . పరిమ. ౪ ౨౬౪.

౨ తాకట్టు, కుదువ

సీ. విశ్వాస మొదవించి వృద్ధికి బడియక తఱుచు పూఁటలును బత్రములఁ బెట్టి.

హరిశ్చ ౪ ౧౨౧.

పూఁటకాఁడు. వి=పూఁటకాఁపు.

మ...మనోజా గెలిపింపం బూఁటకాంఁడై...

మల్లభూ. శృం. ౧౯.

పూఁటకాఁపు=పూఁటవాఁడు,పూఁట2. విణ. (పూఁట2 + కాఁపు) ప్రతిభువు, పూఁచి వహించినవాఁడు

సీ విను మింతి యీయర్థమును ఘటింపఁగఁజేయఁ బుప్పనారాయుండు పూఁటకాఁపు.

శైవ ౨. ౭౬

క. హరి నిచటికి రప్పించుట, కరయఁగ నే పూఁటకాఁపు నైతి నటంచున్, సరసిజ గర్భుఁడు శేషుని, శిరములపై నిడిరి నమ్మఁ జెప్పెను గరుణన్.

పం. మా. ౪. ౬౬. ఆం. భా.౨. 30౪.

పూఁటకూటిల్లు. వి. (√ పూఁట) పూఁటకూళ్లు పెట్టెడు ఇల్లు.

మ. సతతం భానుఁడు పశ్చిమంబునకు వైశ్యా పూఁటకూటింటికిన్, గుడువంబోదమె లెక్క యిచ్చి కడుం జాఁ కొన్నార మిప్పట్టునన్.
క్రీడా. ౧౫౫

పూఁటకూళ్లమ్మ. వి (పూఁటకూళ్లు + అమ్మ) పూఁటకూళ్లు పెట్టువంటలక్క, వంటపూఁటమ్మ.

సీ... పూఁటకూళ్లమ్మకుఁ బుస్తె పేల
వేమ ౪ ౧౩.

పూఁటకూళ్లవాఁడు. వి (పూఁటకూళ్లు + వాఁడు) పూఁటకూళ్లుపెట్టువాఁడు వంట పూఁటవాఁడు.

సీ... పూఁటకూళ్లవాఁ డనఁగ వంట,పూఁటవాఁ డనఁగను బొలుపొందు...
ఆం. శా. ౨ ౨౪౫.

పూఁటకూళ్లు వి బ (వృత్తియం దొకచో నేకవచనము కన్పట్టుచున్నది చూ పూఁటకూటి యిల్లు) డబ్బు పుచ్చుకొని అన్నివేళలయందు పెట్టెడు అన్నము (వెలతీసికొని వేళవేళకు పెట్టెడు అన్నము (శ. ర)

పూఁటపడు. అ క్రి. (పూఁట^2 + పడు) బాధ్యతవహించుట, ఒకఁడు చేయవలసినపని తాను చేసెద నని పూనికఁగొను

క. ఖేదంబు వలదు నియమత, బోదానము లితనిఁ జూపఁ బూఁటపడిరియొకే
భార కాం ౬ ౩౬౯.

ఉ ఆనతి యిచ్చినట్ల సరియాఁకల నున్నప్రపన్ను పాలికింఁబూనఁగ నేఁగి పూఁటపడి రొప్పగ నాతనియప్పఁ దీతిచెన్.
పగమ ౪. ౧౪౧.

సీ. తనవిత్తహాని కోర్చినఁ బూఁటపడవలె హిత వున్నచోట వ ర్తీయవలదు
రామలిం. ౪౭.

పూఁటవాఁడు=పూఁటకాఁపు. విశే. (√ పూఁట^2) పూచివహించినవాఁడు, ప్రతిభువు

క పెక్కండ్రు పూఁటవారలు, తక్కని పెంపు పాళ్ల నరుపఁ దగు నొకబాయం, బెక్కండ్రు పూఁటయగుచో, నొక్కనిచే నైన నర్థ మెందు యందు గొనుక్
విజ్ఞా. వ్యవ. ౭౯.

పూఁట(పా)వాటు. వి (√పూఁటపడు) పూచి, ప్రతిభూతము, బాధ్యత.

ఆ అన్నదమ్ముఁ డైన నాలుమగం డైనఁ,గొడుకు తండ్రి యైనఁ గూడి యుండి, పొత్తుధనము నందుఁ బూఁటపాటును నప్పు, సాక్ష్యమును వహింపఁ జనదు జగతి
విజ్ఞా వ్యవ. ౭౫.

పూఁటపెట్టు. స క్రి (పూఁట^2 + పెట్టు.) పూచివహింపఁజేయు, ప్రతిభువుగాఁజేయు

క అగు నగుఁ బోనిత్తునె సాపగ చేతులు నిపుడ రెన్నిభంగుల నయినం, దొంఁగాలుఁ గాక విడుతునె, మగడఁ గదే పూఁటపెట్టి మా కిచ్చోటన్
నిర్వ. ౧౦. ౨౦.

గీ. ఒయ్యఁ జేరిక చేసి సొ మ్మొప్పఁజెప్పఁ, బూఁటపెట్టుము నను...
పరమ ౪ ౧౪౦.

వ వెయ్యిన్నియునూరుటంకాలకు నిన్నుంబూఁట పెట్టి
ద శా ౪. ౪౭౪.

పూఁడి. వి (త పూన్డి) చిన్నగ్రామము, పల్లె.

ఇది గ్రామనామముల చివర కనిపించుచున్నది ఉదా: బెండపూఁడి, చిటితపూఁడి, ఇసుక పూఁడి, పెదపూఁడి, బెల్లముపూఁడి మొ

శ్లో... ద్విజాతివసతి (శా) కల బొల్లపూండి నామ తత్ర నారాయణో నామధర్మ(క్షో)తి వర్ధమానక్షత్తో ప్రతివసతిస్మ...
ద. శా. ౫. ౧౦౪.

వ. భవద్విషయే ద్వాదశపూర్ణి సహితమాల వెల్లి నామ గ్రామః పొన్నపల్లినామగ్రామశ్చ ఉత్తరవరుసవిషయే ఆలమినామగ్రామశ్చేతి గ్రామత్రయ మేకీకృత్య ... పిఠాపురము. శాసనము

(S 1024) Ep Ind 5 No 10

పూఁత. వి (√పూయు) ౧. (గంధాదుల) లేపనము, అలఁదుట

సీ దిక్కు లన్నింటను దెలుపారఁ బూఁత గావించె నుజ్జ్వలయశోవిభ్రమంబు.

భార విరా. ౫ ౩౭౦

గీ సంకుజెగివాఁడు వలకేల జింక వాఁడు, ప్రాఁత మగవాఁడు వెలిబూదిపూఁతవాఁడు, మిక్కుటం బగుమక్కువ నొక్కవాఁడు, దనరఁ గలలోన బ్రామెలఁ గన్గొనఁగ నయ్యె.

అచ్చ రా. బాల ౧౩.

ద్వి. ఒకని నాముందఱ నొకకొండఁజేసి, పూని నీ వతనిపైఁ బూయనిపూఁత, లేనిసత్యంబు గల్పించి రొక్కించి

ద్వి. పారిజ్ఞ పూ. ౭౯౩

(పూయనిపూఁత = లేనిగుణము అని భావము)

సీ తలనూనె బలుకిప్పు ద్రావిడీ స్తనపాళి కస్తూరి నెఱపూఁత మ స్తరింప.

రా వి ౨ ౫౦.

౨ (పూసికొనుట కుపయోగించు) చందనాది పరిమళద్రవ్యము, అంగరాగము.

చ...అప్పురుషుఁడు వచ్చునంతకును బూవులుఁ బూఁతలు మేలిచీర లాభరణము లెక్కుడుం జవులపాకవిశేషము లాదరింపను...

భార. అను. ౪ ౩౫౯.

మ...రత్నప్రస్ఫురదూభషణం,బులు వస్త్రంబులు పూఁతలుం దములములుం బుష్పంబులుం జాలనుగా, లలితద్రవ్యము లెల్ల నొసఁగ నేలం బొడుచుం బ్రీతితోన్.

దశకు. ౩ ౭౦

ఉ...వేశ్యలు, స్త్రీఁతలు పూఁత లన్నవి గణింపఁగ మందులె తారు మందులై, చేఁతలఁ గూడిమారములు సేయుదు రింతియకాక దుర్వీటుల్.

వైజ. ౨. ౪౯.

౩. మన్ను మన్నము మున్నగునవి రాఁచుట, మేఁగుట

ఉదా.—పేఁడపూఁత, మంటిపూఁత, సున్న పుపూఁత. మొ

౪ (బంగారుమున్నగునీరు) పైనిప్రాముట, మొలాము.

గీ శుద్ధకాంచనపిండంబు సూర్యుఁ దిగిచి, పూర్ణశశిపూఁత బంగారుపూఁదె నొసఁగి

వైష ౮. ౧౬౭.

ఉ పూఁతపసిండివంటివలపున్ బచరించు కులంబునీతికిన్, లేఁతగదమ్మ ..

మనుచ. ౩. ౩౩.

క లోనున్నరాగి వెలుపలఁ, గానంగావచ్చు పూఁతకడియము భంగిన్.

పి శకుం. ౨. ౬౪.

౫ ఆవరణము, కప్పు

ఉ. ప్రాఁతల మేము నీకుఁ బలుభామలఁ బొందక యున్నవాఁటినీ, చేఁతలు గంటి మంద ఱకుఁ జిత్తముల న్వెలిఁ దోఁచు నూఁతలుం, బూఁతలు నీవ రొండుదలపోఁతలు లేఁతలు మమ్ము నెమ్మెయిన్, లాఁతులఁగాఁ దలంపకు వలంపకు చాల వలంగియుండఁగన్.

(ఇట 'మాయ' అని భావము)

ఉ. హరి. ౪. ౯౩.

విణ బూటకము, అసత్యము.

సీ. పూఁదెమాటలు గాని పొసఁగునే సరిచేయ బంగార మీనిర్మలాంగమునకుఁ, బూఁతమాటలు గాక పోలునే సరిచేయఁ గర్పూర మీతనూగంధమునకు

వరాహ ౯. ౧౦౧.

(లేఁపనము[1] అని అర్థాంతరము)

సీ. పూఁతమద్దులుగాక పోల్పంగ వచ్చునే చందనం బేమేనిగంధమునకు
హంస ౧ ౨౧౦

పూఁదఱి వి. (పూవు+తఱి) పుష్పసమయము, వసంతఋతువు (శ. ర.)

పూఁదీఁగ వి. (పూవు+తీఁగ) పుష్పలత, పూలతోనుండు తీఁగ

క. వనలు వెలవ లత్తెఁ దేనెలు,చినికెం జిగురాకు గండెఁ జెదరె నలికతుల్, చనువున నీపూఁదీఁగకు, ఘనమైన వృసింపాలుపొందు గలుఁగఁగఁ బోలున్
నరస ౫ ౧౩౫ కళా ౧ ౧౮౯

పూఁదే(నె)నియ వి. (పూవు+తేనియ) పుష్పరసము, మకరందము

శా. ము,క్కారుం బండును రాజనంబుఁ జెఱకున్ గప్పారుపూఁదేనియన్
విక్ర ౧ ౬౦

సీ. ఎం దుండు గురివెందపందిళ్ల పూఁదేనెజడి యుండుశిలలందు జాలువాఱు
మనుచ ౪ ౮౭

పూఁదేరు వి. (పూవు+తేరు) పుష్పనిర్మితమైన రథము (మా. పూఁదేరురాయఁడు)

పూఁదేరురాయఁడు వి. పుష్పరథుఁడు, మన్మథుఁడు

గీ. పూఁదేరురాయని కొలువుసెలవు, పగిది నొప్పారు పసిఁడియుప్పరిగలోన
యయా ౫ ౧౧

పూఁదోఁట వి. (పూవు+తోఁట) పుష్పవనము, పూవుఁదోఁట

దండకము ఉప్పసంద్రంబు పూఁదోఁట కాల్వంబులన్ దాటి నీలా ౨ ౪౧

ఉ. పూఁ,దోఁటకు జేరఁగాంద్రుం మనతొల్లిటి వారలు చేర నీవిధుం, డేటికిఁ బోవఁగా వలయు కళా ౪ ౧౩౨

పూఁపు వి. (√పూఁచు) ౧ పూనిక, ఉద్యమము, ఎంకల్పము

గీ. కర్ణశకునిదుశ్శాసనుల్ ఘనులు గాఁగఁ, దలఁచి వారలఁ గొని మమ్ము గెలుచు వాఁడ,నై మనంబున శంకింప కట్లు కీడు,చేసి తా పూఁపు దప్పిన గాని రైతి
భార శల్య ౨ ౫౯

చ. చిడిముడిపాటునన్ జెలుకసింగణీఁ బూని మధుప్రియత్వ మేర్పడ వడి లావులున్న వారిపైని జివుక్కున చెక్కుయుక్కనన్, వదలెదు ఎందు చూచి తమి శేఁ డిద గోవధ మాచరించు పూఁపదరంగ నీవు పచ్చితురి గాదువు పాంథులకున్ మనోభవా
పారంగ ౨ ౧౭౩

ఉ. నీ వొకరుండు దక్కఁగ ననింద్యపరాక్రమ శాలి భీష్మునిం, జావఁగఁజేయ నెవ్వఁడును జాలఁడు నీతలఁ పెన్నిభంగులన్,దైవము పూఁపువోలెఁ దుది దాఁకునె యవ్విధ మిట్టు లుండఁగాఁ,ద్రోవఁగ వచ్చునే రొటులు దోఁచినఁ బోవదు చూచియుండుమీ
భార భీష్మ ౩ ౩౧౩

చ. వినుమరిఁ జంపనుం జెఱుప జేచుట శౌర్య ప్రతాపభావణం,బున నెడ సల్లి కట్టులను బొంకుల వానిఁ గలంగఁజేసి తేఁచినఁ దన పూఁపు దప్పు భార శాం ౩ ౨౦

౨ మగటిమి, పౌరుషము

సీ. తొడరి బెబ్బులి నైనఁ జెదరేఁ బడఁ ద్రోయు పూఁపుగల్గినబంట్లుపుట్టినిల్లు
యయా ౧ ౩౦

వ రామకృష్ణు లిద్దఱుం గ్రోధసంరక్తలోచనంబులఁ గంసుఁడెనఁ గనుంగొనునప్పు డద్భుతునకుఁ గంసక్రూరకార్యంబునకుఁ నందగోపాలాదు లగు ఘోషజనంబు లందఱుం దల్లడంబున హరి పూ ౯ ౧౨౪

౩ తడవ, సారి (ఈ యర్థమున 'ఒక్క' శబ్దపూర్వకముగానే యుండును రెండు ఎదములను జేరి యుగపదర్థమునిచ్చును)

శా కారింపక పల దొక్క పూఁటనన యాఘూతించి వాకున్ మహో,దారంబైన శుభంబొనర్పుఁడు భవత్ప్రఖ్యాతి నిండారఁగన్
హరి పూ ౯ ౫౫

సీ పురుడించి మన కొక్కపూఁటున వల రొత్తి గగనభాగమునకు సాగసి చనిన, నివ్వ డీ మొప్పమి దప్ప నా ఎంచ ౨ ౯

పూఁబచ్చేడము వి (√పూవు) పువ్వు లద్దకము గలవస్త్ర విశేషము

గీ ప్రావృషేణ్యపయోధరపటలిచేత, గాడ్పు నీహారకరరేఖఁ గప్పుకరణి, ధరణిధరకార్ముకుఁడు శైలతనయఁ బొదివెఁ, బచ్చడంబునఁ బొల్చు పూఁబచ్చడమున
పాండు ౧ ౧౭౪

పూఁబాన్పు (వి √పూవు) పువ్వుశయ్య, పూసెజ్జ

మ కొందమ్మి బొం,దళ పుష్పరాలను వ్రాసినట్టి పడుకింటన్ మించుపూఁబాన్పునన్
ఉ రా ౪ ౨౨౨

(ఇట్లే—పూఁబఱపు చూ)

సీ ఈగిరికంజంబు లిందుశేఖరు దేవి మెచ్చు పూఁబఱపులం మెఱయ మెఱయు
హరి ఉ ౮ ౭

పూఁబాళ వి (పూవు+పాళ) ౧ (పోఁక మున్నగు చెట్లయొక్క) కప్పు (డిప్ప) తోడి పూలగుత్తి

క పూఁబోణులకును విటులకు, వేఁబోకలఁ దలరుసొంపు వీడ్కొలుపుఁ బరిక,శేఁబోకఁ బోఁకతోఁటల, పూఁబాళలకమ్మతావిఁ బొదలిన గాడ్పుల్ భీమ ౧ ౯౫

క లలనా విచ్చినపూఁబా,ళల వాశేఁబోఁక మోక లక్ష్మీకుసుకు సే,నలలో ఎలిజల్లెడ క, త్తులకొంతము విలసనమునఁ దోఁచెం గనుమా వరాహ ౩ ౭౯

౨ గడ భామ కోయకు వేగపడి పూఁబాళఁ బాళముగాదు కేఁటికి పారి ౪ ౧౨

పూఁబిందె(దియ) వి (పూవు+పిందె) పిక్కిలి కేఁతపిందె, పూప

సీ పూఁబింద నాఁ బూప యనఁగఁ గి బ్రబలం నత్యంతబాలకలాటుసంజ్ఞ
ఆం భా ౨ ౩౯

పూఁబోఁడి(ణి)=పూఁవుఁబోఁడి(ణి), పువ్వుఁబోఁడి(ణి), పువుఁబోఁడి(ణి) వి (పూవు+పోఁడి) బ పూఁబోఁడులు, పూఁబోండ్లు, పూఁబోణులు పువ్వువలె మనోహరయగు స్త్రీ, స్త్రీ

ఉ వీఁడె నలుండు విశ్వపృథివీపలయైకవిభుండు వచ్చుచున్నాఁ డని భీమభూమిపతినందన యాఱడిలంగఁ బల్కుపూఁబోఁడులమాట చెవ్పికొని ప్రోదికుశాంగన యట్లు పల్కినన్, కోఁడిది వన్ను చే క్రియ చెఱింగెనో యని యుండె వాత్మలోన్ నైష ౩ ౧౦౪

క వాఁడు కొందలుకొని యాపూఁ,బోఁడి యపారతమఁ దెచ్చి భోజన మిడఁగా, వేఁడొక్కటిచనుఁనంతకు, వాఁ డక్కడనుండు పచితవర్తనలమెయిన్
భోజరా ౨ ౧౮౭

శా. ఏణీమాణవకాక్షి యీసరణి సుత్ప్రేక్షో
క్తులం గేళి నీ, ప్రాణేశుఁ బ్రనుతించి పూజ
నల నారాధించి యాచెంతఁ బూఁ, బోఁటు
ల్వేఁడుక నూడిగంబు సలుపన్
కృ శశి ౨ ౧౮౧ భీమ ౧ ౯౫

పూఁకు వి (క పుక్కు, పూకు) ఆఁడుగుజ్జె, భగము

పూగతిథము సం విణ (అ ఈ అ) సంఘమును పూరించునది (వై ని)

పూగపాత్రము సం వి అ న ౧ తమ్మపడిగము ౨ పోఁకలపట్టము, వక్కలాకులపెట్టె

పూగపీఠము సం వి అ పుం, న తమ్మపడిగము, పతద్గ్రాహము

పూగపుష్పిక సం వి ఆ స్త్రీ పెండ్లియందు అతిథులకు పోఁకలను పువ్వులను ఇచ్చుట

పూగఫలము సం వి అ న పోఁక శ్రీ

పూగము సం వి అ పుం ౧ పోఁక, క్రముకము శ్రీ ౨ బ్రహ్మదారువు, గంగరావి శ్రీ ౩ ప్రోగు, సమూహము, సమాజము ౪ భావము ౫ ఛందస్సు న పోఁక శ్రీ

పూగరోటము సం వి అ పుం హింతాళము, గిఱకతాడి శ్రీ

పూగావపని సం వి ఈ స్త్రీ కత్తెర, అడకత్తెర (వై ని)

పూగి సం వి ఈ స్త్రీ పోఁక శ్రీ

పూఁగోల వి (పూవు+గోల) పువ్వుగుచ్చము, పువ్వులగుత్తి

సీ. క్రొవ్విరుల సెజ్జగి పూఁగోలల మోపోపక
నవకంపు రేఁడీఁగ సెపులునట్లు
శు సం ౧ ౯

పూఁచి[1]=పూఁచీ వి (త పూచీ) బాధ్యత, కార్యము (శ ర)

పూఁచి[2](క) వి తృణవిశేషము శ్రీ (శ ర)

పూఁచీ=పూఁచి[1] వి బాధ్యత

(వ్యవ) ఇంతటినుండి మీపూఁచీ నా కేమియు లేదు

పూఁచినమావులు వి బ ౧ తెల్లపొడల గుఱ్ఱములు ౨ పుష్పితామ్రములు, పూఁచిన మామిళ్లు శ్రీ

సీ. కుసుమితామ్రంబులును మచ్చగుఱ్ఱములును
మసుచు నుండును బూఁచినమావు లనఁగ
అం భా ౩ ౪౮

ఉ. పూఁచినమావులం దవిలి పూవిలుజోదున
కమ్మె మాధవుం,డేచినకంక నాకఁ దవియే
కానియే పతికావళీజయశ్రీచణుఁ డయ్యె
ఆము ౫ ౧౨౦

రెండర్థములకు నిదియే యుదాహరణము
(తప్పునుల్లు పాడము అని శ ర)

పూఁచే అ క్రి ౧ పుష్పితమగు, పుష్పించు
(దీనికి పూఁచెమి, పూఁచని, పూఁచక, పూఁచక, పువ్వక, పూఁచదు మున్నగు రూపములు సిద్ధించును)

మానిని పూఁచిన మంచియశోకములన్ మర
పొన్నలఁ బొన్నలఁ గేదఁగులన్
భార ఆది ౪ ౨౦

ఉ. పొన్నలు పూఁచెఁ బొన్న లాగెఁ బూవక
ముందఱఁ బూఁచె గోఁగులు
శు సం ౪ ౪౪౭.

క పూవనికావనితరువులు, లే పమ్మని యాశ్రమ
మున భా రా కిష్కిం ౪.౨౬

ఉ నీ కిటకీ, బువ్వళవూచెనంట తిగుఁ బొ
మ్మని యొక్కతె పల్కె నల్కతోన్
రామా ౧ ౧౯౧

౨ విచ్చు, వికసించు

ఉ ఆ, స్వామికి నర్చనం బొనఁగ శంబర
శత్రుఁడు దక్షవాటికా, ధామవిరాజవీర్ధికలఁ
దన్పుగఁ బూచినహల్లకంబులన్
భీమ ౫ ౪౪

3 శోభించు, ప్రకాశించు

గీ మంజుమంజీరకంకణశింజితములు, నమదళ
మంనకలనివాదముల దొరయ, నరసిగతిఁ
బూచి సరసులు నరి యనంగ, గంధ సుర
రాజ్రవోల నర్తనమొనర్చె
విక్ర ౨ ౯౯

౪ (చెమ్మచేత చిన్నచిన్నచుక్క లేర్పడుటచే) బట్టలు మొ డాగుపడు

(వ్యవ) బట్టలు పూచిపోయినవి (గ్రా వా) మాపాఁతబట్టలో ధాన్యము పూచిపోయినవి

౫ (నాలుక) చిన్నచిన్నపొక్కులు లేచుట వలన పుండువడు

(వ్యవ) నాలుక పూచి నోటికి కారము పట్టుట లేదు

౬ (అశ్వాదుల శరీరములు) మచ్చలుదేలు (చూ పూచినమావులు)

(వ్యవ) పూచిన ఆవుపాలు త్రాగఁగూడదు

౭ నిస్సారమగు, నిస్సత్త్వమగు

సీ పీఁకతోఁ గడుఁ బూచుప్రాకల విఱు
పును భార సభా ౨ ౪౧

శ్లో అర్కప్రమాణా తా వృష్టా యద్యాకేన
నిపాతితా సం భార సభా ౬౪ ౯

జ పూఁగొమ్మ, పూఁజాలు, పూఁజల్లు,
పూఁతేప, పూఁతేరు, పూఁదణి, పూఁదీఁగ,
పూఁదేనియ, పూఁదేరు, పూఁదేరరాయఁడు,
పూఁదోఁట, పూఁబచ్చడము, పూఁబాన్పు,
పూఁబోణి మొ

పూజే వి (సం పూజా) దేవతాదులకుఁ జేసెడు అర్చన, సపర్య

గీ బొమ్మఁగూడి, పూజ లొనరించి యిట్లని
పొగడి రపుడు నీలా ౧ ౩౪

కం లోఁజూపు సేరుపరి మది, రాజిలు తెలి
వెలుఁగు నెలవు రవణపు గనికన్, దేజాన
బొబ్బిలి పీటం, బూజం గను గొల్లవేసవుస్తే
వరకన్ అచ్చ భా ౧ ౨౨

చ గొప్పతమ్మికెం, పులు గదియించినట్టి జిగి
పుత్తడిముక్కలిపీఁటమీఁద నిచ్చలముగ
నుంచి పూజ లిడి నీలా ౧ ౬౧

జ పూజతి, పూజవారువము, పూజారి, పూజారి
సాని

పూజు సం వి ఆ స్త్రీ ౧ అర్చన, దేవతా
దులకుఁ జేయు సపర్య ౨ సత్కారము,
సమ్మానన

పూజకుఁడు సం విణ (అ జీశా అ) ౧ పూజించువాఁడు, అర్చకుఁడు ౨ గౌర
వించువాఁడు, సమ్మానించువాఁడు

పూజనము సం వి అ న ౧ పూజించుట, అర్చన ౨ సన్మానించుట, గౌరవించుట, సత్కరించుట

పూజనీయుఁడు సం విణ (అ అ అ) ౧ పూజించువాఁడు, అర్చించువాఁడు ౨ గౌర
వించువాఁడు, సత్కరించువాఁడు

పూజేరి=పూజారి విణ (పూజే+అరి) అర్చకుఁడు, గుడిపూజచేయువాఁడు

ద్వి జాలవారిని దివ్వటీలను బల్లగోలలవారిని
గుడిపూజరులను బస పు ౩ ౧౦౦ పం
సీ పూజర్లబ్రాహ్మణుప్రతి యొక్క సుగా
త్రి వాఁబరగెడు కాంత గలదు
కళా ౪ ౭౦

పూజేవారువము వి (పూజే + వారువము)
పూజావాజి, రాజులధిరోహించు ఉత్తమా
శ్వము
ఉ ఓరి యుటంకి యీవికసితోత్పలగంధిని
మారునింటిసింహాసనపుఁ బూజవారువముఁ
గారుమెఱుంగులలోనితేట నా, కూరిమి
పట్టి నిట్టి నసగూటితనంబున వేలువెట్టి
తా రార గణింప నన్ను వినవో మతి
యిప్పరిలోని తక్కరిక విప్ర ౪ ౫౧
వ గండభైరవపూజవారువంబు లన మెండు
కొని యుండు జాగిలంబులనుం గాంచి
మనుచ ౪ ౫౭

పూజారి=పూజేరి విశే (పూజ + అరి — సంధిని
వర్ణవికారము) అర్చకుఁడు గుడిపూజచేయు
వాఁడు
వ ఏనిం జేకొని పూజారిరామదేవని
కొడుకులు దశా ౪ ౬ ౭౭
వ పూజారులకు ౩ మూలస్థానకేశవ దేవ
పూజారి (౧)౨ ద శా ౪ ౬౩౩
క పూజారివారికోడలు, తా జాఱఁగ బిందె
జాతి దబ్బునఁ బడియెన్ వీథి ౧౭
ఉ పూజారివధూటి వచ్చి జలజాతవిలోచనఁ
జేరి యిట్లనుక విప్ర ౬ ౧౨౪

పూజే(జే)రిసాని వి (√పూజే) అర్చకురాలు,
గుడిపూజసేయుస్త్రీ
అ కేనిధృతి ఘటించి కేమ యాపూజారి,
సానిఁ బిలిచి ప్రియము పాలఁ జెప్పి
విప్ర ౬ ౧౧౫

వ అనిసం బూజరిసాని యొత్తెఱుంగున సైన
భూపతిశోత్తము స్వైదకి తెత్తు నని యరిగిన
విప్ర ౬ ౧౧౭

ఇట్లు—పూజారివధూటి చూ

ఉ పూజారివధూటి వచ్చి జలజాతవిలోచనఁ
జేరి యిట్లనుక్ విప్ర ౬ ౧౨౪

పూజించు సం స క్రి అర్చించు, పూజచేయు
గీ భద్రమూర్తి మాయింటి కభ్యాగతుఁడవు,
గావఁ బూజింపవలయు ని న్నారవమున
మార్కం ౩ ౩౫
సీ నీకంద్రి గంగన నిచ్చునిచ్చులు మమ్ముఁ
బూజించె నపరంజిపూలచేత
అచ్చరా కాల ౧౫

పూజితవ్యుఁడు సం=పూజనీయుఁడు

పూజితుఁడు సం విశే (అ అ అ) ౧
పూజింపఁబడినవాఁడు ౨ గౌరవింపఁబడిన
వాఁడు ౩ అంగీకరింపఁబడినవాఁడు
వి అ పుం వేలుపు (శ ర)

పూజిలుఁడు సం విశే (అ అ అ) పూజ్యుడు,
వి అ పుం దేవుఁడు, వేలుపు

పూజె వి ఘూటాదులమీఁదిచిత్రము, కుండల
మీఁది రంగులతోఁ జేసెడి యలంకారము
(చి ని, శ ర, బ్రౌ)
(వ్యవ) కుండకు పూజెలు పెట్టిరి (శ ర)
చూ పూజెకుండలు
జ పూజెకుండలు, పూజెగులు, పూజెసేయు

పూజెకాఁగులు వి బ=పూజెకుండలు
గీ ఘటవిశేషంబు లై కేనికదవ లనఁగఁ, బూజె
కాఁగులు బుడ్లనఁ బొలుచుచుండు
ఆం భా ౩ ౩౬
ప్రాంతప్రాంతప్రతులపా
(పూజెగులు అని శ ర)

పూజెకుండలు వి. బ. (√పూజె) అయిరేని కుండలు, (పెండ్లి సీమంతము మున్నగు శుభ కార్యములందు) రంగులువేసి యుపయోగించు కుండలు

గీ. పేరటాండ్రురు హస్తపంకేరుహములఁ, బూఁ
చియెత్తిన కనకంపుఁబూజెకుండ, లున్నత
స్తనములు గాఁగ నొప్పుమిగిలెఁ, దరుణి
యనఁబోలె నృపగృహద్వారభూమి

వైజ. ౬. ౧౨

మ. నాల్గువంకల నుప్పొంగుచుఁ బూజెకుండ
లలరఁగా గై పొంది

యయా. ౪. ౧౧౬

సీ. పూజెకుండలు నిల్పెఁ బువ్వుఁబోఁడి యొకర్తు
శుభవితర్దికచతుష్కోణములను

వరా. ౨. ౫౬

పూజెనేయు స. క్రి. (√పూజె)—ఘటాదులను—చిత్రించు

సీ. తురగ ఖురోద్ధూతధూళి దిక్కులఁ బ్రాఁకి
భుజగారి కెక్కులఁ బూజనేయు

ఉ. హ. ౬. ౬౦

(శ. ర. పా. పూజెనేయు మద్రి. పా.)

పూజ్యపాదుఁడు సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పూజింపఁ దగినవాఁడు, గౌరవింపఁదగినవాఁడు (వై. ని.)

పూజ్యము సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) శూన్యము, సున్న, (దీనికి సంస్కృతభాషలో నీయర్థము లేదు)

శా. ముత్తుం డాతఁడు భావికాలజననంబుల్
చనికిం బూజ్యముల్ పొందు ౨ ౧౫౫

ఉ. కైదువు సున్న పూజ్యములు కంకటఖేట
శిరస్త్రలత్రముల్, లే దరదంబు తత్తడి
హుళిక్కి సహాయము సర్వమంగళం,బు

మనుచ. ౪. ౧౦౫

సీ. మేటిబలాఢ్యులు మిత్రులై యుండియు
రాజ్యాధిపత్యంబు పూజ్య మయ్యె

కళా. ౪. ౨౧

పూజ్యుఁడు సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పూజింపఁ దగినవాఁడు వి. అ. పుం. శ్వశురుఁడు, మామ

పూటము=పూట వి. బరువు, భారము (శ. ర.) విశ. బరువుకలది, భారవంతము, ముందువెనుకల సరియైన బరువుకలది

సీ. రాకపోకలుసేయు బాళ్ల పూటంపుబండ్ల
బహుప్రకార చండధ్వనులును

ఎరమ. ౫. ౪౦

(వ్యవ) ఎడవ పూటమైనది (ప్రా.)

పూటీ వి. చక్రముయొక్క ఆకులను కలుపుచు చుట్టు నమర్చెడి కఱ్ఱముక్కలు
(వ్యవ) ఈచక్రమునకు ఆఱు పూటీలు కలవు

పూట=పూటము వి. బరువు
(వ్యవ) బండిముందు పూటైనది
విశ. భారవంతము, బరువుకలది, నిండైనది
(వ్యవ) పెండ్లివారు పూటైన రెండుబండ్ల సామాను తెచ్చినారు
పిండివంటలచే పొట్ట పూటైనది

పూడ వి. గుదము, ముడ్డి (శ. ర., చి. ని.)

పూడిక వి. (√పూడు) నూయి మొదలగువాని యడుగుఁ బడియుండుమన్ను (శ. ర., ప్రా.)

పూడిపి(డ్పి)ంచే స. క్రి. (√పూడు)
౧ పూడుచునట్లుచేయు
(వ్యవ) ఆచెఱువు పూడిపించినారు
౨ పూడ్చు, పాఁతు

గీ. తత్తనువు మున్న చెత్తుటఁ దడిసి పదనయిన
ధరణిఁ ద్రవ్వి పూడ్పించె వినతులందు

చం. రా. ౫. ౭

శ్లో. శ్వభ్రే తదక్షిపదిషు ప్రహితం స రామః

సం. చం. రా. ౪౮ ౬

పూడు అ క్రి (క పూడు త పుడై) ౧ (మట్టి మున్నగువానిచే పల్లము) నిండు, నిండు

సీ ఎగము దుమ్మువఁ బూడి చిగిరింత వా మూయఁ బొఁగినసూతి పాఁతఱబోతియల ఆము ౨ ౧౩

సీ తల్లిదండ్రులయింటఁ దనపొట్ట పూడక గొల్లరై గోవులఁ గోరి కాచె కలు క ౯౨

౨ (రంధ్రాదులు) మూసికొనిపోవు

(వ్యవ) వాని చెవితుట్లు పూడిపోయినవి

౩ పూడిక (శ ర, బ్రౌ)

విణ (మన్ను మొదలగువానిలో) మఱుఁగుపడి యుండునది (చూ పూడుఁబాము)

జ పూడిక, పూడిపించు, పూడుఁబాము, పూడుచు, పూడుపు

పూడుఁబాము. వి (√పూడు) మట్టిలో మఱుఁగు పడియుండు ఇరుదలలపాము

ఉ శ్వాసానిలభుగ్విభుం డురుసహస్రశిరంబులఁ దాల్చలోకముల్, హీనవుఁ బూడుఁబాము ధరియించెద నంచుఁ దలంచు చాడ్పునన్ వి పు ౧. ౧౦ (శ ర పా పూరిపాము మద్రి పా)

పూ(డుచే)ప్చు ॰ క్రి (√పూడు) ౧ పూడఁజేయు, (మట్టి మొదలగువానిచే పల్లము) నింపు

చ సరోవరంబుఁ బూడ్చినఁ దనయంత శంకరుఁడు చేతికి వచ్చు నటంచు గోత్రభిత్తనయుఁడు నిమ్మహానగము దానిపయిన్ వడిఁ దెచ్చి వైచినన్ కాశ ౪ ౭౦

మ మాతుల్ తటాకంబులన్, గొలఁకుల్ పూడ్చినతుల్యాలుం బడుదు రాక్రోశించుచుం దుర్గతిన్ శేష ౩ ౨౧౫

౨ పాఁతు, నిక్షేపించు (శ ర)

పూడుపు. వి (√పూడు) ౧ పూడ్చుట ౨ పాఁతిపెట్టుట, నిక్షేపము, నిక్షేపించినధనము

గీ పాలంచు నిక్షేపవామంబు పూడు పనఁగ అం భా ౧ ౨౮

పూత వి (√పూచు) ౧ పూచుట, వికసనము (చి ని, శ ర, బ్రౌ)

(వ్యవ) మామిళ్లు ఇంకను పూత ప్రారంభింప లేదు

౨ (నాలుక మున్నగువానియందు) చిన్న చిన్న పొక్కులు లేచుట

(వ్యవ) నాయొద్ద నోటిపూతకు మంచి ఔషధ మున్నది

పూతక్రతాయి సం వి ఈ స్త్రీ—పూతక్రతునిభార్య—శచీదేవి

పూతక్రతుఁడు సం వి అ పుం ఇంద్రుఁడు

పూతతృణము సం వి అ న తెల్లకుశ ఓ

పూతద్రువు సం వి ఉ పుం పలాశము, మోదుగు ఓ (రాజ ని)

పూతధాన్యము సం వి అ న నువ్వులు

పూతన సం వి అ స్త్రీ ౧ ఒకానొకరాక్షసి (ఇది కంసునిదాది కృష్ణునిఁ జంపుటకై కంసునిచేఁ బంపఁబడి కృష్ణునిచే హత యయ్యెను) ౨ ఒకదినుసుకరక ఓ (ఇది సింధుదేశపుది) ౩ గంధమాంసి, జటామాంసి ఓ ౪ బాలగ్రహభేదము

పూతనము సం వి అ పుం గజవిశేషము (శ ర) మృతకళేబరము (ఆ ని)

పూతఫలము సం వి అ పుం పనసచెట్టు

పూతము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పవిత్రము ౨ తూర్పెత్తఁబడినది (ధాన్యాది) ౩ వడకట్టఁబడినది, వస్త్రాదిశోధితము ౪ క్రొత్తగా నిర్మింపఁబడినది, కనిపెట్టబడినది వి అ పుం ౧ శంఖము ౨ శ్వేతకుశము, తెల్లగఱిక ౩ వికంకతము ఓ ౪ సత్యము

పూతాత్ముఁడు సం విణ (ప్ర ఆ ప్ర ప్ర) ౧ పరిశుద్ధమనస్కుఁడు ౨ శుద్ధదేహుఁడు

పూతి సం విణ (ఇ) దుర్గంధముగలది వి ఇ స్త్రీ ఎవిత్రత పుం ౧ దుర్గంధము ౨ క్రుళ్లుట ౩ ఖట్వాశమున్కాము, పునుఁగుపిల్లివృషణము ౪ ౧ చీముగానగు దుర్గంధవస్తువు ౨ కోపి షత్వణము

పూతికము సం విణ (అ అ అ) దుర్గంధము కలది వి అ న విష్ఠ పుం ౧ పూతికరంజము, కానుగుచెట్టు ౨ పూతిమార్జాలము, మాతపిల్లి ఆ స్త్రీ కొమ్మనగొట్టిపిండిచెట్టు (శాకభేదము)

పూతికర(రం)జము సం వి అ పుం కామి లడుగుచెట్టు, ఒకవిధమగుక్రానుగు తె

పూతికర్ణకము సం వి అ పుం కర్ణరోగ భేదము

పూతికాముఖము సం వి అ పుం శంబూకము, కప్పచిప్ప

పూతికాష్ఠము సం వి అ న ౧ దేవదారువు తె ౨ సరళవృక్షము (ఇట్లే పూతికాష్ఠకము)

పూతిగంధము సం వి అ పుం ౧ దుర్గంధము ౨ ఇగుది, గార తె న రంగము, తగరము (వాచ)

పూతిగంధి సం విణ (ఇ) దుర్గంధముకలది, గబురుకంపుగలది

పూతిఘాసము సం వి అ పుం జంతుభేదము

పూతితైల సం వి అ స్త్రీ జ్యోతిష్మతి, మాలెరుతీఁగ

పూతిదారువు సం వి ఉ పుం దేవదారువు తె

పూతినస్యము సం వి అ న నాసికారోగ భేదము (దీనినుండి దుర్గంధముగుశ్వాసము వచ్చును)

పూతినాసికుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) దుర్గంధముగొట్టు నాసికగలవాఁడు

పూతిపత్త్రము సం వి అ పుం శ్యోనాక భేదము, ఒకజాతిదుండిగము తె

పూతిపుష్పిక సం వి ఆ స్త్రీ మాదీఫలము, మాతులుంగము తె

పూతిఫలి సం వి ఈ స్త్రీ కారుగచ్చ, సోమరాజి తె

పూతిమయూరిక సం వి ఆ స్త్రీ అజమోద, ఒకవిధమగువామము తె

పూతిమృత్తికము సం వి అ న నరకభేదము.

పూతిమేదము సం వి అ పుం అరిమేదము, విట్ఖదిరము, వెలితుమ్మ తె

పూతివాతము సం వి అ పుం ౧ దుర్గంధము గలవాయువు ౨ బిల్వవృక్షము

పూతివృక్షము సం వి అ పుం దుండిగము, శ్యోనాకము తె

పూతిశారిజ సం వి ఆ స్త్రీ ఖట్వాసము, పునుఁగుపిల్లి

పూతీకము సం వి అ పుం ౧ పూతికరంజము, కామిలడుగుచెట్టు ౨ గంధమార్జాలము, పునుఁగుపిల్లి ౩ ఒకానొకతీఁగ (యాగములయందు సోమలతకు బదులుగా దీనిని వాడుదురు) (సీతామ్మవారిపోకయని వ్యవహారము)

పూత్కారము సం వి అ పుం 'పూత్' అని ఊఁదుట, ఊపిరిపుచ్చుట

పూత్కారి సం వి ఈ స్త్రీ ౧ సరస్వతి * ౨ నాగులరాజధాని (విల్సన్సు)

పూత్కృతము సం విణ (అ ఆ అ) 'పూత్' అని ఊదఁబడినది, ఊర్పుపుచ్చఁబడినది

పూత్యండము సం వి అ పుం ౧ కస్తూరి మెకము ౨ గదురుకంపుగల రొట్టదినును పురుగు, గంధకీటకము (శే వి)

పూథిక సం వి ఆ స్త్రీ పూతిక, కొమ్మన గొట్టెపిండిచెట్టు (వాచ)

పూదండ వి (పూవు+దండ) పుష్పమాల

గీ చేతిపూదండమోఁదవైచిన సురేంద్రుఁ, డది కరంబుదఁగైకొని దశా ౨ ౨౦

సీ దోషాచరతపోగ్నిదూమాళి భారతీధవళాక్షి కొప్పు పూదండలాన ఉ రా ౧ ౨౪౪

పూదియ(దె) వి (బంగారు మెఱు వాని) పూస

మ చరమాశానికషోపలాంచలములన్ సంధ్యా ప్రకాశోదయం, బొరఁగావించి విరించి చేఁగొనిన సూర్యాండ స్వదార్వాశ్నబం,గర పుంబూదియకై వియద్విపణి పేర్కొం గాల మన్పచ్చు చెం,చ్చురఁ దెల్లించినగవ్యచాళ మన మించెందారకాచక్రముల్ సైవ ౭ ౧౫౯

సీ కాలకళాదుచేఁ గరఁగు సంధ్యారాగమున నైనయూకుటిపూద యనఁగ భానుమండ లంబు పరమ ౩ ౨౫౦

ద్వి చుట్టుప్రోవులఁ గొలుచులు గూడఁబెట్టి, దిట్టకూళలకుఁ బూదియలు గాదియలు అ మ క ౧ ౭ పా ౧ పం

సీ గుళిక పూద యనంగ ఘటికావ్యాయం బొప్పు అం భా ౨ ౨౪౫

సీ శుద్ధకాంచనపిండంబు సూర్యుఁ దిగిచి, పూర్ణ శశిపూఁత బంగారుపూద సొనఁగి, హాయ మనుధూర్తు బంధించె జగము సెల్ల, దల్లఁ కాంతుదు నది చూడు తెలియ విధుఁడు సైవ ౭ ౧౬౪

విణ బూటకమైనది, అసత్యము

సీ పూడెమాటలు గాక పొసఁగునే సరిచేయ బంగారు మిసిమిర్మలాంగమునకు వరాహ ౯ ౧౦౧

(ఇట బంగారుపూస అని అర్థాంతరము)

జ పూదెగట్టు

పూదుమ్ము వి (పూవు+దుమ్ము) పుష్పపరాగము, పుప్పొడి

వ మవ్వంపు దుప్పటంబులతెరలమురువు లనం గ్రమ్ము పూదుమ్ములముమ్మరంబులం గొమ్మలం గానక యయా ౪ ౧౩

పూదెగట్టు అ క్రి (పూద+కట్టు) పూసగట్టు, పూసగా నేర్పడు, ఘనీభూతమగు

సీ కరచరణాదులు గలయోగవిద్యలాఁ బూద గట్టినతత్త్వబోధ మనఁగ కళా ౩ ౧౧

పూనము సం విణ (అ ఆ అ) వినష్టము

పూనించు స క్రి (√పూను)—పూనఁజేయు—

౧ పురికొల్పు, ప్రేరేచు

సీ ఆనించు నొకవేళ నరిది కామున కామఁ బూనించు నొకవేళఁ బురుమరతికి కళాం ౪ ౩౬

౨ వహింపఁజేయు, తాల్పించు

క తా నొల్ల నని సుమిత్రానూనుఁడు కడ కోరసిల్ల శుభమతి భరతుం, బూనించిరి మానులు రా,మానుమతిం దదనుసారి యగు రాజ్యంబున్ శ్రీరం మా ౩ ౧౬౪

పూనిక=పూనికి వి (√పూను—క పూనిక)

౧ కడఁక, ప్రయత్నము

గీ. నీయశోలక్ష్మిఁ బోలు పూనికలఁ దపము,
జేఁడు కొనరించుచున్నాఁడు నీలగళుఁడు
వరస ౨ ౧౨౯

మ. దివిజప్రాణసమీరణగ్రహణశంకిగ్రీవ మా
యాభుజం,గవిభంగప్రదమైనపూనిక విహంగ
స్యందనుం డీగతిఁ, రవివంశంబు నలంక
రించె చం రా ౨ ౪౯

౨ ఉద్దేశము, ఉద్దేశించినపని

క. నానాదేశంబుల బలు,మానవులం గూర్చి
నీవు మగధేశ్వర యీ, పూనిక నిట వచ్చితి
చెపుమా నిక్కము నిర్వహింతు మప్పని
రేమున్ హరి ఉ ౧ ౨౭

క. పూనిక గడచన విప్ర,శ్రేష్ఠప్రార్థనము చేసి
చేకొని యటచోఁ, గానఁబడుచెట్లుసేమలు,
గానంబడ నటకి కంపఁగిట్టిన పిదపన్
విప్ర ౨ ౧౯

౩ ప్రతిజ్ఞ, ప్రతిజ్ఞావచనము, పట్టుదల

క. పూనిక సెలవితి నతి యవమానముఁ బరి
తాపభరము మాన్చితి
భార విరా ౨ ౩౫౪

చ. దశకంఠరకుంభకర్ణరణశలాకలాపము తృ
ణంబుగ సెంచి వధించి రాఘవుం,డిరవుగఁ
దా విభీషణున కిచ్చినపూనిక నిర్వహింపఁ
గన్ శ్రీరం మా ౨ ౧౨౧

శా. ఓరీ నీ విపు డంటుకొన్న సెయి సే కొల్లన్
జ్వాలద్వహ్నిలో, నీ శిరం బిక దునిమించు
పూనికను జన్మింతున్ ధరన్ గ్రమ్మఱన్
ఉ రా ౩ ౧౨౫

౪ విధము, రీతి

క. నా,మానసములోనికోర్కుల, పూనిక యడి
గితిరి లోకపూజిత నైతిన్
కళా ౪ ౧౧౧

క. నీవదకలు గంటిఁ గదే, కానికె నగరఁ జెప్పి
కారించెద ని,క్కే నంచుఁ గుంటికుంకరి,
పూనిక సెదరించుఁ బోలఁతి బోమమూడి
పట్టన్ శుక ౩ ౩౫౭

క. అన్నపతికి సంతోసం,బానఁగ లోకములు
చూచి యమసెం దిన నీ, సేనిచె యుతంబు
తొల్లిటి,పూనికచే యుండు నటకుఁ బో
మ్మని యనిచెన్ చిత్ర భా ౩ ౧౦౧

పూనికి(న్కి)=పూనిక వి (√పూను) ౧
కడఁక, ఉద్యమము

గీ. కుందలమ్ము, లిమ్మ నాపూన్కి యిది
సఫలమ్ము గాఁగ భార ఆది ౧ ౯౪

చ. తృమఁ గులుతున్న పుంగవానచారిజనంబెవ
దోషదృష్టి క,ద్యముఁగదుగంగఁబూన్కి
ఆము ౪ ౨౫౪

(పూన్కి=పూనుటవంటిది అని భావము)

(మన్మథోపాలంభనము) గీ. పూనిరేఁకుచె నీ
పూన్కి బుగ్గిగాను నీ రా ౩ ౧౭

౨ అభీష్టము, ఉద్దేశము

ఉ. సేనలతోడ నద్దనుజసింహుఁడు సంగర
కాంక్ష వచ్చినన్,బూనికి దీర్చి కింక
రులు పోరుటకున్ మది నుల్లసిల్లి
నిర్వ ౫ ౫౨

క. తరుణీ నీ పెవ్వతె వి,వ్వరి యేరిది నన్నుఁ
దెచ్చుపూనికి యే మి,త్తితి నన నాతనికి
నవి,స్తరతఁ దెలిపి యేలు మని యుపాసతిఁ
జూపెన్ చిత్ర భా ౫ ౧౩౭

౩ ప్రతిజ్ఞ, శపథము, దీక్ష

గీ. గురుని బలకార్యములు పెఱుంగుదుము
మనకు, నతనిపూనికి బొంకు సేయంగవలయు,
దీని కెయ్యది కార్యంబు దాని నీవు బుద్ధి
నుచితంబుగాఁ దలపోయు మనుడు
భార ద్రో ౧ ౨౨౫

ఉ. నీ విటు లధీరతఁ బూనికిఁ దప్పినం బ్రతి,
జ్ఞాపరుఁడైన ధర్మసుతుకార్యము ధైర్యము
బాహువీర్యమున్, రూపఱిపోక కాద
భార భీష్మ ౨ ౧౬౦.

గీ పులకితానంబుగద్దాపెఁ బూన్కి మెఱయ,
పంచశుద్ధులు గావించి పాండుసుతుఁడు
భార ౮ ౧౧౧

౪ ఒడంబడిక, చేసికొనినయేర్పాటు

ఉ శావనదేశవాసములఁ గాఁతియ కోర్చి
యడంగి యుండి మీ,పూనికి దీర్చి మీరలమిఁ
బొందుట యెల్లను బుణ్యదేవతా,సానదయా
సమృద్ధి నను నొందుట గాదె సురేంద్ర
నందనా భార విరా ౫ ౩౪౯

౫ విధము, తెఱఁగు, రీతి

గీ పచ్చవిలుతునినదయాడు గచ్చుకోల,పూన్కి
నవ్వేల్పుఁ జిగురాకుఁబోఁడియు నల,మాని
పరమేశ్వరునియాశ్రమంబుఁ జేరి
చంద్రా ౩ ౭౮

౬ ధారణము, వహించుట

గీ పారసీహార మణఁపు విశాఖజొన్న,విత్తు
ధాత్రీతలంబున వెదలు చల్లఁ,దగు ఋప్రగ్గంపుఁ
బూన్కి జడ్డిగ మనంగఁ,గిరిణబాహుళ్యమున
సుధాకరుఁడు పొడవె రా వి ౩ ౨౦

పూనిగొల్లలు వి బ గొల్లలో నొకతెగవారు
(శ ర, ప్రా)

పూనీరు వి (పూవు+నీరు) ఎన్నీరు

సీ పూనీరు కలువపుష్పాళ్లను దంపించి సుసుపు
మీఱంగఁ గల్పనముఁ జల్లి
ల వి ౫ ౨౨

పూను=ఊను అ క్రి (శ పూణ్) ౧
కదలు, ఉద్యమించు (దీని క్త్వార్థకరూపమగు
'పూని' కొన్నిపట్ల 'క్రి విశ' వలె ఆసక్తితో,
పట్టుదలతో, శ్రద్ధతో, నొక్కి, గట్టిగా,
మిక్కిలి, బాగుగా, యున్నగు నర్థముల నిచ్చును)

ఉ అచ్యుతాం,ఘోరుమాగర్భు లిద్దఱును బూ
నిరి సర్వము నిర్వహింపఁగన్
భార ఆది ౨ ౯

క మానుగ ధర్మక్షేత్రం,బైన కురుక్షేత్రమున
మహాహవమునకుం,బూని మనవలముపాండవు,
సేనయు నిటువన్ని యేమి సేసెం జెపుమా
భార భీష్మ ౧ ౧౮౧

చ రంభయును నచ్చరలేము నలుకఁ వరింపఁ
బూ,నినతినఁకొక్కి నొక్కమెయి నిండఁగఁ
జేయుటకై సైష ౨ ౫౪

సీ కమ దలమ్ముల జేగ కానీరమ్ము చాలను
కాఁటికి నని పూని నన్నుఁ బనిచె,గురు
ఎత్తి భార ఆది ౧ ౧౧౪
(ఇట 'ఆసక్తితో' నని యర్థము)

క నీపతులఁ గావఁ బెట్టుము, భూపాలక నన్ను
సేతు బూని యరసినఁ,గోంకర్తలు రుజువడ
వొరు,చేవక వెన్నఁడును దప్పఁ జేద్పడ
వెచటన్ భార విరా ౧ ౨౮౭

చ పూని ఎగంబున కివ్వ దుద్యమం, బనువుగఁ
జేయఁగావలయు ఆము ౨ ౮౬
(ఇట 'శ్రద్ధతో' అని యర్థము)

గీ ఇదియ నిశ్చయ మిమ్మాట వదలకుండు,
మనిన నీ వొక్కరుండవ యరుగు దేర,
వలయు లేకున్న నయ్యెడ నిలుచుదానఁ,
గానుజా నిక్కమం బని పూని పలికి
భార విరా ౨ ౨౬౮
(ఇట 'నొక్కి' అని యర్థము)

చ పురుషవరేణ్యుఁ దిక్కకవిఁ బూని నుతింతు,
విక్ర ౧ ౧౩
(ఇట 'ఎక్కువగా' అని యర్థము)

సీ వానిచక్కఁదనంబు పూని చూచినఁ గాని
దిగులు తీఱదునుఁడీ మగువలార
ఇందు ౩ ౧౫
(ఇట 'బాగుగా' అని యర్థము)

౨ ప్రారంభించు, మొదలుపెట్టు

మ దిక్చక్రంబునం దెల్ల కో,భవతక్కీర్తినదీమ
తల్లి ప్రవహింపన్ బూన మున్ముమ్ముగా,

ఘనమై యొప్పుఁ గవీంద్రులకు చాలమలం
గావ్యామృతం బెంతయుకా
కళా పీఠి ౯౫

౩ ఉద్దేశించు, తలఁచు

గీ అడుగఁబూనినమాట యేరెండకు చెక్కు, వంతనుండియు మగిడింప మమరరాజ
శైవ ౩ ౨౧

వ అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగా నాయి వర్షం బూనిన ప్యారోచితమనుసంభవం బను మహాప్రబంధంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టి దనిన
మనుచ ౧ ౪౭

౪ వహించు (క) పక్షము వహించు

చ నరునకుఁ బూని పల్కితి వినం జవిమాలిన దొడ్డపల్కు లేవరగలిరేక బెట్టదరినప్పుడు మూడుము నన్ను నాతనికా
భార కర్ణ ౨ ౨౭

(నరునకుఁబూని=నరునిపక్షమువహించి)

గీ అంబకై పూని వచ్చిబలాధికుండు, జామదగ్న్యుండు సాధింపఁజాలకున్న, వాని భీష్ముఁ బాండవులకై పూనివచ్చి, కడిమి సాధించి తౌర శిఖండి పోర (భార భీష్మ ౧ ౫౫)

క తను కట్టిన నిట్టిక నమ్మలినవిధమున దేవతాళికిఁ బూనితి నేనని రుద్రుడు నుఱక పైఁ జని, చెనయుట శిఖిశిఖల వి.డుతే పెనయుట గాదే
కు సం ౪ ౪౨౩

(చ) పట్టుదల వహించు

సీ ఘనవిద్య సాధింతు నని పూనికాఁ డిది రెండు చెవ్వరును ము న్నెఱుఁగకునికి
కళా ౨ ౩౦

౫ నియమము చేసికొను, ఏర్పాటుచేసికొను

ఉ వారలు పూనినట్ల వనవాసము సల్పిరి
భార విరా ౩ ౧౦౬

౬ నిలుచు, స్థిరముగనుండు

గీ పూనియున్నది నాబుద్ధి వానిమీఁదఁ, దగిన పనిచేయు మీవేళ తాళలేను (గంధ ౧౪౨)

౭ ఆవేశించు

(వ్యవ) వానికి వేంకటేశ్వరస్వామి పూనినాఁడు

౮ నిండు

(వ్యవ) మడిలో నీరు పూనఁగట్టినారు

స క్రి (త పూణ్) ౧ తాల్చు, ధరించు, ధారణసేయు

గీ ఎను దీవించి చేయెత్తి యిచ్చినట్టి, పువ్వుమాలిక నాఁదలఁ బూనవైతి
హర ౬ ౧౯

గీ మేనఁ, గలపము లలంది తొడవు లంగములఁ బూని
పారి ౪ ౪౦

మ మతిలో నీవుదుసాల్గువిద్యలును సన్మానంబునం బూనితిక్
విక్ర ౧ ౧౧౦

౨ పట్టుకొను, కైకొను, గ్రహించు, తీసికొను

శా ఏ, వేళయున్ సీతయు లక్ష్మణుండుఁ దను సేవింపంగ విల్ పూని చె,ల్వౌ లీలందగు రామమూర్తి రఘునాథాదీశ్వరుం బ్రోవుతన్
విజ వి ౧ ౧

సీ హస్తాబ్జములఁ బూను వక్షమాల
హర ౪ ౧౧

క పూరుషకు యౌవనముఁ గడు, గారవమున నిచ్చి వార్ధకముఁబూని ధరిత్రీరమణుఁడు
వి పు ౬ ౧౮౨

౩ పెంచు, వహించు

ఉ పూవుల తేరు జక్కవలు పూన వసంతుఁడుఁ దాను నెక్కి
కు సం ౪ ౩౯౦

శా భూమీచక్రము పూని రెట్టు దలలూపుం బన్నగస్వామి
శైవ ౫ ౧౩౪

క సేనాధిపత్యమును దగఁ, బూనెద నను మార్కొనంగఁ బురుషుల సర్వింప, గావను
భార ఉద్యో ౪ ౧౪౯

గీ అనినఁ బతియాజ్ఞ శిరమున నతఁడు పూని
ఉ రా ౨-౧౪౪

౪ (ప్రతిజ్ఞ) చేయు, పట్టు, అవలంబించు

ఉ క్రేనితమాజాఁ డొక్కరుఁడు వీర్యసమగ్రుఁడ
పోరి వచ్చి స్వాపూనినపూన్కి యంతయును
బొంకగునట్లుగఁ జేసె
పారి ఉ 3 ౯౯

ఉ ఏ నలరమ్మ లొడ్డఁ బరమేశ్వరుచిత్తము
గొరిచిత్తముం, దాన కరంగి కూడ మఱి
దానికి సందియమేల వెండియున్, బూసెద
మాఁడులోకములఁ బుట్టనిపూని? వారి
మేనులు, స్మానుగఁగూర్తు నొక్కటిగ
మార్గణకోశలభావ మేర్పడన్
కు సం ౪ ౪౭౫

వ అతం డప్పువ్వులు గనినచోటు రుచి నడిగి
చెప్పించికొని గురుప్రభావంబును నిజతప
శ్శక్తియు నూఁది యపుని పూని చనియె
భార అను ౨ ౨౧౦

గీ అతివ యొన్నఁడు మామాట కడుగు దాఁట,
కుందుదానవు నేఁ డేమి యొందుదెలఁగు,
పూని మాటికి నడుపంగ రానికినుక, సేసెదవు
నేర మెద్ది మాచెంతఁ జెపుమ
నీలా ౨ ౧౦౪

౫ పొందు, చెందు

గీ బాల్యమునఁ జేసి యేను జాపలముఁ బూని,
నిన్ను నాయాసపెట్టితి నిగ్రహమున
శైవ ౨ ౬౧

గీ (రామభద్రుండు) త్రాసచకిత, దారవచనా
గతభ్రాతృదర్శనమున, మానసములో నమో
దంబు పూసె నంత రాఘవ 3 ౯౫

౬ నిర్మించు, ఏర్పఱుచు

సీ ఇమ్ములై మరుహాజారమ్ములై పొద లుండఁ
బూఁజవిరులు చేఁ ఓ పూనవలదు
వసు ౧ ౧౪౧

గీ పదఁతిజఘనంపుబెద్దదాపాలు పూని, కాయ
జుఁడు పొక్కిలను మరంగమునఁ దూఱి,
తెగువఁ గుచదుర్గయుగము సాధించుకొనకఁ,
దార్చునిశ్రేణి యన వళిత్రయము వెలఁగు
విల్హ ౨ ౧౦౯

జ పూంచు, పూఁచు, పూఁట2, పూఁటకాపు,
పూఁటవాఁడు, పూఁటవాటు, పూఁటపెట్టు,
పూనించు, పూనిక, పూనికి, పూనుకొను,
పూనుగాఁడి, పూసె, పూన్కికాఁడు,
పూన్చు, పూన్పు

పూనుకొను సం క్రి (√పూను+కొను-స్వార్థమున) ౧ చెందు, పొందు

సీ కుచకుంభభారభంగురమధ్యలతికలు పునరుక్త
గుణయుక్తిఁ బూనుకొనఁగ
కవిత ౪ ౩౭

౨ గ్రహించు, పట్టుకొను

మ అనుచుం బల్లెము కేలఁ బూనుకొని కార్యా
రూఢుతో కమ్మవారు కృష్ణ 3 33

౩ క్రి పక్షమువహించు

క పూనుకొని మేలుగీర్లకు, లోనయి విహరించు
వారి లోక మెఱుఁగదో పారి ౧ ౯౧

పూనుగాఁడి వి (√పూను) ఎద్దు మున్నగు
వాని మెడపైనుంచు బండి మున్నగువానికాఁడి

సీ పంకరుహంబులు బండికన్నులు, పొగ
డలు పలుపులు పున్నాగములు పగ్గములు
నహాకారముల్ పూనుగాఁడి
కు సం ౪ ౪౩౯

ఆ పూనుగాఁడియంతభుజంగము లో నున్న,
వెలఁగ ప్రాని వెడఁదలోలట నూపి, దీనఁ జేయి
పెట్టు లోన నున్నది సవి, కేవపే మ మనుచుఁ
జిలుక చెప్పె కేయూర ౪ ౪౪

పూనూక వి (పూవు+నూక) మెత్తనినూక,
(చి వి, క ర) మిక్కిలి సన్ననూక

పూనూనె వి (పూవు+నూనె) సంపెంగనూనె (చి ని, ౪ ర)

పూనె వి (√పూను) బరణి, కరండము

రగడ ద్రొక్కిసారు పదేసిమణుగులు తోలంత
నీ కంఠమపుగోనెలు, మిక్కుటపుఁగస్తూరి
వలపుల మించుపునుఁ గిడఁ దగినపూనెలు
శుక ౧ ౧౩౩

పూన్కికాఁడు విణ (పూన్కి + కాఁడు)
పూనుకొన్నవాఁడు, అభినివిష్టుఁడు

చ ఎడపక పంచె కాఁక డొకయేలినవాఁ డని
పూన్కికాఁడ వై, పొడువఁగఁ బోయె
దీవు హ సం ౪ ౪౧౨ (పూనికాఁడు
అపముద్రి)

పూన్చు(నుచే)=పూంచే స క్రి (√పూన)

౧ పూను

(క) గ్రహించు, పట్టుకొను

ఉ ఫలమా బలాప్తి కీబంధుల నొంపవచ్చు
టని ఎల్కి మహోగద పూన్చి వైచినన్
ఉ రా ౩ ౨౪

ఉ రాగతరంగిణీరమణీరత్నమనోజ్ఞవిభూషణాదు
లిచ్ఛాగతిఁ గొంచుఁ బోఁదలఁచి చంచఁ
గిరారము పూన్చెఁ బూన్చినన్
విక్ర ౪ ౧౨౯

(చ) వహించు, మోచు

చ హృదయములోన నిల్పి తప మిమ్ములఁ
జేయుచునున్న రాసుతున్, ఎదమలవృత్తిఁ
బూన్ప ధృతి చాలక భూమివడంకె నొక్క
టన్ వి పు ౨ ౪౨ (ప్రా పా 'ఎద
మలవృత్తిఁ బూన ధృతిచాలక' ముద్రి
పా)

౨ వహింపఁజేయు, మోపఁజేయు

మ ఈయదుఁడు లోకఖ్యాతుఁ డుందంగ
న్, భువనేకత్వభరంబుఁ బూన్పఁదగునే
పూనకా జఘన్యాత్మజా
భార ఆది ౩ ౧౯౬

౪ తనయులకును మనుమలకును,దనచేయపు నూతి
పోసి తాల్చినస్వర్గం,బునభరము వారిఁ
బూనిచి, పనిదీరి విధాత యీాఎథం గొలు
వుండున్ కహ ౩ ౧౨

౩ ధరింపఁజేయు

అ మహితకీర్తిప్రవృమాలికఁబూన్చెద,నిన్ను
భార కల్య ౨ ౧౩౨

సీ నీకంటెఁ బాలనుండు,గలఁడె యెవ్వఁడు
పుత్రుఁ బోలియించె సాకృష్ణుఁ డెక్కటి
కద్రాజ్య మెల్లఁ దాఁ,కొని రిత్తపట్టంబు
నినుఁ బూన్ప నతనిపెట్టెదునన్న పిండంబు
గుడిచె దకట హరి ఉ ౨ ౨౫

౪ (రథాదులకునశ్వాదులను) కట్టు

ఉ సారథి జూచి నీవు గథ,ంబునఁ బూన్పుము
ఘోటకంబులం,దేరఁ దదీయవర్మము లతి
స్ఫుట బంధముగాఁగఁ బెట్టు
భార విరా ౩ ౧౪౩

గీ అంచకొదమలఁ బూన్చిన యరదమెక్కి
నైష ౬ ౨౨ హర ౪ ౧౧౨

౫ సంధించు, కూర్చు, అమర్చు

శా గుల్ఫముల్,రెంకు స్వీద్వ్వదఁ జేర్చి బాహు
యుగమున్ ప్రేల్లం గదుం జెక్కవై,
యుండం జానువులందుఁ బూన్చి వివృ
తాస్యాదైన కళా ౫ ౧౫౫

చ బురుజులవెంట నిచ్చెనలు పూనిచి చీమలు
ప్రాఁకినట్టు లు,ద్ధరగతి నెక్కి
రంగా ౩ ౧౧౬

౬ సమర్పించు, ఇచ్చు, ఒసఁగు

సీ నీకంటె హరి బుద్ధిలేకయే నిజనేత్రకమలంబు
పూన్చి చక్రంబు వడసె
కు సం ౨ ౧౬౪, ౧ ౩

చ చిటికెనవ్రేలిగోరఁ గొని చిట్టిన దీసెను
లోచనంబుఁ బ్రస్ఫుటకమలంబు వేగ హరి
పూన్చెఁ దటుక్కున దక్షవాటికా,కట
కవిలాసినీ విటశిఖామణికిన్ పారితాంక
మాలికిన్ ధీమ ౬ ౬౫

ఉ. ఆపద లెల్ల బాన్చి సుఖ మైనపదంబులఁ
బూన్చి యాత్మసంతాపము లెల్లఁ ద్రుచ్చి
విదితంబగుసంపద లిచ్చి ప్రోవ లక్ష్మీ
పతి యున్నవాఁడు . వి పు. ౧ ౧౫౭.

౬ ఉంచు, పెట్టు

చ. ...రథాంగపాణి కేయురమునఁ బూన్చె నొక్క
యసితోత్పలమాలిక . సైవ ౭ ౧౧౨

శా. ...పంక్తికంఠునకు వాణీశుండు గాన్పించి
వీరాచారుం డతఁ డున్నయొక్కతలపై
హస్తాన్సిఁ బూన్పంగ నో శివా చాలింపు
దశాస్య... ఉ రా ౨ ౧౮౯

ఉ. పూచెను మీన సొమ్ము పిగిఁ బువ్వుల
దండలు చుట్టె శయ్యపైఁ, బూనిచె వక్క
లాకులును... గంధ ౧౨౯

౭ పోయు

సీ తత్త్రక్రపూర, గీ మొకయుబాబుశలాటు
ఖండోదరమునఁ, బూన్చి యటు డించి
తానను బొత్తు గలసి, సామిదష్టాన్నకబళ
ముల్ సామి కొసఁగు,నగుచుఁ జవు లెచ్చ
రించుచు చిగురుఁబోఁడి పాండు ౩ ౭౮

౮ నియోగించు, నియమించు

ద్వి జనకుండు సంగరస్థలి వానిఁ గూల్చి, తన
తమ్ముఁ బూన్చె నద్ధరణికి ననుచు
రం రా బాల ౬౨ పా ౧౩ పం.

ద్వి నాకౌఁకునకుఁ గల్గునందను నఖిలభూకాం
తుఁగా నీవు పూన్పుమీ యనుచు. .
రం రా అయో. ౧౪౦ పా ౨౭ పం
" " ౭౬ పా ౨౨ పం

౧౦ కలుగఁజేయు, పుట్టించు

మ. లలితోద్యానపరంపరావికచకహ్లారప్రతి
ధ్వానముల్, వలభీనీలహరిన్మణీవికచక
చ్ఛ్వానభ్రమం బూన్ప... ఆము. ౧ ౫౧.

౧౧. మోపు, ఆరోపించు.

చ...ఈవిధంబున వలయింతి నాపయినిఁ
బూన్చెను నేరమి యింతలోఁతయున్, విన
వలపెంగదా యిపుడు వీనుల కే ననుబాఁద
దీనికిన్. సారంగ ౨. ౨౮౧

౧౨ గురిచేయు, (లక్ష్యము తప్పిపోకుండఁ
దగులుటకు బాణాదులను) మూటిగాఁ బట్టు,
ఉద్దేశించు

వ . జరిగి జరిగి గిరి గదలివచ్చుగతి వచ్చుచో
నచ్చెరువంగి పరేతరాజకరి మరిం బోని
యారాకాశి కేనిగికంబునకుం బూన్చి తెగ
నిండఁ దిగిచి జగతీవల్లభుం డేసె. .
రామా ౭ ౧౫౬.

ద్వి పుగవూర మిముఁ బూన్పు పూజాఫలములు,
పొరిఁబోరి నొప్పించు పురుషుఁ డెవ్వండు
పండితా మహి ౩౦౪ పా

పూన్పు(నుపు). వి (√పూను) పూనుట,
పొందుట

ఉ వర్ణనపాత్రచిత్రగుణవైభవశోభితుఁ డత్తఱిం
గళాపూర్ణుఁడు డేగ కేఁటతమిపూన్పున వచ్చి
ముదంబునం దద,భ్యర్ణమహిం జరించు చొక్క
పక్షికిఁ బాతివడేగఁ బిల్చుచుం, దూర్ణత నేఁగ
నానిజవధూటియు బోఁటులు నున్నచోటి
కిన్ కళా ౬ ౨౩౫.

పూప[1]. వి (√పూచె) ౧ పూఁబిందె, మిక్కిలి
లేఁతపిందె

గీ నాథ చివురులు రంజిల్లె ననలు మొలిచె, నలరు
విరులెల్లఁ బూపలు దలలు మూపె.
వసు. ౧ ౧౩౬

చ కొలఁదికి మించుకెంజిగురుగుత్తుల మొగ్గలఁ
బువ్వుగుచ్ఛకంబులఁ బువుఁదేనెఁ బుప్పొ
డులఁ బూపలఁ బిందెలఁ గాయలన్ ఫలం,
బుల నెపుడున్ సమగ్రపరిపూర్తి వహిం
చుచుఁ దద్వనవ్రజం, బెలమి వహించు
నందనసమృద్ధికిఁ గోటిగుణాధికంబుగన్.
కళా ౧ ౧౨ అని ౨. ౨౨.

౨. లేఁతపాప, చంటిపిల్ల, చంటిపిల్లవాఁడు.

క. ...కణ్వమునీంద్రుఁడు...ఆ కెల్పుం బూపశాకా
శిష్యుని చేతి కిచ్చి యాశ్రమంబునకుం దెచ్చి...
వి. శకుం. ౨. ౧౪౯.

సీ. కమ్మఁదెమ్మెరపూపదిమ్ము దా నె తెల్పు
మంచుమించులపానుపంచదూది.
యయా ౧ ౧౯.

చ కఱుదులపూప పై మునులు గానని యట్టి
కతల్ వచింపఁగా, నెఱిఁగిననీకు నాఁకలియు
తేద్పులు నా యనువారు...
కళా. ౬. ౧౭౨.

(శిశురూపమున దాల్చిన ప్రావీణ్యములు అని
భావము)

తరళ... గాలిమేపరికెనిచూ, పుల బెదంగున శాస
వాల్కన పూపకందఁ దలంచు శా, గులయ
నంబు... యయా ౧ ౨౦

(శాసవాల్కనపూపు=చంద్రుఁడు.)

పూపయిలండు...కృష్ణా 3 (శ. ర.)

3 లేఁబ్రాయముకల స్త్రీ, తరుణి.

చ... దువ్వలువ నిద్దపుగుబ్బల ప్రాలుచుం గళం,
బలముచుఁ జెక్కు లంటుచు మదం చిత
రాగరసార్ద్రిమయ్యెఁ బూ, పల మెయి పోఁకి
నక్ విమలభావము నిల్చి నెట్టిపట్టునక్
వసు ౫. ౧౧౨.

విణ లేఁత, మనోజ్ఞము

సీ పూపప్రాయపు వేళఁ బురుషు చెంతకు రాక
వెఱపుచేఁ గొన్ని నాళ్లరిగెనమ్మ .
కళా శ. ౪౧.

క. ఎడ రగుట దెలిసి పాలం, బొడుకఁడు గొని
చనిరి మాఱుభూమికి నట నం, దడి
బొమ్మఁడు పెండ్లాడెదు, వదువునఁ గను
గాఁపుఁబూపవయసుమిటారిణ్.
పాండు. 3. ౭౦.

ఉ. నంటున రాజదూతిక దినంబున నొక్క
తెపంబుఁ బూని శా, రింటికి రాకపోక ఘటి
యింపుచుఁ బ్రాయపుఁబూప కాఁపవా, ల్గిం
టిని జగ్మి చేసి... ఉ. హరిశ్చ. ౪ ౪౫

పూపచుక్కలరాజు=బాలచంద్రుఁడు.

సీ. పాటలంబగు జటాజూటంబునడునట్టు పూప
చుక్కలరాజు పొడువుమాపు.
భీమ 3. ౧౯.

పూపనెలదాల్పుచెలిపట్టి=నలకూబరుఁడు.

గీ. మరుని కేళిని జేజేలదొరకొమరునిఁ, బూప
నెలతాల్పు చెలిపట్టిఁ బోలఁజాలు, దాని చెలు
వంబు నడువులకేని కైనఁ, బూని దిటముగ
వాక్రువ్వఁ బోలదెందు నీలా. ౧. ౭౨

పూపవెన్నెలతేఁడు=బాలచంద్రుఁడు

సీ అలరు పెంగడిమితోఁటల నాడు పూఁబోఁడి
పూపవెన్నెలతేనిఁ బూనుచాన
నీలా ౧ ౨.

పూపవేఁడివెలుఁగు=బాలసూర్యుఁడు.

సీ. జడదారితలమిన్నచాలుపు నెమ్మోము విరి
దామరల పూపవేఁడివెలుఁగ
అచ్చ రా బాల ౬3.

పూప². వి. (సం పూపః) భక్ష్యవిశేషము,
పోఁకఉండ.

వ తోఁపలఁ బూపలు మోదకంబులు గుడోద
కంబులు ముక్కలు... కాశీ ౪ ౧౭౫.

పూపము. సం వి అ పుం అపూపము, అప్పము,
అపూపసామాన్యము, పిండివంట.

పూపల. సం. వి ఆ. స్త్రీ పోలిక, పోళి, అపూ
పము, పిండివంట.

పూపలిక. సం.=పూపల, పూపాలి, పూపిక,
పూలిక.

పూపాలి. సం. వి. ఈ స్త్రీ.=పూపల.

పూపాష్టక. సం వి ఆ. స్త్రీ. ఆగ్రహాయణీ
పూర్ణిమకుఁ బిదపఁ గృష్ణాష్టమియందు విహిత
మగుశ్రాద్ధము.

పూపిక సం = పూపల

పూమేను వి ఔ (పూవు+మేను) మత్స్య విశేషము, ఒకజాతిచేఁప
సీ. వాలుగు మొసదొమ్మ వల్లికట్ట పుల్లడి
తామ పూమేను కడిపెలంబు (పూమీను
క్రీర్తిప్రతి పా) హం౦స ౪ ౧౭౩

పూమొగ్గ[1] వి (పూవు+మొగ్గ) ౧ ముకుళము
విరియని పువ్వు, వికాసోన్ముఖమైన ముకుళము
సీ. ముకుళంబు నిగ్గు పూమొగ్గనఁ దగు
ఆం భా ౩ ౪౯
గీ. అతనుఁ డఁట కోదుపూమొగ్గయఁట శరంబు,
చించినదియఁట తద్దైర్యకంచుకంబు
హైమ ౧ ౭౦

పూమొగ్గ[2] వి నిగ్గు, కాంతి
సీ. ముకుళంబు నిగు పూమొగ్గనఁదగు
ఆం భా ౩ ౪౯

పూయనము సం = పూయము

పూయము సం వి అ న ౧ చీము, రసి
౨ జాడము ౩ పీసుఁగు (శ ర)

పూయరక్తము సం వి అ పుం నాసారోగ
భేదము (ఇందు ముక్కునుండి చీము నెత్తురు
కారును)

పూయారి సం వి ఇ పుం నింబము, వేము శ

పూయాలసము సం వి అ పుం (సుశ్రుత)
సంధిగతరోగభేదము

పూయించే ఎ క్రి (√పూచే) పుష్పింపఁజేయు
సీ. పొన్నఁ బ్రేంకణమును బూయింప నొక్కర్తు
చిలుకవన్నెసునుఁజాట దుఱుఁగలింప
యయా ౪ ౧౯

పూయు స క్రి (క పూసు) ౧ (చందనాదు
లను దేహముపైని) అలఁదు, ప్రాయు
చ. పొలుపుగఁ బూసి కట్టి తొడిగి ధరించిధరించి
ప్రకాశితంబుగాఁ, గలయఁగ దట్టపురీ
జనులు భార ఆది ౭ ౧౮౪
సీ. కలపంబు పూయు తొయ్యలిమేనికమ్మవాస
నలు ఉ రా ౪ ౪౭
క. దంతపుబరణిన్, వినిచినరొంకఎరిది యది,
యని చెప్పక పూసెఁ దత్పదాంబుజ
యుగళిన్
మనుచ ౧ ౮౭ దశా ౮ ౧ ౧౦
౨ (మన్ను మొం వానిని) మెత్తు, మేఁగు
సీ. గోడలు పూయంగఁ గుమ్మి గందంబున
మేదించినట్టి జవ్వాదియడుసు
యయా ౧ ౪౮
సీ. కుద్యభాగంబులఁ గుంకుమంబులు పూసి
విక్ర ౪ ౧౩౨
జ పూసికొను, పూసిగొండి

పూయోదము సం వి అ న నరకభేదము

పూరకము సం విణ (అ కా అ) ౧ నించు
నది ౨ నిండఁజేయునది వి అ పుం ౧ బీజ
పూరము మాదిఫలము ౨ (గణిత) గుణకమైన
అంకము ౩ నాసాపుటముచే ఊపిరిని లోపలికిఁ
బూరించుట (ఇది ప్రాణాయామాంగము) ౪
ప్రేతదేహనిష్పాదకమై అశౌచకాలమందు
ఇయ్యఁదగు దశపిండము (ప్రేతలయొక్క
అతివాహికదేహము నశింపఁగా ఈ పిండముచే
దాని దేహము మరలఁ బూర్తిమగుచున్నది ఇది
అశౌచకాలమునడుమ నియ్యఁదగినది)

పూరగించే ఎ క్రి (సం పూరః) ౧ నిర్వ
హించు, నిండఁజేయు
క. పగ వింత నున్నటికిఁ దాఁపు, మిగిలి ప్రతిన
పూరగింపఁ జేకొని చనుసా, మగఁటిమియు

లావు మాన్పుట, తగవే గురునకు నతండు
దానికిఁ బూనక భార ద్రో. ౨ ౩౫౯.
౨. కిడపు, వెళ్లఁబుచ్చు
ఆ. నిదుర లుడిగి తరణి కెదురుసూచుచు నుండు,
వారు నగుచు రజని పూరగింప.
భా రా యు. ౨౭౨
అ క్రి ౧ దక్కు, అనుభవయోగ్యమగు
ద్వి నీరాజ్యభారంబు నీ కిటమీఁదఁ, బూరగిం
పక చెడిపోవుఁగా కనుచు
నవ ౫ ౭౨ పా ౨౪ పం (శ్రో త్రప్రతి పా)
౨. వ్యర్థసంభాషణముచేయు, ప్రేలు
ఆ. సభలఁ బలుకు దీవు సరికేరు నా కని, యిద
రణంబు వచ్చె సెల్ల వారి, కెఱుఁగవచ్చు
దీనఁ బెఱచోట ర జైన,యట్లు పూరగింప
నగువె యిచట భార విరా ౫. ౬౬
శ్లో యత్త్వయా కథితం పూర్వం నా స్తి
మత్సమ ఇత్యపి, తత్సత్యం కురు రాధేయ
కురుమధ్యే మయాఽవహ
సం భార విరా ౫౬ ౪౫
జః పూరగిల్లు

పూరణ. సం వి ఆ స్త్రీ గరిశేరు కీ (వై ని)

పూరణము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ పూరించు
నది, నించునది ౨ సంఖ్యాపూరణార్థకము
(ద్వితీయము, తృతీయము) ౩ నెఱవేర్చునది
౪ (విల్లులోనగువానిని) సారించునది వి అ. పుం.
౧ సేతువు ౨ సముద్రము ౩ విష్ణుతైలము,
ఔషధవిశేషము న ౧ నించుట, పూరించుట,
కొలితి లేకుండ చేయుట. ౨ ఉబ్బింగుట,
ఉబ్బుట. ౩ నెఱవేర్చుట ౪. సంఖ్యా
పూరణము ౫ గుణించుట, గుణనము ౬ కుడు
ములు లోనగుపిండివంటలలోపల పెట్టెడు
బెల్లము వేసి నానినపప్పుముద్ద లోనగునది
క... పూరణము లేనిబూరెయు, వీరణమును లేని
పెండ్లి వృథరా సుమతీ. సు. శ. ౩౯.

౭. మృతాశౌచమం దిచ్చెడు భక్ష్యవిశేషము.
౮. వర్షము. ౯. వాపతంతువులు, పడుగు
నూలు. ౧౦. కుటన్నటము కీ. ౧౧.
(వైద్యక) ద్రవములను లోనికిఁ జొప్పి
చుట. ౧౨ (విల్లు మొదలగువానిని) సారిం
చుట ౧౩ అలంకరించుట

పూరణి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ పూరించుసంఖ్య
౨. దుర్గ ౩. బూరుగు. కీ ౪ కేప్పబంక కీ.
౫ చిన్నగరిశేరు. కీ. (వై ని) పడుగునూలు.
(విశ్వ ని)

పూరము. సం వి అ పుం ౧ నించుట,
నింపుట ౨ నెఱవేర్చుట ౩ జలవృద్ధి, నీళ్ల
పోటు, జలసమూహము (కొలను, చెఱువు
మొ) ౪ వ్రణములను శుద్ధిచేయుట ౫ భక్ష్య
భేదము, పూరీ ౬ ముక్కుచేత శ్వాసమును
పీల్చుట, పూరకము ౭ మాదీఫలము న. దావా
గురువు కీ

పూరయిత. సం విణ (బు. త్రీ. బు) ౧ నించు
వాఁడు ౨ నెఱవేర్చువాఁడు

పూరాల్చు. అ క్రి
క ధారుణిఁగల మేతల్లను, ధారాళకరాళ వర్ష
ధారలచేతక, నీరామని గాఁగలదని, పూరా
ల్చినభంగి మునుపు బోరిఁబోరిఁ గురిసెక
విక్ర ౪. ౩౦.

పూరి1. వి (త. పూరి) గడ్డి, తృణము
ఆ కఱకుదర్భ పూరిపఱుపులు భిక్షాన్న,మకన
మట్టివారి నతిముదమున, నాదరించెఁ బ్రీతి
నాదిగర్భేశ్వరి,యయ్యు సేవగింపదయ్యెఁగ్ర,
గృష్ణ భార ఆది. ౭. ౨౨౩., ౨౨౪.
సీ ఇల్లిల్లు దిరుగ నొక్కం తబ్బు కిశ యబ్బెనే
నింటిలోఁ బూరి యిడి విసరక,రాఁజదు...
ఆము. ౪. ౧౨౭.
సీ... పుల్లు పూరి యనంగఁ బెల్లును దృణసంజ్ఞ.
ఆం. భా. ౨. ౭౭.

పూరి(రులు)గఱచు—యుద్ధాదులందు ఓడిపోయి క్షమింప వేడుకొనువారును అపరాధము చేసినవారును క్షమింపుఁడని విజేతలను దేవతాదులను ప్రార్థించుటకు సూచకముగా గడ్డి నోట నుంచుకొను

సీ చానచేనలితోడ సరిగాక యొదలిచూపుల దొరరతనము లూర్పిఁ గఱచె

నీలా ౨ ౨౦

సీ తనచంచలావలోకనచారుతకు నోడి సారంగ నికరంబు పూరిఁగఱవ కవిరా ౪ ౬౬.

వ ..కొందఱు నోటిబీగముల దాసళ్లపెల్లన నోరులఁ బూరులు గఱచువారు...

ప్రబంధ ౭౭౭

ఇట్లే: పూరిమేయు

సీ త్రాసంబుఁ జెందె నెంతయు దేవతామణి పూరిమేయఁ గడంగె సారధేను,వు...

ఇందు ౧ ౧౦౯

పూరికిఁ గైకొనక—గడ్డిపరకవలెనైనను చూడక, ఇంచుకంతయు లక్ష్యమునేయక

ఉ ..ఆ,పోతర మేమిచెప్ప నమఁ బూరికిఁ గైకొన కప్పరోవధూవ్రాతము...

ప్రభా ౧ ౭౨

ఇట్లే: పూరిపుడుకకుఁ గైకొనక

సీ అనుభావశక్తి బ్రహ్మాదుల నొకపూరిపుడు కకుఁ గైకొనిపోతరిఁడు

వరాహ ౨. ౧౭౦.

నడుమఁబెట్టిన పూరిగాలను—పచ్చగడ్డి వేసిన భగ్గుమనును, మిక్కిలి వైరము కలిగియుండు నను

గీ దనుజసులవైరి శౌరి నందనులు నట్లు, రక్కసులు మనవారు వారలకు మనకుఁ, బొసఁ గుసె నడుమఁబెట్టిన పూరిగాలు, సేల చిత్ర లేఖా తుది నింత పలుగు.

ఉ. హరి. ౫. ౧౫౯

చూ: పూరిపాము.

పూరి[2]. వి. మృగములచనుఁబాలు. (శ. ర.)

సీ భేరుండముల ప్రక్కఁ బెట్టి చన్నులపూరి పాటించి శరభడింభముల కిచ్చు.

జై. భా ౪. ౬౯.

పూరి[3]. వి ఒకానొకరాగము

ఉ భైరవి నాట...పూరి బేగడా, యూరభి... మొదలై తగురాగము లింపు మీఱఁగన్.

చెన్న. ౨. ౨౩౬.

పూరి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ పిల్లనగ్రోవి. ౨. గలిజేరు (వై ని)

పూరించు. సం స క్రి నిండించు

గీ. ఘర్మజలమునఁ బూరించెఁ గైటభారి, తమ్మిహోపల్యాలంబుఁ గాళ్యంతరమున.

కాశీ. ౫. ౧౭.

గీ...శంఖ,మొకటి పూరించె దమరుగం బొకటి ద్రిప్పె (ఇట గాలిచే నిండునట్లు చేసె నని భావము) వరాహ. ౫. ౧౧౭.

క. అరణ్యపర్వశేషము, పూరించెఁ గవీంద్రకర్ణ పుటపేయముముగాన్.

(ఇటపూర్తిచేయు. అని భా)

భార. అర. ౬. ౪౫౧.

పూరిక. సం వి. అ. స్త్రీ. ౧. పూర్ణి ౨. బూరె. (శ ర.)

పూరితము. సం విణ. (అ. అ. అ.) ౧. నింపఁ బడినది. ౨. గుణింపఁ బడినది. 3 వ్యాప్తము.

పూరిపాము. వి. (పూరి[1] + పాము.) పచ్చిగడ్డి రంగుగలపాము, పసిరికపాము.

ఉ... శే,షానిలభుగ్వ్యథుందురుసహస్రశిరంబులఁ దాల్పులొకముల్, హీనపుఁ బూరిపాము ధరియించెద నంచుఁ దలంచుచాడ్పునన్.

ఆ. పు. పీఠి. ౧౧.

పూరిమము సం వి అ న ౧ మాలాబంధ విశేషము ౨ భక్ష్యభేదము (శే ని)

పూరీ వి (సం పూరికా, క, త పూరి) భక్ష్య విశేషము (శ ర)

పూరుదొన్న వి ఒకానొక చెట్టు (శ ర)

పూరుషుఁడు సం వి అ పుం మానవుఁడు, మగవాఁడు (పూరుషపక్షి, పూరుషజంతువు మొ)

పూరె(రే)డు వి జా (బ పూరెడులు, పూరె ళులు, పూరెళ్లు, పూరేడులు, పూరేళులు, పూరేళ్లు) పక్షివిశేషము (మీనవల్లంకి కాలికి మూఁడుగోళ్లు గలిగి గుంపులు గుంపులుగా నుండు ఒకజాతి పక్షి (బ్రౌ)

గీ పులుఁగు పూరెడు ప్రియపడి పొలములందు, మొలఁగి పెదకినఁ బుట్టవు మెకము లదఁగా హరి పూ ౬ ౫

ఆ కారుకోడి కౌఁజు కక్కెర పూరేడు, కేరజ ములు మఱియుఁ బేరు గలుగు, చిందమొదలు గాఁగిఁ బొందిపేఁటకు మీఱు, పిట్టలెల్ల గూండ్ల బిట్టు చెలఁగ యయా ౧ ౧౧౩

సీ పొదఁ దూఱు నొక మేటిపూరేటి పెలికిఁ బోఁదోలి కైకొని నొక్కతోఁచిగాఁడు మనుచ ౪ ౫౭

సీ పెల్లుగాఁ బొలుచుపూరేళ్ల కుత్తుల చద్దు దొడ్డ యూ బెళగువ్వ లొడ్డురవళి చంద్రా ౨ ౭౧

పూర్ణ సం వి ఆ స్త్రీ ౧ చంద్రుని పదునే నవకళ ౨ పంచమి, దశమి, పంచదశి పున్నమ, అమావాస్య అనువానిలో నేదేని యొకటి

పూర్ణకకుత్తు సం వి ద్ పుం —నిండయిన మూఁపురము గలది —ఱంపిరొద్దు

పూర్ణకము సం వి అ పుం ౧ తిలకము, బొట్టుగు చెట్టు ౨ పాలపిట్ట, స్వర్ణచూడపక్షి

పూర్ణకాముఁడు సం విణ (అ ఆ అ) కామము లెల్ల నిండినవాఁడు వి అ పుం పర మాత్మ

పూర్ణకుంభము సం వి అ పుం ౧ జలా దులచే నిండినకుండ ౨ యుద్ధములోఁ జూపు నొకవిన్నాణము, మల్లబంధవిశేషము ౩ (చోరుఁడు) గోడయందు కుంభాకారముగఁ జేసినరంధ్రము

శ్లో పద్మవ్యాకోశం భాస్కరం బాలచంద్రం, వాపీవిస్తీర్ణం స్వస్తికం పూర్ణకుంభం,కస్మి న్దేశే దర్శయా మ్యాత్మశిల్పం,దృష్ట్వా శ్వో యం యద్విస్మయం యాంతి పౌరాః మృచ్ఛ ౩ ౧౪

పూర్ణకూటకము సం వి అ పుం పాలపిట్ట, చాషము (వై ని)

పూర్ణకూ(కు)టము సం వి అ పుం ౧ పక్షిభేదము ౨ చాషము, పాలపిట్ట (శే ని)

పూర్ణకోశ సం వి ఆ స్త్రీ ఓషధిభేదము

పూర్ణకోశము సం వి అ న అపూపము, అప్పము (శే ని)

పూర్ణకోష్ఠ సం వి ఆ స్త్రీ సాగరముస్తె

పూర్ణపాత్రము సం వి అ న ౧ వైదిక కర్మమునందలిజలపూర్ణమగు పాత్రము ౨ ౨౫౬ దోసిళ్ల కొలఁది (ఇదియొకమానవిశేషము) ౩ వర్ధాపకము, నూతనవస్త్రములు సొమ్ములు లోనగువస్తువులు కట్నము కొందలగువానికై నించినపాత్రము ౪ పుత్రజన్మోత్సవాదికాలము లందు సేవకులు స్వామివస్త్రాభరణాదులు

సంతోషముచే దోఁచుకొనుట,దోఁపు, వస్త్రాభరణాదులు పల్లెమందిడి బంధువులు లోఁగువారికిఁ గట్నములుగాఁ బంచి యిడుట, వస్త్రాభరణాదులు సంతోషముచే బంధువులు దోఁచుకొనుట ౫ హోమాంతమందు బ్రహ్మకు నిచ్చు దక్షిణ (ఇది తండులపూర్ణ మగుపాత్రము)

పూర్ణప్రజ్ఞుఁడు సం వి అ పుం మధ్వాచార్యుఁడు, ఆనందతీర్థుఁడు
(ఇతడు ద్వైతమత ప్రస్థాపకాచార్యుఁడు)

పూర్ణబీజము సం వి అ పుం బీజపూరము, మాదీఫలము ✝

పూర్ణమ సం వి ఆ స్త్రీ =పూర్ణిమ (వాచ, కల్ప)

పూర్ణమసుఁడు సం వి స్ పుం ౧ సూర్యుఁడు, ౨ చంద్రుఁడు స్ స్త్రీ పున్నమ

*పూర్ణమాసము సం వి అ పుం పున్నమ నాఁడుచేయుయాగము

పూర్ణము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పూరితము ౨ సకలము, అంత ౩ సమగ్రము, నిండు, చేర్పఁబడినది ౪ ముగిసినది, సమాప్తము ౫ కడచినది, జరిగినది ౬ తనిసినది, తృప్తము, అపేక్షాశూన్యము ౭ శక్తికలది, పటువైనది ౮ తిగువఁబడినది, సారింపఁబడినది (విల్లు మొ) ౯ చక్కఁగా బ్రోఁగునది —వి అ న ౧ వింటివారిని చెవిదాఁక తిగుచుట, ౨ (వైదిక) జలము వి అ పుం ౧ నాగభేదము ౨ దేవగంధర్వభేదము

పూర్ణముఁడు సం వి స్ పుం =పూర్ణమసుఁడు

పూర్ణయోగము సం వి అ పుం బాహుయుద్ధభేదము

శ్లో॥ కృతాపేదం యథాకామం పూర్ణయోగం సముష్టికం, ఏవమాదీని యుద్ధాని (వా చ)

పూర్ణవైనాశికుఁడు సం వి అ పుం సర్వము శూన్య మని వాదించుబౌద్ధులలో నొకజాతి వాఁడు

పూర్ణహోమము సం వి అ పుం పూర్ణాహుతి, హోమసమాప్తియందు హోమద్రవ్యమును వేల్చుట

పూర్ణాంకము సం వి అ పుం (గణిత) నిండు అంక (వ్యతి భిన్నాంకము) ఉదా ఒకటి రెండు మొ

పూర్ణానందుఁడు సం వి అ పుం పరమాత్మ

పూర్ణానకము సం వి అ న ౧ పటహము, తప్పెట ౨ భేరీపటహధ్వని ౩ చంద్రకిరణము ౪ వివాహాద్యుత్సవములందు కట్నముకై నూతనవస్త్రములు పండ్లు మొదలగువని నించినపల్లెము, పుత్రజన్మాదులందు బంధువులు లోనగువారు ఇంటియజమానునినుండి వస్త్రాభరణాదులను సంతోషముచే దోఁచుకొనుట, దోఁపు, పూర్ణపాత్రము ౫ పాత్రము (విల్యమ్సు)

పూర్ణామృత సం వి ఆ స్త్రీ చంద్రునిషోడశకళ (విల్యమ్సు)

పూర్ణాయువు సం వి స్ పుం —శతాయుష్కుఁడు అగు మనుజుఁడు —న శతవర్షపరిమితమగు జీవనకాలము

పూర్ణాలకము సం వి అ న =పూర్ణానకము (వాచ, కల్ప)

పూర్ణావతారము సం వి అ పుం ౧ నృసింహావతారము ౨ శ్రీరామావతారము ౩ శ్రీకృష్ణావతారము

పూర్ణాహుతి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. పూర్ణహోమము.

పూర్ణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧ పూర్తి ౨. పూర్ణిమ ౩. సముద్రపుపోటు (వై ని)

పూర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ౧ నాసాచ్ఛిన్నయనెడిపక్షి (త్రి ని) ౨. పూర్ణిమ (వై ని)

పూర్ణిమ. సం. వి ఆ స్త్రీ పౌర్ణమాసి, పున్నమ

పూర్ణీభవించే. సం అ. క్రి నిండు, పూర్ణమగు. పీ. భువనభోంతరములఁ బూర్ణీభవించుతమంబుల నుచ్చాటనంబు చేసె అని ౩ ౧౮

పూర్ణోపమ. సం వి. ఆ స్త్రీ. ఉపమానము, ఉపమేయము, సాధారణధర్మము, ఉపమావాచకము అనెడు నాలు గంగములును గల ఉపమాలంకారము (వ్యతి లుప్తోపమ)

పూర్తము. సం వి. (అ. ఆ అ) ౧ పూరితము నింపఁబడినది, నిండినది ౨ ఛన్నము, కప్పఁబడినది. ౩ పాలితము, పాలింపఁబడినది —వి అ న. ౧ పాలనము, నెఱవేర్చుట ౨ పోషణము ౩. దానము ౪ ఖాతాదికర్మము (నూతిని బావిని చెఱువుత్రవ్వించుట, గుడికట్టించుట, తోఁట వేర్పఱచుట, అన్నము పెట్టుట.—ఇది 'ఇష్ట' శబ్దముతో కూడియే తఱచు ప్రయోగింపఁబడును చూ: ఇష్టాపూర్తము)

పూర్తి. సం వి. ఇ స్త్రీ. ౧ నించుట, పూరణము ౨ నెఱవేర్చుట, ముగించుట ౩ తృప్తి, తనివి ౪ (జ్యోతి) గుణించుట ౫. విరాళమిచ్చుట, పారితోషికము

విణ. (న్. నీ. న్.) పూరింపఁబడినది.

పూర్ద్వారము. సం. వి. ర్. స్త్రీ, అ. న పట్టణపువాకిలి, గవను

పూర్నము. వి (సం. పూర్ణం, క. పూర్ణ) పప్పు బెల్లము మున్నగునవి కలిపి బూరెలు మొదలగు భక్ష్యములలోఁ బెట్టి వండెడు పదార్థ విశేషము. (శ. ర.)

పూర్యము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పూరింపఁదగినది ౨ పాలింపఁదగినది, పోషింపఁదగినది

పూర్వ. సం వి ఆ స్త్రీ తూర్పు, తొలిదిక్కు

పూర్వంగముఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ముందు నడుచువాఁడు, అగ్రగామి

పూర్వకర్మము. సం వి న్ న ౧ పూర్వము చేసిన కర్మము ౨ మొదటఁ జేయఁదగుపని ౩ పూర్వజన్మమునఁ జేసినపుణ్యపాపకర్మము ౪ సన్నాహకార్యము, ఆరంభకార్యము

పూర్వకాయము. సం వి అ పుం మృగాదుల దేహముయొక్క ముందటిభాగము ౨ మనుష్యాదులఁ మొండెము

పూర్వకృతము సం విణ (అ ఆ అ) పూర్వము చేయఁబడినది వి అ. న పూర్వజన్మమునఁ జేసినకర్మము

పూర్వకోటి. సం వి ఇ స్త్రీ పూర్వపక్షము, విప్రతిపత్తియందుఁ బూర్వోపాత్తి మగువిషయము.

పూర్వగంగ. సం వి ఆ స్త్రీ నర్మదానది (కల్ప)

పూర్వచిత్తి. సం వి ఇ. స్త్రీ. ఒక యప్సరస.

పూర్వచోదితము. సం విణ (అ ఆ. అ) ౧ పూర్వోక్తము. ౨ పూర్వోపాత్తము (ఆక్షేపాది.)

పూర్వజ. సం వి. ఆ స్త్రీ అక్క, జ్యేష్ఠభగిని.

పూర్వజన్మము. సం. వి. న్. న. మునుపటి పుట్టుక

పూర్వజము. సం. విణ. (అ ఆ అ) ౧. ముందు పుట్టినది, మొదటఁ బుట్టినది. ౨. తొల్లింటిది, ప్రాచీనము. 3. తూర్పుది.

పూర్వజాతి. సం. వి ఇ స్త్రీ పూర్వజన్మము.

పూర్వజుఁడు. సం వి అ పుం ౧. అన్న ౨. పెద్దభార్యకొడుకు 3 పూర్వుఁడు (తాత మొ) ౪ బ పితరులు, చంద్రలోకమందలి దివ్యపితృగణము ౫. ప్రజానిష్పాదకు లగు పూర్వులు. (ప్రజాపత్యాదులు.)

పూర్వజ్ఞానము. సం వి అ న పూర్వజన్మ మును గురించినజ్ఞానము

పూర్వతనము. సం విణ. (అ ఈ అ) పురాతనము, మునుపటిది.

పూర్వదక్షిణ. సం. వి. ఆ స్త్రీ ఆగ్నేయ దిక్కు

పూర్వదిక్కు. సం వి క్ స్త్రీ తూర్పుదిక్కు.

పూర్వదిక్పతి. సం. వి. ఇ పుం ఇంద్రుఁడు

పూర్వదిగ్బలము. సం. వి అ న. సూర్యాది గ్రహముల కాలభేదము

పూర్వదిగ్వదనము. సం. వి. అ. న మేషసింహ ధనూరాశిత్రయము. (వాచ)

పూర్వదినము. సం. వి అ. న ౧ పూర్వాహ్ణము ౨. ముందటిరోజు, గతదినము

పూర్వదిశ్యము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తూర్పు దిక్కుది, తూర్పుదై పుగా నుండునది.

పూర్వదిష్టము. సం విణ. (అ. ఆ. అ) పూర్వ భాగ్యవశమున మూలముగాఁ గలిగినది. (సుఖదుఃఖాది) ౨ పూర్వవిహితము.

పూర్వదేవత. సం. వి ఆ స్త్రీ. (బ) (అనాదిగా దేవభావము గల) పితరులు

శ్లో. అక్రోధనాః శౌచపరాః సతతం బ్రహ్మచారిణః, న్యస్తశస్త్రామహాభాగాః పితరః పూర్వదేవతాః॥ మను 3 ౧౯౨.

పూర్వదేవుఁడు సం వి అ పుం ౧ తొలి వేల్పు, అసురుఁడు ౨ (ద్వి) నరనారాయణులు.

పూర్వదేశము. సం వి అ పుం. జంబూద్వీపమునందుఁ బూర్వభాగము, తూర్పుదేశము.

పూర్వపక్షము. సం వి అ పుం. ౧ శుక్లపక్షము ౨ ముందటిభాగము, ముందటిప్రక్క 3 శాస్త్రీయ సంశయమును నిరసించుకొనుటకుఁ బ్రశ్నించు ఫక్కి-కా, సిద్ధాంతమునకు విరుద్ధ మగు కోటి. ౪ (విషయి విషయము పూర్వపక్షము ఉత్తరము అనెడి) అధికరణమునందు మూఁడవ యవయవము ౫ (వ్యవహారమందు) ప్రతిజ్ఞ యనెడి ప్రథమావయవము (ఇదియే వాది యొక్క వాదము పూర్వవాదము) ౬ ధర్మాధికరణ ప్రాప్త మగువ్యాజ్యము

పూర్వపదము. సం. వి అ న ౧ సమాసమందుఁ గాని వాక్యమందుఁగాని పూర్వావయవమగు పదము ౨ పూర్వస్థానము

పూర్వపర్వతము. సం. వి. అ పుం తూర్పు కొండ, ఉదయాచలము

పూర్వపాలి. సం వి. న్. పుం. ఇంద్రుఁడు.

పూర్వపితామహుఁడు. సం వి. అ పుం. ప్రపితామహుఁడు, ముత్తాత.

పూర్వపీఠిక సం వి అ స్త్రీ కథాసంగ్రహము యొక్క అవతరణికాభేదము

పూర్వపురుషుఁడు సం వి అ పుం ౧ బ్రహ్మ ౨ పిత, పితామహుఁడు, ప్రపితామహుఁడు ౩ వంశమునందలి పూర్వుఁడు

పూర్వఫల్గుని సం వి ఈ స్త్రీ ఒకనక్షత్రము (చూ నక్షత్రము)

పూర్వఫల్గునీభవుఁడు సం వి అ పుం బృహస్పతి (వాచ)

పూర్వభ(భా)ద్రపద సం వి అ స్త్రీ ఒకనక్షత్రము (వాచ)

పూర్వభాగము సం వి అ పుం ౧ ముందటిభాగము ౨ మీఁదిభాగము

పూర్వభావము సం వి అ పుం ౧ పూర్వవర్తిత్వము, కారణత్వము ౨ పూర్వమైనదిగా నుండుట, పూర్వత్వము ౩ పూర్వవర్తి యగుభావము, పూర్వముగ నుండుట (ఇది పదార్థము యొక్క ధర్మభేదము) ౪ (అలం) శృంగారరసము యొక్క పూర్వరాగమను భావవిశేషము (చూ పూర్వరాగము)

పూర్వభావి సం విణ (పు స్త్రీ న) పూర్వవర్తియైయుండునట్టిది (పదార్థమాత్ర) వి న పుం కారణము

పూర్వమీమాంస సం వి అ స్త్రీ మీమాంస (వేదమందు కర్మభాగమునకు సంబంధించిన యొకదర్శనము)
(వ్యతి ఉత్తరమీమాంస-వేదాంతము)

పూర్వము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ మొదటిది, ఆద్యము ౨ ముందటిది (వ్యతి 'పశ్చాత్' వెనుకటిది) ౩ ముందటికాలముది, మునుపటిది (వ్యతి ఉత్తరము-పిమ్మటిది) ౪ మొదటిదిక్కుది, తూర్పుది (వ్యతి పశ్చిమము) ౫ తొంటిది, తొల్లింటిది, పురాతనము వి అ న పూర్వభాగము, ముందటిప్రక్క

పూర్వరంగము సం వి అ పుం నాట్యవస్తువునకు ముందు రంగవిఘ్నోపశాంతికై కుశీలవాదులు చేయు నాంధీపాఠాది

పూర్వరాగము సం వి అ పుం నాయికానాయకులకుఁ బరస్పరమేళనమునకు ముందు కలిగెడి యనురాగవిశేషము, శ్రవణమువలనఁ గాని దర్శనమువలనఁగాని పరస్పరము వృద్ధిఁ బొందిన యనురాగముగల నాయికానాయకులకు అసమాగమునందుఁ గలిగెడి దశావిశేషము (చూ కుసుంభరాగము, నాలవయర్థము)

పూర్వరాత్రము సం వి అ పుం రాత్రి యొక్క పూర్వభాగము, ముందటిదినమురాత్రి (శ ర)

పూర్వరూపము సం వి అ న ౧ రాఁబోవుమార్పునకు ముందు సూచకమగు అవస్థ ౨ రోగము కలుగఁ బోవుటను సూచించు చిహ్నము ౩ (వ్యాకరణ) సంధి చేయునప్పుడు పూర్వపరస్థానముల కాదేశముగా వచ్చు మొదటివర్ణము (వ్యతి పరరూపము) ౪ అర్థాలంకారభేదము (ఇం దొక్కటి కలుగుటవలనఁ బూర్వరూపము నొందినట్లు వర్ణింపఁబడును)
క తనరారు పూర్వరూపము,పునరాత్మగుణాప్తి రైనఁ బరహారకంఠాంశు నిలిపెదయ్యె నీయశమున శుభ్రశరీరుఁ డయ్యె భుజగేంద్రుఁడనఘా
ఆంధ్రచంద్రా ౧౨౬

పూర్వవర్తి సం విణ (పు స్త్రీ న) ౧ ముందుండునట్టిది, మునుపటిది ౨ అన్యథా

సిద్ధి కొఱకై మనుష్య వర్తించునట్టిది (శార నామ)

పూర్వవాదము సం వి అ పుం (వ్యవ) వాది యొక్క వాదము (ఇది వ్యాజ్యముయొక్క ఆరంభావస్థలోనిది)

పూర్వవాది సం వి న్ పుం (వ్యవ) వాది, వ్యాజ్యగాఁడు

పూర్వవృత్తము సం వి అ న ౧ (ప్రాచీన మగువృత్తము) ఇతిహాసము ౨ పూర్వపు నడవడి

పూర్వశైలము సం వి అ పుం ఉదయ పర్వతము

పూర్వసంధ్య సం వి ఆ స్త్రీ తొలిసంజ

పూర్వసరము సం విశ (అ ఈ అ) ముందఱ పోవునది, అగ్రేసరము

పూర్వసాహసము సం వి అ పుం మూఁడు విధములుంగల దండనలలో మొదటిది (విజ్ఞాన్య)

పూర్వాగ్ని సం వి ఇ పుం గృహస్థాగ్ని, గార్హపత్యము, ఆవసథ్యము

పూర్వార్జితము సం విశ (అ ఆ అ) పూర్వ కర్మములచే గడింపఁబడినది, పూర్వులచే సార్జింపఁబడినది వి అ న పైతృకధనము, తండ్రితాతలసొత్తు

పూర్వార్ధము సం వి అ పుం న, ౧ (గ్రంథా దులయొక్క) మొదటిసగము ౨ దేహాదు యొక్క క్రిందుభాగము ౩ తూర్పువైపునగల భాగము

పూర్వాషాఢ సం వి ఆ స్త్రీ ఒకనక్షత్రము

పూర్వానుయోగము సం వి అ పుం దృష్టి వాదభేదము (వాచ)

పూర్వాహ్ణ(హ్నా)తనము సం విశ (అ ఈ అ) పూర్వాహ్ణమున జనించినది

పూర్వాహ్ణము సం వి అ పుం పగటియొక్క పూర్వభాగము, రేపకలు

పూర్వుఁడు సం వి అ పుం తొంటివాఁడు తండ్రి తాత ముత్తాత లు

పూర్వోత్తర సం వి ఆ స్త్రీ ఈశాన్యదిక్కు

పూఱే(రే)కు వి (పూవు + ఱేకు) పుష్పదళము

సీ నిగిడి పూఱేకు దాఁకఁ గత్తిరించినగడ్డంబు గానఁ దోమ్ముఁ గమ్మిరింప (శైవ ౧ ౯౩)

రగడ కన్నులు గెదఁగిపూరేకుఁ గఱిరాధరమున దురుమును మణికర్ణిక కాశీ ౬ ౧౨౫

(బ) ధాన్యవిశేషమ (శ ర, బ్రౌ)

పూలకము సం —౧ పూలము పిఱుదుల యున్నతభాగము (వై ని)

పూలగడ్డి వి (√పూ) తృణవిశేషము, ఒకవిధ మైనగడ్డి

గీ పుల్లుపూ రూఁచయును బూద పూలగడ్డి, కదురు తుంగాకు తుంగలు కలయ విడిచి హంస ౫ ౪౬

పూలగురివెంద వి (√పూ) వాసంతి వీ (శ ర)

పూలపొట్లము వి (√పూ) ౧ ఆకులు మున్నగు వానిలోఁ బూవులుంచి కట్టిన పొట్లము ౨ పూవుచెత్తు, పుష్పమాలావిశేషము

సీ పువుచెత్తు, పూలపొట్లము నాఁగ మాల్య గ్రంధియగు ఆం భా ౨ ౧౬౩

౩ దీపావళినాఁడు పిల్లలు చక్రాకారముగ పువ్వులు రాలునట్లు త్రిప్పెడు ఒకవిధమగు బాణసంచు

(వ్యవ) ఈరోఁడు పిల్లలకు పూలపొట్లములు కట్టితిమి మఱి యేవస్తువులు కొనలేదు

పూలమట్ట వి (త పూమట్టై) మత్స్యవిశేషము (శ ర)

పూలము సం వి అ పుం గడ్డికట్ట, తృణాది స్తూపము ౨ ధాన్యతృణాదిముష్టి

పూలముడుపు వి (√పూ) గర్భిణికి చేయించెడు పుష్పధారణము (శ ర)

పూలాసము సం విణ (అ ఈ అ) గడ్డిలోనగువానికట్టను విడులుచునది,తృణాదిస్తూప విశ్లేషము

పూలి వి (క పూలి) ఒకానొకచిన్నచెట్టు (శ ర)

సీ ల్లగించెన పూలి తెల్లగించెన యుత్తరేను గుబ్బురి సంబరేను హం,స ౪ ౧౦

పూలిక సం వి ఆ స్త్రీ పూపభేదము (పోళి)

పూవత్తి వి (పూవు+వత్తి)—పూవులురాలు వత్తి ఒకవిధమైన బాణసంచు, కాకరవత్తి (శ ర)

పూవింటిజేజే వి (పూవు+విల్లు+జేజే) మన్మథుఁడు

శా ఏణీమాణవకాక్షి యాచెంతపూఁ,బోణుల్ వేడుక నూడిగంబు సలుపన్ బూవింటిజేజేకదా, బ్రాణాచారము వద్దరీతి విరికయ్యంబేరి పైఁ బ్రామన్నదా కృ శకుం ౨ ౧౭౧

పూవింటిజోదు వి (పూవు+విల్లు+జోదు) మన్మథుఁడు

గీ వేడ్కఁజనుదెంచె నపుడు పూవింటిజోదు చంద్రికా ౨ ౫౪

పూవింటివాఁడు వి (పూవు+విల్లు+వాఁడు) మన్మథుఁడు (శ ర)

పూ(ల)విలుకాఁడు వి (పూవు + విలు + కాఁడు) మన్మథుఁడు

సీ చని చూడఁగల్గినఁ జాలుఁ జేయును నన్ను కానిగాఁ బూవిలుకానికైన యయా ౧ ౧౩

గీ ఏను ఘనుఁడనే మఱుమాటలేల లీల, పూలవిలుకానికేళి వన్నేలు బాల చెన్న ౨ ౨౫౩

ఇట్లే పూవిలువాఁడు

మ తేఁటిరొదకోకిల వచ్చి యచ్చపలాక్షి పూవిలువాని తూపుల వేఁగుచున్ ఇందు ౩ ౯౧

పూవిలుతు(ల్తు)ఁడు వి (√పూవు) పుష్పధన్వుఁడు, మన్మథుఁడు

చ పూవిలుతునిదేహయష్టిఁ బ్రభవింపఁగఁజేయ సమర్థమైన శైవ ౨ ౯౫

చ పూవిలుతునిదండగంబు దగఁజే సహాయింపఁగ మీకు నిత్తికా దశా ౩ ౪౽

సీ అరవిరయై నిప్పు లసుచేసి నింతకుఁ బూవిల్తునఱచేయి పొక్కఁ జేసె రాజ చ ౩ ౧౧౧

క (కన్నులు) తమ్ములఁ బూవిల్తునిగ్రొ,త్తమ్ములఁ జేరికిని,గొనక యదకించుఁగదా యయా ౪ ౩౽

ఇట్లే పూవులవిలుతుఁడు

సీ. కంఠతల్కారదిండి కత్తలానివజీరుఁ దలరు విల్కాఁడు పూవులవిలుకాఁడు గీ. నాఁగ మరునాఖ్య లగు — ఆం. భా. ౧ ౪౫

పూవిల్లు వి. ౘా. (పూ + విల్లు) ౧ పుష్ప ధనుస్సు, పుష్పచాపము

సీ. పుష్పచాపంబును బుష్పగేహంబును బూవిల్లు నాఁగను బొదలుచుండు — ఆం. భా. ౩ ౫౭

చా. పూవింట న్మిమథాధినాథు గెలువం బూనంగ రాకుండుటన్ (వైజ ౨ ౯౭)

౨ (పూవు + ఇల్లు) పుష్పగృహము, పూల యిల్లు — ఆం. భా. ౩ ౫౭

పూవు వి. (√ పూచే సం. పుష్పం) ౧ విరి, పుష్పము

క. పూవో పూవో యని చేఁటే విన గంధు నని రోఁజరిల్లెడు నా హైమవంబు నిలుచు నే విను, బోవిడిచి మహోగ్రదుర్గముల పాల్ప డఁగాన్ — కు. సం. ౭ ౭౭౯

గీ. కైశాసము దీని నని యిచ్చె నాకవనిత, పూర్ణచంద్రనిభాస్య కపూవుదండ — వైజ ౩ ౧౨౦

గీ. పూవులు ననలు విరులు, పుష్పములరులు నా మముంబు లగు — సాం. ని. స్థా. ౫౭

౨ కాల్చిన కాఁకరవత్తి లోనగువానినుండి పుష్పాకృతిగఁ బడు అగ్నికణము (క ర)

(వ్యవ) మేము కట్టిన కాఁకరపూవత్తులకు మంచి పూవులు పడినవి

౩ కంటిలోఁ బుట్టుపువ్వు, నేత్రరోగవిశేషము

(వ్యవ) వారిపిల్లకు కంటిలో పూవుచేసినది

౪ సొగసు, అందము

సీ. పూవు నా సొగసును బుష్ప మొప్పు — ఆం. భా. ౩ ౪౭

పూవుగట్టు=పుష్పపర్వతము.

సీ. విరులు నిలిచి, పూవుగట్టున గంధపోడి కోలెఁ బరిమళభరితమై తెలియ — రామా. ౭ ౧౪౪

పూవుఁదీవ(ఁగ) వి. (పూవు + తీవ) పూవులు కలతీఁగ

చా. పూవుందీవల నొప్పు నొక్కభవనంబు న్గారుడోత్కర్ణముస్ — మను. చ. ౨ ౨౨

పూవుఁదూపులజోదు వి. (√ పూవు) మన్మథుఁడు

చా. హస్తం బుద్ధతిం జాపి నే, పూవుందూపుల జోదు ప్రచ్చఁగొనిరొం బుంద్రేక్షుకోదండముల్ — వైజ ౧ ౪౪

పూవుఁదేనియ(ఁనె) వి. (పూవు + తేనియ) పుష్పరసము, మకరందము

ఉ. కొమ్మని పూవుఁదేనియలు కూరిమి నా మొక లిచ్చి — నీలా. ౧ ౪

పూవుఁదేరు వి. (పూవు + తేరు) పుష్పనిర్మిత మైనరథము

గీ. వసంతుండు నూతుఁడై పూవుఁదేర, నెరయఁ గుసుమాయుధంబులు నిలిచి తెచ్చె (వీరిని తెచ్చి ముద్రి పా) కు. సం. ౪ ౪౩౯

పూవుఁబోఁడి =పూఁబోఁడి, పువ్వుఁబోఁడి, పువుఁబోఁడి వి. (√ పూవు) పువ్వువలె మనోజ్ఞురాలైన స్త్రీ, స్త్రీ

గీ. కాఁపుబూవుఁబోఁడి — క్రీడా ౧ ౩౪

చా. పూవుంబోఁడులు కేరవిప్రవిధవల్ — క్రీడా ౧౭౯

క. పూవుంబోఁడుల మాపురమో వివిధవిహార సంగతులఁ దప్పరఁ డై (మనుచ ౬ ౬౧)

పూవుబెత్తు వి (పూవు+ఎత్తు) ఒకవిధమగు పూలదండ, పుష్పమాలావిశేషము

గీ బోఁటి గట్టిన చెంగల్వపూవుబెత్తుఁ, దరుపరిణ తోరుకదళమంజరియుఁ గొనుఁడు

అము ౫ ౯౧

సీ కొలనసి యీరైదుగ్రొమ్ముడులఁ జొగపుఁ జెట్లపూవుబెత్తులు గ్రొత్తతావు లీన

అచ్చ రా సుం ౧౧

పూవుటా వి (పూవు+టాయి) పుష్పాకారముగ నుండుటాయి పానవట్టము, లింగపీఠము

ద్వి పూవుటా వద నూకి పోవులింగములు, కావి నదృశ్యమైన పటుచులింగములు

బస పు ౪ ౩౪౭ పం

(పూటాయి ప్రాంతప్రతి పా)

పూషభాష. సం వి అ స్త్రీ ఇంద్రనగరి (వాచ)

పూష(క)ము సం వి అ పుం బ్రహ్మదారువృక్షము

పూషాత్మజుఁడు సం వి అ పుం ౧ మేఘుఁడు ౨ ఇంద్రుఁడు

పూష(ఘుఁడు) సం వి న్ పుం ద్వాదశాదిత్యులలో నొకఁడు

గీ భూతములు దీర్ఘమాడు వేఁ బోక చివర, పూష మకరస్థుఁడైనయప్పుడు ప్రయాగ

కాశీ ౩ ౯౨

పూస. వి ౧ (గాజు, లోహములు, తులసి, రుద్రాక్షము, మొదలగువాని) చిన్నపూస, గుళిక

ఉదా — గాజుపూస, బంగారుపూస, తులసిపూస, గురిగెందపూస మొ

శా మే, స్థానాంబూసతు సందులకు కదియు స్థాయంబులన్ జేసినన్

అచ్చ. రా యు ౫౦౩

౨ సచ్ఛిద్రమణి (మణి అని శ ర)

గీ మానికము రతన మనంగ మణి చెలంగు, నదియు సచ్ఛిద్రమైనఁ బూసనఁ దనర్చు

ఆం భా ౨ ౨౪౭

౩ స్త్రీలు మున్నగువానికేలు, శరీరమునందు చిన్న బుడిపివలె నుండు ఎముక

సీ చిటిస్రేలిపూసపై ఘటియిల్లు వెడపట్టు చిమ్ములనూరియుడా ల్మమ్మరముగ

అము ౭ ౯౦

౪ ముద్ద (చూ వెన్నపూస)

పుట్టినబిడ్డలకు పూసలు గట్టుట—ఇంకను సంభవింపనిదానిని జరిగినట్లే భావించి తత్సంబంధమైనకృత్యములు సలుపుట

ఉ ధరిత్రిలోపలన్, పుట్టనియట్టిబిడ్డలకుఁ బూసలు గట్టుదు రమ్మలక్క శే,గుట్టున నుండుదాన నతికోపనుఁ డింటిగృహస్థు రోగినీ

అహల్యా ౩ ౫౪

పూసలలో(ని)దారము = (హారములోనిధారము అన్నిపూసలను అంటిపెట్టుకొని యుండునట్లు) అందఱితోను గలసి మెలసి యుండుట

క తిలలోపల నూనెక పూసలలో దారంబు పాలఁజల్లిన నీరుం,బలె వెలిరొఱుఁగక మనములు,గలసి యభేదమునఁ గాఁపురద నక దుండెన్

పాండు ౩ ౫౯

సీ సకలబంధులకుఁ బూసలలోనిదారంబువలె సరాగంబున మెలఁగుచున్న

వరాహ ౨ ౧౨౪

పూసగ్రుచ్చినరీతిగా = వరుసగా, సక్రమముగా

గీ తనదువృత్తాంత మంతయు ననుపుపదేఁగఁ, బూసగ్రుచ్చినరీతిఁ జెప్పుటయు నపుడు

తపతీ ౩ ౭౩

ఇప్లే. పూసగ్రుచ్చినగతిగా, (భంగిని)

క కొమ్మలఁ గాళ్లం బిండిగఁ, గ్రుమ్మి మగిడి
పోయి పూసగ్రుచ్చినగతి ముగా, తమ్ముం
బనిచినగోవుల,తమ్మునితోఁ గొల్లఁ జెప్పి
పూర్ణ పొంనర్చన్ భార అను ౩ ౮౯

క అని యప్పావకలోమఁడు, దనుఁ జేపట్టినది
మొదలు దా నవటికి వచ్చినయది తుదయుం
గా దొగ్గకొని యన్నియుఁ జెప్పెఁ బూస
గ్రుచ్చినభంగిగా భోజరా ౫ ౧౩౩

జ పూసకజ్జము, పూసకట్టు, పూసకామంచి, పూసగ్రాడు, పూసనాను, పూసబొట్టు, పూసరొమ్ముక, పూసలగురివెంద, పూసలవాఁడు

పూసకజ్జము వి (√ పూస) మనోహరము, భక్ష్యవిశేషము (శ ర)

పూసకట్టు అ క్రి (√ పూస) చిన్నచిన్న పూసలుగా చేర్పడు

(వ్యవ) చేయి మంచిదిగనుక చేరుకొని చక్కఁగాఁ బూసకట్టినది

పూసకామంచి వి (√ పూస) తృణవిశేషము (శ ర)

పూసజ్జ వి (పూవు + సజ్జ) పూవు లుంచెడు అల్లికబుట్ట

ద్వి గట్టిగా మాలిక ల్గట్టి పూసజ్జఁ బెట్టి యా
వేళ నర్పించెద ననుచు
ద్వి పరమ ౫ ౩౮౧ పా

పూసగ్రాడు వి (పూస + త్రాడు) (పశువులకు మెడనుగట్టు) కోలికమెడి గలత్రాడు

గీ పూసత్రాడు దుయ్యనుశేదుపాలఁతి మెడకుఁ,
జెరువుఁ బా లింట నేడ్చినబిడ్డకైన, మిడు
వశే ఇల్ల దానను జెడితి నెల్లఁ,బో యుతిమి
గ్రాలు గలపట్టి పుట్టఁబట్టి
హరి పూ ౫ ౨౧౯

పూసనాను. వి (పూస + నాను²) కంఠాభరణవిశేషము

గీ కమ్మతీఁగ, పాగడము పూస నాన్కైటై
బదిరపడగ, చుక్కబొట్టును జిటిపాటిసొమ్ము
గలిగి, కాఁపురమునేయు నవ్వీటఁ గాఁపు
కోడలు
కం పంచ ౪ ౪౧౬ (శ ర పా)

పూసబొట్టు వి (పూస + బొట్టు — మణులతో చేర్పరచినబొట్టు) పాపటబొట్టు, చేర్చుక్క

గీ రాగిసగలు సదాచారరతియు దేవపూజ
నిత్యాన్నదానంబుఁ బూసబొట్టు,చిగురు
జల్లినతులసమ్మ చిన్నతిన్నె,గలిగి కొనుపట్టు
నాతని కాఁపురంబు
శుక ౨ ౧౪౫, ౪౦౬

పూసరొమ (మ్మ్రు)క వి (పూస + ఎముక) పెన్నెముక, వెన్నుపూస, కశేరుక

సీ అదరియుండుఁ గశేరుకాహ్వయంబుగను
గ్రోతముకి యంచనఁ బూసరొముక యనఁగ
ఆం భా ౨ ౧౭౩

సీ చేదోయి కుఱుచరై చెవులు విల్వంకలై
పూసరొమ్ముకములు బొందుకట్ట
కాశీ ౬ ౪౧ (చి ని పా) (పూస
రొమ్ముక ముద్రి పా)

పూసరి వి (పూవు + సరి) పుష్పమాలిక

సీ సత్య కీల్జడకుఁ బూసరులు చుట్టి
ఉ రా ౧ ౪౪

పూసలగురివెంద వి (√ పూస) (పూసలవలె నుండుగింజలుగల గురివెంద) గురువెంద, గుంజ (శ ర)

పూసలవాఁడు విశే (√ పూస) రత్నములను సానఁబట్టువాఁడు, మణికారుఁడు

సీ సానలవాఁడు పూసలవాఁ డనంగను మణి
కారసంజ్ఞ రైవ మనుచు నుండు
ఆం భా ౨ ౨౫౯.

పూసికొను స క్రి (√పూయు) మీఁదఁబెట్టుకొను, (పైని) వైచికొను

క తనవానిచేయు కార్యంబున కడ్డము సొచ్చి చేరఁబున మెలఁగుచుఁ దానును బయిఁ బూసికొనుటఁ దనయును మెలఁగిన మెలఁకువ కును ముప్పుగుఁ బిదప

భార విరా ౧ ౧౭౫

పూసిగొండి విశే (√పూయు) తనకు లేని సంబంధము కలిగించుకొనువాఁడు, అనావశ్యక ముగా నితరుల కార్యము తనపైని వైచుకొను వాఁడు చూ పూసిగొండితనము

పూసిగొండితనము వి (√పూసిగొండి) తనకు లేని సంబంధము కల్పించుకొని వ్యవహరించుట

సీ పూసిగొండితనానఁ బోయి యెవ్వరికైన గొడవలు గావించు కొండెగాఁడు గీ వారదుఁడు వరాహ ౯ ౨౨

పృ

పృక్కా సం వి అ స్త్రీ పిక్కా ? శాక విశేషము (వాచ)

పృక్తము సం విశే (అ అ అ) ౧ కూడు కొన్నది, మిళితము ౨ సంబంధించినది ౩ నిండినది వి అ న ధనము

పృక్తి సం వి ఇ స్త్రీ స్పర్శము, తాఁకుడు

పృక్థము సం వి అ న ధనము, విత్తము (వై ని)

పృక్షము సం వి అ పుం ౧ అన్నము ౨ యుద్ధము ౩ వేదము (వై ని)

పృచ్ఛ సం వి అ స్త్రీ ప్రశ్నము, అడుగుట

పృచ్ఛకుఁడు సం విశే (అ చ్ఛికా అ ప్రశ్నించువాఁడు, అడుగువాఁడు

పృచ్ఛనము సం వి అ న అడుగుట, ప్రశ్నించుట

పృచ్ఛించే సం స క్రి అడుగు, ప్రశ్నించు (శ ర)

పృచ్ఛ్యము సం విశే (అ అ అ) అడుగఁ దగినది జిజ్ఞాస్యము

పృతన సం వి అ స్త్రీ ౧ సేన ౨ సేనా విశేషము (౨౪౩ రథములును అన్నియేనుఁ గులును ౭౨౯ గుఱ్ఱములును వేయినిన్నూట యేఁబదిపురుషులున్నదండు కలది)

పృతనాషాట్టు సం వి హ్ పుం ఇంద్రుఁడు (రూ పృతనాసాహుఁడు)

పృథ సం వి అ స్త్రీ కుంతి, పాండురాజు భార్య

పృథక్ సం అవ్య ౧ వేఱయిన, భిన్నము ౨ వేఱుగా, లేకుండ, విడిచి, తాక (విసార్థ కము) దీనికి తెనుఁగునవ్యస్త ప్రయోగము కన్ప డదు)

పృథక్కరణము సం వి అ న వేఱుచేయుట, వేఱుపఱచుట, విశేషించుట ౨ వేఱువేఱ విభజించుట

పృథక్త్వచ సం వి అ స్త్రీ మూర్వాబాగ ?

పృథక్పర్ణి సం వి ఈ స్త్రీ పృశ్నిపర్ణి, కోల పొన్న ?

పృథగాత్మత సం వి అ స్త్రీ ౧ వేఱు వేఱుగా నుండుట ౨ భేదము, వేఱిమి ౩ విశేషము

పృథగాత్మిక సం వి ఆ స్త్రీ వ్యక్తి

పృథగ్జనుఁడు సం విణ (అ అ అ) ౧ నీచుఁడు ౨ మూర్ఖుఁడు ౩ పాపి (శ ర)

పృథగ్బీజము సం వి అ పుం భల్లాతకవ, జీడి ‡

పృథాజము సం వి అ పుం అర్జునవృక్షవ, ఏఱుమద్ది ‡

పృథాజుఁడు సం వి అ పుం కుంతికొడుకు (ధర్మరాజాది)

పృథిక సం వి ఆ స్త్రీ శతపది, పిల్లిజెఱ ‡

పృథివి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ భూమి, ౨ ఆకాశము (శ ని)

పృథివీక్షిత్తు సం వి త్ పుం రాజు

పృథివీపతి సం వి ఇ పుం ౧ రాజు ౨ యముఁడు ౩ ఋషభ మనెడియోషధి ‡ ౪ అంగారకుఁడు, ౫ శాళి ‡ (శ ని)

పృథివీరుహము సం వి అ పుం చెట్టు

పృథుక సం వి ఆ స్త్రీ ౧ హింగుపత్రి ‡ ౨ స్త్రీశిశువు, ఆఁడుపిల్ల

పృథుకము సం వి అ పుం, న అడుకులు, చిపిటము (ఇది కేవల పుం అని వాచస్పత్యము) పుం పిల్ల, శిశువు

పృథుకోలము సం వి అ పుం రాజబదరము, పెద్దరేఁగు ‡

పృథుచిత్రుఁడు సం వి అ పుం కుండలోని ధాన్యము పోసి నిలువచేసికొను గృహస్థు (వై ని)

పృథుచ్ఛదము సం వి అ పుం ౧ హరిదర్భ ‡ ౨ పోఁక ‡ (వై ని)

పృథుపత్త్రిము సం వి అ పుం, న ఎఱ్ఱ వెల్లుల్లి, రక్తలశునము

పృథుపలాశిక సం వి ఆ స్త్రీ శఠి, కచోరము ‡

పృథురోమము సం వి న్ పుం మత్స్యము, చేఁప విణ (న్ మ్ని, అ, న్, న్) పెద్ద వెండ్రుకలు గలది

పృథురోమయుగ్మము సం వి అ పుం మీనరాశి (విల్యమ్సు)

పృథుల సం వి ఆ స్త్రీ హింగుపత్రి ‡

పృథులము సం విణ (అ ఆ అ) స్థూలమైనది, బలుపు గలది

పృథువు సం విణ (ఉ ర్వీ ఉ ఉ) ౧ విస్తీర్ణము, విరివియైనది ౨ తెలుంచయినది ౩ గొప్పది ౪ పెక్కు, అనేకము ౫ నిపుణము, నేర్పుగలది ౬ ముఖ్యము ౭ నానావిధము —వి ఉ పుం ౧ అగ్ని ౨ విష్ణువు ౩ మహాదేవుఁడు, శివుఁడు ౪ ఒకరాజు వేనునికొడుకు ఇతఁడు గోరూపయగు భూమిని పిదికి సస్యాదిఫలములు ప్రజలకుఁ గూర్చెను ౫ సుషవి, నల్లజీలకఱ్ఱ ౬ వానరము, కోఁతి స్త్రీ ౧ త్వక్పర్ణి ౨ హింగుపత్రి ‡ ౩ అహిఫేనము, నల్లమందు

పృథుశాలిక సం వి ఆ స్త్రీ నల్లజీలకఱ్ఱ (వై ని)

పృథుశింబము సం వి అ పుం శ్యోనాకభేదము

పృథుశేఖరము సం వి అ పుం పర్వతము (త్రి ని)

పృథుసూప్యము సం వి అ పుం చిఱుసెనగ, మినుపరోకము (వై ని)

పృథుస్కంధము సం వి అ పుం అడవిపంది (రాజ ని)

పృథూదరము. సం వి అ పుం మేషము, పొట్టేలు

పృథ్వి. సం వి ఈ స్త్రీ పృథువైనది ౧ పృథుత్వముగలస్త్రీ ౨ భూమి ౩ హింగుపత్రి ఇ ౪ నల్లజీలకఱ్ఱ ౫ పెద్దయేలకి ౬ పునర్నవ, గలిజేరు ౭ (ఛంద) పదియేనక్షరములు పాదమున నుండు వృత్తభేదము

పృథ్వికా. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ నల్లజీలకఱ్ఱ, ౨ హింగుపత్రి ఇ (వై ని)

పృథ్వీకా సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పెద్దయేలకులు ౨ చిన్నయేలకులు ౩ నల్లజీలకఱ్ఱ ౪ హింగుపత్రి ఇ

పృథ్వీకురవకము సం వి అ పుం శ్వేతమందారకము ఇ

పృథ్వీగర్భుడు సం వి అ పుం లంబోదరుడు, విఘ్నేశ్వరుడు

పృథ్వీగృహము సం వి అ న గుహ (విశ్వము)

పృథ్వీజము. సం వి అ పుం చెట్టు న గడలవణము

పృథ్వీజుడు సం వి అ పుం అంగారకుడు, కుజుడు

పృథ్వీధరము సం వి అ పుం కొండ, పర్వతము

పృథ్వీపతి. సం వి ఇ పుం =పృథ్వీశుడు

పృథ్వీభుజుడు సం వి జ్ పుం =పృథ్వీశుడు

పృథ్వీశుడు సం వి అ పుం రాజు, నేలఱేడు (ఇట్లే పృథ్వీపాలుడు)

పృదాకువు సం వి ఉ పుం ౧ పాము ౨ తేలు ౩ పులి ౪ చిఱుతపులి, చిత్రకము ౫ చెట్టు ౬ ఏనుగు ౭ గోత్రకర్త యగు నొకానొక ఋషి (శ ని)

పృశ్ని(ష్ణి) సం విశే (ఇ) ౧ కుఱ్ఱము, పొట్టి ౨ స్వల్పము, కొంచెపాటిది ౩ చిత్రవర్ణము కలది —వి ఇ పుం అల్పకేశము, అల్పమగు నెముక —ఇ స్త్రీ ౧ కిరణము ౨ భూమి ౩ నక్షత్రములతోఁ గూడిన యాకాశము ౪ దేవకియొక్క పూర్వజన్మమందలినామము ౫ మేఘము ౬ పాలు —ఈ స్త్రీ కుంభిక ఇ

పృశ్ని(ష్ణి)క సం వి ఆ స్త్రీ కుంభిక ఇ

పృశ్నిగర్భుడు సం వి అ పుం నరనారాయణులలోని నారాయణుడు (ఇట్లే పృశ్నిధరుడు, పృశ్నిభద్రుడు)

పృశ్నిపర్ణి సం వి ఈ స్త్రీ కోలపొన్న ఇ

పృశ్ని(ష్ణి)శృంగుడు సం వి అ పుం ౧ గణేశుడు ౨ విష్ణువు

పృషంతి సం వి ఇ పుం నీటిబొట్టు శ్లో పయః పృషంతిభిః స్పృష్టా వాంతి వాతాః శనైః శనైః (జాంబవతీ విజయం, వాచ చూ అమర వ్యాఖ్య)

పృషతము సం విణ (అ ఆ అ) చిత్రవర్ణపు బొట్లు గలది వి అ పుం 1 బొట్లదుప్పి, తెల్లమచ్చలయిఱ్ఱి 2 నీటిబొట్టు 3 బొట్టు, మచ్చ 4 వాయువునకు వాహనమగు దుప్పి 5 దధ్యాజ్యము, పెరుగుతో కూడినసేయి (హోమద్రవ్యవిశేషము) (వై వి)

పృషతాంపతి సం వి ఇ పుం గాలి

పృషతాశ్వుఁడు సం వి అ పుం వాయువు

పృషత్కము సం వి అ పుం బాణము, అమ్ము

పృషత్తు సం విణ (త్) 1 చిత్రవర్ణము గలది 2 సేకయుక్తము, చల్లునది 3 బ్రహ్మబిందువుతోఁ గూడినది (శ ర) వి త్ పుం 1 బొట్లదుప్పి (శ ర) న నీటిబొట్టు బిందువు

పృషదంశకము సం వి అ పుం పిల్లి మార్జాలము (వై వి)

పృషదంశుఁడు సం వి అ పుం 1 గాలి, 2 శివుఁడు (విల్యమ్సు)

పృషదశ్వుఁడు సం = పృషదంశుఁడు

పృషదాజ్యము సం వి అ న పెరుఁగుతోఁ గలుపఁబడిన సేయి, చిత్రాజ్యము

పృషద్బలము సం వి అ పుం వాయువు యొక్క అశ్వము

పృషభాస సం వి ఆ స్త్రీ అమరావతి, ఇంద్రనగరి

పృషాకర సం వి ఆ స్త్రీ క్షుద్రశిల, చిన్న రాయి

పృషాతకము సం వి అ న 1 పెరుఁగుతోఁ గలుపఁబడిన సేయి 2 సేతితోఁ గలుపఁబడిన పాలు (శ వి)

పృషోదరుఁడు సం వి అ పుం వాయువు విణ (అ ఈ అ) స్వల్పమగు ఉదరము కలవాఁడు

పృష్టము సం విణ (అ ఆ అ) అడుగఁబడినది, ప్రశ్నింపఁబడినది

పృష్టహాయనము సం వి అ పుం 1 ధాన్యభేదము 2 ఏనుగు

పృష్టి సం వి ఇ స్త్రీ 1 అడుగుట, ప్రశ్నించుట, జిజ్ఞాస, తెలియఁగోరుట 2 తాఁకుట 3 కిరణము (శ ర)

పృష్ఠగోపుఁడు సం వి అ పుం పిఱిఁదిప్రక్క కావలియగు బంటు
ఇట్లే పృష్ఠరక్షకుఁడు

పృష్ఠగ్రంథి సం విణ (ఇ) కుబ్జుఁడు, గుజ్జు

పృష్ఠచక్షువు సం వి ఉ స్ పుం 1 ఎండ్రి 2 ఎలుఁగుగొడ్డు, భల్లూకము (విల్యమ్సు)

పృష్ఠజాహము సం వి అ న పృష్ఠమూలము

పృష్ఠదృష్టి సం వి ఇ పుం 1 ఎండ్రి 2 ఎలుఁగుబంటి

పృష్ఠభాగము సం వి అ పుం 1 వీఁపు 2 వెనుకప్రక్క

పృష్ఠమాంసాదనము సం వి అ న 1 పరోక్షమందు దోషములు పలుకుట 2 కడచిన పనికి చింతించుట (శ ర)

పృష్ఠమాంసాదనుఁడు సం విణ (అ ఈ అ) పృష్ఠమాంసాదుఁడు, పరోక్షమున దోషము లను చెప్పువాఁడు

పృష్ఠమాంసాదము సం = పృష్ఠమాంసాదనము

పృష్ఠమాంసాదుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) ౧ వీపుమాంసమును దినువాఁడు ౨ పరోక్షమందు దోషము లెత్తి చెప్పువాఁడు, కొండెగాఁడు

పృష్ఠము సం వి అ న ౧ వీపు ౨ వెనుకప్రక్క, పశ్చాద్భాగము ౩ మీఁది (శ ర) ౪ ప్రదేశము ౫ వృత్తమండలిపుట (ఆ ని) ౬ యజ్ఞసంబంధిసామస్తోత్రవిశేషము ౭ కుళ (శ ని)

పృష్ఠయానము సం వి అ న అశ్వాదులపై స్వారిచేయుట

పృష్ఠవంశము సం వి అ పుం వెన్నెముక

పృష్ఠవాట్టు సం వి హ పుం ౧ పశ్చాద్భాగమున బరువు లాగెడి రొద్దు ౨ యుగపార్శ్వవాహకవృషభము, కాఁడిరొుక్క ప్రక్క బరువు లాగెడి రొద్దు (వాచ)

పృష్ఠవాస్తువు సం వి ఉ న మేడ, ఇంటిపై నిలువు

పృష్ఠవాహ్యము సం వి అ పుం వీపుచే బరువు మోసెడి రొద్దు

పృష్ఠశయము సం విణ (అ ఆ అ) వెలికిల పరుండునది, ఉత్తానశాయి

పృష్ఠశృంగము సం వి అ పుం అడవిమేఁక

పృష్ఠశృంగి సం వి ఇ పుం ౧ పొట్టేలు ౨ దున్న ౩ పేడి, నపుంసకుఁడు ౪ భీమఁడు (శే ని)

పృష్ఠానుగుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) వెనుకఁదగ బోవువాఁడు, వెంబడించువాఁడు

పృష్ఠాస్థి సం వి ఇ న వెన్నెముక

పృష్ఠోదయము సం వి అ పుం మేష వృషభ కన్యా కర్కాటక ధనుర్మృగరాసులలో నొకటి

పృష్ఠ్యము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పృష్ఠ సంబంధి వి అ పుం మోపు మోసెడి గుఱ్ఱము న పృష్ఠములనెడి యజ్ఞసంబంధిస్తోత్రవిశేషములసమూహము

పె

పె = పెను విణ (వృత్తియందు పెనుశబ్దమునకు మీఁదివర్ణములు లోపింపఁగా మిగిలినరూపము దీనికి పరుష సరళంబులు పరంబగునపుడు మగాగమంబగు

ఉదా పెన్గురుజా, పెన్జెలువ, పెన్దరి మొ ఇందలి ద్రుతంబునకు బిందువునగు పెంజీకటి, పెందెరువు, పెంధూళి మొ) పెద్దది, గొప్పది

పెంకి వి ఒకానొకతీఁగ (శ ర, బ్రౌ)

పెంకియ = పెంకె (చి ని)

పెంకు వి ౧ ఇంటికప్పున కుపయోగించు ఓడు బిళ్ల

వ్యవ ఆయింటి కింకను పెంకు వేయలేదు

౨ కుండ మున్నగువాని ఖండము

ఉదా కుండపెంకు, అద్దపుపెంకు, పుర్రెపెంకు మొ

సీ తనరును గరోటి కర్పర పునుక పుఱ్ఱె పుచ్చ యనఁగను దగు బోర బొచ్చె బోఁకి, పెంచు పెంచిక పెంచి పెంకంచనంగఁ దద్విశేషాఖ్య.

ఆం భా ౨ ౧౩౩

(ప్రాఁతప్రాఁతప్రతి పా)

పెంకుగట్టు అ క్రి (పెంకు + కట్టు) ముదిరి గట్టిపడు

వ్యవ అకొబ్బరకాయ లింకను పెంకుగట్టలేదు

పెంకె = పెంకియ వి ౧ మొండికట్టె
(వేశ్యామాతవర్ణనము)
గీ పెంకెయనరాదు పట్టిగుంపె లుసేయు
శుక ౩ ౨౧
౨ మూర్ఖుఁడు (శ ర)
౯ జ పెంకెతనము, పెంకెపురుగు

పెంకెతనము వి (పెంకె + తనము) ౧ మూర్ఖత మొండిపట్టు
వ్యవ వాని పెంకెతనము నానాటికి మితిమీఱు చున్నది

పెంకెపురుగు వి (పెంకె + పురుగు) బియ్యము చిట్టు మున్నగువానికిఁ బట్టెడు ఒకజాతిపురుగు (శ ర, బ్రౌ)

పెంచి = పెంచిక వి ఎగిలినకుండ మొదలగువాని ఖండము, పెంకు ఆం భా ౨ ౧౩౩

పెంచిక = ఎంచి, పెంచుక వి ఎగిలినకుండ మొదలగువాని ఖండము, పెంకు
సీ ఎనఁటులఁగాలఁగేలఁ, (గీ) దన్నియును బ్రేసియును వెనఁ బిన్న పెంచి, కలుగఁజేసి పాయసము గూరలను గూడు, ఎదుచులకుఁ బెట్టి దొంతులు ఎగులనడిచె
హరి పూ ౫ ౨౧౭
క అంచితముగ తాళక మొక, పెంచికలో నుంచి యగ్ని బిఎనద్భుతము గావించి పాగ వోవనీక యుదంచితముగ గరిటె నదిమి యది ఎట్టంగ చి ౮ (చి ని)

పెంచే¹ = పెంపు, పెనుచే స క్రి (√ పెరుగు)
౧ వృద్ధిఁబొందించు, వర్ధిల్లఁజేయు
శా లేవు ల్మాపు మతంగజంబును మణిశ్రీ ఖండముక్తాదియుక్, రా వాణిజ్యము పెంచి యేలఁగ నోపుక్ ఆము ౪ ౨౮౫
గీ తానవరసలు పెంచు గంధర్వగాయకులను బాచుచుఁ గష్టాంతరములు గడచి
దశా ౧ ౨౬౪
సీ మది కింపుఁ బెంచు కమ్మనిపదార్థంబులు బహుపాకరుచులైన పాయసములు
విక్ర ౪ ౧౭౭
౨ (ఆహారాదులచే) పోషించు, సాకు, సంరక్షించు, కాపాడు
ఉ పెంచితి ధర్మమార్గమునఁ బ్రీతి యొనర్చుచు ధారుణీప్రజల్ భార అది ౨ ౨౦౨
మ పుత్రవతిరౌ తత్పుత్రు పెన్నండుఁజూ దని యీ భారముతోడఁ బెంచెఁ దనదైన్యంబు బెల్ల వారు న్నగల్ కేయూర ౩ ౨౨౧
సీ బుభ్రుతతులఁబ్రక్కఁ బాయనియొలుకులు పెలుకలఁ బెంచు పల్లెలను గలిగె
(కళా ౩ ౧౦)
ఉ సర్గ మొనర్త్తు బ్రహ్మ యన సత్క్రుపఁ బెంతు జనార్దనుండ నా, భర్గుఁ డనంగఁ గ్రమ్మఱఁగఁ బారణసేయుదు విఘ్నగంబు
పారి ౩ ౨౮
గీ మనిచెఁ బెంచెఁ బెనిచె అన నొనరఁ, బ్రోచె ననుమాట ఆం భా ౩ ౧౨౩
౩ ఉదికించు, స్థూలము చేయు
చ అన విని మేను పెంచి రయ మారఁగ మాతుఁడు తేర వోవనివ్వఁ గని
భార ద్రో ౧ ౨౦౦
గీ అమృతమధురంబులగు గాడ్పు లానియాని, బొజ్జ పెంచిన పెనుపాఁపపెజ్జమీఁద
హైమ ౫ ౪౮
౪ చంపు, నాశముచేయు
సీ తనమహామహదీక్ష దనమహామహదీక్షపగిది నానావనీపులఁ బెంప ("పోషించు" అని అర్థాంతరము) వసు ౧ ౨౭
సీ తనమదర్పవలీల తనముదర్పనలీలకరణిఁ బుణ్య జనవర్గంబుఁ బెంప ప్రబంధ ౪౯

సీ పెంచె మన్నిగొనెను అనంగ బొందగు
వధించె ననుటకు సమాఖ్య కై
అం భా ౩ ౧౨౩

౫ ఆర్పు, అర్పివేయు

౬ దీవియ పెంచి సుఖకేలిఁ దేల్చ నిజేకుఁడ
కేయూర ౩ ౨౧౪

౭ క్రి మించు, అతిశయించు

సీ పెంచుకెవ్వనిబుద్ధి ఎంచాస్త్రపరిపంథి పాద
పాథోజతాత్పర్యచర్య (కాశీ ౧ ౫౧)

పెంచే౨=పెంచేక వి ౧ కుండలోనగువాని
పెంకు

౪ భవదుదరకరపురదాహా, శ్రవణంబున మంట
వచ్చి బిహ్మాండఘటం, బవియించిన పెంచున
నీ,భువనములో నడుకఁ బెట్టి పొరఁబెడఁ
గపులక రామా ౪ ౬౪

౬ క్రొవ్వియేకలంబులను గొన్నిటిఁ గూల్చి
కమర్చి పెంచులం, జివ్వుచు నెఱ్ఱమన్నలఁది
చివ్వన నీ రిపురంగ జేర్చి కో, ల్లవ్వెకు
లూరఁ బ్రేల్చి కాశ ౩ ౫౦
ప్రభు ౨ ౫౩ పా ౪ ౭౦

౨ కకోటిభేదము అం భా ౨ ౧౩౩

౩ పెంచులచెరి

పెంచేక=పెంచే౨

ద్వి రాజితాంచితరత్నరాజ మందంగ, గాజు
పెంచుక లేఱ గమియించినట్లు
బస పు ౪ ౭౫౭ పం

పెంచేకొను స క్రి (√పెంచే౧) ౧ పెంచు,
వృద్ధిపొందించు

(వ్యవ) ఆతఁ దండతో వైరము పెంచుకొను
చున్నాఁడు వీఁ దూరక గడ్డము పెంచు
కొన్నాఁడు

౨ దత్తపుత్రునిగా స్వీకరించు, దత్తుచేసికొను

సీ అధిప యీతఁడు గాక యన్యుఁడు కుమ్మి
మరుత్తుఁ దపుత్రుఁ డై రూఢకేడా గీ భరత
జనకుఁడు దుష్యంతుభ్రాతయైన, ఘనుని
దివ్యంతుఁ దగఁ బెంచుకొనియెఁ దాను
హరి పూ ౩ ౧౦౭

పెంచేలచెరి వి (√పెంచే౨) బాలక్రీడా
విశేషము

సీ పెంచులచెరి దోపిళ్లు గాలిపటంబు ఎరిచేని
పుటచెండు చాకిమాట
(హం॰ ౩ ౧౪౭)

పెంజలువప్రోలు వి (పెను + చిలువ +
ప్రోలు) భోగవతి, పాతాళలోక ప్రధాన
నగరము

గీ లలి నిరాబారుకే యుండు నలువప్రోలు,
బలసి వినదారు లుండు పెంజిలువప్రోలు,
కూడు రిదురయు నెఱుఁగ జేకూఱ కుండు,
వేలుపులప్రోలు నమ్మటిబీటి కనరు
అచ్చరా బాల ౩౧

పెంజీకటి వి (పెను+చీకటి) గాఢాంధకారము,
కాఱుచీకటి

ఆ ఖరకరాయుధాంశుకలన నమ్మాఁకపెం,జీక
టులును విరియఁజేసె నతఁడు
ఉ రా ౩ ౨౪౨

౪ ఆలోకంబగు పెం,జీకటి కవ్వల నెవ్వం,
డేకాకృతి వెలుఁగు నతని నే సేవింతున్
భాగ ౮ ౪౫

పెంజెమరు కు సం ౧ం ౩౬

పెంజెర వి (పెను+జెఱ్ఱి) సర్పవిశేషము, ఒక
జాతిపాము దీనిభేదములు ఉగ్గుపెంజెర, ఎఱ్ఱ
పెంజెర, కున్నుపెంజెర లోను

గీ చెలఁగు సర్పభేదంబులు జెఱ్ఱి పెంజెర
పసిరికపా మనంగ అం భా ౧ ౧౪౪

సీ శంఖపాలకులను జాతినాగులు నుర్గుపెంజె
రలను నెఱ్ఱపెంజెరలును. ద్వా ౭ ౧౦౦.

క హం సప్రాంగణఁ బెంకెర,కూన న్నగు లగుడ
మొత్తికొని ప్రాణంబుల్,పో నడఁచె పెట్టి
యాలో, దీవ్రశితయం బవో నిధిత్రయ
మర్త్యోక్ — హం పంచ ౫ ౫౫

పెంట¹ వి (క పెణ్ణె) ౧ (ధూళిమున్నగు వానితోఁ గూడిన) చెత్తకుక్క
(వ్యవ) ఆగదిలో పెంట లేకుండ శుభ్రముగా తుడిచివేయుము
౨ (ఎరువుమున్నగు) కశ్మలపదార్థములకుప్ప
అ ఇంట నుండ గూడ దిప్పుడ కొని చని, గుంటనైనఁ బెద్దకుంటనైనఁ, బెంటనైన వైచి యింటికి నరుగుదాం, డనఁగ నద్దురుక్తి లాలకించి — హం పంచ ౫ ౪౨
క ఈపార్వణంబు గొని గం,గాపావనజలము లోనఁ గలుపు మటన్నక్, గోపించి చండి యింటి,న,మీాఁదంబున నున్న పెంటమీాఁద వైచెక్ — జై భా ౪ ౧౦౦
గీ పెంటదొగ్గిలోఁ గడు ఎంటి శ్మశ్రు,చలన ములఁ గ్రుక్కి జిగ్గొతువుల — ఆము ౬ ౧౩
౩ పూర్వము ఎకువులమంద ఉండినతావు, గోవులుమేయుగాదముఎటు
సీ ఆశితముఎట్టు పెంట వాఁ దనరుచుండు — ఆం భా ౨ ౨౭
౪ చీఁదఱ, బాధ
(వ్యవ) వాఁ డిచ్చటనుండి పోయినఁ గాని యీా పెంట వదలిపోదు
జ పెంటగట్టు, పెంటపట్టు

పెంట²=పేట¹ వి ౧ శాఖానగరము, పేట
ఉదా — ముంగలపెంట మొ (శ ర)
౨ పెలవు, స్థానము
చ తలఁపులతిట్ట భావములతావక మాసలపుట్టి నిల్లు గో,ర్కులపెలవీడు వల్పగలకూట మన ఫ్లలజన్మ దేశ మ్ముమ్మలికలపెంట మదనల

మంద మనోభవుపేటపట్టు పూర్వభాసవా వాస మ న్విరహానంతరతాపము వొందెఁ బార్వతిక్ — కు సం ౫ ౫౭౪
ఉ చూరరాజ పెూ,రాఁట్టి టితెంట కొంటిర దావళిగంట రథాంగకోకిక్, దేఁకుప పెంట మింటఁ బుకు డెంచె దిగేంద్రుఁడు కాలఘంట యై — కాశీ ౪ ౬౪

పెంటగట్టు అ క్రి (పెంట¹+కట్టు) పెంటకై మందగట్టు (చి ని, శ ర)

పెంటపట్టు వి (పెంట¹+పట్టు) పశువులు నిలిచి పేఁడవేయుచోటు, దొడ్డి
వ మేఁతపెంబడిక్ గోలముపల్లంబులక్ దిరిగి తిరిగి పెంట్రికలు పెట్టు పెంటపట్టునకు వచ్చి — మనుచ ౪ ౩౮
వ ఈపరిప్రదేశంబులఁ గారెనుపపెంటపట్ల నీ రాఱుకొంఁబిడుకల దాళ్లడి — మనుచ ౪ ౬౦

పెంటి వి (క పెండ) పశుపక్ష్యాదులలో నాఁడుది
గీ పలువ నోఎశయున్న మై మఱచి పెంటిఁ, బెనఁగియున్నను బ్రువవింప కొనవసియున్నఁ, దవులు గొనియున్న మృగములఁ దివిరి యేయ, రెఱచి యాహారముగ మనుకొలుక అయిన — భార ఆది ౫ ౫౩
గీ విపులవార్మ్యతలంబులు పెదలుసట్టి, వలఁది మొత్తముల్ వొల్చి బల్వేఁటకాఱు, పకులఁ జంపిన గిరిగుహాప్రతతి పెదలఁ, బాఱు పింగంపుఁబెంట్లకుఁ బాటి యగుచు — భార స్త్రీ ౧ ౧౦౨
రగడ గోలి చిలుకపెంటి మగనిఁ గూడు గూఁడు చేరఁ జనకు, నాతి పుష్పములకుఁగా వసాన వాన పెట్టుకొనకు — వరాహ ౩ ౬౨

గీ అంతఁ బసవుటావు సంజ యామునకవిసె, నలిని
కనుమూసెఁ దమ్మిద కలువ కరిగెఁ, బులు
గిరవు చేర మెఱుఁగుడుఁబురువు వెలిఁగెఁ,
బెంటి పెడఁబాసి జక్కువ యొంటిఁ దిరిగె
రామా ౬ ౧౦౪

వి॥ పశుపక్ష్యాదులలో ఆఁడుజాతిది

గీ న్యంకుసామంబు దగుఁ బెంటిజింక యనఁగ
ఆం భా ౨ ౫౮

పెంటికరదు=ఆఁడుతరఁగ

సీ కదలినీటను పెంటికరదు పొర్లువిధానఁ
గుఱుచ గా ముంగలి మెఱుము వైచి
ప్రబంధ ౧౦౯

('పెంటికరదు' చిన్నఅల యనిభావము)

చూ పెంటితనము, పెంటితాడు, పెంటిపడు,
పెంటిపోతులు

పెంటిక=పెంట్రిక వి మేఁకలు మున్నగుజంతువులు చిన్నఉండలుండలుగా వేయుపేఁడ

శా ని స్నేరూపముగా భజింతు మదిలో
నీరూపు మోకాలా స్త్రీ,చనో్న కుంచమెు
మేఁక పెంటికయు యీ నందేహము
ల్మాన్చి కాశీ ౪ ౧౫

పెంటితనము వి (పెంటి+తనము) స్త్రీత్వము, దైన్యము

సీ తగునె యర్జున యీ పెంటితనము నీకు, దండి
వై లెమ్ము మనసుపేదతనము విడిచి
భార భీష్మ ౧ ౧౯౨

పెంటితాడు వి (పెంటి+తాడు) ఆఁడుతాడి
చెట్టు (శ ర)

పెంటిపడు అ క్రి (పెంటి+పడు) కదగూడు

ద్వి మృగపక్షిపశువులు మేఁకలు వదలి, పగలు
రేలును పెంటిపడి పాయవయ్యె
ప్రభులిం ౩ గతి ౨౦ పా ౧౮ పం

పెంటిపోతులు వి బ (పెంటి+పోతు) తిర్య
జ్మిథునము, పశుపక్ష్యాదులజత

సీ గం దనఁ బో తీఁగ గాను దిర్యక్పురుషాఖ్య
యా తన్మిథునాభిధ పెంటిపోతు లనంగ
విలసిల్లు ఆం భా ౨ ౧౦౦

పెంట్రిక=పెంటిక

ద్వి కాటకోటండు వాఁ గలఁ డొక్కగొల్లఁ,
డేఁట పెంట్రిక తన కీర్యరుఁ దనుచు
బస వు ౨ ౮౧౪ పం

వ మేఁతవెంబడిం బోలమూపల్లంబులం దిరిగితిరిగి
పెంట్రికలు పెట్టుపెంటపట్టుగవు వచ్చి
మనుచ ౪ ౩౪

పెండ=పేఁడ వి పశువిష్ఠ, గోమయాది

ఉ వ్రతాధీనతఁ బెండ యన్నమును ధేనువు
మూత్రముఁ బాలుఁ బానముం, గా నియతి
వ్యసించి బహుకామ్యఫలంబులఁ బొందు
భూవరా భార అను ౩ ౧౬

శ్లో కామ్యాష్టమ్యాం వర్తితవ్యం త్రిరాత్రం,
రపై ర్వా గో శ్మకృతా ప్రస్నవై ర్వా
సం భార అను ౧౧౧ ౧౯

చ ప్రమదము లుల్లసిల్లఁ దనుపారఁగ నిద్రలు
వోయి పల్మఱుం, గమియు నెమర్చి మే
ఎఱుగఁగా బోరిఁ బెండలు పెట్టి లేచి
వత్సములఁ దలంచి పంచితివి చన్నులు చేఁ
పొదవంగ హరి పూ ౮ ౧౬౫

(పెండలువెట్టు=పేఁడలువేయు)

సీ వాఁడును దనకుఁ దా వలచి కొట్టములోనఁ
బెండరొత్తెడునట్టిముండ కిచ్చె
ద్వా ౧ ౮౮

పెండరము వి పెండారము (శ ర)

పెండలము=పెండ్లము[1] వి (సం పిండాలుః)
౧ ఒకజాతికూరదుంప

పెండారము. చూ. గండపెండారము.

*పెండారిమూఁక. వి. దండులోనుండు అల్లరి జనము.

పెండియము. చూ. పెండె(డియ)ము.

పెండిలి. చూ. పెండ్లి. బ. పెండిండ్లు.

ద్వి. పెండిండ్ల శోభలఁ బేరంటములను, బండువ దినముల ... బస. పు. ౩. ౩౭. పం.

జ: పెండిలగు, పెండిలిచేయు, పెండిలితిన్నియ, పెండిలిపాట, పెండిలియాడు.

పెండిలియగు = పెండ్ల(డ్లి)యగు.

పెండిలియాడు = పెండ్లా(డ్లియా)డు.

పెండిలిచేయు = పెండ్లిసేయు. స. క్రి. (పెండిలి+చేయు) వివాహముచేయు.

క. పాలఁతుల రూపవతులఁ బెం,డిలిచేసిరి దొరలు పాం,డిభవుల కమరఁగ.
ఉ. హరి. ౪. ౧౯.

పెండిలితిన్నియ. వి. (పెండిలి+తిన్నియ) పెండ్లియరుగు, వివాహమునందు దంపతులు కూర్చుండు వేదిక.

గీ. చారుతరలీల వెలయ రాజసుత వేడు, కలరి పెండిలితిన్నియ నిలిచె నపుడు.
ఇందు. ౩. ౪౦.

పెండిలిపాట. వి. (√పెండిలి.) వివాహములలోఁ బాడెడు మంగళగీతము.

గీ. బొమ్మపెండిలిపాటఁ బ్రొద్దు పుచ్చుకొనంగ నీలకంఠస్తోత్రనియతిఁ గూర్చు.
హర. ౪. ౧౧.

ఇట్లే పెండ్లిపాట.

గీ. ... పెండ్లిపాటలు దనరంగఁ బ్రియము పొసంగ, బోండ్లరుల సందడింపుచు మదిత లీల ... ఇందు. ౫. ౭౭.

పెండిలియాడు. స. క్రి. (పెండిలి + ఆడు.) వివాహమగు.

ఉ. శ్రీతి వహించి దానిఁ దృణీకరించుఁడు పెండిలియాడి . వి. పు. ౫. ౭౮.

పెండె(డియ). వి. ౧. ఇంటివాసములు మున్నగు వానికి అడ్డముగా వేసి కట్టెడి కొయ్య, పెదురు బద్ద మొ.)

సీ. పెండెగట్టెడుచోటఁ బెనఁబగ దపుఁదీఁగ లీఁక పెల్లెలు దల్ల పెట్టుదు నృపతి.
రా. వి. ౩. ౪౦.

ద్వి. కడిమిఁ బెండెలు విర్గఁగా దివుఁదనుచు నట్టన యింటిలోనికి నుర్కఁదనుచు.
పండితా. దీక్షా. ౪౩. పా.

గీ. గవనికట్టులు పెండియల్ గద్దియలును, బాంజాలచు సరగ లోపలికిఁ దూరె.
అచ్చ. రా. సుం. ౯.

౨. పోగాను పెందలగువానిరొమ్ముకవగ. (కంట్లపు మాట)యందుపగము. (శ. ర.)

జ: పెండెకట్లు, పెండెముదువులు.

పెండెకట్లు వి. బ. (పెండె + కట్లు.) పెండెలు వలె పట్టెలుగాఁ దీర్చిన విభూతిరేఖలు.

సీ. శ్రీకాళహస్తి గౌరీపతిస్తోత్రముల్ పెట్టిన వెలిబూదిపెండెకట్లు . కాళ. ౪. ౧౦౩.

ద్వి. తెలుపారుబూది నొసలినిండ పెత్తి, కలయఁ జేతులఁ బెండెకట్లుగాఁ బూసి...
పండితా. దీక్షా. ౪౦. పా.

పెండె(డియ)ము1 = పెండెరము. వి. అందె, పాదాంగదము, శూరులు బిరుదుగా కాలి యందు ధరించెడి అందె, గండపెండేరము.

ద్వి. చాకాలిపెండెంబు దమరఁగ గత్తి ..
ద్వి. పాలిక్కు. ఉ. ౧౩౭. పం.

ఉ. నిండినకేడ్క విూఱ విట నీరరుహాయత నేత్ర రత్నపుం, బెండెము పెట్టు పెల్లపది బెగ్గిలి పెట్టబోలయల్క కేళిలం, దండము పెట్టినట్టి మగతండము మారులఁ జేర కుండఁగాఁ బెండెముఁ బెట్టుచే యనచుఁ జేర్చి నుతింపఁగ బుద్ధి పుట్టెడున్.

చిత్రభా. 3. ౪౩.

గీ. . పాదాంగదం బొప్పు నందె యనఁగఁ, బెండెమనఁ బెండియుం బనఁ బెండెర మనఁ, గాను బెండేరమనఁగ .

ఆం. ఛా. ౨. ౧౫౦.

గీ. ... కమలారి హరిపదాక్రాంతుఁ డయ్యె, ననఁగ మగరాలపెండియం బునిచె కొకతె.

ఇలా దేవీయము. ౧ ౧౭౫. (బ్రా)

చ. కలుకుపహొరంగు పెండియము ఘల్లన

ఇలా దేవీయము. ౭. ౧౭౩. (బ్రా)

చ. వారి పొందలై దిక్పతులయాకృతులం దన రారి యున్నయా, బిరుదులఁ గ్రాలుపెండి యముఁ బెం పగురత్నమయాభిచారుమా, పురమును వామపాదమునఁ

భా. రా. యు. ౧౯౩౮.

పెండె(డియ)ము². వి. పశువులదొడ్డిలోనగు వానికి కంప మున్నగువానితో చేర్పబడిన తలుపు, పలుగాఁడి.

సీ. ... దొడ్డయాఁబోతులై పుట్టి రచ్చెరువుగఁ, జాటు వాల్గాలుపు నాడు వింతయుఁ గ్రొవ్వి యున లేనిలావున సెల్లకడల, పెలఁ గుచు భవి కెల్ల మేయుచు గొడెలం పెలఁ గుట పెండెము ల్వెలుగఁ ద్రొక్కి.

నీలా. ౨. ౪౩.

ఉ. నిండిన కేడ్క విూఱ విటనీర రుహాయత నేత్ర రత్నపుం, బెండెము పెట్టు పెల్లపది బెగ్గిలి పెట్ట్బోలయల్క కేళిల, ద్దండము పెట్టినట్టి మగతండము నూరులఁ జేరకుండఁగాఁ బెండెము పెట్టుచేయనచుఁ జేర్చి నుతింపఁగ బుద్ధి పుట్టెడున్. చిత్రభా. 3. ౪౭.

పెండెముడువులు. వి. ఒ. (పెండె + ముడువులు.) ధాన్య విశేషము.

వ. పసుపు ముద్దలు మంచి విరులు రంభ వెక్కుల్లు చిలుకి ముక్కులు మధురములు చామరాలు పెండెముడువులు రాచ వన్నెలు .. నూట నాలుగు వగల పైరుల ప్రబంధ ౧౧౭.

పెండె(డే)రము = పెండెము¹. వి. శూరులు బిరుదుగా కాలియందు ధరించెడు అందె, గండ పెండేరము, అందె, పాదాంగదము.

వ. సకలకళల నడిసన్న చదురుల ప్రోడఁ బరిగినది గాఁబోలుఁ గాలి పెండెరంబు కొక్కుటి గలిగియున్నది ...

ప్రభా. 3. ౭౭.

ద్వి. బిరుదుగా దళకాలఁ బెండెరం బెనఁగ, బరగంగ బంగారు పావలు దొడిగి . .

ద్వి. శ. సా. ౧. ౧౭౭. పం.

ద్వి. సిరిమి డాకాలఁ బెండేరంబుఁ బెటి ..

ద్వి. సారంగ. ౨. ఆ. (శ. ర.)

పెండ్ల(డ్లియ)గు. -- క్రి. (పెండ్లి + అగు.) వివాహితుడగు, పెండ్లాడు.

శా. ఎంతే చేడుక యైనఁ బెండ్లనుట కేకే ...

అము. ౬. ౧౦౯.

క. ద్వారవతి కేఁగి యర్జునుఁ, డారంగ సుభద్రఁ బెండ్లియై వచ్చి ...

భార. ఆది. ౩. ౧౬.

పెండ్లము¹ = పెండలము.

ఆ. చేమ కంద గనుము చిత్తగోరు పెండ్లము,
పొసఁగు తెల్ల గనుము ..
హంస. ४. ౧౩౧.

పెండ్లము² = పెండ్లాము. వి. (√ పెండ్లి. ఇ. పెండలి) భార్య.

(రావణుఁడు రంభతో నన్న మాటలు.)

ఆ. కొడుకు పెండ్ల మైనఁ గోడలు గాక
పూఁ,బోఁడి యిట్లు దరుచె పోయిపోయి,
నీవు మాటలాడ నేర్తుఁ గదా యని, యెట్టు
లేని వాడు టిరి క్రమంచె నిర్వ. ౬. ౬౪.

క. కొడుకులు పెండ్లముఁ జంపమిఁ గొడుకులఁ
బెండ్లాముఁ జంపు గురుఁ డానతి యీ, వదు
గులకు నెఱిఁగి భాగ. ౼. ౮౩౧.

పెండ్లా(డ్లి యా)డు. స. క్రి. (పెండ్లి + ఆడు.)
వివాహమగు, పెండ్లిచేసికొను.

మ. .. ఆ రాజకుమార శేఖరుని సొంపుల్
మీఱఁ బెండ్లాడఁ గన్యానాళో నా కను
చున్. ఇంద్ర. ౬. ౭౮

ఉ. . రామయాం,బారమణీమణిన్ భువన
పావనవర్తనఁ బెండ్లియాడె .
భీమ. ౧. ౫౫

చ. కమనునిఁ జెట్టవట్టెదవొ సాగర వల్లభుఁ
బెండ్లియాడెదో. శైవ. ४. ४౯.

పెండ్లాము = పెండ్లము² వి. (√ పెండ్లి.)
భార్య.

క. పెనిమిటి చేతను బెండ్లా, మని తాను
నికృష్టదాని యనియును విలువం, గను
జాల విదుర్భగురా, అను, ..
భాగ. ४. ౬౩౦.

శా. ... నరుఁడు సంగ్రామయున్నఁ గ్రైకొరు పెం,
డ్లామున్ బిడ్డలునైతమున్ సురభియల్లా నీతి
వాచస్పతీ. మల్ల. ౩. ౬౩.

పెండ్లి = పెండిలి. వి. (బ. పెండ్లిండ్లు, పెండ్లిం
డులు. వివాహము, పరిణయము.

(పెండ్లిండ్లు అను రూపము అను, అప్పరా.
లతో నున్నది. శ. ర. యునంగీకరించినది.
కాని నిర్ధారక ప్రయోగములు లేవు.)

గీ. ముదిపి ముప్పునఁ బెండ్లికై మొంగము వేల్చు,
దగివు గా దని రాఁదయ్యెఁ దాతవేల్పు.
శైవ. ४. ౧౬౯.

మొంగము వేల్చు = మొంగము వేలుచుట, అశా
సూచకముగా మొంగము చిట్లించుట అని
భావము.)

క. తనతమ్ముని బిడ్డల నా,తని తమ్ములు ముప్ప
రకును దద్దయు వేడ్కన్, బెనుమినుక
త్రోవఁ బెండ్లిం, డ్లొనరించి కరంబు
గూర్మి యుప్పతిలంగన్.
అచ్చ. రా. బాల. ౧౯౩.

వ. వటువులకుం బెండ్లిండ్ల కనుపనీతుల
కిపనయనంబులకు అము. ४. ౫౩.

ఉ. పెండ్లి వృపాలునింట నని పేరఁటముల్ ప్రియ
మొప్పఁ జెప్పు కళా. ౭. ౫౯.

వ. . పెండ్లిండ్లకును పెండ్లిసుంఖాలు గొనం
గాను . పెండ్లిండ్లకు గానే పెండ్లి
సుంఖాలు శివరాత్రి పుణ్య కాలమంను
సర్వ మా (०) న్యంగాను విడిస్తిమి ...
ద. శా. ४. ౯౦౩.

జ. పెండ్లగు, పెండ్లము, పెండ్లాడు, పెండ్లాము,
పెండ్లికుండలు, పెండ్లికూఁతురు, పెండ్లి
కొడుకు, పెండ్లిగుమ్మడి, పెండ్లిచవికె, పెండ్లి
దొర, పెండ్లిపడ, పెండ్లినడుపు, పెండ్లిపీట,
పెండ్లిపెద్ద, పెండ్లివారఁగు, పెండ్లివీడియము
పెండ్లిసేయు,

పెండ్లికుండలు. వి. బ. (√పెండ్లి) పూలు పెట్టి పెండ్లియందుపయోగించు కుండలు, అరేని కుండలు. (శ. ర.)

పెండ్లికూతురు. వి. (పెండ్లి + కూతురు.)

౧. వివాహదీక్షితురాలు, వధువు.

గీ. పెట్టిరి నలుంగు లక్ష్మణస్వామిఁ బెండ్లికూతుఁ జేయు బుద్ధిపట్టు లర్థి సాత్యకితముగ.
ఆము. ౬. ౧౭౫.

౨. కోడలు. (శ. ర.)

(ఇక్లీ పెండ్లికొమరె చూ.)

ఆ. ... పరిణయ ముహూర్త, సుదయ మయ్యెఁ బెండ్లికొమరె జేగ, దోడితెం దటంచు
వి. పం. 3. ౧౫౫.

పెండ్లి(డిలి)కొడుకు. వి. (పెండ్లి + కొడుకు.)

౧. వివాహ దీక్షితుఁడు, వరుఁడు.

గీ. ఇవ్విధంబున రుచికమునీంద్ర చంద్రుఁ, బెండ్లి కొడుకును జేసినఁ బ్రేమమీఱ
దశా. ౬. ౭౪.

క. అవుఁగుల కేఁగినఁ బెండిలి, కొడుకవు గ మ్మనుచు . . వ్రజ . అవరికాంతునిఁ బలికెక్
వసు. ౫. ౫౪.
అం. భా. ౭. ౧౪౯.

౨. అల్లుఁడు, జామాత.

గీ. అర్థితో సోమధీశ్వరుఁ డాదియైన, పెండ్లి కొడుకుల పెల్లను ... .
భీమ. ౭. ౪.

గీ. పెండ్లికొడుకవు మాకు నీవిపుడు ..., నందవ . . మను. ౫. ౪. కాశీ. ౪. ౪౦.

పెండ్లిగుమ్మడి. వి. (పెండ్లి + గుమ్మడి) వివాహాది శుభకార్యములయందు మంగళార్థముగా ద్వారమున ద్రేలఁగట్టెడు గుమ్మడి, బూడిద గుమ్మడి శ్రీ. (శ. ర.)

పెండ్లిచేవిడె. న. (పెండ్లి + చేవిడె.) కళ్యాణ మండపము.

సీ. ... గాధభూపాలుఁ దత్యంతముదముతో జాతిమాత్యపుఁ బెండ్లిచవికెలోన . పత్య వతిఁ దనపుత్రికామణి ధారపోసి యిచ్చి
దశా. ౬. ౭౯.

గీ. మెఱయు పసుకట్టు జల్లులమేలుకట్లు, జతల రంజిల్లుతగు పెండ్లిచేవికెలోన ...
భాను. ౪. ౫౬.

పెండ్లి(డిలి)దొర. వి (పెండ్లి + దొర.) వివాహ మహోత్సవము నడపునాయకుఁడు. పెండ్లిపెద్ద.

చ. అంత దివాంత మంత చనునప్పుడు విప్రుఁడు లగ్న మెంతయుం, జెంతకు సేఁగుదెంచె నని చెప్పినఁ బెండ్లిదొరల్ గరుల్ హరుల్, దంతురికాతపత్రి బిరుద ధ్వజదండవళీ ముఖ్య చిహ్నముల్, వింతలు గాఁగ నేర్పఱచి వెడలఁ జూపిరి పౌరకోటికిన్.
రా. వి. ౫. ౫౭.

సీ. సమర సంక్రీడన సందర్శనాగతసురకోటి పెండిలిదొరలు గాఁగ . విక్ర. ౪. ౧౭౪.

పెండ్లినడ(క). వి. (√పెండ్లి.) పెండ్లిలో మారేఁగునప్పుడు నడచునడకవలె మెల్లదిగా, ...దిగా నడచునడక, మందగమనము.

గీ. నీటు వాటిల్ల నరిగ లనీరఁ బెండ్లినడల నవ్విధి కరిగ నప్పుడమి ... ...
శుక. ౨. ౧౫.

క. పెండ్లినడకల్ నడచెడి . .
భాను. ౧. ఆ. (శ. ర.)

పెండ్లినడుపు. వి. (పెండ్లి + నడుపు.) వివాహ వర్తనము, స్త్రీ ఘనములనూర్పు.

ఉ. బాలయుతుల కాని యున్నపుత్రులఁ బోటులు
ఖండితవాయికాలలాములు మది నియ్య
కోల్ కలయు మానిను లేఁటికి వచ్చెనమ్మ
తాఁ బిలుకని పేరఁటం బనుచు బెగ్గిలి వాధుల
గాఁగిలింపఁగాఁ, బోలుపుగ నందుఁ బెండ్లి
పడుపుల్ నడుపుల్ వలివాలి శ్రీపెమ్మరల్...
విజ. వి. ౧. ౧౩.

పెండ్లిపీఁట. వి. (√ పెండ్లి.) వివాహమునందు వధూవరులు కూర్చుండుపీఁట.

ఉ. .ఓర్తు పెళ్ళాగం,పులపని పెండ్లిపీఁట రయిక
బోఁటియు బంగరుచేల వైచె నో, ర్తులలిని
దేవయానఁ దగఁదోడ్కొని వచ్చెను
దాసి ... యయా. ౪. ౭౭.

పెండ్లి(డిలి) పెద్ద. వి. (√ పెండ్లి.) వివాహ మహోత్సవము నడుపు నాయకుఁడు, నాయకురాలు.

క. పసపుల నలుఁగిడి దైదువ, లిసరుహాలోచ
నలు పెండ్లి పెద్దలయాజ్ఞన్, వసుభాధ్యత్తు
బుధుతుల, కవితాలకభరణుఁ జేరఁటాం
డ్రోగిఁ బాడన్. మనుచ. ౫. ౫౬.

ఉ. . తోడ్కొని రండు పోయి గాంధర్వ
వివాహ లీలకు ముదమ్మున మీరలె పెండ్లి
పెద్ద లై .. ప్రభా. ౫. ౧౨.

గీ. అతఁడు శంభుండు విశ్వలోకైక సాక్షి,
యతఁడుగఁ బుత్తెంచినాఁడు నీ యనుఁగుఁ
గూఁతు, నిమ్ము పెండిలి పెద్దల పేరు
మాకుఁ, దశీవ గిరిరాజ భాగ్యవంతుండ
వైతి. హర. ౪. ౬౪.

పెండ్లియరుఁగు. వి. (√ పెండ్లి.) పెండ్లియందు వధూవరులు కూర్చుండుటకై చేసిన యరుఁగు, వివాహవేదిక.

సీ. పెద్దింటిలో నుండి పేంబారఁగాఁ బెండ్లి
యరుఁగు మీఁదికి వచ్చి ..
పీఠి. ౩. ౧౪౮.

పెండ్లిపీడియము. వి. (పెండ్లి + పీడియము.) వివాహ నిశ్చయ సూచకముగా నిచ్చు తాంబూలము.

మ. ప్రియునిం గూర్పన్ మరం బెంత
యున్, గలిమిన్ దానికిఁ బెండ్లి పీడియము
సాఁగింపన్ మదిన్ జూచెనో. ...
చంద్రా. ౪. ౧౫౪.

పెండ్లిసేయు = పెండిలిచేయు. (√ పెండ్లి.)

గీ. గాధి యమ్మునిపుత్రు శీఘ్రముగఁ బెండ్లి,
సేసె . భార. అను. ౧. ౧౦౪.

గీ. ప్రీతముతో విప్రవరునకుఁ బెండ్లి సేసె...
శుక్ర. ౧. ౧౭౦.

పెందగడియ. వి. ఆకాశ బాణము.

సీ. పటుగతిఁ జమగాఁపి పదగలతోఁడన కడు వేగ
మునఁ బెందగడియ లెగసె ..
కు. సం. ౧౧. ౬౨౦.

పెందడ. వి. (పెను + దడ2.) పెద్ద కొయ్యతాను, తాటా.

విశా. మిక్కిలి సమానము, కడు తుల్యము.

సీ. గంధ సింధుర కుంభప్రకాండ కరభ
కదళికా కాండ కాంత వర్గములతోడి,
పెందడలు కాంత పెందొడ లెందు నరయ,
మదన రేఖకు పరియైన మగువ కలదె.

విక్రి. ౧. ౧౧౯. (పెందొడలు. అపముద్రి.)

పెందలకడ = పెందలాడ. క్రి. విశే. ద్రు. (పెను + తల + కడ.) ప్రొద్దు పోకముందు.

గీ. పెట్ట కోపితివా యెప్పటట్ట యుండు, పెట్ట
లేకున్న నిచ్చేయు పెందలకడ, కొందలు,

తోయింకులకు నొక్కుమొదంపె గాక, నీ
పదాధార మేలియ్య దాసరయ్య.
వై జ. 3. ౧౦౩.

క. పెందలకడనె వచ్చెద మని వాక్రుచ్చి .
ఉ. రా. ౪. ౧౬౩.

వ. ... దండనాథసామంత సందోహంబులఁ
బెందలకడన మందిరంబుల కనిపి .
ఆము. ౧. ౧౯.

పెందలాడ = పెందలకడ క్రి విశే ద్రు.
(√ పెను.) ప్రొద్దుపొడుపు.
(శ. ర., చి. వి.)

పెందిరువడి. వి. (పెను + తిరువడి) మహా
భక్తుఁడు, గరుత్మంతుఁడు.

ఉ. ... పెందిరువడిం గని ..
ఆము ౪. ౧౧.

పెందుఱుము. వి. (పెను + ఉఱుము.) పెద్ద
కొప్పు.

సీ. విరిబోఁడి మెఱుఁగు పెందుఱుమువిప్ప .
రసిక. 3. ౧౫౫.

పెందేర. వి. (పెను + తెర) ౧. పెద్ద తెర,
పెద్దజవనిక.

క. తదనంతరంబ హర్షము, పొదలుమదిఁ
మెట్టుఁద్రాల ఫుట్టికలయెదన్, గదియం
బట్టినపెందెరఁ, గదియించిరి బంధుజనులు
కన్యావరులన్. మనుచ. ౫. ౪౯.

సీ. మక్కళించినచావు మంజిల్లి పెందెర లంగ
రంబులఁ బట్టి రొయుత్రువారు ..
హైమ. ౬. ౧౦౭.

౨. గొప్పఅల, మహాతరంగము.

ఉ. ... లతాంగి పోతెఁ తైల్యప్రభిలన్
షుభారభపరయోవిధి పెందెరఁ బుటువింది
రన్ ... పాణుచ. ౫. ౭౦.

పెందెరువు = పెంద్రోవ. వి. (పెను+తెరువు.)
పెద్దబాట, రాజమార్గము.

వ. మాధవుండును ప్రయాణ సర్వసంభారనిర్వా
హకులఁ గలయం గనుంగొని తగినసల్లా
పంబులు సేసి కరివగరఁబు పెందెరువు గై
కొని . భార. ఉద్యో. 3. ౧౪౫.

ఉ. అంతటఁ బొంతఁ బెందెరువు నందరు చెంచు
పిఱిందిమంది .. ఆ ము. ౬. ౭౪.

పెందొడ. వి. (పెను + తొడ)-పెద్ద తొడ.-ఊరు
పూర్వభాగము, ఊరుమూలము.

సీ. ఐటువు పెందొడలు రంభల వంచు పెచిత్ర
మిథహస్తముల రీతి గేరుచూడ .
దశా. ౨. ౨౬౯.

గీ. . పాసఁగుఁ పెందొడ యన నూరుపూర్వ
మథన .. ఆం. భా. ౨. ౧౩౫.

పెంద్రోవ = పెందెరువు. వి (పెను + త్రోవ).
౧. రచ్చ, రాజమార్గము.

గీ. తిలలు పై నెత్తి చల్లిన దిగువఁ బడని,
యంత సందడి పెంద్రోవలందుఁ గలిగె
హైమ. ౪. ౧౬౨

మహాస్రగ్ధర. ... హస్తీంద్ర హస్తాంచితా న
మధుల శేశల పెంద్రోవ లెల్లన్, జోడు
గొందన్ ఉ. రా. ౪. ౨౫౫.

౨. మోక్షమార్గము, ముక్తిపథము.

ఉ. ఏ విభు పాదపద్మరతు లెన్నఁడు నెవ్వరుఁ
బొంద లేని పెంద్రోవఁ జరింతురట్టి బుధ
తోషక నీ వరుదెంచుటం బ్రమోదవ్రత
మరయ్యెఁ జిత్తము ..
భాగ. ౧౦. పూ. ౯౫౫.

పెంపగు. అ. క్రి. (పెంపు + అగు.) ౧. వర్ధిల్లు
అభివృద్ధి నొందు.

క. నీపేర నీ సరోవర, మేపారఁగ ఖ్యాతి గాంచు నిందు మునుంగిన, బాపములు వాయు పుణ్యా, శ్రీ పెంపగు మోక్షలక్ష్మి చేకూరుఁ దుదన్. శేష. ౫. అ. (శ. ర.)

౨. అతిశయించు, ఘనత కెక్కు.

ఉ. ఓలలితాంగి యిందు సుఖముండిన మృకండు కజాద గాధిదా, ధూలముఖాది తిఁ క్తి చరియించు మతంగమహా తపస్విని, ప్కాల గతిందు నిర్యువతిగాత్రుఁడు నిక్ష మిపేత్త ణుండు ని, ర్వ్యాళి విభూషణుండు నగ నందర కీఁ దనంగఁ బెంపగున్.

పాంఖ ౧. ౧౧౩.

పెంపరి = పెనుపరి. వి ణా. (పెంపు + అరి°) అధికుఁడు, గొప్పవాఁడు.

సీ. పెల్లుగా వెసఁ జి త్తజల్లుగా పెదచల్లు పెంపరుల్ పెంపారు నంపగముల .

కృష్ణ 3. ౫.

పెంపఱు. అ. క్రి. (పెంపు + అఱు) పెంపుచెడు, తక్కువపడు, తెప్పిను.

చ. అద యిడ ' చ్చుబచ్చెవరసాధిపు డాడియ టం చుఁ బా శె మ ల్, బెదరి బరీదుఁ డేఁగు పెడఁ బెంపఱి ఖానులు వెన్కముందుగా గవిసి హయాళి పెక్కి హయకంధరముల్ ఘాద గాఢ కప్పడే, చదిపిరి వాణిమ స్తముల కక్రు లటంచు భ్రమింతు రెంతయున్.

వరస. 3. ౧౨.

చ. ... మదవహ స్తి హ స్తగత పద్మినియుం బలె పొంపు పెంపఱు .

పారి ౧. ౧౦౧.

పెంపారు = పెనుపారు. అ. క్రి. (పెంపు + ఆరు.) అభివృద్ధిపొందు, అతిశయించు.

ఉ. వీరలు ధర్మమార్గము నవి స్తారతం దగ వాడి రేచియున్, వారలు గాని కీయ్యగొలినన్ విను మచ్యుత యట్టిసంధి పెంపారఁగ జేర్చు పే యుచిత మైనది కయ్యము . .

భార. ఉద్యో 3. ౯౨.

సీ. పారిజాతంబు పెంపారి జాతముదంబుచే విడు విరుసరుల్ కేళులఁ జొట్టి .

దశా. ౨. 3౪౨.

క. వారాతులు ధూప్రభృతిః, గొంవవద్య మ్మువితతి కంటె మిగిలి పెంపారు గరిష్ఠత గలపరి, పూరమ్ము శరితాంబు వేఁడి పాగ జెద నిమ్మన్.

ఆము. ౨. ౧౦౧.

పెంపారుచే(ర్చు). స. క్రి. (√ పెంపారు.) వర్ధిల్లఁజేయు, అతిశయింపఁజేయు

సీ. పాట పెంపార్పఁ జూపడు ప్రియాళువుఁ జేరి కుచవీథిఁ గూర్చెడు కురవకంబు ..

వి.క్ర. ౧. ౧౩౩.

(ప్రియాళువుఁ జేరి (దానిని) పెంపార్చున్ పాట చూపడు అని యన్వయము.)

పెంపు=పెనుపు. వి. (√ పెరుగు. క. పెణ్పు.)

౧. అతిశయము, హెచ్చు.

సీ. మోహంబు వలనఁ బై మునురు లోభంబు లోభా వేశమునఁ గాము మగ్గలించు. గామంబు పెంపునఁ గడఁగుఁ గ్రోధంబు క్రోధంబున వైర మెంతయును బెరుఁగు.

భార. అ. ౪. ౨౭౭.

క. కరితురగరథ సమితిఁ బొంపరి వోయెడు నాదులక్ష్మి పెంపున కెల్లన్, సరసిరుహా వదన నీవ మృదురు గా నొనరించెదం గుతూహల మెసఁగన్.

. భార. విరా. ౨. ౧౨౨. మైసూ. 3. ౬౧.

౨. మహాత్త్వము, గొప్పతనము.

ఉ. . పెంపున జమదగ్ని సూనుఁడును
బోలఁడు విన్నని వింటి .
భార. ఆది. ౫. ౨౨౨.

క. చెలిమియుఁ బగయును దెలివియుఁ, గలఁ
కయు ధర్మంబుఁ బాపగతియును బెంపుం,
దులువ తనంబును వచ్చును, బలుకుపడిన
తాన పొసఁగఁ బలుకఁగ వలయున్.
భార. ఉద్యో. ౨. ౬౦.

క. వారాంగన శ్రీరాముని, పేరిడి రాచిలకఁ
బిలిచి పెంపు వహించెన్ .
కొల్ల. రా. పీఠి. ౨౨.

౩. గౌరవము, ఆదరము, మన్నన.

క. మన వంశంబున వృత్తం,బును పెంపును
గాఁ జాలు పుణ్యసతివి .
భార. విరా. ౧. ౧౧౦.

సీ. ద్రుపదభూవిభుఁడు పుత్రులకంటె నెంతయుఁ
బెంపు సేయుచు గారవింపఁ బెరిఁగి .
భాగ. విరా. ౨. ౨౧౬.

ఉ. అతిచరిత్ర మంబుజభవాత్మజుఁడైన మరీచి
చేత నే, గట్టిగ విన్న చందము దగఁగ విని
పించెద నీకుఁ బెంపుతోఁగ ..
వి. పు. ౧. ౧౩౦.

౪. ప్రాశస్త్యము, శ్రేష్ఠత.

చ. ... పెంపునఁ గలహంబు ... బోదవి
... యక్కటక్కటా .
హరి. పూ. ౭. ౮౧.

౫. ఉత్సాహము, పూనిక.

ఉ. ... యుధిష్ఠిరుండు సంభృత హృదయ
ప్రమోదుఁడయి పెంపున నిచ్చె సువర్ణ
భూషణ, ప్రతతులు గోధనాయుతము బ్రా
హ్మణ ముఖ్యులకున్ ...
భార. ఆది. ౮. ౨౨౫.

క. కానియెడుఁ బిత్రుగణంబులు, గానియెడ
బుషి ప్రజములు గురుసమ్మదములు, జ
యించు ... గం,తని పెంపున నరుఁడు
గోపు దానము సేయున్. కాశీ. ౨. ౧౯.

౬. ఎత్తు, ఔన్నత్యము.

ఆ. కాలిమియును బెంపుఁ దనరు నైజములు గ
విజయకోహినాద్రి ... ...
భార. భీష్మ. ౧. ౧౦౬.

౭. ఒప్పిదము, మనోజ్ఞత.

చ. కలకల నవ్వినట్లు తెలికన్నుల నిక్కు ...
చూచినట్లు తోఁ,బలుకఁ గదంగినట్లు ...
భావగభీరత అబ్బినట్లు పెం, పొలయఁ
దనర్చి ... యుట్టిపడఁగ ... ప్రాసినట్ల
య్యా,చెలువున ... భరింపఁ
దలంకెను దాను బోటియున్.
ప్రభా. ౧. ౧౩౮.

౮. నాశము.

సీ. పెంపు నా నాశంబు వృద్ధి దోఁచు.
ఆం. భా. ౩. ౫౬.

సీ. అనురక్తి ... మాతన సారసాటోప
మొంటికాంద్రకుఁ బెంపు లొసఁగు నెపుడు.
హ. న. ౨. ౩౦.

(పెలార్థమున, నాశము, కార్శ్యము అని భావము.)

౯. విధము, రీతి, మాదిరి.

వ. . భావిపుంభావసంభావనా పరిచయంబు
సంపాదించు పెంపున ... వసు. ౮. ౨౩.

క. పంపాతీరంబున నే,పెంపున విహరించె రాఘ
వ ... ... కను,
కంప మొందఁగ ... శుక. ౫. ౩౮.

౧౦. పెంపఁబడినది, పోషింపఁబడినది.

.ద్వి. ప్రా పెంపుఁ గోఁడుల నరిభలోచనలు.
ద్వి. పారిజా. ప్ర. ౧౧౯౯.

గీ. పెంపుటిళ్లులు కిమగను పెఁచి జోకఁ
గొమ్మ మచ్చులఁ దగిలించికొన్న పరిఁ, రాజ
చూడంగ చెప్పంగ రానికడిమి, నీఁటియలఁ
గ్రమ్మి కొంచిరి లేటిమగలు.
హరి. ౨. ౧౪.

పెంపు = పెంచు. ౧. క్రి. ౧. పోషించు.

సీ. జగములఁ గల యనుష్ఠానలతిన కాదు
పితృకోటిఁ గాంచి పెంచిన రాండరారి ..
రా. వి. ౩. ౩.

గీ. ఉల్లిపాఁటి చందకోదకములఁ, బెంపికేవి
దానికంత్రు మా వనిభంగి... కా. ౧.౯౭.

౨. వలింపఁజేయు, పోఁగొట్టు.

శా. .అప్పట్టునం, బుట్టం గెంపున నిఁపు మీఱు
రవి పెంపుం బెంపి పట్టంపుఁ గొప్పుట్టం
బుట్టము రంగు నింగిరను శాపాదించు దివ్య
ప్రభా, ధట్టం బొక్కటి పుట్టెఁ గట్టెదుగ
సంగ్యాలక్ష్మికిం జట్ట పై.
వసు. ౪. ౫౫.

ఉ. ... తాలమీఁద నక్క, పెంపిరి నిన్నిటో
యుదియు తీరకె . . (కి. గ., పా.)

ఉ. .తాలవీఁద నొప్పింపఁగ నిప్పిటో
యుదియు తీరకె .. (మంత్రి. పా.)
భాగ. ౧౦. పూ. ౧౫౪.

పెంపుడు. విశ. (√పెంపు.) పెంపఁబడినది, పోషింపఁబడినది.

ఉదా. పెంపుడు చిలుక, పెంపుడు కొడుకు.

ఉ. పెంపుడుగాక హీనకులఁ బిల్చు మనన్ఫ్వది
గాక మిక్కిలిక్, దెంపరిగాక పట్టి కరిపిపరి
గాక .. ధనాభి. ౨. ౬౧.

పెంపుడుఁ బేఁతు = (వరుఁగు) పెంపఁబడిన దూడ.

ద్వి. పెలుదఁ గోవల యన్నఁ బెంపుడుఁ
జేయు, తలయు కిరంబు మిక్కిలి కాతె
రట్టు .. (ద్వి. పరమ. ౫. ౪౧౯. పా.)
(ఇట నింపాదో్యలకము.)

పెంపుమీఱు. అ. క్రి. (√పెంపు.) అతిశయించు, ఘనతకెక్కు.

సీ. ప్రతిదేశమును భోగభాగ్యసంపత్పాసా
సంపూర్ణ విభవమై పెంపుమీఱు
కవి. రా. ౧. ౨౦౩.

పెంపెక్కు = పెంపుమీఱు.

క. బుక్కాంబకు జన్మించిరి, చక్కని రూపములఁ
బంచపాయకు లనఁ బెం, పెక్కిన భుజా
బలంబున, దిక్కరి లన నారసింహాదిమ్మ
కుమారుల్. వరాహ. ౧. ౩౨.

ఉ. చక్కని దంచు వేల్పు వెలచానలకన్నను
నాఁటఁ బాటఁ బెం,పెక్క పటించు దేవ
ని.. శర్వరి పోయగ మెంచుపట్టి కేల్,
గొప్పలకత్తె యంచు దిని కిని నుతింపఁగ
నుండు నా కరుణా మక్కువ ...
ను ...యుండినఁగాక చెల్లునే.
ఉ. పారిజా. ౪. ౧౧౪.

పెంపెసఁగు = పెంపుమీఱు.

సీ. జననత్వాదిపాది సకలగుణములఁ బెంపెసఁ
గిన మానవులు లోకులఁ ..
భార. ద్రో. ౨. ౧౯౯.

చ. ప్రమహితకీర్తిఁ బెంపెసఁగ భాస్కరమంత్రి
ప్రతాపధాముఁడై . . ని.క. ౧. ౪౧.

పెంపెసలారు = పెంపుమీఱు.

చ. కురుపతి చూచి చిత్తమునఁ గోపము పెంపె
సలార నేడు మా,ఱరదము లాతనిం బొడువ
నట్లుగఁ బంచిన ...
భార. కల్య. ౧. ౩౩౫.

పెంపెసలార్చు = అతిశయింపఁజేయు, ఘనత కెక్కించు.

ఉ. మిహిరశశాంకపాద్యమహీశుల మించి సమంచదుదారశక్తిచే, బహిరబహిస్సమస్తరులఁ బాఱ్రుచు శేషశయానుశార్ఙ్గని,ర్వ్యాహతసద్గుణై పై యతిపరంపరఁ బెంపెసలార్చు నమ్మహా, మహాము సుదర్శనం బెప్పుడు మర్త్యౄతిఁ గూర్చుఁ బ్రసన్నభావమున్. (వైజ. ౧. ౩.)

పెంపేపారు = అతిశయించు, ఘనతకెక్కు.

శా. గోపాలీకుచపీడనంబులఁ గడున్ శ్రీకారత్వముం జూపి పెంపేపారం గరపద్మ మారనిది లోకైకాపకారిణ మహోగ్రోత్తుం గంసు వధించి యాతఁడు లసత్కుంఠీంద్ర నిర్భేదనవ్యాపారోగ్రమృగాధిపుం డొరిమ మద్యద్వీరుగ్య ధాగయతన్.

హరి ఉ. ౩. ౭౭.

పెంబోతు = బంబోతు. విశే. (పెను+పోతు.) మిక్కిలి బలసినవాఁడు, బలిష్ఠుఁడు.

క. పెంబోత ద్రాసరి యుత్పం బదపాతులను ..

ఆము. ౬. ౨౪.

పెక(గ)లించు = పెకలుచు, పెగలుచు.

స. క్రి. (√పెక(గ)లు.) పెల్లగించు, ఉత్పాటించు, ఊడఁబెఱుకు

సీ. ఒకచో భూజముల్ పెకలించు భూరిశైలములొకచో కలఁగమై యుద్ధరిల్లు గీ. అద్దురాత్ముని మాయ లేమవఁగ దచ్చు ..

రాజ చ ౫ ౩౦.

క. ఒకచేతఁ బట్టి తివిసిన, నొక యింతయుఁ గదల,కన్న నొగి సాఁకారించుక బలిమి రెండు చేతులఁ, బెకలింపఁగఁ బూనటయును తేవిలకున్నన్. (కాశీ. ౪. ౬౩.)

రాజ. చ. ౧. ౫. శీలా. ౧. ౬౯.

పెక(గ)లు. అ. క్రి. ౧. పెల్లగిల్లు, ఉత్పాటితమగు.

ఉ. వాయుబలైపై సపం బెకలి వాయుగతిం జనిపూఁచి సాలముల్ ... (సమీర. ౩. ౫౩.)

వ. ... వజ్రపాతములనిపడంబుగం బెకలిపడు కొండల చప్పుళ్లను నప్పుడప్పుడిబెదరి యుప్పొంగ దెగయు జలపక్షుల ..

కాశీ. ౧. ౧౪౨.

౨. పగులు, బ్రద్దలగు.

గీ. ధారుణీపాలుఁ డేసిన దవానలోగ్రసమశిలీముఖములు తేఁకిఁ జాల నొచ్చి, దర్పకంధలత విలుగణధ్వని రొమ్ముర్చి, భీకరధ్వని దిక్కులు పెకల వార్చి.

పి. శకుం. ౩. ౧౪౦.

చ. పెకలి యజాండకర్పరము బీటలువాఱఁగ మేను పెంచి . (పారి. ౩. ౩౧. శ. గ. పా.)

౩. రాలు, ఊడిపోవు.

ఆ. వగరు భూటై నంతఁ బెగలె దంతంబులు ..

భాగ. ౬, ౬౧.

వ. . భవదరుణచరణనిఘాతిఁ బెకలిన కంటకంబులు మగుడ నిగుడించిన .

పను. ౨ ౧౧.

౪. కదలు, కదలిపోవు.

సీ. ఇంతకు బ్రహ్మాదుల కైన దేశిల్ల యనుచుఁ బ్రోఁచించిన నింతైనఁ బె గలదమ్మా.

శుక. ౨. ౧౨.

మ. అకటా ధేనువు మాఁదఁ జే యుండితిన్ సామర్థ్య వాక్యంబులన్, పెకలం దోలితిన్ బుభుక్షఁ దగన్ మేయంగనీ నైతిన్ ...

భరా. ౧౦, ౪౧.

౫. వదలు, విడిపోవు.

సీ. నున్నసై నలు పెక్కు పొనరిచేరుత కంటె
కొగున కైచిన శిఖ పెగలుచుండ ..
శ్రీకా. ౨.౨౬.

౬. ప్రయాణమగు, బయలుదేరు.

ద్వి. ఒక్కండె రానిమ్ము యుద్ధంబు సేయఁ,
బెక్కురీకుల నేన పెకలి రానిమ్ము ..
ద్వి. కిరాటపర్వము ౨. ౩౬. పా.

గీ.. ఈతని కెక్షోహిణీదళకము, కలిగినను వంద
నొకకొంతిగాని పెకలి, యంతయును రాక
చనుదెంచు హాయముఖుడిని.
జై. భా. ౨. ౧౦.

౭: పెకలించు, పెకలుచు.

పెక(గ)లుచు(ల్చు) = పెకలించు, పెగ
లించు. – క్రి. (√పెక(గ)లు.) పెల్ల
గించు, ఊడఁబెఱుకు.

క. పెకలిచి యిచ్చినఁ జాలం, బ్రకటిత
దోశ్శక్తి బెండువలె దచ్చెద నేం, బెంక
రొకరవె ... దశా. ౨. ౧౬౭.

క. ఒకపాదపంబుఁ గేలం, బెకలించి కొని యదుర
ఖిదుర ఖరకరబాణం, బొకటి యతఁడేయ
నగ్గాలితి వినబాఁడు వడియుఁ జెట్టు తేచెం
బయిక .. రామా. ౦. ౯౨.

ఉ. కే లెవ్వరు గనకుండగఁ, గాలిచేం బెకల్చి
కదనంది ఆ బ్రాహ్మీలస్థానము నొందలుగఁ,
దాలిమితో నేలపాలెఁ ద్రవ్వఁగఁదొడఁగెన్.
కుక. 3. ౫౩౧.

ఉ. కొట్టి పకేరుఁ బుమ్మకముఁ గొంటెఁ బెగ
ల్చితి నొండికొండ ... శం. రా. ౦. ౬౧.

పెక్కండ్రు. స. బ. (పెక్కు శబ్దమునకు మహాన్మ
హార్థకరూపము) అనేకులు; అనేకలు.
(చూ. పెక్కు.)

పెక్కణము = ప్రెక్కణము. వి. (సం. ప్రేక్ష
ణమ్. ప్రా. పెక్ఖణం) ౧. అభినయముతోడి
నృత్యము.

సీ. పెంకములచాయ కేళికచందముగ నిల్పి
కమలసంభవుఁడు పెక్కణ మొనర్చ ..
ఉ. హరి. ౪. ౨౧౬. (శ. ర., పీఠిక. పా.)

౨. మల్లరంగము. (చూ. ప్రెక్కణము. అని
శ. ర.)

పెక్కణి. వి. (ప్రా. పెక్ఖణం.) నాట్యవిశేషము.

ఉ. పేరణి దండలాస్యమును బెక్కణి కుండలి
నాఁ జతుర్విధో,దారములైన నాట్యముల .
వాల్మీ. 3. ౫౧.

పెక్కలి. వి. ఒకానొక చెట్టు (శ. ర.)

పెక్కలించు. స. క్రి. పెల్లగించు, పెఱుకు.

కలి. తరిని సద్గురుసుతుల దాపరించినసదయు,
పెరిమె నాగపురంబు పెక్కలించిన విజయు.
అప్పక. ౪. 333.

పెక్కు. వి. (సం. పుష్కలమ్. - అమహదర్థకమై
నప్పుడు, ఔ. పెక్కుటిస్, పెక్కుంటిస్,
పెక్కుటికి, పెక్కుంటికి, పెక్కుటన్, పెక్కుం
టన్, పెక్కుటియందు, పెక్కుంటియందు మొ.
బ. పెక్కులు, మహాన్మహాత్యర్థకమైనప్పుడు,
అనా. బ. - పెక్కురు, పెక్కండ్రు, పెక్కం
డ్రురు, పెక్కురకు, పెక్కండ్రకు, పెక్కండ్రు
రకు మొ. ఎల్లశబ్దమువలె నిది మహాన్మహాత్యా
మహదర్థక విశేష్యములకు విశే. గా వానికి
ముందుగాని వెనుకఁగాని ప్రయోగింపఁబడును.)
౧. బహ్వర్థకము, అనేకములు, అనేకులు.

సీ. ... ఏకాకిత చూడు పెక్కుఱ్ఱ్యాద నడుచు
  నయ్యెఁ, జెదచిద్ధ్వయంబు సొచ్చి ...
  అమ. ౩. ౧౦.

(ఇట రూపములు అధ్యాహార్యము.)

సీ. అతనిఁ దొంగి మహాప్రత పొంచము పె
  క్కాడంగ నేఁటికి ...
  భార. అశ్వ. ౧. ౩౩.

క. తడసితిఁ బర్వతుఁడుం, బెదరఁగఁ బులి
  నాకి విడిచెఁ బెక్కుల యుఁకం, బడ చాలు
  నడుచు నేమును, నదవదపడి రాఁ బ్రితఁగ్గఁ
  డా దొరతోడన్. కళా. ౫. ౯౦.

(ఇట మాటలు అధ్యాహార్యము.)

దండకము. . . ని న్నుత్తిలోఁ గొల్వఁగాతేఁ
  తాటోటు లై పెక్కు రిల్లాంద్రులునుం బుత్త
  దుల్ మేరలు న్మార్దలున్ . చూచి
  కేసారకే కాఁపురంబుల్ దిగం బంచు
  డెండంబుల న్నవ్వి . (సీతా. ౨. ౪౧.)

క. ఒక్క పురుషునకు భార్యలు, పెక్కండ్రగు
  టెందుఁ గలదు పెక్కండ్రకు నాలొక్కత
  యగు టేయుగములం, పెక్కులను వినియు
  టెఱుఁగ మెవ్వరివలనన్.
  భార. ఆది. ౭. ౨౪౨.

ఆ. ఒక్కపతికిఁ బతులు పెక్కండ్రు రగు టిది,
  సతులకొక్క గాన పతిప కృష్ణ సుందరాంగి
  వారియం దెల యపరక్త్యయగు మణో
  మదంబుఁ దగుఁబుఁగాక
  భార. ఆది. ౮. ౨౫.

గీ. ... అంతఁ పెక్కండ్రు న్నృపు లతయంబు
  నొంది ... అమ. ౧. ౨౩.

ఉ. ... పెక్కు వనితలపై ..
  మను. ౨. ౭౪.

క. పెనుఁజేదలఁ బెక్కుటిన్ ...
  హరి. ఉ. ౬. ౧౩౦.

ఉ. ... ధర్మవిశ్వంయవిధమ్ములు పెక్కుతెఁ
  గించితి ... హరి. పూ. ౧. ౪౫.

శా. . పెక్కురూపములన్ ...
  పారి. ౧. ౪౦.

చ. ... పెక్కులు రాగముల్ .
  కు. ౧౦. ౭. ౭౦౪.

౨. అధికము.

సీ. పెక్కుగాఁగఁ బెరిగి క్రిక్కిరిసు వనంబు
  దవవహ్ని జరియించి దగ్ధమగును .
  రామలిం. ౩౬.

౩. దృఢము, గట్టిది.

చ. ఎనయఁగ నొక్కపల్లెదొరయింటను బంటుగ
  వాఁడు కాంత లెల్లను సమకూరి చేయు
  పనులం బడిగుం డెదుపేళి నొక్కకామిని
  యము గాముడుం డొకఁడు పెల్లని
  మాలకు నేఁగి కయ్యపైఁ, బెనఁగిరి కంఠ
  సీమలను బెక్కు కవుంగిలిఁ జేర్చి గుట్టుగాఁ.
  గంధ. ౧౪౬.

పెక్కురు = పెక్కండ్రు.

పెక్కులొక్కు. వి. పిల్లిపిట్టల ధ్వని కనుకర
  ణము.

వ. . . పక్కులొ క్కనిపలుకు పిల్లల
  కేలను. ప్రబంధ. ౭౮.

పెక్కువ. వి. (√ పెరుఁగు.) ౧. పెరుఁగుడు,
  వర్ధనము.

వు. ... కేల్పు శెల్ల చాని వర్ధనంబు బారిని
  జోడు యగి స్తూపాలికిం జని వింధ్యంబు
  పెక్కువ యొంగించి ...
  భార. అర. ౩. ౨౬.

శా. కాలాదిత్యము మాఱఁ బెక్కువలమైఁ గల్యాణ సౌమ్యాంగులై, కేలీలోలతపస్వి దారకసమాక్రీడం బ్రవర్తిల్లుచున్.
నిర్వ. ౧౦. ౧౩౫.

సీ. శివపూజ నాస్తికిఁ జెప్పినచున్నల పెక్కువయోఁ త్యబ్రహ్మంబున నయమాఁజూప .
కాశీ. ౪. ౭౩.

౨. ఉన్నతి, ఎత్తు.

గీ. మొదలిపెక్కువయును బోయి మునిఁగ నగ్రి, కలశజాని క్షేత్రమునఁ గంపు గాన నైన, నొయని యైశ్వర్య మాశించి యపతపించు, నట్టి ఖలుఖతు నది ఎద్దయానె తలఁప.
కాశీ. ౩. ౭.

(ఇవి రెంటను మూఁడర్థముల కుదాహరణము.)

౩. ఆధిక్యము, ఘనత, గొప్పతనము.

పీ. శింజినీటంకార సింహనాదంబుల పెక్కువయొత్తఁ బొలుచుకొనియు
భాగ శర్ణ. ౧. ౭౭.

(పిల్చుకొనియు పాఠాంతరము)

ఉ. .. పెనంగిరి బాహుశౌర్యముల్ క్రామనఁ దూన్పక మ్పు నసఁ దక్కువ పెక్కువలేక యుద్ధముల్ ...
జై భా. ౫. ౯౯.

(తక్కువ ఎక్కువలేక శ. ర. పా. ముద్రి. పా.)

క. పెక్కువ గల హరి యటువలెఁ, బెక్కువ గల పేద మాని పృథుహుంకార, మ్మక్కువ గలఁ జేయఁగ లో, మక్కువగల నిట్టు లనిరు మధువునితోడన్. (దశా. ౭. ౩౦.)

౪. ప్రేమ, అనురాగము.

సీ. హంస పెక్కువనిచ్చె హంసికి జోత్స్నర తెలుపొందు మొగములు తెలిమి మిగుల ...
శు. సం. ౪. ౪౭.

౫. సమూహము.

వ. .. మగువల నగవు వెన్నెలలోన తక్కువ పెక్కువలుంబోలెఁ గానుపించు పొన్న మొగ్గలును . యయా. ౪. ౧౩.

విశే. ౧. పెద్దది, అధికము.

గీ. జెలుఁగు రవికెలలోపల నలుఁబోండ్ల, గబ్బిచిబ్బంపు బిగివలిగుబ్బ లమరెఁ, జిత్తజాతుని యురులలోఁ జిక్కియున్న కలికి పెక్కువ చక్కవకలకరణి ..
ఘటికా. ౭. ౧౭౩.

క. జక్కవకవ పెక్కువయగు, మక్కువతో రేయిఁ బగలు మనుజాధీశుం, దక్కాంతఁ దక్క నొర్వక, దక్కట కార్యంబు లెల్లఁ దక్కి చరించుః. (కు. ౩. ౩౯.)

౨. ఉన్నతము, ఎత్తయినది.

సీ. నీవు పెక్కువో లేక నేను బెక్కువో యంచు సరి నిల్చు వానిభుజంబు పోఁక .
(ఆశా. ౭. ౭౨.)

పెగడ = పెగ్గడ. వి. మంత్రి, ప్రధానుఁడు.
(శ. ర.)

పెగ్గడ = పెగడ. వి. ౧. మంత్రి, ప్రధానుఁడు.
వ. సర్వన్ కరపరిమోదపుగాదారా ...
ఇచ్చితిమి, స(న్ధి)విగ్రాహి పోతన పెగ్గడ ప్రాలు . . (ద. శా. ౪. ౧౦౪౭.)

౨. ఊరి పెత్తనదారు.

వ. . పెగ్గడకు త్తు కరణానకు త్తు ...
భూమివృత్తులు గా నియ్యఁబడినవి ...
చే. శా. Ep. Ind. Vol. V 17.
S. 1185.

పెగ్గుమ్మడు. వి. (పెద్ద + గుమ్మడు.)
త్రి షష్టి. కి. (శ. ర.)

పెగ్గురు = బెగ్గురు. వి. (సం. భృఙ్గః. ప్రా. పాక్షరం.) సారసపక్షి.

సీ. పెగ్గురుకదుపుల బెగ్గిల మగ్గించి కొంగల పొంగెల్లఁ గ్రుంగఁ ద్రొక్కి.

ద్వా. ౧. ౨౧౯. (ప్రాఁతప్రతి. పా.)

పెచ్చుగిల్లు(లు). అ. క్రి. (√పెచ్చు.) అతిశయించు, చెలరేఁగు.

వ. ఇట్లు పెచ్చుగిల్లిన పచ్చవిల్తు పెచ్చు పెచ్చు పెచ్చులిం జూచి కలంగి ప్రబల బలదర్పితుం డగు నా దర్పకుని దూఱం దలంచి.

ద్వా. ౫. ౧౩౭.

క. మెచ్చితి నీకతికి మది, నిచ్చెద నే వేఁడు మింక నేవరమైనన్, పెచ్చెర సీమనమని కృప, పెచ్చుగిలం బల్కు టయ్యు శ్రీకాత్మం దై.

(శ్రీరం. మా. ౪. ౯౩౩. పిచ్చిగిలం. ముద్రి.)

పెచ్చారి. విణ. (పెచ్చు + అరి, వృత్తి యందు వర్ణ వికారము. క. పెచ్చు=పిచ్చి,అవివేకము.) మూర్ఖుఁడు.

క. వచ్చిన మునిపతి కర్ణిణ, మిచ్చిన పిదపన్ మహీశు లెల్లను వినఁగా, మచ్చరపు వాసుదేవుఁడు, పెచ్చారితనంబు ప్రామమిల నిట్లనియెన్.

(భా. హరి. ౩. ౧౦.)

పెచ్చు. వి. (క. పెచ్చు, హెచ్చు.) ౧. అధిక్యము, అతిశయము.

ఉ. ఒప్పులుగా భుజించిరి బుధోత్తము లాకటి చిచ్చు పెచ్చువన్.

(భీమ. ౨. ౧౩౯.)

౨. అధికప్రసంగము, దుందుడుకు.

ఉ. వచ్చి జొహారు సేసి నిలువక నుర సాధుఁడు చూచి రంభతో, మచ్చర మేఁటికిన్ విరుదు మాటలకుం బని యేమి నీకు నీ,పెచ్చులు వల్కు నేల నిమఁ జెంచినఁజెంద్రికిఁ గీర్తి మిక్కిలిం, బచ్చితి ..

వాల్మీ. ౩. ౩౧.

౩. అక్కరను బట్టి వాడెముల మార్పులోనగు వానియందు అధికముగా నిచ్చెడు ధనము.

(క. ర.)

౪. ఫలాదు[illegible]తోలు.

ఉదా: దానిమ్మ పెచ్చు. కొం.

ద్వి. అనిమిషుల్ విమ పెచ్చువం దిద్ద నిప్పుకు సెలవ రిక్కలు దోచె నభ్రము ..

ద్వి. తి. సా. ౨. ౭౯. పా. ౭౩.పం.

౫. విధము, రీతి.

వ. కృష్ణభుజంగంబునంగంబున బుసలం బోవిడుచుచుఁగార్చిర్చు పెచ్చున మండిపడుచు వంబు దంబుచందంబునఁ దిమురుచు .

చంద్రా. ౬. ౯౩.

వ. అటియెడ నజ్జగటెటి మహారణ్యాఁ బొచ్చిన కార్చిచ్చు పెచ్చున

ఉ. రా. ౭. ౬౧.

విణ. అధికము.

సీ. ఎచ్చు పెల్లఁదనము హెచ్చు మిగిలి, మిక్కిలి యెక్కువ మెం డగ్గలము పెచ్చె దుకు వాఁగ నధికంబు దోఁచుచుండు .

ఆం. భా. ౩. ౭౪.

వ. భద్రదంతావళాభ్రంకషమేంకార బెచ్చుఁ బెచ్చు పుంగదలం గదలుకొన్న కరులు చెవుడు పడ ..

రా. వి. ౩. ౬౬.

(ఇట విశాలమని భావము.)

క్రి. విణ. అధికముగా, మిక్కిలిగా. (గ్రా.)

(చూ. పెచ్చుపెరుగు, పెచ్చురేఁగు.)

జ: పెచ్చుగిల్లు, పెచ్చారి, పెచ్చు పెరుగు, పెచ్చురేఁగు, పెచ్చుపెచ్చు.

పెచ్చుపెరుఁగు. అ. క్రి. (పెచ్చు + పెరుఁగు.)
౧. మిక్కిలి అతిశయించు, పెంపెక్కు.

ఉ. వచ్చిన రాజసంఘములం బారిజనేత్రల
తండ తండముల్, పెచ్చుపెరిఁగి[illegible]ండఁ
దళుకేను దల స్వైరుఁ దోచ్చినట్లుగా ..
[illegible]దేల. ౨. ౧౧.

గీ. జలధి రత్నాకరములు సంచులుగఁ జేసి,
వాదిని నిధు లెల్లఁగొని సందిమోదలు చేసి,
వేరె మాడెదుంపాటి యుదారలక్ష్మి, బచ్చు
లప్పురి నవాబ్బరు పెచ్చుపెరిఁగి.
పాండు. ౧. ౧౧౧.

౨. విజృంభించు, చెలరేఁగు.

ఆ. అతఁడు పూజనీయుఁ డగు నే నెఱుంగుదు,
దైన ధనము లీగి ననదతనము, వచ్చుఁ బెచ్చు
పెరిఁగి వైగిలు గర్వింతు, రేల మగ
యదంగు పెట్టులైన.
భార. ఉద్యో. ౩. ౧౭౪.

ఆ. ఎదురి నుండ పెంచి మదమతి దప్పుగా,
వచ్చి రూఢిఁగి తేల పెచ్చుపెరిఁగి, ప్రేలి
దిపుడు పట్టి వాలుక గోనెద, మానుమాను
రిత్తమాటలేల. భార. ద్రోణ. ౪. ౨౭౧.

పెచ్చురేఁగు. అ. క్రి. (పెచ్చు + రేఁగు.) చెల
రేఁగు, విజృంభించు.

గీ. నలుగు రేవురు సంగడీ లెలమితోడఁ, బోక
లాతలు నొడిలోనఁ బోసికొనుచు, జాణ
తనముల నట్టువానవాల నొలయఁ, బెచ్చు
రేఁగుచుఁ గొలువఁగా వచ్చె నొకయు.
హ్యా. ౧౦. ౬౩.

పెచ్చులెచ్చు. అ. క్రి. (పెచ్చు + ఎచ్చు.)
మిక్కిలి యధికమగు.

ఉ. ... శివుని భార్యయుఁ గాశిఁ బ్యార్మాకం,
గా డోనరింపఁ జూచెదవు కంఠమున
క్రోధము పెచ్చులెచ్చఁగన్.
భీమ. ౨. ౧౧౭.

పెజ్జటి. వి. వి. (పెద్ద² + జటి.) గొప్పయతి.

క. ఇటు లుండి కొంతవడి కా, కుటిలాలక
పలుకు విననిడి కుతుకంబునఁ బెజ్జటి
యిటులఁ బల్కె న త్తఱిఁ, బటుతర హాసరతి
లేకభావం బగుచున్. (పెన్న బ. ౨. ౨౪౩.)

పెటపెట. వి. ౧. (పండ్లు కొఱుకుట, పెటులుట,
విఱుగుట, ప్రేలుట, చిటుకులు పడుట, ఈలుమూట
మున్నగు వానియందగు) ధ్వన్యనుకరణము ;
అట్టి ధ్వని.

ఆ. పెదవు లదరఁ బండ్లు పెటపెటఁగొఱుకుచు,
దక్షుఁ డాగ్రహించి తపసిఁ బలికె...
భాగ. ౬. ౨౫౦.

ద్వి. పెటపెటఁ జితిలి పెన్విదుగులు పడియె...
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౨౧౪౭.

ద్వి. పెళపెళ ధ్వనులును పెటపెట ధ్వనులు,
కలయ దిక్కులఁ బర్వఁగా విల్లు విఱిగె ...
రం. రా. బాల. ౭౭. పా. ౧౦. పం.

(దిక్కులద్రువఁగా విల్లు విఱిగె, ప్రాఁతముద్రి. పా.)

చ. మిటమిటఁ గాయు తాతపము మించఁగ
నోర్వక గండశైలముల్, పెటపెటఁ ప్రేలి
వ్రేలముల పెంపు వహించెను ...
చిత్రభా. ౨. ౯.

క. అం దొకకూద్రుఁడు సుమతి య,నందగుఁ
బద్మిని యనం దనర్చిన పరిపూర్ణేందువదన
యిల్లాలుఁగ, బెండెపులంబోని రేమి పెట
పెటఁ జేల్పుక. శుక. ౩. ౨౪౩.

సీ. చిటచిట యని గాలి చిట్టుగాఁ బెటపెట, గతికలంకంకలు చినుకు లురలె.

ద్వా. ౩. ౯౮.

క. .. కురియఁగఁ దొరఁగగా, పెటపెట నఱుకుచును వాన .

శేష. ౧. ఆ. (శ. ర.)

సీ. ఏఁకి చే నిక మూఁకవిఱుచు ప్రాఁకుల ప్రాఁకి పెటపెటల్ మలల విట్టటుగఁ జేయు . యయా. ౧. ౭౭.

సీ. కులధరాధరకూటకోటిపాటనపటద్భీమకాళని పెటపెటలతోఁడఁ

(వరాహ. ౩. ౨౩.)

౨. ఎండ తీవ్రముగా కాయుటవలనం దగు వను కరణము.

క. పెటపెట పెటఁ గాసెఁ రవి .

(ఇటు ద్విరుక్తి.) రా. వి. ౫. ౯౭.

రూ: పెటపెటమను, పెటపెటలాడు.

పెటపెటమను = పెటపెటలాడు. అ. క్రి. (పెటపెట + అను) పెటపెట అను ధ్వనికలది యగు.

ద్వి. పెటపెటమని కేగ ప్రిదిలి కంబంబు, పటపట బ్రయ్యలై పగుల గా నడుమ

ద్వి. భాగ. ౭. ౯౨౦. (శ. ర.)

పెటపెటలాడు = పెటపెటమను. అ. క్రి. (పెటపెటలు + ఆడు.) పెటపెట అను ధ్వని కలదియగు.

చ. .. విల్లు పుచ్చుకొని తప్పక యెక్కిడి నారి లాగుచోఁ, బెటపెటలాడుచు న్విఱిగెఁ బెల్లుగఁ జప్పుడు మింటఁ బంటగన్ ..

అత్య. రా. బాల. ౧౩౩.

పెటారి. వి. (హి. పెటారి, పెటారిగా ఉర్దూ పేటారా.) పేటిక, పెట్టె.

చ. మలయజ ప్రసూద మూరి పలుకూ ఖీటు కూరిమి మోమురాదారి నీకళికిక్ వారిజారి యమునారి కుచప్రకటారి ప్రాయపుం గలిమి కొటారిదే కద జగాజగి హైడిపెటారి మాయచే, వలుదు కటారి యంచు కకటారి నుతించు మిటారి మించుగన్.

ముకుంద. ౩. ౨౦౨.

పెటిలిం(ల్లిం)చు. స. క్రి. (√పెటులు.) పెటులఁ జేయు, ధ్వనికలుగునట్లు పగులు(చు).)

చ. దినముల వెంబడిం జదవిధి న్మృమహ్మగోలిన నీరులోనఁ జేరినలవణంపు ఘట్టముల ద్రుప్య దిరమ్మ దదావము ల్దవ్వులొన్గాని పెటిలించు నార్భటులొకో యనఁగా నతతిర్బయంకర, స్తనితములన్ స్ఫురించె నతిసాంద్రఘనా ఘనగర్భగోళముల్. ఆము. ౭. ౬౨.

క. చటులతర మురళి బాణో,ద్భటనటనపటు ప్రతాపతాపాగ్ని శిఖన్, జెరసుని తిపో రాశిన్, బెటిలింతున్ వాని మునసుబిగిఁ జిటిలింతున్. చంద్రా. ౧. ౬౩.

(ఇది భగ్నముచేయు అని తాత్పర్యము.)

పెటిలిపడు. అ. క్రి. (√పెటులు.) కాకచే పేగు, తపించు.

క. ఇటు లాతఁ డుండఁగా నృక్కుటిలాలక యంత నడుఁ గుముదవైరా త్రిన్, బెటిల్లి పడి పొన్పుపై నృట్టిటు పడి తనలోనఁ దా నె యోకాంతమునన్. వి. వి. ౩. ౧౯.

పెటిలు. అ. క్రి. పెల్లు, చప్పుడగునట్లు పగులు,

క. అలరెం దాళలు సంక్షోభోల్లసదురు దృగ్భ్యానపటుగా బహ్వావళిఁ బ్రేలిరిలు

కంకపటలం,బుల వెగడెడ గొన్పుకాలఁది
మూ ర్తము అనఁగా.
పరమ. 3. ౨౨౯. (శ. ర.)

పెటిల్లు. వి. పగులునప్పుడగు ధ్వని కనుకరణము.

సీ. పాన్పుపయిఁ బొరల నిబ్బరపు గుబ్బలపొర
పటలి పెటిల్లునఁ జిటిలి రాల...
శుకల. 3. ౨౬.

పెటుకు. వి. ౧. విఱుచుటయందగు ధ్వని కనుకరణము.

(దీని ఆమ్రేడిత రూపము. "పెటుకుపెటుకు")

వ. . . రత్నంబులు గుటుకుగుటుకుమనం
గ్రోలియుఁ గీకసంబులు పెటుకుపెటుకున
విఱిచియుఁ బ్రేవులు పుటుకుపుటుకునం
ద్రెంచియు . వరాహ. ౬. ౧౧౭.

౨. పరుషము. విరసము.

(వ్యవ.) వారితో నీవు పెటుకుమాట లాడ వలదు.

పెటులు(ట్లు) = పెడులు. అ. క్రి. ౧. (వేడిమి, బిగువు, మున్నగువానిచే) చిటులు, పగులు, బ్రద్దలగు.

గీ. పెటిలె బ్రహ్మాండభాండంబు చిటిలె
దిక్కు, లురలెఁ బాతాళభువనంబు లదిరె
వభము . భీమ. ౪. ౬౧.

క. పోఁకముడి వీడఁ బులకలు, మూఁక లిడక
కెమట గ్రమ్మ కాలి చలింపక, మేక పెటి
ల్లని పెట్లఁగ, రాకేందునిభాస్యఁ గౌఁ
బురాంతకుఁ డంతన్. (పార్వ. 3. ౫౩.)

౨. ధ్వనించు, శబ్దించు.

ద్వి. పెటపెట పెటిలి పెన్పిడుగులు వడిరెం.
ద్వి. పూరిక్ప. ౨౧౪౬.

3. ఉష్ణముచేత ఉబుకు ప్రేలు.

సీ. పొగిపెడిక్కులు పెకంబుల యంగములు
పెట్లి పొరఁగ బిట్టలు చదఁటిరిగ
మరుఁడు. చంద్రా. ౨. 3౪.

౨. తుపాకివంటి అగ్నిప్రసరణాయుధవిశేషము. (పెట్లుఁగ్రోవి. అవి. శ. ర.)

సీ. పెటులుచప్పుడు లాత్మభీరుత్వయంగ్రాహ
పరిరంభసుఖము శ్రీవరుల కొసఁగ.
మనుచ. ౫. ౪౪.

ఇ. పెటిలించు, పెటిలిపడు, పెటులుఁగ్రోవి, పెట్లకంబము, పెట్లగుండు, పెట్లదిమ్మ, పెట్లమారి, పెట్లాట, పెట్టుఁగ్రోవి, పెట్లుప్పు.

పెటులు(ట్లు)ఁగ్రోవి. వి. (పెటులు(ట్లు) + క్రోవి.) అడురుఁగ్రోవి, తుపాకివంటి రాణక యుద్ధసాధనము.

వ. . . తుపాకుల పెళపెళలు పెట్లుఁగ్రోవుల
పెటపెటలు .. కృష్ణ. 3. ౨౯.

పెట్ట¹. వి. (క. పెణ్ణై.) ౧. పశుపక్షులందలి స్త్రీ వ్యక్తి.

గీ. కొక్కులార్చుచు లకుముకిపక్కిరీతిఁ, దెలు
పుచు ధరణి వేమైనఁ దలుపుటగనినఁ, బెట్ట
యని గమకించి చూపెట్టుకొనుచు, నుండెఁ
బావురము ... పారంగ. ౧. ౧౨౨.

వ. సంచారాగ్రంబు దిక్కులకు వెడలు పక్కుల
రవంబులనక్కఁ దండసంబుపోని ముక్కున
నంకకంబులంబోలు చరణనఖాంకురంబుల
పెట్టునుంబోకుమం గఱచియు, నిఱికియుం
బట్టి రేతకాంతప్రదేశంబునం భక్షించుచుదిర్యుం.
కాశీ. ౬. ౨౯౪.

౨. ఆఁడుకోడి.

సీ. కుక్కుటీశావ మగువ పెట్టయనఁగను ...
ఆం. భా. ౨. ౯౨.

విణ, పశుపక్షులలో స్త్రీజాతిది.

క. ఆకేమ యిల్లు వెదకెను, గోలయుఁబతి
కొక్కు పెట్ట కుక్కుట గొనుచున్
కుక. ౨. ౩౩.

పెట్ట³. వి. (సం. పిత్తమ్) లోపము, పెల్ల, బెడ్డ.

సీ. . వెలయు లోష్టము పెల్ల పిట్ట పెట్ట గడ్డ
బెడ్డయనంగఁ గనుపట్టు
ఆం. భా. ౨. ౨౩౦.

పెట్టమారి. వి. (పెట్ట¹ + మారి) ఆఁడుకోడి పోలికనుండు కోడిపుంజు.

సీ. కుక్కుటంబు పుంజనఁగ నడరునది
పెంటిపోలికనున్నఁ బెట్టమారి యనఁగఁ
బరఁగు. ఆం. భా. ౨. ౯౨.

పెట్టించు. స. క్రి. (√పెట్టు) పెట్టఁజేయు.

౧. (ఆహారాదులు) ఇప్పించు.

క. మఱియును నొకనాఁ డెవ్వరు, నెఱుఁగక
యుండఁగ నరపేంద్రుఁడు ధర్మజుఁ, డెఱుఁ
గక విష మన్నముతో, గుఱుకొని పెట్టించె
గాడ్పుకొడుకున కంకన్.
భార. ఆది. ౫. ౧౩౭.

౨. విడిపించు.

సీ. అప్పాటఁ బ్రబలు జటాసుర నడరి దండితుఁ
జేసి మనలఁ బెట్టించుకొనియె.
భార. విరా. ౧. ౩౪.

గీ. బకరములు గాచె బిత్తిక భార చాఁప,
వచ్చునే కొంక్కరుండ విశ్వామ్యఁ దదరి,
పములఁ బెట్టించునపుడు నీ బలము విఱుగ,
దద్యోనే నీవుఁ గర్ణుండు పచట లేర.
భార. ఉద్యో. ౨. ౨౭౪.

౩. నెలకొల్పు, స్థాపించు.

సీ. పెట్టించె నతుకైన వృద్ధ్యక్షులంబుల ధర్మ
సత్రంబు లుద్యానములును.
చిత్రభా. ౧. ౪౬.

౪. నాటించు, పాతు.

వ. . నేటికి పెరువునకు నేను కొండవులను
ఇచ్చి ద్రుంఘర కేయి పోంకగ్రామకులు
పెట్టించి పిపురు దపమ్ములకు నా చంద్రా
ర్కముగా భోజనము నడచునట్లుగా సీతోంట
ఇచ్చి . ద. సా. ౪. ౧౦౫౪.

వ. . సమావాసి తియపట్టరికం దగుపెల పెట్టి
విలిసికొని పోంకతోట్ల పెట్టించి
ద. శా. ౪. ౧౧౧౪.

౫. కట్టించు, నిర్మింపఁజేయు.

సీ. పందిళ్లు పెట్టించి పైఁగొమ్మ లగయించి
గుందుదూలము పదికొయ్యఁ గూర్చి . .
కు. హరి. ౨. ౯౨.

౬. వ్రాలుచేయించు.

సీ. కలుగు సిద్ధవ్యజనంబుల పెల్లఁ బట్టి తెప్పించి
యతుల్యాగ్రహాధీశకర్మఁ, దైవాత్పరకర
శాస్త్రి యటంచును వ్రాలు పెట్టించు ...
పరమ. ౫. ౩౫౦.

౭. ఉంచునట్లు చేయు.

గీ. లీలఁ గలకంఠ పదముఁ గంగేలఁ బట్టి, సప్త
పదములు పెట్టించె జనవిభుండు . .
ఇందు. ౬. ౯౭.

(త్రొక్కించు, అని భావము.)

పెట్టిపోఁతలు. వి. బ. (√పెట్టిపోయు.) అన్నపానాదు లొసఁగిచేయు పోషణము, ఆదరణము.

గీ. పెట్టిపోఁతల పోఁగపాని పెట్టిపాని, యింటి
కడ నుండి తొత్తాడు బంటువాఁడు. ...
కుక. ౨. ౨౦౭.

సీ. పుట్టినిల్లని పెట్టిపోఁతలఁ లాలించిన యక్క చెల్లెం డ్రెంత యడలవలయు.

విరం. ౨. ౧౨౭.

పెట్టిపోయు. అ. క్రి. (√పెట్టు.) అన్నాదు లొసఁగి పోషణముచేయు.

సీ. పెట్టిపోసినవాఁడె చుట్టాలచేరిక కలిమి గల్గిన వాఁడె కాంతవలపు. (రామలిం. ౪౪.)

పెట్టు. స. క్రి. (క. త. పెట్టు.) ౧. (ఆహారము, జీతము, బహుమానము, మొ॥) ఇచ్చు, ఒసఁగు.

(క.) ఆహారమిచ్చు.

చ. ప్రియముమీసగం దగం బిలిచి పెట్టెదు కూరది లెస్సకూడు ..

భార. ఉద్యో. ౩. ౨౨౨.

గీ. అఖిలకళ్యాణగుణశీల యా సుశీల, పెట్టెఁ జే మీఁదుగా పెల్లచుటములకు, భర్తతోఁ గూడ ముత్తాటిపండు దినియు, నెత్తి మున్నన్న గుజ్జిల సెంద కోని. పాండు. ౪. ౨౬౩.

(చ.) జీతమిచ్చు.

క. పలికిరకంటెను వెనుకను గొలిచిన భటుఁ డరుగుచేనిఁ గొన్నధనం బీ, వలయును బలి దా వనిపినఁ, గొలిచినదినములకుఁ బెట్టి కొలుపుడుపఁదగున్. విజ్ఞా. ౨. ౩౪.

(ట.) బహుమానమిచ్చు.

సీ. పంచాంగమయ్యకుఁ బాగ సమర్పించు నట్టుక కానికిఁ బెట్టు మురువు.

హంస. ౫. ౧౩౪.

(త.) అధికారమిచ్చు.

క. ... ఏలికి దళవాయితనము పెట్టకు సుమతీ.

సు. శ. ౯౪.

(ప.) మాల్యము (పెల) గానిచ్చు.

ఆ. .. మేను, దీనిరహిఁ బుణ్యమమ్మరు కప్పు రంబు పెట్టి యుప్పు గొనుట.

[illegible]

(గ.) ఇచ్చు, అనుభవింపఁజేయు.

క. కుడువక పెట్టక కూడ్రఁడు, కడు సెక్కుఁడు కూర్చినట్టి కనకముఁగొలుచుం, బుడమిపతి ధర్మకృత్యములకు, నిడ దగు సగము గాని పేంది నీశ్వరవర్యా. (భార. శాం. ౩. ౪౩౨.)

ద్వి. ఏ మందు పెట్టిన నిఁకఁగుఁ బ్రాణములు.

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౦౨౦.

సా: పెట్టిన తిమవారే కాని తిట్టిన పడువా రుండరు.

౨. ఇడు, వైచు, వేయులవలెనే ఇది సందర్భమును బట్టి పెక్కర్థముల నిచ్చును.

చ. .. అహ్వానంబున లతాలలనల్ మృదులానిలాపవర్జితకుసుమాక్షతావళులు పేసలు బెట్టినయట్టి రీతి ..

భార. ఆది. ౪. ౧౪. (ఇట చల్లు.)

క. అని తలఁచి యొక్కపత్త్రిక, తనతనయుని పేర సేకరమ్ము స్వహస్తమ్మున వ్రాసి ముద్ర పెట్టి సృపినయుఁ దగుచుం బంద్ర హాసవిభునకు ననియున్.

జై. భా. ౭. ౬౪. (ఇట వేయు.)

క. .. లేఁగజిగురరఁటాకులు పెట్టిరి, దిగదిగ న ద్దేవియాజ్ఞ దివ్యపురంధ్రుల్.

భీమ. ౨. ౧౨౭.

గీ. ఎంత చేసిన నాలింపఁ మెదుటి కడుగు, పెట్టదయ్యెను గర్జావిభీమమునఁ, దోఁకఁ ద్రిప్పుచుఁ గదు వన్నఁ ద్రొక్కుఁ గాని...

కళా. ౩. ౪౯. (ఇట ఉంచు.)

సీ. ఒకటి నొక్కటి చూచి యుతికి మేఁకలం బెట్టునీదల గుమిగూడి మెసురు పెట్టు.

కుక. ౨. ౩౪౨.

సీ. పరుసలుపెట్టి దువాళింప నుడి పిడి పెలి మావు మోపదు వెనుకకాలు.

శరాహ. ౧౦. ౧౫.

(పరువులు పెట్టి = పంతులు వేసికొని.)

ప్రాంగన్ను పెట్టు = మాగన్ను వేయు.

గీ. ఇరుట జంతులలోపల నెద్దియైనఁ, బెద్ద నిద్రకు ప్రాంగన్ను పెట్టుచేసి, దాని కబ్బు విషూచికలంబు గొలుచ, బ్రహ్మయోగీంద్ర లోకసామ్రాజ్యపదము. (వరాహ. ౯. ౪౯.)

(ఇట కన్నులు పోలపైచు అని భావము.)

౩. వడ్డించు.

ఉ. కంచము పెట్టికొన్న యది కర్పురయుగ్మము వాలుపెట్ట నే కలించుచున్నవాఁడు మన దేవర విష్ణుఁడు . . హర ౨. ౧౨౫.

గీ. పచ్చకప్పురానికంబుల పళ్లెరములఁ, బచ్చ గంధనికార తేరపదిమఁ జూచి, పెట్ట రని పెండ్లిపెద్దలు పెదము పెట్టఁ, బెట్టుటకు వంగవలకను బలెఁ దడవు.

శైవ. ౨. ౧౨౨

౪. (పన్ను, ఋణము, మొ.) చెల్లించు.

గీ. సఖ్య సంబంధములఁ జేసి చక్రధరుఁడు, ద్రుపదుఁడును దక్కఁ దక్కిన నృపతులెల్ల, నరియఁ బెట్టనివారు లేరు .

భార. సభా. ౨. ౧౦౭.

క. అప్పిచ్చి నతనియాతఁడు, నప్పు మగుడఁ బెట్టు నతనియాతఁడు గలఁడో, నప్పిచ్చి వాడు కొంకగు, నప్పు మగుడఁ బెట్టి నతని యాతడు నిజ మగుడ్. విజ్ఞా. ౩. ౩౭.

క. అప్పులు పుట్టక పరపతి, దప్పి చరింపంగ వారలకొందులు మున్న ప్పిచ్చినవారలు మా, యప్పులు పెట్టు మని చాల నలజడి పెట్టన్. దశా. ౪. ౧౧౦.

సీ. ... దాసిగా నిల నుంచేగి పెట్టి కొనుడు ... మార్కం. ౧. ౨౧౩.

౫. ఫలించు, పండు.

(ఈ యర్థమున నిది పద్యాదులలోఁ జేరును. అప్పుడు పూర్వమందున్న విశేష్యముయొక్క యువర్ణకమునకు లోపపూర్ణబిందువులు వైకల్పికములు.)

ఉదా: సుఖపెట్టు, భయపెట్టు.

సీ. సభలోన నట్లు దుశ్శాసనుం డవమాన పెట్టంగ నచ్చటి పెద్దలెల్లఁ, బలుకక యుండంగ ... (భార. ఆశ్ర. ౧. ౧౭౭.)

ఉ. అక్కట నోసపోయి యడియాసలఁ జావకయున్నదాన ము, న్నొక్కరి నే దురంతదురితోత్కటబాధలఁ బెట్టియున్న నా, కెక్కడి దుఃఖశాంతి

భార. విరా. ౨. ౨౨౭.

ఉ. పుట్టఁగఁ బుట్టఁగాఁ దునిమెఁ బుత్రుల దేవకి గన్న యందఱం, గట్టిడి పాపజాతి యగు కంసుఁడు తద్విధి చిత్తమున్ వగం, బెట్టెడు లోహిణీకలితపిండ ... కందువ దప్పి ఏని నీ, పెట్టయినన్ మహాత్మ భరియింపుము దీనఁ బొందు మెంతయున్.

హరి. పూ. ౫. ౧౩౯.

౭. ఆరోపించు, మోపు.

క. తమియించు వారి కివి చాలమి పెట్టుదు రైనమం దలంప ననూనత్వమయ కదఁ మెఱయు తోడవు ..

భార. ఉద్యో. ౧. ౪౦.

క. ప్రీతిఁ గులశ్రేష్ఠునిపై, ఘాతకముగ లేని బ్రహ్మహత్యాదిమహాపాతకము పెట్టి తిట్టిన, యాతం డేనూటనాలు గచ్చుఁ బనం బుల్. విజ్ఞా. ౨. ౪౭.

క. కోట వలసి యాచించెద, రోటమి పెట్టంగ దంగి యున్నట్టియెడన్ ...

హర. ౭. ౫౨.

౮. అమర్చు, తీర్చు.

గీ. కూర పొంగపెట్టినట్టులు గొండ లుజ్జ్వ
లాయుధములు గంకటములు నవర మున్నఁ,
జూచి చావనివా రని చూడు చేర, నరుగ
కున్నవి కంకగృధ్రాదు లలికి.
భార. స్త్రీ. ౧. ౨౦.

గీ. ... కంకరాద్రి,కాననము మోచి మందరా
గంబు దాకఁ, బౌజు పెట్టిరి తినుమ్ముల బలము
దొరలు. మనుచ. ౫. ౮౮.

సీ. ప్రియకు ధమ్మిల్లంబు పెట్టినాఁ డిక్కడ .
భాగ. ౧౦. పూ. ౧౦౨౬.

సీ. ముంగిట గోమయంబున గోముఖము దీర్చి
కడలు నాల్గుగ ముగ్గుకఱ్ఱ పెట్టి.
కాశీ. ౪. ౧౮౧.

౮ అలఁదు, రాచు

చ. బిగిచనుదోయిఁ జందిరము పెట్టి నిశేకద
సాంధ్యకృత్యముల్ (గంధ. ౨౪. పా)

చ. . తగుమాత్రము మున్నమూ పెట్టి చుట్టి
యు, య్యెరుగడ నొక్క యాకుమడు
పిచ్చిన . సారంగ. ౩. ౧౩౯.

చ. సురప్రకరంబు కళింగమేదినీ,విభు నప
క్తి రికజ్జలము వేమఱు పెట్టి పరించు
నిచ్చలుఁగా. ఆము. ౧. ౮౦.

౯. ఆభరణాదుల ధరించు.

సీ. కట్టినచీరలు పెట్టిన తొడవులు నెక్కుడి
వాహంబులు .. విజ్ఞా. ౩. ౧౩౨.

సీ. ధరియింపనేర్చిరి దర్భపెట్టెడుఁ బ్రేళ్ల లీల
మాణిక్యాంగుళీయకములు. (భీమ. ౧. ౮౦.)

క. ... బిరుదులు పాలికలు దున్నఁ బెట్టిరొ
యనఁగా. ఆము. ౮. ౧౨౫.

౧౦. ధరింపఁజేయు.

సీ. ... బిసకాండహారంబు పెట్టు హారిణి.
హైమ. ౨. ౧౮౧.

సీ. పసివాఁడు కట్టిన పాలభూసర కాని పెట్ట
సొమ్ములు లేవు బిడ్డలకును.
(కుచేల. ౧. ౩౬.)

చ. .. కస్తురిం, గొని యెడు బొట్టు నా
కనుచుఁ గూర్మి నొసంగినఁ బెట్టుచుండ ...
ఆము. ౫. ౬౨.

(బొట్టును. అను కర్మపదమధ్యాహార్యము.)

౧౧. కలిగించు.

సీ. అనలాక్షుఘనజటావనవాటి కెవ్వాఁడు వన్నె
పెట్టునవా ర్తవంపుఁబువ్వు.
మనుచ. ౧. ౧౭.

ఉ. . మృదుపల్లవకోమలతల్పదద్వయీ,
పాటలకాంతి మూలి మణిపంక్తికి వన్నియ
పెట్ట నాజగన్నాటకసూత్రధారి యదు
నందనుఁ దర్శిలి మ్రొక్కె .
పారి. ౧. ౧౨౦.

సీ. లచ్చి యన్నకుఁ దమ్ములకును వాదులు పెట్టి
కలకల నగుమోము కళల నీన ...
సారంగ. ౨. ౮౨.

౧౨. దిగవిడుచు, విడుచు.

ఉ. ... మదీయభార్య కీ, ర్తిప్రియ దినిఁ బెట్టి
చనుదెంచుట ధర్మమో నాకు . .
భార. ఆది. ౨. ౬౩.

చ. అదలిచి లక్ష్మణుండు విజయాత్మజుఁ
డాఁకినఁ జూచి యమ్ములం, బొదవఁగఁ
బుత్రుఁ బెట్టి చన నోపక క్రమ్మఱ రాజుఁ
గాంచి ... భార. ద్రో. ౨. ౭౭.

గీ. తగిలి నా జీవమునకు నాధారమైన, నీవు
నను బెట్టి పోఁ జెన్నె భావజన్మ.
కు. సం. ౫. ౫౫౪.

౧౩. (పశుపక్ష్యాదులు.) ప్రసవించు.

క. కటికి మిట్టను నీకుం, గట్టని నీదకులు
గావె కింధికటంబుల్, ప ట్టయినచోట
గ్రుడ్లం, బెట్టును నీ వనిన
వేం. పంచ. ౧. ౫౪౫.

(వ్యవ.) ఆ కోడి నాలుగు గ్రుడ్లు పెట్టినది.

(వ్యవ.) ఆ యావు మంచిదూడను పెట్టినది.

౧౪. పక్షులు గ్రుడ్లను పొదివి పిల్లలను చేయు.

సీ. చతురభాషిణి యొకశారిక వర్తించు నది
పిల్లఁ బెట్టి యింపారుపంక్తు, తెచ్చి యప్పిలి
దాని కిచ్చుచో ...
భార. శాం. ౩. ౨౪౫.

౧౫. ఒప్పగించు.

గీ. చదువఁ బెట్టిరి వేదంబు పదముఁ గ్రమము,
సాంగముగ బాలకుని నుపాధ్యాయునొద్ద
కాశీ. ౪. ౧౩.

సీ. గరిమ మహాభావ్యగురువిరుద్ధను దగ
శాస్త్రము లెంతయుఁ జదువఁ బెట్టె.
పరమ. ౫. ౧౬౭.

౧౬. ఉంచు.

ఉ. వార్ధి లసత్తరంగహస్తంబుల నెత్తి
పెట్టెఁ దనసైకతతీరముఁ జేర నమ్మునిన్.
భాగ. ఆది. ౩. ౧౧౯

చ. .. సర్వపితామహుఁ దబ్జనాభియుక్,
సమధికదీర్ఘజీవి యను శబ్దము పెటక పిల్వఁ
డెన్నఁడున్. హరి. ఉ. ౯. ౧౦౪.

గీ. మంత్రపుష్పంబుఁ బెట్టి మన్మథవిరోధి,మూర్ధ
భాగంబునందు పణ్మాద మెసఁగ.
నైష. ౮. ౧౧౦.

౪. అ దైవత మెన్నటి కీ,పైఁదలిపై దయను
బెట్టి ప్రత్యక్షమగుణ. (పార్వ. ౪. ౭౫.)

౧౭. కొలకొల్పు, నియమించు.

ఉ. . ఖరాంశుమూర్తిపైఁ, బెట్టినచూడ్కితో
హృదయపీఠికయం దమృతాబ్ధిమందిరం బట్ట
ముగటి ... (కవిక. ౭. ౯.)

గీ. నిండువేసవి మరుభూమి నిర్మలముగఁ, జేర్మి
సలిలాన్నసత్రంబుఁ బెట్టినట్లు ...
భీమ. ౫. ౧౫౭.

గీ. ఇటుల నయ్యంబ మనసులో నీకుఁ బెట్టి.
పార్వ. ౪. ౪౭.

౧౮. నియోగించు, పనుచు.

ఉ. కటకుఁ గాపుగా నిదుర గానఁగఁ జాలెడి
వారిఁ గొందఱం, బెట్టుచు వచ్చి ...
భా. రా. యు. ౨౫౮.

గీ. మీర లనమంద్రు భుజగేంద్రహార యొద్ద,
భక్తిఁ బూజింపఁ బెట్టుఁడు పాశుపతుల.
భీమ. ౪. ౨౦౮.

౧౯. (నారు లోనగువానిని) గ్రుచ్చు, నాఁటు.

క. సుగ్రీవుఁ డహో,మీ పెట్టు పెట్టుగాఁడా,
చేపట్టినమెుక్కఁ గినుక నేయుందగునే.
రామా. ౬. ౪౩.

చ. భయ మను తొల్లికణ విమలభావవసుంధరఁ
బెల్లగించి భక్తి యనెడువిత్తుఁ బెట్టి ప్రశధీ
వది సమ్మదవారిఁ జల్లగా, ...
కాశీ. ౪. ౧౨౨.

సీ. పేదకై కృషి చేసి పెట్టినసస్యంబు లెల్లఁ
బో లైనఁ గొజ్జాల్ల నడపి.
కవిక. ౫. ౧౩.

౨౦. చేయు, కావించు.

(ఈయర్థమున కొన్నిక్రియల కుమున్నంతరూప
ముల కనుప్రయుక్తమై వానిప్రేరణార్థ
మును తెల్పును.)

ఉదా: చేరఁబెట్టు = చేర్చు, కూడఁబెట్టు,
పరుండఁబెట్టు, లోను.

ద్వి. కదలఁగ కన్నము పెట్టి గడియలఁ దీయ.

ద్వి. నల. ౪. ౨౫౯.

ఆ. అంతిపురములోని కన్యలఁ జేరిటి, పోక
పోఁగ నైనఁ బొలయకుండ, నాజ్ఞ పెట్టి
శారదానందగురు నాజ్ఞ పెట్ట నేర నైతి నేల
నైతి. విక్ర. ౩. ౫౯.

గీ. పెక్కుమాటల నిటు జాగు పెట్టనేల.

కాశీ. ౨. ౭౭.

క. మాని పెట్టినతంత్రంబుఁ గానలేఁడు.

నిగం. ౪. ౨౦.

సీ. క్రించు నీరిలో ముంచుచు నెత్తుచుఁ
గారించి తీరంబు సేరఁ బెట్టి.

భార. ఆది. ౫. ౧౬౬.

మ. ... తల్లిదండ్రులన్ మనంబు విరాజిల్లఁగఁ
గూడఁ బెట్టినధనంబుల్ ...

సారంగ. ౨. ౭౫.

౨౧. నిర్ణయించు.

క. ... దుర్యోధనుఁడు లగ్నము పెట్టఁగ ధవళ
చ్ఛత్రమువట్టఁగ దుర్జయుండు రథమెక్కు
తఱి. వరాహ. ౩. ౨౪.

సీ. పెలఁది యీ నీ దండపెల యెంత నా దండ
కును పెల పెట్ట నెవ్వనితరంబు.

ఆము. ౨. ౧౯.

౨౨. కట్టు, నిర్మించు.

ఉ. పెట్టనికోట [illegible] హరి భీముఁడు నర్జునుఁ
డున్ రణంబునం, దొట్టిన మంటలం ..

భార. ఉద్యో. ౧. ౨౯౪.

చ. ... గద్దమున గూఁడులం పెట్టిన పక్షి
కోటి పెన్నొరప మెఱుంగఁడు ...

వరాహ. ౧౦. ౫౩.

౨౩. కల్పించు, పన్ను.

క. .. మదీయ సంగీతచాతుర్యంబు వార్తల
క్రమంబున విజ్ఞగన్నాయకుఁడు వినంబడు
నట్టి యుపాయంబు పెట్టెదం గాక ..

కళా. ౨. ౭౧.

౨౪. (దారి) నిర్దేశించు, చూపు.

చ. వా, రరిగిరి చుప్పనాతి ముద
ముండుచు ముందఱఁ ద్రోవపెట్టఁగన్.

భా. రా. అర. ౨. ౧౬౧.

గీ. లేచి పోవంగఁ ద త్తఱ లేచి తోడి,వారు
పన నేమ ముడిమోపు పటువ కత్తి, పోవ
వాఁ డెందురం దని త్రోవ యడవిఁ, బెట్టి
రొకవాఁగు డిగ నీలపెట్టుటయును.

ఆము. ౬. ౪౩.

గీ. శ్రీరంగనాయకుఁడు పెటి,పట్టి త్రోవ
యయ్యెడు ... పరమ. ౫. ౩౫౫.

౨౫. మూయు.

ఉ. ... అతం డేవిధమో యెఱుంగఁ దల
పిమ్ముగఁ బెట్టినయట్ల యుండఁగాన్.

పూర్ణ. ౫. ౧౩౮.

గీ. అనుచు రాగరసార్ద్రాంతరంగ యగుచు,
నుదతి కనురెప్పు పెట్టక చూచె పతని ..

కవిరా. ౨. ౧౫౧.

౨౬. ప్రహరించు, కొట్టు, చఱచు.

చ. ... పవనాశ్వము ధేయని కక్కసంబులన్,
పదపదగాఁగ త్రేవిడియును జాటులఁ
బెట్టియు నేమిచేసియున్, గదలంపలేక
యవ్విధము కవ్వడి కేర్పడ విన్నవించినన్.

జై. భా. ౪. ౪౪.

ఉ. ... త్రిమూర్తులఁ బట్టి కట్టి యిట్టట్టన
నీక నేను పగమై పదగా [illegible] పెట్టు పెట్టి
తిన్. చంద్రా. ౩. ౩౮.

గీ. ఇట్లు కోలాహలంబు గాఁ బెట్లఁ బెటి ..

హైమ. ౪. ౬౬.

సీ. తొంగలు కెంగ్గలు సైవ దూర కేగమిఁ
బెట్టు చప్పట్లఁ జన్నులు జడలు గదల.
ఆము. ౪. ౧౬౩.

౨౬. కొన్ని సకర్మక ధాతువుల క్త్వార్థకరూపముల కనుప్రయుక్తమై "అత్యంతము, పూర్తిగా" అను నర్థములిచ్చును.

ఉదా : విడిచిపెట్టుము, వదలిపెటుము, ఆ మాటలు కట్టిపెట్టుము, వెం.

వ్యవ. అత్తగారు కోడలిని కోసిపెట్టుచున్నది.

౨౭. పలుకు, ఉచ్చరించు.

ఉదా . జయపెట్టు.

శా. .. భామా రోఁ దప మాచరించు విధి క
బ్రహ్మణ్యముం బెట్టుచున్.
మనుచ. ౩. ౧౦౨.

సీ. శరదాగతారాతిధరణీరమణు లయ్యజయ్యలు
పెట్టుచు సేవ సలుప. (సారంగ. ౧. ౬౨.)

వ్యవహారములోని కొన్నిప్రయోగ విశేషములు.

౧. నేఁడు బడి పెటి రేపు సెల విచ్చెదరు.

౨. ఎద్దు బండిని చెట్టునకు పెటినది.

౩. మీ మింకను ఊరఁగాయ పెట్టుకొన లేదు.

౪. తద్దినముపెట్టు (ఆచరించు.)

౫. నైవేద్యముపెటు (అర్పించు.)

౬. బొబ్బలుపెట్టు (అరచు.)

౭. కనుపెట్టుకొనియుండు (కాచియుండు.)

౮. ఒట్టుపెట్టుకొను. (ప్రమాణముచేయు.)

౯. బాణము సరిగా కెందకు గురి పెట్టి వేసినాడు.

౧౦. శాపముపెట్టు = శపించు.

౧౧. దయ్యాలపెట్టు = ప్రయోగముచేయు.

౧౨. ఏకొంగిము పెట్టుకొని వాఁ డిక్కడకు వచ్చును = సిగ్గుమాలి వాఁ డిటకు రాఁడు.

౧౩. వాఁడు నామాట చెవిఁ బెట్టలేదు.

సా . చేతిలో వెన్న పెట్టుకొని నేతికై అంగలార్చుట = పరికరము సిద్ధముగ నుండఁగా కావలసిన వస్తువునకై తహతహపడుట.

ఉ. . నీవు గల్గ నే, నల్లవిభుండు రాఁ డని మహాపరితాపము నొంది యేల చింతిల్లఁగ వెన్నఁ బెట్టుకొని చేతికి నేతికి నంగలార్పఁగన్.
సారంగ. ౨. ౬౦.

కంటనువత్తిపెట్టుకొనుట. = మిక్కిలి శ్రద్ధ వహించుట.

మ. బ్రహ్మమిత్త్రిందు కృష్ణ్యలకుఁ గంటను వత్తిబెట్టుకొని యాయుర్వేద పారంత ప్రౌఢుఁ డెప్పుడు .
మనుచ. ౫. ౭.

౨. క్రి. ౧. కలుగు, పొడము, ఏర్పడు.

క. గదగద వడఁకెడు మేనన్, విడువెంద్రుకఁ బెట్ట .
ఉ. హరి. ౬. ౯౬.

ఉ. . మానిసమూర్తిరుఁ దయ్యె మేనిపైఁ, బెట్టినభట్ట నెట్టివిసి కీఁటలు వాఱ ...
పాండు. ౫. ౨౪౯.

సీ. కనుపట్టులోయ గంగానిర్ఘరము వాఱఁ జలువ యా నర్మోటికలఁకులందు, నినుక బెట్టినవేల
మనుచ. ౨. ౧౯.

౨. పరిపోలు, పాటివచ్చు.

లయగ్రాహి. . ఈ చవికి నే చవియుఁ బెట్ట దని చూచి కైకొన్న చవి ...
భోజరా. ౭. ౧౨.

౩. కొన్ని సకర్మకక్రియల క్త్వార్థముల కను ప్రయుక్తమై ఆ యా పనుల పరహితార్థము చేయుటయును తెలుపును. సాయపడు, తోడ్పడు, అను నర్థముల నిచ్చును.

ఉదా. కొనిపెట్టు, చేసిపెట్టు, తెచ్చిపెట్టు, వ్రాసిపెట్టు మొ॥

౪. కొన్ని క్రియారూపముల కనుప్రయుక్తమై ప్రేరణార్థకముగా నుండును

ఉదా చూపెట్టు—చూపు, చూపించు

(వ్యవ) నీనేర్పు చూపెట్టుము

లేపెట్టు—లేపు, లేగునట్లు చేయు

(వ్యవ) మఱచిన విషయములు జ్ఞప్తికి తెచ్చి యతనికోపము లేపెట్టవలదు

తినిపెట్టు—తినిపించు (వ్యవ) బిడ్డకు అన్నము తినిపెట్టు

నేర్పిపెట్టు — నేర్పు (వ్యవ.) నోరెఱుఁగని ముద్దరాలికి కొంటెమాటలు నేర్పిపెట్టఁ దగునా?

పెట్టు. వి ౧ గబ, కొట్టు

క. దనుజేంద్రుఁ డెఱలు విడుమని, పెనఁగకు
పులిగొన్న మృగము పెట్టునఁబడునే, వనుఁ
ద్రావు బాలుఁడవు నీ, వనికలవడి చక్కఁ
ద్రోవ వలదిదె నీకు॥

భా. సం. ౧౦. ౧౩౨.

గీ ఎందు నీతివిహీనునిఁ జెందునట్టి, పెరిని దిట్టుదు
రెట్లు దాఁ జేర నితని, నను చు భూజను
లందఱు నితనిఁ గూడి,యున్న యగ్నికిఁ
జెట్లు రాకుండు పెట్లు?

కళా. ౩. ౨౫౫.

ద్విపద. కుదిసియగ్గదఁ బుచ్చుకొని బిట్టుగ్రేయు.
బెదరివాఁడొకవింట పెట్టోసరించి.

రంగా రా సుం. ౩౭౩

(వ్యవ.) కోలలేని పెట్టు, త్రాడులేనికట్టు
పడికెడు పదిరోగముల పెట్టు
గోడపెట్టు చెంపపెట్టు రెండును తగిలినవి

౨. దానము, ఈవి

(చూ పెట్టుడు, పెట్టుపోఁతలు)

(వ్యవ) మాటలు మాయమ్మవి, పెట్టు సవతి తల్లిది తేగుచుట్టమా? పెట్టుచుట్టమా?

3 ఆవృత్తి, తతి

చ. అతనీ నాయకుఁ జూచి రోఁచి యని వీరావేశ
దుర్దాంతమై, కవిసెన్ గుంతభు కుండితో
మరగదా ఖడ్గాదిశస్త్రాస్త్ర తీవ్ర విహారంబు
విరోధ దుర్వ్యవహసంరంభంబుగా నొక్కపె,
ట్టవడిం దద్బల మెల్ల నారదుఁడు జేయ్యం
గుంచె సారింపఁగన్

భార విరా ౩. ౧౮౨.

(ఒక్కపెట్ట = ఏక కాలమందే.)

క. ఆ మహిమ రొఱుఁగ జేరని, పామరు లాకార
ఫ్రూజఁ బరఁగుదు రొకపెట్టామడ చన
నోపక యర,యామడ చని నిల్చినట్లు యాత్మ
విదేశి. వా రా. ౫.

చ. ద్రుపదుని సేన పై నడరి తోలినఁ జూచి వృకో
దరుండు దేవపతిసుతుండుఁ దాఁకి యనివా

రణ నస్థారు నొంపనేచి యుగ్రపువడి మాత్స్య
కేకయ ముఖంబగు పాండవసైన్య మొక్క పె,
ట్ట పరఁగి గీ బలంబుల కడంక యడంచి
మదించి పేర్చినన్.

భార. ద్రోణ ౫ ౯౩

ద్వి. అంతంతఁ దప్పనెగ్గ ంతులై జనులు, గొంత
విశ్రమ మంది గొబ్బన చెలఁగి, కట్టలు గట్టి
నతుల్రపర్వతము, బిట్టు గలఁగి నొక్క
పెట్టునఁ గూడి పర్వతాగ్రంబెల్ల వధమునా
సెరవి, 'పర్వతయ్యా మమ్ముఁ బాలింపు'
పండితా పర్వ ౩౭౧ పా

౪. మాఱు.

వ కవలు గడింది మగలు సాత్యకి సత్యపరా
క్రముండు పాంచాలోత్తముండగు నుత్త
మౌజసుండు డుదాత్తబలుండు శిశుపాల తన
యుండగు ధృష్టకేతుండు ధీరుండు భీష్మ
పాతన హేతు వయిన శిఖండి యఖండ పరా
క్రముండు సౌభద్రుండు రెండవ రుద్రుండు
యాదవ శ్రేష్ఠుండగు చేకితానుండు మాన
ధనుండు ద్రౌపదేయు లకేయులు గేకయు
లేవుర లేవుర పట్టు

భార. ద్రోణ. ౧౬౯.

మానిసి కావున నీడస పాతనికిఁ విముఖ
త్వము గల్గదు భక్తిమెయిం, దావినయం
బెనయం గొనియాడుట దప్పదు కాంచెద
పాతని సై, నీవును నెయ్యముఁ గాఁచణి
కర్ణము నెక్కొనఁ దమ్ముల నవ్విభుండున్,

లేవుర పెట్టుగ సంతతి కల్మియు నీ మది
నిల్పుము పెంపొలయున్.

భార. స్త్రీ. ౧. ౯౦

పెట్టుఁజుట్టము. వి. (పెట్టు + చుట్టము)
చూ. పెట్టు౩

పెట్టుఁజెట్టు. (పెట్టు + చెట్టు) కల్పవృక్షము,
వేలుపుఁజెట్టు.

పెట్టుకొను, స (కి ౧ తాల్చు), ధరించు.
నగలు పెట్టుకొను, పువ్వులు పెట్టుకొను

౨ వహించు.

వ్యవ రామదాసను పేరుపెట్టుకొను

ఈ కార్యభారము నేను నా నెత్తి మీఁదను
బెట్టుకొంటిని.

౩ ఉంచుకొను

వ్యవ ఈ బాలుని నేను నాయొద్దఁ బెట్టుకొని
పోషించితిని, అతఁ డొక వేశ్యను బెట్టు
కొనెను.

పెట్టుకోలు, వి. పెట్టుకొనుట.

ఉ వేమఱు శత్రునిం బరిభవించుట కిత్తఱిఁ
రిత్త వైరమం, దామదిఁ బెట్టుకోలు సుఖ
తంత్రముగాదు సుసంధికాలముఁ, నీమద
గంగ రూపడఁగఁ జేయుటయుఁ బలదగ్గ
మైనవాఁ, డేమెయినైన వధ్యుఁడను నిట్టి
వినిశ్చయమాత్మఁ గల్గుటన్.

భార. శాంతి. ౩. ౨౨.

పెట్టుక్రోవి. వి. చూ. పెట్టుఁగ్రోవి.

పెట్టుడు. వి. పెట్టు^3^.

పెట్టుబడి. వి. వ్యాపారమునందు ముందుగా కర్చుమునకై మొదటపెట్టెడు మదుపు.

పెట్టుమందు. వి. వశ్యౌషధము.

చ. పతి నను నొల్లఁ డవ్విభునిఁ బాయుట కోర్వఁగఁ జాల నక్కటా, గతియిఁక నాకు సెద్ది గజగామిని యానతి యిమ్మటంచు దు, ర్మతమున సిద్ధురాలికిఁ గ్రమంబునఁ జెప్పినఁ బెట్టుమందు నీ,పతి కిది పాలతో నిడుము ధర్త వశుం డగునంచుఁ బల్కఁగన్

య కాండ ౬ ౨౬౬.

పెట్టువడు. అ. క్రి (పెట్టు + పడు) దెబ్బతిను.

పెట్టువోఁతలు. వి. ౯ (పెట్టుట + పోయుట.) చూ పెట్టుపోఁతలు

పెట్టె. నా వి (మొదట రూపము పెట్టియ)

౧ సొమ్ములు లోనగునవి యుంచుకొనుటకై కొయ్య యినుము దంతము మొదలగు వానితోఁ జేసిన పేటిక.

బొట్టుపెట్టె = తిలకమునకుఁ గావలసిన వస్తు సామగ్రి యుంచెడు పెట్టె

౨. పల్లకి నడిమిపెట్టె.

చ. కసన మనోజయంబుగఁ బ్రశస్త ముహూర్తమునందు వేడ్కఁ బల్లకులు గదల్చి పెట్టెల కెంపుల సొత్యకిఁ బోవఁబంచి యం, ధక యమవృష్టిభోజాలు నత ప్రకరంబును గొల్చిరా మురాంతకుఁడు మహేంద్ర వైభవము నన్ గదలెం దురగాధి రూఢుఁడై.

వై భార. ౩. ౬౧.

౩. బండి పరము మీఁద నమర్చిన పెట్టె.

౪. పాముగాని కోఁకటిబండపురుగుగాని చుట్టుకొనియుండు చుట్ట.

పెట్టెబండి. వి గూఁడుండుచోట పెట్టె యమర్చిన బండి (చూ పెట్టె^3^)

పెట్టెవేయు. అ క్రి (పెట్టె + పెట్టు) పెట్టెవలె (పాము లోని) చుట్టుకొను. (చూ. పెట్టె^4^.)

నీ కిరరూపంబునఁ బెట్టె వెట్టిన శేష ఫణిరత్నఘృణులకుఁ బ్రాఁకుపెట్టు

పాండు ౪ ౨౫౦

పెట్టకొలికికట్టు. స క్రి పెడ రెక్కలు విఱిచి కట్టు

పెట్లకఱబము. వి. (పెట్లు + కంబము) అదురు వేటుగొట్టము (చూ పెటులు)

పెట్లదిమ్మ. వి (పెట్లు + దిమ్మ) ౧ అదురు వేటుదిమ్మ ౨ ఉత్సవసమయములందు ఊరేగింపు వేడుకలలో కాల్చు బాణసంచులం దొకటి ఒక అడుగు పొడుగును రెండంగుళముల దళసరియు గలిగి ఫిరంగివలె నుండునది. దాని నడిమిగొట్టమునందు మందునించి దానిని ఒక గట్టి గడ మీఁద నమర్చియుంతురు (చూ. క్రొణ్యము.)

౩ చేలలో పక్షులను దోలుటకై సర్వాకార ముగా పేనిపెట్టుకొను చేరు

(చూ పెటులు)

పెట్లదిమ్మె. వి. (చూ. పెట్లదిమ్మ)

పెట్లమారి. వి. (పెట్లు + మారి) దెబ్బలు తిను స్వభావముగలవాడు, దెబ్బలు తిను స్వభావము గలది, కొట్లమారి (చూ పెటులు)

సీ కోరి బంతులం జాల గుణవంతము అటంచుం బెట్లమారుల నీడు పెట్టందగునె

చంద్ర (అని ౪ ౮)

పెట్లాగు. (పెట్టు + లాగు) మల్లబంధవిశేషము

పెట్లు. అ క్రి (చూ పెటులు.)

౧ కే (డిమి, బిగువు మున్న గువానిచే) బ్రద్దలగు, చీలు, చిటులు, పగులు

౪ పోకముడిబీడం బులకలు, మూంకలిడగ్ జెమట గ్రమ్మ మెూవి చలింపగ, శైత్యపెరి ల్లని పెట్లంగ, రాకేంద్రుని భాస్యం గనెం బురాంతకుడంతన్

పార్వ ౩. ౭౩

౨ కాలి ధ్వనిపూర్వకముగ పగులు

౩ పొగిసె దిక్కులు కుంభంబుల యంగములు పెట్లె, సారిగంబిట్టలు పెడందిరిగమురుండు

చంద్రా ౨ ౩౪

(చూ పెడులు.)

వి తుపాకివంటి అగ్నిప్రసరణాయుధవిశేషము (చూ పెటులు వి)

పెట్లుంగ్రోవి. వి (పెట్లు + గ్రోవి.) ౧. అదురు వేటు పట్టము

సీ కటుకు దైనట్టి జాంజాయి జెంద్రుకలు నిర్గ గవియు మేనులు కెంపుం గన్నుగవయుం గుబ్బ చకేవుబ బొట్లు కురువింద బ్రాసకేరులు నొంటి యట్ల చెప్పులను గలిగి, వలలను బెట్లుంగ్రోవులం బెద్దయురులును చెరలును బోనులు దీపములును, వసులు గసులు పోగు వాబ జెంద్రుకక్రొత్తొళ్ల బలువిండ్లు నమ్ములు ఒళ్లెములును, బందివాటులు నీంటెలు బట్ట సములం, బంట్రకోలలు నాదిగా బహువిధ ముల, సాధనమ్ములు ధరియించి శబరపతులు, వచ్చిరాఖేట క్రియా వ్యసన రతులు

హరి౪ ౨ ౨

౨ తుపాకివంటి యొక యుద్ధసాధనము

౪ తుపాకుల పెళపెళలు పెట్లుం గ్రోవుల పెటపెటలు

కృష్ణ ౩ ౨౯

పెట్లుప్పు. వి (పెట్లు + ఉప్పు) వేడిమికి బ్రద్ద లయిన ఒకదినుసు ఉప్పు

పెరిలు. వి పెరిల్లు

పెటిల్లు. వి ౧ హతియందగు ధ్వని కనుకరణము

దండకము వ్యాయామవేళా సునాయాసలీలా కృతాఘాతలోలా యిత స్వర్ణశైలాగ్రసాలా పతత్ పుష్ప పృష్టాత్మశక్తి ప్రవ్యాప్తా మరోత్సృష్టమేఘా ధవత్తుష్టియా ముష్టిచే

ప్రేయునంతఁ బెల్లించు నత్యంతకల్పాంత
దుర్దాంత తంతన్యమానానిలశ్రేణి దోధూయ
మానాభ్ర విభ్రాజితాదభ్ర శుభ్రేతరాభ్ర
చ్ఛటావిర్భవ ల్లక్ష్య కోట్యగ్నుద చ్ఛేఙ్ఖ
దుష్ప్రేంఖలాసంఖ్య పుంఖాను పుంఖీభవ
ద్దీర్ఘ నిర్ఘాత నిర్ఘోషముల్ మీఱి యత్యుగ్రమై
యొక్క రావంబు ప్రక్కైఁ

గ౩ా -౨౩-౧ నృసింహావతారదండకము

-౨ పడుగుపడుటయం దగు ధ్వనికి అను
కరణము.

౪ ధళధళ్ మెఱుపులు మెఱవఁగఁ, బెళపెళ
నుఱుముచుఁ బెర్లు పెరిలునఁ బిడుగుల్,
నలుగడఁ బడ బెడిదపు ధా,రలు గలఁ బలు
వాన జలధరంబులు గురిసెఁ

కళా. ౪. ౯౩

(ఆమ్రేడితనముందు పెరిల్లు పెరిల్లు, పెరిల్ల
పెరిలు)

డ. వి ౧ భాగము. అరఁటిపండ్ల గొలలో నొక
పెడ

వ్యత ఎడదారి పెడదారి ఎడమొఁగము, పెడ
మొఁగము చెంపపెట్టు ఎడపెడ తగిలినవి.

విణ ౧ పెద్ద

సీ నవ యభ్యసించిన పెడకొండలును బోని
యాఖిల సత్వ మత్తేభములును . .

పరమ. ౪ ౧౫౧

-౨. జనుకటి

౫ ఆ సమయంబున మనదెస నల్కాపాత
కర్కారా వర్ణాదులగు నుత్పాతంబులు గలిగె
వానికి శంకింపక శకుని గడంగి కౌరవరా
లతో మీరు కోత్తల సేయుం డేను బెడ
ముట్టునఁ దాఁకి ధర్మనందనాదులను
సమయించెద

భార. శల్య ౧. ౩౩౪

౩ విపరీతమైన.

౬ ఈ పెడబుద్ధి నీకు జనియించెనో యేజడుఁ
డైనఁ దెల్పెనో ?, హా ! విధిద్రోయ నీకు
వశమా ! లవణాసురుబారిఁ బడ్డవా,రీవఱ
కెవ్వరైన మనిరే ? యిఁక నూర్వురు బ్రహ్మ
లాఁగినఁ, జావక పోదువో ? కాన
సాగుదు నీ విలువిద్య లిచ్చుటన్

ఉ రా ౪. ౧౨౩.

౭ పెడఁగేలు, పెడఁబాపు, పెడఁబాయు, పెడ
కంటి, పెడకంత, పెడకచ్చె, పెడకట్టు,
పెడకట్టె, పెడకాలు, పెడకేలు, పెడకోరిక,
పెడగంటి, పెటగాలు, పెడచెవి, పెడచేయి,
పెడతల, పెడదారి, పెడసెల, పెడబొబ్బ ,
పెడమర, పెడమరలు, పెడముఖ, పెడముట్టు,
పెడమొఁగము, పెడయర్థము (పెడర్థము),
పెడయుక్తి, పెడకొక్కు, (పెడ్రొక్కు),
పెడవాడ, పెడవావి

పెడఁగేలు. వి (చూ పెకేలు, పెడచేయి)
వెనుకకు త్రిప్పిన చేయి.

క. వాలెత్తి యుగ్రుఁడై నం,గాలుఁడు పెట్టి
దము చేయుటయుఁ బ్రెడబాపెడం, గేలం
గట్టిన క్రొవ్విలు, కాలావధి గామి దైవ
కారుణ్యమునన్.

దశకు ౮ ౨౪

పెడఁబాపు. స. క్రి. ''పెడబాయు''నకు ప్రేర
ణార్థకము

సీ. కామాతురుని జేసి కారింతు నొంగేని నన
హీనుఁగావించి దైన్యపఱతు, పుత్రమిత్రా
దులఁ బొరిపొరిఁ బెడఁబాపి బహుదుఃఖ
ముల పాలుపఱతు

భోజ. ౪ ౨౦౦

వి. పెడబాయుట

పెడఁబాయు. స. క్రి. ఎడఁబాయు

ఉ. మరపేవించిన వాఁత వాఁడి యయినన్
సౌమ్మిల్లఁ బోనాడినన్, బురుషద్వేషిణి
యైన గొడ్డయిన నెప్పుం గూఁతులం గన్నమైఁ,
బర పూరోగము గర్తచేనియును నభ్యార్థ్యం
బెడంబాపి యు,ప్పురుషుం డొండొక పెండ్లి
యాడినను నొప్పుఁ దప్పులేదేమియుఁ

విజ్ఞా ఆచా.

చ. జలగుహానాథుఁ డిట్లు రథసంబున నందన
పారిజాతము, బలిమిఁ బెకల్చి యెత్తి విట
పంబుల ప్రేలు దుకూల పల్లవం,బులు పడిఁ
బట్టి యూడ్పుఁ గాని పోవఁగ నీక పెనంగు
లీలఁ గ,ల్పలతిక శల్ల, వల్లభలు ప్రాణవిభుఁ
బెడఁబాయ నోర్తురే?

పారి. ౪ ౫౪

పెడకంటి. విశ. ఒక తెగకు చెందిన.

గీ. పంటకూటాటి పెడకంటి పాకనాటి

హంస. ౪. ౧౩౧

పెడకంటిరెడ్డి. వి. ఒక తెగ రెడ్డి.

పెడకంటివాండ్రు. వి. బ. ఒక తెగవారు.

పెడకంత. వి. తప్పుత్రోవ

పెడకచ్చె. వి. వెనుకప్రక్కను దోఁపుకొను కొంగు

పెడకట్టు. వి. (చేతులు) వెనుకకు విఱిచి కట్టుకట్టు

పెడకట్టె. వి. (చూ. పెడసరికట్టె) మూర్ఖుఁడు. మూర్ఖురాలు.

పెడకట్టెమాట. వి. కట్టువిఱుపు మాట

పెడకము. వి. వెనుకటి భాగము, పృష్ఠభాగము

క. వడి కొయిది యిభము ప్రతిమ ౦, మహీరఁ
నొక్కఁడాడ పేయ నది కొంగఁదిరుగం, బెడ
టయుఁ బెడకమునఁ గెలు,వడి శరకొంగి కే
యూర్పువానిన తాఁకన్

కు. సం. ౧౧. ౧౫౭

పెడకాలు. వి. రెండుకాళ్లను ఒక పార్శ్వ
మునకు తెచ్చుకొను కాలు.

పెడకాలుగా కూర్చుండు = రెండు కాళ్లను ఒకప్రక్కకే పెట్టుకొని చతికిలఁబడి కూర్చుండు.

పెడకేలు. వి. వెనుకకు త్రిప్పిన చేయి.

ద్వి. కడుఁగూర్చు వనితఁ గొల్పడి దైత్యుచేతఁ
బెడకేలుగాఁ గట్టఁబడిన విధంబు, బ్రాలి
రావణుఁ జంపి వడి బ్రహ్మహత్య, పాలయి
ధరచుట్టు భ్రమియించు విధము.

పండితా. వాద. ౫౭౨. పా.

ద్వి. వడిలేచి మఱిపట్ట వచ్చుడు ద్వివాలు, పెడ
కేలు గాఁ బట్టి బిట్టుద్రోచుడును

పండితా. మహిమ. ౧౨౬. పా.

పెడకోరిక. వి. కూడనికోరిక.

పెడగంటి = పెడకంటి.

పెడగాలు = పెడకాలు.

పెడచెవి. వి. చెవి వెనుకటిభాగము.

పెడచె(వి)వులబెట్టు. స. క్రి. శ్రద్ధతో వినకుండు.

గీ. బహువిధంబులఁ బలుకు నా పలుకు లెల్లఁ,
జేఁదకన్నిడి తన పెడచెవులఁ బెట్టి,
యీ అకాలలు మఱుమాట లిచ్చి, యపహ
రించె దుర్యోధనుఁడు చేయుఁ జెప్పుదేల?

భార. ఉద్యో. ౪ ౬౬.

గీ. చెలువ యప్పలుకులు పెడచెవులఁ బెట్టి, ధీర
గాత్రున విగతవికార యగుచు, వదిర
వోయింపుఁ దప్పని రొదురుచూచు, నలుగుఁ
దపిత్వైన మగుడఁ బోవలయుననిన.

భార. విరా. ౨ ౧౨౦.

క. వను సుప్రసాదదృష్టిం, గనుఁగను చూ
నిపుడు గొన్ని కాలము లంచితిని, మునీంద్ర
వానిఁ బెడచెవులను బెట్టుము వేఱుగాఁ
దలంపక దయతోన్

భార. కర్ణ. ౩ ౯౩.

సీ. గీ. శ్రీ జన సూక్తులవి పెడచెవులఁ బెట్టి,
తెరవ సురతి క్రియోక్తుల తీపిగ రు

విక్ర. ౩ ౪౧.

క. ఇచ్చుచు మెచ్చునిచ్చినవాని వరియింపుముని
నమ్మాటలు పెడచెవులఁ బెట్ట

ప్రభా. ౩ ౯౬.

చ. పడఁతుక పెక్కుభంగులను బల్కిన యట్టి
హితోక్తులన్నియుఁ, బెడచెవిఁ బెట్ట

నలచ. ౬. ౧౫.

పెడచేయి. వి. వెనుకకు త్రిప్పిన చేయి. ౨. చేతి వెనుకటి భాగము, మీఁజేయి.

పెడతల. వి. తల వెనుకటిభాగము, అవటువు.

ద్వి. అదరంగ వీఁపుల నంటికొన్నట్టి, కడుపులుఁ
బెడతలఁ బడిన కన్నులును.

పండితా. పర్వత. ౩౧౫. పా.

సీ. పెడతలఁ జెంపల నడునెత్తి ముందట నైదు
కూఁకటు లుండునట్లుగాఁగ, దలకోతి
గావించి ... హ. ౩.

బుద్ధి పెడతలఁ బట్టినది = బుద్ధి చెడినది.

పెడతలగండఁడు. వి ఒరులమాటలు వినక మూర్ఖుఁడైనవాఁడు

సీ. పెనుపాఁప యగువాఁడు పెడతలగండఁడై
యుండె నీ మదవృత్తి యుడుగ వేల?
రాజశే ౩ ౧౪౭

పెడదారి. వి. తప్పుత్రోవ, అపథము.

పెడనేల. వి. తిర్పరి (అప్ర) అని శ. ర

పెడబొబ్బ. వి. ౧ పెద్దయఱపు.

౨ యుద్ధమునం దుత్సాహముతోఁ జేయు ధ్వని

ద్వి నగరు తల్లడమంద నాతులు బెదర, భీ
కరంబుగ నార్చి పెడబొబ్బ లిడిరి, యది
చాలఁ డాలించి యాయుగమంది, రోఁపి
కోడెకు మంచు నవిదలఁ బలికె
పల్నాటి బాలచంద్రుని యుద్ధము
పం ౯౯-౧౦౦ ఌ

౩ విపరీతధ్వని

పెడమర. వి వెనుకటిదిక్కు

వ కృష్ణుండు దానితోడి సమరంబు వెపం
బుగాఁ దన భుజబలంబు చూపఁ దలఁచి వాపు
ట్టై యంతలోనన దక్షిణ చరణం బట్ల
యుండ నపరాంఘ్రిపాతంబునం గుంభ
స్థలంబు నొప్పించి యుఱికి వీఁపు మెట్టి
యమ్మహాగజంబు దన్ను ద్రోయుటకుఁ
బెడమర నొత్తిన హస్తంబు గేలఁ గుదియఁ బుచ్చి
హరివం. ఉ ౯ ౯౭

పెడమరలు(ర్లు) అ. క్రి ప్రక్కకుఁ గాఁ వెనుకకుఁగాని మరలు (తిరుగు)

గీ పెడమరలి చూచె నొక చంద్రబింబవదన,
వేడ్క దలకొత్త నొక రాజవిటకుమారుఁ
బెడమరలి యేసె వాని నప్పుడు మరుండు,
సానఁబెట్టిన మోహనాస్త్రంబుఁ దొడిగి
శైవ ౭ ౧౧౮

వి ప్రక్కకుఁ గాని వెనుకకుఁ గాని తిరుగుట

పెడమర్లు. (చూ పెడమరలు) అ క్రి ప్రక్కకు గాని వెనుకకుఁ గాని మరలు, (తిరుగు)

ఉ పం దీఁటెను గ్రుచ్చియెత్తెఁ గడు హెచ్చ
రికఁ బెడమర్లి గ్రక్కునన్
చంద్రా ౨

వి వెనుకకుఁ దిరుగుట

సీ ఇలమీఁద దలతాఁకి నీప్రక్క నాప్రక్క
పెడమర్లుగాఁ బొడిచి పెట్టిపెట్టి .
కాశీ. ౨

పెడమఱలించు. స. క్రి పెడమఱలునట్లు చేయు

ద్వి ఉఱుకుచుఁ గ్రోళ్లు చూపుచుఁ బన్ని
కొనుచు గంతులు వైచుచును మణికట్లఁ
బెడమఱలించుచు వ్రేళ్లు విడికిళ్లించుచును..
పండితా పర్వత. ౪౩౭-౪౩౯. పా

ఆ. పెడమఱలించి యతనిఁ దొడరక యాఘృణి, మిత్త్ర భంగిఁ గుఱ్ఱిమోఁది కుతికి, మును దిలీ పుఁ డిష్టమూఁగఁ గాచు నందిని, కొగవి పట్టు నా మృగేంద్రుకరణి. (ద్వా. ౧౦. ౫౬.)

పెడమఱలు. అ. క్రి. (పెడ¹ + మఱలు, వృత్తిని వర్ణలోప వర్ణవికారములు.) వెనుకకుఁ దిరుగు, వెనుక మొగమగు, ప్రక్కకుఁదిరుగు.

క. పఱతెంచి కదియఁబడి యొ, త్తఱ ప్రేసిన మోము దాఁకి తిరిగి గరుడి యు, త్తరీఁ బక్రంబున మారి పెడ,మఱి మైచెను దనుజా ననజా మస్తకము దగఁగ. నిర్వ. ౩. ౭౪.

క. . ప్రల్మాటును బెడమఱి చూచుచు, జేటికి నెదురేఁదుమాడ్కి నింటికిఁజనియెఁ. దశకు. ౩. ౧౨౦.

సీ. కొన్నిజాగిలములు కోలాగ్రమున నిల్వ నొక కొన్ని వెనుక కాలికిని నోడియు, నోడియు చోఁ గ్రోడంబు పెడమఱఁ దిరిగిన నవి జాతి కొదిరికి వట్టు కదియు. (రా. వి. ౩. ౬౬.)

పెడమల్లె(ల్లియ.) వి. (√ పెడ.) వనమల్లికా విశేషము. ౯. ఒకజాతి అడవిమల్లె.

(ఇది మిక్కిలి గుబురయి గుజ్జయి బలుసుకంటె గొప్పవగు పత్త్రములుగల గుల్మము. దీని కుసుమములు మల్లియలట్లు కడుసౌరభము కలిగియుండును. అవి. చి. వి.)

సీ. హనుమంతకుఁ మంకెన గిరికర్ణిక పెడమల్లె గొండమల్లిక్కుడియుఁ గోల.

హంస. ౪. ౧౧.

పెడము. వి. (√ పెడ¹.) ప్రక్కకుఁ దిరిగిన మొగము, మాఱుమొగము. (శ. ర.)

(చూ. పెడము పెట్టు.)

పెడముపెట్టు. అ. క్రి. (పెడము + పెట్టు.) కోపాదులచే మొగము ప్రక్కకుఁ ద్రిప్పుకొను.

సీ. పుత్త్రుఁ బాకముఁ జేసి భోనము పెట్టినఁ గుడువంగ నొల్లక పెడము పెట్టి.

హర. ౧. ౧౪.

సీ. బింబోష్ఠి తనయందు పెడముపెట్టిన వేళ నిష్టార్థములు దెచ్చి యిచ్చువారు.

వరాహ. ౮. ౧౩.

పెడమొగమగు. అ. క్రి. (పెడమొగము + అగు.) మాఱుమొగము పెట్టుకొను, పరాఙ్ముఖ మగు.

ఉ. పా మ్మనఁ బాఁచుఁ బాఁచి మదిఁ బుట్టిన ప్రేమము పేర్మి బాప్పముల్, గ్రమ్మినఁ గ్రమ్మఁగం బెడమొగం బయి కన్నులనీరు గ్రింగుచుం, గ్రమ్మఁగఁ దా శకుంతల మొగం బగు వక్రములు నించుఁ గొంతసే, పమ్మని జాలి, బొంది ధృతియంతయు నిల్వక విచ్చి పాఱఁగన్. పి. శకుం. ౪. ౮౪.

పెడ(మోము) మొగము. వి. (పెడ¹ + మొగము.) వెనుకకుఁ దిరిగిన మొగము, మాఱు మొగము.

వ. పెండియుం జటకంబులకుఁ బెడ మొగంబు పెట్టికొని పట్టఁబట్టం బోవుప్రాణ భర్తల వెంటంబడి (మనుచ. ౩. ౭౮.)

పెడమోమువడు. అ. క్రి. (పెడమోము + పడు.) మాఱుమొగముపెట్టు, పరాఙ్ముఖమగు.

సీ. ప్రేల్చుచుఁ బఱతెంచు భిదురంబు పనిమొనఁ బెడచేత బెడమోమువడఁగ నడిచి.

నృసిం. ౨. ౧౧౬.

పెడయాకులఁబెట్టు. స. క్రి. (పెడ¹ + ఆకు లన్ + పెట్టు.) విడిచిపెట్టు.

ఉ. ఓలము రేడు గూర్చు నని యూరడి
యుండితిఁ గూర్మి రెల్ల నేఁ, డాలమువేసి
నన్నుఁ బెదరేఁచఁ బెట్టె . .
కు. సం. ౧౧. ౭౫.

పెదరేఁచు. స. క్రి. (పెద¹ + రేఁచు.) మిక్కిలి ప్రోత్సహించు, పురికొల్పు.

క. ఇట్లాక్రమించినయాకలి తత్వవిముఖవిచా
రం బై యమారోచ్ఛ్రాయంబు నడిం
బెదరేఁప ... కా. స.౩. ౯.

పెదలిక. వి. ఔషధి విశేషము. ?

సీ. త్రికటుకంబును నల్లి ... బీజముల్
ఖర్పురబీజములును, ... ద్వయంబుల
బీజము ల్వసయును సైంధవంబును బత్తి
సర్షపములు, గోరోచనంబును కుంకేటి యొము
కయుఁ బెదలికవేరును బిల్లిపిచ్చుకే మందు
లెల్లను నెనయఁగ నిర్గుండి సాగంబులో డ
నక్యంబు చేయఁ, గీ. గుదురు దుర్వ్యాధు
లెల్లనుఁ గుందిపోవు, సన్నిపాతాదు లెల్లను
శాంత మగును మఱి, శిరోరోగములు మదో
న్మాదములును, మానుఁ బదివాసరము లిట్లు
పూని సేయ. (చి. కి. చి. వి.)

పెదలు = పెల్లు². వి. దే. గృహపృష్ఠభూమి, పెరడు.

క. పెర డనఁ బెద లనఁ బెళ్ళనఁ, బరగున్
గృహపృష్ఠసీమ ... (ఆం. భా. ౨. ౧౯.)

పెదవట్టు. వి. కలువపుపెంకు, పనికిమాలినపెంకు. (వట్టు = వంగజాతి చిన్నముండ్లపెంకు, వినీ.)

ద్వి. ఇందుల పెదవట్లు నందనోద్యానమందార
ముఖ్యసంక్రందనతరులు .
పండితా. పర్వ. ౩౧౩. పా.

పెదవాడ. వి. (పెద¹ + వాడ.) పెనుకేరి.

చ. విను నఱచేత నుంచుకొని నేఁ బదివాళ్లకుఁ
గొన్నతొత్తు మృద్వనిత కలంచెనేమి పెద
వాడను నైనను యింత యేటికిన్.
కుక. ౩. ౧౩౪.

పెదవావి. వి. (పెద¹ + వావి.) విరుద్ధబాంధవ్యము, తగని చుట్టఱికము.

చ. పెదవిలువాఁడు నన్ బరిభవించె నిఁకన్ విను
మానుఁ జాల పెక్కుడి పెదవావు లెన్నదవు
కామిని . ఉ. రా. ౪. ౨౧౪.

పెదవిసరు. వి. (పెద² + విసరు.) ప్రక్కవిసరు.

వ. ... ఆలోన నడిదంబునన్ బుదమిపతి పెద
విసరు విసరి యమరవరు కరాంగుళంబులు
దెగ నడిచె . మనుచ. ౪. ౧౧౫.

పెదవీఁక. వి. (పెద¹ + వీఁక.) పెద్దగా నిక్కియుండుట.

మ. కలయం జంద్రిక సోఁకఁ గర్ణికలు బొంకం
బొక్క యంతంతకున్, గలితాగ్రంబులు
పట్టువాసె పెంపుగా విచ్చి తోరంపు
టుగ్గులు వీడం బెదవీఁక వీడి వెలికేసరుల్
సాకము ల్దాయ లోదళముల్ వింతము
చూపఁగాఁ గలువ లందం బొందెఁ గ్రొత్తా
వులన్. పి. కుసుం. ౩. ౧౫౯.

క. మిడికెడిఁ బెదవుల ప్రేళులు, మడిగెడుఁ
గనుదోయి పెంగి దూరము రెదురఁ గడున్,
బెదవీఁక యుడలు చేసెదు, కడపల జపము
నకు నేఁడు కలదో లేదో.
ఉ. హరి. ౪. ౪౪.

(వీఁక. చూ. ని. పా.)

పెదవెట్టు. అ. క్రి. (పెద² + పెట్టు.) పరాఙ్ముఖమగు.

ద్వి. ....కొరియుండుటునఁ దనబాహాయుగముచే
తాని, పెందిది చాఁగఁబోని పెద వట్టాచి,

పెటపెట్టు గోడలు పెం పెల్లఁ బొలిసి,
యడవెట్టుగొనుచు ఠోం ద్రవుచు ప్రుక్కఁ
గము, బడిఁ గట్టిపైవ ...

ఆ. మ. క. ౫. ౨౩౨. పొ. ౧౨. పం.

పెడసరకట్టె = పెడకట్టె. విణ. (పెడరసము + కట్టె.) మూర్ఖుఁడు, మూర్ఖురాలు. (శ. ర.)

పెడసరము. వి. (పెడ2 + సరము.) మూర్ఖ్యము, పెంకితనము. (శ. ర.)

(విణ. పెంకిది, మూర్ఖుఁడు అని. చి. ని.)

పెడిసె. వి. ఒకానొక పక్షి.

సీ. పిచ్చుక కేరిజ బెగ్గురు వడ్లంగి చీద చెమరుఁ గాకి చిల్క పెడిసె. ప్రబంధ. ౨౩౪.

సీ. వలిచె లావుకపిట్ట చిలుక జీనువ కాఁజ పేడిసె కేర్జము దబ్బు బెళవ పెంలి.

హంస. ౩. ౧౨.

పెడులు = పెఁబలు. అ. క్రి. బద్దలగు, చీలు.

చ. పెదలి సువర్ణ పర్వతము పెక్కుతెంగుల బ్రయ్యెనట్టు లప్పుడు వివిధప్రకారముల భూరిశిఖావలి ఖాండవంబు వ్రల్గదఁ గడుఁ బర్వఁగాఁ బెటేఁగి కాల్వఁదొడంగ హుతాశనుండు ...

భార. ఆది. ౮. ౨౫౯.

సీ. పెడులంగఁటుల దూరుభిండివాలంబులు గ్రమమున నిడు సౌమధములు గాఁగ

కు. సం. ౧౧. ౬౯౨.

పెడ్డ. వి. మట్టిపెల్ల. (శ. ర., చి. ని., బ్రౌ.)

('పెడ్డ' అని వాడుక.)

[illegible]

పెడిక = పెడక1. వి. ౧. అడు, కత్తి మొద లగువానియొక్క పృష్ఠభాగము.

గీ. పెడక వాఁగను గరవాలపృష్ఠ మొప్పు.

అం. భా. ౨. ౨౪౧.

క. ఇటుపలెల స్తంభకలా పెడపేటుల నాడ పెడకఁ బీఁటపండా భో, జన పెంపరించుట తగ దని, ముద చెప్పిరి జనుల కాదిమునీ వరు లెల్లన .. విష్ణు. ౧౩౩.

౨. ఇంటికిప్పరియొక్క ఏటవాలుగా నుండు పార్శ్వము.

వ్యవ. పెన్నటి గాలివానకు ఆ యింటిపెడకఁ దిరుగిరిపోయినది.

పెణ్ణాస. వి. (పెణ్ణు + ఆస.) స్త్రీ వాంఛ, మగువపై వలపు.

క. ఊణ్ణాముల జగదంబిక, పణ్ణామలబిక్వసాధు సారాధించెక, మణ్ణాసయుఁబొణ్ణాసయుఁ, బెణ్ణాసయు లేనివారిపెన్నిధు లగుటన్.

కాశ. ౩. ౧౭౫.

(మణ్ణాస = భూకాంక్ష, పొణ్ణాస = ధనాశ.)

పెణ్ణు. వి. (త. పెణ్, పెణ్ణు, క. హెణ్, హెణ్ణు.) స్త్రీ, ఆఁడది.

చూ: పెణ్ణాస.

జ: పెణ్ణాస.

పెతరులు = పితరులు. వి. బ. (సం. పితా.) పితృదేవతలు.

మ. తమవంశంబునఁ బుట్టినట్టినరు లుద్యత్కృతి గంగాపగా,హముఁ జేయక సమకట్టి గట్టు డిగుచో సాధమ్యలం బాడి పొ,తమ గల్గెం దమ కంచు వారిపెతరుల్ గావింతు రానందసా,ట్యము మేఘుం గమఁగొన్న బర్హిణ సమూహం బట్ల లీలాకృతిన్.

జాహ్నవి. ౧. ౩౪.

జ: పెతరులపుదమి, పెతరులసామి.

పెతరులపుదమి. వి. (పెతరులు + పుదమి.) శ్మశానము, పితృవనము.

సీ. కడిఁది గాఁ బెతరుల పురము నగ్గి కవ్రిల్చి
తో వరుఁబుట్టములఁ గొంజువులఁ జాల్చి.
అచ్చ. రా. యు. ౩౨౩.

పెతరులసామి. వి. (పెతరులు + సామి.) పితృ దేవతలకు ప్రభువు, యముఁడు.

గీ. జమునప్పెద్దోడు పెతరులసామి జముఁడు .
అన వంతకుం డొప్పు శ్రీమహేశ.
ఆం. షం. దేవ. ౧౯.

ఇట్లే: పెతరులఱేఁడు.

గీ. . గుదకాల్చు పెతరులఱేఁ డనంగఁ
గాలుని సమాహ్వయము లగు ...
సాం. ని. దేవ. ౧౨.

పెత్తండ్రి. వి. (పెద్ద¹ + తండ్రి.) ౧. తండ్రి అన్న. ౨. పెత్తల్లి పెనిమిటి (గ్రా.)

పెత్తనగాఁడు. విశే. (పెతనము + కాఁడు.) అధికారి. (శ. ర., గ్రా.)

పెత్తనము. వి (పెద్ద¹ + తనము.) ౧. గౌరవము, అధికారము.

సీ. తగవులో వాఖురందరుఁడైనఁ దనప్రజ్ఞ కాఁ జెప్పుకొనిన బెత్తనము లేదు.
వేణు శ. ౩౭.

(వ్యవ.) ఇఁక నీపెత్తనము సాఁగదు.

౨. వార్ధకము, ముసలితనము

(వ్యవ.) అతనిని పెత్తనములో కొడుకులు బాగుగా చూచుకొనిరి.

పెత్తల్లి. వి. (పెద్ద² + తల్లి.) ౧. తల్లియక్క. ౨. పెత్తండ్రిభార్య. (గ్రా.)

పెద = పెద్ద. విశే. (వృత్తియందే ప్రయోగము, ఆమ్రేడితమున పెదపెద.)

౧. విరివియైనది, గొప్పది.

గీ. ముతభభూతాలు ముకుజాండు ఋశ్యభువ్వఁ,
దను కృపాలతిం దగ్రజానుమతయావ,జారము
శ్వేతములు దాఁట వరుసఁజెంది, పెదహాజా
రంబులదుఖ్ఖ పెదరుకొనుడు.
నుద. ౫. ౧౪౯.

చ. హాతల నొనర్చి మోహితల నల్లయరూ
ముఖి వాపుల స్త్యభూ,ముతను విరూప లౌట
ననుతో ముసలి న్పదనిట్టకాడుపం, టతివ
రమించెఁ దా ముసలి యయ్యు .
ఆము. ౫. ౫౩.

గీ. విమల పుణ్యోద వాపోద విష్ణుపదియు,
మొదలుగాఁ గొన్ని పెదపెదనదులు గలవు.
వరాహ. ౧౦. ౧౫౪.

ద్వి. మెదిచి తెల్లనిభూతి మేనింద వలఁది, పెద
పెద రుద్రాక్షపేరులు వేసి ...
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౬౫.

౨. కారము, ఉచ్చము. (కంఠస్వరాది.)

క. పెదపెదమాటల నిప్పుడిని దొడ్డశలతలము
గాఁగ దేశేరియుఁ దా, నిది రొయ్యదిరూ
చూడుము, పద మనుచున్ చేర సింధుపతి
వచ్చుటయున్. రాజ. చ ౩. ౧౧౨.

పెదగంగయుదకము = కష్టసాధ్య వస్తువు, దుర్లభ పదార్థము.

సీ. అతనికృపారసామృతవృష్టి పెదగంగయుదక
మంచు భృశాచి మదిఁ దలంచె .
కవిరా. ౩. ౪౭.

(పెదగంగ = ఆకాశగంగ.)

౩. పెదనువ్వు, పెదపిచ్చి పెదమట్టు.

పెదనువ్వు. వి. (√పెద.)) పెద్దజాతి నువ్వు. శ్రీ.

సీ. గోమువ పెదనువ్వు వలుమువ్వు తెలినువ్వు
తునుడు పెల్లగిపెయు గోగు జనుము
హంస. ౪. ౧౨౬.

పెదపిచ్చి. వి. (√పెద.) వృక్షవిశేషము,

క. ... మాతరియునుం బెదపిచ్చి పినపిచ్చి
కల్లింద మల్లింద యిప్పు కప్పుర మద్ది .
పి. శతకం. ౨. ౧౮.

పెదముట్టు. వి. (పెద + ముట్టు.) అత్యంతా క్రమణము, గొప్పముట్టడి.

లయగ్రాహి. కట్టెదురఁ దాఁకి పదఁబెట్టి పెంగ
పెట్టుఁ బెదముట్టనని వాలములఁ బట్టుకొని
వీడున్ కు. సం. ౧౨. ౯౫౩.

పెదవి. వి. వాతెఱ, ఓష్ఠము.

క. పెండియు నధిక భయంబున,దండనమస్కృతు
లొనర్చి దైన్యంబున నో, రెండం బెదవులు
దడుపుచు, నెండేమియు వనక మిన్నకున్నన్
గరుడున్. కాశి. ౪. ౧౩౦.

క. అని యడుగుచుండ బాలిక, కను మలుముచుఁ
బెదవి విఱిచి కటకట వాపో,యెను .
కళా. ౬. ౧౯౦.

జ : పెదవెత్తు.

పెదవెత్తు. అ. క్రి. (పెదవి + ఎత్తు.) పలుకు, మాటాడు.

సీ. బెదవెత్త వెఱచు నీబింబోష్ఠి తరువాత నుకు
మార తరధీరకుకము గన్న.
కుచల. ౩. ౯౨.

పెద్ద¹. విశే. (సం. పృథు. త. పెరిదు.) ౧. (పరిమాణమునందు) అధికము, ఎక్కువది.

క. ఈ యున్న పాప్యప్రోలికిఁ, బోయి కడుం
బెద్దదవ్వు పోయినయ ట్ల,త్యాయతవిమల
తపోమహి,మా యున్నిదినంబు లేల మసలితి
చెప్పుమా. భార. ఆది. ౧. ౧౧౬.

క. అనిన విని యాంబికేయుఁడు, మనమెంప
గడుఁబెద్ద దీని మార్కొనఁ గుంతీ,తనయులు
గొంచెం బయ్యెదరు, వినుమానింపక
కదంగు టది యొ ట్లొకొ.
భార. భీష్మ. ౧. ౧౨౩.

గీ. మాటికీనాఁటివారు పెంటయులు కవపరు
లుణగవారు ద్విజాల కాన పెద్ద, యనుచు
దేశభాషలను గులంబును దిట్టు, నఠేఁడు
దంచు వచ్చు కతపనాచులు.
విజ్ఞా. ౨. ౫౬.

చ. .. పెద్దపవంటి కోశ...(ఆము. ౧. ౯.)

౨. ఉచ్చము, తారము. (కంఠధ్వరాది.)

చ. కొసరి వసంతకాలమునఁ గోయిల గ్రోల్చిన
భంగి నేర్చె న, భ్యసరుమా సత్ర కొండచుఱిఁ
బెద్దయెలుంగున పెక్కువెక్కు .
కాశీ. ౫. ౧౬౪.

౩. దీర్ఘము. (కాలము) చిరము.

ఆ. ఎట్టి సాధ్వులకును బుటిన యిండ్లను, పెద్ద
కాల మునికి తద్ద తగదు.
భార. ఆది. ౪. ౬౫.

ఉ. నెటన యిట్టియల్క మది నిల్పితి రక్కస
తాల్మిఁ జె చ్చాడెం,గట్టినయట్లు పెద్దయును
గాలము దీనికి వాఱు పెన్నదుం, బుట్టదు...
భార ఉద్యో. ౩. ౧౧౯.

వి. ౧. ఘనకార్యము, గొప్ప పని.

సీ. అసుర వృత్తిఁ. ఆ,కేట కాక కార్యసిద్ధి
కా సేర్పనే, పెద్ద యొత్తికొనిన భీతి
మగుడఁ, బడుట కష్టసరణి బలిమి దయ్యాము
తోడఁ, కెల్ల దింక నేమి సేయువాఁడ.
భార. సౌప్తి. ౧. ౧౦౫.

శ్లో. తాం చాపదం ఘోరతరాం ప్రవద న్తి
మనీషిణః, య దుద్యమ్య మహాకృత్యం
భయాదపి నివ ర్తతే.
సం. భార. సౌప్తి. ౬. ౨౪.

ఉ. మీదయ మాటఁ గల్గఁగ నమి త్తుల
నోర్చుట యేమి పెద్ద ...
భార. అర. ౩. ౧౩౦

౨. గొప్పతనము, ఘనత.

తరువోజ. ... ధర్మమందు నతిధన్యులగు తా రెచ్చ
నర్చిన లక్ష్మి, నిది వారిలోనఁ దా నేపెద్ద
పొంది యీగానఁ డేఁ దనయింటికిఁ జన్న,
నవమాన్యుఁ జేసె . కు. సం. ౨. ౧౪౧.

౩. విశే. అత్యంతము, మిక్కిలి.

గీ. ప్రియము పల్కెడువారిన పెద్ద మెత్తు,
రప్రియంబును బథ్యంబునైన పలుకు, వినఁగ
నొల్లరు .. భార. సభా. ౨. ౧౯౧.

క. . . ఆ, ద్విదురువచనంబ నిలుపుదు, హృద
యంబున నతఁడు పెద్ద యిష్టుఁడు మాకున్.
భార. ఆది. ౮. ౧౯.

ఉ. పెక్కురణంబులం గనియుఁ బెద్దయు నమ్మవు
నన్ను మద్గురుం, దక్కినవారు నేము విను
దాఁపము ప్రాణములు ..
భార. ద్రో. ౫. ౧౨౪.

(ఇటు 'ఉను' వాక్యాలంకారము.)

ఉ. పోరఁ జెడవాడి వీరిఁ గొనియాడెదు పెద్ద
యునీవు .. కు. సం. ౨. ౧౭౭.

(ఇట ఉను' వాక్యాలంకారము

చ. బాల్యమువాదిగ దుష్టభావనం, బెరిఁ
గితి నీనిమిత్తమునఁ బెద్దయు దుఃఖితులైరి
పాండవుల్ .(భార. సభా. ౨. ౨౫౫.)

(పెద్దయుదుఃఖితులు = మిక్కిలి దుఃఖము
గలవారు.)

క. ఉద్దవు లవుపెనకువలయుం, దిద్దుఱ సరియైన
చోట నెవ్వఁడు పైపై, గద్దించి యరుగు
వాఁడుఁడు, పెద్దయు దండ్యుండు చలము
పెక్కువ కలిమిన్. విజ్ఞా. ౨. ౧౧౯.

(ఇట 'ఉను' వాక్యాలంకారము.)

జః పెగ్గమ్మదు, పెద్దకాఁకర, పెద్దకులము,
పెడ్డకొంగ, పెద్దగఁజాచు, పెద్దతుంగ,
పెద్దనిద్దుర, పెద్దనిద్దురవోవు, పెద్దపులి,
పెద్దపాల, పెద్దమాంసము, పెద్దమెంసలి,
పెద్దప్రాలు, పెద్దరోగము, పెద్దవీధి, పెద్ద
ప్రేలు, పెద్దాకుచెట్టు, పెద్దింటమ్మ, పెద్దిల్లు
బెబ్బులి.

పెద్ద౨. (సం. వృద్ధః) ౧. వృద్ధుఁడు, వృద్ధురాలు,
ముసలి.

సీ. ముదివాఁడు ముదుసలి ముసలి పెద్ద ముదుక
డొక్కడొక్కు ముదురుపక్కు పన్న,
యరగడం బవఁగను నలరు వృద్ధాభిధ ..
ఆం. భా. ౨. ౧౧౯.

సీ. తల్లి మదేశపుత్త్రిక పెద్ద కన్నులు గాన
దిప్పుడు మాఁడుకాళ్ళ ముసలి.
సైద. ౧. ౧౦౪.

౨. (వయోధికుఁడు) జ్యేష్ఠుఁడు, జ్యేష్ఠురాలు.

మ. వగఁ బొందంగ విరించి దేర్చినఁ గృపావం
తుండ వై మన్మథు, న్మగుడం జేసితి నీకుఁ
బెద్దకొడుకై మద్భక్తుఁ డై చెప్ప నొప్పుగఁ
బ్రద్యుమ్నుఁ డనం
ఉ. హరి. ౨. ౨౦౦.

ఉ. అందఱిలోనఁ బెద్ద మహామాన్వితరుక్మిణి
పారి. ౧. ౭౯.

౩. వయసు గడచినవాఁడు.

క. పెద్దలు లేనియెడన్ మిమ్ముద్దలు నే నొంటి
నునుచి యేఁగఁగ నగునే, ముద్దియ యే మని
చెప్పుదు . కళాం. ౪. ౧౫.

౪. తెలిసినవాఁడు, తెలిసినది, విజ్ఞుఁడు, విజ్ఞు
రాలు.

ఉ. వేయువిధంబులందుఁ బదివేవురు పెద్దలు
సత్ప్రబంధముల్, పాయక చెప్పిరి ...
విక్ర. ౧, ౧౨.

గీ. ...పండితాళి,ధావ మగుఁ దల్పిశాఁడు పెద్ద చదువరి యొఁుజితగలుగువాఁడు నాఁగి మెచ్చతిరోధి ... అం. భా. ౨. ౯౪౦.

సీ. కొప్పులు దఱు చర్యొ విప్పడె చని చేగ పెద్ద లౌ ముదుసళ్లఁ బిలిచి రారె.
ఇందు. ౨. ౫. జాహ్నవి. ౯. ౧౬.

౫. పూజ్యుఁడు, పూజింపఁ దగినవాఁడు.

సీ. పెద్దలఁ బొడఁగన్న భృత్యునికై వడిఁ జేరి నమస్కృతుల్ సేయువాఁడు ..
భాగ. ౪ ౧౧౫.

చ. . కన్నెతీకం బిటు వీటఁబోయెఁ బ్పెద్దల కను పెద్దయై తనసుతంద్రికిఁ దక్కువపాటు దెచ్చితిన్. హరి. ఉ. ౪. ౯౧.

౬. (గౌరవాదులచే) అధికుఁడు, గొప్పవాఁడు, గొప్పది, శ్రేష్ఠము.

చ. అమరగణంబులోనఁ బరమార్థమ యింద్రుఁడు పెద్ద ... భార. ఆది. ౫. ౧౨౦.

క. పెద్దలు హీనతఁ బొందిరి, తద్దయు హీనులు సమృద్ధిఁ దనరిరి .
భార. సభా. ౨. ౧౪౧.

ఉ. హేమధరాధరేంద్రమున కెక్కటి పెద్ద ధృతిన్ నైష. ౧. ౨౭

గీ. తనదుకోదంద్రలోనఁ బెద్దయు గ నన్ను, దేవకీదేవి మన్నించు నీవు నాకుఁ, జనవు లిచ్చుటఁజేసి ... పారి. ౧. ౧౩౦.

౭. ముఖ్యుఁడు, ప్రధానుఁడు.

ఉ. పుత్రులు లేరు నాకు నిది పుత్రిక దీని నలంకరించి సీ,త్క్షేత్రము గాఁగ నిచ్చెద నకిల్పితమూనస నీకు దీనికిం, బుత్రుఁడు పుట్టఁగా నతఁడు పుత్రుఁడు నా కని పల్కి కొన్న యా,పుత్రుఁడు నొరమందు నరి పుత్రుల కెల్లను బెద్ద బిడ్డఁడున్.
విష్ణు. ౧. ౧౨౦.

గీ. వీటిపెద్దతలారి బిస్సాటి కలికి, చిన్నకెంబల కేల్పుఁ బార్వతీదేవి పట్టెఁ, గాలభైరవుఁ గుక్కరగణ పరివృఢుఁ, డనుచరించిరి .
కాశీ. ౨. ౩౭.

వి. ౧. యజమానుఁడు.

గీ. మీరలా యిది మాయింతివారలకును, బెద్ద లున్నా రెటేఁగి వారి పెండ్లిసేయఁ, గలరు . విజ. వి. ౨. ౧౭౪.

౨ బ. వంశమందలి పూర్వపురుషులు (పితృ పితామహాదులు.)

ద్వి. మా పెద్ద లిక్ష్వాకు మనుజేశముఖ్యు, లీపృథివీ తల మేలి రిం పెసఁగ.
రం. రా. అయో. ౭౬. పా. ౨. పం.

శా. మా పెద్దల్ హరిసంశ్రయంబున నె మున్ మన్నారు తత్కీర్తనా,లాపశ్రీఁ గృతార్థ జన్ములము తెల్లం చేము .
హరి. ఉ. ౫. ౪౬.

౩. బ. పితరులు, పితృదేవతలు.

(వ్యవ.) అన్నిజాతులవారును సంక్రాంతి పండుగనాఁడు పెద్దలకు పెట్టుకొందురు.

పిల్ల పెద్దదగు = రజస్వలయగు.

(వ్యవ.) చిన్న వారిపిల్ల పెద్దదైనది.

పెద్దలఁజేయు = (గృహస్థధర్మము నందుఁబ్రవేశ పెట్టు) భార్యాభర్తలను కలుపు.

క. పెద్దలఁజేయఁగవలె నీ, ముద్దులజవరాలి నజుని ముచ్చట తీరఁగన్, బెద్దలయనుమతిచే నని, తద్దయు మదిలోనఁ బొదముతాల్ప ర్యమునన్. ఇందు. ౬. ౧౧౪.

పెద్దలలోఁగలియు = చచ్చు,మరణించు.

(వ్యవ.) అతఁడు పెద్దలలోఁగలిసి మూఁడు సంవత్సరములైనది.

(ఇంగ్లీ: పెద్దలఁజేరు.)

బడిపెద్ద = విద్యార్థులలో ముఖ్యుఁడు.

పెండ్లిపెద్ద = పెత్తనము వహించి పెండ్లి నడుపు వాఁడు.

పిన్నపెద్దలు = చిన్నవారును, పెద్దవారును.

చూ : పెజ్జటి, పెత్తండ్రి, పెత్తనగాఁడు, పెత్తనము, పెత్తల్లి, పెద్దకాఁపు, పెద్దతండ్రి, పెద్దతల, పెద్దతల్లి, పెద్దన, పెద్ద మనుష్యుఁడు, పెద్దమ్మ, పెద్దటికము, పెద్ద వాఁడు, పెద్దవారము, పెద్దవేలుపు, పెద్ద పేయు.

పెద్దకక్కెర. వి. (√పెద్ద¹.) కర్కరేటువు, పక్షి విశేషము. (శ. ర.)

పెద్దకాఁకర. వి. (√పెద్ద¹) మహాకార వేల్లము. స్త్రీ. (శ. ర.)

పెద్దకాఁచి. వి. కాకాదని స్త్రీ. (శ. ర.)

పెద్దకాఁపు. వి. (√పెద్ద¹) గ్రామాధికారి. (విణ. అని. శ. ర)

పెద్దకులము. వి. (పెద్ద¹ + కులము వ్యతిరేక లక్షణ) కడజాతి, చండాలకులము. (వా.)

పెద్దకూఁకటిమూఁగ. వి. ఒకజాతి భరద్వాజము, పొంచిలవము. (అని. శ. ర)

పెద్దకొంగ. వి. (√పెద్ద¹.) బలాకము.

పెద్దఁజూచు. స. క్రి. (పెద్ద¹ + కన్ + చూచు.) ఆదరించు.

చ. పిన్నటనాఁటనుండి నను బెద్దఁ జూచిన వంశవృద్ధులన్, మిన్నక చంపి ...

కై. ఖా. ౧. ౫౯.

పెద్దగతిక. వి. గంధాలి. స్త్రీ. (శ. ర.)

పెద్దగుమ్ముడి. వి. పెండ్లిగుమ్మడి. స్త్రీ. (శ. ర.)

పెద్దగుమ్ముడు. వి. శ్రీపర్ణి. స్త్రీ. (శ. ర.)

పెద్దగోరఁట. వి. కురంటకము. స్త్రీ. (శ. ర.)

పెద్దచేఁతరాసి. వి. మహాక్షురసి. స్త్రీ. (శ. ర.)

పెద్దచేమంతి. వి. మహాసహా. స్త్రీ. (శ. ర.)

పెద్దజల్లిమొకము. వి. సృమరము. (శ. ర.)

పెద్ద(ద)తండ్రి. వి. (√పెద్ద¹.) ౧. తండ్రి యన్న, ౨. పెత్తల్లి పెనిమిటి

(వ్యవ) భీష్ముఁడు ధృతరాష్ట్రునకు పెద్దతండ్రి.

ద్వి. తలపోయ మా పెదతండ్రులై నట్టి, యల నరాభూతమహారోగులకును, బ్రత్యక్షమైన గోపాలశేఖరుఁడు

ద్వి. పరమ. ౫. ౩౯౬. పా.

పెద్దతనము. వి. (పెద్ద¹ + తనము.) ౧. పృథులత్వము, లావు

ఉ. వెన్నదుము పెద్దతనంబు వహించె, వేవిభుల్ దటము లై జనించె నిటు తామర సాక్షికి నాడునాఁటికిన్ .

ఇందు. ౨. ౧౩౫.

౨. గొప్పతనము, గౌరవము.

ఉ. మన్మథమకాంధక నాక్రమభూమిఁ కొక్కొకోకోయని కూయఁడే యతఁడు కుక్కుటమై నడిరేయి గౌతము, బ్రేయసిఁ బొందఁగోరి తన పెద్దతనంబు జలంబుపాలు గాఁక. నైమ. ౭. ౪౯

గీ. కలవి మా మాఁక నిప్పింతుఁ దొలఁగుఁ డొకటి, యాఁడుదానిఁ జే నంటుదుఁ దనుచు పెద్దతనము నభిమానమును బెంపుఁ గనఁగ బలికె . అను. ౩. ౫౫

౩. వయోఽధికత్వము.

గీ. చిన్నపెద్దతనంబు చూపింప నీదు, శాంభవం
  బైన దివ్యతేజంబు మహిమ ..
  కాశీ. ౨. ౬౫.

(చిన్నపెద్దతనము = చిన్నతనము, పెద్దతనము.)

క. ఇది యెంత పెద్దదరు మీ చదివినయాతనికె
  తాన జదివినయది మా సుదతియు నెందల
  వలించెన్, దదభీష్టము పెద్దచిన్నతనముల
  వయసన్. ప్రభా. ౫. ౩౪.

౪. ముసలితనము, వార్ధకము.

(వ్యా) పెద్దతనముచే నతనికి కన్నులు బాగుగ
  గనఁబడుటలేదు.

పెద్దతల. వి. (√పెద్ద¹) నాయకుఁడు. యజ
మానుఁడు.

(వి. పెద్దగా నుండి కార్యములు నడపించు
  వాఁడు అని. శ. ర.)

చ. తలకొని యవ్వసిష్ఠపదతామరసంబుల తావి
  గ్రోలి భూతలనుతకీర్తిసంపదకుఁ దాఁ దల
  కెట్టినదైన భామమత్కులమున కెల్లఁ బెద్ది
  తల గోత్రభిదాదులభూజ గాంచి యాతల
  మణి సాటిలేవిదిగదా ధవ నీతల యంచు
  వేమఱున్. రామా. ౭ ౨౧౩.

క. పెద్దతల లేక మీ కీ నిద్దపురూపముల నెచట
  నిల్చిన మనకుం, బెద్దతికము చాలదు పెం,
  పుద్దులు గల్పింతు రెందు మనుజులు గలరే.
  కళా. ౬. ౧౫౨.

పెద్ద(ద)తల్లి. వి. (√పెద్ద¹) ౧. తల్లిఅక్క.
౨. పెత్తండ్రి భార్య. ౩. తల్లికంటె పెద్దది
  యగు సవతితల్లి.

శా. ఏనం జెప్పెదఁ జిత్తగింపుము మహాశ్చా
  తండ్రి సింహాసనాసీనుండై కొలువున్న
  నే నచటికిం జేరంగ నాసించితిన్, దానిం
  గన్గొని పెద్దతల్లి కినుకన్ దట్టించి ...
  వి. పు. ౨. ౭౩.

ఉ. . ధ్రువుండు దీనుఁడై, తనపెదతల్లి చేఁత
  యును దండ్రి యుపేక్షయుఁ జెప్పి .
  వి. పు. ౨. ౧౬.

పెద్దతుంగ. వి. (√పెద్ద¹.) పెద్దజాతితుంగ,
తృణవిశేషము. వై.

గీ. ... జంబు మాదర తుంగ పెకజంబు పెద్ద
  తుంగ . హంస. ౫. ౪౪.

పెద్దతుమ్మి. వి. మహాద్రోణము. వై. (శ. ర.)

పెద్దదవనము. వి. మహాదమనము. వై. (శ. ర.)

పెద్దదుష్టి. వి. రామము. (శ. ర.)

పెద్దదూలగోవెల. వి. మహాత్మగుప్త. వై (శ.ర.)

పెద్దదోస. వి. రాజకర్కటి. వై.

సీ. పెద్దగోస వాఁ ద్రపుసముతోఁచు ..
  ఆం భా. ౨ ౩౧.

పెద్దన(న్న). వి (√పెద్ద.) ౧. శ్రేష్ఠుఁడగు
అన్న, సోదరులందఱిలోను పెద్దవాఁడు.

క అనుజుఁ డొకఁడు పెంగలి యైనను
  దప్పెడుఁ గాని పెద్దనకుఁ గార్యజ్ఞా, నని
  రూఢిలేక తక్కిన, నసుజన్ములు చిక్కు
  పడుదు రవనీనాథా. భార. అను. ౪. ౧౩౩.

౨. అన్న.

ఉ. ఏనిక మామకా ల్పెలుకి నెక్కినరావుకు
  రాజు పౌరవేంద్రానియనుంగుఁబెద్దన వినా
  యకదేవుఁడు . భీమ. ౧. ౨.

పెద్దనిద్దు(దు)ర(ద్ర). వి. (√పెద్ద¹.) దీర్ఘ
నిద్ర, చావు.

ఉ. కందఁడు భీతిఁ గుందఁడు ప్రకంపన
  నొందఁడు పెద్దనిద్దురన్, జెందఁడు ... -
  భాగ. ౬. ౪౨౮.

గీ. పెద్దనిదురకు బ్రాఁగన్ను పెట్టుచున్న, మాన
వునిఁ దెచ్చి దక్షిణమస్తకంబు,గా మహీ
శయ్యఁ బనిచి యుత్క్రమించిరా, మనవి
దేకోత్తమున కొక్కయావు నిచ్చి.
వి. పు. ౪. ౨౫౦.

గీ. దక్షిణశ్రుతి మీఁదుగా ధాత్రిఁ బెంచి,
పెద్దనిద్రకు బ్రాఁగన్ను పెట్టువేళఁ, బంచ
జనులకుఁ దారకబ్రహ్మవిద్య, యభవుఁ
డుపదేశమొనరించు నపుడు కాశి.
కాశీ. ౨. ౫౩.

పెద్దనిద్దు(దు)రవోవు. అ. క్రి. (√పెద్ద¹.) చచ్చు, మరణించు.

సీ. ... చాల గంతుగొనఁ గూలఁ బెద్దనిద్దుర
వోయి బిడ్డఁ డ్రబ్బె, ... డింకవేసుక
ప్రగ్గ నటఁ జచ్చె ననుమాట కాళ్ళి
లయ్యె. ఆం. భా. ౩. ౭౩.

సీ. పెద్దనిద్దురవోయి బిడ్డఁడోరుము గంతు
గొనియెఁ జాఁ దరలఁ గూలఁ జచ్చె ..
ద్రుంగె ననఁగను మృతుఁడయ్యె ననుట
కలదు. వేంక. మాస. ౫౪.

పెద్దనువ్వు. వి. మహాతిలము. వై. (శ. ర.)

పెద్దనెల. వి. జ్యేష్ఠ మాసము. (శ. ర.)

పెద్దనేరేడు. వి. మహాజంబువు. వై. (శ. ర.)

పెద్దపల్లేరు. వి. మహాపలంకష. వై. (శ. ర.)

పెద్దపాఁపర. వి. ఇంద్రవారుణి. వై.

గీ. ... ఇంద్రవారుణి చెలంగుఁ బెద్దపాఁపర
యనంగ. ఆం. భా. ౨. ౬౧.

పెద్దపీఁచర. వి. పీవరి. వై. (శ. ర.)

పెద్దపులి. వి. (పెద్ద + పులి.) బెబ్బులి, వ్యాఘ్రము.

క. పెద్దపులి కదలిచాని యని, గద్దరికనమునను
నక్క కవుపులు పొదలో, నుద్దవిడిఁ
గొచ్చి చిఱుతల,రొద్దం బడినట్టులయ్యె
నో యమకేంద్రా. దశా. ౪. ౪౦.

ఇట్లే : పెద్దమెకము.

సీ. పెద్దమెకముతోలు నిద్దంపుపట్టును బొల
దిండుగాఁ గట్టి మురియువాఁడు.
ద్వా. ౧. ౩౯.

పెద్దపులుఁగు. వి. పెద్దజాతి గ్రద్దగూబ. (దీని గూఁతే అరిష్టసూచకము అందురు.)

ఆ. ఎలుఁగు చేసెఁ బెద్దపులుఁగు పా మటఁ
దోఁచె, దబ్బి బొబ్బ లిడిరి నుబ్బు లడఁగ.
ద్వా. ౧. ౨౩౧.

పెద్దపెన్నేరు. వి. మహాశ్వగంధ. వై. (శ. ర.)

పెద్దపొల. వి. (పెద్ద¹ + పొల.) ౧. మనుష్య మాంసము, నరమాంసము.

వ. . మాటిమాటికి మానిసికాటు మరిగి తెరు
వులు గాచికాచి దగ్గఱికి వచ్చిన పెద్ద
పొలవలనన్ బుటపుటనై క్రొవ్వుకుల్లి
క్రుల్లి గంతులిడు గబ్బి బెబ్బులుల వ్రేల్ల
జనంబులు మంత్రించి పారక దిగిచిన నీరు కేఁ
పుడిగి గిరులు గ్రక్కదల వాపోవుచున్
దిరిగి తిరిగి ... మనుచ. ౪. ౩౭.

౨. (పూజ్యమైన జంతువు మాంసము) గోమాంసము. (శ. ర., గ్రా.)

పెద్దబీఱ. వి. రాజకోశాతకి. వై. (శ. ర.)

పెద్దబోదతరము. వి. మహాముండిని. వై. (శ. ర.)

పెద్దమనుష్యుఁడు. వి. (√పెద్ద¹) పూజ్యుఁడు, మర్యాదగలవాఁడు.

(వ్యవ.) పెద్దమనుష్యుఁ డగువాఁ డెవ్వఁడును
ఇట్టి అవాచ్యసంభాషణము చేయఁడు.

పెద్దమాంసము=పెద్దపాల. సం.వి.(√ పెద్ద¹.) గోమాంసము. (గ్రా.)

క. ఎనుబదిరేడులజానార్ధక,ముఁగ గ్రాక్తనశ్రీ యడిగి పోదాతనికిన్, దినియుండిది పెద్ద మాంసము, కానియుండియది కల్ల మనముగ్రొ వ్వ ట్టుడుగున్. శివరా. ౪. ౧౫.

పెద్దమానేరు. వి. మహాజ్యోతిష్మతి. ?. (శ. ర.)

పెద్దముత్తవపులగము. వి. అతిబల. ?. (శ.ర.)

పెద్దములక. వి. మహావార్తాకి. ?. (శ. ర.)

పెద్దముల్లంగి. వి. మహామూలకము. ?. (శ. ర.)

పెద్దముసలి. వి. (√ పెద్ద¹.) పెద్దజాతిముసలి.

గీ. పెలుక నిర్ఘాత కోచు శాఁచేలు పిడుక, ముసలి శింశుమారము పెద్దముసలి. హంస. ౪. ౧౭౩.

పెద్దమ్మ. వి. (పెద్ద² + అమ్మ.) ౧ పెదతల్లి.

౨. జ్యేష్ఠాదేవి.

(అభాగ్యదేవత, ఈమె లక్ష్మీదేవిఅక్క యని ప్రతీతి.)

క. పెద్దమ్మ నాట్యమాడుత, దిద్దిమ్మని వత్స వాయితిమ్మనియింటన్. (చాటువు.)

౩. (తల్లులలోగొప్పతల్లి) జగజ్జనని, (లక్ష్మి, పార్వతి.)

ఉ. మిమ్ముఁ బురాణదంపతుల మేలు భజింతుఁ గదమ్మ మేటిపెద్దమ్మ దయాంబురాశివి గదమ్మ .. భాగ. ౧౦. పూ. ౧౭౪౨.

పెద్దమ్రాను. వి. (√ పెద్ద¹.) మహానింబము. ?.

సీ. ... పెద్దమ్రా ననఁగను బెద్దమ్రా నన మ్మహానింబ నామములుగా వెలగుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౪౯.

పెద్దయీాడ. వి. స్వర్ణకారతకము. ?. (శ. ర.)

పెద్దయేలకి. వి. బృహదేల. ?. (శ. ర.)

పెద్దరోగము. వి. (√ పెద్ద¹.) దేహమునఁగా దిపెడువ్యాధివిశేషము, కుష్ఠరోగము. (శ. ర.)

పెద్దతికము. వి. (పెద్ద² + తికము.) ౧. ఘనత, గొప్పతనము.

క. ఎఱుఁగమిచేతటి నీపెద్దతికంబు దలంప నేమి తప్పు గలిగినన్, మంచి దయచూడు మి ట్లంపదలు నీకుం బనులు సేయుఁదగుదురు పిరల్. భార. విరా. ౫. ౩౪౮.

ఉ. శీలతనంబులో ఘనులు పెద్దతికంబు గణించుకొందురే, యాలయములోపలన్ బలి యు నందఱిరపము లంచుఁ బల్కుచున్. ఉ. రా. ౩. ౧౫౯.

౨. గౌరవము.

క. నామీఁదికరుణఁ గాదే, యీామెయిఁ బెద్ద తిక మిచ్చి యుట్లాడంట నీ, తే మనుజాదనఁ బ్రసన్నుఁడ, నా మనుజుఁడ చూచె ధన్యుఁ డఖిలమునందున్. హరి. ఉ. ౫. ౧౨౯.

సీ తనకుఁ బెద్దతికంబు మును సేసు వని దూఱు నిగను రాత్రుమునకు వర్పు లాసఁగి. ప్రభా. ౧. ౭౯.

౩. వివేకము.

క. పిలిశ నాదు మహాంశ,త్రిలశ కౌరఁ దదన చేల శిర ముందఁగ నెఁ,గాలికి సేసుల పెట్టుట, చేతనముగాక మిాకుఁ బెద్ద తికంబే. ఉ. హరి. ౧. ౯౩.

పెద్దవరగోఁగు. వి. బృహత్పలంపు. ?. (శ. ర.)

పెద్దవాఁడు. విం. (√ పెద్ద¹.) బ. పెద్దవారు, పెద్దవారలు.)

౧. ఘనుఁడు, గొప్పవాఁడు, పూజ్యుఁడు.

గీ. పెద్దవారికి స్త్రీపుంసభేద మేల, మాన నీయంబు పుణ్యాకర్మంబుగాక ...
హరి. ౪. ౪౨.

ఉ. కొమ్మయొ మీ రెటువంటి పెద్దవా, రెంచ రొకింతయుం గలనిదియింతుల నంచుఁ బేనంగ . కళా. ౩. ౩౬.

౨. వయోధికుఁడు, జ్యేష్ఠుఁడు.

ఉ. నీవు గుణాంబురాశివి వినీతుఁడ వెంతయుఁ బెద్దవాఁడవున్, భావనమూర్తి వాదరణఁ బాయవు . ఉ. రా. ౫. ౨౫౯.

ఆ. ఎత్తి కౌఁగిలించి యీ వేల మ్రొక్కెదు, పెద్దవాఁడ వనుచుఁ బ్రియము మీఱ.
దశా. ౨. ౧౨౫.

౩. వృద్ధుఁడు, ముసలివాఁడు.

పీ. మనయమ్మ కడు ముఖమున నున్నదే యయ్య పెద్దవాఁ డాయెఁగా పేర్మి నతనిఁ, బోషిం తురే మీరు కుశ. ౨. ౫౧౯.

పెద్దవాకిలి. వి. గోపురద్వారము, (దేవాల యాదుల) ముఖ్యద్వారము. (శ. ర.)

పెద్దవారము. వి (√పెద్ద².) బుధవారము.
(శ ర, బ్రౌ)

పెద్దవిన్నపము. వి. చెవుఁడు, బాధిర్యము.
(శ. ర)

జ : పెద్దవిన్నపమువాఁడు.

పెద్దవిన్నపమువాఁడు. విశే. (పెద్దవిన్నపము) పెద్దచెవిటివాఁడు, బధిరుఁడు. (శ. ర.)

పెద్దవిరి. వి. మహాసిరి. ?. (శ. ర)

పెద్దవీధి. వి. (√పెద్ద¹) రాజమార్గము, రాచ బాట. (శ. ర.)

పెద్దవేము. వి: మహానింబము. ?. (శ. ర.)

పెద్దవేలుపు. వి. (√పెద్ద¹.) ముంజ్యేష్ఠుఁడు, బ్రహ్మ. (శ ర.)

పెద్దవ్రేలు. వి (√పెద్ద¹) బొటనవ్రేలు, అంగుష్ఠము.

సీ పొసఁగు నంగుష్ఠంబు పెద్ద. గీ. వ్రేలు నాఁగను ఆం. భా. ౨. ౧౩౯.

పెద్దసేయు. స. క్రి. (పెద్ద + చేయు.) ౧. గౌర వించు, గొప్పచేయు.

కీ. సవినయుంబుగఁ గృతాంజలిఁ యయి మ మ్మింత పెద్దసేయుదె నీవు పెద్దలకును, బెద్దవు .
భార. అను. ౪. ౪౧౦.

౨. స్తుతించు, పొగడు.

చ. ముదమున ని మ్మహీశుఁ డొకముద్దియ మాడఁగ నొక్కకాంతితో, సదమద పై కదంగి రతిసల్పుట తెల్లమిగా పెటెంగియుఁ మది వివరించి కొంచు కళిమావమ దక్కన వీరిహూరుముల్, వదలక పెద్దచే దివు వందిగతిఁ దగ నీ విచారముల్.
మనుచ. ౬. ౬౯.

౩. ఉన్నదానికంటె ఎక్కువ గాఁ జేయు.

ఉ ఎన్నఁడు నేర్చినాఁడవుర యీమటుమాయపు మాట లీవు నా, కిన్ని దలంప నేమిటికి నిప్పుడు గోపము పెద్దచేసి యాడున్న పయోధికాంఁ గడు దొడ్డగఁ జెప్పి భయంబు నాపి సారంగ. ౨. ౧౧౪.

పెద్దాకుచెట్టు. వి. (పెద్ద¹ + ఆకు + చెట్టు.) ఒకానొకయడవిచెట్టు. (శ. స.)

పెద్దాపురి. వి. పెద్దాపురమందు చేయఁబడు శర్కర. (శ. ర.)

పెద్దారుగ. వి. వరకము, సస్యవిశేషము. ?. (శ. ర.)

పెద్దింటమ్మ. వి. (√పెద్ద.) ఒకానొక గ్రామదేవత. (శ. ర.)

పెద్దిల్లు. వి. (√పెద్ద.) భార్యాగృహము) - వివాహగృహము, పూజాగృహము.

వ. ఇట్లు శృంగారించి శైలవల్లభు పెద్దింటిలోనికిఁ గోడికొప్పించి రంత . కిర. ౩. ౧౬౩.

గీ. తలుపుఁ బుచ్చి లంజతల్లి మేలుపులపెద్దింటిలోని కతని నింపుతోడ. ఉ. తోడ్కొని పోయి .. పరమ. ౩. ౨౬౨. ౨౬౩.

పెన. వి. ౧. పొలి, పొలిక.

సీ. ఉడుపథంబున జాఱుమరరత్నతతిభాతి మెడ హారముల పెన పుడమిఁ దాఁక. పాండు. ౫. ౨౬౪.

సీ. కొనలఁ జుట్టినతీఁగ పెనచేఁ జమరవాలపు కరంబులఁ జుట్టి పట్టి తిగిచి. పాండు. ౧. ౧౨౬.

౨. (పాము.) చుట్టు, బంధము.

క. వచ్చినఁ జూడ గాంచి పెనల్, విచ్చుకొని కడుం దిలంకి విసదారిగముల్, విచ్చువ్వాగ్గయి కదలక, పిచ్చలవిడిఁ ఒఱచెఁ గట్లు వీడం బజకుల్. (ఉచ్చ రా యు. ౧౬౩.)

క. అప్పుడు గరుడుని ఱెక్కల, చప్పుడు మార్గమున నెఱిఁగి పైరింపఁగనే, కి పెనలు విడిచి రాఘవు, లొప్పఁగ భుజగంబు లొక్కయొరపడిఁ బఱచెన్. బా. రా. యు. ౬౨౪.

౩. రెండుపశువులను చేర్చికట్టెడుకట్టు, ఉంకె. (శ. ర., బ్రా.)

౪. గ్రుద్దులాట, నియుద్ధము.

సీ. తనరును తెనఁకువ పెనఁగులాట యనంగఁ జెన యవ గుద్దులాటన నియుద్ధము . . ఆం. భా. ౨. ౨౨౨.

ఉ: పెనఁగప్పు, పెనఁగొను, (పెద్గొను, పెనలు గొను.) పెనఁగోలుప్పు, పెనకట్టు, పెనచేయు, పెనవైచు.

పెనఁకు(న్కు)వ. వి. (√పెనఁగు.) ౧. పెలిగొనుట, చుట్టుకొనుట, అల్లిక; పొలి, పొలిక.

సీ. లల్లిబిల్లి యనంగ నలరును బెనఁకువ . . ఆం. భా. ౩. ౨౯.

చ. . నూతనలతికాలతాంగుల నుదారగతిం జలివాపి సెయ్యపుం, బెనఁకువ నేర్పు దక్షిణ సమీరణుఁ డొయ్యనఁ దావు లంటుచున్. వసు. ౧. ౧౨౪.

వ. అంకుశపుటలుఁగుల క్రిందికొంకుల ములుకులుంగ తగులుకొనిన యుసుపసరిపెణల పెనఁకువగల యిఱ్ఱికొమ్ముపింగోటల గుప్పు దులును . ప్రబంధ. ౭౮.

౨. సమ్మేళనము, కూడిక.

క. విను సత్త్వరజస్తమముల, పెనఁకువ కవుల వెలుఁగొందు పెంపుగలుగు తుర్యనిరంజన తత్త్వము పర, మనమూ యది భావనీయమను వేదంబుల్ (భార. శాం. ౪. ౩౩౨.)

ఉ. ఇంద్రశిలావిభూషణాసంతరుచిచ్ఛటల్ పెనఁకువై తనచాపుల నంటి కొల్వఁగన్. క క. ౨. ౫౫.

౩ (స్త్రీ పురుషుల) కలయిక, కూటమి.

సీ. పెనఁకువఁ దనిసిన తనువు లొండొంటితోఁ గీలించి నిద్రించి మేలుకాంచి. భో. విరా. ౨. ౨౩౭.

సీ. విడని పెక్కువ ముట్టు గిడచిన బుసకొట్టు బొందుకుఁ దొడఁదట్టు బందికట్టు. చంద్రా. ౬. ౧౫౧.

ఉ. .. వెడిదంపు పెనంకువ గోళ్ల నొక్కుచున్ ... దంపతుల్ తీలిపిట్టలకై పడిపోరి రంత యున్. చంద్రా. ఉ. ౧౫౭.

౪. యుద్ధము, పోరు.

క. తాను యువశ్యముఁ బెనఁకువ,గాని యుపా యమునఁ బగఱఁ గడతేర్చు ధృతిం, బూని పడము పెన్వఁడు డెం,దాసం జెయిపెట్టఁ గాని యతఁడు నిద్రించున్.
భార. ఉద్యో 3. ౧౯.

క. పెనకువ జగడము . యుద్ధంబునకుఁ జేల్లు . . ఆం సం. మాన. ౪౭.

౫. పెనగులాట, లాగులాట, నియుద్ధము.
ఆం. భా. ౨. ౨౨.

క. మెడ నొకవూలసరం బిడి, వడి నరిచిన పేఁగి పెనఁకువకుఁ బిల్చుటయున్ .
ఉత్తరా. కిష్కిం ౪౦.

౬. వివాదము, తగవు, వ్యవహారము, వ్యాజ్యెము.

క. ఒక్కఁడు మానవ మూఁడఁగ, నొక్కఁడు దైవంబు నూఁది రొండఁబడ కున్నన్, విక్కపు మానవముం గొని, తక్కక పెనఁకువలు దీర్పఁ దగు సభ్యులకున్.
విజ్ఞా. 3. 3౧

క. పొందలేటి పత్రము కల్లను, ముదమున విలు చుటకు దానమున పాడికి నిం,పొదవఁ బ్రమాణము లైనను, బిదపటి పత్రంబె చెల్లుఁ బెనఁకువ లందున్. విజ్ఞా. 3. 3౭.

౭. ఆసక్తి, శ్రద్ధ.

చ. అవిలి పెదుర్వఁజాలు దొర సారథి కానిక యయ్యెరయాతి దాఁ, బెనఁకువ మేటి పన్నమును పెక్కులు చేసి పసిండిఁ బాఱులు, దనుపఁగ దాని నిచ్చు వని దయ్యెను మాఁకలు పైఁడికొండపై, నవతుము గాఢ రంబులుగ పన్నియుఁ గాచుచు నుండు పెంతయున్. యయా. ౧. ౯3.

పెనఁకువలుగొను = మెలివడు, చిక్కువడు.

వ. ... బడుగువడును బెదరి వడవడ వడంక నతితీసరులు గలయంబడఁ దిరుగుచుఁ దిరుగు పెడఁ బెనఁకువలుగొన. భాగ. ౯. 3౯౩.

పెనఁకువవితములు. వి. బ. (√పెనఁకువ.) బాలక్రీడావిశేషము.

మహాస్రగ్ధర. బిరిగాయల్ కందుకంబుల్ పెనఁకువ వితముల్ బిల్లగో ళ్లాకుపీఁకల్ . పరి వాంద్రం గూడి యాడున్ జవదరమతుఁడా శైశవక్రీడలందున్. ఇందు. ౨. ౧౭.

పెనఁగఁబడు. అ. క్రి. (పెనఁగన్ + పడు, స్వార్థము) ౧. మెలిగొను, పెనవేసికొను.

ఉ. పెండియు వాఁడు తీవ్రశరకేదనఁ జూపుచు దూఱువాఁడ వాఖండలసూతి యప్డు పెనఁగం బడురథ్యములన్ మరల్పఁగా నొంపు విధంబు గానక జై. భా. ౫. 3౧.

౨. అలముకొనఁబడు, దట్టముగాఁ గప్పుబడు.

ఉ. ఊసరవెల్లిచందమున నొక్కటి బింనరాలు దేరఁగా, వీసలు గడ్డమున్ జడలు మేనదరంబును బీసులున్ జరాధూసరమైన రోమతతితోఁ బెనఁగంబడి దూదిరాశిగాఁ, జేసినటి మన్న దొంకతిగ్గమునిన్ గని కౌతుకంబునన్. మను. ౪. ౬౯.

పెనఁగప్పు. అ. క్రి. (పెన + కప్పు) పెనఁగొను, దట్టముగు.

సీ. ఎలమావిజొంపము ల్బలసిన పై తమ్మిగొలని లోపలిదూలు పెలమిఁ బొదలి, పెనఁగప్పు రొంపిన యనఁటుల ... కుసు. ౫. ౭౭౮.

పెనఁగాడు = పెనఁగులాడు. అ. క్రి. (పెనఁగు + ఆడు, పెనఁగి + ఆడు. అని. శ. ర.)
పెలిగొను, పెనకేలిగొను.

ఉ. పవనజాచాపముక్త శరులుగ్గములం దుమ
మాడి కాఁడితో, నని పెనఁగాడఁగా నెదఁద
యమ్మునఁ గేతుత్రు గూల్చి నూతుమే,
నవియఁగ జేసినం బఱచె నాతఁడు ...
భార. ద్రో. ౪. ౨౩౩.

ఉ. సారథి వద్ద వశ్యములు సంచలతన్ బెనఁ
గాడి యీడ్చినం, జే రను జేడి యగ్రజాఁడు
ద్రిప్పికొనం గని మాలి యడ్డమై, భోరన
వచ్చి యవ్వ్యూహగపుంగవ కేతను జేసి
నిర్వ. ౩. ౨౫.

సీ. దోర్మూలములకుఁ, దొడికి భుజంబులతోఁ
బెనఁగాడుచు లీల మోములు గబళించి ...
హరి. పూ. ౭. ౩౭.

పెనఁగు. అ. క్రి. (క. పెణగు, త. పిణంగు.)
౧. పెనఁగొను, పెలిగొను, చిక్కుపడు.

సీ. నె త్తమ్మిమూలిజన్నిదము శయ్యాపవర్తన
లూనవహాకనూత్రములఁ బెనఁగి.
వసు. ౪. ౬౯.

౨. కూడు, కలయు.

కవిరాజ. చనిచని ముందట నాభ్యాహవిగ్రహతి
సౌరభధూమలతాతతులం బెనఁగిన ప్రాఁ
కుల . భార. ఆది. ౪. ౨౧.

(లతలతో కూడుకొన్న. భా. ల. వ్యా.)

క. అనుపలుకులకు విషాదము, పెనఁగిన మోదం
బుతోడ ..
ఆం. భా. ౩. ౧౧౯. దశకు. ౩. ౧౪౫.

౩. (స్త్రీపురుషులు) కలియు, సంభోగించు.

క. మనసిజరాగంబునఁ బెనఁగిన యుజ్జ్వలి తడిఁ
జూచి .. భార. ఆది. ౫. ౪౯.

సీ. పాతాళభువనాధిపతి శేషాహిఁ ద్రిచ్చలతో
మహాకాయఁ బెనఁగఁగలిగె. భీమ. ౧. ౩౪.

౪. పోరు, యుద్ధముచేయు.

క. గిఱుపు నెడ కేయు నెడ వడిఁ, బఱచు నెడం
బెనఁగు నెడ నపారబలంబుల్ ...
భార. ఆది. ౫. ౧౬౪.

చ. నకులుఁడు సూతపుత్రుడు పెనంగు నెడన్
నకులుండు సూతపుత్రకునకు ని ట్లనున్ ...
భార. కర్ణ. ౧. ౧౨౩.

౫. వివాదపడు, తగవులాడు.

క. కడుసన్న పుఁ గార్యము పెక్కుడునోసను
తోడఁ బెనఁగి కుటిలుల మార్గి ల్యం, బుడుగక
పెద్దయు వేగిం, బడుదురుచుమి లాటనృపతి
పౌరులవో లెన్. కేయూర. ౨. ౧౧౭.

వ. . అలు చచ్చిన (అ) యాలికిం గలట్టిపాటి
తోడవు మగనిద కాని యాలివారు పెనంగి
తే(ని) మహాపాతకము ..
ద. శా. ౪. ౭౧౨.

౬. ఎదురాడు, మారాడు.

ఉ. నావుడు భామతోడ నరనాథవరేణ్యుఁడు
పల్కె నింక రా, జీవదళాక్షి యీహితవు
చెప్పకు మి ప్పునఃబునః బ్రహ్మయున్, దేవ
విభుండు నేఁ దగుగుడంచి ప్రతిప్రతికూలు
రైన న్నే, నావిధ మేల మానుడుఁ బెనంగక
తక్క కుటంబుఁ ద్రోయుచున్.
రుక్మా. ౫. ౧౬౧.

సీ. అనవుడు వారితోఁ బెనఁగుట కొల్లక ...
దశకు. ౨. ౪౨.

౭. (లాంగిక) సంకేతనముచేయు.

సీ. పెనఁగుకూకలముల విరుదుకతనంబులఁ జలము
డింపక తీర్పఁజాలుటయును ...
భార. విరా. ౧. ౯౫.

౮. గుంజులాడు, లాగులాడు.

గీ. నిగనిగల్ గుల్కు పద్మరాగశిల్ప మొసఁగ,
గుబ్బచనుదోయి బంగారుకుండ లొసఁగఁ,
బెనఁగఁ దపోధనుడికిఁ గాఁ బ్రియుని
తోడ, కిరిజాక్షులు ముగ్ధలు గారె
యుబ్రదు. దశా. ౩. ౭౮.

చ. కొమ్మయు ఎా రెటువంటి పెద్దవా,
కంచ రోకింతయుం గలనియుంతుఁ నంచుఁ
బెనంగ వాత్మ చేఁలాంచ ముం దదీయ
మగు హస్త మశోజము లూఁదిపట్టుచున్.
శశా. ౩. ౩౭

౯. శ్రమపడు, ప్రయాసపడు.

చ. పెనఁగక ప్రాణరక్షణ ముసేతురయినప్పుట
పాపము అము. ౬. ౨౮

౧౦. అడ్డపడు.

సీ. కటకారిపములకఁ గాళ్ళిఁ బ్రేళ్ళిఁ బెనంగు
నంచలచే నడ యలసపడక.
దశా. ౨. ౨౯౭.

౧౧. అంటు, పట్టు, సాటు.

క. అని తను నిక్రియ బోధించిన జారతపర్వీ
పజంకఁ జిత్తాభోగంబునఁ బెనఁగినీక ప్రయ
తుని, తనయుఁడు తనయుంబునిగి వదల
కట్లనియెన్. పాండు. ౫. ౨౧౪.

౧౨. అలముకొను, వ్యాపించు.

చ. అనుటయు దేవమూర్తి పదసారజమునం దన
చూడ్కి నిల్పి యా, ననమున ముందహాసము
పెనంగఁగ నిట్లను ...
వి. పు. ౭. ౧౧౫.

౧౩. ప్రబలు, అతిశయించు.

గీ. ఎలమి మఱి కొన్ని చెట్టుల కత్తియుత్తి,
యలసి ముంగిసబ్రాంతితో శాని యుండఁ,
గుండ నిండారఁగా ముంచి కూడుదినఁగ,
నింటి కేఁగను బదలిక లంటి పెనఁగ.
హంస. ౧. ౧౭౪

స. క్రి. ౧. చుట్టుకొను.

క. విని కోయు తీఁగ గాళ్లం, బెనఁగం బ
ననుచుఁ బాంగి భీష్ముఁడు
భార. ఆది. ౫. ౨౨౦.

సీ. క్రొక్కారు మెఱుఁగు తళుక్కని మెఱ
యఁగాఁ బానియుఁ జేరు చూపుఁ బెనంగ.
ద్వా. ౩. ౯౪.

౨. (రతియందు) కూడు, కలియు.

గీ. పఱవ కోపకయున్న పై మఱచి పెంటిఁ,
బెనఁగియున్నను బ్రసవింప మొనసియున్నఁ,
గావులు గొనియున్న మృగములఁ దివిరి
యేసి, చంచి యాహారముగి మను లెఱిక
లయిన. భార. ఆది. ౫. ౫౩.

గీ. పడియు వడగండ్లు నింద్రగోపములు కూర్మి,
ఘనపథుఁడు క్రొమ్మెఱుం గిను జవ్వనిఁ
బెనంగ, బన్నసరమున సడలి పైపై నరాలు,
కమలము కాఫలాబ్జరాగము లనంగ.
రామా. ౬. ౧౪.

౩. తలపడు, తాకు.

మ. అగ్గలికల దాఁగ్కొని తీవ్రబాణతతి
యాకాశంబునన్ జేకటుల్ గొలుపన్ నిల్చి
పెనంగి ర య్యాహితులన్ ఘోరప్రకారం
బునన్ ... హరి. ఉ. ౩. ౧౧౦.

వి. పెనఁకువ, పెనఁగులాట.

(రాముని విశ్వామిత్రునితోఁ బంపుటకుఁ దండ్రి
విచారించుట.)

సీ. పెన్నుద్దికొమరుల పెనఁగులా పలలాశన ద్వంద్వబంధురానందనములు.

చం. రా. ౨. ౬౪.

సీ. తొవపుప్పకావులతో లిమ్మగాఁ బుచ్చ పిక్కమూలంబుల పెనఁగు వాపు ..

కు. సం. ౬. ౧౭.

గీ. కానివస్తువుఁ బట్టికోఁ గాంక్షచేతఁ, బెనఁగు మాత్రంబె కాని లభించ దేమి .

రామలిం. ౫౪.

జః పెనఁకువ, (పెన్కువ) పెనఁకువవితములు, పెనఁగఁబడు, పెనఁగాడు, పెనఁగులాట, పెనఁగులాడు, పెనఁగువడు, పెనఁచు.

పెనఁగులాట(ము). వి. (√ పెనఁగులాడు.)

౧. గ్రుద్దులాట, రియుద్ధము.

వ. ... వెనుక ముందరఁ జూపి మెలఁగుచుఁ బెనఁగులాటలం జెలంగుచుఁ బిక్కటిల్లు మర్కటంబులును .. ప్రబంధ. ౧౭౬.

౨. మెలిగొనుట, అల్లుకొనట.

రగడ. . తరులతల పెనఁగులాటములు నోట ములు . గాఛు వ. ౨. ౬.

పెనఁగులాడు = పెనఁగాడు. అ. క్రి. (పెనఁగులు + ఆడు) ౧. మల్లాడు, పోరు, గుంజులాడు.

సీ. (సమీరబాలకుఁడు) హేలాంచితపుష్పమాలావిచితకేశభృంగ మల్లములతోఁ బెనఁగులాడు . కవిరా. ౧. ౬౩.

ఆ. పిన్నవాఁడుబోలెఁ బెనఁగులాడుచు నుండి, బాలుఁడైన కపటబ్రహ్మచారి, మాయమయ్యె నపుడు మునువలె ముందట ..

వీర. ౨. ౨౧౫.

(పెనఁగులాడు. అపయుద్రి)

౨. మెలిగొను, చిక్కుపడు.

ఉ. కొనలను ముంగురుల్ చెదర మాల్యా మెక్కరదాలు జారిపై, పెనఁ గొనసాగఁ జన్నుఁగవ విక్కుచు నట్టులద్రొక్క తార ముల్, మనరి పెనంగులాడ పరుజూమ చెమర్ప కొత్త చంపకప్రసవనుగంధితైలమున భర్గునకుం దలయంటె పేర్పునన్.

జాహ్నవి. ౧. ౧౪౬.

పెనఁగువడు. అ. క్రి. (పెనఁగు + పడు.) చేరు, కలియు.

క. కరుణాతిశయంబుఁ బ్రజా,పరిపాలనరతియుఁ బెనఁగువడి యుల్లములోఁ, బిరిగొన నిశ్చయమునకుం, జోరఁజాలక తలఁకుపాలనుండును బోలన్. నిర్వ. ౧౦. ౩౩.

పెనఁగొను, పెన్గొను, పెనలుగొను. అ. క్రి. (పెన + కొను.) ౧. మెలిగొను, పిరిగొను, అల్లుకొను.

ఉ. అనుడు ముదంబు నమ్మియయు జాల్మఁ బెనంగొన నన్నతోడ నిట్లను విదురుండు ...

భార. ఉద్యో. ౨. ౯౩.

చ. తిన్న నికెన్ను మానిసుం, పునఁ బెనఁగొన్న మల్లియులఁ బూచినకోనలు గాంచిరాయిక్క చోన్. వను. ౨. ౨౦.

౨. దట్టమగు, అతిశయించు.

చ. .. శంకరుని లోకశరణ్యుని భక్తవత్సలుం, బెనఁగొను భక్తి వ్యాక్కమలుచే దృఢంబుగ నిల్పి యుండఁగన్.

సారంగ. 3. ౧౧౨.

సీ. రణభీతులై శిబిరములు పొచ్చినవారి కాలఁపు పెన్గొనఁ బూరిఁ గఱచువారి ...

సానందో. ౪. 3౬.

క. అనుకంపలు చిత్తమునన్, పెనలు గొనఁగ మానినరు పృథివీతలనా,థునికతన వచ్చి

సంభావనలు పడసి యధిక గౌరవము దీపిం
పన్. వి. పు. ౫. ౧౦౪.

౩. ఒండొంటితో కలియు.

ఉ. కనిరొదు సైంధవుం గదిచి క్రందుగ నాతు
పెదుర్చు రాజులం, దునుమఁగ భూమిశో
క్కరమూతోఁ బదహస్త శిరంబు లర్థిపైఁ,
బెనఁగొని చారుభంగియును భీషణరేఖయుఁ
దాల్చు నెత్తురున్, పెనదుము గ్రోలి భూత
మూలు నిక్కుచు నీల్గుచుఁ జొక్కుచుండఁ
గాన్. భార. ద్రో. ౨. ౩౧౨.

స. క్రి. ౧. చుట్టుకొను, ఆవరించు.

ఉ. పంచిన కోపమున్ సమయభంగ భయంబును
వగ్గలించి యుల్లంబు పెనంగొనంగఁ బతులం
దగ సభ్యులఁ జూచుమాడ్కి రూక్షం బగు
చూడ్కి నా ద్రుపదకన్నియ యూచి ...
భార. విరా. ౨. ౧౩౯.

గీ. మలఁక లై పాఱు నిర్ఝరామల జలంబు,
పాఁప తక్షైత్రాదు పెనఁగొన్నభావ మొంద.
హైమ. ౫. ౭౩.

౨. (రతియందు) కలియు, కూడు.

క. నను దూఱుము గౌతమముని, వనిఁ
దూఱుచుఁ గుసుమలసితవల్లీవిలసద్ధ్వనిఁ
దాఱుచు వచ్చెలిఁ బెనఁగొనఁ గోరుచుఁ
బొంచి ప్రొద్దు గ్రుంకినయంతన్.
ఉ. రా. ౫. ౨౯.

పెనఁగొల్పు. స. క్రి. (√పెనఁగొను.) పెనఁ
గొనఁజేయు. (అతిశయింపఁజేయు)

మ. తన వాక్యంబులు తత్సభాజనుల కుత్సా
హంబు నాశ్చర్యమున్, బెనఁగొల్పంగఁ
బఠించిబొమ్మ నగి గంభీరంబుగాఁ బల్కె
ద్వా. ౨. ౧౯.

పెనఁచు. స. క్రి. (√పెనఁగు.) ౧. పెనవేయు,
మెలిపెట్టు.

క. ఉఱిచి రాకాచేతఁ గార్శ్యముఁ, బెఱచేత
గళంబుఁ బట్టి పెనఁచి ...
భార. ఆది. ౨. ౭౯.

చ. ఖలితపు శాఖయందుఁ బదపద్మయుగంబుఁ
బెనంచి పార్శ్వశాఖలఁ గరకాండము
లొప్పనిపి కిన్నెల మోడ్చి యధోముఖాబ్జుఁ
డై, తలకొని ప్రేలుచున్న యొక తాపసుఁ
గాంచె విభూతిభూషణో,జ్జ్వలుఁ దగువాని
భోజనృపసతముఁ డా వటభూరుహంబు
పైన్. భోజరా. ౨. ౭౪.

౨. నిర్మించు.

ద్వి. ఉక్కునఁ బెనఁచిన వట్లుచాన్నఁడు వీఁడు
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౫౦౭.

౩. గట్టిగాఁగట్టు, బంధించు.

చ. ఊమియఁగఁ దన్ను నవ్వ నన కొచ్చెము
గాంచిన కొన్ని ప్రాఁకు లా, ప్రమదల నప్పు
గింపఁ దని రంజిలుసేఁతలు గన్నచెట్లకున్,
దమ కళిశృంఖలన్ బెనఁచి నమ్మిక ముట్టెఁ
బురంబుఁ గంతుసైన్యముఁ గాని నా పలిక్
శుకపికాదులఁ గెలివనాళి పాల్పరున్.
ఆము. ౨. ౩౮.

౪ కూర్చు, చేర్చు, కలుపు.

చ. తెనుఁగుతెలుంగు సంస్కృతమునీరును గాని
యప్రపయోగముల్, బెనఁచిన కబ్బముల్
సభలఁ బెద్దతికంబుగఁ దెచ్చి ..
వాల్మీకి. ౧. ౧౩.

సీ. నందుండు కొమరునిఁ బొందుగాఁ గౌఁగిటఁ
బెనఁచి తద్దయును దీవన లొసంగ ..
నీలా. ౩. ౮౮.

సీ. పలుచఁగా వండినపలిపంపుఁజాఁపట్లు పెసర
పప్పులతోడఁ బెనఁచిపెనఁచి.
హైమ. ౭. ౧౨౦.

౫. మెలివేసిపట్టుకొను.

సీ. పుంశ్చ్యుతస్నేహభూరిహావభావశక్తు లను
రాగవీచికలఁ బెనఁచు కరణి.

వసు. ౬. ౩౩.

పెనపరి. విశే. (పెనపు + అరి.) వివాద
శీలుఁడు, జగడగొండి, వివాదశీలురాలు.

క. అప్పు గొని పెట్ట కొల్లక, త్రిప్పి యపకార
ణాదు వసుమతీపతిసభకుఁ, జెప్పఁగవచ్చిన
పెనపరి, నప్పుడ దండించి ధనము వరువగ
వలయున్. విజ్ఞా. ౩. ౩౩.

ఆ. సుతికినాఁటివారు మొఱికులు పెనపరు,
లుఱకవారు ద్విజాల కాన పెద్ద యనుచు దేశ
భాషలను గులంబును దిట్టు,నతఁడు దండు
వచ్చు శతపణములు. విజ్ఞా. ౨. ౫౬.

చ. . ఆ పెనపరి పక్కరాలు మొఱపెట్టుచు
నీడిగిలంగ నంపలం,బున పడిఁ గట్టివైచి
కానిపొం దని చెప్పి మదేవుఁ డంతటన్.

జై భా. ౨. ౧౧౧

పెనపు. స. క్రి. (√పెనయు.) ౧. కలుపు,
కూర్చు, చేర్చు. (శ. ౧) ౨. పెనఁచు.
(శ. ర.)

వి. ౧. వివాదము, తగవు. (ఆ. రు.) ౨. భేదము.
(శ. రు.)

పెనము. వి. ౧. దోసెలు లోనగునవి కాల్చెడు
ఇనుప పెంకు, స్వేదని.

ఉదా: అట్లపెనము. మొ.

క. వనరాసు లేదు మప్పురి,పెనమున నీరులును
బోలఁ జెల్లవ నుడిగాన్.

కు. సం. ౬. ౧౧౨.

౨. చెఱకురసము మున్నగునవి కాఁచుట కుప
యోగించు పెద్దయినుపపాత్రము.

ఉదా: చెఱకుపెనము మొ.

గీ. చిట్టు కాలిన పెనములఁ బెట్టి కేప, మిట్టి
పడి యట్టె యూర్ఛిలునట్టివారి . .

ఉ. రా. ౩. ౩౨౩.

పెనయు. అ. క్రి. (త. పిణై.) కలియు, కూడు,
పెనఁగు.

ఉ. ... అవితేతుకార్యుల్ ద్రోహచుల్ మహా
గ్రహశేషుచయం బగు వల్లగల్యపూరకుల
విగ్గులు స్సెనయుఁ కను గ్రమ్మను బిమ్ము
చీకటుల్. ఉ. హరిశ్చ. ౩. ౧౦౪.

ఆ. పేరురూపుక్రియను బెనపియుండు ..

వేమ. ౧. ౩౩౬.

(శ. ర., బ్రా. పా. పెనఁగియుండు ముద్రి. పా.)

జ ˙ పెనపరి, పెనపు.

పెనవెట్టు. స. క్రి. (పెన + పెట్టు.) పిరిపెట్టు,
మెలివేయు.

సీ. వికుమానములు గాఁగ వసతోడఁ బెనవెట్టి
నెట్టెంబుగాఁ ద్రేవుఁ బట్టినాఁడు ...

మనుచ. ౪. ౩౩.

సీ. పెనఁచి చంద్రుకలతోఁ బెనవెట్టి చుట్టిన
ప్రాఁతచంద్రికవన్నెపాగ యమర .

క్రీడా. ౧. ౨౨౩.

పెనవేయు = పెనవైచు. స. క్రి. (పెన +
వేయు.) ౧. మెలిపెట్టు (శ. ర.)

౨. పశువుల నొకదానితో నొకటిఁ జేర్చి
బంధించు, లంకెవేయు. (శ. ర.)

పెనవైచు = పెనవేయు. స. క్రి. (పెన +
వైచు.) మెలిపెట్టు.

గీ. అనుచు నక్క విజాతీయ యమలకొర్య,
మెనయ బోధించి పెన వైచినమూఁ
దచ్చు ... కుక. ౨. ౨౯౬, ౨౫౯.

పెనిమి(న్మి)టి. పు. (పెనువు + పేటి, వృత్తిని వర్ణ వికారము.) మగఁడు, భర్త.

క. పెనిమిటి చేతను పెండ్లామని కాదు విశ్వస్త దాసి యనియును దీలుపం,గను జాలని దుర్భగు రా,లను ... భాగ. ౮. ౨౩౦.

ఉ. . . ఇప్పు డీ వనఁబోడి కందకూ, పెనిమిటిఁ గూర్చి పొం పలరఁ బెండ్లి యొనర్ప మదిం దలంచెదన్. నీలా. ౧. ౭౯.

ఉ. . . మిటారి యూ నిశా,కాంతునివంటి పెన్మిటి ముఖంబుఁ గనుంగొని సౌరచూపు లన్. గంధ. ౫౩.

సీ. మగని స్వతంత్రంబు మగువకుఁ జెల్లదు మెలఁత విధంబు పెన్మిటికి వలదు.

నీతి. ౭౨.

పెను. = పె. విశే. ("పెనువు" శబ్దముయొక్క తుదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము. దీనికి అచ్చు పరమగునపుడు ద్విత్వము వచ్చును. ఉదా. పెన్నద్ది, పెన్నూఁత మొ. పరుష సరళములు పరమగునపుడు "పెనుఁ గొమ్మ, పెనుఁబాము, పెనుగాడ్పు" మున్నగు రూపములు సిద్ధించును. స్థిరవర్ణములు పర మగునపుడు, "పెనుమిన్కు, పెనువేట, పెన్నెరు, పెన్మొసలి, పెన్సెగ" మున్నగు రూపములు నిష్పన్నము లగును.) పెద్దది, గొప్పది.

(చూ. పెనుఁద్రోవ, పెన్నద్ది మొ.)

పెనుఁగొమ్మ. వి. (పెను + కొమ్మ.) చెట్టు మొదటి కొమ్మ, స్కంధశాఖ, కవటం.

(శ. ర., చి. వి.)

పెనుఁబాము. వి. (పెను + పాము.) ౧. అజ గరము, కొండచిలువ.

చ. ఇది పెనుఁబాము చందమున పెంతయుఁ భీమమై జనంబులం, బెదరఁగఁ జేయు .

భార. విరా. ౧. ౧౭౦.

క. తన పట్టిన మరియు వకపెనుఁబాము వదనంబు, వ్రయ్యం దఱిగిన ..

భార. అర. ౨. ౭౮.

సీ. . పెనుఁబాము నా నజగరాహ్వయము వెలయు. ఆం. భా. ౧. ౧౮౪.

౨. ఆదిశేషుఁడు.

ద్వి. పెనుపొందఁ బఱచిన పెనుఁబాముచాపఁ, దనచంకి నిఱికి పద్మాయుతుం డగుచు.

ద్వి. పరమ. ౨. ౧౧౮. పొ.

పెనుకూళ్లమారి. విశే. (పెను + కూళ్ల + మారి.) ప్రతిచోటను భుజించువాఁడు.

సీ. గంగాధరుడను సంగడికాఁడు గాఁడొకో పెనుకూళ్లమారైన యనిమిషపతి.

వీర. ౪. ౪.

(యజ్ఞములందు పలువిధములగు హవిస్సులను భుజించువాఁడు.)

పెనుకెడ. వి తృణవిశేషము.

గీ. పారికె పెనుకెడ కుందేటిపారుజా గరిక, వీరికి సాళ్వము నొంచె కుందురు గరిమిడి ...

హంస. ౫. ౪౫.

పెనుగువ్వ. వి. (పెను + గువ్వ.) ఒకజాతి అడవి పావురము.

అ. వికిలి కేలకొమిలి పెనుగువ్వ బకదారి, పొత్తు రాయి పికము పలువరింత . .

హంస. ౩. ౧౩.

పెనుచే(న్చు)=పెంచు. స. క్రి. (√ పెరుఁగు.) ౧. వర్ధిల్లఁజేయు, (ఆహారాదులచే) పోషించు.

ఆ. నయముతోడి చప్పనయూల ఛండారంబుఁ,
బెనుతె యుగ్రవాళరజములమీఁద, గాలియైన
నుడియఁగా నీళ ..

భార. అశ్వ. ౨. ౪౬.

ఉ. ఆనవసీమఁ గ్రోధజనితారుణదీధితిఫాలభాగ
నేత్రానలకీలలం బెనుప హస్తమున న్నిశిత
త్రిశూలముంబూని .. పారి. ౪ ౧౪.

ఉ. . పుత్రులం, జేకొని పెన్పు నాపముప్పఁ
జేయుము నావుడు మాద్రి తద్దయున్.

భార. ఆది. ౫. ౧౪౪.

౨. ఉదికించు, ఉబ్బించు.

చ. అనుజతనూజమంత్రి సుభటాప్తజనంబులపోరు
నూది నెమ్మనమునఁ బొంగి పై పెనిచి
మత్స్యమహీరమణుండు .

భార విరా. ౩. ౬౯.

౩. రక్షించు, సాకు.

సీ. పెనుపలేఁడాయె నే పృథ్వీనుపర్వకుమారు
విగ్గత జీవహారుతిముల. వను. ౪. ౪౩.

గీ. .. సాకి మనిచెఁ బెంచెఁ, బెనిచెబ్రతికించెఁ
గాచె శేద వన నొనరుఁ, బ్రోచె ననుమాట

ఆం. భా. ౩. ౧౨౩.

అ. క్రి. పెరుఁగు, అతిశయించు, మించు.

గీ. అనుచుఁ బలికినజనపతి మనుచుపేర్కఁ,
బెనుచువాలుగ మేలుగాఁ గినుచు వనిరు

దశా. ౧. ౧౩౭.

క. అనుచు న్నెచ్చెలు లాడన్, వినుచు స్మృది
లోనఁ బెనుచుపేదుక గనుచున్, ననుచు
న్నునుసిగ్గున వవ్వవజానన యుండునంత
వైభవలీలన్. ఇందు. ౫. ౬౫.

పెనుజోగి. వి. (√ పెను.) శివుఁడు.

సీ. పెనుజోగితేజంబుఁ బృథుల ఘాతంబులు
దంత్యస్థిమరనికదంబసమితి. (చి. శి., చి.ని.)

పెనుపడు. అ. క్రి. (పెనుపు + పడు.) అతిశ
యిల్లు, వర్ధిల్లు.

సీ. చిరుదశావహిశములు పెనుపడం బై బ్రాయ
ఘనశస్త్రరోచు లాకసముఁ బ్రాఁక.

కై. భా. ౨. ౭౪.

ద్వి కనినంతనే కురంగములసంఘములఁ బెను
పడి చెండాడు పెనుతిండిపులులు ..

అ. మ. క ౫. ౨౨౧. పౌ. ౨౧. ౫౦.

క. ఘనమైన కోపవహ్నియుఁ, బెనుపడ ...

భా రా. ౨౪ ౨. (శ. ర.)

పెనుపరి. విశే. (పెనుపు + అరి.) ౧. వృద్ధి
పొందించువాఁడు. (చి. ని., శ. ర.) ౨. అధి
కుఁడు, గొప్పవాఁడు

ఉ. హరి పలికినవిధ పెంతయు, నెరవై యున్న
యది వింటె యిమ్మాటకెలం, గరయు
దము తొలుత నీపెనుపరిచందం బెల్ల నెఱుక
పడియెడుఁ బిదపన్.

భార. ఉద్యో. ౩. ౨౧౪.

(పెనపరి — భేదశీలుఁడు అని శ. ర.)

పెనుపారు = పెంపారు. అ. క్రి. అతిశయించు,
అధికమగు.

గీ. ప్రాణదానంబు వేఁడినఁ బార్థుఁ దథయు,
హస్తమిచ్చుచు దయ పెనుపారఁ బలుకు. .

భార. విరా. ౫. ౨౨౫.

మ. పెనుపారెన్ వర మించ్చి తల్లు గడిమిన్
భీమాగ్రజాం డాలఁ గిట్టినఁ బట్టం గదు నగ్గ
మైనయెడఁ గ్రేడింతు ..

భార. ద్రో. ౧. ౩౧౧.

పెనుపు = పెంపు. వి. (√ పెనుచు.) ౧. వృద్ధి.
అతిశయము.

క. అనవరతసౌఖ్యసంపదఁ, బెను పొందుచు
నుండు మీకు భీకరకాంతారనివాసాయాసం
బుల, వనఘా యిబ్బంగి నవయ నలమట
నొడమున్. భార. అర. ౧. ౨౧౩.

సీ. (వర్షాకాలవర్ణన) ఎఱ్ఱలపెను పట్టె సేలపైఁ
గోటలఁ జొచ్చె విక్ర. ౪. ౨౪.

క. ఒనరింపఁ బిచ్చలింపక, మునుకొని యయ్యా
దవి మనికిమొనగాం గ్రతవిన్, కెనసి పెను
గట్టుఁ జెట్టును, బెనుపొదవఁగ రువ్వుట
యును బెగడక వాఁడున్.
అచ్చ. రా. యు. ౧౪౧

౨. పెంచుట, వృద్ధినొందించుట.

ఆ. పరిజనములఁ బెనుపు పతికి హితము .
భార. శాం. ౨. ౧౭౯.

౩. మహత్త్వము, గొప్పతనము

క. మునిదివిజాదికలోకము, లనంతుఁ దనఁగ
జగతికెల్ల నాధారంబై, పెను పొందెడు
శేషాత్ముని, వినుతింతున్
భార. శాం. ౨. ౩౬.

క. విను సైంధవుఁడు మహారథుఁ, డనిఁ జోక
పెనంగు నతని వాఁడ్రాపదికై, పెనుపుఁ
బఱచిరి కుంతీతనయులు ..
భార. ఉద్యో. ౪. ౨౨౨.

౪. పొడుగు, ఉన్నతి.

చ. పెనుపున శాకసంభవయు బృంహితముల్
దము నగ్రగర్జిత, స్వనములతోడి మేఘముల
చందముగా నొనరింప మీఁది యోగ్యనికర
మేయు సాయకవితానము భీమవృష్టిగా
రయంబు, బుధఁ బయికొన్న యేనుఁగులపోరునఁ
దేరులు దేరె నెత్తుటన్.
భార. కల్య. ౧. ౧౨౧.

౫. గర్వోక్తి.

క. ... నీ, పెనుపులు లాతులవలుక పెంచిన
మేలే. దశకు. ౪. ౨౬.

౬. ఒప్పిదము, అందము.

గీ. కదళి దినియించె నగ్రాంఘ్రికంబు దొడల
పెనుపున .. ఆము. ౫. ౩౦.

౭. సామ్యము, పోలిక.

క. . పెనుకొదలు పొదల మెదలంకొదవు
తుమ్మెదల పదువు లినుపనరిపెణల పెనుపున
బనుపఱచుచు కళా. ౬. ౨౨౪.

౮. వైభవము.

చ. . నీవు గానఁగల వాత్మజు నొక్కని కాని
కింతయుం, బెనుపు నిప్పరాజ్యముఁ
బెండిలిసేయుఁడుఁ గాక వేడుకన్.
హరి. పూ. ౩. ౧౩౫.

చ. వావుడు..., బెనుపుగ నింద్రుపీటికిని
జేర్కొని పోరుదు వని సేసి నీ, పెనుకన
వస్తు నంచు రతి వేడుకఁ బల్కిన
వీర. ౬. ౨౪.

(వృత్తియందుఁ గొన్నియెడల అంత్యవర్ణ
లోపము. చూ. పెను.)

విశే. ౧. పెద్దది, పరిమాణాతిశయము గలది.

ద్వి. వైద్యులకును మంత్రవాదులకును న, శేద్యం
బసాధ్యంబు పెను పగు వ్రణము.
పండితా. మహిమా. ౨౫౯.

చ. అన విని కూర్మ మి ట్లను . . మత్స్యమంబు
లై, పెనుపుసర్వము ల్గ్రాలఁదివట్టఁగరానివి
లోఁ జరింప నొం, పెనుపిన గంగ ..
హరి. ఉ. ౫. ౨౧.

౨. బహుళము, అధిక సంఖ్యాకము.

మ. పను లాజ్ఞాపనసేయు వేళలఁ దగం బ్రాకుల్
విలింపోత్తముల్, పెనుపై కొల్తురు ..
నృసిం. ౧. ౭౦.

౩. అధికము, గొప్పది.

క. తనుఁ దొరఁగుతండ్రి నుదుపఁడు, మునివరుఁ
డని యతని చిత్తమున నే డ్రొద్దున్, బెను
పగు కోపంబు వసిష్ఠుని దిక్కునఁ గలిగె .
హరి. పూ. ౨. ౪౨.

క. పెను పైన యనావృష్టికి, జననాథుఁడు
వనటఁ బొందె . భా. రా. బాల. ౫౪.

క. పెను పగ వమరత్వ మర్విభీమునుఁ డొందన్.
ఉ. రా. ౨. ౧౯౩.

జ : పెంజలువఁ్రాలు, పెంజీకటి, పెంజెర,
పెండర, పెందలకడ, పెందలాడ,
పెందళ్కు, పెందిరువడి, పెందుఱుము,
పెంబెర, పెంబెరువు, పెందోడ, పెంద్రోవ,
పెంబోతు, పెనిమిటి, పెనుఁగొమ్మ, పెనుఁ
బాము, పెనుగుర్వు, పెనుబోగి, పెనుమస
నము, పెనుమినుకులు, పెనుమ్రాను, పెనువెల్లి,
పెనువ్రేలు, పెన్నపిల్లలుఁగు, పెన్నాటకము,
పెన్నాటకమునేయు, పెన్నిక్కు, పెన్నిట్టు,
పెన్నిదుర, పెన్నిధానము, పెన్నిధి,
పెన్నుద్ది, పెన్నెఱులవాఁడు, పెన్నెఱులు,
పెన్పులుఁగు.

పెనుమసనము. వి. (పెను + మసనము.) మహా
శ్మశానము, కాశి.

చ. పెను మసనంబునం గలవు పెక్కులు తీర్థ
ములు .. కాశీ ౬. ౧౨౪.

పెనుమినుకులు. వి. బ. (పెను + మినుకులు
సమాసమునం దుత్తరపదము పరమైనపుడు బ
వర్ణకలోపము.) వేదములు.

క. . ప్రాఁబలుకులు పెనుమినుకులు నా, వెల
యున్ క్రుకులకునుఁ బెక్కు విశ్వాధిపతీ.
అం. సం. వేఁ. ౪౧.

క. పెనుమినుకు కొనలు తెలివిం, గనుఁగొను బల్లి
దునకైన. గనరాని నినుం, గనుగొంటిమి ..
అచ్చ. రా. బాల. ౬౫.

క. ఎవరేని గొనబుకాఁడా, పెనుమినుకుం
దెగలు వొగడు పేరిమికాఁడా .
అచ్చ. రా. సుం. ౧౭౧.

పెనుమ్రాను. వి. (పెను + మ్రాను.) ౧. మహా
వింబము. ౨.

సీ. పెద్దమ్రా నవఁగను బెనుమ్రా నన స్మరహావింబ
నామములంగా పొగడుచుండు.
ఆం. భా. ౨. ౪౯.

పెనువెల్లి. వి. (పెను + వెల్లి) ౧ మహా
ప్రవాహము. (చూ. వెల్లి.) ౨. ప్రళయకాల
మందలి ఏకార్ణవము.

వ ఇట్లు లోకంబెల్ల నేకార్ణవం బైన .
పదంపడి యప్పెనువెల్లి యుల్లవల్లఁ దిగిచి
పోవం దొడంగు నెడన్.
భార. అర. ౪. ౨౭౯.

పెనువ్రేలు. వి. (పెను + వ్రేలు.) అంగుష్ఠము,
బొటనవ్రేలు.

క. పెమ్మని నీ దక్షిణహ, స్తమ్మున పెనువ్రేలు
దునిమి దక్షిణ యిమ్ము
భార. ఆది. ౫. ౨౪౩.

గీ. కూలి, కాలిపెనువ్రేలు దెమలించి
కరము తెత్తు, కాన నదృగ్గత లేక గణో
విభుండు ఉ. రా. ౩. ౭౪.

పెన్న. వి. (సం. పినాకినీ. త. పెణ్ణై.) ఒకానొక
నది, పినాకిని.

(ఇది ఉత్తరపినాకిని, దక్షిణపినాకిని అని యిరు
తెఱఁగులది.)

సీ. అందు ముఖాసీనుఁడైనఁ యక్ష్యరాజేంద్రు
   నంబుధుల్ నాల్గును .కృష్ణ,వేణి సరస్వతి
   పెన్న యైరావతి... సతతంబుగొలుచు.
                    భార. సభా. ౧. ౪౧.

సీ. పెన్నాడి తత్పెన వీఁగఁదోలుటకును బృథు
   ర క్తమున ముల్చు పెన్న పాటి.
                    రామ. ౨౫౯.

గీ. చెలఁగు నే ఱన వది తద్వితీపసంజ్ఞ,యమరుఁ
   బెన్న యనంగను జమున యనఁగ.
                    ఆం. భా. ౧. ౧౭౩.

పా : పెన్నదాఁటినఁ బెరుమాళ్ళనేవ = పెన్నవది
   దాఁటుట యతికష్ట మనుట.

పెన్నడపులుఁగు. వి. (పెను+నడ+పులుఁగు.)
   మరము, పక్షివిశేషము. (శ. ర., గ్రా.)

పెన్నాటకము. మి. వి. (పెను +నాటకము.)
   ౧. మహానాటకము, పెద్దనాటకము. ౨. గొప్ప
   వర్తనము. ౩. అతిశయము, ప్రాచుర్యము.

క. పిప్పలిరొప్పును నల్లంబు మొల్లంబును
   బేలపిండి మెందును . . పెన్న పెన్నాటకం
   బును గలిగి .   కాశీ ౪. ౧౭౫.

పెన్నాటకముసేయు. స. క్రి. (పెన్నాట
   కము + చేయు.) విస్తరించిచెప్పు, అతిశయ
   ముగా వచించు

గీ. సంభవించిరి గంధర్వజాతి నవినఁ, గలితనం
   బేల పెన్నాటకంబుసేయు, ననఁగ ధీమేశ్వ
   రునిఁ గొల్తు రప్పురమున, సాను లనుశేరి
   యప్సరశ్చంద్రముఖులు.   భీమ. ౧. ౭౭.

పెన్నిక్క. వి. (పెను + ఇక్క.) గొప్పస్థానము.
   గీ. ఆ తరుణియక్క బహునృత్యగీతవాద్య, కళల
   పెన్నిక్క వలరాజు కంచుథక్క ...
                    వైజ. ౧. ౧౦౮.

పెన్నిట్ట. వి. (పెను + నిట్ట.) పెద్ద ప్రవాహము.
   గీ. గాఢసంస్పర్శభంగులు గలుగునట్టి, వారిమ
   సమయకృత్యంబుల నొదవి సౌఖ్యరసము
   పెన్నిట్ట పొరిఁబొరిఁ గ్రమ్మ దేర, నమ్మదాం
   బుధిఁ దేలిరి సతియుఁ బతియు.
                    భార. విరా. ౫. ౮౦౨.

పెన్నిదు(ద్దు)ర. వి. (పెను + నిదుర.)
   ౧. గాఢనిద్ర.
   చ. కుచములమీఁదఁ బెన్నిదురఁ గూరినబాలునిఁ
      దల్లి గానలే, కచటికిఁ బోయెనో యనుచు
      నేడ్చినయట్లు .   వాసిష్ఠ. ౫. ౨౮౯.
   ౨. పెద్దనిద్దుర, చావు.
   సీ. సమయుట యీల్గుట . మిత్తి పెన్నిదుర
      నా మీఱును మరణము ...
                    ఆం. భా. ౨. ౨౨౫.
   ఉ. . . శాంభవలోచనవహ్నిఁ గ్రాఁగి పెన్ని
      ద్దురఁ బూని మే నెఱుఁగనేరక యుండెడి,
      నీకు మ్రొక్కి వేఁడుదులు చెప్పినన్ మనసు
      చొచ్చునె బోధము పుట్టు నేర్చునే.
                    వసు. ౪. ౮౦.
   (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)

పెన్నిధానము. మి. వి. (పెను + నిధానము)
   గొప్పనిధి.
   గీ. పద్మముఖుఁ డైనయతఁడు నాపాలి కనకు,
      పెన్నిధానంబు మాటలు పెక్కు లేల.
                    నైష. ౨. ౪౫.

పెన్నిధి. మి. వి. (పెను + నిధి) పెద్దనిక్షేపము,
   గొప్పపాఁతర.
   ఉ. .. అత్యంతము చోద్యమై మెఱయ
      నంజన మచ్చినవానికిన్ ధరాక్రాంతము
      లైనపెన్నిధులు కన్నులకుం బొడచూపు
      కైవడిన్.   విప్ర. ౧. ౧౯౨.

క. కాంచిన నరకముల పెన్నుధిఁ, గాంచినగతి
వలరి యెదురుగా వచ్చి ..
విక్ర. ౨. ౧౪౨.

పెన్నీ(నునీ)రు. వి. జా. అసా (పెను + నీరు.)
౧. అధికజలము, ఎక్కువనీరు.
క. పెన్నులలు గాని జక్కువ,కన్నులఁ
పెన్నీరు వెడలఁగా పెలరాలన్, జన్నీరు
వెదలఁ గాంచెన్, కన్నయమును జలకమాడఁ
గలిగె ననంగన్. రామా. ౬. ౧౨౫.
౨. సముద్రము
సీ. . పెనునీటఁ దేలాడుమిన్నుపాప.
ఉ. రా. ౧. ౮౦.

పెన్నుద్ది. వి. (పెను + ఉద్ది.) పెద్ద, ప్రతిస్పర్ధి, పోటిచేయువారి నాయకుఁడు.
వ. అందఱు హాస్యక్రీడనం బను నాటకం
బొడంగి రెండు సంగడంబులై కృష్ణుండును
శ్రీధాముండును పెన్నుద్దులుగాఁ దక్కువ
వారును దమలోన దొరయుభంగి దోయి
గట్టిరి. హరి. పూ. ౪. ౯౨.
వ. తానును బలభద్రుండును పెన్నుద్దులై యితర
వల్లవు లెల్ల నుద్దించుకొని
భాగ. ౧౦. పూ. ౪౩౦.
విణ. ౧. మిక్కిలి సమానుఁడు.
గీ. సురల పెన్నుద్దులై జరామరణభయములు,
అని యెఱుంగక వర్తింతు రందుఁ బ్రజలు.
వి. పు. ౧. ౧౬౨.
ఆ. పేదయైన ధనదు పెన్నుద్దియై చను, సాయ
మునకు పెచ్చు మల్లు మైన . .
విక్ర. ౨. ౧౪౧.
౨. మిక్కిలి గొప్పవాఁడు, మిక్కిలిగొప్పది.
గీ. విషయుప్రమింగిన పెన్నుద్ది వేల్పు లేఁడు, మునసి
జారాతి మ్రింగి గళ్ణమునఁ ద్రేచె ...
కాశీ. ౪. ౨౩౪.

ద్వి. పెద్దలేఁడు పెన్నుద్దులమొదలు .
బసవ. 3. ౯౦౬. పం.

పెన్నె(న్నే)రు. వి. అశ్వగంధ. శ.
సీ. పెన్నెరనంగను బెన్నెరనంగను దొమ్మడో
లనఁగను దోఁచు నశ్వగంధ . .
ఆం. భా. ౨. ౬౩.
సీ. సహదేవి జట్టుప చలిపిండి చిటిముటి
పెన్నేరు విమబొద్ది పిండికొండ ..
హంస. ౪. ౧౦.

పెన్నెఱులవాఁడు. విణ. (పెను + నెఱులు + వాఁడు.) పెద్దవెండ్రుకలు కలవాఁడు. కేశి.
గీ. పెన్నెఱులవాఁ డనంగను వెలయుఁ కేశి.
ఆం. భా. ౨. ౧౧౯.

పెన్నెఱులు. వి. బ. (పెను + నెఱులు) పెద్ద వెండ్రుకలు, దీర్ఘకేశములు. (వ్యుత్పత్తియందిది ఏకవచనముగాఁ గూడనుండును.)
సీ. ముడి విప్ప నడుగుఁదమ్ములపైని వ్రాలు
పెన్నెఱులు దేం ట్లగుట సందియము
గలదె. ఆము. ౨. 30.
సీ. నిడుదపెన్నెఱిగుంపు జడ గట్ట నగరము
న్మనుమండు తపము గైకొనినచోటు.
మనుచ. ౨. ౯.
ఇట అతి దీర్ఘములగుకురు లని భావము.
సీ. అమృతంబుఁ ద్రావు నీలాభ్రమో యది గాదు
కప్పుపెన్నెఱిగొప్పకొప్ప కాని.
దశా. ౨. ౨౪౪.
సీ. కొదమకుమ్మెదయొప్పు వదలింపఁ గలకప్పు
గులుకు పెన్నెఱిగొప్ప లలవరించి.
రాజ. చ. ౨. ౧౨౬.

పెన్బులుఁగు. వి. (పెను + పులుఁగు.) గరుత్మంతుఁడు.

ఉ. ... మహాద్రియుగాగ్ర వ్యాళనిభుఁ
డెచ్చులఁగేడ్చినమాడ్కి నీడ్చు నచ్చాలికఁ
గాలభైరవుఁడు పైకొనుచుం బోకపోరు శక్తిఁ
గన్. పాండు. ౪. ౨౯౪.

పెన్నంగ. వి. పృథుదేహము.

సీ. కలిమి గుంద్రయు గచ్చ పెన్నంగయు .
హంస. ౪. ౯.

(క్రొత్త, వ్రాఁత ప్రతి. పా.)

పెమ్మె = పెరిమె. వి. (శ. హెమ్మె.) బ. వ.
దంభవచనములు, బడాయిమాటలు.

ద్వి. జనవరాధమ కూరిజనుఁ డిట్టియెడలఁ,
బెమ్మెలు పలుకుచే పేర్చినశక్తి, సమ్మదంబు
గఁ జోపి జయ మొందుఁగాక

ద్వి. భాగ. ౧౦. (శ. ర.)

పెయ్య = పేయ. వి. ౧. పాలువిడిచిన ఆఁడు
దూడ, లేఁటి.

సీ. . . వెలయఁ గోడె యనంగఁ బెయ్య
యనఁగఁ, గీ. గోప్రభృతిపుంస్త్ర్య
పత్యముల్. ఆం. భా. ౨. ౨౬.౨.

క. తఱుగులపాది యొకదనఁ బెయ్యలదా మెన
యొక్కవలన ననుపై యుండఁగ, మొల
కూపి పెక్కుచుట్లన్, బలుద్రాటం జుట్టి
గోపభావం బలరన్.

భార. విరా. ౧. ౨౩౫.

వ. ... తీయావులకోడెలను అంబోతులం
జేసేది పెయ్యలను కదుపునంగూర్చి ..
ప. రా. ౪. ౬౫౯.

౨. లేఁగ, దూడ.

గీ. తఱుగు లాడ్చి పెయ్యల నెల్లఁ దల్లిచన్ను,
గుడువవిడుచుఁ గొన్నిటి నలుగడలఁ
దోలు. హరి. పూ. ౫. ౨౦౬.

గీ. హేమశైలంబు దోగ్ధగా భూమిసురభి,
నఖిలరత్నౌషధులను గల్పాదియందుఁ,
బృథుమహారాజు పంపునఁ బిదికె నెలమి,
మంచుగొండను బెయ్యఁ గావించి గిరులు.
హర. ౫. ౨౨.

౩. ఆవు, గోవు.

గీ. పాలు గడుఁ బెక్కు దానిఁబాము లెస్స,
పెయ్య కర్మిలిగలదు మతిప్రియమునుండు,
పాల కేడ్చిన యపుడ చన్నట్టనిచ్చు.
భార. అను. ౨. ౪౨౩.

శ్లో. దేశకాలోపసంపన్నా, దోగ్ధ్రీ కాంతాతి
వత్సలా, స్వాదుక్షీరప్రదా నవ్యా మమ
నిత్యం నివేశనే.

సం. వా. అ . ౧౦౫. ౧౫.

సీ. వలయుకోరిక లియ్యఁగల పెయ్య గలిగి
ముష్టింపుచుక్ పరితుష్టిఁ జెందు నెల్ల.
ఉ. రా. ౫. ౨౦౯.౪

వి. (ఆవుదూడలలోను గేదదూడలలోను)
స్త్రీజాతి.

ఉదా : పెయ్యదూడ.

జ : పెయ్యమ్మ.

పెయ్యమ్మ. పనికిమాలినవాఁడు, పనికిమాలినది,
అప్రయోజకుఁడు, అప్రయోజకురాలు.

(వ్యవ.) వాఁడు వట్టిపెయ్యమ్మ.

పెర. వి. తేనెపట్టు, మధుకోశము.

ద్వి. గిరు లెక్కి మణములఁ గ్రిక్కిరియంగఁ,
బెరల తేనియ లాని ప్రేలరింపుచును.
రం. రా. యు. ౨౬౪. పా. ౨. పం.

సీ. తిర మొందఁ దేనియపెర లెచ్చటను గన్న
దెలిచి చీకొగరువాతెలియ తేలఁచి ...
నీలా. ౩. ౧౦౭.

చూ : పెరతేనియ, పెరయీఁగ.

పెరజే. వి. సర్పవిశేషము.

సీ. పూఁతకోటులుఁ చిల్కుగులియలు బ్రాఁచులు
పెరజాలు గుఱ్ఱపుఁబెరజా ఒచటఁ. గీ. గలవు
తక్కువజాతిపాఁకులును. ద్వా. ౧. ౯౭.

పెరడు. వి. దే. (క. హిట్టు.) గృహపృష్ఠభూమి,
ఇంటి వెనుకటిదొడ్డి.

సీ. కరటిదానవవైరి పెరటికల్పద్రుమం బనఁ
గొత్తుఁడు సిద్ధరసముచెలఁ.
పి. శకుం. ౪. ౪.

సీ. ఏసాధ్వి పెరటిలోఁ జెలఁగొంటఁ గని వజ్రి
వంటవారని నిందసం బొనర్చు.
దశా. ౧. ౪౦.

సా : పెరటిచెట్టు మందు గాదు = పరిచిత
వస్తువునకు విలువయుండదు. (సులభమగు
పదార్థముగ నిర్లక్ష్యముచేసి నిరసింతు
రనుట.)

ఆ. తమ కసాధ్యమైనఁ దమితోడఁ గాంక్షింతు,
రాగసాళిమును ధరాభినాథ, తమకు సులభ
మైన నమృతంబుఁ గైకొన, రెందుఁ బెరటి
చెట్టు మందు గాదు. కళా. ౩. ౩౯.

క. ఏమిటికి నీదుమతికిని, రామైతిమి దుర్ము
విదువరా దని యెంతేఁ, ప్రేమం జెప్పిన
విన విటు, మామాటలు పెరటిచెట్టు మం
దగుదె నృపా. రుక్మా. ౪. ౨౦.

పెరతే(న)నియ. వి. (√పెర.) పెగనుండి
తీసినతేనె, పట్టుతేనె, మధువిశేషము.

క. అట్టు కణుతిట్లు గాల్చిన, పెట్టల నింజేట్ల
మతియుఁ బెరతేనియలం, జెట్టుక మెసఁ
గుచు వాథుని, పట్టిక విం పెసఁగ నిట్లు
ప్రతిదినసంబున్. శాశ. ౩. ౪౧.

వ. ... మానుపతేనె పూఁదేనె జాజితేనె
పుట్టతేనె పెరతేనె కజ్జతేనె మరుగతేనె...
ప్రబంధ. ౧౧౨.

పెరయీఁగ. వి. (√పెర. పెర నిర్మించు తేనె
టీఁగ.) ప్రకృతి, ఒకజాతి తేనెటీఁగ.

క. పెరయీఁగల గతిఁ గవయుచుఁ, బోరఁ
బోరఁ గడుఁదురల పగిదిఁ బొదువుచు ...
భార. ద్రో. ౧. ౨౫౯.

చ. అదురులు వాలు మూఁదికొని హస్తయుగం
బునఁ గింసవైరిఁ గ్రొట్టదుర మురంబు ప్రేమి
పెరయీఁగగతిం గఱచె మ్మురాంతకున్ ...
ఉ. హరి. ౬. ౯౦.

పెరరేఁచు = ప్రేరేఁచు. స. క్రి. ప్రేరించు,
పురికొల్పు.

(ఇది సానుస్వారమని చి. ని. నిరనుస్వారమని
శ. ర. రేఁగు, రేఁచులను బురస్కరించుకొని
సానుస్వారమనుట యుక్తము.)

క. . నిజసోదరులం వడిసకొటి కిప్పుడుద్దవము
నిమ్మనక, బెరరేఁచి తెచ్చె నిశ్చ దెం దరి
గాదు ... జై. భా. ౬. ౨౧౪.

చ. ... ఓ మునివర నీవు నీయు తపమును
జపమున్ బెరరేఁప వెల్లి కోట్యున భవదగ్ర
వీథికి గడారవటుం డిటు వచ్చె మున్న
యాత్రయన విను జెలివాఁడు శరకార్ధుఁడ
నీవు చతుర్థ సంపదన్. పాండు. ౪. ౬౧.

మ. తరుణుల్ తల్లిరొయుం గుచంబు లనుసం
దద్వైభవ్యముల్ దీమలై, పెరరేఁపన్ జను
దంచె గాక .. అను. ౨. ౩౩.

చూ : పెరరేఁచు.

పెరరేఁపు = పెరరేఁచు (శ. ర.)

పెరవణి = పేరణి. వి. (సం. పేరణీ, విల్యమ్సు.
శ. పేరణి.) నృత్యవిశేషము.

ద్వి. అంగజారాతికి నానంద మొదవ, భృంగి
ముందటికంటెఁ బెరవణి చూపు.
ప్రభులిం. ౨. ౧౩. పా. (శ. ర., బ్రౌ. పా. పేరణి. మద్రి. పా.)

పెరసు. వి. పొలుసు, మాంసము. (శ. ర., బ్రౌ.)

పెరిమ. వి. (సం. ప్రేమా.) ప్రేమ, అనురాగము, వలపు.

క. సురలకు హితవు మొనరించితి, ధా కేగుము
నిన్నుఁ జూడఁ దద్దయు వేడ్కం, ద్వరిత
పడుచున్నవారలు, హరిమిత్రమ నీ సహోద
రాదులు పెరిమన్. హర. ౪. ౧౭౯.

క. గురుకుచ చెలిమూఁపున మో, మరదోఁపఁగ
నిలిచి చూచె నధిపతి నతఁడుం, బెరిమం
జూచెను సతి .. పరమ. ౩. ౧౮౭.

క. మరియును రెవ్వరి బిడ్డలు, మరు లింతియు
కాక సుతులు మతి యతిహితులే పెరిమను
బుట్టిన పుత్త్రిలు పెరుఁగఁగ శత్రులను
శ్రుతులు పెక్కులు వినవే.
కుచేల. ౧. ౫౯. (పెరిమె అపముద్రి.)

పెరిమె = పెమ్మె. వి. (క. పెర్మె.తు. పేర్మె, త పెరుమై) ౧. గొప్పతనము, ఘనత.

క. కలిమిఁ దలముగాని వ్యయంబులు పెరిమెల
కోలుకుఁ జేసి పాలియారె దుర్బుద్ధులు నారి
కేళబకమున, ఫలుఁగు దుర్దైశ్వర్యమహిమఁ
బొలిసిన భంగిన్. కేయూర. ౩. ౧౮౭

౨గడ. పేర్పుమైనల్ల యది మెలులఁ దొలిపూఁ
దుటిమె, దర్పకున కర్పింపఁదలఁప రెంతటి
పెరిమె. మనుచ. ౩. ౭౪.

శా. అన్నది పావనగుణ సంపన్న తనుతియింపఁ
గలఁడె పన్నగపతియున్, మిన్నకయున్నది
మునిఁగిన్యయన్న దఁ దమ్మ రునితంత్రి యనఁ
దగుఁ బెరిమెన్. రాజు. ౪. ౩. ౩౭.

౨. ప్రసిద్ధి, ఖ్యాతి.

గీ. అగ్నిబిందు నిపేరుని జూహ్వయంబుఁ, గూర్చి
మధుకైటభారాతి మూర్తి మిగుల, బిందు
మాధవుఁడను పేరఁ బెరిమెవడసె.
కాశీ. ౭. ౧౧౭. (ప్రాఁత ప్రతి. పా.)

౩. ప్రాశస్త్యము, శ్రేష్ఠత్వము.

వ. మిరియుంబు పెరిమెయుఁ బహుప్రసరము
అవ...గలిగి .
కాశీ. ౪. ౧౭౬. (చి. వి. పా.)

పెరుఁగాకు. వి. (పెరుగు² + ఆకు.) = పెరుఁగు తోటకూర, మహాబాష్పకాశము. శ్రీ.

పెరుఁగు¹(ర్గు) = పెరువు¹, పెఱుగు. (త. పెరుకు. క. పెర్చు.) అ. క్రి. ౧. (వయఃప్రమాణాదులలో) ఎదుగు, వర్ధిల్లు, పెంపొందు.

సీ. . . పాండుకుమారులు .., ధృతరాష్ట్రు
నొద్దఁ, దత్సుతులతో నొక్కటఁ బెరుఁ
గుచు ఘనాసురవరుల వలన . .
భార. ఆది ౩. ౧౭.

క మృతుఁడౌటపుట్టుఁ బెరుంగు, మృతుఁడౌట
కేతోకఁడు గుడుక మోకానుఁదృప్తిన్ ..
వైష. ౪. ౪౫.

గీ. వింధ్య కుమరాద్రిపాటికి వివిధశాఖ,కములు
మొలపూసలుగఁ బెరుఁగి మదిఁ దలఁచె,
నెన్నఁడు ..
పాండు. ౫. ౧౭౭.

మ. పలుకందోయ్యాలిదేటి రాచిలుక పెంపక
పెర్గి సాకార, కలవాలిలఁ బ్రియాలకమని
యనంగా ... వర్తింతుఁ గాంతామణీ.
విక్ర. ౪. ౫౦.

౨. ఉప్పొంగు, ఉత్సహించు,

సీ. తాతతాతలమున వాకిల్లఁ బాండవాగమనంబు విని సంతసమునఁ బెరిఁగి .

భార. ఆది. ౬. ౧౮౭.

౩. పూను, ఉద్యమించు.

క. చక్కనగు మనిన రక్కసుఁ, దక్కజముగఁ బెరిఁగి . . భార. ఆది. ౬. ౨౦౩.

ఉత్సాహము. .... తత్క్షణంబె యేఁగి పాం, చాలుఁ బట్టికత్త మధికశౌర్యశీల మొఱ యఁగాఁ, బోలు ననుచుఁ బెరిఁగి రాజ పుత్రు లరిగి . భాగ. ఆది ౬. ౬౫

౪. కలుగు, పుట్టు.

క. కుఱుసేనఁ గదా గెలుచుట, కరముధరము నరున కవకు గాండీవమునం, బెరిఁగినయమ్ముల మంటలు, దరికొని తెగఁగాల్పునటిదయ యగుఁజామ్మా (భా. ల. వ్యా. పా.) భార. ఉద్యో. ౨. ౧౯౪

౫. తెగు, ఛిన్నమగు (ఈ యర్థమున విరమ స్వారమని శ. ౭. వ్యతిరేకలక్షణచే నబిం దుకమునకే యీ యర్థము రావచ్చును. చూ. పెంపు.)

చ. పెరిఁగిన హారరత్నములపెల్లున నొక్కెడఁ దాఁ(దా)పప్పియై పారి. ౪. ౩౭.

వ. కరఁగిన కపురంపుతిలకంబులతోఁ బెరిఁగిన తారహారములతో బడలిన సెమ్మొగంబుతో . ఉ. రా. ౪. ౨౨౧.

విశే. ౧. ఏండ్లు చెల్లినవాఁడు, ఏండ్లు చెల్లినది (శ. ర)

౨. వృద్ధిపొందినది. (శ. ర.)

జ : పెంచు, పెంచుకొను, పెంపగు, పెంపరిము, పెంపరి, పెంపఱు, పెంపారు, పెంపారుచు, పెంపు, పెంపుడు, పెక్కువ, పెనుచు, పెనుపడు, పెనుపరి, పెనుపారు, పెనుపు, పెరుఁగుడు,

పెరుఁగు³(గ్గు). వి. = పెరుగు² (త. పెరుగు,) దధి.

గీ. మిసిమి గలపుల్లపెరుఁగుతో మిళితమైన. శైవ. ౬. ౧౩౦.

ఉ. కమ్మనిజున్ను మంచిసెయి గట్టిది మీఁగడతోఁ బెరుంగు చ్రాక్కమ్మగు జున్నుపాలు చిలుక మ్మిపిదీపినవెన్నముద్ద హంస. ౨. ౧౧౧.

చ. రమణి యొకర్తు కొంటి మదురాపురికిం బెఱుఁ గమ్మఁ బోవుచో దశా. ౯. ౨౦౪.

ఉ. పేరినసేయి దుగ్ధములు పెర్గును మీఁగడ యుచ్ సదాప్రజాగారము పొచ్చి త్రాగి కెప గింతులు వైచు మురారి పెంచఁగా. అప్ప ౪. ౨౩౦. పొ.

చ అరుణగభస్తిబింబ ముదయాద్రిపయిం గను పట్టఁగన్నెలోఁ, బెరుఁగును వంటకంబు వడ ఒంది యలుం గుడువంగఁ బెట్టు నిర్భర కరుణాధురీణ యగువ్రాణము ప్రాణము తల్లి యున్నదే కాశీ. ౪. ౧౧౫.

పెరుఁగు వడ్లును గలిపినరీతి = ఒకరితో నొకరు కలియక యుండుట.

ద్వి. ఈ రీతి విశ్వాసం బెందును లేక, పెరుఁగు వడ్లును కలిపినరీతి నుండ, నరివాఘుఁ డేతెంచి ద్వి. పరమ. ౫. ౩౫౭. పొ.

జ : పెరుఁగాకు, పెరుఁగుతోఁటకూర, పెరుఁగు సంద్రము.

పెరుఁగుడు. వి. (√పెరుఁగు¹.) వృద్ధి.

సీ. తగఁ ద్రివర్గాభిధ తగ్గ నిల్కడ పెరుఁగుట యనునివి మూఁడు కొలఁదులు . ఆం. భా. ౨. ౧౯౦.

పెరుఁగుతోఁటకూర=పెఱుకు తోఁటకూర. వి. (పెరుఁగు³ + తోఁటకూర = పెరుఁగు

కలి తృదుతైన తోఁటకూర.) మహాశాస్త్ర శాకము.

సీ. ..పెఱుకతోఁటకూర, పెరుఁగుతోఁటకూర
యనఁగఁ జను మహాశాస్త్ర సంజ్ఞ.
ఆం. భా. ౨. ౬౩.

పెరుఁగుసంద్రము. వి. (పెరుఁగు¹+సంద్రము) పెరుఁగుకడలి, దధి సముద్రము. (శ. ర.)

పెరుమాళ్కోయిల. వి. (పెరుమాళ్లు + కోయిల. త. పెరుమాళ్ కోవిల్.) కాంచీపురము, ఒకానొక పుణ్యక్షేత్రము.

క. కోయిలఁ దిరుమలఁ బెరుమాళ్కోయిలఁ దిరు
పతులఁ గుంభకోణాదికపుణ్యాయతనంబుల
మాయుం, దైవముక్కుడఁ బోయెనొకో
మురాంతకు ప్రతిమల్. (కాశీ. ౫. ౨౮౭.)

పెరుమాళ్లడుగుబుగ్గ. వి. (పెరుమాళ్లు + అడుగు + బుగ్గ) విష్ణుపాదోద్భవయైనయేఱు, ఆకాశగంగ.

సీ. .. ముత్తెరువు లాఁడి తెలివాఁక పొంకా
మరకుఁబంట, కటకంపుతలయేఱు పెరు
మాళ్లడుగుబుగ్గ జడదారిచేఁ యూట చదలు
వాఁక. గీ అమరతటినికి నామధేయములు
పొంబ . పాం. ని. దేవ. ౧౬.

పెరుమాళ్లు. వి. బ (త. పెరుమాళ్.) దేవుఁడు, విష్ణువు.

చ. మన మొప్పితంపు పెంపు పెరుమాళ్లె యొఱుం
గు వీఁకన్ సమస్తముల్
పరమ ౨. ౧౬౩.

చ. అలసగా యొండు నీ వీఁక గులామువకుం జన
వద్దు మాకు వి,భ్రుఁడుఁ బెరుమాళ్లకోవెలఁ
బ్రసాదముగట్టడి సాగినప్పు డా,తరిఁయు
ప్రసాద మొ్రా సతతంబుఁ గొసాగుదు. మన్న
ప్రెక్క యు,మ్మొలఁకుక ప్వామి చిత్తమున్ని
హితార్యమి స్మదికాంతరంగదై.
వైజ. ౨. ౧౭౮.

ఇ: పెరుమాళ్కోయిల, పెరుమాళ్లడుగుబుగ్గ.

పెరువు¹(రువ్వ) = పెరుఁగు. అ. క్రి. ఎదుగు, వర్ధిల్లు. (శ. ర.)

విశే. ౧. ఏండ్లు చెల్లినవాఁడు, వృద్ధుఁడు, వృద్ధురాలు.

సీ. పోవుచున్నార మీపువ్వుఁబోఁడియు నేముఁ
బెద్దకాలమువాఁటి పెరువఁ గాన లావు
చాలదు జరాదైన్యంబు కతమునఁ బొదవ
కుక్కనప్పు డండిగడునపుడు.
కాశీ. ౨. ౧౬౩.

౨. పెరిఁగినది, వృద్ధిపొందినది.

క. . తెరువులం బెరువులై విరువులఁగఁ
బూచి మురువు లలరుకదంబతరువులను .
రాజ. వి. ౨. ౪౭. (శ. ర., పా.)

పెరువు²(రువ్వ) = పెరుఁగు. వి. దధి.

క. తరువంబెటినబానల పెరువులు మును గిల
కరించి పేర్చిన వెన్నల్ మరువు లెసఁగఁ
గ్రోలి హరి. పూ. ౫. ౨౦౩.

సీ. పెరువులోఁ బాలును బెరువు వెన్నను వెన్న
చల్లను జల్ల యూన్యమునఁ గలవు.
హరి. పూ. ౫. ౨౦౭.

ఉ. ఒల్లమిచేసి పేరలకు సత్తర మీకు నృపాల
పెర్వులుం, జల్లలు కన్న కొన్న యవి చాలఁగి
మున్నవి ... పి. కమం. ౧. ౧౨౫.

పెర్కు = పెఱుకు. స. క్రి. ఊడఁబీకు ఊడఁదీయు.

ద్వి. ఆలోన పవనజుఁ డనఘాదరజయ,లోలుఁ
డై వానిజాలక పెక్కుచంపె
రం. రా. సుం. ౨౬. ౬. పొ. ౧౭. పం.
(శ. ర. పా. పేఁకి చంపె. ముద్రి. పా.)

పెఱ. (సం. పరః. క. పెఱ. దీనికి వ్యస్తముగాఁ బ్రయోగము లేదు.) అన్యము, ఇతరము.

క. చుఱచి యొకచేతఁ గూర్మముఁ, బెఱచేత
గజమ్ము బట్టి భార. ఆది. ౨. ౬౯.

గీ. సభలఁ బలుకఁ దీవు సరి లేరు నా కని,
యిందు రణంబు వచ్చె నెల్లవారి, కెఱుఁగ
వచ్చు దీనఁ బెఱచోట రజైన,యట్లు పూర
గింప నగునె యిచట.
భార. విరా. ౪. ౭౭.

వి. (సం. పరః = శత్రువు) పగవాఁడు, శత్రువు.

ఉ. పోనఁగంగా నేఁబ్రస్ఫాటిఁ గాం,తిఁ
బాపెఁ బెఱరాజకోటి
(రాజపత్నులను.) మనుచ ౪. ౩౨.

జ: పెఱగాయ, పెఱగాయసుద్దులు, పెఱత్రోవ, పెఱపోక, పెఱమగఁడు, పెఱవాఁడు, పెఱసుద్ది.

పెఱగాయ. విశే. (పెఱ + కాయ.) పనికి మాలినవాఁడు, అప్రయోజకుఁడు.
(చూ. పెఱగాయ సుద్దులు.)

పెఱగాయసుద్దులు. వి. బ. (√ పెఱ.) పనికి మాలినమాటలు, వ్యర్థవచనములు.

క. ... నీవు గోరుకోరికవితగా, నటునిటు
ప్రొద్దులు ద్రుచ్చుచు, నటమటఁ బెఱగాయ
సుద్దు లాడదవారా. శత. ౩. ౪౭.

పెఱత్రోవ. వి. (√ పెఱ.) అన్యమార్గము, కెఱత్రోవ, ఉపమార్గము, పెడత్రోవ.

చ. కనకదళాయతాక్షి మగవాఁడు పరాంగన
పొందుఁ గోరువాఁ, డని వినవే మొ యట్టి
రుచు లంటినచో మతి చాల సేయఁడే,
నిను నటుగాఁన బూని మగనిం బెఱత్రోవలఁ
బోవనీకు మేర్చున నని బుద్ధిగాఁ గఱపు
ముద్దియ సందియమందకుండఁగన్.
శుక. ౧. ౪౩౪.

పెఱపోక. వి. (√ పెఱ.) అన్యప్రవర్తన, కెఱనడత, చెడ్డనడత, దుష్టప్రవర్తన.

చ. పురజను లప్పటప్పటికిఁ బుణ్యచరిత్రల
వారలక్షావిభా, స్వరమణిసౌధమార్గముల
వచ్చుచుఁ బోవుచు నుండఁజూచుచుం,
గరములు మోడ్చి మ్రొక్కుదురు గాని తదీయ
సురూపలక్ష్మి కెవ్వరుఁ బెఱపోకఁబోరు
మును వార్తశోధం బెద నిల్పి పాయమిన్.
కళా. ౨. ౧౪౩.

పెఱమగఁడు. వి. (పెఱ + మగఁడు.) ఉంపుడుమగఁడు, జారుఁడు.

వ. . . పెఱమగలచే నంపించుకొ మఱలునప్పుడు.
చంద్రా. ౪. ౭౩.

పెఱవాఁడు. వి. (పెఱ + వాఁడు.) అన్యుఁడు లాఁతివాఁడు, పరాయివాఁడు.

క. పెఱవారి నెల్లఁ దఱిమిడి, నఱకుదుఁ బాండు
క్షితిశనందనులను రూపఱ నేయుం జే
యఁ దల ... భార. ఉద్యో. ౪. ౧౫౦.

తరళ. నగుచు నమ్మని పల్కె నావరనాథనందన
నాయమే, బెగడుచుక్ బెఱవానిపోలిక
భేదవాక్యము లాడఁగా.
ఉ. రా. ౩. ౭౧.

పెఱసుద్ది. వి. (పెఱ + సుద్ది.) అన్యవచనము, కెఱమాట; అపవాదము, నింద.

క. పెద్దతల లేక మా కీ, విద్దపురూపములు
ఎదుట నిల్చిన మనకుం, బెద్దఱికము చాలదు
పెఱుసుద్దులు గల్పింతు రెంత సుజనులు
గలరే. కళా. ౬. ౧౫౨.

పెఱిక(ర్క). వి. (తు. పెఱిక) ఈ ప్రక్కను ఆ ప్రక్కను ధాన్యాదులు పోసి ఎద్దు, గుఱ్ఱము మున్నగువానిమీఁద వేసి మోయించెడు గోనె మూట.

చ. మఱియును నన్నిధిం గల సమంచితకాంచన
రాశి బిందులం, బెఱికల మోపులం గొలఁది
పెట్టఁగఁ లెక్క_గు బారువుల్ .
భార. ఆశ్వ. 3. ౧౫౪.

ఆ. ఇక్కు ముట్టి చక్కి నెక్కంగ మఱచి,
సంభ్రమముఁ బొంది పిఱుఁదఁ బ్రమథ
గణము, లార్వఁ బోతుఁబోఁడి నడ్డంబుపడి
యుప్పు, పెఱికవోలె వేఱుచి పఱచె జముఁడు.
కు. సం. ౨. ౨౦౬.

(పెఱిక. వ్రాఁత ప్రతి.పా.)

గీ. పెఱికయే చాలు నావడ్డి విఱుఁగఁజేయు,
దానిపైఁ దాను నెక్కు.
శుక. 3. ౪౦౫.

సీ. వలుద యేనుఁగు మొత్తములఁ బట్టి భ్రులుల
పైఁ బెఱికవ యుక్తిఁ దోల్ పెఱికగములు.
చంద్రా. ౨. ౪౧

ద్వి. ఇన్నియుఁ జెప్పఁగా నేల యీ పఱిఁడిమ
సైన్యనఁ గొనిపొండు గొన్ని పెఱ్క_లను.
బసవు. ౪. ౧౧౪.

మోకాళ్లమీఁది పెఱిక = గమన ప్రతిబంధకము, కష్టకరము.

ఆ. మునలివాని బ్రదుకు మోకాళ్లమీఁదటి,
పెఱిక యుంతె యంతపెట్టు పెట్టి, కొట్ట
నేల నీవుఁ గొడుకులఁ గన్నాఁడ, విఱిచి
నీవు రాఁగ నేసె చూతు. శేష. 3. ౧౧౯.
జ : పెఱికపెట్టి, పెఱికాటము.

పెఱికపెట్టి. వి. (పెఱిక + పెట్టి.) పెఱికాటము చేయుపెట్టి, వర్తకుఁడు.

ద్వి. కఱికంఠుగుడి యెదుట కంటి తో మనుచు,
పెఱికపెట్లాతనిఁ బిలిచి చూపుడును ...
బస.పు. ౨. ౪౦౭. పం.

పెఱికాటము. వి. (పెఱి + ఆట.) ఎడ్లు మొ., వానిచే ధాన్యాదులు మోయించుకొని పోయి చేసెడి వ్యాపారము.

సా ॰ కర్కాటము కర్కాటము. రాఁగానే
పెఱికాటము పడిపోవును = వర్షము అధి
కము కాఁగానే పెఱికాట వ్యవహారము
ఆగిపోవును

పెఱికించు. స క్రి. (√ పెఱుకు) ౧. పెల్లగింపఁ జేయు.

సీ. వేళ్లతోడుతఁ గల్ప వృక్షముల్ పెఱికించి
కొనిపోయి తన యుపవనముఁ జేసె.
కు. సం. ౪. 3౭౪.

౨. ఊడఁదీయించు., పీఁకించు.

వ. చతురులగు దితితనుజులు తమతమ నికేత
నంబులకుం గొనిపోవుటకై విఱుగకుండం
బెఱికించి సురకుమారకులతలల కెత్తించిన
ఘటితమణికోటికోటిమండితక,వాటసంఘా
తంబులును . ఉ. హరి. ౧. ౫3.

3. మోయించు.

చ. ... కప్పముల్ ధరణిపాలుర చేఁ గొని
మూఱుపేల్ గజంబులఁ బెఱికించి తెచ్చె ...
భార. ఆది. ౫. 3౯.

పెఱుకు = పెర్కు. స. క్రి. ౧. (వృక్షశిలాదులను) పెల్లగించు, ఉన్మూలించు.

గీ. తినము లాతటు సందఱంఁ బెటికి రాలిపి,కోవ
నీటఁ దముల్పి కెూపుగ నముచ్చి ...
భార. అను. ౩. ౨౨౩.

చ. గుఱుకొని సేల ద్రొక్కుటంగఁ గ్రొచ్చియు
దున్నులు ద్రెంగియుండ్ శిలల్, పెటి
కియు ... భా. రా. బాల. ౪౦౬.

౨. ఊడఁబీఁకు, ఊడఁదీయు, (ఖడ్గాదులు)
దూయు, పైకిలాగు.

క. పెటికితి వలుఁగులు మేనులు, పెటిఁ బడ
కొల్లడలఁ గలచు విరిటి పూరు లి, త్రెటి
నీకులు ద్రావక తెప్పిలవు ..
భార. ద్రో. ౩. ౧౨౦.

గీ. ఏచి మున్నీరు సేయుఁగ నీఁద వచ్చి,
పటుక వాడుకొలు పెటుకఁ గడఁగి,
నట్లు గాద రాధేయ నీ వర్జునకుఁ, బోర
పెక్కటి మార్కొనఁ బూను టరయు.
భార. విరా. ౪. ౨౧౩.

గీ. ... వధియింపు మిడుద యనుడుఁ, దలిపి
ఖడ్గఁబు పెటికి దైతేయువీర్య,తికినభుజదండ
మగ్రవేగమున నఱకె.
భా. రా. అ. ౩౯౦.

౩. పీఁచు, లాగు.

గీ. మిత్తి తలదన్ని గుదశాల్వునిూన లూడఁ,
బెటికి విసదారిరాయని బెదరఁ దోలి ..
అచ్చ. రా. సుం. ౧౫౮.

౪. పోయు, వహించు.

ఆ. బలిమిఁ గొనినధనము పదివేలలొట్టియుల్,
పెటికి రాఁగ వైరిఖీకరుండు, వచ్చె నకు
లుఁడు ... భార. సభా. ౧. ౨౨౬.
(శ. ర., చి. వి. పా.)

౫. పోయుంచు, పోయుంచితెచ్చు.

సీ. వలుదరేఖలుఁగుల ముత్తెములఁ బట్టి ...
లపైఁ బెటికిన యుట్టిలోఁ బెటికగములం
చంద్రా. ౨. ౪౧.

అ. క్రి. పెల్లగిల్లు, ఉన్మూలితము.

గీ. .. మాకటంబుల తరువులు మారు వొంగి,
తటిమిపాతీనఁ గూలు పేరసము లేల, పెటికి
పోవని మా కేమిప్రియ మొనర్చె.
భార. శాం. ౩. ౨౯౨.

జః పెటికించు, పెటుకుతోఁటకూర.

పెటుకుతోఁటకూర. వి. (పెటుకు + తోఁట
కూర = పెటికి యుపయోగించెడు తోఁటకూర.)
పెరుఁగుతోఁటకూర, మహాశాప్పము. కీ.

సీ. ... పెటుకుతోఁటకూర పెరుఁగుతోఁట
కూర యనఁగఁ, జను మహాశాప్పసంజ్ఞ ...
అం. భా. ౨. ౬౩.

పెటుగు = పెరుఁగు. అ. క్రి. ఎదుగు.

సీ. తలచుటమ్ముల సేదు పెటిగినచందంబు సేసె
రయంబునఁ జిత్రసేనుఁడు.
భార. కర్ణ. ౧. ౯౬.

చ. ఇట్లు విరథుండును విశ్వతదేహుండును నై
యతం డేదు పెటిగినట్లు నీదుమఱంది యగు
వృషభ సరదంబుమీఁది కరిగె ...
భార. భీష్మ. ౩. ౩౦.

పెలరు. అ. క్రి. (క. పెళరు.) తొలఁగు.

క. అంత గొన కుథయబలములఁ, బొంతం
బతి తలరి పెలర ధుని గ్రక్కుదలఁ, పింక
మదకరులు రెండుం, దాంకె పడిం గొండ
గొండ దాఁకినభంగిన్. (కు. సం. ౧౨. ౨౪౯.)

పెలుక. వి. జలజంతువిశేషము.

గీ. పెలుక నిర్ఘాత తోచు తాఁబేలు విడక,
మొసలి శింశుమారము పెద్దమొసలి ...
శాంక. ౪. ౧౨౮.

పెలుకు(ల్కు)ఉ. అ. క్రి. (భయాదులచే) విహ్వలించు, భయపడు.

చ. ఖలుఁడు బృహద్రథాత్మజుఁడు గర్వితుఁడై మహిగోపిరాజులం, బెలుకకుఁ బటి తెచ్చి భార. సభా. ౧. ౧౨౦.

ఉ. తద్విధ మంతయు నేర్పడంగఁ జెప్పిన విని గౌరవప్రభుఁడు పెల్కుచుఁ దద్దయు దుఃఖితాత్ముఁడై. భార. ఆది. ౨. ౧౧

సీ. ప్రాదశంబు తటతటం బదరంగఁ బెలుకఁగు దీనదృష్టుల మోముఁ దిలకించు.
భార. విరా. ౪. ౨౦.

క. ఉంలక రొమదరేగి మూఁకను, నుతికి పెలుఁగు కొనుచు మిగుల నుగ్రాకృతియై, కలుకం బైకొనఁ బెల్కుచుఁ, బలుచిరి తద్భటులు రాజపటుకుఁ బెలుచన్.
భోజరా. ౬. ౩౫౩.

౨. దిగులువడు, బెంగపెట్టికొను.

చ. పాండురాజు దప్పినపిదపం దదాత్మజాలు పెల్కుచు తన్నని చేరవచ్చినన్.
భాగ. ౩. ౧౧.

పెలుచే(ల్చే). వి. ౧. అతిశయము, ఆధిక్యము.

క. సముఁడై యయుతున్ దయ్యాన్నము దుష్టం బగుటఁ దెప్పినను గుడిచె విషాన్నము వాఁకటి పెలుచను
భార ఆది. ౫. ౧౪౯.

౨. ఆటోపము, ఔద్ధత్యము

క. నానాస్త్రంబులు ముందఱ, నే నిగుడన్ బడలువడినరథటులలై, నేనుంగుల గుజ్జంబుల, తీనుంగులమీఁదఁ దేరు పెలుచం బఱపెన్. భార. ద్రో. ౪. ౬౫.

౩. పట్టుదల, అభినివేశము.

మ. శశిబింబదముఁ దాకి తొక్కఁ దలకొగరిలు పోరుచుండె ఁ బతిహాత్సర్యంబులపం దా మహోగ్రత్వరఁ జై శంద్రముతోఁ నీలగిరి పెల్చఁ జొచ్చెరుప ట్లున్నతిన్. తు. సం. ౧. ౨౯.

ఉ. అప్పు డయ్యెరువాఁగు వొండొరులన్ దలకరచి పెలుచన్ దలపడినయెడఁ బోదమి దుమ్ము క్రమ్ముకొని సంజకెంజాయ యన జాలి మెఱయ రాజ. చ. ౨. ౪౪.

౪. ఆగ్రహము, కినుక.

క. సీతమ్ము లతివిశోకవిదూరుల్, వతిఁ దలఁపక వా పుత్రకు, వతిబాలకు వనపరాదు నడిచిరి పెలుచన్.
భార. ఆది ౧. ౨౪. (చూ. ౧. ౨౩.)

క. అత్యంగస కోపము గదిరి నీచు గావున జంకించినఁ గాని మెత్తఁబడిపోఁ, డని మనమునఁ దలఁచి యిటు లనియెం పెలుచన్. భార విరా. ౨. ౫౪

క. కొట్టుపడి యటకు మును చేతిట్టుంబడ యేద్పు నాదు డెసఁ గని మదిలోఁ, గటలుక వొదమి నా సఖు, లిటనిరి మునీంద్రుతోడ నెత్తిన పెలుచన్. మనుచ. ౪. ౭౩.

౫. క్రౌర్యము, దయలేమి.

ఆ. తగినయంతిధనము దాన యన్నరనాథు, వల్కలముల ముడిచినైచి యుడిసి, పెలుచ వాలకాంగి పెడఁబాముఁ దలపట్టియీడ్చె...
మార్క. ౧. ౨౧౪.

ఉ. ఎక్కడి కేఁగు దొంచితి వహీనవిచారచికిత్స నీవు నేఁ జక్కనౌనర్చదం బెలుచఁ జంపితి దొంగిలి మున్ మదీయులన్, రక్కసులన్ దినుం బొదివి ప్రాణముఁ గొందు ...
పాండు. ౫. ౧౦౪.

౬. నిధము.

క. అది వోయి శత్రుదేహము, భిదురము గతి
వ్రయ్య నడుచు పెలుచన్ లీలన్, విదళితము
చేసె వ్రయ్యలు, పొదలిన నెత్తురులతోడ
ధరణిఁ బడ వ్రాలెన్.
హరి. ఉ. ౬. ౨౧౭.

విశే. (దీనికిఁ గర్మధారయసమాసమునఁ దఱుచుగా నిగాగమంబగు.) ౧. క్రూరము.

చ. పెలుచగురూపుతోఁ బునుక పేరులు దూల
వెడందవాలుకిన్, పెలవుల వ్రేకిఁ గొంచు
నిరుపేతుల కేడెము వాలుఁ బూని మై,
పొలసుగివు ల్కడుం గిదురఁ బొట్టకుఁ గర్గె
నటంచు వార్పుచున్, పొలయుక వచ్చు
కాటకెఁగసుంగొని రాజదదారి రాముతోఁన్.
యయా. ౩. ౭.

(పెలుచగు రూపుతో శ. ర. పా.)

౨. కఠినమైనది, గట్టిది.

సీ. బలితంపుఁబంఘుల పెలుచనితాఁకున నమర
యానములు తుత్తుమురు గాఁగ.
హరి. ఉ. ౫. ౧౬౧.

౩. అధికము, పెద్దది.

క. అనుటయుఁ బెలుచనియొలుఁగున, ఘనఘూల
ప్రబలశాఖికాదుర్జయు న్ననున్నను దాఁకిన
నతని ప్రభంజనుఁడను నామంబునకు నసత్యత
వచ్చున్. భార. శాం. ౩. ౩౬౭.

వి : పెలుచన.

క్రి. విశే. ద్రు. ౧. అధికముగా, మిక్కిలి.

క. ... పెటి చెడి సురగాలి విసరె నిలువక
పెలుచన్. ఉ. హరి. ౨. ౨౪.

సీ. పెల్చ వల్లిండ్లు నిల్చెడ వన్ను నదలించుఁ
బెలుచు గాలింప సెంచినను గనరు.
విప్ర. ౩. ౧౫.

౨. శీఘ్రముగా, అవిలంబముగా.

గీ. కొందుదొడలును వితిగిధరిత్రిఁ బెలుచఁ, గూలి
రూపటి రారాజు ధూళి బ్రుంగె .
భార. శల్య. ౧. ౯౦.

గీ. . నిఖిలైకగురుఁడ నైన, నాదువాక్యంబుచే
భవార్ణవంబు పెలుచ, దాఁటుదురు మత్ప
దాంబుజధ్యానపరులు.
భాగ. ౧౦. ఉ. ౯౯౭.

శా. అంతేవాసులు నీవుఁ గూడుకొని మధ్యా
హ్నభిక్షాక్రియల్, శాంతస్వాంతతజాహ్న
విం జలిపి పెల్చన్ రండు .
హేమ. ౨ ౧౨౩.

౩. గట్టిగా, దృఢముగా.

గీ. దండధరుఁ బెల్చ డాకాలఁ దన్ని ధ్రువుఁడు,
నింద నందును వానికి నెక్కి
భాగ. ౪. ౪౪౯.

౪. బలాత్కారముగా.

ఉ. దివాంతరయోధుఁ డీచాయఁ దదీయ
పత్నిఁ బెలుచం బడ నీడిచికొంచుఁ బోయె
దుగా, గో యనుమాడ్కి నంతట శకుంత
రవంబు పెలంగె నెల్లెడన్.
పారి. ౨. ౩౦.

౫. బిగ్గరగా, ఉచ్చైస్స్వరముతో.

సీ. తిమసేనదిక్కు, గనుఁగొని పెలుచ శోకిర్ణ
రోషాకృప రోషురోధన పోర న శక్తి
రొప్పుడుఁ, జెప్పుదురు .
భార. ద్రో. ౫. ౩౨౨.

క. ఓయమునానది నీయం, బాయతముగ నాకు
వలయు నవగాహంబున్, జేయఁగ రావో
తేవో, తోయము అని పిలిచె నెలుఁగు
తొట్రిలఁ బెలుచన్. హరి. ఉ. ౨. ౯౩.

౬. నిష్ఠురముగా.

ఆ. అంత వారిజము కంపితాధరపల్లవుఁ, డగుచుఁ
బెలుచ నిట్టు లనియె వరటుతో.
మార్క. ౫. ౨౭.

పెలుచే(ల్చ)న. వి. (√ పెలుచే.) ౧. అతిశ
యము, ఆధిక్యము.

ఆ. అలిగి యాడు గెంచి యాఁకటి పెలుచన,
నిలువలేక యసుర నింగిదాఁకఁ, బెరిఁగి
యుదుగుదంచె భీకరూపంబుతో, నగ్రభంగి
భీమఁడున్న చెంకి.
భార. ఆది. ౬. ౨౯౧.

౨. ఆగ్రహము, కినుక.

క. జనని యనక యి క్రొంతయు, నను లంకించి
తటుగావునం బదము మహిం, దునిసిపడు
గాక యని పెల్చ, పవ కఁయి౦ మటయు
కెంచి జముఁ డాతురుఁడై.
హరి. పూ. ౧. ౧౪౭.

మ. అని యద్దేవి రయంబున న్నెగసి దైత్యా
ధీశుకంఠంబు పెల్చనఁ బాదంబునఁ జిక్కఁ
ద్రొక్కి .. (మార్క. ౬. ౧౧౪.)

౩. ఉద్ధతి, ఆటోపము.

మ. అని కోపంబునఁ బల్కు నప్పవనుతో నా
ధూరుహాం బింత పెల్చన నీ వాడెద వంత
తక్కువన వేలా లోకసామాన్యవృత్తు
నికాయంబున నన్ను నొక్కటిగ నిచ్చం
జూచితే .. భార. శాం. ౩. ౩౯౧.

విశే. అధికము.

క. ... మునిసత్తమ వారదృశ్యమూర్తు లయిరి
పెల్చన కరువలిచే నాతిదఘనదీపంబు
లను బోలె గ్రక్కున నంతన్.
మార్క. ౪. ౨౦.

క్రి. విశే. క్రమ. మిక్కిలి అధికముగా.

క. ఘనజాలములేకయుఁ బెల్చనఁ బిడు
గులతోడి వృష్టి చైద్యుని పాతంబునఁ
గురిసె భాగ. సభా. ౨. ౪౦.

చ. కలపనగంప యీ కపసి రాజాలం, బెలు
చన రేచి తెచ్చి తలపెట్టు వినోదపుఁదేఁట
వోవఁగన. హరి. పూ. ౫. ౯౨.

౨ గట్టిగా, దృఢముగా.

క. అనిలసుతుఁ బట్టికొని పెల్చనఁ ద్రోచి
కిదంగి కినక శైలనికుంజంబున బోని వాని
పత్తుమఁ, దన దృఢతరముష్టిఁ బొడిచెఁ
దద్దయు నలుకన్. భార. ఆది. ౬. ౧౦౦.

క. అన్యుఁడు దాని దవ్వులఁ, గని ఘనుఁ
డయి పాండవుండు గాండీవగుణధ్వని
సేయుచు డాసినఁ బెల్చన సేయఁగ వెంగి
విలిచె సంరంభమునన్.
భార. అర. ౧. ౩౦౩.

౩. శీఘ్రముగా, చెచ్చెర, వెంటనే.

క. మనసిజరాగంబునఁ బెనఁగిన యిట్టిని లేడిఁ
జూచి కృతహస్తుఁడు పెల్చన నేనమ్ముల
నా రెంటిని గ్రచ్చిగ నేసెఁ గడుఁగఠిన
హృదయుఁడై. భార. ఆది. ౫. ౪౯.

ఉ. ... కాఘనన్, ఖేదము సేయఁగా బలయుఁ
బెల్చన నంతయుఁగూడ నుండఁగన్.
భార. ఆది. ౭. ౧౩.

౪. బిగ్గరగా, ఉచ్చైస్స్వరముతో.

మ. అనినం బెల్చన నవ్వియమ్మునులతో నాతండు
నవ్వొక్కరుం, డనుశాసింపఁ బ్రభుండె . .
హరి. పూ. ౨. ౧౦౪.

ఉ. ... లవలీదళగండమండలిం, దనుఁగవ
శాస్వతుల్ దొరఁగఁగా నత్త దేవ్యా

ఘోరసేత్ర పెల్చన ..వంచనాఘనతుహినా
వివరపరికల్పితగద్గదకంఠవైఖరిన్.
విప్ర. ౩. ౬.

పెల్ల. వి. మంటిగడ్డ, బెత్తిక.

శా. ఎల్లిం బంద్రికమించు నీరథమువాఁడెవ్వాఁడు
దిక్పాలులం, బెల్లల్ రాలెదు నిష్ఠుర స్ఫురిత
గంభీరాటహాసంబునన్.
భా. రా. యు. ౧౦౧౭.

మ. ..రదఘాతోత్థితరాజతాచలరజోవ్రాతంబు
నిండారుగా,ముడియై దిక్కులఁ బిక్కటిల్లఁ
దనకొమ్ముం జమ్ములకా వీడు పెల్ల దివింజం
దురుఁడై తెలుంగ ...
భోజసుతా. ౧. ౬.

పెల్లగించు. స. క్రి. (√పెల్లగిల్లు.) ౧. (వృక్ష
పర్వతాదులను) ఉన్మూలించు, పెకలించు.

సీ. బిందుసరంబులోఁ గుందనంపుందమ్మి వేరు
లేకుండఁగఁ బెల్లగించి.
ప్రభా. ౧. ౧౨౦.

ద్వి. పృథుశక్తి రజతాద్రి బిగియఁబట్టి,
పృథివి వేయఁగ నూఁచి పెల్లగించుటయు.
రం. రా. ఉ. ౩౫. పా. ౨౪. పం.

వ. ... అతండొక్కతరువుఁ గరయుగళినిజియం
బట్టి పెల్లగింప. మనుచ. ౪. ౧౧౫.

ఊడఁదీయు, పీకు.

మ. ... దీర్ఘసటాఝాటముఁ బెల్లగించుగతి
సాంద్రక్రేణిఁ గిక్కురన్ వెరం,బా నితక్రూర
భగన్న భావకులు ... అను. ౪. ౨౨.

౩. కదల్చు, ఊఁచు.

గీ. ఏడుపాతాళములను గగ్గోలువడియెఁ, బెల్ల
గించి మహీధ్రంబు పెకిలిసప్పు, డిందిరా
భర్తగిరి మోఁదికత్తిభృదు గ్రక్కదలసాగ
బ్రహ్మాండ కర్పరంబు. (హరి. ఉ. ౪౬.)

౪. పెల్లు లేచునట్లు త్రవ్వు.

చ. భయ మనుతోల్లికన్ విమలభాకరమంధరుఁ
బెల్లగించి భక్తి యనెడువిత్తుఁ బెట్టి ప్రతిధీ
పదిసమ్మదవారిజల్లఁగాఁ, నయమువ నంకు
రించుచు నవల్ గొనలై యొలమిం
జెలంగి కాశి. ౪. ౧౨౨.

౫. కలఁతనొందించు, క్షోభపెట్టు.

ఉ. వారలఁ గాంచి శోక మనివారణఁ జిత్తము
పెల్లగింప న, క్కారవసత్తముం డెలుఁగు
గద్గదికం దగులంగ నేడ్చుచుం ..
భార. మౌ. ౧౧౧.

పెల్లగిలించు = పెల్లగించు.

క. మగబొమ్మఁ జూడ నొల్లని, ముగుదతనం
బెల్ల మూలకుట్టుగ నిను పెల్లగిలించు
కొంటి కవిక. ౩. ౧౦౧.

పెల్లగిల్లు(లు.) అ. క్రి. (√పెల్ల.) ౧. (వృక్ష
పర్వతాదులు) పెకలు, ఉన్మూలితమగు.

గీ. .. పుడమి వగులఁ, బెల్లగిలి కూలెఁ దరు
వులుఁ గొల్ల లెల్లఁగూడఁబడిరి .
హరి. పూ. ౫. ౨౪౩.

సీ. వితతనిర్వ్యాసమూయతఘట్టనంబునఁ బృథ్వీధరం
బులు పెల్లగిల్ల ... కాశీ. ౫. ౧౩౦.

గీ. అవని యొక్కెడ పాంబుశయ్యాణవేళఁ, బెల్ల
గిలె నట్టి దేవుని పేరివాని, పెండ్లికొక పట్టసం
బైనఁ బెల్లగిలదు, యంచు భీష్ముండు నగియెఁ
దాలాంకుఁ జూచి. దశా. ౮. ౧౩౬.

శా. .. అవ్వీడు దుర్వారగ,ర్వారంభంబున
గంగలో వయిచుటాఁడై ఘోరవీరంబు
ప్రాకారాంతంబునఁ బొన్ని పెల్లగిల
మగ్రక్రీడమై దివ్వఁగన్. (హరి. ౪. ౧౦.)

౨. ఊడు, ఊడిపోవు.

వ. . . ఈశ్వరా నీవు వైశ్వానరుని సప్త
జిహ్వాపల్లవంబులు పెల్లగిల గిల్లితి ..
భీమ. ౩. ౨౧౧.

సీ. ఒకమనీశ్వరుపిల్లనిక పెల్లగిలఁదీయ నొక్క
రరాగేంద్రుని ముక్కుఁ జదుము.
సీతావి. ౧. ౨౬.

౩. పాఱిపోవు, పలాయితమగు.

శా. వానిమ్రాతంగంబుం బడ నేసి వాఁ
డొఱగుచోఁ దన్మస్తకం బుర్వి డొల్లం
గోలవిధమొప్ప నేయ బలమెల్లం బెల్లగిల్లెన్
వడిన్. భార. ద్రో. ౧. ౩౧౩.

మ. రారాజు సైన్యంబు లొక్కుమ్మడిన్
పెల్లగిలంగ బట్టఁదరి ప్రోత్తాంతరింగంబు
తోన్. భార. కర్ణ. ౨. ౩౫౨.

వ. పెల్లగిలక కయ్యంబు సేయువారును
విక్ర. ౪. ౯౭.

౪. చలించు, కలఁగు, క్షోభించు.

గీ. భీష్మనంపఱ కౌర్వక పెల్లగిల్లె, శంఖులోఁడి
రథావళి జలదపంక్తి, భూరిమారుతహతిఁ
దూలపోవునట్లు, పఱచెఁ గని క్రీడి
యుద్ధంబు పఱపెఁ దేరు.
భాగ. భీష్మ. ౧. ౨౭౮.

ఉ. సేనలు పెల్లగిల్లి పఱచెన్ దశకంఠుఁడు
కోట దగ్గఱం,గా నడచెన్ మణిస్ఫురిత
కాంచనతోరణకాంతిఁ జూచుచున్.
నిర్వ. ౪. ౫౩.

సీ. ఉల్ల మెల్లను బెల్లగిల్లి వింశతిరూపధారి
సేంహాసనకు విదాహా తెుదవె.
కై. భా. ౭. ౧౮.

౫. పేడెత్తు, పగులు.

మ. ...చుక్కలు రాల నిద్దివి పెల్లగిల్ల ... పటి
సౌళ్యం బెట్టి వాపోవఁగన్.
ఉ. రా. ౩. ౭౫.

౬. నశించు, చెడు.

చ. తలఁపులు పిక్కటిల్లుపడి తాల్మలు పెల్ల
గిల్లంగఁ . . హరి. ఉ. ౩. ౭.

వ. ... నందభూమీశ్వరునకుం దగుకోలంగున
నత్తెఱం గెఱింగించిన నతండు ధైర్యంబు
పెల్లగిల్ల విక్ర. ౩. ౧౦౬.

౭. వినఁబడు, బయలుపడు.

చ. అడుగవుగా త్రికర్ణుని గుణావళి వానితపంబు
మెన్న నిం, బడపెఁ బ్రసన్నుఁగా హరికృపం
గృపగల్గి జగద్రహస్యముల్, పెదతలనున్న
కన్నమునఁ బెల్లగిల న్నకలార్థవేదియై,
షడిసనినాఁ దతం దతని సంగరకాలము
మోతు కాలమున్. కకు. ౫. ౧౦౧.

జ: పెల్లగించు.

పెల్లారు. అ. క్రి. (√ పెల్లు.) అతిశయించు.

క. ఎల్లారిఁ బ్రోవఁ గరుణం, బెల్లారిన కల్పవల్లి
ప్రియకరలీలా,సల్లాలిత యనఁదగు శివు,
నిల్లాలి వధూమతల్లి నీశ్వరిఁ గొలుతున్.
శివలీలా విలాసము. ౧. ౧౨౫.

ఉ. ఆ రుచిరాంగిఁ జూచి యనయంబును
దక్షుఁడు సెమ్మనంబులో, నీరమణీలలామ
మునశిష్టగతిం బ్రతివచ్చునాథు నే, నారసి
యే క్రియం బరిణయం బొనరింపఁగఁ గాంతు
నంచుఁ బెల్లారు విచారసాగరమునందు
మునుంగుచునుండె నంతటన్.
శివలీలా విలాసము. ౧. ౧౬౦.

పెల్లిదము. వి. (√ పెల్లు.) అతిశయము.

క. ఒదవెడు తృష్ణ పెల్లిదమున, వదనము వఱు
వట్టి బొట్టె ... భార. విరా. ౧. ౭౭.

విశే. అధికము, బహుళము.

చ. తదవసరంబునఁ దెలుపఁ దాఁకి సుమాలి
యుపేంద్రుపైఁ బట్టుప్రదరము లభ్ర మద్రి
శిఖరంబును వారినిముంచినట్లు పెల్లిదముగ
జేసె నిర్వ. ౩. ౨౩.

పెల్లు. వి. (సం. పులక్. త. పెలక్.) ౧. అతిశయము, ఆధిక్యము.

క. దారుణకల్పాంతమరుత్ప్రేరిత హవ్యవహుల
శిఖలపెల్లిదియుని... (భార. ఆది. ౨. ౩౯.)

ఆ. అశ్వసుభటతతులయంగఖండంబులు, రుధిర
కర్దమమున బ్రుంగియున్న, పెల్లు చూడ
రౌద్రబీభత్సకరుణభయానకైకహేతువయ్యె
నధిప. భార. ద్రో. ౧. ౨౪౯.

గీ. ఎసగుసాఁకటిపెల్లున నిందునందు, వదవిఁ
జరియించి యాహార మబ్బకునికి, నలసి యొక
జంబుకంబు భాగ్యమునఁ గాంచెఁ, గలహ
మొనరించి పోయినకదనభూమి.
నా. పంచ. ౧. ౧౪౯.

౨. ఉద్రేకము.

ఉ. ఒక్కనగంబు వచ్చి నినదోద్ధతి నొక్కట
దిక్కటాహముల్, పిక్కటిలంగఁ బెల్లున
గుభిల్లున కుక్షిమతీస్రవంతి పేరక్కన వ్రాలి
యూఁగె భువనావళి నుద్భటవింధ్యవైఖరిన్.
వసు. ౨. ౧౪౬.

౩. ఉదుటు, ఉద్ధతి.

శా. చెల్లింపం దగు నీకు నీప్రతిన నాచేఁ జావు
సిద్ధంబు నీ, కెపెల్లం బొలియించు శక్తి
యని మన్నీతంబుగాఁ బల్కుచున్.
భా. రా. యు. ౧౫౪౯.

వ. ... పెల్లం బగు పెల్లునూపి త్రుళ్ళించుచు ...
అచ్చ. రా. యు. ౩౭౪.

౪. విధము, రీతి.

చ. పిడుగులపిండువెట్టులియపెల్లునఁ బార్థుఁడు
శంఖ మొత్తెఁ దీవ్రతన్.
భార. విరా. ౪. ౧౬౧.

వ. ... కదలి పెల్లి విరిసిన పెల్లున సకలబలంబులం
గూడుకొని . రా. వి. ౫. ౨.

౫. గుంపు, సమూహము.

గీ. తెలియ రసవంతమగు కృతి తెలుఁగ సేర,
దల్పరసకృతి తెలుఁగున దల్పు తెల్లఁ,
దెలుకువిడిచినరసమున తెలుఁగిరాక, పిప్పి
కరిగడు నీఁగలపెల్లువోలె.
కు. షం. ౧. ౩౦.

సీ. దర్పంబు గమఁబాటు దాఁకకుండఁగ గొడు
గులపెల్లి ఖచరద్రుక్కోటి నాఁగు.
భార. భీష్మ. ౨. ౧౧౯.

౬. ఆస్పదము, నెలవు.

ద్వి. వినయంబు చేట వివేకంబుకోట, యనురక్తి
యిల్లు సుదాత్తత పెల్లు, బసవఁడు కేవల
భక్తుఁడే యనుచు. (బస. పు. ౨. ౧౩౪. పం.)

సీ. విభవంబులకుఁ బెల్లు విద్యల కొరగల్లు
పురమంజులక్ష్మికిఁ బుట్టినిల్లు.
శివర. ౧. ౧౭.

విశే. ౧. అధికము, బహుళము.

క. భారతవర్షమునకుఁ గాఁ, గౌరవులును
బాండవులును గాంతుం గడుఁ బెల్లై రావి
రొండొరులతోఁ, బోరం దగిరి .
భార. భీష్మ. ౧. ౨౭.

చ. బిసరుహపత్రలోచనకు బెల్లగు మోహము
సంఘటిల్లె ... పారి. ౧. ౧౦౦.

శా. ... పిల్లలుం బిల్లగోప్పెల్లో యంచు ...
రా. వి. కి. ౧౪.

౨. ఉప్పొంగినది, ప్రవృద్ధము.

క. అని యిద్దదేవతా ప్రార్థనమ్ము సాదిముగవి
విమలమునుం గావించి నిలిచి పెల్లగుముల్లంబు
నందు నేకొక పురాణముం జెప్పంగెన్.

హై. భా. ౧. ౩.

క్రి. విశే. మిక్కుటముగా, అత్యంతము.

క. దోల్లెడుతలయును దునిసెడువిల్లును ధర
గూలుచున్న విఱిగెడిసిడము, పెల్లు దొరఁగు
నెత్తురునై, పల్లటిలందొడఁగె నపుడు
పాండవబలముల్. (భార. భీష్మ. ౩. ౨౩౦.)

సీ. ... పేదలై పెంచుట కలయంగఁ బెల్లు
పుట్టుదురు ప్రజ లెంతయు విరిగలవారు
గోరంగఁ బుట్టరు

భార. శాం. ౧. ౨౧౬.

జ: పెల్లారు, పెల్లిదము, పెల్లుకొను, పెల్లున,
పెల్లుమీఱు, పెల్లెత్తు.

పెల్లుకొను. అ. క్రి. (పెల్లు + కొను.) అతిశ
యిల్లు, విస్తరిల్లు.

క. పెల్లుకొనఁ గురిసి రప్పుడు దల్లుఁగఁ దమ
చూడ్క్యులకును దలమిచ్చున ఘూర్ణవల్లభుఁ
పైఁ బురభామలు కొల్లలుగా లాజమిళిత
కుసుమాంజలులన్. కవిక. ౩. ౧౬౦.

వ. ఎల్లెడలఁ బెల్లుకొని యుల్లంబులు జల్లనం బడు
గులం పడం జేసియు ..

హై. భా. ౨. ౨౪.

పెల్లున. క్రి. విశే. ద్రు. (√పెల్లు.) అత్యంతము,
మిక్కిలి.

క. వనరాశు లేడు నుప్పురి పెనముప నీరులును
బోలెఁ బెల్లున సుడిగొన్.

కు. సం. ౬. ౧౧౨.

ద్వి. పృథివిపై విప్రులు పెల్లునఁ జూచిఁ ప్రథమ
యుగంబునఁ బృథువుఁ జంతించి.

రం. రా. ఉ. ౧౫౩. పొ. ౧౫. పం.

క. కల్లలకెల్లను బుట్టినయిల్లనఁ బెల్లునఁ
జెలంగు నెమిఁదుల కేళిల్లిదులం గొలు
యగుదురే, తెల్లంబుగ నొకటి నీకుఁ దగ్గెద
వినుమా. అచ్చ. రా. బాల. ౧౦౩.

పెల్లుమీఱు. అ. క్రి. (పెల్లు + మీఱు.)
అతిశయించు, అగ్గలమగు.

ఆ. ఓరిదోసకారి యడుగనిక్రొవ్వునఁ, బెల్లు
మీఱి జగముతల్లడిల్లె, భ్రామకాలపుసామి
మద్దియ నిటు లేల, కొంచుఁబోయి దిపుడు
కొంకులేక. అచ్చ. రా. ఆ. ౬౯.

సీ. ఐరావతగజంబు నారోహణముచేయ నొల్లని
సౌందర్యంబు పెల్లుమీఱు. సుద. ౩. ౬.

పెల్లెత్తు. అ. క్రి. (పెల్లు + ఎత్తు.) అతిశయించు.

ఉ. . మది నుల్లసిల్లి పెల్లెత్తినకేద్యా
నవ్వరమహీరుహముం దనసొమ్ము సేఁతకై,
మిత్తిన కేఁడెఁ జిత్తవిభు మేకొని యచ్చతు
రుండుఁ జెచ్చెరన్.

హరి. ఉ. ౪. ౨౦౪.

పెళపెళ. వి. విఱుగుట, ఉఱుముట, అర్చుట,
వానపడుట, మొదలగువానియందగు ధ్వని కను
కరణము.

గీ. విఱిగి పెళపెళ ధరఁ గూలె విపినతరులు.

ఉ. రా. ౨. ౪౪.

చ. పెళపెళ బల్లెముల్ విఱిచి భిల్లులు తల్లడ
మంద నుద్ధతిన్ దలలను ద్రెంచి లేచపంబు
వచ్చుకొరి స్థిర నొంచెఁ దూపునన్.

ఉ. రా. ౩. ౪౧౫.

చ. పెళపెళ మబ్బు విట్టులువ ..

అము. ౪. ౧౦౧.

క. . . అడిదముఁ గొని, బెడిదముగా నఱికె
వాఁడు పెళపెళ నార్చెన్.

కళా. ౫. ౨౭.

సీ. ఎలుకలదిలోన రెుక్కి పెళపెళ నార్చి
కోతల బోటులఁ గూలుచు పెట్టెను.
రామ. చ. ౩. ౯౦.

ఉ. పెళపెళ లేచిచీరఁ గతి బింకపుఁ జన్నులఁ
జేర్చికొంచు నే జలకములాడి యాడి .
మనుచ. ౪. ౬౮.

సీ. ఎలగోలుజల్లు మున్ పెళపెళ నేటవా ల్పడి
గాలి పట్టిండ్లఁ దడిసి చనఁగ.
ఆము. ౪. ౯౧.

జ: పెళపెళయను.

పెళపెళయు(మ)ను. అ. క్రి. (పెళపెళ + అను.) పెళపెళమని ధ్వనిచేయు.

గీ. అతఁడు పృగక్ప్రత్తి పెళపెళ యనఁగ
ఆను. ౪. ౭౭.

సీ. కలమాన్నరుచితోడఁ గలహించు జాడ
మవ్వలుబపింకెలు పెళపెళ యనంగ.
పారి. ౨. ౧౯.

సీ. అంతరాంతరములం దస్థిబృందములు పెళ
పెళమనియెడు గిలుకు లెనఁగ.
భీమ. ౪. ౧౩౦.

పెళపెళారు. వి. పిడుగులు పడుటయందలి ధ్వని
కనుకరణము.

గీ. పెళపెళా రని బెడిదంపు పిడుగు లురల
శుక. ౧. ౧౮౩.

పెళారు. వి. అవ్యక్తధ్వని కనుకరణము.

దండకము. ... ఘుంఘామఘుంఘీభవద్దీర్ఘ నిర్ఘాత
నిర్ఘోషము ల్మితి యత్యుగ్రమై మొక్క
రావంబు భ్రష్టైక కేళా రంభ బ్రహ్మాండ
భాండంబు బ్రీలాఖ ...
దశా. ౪. ౨౩౭. ౧౫౫. పా.

పెళుకుక్కు. వి. విఱుగుటయందగు ధ్వని కనుకర
ణము.

వ. . కదురు దివియు నంతలోన పెళుక్కున
నడిమికిఁ దునకలై యుండినం గని ..
చెన్నబ. ౪. ౧౭౮.

పెళుచ్చు. విశ. ౧. మూర్ఖుఁడు, పెంకె.

గీ. .. బాలుఁ డితఁడు, కొనరి గొంతెమకోరి
కల్ కోరనేని, యిదకపోఁబోఁవు దిదఁబోవు
దీరు దివియఁ, జేను రాకున్న పైత్యకల్
పెళుచు లండ్రు. పాండు. ౪. ౧౭౭.

౨. విరసము, పరుషము.

ఉదా: పెలుచు మాటలు.

(శ. ర., బ్రౌ. పెళుసుమాటలు. బా.)

౩. అతి సులభముగా విఱుగునది.

(వ్యవ.) మునగకొమ్మ మిక్కిలి పెళుచు.

పెళ్లబ్రమాను. దున్నిన పిమ్మట మెరక పల్లములు
లేకుండ చదునుచేయుటకై యుపయోగించు
పలక, పాపటము. (శ. ర., బ్రౌ.)

పెళ్లాపెళ్లి. వి. (సంగీ) రాగములలో నొకటి,
స్వరస్థాయి భేదము.

ద్వి. ఫాలితంబుగను వైళంబుఁ దాళంబు, సాళి
[illegible] పెళ్లి జాతయు జాయి, యుచిత
మొయర్యారంబు నొగిఁ బంజకంబు ..
బసవ. ౩. ౯౩౭.

పెళ్లు¹. వి. విఱుగుట, విఱుచుట, కేకవేయుట,
కాఁటుటమున్నగువానియందలిధ్వని కనుకర
ణము, ఆ ధ్వని.

సీ. నిక్కి పెళ్లని కొమ్మ లుక్కున విఱుగంగఁ
జిగిచి భారుతిఁ ద్రోచి పసులఁద్రొక్కి.
పారి. వా. ౭. ౮౩.

ద్వి. పె ళ్ళసుఖంతుల బెదరి యాపిట్ట, కల్లఁ బ్రో టదర పాకాళంబు మెట్టె.

ద్వి. వ. సారంగ. ౧. ౧౧. పా. ౧౬. పం.

ద్వి. అసురులచేతిశస్త్రాస్త్రంబు లాడిపి, పెనఁ బుచ్చి పెల్లున విఱుతురు కపులు.

రం. రా. యు. ౪౨౧. పా. ౫. పం.

ఉ. ఠెబ్బులిగొంతుఁ ద్రొ ల్గఁబడి పెల్లున మూర్ఛిద ద్రెళ్ళి దాఁటుచుఁ ... అము. ౩. ౨౦.

పెల్లు² = పెడలు, పెరడు. వి. గృహపృష్ఠ భూమి, దొడ్డి.

క. పెర డనఁ బెడ లనఁ బె ల్లనఁ, బరఁగు గృహపృష్ఠసీమ (ఆం. భా. ౨. ౧౯.)

ద్వి. నీ కేల పలవింప నీకుమారునకు, నీకును గాఁ జేర నేఁ డిల్లుఁబెల్లు.

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౮౯.

(ఇల్లుఁబెల్లు, అనఁగా సర్వము అని భావము.)

పెల్లు³. వి. కంచెకును ఇండ్లగోడలకును అడవి ప్రదేశములందుండువారు ఉపయోగించుకొను చివుళ్ళ గట్టిగానుండెడు ఒకజాతి వెదురు.

చ. గొబియలమంద యాఁ బసులగుంపు కృషి క్రియదుక్కి పెద్దదా, ద్దిలికడు పెల్లుకంపబలి యుంచినలోఁగిలి ముల్లుపెండెముల్, తఱ పులగాఁడి కోడియలదా మెన గాదెల్గొల్చు గల్గి యే, కొఱఁతయు లేకయుండ్గ్గ కొఱ గొల్లత ... పం. పంచ. ౧. ౫౮౯.

పెల్లెము. వి. మద్యము చేయుటకు అనేక వస్తువులు చేర్చి చేసినపిండి, కిణ్వము.

గీ. ... చెఱఁగు కిణ్వకముపేరు, పెల్లె మనఁ గను ... ఆం. భా. ౨. ౩౦౩.

పెసర = పెసరు. వి. ముద్గసస్యము. తె.

వ. .. కందియుందంబును పెసరపిండియును మినుములుబ్బును .. భీమ. ౩. ౫౪.

... ఎఱకెల్లకంది చిర్నాన కొఱఁగ, పిల్ల వలుపప్పుటుఱు పిల్ల పెసరగాయ, ముల్లు ... హంస. ౪. ౧౨౪.

జ: పెసరగింజ, పెసరపప్పు.

పెసరగింజ. వి. (పెసర + గింజ) ముద్గసస్య బీజము.

గీ. అది విహంగము కేను విహంగమంబఁ బెసర గింజకు దక్కె పెసరగింజ, యుబల యిటు చూడు మప్పుడియుద టదంతుఁ గుటిల చంచూపుటీకోటికట్టినములు.

కాళ. ౩. ౨౯౯.

పెసరప(ర్ప)ప్పు, పెసరుఁబప్పు. వి. (√ పెసర.) ౧. ముద్గసూపము.

సీ. పలుచగా వండినవలి పెంపుఁబాఁపట్లు పెసర పప్పులతోఁడఁ బెసఁచి పెసఁచి.

హైమ. ౩. ౧౨౦.

ఉ. కప్పురభోగివంటకము కమ్మనిగోధుమపిండి వంటయున్, గుప్పెడు పంచదారయును క్రొత్తగఁ గాఁచినయాలనే పెస,ర్పప్పును గొమ్మువల్లఁటిపండ్లును వాలుగుపైడుమంచి అన్, లప్పులతోఁడఁ గ్రొంబెరుఁగు లత్కుబ రొబ్బజలయింట రూకకున్. క్రీడా. ౧౩౬.

క. పెసరుంబ ప్పేమిటికని, కసరు స్నాయి గొనఁడు పండుగను గొయుకూరే, కొసరుం బలుచనిచల్లరు, మసరుం గనఁ దకనిలోభ మున కే మందున్. బహు. ౫. ౮.

సీ. పెసరుఁబప్పును బాలుఁ బెరుఁ గోగిరంబుఁ బాయసాన్నంబులు పానకంబు.గీ. ... పాదిగా భక్ష్యభోజ్యలేహ్యదులైన, బహుపదార్థంబు లర్పించి ప్రణతు లైరి.

హరి. ౩. ౫౧౫.

ఉ. పెసలుదివరగా పేర్పడిన బ్రద్దలు (పేడలు) ముద్గధాన్యపు బలుకులు. (శా.)

పెసరు = పెసర. వి. (క. పెసర్. త. పయఱు.) ముద్గసస్యము. శ్రీ.

సీ. ముద్గంబు పెసరు నాఁ బొల్చును . .
ఆం. భా. ౨. ౨౩౫.

వ. .. గసగస యెసక మెసఁగఁ బెస రసురు కొనియు దవనిక పొదలి ...
కాశీ. ౩. ౨౩.

వ. ... పెసరుమిన్నా అమ్మలోపైన ఎఱ్ఱనైన ఘుట్టిణికి. చి. ఒ ... ఈ. ౪౪.)
ద.-శా. ౪. ౧౩౭౪.

జ: పెసరుఁగాయ.

పెసరుఁగాయ. వి. (పెసరు + కాయ.) పెసర కాయ.

మ. పెసరుఁగాయను మెత్తకప్పలను నైపేటాడు నన్ గొల్లలన్, మసలం జూచుచు ...
రా. వి. ౨. ౭౫.

పెసలు. వి. బ. పెసరగింజలు, ముద్గధాన్యము.
దీనిభేదములు: నల్లపెసలు, పచ్చపెసలు, పిచ్చపెసలు, పిల్లపెసలు. మొ. (శ. ర.)

పే

పేఁట¹ = పెంట¹. వి. (సం. పిండా. త. పేట్టై. క. పేటె.) ౧. నగరము, పట్టనము.

క. ఎక్కడఁ జూచినఁ గాల్బల, మెక్కడఁ జూచిన రథంబు లిభతురగచయం, బెక్కడఁ జూచినఁ దామై, క్రిక్కిఱిసెం బేటసాల్గు తెలుఁగుల సేనల్.
కవిజ. ౩. ౧౪.

ఉ. శాఖానగరము, పట్టనమున కంటియుండుచిన్న యూరు.

ఉ. పురములు గాల్చి మాపములు మూడిచి పేటలు దోఁచి కోటలన్, ధరఁ బడఁ ద్రోఁచి . ప్రబన్ధో. ౪. ౧౩౧.

౩. విపణిప్రదేశము, అంగడివీథి.

సీ. ... పేట యంచనఁగను విపణి యొప్పు.
ఆం. భా. ౨. ౧౨.

పేఁట². వి. (√పేఁడు.) పాఁచికలలో నొకసరము, యష్టి, దామము, త్రాడు.

సీ. పేట యంచనఁగను విపణిప్రదేశాఖ్య యొక సూత్రాఖ్యయై యొనఁగుచుండు.
ఆం. భా. ౩. ౫౯.

(వ్యవ.) మూఁడుపేటలత్రాడు గట్టిగా నుండును.

పేఁడ = పెండ. వి. గోమహిషాదుల విష్ఠ, గోమయము.

గీ. ఇసుకనైనను లింగంబు సేర్చి కొలుఁదు, పేడనైనను లింగంబు బెట్టి కొలుఁదు, నీటనైనను లింగంబు నిలిపి కొలుఁదు.
భీమ. ౩. ౧౦౨.

సీ. పేడ నాఁగ గవాదివిష్ఠ మాఱును ...
ఆం. భా. ౨. ౧౩౪.

సీ. పేడ నాఁ దనరు గోమయసంజ్ఞ ...
ఆం. భా. ౨. ౨౫౯.

సీ. ఎద్దుముడ్డిని పేడ . . హంస. ౪. ౭౩.

జ: పేడగువ్వ, పేడపురుగు, పేన్నెళ్లు.

పేఁడగువ్వ. వి. (√పేఁడ.) పారావత విశేషము.
(శ. ర., గ్రా.)

పేఁడపురుగు. వి. (√పేఁడ.) పేడయందుండు ఒకజాతి పెక్కుటపురుగు. (శ. ర., గ్రా.)

పేఁడు = పేను². స. క్రి. (దారము పేను.) పేను. (శ. ర., గ్రా.)
(వ్యవ.) ఆమె తొడమీఁద దారము పేఁడు చుండెను (గ్రా.)
జ: పేఁట.

పేక. వి. వస్త్రముల నేఁతయందలి యడ్డనూలు.
ద్వి. తొడయందుఁ బొడమువాతూలఘట్టనలఁ, బడుగుఁ బేకయుఁబోలెఁ బడ మహీజములు.
రం. రా. సుం. ౨౦౧. పా. ౧౯. పం.
రగడ....పాలిఁ డాగెను సన్నపుఁ బేకల్
బహు. ౨. ౧౩.

పేగు(వు) = ప్రేగు. వి. ఆంత్రము. (శ. ర., గ్రా.)
విణ. దగ్గర సంబంధము కలవాఁడు
(వ్యవ.) అది నా పేగు కనుక నామనసు తాళి లేదు. (గ్రా.)
(వ్యవ.) మే మందఱము నొక పేగు. (గ్రా.)

పేచకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గుడ్లగూబ, ఉలూకము. ౨. గజపుచ్ఛమూలోపాంతము, ఏనుఁగుతోఁక మొదలిసమీపము ౩. పర్యంకము, మంచము. ౪. మేఘము. ౫. యూకము, పేను.

పేచకి. సం. వి. న్. పుం. ఏనుఁగు.

పేచి(చీ). వి. (హిం. పేచీ. క పేచ.) చిక్కు, బాధ.
(వ్యవ.) వానితో దినదినము నేదియో పేచీ వచ్చుచునే యున్నది.
జ: పేచీకోరు.

పేచిక. వి. ఒకానొక చెట్టు.
(శ. ర. జారగడ్డి, అని గ్రా.)

పేచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ఆఁడుగుడ్లగూబ. (వై. ని.) ౨. పింగళి యను సంజ్ఞగల పక్షి పైఁడికంటి. (కే. ని.)

పేచిలము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు.

పేచీకోరు. విణ. (పేచీ + కోరు. హిం. పేచీ ఖోర్.) పేచీలు పెట్టువాఁడు, తంటాలమారి.
(వ్యవ.) వాఁడు పేచీకోరు.

పేచుకము. సం. వి అ. న. పేచులి. (త్రి. ని)

పేచులి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. నాడీచశాకము. కీ. (త్రి. ని.)

పేచువు. సం. వి. ఉ. న. నాడీచశాకము. కీ. (త్రి. ని.)

పేట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ మంజూష, పెట్టె.

పేటకము. సం. వి. అ. పుం. కదంబకము, సమూహము.

పేటన. వి. (సం. ఖేదనమ్.) బాధ, చిక్కు.
(మా. పేటనపెట్టు.)
జ: పేటన పెట్టు.

పేటనపెట్టు. అ. క్రి. (పేటన + పెట్టు.) ౧. చిక్కు కలిగించు, బాధకలిగించు.
మ. అవలోకించి వయస్యలార కడురమ్యంబైన యీతోఁటలోఁ, న వినోదింతము గొన్ని నాళ్లిచటఁ బెంటఱ్వెట్టు నీపాపిగాం, ద్ర వృథాసందడి గానిఁ బొంద కున నేలా పాటి పోవంగఁ జేయవలెం బేటనపెట్టియుంచు నెవ్వెం తై ధీకరత్నక్రియన్.
వరాహ. ౧౧. ౬౫.
(వ్యవ.) వానిది యేదో పేటనపెట్టుస్వభావము కాని యూరకుండుస్వభావము కాదు.

౨. ప్రయత్నించు.

చ. పయిఁబయిఁ బందుకొల్పు విరిపైఁడి కము
గట్టిదినుమన్న ఠాయిఁ,ప్పుయు మఱి బంటు
బానిసలఁ బైరయఁ బెయ్యముఁ జేసఁ
బెట్టు లోనయిన సమస్తసంపదలు నన్ను విభీ
ర్ణికి వెచ్చపెట్టఁగాఁ,ప్రియులు ధరించు
సొమ్ములఁ బేటనబెట్టఁ జలింప కంతటన్.

కళా. ౬. ౨౫. (పేటనఁబెట్టె నూతనముద్రి.)

పేటము. సం. వి. అ. పుం. ప్రహస్తము, చప్పెట, ప్రేళ్ళుచాఁచినయఱచేయి.

న. ౧. కంసాలము, పెద్దగంప. ౨. పేటిక, పెట్టె. ౩. సమూహము. ౪. పరిజనము. (విలియమ్సు.)

పేటాకము. సం. వి. అ. పుం. = పేటకము.

పేటాడు. ... క్రి. (పేటు¹ + ఆడు ఇది, కొన్ని పట్ల 'పెటుకు' ధాతువు నంటి ప్రయోగము లందుఁ గన్పట్టుచున్నది.) ఖండించు, త్రెంచు.

సీ. మదము గ్రాలంగ సామజయూధనాథుండు
గమలినీఁ బేటాడఁగడఁగుమాడ్కి.

భా. రా. యు. ౧౪౦౪.

సీ. ప్రేవులు గండలు పెఱికి పేటాడి యంగదుఁ
గాని మెదళుల గల్పికొనుచు.

భార. స్త్రీ. ౨. ౯.

సీ. అంకఁ ద్రికూటాచలముతోన మున్నిటఁ
బెఱికి పేటాడి వైచెంతు మసమసు ...

భా. రా. యు. ౨౦౫.

అ. క్రి. ౧. పెనఁగులాడు.

మ. పెసరుంగాయటు కొత్తకస్సులకునై పేటాడు
మున్గొంటిలన్. రా. వి. ౨. ౫౫.

౨. అతిశయించు.

ద్వి. గొనబులు పేటాడు కొసరు తిట్టులకు నం
పంగి భంగింపఁజాలువాచకము, కొక్క ...

అ. మ. క. ౯౧. పా. ౨౫. పం.

ద్వి. వాటమై మిగులవిద్యక్కడంబులఁ, బే
టాడు సారాజాకేళోలగంబు.

ద్వి. పరమ. ౫. ౩౭౦. పా.

పేటి(టీ). వి. (క. పేటీ. త. పేటు) నడికట్టు, సారసనము.

గీ. .. పేటి నాఁగను దనర్పు, సారసన
సంజ్ఞ ... ఆం. భా. ౨. ౨౦౪.

పేట్వ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిన్నపెట్టె.

పేటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧ చిన్నగంప. ౨. చిన్నపెట్టె. ౩. తృణభేదము. ౪. సమూహము. (శ. ర.)

పేటిలు. అ. క్రి. (√పేటు¹.) చీఁటలువాఱు, పగులు.

మ. . ఉచ్చుఘట్టన భుజంగస్థానలోకంబు
పే,టిలఁగాఁ జేయుత్రయీవిభూషు నిసుఁ
బాకీనప్రభుం గొల్చెదన్.

భార్గవపురాణము. ౩. ౧౯౫.

పేటు¹ = పేడు. వి. (సం. శ్రేదః ?) చీఁటిక, బద్దిక.

చ. ఒకపాఁడు కిమ్మరింగొని యుడుం బోటు నా
కనుచుఁ గూర్మి నొసంగినఁ బెట్టుచుండఁ
జాల్లునుచు కొంగరలు ప్రేసినటులొకన
యూర్పుల నింక యుంకిపో,యిన పలు పేట్లు
గోరఁగాని దొం త్తొ కట్టను మాటిమాటికిన్.

అము. ౫. ౬౨. (పేంట్లు. ముద్రి.)

సీ. నరుకోల నారసిపోవఁగఁ జట్టినట్టి గంధపుఁ
బేట్లతో నొప్పు నఖపదములు.

ప్రభా. ౫. ౬౨. (పేంట్లు. ముద్రి.)

సీ. పాంగు గంధర్వుఁ బేటుకాయగులం బిరమ్మద
రుచులుగా జాగరారుణ్యా మదర.
భోజనుతా. 3. ౧౦౭.

జ: పేటలు, పేటెత్తు, పేట్రేగు.

పేటు². వి. వేట కుపయోగించు నొకానొకసాధనము; కుతంత్రము, మాయోపాయము.

ఆ. ... మిళ్లు వలలు పేట్లు గోళ్లు దీమంబులు,
జాదిగాఁగఁ దెచ్చి రాటవికులు
పి. శకుం ౧. ౧౧౩.

క. పేటెత్తి బిపులతో విస, కో టగు పదు
పాయ మొకటి పుట్టింపఁదగుఁ, బో టాడ్డి
యనఁ దాఁ గను, చాటున బందంగి వేట
వలిపెదుకీరి. కవిక. ౨. ౪౪.

జ: పేటాడు.

పేటు³. వి. (త. పేట్టు) పరిగ లోనగువానితో చేసినపట్టె. (శ. ర.)

పేటు⁴. వి. పర్వత శిఖరము. (శ. ర., బ్రౌ.)

సీ. శిఖరాఖ్య దొప్పుచు శిగరము గుబ్బ పే
టనస్ ... ఆం. భా. ౨. 30.

పేటె(టు ఎ)త్తు = పేడెత్తు. అ. క్రి. (పేటు¹ + ఎత్తు.) ౧. చిటులు, చీటలువాఱు.

గీ. పెదవి పేటెత్తు నాలుక పిడుచగట్టు, దాహ
మున కుదకము లేక దదపునేని .
దశా. ౨. ౧3౬.

ద్వి. పెనఁకువ నది తొల్లి పేటెత్తి యుంటఁ,
గని నీవు బిటిబిటిగాక భూనాథ.
రం. రా. బాల. ౭౦. పు. ౪. పం.

మ. ... ఇంపారు కలపంబు లబ్బాటునన్ బేటు
లెత్తి రొండొరుల రొత్తడిన్ బోడిపాడి
రై ... మనుచ. ౫. ౮౧.

ఈ. అలఁదిన చందనంబు వృథయౌఁ జెమరింపఁగ
సమ్మదాశ్రులన్, దొలఁచినయట్లు బోయెడుఁ
గనుంగవ కాటుక బేటులెత్తఁ జెక్కుల
మకరీవిలాసము గరఁగిపోవుచు న్వారిఁ జూచు
చెలి చో, చెలి కయిసేయుకమ్మ యని చేడియ
యొక్కతె విల్చి తెచ్చెలిన్.
పారి. 3. ౧౨.

౨. తొలఁగు, స్థానభ్రంశము నొందు.

క. క్రేటుకు వాఁడుఁ బిడికిటఁ, బోటుగొనం
గిటి పట్టి పారి ప్రాణంబుల్, పేటెత్తి
పెత్తి మృతి కప్పా టొక్కఁడ చాల కేలఁ
బడనైచి పడిరా. భా. రా. యు. ౮౨౯.

సీ. అప్పుడు చిట్టు ముట్టాడు జోరీలను దమ
కంబుచే నైన కత్తరములఁ, బేటెత్తి విలు
కడఁ జెదఁబాయు పిగ్గుల నొక్కింత
సఱ్ఱాఁత లూఁగఁ దారి. విప్ర. 3. ౭౩.

3. తిగ్గు, క్షీణించు.

మ. . పేటెత్తిన లజ్జ నంప్రమకటకంబుల్
ప్రోయ . మనుచ. ౨. 3౭.

౪. అతిశయించు.

క. పా టెరుఁగని పతితో లంపుడు, గూటంబున
కెలఁకపడని కోమలి రతియుక్, పేటెత్తఁ
జేయు చెలిమియు, చేటికి పెదు రీఁదినటు
లెన్నఁగ సుమతీ. సు. శ. ౭౭.

పేట్రేఁగు. అ. క్రి. (పేటు¹ + రేఁగు.) చెలరేఁగు, విజృంభించు.

(వ్యవ.) ఆ యూరిలో దొంగలు మిక్కిలి పేట్రేఁగి యున్నారు.

(వ్యవ.) భయభక్తులు లేక వాఁడు పేట్రేఁగి పోవుచున్నారు.

పేడ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మంజూష, పెద్దపెట్టె. (వాచ.)

పేడి. వి. (సం. షండః. త. పేడి.) నపుంసకుఁడు, మండుఁడు.

ఆ. ... బంధ్య సుగ్మతి వాదటఁ, గూడఁబోని
యతఁడు పెడిఁ గాండు.
మార్క. ౩. ౨౪౧.

క. ఘనఁ బేడికి దారశ్రీయు,యును కైవిటికి
మధురగీతియును జకువ కృత్యమునును రూప
దర్శనమును జేయుటఁ బోలుఁ గృష్ణఁ
బూజించు టులకా. భార. సభా. ౨. ౧౪.

క. ఘనదండి పేడితనమును, వనితారూపంబు
నమర వానవసుతుఁడు ...
భార. ౧. ౨౨౯.

పేడు = పేటు[1]. వి. (ప్రా. పేండం.) దార్వాదుల, సన్న చెక్క.

సీ. ...పే దన మాత్మదారుభేద. గీ. మగుమ ..
ఆం. భా. ౨. ౩౭.

జ : పేడెత్తు.

పేడ(డియ). దే. గడ్డము మీసము లేనివాఁడు, లేనిది.

ఉదా : పేడమూతి, మొ. (శ. ర., చి. ని, ప్రా)

పేడెత్తు = పేటెత్తు. అ. క్రి. (పేడు + ఎత్తు.) ౧. పేటలువాఱు, పగులు.

సీ. ఘుమ్మనుగండంబు లొమ్మపైపవలంది యది
పేఁ పేడెత్త నలుకఁ జెందు.
పార్వ. ౪. ౧౫౩.

మ. .. ము,జ్జగముల్ తల్లడమంద బ్రహ్మా
దలఁకెఁ బ్రాంతంబు పేడెత్తఁగన్.
మైరా. ౩. ౯౨.

౨. తొలఁగు, స్వస్థానమునుండి చలించు.

క. వాడింపుంబోటరి బై, పేడెత్తక కుంగిని
గాచబెబ్బులితోఁ బోరాడుము ...
అచ్చ. రా. యు. ౧౧౧.

౩. పోవు, వలించు.

శా. .. దిగ్వాటాంబారకాధీశ్వరుల్, ధీరం
బొందిరి స్వాధికారగతియల్ పేడెత్తు నం
చాత్మలోన్. కాశీ. ౧. ౧౨౫.

స. క్రి. పీడు, వదలు.

గీ. మున్ను మాకు సహాయుఁడై యున్నవాణ్ణ,
మించుమదమందు నేఁ డాత్రిమించ వెలుచు,
నితఁడు మముఁ జూడఁ డాత్మ పేడెత్తఁ
దీతఁ,డెంతవాఁ డని చింతిల్లి రింతు లాత్మ
రామా. ౨. ౧౨౫.

పేణీ. (వి. (సం. ఫేనికా. కపేణీ.) భక్ష్యవిశేషము.

క. .. అంగరోల్లెలు మణుగుబువ్వలుం
బేణీలు నీరుక త్తిగలు .. ఆదిగాఁ గల
భక్ష్యంబులు (హంస. ౧. ౧౦౫.)

వ. .. మణుఁగుఁబువ్వలు పేణీ లాబ్బిట్లు ...
ప్రబంధ. ౧౧౨.

పేత్వము. సం. వి. అ. న. ౧. అమృతము, ౨. ఘృతము, ౩. తప్తమైన భూభాగము, కాలినచేల. పుం. పొట్టేలు, మేషము, (వై. వి.)

పేద. విణ. (సం. భీత. త. పేదై.) ౧. పిఱికి, భీరువు.

క పేదమన సగుట ధర్మవు,గాము నరేంద్రునకు
జగము గావం బ్రోవం,గాద
భార. శాం. ౧. ౯౧.

గీ. హంసడిభకులు లోమగా సకలధరణిఁ,
బెరుగుకంటకకోటిచేఁ బేదలైన, నగపతుల
కీర్తిపటములు చిరుగకుండ, వెరవుతో మద్ధ
రించినవేల్పు శౌరి. ఉ. హరి. ౪. ౨.

౨. అశక్తుడు, అసమర్థము.

వ. ... ఇ స్వేదగుణ్ణంబు లతిదూరం బెట్లు
పోవనోపు. భార. అర. ౨. ౧౬౬.

ఉ. అస్తంబు నస్తవ్యస్తంబు ఉదయం బనభ్యుద
యంబు క్రాంతం బకించనంబు గంధమాద
నంబు పేద . కాశీ. ౧. ౧౦౦.

౩. దరిద్రుఁడు, బీదవాఁడు.

క. పేదలకును సాధులకును, వేదములకుఁ
దాపసులకు వేయేల సమస్తాదిత్యులకును
దండను, గాదె బ్రదుకఁ జేయ రాజా
గావింపంగన్. భార. శాం. ౧. ౯౩.

క. పేద విధానము గన్నట్లు ...
కు. షం. ౩. ౩౨౩.

ఆ. పేద యైన ధనుఁడు పెచ్చుద్దియై చను,
దాయమునకు వచ్చు మల్ప మైన .
విక్ర. ౨. ౧౬౧.

౪. శోచ్యుఁడు, అసమర్థుఁడు.

క. తాపోముఁ జంపఁ బ్రదుకుసె, నాపుత్రుఁడు
విదువు మర్జునక నాపుదు వాఁ, డీ పేదమాట
లెల్లను గోపవిధునకుఁడైనవానిఁ గొలువవు
ముగ్ధా. భార. అను. ౧. ౧౧.

గీ. ఒత్తుకొనివచ్చు కటికుచోద్వృత్తిఁ జూచి,
తరుణి తనుమధ్య మెచ్చటికో తలఁగిపోయె,
నుండె నేనియుఁ గనబడకున్న యహహ,
యుద్ధతులమధ్యమునఁ బేద యుండఁదరమె.
కవిక. ౩. ౨౬.

౫. అల్పము, సన్ననిది.

క. గురుకుచవహనభరమ్మునఁ, బోరిఁ బోరిఁ బేద
కవు నలిగి పోఁబోయినత్వరవహనమునకు
భరపడు, కరిణిం జఘనంబు సతికి ఘనమై
యమరున్. కు. షం. ౩. ౨౯౨.

సీ. కుచకుంభయుగళి క్రేగునఁ దొట్రుపడి పేద
కౌఁదీఁగ జవజవఁ గంపమొంద.
కాశీ. ౫. ౧౧౯.

సా ; పేదకోపము పెదవులచేటు.

ఆ. పేదకోప మెందుఁ బెదవులచేటుగా, కడకి
యేమిచేయఁ గోపు మన్న ... కళా. ౬. ౩౦.

చెవిపేద = వినుటయందు దరిద్రుఁడు; చాడీ
లకుఁ జెవి యొగ్గువాఁడు.

మ. అవశ్యంబు రాజులు చెవిపేద లని పలికి ...
వేం. పంచ. ౧. ౫౩౫.

పేదసాదులు = పేదలుసాధువులు.
(పేదసాదలు. వా.)

చ. మనపురిరేలు నాతనికుమారిక సజ్జనురాలు
దానికే, రనమతి పేదసాదులకు నారని
యన్నము పెట్టుచుండు .
భోజరా. ౫. ౨౭౩.

జ. పేదగిలు, పేదతనము, పేదరాలు, పేదఱికము
పేదతీకము, పేదతిమి, పేదవడు, పేద
వాఁడు.

పేదగిలు. అ. క్రి. (√ పేద.) కృశించు, చిక్కు.

ఉ. కానను, బేద యనంగ దేహమును
బేదగిలెం దుది వింక నీమనః ఖేదము మాను
మమ్మ రసా. ౩. ౨౬.

పేదతనము. వి. (పేద + తనము) ౧. దారి
ద్ర్యము, సన్నఁదనము.

గీ. ఆపతివ్రత పెనిమిటి ననుసరించి, కులధర్మున
నిర్వహేన్గురు సుతులఁ గనియెఁ, బేదతనమునకే
కాదు పెక్కులైన, బిడ్డల నొసంగు విధి
యొంత దొడ్డతనము. కుచేల. ౧. ౩౧.

క. గడుసువలిగబ్బిగుబ్బల, జెడిదపు భారమున
జడిసి పేదతనముతో, వడఁకెడి నీ నడుమున
కి,య్యెడ గర్భసమృద్ధి యభయమిచ్చెఁగద
చెలీ ! ఉ. రా. ౬. ౧౭౩.

౨. పిఱికితనము, భయము.

ఉ. భయ మేఁటికి లబ్ధకులార యాత్మకున్,
బేదతనంబు మేలె మరి మృత్యువు డాఁగడి
చోట లేదొకో. కుకుచ. ౪. ౧౦౫.

పేదరాలు. విణ. స్త్రీ. (పేద + ఆలు.) దరిద్రురాలు.

గీ. పేదరా లనఁగ దరిద్ర పలయు ..
అం. భా. ౨. ౧౦౬.

ఉ. అక్కడ పేదరాలి గృహమందున .
భోజరా. ౪. ౧౮౬.

పేదరాలుపెద్దమ్మ = బీదయవ్వ.

క. ఆ రూఢి యశోద యనం, బేరుపడిన పేద రాల పెద్దమగృహముం, జేరం జని యా యవ్వయు, రా ర మ్మని ప్రియ మెలర్పఁ బ్రముదితుఁ డగుచున్. శ.క. ౨. ౨౩.

(పేదరాసిపెద్దమ్మ యని వాడుక.)

పేదఅప్పు. వి. (పేద + అప్పు.) దరిద్రపుమాట, దీనాలాపము.

ఉదా: సంపదకలవారు పేదఅప్పు లఱచుచుందురు.

గీ. . తాన, యాకెఁ బలుమారుఁ జేరి పేద అప్పు లఱచి, యును మనోజవికారవర్తనలు సలిపె రాఘవ ర. ౬.

పేదఱికము. వి. (పేద + ఱికము.) ౧. దారిద్ర్యము, బీదతనము.

క. ఒదమి గల వెనెఁగు నినను, బుదమింగిలవార లెల్ల భూషింతురు శ్రీ, పెదఁబాసిన దూషింతురు, కిడుఁ బేదఱికంబుకంటెఁ గష్టము కలదే. విక్ర. ౨ ౧౪౬.

సీ. సెటి పేదవాని పేదఱికంబు వోవు నే ద్రవ్యప్రభావకీర్తనమువలన. సీతారా. ౧. ౯౮.

౨. అసమర్థత, చేతఁగానితనము.

ఉ. వేఁదుఱుగొన్న మానవుని వేముఱు గంటియు బిటుగాల్చియుఁ, గొంఁదియు నీటఁ ద్రొక్కి-యును మున్కొని తీర్పఁగడంగువెజ్జన, ల్లేఁదగ నిన్నిచందముల నీతని దీర్పుటకై పెనంగితిన్, పేదఱికంబు గట్టుకొని బెట్టుగఁ జిక్కెడి నేమి సేయుదున్.
నృసిం. ౫. ౧౨.

(ఇట్టిచతుర్థపాదమున ప్రాసము నిరనుస్వారము.)

౩. సూక్ష్మత్వము, సన్నఁదనము.

గీ. అధిక సౌహృదయసంపద వాసికెక్కు, గంధి నడిమికిఁ బేదఱికంబు మానెఁ, దలఁప నట్టిద యుట్టివారలకునైన, లేమికాపుర ముండునే భూమిలోన. వరాహ. ౩. ౯.

పేదఱిమి(రిమ్మ). వి. (పేద + ఱిమి) ౧. పిఱికితనము, భీరుత్వము.

గీ. తగునె యర్జున యీపెంటితనము నీకు, దండివై లెమ్ము మనసు పేదఱిమి విడిచి.
భార. భీష్మ. ౧. ౧౯౨.

౨. దారిద్ర్యము, లేమి

క. ఆదినముల న ప్పురిలో, వేదవిదుండైన విప్రుఁడు మిగులన్, పేదఱిమి నొగిలి ధనం, పాద మతి భద్రకాపాలికిఁ జనియెన్.
ద్వా ౧. ౪౪.

సీ. బహుధనధాన్యసంపదలసొంపు వహించి పేదఱిమికిని గొమ్మ వెట్టువాడు
విక్ర. ౫. ౧౨౮.

సీ. కమ్మఁబువ్వులుఁ బూఁత కిలలోపలఁ లేక పేదఱిమికతమునఁ బెండ్లి లేక
నా పంచ. ౫ ౩౫.

(శ. ర., పా. పేర్మి ముద్రి. పా)

పేదవడు. అ క్రి. (పేద + పడు.) ౧. దారిద్ర్యమునొందు, బీదయగు.

గీ. చెల్లియుండియు సైరణసేయ నతఁడు, పేదవడియును నర్థికిఁ బ్రియముతోడఁ, దనకుఁ

గలభంగి విచ్చువతండుఁ బుణ్యాభ్రుచుము
లని చెప్పి రార్యులు సురుచరేణ్యా.
భార. ఉద్యో. ౨. ౪౨.

గీ. ఒకబ్రాహ్మణుండు, ధనికుఁ డటు
తొల్లి యవిలంఘ్యదైవ ఘటనఁ,బిన్నలై
పుత్రు లుండంగఁ బేదవడియె.
కేయూర. 3 303.

౨. చిక్కు, కృశించు.

గీ. పదివేలగజములబలమున విలసిల్లు వనిల
సుతుండు గాఱడవిలోనఁ, గ్రుమ్మరి కాయ
లుఁగూరలుఁదిని పేదపడినఁ జూచి .
భార. అర. ౧. ౨౧౪.

3. సన్నగిల్లు.

గీ. తాఁ గృశత్వము నొంది సౌందర్యమునకుఁ,
బూర్ణభావంబు గొల్పెడు పుండరీక,నయను
మధ్యంబు పశ్యజనంబు పొగడెఁ, బరమపద
పోమకులు పేదవడియుఁ దగరె.
కవిక ౬. ౧౪౬.

సా॰ పులి పేదపడినఁ బసులవాండ్రె యొక్కు-
డుదురు

గీ. అకట మోమోట లేక తా రంత చేసి,
బ్రదికిపోయిరి పులి పేదపడినఁ బసుల,వాండ్రె
యొక్కుడి రసుకత వచ్చె
ఉ హరి. ౪ ౧౦౭ (వీరేశ. శ ర పా.)

పేదవాఁడు. విశే. (పేద+వాఁడు.) దరిద్రుఁడు,
బీదవాఁడు

సీ. నెతి పేదవాని పేదితీకంబు వోవునే ద్రవ్య
ప్రభావిక్రయమువలన. సీతారా. ౧. ౯౪.

పేను¹. వి. (క. పేను త. పేన్. బ పేలు) తల
యందు జనియించెడు స్వేదజవిశేషము,
యూకము.

గీ. శిరముపైఁ బేనుఁ బొడగన్నఁ జేరఁబోయి,
హింససేయకు మని చేతికిచ్చుఁ దిగిచి ... ,
వైజ. ౨. ౧౩౮.

పీ. .. పే నసంగ. గీ. నలరు యూకాఖ్య ..
ఆం. భా. ౨. ౮౮.

గీ. కెజులఁ గలిగినపేల వన్నింటిఁ దిగిచె.
పాండు. 3. 30.

పేను² = పేఁడు. స. క్రి. దారము మొ. కలిపి
పురియొక్కించి యేకముచేయు, పెనవెట్టు, మెలి
వెట్టు.

ద్వి. బెడిదంబు గాఁగ ముప్పిరిఁ బేనినట్టు,లారు
నీలచ్ఛాయ సమర .
రం. రా. ఉ. ౧౧౮. పా. ౧౩. పం.

క. ఏనిద్రఁ జెందునంతకుఁ,దా నొల్లదు నిద్రఁ
దాల్పఁ దా నప్పుడు నా,మేను తనమేని
తోడం, బేనికొనుం దెలివ కూర్మి పెం పే
లదుగన్. కేయూ. ౨. ౫3

పేన్నీళ్లు. వి. బ (పేఁడ + నీళ్లు.) కలయంపి
చల్లుటకై పేడ కలిపిననీళ్లు.

సీ ఆస్థానమందు విద్యావంతులను గని బెంకొక్క-
కుండెడుశుద్ధమూర్ఖజనుల, తటుకున గ్రామ
ప్రదక్షిణం బొనరించి నిల్చినచోటఁ బేన్నీళ్లు
చల్లి. వేణు శ. ౧౯. (శ. ర పా.)

పేపర. వి పక్షి॰ శేషము (శ ర, బ్రౌ.)

పేము = ప్రేము. వి. జా. ఒకజాతి బెత్తము,
వేత్రభేదము ‡

సీ బెత్తమం చనఁగను వేత్ర మలరుఁ,
బే మటంచనఁగఁ దద్భేదంబు విలసిల్లు .
ఆం. భా. ౨. ౬౨.

చ. . గ్రామ్యతరుణీతతి డించినపేముగంపలం,
దరి మసుచున్న చెంగలువదండలకా ..
ఆము ౧. ౩౫.

జ: పేముబొద్దు.

*పేముబొద్దు. వి. (√పేము.) గోడ అంచుల యందు పేమువలె చేర్పబడెడు బొద్దు, శిల్ప్యాలంకార విశేషము. (శ. ర.)

పేయ = పెయ్య. వి. చూడు.

చ. నందిపోతులును దారును బేయలు సమ్మదంబునన్, గలిసి రమించు ధేనువులఁ గాంచిరి . ౫ సం. ౬. ౭౦౩.

ద్వి. ధీయుత వినవయ్య దేవరదాసిఁ, బేయఁ బాకము చేసి పెట్టవే యనిన ...

బ. పు. ౩. ౨౨౧. పా. ౩౯౭ పం.

పేయము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) ౧. త్రావఁ దగినది. ౨. రుచిగలది

వి. అ. న ౧. నీళ్లు ౨ పాలు. ౩. గంజి, జావ లోనగు పానీయము. (ఇది అష్ట విధాన్నములలో నొకటి) వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. సిక్థయుక్త పేయద్రవ్యము, మెతుకులు కలిపి ప్రచ్చుకొనెడి పానీయము ౨. త్రాణ, కాఁపుడుగంజి. ౩. అచ్ఛమండము, స్వచ్ఛమైన మీఁగడ.

పేయువు. సం. వి. ఉ పుం. ౧ సముద్రము. ౨. అగ్ని. ౩. సూర్యుఁడు. (ఆ. వి.)

పేయూషము. సం. వి. అ. పుం., న. ౧. అమృతము. ౨. నవఘృతము, క్రొత్తనెయ్యి. ౩. ఈనిన యేడురాత్రులలోని పాలు, ముఱ్ఱుపాలు, జున్నుపాలు.

పేర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. వాద్యభేదము. ౨. భూమి. (వై. ని.)

పేరఁటము. వి. ౧. వివాహాది శుభకార్యములలో సువాసినులు నడపు మంగళకృత్యమునకుఁ బిలుచు పిలుపు.

ఉ. పెండ్లి నృపాలునింట నని పేరఁటముల్ ప్రియ మొప్పఁ జెప్ప నింతుల్లిండ్లకు శోభనాక్షతలు హేమపుఁబాత్రలఁ గొంచుఁ బెద్దపూఁబోండ్లు చరించిరి .

కళా. ౩. ౫౯.

ఉ. ఎల్లియు సోఁకుటొజ్జ యతఁ డేపునఁ జేయును గూఁతుపెండ్లి యంచల్లన పైఁడిపళ్లెరములందును గందముఁ బూలు పచ్చఁ బ్రాల్, పెల్లుగ నించి పొల్తుకలు పేరఁటముల్ తగఁ జెప్పె వీటిలో, నెల్లెడఁ ద్రిమ్మరం దొణఁగి రింపుగ వాయిదముల్ చెలంగఁగన్.

యయా. ౪. ౭౩.

౨. వివాహాది శుభకార్యములయందు ముత్తైదువలు వచ్చి చేయుమంగళకృత్యము.

సీ. కైసేసి శచి లోనుగాఁగల దేవపురంధ్రివర్గములు పేరఁటము సేయ.

హరి. ఉ. ౭. ౨౪౨.

క. మారారిద్రోహు నింటికిఁ, బేరంటమువచ్చి తనుచుఁ బిలుచను గోపెన్, వైరమున నదితిముక్కున భారతి నాసికయు వీరభద్రుఁడు దుద్రా.

శివ. సా. ౩౦౯.

(పేరంటమువచ్చు = పేరంటమునకు వచ్చు అని భావము)

౩. చిరంటీత్వము, ఐదువతనము.

సీ. . చిరంటీత్వ మెసఁగుఁ బేరంట మనఁగ

ఆం. భా. ౨ ౧౦౨.

పిలువని పేరంటము = అనాహూతముగా, అప్రార్థితముగా

చ. పొలయలుకాని యున్న ప్రపుఁబోణులు ఖండితనాయికాలలామలు మదిరియ్యకోలలేవలయు మానిను లేటికి వచ్చెనమ్మ తాఁ, బిలువని పేరటం బనుచు బెగ్గిలి సాధులఁగాఁగి

లింపఁగాఁ, బొటవ్రుగనందుఁ బెండ్లినడుపుల్
నడుపున్ వలినాలి తెమ్మెరల్.

విజ. వి. ౧. ౧౩.

సీ. సిగ్గుమాలి, పిలువని పేరంటమలవుమై
నిండఱు నవ్వఁగాఁ బఱతెంచి

రుక్మా ౫ ౭౭.

జ. పేరఁటాలికూఁ, పేరఁటాలు.

పేరఁటాలికూర. వి. (√ పేరఁటాలు.) ఒక
చినుకుకూరాకు. (శ. ర.)

పేరఁటాలు. వి. ఔ (పేరఁటము + ఆలు, బ.
పేరఁటాండ్రు, పేరఁటాండ్రురు.) పేరంటము
నకువచ్చు చిరంటి, ఐదువరాలు

గీ రిక్కరాయఁడు దిమిదిమిలి రేవెలందిఁ, బెండ్లి
యగునని కడకను పేరఁటాలు, మొనసి
యొకనినీటికై ముంచు పసిఁడి,కుండయనఁ
బ్రొద్దు మున్నీటఁ గ్రుంకెనంత.

ఆచ్చ రా అయో. ౧౭

క. చెలరేఁగి రెండుతోయంబుల పేరంటాండ్రు
చిత్తముల కెంతయు వేడ్కలుమీఱఁ జల్లు
లాడిరి, తలఁకక యభినవకుభాతుకఁ వ్రాతము
నన్.

కళా. ౩. ౩౦

ద్వి. పేరఁటాం డ్రోగిఁబాడు పెండ్లిపాటలకు,
శారికాకీరముల్ సందడిసేయ

రం. రా బాల ౩౮. పా. ౭౮. పం.

గీ. పేరఁటాంగ్రుకు హస్తపంకేరుహములఁ,
బూఁచియొత్తిన కనకంపుఁ బూజెగుండ,
లున్నతస్తనములుగాఁగ నొప్పు మిగిలెఁ,
దరుణియును బోలె నృపగృహద్వారభూమి.

సైమ. ౬. ౯౭.

౨. మృతచిరంటి, మరణించి సూత్మరూపము
నొందిన సువాసిని.

సీ. మృతచిరంటికి నాశ్య తెసఁగుఁ బేరంటాలు
గాఁగను . ఆం. సం. కూన. ౮.

ఉ. నిన్నటికేయి నా యెదుట నిశ్చిలియా కల
లోన మీకు పేల్,పన్నెడు పేరఁటాల్
నిలిచి బాపఁడరెడ్డికిఁ దెల్పరాద న
న్నెన్నడుఁదిన్నెఁబెట్టి నుతియించుచుఁ
గొల్వ రటంచుఁబల్కె . శుక. ౭. ౪౪౧.

పేరఁబడు. అ. క్రి (పేరన్ + పడు,స్వార్థమున.)
దట్టముగాఁ గూడు, సంఘీభవించు

క. కరిమదిగంధమునకు మధుకరములు పిండు
కొని ముసరి కటితటముల భ్రామరిమయ్యె
నగతటంబులఁ, బరువడి మొగులెఱఁగి పేరఁ
బడినవిధమునన్. క సం. ౧. ౭౭.

పేరకమ్మ. వి ఒకానొకనది

గీ, బెరసి వెన్నెల గాయంగఁ బేరకమ్మ, పులిఁ
తలముల నాయాయి కొలము లెఱిఁగి,తాల్పు
శస్త్రాస్త్రములు జారదంపతులకు, నసమ
బాణుండు తిరునాళ్ళ నన్నివాళ్ళ .

క్రీడా. ౭౧౩.

పేరగు అ. క్రి (పేరు¹ + అగు.) ప్రసిద్ధికెక్కు,
విఖ్యాతమగు, గొప్పదగు.

గీ. మఱియుఁ బేరగు తులువల నుఱుముసేసి.

నీలా. ౧. ౩.

రగడ. పేరైననూర తుష్టింగాణిగిన్నియలు .

హంస. ౩. ౩౫౭.

ఉ. . కడుఁ బేరగునట్టి తపంబుసేసి యుద్దామ
విభూతి నింకటిపదంబు భజించెద .

హరి. ఉ. ౪. ౪.

పేరజము. సం. వి. అ. న. = పేరోజము.

పేరడఁగించు = పేరడఁచు. స. క్రి. (√ పేర
డఁగు.) సంహరించు, చంపు.

ఉ. కారణమానుషత్వమునఁ గంసుఁడు లోనుగ
దుష్టదైత్యులం, బేరడఁగించుచుఁబొంకెడు విటు

పృథ్వీజనించినవాని వాదిపం, శేరహనాభుఁగా
నెఱిఁగి హరి. ఉ. ౧. ౪౦.

పేరడఁగు. అ. క్రి. (పేరు¹ + అడఁగు) రూపఱు, నశించు.

(చూ. పేరడఁగించు, పేడఁచు)

౧ **పేరడఁచు** = పేరడఁగించు. (√ పేరడఁగు)

గీ. వసుధలోపల నిరువురు వాసుదేవు, లున్నఁ
దడఁబాటుగాదె యే నొక్కఁడుండన, పేరు
సెల్లింతు నని వీనిఁ బేరడంతు, మెచ్చి
భూపాలు రెల్లను బిచ్చలింప.

హరి. ఉ. ౭. ౬౩.

పేరడవి. వి. (పేరు¹ + అడవి) అరణ్యాని, మహారణ్యము.

చ. కోమలభాస్కరుం డనం, బడు వతఁ
డొక్కనాఁడు తనబాలసఖుండును దానుఁ
గూడి పేరడవిఁ జరించుచో ...

భోజరా. ౫. ౨౧౨.

క. పేరడవిలోన రాఁగా, నీరజహితుఁ డస్త
మించె నెటే నఖిలాశా, పూరితమై తమ
మెచ్చెను విక్ర. ౫. ౧౬౫.

సీ. . పేరడవి నాఁగను నరణ్యాని చెలఁగు.

ఆం. భా. ౨. ౩౪.

పేరణము¹ = పేరణి¹. వి. భాండీరపరినృత్యము, నాట్యభేదము.

గీ. ఒండుపనులకు నాకు సెలవు లేకునికిఁ జేసి,
యభ్యసించితి శైశవమాదిగాఁగ, దండ
లాసకవిధమును గుండలియును, బ్రెక్క
ణంబు తెలుఁగును పేరణంబు.

భార. విరా. ౧. ౨౪౦.

సీ. పడఁకు పన్నగరాజు పడగలమీఁద సర్పం
పహాకాంత పేరణము చూప ...

ఉ. హరి. ౪. ౨౧౭.

క. తాటించెఁ బేరణము నా, స్ఫోటించెఁ గిరీటి
వక్షము వృషాంకుఁడు . .

హర. ౩. ౭౭.

పేరణము² = పేరణి². వి. ౧. కవచము.

సీ. . పేరణ మనఁగను బేరణియన, మైమఱు
వనఁగను కవచంబు శోభిలు .

ఆం. భా. ౨. ౨౦౪.

౨. అవిశి.

క. కారణములేని నగవును, బేరణమును లేనిలేమ
పృథివిస్థలిలోఁ, బూరణములేని బూరెయు,
వీరణములులేని పెండ్లి వృథరా సుమతీ.

సు. శ. ౩౭.

పేరణి¹ = పేరణము¹, పేరిణి, పెరవణి. వి. (సం. పేరిణీ. క. పేరణి) నాట్యవిశేషము, భాండీరపరినృత్యము.

సీ. నాట్య భేదంబుల నామము ల్దనరు జక్కిణి
గుజరాతి పేరణు లనంగ.

ఆం. భా. ౧. ౧౩౦.

ఉ. పేరణి దండలాస్యమును బెక్కణి కుండలి
నాఁ జతుర్విధో, దారములైన నాట్యముల ...

పాండు. ౩. ౫౧.

లయగ్రాహి. చారుపద నూపురము లారభటి
మీఱ మణిహారములు చన్నవలఁ దూరనిల
మేలా, యయ్యారముల నచ్చరలు పేరణి
నటింప ... ఉ. రా. ౨. ౧౧౫.

ద్వి. కాదలక పేరణి గోపఁ జంద్రరేఖ..
వరుస నటించిరి వన్నె మీఱఁగను ..

రఘునాథా. ౮. ౮౦.

పేరణి² = పేరణము². వి. ౧. కవచము. ౨. అంగీ, మోఁగాళ్లదాఁక వ్రేలాడు తొడుగు.

మ. తల విద్దాతగటీలు పేరణులు పైదట్లుగా రుమీమారశత్తులు జోల్లం బదనించినట్టి కరహేతుల్ తక్కు గుల్కంగ

రా. వి. ౨. ౫౪.

విశే. సాంద్రము, దట్టము

ఉ. పౌరుల సాధువాదములు బాంధవకోటి ప్రమోదభావముల్, వార వధూవిధూవక జనంబుల నాగరకంపుమాటలుం, పేరణియై దిగంతములఁ బిక్కటిలంగ

భోజరా ౪ ౯౯

పేరణి. సం ౨ ఇ ఈ. స్త్రీ. నృత్య విశేషము (విల్యమ్సు)

పేరము = పేరెము. వి. (సం ప్రేంఖా) రేచితము, గుఱ్ఱము మున్నగువాని గతివిశేషము.

గీ. శంకరుఁడు నందిపై నెక్కి హుంకరించి, యతిశయార్భటిఁ, గవ్వన సార్చి పేర్చి, చాకళింపులు దుమికించి చక్రగతులఁ,దరిమి పేరంబు దోలుచు నరిగె నరికి.

అని. ౪. ౪౭.

జః పేరములువాఱు.

పేరములువాఱు = పేరెములువాఱు. అ. క్రి. (√పేరము.) పరుగెత్తు, భావనవిశేషముచేయు.

సీ. కలరవంబుల రకంబులు పికంబులు గేర రమణఁ గీరములు పేరములువాఱె.

భద్రాపరిణయము. ౧. అ.

వ. . గోవిందునిసేవకులు చ్ఛాయఁగూడక పేరములువాతిశారి తుపాకులు సంధించిన మేనులు వంచి బొంకించి సాగదత్తుండు తనబలంబుల నెచ్చరించి ...

ప్రబంధ ౩౯౯.

పేరాముట్టి. వి. ఒకజాతిమొక్క.

సీ. కేతి,టీం పేరాముట్టి పీఁచర ములు గాలిమిడి చేదుపాట్ల యుమ్మెత్త తిప్ప, తీఁగ

హంస. ౪. ౧౦. (కొత్తప్రతి. పా.)

పేరాముదిము. వి. (పేరు[1] + ఆముదము) ౧. రక్తైరండము. శ్రీ. (శ ర.) ౨. రక్తైరండ తైలము. (శ ర.)

బ. పేరాముదాలు = పెద్దాముదపు గింజలు. (తదితరమైనజాతి చిట్టిఆముదము శ ర)

పేరాయఁడు వి ఒకానొకజాతి కొండదొర. (బ. పేరాయలు.)

రగడ కొండలగ్గలఁరకుగోనని పేరాయలును దండివనమర్గభేదకులైన కోయలును.

పి. కథం 3. ౨౨౫.

పేరాలము. సం. వి. అ. పుం. పేతధూమలము, పసుపు పొగరంగు కలిపినరంగు. (వై. ని.)

పేరిణి =పేరణి[1]. వి. నాట్యవిశేషము, భాండీపరి నృత్యము.

క. చెలి తకతోం తకతోంత, త్తళంగతోం ధక్త తోం దదధిగిణతోమం, చలవోక దీఱఁ బేటిణి, వెలయించుచుఁ జూచువారు విస్మయమందన్.

దశా. ౩. ౨౯౧.

ద్వి. కోలాటమును బాత్రగొండ్లి పేరిణియుఁ, గేళిక కోకలై లీల నటింప.

బస. పు. ౧. ౧౨. పా. ౫౨౯. పం.

సీ. నేల యురు మురుములీలఁ బేరిణి వగఁ బద ఘాతమున శబ్ద మొదవఁ జేసి.

ప్రబంధ. ౧౦౯.

పేరిమికాఁడు. విశే. [(√పేర్మి(రిమి[1])] గొప్పవాఁడు, ఘనుఁడు.

క. ఎనకేవిగొనబుకాఁ డా, పెనుమిమకుం
జిగిజు వొగదుపేరిమికాఁడా ...
అచ్చ. రా. సుం. ౧౭౧.

(శ. ర. పా. పేరిమివాఁడా. ముద్రి.)

పేరీఁదు. వి. (పేరు¹+ఈఁదు².) ఖర్జూరము. కీ.
(శ. ర.)

పేరు₁. అ. క్రి. (క. త. పేర్.) ౧. అతిశ
యించు, మించు.

ఉ. ఆ రమణీలలామ హృదయంబున నాదట
లంతకంతకుం, బేరఁగ నింపు సంతసముఁ
జెంపు వహింపఁగ కేయూర. ౪. ౫

చ. బెడిదపు కొండ పెక్కెసకలఁ బేరిన వేదనబాప
గామణుల్, వడి బెడిపోవు వేళ విడువంబడి
శేషితజీవపంబులై. చంద్రా. ౨. ౨౧

ఉ. వాఁడు ప్రాణముల నిల్చినఁ జా లిటఁ
దెచ్చి వెజ్జులం, బెట్టిగుణంబు చేసి మదిఁ
బేరిన కొంజిలి దీఱ వానికేఁ, బట్టముగట్టి
సారంగి. ౩. ౨౨౭.

౨ సాంద్రమగు, దట్టమగు.

ఉ. .. సర్వజంతుసంచారవిహీనమై రవి
నిశాకరదీప్తులు లేక చీకటుల్, పేరినయొక్క
చోటు గని పెద్దియు విస్మయమంది
యుందిఱున్. హరి ఉ ౧౨ ౧౯౪

ఉ. పేరినఘోరవెంద్రుకలు ఱేఁటలువాఱన
దీర్ఘకాయముల్ కల్గిన బ్రహ్మరాక్ష
సుండు దశకు. ౧౦ ౬౪.

చ. .. తమంబున బేర దిక్కులన్.
ఉ. రా. ౫. ౨౩౯.

౩. ఘనీభవించు, గడ్డకట్టు, తోడుకొను.

గీ. సాగరమునీరు పేరుట శైలకులము, తెరువు
లిచ్చుట . ఉ. హరి. ౨ ౫౬.

ద్వి. వడి వధ్యశిలలపై వడిసి యుంతంద, ముమువు
లై పేరినమనుజరక్తములు.
ద్వి. హరిశ్చ. ౧౬౩౪.

సీ. పేరి పక్వంబైన పెరుఁ గుండఁ గవ్వంబు
పులిచల్లలో మంచి చిలుకఁబోవు.
శుక. ౨. ౫౬౧.

విశే. ౧. పెద్దది, గొప్పది.

క. . వరము గోరు పవాగోత్తమ నీ,వనిత
శుకంబు మహీజం,బునకుం బేరెలమి వేఁడె
భూపవరేణ్యా భార. అను ౧ ౧౫౪.

క. ధారుణిఁ బడియెడుపు లిభాం,కారధ్వానం
బుచేయఁగా వినుచు నమో,నారాయణాయని
ముని, పేరెలుఁగున నుగ్గడించె భీతాత్ముఁడై.
వరాహ. ౪. ౭౧.

౨. శ్రేష్ఠము, మంచిది.

సీ. వలపార ననుజూచి కిలకిలనవ్వఁ
బేరైనముత్యాలపేరు విను.
గవిక ౫. ౧౪౨,

౨ వృద్ధము, ముసలిది.

మ డెందంబునన్ రాజనం,దను
చూపప్పరయ వేఁడి పేరెలుఁగు నిద్రన్ మేను
తూఁగాడెనున్ విక్ర ౩ ౯౪.

క్రి విశే. అత్యంతము, మిక్కిలి

గీ ననలఁ బే రసఁగ పవనములు నమేను
రతోవృష్టి బూది చఱవ
ఆము. ౫. ౧౪౩.

వి. దే (క పెసర్ త. మ పేర్) ౧.
నామము, నామధేయము

వ. . ఉంగిడి యదుపఁద్రిక్కు యనువానికి
నా పేరు పెప్పినం జాలు
భార. విరా. ౧. ౨౭౬.

క. విను తీర్థయాత్ర చని యొ,క నుత్తమంబైన
బదరికాశ్రమమున నొ,క్కనిఁ గాంచితిఁ
గృశగాత్రునిఁ, దమఁ దను పేరింటివానిఁ
దాపసవర్యున్. భార. శాం. ౩. ౧౫౫.

గీ. కామసంచారపూరణ ప్రగల్భమైన, కాన్త్ర
మను పేరి యధికలోచనము కలిమి
సైరు. ౧. ౪౭.

గీ. మధువుఁ గాంతలపుక్కిటిమధువుఁ జేర్చి,
యీర్ష్యఁ బవనూపఁ బొగడపై నెలయ
దావ, విరిపెఁ దొల్లిటిదళిములు విరులు
జడిసె, దీనవగ్గల్పునకు నుబ్బి కేఁటులార్చె.
ఆము. ౫ ౧౩౦

(దీని యామ్రేడితరూపము పేర్వేరు.)

సీ. దాదులు పేర్వేర ధరణీపతులఁ జూపి
చెప్పంగఁ జూచుచుఁ జేతఁ బువ్వుమాలిక
యొప్పు భార శాం ౧. ౭౯

(పేర్వేరన్ = పేరుపేరు వరుసను, ప్రత్యేక
నామములతో)

సీ. పేర్వేర బొమ్మల పెండ్లిండ్లు సేయుచు
నబలలతోడ వియ్యంబు లందు
భాగ ౧౦ పూ. ౧౬౭

౨. (పేరుగల మనుష్య దేవతాది) వ్యక్తి.

గీ. ఐంక నీయుజ్జ్వలము నీ కిమ్మనటి, పెప
లెవ్వ రీ వచ్చినపేళ్లయందు
కు సం. ౨ ౧౫౯

ఉ భారతికి గాదిలి ముప్పురతోల్లపేరు
ని,త్యమ్ముగ నాయుపీయుతఁ గళా
ధ్యుఁడు. హరి పూ ౧ ౩.

వ కమ్మసారి పేరు ౧ ణికి చిర (మె)ట్టు
వరి వడ్డినపేలకు పుట్టి ౧ ట్టికి చి ౧౦ కొడ
మంగ్గలి పేరు౧ ట్టికి (దా శా. ౧౩౦౪)

౩. కట్టము, మాట, సహాచారము.

చ. . . ఎయ్యెడలందుఁ జండికా,యతము
పేరు లేక ఖిలమై చనఁ గూల్తురో ...
కళా. ౬. ౭౬.

క. మూపాలు పాకింతఁ గమఁగొని, తాపసుఁ
డట వలపుపేరు దైవ మెఱుంగున్, కాప
మొనఁగ మకరులుగాఁ, గోపరసావేశ
రూఢు కుటిలేతుఁడై. విజ. ౨. ౨. ౫౬.

౪. కీర్తి, ప్రతిష్ఠ.

క. ఉక్కటి సురపతికైనను, ద్రెంక్కము
నృపధర్మ మూఁది మొనతలఁబడినన్,
మిక్కిలిపేరును నిట దివి నక్కజముగఁ
బెంపుఁ బడయనగుట నుపేంద్రా.
భార. ఉద్యో. ౩. ౩౬౦.

మ. సరో,జభవుం డింద్రుఁడు లోనుగాఁ
గల మరుత్సంఘంబులో జేఁగుదెం,చె
భుజిన్ బేర్కొలసంయమాంగ్రితతి వచ్చెం
బేర్చు మోరంబునన్
హరి. పూ. ౧. ౧౧౧.

౫ రూపము, మిష, వ్యాజము.

క. గురుఁ దల్లిని ఏంద్రిని సో,దరు౧ నకారణము
ప్రల్లదముఁబల్కిన యు,మ్మరుచేత నూటు
పణములు, ధరణిశుఁడు గొనుట నీతి దండువ
పేరు విజ్ఞా. ప్రా ౪౩

సీ. తలిరుజొంపము పేరఁ బులకాంకురము
లూనుఁ బువ్వులపేర లేనవ్వు నవ్వు.
కవిరా. ౫. ౩౭.

క ఆ చపలాక్షికిఁగా మన,కీచకు లందఱను
రాత్రి గీటడఁగించె రహా, స్యోచితవిధమున
గంధ,ర్వాచరణముపేర భీముఁ డతి భీమము
గాన్. భార. విరా. ౫. ౩౩౧.

చ. కలయఁగ మంచిలగ్న మిది గట్టిగ చే గడ
లెన్నియయ్యెనో, తెలిపెద నంచు నోర్తుఁజను

చేర వడమున రూత్ర నిచ్చెలిం, బిలిచెద
వంచు నోర్తు నొకతె రిడి వా రటు లేఁగి
రంద ఱచ్చెలియలవెంటనే సగము బిగ్గరగాన్
రమణీలలాముకున్ విజ. వి. ౩. ౨౧౭.

౫. మాటు, ప్రతి.

ఉ. ... విమలముక్తాదామము .. ప్రమదా
రత్నము పేరుగా నెద నిమం బాటించి
ప్రార్థించెదన్. వసు. ౪. ౧౦౦.

సీ. నావాడపతి పంపినయమూల్య కటకముల్
గ ర్గపేరుగఁ బదాగ్రములఁ బెనగ.
వసు. ౧. ౧౫.

౬. ఎద, విషయము.

ఉ. .. ప్రభువుల్ ప్రజరాజసా,పేక్ష నొకప్పు
డాశ్రితులపేర సముచితగౌరవోన్నతుల్.
పారి. ౩. ౩౯.

శ్లో. .. ప్రాయశ్చలం గౌరవ మాశ్రితేషు.
పం. కు. సం. ౩. ౧.

జ. పేరఁబడు, పేరగు, పేరడఁగించు, పేర
డఁగు, పేరడఁచు, పేగడవి, పేరామదము,
పేరీఁడు, పేరుంగ్గము, పేరుకొను, పేరు
త్రించు, పేరుగాంచు, పేరుడు, పేరుపడు,
పేరుపెట్టు, పేరువాడు, పేరువాలు,
పేరెక్కు, పేరైనవాఁడు, పేరొందు, పేరో
లగము, పేర్కొను, పేర్కొను, పేర్కోలు,
పేర్చు, పేర్చు, పేర్చిందువు, ప్రెబ్బొత్తి.

పేరు౨. వి. దండ, హారము.

సీ. పెండఁదన్ను పునుకలవిము పేరు లొండొంటిఁ
బొరిఁబొరిఁ దాఁకి బోరొప్పుచుండవలె.
పార. ౫. ౧౭.

సీ. ఉత్తగా రిచ్చిన మారినుదర్శనపుఁ బేరుననం
ము మైదుర వనటఁ బొందు.
కొండు. ౩. ౫౦.

పేరుంగరము. వి. (పేరు౧ + ఉంగరము.) పేరు
చెక్కిన యుంగరము, ముద్రిక. (శ. ర.)

పేరుకొ(రొ్,గొ)ను. అ. క్రి. (పేరు౧ +
కొను, స్వార్థమున.) ౧. అతిశయించు, ప్రవృద్ధ
మగు.

వ. పేరుకొను కోరికలు దారుకొన దాయుమొదం
బొంగిన యంగంబుల . (పారి. ౨. ౫౨.)

౨. ఘనీభవించు, గడ్డగట్టు.

(వ్యవ.) నేయి పేరుకొనినది.

(వ్యవ.) నీకు పేరుకొని మంచుగడ్డ యగును.

౩. ఖ్యాతికెక్కు, ప్రసిద్ధినొందు.

గీ. అకట వీరవ్రతస్థుండవై జగమునఁ, బేరుకొన్న
వాఁడవు యదువీరుచేతఁ, గోలుపోయితె
నీపేర్మి గోముదక్కి, యెందుఁజేయుదు యింక
నీ యేలుజనులు. (హరి. పూ. ౯. ౧౭౫.)

చ. మును ఘోషయాత్రను బదంపడి గోగ్ర
హణంబునందుఁ బేరుగొనిన నీకు ని ట్లనుట
క్రొవ్వులు దక్కుము పాలు నన్నియున్.
భార. ద్రో. ౫. ౯౯.

౪. పేరుపెట్టు, పేరిడు.

గీ. పేరుకొని చెప్పె నతని గాంధారి కంత.
భార. ఆశ్ర. ౨. ౩౪.

సీ. పేర్కొని పలుమాఱుఁ బిలిచి యేమీ యనుట
లేకున్న న య్యింటిలోఁ గన్న దాని.
భార. అను. ౧. ౭౭.

స. క్రి. ౧. పేరుపెట్టి పిలుచు, పిలుచు.

గీ. పతుల నన్నలఁ దమ్ముల సుతుల హితులఁ,
బేరుకొని వారు కొందంగఁ బ్రేమడించి,
పసుపుపలుకులు వినువారి వసటఁ దేల్పఁ,
గురుకులనారీజనకోటి వచ్చె.
భార. స్త్రీ. ౧. ౯౭.

చ. అమితసహస్రవర్గ విశదాయువు న న్నిటుల్
శొవ్వఁడొ కొ్క నా, విమలతపంబు గైకొనక
వృద్ధత నూడక బాలుఁగా నవ,జ్ఞ మిగుల
నిట్లు పేరొ్కనియు ధర్మపితామహుఁ డిట్ల
గారాతియున్, సమధికదీర్ఘజీవి యనుకబ్బు
పెట్టక పిల్వఁ డన్నఁడుం.

హరి. ఉ. ౯. ౧౦౪.

మ. కని కింసాంతకుతోడ హంసునికి సంగ్రా
మంబు హత్తించి త,ద్దనుజుం బేరొ్కని
యిక్కడిక్కడ ధరద్దిగ్వింబు గ్రక్కింతు.

ఉ. హరి. ౪. ౨౫.

౨. స్తుతించు, పొగడు.

ఉ. కొంచు లేమి నేయుమిరు గాండివఘోషముఁ
బాంచజన్యభీమౌరవమున్ సహింప దివిజా
వళికిన్ వశమే వినుచ్చరుల్, పేరుకొనంగ
నా దృఢకపిధ్వజమైనరథంబుతోడనుం,
బోరి ... భార. ద్రో. 3. 30.

ద్వి. రజనీచరేంద్రుండు రావణుండుండ,
తేఘనామని మీరు మిగులఁ బేరొ్కంటి,
రి .. (రం. రా. ఉ. ౫. పౌ ౨౪. పం.)

3. ఉచ్చరించు, పారాయణముచేయు.

చ. ...లఁ డొకరుండు పేరుకొనఁగానికులంబు
మహీయథక్త్రఁ డి, య్యాల (ఆము. ౬. 3.)

మ. హరికి సమర్పితంబయ్యె ననుచు న ద్దేవుని
సహస్రనామంబులు పేరుకొని.

ఉ. హరి. ౨. ౧౭౮.

సీ. పేరొ్కన్నవారికిఁ బెంపెడికల్పకశాఖ గను
తించువారికి గాఁడినరకి.

చం. రా. ౧. ౪౧.

౪. వచించు, చెప్పు.

క. పేరు ప్రమాదవశంబున, పేరుకొనుట కల్ల
- యగువో ... హైమ. ౪. ౯౪.

సీ. శ్రీకాంతుకమనీయ శృంగారలావణ్యకథలు
పేరొ్కను కారికాగణంబు.

నృసిం. ౧. ౫౭.

(స్తుతించు. అని. శ. ర.)

౫. తలపెట్టు, ప్రస్తావించు.

క. చుట్టములంటాటలాడరు, బెట్టుదఁడురు వారి
వారు పేరొ్కన రితరుల్ లేమివంటి
దైన్యము కలదే. సుద. ౨. 3౬.

౬. స్మరించు, తలఁచు.

మ. . మరయూ,రని సౌమిల్లివిదండిఁ బ్రస్తు
తులఁ బేరొ్కంచున్ వదన్ముద్ధికిన్.

మను. ౧. ౩.

పేరు(గుచ్చు. స. క్రి. (పేరు[1] + గుచ్చు.) ౧.
పేరుపెట్టి పిలుచు.

ఆ. .. పిలుచ పేద్ది నారడెఁబోయిన,ప్రజలఁ
బేరు(గుచ్చి పనవిపనవి.

భార. మా. ౧౦౩.

గీ. పేరుదద్మన దూకెడు పేరు(గుచ్చి, తాకి
యడిగినఁ గన రెదు తాకుకొనక.

బహు. ౨. ౬౩.

౨. చెప్పు, వచించు, ఉచ్చరించు.

చ. అనుటయు న మ్మునిప్రవరుఁ డాతని కిట్లను
నీవు పేరు(గు,చ్చినమవియెల్ల మేల

భార. శాం. ౫. ౧౦౫.

క. గా,జనయజ్ఞభృత్యకోటిం,గానియాడుము
పేరి పేరు(గుచ్చి కొలువునన్.

భార. ఆశ్ర. ౧. ౬౪.

సీ. తను కోరఁ బేరు(గుచ్చినవారి కాయు
రారోగ్య మిచ్చువాఁ డమతుల వృచ్చు
వాఁడు. కే. పంచ. 3. 3౦౫.

పేరుగాంచు. అ. క్రి. (పేరు[1] + కాంచు.)
౧. పేరుపొందు, నామముబడయు.

ఆ. దాసఁజేసి జహ్నుతనయ నా జాహ్నవి,
యనఁగఁ బేరుగాంచె నమరగంగ.

జాహ్నవీ. ౨. ౧౨౪.

౨. ఖ్యాతికెక్కు, ప్రసిద్ధినొందు.

మ. ... ధన్యాత్ముఁడై పేరుగాంచె నిలన్
నండూరిబాపమంత్రిసుతుఁ డా శ్రీ సూర్య
నారాయణుండు . (జాహ్నవీ. ౧. ౭౭.)

పేరుడు. వి. (√పేరు[1].) పేరుట, ఘనీభవించుట (శ. ర.)

పేరుప(ర్వ)డు. అ. క్రి. (పేరు[1] + పడు.) ౧. నామము వహించు, పేరుదాల్చియుండు.

క. ఆహూతి యశోద యనం, బేరుపడిన పేద
రాలి యద్దముగృహముం, జేరి

శుక. ౨. ౨౩.

౨. ఖ్యాతికెక్కు, ప్రసిద్ధినొందు.

చ. . శ్రీపతి పయోధి ద్రచ్చునెడఁ గేతు
వుపై మణిమాల చేర్పఁ బేరుపడియెఁ గేతు
మాల మన రూపసువర్షము దానిపేరిటన్.

వరాహ. ౧౦. ౧౨౦.

సీ. హయమేధరాజసూయము లనన్ బేర్పడ్డ
సవనతంత్రంబు లింకుపలు మాకు.

మనుచ. ౨. ౪౩.

పేరుపెట్టు. అ. క్రి. (పేరు[1] + పెట్టు.) ౧. నామకరణముచేయు, పేరుంచు.

గీ. అంత సుమతికి సంజాతుఁడైనయట్టి, పట్టికిని
భట్టి యని పేరుపెట్టి .

విక్ర. ౧. ౧౭౪.

౨. నింద పెట్టు.

ఆ. చిచ్చులేక చిముడుమచ్చరేఁడీనుద్ది, పక్షసాధుఁ
బోర్చువాఁడె యనుట, యగజపేరుపెట్టి

యతివ యెవ్వతో యింత్రచేసె నసుమ
మ్ముఁ బెండుఁ దొలుత.

ప్రభా. ౧. ౧౩౪.

౩. నామకార్థము కొంతయిచ్చి బెలనిర్ణయించు.

(వ్యవ.) ఈ యావు నేదో యొక పేరుపెట్టి
తోలుకొనిపొమ్ము.

పేరువా(ర్వా)డు. అ. క్రి. (పేరు[1] + వాడు.) యుద్ధాదులందు కార్యసూచకముగా నామము ప్రకటించు, పేరుచెప్పుకొను.

వ. ఆ య్యిరువాగును బేరువాడి పోరునప్పుడు ..

భా. శల్య. ౧. ౧౨౪.

సీ. సురరాజు కృష్ణు నీరేడుకంబుల నఖి
కులేశ్వరు నప్పుడి కంటనే నేఁ బేర్వాడి ..

పారి. ౫. ౨౧.

ద్వి. పెఱుఁదు, లూరులతీరు నోరూరఁగాఁ
జాచి, పేరువాడి మరుందు పెళపెళ వార్చి.

రం. రా. బాల. ౬౦. పం. ౧౮. మం.

౨. క్రి. పేర్కొను, వ్రాకుచ్చు.

సీ. కంటిసీరు కుచశైలములం దురలంగ వేద్వా
నుతుప్లలపరోజశేత్ర తనపూరుము సారకుఁ
బేరువాడుచున్. వైరా. ౩. ౧౩౮.

పేరువాఱు. స. క్రి. (పేరు[1] + వాఱు.) పేర్కొను, వాక్రుచ్చు.

గీ. చేసి యిట్టు లేకలమ్మల బైసిఁగొనిరొ, జన
విభుఁడు నూడ నొకొన్ని జాగిలములు,
సారసాకు బిరుదులఁ బేరువాఱి చేరి విను
తింపఁ దమఁ బెంచు చెంచుదొరలు.

చంద్రా. ౨. ౯౧.

గీ. ఏల మీలో వివాదంబు లిట్లు గలుగ, నీరు
జా రని మా రేల పేరువాఱు.

భోజరా. ౨. ౫౨.

పేరువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. ఆదిత్యుఁడు. సూర్యుఁడు. ౨. అగ్ని. ౩. సముద్రము. ౪. పర్వతము. (శ. ని.) - పుం., స్త్రీ. గోరువంకపక్షి, కలవింకము. (శ. ని.)

పేర = పేరము. (క. పేర.)

(చూ. పేరలువాలు.)

జ: పేరలువాలు.

పేరక్కు. అ. క్రి. (పేరు¹+ఎక్కు.) విఖ్యాతమగు, ప్రసిద్ధినొందు.

సీ. శబ్దతర్కాదిశాస్త్రప్రసంగములఁ బేరెక్కిన విద్వాంసు లొక్కచోట.
చం. రా. ౧. ౨౬.

ఉ. ... జగంబులోనఁ బేరెక్కినదానవంచు . కాంతల గణింపను సత్య .
పారి. ౧. ౬౬.

పేరము = పేరము. వి. ౧. రేచితము, గుఱ్ఱము మున్నగువాని గతిభేదము.

సీ. ... పేరము తేజి యు జారెము బవిరి వా రేచితంబు విలసిల్లు. (ఆం. శా. ౨. ౧౯౮.)

౨. గుఱ్ఱపుపరుగులవంటి యోధులధావనము.

తగడ. కాలతో విల్లు దగఁగొని కత్తిపేరములఁ గాలుకొలఁదిని బఱచు కదనప్రకారములు.
పి. శకుం. ౩. ౨౨౫.

౩. పరుగు. (శ. ర.) ౪. శృంగార విశేషము.

గీ. సొగసు తెలి వాలు మునుసోగసొంపు తళుకు,తేకువ చికిలి యొయారంపుఁ బేరము దురుటు, సోలఁపు విడియంపుదేలింపు చుఱుకు టొక,కలికి తెత రెచ్చు మొప్పుల కలికిఁ బొడి.
ప్రబంధ. ౧౦౭.

జ. పేరమువాలు, పేరముకెట్టు.

పేరము(లు)వా(ల్వా)లు. అ. క్రి. (పేరము+పాలు.) ౧. (మృగ ఖగ నరాదులు.) పాలు, పరుగెత్తు.

(మాయాకురంగము) సీ. బిత్తరంబులు గాఁగఁ బేరముల్వాలుచు
హరిశ్చ. ౨. ౪౯.

మ. నిపాతిత పటుచంచ్చ నింగిఁ బేరంబువాలు వాహనహంసంబువలనను .
పారి. ౫. ౧౩.

(పావురము) లయగ్రాహి. పేరములువాలు . సమీరుని పొటాపొటిని గడియములాడుచు.
సారంగ. ౧. ౧౨౧.

సీ. కడుఁ బేరములువాలు గండుఁదుమ్మెదచాలు కదళంటిచూపుల బెడఁగు నడఁప.
ప్రభా. ౩ ౧౮.

(మనుజాశనుఁడు.) సీ. ప్రజలపైఁ బేరముల్ వాతె పొతె (మనుచ. ౪. ౧౧౩.)

క. పేరంబువాతి పల్లకి, కోరక కుంతంబుఁ గేలఁగొని భీషణ హుంకారంబుమీఱ నదలిచి, క్రూరత నమ్మానినిమది మఱుక్కనఁ బొడుచన్.
చంద్ర. ౨. ౧౭౦, ౧౭౧.

౨. ఊఱుకు, గంతులువైచు.

సీ. జల్లులతోడి కెన్నల్లెంబు లెగవైచి పట్టుచుఁ బేరుములాపులు వారు. (కళా. ౮. ౪౧.)

మ. (కెన్నెల.) ... అతిప్రబంధగంధోత్తమగంధాను బంధురలగు సింధురయానల యూదస్తనాపామణి ప్రభాస్తబకంబుల నుల్లసిత కల్లసిత లోధ్ర చూర్ణంబుల నున్నుమిగా

పటు విలంబిహారంబులఁ బేరంబులువాఱెనో యన. వసు. ౪. ౨౩.

౩. ప్రసరించు, వ్యాపించు.

సీ. రత్నాంగుళీయకప్రభ పేరములువాఱఁ గేలి పద్మంబు కెంగేలఁ ద్రిప్పు.

కళా. ౫. ౧౧౭

పేరముపె(వె)ట్టు. అ. క్రి. (పేరము + పెట్టు.) పరుగిడు, పరుగెత్తు.

ద్వి. ధీరుఁడై నిజఖడ్గదీప్తులు నిగుడఁ, జాటి పేరముపెట్టి సుడిగొని నొడిసి, పట్టి కూఁతలు బెట్ట బలువిడి పోఁడి.

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౬౫౫. పం.

సీ. దట్టించి చంగునదాఁటి పేరముపెట్టు నీడల నంతంత నిలిచి చూచు.

అచ్చ. రా. అర ౪. ౩.

పేరలువాఱు. అ. క్రి. (పేరము + పాఱు.) పరుగులిడు, గంతులు వేయు.

ద్వి. గములు, గట్టి పేరలువాఱి తిటలు ద్రోచి దట్టంబులై సముద్ధతి నేఁగుదెంచి.

పండితా. పర్వ. ౩౭౦. పా.

గీ. మంజుమాకందమంజరీపుంజచర్వణక్రియాకుంర కలకంఠనాదసరణి, నాలకించిన మరుఁ డంత రంగ, వసుధఁ జెలరేఁగి పేరలువాఱె నెన్న.

చమ. ౧. ౪౯.

పేరైనవాఁడు. విణ. (√పేరగు.) విఖ్యాతుఁడు.

గీ. ... ఖ్యాతసంజ్ఞ, యగును బేరైనవాఁడు వాసైన వాఁడు, మంతుకెక్కినవాఁడు నా మాత్ర భూత. ఆం. భా. ౩. ౪.

పేరొందు. అ. క్రి. (పేరు¹ + ఒందు.) ప్రసిద్ధికెక్కు, ఖ్యాతిగాంచు.

సీ. ఏ భూసురశ్రేష్ఠుఁ డిలలోనఁ బేరొందెఁ గాళికా స్తిమహత్త్వకథ రచించి.

ఇందు. ౧. ౮.

పేరోజము = పేరోజనము. వి. ఒకజాతి గరుడపచ్చ.

గీ. పేరోజంబు మణుల మొగముట్టు

మనుచ. ౪. ౭౮.

(శ. ర., చి. ని. పా. పేరజము ముద్రి. పా.)

పేరోజనము = పేరోజము, పేరోదనము. వి. (సం. పేరోజమ్.) గారుత్మతమణివిశేషము, ఒకజాతి గరుడపచ్చ.

సీ. నడిచక్కిఁ బేరోజనపుఁజెక్కడపుఁబైఁడి పళ్లెంబు ముక్కాలిపై ఘటించి.

దశా. ౩. ౭౩౮.

పేరోదము. ౧౦. వి. ౯. న. ఉపమణిభేదము.

(వాచ. కల్ప.)

పేరోదనము = పేరోజనము. వి. ఒకజాతి గరుడపచ్చ.

సీ. గారుత్మతం బొప్పు గరుడపచ్చ, యనఁ బద్వికేపాఖ్య యగును బేరోదనం బన ...

ఆం. భా. ౨. ౨౩౬.

పేరోలగము. వి. (పేరు¹ + ఓలగము. క. పేరోలగవు. త. పేరోలక్కం.) పెద్దకొలువు, (ప్రభువులు చేయు) మహాసభ.

గీ. ఏఁగి పేరోలగమున దేవేంద్రవిభవ, మొసఁగ మొసఁగంగ వసియించి

ఉ. రా. ౩. ౨౫౪.

వ. ఆ రాజన్యుండు పేరోలగంబున రత్నసింహాసనాసీనుండై యున్న యవసరంబున.

విక్ర. ౨. ౨౦.

సీ. అస్థానసంజ్ఞ యైయుండు నోల.
గీ. గట్టు కొలము వన నదిమించి కానిపింపఁ
బోలుఁ బేరోలగమ్ము నాడ్డోలగ మన
ఆం. భా. ౨. ౧౪౧.

పేర్కను. అ. క్రి. (పేరు¹ + కను) ఖ్యాతి కెక్కు, ప్రసిద్ధినొందు.

గీ. . . జగంబుల నెల్లఁ బేర్కనిసబుధులు, వారి
స ప్తర్షి గణ మంద్రు కొంచేంద్ర.
భార. అను. ౩. ౨౦౭.

పేరో(రుకో)లు. వి. (√ పేరుకొను.) పేరు కొనుట. (శ. ర.)

పే(రుచే)ర్చు. అ. క్రి. (పేరు¹ + చు - స్వార్థము.) ౧. అతిశయించు, వర్ధిల్లు.

చ. . పైకొనుతలు పోరగించు మదిఁగోర్కులు
పేర్చిన నప్పళించు
భార. విరా. ౨. ౩౧.

క. దైతేయులు దానవులును, భూతనిశాచర
పిశాచములు తద్దయు సం ప్రీతిం బొదలఁగ
నాతని, యాతతసామ్రాజ్య మంతకంతకుఁ
బేర్చన్. నృసిం. ౨. ౧౧౧.

౨. చెలరేఁగు, విజృంభించు.

గీ. విశిఖనవకంబు నాఁటించి వెగడుపఱిచి, పేర్చి
యార్చిన సురకోటి పిచ్చలించె.
భార. భీష్మ. ౧. ౨౪౨.

శా. ఆమాట ల్విని పాకశాసనుఁడు రౌద్రా
కారుఁడై పేర్చి పారి. ౪. ౬౦.

౩. ఉబ్బు, పొంగు.

క. చారుమనస్సమ్మదరసపూరము వెలిపేర్చువట్లు
పొలఁతికి విగళద్భూరి సజనిత పయో
ధారలు నానందబాష్పధారలు నొప్పెన్.
భార. ఆది. ౬. ౨౦.

౪. ఉప్పొంగు, సంతోషించు.

శా. శర్వాణీ స్తనచక్రవాకములు వక్షస్స్ఫురత్సా
సారముల్, గర్వం బింపెసలారఁగాఁ దఱిసి
పేర్కల్ ల్వ రోమాంచముల్, సర్వాం
గీణముగా ధరించికొని యిచ్చం బేర్చు
కంఠుండు . హరి. పూ. ౧. ౨.

ఉ. ... అం, బె యని చీరి హా మ్మనుచుఁ
బేరిచి మూర్ఛని పంచితిల్లి .
భాగ. ౧౦. పూ. ౫౧౯.

స. క్రి. (√ పేరు¹.) ౧. ఒకదానిమీఁద నొకటి యేర్పఱుచు, అమరుచు.

వ. .. కిసలయతల్పంబులకు నిట మున్న
సహాయుండ నగు నీకుఁ జితం బేర్పంజాలఁ
వచ్చెనే . హర. ౩. ౯౩.

వ. ... సరయూతటంబున సౌధ పేర్చి యం
దా రాజశవ మిడి ...
భా. రా. అయో. ౨౩౪.

౨. కూడఁబెట్టు, నిలువచేయు.

కి. తరువం బెట్టినబానల, పెరువులు మును గిలక
రించి పేర్చినకెన్నల్, పరువు లెసఁగఁ
గ్రోలి . హరి. పూ. ౫. ౨౦౩.

౩. అధికముగఁజేయు

క. ఇది యెంత పేర్చెదరు మీ, చదివినయాతనవె
తాను జదివినయది మా, నుదతియు నెందల
ఫలించెన్, ఐదభీష్టము పెద్దపిన్నతనముల
వరుసన్. ప్రభా. ౫. ౪౮.

వి. పెంపు. అతిశయము.

చ. అనిశము గ్రమ్ము పుష్పమధు వర్షజలంబుగ
చుట్టునుండి పేర్చున రతితోడిసంబెరము
చూపు విధంబునఁ బొల్చె భూజముల్.
ఉ. హం. ౫. ౫౬౨.

ఉ. .. మారగాయములం, గోయుచు నుత్కృసం
బులలగోళులఁ దోళులఁ గొంచుఁ
పేర్పునన్, గూయుఁ జంపి రేమఁగుల
కొమ్ములు సెమ్ములు గొంచు .
కు. సం. ౬. ౬౯౨.

చ. ... పేర్పునఁ బ్రతిలేక గర్జ నతిశూరుఁ
కుమారు నడల్పి తాఁక . అసురాగ్రణి
తారకుఁడు .. (కు. సం. ౧౨. ౯౫౦.)

పేర్పు(రుపు). వి. (√ పేర్చు.) ౧. అతిశయము
సమృద్ధి.

క. పేర్పున భుజించి సుఖసంతర్పణు లగు
మానులకు ముదం బొనరించెన్, గర్పూర
ఖండతాంబూ, లార్పణములఁ బారితోషి
కాదులవలనన్. కై. భా. ౬. ౯౩

౨. ఒకదానిమీఁద నొకటి యుంచుట.

(వ్యవ.) ఇటుకావళ్ళ పేరుపు బాగుగా నున్నది

౩. ఘటవిశేషము, దాఁక.

గీ. ఒసఁగి రమిఁడ పేర్పులోఁ గాఁగుచున్న యీల
పాలు ... పాండు. ౪. ౧౩౪.

ఉ. ఆరయ స్వేదనాదివిధు లన్నిట నూతను
మందవీర్యమా, ధారుణిలోఁ గశోధనవిధం
బొగిఁజేయుఁడి యుప్పుతోసి యా, పేరుపు
లోనఁ బారదముపెటి జలంబులు సల్లి
మూసి డిం,పారఁగ మూసి మీఁద లఘు
వైనపుటం బిడి వండఁగాఁ దగున్
నూతనప్రదీపిక. (చి. ని.)

పేర్చిందు(వు). వి. (పేరు¹ + బిందువు.) ఘర్మ
బిందువు, చెమటబొట్టు.

సీ. వడవడిఁ దొరఁగు పేర్చిందులతోడన కన్నీరు
ధారలఁ గదలుకొనఁగ.
కు. సం. ౫. ౫౪౯.

గీ. తలఁకి కనుఁగవఁ గన్నీరుధార లాలుక,
పొనఁ బేర్చిందు లురులంగ మొలఁకవోలిచె.
కు. సం. ౫. ౫౭౪.

గీ. వరదముఖదీప్తి వెదలి పార్వతీముఖంబు,
ప్రీతి విలసిల్లెఁ గలయఁ బేర్చిందుతతిఁగ.
కు. సం. ౫. ౫౧౩.

పేర్మి¹(రిమి). వి. (కే. పెర్మెత. పెరుమై.)
౧. అతిశయము, పెంపు, అభివృద్ధి.

ఉ. అర్మిలి నిల్పి యాగియుఁ బ్రియంబును నా
రయిద నాఁడునాఁటుకిం, బేర్మి వహించుచుండి
నడపెం దనతమ్ములలోనివానిఁగాన్.
భార. విరా. ౧. ౨౭౭.

క. . ఘనసంతాపంబు పేర్మి నితర,వ్యాపా
రము మానియుండె హరియును నచటన్.
పారి. ౧. ౧౦౭.

ఉ. ఆదర మింతలేక నరుఁ డాత్మబలోన్నతి
మంచివారికిన్, ఖేదము చేయుటం దనదు
పేర్మికిఁ గీడగుమూల మె ట్లను,రాగ్యద
హిరణ్యపూర్వకో పన్ దనుజుండు గుణాఢ్యుఁ
డైన ప్రహ్లాదున కెగ్గు చేసి శ్రీయంబును
బొందఁడె మున్ను భాస్కరా.
భా. శ. ౧౦.

౨. గౌరవము, గొప్పతనము.

క. ధర్మతనూభవుదెస దుష్కర్మము రూపించి సభ
నొకండును మైమైఁ, బేర్మి సెడక పోనే
ర్చునె, ధార్మికు లింకెట్టివారు తథ్యం బర
యున్. భార. ఉద్యో. ౧. ౩౫౫.

క. అందుఁ గుచేలుండను ముని,నందనుఁ డొక్క
రుఁడు దినదినము హరిసేవా,నందంబున
సకలేంద్రియ,బృందములఁ బరిత్యజించి పేర్మి
వహించున్. కుచేల. ౧. ౭౫.

ఇ : పేరిమికాఁడు.

పేర్మి³(రిమి) = పెరిమ. వి. (సం. ప్రేమ.) ౧. ప్రేమ.

క. ధర్మార్థకామమోక్షద,కర్మంబుల శైశవాది కాలంబుల నీ, నిర్మలభక్తియెఁ గల్గఁగఁ, బేర్మిం గృపసేయు మదిరొ ప్రియము మొప్పంగా. వి. పు. ౨. ౨౫.

గీ. ఆర్యుపైఁ బేర్మి రెట్టిఁపో యద్రియింట, నిల్లటం బుండెఁ ద్రిభువనాధీశ్వరుండు. హర. ౫. ౪.

౨. ఆసక్తి.

ఉ. పేరిమితో వలంబడినపిట్టయుఁబోలె నపార ఘోరసం,సారమిరంతపాశములసందు దగుల్పడి వే భవత్పదాం,భోరుహచింతనంబు మదిఁ బూనుట కేమితియుంటి పంచ. 3 ౪౨.

విశే. హితము, ఇంపు.

గీ. ఇతము పేరిమిం పన హిత మెసఁగు సొంపు సాం. ని. మాన. 33.

పేలగింజ. వి. (√పేలు) నిప్పులో వేఁగిపడిన ధాన్యాదిబీజము.

వ. అక్కటకటా దైవంబ నీకింతకేం పేలగింజయుఁ బెద్దయయ్యెనే నైష. ౧. ౧౧౦.

(పేలగింజయుం బెద్దియగు = స్వల్పవస్తువును మహాపదార్థముగాఁ గానవచ్చుట.)

ఉదా. జ్వరితుని రొమ్ముదలిచేఁడిచే పద్లగింజలు పేలగింజ లగుచున్నవి.

పేలపిండి. వి. (√పేలు.) పేలాలు విసరిచేసిన పిండి, సక్తువు. (శ. ర.)

వ్యవ. ఎంతకఠినగ్రంథమైనను వానికిఁ బేలపిండిగాఁ గాన్పించును.

(పేలపిండిగా = తేలికగా, లఘువుగా.)

పేలము. సం. వి. అ. న. (పుయపచిహ్నమగు.) అండకోశము.

పేలములు. వి. బ. లాజలు (దీనికి వ్యుత్పత్తి మృగ్యము.)

ఉదా. పేలగింజ, పేలపిండి.

చ. మిటమిటఁగాయుచాతపము మించఁగనోర్వక గండశైలముల్, పెటపెటప్రేలి పేలముల పెంపు వహించెను. చిత్ర. భా. ౨. ౯.

సీ. బొరుగులు మొదలుగాఁ బోచిర్లువలుకును బహువచనాలుగాఁ బరగుచుండు, ... లాజలు దినరుఁ బేలాలనంగ. గీ. నక్షతల పేరు పోచిర్లునాఁగ ఆం. భా. ౨. ౨౫౩.

శా. కాకోళ్కోరతికాస్త్రవర్య యనుచున్ ఘోషించు చందంబునన్, కాకోళ్కోటకుని మూపెఁ బుంజాలు మెల్లంగుం జక్కపేలాల కున్, గాకోళ్కో యన వేఁగుఁజక్క బొడిచెన్ గ్రుంకె న్విధుం డేదిది,క్ష్మాక్ష్మా కోమల కైరవాళి కనఁగా నుద్యత్ప్రభాకాగతిన్. చంద్రా. ౫ ౧౧౭.

పేలవము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. కోమలము, మెత్తనిది. ౨. కృశము, చిక్కినది. 3. విరళము, పలుచనిది, వెలితిగలది. (వస్త్రాదిం)

వి. అ. న. మరిచము, మిరియము. (శే. వి.)

పేలా. వి. (త. పేలా.) నీళ్లు త్రాగెడు ఒక దినుసు గిన్నె. (శ. ర.)

పేలిక = ప్రేలిక. వి. (√పేలు.) పీలిక, జీర్ణవస్త్రఖండము, వస్త్రఖండవిశేషము, వస్త్రఖండము.

సీ... శ్రీపేలిక యంచునఁ జేలికొయన. గీ. జీర్ణ వస్త్రైకదేశంబు చెలఁగుచుండు ...

అం. భా. ౨. ౧౫౪.

గీ. దబ్బ్రపేలియుంగరవు మే ధా ని వా ట్టు, మడుఁగుపేలిక పిరిచుట్టుఁ బెనఁగుగాఁగ

హరి ౯ ౧౦ ౨౨౩.

సీ. మొలనున్న ధవళంపు ముద్దుపేలికతోడ నిమ్మైన కృష్ణాజినమ్ముతోడ.

హి. ౨ ౧౮౯.

(మయూరి విశిఖము.) వ కాళోదరంబుల యుడ రంబులు చంమాపుటంబులం జించినఁ బ్రేవులు బ్రోవులుపడం గడసి నాలుకలు పేలికల విధంబునం బూలం ...

నా భా. ౬. ౧౦౦

పేలు = ప్రేలు. అ. క్రి ౧. (ధాన్యాదులు) వేడిచే వేగిపగులు. (శ స) ౨. వేడిమిచే బయలుకోటిన చిన్నచిన్న పొక్కులు కలిగి యుండు.

వ్యవ. ఈ యెండలకు శరీరమంత గు పేలినది.

౩. (తుపాకి మున్నగునవి) ధ్వనించు.

వ్యవ. ఆ కాల్చిగ తుపాకాయ బాగుగా పేల లేదు

౪ ఉపయోగివు లేనిమాటలు అతిమాత్రముగా మాటలాడు, వదరు

(వ్యవ.) పెద్దలయెదుట నట్లు పేలరాదు.

జ: పేలగింజ, పేలపిండి, పేలములు, పేలిక, పేలుచు, పేలాలు.

పేలుచే(ల్చు) = ప్రేలుచు. స. క్రి. (√పేలు.) పేలఁజేయు.

(క) కాల్చుటచే పగిలి యెబుకఁ జేయు.

ఉదా: పేల్చినజొన్నలు, పేల్చినమాంసము మొ.

(చ) పగుల్చు, చీల్చు; ధ్వంసముచేయు.

సీ. కైదువుల్ విండ్లును గత్తళంబులు పేల్చి బూరలుఁ దుగుములు బుగ్గిఁ గలిపి

అచ్చ గా. సుం. ౧౦౫.

(ట) తపింపఁజేయు, బాధించు.

గీ. బాణముల . బలము సెల్ల, మంగళముతోడ పేలాలమాడ్కిఁ బేల్చె.

రా. వి. ౫. ౨౨.

క .. పెంద్రపులం గొనిరేమి పెటపెటఁ బేల్చెన్. శుక. ౩. ౨౪౩.

(త) తుపాకి మున్నగునవి కాల్చి ధ్వనింపఁ జేయు.

(వ్యవ.) తుపాకిపేల్చఁగానే పక్షులు పారి పోయినవి.

పేశికోశ(ష)ము సం. వి. అ. పుం అండ కోశము

పేశలము. సం. విశే. (అ. ఆ. ఈ.) ౧. చక్కనిది, సుందరము. ౨. దక్షము, నేర్పుగలది ౩. కోమలము, మెత్తనిది. ౪ ధూర్తము, వంచనగలది ౫ అలంకృతము.

౧ అ. న చక్కఁదనము, సౌందర్యము.

పేశస్కృత్తు. సం. విశే. (త్.) తాను గ్రహించిన కీటమునకు రూపాంతరమును గలిగించు కీటక విశేషము, భ్రమరము

పేశస్సు. సం. వి. స్. న. ౧. రూపము. ౨. హిరణ్యము, బంగారు. ౩. కోశము. ౪. అలంకారము, అలంకరణము.

పేశి. సం. వి. ఇ., ఈ. స్త్రీ ౧. మాంసఖండము, మాంసపుఁదునుక. ౨. మాంసపిండము, మాంసపు ముద్ద. ౩. అండము, గ్రుడ్డు. ౪. సువర్ణకోశిక, విరియఁబారుచున్న మొగ్గ. ౫. జటామాంసి.

౭. కత్తిఒఱ, ఖడ్గపిధానము. ౮. నదీభేదము. ౯. పిశాచీభేదము. ౯. రాక్షసభేదము. ౧౦. గర్భమును చుట్టుకొనియుండు చర్మకోశము, చూలు నిలిచిన యించుక కాలమునందలి గర్భపిండము ౧౧ వాద్యభేదము. (ఈ యర్థము లందు ఈకారాంతమని వాచస్పతి) ౧౨. కొఱ్ఱము (ఇది పుంలింగమని అని కొందఱు.) ౧౩ మాంసవిదళము. ౧౪ కాలిచెప్పు. ౧౫. పండు లోనగువానిపైతొక్క

పేషకుఁడు సం. వి. (అ. పుం.) నూఱు వాఁడు, పొడిసేయువాఁడు

పేషణము. సం. వి. అ. న. ౧. మార్జనము, పొడిసేయుట. ౨. ఖలము, కల్యము; కళ్లము, ధాన్యము నూర్చుచోటు (అని కొందఱు.) పుం. వృక్షభేదము.

పేషణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. నూఱురాయి, సన్నికల్లు, కలువము.

పేషము. సం. వి. అ. పుం. పొడిసేయుట, నూఱుట

పేషాకము. సం. వి. అ. పుం. = పేషణి

పేషి. సం. వి. ఇ. పుం. వజ్రము.

పేసెము = బేసము వి. (సం. పేశి, పేసి. ప్రా. పేసో క పేసవు క. ర. పేసము, అని. చి ని) ఇలాపిలలో అనుకుగా నుండు పదార్థము, గుంజు

గీ. పేసె మనంగను ఎక్కువ విలవిల్లు
ఆం. భా. ౨. ౪౦.

ఉ. అల్లనఁ జేరవచ్చి ధవళాన్నముఁ గమ్మని యాలనేతితో, బెల్లముతోడ నాల్కకుఁ దప్పఁ బేసెముతోడను విమ్మపండ్లతో పిసాళిఁ బ్రియంబున నార్పోశి పెట్టె భిక్షుకుఁ.
హర. ౫. ౪౬ (పేసము. ముద్రి.)

పేస్వరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. గత శీలము, పోవుచుండు స్వభావము గలది. ౨. నాశము సేయునది.

పై

పై = పయి. వి. (పై.) సప్తమ్యర్థకము, ౧. మీఁదు, ఉపరిభాగము.

గి. మీఁద, పై పయిని నాఁగ సూర్థ్వాఖ్య
పరఁగు మంగు ఆం భా. ౩. ౬౬.

గీ. పాలఁతి పయ్యెదకొంగు పైఁ బొంపుఁజేఁచి.
ఉ. హరి. ౧. ౪౦.

చ. పరసపుటల్కఁ దీర్పుకతిఁ కాగ్గమదగ్నానంద కాజ్జసంభరణగుణా ప్తి సెన్నడుముపైఁ గటిపై గళంబుపై, హరినలు లైకొన సుఖాంబుధి నిచ్చలు తోలలాడు నిందిర కృపణాచుఁ గాత ...
పారి. పీఠి. ౪.

౨. విషయము, ఎడ.

వ్యవ. నాపై దయయుంచుము.

౩ వెనుక, అనంతరము.

గీ. కుడుపుపైఁ గుడ్చు దినని ద్రగూరి సుగతి పరల నొందుఁ గల్ల కూసపగు విమూఢుఁడగు
గౌర. అశ్వ. ౧. ౧౬.

చ పలపలదొత్తఁగొఁ నకపాలి మాటికి నేటవాలుగా, జలకణముల్ నిగుడ్చు వెసన్ జడిపైజడి సందడింపఁగా, జలధరపంక్తి దార్కొనుచు .. (ఉంమ ౩. ౧౦౪.)

౪. బహిర్భాగము, వెలుపల.

ఆ. భక్తిఁగొలిచిరాఁగఁ బ్రాగ్జ్యోతిషంబుపై, విడిసెఁ దత్పురమున విభుఁడు
శార. సభా. ౧. ౨౨౭.

ఉ. .. పరస్పరాత్మలం, దాశరథులబులైన
తమ యాకృతులచ్ఛటఁ బైకిఁదోఁప . .
ఆము. ౧. ౧.

సీ. అర్ధచంద్ర కీర్తి పై కావిర్భవించెనోయన మోము
పాండిమ యతిశయిల్లె విప్ర. ౧. ౩౨.

మ. . వేతలయాచెం గలకంఠి యచ్చెరవునం
దాటంకరత్నప్రభల్, పలుకంబాటిన చెక్కు
టద్దముల పైఁ బైపై విలంఘింపఁగాన్.
కాళ. ౫. ౧౬౭.

వి. ౧ మీఁదనున్న.

చ. కెరలుప్రవంతిఁ బై యినుక క్రిందగు శేళి
ఆము. ౪. ౧౫౦.

సీ. నీకులు ఁగెండ్లేవి పైకిమ్ము దిప్పించు ...
బిల్హ. ౧. ౪౧.

౨. బహిర్భాగమందున్న, వెలుపలనున్న.

క. గడివాఁడు చెడునెడఁ దిగుఁ, జెడఁజేయుట, చెడఁదయేని చెల్మియు తగుఁబై, గడివాఁడేపని
కగుఁ దన, గడివాఁ డరియైనఁ దనకె గడికావఁ
ఒమన్. ఆము. ౪. ౨౭.

(దీని యామ్రేడితరూపము, 'పై పై.')

పైపై = పైపయి ౧. మీఁదను మాత్రముండు
నది. (నిజముపమా లేదని భావము.)

శా. . . కుకవిప్రణీతకృతి సామాన్యాకృతిం
బూని పైపై వన్నెల్ పచరింప దానిఁ దిల
కింపం బోరు ధీరోత్తముల్.
వసు. ౧. ౧౯.

౩. మిక్కిలి, అత్యంతము, అధికము.

సీ. పైపై మహోచ్ఛ్రాయపర్యుత్సుకంబులై తన
మీఁద నృపుల నేత్రములు వ్రాల.
వైషు. ౪. ౧౩౪.

౪. మతిమతి, కొముకెంట.

ఉ. ఏమను దాఁపురం బెఱుఁగి కేర్పడఁ
జెప్పితి. అవ్విబుధమానవతీమణి ప్రేమ
తోడఁ బైపై నడుగన్ వివేకి వెంకపాటియ
చిల్కల కేమి చెప్పినన్. (కళా. ౫. ౪౩.)

గీ. జల్లుకొని వచ్చెఁ బైపైని సారమేయ,
యూధములు వేదమయమూర్తి లుద్ధతిమున.
హర. ౩. ౩౭.

౫. సాధ్యమగు, సుకరమగు

ఉ. ధనము సంపాదించుట పైపైనున్న దను
కొంటివా?

పైపైగా = పయిపయిగా, సులభముగా.
వ్యవ ఆ తప్పు పైపైగా తేలిపోయినది
(శ. ర.)

పైపైమాటలు = అంతశ్శుద్ధిలేని మాటలు
పైపై చదువులు = అంతస్సారములేని చదువులు,
మంచిజ్ఞానములేని చదువులు.

పైపైపనులు = బాధ్యతలేని పనులు.

పైమీఁదిబట్ట = ఉత్తరీయము.

వ్యవ. వాఁడా తొందరలో పైమీఁదిబట్టకూడ
మఱచి పోయినాఁడు

పైపని = వంటతప్ప తక్కిన పని.

(వాడుకలోని ప్రయోగ విశేషములు.)

వ్యవ మా కీ సంగతి పైఁగాఁ దలిసినది.

,, అది మనలోమన యుండవలెనుగాని పైగా
పోనీయరాదు.

,, మా కీ పనివలన లాభములేదు సరిగదా పైగా
నష్టముకూడఁ గలిగినది.

,, ఏ వీ పనిచేసి పైగా నామీఁదఁ బెట్టితివి.

౨. పైఁట, పైఁటకొంగు, పైఁజేలు, పైఁబడు,
పైఁబెట్టు, పైమాటము, పైకోము, పైకొలుపు,

పైచీర, పైచెఱఁగు, పైచేయి, పైచేయు,
పైనడచు, పైపచారము, పైపడు, పైపయి,
పైపాటు, పైపెచ్చు, పైయెద, పైవచ్చు,
పైవెట్టు, పైవోవు

పైంగి. సం. వి. ఇ. పుం. యాస్కుఁడు.

పైంజూషము. సం. వి. అ. పుం. చెవి, కర్ణము.

పైండిక్యము. సం. వి. అ. న. భిక్షుకత్వము, భైక్షజీవిక.

పైండివ్యము. సం. పైండిక్యము.

పైఁట, పయఁట, పయిఁట, పయ్యెట. వి. (పై + అంట - వ్యస్తిని వర్ణలోప వర్ణవికారరూపములు. సం. పైతా (ప్రా. పఇరా) పయ్యెద, కుచోపరిచేలము, స్త్రీలఱొమ్మువిూఁది వస్త్రము.

సీ. కాంతోత్తరీయంబు పైయెద పయ్యంట పైఁట పయిట. (ఆం. భా. ౨. ౧౫౫)

సీ. అంగకంబులతోడ లరసి రోమాళ దోడంగ సడలనీదయ్యె నెప్పుడును బైఁట
కళా. ౬. ౨౦౩.

ఉ. పైఁటకు లాగులాడి కటిపై ఘటియించిన చేవిదల్పులన్ .. పోరాటమూలాయెనా యన కోయారి రొమ్ముడాటములఁ బాటు పాటిన్.
పాంచా. ౫. ౭౦.

పైఁటకొంగు. వి. (√ పైఁట.) పయ్యెదచెఱఁగు.

గీ. వయుముదల్పుడుగతి కంకణములు మొఱయఁ, గౌనుసలియింపఁ బులకలు గ్రమ్మికొన్న, గుబ్బయురగానరాఁ బైటకొంగుజాఱ, మగువ యాగతి తెగువతోఁ దిగువ నతఁడు.
దశా. ౩. ౭౮.

క. ... నిట్టూర్పు పవనంబు జవనంబునం బైఁటకొంగదలింపఁ (మనుచ. ౩. ౨౮.)

ఇష్లీ: పైఁటచెఱంగు.

సీ. తులకించు జిలుఁగుదువ్వలువ పైఁటచెఱంగు జాళువాపాల్గు వసంతమాస .
ప్రబంధ. ౧౯.

పైఁడి=పయిఁడి, పసిఁడి, పహిండి, పహిణి.
వి. ౧ సువర్ణము, బంగారము.

సీ. కనకాచలేంద్రంబు గళమునఁగట్టిన కిమనీతుమగు పైఁడిగంట గాఁగ.
కు. సం ౧. ౨౭.

ఉ. వాసనఁ గేతకీదళమువంకఁ గళింకము లేని పైఁడి యభ్యాసముచేసె నేని యగునప్పు సమానము
నైష. ౯. ౪౩.

౨. ధనము, రొక్కము

దండకము లోకత్రయిక్ నీకు నప్పంతువే మారునిన్ జారునిన్ జేసి రప్పింతు నేఁబ్రాఁతి యే పైఁడి నాపైఁకి యేపైఁడి లే దింటిలో వింటివా (భోగినీదండకము. ౧౧ పా.)

సీ మును ప్రతిశ్రుతము చేసినపైఁడి రాకున్న మ్రుచ్చిచ్చునను వేగ పచ్చుదనుక. గీ. వసరు...
పాండు. ౪. ౧౪౯.

సీ. తలిచూచి యిచ్చె సిద్ధానిఁ బట్టికిఁ దల్లి జాదమాడినపైఁడి సుట్టుకొనిన.
కాశీ. ౪. ౯౯.

౩. ఒకవిధమగు బంగారునాణెము.

౪. మనుపగు వలిగానము విని, వనదేవత గరము మెచ్చి వానికి కొసఁగం,బనఁ బైఁడుల పీడెలు పుచ్చినవిధమునఁ బొన్న తెలమిఁ తెలుపుగఁ బూచెన్. (కు సం. ౪ ౪౫౭.)

శా. . ధర్మైకవిత్తార్జనన్, సంభూతం బగు పైఁడి కోటికోకలైనాఁ బాటికి స్వైచ్ఛము. .
ఆము. ౨. ౩౫.

4 పిల్లలకు ముద్దుపేరు. (కానులు మొ. వంటిది.)

దండకము. . . నే మారుని జారుని జేసి
రప్పింతు నే బ్రాఁతియే పైఁడి నా పైఁడి యే
పైఁడి శే దింటిలో వింటివా

భోగినీదండకము ౧ . పా.

౫ కన్యాశుల్కము, ఓలి

గీ. ఊంకు వన శోలి యనఁగ ం కనంగఁ,
పైఁడి యనఁ గన్యాశుల్కవాచక మగు.

ఆం. వా ౯ ౧౪౯.

౬ శౌర్యాభృతి

సీ. శో యనఁ పైఁ డన రొక్క మనంగను
శౌర్యాభృతికి సంజ్ఞ వెలయుచుండు.

ఆం. వా. ౩. ౨౦౩

జ. పైఁడికంటి¹, పైఁడికంటి, పైఁడికొండ,
పైఁడిగొల్ల, పైఁడిచాలాలు, పైఁడిబల,
పైఁడితంగు, పైఁడితామర, పైఁడిదొర,
పైఁడిసెలఁత, పైఁడిప్రత్త, పైఁడిముడుము,
పైఁడియుమ్మె, పైఁడివచ్చు, పైఁడిపెట్టె.

పైఁడికంటి¹ = పయిఁడికి ంటి. వి (పైఁడికన్ను కి. పైంగణ్ణి) కనకాక్షి యను నొక శకునపక్షి.

(క) దీనిపలుకులచే భావిశుభములు తెలియును

వ కాకికంబు దబ్బు గబ్బులుఁగు గాలి
కినుఁబెంటి పైఁడికంటి లోనగుతిర్యక్కులు
భావిప్రయోజనసూచకంబులై యున్నయవి.

ఆము. ౬. ౬౬.

గీ. పైఁడికంటి, పలుకులకీతులు ప్రశ్నభాగం
బులు హంస. ౪. ౪౩.

సీ. . కుడిభుజ మదరిన వాసనంబు దీర్చిన
పైఁడికంటి వే కలయఁబలికిన బంగారు
కలశ, మెదురైన (ప్రబంధ. ౭౬౧.)

(చ) ఇది వీచిన అపశకునము.

సీ. చెవ్వలపో తెదురయ్యెఁ జెమరు డాదనఁ
జాపెఁ బలుమారు నిద వీచెఁ బైఁడికంటి.

రా. ౬. ౨౩౫.

ఆ. ఒంటిపాటఁ బైఁడికంటి వీచె, సెలుఁగు
నేసెఁ బెద్దపులుఁగు పా మటుదోఁచె ...

ద్వా. ౧. ౨౧౩

(ట) ఇది తలుచు ఒకగూడి యుండును.

సీ. జంటఁబోఁకక పైఁడికంటులు దిరిగెఁగాఁ
గాడ నామది కంతో వేడుకయ్యె.

కలు. ౪ ౯౦.

వి॰ బంగారుచాయగల కన్నులు గలది

(౮.)

పైఁడికంటి. వి. (√పైఁడి) కంఠభూషణము. (కంఠభూషణము అనర్థమున పైఁడికంటె అని యుండవలెను కాని ఆం. భా. కారుఁడు నానా స్థములలోఁ పైఁడికంటి అని వ్రాసియున్నాఁడు.)

సీ కంఠభూషణమును గనకాక్షినామంబు పైఁడి
కంటి యనంగఁ బరగుచుండు.

ఆం. భా. ౩. ౫౬.

పైఁడికొండ. వి. (√పైఁడి.) మేరుపర్వతము, కనకాద్రి

మత్తకోకిల. వెండికొండకుఁ బైఁడికొండకు
వింధ్యయన్ బలుకొండకున్, కొండ
రాయఁడు బంపె లేఖలు కోటికాలరి
పంపిచేఁ. వీర ౩. ౧౦౭.

చ. దస్యులమూఁకలు పైఁడికొండపై,
ననయముఁ గాపురంబులుగ నన్నియుఁ
గాచుచునుండు నెంతయున్

మయా. ౧. ౯౩.

ఇట్లే పైఁడిమల, మొ.

సీ. దేవళ్లకొంతులఁ దివియుట గారాదు లలిఁ
బైఁడిమల తేఁకి నిలిపి రండు.

యయా. ౩. ౩౪.

పైఁడిగోళ్లు. వి. బ. (√ పైఁడి) కిన్నెర, వీణె పొందలగునవి మీఁటునపుడు పెట్టుకొనెడు బంగరుగోళ్లు.

ఉ. కీరమునోజ్జవాణి యొకకిన్నరి కిన్నెర మీఁటి
మీఁటి మ్రొయ్యారపులీల నేఁగి వసుధా
ధిపుఁ గన్గొనె దల్లపయ్యెదక్, హారముఁ
జక్కఁబెట్టెడు కుచాహితహస్తము పైఁడి
గోళ్లు హిం,సారతిసేయుదర్పకుని ౦పెఁగ
ముల్కులుఁబోలె మించఁగన్

మనుచ. ౫. ౬౪.

పైఁడిచూలాలు. వి. (√ పైఁడి.) వసుంధర, భూమి.

గీ. అమరెఁ బుష్పాడిదిష్పరై యంతనంత, మెట్ట
దామరపాకులమీఁద జాతి, పైఁడిచూలాలి
చెవుల్లు వాయఁ దోఁట, కలిమిచెలి చెట్టు
కలవంటకంబు లనఁగ. (యయా. ౪. ౯.)

పైఁడిచేల. వి. (పైఁడి + చెల.) విష్ణువు ధరించెడి కనకాంబరము, పీతాంబరము.

ఉ. పైఁడిచేలకొం, గించుక జాఱ నొక్క
తరకేతన హస్తము కేలఁబూని

పారి. ౨. ౬.

పైఁడితంగేడు. వి జొ. (√ పైఁడి) వృక్షవిశేషము, బంగారమువలె పచ్చని పువ్వులు గల తంగేడు. కే.

సీ. జిల్లేడు వెంపలి విడ్డువెంపలి పైఁడితంగేడు
తంగేడు తగిడి యుమ్మె. (హంస. ౪. ౧౦.)

పైఁడితామర. వి. (√ పైఁడి.) ౧. బంగరుతామర.

ఉ. . చేల్పు కోటిలో, విచ్చినపైఁడితామరల
వెంబడి వచ్చిన కమ్మగాడ్పులక్, మెచ్చుల
రీతి హర. ౬. ౧౦.

౨. స్థలపద్మము, మెట్టతామర.

సీ. స్థలపద్మ మగు మెట్టతామర యనఁ బైఁడి
తామర యనఁ బచ్చతామర యన, నేల
తామర యన ఆం. భా. ౨. ౬౯.

పైఁడిదొర. వి (√ పైఁడి.) ధనాధిపుఁడు, కుబేరుఁడు

సీ. అది పైఁడిదొరరాణియనఁగుఁజెల్లెలుసుమీ
యొవిధ గారవము సేయుదువుగాని.

సుయా. ౪. ౧౩౫.

ఇట్లే పైఁడిరాయఁడు, పైఁడికోడు. ము.

చ. నలువయుఁ పైఁడిరాయఁడు, స్మరులును
సంద్రముల్ మొద లనందగు నిజ్జగి మెల్ల
నీవయై, వలుఁగు మనుండు వేలుపులవేలుప,
ముమ్మొ నవాలుదాలుపా.

చ్చ. రా. సుం. ౧౮౦.

పైఁడినెలఁత. వి. (√ పైఁడి.) శ్రీకాంత, లక్ష్మీదేవి

మ. గెలుపుంబైఁడినెలంతఁ గైకొనిరొ వగ్గిం
పన్ జగం బంతయున్ ..

యయా. ౧. ౨౩.

(గెలుపుంబైఁడినెలంత = జయలక్ష్మి.)

పైఁడిప్రత్తి = పయిఁడిప్రత్తి. వి. (√ పైఁడి.) బంగారువలె పచ్చనిగింజలుగల ప్రత్తి, కార్పాసభేదము. (శ. ర.)

సీ. . పాషాణముల కెల్ల పైఁడి ప్రత్తి.

పైఁడిముడుచు. అ. క్రి. (√ పైఁడి.) ౧. గర్భదానము చేయు.

ద్వి॰ ముని యేఁటనే పైఁడిముడిచిన పడుచు,
చదుగుబ్బ గోరొత్తి చను గబ్బివాఁడు
అ. మ. శ. ౧. ౩౮. పా. ౧౧. పం.

౨. నిశ్చితార్థము చేయు. (శ. ర.)

పైఁ(పయిఁ)డిముడుపు. వి. (√పైఁడిముడుచు.) నిశ్చితార్థము. (శ. ర.)

పైఁడియుమ్మెత్త. వి. (√పైఁడి.) కాంచనము. కీ.

సీ. పైఁడియుమ్మెత్త నాఁ బరగుఁ గాంచ.
గీ. నాహ్వయము . (ఆం. భా. ౨. ౫౩.)

పైఁదేలు. అ. క్రి. (పైన్ + తేలు) బహిర్గతమగు, వెలువడు.

సీ. సర్వాతిశయిత రాజసము పైఁదేలి నా జడ
గుంపు ముడికొంపు సొరుమిాఱ.
ఇందు ౧. ౧౬౧.

పైఁబడు. అ. క్రి. (పైన్ + పడు) ౧. పూను, చలపట్టు

ఉ. పానీయు పేరువాను నని పైఁబడి
యొక్కఁడు వల్కెనేనియుం, జావినవాఁటి
పత్రములంఁ వ్రాయు లెటింగిన జ్ఞాతివర్గముల్,
చావిన బందుమిత్త్రులు నొదంబడ నిచ్చిన
కొన్న యప్పులుం, చావినయిల్లు పేఱ
తెలుపందగువానికి నా తెలుపంగఁగన్.
విజ్ఞా. వ్యవ. ౧౮౬.

౨. వ్యాపరించు, ప్రాపించు.

క. బిడ్డలకు బుద్ధి సెప్పని, గ్రుడ్డికిఁ బిండంబు
వండికొని పొండిద పైఁబడ్డాఁ డని ఫీనుం
డొఱఁగొడ్డెములాడంగఁ గూడు గుడిచెద
వధిపా. భాగ. ౧. ౩౧౩.

పైఁబెట్టు. స. క్రి. (పైన్ + పెట్టు.) పెంపు.

ద్వి॰ వదుగులచేత నీవార్త విన్నప్పుడే, తడయక
నే రానితప్పు పైఁబెట్టి, యలుకమై ముఖ
పద్మ మవ్వలఁ జేసి, పలుకవో . .
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౦౦౯. పం.

పైకము. ప. (క. పైకి, ప బ్యా. త. పయిక్కం.)

౧. రెండు కాసుల నాణెము, కాకణిద్వయము.

సీ. కా సనఁగాను గాకణి పేర విలసిల్లుఁ బైకి
మంచనఁగఁ దద్ద్వయము వెలయు.
ఆం. భా. ౨. ౨౪౮.

క. ఒక పైకంబును జేయని, హరివాసరమునకు
పై నిజాత్మజుఁ దునుమన్, వరవాలుఁ దేలఁ
బూవిన్నకరణి యునుపమెులకు మేడఁ
గాల్పుటనుమ్మా. దశా. ౫. ౧౪౩.

౨. రొక్కము, వెల.

సీ. . అమరు రొక్కమనఁ బైకమన ధనము.
ఆం. భా. ౨. ౨౪౫

సీ. కొమ్ము పైకమ్ము లీకమ్ము జాాల కని చూచు
మిాగారంపుఁ జాపుడలిపి .
రా. వి. ౧. ౫౪.

సీ. గగులుఁ జెం డ్లివి పైకమ్ము దప్పించు పై
కమ్ము పిప్ప నే చేకొసంగి బిల్హ. ౧. ౮౧.

౩. సమూహము.

క. పైకిఱు వదుము విలాసర, పైకము నెమ్మొగము దీవిమృదుమధురోక్తుల్ పైకముఁ
దగడు న్నవలా, పైకములో నెల్ల మేలుబంతిది బళిరా. జ ౯. ౨. ౧౦౪

చ. .. నీఁగఁ బల్లకీ, కడల నతంబుగా నగరి
కావలిఁ గాచిన రాచపైకముల్
రా. వి. ౨. ౬౮.

సీ. ... పిండు చెంత్తము తొట్టి పైకము
దాఁచెలొద్ద. గీ. . . వర్గము తగు ...
ఆం. భా. ౨. ౧౦౦.

పైకూటమి. ని. (√పై.) ఉపరిసంగతము, పురుషాయితము.

సీ. ఉపరిసురతసంజ్ఞ యొప్పను మగపోల్కి-
కూటమి యనఁ బైకూటమి యన
ఆం భా. ౨. ౧౨౦.

పైకొను = పయికొను. అ. క్రి. (√పై)

౧. మీఱు, అతిశయించు

చ. అనియని యుగ్గడించు ప్రతి యల్లలనాడినఁ
దల్లడించుఁ బైకొనుతలఁ పోరగించు
భార. విరా. ౨ ౨౧

సీ. మాటిమాటికిఁ గూర్మి మాటువేసెద నన్నుఁ
బైకొన్నవలవంత బయలుపఱుచు
విక్ర ౧ ౧౭౯

౨. (కామక్రోధాదులచే) విజృంభించు, చెల రేఁగు

మ. ఆశ్విక లు పైకొని ఎాఁది మానవులం
ద నిమిష క్రోధుపకు రథంబ లున
భార భీష్మ. ౧. ౨౬౩

క. చలపాడిచి అంకెలిడు చును, ఒలుమఱు ముం
గాళ్ళఁ ద్రవ్వి బలువిడిఁ ఒసికాఁ, ఫలఁ
గ్రుమ్మి విడుచుఁ బైకొని, పాలమంతయు
నవిసి యగుచుఁ బొగిరు పెలంగిన్
సీ ౨ ౫౬

ఉ. చీకటితప్పనం బరులచేడియలన్ గమియింప
దూతికా,లోకముమాటతీపులకు లోఁబడి
భీత్యభిమానలజ్జలన్, బోకడఁబెట్టి ప్రాణ
సంకటపోఁకకుఁ బైకొనకుండు సాహసుల్,

పైకొని చేరి త న్నభయపాగ్య్వము లందుసు
భక్తిఁ గొల్చి రాన్. పైష. ౭. ౮౨

మ. మగవారి న్మొగమెత్తి చూడఁ గులకన్యా
ధర్మము ల్దప్పవే, తగవే పైకొనఁగాక కూర్మి
బలకంతంబైన నారాజు ధైర్యగుణో
దాతుని దర్తు మల్లముఖులారా యేల
చింతింపఁగన్. వరాహ. ౩. ౧౭౯.

మ. దంతావళబృంహితంబు విని శైలాగ్రంబు
పైనుండి పైకొనుసింహము ౧ ౨౦౪దోఁప.
దశా. ౪. ౨౭౦.

౩. (యుద్ధాదులందు) ఎదుర్కొను, కవియు, పయిఁబడు.

శి దానఁ గడు దస్సె నాతని,సేన యరాతు లతి
యెతిఁగి చెప్పెగ ౭ లసం,తానముతోడం
బైకొని, యానపతిఁ జెఱిచిరి .
గౌర అశ్వ. ౧. ౧౯

వ ఇవ్విధంబున నాచార్యుం డేచిఁ నతని
ప్రాపున భవత్సేనలు గలంగి పెకొనియు
బా. భీష్మ. ౨. ౬౫

సీ ౧౦౨౦౦త సగిపడినట్లు రఁగనిచ్చుఁ బైకొనఁ
జూచినఁ ఒరువుపెట్టె (విక్ర ౨, ౧౩౫.)

౪. పత్నించు, కడఁగు

ఉ. మేరువు బూరిగాఁ దఱఁచు మి న్నుఱచేతన
మూయఁ బైకొనున్, నీరధిఁ బుక్కిలింతు
ను కవిక. ౫. ౧౩౩.

క. నా కిపు డెఱఁగింపుము నృశ్లోకునిచరి
తామృతంబు శ్రోత్రాంజలులన్, బైకొని
జొత్తియుఁ దనివిం, గైకొనకున్నది మనంబు
గరుణోపేతా. భాగ. ౪. ౩౭౬

౫. కలుగు, సంభవించు.

సీ. భయరసావేగంబు పైకొని ముట్టినఁ గాతతఁ దనులతఁ గంప మదరె.

భార. విరా. ౨. ౧౦౬.

క. విను వత్సరగ్రహావళ్యమున దేశంబులకు నశుభమును శుభమును బైకొను ...

మార్క. ౮. ౧౭౬.

సీ. తనువునఁ బైకొన్న తాప ముజ్జనచేసి తోలఁ గడికన్నీరు తోలఁగఁద్రోచి.

విక్ర. ౧. ౧౫౭.

౬. పొందు.

ఉ. కన్నులపండువై ధగధగం జెలిరంగు మంగళింపఁగాఁ, జెన్నువహించు నీపసిఁడి చేల వహించిన నీలవర్ణ స్వయోన్నతిఁ జూడ మీఁదిచగ మెల్ల ఘనాఘనపంక్తి పర్వి పైకొన్న మెఱుంగుఁబెంగరువుఁగొండగతిం దిలకించె నెంతయుఁ . (కవిక. ౬. ౨౦౦.)

౭. చెలపట్టు.

క. కొదు వాయు మీఁదఁ బైకొని, సుమనారా శంబు నేసి క్రమ్మింపక క్రూరమునా రతి గమనా ధృతికమనా మదకేరిగమన శంబర దమనా.

రసిక. ౮. ౧౬౬.

౮. పడు, ప్రసరించు, మీఁదఁబడు, మీఁదగు.

చ. పరసభృటల్కఁదీర్పుతతి శార్ఙ్గసుదర్శనసంద శార్ఙ్గసంభరణగుణా ప్తి సెన్నుఘమూపైఁ గటిపై గళింటుపై, హరినలుఁ గేలఁ బైకొన ముఖాంబుధి నిచ్చలుఁ జోలలాడు నిందిర గృహకంజామంగాళ . (పారి. ౪౬. ౮.)

గీ. పురుషు మన సెంత దృఢమైనఁ బుర్వఁ బోఁడి, విశ్రుతి బైకొన్న సొగపంత పెన్న గాద.

తిరా. ౨. ౧౪.

సీ ఒతఁబడ్డయ క్లైన నడిరి పైకొనఁ జూచి సొన్నంటియునుట విశ్వేష్టుఁ బొరతము.

భార. విరా. ౨. ౩౦౯.

గీ. వయసువాఁడును మిగుల భాగయుతవాఁడు, నన్నిట నొయారి యైయుండునట్టివాఁడు, దైవగతి నొంటిపాటునఁ దగిలెనేని, రోజు చెడి పైకొనద యెట్టియువిదయైన.

సారంగ. ౨. ౯.

సీ. తమినిఁ బైకొను చకోరముల కోవూమఁ జూచి పుంభావసంభోగమునకుఁ దివురు

దశా. ౩. ౧౪.

ఉ. కేరఁగరాదు నవ్వి గిలిగింతలు పెట్టఁగరాదు చెక్కులం, జీరఁగరాదు గుబ్బలు ఖచిక్కునఁ గ్రుమ్మఁగరాదు కేళిలో, మీఱఁగరాదు పైకొని రమింపఁగరాదు

హంస. ౧. ౯౮.

౯. సోఁకు, వ్యాపించు.

ఉ. . నీకరుణార్ద్రదృష్టి పైకొన్న వసంత లక్ష్మి నెలకొన్నలతావళు లయ్యె మేనులో, యన్న శుకప్రకాండ విను మన్నిటఁ బుణ్య శరీరి నెన్నఁగన్.

కవిరా. ౩. ౧౪౫.

సీ ప్రత్యూషపవనాంకురములు పైకొనునో వామవస్తుతిపరత్వమున లేచి

మను. ౧. ౫౮.

స. క్రి. ౧. కవుంగలించు, ఆలింగనముచేయు.

సీ. తోలుత రంభ. గీ.బలిమిఁ బైకొనుటను లఱలనికినుకఁ, గని యొడలిది గర్వాహ మనుచు వేఁడఁ, దత్తనువు మున్ను నొత్తుటఁ దడిసి పదనయినధరణిఁ ద్రవ్వి పూడ్పించె వినకులుండు.

చం. రా. ౫. ౭.

(' రంభాపరిరంభణారంభసంరంభం ' ౨౦. చం. రా. అర. ౫ పైన గద్యము)

క. నీవు నెఱజాణవు పైకొనుమా నమఁ జల్లఁగఁ గముఁగొను మానసకవుల నొత్తి కురులంటుకొను నా. (కవిరా. ౫. ౧౩౯.)

శా. ముద్దుగ మ్రింగఁ దనఁ దనోరముల
నింపుగఁ గూరంగ నెలమి పైకొనుచుఁ గ్రొ
న్నన్న, హా త్రి
ద్వి. పరమ. ౫. ౪౧౦. పా.

౨. ఆక్రమించు, ఆవరించు.

ఉ. అవ్యయమవ్యయాన్న లోకప్పుడుపిడికవాడ
కుండు నీ, దివ్యసరోజధామశము దీధితిమాత్ర
దినేశమిత్రశా, భవ్యము దనిగన్న నెదఁ
బాయఁ బ్రదోషములన్నచోఁ బ్రదోష
వ్యసనంబు పైకొనఁగఁజాలునె దీని జగ
త్త్రయంబునన్
వసు. ౫. ౯౭.

మ. స్వవిధింబంతయుఁ గానడీక ఒహలిళా
జ్ఞానాంధకారం బిప్పుడ పైకొన్నఁ
బదార్థతత్వ మెఱుఁగంగాలేన మాకు
దశా. ౧. ౨౧౪.

క. చను నెడ శ్రీరాముఁడు పావని వనజరూప
వైభవశ్రీ నుల్లంఘించి నిడి దాన విచిత్రా,
తనురాగప్రౌఢి వచ్చు తనుఁ బైకొనఁగన్.
రాఘవ. ౨. ౭౧. (రామాయణార్థమున.)

౩. పొందు, కూడు.

ఉ. మాచనవు ద్రోయుక యీఁదగు లోభ
వెంపాపముల్, గైకొన పుట్టుచోట నవకంజ
దళాతునినామవిస్మృతిం, బైకొనకుండ
దానునె శుభంబగు మోఁదియదీయమర్మముల్.
భాగ. ౩. ౫౩౦.

మ. సమయాభిజ్ఞతఁ గిన్కుటంబు.. విదియారం
భించెఁ గాఁబోలునా, సమరం దద్ధ్వని
మానినుల్ రతిఁ దామై శాఖలం గొనన్.
ప్రభా. ౫. ౫౬.

౪. మోఱు, అతిక్రమించు.

సీ. ఖగముల కేమందగతి యేఁటి కని రాజ
హంసలఁ బైకొనునట్లు నడచు.
కా. ౧౦. ౭. ౬.

పైకొలుపు(లుపు) = పయికొలుపు. స. క్రి. (√పైకొను.) పైకొనఁజేయు,

(కలుగఁజేయు.)

ఉ. శాకనదీప్రదీప్తపుళిపంబుల నిచ్చలు నిల్చి
నన్నుమల్, పైకకలింగి భూజనముసల్పు తటి
రవణించుఁ దళ్ళడా, కాకులకింకిణీరవము
ఘంటలుమ్రోగుట ధూపధూమముల్, పై
కొలుపున్ సమర్థాగతిఁ బర్వెడు గుగ్గులు
ధూపధోరణిన్. (పాండు. ౧. ౧౦౪.)

సీ. కామాక్షి యీ పల్లవములకు నీమోవితళుకుఁ
గెంజాయఁ బైకొలుపుకొలికి
కవిరా. ౨. ౧౫౮.

(మీఁదఁ బడఁజేయు.)

మ. యతిరాజన్యతపోమహాజలము చల్లారంగ
సౌదామనీ, లతికాహంకరణాపహాసకరలీలా
లాలసాపాంగసంగతకో ద్ఘాతలకాంబుధిస్ఫుట
తరంగశ్రేణి పైకొల్పు పోకతమత్తానిపన
యట్లు చేసిన జగజ్జాతోప గారంబుగన్.
కవిరా. ౪. ౪౭.

సీ. అదరి యింద్రుండు బ్రహ్మాస్త్రంబు పైకొల్ప
నది మురాంతకు నాభియందు డిందె.
పారి. ౫. ౩౦.

(ప్రసరింపఁజేయు, వ్యాపింపఁజేయు.)

సీ. పసిఁడికొండగడు పైఁ బఱపిన యట్లు
దిక్కులఁ బతుకాంతి పైకొలుపుచాని, పైవ
తేయు ... హరి. పూ. ౪. ౯౫.

(సోఁకఁజేయు.)

గీ. రమ్యలావణ్యాకూతికరరత్నరాశి, కలుషు
విరహాగ్నిశిఖలు పైకొలుపకమ్మ.
కవిరా. ౩, ౧౭.

పైచీర = పయిచీర. వి. (√పై) ఉత్తరీయము, పైబట్ట.

సీ. ... శాష్పముచేతియందు, శెదిమంపులోలు
చెదగొంది ఒకానువర్ణచిత్రితాజినము పైచీరఁ
గాఁగ. భార. విరా. ౧. ౨౧౧.

గీ. ప్రాఁత పైచీర చెలఁగుచు బడుగువాఁడు, కేలు
సైలంబు చిదిపి రా శెన్ని యుదుచు.
నైష. ౮. ౧౪౭.

పైచెలఁగు. ని. (√పై.) పైటకొంగు.

ఉ. చంచలనేత్ర యిట్లు తన సంగతి కొప్పుటఁ
గాంచి మాని గాఁ, గొంచుకట్టఁ పై
చేఁగు. శకా. ౩. ౩౭.

పైచే(యు). క్రి. (√పై.) ఎక్కువది, ధికము.
(వ్యవ.) ఆమె అందఱకు పైచెయి.

పైచేయు = పైకొను. స. క్రి. (√పై)
అంటు, సోఁకు.

సీ. పైచేయఁగలిగానే ప్రహ్లాదుని హిరణ్యకశిపు నే
నగు నవగడపుఁబనులు. విష్ణు. ౪. ౪౯.

(పైచేయు = బాధించు, అని భావము.)

పై(పయి)జోలు. వి. (హిం. పైజార్.) ముచ్చె,
పాపోసు. (శ. ర.)

చ. పైజోలు గ్గొ.

పై(పయి)జోలుమిట్ట. వి. (√పైజోలు.)
మృత్స్యాది శేషము. (శ. ర.)

పైత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ఆఁడువారిపైట.
(శ. ర.)

(ఇది సంస్కృతనిఘంటువులలో లేదు.)

శా. . అంశాభృతే,ఖాస్రగంథికులాంగ నాకుచ
తటీపైరాటట్రగాహాబా,హాపాటచ్ఛర రామ
దాస శత దాసోహ మ్మనన్నందనా.
అష్టు. ౩. ౧౯. (శ. ర. పా.)

పైరరసము. సం. విశే. (అ. శ. అ.) పితరము
వందు వండఁబడినది. (మాంసాది పిండివంట,
ఉండ్రాళ్లు, కుడుములు, మొ.) (శ. ర.)

పైరాణము. వి. ౧. ప్రతిష్ఠానపురము.

ఆ. ఇట్లు విక్రమార్కుఁ డేల్గిన విజయుండై, కాళి
వాహనుండు లీలతోడఁ, జాల శెల్లఁ
బోగడఁ బైరాణమున మహోత్సవా జనంగఁ
జేసె రాజ్య మచట. (ద్వా. ౧. ౧౩౫.)

(విక్రమార్కుఁడు) ఓ పైరాణమున దవ్వుల
నిడిసిన . ద్వా. ౯. ౧౨౨.

౨. ఒకానొక దేవి కేతము.

సీ. రాణ నొప్పారు పైరాణంబుసింగిణి తలకుల
కోరులతరకంబు మను. ౪. ౨౭.

పైరాణి = పయిరాణి, పైరిణి.

వి. (క. పైరణి.) ౧. ఓపీ.

సీ. జాళువా పైరాణిసాలుఁ దూలఁగఁ జేసి గదు
రతో ల్కాటిసీమఁ గదురుకొనియె.
పాటికా. ౧. ౧౫౨.

సీ. గలలతీవి యలవాటి మది ప్రాసిన పైరాణి
వలిపెంపు గాఁ జాటి (చంద్రా. ౨. ౩౭)

౨. సరిబట్ట.

సీ. పైరాణియరచట్లపై నిగ్గుచివ్వలజవ్వాదివాసన
నివ్వటిల్ల భాను. ౪. ౩౭.

సీ. కమ్మపుష్పములు ఘటించి పైరాణి సవరించె నిగ
మేని కొకవింతసిరి జనింప. (శశ. ౧ ౧౩౪.)

సీ. పైపచ్చడాల్పత్తిపగడపు మెఱుపై
రాణించు చలువపైరాణి మీాఁది.
రా. వి. ౨. ౪౩.

౩. దేవవికేతనము.

సీ. బలితంపుఁటంగిపై వలెవాటు వేసిన పైఠాణి తగటుదుప్పటి నటింప. (రా. వి. ౫. ౩౫.)

వ. .. మేలివలిపె సరిగంచు చలువపైఠాణి నేఁతన మేలుముసుఁగిడి

శు. రా. ౪. ౧౩౮.

పైఠిణీ = పైఠాణి. వి. జరీ జలతారు.

గీ. కెంగులాఁ దరిన పైఠిణీ కోక వన్నెకెక్కి గణింపఁగాఁ, జెంగల్వ చెట్టొప్పనంచు నొఱ పై దెంతెం గుబాళింపఁగా

విజ. వి. ౨. ౧౫౪.

ఉ. మేలిపసిండిబొమ్మచనుమిట్టలకుఁ గలిచల్వ పైఠిణీ, చేలవెలుంగులై యచటఁ జెల్వుగు జెలుపుచేటి పెండరల్

శు. రా. ౧. ౫౮.

పైరీనసి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒక ఉపస్మృతికర్త (కల్ప.)

పైతామహము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. పితామహసంబంధి. ౨. పితామహునివలన ప్రాప్తము. ౩. పితామహుఁడు (బ్రహ్మ) అధిదేవతగాఁ గలది. (అస్త్రాది.)

పైతామహికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పితామహసంబంధి.

పైతృకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. పితలవలన ప్రాపించినది ౨. పితృసంబంధి. ౩. పితృదేవతాకమైనది.

వి. అ. న. పితృదేవతావిషయకమగు శ్రాద్ధము.

పైతృమత్స్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కన్యకొడుకు, కానీనుఁడు. ౨. ప్రసిద్ధుఁడగువాని కొడుకు. (విల్సన్.)

పైతృష్వసేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మేనత్త కూఁతురు.

పైతృష్వసేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మేనత్తకొడుకు.

పైతృష్వస్రీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మేనత్త కూఁతురు.

పైతృష్వస్రీయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మేనత్తకొడుకు.

పైత్తము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పిత్తధాతువుచేఁ గలిగింపఁబడినది (జ్వరాది.)

ఇవ్వే. పైత్తికము.

పైత్రము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. పితృసంబంధి (శ్రాద్ధాది.) ౨. పితృపితామహసంబంధి. ౩. పితృదేవతాకము.

వి. అ. న. ౧. అంగుష్ఠతర్జనుల మధ్యభాగము. ౨. పితృసంబంధి. (దినము, మొ.)

పైద = పయిద. వి. (ఉ. పైదల్.) పిల్లవాఁడు.

క. పసుచుం బైదలు పన్నినఁ, గడపి చనక చిఱుతతోడి కయ్యమునకు నేఁ, గడఁగుట తగదవి యాయవి, విడిచి దశాననుఁడు వారు విన నిట్లనియెన్. నిర్వ. ౪. ౪౩.

ఆ. తిరిగితిరిగి యక్కికఁ నవక్త్రముతోడఁ, గోఁట దొడ్డి చొరఁగఁ గొలఁబోయి, కుచుఁ బైద పెం ఒకి నొర్వ పదుమునో, యేమి సేతు నంచుఁ బ్రేమడించి.

భోజరా. ౪. ౧౩౮.

ఉ. . . ఆ లరుల వద్దల బంటుఁ బైదలై మాఅర్ధసార్జనంబు నిలు మునిగిరియు గక వశ్యు దర్పితుఁ, బాలిసవాలి కట్టు లపు వర్గము ధర్మ ... (పాండు. ౫. ౧౭౨.)

చూ. పైదలి.

పైదలి = పేయుదలి. వి. (పైత + అలు.) ఆఁడుది, స్త్రీ.

సీ. జవరాలి నెఱికెఱి జడవాహముల మించఁ
దడియార్చి ముడిచెఁ బైదలి యొకర్తు.
వసు. ౫. ౧౧౭.

ఉ. ... నూఱుగఁజొచ్చె వంటకే, పచ్చని
వింటువాఁ డపుడు పైదలిపైఁ దలిరాకుఁ
గైదువుల్. విజ. వి. ౨. ౧౬౪.

క. పైదలి నలు వెన్న నలుకపడెఁగికిఁ దరమె.
అచ్చ. రా. బాల. ౧౩౫.

పైనడుచు. అ. క్రి. (పైన్ + నడుచు.) దండెత్తి పోవు, పైఁదికి నడుచు.

గీ. వరుస మాళవబర్బరధరణిపతుల, పైనడిచి
భీషణంబైన భండనమున, ఒహలువిధాయుధ
పటిమచే భంగపఱిచె. (౧కా. ౭. ౧౧౫.)

పైనమ(ముల)గు = పయనమగు. అ. క్రి. (√పైనము.) ౧. బయలుదేరు.

ఉత్సాహ. ఇంకశంకలుజ్జగించి యవ్విభుస్,
బ్రాపులేదు కొండుపాండు పైనమై ధరిత్రికిన్.
వి. పు. ౫. ౭౩.

ఉ. పైనము లైరి పాండునరపాలతనూజులు
పాంచాలీ. ౫. ౪౯.

వ. .. అతనితోడఁగూడఁ బావకపతేతగాజ
పాశపాణులు పైనంబులైరి .
నైష. ౩. ౩౭.

౨. దాడివెడలు, దండెత్తు.

క. తనకేలను తనబలమును, దనగర్వము తన
నుదంబు దనసంపదయున్, ఘనతరముగ
వచ్చెరువుగఁ, బనిగొనఁ బరిహేకుమీఁదఁ
బైనంబయ్యెన్. పీర. ౨. ౯౨.

పైనము = పయనము. వి. (సం. ప్రయాణమ్. ప్రా. ప్రయాణం.) ప్రయాణము, బయలుదేఱుట.

ఉ. పైనమె చేలయన్నఁ గ్రతుభంగముఁ జేసిన
దోసము .. కాళ. ౨. ౧౩౪.

ఉ. పడమరపెట్టగాడ్పుదురఁ బైనముపోఁగని
వెల్గురేఁడు . చంద్రా. ౨. ౧౭.

పైనముచేయు = బయలుదేఱఁజేయు.

ఉ. పైనముచేసి తంత్రీశను సంచెను పంతము
తోడ నిట్లతరా, ధ్యానగిరింబు వెల్వడి . .
చం. గా. ౨. ౨౧.

జ పైనము.

పైపచారము. విశే. (పై + పచారము.) వంచకము, కపటమైనది.

క. నయాగారపుఁదమిఁ గపట,ప్రియముల మెఱ
మెచ్చుఒక్కరింతను మిథ్యా,చయముల
నుపచారిపు,నయగున మానిఁగూడి కొన్ని
నాళు రమింపన్. విప్ర. ౪. ౧౩.

పైపడు = పయిపడు. అ. క్రి. ౧. మీఁదు
(౧. ౦.) ౨. పైకొను, కవియు, సంభవించు.

క. ఆపద సమస్తలోకులఁ,బ్రాపించుఁ దోలంగు
నపుడు పవనముభంగిం,బై పడునాప ద్బాచిన,
భూపాలా తణాలు గోసఁ హొందు శుభం
బుల్ . భా. రా. అర. ౨. ౨౪౪.

(రెండిటికి నిదియే యుదాహరణము.)

౩. కడఁగు, ఉద్యమించు

క. పాపాత్ములారుల నూరక, చూపోపక బాధ
పెట్ట సాగయుదు నెందుకా, బైపడుదురు
దుష్పాధులు, దీపించిన పాటివారి తెరువరు
గఱా, కేను. ౪. ౪౩.

౭. క్రి. పొందు; రతిఁ బొందఁ గూడు.

మ. వనితా యొల్లజగింబులుం బటమునన్ వ్రాయంగ నేర్తున్ సుపర్వనరాహిప్రముఖ స్వరూపములు చిత్రప్రాప్తిమైఁ జూపెదం, గని నిన్నుం గలలోన పైపడిన యా కన్యాణ రత్నాకరున్, మనవాఁడంచు నెఱింగిపటి మదిలోఁ గన్గొంచి వ న్మెచ్చనే. ఉ. హరి. ౫. ౧౧౪.

క. రూపము చెలువది చిత్తరు, రూపంబుల యందుఁ గలవు రుచిగాని ఎతి దన్, పైఁ బడి చోట వనసిను, పాపపువిటుఁ కింకఁ బలంబ బంధయుఁ గలఁడే (కవిక. ౮ ౧౧౫.)

౮. క్రి., స. క్రి. ఎదిరించు, ఎదుర్కొను.

చ. క్రీడి త్రిగ సునిశాతదండకే, శేషము లుద్రుంచి పైపడిన తమ్ముల నంతకు ప్రోలికన్పి. భార. ద్రో. ౧. ౩౪౪.

పైకుయి. వి. మీఁదిమీఁద, బహిర్భాగము.

చ. . ఘనపంక్తితోఁ బొదిగొని పైపయి స్వేదలు బుస్సదపంక్తులు వోరెఁబోరులన్. మను చ. ౧. ౪౧.

విశ. మీఁదమీఁద నున్నది, బహిర్భాగమున నుండునది.

చ. . భవాద్భుకసాదుచిత్తముల్, ఘుటి తాపరాగముల పట్టునఁ పైపయి కిన్కఁ బూనియున్, బారతువులోఁ గతోరతఁ బ్రవుర్ణికమాధ్యలోట నెప్పుడున్. దశా. ౩. ౧౬౩.

మ. అనుదుం బైపయి మాటగాక యిది యాహా యాత్మ శృంగారశో,భనలీలాయశ మేరి కి ప్రియము నీపల్కు న్మనోవర్తనం,బును నేకంబగనేని ... కళా. ౫. ౫౯.

(మనమునందు లేనిది అని భావము.)

క్రి. విశ. అధికముగా, మిక్కిలిగా.

ఉ. . కోసలరాజతనూజ నెయ్యపుం, బట్టికి రామభద్రునవకుఁ బైపయిఁ జేకులుగాక భద్రిముల్. ౨. భా. ౬. ౫౫.

క. ఇప్పుని దళిదంద్రులకుం, జెప్పఁగ వలె నంచుఁ దలఁప విభ్రతి మిగులం, ముప్పిరిగొనుచుం బైపయిఁ, గప్ప నీలా. ౩. ౭౦.

పైపాటు = పయిపాటు. వి. (√పైపడు.) ౧. (కామక్రోధాదుల) విజృంభణము, ఉద్రేకము.

ఉ. ఘోటకరూపుఁ పై యతిఁడు క్రొవ్వెన లాలెను కారంగ పైపాటున డాయ ... కాశీ. ౪. ౨౩౦.

మ. గతిసంరంభము మీఱ నిగ్గగఘూరత్నంబు పై పాటునన్. మనుచ. ౨. ౭౨.

శా. ప్రాంచద్భ్యాషణ వాహువహాలరుచితోఁ వాలిండ్లు పొంగారఁ పై యుంచు లోకై వఁగఁ గౌఁగిలించి . మనుచ. ౨. ౬౦.

౨. యదృచ్ఛగా పైపడుటను ప్రాపించుట.

క. సాపత్న్య నిర్నిమిత్తము, గోపించి తొలంగి పోవఁ గ్రుస్సి మనస్సుం,తాపంబుతోడ నెద కుదుఁ, పైపాటున నిన్నుఁ గంటి భాగ్యము కతనన్. వరాహా. ౯ ౧౯

(పైపాటు = తలపనితలంపు)

పైపెచ్చు = పయిపెచ్చు. విశ. ౧. విస్తారము.

ఉ. ఆచ్చరపువ్వుఁబోండ్లు నరసామృతధారయుఁ గల్పవాటియున్, అచ్చియుఁ జంద మామయుఁ దలంపులమానికమును దలంపఁ బైపెచ్చులు దీనికె న్నమరు చేయుచు నందిని యట్టు సాకుచుం, బచ్చికఁ జెందియున్న యది శాంభిని పేలుపుటావుఁ గాఁచితే. పారి. ౨. ౭౫.

౨. కేలాకతి, భిక్షము.

క. కేలొక టనఁ జైపెచ్చన, మాటు యిమ్మడి
యనఁ సమాహ్వాయములు పెం,పాఱును
వ స్త్వంతరముఁ,బు . ఆం. శే ౧౫.

పైయెద = పయ్యెద, పయ్యెఎ. సం. (పై + ఎద) పైఁట.

సీ.. నాంతో తరీయంబు పయ్యెద పయ్యంట
పైఁట పయింట. గీ. పైయెద పయంట
నాఁగను బరగుచుండు .
ఆం. భా. ౨. ౧౫౫.

పైరి = పైఱర, పయుర. (శ ర.)

పైరగు = పయిరగు. అ. క్రి. (పైరు + అగు.)
౧. సాగుబడియగు.

సీ. అన్ని సేతకు దొచ్చినపుడున్నదీవితోఁ బైరయి
యుదీవులు పైరు గావ. కవి. ౧. ౧౭౯.

౨. పెరుగు, వృద్ధిబొందు.

లయగ్రాహి. . సహకారమిలదేలా,ధార
ముల జారుహిమవారిశ్రితసారణులఁ పైరైన
చెంగలువయారికలలో
వసు. ౧. ౨౭.

పైరము = పయిరము. వి. ౧. ధేనువు, ఆవు.

ఉ. కట్టుక నొండొకళ్లు తమకే తమకే పిలు
పంచుఁ బైపయిఁ, గొబ్బిలు పాఁడిపైర
ములు కోకలు గూకలు ముందుముందుగా,
కట్టుక రిచ్చి వచ్చి అలవాకిలి గాతురు
కేళిరింబవల్ వైజ. ౨. ౩౭.

చ. బంటుబానిసలఁ పైఁడియుఁ పయ్యరయుఁ
తేనుచెట్టు లో,నయినసమ స్తపంపదలు పన్న
వితీర్ణిక వచ్చపెట్టఁగాఁ, బ్రియులు ధరించు
సొమ్ములకుఁ పేటుపెట్టఁ జలింప కంతకుఁ.
కళా. ౬. ౧౫.

పైరు=పయిరు. వి. (క. పయిర్. త. పయిర్.
బ. పైరులు, పైర్లు, పైళ్లు.) ౧. సస్యము,
చేను.

సీ. పై నంగను బయిరుకా పకి యనఁ
గాను సస్యము చెలఁగు ...
ఆం. భా. ౨. ౩౯.

చ. .. పువుఁదేనియుసోనకాలువల్, జనముల
పైరుపంటలకుఁ జాలవె యిన్నటికైన నెన్నఁ
గ౯ . ప్రభా. ౧. ౭౭.

ఉ. కొల్లగపెల్లపైరులను గొంతును జంతును
లేక మేయఁగాఁ, దల్లడిమంది వచ్చితిమి .
నీలా. ౨. ౫౪.

౨. మొదటిపంట తర్వాత పొలమున పెట్టెడు
సస్యము.

వ్యవ. మొదటిపంట సొమ్ము దానిది దానికి సరి
పోయినది. పైరుఎవలన నాలుగు వందలు
వచ్చినవి.

౩. ధాన్యము.

వ. కలియుగమహిమలు కాపరులు కాశీ
ప్రయాగలు ఎప్పిటిములు గమ్మసరులు అను
మాటనాలుగు వగల పైరుల చేరుడు
బియ్యంబు పటిపసారంబులు .
ప్రబంధ. ౧౧౭.

గీ. పచ్చడంబులు సెనగలు పంచదార, పనస
పండ్లును కొలకులు పైర్లు నన్ను,బియ్యములు
కూరగాయలు నెయ్యి మేఁక,పోతులాదిగ
గొలుచు విన్నాళ్ళ్రి మెలఁచి.
షట్చక్రి. ౨. ౪౭.

౪. ఓషధి. (చూ. పైరులరేజుకిమోఁడు.)

ప్రయోగ విశేషములు : పైరుగాలి.

పైరుధాన్యములు = పెసలు, మినుములు
మొదలు. మొ.

వ్యు. పైరుగాలి వీఁచినచోఁ జెంచి పెరుఁగును.

ఈ. పైరగు, పైరులయొకిమీఁడు.

పైరులమొలకిమీఁడు = పయిరులమొలకిమీఁడు. వి. (√పైరు) ఒషధీశుఁడు, చంద్రుఁడు. (శ. ర.)

పైలపేటా. వి. అలంకారముగా చేసిన ఒక విధమగు అంచు.

సీ. మెలిపెట్టి చుట్టిన తెలిపరంగిముడాను పైల
 పేటా దబ్బు పనులఁ జెలఁగు
 శుక. ౨. ౪౨౮.

సీ. మెలిగొనఁ జుట్టిన తలపాగచెఱఁగుంచి పైల
 పేటాచుట్టు పట్టుశాలు. (హంస. ౨. ౨౫.)

పైలుఁడు. సం. వి. అ. పుం., ఒక మునివ్యాసశిష్యుఁడు.

పైవచ్చు. అ. క్రి. (పై + వచ్చు.) మీఁదికి వచ్చు, ఉపద్రవకరమగు.

వ. అతులంబు పరదానగర్వంబున నుద్వృత్తుండై కదంగి.

క. అహరు మ స్తకమునఁ గదం, సాహసమునఁ జేయివట్ట జడియక కదియన్, ఓహో తన మెచ్చులు తన, కాహా పైవచ్చెననుచు నభవుఁడు వీతెన్.

(భాగ. ౧౦. ఉ. ౧౨౪౦.)

గీ. రఘుకు నట్టింటిపగవాఁడు కమలవైరి, కింనుఁ బోలిన యుగ్రశేఖరుఁడు వాఁడు, మేనమామని చూడకు మాను చెలిమి, యకట పైవచ్చు నెఱఁగకే హాలికుమార.

విజయ. 3. ౪౨.

(కింతర్థముల కివియే యుదాహరణములు.)

పైవెట్టు. అ. క్రి. (పై + పెట్టు.) బయలుపఱచు, ప్రకటించు.

సీ. పైవెట్టమియు కాని పైకొనదమికల్మి సత్కి
 పులకలు సాక్షిపలుక. (కవిక. 3. ౨౧3.)

పై(పయి)వోవు. అ. క్రి. (పై + పోవు.) ఉన్మార్గగామియగు, త్రోవతప్పి నడుచు.

వ. కరాళింపక లాఁతసేయక పైవోవక
 కొక్కరింపక ... (ఉ. హరి. ౪. ౨౧3.)

(వీరేశ. పా. - (పయివోవు, వావిళ్ల. పా.)

పైశాచము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. పిశాచకృతము. ౨. పిశాచసంబంధి.

వి. అ. పుం. ౧. పిశాచము. ౨. వివాహభేదము. (నిద్రించియు త్రాగి మైమఱచియు శీలము పరాకుపడి యున్న దాని రహస్యముగా చెడిగొను వివాహము. ఇది అష్టవిధవివాహములలో నధమము. శ్లో. సుప్తాం మత్తాం ప్రమత్తాంవా రహో యత్రోపగచ్ఛతి స పాపిష్ఠో వివాహానాం పైశాచశ్చాష్టమో౽ధమః) 3. అయోనిజవిసంఘభేదము. ౪. దానభేదము (అక్రోశించుచు యిచ్చుట గాని యిచ్చి యాక్రోశించుటగాని గలది.)

పైశాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఒకానొక ప్రాకృతభాషాభేదము. ౨. రాత్రి. (విల్యమ్సు.)

పైశునము. సం. వి. అ. న. (పిశునభావము.) ౧. కొండెగానితనము. ౨. దూర్తత్వము, వంచకత్వము. 3. దుష్టత్వము.

(ఇట్లే: పైశున్యము.)

పైష్టము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పిష్టసంబంధి.

పైష్టి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సురాభేదము. (ఇది వివిధ ధాన్యవికారము.)

పైష్టికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పిష్టముతోఁ జేయఁబడినది. - వి. అ. న. పిష్టకసమూహము, పిండివంటల సమూహము.

పైసర = పయిసర. వి. మల్లవిద్యాసంబంధమగు విశములలో నొకటి.

వ. ఆ వీరుండు ఎకసర పైసర భృంగి కికలాఘవంబులాదిగాగా షోడశోపవీతంబుల రీతులు నేర్చి. (హంస ౧ ౨౦౬.)

" యేకసర పైసరి ఝంపు పిక్కు కర లాఘవంబు మొదలగువిశమ్ము లెఱింగి (ప్రబంధ. ౩౭.)

పైసరపుదండ. వి. (√ పైసరము) మల్లవిద్యా సంబంధమగు పదిరెండుదండలలో నొకటి

వ. . కడియొరభృంగి భృంగిపటలము పైస రపుదండ సింగపుదండ పాదలికదండ మొదలుగాఁగల పదిరెండుదండలును (ప్రబంధ ౩౭.)

వ. పైసరపుదండ బొదలికదండ కొండ మడుగుపాదలికదండ మద్దలసంచు మొద లగు దండులును.

మల్లు. పు. ౨. ౩౪ పా ౭౯ పం.

వ. .. అస్వియం సముదంపి గజదండ భృంగిపటలము పైసరపుదండ సింగంబుదండ పాదలిదండ కుక్కుటపుదండ మొద లుగాఁగల పదిరెండుదండల యఖండ పాండిత్యంబు దెలిసి

హంస. ౧. ౨౦౬.

పైసరము. వి. ౧. మల్లవిద్యాసంబంధ మగు విశములలో నొకటి

వ ఏకసరము పైసరము ఝంపు పిక్కు కిరలాఘవము మొదలగు విశంబులును .

మల్లు పు. ౨. ౩౪. పా. ౭౯. పం.

౨. రతి. (శ .)

౫ పైసరపుదండ

పొ

పొ. విణ వృత్తియందు పొన్నుశబ్దమునకు ఆ ప్త శేషము (దీనికిఁ బరుపములు పరముగునపుడు ను గాగమ మగును. మహే శరణములు పరముగునపుడు మా (డిహల్లునకు ద్విత్వ మగును.)

ఉదా పొంగట్టు, పొంబట్టు, పొమ్మెట్టు మొ.

పొ = . అవ్య. నిశ్చయమును దెలుపును.

ఆ తొల్లి స ప్తమునఁ దుర్భిక్షవేళ నృనన్య గతుఁ లగుచుఁ బ్రాణన్మృతికి, శవముఁ గిఁకగ ైన సన్ము ల పంచిరిగాని, యొల్ల ైరిపొ నృత్తుఁ డొసగు ధనము

పరమ ౪. ౧౩౭.

(శ . పా. ఒల్ల ె ె ర ౫[ది పొ)

పొంకపఱు. అ క్రి. (పొంకము + పఱు.) పొంపుమగు, చక్కపడు

(చూ పొంకపఱుచు)

పొంకపఱ(ఱు)చు = గొంకించు . క్రి (√ పొంకపఱు.) ౧ పొంపుపఱుచు, అమర్చు, తాల్చు, ధరించు.

గీ . కలి పూలంటివంతప్పుఁ బిడికి డాని, పోఁత యొఱపంపు మొలపంక పొంకపఱచి.

కుచేల. ౨. ౪.

సీ. ధాశిభగముఁదాల్చుతనచేపయింతియు భుజ పరిఘంబులఁ బొంకపఱచి.

పాండు ౧. ౯.

సీ. ఉదయరాగంబు సొం పొదవఁగా ధరియించి
కంకణంబులు చాలఁ బొంకపఱిచి.
కళాం. ౪. ౧౭౮

౨. సవరించు, చక్క బఱుచు.

వ. చిలుకముక్కుంగోళ్ల దువ్వి పొంక
పఱిచిన డావంక చెవిగప్పు జాజుగొప్పుల
పూసరంబులు . ప్రబంధ. ౩౮.

౩. సిద్ధపఱుచు, సిద్ధము.

గీ. వంచి వగఁ జొక్కమై నట్టి మంచముపయిఁ,
జలువచంగల్వచేమంతిజాజివిరులు, పఱచి
కెమ్ముఁ గొంకపఱచి సానుపుమీఁద
సారంగ. ౩. ౧౪౦.

గీ. వేలుపులు వారు దనుజాలు వీర లనుచు,
భూతచేనాళములం పొంకపఱిచి.
దశా. ౨. ౪౩౬.

౪. స్పష్టపఱుచు, చక్కఁగాఁ జెప్పు.

గీ. ఇట్టి కావ్యస్వరూపంబు సర్వతించి, యింకఁ
గావ్యపిశేషముల్ పొంకపఱుతు
నవి ౭ ౯౮

పొంకము. వి. (√ ... పొంకు.)
౧. ఉబ్బు, అతిశయము, ఉద్ధతి, గర్వము.

క. ...ంకంబు లా ఆ నఖుల, పొంకంబు ...
తెఱ పూ... ము ...ంకము గ ...ంప
పంపకొ,లం ల విహరించ నట జలమ్ములు
దతెన్ ద్వా ౬ ౭౯

క. చయిలతిం గన సరము, పేరుము నను
బోఁటితోడఁ జనకుక నగవా,రాయణులు
వారి మచటికిఁ, వోయెడఁ బోయి
బ్రమసి పొంక మదుఁబూ.
భాగ. ద్రా. ౪. ౭౪

సీ. లీలఁ గట్టిబలోడఁ గూఁడంగవైచియు
డొంకెనపోటులఁ బొంకి మడఁచి
ఘార. కల్యా. ౧. ౩౪౦

క. పంకజనాభాజాదులఁ, బొంకం బఱఁ బటి
తెఱు భూరిబలమునకా.
కు. ౨౦. ౨. ౧౯౧.

౨. పొందిక, సౌష్ఠవము, ఒప్పిదము, సౌందర్యము.

గీ. స్వాంతములు పల్లవించెను పక్కదంబు,యు
లతఁ బంకజాతమ్ములపొంక మెదలె, మ
నము సుఖోదయస్ఫూర్తిఁ బొలుపు మిగిలె,
శారదాగమనమున కది ...జమకడి.
కవిరా. ౧. ౯ ౬.

సీ. శ్రీవత్సలక్ష్మంబు ...లరాజాతిట్టం
జగతిపొంకంబు సెఱప.
విశా. ౨. ౭౮

మ. ఈ,యుమటుంగుబ్బలపొంకి మీ మొగి
ములో నొయ్యారము
ఉ. గా. ౪. ౯౮

. నాతిమార్యము, మూర్తిపము.

గీ. ఈఁగ ప్రాలినఁ గంపి ...యిగురుఁబోఁడి,
కిమ్మ ...మ్మ గనఁగఁ ...ంకిమ్మఁ దెలిపి,
యేలికొనవలె మన్మథకేళియందు
దశా. ౨. ౩౧౧.

౪. గాంతి, జిగి.

ఉ. ఆ లలితాంగి పుష్పవతియై దివసత్రయమున్
గ్రమించినన్, నాలవనాఁడు దా గురుజనం
బులు కుంకుమ నంకుపొంకిమున్, బోలెడు
వెల్పయిం బసుపుముద్దయుఁ గైకొని రా
శృ. ౧. ౪౨౩.

౫. ... కారము.

ఆ. బూదిపూఁత తెన్ను భుజములపొంకాలు .
వేమన ౨. ౧౯౩.

౬. విధము, రీతి

శా. ... కాలాహిం దలఁదాల్పరచ్చు విరిపొంకానకా దరంగవ్రతో, త్రాలంబైనపయోధిఁ జేతులనె యూఁదిఁనట్టు

మల్లభూ. నీతి ౪.

శ్లో. భుజంగమపి కోపితం శిరసి పుష్పవ ద్ధారయేత్.

సం. భర్తృ. ౪.

ఉ. తగ పొల్లఁ దని చూప్పు సింబునిధి మొదం గొప్పఁ గోడొక్కించుఁ గో, యునపొంకెం బునఁ గ్రుంకెఁ బంకజహితుండు

భాను ౩ ౫.

విశే. ౧. ఉద్ధతము, ఎగలు, గొప్పది

సీ కలికి నీగిరిచ వకన్నఁ బొంకమా సంఫేం ద్రదు ఎర్మగంధయుగము

దశా. ౨. ౩౨౨.

సీ. విరులదండలతోడి వేణికాభారంబు పొంకంబు

పిఱుఁదులఁ బొరలిరాగ

కా ౧ ౧౦౪

౨. సుందరము, ఒప్పదమైనది

సీ. ఇంచుమేలిమి వలయుచు మే ల్పలుకులు కెంపులకు న్నఁ గొంకంబు శిము

వ ద్రి ౬౮.

వ పద్మరాగమణిస్వర్ణ గేహాళీవిటంకంబులఁ బొంకంపుఎ లు పూజాగంబుఁ జేరి

ఉ రా. ౫ ౨౪౮.

౩. యుకము, మంచిది.

గీ సత్యమును మనిపికొనము, పొంకు కంబెను జూపైనఁ బొంక మనఘ.

మార్క ౧. ౧౯౩.

ఉ. పొంకముగాని యూవలనిబొంకులు మాచవి గాథ . .

పారి ౧. ౧౨౫.

పొంకి. విణ. (పొంకము + ఇ.) పొంకముగలది, అందముకలది.

క. పొంకి నలినీరజ న్యల, సొంకినదోషంబు వాసు బూర్యుఁడు గలిగా, శంకి నపరాంబునిధిలో, గ్రుంకెనో యనఁగఁ బ్రొద్దు గ్రుంకుకు నంతన్. (కు. సం. ౮. ౫౯.)

ఉ. ఇక్కడిఁ జూడగన్న రగ మెక్కి వృషాద్రిని డాసి వచ్చు, నక్కడఁదనాలకెంకి నవసారసగంధపుగం చొక్కపున్, జక్కర ల్లుచేతి నాగాకుఁ ంకి సికుల్ దొలంకు నీ, చిక్కనిక్కనిక్కనిన్నెలచన్నులఁ బొంకి పెచ్చుఁగన్ ఉ హరిక్చ. ౧. ౩౨

పొంకించు = పొంకపఱుచు స క్రి. (√పొంకము.) ౧. కూర్చు, అమర్చు.

క. అని తలంపు మూనికొంచుం, జనియెం దదా పి కడిన నక్కఁగఁబొంకించి నెలంత యుంచెఁదల్ప, ంన కోయ్యన వచ్చె నగిపు మెు నునఁ గోఁ

క. ౪. ౨౯.

(చేయు, చిగించు, సిబావరు)

౨ ఆయితఃబుచెయు, సిద్ధముచేయు.

క. పొంకింపఁడు మాయిట్టులఁ, గొంకల పీసంపుగుండ్లఁ గొమ్మల నురులం, బొంకించి దిగువగాలివ, లంకుల ఒండంగుబండ్లు పఱుపుం దనుచున్.

కు. ౪. ౪౩.

౩. చేర్చు, కలుపు

వ. ంకుమదకుంకుమ కర్పూరపాటీర కస్తూరికాది సుగంధద్రవ్యంబులు సేసి పన్నిటం బొంకించిన కనకరజతపాత్రంబులును

సానందో ౧. ౧౩. పా.

౪. రచించు, కూర్చు.

వ. అంకితంబుగా నాపాంకింపంబూనిన శుక చరిత్రం బను మహాప్రబంధంబునకుం గథా నిబంధనం బెట్టిదనిన (శుకచ ౧. ౪౯)

అ. క్రి. శోభించు, ప్రకాశించు.

గీ. [illegible] ఒక [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible] పా. [illegible]

పొంగటిసెల. వి. (పొంగలి + సెల) మాఘ శీర్ష మాసము. (శ. ర)

పొంగటిపండుగ. వి. (పొంగలి + పండుగ) మకరసంక్రాంతిపండుగ (శ. ర)

పొంగట్టు. వి. (పొఙ్గు[1] + ట్టు) మేల్పొ తెము, ఉంగారు [illegible] (శ. ర)

పొంగడియము. వి. (పొఙ్గు[1] + కడియము) బంగరుకడియము.

ఉ. కడకేలి పొంగడియ మొక్కటి పోయె [illegible] [illegible] [illegible]

పొంగరము. వి. (√పొంగు) భక్ష్యవిశేషము, ఒకదినుసుపిండివంట

సీ. పొంగరంబులు సొజ్జెబూరె కాగులు నేన, [illegible] [illegible]

పొంగలి [illegible] (√పొం[illegible])
([illegible] పొంగిలు [illegible] పొంగిలి [illegible] పొంగలు [illegible], పొంగిళులు, పొం[illegible])

౧. పాలు [illegible] పొంగిన [illegible]న్నము, (పాయసము, అని ఆం. భా. [illegible])
(దీనిభేదములు, పచ్చపొంగలి, చక్కెరపొంగలి మొ.)

గీ. అపుడు పొంగటిన్నమనియుంబు దమ్మ్మ, [illegible] [illegible] [illegible] చేర్చిచ్చి.
శుక. [illegible]

సీ. శ్రీరంగమున నాప దీఱంగ పొంగళ్లు భోజనం బొనరింపఁ బోదము దప్పి.
అని. ౧. ౪౧.

ఉ. [illegible] బాలుని [illegible]
[illegible] పొంగళుల్, పొంగ[illegible]
[illegible]
[illegible]

మ. తినరన్ [illegible] [illegible]
దయా[illegible], తన [illegible]
[illegible], తన [illegible]
[illegible] ముదాత్మం బొంగలిం [illegible]
[illegible] బొంగు
[illegible] చంద్రికా. ౪. ౧౦౪

౨. (పొంగలి పొంగించుకొను పండుగ) మకర సంక్రాంతి పండుగ.

సీ. పండుగులకు నాల పణ్యంబులకు బొంగలికి [illegible]
దేవలకు [illegible] [illegible]
[illegible] గుంప [illegible] [illegible]
హంస. [illegible]

పసులపొంగలి = మకరసంక్రాంతి మఱునాఁడు పసుల నలంకరించి చేయు ఉత్సవ విశేషము

క. ఈ రీతి [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] పసులపొంగలి వచ్చెన్.
శుక. [illegible]

పొంగలించు. అ. క్రి. (√పొంగలి.) విక్కఁ బొడుచుకొను, ఉబుకు.

ఉ. [illegible] ప్రస్తుతింప ననురాగమును బొంది, పులక లంగములను బొంగలింపఁ, గొడుకుఁ జేరఁ దిగిచి ... మై. ౨. ౧౧౦.

పొంగారు = పొంగు. అ. క్రి. (పొంగు + ఆరు¹.) ౧. ఉబుకు, ఉబ్బు

సీ. ఉరవడి వర్ధిల్లుచున్న జలంబుచేఁ బొంగారి
దసశల్ల ద్రింగికొనుచు గీ పయోనిధు
లాక్రమింపఁ, బెల్లుగఁ గిరి జలము వెల్లివొడిచె.
భా. అ. ౮. ౬౭౬

మ. సుగంధ జాక్షి ... పొంగారెడిపాలు డించుటకునై.
భాగ. ౧౦. ... ౩౪౯

క. ... ప్రియ మంది ... జని తి సుఖ
నిద్ర సేసి సముచిత మంగళంబున మేలం
కాంచి ... కైయ్యంబున ... యితమయ్యె మేను
పొంగారంగన్. వార ... ౧౯

౨. ... పైకి పొంగుచు ... వచ్చు

ఉ. ప్రాంచద్భూషణవాహుమూలరుచిలోఁ బా
లిండ్లు పొంగారఁగ దైఘుంచుల్ మోవఁగఁ
గాఁగిలించి ...
... ౬౮

౩. ... పెంపొందు, ...
...

౪. భృంగాభములై మెఱయుచు, రంగాస్థ ...
ధూమరవ్యాప్తు లపేఁ, పొంగారుట ... మనఁదుఁ
జెలంగు ... స్వరాన ... సమతోడన్.
వి ... ౬౧.

౫. ... గుతోడవులఁ బూఁతల, నంగుగఁ
... వేసి యందు ... పొంగారెడు
కేడుకతో, ... దోఁటఁ ...
చెలువలు దానన్. యయా. ౨. ౫౭.

ద్వి. అంగళ్ల సకలసామగ్రివస్తువులు, పొంగార
పేటికేఁ బురములో ననుమ.
రం. రా. అయో. ౧౭౯ పొ. ౧౫. పం.

౬. వ్యాపించు, ప్రసరించు.

శా. ధూమారాధపుఁ దుర్గ్రహు ర్దరవంబుల్
నింగిఁ బొంగార ... ప్రోద్ధతశక్తి
యుక్తి వహ్నిలన్ గవ్యాతిం జేరి దంష్ట్రా
దండంబున గ్రుచ్చి యెత్తి.
వి. పు. ౧. ౬౬.

చ. (పన్నెల.) పింఛిచల్లిన కెంగువఁ
బొంగారుము నీలా ౩. ౧౦.

౫. విజృంభించు, ఉల్లసిల్లు.

మ. త్రిలోకల ... దీర్చి వాసవుఁ బైచె ...
రుఁడున్ ... తంబుగ ... నాసుర
ధంగిఁ బొంగారి దారుణ వజ్రపాతరయం
బునం ... స్తుండై.
భార. ఆర. ౫. ౧౭౦.

మ. ... పొంగారి
... కోదండము బాహుదండ
ములఁ ...
నార. కర్ణ. ౩. ౨౮౬.

౬. సంతోషించు, ఆనందించు.

ఉ. ... పొరిశీరని చెప్పె
... పొంగారుచు ... మిమ్ము ...
...
... వార. ఉద్యో. ౪. ౬౬.

౭. ... పొంగారె.
ఉ. హరి ౩. ౯౧

పొంగిలి వి. ...

చ. ...
...
... పొంగిలి తెచ్చి
తెచ్చి ... పిల్లలకు
...
...
మార్క. ౬. ౩౦.

(శ. ర. పా. మేపొంగి. ముద్రి. పా.)

పొంగు = పొంగారు. అ. క్రి. (క. త. పొంగు.)

౧. ఉబ్బు, ప్రమాణాధిక్యమునొందు.

సీ. తొలఁకె మింటికిఁ బొంగుదుగ్ధపాథోరాశి
కెరటులమీఁది మీఁగడల మీటుఁగు.

మనుచ. ౫ ౩౭

గీ. అంత హేమావతియు హృదయాంతరమున,
భూమివిభుమీఁదిమోహంబు పొంగి పొరలఁ,
ఒడిసి యిలు సేరి చెలువొక్క . గిది ఎం
హంస. ౫. ౩౪౧.

గీ. ప్రమదగిరిమఁ, జెమట తెదను గూర్తకు
వంతఁ దనవు పొంగఁ, బ్రబ్బి .. స
యుత్సాహాథరముఁ బూనె.

రామవ. ౭. ౧౭.

౨. .అతిశయించు, మించు, పెరుగు

మ మనముంపం బ్రమదంబు పొంగి దివిషన్మా
న్యుండు ధీరుం డౌడు,రొక్కవె నీహారగిరీశ్వ
రుండు సుమనఃకోదండసంహారునిన్

వా ౪ ౯౦

౩ పొంగినపాదర్పులతోడ ఋష ఫణాగ్రికాంగిఁ
గూడి యుంట్రి (వా పంచ ౩. ౧౬)

గీ ఘనతరఫలానా భూదకపలికలుగ, గీరరాజి
.....రణము లఁ, బొగు నెలమాడి
గఁ ల . ., .. ౦ఱఁ గంచె
నృపఁడు వనా సీమ వఋ

వ్యాపించు, ప్రసరించు.

గి .అరి పాంచజన్యమూ.కి నన్నగియు, పాంచ
జన్య రఖం బిది ప్రతిభటంబు, చరియుద్ధత
ధ్వానంబు చెసలఁ బొంగి, మింగుఁ దన్మహా
శంఖసమిద్ధరవము. (ఉ. హరి. ౬ ౯౫.)

౪. సంతోషపడు, ఆనందించు, వికాసమొందు.

క. వివి జోయు తీగ కాల్లిం, బెనఁగొం దా
వనమఁ బొంగి భీష్ముఁడు

భార. ఆది. ౫. ౨౧౭.

క. ఘాటక నీగతి శరహతి, గీటడఁచి నిశాట
ఝూటకీ శవాట,జ్యాటంకృతిభుగు గు
పతి, యాటోపముఁ బూచి పొంగి రమురలు
నింగిన్. చం. రా. ౨. ౪౯.

చ. గమదివి పొంగఁ పద్మినులలో . తొలంగ
నభస్థలిం జకోరములు చెలంగఁ గోక
నికాయము గిలంగ విమందు పూర్ణభాగమున
వెలిం (శృం. నైష. ౭. ౨౯౫.)

౫ విజృంభించు.

క విను కొండపైఁ .డుఁ చెం,పున
మారొ.ని కిడిమి మాటి పొంగి యదరివన్,
మెన గొంతయైన విజుగుం,జనునే కయ్యంబు
(భా. ౭౦ ౧౪.)

వాడువ . ...

(బలరాముఁడు) చ. .మ పపెతర,గ్రసము
నాఁడు పొంగులమకాలుని భంగి నదిల్చి
నిల్వ భా ౨ ఉ ౫౪౯.

౬ ఉప్పొం , ఉబ్బు

చ ..గుగి. పస్గాలు మహామూఖవాంతి
సుధాంబు ..లు , గొడవకు..లములు
పొంగగా ..త్యకోటికి , బేషివఁ
.. ..పెడపంటివోర
... గాహులు ..

ఆము. ౧. ౯.

చ. పొలఁతుకి గుబ్బచన్గవ పొంగునకయ్యెద
చాలదయ్యె వలి మసరాగి మెంత
.. నాగనిఁ గాంచునయ్యెడ
కవిరా. ౫. ౧౨౪

౭ అతిశయము, విజృంభణము, ఏపు.

చ .ధ్యాయనదోహటలం బదివించి యాజ
నంబు నడపి దీక్షాపాగనము పొంగు
విగుడ్తమె యొల్ల చోటులఁ.

భార. శాం. ౬. ౩౦౦.

క. మిడుతలు వాలివినక్రియఁ బోడి, పొడి
యయ్యెం గురుబలంబు పొంగడఁగంగఁ
భార. భీష్మ. ౩. ౨౮.

౨ గర్వము, ఉద్ధతి.

మ. ఘను వేచేతులు గర్వ క్రొవ్వి సవా
హోహోఁదునిక్ హైహయా, ర్జునుఁ డెన్
రాజు సువర్ణుఁడై భృగుసేనూజుం డాఁలో
నెవ్విధం, ఘనకం దెచ్చి నెఱం జే యుటుల
నీపొం పడంగంతు సెం, ఉన గాఁ
బోరిపుచ్చెదన్ (హరి ఉ ౦. ౧౯౬.)

క. సంగరము చేకయుంపిన, పింగి బుఁలుబులుల
సమదిసెంధుఁ బల సేకొం దొడరి
ఎత్తైలును, పొంగుఁ దిమ యుమునకి
పురి పీరఘటుక్ (. ౦ ౧ ౭౯.)

౪. ఎంతో యము (౨.) ౫. గర్మవ్యాధి
విశేషము (అమ్మవారు రోగము వ్యవహా
రిఁడు)

(వ్యా) ఆ పిల్లవానికి పొంగు వచ్చి తగ్గినది.

పొంగినపుడిసెఁడు = ఉన్న స్వల్పసామగ్రికి
ల కాసంత గర్వనశక్తి.

క. అనుమం ఒకఘము వ్రేచిన, దనుజాంతకుఁ
డోడిసిపటి తనఘనహేతిం, మనకలంగ
నతికి నీపొంగినపుడిసెఁడు పోయి ననుచు
గలి యొనర్చెన్. ఉ. హరి. ౪. ౭౩౪.

జ. పొంకపడు, పొంకపఱచు, పొంకము,
పొంకి, పొంకించు, పొంగటిసెల, పొంగటి
ఎండు, పొంగరము, పొంగలి, పొంగ
లించు, పొంగాగి, పొంగుఁబ్రాలు,
పొంగుడు, పొంగుడుపడు, పొంగునీళ్లు,
పొంగులెత్తు

పొంగుఁబ్రాలు. వి. బ. (పొంగు + ప్రాలు.)
ధాన్యవిశేషము.

సీ. చంద్రవంకలు జీనిసరులు కాంభోజాలు
వంగాకుముదములు పొంగుఁబ్రాలు.
హంస. ౪. ౧౭౮.

పొంగుడు. వి. (√ పొంగు) పొంగుట, ఉల్ల
సము
(చూ. పొంగుడుపడు)

పొంగుడుపడు. అ. క్రి (పొంగుడు + పడు.)
ఉల్లాసమొందు, పొంగు, అతిశయించు.

క. చాలఁ బెరిగి పై త్రిప్పంప, ఖ్యాపరితివిధవముల కేడ్కఁ
పొంగుడువడఁగ, నారీజనసహచరుఁడై,
యోగాను వాని మొప్ప నధిపతి చేయుక్
కావ్యా ౩. ౧ ౫.

పొంగునీళ్లు వి బ (పొంగ + నీళ్లు) చీ
డుకు నీళ్లు ( )

పొంగులెత్తు . క్రి. (పొంగులు + ఎత్తు)
ఉబికి పొంగు, తాపముచే నుబ్బు.

ఉ కప్పురపున్ రజంబునఁ గాగిల్ బలియించి
సురంటిగాడ్పుచే, నప్పాదులన్ రవుల్
కొలిచి పువ్వుతెతిం గమలించి గంధపున్,
లబ్బులు పొంగులెత్తి పారలం దరలించి
యులంగ నంగనం, డిప్పటిమఁదుతెల్ల విర
హాగ్నికి వింపిలుచుసి కోమలిన్.
కవిరా. ౩. ౧౦౮.

పొంచడము. వి (√ పొంచు.) పొంచియుండుట,
దాఁగి వేచియుండుట

గీ. గూఢనివసతి పొంచడ మనంగి, నలరు
ఆం. హా ౬. ౫౯౨.

పొంచెము. వి మల్లసాధన విశేషము

సీ. ఒఱపుగఁ దిరుపట్టె కురుచ లెత్తఁగఁ బొంచ
ముల లాడుడింకులఁ బారల మొదల,
ఒలిమి కృష్ణ౦ఫ. ౭౩.

గీ రమ్మచును బొంచములం గూర్చి రెండుకడల,
నిలిచి గిరిశ సేనయు గటు బటిరి కూడ,
అరుగ నిబడి కియల తగినట్టి యకొనుగలి,
నురిని తలc దలc దాcకంచు నొకిని నొకిం.

బ్రహ్మ. ౪౯

పొంచిక వి. (√ పొంచు) ఎయుము కిను ఎట్టి
కొనియుండుట — పొంచియుండుట.

మ భార్గవ ఫురుషు ం బ్ర ం యూనా
యత్రిం ఇరాజం దిని పొంc గ్రింద ల వం
జేవు పి వింకిc పొంచిక ేలం ఎc బలూాల
కాలము ను వc ం గార్కి మట్లుంపు నో
నా ంచ ౫ ౯

(ప పా ఇం నచ్చి ే ంచు ని ముద్రి)

పొంచి(చు)ండు అ క్రి (పొం + ఉండు,
స్థాపమున) దాగి నమయము నిరీక్షించి
యుండు, కను ఎట్టుకొను.

గీ తోలుల నమ్మంగమున ఉవు కెంది,
పొంచికొనియున్న యట్టి వ్యాఘ్రంగు కుండు
ఉత ౪౨౪

ద్వి ఎను వంట మును పం కొనిం చ్చు ట్రు
లను పెతింగియు లంగి యు
ఎంకి ఎ ఏ తా

గీ పొంచుకొని జికిమాట లాలించుకొంచు,
సచ్చటికి వచ్చి వేలుపురచ్చా గు.
పల ౫ ౪౦.

పొంచియుం(చు)డు అ క్రి (పొంచి +
ఉండు) ఎద ం ముతో కినంబడ ం డ
మలుcగుస మయమున కc గొ ంం,
దాగియుండు.

వ అమ్మడ వు నణుం ని కిc ఉపు గల
పొదయూపమిం దు తి పొంచియుండెల
భార కల్య ౨ ౪౬.

గీ చోరుc డలచంద్రుc డద్దంబు సొచ్చినపుడ,
వంచనము లేక ప్రేయుcడి పొంచియుండి
౨ ౧౨౪.

మ అ బలం తెగుబ్రహ్మ సత్యము డాయక
రామిc బొంచున్న శ్రీ
దశా ౧ ౨౩౧.

సీ ఎసలే మగcటిమి నె cగువాc దగుటను
గొంచుండి క్రోcలని బ్రింంచc డేని
నీలా ౧ ౪౨

పొ ంచె అ క్రి ఎ సుదిమముతో కనcబడకుండ
సుణుcగుc నమయమున చియుండు, దాగి
యుండు.

గ ల్లి, వ మవు పుత్ర ఉ ఱc ను
పొంచి పెంకు, వరుడు గిడింవ నమ్ములు
నరునివిూcద వా ద్రౌ ౪ ౩౦౨

సీ ఒకవుం ం ం యచటc
దిరుగc యి యుcబ యుండంగ c
గొంచిబూచి నయమునకొ కస్పొటం
ఎతెకు డరగc, గుమ్మరిc
పారి ౫ ం ౨౦

గీ పం న cగి, దాcగుకొనియుండె
నమవా దగు మహా
ఆం ౨ ౧.

గీ ఆత్మలరుణి కూడికి ము చేయుంగ వలసి, పొంచి
వ లపా ల గొంచ పోవ
రాఘ చ ౨౮

ఎకె సుగేము తో ఎ ర ంను పెట్టుకొని
యుండుట, ంగవి ఎ

● ఎంచ లీఘుణుబుయు బచ్చనివిల్లును చూని
యుక్కి ంథంచుచు నిర్వురు బనcచి
పెమ్మc గరంచుకదంకc జూడుమా,
యుంచు గవాక్షనీమ నవు డాయుబ

తెమ్మెరఁ గూడి పేదుకతా, పొంచులు
నూడఁగాఁ దొణఁగెఁబో మకరాంకుఁడు
గానటుండఁగన్. విజ. వి. ౩. ౨౧౯.

జ : పొంచడము, పొంచిక, పొంచికొను, పొంచి
యుండు, పొంచులిడు.

పొంచులిడు. అ. క్రి. (పొంచులు + ఇడు.)
పొంచు, దాఁగియుండు.

మ. కరతూలంబున మించుఁ బొంచులిడి కాటుం
గ్రోలుఁ గప్పూరపు ముంగురులక్షిన్ గళలించు
వాతెరమెఱుంగుల్ దొద్దలాడుం బరో,
ధరకుంభంబులనెక్కుడిగ్గు మెల పొంద న్నివి
కెగ్గుం బలో,దరికాభినవదర్శి కం బొలంచు న
వ్వాత్రికు చూడ్కుల్ వెసఁ.
కేయూర. ౪. ౧౭.

పొంజాతిమొగ్గ. వి. (పొన్ను¹ + జాతి +
మొగ్గ.) బంగారుజాజిమొగ్గ.

గీ. సందెదండలదండఁ బొంజాతిమొగ్గ, లుంచి
చెంగావి పెరుకొప్పై వాంచికూర్చి.
రా. వి. ౫ ౬౧.

పొంజిగి. వి. (పొన్ను¹ + జిగి.) బంగారుకాంతి.

చ. . పొంజిగిఱెక్కలు గుందనంపుఁబక్కి
మారు వూన .. దశా. ౨. ౧౬౪

పొంజే = పోఁజే. స. క్రి. (వార మున్నగు
వానిని) ఖడ్గముచేసి సన్నముగాఁ దీయు.

ద్వి. కసవులు సన్నంబుగాఁ బొంజెపొంజె, వినుత
యందించు విన ఖుంబుతోడ.
(శ. ర. పా.)
ద్వి. ప్రభు. ౪. ౨౦. గ౯. ౧౩౩. పా.

పొంటె. ప్ర. ద్రు. కొఱకు.

ఉ. . హరుఁడు గ్రన్నన యింద్రుల, సేపురము
మరాను భావ మెసఁగ, మనుజరూపిఁ

బుట్టుఁ దని, పంచె గిర్వాణహితముసేయు
పొంటె మఱిఁ దలంచి.
భాగ. ఆది. ౬. ౨౬౪.

క. శివలింగ స్థాపనముఁ ద్రి,భువనములం బరమ
హితము పొంటెం గరుణన్, ధవళాక్షి చేసి
తిన్ శార అను. ౫. ౨౬౨.

మ. భువనంబుల్ పెదఁబాపి సిద్ధపదవిప్రస్థా
నముం జేయుపొం,టె వినమ్రాంగకుడై
మహాత్ముఁడగు కంద్రున్ వీడ్కొనంబోవ .
హరి. పూ ౨. ౨౦౭.

ఉ. కారణమానవత్వమునఁ గంసుఁడులోనుగ
దుష్టదైత్యులం, బోదఁగించుపొంటె నిటు
పృథ్విజనించినవాని నాదిపం, కేరుహనాభుగా
నెఱిఁగి (హరి. ఉ. ౧. ౪౦.)

సీ. పెక్కండ్రపొంటెఁ గార్గ్యమునఁ
బరాక్రమమున ఘనమునఁ దా నలజడిపాటు
దుష్కర్మపరిణతిఁ బొరయు, ఆ. కనికి నాక
లోకమునకు నిచ్చినలగు
శార. అను. ౨. ౬౪.

పొంత. వి. (సం. ప్రాంతః.) ౧. చెంత, సమీ
పము.

క. .ంతినునందమునరదము,పొంతం బోవలదు...
పారి. విరా. ౫. ౨౦.

క. పె కిరఁగద యగ్గిపొంత వెన్నయుఁ
ఎ తా. విక్ర ౩. ౬౧.

సీ. క్రొ తదీవన లివి గాను మని తీవులపొంత
గాలుకలఁ బవ్వళ్లుచేసి. (భాగ. ౬. ౯౪.)

౨. తీరము, ఒడ్డు.

సీ. పూర్వపయోరాశిపొంతఁ గంజాయచెన్నొందు
విన పవదంపుఁబొద యడంగ . చంద్రుండు
గ్రాలె వధిప. (భాగ. ద్రో. ౫. ౨౬౫.)

ఆ. ఉర్వీశ యొకదివ్యపురుషుఁ డొక్క
కొలనిపొంత నున్నఁ గాంచి
నిర్వ. ౧౦. ౯౦.

శా. ఈమందాకినిపొంత నీమునులతో నీవృత్త
వాటంబులో, భామా రోఁ దప మాచ
రింతు . మనుచ. ౩. ౧౦౭.

౩. పైపు, చోటు, ప్రదేశము.

సీ. పూగీసుకంధరాపుంజితక్రముకతాంబూలీదళ
ము లొక్కపొంత నొప్పఁగ.
వసు. ౫ ౪౯.

సీ. ఒకపొంత ...లసాంతనికరాంతప్రాంత
ముకచెంత ...లసంతతి కుజకాంతము
ప్రబంధ ౪౯.

౪. జోలి, ప్రసక్తి.

క. కౌంతేయాగ్రజుఁ ...లము, పొంతం బో
వోల్లఁ దనుము బ... లి ... .
భా ఉద్యో. ౧. ...

క. విను మనఘు యింక ...కృతం, బునకుం జొం
దుపుడ్కృతంబు పొంతికిఁ బోకే,
... ౫ ౪౬౫

సీ. తలఁ పెల్ల నగ్నిష్ఠులగ ప్రదీపితముగాఁ బున
రు క్తిదోషంబుపొంతఁ బోక
ప్రవా ౨. ౩

... పొంతకడ, పొంతకతె, పొంతకాఁడు,
పొంతకుండ

పొంతకడవ = పొంతకుండ. వి. (√పొంత)
పొయ్యిదగ్గఱ నుంచుకొను నీళ్లకుండ
సీ. ... పొల్లనికట్టుట మాఁ ...ంతకడవ
యునంగ ఆం. భా. ౨. ౭౪౬.

పొంతకత్తె(త్తియ). విశే. (√పొంత.)
నాయకానాయకులను గూర్చు స్త్రీ.
(వి. అని శ. ~)

సీ. పుట్టినినామధేయంబు తావిక త్తియ యన
నొదకత్తియ యనఁ బొంతక త్తియ యనఁగఁగ
నుంటెనక త్తియ యనంగఁ దనరు.
ఆం. భా. ౨. ౧౧౦.

పొంతకాఁడు. విశే. (√పొంత.) నాయికా
నాయకులకు సంధానముచెయువాఁడు.

శా. ఆజన్మస్థిరధర్మకర్మనిపుణుండా రాజు రాచి
ల్కాము, రేకుజో డొకపొంతకాఁ డయి
తనుం డ్రిప్పంగ న య్యంతి యు, య్యోడ
వచ్చుటఁగోరిఁ బూపొదలలో నున్నట్ల
వీక్షించి యూ, రాజవేత్రణ వెంటనంటఁ బని
గారా మాఁ సాధస్థలిన్.
కువల. ౪. ౧౪౭.

పొంతకుండ = పొంతకడవ.
సీ. కోళ్ల సాఁకినఁ బొంతకుండలో విష్ఠించుఁ
గొద్దితో త్తులపొంపు రద్దు కీడ్చు.
కేను. ౧౫.

పొంతస = పొంతసము. లాలనము, బుజ్జగింత.
చ. నయమున ప్రీతి వాపి మది నన్నునఁ దఁ...
వాపె మాటలం, బ్రియ మునరించి పొంత
సల చేటము పెంచుచు సమ్మదింబుగం, బయి
పడి గుహ్యాముల్ ఒయిలు పర్వుచుఁ జెక్కుల
లజ్జ వాపుచుఁ, మెయివడి గౌరి నీశ్వ
రుఁడు కౌఁగిలిపెన్ రతికిం గ్రమంబునన్.
కు. సం. ౯. ౩౪౫.

పొంతనము = పొంతస. వి. (పొందు +
తనము - వృత్తిని వర్ణలోపము.) ౧. (జ్యోతి)
గ్రహనక్షత్రాదుల అనుకూల్యము.
గీ. అతఁడును బొంతనము తెల్ల నరసి లెస్స,
యున్న దని పల్కి యాకెయి యొక్క
లగ్న, మేర్పఱిచి యియుఁబోరుగు వెలుఁగ
తుండఁ, దశరథుఁడ భవ నతినికి ధారవోసె.
శుక. ౨. ౧౭౭.

శా. .. గురూత్తమా యిఁక సుఖాస్పదలగ్న మొకండు నీవు పొంతనములఁ జూచి పెట్టుము   వేం. మా. ౫. ౩౪

సీ. పొంతనంబులు చాలఁ బొందు లందురు గాని, యెప్పు డీయెడఁ జాల్లఁ జెప్పరైరి   కలా. ౪ ౩౪.

౫. అనుకూలస్థానము, సెలవు, ఆస్పదము.

క. మంతనములు సన్నితులకుఁ, బొంతనములు ఘనములైన పుణ్యముల కిదా, నింతనపూర్వ మహౌఘనిక్రంతనములు రామనామకృతి చింతనముల్   భాగ ౯ ౩౬.

వ. .. విద్వాంసులకుఁ జెన్నను వింతలకుఁ బొంతనంబును   ప్రబంధ. ౬..

పొంతువ. వి. పొత్తు, స్నేహము.

ఉ. శాంతనవుండు సర్వగుణసంతతికిం గలవాఁడు గాఁడె యుధిష్ఠిరుండు హితంబు లీడులకు నాహవ మెప్పుమధర్మసూతితోఁ, బొంతువ మేలు..   పార ఉద్యో ౩ ౧౬౯

(పొంతము. ౪ ర పా, పొంతువు. చి. ౨ పా)

పొందమ్మిమొగ్గ. (పొను¹ + తమ్మి + మొగ్గ) బంగరుతామరమొగ్గ

సీ. కామరాశికి సొంపుగుబ్బపొందమ్మిమొగ్గలు చే రెదచెఁ జేర్చఁ గరిణాసేని

౬ శకుం. ౭. ౮౪

పొందళుకుబొమ్మ. వి. (పొను + తళుకు + బొమ్మ.) బంగరుకాంతులీను బొమ్మ.

గీ. వన్నె దయునేయఁగదవె పొందళుకు బొమ్మ.   కృష్ణ. ౪. ౧౩౪.

పొందించు. స. క్రి (√పొందు.) పొందఁ జేయు.

(౨) ప్రాపింపఁజేయు, పడయఁజేయు.

మ. ఎప్పుడున్, దనుజవ్రాతముల్ రూపడంచి దివిజేంద్రశ్రీవిలాసంబు పెంపు పునఁ బొందించుట నీకు నైజముకదా భూతేశ భూతారి మర్దనసంక్రీడ యొనర్పు లోకముల కత్యంత ప్రమోదంబు గాఁ.   గౌర. ఉద్యో. ౧ ౧౩౦.

గీ. శాంతిఁ బొందింపఁ బ్రాప్యమస్మత్సహస్ర, పరిచితంబైన బహువిద్యాపత్రయంబు   శాకు ౨ ౭౭౫.

(౩) చేర్చు, ఉంచు

ద్వి అందంద యొప్పిన సాధుపుణములు, పొందించి పొంగించి భూమిజఁ దలఁచి.   ౨౦. రా. కిష్కిం. ౭౦౭. పా. ౧౮. పం.

శా. నాతోఁ జలంబో నేఁ డీశ విశ్వ నాయకునికై పొందించినాఁ డెవ్వఁడో .   శాకు ౭ ౧౧౮

(౪) చొప్పించు, తూర్చు

మ అరి ఎల్లాన్ విని యేతదస్థికృతపద్యం బస్థి శాలిదళంబున వ్రాయించి మెఱుంగుకత్తి యొఱలోఁ బొందించి తాన తజ్జంఘని పొంతం గనియెన్   (కుమా ౧ ౧౦౩.)

పొందిక. వి. (పొందు + ఇక.) ౧. పొంకము, ఒప్పిదము

క. అందముజెడిన వ్యధిగముం దళుకో త్తుంగ మధుగనయతరనూత్నల్, పొందిక వహింప నపుడాయిందుమతి పురోహితుని కిట్లని పలికెన్.   ఇందు. ౨. ౧౦౮.

ఉ. పూరమాలికయున్న విచాతురి మెచ్చుకఁ దన్నులార ముయ్యారముతోడఁ దాశధర

యత్నములు ఘటించుచున్న యం,భో
రుహగంధిన ర్తనల్ పొందికమందలు రూఢి
కెక్కఁజేసె, మారజికి ప్రయత్నమువ మద్దెల
కొక్కలు ద్రొక్కనాట్యముల్.

గంధ. ౯.

౨. (స్త్రీపురుషుల) కలయిక, సంగమము.

క. పొందికకుఁ దగినయువతిన్, సుదతుల
మెుక్కంత వలదు జనకరి స్త్రీరత్నం
దుష్కులాదపి యనన్, విందుముగిది శాస్త్ర
వేదివిగదా తెలఁపఁగన్ (రామా. ౫. ౧౩౯.)

శా. . .నీదుమేలుపొందికలనుభోన్నతిఁ బొగడ
నీరజగర్భునకైన శక్యమే.

శశాం. ౪. ౭౬.

స్ర. పదఁతి నీటులఁ గొంపుపసఁ గన్నవాఁడు,
తదవుసే యాత్మఁ జింతామణిఁ దలఁచుఁ,
చెలువ నీతోడిపొందికఁగల్గువాఁడు, మఱి
యేల దేవసామ్రాజ్యంబు వెదకు.

ద్వి. పరమ. ౨. ౫౭. పొ

౩. సహవాసము, చేరిక.

క. అంత నొకనాఁడు సీతా,కాంత ముని స్త్రీల
పొందికలు మరగి నిజ,ప్రాంతమహీరుహ
ఘనఫల,సంతతిఁ గొని విభుఁజూలర్పఁ జన
దొంగన్ రామా. ౫. ౭౭.

౪. చెలిమి స్నేహము

సీ. తేనియల్ వడియుచోఁ దేనియల్ దమ
మోవితేనెలనుచుల పొందికలఁ జెంద.

ఉ. రా. ౩. ౨౦౯.

సీ. చెలిమి చుట్టరికంబు చెల్మి నెమ్మి
గి పొం నొరిమె పొత్తు గారము పొందిక
యనఁ, బరగుచుండును మిత్రభావంబు

ఆం. భా. ౨. ౧౮౭.

౫. ప్రకృతి, స్వభావము.

చ. తలఁపఁగ నేను భూసురుఁడఁ దక్షతి
పార్వతి పట్టిమాయ వెఁబ్బులి భవదీయ
మానసముపొందిక నేర్పుడఁ గాద నీవు
తో,య్యాలి నటు వేఁడితిన్ ...

బ్రహ్మో. ౪. ౨౮౯.

౬. విధము, రీతి.

క. కెంపులబలు లావుఁ బెట్టుక, చెందొవరా
మాంత్రికుండు చీకటిదయ్యాలం బెఱుకు
బూది జల్లిన,పొందిక వెన్నెల చెలంగె
బుధులు నుతింపఁగన్. ప్రబంధ. ౭౨.

పొందు = ఒందు. స. క్రి. ౧. ప్రాపించు, పడయు, అనుభవించు.

క. ఎంతతపం బొనరించియు, సంతానము లేని
వారు సద్గతిఁ బొందం,గాంతురె నీతప మేఁ
టికి ... (భార. ఆది. ౮. ౭౯౮.)

ఉ. దురితరోగమునం బలుకీటభావమున్,
బొందు సుఖంబు దుఃఖమును బొందఁగ
జీవుఁడు (భార. శాం. ౫. ౬౦౭.)

శా. . నిన్ను విశ్వజనమాన్యుఁడ వంచును
విశ్వసించి యి, త్తఱి సుఖనిద్రఁ బొందితి ..

నైష. ౧. ౧౦౪.

ఉ. విప్రవరము నొంది వంచించినప్పుడు
సజ్జ్వలరాజ్యవైభవో,దారులమై కనుంగొను
ముదంబునఁ బొందఁగఁ గాంచుకం బె
నిం,పారఁగ నొందు గల్గునె కృతార్థత
యుండుమ గౌరవేశ్వరా.

భార. అర. ౫. ౩౪౯.

౨. రతియందు కలియు.

ఆ. కొడుకునిఁ బొంద వెలఁది కోరి ...

భార. ఆది. ౪. ౨౩౩.

గీ. ఋభుఁడు గామించి పొందె నప్సరఃప్రోఁబోఁడి,
నైలుఁ దనఁగఁ బురూరవుం డపుడు జనన,
మొందె నమృతాంశువంశకరోదయుండు
హరి. పూ. ౨. ౩.

గీ. చందమగం ౦ నట్లు పొందె సాచార్యతేము,
నను ౧ విప్రుంసు రమియించు నన్యసతుల.
శివరా. ౨. ౧౦౧.

౩. కలియు, (సమసిగా) కూడు

క. శిలపాం౦ను లయి యహిత ,బులు నేయుచు
నుండు చుట్టములఁ బొందక యి,మ్ముల
నండువాఁడ పుణ్యుఁడు
భార. ఆది. ౬. ౧౭౧.

ఉ. విప్రులఁబొందియున్న యపవిత్రులఁ బూ
జ్యులఁగా
(భార. ఆది. ౨. ౬౩.)

చ. వరమునఁ బుట్టితిన్ భరతవంశముఁ జొచ్చితి
నందుఁ బాండుభూ,వరునకుఁ గోడలైతి
జనవంద్యులఁ బొందితి నీతివిక్రమ,స్థిరులగు
పుత్రులం బడసితిఁ
భార. ఉద్యో. ౩. ౧౦౭

క. మండలి వేరై పిదపం, బొందిన సోదరుఁ
డొకం డెచ్చటనుండై పోసం దదవ వాని
యన్నులఁ, బొంగిన నాగలకి పోవు వో
దితగులకు. విజ్ఞా. వ్యవ. ౧౩౯

శ్లో. సంస్పృష్టినను సంస్పృష్ట .(యాజ్ఞ. ౧౩౭)

౪. ఆశ్రయించు, అంటు, తాఁకు.

గీ. పుత్రి చేసినవిధులు దక్పురుషుఁ గాని, తల్లి
దండ్రులఁ బొందవు ధర్మయుక్తి.
భార. ఆది. ౬. ౨౫౭.

గీ. ఇచ్చ లేక క్రుంకినను దహించునట్లు, శ్రోత్రి
యుని బొందియున్న పాతకము గంగ.
కాశీ. ౫. ౪౬.

క. ...ఉదకంబులఁ బొం,దనిబిసరుహాశ త్రిము
చ్చాడ్పున నది విజ్ఞానఫలము భూపవరేణ్యా.
భార. శాం. ౫. ౫౨౩.

ద్వి. భూమి సర్వాంగముల్ పొందంగ
మ్రొక్కి. పండితా. దీక్షా. ౪౬. పా.

౫. చేరు, ప్రాపించు.

ఉ. ...౦, ఘోరమహిస్సుర్తి దప్తగిరిఁ బొందెదు
సం.ఋ భాగ ఆది. ౨. ౧౯౭

చ. ... వేదశాస్త్రముల యశేషపారగు
ముదంబునఁ బొందను బుద్ధి బాహువిక్రమ
మున దుర్గమార్గజలగౌరవభారతభారతీసము,
ద్రముఁ దఱియంగ నీఁదను విధాతృవ
శైనను నేరఁ బోలునే.
భాగ. ఆది. ౧. ౧౯.

౬. వలచు, ప్రేమించు.

గీ ఇతనిచిత్త మెవ్వతయేనిఁ జతుర రౌమశౌ,
గొన్న యది నైత్యనాథునికూఁతు రితనిఁ,
బొందినట్టుల యితనికిఁ బొందు గలుగఁ,
బోలు నైవిక మయ్యు న ప్పాలఁతియుంచు
హరి. ఉ. ౩. ౧౫౯.

౭. క్రి ౧. స్నేహించు, మైత్రి గలిగి
యుండు.

౩ ఈ లోకము దుఃఖబహుళి, మా లోకము
భూరిసుఖనిరంతర మం దేజాలియును లేక
యుండోరుతో లెస్సగఁ బొంది యుండు
డురు జను లనఘా.
భార శాం ౪. ౧౧౧.

ఉ. వారును మీరుఁ బొంది జనవల్లభు లెల్లను
భృత్యభావనం,జే సమస్తవస్తువులఁ జేకు
ఱఁగా బ్రదు కొప్పఁగాక
భాగ. ఉద్యో ౩. ౩౩౫.

ఉ స్త్రధామశైల్లను గడుణ బా కర్మలు
చలంబున నిన్నను వన్నుఁ బొందనీక వయ
విహీనబుద్ధు లయి కల్లలు ప్రేలిరి
కేయూర ౨ ౧౪౮

౭ కూడుకొను, ఏకమగు

గీ ఘనఘనంబు మూలంబుఁ గొలఁది కుండు,
వ్యాఘ్రమును ఉప్ప పొదమి చ గ
న , క్రిమును కోణితం జాలు
గ్గు, న యోగంబును ధి ద్ధి నమరిఁ
బొంద హరి అశ్వ ౨ ౪౧

౩ పొసఁగు, అనుకూలమగు

గీ మొదల సం, టియుంచినఁ బొంది కార్య,
మవల యత్నించినేని గౌరవము దివ్వు,
ప్రాకమైనన్న మ్మ పొ మ్మను నృపాలు,
చెదురఁ దలవంచికొని యుండ చెట్లు
సేద్య హై ౨ ౬౬

౪ గంభీరించు,

సీ తండ్రిచే లోదకీద నవి లు, పొందుఁ
బరిగో గతైై ప్రత్రియం క, ము తి
చేసిన లు తిప్పుము గాని, తల్లిదం
డ్రులఁ గొంగవు ధర్మయు
గార ఆది ౬ ౨౪౧

౫ ఆ బరం ం వంగఁ ఉ స్త్ర రిం దము
కంచఁ గొ ది లీ, గసా కుకూ ఉ
గకలం దగ వానికి నాఁడ రూప వె,
సొబగాని మండ (విక్ర ౮ ౬౦)

౬ ంగిమించు, (గళయంపు) కూడుకొను

సీ. వదినెయంమ నోకింత వావి లేకయు క్కేళ్లు
నెలఁతతోఁ బొందఁడె నీగురుండు
కాశీ ౩ ౮౧

౭ ప్రవేశించి యుండు, ఉండు

క. అవిన ఓని రొుకటి పెప్పెద, వినుఁ జాతని
తోడ నమరవిభునకుఁ దగఁ బొం,దొనరింపుఁ
డొక్క సమయంబున నడఁకుఁ గులిశధారిఁ
బొ ౦ద నేను
గారి ఉద్యో ౧ ౧౨౧

క తన హృదయమునం దెన్నఁడు, నగ నించుక
పొందగఁడు నాయెడలోఁ దా, నిశము
బంధు కు ౦ ౮ ౧౪౩.

గీ కిక్కి పువంకిగోరులఁ ద్రొక్కి త్రొక్కి,
కలగయుచి గందిందఁ గలఁచి కిరచి,
పూన రొుకటియుఁ బోగునఁ గొందనీక,
వరిపె ముత్యాల పేరి వచ్చి వ్రఁబులుఁగు
పాండు ౪ ౨౩౬

౭ కలుగు, ప్రాప్తించు

వ కేవలశాస్త్రగతింబులం బడి పొరలు
నంగారులకుం గల్పితంబ ల నను మో
క్షం పొం రది
వా ౮ ౧ ౬౧

క జనులు వృద్ధిం, గాందురు సాధు
జనులకు, దారుణమగులు పొందుఁ దఖ
ంబు ందుడ్ హరి ౬ ౯ ౨౯

౮ కఏఁబడు, చి

గీ కోక, హేతువులు నివ్వఁ
కదిపేలు వాటిల్లుఁ బండిగు దండుఁ
బొందండు (హాం కాం ౬ ౩౨౦)

౯ (కన్న) మూఁతపడు, విమీలితమగు
(వాలు అని. ౯ ౮)

ఆ కదుపునింపఁ గుడువఁగానమి కే యొల్ల,
గన్ను పొందకన్నుఁ గరము దప్పి
భార. ఆది ౬ ౨౮౬.

(నిద్ర రాకపోవుటచే అని భావము)

గీ. ఎలమి యేప్రొద్దుఁ గను పొందనితి మరుఁడు,
కలహమున కంతకాఁ డయి కాలు ద్రవ్వు.
ఆము ౧ ౯౮.

వి. (క. పొందు. త. పొరుందల్) ౧ పొందిక,
ఔచితి, చక్కఁదనము, అందము

ఆ. మంటపాంత దేశంగి యాట్టన ఎలన, చేరి
కారవేల్ద్రుని చి త్తవృత్తి, కనుగణంబు గాఁగ
నానలుండగుచుఁ బ్రార్థించి ఒకనుగ పన్నఁ
దలఁచు పదడు. (నైర. తూర్పు ౧ ౩౦.)

శ. పలుకులపొందులేక రసభంగి యగుచుఁ
బ్రాఁతవడ్డ మాటలఁ దిగపెడ్డ పి
యొకటి హృదయంగ ఘలరింప లేకయే,
పాలమును చేసి చుట్టి క్రమముం దమ
మెచ్చుగ లోక మెల్ల నవ్వులఁ బొరయ
ఒరించ ఒకపుల్ నరి దుర్వీటులట్ల మాడఁ
గాన్ నిర్వ. ౧ ౬.

ద్వి ఇనుకదిబ్బలపొందు నె రయపెటుందు
ద్వి. నల. ౧ ౭౪౧.

(పొంపిట = పొందునట.)

౨. పొత్తు, స్నేహము

ఆ. వసుమతీశ పాల సన్నుతించు సేనుంగు, తోడ
నైన గోమతోడనైన, నైన మగుతెలుంగు
వలవదు తా నెంత, పూజ్యుఁడైన జనుల
పొందు లెస్స (భార. విరా. ౧. ౧౩౯.)

గీ. తల్లడిపిమ్మట నివి యేము తగినభంగిఁ, బంచు
కొనసేర కిమ్మయిఁ బ్రతిదినంబుఁ, బోరు
చున్నారి మిట నీవు పొందు వోఁగఁ,
బంచిపెట్టి రక్షింపుమీ పార్థివేంద్ర.
విక్ర. ౨ ౮.

గీ. దుర్జనులలోనఁ, గ్రూర మెఱుంగని
హీనుఁ దగ్గేసరుండు, వానితోఁ బొందు
కన్న శుభమ్ము మవ్వె, పారమేయంబుతోఁ
బొందు జగతియందు. సీమం. ౨. ౨౬.

౩. చనవు, అత్యంతస్నేహము.

శా. రాజయ్యుం దనయందు రాజగుణముల్
రాజిల్లు టొల్లందు స్వతుర్వాజాయోగ్యత
గల్గఁబంధుతతికిం బొందీఁడు
హరి పూ. ౫. ౬౩.

౪ కలయిక, (క) కూడిక, సంపర్కము.

సీ. కరచరణాద్యంగకంబు లేలాకా రత్న
భూషణప్రతిబింబుపొందు గొలఁగ.
భాగ. విరా. ౧. ౧౮౬.

ఉ. భావజు కేళి నచ్చుపడి వెలయాలి
కూటముం, బావుల మేలికంపుఁ దమపొందునఁ
గా కటమీఁద నిల్చె నే.
కు. ౨౦. ౮. ౧౫౮

(చ) స్త్రీ పురుషుల - సంగమము

క అందమునకుఁ గొఱయి వన్నెల, సంధర్వాంగ
సల పొందు గాదిని సంతా, గాంధవునఁ
బడియె దళట దివ్వాంధయి వెలుఁగు గని
గొందిని నగిన భంగిన్ (మను.చ. ౨. ౫౬)

చ పెన్నదురులు వట్టి చైత్యములు బాల
ఘనంబయి మందు వేసవిన్, బొదలఁగ నిర్భ
దంపతులపొందు లవార్యలపొందు కై పడిన్.
ఆము. ౨ ౬౨.

(ట) సంపర్కము, కూటమి.

క. విను పొందునూదకములచాడ్పున జతుకాష్ఠ
ములభంగి భూతింబులకున్, మనుజేంద్ర
కలుగుఁ బొందు, దానివినశ్వరమధీనభావము
గలదే భాగ. శాం. ౬. ౧౮౨.

(త) ఐక్యము, అభేదము

మ. పరివాదా స్వదవాదమోదమదిరాపానంబుచె
మత్తులై, హరి మేలంచు హరుండు
మేలనుచు నాహా కొందరీపొందెఱుంగరు...
ఉ. హరి. ౨. ౬౮.

క. కుందనపుఁగాఁబోలింబులు, పొం దొలుఁగక
యెన్నిబిరుదములు పలికిన ద, న్మందదుకు
లనుచు నాలికి, నిందీవరనయనజంఘు లీసరి
మాడున్. (పొందిక, జోడిలో అని రెండవ
యర్థము) శరామా. ౧౧. ౪౪.

(ప) అంటియుండుట, సక్తిమగుట.

క. చందనము సలిల కేలిని, పొందెడలినయొక్క
యింతి ప్రోదతనముచం, గందర్పముద్రలం
డెడు, కంచుపలకు దాటువేసెఁ గచనిచ
యంబున్. విక్ర ౫ ౪౯.

౫. అనుకూల్యము, పొందు.

సీ. రాజానొజ్జలమంత్రరక్షాబలంబున రాఁబొంపి
గాదయ్యె రాత్రుసునకు.
సైమ. ౪. ౧౭౯.

క. అపుడు నా మాటల పొందున కెద నాప
ఁడి దశ. ౯. ౪౫

౬. నెలవు, ఆస్పదము, శరణము, దిక్కు.

సీ. భవరోగముల మందు పటుతేజముల పొందు
చాయ వెన్నెలి చెల్మిఁ జేయువిందు.
శంభు. ౪. ౮.

క. వాని పటుదండిముల కిమ్మరాలకు లబ్బ
గింప కపగతరాజ్యశ్రీనిలయులై పితా
మహుఁ గాఁగఁజని రెండుఁ బొందు
గానక ప్రతిన. శి. సం. ౪. ౩౭౧.

౭. సాహిత్యము, తోడ్పాటు.

క. తా నెంతటూరుఁ డైనను, భూనాథుఁడు
మూలబలముపొం దొల్లక నిర్మానిపరిణతి
వరవర సేనాపారంపరిని జేతయగునో తా.
వెం. పంచ. ౧ ౨౭౭.

గీ. ఇంత యత్నంబు సేయ నీ కేల దేశ్యమనను
గూడదు దైత్యులపొందు లేక.
దశా. ౭. ౨౬.

౮. ప్రాప్తి, సంభవము.

గీ. దీని పెన్నెఱు లేపారఁగా నెఁ తా ప్రపో
షితమయూరికి రాళిపొందు గలిగె.
ఆము. ౬. ౧౦౫.

మ. ... దరిద్రము లేమి దుఃఖములపొం దాకం
అయక లేక. దశా. ౩. ౧౭౦.

౯. సంధి, ఒడంబడిక.

గీ. నేఁడు మికాసమునితోమ్మనెత్తి రనిల,
సుతుఁడు మదమునఁ ద్రావుట నాచి
కొలఁతప్రతిన వెట్టు నతం డని భయముఁ
బొంది, పొంపుగోడిన నది రేఁల పొసఁగుఁ
జెపుము. (భాగ. శల్య. ౧. ౬౭.)

క. పొం దైన లెస్స పిరసభుఁ గ్రం దయ్యెడు
చందమైనరాజుల నెల్లన్, ముందఱ రాఁ బంచి
క్రమం, పొందఁగ మముఁ బిలువఁ బంపుఁ
డొయ్యన పిదపన్.
భార. ఉద్యో. ౧. ౪౫.

౧౦. వలపు, అనురాగము

గీ. ఇతనిచిత్త మెవ్వతె యేని జతుర యొకతె,
గొన్నయది దైత్యనాథునితూఁకు రితనిఁ,
బొందువట్టుల యితనికిఁ బొందుగలుగఁ,
బోలు దైవికమయ్యె నప్పొలఁతియుందు.
హరి. ఉ. ౮. ౧౫౯.

౧౧. విధము, రీతి, పద్ధతి.

క అని చెప్పిన రాజ్యపడంపుమనఁ దత్సేనా
వినీతిపొం దెఱుఁగక యా, మనుజపతి కొలువు
మానలమున వెసఁ జనుదెంచి సేవకులఁ
గనుఁగొనచున్. పరమ. ౨. ౫౩.

వ. .. చప్పరించియుఁ జలిపొం దెఱుంగక ...
కవి. ౫. ౧౧౦.

మ. .. విశ్వాసముజా, గలిగింపంగ సమర్థ మిట్టి
దిను నిశ్చయం చేను గార్యంబుపొందు ఋత్వో

త్రంపను తెల్పఁ కొల్చి వదిలోఁ దూగాఁ
డెదుర. హరి. ఉ. ౫. ౧౭౬.

౧౨. ఉపాయము, వెరవు.

ద్వి. శాపమోక్షము కాకు సమకూరునట్టి, యూ
పొందు దయ వినుఁ జూనకీవలయు.
నన ౩. ౧౭౬. పొ ౯౦. పం.

౧౩. వెంట, మార్గము.

చ. నిచ్చలు నలకోటకొమ్మలసందుల
పొందుల సేగఁగాఁడామా, యలకలచెం
బకంగుఁ దసహాయరథాంగమూగా కతాంగ
ముఁడా. వసు. ౧. ౯౫.

౧౪. అవయవసంధి, కీలు.

క. .. తుండంబులు దునిసియు వంగంబులు
బ్రద్దియుఁ గుంభంబులు పగిలియుఁ
బొందులు నొగిలియు ...
వా. రా. అర. ౧. ౨౦౫.

విశే. ౧. స్నేహితుఁడు, నేస్తకాఁడు.

చ. .. హేలికి జంటతుంటవిల్, గలదొరవిందు
పొందు విరిగిల్వకుఁ జల్వకు నిక్క ...
బ్రాఁచికి వచ్చెఁ జెచ్చెరన్
హ. వ. ౪. ౧౬.

ద్వి. కలువలఁగవాఁడు గాముల ఱేఁడు, జల
జంబులకుఁ బొందు జక్కవలిందు.
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౨౨౦౨. పం.

౨. అనుకూలుఁడు, అనుకూలము.

గీ. అతనికెనుకన కర్ణుండు నమజగణము, శకుని
యును వారిపొందైనజనపతులును, బోయి
రమ్మయి. (భార. ఉద్యో. ౩. ౩౮౪.)

ఉ. పూని సహాయమై వదరఁ బొందగుబంధులు
తేఱు ... దశకు. ౯. ౬౭.

క. పొందైనబంధువర్గముపొం దొల్లక యన్న
కోడికాత్తుబిడిచి చేతంబగనిజనులకేరుట,

విందగు నొడికట్టి తీవు నీచచరిత్రా.
భా. రా. యు. ౧౩౩౫.

౩. యుక్తము, న్యాయ్యము.

ఆ. వచ్చినట్టివాఁడు ప్రాప్తంబుచేఁ దృప్తిఁ,
బొందు వగటు విడిచి ... పొందుగాదు
... ౨. ౩౭.

౪ ఇది సందర్భమునకు బట్టి మనోజ్ఞము, -ను
గుణము మున్నగ ... ను లిచ్చును.

సీ. ... వామపాదునకుఁ గాలు
వలు పొందుగ నమర్చి. (... ౪. ౭౮.)

ఉ. మగటాలతిన్నెలం, గొందుగఁగూర్చి
యమ్మెలుఁగుఁబోఁడిని నల్వ యొనర్పఁ
బోఁలుఁబో నీలా. ౨ ౧౬.

ఉ. సురవల్లభుఁ గాంచి వంకపీరమువ్,
కేరి వినుమన్నదనవాం, భోరుహాశాళి
సూత్రములఁ బొందగ దీనిలతాంతము
ల్పును, గ్గాగచియించి రించుఁ గ్రొవ్వెదన్.
పారి. ౪. ౯.

సీ. తెల్లగ్రుడ్డులు తేలగిల్లి తీపులు పుట్టి రోప
మున్ పొందుగఁ దొట్టగిల్లి
కాశీ. ౫ ౧౧౧.

జ: పొంతనము, పొందించు, పొందిక, పొందుఁ
బట్టు, పొందుకాఁడు, పొందుకొను,
పొందుచేయు, పొందుపడు, పొందుపఱుచు,
పొందుపాటు, పొందొందు.

పొందుఁబట్టు. వి. (పొందు + పట్టు) అను
కూలస్థానము, అనువగుచోటు.

ద్వి. పురి నుక్కుమీఱఁద బుద్ధి గాదనుచు,
పౌరుగూళ్లకును దమపొందుఁబట్లకును, వారు
వా రికఁ జేఁగ వడినొక్కినాఁడు.
పండితా. మహిమ. ౨౫౯. పు.

గీ. పొందుఁబట్టుల నప్పులు పొడిచిపొడిచి ...
శిశోన్నదరపరాయణత్వమునకుఁ, జార మె
లుఁగఁగ తిరుగు నా బ్రాహ్మణుండు.
పాండు. ౩. ౧౭.

పొందుకాఁడు. విణ. (పొందు + కాఁడు.)
స్నేహితుఁడు, నేస్తకాఁడు.

ఆ. తొగలయెదురుచుక్క ముగురుకేల్పుల
యిక్క, జగమువింక తమ్మికుబ్బదపొందు,
కాఁడు కేఁడికేల్పు గాములరేకివాఁడు,
తూర్పుకొండమీఁదఁ దోఁచె నంత.
అచ్చ. రా. అయో. ౪౧.

ఆ. ఎల్లతనువులందు నిరవొంది తనకోఁడ,
బొందిచేసి-ట్టి పొందుకాని, పొందు పొంది
లేఁడు పురుషుఁడు గుణము గా, గుణినిఁ
బోలె నట్టిగుణి భజంతు.
భాగ. ౬. ౨౧౫.

(శ్లో. గుణో యథా గుణినోఽవ్యక్తదృష్టేః
౧౦. భాగ. ౬. ౪౨౪.)

సీ. సంగడీఁడు పొందుకాఁ డంటుచెలి
నేస్తకాఁడు సంగడికాఁడు నాఁగను మిత్రుని
నామము లగు. (ఆం. భా. ౨. ౧౭౬.)

పొందుకొను. అ. క్రి. (పొందు + కొను.) నెల
కొను, నివసించు.

క. మందవిసర్పిణి యన నానందముతోఁ జీరపేను
నరపతిశయ్యం, బొందుకొని పెద్దకాలం,
బెందుం బో కచటనుండు నిష్టమెలర్పన్.
పా. పంచ. ౧. ౩౧౨.

పొందుచేయు. స. క్రి. (పొందు + చేయు.)
ఏర్పఱుచు, సిద్ధపఱుచు.

గీ. పుటి వాని నొక్కరుని దాఁ బొందుచేసి,
వారి నందఱఁ గావేరివారియందు, ముంచు
టకు మున్నుగా నియమించి ..
పరమ. ౫. ౪౭.

పొందుప(వ)డు. అ. క్రి. (పొందు + పడు.)
౧. అనుకూలించు, సరిపడు.

ఉత్సా. ..దితినందనులతోడఁ, బొందుపడ
సంధి రొంకచందమునఁ జేసి కిరుకండుపల
పారు వరవిందభవుసాన్నిన్.
ఉ. పు. ౧. ౧౩౩.

మ. . నిన్న నిక్కపుఁదోఁబుట్టువుగా మదిం
దలఁతు సఖ్యంబైన నాతోన పొందుపడుం
గావున నేఁగుమీ పెదఁగుమర్యం బాపి
కిష్కింధకున్. (భా. రా. యు. ౨౦౦.)

౨. (మాట.) పొసఁగు, సందర్భశుద్ధి కలిగి
యుండు.

గీ. కృష్ణిభోజాంధకులుం గురువీర లిట్లు లేఁగి
మద్యపానం గొసరించి మదిమఁ, బొంది
కేళిఁ లాడుచుఁ బొందుపడని, పలుకు లెసఁ
గంగఁ దిరిగి నవ్వులు నెలంగ.
భార. మౌ. ౪౧.

౩. తగు, ఉచితమగు

వ. . నీవంటిలోభప్రవర్తనులకు నేతత్ప్రా
కారంబు లుపన్యసింపందగుఁగాక మాకుఁ
బొందుపడునే నీ వింక నేమియుం బలుకక
తలంగి చను. (హరివం. ౪. ౧౨౫.)

సీ. గ్రహతారకాగణంబు మహిఁ గ్రిందుపడ
రాల్పన నది పొందుపడ నిల్ప నతఁడె చాలు.
భా. రా. ఆర. ౨. ౨౪౭.

౪. సిద్ధించు, సమకూడు.

వ. .. నిరవలంబధ్యానంబు పొందుపడదు ...
ఆము. ౩. ౭౪.

౫. నచ్చు, విశ్వాసపాత్రమగు.

క. తీయనివాక్యములు దల, పోయఁగ నా
యుల్లమునకుఁ బొందుపడినయ, వైయున్నది
యీ సిద్ధుఁడు, మాయావియె యొక్కమాట
మది సూహింపక. ౪ప్ర. ౩. ౭౦.

౨. సార్థకమగు.

క. అవనీనాథ స్వదేశం, భువనత్రయ మనెడు
మాట పొందుపడ మహా,వివిధారణ్యంబులు
విజ్ఞభువనములంగనుండు వేదబుద్ధియు లేమిన్.
కుచేల. ౧. ౭౫

౩. తేటయగు, స్వస్థమగ.

ఉ. . వాడుకొనాములం పొందుపడంగ
సాంద్రతరఘనరసాపం_ల చల్లనీడలన్,
గంధఫలాదిఖాద్యములు గైకొని కొంకొక
నిల్పి కొండియున్.
బా. రా. యు. ౭౩౧.

౪. వ్యాపించు, నెరయు.

ఆ. ఉరము కేళుల మయ్యె నుల్లసద్వరి కాంతి,
పూర మంగకముల పొందుపడిరెను.
భాగ. ౯ ౯౧.

పొందుపఱు(అ)చు. స. క్రి. (√పొందుపడు.)

౧. చేర్చు, కూర్చు.

గీ. పూరకమున హంకారంబు పొందుపఱచి,
పంభకంబున బిందువుగూర్చి యంత, రేచ
కమున సకారంబుగ జూచి వానిఁ, దెలియు
తెలివిలు నే నని తెలియుచలయు.
సీతారా. ౧. ౧౩౩.

౨. సవరించు, చక్కఁజేయు, తీర్చు.

గీ. పొలఁతిపయ్యెదకొంగు పైఁ బొందుపఱచి.
ఉ. హరి. ౧. ౧౩౦.

సీ. కాశ్మీరతిలకరేఖామధ్యమునయందుఁ జుణ్యం
పు బొటిలొట్టు పొందు పఱచి.
కాశీ. ౩. ౭౧౭.

౩. అమర్చు, సిద్ధపఱచు.

ఉ. ... అవనివిభుఁడు, విప్రులకు కొనరు
విడిదులు నులుపొందుఁ, బరి వలంక్రియలను
పొందుపఱచె. పరమ. ౪. ౧౧౯.

సీ. పులిజాన్న మొదలుగాఁ బురపాయసావధి
కందుండ సవరణల్ పొందుపఱచి.
అను. ౪. ౭౨౧.

౪. ఉంచు, పెట్టు.

వ. . . ఒక్కచోటి తాటంకమణిమహాకలా
పంబులను మరుపలాశకుసుమచాపంబులకుఁ
దూపులుంబోలె నిందీవరావతంసంబులు చెవు
లం బొందుపఱచ నైష. ౭. ౪౪.

సీ. పటికంపురాజాలవల్లికలోనఁ గప్పురపు
వీడ్యంబులు పొందుపఱచి
వరాహ ౪ ౧౫౭.

౫. నెలకొలుపు, నిలుపు

వ. ఇందిరాసుందరీమనోహరుండగుహరిని
నానందంబులో డెందంబునం బొందుపఱచి
చంచలతయు వేసట లేక తపంబుసేయు
నయ్యవసరంబున .
ఘటికా. ౭. ౭౫.

పొందుపాటు. వి (√పొందుపడు) సరిపడుట,
అనుకూలించుట. (శ. ర)

పొందొందు. అ. క్రి (పొందు + ఒందు.)
పొందుపడు, పొసఁగు.

క. ఇం దేమియునుంగలదు, సందియ మున్నది
యింటు నిత్యము ని ప్పొందొందని పలు
పలు పలు,కందగు నే యోడి యకట కక్కు-
తితిమెయిన్. హరి ఉ. ౨. ౭౩౯.

పొ_పడు = పొనుపడు. అ. క్రి. క్షీణిం
చు, చన్నఁబడు.

ఉ. వారిరి వాడియున్నకలువంబలెఁ బొంపడి
యున్నదూయ దా, నాలిములాంగిఁ గాంచి
వినయంబున నల్లనఁ జేరి యిట్లను .
ప్రభు. ౭. ౧౦౭.

పొంపిరి. వి. (పొంపు + పిరి, క. పొంపిరి.) ౧. పెంపు, అతిశయము

(మా. పొంపిరిగొను, పొంపిరివోవు.)

౨. సాంద్రత, దృఢత్వము.

చ. . వాతగంచె౯ బొం,పిరి దగ వాయునంద నుఁడు క్రేవులఁబ్రోవులముద్దఁ జెచ్చెరన్.

బా. రా. యు. ౧౬౫౬.

(పొంపిరిదగనించె = సందులేకుండఁగ గిట్టిగాఁ గ్రుక్కెను, అని భావము.)

విశ. సాంద్రము, దట్టము.

ద్వి ... ఐక్యమంది, మునిరూపమునఁ జేర్చి మూఁడులోకములఁ, జెనఁచి పొంపిరిగాఁగఁ జెడచేత క్రేయ

ద్వి హరిశ్చ. పూ. ౧౨౫౦. పం

(దబ్బుచే మూఁడులోకములు ఏకమై ముద్దకట్టినట్లు, అని భావము)

క్రి విశ. ౧ దళసరిగా, దట్టముగా.

చ. జలజభవాండ మెల్లఁ గలశంబువిధంబున నంతలోన నుజ్జ్వలమగుచంద్రికాపటలి నున్నతికెక్కఁ బయఃప్రపూరమై, లలిత కలాకలాపసదలంకృతచారుసుధామరీచియిం పులగ నిర్యై తనర్చెఁ బయిఁ బొంపిరిగట్టిన మీఁగడో యనఁ.

భోజరా. ౪. ౧౦౪.

౨. వి క్రాల్, అత్యంతము.

ద్వి. కరతలంబులు రెండ్లఁ గదియించుకొనుచు, బిగిసి పెందొడలు పొంపిరి రాచుకొండ, వొగి రాజహంస లక్రొయ్యనఁ జనుచు.

పండితా. పర్వ. ౩౮౩ పొ.

పొంపిరిగొను. అ. క్రి. (పొంపిరి + కొను.) ౧. పెంపొందు, అతిశయించు.

ద్వి. కంపరం బవనిపై దింపించి మహిమ, పొంపిరిగొన శోరఁబోరఁ దట్టుచును.

బస. పు. ౫. ౫౨౩. పం.

౨. దటముగానేర్పడు, సాంద్రమగు.

సీ. అమరేంద్రరక్షితంబగు సుధాకలశంబువీఁదఁ బొంపెరిగొన్న మీఁగ దనఁగ. ఆ...తూర్పు వలనఁ దోఁచెఁ దుహినకిరణుఁడు .

భోజరా. ౨. ౧౦౩.

పొంపిరివోవు. అ. క్రి. (పొంపిరి + పోవు.) ౧. అతిశయించు, అధికమగు.

గీ. ఆనితంబిని మక్కువ నసఁగి పెనఁగి, యింపు పొంపిరివోవ నన్నేలికానఁగఁ, దలఁచి పొందిన నది జన్మఫలముగాదె.

వైర. విరా. ౨. ౮౬.

క. గురుభీష్మకర్ణ సైంధవ, గురుతనయులతోఁడఁ గూడఁ గురుపతిబలముం, బరిమార్చునట్టి సత్త్వము, పురుహూతాత్మ యిమ్ము కరుణ పొంపిరివోవ౯.

హర. ౩. ౨౪.

చ. . సాహసము పొంపిరివోవఁగ నిల్చి కైదువుల్, విను కిలయున్నిటం బెనఁగు విక్రమ మేర్పడ నేను జూచెద౯.

హరి. ఉ. ౧. ౧౬౨.

౨. పొంగిపొరలు, వెల్లివిరియు.

చ. నవులు పొంపిరివోయెఁ బ్రియాగిమాధవుం, గొలువఁగ వచ్చు భాగవతకోటులువోలె ససంభ్రమంబున౯. భోజరా. ౨. ౨౩.

౩. వర్ధిల్లు, పెరుఁగు.

ఉ. పుట్టిన యాఱుశాస్త్రముల పొంపిరివోయి జగంబు లన్నియుం, దట్టుఁడివై జయించితి మతంబున ..

భార శర. ౪. ౨౨౩.

వ. ఇవ్విధంబున వాడంపకు లనురాగసంపద పొంపిరివోవం బ్రాజ్యంబు లగు రాజ్య సుఖంబు లనుభవించుచుండిరి.

స్వా. రా. ౧౨౭.

౪. వ్యాపించు, పర్వు.

చ. అనులాలనిష్ఠ మెచ్చులి ద ... సుగ్రి తపఃఫలితాహాలం,బునఁ ద్రిజగంబులం బొగడు పొంపిరివోవ సహస్రపర్వ ముల్,... నొక మ స్తకంబుగ నశంకతఁ గొమ్మదివేలఁ దొమ్మిదం, దునిమి వాలా ... దలలఁ డుంటురిఁ జూపె నాండు మెచ్చఁగన్.

నిర్వ. ౩. ౭౹.

౫. గర్వించు, ఏలరేఁగు, విజృంభించు.

సీ. ఏకాదశాక్షౌహిణీసంఘ మై ఎంపునఁ బొంపిరి వోవు నప్పుడమి ఱేఁడు, వనుక నొక్కరుఁ డును జనలేక యేకాకియై పోయు

భా. శల్య. ౨. ౫.

వ. సహాయులై వచ్చిన వివిధదేశాధీశులును నాతోడిసుఖదుఃఖంబుల కియ్యకొని యగ్గ లికమై నగ్గి సైన యనుజులును సముద్రంబైన నీఁదను దెంపుసేసి పొంపిరివోవుచున్నవారు.

భార. ఉద్యో. ౨. ౨౧౪.

వ. .. సకలరాక్షసదానవదైత్యలోకంబులు జయజయశబ్దంబులు గావింపఁ బొంపిరి వోవుచు నొక్కవాఁడు యుద్ధసన్నా హ్యుండై

... పు. ౨. ౨౭౯.

౬. ఉప్పొంగు, సంతోషించు.

క. మరల విడిసి గెలుపునఁ బొంపిరివోవుచు లంకఁ దలఁచి పెను పొనరఁ జయూ,వరులఁ బిలిపించి పోవము, పురమున కని చ ప్పు దనుజపుంగవుఁ డెలమిన్.

నిర్వ. ౫. ౯౧.

బంధురవృత్తము. .గొజ్జున వచ్చు అశే షకల్పకుసుఖ లితనికి వతిసులభత వసుధా పొంపిలి పొంపిరివోవు మదిన్.

పరమ. ౫. ౧౬౧.

౭. ప్రవిదికక్కు.

ఉ. భూరినియుద్ధకాలము పొంపిరివోయి పెలంగుచున్న చాణూరుని ముష్టిఘం బిలిచి నూలినవస్తువు లిచ్చి .

వి. పు. ౭. ౩౯౪.

౮. ఒప్పారు, శోభిల్లు.

చ. స్ఫురదరుణాంశురాగరుచి పొంపిరివోయి నిరి నీరద్వావర ఖములై ప్రాక్కమల వైభవ జృంభణ ముల్లసిఁ . కిరము వెలింగ వాసర ముఖంబులు శారదవేళఁ జూడఁగన్.

నార. అర. ౪. ౧౭౩.

చ. భాగవతపాదజలంబులు సోఁకి పేనిఁ దత్పురుషుఁడు భూరి ంపదలఁ బొంపిరి వోయినవాని వానిమం,పరి యురగిప్రసిద్ధగతి జముఁబోలసటంబ్రు బోదుల్.

భాగ. ౪. ౬౧౦.

క. పురజనులును బరిజనులునుఁ, బరిమోత్సవ లీలఁ బాదలఁ బయనపువిరిఁ బొంపిరివోవఁ గవిశె నతఁ డం,బరచుంబిపతాకికాళ పత్రము లమరన్. భోజరా. ౪. ౩౭.

౯. పుట్టు, కలుగు.

క. పొంపిరివోయెడు తన యను,కంపాతిశయ మునఁ బం క్తికంధరు సెట్లుం,జరపంజాలక కోపము, పెంపునఁ గారాగృహమునఁ బెట్టఁగఁ బనిచెన్.

నిర్వ. ౪. ౬౨.

క. కరితురగరథసమితిఁ బొం,పిరివోయెడు నాడు లక్ష్మి పంపున కెల్లన్ సగి ... మాపదన సీవ కుదురుగా నొసరించెదం గుతూహల మొసఁ గన్.

భార-విరా. ౨. ౧౨౨.

పొంపు¹ = పొనుపు. వి. (క. పొఱ్.) ౧. పెంపు, అతిశయము.

(చూ. పొంపెసఁగు, పొంపుతఱుఁగు.)

౨. పరాక్రమము, శౌర్యము.

ఉ. పో రొనరించి యక్కజపుఁ బొంపునఁ గూల్చిరి ప్రాఁతవేల్పులన్.

అచ్చ. రా. యు. ౧౨౭

౩. ఒప్పు, అందము. (చూ. పొంపెసలారు.)

జ: పొంపెరి, పొంపిరిగొన, పొంపిరిపోవు, పొంపుతఱుఁగు, పొంపెసఁగు, పొంపెసలారు.

పొంపు². వి. పెద వెనుకటిభాగము. (క. పి., త్రా.)

పొంపుడు. విశే. పెంపఁబడినది, పోషింపఁబడినది.

ద్వి. కెలయు గీరంబు మిక్కిలి వాఁడరట్టు, పాలుపి సేయుఁ నన్న పొంపుడు చిలుక, మలసి పొమ్మెపలు దిమ్మరి గిస్పకాయ, ఉ. . . ద్వి. పరమ. ౩. ౨౮౪ పా

పొంపుతఱుఁగు. అ. క్రి. (పొంపు¹ + తఱుఁగు.) (అతిశయము) గోల్పోవు, క్షీణించు.

ఉ. పొడలఁ దూరువారుఁ బుట్టలమాటున, నీఁగువారుఁ బఱువులెత్తువారుఁ, ద్రెళ్లువారు బొబ్బరించువారును, కేలఁ, బొరలువారు నైరి పొంపుదఱిఁగి.

అచ్చ. రా. యు. ౧౪౧.

పొంపెసఁగు = పెంపెసఁగు. అ. క్రి. (పొంపు¹ + ఎసఁగు.) మించు, అతిశయించు.

ద్వి. పేటంకానముఖ క్షేత్రంబులట్ల, భూతలభవ్యాది చేఁ బొదలుమఁ గోటిలింగక్షేత్రస్నానవరీలలఁ బొంపెసంగి మార్కండేయశంభు పదాబ్జ భూజాదివిధప్రాప్తి పొసఁగ వెపంగు, రాజమహేంద్రవరంబను పీఠం.

ద్వి. తి. సా. ౧. ౩. పా. ౧౧. ప.

పొంపెసలారు. అ. క్రి. (పొంపు¹ + ఎసఁగు + ఆరు.) ఒప్పుగు, మనోజ్ఞమగు.

క. కాటుక పొక్కడుచందమున నింగి పొంపెసలారెన్. పోద. ౧. అ.

(దీనికి ప్రయోగ మొక్కటియే కన్పడుచున్నది. ౭. ౮)

పొంబట్టుచేల. వి (పొన్ను + పట్టు చేల.) బంగారు పట్టువస్త్రము

ఆ తిరులతా, కలితపుష్పరజము గాలిఁ దూలి, పొలుచునగవిభుఁడు పొంబటుచెల యొసఁగ మేలుకట్టు గట్టినట్లు.

కు. సం. ౩. ౨౫౫.

పొంబా. వి. ఒక్క విద్యావిశేషము.

క. గాదా పొంబా మొదలగు గోణితాపటు సలుపు. పల్నా. ౩. ౭౯.

పొంబెళుకు. వి. (పొన్ను + బెళుకు.) బంగారు కాంతి.

గీ. కళుకుపొంబెళుకుచుంపరకాఱిజిలుఁగుఁపావడ మెఱుంగుచివ్వారిపైఁడిపోఁగు, గిలుకుటందెల బలురవల వలను మీఱఁ, దప్పటడుగుల నృపపుత్రి దనరె నంత.

ఇందు. ౨. ౧౪౧.

పొంబోరవేల్పు. వి. (పొన్ను + బోర + వేల్పు.) బ్రహ్మ.

పొకాడు = పోకాడు.

పొకారు(ఉ) = పోకారు(ఉ).

జ: పొకారు(ఉ)లుము.

పోకారుచే = పోకారుచే. స. క్రి. (√పోకారు.) నాశముచేయు, చంపు, వధించు.

ఉ. ఖానుకుల ప్రసూతులు కృపాపరులంట యవధ్యహింసకుల్, బూనని పుణ్యులంట .. నేఁడయో, కానకన్న మానుఁ బోకారిచి యున్నియు మిథ్యచేసితే.

గావ. ౬. ౫౩.

పోకాలు = పోకాలు. అ. క్రి. (ఇదికోప దుఃఖానిష్టద్యోతకముగా నుపయోగింపఁబడును)

౧. పెదలు, నిర్గతమగు.

క. పనిలేదు జానివాసం,బున నుండఁగ నీకుఁ బోకాలి పొమ్మని నను,జెక్కున పెత్తురట్టి పడ వీ,దనిపోపావేఁ జటాలునఁ గొట్టెన్. సాహ. ౯ ౧౩౮.

శా. ఓహో చాలుఁ బోకాలిపోయెదరా పోపో టిట్రొవ్వేటికిన్. పుచ ౬. ౮౫

క కరినిభయానతో నిదపోకాలెద మిన్నలు వద్దచోటికిన్. కాశీ ౨. ౧౫౬.

ఉ. కేలగలించిపట్టి రతికింబిరుఁ బెకులుసేయు వల్లభుం, బాలుఁ బోకాలు విల్లిలువు పైచు మెుకిఁచుకతాళుమాను మీ,శేశి నిశానసం ఋచుచు వీడ్వడవాడి

వేం. పంచ. ౮. ౩౫౦.

౨. చచ్చు, మరణించు.

ఉ. సాటువరైయినట్రోవ మనసావిను మున్నుభ వాంబురాశిలోఁ, గోటులసంఖ్యలైన జన కల్ జనుల్ బహుధాతనూభవుల్, గాటపుఁ బుటువొందరా పాకాలరా వీరలసంగ మంబు మి,థ్యాట పొరింబోరిందలఁపుమా కృతకృత్యుఁడ వయ్యెదిత్తటిన్.

ప్రబోధ. ౫. ౭౮.

క. కూలిన జటాయు వట్టె పా,కాలక రఘు పతికి సీతఁ గైకొని చనియెం, గాలస్తుఁ డనుచుఁ దెలుపఁగ, నేల .

చం. రా. ౬. ౧౩.

చ : పోకాలుచు.

పోకాలుచే(ల్చు). స. క్రి. (√పోకాలు.) పోకాలఁజేయు, పోఁగొట్టు, నశింపఁజేయు.

శా. గర్వోన్మాదం బిపు డెందుఁబోయె నకటా నిశ్శంక లంకాపురి, ప్రాబల్యంబుఁ బోకాల్చ జాచెదవు చం. రా. ౫. ౫౯.

పొక్కడ వి. వ్యథ

పొక్కలి వి. ౭౦ (ప్రోయి + కలు.) ౧. మూఁడు రాళ్లు పెట్టిన ప్రొయ్యి, ఎత్తుగడ్డల ప్రొయ్యి.

సీ. కాఁపురుచ్చెతలు పొంగళ్లు పెట్టిన పాలకరవ చారికలపొక్కళ్లి బోలు. (శుక. ౨. ౪౬)

సీ. పొక్కళ్లివలెఁ గుంతములు చేర్చి యామీఁద గడితంపుపచ్చా ప్పవారు. గీ. పరి తద్భ్వశి పాళెంబువార లెల్ల.

కువల. ౨. ౧౦౬.

౨. పొయిగడ్డ.

సీ. పొయి ప్రొయ్యి నా నధిశ్రయిణి వెలయుఁ, దచ్చిలానామంబు దనరుఁ బొక్కలి యన. (ప్రాఁతప్రతి పా.) ఆం. భా. ౨. ౪౮౧.

సా: పొక్కటిరాళ్లకు పొట్లాడుట = అల్పా ర్థమునకై కలహించుట.

,, వారు పొక్కటి రాళ్లరీతిగా నున్నారు = గాఢమైత్రితో నున్నారు.

పొక్కి. వి. ౧. గుఱుతు.

సీ. ఏకెంతు నని పొక్కి యుడి పోయి మత్తారి చూడ నాకదఁ దొంగి హూడవైతి.

వేం. పంచ. ౩ ౭౫౨. (శ. ర. పా.)

౨. తపాయము.

ఉ. తక్కఁగ దుష్కి తంది గని తో యను గోయను దిట్టు నిందటిక్, బొక్కి వెదల్చి విల్చినను బో యను బో యను ...

చంద్రా. ౨. ౫౦.

(మద్రి. బొక్కవెదల్చి. (వ్రా. పా)

పొక్కిడి. వి. (పొక్కు + ఇడి, ప్రత్యయము.) ౧. పల్లకిబొంగునందలి దోషవిశేషము. (పేడు తేచుట.)

ఉ. పొక్కిడి పులుఁగుమొక్కనొక్క పుష్పి చీమదిండి .. మొదలుగాఁ గలదుర్గుణంబులు లేక ప్రబంధ. ౭౦౫.

౨. తీఁట, తీఁటర.

సీ. కడుఁజిట్లినట్టి బంగరుపూఁతపొక్కిళ్ల పదువు ... పెడు తేనివతులవలన.

కళా. ౩. ౭౩.

పొక్కు-ప(వ)డు. అ. క్రి. (√పొక్కు.) ౧. పరితపించు, దుఃఖించు.

ఉ. ఎక్కడివాఁడ వన్న కడునీరపుఁగాలిదవిం తెరించె ది,చక్కనిమేను నీగరువచందము నెందును గాన మక్కటా,నిక్కము మాకుఁ జిత్రములు నీ రచుచున్నవి క్రూరసత్త్వముల్, తెక్కలిగాన్నఁ బొక్కిపడకే నిను గిన్నతల్లియున్. (ఉ హరి. ౨. ౧౩౭.)

ఉ. వెక్కచు లక్ష్మణుండు పలవింపఁగ రాముఁడు చెఱి యాగతిఁ, బొక్కపడక విభీషణుఁడు ధూనుతమేలు వచించి యిట్లనున్. దశా. ౪. ౨. ౧౮౦.

౨. పగులు, ప్రేలిపడు.

ఉ. ...అవరజాంబురాశితే,తుండినవాఁడె పొక్కి పడకుండునె పద్మభవాండభాండముల్.

కాశి. ౧. ౧౨౩.

౩. కుందిపడు, కోపపడు.

ఉ. . . ఓరి ... వైశ్యనరుంగాదెబోలు నిన్నుఁ జిత్రాంగదు యన్నఁ బొక్కిపడి యానృపనాథుఁడు పల్కెఁ దంద్రితోన్.

(వై. భా. ౫. ౧౩౧.)

౪. ఉలికిపడు.

క. కక్కటికిఁ దాకాఁడు కార్యము,చక్కటి రోజుఁ గండ సంధ్యాజామున నతనిన్, బొక్కిపడ నీవు కోఅల,నొక్కఁడ నది తెలియ మన కనుపుదప్పఁగావిగా.

శా. పంచ. ౧. ౩౨౦.

గీ. పూర్ణచంద్రోదయం బన్నఁ బొక్కిపడును, తరుణి కుసుమాకరం బన్నఁ దల్లడిలును.

౨ విరా. ౩. ౧౦౭.

పొక్కిపోవడి. వి. జనశ్రుతి.

పొక్కిలి. వి. దే. అనా. (క. పొక్కు. త. పొక్కుళ్.) ౧. బొడ్డు, నాభి. (బ. పొక్కిళులు, పొక్కిళ్లు.)

సీ. పొక్కిటనె త్తమ్మి పొలుచు నియ్యమపట్టి ... దనరారె నాభి.

హా. పు. ౫. ౧౧౨.

సీ. వలితరంగములు పొక్కిలిసుళ్లు నూఁగారు కలువచా ల్గుబ్బ జక్కవలకవలు. గీ. అప్సరస్సులనఁగ, నప్సరఃకామినీమణు లలరి ...

దశా. ౪. ౨. ౨౩౭.

సీ. పొన్నపూవులఁబోలు పొక్కిళ్లబయలుగాఁ గట్టనేర్తురు చీర కటిరథమున.

కాశీ. ౩. ౧౦౯.

సీ. పక్కడాశ్వేలపు పొక్కిలి పసిబిడ్డఁదంచ తేటకెక్కయూదురాతు. ఆం. శా. సం. దేవ.

౨. కేంద్రం.

ఉ. వనితకుచాగ్రములం బొదమి వాటపుఁబొక్కిలి
నిండి యబ్బి జాల్గొని కటిచక్ర మాని
మెఱుఁగుందొడలై   వసు. ౨. ౩౪.

("బొడ్డు", అని రెండవ యర్థము.)

౩. ఆంధ్రాక్షరములయొక్క అవయవ విశే
షము.

ఉ. కన్నులు దిద్దియుం నగుమొగమ్ము బవురా
తలకట్టు తమ్మిపూ, పున్నమచందమామలకుఁ
బొక్కిలి చక్కఁదనంబుఁ జెప్పఁగా, నున్నవె
మేలుబంతులు పయోధరములన్ మఱి కాను
నున్న యా, నెన్నిక కొమ్ము వ్రాఁతపల
మివ్వరవర్ణినికి న్నిజంబుగన్.
విజ. ౨. ౧౦౪.

ఉదా: పొక్కిలి అంటనందువలన 'దా' 'రా' వలె
నగపడుచున్నది.

జ: పొక్కిలిచూలి.

పొక్కిలిచూలి. వి. (పొక్కిలి + చూలి.) నాభి
జన్ముఁడు, బ్రహ్మ. (శ ర.)

పొక్కు. అ. క్రి ౧. దుఃఖించు, శోకించు.

గీ. పుణ్యలోకంబులకుఁ బాసి పొక్కుచున్న,
యమ్మ్రుఁ జేకొని కరుణాసమగ్రబుద్ధిఁ, బుణ్య
గతియందు నిలుపుము ..
భార. అర. ౫. ౨౪౨.

సీ. ఏతెరువైతినో యే వని పురపురఁ బొక్కు
చుండర బంధు లక్కటకట.
మార్క. ౫. ౧౬౮.

౨. పరితపించు, వేదనపడు.

చ. ఒకఁ డనిరుద్ధుఁ డొప్పుటకు నుల్లములోఁ బగ
లేదు వాడు సైనికులఁ దలంప కిందు రజనీ
సమయంబునఁ దోచ్చి యెవ్వఁడో, మకు
టము దన్ని నాశిరము మానికముం గొని
పోయె నంచు నిప్పుకలఁ బొరల్చినట్లు మది
పొక్కెడు నెక్కెడు తింగపాటులన్.
ఉ. హరి. ౫. ౨౮౩.

ఉ. అక్కట గంధవాహ తిగివా హరిణాంకునిఁ
గూడి పాంథులం, బొక్కఁగఁజేయ ...
మను చ ౩ ౫౦.

౩. బొబ్బలెచినదిగ, బొబ్బలెక్కు, (పొక్కులు)
పొడము, లేచు.

ఉ.   దప్పి జనించె బ్రేగులపుటంబులు పొక్కఁ
దొడంగ   (భార. విరా. ౧. ౧౪౭.)

క. అనపుడు జనపతి యడుగం, బనిపిన సేమారయ
వి ష్పుని సంతసె నోరు పొక్కుడుగదా,
యనిపి యటుం జెలిసిమాత మని కడువేగన్.
సారంగ. ౨ ౨౬౧.

సీ. మేనఁ బొక్కులు పొక్క మొదియించి
సున్నంబు మెత్తఁజల్లెనె మీరు మెలఁతలార.
నీలా. ౩. ౩౪.

(వ్యవ) ఓరి నీబొడ్డ పొక్క ఎంతపని చేసి
నావురా ?

౪. (వార్తాదులు) బయలుపడు, ప్రకటితమగు.

ఉదా: ఆమాట యూరిలోఁ బొక్కి అప్పుడే
మూఁడు నాళ్లయినది.

౫. ఉలుకు, బెదురు.

ద్వి.   నేఁ గినిసితి నేని, చక్కఁబెట్టఁగలేఁడు
సాదు లేఁగినను, బొక్కి నిల్వదు తల పొల
మునఁ గాని.
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౨౬౦. పం.

వి. ౧. బాధ.

ఆ. అనురిపరులు నురల నదరించి బెదరించి,
నాక మేలుచున్న నాఁటనుండి, కన్నకడుపు
గానఁ గంటఁ గూరుకురాదు, కడుపుఁ
బొక్కు మాన్పి కావవయ్య.
భాగ. ౮. ౪౭౪.

ఆ. కడువిచిత్ర మరయఁ గాముని యంత్రంబు, ఫణ్ఫణంబోఁడి చుక్కబొట్టు గన్నఁ, గాంతి వెలుఁగ గన్నఁ గడుఁ బొక్కు ఫ్రీటుగా
వేమ. ౨. ౬౪.

౨ బొబ్బ, విస్ఫోటము, బొబ్బవలె నుండు చిన్నకురుపు

ఉదా. చెమటపొక్కు, గజ్జిపొక్కు మొ.

చ మిక్కుటముగఁ గానుపించె నరకాగ్నిను బొక్కులం పాదరక్ష లే,మిటికిఁ దొడుంగ రైతిరి
చెన్నబ. ౪. ౫౭.

సీ. మేనఁ బొక్కులు పొక్కు మెదియించి మున్నంచు మెత్తఁ జెల్లించె నాకు పెలఁతలారా.
సీం. ౩. ౧౪

౩. (త పొక్కు) ఎండిపోచినపెల్ల (పలకి పొక్కు, అనికర) మా పొక్కెత్తు

౪. ~ వ్రణశోషకము

సీ ముమ్ము వాగను జనశ్రుతి దివర్పఁ,
గీ పొలుగఁ దబ్బరమై పొక్కు పోపడి యన
ఆం భా ౧. ౧౧౨.

జ పొక్కుడి, పొక్కుపడు, పొక్కుడు, పొక్కు

పొక్కుడు వి (√పొక్కు.) ఎండచేలేచిన పెల్ల.

క. కాటుక,పొక్కుడుచందమున నింగి పొంచె లారగ షోడ. ౫. (శ. ర.)

పొక్కెత్తు. అ క్రి (పొక్కు + ఎత్తు.) ఎండుటచే పెల్లలేచు

గీ. పార పక్కపుఁబలుకపైఁ జమురు పూసి, చెప్పడున పెద్దపలక పొక్కెత్తఁజేసి, బాలరామాయణము పుస్తకాలు దాఁచు.
హంస. ౩. ౧౪౨.

పొగ = పొవ. (క. పొగె. త. పుగై.) ౧. ధూమము.

సీ. పొవ పొగ యన ధూమము తగు .
ఆం. భా. ౨. ౨౪౨.

చ. గగనము నీటిబుగ్గ కనగా జడివెట్టిననాళ్లు భార్య కిన్, పొగ సొరమండ నారికెదళ్లుం గొరియల్ దవిలించు
(ఆము. ౧. ౬౦.)

మహాస్రగ్ధర. గళిగ రక్తౌదనిర్యత్క్షాళవానిన దోర్గాఢవాసంబు ధూళ్ళన్ద్విలముల్ (వో యింపఁ గాదంబినిగతిని బొగల్ పెంపమి న్నెల్లపైగాఁ (మనుచ. ౪. ౯౫)

౨. ఆవిరి, ఊష్మము

గీ. వి సిమిగల జల్లపెరుఁగుతో మిళితమైన, యూపపచ్చళ్లు చవిచూచి రాదరమున, జాజుపూవి మూర్ధమునఁ దాఁకి యొత్తుఁ దనముఁ, గొగలు పెదలింప నాసికాపుటము లందు.
నైష. ౬. ౧౩౦

క. .. కూడిన కినుకన్, విడిన జడిమ.డియుఁ బొగలు వెలిలెదు చూపుల్, పోడిమిగొను నిట్టూర్పులు, వాఁడన వెందసుము మేన వడియు చెమటలై. (పాండు ౫ ౨౦౪)

౩. పొగాకువెంకి.

ఉదా. వానికి పొగతోఁట వలన మిక్కిలి లాభము వచ్చెను.

పొగలువెడలు. = ఆవిరిలేచు, తీక్ష్ణముగు.

జ: పొగకన్ను, పొగకత్తి, పొగకాడు, పొగచూ, పొగచుట్ట, పొగచూరు, పొగ చెట్టు, పొగపిడుత, పొగపు, పొగబండి, పొగబాణము, పొగయు, పొగవైదు, పొగ మాపు, పొగాకు.

పొగకన్ను. వి. (పొగ + కన్ను.) నెటికన్ను, అగ్నినేత్రము, (శివుని) ఫాలనేత్రము.

సీ. పులితోలు చిత్రంపువలిపదుప్పటిఁ జేసి పొగకన్ను కస్తూరిబొట్టుఁ జేసి.

ఛల్లా. ౪. (శ. ర.)

పొగకల్లి. వి. (పొగ + కల్లి.) ఇంటికప్పునందు నుండి లోపలి పొగలోఁ బ్రసరించి కల్లివలెఁ గాన్పించు సూర్యకిరణము. (శ. ర., శ్రా.)

పొగగూడు. వి. (పొగ + గూడు.) ఇంటికప్పునందుఁ బొగపోవుట కేర్పఱచిన సందు (గొట్టము . . ., బ్రా)

పొగచు = పొగపు. స. క్రి (√పొగయు.)

౧. పొగపట్టించు, పొగఁగ్రమ్మఁజేయు.

సీ. అగరుధూపము వెటి యాభ్యంతరంబైన గగనావకాశంబుఁ బొగచువారు.

నైష. ౬. ౧౦౮.

(శ. ర., పా. పొగపువారు. ముద్రి.)

౨. తాలించు, తిరుగఁబోయు.

చ. వలపులుగ్రమ్మఁగాఁ బొగచిపండిన కారపుఁ గాయగూరలప్పళిములు

ఉ. రా. ౫. ౨౮౮.

పొగచుట్ట. వి. (పొగ + చుట.) పొగాకుచుట్ట. (శ. ర.)

పొగచూ(సూ)రు. అ. క్రి (పొగ + చూరు.)

౧. ధూమితమగు; నిస్తేజమగు.

సీ. కనకవర్ణంబైన నైటభామురవైరి పొగచూరి నల్లనై బొగ్గువడియె. (భీమ. ౪. ౬౧)

ద్వి. చిలుకదు కిన్నెర జిగి దప్పి కేసు, సొలయ దేమియుఁ బొగచూరదు వలువ.

ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౨౪౧౬. పం.

చ. అని భెడిదంబుగా మొదటియట్లన ఘోర తపం బొనర్చుచుం, డెను మనఃప్రభావరుం డిది గణించి బలారి ఒలా వలా దుర్వహని శత కోటి యట్లు పొగచూరు నె

శ్రీరం మా ౨ ౧౦౫.

౨. (కూర మొదలగునవి పొ పాఱుట చే) పొగ వాసనవేయు.

(వ్యవ.) కూర పొగకూరినట్లయినది

౩. పొసఁగు, పొందుపడు (ఈ . . . న వ్యుత్పత్తికి రూపమే కా . . . చ్చును . .)

(వ్యవ.) వానికి వా . . వహ . . . పొసగు నది కాదు

పొగచెట్టు. వి. (√పొగ) పొగాకుమొక్క, ధూమపత్త్రిక. [?] (శ .)

పొగడ వి (. . . . . . . , ప్రా. . . .) వకుళము [?]

గీ. పొగడఁదగువానిఁ గానరె పొగడఁగారి.

భాగ. ౧ పూ. ౧౦౧౫.

గీ. . . . సురపొన్నఁ గ . . . . . . వెపుడు, పొగడఁ జక్కి . . మధుపులఁ బ్రోదిసేయు, ... వే, సలరు విలుగానిముఖు ల . . . . . .

. . ౧ ౧౩౩.

సీ. పొగడ. గి . . . .

ఆం. . . . ౪౯.

జ. పొగడదండ

పొగడద డ. వి (పొ . + . . , పొగడ పువ్వులదండ . . . . యునది. అని వ్యు ?) కాలికి బొండెగల . . . . . మొదటఁ దగిల్చెడు నొకవిధమైన దండసాధనము.

సీ. కవిరాజకంఠంబుఁ గౌఁగిలించెనుగదా పుర
వీథి నెదురెండ పొగడదండ.
భీమ. పీఠిక. ౧ఆ. పా. శ్రీనాథుని చాటువు.

క. చూచినయంతనె మదనుం, డా చపలుని నడ్డ
గించె నాతరువాతన్, వాచాగోచరదుర్మద,
వైచిత్రిం బొగడదండ త్రైచె న్వలంచన్.
శుక. ౨. ౧౯.

తరల. గగనకేశ యటంచుఁ జందురుకావివేలు
గళంబునన్, బొగడదండ రయంబు వైచి పాపిట
భూసురాగ్రణి దిట్టయై. (నిరం. ౩. ౭౬.)

ద్వి. జడియవీపులమీఁదఁ జాపరాశిత్తి, పొగడ
దండలు వైచి పోక .
ద్వి పరమ. ౩. ౩౭౪ పా.

పొగడించు. స. క్రి. (√పొగడు.) పొగడఁ జేయు, స్తుతింపఁజేయు.

క అని చెప్పి విశేశ్వరుఁ, తను దనమోహంపు
విటునిఁ దద్దయుఁ బొగడించి నలినలోచన
వేడుక, దనరాఁగఁ జనియెఁ ఒతియెఁ
బానును సరణిన్. (హంస. ౨. ౧౨౬.)

చ. కలికిపినాళివవ్వ లెసఁగ స్వటుభూర్తులు
కొంద తొండొరుం, దలకొకి నెచ్చరించి
తమదండపుఁగోలలనున్న మాఱుఁగోఁ, చులు
వెసఁ బుచ్చి వైచి కడుసొంపులుగాఁ బొగ
డించుకోఁజూ, ౦లపఁగ నిప్పుడింత తెగు
దాసిల మైలిమి భద్ర నావుడున్.
ప్రభా. ౧. ౧౨౭.

పొగడిక = పొగడిత. వి. (√పొగడు.) ౧. స్తుతి, మెప్పు.

గీ. పొగడిక యాంగఁ బొగడు నాఁ బొగడిక
యవు, మెప్పు నా మెచ్చు నాఁగన ఎాలు
వినుతి ఆం. భా. ౧ ౧౧౪.

మాలిని పొగడిక గనువేల్పు పూపజాబిల్లితాల్పు.
అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౧౦౯.

గీ పుడమి నెవ్వరు పొగడికఁ బొందఁగలరు,
మిర్జమునిచెంత నెంతసాధుత్వ మున్న.
రామ. ౪. ౩౭.

౨. ప్రసిద్ధి.

గీ. రంగుమీఱంగి మున్ను దెలుంగుబాసఁ, గఱ్ఱ
ములు గూర్చి పొగడికఁగన్నవారి, భీము
నన్నయఁ దిక్కయసోము నెఱ్ఱప్రగ్గడను
బాచయను గూర్మి నుగ్గడింతు
అచ్చ. రా. బాల. ౧౦

పొగడికోలు. వి. (√పొగడు) పొగడుకొనుట, స్తుతించుకొనుట.

ఆ అన్యకీర్తనంబు నన్పించియుఁ దన్నుఁ,
బరఁ బొగడికొలుఁ బ్రచ్చికోలు, నాపగా
తనూజ యార్యవృత్తములు గా, వనిరి వీని
శాద్యులయిన మునులు.
భాగ. సభా. ౨. ౪౯.

పొగడిత = పొగడక, పొగడ్త. వి.
(√పొగడు. కి. పొగడై త ప్రహళ్ళి.)
౧ యశస్సు, కీర్తి.

క. జగముల నెల్లను నిండఁ, పొగడిత గడు
నలితిసేసి పొల్లఱెదలిత్తై, తగవే జన్మవ్రత
మిటు, దిగవిడువఁగ నేఁడు నాకుఁ ద్రిభు
వనదపా. భార. అర. ౪. ౨౯౦.

౨. స్తుతి.

చ. భృగుఁ దనురాజు తొల్లి యతినిర్మలకీర్తియు
బ్రాహ్మణప్రియుం, దగణితవిక్రమోన్నతుఁ
దహంకృతిశూన్యుఁడు సత్యవాది నాఁ,
బొగడితకెక్కె రత్నమయభూషణభూషిత
లైనవత్సలై, తగు బహుధేనులక్ష దినము
దానముసేయు మహీసురాళికిన్.
ఉ రా. ఉ. ౩౫౫

పొగడు. స. క్రి. (క. పొగళ్. త. పుగళ్.) కొనియాడు, స్తుతించు, శ్లాఘించు.

చ. . తమ్ము నుత్తముల్, పొగడఁగ మ్మహా మతులు పొందుగతుల్
భార. ఆ. ౨ ౨౪౯

క. విను నీవు పొగడికొని పల్కిన ఎలుపులు పెక్కు గలవు .
(భాగ. ద. ౧ ౨౨.)

వి. ౧. స్తుతి

సీ. అగ్గింపనం గొనియాడుట యనఁగను గైవారి మనఁగఁ బొగడ యనఁగఁ
గీ. బొగడిత యనంగఁ బొగడు నాఁ బొగడికయు, మెప్పు నా మెచ్చు నాఁగను మాటు వినుమి. (ఆం. నా. ౧౨౪.)

క. పితకాన్యగతులు పుట్టఁగఁ బొగడఁగ, బొగడగు నెదు రోర్వవలయు బుద్ధి గలిగినన్. భా. కర్ణ. ౧. ౩౧౩.

౨. కీర్తి, ప్రసిద్ధి.

క. విను మవమానము పడి యు, ట్లునికిఁ బడయు పొగడుకంటె నుజ్జ్వలులై మార్కొనినది తెన్న భార. ఉద్యో. ౧. ౩౪౨.

గీ. నెగడి జగమున సంతతియుఁ బొగడువడ పెఁ, గాకతిష్మోత్రలాధీ కటకపాలుఁడు
మార్కం. పీఠి. ౩౯.

ఇ: పొగడించు, పొగడిక, పొగడికోలు, పొగడిత, పొగడువడు, పొగడ్త, పొగడ్తపడు.

పొగడువడు. అ. క్రి. (పొగడు + పడు.) వినుతిఁ బొందు.

సీ. నూతనరూపంబు భికిరంబుగఁ దాల్చి పుండరీకాక్షుఁడు పొగడువడఁడె.
నా. పంచ. ౧. ౧౩౩.

పొగడ్త = పొగడిత. వి. పొగడుట, శ్లాఘనము, కీర్తి, ఖ్యాతి.

చ. పంభజుఁడు బాలు నొక్కరుఁ బంచలాత్మ వం,గలిఁ గనఁ జెడ్డఁజేయుచుఁ బొగడెతుఁ దొడ్డె
గా. ద్రో ౧. ౪౫.

చ. గిరుడుని కాంతికి హరి పొగడ్తయును ౨౧ . ఉ. హరి. ౭. ౨౪.

చ .. వినువన్ మహా జన్మముఁ దారపంబు న్య్రాల ధృతియుం బొగడగన మాటొకపి మ్మను మూవె దిన్ని మిక్.
రాఘవ. ౪. ౯౫.

గీ. పాడి గలిగిన విహాల శిఖలముల్లెల్లఁ, జేరుటయు గాసి కీర్తియుఁ జెందుఁ బుసుషు, ధరణిఁ బొగడిత యందాఁకఁ బరగు నంత్యకాలమును బత్త్రలోంబ గలు చంద్రు.
భార విరా. ౨. ౭౩.

పొగడ్తపడు. అ క్రి (పొగడ్త + పడు.) వినుతిఁ బొందు

చ. అఖండితశౌర్యము నస్త్రవీర్యముల్, భుజబలముం బొగడ్తపడ భూరిపరాక్రమశాలి భీష్ము నక్కజముగఁ దాఁకి ...
భార. భీష్మ. ౨. ౩౩.

పొగపిడుత. వి. (√పొగ.) చిలుముగొట్టము.

క. విక్కు పొగపిడుతగదరా, ముక్కు మొగం బెన్నఁ గోఁతిముఖమున కినయా ..
చంద్ర. పి. ౧. ౩౨.

పొగపు = పొగచు. స. క్రి. (√పొగయు.) ౧. తాలించు, తిరుగఁబోయు.

చ. నాలు గక్, బొగపినకూరలు న్వడియ ముల్ కరుగుల్ పెరుఁగున్ ఘృతప్లుతిన్...
ఆము. ౧. ౭౦.

౨. పక్వముచేయు, ఉడికించు.

చ. .. తేనియన్, పొగపెనపల్కులం పొగడి భూతపతిన్ బతి మెచ్చఁజేసె

పాండు. ౧. ౧౯౦.

(పొదుగు, తాత్పర్యము)

౯. తాలింపు, తిరుగఁబోఁత.

వ. ఘుగఘుగం పొగపుఁగింపులతోడఁ బ్రతిఘటించు రామరామోదంబును

రా. ౭. ౧౭౫

క. క్రొంపొగపుకూరగాగ తిరుగఁబోఁతల మెంతి చౌకింబులవలపుం, దుంపోగ్ర నావి శిఖగం, గింబూరి జీలుయు పొగపెఁగానట నుడిసెన్

(నా. ౭. ౨. ౧౨౧)

సీ. తాలింపు తిరుగఁబోఁత పోపు పనఁగ, సంస్కారము వెలంగు

ఆం. భా. ౨. ౨౫౭.

పొగబండి వి. (√పొగ.)ఆవిరిచే నడచుబండి, ధూమశకటము

(వ్యా) పొగబండ్లువచ్చిన వెనుక ప్రయాణము సుకరమైనది.

పొగబాణము. వి. (పొగ + బాణము) ఒక రకము యుద్ధసాధనము.

మ. జిగురంబర్లపెనంబులున్ దిలసర్పిర్ఘోష కుంభంబులున్, పొగబాణంబులుఁ జిమ్ము బుడ్లుఁ బనియార్పుం దారుఖండంబులున్. .

రంగా. 3. 33.

పొగయు = పొవయు. అ. క్రి. (√పొగ. త. పుహై.) ౧. పొగచిమ్ము, పొగకెలదియగు, రాఁజు

చ. పొగయుచు రాఁజు కొక్కెముంగి భోరన మంటలు విస్ఫులింగముల్, సెగసి . పురారినేత్రశిఖ మల్చె మహాశనిపాత భీమమై.

కు. సం. ౫. ౫౨౭.

గీ. కలిమయాత్మీయమంళంబుఁ గాల్చికొనఁగ, పొగసి మండెడుకొఱవిఁ గొంపోవుకరణిఁ శీర్ణచికురనువర్ణసువర్ణగాత్రి, జనకనృపపుత్రిఁ గొనిపోయె దనుజవిభుఁడు.

రామా. ౫. ౨౦౭.

క. పోనంబు ప్రడకు జక్కులపోనంబూన యుగ్యోఁ ప్రొయ్యి పొగయమి వృష్టిన్.

ఆము ౪. ౧౨౬.

౨ కుములు, లోలోపల వేఁగుచు.

క. స్నానంబు దములోఁ పొందినఁ, కేతోవిమోద మును వలెఁగ నలువొందుదు రన్నితిం బాసిన ఃగతెవి,భూతిం గడకొఱవులట పొగయుదు రని.

నా. ఉద్యో. ౨ ౨౭౫.

3 అతిశ్రమ్ము, ఊష్మవంతమగు.

సీ. ప్రశంసనీయలు ఎండెంగ వెరగలి యెండవాడ్పులు నిండె నేలు వెండెఁ, పొగచు దిక్కులు మంటలు రాగులు పెటె పొరిగఁ బీగలు వడఁ దిరిగె మరుఁడు.

ప్ర. ౨. ౨౪

పొగయోడ. (√పొగ) ఆవిరిచే నడచెడి యోడ, ధూమనౌక

(వ్యా.) పొగయోడలచే విదేశవాణిజ్యము పెంపొందినది.

పొగరించు. అ క్రి. (√పొగరు.) అతిశయించు, అధికమగు.

సీ. పొరి గుణు పెట్టుచోఁ పొగరించురవమున గహ్వరవివరంబు గలయఁ గెలఁగ.

భా. రా. యు. ౭౫౩.

పొగరు = పొవరు. వి. ౧. గర్వము, మదము.

సీ. గరువము పొగరు కావరము గబ్బు.

గీ. పోతరం బేర్చు నా గర్వ మొప్పు చుండు ...

ఆం. భా. ౧. ౧౩౩.

క. అల్లదె తాటక యనియెడు, కల్లరిరాకాసి పొగరుగదురఁగ వచ్చెన్.

అచ్చ. రా. బాల. ౧౧౨.

సీ. అలరువిలుకాఁడ బలువిరిగలిగినట్టి, దొరకొడుక నంచుఁ బొగరునఁ బ్రస్తుతింపుచు, పూవి … వేఁడువె నీవున్నిక్క బుగ్గిగాను.

నీలా. ౩. ౧౬.

౨. ఉబ్బు, పొంగు.

శా. చెల్లెం గంతునిపంత మబ్ధిపొగ రెచ్చెన్ గల్హారాటాలం రం,జిల్లెన్

రా వి. ౩ ౧౪.

క. పొగరు మొగకడలియక్కలిఁ, దగిలి నిలువఁబడిన గనపతరియుంబోలెన్.

కాశీ. ౧. ౧౩౩.

(చి. ని. పా. ఘనవితతియుంబోలెన్ ' ముద్రి పా.)

౩ (క. పొగర్. త. పుగర్) తళుకు, కాంతి.

గీ. పొగరుఁదాపులు చపలంబు లగును నైన, ఇందుమనములు మిక్కిలి నిశ్చలంబు,లు

పాండు. ౫. ౧౭౦.

వ. కనిమనుమందు పొగరుమిగులు నారాచ నిచయంబులం బొదివిన.

భార. భీష్మ ౩ ౨౧౨.

(పొగరుమిగులు = తళుకుగలిగిన, అని భా. ల. వ్యా.)

౪. అతిశయము, మెండు.

గీ. అలరుఁబోఁడులకరచరణాధరములు, తొగరు పొగరులఁ జిగిరించి చిగురు లలరె.

ఉరా. ౬. ౬.

సీ. అగరుధూపపుఁబొగల్ పొగరారుమరులుగా నవగవాక్షము వీక్షణములు గాఁగ

రామా. ౬. ౧౦౩

౫. తీక్ష్ణగంధము, గాటు. (శ. ర., బ్రా.)

ఉదా: జీడిపొగరు కొరిలి మొగ ముబ్బినది.

జ. పొగరించు, పొగరుఁబోతు, పొగరుపొడ, పొగరుమార్చు, పొగరెక్కు.

పొగరుఁబోతు. విశే. (పొగరు + పోతు².) గర్వశీలుఁడు, గర్వశీలురాలు. (శ. ర.)

పొగరుపొడ. వి. (పొగరు + పొడ.) యౌవన మదముచే ఏనుఁగువకు దేహమునందుఁ బుట్టు పొడ, పద్మము

గీ. పొగరుపొడ యనఁ బద్మము దగును ...

అం భా. ౨. ౧౯౪.

పొగరుమార్చు. స. క్రి. (పొగరు + మార్చు.) చంపు.

సీ. త్రుంచెఁ బొగరుమార్చెఁ దునిమె మడిచె మలిపె ననఁగ, గీ. బొసఁగు వధియించె ననుటకు

పాం. ని. మాన. ౩౨.

పొగరెక్కు. అ. క్రి. (పొగరు + ఎక్కు.) ౧. గర్వించు, మదించు

గీ. అంకెఁ కుడుచుఁ బొగరెక్కి యుక్కున నదరి కెలమి. నీలా. ౨. ౪౩.

౨ బలియు, మిక్కుటమగు, అతిశయించు.

ఉ. పాంథమనోఽభిమానన,గ్నంకరణంబులై … ఘనాఘనముల్ పొగరెక్కి కేళలాం, ధంకరణంబులై … మబ్బులు గాల్వఁ గంటిపే. రామా. ౬. ౨౩.

క. కరము పొగరెక్కెఁ జంబా, మురువిద్యుద్దీప కలిక లుమిసిన ధూమ,స్ఫురణఁ బొగచూరె ననఁగా, హరిమణిజంబూఫలానితాములరు మలఁ. అము. ౪. ౧౩౯.

పొగవైచు. స. క్రి. (√పొగ.) గుగ్గిలము, మొ. పొగవచ్చునట్లు నిప్పులమీఁద వేయు.

సీ. వేపాకు గోరంటవిసులుం బొగవైచుచుఁ బోరు
మాన్పుచుఁ గడుపునకుఁ బెట్టు.
ఇందు. ౨. ౧౫.

పొగసూపు. స. క్రి. (పొగ + చూపు) దేవతాదులకు ధూపము వేయు, (కాల్చి పొగ కనఁబఱచు, అని ధ్వని.)

గీ. సరసధూపార్థమై కామశరములందుఁ, బుర
ములందును బొగసూపె భూవరుండు, మదన
సంహారుఁడును బురమర్దనుండు, నయిన
శేఖర కామోద మావహిల్లు.
శైవ. ౭. ౧౦౯

పొగాకు. వి. (పొగ+ఆకు.) ధూమపత్త్రిము. శ్రీ.
(శ. ర.)

పొగిలించు. స. క్రి. (√పొగులు.)-పొగులఁజేయు, దుఃఖపెట్టు.

మ. పొగమంచుల్ కలఁ జిల్కలన్ బెళుకు
మించుం జూపులన్ శ్లేష్మ సంపచగమి
న్నెన్నడఁ గప్పుకొప్ప మెఱుఁగుంజాయన్
మయూరంబులన్, బొగిలించెన్ నొగిలించె
నొంచె గలిచెన్ బూఁబోఁడి కీయందముల్,
బగవారు రామా. ౫. ౨౩౪.

పొగులు = పొవులు. అ. క్రి. ౧. కుములు, ఉడుకు.

ఆ. పొగిలిపొగిలి కాలు మగువదేహంబున, నగురు
పరిమళముల పొగలువెడలె
భాగ. ౧౦. పూ. ౨౩౯.

(శ. ర. పా. 'అగురు' ముద్రితపాఠము.)

చ. క్రొం, బొగలుతరంగసంఘములఁ బొ
ర్లుఁగ నూష్మజగత్త్రయంబునం బొగు
లఁగఁజేయు సుద్దవిడిఁ బుట్టెను వల్లనిచిచ్చు.
హర. ౬. ౬౨.

౨. పరితపించు, తాపమునొందు, బాధపడు.

సీ. కాంతి దళ్కొత్తు నీకడకంటిచూడ్కితోఁ
బొందఁగానని మేను పొగులుటయును.
భాగ. విరా. ౨. ౧౧౯.

గీ. బోరలుఁ గాలు వియోగాగ్నిఁ బొగులు
నొగులు. రామా. ౫. ౨౪౧.

ఉ. ఆ సమయంబునన్ బొగులు చాఁకటిపెల్లన
సంతకంసరుష్, గావిలి.
మనుచ. ౬. ౪౦.

౩. దుఃఖించు, శోకించు.

క. కావునఁ గౌరవపాండవు, లీవసుధకునై
పెనంగు టెగ్గే దైవం, బేవంక వ్రాలె వారిక,
పోవుంగా కిది నరేంద్ర పొగులకు మింకన్.
భార. భీష్మ. ౧. ౪౩.

గీ మగువమొగమున కెనగాక మిగులఁ బొగిలి,
తొగలచెలికాఁడు పదియాఱు తునియలయ్యె.
నీలా. ౭. ౨౧.

వి. దుఃఖము, పరితాపము.

మణిగి ఇనికరము సిడములతునియలు సెదరి
యుండ బెంపడిగలుఁ బడగిలుఁ దఱచు
మురిసులై పుడమిఁ గలయుటయుఁ బొగు
లొలయ మదిన్. (భార. స్త్రీ. ౨. ౩.)

క కసుఁగొని జానకి దానవు, ఘనబలమునఁ జిక్కి
రనుచుఁ గాకుత్స్థునిఁ దిమ్మనిఁ బనవి
యధికశోకంబున మూర్ఛిల్లుటయుఁ జూచి
పొగు లొదవి సెప
భా. రా. అర. ౧. ౩౧.

ద్వి. జలజాప్తుఁ డుదయించె జననాథ యంత,
నగలెఁ జీకట్లు చక్రాంతరంగములఁ, బొగు
లెల్లఁ దీఱఁ దూర్పున రవి దేలె.
అ. మ. క. ౩. ౧౪౪. పా. ౧౬. పం.

ఇ పొగిలించు

పొచ్చెము=పొచ్చెము, పొచ్చెము, పిచ్చెము

వి (త పొచ్చం) త వ్వ, దోషము

వచ్చపుమడిచీర

తిరింతుక్ ... వారి

వినా ...

... లక్ష్మీ ...

... మాయలక్,

...

ఇ పొచ్చపోవ

పొచ్చెపోవు (పొచ్చము + పోవు)

... , తక్కువ డు.

... వని

... పొచ్చపో

... విడిచి

... అగౌ వ , అవమానొందు

...

పొచ్చెము = ... (త పొచ్చం)

... , తక్కువ

... పొచ్చెంబుసేయుక యిచ్చు టొకటి

భార ఆర

... పొచ్చెము నొచ్చెముం ...

... పొందు

౨ అవమానము, అగౌ ము

... పొచ్చె సేయుక ...

... పాలక ...

వచ్చితిన్ ...

...

... తక్కు

...

... దిట్ట మగిడి పొ...

... ప్రౌఢ,

...

... గారవ

... సుచితంబుమై ...

... (భా ...)

... విపద్దశ

...

మహనీయాం కీర్తిద కాలము.

...

౫ విశ్వాసము, ఒప్పద్వేషము

... పొచ్చెము ...

... (భా ...)

... చచ్చినవారి ...

షునఁ, బొచ్చెములేక తగ వారి పుత్రుల
కధిపా. భార. శాం. ౧. ౨౭౫.

విశే. ౧. తక్కువ, కొంచెము, అల్పము,
న్యూనము.

క. ఇచ్చటిబంధులు నీవుగ, నగ్గురువడి వినుచు
నుండి నయిదూళ్లను మా, కిచ్చినను జాలు
నంటిని, బొచ్చెముగా దింతవట్టు పూన్కి యు
కుమ్మి. భార. ఉద్యో 3 ౧౧

గీ. తక్కువ కొలంత పొచ్చెము తగ్గు కుందు,
కొదవ లొచ్చు కొదుక యనఁ బొదలు
న్యూనము ఆం. బా 3 ౨౪

౨. కపటయుక్తము, అసత్యము.

చ. ఉదరమునందు విశ్వమును నున్నది వెల్ల
కన్య మివిమ్మ యుం, బొదలిన మచ్చియా
పయిఁ బొచ్చెపుఁజాలుఁదక్కై వినోదంపడ
విలసింపకు (హరి. ఉ. ౯. ౧౧౦.
వి. కపట ము శ. ౭)

క. ఎచ్చోటనైన నధముఁడు, విచ్చలవిడి నుండు
లేవు వెలిపించకయ క్, బొచ్చెపుఁజందం
బొల్లఁడు భాగ శాం. ౮. ౩౬.

చ. పురుషవరేణ్య యేల యిటు పొచ్చెపు
మాటల నమ్మఁజంగె వ్యవ్వరు జనకోటియం
దుఱుఁగువారు (హరి. పూ. ౨ ౨౧౭.
వి కపటము. శ. ౭.)

ఉ. ధూమిఁ గవీంద్రవాక్యములఁ బొచ్చెము
వేయఁగఁ జెల్లెఁగాక (విక్ర ౧ ౭౦.)

చ. వెనం జని పేరి పెంతదవ్వునం, దతి
కయమైనయట్టి పనియైనను బొచ్చెముగాదు
రాఘవా. (భా. గా. అర. ౧. ౧౦౪)

పొట. వి. (స. పుటమ్. ప్రా. పోట, పుడ.)
౧. తాటియాకు దొప్పు.

సీ. ... క మ్మనఁ దాళపర్ణ కుఁగుఁ, గీ. దత్తు
టం బొసు బొటయన
ఆం. భా. ౨. ౩౩.

౨. తాటియాకు యొక్క ఒకప్రక్క, పొరట.
(బ్రా.)

పొటకరించు. అ. క్రి ఉదిలమగు, పైకుబుక.

సీ. పొటకరించిన విన్నపూవచన్నులకు సరు
లలోఁ బసిఁడిపూస లనియున్న.
మృ. వి. ౧. ౯.

౨. స్ఫుటమగు, స్పష్టమగు.

(అతిశయించు - అని శ. ర)

ఆ. గంధకరటి చాత్ముకములంబువోలె వప్ర
రుషుఁ డలంకీల పొటకరింపఁ, ద్రుంచె
న వ్వీరించిపంచమవదనంబు
కా. ౪. ౧౦౩.

౩. పగిలు, పెనుగు, వ్యక్తినొంపు

ఆ. ఘోషజనుల కొల్లఁ గుబ్బలపై పేర్క,పూఁట
పూఁట కలిమిఁ బొటకరించె, నిచ్చ క్రొత్త
యగుచు నీజాతునిమీఁద,పేర్క దమకుఁ
దొల్లి కలసినట్లు.
బా ౧౦. పూ. ౫౧౨.

గీ. విశ్వగర్భుఁడు తనగరి కవ సంపుఁ, బూఁట
పూఁటకుఁ బూన్కఁడై పొటకరింపఁ, క్రేఁకఁ
జాలాలితనముస పేల్చిపెడ్డి,పొలఁతి కంఅట
నీల్లాడుప్రొద్దు లయ్యె
భాగ. ౭. ౫౦౧.

**పొటకలి = పొట్టకలి, పొట్టకల్లి, పొట
కల్లి.** వి. ($\sqrt{}$ పొట్ట.) పైకినింకమరాక లోపల
నణఁగి యుడికియుండు వరివెన్ను, కలమాది
సస్యగర్భము.

క. వసఁవశాయి తనవలో,చనచరణము లాత్మ
జాతకాలయము లొటకొలో యుప్పుట్టిన

రాజనపుం బొటకటలు నిగుడ జంఘుల
పేరెగా. చంద్రా. ౪. ౧౩౫.

చ. కటకరిరాజనంపుఁ బొటకట్టిలనెల్లఁ ద్రుణీ
కరించుచుఁ. (భాను. ౨. ౧౨.)

చ . . రాజనంబులపొటకట్టిలున్ మఱియుఁ
బోవఁగ వాఁగటిచాలు నొప్పుగ ..
అహ. ౨. ౫౨.

పొటక్రొవ్వు. నా. (పొట్ట + క్రొవ్వు.) తిండి
వలనఁ గలిగిన మదము, మదము.

గీ. చుఱచుఱమటాడి దొర విన్నఁ జూచు
వాఁడు, నంతలోననె నీవు వన్నదురు
వఁడ,వా ఒలా పొటక్రొవ్వు గా కింబు
సేను, గోత్రశిరంతోఁ గొంపె కొసరు
సె. పల. ౪. ౭౭.

వ. అ కట్టిఁడి పొటక్రొవ్వున నిట్టు పెట్టి
దంబు గావింప కు. రా. ౩. ౪౭.

పొటపొట. వి. (ఠి. పొటపొట.) రాలుట
యందు మున్నగువానియందగు ననుకరణము.
(బొటబొట అని వాడుక.)

(క) రాలుటయందు.

చ. పెటపెటఁ బంస్లు గీఁటుచును భీకరుఁడై
కినుఁద్రోవ నిప్పుకల్, పొటపొటరాల గండ
ములు పొంగ మునీంద్రుఁడు హుంకరించు
చున్ భాగ. ౯ ౨౨

(చ) పడుటయందు.

సీ. కటఁతలెల్లను గాటు కలఁగి దిక్కరులకుఁ
బొటపొటఁ గన్నీటిబొట్లు వడియె.
రామా. ౭ ౪౮.

(పొటఁబొట. అపముద్రితము.)

(ట) కాఱుటయందు.

క. పుటపుటనగుచునుఁగినుకఁ, బొ ట పొ టఁ
గన్నులు దొరఁగ విక్ర. ౩. ౧౫౩.

(త) కాఱుటయందు.

క. తొటతొట చినుకులు వడి వడిఁ, వటకట
పెనుగాలి విసరి ధారాకంబై, పొటపొట
యరియఁగఁ గొడఁగను, బెటబెట మఱుము
పెను వానఁ బిడుగులు వడియెన్.
శ్రీనివాసకవి. శే. ౧. అ. (క. ర.)

(ప) స్వేదాదులు పొడముట యందు.

ద్వి. పొటపొటఁ జెమట మైఁ బొడమ జాకి
కయెఁ, బుటపుటఁ గటములఁ బొరిఁబొరి
వదర. (ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౧౫౧. పం.)

పొటమరించు = పొటమరిలు అ. క్రి.
(√పొటము[1]) ౧. ఉన్గతమగు, పైకివచ్చు.

క. విశ్వసృములుం మేకనుఁ జలపతి యొంయ
దుప్పిని హరిణమ్యుతఁ బై, నారెగయఁ బొట
మరించిను, నారిసములమొన లనంగ వన
లవి మించెన్. అము. ౫ ౧౧౫.

ద్వి. కుటిలతలో నుండి కొనసాఁగి వెలికఁ,
బొటమరించినతెఁ బురిగొన్న నీకయు.
అ. మ క ౨. ౧౪౯ పా ౧౬ పం.

౨. (చిగురు, మొ) అంకురించు, పుట్టు.

సీ. సొనగతి పొటమరించి నె తివాసినచుట్టి
యూకురాలుగంపెయుంచుఁ గొఱఁగ
ను సుచ. ౬ ౨౩.

సీ ... లినకెం రెల్ల వట
... పొటమరిం
సుద. ౫. ౨౨.

౩. ఉబ్బు, ఉబుకు

వ. మేరువిూఁదన్ దిన్నయొరిల నమ్ముకొని యరగిన్న పాటోకి పొటమరింపఁ గూరుక మఁ గుతికిలంబడునవియును
మనుచ. ౪. ౫౭.

పొటమరిలు(ల్లు) = పొటమరించు అ. క్రి. (√ పొటము¹.) ఉద్గతమగు, బయలు పడు, పుట్టు, కలుగు

క. కుటిలాలక నీగుబ్బలు, బటువులయి మొగాన కగయు బంగరునిగ్గుల్, పొటమరిలుఁ బుట్ట చెండ్లౌ, నటుగాదే వింతపట్టి సూక దనఁ టనే. సాంగ. ౨. ౨౦౮.

వ. రా ఋంచును చిన్నలకిన్నలం పొటమరిలి తోటతోటనఁ దోఁచు కిన్నిటి చిటిపొటల నీటునవటియుంచు (చంద్రా. ౦ ౧౮౯.)

క. ఇటులఁ దులలేని రేఖ, పటిమయు ఒవ్వనము దనరఁ ఒత్తైని నగు, లొప్పటమరిల కన్య పురుషుల, ఘటియించందొరఁ గ రతికిఁ గామిని వేడ్కన్. హంస. ౩. ౬౪.

పొటమర్లు = పొటమరిలు. ఉలుకు, ఉబ్బు, పొంగు.

సీ. వీచినబతుల క్రేన్లు నెఱుగమ్మి పొటమర్లి కెంపులపోల్కి నమ ర
మొ రా. ౭౮. ౪.

పొటము = పొడము. క్రి. (త. పుడై.) పుట్టు, ఫలించు

క. ... పొంశృతిఁ దియలోఁ, జటిపొటిజగ దంబ ... పొటమిన కే లేవ్రలుపఁగ. నిజగను ... ... దధిపా విక్రి. ౨. ౮౭.

ఇ పొటమరించు, పొటమరిలు.

పొటము² = పొటము. ౯. (సం. పుటమ్) శాసాపుటము

ద్వి. పొటములతో ముక్కు బోసిపోఁగఁ జిచి, పటు గళ మూఁదికి భాసుజాం చేగియు.
రం. రా. యు. ౪౧౬. పొ. ౭ పం.

వ . మంకెనవిరిబింకంబుచెంకించుపధరకోణిము నెపంబున వెలుంగుమూఖదవిలవాలుతానితోఁ దత్సఖుండగుగంధవహుం గూర్చి నొక్కింత నిక్కి చొక్కంపుఁ టములఁజొపట్టి
అను. ౬. ౯౮.

పొటాపొటాన. క్రి. విశే. (గ్రా.) మెండుగా, అతి శయముగా.

పంచచామరము. తలాతటాగ్గుండె సార తల్ల డింపు మెండెఁగాఁ, పొటాపొటా. న త్రు లాటుఁబోటులై దిగంగఁగాన్.
హరిశ్చ. ౨ ౯౮

పాటి = పొట్టి. విశే. గుజ్జు, వామనుఁడు, వామ రూపు. (తి. రం.)

ఓ. పాటికోఁతిరిపాని కరఁడు, విటుఁడగుటను ... నూరిపిడిచి కుచటికిన్, పెటుకుఁ గూతుం దోడ్కొనిగ, మటుమాయలు ... కొలుచు మచ్చికఁ గొరన్
చంద్ర. ౨. ౧. ౪౯.

ఇ పాటిపిట్ట, పాటిపాటి.

పాటిపిట్ట = పొట్టిపిట్ట. వి. (√ పాటి.) ఒక జాతిపక్షి.

సీ. పాటిపిట్ట యుల్లంకి పొన్నంగి కీరుబ నున్నంగి యేట్రింత కొక్కెరాయు. (ప్రబం. ౨౦౪.)

పాటిపాటి. విశే. (పాటి + పాటి.) మిక్కిలి అల్పము, మిక్కిలి కొంచెమైనది.

క. అటులేనియుఁ జెప్పెద నీ, పాటిపాటికల పోఁల లెల్లఁ బోవ వడువుము
శాంతి. ౫. ౫౦.

క. పినపిన మెలపుల పొటిపొటి చిను లు
మసము శిలెంగు చీకట్లుం గోం చివ నొకక
కొకరు గావళి, చనిరి

కేం. ౨౦౨ ౧ ర౭౧

పొటుకు(క్కు) వి. (క. పొటుక్కు) ౧
ప్రాపిపొపుచుట మన్నగువాారియుండగ నను
కిరణము

(క) చినుకులుపడుటయుండు

(వ్యవ) నాలుగు కెలలనుండి పొ మని యొక
వానపొట్టైనను లేదు

(చ) చీము, తేలు, మన్నగునవి ట్టిటకుండు

(వ్యవ.) కాలు గుమ్మముక్రిందిం టివలోద నీ
తేలు పొట ఛనిం ౨ డిచినది

(ట) [illegible]

సీ. పొటుకునం బ్వలజాలుండు [illegible] విది
శించి యటం డ్రెంచి పి రిష్టై

ఉహా. ౧. ౧౦౬

(క్రొటుకును, ప డుక)

(క) [illegible]

౧. [illegible]
[illegible]

కా. ౮. ౫౫

(ఛ) [illegible]

క. [illegible] యని [illegible]
[illegible] పొటుకునం [illegible]

సారంగ. ౩. ౧౬౯.

౨. పీడ, బాధ.

క. [illegible]
పై పొటుకులేక [illegible]
[illegible] తనకు సేయు [illegible] కొంత
కాలము గడపె

కేం. పంచ. ౧. ౪౧౧

పొటేలు = పొట్టేలు. ౧. దా. తగరు, గొఱ్ఱె
పోతు, మేషము.

క. [illegible] గంపెద్దులను దోలి యాపొటేళ్లం,
బటితెచ్చినవిభుం గాంచి ప్రమద ప్రమద,
మంది   కవిరా ౫. ౨౧౬.

చ. [illegible] మేంపొటులను గొమ్ముపొటేళ్లను
గావుకొం   విభ. ౪౫

పొట్ట వి. (క. పొట్టె) ౧. కడుపు, కుక్షి.

సీ. పొట్టనా [illegible] పొట్ట నా [illegible]
నాం [illegible] కాపురులు చేలంగు.

ఆం. గా ౨ ౨౩.

క. [illegible]
[illegible]   ఆము ౫. ౧౧౩

[illegible] చేహంతంబు [illegible]
[illegible] పొట్ట, [illegible]
రిప్   ౦ రా. ౪. ౯౨.

సీ. అవ పొట్టకొంటుకం గనిని, జలచర స్థలచరం
బులబగియించువారలు వ . [illegible]
[illegible] పొసమునిరు.

[illegible] ౭. ౨౭. ౨౯.

(పొటకొంటకు = [illegible] అని
భావము)

౨. పైకి రాకుండ లోపల నణంగి యుండిక
[illegible]
[illegible]

వ. [illegible]
[illegible] వాడు బిగువు
పొట్టలం గనుపట్టునవియు [illegible]
[illegible]

భీమ ౨. ౫౫.

౩ కప్పు, ఆచ్ఛాదనము

ఉదా కనరాల్బలు = కనుకొప్పులు

పొట్టనింపు — జీవనాధారము కలిగియుండు

చ అగియ నుగాక రాయనవుటామ్యిల యంటము ల వగిండున్, దలక పోవి మాన నోకబట్టు c గొట్టకి తే నక్ వాం ४ ०

నాడుకలోని కొన్ని L కొం ు

పొట్ట చించి ను అక్షర యలేది ంరిం వరిక లించినను విదాగి ఫి ముగి

అక్కూట పొట్టచించి ఉక ర ట ఓ ుటం, యగ కి ఉ య్ని వ మ్మన — ८र (४ ४७१)

వీcళ్ళు గా నుగాని పొ ూ వ గొట్టను— జీ గాథా మూ పో

నాగు పొట్ట త ట్ట కొని పోయినా డు = ఆంకిలెక ఋదా దచే

జ పొ అ, పొటక్రొవ్వ, పొట్టకొ పొ కెణ పొ్ టా గు,పొట్ట గాడు,గొ టగిరనగింజలు, పొట్టపక్షైద, పొట్ట పెంజె, పొట్టబోయి, పొటపోసికొను, పొట్ట పోసి కొనువాడు, పొట్ట డు, పొట్టసా వాడు

పొట్టకఅ(ట్టి) = పొటకఅ ~ (√పొట) ఇంకన జైకిరాక లో ల ణిగి సుబికియుండు వరి మున్నగువాని వెన్ను, కలమాదిఎన్యగిర ము (చి ౧, ४. ర)

పొట్టకలు ౦ వి (పొట్ట + కలు) పొట కలమాదిఎనిగిర ము (చి) బాలుగా ల లు పోషింగా ని వెన్ను (క్రొ)

పా పొటకలుకులు తిన్న వారికి ఆ ఎటియ్య ముండవు

పొట్టగాటివాడు విణ (√పొట్ట) జీతమునకు గాం కడుపుకూటికొ పనిచేయువాడు (४ ర)

పొట్ట గాడు ౧ (√పొట్ట) జీతమునకు మాజంగాc న్ అన్నము, కడుపుగాడు (४ ర)

పొట్టక్రొవ్వు (పొట్ట+క్రొవ్వు) — పొట క్రొవ్వు

పొట్టగిరి గింజలు ౧ (√పొట్ట) ఎ ట్రా కె ము

గి ట్టగిరినగి జలు ములు న్చ్చ s ములు దా కా ३ మెక మాట ఓ రిఎగవులా, లిగి ళవ మ ౯౦ నడి వించి (L ౭౦ ౬౧३)

పొట్టపక్షైద వి (పొట్ట + పక్షైద) అక్కాదుల ఎని ది ౦ి మున్నగు వి జాజకుండ వాని నకుము విరించి కట్టె ి ం ఇడ, టంగు

ఉ బ డ ు డిచి బుల ల అవులం గట్టి మె అల క్ క కొం బులత న ి ౦ ౦బుల యింమిరా గా ౦బు ల వ్యయ వావాగల ప్రగి ౦భా రంబుచు (వరాహ ४ ౨౦)

సీ ఒద్ద ఋను ద ల్వ తో ఎతి పొట్టపట్టెడ విరి సెటువలె ఎహించు

చిత్రభా ३ ౧౦౯.

పొట్టపెంజెర వి (పొట్ట + పెంజెర) ఒకజాతి కొండచిలువ

చ ఒక్క , మ్కగిము అమంబులో పాcజ కోఅలఎ గబళించి బోd పెం,జెర నుడు యిందుc దెచ్చి కని ఒవ దొఅంగక క్రుంచి ఋనుచ ४ ४౭

సీ ప్రల్లదంబుల క్రుర్ల నల్ల సాగులు నాగపెంజెర లును పొట్టపెంజెరలును శ్యా ౮ ౧౦౦

పొట్టపొరువు. వి. (పొరువు + పొరువు.) అతి సమీపస్థానము.

ద్వి. విమలత యొరువు కత్త్యము పొట్టపొరువు, జంగమోత్సవము ప్రసాదంబు జగము.

పండితా. పర్వ ౨౧౭. పా

పొట్టపోయు. అ. క్రి. (పొట్ట + పోయు.) తిండి పెట్టు.

క. పొయుగింటిపద్మినీసతి, గికురుచు మట్టియలు గిలుకుగిలుకనసడవక్, మెలమెల్లు పుట్టవే కాల్పుర మేటికి మగఁడు పొట్టపోయుక యున్నన్ క. ౩ ౨౮౧

పొట్టపోసుకొను. అ. క్రి. (√పొట్టపోయు) హీనవృత్తిచేఁ గడుపునిండించుకొను.

వ. అదనంబుగా ధనంబు గూడఁబెట్టి యీఁగితం గా టీక పాయుసకుం బలిపెట్టక రటునకుం దిట్టునకు నొడికట్టుకొని కట్టెఁడి లో పొట్టలపోసికొందుర

. గాహ. ౯ ౧౨౩

పొట్టపోసుకొనువాఁడు విశ (√పొట్టపోయు.) ఉదరంభరి

గీ పొట్టపోసికొనువాఁ డనంగను బొట్టసాఁకువాఁడనఁగ వెలయునుదరంభరిసమాఖ్య

ఆం భా ౩ ౬

పొట్టము. వి గోఁచి, కౌపీనము. (స. ౨)

పొట్టవాఁడు. విశ. (√పొట్ట.) తుందిలుఁడు, పెద్దబొజ్జ గలవాఁడు.

సీ. ..బొజ్జవాఁ డనఁగను బొట్టవాఁ డనఁగను బొజ్జయనఁగ, ..తుందిలనామమై తోఁచు చుండు . ఆం. భా. ౨. ౧౨౦.

పొట్టసాఁకువాఁడు. విశ. (√పొట్ట.) ఉదరంభరి.

గీ .పొట్టపోసికొనువాఁడనంగను బొట్టసాఁకువాఁ డనఁగ వెలయు నుదరంభరిసమాఖ్య .

ఆం. భా. ౩. ౬.

(ప్రాఁత ప్రాఁత ప్రతుల పాఠము.)

పొట్టి = పొటి. విశ. గుజ్జు, వామనుఁడు, హ్రస్వుడు.

గీ దితిజు మెట్టిన యా పొట్టిదిట్ట పేరు .

పారి. ౧. ౪౯.

ఆ. పొట్టివాఁడుకీడు పొడలపురుగుకీడు, వట్టి యూసకీడు వఱగుకీడు, పొట్టినెయ్యికాలు పొసఁగంగ కీడురా

వేమన ౨. ౨౯౮.

వాడుకలోని కొన్నివాక్యములు ౧. పొట్టి గట్టి పొడుగు లాగుడు ౨. పొట్టిపోతురాజా కొలువు = బాధకమైవసేన. ౩. పొట్టి వానికి పుట్టెఁడు బుద్ధులు. ౪. వస్త్రమునకు పొట్టియు కమ్మరమునకు పొడుగును పనికిరావు.

౫. పొట్టింపు, పొట్టింపుచీరణము, పొట్టి కాఁకర, పొట్టిపిట్ట, పొట్రేను

పొట్టింపు వి (√పొట్టి) ఒకవిధమగువస్త్రపు పని. (చూ పొట్టింపు చీరణము)

పొట్టింపుచీరణము. వి (√పొట్టింపు.) ఒకవిధ మగు చిన్నయులి. (శ. ర.)

పొట్టికాఁకర. వి. (√పొట్టి) పొట్టి కాకులు కాయుకాఁకర, కారవేఁ ళ్ళేదియు ?

పొట్టిపిట్ట = వొటిపిట్ట వి (√పొట్టి) పక్షి విశేషము.

గీ జలధి యుల్లోలకల్లోలములను దగిలి, దట్టె
యొగియను డిగుచును బొట్టిపిట్ట పగిది
మెలఁగెడు నాకల ేఎల వసించు
దశా ౧౯౫

పొట్టియ(ట్టె) వి ఒకజాతి నేని తేలు
గీ ... వ ... వరి బట్టి,
... బూ న్వాగ్ని ... గానఁగిలెకొ
ఆచ గ యు ౪౧

(వ్యవ) ఈకాడ పొట్టెకట్టెగా, రమ్ముడికాడు
చెకి దగఁజేసి జేయుఁడు

పొట్టు వి (కొ ల బొట్టు) ౧ ఊఁక, తుంచు
సీ ఊఁక పొ టుమూకె జా నోప్పఁ
... ఆం ధ్రా ౨ ౨౨౯
౨ కాయధాన్యములమీఁది త్వక్కు
ఉదా పెస పొట్టు కంగి పొట్టు మొ
3 ఈల యున్నగు కాయల పెపెచ్చు గింజలు
లేని ఉలవకాయ పెస కాయ మొ
ఉదా ఉల పొట్టు గ పెకెఁ పెట్టుదురు
పా గట్టి విడిచిపెట్టి పొట్టును పోరాడినట్టు
౪ నలి, పొడి
౫ కట్టెముక్క కృపుక్ తెరువు గట్టిరి వారలఁ
బొట్టు పొట్టుగాఁ, గొట్టక
చంద్రా ౨ ౨౧
౫ (వేపలమీఁది) పొలను (గ్రా)
ఉదా వేఁపలపొట్టు రానిమ్ము మొకలగుచెట్లకు
ఎరువుగా జేయుదురు
౬ పొట్టు పొరలు

పొట్టుపొరలు = పొరలుపొట్ట విణ
(పొట్టు + పొర) ౧ నలిగినది, నలివడ్డయది

ద్వి భోగి వేసని యుక్కెుఁ బొరలిన తనదు,
భోగమంతయుఁ బొట్టపొరలు గావింతు,
దట్టించి కినిపిన తగతలఁ గొట్టి, పుట్టపైఁ
బెట్టింతు భువిరుఁ జెఱఁగ
అ ను ౨ ౨౪ పొ ౨౨ ఊ
౨ శిథిల ... విడి ది
క అప్పాపాక్కు ... లయు జేకఁ ... తన
చల బుతో పొట్టుపొరలయ్యెఁగ యశ్యంబు
నా వ యువశ్యంబును రాజ్యంబు
పాలింప వ నాఁడు
కాగి ఉద్యో ౪ ౯౩
ఈ ... నిశుం ట్టు పొరలయ్యెను ధీరుఁ
డౌకాసారె వ్రకట, విడిచి గరింపఁ దగ్గ
దవి (వేం ఎంక ౨ ౨౨)
వ ... వె ౨ ప్ర ... గలదు
లేదను ... బుతోన పొట్టుపొ లగు
ఏను ... 7
(శా ఆను ౫ ౨౧)

పొట్టుపొరలు విణ (పొరలు + పొరలు)
ఉప్పొంగు ... ఎంతోశించినది
వ ... బనం బొట్టు పొరలగునగుంగ
గు మెంగి ంబున ఘటప్రతిఘట ని
యు ౨౩ ... ఎంచ ౫ ౯

పొట్టెము మూపాను, గుంభ
ద్వి ... కాంతు ... జగుగఁ దస
వెన్నెలలమును దాను, ఎ ట్టమైఁ బరకాలఁ
బొడిపి (ద్వి ప ము ౨ రట పొ)
ద్వి మట్టెము తలకజోంపములతో కాళ్ళు,
పొ ట్టె ను లో ... ఏరుఁడ
ద్వి రమ ౨ ౫౪ పొ
(పొట్టము చి ని పా)

వి. దట్టము, సాంద్రము.

క. బోయలు వేటల్, పట్టుపడిచి యా
చెంతలc, బొట్టెములగుపొదలc జేరి పొద
లిడి వేద్కూ. చంద్ర. ౨ ౪౯.

పొట్రాలు = పొట్రాలు. [illegible] తగరు, గొర్రె
[illegible], మేషము (.)

పొట్లాలు = పొట్లాలు, [illegible]
తగరు, మేషము.

గీ. దశ c డీకొన్పటc బొట్టేలితల ఫరిం.
భీమ ౩ ౩౭

సీ. దొరలు గొల్వంది బంతులు గట్టి యర్పించి
బొట్టేళ్ల నెత్తురుబరిచ రొంపి.
[illegible] ౧. ౩౯.

ద్వి. పులిసైనc జైcబడి పొట్టేలువలె, [illegible]
మిమె వొరలించి వట్టి వే యొద్దుము ...
ద్వి. హరిశ్చ. పూ ౫ ౭

పొట్రేను. వి. (పొట్టి + [illegible]) ఒకజాల [illegible]
చెట్టు.

సీ. ఇడిసిన ముషుపులయెడలc బొట్రేను [illegible]
[illegible] కోరింద పొదల.
ఆము. ౬. ౧౩

పొట్ల = పొట్ల వి. (సం. పటోలః. క. పొ. ౨.
త. పుడల్, పటోలికి, ఒకానొక తీc [illegible]

సీ. పటోలము పొట్ల యుంచవcగన [illegible]
[illegible] . ఆం. బా. [illegible]

జ. పొట్లపూరిక్క, పొట్లపూరిక్కనెల

పొట్లపూరిక్క. వి.(√పొట్ల.) పుష్యనక్షత్రము
(శ. ర.)

పొట్లపూరిక్కనెల. వి. (√పొట్లపూరిక్క.)
పౌషమాసము. (శ. ర)

పొట్లము[1]. వి. (సం. పోటలం. క. పొట్టణ,
పొట్టలి. త. పొట్టలం) ౧. పువ్వులు మున్నగు
నవి పత్త్రాదులలో నుంచి మూసికట్టినపుటము.
ఉదా. మిఠాయిపొట్లము, మందుపొట్లము,
కుంకుమపొట్లము. మొ

సీ. చిగురుcబొట్లపుcగోయిc కెందమ్ము లనc
[illegible]
[illegible] ౪ ౧౧.

క. [illegible] పొట్లము [illegible]
[illegible] ..
[illegible] ౩ [illegible]

చ. [illegible] పొట్లము [illegible] విప్పిపెట్టు
లతి [illegible] నయ్యినకిలు
బ్రోల నచ్చు [illegible] వినిపించు
[illegible] రా ౩. ౪౦.

ఉ. [illegible]
[illegible] పొట్లముల మడచిన [illegible]
[illegible]

సీ. [illegible] నూcకి రొుత్తుము,
[illegible]
కా. ౨. ౧౧౦

పొట్లము వి (సం. పటలమ్) ౧. సమూహము,
గుంపు.

ఆ. అట్లు పఱచువారిc బోటముగా మర్దించి
[illegible] కిరుమగాని, కినుకతోడ
నతనిc గనుcగొని బొమముడు, లదర నిట్టు
లనుచు సుదరి పలికె
అప్ప. రా. యు. ౧౦౦.

౨. [illegible]

క. అతిమతి నపొట్లము తను గితికొని [illegible]
[illegible] నరిగె (అప్ప రా. కిష్కి. ౪. ౩౨.)
(శ. ర. పా. పాల్లము మద్రి)

పొట్లు. అ. క్రి. పురుగుపట్టి శిథిలమగు, పాడగు.

(వ్యవ.) దూలము పొట్టిపోయినది. (ప్రాంచి పట్టు. అప్ర. అని. శ. ర.)

పొడ¹. = పొడవు¹. వి. (√పొడము. సం. స్ఫుటః, క. పొడ, త. పుడై.) ౧ రూపు, ఆకారము, మూర్తి.

చ. తనపొడ చూపి శౌరి యుచితంబుగ దాతని తోడ నిట్లు [illegible] యోగిక నరేంద్ర [illegible] విని యయంగ [illegible] [illegible]

మహిల [illegible]

హరి. ౪. ౧౪౧.

ద్వి. నా పొ [illegible] గాంచిన నగరంబు పట్టుకు

ద్వి. హరిశ్చ. ౪. ౧౧౯౩ ౨౦.

క. మిడుతగమి గవియుతఱుమనఁ. బొడనీడలు నె దడుని [illegible] ప్రోవులుఁ గలవ, బుసమిం గిలత [illegible] బడఁ [illegible] దుశ్ [illegible]

(రా. మ. ౪౭౨)

[illegible] పొడ [illegible] బోలె [illegible] వెలఁగి, యబలఁ గంటిం [illegible] [illegible] రయవమ్మ

విక్ర. ౪. ౧౯౭.

౨. జాడ, గుఱుతు.

ద్వి. [illegible] విన ఎదు వచ్చి దరియించు రూపు, గలగడుఁ [illegible] లేక గమ [illegible]

[illegible] రా. ౪. ౧ [illegible] పొ. ౧౯. పం.

ద్వి. ఒడల [illegible] యము [illegible] పుట్టు, పొడ లే [illegible] వు [illegible] గనో కాక.

[illegible] ౪౯౨. పం.

ద్వి. శ్వపమంగాఁ [illegible] మాం [illegible] వం [illegible] డిని, [illegible] టు [illegible] పొడ గని మూసెఁజెప్ప.

[illegible] పు ౩. ౨౫౭ పం.

౩. [illegible] , [illegible] . (ఈ యర్థమున దీనికి తఱుమగఁ లేక ? అనునడము అనుప్రయో క్తమై యుండును.)

చ. కడిమి నతండు బ్రహ్మకరగర్వమునం బొడ లేక మింటిలోఁ, నడఁగి విచిత్రవేగమున [illegible] కుగజాలము లంతకంతకుం, జడిగొనఁ జేయుచున్

భా. రా. యు. ౧౦౩౪.

ద్వి. పడమటిదెసను దద్యాగంబునందుఁ, బొడము దిక్కులకెల్లభూములు వెదకి, పొడ లేక దక్షిణ భూమి [illegible] కెంచి, [illegible] దకండంగఁ బుడిమిఁ [illegible]

[illegible] రా. ౧ [illegible] పొ. ౧౯. పం.

౪. ఛాయ, కాంతి.

చ. [illegible] దల [illegible] మ్మెఱుంగుపొడ [illegible] కారదశరత వారొ, యిగి [illegible] సం [illegible] యుం మచు మహీ పతు లెల్ల [illegible] దమూడఁగాఁ, నొదవ పికంగ జాటమును నజ్వలదేహ మెలర్పఁ [illegible] నా [illegible] డు

హరి. ౪. ౯. ౧౦

౯. దేహాదుల [illegible] పొడము మచ్చ.

క. పొడచెదరి బొదచఱచిన, యొడళ్లతో [illegible] రెండు [illegible] బ్రంగల్, పెదలిత [illegible] వ, నడుగిడఁగాలేవు బలికి యందలి [illegible] (మను.చ. ౪. ౨౧)

మ. [illegible] యికానిపై పడెలు [illegible] ముల్, [illegible] నిన్ను భజయింతు [illegible] మిాపాగిపా

దశా. ౧ ౨౨౧

వ. . అంత నంతకంతకుం [illegible] పొడపై పొడపై [illegible] గాంకంబు .

కకు. ౩. ౧౦౩.

౬. ఆకులు మున్నగువానిసందులనుండి సూర్యాది కిరణములు ప్రసరించుటచేఁ దెల్లమచ్చలవలె నేర్పడు కాంతి; ఎండ మున్నగువానియొక్క అల్పప్రసారము.

(వ్యవ.) ఇంటికప్పునకు రంధ్రము లుండుటచే ఇంటిలో ఎండపొడలు వెన్నెలపొడలును బడు చున్నవి.

(వ్యవ.) ఎండపొడ తెగులును వసారాలోఁ గూర్చుండుము.

౩. సన్నని వస్త్రము, పలుచనిబట్ట.

ద్వి. కిడలు పింజెలువారిఁగట్టినపసిఁడి,పొడలు శెట్టింపుసొంపులు మవాళింప.

ద్వి. పరమ ౨. ౧౨౨ పొ.

జ పొడికట్టు, పొడిగనిపించు, పొడగను, పొడగాంచు, పొడగానుపు, పొడ మాపు, పొడమోచు, పొడకాను, పొడతెంచు, పొడగడ,పొడపత్తి, పొడిపాటు, పొడపురుగు, పొడమాయించు, పొడిమాయు,పొడియొండ, పొడలమెకము, పొడవడు.

పొడ². వి. దొరలుట, పొగలిక.

(చూ. పొడకట్టు.)

పొడ(ణ)క. వి. ధాన్యాదులు పోసికొనుటకై ఈఁతబద్దలు మొదలగువానితో అల్లిన పెద్దబుట, కసూలవిశేషము.

సీ. అలక్ష్యేష్ట కిరవగు పెరుపుమొగంబును పొడకంతకలతాయి కుడితిగూనఁబోలెడు పొజ్జయు చంద్ర. ౯. ౧. ౮౫.

సీ. ... తగఁ గుంటూలాభిధ గాదె యనంగను గరిసె యనఁగఁ, గీ. దద్విశేషసమాఖ్యలు దనరుచుండుఁ, గొట్టు కూటు పొడకి తమి పొట్ట యనఁగ.

ఆం. భా. ౨. ౨౮౦.

గీ. మంచి బూరెలు పొణకిల మాటుపెట్టి, పిండి బూరె లాకొ్కనకముక్క పెద్దవారి, విస్త రులలోనఁ బొలుంగ విడిచి, కసరికొటిన విప్రు లాఁకటఁబులిచి.

చంద్ర. వి. ౧. ౬౨.

పొడక(గ)ట్టు అ క్రి. (పొడ¹ + కట్టు.) గోచరించు, కనఁబడు, ప్రత్యక్షమగు.

క. మొదలఁ బొడకట్టి పోవఁడె, యదృశ్యుఁడై యొక్కొకపుడుఁ దలఁ డగ్గిరకోన్నడుఁడై వచ్చినరాణ, యిడ యిప్పుడు మింట డాఁగి యేయంబోచ్చె.

రామా. ౮. ౧౩.

సీ. పొడగిట్టు వెలుపు నీపుపుఁడెచేఁడి యొంకార భారాతిథముదయట్టుదయి గన్న

కవల. ౩. ౭౨.

గీ. కొమ్ముభోరిముక్కఁడును నీలకాంతితనుఁడు, నగుకఁ గొంకట్టెనే నంల నమ్మువారమ్మ.

చిత్రభా. ౫ ౧౩౫.

ఈ. కిల్లకంబుగాకి పొడకట్టి పూర్వపురీతి నేడు న్యాయుల్లమునంమ నంకుము .

భాగ. ౬. ౫.

పొడ(గా)నిపించు. స క్రి. (√పొడిగను.) పొడఁగనఁబడు, మాపు, కనఁబడు.

క నో పులపడఁతుకి మగనికిఁ, బ డమాపని లమియూపు పొడగనింపఁ, జనినిధికయు

పాంచు. ౨. ౭౮

గీ నోగఁ, ఓలి నో నప్ప పొడగనిపింపుట

గు ను. వల ౨. ౭౮

చ. విదుఁడు మహాత్మ్మురి యురవిందహితాత్మజుఁ దోడితెచ్చి మిమ్మును పొడగానిపింతు నని క్రౌంచమ్ము నేఁగి .

మొ. రా. కిష్కి. ౦. ౮.

పొడగను. స.క్రి (పొడ¹+కను. త పుణ్డెకాణ్.) చూచు.

(కనుధాతువునకు వలెనే దీనికిని తుమున్నాద్యర్థ ములందును వ్యతిరేకార్థమందును వైకల్పికముగా పొడగానక, పొడిగానక పొడగానని. మున్నగు రూపము లగును.

గీ. కొడుకుఁ బొడగాన కిట్లనుఁ దడిగనేని, వానితో నింక చే ముఖవాఁడె

వారం. బ్రహ్మ. ఆ. ౧౪౦.

ద్వి. అడిరి గౌతముఁ డహల్యాదేవిఁ జూచి, పడఁతి పాషాణమై పడియుండు మీవు, ఉగ్రమగు నెండ గాలి పెంధూళిఁ, బా లుచు నెందును పొడగాఁబడిం.

రం. రా బాల. ౫౦. పా. ౨౦. పం

సీ. ఎవ్వనిఁ దగంద్రు హృత్పద్మవీథుల భక్తిగ్రహమున సేవ్యజనము.

కా. ౫. ౯౭

గీ ఊరపుంఢియుఁ గిరుపెట్టుకుంకువాఁడు, దొప్పపో నున్న పెద్దగా దాఁ వాఁడె ని.

అ ౧౦

పొడగాంచె . క్రి (పొడ + కాంచు.) పొడసూపు, ఎ చు.

ద్వి. కలిగి నవతిలకం పై సెరిత్రిఁ, బాలపారు జాహ్నవిఁ బొడగాం మొక్కి

౦. రా బాల. ౫. పా ౨౪ .

గీ. నడ్డఁ పొడగాంచె పిల్వలఁ బండికిఁదుడు.

పా. ౪. ౨౯.

పొడగావుపు(ను). (√పొడగను.) పొడ

? నట, ఉణము, పె వ

క పుడ విని రెండ కొందటు, పొడగావ్చలు లేక ద్వారభూములఁ దుంపెన్, ఒంకొపులు డియుండఁగ, బడుగుల లబ్బుఁ గం భంజనుచేవల్.

ఉల. ౧౧౩.

ఉ. మాపని యేమియున్న మదిమానక రెం పృ డీ తెలుసునన్, మీ పొడగావ్పుగల్గుటయు మిక్కిలి యబ్బురము

కళా. ౩ ౨౨౩.

పొడచూ(సూ)చె. స. క్రి. (పొడ + చూచు.) పొడగాంచు, మాయు.

శ లార్థిం బొడచూచినంతటనె విశ్వాధీశ్వ నం డిచ్చు నం, కల్పార్థంబులకంటె వర్గము న బ్యాకింబుగా

(కావ్యా. ౨ ౧౦౫.)

క - పెద్రేపేను పిం డు, నాతురమై యెమరు బంబకుఁ శీతకృప్రీపిగ జనియాయముఁ ఒ పెనూతులం బోనిఁ ఒ ప్రచరిత్రా.

(వి . విరా. ౬. ౫౧)

పొడసూ(సూ)పు. . (. (పొడ + మాపు)
కనుబడు, తోఁచు, ప్రత్యక్షము

ఉ ను, త్యంలము చూపి దబ్బ నయ నం న గ్రి వానికి నరాత్రిం ముల్లన లు ఘులు సన్నులకుం ఒ డచూపు కైడపె.

త్రి. ౧. ౧౬౨.

చ. వెనవరిగాక వీడు కురువీరులకుం బొడ చూపవాఁ (భా. విరా. ౪. ౬౧.)

సీ. అయుములు వేడ్కతోడఁ, పొడచూ కనుపాఁ గుడ వా గ్రగ, ములుపెట్టి చి ప్పెంచున మవాము, గీ. తముగ నొస బు ...

బారి. శాం. ౧. ౧౩౪.

చ. . సుప్రసన్నుఁడై, ంకవికనవ్వుచుంగరము వమలతోఁ బొడచూపె భీమనాయకుఁడు మహాపతివ్రతల కంటికతోఁ గరుణా కంబునన్.

భీమ ౫. ౧౦.

పొడతా(దా)మర. వి. (పొడ + తామర) గ. పొడలు పొడలుగా లేచుచున్న వ్యాధివి శేషము, మండిలకు, మండలాకార కుష్ఠము

సీ. .. తామర యనఁ బొడదామర యనఁ.

గీ. పండలకు మెప్పు ...

ఆం. భా. ౬. ౧౭౮.

౨. ఒకదినము పచ్చాకు. (శ. ర.)

పొడతెంచు = పొడము తెంచు. (పొడ + తెంచు - తెచ్చు ధాతువునకు పరమైనపొడ తేరము, పొడలేమి, పొడతేరక, పొడతేన్, పొడతెంచి, పొడతేరు, పొడతేంచు, పొడతేదు, పొడతేరవు, పొడలు, పొడతేరము, పొడతెమ్మ, ము రూపములు సిద్ధించును.) అ. క్రి. ౧. (నారి) ఉదయించు, పొడచు

క. జక్కవ లలరఁ జకోరము ... లములు విరియ ... పము ... భాస్కరుడు వెడ తెంచె.

... ౩౬.

శా. ... మాత్ర ...

... యు. ౧౬౪.

శ. అరుణ ... పొడ తేర .

కాశీ. ౪. ౧౧౪.

౨. కనఁబడు, తోఁచు.

సీ. పిడుగులకో కావు ... ఘనములు

... రా. యు. ౧౭౬౨.

౩. పుట్టు, కలుగు.

చ. .. మెయిప్రాను పాటుతో, సెలంగున ... లోపలం, ... పులకింపు లతోఁ బొడతెంచె గంపము .

ఉ. హరి. ౫. ౧౧౨.

పొడసీడ. వి. (√పొడ. అ. ప్రకాశీకిల్.) సూర్యాదికాంతి ఆకులు మొదలగువానినుండి ప్రసరించుటవలన పొడలుపొడలుగా నేర్పడిన నీడ

క. మిడుతుల ... గలయం, బుడమిం దిలలండులు ... సుడువీథిమం ... ప చిరి ... (... రా. యు. ౪౬౦.)

పొడపత్రి. వి. (√పొడ. అ. ప్రకాశపురుష్తి.) పృక్షివిశే. ను.

ద్వి పొడపత్రి ... భూతా ... ము, కడిమి చింతయు వేము కలిగొట్ట గారి

ద్వి. శ. సా. ౬. ౩౯. పా. ౧౭. ౦

(ఇ తెలుక ... దీని యాకులతో ... కాక ... ఉయుదు. ...)

పొడపాము. వి. (పొడ + పాము) మేను మచ్చలుగల యొకానొక తుచ్ఛజాతిపాము.

క. కడిది విషకింటు ..., కడికండలుసేని ... పొడపాము నీవు నటించి, ... కరు లము వంతగాడు టుసుపవే.

హరి. పూ. ౩. ౪౮.

పొడ(డల)పురుగు, పొడపురువు(ర్వు). వి. (పొడ + పురు.) మేన మచ్చలుగల యొక తుచ్ఛజాతిపా , పొడపాము.

ఆ. పొట్టివాడుకాడు పొడలపురుగుకేడు, వట్టి యాన ... కేడు, పొట్టి చెయ్యి కాలు పోసఁగఁగ గేడురా ..

వేమన. ౨. ౨౯౫.

గీ. వేటఁ బోయెడువారలు విప్రుమాటు, కలుగు డుదు ... కలిగిని

పి. శకుం. ౧. ౧౭౯.

పొడ(లు)పె(వె)ట్టు. అ. క్రి. (√పొడ³) ౧. దోరలు, పొరలు.

సీ. ఇలమీఁదఁ దిలదాఁకి నీప్రశిష్యా నాప్రశిష్యఁ
బెడిమర్లిగాఁ బొడ పెట్టి పెట్టి.
కాశీ. ౨. ౧౭౪

సీ. నిద్రితద్రుమచ్ఛాయ నిలువక జమిగి వెంబడిగి
నన్నఁగి పంక్తి పొడలు వట్టె.
ఆము. ౫ ౧౬

౨. బోరగిలఁబడు

ఉ. ఎడువారిఁ బొరలువారిన్, పొడిపొడి వారి
మునిఁగెపోయెడువారిన్, పైపైఁబడి వారిన్,
దయము సుడగొనువారలను గేరిచూచి
భయమునకే శ్రీరం మా ౮ ౮

వ. ఇసుకలకసతుల నడుగిడనోపి నడపడె
త్రొక్కనిచోట్లు త్రొక్కి దిక్కుకన్న సుర
పొన్నగున్నలం గూడి తలియకొండల వెకలిం
యుడురాకాసపంపు బొడిలకఁ బొడలు
పెట్టి ... గిడి ... వెంగిటి
తన్నెలం ... ... గుల
దంగిన ప్రొమ్ముడిముడి పిసుకు లెజుంచి
౯ వా. ౨ ౬౦

పొడమాయించు. స. క్రి (√పొడమాయు)
రూపుమాపు, చంపు, నాశముచేయు

శా. దృక్కేళిం గిరివాలకైరవుఁడు విద్వేషించి
విద్వేషలన్, కెక్కుక ... మున్,
ఒలంబు నెఱపుచు కొండాపి ఖండించు
న, ద్విక్కుంమున్ ఒడకై మఁ ... బొడ
మాయించెన్ బిశాచావళిన్, జొక్కించున్
ఘటంబోట కామిషత్రితస్థూలోపహారంబులన్
కావ్యా ౨. ౧౦౩

పొడమాయు. అ. క్రి. (పొడ¹ + మాయు)
రూపఱు, చచ్చు, నశించు, (చూ. పొడమా
యించు.)

పొడమించు. స. క్రి. (√పొడము.) పుట్టించు,
కాపించు.

గీ. పురుషునందు సమానంబుఁ బొలఁతియందు,
వ్యాసనముఖము పొడమించు పరుసననఘ,
శుక్లము ... ణితంబును
భా. ఆశ్వ. ౧. ౪౫.

గీ జగతిఁ బొడమింప నంబుజాసనుఁడు వైతి.
రామా. ౬. ౨౮.

ద్వి. వర మేమి సంతుమిపరి వేఁడు మనిసఁ,
బరిపూర్ణ తిరలోకపాలత్వ మడగె, అడిగిన
నపుడు నాలవలోకపాలుఁ, బొడమింపఁ
దలఁపు నాబుద్ధిలోఁ గూడ
రం రా ౬. ౭ పా ౧౫. ౪౦

౨. తెలుపరించు, వర్ణించు.

ద్వి. నీవు, ఇక్కడఁ బొడమింప నీల
కంకదవు, నిక్కంబు చెప్పవే నీవెూ
మా (ద్వి పరమ ౧. ౪౧౯.)

పొడము(ద్భు) = పొడము¹. అ. క్రి ౧.
(సూర్యాదులు) ఉదయించు, పొడుచు

గీ తమ్మియునుఁగు నార్పుములను పొతమకి
దొల్లనె మసిలివచ్చి, లక్ష్మణుని మన్ని
ఎసము జల్లముగిఁ గినుము.
అచ్చ. రా. యు. ౪౦౩.

౨. పుట్టు, జనించు.

మ. తిగునే యింతె యురాంతకా తలఁచతే
త్రైలోక్యమం గాన శ్రీవుగిదా చాసవ
వైరివై పొవము లాత్రు తీవయుం జాడ
రూపగుణైవంబు గిదాస్యుండవు .
హ. హరి. ౪. ౯౧.

క. అవిభునకు సర్వసపరి,భావకుఁడై పిన్నకారి
పగిదిఁ బొడమి పం,శావహుఁడు పిన్నకారి.
వసు. ౧. ౨౬.

మ. . కప్పి,మణులగుక గైకవి గర్భవార్ధిం
పొడమెకా సంపూర్ణచంద్రాకృతిన్
ఉ. రా. ౨. ౧౪౪.

౩. ఆవిర్భవించు, సంభవించు.

ఉ. భోరన విస్ఫులింగములు వొట్మగ దగ్ధము
క్షేత్రనాని కాద్యాన ములందు వెల్వడియె
దారుణవహ్నిశిఖాకలాపముల్
... ఆ. ౪ ౪౧౦

గీ. జడలఁ గ్రొవ్వెన్నెల మెడఁ బాఁపసరులఁ
దొడలఁ, బొడలతో శ్మీన వెలిమిడిపూఁత
మించ, పొడమి వ్రేటెలి మందటఁ పొడవు
ఎరాపెఁ, గొనెవులంగల్లఁ ... పోటు
పల్కు. ఉ హరి ౨ ౧౩౧.

మహాస్రగ్ధర. ప్రమాదంబున హైకల్యంబు
యానిందినపుఁ పొడమ
ఆను. ౩౦.

౪. జనించు, ఉద్భవించు

సీ ఎనెనెఁ ఎల్లెండ్లు పశుగులు పొడమఁ
గృతార్థలై యర్థించుచున్ను లలర.
పాండు. ౫ ౭౧౬.

౫. నంబగ, తోఁచు

ద్వి. అలావిర్భవించు సుముమాత్రమైనఁ, గొడి
మదు మాయందు బ... హింప
ప్రి. హరిశ్చం. పూ. ౧౦౩౭. పం

క. ... ఆ,పుష్పంబోఁడిపి వాఁగము, జవ్వాది
తొలంగుసంతి వమకతి పొడమె
శుక. ౧. ౩౬౩.

మ హరి చేయించిన యప్పు శ్రీపాద్యముఖోపచా-
ద్యోపచారంబులన్, హరి మెమ్మద ఋ
మోహమునం బొడమఁగా నగ్నాసనాదీనుఁ
డై .. ఉ. హరి ౧. ౧౨౭.

౬. ప్రకటితమగు, బయలుపడు

క పొడగుడు చేయుని కార్యము, పొడమక
యుండంగఁ గప్పిప్రత్నెద మన నెపన్నఁడు
గాదు పేయు కార్యము, నెడవాయపుమసుజా
లేల వెల్వుల్లవన్.
(పయూగ. ౩. ౨౩౩.)

౭. పొడసూపించు, పొడగుకాంచు.

పొడముతెలివి = పొడ తెలివి అ క్రి. (పొడము+తెలివి, స్వార్థము) పుట్టు,కలుగు.

గీ శేషవృతమేరశిఖరమనీషఁ బొగడు, వంచ
కాఁగిటనున్న హేమాంబుజంబు, పూర్వ
ము ... ది ... పొడముదేర, మదు
మ... ఒ యగు ... విక విభాసఁ.
పాండు ౫. ౨౯౯.

పొడవెండ. వి. (పొడ¹ + ఎండ) (ఆకులు
... లగుటాగ) సందులనుండి సూర్యకాంతి
ప్ర ... మటుచె ... నుచ్చుతె అల్పముగా
... ఎం...

సీ పొడవెండ గానని ... లనీరఁ
గ్రొమ్మ ... యగుచు ... లగి.
వాంస. ౪. ౧౬.

వ. పొ ... యం ... లయా ... కేతనంబులు
... (గౌ. రా యు ౨౫౬౫.)

పొడలమెకము. ? (√పొడ¹.) దుప్పి, చమూ
రువు. (శ. ర)

పొడవగు. అ. క్రి (పొడవు¹ + అగు.)

౧. మూపొ ..., ... క్రీకవి ...

ఉ. ... లక్ష్మి ... పదియొక్క ...
... ప్రాం ఏయు ... బాష్పడు .
భాగ. అరి రా. ౧౪౬.

క. ఎదిరి యిమ్ము నా కొసంగుమా, తడబడ నా బుద్ధి గంప త్రైలోక్యమునన్, బొడవైనవి యెల్లను గని, తడయక నీప్రియుని కివ్విధం బునఁ జెప్పెన్. హరి. ఉ. ౪. ౧౧౧.

(గొప్పవానిని అనిభావము.)

గీ. [illegible]

క. అను[illegible]జీవనికిఁ గుల[illegible]తిలకింపు పుణ్య భాగిని [illegible] [illegible]

[illegible] ౧౧౦౯.

పొడవడఁగించు. స. క్రి. (√పొడవడఁగు)

౧. పొడవడఁగఁజేయు, రూపుమాపు, చంపు.

క. పెడగేలు గట్టి పాపుఁ, [illegible] యితనిఁ బొడవడఁగించెన్, [illegible] దీని నీతి, [illegible] బెట్టి [illegible] బరయన్. భాగ. విరా. ౩. ౧౭౦.

క. పొడగాంచి యింత [illegible] దేహమునుచుఁ బొడవడఁగింపన్, మఱిసెను మందవిసర్పిణి [illegible].

(నా. [illegible] ౯౪.)

౨. నోఁగొట్టు, నశింపఁజేయు.

గద [illegible] ముకలై [illegible] పొడవడఁగించును నిమిషమాత్రమున.

కాశీ. ౬. ౧౨౪.

పొడవడఁగు. అ. క్రి. (పొడవు[1] + అడఁగు.)

౧. రూపుమాయు, చచ్చు.

గీ. పుడమి యీనిన చందానఁ గదలఁ దిగుగు, దుడుకుమెకములం మాచేతఁ బొడవడఁగు[illegible].

[illegible] ౧. ౧౭౪.

వ. అట్లు యమునకుఁ గువునంబడిన హంసుండు పొడవడంగుట కల గంధర్వులు హరిదాను కీర్తనంబున గీతంబు లొనర్చిరి

ఉ. హరి. ౪. ౨౯౬.

౨. చెడు, నశించు, పోవు.

[illegible] గలిం [illegible]

[illegible] ౯. ౧౨౬.

గీ. [illegible] పరిభ్రాంతి పొడవడంగ, [illegible] [illegible]

[illegible] ౨. ౬౨.

౩. భగ్నమగు, పొడగు.

గీ. అమరపతినందనుఁడు పొడవడఁగి చనిన, వసురమాయయు నడిపోయె.

నిర్వ. ౬. ౧౧౦.

గీ. అసవ [illegible] యస్న[illegible], బుది [illegible] వచ్చుచున్నఁకు పొడవడంగి, [illegible] పోతరమునఁ, [illegible] [illegible]ముగ.

[illegible] ౪. ౫౨.

క. సేనాపతిత్వమున [illegible], [illegible] యొకఁడు నడప [illegible] పొడవడఁగ[illegible] యా, సేన యునిఁ [illegible]భాగవి, [illegible] జలధి [illegible] [illegible]ంగిన్. భార. ద్రో. ౧. ౬౦.

క. తొల్లి యుగ[illegible] [illegible], [illegible] పొడవడఁగె దాప మెక్కుడుగా [illegible] వారి పఱవు ప్రాణులు తల్లడిలఁగ నిడివి యగుచు ధరణి అలంకరన్. ([illegible] ౩. ౧౭.)

పొడవడఁచు. స. క్రి. (√పొడవడఁగు.) ౧. సంహరించు, చంపు.

క. వారల రథ్యంబులఁ దత్సారథులం బొడవ
డంచి ధరఁ గూరఁగించెన్.

భార. ద్రో. ౪. ౯౯.

క. కదలివెలుఁగుచున్నఁబడఁగలికి, వొడయడఁదనైరముల్ల
నీరుల నొడయుచుఁ బగలన్, బొడవడఁచి
రాజధర్మము, లెదపక యిల నాల్గుచెఱఁగు
లేలుచు మజియున్.

పె. కథం. ౨. ౧౦౬.

౨. చెఱచు, పాడుచేయు.

క. అవమానితులై ధరణీదివిజులు గ్రోధాగ్ని
శిఖల దీపించి మహాద్రివనద్వీపంబులతో,
నవని నయినఁ బొడవడంతు రప్రతికారుల్.

భార. ఆర. ౫. ౧౭.

క. మనుజులు ధర్మముఁ బొడవడఁచిన వేదముఁ
గర్మములును జెడుటకు భయమందిన
యింద్రాదులు గములాసనుఁ గావఁగ
మునులుఁ దాఁ జనిరి నరేంద్రా.

భార. శాం. ౨. ౨౦౨.

పొడవడు¹. అ. క్రి. (పొడ¹ + పడు.) అగపడు

సీ. ఆహూతులైన మహామునీశ్వరులచేఁ బొడ
వడదర్యో భూభువనతలము.

పారి. ౫. ౭౭.

వ. అమ్మహావాహినీప్రవాహం బెడసెడఁ
బొడవడిన దీవుల ..

శ్రీరంగ. ౧. ౧౩౨

పొడవడు². అ. క్రి. (పొడవు¹ + పడు. వృత్తిని వర్ణలోపము.) కొన్నత్యముచెడు, తక్కువచెడు, బలహీనమగు.

క. అఁకరములోఁద నెప్పుడు, పూఁకలపై కటికి
కటినముష్టినిహతులన్, ప్రూఁకుల శిలలన
బీఁగు, ప్రోకలు గావించి రఘుడు పొడవడకి
పడిన్. భా. రా. యు. ౫౩౪.

ద్వి. కదలని వెవ్వగి కదలి నీడుచును, బొడవడు
యదుభోజపుత్రిగర్భమున, వంత వనంతు
వనంతకేశోంక, మెంతయు నానాఁటి
కెదుగుచు నుండె.

గౌ. ప. క. ౧. ౧౦ పా ౧౩. పం.

పొడవఱు అ. క్రి (√పొడవు¹.) వఱించు

క కరువునఁ బూరితమై లో, హారసములోఁ
గాలు నట్టు లంగజకోకో, ద్ధురశిఖరచితను
విమ్మగఁ, గరఁగియుఁ బొడవఱక లోనఁ
గాలుచునుండెన్. కు. సం. ౫ ౫౩౯.

పొడవు¹ = పొడ¹. వి. (త. పాడైవు.) రూపము, మూర్తి, మూర్తిమత్పదార్థము.,

క. అడవిఁ బువ్వులు దేరఁగ, వడి నరిగిన
కమునిఁ జంపి వానిని దమజాల్, పొడవు
పెడఁ గాల్చి నురితోఁ, దనయక యబ్బాది
కుక్రుఁ ద్రావించి రాగిన్.

భార. ఆది. 3 ౧౧౪.

క. లోకాలోకములోఁగల, చీకటియెల్ల నొక
పొడవు వేకొనియెను నా, నాకాశ మడరి
వచ్చె మహాకాళి మహాభయంకరాకారము
తోడ. కు ౨౦. ౨. ౧౯౯.

క. పదునాలుగులోకంబులుఁ, బొదలింపంద్రుంప
వలసి పొడవులు రెండై, తుదిఁ దా
నొక్కటి యగుదురు

ఉ హరి. ౨. ౭౯.

మధ్యాక్కర. ఎదురను దవ్వులఁ జూచిన
పొడవు కల్లఁ దక్షణము, కదియఁగా

భార. ఆర ౨. ౧౭౯.

జ: పొడవడఁగించుఁ, పొడవడఁగు, పొడవడఁచు,
పొడవరు, పొడవడు, పొడవరు, పొడవు
చూపు, పొడవుచేయు.

పొడవు² = పొడువు(గు). (తె అన్యధ్యర్థకము

శ ర గ్రంథ ంలోను నిర్ధారక ప్రయోగము
కన్పడలేదు కాని ఆ భా లోను పెక్కు గ్రంథ
ములందును క్వాచిత్కముగా భారతమునందుఁ
గూడ గన బడుచున్నది) ౧ ఎకు

పొన్నత్యము

పాదవు

ఆ ౬

కి విం గాంఎవ వ నక దాటి
పాదవు గలిగియు
హ ఉద్యో ౪ ౯౫

కి పాదవుమిగిలి దమ్ము ఎవుఁ
౧ ౯౫

క ఒడ్డును బొడవు గలఁ తనము
గలిగి (జ్జతో మెల గ యా స్తన గ
కంబెను ఆ గొ చుఁ లగ
గుండట ౧ (ద్వా ౬)

కి న్నితా ద వ వు
వ ౪ ౭

౨ ై ని

కి వాను హిమశైల మ్ము నఁ ఆరి మా
రము లయిఁ ల గ మ ౫
పాదవుగలిగి వగ ల యంద
వాహ ల ౩ ౯ గాము లల
౭౯

౩ వతే ఘ వ వా వ్య
క వుమి వలెంద ఠెచట జడవాహిను
లెచట నెచటి నక్షత్రము నన లో వదడు
పాద వదను మాయిడ క మారి ము
లచటి కెక్కు మహాత్మా
వన ౨ ౧ ౩

(ఔన్నత్యము అని రెండవ యర్థము)

౪ ఉన్నత ప్రదేశము, ఎత్తయిన స్థలము

పి లావు శాఖదు జరాశ్రియంబు కలమునఁ
బొడ పెక్కువపుడు డిగదు నపుడును
కాశి ౨ ౧౬౩

కి పొదవులకు నెల్లఁ బొడవు నొప్పు చరించు,
నెలవు దివ్యౌ ధంబ ౫ లకాలంబు, గంధ
ఫేగుండగ న లులుకమునలను మరికిపట్టును
రు ఘ్న క ఐ
చిత్రభా ౪ ౧౧౯

విశే ౧ ఉన్నతుఁడు, ఉన్నతము దీర్ఘము

వా బొడవు నా
గ ౨, గి గుండు ధ మ్మంబుగా నిది దోఁచు
నాకఁ అం భా ౨ ౧౭౩

చ గు హి క్రికలను
అము ౧ ౯

౩ గొప్పవా డు గొ

క కడు నయయ గుణముల
బ ధర్మమూర్తివై యొ ధర్మ
౩ లద ల ప్పు లొక్క న్నగారు
రిగ చి తభా ౧ ౪౫

ద ఇవి బంటుగనముతే యూరాశ్రువులను నివి
యెల గెలువులే యల రాజులకును బూని
ముంద రథు
కు వ వై
యి ౪౬ పా ౩ ౨౦

క్రి ణ ఎ మగా ఎత్తుగా పెద్దిగా

చ ప్రాణ దం బగు పావురంబు పైఁ గడు
బొడ గి పెంటి బొడఁగానక యుచ్చట
ప్రాలె (సారంగ ౨ ౬౪)

చ హరిపురిసాలమున్ గెలిచి యాతతతజ్జమ
లక్ష్మిఁ బూనికన్, బరిణయమాడు నే నని
కుధస్థితితోఁ బొడ వేఁగునంత వి ర్చర
గతితోఁ జరించు ద్విజరాజుశశంబును జూచి

చూచి తా,వరుగక యంత నిల్చినది యుప్పరి
గాటపుకోటయంతయును. (చమ. ౧. ౭౬.)

క. . అలసత నడుపులను కెరుయ్యలంగుచు
దోఁచెన్, వెలివిరిసె నాభి జఠరము,కలకంఠికిఁ
బొడవు దోఁచి కానఁగవచ్చెన్.

రుక్మాం. ౧ ౧౪౧.

పొడవుచూ(సూ)పు. అ. క్రి. (పొడవు + చూపు.) కనఁబడు, తోఁచు, ప్రత్యక్షమగు.

గీ. నన్ను నొరయంగ వేఁడి యే నాథు యిచటఁ,
బొడవుచూపక డాఁగి తీపొదలలోన, నిన్నుఁ
వాసి చరింతనే నిమిషమైన

కు. ౭౦. ౫. ౫౪౯.

సీ. మధువిరోధికి లోన మదనాగ్ని పొడచూపఁ
బొలఁతికిఁ జనుదోయి పొడవుచూ .

వాగ ౧౧ పూ. ౬౯౮.

గీ. జపెలఁ గ్రొన్నెల మెడఁ బాఁ నరముఁ
దొడలఁ, గొడలతో క్రమ్మిన వెలిమిఁపూఁత
మించఁ, బొడమి ప్రేక్షినిముందటఁ బొడవు
చూపెఁ, బొడుపులందెల్లఁ బొడుపైన
బోటివేల్పు. ఉ. హరి. ౭. ౧౩౧.

పొడవు(చే)సేయు. స క్రి (పొడవు[1] + చేయు.) నిక్కించు, పైకెత్తు.

సీ. కడకొప్పు లొరయంగఁ గనుఁదమ్మి లర
మోడ్చి బొమదోయి రొక్కించఁ బొడవు
సేసి. నైష. ౫. ౯.

పొడసుత్తె. వి. (త. పొడిసుత్తి.) చిన్నసుత్తె. (శ. ర., బ్రౌ.)

పొడి. వి. (క. పుడి. త. పొడి. - ఆమ్రేడితము 'పొడిపొడి'. బ. వ. పొడులు, పొళులు, పొల్లు.)

౧. చూర్ణము, నలి.

గీ. దివిజపతి నీకు నిచ్చిన దివ్యశక్తి,చేతఁ గవ్వడి
నడుం వని చూతుమేని, వాను దేవునిచే నది
ద్రవ్యలయ్యుఁ, దునియలయ్యును బొడి
యయ్యుఁ దొరఁగు ధరణి.

భార ఉద్యో ౭. ౭౩౭.

క. కడువెసఁ గలిసినయది గ,వ్వడిబాణజ్వాల
లడగవడి దావాగ్నిన్, వికృతిలు వొలిసిన
క్రియఁ బొడి,పాసి యయ్యెం గురుబలంబు
పొంగడఁగంగన్ (భార. భీష్మ. ౭. ౩౩౮.)

మ. పునఁగుందావి నవోదనంబు మిరియంపుం
బొళ్లతో (ఆము. ౧ ౮౭.)

౭. ౨ ఖండము, చిన్నముక్క

క. చిత్రసేనుం డతికోపం, బుడమిక రథహయ
సూతులఁ, బొడిపొడిఁగావించెఁ బవన
పుత్రుని గప్పెయున్.

(భాగ భీష్మ. . ౫౯.)

క ధను ఆస్త్రధరణ లికిన్, తునిలసి
నాపొళ్లగిఁ, బొడుంపుయు దివ్యబాధ
పొంది యుండెన్. (ఆము. ౪. ౭౫౬.)

౩. (రత్నముల) ఖండ బ, రవ

ఉదా కెంపుపొడి, నీలపుపొడి

౪ తెడియునిశాగము.

(వ్యవ.) బట్టను పొడ్లున్న వి. ఇంకొకసారి
తడుపుము

(వ్యవ) మడమను పొడియున్నది; మరల తడుపు
కొనుము.

౫. పొడిచీకటి, అవతెముసము, చిఱుచీకటి

గీ. ప్రొద్దుచాయలు దూఱిక పొల్లుచేసి, యినుమా
చల్లిన రాలక యిరులుగ్రమ్మి, నడవఁగారాని
రొక్కారిడవి నపుడు, కాంచి నెలఁ
గందె నారాచకలువకోఁగు.

యయా ౧. ౧౧౩.

౬. (క. పొడె.) పొట్ట, ఉదరము
(చూ. పొడికోసికొను.)

విశ. ౧. తడిలేనిది, ఎండినది, శుష్కము, నిస్సారము.

(వ్యవ.) పొడిబట్ట, పొడిమెతుకులు, పొడి మాటలు.

,, మజ్జిగతో తడిపొడిగాఁ గలుపుకొనుము.

౨. అల్పము, చిన్నది, లేఁతది.

(గ్రా. వా॰ పొడితెమ్మెర.)

జ: పొడిగొట్టు, పొడిచీకటి, పొడిచేయు, పొడితెమ్మెర, పొడిదగ్గు, పొడిపిట్ట, పొడి పోసికొను, పొడిపడుకొను.

పొడిగించు. స. క్రి. (√పొడుగు) పొడుగు చేయు, పెంచు.

(వ్యవ) వాఁడు ప్రాఁతగోడ పొడిగించి కట్టి నాఁడు.

(వ్యవ.) ఆతని కథ పొడిగించి వ్రాసినాఁడు.

పొడిచీకటి. వి. (పొడి + చీకటి.) చిఱుచీకటి, అవతమసము.

ఉ. భూరిశ్రవుఁ డొక్కనితోఁ, బోరగి నేయించి తట్లు పొడిచీకటి సంహారహితు సైంధవుని నరుఁ, బారిపడిచి తిట్టి నీకుఁ బల్కులసనవే.

భార. కల్యా. ౨. ౩౭౬.

పొడిచే(సే)యు. స క్రి. (పొడి + చేయు.) చూర్ణముచేయు, నుఱుమాడు.

క. అంతటఁ, బొడిచేసెదద స్త్ర మనురన్ .

కళా. ౨. ౧౫౦.

క. పలుపులఁ గాంచుం బగ్గంబులఁ దన యస్త్రంబు లపి డిచేసిన విచ్చలవిడిఁ బాటెడు రథ్యంబుల సేయఁడు దివిజరాజ పుత్త్రుఁడు గృపతోఁ.

భార. విరా. ౫. ౫౩.

పొడితెమ్మెర. వి. (పొడి + తెమ్మెర.) పిల్ల వాయువు, మందమారుతము.

ఉ. రాగరుచి గెలుగుడఁ దల, భోగిని మఱి మఱువుఁ దిగిచి పొడితెమ్మెర తృష్ణాగతిఁ దరలింపగ సంభోగం బొసఁగుచ్ భుజంగ పుంగవతతికిన్. (కేం. పంచ. ౧. ౧౧౦.)

పొడిదగ్గు. వి. (√పొడి) శ్లేష్మము తెగక వట్టి ధ్వనితోవచ్చు నొకవిధమైన దగ్గు, కాసభేదము.

సీ. పొడిదగ్గు కంఠంబుఁ బొరిపుచ్చుకయున్న ౹తల ప్రకంపంబుఁ బొందకయున్న.

కాశీ. ౩. ౨౪.

సీ. వెన్నెంటు డొక్కయు సన్నపుఁ జేగోలు పొడిదగ్గు కాకిమూపులును మఱియు.

చెన్న. ౨ ౨౯.

పొడిపిట్ట. వి. (√పొడి.) పక్షివిశేషము, ఒక జాతి పిట్ట.

సీ. జిటువ మునగిపూజిటువ గిజిగాడు వల్లడ పొడిపిట్ట వంగపండు, భరతము .

హంస. ౩. ౧౨.

పొడిపో(వో)సికొను. స. క్రి. (√పొడి.)పొట్ట నిండించుకొను.

క. తోడఁ గటఁ బూయఁ బెట్టన్, గుడుము తెప్పదురుగాక గొనకొని గడియన్, బెడిరొండి బ్రతుకున కుడుమన్, బొడిపోసికొనంగఁ జెప్ప బుధులుంగలకే. (ద్వా. ౫. ౨౭౬.)

ద్వి. తదయుక దేశమంతయుఁ ద్రవ్వికొనుచుఁ, బొడిబోసికొని పొట్టుపొర లాచు జేఁగి.

ద్వి. పరమ. ౨. ౨౬. పొ.

పొడిబడుకొను. అ. క్రి. (పొడి + పడు + కొను, స్వార్థమున) శుష్కించు, నిస్సారమగు.

ద్వి. అడియాసఁ దలితంద్రులబడి యుడి యనుచుఁ, బొడిబడుకొనుచు నప్పుర డెల్లఁ గడిపి ...

ద్వి. పరమ. ౩. ౧౫౦. పొ.

పొడుగు. అ. క్రి. (త. పుడైవు.) ౧. ఉన్నతమగు. (శ. ర.) పెరుఁగు, హెచ్చు. (శ. ర., గ్రా.)

(వ్యవ.) బియ్యమువెల పొడిగినది. (గ్రా.)

వి. ౧. మీఁదు. (చూ. పొడుగుమడుగు.) (శ.ర.)

౨. ఉన్నతి, ఎత్తు.

క. తలపొడుగు ధనము పోసిన, వెలయాలికి నిజములేదు వివరింపంగా. (సు. శ. ౫౫.)

౩. దైర్ఘ్యము, ఆయతి.

ఉదా : ఆ బట్టకు పొడు గెక్కువ వెడల్పు తక్కువ.

సప్తమీవిభక్తియం దిది కొన్నిపట్ల యావదర్థక మగును. (వ్యవ.) ౧. దారిపొడుగునను వాఁడు వానిని తిట్టుచునేయుండెను = దారియందంతటను ... ౨. ఈ సంవత్సరము పొడుగునను వర్షములే = యావత్సంవత్సరము, సంవత్సరమంతయు.

విశే. ౧. ఉన్నతము, ఎత్తయినది

(వ్యవ.) వాఁడు పొడుగువాఁడు నేను పొట్టివాఁడను.

౨. దీర్ఘము, నిడివియైనది.

(వ్యవ.) ఈ చేఁదతాఁడు చాల పొడుగు.

౩. ఉత్కృష్టము (శ. ర.)

జ పొడిగించు, పొడుగుపాటి, పొడుగుమడుగు.

పొడుగుపాటి విశే. (పొడుగు + పాటి.) ఉన్నతము, ఎత్తైనది.

(వ్యవ.) కృతయుగమనుష్యులు పొడుగుపాటివారఁట.

పొడుగుమడుఁగు. వి. (పొడుగు + మడుఁగు = మీఁదిమడుఁగు.) మిన్నేఱు, ఆకాశగంగ.

గీ. పొడుగుమడుఁగున గాంచిన యడుగువాఁడు. చంద్రా. ౧. ౩౦.

పొడుచే(డ్చు). స. క్రి. (త. పుడై.) ౧. (వాది, శూలము. మొ. వానితో) గ్రుచ్చు, గ్రుచ్చిచంపు. (దీనికి పొడుపన్, పొడుపుము, పొడుము, ఆమ్రేడితమున పొడుపొడుము అను రూపములు సిద్ధించును.)

గీ. వామనుఁడు దర్భ గిండిలో వారిధార, కడ్డమైయున్న శుక్రునియక్షిఁ బొడువ, మిట్టిపడి కన్నుపోయిన లోటపోయె. దశా. ౫. ౧౦౭.

సీ. అమృతగంధాసక్తమగు చంచుపుటమున వడి సింధువంబులఁ బొడిచి యెత్తు. పారి. ౫. ౭.

క. పులి మల డిగి యూళ్లకు వృత్తులరుజ రాజనము మాన్పుకోఁ బనిచి గవిన్, సెలకొన నురితులు గొని చని, పొలియునో యూరఁ గుయి రేఁగి పొడుచునో చెప్పుమా. ఆము. ౩. ౪౩.

మహాస్రగ్ధర. కవిసెన్ . పులింద, ప్లవబృందంబుల్గాని వ్వల్పుడిఁ బొడుపొడు మన్నుటక్కులు న్మొల్కులన్ రాన్ (ఆము. ౬. ౩౫.)

౨. (పిడికిలి, కొమ్ము. మొ. వానితో) క్రుమ్ము.

క. చే సమరికొంచుఁ బొడువఁగ, డాపిన తద్భుజములోడ డిగ్గరఁగ జయోన్మాద్యసియయి పట్టుకొనియె మహాసత్వుఁడు భీము సేమఁ దమ్మనుజాదున్. (భార. ఆది. ౬. ౨౦౪.)

సీ. తెగి గంటి లేనిపోటుగ నొల్లయద్దల గిద్దలఁ బొడుచుమేగిన విగాది. వేం. పంచ. ౧. ౬౩.

గీ. కదిసి కోడె, తలపులను బొడ్చుచునుపడిఁ దవిలి బెంకొలిడుచుఁ బొగరెక్కియున్న నదరి కలిమి. నీలా. ౨. ౪౩.

౩. ఛేదించు, నఱకు.

గీ. ఎపిరు, గందకుండఁగఁ గొనవది శౌర్య
ఫలము, బొగ్గులకుఁబోలె మొదలంటఁ
బొడువఁ జనదు. (భార. ఉద్యో. ౨. ౫౩.)

క. పెడిదముగఁ గతి గొడ్డటఁ, బొడువఁ దెగిన
క్రూరఁ జిగురు వొడము
భార. ఉద్యో. ౨ ౬౧.

క. అడవులు ఆత్మధానీస్థలికిన్, నడుములవి
పొళ్లుపొళ్లుగఁ, బొడిపింపుము దివ్యబాధ
పొందికి యుండదన్. (అను. ౪. ౨౫౬)

౪. వేయు, విసరు.

సీ. కటకారికి లకిన్యఁ గనిన పోలికెపొరఁదఁ
బొడువఁ బుంమునికోల పువ్వుంటకె
క్రీడా. ౭౧౨.

౫. (దోమ, తేలు, ఎల్లి. మొ.) కుట్టు, కఱచు.

ఆ. తేలుకొలువు మన్నె మెల్లనే యించుక,
పొంగిలి చిన్నవల్లి పొడిచె నచు, లేచి
కూరుచుండె (అచ్చ. రా యు. ౭౭౯)

౬. (తిరుపేను మొ. వానిని) క్రుక్కు.

గీ. ఎలయుసీతాస్వరుఁ తొడ నీర్ల గ్రుక్కు,
యుంట సంటులు పరికించి యుల్లఁ వొడిచె,
గోరుముక్కుల దిగదువ్వి తూరు పత్తి,సెలుల
గలిగినపేల నన్నింటిఁ దిగిచె.
పాండు. ౩. ౩౦.

౭. చంపు, ఎగించు, ఆటలకాయలను చంపు.

వ.. దీనికి (ఈధర్మాసగు) ఎవ్వరు ఎగ్గు
దలంచినాను గంగ కెఱుతపేయు గవిలలం
బొడిచిన దోషమునం బొందుదురు
౧౨౧౩. గు. జి. శేషా. ల. శా.

క. సారె యద పొడువు మని యొకి,సారె
యొకొకె యతఁ కేళిసమయంబున నివ్వాళిని
కొకెతఁ జెప్పిన,సారె కినికి పంజరమున
పొధ్యస మందెన్. వైష. ౩. ౧౦౩.

గీ. అట్టిమెలఁగుట యేమిటి కంటికెని, నిలక
సెక్కడిసిగ్గు మాయింటియతని, కొన్న
పుట్టింప మెలఁగుదు వట్టులయ్యెఁ, బూచి
వలెఁ జూచు నను వానిఁ బొడిచి త్రోయ.
శుక. ౨. ౧౧౧. (ఇదొక తిట్టు.)

౮ పాఁతు, (కింప. మొ.) పాఁతు, నాటు.
(చూ. అడుకువొడుచు.)

క తిమురుపొడిపించి యాకుల,గుడిసెల వసి
యుంచె మంత్రిగురుభటయుతుఁడై ...
అము. ౩. ౧౪.

వ. పొదరుటడవులు చొరంబాఱు పిడికడిత
కిమివ్రునురవడి వితెగిపడిన విటపివిటపంబులం
దడుక వొడిచినగతి నొందుసెడలును
మను చ ౪. ౩౭.

౯ గొట్టు, మోఁదు.

ఆ వాలిమస్తకంబు ప్రకర్యంగి వడి గిదం,
పొడిచె రుధిరవారిపూరి మొలుకె.
భార అర. ౧ ౧౫౯.

ఉ. వారిని యీ,కావరి మేల వచ్చెనని
గాలి త ఁ పొడింపఁ జూచినన్.
పరిమ. ౩. ౨౫.

౧౦ అన, ఊఁగు.

ఉ ఒక్కయెదం గాలు వొడిచి మక్కున
ఒక్కంరపోరితగళంబు నొక్కుచు ...
పాండు. ౪. ౨౩౪.

౧౧. ఒరయు, రాయు

సీ. పలుఁదచన్నులమీఁది పలుపచ్చిగందంబు
కమ్మతావులు దిక్కుఖములఁ బొడువ.
కాశీ. ౫. ౫౨.

౧౨. ఒడ్డు, (పందెము) వైచు.

క. ఎ తివఁబుత్త్వలు మూడుచుచుఁ, బొత్తిచ్చినఁ
బన్నిదములు వొడుచుచు నత్యుద్వృత్తి

గతి వీథిలో మత్తులో త్రవు లంగళ్ల
మెలయుచుండుదు రెలమిన్.

కు. సం. ౪. ౯౫.

౧౩. ముద్రించు.

సీ. కాలంబు పేరి మంకరి యుంబరంబునఁ బొడిచి
నట్టి యరుణముద్ర యునఁగ.

రా. వి. ౩. ౭౯.

క. ఇసుపాదము లర్పింపఁగఁ, జనుచోఁ జన
వర్ఘ్య మంత్రజలపాత్రలు దా, వినువీథి నాఁగఁ
బంచెను, ఘనముగఁ దనయానవొడిచి
కెరి కాలుఁడిల్లన్.

కాశీదాస శాసనము. ౧౧౪౬.

౧౪. (ఆజ్ఞ) పెట్టు, (ఆజ్ఞ) అనిచెప్పు, తెలుపు.

క. వెదదరువు లిచటఁ జెల్లవు, పురమి వహాహ
దొంగలానవొడిచినఁ గోకల్, విడుతురె

కళా. ౩. ౧౯౩.

సీ. కవిజనేనిఁ గళోరికింరహుంకారంబు నొన
రించి మాయాన వొడుచువాఁడె

… ౪. ౩౭

ద్వి. పీనఁగుఁ గాటి కెన్వాఁ దెచ్చి, కెకొని
తమయిచ్చగాఁ గాల్చి మరలి, పోకుండ
నాయాన వొడిచి యా శవము మొలనున్న
వస్త్రంబు మోము కోకొనున పెనుపొంద
నా కిచ్చి

ద్వి. హరిశ్చ ఉ. ౧౬౧౨. పం.

౧౫. (యుద్ధము, ఋణము) చేయు
(చూ. కొండము పొడుచు. (శ. ర)

గీ. అధిప నీతనయుండు గయ్యంబు వొడుచు,
గెంపు వదలక విభవంబు పెంపు మెఱసి

భార. భీష్మ. ౧. ౧౪౨.

క. . కయ్యము లిరువది రేయి డెన్నఁగఁ
బొడిచె జయమహీ వల్లభుడై .

కాశీదాస శాసనము. ౧౧౪౬.

క. వాఁడి యుగుపలుక లోకము, పోడిమి పెరఁ
గయ్య మట్లు పొడిచి వనటమై .

భార. శాం. ౧. ౬౩.

గీ. పాండుపట్టుల నప్పులు పొడిచి పొడిచి,
దొరతనంబు శఁ బట్టాలఁ దిరిపి తిరిపి.

పాండు. ౩. ౧౯.

౧౬. అపహరించు.

సీ. వేదాదివిద్య శూద్రాదికిఁ జెప్పినఁ బొడిఁ
జెద్దలిచ్చిన పొత్తుగనముఁ, బొడిచి తా
నీక మడచిన . గీ. ఒకఁడు తా వచ్చు
నృపతికి శపథములు

విజ్ఞా. ప్రాయ. ౬౦.

అ. క్రి. ౧. పోరు, యుద్ధముచేయు, పోట్లాడు.

క. కడిమిని ద్రుపదాధిపుతోఁ, బొడువఁగఁ
దమ కిలవి యగునె భుజపాణ్యమునన్.

భార. ఆది. ౬. ౬౪.

ఆ. మనము మోసపోయి మునిమపతినూరి,
తోడఁ బొడిచితిమి ఋగోపవృత్తి, నతఁడు
ఘనుఁ యకాలమంతి … డచిన, నచ్చెనో
… వలయు నిజము

భార. శాం. ౫. ౩౭౨.

క. పోరాని … … దిరుగ
జయము … నగు .

ఆను. ౪. ౨౬౪.

౨. (సూర్యాదులు) ఉదయించు.

ఆ. పూర్వశిఖరిమీఁదఁ బొడిచె నినుఁడు

భార. ఉద్యో. ౨. ౧౧౪.

క. నెల పొడిచెం జెంగలువలు, నలి విడిచెం
జక్రవాకనయమూదికముల్, జలజలవిడిచె
న్నెన్నెల, జిలజిల దిక్కులకు పొడిచెం
జీకటు లెడపెన్. (రంగా. ౩. ౧౯౮.)

ఉ. ... రవి గ్రుంకఁ దారకల్, పొడిచె ....
వరాహ. ౪. ౧౪౨.

౩. పుట్టు, పొడము.

గీ. పశ్చిమంబున నింద్రచాపంబు పొడిచె.
హర. ౨. ౧౩.

ఉ. ఇనుఁడు గ్రుంకువేళ నిక్కుడఁ దాఁ గ్రుంకుఁ, బొడుచువేళ వట్ల పొడిచి పెరుఁగుఁ, జిత్ర మిదియ రాజశేఖర సృష్టిలో, నలువ చేర్పు చెప్పు నలుని యగునె. (ద్వా. ౫. ౧౨౩.)

౪. (నీరు) ఎక్కు, పాఱు.

(వ్యవ.) ఈ కాలువనీరు మెట్టపొలములకుఁ బొడువదు.

ప్రకారాంగవిశేషములు : ౧. దానికి రంధ్రము పొడిచి సూత్రము ఎక్కించినాఁడు. ౨. తన ప్రేలితోఁ దనకన్నే పొడుచుకొన్నాఁడు. ౩. ఆమాటలో వానికి కోపము పొడుచుకొని వచ్చినది. ౪. వాఁ డొకకవ పొడిచి నాఁడు = గూఢభావముగల చిక్కుప్రశ్న వైచినాఁడు ౫. ఏఱు (సముద్రము) పోటు పొడిచినది = ఉల్బణమైనది, పొంగినది. ౬. వాఁడున స్మృతిపొడిచినాఁడు = పూర్వ రూపములను ప్రకటించి చెప్పినాఁడు. ౭. అరుఁగుపొడుగునను ముగ్గుచుక్కలు పొడిచినారు. ౮. 'ధ' కు కడుపులో బొట్టు పొడిచిన యెడల 'థ' అగును.

జ : పొడుపు, పొడుపుఁగొండ, పొడుపుప్రేలు, పొడుము, పొడుముకాయ, పొడువ, పొడువడు, పొడువు, పోటి, పోటి గాఁడు.

పొడుపు. వి. (√పొడుచు.) ౧. (సూర్యాదుల) ఉదయము,

క... మేదిని విచ్చివచ్చఁ బోనియట్టిపాపముఁగనిన పొడుపునఁ జెదని తమము పెంపడఁగ గలదే. భార. అను. ౨. ౩౫౫.

క. పెలలుం దనఁ గొన్ని యంతట, పెలపొడు పిడ వంగరంపు వీరధి కనఁగా ...
సుద. ౨. ౯౧.

క. కేరాపొడుపునఁ గన్ని, కె దారుమమాత్ర సేకుకె రా మదనా. ల. వి. ౪. ౩౨.

౨. (కొమ్ములు, మొ. వానితో) క్రుమ్ముట, పోటు.

(వ్యవ.) అది వటి పొడుపుల గొడ్డు.

౩. (సూది, మొ. వానితో) గ్రుచ్చుట, కుట్టు.

(వ్యవ) ఆ ఆవికసు మతి రెండు పొడుపులు పొడు.

౪. (దోమ, నల్లి. మొ) కుట్టుట, కాటు.

(వ్యవ.) ఆ పిల్లవాని శరీరము నిండ దోమపొడుపులే

పొడుపుఁగొండ. వి. (పొడుపు + కొండ.) ఉదయాద్రి, తూర్పుకొండ

ఉ. ...అర్యం దభిరాముఁడై పొడుపుఁగొండ పయిన్ వెలుఁగొందెఁ జూడఁగన్.
భార. కల్య ౧. ౧౧౪.

ఇట్లే, పొడుపుగట్టు. మొ.

క. అలపొడుపుగట్టు నగరు, న్వెలువడు రాజ నకు ప్రేమల వేళాసతి మెచ్చులకుచ్చుఁ బట్టి వైచిన, కెలిపావడయనఁగఁ దూర్పు వెలుఁగం బాఱెన్ (కువల. ౪. ౧౫.)

పొడుపుగుబ్బలి.

సీ. పొడుపుగుబ్బలిమీఁదఁ బూర్ణిమారాత్రులం దొనరించు చంద్రతారపోత్సవంబు.
వైజ. ౫. ౪౫.

పొడుపుఁదిప్పు.

ఆ. అంతఁ బొడుపుఁదిప్పు నెంతయుఁ గదఁ
కతో, జక్కదాయపడగసాఁమియున్న, వాడ
ముటయును బొంగి యుదవిద్రిమ్మరికోడు,
లార్పులెసఁగ అంత కరిగి రవికి.

అచ్చ. రా. యు. ౧౬౫.

పొడుపుమన్నల.

గీ. పొడుపుమల నుండి పడమటికదలి కరుగ.

నీలా. ౧. ౩౪.

ఉ. పున్నమచందురుండు పొడుపున్మలచక్క
వసించి యున్నచాయ న్నవరత్నపీఠిఁ
గొలువై విలువైభవ మొప్పు మన్నెదన్.

చం. రా. ౨. ౫౭.

పొడుపు(డు)కథ. వి. గూఢభావముగల చిక్కు
ప్రశ్న.

(వ్యవ.) పిల్లలకు పొడుపుడుకథలన్న మిక్కిలి
యిష్టము.

పొడుపుఁబ్రేలు. వి. తర్జని, జుట్టినబ్రేలు.

గీ. పంచాంగి మొకకేలఁ బొడుపుఁబ్రేల, వెండి
యుంగరమును . (శుక. ౨. ౪౪౨)

పొడుము. వి. (√పొడుచు. క. పొడివు.) ౧.
పొడి, చూర్ణము.

< పెదలు నడుములుం బొడుములుగ
బెడిదంపుటినుపలుడియల బడలువడ పడ
చుచు . అచ్చ. రా. యు. ౩౨౪.

౨. నస్యము, ముక్కుపొడి.

క. పొడు మడిగిన లేదందువు, వడివడిఁ దల
త్రిప్పుచుందువాకవు గుణము. (చాటువు)

పొడుముకాయ. వి. (పొడుము + కాయ.)
౧ పొడుముంచుకొనెడికాయ, మారేడుబుఱ్ఱ. మొ.

పొడువ = పొడువఁడు, పొలువ. విశే.
(√పొడుచు.) ౧. దుష్టుఁడు, చెడ్డవాఁడు.

చ. కపటము వన్ని జానకి కళల్మ రుఁ దెచ్చితయట్టి
పాతక,ర్మ పుఁబొడువం దనూజహితమంత్రి
సమేతముగా దశాస్య ము, ద్విపులకీలిముఖ
జ్వలన దీర్ఘతరార్చుల నేర్తు విన్ము .

భా. రా. యు. ౫౦౨.

ద్వి. పొడుఁ నీ కెక్కడఁ బోవచ్చు ననుచుఁ,
బెక్కుభంగుల మొఱపెట్టంగ వెఱ్ఱి,తక్క
తోఁబడఁ బట్టి కొట్టినరీతి.

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౧౧౦. పం.

సీ. ఎటులైనఁ గమ్మ నీ విది వోలు నిది కోల
దని తెల్పఁ దలిచూనే యనదుఁ బొడువ.

పాండు. ౫. ౨౭౯.

౨. ఘల్పుఁడు, నికృష్టుఁడు.

ద్వి. ఘన్నెంబు మాలినపొడువల మెల్ల,జెన్నంగ
నాన్నరయు

(బస. పు. ౫. ౭౩౨. పం.)

పొడువఁడు = పొడువ. విశే. (పొడువ +
అఁడు—స్వార్థమున) దుర్జనుఁడు, చెడ్డవాఁడు.

క. మాపిన్నపాప లిచటికి, శ్రీపార్వతిసోమవచ్చి
చెచ్చెర నొకదు,ర్వ్యాఘ్రపారివడుఁగు బొడఁ
గని, రాపొడువఁడు వారిఁ జూచి యద
యాత్ముకుఁడై. (పద్మ. ౩. ౧౨౯.)

క. ఎద రగుట దెలిసి పాఱుం,బొడువఁడు గొని
చనిరాం మాఱుభూమికి

పాండు. ౩. ౭౦.

పొడువు=పొడుగు,పొడవు¹. వి. (√పొడుచు.
క. పుడెప్పు.) ('పొడుగు, పొడువు' అను
ఉన్నధ్యరూపములే ఉన్నవి. ఈపదము అన్యధ్య
మనుటకు నిర్ధారకప్రయోగములు లేనట్లే ఉన్న
ధ్యమనుటకును నిర్ధారక ప్రయోగములు లేవు.
కాని శ. ర. లో పొడుగుపదుగులోని చంద్రాం
గద పద్యమందలి యనుప్రాసము కొంచెము
నిర్ధారకముగా వచ్చును.)

౧. ఎత్తు, ఉన్నతి.

క. పొదువునఁ బ్రాయంబునఁ గడుఁ గడిఁది బలంబునను వాడఁగా నసదృశు నీకొడుకని యీతని నెంతయు, నెడమడుగుగఁ జూపఁ దగ్గె యిందఱు నగఁగాన్

భార. ఆది. ౪. ౧౦౦.

క. పుడమికి విత స్తిమాత్రపుఁ,బొడువున వా తేత్రరాజము విరాజిల్లున్

పాండు. ౨. ౨౨౨.

౨. మీఁదు, పైభాగము.

చ. పొదువునఁ జల్లె లేనగవు పొలుక నెప్పుల నప్పళించుచున్. (మనుచ. ౫. ౭౫.)

విణ. ౧ ఎత్తైనది, ఉన్నతము.

ఆ. ఆక,సంబుకంటెఁ బొడువు జనకుఁడు...

భార. ఆర. ౨. ౪౩౪.

(శ. ర. పా. 'పొదవు' ముద్రి. పా.)

చ. పొదువుగ నెల్లయంగదులఁ బ్రోవు లు బోసిన నూత్నరత్నముల్

(విక్ర. ౧. ౭౪.)

వ. కానుక మొదలగుపొదలం బొడు వగు నానావిధిపాదపకలాపంబులను .

మనుచ ౪ ౩౨.

౩ ఉత్కృష్టుఁడు, గొప్పవాఁడు, గొప్పది

గీ. జడలఁ గ్రొన్నెలపెడఁ బాఁచి మఁ దొడలఁ, బొదలతో గ్మన వెలిమిడిపూఁత మించఁ, బాదమిత్రకేలిమందఁ బొదవు చూపెఁ, బొడువులందెల్లఁ బొడువైన కోటి వేల్పు. ఉ. హరి. ౨. ౧౩౧

క్రి. వి. మీఁదుగా, ఎత్తుగా, పెద్దదిగా. (చూ. పొదవు క్రి. విణ.)

పొణకుకట్ట. వి. తేలికయైన యొకజాతికట్ట. (శ. ర., బ్రౌ.)

పొతక. వి. పొత్తర, ఆకులు మొ. వానికట్ట. (శ. ర., బ్రౌ.)

(వ్యవ.) వాఁడు పొతకలాగున నున్నాఁడు = లావుగా నున్నాఁడు.

పొతపు. విణ. ఇంపైనది, మనోహరము.

క. వితతవసంతగుణావళిఁ, బొతపగు నెల విమలదశ మీవమున నన్నతతిన్, హితస హస్తమిఁ శని రోహిణి, సతిశుభలగ్నమున వాసరాగమ వేళన్. శ్రీరం. ౨. ౩౭౫.

పొతము. వి. (సం. పటలమ్.) ౧. పొట్లము.

చ. ఇతఁ డొకనాఁటిరాతిరి రహిం దనవేశ్యకుఁ బూవుడొంపముల్, పొతముగఁ గొంచుఁ బోవుతతి బోరన నం దొకపూవు జాతి యు,ప్రతిహతమై తనర్చినయుపాయపుదిక్కునఁ బద్దఁ జూచి యా,యుతమగునట్టిభీతిని శివా ర్పిత మంచును బల్కి నెమ్మదిన్.

భల్లా. ౩. ౭౧. (శ. ర.)

౨. గుంపు, మొత్తము.

చ. అతఁ డొకనాఁడు కోటకొఱకై తను నేలిన వారు కేద్కుతో, బొతముగఁ జెనమాటఁ గని భల్లా. ౩. ౭౫. (శ. ర.)

క. విను మాచేం లాకెక్కుటఁ, బెనపొతముగఁ గోయరా - ప్రిదులకి యుండక్.

విక్ర. ౨. ౪౪.

౩. వేన, దండు.

సీ. ... ఐదింట నీలుఁబోదిలి, శతపలి మాటను బొతము దప్పఁగఁజేసి గవయుఁ బంద్రెం టను గడఁక నొంచి ...

భా. రా. యు. ౧౭౬.

పొతుకు. వి. (త. పొదుక్కు.) ధాన్యపురాశి చుట్టు గీఁచెడి గీత. (శ. ర.)

పొత్తపినాఁడు. వి. దేశవిశేషము.

క. పలనాఁడు వేఁగినాఁడును, బులుఁగులనాఁ
డ్వేకనాఁడు పొత్తపినాఁడున్, అలమురికి
నాఁడు రేనాఁ, డలయక గనుఁగొంటి నచటి
యచలలఁ గంటిన్. హంస. ౧. ౫౩.

ఉ. పొత్తపినాఁటిలో విపినభూమిఁ గిరాతుల
కాటపట్టు లో, తో త్తరవన్యవస్తు పురమా
రసుపక్కణ మొప్పు .. కాశీ. 3. 3.

(ముద్రిత. పా. 'పొత్తపినాఁడు' చి. వి. పొ.)

పొత్తపుఁగూర్పరి. వి. (√పొత్తము.) కవి, శుక్రాచార్యుడు.

క. చదువులకు నొజ్జయై కడుఁ, బొదలిన
నాయకుఁడు పొత్తపుఁగూర్పరి, నిది దగి
వనిపించెద నమ్మదిలో ల ... వింత
మనికిత మున్నన్ ... ౪ ౬౧

పొత్తము. వి. (సం. పుస్తకం, ప్రా. పోత్థయం. క. పొత్తగె) గ్రంథము, పుస్తకము, కావ్యము.

చ. వలను మహామునీశ్వరులు వారక దాశివచింత
చేత నిశ్చలగతి నున్నవారిది ఎకాచనివా
సముగాదు మీరుఁ గుక్కలు గవియంగఁ
బాకొడి మృగంబులఁ జూచి సహింప
రా దటో, విలువుఁడు చేయు చేల అగునే
కలకట్లును బంకఁ పొత్తముల్.
ఉ. హరి. ౨. ౧౩౪.

చ. చిలుకకుటారిబోటియును జెందపువన్నియ
మేను పొత్తముం దెలుపఁ దల్లదమ్మివిరి
వింగపుగద్దెయు . నీలా. ౧. ౬.

క. పొత్తుల గ్రక్కుచు మార్చ్యాయత్తుండై
తెలిసి వరుణుఁ దని మొన నిలుపం, జిత్తంబు
లేక వీరపుఁబొత్తము గట్టుకొనిపోయెఁ
బోయినపోకై. ఉ. హరి. ౧. ౩౭.

(వీరపుఁబొత్తము గట్టుకొనిపోవు = పరాక్రమ
గ్రంథసమాప్తి చేసికొనిపోవు, శౌర్యము
దక్క పాతిపోవు - అని భావము.)

గీ. పాలఁ మిటు చేయ నీ కుత్తరోత్తరాభి,
వృద్ధి యని అము. ౧. ౧౪

జ. పొత్తపుఁగూర్పరి

పొత్తర. వి ౧ (ఆగు., మొ. వానితో చేర్చ బడిన) పొట్లము, ...

వ. పిశితఖండంబు లొండొండ యొక్కొత్తుగా
నాకుఁబొ తరలం గట్టియు
మనుచ ౪. ౬౦.

సీ. చాఱపప్పు బిగించి శరభాలపై చేయఁ దగు
పాటుటాకుపొత్తరలగుంపు
చంద్ర. ౯ ౪౧

౨. పాతక, అడుగు - మొ. వానికట (.. గ.)

౩. పిత్రుకర్మ లందు విస్తళ్ల యందుంచి
బ్రాహ్మణుల కిచ్చు ఆమద్రవ్యము.

ఉదా. ఇష్టులైన బ్రాహ్మణులు పొత్తరలు
వట్టరు

పొత్తర(త్ర)ము. వి. (సం. ప్రస్తరః. ప్రా. పత్సరో.) దృషల్పుత్రి, నూఱుడుగుండ్రాయి.

సీ. పొత్తర మన దృషత్పుత్రంబు విలసిల్లు .
ఆం. భా. ౨. ౨౯౯.

పొత్తరముల్లు. వి. తృణవిశేషము. ?.

సీ. కారపొత్తరముల్లు వట్రింత కదురు
కార్వాకు చిట్ర హంస. ౫. ౪౫.

పొత్తి¹. వి. (సం. పుత్రికా. ప్రా. పొత్తిఆ. త. పొత్తి.) ౧. (శిశువుల శయ్యకును, గాయములు కట్టుటకును తుడిచియొత్తుటకును నుపయోగించు మెత్తని) వస్త్రఖండము, గుడ్డముక్క.

క. ఉత్తానశయుతిఁ బొదుగుదు, పొత్తులలో
నునికి దివ్యపురుషుఁ డని తెమ్మో,మత్తులు
నినుఁ గానరు పరమ. ౧. ౧౪౫.

సీ. భవపరాఙ్ముఖుఁ డైన పగిది సత్త్వముఁగూడి
పొత్తులపాన్పుపైఁ బొరలఁబడియు
కాళ. 3. 30.

ఉ. ఎత్తిన నిబ్బరంపుఁబరు వించుక తగ్గక బల్
మెకంబులన్, హత్తెఁగఁ దాకు గాయములు
నారసి కొంచెద మన్న లజ్జగో,నాతుల కిల
పొత్తులని యొల్లఁడు
చంద్రా. ౨ ౫౧.

వ. అటఁ జని యుతి౯ప్రదేశంబున ఋత్విక్తి
వసనుండును వసుంధరారమణుండు మెత్తని
పాత్తిం దలమేనితడియొత్తిన యనంతరంబు.
వ్యా ౬౦౪.

మ. మసుత్కుమారు ఎవె నిాన్ని పెం,
డలిపూజొంపపు పొత్తులం గొదవి ధాత్రీ
జాతముల్ బోలవా,డె.
వసు ౧ ౧౭౨.

౨. క్రిమికోశమువలనఁ గలుగు తంతువము
దాయము, పట్టు.

(చూ. పాత్తిచీర, పాతినూలికాయ. మొ.)

౩. పోఁకఅరఁటి మొ. వెల్లపై పట.

ఉదా: పొడుముపాత్తి, పోఁకపాత్తి. మొ.

పీ. మనుపోఁకపాత్తిఁ గుత్తన దొప్పగమితోడ. .
ఆము. ౧. ౭౭.

౪. వస్త్రి ఒట్టబద్ద.

సీ. . . వస్త్ర ఎగఁగుఁ బో తి.
అం. భా. ౨. ౧౫౭.

౫. కీలికఁతో పాత్తికలచేసెడి కాఁగడాకొన,
కరదీపికాముఖము.

ఉ. కాఁగడా బాగుగా వెలుగుటలేదు, పాత్తి
మీఁద కొంచెము ధమురు చేయుము.

౬. (పాత్తివలె సుదిరియుండెడి కొంక్కుటొన్న
యొక్క) కండె, పొట్ట.

ఉదా: లేఁత కొంక్కుటొన్నపొత్తులు తినుటకు
బాగుగా నుండును.

జ. పాతికి¹, పాత్తిచీర, పాత్తిదామరం, పాత్తి
నూలికాయ, పాత్తిమాలిపువ్వు, పాత్తి
నూలు. పాత్తిపాగ.

పాత్తి². వి. (సం వస్తి. ప్రా. వద్ది.) ప్రేఁగడుపు,
పాత్తికడుపు.

పీ. ఇవి పాతి సెలవిన మృగనాభి మృగిసెత్తు
రులు గప్పళించిన సెలవులయ్యె.
రా. ౭ 3. ౫౭.

౨ పాత్తికడుపు.

పాత్తి³. వి. విశల్య. కీ.

సీ. తనకు విశల్యయై తరిగొట్టి వెన్నచెఱకు
పాతినాఁగ అం భా. ౨. ౭౮.

౨ పాత్తిగడ్డ.

పాత్తిక¹. (సం. పుత్త్రికా. ప్రా. పాత్తిఆ
పాతి¹+ఇక, స్వార్థమున) బొమ్మలకు కట్టెడు
చిన్నవస్త్రము.

క. కురువీరుల గెలిచి తదంబరములలోఁ జిత్ర
వర్ణభాసురములుగాఁ, దర మెంతేఁగి లోన
కోత్సవకరములుగా బొమ్మపాత్తికలకుం
డండీ. భార. విరా. ౪. ౪౭.

ఆ. కర్ణసింధురాజ కౌరవేంద్రాదుల, తలలపాగ
లెల్లఁ దడవి తెచ్చి, రమణపొత్తు బలిమి
నిచ్చితి విరటుని,పుత్రి యడుగ బొమ్మ
పాత్తికలకు. భాగ. ౧. 3౭౫.

౨. (శిశువుల కుపయోగించు.) వస్త్రఖండము,
గుడ్డముక్క.

వ. పాత్తికల నత్తమిల్లిన యయ్యాస్థానశాయునిం
దనపాతిగిట నిదుకొని సుదినదినంబులుగా

ఎన్నఁడు విలిచియున్న మరున్నటితిలకముం
దేఁటిచూచి. కృ. శతకం. ప. ౧౮౩.

3. దొప్ప. (సం. పుటీ.)

శా. . . . ఖ్యా సుఖం బెఱుఁగ కింద్లన్ భిక్షు
భిక్షించి యం,టాకుం బొత్తికఁ బెట్టి తెచ్చి
మరమధ్యం జేర్చితిం జూడు నేఁ, డీకొండా
టపుఁ బెల్కు యుత్కంఠగ కిట్లీపార
భక్షించెడిన్. వేం. పంచ. ప. ౭౩.

పొత్తిక². వి. (పొత్తు + ఇక, స్వార్థమున)
కూడిక, సంగతి, కలయిక

గీ. ఆజ్ఞపొత్తిక సంపద లర్థి నిచ్చి, బంధు
వర్గంబుఁ బోషించె బహువిధముల
విక్ర. ౪. ౩.

(ఆజ్ఞపొత్తికన్ = ఆజ్ఞయొక్క కలయికతో, ఆజ్ఞచేసి, లని భావము.)

పొత్తికడుపు. వి. (పొత్తి² + కడుపు.)
క్రిందికడుపు, నాభిక్రింది కడుపు.

(వ్యవ.) ఆమెకు పొత్తికడుపులో నొప్పి ఎక్కుటముగా నున్నది.

సీ. పొత్తికడుపు క్రిందుగ నాఁగనువత్తి
చనొన్నదు. ఆం. భా. ప. ౧౩౭.

పొత్తిగడ్డ. వి. (పొత్తి² + గడ్డ.) పొత్తి,
విశల్య. కీ. (శ. ర.)

పొత్తిచీర. వి. (పొత్తి¹ + చీర.) పట్టుచీర,
కౌశేయము.

సీ. చెలఁగి చెలఁగి పొత్తిచీరలు గట్టెడు మాను
కమ్మకు దర్శమాయురస్తు.
క్రీడా. ౧౪.

వ. . . . మనుష్యుండు ధూపద్రవ్యంబులు గాని
చీను యగు . . . పొత్తిచీర గాని పసిఁడి
భూర్వాగు. మార్క. ప. ౧౧౭.

పొత్తిదామర. వి. (పొత్తి¹ + తామర.)
ముకుఁగుఁదామర, నమస్కారి. కీ. (శ. ర.)

పొత్తినూలికాయ. వి. (పొత్తినూలు + కాయ.)
పట్టుకాయ, పట్టుపురుగు కాయవలె నిర్మించెడి
గూఁడు.

ఆ. తనకుఁదాన బంధ మొనరించుకొనియెడు,
పొత్తినూలుకాయ పురువుభంగి, నగుణ
మయ్యు సగుణతావాప్తిఁ బొందు వత్సరము
ప్రకృతి గుణము సంక్రమించి.
భార. శాం. ౬ ౧౯.

పొత్తినూలిప్రువ్వు. వి. (పొత్తినూలు + ప్రువ్వు.)
పట్టుదారములు చేసెడి పురుగు, పట్టుపురుగు,
పట్టుకీటము.

గీ అాయఁ గీసు పరిగ్రహ మది సమగ్రమై
నతఁడు పొత్తినూలిప్రువ్వట్లు తాన, తనకు
బంధంబు గావించుకొను లతాంగి .
భార. అను. ౫. ౨౩౦.

పొత్తినూలు. వి. (పొత్తి¹ + నూలు.) పట్టు
కాయనుండితీయు తంతుసమూహము

(చూ. పొత్తినూలికాయ. పొత్తినూలిప్రువ్వు.)

పొత్తిపాగ. వి. (పొత్తి¹ + పాగ.) పట్టుపాగ.

ద్వి. పాసఁ జుట్టినయట్టి పొత్తిపాగలును,
గసటులేనట్టి నీరావిదోవతులు.
ద్వి. పరమ. 3. ౧౭౭. పా.

పొత్తు. అ. క్రి. (త. పొతు. క. పొత్తు.) ఒక
దానితో నొకటి కలయు.

ద్వి. కోరయుఁ బొత్తినకొంగునఁ గప్పు, భోయనఁ
జని కివాగాంబు దోచ్చి
బస. పు. 3. ౪౧౪. పం.

వి. ౧. స్నేహము, చెలిమి.

సీ. మంతనం బుండి యమర్త్యులతోడి పొత్తిం
తియు చాలు నిం కేల యనుచు.
భార. ఆది. ౨. ౨౧.

క. కౌరవనాయక పాండుకుమారులు నీతోడి
పొత్తు మరియొద మనఁగా
భార. ఉద్యో. ౨. ౩౪౩.

(పొత్తు = పొత్తునన్)

క. ఇత్తెఱఁగున మృగజాతుల, పొత్తులు మే
మెఱుఁగి మనుచు భూవల్లభుడుం, జిత్తము
లోపల నామునిసత్తము సద్వృత్తమునకు
సంతసపడుచున్. భాగ. ౯. ౬౦౦.

౨. సహస్థితి, సహవాసము, కూడియుండుట.

ఉ. చేటు పురంబున వారి కెప్పుడున్, గాకటు
లుండు నిటి యుపగామ్యప్రఁ బొత్తుమనంగ
వచ్చునే. భార. విరా. ౩. ౩౨.

సీ. బాడబంబును దాను వార్థికుక్షిలో సరి
పొత్తైమన్న దుర్జాతి వీఁడు.
నైష. ౨. ౧౨౨.

చ. మగువలపొత్తున న్మెలఁగు మానవుల కెడ
తెఁగంబు లారయున్.
పె. శకుం. ౨. ౨౨౩.

౩. (అన్నపానాదులందు) కలయిక, కూడిక, సహభావము.

క. పొత్తువఁ గుడుచుట యుఖ్యము గూడు
దూషించుటయున్.
భార. అను. ౪ ౧౦౯.

చ. తనుఁ గనుఁ బ్రాఁమి యొండొకలతిం బతి
కూర్మి కేఁటిబోఁటిపొత్తున విరదనెగ్గెలఁ
గ నెమరువడి పారి. ౩. ౫౩.

సీ. .. పువ్వుబోఁడులఁ దానుఁ బొత్తుల భుజి
యించు మధురమృష్టాహారవిధిఁ దొలంగి.
కాశి. ౨. ౧౧౭.

౪. సహభోజనము, సఖ్యము, బంతికుడుపు.

సీ. పొత్తనఁగను పజ్జ్గి పొలుచు ..
ఆం. భా. ౨. ౧౬౯.

సీ. ఏను బొత్తుకురాక యున్నఁడు నారగింపని
యునరత్తు మజ్జనముఁ దలఁచి.
విక్రి. ౬. ౫౯.

౫. సంబంధము.

క. కొడుఁకెద్దకాల ముండితి, కొడఁబడి యిం
డంతకాల మున్నను పన కొయ్యొడులాభ
మేమి మఱి యెప్పుడు నుచితమె యొరుల
యిండ్లపొత్తున నుండెన.
భా. ఆది. ౩. ౨౭.

(ఒరులయిండ్లపొత్తు = పరాధీనత అని ఫలితార్థము.)

గీ. ఈ తమతుత్రియుల నెల్ల నుగ్రవృత్తి, నేఁడు
పదినాళులేని నానికతికరచయములఁ
గూల్చితి వేసరినట్టులయ్యె, మునితోడిపొ
త్తింకట మాను టొప్పు.
భార. భీష్మ. ౩. ౨౬౪

౬. సమష్టి, అవిభక్తత, ఉమ్మడి.

సీ. బలదేవుఁ డిది నాకుఁ బద్మనాభునకును,
బొత్తులసొమ్మను బుద్ధి సేసె.
హరి. పూ. ౩. ౨౫౬.

క. ఈ త్తమమగుద్రవ్యంబును విత్తంబును వగ్ర
జునికి కంశాంశంబున్, బొత్తున నిచ్చి సహో
దరు, లత్తి సమాంశంబు గొనుట యర్హం
బెందున్. విజ్ఞా. వ్యవ. ౧౨౬.

ఆ. ఒకనిపొత్తు గూడి యొండవేరముకోరెదను
పదాన్న దానధనముకోటరు.
కళా. ౬. ౯౭.

(పొత్తుగూడి = ఒకనితోఁగూడి, ఉమ్మడిగా అని భావము.)

౬. వృత్తము, వ్యాపారము.

శా. .సద్భావం బారసి లోనిపొత్తు కలి
వృత్తంబున్ జనస్తుత్యముల్, గావింపందగు.

భార. ఉద్యో. ౩. ౨౭౦.

(స్నేహము. ౪ ర.)

(లోనిపొత్తు = అంతరవృత్తము. భా. ల. వ్యా.)

౭. పొత్తువు[1], అనుకూల్యము, పొందిక.

క. మును మమ్ముఁ బొగడి పదపడి, యని వారల
గెలువ వరిది యని పొత్తుగఁ జెప్పినమాటకు
నే నొదఁబడ .

భార. ఉద్యో. ౧. ౩౭౨.

విణ. సహచారి, తోడు.

క. ఆపదలకెల్ల మూలము, కోపము పాపంబు
పొత్తు భా. రా. సుం. ౪౯౬.

క. .కోపము పాపంబుపొత్తు కుపలయనేత్రా.

నా. పంచ. ౧. ౪౫౪.

క. కోప ము పా. ౨నకుఁ బొత్తు .

కళా. ౩. ౨౨౯.

౨. సంబంధముకలది, సంబంధ.

ద్వి. చేకొని యెలిక చెప్పినచొప్పు, గాక నీవేద
తికను నాకుఁ బొ తె.

ద్వి హరిశ్చ ఉ ౨౦౦

౩. ఒగితము, కూడినది

ఉ. ఎత్తిలి కావు కావు ని యేడ్చి తదీయ
పయోధరాగ్రముల్, కస్తుకదాఁకెఁ బిల్చికొని
క్రోశఁ గ్రమంబునఁ జన్నుఁబాలతో,
నెత్తురు మున్నుగాఁగ గణనీయము లైచను
సప్తధాతువుల్, పొత్తుగఁ బ్రాణముల్
వెనఁటి బొందియ త్రిక్కఁగ నొక్క త్రేల్చి
డిన్. హరి. పూ. ౫. ౧౫౦.

జ: పొత్తిక[1], పొత్తుకత్తె, పొత్తుకాఁడు,
పొత్తుగలయు, పొత్తుగుడుచు, పొత్తు
గుడుపు, పొత్తుగొను, పొత్తుచేయు, పొత్తు
టాలు, పొత్తుపడు, పొత్తుపఱచు, పొత్తు
పోవు, పొత్తువచ్చు, పొత్తువాఁడు.

పొత్తుకత్తె(త్తియ) విణ. (√పొత్తు.) స్నేహితు
రాలు.

వ. గోపిక లోపికలులేక తమతమపొత్తుకత్తెలం
దారును దత్తఱంబునఁ బదుగురు నేగుచుఁ
దుటుములు గట్టి. భాగ. ౧౦. పూ. ౬౬౦.

ద్వి. ధరణీశ్వరులు గొల్వఁ దనయంతిపురము,
పురము వెల్వడి యేను బొత్తుకత్తియలు,
గడుపేర్కతో నోముగలదని గొబ్బుగడి
కేఁగి మగుడి గ్రక్కున నేఁగుదెంచు, నమ
యంబు నీకును సమయంబు.

అ. మ. క ౪. ౧౯౫. పొ. ౨౦. పం.

ద్వి. అత్త కోడలు చెల్లె యక్క యేరాలు,
పొత్తుకత్తియ తల్లి పోరామి యనక.

ద్వి. భాగ. ౨. ౩౫. పొ.

ద్వి. అత్తఁడే కెలకేఁగి యాకస్యపొత్తుకత్తియల్
కనకెళి గావింపఁ దలఁచి.

ద్వి. పరమ. ౩. ౨౪౨.

పొత్తుకాఁడు. విణ. (√పొత్తు.) స్నేహితుఁడు,
చెలికాఁడు. (శ. ర.)

పొత్తుగలయు. అ క్రి (పొత్తు + కలయు.)
౧ ఒకటిగాఁగూడు, ఏకమగు.

క చిత్తం బూరక కలఁచెద, నెత్తము నా
తోడ నాడనేరవు గలగఁ, బొత్తుగలసి
నీవును నీ,తత్తబకలు రండు గెలిచెదం బరు
వడితోన్. ఉ. హరి. ౩. ౧౧౬.

౨. సహభోజనమునకు చేరు.

గీ. ఒకయలాబుకలాటికుండోదరమునఁ, బూర్చి
యటు డించి తామను బొత్తుగలిసి, సామి

హస్తాబ్జకబళితుల్ ప్రాణి కొసఁగు, నగుచుఁ
జవులు లెచ్చరించుచు నిగురుఁబోఁడి.
పాండు. ౩. ౯౩.

౩. సమానమగు.

వనమయూరము. అత్తఱిని దివ్యమృగజాతుల
ధింధిం,ధిత్తిమికిఁ జిత్తములు చేల సలన్నృత్త,
యుత్తమగు మెచ్చునకు నచ్చరల తోడన్,
బొత్తుగలపెన్ నృపతపోవన మయూరుల్.
కళా. ౧. ౨౧౪.

(పొత్తు గలపెన్, అపముద్రి).

పొత్తుగుడుచు. అ. క్రి. (√పొత్తు) ౧. సహభోజనము చేయు. (చూ. పొత్తుగుడుపు.)

౨. పనికివచ్చు.

గీ. సత్యములు పొత్తుగుడుచునా సన్నుతాంగి,
భళిర సత్యము లాసలై వచ్చు నీకు.
రాధికా. ౪ ౧౧. అనిబ్రా. పొత్తుగడచు ముద్రి

పొత్తుగుడుపు. వి. (√పొత్తుగుడుచు.) సహభోజనము, సద్ధి. (శ. ర.)

పొత్తుగొను. అ. క్రి. (√పొత్తు.) కలియు, కూడు.

వ. అజగరంబుచేఁ బడియున్న యన్నరభోజను కుత్తు
కకుఁ బొత్తుగొని మెత్తింబు కెంట నంటం
జని భా. ౧౦. పూ. ౪౩౯.

పొత్తుచే(సే)యు. అ. క్రి. (√పొత్తు). ౧. స్నేహముచేయు, స్నేహించు.

క. మీరును సుగ్రీవుండును, గారవమునఁ బొత్తు
చేసి కపిసేనలతో, నారసి జానకిఁ దోడ్పడఁగ
నుదారత సాధింపఁగలరు ధారుణియెల్లన్
భా. రా. కిష్కి. ౩౪.

౨. కలియు, కూడు, మిళితమగు.

ఉ. వచ్చినధర్మజాంగదిరి వారిజనాభుఁడు క్రౌంచకు
క్రౌంచకునన్, గ్రుచ్చి కవుంగిలించుకొని

కూర్మియు భక్తియుఁ బొత్తుసేయఁగా . .
హై. ఆ. ౧. ౧౧౧.

౩. సమానమగు.

సీ. తోరంపుటలకతోలియె త్తరకప్పు మత్తుకకోల
తోడఁ బొత్తుసేయు. హరి. ఉ. ౩౪.

సీ. ప్రవ్వాలు గోయుచోఁ బువ్వులు దమ నవ్వు
పువ్వుల తెలివితోఁ బొత్తుసేయ
ఉ. రా. ౩. ౨౦౯.

(ఇటఁ జౌపమ్యద్యోతకము.)

పొత్తుటాలు. వి. (పొత్తు + ఆలు.) వేశ్య, వారాంగన.

సీ. భోగవుఁజేడియ పొత్తుటాలు,...వెల్లాట
కత్తె నా వేశ్య వెలయు.
సాం. ని. మాన. ౧౩.

పొత్తుపడు. అ. క్రి. (√పొత్తు) అమరు, అనుకూలపడు. (మా. పొత్తుపఱుచు.)

(వ్యా.) ఎన్నివిధములఁ జూచినను వారికార్యము పొత్తుపడలేదు.

పొత్తుపఱుచు. స. క్రి. (√పొత్తుపడు.) అమర్చు, అనుకూలపఱుచు.

(వ్యా.) మా రెట్లో ఆ వ్యవహారము పొత్తుపఱిచిరి

సీ. చెలువైన చిల్కతేజీమీఁద పొసపరిపొందమ్మి
తాల్కాడఁ బొత్తుపఱచి.
చిత్ర. శా. ౨. ౧౦౬.

పొత్తు(లు)పో(వో)వు. అ. క్రి. (పొత్తు + పోవు.) పొత్తుతెగు, చెదరు, కదురు.

సీ. కురువింతపూఁదేనె పెరలక తమలోనఁ బొత్తు
వోవక పాలఁ బోఁడిఁ గొన్న.
పాండు. ౧. ౧౮౧.

(వ్యవ.) ఆ పరికలు పొత్తులంబోక అల్లి పద
జేసి పెట్టినారు. (బ్రా.)

పొత్తువచ్చు. అ. క్రి. (√పొత్తు.) సమానమగు, సరిపడు.

గీ. మృదులగోధూమసరులతో మేళవించి, వన్నె
పచ్చులపేరుతో వక్కాణించి, పుష్పకుండుభ
కంబుతోఁ బొత్తువచ్చుఁ బదఁతి వాలిండ్లపై
నొప్పు పదిఁడిపేరు శివరా. ౪. ౫౧

పొత్తు(ల)వాఁడు. విశే. (పొత్తు + వాఁడు.) సమష్టిగా నున్నవాఁడు, తమ్ముడివాఁడు, (అనేకులతో) సమానసంబంధము కలవాఁడు.

గీ. తల్లి ధాత్రిగ బీజంబు తండ్రి కాట్టు, వంశధర
కార్థముగ నిది వారిభంగి, యీను పొత్తుల
వాఁడ నయ్యెదరుపుకసును పీరలం దిప్ప డెవ్వరి
విడుచువాఁడ. (శార. కాం. ౪. ౭౫౭.)
(శరాశిప్రతి. పా. ధ స్త్రీశ. క్రొత్తప్రతి. పా)

క. పొతునఁ గుటుంబరితులు, బొత్తులవాండ్ర
నప్పు పుచ్చివచోటన్, బొత్తులవాండ్రలు
బుణ,విత్తం బనవఁగవలయు విధివంత
మగఁ. విజ్ఞా. వ్యవ. ౪౭.

గీ. బొత్తుగా నాడి యాటమి పొత్తువానియాఁ
శోక్కించి సంతా మెుయువారు.
దశకు. ౪. ౫౪

పొత్తువు¹ = పొత్తు. వి. పొందిక, అనుకూల్యము.

గీ. గ్రహము లను శత్రుమిత్రసమాగములు
దశలు, వంశవేధయుభూతకీటాతురములు,
పొత్తువులు దెల్పి శాంతవిస్ఫురణఁ దనరు,
సత్కవీంద్రుని కృతి బుధసభల వెలయు.
శ్రీరం. ౧. ౧౨

విరు. పరోహారము.

ఉ. .. అంచనమపొత్తువులుఁబెల్కుచు జూపి
వేల్పుకేళితంతుల నాదఁ బిల్చె ...
అచ్చ. భా. ౩. ౪౦.

పొత్తువు². వి. (సం. పుస్తకం.) సరస్వతి. (శ.ర.)

పొత్తెము. వి. గరిడీసాలమందు క్రిందఁ బలుచెడి
యుట్టమన్న, (శ. ర.) కెట్లు ఒకలికిఁ బూసి
కొనెకి యుట్టమున్న. (బ్రా.)

మ. గరిడికి నా పొత్తెము పుట్టిచల్లడిము రంగావిగా
గశిగ డేఱకా,స రహిన్ మీఱఁగఁజొచ్చి.
(కనకరంజని. ౪. ౬ ౧౪౩.) (శ ర.)

పొద = పొదరు. వి. (త. పొదై. క. పొదె.)
ప్రకాండము, శేక, దట్టముగా నల్లుకొనియుండు
చిన్నచెట్లు తీఁగెలు మొదలగునది; పెద్దతుప్ప,
గుల్మము

ఉ. ఓ సగుచుఁ బుట్టలం బొదలఁ క్రిమ్మరు
పాములఁ దోసి తోసి ...
భా. ఆది. ౧ ౧౪౭.

గీ పొదలఁ బుట్టలఁ బడియుండి పులుఁగు
మెకము, లూవ మేల్కానుండిశె యూక్క
కౌండ్ర భా. ఉద్యో. ౩ ౧౮౩.

ఓ పొద క్రింది పొద వాఁ బొలుచు గుల్మ
ఖిద ఆం. భా. ౨. ౩౫.

చూ. పొదపెట్టు

పొదక వి. పొయిలుఁగు, పెద్దకంఠస్వరము.
(వ. గ, (బ్రా. చూ. పొదకలనెత్తు.)
జ: పొదకల నెత్తు

పొదకలనెత్తు. స. క్రి. (పొదకలు + ఎత్తు.)
పెద్దగొంతుకతో అంచు.

ద్వి. పొదకలశాత్తి యా పుత్త్రిని జేరి,పెఱకుచు
కోలతాల్బృందములార కావరమూపుత్రి.
నవనాథ. ౯౧ పా. ౧౦. పం.

(బ్రా. పా పొదలనెలుంగత్తి ముద్రి)

పొదడు = పొదిటిచి గిణ పొట్టివాఁడు, వామ
నుఁడు

సీ. పొటి మొట్టి గిటక పొదటి పొదరూ
గున్న యనగను వామనాఖ్య దనరు.
అం. భా. ౨ ౧౨౩.

పొదపె(వె)ట్టు. స క్రి (పొద + పెట్టు) ౧.
అధికముగాఁ జెప్పుకొను, చెప్పుకొను, ప్రక
టించు

క. అది కారణముగ నతనికి, సదృశం బగు
గుణము నీకుఁ జాలదు భువిలోఁ, బొదలని
పెద్దతికెంబులు, పొదపెట్టక మగిడి పొమ్ము
భోజనృపాలా ద్వా ౩. ౫౫.

(ఆరోపించు ౯ ర)

క. ఇది తగుఁ [illegible] జనకి కిశా,విదుఁకు నీ
పమ్మత్రిమున పిద్యల యొంటికల్, పొద
పెట్టుట హాసుమంతుని, యెదుఁన్ వెసఁ
[illegible] సుమ్మా
ద్వా ౨ ౫౯

౨ [illegible]యు, కాంచు.

క తదనంత [illegible], [illegible]
లోన [illegible]కేలి నిలుపన్, [illegible]
వదలి యొకి బా, గొలంగిన [illegible]లకు
దిరిగి చనుడెంచెన్. ద్వా ౪. ౧౦.

క. అది తనదేహం [illegible]చ్చుట, విదలింపం బతు
పలిలని పుష్పముల [illegible], జోదు గొద[illegible]ంచుచు
గాడ్పులు, పొ వపెట్టి గతోవి కాగములు
దూరముగన్, పాండు. ౪. ౨౨౧.

౩. పొదఁబెట్టు, చేర్చు.

క. చదివినకొడుకును సంపద,పొదపెట్టినతండ్రి
నిందఁబొరియనితల్లిన్, బదినున్న పగిదివర
చిన,సుదతియుఁ గలికాం బ్రటంబ్రదు
సుజనస్తుత్యా శేష. ౩. ౨౪౭.

క. పరబలముమీఁద సేనలఁ, బురికొల్పుడువాఁడు
పోలెఁ బొదవెట్టుచు న,మ్మురవైరి దటును
కొనిచనె, నాదమపుడు రోజనత్రియం
బెడగిలుగన్ జై భా. ౫. ౫౪.

పొదరిండ్లచుక్క. వి. పొదరిండ్ల యాకారము
గల చుక్క, పునర్వసునక్షత్రము (శ. ర.)

పొదరిల్లు(లు) = పొదరుటిల్లు వి. టొ
(పొదరు + ఇల్లు) ఇంటివలెనుండు పొద,
నికుంజము.

సీ. సంపెంగ పొందంటిచక్కి గోగఁట గాంధి
యును రంచు మగిడి కోనూరునవియు.
పారి. ౩ ౫౧

[illegible]పొద [illegible] చూచి రొదిగి యద్దసఁ
[illegible]న్నంతె [illegible] ౨. ౯౨.

చ పొద[illegible] [illegible] నింతియు
[illegible] ([illegible] ౫ ౧౪౯)

పొదరు = పొద [illegible] ([illegible]) [illegible] కాండము
(బోద), లేక, [illegible]ము గా [illegible]ని [illegible]ండుచిన
చెట్లు తీఁగెలు మొదలగునది; పెద్దపొద,
గుల్మము.

గీ. ఇట్లు ప్రార్థించి పాంచాలి యట్టలేని, కింప
బలుమందిరం బల్లఁ జేరనరిగి, యుల్లఁ
బొవు [illegible] జెట్టులియున్నపొదరు, సొచ్చు
లేడిచందంబునఁ జొచ్చుటయును.
భార. విరా. ౨. ౧౧౨.

గీ. లేచి మెలపునఁ దాను గీలించి యున్న,
మెట్టు సడలించి వాకిటఁ జెటినట్టి, తడికఁ
గేడించి పొదరునఁ దార్చి భూమి,నురశిఖా
మణి యటు లొంగి మాచునపుడు.

విప్ర. ౩. ౬౭.

వ. మట్టతొత్తుకొని యితుగిల పొదరుటడవులు
చొరంబాఱు పిడకడితికదువు.

మనుచ ౪. ౩౮

విణ. (పొదవంటిది) మూలము, ఆదికారణము.

పొదరుటిల్లు = పొదరిల్లు. (శ. ర., చి. ని)

క. ఆది యట్టిద యప్పనికిం, బొదరుగుటన్ దూతి
ప్రీతిఁ బురికొనఁబలికెన్, జదురాలికిఁ దవు
లెత్తిన, యది నీతో నెట్లు మాటలాడం
గూడున్ వేం. పంచ. ౪ ౨౮

జ. పొదరిల్లుచుక్క, పొదరిల్లు, పొదరుకొను,
పొదరుటిల్లు.

పొదరుకొను. అ. క్రి (√పొదరు) గుమిగూడు
సంఘీభవించు.

క. తమలోనఁ బొదరుకొని యు,ష్ట్రిము వాకిట
నిల్వఁబనిచి రహి నమ్మాదున్,సముఖమున
కరిగె నందుఁ ద,రము జూపి యుఖా
రిలోఁ గరట మి ట్లనియెన్.

వేం. పంచ. ౧. ౪౯౩

పొదలా(లియా)డు. అ. క్రి. (పొదలు+ఆడు.)

౧. ప్రబలు, అతిశయించు.

గీ. చెన్నుమిగుల నొండొరులకుఁ జెప్పికొనుచు,
సద్భుతంబులు భయములు నాదరములు,
గౌతుకంబులుఁ బొదలాడఁగాఁ బ్రియుండు,
ప్రియురాలుఁ గ్రోలిరి నూతనప్రేమరసము.

హరి. ఉ. ౪. ౧౯౩.

(శ. ర. పా. పొరిపొరి - క్రొత్తప్రతి.)

౨. కలఁగియాడు, చంచలించితిరుగు.

సీ. ... లఁ బొదువుచుక్కలు దక్కటగాక
పొదలాడఁ జెట్లపైఁ బులుఁగుమూఁక.

పాండు ౪. ౨౯౨

పొదలించు=పొదల్చు. స. క్రి (√పొదలు)

౧. వృద్ధినొందించు, వర్ధిల్లఁజేయు, హెచ్చించు.

క. పదునాలుగులోకంబులుఁ, బొదలింపం
బ్రుంపవలసి పాదవులు రెండై, తుదిఁ దా
రొక్కటి యగుదురు

ఉ. హరి. ౨. ౬౯.

సీ. ఇది యజ్ఞదక్షుఁ బొదలించునట్లుగా నప్ర
మేయధనంబు లావహించు

విక్ర. ౫. ౧౧౫.

వ. పాంసురడిండీరమండలంబులు సంబరంబులు
పొదలింప నమురియు నక్కలంపు మహీ
తాబ్జకామినీజాలపరివ్రాజితంబు గా వు న
నలిమిగ్ననసూనక లీమకరాది పరియుతంబై.

చంద్రి. ౪ ౬౭.

౨. ఉప్పొంగించు, సంతోషపెట్టు.

క. పంపాతరంగరింఖణ,ఝంపాసంపాత్యమానజల
కణరేఖా,సంపాతశీతలానిల,సంపద పొద
లించెఁ బరమహైమోత్తంసున్.

పాండు ౧. ౧౨౭.

౩. పుట్టించు, కలిగించు

క. చని సూసవచనరచనలఁ, జనవులఁ బరిరంభ
ణాదిసంభావనలన్, మనసు గరఁగించి పుల
కలు, తనువునఁ బొదలించి రతులఁ దగిలించి
తగన్. విక్ర ౭. ౩౭.

౪. కదపు, పోఁజేయు.

ద్వి. తప్పియు నుల్లంబు తల్లడిలంగఁ, బ్రొద్దోక
రోఁడుగాఁ బొదలింపుచుండి.

ద్వి. తి సా. ౧ ౧౨. పా. ౧౦. పం.

౫. కావించు, ఒనర్చు.

శా. యాతనలం బొదలించుచుం, జేతులు బిగఁ
బట్టి కొట్టి సేయనిబాధల్, పాతాళింపఁగఁ
జేయుచు, దూతలుచనఁ జూచి విష్ణుదూతలు
కరుణన్. శ్రీరం. మా. 3. ౯౧.

పొదలిక. వి. (√పొదలు) ౧. పెంపు, వృద్ధి

ద్వి. అదిగాక నీలోన నత్యంతదుష్ట,మదక
ణములు తామసరాజసములు, ...
చున్నవి వానిపొదలికవలన, ...
జనియింపఁ బోదు.

విష్ణుమాయావిలాసము పూ ౨. ఆ (? ?)

౨ పూనిక, ప్రయత్నము, ఉత్సాహము

క. భూదారము పెఁ దూఱిన, భూదారుం డెంతు
తోలఁగి పొదలిక సేసెన్, నైడువ గొని
రెండై చని, మేదినిఁ బడ దాని నవుడు
మిత్రులు పొగడన్

భాగవతద్విజయము ౨ ౨౭౨. (ప్రా)

3. ఒప్పిదము, అందము

వ. పొదలికల చెన్నడలకలుకులుం గల బలిజ
కన్నెదమిటారులు ప్రబంధ ౭౮

౪. పొదవు

సీ. వికటారిబీరులప్రకటాహమికమాన్పు విక
టారి పొదలికల్ చెన్నుమిగుల

శశా. ౨. ౧౩.

సీ. ఔ నన్నఁ జే వెళ్లు మని హెచ్చరించుచుఁ
జకటారి పొదలిక లేయువారు

కుకల. ౨. ౯౩.

సీ. చికిలికోపులు కమ్మచేక ట్రిమాస్టిని జకటారి
పొదలిక చెలువు గులుక. (దశా. ౧ ౨౭౩.)

౫ సంతోషము.

చ. కొదలనిపన్ను పైట యనిపోవుచునిశ్చలతార
కాక్షులుం, జెదరనియట్టి యుంతిని
జెత్తరుబొమ్మకు భేదమొక్కచో, పొదలిక
నీదుపేరు విని పుల్కలు జాల్కొను పేద
పేసవన్. రస. 3. 33.

పొదలికకత్తెర. వి. (√పొదలిక.) మల్లబంధ
విశేషము, పదిరెండు పరువడులలో నొకటి.

వ. ఎడమడుగుపరువడికుడియడుగుపరువడి .
సగ్పబంధకత్తెర జాగెనకత్తెర పొదలి
కత్తెర జోగినపావు మొదలుగాఁ గల
పదిరెండు పరువడులును

ప్రబంధ. ౭౮

పొదలికదండ. వి. (√పొదలిక.) మల్లబంధ
విశేషము, పదిరెండు దండలలో నొకటి.

వ పెసరపుదండ సింగపుదండ పొదలికదండ
యడుగడుగుపొదలికదండ మొదలుగాఁ
గల పదిరెండు దండలును

(ప్రబంధ. ౭౮.)

వ. అప్పిరుండు సముదండ పొదలికదండ .
కుక్కుటపుదండ మొదలుగా గల పదిరెండు
దండల యఖండపాండిత్యంబు కలిసి ...

హంస. ౧. ౨౦౬.

పొదలిపుచ్చు. స. క్రి. (√పొదలు.) పెంచు,
కప్పిపుచ్చు.

ద్వి. అదలించి కాదు శే దనుచు నీకల్ల, పొదలి
పుచ్చఁగ నింకఁ బోలదు నీకు.

పద. ౨. ౭౩. పా. 30. పం.

పొదలు. అ. క్రి. (త. పొదిర్. క. పొదల్)
౧. పెరుఁగు, వర్ధిల్లు.

గీ. పొదలుఁ దఱుఁగుటకై పొద పొదవుఁ
బడుట,కై కదుం జేరఁ బాయుటకై .

భార. శాం. ౧. ౨౦౬.

గీ. పేద జీర్ణముగాఁజేయఁగాని మరణ,మొందఁ
జేయదు విను కాలమెందు నరుని, పూర్వ
కర్మములు లాయువుఁ బొదలఁజేయు,

సన్నముగఁ జేయ బ్రదుకను జావుఁ గలుగు.
భార. అను. ౫. ౧౨౮.

క. కోకిలములఁ దలిచినఁ బలు,గాకులపొదిఁ బొదలునట్టి కష్టపుఁబులుఁగుల్, సాకు నన హ్యాయ లని యూ,హా కూఁతలు మానఁ గలవె యవి బ్రార్థనలన్. (కళా. ౬. ౨౩౦.)

౨. పుట్టు, కలుగు

క. పదియాఱువేలనార్యవ్రరఁ, బొదలినయిలజవ్వ నంబు పొలివోవక యుం,పొదవెడువారిఁ గనియె న,మ్ముదితలు సద్గుణవ సముత్సుక లగుచున్. (హరి ఉ. ౪. ౧౮౦.)

క. గిరియందుఁ దరువు పొదలిన,వరుసన కాయంబునందుఁ బ్రభవించె నహం,కర ణము వా. రా. ౫. ౧౧౫.

౩. నివసించు, ఉండు.

క. ఇది పార మిగి యసారం, బిది యల్పము ఘన మి దనక యెందును దాస్సై, పొదలుట దెలుపఁ జె దిలినుల,సదన స్తంభమున నెల్ల నగములు నెఱుఁగన్. (భోజరా ౧. ౬౩.)

సీ. పాలు చాలఁగఁ గ్రోలఁ జాలు నే తగ నాల పొదుఁగులఁ దిణుఁదులు పొదలుచున్న.
శివరా. ౩. ౪౩.

౪. ప్రకాశించు, పొల్చు, ఒప్పు.

గీ. కిరణబాహుళ్యమున సుధాకరుఁడు పొదలె.
రా. వి. ౩. ౨౦.

గీ. కుదురుకొని నగేంద్రములు కూర్మకులాగ్రణీ జీవనస్థితిం, బొదలె ఫణీశ్వరుండు బహు భోగసమున్నతి నుల్లసిల్లె ...
విక్ర. ౨. ౬౦.

గీ. గట్టుదొరపట్టి యెనలేని కనిమముసఁ, బొదలు చును మమ్ము ననయంబుఁ బ్రోచుఁగాత.
నీలా. ౧. ౨.

౫. స్థూలమగు, ఉబ్బు, పొంగు.

క. గెలుపున మెయి వొదలఁగ బొ,బ్బలిడుచు మనఁడు రథము వంపి పాంచాలబలం, బులుగులవడఁ బలుదెఱఁగుల, యలవుల విహరించె నుత్క టాటోపమునన్. (భార. కర్ణ. ౧. ౧౪౬.)

సీ. తనుమధ్య అనుమాటఁ దప్పింపఁగాఁ బోలుఁ బొలుపేక నడుములు పొదలఁబొచ్చె.
వెం. రా. బాల. ౪౩.

చ. మదపతి మందమందగతి మార్దవ మొప్పఁగ వచ్చెఁ జైపయిం, బొదలుచున్న రాగరస పూరముతో నెదిరించు కైవడిన్.
విక్ర. ౪. ౨౧౬.

గీ. కైటభారాతియె దనున్న కౌస్తుభంబు పోల్కిఁ గాంటి కొలవింతపొల్పు దెల్పు, బ్రియ యమారకుమారుణాబిల్లఁ గాంచి,పొదలె నుగు ణాంబురాశి యాభూవిభుండు.
సుద. ౨. ౧౦౨.

(ఇట సంతోషించెనని భావము.)

౬. ప్రబలు, అతిశయించు.

ఉ. కృతార్థతా,కలితులు ధీరు లేమనిభుఁ గానఁగఁ గాంచినపుణ్యు లెద్ది యో,కొలఁదుల నెన్నిజన్మములఁ గూర్చిరొ నాఁ బొదలున్ జనస్తుతుల్. (హరి. పూ. ౧. ౨౧.)

చ. పొదలితి రాజ్యభోగములఁ బూనితి దిగ్విజ యోన్నతిం గడున్,వదలక దానధర్మముఖ వర్తనలుం దగునట్లు సల్పితిన్.
రాఘవ. ౧. ౪౪.

౭. ఉద్రేకించు, విజృంభించు.

క. యాదవు లుల్లోకభుజ,శ్రీదర్పసముగ్రులని విశేషోత్కటల నా,వేదించినఁ దక్షిణమా,త్రో దిత మగు మత్సరమున నుల్లము పొదలన్.
హరి. ఉ. ౨. ౧౧౭.

౭. క్రీడించు

ఉ. తోఁట్టినవేడ్క నెలం బొదరిండ్ల గెందువులం బొదలు రమణీరమణులును.

పారి ౨. ౫౨

౯. వ్యాపించు, క్రమ్ము.

క. తదనంతరంబ జనముల, కది పగ లిది రాత్రి యనుచు నేర్పఱుపంగా, హృదయముల కగోచరమై, చదలం బొదలెం గ్రొచ్చె జలధరవితతుల్. విక్ర. ౪ ౨౯.

౧౦ విజృంభించు, మిక్కిలి గర్వించు.

చ. హృదయము క్రాఁగ నొకింత యమియించెను కెల్వపుఁ గ్రొవ్వు పెంపునం, బొదలెడు రంభ కున్ సవతిపోరు ఘటించుట కింతిరార్పణం, బిది యిటు గొంత చేసితి

కళా. ౨. 3

౧౧. తోఁచు, కనఁబడు.

ఉ. రంగనన్నియ కెనిమేను లోలుగట్టు తుదం బొదలెం గ్రమంబునన్ వసు. ౬. ౬

౧౨. ఫలించు

క. పండియుఁ బలితోర్కి పొదలు, రండవసతి యన శరగుణరేఖఁ దనరుచున్, గండొసఁగడునుతరత్నము, పాండురమణిలుక్తిఁ వోలెఁ బదపొ వారిత్రుపన్. (రాఘవ. ౧. ౩౨.)

౧౩. అగు, ప్రవర్తిల్లు.

క. మొదలుండ నచటఁ బోయక, తుదిగొమ్మలు నీటఁ దడుపఁ దుద నివ్వలమై, పొదలుంగా కది ప్రబలునె వీర. ౪. ౧౫.

జ: పొదలాడు, పొదలించు, పొదలిక, పొదలిక తెర, పొదలికదండ, పొదలిపుచ్చు, పొదలుకొను, పొదల్చు

పొదలుకొను. అ. క్రి. (పొదలు+కొను, స్వార్థము) ౧. పెందుకొను, అతిశయించు.

వ. గొంగడిగాఁడు పొదలుగాఁ గలుగు పక్షులు పొదలుకొనియుండు పిట్టపట్లును సమ్మదింబున విలోకించుచు

చంద్రా. ౨. ౭౪.

సీ. ఉరగవల్లీగాఢపరిరంభణంబులఁ బోఁక ప్రాఁకులఁ గెంపు పొదలుకొనఁగ.

కాశీ. ౧. ౯౧.

౨ పొంగు, స్థూలమగు.

సీ. పెన్నిధిఁ గాంచిన పేదచందంబునఁ బొలఁతుక వీఁను పొదలుకొనియె (నిర్వ. ౭. ౭౬)

పొదల్చు = పొదలించు. స. క్రి. పొదలఁజేయు, వర్ధిల్లఁజేయు.

చ. నిగుణంబు లింతటఁ జలమేది మేదినిఁ బొదల్పుము విశ్వనృపాలమన్మథా

కావ్యా. ౨ 83

పొదవు = ఒదవు అ. క్రి ౧. కలుగు, సంభవించు

గీ. కుడిచి కూర్చుండి క్రొవ్వునఁ బుడమి కొని, పడఁతిఁ దెచ్చుట నిట్టిచేడ్పాటు పొదవె.

అచ్చ రా యు. ౪౫౨.

మ. పొదివెన్ ఘూర్ణితదుగ్ధధామనిబిడప్రోద్భూత సంగంధముల్ వసు. ౪. ౨౦.

౨ ఎనఁగు, ఒప్పు

ద్వి. సమబుద్ధి నీతియు సౌమనస్యంబు, మొదలైన సద్గుణంబులరాశి యనుచుఁ, బొదవిన నీపెంపు పొల్లుగాఁ జేసి.

రం రా. కిష్కిం. ౨౧౨. పొ. ౧౯. పం

పొది. వి. (క., తు. పొదె. మ., త. పొది. ౧. దొన, తూణీరము.

సీ. కలికిచూపులకు భీతిని డాఁగి నిలిచిన కైవడిఁ బొదుల మార్గణము లలర.

హై. భా. ౫. ౧౧౧

సీ. తరకసమ్ము పొది బత్తళిక పాణిపదమ్ము
దొన యనఁ దూణీర మొనరియుండు.
ఆం. భా. ౨. ౨౧౪.

గీ. పిడికిటమ్ములు వీఁపునదిడిన పొదియు.
చంద్రా. ౨. ౪౦

౨ మంగలి క్షౌరసాధనము లుంచుకొనెడి తోలు
సంచి, అడపము (శ. ర) 3 పొదుఁగు, ఊధము.

సీ. పొట్టపొంగునఁ దల్లిపొదిఁ బాసి పిడికిఁ
బాతి, క్రమ్మఁటుఁ జెద్దపరువుతోడ
భోజరా ౬ ౨౧

౪ సమూహము, మొత్తము, బాణసమూహము.

గీ. అడవి గృహపశాకికలకు నాట గిలిపి, ప్రోది
సెవఁ టుల రొమ్ముల పొదులు పిచ్చి, మంద
సంచారముగ సుకుమార మగుచు, మెఱసెఁ
బ్రత్యూషసమ సమీరణంబు
నృసిం 3 ౧౧౧

క. కోకిలములఁ దలిచిన బలు, గాకులవాగిఁ
బొదిలినట్టు కష్టపుఁబులుఁగుల్, నాకు
వసహ్యాగు లని యా, పాకూఁతలు మానఁ
గలవె యని ప్రార్థనలన్
కళా ౬ ౨౭

చ సెఱఁకులు నొంచెడం బొదులు గొంచెద
వర్జను గాత్రశాలలోన్
భార. విరా ౪ ౨౦౧.

౫ కేశబంధము, ముడి.

సీ ఇరుగడఁ బొది విచ్చి విరియువేనలితోన
మోహాంధతమసంబు ముంచుకొనఁగ,
కు సం. ౫. ౫౪౯

౬. మోపు, కట్ట.

క. తలుగులపొది యొకదెసఁ జెక్కులవామెవ
యొక్కెవలన వసువై యుండక, మొలకొపె
ఱెక్కచుట్లన్, బలుద్రాటం జుట్టి గోప
భావం బలరన్. (భార. విరా. ౧. ౨౬౫.)

సీ. అవిన విక్కం బిది యందఱు నొండొరు
లే మనియెదరొ వీ కీలిసముల, పొది యొడు
దాఁచి మాఁచెదనని దాఁచితి .
భాగ అను. 3. ౨౪౯.

౭ కప్పు, అచ్ఛాదనము, ఆవరణ.

సీ ఈ తెప్పపొది విచ్చి యుంచుక చూచిన
నొప్పుముకన్న లెట్లుండునొక్కొ.
కేయూర. ౪. ౭.

ద్వి ముడుతకుళ్లాయి కిమ్మల మిట్టిపడఁగ,
దట్టమై పొదిగగ్గి సెరవాయి బెట్టి, కట్టిన
పెనుపు నతిఱు చంక నలర.
ద్వి. పరమ. 3 ౨౨౯. పా

ద్వి. పొదిగట్టు మూలంబు భోగంబుగాఁగఁ, బది
నూఱుశిరముల ఫణిరాజుకరణి.
ద్వి పరమ 3 ౧౬౨. పా.

౮ వరుస, క్రమము

౯ పొదిఁ దనవంగిముఖములలో, నదికిన నవ్వరులు
వర్గిజాఖ్యము లమరున్ (కావ్యా ౩ ౩౬.)

జ పొదికట్టు, పొదిగూడు, పొదిగొను, పొది
చెడు, పొదివిరియు, పొదుక

పొదికట్టు. వి (√పొది) వాకిటిముందటి పంచ
పాక, పంచాది, వసార. (శ. ర., బ్రౌ.)

సీ. ఒకవైష్ణవగృహంబునకు నెఱుంగక యేఁగి
పొదికట్టుమఱుఁగునఁ బొంచియుండ.
పరమ ౪. ౧౯౬.

(శ. ర పా పొదిగిటిమఱుఁగున. ముద్రి.)

పొదికిలి వి. దే. ద్వారపార్శ్వము, గుమ్మము
ప్రక్క

సీ. ... ఆగడపున వెలపట్టు,పొదిగిళ్లఁ దప్పదు
విప్పుచు బ్రత్తిగింజలు విడి ..
ద్వా. ౩. ౪౨.

సీ. కదళికాస్తంభముల్ పొదిగిళ్ల నమరించి
కేతువు లందంగఁ గేలుకొల్పి
చెన్న. ౩. ౨౩.

పొదిగిలి. వి. దే. (√పొదుగు.) ౧. దండచేతి కిని బ్రక్కకును నడిమిభాగము, భుజాంతరము.

గీ. జనని పొదిగిటనున్న వాలుగిఁ గడంక, చెత్తి
కొని తొమ్మపై విడి యెత్తి విఱువుఁ,
జన్ను మొనలు తడాసనాబ్జమున నగిమె.
హరి. పూ ౫. ౧౪౯.

సీ లా లాక్షిపొదిగిళ్లలోనున్న కుకు చిన్నిచిన్ని
నవ్వులు గ్రీక్షించుచారు.
వరాహ. ౭. ౫౩.

(పొదుగిళ్లు. అపముద్రి.)

క. పొదిగిళ్ల లోన బిడ్డల,ముదమున నిడి .
పారిజా. ౫. ౧౩౧.

వ. పొత్తికల నత్తమిల్లిన యయ్యర్భకానకాయినిం
దనపొదిగిట నిడికొని సవినయంబుగా సన్నిధి
నిలిచియున్న మనున్నటీతిలకంబు దాసం జేతి
చూచి. కృ. విపం. ౨ ౧౭౪.

౨. పొదికిలి, వ్యాపసాన్యము, గుమ్మగుబ్రంకు.

ఉ. అక్క యిదేమొకొ వలి తెలియంబడదాతఁకు
వీథికొంట కిల్,టక్కులతో దరాఁ బొదిగిటన్
నిలువంబడి తొంగిచూచుచో
కువల. ౫. ౩౩.

ఉ. పొదిగిట నిల్చి చూడు విరిబోఁడి ముదం
బెదఁ దిక్కటిల్లఁగా, వెనుకగ వచ్చి ..
దశా. ౭ ౩౭౪.

పొదిగూడు. అ. క్రి. (పొది + కూడు¹.) గుంపు గూడు.

సీ. అరవిచ్చు తెలిమొల్లవిరులు మూటలుగాం బొది
పొదిగూడి తెక్కలఁ బొదువుఁ గొన్ని.
పాండు. ౧. ౧౭౧.

పొదిగొను¹. అ. క్రి (పొది + కొను.) ౧. గుంపుగూడు, దట్టమగు.

ద్వి. పదివేలకోటులభానుతేజములు, పొదిగొని
లోకముల్ పొదివినయట్లు
రం. రా. అర ౧౬౨. పా. ౧౬. పం.

క. తదనంతరంబ మిక్కిలి, పొదిగొన్న చిగుళ్ల
జొంపముల సొంపగు పూఁ,బొదరింటికిఁ
దార్చి సతిన్ కళా. ౪. ౧౦౦.

మ. వలపుంగ్రొవ్వరిపీటియేటిదరిఁ జల్వల్ జల్లు
లేఁబొన్నగున్నలనీడన్ బొదిగొన్న మల్లి
యలక్రిందన్ గప్రపుం గద్దియన్
చంద్రా. ౪. ౨౬౫.

౨. కలియు, కూడు.

చ కదలక కృష్ణరాయ కరవాలమునం దగు
ధారనీట నభ్యుదయము నొంది శాత్రవుల
పుట్టి మునుంగఁగ ఫేనపంక్తితోఁ, బొదిగొని
పైపయిన్ వెడలు బుద్బుదపంక్తులవోలెఁ
బొరయన్ మనుచ ౧. ౪౧.

ద్వి కదలక ధర్మార్థకామముల్ మూఁడు,
పొదిగొన్న పిరికోలెఁ బొలుపొందువాని.
రం. రా. సుం. ౨౪౦. పా. ౬. పం.

౩ వ్యాపించు, ప్రసరించు

క. కదలక విభుఁడును వివిధ,ప్రదరంబుల వెల్లి
గొలుపఁ బటువగుదీప్తుల్, పొదిగొన్న వేళ
నింగియుఁ, దుది నేమని చెప్ప నంపదొనయ్యె
తోఁచెన్. కవిక. ౨. ౨౨౦.

చ. పొదిగొనుచూడ్కులన్ మెఱచిపోని మెఱుం
గులుగా నిగుడ్చుచున్ .. (కవిక. ౬. ౯౫.)

పొదిగొను². స. క్రి. (పొదిగి + కొను.) చుట్టుకొను, పరివేష్టించు.

ఉ. ... ఘనస్థిరకాయు లకోరరాక్షసుల్, కొది
గొని కావ నివ్వలలో నమ్ముతంబు మర
తీక్ష్ణితా. (భార. అను. ౧. ౨౧౬.)

సీ. దనుజారి పారిజాతముఁ జేరి పొదిగొన్న
రాజన్యరాజీరములలోన. గీ. కలయఁ దొలు
తామసోములు గలవు జాకు

ఉ. హరి. ౪. ౧౩౪.

పొదిచెడు. అ. క్రి. (√పొది.) పాడగు.

క. అది కడుభ్రుకొలఁదియును డిని, సదనమునకు
మగిడివచ్చి సరిపొద్దున ని, ట్లద వరసి
యరుగఁ దిరుగం, బొదిచెడియుజా బైరు .

వేం. పంచ. ౩. ౫౦.

పొదిటి = పొదడు. విశే. పొట్టివాఁడు, వామ
నుఁడు.

సీ. పొట్టి మెంటి గిటక పొదిటి పొదడు .
యనఁగ వామనాఖ్య దనరు

ఆం. భా. ౨. ౧౨౩.

పొదిరించు. స. క్రి. (√పొదురు.) పుష్పింపఁ
జేయు, పూచునట్లుచేయు.

పీ. బొట్టుగు లేమావిఁ బొదరించె నొక్కర్తు
చూచియుఁ జేసంటిసోబగుమీఱ.

యయా. ౪. ౨౦.

(శ. ర. పా. పొదలించె. ముద్రి)

పొదివించు. స. క్రి. (√పొదవు.) పొదువఁ
జేయు, వ్యాపింపఁజేయు.

సీ. ఓకవనుప్రతిమ యిం పూన్చు తెల్లనిశాఖఁ
బొదివించెడుకలాచి పూని నిలిచె.

చంద్రి. ౨. ౨౫.

పొదివిరియు. అ. క్రి. (పొది + విరియు.) ౧.
గుంపుచెడు, విడిపోవు, చెదరు.

గీ. తెంలి పరచక్రము పొదివిరిసి పఱవ ...

కు. సం. ౧౨. ౧౫౬.

౨. బిగిచెడు, ధైర్యహీనమగు.

క. గిరిజలలితాంగములం బొరిఁ,బొరిఁ గనుఁగొని
సొగసి యినుకబొమ్మ జలమ్ముల్, దరలఁగ
విరిసినగతిఁ బొది,విరిగి మహేశ్వరు మనంబు
వికటం బయ్యెన్. (కు. సం. ౫. ౧౧౬.)

పొదుఁగు = పొదువు[1]. వి. ఊధము, ఆవు మొద
లగు వానికి పా లుండెడిచోటు.

మధ్యాక్కర. మృదులోమములును శంఖనిభ
శిర్ణముల్ మెత్తని వలుఁద, పొదుఁగును ...

భార. అది. ౪. ౯౯౩

ఉ. దండమె దీనివాలధి సుధానిభవాఃకరకంతె
దీని యీ,కుండపొదుంగు .

పాండు. ౫. ౨౪౪.

చ. పురి శేఁగఁ జగు స్తనంబులుం, బలసి
పొదుంగు ద్రేఁగు పఱపంగ గభీరరవంబుతోడ
వీ,థుల నడయాడు బాలకులు దోరపుభీతిఁ
దొలంగి పాఱఁగన్. (భోజరా. ౬. ౨౦.)

సా • పొదుఁగు కోసి పాలుద్రాగు = అత్యాశచే
మొదటికే నష్టము నందు.

జ • పొదుఁగుచేయు

పొదుఁగుచేయు అ క్రి. (పొదుఁగు+చేయు.)
ఈనఁబోవుసమయమున పశువు పెద్దపొదుఁగు
కలదియగు.

(వ్యవ.) ఆవు పొదుఁగుచేసినది. పది దినములలో
ఈనవచ్చును. (శ. ర.)

పొదుక. వి. (పొది + ఉక, స్వార్థమున) పొది,
పొట్లము, మూట.

గీ. వంజా, డంతయును బుచ్చి పొదుకగా
నమరఁ గట్టి,కొనుచు పోఁబోకగుటయుఁ
జనియె (భార. శాం. ౩. ౪౯౯.)

పొదుగఁబట్టు. స. క్రి. (పొదుగన్ + పట్టు.) పొదిగిపట్టు, కప్పి పట్టుకొను.

వ. ... ఇవ్విధంబున గలభాషిణీకంఠంబునకుఁ దవకంఠంబు సద్దంబుఁ జేర్చి ప్రేటు కనుఱిక జాని నిరుగేలం బొదుగఁబట్టుకొని పరమకరుణాపరవశత్వంబునఁ దొలంగక యా వృద్ధభామిని .. (కళా. ౩. ౧౨౦)

పొదుగు = పొదువు[1], ఒదుగు. స. క్రి. (క. పొదిను, పొదుంకు, త. పొదుక్కు.) ౧. క్రమ్ము, ఆవరించు.

క. ప్రదికెదునంతకుఁ బురుషుఁడు, ప్రిదులక నిలువెల్ల వగలఁ బెనఁగొనియుండున్, గుదురు కొని దూది మాఁగుడు, పొదిగిన కార్పాస బీజమునకుం బ్రతియై. కవిక. ౫. ౧౧౭.

సీ. చెదలుఁ బ్రువ్వు లతనిఁ బొదుగఁ బుట్టలు పెట్టెఁ బుట్టక్రోవులలోనఁ బుట్టెఁ జెట్లు. వాల్మీ. ౩. ౧౪౦.

౨. (పెట్ట పిల్లలను జేయుటకై గుడ్లను రెక్కలలో) కప్పు.

గీ. అంబునిధితీరమునఁ గులాయము బమర్చికొని కలంగుచుఁ దిట్టిభి గ్రుడ్లఁబెట్టి, పొదిగ . కేం. పంచ. ౧. ౬౨౦.

౩. (రత్నములు, పెం.) ఖచితముచేయు, చెక్కు.

ఉదా: వజ్రాలు పొదిగిన యుంగరము.

౪. క్రి. కలియు, పైఁబడు.

గీ. పొదుగుల్జ భయంబుల నొదుఁగు మనసు, ధైర్యకౌర్యనిరంకుశత్వము వహించె. కవిరా. ౨. ౨౩.

(శ. ర. పా. పొదవు. ముద్రితపా.)

వి. శిశువులపొత్తుల కుపయోగించుగుడ్డ.

క. కలిఁ దోఁచి మూసె నిశ్చితి, కలభాషిణి యుండు చెతికెలంబున లో, త్తిల రాజి పెం త్తగాఁ బొదు, గలరింది కుమారు మనిచి రాజాదు లటన్. (దా. ౩. ౪౦.)

చూ: పొదిగిలి, పొదుగఁబట్టు, పొదుగుడు.

పొదుగుడు. విశే. (√పొదుగు.) ౧. పొదుగ్నది, కప్పునది.

(వి. కప్పుడు, ఆచ్ఛాదనము. అని. శ. ర.)

క. ఉత్తానశయతఁ బొదుగుడు, పొత్తులలో నునిక దివ్యపురుషుఁ డని తమో, మతులు విన గానరు నను, నత్తెఱఁగునఁ జూడకుము దయం బ్రోవఁదగున్. పరమ. ౧. ౧౪౫.

౨. గ్రుడ్లు పొదిగి పిల్లలను జేయునది.

సీ. ధానలో దాఁచినపటుపుట్టము చించి పొదుగుడుకోక్లకుఁ బొత్తిచేసె. శుక. ౩. ౫౦.

వి. బ. ౧. పొదుగుడుపొత్తులు, శిశువులకుప యోగించు వస్త్రఖండములు.

గీ. ఆ కుమారి పరంజ్యోతిపై నవాతు, ప్రోల సేటికిఁ బెట్టిరి ముగ్ధ లనుచు, నగువిధంబునఁ బొదుగుళ్లనడుమ నగుచు, నుండు మందిరదీప కాజ్యోతిఁ జూచి. వరాహ. ౭. ౫.

వ. .తోఁటుంబట్టల పొదుగుళ్లపైఁ గ్రొమ్మడుగు పెటిబిఱుకుచుంగుల నిక్కుచెక్కుచు ... కళా. ౭. ౨౨౪.

౨. బాలక్రీడావిశేషము.

పొదుపు. వి. (త. పొదిప్పు.) ౧. వృద్ధి, పెంపు.

క. కరుపువఁబోసినవిధమున, నరుదుగఁ దనరూప పెంట్టిదట్టిద గాఁ ద, త్పురభులు క్రేపుల నీనఁగఁ, బొరిఁబొరి కెకేటఁ గమపుపొదు పగుచుంచెన్. (భోజరా. ౭. ౩౧౭.)

౨. మితవ్యయము. (గ్రా.)

(వ్యవ.) వానిదగ్గఱ పొదుపు లేదు, ఎంత ద్రవ్యమైనను చాలదు.

(వ్యవ.) పొదుపుగా వాడికొన్నయెడల నెలకు నేబదిరూపాయలు చాలును.

విణ. పొందిక కలది, యుక్తము, సరియైనది.

(వ్యవ.) ఆమె సరుకులన్నియు గదిలోఁ బొదుపుగా సంచినది.

సీ. పొదుపుగా నమ్ముల పొదులు వీపునఁ జేర్చి .. మ. చ. ౨. ౫౨.

జః పొదుపుచేయు.

పొదుపుచేయు. స. క్రి. (పొదుపు + చేయు.) చక్కఁబఱుచు, పొందుపఱుచు.

(వ్యవ.) బుద్ధిమంతుఁడు కనుక చెడిపోయిన సంసారము పొదుపుచేసికొన్నాఁడు.

(వ్యవ.) పండినపంట పొదుపుచేసికొని యింటికిఁ దెచ్చికొనుము.

పొదురు. అ. క్రి. పూచు, పుష్పించు.

(శ. ర. చూ. పొదిరించు.)

జ : పొదిరించు.

పొదువఁ(గఁ)బట్టు. స. క్రి. (పొదువన్ + పట్టు.) గట్టిగాఁ బట్టు, బిగియఁబట్టు.

మ. ...దగ్గతియుగ్రకోపమున దోర్లీలాసముల్లాసిరై, పొదువంబట్టి వహించెమూఁపుల ... భా. రా. అర. ౧. ౨౯.

ఇట్లే : పొదువఁగఁబట్టు.

ఆ. కోటిపిండుచేతఁ బొదువంగఁబట్టించి, రాజసమున దైత్యరాజతనయ, దాదరి దేవయానిఁ గ్రోపించె ... భాగ. ౯. ౫౨౩.

పొదువు¹ = పొదుగు స. క్రి. (త. పొదుక్కు.)

౧. కప్పు, ఆచ్ఛాదించు, క్రమ్ము, ఆవరించు.

సీ. వీఁకమై నతులవిఁ జాఁతి మస్యానమఁ దత్యుగ్రబాణచయమునఁ బొదిచె.

భార. భీష్మ. ౧. ౨౫౪.

సీ.... హేమము పొదివిన. గీ. యులతిరుమరాకగమి కటులందు మెఱయు.

(ఆము. ౪. ౫౮.)

క. నిభుఁడు నద్దనుజానిచా, పమ్ముఁ దునుమరు సేసెను రథ్యమ్ముల సారథిని నంపధారలఁ బొదివెన్. ఉ. హరి. ౧. ౧౪౧.

శా. దేవతాపతియాజ్ఞన్, మరలి వియచ్చరవాహిని మురహరునిం బొదివి ఘోరముగఁ బోరుసెదన్. పారి. ౫. ౧౫.

౨. చుట్టుకొను, పరివేష్టించు.

ఆ. భీమసేను నపుడు పెక్కుబలంబులు, పొదువు పెఱిఁగి ద్రుపదపుత్రకుండు.

భార. భీష్మ. ౨. ౩౭౩.

సీ. కలకలఁబలుకుచిల్కలకొల్కిఁ దమ జాతి గాఁబోలు నని చిల్కకెదుపు పొదువ.

ఉ. రా. ౬. ౨౩.

గీ. వన్నుఁ బొగివిరి పొరుగిండ్లనున్న తపను,లు ..

మనుచ. ౬. ౫౧.

౩. అణుము, ఆక్రమించు.

సీ. ఆత్మావనీమండలాసక్తిఁ బెడఁబాసి లలనానితంబమండలముఁ బొదువు.

విక్ర. ౩. ౪౧.

౪. లోపల ఉంచు, మాటుపఱుచు.

వ. ... విక్రమవిహారంబు ముగియించి గవు సెనఁ బొదివినకనుమకోదండుపెండెబలపోఁతదకుటరిగెలుంగువ మెఱుం గడంగియుఁడు రాజమండలంబు మాగుడుబాటే కానిపించె.

ప్రభా. ౫. ౫౪.

క. ... పారిజాతంబుం గ్రొన్నన మిక్కిలి పసిడిం
గా త్రిమ్మి చిగురుటాకునం బొదివి యిచ్చిన.

(పారి. ౧. ౫౭.)

౫. చెరువు, చెక్కుకొను.

సీ. కబరికాభాగమ్ముపైఁ గన్నె గేదఁగి పువ్వు
రేకతోఁ గూడ రేకూనిఁ బొదివి.

(వైజ. ౬. ౨౭.)

(చెరివి, వేదం. పా.)

౬. గట్టిగాఁ గూర్చు, చేర్చు

మ. తనయా రమ్మని కౌఁగిటం బొదివి విద్దా
చెక్కులన్ నొక్కి

(చంద్రా ౬. ౫౬.)

చ. అన విని చాలఁ దల్లడిలి యాయతనాయకుకంఠ
మున్ రయముం బునఁ దనకౌఁగిటం బొదివె

కళా ౩ ౫౦.

౭. (యుద్ధమున) మార్కొను, తలపడు

ఆ. కౌద కపాటు చూచి కోపించి కళింగపతి
రథముమీఁద దేరు వఱపి భీముఁ బొదివి
పిడుగుఁ గొదవ వోని నారసము బిట్టేసి

భార. భీష్మ ౭. ౬౫.

గీ. గట్లు చెట్లును దప్పించి కిట్టఁ గట్టి, వేగిరమ
దాటి చెఱుకులోఁ లికేల్పుఁ బొదువు

అచ్చ రా. యు. ౭౯.

౮. స్పృశించు, తాఁకు.

క. అది యుట్టకాద నిప్పనఁ, బెదలంటునె దేవ
దేవ శ్రీరమణీశున్, మది మనిచిన యు తమ
మునిఁ, బొదవునె యాపదలు నూర్యుఁ
బొదువునె తమముల్. (నృసిం. ౪. ౩౨.)
(బ్రహ్మ. అని, క. ౭.)

ఉ. లలితశరీరపుష్పమృదులంబులు నీచరణంబు
లక్కటా, యిల యిది రూఢి మిట్టు
పలయించుట గాదని ప్రార్థినామృదూ,
క్తులు పలుగంగ నెఱ పొదివి తోల్పదువు
ల్లగు విన్నపంబులం, బలుమఱుం జేరుచుండు
నూన బంగరుటందియ లుగ్గడింపఁగన్.

పాండు. ౨. ౩౨.

క. పదివాడితూపు లాఖ్యల్లుదొరన్ గుతికెపి
యేయ గొబ్బున నవి పైఁ, బొదువంగనీక
రక్కులఁ, బదియంగా మోఁద బలిమి పడ
లక యతఁడున్. (అచ్చ. రా. అర. ౭౪.)

౯. పట్టుకొను.

చ. ముని యటు రాఁ దటాలున సమున్నత
పీఠము డిగ్గి నిల్చునం, గవని రూపెదకాను తుచ
గౌరవ మూర్వశి కంపమొందఁగా, జనపతి
చూడ్కి తోడనె ససంభ్రమసంభరితాను
కలపమై, యొనపి వలగ్నముం బొదివి
నీకులు దీనదయాళుదర్శనుల్.

వసు. ౨. ౭౪.

క. గరుడుఁడు వొదివిన నాగము, శరణీన్ .. ।

భాగ. ౬. ౪౦౯.

౧౦. విన్యసించు, ఉంచు.

సీ. పల్లవమ్ములను సంపల్లవమ్ములు గూర్చుపదము
లొక్కటి రెండు బొదువ నేర్చె.

అచలా. ౨. ౩౪.

౧౧. పక్షులు పిల్లలను రేయుట కుఁ గ్రుడ్లను రెక్క
లతోఁ గప్పు.

సీ. గ్రుడ్డులఁ బొదువు మక్కువలు దక్కుట గాక
పొదలాడెఁ జెట్లపైఁ బులుఁగు మూఁక.

పాండు. ౪. ౨౯౭.

౧౨. (రత్నములు లోనగువాని) ఖచించు,
చెక్కు.

ఉదా: రత్నాలు పొదివిన యుంగరము.

౧౩. చేరఁదీయు, వశపఱుచుకొను.

క. అని పలికి మఱియుఁ గొడుకుం, బనుపుచు
శోకమునమునుఁగు ఫల్గుణునిఁ దగం, దనకరి
ణులఁ బొదువుచు ...
భార. ద్రో. ౨. ౨౫౬.

గీ. చాలుడురు వారు నృపతికి మేలుసేయఁ,
గీడొనర్పంగఁ గావునఁ గిల్బిషములఁ, బొరయు
చుండంగ వారల నరసికొనుచుఁ, బొదివి
నడపుట కార్యంబు భూవరునకు.
భార. శాం. ౨. ౩౬౧.

౧౪. అనునయించు, ప్రతిమాలు.

వ. మా బిడ్డలు వొక్కటియై భరింపడి యిప్పుని
పక్కంజేసి కాక మాలోన నిట్టియొరపు
మాట లేల యని పొదివిపలికె.
భార. ఉద్యో ౪ ౨౫౨.

౧౫. అనుకరించు.

వ. అప్పుణ్యవంశంబు చదలేటిసీటివలని
పొదరియున్న హాలబ్ధంబులుంబోని పావనత్వ
శుచిత్వగాంభీర్యమాధుర్యంబులు చరితమన
స్స్వభావవచనంబుల ధరియించి పైదోడుం
బొదివి భీమ. ౧. ౩౧.

అ. క్రి. = పొదుగు. ౧. కవియు, పైబడు.

సీ. ఒక్కఁడు పెక్కండ్ర కెక్కిన విచ్చియుఁ
బొదివి చెట్టోకపోటు పొడుచువాడలు.
భార. విరా. ౩. ౧౬౪.

క. పొదువుచు విచ్చుచు బలువిడి, పొదురుచుఁ
గాలుచుఁ మఱి మహిభాగము గ్ర,క్క
దలం గార్ముకవిద్యా,విదుఁడగు గురుతోడఁ
బోర విదిసబలంబుల్.
భార. ద్రో. ౧. ౧౪౪.

వ. ...దివిజగణంబులు సేజనివాసంబున రామామ
లతో సురతంబుసేసి యామామరిసామరిం
పొలసి విచ్చుచుం బొదవుచుండిరి ...
కా. రా. ౩. ౩౯.

౨. పొదవు, ఒదవు; కలుగు, పుట్టు.

గీ. పొంగుపాటు దవిలె పొలుకాడె కొత్త పె,
ద్వగలు వగల నీరె దిగులు వొదిగె.
భార. విరా. ౨. ౧౦౬.

క. విదితంబగు నద్దేవుని, సదమలరూపంబునంతు
జగదూర్మి లాగిం, బొదువుచు విచ్చుచు
వెలుఁగుచు, మది విస్మృతిపేయు నెంత
మావులభంగిన్. వా రా. ౨. ౩౫.

౩. క్రమ్ము, వ్యాపించు

గీ. తరుణశైవాలజలజపత్త్రములు పొదువ, మర
కతచ్ఛాయఁ బొల్పొ దత్పరిఖలలము ..
ఆము. ౨. ౭.

చ. పిడుగుతునకలు వానరవీరు లొక్కటఁ,
బొదివిరి లంకచుట్టనను భూగగనంబులు
నిండ నార్చుచున్. (రామా. ౨. ౧౮౦.)

వి కప్పడు, ఆచ్ఛాదనము, కప్పునట్టి వస్త్ర
చర్మాది.

గీ. పసిఁడిచెంగులరవసెల్ల పైన జేగ, పొదు
వుగాఁ గప్పుకొని పూలపొదముఁగుట,
నిలిచి యరుకుచు బెళుకుచుఁ కెలులఁ జూచి,
చిలుకవలె ముద్దుపల్కులఁ బలికె నిట్లు.
వేం. మా. ౪. ౬౧.

వ. పొదువు విరియం దట్టి కసుంగొని నిరూపించి
సారథియని సవ్యసాచిం బిలిచి యిట్లనియె.
భార. విరా. ౪. ౧౧౩.

వ. కూరులకోపానలాతిరేకంబులఁ గాకంబు
లగు కాకకాఁకుల నింతింతలగుగుండెదిదురు
పలుఁ గండపొదువులఁ గలకమ్మకూర
భుజించుభాకినులను. (చంద్రా. ౬. ౯౩.)

జ : పొదివించు, పొదువఁబట్టు, పొదువఁబడు.

పొదువు² = పొదుఁగు. వి. ఊధము, ఆవులు
లోనగువాని పాలుండెడి చోటు.

గీ. సమయమున గోపాలక గ్రణి చదలు చేరి, సురభికా
బిల్లి పొదువున గరమొసంగు విపుల చంద్రికా
దుగ్ధపూరములు పిదికి ఘనతరశశాంక
వత్ససంఘములనుమనిచె.

పె. శకుం. ౨. ౧౯౦.

గీ. ... అవు, తనకుఁ దాఁ బొదువునఁ బడి
క్రాఁచసేమొ, యనఁగ దానిరిఁ దన్నించి
యవల నంచె. (వేం. మా. ౪. ౧౫౮.)

పొద్దు = ప్రొద్దు. వి. (సం. బ్రధ్నః. ప్రా. పద్దో. క. పొత్తు. త. పొళుదు.) ౧. దినము.

(వ్యవ.) నేటికి అయిదు పొద్దుల పురుడు అయినది.

గీ. పొద్దవఁగ నాఁ డనంగను బొద్దుపోఁగఁ
బొదలుచుండుసుదినము

ఆం. భా. ౧. ౯౦.

గీ. ముద్దుముద్దుగఁ గడుఁ బొద్దు పొద్దువన్నె,
పుట్టములు గట్టి చిటిపొటిపూఁతసొమ్ము,
పెట్టు . ఘటికా. ౨. ౩౪.

క. ఏపొద్దు ఖేదమున సంతాపించుచునుండె
నతఁడు ధరలో భార్యారూపవతీశత్రువని
కదా పెద్దలు పల్కు కేలతప్ప నటంచున్.

కవిరా. ౨ ౩౨.

౨. సూర్యుఁడు.

(వ్యవ.) పొద్దు పొడిచినది త్వరగా లెమ్ము.

పోన్ = పోను. వి. (దీనికి అచ్చుపరమగునప్పుడు ద్విత్వమగును.) బంగారము.

క. ఉన్నామల జగదంబిక, నన్నామలవిశ్వనాథు
నారాధించెన్, మన్నాసయుఁబొన్నాపరయుఁ,
బెన్నాసయు లేనివారి పెన్నిధు లగుటన్.

కాశీ. ౩. ౧౮౫.

సీ. కాంతవానిభిధలు బంగారు బంగరు పోన్న
పసిఁడి పసిండి పోన్ పైడి పయిఁడి.

ఆం. భా. ౨. ౨౬౯.

ఉ. ... మారుసాముసం, బోదకు రూఢిగాంచి
బిరుదొందిన పొన్నెలమాలిఘంటమ్యాట్టిఁ
దన మేటిరైయి పటుకటీతటి నీ టగు నివ్వ
ధూటికిన్. ఉ. హరిశ్చ. ౩. ౭౦.

గీ. మృగమదముచెంతఁ గుంకుమ రేఖవోలె,
నీలమణిచెంత సుదిరిపోఁగేవోలె, మేఘము
కెలంగటను దీఁగమెఱుపువోలె, నర్జునుని
చెంగట సుభద్ర యొలరె నపుడు.

విజ. వి. ౩. ౧౧౭.

పోన¹ = పొన్న¹. వి. పున్నాగము. శ్రీ.

సీ పొన్న పోన యనంగఁ బున్నాగముఁ
దనరు సాం. ని. స్థా. ౫౪.

పోన² = పొన్న². విశ. అల్ల, అ. (దూరముగా నుండు పదార్థమును జూపుటయం దుప యోగింపఁబడును)

రగడ. పొలఁతి యది చనపోఁగేఁ బోనపొన్న
నీడలకుఁ, జిలుకపలుకులు తెలుచు తేరిపని
నీడలకు . ఉ. రా. ౭. ౭౧.

మ. పొలఁతీ యాపోనగున్న పొన్నవిరిఁబూఁదేనె
బల్కాల్వగా, నలరన్ సారెకు నెక్కుచున్
దిగుచుఁ జాలై తుమ్మెదల్మించె ...

కవల. ౩. ౧౨౦.

పోనఁటు = పోరఁటు. స. క్రి. పొగచు, కాలించు.

సీ. ... కాలింపు తిరుగఁబోఁత పొగు పనంగ,
సంస్కారముతో కాల్చటము కాలింపు
నైచినది పోరఁటినది పోనఁటిన దన, వఱ
లును సంస్కృతశాతకంబులగాను ...

ఆం. భా. ౨. ౨౫౨. (పోనటు. అముద్రి.)

పొనపొన. విశే. మిక్కిలికొంచెము, అత్యల్పము.

క. రాజులు సీతనిపాదాం, భోంబులు మట్టి
తెలిచి పొనపొనదవ్వులన్, రాజితమకుట
మణిచ్ఛవి,రాజుల నీరాజనంబు రచియింతు
రనఘా. ప్రబోధ. ౨. ౧౭.

చ. పొనపొననిద్రమబ్బునఁ బ్రఫుల్లసరోజదళాయ
తాక్షి మెల్లన నృపమోహాకారాపమున నంప
టంబోఁ జూచె ... (హంస. ౫. ౭౧.)

క. అని సిద్ధురాలు చెప్పినఁ, బొనపొనగా
భ్రమలు చెందఁ బులకలు వొడమెన్, మన
సిజశిఖి రగులుకొనఁ, గనుపడు ధూమాం
కురములగతి నృపుఁడుండెన్.

హంస. ౧. ౭౫.

క్రి. విశే. క్రమ. ౧. శీఘ్రముగా, సత్వరముగా,
(మెల్లగా అని బ్రా.)

క. పొనపొనఁ గానక దేవర,పనుపునఁ జని
యచటఁ గంటిఁ బ్రకియాంతరటద్ఘననినదు
గోత్రగిరినిభ,తను నక్షత్రాంకమణిమాణధరుఁ
గట్టెదురన్. కేం. పంచ. ౧. ౨౦౨.

౨. తిన్నగా, సూటిగా.

చ. పొనపొనఁ బొన్నగున్నపయి బోటిరొ మల్లిక
ప్రాఁకి మాటికిన్, ననువితతేనెఁ జెందుచు
మనోహరభృంగరవం బెసంగఁ గ్రాలి నొర
యుచున్ రతిన్ నినువరెన్ తెలుపొందెడి ..

శు. రా. ౨. ౪౭.

౩. అక్కడ.

క. అల్లదె కంటే పొనపొన, తెల్లనిగట్టులక
మబ్బుదేటెడుపొలమం, దల్లెదఁ బూచిన
ధరణీవల్లభ సీరాముసేన వాలు మెకింబుల్.

మనుచ. ౪. ౧౭.

క. మినుకుమినుకు రాజెడిమింటన్, పొనపొన నల
తెల్లమబ్బుపొంతన మెరువాట్టున నడ కలదో
తెలో, యనుమాత్రము గాఁగఁ గంటికా
నృపతనయా. సారంగ. ౧. ౧౨౪.

సీ. అగ్గద మక్కడ యచట యాడ యుండలి
పొనపొన యదియ్యెడ యట,యందుఁగాఁదగ్రా
గ్రమై ... అం. భా. ౩. ౨౭.

పొనరారు. అ. క్రి. (పొనరు + అరు.) ఒప్పు,
శోభిల్లు.

పుణ్యవృత్తము. కేకేరాయఁడు విరిగేస్తుండుం,
దేజాల్ మిఁటఁగడిటమూల తిన్, కేకోపాఁరులు
తెటిఁ గావింపన్, బూజం కెందుచుఁ
బొనరార్చుటి. (అచ్చ. రా. యు. ౭౦౦.)

ద్వి. అనిమిషద్విరదంబు హస్తంబులోనఁ, బొన
రారుకలిదమ్మి పూమొగ్గ యనఁగ.

ద్వి. తి. సా. ౧. ౪. పా. ౧౭. పం.

క అని తెల్పుచు వారలఁ దోడ్కొని యప్పుడె
కదలి తపసికోలఁకులు చేయు,శృంగోనఁ
బల్లియలున్, బొనరారఁగఁ గడచి పైశ
మునఁ జనుచెదలన్.

అచ్చ. రా. బాల. ౧౪౧.

పొనరించు = ఒనరించు, పొనరుచు. స. క్రి.
($\surd$ పొనరు.) ౧. చేయు, కావించు.

క. .. పెక్కుసవనములు దనఁ జాన కూర్పి
పైదికయుక్తిం, బొనరించుచు ...

భాగ. ౧౦. ఉ. ౧౩౨౦.

శా. . శీతక్రియ, లొప్పనరింప నృపుకట్టి ...
దశకు. ౩. ౧౨౩.

ఉ. .. ఓజ వహించి కన్నులకు మత్స్యవయుం
బొనరించె సెంతయున్. (వైష. ౭. ౫౨.)

౨. పుట్టించు, కలిగించు.

క. ధనమును విద్యయు వంశము,నను దుర్మ
తులకు మదంబుఁ బొనరించును ...
భార. ఉద్యో. ౨. ౩౫.

క. ధనవంతుఁడు రూపవియును, మనమునఁ దల
పోయు నధికమాన్యులు శ్లాఘాం,గనలెల్లను మది
కనురాగము, పొనరింపఁగఁజాలు నతఁడ
పురుషుం డెందున్. (దశకు. ౫. ౪౭.)

పొనరు = ఒనరు. అ. క్రి. ౧. కలుగు, సంప్రాప్తమగు.

క. అనఘా యజ్ఞహోముల, ననఁగా భావింప
జగమునకు సెప్పుదు హితం, బొనరింపఁ
దక్పుకృతములఁ, బొనరినమద్భగ్యనామముల
వివరింతున్. (భార. శాం. ౭. ౪౩౦.)

ఉ. అనఘ యపూర్వమైన భవదాగమనంబు
తలంప నొక్కచోఁ, బొనరినకయ్య మిప్పు
డొగిఁబోయఁగ వచ్చినయట్లు తోఁచె
కళాం ౪. ౧౯౪.

(పొసఁగు, అని శ. ర.)

గీ. అనుచు నుగ్రశ్రవనుఁ డింపు పొనర జెల్ల,
తపసి యొండ్లకు సెలఁగింప
నీలా. ౧. ౧౧౪.

౨. పొందుకలిగియుండు, పొత్తుగానుండు.

క. అనవుడు సిద్ధులుఁ దివులోఁ, బొనరియు
రుండొరులతోడ భూభుజా లలుకన్...
భార ఆది. ౮. ౧౧౧.

౩. ఒప్పు, పొసఁగు.

మ. అనిమ స్వేచ్ఛ వృకోదరుం డితఁడు కార్యం
బింత దెల్లంబుగాఁ, బొవరం బొక్కటె
యనంచుఁ బేరాలిఁగుసొంపుం బొంద ...
భార. ఉద్యో. ౩. ౧౪౩.

ద్వి. మును లేనిరూకత్రోవ ముందట నున్నఁ,
బొనర నిక్కల యయ్యేఁ బోకల యనుచు.
బస. పు ౩. ౪౯. పా. ౭౩౩. పం.

వి. ౧. పొందిక, పొంకము. (చూ. పొనరాటు,
పొనరువడు.) ౨. ఇంపు. (శ. ర.)

జ: పొనరాదు, పొనరించు, పొనరుచు, పొనరు
వడు.

పొనరుచే(ర్చు) = ఒనరుచే. స. క్రి. (√పొనరు.) ౧. చేయు, కావించు.

క. తనపేర్మికి ననుగుణముగ, వనరుహలోచనుఁడు
పుంసవనసీమంతా,ద్యనుపమ కల్యాణంబులు,
పొనరిచి సమ్మోదవిభవపూర్ణత నొప్పెన్.
హరి. ఉ. ౩. ౧౮౧.

శి. తనముదిమి తాను గాని జవ్వనము కుమా
రున కొసంగి వానిన్ జనపాలనకేలనలోలు
నిగాఁ, బొనరిచి యానుకృతి నసెఁ దపో
వనమునకున్. ఉ. రా. ౭. ౪౦౩.

చ. ...గచ్ఛకొట్టమున గ్రొత్తచెలంగెడి పట్టునం
బొనర్చిన విఘలంబు యోగము వికీర్ణదళస్థలి
యందు మందలోన్.
(మార్క. ౩. ౩౭.)

౨. ఉపయోగించు, వినియోగించు.

క. తనకొలఁది నుపాయంబులు, వొనరిచి ధన
వంతుఁడగుట భూపగుణము న్యర్థుని నిజ
ప్రజయును గై,కొనదు విరోధులును సరకు
గొనరు కుమారా. (భార. శాం. ౩. ౧౪౩.)

౩. పొసఁగఁజేయు, పొందుపఱుచు.

క. పొనరిచి యాడెడుమాటలఁ,గొనఁ దలఁపక
దుర్వినీతకోటిధనంబుల్, దన కెక్కవ ట్టి
తప్పులఁ,గొని మజనుల కిగి నృపతిగుణ
మంద్రుఁబుధుల్. (భార. శాం. ౨. ౧౮౭.)

పొనరువడు. అ. క్రి. (పొనరు + పడు.) పొందు
పడు, అనుకూలించు. (శ. ర.)

పొనలు. అ. క్రి. ధగధగమండు.

ద్వి. .. తద్భిలాంతక్స్ఫటికమండి, కనలుచుఁ బొన
లుచుఁ గవగవయనుచు ..వరలుభూర్ఙాగ్నిఁ,
బొడగని .

పండితా. పర్వ. 3దా. పా. ౧3. పం

పొనిక. వి. తృణవిశేషము, ముంజగడ్డి. శ్రీ.

సీ. పొనిక యంచనఁ దగు ముంజము .

ఆం. భా. ౨. ౬౪.

చ. నక్కి తోఁకయున్, పొని కెడ పీఠి
తోఁటఁగియు ప్రబంధ. ౨౦౦.

పొను = పొన్ను¹. వి. బంగారము.
(చూ. పొనుఁగంటి.)
జ: పొనుగంటి

పొనుఁగంటి. వి (పొను + కన్ను.) కనక
నయనుఁడు, హిరణ్యాక్షుఁడు.

క. తొలుతఁ బొనుఁగంటి పుట్టుట,వలనం జాఁప
వలె ముడుఁగు వసుధాస్థలిపై

దశా 3. ౨౧౨

పొనుఁగు¹. వి. నిగులు, నిప్పుకాంతిని కప్పివేయు
భస్మము, తేజోహీనత.

ఆ. పొగయు మిడుఁగురులును పొనుఁగులేని
శిఖియు, బహులశిఖలునైనపగిది ననుఁ .

భార. శాం. ౫. ౯౪.

విశే. నిస్తేజము, దీనము.

గీ. వీతలజ్జుఁడై పఱచె పౌవికవిభుఁడు, పొనుఁగు
ప్రజ కేల యాఁకుడి దురిమిపైన, నసురా
త్ముని వెనుకొని యనువు లిభుడు, గొనఁగ
వలయు తేజమ్ము సద్యునతికార్య.

భార. ఆది. ౬. ౨3౭.

జ: పొనుఁగుపడు, పొనుఁగుపఱచు, పొనుఁగు
వోవు, పొన్పుగు.

పొనుఁగు². వి. తృణవిశేషము. (శ. ర., శ్రా.)

పొనుఁగు³. విశే. వామనుఁడు, పొట్టివాడు.

సీ. పొట్టి కొట్టి . . పొనుఁగు బడుగ ...
యనగను వామనాఖ్య దనరు.

ఆం. భా. ౨. ౧౨3.

జ: పొనుఁగుచేఁప.

పొనుఁగుచేఁప. వి. (√పొనుఁగు³.) మత్స్య
విశేషము. (శ. ర.)

పొనుఁగుప(వ)డు = పొనుపడు, పొన్పడు,
పొంవడు. అ. క్రి. (పొనుఁగు¹ + పడు.) ౧.
నిస్తేజమగు, కాంతిహీనమగు, చల్లారు.

క. మును సంకటపడి మూఁకలు, కనుకని విద్యు
టయుఁ బిదప గాండివి మెఱసెం, బొనుఁగు
వడి యుండి తగుగా,వ్వున మండుమహా
నలంబుపోల్కి మహీశా.

భార. ద్రో. 3. ౨౧3.

ఆ. జగములెల్ల దాఁటిచాన త్రివిక్రము,చరణ
నఖరచంద్రచంద్రికలను, పొనుఁగుపడియె
సత్యమున బ్రహ్మతేజంబు, దివసకరుని రుచుల
దివియవోలె. భాగ. ౮. ౬౨౮.

గీ. అమరపతినందనుఁడు పొద వదలి చనిన,
ననుగమా మరియు నడిపోవునట్లుకాద, యదరి
దరికొని మండుఁదీవ్రానలంబు, పుడమి తెర
గల్లపైచిరఁ బొనుఁగు వడదె.

నిర్వ. ౬. ౧౧౦.

చ. కటరుహాదిద్రుమద్రుమవితానము లొప్పెఁ
బరాంధి కింక మృత్కటచటులోర్మివాస్త
ముల గర్వమునన్ వెదలంగఁ ద్రోచినన్,
బటుతరభావ మేదిత బహుభంగి విదీర్ణత
నొంది క్రింద నచ్చటనచటన్ పొనుఁగువడి
ప్రగ్గినభాదబకీలలో యనన్.

నృసిం. ౧. 33.

౨. క్షీణించు.

క. నిను వాత్రి జగంబులఁ, బొనుఁగుపడితేము నీపు భువనభూతవ్యాప్తిం, బనుపడితేఁగానఁ దగు నీ,యుపమపడని నీకు వాడు నలవడ తెంకక్.
భార. అర. ౫ ౧౫౨.

గ్రే. నష్టికీర్తరహంలోని భవాక్షాతోపాలకా శను. (సం. భార. అర. ౨౨౦. ౧౫.)

క. .. అతం డస్తమించిన ధాత్రి యస్తమిత సుభాగధకీయును రాత్రియుంబోలె నగు పకలజ్ఞానంబులు నశాశ్రయంబులై పొనుఁగు పడుం గావున నీతనిపాలికిం బోయి నీ యడుగందలంచిన యఖిలధర్మంబులు నడిగి చెప్పించుకొని ..(భార. శాంతి. ౨ ౧౫.)

సీ. ప్రభువు లాశ్రితపక్షపాతంబు విడిచిరి పుణ్య వర్తనములు పొనుఁగువడిరె.
వరాహ. ౯ ౩౧.

౩. శూన్యమగు, పాడుపడు.

క. పసులకు మేం పెద్దడిద్దెం, పసచెడి పాలపెల్లఁ బొనుఁగుపడి యుండఁగఁ గో,పసమేతంబుగ వసుదేవసుతుఁడు చింతింప .
హరి. పూ. ౭. ౯౮.

౪. వికలమగు, అస్వస్థమగు.

క. మతిను సరస్వతిఁ గనుఁగొని, జనని నామనసు శోకసంతాపమునన్,బొనుఁగుపడి వివేకము నతేఁ, గొనఁగొంటియె చాల నాలుకొన దని పలుకక్.
ప్రబోధ. ౫. ౧౮.

౫. కష్టపడు, బాధపడు.

మ. ... ఈ తరంగంబగు సంసారతరంగమాలి మునుంగుచుఁ బొనుంగుపడి యవంగీకృత విజ్ఞానజ్ఞానవిలాసులై గోసంబులం జేసిన కతిపు లనందగు నలసులకు ...
పాండు. ౪. ౧౧౧.

గీ. పాఁతగాతంబు నల్పునఃప్రహారణంబులఁ, గలసి బాధింపఁగతి దుఃఖగతిని బొంది, పొనుఁగుపడుచున్నవాచిత్త మనఘ నేఁడు, కలఁచి చెరనొంచఁగాఁ జేయుఁగలిగె ముఖల.
కరా. ౧. ౧౯౬.

పొనుఁగుప(వ)ఱుచు. స. క్రి. (√పొనుఁగు పడు.) ౧. నిస్తేజముచేయు, చల్లార్చు.

సీ. అలుల నీవార్త విన్నప్పుడ నిజదేహజనిత వియోగాగ్ని బొనుఁగుపఱిచె.
భోజరా. ౩. ౨౬౧.

౨. క్రిందుపఱుచు, తక్కువచేయు

సీ. ఛత్త్రాయమాణశేషఫణామణిప్రభ దినకాంత దీప్తులఁ బొనుఁగుపఱుచు.
వైజ. ౪. ౧౧౮.

పొనుఁగువోవు. అ. క్రి. (పొనుఁగు + పోవు.) క్షీణించు, నశించు.

సీ. కృతవిచారుండగు నతనిచేతోవృత్తి మనన వర్జితమునఁ బొనుఁగువోవ.
వా. రా. ౩. ౩౨.

పొనుపడఁగు. అ. క్రి (పొనుపు + అడఁగు.) క్షీణించు.

చ. ... అన్యతేజముల్, పొనుపడఁగంగ నెంత యును బొందుగ నిండి వెలుంగుచుక్కలో, నినుఁ డుదయాచలంబుతుద తొక్కు జవంబుల చూచి క్రొంక్కఁగన్. (దశా. ౩. ౨౮.)

పొనుపడు = పొనుఁగుపడు. అ.క్రి.౧. నిస్తేజ మగు, కాంతిహీనమగు.

క. క్షేత్రజుఁ డాదిగఁ గలిగిన, పుత్త్రులు గ్రహములవలెఁ బొనుపడుదురు స్వక్షేత్రమున నారసుండవ, పుత్త్రుండు గ్రహరాజుబోలెఁ బొదచూపుటయున్.
విజ్ఞా. ఆచా. ౧౩౧.

౨. అణఁగు, తల్లడిల్లు.

సీ. అణుపాలఁ బొనుపడు నట్టిదిశ్శో యితి ...

భార. ఉద్యో. ౩. ౧౧౪.

౩. బలహీనమగు, నిస్సత్త్వమగు.

ద్వి. అనఘాత్మ కూరకూన్యంబైనవాఁడు, పొను పడి యుండఁడే భువనంబు తల్లి.

రం. రా. ఉ. ౪౧. పొ. ౧౧. పం.

ఉ. .. కులిశద్వయంబుచా,ద్బున బిఱతెంచి మంటలు మిడుఁగుఱులుం జెదరంగఁ దాఁకి నే, పొనుపడి భస్మమై పొలిసిపోతుఁ బరస్పర తుల్యశక్తులన్. (భా. రా. యు. ౧౦౪౦.)

౪. ఉడుగు, నశించు.

క. మనమునకు సుఖము గోరెడు,జనులకు నర్థ క్రియావిశారద భంగుల్, పొనుపడ విడిచి ధరిమునేఁ,కుని కన యూహించి మాత నరి కల్గుంగిన్. భార. శాం ౪. ౪౩.

ఉ. అన విని దేవకీసుతుఁడు హాసవినిస్ఫురవక్త్రుఁడై నృగా,లునిదెసఁ జూచి నీమనసులో రణవాంఛ నరేంద్ర యిప్పుడుం, బొనుపడదేని సాహసము పొందిరిపోవఁగ నిల్చి కైదువుల్, విసుకలయున్నటం బెనఁగు విక్రమ మేర్పడ నేఁడు జూచెదన్.

హరి. ఉ. ౧. ౧౭౨.

౫. విఫలమగు, వ్యర్థమగు.

గీ. అసురవర్యులమాయల నగ్నిదేవు, కడక పొనుపడఁ దొడఁగుటఁ గని రయమున, దేవ మంత్రి యేతెంచి ..

హరి. ఉ. ౧౦. ౧౫౯.

౬. ప్రచ్ఛన్నమగు, మఱుఁగుపడు.

ద్వి. అలమంతలలోన కరిగి దుర్గముల, గ్రోలి నచ్చుచుఁ దనగుఱుతు లెవ్వనికిఁ, బొద గానరాకుండఁ బొనుపడి యున్న,యుద కొక్కనాఁడు ప్రోద్దెక్కనిమీఁద.

నవ. ౧. ౩౫. పొ. ౧౬. పం.

పొనుపు = పొంపు¹. వి. ౧. పెంపు, అతిశ యము.

ద్వి. భూరిగుణంబులఁ బొనుపొందువాని, శ్రీ రాముఁ బట్టాభిషిక్తుంజేసి.

రం. రా. అయో. ౮౫. పొ. ౧౪. పం.

ద్వి. అను పెంతెంగియును సేనపూఁ దేఁజక్కి పొనుపు దూలెడు పిట్టపోలిక నుండె.

ద్వి. త. పా ౨. ౩౦. పొ. ౨౦. పం.

౨. ఉద్ధతి, గర్వము.

చ. అనవుడు ధరణీరమణుఁ డౌర నిశాట కడింది బంటవై, పొనుపున నిల్చి యూఁగదపుఁ బోకలఁ బోయెదు (రవిక. ౭. ౩౦.)

(పరాక్రమము, అని శ. ర)

జ : పొనుపడఁగు, పొనుపడు, పొనుఁబాటు.

పొనుఁబాటు. వి. (పొనుపు + పాటు.) అభి వృద్ధి, పొందుపాటు, అనుకూల్యము.

క. ద్రోహాత్ముల కైరానల, మూహింపక రాఁజ వెట్టి యుత్సాహితులై, స్నేహంబు పిడపఁ జనునె యు,పోహంబుగనుండుఁగాక పొనుఁ బాటగునే. కేయూర. ౩. ౭.

పొన్న¹ = పొన¹. వి. (సం. పున్నాగః. ప్రా. పొన్నస్. త. పున్నై.) పున్నాగము. శ్రీ.

సీ. కన్నెగేదఁగికన్నఁ బొన్నచాయనె యున్న సన్నజాజులచెన్న పొన్నవిూరె.

దశా. ౩. ౬.

సీ. జాదవ సురపొన్న పారిజుమున బొన్న కల్లి పూలుగుబిల్లు పెమిలియెదుగు.

హంస. ౪. ౧౧.

పొన్న¹ = పొన². విశే. అల్ల, ఆ.

ఉ. అన్న పరాజ పోఁకవను పల్లవ తల్లని పల్లికాగ్రకుం,జ విమ్మద కప్పురంపుఁబటి

౪౬౫ పొదువ లిప్పి రసాలసాలవుం, గన్నని పుష్పా
చేనియలకాలువ పొన్నద ...

రా. వి. ౩. ౭౩.

గీ. జంటమునొక్కిలి కొక్కడా లంటుచేత, పలిన
మా నలినములందు ఒంటొలెక ము, గలిగి
చెంచులకొల్లను నిలుకడయిన పొన్నపలిమల
చెంతి మాబూమి సామి.

ప్రబంధ. ౧౫౫

సీ. పొన్నమా నిపు డింత పొన్నమానిని కిమ్మ
పొన్నమా నినఁబోటి కెన్నలంత

రా వి. ౩. ౧౦౩.

పొన్నంకెవన్నియ. వి. (√పొన్ను¹.) బంగరు
రకాలు.

గీ. బిగువు పదిలంబు మాంచి సంభీరవృత్తి,
ద్రొక్కి పొన్నంకెవన్నియు ద్రొక్కనిక్కి,
సరవి కైరని సెక్కి యుత్సాహలీల,
విక్కటిల్లఁగఁ ద్రొక్కించి యెక్కవగన.

ప్రబంధ. ౧౭౦.

పొన్నంగి. వి. పక్షి కేషము.

సీ. కొక్కెర పూఁకేఁడు గొబ్బవంక లావుక
పొన్నంగి కోవెల కన్నె కేడి.

యయా. ౨. ౨౪.

సీ. పొటిపిట్ట యుల్లంకి పొన్నంగి తీతువ గువ్వంగి
ముద్రింతకొక్కరాయి. (ప్రబంధ. ౨౩౪.)

సీ. గిజగాఁడు పూఁకేడు కేర్జంబు పొన్నంగి
వెన్నడాయి పరికి బెకవ రివ్వ . చల్లపిట్ట

గీ. యవఁగ విట్లని పక్షిభేదాఖ్య లలరు.

ఆం. భా. ౨. ౯౦.

పొన్నగంటి. వి. ఒకజాతిమారాకు, మత్స్యాక్షి. కీ.

గీ. ... మత్స్యాక్షి పరగుచుండుఁ, పొన్నగంటి
యనంగను ... ఆం. భా. ౨. ౭౬.

పొన్నట్టు. వి. చట్టువము, దారుహస్తము, ఒకవిధ
మగు తెడ్డు.

సీ. చట్టువ పొన్నట్టు చట్టువం బనఁగను దారు
హస్తాభిధ తనరుచుండు.

ఆం. భా. ౨. ౨౪౪.

సీ. పొన్నట్టుఁ దట్టెఁ కేఁ బూని యన్నము
వంచె వలకేల లకవిరుల్ వంచె ననఁగ.

బహు. ౪. ౧౯.

పొన్నరి = పొన్నారి. విశే. (పొన్ను¹+అరి.)
మనోజ్ఞమైనది, సుందరము.

రగడ పొన్నరిగో సఖి పొన్నవిరులగమి

ఇందు. ౩. ౩౫.

పొన్న(శ్రీ)రాజనాలు. వి. బ ఒకజాతి వరి
ధాన్యము.

సీ. పొన్న శ్రీ రాజ నా లప్పుడుగురాజనములు
ముద్దుప్రా లారట్లు ముత్తుసరులు.

హంస. ౪. ౧౭౭.

వ. . వంగాకులుదమలు ప్రయాగలు పసపు
గిన్నెర్లు గుత్తిబలుగుత్తులు రావిపూరాజనాలు
పొన్న(శ్రీ)రాజనాలు నివ్వరులు ...

ప్రబంధ. ౧౧౨

పొన్నాడ. వి. ఒకజాతి చిఱుతపులి.

(శ. ర., ప్రా.

పొన్నారి = పొన్నరి. విశే. మనోజ్ఞమైనది
సుందరమైనది.

గీ. డాలుపగడాల బరణిఁ ద్రొక్కాలకాలు
పరిగుగితిఁ గాసిబోవిఁ బల్బంతి యొసఁగఁ
బొసఁగియున్నట్టిపొన్నారిఁ బొగడఁదరమె
నలువకైనను శేషోక్తిచిలువకైన.

ప్రబంధ. ౨౯౩

పొన్ను¹ = పొను. వి. (క., త. పొన్
కనకము, బంగారము.

ద్వి. గోఁచి గట్టినవాఁడెగోశెఁ దీసుఁగుల,కాఁడి
గడించినమాలనసంబు,కసి కెంపపుత్త్యలగతి
రాసిపోసి, పొసఁగుసీవాతన పొన్నులన్ని
టిని. (ద్వి. మారిష. ౬. ౯౯౦. పం.)

జ: పొంగట్టుఁ బొంగడియము, పొంజాతి వెంగ్గ, పొఁదళుకుబొమ్మ,పొంబట్టుచేల, పొంచెఱ్ఱు, పొన్నంకి వన్నియ, పొన్నూరి, పొన్నొలసూలి ఘంట, పొన్రేకు, పొమ్మెట్టు, పొమ్మెడ.

పొన్ను². వి. (త. పూణ్.) కోలి మున్నగువాని కొన నమర్చెడులోహవలయము, శంబము.

గీ. వఱలుఁ బొన్నన నగాను శంబకసమాఖ్య.
ఆం. భా. ౨. ౨౩౯.

పొన్నూరు. వి. దే. (పొరుగు + ఊరు.) పొరుగూరు, గ్రామాంతరము.

సీ. ఉండిగన్నిందఁ బొన్నూళ్ల కేఁగడు చేరుల
కలంకభక్తిఁ గానుకలు వైవ.
శుక. ౩. ౪౪౨.

ద్వి. ఉపిదయుఁ దానుఁ బొన్నూరి కేఁగుచును.
బస. పు. ౩. ౮౦. పొ. ౪౦౫. పం.

పొన్న(నుప)డు=పొనుఁగుపడు. ౧. క్షీణించు, తగ్గు.

చ. వవరుపాబంధుమండలము వాడిమి పొన్నడఁ
బొచ్చెఁ బ్రొద్దు లేదు.
భా. రా. సుం. ౩౫.

౨. నిస్సత్త్వముగు, నిస్తేజముగు.

చ. అనిమిషనాథునిం గలిచి యగ్ని పొనుంపడఁ
జేసి కాలు న్యయ్యనిరోఁ బ్రోచి రాత్రును
భయంపడఁజేసి పరాధినాథుచేత మింగి
కించి ... పద్మ. ౮. ౩౯.

పొన్నొలసూలిఘంట. వి. (పొన్ను + మొలసూలిఘంట.) బంగరుమొలగంట.

ఉ. ... మారుప్రామసజా, దొరక దూథిఁగాంచి
విరచొంటిన పొన్నొలసూలిఘంట మూడ్పీఁ
దన కేలియై కటకటీకటి సీటనీటి
వ్యధూటికా. ఉ. మారిష. ౩. ౬౦.

పొన్రేకు. వి. (పొన్ను + రేకు.) బంగారురేకు.

గీ. నీలమణిపొంత నుదిరి పొన్రేకుపోలె, నర్జునుని
చెంగట సుభద్ర యలరె నప్పుడు.
విజ. వి. ౩. ౧౧౯.

పొప్పి. వి. (క. పొప్పళి, పప్పళి.) స్త్రీలు ధరించు గిల్లెకల సన్నని వస్త్రవిశేషము.

సీ. చిఱుతపొప్పళి కోసి సరిగంచుపసరుపొప్పళి
కుచ్చెల చెఱంగు వలువ గట్టి.
శుక. ౧. ౧౪౯.

పొమ్మెట్టు. వి. (పొన్ను¹ + మెట్టు.) బంగారుమెట్టు, కనకసోపానము.

ఉ. ఇట్టైదు లేఁగి యారఘుమహీవరుఁ డామునిఁ
దోడితెచ్చి పొమ్మెట్టు మెఱుంగురంగుమను
మేదకదస్ మృదుదర్భపీఠిపై సెట్టవమంచి...
ఇందు. ౧. ౧౨౨.

పొమ్మెడ. వి. (పొన్ను¹ + మెడ.) బంగారుమెడ.

గీ. రుక్మిణీముఖ్యసతులలో రూఢికెక్కఁ దనుదు
పొమ్మెడలోన నుదంతి మనిచి, ప్రకృతి
సంబంధియగు పరబ్రహ్మ మగుట, జాల
పైమేలువాఁ డయి పరగె కారి.
సుదం. ౪. ౧౧౩.

పొయి = ప్రొయ్యి. వి. వంటమున్నగువానికై యగ్నిని ప్రజ్వలింపజేయుటకు ఉపయోగించుటకై ఇటికలు మొ॥ వానితో నిర్మించిన సాధన విశేషము; అంతిక, అధిశ్రయణి.

సీ. ఆప్రొద్దు పొయి రాఁజనట్టి నిక్పుదయు
భోగించునైశ్వర్యము లెవిమిడియు.
పాండు. ౧. ౧౦౧.

సీ... పొయి ప్రొయ్య నా నధిశ్రయణి వెలయు.
ఆం. భా. ౨. ౨౪౧.

జ: పొక్కలి.

పొయిగారము. వి. కరువు, కూవ.

క. జారపతికదశకుమ్నల, దారఁగ కితవృవృత్తిక
ఖాంబరయుక్తమై, మారఁ దమృతాలకుచుచుఁ
బొయిగారంబునఁ బోకి నదవృగతిలో ౨౨
౧౫. కు. సం. ౭. ౧౬౯.

వ.... కాకొల్లక ౫౩ ప్రోలమథూమ ౫౩
పొయిగారముపనికెండామురకొన్నివా ౫౩...
ద. శా. ౪. ౩. ౩౩.

పొయిదల. వి. (క. పాయ్దళె.) కట్టికొనకఁ
దగిల్చి దొంగలు కన్నములోనుండి లోపలికిఁ
జొప్పుకొ(త్రిమరిగన్ను, మాటుకల, చోరసాధన
విశేషము.

చ. పొయిదల నీలిదిం డోలిక బూడిద ముంతుల
బంతి ..అదిగిఁ గల్గిన సాధనంబుల,న్నియు
నమకూరఁజేసికొని సేర్పునఁ జేగిలి (మ్రుచ్చు
ప్రొద్దునన్. దశకు. ౫. ౩౬.

పొయ్యి = పొయి, ప్రొయి, ప్రొయ్యి. వి.
వంటమున్నగువాని కుపయోగించుటకై యిటిక
మొదలగువానిచే నిర్మింపు సాధనవిశేషము;
అంతిక, అధిశ్రయణి. (శ. ర.-ఇది గడ్డపొయ్యి,
గాఁడిపొయ్యి, గుంటపొయ్యి అని త్రివిధము.)

పొర = పర. వి. (క. పొరె.) ౧. అరఁటి,
తమ్మలపాకు, ఉల్లిగడ్డ మున్నగువాని పైనఁడు
ఆవరణవిశేషము.

ఉదా: ఉల్లిపొర, ఆకుపొర, కెంపుపొర,
అభ్రకపుపొర. మొ.

క. అరఁటియుఁ బత్త్రంబులచేఁ, బొరలైన
ట్లంతరములఁ బొందుచుఁ బ్రహ్మ,స్ఫురణ
వివృత్తముఁ బరపును, బొరలునవై విశ్వ
మగుఁ బ్రబోధవిధా.

వా. రా. ౫. ౧౦౩.

ఉ. వరవునివి శాతి కెలిపొవదచేఁ వడి
దుత్తిరిదుత్తి పై,పొరసడియాకయుం బిగిచి
పొంకముగాఁ గొనగొరఁ బ్రమించి కేపురి
బొట్టఁ(బోలఁ డిడి తగుల(బ్రమ యున్నదుఁ
కట్టి చుట్టి యంత్యాంబరగద శొక్క యూత
మను పిల్చిన వంది విడెంబు సేయుచున్.
సారంగ. ౩. ౧౩౯.

చ. విశదపదాంబుదపుంబొరలకేప్పవచే నొకచై
నభోమణిశ్రీ, లకుపటత్వ మొందుట మనం
బున దారణి. ఆము. ౪. ౧౫౯.

ఈ యర్థమున ఈపదము శకటరేఫయుక్తముగా
కి. ఎం. లో కానవచ్చుచున్నది.

క. మెఱుఁగుల కచిరత శకలిం, గఱయును
మణికనకములతోఁ గాఠిన్యము లేఁ,బొలుపుం
గాఢము దక్కఁగ, మెఱుఁ గల్లను వచ్చి
గిరిజపొనవ నిర్పన్. (కు. సం. ౩. ౩౧౮.)

౨. (గుడ్డలలో పేఱుపేఱుగా సేర్పఱచిన) సంచి
మున్నగువానియందలి భాగము; అర.

సీ. ఒరపుగాఁ బొలుపొందు నరగవల్లిదళంబు
పూగపూరితమైన పొరలతిత్తి.
శుక. ౩. ౧౪౦.

౩. మడపు, మడత.

సీ. కొలదట్టిపొరలవంకలు పొంకముగఁ జెక్కి
పిరిమట్టి చేలముల్ బిగియఁగట్టి.
దశా. ౨. ౧౮౩.

సీ. తనమధ్య లఘుమాటఁ దప్పింపఁ గాఁ బోటుఁ
బొరలక నడుములు పొడలఁజొచ్చె.
పెం. రా. బాల. ౪౩.

౪. నేత్రపటలము, దృష్టి కవరోధకముగాఁ
గంటిలో బయలుదేఱు ఆవరణవిశేషము.

సీ. బోమలు కిన్నలమోఁదఁ బొడిచి ప్రాలక
మున్న, పొర నేత్రముల కడ్డపారక మున్న.
కాశీ. ౩. ౭౪.

సీ. కనుఁగవఁ బొరలు గప్పినా కిడా ఊర
మకొపొరక వదలి కన్నెటులు ప్రాలు.
హంస. ౨. ౧౩౯.

సీ. పర పొర యనఁగను బటువంబు విలసిల్లు...
ఆం. భా. ౨. ౧౪౪.

౫. (తలుపు మొదలైన వాని) సందు.

సీ. తలుపుపొరం జెందుబాలుచాలు జడ జాతి
పదువుర్వ్యుతం బని పట్టుపట్టి.
రా. వి. ౩. ౧౩.

౬. (పువ్వు) రేకు.

వ. .. కేసరంబులు పీసరిపోవ మకరందంబు
చిందఁ పొరలు విఱుగం బుష్పాడి సదలం
గపోలభిత్తిభాగంబుల మెత్తి ..
హర. ౬. ౧౬.

సీ. పొరపొర విరియఁ గప్పారు ముప్పతిల్లెడువిరి
సరుల్ కొప్పులఁ గరము. జెలిమి.
యయా. ౫. ౧౦౦.

క.... లే,మవ్వంపుఁబొరల మామిడి,క్రొవ్విరులం
దొక్క-కుసుమకోమలి కోసెన్.
కు. సం. ౯. ౩౧౨.

౭. సర్పకంచుకము, పాఁపకుబుసము.

౮. కపటము, మాయ.

సీ. పొర లేని మేకాలువులఁ జెట్టు మరి మెలి
కోలుపుచు రెండుజాల్కలు దనర్ప

గీ. కులువనిసదారిరాకూటువలకు ... దుఁ,
దలఁప కొక్కించుకయు మంచితనము గలదె.
అచ్చ. రా. బాల. ౧౦౬.

(పై రెండర్థములకు నిదే యుదాహరణము.)

౯. ప్రమాదము, తప్పు. (చూ. పొరపడు, పొర
పాటు, పొరతెరువు, పొరపోవు. మొ.)

౧౦. అపాయము, ఆపద.

గీ. అకలివాఁడుఁడైన కూలవిద్యాంగుఁడైనఁ, బడక
యుండిపోటఁ బొర దప్పి బ్రతుకుఁగాని,
విప్రులాపొగ్గి తోడరిన విప్రతిఁబొంద,కుంద
బ్రతుకు బంటుపులు కే పుర్వ్యిమాదఁ.
శా. పంచ. ౩. ౩౨౭.

జ: పొరకతి, పొరతెరువు, పొరపడు, పొర
పాటు, పొరపాడు, పొరపొచ్చెముడు,
పొరపొచ్చెము, పొరపొచ్చెము, పొరపోవు,
పొరమాలు.

పొరఁటు = పొనఁటు. స. క్రి. ౧. (శాకా
దులు) పొగచు, తిరుగఁబోయు, తాలించు.

మ. గురుగుం జెంచలిఁ దుమ్మి తేఁటగిరపాకం
బింత్రిణీపల్లవో,త్కరముం గూడఁ బొరఁటి
నూ ని య ల తోఁ గట్టావికట్టారికో,గిరము
శ్మక్కి- ఆము. ౪. ౧౩౪.

సీ. . తాలింపు తిరుగఁబోఁత పొగు పనంగ,
సంస్కారమున కాఖ్య జమను దాలింపుకైచి
వది పొరఁటినది పొఁటిన దన, బలుకు
సంస్కృతవాచకంబులుగాను ...
ఆం. భా. ౨. ౨౫౨.

౨. కేఁచు.

వ. ... క్రొఁగివబెడఁదిమంగిలములఁ బొరఁటిపఁ
బెల్లుపఁ బెరపెర క్రేఁటువారి .
దశకు. ౩. ౧౬.

క. భవమురుకరపురదాహ,శ్రవణంబున మంట
వచ్చి బ్రహ్మాండఘటం, బవియించిన పెంచుక
సీ,భువనములో మడుకఁబెట్టి పొరఁటెడఁ
గపులన్. రామా. ౩. ౬౩.

(శ. ర. పా. 'పొరిపెద' ముద్రి. పా.)

పొరక = పరక. వి. ౧ గడ్డిపోఁచ.

సీ. పొరకలు మొయినిండఁబూరించుకొని పచ్చ,
చెట్టుచందంబునఁ జేరిచేరి.
భా. రా. అర. ౨. ౫౧.

వ. . . గంతులిడుగబ్బిపెబ్బులుల నలగుడుల
దొడ్డజనంబులు మంత్రించి పొరక విసిచిన
నీరు మే పుడిగి గిరులు గ్రక్కదలబాఱ
చున్ ... మను. ౪. ౩౭.

౨. కొనపురుగు, చీంపురుగుల్లు. (శ. ర.)

౩. చీంపురుగట్టు, సమ్మార్జని.

గీ. పొరక చీంపురుగట్టు చీపు రని పల్కఁ, దగును సమ్మార్జనికిని ...

ఆం. భా. ౨. ౨౨.

చూ: పొరకచేప, పొరకసుడి.

పొరకచేప. వి. (√పొరక.) మత్స్యవిశేషము. (శ. ర)

పొరకటి. వి. (√పొర.) వాకిటిచేరువగోడ, ద్వారప్రాంతకుడ్యము.

సీ. పొరకటి యిసుము నాఁ బోసఁగు ద్వారప్రాంతకుడ్యము (ఆం నా. ౨. ౧౩)

పొరకసుడి. వి. (√పొరక) ఎద్దులు లోనగువాని మీఁది రోమకవిధమైన తప్పుసుడి. (శ. ర.)

పొరచి. వి. చేబదులుగా నడిగి తెచ్చుకొన్న ధనాదికము.

గీ. . పొరచి యన యాచితక మొప్పఁ బొరచి యనఁగఁ, దద్విశేషంబు దినయము ధాత్రి వంద్య (ఆం. నా. ౨. ౨౨౮.)

పొరట. వి. (సం పృష్ఠమ్.) పుస్తకపత్రపార్శ్వము, గ్రంథములోని పత్రము యొక్క పెడ (శ. ర.)

పొరతెరువు(ర్వు). వి. (పొర + తెరువు.) అపమార్గము, కానిత్రోవ, తప్పుదారి, ప్రక్కదారి.

వ. ... ఎదురుమూఁకలు గాకుండనుండి చెదరి పొరదెరువులం బఱవకుండ నరములనందు పంపులకై దమతమకట్టిన కోటకొత్తుల గొంగోండ ఖండితంబులగు మందగల కంప ముంపలు ద్రోచి . (మను. ౪. ౩౪.)

ఉ. చీకటిముక్కుతున్న పెరఁ జెందెడి చిత్తము తోడ జారతో, సేమియుఖంబుగాంచు విటుఁ కేటికి యింత్రము సస్త్రిపాత మిం,కే మతిలేమిచేత పొరతెర్వులఁబోవుట గా దటంచు నో,కామిని నేఁడు నాయువిగా వినిపింపు నిలింపభర్త ర్తకా.

దశా. ౪. ౧. ౧౦౩.

ఇట్టి : పొరత్రోవ.

ద్వి. చెలులార మనము చేసినచల్వలెల్లఁ, గలికాయము దీర్పఁగాఁ జాలవయ్యెఁ, జెలువుని పూజ సేయక మనము, పొరత్రోవఁబోయినఁ బోవునే కాక. (రఘునా. ౨౩. పా.)

పొరపడు. అ. క్రి. (√పొర.) ప్రమాదపడు. (శ. ర.)

వ్యవ వాఁడు పద్యమున కర్థముఁ జెప్పటలో పొరపడినాఁడు.

పొరపాటు. వి. (పొరపడు.) పొరపడుట, ప్రమాదము. (శ. ర.)

వ్యవ. తద్గ్రంథములోఁ గొన్ని పొరపాట్లున్నవి.

పొరపాఱు = పొరమాఱు. అ.క్రి. (√పొర.) తప్పుదారిని బోవు, అన్నజలాదులు అన్నకోశము లోనికిఁ బోక శ్వాసనాళములోఁ బ్రవేశించు.

వ్యవ: వానికి అన్నము పొరపాఱినది. ఎవరో అతనిని దలఁచుకొనుచున్నారు కాఁబోలును.

పొరపిడి. వి. (పొరపు¹ + ఇడి) భేదము.

క. కరణ మధికారి యయినన్, ధర లెక్కలు వ్రాయుచు రతివాక్కైనన్, పొరపిడి పుట్టుకొ ధరణీ,శ్వరునకుఁ దదితరుల నిలుపనేరఁ డని మీఁదన్. పం. పంచ. ౧. ౩౪౨.

పొరపు¹. స. క్రి. (√పొరయు.) అద్దు, కలుపు, మిళితముచేయు.

ఉ. ...ంచబారఁ... భక్తిరసఁగా నెత్తి, భావ
ముక్తి యనుచు పొత్తు ముచ్చటఁ, బొలఁగఁ బెట్టి
కోప కిల కింకిణంబులొ౯ఁ, గొమ్మ వరఁటి
పండ్లు గూర్చి మునుఁదే.

వైష. ౩. ౧౩౯.

వి. ౧. భేదము, భిన్నత్వము.

సీ. పడి బీటఁ దిరిగి క్రొంగ్గడు మచాళులముఁ
దోన రూపతి నయాభోరణలును, బల్యాణ
ములఁ గ్రిందఁ బడిన రావాంతులఁ గూలి
బిజ్జనఁ దన్నుకొనెడు వారులఁ, బొరపు
దట్టిన రథంబుల సమీపంబునఁ జక్కు౯న
రథి రథ్యసారథులును, వొలిసిన వీరయో
ధులఁ జెంత దుమురైన చక్రాపి ధనురాది
సాధనములఁ, జంపులైన పైరులపులఁ
జిద్రుపలైన, పీసకంబులు పలిరైన చిందము
లును, గ్రుంపులైన చామరములఁ దునుక
లైన, తొడవులును గల్గి సమర మత్యుగ్ర
మయ్యె.

వై. భా. ౫. ౧౯౨.

౨. వైరము, పొరపొచ్చెము.

వ్యుత. అన్నదమ్ములకు పొరపులు కలిగినవి.

విశే. భిన్నము, విరుద్ధము, విపరీతము.

చ. పరగ సువర్ణబంధ మ్మృదు భావము గల్గియు
లోను బాడఁగాఁ, బొరపగు చిత్రరూప
మును లోలె నసత్కృతి కావ్య మిమ్మహిం,
బరగు సువర్ణ బంధ మృదు భావవిశేషము
లోన జెల్పటగా, సరియగు రత్నపుత్రి
కయు సత్కృతి కావ్యము సొక్క రూపమై.

కు. సం. ౧. ౩౪.

ను పరపరయ్యోం బరి భోగ బాంధ నడుం
బాలరయ్యో విద్యారకుల్, పొరపరయ్యోం బలు
తాల్మి వింత వగపుం క్రోధయ్యె నా లాక
ముల్, సెరపయ్యోగ్ మదగాతలంబు ధరు-
సల్ నీరయ్యె నా శేపముల్, పొరపయ్యోల్
దనువల్లి బాణ సుతసల్ సోలింతలల్
దూలుటన్

ఉ. హ. ౫. ౧౦౦.

పొరపొచ్చెము. వి. ౧ (పొర + పొచ్చెము) కపటము, దోషము, అవమానము. ౨. (పొరపు + ఒచ్చెము) భేదము, వైరుధ్యము, కలహము.

పొరపొచ్చము. వి. ౧ (పొర + పొచ్చము)
చూ. పొరపొచ్చెము[1]. ౨.(పొరపు + ఒచ్చము)
చూ. పొరపొచ్చెము[2].

చ. బెదరుచు నంతరంగమున భీతిఁ గండ
పడంబు పుట్టి పక్కాడు పొరపొచ్చములు
జెలుపుగనముఁ జెయ్యలకోలి సెత్తురెక్కెడు
పడి పోవియుం గరువటిల్లెడు నీ మది నింత
దల్లడం,బొదవుడి యేమి కారణమొ యుగ్మలి
నా కెఱింగింపు మేర్పడన్.

కు. సం. ౪. ౫౯.

క. (వీరబాహుఁడు) తనచేతి మాంస భారం,
బును మదిరా పూర్ణ కలశమును జననమునం,
గొని రమ్మని యదలించుచుఁ, గనుగొని ధరణీ
కళత్రు కరమున నిచ్చెన్. వ. ఇచ్చినం
బుచ్చుకొని పొరపొచ్చంబు లేని మచ్చికం
పడతి కులపుంగవుం డంత రంగంబున

సొక్కించెడు హేయతం బొందక లజ్జింపక
తాని పజ్జను తడీయు పూర్వకించెదలం గూడి
చనిచని యుండట ...

హరివ. ౫. ౪.

క. ఇచ్చినఁ గని యిరువురుఁ బోర, పొచ్చెము
లేక పుడు సవతి పొలఁతి సుమిత్రన్, మచ్చికఁ
బిలిచి కృపాయుతి, నిచ్చిరి చెఱు సగము
దమకు నిడినందులలోన్.

రామా. ౩. ౪౯.

ద్వి. "పని విని రొద నింకఁ బారావతంబు,
గొనుచుమనే" నవిన రాకొమరు వీక్షించి,
"పోరొదు గాక యీ పొరపొచ్చె మేల,
నారొద" వనుచు న న్నరనాథ సుతుని...

నరనాథ. ౧. ౪౫. పుట.

ఉ. మొల్ల సుగంధి నా మునను మోహము నాటిడి
పెట్టి నీవు న, కొ్మెల్లక వీడనాడెద వరూ
తగనా సుగవారి చిత్రముల్, పుల్లసిలంగఁ
జేయఁ బొరపొచ్చెము లాడఁగ నాఁడు
వారికే, చెల్లును తెల్లఁ బో ప్రతము పెద్ద సుఖం
బును దక్కదయ్యెఁ గా.

వి. పు. ౨ ౨౩౪.

విణ. కల్పిత కల్మషములు గలది.

క. హరి యొకఁడు నీ కొకండవుఁ, బరమాప్తులు
గలిమి నరుఁడు భారపుఁ బనికిన్, బోరి నలు
కఁడు నీ కూరిమి, పొరపొచ్చము గాక
యుండఁ బోకఁగ నలయున్.

భార. ద్రో. ౩. ౨౯౫.

క. తరుణి నిను గాంచిన, పొరపొచ్చెము నయముఁ
బోరఁ బొరిగొనకున్నన్, ఖరనామున్
మొప్పగు, ఖరనాముమె కాక నాకు గర్వా
ర్హునకున్.

రామా. ౫. ౧౪౨.

పొరపోవు. అ. క్రి. (పొర + పోవు.)

౧. నీరు త్రాగునపుడు త్రాగుడు నీరు ప్రమాద
మున తప్పు దారిని పోవు. ౨. ప్రమాదవశమున
తప్పుగా నడచు

పొరయించు. √పొరయు. స. క్రి. పొందించు.

చ. అనుటయు నెల్ల యిట్టులను నాత్రికరక్షణ
శీలు నిన్ను గ్రీడునఁ బొరయింతునే యిది
కడుం జెడుగుందన మెమెనమైతి నా, నిన మది
తోడ నమ్మమిన పెట్టన యయ్యెరిఁ, ద్రెంచ
నయ్యెదన్, మనమున నెగ్గగాఁ గొనక
మాలినిఁ గాంచిన యప్ప క్రెంచెదన్.

భార. శాంతి. ౩. ౨౧౩.

ఉ. అప్పుడు రంభ చాల భయమందుచు
నిమ్మని యుగ్రరూపమును, దప్పక చూడ
మేను గరు వాల్చుచు నున్నది యింద్రు
కార్యమే, చొప్పన నాసకో యతని
చూడఁగ నేరక యియ్యకొంటి నే, నిప్పని
కించు బుద్ధిఁ బొరయించె ద్వృగంచల
చంచలత్వమున్.

కళా. ౩. ౧౩.

చ. పసిఁడి మెఱుంగు లెక్కు విరు పక్కల
ల్లా యురటుల్ తలెగ్గ సమున్నస దసమాని

లాంఛనములం బొరయించుచు నీదదేర్పు
రా, శత్రుల జయింప నేగునెడ శార్ఙ్గి
వారువమై ధరించి సాం, పొసఁగెడు పుల్గు
రాయఁడు జయోన్నతు లిచ్చు నృసింహ
శౌరికిన్.

రామా. ౧ ౫.

పొరయు. స. క్రి. ౧. పొందు, అనుభవించు, చేరు.

సీ. పాండు కుమారులు వేదంబులను ధను
ర్వేదాది విద్యలు గఱచుచుఁ గడలేని
యొఱపుఁ దనరు, చున్నఁ దద్విపుల గుణో
న్నతి సైఁపక దుర్యోధనుండు దుష్కార్య
మెత్తి, దుర్నయమున శకుని కర్ణ దుశ్శాస
నుల్, గఱపఁ బాండవులకు నఱుము చేయఁ,
గడఁగెఁ బాండవులును గడు ధార్మికులు
గాన, పొరయకైరి వారి దురిత విధుల.

భార. ఆది. ౩ ౧౨

ఎత్తుగీ...నిర్జితారివర్గు, దైవలంగు వారి దైవంబ
రక్షించు, దురిత విధుల నెపుడు పొరయ
కుండు.

భార. ఆది. ౪. ౧౮.

క. ధరణీ సురులకు నెప్పుడుఁ గరము ప్రియము
సేయు మనుష్యు డారయ నంతో, త్తర విప్రులు
సంతుష్టిం, బొరసినఁ జేకుఱు నశేష పుణ్య
ఫలంబుల్.

భార. అర. ౪. ౩౧౭.

సీ. అరుణాంఘ్రి తల దీప్తి నవని తలం బెల్లఁ
బద్మరాగస్థల భాతి నొనర, వదనేందు కాంతి
దిగ్వదన కైరవముల కాల చంద్రాతప లీల
నెనయ, నధరారుణద్యుతి నారణ్య తరులతా
సమితి పల్లవిత విభ్రమముఁ బడయఁ, దను
లత నుడిగియు నెత్తావి గైకొని సమీరుఁడు
గంధవహుఁడను రూఢిఁ దనర, వఱలు
నయన రుచుల వన మయూరములు విద్యు
ల్లతావలోకనోత్సవంబుఁ బొరయ, నరుగు
దెంచెఁ దరువనస్థలి నువి, రాజితముగ శైల
రాజ తనయ

కు. సం ౭. ౩౩.

ఆ. నన్నుఁ బాంశుకేలి నున్న నర్మిలి నెత్తి, మేని
ధూళి దనదు మేనువొరయఁ, బ్రీతిఁ గౌఁగి
లించి మా తండ్రి గుణము లగ్గించి కన్ను
నీరు నించు నతఁడు.

భార. భీష్మ. ౩. ౩౦౭.

సీ హంసతూలిక పాన్పునందుఁ బండెడు మేను
కఱినంపు నేలతోఁ గదిసె నేఁడు, గొడుగుల
నీడపై నడరెఁ జెన్నగు మోము పొరిఁ బర్వ
పెందూళిఁ బ్రుంగె నేఁడు, లలనలు లీలతోఁ
గొలువ నుండెడు భోగి కఱికులలో నున్న
వాఁడు నేఁడు, నానాజనములకు నాథుఁడై
శోభిల్లు దొర యనాథత్వంబుఁ బొరసె
నేఁడు ...

భార. ద్రోణ. ౨. ౨౩౯.

తరల. అరుల నెల్లను గెల్చి మేదిని యంతయుం
డుని తేజముం, సిరియుఁ బెంపును గీర్తి
యుం విలసిల్లఁగా మనుచుండిరయుం,

బురుషసింహాలు పాండు భూవర పుత్రు
లక్కట పాదమున్, బౌరయ సేద్తర నిన్నుఁ
గోల్పడిపోయి పుష్కర లోచనా.

భార. స్త్రీ. ౨ ౩౯.

చ. అరులను మిత్రులం దెలియ నారయు
వెంతయు నూత్నకృత్య ము,స్వారథతి
దుర్లభం బరులు వీరన నుండియు మిత్రభా
వముం, బౌరయుటయుఁగా సుహృజ్జనుల
పోలిక గల్గియు శత్రుతా గుణ,స్ఫురణ
మెుకప్ప నూపుటయుఁ జాతుముగాద
ధరిత్రి నాల్గడన్.

భార. శాంతి ౩. ౨౨౪.

చ. దురితము సేసి తాపమునఁ దూలిన నింకిటు
సేయ నన్మతిం, బౌరపిన ధర్మసంచరణ
బుద్ధితో మేలని యూఁతినం గ్రియా,పరుఁ
డయి మేలు సేసినఁ బాదము పాదముగాఁ
గ్రమంబునన్, విరియు సమస్తముం దదభి
విష్ట కళంకము నిర్భయంబుగన్.

భార. శాంతి. ౩. ౩౬౩.

చ. వరవర వాసవుం డడిగినన్ గురుఁ డిట్లని
చెప్పె బుద్ధితోఁ, బౌరయని పాతకంబులు
సబుద్ధిక పుణ్యములన్ వశించు సం,బర
మునఁ బుట్టినట్టి మలపంకము గారములోన
వర్ధఁగా, విరిసినయట్లు నమ్ము మిది వేదము
చెప్పిన సేమఁ జెప్పితిన్.

భార. శాంతి. ౩. ౩౬౪.

క. మఱి ముని శిష్య గణంబులు, పరివేష్టింపంగ
నతని పాలికి గంగాధరుఁ డేఁగుదెంచి

చెవ్వగఁ, బౌరయు నతని తోడఁ గరుణ
వొంటి పోకన్.

భార. శాంతి. ౬. ౩౩౪.

చ. వాయనను క్రౌంచ మీ కరుణ నా ◌
దొలంగి యనూన శౌర్యమున్, బౌరసితి నంచు
విడువని పోయి మహేంద్రుఁడు బ్రహ్మ
హత్య యా, సురపతి నప్డు నాల్గు నిరుఁ
బొచ్చి విభాంతర మాతఁ డందునం, బరి
గొని యుగ్రవృత్తి నది పట్టఁ జలంబున
నమ్మహాత్మునిన్.

భార శాంతి. ౫. ౪౩౦.

గీ వాఙ్మనోదృష్టి కలిత ప్రవర్తనములఁ, గాయ
చేష్టితములను నన్యాయ పథముఁ, బౌరయ
నీకున్న సత్పథ విరతి గలుగు, సత్య శమదమా
హింసలు సత్పథములు.

భార. శాంతి. ౫. ౪౩౯.

ఆ. అగ్ని యల్లనైన నబ్జమిత్రుఁడు శైత్యం, వర్ష సుర్వి
వౌరలఁ బడిన మేరు,నగము సంచలించినను
బొంకఁ బౌరయునే, నాదు పలుకు నమ్మిన
మున నమ్ము.

భార. అశ్వ. ౧. ౩౯.

శా. ఈ దేహంబునఁ బూర్వ దేహముల
యందేనిన్ వ్రత ధ్యాన దా, నాది ప్రోద్భవ
మేమి యేమి గల దాయా పుణ్య మీ
వర్ష మీ,దాదోషంబును మత్కృతిం బౌరయ
కుందన్ మానుపుమ్ గాక నే, నాదుం
గావుతఁ దన్ని మిత్ర పతి పాపా ◌ంతికిన్,
బాత్రముగా.

కళా. ౪. ౯౨.

మ. ఎవయత్నా సంయమ పూజ్య మిా రిటుక నేఁడే తెంచుటన్ జేసి నా, పను లెల్లన్ సఫలంబులయ్యె నా తపము సాఫల్యంబునన్ బొల్చె నో, ధన క్షేత్రం బొగడొందు చుక్కలము నా భాగ్యంబు లీడేఱె నా, జననం బర్థి కృతార్థతం బొరసె సంసారార్ణవోర్వ్యానలా.

రామా. ౫. ౧౧౬.

గీ. కోరికల కంటె సాహస్ర గుణిత ఫలము, బొరసి యవ్విభు డయినోళ్లఁ బొగడువారు..

విక్ర. ౫ ౧౩౫

సీ. అమృత నామము యథార్థముగను ధరియించె ననిమిషా లోకా ప్తి నధిగమించి, కార్యాప్తి ధానంబు వన్నెకెక్కఁగఁ బూనెఁ గరి యానల విలాసగతు లడించి, క్షీరాహ్వయము సార్థమై రహించ వహించెఁ జెలులు మందస్మిత శ్రీలఁ బొరసి, వనసమాఖ్య ప్రశస్త వాచకంబుగఁ దాల్చెఁ గొమ్మల చిల్కపల్కులఁ జెలంగి, కమలభావంబు నిక్కంబుగా ధరించె, లికుచ కుచల కచాళి కేచకరుచిగాని, శర మసాడి పేరు నిజ మంద చెరసి మెఱసె, సఖుల తనువుల నొరసి తత్సరసి జలము.

ఉ. రా. ౩. ౧౦౯.

౨. ప్రవేశించు.

ద్వి. పోతుఁ టేఁగవ మైనఁ బొరయంగ రాని, మా తరుణీమణి మందిరమునకు ...

ప్రభు. ౮. ౩. ౧౨౪.

అ. క్రి. ౧. ప్రవర్తిల్లు.

చ. నరుఁ డిటు లాడుచే న్నపగణంబు విసంగ ఖండింప వచ్చునే, గురు వయసేకలం దరణి గ్రుంకకమున్న తలంపఁ జాలి దు, స్తరమిది యాతఁడీ ప్రతిన దప్పక యుండఁగఁ దీర్పు నట్లుగాఁ, బొరయక యున్న దుర్దశలఁ బొందడె పాయని నిందఁ గుందడే?

భార. ద్రోణ. ౨ ౨౪౯.

(పొరానంతరము "పొరలక యున్న" చూ. పొరలు.)

౨. కలుగు, జనించు

క. సురవరుఁ డందఱ ముందరఁ, దిగుణీమణి నట్టె మాచుఁ దప్పక కామా, తురులకు భయము లజ్జయుఁ, బొరయునటన్ వినమె రామ భూపాలమణీ.

దశా ౪ ౩౩.

చ. గురుకుచ కుంభ సంస్థితికిఁ గూడె నురంబున నాలవాలముల్, పొరసెఁ గురుల్ ముఖాబ్జమునఁ బొడ్మెడు తావికిఁ జేరు తేఁటులై, గరువపుఁ జూపులోరసి తెఁ గన్నుల శ్రీవసు సిగ్గలర్ప నా, వరనృప కన్యయఁ దభినవంబుగ జవ్వన మంకురింపగన్

శివిశర్మ. ౩. ౧౨.

ఎత్తుగీ. తనదు పైతృ్యభ్రమంబున ధరయఁ దిరిగి, నట్లు యగు భంగి విటుని కొహామునఁ దోఁచుఁ, గాన నిక్కంపుఁ గూరిమి గలిగి యుండుఁ, బొరయ దిలఁ బొర్సనే వది తెరువు పెసర.

శివిశర్మ. ౪. ౧౨౧.

పొరలఁబడు. అ. క్రి (పొరలన్ + పడు) దొర్లి పడుచుండుట.

అ. అగ్నిసన్నిభుఁడైన వహ్నిమిత్రుఁడు శైలి, వక్ష
స్సర్పి వౌరలఁబడిన పేరు, నగము సంచ
లించినను బొందఁ బొరయునే, సాదు పలుకు
నెమ్మనమున నమ్మ.

భార. అశ్వ. ౧. ౩౭.

పొరలాట. వి. పొరలాడుట, లుఠనము.

సీ. నఖముఖోల్లిఖిత పరాఙ్ముఖముక్త బాష్పంబు
పటిమ దీపపుఁ జిటచిటలు దెలుపఁ, బొరి
నుపాంశుకోత్సృష్ట పూత్కృతుల్ కృశ
మధ్యపార్శ్వ ముహుః ప్రకంపములు దెలుప,
కౌఁదకెదంగాద్గద్య మదిరిపాటునఁ బల్క
రింపఁ బుట్టెడు కేకరింత దెలుప, వలవంత
నిసువు కాంతల పుట్టు దూషించు కారణం
బులతోంటి కతలు దెలుప, నలఁతఁ బాను
పుపైఁ బొరలాట దెలుపఁ, దెగువ లోలో
ననే నవ్వు నగవు దెలుపఁ, గలఁక మోమిూఁది
పనికేవి కసరు దెలుపఁ, బొలఁతి కేలు నీ
యున్కిఁ దే పులుగు గాదె!

ఆము. ౫. ౭౦.

పొరలాడు. (పొరలి + ఆడు) అ. క్రి. పొరలు.

చ. కెడిదపుటాఁకటం బడలి బిడ్డలు వచ్చి
వసుంధరాస్థలిం, బడి పొరలాడుచుం బడెడు
పాటులు చూడవు బాష్పపూరముల్, జడి
గొన జేడ్పుపోరుదుప శక్యముగా దిఁక
కేమి కార్య మిూ, పదుచులఁ బ్రోదిసేయుట
కుపాయము నా కెఱుంగంగ జెప్పవా.

శేష. ౧.

పొరలించు. (√పొరలు.) చూ. పొరల్చు. స. క్రి. పొరలునట్లు చేయు.

క. కా త్తితుల మస్తకంబుల ధర సురలించియుఁ
బొరలించియు ...

ఉ. హరి. ౬. ౭౭.

పొరలిక. వి. పొరలుట, లుఠనము.

ఎత్తుగీ. పొరలికఁ బయోధిఁ జెందిన బురద
యుండి, యుడలు జాడింపఁ గడరాలి పడిన
యుద్ధు, పెల్ల లజ్జాపు బాండముల పెంపు
గాంచుఁ, దాశక మహత్త్వమునను మాయా
వరాహ

చంద్రా. ౧.

పొరలు. అ. క్రి. (రూ. పొర్లు.) ౧. లుఠనమగు.

వ. మఱియు నకేక సాయకంబులు పరగించిన
నసురసేన చనకం జాలక మొనలకుం దలం
గియుం గలంగియు నరదంబులలోఁ దాఁగి
యుం దూఁగియు ద్విరదంబులలోఁ జిక్కి
యుం జొక్కియుఁ దెరువునఁ బో నెఱ
చియుం బఱచియుఁ దరువులలోఁ దూఱి
యుం జాఱియుఁ బోటుపడి పొరలియుం
గొరలియు వాటుపడి తెరలియుం మఱలియు
బహు ప్రకారంబులం బఱవం దొడంగె
నయ్యవసరంబున.

ఉ. హరి. ౬. ౧౩౪.

ద్వి. విమలయు మాయయు వినువీథిఁ జనిరి, ప్రమ
దయుఁ బతియును బహుళ దుఃఖముల, వడ
లుచు బడలుచు నక్కటా యనుచు, పుడమి
ధూళి నొడళ్లు గ్రుంగుడు గాఁగఁ, బొరలుచు
నొరలుచుఁ బోయితే యనుచు ...

ప్రభులిం. ౮. ౨౪-౭.

౨. ప్రవర్తిల్లు.

చ. నరుఁడిటు లాడునే నృపగణంబు వినంగ
జయింప వచ్చునే, గురు కురు సేనలం దరిణి
గ్రుంకకమున్న కలంపఁ జాల దు,స్తరమిది
యాతఁడీ ప్రతిన దప్పక యుండఁగఁ దీర్పు
నట్లుగాఁ బొరలక యున్నదుర్దశలఁ బొంద
కె పాయని నిండఁ గుందకే!

భార. ద్రో. ౨. ౨౪౭.

(పాఠాంతరము 'పొరయుకయున్న'

చూ. పొరయు.)

౩. అలఅలకై చలించి దొర్లు.

సీ. కోడెజక్కవకల్పి గుబ్బచన్నులమీఁదఁ దరఁగ పయ్యెద కొంగు పొరలిపడగ .

దశా. ౯. ౧౩౦

౪. అటునిటుదొర్లు.

గీ...యదూద్వహుండు, పుష్పతల్పంబుపైఁ జేరి పొరలుచుండు ...

బలరామచరిత్ర. ౪. ౨౯౬.

(చూ. గ్రామ్య.)

౫. విరహాదులచేత దొర్లు.

చ. ఎడసెడఁ జూడుమంటివో పయింబయి నెమ్మది నిల్పుమంటివో, గడెగడె కోరు మంటివో వగం బడుమంటివో వేఁగు మంటివో, బడలుమటంటివో యిరుచిపాల్పడు మంటివో యొగ్గుసిగ్గు లే, కదలుమటంటివో పొరలుమంటివో మూర్ఛమునుఁగుమంటివో.

ఉ. ఒక్కతె భ్రాంతిచేఁ బొరల నొక్కడు మాన్పఁగఁ బూటకాపె? నే, నెక్కడి దాన? నీవు మనసెక్కడి వాఁడవు? నాకు నీకు నే, మక్కఱయున్నదైన నొకరాడెడి పల్కులు నేను పల్కుదం, గ్రుక్కక, యూరకొంచ నోరు నవి కొన్నిదినాల బుణానుబంధముల్.

కృ. రాధామా. సం. ౩-౯౩. ౨౪.

౬. తిరుగు, సంచరించు.

ద్వి. పుట్టె కానవమూల క్రుంగుడై పొరలు, పొట్ట యుబ్బ జఠరవంబులఁ గానలేని, యట్టి శ్రీకృష్ణుని వనితంబుఁ దలఁచి, వట్టి విహ ప్రణ్యాకేమునిరొంద పొరలుచు ...

అ. ను. క. ౩. ౧౨౫. పా. ౪. పం.

౭. అధికమగు.

ద్వి. .పురహాసుఁడు మున్న, సాధించవచ్చిన చందమున నేడు, పొరలిన కోపమున పొంగు చున్నాడు ...

పల్నాటి. ౨౩౩. (అని గ్రామ్యము.)

౮. నేలపైఁ బడి యర్థించు, అభిలషించు.

చ. ఉరవడిఁ బోరికై కవచ మొల్లరు మంత్రము లందుఁ దక్క నుస్థిర భుజశక్తి నైదువది సేయరు దత్తిన తక్క నుంటికై, పొరల రతీశుఁ డీ కమలబుద్ధి ఘనాతిఁ దక్క నత్రజిదోష, పరిఘు పతిశృంగార్వ వరపాలక లప్పురి రాకుమారకుల్.

ఆము. ౨. ౩౪.

పొరలరు=(ఇచ్చినప్పుడు తైకొందురు గాని ఎట్లయినను ఏలిక హృదయమును కరఁగించి జాగీరులు సామంతరాజ్యములు సంపాదించుకొనుటకై) నేలను బడి దండాలు పెట్టరు.

చూ. సంజీవని వ్యాఖ్య

అ. కనులఁ బొరలు గప్పి కనుపించక నరుండు, పొరలు దీయుచుంచు పొరలుచుండు, పొరలయినను బోవు పూర్వజన్మంబునఁ, గప్పుకొన్న పొరలు గదరవేమ.

వే. ౪౪.

౯. (నీరు, పాలు మొ॥ పాత్రకధికమై) దిగజారు.

౧౦. (పశువులు) సంభోగించు.

వి. పొరలిక.

ఎత్తుగీ. సారసారాప్రుసు పొరలుసు సవరవివర, మెంతేగి లాగైనఁ గైకొని యుంచుకొంత,

పొసఁగ ఖండిన దక్కొణి బొంకు బొంకి,
కాఁకఁ బలుమఱు గెలిచె నా సత్యభామ.

హ. హరి ౩. ౧౨౮.

పొరలుచు. (√పొరలు.) రూ. పొరల్చు. స. క్రి. పొరలఁజేయు, పొరలించు

పొరలుదండము. వి. (నేలపై) పొరలుచు పెట్టెడు దండము

పొరలువెట్టు. అ. క్రి. పొరలఁబడు, ఒరిపమగు.

పొరలెత్తు. అ. క్రి. లేచిన పొరలు కలది యగు (చూ. ఎత్తు)

క. అరుణాంబుజ దళములలోఁ, బరగు తటిత్ప్రభ లించి పైఁ దర్శికముల్, పొరలెత్తి కదియ మూపిన, కరణి నుమాదేవి పదనఖంబులు వెలుఁగుఁ.

కు. సం. ౩, ౪౪.

పొరల్చు. (√పొరలు) రూ. పొరలుచు. స. క్రి. పొరలించు, పొగలునట్లు చేయు.

చ. ఒకఁ డనిరుద్ధుఁ డాపుటకు నుల్లములో వగలేదు నాదు పై, నికులఁ దలంప కిందు రజనీ సమయంబునఁ దొచ్చి యొవ్వఁడో, మకుటము దన్ని నా శిరము మానికమున్ గొని పోయె నంచు వి,ప్పులకలఁ బొరల్చి నట్లు మది పొక్కెడు పెక్కుడు భంగ పాటునన్.

హ. హరి. ౫. ౨౮౩.

పొరి. వి. (రూ. పొలి) చంపుట. చూ. పొరిగొను.

అవ్య. క్రి. ౧. అత్యంతము.

సీ. పొంపు తూలిన పొత్తుఁగంపుఁ బంతొఱుచేసి కవచంబు నేలఁ గడచె నేఁడు, గొఱుగుల నీడపై వడరఁ జెన్నగు వాము పొరిఁ బర్వ పెందూలి గ్రుంగ నేఁడు

భార. ద్రో. ౨. ౨౩౯.

౨. దృఢముగా.

భుజంగప్రయాతము. ధరామండలిన్ గల్గు ధర్మ ప్రతంబుల్, పురాణంబులన్ శాస్త్రపుంజంబులందున్, గరం బింపు సొంపారఁగాఁ గాంచి యాసల్, పొరింబల్కి రిట్లంచు భూపాలుతోడన్

. దశమ్మ ౧ ౮౮

౩. క్రమముగా.

తరలము పొరిని వారలచేతి యున్నత భూరుహాయుధముల్ పర,స్పర కఠోర శిరస్థ్సలంబుల పై వడింబడి మ స్తకం,బుర శిరః పతితంబులైన లసన్మృణాళము లట్లుజ,ర్జరిత మయ్యెఁ దదా రవ ప్రతి శబ్ద మొప్పు నగంబులన్.

భార. అర. ౧. ౧౧౫.

౪. పునరర్థకము, ఖండియు, మాటికి (ఆమ్రేడితముతందు పొరింబొరిన్, పొరిని బొరి, పొరిఁ బొరి, మాటి మాటికి)

ఉ. చిత్తము జల్లనన్ మిగులఁ జేష్టుఁడుఁ బెద్దయుఁ గన్ను నీరుచే, నొత్తుచుఁ జూచు నగ్గెసలు నూరక యిట్టును నట్టుఁ జూచు నా, రార్తి పొరిం బొరిం బిలుచు నెవ్వరు పల్కిన నాలకించు ద,గ్గుత్తిక పెట్టు నె ట్లగునొకో యను నెక్కుడిశేఁగనో యనున్.

భోజ ౩ ౧౪౧.

ఆ. నీరజాయతాక్షు నీలోత్పల శ్యాముఁ, గాకపక్షధరుని లోకవంద్యు, నమిత సహిత రాము నాలింగనము సేసి, పొరిని బొరి నుతించెఁ బొలుపు మిగుల.

పద్మ. ఉ. ౮. ౩౨.

పొరిగొనిపించు. (√పొరిగొను.) స. క్రి. పొరిగొనఁజేయు, చంపించు.

ద్వి. కడుఁజాలె నితఁడని కాంచి పోరికి,
పొరిగొనివిచిఁది సిరాగుల వారించు.

ద్వి. ౨. ౫౯. పా. 30. పం. (గ్రొత్తప్రతి.)

పొరిగొను. స. క్రి. (పొరి¹ + కొను.) ౧. చంపు, వధించు.

క. దురమునఁ గైదువుఁ గొని తనుఁ, బొరిగొన
చేరెంచునట్టి పురుషుని వేదాంతరహస్యవేది
యైనను, బొరిగొనినను గిల్బిషంబు వొందదు
వత్సా. భార. శాం. ౧. ౨౯౫.

క. ఖలియురగుడొంగలు తమగా, దిలిచెల్లెంద్రకు
ధనంబు దత్తుకగా కీట్టుల మఱిదిం బొరి
గొని సీవళికైధర్మ్యంబుదచ్చువారలుగలరే.
ఉ. రా. ౪. ౧౦3.

౨. ధ్వస్తముచేయు, నాశముచేయు, పోఁగొట్టు.

క. ఇనవే యుద్ధ్యంరథములఁ, బొరిగొనుటయుఁ
తెలుబలంబు పురికొనక బెఱస్
భాగ. ద్రో. ౧. ౨౪౪.

క. కావున నమరావతిపైఁ, బోవలయుం జట్టు
ముట్టి పొరిగొని పిదపన్, దేవతలపత్నులై
యని, శచీయుఁడు గడఁగఁగలేని తెఱఁగుద
మతనిక్. నిర్వ. ౨ ౯౭.

క. పరగినసింహము మృగములఁ, బొరిగొనుచును
నరులఁ గాఁ మహోలి సంతఁ, పరిచితపవనుఁడు
వృషములఁ, బొరిగొనుచును నరులదేహములు
రక్షించున్. మార్క. 3. 3౧౯

౩. కునుమాను, ఖండించు.

క. మును గైదువులం బొరిగొని,చని జోల్లిన
నుఱుము చేసి సర్వాంగములం, గొని ద్రచ్చు
రాముశరములు, దినుకాళీకములఁ బొదివి
తరతరము పరిక్.

భా. రా. అర. ౧. ౭౦3.

ఉ. ... అజాండమైన నిష్ఠురతిఁ బిగుల్చు
జక్కడిదిత్తోడు పుగాండిమ్మల్లి లీల నై,

పొరిగొని కొన్నభార్య యది పోలవు రావణ
నీ విచారముల్.

భా. రా. అర. ౧. ౨౫౭.

పొరిచూపు. వి. (పొరి¹ + చూపు.) ౧. క్రేద దృష్టి.

శ. మనలో మన మిటు పొరిమాపున నుండక
నిచ్చ సేకముగ నండినఁ గుంభిని యేలతె
యని భృగురాముని దిట్టిరి క్షోత్రియాప్త
ములు ముంగోపుక్ (పాంచా. ౨ ౫3.)

సీ. అయ్యా పెద్దవాఁ డయ్యెఁగాఁ పెర్మినతనిఁ,
బోషింతురే మీరు పొరిచూపులేక
శుక ౨ ౫౧౯. (పొగచూపు ముద్రి)

౨. ఏవగింపుచూపు

మ. ఘనగర్వాంధ మనస్కులై యిటులు దీక్షా
భంగదోషంబులన్, జనకుం డుండవథో
గతిం దిలఁప కాచారంబు ధర్మక్రమం,
బును నూహింపక కచ్ఛపంబుఁ బొరిమాపుల్
చూచి చేయంట కీచినగర్వంబున నేఁగి
రుద్ధితులకున్ సిద్ధించునే ధర్మముక్.
పాద ౫. ౭.

పొరిపు(వు)చ్చు. స. క్రి (√ పొరివోవు.) ౧. చంపు, వధించు

క భీముఁడు దత్సోదరులను, భూపాత్మజయుపుడ
పట్టి పొరిపుచ్చెద న,న్నాముల బ్రింగదఁ
గృష్ణుని,తో మిత్రగణంబుతో సుతులతోఁ
గూడక్ (భార ద్రో ౫ ౨౧౦)

క గురుపుత్ర శస్త్రనిహతిం, బొరిపుచ్చుమా
తడయునేల పుణ్యాత్మకీఁ గాఁప్పుఁ బోవ
నట్లు సేయుట, పరికింపఁగ మేలకాద
పగతురకనన్ (భార సౌ. ౧. ౧౫3)

ద్వి అతిలి ఘనమైన నదరి సింహంబు, మేకలఁ
బొరిపుచ్చి మెసవునే మఱియు.
ద్వి. హరిశ్చ. పూ ౧౫౦౭. పం.

౨. హింసించు, బాధించు.

సీ. పొడిచిన్న కంఠంబుఁ బొరిపుచ్చకయు మున్న
తల ప్రకంపంబుఁ బొందకయు మున్న.

కాశీ. ౩. ౧౪.

క. సిగ్గువడి తియఁ బాతిరి, బగ్గనఁ బొరిపుచ్చు
వీరభద్రుని ఘాటిన్, మగ్గలయి అమర్త్యుల్.

కాశీ. ౭. ౧౩.

పొరిమారుచు(ర్చు) = పొరిమాలుచు.

స. క్రి. (√పొరిమాఱు.) ౧. చంపు, వధించు.

క. మారునియంగాకారముఁ బలుమాఱును విర
చించు రాకుమారుల వీటన్, మాఱుర్వీశుల
పడిఁ బొర్రిమార్చి పొరివరులఁ దృణము
మాఱుంగ నెపుడున్. (రా. వి. ౧. ౪౯)
(క. పా. ౨౩, మాఱుకురు, ముద్రి పా.)

ఉ. హారిచేన గపంగి దైత్యులఁ, బొరిమార్చెదఁ
గొడ్డు మపి భూరుహగిరులన్.

భా. గా. యు. ౧౩౨౭.

ద్వి. ఈతండె యొలనాగి యిహుమంతనాఁడు,
పూతివచనుగ్రీగి పొరిమార్చినాఁడు

సిం. భాగ ౩ ౪౯ పా

౨. శమింపఁజేయు, ఆర్చు

క. వింగియు సేలయు దాసై, పొంగినహాలా
హలంబుఁ బొరిమార్చి రహిన్, పెంగలుల
మమ్ముఁ గావుము, గంగాసంగ స్ఫురంగకలిత
జటాంగా. కా. ౩. ౨౩౧.

పొరిమాలు. అ. క్రి. (పొరి¹ + మాలు.) ౧.
చచ్చు, నశించు, పోవు.

క. అరి మిగులఁ గొనుట క్రేపులు పొరిమాలం
జిదికినట్లు భూవర కడపున్ వెరపునఁ బెని
చినయట్టగు, నరపతి ప్రజచేత నప్పనము
దగఁ గొనదన్. (భారి. శాం. ౨. ౩౧౭.)

క. నీపదస్పర్శముచే, గురుపాతకసంఘంబులు,
పొరిమాలుఁగద యయ్య యోగిభూషణాంకా.

భాగ. ౧. ౫౨౩.

౨. క్షీణించు.

ద్వి. ఈగపడిమై జట్టఁ దిరిగి నిల్చెదను, పొరి
మాలి దిగ్గజంబులు పాదపడఁగ.

బస. పు. ౩. ౨౦౧. పం.

పొరిమాలుచు(ల్చు) = పొరిమారుచు.

స. క్రి. (√పొరిమాలు) చంపు, వధించు.

క. తేరులు మరిలన్, వెల్చుముఁ గాల్బలములఁ
బొరి, మాల్చుచు రౌద్రముగ మారిమసఁగిన
భంగిన్. (భార. ద్రో. ౧. ౧౪౧.)

పొరివిళంగాయ. వి (త. పొరివిళంగాయ్.)
భక్ష్యవిశేషము, వేఁపురుబియ్యపుపిండి బెల్లపు
పాకములోఁ గలిపిచేసెడు ఉండ

సీ. భక్తిఁ ద్రోపకు పాథ్య పరికరంబులు కట్టి
కట్టిన పొరివిళంగాయగములు.

ఆము. ౨. ౯౩

వ. [illegible] పొరివిళంగాయలు
తిమ్మనంబులు పాలకాయలు

ప్రబంధ. ౧౧౨.

పొరివో(పో)వు. అ. క్రి (పొరి¹ + పోవు.)
౧. చచ్చు, మృతినొందు, గతించు, పోవు.

ఉ. ఈరగాంగన వలఁబట్టెదు, గరుడునిక్రియ శక్తి
పట్టి క్రమ్మఱ వైచెన్, నానుతుఁడు శల్య
సూతునిఁ, బొరివోవఁగ నార్చఁ బాండు
పుత్రబలంబుల్. (భార. ద్రో. ౧౩౬)

తే. తనపొరిపోవువంతకు మదగ్రతయుం గపటంబు
మానకేప్పుడు ధృతిరాష్ట్రిసూనుఁడు

భార. ఉద్యో. ౩. ౪౮.

సీ. ఊర్వశీసౌభాగ్యగర్వంబు వోరిపోయె వారిజ
సంతాపాగ్నికరణి యయ్యె.

నైష. ౩. ౩౭.

౨. క్షీణించు, తగ్గు.

క. ఒరులయినఁ బెక్కుదినములఁ, బొరిఁగొను నీ
బలము సెల్లఁ బొరివోవ నతం,డు

భార. శల్య. ౧. ౯౭.

(పొరివోవ అని భా. ల. వ్యా. పా)

పొరుగు(గ్గు) = పొరుపు. వి. (క. పొరె., పుల్)

౧. ప్రక్క, నైపు

(వ్యవ.) మాపొరుగున నున్నయతఁడు గొప్పధన
వంతుఁడు.

౨. చేరువ, దగ్గఱ

చ. పొరుగున నుండి నీకు హితము౦ దగఁ జేసెడి
నెప్డు పంచినన్. (భార. శాం. ౩. ౨౩౦.)

గీ. ప్రియము నాకొంకు గలుగ దీత్రిభువన
ములఁ,గలదు ప్రియము మొక్కటియ చూడఁ
గాలకంఠ,కాశికాపట్టణమున నివేశనంబుఁ,
గరుణ సొంపార నిమ్ము నీపొరుగునందు.

వ. అనిన శంభుం డాఁగాక విశ్వంభర నాచేరు
వనే యుండు... (కాశీ. ౪. ౨౨౫. ౨౨౬.)

విశే. ౧. ప్రక్కనున్నది, పార్శ్వస్థము

సీ. జీవితేశ్వరుఁ బాసి చిరకాలవసతిగాఁ బుట్టి
నింటనె యునికి బుద్ధిగాదు, పొరుగిండ్ల
విరుగిండ్లఁ బ్రౌఢవోశలకైనఁ బలుమాఱు
నరుగుట పాటిగాదు. (పి. శకుం. ౪. ౪౫.)

సీ. పొరుగింటిమగవానిఁ బొలుపైన మెసగోడ
యివ్వల జోటికై నెక్కు చూచు.

శుక. ౨. ౧౪౨.

సీ. ... పూర్వాపరంబులు పొరుగుటిండ్లు.

హరి. ౫. ౧౯.

౨. సమీపస్థము, దగ్గఱనున్నది.

క. సరణి నసాధ్యసగాటవు, లెరవుగ భూతేశ
నేయు నెఱుఁగల పొరుగూ,ళ్లరవుగ పక్షి
కూరలు, కెరవుగ నిచ్చునది మిథము సెట్ల
యిన సురుస్ ఆము. ౪. ౨౨౧.

౩. ఇరుగునకు ప్రక్క నున్నది, ప్రక్కనున్నదాని
కావల నున్నది.

౯. మెంకిపుష్పక్షేత్రల నుండియు, మెండుపిరిఁ
బొరుగుక్షేత్రల పేరిమిపరిఁడించి, గొండ్లోళక్షేత్రల
జలంబును, నందం గావఁయు ప్రాణ్ణో
తము శేర. (విజ్ఞా. ఆచా. ౪౪.)

౪. అన్యము, ఇత ము.

మ. నిఃసంగీభావాలేకరాక్షై హరిక కష్టం
బంపు నేయింటినా,గలఁ బొర్గింటికి నేఁగ
కుండఁగ సహోరాత్రంబుఁ జిత్రంబుగన్.

శుక్ర. ౪. ౩౭.

ద్వి. పొరుగూరి కొక్కనాఁ డరుగ నొక్కడను.

బస. పు. ౩. ౪౯౧. ౭౦.

ద్వి. పొరుగింటిపసఁ బేర్పఁబోయెదు కింప యిరు
గింటిపోఁడి రొటుఁగ జేమియును.

ఆ. మ కి ౩౦౪౧ పం. (నూతనముద్రి.)

పా ౧. పొరుగింటి పుల్లకూర రుచి. ౨. పొరు
గింటిపోట్లాట విన వేడుక. ౩. పొరుగింట
చూడు నా పెద్దచెయ్యి.

పొరుగిరుగు = ఇరుప్రక్కల నుండునది.

చ. పొరుగిరుగగ్రమంబులకుఁ బోవ నొకానొక
చో వచ్చు దశా. ౪. ౧. ౭౫.

క. పొరుగిరుగువారికిలిమికి,గుడిగాఁ దాసెలతో
గోడు గుడుచుచు వీటం, దిరుగాడి .

హంస. ౪. ౩౧.

ఇక్లే : ఇరుగుపొరుగు

వ. . సాంబ్రాణిధూపంబులతో వాపించు
ప్రాలంబ కుసుమమాలికాపరంపరలకాంతిసంత

దల కియగపొరుగు లగుపొరణగండిగొప్ప
నుపొవణిము త్రింపురాలతండంబులు ...

ఉ. రా. ౧. ౧౩౭.

ఇ: పొమ్మూరు.

పొరువు(ర్వు) = పొరుగు. ౧. ప్రక్కమందు
నది, పార్శ్వవర్షము

మ. ఇరువుంబొర్వును బిల్వకేశుడు మృకండే
శుండుగా నేల నిస్సారణీమండలి భీమ
నాథుడు . భీమ. ౫. ౭౯.

(ఇరవుంబొర్వున = ఇరుప్రక్కలనున్నవారని
భావము)

౨. దాపున నుండు నది, సమీపస్థము

వ. ఇట్లు పన్నగారి సగారిపొరువు తెరువునం జను
చప్పుడు ఉ. హరి ౬. ౨౦

వి ౧. ప్రక్క, పార్శ్వము.

సీ. కమలాక్షి యిదియేమి గాడెలంచితి విప్ర
దగ్ధ దహంబు నీవదియకాడ, హృదయంబు
పొరువున హృదయ ముండుట లేద యేకిభ
వించిన యిరవురికను. (హర. ౧. ౭౪)

౨. దాపు, సామీప్యము.

క. బిరుదుగలమగలు గలరని, తగ మిడిచంపింపం
గాపెదవు జనములు నీ, పొరువునం బో పెఱ
తురు మాళ్ళ నను రాష్ట్రము నెదరి
పొమ్మెంచనన్ (భార. ౮రా ౩ ౭౦.)

కి. ఉ ము ఎప్పొరు కరియును, గురిపినదుగ్గ
ని౦ నింద్యకోటిగణితముల్, ధానీసురాది
జను ల, పొరువునం బోయిన నఘంబు,
బొందుదు గడపా. (భార శాం. ౧. ౩౭౧.)

ఇ: పొట్టపొరువు.

పొర్లచొచ్చు. అ. క్రి. (పొర్లక + పొచ్చు.)
కలంగిపొచ్చు, చెదరిపోవు.

కు... దానవుల్ చెదరి పొర్లంబొచ్చు యుద్ధాగ్ర
కుం, దలితంబై తగుశాస్త్రి శాస్త్ర కొంసంగుక
మాకోరుకోర్కుల్ చనన్.

చంద్రా. ౧. ౯.

పొర్లాడు = పొరలాడు. అ. క్రి (పొరలి +
ఆడు, స్వార్థమున) ౧. పొర్లు, పొరలు.

సీ. అన్నుపట్టినను ప్రమాంగన్నుతోం బొర్లాడు
నేలపై నొక డకినివరండు.

కువల ౨. ౧౫౦.

౨. పరితపించు

అ. పోలం పొం దటుంగక పొర్లాడుచుండెడి,
భ్రాంతిజీవి కేమి పరము కేమ.

వేమన. ౧. ౩౫౪.

పొర్లిక = పొరలిక. (శ. ర.)

పొర్లుకట్ట. : (√పొర్లు) పెల్లువ పొరలిరాకుండ
చేసెడు కట, పోతకట్ట. (శ ర.)

పొర్లుగాడి వి క్రోష్టునన్ను, నక్కలొక పొన్ను. ?.

పీ. క్రోష్టువిన్నదయు కేలపొన్ను, నా నక్క
తోకపొ న్ననం బొర్లుగాడి నా తోకటి
బంధ నా రూఢికక్కు.

అం. బా. ౨. ౫౫.

పొర్లుగింత. వి. (√పొర్లు.) దొర్లుట, ఉరవను.
(చూ. పొర్లుగింతలుపెట్టు.)

పొర్లుగింతలుపెట్టు. అ. క్రి. (పొర్లుగింతలు +
పెట్టు) దొరలిపడు, ఉరవముచేయు.

వ. గడగడవడంకుచు పడుగని బడుక్రుమత్
దముం గొంగిలించు చెంచుమించుచుంబోడుచు
కాంగిళ్ల సవంగి చెవంగి వారియుకుంగుచుగ
లదుగు కొంపం కొంపక దబ్బున కొంచి
గొ త్తంబువట్టులం బొర్లిగింతలుపెట్టు.

ఉ. రా. ౩. ౪౭.

పొర్లుదండము. వి. (√పొరలు.) నేలపైఁ బొరలుచుఁ బెట్టెడు దండము.

వ. కటిఘటితశార్దూలవసనఖండములతోఁ బొర్లుదండంబు లిడువారలకు మార్గమధ్యదళితశిలాశకలంబు లవ్వలం ద్రోచిపైచి

శుక. ౨. ౧౦.

రగడ ధక్కిస్థానము ధక్కి ప్రహసనముఁ, బొసఁగఁగఁ జేసెడిఁ బొర్లుదండములు

హంస. ౪. ౨౧౩.

వ ... కొందఱు బిరబిరఁ బొరలి పొట్టిపొట్టల బరువున బుసకొట్టుచు నడుగులు దడబడఁ బొరగిలఁబడి యుతనిభ్రాంతిల నూటిపొర్లుదండంబులవగిలఁ బొర్లిపొర్లి పోవువారును

ప్రబంధ. ౭౫౫

పొఱడు. వి. దే. గూన, వీఁపుపైవంపు

చ. కఱ కగు పల్లవిహాసము పకారపుమేనును నంటుబిక్కలున్ బొఱడగువీఁపును వ్వఱద బొడ్డును గల్గిన బ్రహ్మరాక్షసుం,డు . .

పద్మ. ౨. ౧౯౧.

ద్వి. పొఱటిపాండ్యకుఁడు పొలుపార మున్ను, పొఱడువోయినవీఁపుపొఱడు మానుటయు.

బస. పు. ౬. ౧౩౮. పం.

జ : పొఱడువుచ్చు, పొఱడువోవు.

పొఱడువుచ్చు. స. క్రి. (√పొఱడువోవు.) గూనువఱుచు, వీఁపు వంకరచేయు.

ద్వి. ఒడ లదంచుచు నరం బొగ్గుచు వీఁపు, పొఱడువుచ్చుచు భుజంబులు బలియుచును.

పండితా. పర్వ. ౩౩౧. పా.

పొఱడువోవు. అ. క్రి. (పొఱడు + పోవు.) గూనుపడు, వీఁపు వంకరయగు.

ద్వి. పొఱటిపాండ్యకుఁడు పొలుపార మున్ను, పొఱడువోయినవీఁపుపొఱడు మానుటయు.

బస. పు. ౬. ౧౩౮. పం.

ద్వి. పెటి గూనిపాండ్యుఁ దన్నిభిలావనీశు, పొఱడువోయినవీఁపు పొఱడువోఁజేసి.

పండితా. వాద. ౨౦౭. పా.

పొఱయు = పొరయు. స. క్రి. పొందు.

క ఎఱిఁగినవారికి పెందును, గుఱుతొని తో నుండఁ దిన్నఁ గొనకుండెడువా, రెఱుకలకుఁ జేరువయ్యును, బొఱయఁగ దవ్వతఁడు నిఖిలభువనములందున్.

నృసిం. ౫. ౭౩.

(శ. ర. పా పొఱయందగఁడతఁడు. ము(ద్రితపా.)

పొఱి = పొరి. కలఁగు, క్షోభము.

(చూ. పొఱివుచ్చు)

పొఱివుచ్చు = పొరివుచ్చు. (√పొఱివోవు.) కలఁచు, క్షోభపెట్టు.

చ. వనగజ మంబుజాకర మవారణఁ జొచ్చి కలంచి యాడఁగా, మనయువఁ గొఱకతేక శ్రపమాలినపోయలు ముట్టి చంపుచాడ్పున భవదీయసేనఁ బొఱివుచ్చుగఁ జట్టుమముట్టి పాస్థనం,దను నలయించి నిర్భయవిధంబునఁ జంపె రసేకసైనికుల్.

భార. ద్రో. ౨. ౧౨౪.

(శ. ర. పా. పొరివుచ్చఁగ, ము(ద్రి.పా.)

పొఱివోవు = పొరివోవు. (పొఱి + పోవు.) కలఁగు, క్షోభపడు.

క. మఱపు మునుఁగుపడ వేడ్కలు, కెఱపులు గాని నిగుడ రెండుకెఱఁగులచేతన్, బొఱివోవు పెమ్మనమ్ములు, పెటి నియమురు నలర రింపఁజేరిరు రతులన్. నిర్వ. ౮. ౭౩.

(పఱివోవు. చి. ని. పా.)

పొల¹. వి. (సం. కలుషు. త. పులాల్.) ౧. మాంసము.

గీ. పులులు సైతము పొల మాని పూరి మేయు.
వగాహ ౪. ౯౩.

చ. పొలకయి గారవంబయినపుత్రకిఁ డొక్కెడ
యేల హర ౨. ౭౮.

సీ. . పొల యిఱిచి కవుచు పొలసు కండ.
గీ. చియ్య యించన మాంసంబు చెలఁగు
ఆం. బొ. ౪. ౧౩౧.

౨. చేఁపవాగిఁపొట్టు, సల్కము

సీ. లేమకన్నులు పొలలేని మీలు.
చంద్రా ౬. ౧౭౭

౩. దుర్గంధము (ఈ యర్థమున పలచు ధాతు వను ప్రయుక్తమయియుండును.)

చ. పెమఁబొల వల్పుచున్న యది పీనుఁగుఁ
గాచినయట్టు లయ్యెడిన్.
భార. శాం. ౩. ౩౪౮

క. పొల వలచె నేమి గీడోకొ, గలిగెడు నని
తలఁచి (భార. శాం ౩ ౧౦౦)

తరళము. తిమవు మీన్పొల వల్పు జాలరిదా .
భార. ఆది ౩. ౪౦.

సీ. నులివాడువాఁచువల్పుల గొంతోగిర్బశేఁ
బొలవల్పుగాలి తేఁ బోక రొందిగి.
ఆము. ౭. ౫౩.

(ఇట చేఁపలదుర్గంధ మని భావము.)

క. విను గుడిలో నున్నసమయమున మరశి
ద్రవ్యములను బొల వల్పుట గల్గిన వాఱు
దివసములఁ గల్గును మృత్యు సమాగమంబు
గుణరత్ననిధీ (భార. శాం. ౬. ౧౨౩.)

వ. ... పొలవలచు చుంచుతలలను ...
హరి. పూ. ౫. ౧౪౭.

జ: పొలదిండి, పొలయాలుక.

పొల². విణ. ఆ. అల్ల.

సీ పొలవాఁడు రాముఁడై బూతంపుఁజల్కులఁ
గొట్టిన దబదబల్ గట్టువడియె.
చమ. ౨. ౪౩.

(శ. ర. పా. పోవాఁడు. మద్రి, చి. ని. పా.)

పొలఁగు. స. తృణశ్రేణి. తా. (శ. ర, బ్రౌ)

పొలఁకువ వి. పక్షిశేషము

సీ పొలఁకువ గముల్గంగి పూరేడు లావుక
పొన్నంగి ఱ ఒయు నన్నిగాఁడు.
సుద ౩. ౧౬౪.

పొలతి(ల్తి). వి. (కు పొలఁతి.) స్త్రీ, ఆఁడుది.

క చారుమనస్సమ్మదరిం, పూగమ వెలి వేర్పు
నట్లు పొలఁతికి విగళత్, భూరి స్తనజనితప
శాగ్ర రిలు (భార. ఆది. ౬. ౨౦.)

చ నిన్నమం, బడమిని దప్పుఁ గోల్పడిరి
పొల్తి ధవత్వతులైనపాండవుల్.
భార. సభా. ౨. ౨౭౪.

* పొలఁతుక

పొలఁతు(ల్తు)క. వి (పొలఁతి + ఉక, స్వార్థము) స్త్రీ, ఆఁడుది

క. లలితాంగిఁ బడకుఁ దనకో, దలిరూపముకంటెఁ
గడుపెడంగగు రూపో, జ్జ్వలకాంతికలుగు
దానిన్, పొలఁతుక నొక్కర్తుఁ దనతపో
వీర్యమునన్. (భార. అర. ౩. ౨౭.)

గీ. తనయుఁగుఁగూన చెఱనుంట దలఁచి వెతలఁ,
దూలుచేల పొలంతుక .
అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౬. ౨.

క. సకలోర్వీప్రష్టన్నతి పొ, త్సుక యయ్యాది
క్షితిపదయు నతీర్థము పొ, ల్తుక యర్వా
భాగంబై, యకుటిలగతిఁ దీర్ఘతూర్తియందు
వెలుంగున్. పాండు. ౨. ౧౧౩.

చ. పురుషుల యందు భాగ్యమును బొల్తుకయందు విలాసరేఖయును. (కాశీ. 3. ౮౫.)

సీ. ... బొలఁతుక పొలుక పొలఁతి పొల్తి . ఆం. భా. ౨. ౧౦౪.

పొలకు. వి. కట్వాంగఫలము. (శ. ర., శ్రా.)

పొలకువ. వి. ౧. జాడ, సూచన

సీ. పొలకువఁ గనుఁగొన్నఁ బోవువయ్యాంబుల వినిరమున్ భీతిచే పి స్తరిల్లి. హంస 3. ౬3.

గీ. ప్రాణవల్లభ పొలకువ గానరాక, విన్నని యున్న యాసౌధవీథిఁ జూచి. సారంగ. ౨. ౧౫౫.

౨. అలికిడి, చప్పుడు

సీ. చుఁగొంచుఁ గొంచి మయ్యని పొలకువ విను విని కొంతప్పుడు వగిలు ౧,ను విక్ర. 3 ౫౮ (పొలంకువ. ముద్రి)

పొలదిండి = పొలసుదిండి. వి. (పొల + తిండి.) క్రవ్యాదుఁడు, రాక్షసుఁడు

ఆ. పొలసుదిండ్లు రిక్కలును తొలివేలుపు, లవని నసురసంఘ లలమ ఆంబా. ౧. ౬3.

గీ. లీలఁ బొలదిండిమూఁకలఁ గ్రోలువాఁడు, వేలుపులగాలు సేసే సేయువాఁడు క్రీడాభి. ౨౫.

ఇట్లే. పొలమేపరి, పొలమేఁతరి. మొ

క. ఆపొలమే పరియా డిపు, డ పుడమికి రాయఁ డగుచు సెలఁగినయెడలన్ అచ్చ రా ఆయో. ౪౬

క. ... అచ్చలమే పెంచుకొని తులువజాడ నమరు నృపాలమేఁతరివేరి బ్రిమ్మను, పొల మే తతిపైన వేలుపులు సొరరనుమా. అచ్చ. రా. బాల. ౧౧3.

ఉ. పొలకవణంపు లేని నితఁ బూనఁగజాల నటంచు నేలతోయ్యలి గతివేల్పుపొజ్జఁ బడి యుంగదతోఁ దనచంద మంతయున్, బొలు పుగ విన్నవించుకొనఁ బోయె . అచ్చ రా. కిష్కి. ౬౦.

పొలపము. వి. (√పొలయు.) ౧. చలనము, కదలిక.

సీ. అగని కన్గొనునప్పు డయ్యింతికనుఁగవపొల ప ము రాగఁబు వొదలఁజేయు. భార. అను. ౧. ౪౭.

చ. మోము లేఁతనటఁ తెన్నొదవన్ బొలపంబు గన్గవన్, బొదలఁగ నృసిం ౨. ౭౯.

ఉ. పయ్యెదఁ జక్కచేర్చఁ బొలపంబు నమర్చఁ గటాక్షవీక్షలన్. (కావ్యా. ౧. ౪౦.)

గీ. పొలపములు లేవు కతివంకబొమలయందుఁ, జిన్నినవ్వులు లేవు లేఁతెక్కులందు. క్రీడా ౧. ౭౪.

౨ కాంతి, ప్రకాశము.

మ. మెల పిచ్చున్ దనువల్లి పల్లికకు వామావామ గోరాటమున్, పొలపం బిచ్చు మెఱుంగుఁ దీఁగలకు . కు. ౧౦ ౭. ౧౧.

సీ. మఱకతుండిన సేమి మెఱుఁగులపొలప మేతన్మాత్రముకొ కాలిధళిధళిములు. పాండు. ౪ ౪౨.

3. (గాలి మున్నగువాని) వ్యాపనము, ప్రసారము.

క. అగి కమ్మగాలిపొలపం,బునఁ దాలిమి దూలి పోవఁ బొవులుచు . శా. రా. యు. ౪౩.

క. ... చలికరువలిను,న్పొలపసవనవిరియు పరు వపుఁ,దొలుమొగడలవఁపు దెలుపు తోటల లోనన్. పారి. ౫. ౧౦3.

క. ... సన్నకరువలిపొలపంబుల నువ్వుంబులై
యున్నకురులు పొలుపార ...
హైమ. ౨. ౭౦.

౪. పరిమళము, సువాసన.

ద్వి. చాఫురే మాయింటిపారిజాతమున, కేపొల
పము లే ది దన్నుండు దెచ్చి . .
విష్ణుమాయా. పూ. ౧. ౮ (శ్రీ. ర.)

సీ. పగడపువాకిళ్లు నిగిక ప్రపుటనంట్లు పొల
పంబు గుచి నివ్వి ఫుచ్చుకొనఁగ
చంద్రా. ౨. ౧౧౭.

విణ. వ్యాప్తము, విస్తృతము (వృత్తియందు వికల్పముగా సంత్యవర్ణలోపము)

వ. పొలపవ్యాప్తియైన జలపూరంబు పాటు
యిచ్చుచుఁ జెవువు విడుచ
కళా ౪. ౯౩.

క్రి. విణ మిక్కిలి, అధికముగా.

సీ. పొలపంబు మెఱసి దిక్కులఁ గాంతి పూరించు
క్రొక్కారు మెఱుఁగుల నుక్కడంచి
భార విరా. ౨. ౭౩

గీ. పొదలు మెఱయించుఁ గన్నులఁ బొలప
మార్చు. భాగ. ౭. ౪౧౯.

పొలపరి. విణ (పొలపు + అరి) ౧. జాడ తెలిసినవాఁడు (పొలము+౬రి. సంధియందు వర్ణాగమవికల్పము. అని శ. ర.)

ద్వి పొలుపున గర్జించుపొలపన్లు గలసి
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౫౨౭. పం.

క. తలఁకరులున్ చెలవరులున్, బొలపరులున్
వచ్చి యంత భూపాలునితో
సారంగ. ౩. ౨౩౯.

౨. తెరవాటుకాఁడు, దారులుకొట్టు దొంగ; దొంగ.

సీ. మార్గచోరకసంజ్ఞ మను బొలపరి యున .
ఆం. భా. ౨. ౨౯౧.

ద్వి. కడఁగి కన్నముఁ బెట్టి గడియలఁ దీయఁ,
బుడమి ద్రవ్యము శక్తి మూటల దాఁగ,
దాయంత పొలపరి ...
ద్వి. నల. ౪. ౨౬౪.

పొలపు. వి. (√పొలయు.) జాడ, పోబడి.

గీ. కలను సొమకిన మెకముల పొలుపుగాన,
మేము ... ప్రబంధ. ౧౭౨.

పొలపొల. వి. పొక్కుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

ద్వి. వా యను వల్లమ యక్కడ విడిచి,పోయితే
న న్నని పొలపొలఁ బొక్క.
ప్రభులిం. ౮. ౪౭. పా ౪. పం.

(శ ర. పా. పురపుర ముద్రి.)

ద్వి. తెలి వొంది కాంతలదిక్కునఁ జూచి,
పొలపొలఁ బొక్కుచు బ్రతుని జూచి.
ద్వి. శ. పా. ౨. ౪౭. పొ. ౧౫. పం.

పొలమరి. విణ (పొలము+అరి.) ౧. జాడ తెలిసినవాఁడు. (శ. ర) ౨. వితమరి, కార్యదక్షుఁడు.

సీ. .. పొలమరి యనఁగఁ గాఁపుమ వితమరి
దోఁచు. ఆం. భా. ౩. ౪౯.

౩. కృషీవలుఁడు, కాఁపు.

చ. పొలమరులందుఁ గూఁత లిడ ..
ఆము. ౩. ౨౪.

సీ. అపటిలో దిగఁబడి విసికి పెల్యదకేక దొలుఁ
గత్తి పొలమర్లఁ బిలుచువాడు.
చంద్ర. ౫. ౩౯.

౪. అటవికుఁడు, బోయ.

లయవిభాతి. . ఒకకరము దోడి కొక్కెపులి
శిరముఁదగనేసెఁ బొలమరులు నుతియింపన్.
రా. ౪. ౭౪.

౫. మార్గదర్శి, దారిచూపువాఁడు.

ద్వి. రంగభూవిభుఁ డొనరంగ భుజంగపుంగవ ముఖు లెల్లఁ బొలమరు లగుచు

ద్వి. ఎరమ. ౩. ౨౪౩.

పొలమారు అ. క్రి. ప్రమాదపడు (చూ. పొలమార్చు ౪ ౯.)

ణ. పొలమార్చు.

పొలమార్చు. స. క్రి. (√పొలమారు.) పొల మారఁజేయు, ప్రమాదపడఁజేయు.

ద్వి. కౌరవులఁ, బొలమార్చి యంబరంబులు దోఁచుకొనిన, బలిమి యాదేవుని ప్రాపునఁ గాదె.

ద్వి. భాగ. ౧. ౭౩. ౧౨౭౦ పం.

(శ. ర. పా. పొలిమార్చు. అపముద్రి)

పొలము. వి. (క పొల. త పులం.) ౧. క్షేత్రము, పైరుపెట్టుచేల

సీ. వల పేర్పడఁగ దున్నఁ బొలములోనైన విత్తులు లేకున్న ధాన్యంబు లగునె.

భార సౌ ౧. ౩౧.

క. ఇరువదియేఁడులు తినపోల, మొగుఁడు గుడుచు చునికి యొటిఁగియున్నెనియు

విజ్ఞా వ్యవ. ౪౬.

౨. సస్యము, చేను.

సీ. . పండఁబాఱినపొల మొండఁబాఱె.

మనుచ. ౩. ౧౨౯.

క. పొల మిల్లు తోఁట గ్రామము, కలను పసులు మేఁచుకొనను గాల్చిన .

విజ్ఞా. ప్రాయ. ౧౦౪.

౩. అడవి, అరణ్యము.

క. కాపవ్యం దనుపేరను, దీపించిన యతని భూరితేజము గని గర్వాపహుఁడు వలయు మన కని, యాపొలమునఁ గలుగు దస్యు లందఱుఁ దమలో. (భార. శాం. ౩. ౧౭౯.)

ఉ. బిల్,దయ్యాపుమూఁకఁ జెందిన పొలా నకు మొన్నను వేఁటలాడుకోఁ, జయ్యనఁ బోయి సారంగ. ౧. ౬౧.

౪. పనులు మేయుటకై దున్నక విడిచినపొలము; పశువులబీడు.

క. పసులకు మే పెద్దడియె, పసచెడి పొలమెల్లఁ బొమఁగుపడియుండఁగ

హరి. పూ. ౭. ౬౯.

చ పొలమున కెమ్మెయిన్ బసరముల్ చెర విన్నఁడు (వి పు ౭ ౧౪౬.)

౫. ప్రదేశము, స్థానము

క. నిర్మదసిద్ధసాధ్యగణములు, మొదలగు నద్భుత సుబోధములపొల మయ్యెన్

భా. అను. ౪. ౧౯౧.

సీ. కలువపత్తమలున్న పొలముపొంత చనందు కలిమి సెబ్బఁడు లేమిఁ గలఁగఁ డాత్మ,ను ..

పాండు. ౨. ౬.

గీ. ఐమిత్రోనులపొలములో నంతనంతఁ, జావుకై యుంపిఁ బచ్చినజంతువులకు

కాశీ. ౨. ౧౪౬.

౬. దెస, వైపు.

గీ. ఒప్పు నాలుగుపొలములం దుపవనములు, భువనసారంబు పీఠికాపురవరంబు

భీమ. ౨. ౫౬.

౭ ఎల్ల, పరిహద్దు

గీ పొమ్ము నిర్భాగ్య మాయూరిపొలము వెడలి.

భీమ. ౨. ౫౬.

౮. ఊరు, గ్రామము.

క. ఏపొలములు పాడగున్యానె, యాపల్లెను జిచ్చు పెట్టి రే ఇద మేము

హరి. పూ. ౫. ౨౧౭.

౯. మార్గము, త్రోవ.

చ. . నీవు సన్,పౌలమునఁ బోవ కుండి నిమఁ
బుచ్చెద బచ్చెనరూపు పోకలన్.

భాగ. కాం. ౪. ౫౧.

సీ. అర్థిమైఁ బెక్కుల్లు నగ్రహారంబులు గా
నిచ్చు వనుట పొగడ్తపాలమ.

దశకు. ౧. ౯౩.

౧౦. జాడ, పోబడి.

సీ. విని వారికడకును దనుజు లెవ్వరు వాడుపౌల
మెఱుంగకయుండఁ బోవు నొకొ.

వై. ౨. ౧౨౩.

౧౧. విధము, రీతి.

గీ. భృత్యవర్గంబు విడిచినపిదపఁ గుడుచు, వాతఁ
దనృతాశిదివసంబునందునిదుర,వోనిపుణ్యుఁ
డన్ఘఁ డిపౌలములగు మహాధికవ్రత
ములు దేహబాధకములు

భాగ. కాం. ౪. ౩౭౮

చ. పుంకులపొందులేక . ఛిగను పేయుమఁ
బ్రాతవస్త్రమాటలఁ ఏమకేళ్ళ నూపి యొక
టన్ హృదయం బలరింపలేక యే,పౌల
ముగ గానియట్టిక్రమమును దిమచెచ్చుగి
లోకవెల్ల గవ్వులఁ బోయన్

నిర్వ. ౧. ౭

(ఈ పదమునకు మేర, గగును మొ॥ వానితో
సమాసము వచ్చినప్పుడు 'ము' లోపము
కానవములందు కిప్పక ఒడది.)

కాకా (౦) డి పౌలమే ఖ ౧. వ ౫ నంబూరి
పౌలమేర ఖ ౧ (కొ. శా. ౩౦౦.)

మానిణ్ణివాడ పౌలగిక సీమను నైగతిముల

దా. శా. ౧౩౭౪

జ: పౌలమరి, పౌలముతెంకి, పౌలముగోఁకరి,
పౌలముపాటు, పౌలముమన్కి.

పౌలముతెంకి = పౌలముమన్కి. వనవాసి, ముని.

క. అని యిట్టు లెడ సెత్తిన బ్రతిగి నేమఱుఁ
బోగడి పౌలముతెంకి మునుదగ్గొన్నవఁ
బోఁడి పని ..

అచ్చ. రా. బాల. ౧౭౧.

పౌలముదోఁకరి. వి. (పౌలము + దోఁకు + అరి) పౌలముదోఁకువాఁడు, సేద్యగాఁడు.

గీ. రడ్డికొడు కైన యుకయొడ్డ బొడ్డిగేఁడు,
పౌలముదోఁకరి కాలెనుబోతువంటి,వాఁ
డనొా దాని మగఁడెఁట .

ఉ. హరిశ్చ. ౪ ౧౭.

పౌలముపాటు. వి. (పౌలము + పాటు.) సేద్యము, కృషి. (క ర, త్రా)

పౌలముమన్కి(నికి). వి (పౌలము + మన్కి)

౧. వనవాసి, ముని.

క .. ప్పనితేయుల,దొరపట్టిరిఁ బౌలమన్కి దొర
యిటనియెన్

అచ్చ. రా. బాల. ౧. ౭౪.

౨ పశాకనము, కోఁతి.

గీ బలులగోరులఁ దక్కిన పౌలముమనికి,బంట్ల
కొక్కకచిలుకున బరుఁవదఁగఁ,జెవి ..

అచ్చ. రా. యు. ౧౯౭.

పౌలయలుక(ల్క). వి. (పౌల[1] + అలుక.) ప్రేమయొక్క విరుద్ధప్రచారమువలన నాయికా నాయకులకు గలుగు కోపావేశము, ప్రణయకోపము

చ. పుంకులఁ జేసె లట్టిపవ భావికుభంబులఁ
దెల్పుచేస్తుమైఁ, బౌలయలుక ల్మరల్చి చెలి
పోలిక నీవిభు నిమ్నఁ గూర్చు ...

చంద్రి. ౬. ౯౨.

క. పొలతులకెలు ప్రియమైనను, వలయుం
బాయ నని యారువక ఖీరుండై.
పి. కకుం. ౩. ౨౨౨.

ఉ. అతఁపాఁద కేఁతపాలములకు సహించి
తొలంగివచ్చెనో, యూతరశాఖ యంద్రు
బుధు లెప్పుడు నాజగ దేకమాతృకన్.
కాశీ. ౩. ౩౭.

సీ. పొలయులకు నాకకేఁ బలుకనిపొఁతి
వెలిపించి కూర్తుపు విశ్వనాథ
దశా. ౨ ౧౭౯

పొలయించు స. క్రి (√పొలయు) ౧. ప్రసరింపఁజేయు, వ్యాపింపఁజేయు.

వ. కలికిచ పులు నాపయింబొలయింపు ము
వై. ౪. ౯

౨. కదలుచు, చలింపఁజేయు.

సీ. పొలయింపకయు నింత వెలిగానుమాడ్కి
లల్లార్చిన చెంతరమ్యంబు లగునొ.
కు. సం ౭ ౯౩౯

సీ. పొలయించి సీచూచు నలఁతికి మెదరుత్తి
కొని మాచు రాలేటికొదవ లివియు.
కు సం. ౬. ౬౯౭

గ్యా. విలసించు నలయించు విలుమించు బొమలు,
పొలయించి సొలయించి పొలఁతు లబ్బెళ.
అ. మ. క. ౨. ౧౧౫ పా. ౧౩. పం.

౩. తేల్చు, సంతోషపెట్టు.

గీ. రతులఁ బొలయించె నాశరద్రాజవదన, నతి
శయప్రీతిలతిక మాటాకు లిడఁగ.
శేం. పంచ. ౪. ౩౭౩.

పొలయిక. వి. (√పొలయు.) ౧. సంచారము.
౨. వ్యాపనము. (శ. ర.)

పొలయు = ఒలయు. అ. క్రి. (శ. ఖులంగు.)
౧. వ్యాపించు, ప్రసరించు.

సీ. ఇంపారుచోఁకున నిగురొలుచి క్రొంబు తెలకి
రొయొండొరులపైఁ బొలయు చూడ్కులు ...
భార. శాం. ౨. ౨౩౯.

చ నీకగణాగ్రదృష్టి సం, యమివర నాపయిం
బొలసినంతన పా. ము వాపి యుల్లపు,బ్యాము
లను గల్గె (ద్వా. ౯. ౧౧౧.)

సీ. కదూపావానల్ గలకుంగిఁ బొలయంగ
సారంగ సరుఁ దవి చేరఁబోవు.
సారం ౭ ౨౩౯.

౯ (గాలి) వీచు, వి. ౬

సీ వాన కుసుంబుల నల్లఁ, బొలయు నేఁ
బోకటి మలయు. వ, నింపారుచోఁకున ..
భార విరా ౨. ౨౩౯

ద్వి దళమై మక ందఘారిఁ దోఁగి, పాలు
పాగఁ ఖంజము పొలయుచున్నాఁడు.
ఽం. రా. ఉ ౪౩ పా. ౨. పం.

సీ. గురుపత్ని నా కొక్క కుపసంబుఁ గుట్టు ము
చలిగాలి యొదలిపైఁ బొలయకుండ.
కాశీ. ౭. ౪౦.

౩. సంచరించు, తిరుగు.

క. కనకమృగరూపమునఁ జని, యునవంక ద్యఁడు
చితయు నన్నయెడఁ బొలయుటయున్.
భార ఆ ౬. ౩౨౩.

సీ. లీల నాముందట నాలేమ పొలసినఁ,
బొమ్మిక్కకఁ బొబ్బన గాఁజగాదు.
భార. విరా ౨. ౯౬.

చ. నేకువం, బొలయుఁగ నొక్కయించఁ గని
బోరాబట్టి (దశకు. ౩ ౧౦౯.)

౪. ప్రవేశించు, చొచ్చు.

ఉ. పొలముం గైకొని దున్నఁగావలయుఁ గా
కామోనప్రదకుం, బొలయన్ శక్యఁదవే
పొలాయమన ... (దశా. ౯. ౫౬.)

౫. తోఁచు, కనఁబడు, గోచరించు.

ఉ... వీక్ష్య ప్రసూష్ట వగిదైన్యరతోర్థిరథాంగి పొలి చిం, తాపతు నిద్రలం బొలసి తాపము సేయఁ దొడంగ నింతికిన్. (ఆము. ౫. ౮౭.)

వ. అని పలుకుచు నాలీలావతి విలోచనంబులం బొలయు లజ్జాపినయదిదృశ్యంబులను

ఉ. హరి. ౭. ౮౩

వ. దివ్యంబు పొలసి కుంటుచు దోఁచి మను.చ. ౪. ౧౧౪.

౬. ప్రకాశించు

వ. తళతళం బొలయు తోలకరి మెఱుంగు మొలకి లనఁ గలకల కు కలికి చెలికన్నుఁగవ యును శ్రీము ౧. ౧౧౭

౭. పొడఁగు, అనుకూలించు

సీ. దక్షోగ్రహిమన్ప్రౌ తొన్ని గల దది పొలయ దం చెఁడ అను నెలుగాని

౮. ౧౦౦

క. అశేఁ డేగితఁ గలపఁగ, నూడిలంబలికి కొలిపియున్నవుచేటలం, డేఁటి కినుంగొని పయసం, చై చే పరగాండు చేఁట కడిగఁగ వలయున్. (పై. శకుం. ౧. ౧౦౭.)

౮. మూఁగు, కవియు.

సీ. పాల యూడ్చి తినటకుఁ బొలయు పులులఁ బోవ నదలించు హుంకృతిఁ జెదర మంత్రము (పాండు. ౫. ౨౩౮.)

౯. కలుగు, పుట్టు

వ. . . . వైజయంతికలన్ గ్రాలుపలుపలన్ బొలయుచిఱుగరుఁ డిన్. (మనుచ. ౫. ౪౧.)

౧౦. ఎసఁగు, అతిశయించు, ఒప్పు.

వ. పొలయు నకోకల్లి విభవ్వలగోత్తులయెద గ్రాలు కెం, దళిదళా నాఁగ మై నదరి . .

క. సం. ౨. ౧౮౦.

మ. బలిదైత్యేశ్వరకంఠ యీ గిరిదరీభాగంబులన్ వేడుకల్, పొలయున్ గ్రీడలుసల్పు కిన్నర నతుల్ దశా. ౨. ౧౫౩.

౧౧. తొలఁగు, అపసరిల్లు,

మ. కలకంఠారవ్యాటి వొండొరుం బిలుచుచున్ గాఢచ్ఛదాచ్ఛాదికల్, పొలయుంగా వసు ౧. ౧౫౫.

ద్వి తెలిసి యెవ్వరి నేమి తిట్టకో యనుచుఁ, బొలసి పృథ్వుచుపెంతఁ బొంచుండి రంత. ద్వి శ సా. ౨ ౦౩ పా. ౨. ౭౦.

౧౨ క్రి దగ్గఱఁ జేరువ యగు.

గీ పొలసినవాఁ కావి గుబుగుబో నలరుఁదీఁగ, తిన్ననిశరీర మకుట నిందియుయు గలద

ఆము. ౨. 30

- చేటికానికరంబు పొలసినఁ బులుఁగు లింగి. పాండు. ౪. ౨౩౭.

అ పోతుటీఁగకైనఁ బొలయంగరాదు రా, యానఁ జేసి మందయాన నిన్ను.

సారంగ. ౨. ౨౦౧.

జ పొలసము, పొలపరి, పొలపు, పొలయించు, పొలయిక, పొలసాడు.

పొలస. వి. మత్స్యవిశేషము. (శ. ర., బ్రా.)

పొలసా(సియా)డు. (పొలసి + ఆడు.) సంచ రించు, తిరుగు.

సీ. బొండుమల్లియలపైఁ బొలసాడుఁ బొలసాడి పుష్పంధయంబులఁ బోవఁ జోఁపు.

విక్ర. ౧. ౯౫.

(శ.ర. పొ..పొరలాడు, పొరలాడి అని మ్రుద్రి.)

సీ. తల రొుత్తి చూచుచుఁ బలుమాఱుఁ దన తల్లి పిలువంగ నటునిటుఁ బొలసియాడు.

కోకరా. ౩. ౨౫.

సీ. పొలసాడు ఖచరాంగనల వెదంగు ...

కా. సం. ౩. ౨౫౪.

సీ. వలిచన్నుఁగవలపైఁ బొలసాడఁ బొలసాడి
నాభిరంధ్రములపై నటనసేయు.

భీమ. ౪. ౧౮౦.

పొలసు¹(లు). వి. (సం. పలం. త. పులవు.)

౧. మాంసము.

చ. . . ఎక్కుడుజలజంతులం బొలసుకూరలు
వండి వడంద చిప్పలం, బిడుకఁగఁ బెట్టి
రామా. ౪. ౧౦౪

శా. తులుకతోలిపేల్పు లిరువురు, బలితపుటా
మెసఁగఁ జదలఁ బలుమూకలతోఁ, నిలిచి
చలమార నల్లయుఁ బొలసును గురియించు
చున్నఁ బొదఁగాంచి వెనన్.

అచ్చ. రా. బాల. ౧౨౪

సీ. కప్పుచిప్పలఁ బొల్పుకండ లూడఁడిపీతిఁ జేపి
కన్నులఁ బునులేపుమీఱ.

చంద్ర. వి. ౧. ౬౯.

౨. చేపమీఁదిపొట్టు, ల్క_ము

సీ. పొలసుదొర్లఁగఁ జాముకలికివ ల్గ మాలు
తెలిగన్ను లగుట సందియము గలదె.

ఆము. ౨. ౩౦

౩. మాంసదుర్గంధము. (శ. ర.) ౪. ...పొట్టు
కలనఁ గల్గుదుర్గంధము, చేపకంపు.

గీ. నిలుకడ పుట్టి తావులు పొలసు నల్పు,
నిట్టి మాబొంట్లతోఁ జెల్మి యెట్టు పొసఁగు.

వసు. ౨. ౧౩౨.

ద్వి. పొలసు వైవఁగ నిడ పోపొమ్ము కొండఁ
దల మెత్తుకొన నీకుఁ దరమె యుం కేల ...

ద్వి. పరమ. ౪. ౩౦౯.

చూ: పొలసుఁదిండి, పొలసుకంపు, పొలసుమేపరి.

పొలసు². వి. కౌటిల్యము.

సీ. పొలసుదొర్లఁగఁ జాముకలికిమాఁపులమీఱు
దెలిగన్నులగుట సందియము గలదె.

ఆము. ౨. ౩౦.

పొలసుఁదిండి = పొలదిండి. వి (పొలసు + తిండి.) క్రవ్యాదుఁడు, రాక్షసుఁడు.

ఆ. చెడుగుపొలసుఁదిండియొడ నిచటికిఁ
గడిమిమీఱ నంటఁగట్టి తెచ్చె.

అచ్చ రా. కిష్కిం. ౯౭.

ఆ దిన మొలపొలసుఁదిండి, లేమ లక్ష్మణును
గాఁగిలించి రపుడు. (వశా. ౧౦ ౪౭.)

ఆ. పొలసుఁదింద్లు రక్కసులు తోలికేలుపు,
లనఁగ నసురిలంజ్ఞ లలరు ..

ఆం. భా. ౧. ౨౪.

౨. నైరృతి, అష్టదిక్పతులలో నొకఁడు.

గీ. పొలసుఁదిండి రక్కసి రాతిరితిరుగు
మేటి, యనఁగ నైరృతి చుగు .

ఆం భా ౧. ౫౦.

పొలసుకంపు వి (√పొలసు.) మాంసపు
దుర్గంధము.

గీ పొలసుకంపున ఛీథత్స వాదముఁజేయ, కట్టె
దుట వచ్చి నిల్చె రాక్షసుఁ డొకండు.

కాశీ. ౬. ౪౧.

పొలసుమేపరి=పొలసుఁదిండి. (√పొలసు.)
క్రవ్యాదుఁడు, రాక్షసుఁడు.

గీ. పొలసుమేపరిగములు తన్నొదివి చుట్టు,
దట్టముగఁ గాచుకొనఁగ

అచ్చ. రా. యు. ౩౨౨.

పొలి¹. వి. (సం. ఫలమ్. త. పొలివై.) ఫల
వృద్ధి. (శ. ర.)

జ: పాలికట్ట, పాలికి, పాలికేకలు, పాలిపాట, పాలిపట్టు, పాలిపోటు.

పాలి². వి. (సం. కలి.) బలి. (గ్రా. రు.)

జ: పాలిమెర.

పాలి³. వి. (√పాలియు.) వస్తి. (చూ. పాలిపోవు¹) ౨. మరణము. (చూ. పాలికలను.)

పాలి⁴. వి. (సం. ఒలమ్.) సవతము, సారము (గ్రా. చూ. పాలిపోవు¹)

జ పాలిపోవు.

పాలి⁵. విశే. నిలుకడగా నుండనిది.

(ఎ- పాలిజ్వరము.)

జ పాలిజ్వరము, పాలికి

పాలిక. వి. పికిలిపిట్ట మున్నగువాని తలమీఁది యీఁకె?

సీ. పిల్లికన్నులు మొనపిచ్చుక పల్లలు సన్నల పాలికలు చిన్నితలలు. (ప్రబంధ. ౧౩౨)

పాలికట్ట. వి. (పాలి¹+కట్ట.) కందికంప మున్నగువానితో గూర్చి ఊడ్చుట కుపయోగించెడుకట్ట.

(వ్యవ) ఆకళ్లము పాలికట్టతో ఊడువుము.

పాలికలను. వి. (పాలి³+కలను.) యుద్ధభూమి.

క. ఇంటం దెవులునఁ జచ్చుట,కంటెను బాపంబు లొండు కలవె నృపులకున్, బంటతలను బాలికల నిద్రింగంట విధానంబు గంట గాదె మనకున్. (భార. భీష్మ. ౧. ౯౯.)

క. పలకయుఁ గరవాలముఁ గొని, పాలికలనం గలనఁ జెదరి పొదల మెలుంగుల్.

ఉ. హరి. ౫. ౨౩౪.

పాలికి. వి. తృణవిశేషము. (దీని భేదములు-కస్తూరపాలికి - ఎఱ్ఱపాలికి, అని గ్రా.)

గీ. కసువు కందురు గరిమిడి గఱిక పాలికి. ప్రబంధ. ౨౦౧.

గీ. పాలికి పెనుకెద కుంజేటి పౌరుజా ...

హంస. ౫. ౮౫.

పాలికె. వి. క్షుద్రజలచరవిశేషము.

సీ. నీరుకుమ్మరపుర్వు నీకిఁగ తలకప్ప తెలిదమ్మ కిరికాల పాలికె నత్తగుల్ల . .

హంస. ౪. ౧౯౭.

పాలికేకలు. వి. బ. (√పాలి¹.) పంట అభివృద్ధి పొందుటకై 'పొలో' అని వేయు పెద్ద కేకలు, పెద్దకేకలు.

(వ్యవ) నేను నిద్రపోవుచుండఁగా వాఁడు పాలికేకలు వేసెను-నాకు వెంటనే మెలఁకువ వచ్చినది.

పాలిజ్వరము. వి. (పాలి⁵ + జ్వరము.) నిలుకడగా నుండక విడిచి తగులుచుండెడిజ్వరము.

(వ్యవ.) వానికి పాలిజ్వరము వచ్చినది.

పాలిపాట. వి. (పాలి¹+పాట.) కప్పు నాటుచున్నపుడు పంటకు అభివృద్ధి కలుగవలెనను ఉద్దేశముతో పాడెడిపాట. (వా.)

పాలిమె(మే)ర. వి. (పాలి³ + మేర.) ఎల్ల, సీమ.

క. పాలిమేర నగడి యనఁగాఁ, బొలిమెర యన నెల్ల యనఁగఁ బోలును సీమా,స్థల నామధేయములు .. (ఆం. భా. ౨. ౨౮.)

సీ. ఋర్యు నియుదయంబు నస్తమయము, నగపట్టు పాలిమేరలైనమహాక్షేత్ర మంతయుఁ జొక్కండ యనుభవించి.

భార. ద్రో. ౨. ౨౦౮.

గీ. ఎలనగవు దేరఁజూచి లోపలి కనుచుఁ దేలుచిన్నెల కది పాలిమేర యేమొ.

ఉ. రా. ౬. ౩౦౨

పొలియము. వి. కీసుపై కూర్చుండుటకు విడిచిన కొంతభాగము.

ద్వి. పురుడింప విల నల్లపూసలు కొలియు, దగ వునఁ బొలియంబు విడిచినగచ్చు,పల్లంబు..

ద్వి. పరమ. ౩. ౨౨౭.

పొలియించే. స. క్రి. ($\surd$ పొలియు.) ౧. చంపు, వధించు.

క. బలుఁదునుముష్టికఠోదం, దలపడి యమ్మైన పెనఁగి దారుణముష్టిం, దలఁగ్రుంగఁబొడిచి వానిం, బొలియించెం గృష్ణసదృశభుజ చేష్టితుఁడై. (హరి. పూ. ౯. ౧౨౭.)

ఉ. ఇట్టులపైన బల్మిఁ బొలియింపుము వైరుల

ఉ. రా. ౭. ౧౬౯.

౨. నశింపఁజేయు, పోఁగొట్టు.

క. అతనికలిమిం, బొలియింత మిదియు కర్జము . దశకు ౬. ౨౨.

పొలియిక. వి. ($\surd$ పొలియు.) ౧. మరణము, ౨. నాశము. (శ. ర.)

పొలియు. అ. క్రి. ౧ చచ్చు

క. . రూథవీరులు పొలిసెం,బొలిసెదె భీష్ముఁ డనుచును, గలగింబడి యట్టులెత్తి కనుఁ గొనుచుండెన్. (భార. భీష్మ ౩. ౨౬౬.)

గీ. సీత పెలయింప వచ్చి నాచేతఁ బొలియు, మాయతేడి నిశాచరుమటుఁగుఁ జొచ్చి, యిపుడు పగఁదీర్చుకొన వచ్చెనే మొకాక.

రామా. ౬. ౩౧.

౨. నశించు, పోవు, చెడు, పాడగు.

సీ. వ్రతములచేత నొవ్వని దుష్కృతంబులు కృతువులఁ బొలియని కల్మషములు.

వి. పు. ౩. ౧౩౫.

క. ధన కొల్లఁ బొలియునంతటి, పనిపుట్టిన నాలి బిడ్డఁ బాసి నిరాశం, బమనట్టి యదరు పుట్టిన జతుఁ దేమకుందనలయు సత్యవ్రత మున్.

భోజరా. ౪. ౨౩౪.

గీ. చెదరి దశకంఠశోదీర్ణజీవనంబు, పొలియు నీచందమున నంచుఁ దలుపుకరణి. జీవము వోని

రామా. ౬. ౩౩.

క. పలుతలలు ముఖవికాసము, వొలియక పడి యున్న సమరభూభాగము

భార. ద్రో. ౩. ౪౩.

గీ. విధికృతంబునఁ జెడనున్నవేళలందు, బుద్ధిఁ బరికింప కూరక పొలియుఁగాదె.

భా. రా. యు. ౧౪౪౩.

సీ. భూరిశైవాలంబుఁ బొదివినఁ బొలిసిన నీలసదంభోరుహావిభ్రమంబు.

భోజరా ౩. ౨౦౬.

జ పొలి[1], పొలికలను, పొలియించే, పొలియిక, పొలివుచ్చు, పొలివోవు, పొలిసిపడు, పొలిసిపోవు.

పొలివుచ్చే. స. క్రి. ($\surd$ పొలివోవు[1].) ౧. పొలివోఁజేయు, చంపు, వధించు.

ద్వి. మృగి మేరి కొనివత్తు మేటిరక్కసులఁ, దెగి నేను బొలివుత్తుఁ దెలిసి యీరెండు.

రం. రా. అర. ౧౩౪. పా. ౧౩. పం.

౨. చెఱచు, పాడుచేయు.

మ. . మునికళత్రంబుల పాతివ్రత్యంబులు పొలివుచ్చుచు . . హర. ౫. ౫౬.

పొలివెట్టు. వి. (పొలి[1] + పెట్టు.) గుడి తీర్పఱిచిన స్థితి. (శ. ర.)

పొలివోటు. ($\surd$ పొలి[1].) = పొలియూటు,పొలిపాటు.

క. ..అవ్యాగాను ... శ్రీరామానుజకూటానకు
గాను పాలిపోటు గట్టి సమర్పించి యిచ్చిన
.. క్షేత్రం (దశా. ౪. ౪౧౦.)

పాలిపోవు. అ. క్రి (పాలి¹ + పోవు.) ౧. కొక్కపోవు, కుంచితమగు.

సీ. పేర్చి మగోదగ్రబృంహితరౌద్రంబులగు పకి
పోయువహస్తు లనఁగ, లోపభీషణశిఖ
రోప్పుచు శీర్షంబు పాలిపోనిశడిఁది బెబ్బులు
లనంగ. హరి. ఉ. ౨ ౭౦.

౨. క్షీణించు.

గీ. అదరుపెన్పావి పాలిపోనియలకు లేదె.
నిర్వ. ౭. ౨౭

సీ. తండ్రిచే సంపాదితములైన ధనయశంబులు
ప్రతాపము పాలిపోవకుండ.
మార్క. ౨. ౩౪౦.

౩. పెకు, పాడగు.

సీ. అదరి పోరాటకు నదసైనచో నొవ్వ పాలి
పోవఁ గోవుట వోలునొక్క.
భార. భీష్మ. ౧. ౧౫౪.

క. పదియాఱుకేలమూర్వుర, బొదలిన యొల
జవ్వనంబు పాలిపోవక యుం,పొదవెడువారిఁ
గనియు హరి. ఉ. ౪. ౧౭౦.

౪. నశించు, పోవు.

సీ. కలిగొట్టుపసరుకొంగ్గలఁ గోర్కి పాలిపోయి
మునుపటి వెల్లల మూఁగునవియు.
పారి. ౩. ౫౨.

గీ. దేవపూజలఁ బొలిపోవి కావలములు.
వి. పు. ౩. ౧౩౫.

౫. వమ్ము. (శ. ర.) ౭. భయపడు, జంకు.

క. అరిగి తురగముల మూకం, బొరిగొన విరథుఁ
డయి నృపతి పాలిపోవక యుద్ధరగతి గద
గొని .... (భార. ద్రో. ౪. ౧౪౧.)

సీ. కేకలు పాలిపోయి చేయునట్టిది లేక కింకతోఁ
బొగిలి యాకీలలింగి. (యయా. ౩. ౧౦౪.)

౬. విఘ్నమొందు.

ఉ. కూపటి పారిశాంకుపవమం భజియించుచు
వంబుజాకరం,బునఁ బడి లేలి యానృపతి
పుంగవ నీభుజపారగారవం,బున జప మెల్లఁ
దీఱెఁ బొలిపోవక నీ విఁకిఁ బట్టన
స్థలం,బునకేయి పొమ్ము రాజానకుఁ బోలుచె
యాశ్రమవాసతిన్నకల్. (కువల. ౪. ౯౩.)

౭. ఎదతెగు, విచ్ఛిన్నమగు

క కని నమగు నూతికద్ది, గరిమం దగుపార
పతెగానిఁ దిలాకిన్, తతిస్తువవేళ నీనలు,
కంతోఁ బొలిపోవిరకులఁగూడి సుఖించున్.
హంస. ౩. ౪౯.

౯. వ్యర్థమగు, వ్యర్థమగు.

చ. పాలఁతుక కాంతి యింత పాలిపోవఁగ
సిక భార విరా. ౭. ౩౫.

క. ఈరూపునఁ బొలిపోయిన,బీరముతో వృష్ణి
భోజవిభు లేతేరన్ (ఉ. హరి. ౨. ౩౫.)

చ. ముఖాధ్యమనాదికర్మములు, వారసితోనేని
బల్కు పాలిపోవక యట్లగుఁగాక యం
చనన్. ఉ. రా. ౩. ౧౭౯.

పాలిపోవు². అ. క్రి (√పాలి⁴.) నవకముతప్పు.

సీ. జేకేలదోరప్రోలు వెలువట్టి తెచ్చిన పాలి
పోని యచ్చరపువ్వుఁబోంట్లు .
యయా. ౪. ౪౭.

క. ఇవి పాలిపోవని మగవాలిఁ గూర్పద
నీకు . కుక. ౧. ౪౪౭.

పాలిసిపడు. అ. క్రి. (పాలిసి + పడు, స్వార్థము) పాలియు, భగ్నమగు, విఫలమగు.

క. పలుకులకు కృతకపైదలు వలదు,బలభుక్కులకు
నిజము లున్నఁ బరకార్యంబుల్, పొలిసి
పడుం ... (వేం. పంచ. ౩. ౧౪౧.)

పొలిసిపోవు. అ. క్రి. (పొలిసి + పోవు, స్వార్థము) ఉడుగు, శమించు.

గీ. అనుభవించితి నిన్నిటా ల్లభిలవిషయ,భోగ
ములు కోర్కు లేమియుఁ బొలిసిపోవు.
వి పు ౬. ౧౩౭.

పొలు = పొల్లు. (చూ పొలువోవు. మొ.)

పొలుచు(ల్చు). అ. క్రి ౧. కనఁబడు, గోచరించు

చ. ఉద్యతమై త్రిశాఖమై, భ్రుకుటిలలాట
దేశమునఁ బొల్చెఁ ద్రికూటతటి త్రిపథగా,
కృతి (భార. సభా. ౨. ౫౧)

గీ నెన్నె క్రొక్కారు మెఱుఁగుఁదీఁగయును
బోలెఁ, బొలిచి యప్పుడ యడఁగు పూఁబోణి
మూర్తి. సైప ౨. ౮౭

గీ ... ఱ్ఱని తోడనె గాలి పలికెఁ, బొలిచె
... గుమ్మరిపురుష్య మెలఁగి.
శక ౨. ౨౭

... భయమైనచెల్వమున నాత్మకు ద్రేఁగియు
... పొలిపై ... ... గ్రమ్మ
... (భా విరా ౨ ౨౩)

౨. (దేవతాదులు) ప్రత్యక్షమగు, సాక్షాత్కరించు.

గీ. శివుఁ డు గిరిరాజకన్య కాథవుఁడు పొలిచె.
హరివం. ౫. ౧౩౧.

౩ బయలుపడు, వెడలు.

సీ ... మైయున్నది గుహయందు నాకిచ్చ
పుట్టినయప్పుడ పొలిచి తోఁచు.
భార శాం. ౪. ౩౯౨.

౪. ప్రసరించు, వ్యాపించు.

మ. ... తలోఁ,దరిపాభీనవదీప్తిక౦ బొలుచు
పద్మాత్రికుడుమాడ్కుల్ వెసన్.
కేయూర. ౪. ౧౭.

౫ (గాలి) వీచు, విసరు.

శా. జంభారాతితనూజామీఁద బొలిచెన్ ...
కల్యాణవాతూలముల్. (హర. ౩. ౧౧౪.)

౬. కలుగు, పుట్టు.

సీ. చెన్నారుమైమిన్నకన్న మున్నుగఁ బొల్చు
జనవిస్మయప్రదసాహసంబు.
కుక. ౩. ౫౧౭.

౭ (సూర్యుఁడు, మొ.) ఉదయించు.

ఆ. హల్లకములు బిసిలహస్తముల్ మొగుడంగఁ, బూర్వశిఖరిమీఁదఁ బొలిచె నినుఁడు.
విక్ర. ౩. ౧౦౫.

౮. ఉండు, వర్తించు

ఆ ఇందుఁ, గులనగంబు లేదు పొలుచు
నధిప భార. భీష్మ. ౧. ౩౪.

గీ. పైని తొమ్మిదిద్రేశులపాటియుదను, ధరణి
సురవర్య నాడికందంబు వొలుచు.
కళా. ౫. ౧౬౩.

మ వాణి తిగ్మలమహారాత్రోత్రిఁ బొల్చుం
గృపన్ వసు. ౧. ౪

౯ శోభిల్లు, ప్రకాశించు.

గీ అయ్యరణిఁ బుట్టి జనకసమాకృతియును,
భూతికాంతియు వెలుగంగఁ బొలిచె శుకుఁడు.
భార. శాం. ౬. ౨౫౧.

సీ. చాఁగినశాఖ లాగాగ్రముకోలందులు బాగ
చెట్టంబై బొలుమదాని
భాగ. విరా. ౧. ౧౬౩.

మ. బహురత్నద్యుతిమేదురోదరదరీభాగంబులం బొల్పు నిర్మిహికాపశ్యమునం జరింతు మెపుడున్ (మనుచ. ౨. ౭౫.)

౧౦. స్థిరమగు. (శ. ర.)

జ. పొలుపఱచేయు, పొలుపఱు, పొలుపారు, పొలుపు, పొలుపుమిగులు, పొలుపుమీఱు, పొలుపెసలారు, పొలుపొందు, పొలుపొదవు, పొల్పగు, పొల్పడరు, పొల్పుమరు, పొల్పలరు, పొల్పెసగు.

పొలుసోరు. వి. (పొలు + సోరు.) వంకసోరు. (శ. ర, బ్రౌ.)

సీ. మెడ గంపెమూఁయు మిడిపండ్లు బొలుసోరు

కంచికాపు కవి. హరిశ్చ. ౪ ౧౭౩. (బ్రౌ.)

పొలుపఱచేయు స. క్రి. (√పొలుపఱు) సంపఁజేయు

చ. ఫలితచికిత్స రోగములఁ దాప శుద్ధక్రియలన్ మహోఘముల్, పొలుపఱచేయు

సోం. పంచ. ౧. ౭౭౮

పొలుప(ల్ప)ఱు. అ. క్రి (పొలుపు + అఱు) ౧. చెన్నుదొలఁగు, ఏపుచెడు

క. మాఁదపవి ల్లెత్తనది యుఁ బోఁడిమిచెడిపోక వనుర పొలుపఱి యలుకన్.

నాచి ఉ ౪. ౧౬౭.

చ. నీముఖాంబుజమును విన్నఁబోయినది పొల్పఱి యమ్మ యిటెమి నాపుడుకా.

రామా. ౫. ౫౩.

౨. నశించు, పోవు. (చ పొలుపఱచేయు)

౩. క్షీణించు, తగ్గు.

క. నేఁడు పొలుపఱినపి యు, మాయకరణి .

భార. ఆను ౧ ౧౩౯.

పొలుపా(ల్పా)రు. అ క్రి (పొలుపు+ఆరు.)

౧. ప్రకాశించు, ఒప్పు.

సీ. పొలుపారుశాయల నలుపుతోడను గూడ నలుపు చన్మొనలందు నాటుకొనియె.

విక్ర. ౧. ౧౨౭.

శా. భామాకోటికుండలాభరణముల్ భామా బలంబులై, భూమిపల్లభునాను క్రేలు చెపులం బొల్పారె .. (వైజ. ౭. ౫౪.)

౨. అతిశయించు

సీ. తెలికన్నుఁగవ కాంతి పొలుపార నించుక కను విచ్చి చూచినఁగాఁదె మఖల

భా. విరా. ౨. ౭౫

పొలుపు(ల్పు) సం. (√పొలుచు-శ. పొలుపు.)

౧ చంద్ర. (అందము, శోభ, కాంతి, మొ)

ఆ వలుపు తీరు సామి పొలుపు చెన్ను, చక్కఁదన మనంగ సౌందర్య మొప్పను ,

ఆం భా. ౩ ౭౧

గీ అనిన విని కన్యఁలూనిన యలఁతినగవు, పొలుపుమెగను కోకర్ తపొలు పొనర్ప

భా. ఉద్యో. ౩ ౩౭౪.

గీ. నలువ తాఁ జేయఁగల్గినపొలుపుగూర్చి

యయా. ౧. ౯.

౨. ఉల్లాసము, అహ్లాదము

రగడ. పెరిఁగె యువయుగతులకుఁ బిలుపులకు బొలుపులును. రాఘవ. ౭. ౭.

చ. ..బొజాగుమూఁక తుం, బొలుపులు వాసె ..

నీలా. ౩. ౭౭.

౩. జాడ.

సీ. మొదలనుడిగ్రాట మఁచిచేసినవిగ పొల్పు గానఁగ నీని బొమిడికంబు.

దశా. ౧. ౭౭౦.

గీ. .. చెట్టు కొలఁది యీరాజసింధురంబు, పొలుపుఁ గనుఁగొనవలసి యిమ్మరిక నొదవు. కుక. ౧. ౧౮౨.

౪. వృద్ధి, పెంపు.

గీ. తనువు గార్శ్యంబుఁ గృపయు శోచము నగురుఁ, బలనిభక్తియు వాయువు పొలుపు నిచ్చు. (భార. అన. ౫. ౧౩౧)

౫ రూపు, ఆకృతి.

గీ. అట్టినన్నుఁ జేరఁ దగినంతలేని, పొలుపుతో నున్న దీపువుఁబోణి. (శుకి ౧ ౨౪౯)

౬. పట్టు, విషయము.

క. కాలీఁచవడఁ జరింపుచ, నీలోకమున సు వెల్ల నీహితభోగశ్రీలాభబుద్ధి సేయుఁగు, పోలఁదుతత్వంబుఁ దెలుపుపొలుపున నిన్నుఁ.
పాండు. ౨. ౨౦౪.

౭ విధము, రీతి

క. వలి విరిసి వచ్చుజలనిధి,పొలుపునఁ దోఁచెంచు ధర్మపుత్రుని (భార భీష్మ ౩ ౨౪౧.)

సీ. భరతు,నీతి సుమిత్రునిభాతి భార్గవుబలె రామపోలిక భగీరథుని పొలుపున
హంస. ౧. ౪౨.

౮. మంచివిధము, మర్యాద.

గ్రా. వలవంత వెండియు వానిన పనులు, పొలఁతి వెండియు నిది పొలుపు గా దనుచు.
పండితా. పురా. ౧౧౩. పా

౯. పరిమళము, సువాసన.

వ. గొజ్జంగినీట నెత్తావి బిత్తరించు గందవొడి పొలుపును. భీమ. ౧. ౧౧౭.

ఆ. భోగభాగ్య మయ్యెఁ బూచిన సంపెంగ, పొలుపు మధుకరాంగనలకుఁబోలె.
మనుచ. ౧. ౫౨.

౧౦. స్థైర్యము, ప్రతాపము.

క. ... పొలుపును బలుపు మెఱయునట్లుగ నిలిచెన్. (భార. భీష్మ. ౨. ౯౫.)

ఆ. ప్రథితలక్ష్మణాస్త్రపావకజ్వాలల, కలత వృత్తిఁ దాల్చెఁ బొలుపుదక్కి.
భా రా. యు. ౧౩౮౫.

చ. వినివినవంతలోన తనవీనులు ప్రయ్యఁగ మేను దుర్విషంబునఁ గరిఁగీతమైవక్రితుఁ బొల్పగలన్ (భా రా. యు. ౧౩౮౭.)

విశే. ౧. (లోటికి) ఒప్పైనది, సుందరమైనది.

చ. అప్పుడు ద్రుపదాధిరాజసుతి పొల్పగ వండిన శాకమూలముల్.
భార అర. ౧ ౪౪.

సీ. పొలుపులై నలరాచబులుపులై ... మునుక్ మొల్ల లకోకిలంతముగువు నిం ...
యుగా ౧. ౧౨.

౨. అందము, ఎక్కువ.

సీ. వలపు,పొలుపుగా రాచ నూల్కొలు పుచుఁ గిగిసి రా... ౬౩.

౩ ఉచితము, న్యాయ్యము

చ. అగ్నిసాక్షికంబునఁ జేకొలయైనతిఁ బొల్పగి నక్కటఁగాని యెల్లలన్, మన మున నేనియుం దలఁప
భా. అగి. ౪. ౧౩౭.

పొలుపుమిగులు. అ. క్రి. (పొలుపు+మిగులు.) ఒప్పు, ప్రకాశించు.

సీ. పటురవస్సురణము ... సేల హాయములు పూనంగ సెలే పొలుపుమిగిలె.
విక్ర ౨. ౭౦.

పొలుపు(లుపు)మీఱు. అ. క్రి. (పొల్పు+మీఱు.) ౧. ఒప్పు, పొల్పారు.

సీ. ప్రతికేని సహజసౌరభ్యంబుదోట లే పుట భేదినంబునఁ బొలుపుమీఱు.
ప్రబోధ. ౧. ౩౯.

ఉ. మిటారించు కచంబులున్ జిలుపారించు
వలగన్నమూఁ బొల్పమీఱఁగన్
కళా. ౩. ౧౭.

౨. అతిశయించు.

సీ.... పూరకకుంభక కేచకంబులవిశేషంబులోఁ
బొలుపుమీఱు. కళా. ౫. ౧౬౭.

పొలుపె(ల్పె)సలారు. అ క్రి (√పొలుపు) ఒప్పు, శోభించు, ప్రకాశించు.

చ. పొలుపెసలారఁగా నిమగుపొగ్గలవాఁ
భాగ్యసంపదల్, కుల మభివృద్ధిఁ జెంద
హర ౨. ౧౦౩.

చ. పురిమున దేవగేహములు పొల్పెసలారున
వైభవోన్నతిన్. (కక్రి ౧. ౭౭)

పొలుపొ(ల్పొ)ందు = పొలుపారు. అ క్రి. (పొలుపు+ఒందు.) ఒప్పు, శోభిల్లు

గీ. కరము పొలుపొందు కనియంగములకాంతి.
నైష. ౩. ౧౫౬.

సీ. పొలుపొందఁ గుంకుమబొట్టు పెట్టుచు కాని
ముద్దుగాఁ బిలకించు దిద్దఁబోదు.
దశా ౪ ౫౮.

మ. కంటకప్రకటపై పొల్పొందు శూలంబు
మిక్కుటపుఁ జెంపునఁ బూని
ఉ. రా. ౨ ౧౦౨

పొలుపొదవు. అ. క్రి. (పొలుపు + ఒదవు.) అతిశయించు.

క. కొలిచినఁబంటలఁ గోర్కులు, పొలుపొద
వఁగ . (నీలా. ౧. ౨౧)

పొలువ = పొదువ. విశే. ౧. దుష్టుఁడు, చెడ్డవాఁడు.

క. . . . ఘోరపాపము సేసినవాఁడగు, నా పొలువ
యాకంగి విందు భార్యలచేతన్.
భార. శాంతి. ౩. ౪౩౯.

౨. దీనుఁడు, దుష్టినిలో నన్నవాఁడు.

సీ. ... తిట్టియు నడిచియుఁ దిరిగినవాఁ లా
పొలవలపైఁ గృపగలిమి మేలు.
భార. అను. ౫. ౧౦౫.

పొలువడు = పొల్లువడు. అ క్రి. తుయించు, తఱుఁగు.

జ పొలువతనము.

పొలువతనము. వి (√పొలువ) చెడ్డతనము, దుష్టత్వము.

సీ. . తితంబు సకల ద్రుపదపుత్రి నీడిచి తెచ్చి
పొలువతనమ్మున
భాగ. స్త్రీ. ౨. ౫౫.

పొల్ల = పొల్లు. వి. (సం పలాలః త పుల్. క. పొల్ల.) గింజపట్టని ధాన్యము, తప్ప.

ఆ. పొదవు మీఁద మగలపొల్లలు శాలుల, పొల్లలును నిజంబపోలె నుండు.
కి ౧౦ ౧౧. ౬౧౬

సీ. తుచ్ఛధాన్యాభిధ తోఁచఁ దల తలకు
పొల్లకట్టు తలకపొల్ల పొల్ల
ఆం. భా ౨ ౨౩౮. (ప్రాఁతప్రతి. పా.)

జ పొల్లకట్టు, పొల్లతనము, పొల్లవడు, పొల్లపుచ్చు, పొల్లపోవు, పొల్లసేయు, పొల్లాపు.

పొల్లకట్టు. వి. (√పొల్ల.) పొల్లుధాన్యము.

గీ. . కళ్లాన శూర్పవాతఘట్టనలఁ బాఱు
పెనుపొల్లకట్టుపోలె. (ఆము. ౪. ౧౩.)

సీ. తుచ్ఛధాన్యాభిధ తోఁచుఁ దాలు తలక
పొల్లకట్టు తలకపొల్లు పొల్ల.
ఆం. భా. ౨. ౨౩౮. (ప్రాఁతప్రతి. పా.)

పొల్లతనము. వి. (పొల్ల+తనము.) ౧. వ్యర్థతా లాఘవము.

ఆ. యెల్లజనులుఁ జూడఁ బొల్లతనంబున, కోర్చి యుక్కుమారుఁ గోడి పాటె.

భార. కర్ణ. ౧ ౧౩౩.

౨. పిఱికితనము.

ఉ. పాఱిపోయెఁ గడుఁ బొల్లతనంబున సూత పుత్రుఁడు (భార. ఆ. ౭. ౭౯.)

(పొల్లఁదనంబున, శ. ర. పా.)

శ్లో. ప్రత్యక్షం తవ గాంధారే ససైన్యస్య విశాంపతే, సూతపుత్రో౽పయాతే తో గంధర్వాణాం తదా రణాత్.

సం. భార. ఆర. ౨౪౮. ౭.

పొల్లపడు. అ. క్రి. (పొల్ల + పడు) తుయించు (శ. ర.)

పొల్లవుచ్చు. స. క్రి. (√పొల్లపోవు) పొల్లపోవఁజేయు. (శ. ర.)

పొల్లవోవు. అ. క్రి. (పొల్ల+పోవు.) ౧. వమ్మగు, వ్యర్థమగు.

గీ. ఎల్లదివ్యబాణంబులుఁ బొల్లవోవఁ, జేయునట్టుగ బ్రహ్మాస్త్ర మంపినట్టి, క్షత్రియ మహాస్త్రంబు

భా. ద్రో. ౪ ౪౦౭

సీ. అఖిలధర్మవిధిజ్ఞుఁ డాత్మశౌర్యాద్వయుఁడు నకు బిడ్డలు లేక పొల్లవోయె, సంసారమనుచు. (ఉ. హరి. ౪. ౩.)

౨. చెడిపోవు, నష్టమగు

ఉ. పండియుఁ బొల్లవోయె నని బ్రాహ్మణి లోపల నేడ్చు .. (ఉ. హరి ౨. ౭౭.)

పొల్లసేయు = పొల్లుసేయు. స.క్రి. (√పొల్ల.) ౧. వ్యర్థముచేయు, వమ్ముచేయు.

క. ... నామాటలు పొల్లసేయ నాయమె నీకున్.

పద్మ. ౯. ౫౧.

౨. అలక్ష్యముసేయు, నిరాకరించు.

గీ. ... ఇంపవట్టి, తల్లిఁయును నేమఁ జెప్పినఁ బొల్లసేసి, దానిఁగల మిష్ట దానుగారాధనుఁడు గనిగ

భీష్మ ౩. ౭౩.

పొల్లాపు. వి. (√పొల్ల.) కల్ల, అసత్యము.

సీ. కొల్లాపుఁ మ్మాన పొల్లాపు లే దొండుఁ దెలఁచిని సదిగాను (ఎంకధ. ౭.౭౭.)

పొల్లు = పొల్లు. వి. (ం. పేలాలు) ౧. గింజలేని ధాన్యము, తప్ప

కేవలము దోసిస్సిఁ గఁ దపముఁ జేయుట కేవలము పొల్లస, వాయము సేఁతలుగాదె . .

భాగ. ౧౦. పూ. ౫౫౧.

క. పొల్లున పండినవియ్యము, తెల్లనికాకులును లేవు తెలియ సుమతీ. (సు. శ. రా.)

౨. నిరర్థకశబ్దము, పొల్లుమాట.

ద్వి. పొల్లుక్రియ ఒక్క పొడువు సంఘటన.

పండితా. దీక్షా. ౭. పా.

౩ ... ...

క పొల్లలయి తమ వట్టము, పొల్లులు ప్రాణములతోడ (అప్ప. ౨. ౩౭.)

విశే. ౧ వ్యర్థము, నిష్ప్రయోజనము.

గీ. జమునిలావుఁ, జేవయును బొల్లుగాఁగాఁ చేసి విడిచె (నృసిం. ౨. ౧౯౭.)

సీ. ఖాతలం బోకటి పొల్లగుచె . .

రాఘవ. ౧. ౫౩.

౨. నిస్సారము, సారములేనిది.

గీ. ఇంత మాలోన గట్టి పొల్లేరుపఱచి, చెరుగఁ జక్రంబు చాలదె శ్రీహరికిని.

దశా. ౯. ౭౦.

౩. న్యూనము, తక్కువ.

చ. గౌరవమైన రూపమున,ఘట యువతీల
నాకు నను బొల్లుగఁజేయుట నీకుఁ బాడియే.
భా. భీష్మ ౨. ౧౬౧

౪. అసత్యము, అబద్ధము

గీ ... పలుకు,రెల్ల మఱచితె నీను మని పొల్లు
లైనఁ గనపాటు గా దను రేల గావనచ్చు
భార. కల్య. ౨ ౫౬.

శ్లో. సౌరమానీ న కూరి స్వా మృషా వచ౯
భాంత, కూర్మోహ మితి దుర్భుద్దే నన్య
తోః క్రి క్రీస్త్వతిః
సం. భార. కల్య ౩౮ ౨౬

అ న్ని బురుడు బొంకు పొల్లు దిట్టుఱ కెల్ల
ఆం. భా. ౧ ౧౯౯

౫ ౼శినది, పాడైనది.

సీ. పేదలై కృషి చేసి పెట్టినస్యంబు లెలఁ
బొల్లైనఁ గొనాన్నట్లు నవసి.
కాశి ౫ ౧౯

స. క్రి పొల్లుగాఁబలుకు, ప్రేలు.

క. కిల్లలు నప్రియము పలుఁ, బొంగుచు వర్తింప
మప్త్పురుషులఁడప్ప్వాల్, భిక్షముల గాల్చి
చీబ్తురు కవధ. ౪. ౭౪

జ. పొలుకోరు, పొల్లువడు, పొల్లువోవు, పొల్లు
సేయు, పొల్వోవు.

పొల్లువడు. ० క్రి. (పొల్లు + పడు.) ౧. తగ్గు.
టుయించు, (౦౦ రి.) ౨. వ్యర్థమగు. (౪ రి.)

పొల్లువోవు. ०. క్రి. (పొల్లు+పోవు). ౧ వ్యర్థ
మగు, నిష్ఫలమగు.

చ....దివ్యశరపుంజము లొక్కట నిష్ఫ పొల్లువో,
యెడు (భార. ద్రో. ౩. ౧౯౯.)

సీ. ఒకచోటు చూచి వేఱొకచోటు నడి
చేయు, పూఁవు లెచ్చరికలఁ బొల్లువోవ.
కళా. ౭. ౨౨.

గీ. బూదిలో వేల్చునెయివోలెఁ బొల్లువోవు.
కేమ. ౫. ౨౫౧.

౨. నిస్సారమగు, శక్తిహీనమగు.

సీ. దళితశాతకృపాణదంష్ట్రిమై నైర్బతి భుజ
భుజంగిస్వామి పొల్లువోయి.
పారి ౫ ౧౨

౩. తగ్గు, క్షీణించు

గీ యజ్ఞకిమ్మింగ లఁగిన నమరవరుల, కెల్లఁ
దెకోఒలంబులు పొల్లువోయె.
వి. పు. ౧. ౧౪౯.

పొల్లుసేయు=పొల్లసేయు. స క్రి (√పొల్లు.)
౧. వ్యర్థముచేయు

ఉ జన్వన మెల్ల నూగిశ మహాప్యాలకస్థిస్తితిఁ
బొల్లుసేయుటన్. పార్వ ౪ ౪౦

౨. తక్కువపఱుచు

సీ. బుధులు భోజనసేస్పుఁ బొల్లుసేయు
మార్క. పీఠి. ౭౯.

పొల్పగు. క్రి. (పొలుపు + అగు.) ప్రకాశించు,
ఒప్పు.

మ కృష్ణరాయ వసుధాధ్యక్షోగ్రశాఙ్క్షి
మాల్యద నాశ్వాసము హృద్యపద్యముల
నాద్యంబై మహిం బొల్పగున్
ఆము. ౧. ౭౯.

పొల్పడరు. అ. క్రి. (పొలుపు+అడరు.) మిక్కిలి
ప్రకాశించు.

ఉ. శృంగారముతోన పొల్పడర గర్భ
విలాసము మందహాసమున్.
కు. సం. ౩. ౨౬౪.

పొల్పమరు. అ. క్రి. (పొలుపు+అమరు.) ఒప్పు,
ప్రకాశించు.

చ. . భ్రాంతముగఁ గరంబుఁ బొల్పరుచువానిఁ
గనుంగొని వింత పార్థుఁడున్.

హర. ౩. ౧౨౦.

పొల్పలరు. అ. క్రి. (పొల్పు+అలరు.) ఒప్పారు, పొల్పారు.

గీ. పరవిభేదఁ దచ్ఛాపమోచననిమిత్తములగు
ప్రశ్నోత్తరములు పొల్పలరఁ బ్రీతి.

రాఘవ. ౩. ౧౦౦.

పొల్పెసఁగు. అ. క్రి. (పొల్పు+ఎసఁగు.) ఒప్పు, ప్రకాశించు.

ఉ. ఆత్మవసిష్ఠమణిపేటిఁ బొల్పెసఁగఁ
జాడ్యులపంకువుసేయు వేంకటస్వామి

పారి. పీ ౧

పోల్వోవు = పొలువోవు. అ. క్రి. చెడిపోవు

మ. యిప్పుడె దండించుట దొడ్డగాదయి
నచోఁ బొల్వోవు నీ మంచతత్తడిరాహు
తునివాటుచెల్లుఁగడి చింతల్దక్కుఁడు

చం. రా ౨ ౩౫

పొల్ల = పొట్ల. ౨. ఒకానొకతీఁగె, పటోలిక. తీ

సీ పొట్లయం చనఁగను బొల్ల యనఁగ.

ఆం భా ౨. ౬౦

పొల్లులు. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము

సీ అచ్చనగండ్లు దాయాలు పొల్లులు

హంస. ౫. ౧౫౫.

(ప్రాఁతప్రతి. పా. పొల్లిలు క్రొత్తప్రతి. పా)

పొవ = పొగ. ధూమము.

సీ. గవులుకొల్పును సన్నపొవలతో రాఁజెడు
కామాగ్ని దక్షిణగంధవహుఁడు.

పి. శకుం. ౩. ౩౫

చ. పవదళ ... సారణగంధధూపపుంబొవలు
గమించు కేళిగృహముం బ్రమదంబున డాసి
యచ్చటన్. చంద్ర ౧. ౯౦.

సీ. .. పొగ పొవ యనఁ ధూమము తగు ...

ఆం. భా. ౨. ౨౪౨

పొవడ = పొగడ. వి. వకుళము. తీ. (శ. ర)

పొవడు = పొగడు. స. క్రి. స్తుతించు.

వి స్తుతి.

పొవయు = పొగయు. ౧ పొగచిమ్ము, పొగ కలది కగు.

క. మనుకులేశ్వరశరముల్, పొవయనిమంటలు
వింటికి, నెవరుంబడి కడప కుసని నిలిచిర
తారున్. (కకు. ౫. ౩౭.)

౨. కుములు, లోలోపలఁ దపించు.

క. అవమానమున భీతుం డయి, పొవయుచు
లోపావలంబు పోఁడిమి వెలుఁగన్.

భి ర. సభా ౧. ౨౯౪.

చ. ప్రథమాస్తర్ఁ జాడక కంకనంట లోఁ,
బొవయు కృపాళికై యభయము స్మణిభూషలు
గు పిఁ బంపి (ఆము. ౪. ౨౪౭.)

పొవరు = పొగరు. ౯. అతిశయము, పెంపు.

సీ మోముద్రిప్పులు బొమ్మముడి తోమ్ము
తాటింపు రానిజంకెన కావరంపు బొవరు.

కుక. ౨. ౪౩౩.

పొవులు = పొగులు. పరితపించు, బాధపడు.

క. ఎవలింటి కూర్మిఁ దలఁచుచుఁ, బొవులుచు
కాసారకూలభూముల నుండెన్.

భా. రా. యు. ౨౬౪౦.

పొసఁగు. అ. క్రి. (క. పసై) ౧. కుదురు, పొలు పేఱు, సిద్ధించు.

క. ఎఱుఁగుదు నేను సంధి పొసఁగదనియు
మహాత్మా. (భార. ఉద్యో. ౩. ౨౭౭.)

ఉ. సంధికి నేఁగి కార్యము పొసంగక క్రిష్ణుఁడు
రాకయున్. (భార. ఉద్యో. ౪. ౧౬౫.)

గీ. పొందుగోరిన పడి రెట్లు పొసఁగుఁ జెప్పఁడ.
భార. శల్య. ౧. ౬౬.

చ. ...నీ వది పొసంగఁగ బచ్చితికేని రాజతోఁ,
గపటముగాఁగఁ జెప్పి విను గల్లరిఁజేయుఁజుమీ
నిజంబుగన్. (పారిజా. ౨. ౧౫.)

౨. సంగతమగు, సరిపడు.

వ. మాటలు పొసంగవు. (కాశీ ౫. ౯౪)

గీ. విననగుఁ బొసఁగునె యిది యేటివిధమొ
గాక. కాశీ. ౩. ౧౮౬.

౩. తగు, యుక్తమగు.

క. పుత్త్రిఁజ నని చెప్ప టింకఁ బొసఁగునె
చెపుమా (భార. ఉద్యో. ౪. ౬౨)

ఆ. భూమి యిచ్చిన కియ్యఁ బొసఁగదు మామము.
జాహ్నవీ ౨ ౨౪.

౪. లభించు, దొరకు.

ఉ. ఏ రోజు టక్బ్రి రామునకు నెన్న పొసం
గవు శశాం. ౨. ౨౦.

౫. కలుగు, పుట్టు

క. ఇగంధాద్యనుభవములు, పొసఁగవు స్త్రీత
మగుచి త్రమున (భార. శాం. ౨. ౩౦౩.)

గీ. పోయచున్నార మిట నీవు పొందవొసఁగఁ,
బెంచిపెట్టి రక్షింపుమీ పార్థివేంద్ర.
విక్ర. ౨. ౮.

గీ. భక్తిఁ గొన్నట్టివారి శ్రేయములు పొసంగ.
కువల. ౨. ౧౦౮.

౬. ప్రియమగు, ఇష్టమగు.

గీ. కేకి షడ్జంబె కక్కుఁ గోకిలపుఁ బంచమం
బెఱుఁగఁ దోయిపదరులు మదిఁ బొసఁగమి.
ఆము. ౪. ౧౦౨.

౭. చాలు, సమర్థమగు.

భగడ. గోఁగు గోఁటటు విందితివో కిగొట్టు
గొట్టగఁ గోయఁ బొసఁగవు.
పను. ౩. ౧౪౯.

౮. శక్యమగు, సాధ్యమగు.

గీ. ... అట్టికర్మఫలంబు నా రమభవింపఁ,బోడు
రది యాన్న నేటిఁ బొసఁగ దనఘ.
జాహ్నవీ. ౩. ౧౯.

గీ. అకళావతిసౌందర్య మసమశరుఁడు, ఎసఁగఁ
జెప్పనఁ బొసఁగుఁగా కితరజనులు.
విక్ర. ౬. ౨౪.

౯. చెల్లు, సాగు.

క. మాయలు వాదము తోడను, పోయింగా
కింక నిచటఁ బొసఁగునె యని ...
భార ద్రో. ౧. ౩౬౨.

౧౦. ఖ్యాపడు, పాతుగా నుండు

ఉ. వీరలు పాండుపుత్త్రిలను వారు దక్షి-
ణాంగిగి మగ్న్యాసై, పోరికమాటే రేయు వటులు
బుద్ధులు చెప్పెన భంగియున్
భార. ఉద్యో. ౪. ౩.

సీ. తనయు లిం కేఁథంగి ధనవిభాగముల్గా పోరి
తంబులు లేక పొసఁగియుంద్ర.
కాశీ. ౩. ౧౨౪.

౧౧. కూడు, కవియు.

క వసథాతువు గి వు భా ఱు వుఁ, బొసఁగిన
వసుదేవసంప్రభూనార్థములం, జెసఁగుట .
మాక. ఉ. ౬. ౩౦.

౧౨. సార్థకమగు, సఫలమగు

గ్వి. పొసఁగదు నీయావి హాంసు నీపలుకు.
రం. గా అచ్చో. ౧౧౧ పా. ౩. పం.

సీ. శిలింకు నేఁ గగ్గ సీమాంతికంబు నా కువల కు
రాజత్వ మవనిఁ బొసఁగ. (హంస. ౬. ౨౧)

౧౩. వదలు, ప్రవర్తించు.

గీ. రాజహంసంబు వలికె తోరాజవదన, పోయి
దవుగాని యుపమతోఁ బొసఁగి మనుము.
హంస. ౧. ౧౪౪.

౧౪. సంభవించు, ఘటిల్లు.

సీ. వజ్రపురము ప్రభావతితోడు గూడ యనుకుడు జతమైనఁ బొసఁగ దనుచు.

ప్రభా. ౧. ౧౨౮.

౧౫. ప్రకాశించు, శోభించు.

సీ. వసుజగర్భనిర్వరంబున నిమ్మ శింకుల్లెం పొడమిన శశి యనఁ బొసఁగె మోము.

జాహ్నవీ. ౧ ౯౯.

౧౬. ఒప్పు, వెలయు.

చ నీవుది చిట్టిదానిఁగాఁ, బొసఁగ నెఱుంగ

నైతి నను .. భార శాం. ౬. ౨౧౯.

సీ కలలోనఁబుట్టినకథలన్ని యున్నియుఁ బూన గ్రుచ్చినయట్లు పొసఁగఁ జెప్పి.

కాళ. ౬. ౬౦.

ఇ పొసఁగిలు, పొసఁగుడు, పొసఁగుడు కాఁడు

పొసఁగించు. స క్రి. (√పొసఁగు.)౧. పొసఁగఁ జేయు, సమకూర్చు

క తిరియించి గబ్బిగుబ్బల, పొదుగున నీడేర్చు చిగులఁ బొసఁగించి సఖి

హంస. ౩. ౨౭౪

౨ చక్కఁగాఁబెట్టు, నాటు

సీ అలిక భాగమునఁ జింతాకుపెదల్పుగఁ బొసఁ గించుకొన్న కస్తూరిరేఖ. (శుక. ౨ ౩౭)

౩ గ్రహించు, పట్టుకొను.

సీ. అంబుజంబిక్త్రాంబరాంచలమ్ములు గేలఁబొసఁ గించి పలుమారు విసరువారు.

ఇందు. ౩. ౯౯.

పొసఁగుడు. వి. (√పొసఁగు.) పొసఁగుట, అనుకూల్యము, ప్రాప్తి. (శ. ర, బ్రౌ.)

పొసఁగుడుకాఁడు. విణ.(పొసఁగుడు+కాఁడు.) చేరము పొసఁగఁజేయువాఁడు.

(వ్యవ.)పొసఁగుడుకాంధ్ర భాషలోఁ పదము.

పొసక. విణ. తుందిలుఁడు, లంద.

సీ. .. పొట్టవాఁ డనఁగను బొసక యనఁగ... తుందిలనామమై తోఁచుచుండు.

ఆం భా. ౨. ౧౨౦.

పొసపరి. క్రి. విణ ౧. మిక్కిలి, అత్యంతము.

ద్వి. పొసపరి కూన్యదుర్బోధలఁ దగిలి, భవితం బులందని పాతకులార.

(బస. పు. ౬. ౨౧౯. పం.)

ద్వి. బసవయ్య యంత్రముల్ పన్నుటఁజేసి, పొసపరి మాతోడఁ బోరుచున్నాఁడు.

బస పు ౪ ౫౪౪. పం.

౨ విస్తృతముగా, విశాలముగా.

ద్వి పొసపరి వత్రిల్లు పొట్టచెర్వువ, వసతు లేణ్ణూరును బ్రచ్చి నైపించె

పండితా. వాద. ౨౦౦. పు.

పొసపొస క్రి విణ త్వరితముగా (శ. ర)

పొసపోరు విణ. (√పోరు. క పొసపోల్.) పసతోఁ పోరువాఁడు.

క యన్యులతోఁ దన్, బొసపోరై బండారువు, బసవఁడు పిన మెత్తి త్రావి బ్రతుకఁడె రుద్రా శివ. సా. ౪౩౧.

పొసరాకు. వి దగ్గుకై మూచూచు నొక ఆకు. (శ. ర.)

పో

పో. అ క్రి. ౧. పోవుధాతుప్రాప్తివాదర్థక మధ్యమపురుషైకవచనరూపము. (చూ. పోవు.)

(వ్యవ) నీయింటికి నీవు పో

౨. (క) అవ్యయముగా నుపయోగపడుచు 'కదా' యను దాని యర్థమునిచ్చుచు నిశ్చ యాశ్చర్యాదులను దెలుపును.

చ. దా నొకరుండ భుజాబలంబు పేర్పునఁ
గుదియించెనే యతఁడ పోకురుసేనకు మేటి.
భార. ద్రో. ౨. ౬౫.

క. పట్టిం గనుఁగొంటిని దొలు,పుట్టువుపుణ్యా
ములు నేఁడ పో ఫలియించెన్.
మద. ౨. ౧౧౩.

తే. .. మగఁవాలతిన్నెలుఁగా బొందుగఁ గూర్చి
యిమ్ముఁగుఁబోఁడిని గల్వ యొనర్పఁ
బోలుఁ బో నీలా. ౨. ౧౬.

శా. కేళీతల్పముఁ దీర్చెఁ బో మృదులకింకేళీ
ప్రవాళింబులన్. కవరా. ౩. ౮౭

(చ) శాక యనుదాగియర్థ మిచ్చును
తే. ఎక్కడనుండి వచ్చెఁ బరువెత్తుచుఁ గొంటు
తపస్వి వచ్చెఁ బో, యిక్క నిజిన్
కపిరా. ౩. ౮౦

గీ. నీకుఁ జంపఁగవచ్చుఁ బో నిరుమిస్వఁ,దగ్గ
ఱోర్వంగవచ్చుఁ బో దైన్యగరిమ, మాకు
భుజియింపవచ్చుఁబో మనవునివుటఁ, జెఱుతి
వానికిఁ జావు సుస్థరముగాని.
హ. ౨. ౬౨.

సీ. తనుఁ గ్రమ్మఱంగఁ బిల్పింగవేళ యందఁ జాలో
విచారింపక పోవుపెట్లు, పోయెఁ బో ననుఁ
బిల్వఁ జేయక నా నొకనెఱజాణయై విద్య
నెఱపుకెట్టు, నెలవెఁ బో ప్రభువు సన్ని
దివాఁ దని మాఁదు పుకొపకీసొమ్ము పట్టు
పెట్లు. కళా. ౭ ౭౯.

(ట) ఆక్షేపణనిరసనాదులఁ దెలుపును
శా. .మోతులు,తీర్మపథ్యాగమమాత్రపం కకెవె
పో మీసంప్రదాయార్థముక్.
మనుచ. ౨. ౬౪.

(ఇవెపో = ఇవియే కాఁబోలును.)

శా. పో రా ..నాతపముపెంపుక్ చూచి యింతిం
తకే. ప్రబోధ ౨ ౨౨.

(త) నాడు అనుదాని యర్థమిచ్చును
క. నినుఁ బొరిగొనియెద నిద పో, జనులు
మునులు విని ప్రమోదసంపదఁ దేలక .
తే. హరి. ౪. ౨౮౭

పో. సం. విణ. (న్) ౧. శుద్ధము. ౨. శోధ
కము, శుద్ధముగాఁ జేయునది (ఈ పదమునకుఁ
దెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగములేదు)

పోండి = పోఁడి. విణ. నిండుగా, పూర్ణముగాః
అంతటను
క. పోండి గ నగజతళ్కుళి, మాంసజగింబు
లను ప్రేమముగఁ బర్విన
కు సం ౬ ౮౧౪.

పోఁక. వి. (సం. పూగః ప్రా పూగో క,
పూక్కమ్) ౧. క్రముకవృక్షము.
తే. పూచిన యొక్కపోఁక నుగ గోడిను
మనుచ ౨ ౨౯

గ్వి. పోఁక ద్రాఁకులభాతి పువ్వులు నెఱపి
నాఁ కోర్చెఁ గోగణ స్తంభము కరి.
ద్వి. భార విరా ౫. ౧౦౧. పా.

గీ. పోఁక యనఁ బోఁక ద్రాఁ ననఁ బూగ
మొనరు. ఆం. భా ౨ ౭౮.

౨ క్రముకఫలము, పోఁకపండు, పోఁకచెక్క
తే. కూఁకటిజేణితోఁ గురులు కూడకమున్న
కుచప్రరోహము, లోఁకలలోడి సావ్య
మును బొందకమున్న . కళా. ౧. ౨౬.

వ. మిరియములు అరసోల ౧ ను పోంక్కలు
౧౦ దియు ఆకులు ౪౦ దియు ఇంములభోగము
కాని నిత్యపడి అచంద్రార్కము నడచుట్లల
వారు ... ద. శా. ౪. ౧౦౨౧.

3. (పోఁకకాయవలెనుండు.) శిశ్నాగ్రము. (గ్రా.)

౪. కొంచెము ఒలిచిన పూగఫలము. (గ్రా.)

౫. చన్ను, స్తనము, చనుమొన, చూచుకము. (గ్రా.)

౬. ముద్దుగోలీలు. (గ్రా.)

పోఁకయంత = పోఁకకాయంత, కొంచెము.

క. ఆఁకొంటి రిన్నిదినములు, పోఁకంతయు
భిక్ష పెట్టఁ బుట్టకయుండెన్
భీమ. ౨. ౧౨౪

గీ. కోఁడి గుడ్డుకు సోరవ మాను గలిగెఁ,
బులిసినది గాదె నన్నంబు పోఁకయంత,
యొలఁగి పాండు. ౪. ౧౫౪.

ఇట్లే · పోఁకలంత.

క. అచట మహీధరములు, పోఁకలంతలైనఁ
బొడసూపఁ బోక యున్నె.
దశా. ౮ ౧౧౫.

పోఁకకుఁగొరగానిది = పోఁకకుఁగానైనఁ జాలనిది, ఎంతమాత్రమును లక్ష్యముసేయని.

ఉ. . ప్రాణ మొక పోఁకకుఁగొరగాన కుందు
సాహసుల్. నైష. ౭. ౪౨.

ఉ. వచ్చి నృపాలుఁ జూచి జనవల్లభ నాదెస
మోహ మంతయున్, బొచ్చెము చేసి నన్ను
నొక పోఁకకుఁగొరగాని విధంబునన్, జెప్పరా
నేఁగుదెంచి రుక్మా. ౪. ౫౩.

పోఁకకుఁబుట్టఁ దమ్మ = మిక్కిలిచవుకఁగానమ్మ.

గీ. చల్లపడ సేల సకలసస్యములుఁ బండఁ,
బుడమి ధాన్యంబు పోఁకకుఁబుట్టెదమ్మ.
వరాహ. ౧౦. ౩౩.

గీ. కొట్టుకొని కొల్చు పోఁకకుఁబుట్టెదమ్మ,
శ్రీరఘుస్వామి రాజ్యంబు సేయునపుడు.
ఉ. రా. ౭. ౧౪౧.

చూ: పోఁకగంజి, పోఁకపేరు.

పోఁకగంజి. వి. (పోఁక + గంజి.) క్రముకఫల సారము, కాఁచు, కవిరి. (శ. ర.)

పోఁకపేరు. వి. (పోఁక + పేరు.) భక్ష్యవిశేషము. (మునిశిష్యులవర్ణనము.) సీ. పోఁకపేరు లొసంగఁ బొంకపుజపమాత్రపలయంబు లని మెడ వైచు వారు. (చమ. 3. ౭౭.)

పోఁకపొత్తి. వి (√పోఁక) క్రముకపత్రపుపట్ట, పోఁకయాకులకు మొదటనుండు వెడల్పైన మెత్తనిభాగము.

ద్వి. ఆలివంకీ లతేటఁ గలిం చు, పాలుపారు
ననుపోఁకపొత్తిరేకులను
ద్వి. పరమ. ౭ ౫౧౦. పా.

సీ. మనఁబోఁకపొత్తిఁ గుట్టిన గొప్పగమితోడ
రంభాదికాప్సరసలు వచ్చి.
ఆము. ౧. ౭౬.

పోఁకబంతిపువ్వు : ఒకజాతి బంతిపువ్వు, ఒకానొక పువ్వు (శ. ర.)

పోఁకముడి. వి (పోఁక + ముడి.) స్త్రీలు ముందు వైపు వైచుకొను చిన్నకోకముడి, నీవి

సీ. వడిఁ బోవుచోఁ బోఁకముడి జారి వెలికి
కేలు నిగిడించి ఒత్తంబు గగిసె నొకతె.
ఇందు. ౬. ౫.

గద పోఁకముడి పిడిఁ జెలి పొగడ కేఁటికి
నిక్కఁ, బోఁకద్రాఁకలయొగ్గిపొంది చీకటికి
నిక్క. ఉ. రా. ౬. ౬౧.

సీ. వరశంఖపూగసంపద గన్నము నీకు సతి
పోఁకముడి యింత యెడల రాగ
చంద్రి ౬. ౧౨౭.

పోఁకవ్రక్క. వి. (√పోఁక) పూగఖండము, పోఁకచెక్క.

చ. సోలిఁ బోఁకవ్రక్కకున్, గుడుమఁగఁ
గూటికిన్ మొలపఁ గోకకు ...
కేం. పంచ. ౧. ౪౩౩.

పోఁకుండ. వి. (పోఁక + కుండ) పోఁకకాయ వలె గుండ్రముగాఁజేయు తియ్యని భక్ష్య విశేషము. (వా.)

పోఁకొత్తు వి. (పోఁక + ఒత్తు.) పోఁగదళిని, పోఁకచెక్కలను కత్తిరించు సాధనము, అడ కత్తెర.

సీ. పోఁకొత్తు వాఁగిన బూఁగదళిని,దవరు
ఆం. భా. ౭ ౧౬౩.

పోఁగు = ప్రోఁగు వి తంతువు, దారము.

సీ. . . తంతువుగాఁ జెలంగుఁ బోఁగు పోఁ చనఁగా . ఆం. భా. ౨. ౨౭౪

క.. గాలిఁ ద్రవ్వినపోఁగుల్, జాతినపోఁగులు నదుకం, దీరుపనే కాని నిలువఁ దీరక దిన ముల్. కాశీ. ౨. ౯౩.

౨. పోఁగుఁద్రాడు, వేఁటాడుచోఁటఁ జుట్టును బిగించు రజ్జురూపమైన మృగబంధనవిశేషము, వాగుర, ఉచ్చు

క. ఈ పోఁగునకుఁ దగుల్పడదియే,యట్టుం డ నక్కె చెప్పుము ప్రభా ౪. ౭౬

క. నానావిధపటఖండంబైన పోఁగు, వాటిరి కలయన్. వరాహ. ౪౭౬.

క. మిడిబోనులఁ గాలుచ్చులఁ బడఁద్రోలియుఁ బోఁగు లోనుబఱచియు
మయా. ౨. ౧౯.

౩. కర్ణభూషావిశేషము.

సీ. పోఁగు వాఁ దంతువున గర్ణభూష మీఱు..
ఆం. భా ౩ ౫౬౫

సీ. చిలువపోఁగులను ప్రేల్చెవులఁ గీలఁగఁ జేసి వలరాచనీలు మైఁ గలయ నలఁది.
హర. ౫. ౫౫.

గీ. చెవుల రుద్రాక్షపోఁగులు చవుకళింప.
మను. ౧. ౫౯.

౪. (ముక్కునకుఁ బెట్టుకొను) బంగారుమున్నగు వానితోఁ జేసినకాడ.

ఉదా ' ముక్కుపోఁగు. (గ్రా)

ఙ : పోఁగుచుట్ట, పోఁగుపోఁత. పోఁగుపోయు, పోఁగువాఱించు, పోఁగువాఱు.

పోఁగుచుట్ట=ప్రోఁగుచుట్ట వి. (√ ప్రోఁగు) వేఁటకుపయోగించు సాధనవిశేషము.

గీ చలిదిచిక్కంబుఁ దిడవిండ్లు సాయకములు, పోఁగుచుట్టలు దీమము లుర్వులుఁగు వలలు
సానందో. ౫. ౫౪.

పోఁగుగోఁత వి పోఁగుపోయుట (శ. ర.)

పోఁగుపోయు. అ క్రి (పోఁగు + పోయు.) సంతనకై తిన్నఁగా పోఁగుపాఱించి కట్టు, రప్పదీయు (శ ర, గ్రా)

పోఁగువాఱించు=ప్రోఁగువాఱించు. ఆ క్రి (√ పోఁగువాఱు.) పోఁగువాఱు.

మ. అల్లన నానామృగసంఘముల్ మెలఁగు పల్లన్ బోఁగువాఱించి మఱును భాను ష్కూలు ఉ రా. ౩. ౪౦౩.

పోఁగువాఱు = ప్రోఁగువాఱు అ క్రి. (పోఁగు + పాఱు) పోఁగుగలె వ్యాపించు. (స. క్రి ఆవరించు. శ. ర.)

క. ఇం దుండి పోఁగువాఱుం, దందండు న్వలల నొడ్డుఁడు . కకు. ౪. ౩౨.

సీ. కొఱకొఱఁ బరువిడి మఱలి కూరిలు చాఁచి పొదలు దూఱుచుఁ జుట్టి పోఁగువాఱి.
రసిక. ౧. ౧౦౩.

వ. . . . ఆడాఁది బోను లొడ్డించియుఁ బోఁగువాఱ నియమించియు .. చంద్రా. ౨. ౭౪

పోఁగొట్టు. స. క్రి. (పోవు + కొట్టు.) ౧. పగులఁగొట్టు, పాడుచేయు.

సీ. సంధ్య వార్చంగ నిమ్ము జలపాత్ర మనఁ బోనఁగొట్టిన వదిలించుకొనఁగవలసె.

వై. భా. ౪ ౩౭.

౨. కోల్పోవు.

ఉదా. వాఁడు తండ్రియిచ్చిన ఆస్తియంతయు పోఁగొట్టుకొన్నాఁడు.

౩. నాశనముచేయు, నష్టపఱచు.

(వ్యవ) ౧ వైద్యుఁడు రోగికన్నులు పోఁగొట్టినాఁడు ౨ దీపము చీకటిని పోఁగొట్టును.

౩. చాకలి రెండుబట్టలు పోఁగొట్టినాఁడు.

౪. గతింపఁజేయు, దాఁటిపోఁజేయు, దాఁటఁబెట్టు

(వ్యవ) వాఁడు ఉద్యోగము సంపాదించుటకు మంచితరుణము పోఁగొట్టుకొనినాఁడు

పోఁచే. వి. ౧ (గడ్డి యున్నగువాని) పరక.

గీ. ఒంటికురు పేరుపోఁచు గంటగింప, గౌరి

అము. ౫. ౧౦౭.

క. పుడిసెఁడు నీళ్లుం, బదియెడు గఱికి పోఁచలుం, గదియించి

[illegible] ౩ ౪౪౧

౨. (గడ్డిపరకవలె సన్నముగానుండు) దారము, పోఁగు.

సీ. తంతువు గాఁ దెలంగుఁ, బోఁగు పోఁచనఁగా

ఆం భా ౨. ౨౯౪.

మ.. పుంస్త్వం బేల [illegible] పోఁచ [illegible] సాగ నిచ్చి [illegible] పుట్టించె ..

(పీఠి. ౫౭.)

౩. (పీచుము మున్నగువాని) పాయ, మాత్ర ఖండము.

ఉదా: జిలకఱ్ఱపోఁచ, కొమ్ముపోఁచ.

పోఁచి = పోఁచీ. వి. మణిబంధప్రదేశము, మణికట్టుమీఁదిచోటు. (శ. ర.)

పోఁచీ = పోఁచి. వి. ౧. మణిబంధప్రదేశము, మణికట్టుమీఁదిచోటు. (శ. ర.) ౨. స్త్రీహస్తాభరణ విశేషము. (దీనిభేదములు: చేమంతి[illegible]పోఁచీలు, లవంగమొగ్గపోఁచీలు, చవుకుపోఁచీలు.)

పోఁచే అ. క్రి తలపోయు, తలఁచు

ద్వి. మతి యింత బన్నన్నమనసులోఁ దరయఁ బోఁచి కిన్నెరప్రాముఖు డనలోన, దాఁ మఁడు

[illegible] దీప రా. భా.

పోఁజీ = ప్రోఁజి స. క్రి. ౧. చీరు, చీల్చు.

సీ. గోఁచి [illegible] జనమాత్ర [illegible] ఝల్లు సాఁబాలుగా ప్రత్యులు వాపివాపి

భార విరా ౫. ౩౫.

౨. ప్రత్తివాగి యున్న దానిని నలుసులేకుండ బాగుచేయు.

గీ. పోఁజి నసఁగి ఎలయు మంచి [illegible]

ఆం భా ౩ ౧౩౫.

ద్వి. పొందుగా [illegible] పోఁజినయట్టి, నాగ [illegible] సన్నంబుగాఁ జీరి.

[illegible]

పోఁడి = [illegible] పోఁడిమి [illegible] ౧ చక్కనిది, మనోజ్ఞము, మనోజ్ఞురాలు

ఇది కర్మధారయ సమాసమునందు ఉత్తరపదమగు నపుడు ఉపమానవాచకమగు పూర్వపదము నకు నగాగమం బగును.

ఉదా అలరుఁబోఁడి, విరిఁబోఁడి, ననఁబోఁడి, తియ్యఁబోఁడి [illegible]

పై సమాసములు బహువ్రీహులనియు ఉపమానవాచకముపై మేనుశబ్దమునకు బోఁడి ఆదేశమైనదనియు చిన్నయసూరి మతము.

ద్వి. నా పెంపుఁగోఁకుల నలినలోచనలు, నీ పోఁడిమగువల నీపువ్వుఁబోండ్లు.

ద్వి. మారిశ్వ. పూ. ౧౧౯౯. [illegible]

౨. ఇది కళ, కాక, కాంత, అనుపదము లతోఁ గలిసి యీక్రింది క్రియావిశేషణార్థముల నిచ్చును.

ఉ. . భవదగ్నిహోత్రముల్, పోడిమి నెల్లఁ గాఁ బడియె   భా. ఆది. 3. ౧౧౨.

క. ఈ భూమండల మేలఁగ యేలు పోడిమిగ వసవన్.   భా. రా. బాల ౧౧౯.

గీ. ఋగాదులం దాదిగాఁగల ఋషులచేత, కీఁ దవే తింపఁబడియెడుఁ బోఁడిగాఁగ   మార్కం. ౭. ౯౧

ఉ. పోఁడిగ నెంచునం గలఁడు పొమ్మను దానుని జిహ్వాపుండిరో   భోజరా. ౧ ౨౪

౬ ఈతఁడో స్థిరధనరాను లెవ్వియైనఁ, బోఁడిగా నీకు నీఁగలవాఁడ నేన   భార సభా ౭ ౧౨౪

ఉ. చెచ్చెరం, బోఁడిగ నేత్రలీయము భూమును లాదిగ వచ్చి చూచిరి   భార ఆది, ౬ 30౯

వి. (త పొలివు) ఒప్పు, చక్కన, అందము

ఉత్సాహ. వీఁడె బాహ్లికుండు వృష్ణివీర చూడు వచ్చియుం, బోఁడివోఁగకున్న తుట్టి పొలుపున న్వెలింగె   భార. స్త్రీ. ౨. ౯౧.

ద్వి. గజతలపోఁడి కెంకిలకెంగివాఁడి   ద్వి. తి. సా. ౧. 3. పా. ౪. పం.

జ: పోఁడిమి, పోఁడిమిగొను, పోఁడిమిమాన్పు, పోఁడిమివారు, పోఁడిమికాడు.

పోఁడిమి = పోఁడిమి. వి. (పోఁడి + ఇమి.)

౧. ఒప్పు, అందము.

క. వినుఁ డింద్రప్రస్థపురంబునకు నధిపుఁడుగ వట్టఁ బోఁడిమితో నీ వుతిచెద ...   భార. ఆ. ౧౩౧.

ద్వి. కేఁడుకమీఱు నివ్విధమునఁ బెండ్లిఁ, బోఁడిమి జను లెన్నఁ బొలుపొందఁజేసి.   ద్వి. నల. ౨. ౫౪౬.

క. శూర్పణఖనట్లు పోఁడిమిచెడ నుద్ధురభంగి భంగపెట్టిన   భా. రా. అర. ౨. ౨౦.

౨ శోభ, కాంతి

చ. బొజుంగుమూఁకటుం, బొలుపులువాని రిక్కగమి పోఁడిమి మాన   నీలా. 3 ౪౪

3 సంపద, ఐశ్వర్యము

౩ పోఁడికొని కృష్ణులై కృష్ణపోఁడిమి యది యేల   భా. ఉద్యో 3 ౧౯౧.

౪ శక్తము, మేలు.

సీ యెప్పుడు నినుఁ బిలచు నతండు ఎండి పోఁడిమి సేయఁగలాఁడు నీకు.   భా. అశ్ర ౨ ౫

శ్లో పాంశు స్నైరతి తే నిత్యం బలహస్త స్సమాపగః, త్వాం సదైవ మహారాజ శ్రేయసా చ యోక్ష్యతి.   సం. భార. అశ్ర. ౨౭. ౧౭

౫ సుఖము, సౌఖ్యము.

ఉ ఈ నట్టిద నన్నో భూపవరణ్యా యేను జెలిపోఁడుము లెంతటిదవ్వు మాకికన్.   కళా ౭. ౭౭౭.

శా. . యిల్లాలో కొడుకో తరింపవశమే యీ పోఁడుముల్ లేక   కాశీ 3. ౭౦

ద్వి తగినపోఁడిమి సేయుతల్లి లేకున్న, నగవకే మతి దొట్టిమగబిడ్డలైన   బస. పు. 3. 3౭౦. పం.

౬. పెంపు, అతిశయము.

క. అవమానదుఃఖితుండయి, పావయెము కోపానలంబు పోఁడిమి పెలుఁగన్.   భార. సభా. ౧. ౨౫౪.

ద్వి. వాఁ దంతకార్యంబు వడిఁ జేర్చి పిరిగి,
పోఁడిమిగాఁ దనభుజసత్త్వ మెసఁగ.

ద్వి భార. విరా ౪ ౬౪ పా

క. మానముగలవాని పేదుముల పోఁడిమిచే,
సైదువగల కైదువుగల

ఇందు. ౪. ౭౩.

౭. గౌరవము, మర్యాద, మానము.

క. నేను వారిఁ దొలఁగినం, బోఁడిమి
యెడదే భార ఉద్యో. ౪ ౩౫

సీ పిలువు గల్గినవాఁడె ప్రియములు సిద్ధించుఁ
బోఁడిమి గలవాఁడె పొసఁగు మాట

నీతి ౨౨

మ. ఇపు డీపోఁడిమి చాలుఁ గాఁపురముపాం
దేలా విసర్జించెదర్ శుక ౪ ౫౬

క వాఁ డెవ్వఁడో యెఱుఁగిమి, పోఁడిమి
చెడ లజ్జ గోలుపుచ్చె నన మఁ బూఁ,
బోఁడి వగచునెద

ఉ హరి ౫ ౬ ౭౩

౮ పరాక్రమము, శౌర్యము

క నేఁ డెమ్మెయినైనను నీ,పోఁడిమి నెడఁ
దోవ తవిలి పొదువుదు నిన్నున్.

భార భీష్మ ౩ ౩౨

౯ శక్తి, సామర్థ్యము

ఆ . చిత్తమునకుఁ, బుట్టెఁడుంగునట్టిపోఁడిమి
నొసఁగితి భార అను ౪ ౩౭

౧౦ రూపు, ఆకారము

మ ఘనత న్నీమగపోఁడుముల్ పలుమఱుం
గ న్నారఁ గన్నారమే

(భాగ ౯. ౩౯౯.)

ఉ. చేడియ యై యతం దరుమఁ జెంది యమాత్య
సుహృద్భటాదులన్, జూడఁగ నందఱున్
దనకు బోడుగఁ గైకొని రాఁడు పోఁడు

ముర్, గోడిగచంద మెుంచి వళభోటుల
రత్నము లర్థి నంబునన్ ఉ. రా. ౭. ౪౨౫.

౧౧. విసము, కీలి

వ .. వసువులంను హవ్యవాహనునిపోఁడిమి
గాదిత్యులందు విష్ణువుకరణి

భాగ. ౧౨. ౪౯.

చ . దువన్సరోజసం,పుటమున నాఁడులాగు
మగపోఁడిమియుం గెలజంతుసంతతుల్.

కాశీ ౩ ౬౬.

౧౨ చేష్ట, పని, వదవడి, ప్రవర్తన.

ఆ. పొలఁతి యాలిమగనిపోఁడుము లేమియుఁ
గలిగినట్టిచొప్పు గానరాదు ...

కళా. ౪ ౬౫.

ద్వి ధనధాన్యవస్తువుల్ దగ నిత్తు ననుచు,
మునుకొని మగపోఁడుములఁ జేయఁ బూను

౬ మ ౧ ౧ ౩౮. పా.

(మగపోఁడుములు = సంభోగక్రియలు)

క వెరబడుగుంజడదారుల, చెనుగుంబోఁడు
ములఁ దిరుగఁ జేయుట యరుదే

(చంద్రా ౩ ౩౫.)

ఉ. జగ,త్పావకీర్తి గాంచి తిది పాడిరు
నీ కిటువంటి పోఁడుముల్

(కళాం ౩ ౭౫)

౧౩. లక్షణము, ధర్మము.

సీ. పాలిరద్దికి మగపోఁడిమే లేదు గా గాది
కేలాగునఁ గడుపు నిక్క

శుక ౨. ౪౨౨

(మగపోఁడిమి = మగతనము, పుంస్త్వము)

౧౪. అవధానము, ఏకాగ్రత

ద్వి. పరఁగడ్డియానందబాష్పపూరములఁ, జర
ణాంబుజముల మజ్జనము గావించి పోఁడిమి
నీమూర్తి పొదగఁ గంగలిగె.

ద్వి. పరమ. ౨. ౬౮. పా

పోఁడిమిగొను. అ. క్రి. (పోఁడిమి + కొను.) అతిశయించు. మిక్కుటమగు.

క. . పోఁడిమిగొను నిట్టూర్పులు వాఁడిన డెందమును మేన వడిఁ దుఁడెతును నై.
పాండు. ౫ ౨౦౪.

పోఁడిమిచె(చె)డు. అ క్రి. (పోఁడిమి + చెడు)

౧ రూపుమాయు, నశించు.

క మూఁడవ విల్లె త్తినదియుఁ, బోఁడిమిచెడిపోవ వడఁగ పాలుపడి యలుకన్
హరి ఉ ౪ ౧౫౭

౨ నిస్సీర్యమగు, నిస్సత్త్వమగు, బలహీనమగు, ఓడిపోవు

సీ ఊఱు ముక్కణాను యుగ్రబాణంబుల విజయునిఁజక్కి భుజము దూఱ, మూఁడేను నొచ్చియుఁ బోఁడిమిచెడక యబ్బలియుం దలర్చి (భార కర్ణ ౨ ౩౪౫)

గీ పరవారాగ్నిగా, మాఁడించిరి నయ్యు ధనముఁ, బోఁడిమిచెడి తేజ్ఞకాపుములు పెస లిచ్చెగా హరి పూ. ౨ ౧౫౦

౩ ధ్వంగు, విఱుగు

క మూఁడవ విల్లె త్తినదియుఁ, బోఁడిమిచెడి పోవమన పొలుపడి యలుకగా .
హరి ఉ. ౪ ౧౫౭.

౪ రూపుమాయు, నశించు.

క వాఁడి యరుగులుకలోకము, పోఁడిమిచెడఁ గుత్తు మట్లు పాడిచి పవటమై
భార. శాం ౧ ౨౩

క వాఁడ దర్పరాత్రి పూఁతన, పోఁడిమిచెడ
వి. పు ౭. ౧౪౪

పోఁడిమిమాన్చు. స క్రి. (పోఁడిమి + మాన్చు.) ఉక్కడఁచు, రూపుమఁడేయు.

ఉ. .. క్రేపులు దుర్మదాంధులగా, పోఁడిమి మాన్పి మనస్సహిమమును బ్రకటించి హరింపఁ గుఱ్ఱుమగా. ఆము. ౨. ౯౫.

ఉ. . ఎటులైన నీతనిం, బోఁడిమిమాన్పికాని మఱి పోఁదగదు దంచు విచారభిన్నయై.
కుక. ౩. ౫౭౭.

పోఁడిమిమాలు అ క్రి. (పోఁడిమి + మాలు.) రూపుమాయు, నశించు

ఉ పేఁడిమి మాని మూఁడుగుపు వీరుఁ బురందర పుత్రుయంతతోఁ, బోఁడిమిమాలు నాతఁడు ప్రధితాజమోన్నతి విల్పు నీకడగా.
భార కర్ణ ౧ ౬౯.

చ విలుకత్తానకీలముల పేఁడిమి పోఁడిమి మాలి వెక్కిడిం, గలిసిన భూతిధాత్రి మఱి క్రమ్మఱ రూపయి నిల్చి
మను చ ౨ ౧౦.

పోఁత వి (√పోయు) ౧ (ఏలాదికము) పోయుట, విడుచుట

సీ కస్సితు గొరనఁ గ్రమ్మంచుటలు పాఁడిపోరి నాట్యధారలపోఁత గాఁగ
నిల్పె. ౫ ౧౦౨.

౨. పాత్రలు విగ్రహములు మున్నగునవి చేయుటకై లోహములను కరిఁగిపోయుట

క మెలకుం,గా నుండిరి పోఁతబొమ్మ గతిఁ జాపట్టున్ కేం. పంచ ౧. ౨౩౦.

గీ పికిలి పూబంతిదంతపుఁ బిడిక డాని, పోఁత రయిలవంక మెలఁకి బొంకరకిచి,
కుపల. ౨. ౪.

పెట్టుపోఁతలు = అన్నపానాదులిచ్చి పోషించుట.

(వ్యవ.) పేరింతలందు నాతని పెట్టుపోఁతలలో సన్నాహము.

,, వానింట నౌకరులకుఁ బెట్టుపోఁత యంతవు.

పోఁతఁబోయు. స. క్రి. (పోఁతన్ + పోయు.) విగ్రహాదులను జేయుటకై కరువులలో పోఁతలను గరఁగిపోయు.

ఉ. ..కన్నె యురూపుగాఁ గరువుఁగట్టి మనో
జాఁడు పోఁతఁబోయఁగో,లు స్మెల
కేర్పులో ప్రభా. ౨. ౭౯.

పోఁతపాలు. వి (పోఁత + పాలు.) పాలిండ్లు పుడిచిన్రాకు స్రవ్యము గాక శిశువులకుఁ బోసెడి యితరపైనపాలు.

(వ్యవ.) ఆ పిల్లవాఁడు పుట్టినప్పటినుండియు పోఁతపాలె త్రాగుటచే ఏపుగాఁ బెరుఁగలేదు.

పోఁతనీరు. వి (పోఁత + నీరు.) ౧. ఘటాదులలో మొక్కలకి బోయు నీరు.

(వ్యవ.) వర్షములు లేనందున నీ సంవత్సరము మొక్కల నన్నిఁటి పోఁతనీటితోఁ బెంచవలసివచ్చెను

౨. స్నానార్థము ఘటాదులనుండి విడిగా భాండములతోఁ దెచ్చిపెట్టుకొను నీరు.

సీ. పోఁతనీరుఁ గొంచు భూమిష్ఠములు మేలు వానికంటెను నూపవారి మేలు.
విజ్ఞా. ఆచా. ౫౦.

పోఁదుడుచు. స. క్రి. (పోన్ + తుడుచు.) తుడిచివేయు, పోఁగొట్టు.

ఉ. చిచ్చితికేరు పోఁదుడిచి సీధుమదం బపు దుష్మకొల్పుచున్. (కళా. ౬. ౧౨౮.)

పోఁదేర్చు. స. క్రి (పోన్ + తేర్చు.) పోఁగొట్టు, అపనయించు.

క. అని దుల్లఁ జోవఁ జూపము, కనకని పోఁదేర్చి పాపకర్మపుటాఁడయూ, వను బంధిన ... (కవి. ౫. ౧౧౦.)

పోఁదోలు = పోవఁద్రోలు.

పోఁబుచ్చు. స. క్రి. (పోన్ + పుచ్చు) విడుచు, త్యజించు.

ద్వి. ... మత్స్యంబు, వచ్చిన నదియు శివప్రీతి యనుచు, నచ్చోన పోఁబుచ్చి యవల వైచుదురు. (బస పు. ౪. ౯౧౩ పం.) (పోవిడిచి, త్రో త్రప్రతి పా)

పోఁబెట్టు. స. క్రి. (పోన్ + పెట్టు.) విడుచు, త్యజించు

శా. ప్రాణంబుల్ వలతేని రాఁజెస పాత్రభా తిరింబు వోఁబెట్టి నీ,బా క్రోతులతోడ .
భా. రా. యు. ౧౦౩౨.

ఉ. .. తండ్రి తా, వి ట్టగుపన్ను నిం గొకని కియ్యకతోఁ ల్తా నూఁగిశ ్రీఁ బోఁ,బెట్టెద దీని .. అము. ౫. ౭౦.

సీ. పుచ్చడీకతనంబుఁ బోఁబెట్టి గిరికన్య పతిఁ గొల్వ నానూఁకొండినచోటు.
మను. ౨. ౯.

పోక. వి. (√పోవు) ౧. గమనము, పోవుట.

సీ. ... ఆదివస మతిక్రమింప,కుండంగఁ బోక కుట్లాడఁగూడు .
భాగ. ఆది ౧. ౧౧౪.

క. నకులము నలూకమును బోఁ,కకు సంతన మంది యుండి గ్రక్కున
భాగ. శాం. ౩. ౨౧౦.

౨. సంధి మున్నగు షడ్గుణములలో నొకటి, యానము.

సీ. ... షడ్గుణము లరుచుఁ జేయకొనఁగాఁ దగు సంధి పోరు పోక యునికి రెంటన సంశ్రయ సమాశ్రయత్రి (ఆం. భా. ౨. ౧౭౯.)

౩. మరలిపోవుట, నివర్తనము.

క. ఘనభుజశక్తియుఁ రిపులదర్పము పేర్పడఁ
గాంచిచూచి రొమ్ముట్లును డొగికున్నఁ బోక
యిది లోకము చక్కటి .
భార. విరా. ౪. ౭౧.

౪. (పోయినవిధము) పోబడి, జాడ.

గీ. .. ఎవ్వ గతని,పోక తెలియక యుద్ధ
శాంబుధి మునుంగ. (ఉ. రా. ౪. ౩౧౭)

౫. గతి, మార్గము, విధము.

(ఈ యర్థమున బహువచనములోనే ప్రయోగ
ములు గన్పట్టుచున్నవి.)

క. ..మానుషంబు లగువానిం గొన్ని వెద
మాయలం ఒక్క పెక్కుపోకలం బోయితి
భార. ఉద్యో. ౪. ౭౩

మ ..,పోకలఁ బుచ్చి తింక దిగజాక్
సిద్ధుల్ తపస్విల్ గతి,జ్వరుతి కాల్తురు
గాక హాడధరము
హరి. ఉ. ౪ ౧౬౦.

గీ. జాడఁ గాంచినగతిఁ బెక్కు పోక లమర,
గామభాగకతిథలు పత్యాయదృష్టిఁ, జాను
మునుల పేర్పడ నాచటంతు
గాఘవ. పీఠి. ౧౬.

౬. (ఈ క్రింగి యర్థములందుఁ బ్రాయికముగా
నిది బహువచనములోను, పోకలఁబోవు
పోయినపోక అని పోవుధాతువుతోఁ గలిసి
యును బ్రయోగములందుఁ గన్పట్టుచున్నది)

(క) ప్రవర్తనము, నడవడి.

గీ. ... ఈమరుత్కుందళింపు,బోక వరోకలం
బులపోక లోర్చి, గోల వేయేల నిఁకఁ
దాకఁజాలనమ్మ. (కృ. శకుం. ౨. ౨౬౬.)

ఉ. . లోభపుంబోం దన్పతంబు చిట్టకపుఁ
బోకలు దబ్బర తార
కె. శకుం. ౧. ౫౦.

ఆ. పుత్రమోహాతున విభుండు పోయినపోక,
కను వగచుచు మఱియుఁ గూడవచ్చి
రాఘవ. ౩. ౭౬.

(చ) కపటవర్తనము, మాయ, నటన.

ఆ. . ఇవ్విధమునఁ, బూని గాత్రి యన్ని
పోకలఁ బోవుట (భార. ద్రో. ౩. ౩.)

ఉ. .. తిరస్కరించినన్, బోకలఁబోక చె
మగిడిపోయెద వచ్చినత్రోవ నెంబడిన్.
వి. పు ౫. ౧౪౨.

గీ. బుద్ధిమంతుఁడు పోకలఁబోయినాఁడు, తూర్పు
విప్పంగ తోపు నాకొడుకుఁగుఱ్ఱ
 ౫౬.

(ట) శృంగారచేష్ట, విలాసము

ఉ. పొన్పము లేక యానవహుషుపోయినపోకలు
వానికిం, దగం ..
భార. ఉద్యో. ౧. ౧౬౩.

చ. కోమల పాల్పుగుపోకలు మోవికెంపు
నైఁ, గగిరడిచిన్నినవ్వు చెలిఁ తైల కందము
సేయు మాటలుఁ ... (కావ్యా. ౧ ౭౯.)

౭. నాశము, క్షయము.

ఉ. భూమికిఁగాఁగఁ బ్రాణములపోక దలం
పక భార. భీష్మ. ౧ ౧౫.

సీ. ఆ నిర్జరేంద్రుబాహావిక్రమమునకు భుజగాంత
కునియాఁకపోక సాక్షి. (హ. ౬. ౨౨.)

గీ. పుట్ట విసుమంతి విదనిదఁ బోడలు కొఱఁగి,
పుడుకఁ బుడుకంగ కాటుకపోకఁ జూచి.
వి. ౨. ౧౬౦.

౮. ఇది కొన్ని ధాతువుల క్త్వార్థక లకారప్రయో
క్రమై ఆయా క్రియలయొక్క సంపూర్ణతను
దెలుపును.

ఉ. . ప్రతిజ్ఞాపరుఁడైన ధర్మసుతు శౌర్యము
ధైర్యము బాహువీర్యముఁ, రూపతిపోక
కాద యనురూపమె నీకిది లోకనాయకా.
భార. భీష్మ. ౨. ౧౭౦.

(రూపఱిపోక = పూర్తిగా రూపఱుట.)
అదే పోకగాఁబోవు. ౧. పోయిమరలరాకుండు.
(వ్యతి.) అదేపోకగాఁ బోక త్వరగా రమ్ము.
౨. తిరిగి చూడకుండఁ బోవు.
క. ఇవ్విధంబున నిజరథంబు విఫలమనోరథంబై
పోయిన నదియపోకగాఁబోయి
భాగ. ద్రో. ౪. ౧౯౬.

పోయినపోక = పోయినవారు పోయినటు పోవుట, మగల రాకుండఁబోవుట.
సీ. పోయినపోకకై పోయిన స్త్రీలు దిక్కు
మొగము లై దిగ్భ్రమతులు
పారి. ౫. ౩౭.

తే. బలసిరి రెక్కలను లనిలోఁ, బొలిసినా రెల్ల
మనుచుఁ బోయినపోకై, నిలిచిరి వెల్వలు
మగుడఁ, దలకొనుబ్రదుకాసలేమిఁ, దలఁ
పవు దీనిఁ (ఉయా. ౩. ౧౦౭.)

పోయినకేపోక = నడచినదే మార్గము, స్వచ్ఛంద ప్రవృత్తి.
ద్వి. వాయలఁగా, వాడఁ దలఁకురు తాము,
పోయినదేపోక పొసఁగ నానవరు.
ద్వి. పరమ. ౩. ౧౫౫. పా.

పోకడ. వి. (√పోవు.) ౧. గమనము.
ఉ. పోకడరాకడల్ వశముపోవక మన్మథుఁ
డాన వెట్టిన, ట్లాకలకంగి నిల్చి
కృ. శతం. ౨. ౫౮.
౨. చేష్ట, ప్రవర్తనము, నడత.
ఉ. మనపోకడ లేమని చెప్ప నాటకే,
కాని నృపాత్మజం దలఁపఁ గానము ..
కళా. ౬. ౨౪౪.
౩. నీతి, మర్యాద.
ఉ. . ఈకృతఘ్నునిం, జారిగాని పే తిమం
దనినఁ బోకడమాలినవార మయ్య...
భార. శాం. ౩. ౫౦౫.

సీ. . . ఆరాజు నైజకృత్యంబు చెప్పఁ, గట
కటా యేల పోకడమాలి బ్రహ్మోద్భవం
బను పేరి దివ్యాంబుజమున, కెగ్గు దలంచి
తివి వరాహ. ౯. ౭౧.
౪. మరణము, చావు.
చ. ఇటు దగునయ్య కూరులకు నెల్లను బోకడ
యిట్లు కాదె యే,మిటికి నలందురన్
భా. ద్రో. ౨ ౨౫౭.
(ధరితుఁడు) చ గాఘువుఁ గాంచి తత్పథాం,
బుగమనుడాలి గూ ఒకపోకడ నేడొవ
వన్ వచించు మన్ (౧ ౦. రా. ౪.౧౦౭.)
౫. నాశము, భంగిము
ఉ. ఏకడఁ బొంచునో సుకృత మెచ్చుట
డాగునో తృప్తి యిప్పుడో, కాంతి కెం
దఱఁగిపోవునో సౌఖ్యము .
కవిక ౫. ౧౨౮.

పోకడపె(వె)ట్టు. స. క్రి. (పోకడ+పెట్టు.)
౧ విడుచు, త్యజించు
ఉ. దూతికా,లోకము మాటతీపులకు లోఁబడి
ధీత్యభిమానలజ్జలం, బోకడపెట్టి
నైష. ౭. ౪౨. (శ. ర. పా.)
౨. పోఁగొట్టుకొను, నాశముచేసికొను, పాప
కొను.
చ. . ఆ మనుష్యుఁడును దీర్ఘఫలం బఖిలంబు
గాంచి యం,బురహదశాతు పాపములఁ
బోకడవెట్టుఁ బురార్జితంబులన్.
కాశీ. ౫. ౪౮.
౩. వ్యయించు, వెచ్చించు
సీ. కలధన మెల్లఁ బోకడపెట్టి సన్యాసి యై
బిచ్చ మెత్తని యగ్రజుండు
హంస. ౫. ౧౨౦.
౪. విక్రయించు, అమ్ము.

ఉ. . మదీయభార్య సత్పుత్రవతిన్ ధనార్థి
నయి పోకడపెట్టెద రండు విల్వఁగన్.
హరిశ్చ. ౪. ౩౩.

ఉ. . నన భర్త ఋణంబునకై ధనార్థియై,
మానితసత్యవాణి ... మానక పోకడ
పెట్టెఁ దాలిమిన్. (హరిశ్చ ౫. ౩౪.)

పోకమాను. వి. రొంపిమాను. (దమ్ముచేసిన పిమ్మట మిట్టపల్లములు చదునుచేయుటకు మీఁద పాతించెడు మాను) లొల్లి, చదునుపట్టె (శ. ర.)

పోకలాఁడి. వి. (పోకలు + ఆఁడి.) మాయలాఁడి, కపటశీల.

క. చూపట్టఁగ గోమయమునఁ, జేపట్టొనరించి
జడలఁ జెక్కి ... గం, బా పోకలాఁడి
గైకొని, ... న్నిలిపి భక్తివివశయు
పోలెన్. శుక. ౨. ౩౭.

పోకలాఁడు. వి. (పోకలు + ఆఁడు) కపటశీలుఁడు, మాయకాఁడు.

గీ. త్రిపురకాంతలశీలంబు లపహరింప, బుద్ధ
వేషంబు గైకొన్నపోకలాఁడు
కాశీ. ౬. ౩౨.

పోకాడు. అ. క్రి. (పోక + ఆడు.) ౧. పోవు, పాఱిపోవు.

ద్వి. నీ ... [illegible], నీ ... గాఁ
... బోకాడినట్టి
యా ప్రోదని ద్వి, వారిఁ బోలునుగాక.
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౭౯౩. పం.

౨. నశించు, చెడు

గీ.. అట్లుకైరి, చెలువు పోకాడి బింబావశిష్టఁ
దగుచు, వల్లవల్లన ప్రాలెడు నంబుజాక్షి.
పారి. ౨. ౫౭.

పోకారుచు(ర్చు). స. క్రి. (√పోకాడు.) ౧. చంపు, చంపుకొను.

క. ... అద్రిం బడి దుర్వారరణోత్కము పొల్చిరఁ,
బోకార్తు దశాస్యు నతనిపురి నీ క్రుసన్.
భా. రా. యు. ౧౭౩.

ఉ. పుత్రా, నీ సుహృద్బాంధవులం,
బోకార్చితి ... [illegible]
చెపుమా భార. స్త్రీ. ౧. ౧౩.

౨. పోఁగొట్టు, పోఁగొట్టుకొను.

(క) నాశమునొందించు, భగ్నముసేయు, పోఁజేయు

శా. ఇచ్చటం బ్రాణము, లొప్పకార్చెద
... పునకై ... నిజం
బింతయుఁ (కాశీ. ౩. ౭౨.)

ఉ. ... నవలముఖమునఁ, బోకార్చి
యులూకయోనిఁ బుట్టి
సేం. పంచ. ౨౯౬.

క శోకము బుద్ధిం, బోకార్చుఁ గావఁ
దాలిమిఁ, గైకొని శోకంబు ... గా
వలయు నృపా. (భా. రా ... ౨౧.)

మ. హనుమంతుం డను ... పతికార్యం
బట్లు పోకార్చి ... వార
మాదొరకు దవ్వా యుర్వనంబు ...
చం. రా. ౬. ౭౦.

(ఖ) ... దఁచు, అపనయించు.

మ. ... ప్రాకులో, ...
యుంచెఁ ... నఖ్యక్రాంతి
పోకార్చెఁ. కవిరా. ౩. ౨౨.

క. . జన్మాంతర, మునసైనం ... మితిఁ
బోకార్తు విటుల. శేష. ౧. ౧౩.

సీ. అఖిలకంటకుఁడైన ... దైత్యు
దటు పోకార్చినయతఁ డితండు.
రాజ. ౮. ౨. ౧౧౨.

(గ) పొచ్చు, పొచ్చుకొను.

ఆ ... యీయవస్థ పూనియున్న, మాకు మారుప్రాప్త పోకార్చి నేఁడు సిద్ధైన ప్రాధితుఁగాను భావకులుఁడ.

రాఘవ. ౧. ౩౦.

సీ లోకాపవాదంబు పోకార్చి సద్భక్తిచర్య చేఁ గొ ... వత్సరము ... (పాన్హ. ౧. ౧౫౭.)

౩. పాడుపఱుచు, శూన్యముగా నుంచు.

క ... మా కృపా, పోకాల్పం బని లేదు నావుకు ... గింభోజులు లన్నవ్యముకా.

రామా. ౩. ౭౭

౪. వ్యయపఱచు, వచ్చించు

౬. కోకిలు నూనెలు నేతులు, పోకార్చితి వంట కాకపోయెను (శేష. ౧. ౧౩౪.)

౫. కొట్టియుంచు, ఆఱ్చు.

ద్వి ఇదియు ... వము గాఁగ నితరమత్స్యములఁ, గంగడఁ బోకార్చి యుండుల లబ్ధి.

బస. పు. ౪. ౯౧౦ పం.

పోకాలు=పోకాలు. అ. క్రి. (హ. పోహాల్.) పోవు. (ఇది అనిష్టకోపదుఃఖావసరములందుఁ బ్రయోగింపఁబడును.)

శా. కంద్రీ నాకు ననుగ్రహింపఁగదె వైద్యం బంచుఁ బ్రార్థించినన్, గింద్రల్ గా నటు లాడి ధిక్కృతులఁ బోకాల్మంటివి

మనుచ. ౫. ౧౬.

పోకిరి=పోకిరీఁడు. విశే. (హ. పొక్కిరి.) దుష్టుఁడు, దుర్మార్గప్రవర్తనముకలవాఁడు.

ఉ. మానవనావపుందు కనుమాలను వీఁడు... బలుపోకిరి వాఁడు. సాభందో. ౪. ౧౦.

బ : పోకిరీఁడు.

పోకిరీఁడు = పోకిరి. విశే. (పోకిరి + వీఁడు స్వార్థమున) దుష్టుఁడు, చెడ్డనడవడికలవాఁడు,

గీ. ... నీవు, బుద్ధిఁ జెప్పింతు నినిక నపోకిరీఁడు, నెలకు హృద్వీథిఁ దోఁచి యబ్బ్రముఁ గాచి. సానందో. ౫. ౧౪.

పోకిళ్లమారి. విశే. (పోకిళ్లు+మారి.) దుర్మార్గప్రవర్తనముకలవాఁడు, దుష్టశీలుఁడు.

సీ. పాపిష్టి ఒజ డి పంచమహాపాతకియు వ్యక్తి పాత పోకిళ్లమారి. (హంస. ౫. ౧౧౩.)

పోకిళ్లు. వి బ. (√పోకు¹) ౧. చవ, ప్రవర్తనము.

ద్వి. ఏల మాపాపని కిటిలోపలన, బా లేమి బ్రాంతి దప్పలఁ దేలఁగలవు, కాక పోకల నడి గాక యీకాక,పోకిళ్ల మావాఁడు పోనేర్పునటవె.

అ. మ క ౧ ౩౪ పా ౮. ౭౬. పం.

ఆ. ఆకు శెల్లఁ దిన్న మేఁకపోతుల శెల్లఁ గాక పోయెనయ్య కాయసిద్ధి, లోకు శెల్ల వెఱ్ఱి పోకిళ్ళఁ బోదుర (వేమన. ౩. ౧౬౩.)

౨. దుశ్చేష్ట, చెడ్డనడవడి.

ద్వి ... వచ్చిపొందిరి నందఱి పోకిళ్ళఁ బోచేల, నయ్యవారు. మృ వి. ౨. ౭౨.

పోకు¹ = పోక. వి. (పోవు. దీనికి బహువచనమునసే ప్రయోగములు గలవు) ౧. (క) చేష్ట, ప్రవర్తనము

క. ఈకోలధ్వజు నని పెన, బోకులచే నట్టుఁ గడుపుఁ బొలిసినయరివా,రీకలము నెంచియు కోకం,బు ... (కావ్యా. ౧. ౧౭౩.)

(చ) మాయాప్రవర్తనము, కపటచేష్ట. (ఈయర్థమున నిది పోవుధాతువుతోఁ గలిసియే ప్రయోగములందుఁ గన్పట్టుచున్నది.)

చ. ...వారచనంబులం మీమనోరథంబులకు పేటు సాధనంబులుగఁ బోకులఁ బోయితిరంచు నవ్వుచుక. (భార. శాం. ౨. ౩౦౧.)

ఉ. [illegible]నలచూపు పెంజెమ్మఁ దవిల్చినమంచము
గోడికై మవుం, బూనిన ప్రాంతకేల్పుఁ గని
పోకులఁ బోయిన వెన్నుఁ డిట్లనున్.
ఉ. హరి. ౨. ౧౭౮.

౨. చరిత్ర, వృత్తము.

గీ. . కొడుకుకస నైనయున్నిపోకలను
జూడఁ, గడగా నూఱును నై డేండ్లు కర్దము
నకు నా౯ ౪. ౬౨.

క. శ్రీకి రిచంద్రికల [illegible], దక్షి[illegible]వవితతు లలరఁ
దలకొలిపెను నీ పోకల పోకలపౌరుష
మూకుమదహితాన్వవాయుఁ దగుభూపతికిన్.
కావ్యా. ౬ ౩౫

౩. నష్టి. (ర)

పోకు² = సోపు. వి. పచ్చిక, ఎచ్చగడ్డి.

సీ. కేకవకడఁ బోయి పోకు మేయఁగఁ బాఁడి
యావులఁ బోదిలి వెం[illegible]డ సేఁడు.
హరి. పూ ౬౯.

గీ. ఇట్టిగోరత్న మొక్క నాఁ డేకతంబ, పోకు
మేయుచు నుండ బెబ్బులి యొకండు, దానిఁ
గని భోజరా. ౪. ౧౨౯.

క. వా ంప్పుడు మునుపటిపెలవు వదలి
పోకు మిగులఁగం, దొడుకులకు ...
నీలా. ౧. ౬౫.

పోగండుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వికలాంగుఁడు. ౨. న్యూనాధికాంగుఁడు, ఎక్కువ తక్కువలుగానుండు అంగములు గలవాఁడు. ౩. అయిదేండ్లు మొదలుగా పదియేండ్లవఱకుఁ గల వయస్సుతోఁగూడినవాఁడు. (బాలుఁడు.) అపోగండుఁడు. ౪. యువకుఁడు. (కే. ని.)

పోగర. వి. పక్షి చెక్కుటకై స్వర్ణకారు లుపయోగించెడి సాధనవిశేషము. (దీని భేదములు: పైకట్టుపోగర. దబ్బసపోగర, గోరుపోగర, కోతికాలుపోగర, గుబ్బపోగర, తిమ్మపోగర, కప్పుపోగర, మసపోగర. శ. ర., బ్రౌ.)

పోగిస. వి. బాలక్రీడావిశేషము.

సీ. గోటబొర్లుడుకాయ గొబ్బిళ్లు జాపిళ్లు దిగ
పోగిస బంతి దూగిలాట.
హంస. ౩. ౧౪౬.

పోగు = ప్రోగు. వి. (సం. పూగః. క. పోగు. త. పోక్కు) రాశి, కుప్ప.
ఉదా పెంటపోగు, వడ్లపోగు మొ.

పోచిల్లు = ప్రోచిల్లు. వి బ శకునము చూచుట - ఉపశ్రుతి - ఇరుగు పొరుగిండ్లమీఁద గిల్లితోఁ జల్లునక్షతలు (అక్షతలు మున్నగునవి చల్లుట, ఉ. (శతి ఽని శ ర)
ద్వి ఒసరంగిఁ బోచిల్లు వోతురు మఱియు, గద్దె
జూపింతురు గౌరి సోమదురు.
ప్రభు. ౩. ౧౯. పా. ౨౨. పం.

సీ. ప్రాప్తినాక్షతలు పోచిల్లు నాఁగ .
ఆం భా. ౭ ౨౫౩.

సీ చెలువుండు నను నిరీక్షించునా ప్రియముతో
ననుచుఁ బోచిల్లు నిత్యమును బోసి.
రుక్మాం. ౩. ౨౨౩.

పోట. .ణ. పెద్ద (దీనికి వ్యస్తప్రయోగము కాన్పింపదు.)
(మా. పోటకత్తి, పోటముంజి)
జ పోటకందులు, పోటకతి, పోటముంజి.

పోట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పురుషలక్షణము గల యాఁడుది, మీసముగల యాఁడుది. ౨. దాసి. ౩. స్త్రీపురుషచిహ్నములుగల నపుంసక వ్యక్తి ౪. రాజ్యము పరిపాలించు స్త్రీ, రాణి. (కే. ని.)

పోటకందులు. వి. బ. (పోట + కందులు.) పెద్దవిగానుండు తెల్లకందులు. (శ. ర.) (పోటికందులు అని బ్రౌ.)

పోటకత్తి. వి. (పోట+కత్తి. క. పోడుకత్తి.) అడవి నఱుకెడు పెద్దకత్తి.

ఉ. తోరంపుఁ బోటకత్తుల బెడుఱ్ఱు సమగ్రము గాఁగఁ గొట్టి . (పరమ. ౧. ౧౭౭.)

పోటకము. వి (సం. స్ఫోటకః ప్రా పొటక.) దేహమంతయు బొబ్బలు లేచెడి రోగవిశేషము, స్ఫోటకము

సీ. పోటకి మంచనఁ బొటక మంచన స్ఫోటక నామమై పొలుపు గాంచు.

ఆం. భా. ౨. ౧౩౦.

పోటకి. ౧౦ వి. ఈ. స్త్రీ. తైలయంత్రము.

(వై. ని)

పోటకుఁడు. సం. వి అ. పుం. సేవకుఁడు.

(విల్యమ్సు, ఆ ని)

పోటగళము. సం వి. అ పుం ౧. పశిము, రెల్లుగడ్డి ౨. కాశము, రెల్లు. ౩. మత్స్యభేదము ౪ ఒకజాతి పాము. (వై ని)

పోటన. సం వి. అ. స్త్రీ. కఠినవాక్కు (వై. ని.)

పోటనబంతి. (పోటు + బంతి.) పుట్టచెండు, ఎగురఁగొట్టి యాడెడు వస్త్రాదికృతమైన బంతి.

సీ. పొగు త్రేపణి పోటనబంతి యనఁగ

ఆం. భా. ౭. ౩౦౭.

ఉ. పోటనబంతి మీఁటుగతి భూవరుఁ దంఘ్రి నఖాంచలంబులఁ, మీఁటిన గట్టు విట్టొగి

వసు. ౨. ౧౫౬.

పోటము సం. వి అ పుం ౧. కేళ్మభూమి, ఇల్లుకట్టఁదగిన భూమి. ౨. ఒకటిగాఁగూర్పుట.

పోటముంజి వి (పోట+ముంజి) పుట్టగోఁచి, పెద్దగోఁచి (శ ర.)

పోటరి. వి. (పోటు+అరి క. పొట్టరి) శూరుఁడు.

క. ... ఒక్కరుఁడును గాడు కూడ దగఁ గర్తెక్కి పోటరు లైన భర్త లెవ్వరుగల రంటి . . బార. విరా. ౨. ౨౫౧.

ఉ. . . మదించి బంకెలిడు పోటరిగిబ్బలతోడి పెక్కు యీశానుఁడు వచ్చెఁ బారిమదసైన్యముతో రణకౌతుకంబునన్.

(పారి. ౪ ౮౪.)

ఉ. ... జాంబవంతుఁ డప్రతిపోటరిధూమ్రుఁ డమ్మఁడు గవుంగొను మూకఁను

భా. రా. యు. ౩౪౨.

పోటరిమాటు. వి (పోటరి + మాట.) మహాశూరుఁడు.

చ ఎదపక పంచె నాతఁ డోకయేలినవాఁ డవి పూనికాఁడ వై, పొమువఁగఁ వోయి దీవు నో. పోటరిమాటవ

కు సం ౪. ౪౧౯.

పోటాడు. స క్రి (√పోటు) కలహించు.

(మా పోటార్చు.)

పోటార్చు. స.క్రి. (√పోటాడు) పోట్లాడించు, కలహింపఁజేయు

వ. జాదింబు లొనర్చి పోటార్చి

దశకు. ౧౧. ౧౧౫.

పోటి. వి (√పొడుచు క. పోట్టి క. పోటి.)

౧. స్పర్థ, ద్వేషము

సీ. లోలాక్కునకు నీకు లోలోన నేమిరి పోటి పుట్టదుగదా మాటమాట. (భీమ. ౭. ౮౮.)

రగడ మదిర మది రహి మించ నుమిసిన, మధురిమధురస మెనపుఁ బోటికి.

చంద్రి. ౪. ౭౩.

౨. పోటుగంటము, ఊఁతకొయ్య. (శ. ర.)

విణ. మాఱు, ప్రతి, ఈడు, సదృశము.

గీ. పాటి పొటుక తరబడి సవతు తరము, దీటు సరి పాటి పోటి యద్దిరౌన పాడి,

యూ దనఁగ నవ్యకావ్య కై యొసఁగు చుందు. ఆం. భా. ౨. ౩౦౨.

సీ. ప్రవహించు చెందు శ్రీభాగీరథిఁ బోటి యమృతప్రవాహ్యావ యైన తటిని.

కాశీ. ౬. ౩౦౪.

పోటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కోలుకొంసలి.

౨. మంగళకము, ప్రతిపనామము (విల్యమ్సు.)

పోటికము ౨. వి. ౬. పుం. కుసుపు, పుండు. (విల్యమ్సు, ఆ. వి.)

పోటిగాఁడు విశే. (పోటి + కాఁడు.) ౧. పోటిగాఁడు, స్పర్ధి (శ. ర.)

౨. సమునకు౩. మిత్రుఁడు

సీ. సముని త్రిపంక్తశై చనుఁ బోటిగాఁ డన.

ఆం. భా. ౩ ౪౯.

పోటు. వి. (√ పొడుచు.) ౧ (ఈఁటె, కొమ్ము, పిడికిలి మున్నగువాని) పొడుపు, ప్రహృతి.

క. ఏటున వాటున బ్రేటునఁ, బోటున దిశ ముఖుము రౌద్రముగ నెఱుముటయున్.

విర్యా. ౪. ౪౮.

చ. . పులి కాటున పెద్దను పెద్దపోటునన్, బులియు శరీరమున్ దొలఁగ

విక్ర. ౨. ౧౯౧.

గీ. అట్టు లాక్కొక్కపోటున నాలపోటు, లన్నియును నాత ముక్కునఁ గన్నఁగవల, నెక్కురులు గాఁ (నీలా. ౩. ౩౫.)

౨. దెబ్బ, హతి.

గీ. పాళిమున వక్కదక్కఁ బదిలమునకు, బ్రాఁకఁ జేసినతముకుల మొదటిపోటు, దార బ్రాఁకలపటపాంపుధణధ ..., దొంతి గా వింప్ల ని లున్నయంతలోకు.

కవల. ౨. ౧౧౫.

సీ. దొంకలో దాఁగఁ బిడుగుపోటు తప్పతే కా లొడ్డ నిలుచుతే గాంగన్యుకము.

రాధికా. ౫౯.

౩. (రోగాదులందు.) బాధ, నకుపు.

క. మండఁ దినఁ బోటు మానుకు, మండఁ దినఁగఁజేయఁ బొలఁతి మహిలో నలచున్.

కేస. ౧. ౬౦.

౪. పోరు, కయ్యము.

చ. కొలవకు మన్న పోటు టుసుమీసులతోడ వశక్యమేని యత్తెఁ గది యేల నీ కుడుకు తేనె సారథి గమ్ము

భా. ౪. ౮౩.

క. . హరితోడ నీవు లాగ్గఁ, బురింఛుట పొంద్ర నీకుఁ జో టే టికిక.

ఉ. హరి. ౩. ౫౧.

౫. శౌర్యము, మగఁటిమి.

క. నా కొడుకు పోటుమాటలు, నీ కేఁటికిఁ బోసఁగి నాద నేరవు

భార. విరా. ౫. ౨౫౫.

సీ. పందకుఁ బోటు లోభగ్రస్తునకు నీగి బోయకుఁ గరుణ నపుంసకునకు, వంగి కా సుఖము . (పాండు. ౫. ౨౨౯.)

౬. (నదీసముద్రాదుల) ఉల్బణత, పొంగు.

గీ. . వేయింటిమీఁద సేనాబ్రక్క, బొదవు పోటును నాఁటు నై పొలుపు మెఱుగు.

వి. పు. ౩. ౮౬.

మ. . ఒక్కరొద్దున బాష్పాంబుపూరంబు లుప్పతిలెఁ బోటుం బాటుగా కొంతయున్.

మనుచ. ౩. ౧౩౬.

(పోటుంబాటుగా = హెచ్చుతగ్గులుగా.)

జ' పోటుసరంతి, పోటరి, పోటరిమాట, పోటాడు, పోటార్పు, పోటుఁగంబము, పోటుఁగలుపు, పోటుఁగూఁతలు, పోటుఁగూఁతలుకట్టు, పోటుఁగోల, పోటుకాఁడు, పోటుకానితనము, పోటుగంటి, పోటుగుంజ, పోటుగోను, పోటుదోర, పోటుపొడుచు, పోటుబంటు, పోటుమగఁడు, పోటుముట్టు, పోటులాడు, పోటువాలు, పోటాగ్గు, పోటొడ్డు, పోట్లాట, పోటాపు.

పోటుఁగంబము. వి. (పోటు + కంబము.) పోఁతగా నిలిపిన స్తంభాగికము

మ. తళ్పుగు త్రిశాఖము లాక్కుమ్మడిఁ గ్రుమ్మకిఁగుపెడ నాఁగం బూన్పులలో పోఁగంబములో శా విలసిల్లు సౌధము లవా కసర్గసంసగ్గతన్ (చంద్రా. ౧. ౧౨.)

పోటుఁగలుపు. వి. (పోటు + కలుపు) తొల్లిక మన్నబవానితోఁ బొడిచితియు కలుపు (వా.) (ర దాసారితియు కలుపు - అని శ. ర. (శ్రా.)

పోటుఁగూఁతలు. వి. బ. (పోటు + కూఁతలు) శౌర్యోక్తులు, బిరములు, బెదిరింపుమాటలు, ధ స్నాములు

సీ ..మావిరోన యొక్క పెపెకి నార్చి టోవిల పోటుఁగూఁతలు పెట్టెసేని రాజ చ. 3. ౮౦.

ఇటు : పోటుమాట.

వ. పొగిరువగమబ్బున నుబ్బి తబ్బిబ్బుగా సాగు ప్పగబ్బిపోటుమాట లాడి జగడించి .. ఘటికా ౨. ౧౮౪

పోటుఁగూఁతలుపెట్టు. స క్రి (పోటుకూఁతలు + పెట్టు.) బెదిరింపుమాటలాడు.

క. . వినుఁ డునిమించెదఁ గినుఁ, గొనురా యని పోఁటి పోటుఁగూఁతలుపెట్టెన్. కుక. ౨. ౫౩౨.

పోటుఁగోల. వి. (పోటు + కోల.) ౧. తృగా మలను బొడుచుటకై యున సన్నముగాఁ జేసిన కఱ్ఱ, ఒకానొక వేట సాధనము.

సీ. వలలును దరలుఁ ద్రోఁగలఁ జట్టఁగా లేదు పోటుఁగో లొకటియుఁ బుచ్చలేదు. కాశీ. 3 ౩౬.

మ. . ఎద్దుల్ పోగులున్ బోటుఁగో,లలు జాలంబులు .. జేగుర్తిట ఒ. (బంధ ౧౯౦.

వ. వలలు హ లించి మాటు పెట్టించి తెరువులు గట్టించి పోటుఁగోలలు నించి. -ంవ ౭. ౬౦.

౨. ఊఁతకోయ్య. (శ. ర.)

పోటుకాఁడు. విశ. (పోటు + కాఁడు.) శూరుఁడు.

గీ పాలనుమేపరు లార్వ . పోటుకాఁడు, కడఁక దిగఁద్రోచి చక్కఁ బునిమిత్రాశా. అచ్చ. రా. యు. ౭౧౩.

పోటుకానితనము. వి. (√పోటుకాఁడు.) శూరత్వము

గీ. నే సెలుంగాన తనపోటుకానితనము. ఉ హరిశ్చ. ౪ ౯౬.

పోటుగంటి. వి (పోటు + గంటి) పొడుచుట వలనఁ గలిగిన గాయము, తూటి

క మం దిడి నాపోటుగంటి మాన్పెఁ గ్రమమునన్. దశక ౭ ౧౬

సీ పోటుగంటులు దూటి పోవుకూ లయిక్క మదవద్విరోధుల కెమినుచుక్క. రాజ. చ ౨ ౪.

చ . భుజంగుల హృదయస్థలుల్ వాడిచి కాంచక తోడక పోటుగంట్లఁ గుంటా, లలన ... కశా. ౧. ౩౧.

పోటుగుంజె. వి. (పోటు + గుంజ) పోటు కుపయోగించు సాధనవిశేషము.

సీ. పాదిగువ్వలు పోటుపలకలు పోటుగుంజలు
చిక్కములు మరల్ జాగిలములు.
శుక. ౧. ౧౬౫

పోటుగొను స. క్రి. (పోటు+కొను.) పొడుచు.

క. క్రేటువకు వాఁడు పిడికిటఁ, బోటుగొనం
గిట్టి పట్టి పొరిఁ బ్రాణంబుల్, వెట్టె
భా. రా యు. ౪౨౦.

పోటుదొర. వి. (పోటు + దొర.) వీరుఁడు, శూరుఁడు. (విణ. శూరుఁడు అని శ. ర.)

ఉత్సాహ. .. యాతుధతుణం,బున మదించు
తనకు జడిసి పోటుదొరలు దొలఁగా, వనజ
మిత్రసంతతి నవవధ్యుఁ జేరెఁ బోరికిన్.
రాఘవ. ౪ ౨౦౨.

పోటుపొడుచు. అ. క్రి. (పోటు + పొడుచు) ఉల్బణమగు, పొంగు

సీ. అమదిక పూర్వాపరాహ్ణవేళలఁ బోటు పొడిచి
విచ్చినవీటి ఘోరరవము (శాశి. ౪. ౭౦.)

పోటుబంటు. వి. (పోటు + బంటు) యుద్ధవీరుఁడు, శూరుఁడు

ఉ. అరిబృందము పిల్చినఁ బోటుబంట
నై, యెక్కడ కేల పోయితి ...
భార. ద్రో ౨. ౨౪౦

ఉ. మున్న శకతుమారమణముఖ్యుఁ డనంగ
వతిన వరింప కైడ్య్మిజసర్పసైన్యబల
గర్వము మీఱ విదర్భమీఁద వత్యున్నత
శక్తిమై విడిసి యుండఁగ నీ వొకపోటు
బంటవై, మిన్నక వచ్చి కేల .
విక్ర ౪. ౫౯.

పోటుమగఁడు. వి. (పోటు + మగఁడు.) యుద్ధవీరుఁడు, శూరుఁడు. (విణ. అని శ. ర.)

క. మాటలు పెక్కాడితి వీ,పోటుమగలు
వినఁగ నింకఁ బోవుట తగదు ...
భార. విరా. ౫. ౧౯.

క. పోటు లగుపోటుమగ, లన్వీటన్ ఓహటింతు
రుగ్రవిక్రము లగుచున్.
పాంచా. ౧. ౧౧౬.

ఇట్లే పోటుమాగవి.

ఉ. చిక్కనిపోటుమారివి విపీ వినువాగలు నవ్వ
సేమి గా, పెక్కుడుమాట లాడెదవు.
భార ఉద్యో. ౧. ౨౫౩. (విణ అని శ. ర.)

పోటుముట్టు. వి (పోటు + ముట్టు) యుద్ధసాధనము, ఆయుధము

ఆ. అతని పోటుముట్టు హరి ఖండించి,
దానఁ జావఁ బొడిచె దానవుని.
భాగ. ౮. ౩౪౫.

సీ. ముద్దులగుంత ముమ్మొనపోటుముట్టుచు సర
వితో రెండుమూ సములఁ బట్టి.
వాల్మీ. ౨. ౬౧.

పోటులా(ట్లా)డు. అ. క్రి. (పోటులు + ఆడు)

౧ యుద్ధముచేయు, పోరు.

ఆ తండ్రి బిడ్డ యన్న తమ్ముఁడు నా కొత్తి,
పోయి పోటులాడి పుడమిఁ గూలు
భార. భీష్మ ౧. ౪౭.

క. అగు నగు నని పోటులాడి గాహామానిన్
దశక. ౨ ౩౪.

౨ జగడమాడు

(వ్యవ) ఆ యన్నదమ్ములు ఆస్తిపంపకం విభాగము
లకై పోట్లాడుచున్నారు.

పోటువాలు. వి. (పోటు + వాలు.) పొడుము వట్టి ఆయుధము, త్రిశూలము.

ఉ. కేలను పోటువాలు దులకింపఁ దలంచ దొర
మేలు ... కల్గుసామికిన్.
చెన్న. ౩. ౩౭.

పోటాగ్గు = పోటొడ్డు. అ. క్రి. (పోటు + ఒగ్గు.) యుద్ధసన్నాహముచేయు, యుద్ధమునకు సిద్ధమగు.

గీ. విఱిగిపోయి క్రమ్మఱ నొక విష్ణుఁ జేరి,బట్టి పోటాగ్గి వచ్చెద రిట్టిదివిజు, లయిన మే మెదివిన జాతి మనుచు దనుజు లఖిల సైన్యంబుఁ దగ నేకముఖము చేసి

హరి. పూ ౪ ౮౦.

సీ. విచక్రుఁ డనఁగ, గైత్యేంద్రుఁ డట మున్న తిక్కుమారిద్విగుసఖుఁ డైనవాఁడు వాసవునితోడఁ, బోటాగి గలిపించెఁ బూర్వగీర్వాణుల

ఉ. హ° ౪. ౨౨౦.

పోటొడ్డు = పోటాగ్గు. అ. క్రి (పోటు + ఒడ్డు) యుద్ధసన్నాహముచేయు, యుద్ధమునకు సిద్ధమగు.

గీ. ధృతరాష్ట్రితో ధర్మనిష్ఠమైనయుచిత మాడిన నందుఁ బోటొడ్డియున్న, వాండ్ల భృత్యులమనములు తిరుగఁ బడక.

భార. ఉద్యో. ౧. ౫౭.

పోటాలి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. పొట్లము, మూట.

పోట్లాట. వి. (√పోట్లాడు.) యుద్ధము, జగడము.

సీ. పోరాట పోట్లాట పోరు కయ్యముచివ్వ

(ఆం. భా. ౭. ౨౭౨)

(వ్యవ.) అన్నదమ్ముల పోట్లాట మనము మాన్ప లేము.

పోట్లావు. వి. (పోట్లు + ఆవు.) పొడుచు స్వభావము గల ఆవు. (శ. ర.)

పోడు. వి. ౧. తుప్పలు మున్నగునవి పెరిగియున్న యడవినేల. (చిఱుచేఱుపై రగునేల. అని శ.ర.)

గీ. చేలుఁ బోట్లును బీళ్లును జేరి త్రొచ్చి, పైరు పచ్చలు మేసి .. (యయా. ౧. ౩౫.)

చ. అని తనపోడుచేనకడ కాతనిఁ బోకాని పోయి బోయ యిట్లను .

భోజరా. ౬. ౨౪౨.

౨. గుల్మాదులవలన నేర్పడుచిట్టడవి, ఁ డవి.

చ. తె,మ్మెలఁ దోడు చిత్రగతి మిన్నలఁ బాకెడు మాటలాడు పెన్నిరు లను పోకు కాలుకొని యెక్కువెలుంగుల ... (వరాహ. ౪. ౨౪.)

ప్ర. పోకలోనన డాగిరాఁ దండ మేసి,లేఁ డిం లోఁ గ్రిసెఁ గాన మట్లు.

పండితా. దీక్షా. ౪౪. పా.

౩ పోడుగొట్టు.

పోడుగొట్టు. ౯. క్రి. (పోడు + కొట్టు.) అడవి నేల పైనుండు తుప్పలు మున్నగువానిని నఱకు.

గీ. చేను కాలించి పై రిడఁ గొట్టఁ గొట్టె, నసెడుమాటకుఁ బోడుగొట్టనఁగఁ జెల్లు.

ఆం. భా. ౩. ౧౦౬.

సీ. నేల జల్లెడవలె నెలకొల్ప పొల మెల్లఁ బోడుగొట్టి రిసెఁ గోరాడి చప్పరింపుచు..

ప్రబంధ. ౧౬౭.

పోడుపు. ౧౦. వి ఉ. పుం. కపాలాస్థితలను, తలపుకట్టి పయిభాగము.

పోడ(డియ)ము. వి.అశ్వాదులద్రుతగతివిశేషము.

సీ. వెలిగిఱ్ఱి నాకాశవీథిఁ బోడెంబు గా నవ లీల నెక్కాడునట్లు గాదు. (నిరం. ౩. ౯.)

సీ. ఎంతదూరము పోవు నీశ్వరుం డని శౌరి విహగేంద్రుఁ బోడెంబు వెడల విడువ.

నిరం. ౩. ౩౬.

పోథము. సం. వి. అ. న. పండుపోక. (శ. ర.)

పోణి = పోఁడి.

జ : పోణిమి.

పోణిమి = పోఁడిమి. వి. (పోణి + ఇమి

క. పోణికమి. తి. పోన్మై)౧. ఒప్పు, చక్కఁన,

అందము.

సీ. పికవాణి సుగువాణి ప్రభా ణిఁ గలపోణిమిని

జాణతన మున మించనాడి

రాజ. వి ౧ ౬౧

గాథ. పోణిమిగ వల కుజపూగములఁ బూగి

ములు, గణ ది రాకొ బరాగముల రాగి

ముల రాఘవ. ౨. ౬.

౨. ఆదరము, గౌరవము

క. క్రొణాద్రి కేగి మంమలు, పోణిమి నీ

కున్నఁ గిరిని పొ ల్పలరఁగ

మొల్లరా యు. క. ౮౦

౩. లక్షణము, చిహ్నము, ధర్మము

శ. ప్రాణేశ్వరుండు కడు ని,ద్రాణత నున్నాఁ

డి దేమొ తనకన్నులకున్, రాణింపనౌ

యితనికి మగి,పోణిమియే లేవొ యనుచుఁ

బొగ్గుచు మదిలోన. (శుక. ౧ ౨౦౭)

౪. అవధానము, ఎచ్చరిక.

గీ. ఎచ్చరిక యొచ్చరిం పేవ యేది పదిల,ము

హాఁణికి పోణిమియునఁ బొప్పు నవధాన,ము .

ఆం. భా. ౧. ౧౩౯.

౫. సుఖము, సౌఖ్యము.

౬. ప్రాణముతోడ నుండి బహుభంగులపుణ్యము

లాచరించియుం, బోణిమి గాఁగ మోక్ష

మును బొందుట (దశకు. ౫. ౫౬.)

పోత. సం. వి. ఋ. పుం. ౧. ఋత్విగ్భేదము.

(బ్రహ్మకు సహాయుఁడు.) ౨. విష్ణువు.

పోతకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పోతము,

పిల్ల. ౨. కులక. ౩. గృహస్థానభేదము,

ఇల్లుకట్టినచోటు.

పోతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆఁడు తూరఁ

బిచ్చుక. (వై. ని.) ౨. పూతికాశాకము. ౩.

శోథ్యశాకభేదము.

పోతజము. సం. వి. అ. పుం. పిల్లగాఁ బుట్టునది.

(ఏనుఁగు గుజ్జము మొ.)

పోతధారి. సం. ' న పుం. ఓడయుధ్ధ..తి.

(విల్యగున్న, అ ని)

పోతనము. సం. విశే. (౧. ఈ. ఆ.) ౧. పవి

త్రము ౨. పవిత్రతగలిగించునది

పోతప్లవుఁడు. సం. వి. అ పుం నౌక చే

దాఁటించువాఁడు, నావికుఁడు.

పోతము. సం. వి. అ పుం. ౧. పిల్ల, బాలకము,

౨ పదేండ్లయేనుఁగు. ౩. మనజాలక్కపోయడు

ఓడ ౪ వస్త్రము. ౫ కులక, మోసు.

౬. గృహస్థానభేదము, ఇల్లుకట్టినపట్టు, ఇంటి

పునాదిచోటు. ౭. వ ౦ ౹ ౩, గదవ, తెప్ప.

౮ పైకిప్పఁరేని గిగ్గిపించెను (ఇల్యమ్మ.) ౯.

తరుణవయస్సుమగు చతుష్పాజ్జంతువు (కే. ని.)

౧౦. పెద్దపులికిపచ ర్మ్రాము. (వై. ని.)

పోతరక త్తె. విశే. (పోతరము + క త్తె.) క్రొవ్వి

నది, మదించినది.

సీ. తచ్చనగొండి పోతరక త్తె కల్లరి వల్లంత

మాయలబెల్లి కటికి. (చెన్న ౨. ౨౪.)

పోతరతుము. సం. వి. అ. పుం. కేనిపాతకము,

ఓడనడుపు తెడ్డ.

పోతరము = పోసరము. వి (త. పోతకము.)

౧. మదము, గర్వము.

ఆ. అతఁడు కొన్న నున్నతమదాంధత బాడి

గ కేఁగుదెంచి యా,పోతర మేమి చెప్పు

నమఁ బూరిఁ గైకొనక ..

ప్రభా. ౧. ౭౨.

గీ. త్రుళ్లు త్రొవ్వు తిమురు త్రుళ్ళు మల్లరమ్ము,
పోతరం బేర్చు వా గర్వ మొప్పు చుండు.
ఆం. భా. ౧. ౧౩౩.

౨. ప్రభావము.

శా. ఆనవుడు విని సిలవులు వా,ర వగుచుఁ
పెరుగుచు పోతరింబున నైవం, గినుఁ
గొమని నారాయణు
వరాహ. ౧. ౧౮౦.

పోతరమెత్తు. అ. క్రి (పోతరము + ఎత్తు.) మదించు, గర్వించు

ఉ. వ ాత మటంచు దగ్గతినచూతము ని న్నిట
నెంత చేసనే, పోతర మెత్తియున్న పులి
పోతరవంబులఁ జీరి పంపుచుఁ.
తపతి. ౪. ౧౬.

పోతరి. వి. ఒకానొక చెట్టు (శ. ర., బ్రౌ)

పోతరించు = పోసరించు. అ. క్రి. (√పోతరము.) మదించు, గర్వించు.

గీ. పోతరించినా కా కొనుపోతు లచట, వచ్చి
మదహస్తితోడఁ గొమ్ము చ్చు నధిప.
చంద్రా. ౨. ౬౫.

అ. ... పోతరించి యిట్టిపోతు లచట.
మనుచ. ౪. ౨౨.

పోతరీఁడు. విశే. (పోతరము + ఈఁడు.) మదించినవాఁడు, గర్వి.

సీ. అనుభావశక్తి బ్రహ్మాదుల నొక్కపూరిపుచ్చ
కడుఁ గైకొని పోతరీఁడు.
వరాహ. ౨. ౧౭౦.

పోతవణిజుఁడు. సం. వి. జ. పుం. ఓడ బేరగాఁడు.

పోతవాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఓడ గడపువాఁడు, తండేలు.

పోతాచ్ఛాదనము. సం. వి. అ. న. గుడారము.

పోతాధానము. సం. వి. అ. న. క్షుద్ర మత్స్య సంఘము, చేపపిల్లల గుంపు, చిఱుచేపల గుంపు.

పోతాసము. సం. వి. అ. పుం. కర్పూర భేదము

పోతికి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పు తిక. ౨. శత పుష్పి. ౩. మూలపోతి

పోతు¹. వి (త., మ. పోత్తు) ౧. పశుపక్ష్యాదులలో మగది

సీ. గం దనఁ బో తనఁగాను దిర్యక్పురుషాఖ్య
యా (ఆం భా. ౨. ౧౦౦.)

గీ. పోతరించిన యిట్టిపోతు లచట.
మనుచ. ౪. ౨౨.

వ అక్కలరివంబుల నుక్కఁదండసంబు
వోనిముక్కున నంకుశంబులఁ గొలుచరణ
నఖాంకురింబులం జెట్టనుం బోతునుం గఱ
చియు నిఱికియుం బట్టి
కాశీ. ౬. ౨౯౩.

౨. మహిషము, దున్నపోతు.

గీ. ... పోతుమీఁద నెద్దంబు పడి యుప్పు
పెఱికవోలె వెఱచి పఱచె జముఁడు.
కు. సం. ౨. ౨౦౬.

ఉ. . కేసారిక విన్ము చెప్పెదను సైరిభ
వర్య మదీయగాథ యం, చారనియార్తిఁ
గ్రుంగుచు వృషాగ్రణి పోతును జూచి యి
ట్లనున్. హంస. ౫. ౩౪.

౩. ఆఁబోతు, వృషభము.

క. ... మంరదటిలిఁ జని యొక్కబోతును,
దటుకునఁ బిడికిటను బొడిచెఁ దలమదు
చక్కన్. నీలా. ౩. ౬౪.

చ. ఇంతటనుండి ధాత్రిలో, గోవులఁ గాచి
గాచి దల గొడ్డులఁ బోతులఁ బంపిరని ...
ఉ. హరి. 3. 84.

ర. కొన్ని జాతివాచకముల కనుప్రయుక్తమై నపుడు పురుషవాచకమై నిందార్థమును దెలుపును.

ద్వి. పుట్టుపుట్టువు మాలపోతు వీఁ డనక, పతితుని
చిత్రలోకగతి దవ్వ ననక.
పండితా. దీక్షా 43. పా.

ఉ. ధీవిభటాళితోడఁ జనుదెంచు యముండు
కటారిఁ జూచి సోమ కో రిపు మాలపోత
యుకు కొండక నేడకు వచ్చెదు
ఉ. హరిశ్చ. 4. 125.

విణ. పశుపక్షి వృక్షాదులలో మగది.

ఉదా: పోతుపావురము, పోతుపిల్లి, పోతుతాడు¹ మొ.

ఆ. అంతిపురములోని కన్యలపేరిటి, పోతుటీఁగ
నైనఁ బోలయకుండ, నాజ్ఞ పెట్టి
విక్ర. 3. 48.

జః పోతుకరడు, పోతుగింటరాజనములు, పోతుగుజ్జుముగలాఁడు, పోతుటీనెగుజ్జుములు, పోతుమానికము, పోతురాజు, పోతురాతు.

పోతు². అప. తాచ్ఛీల్యార్థమందు వచ్చెడు నొకానొక ప్రత్యయము. (చూ. త్రాగుఁబోతు)

పోతుకరడు. వి. (పోతు¹ + కరడు) మగతరంగము, పెద్ద యల, కల్లోలము. (శ. ర.)

పోతుగంటరాజనములు. వి. బ. (√పోతు¹.) ధాన్యవిశేషము.

సీ. గరుడసన్నాల్ పోతుగంటరాజనములు
కొండగతొడిపలు ముదుకసరులు.
హంస. 4. 122.

వ. ... శ్రీరంగాలు చింతపూలు గోరాజనాలు
సన్నమల్లెంగులు బేలరాబ్రాలు పోతుగంట
రాజనాలు సీతాభోగాలు గౌరీకుంకు
మలు ప్రబంధ. 112.

పోతుగుజ్జుముగలాఁడు. వి. (√పోతు¹.) కుమారుఁడు

గీ. జముఁగు గుదిరాల్ప పోతుగుజ్జుముగలాఁడు,
దక్కినవు లేఁ దన యమాత్య దారు
ఆం. భా. 6. 50.

పోతుటీనెగుజ్జుములు. వి. బ. (పోతు¹ + ఈనె + గుజ్జు.) బాలక్రీడా విశే. ము.

సీ. ఈనెగాజులు పోతుటీనెగుజ్జుంబులు వాల్గు
ంబాలాట నట్టకోఁతి.
హంస. 3. 143.

పోతుమానికము. వి. (పోతు¹.) వజ్రము, మగరాయి.

ఉ. రాజులుపోతుమానికపురాల జిరాలగుఱ్ఱాల
సాధా, రాజవగౌరవం బడపరాక ...
శేం. పంచ. 1. 25.

పోతురాజు. వి. (పోతు¹) ఒకానొక క్షుద్రపురుషదేవత.

సీ. పోతురాజు లటన్న బూతు నుడువు.
కుకు. 3. 49.

పోతురాతు. వి. (√పోతు¹.) యముఁడు, మహిషవాహనుఁడు

సీ. అనిఁ బాలుపోతురాతు నదించి కొనుగెల్వ
పాలపాపనిఁ దాఁచు ప్రాభవంబు.
చంద్రా. 1. 20.

పోత్రము. సం. వి. అ. న. 1. వజ్రము. 2. పందిమూతి. సూకరముఖాగ్రము. 3. నాఁగటి దుంప మొన, లాంగలముఖాగ్రము. 4. వహి

౩ (క్రమము, పనవు, తెప్పు. ౫. వస్త్రము. ౬. పోత యనుబుత్విజారిపని, బుత్విక్కార్యము.

పో(త్రాయుధము. సం. వి. అ. పుం. పంది, సూకరము.

పో(త్రి. సం. వి. న్. పుం. ౧. పంది. ౨. ఎను పోతు, మహిషము. (వై. వి.)

పో(త్రిదంష్ట్రాజము. సం వి. అ. పుం. పంది పంటి నుండుఁబుట్టు శేఁగుపుండంత ముత్యము.

పో(త్రిరథ. సం. వి అ. స్త్రీ. జినశక్తిభేదము. జైనమతమునఁగల యొకానొకశక్తి.

పోధకి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. పిటకాభేదము, కను తెప్పులమీఁదఁ గలుగు కెల్లని చెమటకాయ.

పోధము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దఓడ. (వై. వి)

పో(వ)నడుచు. స. క్రి (పో(వ)న్ + అడుచు)

౧. తఱిమివేయు, కదలఁగొట్టు

గీ. తొంటి,యట్ల యిసుములఁ గుసుఁ బోనడుచవలయు (భార విరా ౩ ౯౦)

౨. విడుచు, త్యజించు.

క. అటు తెలియక చెప్పెద నీ, పాటిపాటి తలపోఁత తెల్ల (బోవనడువుము.

పాండు ౫ ౫౦.

౩. సంహరించు, లయింపఁజేయు.

ఉ. . . అజాండభాండములన్, వానను మీఁదఁ బోవనడుచన్ ఆము. ౧. ౪.

పోనాట. వి (√పోనాడు) అపకీర్తి, అప్రతిష్ఠ.

క. . గోత్రము పోనాట వచ్చుకొఱకే భార్యల్. కేయూర. ౩. ౨౩౫.

పోనాడు = పోనిడు, పోవనాడు. స. క్రి. (పోక్+ఆడు త. పోక్కడి.) ౧ పోఁగొట్టు, విడ్చుచు, పోఁగొట్టుకొను, కోల్పోవు

మ. సూర సేవించిన వాతిపాడి యతలనస్ పొమ్మెల్లఁ బోనాడినం, బురుషద్వేషిణి యైన... విజ్ఞా. ఆచా. ౧౧౩.

క. .. నిర్మలచరితున్, మఱునఁ గుమారుని లీలాం,గజానిం బోనాడుకొంటిఁగద నే ననుమన్. సారంగ. ౩. ౨౧౪.

సీ. ... తనతండ్రిపిమ్మట ధన మెల్లఁ బోనాడి బిడు వతించినవృత్తిఁ గంది కరిగి.

ఏక్రి. ౪. ౯౭.

మ. కడు శేఁ(బ్రాయపుఁబూపచన్నుఁగవ సింగా రంబుఁ బోనాడి యూ,కడుపుఁ జేసను బోయి (మోల నిలుచం గన్నయ్య కాపట్య మెం,చుఁడె (ఉ. రా. ౧. ౧౭౫.)

౨. త్యజించు, వదలు.

సీ రమణీయ మగుమహారాజ్యంబు బోనాడి యడవుల నిడుమలఁ గుడిచి దక్ని.

భా. రా. యు. ౧౫౫౪.

గీ. సిగ్గు పోనాడుకొనిరచే చిఱుఁబోడి.

కుశ ౧. ౪౧.

౩ దూఱు, నిందించు

ద్వి. ఆ కైక నేల పోనాడెదు తండ్రి,పోకను నీ నేల పొగిలెద వీ వేళ.

రం. రా. అయో. ౧౩౯. పా. ౨౯. పం.

౪. ధిక్కరించు, తృణీకరించు, నిరసించు.

క. మూరికము దాఁచి శ దని, పోనాడి మెఱఁగి తొలఁగిపోయిన

వి. పు. ౬. ౩౩౨.

సీ. తెలిగంటితెలివలతి కెల్ల తెకుసఁజాళులను పోనాడువూఁబోఁగిగములు.

చంద్రి. ౬. ౯౫.

క. చక్కెరల ధిక్కరించి తేనెలం బోనాడి
చెఱకురసంబుల నిరసించుమధురిమ నమరు
నధరబంధుజీవప్రమాణంబును ...
పాండు. ౩. ౧౭౯.

(ఇట ఔపమ్యద్యోతకము.)

పోని. విణ. (√పోలు. పోలిన అను క్రియాజన్య విశేషణముయొక్క సంక్షిప్త వికృతరూపము ?) వలెనున్న, పోలి

క. కొఱయును మరకన్యకోనికన్నియ వంతక్.
భార. ఆది. ౪. ౧౭౦.

ఆ. . భూస్థలంబువలని, కరుగుదేరమున్నవరు
దేంద్రుడెవివు,బోనిదాని దేవయానియనిరు.
భార ఆది ౩. ౧౪౦.

వ రాగంబు వెదిలంగ్రికిక్రవిడియుం పోనిచరిత
ప్రవాళంబును. (హర. ౩. ౨౩.)

ఆ. తన్న పోనిదానిఁ దివ్యఁ గోవకిఁ దివ్యదావి
కూఁతుఁ బంచెఁ దపసికొడుకు.
భార ఆది. ౪. ౨౩౩.

మ. ఖరినారాచపరంపరం బఱపి వీఁకం దాఁకి
పాతాళిగ,వ్యారముంబోవి నిజాన్యయుం
దెలిచి ఉ. హరి. ౪. ౨౭౨.

పోనిచ్చు = పోవనిచ్చు స. క్రి. (పోన్ + ఇచ్చు.) ౧ పోనియ్యకొను, పోవిడుచు.

క. క్రోణుఁడును, మనలం బోనీక పెనఁగు
మాత్స్యకునన్. (భార. ద్రో. ౪. ౧౧)

౨. దీనిప్రాక్తనాద్యేకవచన బహువచన రూపములగు పోనిమ్ము, పోనీ, పోనిండు అనునవి
ఉపేక్షను, అంగీకారమును దెలుపును.

వ. .. పాపంబుల ప్రాలి పాటం బాతకపాలేని
యీవే యనిన . తం దదియు నీవే నన్నుఁ
బోనిమ్ము ఈ ప్రభాతసమయంబునం బాడిన
చరమగీతం బైన నిచ్చి
అను. ౭. ౭౭.

శా. పోనిం దక్షు నయస్యు లి ట్లని రగం బో
విక్కాము .. అను. ౫. ౫౯.

క, పోనీ సిద్ధుఁడు గాక మహామంబున సిద్ధశయ్య
పచితుఁడు ... (కళా. ౩. ౧౭౩.)

శా. పోనీ పేఁటిక వారుఁ బోరుఁ గడు
దుర్బుద్ధిఁ విచారింప నేలా
కాశీ. ౨. ౧౨౨.

పోనిడు = పోనాడు. స. క్రి. (పోన్ + ఇడు) ౧. విడుచు, త్యజించు.

క. అవరోధజనముఁ బోడొక్కని, భువి జనములు
నవ్వఁ గోటఁ బోనిడి పోహో,తుఫు మాకు
నేమి రంగా ౨. ౧౭౩.

౨ పోఁగొట్టుకొను, కోల్పోవు.

సీ తళుకగిల్లుపటాణిబలురాతుకమున్న మణిపీఠ
మందు సన్మాన మెల్ల. గీ. బోనిడి
విపంచి గాని . వారదుండు.
చం. రా. ౨. ౩౦.

పోనొత్తు. స. క్రి. (పోన్ + ఒత్తు) త్యజించు, విడుచు

క. ఇత్తెఱఁగున నయ్యింతులు, చిత్తజబాణముల
చేత వి గ్గంతయుఁ బో,నొత్తి మునిఁ బెండ్లి
యాడఁగ ౯ వు. ౫. ౧౫౨.

పోనోము. స క్రి. (పోన్+నోము.) పోఁగొట్టుకొను, కోల్పోవు.

గీ మతకరిమెకంబు చేకొన మరులుబట్టి, ధరణిఁ
బోనోమిన త్రిశంకుతనయుకులము,వాఁడగుట.
(చం. రా. ౫ ౫౭.)

పోపడు. అ. క్రి (పోవు[1] + పడు.) పోవు, చెడిపోవు.

క. తూపగ దీర్చెద నంచుం, గోపంబున రాజ
కొడుకు గ్రుద్దులు పెందుం, బోపడు
నట్లుగ .. భార. కాం. ౩. ౨౪౯.

౨. డిల్లపోవు, శక్త్యహీనుఁడగు.

ఉ. . కోపముతో మదల్చికొని కోమలియుగ్ర
వెస వాని ద్రేయుడుం, బోపడి వాఁడు చిత్ర
ముగ భూమితలంబునఁ ద్రెళ్లె .

భార. ఆర. ౬. ౧౯౦.

పోపు = పోకు². వి, కసవు, గడ్డి.

సీ. అంతట తద్దేను వటవీస్థలంబునఁ పోపు
మేయుచుఁ జాలఁ జేపువచ్చి.

చెన్న. ౪. ౧౬౧.

పోబడి = పోవడి. వి. (పోవు + బడి) పోయిన
జాడ, జాడ, అనూకి.

సీ. పోయెఁ బో పోయినప్రోయాలిపోబడి వెదకి
పెట్టుట యేల విపరీత మయ్యె.

రామా. ౬. ౬౩.

సీ. తొడిబడి సొమ్ముపోబడి యెఱుంగక పోరఁ
గొలఁదు లొక్కనిఁ జూచి పలికిరేని.

విప్ర. ౫ ౪౦.

వ. .. పవిండిగెన్నెం గానకి వెలిఁ గింది
యగుగవలయుపరిచారకుల నెల్లఁ నడిగి
యెంచను పోబడి గానక

పరిమ. 3 ౭౩.

పోచ్చెట్టు. వి (పోటు + చెట్టు.) అనురాగము
వలనఁ బుట్టినధ్వని, ప్రణాదము. (శ. ర)

పోయివచ్చు. అ. క్రి (√పోవు.) పోవు,
వెళ్లు.

క. వివిధశబ్దంబుల బోధవశాత్ పోయి
వచ్చెదం బ్రియ మందన్.

భార. శాం. ౬. ౭౧౧

సీ. పరమకళ్యాణి యోభాగీరథిగంగ వార్థి
భామిని పోయిర్తువమ్మ. (కాశీ. ౨.౧౩౯.)

పోయు. స. క్రి. ౧. (క) - జలాదికము-విడుచు,
వలు.

ఆ. మాకు వగ్రజుండు. .. గాన పోయంగ
వలయుఁ దిలోదకంబు లమ్మహోన్నతునకు.

భార. స్త్రీ. ౨. ౧౩౬.

సీ. ప్రొద్దిగాఁ బన్నిరు ప్రోసి పెంచినకొన్న
మరపొన్న యున్నదే సుందరాంగి.

విక్ర. ౫. ౧౯.

క. . మండెడు,పావకిలో నేయి పోయు
భంగి యు కాదే (ఉ. రా. ౨. ౧౯౯.)

(చ) - ద్రవపదార్థములను పాత్రాదులలో-
ఉంచు.

సీ. ఎఱుకలు పడియుని రివుర గువ్వలఁ బట్టఁ
బోయుని రాడాడఁ బోలము నెరపె

ఆము. ౨. ౪౬.

ఉ. మధుపర్కప్రఁడేనియు పోయు ..

నైష. ౬. ౭౭.

(ట) త్రాగుటకైయిచ్చు, (శిశువులకుఁ బాలు
మున్నగునవి) పట్టు,కోటవైచు.

క. అమ్మ, తనయుంకు వీఁడు బాల్యంబున
నేడ్చును బాలు వాకుఁ బోయం దమచున్.

భా. ఆది. ౫. ౨౧౬.

ద్వి (వనరాశితనయు) పరిపూర్ణమతి రోగిపతి
కడుపునకుఁ, బోసి పోషించె కొల్పుగ...

ద్వి. పరమ. ౧. ౪౦. పా.

(త) విత్తు, చల్లు.

సీ. అలికులంబులకప్పు గలయంతయును బుచ్చి
నాటుపోసినభంగి నవకమెక్కి.

భార. విరా. ౨. ౫౨.

ఉ పుట్టుగుచెట్లకు స్మెంఎవఁ బోసినవిత్తులు
కాంతిమ స్తకన్, ముట్టియుతోడిటీవములు...

కవిక. ౫. ౧౬౦.

(ప) - తిలఁద్రా లు - ధారగాపెలుచు, కాలు
విడుచు.

చ. మఱి వనమాలిచూడమున మానిని ముత్తెపుఁ
బ్రాలు పోయుచో... (ఆము. ౬. ౧౩౨.)

౨. (ఎత్తుగాఁగాని పఱపుగాఁగాని) వైచు, ఉంచు.

క. వెలిఁ బోసినపసిఁడుల, బ్రోవులు నాఁ దమ్ము లెలమిఁ బూచె బెడంగై.
కు. సం. ౪. ౪౪౭.

గీ. . రాశి పోయుదు మఖిలపాత్రములయందు నందఱును దెచ్చినట్టిభిక్షాశనంబు.
కాశీ ౩. ౧౮౮

గీ. . మాపటిపండువెన్నెల చకోర, పోతవితతికిఁ జాఁపట్టు వోసినట్టు (ఆము. ౨ ౬౦)

౩. (కరఁగినలోహాదులచే పాత్రప్రతిమాదులను) చేయు, నిర్మించు.

చ... విలాసరసంబునఁ బోసినట్టియాప్రతిమలో వీ రనంగ (కవిరాజ. ౧ ౮౮)

సీ. జైనులు తమకులగురునిఁ గుందనపుఁ బసిఁడి, ప్రతిమ గాఁ బోయించి ..
పరమ. ౫. ౧౪

౪. (వింటివారియందు బాణాదులను) సంధించు, తగులుచ్చు, కూర్చు

చ. ఇతఁడు సురేంద్రపుత్త్రుఁ డని యేయఁగ బాణము వారిఁబోసి కాఁ, డితఁడు దినేంద్ర పుత్త్రుఁ డని యేయక
భా. రా. కిష్కిం. ౧౭౩.

అ క్రి ౧ కలుగు, పుట్టు.

క. మాయుర తా రావలెనా, యాయెడ కి నరుగుదెంతు నాయి ల్లనఁగా, నీయి ల్లనఁగా లేలో, వోయఁగ రా విట్టులైన భువి సఖ్యంబుల్. కువల. ౪. ౧౭౬.

౨. కలదియగు

వ్యవహారమునందలి ప్రయోగవిశేషములు

౧. కుఱుపు చీముపోసినది. ౨. ఒడ లంత యుఁను చెమటపోసినది. ౩. వాఁడు శాపై నసంతము పోసినాఁడు. (చల్లు.) ౪. పిల్లకు నీళ్లుపోసినది. (స్నానము చేయించు.) ౫. తలంటి నీళ్లుపోయు. (అభ్యంజనము చేయు.) ౬. గోదకుమదురుపోయువలెను (ఏర్పఱచు.) ౭ ఉసురు పోసికొను. (దుఃఖపెట్టు.) ౮. పురుడుపోయు. (ప్రసూతికృత్యము నెర వేర్చు.) ౯. పొట్టపోసికొను (జీవించు.) ౧౦. రూపాయకు మానెడునేలుపోయు (కొలిచి యిచ్చు, అమ్ము) ౧౧. చదువునకుపోయు. (నెచ్చించు.)

జ: పోఁత, పోఁతఁబోయు, పోఁతపాలు పోఁతనీరు

పోరచి వి. కానుక, ఉపాయనము.

గీ. గగనతలలక్ష్మి పోరచి గాఁగ విడినఁ, జాల నొప్పారు మౌక్తిక సబక మనఁగ
పారి ౨. ౮౭.

సీ. పోరచి రాచిల్క ప్రోయాలు గా నిపోవు ఫలముల మాగ్గాలశాలికిఁ ఉను.
ఉదయశోదయము ౩. ౮.

విణ. ౧. నిస్సారము.

ఉ పోరచి యాఁడుఁబుట్టువునఁ బుట్టి నిరర్థక జీవి నైతి (భార. ఆది. ౫. ౧౨౯.)

౨. వ్యర్థము, నిష్ప్రయోజనము

ఉ పుట్టినయింట్ల మానినులు పోరచిగా నని కంబు నుందురే. (భాగ. ౯. ౬౨౬.)

౩. అలక్ష్యము.

సీ. పాగడ వలకు నన్నుఁ బోరచి నేయుచే కుముదంబు చూపి దొరాకోమలాంగి.
రామా. ౧. ౧౪౭.

౪. విపరీతము.

శా. మించెక్ పోరచిపోరికల్ గదు విఖ్యం
భించెన్ దనూగ్లాని ... (విజ. వి. ౨. ౩౬.)

పోరట. వి. పోరిచి, కానక.

సీ. పోరిమిగలవాఁడు పోరుగింటిపోరట మగు
డింపఁగలవాఁడు తగివుమాటి.
రామలిం ౪౭

పోరాట(ము). (√పోరాడు.) ౧. యుద్ధము, సమరము.

గీ. నీకతంబున నే మవినీతుఁడైన, యానుగో
ధనుతోడి పోరాట దక్కి, యనుభవింతుము
మాయంశ మగుధరిత్రి
భార ఉద్యో ౩. ౭.

క. సీరాటవనాటములకుఁ, పోరాటం బెట్లు
కలిగెఁ బురుషో త్తముచే, న రాట పెట్లు
మానెను (భాగ ా ౧౯)

క. వారలతోఁ బలుమాఱును, బోరాటం బాడి
యాడి పుల్లవిటెగి యున్నారము
శేష. ౧ ౧౧౩

౨. కలహము, జగడము.

శా. ఈరీతిన్ గుమతోత్తులన్ జనని త ప్పిమ్మ్రంపి
నారాటముకా, బోరాటంబు ఘునంబు
లైన కాశీ. ౪. ౫౦

౩. (వాదాదులందు) పోరుట, పెనఁగులాడుట (శ. ర.)

పోరాడు. అ క్రి (పోరు + అడు) ౧ యుద్ధముచేయు.

సీ. రథ్యమూల్ వడ్డ విరిగి లయ్యు ననిముద్గ
రాదుల నదరి పోరాడువారు.
భార. విరా ౩. ౧౬౯

క. పేరుకమైఁ దలపడి పోరాడిరి ద్రుపదభగ
దత్తు లస్త్రబలము కాఁర్యాడంబరమును
పెలుఁగులుఁ, జూడను వినఁ జిత్రములుగ
కుంభద్వంగిక. (భార. ద్రో. ౧. ౧౬౪.)

౨. కలహించు, జగడమాడు.

గీ. ఆ రమణిఁ బ్రాణవిభుదండఁ జేరనీక,
యవ్విధంబునఁ బోరాడి యంతమునను ...
కళా. ౪. ౨.

సీ. వారియింతులకు ము న్వాదు తాను ఘటించి
నలిరేఁగి పోరాడ నవ్వువాని.
ఉ. రా. ౧. ౩౧౯.

౩. (వాదాదులందు) పోరు, పెనఁగులాడు.

గీ. చుట్టములలోన నొప్పమి పుట్టునప్పు, దడ్డపడి
వారితోడఁ బోరాడియైనఁ, బూని యొడు
పంగఁ జొరకున్నవాని
భార. ఉద్యో ౩. ౨౪౨.

వ. ఇట్లత్యంతఘోరం బైనదారిద్ర్యచింతాభరం
బున సంసారపారావారంబు దరియింపఁ
జాలక సుతులతోఁ బోరాడుచు
కుచేల. ౧. ౪౧.

పోరాని. విశే. (పోవచ్చుయొక్క వ్యతిరేకార్థక విశేషణరూపము) ౧ పోవ వీలుగాని.

క పోరానిపట్లఁ బోడుచుట, వైరిబలము దిరుగ
జయుచు న్వగ్గము నగు
ఆము. ౪ ౨౬౪.

౨. ఆప్తుఁడు. (చూ. పోరానిచుట్టము)

పోరానిచుట్టము. వి. (పోరాని + చుట్టము = వచ్చినవెంటనే వెళ్లఁగూడని చుట్టము.) ఆప్త బంధువు, దగ్గఱచుట్టము.

ఆ. ఈవు పోరానిచుట్టమవు మహాను
భావుఁడవు (భార. ఉద్యో ౩. ౩౨౯.)

క. పోరానిచుట్ట మితనికి, కారి యిచటి కెల్ల
భంగిఁ జనుదెంచు
హరి. పూ. ౬. ౧౨౨.

పోరామి. వి. (పోవచ్చుయొక్క వ్యతిరేకభావార్థకము.) ౧. పోవశక్యముగామి, పోఁగూడమి.

క. మాయాశబలం బై యటు, నీ యుక పోరామి భూతసృష్టి యొనర్చున్.

భార. శాం. ౫. ౧౬౩

దండకము. ఓంటివా రా చ పో రా మి యిట్టట్టుc బోరామికిC మూలమే యింతర స్వేలనే

భోగినీదండకము, భాగి. ౯. ౧౭౨.

౨. చెలిమి, స్నేహము

క గారాము సేసి మెల్లన, పోరామి యొనర్చc బిదపc బొరిగొనకొంటివి.

భాగ ౧౦ పూ ౩౭౭

గీ. విధవతో నాథుతో రాయ వెలcదితోడc, జెడిపెతోc జాల పోరామి సేయుcజనము

కాశీ ౨. ౭౪

౩ భక్తి, ఆదరము.

క. ఆ,భూవిూవరతాపసుc బో,రామిం గని యాత్మమందిరమునకుc దెచ్చెC.

భాగ. ౧౦. ఉ. ౧౧౬౭.

౪. చిక్కు, బాధ

వ. నీ వీ సులభ్యరత్నంబు దాcపవలయు ప్రాణంబుపయివచ్చు పోరామియందును నెవ్వరికి నెఱింగింప కుండునది

హరి పూ ౩ ౨౧౬. (౭ ˘)

క ఇప్పుడు విూకు నైనపోరామియు విూ, రనఘ యిట రాకయు మదిc, గని

హరి. ఉ ౧ ౪౧.

క. ఆరామ కాముషలనం, బోరాములు పడుచు

విక్ర. ౩. ౧౪౫.

విశే. అప్తము, ప్రియము.

క. ఆరామ కాముపలనం, బోరాములు పడుచుc దనదుపోరామిచెలిం, గారాముతోడ

(వి. అప్తత. అని శ. ర.) విక్ర. ౩. ౧౪౫.

పోరించు. స. క్రి. (√పోరు.) పోరcజేయు, జగడమాడించు.

క. ఎంచcగ నాగమనమునకు, నించుక చుట్టైన నయ్యె నిది సౌభాగ్యము సాధ్యంబట కవ్వా రిని బో,రించనితుణు మొక్కటియుc దరిం పcగ వశమే

కళా ౨ ౪.

శా నీకున్ మర్త్యవహాయ మొక్కెగుమున్ నే తెచ్చి పోరించి యేం, శ్రీకిం బాత్రమనై తినర్చెదవు నీచే నేల యీ నప్పునల్

హరి పూ ౮. ౭౧

పోలుడు. అ క్రి (పోర + ఇడు) ౧ కలహము పెట్టు, కలహము కల్పించు.

గీ దినముc బోరికు గాయకుcగనిన నెల్లు, కలిమి ఒవరాలునో యుకకిన్న బిడ్డ, కం ఒగcదిలి తోడు లోకములకెల్ల, నలు గోలు వున్న కనకమండపముc

ఏ౭ ౨ ౬౮

౨ పోరుపెట్టు

ద్వి నెయ్యంబు నైc ఏలి యుగి బొమ్మ ,c, బాటించి వే తొకపాట పాడినను, బ లెంచి వినక యిప్పాటc బోరదుము, బcసోదరుని మీcదిపాటc బాడినను, గిలకిల వా యెత్తి ఏరి నవ్వుచును (ద్వి. పరిమ. ౫ ౩౭౭ పా)

పోరతమాడు అ క్రి (పోరితము + ఆడు) వాదాదులందు - పోరాడు, పెనcగులాడు.

ఉ. వీరును బాండుపుత్రులును వేరము దక్కి పోసcగి మన్కికై, పోరితమాడి యే నటుల బుద్ధులు సెప్పినభంగియున్

భార ఉద్యో. ౪. ౩.

ఉ. ... తా మును దీనికి నడ్డపెట్ట నేc, బోరిత మాడి యిట్లు నినుc బుచ్చుట కల్గినవాcడు సూచితే.

నిర్వ. ౮. ౧౩౫.

పోరితము. వి. (పోరు + ఇతము, స్వార్థమున)
౧. యుద్ధము, సమరము.

ఉ. పోరితమైన నిం దను బుట్టు మహాపద గావు
నన్ ధరిత్రీరమణాగ్రగణ్య గణుతించి
యవశ్యముఁ బొం దొనర్పవే.
భార. ఉద్యో. ౨. ౨౭౨

సీ. భగవత్కులము గీ. పోరితంబున గెలి
యించి భూమిదేవిఁ, బ్రీతిఁ గావించుమనియు
గాచేతలు (హరి. పూ. ౫ ౬౬.)

౨. కలహము, జగడము

గీ. సవతి గల్గిన బోరితంబు లే కొక్క
తై యున్కి దగవు ...
బార. అను ౫ ౨౯౧.

గీ. తనయు లిం కేభంగి ధనవిభాగంబునకై పోరి
తంబులు లేక పొసఁగియుంద్రు.
కాశీ ౩ ౧౨౪

౩. స్పర్ధ, పోటి

చ. ఈను గలంకి పోరితం, బను గవి మత్స
రంబు గలదట్టి మనంబునఁ బుట్టు హింస
వృజన జనియించు
భా. శాం. ౧ ౨ ౧

పోరిమి. వి. (√పోరు) యుద్ధపాటవము, ధార్ష్ట్యము.

సీ. పోరిమి గలవాఁడె పోరుగింటిపోరట మగు
డింపఁ గలవాఁడె తగవునాటి.
రామలిం ౩౭.

పోరు. వి. దే. అనా (క, త. పోర్) ౧. యుద్ధము, కలహము.

క. పోరను మృతసంజీవని, కారణమున నిహతు
లయ్యుఁ గా రసురవరుల్.
భార. ఆది. ౩. ౧౦౩.

సీ. వదలక యేలినవానిప్రస్తవమునఁ బోరిలో
నీల్గినవీరభటులు. (భార. సభా. ౧ ౨౫.)

చ. .. పోరున కరుదెంచె పేల్పుఁగొమరుం
డొకరుం డురుదండహస్తుఁడై.
పారి. ౪. ౪౪.

౨. అస్వస్థతచే శిశువు విడ తెగకుండఁ జేయు
రోదనము, (భత్యాదులకై పిల్లలుచేయు)
అల్లరి

సీ. చేపాలు గొంటఁ దలుపు పొగనైనఁ బోరు
మాన్పుచుఁ గడుపునకుఁ బెట్టు.
ఇందు. ౨. ౧౫

ఉ. పో రుడుపంగఁ జేఁ బలుకుబూటకి మెల్ల
నిగ్గుఁజేసి యెదాకిని పోయెనొసఁగుఁడు.
చెన్న. ౩ ౧౪౦.

ద్వి. బాలురపో రుడ్పఁ బండ్లు దోసెడును,
దులసిపత్రియుఁ బెయ్యదూడను గసవు
నలవడఁ గొంచురి మ్మని నిర్ణమించి.
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౩౧౮.

అ. క్రి. ౧. యుద్ధము సేయు, కలహించు, జగడ
మాడు

సీ. ఎక్కటెక్కటి పోరి యుద్ధదివ్యాస్త్రసంచ
యమంతుఁ దగుజరాసంధుబాణ, మనురాగ
వివిధసాధనములు. (భార. శాం. ౧ ౩౩)

గీ. తగ నెమె విష్ణునితోఁ బోరఁ దమ్ము లార.
ఉ. రా. ౨ ౧౩.

గీ. పంచకొన నేర కిమ్మెయిఁ బ్రతి
దినంబుఁ, బోరుచున్నారము
విక్ర. ౨. ౬.

౨. (క్షుద్బాధ మున్నగువానిచే శిశువులు)
మిక్కిలి రోదనముచేయు, ఏడ్చు

శా. పోరంబో చ్చెఁగదయ్య యాఁకటికి నీవుబ్రుం
దయో. (వేం. పంచ. ౪. ౪౪౩.)

గీ. అర్భకునిలీలఁ గావుకా మనుచుఁ బోర.
దశా. ౫. ౭౭.

స. క్రి. ౧. ఎదిరించు, మారొడ్డును.

చ. ... భ్రుకుటిస్ఫుర భుజశక్తి మాగుపాటఁడు
పోరి సురాధిపుఁ బోర సేర్చితే. (
కు. సం. ౧౦. ౫౧౬.

౨. (బాధను) కలిగించు.

సీ. సరి దెబ్బలాడుచో జాంబవంతునిగుద్దు
కోరక్కలోఁ గుట్లు పోరనోక్క.
సిం. సార. ౩౩

జ: పొసపోరు, పోరాట, పోరాడు, పోరించు, పోరిడు, పోరితమాడు, పోరితము, పోరిమి, పోరుదిండి, పోరుపెట్టు, పోరొడ్డు, పోరో గిరపునిరాబారి

పోరుదిండి. వి. (పోరు + తిండి) కలహాశ నుఁడు, నారదుఁడు.

క ఎదురైన పోరుదిండికిఁ, బదిశిరములపాలను దిండి ప్రణతుండై
ఉ. రా ౫. ౧౯౮.

పోరుపె(వె)ట్టు. అ. క్రి (పోరు + పెట్టు)
౧ (బాధచేఁగాని, ఆఁకలిచేఁగాని) బిడ్డ ఉడుగక గట్టిగా నేడ్చు, (భక్ష్యాదులకై) పిల్లలు పెంకితనముచేయు.

క. బిక్షార్థ మరుగుచో నొక, వృక్షసమీపమునఁ బోరుపెట్టుచు నుండఁగ, వీక్షించి సంశయింపక, భిక్షునిరయోగమునఁ దెచ్చి పెనిచితిఁ గరుణన్ (బ్రహ్మో. ౨. ౭౧.)

ఉ. ఎవ్వరు పట్టినన్ నిలువఁ డెంతయుఁ గృష్ణుఁడు పోరుపెట్టెడిన్.
దశా. ౯. ౧౯౧.

౨. యుద్ధము కల్పించు, దెబ్బలాటపెట్టు.

ఉ. . వానికి వారికిఁ బోరుపెట్టి వృత్తాంత విశేష మింకఁ గలదా యని రాజు మునీంద్రుఁ జూచినన్. (కకు. ౨. ౧౨౦.)

పోరువ. వి. (క. పోర్.) ౧. పెల్లా, అంచు కమ్ములులేని తెల్లనివస్త్రము.

సీ. పస మించు మాదరపాకపోరువలచేఁ దడి యొఱ నొత్తి కుంతలము లార్చి.
కళా. ౩. ౧౩.

౨. ప్రచ్ఛదపటభేదము, ఒకవిధమైన పఱుపు దుప్పటి.

గీ. ప్రచ్ఛదపటంబు వెలయును బచ్చడ మనఁ, బోరువ యనంగఁ దద్భేదము దగు నభవ.
ఆం. భా. ౨. ౧౫౬.

౩. పొర

ఉ. మహో,ఫలము గాఁగ వ్యాళివిభుఁ బెన్నులుఁ గీడ్చినమాడ్కి నీడ్చ వ్యాళికుఁ గాలభైరవుఁడు పైకుబుసం బొక పోరువ త్తఁగన్. (పాండు. ౪. ౨౯౪,

పోరె. వి (క పోర) డింభకము, పిల్ల.

వ. కేముఁగూనల నేఁచినముక్కవంక్రక్కల డాఁచుబిగాలంబులును బిడాలంబులపోరిల నూకలం దరలక మరగి తిరుగుగిరికలును
శ్రీరంగ. ౧. ౭౩.

పోరొడ్డు. అ. క్రి (పోరు + ఒడ్డు.) యుద్ధము నకై వ్యూహముగా నేర్పఱుపఁబడు, బారులుగానిలుచు.

గీ. ఉభయబలములు నెదిరి పోరొడ్డి కదియు, కరిఘటలయంతరాళంబు గాన నయ్యె
కవిక. ౨. ౧౩౮.

పోరోగిరపునిరాబారి. వి. (పోరు + ఓగిరము + నిరాబారి.) కలహాశనుఁడగుముని, నారదుఁడు.

సీ. పోరోగిరపునిరాబారికూరిమిపట్టి మామమామ యనుంగుమామగారు.
అచ్చ. రా. బాల. ౬.

పోటిఁడు. విశ. (క. పోర.) పడుచువాఁడు, బాలుఁడు. (శ. ర.)

పోటీ. విణ. (క. పోరి.) పడుచుది, బాలిక. (శ. ర.)

పోటీగాఁడు = పోఱఁడు. (శ. ర.)

పోల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పరిఖ, అగడ్త. ౨. తాళము, బీగము. (కే. వి.)

పోలఁడు = పోలిగాఁడు. వి. దూడలపోలఁడు, భీకరముగానుండు ఒకజాతి పెద్దపక్షి. (శ. ర., బ్రౌ.)

పోలము. వి. మృగములు దాఁగుకొనియుండు ప్రదేశము, పొద.

క. పోలములు వెదకి పక్కుణ,పాలురు తఱు
ముటయుఁ దల్లిప్రజ లుద్ధుగజం,మాలురు
గావునఁ బఱచిరి పోలేకిం దగులుడితిఁ బో
వారలకున్. (వేం పంచ. ౨. ౧౯౪.)

పోలము. సం వి. అ. పుం రాశి, ప్రోగు, ౨. మహత్వము, పెద్దదిగా నుండుట.
విణ (అ ఆ. అ.) మహత్వయుక్తము, పెద్దదిగా నుండునది, బలుపయినది.

పోలాని. వి. (హిం. పోలార్ = ఉక్కు.) (ఏనుఁగు మెడనుగట్టెడి) గంట.

సీ. వ్రేలుఁగొప్పులు వల్లవిడిపట్టుగట్టియల్ పోగ
మ్ము లలఁతిబోలానిగంట, లలరునంబ్రుబులఁ
బైఁడిగొలుసులు గీ. అంగసంభవుమదపు
టేనుంగు లనఁగ, వలిలుదురు వీటఁ బణ్య
లావణ్యవతులు. (చంద్రా. ౧. ౩౨.)

సీ. జాతికీటిపచ్చలరావిరేకులు గమకపుపోలాని
గంటబోళ్లు. (ప్రబం ౫ ౧౯)

పోలి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. పిష్టకభేదము. (గోధుమ పోళీ, పూరీ.)

పోలించు = పోల్చు. స. క్రి. (పోలు.) ౧ ఉప మానముగాఁజేయు, సాటిగాఁదెచ్చు.

క. . పంచత్వముఁ బొంది యున్న బంధుర
కరిఁ బో,లించుటకుం దగి యొప్పెం,
గాంచాలుఁడు ..
భార. స్త్రీ. ౨. ౧౪౬.

మ. .. తత్సదృశతా పద్మాయతాక్షుల్ దివిన్,
భువి వప్పన్నగలోకమందు నయినన్ బోలిం
పఁగా లే రటం,చు వితర్కించితి
ఇందు. ౬. ౧౭౧.

ద్వి. కేలిమైఁ జూచితిఁ గిన్నరాంగనలఁ,
బోలించి చూచితి భోగికామినులఁ, గల
యంగఁ జూచితి గంధర్వసతుల
రం. రా. అర ౧౬౯. పా ౧౭ పం.

౨. బాగుగా నాలోచించు, విమర్శించు.

మ. . కారణం బెట్టిగినం బోలించి నాసేర్పు
లూ,పున సాహాయ్యము చేయువాఁడఁ
జెపుమా పూర్వాపరం బంతయున్.
దశకు. ౮. ౪.

ద్వి ఏల యాతలపోఁత లినకులాధీశ, పోలించి
చూడుమీ బుద్ధిఁ గార్యంబు.
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౮౦౬.

౩. పరిగణించు, ఎంచు.

గీ. . మాకలిమి తృణము, లీలఁ బోలింపలేమి
మృణాలగుణము .. (భర్తృ. ౧. ౧౪.)

పోలిందము. సం. వి. అ. పుం. ఓడకంబము, నావాంశభేదము. (త్రి. వి.)

పోలిక = పోలికి. వి. (√పోలు . క. పోలికె. త. పోల్.) సామ్యము, సాదృశ్యము, విధము, రీతి.

మ. ఇతఁ డాపాపనిమిత్త మెంద్రుఁ గలు నిం
మింపారుకన్నుల్ జగ,న్నుతుఁ దద్దాతుని
పోలికైన యురమున్
హరి. ఉ. ౩. ౨౦౩.

సీ. కనఁగనఁ బోరలు గన్పట్టెఁ లేదో చూత
మున్ పోలిక పదరి కన్బొమలు బ్రాలు.
దశ. ౨. ౧౩౯.

సీ. కలిపోలిక మరుత్తుచెల్వునను దిలీపుకరణి
మహోగ్రుని గాంభీరమున. (విక్ర. ౨. ౬౯)

పోలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గోదుమలతోఁ జేయు ఒకదినుసు పిండివంటకము. (పోళీ.)

పోలిక(లి్క) = పోలిక.

సీ. పైపడి కైవడి కయివడి కాదువు మాదిరి
పోలిక మాడ్కి పురుఁడు, పోలిక యనఁగఁ
బోల్పెందు మపమపేరు
ఆం భా. ౨ ౩౦౨

క పై తొంపిలో ౘ బ్రుంగినధేనువు పెత్తు
పోలికని కల్యాం డ,మ్మెనఁ దండుజబల
మాఁగఁ గలఁ, గనియాగ నిలిపె కా
గర్వము మెఱయన్
భా. శస్త్ర ౧ ౧౫౨

ఉ ధూరికళింకము పై పెఁ పోల్కి నే
పెన యుంమఁ దోఁచినన్. (రామ ౨ ౨)

సీ. పుత్రులఁ గాంచినపోల్కి నీ కాంతకుఁ
జింతింప సరిలేరు గొంతి దక్క
విక్ర. ౧ ౪౭

విణ సదృశ ౩, సమము, ఇంటి, బోఁటి.

గీ. షట్టివాఁడవు గావున నీవు నిన్నుఁ, బోగడి
కొనఁదగు నకట వాపోల్కి యాఁడు,దాని
వెడకియు నెయ్యెడ్నైన నీకుఁ, బడయ
వచ్చునె యెఱుఁగక పలికి తిట్లు.
భా ర విరా. ౨ ౩౭౭

గీ ఇరువురుకు సాఖ్యాసములఁ గరవు గిట్టి,
పోని చేసినకూపులపోల్కి రైరి
నిర్వ. ౮. ౮౦.

పోలిగాఁడు = పోలఁడు. నీ దూడలపోలఁడు,
ఛీకరముగానుండు ఒకజాతి పెప్పెపట్టే.
(శ. ర, బ్రా)

పోలు. అ. క్రి. (క. పోలు. త పోల్.) ౧.
తగు, యుక్తమగు.

గీ. పుట్టినప్పుడ కన్యకఁ బోలుపట్టి,నరుల
కిచ్చుట . . (భార. ఆది. ౪. ౧౨౪)

గీ. అతఁడు పచ్చునంత వాఁడఁ బాఁడ
పులకై కొంతపమర,కలి వేడుకఁ జలుపుట
బోలదొక్క (భార. భీష్మ ౧ ౧౬౩.)

చ .. పురాంతకువిల్లు లీలపైఁ, బారిగొని
కొన్న భాగ్య యది బోలవు గావణ నీవిచా
రముల్ (భా రా. అర. ౨. ౨౫౬)

౨ శక్యమగు, సాధ్యమగు.

ఆ అ ఁగి గ్ని దేవఁ దన్నుఁ బువగ విప్ర,
గాఁమునకు వెలిచి శాఁధ ఇగు, దీర్పు
కొనఁగఁ బోలుఁ దీర్ప రా ఏగ్గ నా భి,శాష
ణ ముగ నైనపాంభయము
భార. ఆది. ౧. ౧౨౯.

క హరి యెఱుఁగని చక్కటియుం, బురుషా
ర్థము నా కెఱుంగఁ బోలునె
భా. ఉద్యో ౪. ౧౪౨.

క. తాలల నెన్నఁగన్మ్రుగ, ధూరిణు ని శక్కఁ
బెట్టఁ బోలును భాత్రిన్
భాగ ౧౧ ౬౧.

౩. కలుగు, సిద్ధించు

క శ్వేతద్వీపంబున భవ,దాతతన్రుపఁ గానఁ
బోలె నచ్యుతుఁ దద్రూ,పాతిశయము మా
చందమ, యాతనికిదఁ గంటి మిమ్ము
నచ్యుత మెసఁగన్.(భా ర శాం. ౬. ౪౬౫.)

౪. సంగతమగు, పొసఁగు.

చ. . అది యొన్నిభంగులం, దలఁచినఁ బోల
దేమిటికతంబున నామన మిట్టు లయ్యెనో.
భార. ద్రో. ౨. ౨౬౨.

ఉ. అటి మహోగ్రగోపదహాజాంబకుఁ దట్టె
దయాగుణంబు కాఁ, బుట్టి మహోజా నిచ్చు
బటె పోలదు కాఁ జనదు...

కు సం. ౫. ౫౪౭.

౫ ఇష్టమగు, సమ్మతమగు

ఆ. మేలుగాక నీకుఁ బోలిన ట్లయిన నం, దరిగి
యేము వారు వర్ధిఁ బొంది, యుండువట్లు ..

భార. ఉద్యో. 3 33.

ఉ. పేరిమి ధర్మజుం బరిభవించినద్రోహులు
వధ్యు లన్న వెవ్వారికిఁ బోలదే సుజన
వత్సల (భార ఉద్యో. 3. ౪౮.)

౬ ప్రా లొక్కటఁ గాని దానను, తైలము
దిగువాఱఁ బోయుదానఁ నీకుం, బోలినఁ
బ్రాలం గొలువుము, చాలము నీతోడఁ
బిదప జగడములాడన్.

కేయూర. ౨. ౧౩.

౭. ఒప్పు, శోభిల్లు.

గీ పొలయ విన్నింటిలోఁ దాను బోలి యున్న
ప్రస్తుతం బగునోషధీప్రస్థపురము.

కు సం ౪ ౯౭౩

ద్వి ధరణీశుఁ డున్నచందము పోల దనుచు,
మరుభయంబును బొంది యూరుపు లలర,
వడుగులు చేతులు వంటంటి చూచి
రం. రా అయో ౧౨౪ పొ ౧౯. పం.

౮ అనుకూలమగు, లాభకరమగు

ద్వి. ఏలాకో మునినాథ యిబ్బంగిఁ గడఁగి,
పోలదికకునముల్ పాదమూపఁ దొడఁగ.

రం రా బాల ౪౪ పొ ౧౯. పం.

౯. పాటిమగు, సమానమగు

ఉ. . జన్నయసిద్ధమంత్రికిఁ, రాజును భోజ
రాజు రవిరాజును గిన్నరరాజు దేవతా
రాజును బోల రంద్రుకవిరాజులు రాజ
సభాంతరంబులన్ (విక్ర. ౧. ౫౭.)

౯. దీని తుమున్నంతరూపములగు 'పోలన్,
పోలఁగన్' అనువని ఈ క్రింది విశేషార్థ
ముల నిచ్చును.

(క) చక్కఁగా, బాగుగా, పూర్ణముగా.

ఉ. పోలఁగ ధర్మశీలుఁ డయి భూమిబలాధికుఁ
డైన భారతీపాలకురక్ష మున్ వడసి ...

భార. ఆది. ౭. ౨౭౪.

సీ. చాలవేనియు జనస్థానంబు విడిచి నీ వెంటనే
పోతిపా మ్మిచట మనికి. గీ. పొనఁగ దే
నిత్తు దంతయుఁ బోల వింటి, రజనిచరవదా
ర్థము దాశరథులు వచ్చినారు .

భా. రా అర. ౨. ౧౪౨.

శా. శీలంబుం గుణమున్ శమంబు దమముం
జెల్వంబు లేఁ బ్రాయముం, బోలం జూచి
యితండు పాత్రుఁ డని. .

మను చ. ౧. ౫౫.

చ. ప్రూకరాక్షసోత్కరముల కేగతిన్
మొంటఁగి క్రమ్మతి వచ్చితి పోలఁ జెప్పుమా.

భా. రా. సుం. ౫౭౯.

(చ) న్యాయ్యముగా, యథావిధిగా.

ఉ . నాకునుం, బోలఁగ భర్త వీవ యిది
భూనుత ధర్మపథంబు నిక్కువం,బు ...

భార. ఆది. 3. ౧౪౮.

౪. చూలై యుండఁగ నొకరుం, డాలిం గా
సేలికొనినయాగర్భమునం, దా లలన గన్న
పుత్రుండు, పోలంగ సహోదనామపుత్రుం
డయ్యెన్. (విజ్ఞా ఆచా. ౧౭౯.)

౧౦. ఈ క్రింది ప్రయోగములందిది తుమున్నం
తములకును, భూతార్థక్రియలకును అను
ప్రయుక్తమై వితర్కమును దెలుపుచు
'కాఁబోలు' అను నర్థమిచ్చుచున్నది.

శా. . . చైద్యహితక్షితీశ్వరులు మాతామోపాయు
లై మత్పురిం, గాంటింపం జనుదేరఁబోలు
దురు పోనీ లేదు వేగంబునన్.
భాగ. ౧౦. ఉ. ౯౭౩.

క. పద్మముఖితోడ నెవ్వరేఁ బారిజాత, పుష్ప
వృత్తాంత మెఱిఁగింపఁబోలునో కొ.
పారి. ౧. ౧౦౬

ఉ. . మాఁవంగడ మాట బొంకు మును
వైశ్యునకుం గనెఁబోలు నిన్నుఁ జే,క్రాంగద
యన్నఁ బొక్కిపడి యానృపనూనుఁడు
పల్కు ... (కై. బా ౫. ౧౭౧.)

ఉ. కుందిన మంచబోదలును గుబ్బలుఁబుల్ మగ
రాలతిన్నెలుం, బొందుగఁ గూర్చి య
మ్మెఱుంగుబోఁడిని నల్వ యొనర్చెఁబోలు
నీలా. ౨. ౧౬.

స. క్రి. ఎనయు, సరిపోలు.

చ. పసి ంం,బులఁ బకు శివ్వరున్ ద్రుపదుఁ
బోలఁగ లేరు ధరాతలంబునన్
భాగ ఆది ౭ ౩.

ఉ. మామిడిమంత్రిఁ గోల సుజీమంత్రులు లేరు
వసుంధగాస్థలిఁ హైమ ౧. ౨

వి. సమత్వము

ఉ. అ తనుమధ్యరూపు గడు వందముగాఁ గను
మాయుధుండు నా, చిత్తమునందు రేఖ గాని
చిత్రము వ్రాసెనో పోలుపొంద నచ్చొ
తెనో (శృం ౬. ౭౫.)

ఱ. పోని, పోలించు, పోలిక, పోలిక, పోలుం
బోలములు, పోలుచ, పోలుపొందు,
పోలేటు.

పోలుంబోలములు. వి బ (పోలు+పోలమి)
ఉచితానుచితములు, మంచిచెడ్డలు

శా పాలాపానవిహారము స్నడిపి రుద్య
త్ప్రీతిఁ బద్మేక్షణల్, పోలుంబోలము లింత
యొన్నక మహాబోధిద్రుమచ్ఛాయలన్.
పాండు. ౫. ౭౬౪.

పోలుగ(వ). వి. పక్షివిశేషము.

సీ. పట్టుజీనువు కొంగ పావేరు పిచ్చుక పోలుంగ
పిక్కిలి మాలద్రుచ్చు. (హంస. ౩. ౧౨.)

సీ. కొక్కరల్ కొక్కరల్ గువ్వలు వలిపెలు
పేలకొమిళ్లును బోలుగిలుకు.
రసిక. ౧. ౬౭ (ద్రా పా.)

పోలుగట్టు. వి. కొంగకట్టు, కూబరము, బండిపొగ
మీఁదితోట్టి కీవలావల నమర్చిన కొయ్య (శ.ర.

పోలుచే(లు) = పోలించే స. క్రి.
(√పోలు) సాటిగాఁదెచ్చు, ఉపమించు.

చ ఆప్రమపదేశు దేశము, బోలుపున నొందు
దేశములు పోల్పఁగ నెవ్వియు లేవు
భాగ. ఆది. ౭. ౩.

పోలుపొందు వి (పోలు + పొందు.) ౧. వస్తు
తత్త్వము, యాథార్థ్యము

ఉ అమ్మరో పోలుపొం దెఱుఁగ కమ్మనక
శేశ్వరుఁ డాఁగిమాట వి,క్క మ్మని కోయఁ
బంపె ... (సారంగ ౩ ౯౪.)

ద్వి పోలుపొం దెఱుఁగక భూవల్లభుండు,
అలిమాటలు నిక్క మని మది నమ్మి.
నవ ౨ ౯౯ పో ౨౨ పం

౨ వివేకము, ఆలోచన, సందర్భశుద్ధి

ఉదా. వాఁడు పోలుపొందు లేకుండ మాట
లాడుచున్నాఁడు

౩ సంగతి, వృత్తాంతము (శ ర.)

పోలువ(గ) వి. పక్షివిశేషము (శ. ర.)

పోలె[1]. అవ్య ద్రు. (త. పోల్.) ఇవార్థకము.
(ఇది ప్రథమాదివిభక్తులకును, అవ్యయములకును
దర్వాతవచ్చును.)

(క) సాదృశ్యవాచకము, (వరి అను వర్ణ
మిచ్చును)

క. తన కిమ్మగుపంతకు దుర్జనుఁ డిష్టుఁడపోలె
మండి సర్వముపోలెనా, దన కిమ్మగుడుసు
గలచును (భార. ఆది. ౬. ౧౧౩.)

చ. చేఁబెట్టి గిరివ్రజమన్పురంబులోఁ,
బోలయక నిత్య మొక్కొకని సూనవిపోలె
వధించి . (భార. సభా. ౧. ౧౨౭.)

ఆ. పులుఁగుఁ ద్రాటఁ బట్టి యలయించి
యాడెను, బాలునట్లపోలె బాణగురుఁడు
భార. ద్రో 3 ౨౬౩

కి తిప్పాం, బానాగాంబికి లియవుకు, దానవ
దనుమనకు రమయు ధరయును పోలెన్
పాణి పీఠ. ౧౪

శా. మా మడ్డింబుఁ గదల్చి మోఁకుకుఁడునం
బోలెన్ కవారానకుండు
హర ౨. ౫౬.

చ క్రమ్మఱ నెరకి పోలెఁ బశ్చిమ, వనిభృద
ధత్యక న్నిలిచె వారిజబాంధవబింబ
మరయ్యెడన్ కవిక ౪ ౬౫

(చ) ఉత్ప్రేక్షావాచకము.

క. నిద్దంపుముద్దుమొగింబులకు దొర గానిపిగ్గునం
బోలె మునుంగఁబాఱిన సెత్తమ్ములను.
నీలా. 3. ౧౦.

చ. చటులకృపీటసంస్థిర స్థావి బ్రీలకి యుండ
గారి యిచ్చుటకునుబోలె .
మనుచ. ౬. ౧౦౭.

పోలె². వి. (కి పోలిగ త. పోలి) ధత్యువిశే
షము. (పొంగిరము, బ్రా)

ద్వి. మూలపన్నారుల యాలోవిలోనఁ, బోలె
లున్నవి పంపు పోయి తెచ్చెదను.
బస పు. 3 ౪౭౭. పం

పోలెవాఁడు. విశే. (పోలె+వాఁడు) దుష్టుఁడు,
దుర్మార్గుఁడు.

సీ. పోలెవాఁ డగుచాట్లపోకు దుర్మార్గుండు పడి
పేటుకు గరాను పంద లంకె.
హంస. ౫. ౧౧౩.

పోలేటు. వి. (ప్రోలు + ఏలు¹.) పోలేటమ్మ
అను నొకానొక గ్రామదేవత. (శ. ర.)

పోళెము. విశే పోకవంతెము, వడిగలది.

సీ. పోళెంబుపరువులఁ బోదముకోదంబున దగి
దొట్టి వడ దాఁకి తనవు నలఁగు.
పా. శకుం. ౪. ౧౬౫.

పోవచ్చు. క్రి. (పోన్ + వచ్చు) ౧.
పోఁదగు. (మా పోరాని, పోరామి) ౨.
పోవశక్యమగు.

సీ కోపించి కుంభినిద్రింగి రెఁ వ రాడు మనజ
సి హుఁడ నరి మలయు రాపి
భాగ ౧౦ పూ ౧౩౪౦.

పోవనాడు = పోనాడు స క్రి దూఱు,
నిందించు.

చ. . విగతసాపత్ను లథీ శక్షితుల్, . .
మత్కృతిఁ గ్రాస్తుతించినన్, గలుగిఁ బోవ
నాడినను గర్వు నామది మోదఖేదముల్
శం ప చ ౨ ౧౬౬.

పోవనిచ్చు = పోనిచ్చు. ౧ క్రి పోవ నియ్య
కొను, పోవిడుచు

ఆ ఏల ప్రాణంబుల, నిట్లు వవలి పోవ
ని చ్చి యుండ (భ ర ౨ ౪ ౬౭)

పోవిడుచు. స క్రి. (పోన్ + విడుచు) పరిత్య
జించు, విడుచు, విడిచిపెట్టు.

క. ఓవుఁడు జీవకవేరిముఁ, బోవిడిచి నవంబుఁ
బొందఁ బుట్టనుపేరం, దా వలయు
భా ఆను ౫ ౧౨౬.

క. కేవు ల గా నతినితిఁ గాతెగి పోవిడువన్.
పు ౭ ౬౨.

ఉ. ఆడలు పోడు మే నొక మాట చెప్ప
దక్. దశకు. ౬. ౧౧౬.

ఉ. మోగత్రోపుడం, బాలెద నన్నుఁ
బోవిడఁడు స్వర్గి వి లో చ నుఁ డంచు
నుబ్రుఁడై. దశా. 3. ౨౦౨.

పోవు. అ. క్రి. (క., త. పో.) ౧. వెళ్లు.

(దీనికి పోవమి, పోమి, పోవని, పోని, పోయి, పోవక, పోక, పోవన్‌పోన్, పోవుచున్, పోచున్, పోయినన్, పోయితిన్, పోతిన్, పోవదు, పోదు, పోఁడు, పోఁడు, పోవుదము, పోదము, పోదము, పదిము, పోద, పోదపోద, పోదపోదియు, పోపదము, పోదఁడు, పోదఁడు, పఁ, పదిఁడు, పో, పొమ్ము, పోపొమ్ము, పొండు ౹ మొన్నగు రూపములు నిష్పన్నములగును.)

ఆ. ఎఱిఁగి దీనితోన యిప్పరోచనుఁ గాల్చి, పోద మనిన ధర్మపుత్త్రుఁ డనియె

భా. ఆది ౬. ౧౫౩.

గీ. అటు పోవఁగా నిచ్చి నిలుపు మచట.

భా. భీష్మ ౧. ౧౭౯

ఉ. పాయక తోలంగు మోసాలు పాపదమంచు మహోత్సవంబు గా, నాయతిశేత్రహస్తు లక్ష్మి లావనిపాలకులన్ బరాబరుల్, సేయఁగ

శివ ౧ ౬౨

గీ. ప్రొద్దు పోకుండ మ దటఁ బోదము నీవు, కాశికాస్థానమునకు నీకాలిత్రోవ ..

శివరా ౩. ౧౦౧.

గీ. పరిశ్వాసమునకుఁ బోన వలయు

భార అశ్వ ౪. ౭౩.

వ. అథూపాలుంగు హస్తపల్లవంబులు వదలి రాజహంసంబ పొమ్ము సుఖం బుండు మని విడిచి ఎ... (నైష ౧ ౧౦౭.)

గీ. రెండు కూడంగ నేగ పోదండు మనము, నీ రథచ్ఛేది గాకుండఁ గోరి యాఁగి, యితనిఁ బోకుండ కాఁగుద మింతఁ దలఁచువారిఁ గానిపోవ కెట్లు పోఁచ్చుఁ దనక.

హరి. పూ. ౮. ౯౮౦.

క. మద మడఁగి యొక్కరుండును, గద చేకొని రాజరాజు కాల్నడ నెట జో, మదిఁ దలఁచి తొలఁగనోకో .

భార శల్య. ౨ ౩.

ఉ. నిలుపక యఁట పోచున్నా, రలికుంతల నెలల నేల యానపాడితే డెఁ, జెలికాఁడఁ గాదె కని పైపైలిచెవిలోఁ జెక్కుచెక్కుఁ దార్కొ ఁ బలికెన్ (౹ భా ౫ ౩౯.)

చ. అచ్యుతుఁ డుద్ధవుఁ డు పోవ నిచ్చినఁ గని పొంగి యాత్మీకసింహుఁ డుదంచిత సింహనాదుఁడై

భా భీష్మ ౨ ౧౪౦.

చ. నీ సేవియున్, గాఁగా గాదు పోమి గడఁ గిట్టము నాకు నుదాత్త మానసా (భా. ద్రో ౧ ౨౨౩)

క. జానతి యిట్లు శపింపుముఁ గుందినఁ దనువు విడిచి పోద యనుచు నచ్చిన వారలు వతుర

భార ద్రో ౨ ౧౯౫

ఉ. ఇచ్చితి నింద్రలోకపద మిందలు పాతికఁ బొందు క్రమ్మఱన్ (కాశీ ౬. ౨౨౬.)

ద్వి ఆదివ్యరోగీంద్రు జాజగిరూప్యాగఁ బోదం డు దర్పింప

నవనా ౪. ౧౬౬ పా ౧౮ ౦.

వ. నచ్చోటు విడిచి యచ్చటికేనియుం బోవఁ దలంచి (శశా. ౬. ౧౫౧)

౨. పరిపోవు, అప్పంమకొనిపోవు, మరలి పోవు, తిరిగిపోవు.

క. విను సైంధవుఁడు మహోగ్రుఁ, డఁ బోక పెనంగు నతని పాద్రౌపది నై, పెనుపలుఁ బఱచిరి కుంతీతనయులు

భార. ఉద్యో. ౪. ౨౨౨.

ఉ. హరిహయుఁ డాగ్రహోజ్జ్వలితుఁడై యనిఁ బాఱుదిశాధినాథులం, దిరుగుఁడు పోకు పోకుఁ డని తిట్టి .. (పారి. ౫. ౧౩.)

క. ... అతఁడు చెలం, బో లాఁతి నిద
నయశము . (ఆము. ౪ ౭౩౯)

చ. పొరిఁగొనుఁ దండఱుం గదఁగి పోవఁగ
నీక భార. ద్రో. ౨. ౪౬.

శా. ... వైరి బలసాంద్రుం డైనఁ బూజాదులం,
బోవం బోలఁ జనో కచేత నఁడేఁ బో
కావరింపం దగున్. (ఆము ౭ ౨౪౭)

౩. కడచు, గతించు, అతిక్రమించు

ఉ. ప్రొద్దు పోయెఁ గుండు చేనియున్,
రాఁడు (భా. ఆది ౩ ౧౧౯)

సీ. అకట మాతో నూరు నదివుల దుమలఁ
బొంగితి రోకభంగిఁ బోయెఁ గాలము
భా. కిరా ౧ ౪౭

నర్కుటవృత్తము ... మెతిఁగి చని
పోయిన రేయి గడం, గడలిన మూట్టి మువ్వు
రముఁ గ్రొగార్వ మడగ్రిను
భార త్రి ౧ ౧౧౩

ద్వి. పోయిన జగడంబు పోవని మ్మనుచు
ద్వి. హరిశ్చ పూ ౪౭౩.

౪. పాయు, తొలఁగు, తప్పిపోవు, దాఁటిపోవు.

ఉ. నా విని సంజయుండు నరనాథున కిట్లను
నెట్టితప్పలం, బోవఁగఁ ద్రోచి తాలిమియు
పూనదు గావున
భార ఉద్యో ౧ ౩౭౮

శా. ఏరాజ్యంబునరుండు నోరికడి వో నీబోధ
మాలించు (ఆము ౬ ౪౧.)

క ..పోయెం దద్దగ్నినంబు పుణ్యోత్సవమున్.
కళా ౪ ౫౮.

ఉ. ... నా,బుద్ధులు దప్పె నేమిటికిఁ బోయిన
నీళ్లకుఁ గట్ట వెట్ట
ఉ. హరి. ౫ ౧౫౪

౫. చచ్చు, మరణించు.

ఉ. .. కురునాథు మనఃప్రియధర్మపత్ని నే,
చేకత మెట్టు లుండుదు మహీపతిపోదన
పోదు (భార. ఆది. ౫. ౧౪౪.)

క. దేవసముఁడుగాఁడె వాఁడు దివిజాలచేతం
బోవనిదైత్యులఁ జంపఁడె ...
భార ఉద్యో. ౨. ౨౫౯.

౬. నశించు, ధ్వస్తమగు

ఉ. ఏకశరంబున రూపుమాపఁగాఁ, జూచినఁ
బోవుఁ గాని పెఱచొప్పునఁ బోవదు . .
భార కర్ణ. ౧. ౨౬౬.

మ. ఒరి కిల్బాంతమొ యిమ్మహోగ్రసలిలం
బెక్కొన్నవాకరమై, పోఁదలంజూచెనో యింత
తోన జగముల్ పోఁదేనెనో ధాతయై, యట్టిది
దిక్కు (హరి పూ ౭. ౧౭౯.)

సీ. అధ్యాత్మికాఖులచే నదఁగనిదురితంబు దాన
ముల్ చేసినఁ బోనేర్చు. (వి పు. ౩ ౧౩౫)

౭. ఆఱిపోవు, ఇంకిపోవు

ఉ మారుతాపంతం, జేసి చలించి దీపశిఖ
చెచ్చెరఁ బోవుడు
భా ఆది ౫ ౭౭౮.

శా. క్రమాంబుకణముల్ పోఁజేసెదం జూడు
మీ, నాకంబొక్కటి కెలబూని విచలన్నా
శీకవాతాహతిన్. (గంధ. ౫౧)

౮ నష్టమగు, చెడు

ఉ విద్యయునవిద్యధనం బఖిలార్థకోటికిం,
బూర్తిగనిచ్చినన్ బెరుఁగు బోదు యుగాంత
తపువేళనైన (భర్తృ. నీతి. ౧౩.)

గీ. ఆదియునుం గాక యైరావతాదు లబ్ధిఁ
బోదముఁ బోయిన వెల్లను బూర్వసరణి
దశా. ౨. ౭౬.

శా. కంటే వాఁడు ధవత్తపశ్చరణదీక్షాపాటవం
బొక్కటం బోదని కానువచ్చి...
కళ. ౨. ౨౫.

౯. విరమించు, ఊరకుండు.

పోవు. అ. క్రి. (క., త. పో.) ౧. వెళ్లు.
(దీనికి పోవమి, పోమి, పోవని, పోని, పోయి, పోవక, పోక, పోవన్‌పోన్, పోవుచున్, పోచున్, పోయినన్, పోయితిన్, పోతిన్, పోవదు, పోదు, పోఁడు, పోఁడు, పోవుదము, పోదము, పొదము, పదము, పోద, పోదపోద, పోదపోదము, పోపదము, పోదఁడు, పోదఁడు, ప, పదఁడు, పో, పొమ్ము, పోపొమ్ము, పొండు' మున్నగు రూపములు నిష్పన్నములగును.)

ఆ. ఎఱిఁగి దీనితోన యిప్పరోచనఁ గాల్చి, పోద మనిన ధర్మపుత్రుఁ డనియు
భా. ఆది. ౬ ౧౪౩.

గీ. అటు పోవఁగా నిచ్చి నిలువు మచట
భా. భీష్మ ౧. ౧౭౯

ఉ. పాయక తోలంగు మోసరిలు పాపడమంచు మహోగ్రవంబు గా, నాయతవేత్రహస్త లక్షి లావసిపాలకులన్ బరాబరుల్, సేయఁగ
కవిక ౧ ౬౨

గీ. ప్రౌఢ పోకండ మఁదటఁ బోదము నీవు, కాళికాస్థానమునకు నీకాలితోన ..
శివరా ౩. ౧౦౧.

గీ. ... వరికి వాసమునకుఁ బోన వలయు.
భార. అశ్వ ౪ ౭౭.

వ. ఆభూపాలుంగా హస్తపల్లవంబులు వదలి రాజహంసంబ పొమ్ము నంతం బుండు మని విడిచి పుచ్చె (నైష ౧ ౧౦౭.)

గీ. రెండు కూడంగ నేగి పొదండు మనము, నీ రథచ్ఛేది గాకుండఁ గోరి యాఁగి, యితవిఁ బోకుండ గాఁగుద మింతఁ దలయకారిఁ గానిపోక కెట్లు పోవచ్చుఁ దనక.
హ. పూ. ౮. ౧౮౦.

క. మద మడఁగి యుక్కుఱుండును, గద చేకొని రాజరాజు కాల్నడ నెట పో, మదిఁ దలఁచి తోలఁగనోకో
భాగ శల్య. ౨ ౩.

సీ. నిలుచక యటు పోచున్నా, రలికుంతల కొలుల నేల యానపాడితె డెఁ, జెలికాఁడఁ గాసె కుని స్వైపలిచిలోఁ జెక్కుచెక్కుఁ దార్కొనఁ బలికెన్ (౹. భా. ౫. ౩౯)

చ. అచ్యుతుఁ డుస్థిరుఁ డు వోవ నిచ్చినఁ గని పొంగి యాంథికకింహులఁ డుదంచిత సింహనాదంబులై
భా. భీష్మ ౨ ౧౪౦.

చ నీ సేమియున్, గాఁగాఁ గాదు పోపి గడఁ గష్టము నాకు నుదాత మానసా. (భా. ద్రో ౧ ౨౨౩)

క. జననాథ యిట్లు శోకంబునఁ గుందినఁ దనువు విడిచి పోద యునులు సచ్చిన వారలు వత్తురె
భార ద్రో ౨ ౧౯౫.

ఉ. ఇచ్చితి నింద్రలోకపద మిందలు పాటిగఁ బొందు క్రమ్మఱన్ (కాశీ ౬. ౨౩౬)

ద్వి. ఆదిత్యయోగీంద్రు నాజగతూప్యబ్యఁ బోదండు దర్శింప
నవనాథ ౪ ౧౬౬ పా. ౧౧ ౦౦.

వ. కచ్చోటు విడిచి యచ్చటికేనియుం బోవఁ దలంచి (కళా. ౬. ౧౪౧.)

౨ ఎంరిపోవు, గప్పించుకొనిపోవు, మరలిపోవు, తిరిగిపోవు.

క. విను సైంధవుఁడు మహోగ్రుఁ, డనఁ బోక పెనంగు నతని నాద్రౌపదికై, పెనుపలుఁ బొందిరి కుంతీతనయులు
భార. ఉద్యో. ౪. ౨౨౨.

ఉ. హరిహయుఁ డాగ్రహోజ్జ్వలితుఁడై యనిఁ బాఱుదిశాధినాథులం, దిరుగుఁడు పోకు పోకుఁ డని తిట్టి ... (పారి. ౫. ౧౩.)

క. ... అతఁడు చెలం, బో లాఁతి నిర
నయశము .. (అను. ४. ౨3౯)

వ. పొరిఁగొనఁ దండఱుం గదఁగి పోవఁగ
నీశ . భార. ద్రో ౨. ४౬

శా. ... వైరి బలసాంద్రసం దైనఁ బూజాదులం,
బోవం బోలుఁ జతో కిచేత నఁ ఁదేఁ బో
కావరింపం దగుస్. (అను. ౭ ౨४౭)

3. ఇడగు, గతించు, అతిక్రమించు

ఉ. బ్రాహ్మణు పోయిఁ గచుండు నేనియున్,
రాఁడు (భా. ఆది 3 ౧౧౧)

సీ. అకట మాతో వారు సడవుల దుమలఁ
బొందిత రొకభంగిఁ బోయిఁ గాల,ము
భా. ౭ రా ౧ ४౭

సర్వకటపృత్తము. ఆది యే మెఱింగి చని
పోయినరేయి నిండు, నిలుఁన ముట్టి మువ్వ
రయిఁ గ్రార్య మదగ్ని ము...
భార స్త్రీ ౧ ౧౧3.

ద్వి. పోయిన జగడంబు వోవని మ్మనుచ
ద్వి. హరిశ్చ పూ ४౭3.

४. పాయు,తొలఁగు, తప్పిపోవు,దాఁటిపోవు.

ఉ. కా విని సంజయుండు నరనాథునకి ట్లను
నెట్టితప్పులం, బోవఁగఁ ద్రోచి తాలిమియ
పూనదు గావున
భార ఉద్యో ౧ 3౭౦

శా. నీరాజ్యంబునరుండు సోకిడి వో నీబోధ
మూలించు (అను ౬ ४౧.)

క. పోయెం దద్వర్షనంబు భుజోత్కటవముల్.
కళా ४ ५౦.

ఉ. నా,బుద్ధులు దప్పె నేమిటికిఁ బోయిన
నీళ్లకుఁ గట్ట కెట్ట
ఉ. హరి. ५. ౧५౭.

५. చచ్చు, మరణించు.

ఉ. .. కురునాథు మనఃప్రియధర్మపత్ని కే,
నేకత మెట్టు లుండుదు మహీపతిపోదన
పోదు . (భా. ఆది. ५. ౧४४.)

క. దేవసముఁడుగాఁడె వాఁడు దివిజాలచేతం
బోవనిదైత్యులఁ జంపఁడె ...
భార. ఉద్యో. ౨. ౨५౯.

౬. నశించు, ధ్వస్తమగు.

ఉ. నీకశరంబున రూపుమాసగాఁ,జూచినఁ
బోవుఁ గాని పెఱత్రొప్పునఁ బోదు ..
భార కర్ణ. ౧. ౨౬౬.

మ. ఎది కల్యాంతము యుమ్మహోగ్రసలిలం
బేకార్ణవాకారమై, బొందంబా చెనో యింత
తోన జగముల్ పోఁ బెనో ధాతయై, య్యాది
దిక్కు (హరి పూ. ౭ ౧౬५.)

సీ. అధ్యాత్మవిభులచే నడిఁగినిదరితంబు దాన
నుల్ చేసినఁ బోనిక్కు (వి పు. 3 ౧3५)

౭ అతిపోవు, ఇంకిపోవు

ఉ. మారుతాహతిం, జేసి చలించి దీపశిఖ
చెచ్చెరఁ బోవుడు
భా. ఆది ५. ౨౭౦.

శా. శ్రమాంబుకణముల్ వోఁజెసెదం జాడు
మీ, నాకించొక్కటి కేలబూని విచలన్నా
శీకవాతాహతిఁ. (గంధ. ५౧.)

౮ నష్టమగు, చెడు.

ఉ. విద్యయనుదివ్యధనం యఖిలార్థికోటికిం,
బూర్తినిచ్చినన్ బెరుఁగు బోదు యుగాం
తపువేళనైన (భర్తృ. నీతి. ౧3.)

గీ. అదియునుం గాక యైరావతాదు లద్రిఁ,
బొడముఁ బోయిన వెల్లను బూర్వసరణి
దశా. ౨. ౭౬.

శా. కింటే నాఁడు భవత్తపశ్చరణదీక్షాపాటవం
బొక్కఖూ,వింటం బో దని తానువచ్చి...
కళ. ౨. ౨५.

౯. విరమించు, ఊరకుండు.

గీ. అంతఁ బోవక హేతుయుక్తవహిత,యుక్త
భాటభాండాదిపదార్థములును, బ్రాహ్మణా
వలి కిచ్చి (భార. ఆశ్వ. ౧. ౧౦౭.)

చ. ఎఱుఁగక యింపుఁ బోవు మతి యీాభువ
నంబుల నిందు డాఁగినన్, పెలుచఁ బరంగఁ
దచ్చి తెగఁ ద్రేయుక పోవ హిరణ్యుఁ
డంచు. (దశ. ౪. ౧౦౭.)

చ. కుడిచినఁ బోక మన్మథునికర్జనతామహిమం
బొరిం బొరిం, బడఁతి మెఱుంగుచెక్కులఁ
బర్వెడుఘర్మముఁగాంచి.

కళా. ౪ ౯౯.

౧౦. తీఱు, అడఁగు.

ఉ. ఆఁకలి పోవకున్నయది

భార. ఆది. ౬. ౭౪.

ఉ. సలిలంబు దప్పి వోఁ, ద్రాగినవారికి

నైష. ౨. ౬౧.

౧౧. తప్పు, మాను.

ఉ. తండ్రికి సేర్వక పోమ విద్దెఁ జేయుచుఁ
జేసినేనియును (హై భా. ౫. ౧౭౬.)

సీ. అమనీశ్వరుశాప మరయ సామాన్యమే యమ
భవింపక పోదు మాయనకైన.

జాహ్నవి. ౪. ౯౭.

౧౨. నడచు, ప్రవర్తించు.

ఉ. కావున మేలు సేయదు జగజ్జనులోటకి రాజ
శాస్త్రమైఁ, బోవుట

భార. శాం. ౨. ౨౭౦.

ఉ. . సుకీర్తినై మనఁగదన్న మహాత్ములు
పోవుత్రోవఁ బో,వన్న

భాగ. ౧౦. పూ. ౧౫౦.

౧౩. ఇది ధాతువుల తుమున్నంతముల కను
ప్రయుక్తమై యీ క్రింది యర్థములనిచ్చును.

(క) యత్నించు, ఆరంభించు.

క. ధనపతులకాలురు మదం,బున నిత్యముఁ
బాలుఁ ద్రావఁబోయిన నస్త్ర,త్తనయుండు
వీఁడు... (భార. ఆది. ౫. ౨౧౭.)

సీ. పట్టు పాఱు మటంచుఁ బారావతంబును
పికిలినై నే కేల విడువఁబోతి.

సారంగ. ౨. ౧౪౫.

చ. వరతరుకోటరాహిఫణవర్గము దేసెలుసాచి
తద్వనే,చరు లాగి రేఁచఁబోవుచు ...

కు. సం. ౭. ౩౦౧

ఉ. వగ్గలమైనమోహముఁ గడుంకిన యుత్తఁగఁ
బోయి ముందటన్, బ్రమ్మగిలంబడెన్ ...

హర. ౧. ౭౧.

(చ) సిద్ధమగు, ఉన్ముఖమగు.

క. ఇనుఁ డస్తమింపఁ జోయిన ..

భార. ఆది ౨. ౧౫౯.

సీ. . ఈనఁబోయినబర్రెయానికరణి.

వేణు. ౪. ౬౩.

౧౪. ఇది పెక్కు ధాతువుల క్త్వార్థముల కను
ప్రయుక్తమై యాక్రియలయొక్క పరి
పూర్తిని దెలుపును.

చ. రథద్విపాశ్వములుఁ పాండవమధ్యము
చేరి వీథియుం, దెఱపులై యడం గని భయం
పడి యిద్దన వచ్చెనేని యూ,త్తరుఁ గయి
పోమె యంచు నెదతెంపిగఁ గొండఱు
వాయఁబాఱఁగన్

(భార. విరా. ౫. ౭౧.)

చ. స్వర్గ్యజనంబులుఁ వీని యూరుఁ జేరు
నెఱిఁగిపోదు రప్ప డోకరుండును హైకాన
కుండు మన్న ... భోజరా. ౫. ౩౫.

గీ. . తత్పాదలేపంబు గరఁగిపోయె.

మనుచ. ౨. ౧౩.

౧౫. వర్తించు, ఉండు.

గీ. చిఱుతకాఁడును వాఁడు దాటిపోఁడు.
భార. ఉద్యో. ౨. ౧౯౬.

తే. ... దుర్విధేయులం, బుట్టినయిల్లు నైన విడిచి
పోవఁగ వచ్చునె ...
భార. భీష్మ. ౧. ౬౫.

తే. . మచ్చర మొకిప్పుడు మానకపోయి
తీవు మెం,బ్రోదవు (పారి. ౩. ౧౬.)

౧౬. చొచ్చు, ప్రవేశించు.

తే. అమ్మైన సొచ్చుచొప్పు తెలియక నిశి
వంతియుకాని యిమ్ములం, గ్రమ్మఱుభంగి
వాఁడు విను గానఁడు దీని మెఱుంగకున్కిఁ
జాపమ్మునఁ బోయి మీరు పౌరఁ బంచిన
మక్కునఁ బొచ్చి
భాగ. ౧౦. ౨. ౨౩౫.

తే. అది యొప్పునిలా గని మూకిం జోఁచినం,
బొం డెటనైనఁ దక్కువెదబుద్ధిఁ బోయిన
చే నవశ్యముం, దండనసేయుదున్
పరమ ౨. ౬౪.

క. . . మేఖలకు హితముచెప్పలఁ బునం,
బోకుము నీ వెన్నఁడు
కేయూర. ౩. ౨౬౪.

తే. బూటకపువిచారములఁ బోవఁగ నేమి
ఫలంబు భూవరా. (కవిరా ౧ ౧౪౯.)

౧౭. ప్రసరించు, వ్యాపించు

గీ. వాకవల్లభ నీమీఁద నాఁటుకొన్న, యాని
కోపాగ్ని దివిజసంపదలమీఁదఁ, బోయి
నంతియ చాలు నీపుణ్యమునను.
వి పు ౧. ౧౫౬.

మ. వలకే ల్దాపలికిం గుచ స్థలికి పేవాలోలతం
బోవ డాఁ, పలికేల్ నిగ్గున మాను
కళా. ౧. ౩.

౧౮. అగు, ఏర్పడు.

ద్వి. బ్రొద్దుకన్నును బువ్వపోయినకన్ను .
పండితా. మహిమ. ౨౭౩. పా

క. పోఁడుగఁ బోయితి నాఁకట, జా గేమిటి
కంచుఁ బలుక ... (కేం. పంచ. ౪. ౫౫౩.)

౧౯. తీఱు, తొలఁగు, సిద్ధించు.

తే. ... శరీర మంతయున్, ముచ్చట బోవ
దువ్వి .. భోజరా. ౬. ౯.

ఆ. గోఁటఁ బోవుపనికి గొడ్డలియును ...
కళా. ౭. ౨౬౦.

౨౦. (యుద్ధము, మొ.) జరుగు, సాగు.

గీ. నీవు భీష్ముని తోలికినఁ బోవ దేను, గలుగ
మొఱ పేల యతనిపైఁ గవియను ..
భార. భీష్మ. ౩. ౩౩౫.

తే. తేవడిమీఁద జాలిపలు తేవికతంబున నూర
కుండినం, బోవమి నప్పనప్పలకుఁ బోతుట
వేయుగఁ దోఁచె నేమొకో
శుక ౨. ౩౭౫.

గీ భుక్తికేప, మగ్నభవించుమా నంత తీవ
నము బోకి, గదఁగి (భా. ౩ ౯౧౦.)

౨౧. తనివోవు, తృప్తిపొందు.

మ. . విటిం బోక ద్రుమంబుఁ గైకొనఁ ..
ఆము. ౫. ౭౪.

౨౨. దొంగిలింపఁబడు, అపహృతమగు.

శా. భిక్షాపాత్రము పోయె నంచు మదిలో
బెగ్గిల్లఁగా నేటికిన్. (భీమ. ౪. ౧౦౦.)

క. అపరంజగిన్నె పోవుఁగునఁ బోయె
నంచుకే యువ్వారిన్ (విప్ర. ౫. ౧౪.)

౨౩. రమించు, సంభోగించు.

సీ. పతులఁ గా దనుచు గోపాలుతోఁ బోయిన
గొల్లయిల్లాండ్ర కేగొదువ వచ్చె.
అహల్యా ౩. ౩౭.

౨౪. చెల్లు, మాఱు.

సీ. తండ్రికి నిష్కపత్రములు దొంగిలిపోయి పోయి
నంతను ఇచ్చి పౌరయు విత్తము ...
పాండు. ౩. ౧౬.

౨౫. (గణిత) వ్యవకలితమగు, తీసివేయఁబడు.

(వ్యవ.) పదిలో కొనిమిది పోఁగా కెందు మిగులును.

౨౬. ఇది కొన్నిపట్ల అర్థవిశేషము కలిగి కొన్ని పదములతోఁ గలిసి శబ్దపల్లవ మగును.

(చూ. నిద్దురవోవు, ఉబ్బరవోవు)

౨౭ వ్యయమగు, అయిపోవు.

గీ. కర్మఫలములు గుడిచినఁ గాని పోవు, వంటి వానిఁ బ్రాయశ్చిత్త మపహరించు, నంచురు
భాగ. అను. ౫. ౧౧౬.

క నయనాద్యాగమములు మే, లయినపదా ర్థములఁ జేసి నజాఁ దవి వోఁగా, బయ లావటించి చెపిన క్రియ నయ్యురకందగంధిక వ్నకు మెప్పుగ్ (ఏయూరు ర ౧౩౩)

స. క్రి. ౧. పొందు.

ఉ. రాత్రి నిద్ర యేఁ, బోవఁగ వాదు భార్యఁ గానిపోయినవాఁ డొకఁ డెవ్వఁడో యతం, దేవిధమో యెఱుంగ
మార్క. ౫ ౧౩౮

చ ప్రత్యుపములు కాను దుర్దశలఁ బోవుచునైననుఁ బ్రోతు రాశ్రితున్
కవిక. ౪ ౭౭

౨. రతియందుకూడు

ఉ పాయనిమందనుండి ఘ దపందదపం జను దెంచు బోయునిక, బోయినఁ జిరచిక్క దఁట .. (వేం పంచ. ౧ ౫౫౫.)

క . ఏచేడియఁ బోయితి వన
వేం పంచ ౪. ౪౭౪.

జ. పోఁగొట్టు, పోఁమును, పోఁదేర్చు, పోఁగోలు, పోఁబుచ్చు, పో,శెట్టు, పోక, పోకడ, పోకడపెట్టు, పోకలాఁడి, పోక లాఁడు, పోకాడు, పోకారుచు, పోకిళ్లు మారి, పోకిళ్లు, పోకు[1], పోనడుచు, పోనాట, పోనాడు, పోనిచ్చు, పోనిడు, పోనొత్తు, పోనోము, పోపడు, పోబడి, పోయినచ్చు, పోరాని, పోరానిచుట్టము, పోరామి, పోవచ్చు, పోవనాడు, పోవ నిచ్చు, పోవిడుచు, పోవుదెంచు, పోవైచు.

పోవుదెంచు. అ. క్రి. (పోవు + తెంచు-స్వార్థ మున) పోవు, గఱించు.

ఉ .మునిశాపదినంబులు వోవుదెంచె నం,భో రుహామిత్రుఁ డ స్తగిరిఁ బొందెడు నంచు ..
భార. ఆది. ౭ ౧౫౫.

పోవైచు ~ క్రి. (పోన్ + వైచు.) పడవేయుఁ పాఱవైచు

క. . గంగలోన బోవైచె నజా.
శివసా. 303.

పోషకుఁడు. ~0. విశే. (~ పి శా. అ.) పోషించువాఁడు

పోషణము సం వి అ. న పోషించుట.

పోషము. సం. వి. అ. పుం ౧ పెనుచుట, పోషణము. ౨ పెరుఁగుట 3 పెనుపు, వృద్ధి, సమృద్ధి.

పోషయిత్నువు. సం విశే. (ఉ.) పోషకుఁడు. వి ఉ. పుం కోయిల

పోషించు సం స క్రి పెంచు.

సీ చిగురు లన్నియు హరించితి రింక వియ కశ్రీలచ్చెనెవఁ బోషింపుఁ డనుచు.
ఉ రా. ౬. ౬3.

పోషిత సం విశే. (ఋ. త్రి ఋ) పోషించు వాఁడు.

పోషితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పోషింపఁ బడినది.

పోష్ట. సం విశే. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) పోషకుఁడు వి. ఋ. పుం. కరంజభేదము, ఒక విధమగు కానుగు. కి.

పోష్యపుత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దత్త పుత్రుఁడు.

ఇష్టే : పోష్యసుతుఁడు.

పోష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పోషింపఁదగినది. ౨. వశ్యపోష్యము, తప్పక పోషింపవలయునది ౩ పుష్టినొందునది, పెనుపు గలది, వర్ధిల్లునది ౪. పుష్టినొందించునది, వృద్ధి కలిగించునది, పెంపుగావించునది ౫ విస్తరించినది, తఱచైనది

పోష్యవర్గము. సం వి. . పుం పోషింపఁదగు వారు. (బంధుజనాదు)

పోసనము. వి (సం పోషణం, ప్రా పోసణ.) ౧ క్షీరము, పాలు.

మ. జవసత్త్వంబులు మేలె సామగ్రిలబ్ధే సత్త్రాణమే మేను భూప్రవరుం గోసన మిమ్మనంగివలెనే .

నాగి ౧౦ పూ ౧౩౩౧

సీ. పోసనాన్ పాలు నాఁ బొల్పు బహుళ

గీ. క్షీర మగు (ఆం భా. ౨ ౨౫౮.)

ద్వి పోసనంబులు ద్రావు పాసఁగఁ గూలికిని, వాని కెక్కనయిచ్చెగాని కేఁ డొకఁడు

ద్వి సానంద ౧౫౯. (ప్రా)

౨ పైపూఁత, పైమెఱుఁగు

గీ. కాసపోసనములు విసంబములు భ్రమలు, లేనివచ్చిక లివి వారకాంతలఁ దడసిన వచ్చుఁ గీడు (పాండు ౩. ౪౩)

౩. కాంతి, ప్రకాశము

వ. కెంపుపోసనంబు లసుదాసనంబులుగ.

యయా. ౪ ౧౩.

పోసరము = పోతరము. వి. మదము, గర్వము.

క. నీనఖ్యమునఁ జరించిన, బోసము పొగసాటు కేఁడె తోదవ కలిగెం, బోసరిలు పోరి ప్రౌఢ్య (కేం. పంచ. ౧. ౪౧౩.)

జ ' పోసరించే

పోసరించు. అ. క్రి. (√పోసరము) మదించు, ప్రౌఢ్య, బలియు, పుష్టమగు

వ కాల్గట్టి విడువ మొత్తనిగతిక చూచి పోసరించి పెదవుకొదమతట్టువగుంపు.

ఆము. ౪. ౩౫.

వ. ...తెరువరులు కాల ప్రంకానిలంబుల బలుపు కొలిపి మున్ను పరిక్షీణంబు లగుప్రాణపవనంబులం పోసరింపం జేసిరి

పాంచా. ౪. ౧౬.

ద్వి ఆసీన యై చరణాబ్జముల్ చాఁచి, పోసరించినకుచంబులు ఘుమ గుమ ఘ.

అ. మ. క. ౧ ౧౦ పా ౧౨ పం.

పోసత్తెక్క. వి. మత్స్యవిశేషము, ఒకవిధమైన చేఁ (శ. ర)

పోసూడు. వి పాపాను, ఒప్పె (శ ర)

పోహణ. వి ౧ వ్యాపారసంపత్తు, కార్య స్థితి.

క. మనపురికావలివారిని, ద రిఁగిఁ బిలిపించి యడుగఁ దగు వా లు పోహణ యిటువలె వచ్చిన దని, వివిపింతురు నడచుగతులు పృథ్వీనాథా.

భరద్వాజచరిత్రము ౪ ౬౭. (ప్రా.)

౨. సందర్భము, కూర్పు.

క. దేహము తెన్నగ నుంచిన,పోహణతత్త్వంబు లన్ని బొందుగఁ గాలియున్. దేహము బద లికఁ బడినను, బోహణతత్త్వములు వచ్చి పొందవు వేమా

వేమ ౧ ౧౬౧. (ప్రా. పా.)

౩. కేర్పు, కౌశలము (ప్రా)

క. పొలఁకులఁ గూడవో రతులపోహణ మాడ (రాధికా. 3. ౧౧౪.)
(బ్రౌ. పా. 'పోఁడిమి మాడ మొ' ముద్రి. పా.)
౪. వర్ణనము, పొగడ.
ఉ. నీమహత్త్వమున్, బాహుబలంబు శౌర్యమును బౌనుకులంబునఁ బుట్టుకీర్తియు—, బోహణ చేసి రామకథ పూర్వులు చెప్పిన వింటి (ప్రసన్న రాఘవ శతకము.) (బ్రౌ)
ఱ: పోహణించు

పోహణించు. స. క్రి. (√పోహణ) ౧ కూర్చు, గుంఫించు
క. ...గిరి పోహణించిన, హారావళు (ప్రబోధ ౧ ౭౭.)
సీ. పొసఁగ ముత్యపు సరుల్ పోహణించిరి కల్లఁ దమలోనఁ దోరణ...ములు గూర్చి ...
౨. పొగడు, నుతించు
ద్వి. ...
బొసఁగ ... పోహణింప కుఁడు. (ద్వి ...)

పోహిత్తము. సం. వి. అ. పుం. ... పెద్దయోడ

పౌ

పౌండరీకము. సం. వి. అ. పుం. ౧ క్రతు భేదము. ౨. యజ్ఞభేదము, (ప్రపౌండరీకము

పౌండర్యము. సం. వి. అ. న. పుండరీక మను గంధద్రవ్యవిశేషము. (ఇది కంటిజెవులను బోఁగొట్టును.

పౌండ్రకము. సం. వి. అ. పుం ౧ ఒక దినుసు చెఱకు. ౨. ఒక సంకీర్ణజాతి (చక్కెర కాఁచు వాఁడు.)

పౌండ్రము సం. వి. అ. పుం. ౧ ఒక దేశము. ౨. ఒకదినుసు చెఱకు. 3. బొట్టు, తిలకము! ౪. భీము నిశంఖము

పౌండ్రికము సం. వి అ. పుం ఒక దినుసు చెఱకు

పౌండ్రుఁడు. సం. వి అ పుం క్రియాలోపముచే వృషలత్వము నొందిన క్షత్రియభేదము

పౌనర్భవేయుఁడు సం ... పుంశ్చలి ...

పౌనశ్చలస్యము సం. వి. అ. ... తనము.
...

పౌనఃపున్యము ... (అ. ఈ అ) ౧ పురు ...
... 3 పురుష ... పుం ...
... పుంసవనము (కే ...)

పౌంస్యము ... బలము ౨. యుద్ధము (కే వి)

పౌఁజే = ... (... పుం ... పొజ. ...) ౧ సం క్తి, వరుస, సమూహము.

గీ. పగలు గిరుద,లంబు పట్టించుకొను దివ్వె పౌఁజులను (వరాహ ౫. ౨౯.)
సీ. ... మద్యేడుమాఱులు గంద్రగొడ్డంటఁ గలుపగా పౌఁజులఁ ... (అచ్చ రా. బాల. ౨౦౧.
ద్వి. పచ్చవిన్నసంగాళ పౌఁజుపై, కేడ్యా, గుచ్చిన ముసాల్యాలు గోవరై యొప్ప (సం. రా. అర. ౧౫3 పా. ౧౪. పం
౨. సేన, దండు.

సీ. [illegible] చిలుకగుబ్బపుఁబౌఁజుసేయుతోఁడ.

విక్ర. ౫. ౯౩.

జ. పాఁజతీరుచు, పాఁజావెట్టు, పాఁజులకమ్ము, పాఁజులుసేయు, పాఁజులుసేయు.

పాఁజే(లు)తీరుచ(ర్చు) = పవుఁజులుతీర్చు. స. క్రి. (√పాఁజు + తీర్చు - పాంజుతీర్చు.) [illegible]

[illegible]

[illegible]

చ. [illegible] పాఁజులుతీర్చు [illegible]

పాఁజులకమ్మ్ [illegible] కమ్మ, [illegible]

గీ. [illegible]

ద్వి. [illegible]

ద్వి. [illegible]

పాఁజేలుతీరు = పవుఁజులు [illegible] క్రి. (√పాఁజు [illegible]) [illegible] నేర్పడు, బారులుకట్టు

చ. మంది సిఁటారుల సేనఁగులు మావుతులుం దొర [illegible] లెక్కై, క్రిందగఁ గూర్మితో నెదురుగాఁ జని పాఁజులుదీర యయా. ర. ౧౫౫ (శ. ర పా. పాఁజులు దీర్చఁజాచు ముద్రి. పా)

పాఁజేలుసేయు = పవుఁజులుసేయు. స. క్రి. (పాఁజులు + చేయు) పాఁజులుతీర్చు, పంక్తులుగా నేర్పఱుచు

చ. పాలెముచుట్టుఁ గాచుటకుఁ బార్థుని పాఁజులుసేయుఁ బంచి

జై. భా. ౩ ౯౭.

పాఁజేవెట్టు. [illegible] క్రి. (పాఁజు + పెట్టు.) సేనను [illegible]

గీ. [illegible] క్రి, [illegible] మోచి మంద [illegible] తన్మూల [illegible] (మనుచ. ౫. ౪౪)

పౌగండము [illegible] పౌగం [illegible] బాలసంబంధి [illegible] మొదలుకొని పదేండ్ల [illegible]

పౌగం [illegible]

పౌరవము [illegible]

పౌత్ర [illegible] పౌత్రవస్తు [illegible]

పౌ [illegible]

పౌత్రి [illegible] స్త్రీ [illegible] మనుమరాలు

పౌత్రికేయుఁడు [illegible] (పుత్రికా [illegible]) [illegible] కొడుకు

పౌత్రుఁడు. సం. వి. ౧. పుం. కొడుకుకొడుకు, మనుమఁడు.

పౌనఃపునికము సం. [illegible] (౧. [illegible]) పునః పునః ప్రవృత్తము, మరలమరలఁ గలుగునది.

పౌనఃపున్యము. సం. వి. అ. న. ౧ (మరల మరల) చెప్పుట, కలుగుట మొ. ౨. మఱియొక మాటు, పునర్వారము.

పౌనరుక్త్యము. సం. వి. అ. న మరలఁ జెప్పుట, పునర్వాక్యోక్తి, చెప్పినదానినే నిరర్థకముగా మరలఁ జెప్పుట.

ఇల్లీ : పౌనరుక్త్య ౦.

పౌనర్భవ సం. వి. అ. స్త్రీ పునర్భువు కూఁతురు, మాఱుమనువు చేసికొన్నదాని కూఁతురు.

పౌనర్భవము సం విణ (అ. ఈ.) ౧ పునర్భువునకు సంబంధించినది ౨. పునరుక్తము

పౌనర్భవుఁడు. సం వి అ పుం. ౧ పునర్భువ (మాఱుమనువుదాని) కొడుకు. ౨ పునర్భువ కొండవముగఁడు

పౌపికము. సం విణ. (అ ఈ అ.) రొట్టెలు కాల్చువాఁడు (వై. ని)

పౌరందరము. సం విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧ పురందరునివలనఁ బ్ర ము పురందరుఁడు దేవతగా గలది (హవిస్సు మొ.)

వి అ న. జ్యేష్ఠానక్షత్రము.

పౌరకము. సం వి అ. న ౧ ఇంటివెలుపలి తోఁట ౨ పురమునకు వెలుపలితోఁట

పౌరము సం. విణ (అ ఈ అ) ౧. పురి సంబంధి, ౨ పురమందు పుట్టినది. ౩ పూర్వము ౪ పశ్చిమదిశ ౫ పూర్వదిగంతముల ఉదయ పుం గ్రహస్థితిభేదము (తక్కిన గ్రహములకు ప్రతిపక్షస్థితియందున్న గ్రహము) న రోపి వము, కామంచిగడ్డి.

పౌరస్త్యము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. పూర్వాభిగము, ముందుకలిగినది ౨. ప్రథమము, ౩. ఒటిది. ౪. తూర్పుదిక్కుది

పౌరాణికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పురాణార్థములు తెలిసినవాఁడు; పురాణము చదువు వాఁడు.

పౌరి. సం వి. ఈ స్త్రీ. రాజనగరిమందలి భృత్యులభార్య.

పౌరికుఁడు సం. వి. పుం. ౧ పౌరుఁడు. ౨. పురపాలకుఁడు

పౌరుఁడు సం వి అ. పుం. ౧. పురవాసి, నాగరకుఁడు. (వ్యతి. జానపదుఁడు.) ౨. నాగీము రాజ వంశ క్షత్రియుఁడు. (వై ని)

పౌరుషము సం విణ (ఈ అ.) ౧ పురుష సంబంధి ౨ పురుషప్రమాణము వి అ పుం. ౧ పురుషుఁడు మోపుదిగినంత బరువు. న ౧ పుంస్త్వము, మగతనము. ౨. పురుష ప్రయత్నము ౩ ఉద్యోగవ్యాపారము ౪. పరాక్రమము, మగటిమి, శక్తి, బలిమి ౫ శుక్రము, రేతస్సు ౬. మగగుఱి, పురుషచిహ్నము. ౭. పురుషుని చేయెత్తుపొడుగు ౮. ఘటీ యంత్రము. (వ్యస్య)

పౌరుషేయము. సం విణ (ఈ అ.) ౧. పురుషునిచే చేయఁబడినది ౨ పురుషునివలనఁ గలిగినది, పురుషునికి సంభవించినది. ౩ పురుషకర్తృకము, పుంస్త్వము కలిగినది ౪ ఆధ్యాత్మికము. వి. అ పుం. ౧ పురుషవధము. ౨ సమూహము ౩ పురుషవికారము. ౪ పురుషునిపని, పురుషుఁడు చేసినపని.

పౌరేంద్రము. సం వి అ పుం చాతకపక్షి. (వై. ని.)

పౌరోగవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాకశాలాధ్యక్షుఁడు, (రాజుయొక్క) వంటయింటి యధికారి.

పౌరోధసము. సం. వి. అ. న. పురోధసుని వృత్తి

పౌరోభాగ్యము. సం. వి. అ. న. ౧. పురోభాగ భావము, తప్పులుమాత్ర మెత్తిచెప్పుట ౨. ఈర్ష్య, అసూయ. ౩. దుండగము, దుడుకు. ౪. పిలువనిపేరంటముగా జొచ్చుట. ౫. అధిక ప్రసంగము

పౌరోహితము సం. విశే. (ఈ. .) పురోహితునికి సంబంధమైనది - అ. న. ౧. పురోహితవ్యాపారము. ౨. అథర్వణవేదము (శ. ని.)

పౌరోహిత్యము. సం. వి. అ. న. పురోహితుడు చేయుపని

పౌర్ణమాసము. సం. విశే. (. ఈ. .) పూర్ణిమాసంబంధ, పున్నమకు సంబంధించినది - వి. అ. పుం పున్నమనాడు చేయవలసిన యాగము. (అది అగ్నిహోత్రముచేయువారు చేయుపని)

పౌర్ణమాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పూర్ణిమ, పున్నమ.

పౌర్ణమాస్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. .) పున్నమనాడు కలగునది (శా. గా. ది.)
వి. అ. న. పున్నమనాడు చేయుయాగము.

పౌర్ణమి. సం వి. ఈ. స్త్రీ పున్నమ (వాచ.)

పౌర్తికము. సం. విశే. (అ ఈ. అ) పూర్తము నకు సంబంధించినది, పూర్తమునకు (చెఱువులు త్రవ్వించుట మొ.) సాధనమైనది.(కిర్మము.)

పౌర్వదే(దై)హికము. సం. విశే. (అ.ఈ.అ.) పూర్వదేహసంబంధి, పూర్వజన్మమునం జేయఁబడినది.

పౌర్వపదికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.)-సమాసమందు-పూర్వపదమునకు సంబంధించినది,పూర్వపదగ్రాహకము.

పౌర్వము. సం. విశే. (అ ఈ. అ.) ౧. పూర్వకాలసంబంధి. ౨. పూర్వదిక్సంబంధి, తూర్పుది.

పౌర్వాపర్యము. సం వి. అ. న. ౧. పూర్వాపరత్వము, ఒకటికొకటి ముందటిది వెనుకటిదిగా నుండుట ౨ అనుక్రమము, సాటి.

పౌర్వాహ్ణికము. సం విశే. (అ ఈ. అ.) పూర్వాహ్ణభవము.

పౌలస్తి. సం వి ఈ స్త్రీ పులస్త్య బ్రహ్మ కూఁతురు, శూర్పణఖ.

పౌలస్త్యము. సం. వి. అ న. యుద్ధము.(శ.ని.)

పౌలస్త్యుఁడు సం వి. అ పుం - పులస్త్యుని యపత్యము-౧ రావణుఁడు ౨ కుంభకర్ణుఁడు. ౩ విభీషణుఁడు. ౪ కుబేరుఁడు. ౫ చంద్రుఁడు. (విల్సన్సు)

పౌలి. సం వి ఇ పుం ఇంచుక కాఁచి యించుమించుగాఁ బక్వావస్థఁ దెచ్చినది, సగ్గిళ్లు, అభ్యూషము.

పౌలు = పవులు., ౧ గులు. ౧ (శ. (శ ని.)

పౌలోమి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. (పులోమునికూఁతురు) శచీదేవి.

పౌషము. సం. వి. అ పుం. పుష్యనక్షత్రముతోఁ గూడిన పున్నమగలనెల, పుష్యమాసము.
న. ౧. ఉత్సవము. ౨ యుద్ధము.

పౌషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుష్యమాసమున వచ్చు పున్నమ.

పౌష్కరము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పుష్కర సంబంధి.

వి. అ. పుం. (విష్ణువు పద్మముగా నవతరించిన) పాద్మకల్పము -న. పుష్కరిణీజాలము, మెట్ట తామరదుంప.

పౌష్కలము. సం. వి. అ. పుం ధాన్యవిశేషము. న. సామభేదము (విశ్వము)

పౌష్టికము. సం. విశే. (అ ఆ) పుష్టిని కలుగజేయునది ౧. పెంపుగలిగించునది, వృద్ధిపొందించునది. ౨. దేహమును పోషించునది, బలము కలిగించునది కాచునది, ౩. దిలము సేయునది వి. అ న చౌలకర్మకాలమున కట్టుకొను వస్త్రము

పౌష్ణము. సం వి న. రేవతీనక్షత్రము వి. (ఈ అ) పూష దేవతగా గలది (చును మొ.)

పౌష్పకము. సం. వి. న. పుష్పాంజనము

పౌష్ప సం. వి ఈ . పాటలీపుత్ర నగరము ౨ (పుష్పవతి) మద్యవిశేష

పౌష్యకము. సం. వి. న. గోమేదకము (వై ని)

ప్యా

ప్యానము. సం. విశే. (అ ఆ. అ) తిన్న, బలిసిన. (ప్యాయము చ . స్త్యాగము)

ప్యాయనము సం. వి. న. (అ. ఆ .) ౧. వృద్ధిపొందుట, బలకరము. ౨. పటుత్వము కలిగించునది, ౩. దాహము తీర్చునది వి . న వృద్ధి, పెంపు.

ప్ర

ప్ర. సం. అవ్య. ప్రకృష్టార్థకము, మిక్కిలి. (దీనికి వ్యస్తప్రయోగము లేదు.) ఉదా: ప్రముదము, ప్రచ్ఛాయము, ప్రసిద్ధము మొ॥ ఇది కొన్నిచోట్ల క్రియా వాచకపదములకు ఉపపదమై, అర్థములేకయు ప్రయోగింపఁబడును. ఉదా ప్రయాణము, ప్రార్థన, ప్రశమనము, ప్రశాంతుఁడు.

ప్రంగ = పంగ, ప్రగ్గ. వి (ప్రథమ గాఁ బాఁగిన.) వృక్షాదులకొమ్మ, పలప.

సీ వైపొగ ౯ మ ప్రంగిలు భూతంబు ... గను మనోహరంకృతులను ... తిర్వహింబు భాగ. ౧౦ పూ. ౬౧

క నాం రంపు కొ టిగ ప్రంగ, ... మ్రలబడవు , నలుగిడఁ లేవు లిపి దలిద ౨ (మనుచ ర ౬౧)

ప్రంగు ... ప్రగో. శేషము ద్వి పాలు ట్టినంగ ప్రంగుడుం న్ను, ప్రల కివ్వ ... గాడిక పండితా మహిమ ౨౨౩

ప్రకంపనము సం విశే (అ ఆ అ) వణఁకించునది, మిక్కిలి చలింపఁజేయునది, అల్లలార్పునది - న పుం ... ఉపాధివాయువు, బోరుగాలి ... న కంపము ... మిక్కిలి వణఁకుట. ... చె

ప్రకంపము. సం. ... పుం ఎక్కిలి వణఁకు, ప్రచలనము

ప్రక ... సం. వి. (...) ... గ, వడఁక

ప్రకటనము. సం. ... . ప్రకటించుట, ప్రకాశపఱచుట, వెల్లడిసేయుట

ప్రకటము. సం విశే (అ. ఆ. అ.) స్పష్టము, తేటతెల్ల. ౨ ప్రసిద్ధము, వెల్లడియైనది, ౩. కిపఁబడునది, ప్రత్యక్షము.

ప్రకటించు. స. క్రి. ప్రకాశింపఁజేయు, వెల్లడి సేయు
ఉ. ... సేఁ, టిరణములోన నిట్లు ప్రకటించె భవద్భుజవీర్యకార్యముల్.
భార. కర్ణ 3. 3౫.
చ. పురుషవిశేషవిస్తరుఁడు పూజ్యుఁడు రాజుల లోన నీయుధిష్ఠిరుఁ డని నీగుణాలిఁ బ్రకటించి మనంబులలోన
భాగ. సభా. ౭. ౧౭.

ప్రకటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రకాశితము, ప్రకటింపఁబడినది, తేటతెల్లముసేయఁబడినది, వెల్లడిసేయఁబడినది. ౨. కనుపట్టునది, గోచరించునది.

ప్రకటిల్లు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశితమగు
సీ. పదపల్లవంబునఁ బ్రకటిల్లుచుండు రేఖ కెదుట్టి గాత్రి వెల్వాడిచి పొలు (కాశీ ౫. ౧౧౭.)

ప్రకటీకరించు. సం. స. క్రి. ప్రకటముచేయు
వ. హృదయంబు ప్రకటీకరించి ఖనీభూతకరణారసశేఖుభావంబున
కళా. ౭. ౩౯.

ప్రకథనము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగాచెప్పుట, వెల్లడించుట

ప్రకరణము. సం. వి. అ. న. ౧. శాస్త్రసిద్ధాంతము ప్రతిపాదించు గ్రంథము. ౨. ఏకార్థప్రతిపాదకమగు గ్రంథాంశము, ఏకవిషయబోధకమగు గ్రంథభాగము. 3. ప్రస్తావము, అవసరము. ౪. దృశ్యకావ్యభేదము. (ఇందు ఇతివృత్తము లౌకికమును కవికల్పితమును, శృంగారము అంగి, నాయకుఁడు విప్రామాత్య వణిజులలో నొకఁడు, ధీరశాంతుఁడు.) ౫. (మీమాంస) అంగవాక్యసాపేక్షమగు ప్రధానవాక్యము.

ప్రకరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉపరూపకభేదము. (ఇందు నాయకుఁడు సార్థవాహాదిః నాయిక నాయకసమానవంశజాత)

ప్రకరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. సమూహము. ౨. చెదరిన పుష్పాలోనగునవి, చల్లఁబడినపుష్పాదివి. 3. అతిక్షేపము, అనల విమర్శమైన మాట. ౪. అగరు చందనము.

ప్రకరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నాటకాదులయందు కొంత కథాభాగమునందుమాత్రమే ప్రకరంగవశమునకుండు గ్రంథభాగము

ప్రకర్షకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు. (...)

ప్రకర్షణము. సం. వి. అ. ౧. ఉత్కర్షము. ౨. ఆకర్షణము. ౩. చక్కఁగా దున్నుట

ప్రకర్షము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఉత్కర్షము, అతిశయము. ౨. బలిమి, శక్తి. 3. మిక్కిలి కర్షణము, చక్కఁగా దున్నుట. ౪. విశేషత్వము

ప్రకర్షి. సం. విణ. (న. జీ. న.) అతిశయించునది, ఉత్కృష్టము

ప్రకర్షించు. సం. స. క్రి. గొప్పవానినిగాఁజేయు.
దండకము. లలాటాక్షు దర్శింపుమీ శేష భోగిన్ ప్రకర్షింపుమీ గాఢము భావింపుమీ భోగిశీదండకము.

ప్రకర్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి లాగఁబడినది.

ప్రకల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతిస్వల్పభాగము.

ప్రకల్పన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏర్పాటు, వ్యవస్థ.

ప్రకల్పించు. సం. స. క్రి. కలిగించు.

౪. వెలుఁగు, వెలయు.

ప్రకాశితము. సం. విణ. (అ. అ అ.) ౧ వెల్లడియైనది ౨ (గ్రంథము) ప్రకటితము. ౩. వెలుసినది, వెలిఁగినది. ౪ దృష్టిగోచరమైనది.

—వి. అ. న. ౧. వెలుఁగు. ౨ స్పష్టత.

ప్రకాశ్యము. సం. వి. (అ. అ. అ) ప్రకాశింపఁదగినది —వి. అ. న. వెలుఁగు

ప్రకిరణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చెదరినది.

ప్రకీరము. సం. వి. అ. పుం. చెమలియుడుగు చెట్టు ‡. మా పూతికర(ం)జము. ‡.

ప్రకీర్ణకము. సం వి అ. న. ౧ వింజామరము. ౨. విరివి.—పుం. గుఱ్ఱము

ప్రకీర్తన. సం. వి ఆ. స్త్రీ ౧ కీర్తించుట. ౨ పేర్కొనుట. ౩. ప్రకటించుట.

ప్రకీర్తనము. సం. వి. అ. న. ప్రకీర్తన

ప్రకీర్తి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. గొప్పకీర్తి

ప్రకీర్తితము. సం. విణ (అ అ అ) ౧ కొనియాడఁబడినది. ౨. పేర్కొనఁబడినది ౩. వివరింపఁబడినది ౪ ప్రకటితము, బయల్పడినది

ప్రకీర్యము. సం. విణ (అ. అ అ.) చేల్లఁదగినది.
—వి అ. పుం. ప్రకీరము.

ప్రకుట్యము. సం. వి. అ. పుం. అడవిమల్లె. ‡.

ప్రకృతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. చక్కగాఁ చేయఁబడినది. ౨. గ్రంథప్రస్తావము వలనఁ పొందఁబడినది. ౩. మొదలుపెట్టఁబడినది ౪. నెరవేర్పఁబడినది. ౫. సహజసిద్ధమైనది.

—వి అ. న ప్రస్తుతవిషయము, ఎత్తికొన్న విషయము.

ప్రకృతార్థము. సం వి. అ. పుం. ప్రారంభించిన విషయము.

ప్రకృతి. సం. వి ఇ స్త్రీ. ౧. సహజస్థితి. ౨. సహజస్వభావము. ౩. సహజస్వరూపము. ౪. వంశసంభవము ౫. మూలకారణము. ౬ (వ్యాకరణ) అర్థవచ్ఛబ్దరూపము, ప్రత్యయాదులు చేరని మొదటి శబ్దరూపము ౭. సృష్టి విషయమున పరమాత్ముని సంకల్పము, ౮ ఉపాదానకారణము. ౮ జననేంద్రియము. ౯. (గణిత) మానము, గుణకము, గుణకాంకము. ౧౦. పరమాత్మ. ౧౧. పగిది, రీతి ౧౨ ఒక ఛందస్సు (చరణమునకు ౨౧ అక్షరములుండు శ్లోకములు గలది)

ప్రకృతిత్రయము — వాత, పైత్య, శ్లేష్మములు మూఁడు.

ప్రకృతి వ్యూహములు— దండ, భోగ, మండల, అసంహతములు నాలుగు.

ప్రకృతులు— స్వామ్యాది సప్తప్రకృతులు :— స్వామి, అమాత్యుఁడు, సుహృత్తు, కోశము, రాష్ట్రము, దుర్గము, బలము

అవ్యక్తాది అష్టప్రకృతులు.- అవ్యక్తము, బుద్ధి, అహంకారము, పంచతన్మాత్రలు - అనగా శబ్దస్పర్శరూప రసగంధములు.

ప్రకృష్టము. సం. విణ (అ. అ. అ.) ప్రకర్షము గలది.

ప్రకోపనము. సం వి అ న రూ. ప్రకోపణము ౧ ఉత్తేజనము. ౨ ఉద్దీపనము ౩ ఉద్బోధనము

ప్రకోపము. సం. వి అ పుం. ౧ తీవ్రమైన కోపము. ౨ ఉద్రేకము

ఉదా ఉపదేశము మూర్ఖులకు ప్రకోపము కల్గించునే కాని, శాంతము కల్గింపదు

౩. (సమాసములందు ఉత్తరపదముగా నున్నప్పుడు) అతిశయము, అధిక్యము.

ఉదా. వాతప్రకోపము

ప్రకోపించు. సం. అ. క్రి. ఉద్రేకించు, ముమ్మరించు.

ఉదా. శైత్యము ప్రకోపించినది.

ప్రకోష్ఠకము. సం. వి. అ. పుం. ప్రకోష్ఠము[4].

ప్రకోష్ఠము. సం. వి అ. పుం. ౧. తొట్టికట్టు. ౨. కలాంచి, ముంజేయి మొదలుకొని మోచేతి వఱకును గల ప్రదేశము. ౩. ముంజేయి. ౪. భవనమునందు బహిర్ద్వారము కడనుండు గది ౫. ప్రాంగణము. ౬. ద్వారభాగము.

ప్రక్క. దే. వి. (సం. ప్రక్కా.) ౧. పక్షము. ౨. బరికెంక. ? ౩. పార్శ్వము.

సీ. హిమభానుమీఁదనల్లని దీరని లాంఛనంబు తలఁచిన మశక మాత్రమ్ము సుమ్ము, శరపత్రదాయాదుఁ డితని తేజంబు ముందరను ఖద్యోత మాత్రమ్ము సుమ్ము, చతురాననబ్రహ్మ యితని పొక్కటి శాఖరకుఁ బరాగాణు మాత్రమ్ము సుమ్ము, నిఖిల ప్రపంచంబు నిక్క మీతని డొక్క ప్రక్కకు పెకుకు మాత్రమ్ము సుమ్ము.

పాంచాలీ. ౨. ౨౪.

ప్రక్కి. వి రూ. ప్రక్క.

ప్రక్కె. వి. ? చులము. ?

ప్రక్షరము. సం విణ. (అ ఆ. అ.) ౧. వాఁడి గలది ౨. తీవ్రమయినది.

ప్రక్రమణము. సం. వి అ. న. ౧ గమనము. ౨. గమనప్రారంభము

ప్రక్రమభంగము. వాక్య దోషములలో నొకటి. ఉద్దిష్ట ప్రక్రమమునకు కలిగిన భంగము భిగ్న ప్రక్రమత

ఉదా ఆ బంతులలో మొదటిది తెల్లనిది, మూఁడవది నల్లనిది, రెండవది పచ్చనిది పువ్వులు పూచును, కాయలు కాచును, పండు పండును.

ప్రక్రమము. సం వి. అ. పుం ౧ నడుచునప్పుడు పెట్టెడి యడుగు. ౨ దూరమానము. ౩ ప్రారంభము. ౪. ముందరికి పోవు గమనము, గతి. ౫. క్రమము ౬. ఉపధ ౭. పనికి ముందుగాఁ జేయు ప్రయత్నము. ౮. అవసరము. ౯. క్రమపారపఠనము.

ప్రక్రాంతము. సం. విణ (అ ఆ అ) ౧. మొదలు పెట్టఁబడినది ౨. మొదలినది. ౩ చర్చలో నున్నది. ౪ ముందు చెప్పఁబడినది. పూర్వోక్తము. ౫. అతిక్రాంతము. ౬ ధైర్యము గలది.

—వి. అ. న. ౧. ప్రయాణ ప్రారంభము ? ౨. చర్చలోనున్న విషయము. ఎత్తికొన్న విషయము.

ప్రక్రియ. సం వి. ఆ స్త్రీ. ౧. ప్రకరణము ౨. అధికారము. ౩. మేలైన కార్యము. ౪. (వ్యాక) శబ్దరూపము కలిగిన విధము ౫. కావింపదగిన కార్యము. ౬. కార్యవిధానము.

ప్రక్లిన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧ ఎక్కువగా తడిసినది, ఆర్ద్రము. ౨ తృప్తము పూర్తిగా తృప్తిచెందినది ౩. కరుణార్ద్రము

ప్రక్వణము. సం వి అ. పుం. వీణాధ్వని

ప్రక్వాణము = ప్రక్వణము.

ప్రక్షయము. సం. వి అ. పుం నాశనము

ప్రక్షరణము. సం. వి. అ. న. బొట్టుబొట్టుగా కాఱుట, ఓడుట

ప్రక్షాల(ళ)నము. సం. వి అ న ౧ చక్కగా కడుగుట ౨ శుద్ధిచేయుట ౩. స్నానము ౪. శుద్ధికార్యసాధనము. ౫. కడుగుటకుఁ దగిన నీరు.

ప్రక్షాలి(ళి)తము. సం. విశే. (అ ఆ. అ) ౧. సుస్నాతము. ౨. కడుగఁబడినది ౩ శుద్ధిచేయఁబడినది.

ప్రక్షిప్తము. సం. విశే. ౧. విసరివేయఁబడినది. ౨ (అక్రమముగా) దూర్చినది

ఉదా. ఈ గ్రంథములో ప్రక్షిప్తము లనదగిన పద్యము లున్నవి. అనఁగా గ్రంథకర్త రచింపనివి కలవు అని అర్థము.

ప్రక్షీణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. క్షీణించిపోయినది. ౨. నష్టమయినది ౩. శిథిలించినది.

ప్రక్షుణ్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. నలుగఁగొట్టఁబడినది. ౨. పొడిచఁబడినది.

ప్రక్షేపణము. సం. వి. అ. న. ౧. విసరివేయుట. ౨. (ధరలు మొ.) నిర్ణయించుట.

ప్రక్షేపము. సం వి. అ. పుం. ౧. విసరుట. ౨. చల్లుట. ౩ దూర్చుట. ౪. సమష్టివ్యాపారమందు వాటాదార్లు ఒక్కొక్కరు పెట్టిన పెట్టుబడి ధనము. ౫. కషాయములో కలిపిన పదార్థము.

ప్రక్షోభణము. సం. వి. అ. న ౧. క్షోభ కలుగుట ౨ ఉద్రేకము కలుగుట.

ప్రక్షోభించు. సం అ క్రి మిక్కిలి కలఁతపడు.

ప్రక్ష్వేడన. సం. వి. ఆ స్త్రీ. చూ. ప్రక్ష్వేడనము

ప్రక్ష్వేడనము. సం. వి. అ న. ౧ అగ్రమునందు ఉక్కుతునకగల బాణము. ౨. బిగ్గరగా పెట్టిన ఘోష.

ప్రఖరము. సం. వి అ. పుం ౧ పక్కెర, ఏనుఁగు గుఱ్ఱము మొ వానికి తొడుగు కవచము, కంబళము. ౨. కంచర గాడిద. ౩. కుక్క.

—విశే. (అ. ఆ. అ) ౧ మిక్కిలి వేఁడిగలది. ౨. మిక్కిలి వాఁడిగలది ౩ మిక్కిలి కఠినయినది ౪ మిక్కిలి వేఁడిగలది, ౫. మిక్కిలి కఠినమైనది, ౬. మిక్కిలి కఠినమైనది ౭ మిక్కిలి వాఁడిగలది.

ప్రఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ప్రత్యక్షత. ౨. ప్రఖ్యాతి, కీర్తి ౩. వెల్లడి. ప్రకాశనము ౪. ప్రాదుర్భావము.

—విశే. ౧. స్పష్టము. ౨. పోలికగలది, సదృశమైనది. సమాసములందు ఉత్తరపదముగానే యుండును.

ఉదా: శశాంక ప్రఖ్యమగు మొగము.

ప్రఖ్యాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలి ప్రసిద్ధి కెక్కినది. కీర్తి పొందినది, ౨. తృప్తము, ౩. పరిచ్ఛిన్నము, ౪. పూర్వక్రయాధికారముతో ఆత్మీయముగా ప్రతిపన్నమైనది.

ప్రఖ్యాతవప్తృకము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) ప్రఖ్యాతుఁడైన తండ్రి గలది

ప్రఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ ౧. ప్రసిద్ధి, కీర్తి. ౨. స్తుతి, పొగడ్త ౩ ప్రత్యక్షత.

ప్రఖ్యానము. సం. వి. అ. న ౧. ప్రకటనము, వెల్లడిచేయుట. ౨ విజ్ఞాపనము, నివేదనము, ౩. ప్రత్యక్షత

ప్రఖ్యాపనము. సం వి అ న ౧ ప్రకటనము, వెల్లడించుట ౨ విజ్ఞాపనము, నివేదనము ౩ వార్తాప్రసరణము.

ప్రగండము. సం. వి అ. పుం మోఁచేతినుండి బుజము వఱకును గల బాహువు

ప్రగండి. సం. వి ఈ. స్త్రీ నగరమునందలి వెలుపలి గోడ

ప్రగడ. వి సచివుఁడు (చూ. ప్రగ్గడ, ప్రెగడ, ప్రెగ్గడ. ప్రెగ్గడ.)

ప్రగతజానుకుఁడు. సం. విణ. (అ ఆ అ.) దొడ్డికాళ్లవాఁడు. చూ. ప్రజ్ఞు

ప్రగతము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) ౧. బొత్తిగా పోయినది. ౨. ఎడము గలది

ప్రగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. ముందుగతి. ౨. పురోభివృద్ధి

ప్రగథనము. సం. వి. అ. న. అల్లిక.

ప్రగమనము. సం. వి. అ. న. ౧. పురోగమనము. ౨. ప్రేమించుటలో మొదటియడుగు వేయుట.

ప్రగమము. సం వి అ. పుం ౧ ప్రగతి. ౨. ప్రేమయొక్క ప్రథమ ప్రాదుర్భావము.

ప్రగర్జనము. సం. వి అ. న బిగ్గరగా గర్జించుట.

ప్రగల్భ. సం. వి ఆ స్త్రీ. ౧. స్వీయాంతర్భేద విశిష్టనాయికా విశేషము. పదునెనిమిదేండ్లకు మించిన వయసు గలిగి సంపూర్ణ యౌవనముతో వెలయుచు రతికళా పరిజ్ఞానము మెండుగా నుండు స్త్రీ. ౨ ప్రౌఢ

ప్రగల్భత. సం వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. దిట్టతనము, ధృష్టత్వము. ౨ గర్వము. ౩ ప్రవీణత, ప్రావీణ్యము. ౪. పరిపాకము ౫ దర్పనము, తోఁపిక. ౬ వక్తృత్వము, మాటకారితనము ౭. పదవి, అంతస్తు ౮. నిశ్చయము, దృఢచిత్తత. ౯. పెంకెతనము, ధూర్తత్వము ౧౦. ప్రగల్భచూపు శృంగార చేష్టావిశేషము.

ప్రగల్భుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ అ.) ౧ ప్రతిభ గలవాఁడు, ౨ ప్రౌఢుఁడు

ప్రగాఢము. సం వి అ. న ౧. పెల్లు. ౨. ఆహారవిహారాభావము, దేహక్లేశము.

—విణ. (అ. ఆ. అ.) అధికము. ౨. దృఢము. ౩. పూర్తిగా ముంచఁబడినది.

—అవ్య. ౧. తీవ్రముగా. ౨. అధికముగా. ౩. దృఢముగా. ౪. బలవంతముగా.

ప్రగీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పాడఁబడినది. ౨. గానముతో ముఖరితమయినది.
—వి. అ. న. ౧. పాట. ౨. పాడునట్లుగా చదువు రీతి.

ప్రగీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఛందోవృత్తవిశేషము.

ప్రగుణనము. సం. వి. అ. న. సరిగానుంచుట.

ప్రగుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ సరియైనది, నమ్రకముగలది. ౨. ఋజుమార్గమున వర్తించునది ౩. అగ్రతగలది. ౪. సమర్థతగలది. ౫. నేర్పుగలది. ౬. తెలివిగలది.

ప్రగుణితము. సం. విణ. (అ. ఆ అ) ౧. సరిచేయఁబడినది. ౨. ఋజుమార్గమునఁ బెట్టఁబడినది.

ప్రగుణీకరించు. సం స క్రి ౧. సరిచేయు. ౨ ఋజుమార్గమునఁ బెట్టు ౩ పోషించు

ప్రగుణ్యము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧. అధికము. ౨. గుణోపేతము, ప్రశస్యతము

ప్రగృహీతము. సం విణ. (అ ఆ అ.) ౧ గ్రహింపఁబడినది ౨. (వ్యాకరణ) సంధికార్యము లేనిది చూ. ప్రగృహ్యము.

ప్రగృహ్యము. సం వి అ. న ౧ (వ్యాకరణ.) సంధికార్యము లేని అచ్చు "ఈదూదేద్ద్వివచనం ప్రగృహ్యమ్" పాణిని. ౧. ౧. ౧౧. శబ్దద్వివచన రూపాంతరముల నుండు ఈ ఊ ఏ లు ప్రగృహ్యములు. ౨. అభిజ్ఞానము. ౩. వాక్యము.

ప్రగ్గ. వై. వి బ్రంగయొక్క రూపాంతరము.

ప్రగ్గడ. (రూ. ప్రగ్గడ) సచివుఁడు.

క. అపుడు వారకిశోరకు లనురాగిభృతిఁ జేరంబోయి చేవ దేవర శేనాధిపులం బ్రగ్గడ కొడుకులఁగపిలరుఁ డొకరుఁడ సన్నైవికముగాఁ గూర్చెను.

రామా. ౬. ౨౧౩.

ప్రగ్గము. వై. వి. పగ్గమునకు కొందటిరూపము. (చూ పగ్గము౩) తాడు.

ఉ. దిగ్గియనంచ దూఁడుగొని తీరపదేశపు వంకమీఁదుగా,నగ్గడ ఫుల్లకేసరమునందు వసింపఁగ నెక్కునాలిమక్క, ప్రగ్గము నందఁగాఁ దరువురంద సరోమకరంద గోష్ఠికిన్, దగ్గలమాడు తేంట్లు మరువింటికిఁ బూని గుణద్వయత్వమున్.

ఆము. ౫. ౧౨౨.

ప్రగ్గెడ. రూ ప్రగ్గడ.

ప్రగ్రహణము. సం వి. న. ౧. లెస్సగా గ్రహించుట ౨ సూర్యచంద్రగ్రహణారంభము. ౩. కళ్లెము ౪ ప్రతిబంధము. ౫. కట్టు. ౬. సమర్పణము. ౭ మార్గదర్శనము.

ప్రగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పట్టుకొనుట. గ్రహణము. ౨ సూర్యచంద్రగ్రహణారంభము. ౩. చెఱ. ౪. చెఱఁబడినది ౫. పగ్గము. ౬. కొరడా. ౭. ఏనుఁగు గుఱ్ఱము మొదలగు మృగములను మచ్చిక చేయుట. ౮. రశ్మి. ౯. ప్రాసుసూత్రము. ౧౦. విష్ణునామము. ౧౧. బాహువు, ౧౨. మార్గదర్శి. ౧౩. దయ, అనుగ్రహము. ౧౪. కర్ణికారము. స్త్రీ. ౧౫. ప్రగృహ్యము.

ప్రగ్రాహము. సం వి. అ. పుం. ౧. పట్టుకొనుట, గ్రహణము ౨. వహించుట. ౩. ప్రాసుసూత్రము. ౪. కళ్లెము.

ప్రగ్రీవము. సం. వి. అ. పుం., న. ౧. కలశము, ౨. ఒలుగుదిండు. ౩. కొండ. ౪. ప్రాసాదము నందలి వాతాయనము, కిటికీ. ౫. ప్రాసాద శిఖరగృహము. ౬. వృక్షాగ్రము. ౭. మందిరమునకు చుట్టును కొయ్యతో కట్టిన ప్రాకారము ౮. విలాసమందిరము

ప్రఘటా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శాస్త్రముల ప్రాథమిక సూత్ర విషయము

ప్రఘటావేత్త = ప్రాథమిక సూత్ర విషయములు మాత్రమే తెలిసినవాఁడు

ప్రఘణము. సం. వి. అ. పుం. రూ. ప్రఘనము, ప్రఘాణము, ప్రఘానము ౧ అలిందము, వాకిలి ముందుండు నలుచదరపు చోటు ౨ ద్వార ప్రకోష్ఠము, తలవాకిలి ప్రక్కనుండు గృహము. ౩ ఇనుపగుదియ. ౪. రాగి బిందె

ప్రఘసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కుక్షింభరి. ఘస్మరము

—వి. అ. పుం ౧ తిండిపోతుతనము ౨. రాక్షసుఁడు

ప్రఘాణము = ప్రఘణము.

ప్రఘాతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చంపుట. ౨. యుద్ధము.

ప్రఘానము = ప్రఘణము.

ప్రఘారము. సం. వి. అ. పుం. ౧ కాఱుట. క్షరణము. (జలాదిధార అని శ. ర.) ౨. యజ్ఞాదులందు అగ్నిహోత్రము మీఁద ఘృతాదుల కాఱుట. (వాచ.) చూ. ప్రాఘారము.

ప్రఘూర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలి తిరుగుడుగలది. ౨. చుట్టు తిరుగుట. ౩ పర్యటనము, పరిభ్రమణము.

—వి. అ. పుం. అతిథి.

ప్రఘోషము. సం వి అ పుం. ౧ పెద్దధ్వని. ౨ కోలాహలము.

ప్రచండము. సం విణ ౧ తీవ్రము ౨ అధికము ౩. దృఢము ౪ మిక్కిలి వేఁడిగలది. ౫ కోపాకులము ౬ భీషణము ౭ దుస్సహము. ౮ సరభసము. ౯. చేరరానిది ౧౦. వాఁడియైనది.

—వి. అ పు. కరవీరవిశేషము, (తెల్లగన్నేరు)

ప్రచక్రము. సం వి. అ న. ౧. ప్రయాణము సాగించుచున్న సేన ౨ పరిభ్రమించుసేన (సైనికుల ఆహారపదార్థముల అన్వేషణమునకై)

ప్రచక్షుస్సు. సం. వి. స్. పుం. ౧. బృహస్పతి. ౨. గురుఁడు (గ్రహము)

ప్రచయనము. సం. వి. అ. న. (పుష్పాలు మొ.) కోసిపోఁగుచేయుట, సంగ్రహించుట.

ప్రచయము. సం. వి. అ. పుం. ౧ (పుష్పాదుల) పోఁగు, రాశి. ౨. గుంపు ౩. వృద్ధి. ౪. కొంఁదిపాటి చేరిక. ౫. అనుదాత్త ఉదాత్త స్వరిత ప్రచయములను స్వరములలో నాల్గవది ౬. శ్రేణియందలి అంకెలలో ప్రతి రెండంకెలకును సాధారణముగా నుండు వ్యత్యాసము ఉదా 1 4. 7, 10, 13, 16-ఇందు ప్రచయము. 3

ప్రచరణము. సం. వి. అ. న. ౧. ముందుకు సాగుట. ౨ ప్రచారములో నుండుట. ౩. చెలామణియగుట. ౪. పూనుకొనుట, పొందలిడుట ౫. వాడుట.

ప్రచరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కొయ్యగరిఁటె

ప్రచరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మార్గము, బాట. ౨. ప్రయోగము. ౩. వాడుక. ౪. ఆచారము.

ప్రచరించు. సం. అ. క్రి. చరించు, తిరుగు.
—స. క్రి. ప్రచారములో నుంచు.

ప్రచరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రచరించినది. ౨. ప్రచారములో పెట్టఁబడినది. ౩. (వృత్తిధర్మముగా) సాగింపఁబడినది.

ప్రచలనము. సం. వి. అ. న. ౧. (భయాదుల వలన) వడఁకుట. ౨. వెనుకకు మరలుట. ౩. వాడుకలో నుండుట, చెలామణియగుట.

ప్రచలము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. (భయాదులవలన) వడఁకుచున్నది. ౨. బయలుదేరినది. ౩ నడచునది. ౪ క్షుభితము. ౫. మార్గభ్రష్టము.

ప్రచలాకము. సం వి అ. పుం ౧. విలువిద్య. ౨. నెమలితోఁక. ౩. పాము.

ప్రచలాకి. సం వి. ఇ పుం. నెమలి.

ప్రచలాయితము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్రాల్గుట

—వి అ న (కూర్చుండి కునికిపాట్లు పడునప్పుడు) కలిగెడు తలయూఁపు

ప్రచాలము. సం. వి అ. పుం. వీణాకంఠ (భాగ)ము.

ప్రచితము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ (పుష్పాదులు) కోసి పోఁగుగాఁ బెట్టఁబడినది. ౨. (పదార్థములు) కూర్పఁబడినది ౩. అనుదాత్త స్వరము ౪ నింపఁబడినది

ప్రచురత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ప్రాచుర్యము. ౨. బాహుళ్యము. ౩. విపులత.

ప్రచురత్వము. సం. వి. అ. న. ప్రచురత.

ప్రచురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. బహుళము. ౨. విపులము. ౩ అధికము, పెద్ద, ఎక్కువ. సమాసములందుత్తరపదముగునప్పుడు అధికమని అర్థము.

ఉదా : శిల్పకళా ప్రచురుఁడు, సద్గుణ ప్రచురః ఖనము మహాకృత ప్రచురము.

ప్రచురీకృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రచురముయినదిగాఁ జేయఁబడినది.

ప్రచేత. సం. వి. ఋ. పుం. (రథాదివాహన) చోదకుఁడు.

ప్రచేతసుఁడు. సం. వి. స్. పుం. రూ. ప్రచేతుఁడు, ప్రాచేతసుఁడు. ౧. వాల్మీకి. ౨. మనువు. ౩. దక్షుఁడు. ౪. వరుణుఁడు.

ప్రచేలకము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము

ప్రచేలము. సం. వి. అ. న. పసుపుపచ్చని చందనపు చెక్క.

ప్రచోదనము. సం. వి. అ. న. చోదనముచేయుట, ప్రేరేచుట.

ప్రచోదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. వాఁకుడు. కీ. ౨. సంగడి కెద్దు.

ప్రచోదితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రేరితము.

ప్రచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. కప్పు, అచ్ఛాదనము.

ప్రచ్ఛన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రశ్న.

ప్రచ్ఛనము. సం. వి. అ. న. ప్రశ్నము.

ప్రచ్ఛన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. కప్పఁబడినది. ౨. రహస్యమైనది. ౩. దాఁచియుంచినది ౪. (వస్త్రము) తొడిగినది.

ప్రచ్ఛన్నతస్కరుఁడు=కనఁబడని దొంగ

—వి. ౧. రహస్యద్వారము. ౨. వాతాయనము.

—అవ్య. రహస్యముగా.

ప్రచ్ఛర్దకము. సం. వి. అ. న. వాంతి చేసికొనుట.

ప్రచ్ఛర్దిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాంతి.

ప్రచ్ఛాదకము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) రహస్యముగా నుండునట్టిది. (సమాసములం దుత్తరపదముగా నుండును)

ఉదా: యుద్ధవిషయ ప్రచ్ఛాదక సమితి.

—వి. అ. పుం. పతి పరిత్యక్తయైన భార్య తన సంతాపమును మఱుఁగు పఱచి అన్యాపదేశముగా పాడెడు పాట

ప్రచ్ఛాదనము. సం. వి. అ. న. ౧. అచ్ఛాదనము. ౨. పైని ధరించునట్టి ఉత్తరీయము.

ప్రచ్ఛాదితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. కప్పఁబడినది. ౨. దాఁచినది.

ప్రచ్ఛానము. సం. వి. అ. న. (గొంతు కొను.) ఫుండగుట.

ప్రచ్ఛాయము. సం. వి. అ. న. దట్టమైన నీడగల ప్రదేశము.

ప్రచ్ఛిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్జలము, జలములేనిది (వాచ)

ప్రజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧ సంతతి. ౨ జనము. (న, ఞ్, దుస్, సు, లు పూర్వపదముగాఁగల బహు వ్రీహియందు ఉత్తరపదముగు నీపదము సాంతమగును. వా. అప్రజసుఁడు, దుష్ప్రజసము, సుప్రజసుఁడు)

ప్రజననము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పుట్టించునది, జనకము. - వి. అ. న. ౧ గర్భాధానము ౨ జననము, పుట్టుట, కనుట, ప్రసవించుట ౩ అఁడుగుఱ్ఱి

ప్రజనము. సం. వి. అ. పుం. ౧ ప్రజననము, కనుట, ప్రసవించుట. ౨ ఆవు మొదలగువాని యందు ఎద్దు మొదలగువాని గర్భగ్రహణార్థమగు మైథునము, (ఆవు ఎనుము, లోనగువాని తొలిచూలు, - నిశ. గ.)

ప్రజనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తల్లి, జనని

ప్రజల్పనము. సం. వి. అ. న. వట్టి మచ్చట లాడుట, ఉపయుక్తము కాని యోచనలు సేయుట.

ప్రజల్పము. సం. వి. అ. పుం. ౧ వాక్య భేదము. ("అసూయేర్ష్యా మదోగ్రయుజా సోఽవధీరణముద్రయా, ప్రియస్య కౌశలోద్గారః ప్రజల్పస్సతు కీర్త్యతే") ౨ క్రోష్ట కథా భేదము ౩ ముచ్చట, వట్టి యోచనమాటలు

ప్రజవనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి వేగము గలది

ప్రజవి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) మిక్కిలి పడి గలవాఁడు, తగస్వి.

ప్రజాగరము. సం. వి. అ. పుం. ౧ మేలుకొనుట, రాత్రి మేలుకొని యుండుట, నిద్రలేమి ౨ జాగరూకత ౩. కావలి కాచువాఁడు, జాగ్రత్తతోఁ గాచుకొనువాఁడు.

ప్రజాత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బాలెంతరాలు, ప్రసూత

ప్రజాతంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. సంతానము, వంశము

ప్రజాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా పుట్టినది. - వి. అ. పుం. అశ్వభేదము. (గోడిగ యందు కేతస్కందనము గావించిన గుఱ్ఱము.)

ప్రజాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧ ప్రజ. ౨ ప్రజననము, కనుట, ప్రసూతి ౩ సంతతి (వాచ)

ప్రజాద. వి. అ. స్త్రీ. గర్భధాత్రీవృక్షము

ప్రజాదానము. సం. వి. అ. న. వెండి

ప్రజాద్వారము. సం. వి. అ. న. సూర్యుఁడు. (విల్సను)

ప్రజాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. బ్రహ్మ. ౨. దక్షాది ౩. రాజు ౪ అల్లుఁడు. ౫ సూర్యుఁడు. ౬ అగ్ని ౭ త్వష్ట, విశ్వకర్మ. ౮. యజ్ఞము ౯ కీటభేదము ౧౦ తండ్రి, జనకుఁడు. ౧౧ మాగుడి ౧౨ ఒకానొక సంవత్సరము

శ్లో. ప్రభవో విభవః శుక్లః ప్రమోదోఽథ ప్రజాపతిః నిర్ణయసింధువు.

ప్రజావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ తోఁడబుట్టిన వాని పెండ్లాము ౨ కుటుంబిని, పిల్లలుగల స్త్రీ

ప్రజాహితము. సం. వి. అ. న. ప్రజలకు హితమైనది, నీరు

ప్రజిసము. సం. వి. అ. పుం. గాలి

ప్రజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పెనిమిటి, పతి.

ప్రజ్ఞ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుద్ధి. ౨. సామర్థ్యమును. తెలివితేటలు (సూరక ప్రజ్ఞ లేల పల్కెడు. శ ర)

ప్రజ్ఞాకాయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాదించు వారలలో గొప్పవాఁడు (త్రి వి)

ప్రజ్ఞాచక్షువు. సం. వి. స్. పుం. బుద్ధియే నేత్రముగాఁగలవాఁడు - ౧. గ్రుడ్డివాఁడు ౨. ధృతరాష్ట్రుఁడు (వాచ)

ప్రజ్ఞానము సం. వి. అ. న. ౧. బుద్ధి ౨. గుఱుతు (శ ర)

ప్రజ్ఞానుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. మంచి జ్ఞానముగలవాఁడు, పండితుఁడు - వి. అ. న. ౧. మంచిజ్ఞానము, బుద్ధి ౨. చిహ్నము ౩. విశేషము

ప్రజ్ఞాపత్రిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పుస్తకమునందు గుఱుతుగా వేసిన కాగితము

ప్రజ్ఞాలుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రజ్ఞగలవాఁడు

ప్రజ్ఞావంతుఁడు సం. విశే. (త్. తీ. త్.) ప్రజ్ఞగలవాఁడు

ప్రజ్ఞావాదము సం. వి. అ. పుం. బుద్ధియుక్తమగుమాట

ప్రజ్ఞావృద్ధుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రజ్ఞలో పెద్దవాఁడు, అతితెలిసిన ప్రజ్ఞగలవాఁడు

ప్రజ్ఞిలుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రజ్ఞాలుఁడు

ప్రజ్ఞుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రజ్ఞగలవాఁడు, ప్రాజ్ఞుఁడు

ప్రజ్ఞువు. సం. విశే. ఉ. దొడ్డికాళ్ళవాఁడు (రూ. ప్రజ్ఞుఁడు)

ప్రజ్వరిల్లు(లు.) సం. అ. క్రి. ౧. మండు.

వ. సురభీంధనరచితంబగు చితి ప్రజ్వరిల్ల నధ్వర్యు సహితుండై

భా. రా. యు. ౨౭౬.

క. .. దశమంబగు మస్తకము త్తరించి వేల్వఁ గదఁగి హోమవహ్ని చటులంబుగఁ బ్రజ్వరిలంగఁ జేసినన్ (ఉ. రా. ౭. ౧౪౩.)

౨. ప్రకాశించు.

వ. ప్రభాకరుండు రోమకూపంబులం బ్రజ్వరిల్లు నిజరశ్మికలాపంబును

మార్కం. ౬. ౪౮.

తే. భీతికరమగు నుగ్రసంప్రభూత మొకటి, ప్రాంశుకృష్ణమై దంష్ట్రలు ప్రజ్వరిల్ల

భార. శాం ౩ ౪౪౨.

౩. ఉండు, కలుగు.

సీ. బహునేత్రములు మేనఁ బ్రజ్వరిల్లుట సహ్య తక్షుత్తురాహ్వానమోదాత్తకీర్తిఁ బరగు

భా. అను. ౫ ౪౦౦

ప్రజ్వలనము సం. వి. అ. న. ౧. మండుట. ౨. ప్రకాశించుట

ప్రజ్వలించు సం. అ. క్రి. మండించు, మండఁజేయు

క. కృత్తిఁ ద్రికోణాకృతిగా కొక్క వేదిక దక్షిణభాగంబుగాఁ గావించి కృశానాగ్ని యందుఁ బెట్టి ప్రజ్వలించి

భా. గా. యు. ౧౨౫౫

చ. అనలము ప్రజ్వలించి విహితాగమతంత్రము లాచరించి హెంపావరఁగ మంత్రయుక్తమగు హోమము ము న్నొనరించి ...

మార్కం. ౭. ౩౭౧.

సీ. చక్రవాకములకు శాంతిగా వెలిచి ప్రజ్వలించిన వహ్నిపటల మనఁగ

భోజరా. ౬. ౧౧౪.

ఆ. క్రి. ౧ మండు (కర.) ౨ ప్రకాశించు
సీ. పద్మరాగప్రభల్ పయిపయి నిగిడించు, పాద
పల్లవరుచుల్ ప్రజ్వలింప
భా. రా. బాల. ౭. ౪౯

ప్రజ్వలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧ మండినది ౨ ప్రకాశించినది. -వి. అ. న. ౧ మండుట ౨ ప్రకాశించుట

ప్రడీనము. సం. వి. అ. న. (పక్షి) ౧ నలుప్రక్కలను పఱచుట ౨ ముందుపఱచుట ౩ వాలిపోవుట, పలాయనము

ప్రణతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నమస్కారము

ప్రణతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧ మిక్కిలి వంగినవాఁడు ౨ నమస్కరించినవాఁడు. ౩ నడఁకువగలవాఁడు

ప్రణదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) శబ్దించునది, ధ్వనిచేయునది

ప్రణమిల్లు. సం. అ. క్రి. ౧ వంగుఁదగు
వ. వాఁడు వినయంబున శయ్య డిగ్గ నగుచుం
గన్నీరొలుకం బ్రణమిల్లి చేలు మొగిడ్చి
మహాత్మా, నీతలం పేమి?
భా. శాం. ౩. ౨౮౮
౨ నమస్కరించు
క. కని భక్తిఁ బ్రణమిల్లుడు, ముని యాతిథ్యం
బొసఁగి మోదంబున
భా. శాం. ౩. ౧౫౬
ఆ. పరమభక్తితోడఁ బ్రణమిల్లి యున్నను,
కృపకువలన మునినికాయ మెల్ల
భా. ఆది. ౧. ౨౩
వ. .. అయ్యిరువురు తంద్రిచరణంబులకుం
బ్రణమిల్లి. (మార్క. ౩. ౭౪)

ప్రణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాఁతది, పురాతనము (వాచ.)

ప్రణయకలహము. సం. వి. అ. పుం. నాయికా నాయకులకు పరస్పరము కుటిలప్రచారము వలననో చిట్టకమువలనో కలుగుజగడము, వలపుజగడము, నెయ్యంపుఁగయ్యము

ప్రణయకుపితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రణయకోపముగలవాఁడు

ప్రణయకోపము. సం. వి. అ. పుం. ప్రేమము యొక్క కుటిలప్రచారములవలన కారణము లేకయే నాయికానాయకులకుఁ గలిగెడికోపము, పొలయలుక, నెయ్యంపుఁగినుక

ప్రణయనము. సం. వి. అ. న. ౧ తెచ్చుట ౨ కొంపోవుట ౩ చేయుట, కరణము ౪ రచించుట ౫ (కారణాదులను) ఎత్తిచెప్పుట, ఉదాహరించుట ౬ అగ్నికి సంస్కారవిశేషమును జేయుట

ప్రణయనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ మిక్కిలి కొనిపోఁదగినది ౨ సంస్కరింపఁ దగినది (వహ్ని) ౩ వహ్నిసంస్కారసంబంధి. (ఇధ్మకాష్ఠాది = వంటచెఱకు మొ.)

ప్రణయము. సం. వి. అ. పుం. ౧ ప్రేమము, వలపు ౨ చెలిమి, మైత్రి ౩ విశ్వాసము ౪. ప్రార్థన, యాచన ౫ నిర్వాణము, మోక్షము

ప్రణయి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧ ప్రణయముగలవాఁడు, ప్రేమగలవాఁడు ౨ ప్రేమింపఁబడినవాఁడు, ప్రియుఁడు ౩ పరిచయముగలవాఁడు. -వి. న్. పుం. ౧ పరిచితుఁడు, చెలికాఁడు ౨ స్వామి, భర్త, ౩ భక్తుఁడు, కొలుచువాఁడు

ప్రణయించు. సం. స. క్రి. జ్వలింపఁజేయు, మండఁజేయు.

ఛ హిమకరుఁ డస్తు డొప్పెఁ బ్రణయించి
కుహవృతి నిద్ర గార్హపత్యముక్రియ

(సూర్యోదయ వర్ణనము)
పీ యజనాభిరతుల ప్రేత గన్నలు ... యింప
మునివరేణ్యులు పొఁగి ప్రమోద మంద,
అధ్వన్యజనులు దేశాంత రబుల కేఁగ హాలి
కలు కేదారములకుఁ జనఁగ

బ్రహ్మో ...

ప్రణయిని సం వి ఈ స్త్రీ ౧ ప్రియురాలు,
భార్య ౨ చెలిమికత్తె, స్నేహితురాలు

ప్రణవము సం వి అ పుం ౧ ఓంకారము
౨ ... పరమాత్మ ...

ప్రణష్టము సం విణ (అ ఆ అ) ౧
మిక్కిలి ... చెడినది, మఱు
గైనది ౨ చచ్చి, మృతము

ప్రణసుఁడు ... పెద్ద
ముక్కుగలవాఁడు

ప్రణాదము ... వి అ పుం ౧ మహాధ్వని,
పెనుమ్రోత ౨ అనురాగ ...
౩ ... ము
యందు గుమ్మనిమ్రోఁగు ధ్వని

ప్రణాది ... వి ఈ స్త్రీ ...
గొడవ ... ద్వారము

ప్రణామము సం ... పుం ౧ ...
౨ నమస్కారము, మ్రొక్కు

ప్రణాయకము ... (అ ఆ అ) ప్రణ
యము కలిగించునది

ప్రణాయకుఁడు సం ... (ఇ ఆ)
చక్కగా ... నడ ...

వి ఆ పుం ౧ నాయకుఁడు, సేనాదుల
నడపువాఁడు, దళవాయి, ౨ ముఖ్యుఁడు

ప్రణాయ్యము సం విణ (అ ఆ అ) ౧
ప్రణయము ..., పేర్వర్త్మము ౨ సాధువు
౩ ..., ... విరి ... ము
అభిలాష ... (మే ...)

ప్రణాళిము ... వి అ పుం ...
... నీళ్లుపోవు దారి
౨ ... పోవు ... భూమిలో పాత త్రోవ
౩ ... వరుస

ప్రణింసితము సం ... (అ ఆ) ముంచి
తము ... బడి ది

ప్రణిధానము సం ... వ ౧ అర్పణము,
ముందిడు ... ౨ ప్రయత్నము ౩ అభి
నివేశ, ... ప్రవేశ ... (గొంగ)
చింత ... భేదము ... భక్తి ...
... కర్మఫలత్యాగము ... మనస్సు
యొక్క ... ధ్యానాంతరములందుఁ
...

ప్రణిధి సం ... పుం ౧ వేగుచూచుట,
... గు ... డు
... నము,
... శ్లోకము
యొక్క ... తర్ధము (శే ని)

ప్రణేయము ... అ ౧ పేరులను
బుచ్చుట ౨ ప్రయోగించుట, వినియో
గించుట

ప్రణినాదము సం వి అ పుం మహాధ్వని,
గంభీరధ్వని

ప్రణిపతనము సం వి అ న ప్రణామము,
అభివాదనము

ప్రణిపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = ప్రణిపాతము.

ప్రణిపాతము. సం. వి. అ. పుం. ప్రణిపతనము.

ప్రణిపాతరసము. సం. వి. అ. పుం. ఆయుధములమీఁద జపించు మంత్రవిశేషము. (ఆ. ని.)

ప్రణిహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఉంచఁబడినది. ౨. స్థాపితము. ౩. ప్రాప్తము. ౪. సమాహితము, సావధానమైనది. ౫. ప్రాప్తము పొందఁబడినది. ౬. అంగీకృతము, ఒప్పుకొనఁబడినది. ౭. వేయఁబడినది.

ప్రణీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. చేయఁబడినది, రచింపఁబడినది (గ్రంథాది). ౨. విహితము, విధింపఁబడినది (దండనాది). ౩. క్షిప్తము, త్రోయఁబడినది, వేయఁబడినది. ౪. నివేశితము, చొప్పింపఁబడినది. ౫. ఉపసంపన్నము, పాకము చేయఁబడినది. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞమునందు మంత్రముచేత సంస్కరింపఁబడిన యగ్ని. -వి. ఆ. స్త్రీ. యజ్ఞపాత్రవిశేషము. -న. సంస్కృతము, పచనముగాని, సంస్కారముగాని చేయఁబడిన పిండివంటకము మొ.

ప్రణుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి పొగడఁబడినది.

ప్రణుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలిపొగడిక.

ప్రణుతించు. సం. స. క్రి. పొగడు.

సీ. ప్రణుతించు లోకపరాయణ నాకపాలన ఆవిరీఁదయు నమ్రగిరి (కాశీ. ౭. ఆ. ౩౦.)

సీ. ప్రాఁబల్కుతుదిఁదోఁ బ్రణుతించునయమి ప్రవరులనుతిఁ జెవులఁ బెట్టి

ఉ. రా. ౨. ౧౪౮.

ప్రణున్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. త్రోలఁగఁబుచ్చఁబడినది, తఱుమఁబడినది. ౨. జరుపఁబడినది, ప్రవర్తితము. ౩. కదల్పఁబడినది, బెదరించి పుచ్చఁబడినది. ౪. వడఁకునది, కంపించునది. ౫. పంపఁబడినది, ప్రేషితము.

ప్రణేజనము. సం. వి. అ. న. ౧. ప్రక్షాళనము, కడుగుట, తుడుచుట. ౨. స్నానము. ౩. కడుగుటకొఱకైన నీరు.

ప్రణేత. సం. విణ. (ఋ. ఱీ. ఋ.) ౧. చేయువాఁడు, రచించువాఁడు. ౨. కొనిపోవువాఁడు, నాయకుఁడు, నేత. ౩. (ఒకదర్శనమునకుఁగాని, సిద్ధాంతమునకుఁగాని) స్థాపకుఁడు, బోధకుఁడు.

ప్రణేయము. సం. విణ. ౧. వశ్యము, అధీనము, లోనైనది. ౨. ప్రాపణీయము, పొందింపఁదగినది. ౩. చేయఁదగినది. ౪. నిర్ణయింపఁదగినది.

ప్రణోదము. సం. వి. అ. పుం. ౧. త్రోలఁగఁబుచ్చుట, తఱుముట. ౨. నియమించుట.

ప్రణోదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రవర్తితము, జరుపఁబడినది. ౨. నియమింపఁబడినది, ఆజ్ఞాపింపఁబడినది. ౩. తఱుమఁబడినది, పోఁగొట్టఁబడినది.

ప్రతతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వ్యాపము. ౨. విస్తృతము. ౩. కప్పఁబడినది, నిండినది. (శ. ని.)

ప్రతతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. విరివి, విస్తారము. ౨. తీఁగ (హలా. ని.) ౩. పొదరు, విశేషముగాఁ జుట్టుకొనియుండుతీఁగ. (శ. ని.)

ప్రతనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పురాతనము, ప్రాఁత.

ప్రతప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలి కాఁచఁబడినది, వేఁడిసేయఁబడినది.

౨ వేఁడియైనది. 3 సంతాపమునొందింపఁబడి నది, నొప్పింపఁబడినది

ప్రతమకము. సం వి అ పుం. ఒకవిధమగు ఊబ్బసము (ఆ ని)

ప్రతర్కణము. సం వి అ న వితర్కించుట, చర్చించుట

ప్రతర్కము. సం వి అ పుం = ప్రతర్కణము

ప్రతలము. సం వి అ న పాతాళలోకవిశేషము పుం. ౧ చపేటము ౨ చాచినవ్రేళ్లుగల అఱచేయి (మే ని)

ప్రతానము. సం వి అ పుం విస్తారము, విరివి, కొన్నితీఁగలకుండు వంకరతంతువు

ప్రతానిని. సం వి ఈ స్త్రీ తీఁగ, లత

ప్రతాపనము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ వేఁడిచేయునది ౨ సంతాపము కలిగించునది. వి అ న ౧ వేఁడిచేయుట, కాఁచుట ౨ సంతాపము కలిగించుట, దండించుట పుం నరకము.

ప్రతాపము. సం వి అ. పుం ౧ వేఁడిమి, తాపము ౨ ప్రభ, కాంతి. 3. రాజాదులకు కోశదండములవలనఁ గలిగిన తేజస్సు. ౪. శౌర్యము, పరాక్రమము. ౫ శక్తి, బలిమి. ౬. ఉత్సాహము ౭. అర్కము, జిల్లేడు. శ్రీ.

ప్రతాపసము. సం వి అ. పుం. ౧. తెల్లజిల్లేడు. శ్రీ. ౨ ఒకజాతిరేడి (కే ని.)

ప్రతాపించు. సం. క్రి. ప్రతాపముచూపు.

మ. కపుతో సొక్కటికయ్యముం దొడరి మెచ్చించెన్ బ్రతాపించి వాసవునర్థాసన మెక్క (జై. భా. ౫. ౧౬౩.)

ద్వి. గరుడుండు మును సుధాకలశముఁ గొనిన, ఖగణి రాజులు చూడఁగాఁ బ్రతాపించి

అ మ. క. ౪. ౨౧౧. పా. ౨౮. పం.

ద్వి సాతి చించాపురివాధుండు నిత్య, మాతత శుభమూర్తియై ప్రతాపించు.

ద్వి. పరమ. ౫. ౩౯౪. పా.

ప్రతారకము. సం. విణ (అ. కి కా అ.) వంచకుఁడు (కే. ని.)

ప్రతారణ. సం వి ఆ. స్త్రీ మోసము, వంచన

ప్రతారణము. సం వి అ.న ౧ దాఁటించుట. ౨ మోసపుచ్చుట

ప్రతారము సం.వి. అ పుం ౧. దాఁటించుట. ౨. మోసము

ప్రతారించు సం స క్రి. మోసపుచ్చు.

గీ. ఠంటమాటల బలిఁ బ్రతారించినట్టి, దంభవామన, మామనస్తాప ముడుపు.

నైష. ౮. ౧౨౪.

ప్రతారిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ. నాభి, బొడ్డు. (కే. ని.)

ప్రతారితుఁడు. సం విణ. (అ ఆ అ.) మోసపుచ్చఁబడినవాఁడు

ప్రతి ౧ వస్తువు, సదృశవస్తువు

సీ అక్కొఁడికవేడి దాఁచిప్పించి యొక్కొక్క ప్రతికి నూఱునుకోయి ప్రతులు గాఁగ

భోజరా ౬ ౧౪౦

స్వప ఆ పుస్తకమునకు వేయిప్రతులు అచ్చు వేయించినారు

౨ స్థలము, పొలము మునిఁగినవాని భాగము

వ్యవ ఆయూరిలో నాభూమి నాల్గుప్రతులుగా నున్నది

3 నిదర్శనము

ద్వి కథలను సీతుఱుఁ గారణంబులును, కెప్పు మాటల మిమ్ముఁ జప్పరించుటలు, చాగొ ప్పుగుకే ప్రతిచూపెద విూకు

పండిత దీక్షా ౫౨ పా. ౧౪. పం

ప్రతి. సం. అవ్య. (ఇది సమాసపూర్వపదముగా నుండి యీక్రిందియర్థముల నిచ్చును.) ౧. ఆదానము, స్వీకరించుట. ఉదా: ప్రతిగ్రహణము. ౨. ఆభిముఖ్యము ఉదా: ప్రతిసూర్య గమనము ౩ వారణము ఉదా ప్రతిషిద్ధము. (సమాసోత్తరపదముగా నుండి లేశము అనునర్థ మిచ్చును. ఉదా శాకప్రతి) ౪. వీప్సను తెలియఁజేయును. ఉదా ప్రతిదినము, ప్రతి గృహము (ఈక్రింది యర్థములందు వ్యస్తముగా నున్నదనుచున్నది వైకృతమని కొందఱు) ౧. సమానము

గీ. వేయు నేఁటికి నలపాండవేయునాటి, పిడుగడిల లేదు ప్రతి రఘువీరుఁ డొకఁడు.

విజ వి ౧ ౯౪.

మ ... ఎవ్వాని సీ[...]తి లే కేరు [...] జగత్ప్రఖ్యాత వైరోచని

హరి. ఉ ౧౦. ౨౩౭.

సీ. సరి యుద్ది ప్రతి సదృశమన కెఁగు

సాం. వి [...] ౬౪

౨. ప్రతినిధి, మాఱు.

చ. నిను [...] నర్పననే [...] కాంధ [...]

(వై భా [...] ౧౦౭)

సీ. . ప్రతి మాఱు బను [...] ప్రతినిధి యగు

ఆ [...] ౨ ౩౦౭

ద్వి. ఎన్నిన జగతి నహి ప్రతి యనఁగ

ద్వి. పరమ. ౧ ౪౩౩ పా

ఉ. విన్నప మాలకించు రఘువీర నహిప్రతి లోక మంచు నా, కన్న దుగాగ్మ్యముఁ జున్

దా ४ ३౯

ఉదా : ప్రతిదినము, ప్రతిగృహము, ప్రతివత్సరము మొ

ప్రతికంచుకుఁడు. సం. వి అ. పుం విరోధి, శత్రువు. (ఆ. వి.)

ప్రతికషము. సం. విశ. (అ. ఆ.) కార్యాపణము వెలగలది, కార్యాపణమునకు కొనఁబడినది.

ప్రతికరము. స . వి. అ. పుం చేసినదానికి బదులు పారితోషికాదులు చేయుట

ప్రతికర్త. సం. వి ఋ పుం బదులుచేయువాఁడు, విరోధి, శత్రువు.

ప్రతికర్తవ్యము. సం. విశ (అ. ఆ అ) ౧. మరలఁ జెల్లింపఁబడఁదగినది (అప్పు మొ) ౨ బదులుగా చేయఁదగినది (అపకారాది) ౩. చికిత్స చేయఁబడఁదగినది [...] బదులుతీర్చుకొనుట, పగ మొ॥ తీర్చుకొనుట,

ప్రతికర్మము. సం వి [...] ౧ బదులు చేయుట ౨ చికిత్స ౩ వస్త్రాద్యలంకరణము, శృంగారము

ప్రతికశ(ష)ము సం వి పుం కశా ఘాతము (చబుకుదెబ్బ) నొందిన గుఱ్ఱము

ప్రతికారము. సం వి పుం ౧ మాఱు చేఁత, బదులుచేయుట, ప్రతిక్రియ. ౨ పగ దీర్చుట ౩ చికిత్స, పరిహారము ౪ [...]గము, విఘ్నము

ప్రతికారి. సం విశ (ఌ [...]) ప్రతికారము చేయువాఁడు.

ప్రతికార్యము. సం ప్రతికర్తవ్యము

ప్రతికాశము. సం వి (అ ఆ అ) తుల్యమైనది, తుల్యత్వము కలది

ప్రతికుంచితము. సం విశ (అ ఆ అ) వంగినది, వంకరైనది

ప్రతికుంజరము. సం వి. అ పుం శత్రువగు కుంజరము.

ప్రతికూపము. సం. వి. అ. పుం. పరిఖ, అగడ్త. (వాచ.)

ప్రతికూలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అనుకూలము కానిది, విరుద్ధపక్షమును అవలంబించినది. - వి. ౧. న. విపరీతాచరణము.

ప్రతికృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మాఱుసేయఁబడినది, ప్రతిక్రియచేయఁబడినది. ౨. పరిహారముచేయఁబడినది, చికిత్సచేయఁబడినది. వి. అ. న. ౧. చేసినదానికి బదులొనరించు ప్రతీకారము. ౨. విరోధము.

ప్రతికృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మాఱుచేఁత, బదులు [illegible] ప్రతిబింబము, మాఱురూపు. ౪. [illegible] ప్రతినిధి. ౬. ఎదిరించుట, విరోధము.

ప్రతికృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. రెండుచాళ్లు దున్నఁబడినది. ౨. ఆచారాదిహీనత్వముచే నిందింపఁబడినది, త్రోసిపుచ్చఁబడినది. ౩. నీచము, నికృష్టము.

ప్రతిక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాఱుచేఁత, చేసినదానికి బదులుచేయుట. ౨. ప్రతీకారము చేసికొనుట. ౩. చికిత్స, పరిహారముచేత. ౪. విరోధము. ౫. వస్త్రాద్యలంకరణము, ప్రతికర్మము.

ప్రతిక్రుష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుఃఖితము, దీనము.

ప్రతిక్షయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రక్షకుఁడు. (వాచ.)

ప్రతిక్షిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొలఁగఁ ద్రోయఁబడినది. ౨. వారితము, అడ్డగింపఁబడినది. ౩. తిరస్కరింపఁబడినది. ౪. బాధింపఁబడినది. ౫. నిందింపఁబడినది. ౬. ఆక్షేపింపఁబడినది.

ప్రతిఖురకము. సం. వి. అ. పుం. ఒకవిధమగు మూఢగర్భము. (వాచ.)

ప్రతిఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రసిద్ధి.

ప్రతిగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరావృతము. - వి. అ. న. ౧. పరావర్తించిపోవుట. ౨. పక్షిగతిభేదము, మఱలివచ్చిపోవుట, (ముందుకేఁగిపోయి మరలి వెనుకకుఁబోవుట).

ప్రతిగర్జన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాఱుగర్జించుట.

ప్రతిగర్హితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిందింపఁబడినది.

ప్రతిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. స్వీకారము, గైకొనుట, పుచ్చుకొనుట. ౨. దానము పుచ్చుకొనుట. ౩. దానద్రవ్యము. ౪. సేనవెనుకటిబలము. ౫. తమ్మపడిగము, పతద్గ్రహము. ౬. గ్రహణము. ౭. పరిచయుట.

ప్రతిగ్రహించమే. సం. ప్రతి పుచ్చుకొను.

చ. [illegible] రఘూద్వహుండు [illegible] ప్రతిగ్రహించెను [illegible] ద్విజగాఢధర్మములు చూచి యొసంగుఁడు నా [illegible]

ప్రతిగ్రహీత. సం. వి. ఋ. పుం. ౧. ప్రతిగ్రహించువాఁడు, పుచ్చుకొనువాఁడు. ౨. పెనిమిటి, భర్త. ౩. దానముపుచ్చుకొనువాఁడు.

ప్రతిగ్రాహకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దానము పుచ్చుకొనువాఁడు.

ప్రతిగ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. దానము పుచ్చుకొనుట. ౨. పతద్గ్రహము, తమ్మపడిగము.

ప్రతిగ్రాహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిగ్రహింపఁదగినది, పుచ్చుకొనఁదగినది.

ప్రతిఘటనము. సం. వి. అ. న. మాఱొడ్డుట. (శ. ర.)

ప్రతిఘటించు(యించు)చే. సం. అ. క్రి. మార్కొను, ఎదిరించు.

వ. అప్పుడంబునను ద్రోణాచార్యభ్రాతృచోదితుండై యుగాంతకాలానలుండునుం బోలెఁ బ్రతిఘటించి నిలిచిన ..

భార. ఆది ౭. ౩౮.

సీ. ఫాలలోచనునితోఁ బ్రతిఘటించి పరాంబుజమునఁ గన్గొన్న గౌతమతిపస్వి.

ఉ. రా. ౭. ౧౯౪.

సీ. పారిజాతకపాదపారిజాతరిపుద్వి పారిజాత శ్రీలఁ బ్రతిఘటించి. (దశా ౧. ౭౦.)

క. ప్రతిఘటియింపఁగ వచ్చుచె, ప్రతిభటులకు నసమసమరఘట్టములతోడన్. (భీమ. ౧. ౭౧.)

క. అరయ నీయుదయమునకుఁ, గారణమై యేకులంబు గాంభీర్యమునన్, దారాపతిఁ గన్న పయఃపారావారంబుతోడఁ బ్రతిఘటియించెన్. (నైష. ౪. ౯.)

ప్రతిఘట్టించే సం. అ. క్రి. ప్రతిఘటించు

ద్వి. గబ్బున శైవమార్గమై యాది యనుచు, నిబ్బందిజనమును గీయుబ్బ లూర, మెట్టి మాతోఁ బ్రతిఘట్టించి యాడ, పెట్టణ వాదంబు నిల్పి గెల్చినను.

బస. పు ౭. ౫౭౦.

ప్రతిఘము. సం. విణ (. అ. అ.) ప్రతికూలము. వి. అ. పుం. ౧ మాఱుదెబ్బ, ప్రతిఘాతము. ౨ కోపము. ౩. పగతీర్చుకొనుట. ౪. మూర్ఛ. ౫. శత్రువు. ౬. వధము (శే వి)

ప్రతిఘాతనము. సం. వి. అ. న. మారణము, చంపుట.

ప్రతిఘాతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మాఱుదెబ్బ. ౨. ఎదిరించుట. ౩. అడ్డగింత, వారణము, వారించుట. ౪. మాఱుచేఁత. ౫. చంపుట

ప్రతిఘాతి. సం. విణ. (శ. శి. శ.) పగతీర్చుకొనువాఁడు.

ప్రతిఘ్నము. సం. వి. అ. న దేహము. (వాచ.)

ప్రతిచింతనము. సం. వి అ న ధ్యానము.

ప్రతిచికీర్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. బదులు చేయుటకునిచ్ఛ. ౨. పగతీర్చుకొననిచ్ఛ.

ప్రతిచేయు. అ. క్రి (ప్రతి + చేయు) సాటి చేయు, పోల్చు

గీ. ఇంతిసెమ్మోము ప్రతిచేసి యెన్నచోటఁ జందురుని మేను పూర్వపక్షంబు నొందు.

విక్ర. ౪. ౧౭.

ప్రతిచ్ఛందము సం. వి అ పుం ౧ ప్రతిమ, ప్రతిరూపము ౨ ప్రతినిధి.

సీ కల్పకారామరేఖకుఁ బ్రతిచ్ఛందంబు త్రిదశేంద్రుకోటి కామ్రేడితంబు గీ . మంత్రియన్నయదేవమ్యమహితయశము

(ఇట ఔపమ్యవాచకము.) భీమ. ౧ ౫౩.

ప్రతిచ్ఛదనము. సం. వి అ న కప్పడు, కప్పుగువస్త్రము.

ప్రతిచ్ఛన్నము. సం విణ (అ. ఆ అ) కప్పఁబడినది ౨. దాఁపఁబడినది

ప్రతిచ్ఛాయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧ ప్రతిబింబము, నీడ ౨ ప్రతిరూపము, ప్రతిమ. ౩. సాదృశ్యము, పోలిక.

ప్రతిజంఘ. సం. వి అ. స్త్రీ. అగ్రజంఘ, పిక్కలయొక్క ముందరిభాగము (వాచ.)

ప్రతిజల్పకము. సం. వి. అ. పుం దూతవాక్యభేదము.

ప్రతిజాగరణము. సం. వి. అ. న. కావలికాచుట

ప్రతికూలము. సం. వి. అ. పుం. పతిఖ, అగడ్త. (వాచ.)

ప్రతికూలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అనుకూలము కానిది, విరుద్ధపక్షమును అవలంబించినది. ౨. వి. ౧. న. విపరీతాచరణము.

ప్రతికృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మాఱుచేయఁబడినది, ప్రతిక్రియచేయఁబడినది ౨. పరిహారముచేయఁబడినది, చికిత్సచేయఁబడినది. వి. అ. న. ౧. చేసినదానికి ఉపకారముగా పారితోషికముగా చేయు విరోధము.

ప్రతికృతి. సం. ... మాఱుచేఁత, బదులు ... ప్రతిబింబము, మాఱురూపు ... ప్రతినిధి ... ఎదిరించుట, విరోధము.

ప్రతికృష్టము. సం. ... ౧. రెండుమార్లు దున్నఁబడినది. ౨. అచారానిహీనత్వము ... నిందింపఁబడినది, త్రోసివుచ్చఁబడినది ... నీచము, ... ష్టము.

ప్రతిక్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మాఱుచేఁత, చేసినదానికి ... మిఱుబయుట ... గతిక్రియకొనుట. ... చికిత్స, పరిహారము ... విరోధము ... వస్తు ... అలంకారము, ప్రతికర్మము.

ప్రతిక్రుష్టము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) దుఃఖితము, ...నము.

ప్రతిక్షయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రక్షకుఁడు (వాచ.)

ప్రతిక్షిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తోలఁగఁబుచ్చఁబడినది ... వారింపఁబడినది, అడ్డగింపఁబడినది. ౨. తిరస్కరింపఁబడినది. ౪. బాధింపఁబడినది. ౫. నిందింపఁబడినది. ౬. ఆక్షేపింపఁబడినది.

ప్రతిఖురము. సం. వి. అ. పుం. ఒకవిధమగు మూఢగర్భము (వాచ.)

ప్రతిఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రసిద్ధి

ప్రతిగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరావృత్తము. వి. అ. న. ౧. పరావర్తించిపోవుట ౨. ఎన్నిగతిభేదము, మఱలివచ్చిపోవుట, ముందుకుపోయి మఱల వెనుకకుఁ బోవుట.)

ప్రతిగర్జన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాఱుగర్జించుట.

ప్రతిగ్రాహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ...రింపఁబడినది

ప్రతిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. స్వీకారము, ... పుచ్చుకొనుట ... దానము పుచ్చుకొనుట ౨. దానద్రవ్యము ... సేన వెనుకటిప్రక్క ... తమ్మపడిగము, పతద్గ్రహము ... గ్రహించుట.

ప్రతిగ్రహించు. సం. స. క్రి. పుచ్చుకొను ... గ్రహించుట ... దానము పుచ్చుకొనువాఁడు. ... చూచి యొసంగుఁడు వా

ప్రతిగ్రహీత. సం. ... ఋ. పుం. ౧. ప్రతిగ్రహమువాఁడు, పుచ్చుకొనువాఁడు. ౨. పెనిమిటి, భర్త ౨. దానముపుచ్చుకొనువాఁడు

ప్రతిగ్రాహకుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) దానము పుచ్చుకొనువాఁడు.

ప్రతిగ్రాహము. సం. ... అ. పుం. దానము పుచ్చుకొనుట ౨. ... తమ్మపడిగము

ప్రతిగ్రాహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిగ్రహింపఁదగినది, పుచ్చుకొనఁదగినది.

ప్రతిఘటనము. సం. వి. అ. న. మాఱొడ్డుట. (శ. ర.)

ప్రతిఘటిం(యిం)చు. సం. అ. క్రి. మార్కొను, ఎదిరించు.

వ. ...అస్త్రవంతుండు నాచార్యభ్రాతృచోదితుం డై యుగాంతకాలానలుండునుం బోలెఁ బ్రతిఘటించి నిలిచిన ...

భార. ఆది ౭. ౩౭.

సీ. ఫాలలోచనునితోఁ బ్రతిఘటించి పదాం బుజమునఁ గన్గొన్న గౌతమతపస్వి.

ఉ. రా. ౩. ౧౯౪.

సీ. పారిజాతకపాదపారిజాతవిభుద్వి పారిజాత శ్రీలఁ బ్రతిఘటించి. (దశా ౧. ౭౦.)

క. ప్రతిఘటియింపఁగ వచ్చున, ప్రతిభటులకు వసమసమగర్జనుతోఁ డనే. (భీమ. ౧. ౭౧.)

క. అరయ నీయుదయమునకుఁ, గారణమై యేకులంబు గాంభీర్యమునకా, దారాపతిఁ గన్న పయఃపారావారంబుతోఁడఁ బ్రతిఘటియించెన్. (నైష. ౪. ౯)

ప్రతిఘట్టించు సం. అ. క్రి. ప్రతిఘటించు

ద్వి. గబ్బున జైనమార్గమై యాది యనుచు, నిబ్బంధికినముసు [illegible] లార, మెట్టి మాతోఁ బ్రతిఘట్టించి యాడ, పెట్టణ వాదంబు నిల్చి గెల్చినమ.

బస పు ౭. ౫౭౦.

ప్రతిఘము. సం. విశ (అ. అ) ప్రతికూలము. వి. అ. పుం. ౧. మాఱుదెబ్బ, ప్రతిఘాతము ౨. కోపము. ౩. పగతీర్పుకొనుట. ౪. మూర్ఛపడు. ౫. శత్రువు. ౬. వధము (శే వి)

ప్రతిఘాతనము. సం. వి. అ. న. మారణము, చంపుట.

ప్రతిఘాతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మాఱుదెబ్బ. ౨. ఎదిరించుట. ౩. అడ్డగింత, వారణము, వారించుట. ౪. మాఱుచేఁత. ౫. చంపుట.

ప్రతిఘాతి. సం. విశ. (శ. వి. శ.) పగతీర్పు కొనువాఁడు.

ప్రతిఘ్నము. సం. వి. అ. న. దేహము. (వాచ.)

ప్రతిచింతనము సం. వి. అ న. ధ్యానము.

ప్రతిచికీర్ష. సం. వి ఆ. స్త్రీ. ౧ బదులు. చేయుటకునిచ్ఛ. ౨. పగతీర్పుకొనవిచ్ఛ.

ప్రతిచేయు. అ. క్రి (ప్రతి + చేయు) సాటి చేయు, పోల్చు

గీ. ఇంతిసెమ్మోము ప్రతిచేసి యున్నచోటఁ జందురుని మేను పూర్వపక్షంబు నొందు.

విక్ర. ౪. ౧౩.

ప్రతిచ్ఛందము. సం వి అ పుం ౧ ప్రతిమ, ప్రతిరూపము ౨ ప్రతినిధి

సీ కిల్పకారామరేఖకుఁ బ్రతిచ్ఛందంబు త్రిదశేంద్రుకంటి కాత్మేకింతంబు. గీ. మంత్రియన్నయదేవయ్యమహితయశము. (ఇట నౌపమ్యవాచకము.) భీమ. ౧ ౫౩

ప్రతిచ్ఛదనము సం వి అ న కప్పడు, కప్పుగువస్త్రము.

ప్రతిచ్ఛన్నము. సం విశ (అ. అ ఆ) కప్పఁ బడినది ౨. దాఁచఁబడినది.

ప్రతిచ్ఛాయ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. ౧ ప్రతిబింబము, నీడ ౨ ప్రతిరూపము, ప్రతిమ. ౩. సాదృశ్యము, పోలిక.

ప్రతిజంఘ. సం వి ఆ. స్త్రీ. అగ్రజంఘ, పిక్కలయొక్క ముందిభాగము (వాచ)

ప్రతిజల్పకము. సం. వి. అ పుం దూరవాక్యభేదము.

ప్రతిజాగరణము. సం వి. అ. న. కావలికాచుట

ప్రతిజాగరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మేలు కొనుట, మెలఁకువ. ౨. హెచ్చరిక. ౩. కాఁచుట.

ప్రతిజిహ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిఱునాలుక, కొండనాలుక.

ప్రతిజ్ఞ. సం. వి ఆ. స్త్రీ. ౧. ఏదో నొకపనిని దప్పక చేసెదనని దృఢముగా చెప్పుట. ౨. ఒప్పుకొనుట, అంగీకారము ౩. (న్యాయ) సాధ్యత్వముచేత పక్ష నిర్దేశము (పంచాంగన్యాయము యొక్క అవయవ భేదము)

ప్రతిజ్ఞాంతరము. సం. వి. ఇ. న. (న్యాయ) నిగ్రహస్థానభేదము (ప్రతిజ్ఞాతార్థమునకు ప్రతిషేధము కలుగఁగా స్వవికల్పమువలన తదర్థము నిర్దేశించుట)

ప్రతిజ్ఞాతము సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ౧. దృఢముగాఁ జెప్పఁబడినది ౨. ప్రతిజ్ఞ చేయఁబడినది ౩. అంగీకరింపఁబడినది. వి. ఆ. న. ప్రతిజ్ఞ.

ప్రతిజ్ఞాతవ్యము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రతిజ్ఞ చేయఁదగినది ౨. అంగీకరింపఁదగినది.

ప్రతిజ్ఞానము సం. వి. అ. న. ౧. చెప్పుట, దృఢముగాఁ జెప్పుట ౨. అంగీకారము ౩. ప్రతిజ్ఞ.

ప్రతిజ్ఞాసన్న్యాసము సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రతిజ్ఞ విడుచుట ౨. (న్యాయ) ప్రతిజ్ఞాహాని, ప్రతిజ్ఞను దిగవిడుచుట

ప్రతిజ్ఞాహాని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (న్యాయ) ప్రతిజ్ఞను దిగవిడుచుట

ప్రతిజ్ఞేయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రతిజ్ఞ సేయఁదగినది. ౨. అంగీకరింపఁదగినది.

ప్రతితంత్రసిద్ధాంతము. సం. వి. అ. పుం. వాదిప్రతివాదులందొకఁడుమాత్రము ఒప్పుకొన్న సిద్ధాంతము.

ప్రతితరము. సం. వి. ల. పుం. కదపుఁడేయి, ఓడతెడ్డు లోనగు తరణసాధనము. (వాచ.)

ప్రతితాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తాళపుఁజెవి.

ప్రతితాళము. సం. వి. అ. పుం. (సం.గీ) తాళభేదము

ప్రతితూణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాతరోగభేదము.

ప్రతిదానము. సం. వి. అ. న. ౧. వస్తువుల మాఱుపు, పరివర్తనము ౨. దాపనిచ్చినదానిని మరల నిచ్చుట, న్యాసప్రత్యర్పణము.

ప్రతిదారణము. సం. వి. అ. న. ౧. విదారణము, చీల్చుట. ౨. యుద్ధము

ప్రతిదివము. సం. వి. న్. పుం. ౧. దినము. (విద్యమ్ని) ౨. సూర్యుఁడు. (వాచ.)

ప్రతిదృష్టాంతసమము. సం. వి. అ. పుం. (తర్క) ఒకవిధమైన పరిశీమాలినసమాధానము.

ప్రతిదేయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మరల నియ్యఁదగినది. వి. అ. న. ౧. కుదువ, తాకట్టు. ౨. తీసికొనినమరల నియ్యఁదగిన వస్తువు.

ప్రతిద్వంద్వి. సం. విశే. (న్. నీ న్.) ౧. పగవాఁడు, శత్రువు. ౨. ప్రతికూలుఁడు, ఒవ్వని వాఁడు. ౩. తుల్యరూపుఁడు, సమానుఁడు. ౪. ఎవ్వనితో ద్వంద్వయుద్ధము చేయఁబడునో వాఁడు.

ప్రతిధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రతివిధానము, ప్రతీకారము.

ప్రతిధానము. సం. వి. అ. న. నిరాకరణము. (వాచ.)

ప్రతిధ్వని. సం. వి. ఇ. పుం. ప్రతిశబ్దము.

ప్రతిధ్వానము. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిధ్వని.

ప్రతిన. వి (సం. ప్రతిజ్ఞా.) ౧. ప్రతిజ్ఞ, శపథము

క. ఈప్రతిన యొట్టిదెఱుఁగున, నప్రతిహతవృత్తి
నెగడు నట్టిదెఱుఁగు లో,కప్రభుఁడ నీవ చేయ
న,తప్రకట రాత్రిమప్రప్తుఁడ నగుదుఁ
నర గ్రో. ౧౧౬

గీ గాంతివాగింగఁ బాపి యిక్కడను రొక్క,
సిద్ధవాహినిఁ బ్రవహింపఁ జేసి కాని, లింగ
సంస్థాపనముఁ గల్పింప మనచు, బామ
యము లేక్కువుఁ బ్రతిన పట్టి.
భీమ ౪. ౧౧.

౨ ప్రతిజ్ఞా వాక్యము.

సీ. ఁర్జున నోర్చెద ననిలోన నే నని యుత
నితోఁ బలికిన ప్రతిన నెఱప
భార వి— ౬ ౯౦౧

క. వి ప్రతిన బలుకుమేనకకు
చంద్రా. ౩ ౫౦

౩ పట్టుదల, దృఢదీక్ష.

గీ. భర్తపని పూని నిజముగాఁ బ్రతిన గట్టి,
పోడు రానంప కాననంబునకు
కాశీ ౭. ౩౭

ఆ. ప్రతిన వలదు వైరిం ట్టున నృపతికి, దిండు
వెదలఁ దీఱకుండుఁదీఱు. (ఆము. ౪. ౭౩.)

(సీతాదేవి) క. .. తా, మతిఁ దలఁచినటుల
పట్టిన ప్రతినయు నెఱవేర్చఁ దప్పెభావం
బసఁదే. (ఉ రా ౩. ౧౩౨)

౪. నియమము, నిష్ఠ.

ఆ నిర్జితేంద్రియుండు నిష్ఠాపరుం డంచు, నప్పు
పారసారెఁ జెప్ప దీవు, వీనిఁ బ్రతిన చెఱిచి
విటుఁ జేసి తెచ్చినఁ, గలదె పంద మనినఁ
గాంతి పలికె. (వైజ. ౨. ౭౭.)

౫. సామ్యము.

క. ప్రియపుణ్యఫలలీలఁ జెంత్రు మీఱుటఁజేసి
జంబీరములు కొంత సవతు వచ్చు, కంచుకా
వరణసంగతులు గాంచుటఁజేసి ద్రాక్ష
గుత్తులు కొంత ప్రతిన వచ్చు.
ముకుంద. ౨. ౭౯.

ప్రతినందనము సం వి. అ. న ఆశీర్వాదాదు
లచే సంభావించుట.

ప్రతినస్త ౦ ౧. ఎఌ పుం మురికునుమఁగు,
ప్రహార్తుఁ (వాచ)

ప్రతినవము ౦ ౯. (అ. ఆ అ) నుతనము,
క్రొత్తది (వా)

ప్రతినాదము ౦ వి ఉ పుం ప్రతిశబ్దము,
మాఱుమ్రోత

ప్రతినాయకుఁడు సం వి అ. పుం కృతియందలి
నాయకునకుఁ బ్రతికూలుఁడగు నాయకుఁడు
(రామాయణమందునాయకుఁడు రాముఁడు, ప్రతి
నాయకుఁడు రావణుఁడు.)

ప్రతినిధి సం వి. ఇ పుం. ౧ ౧ వ. ౨.
మాఱు

ప్రతినియమము ౦ వి. . ౧ వ్యవస్థ,
ఏర్పాటు.

ప్రతినిర్దేశ్యము ౦ విశే. (అ. ఆ) మొదట
నిర్దేశింపఁబడినదై గుణాంతరము విధించుటకును,
దెలియఁగోరిన యర్థమును బ్రతిపాదించుటకును
మరల నిర్దేశింపఁబడునది. ('సూర్యుఁ
డెట్లుగా ఉదయించుచున్నాఁడు. ఎట్లుగా అస్త
మించుచున్నాఁడు' నుచో ఎట్లుగానుటను
మరల నిర్దేశించుట యుపయోగించిన యొఱపు
గుణముతోనే యస్తమించునని తెలుపును.)

ప్రతినిర్యాతనము. సం. వి అ న ౧ మరల
నిచ్చివేయుట ౨. పగదీర్చుకొనుట, మాఱు
సేత.

ప్రతినివర్తనము. సం. వి. అ. న. ౧. లభించిన వస్తువునుండి నివర్తించుట. ౨. నివారణము.

ప్రతినివిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పట్టు పట్టఁబడునది. (శ. ర.) చలపాది, పట్టుదల గలది (ఆ. ని.)

ప్రతినివేశము సం వి పుం. ఒక్కొర, పట్టు దల, చలము

ప్రతిపక్షము సం. విణ. (. ఆ.) సదృశము, సమానము - వి. అ పుం ౧ విరుద్ధపక్షము ౨ శత్రువు, ఎదిరి. ౩. (వ్యవహారమందు) ప్రతివాది, విపక్షుఁడు.

ప్రతిపక్షి. సం వి (న్ ఇ న్) ప్రతిభాలుఁడు.

ప్రతిపక్షితము. సం. వి. (అ.) ప్రతిపక్షముగలది.-వి. అ. పుం. (న్యాయ) సత్ప్రతిపక్ష మనుదోషముతోఁ గూడినహేతువు (ఇదియొక హేత్వాభాసము.)

ప్రతిపత్తి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧ ప్రాప్తి, పొందుట. ('స్వర్గప్రాప్తి') ౨ ఎఱుక, తెలివి, జ్ఞానము. ('శబ్దార్థప్రతిపత్తి' 'అభేదప్రతిపత్తి') ౩. ప్రవృత్తి, పూనిక ౪. ప్రాగల్భ్యము, నేర్పు. ౫. గౌరవము. ౬. పదప్రాప్తి. ౭. ఫలశూన్యమగు కర్మాంగవిశేషము (ఇది మీమాంసకార్థము. శ్రాద్ధాదులందు దత్తమగు ద్రవ్యము కుశమయబ్రాహ్మణపక్షమున జలాదులందు నిక్షేపించుటయు ఫలశూన్యమగు కర్మాంగము) ౮. ప్రకాశము. (శ. ర)

ప్రతిపత్తిపటహము. సం వి. అ. పుం. వాద్యభేదము, నగారా.

ప్రతిపత్తిభేదము. సం. వి. అ. పుం. మతభేదము, అభిప్రాయభేదము.

ప్రతిపత్తిమంతుఁడు. సం. విణ (త్. వ. తి. త్.) ౧. ప్రగల్భుఁడు, నేర్పరి. ౨. బుద్ధిమంతుఁడు, తెలివిగలవాఁడు. ౩. పనియందు చుఱుకుఁదనముగలవాఁడు. ౪. ప్రసిద్ధుఁడు, గొప్పవాఁడు.

ప్రతిపత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. ౧. ప్రవేశము. ౨. ఉపక్రమము, ప్రారంభము. ౩. బుద్ధి, జ్ఞానము ౪ ప్రగడవాద్యము. ౫. పాద్యము. ౬ బహిష్పవమానస్తోత్రమందు ప్రథమ స్తుతి. (వాచ) అవతారికయగుశ్లోకము. ౭. బాధము. (శ. ని)

ప్రతిపన్నము సం. విణ. ౧. ప్రాప్తము, పొందఁబడినది ౨ అవగతము, తెలియఁబడినది. ౩. స్వీకృతము, కైకొనఁబడినది.

ప్రతివర్ణశిఖ సం వి. అ. స్త్రీ. ద్రవంతీవృక్షము.

ప్రతిపాదకము సం. విణ. (అ. దికా. అ) ౧. ఇచ్చునది. ౨ నిరూపించునది, స్థాపించునది. ౩. బోధకము, తెలుపునది, వివరించునది ౪. ప్రాపకము, పొందించునది.

ప్రతిపాదనము. సం. వి. అ. న. ౧. దానము, ఇచ్చుట. ('పాత్రప్రతిపాదనము') ౨. నిరూపణము. ౩. బోధనము, తెలుపుట, వివరించుట. ౪. నెలకొల్పుట, నిర్వర్తనము. ౫. కలిగించుట. ౬. ఉపక్రమించుట.

ప్రతిపాదయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) ౧. బోధకుఁడు. ౨. దాత, ఇచ్చువాఁడు. ౩. నిరూపకుఁడు.

ప్రతిపాదించు. సం. స. క్రి ౧ ఇచ్చు, దానము చేయు.

క. శ్రితపతులవలన సముపార్జితమైన ధనంబు ... దీనిం, బ్రతిపాదింపంగవలయుఁ బాత్రవశమునన్. (భాగ. షష్ఠ. ౧. ౨౦౨.)

౨. తెలుపు, నిరూపించు.

౪. ఉపనిషదుక్తార్థంబులు, ప్రసంశతత్త్వ వగు నిక్కు ప్రతిపాదింతుస్. (శరా. ౫. ౧౧౩.)

౩. కలిగించు (విల్యమ్సు)

ప్రతిపాదితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. ప్రతిపాదింపఁబడినది, దత్తము, ఇయ్యఁబడినది ౨. నిరూపితము. ౩. బోధితము, తెలుపఁబడినది. ౪. చెప్పఁబడినది. ౫. కలిగింపఁబడినది

ప్రతిపాద్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ప్రతిపాదింపఁదగినది.

ప్రతిపాలకుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) రక్షకుఁడు.

ప్రతిపాలనము. సం. వి. అ. న. రక్షణము.

ప్రతిపాలించు. సం. స. క్రి. రక్షించు.

వ. ఇట్లు ప్రస్తావశ రాది వివాహంబులవలన సమస్తలోకంబులుం దాన యై విష్ణుండు ప్రతిపాలించును. (వి. పు. ౪. ౧౯.)

ప్రతిపాలితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) రక్షితము.

ప్రతిపూజనము. సం. వి. అ. న. ౧. ఒకరు చేసిన పూజనమునకు బదులుపూజనము చేయుట ౨. ఎదుర్కొని పూజించుట. ౩. ఒకరినొకరు పూజించుట, వందనాదులు చేయుట.

ప్రతిపోల్చు. స. క్రి. (ప్రతి + పోల్చు.) సరి పోల్చు.

ద్వి. బలగర్వమున మిమ్ముఁ బ్రతిపోల్పఁ జాలు, బలియురు వానరపతులఁ జెక్కింద్ర.

రం. రా. బాల. ౧౯. పొ. ౨. పం.

ప్రతిప్రణామము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరు చేసిన ప్రణామమునకు బదులుచేయు ప్రణామము, మాఱుమ్రొక్కు.

ప్రతిప్రయాణము. సం. వి. అ. న. మరలి వచ్చుట, మరలఁబాటు

ప్రతిప్రశ్నము సం. వి. అ. పుం. ౧. ఒక ప్రశ్నకు బదులుగా నడిగెడి ప్రశ్నము. ౨. ఉత్తరము, ప్రత్యుత్తరము.

ప్రతిప్రసవము. సం. వి. అ. పుం. (వ్యాక.) బాధకబాధకము, సామాన్యవిధిని బాధించెడి విశేషవిధిని బాధించు సూత్రాదికము.

ప్రతిప్రస్థాత. సం. ౧. బు. పుం. అధ్వర్యునకు సహాయుఁడైన ఋత్విగ్భేదము.

ప్రతిప్రస్థానము. సం. వి. అ. న. శత్రుపక్షమును జేరుట, విరుద్ధపక్షము నాశ్రయించుట.

ప్రతిప్రహారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మాఱు దెబ్బ, దెబ్బకుఁదగిన మాఱుదెబ్బ. ౨. ప్రతి ఘాతభేదము.

ప్రతిఫలనము సం. వి. అ. న. ౧. ప్రతిబింబించుట. ౨. సాదృశ్యము.

ప్రతిఫలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రతిబింబము. ౨. చేసినకర్మమునకు ననురూపమైన ప్రతీకారము, తగినఫలము.

ప్రతిఫలించు. సం. అ. క్రి. ౧. ప్రతిబింబించు.

గీ. తరుణి కడు వింత నీముఖదర్పణమునఁ, బ్రతి ఫలించెను శుకదష్టపక్వబింబఫలము ...

ఉ. రా. ఒ. ౪౦౯.

౨. తగినప్రతీకారమునిచ్చు.

ప్రతిఫలితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. ప్రతిబింబించినది. ౨. తగినప్రతీకారము చేయఁబడినది.

ప్రతిబంధకము. సం. విణ. (అ. ధా. అ.) ౧. బంధించునది, కట్టునది. ౨. అడ్డగించునది, ప్రతిరోధకము. ౩. ఎదిరించునది, విరోధించునది. -వి. అ. పుం. విటపము, కొమ్మ.

ప్రతిబంధనము. సం. వి. అ న. ౧. బంధించుట, కట్టుట ౨. చెఱయుంచుట. ౩. అడ్డగింత, ప్రతిరోధనము

ప్రతిబంధము. సం. వి. అ పుం. ౧ బంధించుట, కట్టుట. ౨ అడ్డగింత, ప్రతిరోధనము ౩. ఎదురించుట, మాఱొడ్డుట ౪ మట్టడి ౫ సంబంధము. ౬ ఆరాధంగము, మనస్సు చెదరుట ౭ (సాంఖ్య) వ్యాప్తి, నియతసంబంధము. (అగ్నిధూమములకుం గల ఎడతెగని సంబంధము)

ప్రతిబంధి. సం విణ. (న్ నీ న్.) ౧ బంధించునది. ౨. అడ్డగించునది. -వి. ఇ పుం, ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆక్షేపము. ౨. ప్రకృతమగు వాదికల్పమునందుఁ బ్రవర్తించినపురుషునిఁ గూర్చి ప్రకృతమగు కల్పాంతరమును ఆపాదించుట. (ఇది ప్రతివాదిమతమందు అనిష్టాంతర ప్రసంగము కలిగించు వాక్యముగున. దీనివలన వాదికి వలెనే ప్రతివాదికిని అనిష్టప్రసక్తి కలుగును.)

ప్రతిబంధించు. సం. స. క్రి. ౧. అడ్డగించు

వ. మహాఋషుల వదలించి పితరులఁ బ్రతిబంధించి వసువులఁ బరిమార్చి
హర ౩. ౯.

౨. ఒకదానికి చేర్చికట్టు. ౩. (రత్నాదులను) చెక్కు, తాపు.

ప్రతిబంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. బంధుసమానుఁడు. (దాహిత్రాది.)

ప్రతిబద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) ౧. (ఒకదానికి) బంధింపఁబడినది, కట్టఁబడినది. ౨. సంబద్ధము, సంబంధించినది. ౩. ప్రతిరుద్ధము, అడ్డగింపఁబడినది. ౪. స్థగితము, తాపఁబడినది. ౫. వ్యాపకము, నియతసంబంధము గలది, ఎల్లప్పుడు ఎడతెగక సంబంధించియుండునది. (ధూమమునందు అగ్ని ప్రతిబద్ధము)

ప్రతిబలుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ బలవంతుఁడు ౨. సమానబలుఁడు
౩ అ. పుం శత్రువు.

ప్రతిబాధకము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) మరల్పునది, మఱలఁ దఁజేయునది, ఆఁపునది. ౨ అడ్డగించునది.

ప్రతిబాధి. సం. విణ. (న్ నీ. న్) అడ్డగించునది. -వి. న్ పుం ప్రతిరోధి

ప్రతిబాహువు సం. వి. ఉ పుం బాహువు యొక్క అగ్రము (వాచ.)

ప్రతిబింబము సం వి. అ. పుం. న. ౧ ప్రతిఫలనము. ౨. ప్రతిమ.

(బుధుని జన్మము) సీ. ప్రతిబింబమో కాని రజనివల్లభునకు, ఛాయావిశేషమో కాని యమృతరుచికి. (ఇటసాటియనిభావము.)
కాశీ. ౪ ౧౯౧.

ప్రతిబింబవాదము. సం. వి. అ. పుం. జీవుఁడు ఈశ్వరునకుఁ బ్రతిబింబమని స్థాపించుటకైన వాదము. (ఇది వేదాంతులవాదములలో నొక భేదము.)

ప్రతిబింబించు. సం. అ. క్రి. మాఱురూపము తోఁచు, ప్రతిఫలించు.

వ. తొట్టితొట్టి యెడనెడ మడువులు గట్టినసజ్జకపుగొజ్జంగినీరునందుఁ బ్రతిబింబించు నప్సరఃకాంతలవదనారవిందంబులలోఁ పలంబడి తేలియాడు వాడని చేమంతిబంతులవడువునై ... (భీమ. ౫. ౧౭౦.)

ప్రతిబింబితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిఫలితము, ప్రతిఫలించినది.

ప్రతిబుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జాగరితము, మేలుకొన్నది. ౨. తెలివినొందినది, మరల సంజ్ఞవచ్చినది. 3. వికసించినది, విరిసినది. ౪. తెలియఁబడినది, జ్ఞాతము.

ప్రతిబుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. మేలుకొనుట. ౨. ప్రతికూలమైన యుద్దేశము.

ప్రతిబోధకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. మేలుకొలుపునది. ౨. తెలుపునది, ఎఱిఁగించునది.

ప్రతిబోధనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మేలుకొలుపునది. -వి. అ. న. ౧. మేలుకొలుపుట. ౨. బోధించుట. 3. జ్ఞానము, తెలివి.

ప్రతిబోధము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మేలుకొనుట, జాగరణము. ౨. జ్ఞానము, ఎఱుక. 3. బోధనము, ఉపదేశము. ౪. వివేకము. ౫. స్మరణము. విణ. (అ. ఆ. అ.) మేలుకొన్నది, జాగరితము. ౨. ఎఱుఁగునది, తెలిసికొనునది.

ప్రతిబోధి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ఎఱుఁగఁబోవువాఁడు, ప్రతిబోధమునొందఁబోవువాఁడు.

ప్రతిబోధితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మేలుకొలుపఁబడినవాఁడు. ౨. బోధింపఁబడినవాఁడు.

ప్రతిభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. తోఁపిక, స్ఫూర్తి. ౨. దీప్తి, కాంతి. 3. బుద్ధి. ౪. ప్రత్యుత్పన్నబుద్ధి, అప్పటప్పటికి క్రొత్తక్రొత్తగా వికసించెడు బుద్ధి.

ప్రతిభటించు. సం. అ. క్రి. ౧. పాటియగు, సదృశమగు.

వ. ఇట్టి డిప్పాట నాతోడం బ్రతిభటింపఁ గలయది. (కాశీ. ౧. ౧౦౦.)

౨. ప్రతియోధుఁడగు.

క. భీమసేనుండును వానికి నక్కటంబుగా మల్ల
యుద్ధసన్నద్ధుం డయి ప్రతిభటించి నిలిచె
నంత. (భార. సభా. ౧. ౨౦౧.)

3. ఎదిరించు, అడ్డగించు.

సీ. గుదుకంబళాదుల గోవృషంబులఁ బిన్న,
పరవృషభము లని ప్రతిఘటించు ...
భాగ. ౧౦. పూ. ౪౩౦.

ప్రతిభటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిస్పర్ధి. ఎదిరి.

ప్రతిభయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. భయంకరము. ౨. పాయకరము, అపకారము. -వి. అ. న. భయము.

ప్రతిభాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. దీప్తిగలది. ౨. జ్ఞానమును పొందినది, తెలియఁబడినది.

ప్రతిభానము. సం. వి. అ. న. ౧. దీప్తి, కాంతి. ౨. బుద్ధి. 3. ప్రతిభ, ప్రత్యుత్పన్నబుద్ధి.

ప్రతిభావంతుఁడు. సం. విణ. (త్. వతీ. త్.) ౧. దీప్తిగలవాఁడు. ౨. బుద్ధిమంతుఁడు. -వి. త్. పుం. ౧. సూర్యుఁడు. ౨. చంద్రుఁడు. 3. అగ్ని.

ప్రతిభాష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రత్యుత్తరము, మాఱుపలుకు.

ప్రతిభాషించు. సం. అ. క్రి. మాటలాడు.

వ. ప్రాణావసానకాలంబున .. నందనుతోడం
బ్రతిభాషించుచు ననాయాసంబునఁ గర్మశరీ
రంబులు విడిచి (పానందో. ౧. ౧౩౧.)

ప్రతిభాసనము. సం. వి. అ. న. ౧. తోఁపిక, స్ఫురణము. ౨. పోలిక.

ప్రతిభాసము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మనస్సున కటాలున తోఁచుట. ౨. తోఁపిక, స్ఫురణము.

౩. ప్రకాశము. ౪. మాయ. -విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశమానము, వెలుఁగునది.

ప్రతిభాసించు. సం. గ్ర. క్రి. ౧ స్ఫురించు.

వ. పరశురామవృత్తం బయిన భార్గవాస్త్రం బను పేరిటి మహనీయసాధనంబు రాధేయు నకుం బ్రతిభాసింపకుండె. భార. కర్ణ. ౩ ౩౪౨.

౨. స్పష్టమగు, ప్రకాశించు.

వ. అది వినిన భవదభ్యర్థితం బైనయర్థంబు ప్రతిభాసించును. భార. శాం. ౬ ౭౮.

ప్రతిభిన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧ వాఁటఁబడినది, భేదింపఁబడినది. ౨. విభాగింపఁబడినది, వెకలుపఁబడినది. ౩. దగ్గఱగా సంబంధించినది.

ప్రతిభుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. (వాడుక) పూటకాఁడు.

ప్రతిభువు. సం. వి. ఉ. పుం. పూఁటకాఁపు.

ప్రతిభేదనము. సం. వి. అ. న. ౧ ఉత్పాటనము, చీల్చుట. ౨. నేత్రాదులను పెకల్చుట. ౩. విభాగించుట, వేఱుపఱచుట.

ప్రతిభేదము. సం. వి. అ. పుం. ౧ ఉత్పాటనము, పెకల్చుట. ౨. చీల్చుట, భేదించుట. ౩. కనిపెట్టుట, కనుఁగొనుట.

ప్రతిమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧ శిలాదినిర్మితమగు విష్ణ్వాదిమూర్తి. ౨. విగ్రహము, బొమ్మ, పతిమ. ౩. సాదృశ్యము, పోలిక. ౪. ప్రతిబింబము. ౫. అనుకృతి. ౬. చిహ్నము. ౭. ఏనుఁగు వాతకుంభముక్రింది దంతములనడిమి చోటు, గజదంతబంధము.

ప్రతిమండలము. సం. వి. అ. న. సూర్యాదుల మాఁటబింబము. ౨. సూర్యాదుల పరివేషము, పరిధి.

ప్రతిమల్లుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిభటుఁడు, శత్రువు.

ప్రతిమానము. సం. వి. అ. న. ౧. ఉపమానము, మాదిరి. ౨. శిలాదినిర్మితవిష్ణ్వాదిమూర్తి, విగ్రహము, పతిమ. ౩. ప్రతిబింబము. ౪. సాదృశ్యము, పోలిక. ౫. ఏనుఁగువాతకుంభము క్రింది దంతములనడిమిచోటు.

ప్రతిమార్గకము. సం. వి. అ. పుం. ఆకాశచారి యగు సౌభపురము.

ప్రతిమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంతాద్యక్షరపద్య రాజి, పద్యముల జ్ఞప్తియొక్క పరీక్షకై యొక పద్యము చివరి యక్షరముతో నారంభించిచదివెడు పద్యముల వరుస. (శ్రౌ, శ. ర.)

ప్రతిముక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. కట్టఁబడినది, పరిహితము. (వస్త్రము.) ౨. తొడుగఁబడినది (కవచము.) ౩. విడువఁబడినది, పరిత్యక్తము.

ప్రతిముఖము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. మొగమున కెదురుగా నున్నది, అభిముఖము. ౨. దగ్గఱది, సన్నిహితము.

వి. అ. న. ఒక నాటకసంధి. (చూ. సంధి.)

ప్రతిమూర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రతిమ, ప్రతిరూపము.

ప్రతిమె. వి. (సం. ప్రతిమా.) ప్రతిమ, విగ్రహము.

క. ఆ ప్రతిమెలు నిలుపఁగవలయు నచట మృదుపీఠములకా. (భాగ. ౭.) (చి.వి.)

ప్రతిమోచనము. సం. వి. అ. న. ౧ సడల్చుట, ప్రిదులఁజేయుట. ౨. పగదీర్చుకొనుట. ౩. విడిచి పుచ్చుట.

ప్రతియత్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఒకరి ప్రయత్నమునకు మాఱుగ తగిన ప్రయత్నము చేయునది.

వి. అ. పుం. ౧. ప్రయత్నము. ౨. గుణాంతర మును గలిగించుట, సంస్కారము. ౩. రచన. ౪. వాంఛ, ఇచ్ఛ ౫. ఉపగ్రహము, అను కూల్యముచేత. ౬. నిగ్రహము. ౭. గ్రహ ణము. ౮. [ప్రతిగ్రహము (ప్రతిస్పృహము ?) ౯. చెఱఁబెట్టుట.

ప్రతియాతన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ప్రతిమ. ౨. తుల్యయాతన. (శ. ర.)

ప్రతియాతనము. సం. వి. అ. న. పగదీర్చి కొనుట.

ప్రతియానము. సం. వి అ. న. మరలిపోవుట, వెనుకకుపోవుట

ప్రతియుద్ధము. సం. వి అ. న ఎదుర్కొని యుద్ధముచేయుట, మార్కొనుట.

ప్రతియోగము. సం. వి. అ. పుం ౧ విరో ధము. ౨. విరుద్ధసంబంధము ౩. ఎదుర్పుట, అడ్డగించుట.

ప్రతియోగి. సం. విశే. (న్ సీ. న్) ౧ విరోధి, విరోధించునది. (న్యాయ ఘటాది, ఘటాద్యభావమునకు ప్రతియోగి) ౨. విరుద్ధ పక్షము. ౩. (విశిష్టబుద్ధినియామకమగు సంస ర్గముయొక్క) సంబంధిభేదము. (చంద్రతుల్య ముఖము అనుచోట సాదృశ్యమున ౦ చంద్రుఁడు ప్రతియోగి,ముఖము ౯ నుయోగి ఇట కేవలముఖ మనక చంద్రతుల్యముఖమనఁ జోఁ గల విశిష్ట బుద్ధియందు విశేషణముగా భాసించునది సంస ర్గముయొక్క ప్రతియోగి, విశేష్యముగా భాసిం చునది సంసర్గముయొక్క అనుయోగి. ఇట్లే ‘ఘటవద్భూతలము’ అనుచో సంయోగమునకు ఘటము ప్రతియోగి,భూతలము ననుయోగి)

ప్రతియోధనము. సం. ప్రతియుద్ధము.

ప్రతిరంభము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రతి లంభము, లాభము. ౨. క్రోధము, ఆగ్రహము.

ప్రతిరథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రతియోధుఁడు.

ప్రతిరవము సం వి. అ. పుం. ౧. కలహము, వేఁగడము ౨ ప్రతిధ్వని. ౩. ప్రతికూలశబ్దము. (“సాధనము౦ బీఁడు భుజింపఁదగిదు, బీఁడు సాధనము ను బలవంతముగా ననుభవించు చున్నాఁడు. ఇత్యాదిగా లోకములందు ఉద్ఘో షించుట ప్రతిరవము)

ప్రతిరుద్ధము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) ౧. అడ్డ గింపఁబడినది ౨. ముట్టడింపఁబడినది

ప్రతిరూపకము. సం. విశే (. పీశా. అ.) (ఎమాంతములందు) సమానరూపముగలది, సదృశము. వి అ. న. ౧ ప్రతిమ, విగ్రహము. ౨ ప్రతిబింబము. ౩ ఒకదానివలెనే కల్పింపఁ బడినది. (పత్రము లెం)

ప్రతిరూపధర. సం వి. ఆ. స్త్రీ. కమసాలిపడి యచ్చు.

ప్రతిరూపము. సం విశే. (అ ఆ. అ.) ౧ సమానరూపముగలది. ౨. అనురూపము, తగినది. వి. అ. న ప్రతిమ, విగ్రహము.

ప్రతిరోధకుఁడు సం. విశే. (అ. ధికా. అ.) ౧ అడ్డగించువాఁడు, ఎదిరించువాఁడు. ౨. ముట్టడించువాఁడు, దోఁకట్టువాఁడు.

ప్రతిరోధనము సం వి. అ న. ఎదిరించుట, అడ్డగించుట.

ప్రతిరోధము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఎదిరించుట. ౨ అడ్డగించుట, విరోధము. ౩. ప్రతిబంధము, ౪. ముట్టడి. ౫. పరచౌర్యము, బలాత్కార మున దొంగలించుట. ౬. తిరస్కారము. ౭ (న్యాయ) సాధ్యానుమితివిరోధకమును సన్ప్రతిపక్షదోషమును నగు హేతువు.

ప్రతిరోధి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. ఎదిరించువాఁడు. ౨. బందిపోటుదొంగ.

ప్రతిలంభము. సం. వి. అ. పుం. ౧. లాభము, ప్రాప్తి, పొందుట ౨. ఉపాలంభము, దూఱ నాడుట.

ప్రతిలిఖించు. సం. స. క్రి. వ్రాయు.

సీ. పఠియించినను దీనిఁ బ్రతిలిఖించిన విన్న, దానంబు చేసిన .. (కాశీ. ౭. ౨౬౨.)

ప్రతిలోమజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తక్కువ వర్ణమువానికి ఎక్కువవర్ణముగల స్త్రీయందుఁ బుట్టినవాఁడు

ప్రతిలోమము. సం. విణ. (౧. ఆ అ.) ౧ వామము, విపరీతము, క్రమముతప్పినది, అవరోహణక్రమము గలది. (వ్యతి అనులోమము) ౨ జాతి భ్రష్టమైన (మగనికంటె నెక్కువ వర్ణముగల స్త్రీ కడుపుఁ బుట్టిన)వాఁడు, తక్కువ వర్ణమువానికి ఎక్కువవర్ణముగల స్త్రీయందుఁ బుట్టినవాఁడు ౩. ప్రతికూలము. ౪. నీచము, అధమము, ౫. పిలవాగి.

ప్రతివచనము. సం వి అ. న. ౧. ప్రతివాక్యము, మాఱుమాట. ౨. ఉత్తరము. ౩. ప్రతిధ్వని. ౪ విరుద్ధవాక్యము.

ప్రతివచస్సు. సం వి. స్. న. ౧ ప్రత్యుత్తరము. ౨. ప్రతిధ్వని.

ప్రతివచ్చు. అ. క్రి. సమానమగు.

క. అతివ్ముక్షితిపాలుఁడు, పాతివ్రత్యమున పతిల భాగ్యశ్రీలన్, పీతకుఁ బ్రతివచ్చినవి,ఖ్యాత గుణాలంబు మాచమాంబ వరించెన్.

వి. పు. ౧. ౩౫.

సీ. బండికంబానతోడఁ బ్రతివచ్చుపైచాయ నీలి పచ్చడముతో మేలవింప. (నైష. ౭. ౬౩.)

సీ. తన్వంగి పారిజాతప్రవాళములతోఁ బ్రతివచ్చు నీహస్తపల్లవములు...

కాశీ. ౫. ౨౬౩.

ప్రతివర్ణికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమానుఁడు, సదృశుఁడు.

ప్రతివసథము. సం. వి. అ పుం. గ్రామము, సంవసథము.

ప్రతివసి(యి)ంచు. సం. అ. క్రి. నివసించు.

గీ. దక్షవాటికి పశ్చిమద్వారభూమిఁ, బ్రతివసించును సర్వాంగరమ్య యుబచు.

భీమ ౧. ౯౭.

చ. ప్రతివసియించు గోవుఖురంబులయందు సమస్తతీర్థసంతతియు (కాశీ. ౨ ౧౭.)

ప్రతివస్తువు సం. వి. ఉ. న. ౧. సమానమైన వస్తువు, తుల్యరూపమగు వస్తువు. ౨. ఒకదానికి బదులుగా నిచ్చినవసువు

ప్రతివస్తూపమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక యర్థాలంకారభేదము.

శ్లో॥ వాక్యయో రేకసామాన్యే ప్రతివస్తూపమా మతా, తాపేన భ్రాజతే సూర్యః శూర శ్చాపేన రాజతే. (చంద్రాలోకము.)

ప్రతివాక్యము. సం. విణ. (౧. ఆ. అ.) ప్రత్యుత్తరము చెప్పఁదగినది. - వి. అ. న. ప్రత్యుత్తరము.

ప్రతివాదము. సం వి. అ. పుం. ప్రత్యుత్తరము, మాఱుమాట, వాదిప్రయుక్తమగు న్యాయము నకు విరుద్ధమగు న్యాయవాక్యమును బ్రయోగించుట, ప్రతిపక్షవాదము.

ప్రతివాది. సం. విణ. (ఇ. ఈ. ఇ.) ౧. ప్రత్యుత్తరముచెప్పువాఁడు, మాఱుపలుకువాఁడు. ౨. విరుద్ధముగా పలుకువాఁడు, విరోధవచనము చెప్పువాఁడు. (వ్యవహార.) వాది ప్రయోగించిన

వ్యాఖ్యానమునకు విరుద్ధముగు వ్యాఖ్యానవాక్యమును వాదించువాఁడు, వాదికి ప్రతిపక్షమువాఁడు. వి. క. పుం. విరోధి.

ప్రతివాదించు. సం. అ. క్రి. వాదికి ప్రతిపక్షముగా మాటాడు. (శ. ర.)

ప్రతివాపము. సం. వి. అ. పుం.(వైద్య)మందులను కషాయాదులుగా కాఁచునప్పుడు గాని, కాఁచి దించినప్పుడు గాని యితరపదార్థములను వందుఁ గలుపుట.

ప్రతివారణము. సం. విణ. (అ ఈ ఆ.) నివారించునది (శ ర).వి. న. నివారణము.

ప్రతివార్త. సం వి అ స్త్రీ ప్రత్యుత్తరము వంటిదగు వృత్తాంతవిశేషము

ప్రతివాసి. సం విణ (క నీ క) ఇరుగుపొరుగుల నివసించువాఁడు.

ప్రతివిధానము. సం. వి. అ న. మాఱుసేఁత, ప్రతీకారము

ప్రతివిధి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. ప్రతీకారము, మాఱుసేఁత. ౨.ప్రతిచికిత్స,నివారణోపాయము

ప్రతివిష. సం వి. ఆ స్త్రీ. అతివస. శ.

ప్రతివిష్ణుకము. సం. వి. అ పుం. ముచుకుంద వృక్షము.

ప్రతివీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిభటుఁడు.

ప్రతిపెట్టు. వి. స క్రి. (ప్రతి+పెట్టు.) ఎదుట నుంచు, సమానముగానుంచు.

ఉ. అంతట పెట్టిదో యని నిజాస్యముతోఁ బ్రతిపెట్టి శోభినీ,కాంతుఁ బరీక్షసేయుటకు. శైవ. ఒ. ౮౫.

ప్రతివేశము. సం. వి. అ. పుం. ఇరుగుపొరుగు ఇల్లు.

ప్రతివేశవాసి. సం. విణ. (క. నీ. క.) ఇరుగుపొరుగున వసించువాఁడు.

ప్రతివేశి. సం. విణ. (క. నీ. క.) ఇరుగుపొరుగులవాఁడు.

ప్రతివేశుఁడు. సం. వి అ. పుం. ఇరుగుపొరుగులవాఁడు.

ప్రతివేశ్యుఁడు. సం. వి. అ పుం. ఇరుగుపొరుగువాఁడు.

ప్రతివేష్టితము. సం. విణ (అ ఆ అ.) వెనుకకుఁ జుట్టఁబడినది, వ్యత్యస్తముగాఁ జుట్టఁబడినది.

ప్రతివైరము. సం వి. . న. పగతీర్చుకొనుట.

ప్రతివ్యూఢము. సం విణ. (. అ. అ.) వ్యూహముగా పన్నఁబడినది, ఎదురేర్పఁబడినది.

ప్రతివ్యూహము సం వి అ పుం. మాఱొడ్డుట, శత్రువున కెదురుగా సేనను బన్నుట.

ప్రతిశబ్దము. సం. వి. అ పుం. ౧. ప్రతిధ్వని ౨ ఘోషము, మ్రోఁత, బొబ్బ

ప్రతిశయనము. సం వి . న. ౧. ప్రతిస్వాపము, ఎదురుగాఁ బరుండుట ౨ ఫీష్ట లాభమునకై ప్రత్యాదేశముచేత దేవునిమ్రోల స్నానభోజనాదులు వర్జించిపరుండుట. (వాచ)

ప్రతిశయితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిశయనము చేయువాఁడు

ప్రతిశాపము. సం. వి అ పుం. బదులుశపించుట, మాఱుతిట్టు.

ప్రతిశాసనము. సం. వి. అ న. ౧. ఆజ్ఞాపించుట, పనిపంచుట ౨. పిలిచి పనిపంచుట, నికృష్టులగు భృత్యాదుల నియోగించుట.

ప్రతిశిష్టుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. పనిపంపఁబడినవాఁడు, ప్రేషితుఁడు. ౨. ప్రత్యాఖ్యాతుఁడు, నిరాకరింపఁబడినవాఁడు.

ప్రతిశీర్షకము. సం. వి. అ. పుం. అధి, కుదువ, తాకట్టు.

ప్రతిశ్య. సం = ప్రతిశ్యాయము. (వాచ.)

ప్రతిశ్యాయము. సం. వి. అ. పుం. పీనసము, పడిసెము.

ప్రతిశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆశ్రయము, ప్రాపు. ౨. గృహము. ౩. సభ. ౪. యజ్ఞగృహము ౫. ఆశయము, పట్టు.

ప్రతిశ్రవణము. సం. వి. అ. న. ౧ ఆలించి వినుట ౨ అంగీకారము.

ప్రతిశ్రవము. సం వి అ పుం అంగీకారము.

ప్రతిశ్రుతము. సం. విణ. (అ. ఆ అ) ౧ అంగీకరింపఁబడినది. ౨. ప్రతిజ్ఞ సేయఁబడినది. వి అ. న ప్రతిజ్ఞ, ప్రతిన.

ప్రతిశ్రుతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ = ప్రతిశ్రుత్తు

ప్రతిశ్రుత్తు. సం. వి. త్ స్త్రీ. ౧ అంగీకారము. ౨. ప్రతిజ్ఞ. ౩. ప్రతిధ్వని.

ప్రతిషిద్ధము. సం. విణ. (అ. అ.) నిషేధింపఁబడినది.

ప్రతిషేధకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నిషేధించువాఁడు. ౨. నివారించువాఁడు.

ప్రతిషేధనము. సం. వి. అ. న ౧ నిషేధము. ౨. నిరాకరణము. ౩ నివారణము.

ప్రతిషేధము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నివారించుట, నిషేధము. ('వలదు చేయకుము' అని వారించుట, అడ్డగించుట) ౨. నిరాకరించుట. ౩. విరోధించుట. ౪. ఒక అర్థాలంకారభేదము.

శ్లో. ప్రతిషేధః ప్రసిద్ధస్య నిషేధ స్యానుకీర్తనమ్, న ద్యూత మేత త్కితవ క్రీడనం నిశితై శ్శరైః (చంద్రాలోకము.)

ప్రతిషేధించు. సం. స. క్రి. నిషేధించు.

వ. అరిన విరి యుయ్యురవిందాన్య యాదాన్య సందిసవలంబి కకూన్యతుహ్రాసుప్రీతం బైన చూపునం జూచి యాభూపాలుండు ప్రతిషేధించె. (నైష. ౫. ౯౫.)

ప్రతిషేధోపమ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక ఉపమాలంకారవిశేషము.

శ్లో. న జాతు శక్తి రిందో స్తే ముఖేన ప్రతిగర్జితుమ్, కలంకినో జడస్యేతి ప్రతిషేధోపమైవ సా. (కావ్యాదర్శము.)

ప్రతిషేద్ధ. సం. విణ. (ఋ. ద్రీ. ఋ.) ప్రతిషేధకుఁడు.

ప్రతిష్కషము. సం. వి. అ. పుం. తోలువాఱు, కొరడాచర్మరజ్జువు

ప్రతిష్కసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చారుఁడు.

ప్రతిష్కుఁడు. సం వి. అ. పుం దూత.

ప్రతిష్టంభము. సం విణ (అ.ఆ.అ.) అడ్డగింత.

ప్రతిష్టబ్ధము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డగింపఁబడినది.

ప్రతిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧ స్థానము, చోటు. ౨. నేల, భూమి. ౩. స్థైర్యము, నిలుకడ. ౪ గౌరవ . ౫. కీర్తి. ౬. (ఉద్యోగాదులందు) స్థాపించుట, నెలకొలుపుట, శాశ్వతముగా నిలుపుట ౭. దేవతావిగ్రహాదులకు బ్రాహ్మణ్యాదులు గలిగించు సంస్కారభేదము. ౮. అడుగు, పాదము. ౯. నాలుగవఛందస్సు. ౧౦. మాహాత్మ్యము. (శ. వి.)

ప్రతిష్ఠము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ప్రసిద్ధము.

ప్రతిష్ఠానము. సం. వి. అ. న. ౧. స్థానము, చోటు. ౨. ఆశ్రయము, విశ్రమస్థానము. ౩. విఖ్యాతి. ౪. వ్రతాదుల సమాప్తియందుఁ జేయు కర్మభేదము. ౫. దేవతావిగ్రహాదులకుఁ బ్రాహ్మణ్యము గలిగించు సంస్కారభేదము. ౬. గంగా

యమునాసంగమమందు చంద్రవంశపురాజుల రాజధానిపట్టణము, గోదావరీతీరమున గల కాళి వాహనుని రాజధానియగు నొకపట్టణము.

ప్రతిష్ఠాపనము. సం. వి అ. న. ౧. నిలుపుట, నెలకొల్పుట, శాశ్వతముగా నిలుపుట ౨. ఉద్యోగాదులందు నెలకొలుపుట. ౩. దేవతా విగ్రహములను స్థాపించుట.

ప్రతిష్ఠాపయిత సం విశే. (పు. స్త్రీ. పు) ప్రతిష్ఠాపించువాఁడు.

ప్రతిష్ఠాపించు. సం. స క్రి. ప్రతిష్ఠచేయు (దీనికి ప్రతిష్ఠచేయించు అని ప్రేరణార్థముకూడ చెప్ప వచ్చును.)

మ. సముఖామినా బరమోత్సవంబునఁ బ్రతి
 ష్ఠాపించె శ్రీరంగమున్
 శ్రీరంగ. ౨. ౩౨

క. విశ్వగురుఁడు వైశ్వానరుఁ బ్రార్థించి నియో
 గించి భృగువచనంబు ప్రతిష్ఠాపించె
 భార. ఆది. ౧. ౧౪౩.

మ. ... అయ్యనపాయుండు తదాశ్రమస్థ యగు
 మద్యద్రాజ్యలక్ష్మిన్ సుధాశనగేహంబున
 శాశ్వతంబుగఁ బ్రతిష్ఠాపించెఁ బెంపేర్పడన్.
 హరి పూర్వ. ౩ ౩౮.

ప్రతిష్ఠించు. సం. స. క్రి. శాశ్వతముగా నిలుపు నిలుపు.

క. ... హైయంగవీనపూర్ణ తామ్రపాత్రంబున
 యథాశక్తి ధర్మనిర్మితసమందరకూర్మప్రతిమ
 ప్రతిష్ఠించి షోడశోపచారంబులు సలిపి
 వరాహ. ౮. ౧౫.

ప్రతిష్ఠితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ౧. నిలుపఁబడినది, నెలకొలుపఁబడినది. ౨. శాశ్వతముగా నిలుపఁబడినది, స్థిరముగా నెలకొలుపఁ బడినది, స్థాపింపఁబడినది. ౩. నిర్మింపఁబడినది. ౪. విఖ్యాతము, వాసికెక్కినది. ౫. నిశ్చయింపఁ బడినది.

ప్రతిసంక్రమము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రతి చ్ఛాయ. ౨ సంచారము

ప్రతిసంఖ్య. సం. వి అ. స్త్రీ. ౧. ప్రసం ఖ్యానము, లెక్కఁగా లెక్కపెట్టుట. ౨. సాంఖ్యాదిసిద్ధమగు జ్ఞానభేదము.

ప్రతిసంఖ్యానిరోధము సం వి. అ. పుం. బుద్ధి పూర్వకముగా భావములు నశించుట. (ఇది బౌద్ధ మతసిద్ధమగుపదార్థభేదము)

ప్రతిసంగత్తిక. సం. వి. అ. స్త్రీ దుమ్మును పైఁబడనీక హరించుటకగు దుప్పటము

ప్రతిసంచరము సం. వి అ. పుం. వెనుకకు మరలుట, వెనుకకుఁదిరుగుట. ౨. మరల లయిం చుట, ప్రలయభేదము. ౩. జగత్తు మరల ప్రకృతి యందు లయించుట. ౪ సంచారము.

ప్రతిసందేశము. సం. వి. అ. పుం. సందేశమునకు మాఱుసందేశము, పంపినవృత్తాంతమునకుఁ బ్రత్యు త్తరము. (ఇది వాచికముగా నుండును.)

ప్రతిసంధానము. సం. వి. అ. న. ౧. ఒకటిగా గూర్చుట. ౨. ఇంద్రియనిగ్రహము. ౩. స్తుతి. ౪. అనుసంధానము, అనుచింతనము. ౫. అన్వే షణము, వెదకుట.

ప్రతిసంధి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. మరలఁ గూడుట. ౨. గర్భమునఁజొచ్చుట. ౩. యుగ ముల నడిమికాలము. ౪. ఉపరమము, ఉడుగుట. ౫. వియోగము. ౬. ప్రతిసధానము.

ప్రతిసంధేయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ప్రతికార్యము, ప్రతీకారము చేయఁదగినది.

ప్రతిసంవేదకుఁడు. సం. విశే. (అ. దిశా. అ.) సవిస్తరముగా నాలోచించువాఁడు.

ప్రతిసంస్థానము. సం. వి. అ. న. ప్రవేశించుట, ప్రవేశము.

ప్రతిసంహారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. లోపలికి తీసుకొనుట, మడఁచుకొనుట ౨. సంకోచము, ముడుఁచుకొనుట ౩. అంతర్ధానము, లోపలఁ జేర్చుకొనుట. ౪. ఇముడుట.

ప్రతిసమము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విసదృశము.

ప్రతిసమాసనము. సం. వి. అ. న. నిరసనము, నివారించుట.

ప్రతిసరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నియోజ్యము, నియోగింపఁదగినది. _ వి. అ. పుం., న. ౧. భూషణము. ౨. రక్షాబంధనసూత్రము, కాయిత్తు. ౩. ఏనుఁగుకుంభముల క్రిందిచోటు. (శ. ర.) ౪. ఆరక్షకుఁడు, ఆరెకుఁడు. పుం. ౧. సైన్యపశ్చాద్భాగము, సేనవెనుకటి దిక్కు. ౨. వివాహాదులందు దీక్షార్థముచేతఁ గట్టుకొను తోరము, కౌతుకసూత్రము. ౩. మంత్రవిశేషము. ౪. మాల్యము, పూదండ. ౫. కడియము. ౬. వ్రణశుద్ధి. ౭. ప్రాతఃకాలము.

ప్రతిసర్గము. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మయొక్క సృష్టికి సాటియగు మరీచ్యాదులసృష్టి. (ఇది పురాణలక్షణములలో నొకటి _ చూ. లక్షణము.) ౨. ప్రలయము.

ప్రతిసవ్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రతికూలుఁడు. ౨. విరుద్ధాచారుఁడు.

ప్రతిసాంధానికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బట్టువాఁడు, స్తుతిపాఠకుఁడు, మాగధుఁడు.

ప్రతిసారణము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ౧. అపసారకము, తొలగించునది. ౨. దూరీకారకము, దూరముగాఁ జేయునది. _ వి. అ. న. ౧. దూరీకరణము. ౨. (న.శ్రుతి) అగ్నికార్యభేదము. (వాచ.) ౩. కంటియందు మందుపూయుట గుపయోగించెడి యొక పనిముట్టు. ౪. పాడిమొదలగువానితోఁగాని, వ్రేళ్లతోఁగాని పంటిచిగుర్లు (వైద్యక)

ప్రతిసారణీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) క్షారాంతరమునకుఁ గొంపోవఁదగినది.

వి. అ. పుం. (న.శ్రుతి) క్షారపాకవిధి భేదము, క్షారములను వండువిధులలో నొకభేదము.

ప్రతిసారి. సం. విశే. (న. నీ. న.) ౧. విరుద్ధముగాఁ బోవునది. ౨. నీచముగాఁ బోవునది.

ప్రతిసీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెర, యవనిక.

ప్రతిసూర్య(క)ము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కృకలాసము, తొండ ౨. రెండవసూర్యుఁడు తోఁచుట. (ఇది అంతరిక్ష ఉత్పాతభేదము.)

ప్రతిసృష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రేరితము. ౨. ప్రత్యాఖ్యాతము, నిరాకరింపఁబడినది. ౩. మత్తము, మదించినది.

ప్రతిసేన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శత్రుసైన్యము.

ప్రతిసేయు. మి. స. క్రి. పోల్చు, ఉపమించు.

తే. రమణఁ బ్రతిసేయవచ్చు ... యౌదార్య
విభవధారిమై మించు శ్రీరంగశౌరి కెపుడు.
వసు. ౧. ౩౪.

ప్రతిసోమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మహిషవల్లి. కీ.

ప్రతిస్నాతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) స్నానముచేసినవాఁడు, జలకమాడినవాఁడు.

ప్రతిస్పర్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పోటి, పురుడు.

ప్రతిస్పర్ధి. సం. విణ. (న. వి. న.) పోటిచేయువాఁడు, మత్సరించువాఁడు.

ప్రతిస్పర్ధించు. సం. అ. క్రి. స్పర్ధచేయు, పోటిచేయు.

వ. వింధ్యం బను మహీధరంబు విబుధశైలంబుతోఁ బ్రతిస్పర్ధించి. (కాశీ. ౧. ౫౭.)

ప్రతిహతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) మరలఁగొట్టఁబడినది, మాఱుదెబ్బపడినది. ౨. నిరస్తము, త్రోసిపుచ్చఁబడినది, తఱుమఁగొట్టఁబడినది. ౩. రుద్ధము, అడ్డగింపఁబడినది. ౪. ద్విష్టము, ద్వేషింపఁబడినది. ౫. ప్రతిస్ఖలితము, తొట్రుపడినది, మనసుచెడినది.

వి. అ. న. నిరాసము, త్రోసిపుచ్చుట.

ప్రతిహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. మాఱుకొట్టుట, మాఱుదెబ్బ. ౨. విఘాతము, అడ్డగింత. ౩. పరావృత్తి, కొట్టఁబడి మరలపోయుట. ౪. రోషము.

ప్రతిహర్త. సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) ౧. మరలఁగొట్టువాఁడు, మాఱుదెబ్బఁగొట్టువాఁడు. ౨. మరలఁదెచ్చువాఁడు. ౩. ఋత్విగ్భేదము (ఉద్గాతకు సహాయుఁడు).

ప్రతిహస్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రతినిధి.

ప్రతిహారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గారడివిద్యయందు నేర్పరియైనవాఁడు. (వాచ.)

ప్రతిహారము. సం. వి. అ. పుం. మరలఁగొట్టుట, మాఱుదెబ్బ. ౨. ద్వారము. ౩. గారడివిద్య. ౪. (వ్యాక.) దంత్యాక్షరములయుచ్చారణమున నాలుక పండ్లకొనల నొత్తి తాఁకుట. ౫. కల్పనము, కాఁకేలు. (శే. వి.)

ప్రతిహారి. సం. వి. న. పుం. వాకిటికావలివాఁడు.

ప్రతిహారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. ద్వారపాలకుఁడు, వాకిటికావలివాఁడు. ౨. గారడివాఁడు.

ప్రతిహాసము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నవ్వునకు మాఱునవ్వు. ౨. గన్నేరు.

ప్రతిహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. హితమైనది. ౨. దగ్గఱగానుంపఁబడినది.

ప్రతీంధకము. సం. వి. అ. పుం. విదేహదేశము.

ప్రతీకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రతికూలము, విలోమము. ౨. అనురూపము. (శే. వి.) వి. అ. పుం. ౧. అవయవము. ౨. ఏకదేశము.

ప్రతీకారము. సం. = ప్రతికారము.

ప్రతీకారి. సం. విణ. = ప్రతికారి.

ప్రతీకాశము. సం. = ప్రతికాశము.

ప్రతీక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = ప్రతీక్షణము.

ప్రతీక్షణము. సం. వి. అ. న. (ప్రత్యాశతో) ఎదురుచూచుట, అపేక్ష.

ప్రతీక్షించు. సం. అ. క్రి. ఎదురుచూచు.

వ. ప్రాచేతసాగమనంబు ప్రతీక్షించుచున్నయెడ. (ఉ. రా. ౭. ౭౧.)

ప్రతీక్షితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎదురుచూడఁబడినవాఁడు. ౨. భావింపఁబడినవాఁడు, ఎన్నఁబడినవాఁడు. ౩. గౌరవింపఁబడినవాఁడు.

ప్రతీక్షుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎదురుచూచువాఁడు.

ప్రతీక్ష్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పూజ్యుఁడు. ౨. ప్రతీక్షింపఁదగినవాఁడు.

ప్రతీఘాతము. సం. = ప్రతిఘాతము.

ప్రతీచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పశ్చిమదిక్కు, పడమర.

ప్రతీచీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పడమటిది, పశ్చిమదిక్కునందుఁ బుట్టినది. ౨. పిమ్మటిది, అనంతరము రాఁగలది.

ప్రతీచ్ఛకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ్రాహకుఁడు, పుచ్చుకొనువాఁడు.

ప్రతీచ్యము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పడమటి దిక్కునందలిది, ప్రత్యగ్భవము. ౨. అంతర్హితము.

ప్రతీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. దృఢజ్ఞానము, ఎఱుక. ౨. ప్రసిద్ధి. 3. ఆదరము. ౪. హర్షము ౫. దగ్గఱకుపోవుట, కదియుట.

ప్రతీతుఁడు. సం. విణ. (ఇ. ఆ. అ.) ౧. బయలుదేఱినవాఁడు, వెడలినవాఁడు. ౨. ఖ్యాతుఁడు. 3. జ్ఞాతుఁడు, తెలియఁబడినవాఁడు. ౪. హృష్టుఁడు, సంతోషించినవాఁడు. ౫. సాదరుఁడు, ఆదరముగలవాఁడు. ౬. ఆప్తుఁడు, ప్రత్యయితుఁడు. - వి. అ. పుం. ౧. విశ్వేదేవగణభేదము. ౨. బుధుఁడు, విద్వాంసుఁడు. (శే. వి.)

ప్రతీపతరణము. సం. వి. అ. న. వెల్లువకెదురొత్తి పోవుట, ఎదురీదుట.

ప్రతీపదర్శిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుది, అంగన.

ప్రతీపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రతికూలము. ౨. విలోమము, తలక్రిందైనది.

వి. అ. న. ఒక అర్థాలంకారము.

శ్లో. ప్రతీప ముపమానస్యోపమేయత్వప్రకల్పనం, త్వల్లోచనసమం పద్మం త్వద్వక్త్ర సదృశో విధుః (చంద్రాలోకము)

ప్రతీపవచనము. సం. వి. అ. న. ౧. ఎదురాడుట, ఆక్షేపించుట. ౨. తారుమారుగా మాటాడుట.

ప్రతీపవిపాకి. సం. విణ. (న. నీ. న.) ప్రతికూలఫలము నిచ్చునది, ప్రతికూలముగా పరిణమించునది

ప్రతీపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. శత్రువు. ౨. శంతనుతండ్రి, చంద్రవంశపురాజు.

ప్రతీరము. సం. వి. అ. న. (నద్యాది) తీరము, గట్టు

ప్రతీవాపము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కరిగిన స్వర్ణాదులను ద్రవ్యాంతరముచే పొడిసేయుట (వాచ) రాలిన లోహపుఁబొడిని కాఁచి చాఁగఁగొట్టు (శ. ర.) ౨. విక్షేపించుట 3. జనోపద్రవవిశేషము (మారి, మశూచి లోనగునవి) ౪. ప్రాఁగఁదగిన ఔషధవిశేషము ౫. ఔషధవిశేషముల యొక్క సంయోగభేదము

ప్రతీవేశము. సం. = ప్రతివేశము

ప్రతీవేశి. సం. విణ. (న. నీ. న.) = ప్రతివేశి

ప్రతీష్టము. సం. విణ. (ఇ. ఆ. అ.) స్వీకృతము, కైకొనఁబడినది

ప్రతీహారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ద్వారము. ౨. పూర్వము కేసు వీనికి మేలుచేసితినిగాన నిపుడు వీఁడు నాకు మేలుచేయుననె యుండి చేయునట్టి సంధి

ప్రతీహారీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ద్వారపాలిక. న. పుం. ద్వారపాలకుఁడు.

ప్రతీహారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ద్వారపాలకుఁడు.

ప్రతీభాసము. సం. వి. అ. పుం = ప్రతిహాసము.

ప్రతుదము. సం. వి. అ. పుం. పక్షిభేదము.

శ్లో. హారీతో ధనశ్చ పాణ్డు శ్చిత్రపక్షో బృహచ్ఛుకః, పారావతః ఖంజరీటః పికాద్యాః ప్రతుదాః స్మృతాః, ప్రత్యువస్య భక్షయం త్యేతే తుండేన ప్రతుదాః స్మృతాః

భావప్రకాశిక.

ప్రత్రుసన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి వ్యాధ పెట్టఁబడినది

ప్రతుష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి సంతోషము

ప్రతూర్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రకృష్ట వేగముతో కూడినది

వి. అ. న. ప్రకృష్టవేగము (వాచ)

ప్రతూలిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శయ్యాస్తరణము

ప్రతోదము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱములోనగు వానిని కొట్టెడు ముల్లుకోల, కొరడా,

ప్రతోలి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ వెడల్పగు వీథి ౨ గోపురము, పురద్వారము (నిఘ)

ప్రతోషము సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి సంతోషము

ప్రత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ ఇయ్యఁబడినది ౨ ఇచ్చి పెండ్లిసేయఁబడినది

ప్రత్తి = పత్తి. దే. (తె. పరుత్తి) ౧ విత్తులలోనుండు దూది, కార్పాసము, పత్తిచెట్టు, కార్పాసి. దీని భేదములు .. ఎఱ్ఱప్రత్తి, జడప్రత్తి, పుల్లప్రత్తి, పైఁడిప్రత్తి, కొండప్రత్తి మొ

గీ .. ఒప్పుఁ బ్రత్తి, యనఁగఁ గార్పాసి .

ఆం. భా. ౨. ౫౯

క. . ప్రత్తిశాద్దునం గీసరిపాక .

ద. శా. ౪. ౯౩౫. ౯౩౯

౨ ప్రత్తిచేను.

వ. . ప్రత్తిసంపత్తియు బొబ్బరయుబ్బరంబును

భీమ. ౩ ౫౪.

ప్రత్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పురాతనము, మునుపటిది ౨ సంప్రదాయసిద్ధము, ఆచారమువలనఁ గలిగినది

ప్రత్యంచితుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) పూజితుఁడు, అర్చితుఁడు

ప్రత్యంజనము. సం. విణ. అ. న. అనురూపమైన అంజనము.

ప్రత్యంతపర్వతము. సం. వి. అ. పుం. పెద్ద కొండ చేరువనుండు చిన్నకొండ

ప్రత్యంతము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సన్నికృష్టము, దాపయినది వి. అ. పుం. ౧. సన్నికర్షము, దాపు.

౨. సన్నికృష్టదేశము ౩ మ్లేచ్ఛదేశము

ప్రత్యక్కు సం. విణ (చ్. ఈచీ చ్) ౧. అభిముఖము ౨. వెనుకనున్నది. ౩ అనంతరము, వెంబడివచ్చినది ౪ నివారింపఁబడినది. ౫ పడమటిది ౬. లోపలిది ౭ ఈడైనది, సాటియైనది వి. చ్. పుం. ౧ జీవాత్మ ౨. పశ్చిమదేశము ౩ పశ్చిమకాలము ౪. పశ్చిమదిక్కు.

ప్రత్యక్చేతనుఁడు సం. విణ (అ. ఆ. అ.) ౧. బుద్ధిమంతుఁడు ౨ స్వరూప చింతనపరుఁడు వి. అ. పుం. ౧ అంతరాత్మ, పరమేశ్వరుఁడు. ౨ ఆత్మ, జీవుఁడు ౩ సాంఖ్యసిద్ధ పురుషుఁడు

ప్రత్యక్శ్రేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎలుక చెవి చెట్టు, మూషికపర్ణి ౨. దంతిచెట్టు శ

ప్రత్యక్పర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అపామార్గము, ఉత్తరేణు శ.

ప్రత్యక్షవృష్టి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అపావర్షణము, ఉత్తరేను. కృ.

ప్రత్యక్షజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. ప్రత్యక్షముగాఁ బడసిన యెఱుక, కన్నారఁజూచి తెలియుట. ౨. ఇంద్రియ సన్నికర్షము వలనఁ గలిగిన జ్ఞానము, ఇంద్రియములకు విషయములకు మాటిరైన సంబంధముచేఁ గలిగిన జ్ఞానము.

ప్రత్యక్షదర్శనము. సం. వి. అ. న. సాక్షాద్దర్శనము కన్నారఁగాంచుట.

ప్రత్యక్షదర్శనుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సాక్షి, ప్రత్యక్షముగా చూచువాఁడు.

ప్రత్యక్షదర్శి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) సాక్షి.

ప్రత్యక్షదృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రత్యక్షముగా చూడఁబడినది.

ప్రత్యక్షప్రమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇంద్రియములకును విషయములకును సాక్షాత్సంబంధముచేఁ గలిగిన యథార్థజ్ఞానము.

ప్రత్యక్షప్రమాణము. సం. వి. అ. న. ప్రత్యక్షరూపమగు జ్ఞానసాధనము. జ్ఞానేంద్రియము. (ఇది ప్రమాణములలో నొకటి)

ప్రత్యక్షభోగము. సం. వి. అ. పుం. ఒక వస్తువును దాని సొంతకాఁపునకుఁ జెలిసి కాని తెలియునట్లుకాని యనుభవించుట.

ప్రత్యక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కనుఁగొనఁదగినది, కనఁబడునది. ౨. ఎదుటనున్నది. సన్నిహితము. ౩. చక్షురాదీంద్రియ గోచరమైనది. ఐంద్రియికము. ౪. స్పష్టము, తెల్లము. ౫. కంఠోక్తము. ౬. సన్నికృష్టము, ఒండొంటిని ఆశ్రయించినది, నడుమ మఱియొకటి లేనిది. ౭. దైహికము, దేహసంబంధి.

వి. అ. న. ౧. ఇంద్రియ సన్నికర్షము వలనఁ గలిగిన జ్ఞానము. ౨. కంఠోక్తత, విస్పష్టత్వము.

ప్రత్యక్షవాది. సం. విణ. (న. ఈ. న.) చార్వాకుఁడు, (వీని ప్రత్యక్షము తప్ప మఱియొకటి ప్రమాణముకాదు.)

ప్రత్యక్షవిహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రత్యక్షముగా విధింపఁబడినది.

ప్రత్యక్షసిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రత్యక్షముగా ఏర్పడినది.

ప్రత్యక్షి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) ప్రత్యక్షముగా చూచినవాఁడు, సాక్షి.

ప్రత్యక్స్రోతస్సు. సం. వి. స. పుం. ౧. పశ్చిమ దిక్కుగా ప్రవహించు నదము. ౨. నర్మదానదము. వి. స. స్త్రీ. నర్మదానది.

ప్రత్యగక్షము. సం. వి. అ. న. అంతరింద్రియము.

ప్రత్యగాత్మ. సం. వి. న. పుం. పరమేశ్వరుఁడు, బ్రహ్మచైతన్యము.

ప్రత్యగాశాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. పడమటి దిక్కుఱేఁడు, వరుణుఁడు.

ప్రత్యగుదక్కు. సం. వి. చ. స్త్రీ. వాయవ్యకోణము. (వాచ.)

ప్రత్యగ్దృక్కు. సం. వి. శ. స్త్రీ. అంతర్దృష్టి, లోఁజూపు.

ప్రత్యగ్రథము. సం. వి. అ. పుం. అహిచ్ఛత్రదేశము.

ప్రత్యగ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నూతనము, క్రొత్తది. ౨. శోధితము, పరిశుద్ధము.

ప్రత్యనంతరము. సం. విణ. (అ. అ. ఇ.) ప్రత్యాసన్నము, సన్నికృష్టము, మిక్కిలి దగ్గఱగా సంబంధించినది.

ప్రత్యనీకము. సం. వి. అ. పుం. 1. విఘ్నము. 2. శత్రుత్వము, పగ. 3. శత్రుసైన్యము. 4. ఒక యర్థాలంకారము.
శ్లో. ప్రత్యనీకం బలవతః శత్రోః పక్షే పరాక్రమః, జైత్రనేత్రానుగౌ కర్ణా వుత్పలాభ్యా మధఃకృతౌ॥ (చంద్రాలోక ౫)

ప్రత్యనీకుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. ప్రతికూలుఁడు, విరోధి. 2. ఎదిరించువాఁడు, మార్కొనువాఁడు. ప్రతి- సం. వి. అ. పుం. శత్రువు, పగవాఁడు.

ప్రత్యనుమానము. సం. వి. అ. న. ప్రతిపక్షానుమానము. (వాది పర్వతము ధూమము కల వహ్నిమంతము అనఁగా ప్రతివాది పర్వతము పాషాణమయము గాన, వహ్న్యభావవంతము, అనెడి ప్రతిపక్షానుమానము)

ప్రత్యభిజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుఱుతుపట్టుట.

ప్రత్యభిజ్ఞాతుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గుఱుతు పట్టఁబడినవాఁడు.

ప్రత్యభిజ్ఞాదర్శనము. సం. వి. అ. న. మాహేశ్వర శాస్త్రభేదము.

ప్రత్యభియుక్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) తాను చేసిన అభియోగమునకు మాఱభియోగము చేయఁబడినది.

ప్రత్యభియోగము. సం. వి. అ. పుం. అభియోగమునకు మాఱభియోగము.

ప్రత్యభివాదము. సం. వి. అ. పుం. అభివాదమునకు మాఱభివాదము.

ప్రత్యభిస్కందనము. సం. వి. అ. న. ప్రత్యభియోగము, వ్యాజ్యెమునకు మాఱువ్యాజ్యెము.

ప్రత్యమిత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విరోధి, శత్రువు.

ప్రత్యయకారకము. సం. విణ. (అ. ఇకా. అ.) నిశ్చయము కలిగించునది, నమ్మిక కలిగించునది.

ప్రత్యయకారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముద్దుటుంగరము, సీకారపుటుంగరము. (త్రి. ని.)

ప్రత్యయము. సం. వి. అ. పుం. 1. దృఢాభిప్రాయము, గట్టితలంపు. 2. విశ్వాసము, నమ్మిక. 3. నిశ్చయము. 4. శపథము. 5. ఆశ్రయము. 6. జ్ఞానము. 7. ఆచారము. 8. కపటము. 9. అవకాశము. 10. అధీనము, వశము. ౧౦ హేతువు ౧౧ రంధ్రము ౧౨ ఖ్యాతి, ప్రసిద్ధి ౧౩ సుప్తిఙాదిశబ్దభేదము ౧౪ సహకారి కారణము ౧౫ స్వాదువు

ప్రత్యయితుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. ఆప్తుఁడు. 2. నమ్మఁదగినవాఁడు, మరలినవాఁడు.

ప్రత్యర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బండికంటియాకు దృఢముగా నుండుటకై వాని కడ నుంచఁబడు చీల.

ప్రత్యర్థకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విరోధి, శత్రువు.

ప్రత్యర్థము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సార్థకము. వి. అ. న. 1. ప్రత్యుత్తరము. 2. విరోధము.

ప్రత్యర్థి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) 1. ప్రతికూలుఁడు. 2. పోటీసేయువాఁడు. 3. ఆక్షేపించువాఁడు. (వ్యవహా.) ప్రతివాది. సం. వి. న్. పుం. 1. శత్రువు. 2. విఘ్నము.

ప్రత్యర్పణము. సం. వి. అ. న. మరలనిచ్చుట, ప్రతిదానము.

ప్రత్యర్పితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మరల నియ్యఁబడినది.

ప్రత్యవమర్శము సం. వి. ఎ. పుం. అను సంధానము, గాఢచింత [illegible]

ప్రత్యవమర్షము సం. వి. ఎ. పుం. సహనము, ఓర్పు

ప్రత్యవరుడు సం. విణ. (అ. ఎ.) 1. తక్కువవాడు [illegible] నికృష్టుడు, మిక్కిలి నీచుడు

ప్రత్యవరోధము సం. [illegible] [illegible]గింత

ప్రత్యవరోహణము [illegible] అ. [illegible] దిగుట

ప్రత్యవసానము [illegible] [illegible]

ప్రత్యవసితము [illegible] (అ. అ. అ.) [illegible]

ప్రత్యవస్కందము [illegible] (ప్ర[illegible]) [illegible] [illegible] మొక్క [illegible] దూ[illegible] వంచి చెప్పబడును)

ప్రత్యవస్థ సం. [illegible] [illegible]

ప్రత్యవస్థాత [illegible] పుం. [illegible]

ప్రత్యవస్థానము [illegible] వి. [illegible] [illegible]

ప్రత్యవహారము [illegible] వి. [illegible] పుం. [illegible] ము జగత్సంహారము 2. యుద్ధార్థము ఉద్యుక్తులైన సైన్యములను యుద్ధమునుండి నివారించుట, ఉపసంహారము

ప్రత్యవాయము సం. వి. అ. పుం. 1. పాపము 2. దురదృష్టము 3. విపరీతాచరణము

ప్రత్యవేక్షణము సం. వి. అ. న. భూగ్యా[illegible] [illegible] [illegible] శోధించుట [illegible] [illegible], [illegible] అను [illegible] [illegible]

ప్రత్య[illegible]ము [illegible] [illegible] పుం. [illegible]కము, భావు [illegible]

[illegible] [illegible] పుం. 1. ([illegible]) [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] దినము

[illegible] [illegible] (వ. చ.)

ప్రత్యా[illegible] [illegible] (అ. పి[illegible] అ.) [illegible] [illegible] సేయు వా[illegible]

[illegible] (అ.) [illegible] మా[illegible]తము, [illegible] [illegible]

ప్రత్యాఖ్యానము [illegible] అ. న. 1. నిరాకర[illegible] 2. [illegible] 3. నిరాదర[illegible] [illegible]

ప్రత్యాగతి సం. [illegible] స్త్రీ. మరలివచ్చుట, పునరాగమనము

ప్రత్యాగమనము సం. వి. అ. న. 1. మరలి రాక 2. రాక, వచ్చుట

ప్రత్యాగమము సం. వి. అ. పుం. = ప్రత్యాగమనము

ప్రత్యాఘాతము సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible] దెబ్బ, బదులుకొట్టుట 2. ప్రతిక్రియ

ప్రత్యాదానము. సం. వి. అ. న. మరలఁ బుచ్చుకొనుట, తిరుగఁ గైకొనుట.

ప్రత్యాదిష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. నిరాకరింపఁబడినది, నిగ్రహింపఁబడినది. 2. తెలుపఁబడినది, ఆవేదితము. 3. నిరస్తము. 3. నిరాకృతము.

ప్రత్యాదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆదేశము, ఆజ్ఞ, [illegible] 2. తెలుపుట, నివేదనము. 3. నిరాకరణము.

ప్రత్యాధానము. సం. వి. అ. న. మస్తకము, తల.

ప్రత్యాధ్మానము. సం. వి. అ. న. వాతరోగవిశేషము.

ప్రత్యానయనము. సం. వి. అ. న. మరలఁ దెచ్చుట.

ప్రత్యాపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మరల కల్గుట, పునరాగమనము. 2. వైరాగ్యము.

ప్రత్యాబ్దికము. సం. వి. అ. న. (ప్రతిసంవత్సరము చేయఁదగు శ్రాద్ధము (శ. ర.)

ప్రత్యామ్నాయము. సం. విశే. అ. పుం. (వైది.) ప్రతినిధిగా విధింపఁబడునది.

ప్రత్యాయకుఁడు. సం. విశే. (అ. యి. కా. అ.) 1. బోధకుఁడు, బోధించువాఁడు. 2. విశ్వాసకారకుఁడు, నమ్మించువాఁడు.

ప్రత్యాయనము. సం. వి. అ. న. 1. బోధనము. 2. విశ్వాసము కలిగించుట, నమ్మకము పుట్టించుట.

ప్రత్యాయితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విశ్వాసపాత్రుఁడు, ఆప్తుఁడు.

ప్రత్యాలీఢము. సం. వి. అ. న. విలుకాఁడు ఎడమకాలు ముందఱికిఁ జాఁచి నిలుచుట.

ప్రత్యావర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. మరలుట, ప్రతినివృత్తి. 2. ప్రతివిధానము, ఒకరు నివారించఁబడదానికి మాఱునివారించుట.

ప్రత్యాశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కలుగునని యెడి ఆశ. 2. [illegible] కలిగించిన యాశ.

ప్రత్యాశ్వస్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్వాసింపఁబడినది, ఊరడింపఁబడినది.

ప్రత్యాశ్వాసము. సం. వి. అ. న. ఊరార్చుట, ఊరడించుట.

ప్రత్యాసత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. (కాలదేశముల చేత) [illegible] 2. [illegible] 3. (న్యాయ.) [illegible]

ప్రత్యాసన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సమీపము, దగ్గఱ [illegible] పొందినది.

ప్రత్యాసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. సేన [illegible] వ్యూహమున [illegible] [illegible]

ప్రత్యాహతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మాఱు కొట్టఁబడినది.

ప్రత్యాహరణము. సం. వి. అ. న. 1. మరలఁ గైకొనుట, మాఱుకొనుట. 2. (యోగ.) విషయములనుండి ఇంద్రియములను మరలించుట.

ప్రత్యాహరించు. సం. స. క్రి. ముడుచుకొను.

గీ. అంగములు కూర్మ మెట్లు ప్రత్యాహరించు.
హరి పూ. 3. ౬౧.

ప్రత్యాహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. (యోగ.) చిత్తమును ఇంద్రియములను విషయములనుండి మరలించుట. 2. ఉపాదానము, తెచ్చుకొనుట. 3. (వ్యాక.) వర్ణసంగ్రహవిశేషము. (అణ్ అనునది 'అ. ఇ. ఉ.' అను వర్ణములయొక్క సంగ్రహముగాన ప్రత్యా

హారము.) ౪. (నాట్య) వాద్యవాదక సామగ్రీ విన్యాసము. (శ. ని.)

ప్రత్యావృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మరల గైకొనఁబడినది, మరల పొందఁబడినది.

ప్రత్యుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సమాధానము చెప్పుట, ఉత్తరము.

ప్రత్యుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. సమాధానము చెప్పఁబడినది, ఉత్తరము. ౨. నిరాకృతము.

ప్రత్యుజ్జీవనము. సం. వి. అ. న. ౧. చచ్చిన పిదప మరల బ్రదుకుట. ౨. ప్రాణము తిరిగివచ్చుట, బ్రదికించుట.

ప్రత్యుత్క్రమణము. సం. వి. అ. న. ౧. ఉద్యమము, పూనిక. ౨. యుద్ధమునకై ప్రయత్నము, యుద్ధమునకై సకల సేనల యుద్యమము. ౩. శత్రువుపై ఎత్తిపోవుట. ౪. ప్రధానప్రయోజనము నుద్దేశించిన యప్రధానమగు ఆరంభము. ౫. ఒక కార్యోద్యమమునందు ప్రథమప్రయత్నము.

ప్రత్యుత్క్రమము. సం. వి. అ. పుం. = ప్రత్యుత్క్రమణము.

ప్రత్యుత్తరము. సం. వి. అ. న. మారు ఉత్తరము.

ప్రత్యుత్థానము. సం. వి. అ. న. మారు లేచుట, ఒకరిలేచినందులకు మారుగా లేచుట. ౨. యుద్ధమునకై చేయు సన్నాహము. ౩. అభ్యుత్థానము, (వచ్చినవారిని సత్కరించుటకై) ఎదురుకొని లేచుట. ౪. సన్నాహము చేయుట, ఆయితపాటు.

ప్రత్యుత్థితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎదురుకొనిలేచినవాఁడు.

ప్రత్యుత్పన్నమతి. సం. విణ. (ఇ) ౧. తత్కాల[illegible]బుద్ధికలవాఁడు. ౨. ప్రతిభ కలవాఁడు.

ప్రత్యుత్పన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మరలఁబుట్టినది. ౨. అప్పుడు కలిగియున్నది; సమయమునకు స్ఫురించునది, తాత్కాలికమైనది.

ప్రత్యుదాహరణము. సం. వి. అ. న. విశేష మునకు సాధకముగ నుదాహరణముగ యిచ్చు విపరీతోదాహరణము.

ప్రత్యుద్గతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (సత్కరించుటకై) ఎదురుకొని లేచుట, ఎదురుచనుట.

ప్రత్యుద్గతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. సమ్మానించుటకై ఎదురుకొనిలేచువాఁడు. ౨. ఎదురుకొనఁబోవువాఁడు.

ప్రత్యుద్గమనము. సం. వి. అ. న. ప్రత్యుత్థానము, ఎదురేగుట. ౨. సమ్మానార్థము ఎదురుకొనిపోవుట.

ప్రత్యుద్గమించు. సం. అ. క్రి. ఎదురుకొనిపోవు.

ఉ. ...అంగీకృతగుణులు కొన్నిపజ్జలు ప్రత్యుద్గమించి... కాశీ. ౨ ...

ప్రత్యుద్గమ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రత్యుద్గమనార్హుఁడు.

ప్రత్యున్నమనము. సం. వి. అ. న. మరల లేచుట, పైకి లేచుట.

ప్రత్యుపకారము. సం. వి. అ. పుం. ఉపకారమునకు బదులు ఉపకారము.

ప్రత్యుపక్రియా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = ప్రత్యుపకారము.

ప్రత్యుపదేశము. సం. వి. అ. పుం. ఉపదేశమునకు మారు ఉపదేశము, ఉపదేశించినవానికి ఉపదేశింపఁబడినవాఁడు తిరిగిచేయు విద్యాంతరోపదేశము.

ప్రత్యుపలబ్ధము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) మరలఁ బొందఁబడినది.

ప్రత్యుపస్థానము. సం. వి. అ. న. సమీపము, దాపు.

ప్రత్యుపహారము. సం. వి. అ. పుం. కానుక.

ప్రత్యులూకము. సం. వి. అ. పుం. ౧ కాకి. ౨. గుడ్లగూబవంటి యొకపక్షి

ప్రత్యుష్ణము. సం. వి. స్. న. అ. పుం. ప్రభాతము. (శ. ర)

ప్రత్యూషస్సు. సం. వి స్. ప్రత్యూషము, వేకువ.

ప్రత్యూషము. సం. వి. అ. పుం. న. ప్రభాతము. (శ. ని.)

ప్రత్యూషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧ ? కా నొకవసువు. ౨. సూర్యుఁడు (వాచ.)

ప్రత్యూహము. సం. వి. అ. పుం. విఘ్నము

ప్రత్యేకము. సం. వి. అ. న. వేఱువేఱు.

ప్రత్యేకించు. సం. అ. క్రి. ప్రత్యేకము, వేఱు చేయు. (శ. ర.)

ప్రథ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రఖ్యాతి, పేరు

ప్రథమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రథమావిభక్తి

ప్రథమకల్పము. సం. వి. అ. పుం. (అవలంబించుటకు) ముఖ్యమైనపక్షము (వ్యా. అనుకల్పము.)

ప్రథమపురుషము. సం. వి. అ. పుం. (వ్యాక.) ఒక పురుషము, ప్రత్యయవిశేషము.

ప్రథమము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ౧. ఆద్యము, మొదటిది. ౨. ముఖ్యము, ప్రధానము. ౩. పూర్వము, మునుపటిది. వి. అ. పుం. ౧. (వ్యాక.) ప్రథమపురుషము ౨. వర్గము యొక్క మొదటి యక్షరము.

ప్రథమసాహసము. సం. వి. అ. పుం. ఇన్నూటయేఁబది పణముల దండుగు, దండభేదము.

ప్రథమాంగుళి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. అంగుష్ఠము.

ప్రథమాశ్రమము సం. వి. అ. పుం. మొదటి ఆశ్రమము- బ్రహ్మచర్యము.

ప్రథితము సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ౧. ఖ్యాతము, ప్రసిద్ధిఁబొందినది.

ప్రథితి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఖ్యాతి, ప్రసిద్ధి.

ప్రథిమ(ము). సం. వి. న్. పుం. విరివి, పృథుత్వము, స్థూలత్వము

ప్రదగ్ధము సం. విశే. (అ. ఆ. అ) మిక్కిలి కాలినది, మిక్కిలి పృథక్వైనది.

ప్రదక్షము సం. విశే. (స్. యస్. స్.) మిగుల నిపుణుడైనది

ప్రదక్షిణము సం. విశే. (అ. ఆ. ఉ.) ౧. కుడి, కుడిచెయ్యి, కుడికి తిరిగివచ్చునది. ౨. అ. న. దేవతాదుల నుద్దేశించి కుడికి తిరిగివచ్చుట, వలగొనుట.

ప్రదక్షిణించు సం. అ. క్రి. స. క్రి. ప్రదక్షిణముగా దిరుగు.

వ. ఇంద్రాణుజుం డమ్మునీంద్రులకుఁ బ్రత్యేకంబ యభివాదనంబు సేసి ప్రేత్తాగ్నులకుం బ్రదక్షిణించి హరి. పూ. ౪. ౧౦౯.

వ. . . శివాలయంబు ప్రదక్షిణించి దేవకీమానందు రాహిణేయదిక్కు చూచిన . . హరి. పూ. ౬. ౪౪.

ఉ. . భద్రసంబు సొం,పార మహాప్రవాహ వశియై దివిజాద్రిఁ బ్రదక్షిణించి యస్రొన్నెరదుమ్యాని మూలమున నొక్కని యొందు జగత్పవిత్రమై. మార్క. ౪. ౧౪౪.

ప్రదక్షిణీకరించు. సం. స. క్రి. ప్రదక్షిణించు. ప్రదక్షిణముచేయు.

వ. ... [illegible] ప్రదక్షిణీకరించి [illegible].

కాశీ. 3. 20.

ప్రదము. [illegible] (... అ ...) మిక్కిలి యిచ్చునది.

ప్రదరము. [illegible] అ. [illegible] బాణము, చీలు [illegible], చీలిక [illegible] [illegible] ...

ప్రదర్శ [illegible] స [illegible] చూపు.

ప్రదగ్ధము. [illegible] (అ ... అ) [illegible] [illegible].

ప్రదలము [illegible]

ప్రదవము [illegible] మండుట. [illegible]

ప్రదివ్యము [illegible] మిక్కిలి ఇచ్చు [illegible].

ప్రదాత. సం. వి. (... బు) మిక్కిలి యిచ్చువాఁడు, గొప్పదాత.

ప్రదానము. [illegible] [illegible] ఇచ్చుట, గొప్పయీవి.

ప్రదాయకుఁడు. సం. [illegible] (... యకా అ) ప్రదాయి.

ప్రదాయి. సం. [illegible] (... ...) మిక్కిలి యిచ్చువాఁడు.

ప్రది. సం. విశే. (ఇ. ఇ. ఈ. ఇ.) ఇచ్చువాఁడు, ప్రదానకర్త.

ప్రదిగ్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) చక్కఁగా పూయఁబడినది, లిప్తము. వి. అ. న. ఒక దినుసు కేఁగుడుమాంసము.

శ్లో. మాంసమ్ ఒహుస్పృతె ర్ఘృతం [illegible] చోక్షా [illegible] మహా జీరకాద్యై [illegible] యుక్తం పరిశ [illegible] త దుచ్యతే, త దేవ [illegible] [illegible] ప్రదిగ్ధం ప్రభాతే. మా. (కేశచం 9)

ప్రదిష్టము. [illegible] (... అ అ) 1. చూపఁబడినది [illegible] నిర్దేశింపఁబడినది, చెప్పఁబడినది.

ప్రదీపనము [illegible] (... అ అ) ప్రకాశ [illegible] [illegible] అంజనాదికము [illegible] రక్తి [illegible] [illegible]

ప్రదీపము. [illegible] పుం. దీపము, దివ్వె.

ప్రదీపించు. సం. [illegible] ప్రకాశించు, స్ఫురించు.

వ. [illegible] [illegible] [illegible] త్రియుం [illegible] ప్రదీపించె [illegible] కింపు. రా. 11. ఉ.

[illegible] దంల్యంబున [illegible] [illegible] నీ [illegible] [illegible] నీ [illegible] [illegible] [illegible] ప్రదీపించె.

భాగ. 1. 114.

ప్రదీపిక. సం. [illegible] అ. స్త్రీ. చిన్నదీపము.

ప్రదీప్తము సం. విశే. (అ ఆ అ) 1. ప్రకాశితము. ప్రకాశింపఁజేయఁబడినది. 2. దగ్ధము. కాల్పఁబడినది (... ...)

ప్రదీప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి కాంతి.

ప్రదేయము. సం. వి. అ. పుం కానుక. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి దగినది.

ప్రదేశనము. సం. వి. అ. న. ౧. ఉపదేశము. ౨. రాజాదుల కర్పించుకానుక, ఉపధాశన ద్రవ్యము.

ప్రదేశ(శి)ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బొటనవ్రేలు, తర్జని.

ప్రదేశము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చూపుట, సూచనము. ౨. చోటు, దేశము. ౩. గోడ. ౪. జాట్టిలి.

ప్రదేహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పూఁత, లేపము. ౨. (వైద్య.) పూయునట్టిచమురు మొ.

ప్రదోషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెడినది, చెడ్డది. -వి. అ. పుం. ౧. దోషము, తప్పు, నేరము. ౨. మునిమాపు, సంజ.

ప్రదోహము. సం. వి. అ. పుం. పాలుపిదుకుట.

ప్రద్యుమ్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు; కృష్ణునకు రుక్మిణియందు మన్మథాంశమునఁ బుట్టినకొడుకు.

ప్రద్యోతనము. సం. వి. అ. న. ౧. వెలుఁగుట, ప్రకాశించుట. ౨. కాంతి.

ప్రద్యోతనుఁడు. సం. వి. అ. పుం సూర్యుఁడు.

ప్రద్యోతము. సం. వి. అ. పుం. కిరణము.

ప్రద్యోతించు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు.

క. ...పద్యమునకు నిట్ల యమకబంధమునడుమం,
బ్రద్యోతించిన నది... (కావ్యా. ౨. ౩౪.)
(ఇట ఉండఁగా అని పాఠము.)

ప్రద్రవము. సం. వి. అ. పుం. పలాయనము, పాఱిపోవుట.

ప్రద్రాణకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కష్టితగతి జీవించువాఁడు, అతివిపన్నుఁడు.

ప్రద్రావము. సం. వి. అ. పుం. పలాయనము, పాఱిపోవుట.

ప్రద్రావి. సం. విణ. (న. ణీ. న.) పలాయమానుఁడు, పాఱిపోవువాఁడు.

ప్రద్విషత్. సం. శత్ర = ప్రద్విట్టు.

ప్రద్విట్టు. సం. విణ. (ష.) ౧. మిక్కిలిద్వేషించువాఁడు. ౨. ప్రతికూలుఁడు, విరోధి.

ప్రద్వేషణము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి ద్వేషము.

ప్రద్వేషము. సం. వి. అ. న = ప్రద్వేషణము.

ప్రద్వేషించు. సం. అ. క్రి. విరోధించు, పగఁగొను.

వ. ఏను నీయధ్వరంబున కుపదర్శనంబు సేయుచుండ నద్దివస్పతియు బృహస్పతియుఁ
బ్రద్వేషించి రోషంబు వాటింతురు ...
భార. అశ్వ. ౧. ౫౦.

ప్రధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. కశ్యపునిభార్యలలో నొకతె. (దక్షునికూఁతురు.) ౨. నిధానము.

ప్రధనము. సం. వి. అ. న. ౧. యుద్ధము. ౨. యుద్ధమునందలికొల్ల. ౩. నాశనము. ౪. చీల్చుట. -పుం. ముద్గము, పెసర [illegible] (శ. ని.)

ప్రధమనము. సం. వి. అ. న. ౧. ఊదుట. ౨. తుమ్ములుకలిగించు మందు. (అ. ని.)

ప్రధర్షకుఁడు. సం. విణ. (అ. ర్షికా. అ.) ౧. ఎదిరించువాఁడు, చెనకువాఁడు. ౨. కారించువాఁడు, ఉపద్రవము చేయువాఁడు.

ప్రధర్షణము. సం. వి. అ. న. ౧. ఎదుర్చుకొనుట. ౨. అవమానించుట, మేరమీఱివర్తించుట.

ప్రధానధాతువు. సం. వి. ఉ. పుం. పరమ ధాతువు, రేతస్సు. (వాచ.)

ప్రధానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రశస్తము. ముఖ్యము. -వి. అ. న. ౧. (సాంఖ్య) సత్త్వ రజస్తమోగుణాత్మికయగు ప్రకృతి. ౨. పర మాత్మ. ౩. బుద్ధి ౪ కార్యసహాయుఁడు, సచివుఁడు (ఇది మిత్రాదులలోనిది.)

ప్రధారణము. సం. వి అ. న. ఫలమపేక్షించి యిచ్చుట. (శ. ర)

ప్రధావించు. సం. అ. క్రి. పరుగెత్తు, పాఱు.

ప్రధి. సం వి. ఇ. పుం. బండికంటి కడకమ్మి, నేమి

ప్రధ్మాపనము. సం వి. అ. న. శ్వాసమార్గము అందు అడ్డుపాటు కలిగినప్పుడు ఊర్పునకు తోడ్పాటుగాచేయు చికిత్స.

ప్రధ్వంసము. సం.వి.అ.పుం. నాశము,ధ్వంసము.

ప్రధ్వంసాభావము. సం. వి. అ పుం. ప్రధ్వం సముచేఁ గలిగిన అభావవిశేషము.

ప్రధ్వస్తము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) పొత్తిగా నాశము పొందినది

ప్రనప్త. సం. వి. ఋ. పుం. మునిమనుమఁడు, ప్రపౌత్రుఁడు

ప్రనాలి. సం. = ప్రణాళి.

ప్రసన్న. విణ. ౧. మనోజ్ఞము, చక్కనిది. (వృత్తియందు నిగాగమము నిత్యము.)

క. వనితలు మేలపు మెయి మెలు,పునఁ దిగిచిన కొప్పువాసరములు కొందలగు ప్రసన్నినితోడ వులు ... (భార. స్త్రీ. ౨. ౧౫.)

సీ. మనితాణములచూపు లనుకూపులకుఁ దన ప్రసన్నిమేను తెప్పంబు గాఁగ. కళా. ౧. ౬౦.

ఉ. ప్రసన్నినవ్యకాంచనఁబర్యసితెన్నెల చేమ కాంతిసం,పన్నత కప్తహేమమయిది భామలుభ పల్లవభోగ్య తాదకే. (కాశీ. ౪. ౪౬.)

ఉ. ప్రసన్ని దైవధాతురుఘిరంజిత కొప్పుమనోజ్ఞ చిత్రిదేవడిగా, గన్నులు రెండునుగా మనఁగఁ గాలెడుసెత్తురు ..

భా. రా. యు. ౧౨౦౬.

౨. సాంద్రము. (మనోజ్ఞము అని శ. ర.)

క. మ స్నేహ మేన నలఁచిన,ప్రసన్నినిభసితంబు నణఁచి . (పాండు. ౫. ౧౩౧.)

౩. కోమలము, మృదువు.

చ. ఘణఫలకంబు విచ్చి కడుఁ బ్రసన్నినిమే నగ యంగఁజేయుచున్ .. (సైమ. ౫. ౨౯.)

ఉ. ప్రసన్నిపాదముల్ చిలుకవాతినఁ, గందదు మేనుఁదీఁగెయుగా, కన్నులఁ గట్టినట్టు పాద గానఁగనయ్యెడు నాకు నెచ్చెలీ

రాజ. చ. ౨ ౧౬౬.

సీ. వలచేత బంగారుజలపోసనముతోడఁ బ్రసన్ని పట్టుతోరము ధరించి. (క్రీడా. ౪౩.)

ప్రసన్నదనము. వి. (√ప్రసన్న.) ౧. సౌంద ర్యము, చక్కఁదనము.

ఆ. ఊటము గొన్నవాఁడు దొలుమేన నాఘాత, బంధనముల నొరుల ప్రసన్నదనము, నెఱిచి నాఁడు ... (భార. అను. ౫ ౧౦౦.)

ఉ. . గుణప్రసన్నతగా, బ్రసన్నదనంబుఁ జూపఁగలరంగయరాఘవమంత్రి నిచ్చలుగా, వన్నెకుఁ దెచ్చు నిచ్చు వఖిలాంధకవస్తుతు లక్ష్మికోటికిగా. (పాండు. ౧. ౫౪.)

౨. కోమలత్వము. మార్దవము.

ఆ....క,మం బనంగ మేని ప్రసన్నదనము,నిపురుల చేఁత గాదు ... (భార. శాం. ౨. ౩౪౮.)

ప్రప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చలిపందిరి, చలివేంద్రము

ప్రపంచకము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. విపుల పొందించునది, విస్తరించునది. ౨. సవిస్తరముగా వివరించునది.

ప్రపంచనము. సం. వి. అ. న. ౧. విస్తరించుట, విపులీచేయుట. ౨. సవిస్తరముగా వివరించుట.

ప్రపంచబుద్ధి. సం విశే. (ఇ) మోసపుచ్చువాఁడు.

ప్రపంచము. సం. వి. అ. పుం. ౧. విస్తారము, విరివి, శబ్దవిస్తరము. ౨ వివరణము, వ్యాఖ్యానము. ౩. వైవిధ్యము, పెక్కువిధములు గలిగియుండుట. ౪. సంసారము. ౫. ప్రతారణము, మోసపుచ్చుట. ౬. వ్యత్యాసము, తలక్రిందు. ౭. రచన. ౮. భూలోకము.

ప్రపంచముసేయు. సం. స. క్రి. విస్తరించు, అతిశయింపఁజేయు.

వ. చూచి రెండును ఫలంబు గానికయు మగాత్రి యాయన నింక నేమి ప్రపంచంబు సేఁన నెఱయ నెడసిపోవుటకక్కఁ బ్రయోజనం బేమియు లేదు ... (కళా. ౪. ౭౩.)

ప్రపంచించు. సం. స. క్రి. విస్తరించు, అతిశయింపఁజేయు.

వ. ఈశ్వరునకు వైషమ్యాదిపరిహారార్థంబుగా నింతయుం బ్రపంచింపఁబడిరు ...

కవిక. ౫. ౧౫౩.

ప్రపంచితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ౧. విస్తరింపఁబడినది, విపులీచేయఁబడినది. ౨. వ్యాఖ్యానము సేయఁబడినది. ౩. ప్రతారితము, మోసపుచ్చఁబడినది. ౪. సంపాదితము (వాచ.)

ప్రపతితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. పడిపోయినది, పాఱిపోయినది. ౨. క్రిందపడినది. ౩. క్షీణించినది, తఱిగినది. ౪. నశించినది.

ప్రపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భక్తిపరులుచేయు శరణాగతి. (శ. ర.)

ప్రపథ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కరక్కాయ, కరక. ౯.

ప్రపదనము. సం. వి. అ. న. ప్రపత్తి, భక్తిపరులుచేయు శరణాగతి.

ద్వి. ... మహాపూర్ణగురుఁడు, తనగురుం డల ప్రపదన ముపాయంబు, తత్త్వంబు నేను సద్వైతంబు మతము, తత్త్వార్థ మిది ప్రపదనమున కరయ.

ద్వి. పరమ. ౭. ౧౦౪. పా.

ప్రపదము. సం. వి. అ. న ౧. మీఁగాలు.

ప్రపదములు దులలు. (కవి. ౧. ౭) (శ. ర.)

౨. ముంగాలు, పాదాగ్రము.

ప్రపన్నము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. పొందినది, చెందినది. ౨. శరణాగతము, శరణొందినది, ప్రపత్తిచేసినది. ౩. పొందఁబడినది.

ప్రపన్నాదము. సం. వి. అ. పుం. చక్రమర్దము, తగిరస. ౯

ప్రపలాయి. సం విశే (న్. నీ. న్) ౧ పాఱిపోవువాఁడు. ౨ చెఱపట్టఁబడినవాఁడు, బందీ.

ప్రపాఠకము. సం వి. అ. పుం ౧. వేదాధ్యాయముయొక్క అంశభేదము. ౨ శ్రౌతగ్రంథముయొక్క అంశభేదము.

ప్రపాణి. సం. వి. ఇ. పుం. అఱచేయి, పాణితలము.

ప్రపాతనము. సం.వి.అ.న.క్రిందఁబడఁద్రోయుట.

ప్రపాతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పడుచుట, పాఱుట. ౨. క్రిందఁబడుట, పాటు. ౩. తటాలున పైఁబడుట, ఉన్నట్టుండి తాఁకుట. ౪. సెలయేఱు, నిర్ఘరము. ౫. కూలము, గట్టు. ౬. కొండచఱియ. ౭. కునికిపాటు. (శ. ర.)

ప్రపాదికము. సం. వి. అ. పుం. కోమిలి.

ప్రపానకము. సం. వి. అ. న. ఒకదినుసు పాన కము, పటికబెల్లము మిరియములు లోనగునవి చేర్చిన యొకదినుసు పానీయము.

ప్రపానము. సం. వి. అ. న. ౧ మిక్కిలి త్రాగుట. ౨. గుఱ్ఱపు పైపెదవియొక్క క్రిందిభాగము.

ప్రపాపాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చలిపందిరిపెట్టు కొని వచ్చినవారికి నీళ్లుపోయుస్త్రీ.

ప్రపితామహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రపితామ హుని భార్య, ముత్తవ్వ.

ప్రపితామహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ముత్తాత

ప్రపీత(న)ము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి బలిసినది, మిక్కిలి పీనము.

ప్రపునా(న్నా)ట(డ)ము. సం. వి. అ. పుం. చక్రమర్దము, తగిరస. కీ.

ప్రపూరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంటకారిక వాఁకుడు. కీ.

ప్రపూర్వగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరమేశ్వ రుఁడు.

ప్రపోషించు. సం. స. క్రి. ఎక్కువగాఁ బోషించు.

మ. మావారితోఁగూడఁ బయ్యవఁగాంపోయి సమస్తభోగముల నిత్యంబుగా ప్రపోషింపు చుస్. (దశా. ౫. ౧౦.)

ప్రపౌండరీకము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగుల కును మనుష్యులకును గంటికి హితకరమై కాల పర్ణియాకులవంటి యాకులుగల యొకచెట్టు. కీ. పుండరీకమను గంధద్రవ్యము. కీ.

ప్రపౌత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మునిమనుమరాలు.

ప్రపౌత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మునిమనుమఁడు పౌత్రునికొడుకు.

ప్రప్రపితామహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రపితా మహునితండ్రి.

ప్రప్రమాతామహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రమాతామహునితండ్రి.

ప్రఫుల్తము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ప్రఫుల్లము.

ప్రఫుల్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విరియుట, వికాసము.

ప్రఫుల్లము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ౧. చక్కఁగా విరిసినది, వికసించినది. ౨. నవ్వునది ౩. ప్రకా శించునది, మెఱయునది. ౪. ఉల్లసిల్లునది, సంతోషముగలది.

ప్రబంధ(ద్ధ.) సం. విశ (బు. త్రీ. బు.) ప్రబంధ కర్త, గ్రంథకర్త

ప్రబంధకల్పన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇంచుకసత్య మును మిక్కిలి కల్పనయుఁ గలకథ.

ప్రబంధము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రకృష్ట బంధము, మిక్కిలికట్టు. ౨. అవిచ్ఛేదము, ఎడ తెంపులేమి, ఎడతెగకుండుట ౩. గ్రంథము యొక్క రచన. ౪. కావ్యము.

ప్రబ(వ)ర్హము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) శ్రేష్ఠము, ముఖ్యము.

ప్రబద్ధము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలి కట్టఁబడినది, బంధింపఁబడినది. ౨. ప్రతిబద్ధము, అడ్డగింపఁబడినది.

ప్రబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రసారిణి, గొంతెమ గోరు. కీ.

ప్రబలంచేయు. మి. స. క్రి. దిటవుచేయు.

క. మనుఁడు గని సత్వరంబుగ, మనుజాస్త్రం బేయుటయును ... కృత్యమనకగానికి

మూపెదుపట్లుఁగఁ, బరగిన గురుకుచము
లెద్ద ప్రబలంచేసెన్.

వ. ఇవ్విధంబున సకలస్థావర యమ్మహాస్త్రంబు
దీపింపంజేసిన ...

భార. ద్రో. ౫. ౩౦౫. ౩౦౭.

ప్రబలము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧ మిక్కిలి
బలముగలది. ౨. మిక్కుటమైనది, ఉత్కటము.
౩. గొప్పది. ౪. ముఖ్యము. వి. అ. పుం.
పల్లవము, చిగురు.

ప్రబలు. అ. క్రి. ౧. పెరుఁగు, వర్ధిల్లు.

గీ. గగన మెక్కుండ చిక్కంగఁ గ్రాఁగిపోవ,
నంధకారంబు నీరంధ్ర మగుచుఁ బ్రబలె

కాశీ. ౫. ౩.

సీ. పైఁటచాటు లొలుఁగక ప్రబలు ద్రావిడవధూ
కుచకుంభంబులు చూచి కొంత సేపు.

దశా. ౧ ౧౧౫.

౨. (సంతోషాదులచే) అతిశయిల్లు, ఉప్పొంగు.

గీ. వ్రాయ నేర్చినవాఁడె సద్వర్ణసమితి, వర్థి
వర్థులు ప్రబల వ్రాయంగ నేర్చు.

విక్ర ౧. ౪౭.

సీ. చక్రవిద్యేమణాశ్రయగానికోహిణి పతిప్రతా
పము మెచ్చి ప్రబలుసంజ్ఞ.

ఉ. రా. ౧. ౩౦.

౩. వర్తిల్లు, ఉండు.

సీ. కాలకూటానలగర్వంబు సర్వంబు ప్రచ్ఛన్న
తనులీలఁ బ్రబలె ననఁగ.

హరి. పూ. ౭. ౩౯. (వర్ధిల్లు శ. ర.)

సీ. కర్ణాటకీర్తి లోకవిఖ్యాత మగుచుఁ,
బ్రబలుఁ గాక నీ దీపించి ...

హై. భా. ౨. ౯౯. (అతిశయిల్లు శ. ర.)

ప్రబల్హిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = ప్రవల్హిక.
ప్రహేళిక, గూఢముగాఁ జెప్పఁబడిన యర్థము
గల వాక్యవిశేషము.

ప్రబాధకము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలి
బాధించునది. ౨. మిక్కిలి యడకలిగించునది.
౩. నిరాకరించునది

ప్రబాలము. సం వి. అ పుం న. = ప్రవాలము.
౧. చిగురు, కిసలయము, నవపల్లవము. ౨.
వీణాదండము, ఒరగు. ౩. పగడము. (శే. వి.)

ప్రబాళఫలము. సం. వి. అ. న = ప్రవాళఫలము
ఎఱ్ఱచందనపు మ్రాను.

ప్రబాళాశ్మంతకము. సం. వి. అ. పుం =
ప్రవాళాశ్మంతకము, ఎఱ్ఱ అశ్మంతకవృక్షము.

ప్రబాహుకము. సం. అవ్య. ౧. మీఁద, ఊర్ధ్వ
భాగమున. ౨. సమకాలమందు, ఒకప్పుడే.
(దీనికిఁ దెనుఁగునఁ బ్రయోగము లేదు.)

ప్రబుద్ధము. సం విశే. (అ.ఆ.అ.) ౧. ప్రఫుల్లము,
వికసించినది. (పుష్పాది) ౨. జాగరితము, మేలు
కొన్నది. ౩. ప్రబోధముకలది, జ్ఞానముకలది.
౪. కార్యము చేయుటకుఁగాని, ఫలించుటకుఁ
గాని కదలినది.

ప్రబుద్ధుఁడు. సం. విశే. (అ.ఆ.అ.) పండితుఁడు.

(శే. వి.)

ప్రబోధకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాజులను
మేలుకొలుపువాఁడు, వైతాళికుఁడు.

ప్రబోధనము. సం.వి.అ.న. ౧. మేలుకొలుపుట.
౨. మేలుకొనుట. ౩. (మూర్ఛాదులనుండి)
తెలివినొందుట. ౪. యథార్థజ్ఞానము. ౫.
చక్కఁగా బోధించుట. ౬. ఉద్దీపనము, రేఁపుట.
౭. పూర్వమందుకొన్న చందనాదులకు వలె
మకిము పోఁగా పరిమళమునకై మరలఁబూసి
కొనుట, అనుబోధము.

ప్రబోధ(ధి)ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కార్తిక
శుక్లైకాదశి. (ఈదినమందు విష్ణువు చాతుర్మాస్యక
నిద్రనుండి మేలుకొనును.)

ప్రబోధము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నిద్రమేలుకొనుట, జాగరణము, జాగారము. ౨. మేల్కొనిన, జాగ్రత్త. ౩. (మూర్ఛాదులను వీడఁగా కలిగిన) తెలివి, (అజ్ఞానాదులను వీడఁగా కలిగిన) తెలివి, జ్ఞానము, యథార్థజ్ఞానము ౪. వికసించుట, వికాసము. ౫. చక్కఁగా బోధించుట, వివరణము

ప్రబోధించె. సం. స. క్రి. ౧. చక్కఁగా మేలుకొను

మ. కనుఁగొంటే భవదగ్రజుం దయినయట్టి స్వామిసౌభాగ్య మ్మా, తనిచందంబున నీవు నిట్టిసిరి లొందం జాడఁ గాంక్షించెదం, దనయా యుండును నీదృశస్ఫురణఁ జెంద న్వచ్చు నాకేర్పుఁ గా, కొను శీఘ్రంబున నేఁటి యూరక యశస్త్రంబోలి తత్త్రిపఁగన్.

వ. అని ప్రబోధించిన.

ఉ. రా. ౨. ౧౫౩, ౧౫౮.

వ. ..అమ్మగువ యయుద్ధము నందనుల చెప్పటి యట్లు యోగవిద్యావిదగ్ధులుగాఁ ప్రబోధించె .. (మార్క. ౩. ౧౦౫.)

౨. ప్రేరించు.

సీ. రత్నంబులను వధూరత్నంబులను జేసి తత్త్ర బాబిపున్నవిధానవిరతు, లయి ప్రబోధింపంగ నలవిగాకున్నఁ దోయజాగర్భుపాలికి నరిగి ...

భార. ఆది. ౮. ౯౨.

౩. జ్ఞానోపదేశముచేయు.

వ. ... అతం డతనివిశేషజ్ఞత యెఱింగి వారల విడిచి తన్నుం బ్రబోధించుటకై ప్రార్థించి యతనికిఁ బ్రణతుండైన ...

భార. శాం. ౪. ౩౪౨.

ప్రబోధితుఁడు. సం. విశే. (అ.ఆ.అ.) ౧. మేలుకొలుపఁబడినవాఁడు. ౨. చక్కఁగా బోధింపఁబడినవాఁడు.

ప్రబోధోత్సవము. సం. వి. అ. పుం. కార్తిక మాసమున దశమిమొదలు పున్నమవఱకు జరుగు నుత్సవవిశేషము.

ప్రబ్బ = ప్రబ్బలి. వి. ఒకజాతి చిన్నచెట్టు.

సీ. ఈడెలు సంపంగు లియవుడు లొప్పగడలు దబ్బలు ప్రబ్బలు ద్రాక్ష మేళ్లు.

అచ్చ. రా. సుం. ౨౫.

వ. ... నీటివంటదపోటునఁ జాటులు ప్రబ్బగ ముల చెక్కునప్రెంక్కు లతండు కెలనఁ గన ... (అచ్చ. భా. ౨. ౩౧. పా.)

సీ. పోగములదొంతి నిం దగపడఁజేయరే ప్రబ్బ లార మరింగదబ్బలార. (రసిక. ౬. ౮౪.)

సీ ప్రబ్బ ప్రబ్బలి యనఁ బరఁగుచేతసంజ్ఞ...

ఆం. భా. ౨. ౮౮.

ప్రబ్బము. వి. పబ్బము, ఉత్సవము.

ద్వి. కుడిచిపార మె పండుగులఁ ప్రబ్బములను.

పండితా. పురా ౧౧౫. పా.

ప్రబ్బలి = ప్రబ్బ. వి ఒకజాతి చిన్నచెట్టు, చేతసము. క్రీ.

సీ. ప్రబ్బ ప్రబ్బలి యనఁ బరగు చేతసంజ్ఞ.

ఆం. భా. ౨. ౮౮.

ద్వి. పారిజాతంబుతోఁ బ్రబ్బళ్ల సరిదు.

బస. పు. ౪. ౫౮.

ప్రబ్బికొను = ప్రబ్బు. అ. క్రి. (స్వార్థమున కొను.) ౧. వ్యాపించు.

సీ. డాకాలిమీఁద నర్ధము సాఁచి నిల్చినపటము ద్యుతి భూమిఁ బ్రబ్బికొనఁగ.

- భాగ. ౧౦. పూ. ౭౬౯.

క. అతఁడు మనకోటరమున, వాకలనములు మైత్రి యనల ముంచించిన న,స్త్రీకరలేనంతయున్, మైలు కిలలు ప్రబ్బికొనిరా నర్థంతరమున్.

కం. మంతు. ౧. ౭౬౦.

౨. పడు, ప్రసరించు.

ఉ. గుచ్చిన ముత్తెపు పచ్చ పద్మవితానముల జాడ రత్నదీప్తుల దా, గొబ్బున గట్టిదుం బయటకొం గది మాన్పగ గోళ్ళగాఙ్గ్లై, బ్రబ్బికొనం గుచోద్ధతభరంబు పటం బయికాపుకోలగ దట్టబ్బుగ జేతికిన్ జారెను పెన్మిటివస్త్రము మరోవృతంబుగన్.

శశా. ౭. ౧౪౦.

సీ. సన్నపుపదములు జవ్వాది బాలిండ్లబయ పులు పదములు బ్రబ్బికొనగ.

భాగ. ౯. ౩౦౨.

౩. అతిశయించు, ఉప్పొంగు.

క. . నిబ్బరపుపలపు మదిలో, బ్రబ్బికొని రమింకత సైపరాదయ్యె చెలీ.

అచ్చ. రా. అర. ౩౨.

క. అబ్బె దగులాథ మని మది, నుబ్బెడుచో నంతరాయ మొనగూడుటయున్, బ్రబ్బి కొను వెలుగుపా టది.. (కావ్యా. ౧. ౪౩.)

వ. ... ధూపధూమశ్యామికామినంబున నిజ స్వామి కౌలువునకు నిబ్బరంపు వేడుబ్బునం బ్రబ్బికొనుచు జేరినశృంగారరస సముద్రంబు వలె ... (శశా. ౨. ౯.)

౪. పందిల్లు, కదియు.

సీ. రణభీరువులు విశరణభీరువులు లేరు ప్రత్యర్థు లర్థులు ప్రబ్బికొనిన. (భాగ. ౭. ౫౫౪.)

ప్రబ్బు. అ. క్రి. (త. పరప్పు.) ౧. వ్యాపించు. పర్వు.

క. పలువెన్న మంటలు ప్రబ్బగ, నలఘుమ్ఫురణ మున నిగుడునయ్యస్త్రంబున్, జలజాతుడు గని ... (భార. కర్ణ. ౩. ౩౧౯.)

సీ. పవధు శిల్లపు గ్రోలి తనియక వెమపొంది బరవాశ్ము యుతటు బ్రబ్బికొన్కా...

హరి. పూ. ౭. ౩౪.

క. ... పొంగును సంధ్యారాగమ్మరంపవరము తెలవాలు బ్రబ్బె బయలంతన్.

భోజరా. ౪. ౧౦౫.

౨. పెరుగు, వర్ధిల్లు, అతిశయించు, అధికమగు.

సీ. పొందు దవ్వ్యధమున బాలించె రాజ్యంబు పాండవు లెక్కుడు ప్రబ్బి యశము.

గీ. లాభమును భరతాన్వయాల్లాస మొసగ, దగ సొబర్చి . . (భార. ద్రో. ౩. ౨౯.)

వ. కంకాలకాలికానం బనేకనలాపలంబియగు చుం బ్రబ్బినం గడునిబ్బరంబగు నిగ్రహం బున... (సైమ. ౫. ౧౪౪.)

సీ. అధర్మం బంతకంతకు బ్రబ్బ నధిక, లవనల దెలుపంగ .

భార. శాం. ౩. ౨౭౦.

౩. నిలుచు, నిలిచియుండు, వర్తిల్లు, ఉండు.

సీ. బలురక్కసుడు పోరు బ్రబ్బినా డిట్టు న స్నితేగి మార్కొను మిప్పుడు. ...

రాఘవ. ౪. ౨౦౪.

సీ. గుణము విశారంబు గోరికయును లేనినిపలత జగంబు నాతే ,జనించు, బ్రబ్బు లేనడ వంచు బలుమట దప్పు గా దీకుండనై బ్రహ్మ మాపరైన ...

భాగ. ౧౦. పూ. ౧౨౩.

౪. పందిల్లు, కూడు.

గీ. ... నిబ్బరపుదూపు తదవింటు బ్రబ్బె జేసి. ... (ఉ. రా. ౪. ౩౯౧.)

స. క్రి. కలియు, కూడు. (శ. ర.)

సీ. మొదట గంపుడాకాలి విడుకొని పదమూరి నిబ్బుగుచ్చిన బ్రబ్బి యుబ్బు పెల్ల.

ఉ. రా. ౫. ౨౦౭.

ప్రభ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. దీప్తి. ౨. కిరణము.

౩. సుతేజుల్ప్రభునివాడి సూర్యునిభార్య. ౪.

మర్గ. ౫. కావేరుని పట్టణము. ౬. ఒకఅప్సరస. ౭. సూర్యపత్ని భేదము. ౮. గోపికభేదము.

ప్రభంజనము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగా విఱుచుట. - పుం. వాయువు. విఱ (అ. అ. అ.) చక్కఁగావిఱుచునది.

ప్రభద్ర. సం. వి అ. స్త్రీ. ప్రసారణీలత, గొంతెమగోరు. శ్రీ

ప్రభద్రకము. సం. వి అ న. పంచదశాక్షర పాదకమగు ఛందోభేదము. పదునేనక్షరముల పాదముగల యొకానొక వృత్తము

ప్రభద్రము. సం. వి అ పుం. నింబము, వేము. శ్రీ.

ప్రభవ. సం. వి. అ పుం ఒకానొక సంవత్సరము.

ప్రభవము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నదీమూలము. ౨. పుట్టుక, జన్మము. 3 కారణము. ౪. ప్రభావము, పరాక్రమము.

ప్రభవించు. సం. అ క్రి. జనించు, పుట్టు.

క రాగిత్వము విడువదు నిను, రాగవిదూరుఁ డగుచుండుఁడు ప్రభవించును నీకు ...

భార. శాం. ౬. ౫౭౯.

సీ. పరులదోషంబునఁ బ్రభవించుఁ గ్రోధ మహీ నాతుఁడాయు త్రిఁజేసి పొలియు

భార శాం 3 ౪౭౧.

వ. . అతనికిఁ గుంభి యతనికిఁ బ్రలోభుఁ డును బ్రభవించిరి .. (మార్క. ౧. 3౧)

స. క్రి పుట్టించు.

చ. అతులతపంబునన్ వరుణుఁ డన్మునిచే బహు పుణ్యకర్మము,స్థితిఁ బ్రభవింపఁగాఁబడిన దివ్య మునీంద్రుఁడు ...

భార. ఆది. ౪. ౧౫౬.

ప్రభవిల్లు. సం. అ. క్రి. కలుగు.

సీ. ప్రభవిల్లుఁ బద్మ సౌభాగ్య మేలిఁకోడి యభినుతవిభూతిఁ దెగ్గొందినట్టిద.

చం. రా. ౧. ౪.

ప్రభవిష్ణువు. సం. విశే. (పు) ౧. ప్రభావ శాలుఁడు. ౨. ఉత్కృష్టుఁడు, మేటి. వి. పు పుం. ప్రభువు.

ప్రభాంజనము. సం. వి. అ. పుం. మునగ, శోభాంజనము. శ్రీ. (త్రి. ని)

ప్రభాకరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. జిల్లేడు. శ్రీ. ౨. కుశద్వీపమందలి వర్ష భేదము.

ప్రభాకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం.౧. సూర్యుఁడు. ౨. చంద్రుఁడు. 3. అగ్ని. ౪. శివుఁడు. ౫. సముద్రుఁడు. ౬. ఒకమీమాంసకుఁడు. ౭. ఎనిమిదవ మన్వంతరమందలి దేవగణభేదము.

ప్రభాకీటము. సం. వి. అ. పుం. మిడుఁగుఱుఁ పురుగు.

ప్రభాగము. సం. వి. అ. పుం. ౧. విభజించుట, పంచుట ౨. (గణిత) భిన్నముయొక్క భిన్నము.

ప్రభాతము. సం. వి. అ. న. తెల్లవాఱుటకు ముందు నాలుగుగడియలకాలము, వేకువ

ప్రభానము. సం. వి. అ న దీప్తి, కాంతి.

ప్రభావము. సం. వి అ. పుం. ౧. కోశదండము వలనఁ గలుగుతేజస్సు. ౨. సామర్థ్యము, శక్తి. 3. విక్రమము, మగఁటిమి. ౪. కాంతి. ౫ ఉద్భవము, పుట్టుక. ౬. మాహాత్మ్యము. (శీ. వి.)

ప్రభాసంతుఁడు. సం. వి అ. పుం. పరమేశ్వరుఁడు, రుద్రుఁడు.

ప్రభానము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలికాంతి, పుం., న. ద్వారకాసమీపమందలి యొక తీర్థభేదము.

ప్రమదము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలి మదముగలిగి. ౨. ప్రమత్తము, మిక్కిలి మత్తి గలది. ౩. అనవహితము, పొచ్చరికలేని ౪ లంపటము, కాముకము. ౫ మిక్కుటము, బలీయము. - వి. అ. పుం ౧ హర్షము, సంతోషము. ౨ ఉన్మత్తి. [illegible]

ప్రమదవనము. సం. వి. అ న. అంతఃపురస్త్రీలు విహరింపఁదగిన యుద్యానవనము.

ఇట్లే. ప్రమదకాననము [illegible]

ప్రమదావనము. సం వి. అ. న. ప్రమదవనము ఇట్లే: ప్రమదాకాననము.

ప్రమదించే. సం. అ క్రి ప్రమోదమునొందు సంతోషపడు.

ఉ. నీరూపము సంస్మరించిన నరుల్ వితతంబగు పుత్రధనాదిలాభ ముద్దీపితలీలఁ గాంచి ప్రమదింతురు శ్రీవనితామనోహరా. హ వరాహ. ౨. ౫౫.

ప్రమనుఁడు. సం.విణ. (స్) ఉల్లాసము కలవాఁడు. సంతుష్టుఁడు. (రూ ప్రమనసుఁడు.)

ప్రమయము. సం వి [illegible] పుం ౧ మరణము, చావు. [illegible] నాశము, క్షయము ౩ వధము, కొల, హింస.

ప్రమర్దనము. సం [illegible] న అడఁగఁద్రొక్కుట, నలఁచుట.

ప్రమాణపత్రము. సం వి. అ. న ప్రమాణము నాధారముగాఁగొని వ్రాసిన పత్రము. బాస [illegible]

ప్రమాణపురుషుఁడు. సం. వి. అ. పుం [illegible] న్యాయములను గీర్పువాఁడు, మధ్యస్థుఁడు.

ప్రమాణము. సం. వి. అ. న. ౧. (నిక్షేప వెడలుపులకొలుచు) [illegible] కొలత, [illegible] మానము. (అంగుళీమానాది) ౨. ఇయత్త, పరిచ్ఛేదము ౩. అవధి, మేర, హద్దు ౪. నిరూపణము, మారల. ౫. గుణి, ఒకదాని గుణదోషములు నిశ్చయించుటకు నమ్మఁదగిన యాధారము, సత్యవాది. ౬. ప్రమ, యథార్థజ్ఞానము ౭. ఐక్యము. ౮ తర్కశాస్త్రము. ౯ హేతువు. ౧౦. ప్రాస్థ్యతురము యొక్క మాత్ర ౧౧ త్రైరాశికమందు మొదటి యవయవము ౧౨. ప్రమితికరణము, [illegible] క్షాది జ్ఞానకారణము. (ఇవి ప్రత్యక్షము, అనుమానము, ఉపమానము. శబ్దము, అర్థాపత్తి, అనుపలబ్ధి, సంభవము, ఐతిహ్యము అని యెనిమిది. ఇందు మొదటి౦డి నాలుగు తార్కికుల మతమునందు, ఆఱు వేదాంతుల మతమునందు, ఎనిమిది పౌరాణికుల మతమునందును, నని క్రమముగా తెలియునది.)

ప్రమాణించే. [illegible] స. క్రి ప్రమాణముగాఁ జేయు

దండక [illegible] గనిక స్త్రీల యింగితముల్ [illegible] రంగ నప్పుంచమంబున్ ప్రమా [illegible] దిటన్ [illegible] వశాంచ [illegible] పాదత్రుతుల్ (కవిరా ౪. ౧౬౧.)

ప్రమాణీకరించే. [illegible] అ క్రి ప్రమాణముగాఁ [illegible]

వ. మాలిం[illegible] నుదత్పవ్యలేం[illegible] గంగు దేవ [illegible] ప్రమాణీకరింపం జా[illegible] బర్యాదు హర. ౪. ౩౪.

ప్రమాత. సం. విణ. (ఋ. త్రి ఋ.) ప్రమాజ్ఞానము కలవాఁడు, కలయాధ్రువము గ[illegible] ఎఱుఁగువాఁడు.

ప్రమాతామహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మాతామహునితండ్రి భార్య.

ప్రమాతామహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మాతామహునితండ్రి.

ప్రమాథము. సం. వి. అ. పుం. ౧ ప్రమథనము, మిక్కిలి బాధించుట. ౨. చంపుట, వధము ౩. బలవంతముగాఁ గొనిపోవుట. ౪. ఉపద్రవము.

ప్రమాథి. సం. విణ. (న్ సీ. న్.) ౧ పీడించునది. ౨. చంపునది. ౩. కలఁచునది వి న్ పుం. ప్రభవాది సంవత్సరములలో ౧౨ వాదైన బహుధాన్యమునకు తరువాతి సంవత్సరము

ప్రమాదము. సం. వి అ. పుం. ౧ అనవధానత, ఏమఱుపాటు. ౨ మిక్కిలిమదము

ప్రమాది. సం. విణ. (న్ సీ. న్.) ౧ ఏమఱు ప్రమాదము కలవాఁడు. ౨ పిచ్చివాఁడు ౩ మదము గొన్నవాఁడు ౪ ప్రభవాదిసంవత్సరములలో పరీధావికి తరువాతి సంవత్సరము

ప్రమాపణము సం. వి అ. న. చంపుట వధము.

ప్రమాపయితృ. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.) చంపువాఁడు

ప్రమార్జనము. సం. వి అ. న. తుడిచివైచుట. కడిగివుచ్చుట

ప్రమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కొలువఁబడినది. ౨. నిశ్చయింపఁబడినది.

ప్రమితాక్షర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ద్వాదశాక్షర పాదకమగు వృత్తభేదము, పాదమునకు పండ్రెం డక్షరములుగల వృత్తవిశేషము.

ప్రమితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ ౧. కొలఁత ౨. ప్రమాజ్ఞానము, యథార్థజ్ఞానము.

ప్రమి(మ్ర)ద. వి. దీపపాత్రము, మల్లకము, శరావవిశేషము.

గీ. దీపపాత్రంబు ప్రమిదనాఁ దేజరిల్లు.

ఆం. భా. ౨. ౨౪౬.

గీ. ధారుణి ప్రమిదయును సముద్రములు చమురు, రవియు దీపంబుగా సంతతరీతి మనను, భావనను రేయునర్చి.

పరమ. ౧. ౯౩.

ఉ రెండవయోగిపుంగవుఁడు ప్రేమసమాహ్వాయ మైనప్రమ్మిదన్, నిండఁగ భక్తియన్ చమురు నించి మహోద్యమను వత్తిగాఁగ

పరమ. ౧. ౯౪.

ప్రమీఢము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మూత్రితము, అభిమూత్రితగోగి. ౨. ఘనము, గొప్పది (మే. ని.)

ప్రమీతము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) ౧ మృతము చచ్చినది. ౨ యజ్ఞార్థము చంపఁబడినది.

ప్రమీల సం. వి అ. స్త్రీ. ౧. కనికిపాటు, తంద్రి. ౨. ఆఁడుమళయాళపుదేశపురాణి. (ఈబిడ యర్జునునితో యుద్ధముచేసినది.)

ప్రముఖుఁడు. సం. విణ (అ ఆ. అ) ౧ అభిముఖుఁడు ౨. ప్రథముఁడు, మొదటివాఁడు. ౩ ప్రధానుఁడు ౪. మాన్యుఁడు, పూజ్యుఁడు. ౫ శ్రేష్ఠుఁడు. వి అ. పుం, ౧. సమూహము ౨ పున్నాగము, పొన్న. ౩. న. జరుగుచున్న కాలము. (శ. ర.)

ప్రముదితవదన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ద్వాదశాక్షరపాదకమగు ఛందోభేదము, పాదమునకు పండ్రెండక్షరములుగల యొకానొక వృత్తము,

ప్రముదితుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి సంతోషించువాఁడు, హృష్టుఁడు.

ప్రమృతము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) కృషి. (జీవనోపాయము)

ప్రమేదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. [illegible] గలది, చమురుగలది. ౨. స్నిగ్ధము, స్నేహాము [illegible]. (ఆ. ని.)

ప్రమేయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. కొలువఁదగినది, కొలఁదియిడఁదగినది, పరిచ్ఛేద్యము. ౨. అవధార్యము, నిశ్చయింపఁదగినది, యథార్థముగా ఎఱుఁగఁదగినది, ప్రమాజ్ఞానమునకు విషయమైనది, యథార్థముగా తెలియఁగఁబడినది.

ప్రమేహము. సం. వి. అ. పుం. మూత్రవ్యాధులకు సామాన్యనామము.

ప్రమోదనము. సం. వి. అ. న. ౧. సంతోషపెట్టుట. ౨. సంతోషము. -విశే. (అ. ఆ. అ.) సంతోషపెట్టువాఁడు.

ప్రమోదము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రభవాది సంవత్సరములలో శుక్లసంవత్సరమునకు తరువాతి సంవత్సరము. (పమోదూత అని శ. ర.) ౨. హర్షము. ఉబ్బు. ౩. (సాంఖ్య.) ముఖ్యసిద్ధివిశేషము. ౪. మిక్కుటమైన వాసన.

ప్రమోది. సం. విశే. (త్రి. సీ. న.) ౧. సంతోషపెట్టువాఁడు ౨. సంతోషించువాఁడు.

ప్రమోదించు. సం. అ. క్రి. ఆమోదించు సంతోషించు.

మ. . . రాగము మీరఁగ శ్రీదేవిపాదాంబుజ, ద్వితయం బంకతలంబుపై నిడి ప్రమోదింపన్ ప్రమోదించుచు, న్యాతఁడు డాయుచ్చేఁ వచ్చినాఁడు . (పారి. ఆ. ౫ ౧౯౬.)

సీ. ఏను పాత్యేశ యాదిగా నర్హులగువారిఁ దన యింటి నిదుకొని దనుజమథనుఁ, డంచితాతిథ్యకృత్యమునఁ బ్రమోదించి విలసితాలంకారములు దలిర్చు. (పారి. ఆ. ౫. ౯౧.)

క. ... బహుభేదంబులైన మృగయావినోదంబులు చూపుచుఁ బ్రమోదించి తేలిపోవుచుండు ... (శక్తాశ్వ. ౪. ౯౦.)

శ్రీ. అని వినుతింప రంగాధినాయకుఁడు, మునినాథుఁ జూచి ప్రమోదించి పలికె.

ద్వి. పరమ. ౪. ౩౪౫. పా.

ప్రమోదితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) సంతోషపెట్టఁబడినవాఁడు. - వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు.

ప్రమోహనము. సం. వి. అ. న. ౧. మిక్కిలి మోహపెట్టుటకు సాధనమైనది. ౨. ప్రమోహము కలిగించు శస్త్రవిశేషము.

ప్రమోహించు. సం. స. క్రి. ౧. మోసగించు

వ (పుండరీకాక్షుఁడు.) తాను శిష్యులయు నొక్కుమ్మడింబునఁ బురుషులం బ్రమోహింపను గవల యొక్కటియు లోకముఖంబునఁ బురంధ్రీజనంబులం బ్రలోభింపను సంకేతంబు సేసి (కాశీ. ౬. ౬౩.)

ఉం కందర్పబాణాహతిం జెంది లోఁగుండి మోహించి సంగంబు మోహించి యుతోఁ దల్లిం బ్రమోహింతు లీలల భూపాలకుంజేరి భాషింతు రేతిఁ గామానలంబు న్నివారింతు భోగినీదండకము.

౨. దొంగిలించు.

ఉం. .. చిత్రవల్లోకచిత్రంబులన్ రాగచిత్రంబులం జేసి తత్తన్మయిత్రంబులన్ నిత్యమున్వృత్తి మెల్లం బ్రమోహించి ...

భోగినీదండకము.

ప్రమోహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మిక్కిలి మోహము, మిక్కిలి తెలివితప్పుట. ౨. మిక్కిలి కలఁత, కళవళపాటు.

ప్రముష్ట. స. క్రి. పరికట్టించు, చుట్టుచుట్టుకొను.

క. ... అగాండంబులఁ, బ్రముష్ట భక్తి ప్రమహిమ్న ప్రకటనమున శివా.

శివా. సా. ౩.౨౩.

ప్రయుజ్యావు. సం. ఉ. పుం. అధ్వర్యుఁడు.
(వాచ.)

ప్రయతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. సంయతుఁడు, ఆత్మనిగ్రహముగలవాఁడు, జితేంద్రియుఁడు, పరిశుద్ధుఁడు, పవిత్రుఁడు. ౨. ప్రయత్నముగలవాఁడు, పట్టుగలవాఁడు. ౩. సంస్కృతుఁడు. (శే. వి.)

ప్రయత్నము. సం. వి. అ. పుం. ౧. విడువని పూనిక, మిక్కిలియత్నము. ౨. పూనిక, యత్నము. ౩. (వ్యాక.) బాహ్యప్రయత్నములలో నొకటి, ఉచ్చారణవ్యాపారవిశేషము. ౪. (వ్యాక.) జీవనప్రవృత్తిప్రయత్నము, గుణవిశేషము. (ప్రవృత్తిశ్చ నివృత్తిశ్చ తథా జీవనకారణమ్, ఏవం ప్రయత్నత్రైవిధ్యం తాంత్రికైః పరిదర్శితమ్.)
(కారికావళి.)

ప్రయత్నశైథిల్యము. సం. వి. అ. న. యోగాంగమగు ఆసనమును సిద్ధింపఁజేయు ప్రయత్నవిశేషము. (ఇందు స్వాభావికప్రయత్నమునొక్క ఉపరమ ముండును.)

ప్రయత్నించు. సం. అ. క్రి. మిక్కిలియత్నించు.

ప్రయస్తము. సం. విశే. అ. చేయి,నూనెలోనగువానిచేత పాకాలింపఁబడినది. (వ్యంజనము.)

ప్రయాగభయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గొప్ప యాగములు చేయువారు తనస్థానము నాక్రమింతురేమోయని భయముకలవాఁడు, ఇంద్రుఁడు.

ప్రయాగము. సం. వి. అ. పుం., న. ౧. యజ్ఞము. ౨. గుఱ్ఱము. ౩. తీర్థవిశేషము. (కాశియర్ధమున తత్రాదులలోనిది.)

ఉ. ... ప్రయాగఁజేసిన, ప్రజాపతియజ్ఞము...
కాశీ. అవ. ౨. ౧౭౫.

సీ. వైకుంఠమునమండి వచ్చి వైకుంఠుండు వేణి సహాయుఁడై తీర్థమాడు ... గీ. పూర్వపుణ్య రత్నుఁ డైనయప్పుడు ప్రయాగ.
కాశీ. ౩. ౯౨

౫. ధాన్యవిశేషము.

సీ. అర్థిఁ ప్రయాగంబు లార్జింప జార్జింపఁ గానోప మెట్లు గంగాజలంబులు.
కవిజ. ౧. ౧౩.

ప్రయాగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

ప్రయాజము. సం. వి. అ. పుం. దర్శపూర్ణమాసాదులకు అంగమైన యాగభేదము.

ప్రయాణము. సం. వి. అ. న. ౧. పయనము, ప్రస్థానము. ౨. (శత్రువు) దండెత్తివచ్చుట, దాడి. ౩. ఏనుఁగుల నేత్రపూర్వప్రదేశము.
(శే. వి.)

ప్రయాణించు. సం. అ. క్రి. ప్రయాణముచేయు.

క. అంచలకెత్తల వడి ఖంకించుచు బంగారు పల్లకీ రొక్కి ప్రయాణించుచునెదం గాంతలకు (వై. భా. ౮ ౧౭౭.)

ప్రయాతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రయాణమై పోయినది. - వి. అ. పుం. ౧. కొండచఱియం దున్నతప్రదేశము. ౨. సౌప్తికము, రాత్రియుద్ధము.

ప్రయామము. సం. వి. అ. పుం. ౧. సంయమము, నిగ్రహించుట. ౨. నిడివి. ౩. మిక్కిలి వెలలు హెచ్చుటవలన ధాన్యాదులందు జనులకుఁగల యాదరాతిశయము. (శ. ర.) ౪. [క్రమమునకు నియ్యఁదగినది (అని కొందఱు) హెచ్చుచున్న వెలలకు కొలఁదిపెట్టుట, మూల్యాధిక్య పరిచ్ఛేదనము. (వాచ.)] ౫. ఆయుష్కుఁడు లోభగువాని ద్వారమున ధాన్యాదుల వెలకు ప్రసిద్ధపఱచుట. (శ. ర.)

ప్రయాసపడు. అ. క్రి. (ప్రయాసము + పడు.) శ్రమపడు, అలయిక చెందు.

క. గీర్వాణుడు తనవర్గం, బేరీతిఁ బ్రయాసపడ్డ నీడేరిక నిష్కారణము హానిఁ బొందఁగ, పాలెకఁ గావించి మిగుల సదమదమగుచున్. (వరాహ. ౧౧. ౭౧)

సీ. లావణ్యవి ... మేలా వ్యయించున గాక ... ఈతిమాత్ర మేలా ప్రయాసపడిన ... (క్రీడా. ౭౦)

ప్రయాసము. సం. వి. ... పుం ౧ ... యత్నము, పూనిక, ... ౨. ఎ...మము, పా..., ౩. క్లేశము ౪. అవిద్యాదిపంచకము (అవిద్య, అస్మిత, రాగము, ద్వేషము, అభినివేశము.)

ప్రయి = (ప్రయ్యి పై), వి (√ప్రయ్యి) ౧. వింపు, మూఁట

ఆ. భానూదయంబున, వనధి పురము నుంచి కానిన ... సేయరాని యట్టి వేఁగి యుఁ బ్రయ్యఁ బాపంబు వగయు నెల్లభంగిఁ గలుగు. (ప్రయి + ఉన్ = ప్రయియున్ = ప్రయ్యున్.) (భార. మా ౧౪౦.)

ప్రయిమాలు. ... క్రి. నిందములత్య పెట్టుకొందు.

సీ. వినుము పాపములకెల్లనునధిష్ఠానంబులోభంబ యది ధర్మంబు గలఁచి నరునిఁ బ్రయిమాలి యేమిటికయినను గర్హించువానిఁగా నమకట్టు. (భార. శాం. ౩. ౩౯౯.)

ప్రయివెట్టు. అ. క్రి. నిందపాలు.

సీ. వయవృద్ధుఁ డగుబాహ్లీకుని దూఱి నేఁటికి ధీప్తునిపైఁ బ్రయివెట్ట నగునె.

భార. ఉద్యో. ౩. ౧౯౫.

ప్రయుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వాడఁబడినది ౨. ప్రయోగింపఁబడినది. (ప్రథమ పాద) ౩. ప్రేరితము, పురికొల్పఁబడినది. ౪. విధింపఁబడినది ౫. మిక్కిలిగాడు కొన్నది. ౬. ప్రయోజ్యము, పరంపరగా చేయఁదగినది.

ప్రయుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ ౧. ప్రయోగము. (వినియోగము, ఉపయోగము. ౨. ప్రేరణము, పురికొల్పుట. ౩. ప్రయోజనము, కార్యము, ...

ప్రయుతము. ... (... అ. అ.) ౧. చక్కఁగాఁ గూడినది. ౨. దశలక్షసంఖ్యగలది. ... దశలక్షసం...

ప్రయోక్త. ... (... ఋ.) ౧. (పదాదులను) ప్రయోగించువాఁడు ౨. ప్రయోజకుఁడు, ... కర్త, చేయువాఁడు ౪. ప్రేరకుఁడు ౫. (నాటకము) అభినయించువాఁడు ౬. అప్పిచ్చువాఁడు, ఉత్తమర్ణుఁడు

ప్రయోగము. సం. వి అ. పుం ౧ వాడుట, వినియోగము ౨ వాడుక, వ్యవహారము. ౩ (బాణాదులను) ఏయుట, వైచుట. ౪. (నాటకాదులను) నడపుట, జరుపుట. ప్రదర్శనము ౫. ఆచరణము, అనుష్ఠానము. ౬. కూర్చుట చేర్చుట, సంకలన ౭. (వ్యాక.) కర్త, కర్మక్రియలకూడిక ౮. అర్పణము, ఇచ్చుట. ౯. వడ్డికిచ్చుట, కుసీదత్వము. ౧౦. నిదర్శనము ౧౧. గుఱ్ఱము. ౧౨. మరితము (శే. ని.)

ప్రయోగాతిశయము. సం. వి. అ. పుం. (నాటక.) ప్రస్తావనాభేదము. (యది ప్రయోగ ఏకస్మిన్ ప్రయోగోऽన్యః ప్రయుజ్యతే, తేన పాత్రప్రవేశశ్చేత్ ప్రయోగాతిశయ స్తదా. సా. ద.)

ప్రయోగి. సం. విణ. (న్. ని. న్.) ౧. ప్రయోగించువాఁడు. ౨. ప్రయోజనముగలవాఁడు. ౩. ప్రేరకుఁడు, పురికొల్పువాఁడు.

ప్రయోగించు. సం. స. క్రి. ౧. ఉపయోగించు. (౨) స్వీకరించు, అవలంబించు.

వ. శుక్రమతంబునం బంచమోపాయం బైన యుపేక్ష వర్తిల్లు దానిం బ్రయోగించు భంగియుం జెప్పెద.

భార. శాం. ౨. ౪౧౭.

(౩) ఇచ్చు.

వ. ఆయుర్వ్యాహారం దయినలోగికిం బ్రయోగించు నాపధంబునుం బోలె (భాగ. ౪. ౨౯౯)

(౪) వేయు, బాణముపైచు

వ. ప్రతివీరులు ప్రయోగించు వివిధాస్త్ర శస్త్రవ్రాతంబులు తోరు దెఱచి తెక్కొనుచు (మార్క. ౬. ౧౭౪.)

(౫) పల్కు, ఉచ్చరించు

దం. ఏతద్వరాలాపములఁ జిత్రంబాపముల్ గాఁ బ్రయోగింతురే (భోగినీదండకము)

౬. మంత్రతంత్రాదుల ననడిపు, నడపు. (శ. ర.)

ప్రయోగ్యము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము.

ప్రయోజకుఁడు. సం. వి. అ. ౧. కార్యము నెఱవేర్చువాఁడు, కలిగించువాఁడు, చేయింపు వాఁడు. ౨. ప్రేరేపించువాఁడు, శిష్యులకుం బ్రయోగాదులను బరిక్షింపువాఁడు. ౩. ధనమిచ్చువాఁడు, ఋణికుఁడు. ౪. (వ్యాక.) హేతుకర్త.

ప్రయోజనము. సం. వి. అ. న. కార్యము.

ప్రయోజ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. ప్రయోగింపఁదగినది. ౨. అనుష్ఠింపఁదగినది. ౩. వేయఁదగినది. ౪. పనిపంపఁదగినది. (భృత్యాది.) ౫. (వ్యాక.) ణిచ్ప్రకృతిధాతుకర్త. (కృష్ణుఁడు గోపాలకులచేత గోవులను కాపించుచున్నాఁడు. ఇట కృష్ణుఁడు ప్రయోజకకర్త, గోపాలకులు ప్రయోజ్యకర్తలు.)

వి. అ. న. మూలధనము.

ప్రయ్యి = ప్రయి, పై). వి. (√ప్రయ్యు.) నింద, దూఱు

ఉ. అ, పంకజనాభిపై నెరయఁ బ్రయ్యిడి కేగడు యగ్నిఁ జొచ్చెదన్.

కాశీ. ౫. ౧౭౩.

(ప్రబ్బిడి. శ. ర. పా. - మా. ప్రబ్బు. శ.ర.)

ప్రయ్యు అ. క్రి. నిందనొందు, దూఱుకొందు చు ప్రయ్యఁబడు.

ప్రయ్యఁబడు = ప్రయ్యు (స్వార్థమున 'పడు')

అ. సగులలోనఁ, బురుషహీన యైనఁ బరమ పతివ్రత,యయ్యు జగముచేతఁ బ్రయ్యఁ బడదె (భార. ఆది. ౬. ౫౪౩.)

ప్రరీత్వ [illegible] వి. న. పుం. వాయువు. (శే. ని.)

ప్రరీత్వరి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విధిగ్గాయుగు స్త్రీ (శే. ని.)

ప్రరోచనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) రుచిని గలిగించునది (కర్త్రి.) ౨. అ. న. ౧. రుచికలిగించుట. - అ. ౧. (నాటక.) ప్రస్తావన యొక్క అంగము [illegible]

[illegible] ప్రరోహ [illegible] [illegible] మేదము. (సా. ది.)

ప్ర[illegible] [illegible] న. ౧. మొలచుట, [illegible] మొలక

ప్రరోహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మొలకెత్తుట, అంకురించుట. ౨. మొలక, అంకురము

ప్రరోహి. సం. విణ. (న్. ణీ. న్.) ౧. మొలచునది, మొలకెత్తునది. ౨. పెరుఁగునది.

ప్రలంబఘ్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముఁడు.

ప్రలంబనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి వ్రేలాడుట.

ప్రలంబము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ) మిక్కిలి వ్రేలాడునది. - వి. అ. పుం. ౧. వ్రేలాడుట. ౨. రెమ్మ, ఉపశాఖ. ౩. మెడకుఁజుట్టినపూదండ. ౪. హారవిశేషము. ౫. స్తనము. ౬. తగరము. ౭. గుమ్మడికాయ. ౮. లతాంకురము. ౯. గాథ. ౧౦. దోస. ౧౧.

ప్రలంబితము. సం. విశ. (అ. ఆ అ.) వ్రేలాడునది, వ్రేలాడఁగట్టఁబడినది.

ప్రలంబుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరామునిచేఁ జంపఁబడిన యొక రాక్షసుఁడు.

ప్రలంభనము. సం. వి. అ న. ఏమఱించుట, మోసపుచ్చుట, వంచనము.

ప్రలంభము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మిక్కిలి లాభము పొందుట, పడయుట, ప్రాప్తి. ౨. ఏమఱించుట, వంచించుట.

ప్రలపనము. సం. వి. అ. న. ౧. మాటలాడుట, సంభాషణము. ౨. ప్రలాపము, పదరుట. ౩. అనర్థక వాక్యము, అర్థములేనిమాట. ౪. ఏడ్పు, రోదనము, పరిదేవనము.

ప్రలబ్ధము. సం. విశ. (అ ఆ అ) వంచితము.

ప్రలయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నాశము. ౨. కల్పాంతము. ౩. మృత్యువు. ౪. మూర్ఛ. ౫. (అలంకార.) ఒక వ్యభిచారి భావము.

శ్లో. ప్రలయః సుఖదుఃఖాద్యైః చేష్టాజ్ఞాననిరాకృతిః (సా. ద.) ౬. అస్పందనస్థితి, కదలకుండుట. ౭. శ్లేష్మము, (కే. ని.)

ప్రలవము. సం. వి. అ. పుం. ౧. లేశము. ౨. ఖండశేదము. మిక్కిలి ఛేదించుట. ౪. ఆకుపైఁ గప్పియున్న ... .

ప్రలాపము. సం. వి. అ. పుం. ౧. సంభాషణము, మాటాడుట. ౨. (వెఱ్ఱివాఁడు లోనగువారి,) అర్థశూన్యమైన మాట, పలవరము. ౩. ఏడ్పు.

ప్రలాపహము. సం. వి. క. పుం. ఒక విషజ్వరము ... .

ప్రలాపి. సం. విశ. (క. నీ. క.) ౧. మాటాడునది. ౨. పదరునది.

ప్రలాపించు. సం. అ. క్రి. ౧. అర్థశూన్యములైన మాటలాడు. (శ. ర) ౨. (దుఃఖములో) కేకలు వేయు.

వ. అయ్యయో శ్రీరామభద్రుని యర్ధాంగలక్ష్మి చేఁటిలో మాస్వామి కొడుకాని పోయితే యని బిట్టుగాఁ బ్రలాపించు వారును (రా. రా. ౮. ౫౪.)

ప్రలీనము. సం. విశ (అ. ఆ. అ) ౧. ప్రళయము నొందినది. ౨. మిక్కిలి లీనమైనది ౩. చేష్టశూన్యము, మూర్ఛనొందినది.

ప్రలేపము. సం వి అ పుం. వ్రణాదులకుఁ బూయు మందు మొదలగునది దినుసు.

ప్రలోభనము. సం. వి అ న. మృగములను ఎట్టుటకు పెట్టుమచ్చు. ( )

ప్రలోభము. సం. వి అ పుం మిక్కిలి లోభము, పేరాస.

ప్రలోభించు. సం. స. క్రి. మోసగించు, వంచించు.

వ. ఒక్కనాఁటి ముఖంబునఁ బురంధ్రీజనంబులఁ బ్రలోభింపను సంకేతంబు చేసి వేఱువేఱ మార్గంబులం గాశీనగరంబుఁ బ్రవేశించి.

కాశీ. ౬. ౬౩.

ప్రలోభ్యము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి యాశింపఁదగినది, ఆకర్షించునది.

ప్రల్ల. (సం. ప్రలాపః) అర్థములేనిమాట.

ద్వి. ప్రేల్లువారుచు నీడఁ గేకరింపుచును, ప్రల్లఁ బల్కుచు నెదపాటఁ బాడుచును.

పండితా. పురా. ౧౦౧ పు.

ప్రల్లఁదనము. వి (ప్రల్ల + తనము; ప్రల్లద + తనము = ప్రల్లదము అని శ. ర.) ౧. వదరుఁబోతుఁదనము, వాచాలత్వము.

ఉ. ప్రల్లఁదనంబుచే నెఱుకపా టొకయింతయు లేక యిచ్చటన్, బల్లిదుఁడైనసత్పురుషు నబద్ధము లాడినఁ ద్రుంగి పోదురు ...

భా. శ. ౬౯.

ఉ. ప్రల్లదనంబుచే నసదు పల్కిన వోదుల నెంపుపోవునే ..(అచ్చ.భా ౪. ౨౩. పు.)

౨. పొగరుఁబోతుఁదనము.

ప్రల్లదకాఁడు. విణ (ప్రల్లదము + కాఁడు) ప్రల్లదుఁడు.

చ. .వాదకాంద్ర కడఁ బ్రల్లదకాఁడ్రైద చేతికాను లవిపోకడవెట్టుచు నే మదంబునన్. (భల్లా. ౩. అ. చి. ని.)

ప్రల్లదము. వి ౧. పారుష్యము, పరుసఁదనము

గీ. వెలఁది వాదంబు పానంబు వేఁట పలుకు, ప్రల్లదంబును .. యనెడుసప్తవ్యసనములఁ జనదు తగుల. (భార. ఉద్యో. ౨. ౪౪.)

౨. అప్రియవచనము, పరుషవచనము, దుర్భాషణము.

ఉ. ప్రల్లద మేది యిట్లు శిశుపాలుఁడు వజ్రహతాద్రికుల్యుఁడై, త్రెళ్లుడు వాని దైవ పృథుదేహ మువెల్వడి తేజ మంబరం, బెల్లవెలుంగి ... (భార. సభా. ౨. ౬౯.)

సీ. ఓయి విశ్వామిత్ర యూహింప కీరీతిఁ బ్రల్లదంబులు పల్కఁ బాడి యగునె.

హరిశ్చ. ౧. ౧౪౬.

వ. ఇవ్విధంబునం బ్రల్లదంబు లాడెదరుగాన మిమ్ము బాలుకలం గోయక నెలవులం బ్రీల్పక ప్రాణంబులు గొనక యిట్లు పైరింప వచ్చి (సైమ. ౩. ౫౫.)

క. కోపించి వారు దుర్వ్యవహారపాండిత్యమునఁ బ్రల్లదము లాడుచుండిరి ...

వరాహ. ౩. ౧౫.

క. గురుఁ దల్లిని దండ్రిని సోదరుని దకారణము ప్రల్లదముఁ బల్కినను,మ్కఁరుచేత .

విజా. ౨. ౪౩.

౩. దుష్కార్యము, చెడ్డపని.

ఆ. ... ఇట్టికడిమి నమ్మియే ప్రల్లదంబులు, సేయఁదొడఁగి తనుచు ..

భార. అర. ౬. ౨౪౫.

గీ. వీటఁ దమ కెవ్వ రెదు రని వెఱపులేక చెల్లుబడిఁ బ్రల్లదంబులు సేయఁదొడఁగి, రథపుంలకలు (హర. ౫. ౫.)

౪ ధార్ష్ట్యము, దార్ఢ్యము, పొగరుఁబోతుఁదనము.

గీ. కోపమున హలధరుఁ డొక గుండు వైచి, దానిఁ దప్పించుకొని ప్రల్లదమున వతని.

క. నగి యాసవకలశముఁ గొని, జగతీరుహశాఖ యెక్కి చాపలమున వ్యజ్ఞగతిపయి వైచె ... (భాగ. ౧౦. ఉ. ౫౪౪.)

శ్లో. స వంచయిత్వా గ్రావాణం మదిరాకలశం కపిః, గృహీత్వా హేలయామాస ధూర్తస్తం కోపయన్ హసన్.

సం. భాగ. ౧౦. ౬౭. ౧౪.

వ. సవరనిపాపలం దడబితడబి . కొనిపో వచ్చినఁ బయిపడి విదురఁజాలక పెనంగు తల్లులఁ బ్రల్లదంబునం ద్రెళ్లం ద్రోచి తిట్టుచు. (ఉ. హరి. ౧. ౫౩.)

సీ. అప్పాటఁ దొలుమేన నతిగర్వులై ప్రల్ల
దమ్మునఁ జెక్కుడ్రదవ్వులేక, తిట్టియు
భార. అను. ౫. ౧౦౪.

మత్తకోకిల. ప్రల్లదంబున వేల్పు లుద్ధతిఁ జాతి
రాజనివాసము, గొల్లపెట్టి సమస్తవిత్తముఁ
గ్రూరతం గొనిపోవఁగా.
భాగ. ౪ ౨౨౫ (దుష్కృత్యము శ. ర.)

౫. వ్యర్థభాషణము.

శ. పల్లవుప్రులు రజ్జాలనం, ప్రల్లదము లనంగ
వ్యర్థభాషణములకుఁ, బేర్లై వర్తిలు.
ఆం. ౪ ౪౩.

విణ. గర్వముతోఁ గూడినది.

ఉ. వింటిరె వానిప్రల్లదపు వెంగలిమాఁటలు
కళాం ౪ ౧౭౬.

ప్రల్లదీఁడు = ప్రల్లదుఁడు. విణ (ప్రల్లదము+
ఈఁడు.) దుష్టుఁడు, దుండగీఁడు

సీ చక్కనిమావంబు చిక్కఁబట్టెద నన్నఁ
బంచబాణుఁడు గడుఁ బ్రల్లదీఁడు
విక్ర ౧. ౧౨౯ (చిక్కనిమానంబు. శ. ర.)

ప్రల్లదుఁడు = ప్రల్లదీఁడు. విణ. ౧. దుష్టుఁడు,
దుర్మార్గుఁడు.

ఉ. ప్రల్లదుఁడైన యుక్కుకులపాంసను చేసిన
దానఁ దక్కులం బెల్లను దూషితం బగుట.
భార. ఆది. ౧. ౧౨౫.

క. కావున నాప్రల్లదులగు,భూవరులజయించి...
మార్క. ౭. ౧౯౯.

గీ. . ప్రల్లదులచేత వంశవాపకులచేత .
కల్లరులచేతఁ దర్పించుఁ గలియుగంబు.
హై. బా ౭. ౨౧౨.

౨. పొగరుఁబోతు, గ్రొవ్వినవాఁడు.

ద్వి. ప్రల్లదుఁ డొకచాకి భక్తుండ ననుచు.
బస. పు. ౪. ౧౦౧. పా.

ఉ. బల్లదుఁడైనవానరుఁడు బాహుబలంబునఁ
బట్టి యుద్ధతిఁ బ్రల్లదుఁడైన రక్కసుని ... ।
భా. రా. యు. ౧౧౯౮

౩. దుండగీఁడు, ఆగడములుచేయువాఁడు.

ద్వి. తల్లి లేకుండినతనయుఁడు గానఁ, బ్రల్లదుఁడై
యున్నిపాట్లకు వచ్చె.
బస. పు. ౩. ౬౪. పా.

ప్రల్లదురాలు. విణ. (ప్రల్లద + ఆలు.) దుష్ట
రాలు.

క. . కోపమునను రక్కసియుఁ గరము ప్రల్ల
దురాలై (దుర్భాషలాడునది అనిభావము
నిర్వ ౫. ౧౨౧

ప్రవక్త. సం వి ఋ పుం. ౧. చక్కఁగా
చెప్పువాఁడు, చక్కఁగా మాటాడువాఁడు
౨ వేదాదులఅర్థము నుపదేశించువాఁడు.

ప్రవచనము సం వి అ న ౧ చక్కఁగా
మాటలాడుట, శెస్సగాచెప్పుట, చాటుట,
వెల్లడించుట. ౨. అర్థానుసంధానముతో వచిం
చుట, అర్థముచెప్పి వివరించుట. వేదాది
శాస్త్రము ౪. మాట, వచనము. ౫ బౌద్ధుల
ముఖ్యసిద్ధాంతము.

ప్రవచనీయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
ప్రవక్తవ్యుఁడు, చక్కఁగావివరింపఁదగినవాఁడు
౨. ప్రవక్త. (శ ని)

ప్రవణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧
క్రిందికి ఏటవాలైనది, వాటుపల్లము ౨
వడిదుడుకైనది, జాఱుపైనది ౩ ప్రహ్వము,
వంగినది, వంకరైనది. ౪. ఆసక్తము, తగులు
గలది ౫. స్నిగ్ధము, నెయ్యముగలది ౬.
నమ్రము, అడఁకువగలది ౭. క్షీణము, తఱఁ
గినది. ౮. సమర్థము - వి అ పుం, న. ౧.
నాలుగుదారులు కలియుచోటు, చతుష్పథము.
౨ ఉదరము, కడుపు.

ప్రవత్స్యత్. సం. (శ౹క్రి.) ప్రవాసము సేయనున్న, పరదేశమునకుఁ బోవనున్న.

ప్రవత్స్యత్పతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. మగఁడు పరదేశమునకుఁ బోవనున్న యాఁడుది.

ప్రణయస్సు(యుఁడు.) సం. విణ. (స్) ౧. మిక్కిలి వయస్సు చెల్లినవాఁడు, వృద్ధుఁడు. ౨. పురాతనము, పురాణము.

ప్రవరణము. సం. వి. అ. న. ౧. పిలుపు, ఆహ్వానము ౨. వర్షాకాలాంతమందు శ్రాద్ధులు చేయు ఉత్సవవిశేషము.

ప్రవరము. సం. విణ. (అ. అ. అ) శ్రేష్ఠము, మేటి. - వి. అ. పుం. ౧. పిలుపు, ఆహ్వానము ౨. అగ్ని నాధానముచేయునపుడు బ్రాహ్మణుఁ డగ్ని నిగుడించి చేయు స్తోత్రవిశేషము. ౩. సంతతి. ౪. గోత్రము. ౫. కప్పడము, గవుసెన. ౬. ఉత్తరీయము, పైరవాసము. ౭. నల్లపెసర. స్త్రీ. ౦. సముద్రపుటుప్ప (కే వి). న. అగరుచందనము. స్త్రీ.

ప్రవరవాహనులు. సం. వి. అ. పుం. ద్వి. అశ్వినీదేవతలు.

ప్రవర్గము. సం. వి. అ. పుం. అగ్నిహోత్రము, హోమాగ్ని.

ప్రవర్గ్యము. సం. వి. అ. పుం. అగ్నిష్టోమాది యాగములం దంగభూతమైన యాగవిశేషము.

ప్రవర్తకుఁడు. సం. విణ. (అ. త్రికా. అ.) ప్రవర్తింపఁజేయువాఁడు, నడపువాఁడు.

ప్రవర్తనము. సం. వి. అ. న. ౧. ప్రవర్తిల్లుట. ౨. ప్రవర్తింపఁజేయుట, నడపుట.

ప్రవర్తయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ) ప్రవర్తింపఁజేయువాఁడు, నడపువాఁడు.

ప్రవర్తించు. సం. అ. క్రి. నడుచు.

క. .. రాజు ప్రవర్తించిన పోరాటమున గురుతల్పగమన మొచితము గాదని. సైమ. ౪. ౭౪.

స. క్రి. ప్రవర్తిల్లఁజేయు, జరుపు, చేయు.

మ. విశ్రాంతి యస్త్రయజనంబున్ వివిధ ప్రవాదనముగా నమ్మైఁ బ్రవర్తించి సర్వ జగత్పూజ్యత నల్లసిల్లుచు...

(హరి. పూ. ౭. ౧౭౩.)

వ. శకుని కైతవం బెఱింగియుం బాపద్యూతంబుఁ బ్రవర్తించి యధర్మప్రవృత్తుండ వయితి గావున . (భార. సభా. ౨. ౨౨౩.)

వ. గీతవాద్యనృత్తంబులును నాదిగాఁగల వివిధ శుభాచారంబులం బ్రవర్తింప నియోగింప వలయు (భార. విరా. ౩. ౨౩౬.)

ప్రవర్తిల్లు. సం. అ. క్రి. ౧. ప్రవర్తించు, జరుగు.

వ. ప్రజానాశనకారణంబై ప్రవర్తిల్లిన యాడి బకయుద్ధంబు తెఱం గెఱింగించెద

మార్క. ౨. ౨.

౨. కదలు, ఉద్యమించు.

ఉ. లోకముల్ శుభసమేతములై యను రాధముల్ ప్రవర్తిల్లరుగా నమస్తజగతీపరి పీడ యొనర్పఁ గ్రమ్మఱన్.

హరి. పూ. ౫. ౪.

౩. ఉండు.

వ. గృధ్రంబును జంబుకంబును ముదంబునం బొంగుచు బోయి తమతమ కులంబులలోఁ బ్రఖ్యాతంబులై ప్రవర్తిల్లె.

భార. శాం. ౩. ౩౦౧.

వ. . మదీయలోకంబున సుశ్లోకుండై నిత్య స్థితి నక్షయ్యదాత్తపదవిం బ్రవర్తిల్లు పుణ్య తముం డగుటకుం దమవు దోడుంగవలయు ననిలేదు. (భార. శాం. ౨. ౪౪౩.)

౪. కలుగు, పుట్టు.

వ. ఇవ్విధంబునం బ్రవర్తిల్లు జనవాదంబు గ్రమ క్రమంబున సమస్తదేశంబుల నెరసి చెల్లు చుండె. (శార. విశా. 3. ౫౧.)

ప్రవర్ధిలు(ల్లు). సం. అ. క్రి. వృద్ధిపొందు.

వ. జలంబున నెసఁగు బుద్బుదంబునుబోలె నొకయండం బుద్భవిల్లి క్రమంబునం బ్రవ ర్ధిలి యుదకంబునం దుండ

మార్క. ౪. ౭.

ప్రవర్షించు. సం స. క్రి. కురియు.

శా. ... దేవేంద్రదిక్పాలకుల్, పాలస్ సంతస మంది దివ్యసుమవర్షంబుల్ ప్రవర్షించి ర,య్యేళన్ (తా. రా. ౨. ౭౧)

ప్రవలు=ప్రబలు. అ క్రి వృద్ధిబొందు, వర్ధిల్లు.

చ ప్రవలుచు మించు మించుమగరానిగరాలఁ గరాళితం బగుస్, ధవళపరోజరాజముచఁ . వెలయఁజిందెరస్ గనిరొ ..

అచలా ౧. ౪౪.

ప్రవహణము. సం. వి. అ. న. కర్ణీరథము, మూఁపున మోచికొనిపోవు పల్లకి మొదలగువాహ నము, మట్టితోఁ జేసిన బాలకాదుల క్రీడాశక టము.

ప్రవహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రవహిం చుట, పాఱుట, ౨. వాయువు. 3. మహా వాయువు, సప్తవాయుస్కంధములలో నొకటి. (ఇదియె గ్రహములకు సంచారము గావించును.) ౪. బహిర్గమనము, పత్తనమువదలిపోవుట.

ప్రవహించు. సం. అ క్రి పాఱు.

(భిల్లరాజపుత్రి వర్ణనము) గీ. ... కందుకక్రీడ గావించు ఘర్మవారి, గరఁగి డిగజాఱు నవ నైరికద్రవంబు, గిరులఁబ్రవహించు ధాతు నిర్ఝరము లనఁగ. (వరాహ. ౨. ౧౧౪.)

ప్రవల్హిక = ప్రబల్హిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ప్రహేళిక, గూఢముగానుంచబడినఅర్థముగల కావ్యవిశేషము.

ప్రవాచకము. సం. విణ. (అ. చికా. అ) ౧. వివరణముచేయునది, వ్యాఖ్యానము చేయునది. ౨. ప్రవక్త, మాటకారి.

ప్రవాణము. సం వి. అ. న. నేఁతవస్త్రమునకు అంచుకట్టుట.

ప్రవాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సాలెవాని సాధన విశేషము, లాకి.

ప్రవాతము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి గాలికి ఆస్పదమైనది. (దేశము మొ)

ప్రవాదకుఁడు. సం విణ. (అ. దికా. అ.) వాయించువాఁడు.

ప్రవాదము. సం వి. అ. పుం. ౧. పరస్పర కథోపకథనము, ఒకరితోకరు ముచ్చటలాడుట. ౨. లోకవాదము, లోకమునందంతట వ్యాపిం చినమాట, పరంపరగా వచ్చినమాట.

ప్రవారణము. సం. వి. అ. న. ౧ ముందుగా వరించుట. ౨. నిషేధము 3 కామ్యదానము.

ప్రవార(క)ము. సం. వి. అ పుం. గవుసెన, ముసుఁగు.

ప్రవాళఫలము. సం. వి. అ. న = ప్రబాళ ఫలము, ఎఱ్ఱచందనపుమ్రాను.

ప్రవాళము. సం.వి అ పుం., న.=ప్రబాళము. ౧. పగడము, ౨. వీణాదండము, ఒళగు. 3. చిగురు.

ప్రవాళాశ్మంతకము. సం. వి. అ. పుం = ప్రబాళాశ్మంతకము, ఎఱ్ఱ అశ్మంతకవృక్షము.

ప్రవాసనము. సం. వి. అ. న. ౧. పరదేశ వాసము. ౨. పరదేశమునకు వెడలఁగొట్టుట. 3. చంపుట, వధము.

ప్రవాసనము. సం. వి. అ. పుం. పరదేశవాసము.

ప్రవాసి. సం. విణ. (స. నీ. స.) పరదేశయాత్ర చేయువాఁడు, యాత్రికుఁడు.

ప్రవాసితుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) ఊరు వెడలనంపఁబడినవాఁడు, దేశాంతరమునకు వెడలఁ గొట్టఁబడినవాఁడు

ప్రవాహికుఁడు. సం విణ.అ. మిక్కిలి వహించు వాఁడు. - వి. అ. పుం. రాతనుఁడు.

ప్రవాహనము. సం వి. అ న. ౧. తఱుమఁ గొట్టుట. ౨ విరేచనము.

ప్రవాహము. సం. వి. అ పుం ౧ వెల్లువ, స్రోతస్సు ౨. (దేశకాలములందు) ఎడతెగ కుండుట, సంతతి, పరంపర. ౩. ప్రవృత్తి. ౪. వ్యవహారము. ౫ ఉత్తమాశ్వము.

ప్రవాహి. సం. విణ. (స. నీ స.) ౧. మిక్కిలి వహించుకొనిపోవునది. ౨. తోలఁగఁబుచ్చునది, తఱుమఁగొట్టునది ౩. ప్రవహించునది, పాఱు నది. - వి. ఈ. స్త్రీ. ఇసుక

ప్రవాహిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతిసారరోగము.

ప్రవిదారణము. సం. వి అ. న ౧. అవదార ణము, మిక్కిలిచీల్చుట. ౨. యుద్ధము. ౩. గత్తర, అల్లరి - విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. ఆకీర్ణము, చెదరినది. ౨. చీల్చునది (క ర్త)

ప్రవిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) త్రోసి పుచ్చఁబడినది, పాఱవైవఁబడినది.

ప్రవిభాసిలు. సం అ. క్రి. ప్రకాశించు.

మ.. .కర్మంబె యత్యధికంబై ప్రవిభాసిలు
    న్నరభిమల్లా నీతివాచస్పతీ.
        మల్లభూ. నీతి. ౯౧.

ప్రవిలయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మిక్కిలి లయము, మిక్కిలిలీనమగుట. ౨. పూర్ణనాశము.

ప్రవివరము. సం. వి. అ. పుం. శీతకాష్ఠము. శ.

ప్రవిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతివిష. శ. (వాచ.)

ప్రవిష్టుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రవేశించిన వాఁడు, చొచ్చినవాఁడు.

ప్రవిస్తరించు. సం. స. క్రి. విస్తరిల్లఁజేయు, ఘనిబిచేయు.

తే గీ విద్య చోద్యంబు గాఁగఁ బ్రవిస్తరించి,
    పదఁకు లొనరించి రప్పుడు భరతపతితి.
        కవిరా. ౧. ౧౯౭

ప్రవీక్షించు. సం. స. క్రి. చూచు.

శా. ఆగూఢోరగవైరియైన శతపత్రాక్షుం బ్రవీ
    క్షించి (ఉ హరి. ఉ. ౧౭౪.)

ప్రవీణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ అ) కుశలుఁడుఁ నిపుణుఁడు.

ప్రవీరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఉత్త ముఁడు, శ్రేష్ఠుఁడు ౨. మిక్కిలి శూరుఁడు. ౩. మంచిభటుఁడు.

ప్రవృంజనీయము. సం వి అ పుం. ౧. ప్రవ ర్గ్యము. ౨. మహావీరము.

ప్రవృత్తకము. సం వి అ న ౧ రంగమును ప్రవేశించుట ౨ వైతాళీయ ప్రకరణీయమగు మాత్రావృత్తభేదము

ప్రవృత్తము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧. ఆరం భింపఁబడినది. ౨. వరించినది, ప్రవృత్తిగలది ౩. కూర్చిపోవునది. ౪ గుండ్రనిది, వృత్తము, వర్తులము. - వి. అ పుం. వర్తులాభరణము, గుండ్రనిసొమ్ము. (ఖవిర) - న ప్రవృత్తి.

ప్రవృత్తి. సం. వి ఇ స్త్రీ. ౧. ప్రవాహము, నిరంతరప్రసరణము ౨ పొడసూపుట (ఉదా. కనుమప్రవృత్తిసమయము.) ౩ వరపతి. ౪.

వృత్తి, జీవిక, బ్రతుకుఁదెరువు. ౫. ఐహిక కర్మములందు ముఖ్యముగా వర్తించుట (వ్యతి నివృత్తి.) ౬. వార్త, వృత్తాంతము. ౭ ఇంద్రియములు స్వస్వవిషయములందు సంచరించుట. ౮. ఏనుఁగుమదము. ౯. అవంత్యాదిదేశము (మే ని.) ౧౦. (న్యాయ.) (చికీర్షాకృతిసాధ్య తాజ్ఞానాధీనమగు) ప్రయత్నభేదము. ౧౧. కలిశ్రీధాన్యము, కులవలు. ౧౨. మాత్రము (శే ని.)

ప్రవృత్తిజ్ఞుఁడు. సం. వి అ పుం. వేఁగులవారిలో నొకతెగవాఁడు, వృత్తాంతము సెటింగినవాఁడు

ప్రవృద్ధము. సం విశే. (అ. ఆ. అ) ౧ పెరిఁగినది, హెచ్చినది. ౨. ప్రౌఢము. ౩. పెద్దది పృథువు.

ప్రవృద్ధి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. ౧ మిక్కిలివృద్ధి ౨ ఉన్నతి

ప్రవేకము. సం విశే (అ అ అ) ఉత్తమము, ముఖ్యము.

ప్రవేటము. సం వి. అ. పుం. యవలు (త్రి ని.

ప్రవేణి సం. వి ఇ, ఈ స్త్రీ ౧ ఏనుఁగు మీఁదఁ బఱచెడి యొజ్జుకంబళి ౨ (స్త్రీలు భర్తృవిరహాదులందు) కైసేయక యొక్కజడగా పెనఁచుకొన్న కురులు ౩ జలాది ప్రవాహము.

ప్రవేత. సం. వి. ఋ పుం రథికుఁడు.

ప్రవేదనము. సం వి. అ. న. తెలుపుట, జ్ఞాపనము.

ప్రవేపము. సం వి అ. పుం. మిక్కిలివడఁకు, కంపము.

ప్రవేలము. సం. వి. అ. పుం పీతముద్గము, పచ్చపెసర. శ్రీ.

ప్రవేశకము. సం. వి. అ. పుం ఒకానొక నాటకాంగము. (నీచపాత్రములచే, రంగమందుఁ బ్రదర్శింపఁబడనివిషయములు వస్తుసంగతికై అర్థోపక్షేపకముగా నిందుఁ జెప్పఁబడును. ఇది ప్రథమచరమాంకములం దుండదు.)

శ్లో. ప్రవేశకోఽనుదాత్తోక్త్యా నీచపాత్రప్రయోజితః అఙ్కద్వయాన్తర్విజ్ఞేయః. (సా. ద.)

ప్రవేశనము. సం. వి. అ. న. ౧. ప్రవేశించుట, చొచ్చుట. ౨ చొప్పించుట, ప్రవేశపెట్టుట. ౩. ప్రధానద్వారము, తలవాకిలి. ౪. సింహద్వారము. (వాచ.)

ప్రవేశము. సం. వి. అ పుం. చొచ్చుట.

ప్రవేశించు. సం. స. క్రి, అ. క్రి. చొచ్చు.

వ అమ్మువ్వురు పగిదియుం బ్రవేశింతురు.

మార్క. ౧. ౭౮.

ప్రవేష్టము. సం వి అ పుం ౧. బాహువు, చేయి. ౨ బాహ్వధోభాగము, చేతిక్రింది భాగము. ౩ ఏనుఁగుపృష్ఠస్థానము. (ఆరోహకుఁడుకూర్చుండు కందపుష్టిగల పట్టు.) ౪ ఏనుఁగుపంటియిగురు, గజదంతమాంసము. (వాచ.)

ప్రవేష్టించు. సం. స. క్రి చుట్టుకొను

శా మేనాపత్యసతుల్యత్రి, సమ్మోద ద్దాల్చి శుభాధిదేవతలు సంప్రీతిం బ్రవేష్టింప ని, త్యానందంబున నంది మొందు నరవిందావాసచందంబునన్. (వసు. ౫. ౧౨౫.)

ప్రవ్యక్తము. సం విశే. (అ. ఆ అ) స్పష్టము, వెల్లడియైనది

ప్రవ్యాహారము. సం. వి. అ. పుం. మాటలను (సంభాషణాదిని) దీర్ఘముగాఁ జాగించుట, దీర్ఘభాషణము.

ప్రవ్యాధము. సం. వి. అ పుం. అధికబలముతోఁ బ్రయోగింపఁబడిన బాణముపడుచోటు.

ప్రవ్రజనము. సం. వి. అ. న. సన్న్యాసియగుట, సన్న్యాసము, గృహస్థాశ్రమమందలి పుత్రాదులను వదలిపోవుట.

ప్రవ్రజిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. జటామాంసి చె. ౨. బుద్ధభిక్షుకీభేదము.

ప్రవ్రజితుఁడు. సం విశే. (అ.ఆ.అ.) సన్న్యాసి యైనవాఁడు.

ప్రవ్రజ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పర్యటనము, దేశము త్రిమ్మరుట ౨. చతుర్థాశ్రమము, సన్న్యాసము. 3. వానప్రస్థాశ్రమము.

శ్లో. రత్నాతుమాత్రాః ప్రవ్రజ్యాం కల్పవృక్షా ఇవాశ్రితాః (సం. కు. సం ౬. ౬.)

ప్రవ్ర్యజ్యావసితుఁడు. సం విశే. (అ ఆ. అ.) సన్న్యాసచ్యుతుఁడు, సన్న్యాసమునుండి వీడినవాఁడు

ప్రవ్రాజము. సం. వి అ. పుం. సన్న్యాసము.

ప్రవ్రాజిక. సం వి. ఆ. స్త్రీ. తాపసి, సన్న్యాసిని.

ప్రవ్రాజిత. సం. వి. అ స్త్రీ ౧. తపస్విని ౨. జటామాంసి. చె.

ప్రవ్వ వి (క. పరవి = మృణ్మయఘటము.) కుండ, ఘటము (శ. ర.)

క. ఎవ్వలన జగము అన్నిటఁ, బ్రవ్వలను నిలిపినట్లు ప్రజఁ బుట్టించెన్ భాగ. ౬. ౨౦౫.

ప్రశంస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. స్తోత్రము, పొగడిక, కీర్తి, యశము. ౨ ప్రస్తావము.

ప్రశంసకుఁడు. సం. విశే (అ పీకా. అ.) పొగడువాఁడు.

ప్రశంసనము. సం. వి. అ. న. పొగడిక, స్తోత్రము.

ప్రశంసాముఖరుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ అ.) బిగ్గరిగా పొగడువాఁడు

ప్రశంసించు. సం. స. క్రి. ౧. స్తుతించు, పేర్కొను.

వ భరద్వాజుండు ప్రముదితాత్ముండ దగుచు నమ్మహాత్ముం బ్రశంసించి వినతుండై వీడ్కొనియె. (భార. శాం. ౪. ౧౧౬.)

శా గజవస్త్రి మాకు సఖిత స్త్రీంగా. బ్రశంసించెదన్ (మార్క ౧. ౪.)

మ. హరిఁ బ్రశంసింపంగ రాక మునీశ్వరులున్ (భా. హరి. ౨. 3)

౨. ప్రస్తావమునకు తెచ్చు.

దండకము. ఏరీతిఁ గామానలంబున్ నివారింతు నేనాతిలోడన్ విచారింతు నేవెంట రాచూలి వంచింతు నేవంకఁ గోర్కుల్ ప్రశంసింతు. భోగినీదండకము

ప్రశంసితుఁడు. సం. విశే. (అ ఆ. అ) పొగడఁబడినవాఁడు.

ప్రశంసోపమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక విధమగు ఉపమాలంకారము.

శ్లో బ్రహ్మణో ప్యుద్భవః పద్మ శ్చంద్ర శ్శంభు శిరోధృతః, తౌ తుల్యౌ త్వన్ముఖే నేతి సా ప్రశంసోపమోచ్యతే. (కావ్యాద. ౨. 3౧.)

ప్రశమనము. సం వి. అ. న. ౧. శాంతత కలిగించుట. ౨. శాంతి 3. వధము, హత్య.

ప్రశమము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మిక్కిలి శమము, మిక్కిలిశాంతి. ౨ నివృత్తి, ఉడుకువ.

ప్రశమితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) శాంతి కలిగింపఁబడినది, ఓదార్పఁబడినది.

ప్రశస్తము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) ౧. ప్రసిద్ధికెక్కినది, కొనియాడఁబడినది. ౨. శ్రేష్ఠము.

౩. క్షేమము. ౪. సేయి, నూనె లోనగువానిచే బాగుపఱచినది.

ప్రశస్తాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకానొక పర్వతము.

ప్రశస్తి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. ౧. ప్రశంస, పొగడ్త. ౨. ప్రసిద్ధి.

ప్రశస్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ ప్రశంసింపఁదగినది. ౨. ప్రసిద్ధికెక్కఁదగినది.

ప్రశాంతకాముఁడు. సం విణ (అ ఆ అ.) కామము మిక్కిలి అడఁగినవాఁడు, తృప్తుఁడు.

ప్రశాంతము. సం. విణ. అ ౧. మిక్కిలిశాంతి నొందినది. ౨. మృతము, చచ్చినది.

ప్రశాంతి. సం వి. ఇ స్త్రీ మిక్కిలిశాంతి ౨ విశ్రాంతి, విరామము.

ప్రశాఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అగ్రశాఖ, కొనకొమ్మ.

ప్రశాఖము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) ౧. పెక్కుశాఖలుగలది, పెద్దశాఖలుగలది. ౨ పంచమదశయందున్నది. (గర్భపిండము) ఈదశయందు కరచరణము లేర్పడును.

ప్రశాసకుఁడు. సం. విణ. (అ సీకా. అ) ౧ మిక్కిలిశాసించువాఁడు, నియమముసేయువాఁడు, విధించువాఁడు. ౨ ఆచార్యుఁడు

ప్రశాసనము. సం.వి.అ.న ౧ శిష్యులు మున్నగువారికి మంచిచెడ్డలను దెలుపుటకై కర్తవ్యాకర్తవ్యములను బోధించు వాక్యములను బలుకుట; కర్తవ్యతను దెలుపు వాక్యమును చెప్పుట. ౨. ఏలుట, పరిపాలనము.

ప్రశాస్త. సం. విణ (ఋ. స్త్రీ. ఋ) ౧. ప్రశాసించువాఁడు, నియమించువాఁడు, కర్తవ్యాకర్తవ్యములను బోధించి నడపువాఁడు. ౨. ఏలువాఁడు, రాజు. - వి. అ. పుం. ఋత్విగ్భేదము.

ప్రశిథిలము. సం విణ. అ. మిక్కిలిశిథిలము, విగిలినది.

ప్రశిష్టుఁడు. సం విణ (అ. ఆ అ.) ప్రశాసింపఁబడినవాఁడు.

ప్రశిష్యుఁడు. సం. వి అ పుం. శిష్యునియొక్క శిష్యుఁడు.

ప్రశ్నదూతి. సం. వి ఇ, ఈ స్త్రీ ప్రహేలిక (శ్రీ ని.)

ప్రశ్న(ము.) సం. వి అ పుం ౧ అడుగుట. (తెలియనిదానిని తెలియఁజెప్పుమని యడుగుట.) ౨. (వ్యవహార.) విచారణ. ౩ వివాదాంశము, చర్చావిషయము. ౪. సమస్య ౫. గ్రంథముయొక్క స్వల్పపరిచ్ఛేదము.

గీ. కణఁగి వడ్లను బెరుఁగును గలుపుభంగి, వకటవికటంబులగుప్రశ్న లడిగ .

వా. రా. ౨. ౧౩౨.

క. కమలేక్షణ నీ వడిగిన, విమలప్రశ్నములు బ్రహ్మవిద్భేదకయోగ్యము లతిదుర్లభములు ... (వా. రా ౨. ౧౩౪.)

ద్వి. పాకశాసనుఁ డేల ప్రశ్నగావించె.

ద్వి. హరిశ్చ. ౨౩౦౨.

ప్రశ్నవివాకుఁడు. సం. వి. అ పుం. ౧. ప్రశ్నోత్తరదాయకుఁడగు నొక జోస్యుఁడు. (వాచ.) ౨ వివాదములను దీర్పు మధ్యస్థుఁడు.

ప్రశ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ కుంభిక, నాఁచు. ౧. (శ్రీ. ని.)

ప్రశ్నోపనిషత్తు. సం వి ద్. స్త్రీ ఒకయుపనిషత్తు. (ఇందు ఆఱుప్రశ్నలును ఆఱు ఉత్తరములు నుండును.)

ప్రశ్రథము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలిసడలినది, విరిగినది, ప్రశిథిలము.

ప్రశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మరియాద, వినయము, అనునయము. (శ. ర) ౨. ప్రణయము, వలపు.

ప్రశ్రితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వినీతుఁడు, వినయముగలవాఁడు.

ప్రశ్లిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పెనఁచుకొనఁబడినది, పెనగొన్నది ౨. వి. అ. పుం అకారాదులకు పరమగు నచ్చులతోడి సంధియందు వికల్పముగ నచ్చు

ప్రశ్లేషము. సం వి అ పుం. గుత్తమైనకూడిక, గాఢమగు కలయిక

ప్రశ్వాసము. సం. వి అ పుం ఊర్పు, కోష్ఠమందలివాయువును బయటికి వెడలఁబుచ్చుట

ప్రష్ట. సం. విణ (ఋ ష్టీ.ఋ) అడుగువాఁడు, ప్రశ్నించువాఁడు

ప్రష్ఠవాహము. సం. వి. హ పుం అలవాటు పఱచుటకు కాఁడిమోపెడి యెద్దులదాపునఁ గట్టెడికోడె

ప్రష్ఠుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ౧. అగ్రగామి, అగ్రేసరుఁడు ౨ శ్రేష్ఠుఁడు

ప్రష్ఠౌహి. సం వి ఈ స్త్రీ తొలుచూలిపడ్డ

ప్రసంఖ్య. సం వి ఆ స్త్రీ ౧. మొత్తము, వెరసి ౨. చింతనము, ఆలోచన.

ప్రసంఖ్యానము. సం వి అ పుం. ౧. లెక్కించుట, గణనము. ౨ సమ్యగ్జ్ఞానము, ధ్యానము, చింతనము. ౩. కీర్తి, ప్రసిద్ధి.

ప్రసంగము. సం వి అ పుం. ౧. ప్రకృష్టసంగము, మిక్కిలితగులు, మిక్కిలికూడిక. ౨. ప్రస్తావము. ౩. ఆసక్తి వ్యాపృతి. ౪. చర్చా విషయము. ౫. సంగతిశ్లేషము (శ్లో. సత్ర సఙ్గ ఉపోద్ఘాతో హేతుతావసర స్తథా, నిర్వాహకైక్యకార్యైక్యే షోఢాసఙ్గతి రిష్యతే. అన్నసంగతులలో నొకటి ఇది కలఁడు. కొన్నప్పుడు ఉపేక్షింపరాకుండుట; కలంపునకు వచ్చినప్పుడు ద్వేషింపఁదగినది కాకుండుట.) ౬. వ్యాప్తి. ౭. అనురక్తత్వము. ౮. సైంధవాసక్తి. ౯. ప్రాప్తి.

ప్రసంగించు. సం. స. క్రి. ౧. ప్రస్తావించు.

వ. అని పలికి తనతోడికోడలిం బ్రసంగించి.

భోజరా. ౬. ౧౩౦.

వ పదంపడి కార్యంబు ప్రసంగించి నాయాడిన మాటలకు నయ్యుధిష్ఠురుండు పలికినవచనంబు లింత యొప్పునే.

భార. ఉద్యో. ౨. ౧౧౪.

౨. విస్తరించి చెప్పు.

కా. శ్రీరామాయణముఖ్యమానకకథాశ్రేణుల్ ప్రసంగించుచున్ ఉ రా. ౮. ౩౨౫.

ప్రసంజనము. సం. వి అ. న. ౧. ప్రస్తావము, నకుఁ దెచ్చుట, సంబద్ధము కూర్చుట ౨. ప్రయోగమునకుఁ దెచ్చుట, వినియోగించుట.

ప్రసంధిల్లు సం. అ. క్రి కూడు.

ఉ. . సకలాంగముల్ ప్రసంధిల్లుటచేత కిత మగుఁ దేజము లేక క్రుతోనవీర్యమై.

శేషజకల్పము. ౧౪. టీ.

ప్రసక్తము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) ౧. ప్రసంగవిషయమైనది, ప్రస్తావమునకు సంబంధించినది. ౨. నిత్యము.

ప్రసక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. ప్రసంగము, ప్రస్తావము. ౨. వ్యాప్తి. (అతిప్రసక్తి = అతివ్యాప్తి.) ౩. అనుమతి.

ప్రసక్తించు. సం. అ. క్రి. ప్రస్తావమునకు వచ్చు. (శ. ర.)

ప్రసజ్యప్రతిషేధము. సం. వి. అ. పుం. ఒక ప్రసంగమును ఆరోపించి (యట్టిదానినే) నిషేధించుట. (వ్యతి పర్యుదాసము)

శ్లో. ప్రసజ్య ప్రతిషేధోఽయం క్రియయాసహ యత్ర నఞ్ । పర్యుదాస స్స విజ్ఞేయో యత్రోత్తరపదేన నఞ్.

ప్రసజ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ అ) ౧. తగులుకొనఁదగినది కూడుకొనఁదగినది ౨. ప్రయోగింపఁదగినది, అనుసంధింపఁదగినది. ౩. ప్రసక్తింపఁదగినది, కలుగఁగూడినది

ప్రసత్తి. సం వి ఇ. స్త్రీ ప్రసన్నత, నైర్మల్యము.

ప్రసత్వ. సం. వి న్ పుం. వాయువు. విశే. (న్. రీ. న్) మాంసమును భక్షించు జంతువు. (శే. వి)

ప్రసత్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. తల్లి ౨. ప్రతిపత్తి, జ్ఞానము. (శే. వి)

ప్రసన్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ౧. సుర, కల్లు ౨. ప్రసన్నోన్ముఖయగు. గోవు (శే. వి)

ప్రసన్నము. సం. విశే (అ. ఆ అ.) ౧. నిర్మలము. ౨. సంతుష్టము ౩. దయగలది, అనుగ్రహముగలది ౪. తేటయైనది, తెలివిడియైనది. ౫. సరియైనది, సమంజసము.

ప్రసభము. సం వి. అ. న. బలాత్కారము. పుం. వేగము. (శే వి.)

ప్రసమీక్షణము. సం. వి. అ. న. ఆలోచనము, వివేచనము.

ప్రసయనము. సం. వి. అ. న. ౧. బంధనము ౨. తంతువు, పోగు. ౩. జాలము, వల.

ప్రసరణము. సం. వి. అ. న. ౧. సాఁగుట నిగుడుట. ౨. పలాయనము. ౩. తృణాదుల తెచ్చుటకై సేన లిటునటుపోక, ఆసారము.

ప్రసరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. = ప్రసరణము.

ప్రసరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మిక్కిలి నిగుడుట, సాఁగుట. ౨ వ్యాపనము, పర్వుట. ౩. సమూహము. ౪. యుద్ధము. ౫ నారాచాస్త్రము, ఇనుపబాణము. ౬. వేగము ౭. అనునయము, వినయము (శ ర) ౮. ప్రలయము. ౯. ప్రణవము. (శే. వి.)

ప్రసరించు. సం. అ క్రి = ప్రసరిల్లు.

౧. ఆవిర్భవించు, అభివ్యక్తమగు.

సీ. ముఖమున బహువేదములు ప్రసరింపఁగఁ జేసి వానికి మేలుసేఁత బుద్ధి. భార. శాం ౬. ౫౨౦.

౨. ప్రవర్తించు.

ఉ. రాగాదులఁ, బరిభూతులఁజేయు చిట్లు ప్రసరింతు రిలన్. (మార్క. ౪. ౬౪.)

౩. వ్యాపించు.

వ. . . సురాసురులు . . . దుగ్ధసింధువు మథింపం దొడంగిరి. డిండీరపిండఖండంబులు బ్రహ్మాండంబునం బ్రసరించె. (హర. ౬. ౫౮.)

స. క్రి. వ్యాపింపఁజేయు.

మ. వినతానూనుఁడు దాని పైపక మహావిస్తీర్ణముగాఁగ గ్రక్కున రెక్కల్ ప్రసరించి వాయుసమసంక్షోభంబునం బాతిరాఁకిన .. (హరి. పూ. ౪. ౧౩౬.)

(ఇట విప్పు అని భావము.)

ఉ. ధర్మంబునకుఁ జలనం బొలసిన పెలవులను విచిత్రంబులగుజన్మంబులఁ గర్మంబులం

ప్రసరించి లోకస్థితి నిర్వహించు ...
హరి. పూ. ౪. ౧౩.

ప్రసరిల్లు. సం. అ. క్రి. వ్యాపించు.

క. దిక్కరిణీబృంద కొంకట యానినపిల్లలు
దివిఁ బ్రసరిల్లె ననఁగ.
హరి. పూ. ౩. ౧౬౩

ప్రసర్పము. సం వి. అ. న. ౧. పాఁగుట, ౨. వ్యాపకము, ప్రసరణము.

ప్రస(శ)లము. సం. వి అ. పుం. హేమంత ఋతువు. (వాచ.)

ప్రసవకము. సం వి. అ. పుం. ప్రియాళు వృక్షము.

ప్రసవనము. సం. వి. అ. న. ౧. మిక్కిలిబిడ్డలను గనుట. ౨. మిక్కిలిఫలములను నిచ్చుట.

ప్రసవబంధనము. సం. వి. అ. న. ఆకులోనగువాని తొడిమ, వృంతము.

ప్రసవము. సం వి. అ. పుం ౧ బిడ్డనుగనుట. ౨. కాన్పు, గర్భమోచనము, ౩ బిడ్డ, అపత్యము. ౪ పువ్వు. ౫. ఫలము, పండు. ౬. కార్యము ౭ పారంపర్యప్రసంగము. ౮. ప్రేరణము. ౯. ప్రసృతి. ౧౦. అనుజ్ఞ.
(శ. ని)

ప్రసవస్థలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. పుట్టుచోటు, ౨. తల్లి. (వాచ.)

ప్రసవించు. సం. స. క్రి. ౧. (బిడ్డను)గను.

వ. రాజాధిదేవి యావంత్యులగు విందాను విందులం బ్రసవించె. (హరి. పూ. ౧.)

౨. పుష్పించు.

సీ. వినఁ దన్నిటివా ప్రసవించె నశోకంబు ...
సమీ. ౧. ౧౭౮.

ప్రసవిత. సం. వి. ఋ. పుం తండ్రి, జనకుఁడు.

ప్రసవిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తల్లి.

ప్రసవ్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ౧. ఎడమ, ౨. కుడి. (శ. ర.) ౩. అనుకూలము. ౪. ప్రతికూలము, విపర్యస్తము. ౫. అయుక్తము.
(శ. ని.)

ప్రసహనము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సహనములేనిది, ఓర్పులేనిది. (శ ర.)

వి. అ. పుం. మాంసాహారియగు పక్షి.

- వి. అ. న. ౧. మిక్కిలిఓర్పుట. ౨ కౌఁగిలించుట.

ప్రసహము. సం. విశే. (అ అ. అ.) మిక్కిలి సహించునది. - వి. అ. పుం. ౧. మాంసాహారియగుపక్షి, బలవంతముగాఁ బట్టితిను పక్షి విశేషము.

శ్లో. కాకో గృధ్రఉలూకశ్చ చిల్లశ్చశశఘాతః
చాషో భాసశ్చ కురవః ఇత్యాద్యాః ప్రసహాః
స్మృతాః (భావప్రకాశిక)

౨. ఎదుర్చుట, తాఁకోర్చుట.

ప్రసహ్యచోరుఁడు. సం వి. అ. పుం. బలవంతముగా పైఁబడి దోఁచుకొను దొంగ.

ప్రసహ్యహరణము. సం వి. అ. న బలవంతముగా కొనిపోవుట.

ప్రసాతిక. స. వి ఆ. స్త్రీ అణుధాన్యము, సూక్ష్మధాన్యము. (వాచ.)

ప్రసాదకుఁడు. సం. విశే. (అ. డి కా. అ) ౧. తేర్చునది, నిర్మలము చేయునది. ౨. సంతోషపెట్టునది, ఉల్లాసముగూర్చునది.

ప్రసాదనము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ౧. తేర్చునది, తేటచేయునది. ౨. నిష్కళముగావించునది, కళలకెక్కుచ్చునది, ఉపశమింపఁజేయునది. ౩. సంతోషపెట్టునది, ఉల్లాసము గలిగించునది వి. అ. న. ౧. తేర్చుట. ౨ ప్రసన్నముగాఁ జేయుట. ౩. సంతోషపెట్టుట. ౪. అనుగ్రహము కలిగించుట. ౫. అన్నము. (శ. ర.)

ప్రసాదము. సం. వి. అ. పుం. ౧ అనుగ్రహము. ౨. నైర్మల్యము, ప్రసన్నత, తేటదనము. ౩. కావ్యగుణములలో నొకటి. ౪. దేవనైవేద్యము. ౫. గురుజనాదులచే భుక్తపరిశిష్టమైన అన్నము కొందలగునది. ౬. విరాళము. ౭ మనస్సు

ప్రసాదించు. సం. స. క్రి. అనుగ్రహించు.

వ. అగ్నిద్రజంబుకింజలకు వాఁకిలి యెన్నండును లేకయుండం బ్రసాదించి యంతర్హితుండయ్యె. (భార. శాం. ౩, ౩౭౧)

క. శరణంబు వేఁడెద భవచ్చరణంబులు గనుఁగొనం బ్రసాదింపఁగదే.
భార. ఉద్యో ౩. ౪౦౭

వ. అని యిట్లు సమ్రజ్ఞజనకుండు ప్రసాదించిన సేమ పెద్దకాలంబునకు (మార్క ౧. ౯౨.)

(ఇట అనుగ్రహపూర్వకముగాఁ బలికిన అని భావము)

ప్రసాధకము. సం విణ (అ. ధికా. అ.) ౧. మిక్కిలిసాధించునది, నెఱవేర్చునది ౨. తీర్చునది, శుద్ధిచేయునది ౩. వస్త్రాదులచే అలంకరించునది

ప్రసాధనము. సం వి. అ న. ౧. మిక్కిలి సాధించుట, చక్కఁగా నెఱవేర్చుట. ౨. సిద్ధి. ౩. క్రమముగా ఏర్పఱచుట. ౪. అలంకరణము, సైఁత, అలంకారము, భూషణము. ౫. శుశ్రూష. - పుం. కంకతిక, దువ్వెన (శే. ని.)

ప్రసాధని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కంకతిక, దువ్వెన.

ప్రసాధిక. సం వి. అ స్త్రీ. ౧. (రాణి మొద లగువారికి) అలంకారముచేయు స్త్రీ, సైపేయునది. ౨. నీవారధాన్యము, నివ్వరులు.

ప్రసాధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. నిష్పాదితము, పరిపక్వముచేయఁబడినది, చక్కఁగా సాధింపఁబడినది. ౨. అలంకరింపఁబడినది.

ప్రసారణము. సం. వి. అ. న. ౧. చాఁచుట (శాఖాప్రసారణము,) (న్యాయ.) క్రియాభేదము. ౨. వ్యాపించుట, పర్వుట. ౩. శత్రువును చుట్టుకొనుట. ౪. తిగుచుట. ౫. (వ్యాక.) సంప్రసారణము

ప్రసారణి. సం వి. ఈ స్త్రీ. గొంతెమగోరు, కింటుభరి. ?

ప్రసారము. సం వి . పుం వ్యాపనము, వ్యాపించుట.

ప్రసారి. సం. విణ. (న్ జీ. న్) ప్రసరించునది.

ప్రసారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లజ్జాలులత. ?

ప్రసారితము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ విస్తరింపఁబడినది, విరివిగా చేయఁబడినది, వ్యాప్తము గావింపఁబడినది. ౨ తిగువఁబడినది, (శ ర)

ప్రసితము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ బద్ధము, కట్టఁబడినది ౨ తత్పరము, ఆసక్తము, తగులు గలది ౩ మిక్కిలిశుభ్రము. - వి అ. న. పూయము, చీము

ప్రసితి. సం. వి ఇ స్త్రీ. ౧ కట్టెడు సాధనము. (సంకెలమొ.) ౨. తంతువు ౩ జాలము, వల (వాచ) ౪ నిర్బంధము. (శ ర.)

ప్రసిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వాసికెక్కినది, ప్రసిద్ధికెక్కినది. ౨. ప్రసాధితము, అలంకరింపఁబడినది.

ప్రసిద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. ఖ్యాతి ౨. నిష్పత్తి మిక్కిలిసిద్ధి, చక్కఁగా ఈడేఱుట. ౩. అలంకారము, నగ.

ప్రసువు. సం. విణ. ఉ. బిడ్డ లోనగువాని కనునది. - వి. ఉ. స్త్రీ. ౧. తల్లి. ౨. అరఁటి గుబ్బము, గోడిగ.

ప్రసూత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బాలెంతరాలు.

ప్రసూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కాన్పుకొందినది, పుట్టినది ౨. పొడమినది, ఫలించినది. ౩ కనినది, ప్రసవించినది. వి. అ. న. పువ్వు.

ప్రసూతి. సం వి. ఇ స్త్రీ ౧ ప్రసవము. కానుపు, గర్భమోచనము ౨ (పువ్వులులోన గునవి) తలచూపుట, పొడసూపుట ౩ ఫలితము ౪ బిడ్డ, పిల్ల. ౫ తల్లి.

ప్రసూతిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ బాలెంతరాలు

ప్రసూతిజము. సం వి అ న. బాధ, దుఃఖము.

ప్రసూనము. సం. విణ. (అ ఆ అ) పుట్టినది, (వాచ) వి. అ. న. ౧. పువ్వు. ౨. పండు

ప్రసూనేషువు సం వి. ఉ పుం. పూవిలుకుఁడు, మన్మథుఁడు.

ప్రసృత. సం వి ఆ. స్త్రీ. జంఘ, కాలిపిక్క

ప్రసృతజుఁడు. సం వి అ పుం పరస్త్రీయందుఁ బుట్టినవాఁడు. (కుండగోళకాది)

ప్రసృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. విగిడినది, చాఁగినది. ౨. కొనసాఁగి పెరిఁగినది ౩. వ్యాపించినది, పర్విన‌ది. ౪. వేగితము, త్వరింపఁబడినది. ౫. విహితము. ౬. గతము. ౭. నియుక్తము, నియోగింపఁబడినది. ౮. తీర్పఁబడినది. (శ. ర) - వి. అ. పుం, న. రెండుపలముల కొలఁది. - వి. అ పుం. చేర, పుడిసిలి.

ప్రసృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. చాఁగుట, వ్యాప్తి, ప్రసారము. ౨. ప్రవహించుట. ౩. చేర, పుడిసిలి. ౪. తంతువు, దారము. ౫. వాక్కు. ౬. జాలము. ౭. తాత్పర్యము. ౮. బంధనము. (శ. ని.)

ప్రసృత్వరము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) ప్రసరించునది.

ప్రసృమరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రసరించునది. ౨. ప్రవహించునది, ఒలుకునది.

ప్రసృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. తొలఁగఁబుచ్చఁబడినది, దిగవిడువఁబడినది. ౨. గాయపఱుపఁబడినది.

ప్రసేకము. సం వి. అ. పుం. ౧. స్రవించుట, కాఱుట. ౨. ఆసించనము, చల్లుట, తడుపుట. ౩. జాఱుట, చ్యుతి ౪. గరిఁటె లోనగువాని చిప్పు.

ప్రసేకి. సం. వి. న్. పుం. అసాధ్యవ్రణభేదము.

ప్రసేదిక. సం వి ఆ స్త్రీ. చిన్నతోఁట.

ప్రసేవకము. సం. వి అ పుం. ౧. వీణకరివె. ౨. సూత్రరచితపాత్రము.

ప్రసేవము. సం. వి. అ పుం ౧ ధాన్యము పోయుసంచి. ౨ ఎండుపుఁదట్టు. ౩. వీణకరివె విణ. (అ. ఆ అ.) ౧. స్యూతము, కుట్టఁబడినది. ౨ గ్రథితము, గ్రుచ్చఁబడినది

ప్రస్కందనము. సం. వి. అ న. ౧. ఆస్కందనము, గంతువైచుట, ౙ్రేళ్లుదాఁటుట. ౨. విరేచనము. ౩. ఆపాదనము,. కలిగించుట.

ప్రస్కందము. సం. వి. అ పుం. కుంటము అనఁబడు చక్రాకారమగు వేదిక.

ప్రస్ఖలనము. సం. వి. అ. న. తడఁబడుట, తొట్రుపడుట, అడుగుతొట్రిలుట, కాళ్లుతడఁబడి పడుట.

ప్రస్తరణము. సం. వి. అ న. ౧. సెజ్జ, శయ్య. ౨. ఆసనము, పీఁట.

ప్రస్తరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చిగుళ్లలోనగువానిచే నేర్పఱచిన సెజ్జ. ౨. రాయి. ౩.

రత్నము. ౪. దుర్భుష్టి. ౫. గ్రంథముయొక్క భాగవిశేషము. ౬. కుథము. (శ. ర.)

ప్రస్తరించు. సం. స. క్రి. ౧. విస్తరించు, పెంపొందించు.

సీ. యజ్ఞతటాకంబునందుఁ గ్రుంకిలు వెట్టి, బ్రహ్మర్షిపితృతృప్తిఁ బ్రస్తరించు
భీమ ౩ ౧౧౪

క. చిలిచెలువు ప్రస్తరింపన్, దొలుదొల్త నజాండు గురువునన్ లఘు విడెన్, వెలయన్ ఫాలము వానికి, యలసాంగత్యమునఁ గంర మట గల మయ్యెన్. (సుదంతా ౩ ౩౬)
(ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము)

౨. ప్రస్తారముచేయు

సీ. జనియించెఁ బ్రస్తరించినఁ గ్రమంబున యర సతభజన లనంగ సప్తవిధము,లు
అప్ప. ౪. ౩౬.

ప్రస్తవము. సం. వి. అ. పుం. ౧. స్తోత్రగీతము, స్తుతిసామము. ౨. ప్రస్తావము. ౩. ౕ. సమయము

క. . . . వారలు నీప్రస్తవమున నిష్ఠులఁ గృతము దలంచి ప్రాణములు విడుతు రనిక్.
భార. సభా. ౧. ౩౭.

క. అనఘా నీప్రస్తవమున, నని నీల్గిన వీరభటుల యనుపోష్యుల. ...
భార. సభా. ౧. ౩౯.

ప్రస్తవించు. సం. స. క్రి. విషయమునకుఁదెచ్చు, ప్రస్తావమునకుఁదెచ్చు.

ఉ. సమ్మతిఁ బ్రస్తవించు శుకశారిక లాగమ భాషితంబులన్. (హర. ౫. ౩౧.)

ప్రస్తారపంక్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఛందోవిశేషము.

ప్రస్తారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పఱచుట. ౨. చిగుళ్లు పూవులగువానిచే ఏర్పఱచిన పెజ్జ. ౩. సెజ్జ, శయ్య. ౪. చదునైన ప్రదేశము. ౫. తృణప్రధానవనము, వృక్షవిస్తారము. (శ. ర.) ౬. (ఛంద) లఘుగురువులను దెలుపు ప్రక్రియాభేదము, ఛందశ్శాస్త్రమునందలి ప్రత్యయవిశేషము.

ప్రస్తారపర్ణము. సం. వి న. న. క్షేత్రభాగ భేదము.

ప్రస్తావన. సం. వి. ఆ స్త్రీ. ౧. స్తోత్రము, స్తుతించుట ౨. ఆరంభము ౩ ఉపోద్ఘాతము, అవతారిక. ౪. ఆముఖము, నాటకముయొక్క అంగభేదము.

ప్రస్తావము. సం వి. అ పుం ౧ ఆరంభము, ఉపక్రమించుట. ౨ అవతారిక, ఉపోద్ఘాతము, ౩. ప్రసంగము. ౪. అవసరము, తగినతఱి, యుక్త సమయము. ౫. ప్రకరణము ౬ సామావయవ భేదము ౭. ప్రకృష్ట స్తవము, అధికమైనస్తుతి.

ప్రస్తావించు. సం. స క్రి. ప్రస్తావమునకు తెచ్చు
(శ. ర.)

ప్రస్తీత(మ)ము. సం విశే. (అ. ఆ అ.) ౧. సంహతము, గుమిగూర్పఁబడినది, ఒక్కటిగా కూడినది. ౨ ధ్వనితము, మొరయింపఁబడినది, ప్రయోగింపఁబడినది. (వాచ.)

ప్రస్తుత. సం. వి. ఆ స్త్రీ (ఈనఁబోవు సమయమున) పొదుగుచేసినయావు.

ప్రస్తుతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలిస్తుతింపఁబడినది. ౨. ఆరంభింపఁబడినది. ౩. ఉపస్థితము, సమీపించినది. ౪. ప్రకరణముచే ప్రాప్తించినది, ప్రాసంగికము. ౫. ప్రతిపన్నము, ప్రాప్తము. ౬. ఉద్యతము, సిద్ధమైనది, సిద్ధముచేయఁబడినది. (శ. ర.)
వి. అ. న. ౧. ప్రస్తావమునకు వచ్చిన విషయము. ౨. ఉపమేయము.

ప్రస్తుతాంకురము. సం. వి. అ. పుం. ఒక అర్థాలంకారము.

శ్లో. ప్రస్తుతేన ప్రస్తుతస్య ద్యోతనే ప్రస్తుతాంకురః, కిం భృఙ్గ సత్యాం మాలత్యాం కేతక్యా కణ్టకేద్ధయా. (చంద్రాలోకము.)

ప్రస్తుతించు. సం. స. క్రి. మిక్కిలి. కొనియాడు

చ. .. పురమిజనంబు రాజులును భూసుర
లున్ నినుఁ బ్రస్తుతింపరే.

భార. ఉద్యో. ౧. ౩౨౩.

క. అని చెప్పిన నమ్ముని యమ్మనుజపతిం బ్రస్తు
తించి (భార. శాం. ౫. ౩౪౯.)

చ. తద్ధనప్రభృతియు దైత్యనాయకుఁడు
పంప బకాధిపుఁ బ్రస్తుతించుచున్.

భార. శాం. ౩. ౫౨౧.

ప్రస్థపుష్పము. సం. వి అ పుం. ౧. మరువకము, మరువము. కి ౨. చిన్నాకులతులసి. కి. ౩. జంబీరభేదము, ఒకవిధమగు నిమ్మ. కి.

ప్రస్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పోవునది, ఉండునది, వసించునది. ౨. వ్యాపించునది, పర్వునది. ౩. నిలుకడయైనది, స్థిరము. - వి అ. పుం, న. ౧. కొండచెత్తము, పర్వతమునందలి సమభూమి. ౨. ముప్పదిరెండుపలముల కొలఁది, నాలుగుమానికల కొలది. (వైద్య.) రెండుశరావముల కొలఁది. ౩. ఉన్నితవస్తువు, తూనికవేయఁబడినవస్తువు. (మే. ని.)

ప్రస్థానము. సం వి. అ. న ౧. గమనము, పోక. ౨. జిగీషువుయుద్ధమునకై వెడలిపోవుట. ౩ ఉపదేశోపాయము, దర్శనమును బోధించు శాస్త్రము. (ఉపనిషత్తు, గీత, బ్రహ్మసూత్రము లనెడి మూఁటిని ప్రస్థానత్రయ మందురు.)

ప్రస్థాపించు. సం. స. క్రి. చక్కఁగా స్థాపనము చేయు. (శ. ర.)

ప్రస్థాపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పంపబడినది, ప్రేషితము. ౨. చక్కఁగా స్థాపింపఁబడినది.

ప్రస్థాయి. సం విణ. (న్ నీ. న్) పోవువాఁడు, పయనమగువాఁడు

ప్రస్థిక. సం వి. ఆ స్త్రీ. అంబష్ఠాలత కి.

ప్రస్థితము. సం. విణ (అ ఆ అ) ప్రయాణమై పోయినది, ప్రయాతము

ప్రస్థితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బయలుదేఱుట, గమనము, పోక.

ప్రస్థితుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ.) పయనమైన, వాఁడు, బయలుదేఱినవాఁడు

ప్రస్నవము. సం వి. అ. పుం. స్రవించుట. కాఱుట

ప్రస్నుష. సం వి ఆ స్త్రీ మనుమనిపెండ్లము.

శ్లో స్నుషాస్నాశ్చ ప్రస్నుషాశ్చైవ ధృతరాష్ట్రస్యవిహ్వలాః

సం భార కల్య ౨౦ ౩౦.

ప్రస్ఫురించు. సం. అ క్రి తోఁచు, కన్పట్టు.

సీ కలుకురక్కసుని నొక్కఁడని చిక్కఁగఁ
ద్రొక్కి భద్రకాళిక యెందుఁ బ్రస్ఫురించు.

పాండు. ౫ ౨౯.

ప్రస్ఫురిల్లు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు.

సీ మేఘకాదంబిని మెఱయుసురేంద్రచాపము
లీల వనమాల ప్రస్ఫురిల్ల, నల్లనువజాయమే
నొప్ప . . (హరి. ఉ ౪ ౨౫.)

ప్రస్ఫోటనము. సం వి అ న ౧ వికసనము, విరియుట. ౨ ప్రకాశనము, బయలుపుచ్చుట. ౩. చీల్చుట. ౪ ధాన్యముచెరుగుట ౫ చేఁట.

ప్రస్రవణము. సం వి. అ. న ౧ మిక్కిలి కాఱుట, మిక్కిలిస్రవించుట. ౨. సెలయేఱు.

౩. చెలము, ఉచ్చ. ౪ మూత్రవిసర్జనము. - వి. అ. న. ఒకపర్వతము, మాల్యవంతము.

ప్రసావము. సం. వి అ. పుం. ౧ ప్రసవించుట, కాచుట ౨ మూత్రము

ప్రస్వేదాహ్వా. సం వి అ స్త్రీ పిరంగిచెక్క

ప్రహతము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ కొట్టఁబడినది, చంపఁబడినది ౨ వితతము, విస్తరింపఁబడినది ౩ క్షుణ్ణము, పొడిచేయఁబడినది, పలుమాఱు రారాపుసొందినది, త్రోవ ౪. పుక్కన్నము (శే ని)

ప్రహారకుటుంబి సం వి ఈ స్త్రీ కుటుంబినీ క్షుపము

ప్రహరణకలిక. సం వి ఆ. స్త్రీ చతుర్దశాక్షర పాదకమగు వృత్తభేదము

ప్రహరణము. స. వి. అ. న ౧. కొట్టుట, ప్రహారము. ౨. ఆయుధము ౩ యుద్ధము. ౪. దమము

ప్రహరము సం. వి అ పుం జాము, యామము.

ప్రహరి. వి. (సం ప్రాకారః) ప్రాకారము, చుట్టుగోడ. (శ. ర.)

సీ అలదేవమణిఁ గావలి యిడ్డప్రహరి నా, గళిమున ఘంటికావళులు మెఱయ.

పారి ౪. ౯౨.

ప్రహరి, సం. వి. న్ పుం యామికుఁడు, గంటలు కొట్టుటకు ప్రహరకాలమునందు అధికారము గలిగియుండు బంటు.

ప్రహరించు. స క్రి కొట్టు.

ఉ ...గదచేఁ బ్రహరించినఁ గంప మేమియుం, జెందక నిల్చి (రామా ౨. ౧౦౯.)

క. కదనసములఁ బ్రహరించిరి, యదఁచిరి లాత మాల ... (శివరా. ౪. ౪౯.)

ప్రహరిచరించు. అ. క్రి. (ప్రహరి + చరించు.) ఊరు, కోట మొ. వానికాఁపుదలకై చుట్టి వచ్చు; ప్రదక్షిణముచేయు.

చ ప్రహరిచరించు కప్పుడును భైరవు లర్ధనిశాగమనంబులన్. భీమ. ౧. ౧౦౭.

ప్రహరిచుట్టు. అ. క్రి. (ప్రహరి + చుట్టు.) అలంగము తిరుగు, ప్రదక్షిణముచేయు.

మ. అని చింతించుచు నొక్కధామమునకున్... గంధర్వకాంతల్ సుకం, రవివాదాతిశయంబులోఁ బ్రహరిచుట్టం గంటిఁ జిత్రంబుగాన్. (వసు. ౪. ౭౭.)

ప్రహరిదిరుగు. అ. క్రి, (ప్రహరి + తిరుగు. ఊరు, కోట. మొ వాని కాపుదలకై చుట్టు తిరుగు, ప్రదక్షిణముసేయు; చుట్టుతిరుగు.

గీ. ప్రహరిదిరుగుట చాలించి భైరవుండు, గవని మొగసాల యరుఁగుపైఁ గన్ను మొగిచె. కాశీ. ౩.౨౩౫.

క కెలిఁ బ్రహరిదిరుగ నెల్లరఁ, జాలకగ గికురించి నగరు చొచ్చి కదంకన్ రామా. ౬. ౧౧౨.

సీ కనదుర్గమునకు న క్తందివంబును సితభానుభాస్వంతులు ప్రహరిదిరుగ ...

వరాహ ౩. ౬౫.

ప్రహర్త. సం. విణ. (బు త్రి. బు.) ప్రహరించువాఁడు కొట్టువాఁడు, యుద్ధము చేయువాఁడు

ప్రహర్షణము. సం విణ. (అ. ఆ అ) మిక్కిలి హర్షము గలిగించునది. (క ర.) వి. అ. న. మిక్కిలి హర్షము గలిగించుట అ. పుం. బుధగ్రహము.

ప్రహర్ష(ర్షి)ణి. సం. వి ఈ. స్త్రీ ౧. పసుపు ౨ త్రయోదశాక్షరపాదకమగు వృత్తవిశేషము. (శాంత)

ప్రహర్షించు. సం. స. క్రి. సంతోషించు.

ఉ. పాండవగర్భ శరీరరక్షణ త్రిదశేంద్రముల ప్రాభవరీతిఁ గీర్తించిన పెంపుతో విని కృష్ణుఁడు మత్కృతకీర్తనం బ్రహర్షించి వినయ్. (ఉ రా ౧ ౪౨.)

ప్రహసంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. యూథిక, అడవిమల్లె. తీ. ౨. వాసంతి తీ. 3. పెద్ద కుంపటి.

ప్రహసత్. సం. (శతృ) నవ్వుచున్న.

ప్రహసనము. సం. వి. అ న. ౧. పెదనవ్వు. ౨. పరిహాసము. 3 దృశ్యకావ్యవిశేషము. (భాణవత్సన్ధి సన్ధ్యఙ్గలాస్యాఙ్గాఙ్కైర్వినిర్మితమ్, భవేత్ప్రహసనం వృత్తం నిన్ద్యానాం కవికల్పితమ్) (సా. ద.)

ప్రహసించు. సం. స. క్రి పెద్దనవ్వునవ్వు, తిరస్కరించు.

వ. జంఝూపవన ఘూర్ణమానార్ణవంబు కలకలంబునకు గలకలం బ్రహసించె.

వరాహ ౪ ౧౨౨.

సీ. రథనిస్స్వనంబులఁ బ్రహసించి పరవీర, భయదంబులై భటాట్టహాసంబు లిగుడ.

వరాహ 3. ౪౨

ద్వి. ... యమితతేజమున, భానుకోటిమూర్తిఁ బ్రహసింపుచున్న, మానినందనుఁగాంచి .

(ద్వి. పరమ. ౨ ౬౪౦)

(ఇట ఉపమావాచకము.)

ప్రహస్తము. సం. విణ అ. చప్పెట,చపేటము.

ప్రహస్తుఁడు. సం.వి అ పుం. రావణునిమంత్రి యగు నొకరాక్షసుఁడు.

ప్రహాణము. సం. వి. అ. న. విడుచుట, త్యజించుట.

ప్రహారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆఘాతము, దెబ్బ; కొట్టుట. ౨. చంపుట.

ప్రహారవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మాంసరోహిణి. తీ.

ప్రహారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ప్రహరించువాఁడు.

ప్రహాసము. సం. వి. అ. పుం. ౧. అట్టహాసము, పెద్దనవ్వు. ౨ పరిహాసము. 3. అపగీతము, పరిహాసాత్మకమగు ప్రబంధము ౪. ప్రభాసమను తీర్థవిశేషము.

ప్రహాసి. సం విణ. (న్. నీ. న్.) ౧. నవ్వించువాఁడు. ౨. నవ్వువాఁడు. 3. పరియాచకము చేయువాఁడు. - వి. న్. పుం. విదూషకుఁడు

ప్రహిత. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఉంచఁబడినది. ౨ పంపఁబడినది, ప్రేరితము. 3. క్షిప్తము, వేయఁబడినది, వింటనుండి విడువఁబడినది. (బాణము.) ౪. నియుక్తము. వి. అ. పుం., న. సూపము, వండినపెసరపప్పు కూర. (శ. ర.)

ప్రహితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యాపన్నుఁడు (శ. ర.)

ప్రహృష్ట. సం. విణ. అ. ౧ మిక్కిలి హర్షించినది. ౨. రోమాంచయుక్తము. 3. విస్మితము. ౪. ప్రతిహతము. (శ. ని.)

ప్రహేణకము. సం. వి. అ. న. పిష్టకభేదము, ఒకదినుసు పిండివంట.

ప్రహేళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రవల్హిక. ఇది యొక పొడుపుకథవంటిది. (తరుణ్యాలిఙ్గితః కణ్ఠే నితమ్బస్థలమాశ్రితః గురూణాం సన్నిధానేఽపి కః కూజతి ముహుర్ముహుః) దీనికి ఉత్తరము. జలపూర్ణకుంభము. ఇది కాన్ద్రి అర్థి అని ద్వ్యర్థము.

ప్రహ్లత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అహ్లాదము, సంతసము.

ప్రహ్లన్నుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంతుష్టుఁడు.

ప్రహ్లా(హ్లా)దము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మిక్కిలిఆహ్లాదము, ప్రమోదము. ౨. శబ్దము,

ప్రహ్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వాట మైనది, ఏటవాలైనది, ఒకప్రక్కకు వాలునైనది. ౨. వంగినది, నతము 3. అడఁకువగలది, నమ్రము ౪. ఆసక్తము, తగులుగలది.

ప్రహ్వాయము. సం. వి. అ. పుం. పిలుపు, ఆహ్వానము.

ప్రా

ప్రా¹. విణ. (వ్యుత్పత్తియందు ప్రాఁత శబ్దమున తొలి యచ్చుమీఁది వర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము చూ ప్రాత.

ఉదా : ప్రామినుకులు, ప్రావేల్పు వెం దీనికి అచ్చు పరముగునపుడు యడాగమమును, పరు షములు పరములగునపుడు ముగాగమము నగును.

ఉదా: ప్రాయిల్లు, ప్రాయేలు, ప్రాఁగెంపు వెం.

సీ. చిలిలి ప్రాఁగెంపుటిట్టికల గోడలుపెట్టి వక్రాంపు గారల పసలొనర్చి

(ఉ. రా. ౨. ౫౯౨.)

మ. ...మన్ ప్రాఁగెంపుటా మేడలో, నలుకన్ గిల్లడగొట్టు కేళి .

ఉ. రా. ౪. ౨౨౨.

ప్రా². వి. (సం. ప్రాసః) ప్రాసము, పద్యపాద ద్వితీయాక్షరము (బ. ప్రాలు.)

౪ క. విలసత్పాదాద్యక్షర, ములవర్ణము వాద్వితీ యములు ప్రాసల్లు ప్పులొని తనుకను

పాతంబులు యతిపై నన్నిపాదములఁ బ్రాల నుదున్. (కవిజనా. సంజ్ఞా. ౬౨.)

అ. పలుతెలుంగులైన పలుకులు గలిగియుఁ, బ్రాలువళ్లులేని బేలుగవిత, యన్నెకల్లన్ .

ద్వా. ౪. ౧౯౧.

ఉదా : ప్రాయిల్లు, ప్రాగెంపు వెం.

ప్రావడి = ప్రాసము వడియును.

మహాక్కర. అమరఁ బ్రావళ్లు రెండుపాఁ కెలఁగి నాల్గగుచోట విరతి యాదిత్యుమీఁద

కవిజనా. జాతి. ౨౫.

ప్రాంగణము. సం. వి. అ. న. ౧. ముంగిలి, అజి రము ౨. గృహాభూమి, ఇంటినేల. 3. పణ వము ఉడుక

ప్రాంగము. సం. వి. అ. పుం. పణవము,ఉడుక.

(విల్యమ్సు)

ప్రాంచత్. సం శత్రి ప్రకాశించుచున్నది, ఒప్పు చున్నది.

శా. ప్రాంచద్భూషణవాహువూల రుచిలోఁ బాలింద్లుబాంగార... (మనుచ. ౨ ౬౫)

ప్రాంజలము. సం. విణ (అ ఆ. అ) ౧. నున్న నిది, సరళము ౨ సుబోధము, చక్కఁగాఁ దెలియునది 3 నిలువైనది (విల్యమ్సు)

ప్రాంజలి. సం విణ (ఇ) చేతులు మోడ్చిన వాఁడు, మోడ్పుగేలివాఁడు. - వి ఇ. పుం చేమోడ్పు.

ప్రాంతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చివర, అంచు. ౨. (కెదవి, కన్ను లోనగువాని) మూల 3. ఎల్ల, పొలి. ౪. చిట్టచివర, కొట్టకొన. ౫. మొన, కొస. ౬. తీరము. ౭. సమీపము

ప్రాంతరము. సం. వి అ. న. ౧. దూరగమ్య మగుమార్గము, దప్పి పొగునట్టిదాఁశి. ౨. చెట్లు

మెండవలగుదాని నిడశలిడాలి ౩. పనము. ౪. కోటరము, తొఱ్ఱ

ప్రాంశువు. సం. విశే. (ఉ) ౧. ఉచ్చము,ఉన్నతము. ౨. నిడుద, చాఁగినది.

ప్రాఁకు. అ. క్రి. ౧. ఎక్కు, పైకిపోవు.

సీ. వంకదారలఁ జేరి వాకిటి వద్దదంబులు పెట్టి కొమ్మల పొదు పైఁచి, ప్రాఁకి లోపల జొచ్చి . (ఉ హరి. ౩. ౩౪)

ఉ ప్రాఁకుడుమా త్రికూటశిఖరంబులమీఁదికి .

భా. రా. యు. ౨౮౦.

మ. ఇదె గంధర్వులు వచ్చి ముట్టుకొని కిం కర్లొక్క యంచున్ భయం,బొదవం బల్లములందు డాఁగియు పమీపాశ్రేయముల్ ప్రాకియున్. (భార. విరా. ౩. ౨౭.)

(ఇట స ప్తమ్యర్థమున ప్రథమ)

౨. ఉన్నతస్థానమునొందు, అభివృద్ధినొందు.

క. మానుషము దుర్లభము సో,పానం బగునది విము క్తిపథమగుటకున్, దానిఁ గని తొంటి చందము, రానిక సముద్యమమునఁ బ్రాకఁగ వలదే. (భార. శాం. ౬. ౨౩౭.)

౩. తొమ్మలో జరుగు, జరుగు.

క. ... చన్,గొండలనడుమను ప్రాఁకెడు కుండలిరూ యవఁగ జారుకొను రొపా రున్. (ఆము. ౫. ౨౫.)

ఉ. ... కాలు ప్రాఁక నది నీవియు నీవఁగఁ దోడిభామినుల్, గలకల నవ్వ. ...

హైమ. ౬. ౧౧౧.

ఆ. నీళ్లలోన జోడ నిగిడి తిన్నఁగఁ బ్రాఁకు, బైట మూరెఁడైన ప్రాఁకలేదు.

వేమన. ౧. ౨౭.

౪. వ్యాపించు, ప్రసరించు.

గీ. పర్యూదయము నిగ్గుఁలాలిండ్లఁ బ్రాఁకనీక తలఁచు ధూపము ఫోలగంధంబుఁ బనుపు ... కాశీ ౩. ౧౦౯.

(చి. ని. పా. ప్రాఁకనీక ముద్రి.)

క. అఁకొన్నమృత్యువో వెలిఁ, బ్రాఁకిన లయకాల రుద్రఫాలానలమో ...

ఉ. హరి. ౩. ౧౩౮.

క. కేఁకుల ఫురయుఁగ నిగతి, దోఁకొని చని చదల రత్నతోరణదీ ప్తుల్, ప్రాకెడుఘన గృహములు .. (భోజరా. ౪. ౮౪.)

౫. (తెలగ పెం.) అల్లుకొను.

మ. అని గొజ్జంగులచెంగట మ్మురభిశం పై దట్టపై చెట్లఁప్రాఁ,కిన యాచల్ల నిమాధవీలతలతోక్కం జొక్క పై యుండ ... (విప్ర. ౨. ౨౭.)

౬. చుట్టుకొను, ఆవరించు.

క. వీఁక చెడ నీడుదూతలు, ప్రాఁకంగా విష్ణుదళ్ల పైక మడుగు. (శేష. ౩. ౨౬౩)

(నాపయిని ఆవరింప అని భావము.)

మిన్నులుప్రాఁకు. = అతిశయమునంటు

క. ..ఫణిరాజభూ,నీ శముతిరుచులు మిన్నులు ప్రాఁక నగాధంబులైన ..

పరాహ. ౪. ౧౧౮.

సీ. ఒకదీవి నిండుచంద్రికలు మిన్నులుప్రాఁకు నొకదీవిఁ జేరంత యుబ్బి కాయు.

కాశీ. ౧. ౧౨౯.

పట్టిబయలుప్రాఁకు = నిరాధారప్రదేశగమనము చేయు.

సీ. కాంతకీముద్రాశ్యసంతూష్టు లై పట్టిబయలు ప్రాఁకఁగఁ జాలు బ్రహ్మవిదులు.

ఉ. రా. ౮. ౩౦౫,

వి. = ప్రాఁకు ౧. (నిరు మున్నగువాని) దాలు, నిలువై ఉండుటచే కలిగెడు వత్సునకులోనినది.

సీ. కన్నుల జడిగాని క్రమ్మఁ ప్రాఁ కొక్కెనక్రమ కపాలభాగములు గలిగి.

భార. అర. ౪ ౨౮.

౨. (బండ్లకుఁబట్టిన) పాఁచి, మురికి

ద్వి. వీఁక లోకముల సేవించినపండ్ల, ప్రాఁకు వోకున్న సాప్రళియాగ్నిరుద్ర, ప్రింగన గొండి పై మింగితి బసవలింగకుమారు

పండితా. మహి. ౩౦౪ పా.

ద్వి. ప్రాఁకువట్టినపండ్లు బ్రద్దచేతులును

బస పు. ౩. ౧౧౧౪

౩. తీఁగె ప్రాఁకుటకు ప్రక్కను నిలువఁబెట్టెడు కఱ్ఱ, ఉపఘ్నము.

ఉ. ఊర్జితశక్తినుద్భటుం, డై తెగిపెస్ సమీర నుతునల్కఁకుఁ ప్రాఁకిడినట్లు వీఁకిలోన్

భార. విరా. ౨ ౨౫౦.

సీ. ప్రాఁకునఁ దీఁగఁ గూర్పంగి నేరని కొమ్మ గుణము సేక్రియ ధనుఃకోటిఁ గూర్చి.

భాగ ౧౦. ఉ. ౧౭౧.

(చి. వి. పా. ప్రాఁకున, ముద్రి. పా.)

గీ. మనసుపాదునఁబోడమి సమగ్రభక్తి, రసపరి ప్లుతిఁదాలిమి ప్రాఁకువడని తనరు ...

పా శకుం. ౨ ౧౩౨.

౪. పోషణము.

గీ. ప్రాఁకుఁజేసిన వర్తనల్ పడటగలిపి, క్రొత్త వర్తన జేకుర కోఁడకాండ్రు.

వేమన. ౩ ౩౨

౫. ప్రాఁచితీఁగె, నీటియందు బయలుదేఱు పచ్చనితీఁగె, శైవాలము. శ్రీ.

(భూ. పాఁకు.)

చూ. ప్రాఁకుడు, ప్రాఁకుడెంచు, ప్రాఁకులాడు, ప్రాఁకొను.

ప్రాఁకుడు = పాఁకుడు. వి. (√ప్రాఁకు) ౧. ప్రాఁకుట. ౨ పాఁచి. (శ. ర.)

ప్రాఁకుడెంచు. అ. క్రి. (ప్రాఁకు = ఎంచు, స్వార్థమున) పైవచ్చు, వ్యాపించు.

గీ. గగనభాగమునఁ గొన్ని యుల్లనఁ ప్రాఁకుడెంచె, నపుడు.

వేం. పంచ. ౪. ౨౨౮.

ప్రాఁకులాడు. అ. క్రి. (√ప్రాఁకు.) పొర్లాడు, దొరలు

సీ. ఎదఁజొక్కి నిదురపోయెడి కుంభకర్ణుండు బిట్టురించుచు లేచి ప్రాఁకులాడె.

దశా ౪. ౨౦౪.

౨. క్రి ఆశ్రయించు.

వ్యవ. వానిని పట్టుకొని ప్రాఁకులాడిన లాభము లేదు

ప్రాఁకొను. అ. క్రి. (ప్రాఁకు + కొను.) పాఁచి పట్టు, నీరు నిలువై యుండుటచే పచ్చని మురికి కలదగు

క. ప్రాఁకొన్నమాతి యుదకము, మేఁకలపాడి యును కోఁత మేదిని సుమతీ

సు. శ. ౧౦

ప్రాఁగబ్బము. వి. (ప్రాఁత + కబ్బము.) వేదము

సీ. ప్రాఁగబ్బపుం బల్కుఁబడి చిక్కుఁ దీర్పరి గారుడాది పురాణకవనకర్త.

పాంచాలీ. ౩. ౩౪.

ప్రాఁచి = పాఁచి. వి. వారిపర్ణి, చిన్నయాకులు గల యొకజాతిపాఁచు.

సీ. ప్రాఁచినీరాకు నా వారిపర్ణి చెలఁగు.

ఆం. భా. ౧. ౧౨౪.

ద్వి. కమియమిరాఁకటఁ బ్రాఁచి గప్పియుండి యును, వములినంబైన గంగాంబుపుట్లు.

పండితా. పురా. ౧౩౫ పా.

ఉ. ప్రాఁతలు మీఁదఁగప్పెఁ గృపామతి
నోర్చితి (శాకుం. 3. ౧౦౦.)

వ. ... కతియశంబది ప్రాఁతఁ గనిరైన నీవ
కనిరైనం జెదరు వాదమతట్టుపగుంబు ...
ఆము. ౪. ౩౪.

విశే. (దీనికి ఉత్తరపదము పరమగునపుడు
బహుళంబుగా తొలియచ్చుమీఁదివర్ణంబుల
కెల్ల లోపంబగు. చూ. (ప్రా.) ౧. ప్రాచీ
నము, పూర్వపుది.

ద్వి. పసరింపఁ గ్రొత్తేమి ప్రాఁతేమి యింక.
బస పు. ౫ ౪౬౭ పం

గీ. ప్రాఁతయనఁగఁ బురాణాఖ్య పరఁగుచుండు
ఆం. భా. ౩. ౨౩.

౨. పూర్వకాలపుది, చిరకాలమునుండియున్నది.

గీ. భక్తిమతి లింగపతియను ప్రాఁతమాట,
నేఁడుగాఁగద్దె నే యలినీలవేణి.
హర. ౨ ౧౩.

క. తనదు ప్రాఁతందలమున్, స్థానికుఁ
డొసంగి.. ఆము. ౨. ౯౫. (వేదం.పా.)

3. భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు.

ఆ. పసులఁగాచి కాని బ్రతుకఁ గొరవుల
ప్రాఁతలమయున్న కేమ ధర్మపుత్రు, పశు
గణంబు నెల్లఁ బాలింతు .
భార. విరా. ౧. ౨౦౫.

౪. పూర్వపరిచితుఁడు, పరిచితుఁడు.

ఉ. ప్రాఁతల నేమ నీకుఁ బలుబాములఁబొందక
యున్న నాఁటి ప్రేఁతలు గంటిమి ...
ఉ. హరి. ౪. ౯౩.

గీ. ... తేజంబు నెల మెలఁగలుగఁ ప్రాఁత,
జాతిఁ గాఁ జేయు మరివది చేరకుండ ...
ఆము. ౪. ౨౫౮.

౫. జీర్ణము, చినిఁగినది.

గీ. కట్టుబట్టలు గాని ప్రాఁతబట్ట దయచెయ్యఁగోఁచు
లకు నిచ్చి ... (ఆము. ౬. ౭౮.)

గీ. .. ప్రాఁతపైచీరచెంగున బడుగువాఁడు,
కోమటికైలంబు చిదిమి తా శిర్సి ముడుచు.
నైష. ౮. ౧౪౮.

ప్రాఁతబసిఁడి = చిరకాలమునాఁటి బంగారము.

ఉ. బలితంపుఁగాఁగులన్, మూలుగుచున్న
ప్రాఁతబసిఁడి మంచి ధనార్థుల కిచ్చు ..
పాండు. ౪. ౨౧౧.

ప్రాఁబాఁపఁడు = ముసలిబ్రాహ్మణుఁడు.

గీ. వచ్చి ప్రాఁబాపఁ డొకఁ డిచ్చఁ జాణ
పాఁచి,తదవి నీ వెవ్వ రన్న.
కళా. ౧. ౧౯౮.

ప్రామానికము = కెంపు.

సీ. ప్రామానికపునిగ్గుఁ బ్రామానికపు శిలాపట్ట
భంగంబులు పరిఢవిల్ల.
సారంగ. ౧. ౧౧౭.

ఇ ప్రా,ప్రాఁగబ్బము, ప్రాఁజదువు, ప్రాఁత
కాఁపు ప్రాఁతగిల్లు, ప్రాఁతచదువు, ప్రాఁత
పలుకు, ప్రాఁతమగవాఁడు, ప్రాఁతమాట,
ప్రాఁతతేకము, ప్రాఁతవడు, ప్రాఁబడు,
ప్రాఁబల్కు. ప్రాఁబల్కుప్రముచ్చు, ప్రాబం
గము, ప్రాకేకే, ప్రాదయ్యము, ప్రామదుగు.
ప్రామినుకు, ప్రాయేలు, ప్రావిరి, ప్రాకేల్పు.

ప్రాఁతకాఁపు. విశే. (ప్రాఁత + కాఁపు.) చిర
కాలవాసి.

వ. కిరాఁత రాయలర్పు దొడ్డమను గ్రంథము
నైచియు కొక్కినాఁటిలో, నవరఁగఁ
ప్రాఁతకాఁపులలు రక్కడ గోపకటుంబు
లందరున్. (హరి. పూ. ౬. ౨౫.)

ప్రాఁతగిల్లు(లు). (√ప్రాఁత.) ప్రాఁతవడు.
(శ. ర., చి. ని.)

ప్రాఁతచేదువు. వి. (ప్రాఁత + చదువు.) వేదము.

గీ. ప్రాఁతచదువులు వలశాలిపసిఁడియందు,యు
యుఁబ గూర్చుందు బీఁటయు నగుచు ...
దశా్మo. ౧. ౧౫౪.

ప్రాఁతపలుకు(పల్కు) = ప్రాబల్కు.
ప్రాతమాట. వి. (ప్రాఁత + పలుకు) వేదము
సీ. తొలిచదువులు ప్రాఁతపలుకులు మిసుకులు
ప్రామిసుకులు తొంటిభాసలనఁగ, వేదాఖ్య
లగు . . సాం. ని. మాన. ౨.

ఉ. పలుకువెలందికిఁ మనికిప ట్టగు . ప్రాఁత
పల్కులు బోటాటముగా చదువంగ నేరకే,
తల దెగ ప్రేటులంబడిరి .
అచ్చ రా. బాల. 3౮.

ప్రాఁతమగవాఁడు. వి. (√ ప్రాఁత)పురాణ
పురుషుఁడు, శివుఁడు
గీ. ప్రాఁతమగవాఁడు వెలిబూదిపూఁత
వాఁడు (అచ్చ రా బాల ౧3)

ప్రాఁతమాట = పాఁతపలుకు.
వి. (√ ప్రాఁత) వేదము
సీ ప్రాఁతమాటలె తాని బహువాగ్విభూతి
లేని యజు గెల్తు రచ్చటి యవనసుదలు
పా వ ౧ ౪.

ప్రాఁతతీకము. వి (√ప్రాఁత)దాస్యము, సేవ
ద్వి. తరతరంబులను ప్రాఁతతీకంబుగఁబుఁగ,. .
బ్రతుకఁగ గోరు నీ పరివారజనులె.
ద్వి పరమ. 3. ౨౧౨. పా.

ప్రాఁతవడు = ప్రాఁబడు. వి (ప్రాఁత+పడు.)
పాఁతగిల్లు, మాయు, కుప్పపట్టు.
ఉ. పలుకులబొందు లేక రసభంగము సేయుచుఁ
బ్రాఁతపడ్డమాటలఁ దడు సేర్పు చూపి . .
నిర్వ. ౧. ౩.

క. . . ప్రాఁతపడిన కృపాణం,బులు గడుగు
వాఁడనిద సి,గళర క్తముచేత సేఁడు ఖరకర
వంశా. కవిక. ౨. ౨౧3.

ప్రాఁతు = పాఁతు. స. క్రి. భూమిలో పాఁతి
పెట్టు.
ద్వి . ఒకపాతకు సొలసి చచ్చుడును,
నచోృవఁ ప్రాఁతినఁ కెచ్చెర కెలచె,
నచ్చుగా నీమత్తి .
బస. పు ౪ ర౭౨. పం.

సీ. క్రమమున నాల్గువుంచమురోళ్ల క్రింద సేఁ
ప్రాఁతిన యది మాఁకఁ బాల్గాఁగఁ
గైకొనుఁడు . (ద్వా. ౯. ౧౦3.)

వి. మూలము.
గీ. నగశిఖరశిల్ల పిగపట్టి దిగిచినట్లు, వాల్ల
కల్లోలముగఁ ప్రాఁతుపెల్లగిల్ల.
బహు. 3. ౪౭

ప్రాఁబడు = ప్రాఁతవడు. అ. క్రి. (ప్రాఁత +
పడు.) ౧. మాయు, నశించు, పోవు.
సీ ములు పడిప్రాఁబడ్డ వలరాజుడాగులమీఁద
గందపుఁబూఁత మేకొలిపి. (వి క్ర. ౮. ౪.)
క. చెలు లెఱిఁగిన నాడెదరను,తలఁకది
ప్రాఁబడియె నిభుడు .
కవిక. 3. ౧౦౨.

చ. బతిచెడి సంచరించెదవు ప్రాఁబడిపోయె సె
నిదికేకమున్. (క్రీడా. ౪౦.)

౨. అలపడు.
చ .. వలరాయనిశ్రావ్యశిలోఁడికేని ప్రాఁ,
బడనిమయారి దారి కనుపట్టఁ గొలం
కునఁజేరి రెంతయున్. (చంద్రా. ౪. ౨3౯.)

ప్రాఁబల్కు(లుకు) = ప్రాఁతపల్కు. వి.
(ప్రాఁత = పలుకు) వేదము. (శ్రుతియంచేక
వచనాంతము.)

క. ... నీలలంకులు పొందుగఁ బ్రాఁబల్కు-
నడువుప్రాలికి నుమ్మా (నీలా. ౧. ౯౧.)

క. . బ్రాఁబలుకులు పెనుమినుకులు నాపెల
యుండ్ బ్రకులకును వేల్లు .

అం. సం. దేవ. ౪౧

ప్రాఁబల్కు-కదలు = ఉపనిషత్తులు.

సీ. బ్రాఁబల్కు-కదలవెంబడి మెలంగుచు వేల్పు
గమిచేత బ్రొక్కులు గనెడుబాము.

అచ్చ. భా. ౧. ౬.

ఇట్లి. ప్రాఁబల్కు-కుదలు.

సీ. బ్రాఁబల్కు-కుదలలోఁ బ్రణుతించుసంయమి
ప్రవరుల నుతిఁ బెదచెవులఁ బెట్టి.

ఉ. రా. ౨. ౧౪౭.

ప్రాఁబల్కు-చాల్తల్లి = వేదమాత.

దండకము ప్రాఁబల్కు-చాల్తల్లి కీల్గంటు
ప్రాఁబల్కు- లూర్పుంగముల్.

అచ్చ రా. యు ౧౬౧.

ఇట్లి. ప్రాఁబల్కు-కల్కి

సీ. ప్రాఁబల్కు-కల్కి-పాపటకు సిందూరమై
యొవ్వానిపదకాంతి యొనక మెసఁగు

ఉ రా. ౫ ౬౯.

ప్రాఁబలుకుటెంకి = సూర్యుఁడు.

గీ. తమ్మిచుట్టము మిన్నురతనము ప్రొద్దు, ప్రాఁబ
లుకుటెంకి సూర్యుఁడా.

అం. భా. ౧. ౭౧

ప్రాబల్కు-ప్రముచ్చు = వి (√ప్రాఁత.) సోమకుఁడు.

దండకము మున్నీరునొత్తించి ప్రాఁబల్కు-
ప్రముచ్చున్వడిన్వ్రచ్చి . (నీలా. ౧ ౪౧.)

ప్రాక్. సం. అవ్య. (దీనికి తెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు.) ౧ ముందు, ముందట ౨. మునుపు. ౩ మొదట, పూర్వము. ౪ తూర్పున. ౫. మంగళ. ౬. దిక్కు. ౭. దేశము.

ప్రాక = పాక. వి. దూలము లుంచక కట్టిన యిల్లు, శాల. (శ. ర.)

ప్రాకట్యము. సం వి అ. న. ప్రకటముగా నుండుట, ప్రసిద్ధత.

ప్రాకరణికము. సం. విశే. (అ. త్రి. అ) ప్రకరణముచే ప్రాప్తించినది, ప్రస్తుతవిషయమునకు సంబంధించినది. (ఉపయోగాది.)

ప్రాకషికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. స్త్రీలకు నర్తనము గఱపువాఁడు, నట్టువుఁడు. ౨. పరదారోపజీవి, ఇతరుని పెండ్లముచే పొట్ట ప్రోచికొనువాఁడు. (వాచ)

ప్రాకామ్యము. సం. వి. అ. న. ౧. ఇచ్ఛయొక్క స్వాతంత్ర్యము. ౨. ఇచ్ఛాపూర్వకత్వము. ౩. అడ్డు లేనియిచ్ఛ. (ఇది అష్టసిద్ధులలో నొకటి.)

ప్రాకారము. సం. వి. అ. పుం. చుట్టు వైచిన వెలుగు, గుడి లోనగువాని చుట్టుగోడ, ప్రహరి.

ప్రాకారీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రాకారమునకుఁ దగినది. (ఇటుక మొ.) ౨. చుట్టు ప్రాకారము గలది.

ప్రాకాశము. సం వి అ. పుం. కుండలాభరణము.

ప్రాకాశ్యము. సం. వి. అ. న. ౧. స్పష్టముగా నుండుట, తేటతెల్లముగా నుండుట. ౨. ప్రసిద్ధి ఖ్యాతి.

ప్రాకృతప్రలయము. సం. వి. అ. పుం. ప్రళయభేదము.

ప్రాకృతమిత్రము. సం. వి. అ. న. తనకు సహజశత్రువగు రాజుయొక్క దేశమునకు ననంతరదేశపురాజు.

ప్రాకృతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. స్వభావసిద్ధము, సహజము. ౨. సామాన్యము, సాధారణము. ౩. అల్పము, అముఖ్యము. ౪. ప్రకృతివలనఁ బుట్టినది. ౫. దేశీయము. (భాష) వి. అ. న. ఒకానొక భాష.

ప్రాకృతశత్రువు. సం. వి. అ. పుం. తనదేశము నకు తరువాతివాఁ డగురాజు.

ప్రాకృతికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ప్రకృతివలనఁ గలిగినది. ౨. మిథ్యాత్మకము, భ్రమాత్మకము. ౩. ప్రకృతిసాధ్యము.

ప్రాకృతుఁడు. సం. విణ. అ. ఆ. అ. సంస్కారము లేనివాఁడు, నీచుఁడు, పామరుఁడు.

ప్రాకెన(న్న) = పాకెన. చూ. పాకెన్న.

క. తగఁ బ్రాకెనయును దీపించి,నగవులనవ
రైవతనుత యయా. ౪. ౧౧౫.

మ. ... మణిప్రాకెన్న చెలంగఁ గీర్తిలతిలకల్
పాకారి లోకంబుతెం,టనె ప్రాకె న్నయ
పెంపు పాంచా. ౪. ౩౧.

ఉ. ధరణీమహేంద్రులు .. క్రమయుక్తికిఁ
బ్రాకెన్న రొమువర్చి రింపలర
ఇందు. ౬. ౬౫.

ద్వి. ప్రాకెన్న జేసిరి బ్రహ్మాదు లెల్లఁ, బ్రాకటాశీ
ర్వాదఘణములు మీఱ. వ్యా. వి. ౩. ౫౭.

ప్రాక్కు. సం. విణ. (చ్. చీ. చ్.) ౧. ముందు ప్రక్క నెంగ నైనది, ముందటిది. ౨. మును పటిది. ౩. తూర్పుది.

ప్రాకూలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కొనలు తూర్పువంక తిరిగినది. (కుశాది.) వి.అ.న. తూర్పువంకగా కొనగల దర్భపోఁచ

ప్రాక్తనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. పూర్వభవది, మునుపు గలిగినది. ౨. మునుపటి కాలపుది, మునుపటి జన్మమునది. ౩. ప్రాచీనము ప్రాఁతది.

ప్రాక్ఫలము. సం. వి. అ. పుం. పనస చె.

ప్రాక్ఫ(ఫా)ల్గుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పూర్వఫల్గుని, పూర్వాభాద్ర.

ప్రాక్ఫాల్గునుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బృహస్పతి గ్రహము.

ప్రాక్ఫాల్గునేయుఁడు. సం. వి = ప్రాక్ఫాల్గునుఁడు.

ప్రాక్శిరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తూర్పు వంక తలగలవాఁడు.

ఇట్లే ప్రాక్శిరముఁడు, ప్రాక్శిరస్కుఁడు.

ప్రాక్సంధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూర్వసంధ్య, తొలిసంజ.

ప్రాక్సవనము. సం. వి. అ. న. యజ్ఞమునందలి ప్రథమసవనము.

ప్రాక్స్రోతస్సు. సం. విణ. (స్.) తూర్పు దిక్కుగా ప్రవహించెడిది. సం. వి. స్. స్త్రీ. నది, ఏఱు.

ప్రాఖర్యము. సం. వి. అ. న. ౧. మిక్కిలి వాడియైనదాని ధర్మము. ౨. కటుత్వము. ౩. మస్తత్వము. ౪. ఉత్సాహము.

ప్రాగభావము. సం. వి.అ. పుం. ౧. (న్యాయ.) ఇపుడుగాక భవిష్యత్కాలాది ప్రతీతి సిద్ధమగు వినాశియగు అవి భావము.

ప్రాగల్భ్యము. సం. వి. అ. న. ౧. దిట్టతనము, ధృష్టత్వము. ౨. గర్వము. ౩. ప్రతిభ, సొంపు. ౪. పరిపాకము. ౫. ధర్షణము, తొందర. ౬. సమర్థత్వము, మాటకారితనము. ౭. 'ముఖ్యాంశ అంతస్థు. ౮. నిశ్చయము, దృఢబుద్ధి.

౯. పెంకెతనము, ప్రాగల్భ్యము. ౧౦. స్త్రీ. శృంగారచేష్టావిశేషము. (శ. ర.)

ప్రాగుత్తరము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) పూర్వోత్తరదిక్కునది.

ప్రాగుదీచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పూర్వోత్తర దిక్కు, ఈశాన్యకోణము.

ప్రాగ్జ్యోతిషము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక దేశము. (దీనికి కామరూప మని నామాంతరము. వి. అ. న. ఒకానొకపట్టణము.

ప్రాగ్దేశము. సం. వి. అ. పుం. తూర్పుదేశము.

ప్రాగ్భారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. అతిశయము, ఉత్కర్షము. ౨. పరభాగము, ముందటిభాగము. ౩. పర్వతాదుల శిఖరము.

ప్రాగ్భావము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మునుపటి. ౨. ఉత్కర్షము, అతిశయము.

ప్రాగ్రసరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. మొదటివాఁడు. ౨. అగ్రగామి, ముందునడచువాఁడు.

ప్రాగ్రహరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. శ్రేష్ఠము, ముఖ్యము. ౨. మొదటిది. ౩. ముందు నడచునది. (శ. ర.)

ప్రాగ్రాటము. సం. వి అ. న. అధునదధి, గడ్డగా నుండని పెరుఁగు (అ. వి)

ప్రాగ్ర్యము. సం. విశే = ప్రాగ్రహరము.

ప్రాగ్వంశము. సం. వి. అ. పుం. ౧. యజమానపత్నీ సంశము. ౨. హవిర్గృహమునకుఁ దూర్పుభాగమున యజమానుఁడు లోనగువా రుండుట కైన గృహము.

ప్రాఙ్గంగ్వంశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు (కాశీ.)

ప్రాఘాతము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధము. (గాంధ.)

ప్రాఘారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కారుట, కురియుట. (జలాదిధార. అవి. శ. ర.) ౨. యజ్ఞాదులందు అగ్నిహోత్రముమీఁద ఘృతాదులు కారుట. (వాచ.)

ప్రాఘుణకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అతిథి.

ప్రాఘుణికుఁడు. సం = ప్రాఘుణకుఁడు.

ప్రాఘుణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అతిథి.

ప్రాఘూర్ణ(ర్ణి)కుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అతిథి. (వాచ.)

ప్రాఙ్న్యాయము. సం. వి. అ. పుం. వ్యవహార విషయమగు ఉత్తరభేదము, ఇది పూర్వవిచారణయందు జరిగినన్యాయము చెప్పి చూపుట. (వాచ.)

శ్లో. ఆచారేణావసన్నోపి పునర్లేఖయతే యది, సోభిధేయో జితః పూర్వం ప్రాఙ్న్యాయస్తు స ఉచ్యతే.

ప్రాచారుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆచార ప్రచ్యుతుఁడు, ఆచారము విడిచినవాఁడు.

ప్రాచార్యుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రాప్తాచార్యుఁడు, ఆచార్యుని విడచినవాఁడు. (శబ్దాది.)

ప్రాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. తూర్పు. ౨. పచ్చాకుచెట్టు, మాతృపత్రి. ?.

ప్రాచిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. దనుమశీగ, అడవియీఁగ. ౨. ఆఁడుడేగ, ౩. మాంజటి. ౪. నల్లి.

ప్రాచిరము. వి. (సం. ప్రాంచత్కృతం.) ప్రాంచిత్రము. గోపరాజాజ్ఞము కొటము కట్టుట. (శాంక.)

సీ. (ప్రాగ్దిశాసంబంధమైన) ఆకసము నాక్రమించ్న
తెలుఁగ్రాకిరణము లాయ్రఁగ్రాచితంబుగఁ
దమోరాశులంబు,

గీ. దంటఁ దనచేతి వివశంబుగఁ దమకపదెదు
వనిక . వై. భా. ౬. ౧౩౩.

ప్రాచీన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. చిఱుతోఁట. ౨. వనకత్తి. ౩. రాస్న.

ప్రాచీనతిలకము. సం. వి. అ. న. చంద్రుఁడు. (ఆ. వి.)

ప్రాచీనపనసము. సం. వి. అ. పుం. బిల్వ వృక్షము.

ప్రాచీనబర్హి. సం. వి. న్. పుం. ౧. ఇంద్రుఁడు, ౨. ఒకానొకరాజు. ౩. ఈశ్వరుఁడు. (శ. వి.)

ప్రాచీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పూర్వదేశపుది, ముందటిది. ౨. తూర్పుది, తూర్పునఁ గలిగినది, తూర్పుదిక్కుగాఁ దిరిగినది. ౩. పూర్వకాలపుది, మునుపటిది, పురాతనము, చాలాకాలమునాటిది.

వి. అ. పుం న. ౧. కంచుకోట, వృత్తి.

ప్రాచీనవిత్తు. వి. విణ. కుఱుచుఁడు.

సీ. కుఱుచ,వాజ మారాంకొర వానె ప్రక్కల
చుచ్చు చీవాట్లమారి ప్రాచీనవిత్తు.
(హంస. ౫. ౧౧౩.)

ప్రాచీనాగ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తూర్పువంక కొన గలది, ప్రాగగ్రము. (శబ్ద.)

ప్రాచీనామలకము. సం. వి. అ. న. పానీయా మలకము.

ప్రాచీనావీతము. సం. వి. అ. న. కుడిభుజము మీఁదుగా జన్నిదము ప్రక్క ద్రేలవేయుటయు.

ప్రాచీనావీతి. సం. విణ. (శ. పు. న.) ప్రాచీనా వీతము ధరించినవాఁడు.

ప్రాచీనావీతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాచీనావీతము ధరించినవాఁడు.

ప్రాచీపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

ప్రాచీరము. సం. వి. అ. న కంచుకోట.

ప్రాచుర్యము. సం. వి. అ. న. ౧. విస్తారము. ౨. సమూహము.

ప్రాచేతసుఁడు. సం వి. అ. పుం. ౧. వాల్మీకి ముని. ౨. మనువు. ౩. దక్షుఁడు. (విల్సను)

ప్రాచ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూర్వ దేశపుది, ముందటిది. ౨. తూర్పుది, తూర్పు దిక్కునను న్నది ౩. పూర్వకాలపుది, మునుప టిది. ౪. పురాతనము, ప్రాఁతకాలపుది. వి. అ. పుం. శరావతి యనునది రెల్లగాఁ గలప్రాగ్దక్షిణముల మధ్యదేశము.

ప్రాజంగము. వి. (ప్రాఁత + జంగము) శివుఁడు.

ఉ ... జగంబుఁ గ్రోమప్రాజంగము క్షీర
వారిధినిషంగము ... ఆశ్రయించెదన్.
అహల్యా. ౧. ౩.

ప్రాజకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సారథి.

ప్రాజనము. సం. వి. అ. పుం. న. పసులను దోలెడిములుకోల, తోత్రము.

ప్రాజాపత్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రజాపతి దేవతగాఁ గలది, (చర్వాది.) ౨. ప్రజాపతివలనఁ బుట్టినది. ౩. ప్రజాపతి సంబంధ మైనది. వి. అ. పుం. ౧. (మీ రిరువురు కూడి ధర్మము చేయుఁ డని వరునితో పలికించి కన్నె నిచ్చి చేయు.) వివాహభేదము. ౨. తైవభేదము. ౩. పితృలోకము. వి. అ. న. ౧. వ్రతభేదము. (ఇది పండ్రెండు దినములు చేయఁ దగినది. "త్ర్యహం ప్రాత స్త్ర్యహం సాయం త్ర్యహ మద్యాదయాచితం. త్ర్యహం పరంచ నాశ్నీయాత్ ప్రాజాపత్యం మితి స్మృతం.")

(వాచ.) ౨. రోహిణీనక్షత్రము. ౩. ప్రయాగ తీర్థము. ౪. అధికారము. (శ. ర.) ౫. గర్భాధాన సంస్కారము. (శే. వి) వి. అ. స్త్రీ ఇష్టి విశేషము. (ఇది ప్రవ్రజ్యాక్రమమున కంగము.)

ప్రాజి. సం. వి. ఇ. పుం. డేగ (వాచ.)

ప్రాజికము. సం. వి. అ. పుం డేగ

ప్రాజితృ. సం. వి. ఋ. పుం. సారథి, తేరు తోలువాఁడు.

ప్రాజేజే. వి. (√ ప్రాఁతఁ.) రాత్రుమ్రాఁడు.

సీ. పేటొండుని ల్గాని తూతి ప్రాణేజేలతోని
ప్రేమాడిపట్టి కేంచి బల్కు, దంత .
అచ్చ. రా. సుం. ౧౧౯.

ప్రాజేశము. సం. వి. అ. న. రోహిణీనక్షత్రము.

ప్రాజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. మంచి బుద్ధిగల ఆఁడుది. ౨. బుద్ధి. (శ. ర.)

ప్రాజ్ఞి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. లోకవ్యవహారమందు మిక్కిలి తెలివిగలయాఁడుది. ౨. పండితుని భార్య. ౩. సూర్యపత్ని.

ప్రాజ్ఞుఁడు. సం. విణ. (అ. జ్ఞా. జ్ఞే. అ.) ౧. బుద్ధిమంతుఁడు. ౨. దక్షుఁడు, సమర్థుఁడు. వి. అ. పుం. ౧. పండితుఁడు. ౨. రాజశుకము, రాచిలుక. ౩. కల్కిదేవునియన్న. వి. ఆ. స్త్రీ. బుద్ధి. వి. అ. పుం. వ్యష్టిపరిచ్ఛిన్నమై సంకల్పనాత్రభాసకమగు జీవచైతన్యము. (వాచ.)

ప్రాజ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రచురము, అధికము. ౨. గొప్పది. ౩. పొడవైనది.

ప్రాడ్వాకుఁడు. సం. వి. ఆ. (దుర్వాకోత్పత్తి) తీర్పరి, మధ్యస్థుఁడు.

సీ. తులువిత్తు తలగాచి ప్రాడ్వాకుఁ డుచ్ఛిష్ట
కొండు సుద్దులమూర యులిపికొట్టె
(హంస. ౫. ౧౧౩.)

ప్రాడ్వివాకుఁడు. సం. వి. అ. పుం తగవరి, అక్షదర్శకుఁడు

సీ. పంచబాణతిఁ ప్రాడ్వివాకు లై పటుప్రలాజ్జల కొప్పగించిరి చదువు శిల్ల.
(మనుచ. ౩. ౧౭౯.)

ప్రాణంతము. సం. వి అ. పుం. ౧. వాయువు. ౨. రసాంజనము.

ప్రాణంతి. సం. వి ఈ. స్త్రీ ౧ ఆఁకలి, ౨. హిక్క, ఎక్కిలి ౩ వెక్కిటు.

ప్రాణకము. సం. విణ (అ. కి కా. అ.) ప్రాణి, చేతనము. వి. అ. పుం. ౧. జీవకవృక్షము. ౯. ౨. బోళము ౯.

ప్రాణకరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ప్రాణము కలిగించునది, సత్తువ కలిగించునది

ప్రాణగోడ్డము. వి. విణ. ప్రాణహింసకము. ప్రాణమును పోఁగొట్టునది. (ఇది అనింద్య గ్రామ్య మని చిన్నయసూరి. (పని,మాట కెం.) "ప్రాణకుట్టుభవము" అని ప్రౌఢవ్యా.)

చ .. భవిరతిఁ బెద్ద కానపడి పొడిదొంగిదఁ ప్రాణగోడ్డపుం,బను లగు నవ్విధంబు మన పద్ధతిగాద జగం బెఱుంగఁగఁ.
(భార. అను. ౪. ౧౩౪.)

సీ. ప్రాణగోడ్డము వైనపరవు పాపాసనములఁ బరులసొమ్ముల కానపడకుండారు.
(వైమ. ౪. ౫౩.)

చ. త్రిదశులు పిల్చి పంపు ఉదోకతీయముగాఁ గాని దేవరోరు పెల్లిదముగఁ జేసి,యింతఁ గాని శేపడి శేవడు ప్రాణగోడ్డ మాడెదు...
(ఉ. హం. ౪. ౧౭౧.)

క. శ్రీరమణ కేలు పిడియు నమ్మకొందలపా టొంది ప్రాణగొడ్డ మగుటఁ దృష్టం దోలఁ గఁబా తెలను ... భార. అను. ౪. ౩౭౦.

ప్రాణగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. ముక్కు.

ప్రాణఘాతకము. సం. విశే. (అ.అ.అ.) ప్రాణ మును నాశనము సేయునది, ప్రాణము పోఁగొ ట్టునది.

ప్రాణఘ్నము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) ప్రాణ మును నాశనము చేయునది.

ప్రాణచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. వధము' హత్య.

ప్రాణత్యాగము. సం. వి అ. పుం. ప్రాణమును విడచుట, ఆత్మహత్య ౨. మరణము.

ప్రాణథము. సం. విశే (అ. ఆ. అ) బల వంతము, బలము గలది.

వి. అ. పుం. = ప్రాణము. (వాచ.)

ప్రాణద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. హరీతకి. శ.

ప్రాణదండము. సం. వి. అ. పుం. మరణదండ నము.

ప్రాణదము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) ౧. ప్రాణ ముల నిచ్చునది. ౨. దాత.

వి. అ. న. ౧. జలము. ౨. నెత్తురు. ౩ బుద్ధి యనుగంధ ద్రవ్యము. పుం. జీవకము, వేగిస. శ.

ప్రాణదయితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పెనిమిటి, మగఁడు.

ప్రాణదాత. సం. విశే (ఋ. ౠ. ఋ.) రక్ష కుఁడు, ప్రాణములను గాచినవాఁడు, ప్రాణముల నిచ్చువాఁడు.

ప్రాణదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. విష్ణువు ౨. చికిత్సకుఁడు, వైద్యుఁడు.

ప్రాణధారణము. సం. వి. అ. న. ౧. కడుపు ప్రాఁది కొనుట, దేహయాత్ర. ౨. జీవనోపా యము, బ్రదుకుఁ దెరువు. ౩. సత్తువ, జీవన శక్తి.

ప్రాణధారము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ప్రాణముగలది.

వి అ పుం ప్రాణి, చేతనము.

ప్రాణనము. సం వి. అ. పుం. జలము. వి. అ. న. ౧. ఊర్పుట, శ్వాసవ్యాపారము. ౨. జీవ నము, బ్రదుకు. ౩. ప్రాణము కలిగించుట.

ప్రాణనాథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧ పెని మిటి ౨. యముఁడు (విల్యమ్సు)

ప్రాణనిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాణా యామము.

ప్రాణపతి. సం వి. ఇ. పుం. ౧. ప్రియుఁడు, చెలువుఁడు, పెనిమిటి ౨. ఆత్మ.

ప్రాణపత్ని. సం వి. ఈ. స్త్రీ. కంఠస్వరము ఎలుఁగు.

ప్రాణప్రద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుద్ధి యను ఔషధి. శ

ప్రాణప్రదము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. బలము నిచ్చునది. ౨. ప్రాణము నుద్ధరించునది.

ప్రాణభాస్వత్తు. సం. వి. త్. పుం సముద్రము.

ప్రాణభృత్తు. సం. విశే. (త్. ఈ. త్.) ౧. ప్రాణము గలది, చేతనము. ౨. ప్రాణమును పోషించునది. వి. త్. పుం. చేతనవస్తువు, ప్రాణి.

ప్రాణమయకోశము. అ. పుం. పంచకోశము లలో నొకటి.

ప్రాణమయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రాణముగలది. వి. అ. పుం. ప్రాణమయ కోశము.

ప్రాణము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఊపిరి, ఉసురు. ౨. ఊపిరి. (ఉభయార్థమున బహువచనము.) ౩. హృదయమందలిగాలి. (ఇది పంచప్రాణములలో నొకటి, పంచప్రాణములు - ప్రాణము, అపానము, సమానము, ఉదానము, వ్యానము) ౪. గాలి. ౫. బలిమి, బలము. ౬. జీవుఁడు. ౭. బ్రహ్మము ౮ ఇంద్రియము. ౯. కావ్యజీవము ౧౦. ఖాదియగు ఒత్తు అక్షరము. ౧౧. శక్తి (అ. ని) ౧౨. కాలమాన సాధనమగు శ్వాసము. ౧౩. బోళము. ౧౪. దేహమందలి దశవృత్తిక మగువాయువు. ౧౫. మూలాధారమందలి వాయువు. ౧౬. పరాత్మ దేహసమష్ట్యుపహితచైతన్యము.

విణ. (అ.ఆ.అ) ౧ పూరితము, నిండింపఁబడినది. ౨ మిక్కిలి ప్రియ మైనది

ప్రాణముపైవచ్చుట = హాని యగుట

ద్వి. పతి విన్నప్రాణంబుపై వచ్చు ననక.

పండితా. దీక్షా. ౪౩. పా.

ప్రాణంబు ప్రాణము = మిక్కిలి ప్రియము, ప్రాణముకంటె నధికము.

గీ. కాదుగ ప్రాణంబుప్రాణమై నన్నుఁ దన్ను, కాఁగ భావించి యాదేవి గారవించు.

భార విరా. ౧. ౩౧౬

ప్రాణావంగలుగుట = జీవించియుండుట, ఊపిరి కలిగియుండుట.

క. మానక ధృతరాష్ట్రుఁడు ప్రాణంగలుగఁగ. (భార. ఉద్యో. ౩. ౩౪౫.)

[illegible]చేతఁ ప్రాణములిడుట = అన్నిటికి సిద్ధమగుట.

సీ. మంజీరము లెవ్వరిదిత్తె మెత్తెరఁగునందు,నాట పై యుండు నది రొండ్ల నలయనట్లు,వేని

[illegible]హరింపఁగ, నీ పాదసేవ నతఁ, విముక్తుఁ డౌచేతఁ ప్రాణంబు లిడి నకలి.

భార. శాం. ౨. ౧౭౪.

ప్రాణము విడిచిటుఁ బట్టుకొనుట = ధైర్యము వహించుట. (తెగించు అని భావము.)

క. పడఁతి రొటుట్లైనఁ ప్రాణముఁ, విడిచిటఁ బట్టుకొని కేఁడు ప్రియుతో నిష్ప్యపుడు నలేఁ బలుకక యుండుక,తన పుండును మాఁగఁగాను వాలిమితోఁగన్.

కళా. ౭. ౨౦౫

ప్రాణములు విడిపించు = చంపు, ప్రాణములు విడుచునట్లుచేయు

క. .. విడువక మార్కొన్న నద్దవిడిఁ ప్రాణంబుల్, విడిపించితాని పాఱఁగ, విడువఁడు

కై. భా ౪. ౧౪.

సా. ప్రాణముగలిగి బలుసుకూరఁ దినియు నైన బ్రదుకుట.

క. కలిమికి రాజ్యవిభూతికి, విల్రసతములు పూని వదలఁగఁగతిఁ జావక్,నలనదు ప్రాణము గలిగిన, బలుసుగూర తినియు నైన బ్రదుకఁగ వచ్చున్ రుక్మాం. ౫. ౧౫౫

ప్రాణమయము. సం. వి. అ. పుం. = ప్రాణాయామము.

ప్రాణయాత్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. ప్రాణధారణ[illegible] వ్యాపార[illegible] నిర్వాహము. ౨. భోజనాది.

ప్రాణహాని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. ప్రాణవియోగము. ౨. (బహువ్రీహిమున) [illegible]. వి.ఇ. స్త్రీ. జీవములను నాశము చేయునది.

ప్రాణరంధ్రము. సం. వి. అ. న. ౧. ముక్కు. ౨. నాసాపుటము, ముక్కురంధ్రము.

ప్రాణవృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జీవనసంబంధి యగు (ప్రాణాదుల) వ్యాపారము.

ప్రాణసంకటము. సం. వి. అ. న. ౧. ప్రాణము నిలుచునా నిలువదా యనుసందేహించు సంకటపు టపాయము, మరణము గలిగింపఁగల పట్టి యవస్థ, గొప్పవిపత్తు.

చ. . . పాంథులు భీతిని ధరిత్రిపై, నరుగిరఁ
బ్రాణసంకటము జైనరుంగాఁగొని యందు
జేసలిన్. వేం. పంచ. ౧. ౭౭౯.

ప్రాణసంశయము. సం. వి. అ. పుం = ప్రాణసంకటము.

ప్రాణసద్మము. సం. వి. న్. న. దేహము.

ప్రాణసమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రియురాలు, భార్య.

ప్రాణసముఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాణముతో సమానుఁ డగుప్రియుఁడు. వి. అ. పుం. ౧. ప్రియుఁడు, పెనిమిటి.

ప్రాణహరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ బలమును హరించునది. ౨. ప్రాణమును దీయు నది (విషము మొ) ౩. దేహమునుండి దేహాంతరమును పొందించునది.

ప్రాణహారకము. సం విణ. (అ రిగా అ) ప్రాణమును హరించునది, నాశకము. వి. అ. న. ఒకవిషము వత్సనాభము. ?

ప్రాణాం(త)తికము. సం. విణ (అ. రిగా అ.) ౧. మరణమును కలిగించునది. ౨ ప్రాణములుపోవువరకు ప్రవర్తించునది. ౩. భయంకరము, అపాయకరము. వి. అ. న. వధము

ప్రాణాఘాతము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాణరోధ కము. (శ. ర.)

ప్రాణాచారముపడు. క్రి. అ. క్రి. ప్రాణహాని కరముచేయు. (శ. ర.)

ప్రాణాచార్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాజ వైద్యుఁడు.

ప్రాణాతిపాతము. సం వి. అ పుం. = ప్రాణ ఘాతము.

ప్రాణాత్మ. సం. వి. న్ పుం జీవాత్మ.

ప్రాణాత్యయము. సం వి అ పుం ౧ ప్రాణములు పోవుసమయము. ౨. ప్రాణముపోవుట, మరణము

ప్రాణాదము. సం విణ. = ప్రాణాంతకము.

ప్రాణాధిపుఁడు. సం వి అ పుం. ఆత్మ

ప్రాణాపానములు. సం. వి ద్వి. అ పుం. ప్రాణవాయువును అపానవాయువును, ఉచ్ఛ్వాసము, నిశ్వాసము. (విల్యమ్సు.)

ప్రాణాపానులు. సం. వి. అ. పుం ద్వి. అశ్వినీ దేవతలు.

ప్రాణాయనము. సం. వి అ. న. ఇంద్రియము

ప్రాణాయామము. సం వి. అ. పుం. ప్రాణ వాయువును (నాసికాముఖములందు సంచరించెడు దానిని మంత్రపూర్వకముగా) నిరోధించుట. (ఇది యోగాంగము అష్టాంగములలో నొకటి.)

ప్రాణాహుతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ భోజనమున కుముందు పంచప్రాణరూపాగ్నిని తృప్తిచేయు ఆహుతి.

ప్రాణి. సం. విణ (న్. నీ న్.) ప్రాణము గలది, జీవించునది, బ్రదుకునది. వి. న్. పుం. ౧. జంతువు, జీవము. ౨ మనుష్యుఁడు.

ప్రాణిజాతము. సం. వి అ. న. సర్వజీవసమూహము, జీవసమష్టి.

ప్రాణిద్యూతము. సం. వి. అ. పుం. న ౧. కోడిపందెము లోనగునది, సమాహ్వయము, యుద్ధము. (శే. వి.)

ప్రాణిమాత. సం వి. ఋ. స్త్రీ. గర్భధాత్రీ క్షుపము. శ.

ప్రాణిహింస. సం వి. అ. స్త్రీ. జీవములను హింసించుట

ప్రాణిహిత. సం వి అ. స్త్రీ పాదుక, పావలు. (త్రి వి.)

ప్రాణేశ. సం వి ఆ స్త్రీ ప్రియురాలు పత్ని

ప్రాణేశము. సం వి అ పుం ఒకానొక వాయువు. (విల్యమ్సు.)

ప్రాణేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం ప్రియుఁడు, పతి.

ఇట్లే: ప్రాణేశ్వరుఁడు కెం

ప్రాణోపహారము. సం వి. అ పుం ఆహారము (విల్యమ్సు.)

ప్రాతఃకాలము. సం వి అ. పుం వేకువప్రొద్దు

కా ప్రాతఃకాలము వాయసంబు .

నైష ౮ ౧౯.

ప్రాతర్. సం అవ్య. (ఇది తెనుఁగున సమాస పూర్వపదముగానే యుండును)

ఉదా: ప్రాతఃకాలము, ప్రాతస్స్నానము, ప్రాతర్భోక్తృ. ౧. వేకువ. ౨ సూర్యోదయమున మొదలు రెండు ముహూర్తముల కాలము.

ప్రాతరచకము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక సర్పము. (శాదు.)

ప్రాతర్గేయము. సం. వి. అ. న. ప్రాతఃకాలమున గానముచేయఁదగిన పాటము. (త్రి. వి.)

ప్రాతర్గేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్తుతి పాఠకుఁడు, వేకువను రాజాదుల గీతాదులచే మేలుకొలుపువాఁడు.

ప్రాతర్దినము. సం వి. అ న. లేఁబగలు, దినముయొక్క మొదటి భాగము.

ప్రాతర్భోక్తృ. సం వి. ఋ. పుం కాకి

ప్రాతర్భోజనము. సం. వి. అ న. = ప్రాతరాశము.

ప్రాతస్తనము. సం విశే (అ. ఈ. అ) ప్రాతఃకాలపుది, వేకువది

ప్రాతస్త్రివర్గ. సం. వి ఆ. స్త్రీ (దేనియందు ప్రాతస్స్నానముచే త్రివర్గము లభించునో) గంగ

ప్రాతస్సంధ్య. సం. వి ఆ స్త్రీ ౧ తొలుసంజ ౨ సంధ్యోపాసనభేదము

ప్రాతస్సవనము. సం. వి అ న. ప్రాతఃకాలమునందు చేయఁదగిన హోమయాగాంగకర్మభేదము.

ఇట్లే ప్రాతస్సవము కెం

ప్రాతాని. ప్రధాని, మంత్రి

వ. . చైత్రబ(ల) బృహస్పతి వారముక కలింగలోనిబోడగంగ దేవుని ప్రాతాని బుడిమిరిదాస నాయుకకొడుక్కు ...

దశా. ౪ ౧౧౮౫

ప్రాతిక. సం. వి అ. స్త్రీ. జపా, దాసనము. శ (రాగవి.)

ప్రాతికూలికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ప్రతికూలమైనది.

ప్రాతికూల్యము. సం. వి. అ. న. ప్రతికూలత్వము. (వ్యతి. అనుకూల్యము.)

ప్రాతిజనీనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రతి జనునకు సాధువైనది.

ప్రాతిపక్ష్యము. సం. వి. అ. న. శత్రుత్వము, పగ.

ప్రాతిపదికము. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని. వి. అ. న (ధాతుభిన్నంబును ప్రత్యయభిన్నంబును కృత్తద్ధితభిన్న ప్రత్యయాంత భిన్నంబును వాక్య భిన్నమునగు) అర్థవచ్ఛబ్ద రూపము, నామము.

ప్రాతిభము. సం. విణ (అ ఈ అ) ౧. ప్రతిభకు సంబంధించినది. ౨. ప్రతిభవలన జనించినది

వి. అ. న. ౧. (యోగులకు కలుగు) ఉప సర్గము, విఘ్నభేదము. ౨. ప్రతిభ, బుద్ధి వైశద్యము (విల్యమ్సు.)

ప్రాతిభావ్యము. సం. వి. అ. న. ౧ పూటకాపుతనము, ఉత్తర వాదిత్వము ౨. ధనము. (వాచ)

ప్రాతిభాసికము. సం. విణ. (అ. కీ. అ) ప్రతిభాసించునది, మిథ్యయైనది. ౨. (ఒకదాని.) వలె కనఁబడునది.

ప్రాతిలోమ్యము. సం. వి అ న. ప్రాతి కూల్యము, విరోధము (విల్యమ్సు.)

ప్రాతివేశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం పొరుగు వాఁడు.

ఇట్లే ప్రాతివేశ్మకుఁడు, ప్రాతివేశ్యకుఁడు నెం.

ప్రాతివేశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (సమీప గృహ వర్తినియగు) దూతికా విశేషము, (ప్రకాప చంద్రీయము.)

ప్రాతివేశ్యుఁడు. సం. వి. అ. పు. ౧. పొరుగు వాఁడు, ప్రక్కయింటివాఁడు.

ప్రాతిశాఖ్యము. సం. వి. అ. వైదిక వ్యాకరణ విశేషము. (వేదములలో ప్రతిశాఖకు చెందిన వ్యాకరణము.

ప్రాతిస్వికము. సం విణ (అ. కీ. అ.) తనకుమాత్రము కలది, అసాధారణము. (శ్రీ. వి.)

ప్రాతిహార(రి)కుఁడు. సం. వి అ. పుం. ప్రతి హారకుఁడు.

ప్రాతిహార్యము. సం. వి అ. న. ౧. గారడీ విద్య ౨. అద్భుతము 3 ద్వారపాలకత్వము, పారా.

ప్రాతీతికము. సం విణ (అ. ఈ. అ.) ప్రాతి భాసికము.

ప్రాతీపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శంతనుఁడు. (శ్రీ. వి.)

ప్రాతీపికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ప్రతికూలము, విరుద్ధము. ౨. ప్రతికూలముగా నడచునది.

ప్రాత్యయికము. సం. విణ. (అ. యికీ. అ.) నమ్మదగినది. విశ్వసనీయము.

ప్రాత్యయికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిభువు, పూటకాపు.

ప్రాథమకల్పికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. క్రొత్తగా చదువ నారంభించినవాఁడు, (శిష్యుఁడు) ౨. మొదట ప్రారంభింప తగినది. (వేదాధ్యయనాది.)

ప్రాథమికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ప్రథమము, మొదటిది. ౨. మునుపటిది, పూర్వము. 3. మొదటిసారి కలిగినది.

ప్రాథమ్యము. సం. వి. అ. న. ప్రథమత్వము.

ప్రాదయ్యము. వి. (√ప్రాఁత) కాపుఁడు.

మ. ...ఇంటవలెంతి యుల్లాసమున ప్రాదుర్భవింపఁ జేయింతయును, ఇంటంచంచములఁ బోరి...
అచ్చ. రా. యు. ౩౭.

ప్రాదుర్భవించు. సం. అ. క్రి. పుట్టు.

వ. .. నాదుశరీరంబునం ప్రాదుర్భవించిన శృంగారకళాధురంధరుం డైనపురుషుండు ఋగ్వేదం బని .. వరాహ. ౧. ౯౯.

ప్రాదుర్భావము. సం. వి. అ పుం. ౧. పుట్టుక, ౨. పొడచూపుట. ౩. (దేవాదుల) అవతారము.

ప్రాదుర్భూతము. సం విణ (అ. ఆ అ) ౧ పొడచూపినది. ౨. పుట్టినది

ప్రాదుష్కరణము. సం వి అ. పుం. ౧. ప్రకాశనము ౨. పొడచూపించుట.

ప్రాదుష్యము. సం. వి అ న ప్రాదుర్భావము,

ప్రాదేశనము. సం. వి. అ న. త్యాగము, దానము.

ప్రాదేశము. సం. వి. అ. పుం. ౧. జాత్తిలి, లాడిక ౨ ప్రదేశము.

ప్రాదేశి. సం. విణ (ఇ. ఈ. ఇ.) ప్రాదేశపు కొలతగలది, జాత్తెడు

ప్రాదేశికుఁడు. సం. వి అ. పుం. కొద్దిభూమి కధిపతి, మండలాధిపతి.

ప్రాదేశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చూపుడువ్రేలు

ప్రాధనికము. సం వి. అ. న. నాశకర మగు ఆయుధము, పోటుముట్టు.

ప్రాధానికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ప్రధానము, ముఖ్యము. ౨. ప్రధానమునకు (ప్రకృతికి) సంబంధించినది.

ప్రాధాన్యము. సం. వి. అ. న. ౧. ప్రధానత్వము, ముఖ్యత్వము. ౨. ఉత్కర్షము, అతిశయము.

ప్రాధేయపడు. మి. స. క్రి. వేఁడుకొను. (శ. ర. ప్రాధేయపడు అని గ్రహించినాఁడు, కాని దానికి ప్రామాణ్యము చింత్యము.)

వ్యవ. వాఁడు చాలఁ బ్రాధేయపడుచున్నాఁడు.

ప్రాధ్వము. సం. విణ (అ ఆ. అ.) ౧. ప్రణతము, నమ్రము.

వి. అ. న. ౧. దూరమార్గము. ౨. బంధనము అవ్య. అనుకూల్యము (శే. సి.)

ప్రానుడుగు(వు). దే. (ప్రాఁత + నుడుగు) సేవకుడు.

సీ. మధుమద్దినఁ బ్రానుడుగులఁ బొగడుచు పెడఁగుల, బడుగుల మముఁ బ్రోవుము
ఆ. వి. ౩. ౧౦.

చ. కుడుములు చాల మెక్కి కలఁగుచో బలులాయపుతేట సెక్కి ప్రానుడువులనన్నె కొక్కి . అహల్యా. ౧. ౮.

ప్రాపకము. సం విణ. (అ. పికా. అ.) ౧. కొంపోవునది, పొందించునది. ౨. సమకూర్చునది. (విల్యమ్సు)

ప్రాపడు. అ. క్రి (ప్రాపు + పడు. వ్యుత్పత్తి, వర్ణలోపము) ఆశ్రయము కలిగియుండు, ఇరవు కొనియుండు.

మ. ప్రమదోద్దామ సుఖానుభూతి గలలోఁ బ్రాపించుటన్ మున్ను చిత్తములం బ్రాపడియున్న యయ్యురుపురం దర్శోక డిప్పం చుచో ... హరి. ఉ. ౭. ౧౬౫.

ప్రాపణము. సం. వి. అ. న. ౧. పొందుట, పడయుట. ౨. పొందించుట, కొనిపోవుట. ౩. సమకూర్చుట, ఒడఁగూర్చుట.

ప్రాపణికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వర్తకుఁడు, వర్తకుఁడు.

ప్రాపణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రాపింపఁదగినది, పొందఁదగినది.

ప్రాపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందునది, చేరునది.

ప్రాపించు. సం. స. క్రి. పొందు.

సీ. వీరలకు శుశ్రూషసేసి యిట్టిపరిజ్ఞానమేను ప్రాపించితి . భార. అర. ౫. ౧౧౬.

క. ప్రాపింతురు మోక్షసుఖము పశుపతి నీచేన్. శివతత్త్వ. ౨౯.

క. ... గోమతిఁ బ్రాపించి ప్రాద్ముగ్రంథిన యంతన్. ఉ. రా. ౬. ౨౪౪.

అ. క్రి. ప్రాప్తమగు, కలుగు.

క. .. భాగీరథీపాథో మితశుభములు, ప్రాపించును ధర్మతత్త్వగతసిద్ధించున్.

భార. అను. ౫. ౩౧౪.

శా. . గీర్వాణాధీశుఁడుఁ బొందలేనిశుభము ల్ప్రాపించునీకు . ద్వా. ౧౦. ౬౯.

ప్రాపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కొంపోవఁబడినది, పొందింపఁబడినది ౨ పొందఁబడినది.

ప్రాపు. వి (సం. ప్రాపణం.) ౧. అండ, ఆశ్రయము.

క. అలమికొనియుండెడూరల ప్రోవుల ప్రాపుల వెలమికలిమిఁ బొంది

భార. ఉద్యో. ౨. ౭౬.

గీ దీనిప్రాపునఁ జేల సాధింపకుండు, వినము భానుఁడు త్రిజగతీవిజయసిద్ధి.

శైవ. ౩. ౧౭౦.

౨. దిక్కు, రక్షణము, ఏడుగడ.

ఉ. .. ఏము ధన్యులము ప్రాపును దాపును నీవుగల్గుటన్. హరి. ఉ. ౧. ౧౪౫.

శా. ... ఆసేతూద్విగా, [illegible] రూపమహితంబై, యుష్మత్కేతంబు ప్రాప్తై మోకున్ సిద రీవులకున్ ...

మల్లభూ. నీతి. ౧.

గీ. ఎంచి చూడంగ మాకుఁ బ్రాపెవ్వ రింక, దీనులకు నేఁడు నీకన్న దిక్కుగలదె.

జామ్నవి. ౧. ౨౩౯. పొ.

౩. సాహాయ్యము, తోడ్పాటు.

గీ. . ఆదిత్యకులరాజమౌనుఁ బేమి చెప్ప వలయు దోడుప్రాపు మస్థిరతఁ దనర.

రాఘవ. ౩. ౧౧౭.

ఉ. వాలి నృపాలమౌళి చతురంగబలంబుల ప్రాపుఁ గోరకం, జాల పరాక్రమించి.. .

కుక. ౧. ౧౮౦.

౪. అవలంబము, అండ.

సీ. కృత్యపంచకము సాఁగింపలేఁ దేయింతి ప్రాపు లేక కృతాంతభంజనుండు.

కాశీ. ౪. ౧౫౦.

ఆ. ప్రాపుఁ జాపువాఁడు పరమపుణ్యుం డయ్యె, ప్రాపుఁ జెఱచువాఁడు పశువు వేమ వేమన. ౩. ౭౯.

౫. స్థానము, నెలవు.

ఉ. . యేపారఁ గీర్తిలక్ష్మికిఁ, బ్రాపై తొల్లింటిరెడ్డి రాజులకరణిన్.

ని. పు. ౧. ౩౧.

గీ. సత్యమున శాస్త్రదము సదాచారమునకు, ప్రాపు నైపుణ్యమునకుఁ జేపట్టుఁగొమ్మ.

ఉ. రా. ౧. ౩౦.

౬. సమీపము, దగ్గఱ.

గీ. . ప్రాపు చక్క నరంగట పట్టె సెంత, నికటాఖ్యలను మహాశ.

ధం. కా. ౩. ౨౧౫.

ఉ. ... మహస్సు మీా, ప్రాప్తమనంది ప్రోద్భవ
ప్రపన్నజనావన లోకపావనా.

దశా. ౩. ౧౫౬.

విణ. తోడు, సహాయము.

సీ. ... సింహాసనాదములనను, గీ. ప్రాప్త దై
వేవద త్తంబురవము గుణము, రావణుని
ది క్కంటంబుల ప్రయ్యఁ జేయు.

భార. ద్రో. ౧. ౩౪౬.

(చూ. అప్రయమము. అని క. ర.)

ఉ. ... నీవు ప్రాణిలోఁ బ్రాపయి వచ్చి దేవ
కలపాల మదీయభుజాబలంబు స్మేమీా,
ప్రాదగానవే ... ఉ. హరి. ౪. ౨౩౬.

మ. మహిషం దప్పడు జన్యభూమిఁ దపకుం
బ్రాప్తైకబల్యేకుయు,క్షహరం బంపినఁ జూచి
మండిపడి ... వరాహ. ౧౧. ౧౦౩.

జః ప్రాపదు.

ప్రాప్తకారి. సం. విణ. (క. జీ. క.) యుక్త
ముగుదానిని చేయువాఁడు.

ప్రాప్తకాలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) యుక్త
కాలముతోఁ గూడినది, తఱితోడినది, తగినది.
౨. యౌవనము కలది.

ప్రాప్తపంచత్వము. సం. విణ (అ. ఆ. అ)
పంచత్వము నొందినది, మరణము నొందినది.

ప్రాప్తభారము. సం. వి. అ. పుం. బరువు
మోసెడి మెకము.

ప్రాప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) ౧. పొందఁ
బడినది, లబ్ధము. ౨. చేరఁబడినది, ఆసాదితము.
౩. కలిగినది, జరిగినది. ౪. ఉపస్థితము, వచ్చి
నది. ౫. కూడుకొన్నది, కూడుకొనఁబడినది,
సంబంధింపఁబడినది. ౬. ముగింపఁబడినది. సమా
ప్తము. ౭. ఉచితము, యుక్తము. ౮. అనుభ
వింపఁ బడినది. (సుఖదుఃఖాది) ౯. విధి ననుస
రించి కలుగునది. ౧౦. వర్ణింపఁబడినది. (అన్వ
యాది) ౧౧. స్థాపితము, నెలకొల్పఁబడినది
ఉంచఁబడినది. ౧౨. సమర్థము, శక్తము. (ఈ
యర్థము తెలుఁగునందే కన్పడుచున్నది.)

చ. పరముగ సేను కానఁడని పల్కఁగఁ
బ్రాప్తుఁడఁ గాను .

కు. సం. ౬. ౯౬౦. శాకు. ౩. ౧౨౪.

ప్రాప్తరూపుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
రూపవంతుఁడు, సుందరుఁడు, మనోహరుఁడు.
౨. ప్రాజ్ఞుఁడు, బుద్ధిమంతుఁడు.

ప్రాప్తవ్యము. సం విణ. (అ. ఆ అ.) పొందఁ
దగినది, కూడుకొనఁదగినది.

ప్రాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. పొందు, లాభము.
౨. పొందుట, చేరుట కదియుట. ౩. కూడు
కొనుట, సంధించుట. ౪. ప్రసారము, వ్యాప్తి.
౫. ఉదయము, ఉత్పత్తి. శుభోదయము. ౬.
ధనాదివృద్ధి. ౭. ఒక యైశ్వర్యము. (ఇది అష్ట
సిద్ధులలో నొకటి. దీనివలనఁ గోరినది తోడనే
పొందఁబడును.) ౮. సంహతి, కూటువ. ౯.
పూర్వ కర్మఫలము ౧౦. దైవము, విధి. ౧౧.
సంయోగ స్వరూపమగు గుణభేదము. ౧౨.
(అలం.) ముఖసంధ్యంగభేదము. (ఇది సుఖాగమ
మనఁబడును. ౧౩. (విధియుక్త) బలీయ
స్త్వము. ౧౪ శక్తి (ఈయర్థము తెనుగునందే
కన్పట్టుచున్నది)

ద్వి. కాపున శివభక్తిగణములమహిమ, భావింపఁ
దలఁప మిాప్రాప్తియే చెప్పుదు.

బస. పురా. ౧౬౫. పొ. ౨౬. పం.

మ. హరికంకాళము చేతిముద్ర ... మంకయహో
పీకరఁకపాల మురుభిక్షాపాత్రగా విశ్వ
సం,హార వర్తించు మహాప్రలోకవహ్ని
నేయుం బూని నిప్రాప్తియే.

కు. సం. ౪. ౪౩౩.

శా. సీయుత్పాశ ... కళల, స్త్రీయై పార్వతీ నత్యభావమతిగా జా౯ జంతింప నీప్రాప్తియై
కా. సం. ౩. ౨౦౩

౧౫. కంసుని భార్యాభేదము.

ప్రాప్తించే. సం. స. క్రి. పొందు

శా. ... ఇంతం తనన్ రానిత్తు, త్తేవేకన్ సము గానినేయు నిది న శ్నైలాగు ప్రాప్తించె .
ఉరా. ౩. ౨౯౯.

ప్రాప్యము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ) పొందఁదగినది.

ప్రాప్త్యాశ. సం. వి అ. స్త్రీ. ౧. లాభేచ్ఛ, పొందుకోరిక. ౨. (అలంకార) ప్రారంభింపఁబడిన కార్యముయొక్క అవస్థాభేదము.

శ్లో. ఉపాయాపాయశంకాభ్యాం ప్రాప్త్యాశా కార్యసంభవః. (ప్రతాపరుద్రీయము.)

ప్రాబల్యము. సం వి అ న. ౧ బలిష్ఠత, శక్తి. ౨. ఉత్కర్షము, ఆధిక్యము

ప్రాభంజనము. సం. వి. అ. న స్వాతి.

ప్రాభంజని. సం. వి. ఇ పుం. ౧. హనుమంతుఁడు. ౨ భీముఁడు

ప్రాభవత్యము సం. వి అ న విభుత్వము, ప్రభుత్వము.

ప్రాభవము. సం వి. అ. న ౧. ప్రభుత్వము, దొరతనము. ౨ శ్రేష్ఠత్వము

ప్రాభవముపొందు. వి. అ. క్రి ప్రభుస్వభావము గలవడు, ప్రభుత్వముతో నలరారు.

గీ. . . గర్భమైనది మొదలుగాఁ గళ్యపాగ్ర, పత్ని భావంబులోనఁ బ్రాభవము మెఱసి.
దశా ౩. ౧౦౪

ప్రాభాతికము. సం విశ. (అ. ఈ. అ) ప్రభాతమునకు సంబంధించినది.

ప్రాభృతము. సం వి. అ. న. కానుక, ఉపహారము, రాజాదులకు సమర్పించు నజరు.

ప్రామథి. సం. వి. ఇ. పుం (కల్పభేదములందు) సప్తర్షులలో నొకఁడు

ప్రామాణికము. సం విశ. (అ. ఈ. అ.) ౧ ప్రత్యక్షాది ప్రమాణసిద్ధము. ౨. శాస్త్రసిద్ధము ౩. హైతుకము, హేతుయుక్తము.

ప్రామాణికుఁడు. సం. విశ. (అ ఈ అ.) ౧. మర్యాదాభిజ్ఞుఁడు, మేర నెఱిఁగినవాఁడు ౨. శాస్త్రము నెఱిఁగినవాఁడు ౩ పరిచ్ఛేదకుఁడు, కొలుచువాఁడు, ప్రమాత. ౪ సత్యముతప్పనివాఁడు. (శ ర) ౫ ప్రత్యక్షాది ప్రమాణములనంగీకరించువాఁడు వి. అ పుం. వర్తకముననధిపతి. (విల్సన్)

ప్రామాణ్యము. సం. వి. అ న. ౧. తద్వతితత్ప్రకారకత్వరూప మగు జ్ఞానధర్మభేదము, ప్రమాణత్వము, ౨ నమ్మఁదగియుండుట, విశ్వసనీయత. ౩. దృష్టాంతము ౪. సాక్ష్యము. ౫. ప్రమాణము.

ప్రామాదికము. సం విశ. (అ. ఈ. అ.) ప్రమాదమువలనఁ గలిగినది.

ప్రామాద్యము. సం. వి అ. న. ప్రమాదము, పొరపాటు ౨. అ పుం. ౧ వాసకవృక్షము.

ప్రామార్జ్యము సం. వి. అ. న. అప్పు, ఋణము (త్రి వి)

ప్రామిడి. వి ౧ క్రౌర్యము.

ఉ ఏమని చెప్పవచ్చుఁ బరమేశ్వర వీఁడు ధరాతలంబునన్, ప్రామిడిఁ జేసినట్టి ఘనపాతకకోట్లకు లెక్కలేదు .
భల్లా ౩. ఆ. (శ. ర.)

౨. అజ్ఞానము.

సీ. లాలు తప్పులకుఁ గాఁ బ్రామిడితనముఁ బోరఁ
బన్నెచ్చి కాఁగిటఁ బంగ్రహింతు.
హంసవిం. ౧. ౩౯.

ద్వి. తనియఁ దే దారగింపఁగ బోవరాదు, ప్రామి
డితపు కేడుపడి యుండునారుఁ, గామినీ వెఱఁ
గఁదే .. బస వు ౪. ౫౦౩. పం

వి. ౧. క్రూరుఁడు.

ఉ. ప్రామిడి తానఁ గించిదపరాధము సైపక
యుట్లు దిట్టఁగా, నేమి ఫలంబు గల్గె ...
వరాహ. ౮. ౫౧.

౨. పరుషము.

సీ. తీఁతకాయలఁ దిండి తోఁకప్రామిడికోరఁ
జేకఁజేపర దీవిచిగురుపూవి. హరా. ౫౯

ప్రాఁ(త)మినుకు(న్కు). వి. (√ప్రాఁత) వేదము.

సీ. ప్రామినుకులు సూత్రపఠిచి లోకహితంబుగా
నిర్వహించె వెవ్యానిబుద్ధి.
వరాహ. ౧. ౯

క. ప్రామినుకల పూఁబోఁడుల, సీమంతపుఁ
గెందిరంబుచే బల నరుణ, శ్రీ మించు నతని
పదముల ... పారి. ౨. ౮

శా. శ్రీమన్మంగళ వైభవంబులఁ బ్రవేశించెం
బురంబున్ మునుల్, ప్రామిన్కుల్ పరి
యింపఁగాఁ గ్రమమునన్ భేర్కు .
గాహూ. ౪ ౨౪౮.

క. .. గరితలకుఁ జెని, మిటిపలు కరయుంగఁ
బ్రాఁతమిను కంగ్రుఁగదా.
అచ్చ. రా. అయో. ౫౧.

సీ. మిన్ను ముట్టిన ప్రాఁతమినుకుకక్కులపాలం
కృతి దిక్కులు బరలెఁపఁగ.
వరాహ ౧౦. ౫.

ప్రామినుకులంచు = వేదాంతము.

శా. పటుంగైదుపుశోధ ప్రామికటంబుల్
పెట్టు చెప్పిరె ... రాజూ. ౩. ౫౪.

ప్రామిగాత్రము. సం. వి. అ. న. మరణము.

ప్రాము = పాము¹, వాము. స.క్రి (శ. పరంబు)
౧. (సేలయంపై-కాలుపెట్టు వానితో) తొడు, నలఁగఁజేయు.

వ. .. దిధిముఖుం బట్టి పెంగంబున పెరాకా
ళ్లను గూడ నేలంబ్రామిన విసంజ్ఞఁడై
తెలిసి ... భా. రా. సుం ౫౪౧.

క. కదుపడిఁ గాళ్లఁ జేతులఁ, బాడి పొడిగాఁ
బ్రామి అవయవములు పెతికి వధిం
చెన్. మార్క. ౧ ౩౯.

సీ అనుపమావంధ్యవింధ్యదూర్వాత్రి నిలఁ బ్రామి
మలయాగ మూర్చిలి నెలిదెయినర్పి.
నరస. ౫. ౧౯౧

(ఇట ఔపమ్యద్యోతకము.) దశకు. ౫ ౧౨౩.

౨. పూయు

గీ మాటిమాటికిఁ గోపసంభ్రమము పేర్మిఁ, గతు
పాత్రంబులం దున్న కమ్మబూది, వదనములఁ
బ్రామికొనుచు . కాశీ. ౮ ౩౨.

తే పగిదఁ పుఁ జాయుచెందిరము ప్రామినపాండ్య
వధూకుచంబులన్ ఆము. ౧. ౫౪

౩. మలుము, నలుపు

ఉ. ... పాంజనబాప్పతోయధా, రాపరిపూర్తి
వక్త్రములఁ గరంబులఁ బ్రాముచు నెద్దు
మూర్చుచున్. భాగ. ౧. ౧౯౨

౪ రుద్దు, పులుము.

క. కలశస్తనిమణికంకణ, కలశస్తనిపాద పెలుఁ
యఁగా నౌకతె వడిక్, దలఁ బ్రామి పసిఁడి
కొప్పెర, జలములు నెలు లబది చోపఁబ
జలకంబార్చెన్. విజ. ని. ౩. ౯౦

ఉ. చాన చెలువొక్కతె చేటు బడుచుండడ నఫుడు చెలిసీటఁ
బాటిగా, మేను శిరంబుఁ బ్రాని ...
ఇందు. ౬. ౧౯

౫. పీడించు.

గీ. పాప్రిమణఁ జఠరాగ్ని చేఁ గింకరోమి యనుచు,
నదయవేదనచేఁ ..బలపరిపాఁగ పాగ నత్తుకొ
నకొ. హం. ప. ౧. ౧౯౧.

సీ. యజ్ఞశాలలు ప్రచ్చి యగ్నికుండంబులు పూడ్చి
పశుల్ శేణి నూడ్చిపిడిచి, పాతిలఁ బ్రాని
యుద్గాతలఁ బొరిగొనియు పదర్మకుల సది
న్నులను జారాది. హరి ఉ ౪. ౫౪.

జ. పాప్రిముడు

ప్రాముడు. వి. (√ పాప్రిము.) మార్జనము, పులు
ముడు, రుద్దుడు.

పీ తోముడు ప్రాముడు తుడుపు రుద్దుడు
పులుము దన మార్జనసంజ్ఞ పొలుచుచుండు.
ఆం. భా. ౨. ౧౬౦

ప్రాయణము. సం. వి. అ. న. ౧. పాప్రిరంభము
౨. జీవితయాత్రామార్గము. ౩. తనయిచ్ఛను
చచ్చుట, తనంతటఁ జచ్చుట. ౪. శరణుఁ
జొచ్చుట. ఆశ్రయించుట. (విల్సన్)

ప్రాయణీయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. యజ్ఞమునందలి
మొదటిది వసమైనాఁటి యిష్టి.

ప్రాయణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
ప్రారంభదశయందలిది, ప్రాథమికము. - వి. అ.
పుం. సోమయజ్ఞమందొక్క ప్రథమదివసము.

ప్రాయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పోక,
పోకడ. ౨. ప్రాణములను విడిచి పోక;
చావు, మరణము. ౩. మరణార్థము స్వకర్మ
పరిత్యాగపూర్వకమైన ఉపవాసము, ప్రాయోప
వేశనము. ౪. అధికభాగము, ఎక్కువ. ౫.
తుల్యము, చాపల్యము. ౬. వయస్సు.

శ్లో. ప్రాయః పరమాం స్యశబ్ద దశా ప్రారబ్యం
ధర్మాచరణ వయః. (వై. ని.)

శ్లో. ప్రాయో వయసి చాపల్యే తుల్యానశన
మృత్యుషు ... (వై. ని.)

౭. యౌవనము.

క. పాప్రియము జలకల్లోల, పాప్రియము గాంభీ
ర్యము నస్థిరంబు. వాల్మీ. ౨. ౯౦.

క. రాణించినసిగాఁగాటుఁ, బ్రాణేశ్వర నాకు
మగుడఁ బ్రాయము వచ్చెన్.
ప్రబోధ. ౨. ౪౫.

గట్టిపాప్రియముపది = ప్రౌఢురాలు ౨. పరిణ
తవయస్క.

ఆ. నీలకాసనంబు, గానవచ్చునందు గట్టి
పాప్రియమువది, పుణ్యమూర్తి యమలబుద్ధి
నొంగు. భార. అను ౨. ౫.

(వృద్ధురా లని సంస్కృతభారతము.)

శ్లో. ద్రష్టుసే స్త్రీయం, తవస్వినీం మహా
భాగాం వృద్ధాం
సం. భార. అను ౫౦. ౨౩. (చూ. ౩౫.)

ప్రాయపువాఁడు = యౌవనవంతుఁడు, తరు
ణుఁడు

ఉ. పాప్రియపున్, వాఁడొకఁడు త్తమాంగ
మున వై పుగసుంచెఁ గిరీటమయ్యెడన్.
ఇందు. ౫. ౧౧౩.

(ఇట నకారాగమము చింత్యము.)

విణ. (అ. ఆ. అ.) తుల్యము. (శ. ని, వై. ని.)

ప్రాయశ్చిత్తము. సం. వి. అ. న. ౧. పాపపరి
హారార్థము చేసెడుకర్మము. ౨. పరిహారము,
ప్రతీకారము. ౩. రోగచికిత్స. (శ. ని.)

ప్రాయశ్చిత్తి. సం. విణ. (ఇ. ఈ. ఇ.) పాప్రియ
శ్చిత్తము చేయుకది.

వి. ఇ. స్త్రీ = పాప్రియశ్చిత్తము.

ప్రాయశ్చిత్తికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
౧. పాప్రియశ్చిత్తము చేయుకది. ౨. పాప్రియ
శ్చిత్తము చేయఁదగినది.

ప్రాయస్. క్రి. విశే. పెల్లు, అధికము. (ఇది తెనుఁగున సమానపూర్వ పదమునందే ప్రయో గింపఁబడును.)

అవ్య. తఱుచుగా, బహుతరముగా

క. .. ప్రాయః పౌరుషములేరు పాండవ సేనస్. జై. భా 8 ౧౫౦

ప్రాయి¹. వి. ౧ పౌరుషము, శౌర్యము

క. రేయినుండియాని చెప్పెస్, ప్రాయః పౌరు షులు లేరు పాండవసేనస్, ప్రాయిగల మగ లవరరాధీయుఁటులు దిక్కునను దలి యఁగ నాథస్. జై. భా 8 ౧౫౦.

(ఈ క్రింది యర్థములందిది బహువచనాంతము గానే కన్పడుచున్నది)

౨. శక్తి, సామర్థ్యము.

ఉ. చాలెడువాఁడ నెన్నఁడుఁ జావునఁజేటును బొందవంచు నీప్రాయలకుదోయి లాగ్గటది భాగ్యఫలంబుగ నేమునమ్మి సొఖ్యాల సలీల నుండ నదియంతయు బొంకుగఁ జేసితి హరి. పూ ౯. ౧౫౭.

గీ. పెలపెను భయాన్వయంబులు వృద్ధిఁబొంద, ప్రాలుప్రాలుగల మంత్రి పోలమంత్రి. భీమ ౧ ౪౪.

క. ప్రాయిలుగలవాఁడు భాగ్యము, పోలెనునేర్పుఁ దగు నరుఁడు పొలుపుగ మేనస్, ప్రాలు దొలంగుడుసుముకయ,పోలెన నేర్పుఁదగు చెట్టి పురుషుం డైనస్. కు. సం. ౭ ౧౬౭.

3. గుణసంపద. (భాగ్యము ఒ౨ శ. ర)

ద్వి. ప్రాయిలుగల్గ మఘుత్రుఁబడసితిమింక, పే లయ్యొనని తేముసీలను గ్నెదను.

బస. పు. ౧. ౧౪౩. పం.

గీ. ప్రాప్రాదుదంచ్యాఘునేదు పొలఁతి పెరకుఁ, పెలప్రాయిలంటు నేత్పునధిన్గకైన, పిడుదక పెల్లనుడను పెదిరిపెల్ల ౘ, బోఁయితిమి ప్రాలు గల పట్టిపుట్టఁబట్టి. హరి. పూ. ౫. ౨౧౯

(ఇట వ్యతిరేకలక్షణచే దుర్గుణ పుంజ మ ని యర్థము. ప్రాయి అని ప్రాతప్రతి. పా. అని శ. ర.)

౪. సౌమంగల్యము, ఐదువతనము.

సీ. ప్రాల్గలరతిదేవి భాగ్యసంపదఁగదా ప్రసవ సాయకచిచ్చి ప్రతికితిపు. నైష ౨ ౧౩౯.

జ. ప్రాయిఁడి, ప్రాలుమాలిక, ప్రాల్మాలు.

ప్రాయి². వి. ౧. బియ్యము. (చూ నసుప్రాయి) ఇది బహువచనాంతము గానే ప్రయోగి ములందుఁ గన్పట్టుచున్నది.

క. పీలపెలగిందనొకరుని, పాలిటిదేఱుద్ది వైశ్య బాలికవివనే, ప్రాలసరి తెలమమ్మియుఁ, దాలాభయుఁగొనద తోల్లి తజ్ఞాలు మెచ్చస్. కేయూర. ౨. ౭.

గీ. బ్రహ్మచారిఘుజంబుమాత్రకు సడిం పుఁ బ్రాలు ఆము. ౭. ౪౧. భార. అను. 3. ౧౯౪

(సడింపుఁప్రాలు = దంపుడుబియ్యము)

౨. ధాన్యము. చూ. జిలకఱప్రాలు, జాన్నుఁ ప్రాలు, నివ్వరిప్రాలు, పెం.

3. అడుకులు, పృథుకములు.

సీ. వాలుదాలుసు ముస్గచేలుప్రాలుసు చేల్పు చాలు పేలుసు గలవేలవాఁడ.

ప్రబంధ. ౨౨౪.

౪. తలఁబ్రాలు.

శా. ... కంఘుఁడు ప్రాలు పోసెఁ దలపైఁ బూర్ణేందుబింబాస్యకున్. బిర 3. ౧౩౩.

చ. మణి పవమాని చూడమున మానిని మూర్తిపైఁ బ్రాలు పోయుచో. ఆము. ౭. ౧౩౨.

మ. ... రఘుభ్రాతుతో గ్రొత్తము త్తియపుఁబ్రా ల్మింతస్ జానాకీయాంబుజస్.

ఉ. రా. ౧. ౫౭. కిలా. ౧. ౧౦౭

౫. అపకలు.

ఆ. ... చెల్వు, శెరవ లా రాముడీఁడ ము త్తి
యపుఁబ్రాలు, కడఁకతోఁ జల్లి రవ వద
గండ్లు రాశి అధ్య. రా. కిష్కిం. ౬.౩.

సీ. ... ప్రాలు నా నక్షతలు మలు ...

ప్రాయిుఁడి. విశే. (ప్రాయి + ఇడి) పౌరుష
హీనుఁడు, పౌరుషము లేనివాఁడు.

ఉ. వాయకము వృగంటిమియు నానయు
వమ్ముగఁజేసెఁ జూడఁగా, దీయపతిన్
మదీయగృహా మిప్పుడ పెల్వడఁ బ్రోచి
రండు గా, లేయకలీధ మైన మాని లెస్సగఁ
జాతురుయస్వదూషితం, బాయఁగవై చుఁగా
భటు ప్రాయిుఁడి రైనను నిచ్చగించునే.
హరి. ఉ. ౯. ౩౦.

(వైకఁగా నకలు అపముద్రి.)

౨. భాగ్యహీనుఁడు, దరిద్రుఁడు, (పౌరుష
హీనుఁడు, దీనుఁడు అని శ. ర.)

క. కోయి గాని పెట్టఁజాలక, ప్రాయిుఁడిరై
యరుగునతఁడుఁ బరదేశము దాఁ, బోయి
నతఁడు మాఁడు పెలల్, పోయిన కుది వడ్డి
సహితముగఁ బెట్టఁదగున్.
విజ్ఞా. వ్యవ. ౬౯

ద్వి. ప్రాయిుఁడితనములఁ బనియు లే దింక,
చేయుమ సని రుల నిచ్చేయు మనుఁడు.
పండితా. పురా. ౧౧౪. పా.

(ప్రాయిుఁడితనముల పని = నిర్భాగ్యచేష్ట అని
భావము.)

ప్రాయిుకము. సం. విశే. (అ. శా. అ.) తలు
పెట్టని, బహుళము.

ప్రాయుక్తేమి. సం. వి. క. పుం. గుజ్జము.

ప్రాయోలము. వి. (ప్రాయిక + మిలు) సముద్రము

మ. ... అనుమిం చేర్కొనియున్నయట్టి విజ
యప్రాధీశ్వరుం గానిగా, నిరువచ్ కోశన
మస్మ సిద్ధియని ప్రారంభుంబు గావిద్ధతిన్.
నిర్వ. ౧. ౩౯.

క వవనిధి రూప్యమప్రాయో, బవ మున్నీరతఁగ ...
ఆం భా. ౧. ౧౫౨. అధ్య. రా. బాల. ౧౫౨

ప్రాయోగికము. సం విశే. (అ. శా. అ.) ౧.
నిత్యప్రయోగార్హము. ౨. ప్రయుక్తము, ప్రయో
గింపఁ బడినది

ప్రాయోపవిష్టుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.)
ప్రాయోపవేశము పూనినవాఁడు.

ప్రాయోపవేశము. సం. వి. అ. పుం మర
ణార్థము ఉపవసించి కూర్చుండుట.

ప్రాయోపవేశనిక. సం. వి. అ. స్త్రీ =
ప్రాయోపవేశము.

ప్రాయోపేతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.)
ప్రాయోపవేశము పూనినవాఁడు.

ప్రారంభణము. సం. వి అ. న. ౧ ఆరం
భించుట. ౨. కదలుట.

ప్రారంభము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆరంభము,
మొదలుపెట్టుట. ౨ ప్రయత్నము, కడఁక.

ప్రారంభించు. సం అ. క్రి. స. క్రి. మొదలు
పెట్టు.

శా. ధీరోదాత్తుఁడు శత్రుజిత్తనయుఁడద్దివ్యాశ్వ
మున్ దానుజూ, నీరజాక్షియు నెక్కి యయ్య
తలమున్నిక్కంక తస్వాశ్వరం, బ్రారం
భించిన ... మార్క. ౨. ౩౭.

శా. ధీరోదాత్తపతి బ్రియాచరణ భక్తిశ్రాధ
యాతన్వీదాఁ, బ్రారంభించె మహారణ
క్రియకు నాప్రత్యక్షితో మార్కం.
మార్క. ఉ. ౫. ౧౧౬

శా. ప్రారంభించిన వేదపాఠమునకున్ బ్రహ్మా
హ్వానాసంధులకో, యేకాతమ్ము దెడ నన్ను
జాడఁ జమదేవు . . పాండు. 3. 33

ప్రారబ్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ప్రారంభింపఁ బడినది.

వి. అ న. ౧. ప్రారంభింపఁబడిన కార్యము; పూనిక. దేహోద్యారంభకమగు కర్మవిశేషము. (కర్మము-ప్రారబ్ధము, ఆగామి, సంచితము అని మూఁడువిధములు, అందు ప్రారబ్ధము అనుభవించియే తీఱఁదగినది.)

ప్రారబ్ధి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. ఆరంభము ౨. ఏనుఁగుకు కట్టుకంబము, ఆలానము.

ప్రారోహము. సం. విణ (అ. ఆ. ఈ. అ.) ప్రరోహణశీలము, మొలచునట్టి స్వశాఖవము గలది. వి. అ పుం. ప్రరోహము, మొలక.

ప్రార్ణము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) ప్రకృష్టమగు ఋణముగలది.

వి. అ. న. ప్రకృష్టమగు, ఋణము, ప్రధానమగు అప్పు.

ప్రార్థకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అడుగువాఁడు, ప్రశ్నించువాఁడు. ౨. వేఁడువాఁడు, యాచించువాఁడు. 3. మనవిచేయువాఁడు- విజ్ఞప్తి.)

ప్రార్థన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ప్రార్థనము ౨. (అలం.) గర్భసంధ్యంగభేదము.

శ్లో. రతిహర్షోత్సవానాంతు ప్రార్థనా ప్రార్థనా భవేత్.
3. ముద్రాభేదము. శ్లో. ప్రసృతాంగుళికా హస్తౌ విద్ధశ్లిష్టౌ చ సమ్ముఖే, కర్తవ్యౌ శ్వపార్శ్వదేశే యం ముద్రా స్యాత్ ప్రార్థనాభిధా.

ప్రార్థనము. సం. వి. అ. న. ౧. యాచనము, వేఁడుట, అడుగుట.

ప్రార్థనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అడుగఁదగినది. యాచనీయము. వి. అ. న. ద్వాపరయుగము.

ప్రార్థయిత. సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) ౧. అడుగువాఁడు, వేఁడువాఁడు. ౨. వివాహార్థి, వరుఁడు.

ప్రార్థి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧. వేఁడువాఁడు. ౨. అడుగువాఁడు.

ప్రార్థించు. సం. స. క్రి. ౧. వేఁడు. ౨. అడుగు. (శ. ర.)

మ. అని ప్రార్థించిన నర్థిభూసురుఁడు విని యత్యంత
తామసకంపాత్ముఁడై, యనియెన్ గింకరు
తోడ . మార్క. ౨. ౧౨౮.

ప్రార్థితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అడుగఁబడినది. ౨. వేఁడఁబడినది, శత్రుసంయతము. 3. హింసింపఁబడినది. (మే. ని., త్రి. ని.)

ప్రార్దితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. హతము. చంపఁబడినది. ౨. యాచింపఁబడినది. 3. అభియుక్తము.

ప్రాలంబము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్రేలాడునది. వి. అ. న. మెడనుండి సరిగా నురమున వ్రేలెడిపూదండ లోనగునది.

ప్రాలంబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెడనుండి సరిగా నురమున వ్రేలెడి స్వర్ణహారము, అలంకారభేదము.

ప్రాలుమాలిక=పాలుమాలిక. వి. (√ప్రా యి.) ౧. సోమరితనము, బద్ధకము. (శ. ర.) ౨. ఒకానొక శాబ్దదోషము, శ్లేషాదులకిట్టి యర్థపుటప్పుట కవి అవలంబించుకపట్టునెడ...

సీ. ... [illegible]
[illegible]

ములు రమ్యంబై మించునదిఁగాని వాక్యదోష
ములు ... ,, ప్రబంధ. శీతి. ౧౭.

ప్రాలేయకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. = ప్రాలే
యాంశువు.

ప్రాలేయము. సం. వి. అ. న. మంచు, హిమము,
నీహారము.

ప్రాలేయరశ్మి. సం వి. ఇ. పుం. = ప్రాలే
యాంశువు.

ప్రాలేయశైలము. సం. వి. అ. పుం. = ప్రాలే
యాద్రి.

ప్రాలేయాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧.
చంద్రుఁడు, చలిమలుఁగు. ౨. కర్పూరము.

ప్రాల్మ(లుమా)లు=లుపామాలు. అ. క్రి.
(√ప్రాలు¹.)

౧. పోవుటియగు, బద్ధించు.

సీ. ప్రాల్మాలి మిగుల సాధ్వమిఁ గమ్ముక్రమ్ముడిఁ దనికొంగ్గ విరవాదిదండ విరియ.
ఆము. ౨. ౭౧.

వ. ఇ ట్లానష్టపూర్వద్విజమ్మండు కష్టమార్గంబున నెలని నెలఁకయుం దానును ప్రాలుమాలి.
పాండు. ౩ ౮౯.

౨. కక్కటిలిపడు, ఆశపడు.

మ. ధర శై తోఁచుకుటుంబరక్షణకుఁగాఁ ప్రాల్మాలి .. కొంతంబడుముకవి
మనుచ. ౧. ౯.

శా. ... లుళ్ళాట్లుండియు దొంగసొమ్ము లకొనై యుక్షిలప్రాల్మాలికే. విప్ర. ౫. ౩౫.

గీ. ఇంతమాత్రము బుంబునకేల యుట్టి, పేళఁ ప్రాల్మాదితి నటించు విధుని కామ, శక్కఁ ఖానుంగ ఖిగ్గు కయ్య దిగ్గి.
శశా. శి. ౮౭. విప్ర. ౫. ౧౭.

౩. అలయు, శ్రమపడు.

సీ. గృహకృత్యకరణనంప్రిదెఁ ప్రాల్మాలి రెంటియు నిద్దుర నెనయువారు.
ఇందు. ౩. ౯౭.

ప్రావ¹. వి. పద్ధతి, త్రోవ.

సీ. త్రిజగజ్జనులకు పతిపతివ్యాయ కై చాలిన ప్రావ యాచార్యనేత. పై౫. ౨. ౧౧౨.

విణ. ఒప్పైనది, చక్కనిది.

వ. నాదెనునర్పం బూనివయబ్బురంబగు విశ్వలుఁ గబ్బంబునకుఁ ప్రావ యగు త్రోవ దొట్టి దనిన. యయా. ౧. ౨.

క. .. నీ,కొగవిడిచి పోరెందాక ప్రా,వగ శాకాశాచి రైన వలపులకంటన్.
కళా. ౩. ౧౯౧.

క. ఆపేశ మహీపారవు, రీవాఁమం దైన నెదిరి యొకండు గడుం,ప్రావగ మారిదామం దవఁగా కలనినవాఁడు బంధుగణములు దానున్.
పరమ. ౧. ౧౨౭. శ. ర. పా. (ప్రోవఁగ. ముద్రి.)

ప్రావ². వి. ౧. దోషము.

నీతు వానిప్రావ కొట్టినది. (శ. ర.)

౨. కవనమందలి విపరీతార్థ సూచక మగు ఒకానొక వాక్యదోషము.

(ఇది చుట్టుప్రావయని భీమన.)

సీ. జల్లిమాటలు నపశబ్దములును జాటుల్లికల్ ప్రావలం దకుఁ బలుకులను
ప్రబంధ. శీతి. ౧౭.

క. మొదలాలు వద్దిమాఁడును, గదియించక యుత్తికట్టి కరమువనగువాఁడిక వచ్చితి నవకొగ్గి, రెండవిన యూచుట్టుప్రొవు లాల్లరు కృష్ణా. ఛందోదర్పణము. ౪. ౨౧.

క. కోడుముల సంధి కెట్టులు, పోవమునకు ప్రా
యుష్టమునకు ఘాతలయున వి,చ్చేదు లెదవిన
మడిపెరి యనుఁబడు నీకాదనినఁ బట్టు
ప్రాయఁ గృతులన్.

కవిజనా. ద్వి. ౨౧.

ఆ. అవనిభృందు పుట్టె వఘర కుజముభంగి,
బుధులుగురులు నగలబుద్ధిఁ దలఁప, విష్ణు
నష్టముకుల నికవికి శ్రీవాసు,దేవుఁ డనినఁ
బట్టు ప్రావక్రుతుల. కవిజనా. ౦౪. పొ.

ప్రావటము. సం. వి. అ. పుం. యవలు.

ప్రావడి. వి. (ప్రా¹ + వడి) ప్రాసము.

క. విలసత్ప్రా దాద్యతుర,ములు వళ్లగు సాద్వితీ
యములు ప్రావళ్లు, వ్వెలకొని తమతమ
పాదంబులయతిపై నన్నిపాదములఁ బ్రాల
లమరున్. కవిజనా. సంజ్ఞా. ౨౭.

ప్రావణము. సం. వి. అ. న. ౧. కప్పుకొను
వస్త్రము, ముసుఁగు. ౨. ఉత్తరీయము.

ప్రావరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. వెలుగు,
కంచె. ౨. ఉత్తరీయము.

ప్రావారకీటము. సం. వి. అ. పుం. ఒక దినుసు
కీటము.

ప్రావారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఉత్త
రీయము. ౨. కంబళి. (శ. ర.)

ప్రావాసము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ౧.
ప్రవాసమునకు దియ్యఁబడునది. ౨. ప్రవాసము
. వంతు చేయఁదగినది.

ప్రావిరి. వి. (ప్రాఁత + విరి) పాఁతపువ్వు,
వాడి నలిగిన పువ్వు.

చ. కెలకులవారు కొంత్య నుడిదెంది ...
వాడినపెల్లుమీఁదటి ప్రావిరుల్, కొలఁగఁ

ప్రభాతవాయువులు కోఁచుఁ బురిం బరి
చారికాకృతిన్. ప్రాంచుం. ౧. ౧౧౯౧

ప్రావీణ్యము. సం. వి. అ. న. ప్రవీణత్వము,
నేర్పు.

ప్రావు = వరవు. అ. క్రి. వ్యాపించు. (శ. ర.)

ప్రావృట్కాలము. సం. వి. అ. పుం. వర్షా
కాలము, వానకారు.

ప్రావృట్టు. సం. వి. ష. స్త్రీ. ౧. వర్ష ఋతువు.

ప్రావృడత్యయము. సం. వి. అ. పుం. ౧.
వర్ష ఋతుచివర. ౨. శరత్కాలము.

ప్రావృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧.
మిక్కిలి ఆవరింపఁబడినది, క్రమ్ముకొనఁబడినది,
కప్పఁబడినది. ౨. కప్పుకొనఁబడినది. (దుప్పటి)
వి. అ. పుం. న. కప్పుకొనువస్త్రము.

ప్రావృతి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. ఆవరణము.
వెలుగు, కంచె.

ప్రావృత్తికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దూత
భేదము.

ప్రావృషాయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కపి
కచ్ఛువు, దూలగొండి. క్రీ.

ప్రావృషికము. సం విశే. (అ. ఈ. అ.) వర్షా
కాలమునఁ గలుగునది
వి. అ. పుం. స్త్రీ. నెమలి.

ప్రావృషిజము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ)
ప్రావృట్కాలమునఁ బుట్టినది వి. అ. పుం
తుపాను, ఝంఝూవాతము, వానగాలి.

(త్రి. వి.)

ప్రావృషేణ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.)
౧. ప్రావృట్కాలమునఁ గలిగినది, ప్రావృ
ట్కాల సంబంధి. ౨. వర్షాకాలమున వియ్యఁ

తగినది. (యుగాదులు) ౩. వర్షాకాలమున చేయఁ దగినది. వి. అ. పుం. ౧. కదంబము, కడప. చె. ౨. కుటజము, కొండమల్లె. చె. ౩. ధారాకదంబము, నీటికడిమి. చె.

వి. అ. స్త్రీ. ౧. కపికచ్ఛుర, దూలగొండి. చె. ౨. రక్తపునర్నవ, ఎఱ్ఱగలిజేరు.

వి. అ. న. ప్రావృషణ్యము, పెల్లఁదనము.

ప్రావృష్యము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ధారాకదంబము, నీరుకడిమి. ౨. కుటజము, కొండమల్లె. ౩. వికంకతము, కానరేగు. చె.

ప్రావేణ్యము. సం. వి అ. న. సన్నని ఉన్ని కప్పడువస్త్రము. (విల్యము.)

ప్రా(ఁత)వేల్పు. వి. (√ ప్రాఁత) పూర్వదేవత, రాక్షసుఁడు.

క. . వేల్పులుం బ్రావేల్పులును నవల్పభావ
నావిశేషంబుల మానకవాహనములఁ బ్రద
క్షిణంబులఁ బ్రణామంబులుం జేసి
భీమ. ౪. ౯౧.

క. విరులచెలి మగనియడుగునఁ, గర మరుదుగఁ
బొదమి ముజ్జగంబులయందున్, గరగిరిక
నెఱపుజక్కర, విరిబోఁడి బొజంగ ప్రాఁత
వేల్పులగొంగా. అచ్చ. రా. ఆర. ౧.

ప్రావేశనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ప్రవేశించునప్పుడు ఇయ్యఁబడునది. ౨. ప్రవేశించునప్పుడు చేయఁదగినది.

ప్రావేశికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ప్రవేశమునకు సాధనమైనది.

ప్రావ్రాజ్యము. సం. వి. అ. న. ౧. సన్న్యసిత్వము, సన్న్యసము. ౨. పర్యటనవ్యవహారము, ప్రవ్రజితకము.

ప్రాశకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తినువాఁడు, భక్షకుఁడు.

ప్రాశనము. సం. వి. అ. న. ౧. కుడుపు, భోజనము, ఆహారము.

ప్రాశనీయము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) తినఁదగినది, ఆహారింపఁదగినది. -

వి. అ. న. ఆహారము.

ప్రాశస్త్యము. సం. ౧. అ. న. ప్రశస్తత్వము, మేలిమి. ౨. ప్రశస్తత, కొనియాడఁదగియుండుట.

ప్రాశాస్త్రము. సం వి. అ. న. ౧. ప్రశాస్తయనెడుఋత్విజునికర్మము. ౨. ఏలుబడి, ప్రశాసనము.

ప్రాశించు. సం. స. క్రి. ౧. తిను, భక్షించు.

సీ. దళకోశచర్వితోద్వాంతపర్ణములుకాని ప్రాశింప
రీతిల్లఁ బరభృతంబు. చంద్రా. ౩. ౪౦.

గీ. శిష్టశాకాన్నలవముఁ బ్రాశించి తపసి,కోప
ముడిగించి పరపూర్ణకుక్షిఁ జేసె.
భాగ. ౧. ౩౬౪.

ఠం. రా ఆయా. ౮౮. పా. ౧౦. పం.

౨. ప్రాశనముచేయు, త్రాఁగు.

ద్వి పాదోదకంబులు ప్రాశించికాని, యొదపఁ
గావింపఁ డితరసత్క్రియలు.
పండితా. పురా. ౯౩.

సీ వరుస బ్రహ్మతత్త్వవైశ్యులు . ముఖ్యులు
ప్రాశించి మూతి యద్దము నిద్దు శొకముటు
మున్ముట్టు శౌవరఁ దుడిచి.
విజ్ఞా. ఆచా. ౫౨.

మ. ..అదుర్గంధరసంబులం నయనయుదకంబుల
బ్రహ్మతీర్థంబున హృతయపర్యంతంబు దిగ్గ
శుద్ధిబుద్ధ్యర్థంబు ప్రాశించునది.
కాశీ. ౫. ౨౦౧.

ప్రాశితము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. తినఁబడినది, భక్షితము. ౨. పానముచేయఁబడినది. (శ. ర.) - వి. అ. న. ౧. తినుట, కుడుపు. ౨. పితృతర్పణము, పంచయజ్ఞములలో నొకటి.

ప్రాశిత్రము. సం. వి. అ. న. యజ్ఞమందు బ్రహ్మ నుద్దేశించి యియ్యఁబడు పురోడాశాది భాగము.

ప్రాశువు. సం. వి. ఉ. పుం. కుడుపు.

ప్రాశ్నికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ప్రశ్నచేయువాఁడు. ౨. ప్రశ్నోత్తరదానమునకుఁ దగినవాఁడు. ౩. సభ్యుఁడు. (శ్రీ. ని.)

ప్రాసంగము. సం. వి. అ. పుం. కాఁడికి ముందటికాఁడి.

ప్రాసంగికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. మిక్కిలిసంగము (కూడిక) వలనఁ గలిగినది. ౨. కూడిక గలది, సంబద్ధము. ౩. ప్రసంగవశమున వచ్చినది, ప్రస్తావవశముగాఁ గలిగినది. ౪. ప్రస్తుతాంశమునకు సంబంధించినది. ౫. యుక్తసమయముగలది, తగినకాలితోడిది.

ప్రాసంగ్యము. సం. వి. అ. పుం. కాఁడి మోసెడి ఎద్దు.

ప్రాసఁగు. వి. సస్యవిశేషము.

సీ. ఏటేట విరిసీట నిరుకారునం బండుఁ బ్రాసంగువరి చేలఁ బసిఁడిచాయ.
భీమ. ౨. ౫౪.

మ. బలుమల్ పండెను దొండమాక్కువడిరాం బ్రాసంగుఁజేల్ .. శివరా. ౪. ౧౯.

ఉ. ప్రాసఁగువిత్తువంటి సెలి పాయుకోలంబునఁ బుట్టి ... పాండు. ౩. ౩.

(స్పష్టమైన అర్థ భావము.)

ప్రాసకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రాసము ఈఁటె. ౨. పాచిక, పాశకము.

ప్రాసనము. సం. వి. అ. న. త్రోయుట, వేయుట. ౨. పడఁద్రోయుట, బిగఁద్రొబ్బుట. (విల్యమ్సు.)

ప్రాసము. సం. వి. అ. పుం. ౧. త్రోయుట, క్షేపము. ౨. ఈఁటె, కుంతము. ౩. పద్యపాదమున రెండవయక్షరము. (ఇది తెనుఁగునందే.)

శ్లో. . వళీ రాద్య మనంతరాక్షరం ప్రాసః
ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి. సంజ్ఞా. ౧౨.

ప్రాసవము. సం. విణ (అ. ఈ. అ.) ప్రసవసంబంధి. (ప్రసవము = పుష్పము.) (శ. క.)

ప్రాసాదకుక్కుటము. సం. వి. అ. పుం. (మరగిన) పావురాయి. (త్రి. ని.)

ప్రాసాదప్రస్తరము. సం. వి. అ. పుం. ఇంటి పోడిమిద్దె. (డాబా.)

ప్రాసాదమండన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక దినుసు పారిదశము. (విల్యమ్సు.)

ప్రాసాదము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నగరు, రాజభవనము; సౌధము, హర్మ్యము. ౨. దేవళము, దేవగృహము. ౩. ప్రేక్షకులు కూర్చుండుటకై యెత్తుగా నైచినరంగము. (విల్యమ్సు.)

ప్రాసాదికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ప్రసాదముగా నియ్యఁబడినది. ౨. ప్రసాదము గలది. ౩ సుందరము, అందమైనది. (విల్యమ్సు.)

ప్రాసించు. స. క్రి. (సం. ప్రాశించు) భక్షించు, తిను.

ద్వి. తనసతియును దాను తత్ప్రసాదంబు, ననురక్తిం బ్రాసించి ...
ద్వి. పరమ. ౨. ౧౧౦. పా.

ప్రాసికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ప్రాసా యుధధారి, ఈఁటెకాఁడు.

వి. అ. పుం. ఈఁటెతో యుద్ధముచేయువంటు.

ప్రాస్థానికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ప్రస్థాన (ప్రయాణ) సమయమునకు సంబంధించినది. ౨ ప్రయాణమునకు అనుకూలమైనది. (యాత్రకుఁ దగుమంగళ ద్రవ్యము లగు శంఖదధ్యాది.)

ప్రాస్థికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ప్రస్థము కొలఁత గలది. ౨. ప్రస్థముచే కొనఁబడినది. ౩. ప్రస్థము పట్టునది. ౪. ప్రస్థపరిమిత ధాన్యా దికము విత్తఁదగినది. (క్షేత్రము)

ప్రాహము. సం. వి. అ. పుం. నృత్యోపదేశము.

ప్రాహ్ణము. సం. వి. అ. పుం. ఉదయము మొదలు పదిగడియలవఱకుఁ గలకాలము, పేఁబగలు.

ప్రాహ్ణేతనము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ప్రాహ్ణసంబంధి, ప్రాహ్ణమునఁ గలుగునది.

ప్రి

ప్రిదిలపఱుచు. స. క్రి. (√ప్రిదులు) పోఁగొట్టు.

గీ. వేలుపులకెల్ల మామొల యాలకించి
పెదలఁ బొదలెడునదు కల్లఁ బ్రిదిలపఱిచి,
పాఁకెడే ... అచ్చ. రా. బాల. ౬౯.

ప్రిదులఁబోవు=ప్రిదులు. (తొలఁగిపోవు, తప్పి పోనిపోవు.)

ఉ. ప్రిదులంబోవఁగ నీక చంపుటయు శాటీ
రంబు. దశకు. ౩. ౭౫.

ప్రిదులిపోవు=ప్రిదులఁబోవు. (√ప్రిదులు)

ఉ. మలయు సందంత కలువముచుం బ్రిదిలి
పోవుచు నిత్యలుంగుడం దాయ్పసురుయం
బుక. భా. రా., అర. ౨. ౫౨.

ప్రిదులు. అ. క్రి. ౧. విరియు.

సీ. ప్రిదిలి కైరవవల్లికేలీ కొలు దీటు కల
కాంతపంక్తుల జలము లారె.
మనుచ. ౩. ౨౩.

౨. వదలు.

క. కెల్లము గ నుతుపడుట విని, జ ల్లని
డొందంబు పెదర సంధులు ప్రిదులన్.
భార. ద్రో. ౨. ౨౬౪.

క. హృదయ మదరంగ సంధులు, ప్రిదులఁగఁ
జిత్తము గలంగఁ దెంజను టొదవన్.
భా. రా. అర. ౨౯౯.

౩. జాఱు, గళితమగు.

ఉ. శ్వేనముఖంబునం బ్రిదిలి పెచ్చర మేదినిఁ
బడ్డకాలికన్. మార్క. ౬. ౨౪౨.

క. ... ఒకభంగిఁ బ్రిదిలి పడి యది ..
భోజరా. ౪. ౨౩.

ద్వి. పెదవులు దడవుచు బిగిచన్నుదోయిఁ,
బ్రిదిలినపయ్యెద బిగియఁ జేర్చుచును ...
రం. రా. అర. ౧౬౯. పొ. ౬. పం.

౪. ఊడు, విడిపోవు.

గీ. కీలు ప్రిదిలి తటిల్లత నేలఁ బడిన ...
కు. సం. ౫. ౫౩౭.

గీ. పెంపు గనుచెన్నులుగుంపు ప్రిదిలి జాఱు.
వసు. ౬. ౧౧.

సీ. అనయంబుఁ దివ్యవినయమువున గనయంబు
ప్రిదులంగ మెలఁగి పా ద్యాదవఁజేయు.
భార. శ్రీ. ౨. ౧౩౩.

చ. ప్రిదిలిపనిఁ గేల నవరించు తలోద
రోత్తుఁ గాంచి ... హైమ. ౩. ౯౭.

౫. తగ్గు, క్షీణించు.

చ. అట్టిరూప సుభయబలంబుల సుభయబలం
బులును ... వలంబులు పదుల బలంబులు
ప్రిదులక తీరంబు కాకల ...
యయా. ౪. ౯౭.

ప్రియంభవిష్ణువు. సం. విశే. (అ) = ప్రియంభావుకము.

ప్రియంభావుకము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ప్రియముగునది.

ప్రియంవదము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక పక్షి.

వి. అ. స్త్రీ. ద్వాదశాక్షర పాదకమగు ఛందోవిశేషము. పాదమునకు పంద్రెండక్షరములుగల వృత్తవిశేషము.

ప్రియంవదుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ౧. ఇంపుగా మాట్లాడువాఁడు, మధురభాషి, ౨. ఇచ్చకమాడువాఁడు.

వి. అ. పుం. ౧. ఒక గంధర్వుఁడు. ౨. ఒక ఖేచరుఁడు

ప్రియకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చిత్రమృగము, చిత్రవర్ణముగలజింక. ౨. పీతసాలకము, వేఁగిస. ౩. నీపము, కదప. ౪. ప్రియంగువు, ప్రేంకణము. ౫. ధారాకదంబము, నీరుకడిమి. ౬. అసనము. ౭ తుమ్మెద. ౮. పక్షివిశేషము ౯ ఉపసరపల్లి (విల్యమ్సు.) ౧౦ కుంకుమము (శ ర)

ప్రియకర్మము. సం. వి. న. ౧. ప్రియమైన కార్యము. ౨. ప్రీతికలుగునట్లు నడుచుకొనుట.

ప్రియజీవము. సం. వి. అ. పుం. శ్యోనాక వృక్షము.

ప్రియత. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రియత్వము.

ప్రియతమము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి ప్రియము. వి. అ. పుం. మయూర శిఖావృక్షము.

ప్రియతోషణము. సం. వి. అ. పుం. రతిబంధవిశేషము.

శ్లో. జానుపాదౌ స్వకౌ స్త్రీచ ధారయేత్ కుచతో పరి, స్తనావీడకరః కామీ కామయేత్ ప్రియతోషణః. (రతిమంజరి.)

ప్రియత్వము. సం. వి. అ. న ౧. స్నేహము. ౨. ప్రేమ.

ప్రియదర్శనము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) చూచుట కింపయినది, సుందరము. వి. అ. పుం. ౧. చిలుక. ౨. క్షీరికావృక్షము.

ప్రియదర్శి. సం. విశే. (న. న. న) ప్రీతితో జూచువాఁడు. వి. న. పుం. అశోకుఁడనురాజు.

ప్రియ(౦)పడు. అ క్రి. (ప్రియము + పడు) ఇష్టపడు.

ఉ. వీరకుమార! యేను విను వేఁడెదఁ బ్రార్థన సల్పుమయ్య వెం,పార మఘం బొనర్పఁగఁ బ్రియంపడి దక్షిణశేమి వచ్చితిన్.

మార్క. ౩. ఆ.

చ. ధృతరాష్ట్రమానునకు దాన నపాయము లేకయుండుఁ గో,ప ముడిగి వీరు సేయుదురు బాంధవ మిజ్జగమెుం బ్రియంపడున్.

భార. ఉద్యో ౧. ౩౯.

క. ఈరూపము కడుఁ బ్రియపడి, గౌరవమునఁ దాల్చి పెద్కఁ గ్రాలెదవు .

భా. రా అర. ౨. ౩౯౦.

ద్వి. ఖట్టు మేల్కని మాడఁ బ్రియపడువారు.

పండితా. పర్వ. ౩౫౦.

ప్రియపుత్రము. సం వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము. (విల్యమ్సు.)

ప్రియప్రాయము. సం వి. అ. న. పలుకుబడి సొంపు, వక్తృత్వము.

ప్రియభాషి. సం. విశే (న. ని. న.) ప్రియము మాటాడువాఁడు.

ప్రియమధువు. సం. విణ. (ఉ) మద్యము ప్రియమైనవాఁడు. వి. ఉ. పుం. బలరాముఁడు.

ప్రియము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఇష్టము. ౨. ఇంపయినది, మనోజ్ఞము. ౩. ప్రేమగలది, ప్రేమించునది. ౪. హెచ్చువెలగలది. (విల్యమ్సు.) వి. అ. పుం. ప్రియకమను మృగవిశేషము. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చిట్టేలక. ఈ. ౨. వృత్తాంతము. ౩ మద్యము. ౪. ఒక దినుసు మల్లె ఈ. వి. అ. న. ౧. బుద్ధిఅనెడి ఓషధి. ఈ ౨. జీవకము అనెడి ఓషధి. ఈ ౩ వలపు, సౌఖ్యము. ౪. దయ, అనుగ్రహము. ౫. సంతోషము.

ప్రియవక్త. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) ౧. ఇంపుగా మాటాడువాఁడు, ౨. ఇచ్చకములాడువాఁడు.

ప్రియవచనము. సం విణ. (అ. ఆ అ.) ప్రియములైన మాటలాడునది వి. అ. న ఇచ్చకపుమాట

ప్రియవర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రియంగువు. ఈ

ప్రియవల్లి. సం. వి ఈ. స్త్రీ = ప్రియవర్ణి. ఈ

ప్రియవాది. సం. విణ. (న్. నీ. న్) ౧ ప్రియము మాటాడువాఁడు, ౨ ఇచ్చక మాడువాఁడు.

ప్రియవాదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ మంగళవాద్యధ్వని.

ప్రియసందేశము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రియమైన వృత్తాంతము. ౨. ప్రియమైన సంవాదము. ౩. చంపకము, సంపెంగ. ఈ.

ప్రియసఖము. సం. వి. అ. పుం. ఖదిరము, చండ్ర. ఈ.

ప్రియసాలకము. సం. వి. అ. పుం. అసనము. వేఁగిస. ఈ.

ప్రియాంబువు. సం. వి ఉ. పుం. మామిడిచెట్టు.

ప్రియాపత్యము. సం. వి. అ. పుం. కంకపక్షి. రాఁబులుఁగు. (శ. ని.)

ప్రియాలము. సం. వి. అ పుం ౧. మోరటి. ఈ. ౨. అసనము. ఈ. వి ఆ. స్త్రీ. ద్రాక్ష. ఈ.

ప్రియుఁడు. సం. వి. అ పుం. భర్త, మగఁడు.

ప్రియుతనము. వి. ప్రియత్వము.

ఆ॥ తదుపచారములకు నొదుఁగుచు నేలమ్మ, నాకు నిన్నుతు ప్రియుతనంబు లనిరొ.

పరమ. ౫. ౩౨౩.

ప్రియోక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ ౧. మంచిమాట. ఇంపయినమాట ౨. చాటువాక్యము, ఇచ్చకము.

ప్రీ

ప్రీణనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ప్రీతి కలిగించునది, తృప్తిఁబుట్టించునది. వి. అ. న. ౧ తృప్తిఁబుట్టించుట, తర్పణము. ౨. రక్షణము.

ప్రీణము. సం విణ (అ ఆ అ.) ప్రీతినొందినది, తుష్టినొందినది ౨ పురాణము, ప్రాతది. ౩. పూర్వము, మునుపటిది.

ప్రీణసము. సం. వి. అ. పుం. చేఁపపిల్ల.

ప్రీణితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తృప్తి కలిగింపఁ బడినవాఁడు, సంతోషితుఁడు.

ప్రీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. హర్షము, ఉబ్బు. ౨. ఆమోదము. సంతోషము. ౩. తృప్తి, తనివి ౪. దయ, కనికరము. ౫. ప్రేమ, వలపు. ౬. ఆసక్తి, తగులు, స్నేహము. ౭. ప్రసాదము,

కలఁకఁ దేర్చుట. ౭. విష్కంభాది యోగము లలో నొకటి. ౯. మన్మథుని భార్యలలో నొకతె.

ప్రీతిజాప. సం. వి. అ. స్త్రీ అనిరుద్ధుని భార్య. ఉష.

ప్రీతిదత్త. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రీతిచేత నియ్యఁబడినది. వి. అ న. (అత్తగారిచేతఁ గాని మామగారిచేతఁగాని ప్రేమచే నియ్యఁబడినదియు, పాదవందనకాలమునం దియ్యఁబడినదియు నైన) స్త్రీ ధనము.

ప్రీతిదాయము. సం. వి అ. న ప్రీతితో నిచ్చు దానము, కానుక.

ప్రీతిదుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రీతిని కలి గించువాఁడు. వి. అ పుం విదూషకుఁడు.

ప్రీతుఁడు. సం. విణ. (అ ఆ అ) ప్రీతిఁ బొందినవాఁడు, ముదితుఁడు. ౨ తనిసినవాఁడు, తృప్తినొందినవాఁడు. 3 ప్రియుఁడు.

ప్రు

ప్రుంగుడు = పుంగుడు. వి. శ్విత్రము, తెల్ల కష్ఠము. (శ. ర.)

పుృష్ఠ. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. సూర్యు. ౨. అగ్ని. (శ. వి.)

ప్రుచ్చు = పుచ్చు. అ. క్రి పుచ్చిపట్టు, పురు గులుపట్టు.

ఉ. దేవనగంబు పాఁతగిలి త్రెళ్లిన నం దొక కీడు గల్గునే దేవవజాశి నిట్లు చెదవాడిన నక్కట నోరు ప్రుచ్చదే.

సీ. ఘడువులు పసులకాల్బడిఁ ప్రుచ్చదొరగండి గ్రంథలు వెనుకొంచి గ్రంథలయ్యె.

హరి. పూర్వ. ౩. ౫.

వ. ... పీడు పటూరోచాయత్తుఁడై దెబ్బువడుం, బిరుగంబ్రుచ్చుచునోరు ... భాగ. ౭. ౧౨.

ప్రువ్వఁగదిట్టు = ప్రుచ్చునట్లుతిట్టు, పడఁతిట్టు, అధికముగాఁ దిట్టు.

చ పురమిజనంబులెల్ల నినుఁబ్రువ్వఁగఁ దిట్టఁ గవించునన్ని భార. ఉద్యో. ౨౧౦.

సీ జనులుప్రువ్వఁగఁదిట్ట నడికొర్చి యార్జించెఁ బశ్యతోహరవృత్తిఁ బసిఁడిప్రోగు పాండు. ౩. ౧౦౫.

జ. ప్రుప్పి, ప్రువ్వు.

ప్రుష్టి = పుష్టి. వి. (√ప్రుచ్చు.) ౧. పుచ్చుట. (శ ర)

౨ రత్నదోష విశేషము

క. ఈ రత్నమునకుఁ బ్రుప్పియు, గారయు కర్కశమునఁగ కసరులు మాఁడే, పారువని యెల్లఁదెలియక, వారికధరియింప జగతివల దవ్వరికిన్. రత్నపరీక్ష ౨౪.

ప్రువ్వు=పురువు. వి (√ప్రుచ్చు) పురుగు, కీటము

క. వినుకూడుగూరపాకము, గనుగొని ప్రాయి వాపిడింపఁగా నవ్వరసం, జనితములై ప్రువ్వులు గల, గొనమిలమిలమెదలు .

భార. శాస. ౨౦.

శా. ప్రువ్వుల్ గారుచు నీచుకంపుకొలుచున్ కోఁతై . మల్లభూ. నీతి. ౯.

క. ప్రువ్వులుఁబాములు మొదలుఁగఁ గ్రొవ్వ సఁగిఁ దెందుఁ బరఁగిరొని కాతించున్.

హరి. ఉ. ౯. ౫౨.

ప్రుషితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. చల్లఁ బడినది. తడుపఁబడినది. ౨. సేవింపఁబడినది, 3. పూరింపఁబడినది.

ప్రుష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాల్పఁబడి నది, దగ్ధము.

ప్లుష్వము. సం. వి. అ. పుం. ౧. వర్షర్తువు. ౨. జలబిందువు. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాలి దైనది.

ప్రేష్యుడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

ప్రె

ప్రెక్కణము = పెక్కణము. (సం. ప్రేంఖణమ్.) వి. ౧. అభినయముతోడి నృత్యము.

గీ. ఒండొరులకు వెలవులేకునికిఁజేసి, యభ్య సించితి శైశవమాదిగాఁగ, దండలాసక విధ మును గుండలియును, ప్రెక్కణంబు తెలం గును చేరణంబు. భార. విరా. ౧. ౨౮౦.

౨. మల్లరంగము.

వ. అనిమెత్తన యియ్యకొని గర్జించి గజాల స్యంబునం ప్రెక్కణంబుచొచ్చి భూపాలుని ముందట భుజాస్ఫాలంబుచేసి ప్రెక్క మరలునెడ. భార. విరా. ౨. ౧౪.

(శ. ర. పా 'అంగణంబుసొచ్చి' ముద్రి. పా)

ప్రెగడ = ప్రెగ్గడ. వి. ౧. మంత్రి, అమాత్యుఁడు.

క. ప్రెగడల మనములు విరసము, లగుగతి నదళ్ళు రిపురాజ్య మరసి విభిన్నం,బుగఁజేసి. భార. ఆశ్ర. ౧. ౪౦.

క. . ప్రెగడలకుం జెప్పి తీర్పు పెంపేర్పడఁ గన్ .. భార. ఉద్యో. ౨. ౯౫.

సీ. ప్రెగడ ప్రెగ్గడయనఁదగుఁ బ్రధానుండు. ఆం. భా. ౨. ౧౯౩.

౨. ప్రధాన పురుషుఁడు. (శ. ర.)

ఇది కొన్ని గృహనామములకుదన గనఁబడు చున్నది.

ఉదా. తల్లాప్రెగడ, రెబ్బాప్రెగడ మొ.

ప్రెగ్గడ = ప్రగడ. ప్రగ్గడ, ప్రెగడ, ప్రెవడ. వి. (పేరు+కడ.) ౧. అమాత్యుఁడు, మంత్రి.

చ. పిడికిటిగాక నీవుకాక ప్రెగ్గడ చేసథ్యుండు భంగి .. ఉ. హరి. ౪. ౧౯౯.

చ. అనవుడు నిట్లనున్ విదురుఁడక్కట ధర్మ సుతుండు బాంధవుం,డును జెలికాఁడునుం దగు భటుండును ప్రెగ్గడయున్ గురుండుఁ గాఁ,డె నృపవరేణ్యునికు ...

భార. ఉద్యో ౨. ౨౪. దశకు. ౧౧. ౫౫. ఆం. భా. ౨. ౧౯౩.

౨. ప్రధాన పురుషుఁడు. (శ. ర.)

జ ప్రెగ్గడసాని.

ప్రెగ్గడసాని. వి. (పెగ్గడ + సాని.) మంత్రి భార్య.

సీ. ప్రెగ్గడసాని నా వెలయుమంత్రి. గీ. భార్య ఆం భా. ౨. ౧౦౪.

ప్రెబ్బొత్తి. విశే (పేరు[1] + బొత్తి.) పెద్ద గుంపుగానున్నది.

(క్రి. విశే. నిశ్చయముగా అని శ. ర.)

ద్వి. పెబ్బొత్తి పెయ్యలపెద్ద రొమ్కరుఁడు బసవ. పు. ౫. ౧౩౧. పా. ౨౯. పం.

(భల్లాణ. ౫. అని శ. ర.)

(ప్రాతప్రతి ప్రా, పెబ్బొంత గ్రంథప్రతి పా.) ౫. ౪౫౯. పం.

పెవడ = పెగడ. (శ. ర.)

ప్రే

ప్రేంకడము = ప్రేంకణము[1].

సీ. ... ప్రేంకడ మనఁగను ప్రేంకణ మనఁ దోఁచుఁ బ్రియంగువు. ఆం. భా. ౨. ౪౯.

గీ. అంబుజాసన రొమ్కెత గానంబు పేయఁ,గడు వికాసంబు నొంది ప్రేంకడపుఁదరుల్, సుడి రొయుసంగ వనీప్రకరాన విసర, హితకరీర సంతానకానకులను. దశ్మ. ౩. ౩౫.

(శ. ర. పా. ప్రేంకణము. మద్రి. పా.)

ప్రేంకణము¹ = ప్రేంకణము. వి. (సం. ప్రియంగుః.)

౧. ప్రియాంగువు, ప్రియంగువు.

కగతి. జాతి ప్రేంకణము జగ నీపాటల.

శకాం. ౨. ౧౧౮.

సీ. కలికి ప్రేంకణయుచెంగటఁ జాడి పొగడకై మమిసితి వివి మదురుకస్తులాడె.

ఉ రా. ౬. ౩౮.

మ. . . ప్రేంకణము వ్వంపఁగి గోఁగును వ్యకు కముం గంకేలియు జ్మావియున్.

రామా. ౧. ౧౯౦.

౨. పిప్రియాకుప్రవృము.

చగతి. ప్రుదుకు మల్లన గందవాడికి నీప్రేంకణము, దదయ కేటు నీ కిత్తుఁ దగ రత్న కంకణము. మనుచ. ౩. ౭౪

ప్రేంకణ(ము)². వి (సం. ప్రేంఖణమ్) ఒక విధమైన నృత్యము.

ఉ. అమరవరేణ్య ప్రేంకణము లాడెదు వేలుపు లేమఁ జూచి. హర. ౧. ౨౫

సీ. శిరములఁ గలశముల్ చేర్చి కొండలు భక్తు లాక్కాడఁ ప్రేంకణల్ ద్రొక్కఁగాను.

హేం. మా. ౨. ౧౧౪.

ప్రేంఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. డోల. ౨. నృత్యము. ౩. పరిభ్రమణము. భ్రమ్మరుట. ౪. గృహాభేదము. ౫. అశ్వగతి విశేషము.

ప్రేంఖణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. పరిభ్రమించునది, భ్రమ్మరునది. ౨. అ. న. ... ఉయ్యాలలూఁగుట ౨. డోల ౩. ఒక్క అంకముకలిగి ... [illegible]

ప్రేక్ష విశేషము. (శ్లో. గర్భావమర్శ ... ప్రేంఖణం హీన వా ... అవా ... విష్కంభప్రవేశకమ్, ... సర్వవృత్తి సమాశ్రితమ్. ౪. పర్యటనము. ౫. ప్రవేశము. శ. ర.) ౬. నృత్యవిశేషము.

ప్రేంఖితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊఁపబడినది, ఉయ్యాలఁగలది. ౨. కంపితము, కదల్పఁబడినది.

ప్రేంఖుఁడు. సం. వి అ. పుం దాముఁడు. (శ. వి.)

ప్రేంఖోలనము. సం.వి.అ.న = ప్రేంఖోలము.

ప్రేంఖోలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. డోలనము ఊఁగుట. ౨. అల్లలాడుట, కదలుట.

ప్రేంఖోలించు. సం. అ. క్రి. వ్యాపించు.

క. ప్రుంఖానుప్రుంఖరింఖా సంఘాతపమంథరా రజమ్ములు చదలం, ప్రేంఖోలింపఁగ సంఖ్య కంఖాతం శేరవరిగి కామాతురకేన్.

వరాహ. ౫. ౯౬.

ప్రేఁప్రాలు. వి. బి. (ప్రేలలు + ప్రాలు.) ప్రేలగింజలు.

గీ. తలఁచు, బ్రహ్మణ్యదేవస్వములకు ... కన్పఁ జొచ్చిడి ప్రేఁప్రాలు కొలకఁ దివురు .. నిబ్రోచెంచెద మాబ్రాహ్మణ బ్రువుండు.

(శ. ర. పా. పేలాలు మద్రి. పా.)

పాండు. ౪. ౧౯౬.

ప్రేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చూచుట, చూపు, ఈక్షణము. ౨. తోఁచిక, కనఁబడుట. ౩. ప్రేక్షకత్వము. ౪. ఆనసామాన్యమునకు ఆనంద ప్రదర్శనము. ౫. నృత్యకము. (శ. ర.) ౬. [illegible] ఒక

విషయమునుగూర్చి శుభాశుభములు పర్యాలోచనము. ౪. చెట్టుకొమ్మ ౫. బుద్ధి. (శ. ర.)

ప్రేక్షకుఁడు. సం. వి. అ పుం. చూచువాఁడు, చూపరి.

ప్రేక్షణకూటము. సం. వి. అ. న. కనుగ్రుడ్డు, నేత్రగోళము. (కల్ప)

ప్రేక్షణము. సం. వి. అ. న. ౧. చూచుట, చూపు. ౨. కోఁపిక, ఆకారస్ఫూర్తి ౩ కన్ను. ౪ జనసంబంధియగు నాటకాది ప్రదర్శనము. ౫. జనసామాన్యమగు ప్రదర్శనములు జరుగుచోటు. ౬. నృత్యేక్షణము.

ప్రేక్షణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాటకాది ప్రదర్శనములు చూచుటయం దాశగల స్త్రీ.

ప్రేక్షణికుఁడు. సం. వి అ. పుం. ప్రేక్షకుఁడు.

ప్రేక్షణీయము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) ౧. చూడఁబడునది. ౨. చూడఁదగినది, దర్శనీయము, చూచుటకు సొబగైనది. ౩. ఆలోచింపఁ దగినది, విచారింపఁ దగినది.

ప్రేక్షాకారి. సం. విణ. (స. ణీ. స.) ఆలోచించిచేయువాఁడు.

ప్రేక్షాగారము. సం. వి. అ. న. ౧. రాజుల యొక్క మంత్రాలోచనార్థ మగుగృహము. ౨. నాటకరంగము.

ప్రేక్షావంతుఁడు సం. విణ. (త్. వతీ. త్.) సమీక్ష్యకారి, ఫలాఫలములను ముందుగా నాలోచించిచేయువాఁడు.

ప్రేక్షి. సం. విణ. (స. ణీ. స.) ౧. చూచువాఁడు. ౨. నిపుణముగాఁ బరిశీలించువాఁడు.

ప్రేక్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూడఁబడినది, దృష్టము. వి. అ. న. చూపు.

ప్రేక్ష్యము. సం. విణ. అ. ప్రేక్షణీయము.

ప్రేగు(వు) = పేగు, అంత్రము.

సీ. . ప్రేగ గన నాంత్రంబు పెలఁగుచు ...
అం. భా. ౨. ౧౩౩.

గీ పెలుచ యీచాను లనుభవించినఁగాని తెలి
యదే ప్రేగులోపలితీట యంచి . .
కువల. ౩. ౯౯.

సీ. రుధిరార్ద్రకరములు రుధిరప్రవాహముల్
ప్రేవులపోవులు ఫేనతతులు.
భార. ద్రో. ౨. ౧౨౦.

చ. పిరిగొని దాల్పు నెట్టెముగఁ బ్రేవులు
చుట్టి ... ఉ. హరి. ౨. ౧౨౪.

ప్రేచు. ప్రేరము, ప్రోత్సహించు. (శ. ర.)

ప్రేతకృత్యము. సం. వి. అ. న. చచ్చిన వానికై చేయు చరమక్రియ.

ప్రేతగతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మృతుఁడు.

ప్రేతగృహము. సం. వి. అ. న. శ్మశానము. వల్లకాడు

ప్రేతగోపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శ్మశానపుఁ గావలివాఁడు

ప్రేతనది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వైతరణి.

ప్రేతనరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పిశాచము, భూతము.

ప్రేతపక్షము. సం. వి. అ. పుం. భాద్రపదకృష్ణపక్షము, పితృపక్షము.

ప్రేతపతి. సం. వి. ఇ. పుం. యముఁడు.

ప్రేతపురము. సం. వి. అ. న. యమపురము, సంయమని.

ప్రేతభావము. సం. వి. అ. పుం. మరణము.

ప్రేతభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. శ్మశానము, ఒలికిమిట్ట.

ప్రేతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మృతము, చచ్చినది, పీనుఁగు. వి. అ. పుం. ౧. నరకమం దుండు జీవభేదము. ౨. పిశాచభేదము.

ప్రేతమేధము. సం. వి. అ. పుం. పితనుద్దేశించి చేయు శ్రాద్ధరూపమగు యజ్ఞము.

ప్రేతరాక్షసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తులసి. (?)

ప్రేతరాజ్. సం. వి. అ. పుం. యముఁడు.

ప్రేతవనము. సం వి. అ. న. వల్లకాడు, ఒలికిమిట్ట, శ్మశానము. (ఇట్లే ప్రేతకాననము మొ.)

ప్రేతవాహితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిశాచము పట్టినవాఁడు, భూతావిష్టుఁడు. (శ్రీ. ని.)

ప్రేతశరీరము. సం. వి. అ. పుం. చచ్చి యమాదిలోకములకుఁ బోవుజీవుని శరీరవిశేషము, యాతనా శరీరము

ప్రేతహారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. పీనుఁగును మోచికొని పోవువాఁడు, శవవాహకుఁడు. ౨. దగ్గఱిచుట్టము.

ప్రేతాధిపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యముఁడు.

ప్రేతావాసము. సం. వి. అ. పుం. శ్మశానము, ఒలికిమిట్ట.

ప్రేతాస్థిధారి. సం. వి. న్. పుం. శివుఁడు.

ప్రేతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. మరణము ౨. పోక, పరుగు, పలాయనము. వి. ఇ. పుం. అన్నము.

ప్రేతికము. సం. వి అ. పుం పిశాచము, భూతము.

ప్రేతేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యముఁడు.

ప్రేతోద్దేశము. సం. వి. అ. పుం. పితరుల నుద్దేశించిచేయు తర్పణాది.

ప్రేత్యభాక్కు. సం. విణ. (జ్.) మీఁదటిలోకమందుఁ గర్మఫలముల ననుభవించువాఁడు.

ప్రేత్యభావము. సం. వి. అ. పుం. మరణించిన పిదపఁ గలుగు పునర్జన్మము మరణమునకుఁ బిదప ఆత్మకుఁగలుగు భావము. (ఆ. ని.)

ప్రేత్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. ౧. ఇంద్రుఁడు. ౨. వాయువు

ప్రేపు[1] = రేపు. వి. ఉదయకాలము, వేకువ.

ఉ. ప్రేపులం రేలుఁ బెద్దయును జెప్పి ...

నృసిం. ౧. ౩౭.

ప్రేపు[2]. వి. పరంపర, వరుస.

గీ. కదఁగి వీని, నేపుమాపెదఁ దూపుల ప్రేపు లగయ ..

భా. రా. యు. ౧౫౬౧.

ప్రేప్స. సం. వి ఆ స్త్రీ. ౧ ప్రాపించుటకు నిచ్చపొందుతలంపు. ౨. ఇచ్ఛ ౩. ఊహ, సంభావన. (విల్సన్.)

ప్రేప్సువు. సం. విణ. (ఉ.) ప్రాపింప నిచ్ఛగించువాఁడు. ౨ ఇచ్ఛగించువాఁడు. ౩ ఊహించువాఁడు.

ప్రేమ(ము). సం. వి. న్ పుం. న. ౧. ప్రోహార్దము, చెలిమిడి, మక్కువ. ౨. సౌహార్దము, స్నేహము. ౩. హర్షము, ఉబ్బు. పుం. ౧. వేడుక, పరిహాసము, పరియాచకము. ౨. గాలి. (వే. ని.)

ప్రేమపాతనము. సం. వి. అ. న. (ఆనందము వలని) కన్నీరు. ౨. (దానినిగార్చు) కన్ను.

ప్రేమబంధము. సం. వి. అ. పుం. గాఢాను రాగము.

ప్రేమి. సం. విశే. (స. ఇన్. శ.) ప్రేమ గల వాఁడు.

ప్రేమ = ప్రేము. వి. (ఉ. వికరము. దీనికి వృత్తి యందు ప్రేఁప అనురూపము కలుగును.)

౧. చిత్రవల్లి, చిత్రమూఁదీఁగె. శ్రీ.

క. ఇది ప్రేఁపయొకటి ప్రముఖులు, ప్రియమంగు దలిర్చ దీఁగఁ గోఁతలు, గుదియలు నైగొంద్రు.

హరి. ఉ. ౬. ౧౪.

ఉ. ... తీరలాగారల ప్రేముల ప్రేముల ..

వి. శకుం. ౨. ౧౪.

సీ. పులి కటంబునఁ బ్రేఁపపాదనుండి మూని పుంగవుమీఁద నుతికిన

వరాహ. ౩. ౯౦.

౨. చిత్రము, చైత్రము.

సీ. లవణంబు నింబపల్లవముఁ ద్రిప్పెదువారు ప్రేమ మంచంబులోఁ బెనుచువారు.

శివరా. ౨౩౦.

క. అనటయు రసలింగమునిదు తనవట్టువ ప్రేఁప సజ్జదంతపు బరణిక్.

మను. ౧. ౩౯.

ప్రేముఁడు. సం. వి. శ. పుం. వాసవుఁడు, ఇంద్రుఁడు. (సం. వి.)

ప్రేముడి. వి. (ప్రేమ+ముడి = ప్రేమబంధము.)

౧. వాత్సల్యము, పిన్నలయెడ పెద్దలకుండెడి ప్రేమ. (స్నేహము అని శ. ర.)

క. వాతోఁడి ప్రేముడిం గడు, నాతుర రై యుండురు మాయుమంబక ...

భార. విరా. ౪. ౯౧.

ఉ. ... పెంచిన తల్లి తండ్రులకుఁ ప్రేముడి వా రయిరేఁ బాయకుండు ... వి.క. ౩. ౧౦౬.

౨. అనురాగము, ప్రణయము.

ఉ. .. (చంద్రసూర్యుల) కళత్రంబు లగు శ్యామాఛాయలచేతఁ బ్రేముడిం బొడుపం బడినయట్లు ...

ఆము. ౬. ౯౯.

శా. ... త్యాగమున మాత్మక్ గోరుచుం బ్రేముడిన్.

ఉ. రా. ౯ ౧౨౩. ఆం. భా. ౧. ౧౩౬.

జ : ప్రేముడించు.

ప్రేముడించు. అ. క్రి. (√ప్రేముడి.)

౧ ప్రియపడు.

చ. చవులకుఁ బ్రేముడించు పనికంబును వాలుక.

భార ఆర. ౬. ౧౨౩.

౨. అనురాగమొందు.

చ. మనసిజాసక్తితో కలఁగి మానిని నీదనఁ, ప్రేముడించుట . దశమ ౧౦. ౧౨౨.

౩. శోకించు, దుఃఖించు.

గీ. భీమనందనుచావునఁ బ్రేముడించి, ధర్మతన యుండు బాష్పాంబుధార లదర

భార. ద్రో. ౫ ౨౫౪.

గీ పతుల నన్నలఁ దమ్ముల సుతుల హితులఁ, చేయకొని వారు కెలంకఁ బ్రేముడించి, పనవుపలుకులు వినువారి వనటఁ బెల్వఁ, గురుకుమార వారిజనతోఁటి వచ్చె.

భార. స్త్రీ. ౧. ౯౯.

౪. బాధపడు.

గీ. చావు తథ్యంబు మనకు విచార మేల, పెక్కుదినసంబు లాఁకటఁ బ్రేముడించు, వా. పంచ. ౧. ౩౯౪. (శ. ర. పా. పెల్లు కుడుచు, ముద్రి. పా.)

౫. ముఖముతోఁ బలుకు.

సీ. ఏ మని సాతోఁడఁ ప్రేయమించుకొని సుభద్ర భుకుప్రీనిఁ జూడఁబడయ పన్ని.

భార. ద్రో. ౨. ౨౫౨.

(శ్లో. సుభద్రా) వత్సేతే కిం మా మభిమన్యు మపశ్యతి. సం. భార. ద్రో. ౬౩. ౨౩.

ప్రేయసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రియురాలు, భార్య.

ప్రేయాంసుఁడు. సం. విణ. (న్. యస్. న్.) మిక్కిలి ప్రియుఁడు వి. న్ పుం. ౧. ప్రియుఁడు, భర్త. ౨. పెచ్చులి. వి న్. న. (ప్రేయము) ముఖస్తుతి, ఇచ్ఛకము.

ప్రేయోపత్యము. సం. వి. అ. పుం నారాయణపక్షి.

ప్రేరకుఁడు. సం. విణ. (అ. రకా. అ.) ౧. పురికొల్పువాఁడు, రేఁచిపెట్టువాఁడు. ౨. పంపువాఁడు, ప్రేషకుఁడు.

ప్రేరణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (నిర్దిష్టములగు భృత్యాదులను కార్యాదులందు) నియోగించుట, పని పంచుట. ౨. ప్రేషణము, పంపుట. ౩. పురికొలుపుట, ప్రేరేచుట. ౪. త్రోయుట, నెట్టుట. ౫. (వ్యాక.) ప్రేరణార్థము

ప్రేరణము. సం. వి. అ. న. = ప్రేరణ.

ప్రేరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ నృత్యవిశేషము.

సీ. మండలిప్రేరణి దండలాసకములు నృత్యంబు లశ్వశబ్ద పెరపుమంత.

కవిరా. ౧. ౧౯౫.

ప్రేరణీయము. సం. విణ. అ. ఆ. అ. ప్రేరింపఁ దగినది.

ప్రేరించు. సం. స. క్రి. పురికొలుపు, ప్రేరణము చేయు.

క. ...తరాజాజు పెల్ల కోరట నిటు ప్రేరించెన్.

కాశి. ఉ. ౨. ౧౧.

తరువోజ. తరాజుఁ ప్రేరించి యాయామినిరాజు వెడ నొవ్వఁ బలికింది యాతని క్రోధ, మారంగఁ జేసెద. (మార్క. ౧. ౧౫౦.)

క. ... సమలక్షయుఁ ప్రేరింపంగ నాకు తరరతి, లంపటయున్ మధ్య యావెడ ఱలవ దలంపున్. (కావ్యా. ౩. ౩౭.)

ద్వి ప్రేరించు నీశ్వర ప్రేరణచేసి ...

పండితా. కాశ. ౧౭౪.

ప్రేరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పురికొల్పఁబడినది, రేఁచిపెట్టఁబడినది. ౨. పుచ్చఁబడినది, పంపఁబడినది. ౩. నియోగింపఁబడినది.

ప్రేరిత్వము. సం. వి. న. పుం. సముద్రము.

(శ. ని.)

ప్రేరేచు = పెరరేచు, ప్రేరించు. స. క్రి.

౧ ప్రేరణచేయు, పురికొలుపు.

క. ... ఉజ్జ్వలదహనాకృతిఁ దమకుఁ, దల రఁగఁ ప్రేరేప నేల శాపెడ సుడుగన్

భార. ఆది. ౨. ౧౬౭.

గీ. ... పెక్కులద్రఁ ప్రేరేచునయ్య యట్లు ...

కాశి. ఉ. ౧. ౬౬.

ఉ. తన్నుఁ ప్రేరేచెడిదైవసంగతి ...

మలశేఖరమహీపాలచరిత్రము. ౧. అ. (చి.చి.)

ఉ. .. ఎవ్వరైనఁ ప్రేరేచిరో నిజ కొక్కటఁ జింపెద ... (ఉ. రా. ౨. ౧౨౬.)

౨. ప్రయోగించు.

మ. భుజశల్యాంతపతంగబింబసముత్ గ్రం జూడఁ ప్రేరేచుచుం, దనిపెం బత్యాశ ...

మను. భూ. ౪. ౧౨౩.

౩. కలిగించు, ప్రవర్తింపఁజేయు.

క. తారతి మనకు విరహము, ప్రేరేప ... కట్టె ... (ని. భూ. ౨. ౨౫౬.)

ప్రేరేపణము. వి. (సం. ప్రేరణం.) ప్రేరణము. (శ. ర. గ్రా.)

ప్రేరేపించు. స. క్రి. = ప్రేరేచు. (శ. ర. గ్రా.)

ప్రేర్త్వము. సం. వి. న. పుం. సముద్రము.

ప్రేర్త్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నది .

ప్రేలడము. వి. (√ప్రేలు.) ప్రేలుట

సీ. ... విద్యలు ... యలును బెలు చదవంబులు ప్రేలడములు .

గీ. .. ఇవి యాది యైన,దుర్గుణంబుల ప్రోవులు, ద్రోహమతులు, వారకాంతలఁ దగిన దద్భుఁ గీతి (పాండు. 3. ౪3.)

ఆ. మనసు కాదు నాకు మానినీమణులార, ప్రేలడములు గట్టిపెట్టి పొండు, .

చంద్రా. ౨. ౧౪౪.

ప్రేలరి. విశే. (ప్రేలు¹+అరి²) వదరుఁబోతు, వ్యర్థపుమాటలాడువాఁడు.

క. ప్రేలరు లై వదయుఁబుల, ... పొందు తొలఁగి... (మార్క. పు. ౭. ౧౪.)

ప్రేలరిమాటలు. వ్యర్థపుమాటలు, అసత్య వచనములు.

క. వలదని ప్రేలరిమాటలు. నవిగింపకు నన్ను ...

భార. ద్రో. ౫. ౩౭౦.

తే. కలుపనగంప ... అపాయపుఁ ప్రేలపుమాట లాడి ... విరోధ మొనర్చుచుండు ..

మార్క. పు. ౫. ౯౨.

ప్రేలరితనము. వి. (ప్రేలరి+తనము) వదరుఁబోతుతనము.

క. ... దూషించెదు నీ, ప్రేలరితన ... పోయెదవే.

కా. సం. ౭. ౪౭౨.

క. ప్రేలరితనమున విటు ... నవ్వితి ... (చెన్న. ౩. ౧. ౧౪౯.

ప్రేల(లా)లు. = పేలలు, పేలాలు.

గీ. . మంగళములోని ప్రేలలభంగిఁ దూలి, ప్రేలిపడఁ గాకఁ గట్టెంద చిటచిటించి.

కు. సం. ౭౬. ౯౫.

గీ. మంగళములోని ప్రేలాలమాడ్కి

హరి. ౪. ౭౧౭.

జ: ప్రేఁ(ప్రా)లు.

ప్రేలిక = పేలిక. వి. (√ప్రేలు².) చింపి గుడ్డ.

సీ. పెనుమైల యగునిలి పేలిక మొలఁగట్టి పై ... ప్రాఁత దాల్చి.

భా. రా. బాల. ౫౯3.

సీ. తల నిట్టునట్టు గా వలసి రొమ్ముల ... కాఁగఁ ... చుట్టిన ... ప్రేలికయును.

హరిశ్చ. ౪. ౨౧3.

సీ. ... ప్రేలిక యంచనఁ చేలిక యను. గీ. తీర్థ ... దేశంబు వెలఁగు చుండు.

అం. భా. ౨. ౧౫౭.

ప్రేలిపడు. అ. క్రి. (ప్రేలు²+పడు.) ... పై కెగసిపడు.

గీ ... మంగళములోని ప్రేలలభంగిఁ దూలి, ప్రేలిపడఁ గాకఁ గట్టెంద చిటచిటించి.

కు. సం. ౭. ౯౫.

సీ. ... ప్రేలిపడఁగ.

కై. భా. ౮. ౨3.

ప్రేలు¹ = పేలు. అ. క్రి. ౧. వదరు, కాఁకుఁ బొలుమాటలాడు.

క. ... ప్రేలకుఁగ ... ప్రేలుచుంట ... భార. ఉద్యో. ౨. ౨౭౦.

క. ప్రేలెడి ... మాటలు వింటివే, కాలున కలుగుదురంతకాని, చాలింకో మగతనము జూప ... ఉ. హరి. 3. ౫౦.

గీ. ఆయనవినఁ బ్రేలెదవుము డీ యుట్లు గయాళు లార ... శకు. ౪. ౬.

క. ... నహుఁ, గవలించుమఁ బ్రేలెదుఁ .. కుకుచ. ౫. ౧౧.

౨. (మదముచే) కూయు, రవముచేయు.

మ. హరపాదాంబుజస క్తచిత్తులగు వరాహ్యాళుల్ ప్రకంపింతురే, ... కోలుల్ ప్రేలినన్ . . మల్లభూ. ౯౦. ౬౪.

3 (అగ్నిస్పర్శచే) ధ్వనించు, శబ్దముచేయు.

చ. .. పిటులుపిటుల్లనం బ్రిదిలి ప్రేలిపడం దొడఁగెంజెతుర్దిశా, కటములమందుచుం బిదు గుతండము. హర. ౨. ౨౧.

జ : ప్రేలడము, ప్రేలరి, ప్రేలరితనము, ప్రేలు గొండి, ప్రేలుడు, ప్రేలువాఁడు.

స. క్రి. పదరు, వాఁగు.

ఉ. . పెక్కులు పెక్కుభంగులను బ్రేలుచు నుండఁగ నీవుదాలిమిన్, బ్రక్కగపించు చుండుదు. భార. ఉద్యో. ౨. ౬3.

వ. ... కొండఱుదుష్టులల్లి లవాక్యంబులనంత దఁబ్రియుని ముందట మండెదలంబునం బ్రేలుదురు .. కాశీ. ౨. ౬౯.

వి. ప్రేలుట. (చూ. ప్రేలరి.)

జ : ప్రేలిక, ప్రేలిపడు, ప్రేలుచు.

పేలు². అ. క్రి. కాలు, దగ్ధమగు.

ఉ. ... ఇఁకఁగొన్ని కాళ్ల పైఁ, ద న దయు మ బ్రింగఁబోయి రౌలదప్యుని చిక్కులకార్చిఁ బ్రేలికిఁగనియుదతృప్తము. కుకుచ. ౫. ౨౧.

౨. [illegible]

వ. ... కార్త్స్వరమయ[illegible] [illegible], దత్రోపమమగు [illegible] బ్రేలిపయుఁ దదీయ[illegible] [illegible]... హరి. ఉ. ౪. ౧3౫.

3. (తాపాదికముచే) పేగిపెద్దలగు.

ఉ. ... వహ్నిశిఖాకలాపముల్, కఱగొనఁ బ్రేలి దూలికొని కారిరయంబున ... కు. పు. ౨. ౧౭౦.

మ. ... మున్నున్న ఇల్లీనలితిం బదఁ బ్రేలి నూ త్రికమలుల్ పుట్టించి దూరగ్గబునన్. వరాహ. ౪. 3౫.

ఉ. పేనఁగిపట్టఁ గ్రాఁగి పృథివీతల మంతయు కేఁడిమంగలం, పై చెక తీవఁ బ్రాతిని వటాంబులు లాజలుబోలెఁ బ్రేలఁగా. వైజ. ౧. ౯౯.

సీ. ... తెరఁదమంగలములఁ జొరఁబెనఁ బెల్లునఁ బెరపెరఁ బ్రేలుబారి. దశకు. 3. ౧౬.

౪. (భయాదికముచే.) బ్రుల్లిపడు, అదరిపడు.

లయగ్రాహి. కూవిరి వియచ్చరులు పాలిరి దశాధిపులు వ్రాలి రమరప్రజము దూలి రరగేంద్రుల్, ప్రేలిరి మరుత్తులు ... భాగ. ౬. 3౯౫.

చ. అదవిరి పేటపై నరిగి యాతఁడు ... ఒక దుప్పిఁగవయుఁ బ్రేలి భయవ్యాకులచిత్తమై.

గీ. అచ్చమారుపు యూధంబు ప్రోచి పంచె. పాండు. ౫. ౧౫

(పేఁగు అని శ. ర.)

౫. (తాపము, పేడిమున్నగువానిచే.) శరీరము పైని పొక్కు లెక్కు.

ద్వి. అక్కాంత తూపొడ్పు చక్కటి దక్కఁ దక్కల్లఁ బ్రేలిన నక్కులు బండి. బస. పు. 3. ౨౮౪. ౧౦.

౬. (గుడ్డి, గింజ మొ.) బ్రద్దలగు. చూ. ప్రేలిక.

౩. వనజాకరంబుల బ్రొద్దున బట్టి మఱ్ఱిదానను
చేయలం జెట్టి యారాచపెద్ద, ..
అచ్చ. రా. బాల. ౭౫.

౪. పూఁట, దినసైకభాగము.

సీ. . ఇరుబ్రొద్దుఁ గుఱుపును హింస లేమి.
భార. అను. ౫. ౯.

ఈ యర్థమున కొపవిభక్తికముగ వ్యవహారము
నందును, శ. ర. లోను గానఁబడుచున్నది

౫. ప్రాతఃకాలము, ప్రభాతము; ఉషఃకాలము.

క. ఈయనతో రణ మిప్పుడు, నేయఁగ మది
గొల్వ దస్త్ర శిఖరికిఁ జేరం, దోఁచుఁజ
మిత్రుఁడు సేటికిఁ, బోయి మనము వత్త
మెల్లిబ్రొద్దున దనికిన్.
భార. భీష్మ. ౨. ౨౫౨.

మ. రమణుల్ బ్రొద్దున మేలుకాంచి .
భాగ. ౧౦. పూ. ౯౧౧.

శ్లో. ఉషస్యుత్థాయ .
సం. భాగ ౧౦. ౨౨. ౩)

మ. వినుమా మద్యమువందుఁ బ్రొద్దునతిదోవివ్యస్త
హీరాంక మై, కనక స్తంభము పుట్టుఁ బుట్టి
యినుఁ డాకాశంబుఁ బ్రాకంగ దా,నుమ
నాచొప్పునఁ జక్కఁగాఁ బెరిఁగి భామం
జేరి మధ్యందినం,బునఁ దద్బింబ ము ముట్టి
క్రమ్మరు నటుం బ్రొద్దుం దిగంజాఱఁగన్
ద్వా. ౪. ౧౬౩.

వి- ౬ ప్రసవదినములు

శా .. ఇక్ష్వ చతుర్థగర్భ మిటుమీఁదం బ్రొద్దు
లామాలికన్. హరి ఉ ౫. ౫౫

క. ముద్దియ మునిపూర్ణ్కమలము, లద్దావ
శ్రీ సమృద్ధి నొందఁగఁ గనిరుఁ, బ్రొద్దులు
నిండుటఁజేసి ౨,నద్దీప్తసమప్రభావ శత
కోటినిభుల్. రామా. ౩. ౧౦౪.

ఉ. ... ఉన్నమదయాఖ్య సుశిక్షణకార్తికన్,
.బ్రొద్దులు సోచ్చియున్నయది పూర్ణ్యతిశాన.
కనేయవాడికిన్ సైమ. ౭. ౧౪.

(ఇట వేళ అని భావము.)

జ: బ్రొద్దగు, బ్రొద్దుఁగల్లు, బ్రొద్దుఁగుఱ్ఱఁడు,
బ్రొద్దుఁగొడుకు, బ్రొద్దుఁగొమరుఁడు, బ్రొద్ద
చూలి, బ్రొద్దుజరపు, బ్రొద్దుతిరుగుడు,
బ్రొద్దుసెల, బ్రొద్దుపట్టి, బ్రొద్దుపాటు,
బ్రొద్దుపుచ్చు, బ్రొద్దుపొడుపు, బ్రొద్దుపోక,
బ్రొద్దురిక్క, బ్రొద్దురిక్కసెల, పొద్దుల
సెల, బ్రొద్దులవేళ, బ్రొద్దులుచూచు,
బ్రొద్దువోవు, బ్రొద్దెక్క.

బ్రొద్దుఁగల్లు(లు). వి (బ్రొద్దు + కల్లు)
సూర్యకాంతశిల.

సీ. పిల్లికన్ రతనంపుఁబెద్దమందనములు బ్రొద్దు
గల్నాడెంపు మిద్దియలును
అచ్చ రా. సుం. ౯.

పొద్దుఁగుఱ్ఱఁడు. వి. (√బ్రొద్దు.) సూర్య
పుత్త్రుఁడు. సుగ్రీవుఁడు

గీ వినుము వాల్మీకిఁ జూచి యస్వేల్పుతపసి,
వల్కె రాఘవుండమావ లప్పుడిఁ బంపఁ,జత
మెలంగఁగ నద్దరిగట్టుమీఁద,నుండి కర్ణ్గాని
బ్రొద్దుఁగుఱ్ఱండు దలఁచి
అచ్చ రా కిష్కిం ౨.

ఇట్లే యముడు, శని, కర్ణుఁడు నను అర్థములు
ప్రకరణము ననుసరించి వచ్చును.

బ్రొద్దుఁగొడుకు. వి. (√బ్రొద్దు) ౧.
యముఁడు, ౨ శనైశ్చరుఁడు, ౩. సుగ్రీవుడు,
౪ కర్ణుఁడు. (శ. ర)

బ్రొద్దుఁగొమరుఁడు. వి. (√బ్రొద్దు) సూర్య
పుత్రుఁడు, సుగ్రీవుఁడు.

గీ. ఒనర నిద్దొరచేఁ గానివని రాజింప, వేడు
జగమున నితనికి శంక దొలఁగ, బ్రొద్దుకొమ

కడచని రొమ్ముల బోనగం జేయు, నింక నీ
కెవ్వంతవు మాకు కెలంగం బలుకు.

అచ్చ. రా. కిష్కి. ౧౦

ప్రొద్దుచేరాలి. వి. (√ప్రొద్దు) సూర్యుని పుత్రుండు, సుగ్రీవుండు

గీ అనుచు వేడుకొనిన విని రాఘవుండు ప్రొద్దు, చూలి కెమ్మొగంబుc జూచి పలికె

అచ్చ రా. యు ౫౦.

ప్రొద్దుజేరవు. అ. క్రి (√ప్రొద్దు) కాలము కడచు.

అ వాండు ప్రొద్దు గాన వానిచే మెల్లనc, గళల జేర్త నాతc గళల జేర్పు, గలుగ వానితోడ,గడయ నొల్లక ప్రొద్దు,జర పుటకను విడియ వెరవు గాన.

కేయూర. ౨. ౬౪.

ప్రొద్దుతిరుగుడు. వి. (ప్రొద్దు + తిరుగుడు) సూర్యానువ_ర్తి ? (క ర.)

ప్రొద్దునెల. వి. (√ప్రొద్దు) వైజననము, ప్రసవ మాసము.

గీ. .. ప్రొద్దునెల యనంగ, వైజనన మెసంగు.

ఆం భా. ౨. ౧౦౯.

ప్రొద్దుపట్టి. వి. (√ప్రొద్దు) సూర్యపుత్రుండు, యముండు.

కీ. ప్రొద్దుపట్టికి విధి బోసక తీయనుమి, ప్రొది తోడుత నడవుడుపు గాని.

యయా. ౪. ౧౩౬.

(ఇక్కడ సుగ్రీవుండు, కర్ణుండు, శని కూ. అర్థ ము ల ప్రకరణానుసారము తెల్పుకొనుడు.)

ప్రొద్దుపాటు. వి. (ప్రొద్దు + పాటు) ప్రొద్దు తిరుగుటప్రొద్దుపాటుకాలము, అపరాహ్ణము.

గీ. ప్రొద్దుపాటున బహుళార్థత్వ భోజ్యసేవ్యా, చోష్యపానీయములు పాకశుద్ధి గాంగ ...

వరాహ. ౨. ౧౩౦.

ప్రొద్దుపు(వు)చ్చు. అ. క్రి. (√ప్రొద్దు.) కాలముగడపు.

వ . అమ్మహీసురులు గొంతతడవు గోష్ఠీ వినోదంబులం ప్రొద్దుపుచ్చి . .

కాశీ ౬. ౧౫౯.

క ఇం,కు గ సుఖపత్త్రథలc బ్రొద్దుపుచ్చె పరసుంద దై నిర్వ. ౬. ౩౫.

వ. అశాయాసం బైన యానంబున సుచిర ప్రయోజనంబులు వదలి వేదశాస్త్ర ప్రసంగం బులం బ్రొద్దుపుచ్చి యపరసంధ్యావిధులు నిర్వ_ర్తింపవలయు

వి. పు. ౪. ౨౧౨

క. .. వేడుకయాటల, వచ్చోటక ప్రొద్దు పుచ్చి యల్లన మగిడెన్. ద్వా. ౧౦. ౧౫.

ప్రొద్దుపొడుపు. వి (√ప్రొద్దు.) సూర్యోదయ కాలము

క తొలుత నొకానొకభూసుర, నిలయంబు కడు వసతి యగుట నివసించితి వన్నిలయ పతి ప్రొద్దుపొడుపునc గులభామినిc బ్రీతిc బిలిచికొని యి ట్లనియెన్.

కేం. పంచ. ౨. ౯౨.

ప్రొద్దుపో(వో)క. వి. (√ప్రొద్దు.) కాల క్షేపము; వినోదము.

క. అనఘ మహాప్రద్యోతం బిం, చనకింతము ప్రొద్దుపోకయును సగు జూదం,బుకకం బ్రియుండవు. ... భార. సభా. ౨. ౧౩౪.

ఆ. పూని మనము గొంత ప్రొద్దుపోకకు రామ, గాక జూద మిపు డెత్త వగుగ, కలము ...

భాగ. ౧౦. ...

గీ. భువనబాధలు దనిట్లు ప్రొద్దుపోక, లగనురా
రాతి పేర్చినల్లోఁకుదగుచు.

నృసిం. ౨. ౧౨౪.

ఇట్లే ప్రొద్దుపోకడ.

ఉ. ఇంచుకప్రొద్దుపోకడకు చెవ్వరితో నుబు
నేమి చెప్పుదుం .. వి(క. ౬. ౩౮

ప్రొద్దురిక్కు. వి. (√ప్రొద్దు) ఉత్తరఫల్గుని నక్షత్రము. (శ. ర.)

ప్రొద్దురిక్కునెల. వి (√ప్రొద్దు.) ఫాల్గున మాసము (శ ర.)

ప్రొద్దులనెల. వి. (√ప్రొద్దు.) వైజననము ప్రసూతిమాసము.

క. ప్రొద్దులనెల నంతట నమ్ముద్దియ యనవద్య
లగ్నమున వేనిజిగిం, ప్రొద్దులనెల గల
వఁగ నగు, ముద్దుకుమారకునిఁ గనియె
మోదము మీఱన్. దశా. ౪ ౧౨౮

గీ. . నతికిఁ బ్రొద్దులనెల తోఁచ్చెఁ జదఁ
పొచ్చ కళా. ౫. ౧౨౫

ప్రొద్దులవేళ. వి. (√ప్రొద్దు.) ప్రసవసమయము.

చ . ఒకానొకనాఁడు శాకురం,గట న
యాడు కొక్కమృగకాంతకుఁ బ్రొద్దులకే
చాలఁజేరుట కతనం... కవల. ౨. ౨౫

ప్రొద్దులుచొచ్చు. అ. క్రి. (√ప్రొద్దు.) ప్రసవకాలమగు.

సీ. ప్రొద్దులుచొచ్చెఁ గద్రూతని కిపు డని
ప్రియతమంధు లెఱుగక్కుక గుణించి.

పాండు. ౫. ౨౬౯.

ప్రొద్దువో(పో)వు. అ. క్రి. (√ప్రొద్దు.) అల సటచను.

గీ. నక్కి యంతట నేమింక కాలదమఁ,
బోయి రాదయ్యెఁ జెలి ప్రొద్దుపోదు
ననుచు. పారి. ౧. ౪౦.

గీ. .. ప్రొద్దుపోయినజాము దని బుజ్జగించి, ...
భీమ. ౨. ౧౩౪.

క. అని పలికి ప్రొద్దుపోయెన్, జనవర నిద్రింపు
మనుచు దశా. ౪. ౧౮౩.

ప్రొద్దెక్కు. అ. క్రి. (√ప్రొద్దు.) కాలము మించు, వేళ యతిక్రమించు.

క ఒక్కొక్కసాఁ డొకటితో, మిక్కిలి
దూరంబు వోయి మృగకాలము ప్రొ,ద్దెక్క
నదాఁక వనంబునఁ జిక్కిన దుఃఖించు రాజ
చిత్తములోనన్. వి. పు. ౩. ౨౫౮.

సీ. మణియష్టిఁ గలిబర్హిణపర్జనుధ మీఱ
లోలాడఁబ్రొద్దెక్కె మేలుకాంచి.

ఆము. ౪. ౧౩౫.

ప్రోయి = ప్రొయ్యి. వి. అధిశ్రయణి, వంట కనువుగా అగ్నిని ప్రజ్వలింపఁజేయుటకు ఇటుకలు మన్నుగుడాలితో నిర్మించెడు సాధనవిశేషము.

క. విడుకూడుకూరపాకము, గనుఁగొని ప్రోయి
వాటిడింపఁగా నప్పుడ ...

భార. మూష. ౨౦.

క. అనిపలుకఁగ నవిద్రవ్యుఁడు, భుసముగ నక్కా
నలోనఁగాంతయు యత్నం,బునఁ బ్రోయిలు
మంటచేయుచుఁ, గనుగొనగ, బొరమంద
వంటకముపడిఁజేసెన్. శుక. ౧. ౧౨౯

క. దినదినమునకు రొమన,మునకేఁగక యున్న
నింటఁబ్రోయిరాఁజదుగా. శుక. ౩. ౨౫౪.

(ప్రోయిరాజదు = తిండికిలేదని భావము.)

సీ. పొయి(ప్రొయ్యి)కానధిశ్రయణికిఁ బేరగు.

ఆం. భా. ౨. ౨౪౧.

ప్రోయ్య = ప్రోయి. వి. అధిక్రియాణి.

క. పోఁకలు ప్రబల జక్కులు, పోఁకంబుల
యడియ్యఁ బ్రోయ్య పోఁగయమిన్నష్టిన్.
అము. ౪. ౧౨౬.

ఱ: ప్రోయ్యడు.

ప్రోయ్యడు. స క్రి. (√ప్రోయ్య.) పోయిలోఁ బెట్టు.

గీ. పతియయవాపఁగఁ దునియఁగా విఱువవలయు,
పెడలఁ గాళ్లఁ జేతుల దోడఁ బట్టి, కదఁగి
యనువుగఁ జేసి ప్రోయ్యడుదుఁగాని, కత్తి
గొడ్డలియడుగఁ జేఁ గట్టియలకు.
భార. విరా. ౧. ౪౭.

ప్రోల్ల. వి. తృణవిశేషము. శ.

చ. పెనుతురు ప్రోల్లబూదియును వీదలిపిచ్చుక
వియ్యమెంద్రయున్. . మొదలు గాఁబూది
రవలింప .. ప్రబంధ. ౭౦౫.

ప్రో

ప్రోంఛనము. సం. వి అ న ౧ తుడిచి వైచుట. ౨. మార్జనము, కడుగుట. 3. వళ్ల యందు మిగిలిన ధాన్యము మొ వానిని ఏరు కొనుట.

ప్రోంరము. సం. వి. అ. పుం. పతద్గ్రిహము, తప్పుపడిగము.

ప్రోఁగు¹ = పోఁగు. వి. ౧. తంతువు, దారము.

(క. ర) ౨. పోఁగుత్రాడు, పేఁటలో తెం కట్టుటకై పైనికట్టెడు పెద్దత్రాడు.

క. వెలువడిరి వీటినలుది, కుక్కలఁ గుక్కలు
ప్రోఁగు లురులు కొమ్ములు బద్దంగులు పంది
పోటు లమ్ములు, వలలు తెరలు దీమములు
[illegible]. వరాహ. ౪. ౪౧.

ఱ: ప్రోఁగుఁద్రాడు, ప్రోఁగుచుట్టు, ప్రోఁగు వాటించు, ప్రోఁగువాటు.

ప్రోఁగు². వి. ౧. కర్ణాభరణము, కుండలము.

సీ. లాఁగదాఁగుడుతాఁగప్రోఁగు లిడుచుప్రోఁగు
కోలలు దోసంగులు దోలఁచుకొంటి.
అచ్చరా. బాల. ౯.

శా. ప్రమ్ముంజాయలగ్రీలుగంట్లు చెలిరేఁ రం
జాలిక గ్రోఁగులు ...
రా. వి. ౨. ౩౦.

సీ. ...ప్రోఁగవఁ గర్ణదేశ్వపఞ్జరిమోతలయు...
అం. భా. ౨. ౧౪౯.

౨. ఆవు, దళము.

సీ లలితంబుఁదులపిప్రోఁగులు ప్రంచి కోటిలో
వైచికొంచుఁ దుది వచ్చువారు.
కువల ౨. ౧౪౩.

ప్రోఁగుఁద్రాడు. వి. (√ప్రోఁగు¹.) పేఁటలో తెరకట్టుటకై పైని కట్టెడు త్రాడు.

క కొండలలోఁ జేసిన తమ, పండినచేలను వరా
హపంక్తులు చారరా, కుందక చెల్లవి
చామర, ఖండంబులు ప్రోఁగుఁద్రాళ్లఁ గట్టుదు
రెలుకల్ కాళ. 3. ౯.

సీ. పిసుకకుంపటు లాకుతెడిశలు ప్రోఁగుఁద్రా
శ్వాడిగొడ్డంప్లు మవ్వంపుటురులు.
శుక. ౧. ౧౨౩.

క [illegible]ద్దివిడిఁ గవియుకుక్కలు, గద్ద[illegible]విచ్చంగు
లిర్లు గడు చేచినచో, శద్దులు పొందఁగ
పేఁటకు, దిద్దినయవి ప్రోఁగుఁద్రాళ్లఁ దర
చీరగముల్. యయా ౧ ౧౧౧.

(ప్రోఁగుఁద్రాడు. శ. ర పా.)

ప్రోఁగుచొట్టు. వి. (√ప్రోఁగు.) పేఁటాడు సాధనము.

చ. తలముడు లర్లు పోఁతులు తెరల్ [illegible]
గిట్టలు ప్రోఁగుచుట్టలున్, చిల[illegible] చిట్టు

కోలలు విచిత్రగదాధరరాదిసాధనం,బులు
దవరంగ ... ఇందు. ౨. ౫౯.

వ. ... తెరచీరకట్టలు ప్రోఁగుచుట్టలు దొడ్డి వల లేటివల కందేటివల పందివల ... మొదలుగా వలయు వలలును . శాశి. 3. ౪౩.

ప్రోఁగుపాఱించె = ప్రోఁగుపాఱు.

వ. . భుజం బప్పళించి మృగయావర్గంబునుం దానును నిరర్గళప్రచారంబుల డాయ నేఁగి ప్రోఁగుపాఱించి (పి శ కం ౨.౧౪.)

వ ... వింధ్యవనంధరాధరపరిసరారణ్యంబు దరిసిమృగంబులు మెలంగుప ట్లరసి మల్లు ఆరు వేయించి ప్రోఁగుపాఱించి వలలను దెరలు నెత్తించి బోనులు దీమంబులు నొడ్డించి పారిశ్చ ౨ ౧౫.

ప్రోఁగుపాఱు = పోఁగుపాఱు. స క్రి. (ప్రోఁగు[1] + పాఱు) పోఁగుగ్రాఁడు పఱపు, ప్రోఁగుత్రాడు వ్యాపింపఁజేయు.

మ పటుతారాపటఖండమండిత నిజప్రాగంశుధా
రాపరిస్ఫుటసూత్రంబులఁప్రోఁగువాఱి వెస
సంభోవాహమార్గాఖ్యమా, నటవిం
సు. ౪ ౧౯.

గీ . బోను లమరించి ఁర ఱెత్తి ప్రోఁగు
వాఱి, చుట్టి ... లమెకినులఁ బోపు
వెట్టు. ... వి. 3 ౫౭.

ప్రోఁచు = పోఁచు. స క్రి నలుసులు లేకుండ శుభ్రపఱచు.

ఉ. ప్ర త్తినిఁ బ్రోఁచుమన్ వడికి బ్రాహ్మణుఁ
డిచ్చు పవిత్రతంతువుల్, . మైనలోరము
శుభోన్నతి మా త్రమునన్ ధరింపుచున్
ఉ. పారిశ్చ. ౪. ౩౦.

ప్రోక = ప్రోఁగు. వి. (సం. పూగః) సమూహము, రాశి.

చ. కమలవనంబు చేకినయగణ్యతపంబు ఫలంబు
చక్రయుగ్మములముదంబుప్రోక. ... ఒప్పె
సఁగ జామరసప్రియబింబ మ త్తతిన్.
. . నిర్వ. ౩. ౫౫.

ఉ. అంబిక కంచుఁ దెచ్చినమహామణిసంఘము
ప్రోకపోసి ... కాశి. ౩. ౧౩౭.

క. ఆఁకరముతోఁద నప్పెను,మూఁకల్తై కుతికి
... కీసుఁగు,ప్రోకలు గావించి రఘుడు కొద
వదకవడిన్. భా. రా. యు. ౫౩౪.

(ఇచట సానుస్వారనిరనుస్వార ప్రాసము.)

౨. స్థానము; నివాసస్థానము.

ఉత్సా. పారయఁ జెప్పఁ ద్పి పిపగలప్రోక
యైనయట్టిదు, స్తరపుటునిక్క కొల్లఁబోటుఁ
దన్కఁడించుకేనియున్.
భార. త్రి. ౧. ౪౫.

గీ. పుణ్యకులశిలమహిమలప్రోక యనఁగ,నిమ్న
శింకపాతిత్రత్యనిధి యనంగ,వెలయునంద్యాల
నారభూవిభునిదేవి కళా. ౧. ౩౧.

ఉ .. ఆ,పన్నెలప్రోక యాదలను వావిరి
బలైకము త్తియంపుఁబ్రాలెన్నఁడునింతు
నీలా. ౧. ౧౦౨.

జ . ప్రోకలుగట్టు, ప్రోకలుగొను.

ప్రోకలుగట్టు. అ. క్రి (√ప్రోక) గుంపుకట్టు, సంఘీభవించు.

ఉ. తిత్యుని, కేఁకట వోవఁ గ్రోలి దరి ని
మ్మగు చెట్టులనీడ నుండఁగాఁ, ప్రోకలు గట్టి
వారిఖగముల్ కేయూర. 3. ౭౭.

(సానుస్వారనిరనుస్వారప్రాసము.)

ప్రోకలుగొను. అ. క్రి (√ప్రోక) గుంపులగు, సంఘీభవించు.

క. కోకనదంబులు మొగుడం, గోకంబులు
విరిసి దిశలకుం జన మొఱఁగై, ప్రోకలు
గొని మా త్తికనిక,రాకర మనఁ దారలెసగఁ
నంబరవీథిన్. కు. సం. ౮. ౯౪.

ప్రోక్షణము. సం. వి. అ. న. ౧. (నీళ్లు) చిలుకరించుట, చల్లుట, సేచనము. ౨. యజ్ఞమునందు పశువును వధించుట. ౩. వధము.

వి. ఇ., ఈ స్త్రీ. ౧. ప్రోక్షించుటకైన జలము. ౨. అట్టిజలమున కాధారమగు పాత్రము.

ప్రోక్షణీయము. సం. విణ. (అ ఆ అ.) ప్రోక్షింపఁదగినది - వి అ. న. ప్రోక్షించుటకైన జలము

ప్రోక్షించు. సం స క్రి (యజ్ఞమునందు) పశువును వధించు, వధించు

వ. అకీర్ణంపు మధ్వర్యుండు పశువుం బ్రోక్షింపు చుండ యతి నిరీక్షించి యిది హింస గాదే యనిన నతండు. భార. అశ్వ ౨ ౬౧.

మ భుజయూపంబున గోవృషాఖ్యపశువుం బ్రోక్షించి శౌక్రాంతి యాగ యజనంబుస్

హరి పూ ౬ ౧౭౩

౨. చల్లు, (నీళ్లు) చిలుకరించు.

క. అని నిశ్చయించి హ సంభ్రమున జలములు పూని తల్లి పా మ్మని ప్రోక్షించిన

వరాహ ౧౦ ౪౦

ప్రోక్షితము. సం విణ. (అ ఆ. అ) ౧. చిలుకరింపఁబడినది ౨. (యజ్ఞమునందు) వధింపఁబడినది. ౩. యజ్ఞమునందు మంత్రాదులచే సంస్కరింపఁబడినది (శబ్ద.)

ప్రోగు = ప్రోవు, పోగు. వి. (సం. పూగః.) సమూహము, గుంపు.

చ. చలువలరచ్చపట్టు జలజంబులకుట్టు విరాళి కల్కి ప్రోగుల కనుపట్టు జక్కవలగూట ..

రా వి. ౪ ౮.

జ: ప్రోపడు[1], ప్రోపెట్టు.

ప్రోచికోలు. (√ప్రోచు.) (బలహీనత్వము నొందిన గవాదికము) కాపాడి యను భవించుకొనుట.

ఉదా. వానికి ఆయావును ప్రోచికోలుగా నిచ్చినాఁడు. (శ. ర.)

విణ. వ్యర్థము.

ఉదా ' గడ్డిపోచయు ప్రోచికోలు కాదనఁగా మనుష్యునిఁ జెప్పనేల.

(శ. ర - వా. పోచికోలు.)

ప్రోచిల్లు = పోచిల్లు. వి. ఐ. శకునము చూచుటకై ఇరుగుపొరుగుఇండ్లమీఁద అక్షతలు నీళ్లు చల్లుట. (శ ర.) శకునము చూచుటకై ఇరుగుపొరుగిండ్లమీఁదఁ జల్లెడు అక్షతలునీళ్లు

ప్రోచు. స. క్రి (సం. పుష్) ౧ (అన్నపానాదులచే) పోషించు, పెంచు, రక్షించు, పాలించు.

క. అనయము నీప్రస్తావమున, నని నీల్గినవీరభటుల యనుపోష్యుల నెల్లను బ్రోతే .

భార. సభా ౧ ౩౯

శా. భూవిస్తారము నాక్రమించి ప్రజలంబ్రోవంగ దండింపనుం, గావ నేర్చి మఖక్రియల్ నడపె . (భార. శాం ౧. ౧౮౧.)

ఉ . మమ్ము వందఱం, బ్రోవుము శాంధవా ప్రజనపోషణకంకణను ధర్మ మున్నదే

ఆము. ౩, ౫౬.

క. శారద పత్రముఖుఁ బ్రోచు జన్న యనిద్ధన్.

విక్ర. ౧. ౬.

సీ. అః నవారాతి యమరులఁ బ్రోవంగఁ బూని యాయదువంశమున జనించి ..

పారి. ౧ ౩౬.

౨. పెంచు, వృద్ధిచేయు.

ఉ. భావములోనికీలుపరిపాటిఁ బరిస్ఫుటతావిలాసమున్, బ్రోవఁగ నేర్కతో నిమః భూపతికై యొడయాఁడుదృష్టి ల,జ్జావతి యొట్టకేల కొకచందమునన్ మగిడించి.

నైష. ౫. ౧౮౪.

శా. ఆకర్షించిన దేవభర్తయు జగం బాశ్చర్యపూర్ణంబు లం,ద్రేకింపం దనుఁ జూడ శాశ్మ

గుణాగారప్రౌఢ గంధర్వయోషా,మాకంధధ్వని
కాళవృంతరచనా చాతుర్యహేవాకసుస్నా
తస్త్రీజతి తంతాతోల్లసదమందశ్రీకృతుల్
ప్రౌఢగన్. కవిక. ౧. ౫౦.

జః ప్రౌఢికోలం, ప్రౌఢదు, ప్రౌఢత, ప్రౌఢటు.

ప్రౌఢ = ప్రౌఢఁడు. విణ. (సం. ప్రౌఢ.) ౧. ప్రగల్భుఁడు, సమర్థుడు.

సీ....అస్త్రగురుండుఁ ద త్తనయుండుఁగృపుఁడు
రాధాసుతుండుఁ గీ. వాడిమానసు లంద్రు
ని శ్చాలు జోకనిఁ జొదివిరిక్సిరో పెక్కండ్రు
ప్రౌఢ లిదియు, మగఁటిమియు
భార స్త్రీ. ౨. ౩౬.

గీ. భుదమిఁటోఁడుల నడఁచినప్రౌఢ వీవ.
పారి ౧. ౪౯.

ఉ. చూడవుగాని రాకొమరుఁబోదులఁ బోల్పఁగ
రానికయ్యపుం ప్రౌఢల భానుకోటిరుచిఁ
జొల్పిన బల్విలుకాండ్రఁ జక్క రా,బోడు
జెంగంబువారల. రామా ౩ ౧౭౯

౨. చతురుఁడు, నేర్పరి.

చ. ... అప్పరండ్రాదిబృందారకచతుష్టయంబు
మునాడి ప్రౌఢ లగు వేల్పుచేడియలచేత
దమయంతికిం గానకలగా . పంపిరి
నైష. ౩. ౩౬

చ. ...ప్రౌఢలగు చెచ్చెలులు . (సధూవరుల)
తార్చి కూర్చి చనుటయు. . పారి. ౪. ౫౨

౩. అధికుఁడు, గొప్పవాఁడు.

ఉ. సర్వజగంబుల న్నటనచాతురిఁ దాఁ గడు
ప్రౌఢ సందు దుర్గర్వము తూని కాత్రగతి
నైకొన జొల్లక రంభ యాడె ...
విక్ర. ౨. ౯౩.

సీ. అరయ జెట్టికసీలలంత లయ్యును బింకముడ
ప్రవన్మశిఖ మట్టు ప్రౌఢలార
ప్రభా. ౧. ౧౦౪.

౪. విభీ.

గీ. ... బుద్ధి చెప్పిన బినియుదుప్రౌఢ గాఁడు. .
భార. స్త్రీ. ౧. ౩౯.

వి. ౧ ప్రౌఢ, ప్రౌఢత్వముగల స్త్రీ.

సీ .. ప్రౌఢ ప్రౌఢ యుం చన మాటు ...
ఆం. భా. ౨. ౧౦౫.

౨. ఆఁడుది, స్త్రీ.

సీ. ఏప్రౌఢఁ జూచిన నింపొందు ఘనసార
ఘనసారసౌరభాదకలితరీతి. (ల.వి ౩. ౪౦.)

దండకము. ఏమి భాషించిరే నేఁడు నీతోఁడఁ
క్రీడించుప్రౌఢల్ కుమారీ
భోగినీదండకము

జ . ప్రౌఢతనము

ప్రౌఢఁడు = ప్రౌఢ. నిపుణుఁడు, జాణ.

క. ఏడెనిమిది దినముల నీ,రేడుజగంబులను
వ్రాసి యిచ్చెద నీకుఁ, జూడుము చిత్ర
పటములోఁ, బ్రౌఢండై నిన్నుఁ బొంది
పోయినవానిఁ . వి పు. ౭. ౧౩౨.

ప్రౌఢతనము. వి. (√ప్రౌఢ) ప్రౌఢత్వము, నైపుణ్యము

చ. చెలువము విద్దెయుం గొనముఁ జేవయుఁ
బ్రౌఢతనంబుఁ దల్వియున్ .
నీలా. ౧. ౯౨.

ప్రౌఢము = ప్రౌఢము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.అ.) ౧. ప్రవృద్ధము,చక్కఁగా పెరిగినది. ౨.వయసున్న నిండినది, పెద్దది. ౩. ప్రగల్భము, దిట్టతనముగలది. ౪. నిపుణము, నేర్పుగలది. ౫. గొప్పది, బలముగలది. ౬. ఉద్ధతిగలది, ఉరవడిగలది. ౭. దట్టమయినది. ౮. పెండ్లాడఁబడినది. ౯. పయికెత్తఁబడినది. ౧౦. ఎత్తింపఁబడినది. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. స్వీయాంతర్భేదవిశిష్టనాయికాభేదము; స్వీయానాయికలలోనొకతె. (పదునెనిమిది దాటి పైబడిన వయసుగలది సంపూర్ణయౌవనము గలది. ౯. ర. . ముప్పది

రెండ్లు మొదలుకొని ౫౫ ఏండ్లవరకుఁగల వయస్సుగలది. వాచ)

ప్రోఢి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = ప్రౌఢి.

ప్రోతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧ కుట్టఁబడినది ౨. నిడివిగాఁగాని నిలువుగాఁగాని చాఁపఁబడినది. (వ్యతి ఓతము.) ౩. బద్ధము, కట్టఁబడినది. ౪. గ్రుచ్చఁబడినది ౫ ఊఁతఁబడినది చొరఁబడినది. ౬ కూర్పఁబడినది, సంధింపఁబడినది వి. అ న ౧. వస్త్రము, నేఁత వస్త్రము. ౨ కుట్టుట.

ప్రోతోత్సాదనము. సం. వి అ న. ౧ గొడుగు ౨ వస్త్రకుట్టిమము, పటకుటీరము, డేరా.

ప్రోత్క్రుష్టము. సం. వి ౯. న. మిక్కిలి గట్టి మ్రోఁత

ప్రోత్ఫలము. సం వి. అ పుం. సింగపుతోఁక వంటి పువ్వులుగల యొకానొక చెట్టు.

ప్రోత్ఫుల్లము. సం విశే. (అ. ఆ అ) చక్కఁగా విరిసినది.

ప్రోత్సారితము. సం. విశే (అ ఆ అ) ౧. తొలఁగింపఁబడినది ౨ పురికొల్పఁబడినది, ప్రేరితము. ౩. దిగవిడువఁబడినది, పరిత్యక్తము ౪. ఇయ్యఁబడినది, దత్తము. (విల్యమ్సు.)

ప్రోత్సాహకుఁడు. సం. విశే. (అ ఈ. అ.) ఉత్సాహపెట్టువాఁడు.

ప్రోత్సాహనము. సం. వి. అ. న. ౧. మిక్కిలి ఉత్సాహపెట్టుట, పురికొలుపుట. ౨. ఒకానొక నాట్యాలంకారభేదము. (సా. ద.)

ప్రోత్సాహము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి ఉత్సాహము.

ప్రోథము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రసిద్ధము. ౨. స్థాపితము, ౩. పయనమునుబోయినది. ౪. ప్రియము. - వి. అ. పుం., న. ౧. గుఱ్ఱపు ముక్కు, అశ్వనాసిక. పుం. ౧. పిఱుఁదు. ౨. జీర్ణవస్త్రము. ౩. గర్భపిండము. ౪. భయము, దిగులు ౫. గర్తము, గోయి ౬. పిఱుఁదుల యందలి గుంట

ప్రోథి. సం వి న. పుం. గుఱ్ఱము.

ప్రోది. వి. (సం వృద్ధిః ?) ౧. పోషణము, పెంచుట

గీ మధుకలాలస యంతఁ గ్రమంబుతోడఁ,
దల్లిదండ్రులప్రోదిని దరుణి యగుచు, ...
కళా. ౫. ౩౬.

౨ అతిశయము, ఆధిక్యము, వృద్ధి, పెంపు.

సీ. తనకూటములఁ బ్రోదిఁ దాల్చు రంభాదులు
సరసభావము దప్పి శీతము వంప.
వసు ౨. ౧౧౩

సీ. అంశుదమణిదీప్తు లలమి యొప్పగు తన
భూజములకాంతికిఁ బ్రోది సేయ
హరి. ఉ. ౩. ౫౯.

౩ ఒప్పు, శోభ

మ తదీయనిర్ఝరసమీరాందోళితైలాసుగం,
ధినికుంజాంతినవేందుకాంతమణివేదిం బ్రోది
మై విశ్రమించిన . (వసు. ౨. ౧౩.)

౪ వైభవము, సంపద

క. ఆదట నేనుఁగు డిగి ..ముత్తైదువలారతు
లీఁగాఁ బ్రోదిన్ దననగరు సొచ్చెఁబూనిక
మెఱయన్. (యయా. ౪. ౧౬౧.)

ఉ. అన్నగరంబు ప్రోదిఁ దనరారఁగఁ దమ్ముల
గన్నతల్లిని . (రాఘవ. ౨. ౪౫.)

౫. ఉత్సాహము, పూనిక.

క. . . స్వామికార్యము సేయం, బ్రోది గల
వాడు నిజ నీ,పాదంబులకె దిక్కుగాకో పర
మార్థముగన్. (సా. పంచ. ౧. ౩౯౮.)

విశే. ౧. పోషియుండునది, సహాయకము,

సీ. పుష్పవర్ష ములకుఁ బ్రోది యై వినువీథి దేవ
దుందుభినాద మావహిల్లె. (హర ౬. ౭౭)

౨. పెద్దది, గొప్పది

చ. పని మతిలేని కోడిగపుఁబాఁపని నీ వొకప్రోది
చేసి పేర్కొని విప్ర ౨. ౮౩.

క. . త స్నెంతయుఁ బ్రోది సేయఁ దగని
ట్లనియెన్. (వి పు. ౧ ౨౪)

౩. అతిశయింపఁజేయునది, పోషకము

వ. పొదలుమదనోన్మాదంబునకుం బ్రోది
గాఁ బొదలుచుఁ గాదంబరి గండూషించి
మను చ ౩ ౨౮.

౪. పెంచఁబడినది, పోఁకఁబడినది

వ. పోషితరాజకీరంబులు సేయఁబ్రోదికోయి
లలు మంగళగానంబొనర్ప
సై. ౧ ౯౫

ఉ. కోమలి ప్రోదిరాచిలుకకున్ ౧ల మర్మిలి
నందియయ్యె మే, కోమని దయ్యెన
య్యెడ రామా. ౩. ౯౭.

గీ. అందియలమొరపంబున నరుగుదెంచి, ప్రోది
రాయంచ రయమునఁ బోవునవ్విధంబున.
భార. విరా. ౪. ౨౯.

జ: ప్రోదిగొను, ప్రోదిపట్టు, ప్రోదియొనర్చు,
ప్రోదివెట్టు, ప్రోదిసేయు.

ప్రోదిగొను. స. క్రి. (√ప్రోది.) పోషించు,
రక్షించు.

మ. అపుఁ డెండాడి విపక్షవృక్షముల కార్శ్య
గ్నిచ్ఛటం దేల్చి శస్త్రసంరంభముల
రణోర్వీతలమున్ సంకీర్ణముం జేసి వైర్య
సృగార్ద్రిం బోనరించి ప్రోదిగొన కుద్య
త్కీర్తిసస్యము, శ్రీయశసిద్ధించు చేయంచుఁ
బిల్కు నరసార్వభౌమయోధావళిన్.
నరస. ౩. ౧౭.

క. ప్రోదిఁగొనఁదగినఫుష్పఫలాదులు గొడ్డంట
బ్రచ్చి ... కవిక. ౨. ౧౭.

ప్రోదిపట్టు. వి. (√ప్రోది.) పోషణస్థానము.

సీ. పున్నమవెన్నెలప్రోదిప ట్టిది యని కాంతం
బులగుశశికాంతరుచులు,
కు. సం. ౩. ౨౬౧.

ప్రోదియొనర్చు. స. క్రి (√ప్రోది.) సంరక్షించు.
పాలించు.

ఉ. వసుమతీసురివంశవతంస మొల్లవా,రు
న్వినుతింపఁ బెంపెసఁగఁ బ్రోదియొనర్చుచుఁ
దల్లిఁ దండ్రి నెం,దు న్విధిధానుగూపతను
దోహదభోజనపూజనాదులన్
పాండు. ౨ ౧౨.

చ ... కుంచెల,న్నెగసినమాయతౌఘములు నిర్భర
సౌరభసంప్రదాయ మిం,పుగినధివాస ధూప
ములఁ బ్రోది యొనర్చుచు నిచ్చె నర్చనన్.
సైమ. ౪. ౧౩౨.

తరళ సరళవైఖరి ముజ్జగంబులఁ జాలఁబ్రోది
యొనర్పఁగాఁ,గరళకంధరు డున్నవాఁడు...
దశా. ౨ ౭౫.

ప్రోదివెట్టు. స. క్రి (√ప్రోది) పోషించు.

సీ. క్రొవ్వారుకెందమ్మికోలఁకునఁ బ్రొద్దు నఁ
బొలసినవలపులఁ బ్రోదివెట్టి.
భాగ. ౮. ౨౭౭.

సీ. రమణీయమందిరారామదేశంబులఁ బువ్వుఁ
దీఁగెలకును బ్రోదివెట్టు.
భాగ. ౧౦. పూ. ౧౭౮౮.

ప్రోదిసేయు. స. క్రి. (√ప్రోది) ౧. పోషించు,
పెంచు.

వ. కాఁబో కొక్కెర చింద లాదిగాఁగలపాది
కేఁటకుం బ్రోదిచేసిన పతంగంబులును ...
కాశీ. ౩. ౪౭.

౨. సంరక్షించు, పాలించు.

క. ... పొత్తులలోన నుంచి కూరిమి, చెలఁ
గఁగ వావాటఁ బ్రోదిసేయుచుఁ దెనుపన్.
చంద్ర. ౧ ౧౦౩.

క....జగ మెల్లం బ్రోదిసేయఁజాలెడు నీకున్.
అచ్చ. రా అర. ౧౦౪.

3. అతిశయింపఁజేయు, అధికముసేయు

వ. గహ్వరంబులనుండి బ్రోయుసింహ
నాదంబులం బ్రోదిసేయు తరంగతురంగ
గళగళారావంబు నొండొండ గోదసీకుహ
రంబులం నిండ. కాశ. ౧. ౧౪౨.

గీ ఆతనంబునఁ దిరుగు సైరావణంబు, స్వాదు
ఫలరసగంధంబు స్వప్రధాప్రభూతదానంబు
గంధంబు ప్రోదిసేయు
వరాహ. ౧౦ ౧౭౭.

ప్రోద్ఘుష్టము. సం విణ. (అ ఆ. అ) ౧ ప్రతి
ధ్వనించునది. ౨ పెద్దధ్వనిచేయునది.

ప్రోద్ఘోషణ. సం. వి ఆ స్త్రీ ౧ చాటుట
౨ బిగ్గరగ శబ్దించుట

ప్రోద్ఘోషణము. సం. వి అ న. = ప్రోద్ఘోషణ.

ప్రోద్యతము. సం. విణ. (అ ఆ అ) ౧ లేపఁ
బడినది ౨. చఱుపైనది, పరివడిగలది

ప్రోపడు[1]. ౯ . క్రి. (ప్రోగు + పడు) రాశియగు,
కలిసిపోవు.

ఉ . రక్కసుతోడ రక్కసును, బ్రోపడ
వ్రేయుచుం గపులు పోరుచుండఁగ నన్ని
శాచరుల్. భా. రా యు ౯౭౦.

ప్రోపడు[2] అ క్రి. (ప్రోపు + పడు) పోషింపఁ
బడు. (శ. ర.)

ప్రోపరి. విణ. (ప్రోపు + అరి[3]) ౧ రక్ష
కుఁడు, పాలించువాఁడు.

ఉ కల్లల కెల్ల నిల్కడలు గారె కలంగొన
నేల ప్రోపరుల్. (అచ్చ. రా. అయో. ౩౪.)

౨. పోషకుఁడు, ఆహారమిచ్చి పెంచువాఁడు.

ఉ. .క్రొం, బూవిలుకాని పాహిణపుఁబ్రోపరి
యూవని వచ్చె న త్తఱిన్.
కృ. శకుం. ౧. ౩౦.

ప్రోపఱు. అ. క్రి. (ప్రోపు + అఱు[1].) ౧. పుష్టి
చెడు, బలహీనమగు.

ఉ . వాహముల్, ప్రోపఱ పెల్లవారును
బ్రభూత భయార్తిఁ గలంగి రయ్యెడన్.
హరి. పూ ౪. ౧౦౦.

౨. రక్షణలేకుండు.

క. ఈపాపజాతి రక్కస, యేపగిదిఁ గడంగి
యచటి కేతెంచెనో యీ,పాపం బిమ్మెయి
నెట్లో, ప్రోపఱియు ని దేమిమాయ పుట్టునో
యెఱుంగన్. హరి ౫. ౧౫౪.

ప్రోపు. వి. (√ప్రోచు) ౧. పోషణము, ఆహార
మిచ్చి పెంచుట.

చ. ఒకరునిచేతఁబ్రోపుచు దదున్నతి ప్రాపున
గాంచి యెల్లవెంటకును గొఱంత లేక
పొగడం దగుసంపద నొంది
భార. ఉద్యో. ౨. ౩౩.

క ఆపార్థుఁడు గోపానల,దీపితుఁ డై విశిఖ
శిఖలతిప్రవిహతి నత్త్వాపులగమి నేర్చి
జముని,ప్రోపు గుడుపఁ బుచ్చె వారిఁ బుర
వంశనిధీ భార ద్రో. ౧. ౨౫౩.
(ఇట ఆతిథ్యమని తాత్పర్యము.)

క ఏ నమ్ముడుగడవఁగఁ దంతూన్నులు గను
గందు లగ్రజాందవు నీ వి, క్లైనతతి యెంత
దుఃఖమొ, యీనీప్రోపానపడెడు నిరుగురు
వులకున్ పాండు. ౩ ౩౫.

౨. రక్షణము, పాలనము.

దండకము ... ఏపు దీపించునీ ప్రోపు ప్రేపా
పలం గ్రేఁపుల వైపరీత్యంబుగాఁ బాపి
యాపద్మజాం డొక్కచో డాఁచినన్.
పారి. ౩. ౩౯.

కం. అపురము నతో త్రుచు దను,భూపాలుండేలు
నతనిప్రోపున వైశ్యం,దేపారు నొకఁడు .
శుక ౨. ౬౧.

3. విజృంభణము.

గీ.... వైరులప్రో పడంచి ..
ప్రబోధ. ౨. ౪3

సీ. కొమ్ములు వడి నూఁది కుదియింతుఁ బ్రో
పఱ ననువాఁడు పడవైచి యనువుడప్పుఁ
బట్టి పెల్కుఱ ముక్కు గట్టుదు నన
వాఁడు (హరి పూ ౬. ౧33)

ప్రోపెట్టు. స క్రి (ప్రోగు + పెట్టు.) ప్రోగుగా
నుంచు

లయగ్రాహి ... ముట్టి . బి ట్టదరికేల మెద
మట్టి తెగ నెత్తుపడునటులు శిరంబులను
మెట్టులుగొనం బ్రో,పెట్టు.
కు. సం ౧౨. ౯౫3.

ప్రోయాలు. వి (ప్రోవు + ఆలు.) (ప్రోలు +
ఆలు. అని శ ×) ఇల్లాలు, భార్య, స్త్రీ

ఉ . అనలుకోపు ఖవేఱప్రో,యాలు ప్రవీణ
మానకమహోర్మితిన ౹౹ఁ ౹౹వార్థుఁ కేయుతన్
రామా ౧. ౮.

సీ. జవ్వని బి త్తరి చాన ప్రోయా లన్న కొన్న
లేమ ౯ వ కలికి గోల (ప్రబంధ ౨౬౭)

దండకము గుజ్జుప్రోయాలికిన్ సజ్జకంబైన
యందంబు నొందింపవే పారి 3. 3౮.

క ఆలోలనయనఁ గనుఁగొని, ఇది యచ్చర
ప్రోయాలో కా కల్లమనియాలో యను
చున్. (విజ వి. ౨. ౪౭)

ప్రోలు. వి. శో. అనా. (సం. పురీ. క. పొజలు.
త. పొజిల్.) ౧. పట్టనము (బ. ప్రోలులు,
ప్రోళులు, ప్రోళ్లు)

సీ. ... ఈప్రోలికి నాముదకేల . .
భార. ఆది. ౬. ౨౬౪.

ఉ. ... భూవలయంబునఁ బ్రోళు లెల్ల కా)
రూపింపనభంగిఁ జూచి .. (దశకు. ౮. ౨.

మ.... కామినీకామినం,తతి కేలా యుదత్రెచ్చుఁ
గంతుకలహోన్మాదంబు లా ప్రోలునన్.
అము. ౨. 3౧.

౨. లోకము.

మ. ... శివశర్మా వేదశాస్త్రాగమాం, బుధి
చంద్రోదయ చంద్రలోక మిది యీప్రో
లేలుచుండుం, గళానిధి ...
కాశీ. ౪. ౧౫౧.

3 స్థానము
(కావేరి వర్ణనము)

సీ జలధినాయకు నేలంబడి గన్నయిల్లాలు నిఖిల
పుణ్యపురంజాలు నిలుచుప్రోలు ...
శుక. ౧. 3౭౬.

౪. పెండ్లిలో నాగవల్లినాఁడు రంగులతోఁ
జెక్కెడి పిండిపట్టు, అష్టలము.

సీ ఒజ్జన మెుసరింప సుచిత్రక్రమంబునఁ బట్యాం
గనన్ గడెఁ బ్రోలు వ్రాచ్చి.
కళా ౩ ౮3

మ. సరలం గూర్చినకొప్పుతోఁ బసపుమిన్నశేలు
సెమ్మెముతో, గరిసన్నాగమసాని ప్రోలు
దిగంగా జంపుగా తూగ్యమూల్, మెుర
యుంగాఁ గడు నొప్పె సాకిబలి ...
వేం పంచ. ౪. 3౭౦

జ . ప్రో గూ ల, పోగులపు

ప్రోల్గుడుపు స. క్రి (ప్రోలు + కుడుపు)
పేరేమ (అప్ర శ. ర)

ప్రోవగు. అ క్రి. (ప్రోవు + అగు.) గుంపగు,
గుంపుగూడు

క కావునఁ ఖాండవపవిత్రము, భూవల్లభకోటి
యిచటఁ బ్రోవగును .
భార. ఉద్యో ౧. ౧౬.

ఉ. వేవురు చంద్రులోలిఁ బదివేవురు సూర్యులు
లక్షపావకుల్, ప్రోవయి యున్నయట్టి దగు
భూరితరం బగుతేజము.
హరి. ఉ. ౩. ౨౧౫.

ప్రోవు = పోగు, ప్రోగు. వి. సమూహము, గుంపు.

చ. ఆదవులఁ గొండలం బడి మహాపద గూ పతి చన్నవారి ని,ప్పుడు గొనివచ్చి కృష్ణుఁ డొకప్రోవుగఁ గూటువమూఁకఁ గూర్చితం, .. భార. ఉద్యో. ౨. ౨౦౭.

గీ. ప్రోవు లిడ్డమృణాలకర్పూరవిరతిఁ, గాంచి వైదర్భి మదిలోన గళవళించెఁ జాల కాయాతచంద్రికాజాల మనుచు.

నైష. ౨. ౧౧౮.

జ. ప్రోవగు, ప్రోవుకొను, ప్రోవుకొల్పు, ప్రోవుగట్టు, ప్రోవుదీయు.

ప్రోవుకొను=ప్రోవుగట్టు. అ క్రి (√ప్రోవు) గుంపుగూడు, గు పగు. (చూ. ప్రోవుకొల్పు.)

ప్రోవుకొల్పు = ప్రోవుకొనఁజేయు. స క్రి, (√ప్రోవుకొను.) ప్రోగుగాఁజేయు.

చ. . ఇప్పుగొంబునిధి పల్మఱుఁ జెల్లెలి కట్టమీఁదఁ జెల్లరుదుగఁ బ్రోవుకొల్పెడు మహామలకోమలమౌక్తికావలిన్.

కవిక. ౨. ౧౧౨.

ప్రోవుగట్టు. అ క్రి. (√ప్రోవు.) రాశియగు, కూడు.

వ. ... దేవుర విభాకరులు పదివేవుర ప్రోశియ పావకులను బ్రోవుగట్టినట్టిపగిదిం ...

హరి. పూ ౪. ౫౯

ప్రోవుదీయు. (ప్రోవు + తీయు). రాశినుండి దీయు.

ఉ. కమ్మరివారిశాలిక చక్రరవిలోచన మొద్దు గుమ్ము రయ,మ్మదరిన్ రసాయలిన వస్త్రము చుంగులు జాఱఁగట్టి కాఁ, గమ్మనిపూవ్రేఁ కతోఁ గరనఖమ్ముల ఖాండము లంగజాస్త్ర ము,ల్కొమ్మనఁ బ్రోవుదీసి విటతండము గుత్తకు లార నిచ్చెఁగన్. పీఠి. ౨౩.

ప్రోషము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కాల్చుట. ౨. సంతాపము. ౩. కాలుట.

ప్రోషితభర్తృక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రియుఁడు దేశాంతరగతుఁడైయుండ ఖేదము నొందియుండు నాయిక.

ప్రోషితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దేశాంతరగతుఁడు.

ప్రో(ప్రౌ)ష్ఠపదము. సం. వి. అ. పుం. భాద్రపదమాసము. వి. ఆ. స్త్రీ. పూర్వాభాద్రయు ఉత్తరాభాద్రయు

ప్రో(ప్రౌ)ష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఎద్దు. ౨. పీఁట, పీఠము. ౩. ఎగిరియెగిరిపడెడు మత్స్య విశేషము, శఫరము.

ప్రోహము. సం. వి అ. పుం ౧. తర్కము ౨. ఏనుఁగుకాలు ౩. ఏనుఁగు మోఁకాలు. ౪. కూర్పు, సంధి. ౫. నేర్పు. (శ. ర.)

ప్రోహుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. తార్కికుఁడు. ౨. నేర్పరి.

ప్రౌ

ప్రౌఢ = ప్రోఢ. సం. ఆ. స్త్రీ. స్వీయాంతర్భేద విశిష్టనాయికా విశేషము స్వీయనాయికలలో నొకతె. (పదునెనిమిదియేండ్లపైబడిన వయస్సుకలిగి సంపూర్ణయౌవనము గలది. శ. ర. ముప్పదియేండ్లు మొదలుకొనిఁ యేఁబది యేండ్లవఱకుఁగల వయస్సు గలది. (వావి.)

ప్రౌఢము. సం = ప్రోఢము.

ప్రౌఢి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పరివృద్ధి, చక్కఁగా ఎదుగుట, నిండుగా పెరుఁగుట, పరిపాకము. ౨. వృద్ధి, పెనుపు. ౩. గొప్పతనము, గౌరవము. ౪. ప్రాగల్భ్యము, దిట్టతనము. ౫. సమర్థము, అహంభావము, క్రియలందు కడు ఉద్యోగ

గలదానిది నిశ్చయము. ౬. సామర్థ్యము, నేర్పు. ౭. చర్చ, వివాదము. ౮. ఉత్సాహము. ౯. పొగడ్త. ౧౦. ప్రౌఢమైన వాచకము.

క. భావములంబులయందు సత్యంబుగేన బుధులు లందు వసంతంబు ప్రౌఢి మాసంబుల మార్గ శీర్షంబుననిమ. భాగ. ౧౨. ౪౮.

ప్రౌఢిమ(ము.) వి. (సంస్కృతభాషలో ప్రౌఢి శబ్దమేగాని యిదిగానఁబడదు.) ప్రౌఢత్వము.

మ. ... తనర నెన్నుడు దక్షప్రపజ నిగమ శాస్త్రప్రౌఢిమల్ గాంచితిన్. ఇందు. ౧. ౧౬౮.

శా. ... గారవించి పలికెఁ గంభీరవాక్ప్రౌఢి మన్. నైష. ౧. ౧౨.

మ. పురాణప్రౌఢిమన్ మించితిన్ ... విక్రి. ౧. ౧౧౦.

ప్రౌణుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧. నేర్పరి. ౨. మిక్కిలి అపసారకుఁడు, మిక్కిలి తొలఁగఁ బడ్డువాఁడు.

ప్రౌష్ఠపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భాద్రపదపూర్ణిమ.

ప్ల

ప్లక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. (ప్లక్షద్వీపమునుండి బయలు వెడలిన) సరస్వతీనది.

ప్లక్షప్రస్రవణము. సం. వి. అ. న. సరస్వతీనది పుట్టినచోటు.

ప్లక్షము. సం. వి. అ. పుం. ౧. జువ్వి. ౨. కలుజువ్వి. ౩. సప్తద్వీపములలో నొకటి. (చూ. ద్వీపము.) ౪. పెరటితలుపు, దొడ్డితలుపు. ౫. ద్వారపార్శ్వమందలి ప్రదేశము. శా. రామ. కృ.

ప్లవ. సం. వి. అ. పుం. ప్రభవాది సంవత్సరములలో నొక సంవత్సరము

ప్లవంగమము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కోఁతి. ౨. కప్ప.

ప్లవంగము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కోఁతి. ౨. మృగము, జింక. ౩. ప్లక్షము. జువ్వి. కృ.

ప్లవకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కప్ప. ౨. కోఁతి. ౩. ప్లక్షము, జువ్వి. కృ.

ప్లవకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దాఁటువాఁడు.

వి. అ. పుం. ౧. చండాలుఁడు. ౨. కత్తి మొనలగువాని పైనాఁడు బొమ్మరి మొనలగు నర్తకుఁడు.

ప్లవగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కప్ప.

ప్లవగము. సం. వి. అ. పుం ౧. కోఁతి. ౨. కప్ప. ౩. ప్లవమునెడిపక్షి. ౪. శిరీషవృక్షము, దిరిసెనపుఁజెట్టు.

ప్లవగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యసారథి, అనూరుఁడు.

ప్లవనము. సం. విశ. (అ. ఆ. ఆ.) ప్రవణము, నిమ్నము, క్రిందికి ఏటవాలుగా నున్నది.

వి. అ. న. ౧. దాఁటుట. ౨. ఈఁదుట. ౩. మునుఁగుట, క్రుంకుట, స్నానము. ౪. ముంచుట. ౫. మహాప్రవాహము, పెనువెల్లి. ౬. వాటపుఁబల్లకెల, ప్రవణము. ౭. నింపుట.

ప్లవము. సం. విశ. (అ. ఆ. ఆ) ౧. తేలునది, ఈఁదులాడునది. ౨. దాఁటునది.

వి. అ. పుం. ౧. తేలుట, ఈఁదుట. ౨. నీరు పొంగినవెల్లువ. ౩. దాఁటుట. ౪. తెప్ప. ౫. కప్ప. ౬. కోఁతి. ౭. వాటపుఁబల్లపునేల, ప్రవణము. ౮. గొఱ్ఱె. ౯. ఒక దినుసుచేఁపవల, వలవము. ౧౦. శాబ. కృ. ౧౧. నీరుకాకి. ౧౨. నీరుకోడి. (కారండవము, కన్నుకోడి.) ౧౩. [illegible] ౧౪. ప్లక్షవృక్షము. ౧౫. పరులఁగొట్టువాఁడు

ప్రభిగత్రి. ౧౬. క్షీరభూమ. ౧౭. పర్కటి, జువ్వి. శ్రీ. ౧౮. కాకితుమ్మ. శ్రీ.

వి. అ. న. ౧. కలఁపడినట్టి. ౨. గంధ తృణము.

ప్లవితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. తెప్ప చేత నద్యాదులను దాఁటించువాఁడు. ౨. తెప్ప చేత నద్యాదులను దాఁటువాఁడు.

ప్లవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. శత్రువు. ౨. శ్వపచుఁడు, మాలవాఁడు.

ప్లా

ప్లాక్షము. సం. వి. అ. న. ప్లక్షఫలము, జువ్వి పండు.

ప్లాయనము. సం. వి. అ. న. పలాయనము, పాఱిపోవుట.

ప్లావనము. సం. వి. అ. న. ౧. దరిదరివ్యము నటుగడలఁబర్వుట, వెల్లిగొనుట. ౨. స్నానము చేయించుట, ముంచుట. ౩. మిక్కిలి జలముతోఁ గూర్చుట, బహుతరజలసంయోజనము. ౪. ప్రవాహము, వెల్లువ.

వి. ఈ. స్త్రీ. పృథివ్యాదిభూతముల ధారణాభేదము.

శ్లో. స్తంభనీ ప్లావనీ చైవ శోషణీ భావనీ తథా, ప్లాచనీ చ భవం త్యేతాః భూతానాం పంచధారణాః.

సం. శాశి. ౫౦. ౪౪. అ. (వాచ.)

ప్లావము. సం. వి. అ. పుం. ప్లవము.

ప్లావి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧. ప్రవహించునది. ౨. ప్రచారము గలిగించునది, పర్వఁజేయునది. వి. న్. పుం. ౧. పక్షి. ౨. మగశేడి.

ప్లావితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. తేలింపఁబడినది, తేల్చఁబడినది, ఓలార్పఁబడినది. ౨. జలాదులచే అంతట వ్యాప్తమైనది. ౩. తడుపఁబడినది, మిక్కిలి జలాదులలోఁ గూర్చఁబడినది.

ప్లాశి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. శిశ్నమూలమునందలి నాడి.

ప్లాశుకము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి తక్కువ కాలములో పండెడి యొక దినుసువడ్లు.

ప్లి

ప్లిహఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. మాలెపొదుగు. శ్రీ.

ప్లీహము. సం. వి. న్. పుం. హృదయమునకు ఎడమప్రక్క నుండెడు మాంస విశేషము; మాంసము పెరుగుటవలన నయిన రోగవిశేషము. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్లీహము.

ప్లీహారి. సం. వి. ఇ. పుం. అశ్వత్థము, రావి శ్రీ.

ప్లీహశత్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. ప్లీహఘ్నము.

ప్లీహోదరము. సం. వి. అ. న. (ప్లీహము పెద్దదిగా పెరిఁగడి) రోగవిశేషము.

ప్లు

ప్లుష్టి. సం వి. ఇ. పుం. ౧. అగ్ని. ౨. ఇల్లు కాల్చుట, గృహదాహము. ౩. స్నేహము, చమురు. ౪. తుషారములు గాడు.

ప్లుతగతి. సం. వి. ఇ. పుం. కుందేలు, శశము.

వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. దాఁట్లచేఁబోవుట, అశ్వగతి విశేషము.

ప్లుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఈఁదినది, తేలునది. ౨. ప్రవాహము పైనిపర్వినది, వెల్లువపాఱినది. ౩. దాఁటఁబడినది. ౪. మూఁడుమాత్రలుగలది. (స్వరము.) ౫. అవరింపఁబడినది. ౬. గ్రుంకులిడఁబడినది. ౭. తడుపఁబడినది.

వి. అ. న. ౧. దాఁటు, గంతు. ౨. (వేగముగ అంతేమెరయు సమముగాఁబోరుండు) అశ్వగతివిశేషము, విప్లుతము. (చూ. ధార.) ౩. దాఁటుట, దాఁట్లచేఁబోవుట. ౪. అడ్డముగాఁ బోవుట, తిర్యగ్గతి.

వి. అ. పుం. మూఁడుమాత్రలకాల ముచ్చరింపఁబడెడు స్వరము.

ప్లుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. ప్రవాహము, వెల్లువ. ౨. దాఁటు. ౩. అశ్వగతివిశేషము. ౪. స్వరమును మూఁడుమాత్రలకాల ముచ్చరించుట.

ప్లుషము. సం. వి. అ. పుం. కాల్పుట, దాహము.

ప్లుష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాల్పఁబడినది, దగ్ధము.

ప్సో

ప్సోతము. సం. వి. అ. పుం. గాయము మొదలగువానికి కట్టుగుడ్డ, శస్త్రకర్మముయొక్క ఉపకరణభేదము. ౨. వస్త్రము.

ప్సోషణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కాల్పునది, నీఱుసేయునది. వి. అ. న. కాల్పుట, దాహము.

ప్సోషము. సం. వి. అ. పుం. కాల్పుట, దాహము.

ఫ

ఫ. సం. ఒకానొక యక్షరము.

ఫ. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఝంఝూవాతము, వానగాలి. ౨. నోరు మిక్కిలి తెఱచి యావులించుట, జృంభావిష్కారము. ౩. ఫలభాగము. ౪. వర్ధనము. ౫. యజ్ఞసాధనము. ౬. హెచ్చుట, [illegible] న. ౧. రూక్షభాషణము, పరుషముగా పలుకుట. ౨. ఫూత్కారము. ౩. విఫలవాక్యము.

ఫంజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భార్ఙి. కొ. (వామనహాటి.)

ఫంజిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. భార్ఙి. ౨. దేవతాడము. ౩. దురాలభ, తీఁటకసెంద. కొ.

ఫంజిపత్రిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆఖుకర్ణి, ఎలుకచెవియాకు. కొ.

ఫండము. సం. వి. అ. పుం. జఠరము, కడుపు.

ఫక్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రీతి, ప్రకారము. (శ. ర.)

ఫక్కిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. తత్త్వనిర్ణయార్థమగు పూర్వపక్షము. ౨. అసద్వ్యవహారము. ౩. హేత్వాభాసము, సత్యాభాసము. ౪. కపటోపాయము, జిత్తు. ౫. అవిచారపూర్వకముగాఁ గలిగియున్న యభిప్రాయము. ౬. తార్కికనిర్దేశము. ౭. గ్రంథము.

శ్లో॥ ఫణిభాషితభాష్యఫక్కికా విషమా కుండలనామవాపితా. సం. నైష. ౨. ౯౫.

ఫట్. సం. అవ్య. ౧. మంత్రోచ్చారణమం దుచ్చరింపఁబడు అనుకరణశబ్దము. ౨. యోగము. ౩. అస్త్రనామకమగు మంత్రభేదము. ౪. విఘ్ననివారణమునం దుపయోగింపఁబడునది.

ఫటము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పట్లు. ౨. కితవుఁడు, వంచకుఁడు, మోసకాఁడు.

ఫడింగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఝిల్లిక, ఈలపురుగు.

ఫణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = ఫణము.

ఫణధరము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము.

ఇట్లే ఫణాధరము.

ఫణభృత్తు. సం. వి. త్. పుం. సర్పము.

ఫణము. సం. వి. అ. పుం. పాముపడగ.

ఫణవంతము. సం. వి. త్. పుం. పాము.

ఫణాకరము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము.

ఇట్లే ఫణాధరము మొ.

ఫణి. సం. వి. న్. పుం. ౧. పడగగల పాము, భోగి, పాము. ౨. రాహువు. ౩. పతంజలి (మహాభాష్యకారుఁడు.) ౪. మరువకము.

ఫణికేసరము. సం. వి. అ. పుం. నాగకేసరము. కొ.

ఫణిచక్రము. సం. వి. అ. న. వివాహాదులందు శుభాశుభసూచక నాడీకూటమును దెలుపుటకైన చక్రవిశేషము.

ఫణిజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకానొక వృక్షము.

ఫణిజిహ్వ. సం. వి. అ స్త్రీ ౧ మహాశతావరి. ౘ ౨. మహాసమంగి ౘ.

ఫణిజ్ఝకము. సం. వి. అ. పుం. ౧ మరువము. ౘ. ౨. జంబీరము, నిమ్మ ౘ.

ఫణితము. సం. వి అ. న. గమనము.

ఫణితల్పగుఁడు. సం. వి అ. పుం. శేషశయనుఁడు—విష్ణువు,

ఫణితి. సం వి. ఈ స్త్రీ. వాక్కు. (శ. ర.)

సీ. అతినీలకుంతలయమృత పూరంబుతో దొర
వచ్చు నీముఖ సరసఫణితి
కాశీ. ౫. ౭౩.

ఫణిని. సం. వి. ఈ స్త్రీ. సర్పిణి అను ఓషధి ౘ

ఫణిప్రియము. సం. వి. అ పుం. గాలి.

ఫణిఫేనము. సం. వి. అ పుం. నల్లమందు.

ఫణిభుక్కు. సం. వి జ్. పుం. ౧. నెమలి, ౨. గరుడుఁడు.

ఫణిముఖము. సం. వి. అ న ఇంటికి కన్నము పెట్టుదొంగలకు మట్టి త్రవ్వుటకై యుపయోగించు నొకవిధమగు గుద్దలి, చోరసాధనము.

ఫణివల్లి. సం వి ఈ స్త్రీ. నాగవల్లి. ౘ. తములపాకుతీఁగ

ఫణిహంత్రి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. గంధనాకులి, సర్పాక్షి. ౘ.

ఫణిహృత్తు. సం. వి త్. స్త్రీ. క్షుద్రదురాలభ. ౘ. ఒకవిధమగు కపిండ. ౘ.

ఫణీంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. శేషుఁడు. ౨. వాసుకి. ౩ పతంజలి.

ఇట్లే: ఫణీశ్వరుఁడు.

ఫత్కారి. సం. వి. న్. పుం, పక్షి.

ఫరంజే = ఫరుఁజే. వి. (క త్తి. పొ. వాని.) పిడి, త్సరువు.

శా. బంగారంపు ఫరంజు గ్రొంజికిలివాల్పట్టైన
డాలున్ జెరా,నింగాణెం దొవలకా వహిం
పుచు .. రంగా. ౩. ౪౯.

ఫరము. సం. వి. అ. న. ఫలకము, పలక, కేడెము.

ఫరవానా. హిం వి. (హిం. ఫర్వానా.) రాజాజ్ఞ, శాసనము.

క. పాతశాహా ల్గానివచ్చిన, ఫరవానా చూచి
హర్ష పరవశుఁ డగుచున్, శిరసావహించు
కొనుచుం, దిరమగు బహుమానజలధిఁ
దేల్చెన్ వారిన్. రంగా. ౨. ౧౪౪.

ఫరుబకము. సం. వి. అ. న చెక్కలాకుపెట్టె, తాంబూలకరండము.

ఫర్ఫరము. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) చంచలము.

ఫర్వరీకము. సం వి అ. పుం ౧ చపేటము, వ్రేళ్లుచాఁచిన అఱచేయి. అ. న. ౧. నవపల్లవము, లేఁతచిగురు. ౨. మృదుత్వము. ఆ స్త్రీ. పాదుక

ఫలకంటకము. సం. వి. అ. పుం. కంటకి ఫలద్రుమము, పనస. ౘ.

ఫలకపాణి. సం. విశే. (ఇ) పలక చేతఁగలవాఁడు, కేడెముచేఁబూనినవాఁడు (యోధుఁడు.)

ఫలకము. సం వి. అ. న. ౧. పలక, కేడెము. ౨. పలకవలె చదునైన యుపరిభాగము. ౩. వ్రాయుట కుపయోగించు శిలాదిపట్టకము. ౪. పీఁటఁడు. ౫. అఱచేయి. ౬. ఫలము, ఫలితము. ౭. లాభము. ౮. ఆర్తవము, రజస్సు. ౯. బాణాగ్రము. ౧౦. తామరపూవునందలి దుద్దు. ౧౧. అస్థిఖండము, శిరస్సునందలి యెముకవలె చదునైనయస్థి. ౧౨. నాగకేసరము.

ఫలకయంత్రము. సం. వి. అ. న. భాస్కరాచార్యులు కనిపెట్టిన దొకజ్యోతిశ్శాస్త్రయంత్రము.

ఫలకర్కటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వనకోలి, కారుకేగుచెట్టు.

ఫలకసక్థుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పలకవలె వెడలుపైనతొడలుగలవాఁడు.

ఫలకి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧. ఫలకములుగలది, పలకలుగలది. ౨. పలకదాల్చినవాఁడు, కేడెము ధరించినవాఁడు. వి. న్. పుం. ౧. ఒకవిధమైనచేఁప. (మే. ని.) ౨. కఱ్ఱపలకతో చేసిన యానసము. పుం. న. చందనపుకఱ్ఱ.

ఫలకృష్ణము. సం. వి. అ. పుం. ఓఁక, పానీయామలకము. కై.

ఫలకేసరము. సం. వి. అ. పుం. కొబ్బరిచెట్టు.

ఫలకోశము. సం. వి. అ. పుం. అండకోశము, వృషణము.
ఇట్లే: ఫలకోశకము. (త్రి. ని.)

ఫలగ్రాహి. సం. విణ. (న్. ణీ. న్.) ఫలించునది, కాలమునఁ బండ్లుపండునది (చెట్టు) వి. న్. పుం. ఫలవృక్షము.

ఫలచమసము. సం. వి. అ. పుం ౧. దధిమిశ్రితవటత్వక్చూర్ణము, పెరుఁగుకలిపిన మఱ్ఱిపట్టపొడి. ౨. న్యాయభేదము.

ఫలచోరకము. సం. వి. అ. పుం. చోరమనుగంధద్రవ్యము.

ఫలత్రయము. సం. వి. అ. న. ౧. కరక, తాడి, ఉసిరిక అని మూఁడుఫలములు. ౨. ద్రాక్ష, ఖర్జూరము, కేసరము అని మూఁడుఫలములు.

ఫలత్రికము. సం. వి. అ. న. కరక, తాడి, యుసిరికలు.

ఫలదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఫలము నిచ్చునది, ఫలించునది. ౨. లాభమునొసఁగూర్చునది, ౩. ప్రతిఫలము నిచ్చునది, పారితోషికమిచ్చునది. వి. అ. పుం. వృక్షము.
ఇట్లే: ఫలప్రదము.

ఫలనము. సం. వి. అ. న. ౧. ఫలించుట, పండ్లు పండుట. ౨. లాభము నిచ్చుట.

ఫలనిర్వృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఫలము కలుగుట.

ఫలపాకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కరమర్దకము, కలివె. కై. ౨. పానీయామలకము. ఒకజాతి ఉసిరిక. ౩. పండు పండుట.

ఫలపాకాంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకసారి ఫలించి నశించు అరఁటి, వరి. మొ. ఓషధి.

ఫలపాకి. సం. వి. న్. పుం. గర్దభాండవృక్షము.

ఫలపుచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. ఏరండవృక్షము, ఆముదపుఁజెట్టు.

ఫలపుష్పా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిండఖర్జూరి (రా. ని.)

ఫలపూరము. సం. వి. అ. పుం. మాదీఫలము. కై.
ఇట్లే: ఫలపూరకము.

ఫలప్రియ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. ప్రియంగువు, ప్రేంకణము. కై.

ఫలభాక్కు. సం. విణ. (క్. క్. క్.) ఫలము బొందువాఁడు.

ఫలభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కర్మముల ఫలముల ననుభవించు స్థానము (స్వర్గము మొ.)

ఫలమత్స్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కలబంద. కై.

ఫలము. సం. వి. అ. న. ౧. పండు. ౨. పంట. ౩. పరిణామము, ఫలితము. ౪. ప్రతిఫలము. ౫. కార్యము. (వ్యతి. వచనము.) ౬. ఉద్దేశము. ౭. ప్రయోజనము, ౮. లాభము, వడ్డి.

౯. సంతానము. ౧౦. పండులోని గింజ. ౧౧. జాతిఫలము, జాజికాయ. ౧౨. కత్తివాదర. ౧౩. ఫాలము, నాగటికఱ్ఱు. ౧౪. బాణము మొన. ౧౫. ఫలకము, కేడెము. ౧౬. జాజి కాయ. ౧౭. త్రిఫల. ౧౮. ప్రత్తికాయ (శ. ర.) ౧౯. కల్లోలము, పెద్దయల. ౨౦. ఆర్తవము, రజస్సు. ౨౧. ముష్కము, వృష ణము. ౨౨. దానము, ఈవి. ౨౩. కుటజము. శ్రీ. ౨౪. (వ్యాక.) కర్త్రాది వ్యాపారనిష్పాద్య మైన ప్రధాన ప్రయోజనము, ధాత్వర్థజన్యమగు సంయోగాది. శ్లో. యస్యార్థస్య ప్రసిద్ధ్యర్థం ఆర భ్యంతే పచాదయః తత్ప్రధానంఫలం తేషాం నలాభాది ప్రయోజనం. (హరికారిక.) ౨౫. (గౌతమ ప్రోక్తము.) ప్రమేయభేదము. ౨౬. (గణిత.) త్రైరాశికమునందలి మూఁడు రాసులలోను రెండవరాశి ౨౭. ఒకక్షేత్రము యొక్క చదరపుకొలత ౨౮. పందికొం చివర. (శ.ర.) ౨౯. కక్కోలము. శ్రీ. (వాచ.)

ఫలముఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అజమోదః ఓమము. శ్రీ.

ఫలముద్గరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిండఖర్జూరి. శ్రీ.

ఫలయోగము. సం. వి. అ. పుం. (అలం) సమగ్రమగు ఫలప్రాప్తి.

శ్లో. పాకస్థా ఫలయోగః స్యా ద్యః సమగ్ర ఫలాగమః. (సా. ద.)

ఫలవంతము. సం. విణ. (త్. వత్. త్.) ౧. పండ్లుగలది. (వృక్షము.) ౨ ఫలమునకు సాధన మైనది. (యాగాది) ౩. ఫలముతోఁగూడినది. ౪. ఫలితము లిచ్చునది. వి. త్. పుం. పండ్లతోఁ గూడినచెట్టు.

ఫలవంధ్యము. సం. వి. అ. పుం. గొడ్డుచెట్టు, పండ్లు బండని చెట్టు.

ఫలవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రియంగువు, ప్రేంక ణము. శ్రీ. (విల్యమ్సు.)

ఫలవర్తులము. సం. వి అ. పుం. కాళింగ వృక్షము.

ఫలవృక్షకము. సం వి. అ. పుం. పనసచెట్టు.

ఫలశాకము. సం. వి. అ. న. (పత్త్రం పుష్పం ఫలం నాళం కన్దం సంస్వేదజం తథా) ఆను షడ్విధశాకములలో ఫలరూప మగుశాకము. (కూష్మాండాది)

ఫలశైశిరము. సం. వి. అ. పుం బదరవృక్షము.

ఫలశ్రేష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. మామిడిచెట్టు.

ఫలషాడవము. సం వి. అ. పుం. దానిమ్మ. శ్రీ.

ఫలసాయము. మి. వి. పంట. (శ. ర)

ఫలస్థాపనము. సం. వి. అ. న. సీమంతోన్నయన మనెడు సంస్కారము.

(ఇందు ఔదుంబరఫలములం రెండు స్థాపింపఁ బడును గాన యిట్టిపేరు.)

ఫలస్నేహము. సం వి. అ. పుం. అంకోట వృక్షము

ఫలహారకము. సం. వి. అ. పుం. ఫలకము, పలక. (విల్యమ్సు.)

ఫలహి. సం.వి.ఈ. స్త్రీ. ప్రత్తిచెట్టు. (విల్యము.)

ఫలాంతము. సం. వి. అ. పుం. వెదురు. శ్రీ

ఫలాఢ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాష్ఠకదళి, అడవి యరఁటి. శ్రీ.

ఫలాదనము. సం. వి. అ. పుం. శుకము, చిలుక.

ఫలాధ్యక్షము. సం. వి. అ. పుం. రాజాద నము, పాల. శ్రీ.

ఫలాపేక్ష. సం. వి. ఆ స్త్రీ. ఫలము కెదురు చూచుట, ఫలమునందలి యాశ.

ఫలామ్లము. సం. వి. అ. పుం. అమ్లవేతసము, పుల్లప్రబ్బలి. శ్రీ. న. చింతపండు, వృక్షామ్లము.

ఫలాశనము. సం. వి. అ. పుం. చిలుక.

ఫలాస్థి. సం. వి. ఇ. న. కొబ్బరికాయ.

ఫలి. సం. విణ. (స్త్రీ. పుం. న.) ౧. ఫలములు గలది, పండ్లుగలది. (వృక్షము.) ౨. మంచి ఫలితముగలది, లాభకరము వి. న. పుం. చెట్టు ఇ. పుం. మత్స్యభేదము. ఈ. స్త్రీ. ప్రేంకణము. శ్రీ.

ఫలి(యి)ంచు. సం. అ. క్రి. పండు

సీ. అహారములు పెట్టునది పితృకోటికి నది వారి కర్పంబులై ఫలించు.

మార్క. 3 ౨౦౯.

చ. నీమహానీయసంగమంబున ఫలియించె నాతలంపు వోయిద... మార్క. 3 ౩౭౧.

ఫలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ౧. నిష్పావి, ఒట. ౨. శాఖాగ్రము, అలుగుములికి

ఫలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నిష్పన్నము, ఫలించినది, పండినది. ౨. ఈడేరినది, కొనవేరినది. వి. అ. పుం. పండ్లుపండినచెట్టు. ఆ. స్త్రీ. రజస్వల. అ. న. శైలేయము, అంటుపుష్పం.

ఫలినము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పండ్లుగల్గు. వి. అ. పుం. పనస. శ్రీ. చెట్టు.

ఫలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రియంగువు, ప్రేంకణము. శ్రీ. (ఇది మామిడికి ప్రియురాలని కవిసంప్రదాయము.) ౨. తరిగొఱ్ఱ. శ్రీ.

ఫలీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దంచి పొట్టూడునట్టు చెరుగఁబడినది. (ధాన్యము.)

ఫలేంద్రము. సం. వి. అ. పుం. అల్లనేరేడు, రాజజంబువు. శ్రీ.

ఫలేగ్రహి. సం. వి. ఇ. పుం. తగుసమయమున ఫలించునది. చెట్టు.

విణ. (ఇ) కాలమునఁ బండ్లు పండునది.

ఫలేపుష్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ద్రోణపుష్పి, తుమ్మి. శ్రీ.

ఫలేరుహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాటలి, కలిగొట్టు. శ్రీ.

ఫలోత్తమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. విత్తులేని ద్రాక్ష. కిసిమిసి. ౨. త్రిఫల.

ఫలోత్పత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. ఫలము కలుగుట. ౨. లాభము. వి. ఇ. పుం. మామిడి శ్రీ.

ఫలోదయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఫలము పొడసూపుట, కోర్కి ఫలించుట. ౨. లాభము. ౩. ప్రతీకారము. ౪. హర్షము. ౫. స్వర్గము

ఫల్గునము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఫల్గునీనక్షత్రమునఁ బుట్టినది. వి. అ. పుం. ఫాల్గునమాసము.

ఫల్గుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఒక నక్షత్రము. ౨. బొక్కమేడి, కాకోదుంబరిక. శ్రీ.

ఫల్గునీభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బృహస్పతి గురుఁడు (విల్యమ్సు)

ఫల్గునుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అర్జునుఁడు.

ఫల్గువాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకోదుంబరిక, బొక్కమేడి. శ్రీ.

ఫల్గువు. సం. విణ. (ఉ) ౧. సారములేనిది. పసలేనిది. ౨. నిష్ప్రయోజనము, ౩. చిన్నది. సూక్ష్మము. ౪. నిరర్థకము. ౫. దుర్బలము, సత్తువలేనిది. ౬. మిథ్యయైనది, కల్ల. ౭. రహస్యము. వి. ఉ. స్త్రీ. ౧. వసంతసమయము, ౨. కాకోదుంబరిక. శ్రీ. బొక్కమేడి. శ్రీ. ౩. గయాతీర్థమందుఁగల యొకనది. (గులాల్ అను) ఒకవిధమగు కెంపునిపొడి. (దీనిచే హోళీపండుగునందు వసంతము లాడుదురు.

ఫల్గువృంతాకము. సం. వి. అ. పుం. కొండవాకాభేదము, దుండిలము. శ్రీ.

ఫల్గూత్సవము. సం. వి. అ. పుం. హోళి పండుగు.

(దీనిని హిందువులు ఫాల్గున పౌర్ణమాసియందు చేయుదురు.)

ఫల్యము. సం. వి. అ. న. పుష్పం.

ఫల్లకి. సం. వి. ఇ. పుం. మత్స్యభేదము.

ఫల్లఫలము. సం. వి. అ. పుం. శూర్పవాతము, చేటగాలి.

ఖల్లా. అవ్య. (హిం. ఖల్లా) వరే (అంగీకారమును దెలుపును.)

క. ఖల్లా కాని మ్మిఖ డా, కిల్లాకిల్లాకు నడచి కించిన్మాత్రక, హల్లాకు నాలు గొల్పుచుఁ జెల్లాకుంజెదరఁజేయ శీఘ్రమె వారిక. రంగా. ౨. ౨౮౩.

ఫలీన. క్రి. విశ. ద్రు. గట్టిగా.

క. తరలక ధే యని మనుఁగే, సరవుంద రటున ఖలీన జాడించినఁ దా, నరుగక చండి తనంపుం, గరకరి కుక్సైంధవంబు గళవళ పడుచున్. చంద్రా ౩. ౬౫.

ఫా

ఫా. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నిష్ఫల భాషణము. ౨ సంతాపము ౩ వృద్ధి. విశ వర్ధకుఁడు (దీనికిఁ దెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగములేదు)

ఫాంటము. సం విశ (అ ఆ అ) అనాయాసముగా చేయఁబడినది. వి. అ పుం. న ఆయాసములేక చేసిన కషాయము, కషాయమున చిలుకునపుడు తేలుచుఁబుట్టెడు వెన్నచిద్రుప.

ఫాండము. సం వి అ న కడుపు, ఉదరము.

ఫాటకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పటిక.

ఫాణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. కండచక్కెర. ౨. కరంభము, దధిమిశ్రితసక్తువు, పెరుఁగుతోఁగలపిన పేలపిండి.

ఫాణితము. సం. వి. అ. న. కండచక్కెర.

ఫాలఖేల. సం. వి. అ. స్త్రీ. పూరేడుపిట్ట.

ఫాలనేత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ముక్కంటి శివుఁడు.

ఫాలము. సం. వి. అ. పుం న. ౧ నాఁగటికఱ్ఱు. ౨. పాఁపటదీర్పుట, సీమంతభాగము ౩ కట్ట, పొలు ౪ మదురు. పుం ౧. నిమ్మ నిత్తు. ౨. ఒకానొకచెట్టు న. ౧. నూలితోఁ జేసినవస్త్రము. ౨. దున్నినపొలము. విశ. (అ. ఆ అ.) నూలితోఁ జేయఁబడినది (మే. ని)

ఫాలాహతము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ) దున్నఁబడినది (విల్యమ్సు)

ఫాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. బలరాముఁడు ౨ శివుఁడు. ౩ కృషీవలుఁడు, కాఁపు.

ఫాల్గునము. సం. వి అ. పుం. ౧ ఒకమాసము. ౨. నీఱుమద్ది. †

ఫాల్గునానుజము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చైత్రమాసము ౨ వసంతకాలము.

ఫాల్గుని. సం వి. ఈ. స్త్రీ. ఫాల్గునమాస పూర్ణిమ.

ఫాల్గునికము. సం. వి అ పుం ఫాల్గునమాసము.

ఫాల్గునీభవుఁడు సం వి అ పుం గురుఁడు, బృహస్పతి.

ఫాల్గునుఁడు. సం వి. అ పుం. అర్జునుఁడు

ఫి

ఫి. సం. వి ఇ పుం. ౧ పాపము. ౨ కోపము, ౩. నిష్ఫలవాక్యము. ౪ దుష్టుఁడైన మనుజుఁడు.

ఫింగకము. సం. వి. అ. పుం పక్షివిశేషము, ఒకజాతి పక్షి.

ఫిరంగము. సం. వి. అ. పుం. ౧ ఒకానొక దేశము ౨. పరంగివారి రోగవిశేషము.

ఫిరంగి. సం. వి. ఇ. పుం పరంగివాఁడు. విశ. (ఇ. నీ. ఇ.) ఫిరంగరోగము కలవాఁడు.

ఫు

ఫు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. మంత్రోచ్చారణ పూర్వకమగు ఫుత్కారము. ౨. తుచ్ఛవాక్యము.

ఫుకము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి.

ఫుల్. అవ్య. క్రి. ౧. ఊదుట మొదలగు వాని యందగు ధ్వనికి అనుకరణము. ౨. కీచుమని కూపెట్టుట.
  ఇట్లే: ఫూల్. మొ.

ఫుత్కరము. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని

ఫుత్కారము. సం. వి. అ పుం. ౧ ఊదుట. ౨. బుస్సుమనుట, పాము బుసకొట్టుట. ౩. ఎగతాళిచేయుట. ౪ కీచుమని కూపెట్టుట.
  ఇట్లే ఫూత్కారము.

ఫుత్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఫుత్కారము.
  ఇట్లే: ఫూత్కృతి.

ఫుప్ఫుసము. సం. వి. అ. పుం. శ్వాసకోశము, ఊపిరితిత్తి

ఫుల్లతువరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పటికారము, పెలిగారము. (ఆ. వి)

ఫుల్లదామము. సం. వి. న్. న. పాదమునకుఁ బందొమ్మిదియక్షరములుగల వృత్తభేదము.

ఫుల్లనేత్రము. సం. విణ (అ. ఆ అ) విప్పారిన నేత్రములుకలది
  వి. అ. పుం. ఒకవిధమగు లేడి, న. విశాలమైన కన్ను.
  ఇట్లే: ఫుల్లలోచనము మొ.

ఫుల్లఫాలము. సం. వి అ. పుం. ధాన్యము తూరుపునప్పుడు కలుగుగాలి, చేటగాలి.

ఫుల్లము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వికసించినది, విరిసినది. ౨. పూచినది.
  వి. అ. న. చక్కఁగా విరిసినపువ్వు.

ఫుల్లరీకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దేశభేదము. ౨. సర్పము.

ఫుల్లి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. వికాసము, వికసించుట, పూచుట.

ఫూ

ఫూత్కృతము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) ౧. ఊదఁబడినది. ౨. నీటిబుగ్గ మొదలగువానివలె పైకి చిమ్మఁబడినది. ౩. గట్టిగా కూపెట్టునది.
  వి. అ. న. ౧. గాలియంత్రములోనగు వాని ధ్వని. ౨ కీఁచుమని బిగ్గరగా కూయుట

ఫూత్కారము = ఫుత్కారము.

ఫె

ఫెళఫెళ. వి. చటులపటుత్వసూచకశబ్దము

గీ. రమ్యమేఖలఘుళిఘుళిల్ రత్నహేమ, కలిత
నూపురఝుళిఝుళిల్ చటులపటుత, ఫెళ
ఫెళల్ గిల్కుచుట్టెలగిలగిలల్ రహించ
రాయంచకడ నిల్చెఁ జంచలాక్షి.

హంస. ౩. ౫౪.

ఫే

ఫేన. సం. వి. అ. స్త్రీ. సాతలాక్షుపము శ్రీ.

ఫేనకము. సం. వి. అ పుం. ౧. ఫేనము. ౨. పిష్టకభేదము, ఒకదినుసు పిండివంట.
  వి. ఆ. స్త్రీ. జలపక్వతండులచూర్ణము, నీటితో ఉడికించిన వరిపిండి.

ఫేనదుగ్ధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకజాతిక్షుపము. శ్రీ.

ఫేనము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నురుఁగు. ౨. సముద్రపు నురుఁగు. ౩. నోటి నురుఁగు శేషాంగ. ౪. వాలుకయందూరు తియ్యనియుమ్మి. ౫ మంచు.

ఫేనవాహి. సం. వి న్. పుం. ౧. వడియఁగట్టు వస్త్రము. (విశ్వకోశం) ౨. వస్త్రము. (వాచ.)

ఫేనాగ్రము. సం. వి. అ. న. బుగ్గ, బుద్బుదము, బుడగ.

ఫేనాశని. సం. వి. ఇ. పుం. నురువున వజ్రాయుధముగాఁ గలవాఁడు, ఇంద్రుఁడు.

ఫేనగిరి. సం. వి. ఇ. పుం. (సింధునది సమీపమునను న్న) ఒక పర్వతము. (విల్సన్)

ఫేనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పక్వాన్నభేదము. (శాబ్దార్థ చంద్రిక) ౨. భక్ష్యవిశేషము, పేణి (శ. ర.)

ఫేనిలము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) నురుఁగు గలది. వి. అ. పుం. ౧ బదరీవృక్షము, రేఁగుచెట్టు. ౨ అరిష్టవృక్షము, కుంకుడు. ౩. స. మదనవృక్షఫలము, ఉమ్మెత్తకాయ. ౩. రేఁగుఁబండు

ఇట్లే ఫేనలము.

ఫేరము. సం వి. అ పుం. సృగాలము, నక్క.

ఫేరవము. సం. వి. అ పుం. నక్క.

ఫేరవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. ధూర్తుఁడు. ౨. ఘాతుకుఁడు, హింసకుఁడు. వి. అ. పుం రాక్షసుఁడు

ఫేరుండము. సం. వి. అ. పుం. = ఫేరము.

ఫేరువు. సం. వి. ఉ. పుం. నక్క, జంబుకము.

ఫేల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎంగిలి, ఉచ్ఛిష్టము.

ఫేలము. సం. వి. అ. న. ఎంగిలి.

ఫేలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. = ఫేల.

ఫేలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = ఫేల.

ఫేషువా. వి. (మహా. పేష్వా.) కార్యాధ్యక్షుఁడు.

సీ. పెంపు మీఱువసంతఫేషువా హాజరయన నుండి చెలాయణివకొనరు దెలుప ... మదనుకొలువునకు దండుగదలె నప్పుడు.

ఆని. ౩. ౯౧.

ఫ్సా

ఫ్సా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భక్షణము, తినుట.

ఫ్సాతము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) భక్షితము, తినఁబడినది.

ఫ్సానము. సం. వి. అ న. ౧. తినుట, ఆహారము, భోజనము.

బ

బ. ఈధ ఒకయక్షరము.

బ. సం వి. అ పుం ౧ వరుణుఁడు. ౨. జలము ౩. నీటికడవ. ౪. పురుషుఁడు ౫. భగము. ౬. సింధువు. ౭ గమనము. ౮. గంధనము. ౯. తంతుసంతానము, పోగులసమూహము ౧౦ వపనము. (మే ని. దీనికి తెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు.)

బంక. వి. (సం. పంకః. క. బంకె.) ౧. (చెట్ల) జిగురు, నిర్యాసము.

సీ. ఆకురాలుపుగండ్ల నానెడు నాసనింతడు గూఁడి బంకటియంగలార్చి.

ఆము ౫. ౧౧౩.

ద్వి. అడవిచెట్టులబంకలాకులునలము, వెడపట్టి దొక్కలు పెల్లుగామోచి,కొనితెచ్చు ...

పండితా. పురా. ౧౨౮. పొ. ౯. పం.

౨. ఆసనమునుండి జిగటపడెడి రోగవిశేషము. (శ. ర.)

౩. లోభము. (చూ. బంకెత.)

జ: బంకతెవులు, బంకదుత్తెర, బంకపురుగు, బంకమన్ను, బంకముచ్చు, బంకెత.

బంక తెవులు. వి (√ బంక.) సస్యములకుఁ గలిగెడు రోగవిశేషము. (బ్రౌ.)

బంకదుత్తెర. వి. (√ బంక.) ఒకవిధమగు తెంప. క్రి. (చూ. కుత్తిరి.)

సీ. ముయ్యాకుపొన్నయు, కొంగబీంతు త్రిబంక
మ త్రిపొంసపాదిగంటె ..

బంకపురుగు. వి. (√బంక.) ఒకవిధమగు కీటము.

(ఇది ప్రాఁకునపుడు వెనుక నల్లనిచాఱిక ఏర్పడును.)

బంకమన్ను. వి (√బంక) జిగటకరమ్మత్తు, ఉండలుచేయుమన్ను, జిగురుగలమన్ను

సీ. .. బంకమన్నవఁగఁ గుంభకరమృత్తు.

ఆం. భా. ౨. ౫.

బంకముచ్చు. విశ (√బంక) పిసినారి, లోభి (శ. ర.)

బంకు. విశ ౧. వృద్ధుఁడు. కూరునివలె నటించువాఁడు. (శ. ర.)

చ ఆతనికింటెను బంకువీరుమ, ద్విసభుజ
శ త్రికేందరముగారు

ఉ హరి. ౪. ౧౩౧.

౨. కావలివాఁడు (గ్రా, శ. ర.)

వి. ౧. కత్య, ఇంటిలోపలిభాగము.

ద్వి. పెందలగునిమ్ము లిమ్ముగఁ గనుంగొనుచు,
గొదుకల బంకుబంకులు దాఁటి చనుచు.

ద్వి తి. సా. ౧౨౯. పా. ౧౦. పం.

బంకెల. విశ. (√బంక.) బుబ్బురాలు

ద్వి. బంకెలల్ బంకెలల్ పచ్చిరక్కసలు .
పండితా. పురా. ౧౧౬. పా. (శ ర. పా)

బంగనబయలు. వి. (బయలు+బయలు.) బట్ట బయలు. (శ. ర.) (వ్యవ) గోడ తీసివేయఁగానే పెరడు బంగనబయ లయిపోయినది.

బంగరపుగట్టు. వి. (√బంగరము.) మేరు పర్వతము.

.... బంగరపుగట్టు, కుదను గమపట్టునీల
తోయద యుగంగ... ఉ. రా. ౨. ౪౨.

బంగరము=బంగారము. వి. కాంచనము, సువర్ణము.

మ. .. విరించిచేఁ గొనిన మార్యం దప్పదార్వాస్నాబు, గరభుంబూడియక్కై...

హైమ. ౮. ౧౫౯.

ఉ. ఇత్తడి రాగి బంగరములిప్పటియప్పుల కైవఁజాలవు...

శేమ. ౩. ౧౨౩.

౨ బంగరపుగట్టు.

బంగరు(వు.)=బంగారము, బంగారు. వి. స్వర్ణము, బంగారము.

గీ. బంగరు సేయుటకొఱకు...

ఆ. మ. ౨. ౮.

ఉ ముంగిటికల్ప భూరుహము మూలధనంబు
నివేశనంబులో, బంగరునావ ... జగంబు
లందు మా మంగళశైలవల్లభుసమం బగు
దైవము లేదు చూడఁగన్ అని ౧. ౪౨.

క. కరు వేఁటికి బలితపుబంగరు లేఁటికి ...
నిన్నువిడిచి చనుటెడఁ దరుణీ.

రసిక. ౬. ౧౧౦.

శా. ప్మ్రాసాధోత్తమపార్వతీగిరికులం గానీ రమావిష్ణులం, గానీ రూపినపాటి బంగరుపుం
గావించి సేమకబుంచన్, దానం బీఁదగు ...

వరాహ. ౯. ౭౨.

ఉ. పరిఖ నిజాశ్రయాంబుపరిపాటిఁ దలిర్పఁ
బదారుపన్నెబు, గరువున హైమరాజ గృహ
కల్పన కర్ణిక గాఁగ ...

౨. బంగరుఁగంటి, బంగరుకొండ, బంగరు
గట్టు, బంగరుగుండు, బంగరుచేల, బంగరు
పిచ్చిక.

బంగరుఁగంటి. వి. (బంగరు + కన్ను.) తీరు శ్యాముఁడు.

బంగారవు. క. వంగార) కనకము, పసిఁడి.

క. ... బం,గారము బోలెఁడుకొడుండు,కు ..

హరి. పూ. ౫. ౨౮౫.

ఉ. హరిమిత్రుండతోఁడ వలకూబరుఁ డేకతమాడి

పెద్దబం,గారపుఁగోరఁ గల్పవని శాఖని

శాంతము లైనచీరలుస్. మనుచ. ౫. ౯౨.

విశే. (బంగారమువంటిది) అధికమూల్యము

కలది; దుర్లభము.

సీ కప్పుకో ేల బంగారిమా పువుబంతు లవి

సువర్ణలతోఁదయములనుమ్ము.

కవిరా. ౧. ౭౧.

బంగారయ్య. విశే (బంగారు + అయ్య)

బంగారువలె ప్రియమగువాఁడు, ప్రియుఁడు

క.... శాబం,గారయ్యా నీవు చల్లఁగా నుండు

మింకన్. శుక. ౨ ౪౧.

బంగారు(వు) = బంగరు, బంగారము. వి

౧. స్వర్ణము, పసిఁడి.

సీ. చదలేటిబంగారు జలరుహంబులతూండ్లు

భోజనంబులు మాకుఁ బువ్వుఁబోణి.

నైష. ౨. ౪౯

ద్వి. కలఁకఁ దొలంగినకమలినిఁబోలె, బలుమష్టు

గడిగిన బంగారువోలె.

రం. రా. బాల ౫౧. పా. ౫. పం.

ఉ. శారు మెఱుంగు లయ్యె నుసుఁగాంతికిఁ

జైబార గీపిసేయం బం,గారుపు లయ్యెఁ

సేసగలఁ గండినపట్లు కవిక. 3. ౨౨.

౨. బంగారుతోఁజేసిన భూషణము.

గీ. ఉడుటుగజ్జులు గలకట్టుటురము నూది,

గందపట్టెలు నూచి బంగారు నూచి, వీటి

వాకిటిబోటిసే నిడుచ కెపుడు

అము. ౨. ౧౦.

(ఇది ప్రైలంకర్థములకు నుదాహరణము.)

విశే. ౧. అపురూపము.

సీ మించుమే నటు కౌఁగిలించి చూచెద నన్నఁ

జెలి యది బంగారు చేసికొనెదు.

సారంగ. ౨. ౨౨౫.

౨. మిక్కిలి ప్రేమపాత్రము.

(వ్యవ.) మా అమ్మాయి బంగారుతల్లి నేను

చెప్పినట్లు వినునమ్మా.

బంగారు బొమ్మకు మసిపాతగట్టు = అమూల్యమైన

వస్తువులఁ గూర్చుట.

ద్వి. పొసఁగిన బంగారుబొమ్మను దెచ్చి,మసి

పాతఁ గట్టుట మాకు సమ్మతమె.

ద్వి. నల. ౧. ౭౪౧.

జ. బంగారయ్య, బంగారు కడుపువాఁడు,

బంగారుకుండ, బంగారుకొండ, బంగారు

తీఁగ

బంగారుబోఁడి = బంగారువలె మనోజ్ఞారాలగు

ఆఁడుది, ఆఁడుది.

ద్వి. బంగారుబోఁడుల పాలిండ్లఁ బోలు,

బంగారుకుండల పసమించి ..

ద్వి పరమ. ౧. 33. పా.

బంగారు మొలక = సంపంగి మొక్క.

సీ పంజాలు కర్పూరపాదపంబులు తెచ్చి జల

సోఁకి బంగారు మొలకదెచ్చి.

హర. సీ. ౯. ౨౫.

ముంగొంగు బంగారము = ముందుకొంగునముడిచి

కొన్నబంగారము-అతిసులభము, ఎప్పుడును

సిద్ధముగా నుండునది.

(వ్యవ.) భగవంతుఁడు భక్తులకు ముంగొంగు

బంగారు.

సీ. ముక్కంటికవ్వముజాని ముంగొంగుబంగారు...

రాజవి. ౧౨.

బంగారు కడుపువాఁడు. వి. (బంగారు + కడుపువాఁడు.) హిరణ్యగర్భుఁడు, బ్రహ్మ.
అ. పలుకువెలఁది మగఁడు బంగారు కడుపు
వాఁడు ... అనఁగ బ్రహ్మపేరు లబ్జనాభ.
ఆం భా. ౧. ౩౯.

బంగారుకుండ. వి. (√బంగారు.) సువర్ణ కలశము.
గీ. గుబ్బచనుదోయి బంగారుకుండ లొనఁగ.
దశా. ౩. ౭౪. రామా. ౨. ౧౧౬.
విశ. బంగారుకుండవలె మనోహరురాలు, మనో
జ్ఞురాలు.
గీ. కెమ్మ బంగారుకుండ జలమ్ము లనుచుఁ,
దమ్మ లతకూన మంచినుమమ్ము లనుచు.
విజ. వి ౨. ౧౪౨.
(ఇది వి. విశ ల కుదాహరణము)
మ. బళిరా కేరకుఁడేం దక్కా నిటు లీబంగారు
కుం డంచుఁ జం,కఁబడాటించుచు
పాండు. ౩ ౬౪, చూ. ౬౫, ౬౬.

బంగారుకొండ. వి. (√బంగారు) మేరుపర్వతము (శ. ర.)
విశ. ౧ మంచివాఁడు
ఉదా. వీఁడు మాబంగారుకొండ (శ. ర)
౨. ప్రేమాస్పదము.
(వ్యవ) నాబంగారుకొండా నిన్ను విడిచి నే
నుండఁగలనా ? నాబంగారుకొండ యేఁడీ
నాభాచాలకొండ యేఁడీ.

బంగారుతీఁగ(గె). వి. (బంగారు + తీఁగ.) ఇది
విశేషము, ఒకవిధమగు ప్రశస్తమగు చెఱకు. ?.
(వ్యవ.) చెఱకులలో బంగారుతీఁగ చాల రుచి
కలది, మెత్తనిది.
(వ.) ధాన్యవిశేషము.

సీ. బంగారుతీఁగెలు గంగాజలమ్ములు కస్తూరి
విగరాలు కటకనురులు. హంస. ౪. ౧౭౭.
సీ కణజము ల్నిండ బంగారుతీఁగెల గూర్పఁ
జాలమేమటే ముత్తెసరులు గూర్ప.
కవిజ. ౧. ౧౩.

బంగాళ. వి. ఎనిమిది పురుషరాగములలో నొకటి.
సీ భైరవి మాళవి బంగాళి హిందోళి రాగమం
జరియు శ్రీరాగగౌళః భూపాల లన్నిది
పురుషరాగంబులు హంస. ౫. ౧౭౩.
సీ. భైరవిశ్రీరాగబంగాళిహిందోళి మాళవులును
రాగమంజరియును. ప్రబంధ. ౯౫.

బంగాళము వి. (సం. వంగః) వంగదేశము.
సీ. ఓడనల్ ద్రొక్కించు ఘూర్జరవాంగ
బంగాళముల్ పంచబంగాళమాగను.
దశా. ౧౦. ౧౧౩.
ద్వి. గౌళ నేపాళ బంగాళ పాంచాల, చోళేంద్ర
ముఖుల రాజులఁ ద్రొక్కఁజేసి.
ద్వి. పరమ ౪ ౭౩౭. పా.

బంగాళి. వి. వంగభాష
(వ్యవ.) బంగాళిభాషలో పెక్కులు ఆఖ్యాయి
కలు వెలువడినవి.

బంగి. వి. (సం భంగీ క. భంగి. త. బంగి.)
గంజాయి, మత్తు కలిగించుపదార్థ విశేషము
సీ . జడగాఁజ గంజా బంగి యనఁగఁ గలం
జాహ్వాయుఁబు లలవ సాం ని మాన. ౩౪.
జ ః బంగిముచ్చు

బంగిముచ్చు. విశ. (బంగి + ముచ్చు.) బంగి
త్రాగువాఁడు. (శ. ర.)

బంగు. వి. గంజాయి, కలంజము
సీ. బంగు గంజాయి నాఁ బరగుఁ గలం
జాఖ్య ... ఆం. భా. ౨౯ ౩౧౪.

చ. గుడిగుడి గ్రాగ బంగు జడఁ గూర్చినచిల్లు గుడాకుఖుద్దపై, బడి రచించి గ్రోవిపాగ వచ్చెడుకీలిని మించ .. (పార్వ. ౨. ౯౭.)

బంటరి. విణ. (బంటు + అరి. స్వార్థమున.) శూరుఁడు.

ఉ....భూరిమహాధిపత్యములఁ బొందుదురప్పరి పోటుబంటరుల్. (కుచ. ౧. ౪౪.)

బంటతీకము. వి. (√ బంటు.) దాస్యము.

క. చేరఁడుమాకలఁ బడికెడు, శూరయఁ గాని చొక్కపుఁటపూటికి దొరయై, యూరికిఁ బంచినఁ బోఁబడు, పౌరోహిత్యంబు బుద్ధి బంటతీకముగా. ద్వా. ౨. ౧౪౩.

బంటి. అవ. నీరు కొందలగువాని పరిమితిని దెల్పు ప్రత్యయము.

లయగ్రాహి. ఉత్తుకలబంటి యగు కొత్తురుల దోయిళుల, కొత్తి చవిఁ గ్రోలుచును ...

భార. స్త్రీ. ౨ ౭.

గీ ... మద్దులు మునింగి, పాలు పెంపల్లు తమ కెంతబంటి యనుట ..

ఉ. హరి. ౪. ౧౨౪.

వ. ... యమునాజలంబులు నీర నందు సుందర సుందరులు సొచ్చి పదప్రమాణంబు జాను దఘ్నంబు కటిద్వయసంబు మధ్యమాత్రంబు కుచంబులబంటి యని పలుకుచు ...

భాగ. ౧౦ పూ. ౧౦౯౯.

ఉ. అత్తరళాయతేక్షణకటాక్షవిలాస రసప్రవాహముల్, ఉత్తుకబంటి తామరల కుందలము న్కలు గండుమీలకున్. విజ. వి. ౩. ౧౫.

ద్వి. కోఁకట నొకపెట్టు రూఢిగాఁ బడిరి, మొందకూఁకురి కిన్క మున్కనబంటి.

ద్వి. హరిశ్చ ఉ ౧౦౧౧. పం.

గీ. ధరయము దోడ్తోన మున్కనబంటి యరుగ్యో. కేం. పంచ. ౧. ౨౧౧.

(ఇట వృత్తిని వగాగకుము.)

బంటు. వి. (సం. భటః. క. బంట.) ౧. భృత్యుఁడు, పరిచారకుఁడు.

వ. స్వస్తిశ్రీ శకవర్షంబులు ౧౦౯౨. కెంటి చైత్రశుద్ధ ౫ మంగళవారము నాండు విషువ సంక్రాంతి నిమిత్యమున శ్రీ కెలనాంటి రాజేంద్రచోడయరాజులబంటు కెలనాంటి లోని .. కెరపాటి నివాసనుండైన పోతి నాయకుండు శ్రీ కోణపగిరి త్రిపురాంతక మహాదేవరకు ... ధారాపూర్వకముగా .. ఇచ్చి (కావల్యాపురము శాసనము. గు. జి.)

సీ. ... బంటు వరవుఁడు గుందడు నాఁగ దాసాఖ్యలుగాఁగఁ దనరు.

ఆం. భా. ౨. ౨౭౭.

గీ. పకులప్రస్తరంబ బంట్లకు దీర్పంగ,వలయు ననుట కు. సం. ౧౧. ౪౦౨.

మ. ... కాపం బాలఁగఁ గాఁగిలించుకొనవే తథ్యంబు నీబంటనే, ..యాపత్యబింబాధరీ.

హైమ. ౭. ౫౧.

౨. శిష్యుఁడు.

చ. గొనములప్రోక యంగిరసు కూరిమిపుత్త్రుఁడు కేల్పుటొజ్జ పేర్మిని గనుకొన్నబిడ్డ మతి మీకును బంటు ... (యయా. ౩ ౧౩౦.)

(శ. గ. పా నీకుఁబట్టు ముద్రి పా.)

౩ యోధుఁడు, జోదు.

గీ. ... భటుఁడు, పరగు జో దన కెం కన బంటనంగ. ఆం భా. ౨. ౧౭౪.

సీ తోదరి చెబ్బులినైనఁ జెదకెలబడఁ ద్రోయు పూఁపుగల్గినబంట్లు పుట్టినిల్లు.

యయా. ౧. ౩౦.

విణ. ౧. భక్తుఁడు.

సీ. మునిమాపు బలుగంబమునఁ బుట్టి బంటు నక్కఁ గాచినట్టిసింగంబు వీడ.

[illegible] ౧. ౪౯.

క. కొలిచినబంటుల కోర్కులు, తొలు తొరఁగఁ బిదుకుచేలు భువిన్ మొదవునదున్

నీలా. ౧. ౨౧.

౨. శూరుఁడు, పరాక్రమశాలి.

క. ధరలో శూరాగ్రణ్యులు, పరగుణ మెంచరాఁ దనంగ బంటనఁగాఁ బోఁటఁ యున పడిగలవాఁ దన, బిరుదన వాఁడి మగఁ డనఁగ ... (ఆం. సం. మాన. ౫౧.)

ఉ. వాయతి డాగురించి కుమారాగతి నన్నిటరి దెచ్చి బంట వై, పాపము లేల యాడెదు.

భా. రా నుం. ౧౯౩.

క. ఇంటం దెచ్చిలునఁ జచ్చుట, కంటెను బాపంబు లొండు గలదె నృపులకున్, బంటై కలనఁ బొలియుటఁ, గఁట నిధానంబుఁగంట కాదే మనకున్ భారం. భీష్మ ౧. ౯౯.

(శ ర పా. 'పంటకలను పొలికల'నిదియు ద్రి.పా.)

• దుక్కిబంటు = దుక్కిపనిచేసెడి సేవకుఁడు, పాలేరు.

చ ఒకత్రుటికాల మేని పని కొగ్గక మోఁదులు చూచు దుక్కిబంట్లకు మడిఁ జేనఁ గల్వల కొదంబడి ఘాసములాడ్చుకూలి కాం,డ్రకు ... (వేం. పంచ. ౧. ౭౧.)

జ : బంటరి, బంటతికము, బంటుతనము, బంటువాఁడు, బంట్రౌతు, బంట్రౌతుతనము.

బంటుతనము. వి. (బంటు + తనము.) పరాక్రమము.

ఉ. బంటుతనంబుమాటలకుఁ జాలదు పాండు నృపాల సై,కొంటయ చాలు

భార. ఉద్యో 3. ౫౯.

ఉ. ... ద్యుత్యుఁ డెంతబలియుండో కదా యని కోచవాలు కి, ట్లుడుటుక, వానిఁ బ్రమంకు నను కొక్కనిఁ బరచిన నంటి చాలకే, యింటి కెర వైన బంటుతన మిట్టిది నీకె తగుం గుమారకా. ప్రభా. ౨. ౫౯.

బంటువాఁడు = బంటు. వి. (బంటు+వాఁడు. స్వార్థమున) సేవకుఁడు, బంటు.

ఉ కావఁ దపస్విఁ బిల్వఁగ నొకానొక చేడియ లేదె బంటువాఁ, డైనను లేదె యవ్వటువు నంపఁగ నేఁటికి ...

వి. ప్ర ౫. ౬౧.

గీ. పెట్టుపోఁతలనొగ పాని పెట్టిపాని, యింటి కడ నుండి యట్టాడు బంటువాఁడు

శుక ౨. ౨౦౯.

బంట్రా (ట్రవు) తు. వి. (బంటు + రాతు.) సేవకుఁడు.

క చాలఁ గురంగటి మదుఁగుల, గాలాఫ్రస్వేఁటు లాడఁగా దొరకినబల్మిలు చవిఁ జేర్చ నపు డా,పాలెంబున డిగిన బక్కబంట్రౌతు లకున్. కువల. ౨ ౧౦౯.

సీ. నిల్చినాఁ డితఁడు పోనిం దల్కునంట బంట్రౌతుపాడియె యని డాయువారు.

రా. వి. ౫ ౫.

క. త్వరితమ్మునఁ దలవాకిలి, దెలుచుక బంట్రౌతు నోటిటీటయుఁ దీలున్ .

హంస. ౪. ౧౬౭.

బంట్రౌతుతనము. వి (√బంట్రౌతు) శూరత్వము.

శా. నీబాణంబులు రాల నీధనువు ఖండీభూతమై పోవ... నీబంట్రౌతుతనంబు స్త్రీలయెడ నే నిన్నెవ్వరున్ నవ్వరే .. (ఇందు. ౪. ౫౩.)

బండ¹. వి. విశాలశిల, చాఁపరాయి, కొండ

సీ ... బం డన నిశాలశిల యొప్పు.

అం. ఖా. ౨. ౨౯.

చ. వన గల యొండల స్గదురుబండలఁ గాకల
నిండి పొంగుచూ, దృసరత్రుఁబాలచే నిశురఁ
జాతిన నిర్వరియోగిరంబు .

చంద్రా. ౨. ౪౭

చ. పలుకులు పచ్చరాచలుకబండల ద్రాలుచు.

సారంగ. ౨. ౧౯౧.

౨. పొట్టిరోఁకలి. (శ. ర)

విశే. ౧. మొద్దుతేలినది. (ఆతేగినది. శ ర.)

(వ్యవ) ఇది బండకత్తి; తెగదు. (పాషాణము వంటిది.)

౨. బుద్ధిహీనుఁడు, మందుఁడు, చులుకలేని వాఁడు.

ద్వి. బండలు గాకతాపసులు సాష్టాంగ,దండ ప్రణామములు తరిఁదరిఁజేసి

పండితా. పురా. ౧౩౪. పా.

(వ్యవ.) వీఁడు బండ; వీని కెంత చెప్పినను ఒక్క ముక్క రాదు.

(వీనిది బండబుద్ధి యేది చెప్పినను గ్రహింప లేదు.)

జ : బండకత్తు, బండచింత, బండతనము, బండ తల, బండారు.

బండ[2]. వి. (సం. భండః. క. బణ్ణ. త. వండన్)
౧. ఘోరకృత్యములుచేసి బిచ్చమెత్తెడు ఒక నీచజాతి.

ఉదా : బండవాఁడు, బండది. (శ. ర.)

౨. శైలూషాదులగుజాయాజీవులలో నొకజాతి వాఁడు.

సీ. బండలు బూతులు పరిహాసకులు నట్టువా రాదిగాఁ గలవారు దక్క ...

విక్రా. ౨. ౧౧౭.

విశే. ఆకాశాయ. (శ. ర.)

బండతిట్లు=బండజాతివాండ్రు తిట్టుకొనుతిట్లు. (అనఁగా బూతులు.)

గీ. కండకన్నులవాని సాఁకటను బండ,తిట్ల తేతాకకలసాఁరెఁ దిట్టువాని.

అము. ౬. ౨౦.

బండబూతులు = బండవాండ్రు తిట్టుకొను బూతులు. (బండుబూతులు. శ. ర.)

జ : బండగుఁడు. బండాట, బండెత.

బండఁగి. వి ౧. దీము, వేఁటకాఁడు పశుపక్ష్యాదులను బట్టుకొనుటకై పెంచినమృగము పక్షి లోనగునది.

సీ. ... గాడ్పుమృగము బందఁగిఁ జేసి యుల యించి సెలలోనియుక్తిఁజేయు.

కు. సం. ౪. ౩౪౯.

క. డేగలను వేఁటయురులన్, జాగిలముల జాతి ముంగిసల బందఁగులన్, వేగఁ గొని ...

చంద్రా. ౨. ౪౧.

౨. వేఁటకాండ్రు మృగములు మున్నగువానిని బట్టుకొనుట కుపయోగించు కపటయంత్రవిశే షము, ఒకవిధమగు బోను.

క. పొంకించుఁడు మాయిఱ్ఱులఁ,గొంకుల నీసంభ్ర గుండ్లఁగొమ్ముల నురులం,బొంకించి దిగువ గాలివ,లంకుల బండంగిబండ్లు పట్టుం దనుచున్. (కకు. ౪. ౪౩.)

క ... కుక్కలు ప్రోగులురులు కొమ్ములు బందంగులు పందిపోటులు ...

వరాహ. ౪. ౪౧.

చ. మిడిబిండ్లు బందఁగులుఁ గొమ్ములుఁ జాదులు వల్లెత్రాళ్లుఁ జివ్వలతడికెల్ ధరించి యురుపంకలఁ జేరిరి కొంత యుద్ధతిన్.

చంద్ర. ౨. ౨౧.

(దీనిని శ. ర. 'బందగు'గా గ్రహించి 'బోను' అను నర్థమిచ్చెను.)

బండఁడు[1] = బండ[1]. విశే. బుద్ధి హీనుఁడు, మందుఁడు.

ద్వి. బండఁ డనక కడు మందరి యనక, రెండు చేతులు లేని మొండి వీఁ డనక.

పండితా. పురా. ౧౦౧. పా.

బండఁడు[2] = బండ[2]. విశే. ఆకతాయ. (శ. ర.)

బండగుఁడు = బండ[2]. విశే. ఆకతాయ.

గీ. డాంబికులచేతఁ బచ్చిబండగులచేతఁ, గల్ల రులచేత దర్పించుఁ గలియుగంబు.

హై. భా. ర. ౫౧.

బండకెత్తు. అ. క్రి. (√బండ[1].) మొండికెత్తు, ఆకతాయయగు.

(వ్యవ) వాఁడు బొత్తిగా బండకెత్తిపోయి నాఁడు

బండచింత వి. (√బండ[1]?) తింత్రిణీవృక్షవిశే షము, ఒకజాతి చింతచెట్టు.

సీ. బండచింతయు నల్లబలుసు నురభి చీకిరేను కూఁకుడు సెమ్మి ప్రేంకణమ్ము.

హంస ४ ౧౧

బండతనము. వి (బండ[1] + తనము.) మొండి తనము

క. ఇట్టిక నాఁడినవాఁడో, యొట్టిడుకొన్నాఁడో యనుచు నుల్లసమాడం, బట్టుచు మగిడి చూడక, పత్తనమున శేఁగె లజ్జ బండ తనమునన్. (ఉ. హరి ౧. ౩౬.)

బండతల. వి. (బండ[1] + తల) బట్టతల, జుట్టు లేనితల. (బొయిపకె నున్నగానున్నతల.)

సీ. సెలయేనింగియఁబాలమల్ వాయింపపెండ మావులఁ బట్ట బండతలయు, ప్రోఁగాలు ముడి పెట్ట ... (కా. సం. ర. ౧౩౫.)

బండము. వి. (సం. భాండః.) వస్తువు, వినుకు.

క. కొలు చాదిగ గలబండముఁ, గొలుచు సెడం దూఁచుతోటఁ గుటిలతఁ దఱుఁగన్, గొలి చినఁ దూఁచిన బండము, దళిమున పేఁకారి మీఁద దండువు దగులున్.

విజ్ఞా. ౬. ४ర.

బండరి = బండారి. వి. (బండరు + ఇ[1].) కోశాధికారి

ద్వి. బండరుల్ గొట్టరుల్ బానిసె లీకు, బండ రుల్ గొట్టరుల్ బానిసెల్ గాఁగ.

పండితా. పర్వ. ३ర౬. పా.

ఉ. . సంపన్నుఁ దనం బ్రసిద్ధిగను బండరికే తగుఁగాక భూమిపై, సెన్నఁగ

చెన్న ४. ३३४

బండరు = బండారము. వి. కోశాగారము

ద్వి ప్రతిలేని తనయింటిబండరుధనము, శత సహస్రలుగ దనంత్యఁ నిలిం

పండితా పర్వ ३ర౬. పా

జ: బండరి.

బండరువు = బండారువు, బండారము. వి. (సం. భండారః) ౧. కోశాగారము, ధన గృహము, బొక్కసము.

సీ. బండరు వంచన బండార మంచన బొక్కస మంచనఁ బొసఁగుచుండు, నల్లభాండా గారము (ఆం భా. ౬. ౧౫)

క. ఆసౌమ్యునకును భూనుర,భానురహస్తములు గాక బండరువులుగాఁ, జేసినపురూరవుఁడు ది,గ్వాసితపిలకీర్తి చక్రవర్తి జనించెన్.

పి కళు. ४. ౫ర.

ద్వి. బండరువం దున్న పద్మరాగములు, బండరు దెఱచుడు ప్రాఁజిల్లినట్లు.

పండితా. మహిమ. ౫౬ర. పా.

౨. కోశము, బొక్కసము.

సీ. ఆయాధికవ్యయావధికంబునం బ్రజావిరుగం బుగాఁగ బండరువుఁ గూర్చి.

అము. ౪. ౨౭౪

ద్వి. మునుల ముముక్షువుల మూలబండరువు.

పండితా. దీక్షా. 3. పా

ద్వి. కోలికమారయ్య మూలబండరువౌ, శంకర దాసయ్యవెంకరయా

పండితా పురా. ౧౫౭. పా

బండవలము = బండాలము. వి. ౧. సంచి మొదలు, మూలధనము. (శ ర)

౨. సామర్థ్యము. (శ. ర)

బండాట(ము). వి. (శ. ర. బండ² + ఆట.) అకతాయితనము

గీ దొడ్డబండాటమునఁ గోకఁ బ్రోసికొనుచు, గుడిసెజంతలు కవిక. ౪. ౯౫.

(శ. ర. పా బండాటము. ముద్రి. పా)

బండారపుటిల్లు. వి (బండారము + ఇల్లు) కోశగృహము, ధనాగారము.

సీ. ఇరులబండారంపుటింటికిఁ బెట్టిన బొందు మల్లెలకోటఁ బోరగలిచి

ఉ హరి ౨. ౧౩౧.

బండారము=బండరు, బండరువు, బండారు¹. వి. (సం భాండాగారః ప్రా. భాండాఆర, భాండార. క. బండారవు) ౧. కోశాగారము, బొక్కసము

సీ. బండారములయందుఁ బరమవిశ్వాసుల భక్తుల దక్షులఁ బంచితయ్యు.

భార. సభా. ౧. ౪౬

శా. ..ప్రద్యుమ్నం డాహవకేళి సేయుతఱిఁ ... విభ్రాన్తాస్త్రకలంబు లొక్కటఁగిగా నిండార బండారముల్.

ఉ. హరి. ౬. ౬౯.

౨. ధనము.

ద్వి. దండింప రా దను తలఁచున నిట్లు,బండార మంతయుఁ జాడుచేసితివి.

బస. పు. 3. ౧౧. పం.

చూ : బండారపుటిల్లు, బండారి

బండారి. వి. (బండారము+ఇ¹) కోశాధ్యక్షుఁడు.

క. బండారితోడఁబుట్టువు, నిండినయాక మెల్ల వరదనీటఁ గలిపి తాఁ,బెండిలి గా కట ముక్కై, యుండెడుగర్భమున లజ్జనొందెడు. మదిలోన్.

చెన్న. ౧. ౧౭౦.

ద్వి. భక్తవత్సలుఁడ నేఁ బర్వతపుత్రి,భక్త రత్నములకు బండారి యిరఁడు

బస. పు. ౨. ౭౧౮. పం.

గీ. తనరుశలమర్తిగండప్రతాపరుద్ర, మనుజవరు నకు బండారియును మహాధి,కారియును నా పుత్రుఁడును నయి గణన కెక్కు ...

మార్క ౧ ౪3.

(శ. ర. పా. సేనాని ముద్రి పా.)

బండారిల్లు(లు). వి [బండారు² + ఇల్లు(లు.)] కోశాగారము.

మహాస్రగ్ధర ఈర వౌచాగంబు భోగం బుభ యము నాకపా లుగ్రసేనావనార్థం, బిర వా ల్చిండారు బండారిలు చోర నాశ పాలు

అము. ౪. ౨3౭.

బండారు¹ = బండారు. వి (బండ¹ + ఆరు) ౧. పసుపు, హరిద్ర, జాతిమోఁదటాది భూసి కొనెడి పసుపు. హరిద్రాదికేపము.

క. బండారు నానబిండియు, కెండియు మతి కొల్లపెండి విదరమునతోడక్, మెండుగ నడి కిలితోడను, కొండొంటింగలిపి పెట్ట నొప్పుగ మానుక్. (బి. కి. చి. వి.)

ద్వి. కసి గలసిగల సంగళ్లఁ బూదండ, లాన వరి బాగుత్తై దొమరంగఁ బట్టి, బండారు

గలిపినపటిమిశ్రితాపిమ్మిసిమి,పిండి గందములు
ముప్పిరిగొనఁ బూసి.

అ. మ. క. ౨. ౧౨. పో. ౨౨. పం.

సీ. గొరగరాయి మైలారుఁ గొనియాడు నొక
కేల నొసలిపై బండారుపసుపుఁ దాల్చి.

కాశీ ౩. ౨౩౦.

౨. వృక్షవిశేషము, ఒకజాతిచెట్టు.

సీ. చవికె బండారాకునందుల డిగి మంచు
తుంపురుల్ దుప్పటిఁ దొప్పదోఁగ.

రా ౯. ౨. ౩౦

జ: బండారుపిచ్చిక.

బండారు³ = బండారము. వి. ధనము.

(చూ. బండారిల్లు.)

జ: బండారిల్లు.

బండారుఁడు. సం. వి. అ. పుం బక్కెలను గావు
వాఁడు. (శ. ర.)

బండారుపిచ్చిక. వి (√బండారు¹.) చిత
ముండము, పచ్చతలపిచ్చుక. (చి. ని., శ. ర.)

బండారువు = బండరువు. వి. బొక్కసము.

మ. తనబండారువు చూపు యిచ్చెనొకొ కంద
ర్పుండు నేఁ డంచు .

కు. సం. ౧౦. ౩౯౩

బండాలము=బండవలము. వి. (సం. భాండం.)

౧. సందివెండలు, మూలధనము

గీ. వెండలు బండాల మనఁ దగు మూలధనము.

ఆం భా. ౨. ౨౨౩.

౨. పామర్థ్యము. (శ. ర. బండారము. అని
వ్యవ. దాని బండారము బైటపడినది.)

బండి. వి. (క. బండి. త వండి. . బ. బండులు,
బండ్లు.) ౧. శకటము.

గీ. ...బండ్లు యతఁడ శకటపదూర్వయె యతరు
చుండు. (ఆం. భా. ౨. ౨౦౦.)

గీ. తెప్పదెరలఁగ బండు తీకెంచుదున్న,యువి
మహాత్మ ... (భార. అను. ౪. ౩౦౮.)

సీ. బండులు విఱుగంగఁ బైదాఁటి పందిళ్లు పడఁ
ద్రోచి తలుపులు సడలఁద్రొ త్తి.

హరి. పూ ౯ ౧౩౮.

౨. రథము.

సీ ఎఱుఁగులుఁ బలులుఁ గారెనుఁబోతులును
బూనుబండిపై దేవాంతకుండు వచ్చె

రామా. ౭. ౯౯.

సా: నిండుబండికిఁ జేట బరువె=ఘనకార్యము
నిర్వహించువానికి అసందర్భమున నొకచిన్న
కార్యము చేయుట కష్టము గా దనుట.

క .కా,ర్యాటోప నిండుబండికిఁ, జేటబరువె
యవనినాథ చింతింపంగన్

రు క్మాం ౩ ౧౨.

ఇట్లే నిండుబండికిం జేట భరమె

ఉ ఘోరపుబాధలఁ బొందు చూంటిమెఁ,
బాటిలునాత్మకున్ భరమె పాపము నీయది
నిండుబండికిం, జేట భరంబె యేమిటికిఁ
జేయవు విప్రుఁడ కిల్బిషంబులన్.

సైవ. ౩ ౩౯.

సా కొండిబండ్లకుఁ బదములు సాఁచుట = అక్క
ఱకుమాలిన సాహసకృత్యమును జేయుట.

ద్వి పాకొండిబండ్లకుఁ బదములు సాఁచు,
చీఁకిఁడిపగిది వికేకంబు మాలి.

ద్వి. హరిశ్చ. ౧ ౨౩౦౪. పం.

చ. పిలిచితినన్న నిన్ను నతిభీతుఁడవిప్రుఁడ నమ్మి
నాఁడ నీపలు కన్నతంబు గాఁ దగునె
పాకొండుబండ్లకుఁగాళ్లు సాఁపఁగా, వలవదు
నన్ను పోటుమగఁడై యటుచేసితిగాక
యాసతో, విలుకు ... నీకులమంచిదఁ
బాలమంచిదన్ (ఉ. హరి. ౨. ౩౧.)

జ: బండికన్ను, బండికల్లు, బండిగంపటి, బండి
గుతిగింజ, బండిగురివెంద, బండిపురి, బండి

బాట, బండిబారు, బండిమొగ్గరము, బండి రక్కసుఁడు, బండిరక్క

బండికన్ను. వి. (బండి+కన్ను) ౧. బండి చక్రము.

సీ. కన్నులయ్యును బండికన్నులయ్యును జంద్ర సూర్యు లెవ్వనికడ సొంపు గనిరి
ద్వా ౧.౨ ౧౦౧.

క. బాసలఁట బండికండ్లఁట, చేసన్నఁట (ఇట నూఁతపదము.) శుక ౨ ౧౧౩.

౨. రథచక్రనాభి, బండికంటి వడిమిరంధ్రము

సీ బండిక ల్లనఁగను బరగును జక్రంబు బండికన్న నఁగను బరగు నాభి
ఆం భా ౨ ౨౦౨

బండికల్లు(లు). వి (బండి + కల్లు) బండి చక్రము, బండికన్ను, రథచక్ర

గీ త్రిపురసంహార మొనరించునపుడు హరుఁడు, బండికల్లు నిమేను గెండి ...
...

గీ. కన్ను వలమానికము బండికల్లు జగిలె, గాఁడు నై యొప్పు మిక్కిలికంటివేల్పు, నలరఁజేయువలంతి యగ్గలపుఁ జల్లఁదనము నొంపుచు నంతకంతకు వెలింగె.
అచ్చ. రా అయో ౧౯

సీ ఆది మకోమయం బగునొక్కచక్రంబుఁ గల్పించి బ్రహ్మ జగద్ధితముగఁ, గల్పించి యాబండికలు డొల్పె .. (కా. ౧ ౩౪.)

సీ. బండిక ల్లనఁగను బరగును జక్రంబు
ఆం. భా. ౨. ౨౦౨.

బండికుంపటి. వి. (బండి + కుంపటి.) ఒకచోట నుండి మఱొకచోటికి తీసికొనిపోవుటకు వీలగు నొకవిధమైనకుంపటి, బంగల.

గీ. బంగల యనంగ బండికుంపటి యగు భవ...
ఆం. భా. ౨. ౨౪౧.

బండిగిల్లు. అ. క్రి. కడగండ్లు పడు, కష్టముల ననుభవించు. (శ. ర.)

బండిగురిగింజ. వి. (√బండి.) బండిగురివెంద పూస.

వ. బండిగురిగింజ లేఁగ చప్పురంబులతోప్పిన నుప్పురంబు నంటు కప్పురంబుటనంటి గుప్ప మనక.
...

సీ. వల్లగించెన వూలి తెల్లగించెన యుత్తరేను గుబ్బిరి సంబరేను బండిగురిగింజ ..
హంస ४. ౧౦.

బండిగురివె(ర్వె)ంద. వి. (√బండి) మాధవి, ఒకజాతిగురివెంద తీ.

సీ తగును మాధవియు బండిగురివెంద,వంగ. .
ఆం. భా. ౨. ౫౨

సీ వర్తించుఁ బూఁదేనె వాఁకచెంగట బండి గుర్వెంద పొదరింద్లఁ గొంతతడవు.
భాస ४. ౯౭

ద్వి. కుందవర్ధనములు కొండగోఁగులుడు, బండి గుర్వెందలు పారిజాతములు.
ప్రభు. ౨ ౧౫. పొ. ౧. పం

సీ. కన్నె గేదఁగిసంపెఁగలగుంపుసొంపులు గలుగు గండపుచెట్లు గ్రందుకొన్న,చోట నిం పైన పన్నీటికాలువవెంట నందపు బండిగుర్వెంద పొదల
ఇందు ౩ ౩౪.

బండిపులి. వి. (√బండి) ఒకజాతిపులి.

ద్వి ముద్దుల గిలగిల మొఱయ జాడించి, క్రొవ్విన నుపొంగుకొమరుపార్శ్వములఁ,గని నంతనే కురంగముల సంఘములఁ, జెనుపడి చెండాడు పెనుబండిపులులు.
అ. ను. క. ౫. ౨౨౧. పొ. ౨౬ పం.

సీ. కనుమబుం గొనకూర్చి మసలిల్లి తెద్దింద బండిపులితోర యిది కృపాలు.
వల్భా. ౨. ४౨

బండిబాట. వి. (√బండి.) ఘంటాపథము, రాజమార్గము.

సీ. బాట యనంగను బండిబా టనఁ దగు ఘంటాపథము ... (ఆం. భా. ౨ ౯.)

బండిబారు. వి (బండి + బారు) రథసైన్యము.

చ. . అట్టపై, నిలిచినశ్రుతమ స్తకము విప్వఁ గొల్పఁగ బండిబారునన్ (శకు. ౫ ౧౭౪.)

బండిమొగ్గరము. వి. (√బండి) శకట వ్యూహము (శ ర)

బండిరక్కసుఁడు. వి (√బండి) శకటా సురుఁడు (చి ని)

బండిరిక్క. వి (√బండి.) రోహిణీనక్షత్రము (శ. ర)

బందు. వి. (క. బందు.) ౧. అవమానము (అకతాయతనము శ ర)

గీ తాను భిక్షాకపాలంబు దాల్చి వచ్చి బందు సేయుటకంటె రాకుండు టుఱువు

కాశీ ౭ ౪౦

౨ అకతాయమాట

(వ్యవ.) నన్ను వాఁడు బందుబూతులు తిట్టి నాఁడు. (శ ర)

బండెల. వి. (√బంద[1].) బందజాతి యాఁడుది.

ద్వి మిండెకల్లత్తికి మిగిలినగొంట్లు,కొండెంపుఁ గొఱవులు బండెక ల్మచ్చులు

పండితా. పురా ౧౧౭ పా.

బండ్లకల్లులు. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము.

సీ. బండ్లకల్లులఁ జొప్పబెండ్లమంచంబులు గంగెద్దులాటలు గీ . ఆడుకొంటి

హంస. ౩ ౧౮౭.

బంతి[1], వి. ౧. కందుకము, చెండు.

చ. ఇరువురు నీలనీరజనిభేక్షణ లించినచెక్కుతోఁ బరస్పర మొదిరించి కాంచనపుబంతుల దచ్చనవాటులాడఁగా. (నైష. ౩ ౯౫.)

ఉ. పట్టక ముందె క్రొన్ననలబంతులు గందును గోరు నాటఁగన్, గట్టిగ మందుఁగొంత లను (నీలా. ౨. ౨౩.)

గీ. కందుకము చెండు బంతి నాఁగను దనర్చు. ఆం భా. ౨ ౧౭౪.

౨ బాలక్రీడావిశేషము, చెండుతో నాడెడి యాట, బంతియాట.

సీ. గోటదొర్లుడుకాయ గొబ్బిళ్లు కోపిళ్లు నీగ పోగిస బంతి దూగిలాట

హంస ౩. ౧౮౭.

సీ. తూరనకుంకిముల్ దోపిడియాటలు బంతి యాలంకి ప్రబంధ. ౭౧౩.

౩ పుష్పవృక్షవిశేషము, ఒకజాతి పువ్వుల చెట్టు.

ఉదా బంతిపువ్వు, బంతినారు. వొ॥

౪. కేటకాంద్రను, చోరులు నుపయోగించు ఓషధివిశేషము

గీ భల్ల మది యేల యాయచ్ఛభల్లములకు, నయ్యె యీబంతి వీకబంతి యయ్యెనేని.

చంద్రా ౨. ౪౩.

గీ బంతి తలముళ్లు వాకట్టుబదనికలను, నక్క కొమ్ములుఁ బూనువా రుక్కుమిగిలి.

సుద. ౩. ౭౭,

ద్వి తలముళ్లు బొ క్క నిద్దపుగద్దగోరు, బల పంపుబదనికల్ బంతి కత్తెరయు

ద్వి పరమ. ౭. ౪౯౫.

బంతి[2]. వి. (సం. పంక్తి. ప్రా. పంతి. క. బంతి.) ౧. వరుస, పంక్తి

సీ. . . బారు బంతి, వరుసు చాల్ చాలును పొఁజా సొరిది చాలు నాఁగను బంక్తిపేరు వగును (ఆం. భా. ౨. ౩౪.)

ఉ. వాలుకబంతి వ్రేలఁబడి వంజాసఁ దోఁగి కమాలపల్లవశ్రీల మాసింప.

మనుచ. ౫ ౫౦.

౨. ఆసేతుల భోజనముసేయుటకు ఏర్పడినవరుస.

చ. . . అర్క పుత్రము, ఋషులు రఘురాముబంతిఁ బ్రియ మెుప్ప భుజించి సుఖించిరెంతయున్.

ఉ రా ౫ ౧౫౫.

సీ బంతికూళ్ళకుఁ బ్రీతిఁ బఱతెంచి తొడ తొడఁ గలయఁ బంతులు సాగఁ గలరుగాక.

చంద్రా 3 ౪౫.

3. పంక్తిలోఁ బెట్టెడు భోజనము

సీ వారివారిప్రభుత్వతారతమ్య మెఱింగి గిరి కుండు బంతి సాగించువాఁడు

కువల ౨ ౬౧.

(వ్యవ) నేఁడు వారియింట అట్లబంతి

బంతితేరులపంటవలంతిఁ తేఁడు = చాల్పుతేర్ల దొర, దశరథభూపాలుఁడు

గీ. బంతితేరులపంటవలంతిఁ అని, కొడుకు దొర యగునతనికి (నీలా ౧ ౪3)

బంతిమోములదొర = పంక్తిముఖుఁడు, రావణుఁడు

గీ వారిఁ దద్దియు నర్మిలి గాగవించి, బంతి మోములదొర తనబంతిఁ గుడువఁ, బెట్టి పీఠంబు లిడి (అచ్చ రా. యు. ౨౭.)

జ: బంతికట్టు, బంతికుడుపు, బంతికూడు, బంతులసాఁగు, బంతెనగుండులు

బంతి(తులు)కట్టు. స క్రి. (బంతి[2] + కట్టు) చతుష్పాజ్జంతువుల నొండొంటి నొకపలుపుతో కట్టు

వ మహిషాజాదిక ప్రముఖాటవికమృగంబులం బట్టుకొని బంతికట్టుకొని కాఁచినిగడిచి నడుచునప్పుడు ... కాశి. 3. 3౬.

సీ. దొరలు దప్పించి బంతులుగట్టి యార్పించు పోట్లబెత్తుర బురదరొంపి.

కుక. ౨. ౭౬

వి కుప్పనుఱుచునపుడు ఎడ్లవరుసకుఁ గట్టెడు పలుపు. (శ. ర)

బంతికుడుపు. వి (బంతి[2] + కుడుపు.) ఆసేతులు చేరి భుజించుట, సగ్ధి. (శ. ర.)

బంతికూడు వి. (బంతి[2] + కూడు.) పెక్కండ్రు పంక్తులుగా కూడి చేయుభోజనము, పంక్తిభోజనము, సగ్ధి.

సీ. బంతికూళ్లకుఁ బ్రీతిఁ బఱతెంచి తొడ తొడఁ గలయు బంతులు సాగఁ గలరుగాక.

చంద్రా 3. ౪౫.

సీ బంతికూళ్లకుఁ బాలుపడుపోటుబంట్లు వారెరయా యని యని కేఁగువారు.

రా వి ౫. ౫

బంతులుసాఁగు అ క్రి. (బంతులు[2] + సాగు. పరంపరగా వ్యాపించు, వరుసగా వ్యాపించు.

మ. . చెట్టుపయి బంతుల్ సాఁగఁ దాటంగ దీ, ప్తులు దశా. ౨. 3౬౪

బంతెనగుండులు. వి బ. (బంతి[2] + ఎన + గుండు) భోజనపంక్తిలో ఒకరికొకరు విసరుకొను కబళములు మొ॥

సీ ఇన్ని యుండఁగఁ బంచి యిడుట మెచ్చరితన మనుచు బంతెనగుండు లాడు నొకఁడు.

భాగ ౧౦ పూ. ౪౯౬

బంద = బందా, బందాయి. విశే (సం. బద్ధ కన్న. బందం. హిం. బన్దా) బద్ధుఁడు, లొంగినవాఁడు

క. రూపము చెలు వది చిత్తరు, రూపంబుల యందుఁ గలదు రుచిగొని పతి దన్, దైవదని చోట కున సీడు, పాపపుచిటుకొంటె లంజ బందయుఁ గలఁడే. (కవిక. ౪. ౧౧౫.)

బందఢమము=బందెలము. వి. తతముఖభాండము, కాదెదకాన. (దొంతిబంద. శ. ర)

సీ. ...తతముఖభాండాఖ్య తనరు కాన, పద్య గంగాళము బందడ మనఁగను ...

ఆం. భా. ౨ ౨౪౬.

బందన. వి. (సం. బంధనం. క. బందసే.) జిగట, నిర్యాసము, బ్రూనిబంక. (చూ. బందనగొను.)

జ : బందనగొను.

బందనగొను. అ. క్రి (బందన+కొను.) జిగట కలదియగు.

క. ... ఇందీవరమరందంబులఁబొందడిం బడి బందనగొను పలిమించుక్రొమ్ముంచుబోదు లేఁది యీఁది ...

మనుచ. 3 ౨౭.

బందపుదాఁటు. వి. (బందము + దాఁటు.) బంధము వేసినకాళ్ళతో దాఁటెఁడు దాఁటు, ఒకవిధమగు పశుధావనము.

సీ. గవని కా నొన్నరయమిన్నవియదట్టించుతోత్ర ధరు బందపుదాంట్లఁ దఱిమి తఱిమి.

ఆము ౨. ౨౪.

బందము = బందాము. వి. (సం బంధః) ౧. దూలముపైగుజ్జుల విగువునిమిత్తము లంకెగా పొదర్చిన పట్టె (శ. ర) ౨. చెట్టెక్కువాఁడు కాలికి తగిలించుకొనెడిత్రాడు

రగడ. పాళ కల్లది పోఁకఁ బ్రాఁక బందము దగిరు. (మనుచ. 3. ౭౪.)

౪. మోకును విచ్చనదును దా,టాకులబందంబు మెత్త నగుపదదోలుస్. (సురా. ౫౭.)

3. పశువులకు రెండుకాళ్లు చేర్చికట్టెడు త్రాడు.

సీ. బందంపుగొలియలపగిదికేమంగులధార కుద్దిగ పశుధారఁ దునుము (కేయూర. ౧ ౭౯.)

జ : బందపుదాఁటు, బందముత్రాడు, బందము వేయు.

బందముత్రాడు. వి. (బందము + త్రాడు.) పెరుగు కెంపు చిలుకునప్పుడు కవ్వము త్రిప్పుట కుపయోగించు కవ్వపుఁద్రాడు.

ఉ. మంద పెత్తి దైత్యులను ద్రవ్యము కొక్కుళ్లు చేసి వాసుకిని బందము త్రా డొనర్చికూర్మి పాలసముద్రముఁ జిల్కుటల్ ...

కృ. శతం ౨. ౧౯౯.

బందమువేయు. అ. క్రి. (బందము + వేయు.) బద్ధునిఁజేయు.

ద్వి. చిన్న గా వట పెన్న నీరజోదరుఁడు, బన్నపఱుచు బలి బందంబువేసి.

పండితా. వాద. ౨౧౬. పా.

సా. ముందరికాళ్లకు బందమువేయు.; ఎదిరివారి మాటలకు ముందే ప్రత్యాఖ్యానమును సూచించు; అని భావము.

(వ్యవ) అతఁడప్పుడే ముందరికాళ్లకు బందము వేయుచున్నాఁడు.

బందల(ళ)ము = బందడము. (శ. ర.)

బందా = బంద.

గీ. తామరసనేత్రలిండ్ల బందాలు గారె.

మనుచ. ౨. ౬౩.

మ. . సా, తలపు ర్మిఁగ సూనసాయకుని బందాగా వితర్కించుచున్, కెంపుం డెన్నఁడు గాఁగిలించునో మఖశ్రీఁ గాంచు టెన్నండొకో. (ఇందు. 3. ౧౪.)

మ....పవో,త్పలపత్రనేత్రుఁ బివిమాయలకుబందా గాక ... సొమ్ముపార్జింపకే.

విప్ర. ౪. ౨౧.

జ : బందాకోరు.

బందాకోరు. విశే. (బందా + కోరు, పార్సీ మున) వశవర్తి.

సీ. తారావధూటి బందాకోరుగాఁ జేసి మన జయుఁడొంటె జాణ యనిపించినారు.

శుభల. ౪. ౧౭౪,

ఉ. మనుజాం డీతఁడు ... యింతటివాఁడు పెం
డయిన బందాకోరుఁగాఁ జేసెదన్.
హంస. ౨. ౩౯.

బందాటము. వి. అభినివేశము, పట్టుదల.
గీ. దూఁక లడుగుచుఁ దుదిఁ బచ్చపాటులైన,
నొదఁబడుచు హస్తగత మైన నొడియ
నడచి, దొడ్డబందాటమునఁ గోకఁ గ్రోకి
కొనుచు, గుదిబెజంతలు తెరపాటు గొట్టి
రభ్రుడు. కవిక. ౪. ౯౫.

బందాము = బందము. (శ. ర.)

బందాయి = బంద. విణ. వశవర్తి, లోబడిన
వాఁడు.
ద్వి. చోళేంద్రముఖుల రాజులఁ జొక్కఁజేసి,
తనకు నైజంపుబందాయిలం జేసి,కాని...
ద్వి. పరమ. ౪. ౨౩౨. పా.

బందారు = బండారు¹. వి. ౧. హరిద్ర,
పసుపు; పసుపుచెట్టు.
సీ. ... పసుపు బందారు నాఁగను హరిద్ర
చను (అం. భా. ౨. ౨౪౯.)
౨. వృక్షవిశేషము, ఒకానొకచెట్టు.
సీ. గొంగడిముసుఁగుతో గొల్లలు చట్రాతిపైని
బందారాకుఁ బఱచికొనఁగ.
శుక. ౨. ౩౪౨.

బందారుబసవన్న. వి. బాలక్రీడావిశేషము.
సీ. తుమ్మెదరేఁపుళ్లు తుమ్మరసాకెలు బందారు
బసవన్న పత్తికాయ. (హంస. ౩. ౧౪౭.)

బంది = బందె. విణ. (సం. బంధీ. క. బంది)
నిర్బంధింపఁబడినవాఁడు, నిర్బంధములో నున్న
వాఁడు.
గీ. విప్రకృతులైన యబ్బందివేల్పువెల్ల, మనఁగఁ
గోరి సేనాని మన్నించిరి.
హర. ౪. ౪౭.

వి. ౧. ఇబ్బంది, కష్టము; నిర్బంధము; చెఱ
సాల.
(వ్యవ.) కొనవలెను డబ్బు లేక చాల ఇబ్బంది
పడితిమి. కాని యిప్పుడు డబ్బు దొరికినది.
ఇంక బంది లేదు.
ద్వి. భావింప మన మీఁద బందిఁ జొక్కితిమి,
దేవర గలిగ నా చావు దప్పెడిని.
బస. పు. ౨. ౩౯౭. పా.
సీ. ఏతదర్థము కదా ఋషి దేవతాకోటి బందిఁ
బెట్టినవాఁడఁ బట్టి తెచ్చి.
కాశీ. ౬. ౨౨౧.
౨. బందిపోటు. (నిర్బంధము అని శ. ర.)
సీ. అధ్వరాదికసత్క్రియల్ ప్రవర్తింపక
తెక్కలి బంది యెదిక్కులందుఁ, దఱచు
చయ్యె ... (భార. శాం. ౨. ౭౯.)
జ: బందికత్తె, బందికాఁడు, బందిగము, బంది
గీఁడు, బందిపోటు, బందివట్టు, బందివాటు,
బందిపెట్టు.

బంది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. బంధము, చెఱ. ౨.
కైది.

బందికత్తె = బందెకత్తె. విణ. (బంది+కత్తె.)
దోపుడుకత్తె, బందెపోటుచేయుస్త్రీ.
గీ. తఱచు పూయుదు రోలగందంబుఁ బసుపు,
బందికత్తెలు మరకతప్రపంచవేళ ...
కాశీ. ౩ ౧౦౯.
మ. ...నా ప్రాభవ్యముం గోలుపోయి బలిష్ఠం
దగు కామునారిఁ బడి నే నెట్లోర్తునో బందిక,
త్తెబడిం బాపపుఁదృష్ణ యిప్ప దకటా
దీర్ఘాకృతిన్ రొప్పెడిన్. (భాగ. ౯. ౫౩౫.)

బందికాఁడు = బందెకాఁడు. విణ. (బంది +
కాఁడు.) బందిపోటు చేయువాఁడు.
గీ. పెర్చి దివసప్రకరంబున పీద బలిసి, బందికాఁ
డైనఁ బొరుగులం బ్రతుకఁ గనుగె.
మనుచ. ౩, ౧౨౧.

సీ. విహరింప బందికాఁడవు వశంబున నా్ఁదనదయాద
స్ఫురణఁ జేసదటుగల్గి. (పారిజా. ౪. ౧౦౩.)

బందిగము. వి. (√బంది. క. బందిగె.) చెఱసాల.

గీ. ధర్మమార్గంబు దప్పనితండ్రి నుగ్రే, సేను
శృంఖలాబద్ధునిఁ జేసి బంది,గమున విడి
పేటికైత్యులఁ గావుపెట్టె ...
వి. పు. ౩. ౩౧౨.

గీ. అదరుఁ గారాగృహంబు గుయ్యారము చెఱ,
సాల బందిగ మనంగను
ఆం. శా. ౨. ౨౨౬.

బందిగీఁడు. విశే. (బందిగము + ఈఁడు.) చెఱ
సాలయం దుంచఁబడినవాఁడు.

సీ. ధర బందిగీలఁగాఁ దాచ్చి తెచ్చితిగదా
మాళవచోళనేపాళనృపుల ...
రంగా. ౭. ౩౯.

బందిపోటు. వి. (√బంది.) ౧. నిర్బంధపెట్టించి
కొట్టు, చౌర్యము, దొంగతనము, నిరోధించి
దోచికొనుట. (దోచుట. శ. ర.)

సీ. పరగుఁ దక్కులి యన బందిపోటనఁగను
దొంగతన మనంగఁ జౌర్యంబు చెల్లు ...
ఆం. శా. ౨. ౨౯౨.

బందిపట్టు. అ. క్రి. (బంది + పట్టు.) బంది
పోటుచేయు.

సీ. కన్నంబు పెట్టి తెక్కులి గొని యంశంబు
కలుపురతో నాడి బందిపట్టి.
దశకు. ౬. ౯౫.

సీ. మగ లాఁడువారికి మరిగి బ్రుచ్చిలి బంది
పట్టి కన్నంబులుపెట్టి తెరువు,ద్రొక్కి ...
కు. సం. ౩. ౭౨౩.

౨. నిర్బంధముచేయుట.

సీ. విదని పెన్నుక్కవ మూట్టుగదచిన బనకొట్టుఁ
బొందుకొఁ దోదపట్టు బందిపట్టు.
శుక్ర. ౬. ౧౫౧.

బందివాటు. వి. (√బంది.) నిర్బంధము.

ద్వి. కనుఁగొన లోఁ గైన కాలకోశమ్మినిత
మా మ్మను బందివాటులమాట.
ద్వి. పారిజా. ౬. ౧౦౯౫. పుట,
(బందివాటులమాట = నిర్బంధములకు పుట్టినిల్లు.)

బందివెట్టు. అ. క్రి. (√బంది.) బందిపోటు
చేయు, నిర్బంధించి దోఁచుకొను.

ద్వి. జంగమార్చన వేయు సమయంబునందు,
దొంగలు బందివెట్టంగ నూహించి.
బస పు. ౨. ౩౮౨.

బందు¹. వి. (త ఎరుంపు.) గృధ్రవిశేషము,
బోరువపక్షి, (రాబందు. అని. శ. ర.)

గీ. పొత్తుకొని పొత్తులాడి పెన్నత్తురాలుకఁ,
జామవారల కెంతయు సొబగుమీఱ,
బూరుగులపోల్కిఁ బొలిచి రపొప్పయసేల,
బూచిగములును బందులుఁ బొదలియాడ.
అచ్చ. రా. యు. ౧౩౫.

బందు². వి (సం. బంధః. క. బందు.) ౧. ఆవ
రణము, ఆచ్ఛాదనము.

ద్వి. గొన కైనయిలవీఁగగుమి గప్పకొన్న,నునుఁ
బొన్నచెట్టుబందున నందమైన, చందురా
తిన్నపై ... (విష్ణు. మా. వి. ౪. ఆ.)
(శ. ర.)

౨. చుట్టుకొనుట, అల్లికొనుట.

వ. ... పోఁకబ్రూఁకులతీఁగలబందునఁ బొందిన
ద్రాక్షపందిళ్ళనందునన్ . .
(బందున = అల్లికలో.) ఉ. రా. ౯. ౨౪.

౩. పెట్టె మొ. వానిమూలలబిగించెడి యినుము
మొదలగువాని తగడు. (శ. ర.)
(వ్యవ.) ఆపెట్టెకు బందులు వేయుము.

౪. నిరోధము, కట్టివేత. (శ. ర.)

౫. గోపనము. (శ. ర.)

చూ: బందుకట్టు, బందుకట్టుకొను.

బందు⁴=బందుగు, బందుగుఁడు. వి. బంధువు. (దీని కేకవచనాంతముగ ప్రయోగము కానరాదు.)

గీ. భద్రజాతిరేఖలుంగు లక్షణములునఁ, బ్రకటిత
సర్వాద్రి నొప్పు సిబ్బములతోడ, విమల
వారాశి ఫేనఖండములతోడి, కల్పభూంగొండ
బందులో కాక యనఁగ.

శివరా. ౨. ౧౦.

(ఇట నుపమ్యము ద్యోతకము)

ఉ. మరుఁ బతిమార్పి కంథునఖియాన మదంచి
గృహార్థుఁ జేసి యా,తరుణుల యాలువుల్
కొలిచి కాపురులం బెదఁబాచి యింత దర్ప
రమున నీతనిం బడిసెఁ బాయఁడు బందుల
బ్రాఁకఁగ వాఁగ నీమురగురుఁ డింతచేసెను...

కా. ఖం. ౧౦. ౫౨౯.

బందుకట్టు. స. క్రి. (బందు³ + కట్టు.) చేయు, సంసిద్ధపఱచు.

సీ. తమఁ గని పెంచుతల్లిని తోగురాలుగా
బందుకట్టినయట్టి పాపజాతి.

ప్రబంధ. ౬౫౬.

గీ. అంతఁ దొలఁగాఁటిరాత్రి రహస్యభంగిఁ,
గాంతిమతిర్పి నను బందుకట్టి యునికి, నేను
జోకజోగివాల్యంబుఁ బూని ...

శుక. ౪. ౪౯.

౩. పశ్చాత్తాపము.

ఉ.....దుష్టుల్ పొంగనీని యొంటిఁ బగదంబుం
దాళ్కొనక పోని భూమటఁదారుణ్యభ
బందుకొ ట్టుగుట నేనుందివసంబెప్పు
డిప్పుటికో పోరొ మిటారిహాల్యము ...

శం. రా. ౩. ౬౨.

౨. కాతికట్టుకొను. (శ. ర.)

అంతంబందుకట్టు = పశ్చాత్తాపము.

గీ. చెంతిరత్నగాత్రి అంచలబందుకట్లు, జిలుగు
వస్త్రాలు మంజేళ్లు చిలుకపాలు, నెంచలు గాఁ
గను జదివించిరి ...(యయా. ౪. ౧౭౧.)

బందుకట్టుకొను. స. క్రి. (బందుకట్టు+కొను.) వశపఱచుకొను.

సీ అడ్డాలు విడిచేల్వ లమరగాం ద్రమకేంద్రు
కార్యకర్తల బందుకట్టికొనఁగ.

కుచల. ౩. ౯.

బందుగు(వు) = బందు⁴, బంధువు. వి. (సం బాంధవః ప్రా. బంధవో.) బంధువు, చుట్టము.

క. నందుఁడు మామక గాదిలి,బందుగుఁడు...

నీలా. ౧. ౯౧.

ఉ. . అత్తతిక, బాలుల వీదపాదలము
బందుగులక దనియించె పెంతయున్.

అచ్చ. రా. బాల. ౧౯౬

చ. ... బందుగులు పల్కుచుఁ గైకొని రాక
యున్కి ...   వైజ. ౩. ౧౩.

గీ. ... చుట్టము లన, బందుగు లనంగఁ జెలఁ
గును బాంధవాఖ్య.(ఆం.భా. ౨. ౧౧౨.)

బందుబస్తు. వి. (హిం. బందోబస్త్.) ఏర్పాటు, కట్టుదిట్టము.

ద్వి. ఈపేరు బందుబ స్తేమి కావాను,పేలు
భళి యంచు మెచ్చి పొక్కుచును.

మృ. వి. ౨. ౬౩.

బండె = బండి. వి. ౧. పశువులదొడ్డి, బందె దొడ్డి.

సీ. ... కట్టఁ గాటిన వనత కేమి మారూరి
బందెలఁ బడిపోరెఁ బశుగణంబు.

మనుచ. ౩. ౧౨౯

౨. పెంపోఁబడిన పశువు. (చూ. బందెదొడ్డి.

౩. పశువులదొడ్డిగ, చెఱలోఁ బడిన పశువును విడిపించుకొనుట కిచ్చెడి సొమ్ము. (శ. ర.)

౪. ఎనుమునకు బంద పాటిక,గొన నగు . . ఒదయఁ దెచ్చెగి విడిచినన్. (విజ్ఞా. ౨. ౪.)

౫. ఇబ్బంది, కష్టము.

గీ. చుట్టముల కెల్ల వరుసలు గట్టి యురక, ప్రజకు బందెలు గొల్పంగఁ బ్రాభుఁ డీవు.
శివ. ౩ ౧౯౨.

ద్వి. పోనీక బందెలఁ బొరలించి తపసి, దానవుం డై వల్లద్రావుచున్నాఁడు.
ద్వి. మారిశ్చ. ఉ. ౪౫౦ పం.

సీ. ఆదికాలమునాఁటియగ్రహారంబులు బందెలు గల్పించి పాడుసేయు. (వి. పు. ౨. ౧౦౩.)

జ : బందికత్తె, బందకాఁడు, బందగొను, బందదొడ్డి, బందెలపోతు, బందెలమారి, బందెలుసుట్టు, బందవట్టు.

బందికత్తె = బందికత్తె. విణ. (బంద+కత్తె.) దోపుడుకత్తె.

సీ. మదనసమ్మోహనమంత్రాధిదేవతల్ పంచశిలీముఖు బందికత్తెలు ..
భాగ. ౭. ౪౪౫.

బందికాఁడు = బందికాఁడు. (√బంద.) వి. బందికారి, బందిపోటుదొంగ. (చెఱలోవేయువాఁడు. అని శ. ర.)

సీ. ... బందకాఁ డనఁ దగు బందికారి.
ఆం. భా. ౨. ౨౯౧.

చ. జలరుహమిత్రుఁ డాశ్మరుచిసంపదఁ జీఁకటి బందకాణిఁ బెం, గలఁగుచు ఓనిలోకనిడిచై కొని... పారి. ౨. ౫౯.

బందిగొను. స. క్రి. (బంద + కొను.) ౧. నిరోధించు. ౨. కష్టపెట్టు, ఇబ్బందిపెట్టు, చెఱపెట్టు.

గీ. అర్క వశ్యాది రాజకర్గాంతకములఁ, దొరకల బందఁగొని రొందు మాజు లేక, యంధకారంబ్యంబికంబైన ...
కరిక. ౪. ౯౨.

(రెండర్థముల కిదియే యుదాహరణము.)

బందెడ. వి. తెల్లవావిలి, శ్వేతసురస. శ.

సీ. .. బందెడ యనఁ దెల్లవావిలి యన శ్వేత, సురసాభిధాన మై పరగుచుండు.
ఆం. భా. ౨. ౫౧.

వా : బందెడకు పచ్చి లేదు, కోడలికి ప్రాక్త లేదు.

బందె(ల)దొడ్డి. వి. (బంద + దొడ్డి.) బంద, పశువులచెఱ.

గీ. పుట్టినిలు డించి యత్తయి ల్మెట్టినట్టి, కోడలి తెలుంగు కొలుకుచే స్విదవాడి, బందెదొడ్డికి జను కోడెచందము. (రా. వి. ౩ ౧౪౨.)

బందెలపోతు. విణ. (√బంద.) నిర్బంధము కలిగించువాఁడు, కష్టపెట్టువాఁడు. (చెఱసేయు స్వభావము కలవాఁడు. శ. ర.)

ద్వి. అచ్చి వారొదర బ్రహ్మకుఁ బోవరాదు, పురిలోన బందెలపోతు లీతఁ డనఁగ.
ద్వి. మారిశ్చ. ఉ. ౭౨౭. పం.

బందెలమారి. విణ. (√బంద.) ౧. బందెలపోతు.

ఉ. కొందల మందెడి స్మరను గొబ్బున నాచున వాలకించి యా,బందెలమారిచంద్రిభగ భాగ్యముఁగోరకు మానదండమా.
చంద్ర. వి. ౨. ౧౩౨.

౨. చెడ్డవాఁడు, దుష్టుఁడు.

సీ. మాళ బందెలమారి మూండటి పాపాలమొద్దు దగిడి. హంస. ౫. ౧౧౬.

బందెలుసుట్టు. స. క్రి. (బందెలు + చుట్టు.) నిర్బంధపెట్టు.

ఉ. బందులఁ బిట్టి సజ్జనుల బాధలఁ బెట్టి యసాధకోటిఁ బెట్టి,బందెలువట్టి యూర ములు వట్టి పథంబులు గొట్టి దిట్టరై.
భాగ. ౬ ౧౦౩.

బందె(లు)వట్టు. స. క్రి. (బందె+పట్టు.) ౧. నిర్బంధపఱచు.

గీ. భరత మాతల్లి పతి బందెవట్టి నీకు, రాజ్య పట్టంబునకు వేఁడి రాము నడవి, కనిచె
భా. రా. అయో. ౨౩౩.

౨. కొల్లగొట్టు.

సీ. చోరసంచయ మగ్రహారముల్ బందెలువట్టి సమస్తసంపదలు గొనిరి
వి పు ౨. ౧౨౪.

బంధకము. విణ. (అ. ధిశా. అ) ౧. బంధించునది, కట్టునది. ౨. పట్టుకొనునది. ౩ స్త్రీలను చెఱుపువాఁడు, రతిహింసకుఁడు.-వి అ. పుం. ౧. కట్టుత్రాడు. ౨. ఆనకట్ట. ౩. వినిమయము, మాఱుపు.౪. ప్రతిజ్ఞ ౫. పత్తనము.-వి. అ. న. ౧. చెఱ, బంధము. ౨. చెఱసాల.

బంధకరణము. సం. వి అ. న. సంకెలవైచుట, చెఱవట్టుట. (విల్సను)

బంధకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. పుంశ్చలి, బంకుటాలు. ౨. పణ్యస్త్రీ, భోగముది. ౩. పెడిరేమఁగు, ఆఁడయేమఁగు. ౪. గొడ్డురాలు, వంధ్య.

బంధనగ్రంథి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. పశువులకుఁ గట్టెడికట్టు కొండలగువానిముడి. ౨. ఉరి. ౩. పసులనుగట్టు పలుపు.

బంధనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. బంధించునది, కట్టునది. ౨. నిరోధించునది, అడ్డగించునది. ౩. ఆశ్రయించినది.-వి. అ. న. ౧. బంధించుట. ౨. కట్టుట, సంకెల కొండ లగువానితోఁగట్టుట. ౨. చుట్టుఁగ్రమ్ముకొనుట. ౩. బంధము, కట్టు. ౪. కట్టుటకైన సాధనము, (గొలుసు, త్రాడు మొ|| ౫. పట్టుకొనుట. ౬. చెఱ, నిర్బంధము. ౭. చెఱసాల. ౮. రచన, నిర్మాణము ౯. కూర్పుట. ౧౦. గాయపఱచుట. ౧౧. తొడిమ, వృంతము. ౧౨. ప్రణాదులకుఁ గట్టెడి కట్టు. ౧౩. అడ్డు, ప్రతిబంధము. ౧౪. సంబంధము. ౧౫. వధము, కొల.

బంధనస్తంభము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఏనుఁగు మొ|| వానినిఁ గట్టుకంబము. ౨. కొండగోఁగు. కై.

ఇట్లే. బంధస్తంభము

బంధనాలయము. సం. వి. అ. పుం. చెఱసాల.

ఇట్లే: బంధనాగారము. మొ||

బంధము. సం. వి అ. పుం. ౧. కట్టు, ముడి. ౨. (తిలచంద్రుకలుకట్టు) దారము. ౩. సంకెల, కట్టుగొలుసు. ౪. చెఱపట్టుట, బందిచేయుట. ౫. పట్టుకొనుట. (గజబంధము.) ౬. రచన. (పరువబంధము మొ||) బంధము ౭. నిర్మాణము. ౮. సంబంధము. ౯. కూర్పు, ఒకటిగాఁగూర్పుట. (అంజలిబంధము) ౧౦. వ్రణములకు కట్టెడుకట్టు. ౧౧ ఒద్దిక, వికముత్యము, అనురూప్యము. ౧౨. పరిణామము, ఫలితము. ౧౩. సంయోగవిశేషము. (ఇది కకోశాస్త్రమున ౧౬ చెప్పఁబడినది.) ౧౪. (అలం) చిత్రాలంకారవిశేషము. (ఖడ్గబంధము, పద్మబంధము మొ|| ౧౫. (పటము కొండలగువానిచుట్టువైచు.) చట్టము. ౧౬. దేహము. ౧౭. కడుక. ౧౮. (నదికి) వంతెనకట్టుట. ౧౯. కన్నులు చక్కఁగా మూఁతపడని రోగవిశేషము.

బంధించు. సం. స. క్రి. కట్టివేయు.

సీ. ... ఇంద్రియవ్యాపార ముడిగించి క్రియలెల్ల
విడిచి పుణ్యపాపబంధంబుల నోపిబంధిం
పంగఁ బడక మనోవృత్తి నాడిచి...
భార. ఆది. ౫. ౬౦.

బంధింపించు. సం. స. క్రి. కట్టించు.

వ. ... వలనిచే సేతువు బంధియించి తన్మా
ర్గంబునం జని . . (భాగ. ౨. ౧౬౩.)

బంధితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ) ౧ బంధింపఁ
బడినది, కట్టఁబడినది. ౨ చెఱపెట్టఁబడినది.

బంధిత్రము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చర్మవ్యజ
నము, తోలువీవన. ౨. మచ్చ, కల.
(విల్యమ్సు.)

బంధిద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు.

బంధుకము. సం. వి. అ. పుం. బంధు
జీవము, మంకెన. పూ. - వి. ఆ స్త్రీ. బంధకి,
అంకుటాలు. (విల్యమ్సు)

బంధుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జారజుఁడు,
అంకుమగనివలనఁ బుట్టినవాఁడు.

బంధుజీవము సం వి అ. పుం. మంకెన. పూ.
(ఇస్లో. బంధుజీవకము.)

బంధుత. సం. వి ఆ. స్త్రీ. ౧ బంధుత్వము.
౨. బంధుసమూహము.

బాధుత్వము. సం. వి. అ. న. చుట్టఱికము.

బంధుర. సం. వి. ఆ స్త్రీ. వేశ్య.

బంధురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఉన్న
తానతము, కొరకపల్లములుగా నుండునది, విష
మము. ౨. నమ్రము, వంగినది. ౩. వంకరైనది,
వక్రము. ౪. రమ్యము, ఇంపైనది. ౫. బధి
రము. చెవుటిది. ౬. బాధకము. -వి. అ. పుం.
౧. హంస, కలహంస. ౨. పక్షి. ౩. కొంగ.

౪. వాయువిడంగము. ౫. తిలకల్కము, తెలక
పిండి. ౬. ఆఁకుగుఱి. ౭. బంధుజీవము,
మంకెన. పూ. ౮. మకుటము. ౯. పేలపిండి,
పత్తువు.

బంధులము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
నమ్రము, వంగినది. ౨. రమ్యము, ఇంపయినది.
వి. అ. పుం. బంధుజీవము, మంకెన. పూ.

బంధులుఁడు. సం. వి. అ. పుం ౧. అంకుటాలి
కొడుకు, అసతీపుత్రుఁడు. ౨. వేశ్యయింటి
అనుచరుఁడు.

శ్లో. పరగృహలలితాః పరాన్నపుష్టాః పర
పురుషైర్జనితాః పరాంగనాసు,పరధననిరతా,
గుణేష్వవాచ్యా,గజకలభా ఇవబంధులా
లలామః (మృచ్ఛకటిక. ౪. ౨౮.)

బంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. చుట్టము. ౨.
సహచరుఁడు, తోడివాఁడు. (ప్రవాసబంధువుః
ధర్మబంధువు మొ॥) ౩. జ్ఞాతి. ౪. మిత్రుఁడు.
౫. బంధుజీవము, మంకెన పూ. ౬. ఒకవర్గము
నకు నామమాత్రమున చేరినవాఁడేగాని నిజముగా
దాని విహితకృత్యములు చేయనివాఁడు.
ఉదా ' క్షత్రబంధువు బ్రహ్మబంధువు.

బంధూకము. సం వి అ పుం ౧ మంకెన. పూ.
౨. వేఁగిస, పీతసాలకము. - న. పూ. బంధూక
పుష్పము.

బంధూరము. సం. విణ. (అ ఆ అ.) ౧. ఉన్న
తానతము, ఒకచో ఉన్నతమై మఱొక్కచో
ఆనతమునైనది, విషమము. ౨. నమ్రము, వంగి
నది. ౩. రమ్యము, ఒప్పిదమైనది. - వి. అ. న.
ఛిద్రము, రంధ్రము.

బంధూలి. సం. వి. ఇ. పుం. బంధుజీవము,
మంకెన. పూ.

బంధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. బంధిం
పఁదగినది, కట్టఁదగినది. ౨. ఒక్కటిగాఁగూర్పఁ

కగినది. 3. రచింపఁబడినది. ౪. నిబద్ధము, కూఁబడ్డది.

బంపు. వి. (క. బంభు.) పండ్లపాఁచి, పాఁకుడు.

సీ. సన్నుతింపుచుఁ జేరుజటిపరేణ్యులకోటిబంభు కంభుని కొనఁగ్రాఁకుపగటు.

చంద్రా ౧ ౬౧.

బంబ. విణ. (క. బంబ.) పెద్దది, స్థూలము.

ద్వి. ... భవ్యహస్తముల, బంబలింగంబులఁ బాపనివారు. ప్రభు 3. ఆ.

(శ ర. పా పంబి ముద్రి. పా.)

జ: బంబోతు.

బంబోతు = పెంబోతు. విణ. (బంబ+పోతు.) ఎద్దువలె బలిసినమేను గలవాఁడు.

సీ. బంబోతు నా పెద్దువలెను మిక్కిలి రొండ బ్బలిసియుండెడివాఁడు పరగుచుండు

ఆం భా. ౨. ౧౨౦.

వి. బలసినయెద్దు. (గ్రా)

బంభరము. సం. వి. అ పుం తుమ్మెద.

బంభరాలి. సం. వి ఈ స్త్రీ. ఈఁగ. (విల్యమ్సు.)

బంభ్రమించు. సం అ. క్రి. మిక్కిలితిరుగు.

క. కీటకముఁ దెచ్చి భ్రమరము, పాటవమున బంభ్రమింప భ్రాంతంబై త,త్కీటకము

భాగ ౪ ౧౬.

సీ. నుడువుమంత్రము తూరి వెడఁగుమంత్రముఁ బూని పరమేష్ఠిచిత్తంబు బంభ్రమించె.

సమీర. ౪. ౨౬.

(మిక్కిలి కలతపడె నని భావము)

బంహిమ(ము). సం. వి. న. పుం. బాహుళ్యము, పెల్లుఁదనము.

బంహిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి బహుళము.

బంహీయము. సం. విణ. (న. యుసి. న.) మిక్కిలిబహుళము.

బకచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేషధారి, మోసగాఁడు.

శ్లో. అధోదృష్టి ర్నైష్కృతికః స్వార్థసాధకతత్పరః, శఠో మిథ్యావినీతశ్చ బకవ్రతచరో ద్విజః మ. స్మృ. ౪. ౧౯౬.

బకదారి. వి. ౧. పారావతవిశేషము.

సీ. పారావతం బగుఁ బావురాయి యనంగఁ.. తద్భేదములుగాను దనరుచుండును ... బక దారి దూరబారులనంగ .

ఆం. భా. ౨. ౭౯.

క. మేలైన లకోరి లాక్కీలుం బదటీలు పల్లటీల్ పక్కావ లూఁకచీలుం బకదార్లును గూకీలు వసెదు పేరులం దగినపార్శ్వములన్.

సారంగ. ౧. ౧౧౪.

వ. మరకతంపు టుప్పరిగకొనగ దక్షి యయుతు బకదారిపారువామిటారితీరున ...

చం. రా 3. ౨౪.

రగడ ..ఇట్టలపురతిపేశఁ గవకివ లెసఁగు నీలబకదారిపిట్టలు శుక. ౧ ౧33.

౨. పారావతము, పావురము.

చ అలజలజారిపైరి యగడాడెడుచిల్కయనన్ బజాతి బ్బల్తులవ చకోరి వారిజము తూరిన నామదిలో లకోరి వాఁకలబకదారి మూరి కలకంఠ మెఱుంగ దొకింత దారి కేవలము కుటారి కారి యని వాడి కడున్ వలరాకటారికిన్.

చంద్రా. ౪. ౧౭3.

బకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. బకోటము, పక్కికొంగ. ౨. బకపుష్పము. శ్రీ.

బకరుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చిన్నకొంగ. ౨. గాలిచే వంకఁబడినచెట్టుకొమ్మ. (విల్యమ్సు.)

బకలము = బగళము. వి. అపకరణము.
(చూ: బకలముసేయు.)

బ: బకలముసేయు.

బకలముసేయు = బగళముచేయు. స. క్రి (బకలము + సేయు.) తొలఁగించు.

సీ. బకలంబుసేసి వాటకశేత్రపాణియై కడిమి విప్రశ్రేష్ఠసదండసాధుఁడు ..
శ్రీరం. ౧. ౧౭౬.

బకవృత్తి. సం వి ఇ పుం = బకచరుఁడు.

బకాను. వి చిఱుసేరు శ్రీ (శ. ర)

బకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పూతన.

బకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. భీమునిచే చంపఁబడిన ఒకరాక్షసుఁడు. ౨. కృష్ణునిచే హతుఁడైన ఒకరాక్షసుఁడు. ౩. కుబేరుఁడు.

బకురము. సం. విణ. (అ ఆ అ.) భయంకరము. (వాచ.)

బకోటము. సం. బకము.

బక్క = (బక్క. విణ. ౧. కృశుఁడు, దుర్బలుఁడు.

గీ. వారికంటెను బలియు యీబక్కబాపఁడు...
పార్వ. ౪. ౧౦౯.

సీ. ... బడుఁగన బడు వన బక్క యనఁగ, పెలయు వహాంనుండు ..
ఆం. భా. ౨. ౧౧౯.

ఉ. ... కొ(ండ్రత్యలిలేవ మొక్కడిది కావని బక్కటింక ... (ఉం. రా. ౨. ౭౫.)

౨. అల్పము, నీచము.

ఉ. పెక్కదు బక్కదైవముల పేరుఁ గొల్చెద రట్లు కాదయా.
దా. శ. ౨౫.

చ. బలకరభుండవుల్ గలరి బక్కవిరాగి యాటం(ను తప్పటుల్. (రా. వి. ౨. ౭౧.)

బ: బక్కచిక్కు, బక్కటిల్లు, బక్కపలచ.

బక్కచిక్కు. అ క్రి. (బక్క + చిక్కు.) మిక్కిలికృశించు.

చ. ... నీతను వనంగబలాఢ్యము బక్కచిక్కియు,న్నది ..
కుశ. ౩. ౪౦౦.

బక్కటిల్లు. అ.క్రి (√బక్క.) ౧.కృశించు. (శ. ర.)

(వ్యావ) ఆయెసైన బక్కటిల్లినది.

బక్కమజ్జిగ. వి (బక్క + మజ్జిగ) నీళ్లు అధికముగా చేర్చిన మ్మగ. (శ ర)

(ఇట్లే బక్కచల్ల మొ॥)

బక్కరించు. స క్రి నగిడించు

ఉ. .. వెన్నొ౧ వివి బక్కరించి యయుఱుకుం బొడకట్టిన వ దాఁటుచున్.
శివల. ౨. ౭౪.

బక్తరు. వి (హిం బఖ్తర్. కవచము.)

సీ పందీఁ పెలలు గంటి పాఱ నుక్కన కతే బక్తరుగుట్టాల బడికి బడికి ...
రంగా. ౩. ౨౨౩.

బక్షీ. వి (హిం బఖ్షీ) సేనాధిపతి.

సీ. మునిషీ యొకఁడు చెప్ప మొనసి బక్షీ చెప్ప, దరువాత నాముఱందారు చెప్ప.
వేను. శ. ౧౭.

సీ. వరుస బక్షీచిత్తనికల్యుఁ డైనను గడుదీర్ఘ వత్తిరశాల తైన. (వేను. శ. ౪౭.)

బగనము. విణ. (సం భగ్నః.) భగ్నము, పాడైనది.

క. అగినిగణంబున కిరుదెస, నగణముతోఁ గూర్చి చెప్ప నక్కవి మదిలో, నగియొనఁ దిట్టి యెనను, బగనముగాఁ దండఁ గమల భవుఁడో శివుఁడో. (కవిజనా. సంజ్ఞా. ౫౦.)

బగబగ. (అగ్ని, వరుపు, మొ.) అధికముగా మండుట కనుకరణము.

చ. ... పోవరుం, బగగాని రాజ్యాలోభమునఁ బట్టి వధించిన దుష్టకర్ముని, బగబగమండు మంటలకుఁబట్టి కమర్పఁగ లేదు పద్మజా. రుక్మా. ౨ ౨౦ (క ర.)

వ.... దిగదిగన విసరి బగబగన మండు చిరుఁగు పొదమంటలకు ... (మను. ౪ ౫౦.)

(వ్యవ) మండు వేయుటచేత కురుపు బగబగ మండుచున్నది

బగళీమగు. అ. క్రి (బగళీము + అగు) అపసరిల్లు, తొలఁగు

సీ. అవసరం బిప్పుడ యగు నంతదాఁకను బగళీమై నిలుఁడు దిక్పాలవరులు నృసిం ౧. ౭౦.

బగళీము = బకలము. వి అపసరణము

గీ. చెరసి భద్రమహాకాళి భృంగిరిటులు, పాయు బగళీంబు తొలఁగు విచ్చేయుఁ డనుచు భీమ ౫ ౨౫

జ : బగళీమగు, బగళీముచేయు.

బగళీముచేయు = బకలముచేయు. స. క్రి (బగళీము + చేయు.) తొలఁగించు, తప్పించు.

ఉ. పాయఁ దొలంగుఁడంచుభయపార్శ్వము లన్ బగళీంబుసేయుచున్ శైవ. ౪. ౧౪౫.

బగి. వి. ప్రక్క, పార్శ్వము.

సీ. బగిని బింగన్నకోడిగములు పిఠించి వాసంబుతోఁ జెయి ద్రచ్చిరచ్చి. వరాహ. ౧౧. ౧౦.

సీ....పార్శ్వసంజ్ఞ, కెలననఁ గెలఁ కనఁ గడ యన బగి యన బ్రక్క యనంగఁ గప్పట్టు ... (ఆం. భా. ౨. ౧౩౭.)

బగితి. వి. (సం. భక్తి.) పూజ్యాలయందుఁ గల యనురాగము.

ద్వి. తాతనిబగితియు నితనికిఁ గూర్చు నాతనికూర్మియు .. (బస. పు. ౫. ౩౪౬. పం.)

ద్వి. పను లేడఁ దా లేడ బగి తేడ బగతి. బస. పు. 3. ౭౦౨. పం.

జ : బగుతుఁడు

బగిస. వి వృత్తవిశేషము.

సీ. కేల,తాడి బగిస పోఁక తాడుకొబ్బరి చెట్టు పెద్దమాను. (హంస. ౪. ౧౧.) (బగ్గిస. క్రొత్త ప్రతి పా.)

బగిసి = బైసి, బవిసి. వి స్త్రీలమర్యాద, పాతివ్రత్యము.

క. అబిడ గిర్భోత్పత్తికి, నై బగిసియు మాలి పతింత దృతివీఁదన్, లోఁ బొదమినచుచి మించినఁ, బ్రాబల్యము గలుగునిటులపాలిది యయొక్కన్ (హంస. ౨. ౭౨.)

గీ. ... వీరిబగిసికి మతి గారవించి మాఱుఁడు, కాయసిద్ధి యొసంగునే కల్ల గాక. కుక. 3. ౯౪.

బగీలు. వి. (క. బగీలు త. పగిల్.) పంతాపము నందలి ధ్వనికి యనుకరణము.

ఉదా : ఆమాట వినఁగనే నాకడుపులో బగీలు మన్నది. (క. ర.)

బగుతుఁడు. వి.(√బగితి)సం భక్తు.) భక్తుడు.

ద్వి. బగుతులపాదుకాప్రతతులు నాకు, నగవడి నంచు నందంద మ్రొక్కుచును. బస. పు. ౧. ౫౪౩. పం.

బగ్గము. విణ. (సం. భగ్నం.) భగ్నమునొంది నది, చెడినది, పాడైనది. (చూ. బగ్గముపాడు.)

జ : బగ్గముపాడు.

బగ్గముపాడు. విణ. (√బగ్గము.) మిక్కిలి పాడైనది.

క. చెలఁగ్రోవులం బైచి ధీరఁ గైవులంజార
బగ్గముపాడై కుపోతిమూఁక.

రా. వి. ౫. ౧౫.

బగ్గరి. విణ. (బగ్గు + అరి°.) బగ్గనిమండిపడు వాఁడు. (శ. ర.)

బగ్గి = బుగ్గి. వి బూడిద, దుమ్ము

గీ. కాక పెంచినమాట నిక్కంబరయేని ప్రాఁత
పరివారములతోట బగ్గి పడిరి

కుక. ౨. ౨౮౪.

జ: బగ్గిపెట్టు.

బగ్గించు. స.క్రి. (సం.భంగః √బగ్గు) గద్దించు, కోపమున వదలించు.

ద్వి దిగ్గన లేచి వల్దనలను జూచి, బగ్గించి
పలుక శబ్దం బెట్లు దోఁచె.

పండితా. పర్వ. ౩౯౩. పా.

బగ్గిపెట్టు. స.క్రి. (బగ్గి+పెట్టు) బుగ్గిలోఁగలుపు.

గీ. ఏకకాపీనధారియై యుంటి కింటి, కెక్కు
సిగ్గును భయమును బగ్గిపెట్టి.

శివధ ౫. ౬౦.

(ఇట వదలి అని భావము.)

బగ్గు. వి. ౧. పొరివుచ్చుటయం దగు ననుకరణము.

క. సిగ్గుకడి విరియఁ జాఁతెరి, బగ్గనఁ బొరివుచ్చు
వీరభద్రుని ధాటిన్ నుగ్గు అయి ...

కాశీ ౪. ౭౪.

౨. (మనస్సు) పరితపించుటయం దగు అను
కరణము.

క....అకటా, బగ్గనమండెడునీకును, సిగ్గించుక
లేదు ... (కుక. ౩ ౨౭౦.)

౩. భ్రుద్దలగుటయందగు అనుకరణము.

ద్వి. పరవళుండై గుండె బగ్గన నవియ.

ద్వి. శ. పా. ౩. ౧౦౧. పా. ౨, పం.

౪. (నిప్పు, కురుపు మొ॥) మండుటయం దగు
అనుకరణము.

(వ్యవ.) నిప్పు బగ్గున మండుచున్నది.

,, కురుపు బగ్గున మండిపోవుచున్నది.

జ: బగ్గరి, బగ్గించు, బగ్గుండి, బగ్గున, బగ్గు
బగ్గురుమను, బగ్గుమను

బగ్గుండి. వి. (బగ్గు + పిండి.-వర్ణలోపము.) చిమ్మి నపుడు బగ్గున మండినట్లు కనఁబడెడు చూర్ణము, ఎఱ్ఱనిపిండి.

సీ. దిక్సతీమణులు మ త్తిలి చల్లులాడెడు గడి
తంపుబగ్గుండిపొడు లనంగ.

రసిక. ౪. ౯౪.

గీ. త్రాడుఁదాలుపుచెలి పైఁడిమేడమీఁద,గొండ్లి
సలుపుచు ననుగులఁ గూడి చల్లు,లాడు
బగ్గుండిపొడులు.

అచ్చ రా. అయో. ౧౩.

బగ్గున. క్రి. విణ ద్రు. (√బగ్గు.) తొందరగా.

సీ. వలపక్కచూడ్కి కవ్వల యాదవాగ్రణు
ల్బగ్గున నిరువంకఁ బాయ రొసఁగ.

బహు ౧. ౧౦౭.

బగ్గుబగ్గురుమను=బగ్గుమను. అ క్రి (√బగ్గు.) బగ్గుబగ్గనమండు.

వ. ... ముక్కంటికెక్కున నక్కటికం బతి
యిక్కటికిరాతిగుఁడియ నగ్గలపుటలుకయగ్గి
బగ్గుబగ్గురుమన. ... (కువల. ౨. ౩౬.)

బగ్గుమను. అ. క్రి. (బగ్గు + అను.) బగ్గనమండు. (శ. ర.)

బచేనికాఁడు. విణ. మెత్తనివాఁడు, చేసినట్లెల్ల మారకుండువాఁడు.

గీ. విభుఁడు కొనటిబాఁ డైనను వృద్ధుఁడైనఁ
దన్ను మెచ్చుకొ యొక్కలెఁ దగిలి...

బచ్చెవాఁడా చెప్పుడుఁ బరుసనైనఁ జెలఁగ
తక్కెడ ధర చెట్టిపడఁతియైన

కేయూర. ౩. ౨౨౫.

బచ్చెలి. వి. (క. బచ్చలి త. పసలి) కలంబి. శీ. (దీనిభేదములు: తీఁగబచ్చలి, పెద్దబచ్చలి, ఎఱ్ఱబచ్చలి, మట్టుబచ్చలి)

బచ్చికోళ్లు. వి ఒకజాతికోళ్లు

వ. . . తేగలు, పికిళులు, బచ్చికోళ్లు

ప్రబంధ ౨౦౫

బచ్చె = బచ్చెవాఁడు. వి (సం. వైశ్యః)

౧. వైశ్యుఁడు, కోమటి

క. వచ్చినవాఁడకు వచ్చుం, జొచ్చినవానంబుఁ జొచ్చు బచ్చు శివార్చనకు శంభుభక్తుల వెదకెన్.

హర. ౨. ౪౫.

గీ. బలయురత్నాకరములు సంచులుగఁ జేసి చేర మాడెడుపాటి యుదారలక్ష్మి, బచ్చులప్పరి నున్నారు పెచ్చుపెరిఁగి.

పాండు ౧. ౧౧౧.

౨. కోశాధికారి, ధన ధ్యక్షుఁడు.

వ. ఉత్తరాయణసంక్రాంతినిమిత్తమునం జెనుంగొండబచ్చు నూరపెట్టి మనమఙ్డు జక్కిచెట్టికొడ్క పమ్మయపెట్టిన అఖణ్డవర్తి(లోహిద)ప్రదియ ఒకణ్డు

ద శా. ౪ ౧౦౩౫

ఉ. లాలసఁ గ్రొత్తిజెబ్బులికిశాసము పెట్టిరియాసనంబుగా, గోలయు సాదు సైనయొక కోమటికిన్ నిమధంక్రబచ్చుకున్ ...

నైష. ౬. ౧౧౫.

ద్వి దేవరదాసయ్య దేవదాసీఁడు, భావింపఁ గిన్నరబ్రహ్మయబచ్చు.

• బస. పు. ౨. ౪౯౨. పం.

౩. వర్తకుఁడు, వ్యాపారముచేయువాఁడు

ద్వి. ఇట్టు రత్నపరీక్ష జొంటిఁగి చేపట్టుబచ్చు కోశ నబ్బునవయ్యప్రభువు.

బస. పు. ౨. ౨౫౩. పం.

క. రాజింపఁ బక్కి తనపని, జాజై కొమ గొలుచు సంతనప్రఁదజేఁ దొలఁగుం, బ్రాణ చెడఁ గవుడుమానిబి,నాని మెఱుఁగ బచ్చు గాఁగ నరపతిఁ దగున్. (ఆము. ౪. ౨౭.

చ. మరునకుఁ జైత్రమంత్రి వనమండలరాజ్య ఫలైకకాంచనో,త్కరము కరం బొసంగ టయుఁ దావుల బచ్చులుచేరి తచ్ఛదావఁ ణముఁ జాయ విప్పురువంబుగ వెన్ని తక్కఁజేయుచున్. (వసు. ౩. ౧౩౭.

వెన్నెలబచ్చు = చంద్రుఁడు. (వెన్నెలయను కోశము అధికముగాఁ గలవాఁడు.)

వ. . మీమెఱుఁగముల మిలమిలలు గిలుకొడి వచ్చెఁజామీ వెన్నెలబచ్చు ముచ్చు ...

వసు. ౪. ౨౩

బచ్చెవాఁడు = బచ్చె వి. (√బచ్చె. వైశ్యుఁడు, కోమటి

క. . మోహనుఁ డ, స్వైరుగలవాఁడు తగుగుఁ వారథియగు నొక్కబచ్చువాఁ డబ్బిటన్

శుక. ౧. ౪౭౦

బచ్చెన. వి. (సం ప్రచ్ఛన్నం. క. బచ్చణె

౧ పూఁత, లేపనము.

గీ. గంధవాహుఁబు లేదును గఱులు గాఁగ విలయకాలానలజ్వాల మురిశె గాఁగ, లధిచనదోయికుంకుమ బచ్చెనయుఁగఁ, జా మున్నిటియుల్లుండు జాణ మరియ్యె.

భీమ. ౪. ౧౨౪

సీ. చీలలు చెదరి బచ్చెన చిట్టి వానలఁ గూల కొమ్మలతోఁడిగోపురములు.

చంద్ర. ౩. ౪౯

ఉ. వచ్చె వసంతకాలము దవారణుఁజేసెపరింఁ నీరునన్, బచ్చెన మాటికేఁటినిబుద్ధాఁచాల

దీరఁగ వ్రాసియున్న యా,రత్నపినిల్లు వంచి మసుఖాయుండు ... (మను. ౨. ౪౫.)

౨. రంగు, వర్ణము.

సీ. కెపేసికొనుచుఁ బ్రా కృతణి సొమ్ములకున్నై పట్టిన బచ్చెనబరణి యనఁగ .
వరాహ. ౪ ౧౪౫.

క. ... పైపై, నింకఁగ నింకఁగఁ బల్మఱుఁ, బంకించుటఁబోలె మెరిబచ్చెన పొచ్చున్.
పాండు. ౨. ౪౧.

క. బొచ్చెములు లేక పటమున,నచ్చాంద్రమ వస్తనంధయాభరణాంకున్, బచ్చెనతో త్తిన రీతిని, ముచ్చటగా వ్రాసి గారిముందఱ నిడుచున్. (పార్వ ౪. ౧౩౧.)

(బచ్చెనతొత్తు = అచ్చొత్తు.)

౩. గుఱుతు, చిహ్నము.

సీ. లక్ష్మనం బాది కళంకానవా లడియాలమై బచ్చెన యనఁగఁ జిహ్న, గీ. మలరు
ఆం భా. ౧ ౮౦

౪. వంచన, కపటము, మోసము.

చ. సులభమో దుర్లభంబో యని చూడనెఱుంగవు ..యిదుములందఁగ.. నిసుఁ బుచ్చెద బచ్చెన రూపుపోకులన్.
భార. శాం. ౪. ౫౧.

విణ వంచకము, మోసగించునది

చ. కనుఁగవఁ బాఱఁజూచెదవుగాని మనంబునఁ జూడవుస్తులం, దరిపెనుగాని భావమునఁ దన్ప వొకప్పుడు నీప్రవీణత,ల్వనుపడ వింక నీపటలు బచ్చెనచేతలు చాలుఁ జాలు .
వరప. ౨ ౧౪.

క. ఇచ్చిన నాసొమ్ముంతయు, మచ్చిక రాఁ దీసి కొన్నిమాపంబుల కా,సెచ్చెలిని గన్నజంతటు, బచ్చెనమాటలను బయలుపందిలి యిడుచున్. ప్రబంధ. ౭.౨౫.

ఉ. ఎచ్చటనుండి వచ్చితిరొ యియ్యెడ లేఁగఁ దళుకించిరారొ యీ,ముచ్చట లేల మాకు, ద్విజముఖ్యులెసం జనుఁ దట్టిబోటికిం, బచ్చెన మాటలేల .. (శ్రీరం. మా. ౨. ౯౯.)

ఖ: బచ్చెనపెట్టు.

బచ్చెనపెట్టు. అ. క్రి. (బచ్చెన + పెట్టు.) సిద్ధముచేయు.

ద్వి బండియుఁ బొణకయు బచ్చెనపెట్టి, బండి పెల్లెడ నందిపడగలు గట్టి
బస. పు. ౭. ౧౫౦. పం.

బజెగె(గే)డి. విణ. దుష్టురాలు, దుష్టుఁడు

క. బజగెడిమాటలు చెవి విడి మజనుఁ గుమారుని లీలాం,గజునిం బోనాడుకొంటిఁగద తేఁ డనుచున్. (సారంగ. ౩. ౨౧౪.)

సీ ఓవరిపైన నీ కునికిఁ గావించిరే బజగెడి యని దూఱు బావగారు.(కుక. ౩. ౭౯౪.)

సీ పాపిష్ఠి బజగెడి పంచమహాపాతకియు స్మృతి పాతె ప్రొకెక్లమాని. (హంస ౫. ౧౧౩.)

బజారము. వి ౧. ప్రలాపము, ప్రల్లదము.

సీ బజారము వాఁగిఁ కెలఁగ వాఁ బ్రలా
పావిధి (ఆం భా. ౧ ౧౧౭.)

౨ వ్యభిచారము. (చి. వి)

బజారపు బలుకులు = స్వేచ్ఛాలాపములు, స్వైరాలాపములు.

శా. పాలిండ్లపైఁ బల్మఱుఁ, జీర ల్లాఱు బజారపుంబలుకులం జిట్టాడుచుం బాడుచు, న్నారాచూకొక్కల దిక్కులం దిరిగి కన్నం గన్నె వ్యాస్నెలన్. (బహు. ౩. ౫౯.)

బజారి. విణ.(సం జారిణీ ప్రా జారీ.బజారు+ఇ.) ౧. దుష్టుఁడు, చెడ్డవాఁడు.

సీ. .వ్రాత్యుఁడు బజారి ...
హంస. ౫. ౧౧౩.

౨. వ్యభిచారిణి,

సీ. అతఁ లోకములఁ జెల్పి యలద్వితీయుఁడనిష్ఠు
శిష్టుని భ్రష్టుఁజేసినబజారి.
బహు. ౫. ౧౬౯.

౩. రజ్జులాఁడు, ప్రేలరి.

ఉ. ఏల బజారి రంతు లిడి యిప్పుడు మెత్తురు
సారిలోపలన్ గ్రే లిడినప్పుడుం గఱవ సేరఁడు
నీసుతుఁడు . (సారంగ. ౩ ౫౭.)

౪. ధూర్త స్త్రీ.

సీ. ... బజారి యనంగ దండులంటె, గట్టిజంత
తాఁగ గయాళి యనఁగను ధూర్తరూప
విధ దోఁచుచుండు. (ఆం. భా. ౭. ౧౧౪.)

బజారించు. అ. క్రి (√ బజారు.) వ్యభిచరించు.
(చి. ని. బజాతించు. శ. ర.)

బజారు. వి. (సం ప్రచారః ప్రసారః. హిం బజార్) అంగడివీథి. (బజాఱు. అని. శ. గ.)
(వ్యవ.) ఈయూరిబజారు లన్నియు విశాలముగా నున్నవి.
బజారుమాట = వీథులయందు చెప్పుకొనెడు మాట. (శ. ర.)
జ: బజారి, బజారించు.

బజీతు. వి (హిం. ఫజీహత్. మిశ్ర గ్రా.) కష్టము, దుఃఖము.

క. మన కేల దుష్కరం బగు,పనిఁ బూను
బజీతు జేవపతి కేఁడై నటం, చని తెల్పవచ్చె
దేహా,కనురక్ష పరోపకారితాధికముగదా.
పార్వ. ౩. ౩౭.

విశే. భంగము నొందినది, అవమానము నొందినది.

గీ. ... చుట్టాలచేత బజీత నగుడు
శుక. ౭. ౧౭౪.

జ: బజీతుచేయు.

బజీతుసేయు. స. క్రి. (బజీతు + చేయు.) పరాభవించు, అవమానించు.

గీ. ఆఁడుదాని బజీతుసేయంగ నగునె.
ఆము. ౫. ౫౧.

చ. అవనిత నూజపైఁ గదిసె నం [illegible] వేరము
మోవిరక్కసిం,గవయఁదలంచుదాని నవ్వుగా
దన కిట్లు బజీతుచేసె ...సముగ్రదావ్యాదన్.
భోజరా. ౩. ౧౭౯.

బజ్జడి. వి. (సం. భంజలి) అశ్వగతివిశేషము.
(పాదన్యాసవిశేషము. శ. ర)

ద్వి బహుచిత్రగతులతో బజ్జళ్ల ద్రొక్కు.
పల్నాటివీరచరిత్రము. ౭. భా. (శ. ర.)

బజ్జి. వి. (క, త. బజ్జి.) అనుకూగాఁజేసిన వ్యంజన విశేషము.

మ. ఫలముల్ పానకముల్ రసాయనము లంబ
ళ్లారుచిం ద్లూరఁగా,యిలు బజ్జుల్ దధిపిండ
ఖండములు వం దావిర్భవించెన్ దగన్.
రాజ. చ ౭ ౧౭౪.

సీ. కలవంటకములు బజ్జాలు పిండివంటలు
చక్కగి జొన్నరసాయనములు.
ఘటికా. ౭. ౧౬.

సీ ఒకప్రేలఁ జవి చూచి యూరఁ ద్రోచినబజ్జి
యాఘ్రాణమును జేర్పునామ్రఫలము
పాంచా. ౪. ౫౯.

బటానబయలు=బట్టబయలు. (బటాక బయలు, స్వార్థమున కకారాగమము అని శ. ర.)
విశే. ప్రకటితము.

క. .. ఆ, తొయ్యలి యూఁచక యాఁచక,
పయ్యెదగొంగును బటానబయలుగఁ జేసెన్.
సారంగ. ౩. ౧౬

(బటాకబయలు. శ. ర. పా.)

ఉ అటఁ గనుచున్ బటానబయ లైనచనుంగవ
వైటఁ జేర్చ . తొనక లేచి ...
ఉ. హరిశ్చం. ౪. ౧౪౦.

(బటారబయలు. శుద్ధి.)

బటాని¹. విశే. దుష్టుఁడు, చెడ్డవాఁడు.

సీ. నం దతింగినదొంగ సాకెనగొట్టు పిసాని ద్రిమ్మరి తెరువరి బటాని. (చెన్న. ౨. ౨౪.)

బటాని². వి. కాయధాన్యవిశేషము.

(శ. ర, వ్యవ.)

బటాబయలు = బట్టబయలు. విశే. ప్రకటితము.

చ. అనవుడు నవ్విశాలతరలాఞ్ఛకటాక్షములందు నంకురిం,చినకినుకన్ బటాబయలు సేయక నవ్వు ... (సారంగ. ౨. ౧౧౩.)

బటాబూరము. వి. (బూరము + బూరము) ఆడంబరము.

ఆ. దాయ మెత్తన్ యీసార దాఁక నీక, కట్టి గలిచెద నిద పానికలనిదయ్య,ముల బటాబూర మిం దేమి ముట్టఁగలదు, పొంది వచ్చిన వ్రాలక పోవుఁగాక.

ఉ. హరి. ౩. ౧౪౧. (చి. ని, శ ర., వీరేశ, కటూరి పారములు .. పానికలను వచ్చి పట్టెన్ భూతమిం దేమి పుట్టఁగలదు. వావిళ్ల. వ్రాఁతప్రతి పా.)

బటారము. వి. (సం. పటుః) ఆడంబరము.

ఉ. . పైని బటారమె కాక వానికిన్,లోన లొటార మాట మది లోకు లెఱుంగర చేయు చేఁటికిన్. (తపతీ. ౨. ౨౩.)

(వ్యవ.) లో లొటారము బయలు బటారము.

వ. ... ముద్దులకటారంబులును బయిటి బటారంబులును ... ప్రబంధ. ౪౮.

(గొప్పతి. అని. శ. ర.)

బటుది. వి. పానపాత్రము, (త్రాగుగిన్నె.

ఉ. ... గిన్నె బటుది కోర. గీ. తబ్బర ... జనుకవా ...

సాం. ని.శూన. ౨౫.

బటువారు. అ. క్రి. (బటువు + అరు.) ఒప్పారు, అందముగా నేర్పడు.

సీ. చక్కఁగా బటువారుసందెడుకుచ్చెళ్లచెలఁగు మట్టియలపైఁ జెందులాడ. (వీథి. ౧౨.)

(బటువారు = గుండ్రముగా నగుటచే నొప్పు అని భావము.)

బటువు.¹ వి. (సం. వర్తులం.) ౧. గుండ్రన, వర్తులత్వము.

గీ. బటువు లొంది, యలరెఁ గొమ్మలకుచములయందములను. (ఉ. రా. ౬. ౧౧.)

ద్వి. ఫుటఫుటగా జాజిపూవులు దాల్చి,బటువులు గలమించుబటువు లింపొంద.

అ. మ. క. ౩. ౧౬౯ పా ౪. పం.

౨. అంగుళీయకవిశేషము, గుండ్రనియుంగరము.

సీ. ... అంగుళీయవిశేష మలరును బటువు.

గీ. నాఁగ. (ఆం. భా. ౨. ౧౫౦.)

గీ. తళుకుజిగికెంపుబటువు ప్రత్యర్థిభిన్న, మధ్యరుచి చండమార్తాండమండలంబు, తనవిపుల కీర్తికాంతకు నవఁగమించు,నతఁడు సౌందర్యనలుఁడు విఖ్యాతబలుఁడు.

చంద్రా. ౧. ౪౫.

౩. ఉపధానవిశేషము, గుండ్రని తలగడ.

సీ. . తల,గడ తలాడ తలాఁడి తలయంపి యొఱగు నా నుపధానసంజ్ఞ లైయొప్పు చుండుఁ,దద్విశేషాభిధానంబు తగనుబటువు, దిల్ల దిం దన ... (ఆం భా. ౨. ౧౬౩.)

సీ. యామిని శయనించునాకాశనీలతల్పము మీఁదఁ దెంగావిబటు వనంగ,గీ ... చంద్రబింబంబు పొడిచె. (వరాహ. ౪. ౧౪౫.)

సీ. ఇలయు నీలయుఁ బాదనళినముల్ గుబ్బచన్ బటువులఁ దేర్చి యంతముగ నొత్తి.

వాల్మీ. ౧. ౪౭

౪. (శ. బటువు = సౌందర్యము.) అందము

ద్వి. వటనలదీకుకా నయములప్రోవో,బటువుల
పిండో శోభనోదంబంబో.
ద్వి. పరమ. ౪. ౨౩౧.

౫. దిట్టతనము, ప్రౌఢత.

వ. బటువు మిగిలి పొటనికాయంబు రాయిడిం
బడి పుటపుట సైనకూలంకవ చాటువుల
మాటకారితనంబు మెరసి .
మనుచ. ౫. ౧౦౧

విశే. ౧. వర్తులము, గుండ్రనిది.

గీ . . వర్తులాఖ్య చెల్లు, బటు వనఁగి వట్రు
వనఁగను (ఆం. బా ౩. ౧౭)

క. కటిలాలక నీగుబ్బలు,బటువు లయి మెఱగాని
కొగయుబంగరునిగ్గుల్, బొటమరిలంబట్టచెం
ట్లా,నటుగాదే నింతపట్టి యాడుమనఁటకే.
సారంగి. ౨ ౨౦౭.

మ. బటువుంజన్నులు చందమామ తళుకుల్
ప్రస్వావకాంచీలస,త్కటిలీల ల్గలజవ్వనుల్
తపులు గాఁగాఁగాక . (మల్ల క్పం. ౩౧.)

౨. అందమైనది, మనోజ్ఞమైనది.

గీ. ... ఎదుటఁ, బసివలపు లిచ్చు పచ్చాకు
పసిఁడిపట్టు, బటువుకోడును బటువులై
పుటముగులుకఁ,బూని రండల మెంతయు
బోయ లంత (రా. వి. ౨. ౪౩.)

బటువువిల్లు = గుండ్రని విలగడ

గీ. ... పైఁటలో మరునిబటువు,విల్లక్రియఁ
బట్టఁగంచెల విగువుఁజన్ను, విక్కఁ దిన్నఁ
బాత్రాళి నెత్తమాడు. (అము. ౧. ౫౯.)

సీ. వకౌలపట్టెమంచముఁ బట్టఁదలగడ బటువు
విల్లుల మార్యపటపుఁబులుఖ. (వైజ.౩.౩౪.)

జ : బటువారు, బటువుకత్తి, బటువుకైదువు,
బటువుకైదువుజోదు, బటువుగువ్వ, బటువు
పుల్గు, బటువుబాలు, బటువువాలుతాల్పు.

బటువు¹. విశే. (సం. పటుః.) ౧. గొప్పది,
పెద్దది, అధికము.

క. అటుముందటపటుకైతో,ద్భట మయి దిట
మయి నిగాఢదళసంతతిని,స్ఫుట మయి కడు
నా,వట మయి బటు వయిన దోశ్చటమును
గనిరొయిక్. ప్రబంధ. ౨౦౩.

గీ. పోయగముచేత బటు వైనపొబగుచేత.
కవిక. ౨. ౧౫౪.

౨ దృఢము. (శ. ర.)

బటువుకత్తి. వి (బటువు¹ + కత్తి) చక్రము.

గీ. . వేయంచులుఁగు, చుట్టఁగైదువు గుదు
మవా ల్పడియడిదము, బటువుకత్తి నాఁ
జక్ర మా. (ఆం. శా. ౧. ౫౨.)

బటువుకైగువు=బటువువాలు. వి. (బటువు+
కైదువు.) చక్రము. (బటువుఁగైదువు. శ. ర.)

సీ వచ్చు,చున్నఁ గర్గొని వాఁడు గ్రస్నవం
దూలంగ ప్రుద్దుల బటువుకైదువుల నడిద,
ముల మరల్చినఁ బోక. ..
అచ్చ. రా. ౨౭౩.

సీ. బటువుకైదువవాని భాసమానమృగాంకభాసి
మానస్మితాస్యంబువాని. (దశా. ౨. ౨౫౩.)

బటువుకైదువుజోదు. వి. (బటువుకైదువు +
జోదు.) చక్రాయుధుఁడు, విష్ణువు.

సీ. . బటువుకైదువుజోదు బమ్మతండ్రి ...
గీ. వారిపేరులలరు... (సాం. ని. చేవ. ౪.)

బటువుగువ్వ. వి. (బటువు + గువ్వ.) బటువు
పుల్గు, చక్రవాకము.

గీ. బంటుపిట్ట బటువుగువ్వ జక్కవ యనఁ గో
నాముంబు లగు... (సాం. ని. తిర్య. ౩౭.

బటువుపుల్గు=బటువుగువ్వ. వి. (బటువు¹ + పుల్గు.) చక్రవాకపక్షి.

సీ. ఇటు జోడు వీడనిబటువు పుల్గుటమంగుచుట్ట పుట్టువు మెట్టుం జూచిరాదు.

(ప్రబంధ. ౧౪౭.

బటువువాలు=బటువుకైదువు. వి. (బటువు¹ + వాలు) చక్రము.

గీ. ... చుట్టువాలు నడివాలు వట్రువవాలు బటువువాలు పదినాలంచులవాలు విల్లవా లన నుదర్శనాఖ్యలు వఱలుసాంబ.

సాం. వి. దేవ. ౧౪.

బటువువాలుతాల్పు. వి. (బటువువాలు + తాల్పు) చక్రధరుఁడు, విష్ణువు.

క. అబ్బటువువాలుతాల్పును, గుబ్బలివిలుకాఁడు నంచగుజ్జుపుజోదుం, గొబ్బున నడ్డము వచ్చిన, నిబ్బరముగఁ బోర కేఁడు నిమఁ దగ టార్తన్.

(అచ్చ. రా. యు. ౫౦౧.)

బట్ట. విణ. (క. బట్ట. క పర్యాయి) వెండ్రుకలు లేనిది, ఆవరణరహితము, ఆచ్ఛాదనరహితము, (చూ. బట్టతల కిల్లు)

వి (సం పటః. క. బట్టె. ప్రా. పటో.) ౧. వస్త్రము.

గీ. కట్టుబట్టలు గాని క్రొంతబట్ట దయను, గోఁచులకు నిచ్చి ... (అము. ౬. ౫౭.)

సీ. బలము తప్పక వచ్చైన జైబట్ట బరు వుసు సంచార మడిగిన సదలు రక్షి.

రాజలిం. ౫౦.

౨. వస్త్రఖండము, గుడ్డ.

సీ. ... గుడ్డ యా బట్ట యాఁ శెలవోంచు వస్త్ర ఖండము ... (ఆం. భా. ౨. ౧౫౯.)

౩ తలలోకేశములు లేని తెలుపు లోపనిధాని చాలు. (శ ర, గ్రా.)

ఉదా : బట్టావు కొ.

ఇ : బట్టగట్టు, బట్టతల, బట్టతలవాఁడు, బట్ట కేఁక.

బట్టకడప. వి ధూర్తకదంబము. ౯.

సీ. . తడ కేఁకు కడప బట్టకడప కొడకు. హంస ౪. ౧౧.

బట్టకడిమి. వి. (బట్ట + కడిమి.) ధూర్తకదంబము. (చి. ని., శ. ర.)

బట్టగట్టు. అ. క్రి (బట్ట+కట్టు) కేశాచ్ఛాదనరహితమైనదగు.

శా. .మన్మథవిహారక్లేశవిభ్రాంతిచే, బాదుకొ బాదుము బట్టగట్టె దల చెప్పన్ శోకసంసారము

కాశీ. శ. ౧౪.

చ. ప్రతిదినకేశలుంచనపురాయిడి వెట్టన బట్టగట్టి పైఁ, బుతవుత మంచు నున్నకలు బోఁదతలన్ ధరియింప నోడియున్.

పాండు. ౨. ౬౪.

౨ అట్టకట్టు, బట్టవలె తలయేర్పడు.

సీ. తల మాసి పువ్వు పెట్టులకు జిల్లురుమాలు బట్టగట్టిన తల బట్టగట్టి. (ప్రబంధ. ౫౫౫.)

బట్టతల. వి (బట్ట+తల.) కేశాచ్ఛాదనరహితమైనతల, ఖల్వాటము.

గీ. ఇపతిమధ్యందినపుటెండ తనదు పెద్దబట్టతల మించఁ బ్లవుఁ జేరఁ బాఱుచెంది.

ఆము. ౬. ౪౬.

సీ. నునుబట్టతలపైఁ గనకంపుఁ జెలంగులపట్టంచేరలు మాయఁజుట్టినారు.

సైమ. ౩. ౬౨.

ఇట్లే : బట్టబయలు.

సీ. కంటకుల కొఱగిన కలంకెలప్రాపకులకోక బట్ట యలయుకాలని పొగ బయట.(సైమ. ౩. ౯.)

బట్టతల పెరికాలు మొడిపెట్టుట = అసాధ్యమగు పనిచేయుట.

సీ. కడుబట్టతలల వెండ్రుకల్లను ముడిపెట్ట నేర్చెద్రు మతియును నేను నేర్తు. విప్ర. ౪. ౭౮.

బట్టతలవాఁడు. విణ. (√ బట్టతల.) ఖల్వాటుఁడు.

శా. ఎండ స్ఫూర్తి తపింప బట్టతలవాఁ డొండె నిలన్ నీడఁ గోర్చుండన్ దాళకుజంబుక్రింది కరుగన్ . . (మల్లభూ. నీతి. ౯౪.)

బట్టబయ(బై)లు = బటానబయలు, బటాబయలు, బట్టబయలు. వి. దే. (బయలు + బయలు. అని చి. ని., శ. ర.) వృక్షాద్యావరణాచ్ఛాదనరహితమగు బయలు.

మ. .. వన్య్యవృక్షవితానంబులు లేనిబట్టబయలన్ శాకాశసుండై యుమాధవుఁ డింతించుచు చేసెఁ దపమున్ దాత్పర్య ధైర్యంబునన్. (పి. కమం. ౨. ౧౧౨.)

ఉ. లోట్టినరోమవిస్ఫురణతో ధరణిం గల పక్కణస్థలుల్, బట్టబయళ్లుగా మెదడు వట్టినపాండుకపాలఖండముల్, గట్టినవెండి వాళముల్లైనడి వంట ఖురాంచలంబుల, న్నట్టె నిషాదమస్తములు మారమణీరమణుండు కల్కియై. (వరాహ. ౯. ౩౫.)

గీ. గరుడగంధర్వభుజగకిన్నరపిశాచ, భటులు చావడిముంగటి బట్టబయలఁ, బటులతరవృత్తిఁ గోటులసంఖ్య లెసఁగ నట్టగర్భుండు గొలువు వున్నయవసరమున. (శాశ. ౭. ౪.)

ఉ. ప్రోలున బట్టబైట నిజపుత్రకుఁడుం బలుగాకి యుట్టితో, పాలుత్రావనిగొల్వు టాకవ్రతముచే బలిదైత్యవల్లభా.

వరా. ౨. ౪౭౩.

సీ. తనుపాంశ్రు గుడియించి తలుపుకన్నులు వారలేఁటిలోఁగా బట్టబైటబ్రేలు.

ఉ. శా. ౧. ౩౧.

విణ. (బట్టబయలువంటిది.) ప్రకటమైనది.

ఉ. . అమ్మకోకల గుట్టు బట్టబయలై కనిపింపఁగ కారి పొన్నపై, సొక్కి రమించుచున్కి .. (సారంగ. ౨. ౯౦.)

బట్టమేఁక. వి (√ బట్ట) పక్షివిశేషము. (శ. ర.)

బట్టి[1]. వి. బహుమానము.

ఉత్సాహ. అట్టివేళ విశ్వకర్మ యరుగుదెంచి దీవికిన్, బట్టి భట్ట దంచు పాంచజన్యజన్యశంఖమున్, బట్టి గాఁగ నిచ్చి యలఘుభవ్యరత్నరద్విషున్, బట్టబేల భూవరునకుఁ జూపి యేకతంబుగాన్. (కహ. ౭. ౧౦౯.)

బట్టి[2] = బట్టికాఁడు. ౧. చిలుక.

సీ. మాణిక్యమకుటంబు మాటి మస్తమునందు బట్టియొంకల నెట్టె ముట్టిపడిరయ.

ఘటికా. ౧. ౧౫౩.

౨. వాగ్ధోరణి. (చూ. బట్టికాఁడు.)

జ: బట్టికాఁడు

బట్టి[3](ట్టీ). వి. (క. బట్టి, బట్టీ.) మందులు వండుటకును ఓమము మొదలగువానినుండి ద్రవము తీయుటకు నుపయోగించెడిపాత్ర్యము, అవము. (శ. ర.)

బట్టికాఁడు = బట్టి[2]. వి. (√ బట్టి[2].) ౧. చిలుక.

గీ. చనుచు శుకసంజ్ఞ బట్టికాఁ డనఁగ రాము, తమ్ము యనఁ జిలుక యనఁగ. ...

అం. ఫా. ౨. ౯౯.

౨. గోరువంక, శారిక.

సీ. బట్టికాఁడుల నింపు భట్టుమట్టుగఁ గేలఁ బట్టి మాటలఁ గఱపంగరాదె.

సీతా. ౨. ౧౧౯.

గీ. ఇలకు భూగోళ వర్తులం బల్లటిలు, పాపు
రాతియుల బకవార్త బట్టిగాం(డ్రు, నంతలు
వెలుగ్ల పేర్లను బ్బంచవక్కి(చిలుకలు పికాది
కపులయు ల్లలపి పలుక. (హంస.౫.౧౪౩.)

బట్టినగోల. వి. ఎత్తనగోల.

సీ. తనదు గోత్రోద్ధారదండాఖ్య నొ త్తనగోల
నా బట్టినగోల నాఁగ.
ఆం. భా. ౭. ౭౬౩.

బట్టియ[1] = బట్టె[1]. వి. కాలువ. (చి. ని)

బట్టియ[2] = బట్టె[2]. వి. సున్నము సున్నగునటి తయారుచేయుటకు కట్టినకట్టడము.
(అనుభవమునం దిది మాళె యుండును.)
ఉదా. ఇటికబట్టియ, సున్నపుబట్టియ. (చి. ని)

బట్టు = బట్టువాఁడు. వి (సం. భట్టః) స్తోత్రములుచేయు నొకజాతివాఁడు.

గీ. ... బట్లు, (క్రొక్క లవఁ బారకాఖ్యలు
చేయుచుండు. (ఆం. భా. ౭. ౧౮౬.)

గీ. ...నభోమండలంబుఁ, బూరటిల బట్లు కళి
రాజుఁ బొగడి పొగడి. (హైమ. ౪ ౬౩.)

గీ. పుటములు దట్టిలుగ నిచ్చి చుట్టములకు,
బట్టులకుఁ బేదలకుఁ గోరినట్టు లొసఁగి ...
అచ్చ. రా. యు. ౫౮౮.

ద్వి. కొలఁగంది రఘురాముబిలువిద్య పెంపు,
కతిగాని కలపోసి కల లూఁచియూఁచి,
బట్టుకైవడి మెచ్చిపటుతరధ్వనులు, చెక్కెత్తి
రఘురాముఁ జేర్కొని పొగడ.
రం. రా. యు. ౩౫౧. పా. ౭౭. పం.

జ : బట్టువాఁడు.

బట్టువాఁడు = బట్టు. వి. (బట్టు + వాఁడు.) స్తోత్రములుచేయు నొకజాతివాఁడు.

ఆ. పేదబట్టువానిఏనయంబు లధికంబు ...
వేమన. ౩. ౧౫౩.

సీ. దర్పకాకార దాతలరాయ యని పెంటఁ
బడు బట్టువారిఁ జాలుకొంచి.
కుక. ౪. ౧౧౧.

బట్టె[1] = బట్టియ[1]. వి. కాలువ, కుల్య. (శ. ర., (బ్రౌ.)

బట్టె[2] = బట్టియ[2]. వి. సున్నము పెందలగునటి తయారుచేయుటకు కట్టిన కట్టడము. (చి. ని.)

బట్లె. వి. కరాళవిశేషము, ఒకవిధమగుమాలెడు.

సీ. ...పరగు దడ్డము పాన బట్లె మల్ల, యనఁ
గను దద్విశేషాభిధ ...
ఆం. భా. ౭. ౭౪౮.

బడ = బడా. విశే. (హి. పడు, హిం. బడా.) పెద్దది. (చూ. బడగొండ.) - క్రి. విశే. అత్యంతము, మిక్కిలి. (చూ. బడబాకి.)
జ : బడగొండ, బడబాకి.

బడగ = బడవ. విశే. (క. బడగ.) అవినీతుఁడు, తుచ్ఛుఁడు.

ద్వి. అడిగెడువారు తే కయ్యా నీ వింత, బడగ
వైతివి మఱి బాపురే యనుచు.
బ.స. పు. ౪. ౭౩౫. పం.

బడగులు. వి. బ. నీలగిరిప్రాంతమందుండు ఒక జాతి జనులు. (వడగరులు అని శ. ర.)

బడగొండ. వి (బడ+కొండ.) కొండవలె పెద్ద యాకారము కలిగి నీళ్లు కలిగిన మేఘము. (శ. ర.)

బడపు. వి. కష్టము.

గీ. చోద పల్లట మల్లట చోదును బడ,పు
యిడు మగచాటు బా మనఁ బరగుఁ
కష్టము ... (ఆం. భా. ౧. ౧౫౦.)

బడబ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. ఆఁడుగుఱ్ఱము, పెగోడిగ. ౨. ఆఁడుగుఱ్ఱమురూపమున సూర్యుని వలన అశ్వినులను గనిన అశ్వినియను పేరి అప్సరస్త్రీ. ౩. దాసి. ౪. వేశ్య. ౫. బ్రాహ్మణస్త్రీ.

బడబడ. వి. ౧. బొబ్బ వడగండ్లు మొ. తొందరగా పడుటయందగుధ్వని కనుకరణము.

ద్వి. పిడుగుల మెఱుపులు(జేర్పు వేగమున, బడబడ వడగండ్లు పడియె నెల్లెడల.

ద్వి హరిశ్చ. పూ. ౨౧౪౯. పం.

౨. మ్రింగుట లోనగువాని ధ్వని కనుకరణము.

క. బడబడ నీళుల మ్రింగితి,కడుపుమి యాఘల మటంచు(గ్రోధముతోడన్ ...

పద్మ. ౩. ౨౪౨.

౩. అధికముగా మాటలాడుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

(వ్యవ.) వాడు బడబడ వాగుచున్నాడు.

౪. ఇసుపకగడు మున్నగువానిని కొట్టునపుడు అగు ధ్వని కనుకరణము.

(వ్యవ.) కొట్టువాడు డబ్బా బడబడ వాయించుచున్నాడు.

౫. నీరు కొందలగునది కాచుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము.

(వ్యవ.) అ బిండి బడబడ కాచుచున్నది.

బడబాకి. విశే. (బడ+బాకి?) మిక్కిలిగొప్పది, మిగుల పెద్దదయినది.

ద్వి. పెంచినకురులను నిడుదకోఱలును, బలు పైన కడుపును బడబాకినోరు.

రం రా. అర. ౧౯౦. పా. ౨౩. పం

ద్వి వడ(కుకంపెన(గడి బడబాకినోరు, చెదను చెవులు(గుబుల్(చుగడ్డమును.

పవ. ౩. ౧౪౯. పా. ౨౦. పం.

బడబాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. = బడబానలము.

బడబానలము. సం. వి అ. పుం. బడబాగ్ని, సముద్రమునందుండు అశ్వాకారముగల యగ్ని.

బడబాముఖము. సం. వి. అ. పుం.= బడబాగ్ని.

బడరుడు. వి. (క. బడ. ను. బళ.) ౧. దేవుడు, ఱేడు.

క. ఒడలు గుడి యంతరాత్మయ బడరుం డను పలుకు బుడిగి భక్తిని గుడిరొ, గుడి యనియు లింగమూర్తియు, బడరుం డని కొలుచు భక్తి పాతకము శివా. (శివ. సా. ౨౬౦.)

౨. దరిద్రుడు.

క. తోడవులు చిదిరిన యెమ్ములు, గుడిమొట్టు గపాల మిల్లు గుడి మడిరొ ద్రెక్కుడు, గట్టువలువు దో లగు, బడరునకై నవయ నేమి ప్రళయము వచ్చెన్

కు. సం. ౩. ౯౩౦.

బడలించు = బడల(జేయు, బడల్చు. స. క్రి. (√ బడలు.) శ్రమపెట్టు, అలయించు.

క. వడి గెలవా రని భటులను,బడలించకు మనఘు నిడుదవయసంబుల మం,దడు వేసవిదిన్ విడిసిన,రెదలన్ బ్రజదప్పినొప్ప తెలు(గుమ కరుణన్. (భా. రా ౩. ౬౯.)

౨. నొప్పించు, బాధపెట్టు.

సీ. జంబుమాలిని మూ(డు శరముల బడలించి యూపాతు నాల్గింట నుదుటు మాన్చి.

భా. రా. ౪. ౬౬.

౩. శోధపెట్టు, వ్యాకులపెట్టు.

ఉ. ... భీమసం,గ్రామకుతూహలంబున జగత్త్రయమున్ బడలించురాక్షస,గ్రామణులన్ హరించి మము(గావ(గదే శివ యంచు మ్రొక్కినన్. (భా. రా. ౧. ౩౧౨.)

ద్వి. పరిపూర్ణకళపాము బడలించుకొనాము.

ద్వి. వల. ౧. ౯౨౫. (ఇట ఔపమ్యద్యోతకము.)

బడలిక. వి. (√ బడలు.) ౧. శ్రమము, అలయిక, శ్రమచిహ్నము.

చ. వడమర పెట్టునయ్యెడుమట(బ్రాకవ పొల్లక మాటిపేదరై,బడలిక నూడునద్భిలుకప్రగ్గము లన్. [illegible] (అము ౨. ౪౯.)

చ. అడిగినయంతలోన పరసాన్నముల్ గా సమ కూర్పు వా(కటన్, బడలిక కెందనిక ...

పారి. ౧. ౬౧.

గీ. ... బడిబడి బడలిక లాదలఁ బొదవు.

దశా. ౧. ౧౬౮.

క. అవలనీ యంటి నిన్నుం, గనుఁగొనుచో

చాలు బడలికలు కనుపించెన్

శుక. ౨. ౫౭౨.

ॱడలు. అ. క్రి. ౧. శ్రమపడు, అలయు; వాడు

గీ. కెమ్మొగంబులకావిఁ గ్రమ్మకేఁటి,మాఁక

లీలాబ్జములఁ జొప రేకు బడలు

వరాహ. ౧౧. ౯౮.

ఉ. కన్నియలార మే న్నదరెఁ గంటిరె నా కని

బొంక చేర్చునన్. (పారి 3 ౧౪)

వ. ... కరఁగినకపురంబుతిలకంబుతోఁ జెరిఁగిన

కారహారములతో బడలిన కెమ్మొగం

బుతో ... (ఉ రా. ౪ ౨౭౧.)

౨. నొచ్చు, బాధనొందు.

గీ. అరుగుదెంచితి రందుల కనుట గాదు, పదము

లెక్కడ బడలెనో కద మునీంద్ర.

కువల ౨. ౪౫.

వి శ్రమము, అలసట. (చూ బడలుపడు.)

జ: బదలించు, బడలిక, బడలుపడు, బడలు పఱుచు, బడల్చు.

బడలుప(వ)డు=బడల్పడు. అ. క్రి. (బడలు + పడు) ౧. అలయు, శ్రమనొందు

ఆ. బడలుపడితి రాజ్యభారంబు భరియించి, పొడమె మతి విర క్తి భూనుపర్వ

కాశీ ౬. ౧౧.

క. ... మదనం, బడలువడఁ బఱచుక్రియఁ దర,బడ ధూళియు గాడ్పు వీచెఁ బ్రతి కూలంబై. (కు సం. ౫. ౪౯౦)

మ. ... పెళపెళమనుచప్పళ్లతో డుల్లి పఱల నులిపడగా బడలువడక

ఉ. రా. 3. ౭౧.

౨. నొచ్చు, బాధనొందు.

క. సతిరేఁగి యార్చి కొరకు, బలుమొత్తులఁ బొడిచి రాజ బడలువడంగన్.

భార. ఆది. ౬. ౪౧.

వ. . మెదలు నడుములం బొడుముఁగ బెడిదంపుటెముకబడియల బడలువడ నడఁచుచు . (అచ్చ. రా. యు. ౩౬౪.)

గీ నకులుఁడును దదనుజుఁడు సాత్యకియు నాకు, భద్రకొడుకును నెదిరినబలము లెల్ల,చెదరఁ జెదర బడల్పడఁ జెల్లు సావఁ,జేయఁ గవి కారవులు సంధి సేయువారు.

భార. ఉద్యో. ౨. ౧౩౮.

3. చీకాకుపడు, క్షోభపడు.

క. కరిహయనరనికరము, బడలువడందతి సె నలి నధశ్వరు లార్వన్.

భార. విరా. 3. ౧౬౪.

చ. తనగదఁ జేసి రాక్షసులదారుణశస్త్ర చయంబు నశ్రమం,బున నతిధీరుఁడై విలిచి పోరి నిశాచరులన్ బడల్పడన్, ఘనభుజ దండచండహతిఁ గ్రాఁచిన నుక్కఱితి రక్కసున్ కుబేరునకు కలఁగింప

భార ఆర. 3 ౩౬౨.

౪ చెడు, నశించు, చచ్చు.

ఉ కయ్యము కల్గినట్లయిన గంధగజప్రకరంబు కుంభముల్,వ్రయ్యఁ దురంగపంక్తులు ధరం బడఁ దేరిగముల్ బడల్పడన్.

భా ఉద్యో. 3. ౬౭.

వ విచ్ఛిన్నంబులైనవయవంబులును బెదలు రుధిరంబులును బడలుపడు బలంబులుడ గొండలవడువునం బడు మాంసఖండంబు లును .. సమరాంగణంబు భీషణమయ్యె

భాగ. ౧౦. ఉ. ౪౧౮

౫. చాఁప చుట్టగఁ బడు.

గీ. ...బడల్పడిరొ ననఁగఁ,జాఁపచుట్టగఁ బ నని తోఁపఁబడును. (ఆం. భా. ౩. ౧౦౪.

౬. కడు, కూలు.

సీ. కనిగొట్టుచిన్న రెమ్మలఁ ... కొట్టిన మడిసి
రేకొమ్మలు బడలుపడెనొ. (విప్ర. ౩. ౬౩.)

౪. వలఁగు.

ఉత్సాహ విభాతి. కదబదక పేర్చి పడి పరుగు విడు
వేగమునఁ బడమి పెను ప్రయత్నులయి బడలు
పడి ప్రుంగక. (భా. రా. యు. ౧౯౮౩.)

బడలుప(వ)ఱ(అ)చే. స. క్రి. (బడలు +
పఱచు.) ౧. అలయించు. శ్రమపఱచు.

క. ... రుద్రుండు రౌద్రభమున్నిద్రుఁడై మరు
ద్రాజివాజిం బడలుపఱచి మెఱుంగు మెఱ
చినచందంబున. (వరాహ. ౫. ౧౧౩.)

౨. నొప్పించు.

క. నిర్జరులం దర్జించి కిన్నరులవెన్ను మూచి
కింపురుషులఁ జంపి గరుడుల బడలుపఱచి...
హర ౩. ౯.

౩. చీకాకుపఱచు

సీ. ఇరువురకోదండగురుశరజ్యానాద మదరి
బ్రహ్మాండంబు బడలువఱుప.
భా రా. యు. ౧౨౪౪.

బడలువాపు. స. క్రి (బడలు + పాపు.)
చంపు, సంహరించు.

గీ. లాఁచిగవిఁజొచ్చి యచ్ఛభల్లములగముల
బడలువాపకయున్న నీబంటఁగాను.
వే. పంచ ౨ ౧౯౪

బడ(లుచే)ల్చు = బడలించే. స. క్రి.
(√బడలు.) పడఁగొట్టు.

క. కరికలభంబు కొమ్మ ప్రదు గైకొని బిట్టునఁ
ద్రిప్ప లోడువై, ఖరి గిరి నెత్తు సంగరము
నైపడి పవ్వలయాద్రిఁబట్టు గో, ట రహిని
మత్తఖడ్గిని బడల్చు రఱంబుగఁ గొట్టు
లోహాము, ద్గరసముదాయ మచ్చిఱుకనై పుర
భూపతి యావటోద్ధతిన్ (రా. వి. ౨. ౨౩.)

బడవ(ఁడు) = బడగ. విశే. (క. బడగ.) అవి
సీరుఁడు, తుచ్ఛుఁడు.

(వ్యవ.) ఓరిబడవా ఎంతపని చేసితివిరా !

వి. భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు.

చ. ... సైఁదుమిరా, బడవనికప్పు సేఁదు నాకుఁ
బట్టక మానితి చేఁటకానికల్.
కవి. ౪. ౬౩.

జ : బడవపడు, బడవవాటు.

బడ(బ)వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ఆఁడుగుఱ్ఱము,
గోడిగ. ౨. బ్రాహ్మణస్త్రీ. ౩. దాసి. ౪.
అశ్వనీనక్షత్రము.

బడవపడు. అ. క్రి. (బడవ + పడు.) దాసుఁ
డగు, భృత్యుఁడగు. (చూ. బడవవాటు.)

బడవవాటు. వి. (√బడవపడు.) దాస్యము.

సీ. బడవవాటున వాటుబడ్డ చద్దజనిమ్మ కాయ
గాచినచెయి కాయగాచె. (ప్రబంధ. ౩౫౫.)

బడవా. విశే. (సం. వడవా. క. బడవా.) ౧.
కార్చునది; కార్చువాఁడు.

సీ మద్యపాయులతోడ మచ్చిక కారాదు
బడవాల గొప్పగాఁ బట్టరాదు.
వేను. ౫౨.

సీ. బడవాకుఁ బ్రతి రెన్న బహుదరిద్రాలు
దళివాయి కొకయూర ధర్మచేట.
వేను. ౩౪.

జ : బడవాతనము.

బడవా(బా)గ్ని. సం. వి ఇ. పుం. సముద్ర
మందు బడబ(గోడిగ) ముఖమునం దున్న కాలా
నలము, వార్వపుటగ్గి.

బడవాతనము. వి. (బడవా+తనము.) కార్చుట.

సీ. పంచాంగములు మోసి బడవాతనముఁ జేసి
పల్లెకూటము చెప్పి పనులఁ గాచి.
వేను. ౪౧.

బడా = బడ. విశే. (హిం. బడా.) గొప్పది.

చ. ... మెఱుంగుఁదళ్కులం, జలుబడా
దుమారి బలుచిన్నెలవన్నెల బరాంత
కారి ... (భార్గవపురాణము. ౬. ౧౧౪.)

బడాయగలు = మట్టిమధ్యాహ్నము.

ఉ. ... సమరంబిసాధ్విని బడాబగలం గమఁ
గాంద్రుజారులు ... (శుక. ౩.౭౬.)

జ : బడాయించు.

బడాయి. వి. (ఉ. బడాయి. హిం. బడాయీ.)
తేనిగొప్పతనము.(గర్వము, అతిశయము. శ.ర.)
(వ్యవ.) అబ్బా ! వాని కింతబడాయి !
(చూ. బడాయించు.)

బడాయించు. స.క్రి.(√బడా. క. బడాయిసు.)
౧. అభివృద్ధిచేయు. (శ. ర) ౨ పురికొలుపు,
ఉత్సాహపఱచు.

వ. ... చీకుకోడులను బడాయించుచు
ప్రబంధ. ౩౭౮

అ. క్రి. అభివృద్ధియగు. (శ. ర)
(వ్యవ.) వానిస్థితి యంతకంతకు బడాయించు
చున్నది.

బడి¹. అవ్య. ద్రు. ౧. వెంబడి.

(క.) పశ్చాదర్థకము, వెనుక.

ఆ. అనిన దానిబడిన యరుగుదెంచినబంధు,
జనులలోన నొక్కజంబి ద్రొక్కి, యిట్టు
లనిరి ... (దశకు. ౫. ౧౦.)

ఉ. ... దక్షిణదిక్కు నేఁగఁగాఁ, బూనెద
మేము నీకునికి బొల్పుగఁ గాంచి యతండు
నేనయుం, దానును గోటమట్టడము దక్కి
వెనం జనుదెంచు మాబడిన్.
హరి. ఉ. ౧. ౨౪.

క. అంతట హరిసుతుఁడు పులుఁగుబ్రదిం దప్పక
యరిగె నది వచిం బయిన నిరాశనందుఁడయి
తిరిగి తప్పద్రిం దమ్మునిఁ గాన లేక వెద
కుచు నాకొల్పెన్. చంద్ర. ౩. ౯౩.

(ఖ.) అనంతరార్థకము, పిదప.

గీ. మృదులతలవాపాలి జొరెంత గదలి యూడు,
పక్షికులములుతనముడోఁచువెల్ల వెగ్గడాలు
గతి బల్కు బడి కొలదిచాటునఁ గొమ్మలరాజు
వింతిపల్వరుస కళ్యాణింతిపఱచు.
ప్రభా. ౨. ౫౭.

సీ. భువిఁ గవితాకన్యఁ బుట్టించె నెవ్వాఁడు
బడి నాగమము తెల్ల నడపె నెవఁడు ...
వసు. ౧. ౯.

(ట.) తత్క్షణమే, వెంటనే.

క. ఉత్తమధర్మము సత్యము, వృత్తంబు
బలంబు నగుట వినఁబడి బడిఁ దృచ్చత్తము
విషాద మంద మ్రహోత్తరమూర్తి యొక
వారిజాననబెదరెన్.(భార. శాం. ౩. ౧౪౩.)

ద్వి. పొదపొద లొవ్వుచు పోలుచుఁ బాఱిపడిఁ
బూజకుండలు పగలఁ దన్నుచును, బడి లేచి
మఱి పట్టవచ్చుడు ద్విజాలు ...
పండితా. మహిమా. ౨౫౭. పొ.

(త) సహార్థకము, తోడ, కూడ

క. ... చనియెం గేకయసుతానుచారికలబడిన్.
భార. విరా. ౧. ౩౦౭.

క. అని చెప్పి మిమ్మఁ దోడ్తేఁ, బనిచినఁ బని
వింటి సనినఁ బతివారిబడిన్, దనుజేంద్రు
సన్నిధికిని, మనుజేంద్రుఁడు వచ్చి వినయ
మహనీయుండై. (విక్ర. ౨. ౧౪౨.)

క. భూరమణులు భవదీయభ్రమరులు రా
వలయుఁ గదలి మనబడి ననుచున్.
జై. భా. ౫. ౧౪౦.

౨. స ప్తమ్యర్థకము, అందు.

శా. ... తలద్రూళ్ళ స్నేఖులవెంటఁగాను బడిన్
నిర్మగ్నులై. (మను. ౩. ౩.)

గీ. ఘంట ఘం గని బ్రోయు సంగళ్లబడిని,
మరిగి తిరుగుసరాదికి... (హంస. ౨. ౪౯.)

వి. ౧. వెనుకనుండునది.

గీ. నిలుకడఁ గొల్లఁ గూడియున్నదిఁ గదలక్కు
వెంగులుబడి వాహనుల కెట్టు [illegible]
వచ్చు ... (హేమ. ౩. ౨౨.)

౨. ఎదవుడి, వాయువు.

సీ. తామరపగవాఁడు దయితుండు గూడి నీబడి
  చూపుఁ గుడిచూపుఁ బరిఘవింప
  ఉ. హరి. ౧. ౧౧౭.

౩. చిన్నది, అల్పము.

క. బడిపసులవారి గొల్లల, గుడిపంబుల జంగ
  మరుస గాని చేకొలఁదిన్, బడి మాఁరుఁ
  ద్రిదండంబున, నెదమఁ గుడి స్మారసింహ
  ము తినరీతిగా (హైజ. ౪ ౬౫)

ద్వి. ఒడినెలకాంద్రను కోజులవారి, బడిపసుల
  జనులను బంతంబుబంట్ల.
  బస. పు ౩. ౫౧౧. పం

వి = బడిమి. ౧ చక్రాకారభ్రమణము, గుండ్ర
  ముగా త్రిప్పుట. (చూ. బడిద్రిప్పు.)

౨. అనుసరణము, వెంబడించుట.

సీ. ఇది మింటఁ బఱచుపక్షీంద్రుఁ జూపిన నీడ
  బడి వాలునందాఁకఁ బఱవఁ జాలు.
  మనుచ. ౫. ౩౧.

సీ. అకట నీమీఁద రా నంత రయుంగని
  దానవే యేను నీతలఁపుబడిన, నడచెద .
  కళా. ౬. ౬౩.

౩. విధము, రీతి.

మ. ... నాప్రావీణ్యముం గోలుపోయిబలిష్ఠం
  దగుకాముబారిఁ బడి నే నెట్లోర్తునే బందిశ,
  త్తబడిం బాపపుత్రుష్ణ యిప్పు దకటా దీర్ఘా
  కృతిన్ రొప్పెడిన్. (భాగ. ౯. ౫౪౫.)

క. తోడిఁబడ విమయాతురు నని, విదువుమనుట
  కంటెఁ గలద వేఱే పగ స్వేర్పదరఁ
  గథాదుల నోకటం, బడి డోఁచుం బలికి
  మైత్రిఁ బాపుట రొంప్పన్.
  అము. ౪. ౧౯౧.

౪. మార్గము, త్రోవ.

సీ. పరగి రాజ్యాత మును నేదపారదృశ్యు,
  ... బడిబారద

కడుమూర దైవగతిచే, ... కారల
  బడి దప్పఁ ... భూతు.
  హరి. పూ. ౨. ౨౨౩.

క. ఒక్కత నొక్కత దప్పఁగ, నెక్కడికేనిఁ
  గొనిపోయి యెలమి రమించున్, దక్కిన
  వనితలు తనబడి, నక్కడ నక్కడను వరసి
  యరసి భ్రమింపన్. (హరి. పూ. ౯. ౨౧౧)

౫. తరబడి, పరిమాణము, కొలఁది.

ఉ. వేలబడిన్ వణిగ్విపణివీథుల పాటకకార
  రాసులు . (చమ. ౧. ౨౨.)

౬. క్రమము, వరుస.

మ. అరవిందానన తెల్ల నల్ల నభు దయ్యా
  స్థానముం జేరి బంగరుబెత్తంబులవారు పేరు
  బడి వక్కాణించి చూపందమున్.
  రామా. ౨. ౯౦.

౭. దిట్టతనము, శౌర్యము.

సీ. గుహఁ జొచ్చి నిదురించుకొల్పులి మే
  ల్కొల్పి బడిఁ బిల్చుఁ దిట్టుఁ దైఁ బరక
  యున్న. రా. వి. ౩. ౬౫

౮. పన్ను, భాగధేయము.

సీ. అరి బడి యప్పన మప్పన పంగడు పంజె ప
  న్నాడికో గిడి బెడిగ, కో రవఁగాఁ
  జెలంగును భాగధేయంబు ...
  ఆం. భా. ౨. ౧౯౨.

౯. వేగము, శైఘ్ర్యము.

చ. ప్రిదిలినసీమఁ గేల పవరించుతలోదరి కోర్తుఁ
  గాంచి లోగదిరినపాపభీతి బడిఁ గన్నుల
  మూడ్చు ... (హైమ. ౩. ౯౭.)

క. బడి నేఁగుదెంచి యొఱు దని, విడుగు
  బరె ... వాల్మీ. ౨. ౯౧.

బడికొల్ది = విధముకొల్ది, పాటినబట్టి.

గీ. తల్లిబడికొల్ది చెట్టంచు మల్లపంబు, లాడు
  దురు నిన్నుఁ గూర్చి నమ్మకారమొంబు...
  ... శ. ౯౭. (ప్ర. ని. పా.)

వి: బడిగాను, బడిగొల్పు, ... బడిబడి

బడికొను. స. క్రి. గ్రా. అనుసరించు.

ఉదా. పెద్దలు చూపిన మార్గమును బడికొనుట చిన్నలకు శ్రేయస్కరము.

౨. పోలు, సదృశమగు.

ఉదా. తండ్రిని బడికొను కూఁతురు దృష్టవంతురాలగును.

బడికోడి. వి. ౧. పెద్దజాతికోడి. (గ్రామ్య) ౨. భక్ష్యవిశేషము.

బడికోలు. వి. ౧ ఒడికొనుట, అనుసరించుట. ౨. చాలు, పోలిక, సామ్యము.

మ. అరుణ శిత ద్వదశేందురాగ మిళనా పాదు ర్భవతోర్కర కంబుల శేఖల్ సుధలంచు రా జీకశె నెమ్మోముకుత్తుఁ క్షైత్రంపుఁ బు, వ్వులలోఁ దద్గుణ లబ్ధ్య గంధఫలిఁ బుష్పల్ పుట్టి పోఁదోలెనా, చ్చెల! చేఁక్షై, తెలిపెందుఁ దల్లి బడికోల్ చెట్టాట యంశా మహిన్

అము. ౫ ౧౩౨.

(తల్లి ఒడికోల్ చెట్టు = తల్లిపోలిక యందలి మర్గుణము.)

బడిఁద్రిప్పు. చూ. బడిత్రిప్పు.

బడిగల్లు. వి. చోపదాయి, జాతిబోసు.

సీ. అవనినిరూపకరూప ఖనిత నీరు నిలుంగడె పిని తూదూరతృప్తి యనిన, జాకన కాద యూతఁడు నన్ను బ్రమియించి యాగతిఁ దోడ్తెచ్చి నిచటికిఁ నురుకుఁ, బతియైనయాతఁడు దన్నుఁ బ్రథమంబునందు గృహారామమునఁ గాంచుటాదిగాఁగ, నది తుదగాఁగ నను స్తంబు వినిపించి తత్ప్రసంగంబునఁ దనదు పేరు, కులము విద్యయు నట్టిటి కోరిక యును, చెప్ప యా కోర్కె సాధించు చింతఁదక్క, చింత రొమ్ములఁగట్టి యేఁగు చెంచితిఁ, గొలుచుకుఁ, బోవ బడిగల్లువడిరా బో పొలఁతి యనిరా.

కళా. ౩. ౧౦౫.

బడిత. వి. రూ. ఒడిత, బడితె.

౧. ఇనుప కట్ల గుదియ, పరిఘము. ౨. దుడ్డు కఱ్ఱ, జంతువులను గొట్టు కఱ్ఱ ౩. గోడమదు రునకుఁ బెట్టు కఱ్ఱ.

బడిత పాఠము. వి. చదివిన పాఠము.

ద్వి. విడువు మీజే తాలి విద్దెలాజ్జలకు, బడిత పాఠము. దొంగ పదరు లన్నియును ...

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౮౨౭.

బడితి = బడిత.

బడితె = బడిత.

బడిత్రిప్పు. రూ. బడిఁద్రిప్పు. స. క్రి. ౧. (మరణ దండనము పొందినవానిని ఊరికంబము నెక్కించుటకు పూర్వము) నగరము చుట్టును ఊరేఁగించి త్రిప్పు.

౨. (బడిమి + త్రిప్పు) బడియు, (దృష్టిదో. పరిహారమునకై) దిగఁదుడుచు.

ఎ. గీ. దాని తెలిపేటకు మాయటుఁ గేసరాన్న,
ఘంట మప్పుడు బడిత్రిప్పి పోకు జోక తె...

చమ. ౨.

బడిపనులు = చిన్న పనులు. (రూ. బడి.)

ద్వి. అగ్గడి చుట్టు విల్వాశోక సురభి, గుగ్గులు
క్రముకాది కుజములు పెట్టి, మరువంబు దమ
నంబు మాచి పత్త్రియు,వరుసను బహుపువ్వు
వాటికల్ నాటి, బాలవారిని దివ్వెటీలను బల్ల
గోలలవారిని గుడిపూజరులను, ఒడిసెల
శాంద్రను నోజాలవారి, బడి పనుల జనులను
బంతంబు బంట్ల, ద్వారపాలుర సువిధానుల
విండ్లవారిఁ దలారుల వారక యేలి ..

బస. పు. ౩. ౫౧౧ పం.

బడిపెద్ద. వి. ౧. ఉపాధ్యాయులకు సహాయుఁడుగా నుండఁదగిన ముఖ్యవిద్యార్థి. (ఇంగ్లీషు-మానిటర్.) ౨. బడికిపెద్ద. యజమానుఁడు.

బడిబడి. అవ్య. క్రి. ౧. ఒకరివెంట నొకరు.

క. ... ప్రమదంబున బంధు జనులు బడిబడి
రాగన్. కుకంద. ౨. ౧౫౫. (ప్రాన్య.)

చ. కదు నతి పెక్కువట్టి యధికంపుఁ గులీనతచే
నతండు స్వగ్గదుల జనాధిపుల్ దనకుఁ గన్యల
నిచ్చుచు నుండు రెండపేళ, బడిబడిఁ జెప్పె
వంత నది సొంటిగఁ బట్టక వారి యాసుచే,
నడపాడ దలక బొరయునట యుల్పము లయ్యెఁ
గులాధిపాలకుల్.

కళా. ౩. ౪౪.

౨. పాటిపాటికి. ౩. తరతరము. ౪. వెను
వెంటనే. తత్క్షణమే.

చూ. వెంబడిన్.

బడిమి. వి. ౧. బడియుట రూ. బడియు.

౨. చక్రాకారభ్రమణము.

ద్వి . . నీ కష్టాత్మురాలి, నిందయుఁ జూడంగ
నీ క్షణంబునను, బందిగాఁ గొనిపోయి
పట్టముచుట్టు, బడిమిగాఁ ద్రిప్పి కూపంబు
లోపలను, ఒడఁద్రోసి రండు యూపని
వెంతైన, మునిగేదింక ముమ్మాటికి వెలవు
చనుఁడని పలుక .

ద్వి సారం. ౩. ౧౪౭-౧౫౨. పం

౩. ఘాతబలి.

బడియు. రూ. బడి ౧. చిన్న దుడ్డుకఱ్ఱ

సీ. అర్చుచు గోపాలు రందఱు నందంద బడి
యల రాలను బడఁగ వైచి, కొన్ని దవ్వుఁ
వానిఁ గొమురార వానిన కొని ధాత్రిఁ
దారఁగించి కొన్నిటిల, నిక్కి పెళ్లని కొమ్ము
లుక్కిన విఱుగంగఁ బిగిచి ధారుణిఁ ద్రోచి
పగులఁద్రోచి కొన్ని యుద్విధమున నన్నింటి
రాల్పంగ నిష్ఫలంబయ్యె నన్నిచతురవు
ఫలనిపాత హాతంబగు బహుతరము
చటులశాఖా విభంజన జనితరవము, సమద
గోపాల నినదాగర్జారవంబు, గలసి గగ
నంబు శబ్దాత్మకంబాయె.

హరి. పూ. ౬. ౧౪

గీ. ఏమి చెప్పఁగ నున్నది? యేవిధమునఁ
గాక జెడలించుచున్నాఁడు వాలకుఁడు?

మునుము లోఁగిలిచేసి లోఁగుచో శివాజ్ఞ?,
యెందును వడఁకిన వడఁకుచో బడియఁబెట్టు?

కాశీ. ౨. ౧౪౪.

పిచ్చిబడియ = మూర్ఖుఁడు.

౨. శవయానము.

బడియు. స. క్రి. (దృష్టిదోష పరిహారమునకై) దిగఁదీయు, దిగఁదుడుచు.

ఉ. ఈరుల డీఁగఁ బోఁడి కృపకోర్వఁగాఁ
దన కేఁక నవ్వుతో, శేయవపా లపాంగ
ముల నెంటఁ బ్రసాదము చేసిన నిన్నకా,
నాయకుఁ డెంతయుం బ్రియమునం
గయికోఁడో కా సొల్లు దిక్కులం, బ్రాయపు
చంద్రికల్ బడిసి పాలఁగఁ బైచుచు
న పూర్వార్థముగ.

వై. ౩. ౧౩౩.

(బడిసి, బడసి అని పాఠాంతరములు.)

చ. అని చెలులెల్ల దూరి ధవళాంబుజ భాజన
రాజి నాభటింపిన కుసుమాన్నరాశి పయిఁ
జక్కని చెందొవ జోతి నిల్ప యం, ద్వనితకుఁ
జుట్టురా బడిసి పైచి సుగంధ పలాశి వాటిఁ
కా, యని యుక్తరీతి బంటులకు నామితిఁ జేసి
రశేశధంగులన్.

పండితా. పర్వత. ౩౫౯. పా.

(బడసి అని పాఠాంతరము.)

బడిదోగిరము. (బడి³ + ఓగిరము) కొంచెముగా పెట్టిన యన్నము.

బడిలి. వి. తూఁటు, బెజ్జము, రంధ్రము.

బడివాటు. వి. (బడి³ + వాటు) చిన్న దెబ్బ.

వ్యవ. బడివాటుజ్వరము = కొద్దిగా తగిలిన జ్వరము.

బడివారడి. వి. రూ. బడేవారడి. ౧. తలపన్ను, వ్యక్తిగతముగా ప్రతి ఒక్కరికిని విధించిన పన్ను. ౨. రెంటికిని గల భేదము.

బడివేటు. వి. (బడి + వేటు.) చూ. బడివాటు.

బడిశ. బడిశము.

బడిశము. సం. వి. అ. న. (రూ. బడిశ, బడిశె, బలిశము.) చేపలను బట్టు గాలము.

బడిశి. బడిశము.

బడిసి. వి. రఘ. (ఓరుగల్లు దేశీయ తెలుగు) అని ప్రాణ్యము.

బడిసివాటు. వి. (బడిసి, √బడియు + వాటు) దిగఁదీసి పైచుట.

విణ. దిగఁదీసిపైచినది, దిగఁదుడుచుపైనది.

సీ. బ్రహ్మలోకంబు గాశిక బడిసివాటు, విష్ణు
లోకంబు గాశిక వినిమయంబు, దాస
దాసానుదాస బృందంబుగాక, యింద్ర
చంద్రాదిలోకంబు లిద్ధముహిమ.

కాశీ. ౭. ౧౫౦.

బడగ. వి. ఒకజాతివాఁడు. బ. బడగలు.

బడగు. రూ. బడుగు.

బడుగు. వి. కృశము.

విశే. కృశము, కృశించినది, క్షీణించినది

సీ. కొంచెఁగొక్క విగుత్రులై మీఁటిన నవియు
నట్టింపొందు గుబ్బపాలిండ్లతోడఁ, గడుఁ
గృశత్వంబునఁ బిడికిటి లోపల నడఁగెడు
బడుగు కౌన్నడుముతోడఁ, జిలువప్పు తెలి
విగ్గు చిలుకుచుఁ దనరారు తళుకు లేఁజెక్కు
టద్దములతోడ, జగతి కెందును లేని చక్కఁ
దనాన పొంపగు చిన్ని ముద్దు మోముగమ
తోడఁ, గరము విలసిల్లు సకలాంగకముల
తోడ, రహిఁ దనర్చు నలంకార మహిమ
తోడ, ద్వారకాఖల దండ నింపారుచున్న,
ప్రతిమ నొక్కటి చూచె భూపాలచంద్ర

కళా. ౫. ౧౩౨.

౨. శక్తిహీనుఁడు, అసమర్థుఁడు.

మ. అడగే నిన్ను వరంబు వేగమ యహల్యాజార!
విచ్ఛేదయునా,కడు రాజార్థ విభూషణుండు
వరమీ నసన్నాఁడు యుష్మాద్దృశుల్, బడు
గుల్ వాంఛిత మీసమర్థులె? వృథాలాప
ప్రబంధంబులన్, జడిపెట్టం బని లేదు
మిన్నక తపశ్చర్యా విరోధంబుగాన్.

కాశీ. ౪. ౧౦.

౩. అల్పుఁడు.

క. కడుఁగొత్తలు నీవిటువలె, బడుగుం బాటించి
యిన్ను ప్రార్థించెదు నీ, యడుగులకోని,
యాటకుఁ బను, పడి కారము నీకు మమ్ముఁ
బాడియె పొగడన్

హరి. ఉ. ౯. ౫౩.

సీ. నీవిక్రమ క్రీడ నిజ హృదయంగమంబై,
మెచ్చు శ్రీధరుం డనుఁగుఁ దండ్రి, నీ యాజ్ఞ
కొండిన చేరక ముద్రిత వదనుఁడై వర్తించు
వాగ్వరుండు, నీ తూపు కోర్వక నిటలాక్షుఁ
డును తనూఫలకంబు చాటునఁ బాయఁ
డెప్పుడు,నీ విజయకీర్తిచిహ్నిత జయ జంగమ
స్తంభమై యున్నాఁడు జంభవైరి, యింకఁ
దక్కిన బడుగుల చెన్నదేల?, యిట్టి నీ
విల్లు పసిబాల చేఁచుట్లు?, పర్వతం
బెత్తు కేలన బంతియొత్తి, కడిమి చెలువంగఁ
జూచితే కాయజన్మ!

కవికర్ణ. ౩. ౧౧౫

(ప్రాఁతప్రతులలో బడగు అని ఈ శబ్దము
అకారమధ్యముగా నున్నది కన్నడ
భాషలో ఇది బడగు, బణగు.)

బడుగుదేవర. బడుగల దేవర.

గీ. ఇదె కంటిరే శ్రీమహేశ్వరం బనుచు, నదె
మీఁదట మహేశ్వరావాస మనుచుఁ, గడు
నొప్పు బహు మహాక్షేత్రంబు లనుచు,
బడుగుదేవర యర్థపతి యందుఁడనుచు
జయవెట్టఁ డిటుగూడఁ జాఁ జెల్లననుచు జయ
జయఘోషము జయజయ యనుచు.

పండితా. పర్వత. ౨౯౧. పే.

బడువ. రూ. బాడువ. వి. పల్లపుచేలు.

బడువు. బడుగు.

క. కొన్నెల నీరెడి నవ్వును, గన్నుల చెలువంబుఁ
జన్నుగవ యొప్పిదమున్, కొన్నెదుము
బడువుఁ దనమును, బున్నమచెలఁ దగడు
కోమ పొలుపును మెఱయున్.

పద్మ. ౧ ౧౫౯.

బడే. రూ. బడియ. చిన్నదుడ్డుకఱ్ఱ

సీ. ఆ పద్మముఖఁ బాసి యేపోడిమియు లేక
పచ్చవిల్తునిచేతఁ జచ్చుకంటె, నిగ్రహం
చేడ పాణిగ్రహోత్సవ సౌఖ్యమూపోవఁ
దొలితొలి ననుభవింతు, నటమీఁద బ్రతుకు
స్వైవాధీన మెట్లయ్యె నయ్యెఁ గాకేమి
సేయఁగవచ్చు, చావులేకుండ నాజముచేత
నాకు దెచ్చినవారుగలరె యీ సృష్టియందు
నడుము నడిఁకి యున్న నడుఁకునె బడె
పెట్టు?, వీరలెల్ల నీతి విదులుగారె?, దూర
ధీతిఁ జేసి చేరువ నగు కీడు, తప్పఁద్రోచు
తెరవు చెప్పగలరె?

భోజ. ౪ ౪౫.

బడే. విశే. పెద్ద.

బడేగండ్లు = పెద్దకలుగులు.

సీ. పెనుఁగంప తొడుగు లీడ్చిన పెంట్లు సని
యయ్యొగగనంబుతో రాయు కానవములు,
కదులావు మానిని కాలరాచిన చీమ
చాలయ్యెఁ బక్ష్యాది జంతుపంక్తి, బడే
గండ్ల కొంటెమైఁ బడిన విఘ్నక వాకాము
లయ్యె మారిజంతమా త్రిపతాలు, మనపాలు
రడుగులోఁ జనఁగ్రుక్కుకాళి ఫలాకృతు
లయ్యెఁ గులాచలములు, మృదుల గోమయ
పిండ సమ్మిళిత కార, కేల్ల ఫలబీజ సమస్ఫూర్తి
వీర్ల ప్రజలు, కమలసంభవ పరదాన గర్వితా
సురవర పట్టణ నిర్భరా క్రమణ విక్రుతి.

పాండు. ౫. ౧౨౮.

బడే = బడె.

సాహెబ 'బడేసాయబు జోర్యస్యులా! తొలి
యేకాదశి యెప్పుడు'

బడ్డు. వి ౧ మగగుఱ్ఱి (శ ర) దడ్డు, ముఖ్య
ముగా ఏనుఁగుమేధ్రము (గ్రామ్య.)

౨. తోఁకు

(మాండలిక) గొంపబడ్డు

బణ్ణాము. దై. వి క్రొత్త యిత్తడి పాత్రముల సమూ
హము (శ. ర.)

బతిము. దై. వి వ్రతము

సీ. ఆ విపట్టి మణికంధరుని దిక్కునందు
దృష్టినిగుడ్చి యొక్కింత చెవియొగ్గి,
యొకకేల మాటఁగాదక యుండఁగల భావి
తికి పొంజ్జ సేయుమ నిట్ఛలత్వ, మునకొకిం
చుక సేవు వినియారా వాసశామినుల లే
లిట్టెద యనుచునగిన, నదియేమి యొత్తిఁ
గింపుమని యాలతాంగి తన్నవయంబు
నడుగ నిట్లనియె నతఁడు, నీకు కేమని
చెప్పుదు నీరజాక్షి!, యదేఁచుకొనియెంద
ననిన నవ్వడేఁపు రాదు, పరమ పంజమిఁ

దానట్లు బతము చెలఁడి, మిగులఁ బుది రంథ
చేసిన తగవు వినుము.

కళా. ३. ५౧,

ఎ. గీ. నియమ మెఱరాదు సేయంబు సేయకంబు,
కట్టడియనంగ దేవతా కార్యనియమ, మంజ్ఞ
గాఁ బల్కఁ బడు జన్నె జన్నియ యన బత
మనఁగ వ్రతము తెలియుఁ బార్వతీశ.

ఆం. భా. ౨ ౧౪౪.

బతిమించు. రూ. భ్రమించు.

బతిసీ. వి. ఒకరకము పట్టుబట్ట.

రగడ. జిలిబట్టులు మంజిడులును, దోఁపులు
తెల్లులుఁ జెంగావులు సకలాతులు, జలి
పంబులు దుప్పట్లును మాదావళులును
కోబులు జిలిబిలి జాతులు, గింజెంబులు
బతిసీల్ దసలీలును గిమ కాళరములు సుకదట్టి
ముల్లు, కంటకి గుజ్జరి మదపులు కొంద
లుఁగఁ గలిగిన పలుకన్నెల పుట్టమ్ములు ..

కవికర్ణ. ३. ౧౯౫.

బతిమలాడు. (వ్యవ) = బతిమాలు.

బతిమాలించు. స. క్రి. (√బతిమాలు.) ప్రే.
బతిమాలునట్లు చేయు.

బతిమాలించుకొను. స క్రి ఇతరులు తనను
బతిమాలునట్లు చేసికొను.

బతిమాలిక. వి. బతిమాలుట.

బతిమాలు. వి. అనునయపూర్వకముగాఁగాని,
దైన్యముతోఁగాని అడుగు, ప్రార్థించు, లాలన
చేయు.

ఉ. ఒక్కొకనాఁటి నీ వదరు లుల్లమునం దణ
పోకపోసి దే, చక్కఁగఁ గోర్కి దరిఁ
జేరదుఁగాయని చాల వమ్మాకిన్, మక్కువ
తేనిచ్చోట బతిమాలిన నాయది కండుఁగాక
నా, తక్కువ నీ ప్రస్తావన మిత దక్కిన నేసట
గాద యేటికిన్.

శృం. రాధా. ३. ౧३౧. టా.

బతిమాలుచు. రూ. బతిమాల్చు (√బతి
మాలు.) ప్రే. స. క్రి. బతిమాలఁజేయు.

క. గత జీవుఁడు ప్రేఁగనిరొమ్ము, కతయది మాని
యరణ్యఁ బంక్తికంఠుని రొమ్ముఁ దా, నతఁడు
మును భ్రమిసేఁగ్రా, బతిమాలిచె జగముఁ
బడ్డి భారము వాసెన్.

రామా. ౮. ౨३౦.

బత్తడిక. రూ. బత్తళి, బత్తళిక. వి. అంబుల
పొది.

బత్తాయి. వి. బత్తావియా దేశమునుండి వచ్చిన
ఒకజాతి నారింజ.

బత్తి. వై. వి. భక్తి, విరాళి.

ద్వి రండు పండితుఁబట్టి కొండీత్సుబంబ, రెండు
గన్నులుఁ గొలకుండు పుద్భుండు, మఱుపుండు
వలచిన భంగి నింకేల, మటి చూడి కాని
రొండ మల్లికార్జునుని, బత్తియు గిత్తయుఁ
బండితు పాలి, మిత్తియు గిత్తియు మీరకుం
డమదు ...

పండితా. మహిమ. ४౯-५౦. టా.

ద్వి. నంది యనుచు కొక్క నరుని గిత్తించి
యుంబున బత్తి మా యుంతిఁ జై కొలి

పుష్టుడుఁ దనయుండు పుష్టుడు వతనిఁ,
బెట్టుఁడు నంబెన్న పేరంచు నరుగ ...
పండితా. మహిమ. పు. ౧౬౬.

బత్తీయము. హై. భత్యము, కయిజీతము.

బత్తీస. హిం. ముప్పదిరెండు.

ద్వి. రమణ బత్తీసాది రాగంబులకును .
ద్వి. భాగ. (చూ. బ్రౌణ్య.)

బత్తీసు = బత్తాయి.

బత్తుఁడు. దే. వి. కమసాలివారి పట్టపుఁ పేరు. చేతిపనులు చేసి జీవించు జాతులలో అయిదు జాతులవారు తమ నామధేయమున కుపనామముగా పెట్టుకొను పేరు

ఉదా. వడ్లబత్తుఁడు = వడ్రంగి.

హై. వి. భక్తుఁడు.

కడుపుబత్తుఁడు. తన కడుపే దేవునిగాభావించువాఁడు.

ద్వి. కట్టడులకు లోనుగాక మాయలను, మట్టి
మల్లాడి నిర్మల లింగసేవ, గట్టిగాఁ బట్టని
కడుపు బత్తులకు, పెట్టు భక్తి ఘటించు నిల
బసవన్న ...
ప్రభులిం. ఇష్టలింగగతి. ౧౬. ౧౦౯. పా.

క. బత్తులు మనువాకర్తుల, మొత్తరి పశు సమూహ
ముండములు చండములౌ, నెత్తురు ధార
లుడారవి, పత్తిమిరవవారుణ ప్రభలు ప్రబ
లంగన్.
పాండు. 3. ౩౮.

ద్వి ఎగుడునో యొక బత్తుఁ డీ భూతుకమును,
తెగుడకున్నను లింగ మెుుగఁగా కనచు.
పండితా. పర్వత. ౨౯౦. పా.

బత్తెము. రూ. బత్తెయము. ప్రతిదినము రాబడిగా వచ్చు భత్యము.

బదనాము. హిం. అవమానము, చెడుపేరు. (బదలాము అని వాడుక మాట శ. ర.)

బదనిక. వి. వేఱొక చెట్టుమీఁద మొలచునట్టి తీఁగె.

సీ. బదనిక వదనిక బవనిక యన వందచనుఁ
దిప్పతీఁగె నాఁగను గుడూచి . .
ఆం. భా. ౧. ౫౮.

బదర. వి. ౧. పగులు.

(వ్యవ.) ఆ కుండ బదరపోయినది.
౨. పాఁచితీఁగె. శ్రీ.

సం. ఆ స్త్రీ ౧. కార్పాసి. శ్రీ. ౨. పాఁచి
తీఁగె. శ్రీ. ప్రత్తిచెట్టు. శ్రీ. ౪. ప్రత్తి.

బదరము. సం. వి. అ. న. ౧. రేఁగుపండు. ౨. ప్రత్తికాయ.

—వి. అ. పుం. ౧. ప్రత్తిచెట్టు. శ్రీ. ౨. ప్రత్తి
తేడ.

బదరి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రేఁగుచెట్టు. శ్రీ.

ద్వి. బదరి తింత్రిణీ బిల్వపాటలీ క్రముక, కదళీ
కటూశ్వత్థ ఖర్జూర లుంగ ...
ద్వి. నల. 3. ౨౬౦౨౫.

బదరిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. రేఁగుచెట్టు. కీ.
౨. రేఁగుపండు. ౩. ప్రత్తిచెట్టు కీ. గంగా నదీ మూలమందు గల అధార ప్రవాహములలో నొకదాని పేరు.

బదరికము. వి. పెట్టె

ఆ మూఁడు వగల పగిది ముడుపులు దెప్పించి,
కలయ నొక్క బదరికమున నుంచి,
కాంతశేశ్వరుని నగరి పురోహితుఁడైన,
గాలవునకుఁ గౌతుకమునఁ బనిచె

జై. ౮. ౪౬.

బదరికాశ్రమము. నరనారాయణ తాపసుల ఆశ్రమము

బదరీచ్ఛదము. సం వి అ క్లీం సుగంధద్రవ్యములలో నొకటి.

బదరీతపోవనము. బదరికాశ్రమమందు తపస్సు చేసికొనుటకు గల వనము.

బదరీనారాయణము. వి పుణ్య స్థలములలో బదరికాశ్రమమయిన స్థలము

బదరీపత్రము. సం వి. సుగంధ ద్రవ్యములలో నొకటి.

బదరీవనము. సం. వి. రేఁగుచెట్ల వనము.

బదరీవాస. సం. వి. అ. స్త్రీ. దుర్గ. (బదరీ వనమందుండునది.)

బదలాయించు. స క్రి ౧. (ఉద్యోగులను) ఒక చోటనుండి మరియొక చోటికి మార్చు.
౨. ఒకదానికి మాఱుగా నింకొకటి యిచ్చు

బదలాయింపు. వి. మార్పు. చూ. బదలాయించు.

బదులు. వి. (అ. బదిల్) ౧. మాఱు.

క. వేదుక రొసంగ విభునకుఁ, జేడియచేఁ తకును బదులు చేయని చెయువుఁ, వీడని క్రీడాభరమును, జాడని చూడ్కియును ప్రథమ సురత క్రీడన్

కవిజ. ౩ ౧౦౪

౨. అప్పు.

(వ్యవ) చే బదులుగా అయిదురూపాయలు తెచ్చుకొన్నాను కుంచెడుబియ్యము బదులు పుచ్చుకొన్నారు. ఇంకను బదులు తీర్చలేదు.

౩. ప్రతి

సీ పోలికయనఁగఁ బోల్పొందు నుపమ పేరు,
ప్రతిమాఱు బదు లనఁ బ్రతినిధి యగు.

ఆం. భా. ౨. ౩౦౨.

బద్ద. రూ. బ్రద్ద. వి. ౧ కాయయొక్క ఖండము.
ఉదా. గుమ్మడి బద్ద, పొరకాయబద్ద.
౨. వెదురు లోనగువాని చీలిక, పాయ.
ఉదా: వెదురు బద్దల చాప.
౩. చీఁటు, పగులు.
ఉదా: అద్దము బద్దలయినది.

(వ్యవ.) అబ్బాయికాళ్లు బద్ధలయినవి.

౪. విల్లు, ధనస్సు.

ద్వి. వెలందిపుంబ్రాకెల పిచ్చోళ్ళులుగను, దశు

కొత్తతలియుబద్ధలు వచరించి.

ద్వి. పరమ. 3. ౨౪౧. పా.

౫. పేము, వేత్రము. (చూ. బద్దలవారు.)

విశే. బద్దవంటిది, పలుచనిది, సన్ననిది.

ద్వి. వాటుఁగాలువ తోటివలెనున్న నడుము,

బద్దచెక్కలు నంటు బలసినతొడలు.

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౦౮౯. పం.

జ: బద్దపరి, బద్దపరికె, బద్దలవారు.

బద్ధకము. వి. (సం. బంధకం.) పాలుమాలిక, మాంద్యము. (శ. ర., గ్రా)

జ: బద్ధకించు.

బద్ధకించు. అ. క్రి. (√బద్ధకము) పాలుమాలు, మాంద్యముకొందు. (శ. ర.)

బద్దపరి = బ్రద్దపరి. వి. (√బద్ద.) పేముతో నల్లినకోడెము. (శ. ర.)

బద్దపరికె. వి. (√బద్ద.) పలుచనివిల్లు.

సీ. బద్దపరికె యనఁ బలుచనివిల్లు యా ..

ఆం. భా 3. 3౨.

బద్దలవారు = బ్రద్దలవారు. వి. (√బద్ద.) వేత్రధరులు.

ఉ. హెచ్చినసంభ్రమంబున వసేకులు బద్దల వార లొక్కెడఁ, వచ్చిరయి పోఁది రాకొ అవుధారిఁ గకాటితొ తన వ్యడిన్.

కళా. ౨ ౬౦.

బద్దించు. స. క్రి (సరిగా మున్నదా లేదా యని కొలిచినదిరయ తియగకొలుచు. శ. ర.) లెక్క సరిగా మున్నదా లేదా యని మతిరయింకపాఠ పరీ క్షించు. (వా.)

బద్దు = బద్దురు. వి. (సం. అబద్ధమ్. ప్రా. అబద్దు. క. బద్దు.) అబద్ధము, అసత్యము, బొంకు.

సీ. అబద్దు లాబద్దు లాబద్దు లాబద్దు లిన్నియుఁ బలికింప కెరటు మంచె ...

శివధ. ౪. ౫౮.

క. ... గ్రద్దత్తుక చూచి నీమను, బద్దులతో మందు నమచుఁ బలుకఁగ మెలుకున్.

పా. పంచ. ౧. ౫౪౭.

(శ. ర. పా. బద్దుర ముద్రి. పా.)

గీ. బద్దు మా బొంకు వాఁగ దబ్బర యనంగ ... చెల్లుఁ బేళ్లు, ధర నసత్యమునకును ...

ఆం. నం. మాన. ౫౦౯

జ: బద్దుకొను, బద్దులపుట్టిక.

బద్దుఁడు. విశే. (సం. బద్ధః) బంధింపఁబడిన వాఁడు, పరవశుఁడు.

క. బద్దులఁ దొలుపుట్టుక మద్దులఖాలకుఁడు ద్రోచినోడిఁ బడంగను.

వి. పు. ౬. ౧3౮.

బద్దుకొను. స. క్రి. (బద్దు + కొను స్వార్థమున.) అబద్ధముగఁ జెప్పు, కల్పించిచెప్పు.

గీ. కట్టితో రేలు విటులన న్నటిలంజ,సుద్దు లాకొన్ని లేనివి బద్దుకొనుచు, ననఁటిపం డ్లొల్చి చక్కెర నద్దుకొనుచు, దాని పనివెట్టి తోళ్లుమాత్రంబు చిక్కు.(బహు. ౫ ౬౬.)

బద్దుర = బద్దు. వి అసత్యము, బొంకు (శ. ర, గ్రా)

బద్దులపుట్టిక. వి (√బద్దు.) బొంకులాడి, అబద్ధాలకోరు.

ఉ. పైనపుదట్టిఁగట్టుకొని బద్దులపుట్టిక వెంట రాఁ ... (రా. వి. ౨. ౫౯.)

బద్ది. వి. దళ, బట్టకొన.

సీ. బద్ది యటంచనఁగను వత్తియనంగను వెళ మంచనఁగను వెలఁగుదళలు.

ఆం. భా. ౨. ౧౫3.

ద్వి. ... పరిరంభ్రుఁ జేసి కౌఁగిలింపఁ గూర్చిన భద్రదంబులును.
పండితా. పర్వ. ౩౪౪. పా.

బద్ర. వి. (సం. ద్వాదశ. ప్రా., హిం. బారహ్.) పండ్రెండు.

క. ఆ త్రిపురాంతక దుర్గమునందుఁ బశ్చాత్తాపమునఁ బ్రాంతముచే రై, బి త్తిగ యుద్ధగ బద్రము, ఆ త్తుణమున ఫలదీనట్టు చేతికి దెచ్చుక.
ఉ. హరి. ౩. ౧౨౧.

బద్రపము. వి. (సం. ఛిద్రం.) రంధ్రము, జాగ్రత్త. (శ. ర.)

బధిరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బధిరముగా చేయఁబడినది.

బధిరిమము. సం.వి.స్.పుం. చెవుడు,బధిరత్వము.

బధిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చెవిటివాఁడు.

బద్ధగుదము. సం. వి. అ. న. ఒకవిధమైనరోగము. (దీనిచే మలబంధాదులు కలుగును. కల్ప.)

బద్ధఫలము. సం. వి. అ. పుం. కరంజము, కా. (రా. ని.)

బద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కట్టఁబడినది. ౨. సంకెలవేయఁబడినది. ౩. పట్టుకొనఁబడినది. ౪. చెఱపెట్టఁబడినది. ౫. కట్టుకొనఁబడినది. ౬. అడఁపఁబడినది. ౭. నిర్మింపఁబడినది. ౮. కూర్పఁబడినది, ఒకటిగాఁ జేర్పఁబడినది. ౯. పొదుకొన్నది, నాఁటుకొన్నది,స్థిరము. ౧౦. మూయఁబడినది. (కవాటము లోను.) ౧౧ చెక్కఁబడినది, తాపఁబడినది. ౧౨. రచింపఁబడినది. (పద్యము.) ౧౩. చిక్కుకొన్నది. ౧౪. గద్దకట్టినది, కదుములుగట్టినది. (నెత్తురు.)

బద్ధముష్టి. సం. విణ. (ఇ.) ౧. పిడికిలిపట్టిన వాఁడు, ౨. పిసినిగొట్టు, కృపణుఁడు.

బద్ధమానుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మానము పూనినవాఁడు, మిన్నకుండువాఁడు.

బద్ధరసాలము. సం. వి. అ. పుం. జాతిమ్రానము ఒకజాతి రాచమామిడి. కా.

బద్ధరాగుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఒకదానియందు అనురాగము నిలిపినవాఁడు.

బద్ధసూతము. సం. వి. అ. పుం పాదరసము చొక్క పాకవిశేషము.

బధ్యము. సం. వి. అ. పుం. నీళ్లరాకుండ కట్టుకట్ట. (శ. ర.)

బనాతు. వి. (హిం. బనాత్.) వస్త్రవిశేషము ఒకవిధమైన ఉన్నిబట్ట.

రగడ. పెంకమూలలును మార్గ్యపుటములు బనాతులును, నకలాతు లిం పొప్పుచలికప్పడంబులును ... (హంస. ౫. ౩౫౬.)

బన్న(ము)పడు. అ. క్రి. (బన్నము + పడు.) భంగమునొందు, అవమానము నొందు.

గీ. తక్కఁగలయింతిగముల వాదమ్ము లడరి, పట్టుకొని రేఁచి పీ డెల్ల బన్నపడఁగ, దొడ్డగాని రథకుంజరతురగతతులు, దమక వలపమునికిఁ దిగఁద్రావి చనిరి.
భార. మా. ౧౭౭.

క. అలిగిన నఱుగక రుగ్గలు, పలికిన మతి విరవి యట్లు ప్రతివచనంబుల్, వలుకక బన్నము వడి రూరఁ, దలపక యున్నతఁడ చూడ ధర్మజ్ఞుఁ డిలన్. (భార. ఆ. ౩. ౧౪౬.)

బన్నపఱుచే(ఱ్చు) స. క్రి. (√ బన్నపడు.) భంగము నొందించు, అవమానపఱుచు.

ద్వి. నిన్నఁ గా దట నున్న నీరజోదరుఁడు, బన్నపఱ్చుడు బలి బంధముల జేసి.
పండితా వాద. ౧౩౬ పా.

బన్నము. వి. (సం. భగ్నః. ప్రా. భగ్గం. క. బన్న పు.) ౧. అవమానము, పరాభవము.

గీ. శాఁడు ప్రొద్దున వడినబన్నములు మాన ...
భార. ఉద్యో. ౩. ౨౫౭.

సీ. ... నీకు సారథ్యమొనరించ కౌరవగ, నాదు నీతని బలశాలిఁగా దలఁచకు నాకిందు నిట్టిబన్నంబు గలదె.
భార. కర్ణ. ౧. ౨౬౯.

ఉ. పరఁతి [illegible] బన్నంబు [illegible] గడున్. (భా. రా. అర. ౧. ౧౬౦.)

౨. అవమానము, ఓటమి.

శా. నీ చే శిష్యుఁడ నయ్యుఁ దుర్పదనిజా నీకంబుచే బన్నముం, గైకొంటిం గద చాలదే .. (దశా. ౫ ఆ.)

క. ... బన్నమునఁ బొందఁ బరాభవాతి ...
ఉ. రా. ౨. ౬౦.

సీ. అవమానసంక్షతి యలరు బన్నము [illegible] గోటమి యాడుట ...
అం. భా. ౨. ౨౨౪.

3. ఆపద, కీడు.

క. మఱచితె యాతిఁడు మనలం, బఱచిన బన్నములు ... (భార. ఆర. ౧. ౧౧౪.)

క. ... మ ర్త్యాకోటిబన్నము గడచె ...
ఉ. రా. 3. 3౧౪.

క. మదిరాపోలవలలంబడి, [illegible] బన్నములఁ బొంది రహి ...
రసిక. 3. ౧౫౨.

౪. చెఱుట, నాశము.

దండ ... తొల్లి [illegible] బన్న [illegible] ...
శివ. ౨. ౪౧.

౫. [illegible].

క. ... బన్నరము బన్నంబు [illegible] ...
[illegible]

౬. [illegible]

ఉ. [illegible]

రాదులం, బన్నపుటాలాడి [illegible] వచ్చాడఁ గోళ ... (కా. సం. ౩. ౧౫౯.)

గీ. గురుని ధీమవు వధియించి కౌరవులకొ, నన్న [illegible] బన్నములు వలికి.
మార్క. ౬. ౧౯౯.

వి: బన్నపడు, బన్నపఱుచు.

బన్న(న్న)సరము = బన్నసరి. వి. (వర్ణ సరమ్.) ౧. పలువిధము లగు మణులఁగ్రుచ్చిన హారము.

ఉ. అని వర్ణింపందగినవర్ణనలం గదంచి [illegible] మణిగణంబులు నిజమణిగణంబులతో బన్న సరంబులై [illegible] ...
కు. సం. 3. ౨౩౨.

గీ. కాది యటు పెట్టి పసుపాడఁ దలఁగిరువసము, బరణిమాకట కెలకొన్న బన్నసరము.
పాండు. ౪. ౨3౧.

౨. హారము, హారవిశేషము.

సీ. ... పన్నగవిసరము బన్నసరము.
వరాహ. ౯. ౭౯.

ద్వి. చనుకట్లమీఁదఁ బచ్చలబన్నసరములు దారహారంబులును బొందుపఱచి.
రం. రా. బాల. ౫౫. పా. 3. పం.

గీ. మృగమదాలేపమును మాని దగరుకలన, బన్నఁగవమీఁది కొప్పిరి బన్నసరము.
ఆము. ౫. ౧౦౭.

ద్వి. మలి గొన్నవల్లబూనలబన్న సరము.
పండితా. దీక్షా. ౪౭. పౌ.

ద్వి. [illegible] రంజిల్ల బణ్ణసరము గీలించి.
ద్వి. [illegible] ౪. ౨౦౪. [illegible]

సీ. వరవిశేషంబు ల త్తరగ యు త్తరంబు బన్న సరంబు [illegible].
అ. భా. [illegible]

బన్నసరి=బన్నసరము. వి. ౧. హారవిశేషము.

సీ. విరుల సన్నగుబన్నసరులఁ జెన్నగుమిన్న
కులుకగుబ్బలఁ గ్రాఁగి తొలఁగఁ జేసి.
చంద్రా. ౪. ౧౫౯.

ఉత్సాహ. పండిదండ లుంగరాలు సన్నబన్న
సరులు హొన్నందెలు... (ప్రబంధ. ౨౬౩.)

గీ. పరగ వెలలేనిచొకట్లు బన్నసరులఁ, బవిమి
సొప్పారుపచ్చలు పతకములును.
యయా. ౫. ౧౦౦.

బబ్బుర. వి. వృక్షఫలాదులపై నుండు త్వక్కు, తొక్కు, పెచ్చు.

సీ. మీఁదిబబ్బురగీసి మృదువుగాఁ జేసిన విరుల
మృణాలహారములు వైచి.
వి. శకుం. ౩. ౪౧.

సీ. కరకకాయలమీఁద గలుగు బబ్బురయును
విప్పలిమూలంబు తిప్పతీఁగె.
అష్ట. ౨.౪౩౦

ఆ. కప్పి యుల్లి కుంకి యుప్పు కరక్కాయ,
బబ్బురయును భృంగి ప్రసవమునకుఁ, బాన
వస్యములను బరగింపఁ బాముల, విషము
తొలఁగిపోవు జేగిరమున. (చి. శి. చి. వి.)

బబ్బురించు=బొబ్బరించు. అ. క్రి ౧. అఱచు.

సీ. ఎదఁ దొక్కి నిదురవోయెడికుంభకర్ణుండు
బబ్బురించుచు లేచి ప్రాఁకులాడె.
దశా. ౩. ౨౦౩. (పలవరించు అని భావము.)

౨. అదరిపడు, దద్దరిల్లు.

ద్వి. పాతాళలోకంబు బబ్బురింపఁగను, అతత
బ్రహ్మాండ మందంద పెలుప.
ద్వి. భార. విరా. ౩. ౫౩.

బబ్బులి. వి. (క. బబ్బులి.) ప్రబ్బలిచెట్టు.
Ep. In V. 100. పా.

బభ్రుధాతువు. సం. వి. ఉ. పుం. సువర్ణగైరికము. (రా. వి.)

బభ్రువాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అర్జునునకు చిత్రాంగదయందుఁ బుట్టినకొడుకు, మణిపురరాజు.

బభ్రువు. సం. విశే. (ఉ.) ౧. పింగళవర్ణము గలది. ౨. రోగమువలన బట్టతలగలవాఁడు. ౩. కులభ్రష్టుఁడు, కళ్ళుమూసుకున్నవాఁడు.-వి. ఉ. పుం. ౧. అగ్ని. ౨. పింగళవర్ణము. ౩. ఒకయాదవుఁడు. ౪ శివుఁడు. ౫. విష్ణువు. ౬. విశాలమను దేశభేదము. ౭. నీలావరి. కి. రా. ముంగి. న. పింగళవర్ణము. - స్త్రీ. కపిలగోవు.

బమ = బ్రమ. వి. (సం. భ్రమః. క. బమ.) భ్రాంతి, భ్రమ.

వ. .. మమనికరంబుల దూరంబులం గనుం
గొని కాలుసోద యనుబమ యొదల నెదుగ.
ప్రబంధ. ౧౭౬.

జ : బమయించు

బమయించు. స క్రి. (√బమ) భ్రమింపఁజేయు, మోసపుచ్చు

క. .. నేఁ డిదె చుటంబై బమయించెను
నన్నున్ ... (ప్రబంధ. ౬౩౦.)

బమి. వి. (సం. భ్రమిః) భ్రమణము.
(చూ. బమిపుర్వు.)

జ : బమిపుర్వు.

బమిపుర్వు. వి. (బమి + పుర్వు.) భ్రమరము, తుమ్మెద.

సీ. బిరికొన్రాపుడు మరువల్లి బమిపుర్వు తుమ్మెద
కేఁటి ముద్దుగలకాళ్ల,పురు గన భ్రమరంబు
పొలుచు ... (పాం. వి. తిర్య. ౫౯.)

బమ్మ=బమ్మఁడు. వి. (సం. బ్రహ్మ. క.బొమ్మ.)
౧. హిరణ్యగర్భుఁడు, బ్రహ్మదేవుఁడు.

క. తమ్ములకన్నను గన్నులు, తొమ్మిది గుణము
బను నెచ్చిఁ బొయ్యాలి కంచుం, బమ్మ
తనతీయుగోపాం,తమ్మన బ్రాహ్మణాంకతం
దలిపెఁ దెలుప్. (కవిజ. ౧౫ ౬౨.)

గీ. బమ్మకోలమునఁ బట్టినబల్లిదుఁడతఁ.

అచ్చ. రా. సుం. ౨౦.

౨. బ్రాహ్మణుఁడు. (చూ. బమ్మరాకాసి.)

౩. వేదము. (చూ. బమ్మచారి.)

బమ్మయుమ్ము = బ్రహ్మాస్త్రము.

గీ. బమ్మయుమ్ము పేర్కొని యజ్ఞగబంటుమీఁద, వైవ వడి దంభజాలక వానిఁ గుదియఁ గట్టి వైచిన ... (అచ్చ. రా. సుం. ౧౩౨.)

జ : బమ్మఁడు, బమ్మకట్టు, బమ్మచారి, బమ్మరాకాసి.

బమ్మఁడు = బమ్మ. వి. (√బమ్మ.) బ్రాహ్మణుఁడు.

క. ... రమ్మని యుంచెఁ జాలును, బమ్మఁడు నావెంటఁ బెద్దపరుగున వచ్చున్.

వైజ. ౪. ౩౩.

బమ్మకట్టు. వి. (√బమ్మ.) బ్రహ్మాస్త్రబంధము.

ఆ. అనుచు వేఁడుక నినహానుమంతునకుఁ గడు, నగ్గి చల్లనయ్యె నాతఁ డంతఁ గడఁకఁ బ్రాఁతమినుకుఁడుపులు గొడఁగినఁ గడిఁది మీఱు బమ్మకట్లు వీడె.

అచ్చ. రా. సుం. ౧౪౦.

బమ్మ(మ్మా)చారి. వి. (√బమ్మ. - సం. బ్రహ్మచారి.) బ్రహ్మచారి, వటుఁడు.

గీ. పా మ్మనినఁ బోయి యొకచిన్నబమ్మచారి, వేత గిన్నియఁ బట్టెంచెన్ ...

వైజ. ౪. ౯౯.

క. అయన బమ్మచా రిట్టారయము. ...

వైజ. ౪. ౧౧.

సీ. ... తడుపుదాల్పు, వడు గొంటిజందెము నాఁడు బమ్మచారి యన బ్రహ్మచారికి వ్రమరు ... (పాం. ని. మాన. ౮.)

బమ్మర = బమ్మెర. వి. భ్రాంతి.

౧. (చూ. బమ్మరపడు, బమ్మరవోవు.)

జ : బమ్మరపడు, బమ్మరవోవు, బమ్మరించు బమ్మరిల్లు.

బమ్మరపడు. అ. క్రి. (బమ్మర+పడు.) దిగ్భ్రమ చెందు.

ద్వి. అమ్మహాధ్వని విని యామందవారు, బమ్మర పడి లేచి పరికించి చూడ.

ద్వి. భాగ. ౧. ౧౦. పా.

బమ్మరవోవు. అ. క్రి. (బమ్మర + పోవు.) దిగ్భ్రమచెందు.

ద్వి. మిమ్ముఁ గోఁతులు పట్టి మెదిచిన వారు, బమ్మరవోవుచుఁ బరలెంచి వారు.

రం రా యు ౩౭౮. పా. ౧౪. పం.

బమ్మరాకాసి. వి. (√బమ్మ.) బ్రహ్మరాక్షసి.

సీ. బమ్మరాకాసులభంగినిఁ జెట్టెక్కి వదరుచు నున్నట్టిబర్హిణములు. (రసిక. ౩. ౧౭౪.)

బమ్మరించు=బమ్మరిల్లు. అ.క్రి. (√బమ్మర.)

౧. చాంచల్యము నొందు.

సీ ...శయానం దయ్యె నావేళఁ దయ్యెఁ జిత్రశ్రేణిఁ గని బమ్మరించె నేని, వది చిత్ర గ్రహము .. (భార. అర ౫. ౧౫౩.)

('ఉన్మదించె నేని' ముద్రి.పా.)

సీ. పాదమూలిక నైన వడిఁ బట్ట నమకట్టి బరి కించి కానక బమ్మరించు.

భార. విరా. ౨. ౩౦౧.

ఉ. లోలాక్షి తన్ను నాలోకించు సెలవున భావించి సొమ్మది బమ్మరించు.

దశకు. ౩. ౧౫౨.

౨. భ్రమించు, దిద్దిరఁదిరుగు.

ఉ. తనులత యుబ్బిపోవ వెడిదంబుగఁ [illegible] నిజాస్త్రవేదనన్, వనచరకోటి [illegible] నాఘనిఘోఁగిలి వాని [illegible] [illegible] బమ్మరించుచు ... (భోజరా. ౫. [illegible])

బమ్మరిల్లు=బమ్మరించు. అ.క్రి (√బమ్మర.)
౧. దిగ్భ్రమచెందు.
ఉ. అగ్నిదావానలంబు వంగారవర్ణండు, బమ్మరిల్లి
తేలఁబడిన .. (భార. ఆది. ౭. ౪౪.)
ఉ. అనుడు ఘనుఁడు భోజాఁడును మది
గ్రమ్ముకొను, బమ్మరిల్లి పసిఁడిబొమ్మ వాడు,
జాన మల్ల మన్న దానవు మీరాజా, దాన
మెంత .. (ద్వా. ౨. ౫౧.)
౨. భ్రమించు, దిద్దిరఁదిరుగు.
సీ. పన్నగంబుల కెల్ల భయము మిక్కుటముగాఁ
బాతాళలోకంబు బమ్మరిల్లె.
మి.క్రి. ౪. ౫౦.

బమ్మెర. వి. మోహపెట్టుట
(చూ. బమ్మెరకత్తె)
జః బమ్మెరకత్తె.

బమ్మెరకత్తె. విశే. (బమ్మెర + కత్తె) మోహ
పెట్టునది, భ్రమకలిగించునది.
ద్వి. రొమ్ముల కుంపట్లు రోఁకట్రామిండ్లు,
బమ్మెరకత్తెలు నమ్మనిబోంట్లు ... వన్నె
కత్తెలు వారవనితలు మఱియు.
పండితా. పురా. ౩౫౩. పా.

బమ్మెర=బమ్మెర. వి. (సం. భ్రమః. ప్రా. భమ.)
౧. భ్రాంతి.
సీ. ... బదిరి బమ్మెర యన భ్రాంతి చెలఁగు.
ఆం. భా. ౧. ౧౦౩.
౨. మోసము, వంచన. (చూ. బమ్మెరగొలుపు.)
జః బమ్మెరగొను, బమ్మెరగొలుపు, బమ్మెర
పోక, బమ్మెరపోవు.

బమ్మెరగొను. అ. క్రి. (బమ్మెర + కొను.)
బమ్మెరపోవు. (చూ. బమ్మెరగొలుపు.)

బమ్మెరగొలుపు. స. క్రి. (√బమ్మెరగొను.)
భ్రమపెట్టు, మోసపుచ్చు.

క. ...మమ్మును లక్ష్యము సేయక, బమ్మెర
గొల్పెద వటంచు వారలు వల్కన్.
పార్వ. ౪. ౧౭౩.

బమ్మెరపోక. వి. (√బమ్మెరపోవు.) బమ్మెర
పోవుట, భయముచే దిగ్భ్రమచెందుట.
మ. ... బృహద్గతిజనిత్వదైకనిర్వ్యాపటి,చికతో
బమ్మెరపోకతో వటకు ... ఒకకాంతార
మృగంబు ఛిన్నఖురటంకోదగ్ర మై కెంచినన్.
కేం. పంచ ౨. ౧౬౭.

బమ్మెరపోవు. అ. క్రి. (బమ్మెర+పోవు) ౧.
భయవిస్మయాదులచే మూఢమగు.
క ఆలెడిదపుర్రామోఁతకుఁ గా,దే బమ్మెరపోయి
బెండుపడిరి . (పారి. పూ ౯. ౪౯.)
చ. పలుకుచు యిట్లు గొంతి విని బమ్మెరపోయితి
మింత పెట్టిదం,బు లగునె మాటలు ...
భార. ఉద్యో. ౪. ౨౨.
చ. జలరుహాక్షుఁడు. .నొంచె బలపదరాతి
ముఖాధులను బమ్మెరపోయి కలంగి పాఱఁ
గన్. భాగ. ఉ. ౧౦. ౪౦౫.
జః బమ్మెరపోక.

బయఁకలు = బయ్యఁకలు. వి. బ. (క.
బయకె) వేవిళ్లు. గర్భిణీలక్షణములు.
ఆ. చెలువ బయఁక లైనఁ జెప్పనేటికి సన్న
సిగ్గుపడుచుఁ జెలువ చెంతఁ దలఁగు.
ద్వా. ౩. ౩౧.
గీ. ఇట్లు వర్తింప నాతనియింతి గర్భ,కలితయై
చిట్టుముల బయఁకలుపొంగమునఁ, జెలుపు
గనుపింప ... (శుక. ౨. ౧౪౭.)

బయకాఁడు. వి. (√బయలు. వృత్తివర్ణ
లోపము.) ౧. స్వరాదుల ప్రకటించువాఁడు
వైణికుఁడు.
సీ. ... బయకాఁడు వీణాగానఁ దనఁ జెల్వు
వైణికుడు ... (సాం. ని. మూల. ౧౦.)

గీ. పంచమస్వరంబెంతి బయకాఁడు పట్టి మీఁట, గమ్మ మనసాదమున గ్రమ్మకరణిఁగాఁగ.
పార్వ. 3. ౪౫.

సీ. మన సైన నొకసారి తనుఁదాకె బయకాని మునిఁ బిల్చి పాడింపఁ గొనఁగరాదు.
చం. రా. ౨. ౨౫.

౨. గాయకుఁడు, పాటపాడువాఁడు, రాగమును వెలువరించువాఁడు.

సీ. పరిహాసకులు నటుల్ బయకాండ్రు వెంగళులు గాచినా రని తెల్పుకటికవాని.
ఉ. రా. ౪ ౨౨౩.

సీ. ఇంపుసొంపులఁ బాడు నెలతేఁటిబయకాఁడు లకు వన్నెమీఱు నీలము లొసంగె.
అని ౨. ౪౧.

3. గానవిద్యోపాధ్యాయుఁడు.

ఉ. బయకాఁడు లొనర్చినట్టి ప్రా, వేళ మంగళ ధ్రువలు వీనుల కింపుగఁ బాడి రంగనల్. (నైష. ౭. ౧౪౭.)

ఉ. అలరాజని భాస్యరమొలుంగు గట్టిగా, కోయిల కంచుకుత్తికలకున్ బయకాఁ డన వచ్చె నెచ్చెలీ. (విజ. వి. ౧. ౧౧౯.)
(ఇట ఔపమ్యద్యోతకము)

౪. యంత్రగాత్రముల రెండిటియందును నేర్పుగల వాఁడు

సీ. గాణయం చనఁగను గాయకాభిన వెల్లు వీణెకాఁడనఁ దగు వైణికుండు, బయకాఁడనంగ నుభయకారి విలసిల్లు
ఆం భా. ౨. ౨౦౭

తెలుగంటిబయకాఁడు = దేవవైణికుఁడు, నారదుఁడు.

సీ. నిలుచుండి వీణ చేతులఁ బూని తెలుగంటి బయకాఁడు మేల్కొల్పుపదముఁ బాడ.
కువల. ౧. ౧౨౫.

మావుసెమ్మెమబయకాఁడు = తురగముఖ గాయకుఁడు, తుంబురుఁడు.

గీ.... మావుసెమ్మెమబయకాఁడు మధురగాన, రీతి రంగేశుఁ బాడ సంగీతభరణి.
శ్రీరం. మా. ౪. ౧౫౭.
(మావుసెమ్మెమ అపముద్రి.)

బయకము = బయ్యంక. వి. వాద్యవిశేషము.

ద్వి. భ్రమరముల్ సాళెముల్ బయకముల్ మెఱసి, రమణఁ బంచాంగి పేరణి యాడువారు. (పండితా పర్వ. ౪౩౫. శ్రీ_త్రప్రతి.)

బయకారము. వి (బయలు + కారము[1].) గానము. (చూ. బయకాఁడు.)

ఉ. . కిన్నరమెట్లబంతిసం, గాతపునన్నబంతి బయకారపుఁగన్నదగాళిపంతుకా, సాతతతానతానలపసం దివుటాడెదు ...
పెద్దనచాటువు.

ఙ: బయకారి.

బయకారి. విణ (బయకారము + ఇ[3].) సంగీతము పాడువాఁడు

గీ. మంతుఁ దన నొప్పనెఱవింతవసొంతకాని, సొగనుబయకారిజాణను జూచి దగ్గి.
హంస. ౫. ౧౭౯. (విలాసవంతుఁడనిభావము.)

బయలీదించు. స క్రి (√బయలు.) వట్టియాన కలిగించు

గీ. దూఱఁ దగునిన్ను నొకటికిఁ దొంటియట్ల, కల్లకూరిమి నెఱవువాక్యముల నన్ను, నివ్వడును బయలీదించె దిదియకాద, కుటిల తడిపొఁతఁ గుత్తుక గోయ టనఁగ
ప్రభా. ౫. ౧౨౪.

బయలు = బైలు. వి. దే. (సం. బహిః. ప్రా. బహి. క. బయల్.) ౧. ఊరు, మందిరము మొదలగువాని బహిఃప్రదేశము, వెలుపటి టుచో.

సీ. అపుంచగాదఖాత్రీపదంబెవ్వానికపివాఱుగా సేఁగునట్టి బయలు. (మనుచ. ౧. ౧౧.)

వ. ... మందిరంబు ప్రవేశింపక యొక్కబయల నిఖిలబంధుమిత్రపరిజనపరివృతుండై నిలిచెన్.
భార. కల్యా. ౧. ౪౧.

గీ. ... తాను, బయటఁ గొలువున్న సమేఁడి కొండ (శైవ. ౨. ౪౨.)

౨. శూన్యప్రదేశము, వట్టిచోటు, అవకాశాది శూన్యమగుప్రదేశము.

ఆ. ...నీవ యుర్వి యేలు, గుజ్జువులును, నేఁగులు లేనిబయలు నీ, తలఁపె కట్టికొనుము ధర్మతనయ (భార. కల్యా. ౨. ౬౨.)

ద్వి. పండినచే లెల్ల బయలుగా మేసి.
ద్వి. మారిశ్చ పూ. ౪౯౨. పం.

సీ ఇంద్రజాలపువిద్య నెచ్చోటనైనను బయలు పట్టణముగాఁ బన్నవచ్చు
విక్ర. ౪. ౧౧౩.

గీ ఎల్లవారును జూడంగ నిట్టిబయుల, నెట్లు సంగమ మగు నని యింతి యన్న.
భార ఆది ౩ ౪౨.

గీ. . తెలు, పులుగఁ దోఁచె నెండమావుల బయళ్లు (ఆము. ౨. ౪౬.)

క. దినకరుఁ జూపి తత్పరిధఁ, గొనివచ్చెద నను నె యొట్టివమతియు నారా, మునిశరశిఖిఁ బడ వరిగడు, పని వలవదు పీత నీకు బయలం గలదే (బా. రా. అర. ౨ ౧౫.)

(పైఁబైనున్నదా ? నులభమా ? యనిభావము.)

౩. ఆకాశము.

సీ. సపిండితుంభఱబులు బయ లంబుచీచులు ప్రమ్మరావర్తంబు పులినతలము.
భీమ. ౧. ౯౩.

మ. చెలియల్ గన్నియ ముద్దరా లబల నీకే మంబు చింతించు నిర్మల దీక్ష బయ లాడంపుమాటలకునై మర్యాదఁబోఁ దట్టి స్మృత్యుల్లఙ్ఘుండవు ... తెగ చేయంగాదె యగునె ... (భాగ. ౧౦. పూ. ౨౯.)

ఉ. చెచ్చెర విప్ర డిబయలు చెప్పినమాటలు నమ్మ వచ్చునే. (వీర. ౨. ౧౫౨.)

౪. అవకాశము, సందు.

ద్వి. అహితకుమారులచేత నంచితమణుల, బహు కరద్యుతి నొప్పుభద్రపీఠంబు, బట్టించిరా నిసేల బయ లిచ్చి పాయు, నట్టన భూదేవి నెమ్మి చేకొంచి.
రం రా. ఉ. ౧౬౯. పొ. ౨౬ పం.

ఆ. భానుదీప్తు లదర బయలీక మేఘముల్, నీడ చేయుచుండ ... (భా. రా. యు. ౨౬౦.)

విశే. ౧. శూన్యము, వట్టిది.

వ. అక్కుదురాజు దవచుట్టును బయ లగుటఁ గలయం జూచి. (భార కల్య ౧. ౩౯౯.)
(ఇట నేసారహిత మని భావము.)

గీ. ... అపుడు మనసైనికులఁ గీచకారి నెదుర, నలికి పాసిన బయ లయ్యె నతని మనము.
భార. భీష్మ ౨ ౯౨.

ద్వి. భక్తవత్సల విన్నుఁ బరికింపఁ దరమె, భక్తియోగము దక్క బయలుమాటలకు.
రం రా. బాల ౧౬ పొ. ౨౦. పం.

(బయలుమాటలు = వ్యర్థాలాపములు.)

౨. బహిర్భూతుఁడు, వెలుపలివాఁడు, బహిర్భూతము.

ద్వి. భావంబులకు నెల్ల బయలైనవాఁడు, దేవదేవుఁడు సర్వదేవతామయుఁడు.
రం. రా. ఉ. ౫౯. పొ. ౨౦. పం.

క .. అరద వాయుద, పండితుఁడును విరుదు నైనవతికిని బయలై. (ఆము. ౪. ౨౩౨)

౩. ప్రకటము, వెల్లడియైనది.

సీ. పొన్నపువ్వులఁ బోలుపొక్కిళ్లు బయలుగాఁ గట్టచేర్చు చీర కటిభరమున.
కాశీ, ౩ ౧౨౯.

క. నా వివి యుక్త దీ భావం, బీవనితకు నీవని
తకు నిది యనుచు బయల్, గావించి తథ్య
మిథ్యాభావంబులు మీరలేరు పలుపఁగ
వలయున్. కళా. ౩. ౨౦౯.

క్రి. విణ. శూన్యముగా.

గీ. బయలు నవ్వుచుఁ బడుకిల్లు వాచికొనుచు.
దశకు. ౬. ౧౫౪. (బయలు = ఊరక. అని భావము.)

ఇ: బంగనబయలు బయకాఁడు, బయకారము, బయలీదించు, బయలుదామర, బయలుదేఱు, బయలుద్రొక్కు, బయలుపుచ్చు, బయలుమెఱయు, బయలువఱుచు, బయలువెడలించు, బయలుపోవు, బయలెక్కు, బయలేఱు, బయల్పట్టు, బయల్వెదలు

బయలుదామర. వి (బయలు=తామర.) నీటికి బైటనుండు తామర, మెట్టతామర.

ద్వి. వనవిల్లుశరధుల నగడుజంఘలును, బయలు
దామరలఁ గీడ్పఱచుపాదములు.
ద్వి మారిశ్చ. పూ. ౭౯౯. పం.

బయలు(ల్)దేఱు. అ. క్రి (√బయలు) ౧. గృహాదులనుండి వెలువడు.

గీ. బయలుదేఱినచుతుఁడు లోపలను నతియు,
గాని యన్యులు లే రైరి ఖచరపతికి.
దశా ౨. ౫౧.

సీ. ముసుఁ గేసికొని మాలమాల డాఁగిన దిశా
ధిపుల కిప్పుడు బయల్దేఱఁ గలిగె.
ఉ. రా. ౧. ౧౫౦.

౨. పుట్టు.

(వ్యవ.) అతని కొడుకు బయలుదేఱినాఁడు.

బయలుద్రొక్కు = బయలుపడు. (√బయలు.) ప్రకటమగు, వెల్లడియగు.

సీ. ప్రబలబాహాంతరద్రఢిమఁ గాత్రిస్యంబు బయలు
ద్రొక్కఁగఁ గులపర్వతములు. గీ.... కొల్చి
తీఱిల్లు ... శుక. ౩. ౨౧.

బయలుప(ల్ప)డు=బయలుద్రొక్కు. అ.క్రి. (బయలు + పడు.) ౧. ప్రకటమగు, వెల్లడియగు.

క. కలిమికి భోగముల కదా, ఫల మని తమ
మెఱసి బయలుపడఁ బెల్లుగ వి,త్తలవిడి
భోగింపక . (భార. విరా. ౧. ౧౮౦.)

వ. వీర సఖులు వచ్చుచున్నవారు మంత్ర
రహస్యంబులు బయలుపడకుండవలయు ...
నైష. ౨. ౯౭,

గీ. నేసఁ బ్రాలు చల్లిరి వేడుక ల్బయలు
పడఁగ. నీలా. ౩. ౫౨.

౨. గోచరించు.

(క.) కనఁబడు.

చ .. బాలపైఁ బలు వెడలన్ బయల్పడిరొ
వల్దకుచంబులఁ గత్తుయుగ్మమున్.
భార. ఆది. ౮౮౩.

చ. . చల్లనీట మయిపూఁతగరంగినఁ జన్ను
దోయిపై, నరుదుగఁ గామముద్రలు బయ
ల్పడకుండఁగఁ గప్పె ధారణీశ్వరకరనిర్గళ
త్సలిలసాంద్రసరోజసమాజపత్త్రిముల్.
విక్ర. ౫. ౫౫.

గీ. అట్టిరమణుండు దివియ నహోర్యకనయ, విభు
మణిస్తంభమున నరవెడలి బయలు, పతి
తెనంగుచు .... (వసు. ౬. ౪౯.)

(చ.) తెలియు, వ్యక్తమగు.

ఉ. వారలు పూనినట్లు వనవాసము సల్పిరిదిర
వేది తన్ముదయఁగా బయల్పడనియట్లుగ
నుండెడువత్సరంబులును, జేయవచేయవల్
గడచె ... (భార. విరా. ౩. ౧౦౬.)

వ. ... అని కట్టి పల్యంబోయి బయల్పడఁ
బిల్చి .... కు. సం. ౫. ౬౦౫.

౩. నిర్గమించు, వెలువడు.

వ. ... కమనీయసౌందర్యలీలఁ బయలుపడిన
కామిని యిందిరాకామిని యనియును ...
ఉ. రా. ౨. ౬౧.

బయలుపుచ్చు. స. క్రి. (√బయలు.) ప్రకటించు వెల్లడిచేయు.

సీ. సద్వస్తు బయలుపుచ్చంగ రా దనుచునో
రిక్కగుంపుల నేర్పరింపదయ్యె. గీ. ...
నిస్తంద్రచంద్రికావిలసనంబు.
చంద్రా. ౫. ౬౨.

బయలుమెఱయు. అ. క్రి. (√బయలు.) బయలుపడు, వెల్లడియగు

గీ. వారి యజ్ఞాతవాససంవత్సరంబు, నిండ
కుండంగ మున్న పార్థుండు బయలు మెఱసి
సమయంబు దప్పెను ...
భార. విరా. ౫. ౩౬౮.

ఆ. కురులు గూడ మేను మెఱుఁగెక్కఁ
జాలిండ్లు, బయలుమెఱసెఁ.. తోయజాస్య
కలరుఁబ్రాయ మైన.
హం. పంచ. ౩. ౩౦౧.

గీ. సంతతజలాంతరాళసంస్థానమహిమఁ, బ్రాఁచి
పట్టినమేనితో బయలుమెఱసి,వచ్చి వలి
గట్టుతోలిపట్టి . వసు. ౫. ౩౬.

బయలువ(ప,ల్ప)ఱుచు. స.క్రి. (√బయలు) బయలుపడఁజేయు, ప్రకటముచేయు.

సీ. మాటిమాటికిఁ గూర్మి మాటు వేసెద నన్నఁ
బైకొన్నవలవంత బయలువఱుచు.
విక్ర. ౧. ౧౨౪.

ఉ. అంత దశాననుండును ... మతివెంచ్చిన
భీషణకోపవహ్ని చేఁ, బ్రాంతరకోణకాంతు
లు బయల్పఱుపన్ ... (ఉ. రా. ౩. ౯౬.)

బయలువెడలించు. స. క్రి. (√బయలు.) బయటికి వెడలఁజేయు, నిర్గమింపఁజేయు.

బయలు(ల్)వోవు. అ. క్రి. (బయలు+పోవు.) ౧. బయలుపడు, వ్యక్తమగు.

ద్వి. ఒనరంగ లోలోన నోసఁగి నిక్కి,
పనిఁ బంప నేఁడిద బయలు వోకుండఁ,
కేడిద ననియుఁ జెప్పెద నవుచు.
పవ. ౩. ౧౮౨. పా. ౧౫. పం.

౨. వెలుపలికిఁబోవు

గీ. ... అయలరుఁబోణి, ధరణియం దొక్క
రాజనందనునిమీఁద, నిలిపెనఁట బయల్వో
కుండ నెమ్మనంబు. (శైవ. ౩. ౧౯.)

బయలెక్కు. అ. క్రి. (బయలు + ఎక్కు.) బయలుపడు, ప్రకటమగు

సీ. వెలువలచూపులా కలిగిన,యీ కెల్ల బయ
లెక్కఁ గా కని బకకులంబు.
కళా. ౨. ౩౮.

బయలేఱు. వి. (బయలు+ఏఱు) ఆకాశగంగ.

ద్వి. బయలేఱు వెల శిరోభాగదేశముల, నయ
మార భోగిసంతతి ందనమ్ము, లగుచున్న...
ద్వి. పరమ. ౧. ౩౧. పా.

బయల్వట్టు. అ. క్రి. (బయలు+పట్టు.) స్థానము విడిచిపోవు, పాఱిపోవు.

సీ. పట్టు గానక బయల్వట్టి రాదిత్యులు ఖచ
రులస్తోకబలు గట్టువడిరి.
ఉ. రా. ౧. ౨౮౫.

బయ(లువె)ల్వెడలు. అ క్రి. (బయలు + వెడలు.) బయలుదేఱు, నిర్గమించు.

గీ. వింధ్యభూధరమును బయల్వెడలి యచట,
నఖిలలోకైకకర్మద యైనయట్టి, నర్మదను
గ్రుంకి ... వాల్మీ. ౨. ౬౫.

లయగ్రాహి. చెలువమ్మున బయల్వెడలి కమ్మ
నగువింటఁ, దమ్మివిరిముల్కి వెడదమ్మగ
నమర్చి ... నీలా. ౩. ౩౯.

బయిడాలము = బైడాలము. (శ. ర. చూ. బైడాలము.)

బయిరవాసము = బైరవాసము. వి. అంగ వస్త్రము. (చి. వి.)

బయిరాగి = బైరాగి. వి. కూద్రసన్యాసి. (శ. ర.)

బయిరి = బైరి. వి. శ్యేనభేదము, ఒకజాతిడేగ. (ఇది గద్దంతయయి పెడఁదనిడుదనల్లనిఛాయలు లక్కవం గలిగి తోఁకను మీఁదియుండి సమము లయి తెలుండిసాఁగిన రెక్కలు గలిగియుండును. చి. ని.)

బయిలు = బైలు. (శ. ర.)

బయిసణ = బైసణ. వి. పిశాచాలంకారయొక్క బంధనము. (శ. ర)

బయిసి = బైసి. వి (సం. భవిష్యమ్.) ౧. అనుగ్రహము, దయ.

ద్వి. మాకోఁటిభక్తులమనిశియు నునిశి, నీబయిసియె కాద గిరిలోపకార.

బస. పు ౫ ౩౧౦. పం.

౨. గౌరవము, గొప్పతనము.

ద్వి. బయశైవమెనక నీప్రజలలోపలను, బయసిపోవుట కొంత పాపంబు కొంత.

ద్వి. శ. పా. ౨. ౩౮. పం.

సీ. తొడివి క్రమ్మఱఁ గాలు విడిచి పక్కడుంగు జాడిఁగి యాయముఁ బట్టి క్రుక్కఁజేయఁ. గీ. జేసి యిటు శేకమ్ములబయిసిఁగొనియె, జనవిభుఁడు కూడ శోకకొన్ని జాగిలములు. (చంద్రా. ౨ ౯౧.)

౩ మేర, హద్దు. (చూ. బయిసిమాలు.)

౪. శోభ, సొంపు. (చూ. బయిసిమాలు.)

౫. భాగ్యము. (శ. ర)

జ : బయిసిమాలించు, బయిసిమాలు.

బయిసిమాలించు. స. క్రి. (√బయిసిమాలు.) గౌరవము చెఱుచు.

(శేశ్యమాత.) సీ. .. పోటివిటుల. గీ. బయిసిమాలించుఁ దనపిన్న వయసుజాఁణి, పడుపుబుద్ధులు దలకెట్టి .. (వైజ. ౨. ౮౪.)

బయిసిమాలు. అ. క్రి. (√బయిసి.) ౧. మర్యాదతప్పు.

చ. తగవులు విల్వఁ బొల్పఁడినదైవము దొక్కటనీవు క్రుచ్చువై, మగువలమాత్రకుం బయిసిమాలిన చేరికెఁజెప్పికొందము ...

పరమ. ౪. ౧౧౦.

౨. మేరమీఱు, హద్దుమీఱు.

గీ. బాలెఁ గడుఁదూలి జవరాలిపై విరాళి, బయలుమతి మాలి తమి సొలి బయిసిమాలి.

శకాం. ౨. ౯౭.

౩. శోభతఱుఁగు, సొంపుచెడు.

గీ. ప్రియము గలిగిన వంగికరింపవలదు, ముందదీవన రేపాడి కామునాచి, బైసిమాలినపరమనిర్భాగ్యురాలు,విధవ దానియాఁకున్నను విమసమంబు (కాశీ ౨. ౧౫.)

బయిసుక = బైసుక. (శ.ర.) (చూ. బైసుక.)

బయ్యఁకలు = బయఁకలు. వి. బ వేవిళ్లు, దౌహృదము.

సీ. . వేవిళ్లు నాఁగ బయ్యంకలం చనఁగను దౌహృదాఖ్యలు చెలంగు.

ఆం. భా. ౨. ౧౦౯.

బయ్యఁడు. విశ. మందుఁడు. (శ. ర.)

బయ్యకపుల్ల. వి. పక్షివిశేషము.

సీ. ... గుడికాబయ్యకపుల్ల పీకువ బెగ్గురజక్కకుఱక ... (హంస. ౩. ౧౨.)

బయ్యన. వి. భైరవుఁడు ? (ఇది అమ్మన, తిప్పయావంటిది.)

బయ్యనబాలికేఁడులు = కుక్కలు, కునకములు కాలభైరవుని ప్రియవాహనములు.

ఉ. బయ్యనబాలికేఁడు లొకపట్టునఁ బట్టినవారు పట్టెడల్. (శుక. ౪. ౩౮.)

బరక. విశ. కఱకైనది. (శ. ర.)

బరకట. విశే. అసత్యము, పొల్లు. (ఇది తరకట శబ్దపూర్వకముగానే వాడబడుచున్నది.)

వ. ... అవ్వోయవ్వ కడుపుకూటికి దబ్బు రాడితి నని తలంచి యుండావే అది కల్ల గాదు కైలాట గాదు తరకటబరకట గాదు తబ్బిబ్బు గాదు. (వేం. మా. ౫. ౩౭.)

క. తరకటబరకట కాదే, తరుణీ నామాట నీకుఁ దార్కాణ యగుకే. (దశా. ౬. ౨౯౯.)

బరకము. వి. ౧. ఒకవిధమగు గోనె, పెక్కు గోనెలు కలిపి కుట్టిన ఒకవిధమగు ఆస్తరణము.

సీ. ... గోనె యం చనఁగను గోణి పరగుఁ, దద్విశేషాభిధ తగును బరక మన ...

ఆం. భా. ౨. ౨౬౬.

౨. దూదిబరువు. (శ. ర. ౖబ్రా.)

బరగడ. వి. ధాన్యపురాశి లోనగువానిమీఁద వేసెడు మట్టిముద్ర (శ ర., ౖబ్రా)

బరగడము. వి. వృక్షవిశేషము (శ. ర.)

బరగు. ఉపశాఖ, చిన్నకొమ్మ, రెమ్మ.

సీ. బలుగు గోల బరగు పెల యన నుపశాఖ చెలఁగు . (ఆం భా. ౨. ౩౪)

బరణి = బరిణె. (సం. భరణీ. క బరణి త. పరిణి.) కాటుక మొదలగునవి యుంచు డబ్బి, కరాటము.

సీ. భరణి మీఱును దార్బు బరణి డబ్బి.

ఆం. భా. ౨ ౧౬౬.

గీ. తోఁచెఁ ౖబ్రాచీమహీధరోత్తుంగసరణిఁ, బ్రాఁజదువుమానికంబులబరణి తరణి.

పారి. ౪ ౪౯.

క. అనుటయు రసలింగము నిడు, తన వస్త్రుప్రక్షేపసజ్జదంతపుబరణిన్, నినిచినరయి క పసరు ... మనుచ ౧. ౬౭.

౨: బరణికెలు.

బరణిచుక్క. వి. భరణీనక్షత్రము. (శ. ర.)

బరణికెలు. వి. (√బరణి) బరణికప్పు, డబ్బి మూఁత.

క. సుడిగాలి ధూళిఁ జాట్టుచు, పడిగా సందంత తిరుగవలయం బగుచున్, బుదమి యను బరణికెలు తిరి,గడుకరణిం గ్రాలె నట్టి గ్రీష్మమునందున్ వాల్మీ. ౨ ౬౪.

బరతము. వి. పక్షివిశేషము

సీ. బరతము కోకిల పవిరిక తంగేడుగొరవంక జక్కువ చెరువుకోడి. (హంస ౩. ౧౨.)

బరతుపిట్ట. వి పక్షివిశేషము (శ. ర., చి. ని)

బరపట. వి. తృణవిశేషము. బ. తృణధాన్యవిశేషము.

గీ. గునుగు లూదర్లు బరపటల్ గోర్లుగొండు, లల్లివియ్యంబు వెదురువియ్యంబు ...

కాశీ ౩. ౧౫౧.

బరమా. వి వడ్రంగి మున్నగువారు కొయ్యలు మొ॥ వానికిని జాలపనివారు రత్నములకును బెజ్జము వేసెడుసాధనము. (శ. ర, చి. ని)

బరవసము. వి. (హిం. భరోసా = ఆధారము, ఆశ్రయము. క. బరవస = అభినివేశము.) ౧. ధైర్యము.

గీ. బవర మెల్లియ విరుద పై బరవసంబు, గలిగి చావుము చావక తొలఁగరాదు.

భార. ఉద్యో. ౪. ౨౦౩

చ. . తమ్ము నని బోయగతిన్ గిరిశుం డెదిర్చినన్, బరవస మొప్పఁగా గెలిచి పాశుపతాస్త్రముఁగొన్న శత్రుభీకరుఁడు ధనంజయుండు ... భాగ ౩. ౬౧.

క. శూలీల విరహాగానల,కీలామాలాతితాపకలితహృదయాం,దోశనమాతకేలనయుగు, బాలిక నాశనతియ గదిసి బరవసమలరన్.

చంద్రా. ౪. ౧౫౬

౨. అభినివేశము, పట్టుదల.

క. విరటుఁడు ద్రుపదుఁడు దోడుగ, నీ బరవస
ముగ నెత్తి విడిసి బలిమి నడిగినం, గురు
పతియు వెలిచి యిచ్చునె, ధరలోఁ జక్క
నగ మిటికగవులం గలదే.

భార. ఉద్యో. ౧. ౧౫౧.

క. జనకుని పనుపున కలరుచు, మనమున ముద
మొందవ నగరమనుజాపతినుతుల్, కనుకని
బరవసములఁ గొనకొని సరభసగతుల నరిగి
గురుధృతు లెనఁగన్

భా రా. బాల. ౪౦౫.

3. ఉత్సాహము.

సీ. లెక్క కెక్కువ లగునక్కసీమాశిల బర
వసం బొనరించి పలుకెలఁగుల.

అచ్చ. రా యు. ౯౩.

క. హరిసేనతోడ వినజుఁడు, బరవసమున
రాకసమయభంగము సేసెన్

భా. రా. కిష్కిం. ౪౧౪.

×బరాతము వి. ౧. తా నీయవలసినదానిని మఱి
యొకనియొద్దనుండి తీసికొమ్మని వచ్చినవానితో
చెప్పుట, లిఖితపూర్వకముగా ఆజ్ఞయిచ్చుట

సీ. మోయీను కుర్గాణముపు చెప్పు వద్దగింజ
లకు బరాతముల్ సరవి వ్రాయు.

వేణు ౨.౫.

౨ బహుమతి, పారితోషికము

(వ్యవ) ప్రతిసంవత్సరము నాకు దసరాబరా
తములక్రింద పదిరూపాయి లగును.

బరాబరి. వి (హిం. బరాబరీ = సమానము, హెచ్చుతగ్గులు లేనిది.) ౧ హెచ్చరిక.

సీ. మరునిముందఱ బరాబరిసేయు కంచుకికులను
చేతుల వెంచిగుద లనంగ. (పారి ౨. ౩౭.)

గీ. బర్బరీభూర్జరులు బరాబరులు సేయఁ, బల్లకీ
యెక్కి సల్లకీపల్లవోష్ఠి, వల్లకీవాణి వాణి
ప్రఫుల్లకీర్తి, గారవమ్మునఁ జేరె శృంగార
వనము. రా. వి ౩. ౬౬.

సీ. స్వస్తికహస్తులై సమ్ముఖంబున బరాబరి
గాఁగ సర్వమువర్వ లుండ. (శాశ. ౨. ౪.)

సీ. . పక్క కొమ్ములు బరాబరు లొనర్ప.

అచ్చ రా. సుం. ౩౫.

విశే. ౧. పరిపూర్ణము.

చ. అతఁ డొకయంగినన్ గలయ నప్పటి
నుండియు నేల రాకపో, పతివలతోడ నే
మనుచు నాగతిఁ బల్కెద నంచు సిగ్గునన్,
సతి మునుఁగున్ బరాబరిగఁ జయ్యన
నూర్పదు జంకుచూపులన్, హృతిఁ గొన
నీదు చెక్కుల వహించును బాండుపలాండు
కాంతులన్. గంధ. ౧౨౨.

౨ సరియైనది. (శ. ర)

జః బరాబరిక.

బరాబరిక. వి. (√ బరాబరి) హెచ్చరిక.

సీ తనదు దండభుఁగట్టుచుగు బెత్తముగఁ బట్టి
ప్రతిహారులను బరాబరిక చేసి

చంద్రా ౩ ౪౨ (శ. ర, చి. ని పా.)

బరి.[1] విశే (క. బఱి.) ౧ అనావృతము, కప్పు
చాదుఁ లేనిది. (చి. ని.) (వృత్తియందుబరిగి
శబ్దమున కంత్యవర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన
రూపము)

క. శిరమునఁ గర్ణంబుల నెత్తు రొలుక బరిమేని
తోడఁ దూలక బాహుస్ఫురణంబు మెఱయ
పాయక,పరంపరలు నరుని మీఁదఁ బఱపెం
బెఱవడా. (భార కర్ణ ౩. ౩౩౫.)

సీ కదిసి విప్వక్సేనుకై దండ యొడిసియుఁ గడు
వేగ మదరంగఁ గడకు నూఁకి, బరిమేని
గరుమని మరువడిమై నెక్కి పదపద వు
సార పన్నె సోఁకి (వాల్మీ ౧ ౧౦౭.)

వ అడవుఁ లేనిబరగొంద లన నెల్లెడఁ
బొలుచుబరిమేనుంగులును ..

(అచ్చ. భా. ౩. ౧౫.)

౨. (క. బరి.) కేవలము, పట్టిది. (చూ. బరితోగి.)

బరి¹. వి. ౧. పార్శ్వము, ప్రక్క, పార్శ్వ ప్రదేశము.

క. పరిఘ మణిశ సరము శిరమున,బరియు నడిచి
ధనదు మూర్ఛపాలుపఱచి.
హరి. పూ. ౪. ౧౫౩.

గీ. జనవిభుఁడు వాఁట పవ్యాపసవ్యగతులఁ, దిరు
గుచోఁ గర్ణ తూపులు బరుల రెంటఁ,గట్టి
కనుపట్టె రెక్కలు గలమహోష,హీధరంబు
విధంబున నేకలంబు. (వరాహ. ౪. ౯౫౩.)

క. దురమున కొంత దొడ వెంట,బరి శిరము...
కు. సం. ౧౧. ౭౭౦.

౨. గీఁత, రేఖ.

గీ. పగఱ బరి వ్రాసి యాఁగి దర్పంబుఁ జలముఁ,
గోలు పుచ్చుము రారాత్రికోధవహ్ని,యురక
విటు మంద నాఁడెదు నడుటఁగలుగు,వాఁడు
గుండియగలవాఁడు గాఁడె జగతి.
హరి. ఉ. ౯. ౫.

ద్వి. పర్ణశాలకుఁ జుట్టు బరులేడు వ్రాసి,వర్ణించి
యీబరుల్ వడి దాఁటకమ్మ.
రం. రా. అర. ౧౭౭. పా. ౨౧. సం.

క. స్మరమాంత్రికుండు నిలుపం,గరానికోమాళి
పన్నగము నిలుపుట దు, స్తర మని తలఁపక
వ్రాసిన,బరులను మీ యీ సకోచపత్రాక్షీ
వరుల్. వరాహ. ౩. ౧౧౭.

౩. హద్దు, మేర, నియమము.

క. బరి తప్పి తప్పచేఁతలఁ బొరలక ...
నిరం. ౩. ౩౨.

సీ. పతియాజ్ఞఁ దల విడి బరి యింత గడవని
లలనల కీయింతి తిలకలక్ష్మి.
కేయూర. ౧. ౩౭.

౪. తోత్రము, ఏనుఁగును దోలుసాధనము.

సీ. ..తోత్రంబు బరి యవఁగ,వారిగోలయువంగ
నలరుచుండు. (ఆం. భా. ౨. ౧౯౫.)

౫. వేష్టనము, చుట్టువాఱుట. (చూ. బరిగోను.)

జ: బరిగోల, బరిగోను, బరిదాగు, బరిపోటు, బరివిడుచు.

బరి². వి. ౧. దొంగ, చోరుఁడు.
(చి. వి., శ. ర., ప్రా.)

ఉ. అవనీశ్రతిదకేంద్రు చూపుబరి కపాగంధ
పాళిద్వయీ,నవలావణ్యరసంబుఁ గొల్లగొని.
యంతన్ ... (సుచ. ౫. ౯౨.)

౨. శత్రువు.

గీ. చిచ్చువాతను బరివాతఁ జిక్కువడక, తప్పి
పోయినవార ధా తద్దు లెందు.
కాశీ. ౭. ౨౯౪.

బరికట్టె(ట్టియ). వి. (√బరి².) ౧. దరిద్రుఁడు.

సీ. ... వెలయఁ దరిద్రుండు పేద యన విశారి
యంచన బరికట్టె నా ...
ఆం. భా. ౩. ౧౪.

౨. బరిగమ్మి, అలుగులేని యీఁటె.

ఉ. ... పద్మరాగంపుఁగుప్పలు నిప్పులనఁగఁ
గందలు బరికట్టియల నట్టి కేలుపట్లు
గాలుపం బాలుపడి తిరుగు ధూతకేతాల
బాలికాకులకోలాహలంబులును.
కాశీ. ౨. ౭౨.

బరికాఁడు. వి (√బరి².) తోత్రముతో నేనుఁగు
ప్రక్కలను పొడుచువాఁడు. (మావటివాఁడు.
అని. శ. ర.)

మ. మది శంకింపక మట్టివిక్రమరసోత్సాదంబునన్
భూవిభున్,గద ప్రేయుంగ నతంగు పైఁబడి
భుజాగర్వంబునన్ బట్టె నా,రదుఁ డార్వం
బరికాఁడు నిర్భయతఁ జేరం జూచినం
బిట్టును,న్మదకుండాలమూలి దిక్కులితవామ
క్రామణున్ రావణున్ (నిర్వ. ౭ ౫౫)

బరికాయ. విు. (√బరి¹.) కాంటె, గుణ
హీనుఁడు.

గీ. ... బరికాయ కొంకు జాఁ దోఁచు
త్రస్థుఁడు ... (ఆం. భా. ౩. ౧౨.)

బరికె. వి. చువ్వ, సన్నని నిడుపైన కర్ర.
సీ. చిగురాకుబరికెలు గగనచూతమునకు నలఁతి
యూడలు వియద్వటమునకును.
వి. శకుం. ౩. ౨౦౧.

౨. గఱుకుగలరొండినకాతిమట్ట. (శ. ర., బ్రౌ.)
విశే. చింపిలి. (శ. ర.)
గీ. నిడుద పాదవులు మిడిగ్రుడ్లు బడుగుటొడలు,
గుంతకాదములు గుజ్జుకేలుఁ గుండకడుపు,
మిట్టపండ్లును కెంజయు బెట్టిదంపుఁ,బలు
కులును దురాచారంబు బరికెతలయు.
మార్క. ౫. ౧౪౧.
(బఱికెతలయు. చి. ని. పా.)
సీ. ముడివడ్డబొమలును మొమ్మాలమున్కుఁ
బల్లకెంద్రుకలును బరికెతలలు
ఉ. హరి. ౨ ౧౨౨.
క. ... ఒక్కడీపని నడుమ నిడుకొని ... బరికె
తలల కఱకుఁగొండరులు సమరించిన నప్పు
రమకాయలికుండు. (ద్వా. ౧౧. ౨౬.)

బరిగమ్మి = బరికట్టె. వి. (బరి + గమ్మి.)
అలుఁగులేనియీఁటె.
ద్వి. గొడ్డలి బరిగమ్మి కాటికుండయును, దుడ్డు
గోలయుఁ బట్టి ...
బసవ. పు. ౩. ౧౧౨౧ పం.

బరిగా(కా)యపోటు. వి. (బరిగాయ+పోటు.)
కాలక్రీడావిశేషము.
సీ. గడ్డపారొడి యొక్కడికొక్క బరిగాయ
పోటు గీరనిఁగెడు బొంగరములు.
హంస. ౩. ౧౪౮.

బరిగి. విశే. ఏమియుఁజేయని, కూష్మము.
(చూ. బరిగిరాజు.)

జ: బరికట్టె, బరికాఁడు, బరికాయ, బరిగమ్మి,
బరిగాయపోటు, బరిగిరాజు, బరిగోగి.

బరిగిరాజు. వి. (బరిగి + రాజు.) చేయుచేయని
గుణములెక్కుడిరాజు.
సీ ...బరిగిరా తనఁ బల్యాణబంధ రహితమాయ
సమారోహాకాంక్షి యలరుచుండు.
ఆం. భా. ౨. ౨౦౩.

బరిగె. వి. ధాన్యవిశేషము.
సీ. బరిగ సజ్జయు ... (హంస ౪. ౧౨౪.)

బరిగొ(కొ)ను. స క్రి. (బరి + కొను.) పరి
వేష్టించు, చుట్టుకొను.
గీ గిరికొను బ్రహ్మ బరికొని గ్రక్కుకొని చు
వెలయు వేష్టించె ననుటకు ...
ఆం. భా. ౩. ౧౧౪.
చ. కరముల మూఁపులాఁదుకొని కన్నుల్వ...
వసు. ౩. ౧౫౬.

బరిగోల. వి. (బరి + కోల) ౧. తోత్రము,
ఏనుఁగులను తోలుటకై ప్రక్కలను పొడిచెడి
యర్ధచంద్రాకారమైన అలుఁగు గల కొయ్య
దండము.
తరువోజ. అరికంజసుంజరు దగుభీముఁ బల్కు-
లనుబరిగోలల నలఁచుట మేలు.
భార. స్త్రీ. ౨. ౫౯.
క. బరిగోలచేత మదపెం,ధురము గవలించినట్లు
దూతల వాక్యా,వరుః గవలించుచు ... .
భారా. అర. ౧. ౨౩౩.
క. అప్పులుకుల కలుకలు మది, ... కొప్పరఁగ
బరిగోలలు, కొప్పించిన భద్రగజము మాలా-
స్యగతిన్. (ఉ. హరి. ౫. ౨౨౦.)
౨. బాణము.
చ. ... అయ్యసం,గుని మునుపాఁడిపుత్రబరి
గోలవిధంబున నల్కఁ బల్కఁగన్ ....
కాశీ. ౩. ౪౫.

వ. ... చెలికత్తెలుకొని బరిగోలల తెలుంగున...
వరాహ. ౩. ౯౮

౩. కాటికాపరివాని చేతికఱ్ఱ.

సీ. కఠినభీకరమైన కాకాసి నమరనీకేల నీచపు బరిగోల యొండ. (మార్క. ౧. ౭౯౯)

బరిచి(చీ). వి. (హిం. బర్ఛీ.) ఈఁటె, కుంతము.

సీ. ... నేజ బరిచి యీఁటె యనంగఁ బరగుఁ గుంత,ము ... ఆం. భా. ౨. ౨౧౩.

ద్వి. పరశుపట్టిసముల భాఁకుల వాఁడి,బరిచీల సురుగదా ప్రముఖాయుధములు.
ద్వి. సా. ౨. భా. (శ ర.)

బరిజోగి. వి. (√బరి¹.) - వట్టిజోగి - పాముల వాఁడు.

క. గరుడుఁడు తోలుక తిరుగను, బురముల నాడింతు రుదరపోషణములకున్, బరిజోగులు పెట్టెల నిడి, తరుణు లాలుంచుకొంద్రు మణులు కలకలవారిన్. (హై. భా. ౩. ౨౨)

బరిడె = బరిణె. వి. బరణి.

జ : బరిడెగవ్వ, బరిడెపురుగు

బరిడెగవ్వ. వి. (బరిడె + గవ్వ) భక్ష్యవిశేషము

వ. ... సరడాలు బరిడెగవ్వలు ...
హంస ౧. ౧౦౭

బరిడె(ణె)పురుగు. వి. (బరిడె + పురుగు.) బొద్దీక. (శ ర., గ్రా.-బండపురుగు చి ని.)

బరిణె(ణియ) = బరణి. వి. కాటుక మొ॥ ఉంచుకొను కరాటము, డబ్బి. (చి. ని.)

సీ. మరున కర్పింప నామని సమకట్టినపచ్చలా బరిణెలపాగుఁ గాంచి. (ఉ. రా. ౫. ౧౪.)

క. ... ఒక్క చందనగంధి గందవొడిబరిణెయు నొక్క పుండరీకనయన యగురుధూపధూమ కరండంబును ... (వి. శకుం. ౧. ౯౫.)

సీ. కుఱుంచపెరులుద్దికొని కొమ్మసవరించు బరణె త్రి కాటుకబరిణె మెదకు. (శుక. ౩. ౩౮.)

బరిదెగు. అ. క్రి.(√బరి¹.) హద్దుమీఱు, విశృంఖలమగు.

సీ. బరిదెగినది విడివడినది యనఁగను వెలయుఁ జుండును విశృంఖలసమాఖ్య.
ఆం భా. ౩. ౨౪.

(వృష)వాఁడు బరిదెగి సంచరించుచున్నాఁడు.

బరిపోటు. వి (√బరి¹.) మల్లయుద్ధవిశేషము, ముప్పదిరెండు విన్నాణములలో నొకటి.

వ. తుట్టును బరిపోటును రొండిపేటును ఘణంబును (మల్లపు. ౩. ౬౯)

సీ రూణింపు బరిపోటు రొండిపేటు ... గీ. ముప్పదియురెండువిన్నాణములకుఁ బేళ్లు,
ఆం భా. ౨. ౨౦౯.

బరియు. అ. క్రి. వ్యాపించు, పర్యు.

ఉ. చందనంబు గలయ సఖి బల్మిఁ బూసినఁ, బొలఁతి వదనలీల పొలిచెఁ దరలు, పుట్టి బరియఁ గల్గు పూసినయద్దంబు,భంగిఁబోలె నిజవిభాతిఁ దఱఁకి (కు. సం. ౯ ౨౩.)

బరివిడుచు. స. క్రి. (√బరి¹) మృగములను బట్టుకొనుటకై పురికొల్పు), ఉసికొల్పు.

క ... భయం,కరములగు వేటకుక్కల, బరి విడిచిన నవి వధించె బహుమృగతతులన్
హరిశ్చ. ౨. ౨౦.

బరివెంక. వి. పిచులము, పక్కిచెట్టు

సీ. పాలపండులు నెమ్మిపండులు బరివెంక పండులుఁ జిటిమిటిపండ్లు ...
కాశి. ౩. ౬౯.

సీ. ఇక్కడ గుడితూర్పువిక్కునఁ బరిగాచెట్టున్నది దానికి నుత్తరమునఁ, బరివెఁడుదవ్వున బరివెంక పడమటి వెలవునఁ దొమ్మిదినిధులు మీఱి, ధనదుండు దాఁచినధనము పెక్కున్నది ...
శ్వా. ౫. ౨౯౪. (చి. శి. చి. ని.)

బరిస = బడిత. వి పరిఘము (ఇనుపకట్లగుదియ అని శ ర)

సీ బరిస బడిత యనఁ బరిఘు చెప్పు
అం భా ౨ ౨౧౪

బరీదు[1]. వి ౧ మహమ్మదీయులలో నొకతెగ ౨ ఆ తెగవాఁడు

గీ ఫాదుషావారి మీాఱుబరీదు సైదు ఢక్కను
చెంగల్ గరీబు పరాణు లాది పొఁజులఁ
బలాయన మునర్చుపటిమగల్లు తురకదొర
లము మాకు హిందువుల భరమె
రంగా ౨ ౩౯

చ శదలక యుత్కలేంద్రుని సవాయి బరీదు
నడంచు దుర్జయుస్ కళా పీఠి ౩౪

బరీదు[2]. వి తూఁకము సరిపడుటకై వేసెడు
రాయి పడికట్టురాయి

సీ వక్కలలోఁ దక్కువకు వైచిన బరీదు లొక
నికి సరకుతో నొడిని వైచె బహు ౭ ౯౬

బరుకు. స క్రి గోళ్లతోఁ గీఱు గోఁకు

సీ ఒకరెల్ల బరుకుకొనుచు
దశకు ౬ ౧౫౪

క ఖురపుటమునఁ గడు పొయ్యన బరికి
కొనుచుఁ జక్క నిలుచుఁ బలుమఱు
నెదురన్ భార అర ౨ ౨౭

బరుజా. వి గజ్జె కింకిణి (శ ర చి ని)

బరులు. వి ౯ వస్త్రవిశేషము

సీ శెల్లలు ౧డంచు వలిపాలు బరులును పట్టు
జబ్బులు మంచిపరకతాలు ధనా ౩ ౩౭

బరువడి. అవ్య ద్రు మఱల

క మాకన్నియ కాతండు వరుండగు బరువడి
రండని కార్యోక్తిమై మరల్చిరి వానిన్
భోజరా ౩ ౨౫౩

బరువు. వి (సం భరః) ౧ సరుకు నింపినసంచి
లోనగునది

సీ బరువు డించి కటారి పరుఁజించి నిల్చి యిం
చెందు వచ్చెదరని యెదురువారు.
అము. ౬. ౪౪

గీ పయనమునకై నయవి యమర్పంగ వపుడు
పరిచరుల కానతిచ్చినఁ బటకుటీర పాత్ర
సామగ్రి మొదలైన బరువులెల్ల
హంస ౧ ౧౦౪

౨ భారము తూఁకము

క ప్రంగల్ వాడలినకొమ్మల బరువున వడు
గిడఁగా లేవ్రు బలిసి యందలి దుప్పుల్
మనుచ ౪ ౨౧

సీ ఆపద ప్రాప్తింప నన్యార్తికిఁ గృశించు
భారంబు పైఁబడ్డ బరు వెఱుంగు
రామలిం ౪౨.

విణ ౧ అశక్యము

గీ నాకు నభయంబు దయసేయ నీకు బరువె
నైష ౪ ౧౦౦

౨ అధికము

క కూపెట్టుదు దొరముందఱ ననుఁ బట్టుకు
మని పలువ నతఁడు బరువగుభీతిన్
శుక ౧ ౪౫౩.

౩ సహింపరానిది

క కన్నులకుఁ జూడ బరువై యున్నది రొుల
నాగ గర్భము భాగ ౧౦ పూ ౪౯

౪ బరువుపడు

బరువుపడు. అ క్రి (√బరువు) బరువెక్కు

సీ భారంబు ధరియింప బరువుపడ్డదివోలె
మూఁపుమూఁపుననుండి మొక్కలమున అని
లంబుతేడును నంచెలంచెలుగట్టి యాకాశ
వీథి నందంద నడువ కాశీ ౧ ౧౩౧

బరుసడ్డసరము. వి (బరుసు + అడ్డసరము) ఒక
జాతి అడ్డసరము ‡ (అంబష్ఠ అని శ ర)

బరుసు. విణ (సం పరుషః) ౧ బిరుసైనది
(చి ౨ శ ర)

ద్వి బరుసుమీాసలు చెక్కుపైఁ బులివిరియు.
సత ౩ ౧౪౬ పా.

౨ గఱుకైనది

గీ బరుసుఁగరసానఁ దీడినపందిపోట్లు భూరి
భుజపీఠములయందుఁ బొందుపఱచి
శేం పంచ — ౧౯౪ (శ ర పా పరుసు
కఱసాన మ్రుద్రి)

సీ వెలుచబీఱవరాలు పెనుఁగొన్న మువ్వంక
బరుసుకుత్తుకఁ బ్రేవుసరులు బ్రేల
చంద్ర ౩ ౫౧

జ బరుసడ్డసరము

బర్కరము. సం వి అ పుం ౧ ప్రాయపుఁ బశువు — మేఁక ౩ పరిహాసము (శ ర)

బర్బటము. సం వి అ పుం రాజమాషము బొబ్బర ‡

బర్బటి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ రాజమాషము ‡ — వేశ్య

బర్బర సం వి ఆ స్త్రీ వాయింట ‡

బర్బరము సం వి అ పుం ౧ వారంగి ‡ — బొబ్బర ‡ ౩ ఒకదేశము విణ గఱుకులు గలది

బర్బరుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ అనార్యజాతివాఁడు నీచుఁడు అధముఁడు — మూఢుఁడు మందుఁడు

బర్హము సం వి అ పుం న ౧ నెమలిపురి — ఆకు ౩ పరిజనము పరివారము ౪ గండివనము ‡ ౫ పచ్చాకు ‡ ౬ మాచిపత్రి ‡ (శ ర)

బర్హి. సం వి న్ పుం నెమలి

బర్హిచూడము. సం వి అ న నెమలిజుట్టుచెట్టు (శ ర)

బర్హిణము. సం వి అ పుం ౧ నెమలి — దర్భ ‡ (శ ర)

బర్హిణవాజము. సం వి అ పుం నెమలియీఁకలు గట్టినబాణము

బర్హిణవాహనుఁడు. సం వి అ పుం కుమారస్వామి

బర్హిధ్వజ. సం వి ఆ స్త్రీ దుర్గ

బర్హియానుఁడు. సం వి అ పుం కుమారస్వామి ఇట్లే బర్హివాహనుఁడు

బర్హిర్ముఖుఁడు. సం వి అ పుం ౧ అగ్ని — దేవత వేలుపు

బర్హిశ్శుష్మ సం వి న్ పుం అగ్ని

బర్హిష్కము. సం విణ (అ ఆ అ) యజ్ఞీయతృణముచేతఁ జేయఁబడినది

బర్హిష్కేశుఁడు సం వి అ పుం అగ్ని

బర్హిష్మంతుఁడు. సం విణ (త్ మతీ త్) పుం ౧ యజించువాఁడు — కుశయుక్తుఁడు

బర్హిష్ఠము సం విణ (అ ఆ అ) మిక్కిలి పెద్దది వి అ న కురువేరు హ్రీబేరము ‡

బర్హిస్సు. సం వి స్ పుం న ౧ దర్భ — దర్భలపఱపు పుం ౧ అగ్ని — దీప్తి న జలము — యజ్ఞము ౩ ఆకాశము

బఱిటు. వ క్రి (త పఱండు క ఎరడు) ౧ పైగాగోయు గోయు

గీ బఱిటికొనిపోయి కృతవర్మఁ బన్నఁబనిచె
భార ఉద్యో ౩ ౩౯౪

గీ ఒండొరు బఱిటి నెచ్చెలులు వనఁగ
కళా ౪ ౧౨౭

ఆ మూఁగవానియెదుట ముక్కు బఱటరాని
చందమయ్యె భోజరా ౬ ౩౭౭

బఱిదు(ళు). వి (త పురణి) ౧ చెట్టుపట్టమీఁది గఱుకుభాగము త్వగవయవము

గీ బఱిళు లెత్తియున్న పరుసంపుటొడళులు
కు సం ౬ ౬౯౪ (వ్రాఁత ప్రతిపా)

ఉ జరఠకుంజరచర్మపట్టములకున్ సరివచ్చి
బఱిళ్లమేనులున్ ముంజాలు గల్గఁ గొందఱు
సముద్ధతి వచ్చి పుళిందవల్లభుల్
పి శకుం ౧ ౯౪

గీ త్వగవయవము దనరు బఱిదునాఁగ
ఆం భా — ౩౪ (బెఱదు పెండుక)

— బొబ్బర చెట్టుపైపట్ట

గీ మైపూఁతపసుపును మధుకంబు సైంధవలవ
ణంబు చిత్రమాలంబు బళదు
అప్ప ౨ ౪౩౧
విణ గళకు
సీ పతిచుంచుఁదలలును బళదులు దబ్బర మిడి
సిన గ్రుడ్డులు శు సం ౬ ౬౯౪
('బళుదులు' ముద్రి)
ద్వి వద్దు మొగంబును వలుద చేతులును బ్రద్ద
చిళుఁదొడలు బళదుప్రక్కలును
పండితా దీక్షా ౪౧ పా
ద్వి బోళమీసలును జొంజాళు గొప్పబిరుసు
వాతెఱదుమేనులు బళదుఁబిక్కలును
ద్వి హరిశ్చ ప్ర ౭౬౨ పం

బళబళ. వి ఉడ్డుటయం దగు ధ్వని కనుకర
ణము (వ్యవ) వానిని కాలుఁబట్టి బళబళ
యీడ్చెను (శ ర)

బళి = బరి. (హద్దు మేర) మా బళివోవు
జ బళివోవు

బళివోవు. అ క్రి (బళి + పోవు) హద్దుమీఱు
క అళుగొను గుబ్బచన్నులు మెఱుఁగుం
గన్నులును గలుగు మెచ్చులనవలా కుళుకోడ
ముండరత్నము బళివోవఁగ విడిచి వట్టి
బ్రహ్మకు కేకే క్రీడా ౧౬౭

బఱ్ఱియ = బఱ్ఱె. వి ౧ మహిషము (చి ని)
౨ మహిషి

బఱ్ఱె = బఱ్ఱియ. వి ఎనుము మహిషి
దండకము మాడలుం గోకలున్ రూకలున్
గఱ్ఱలున్ బఱ్ఱెలున్ మేడలుం గోడలుం
జాది నీలా ౨ ౪౧
సీ పచ్చిబఱ్ఱితో లబఱ్ఱె చుచ్చాల మెట్టందికొనఁ
దాన యూరెల్ల గుత్తవట్టె ఆము ౬ ౬౯
సీ ఎనుపెంటి యన బఱ్ఱె నాఁగను దనరు
మహిషి అం శా ౨ ౨౬౪

బల. సం వి అ స్త్రీ ౧ ముత్తవపులగము ? ౨ (విశ్వామిత్రుఁడు రామలక్ష్మణుల కుపదే
శించిన) విద్యావిశేషము

బలంజె = బలిజే. వి శూద్రజాతివిశేషము
వ రాచకార్య బలంజెకార్య నిమిత్తమయిన
బలంజెవారిలోని విరాళింపన్న
ద శా ౪ ౧౩౪౫.

బలఁగ(ల్గ)ము. వి (సం పరిగ్రహః క బళగ)
౧ పరిజనము. సేవకులు.
క కలిమికి నొప్పగు సిగియు బలిమికిఁ దొడవైన
యట్టి ఎలఁగముసై భార విరా ౨ ౧౯౦
ద్వి పనఁత సోమాదులబలఁగంబుపాలు తానుక
చట్టలు సతుర్వేదులపాలు
ఒస పు ౮ ౩౫ పం
సీ బలఁగి మై వరశంఖపద్మమహాపద్మ మకరాది
నిధులు నేమమునఁ గొలువ కాశీ ౩ ౪౭
౨ బంధువర్గము
సీ యాదవులు కొలఁదికెట్టఁగరానిబలఁగంబు
గలవారు హరి ఉ ౨ ౧౮౩
చ నాకుఁగలయట్టి బలంగము లెల్లఁ బాసి
కళా ౩ ౧౪౬
గీ తోడి బలఁగ మైనట్టి చుక్కల వలసత్రోవఁ,
జాప నేతెంచె నన వేగుఁజుక్క పొడిచె
మను చ ౩ ౫౪.
సీ నిజకుమారుల నైన నిండుబల్లదు నైన విడు
తురు లోభంబు విడువ లేక
శివయోగసారము ఉ ౨. ౩౫
౩ సైన్యము
క బలఁగము గల భూపాలుఁడు గెలని మహీ
శ్వరులబుద్ధికిని బ్రేఁ గగుచున్
భార శాం ౨ ౩౫౭
అ పాండ్యుఁ డతిరథుండు బలఁగంబు గల
వాఁడు భార ఉద్యో ౪ ౨౬౬.
౪ సమూహము, పరంపర.
గీ అంతకంతకు వర్ధిల్లు హరికుమాళ్ల బలఁగముగ
కిది చాలద న్తలఁపులోడ క శా ౩ ౧౩౦
ఉ లంచముఁ బట్టు వంచలబలంగముచే వడ
లంగ రా. వి ౪ ౯౦.

రగడ లలిఁ జెక్కౌఁ గరువలి బలంగము లవంగ
ములు. రాఘవ ౨ ౬

బలకరము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ బలమును చేయునది ౨ దృఢము బలవత్తరము

చ బలకరపుఁదవుల్ గలుగు బక్కౌనియోగి యటంద్రు తద్భటుల్ రా వి ౨ ౩౧

వి కావలి రక్షణము (ఈయర్థము తెలుఁగు నందే)

గీ గాలితేజీమెకంబులు క్రోలుపులులు కొదమ సింగము ద్రెంటఁ ద్రాగుడుమెకంబు లల భరద్వాజమునిరాజనిలయమునకు బలకరం బున్న కోదులఁగిదిఁ బొలిచె
రామా ౫ ౫౧

సీ వరుస కింద అటంచు వంతులేర్పడియున్న బలకరంబులవారి యల లములు
సుప్ర ౨ ౧౦౯

బలకాయించు. సం అ క్రి (బలము + ఇంచు సంధిని వర్ణాగమాదులు) అతిశయించు (శ ర చి ని బ్రౌ)

బలకొట్టు. అ క్రి ఠ అని శ్రుతిఁబట్టు (శ ర)

బలకొను. మి అ క్రి (బలము + కొను) అతిశయించు

గీ నీయందు బుద్ధి వాక్కర్మములను

క అలవడఁజేయుచు నందఱు బలకొని అలవున సేవించుచును గృహార్థులు నగుచున్ భాగ ౧౦ ఉ ౧౨౦౩

క తలఁపఁ జతుర్ముఖు లధికులు బలకొని మఱి వానికంటెఁ బాదద్వయమున్ గల మనుజా లలఘుతము లు భాగ ౩ ౯౬౩

బలజ. సం వి అ స్త్రీ ౧ వరయోష ౨ యూధిక అడవిమొల్ల ∗

బలజము. సం విణ (అ ఆ అ) బలముకలన గలిగినది వి అ న ౧ పట్టణపువాకిలి పుర ద్వారము ద్వారము ౨ క్షేత్రము పొలము ౩. సస్యము ౪ యుద్ధము

బలద. సం వి అ స్త్రీ అశ్వగంధ పెన్నేరు ∗

బలదము. సం వి అ పుం ౧ ఎద్దు ౨ పౌష్టిక కర్మమునకు అంగమగు వహ్నిభేదము ౩ జీవ కము వేఁగిస చెట్టు

బలదేవ. సం వి అ స్త్రీ త్రాయమాణ కలు గానుగు ∗

బలదేవుఁడు. సం వి అ పుం ౧ బలరాముఁడు ౨ వాయువు

బలద్విట్టు. సం వి ష పుం ఇంద్రుఁడు

బలపడు. మి అ క్రి (బలము + పడు) దృఢపడు బలముకలదగు (ఒధికమగు శ ర చ ఒల పఱచు) (వ్యవ) నీసాక్ష్యముచే అతనివ్యవ హారము బలపడినది

బలప(ల్ప)ము వి ౧ గోర సాధన విశేషము

ద్వి బలపంబు భ్రమరాలఁ బట్టిన క్రోవి యొలికి లోపలిబూది యొగి మైల మందు
ద్వి వారిజ్ఞ ఉ ౨౨౫ పం

సీ జలు గుఁ గన్నపుఁగత్తి లపంబు మొగ మాయమందు తాలపుటాకు మైలగోఁచి
వేం ౧౦౮ ౩ ౧౯౯

ఉ కత్తెర కాలికిప్పుడము కాటుకయు న్నెల గోల చీరయుం గుత్తుల్ల టట్టనంబులును గుక్కౌలకట్టును ఎండిఒల్పముల
చెన్న ౩ ౨౯౪

౨ కఠిని పలకపై వ్రాయు సాధనవిశేషము పలకపుల్ల

గీ బడిని యూర్వదు ఘూఁజంచి పలకమీఁద బలపమున వ్రాని పెలివ్రాయిఁ దొలఁగఁ జైచి
ఉ హరి ౩ ౧౨౨

ద్వి పటుతరంబుగ వ్రాసి బలపంబు నంద పండితా మహిమా ౧౯౯ పొ

క అనినఁ దనయిచ్చ ని ౦౦ బొనరింపఁ గడంగి యొగి యొక నిడు బలపంబును లాతము బొంతయు గ్రక్కున నాతని కిచ్చి వాని గుణములు చెప్పెన్. ద్వా ౧ ౧౧౨

బలపఱుచు(ర్చు) మి స క్రి (√బలపడు) దృఢపఱుచు (వ్యవ) అతని యుపపాదనమును నేను బలపఱిచెదను

బలప్రసువు సం వి ఊ స్త్రీ రోహిణి (బలరామునితల్లి) వసుదేవుని భార్య

బలభద్రము సం వి అ పుం ౧ గవయమృగము ౨ లోధ్రము లొద్దుగు శ

బలభద్రిక సం వి ఆ స్త్రీ త్రాయమాణ కలుగాను గు శ

బలభద్రుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) మిక్కిలి బలముగలవాడు వి అ పుం ౧ శేషుఁడు అనంతుడు ౨ బలరాముఁడు

బలభిత్తు సం వి త్ పుం ఇంద్రుఁడు బలారాతి

బలభృత్తు సం విణ (త్) బలవంతుఁడు

బలము సం వి అ న ౧ బలిమి సత్తువ ౨ బలాత్కారము ౩ సైన్యము ౪ స్థౌల్యము బలుపు ౫ రూపము ౬ శుక్లము ౭ రక్తము ౮ గంధరసము ౯ దేహము ౧౦ పల్లవము చిగురు

బలముచేయు మి స క్రి అతిశయించఁజేయు అధికముగా జేయు

సీ ౨ ౧ దేరడు చౌకారపు నీలిచల్లడంబులడంబు చీకట్ల బలముసేయ　సారంగి ౩ ౨౮

బలయిక వి (√ బలయు) పెంపు అతిశయము

వ ఇట్లు వలరాచకలయికల బలయికల సొలపు వలపులు గొలుపు తలంపుల నబ్బలియుం డునుం జెల్వయు నలరుచున్నంత
　　యయా ౫ ౧౩౩

బలయు స క్రి (సం వల్ క బలసు) పరివేష్టించు చుట్టుకొను ఆవరించు కప్పు

గీ లీల మూరిఁబో నచ్చరలేమపిండు బలసి యభినందనము సేయఁ బొలిచెనిట్లు
　　భార శాం ౩ ౩౩౮

గీ అమరముఖ్య కరయష్టితోఁ దన్ను బలసి కొలిచి నడవ శితాద్రి కళవుండు నడచెఁ జేర్మి
　　కు సం ౮ ౩౬

చ కొర్కులక్రిందు చేష్టితంబులఁ దడఁబెట్ట భావముల పూఁపు బయల్పడ వారి నిద్ద అన్ బలసి మరుండు తుల్యరసపాకము తీపులు గ్రోల్చి విక్కలిన్ వారి ఉ ౩ ౮

సీ నిలువెల్ల చంద్రుకల్పలసి సెలయుఁ ద్రవ్యకొని మనుతోల్పందిగున్న వెన్ని
　　అచ్చ రా బాల ౪౬

౨ క్రి ౧ కడఁగు పూను

సీ తలతల మంచు నూత్రవతీ సతిపతి బలసి ముందర బరాబరి యొనర్ప దశా ౩ ౧౪౪

వ ఎ మెల్లం బలసి పరివేష్టించి వత్తుము
　　భార ఉద్యో ౪ ౩౦

౨ కలియు కూడు

గీ మిత్రకాంతాలక్షితారాత్రికములు శ్రుతిహితద్విజకామినీసుస్వరములు మృగవిశాలేక్షణాదత్తమృగమదములు బలసి యందు శుభార్థకాభవము దెలుప　వసు ౫ ౪౯

ద్వి వలమురి సెలవాఁడి వలయపుఁగత్తి బలసి చూపట్టెడు పాణియుగ్మమును
　　ద్వి పరవు ౨ ౯౪ పా

౩ బలవంతుఁడగు బలముకలదియగు పుష్టికలదియగు

౪ సౌబలునీతియుఁ గర్ణు భుజాబలమును గూడి తనకు సామ్రాజ్యంబీఁగా బలసి వెలయువాఁడై యావే లాఱడు మనంబునం దేప్రొద్దున్　భార కర్ణ ౧ ౨౨౨

గీ పసిమి నిరవొందెఁ బిందియల్ బలసె　వసు ౧ ౧౩౪ (ఎదుగు అని భావము)

౫ బలయిక ఎలసికొను

బలరాముఁడు సం వి అ పుం కృష్ణుని అన్న (వసుదేవునికి రోహిణియందుఁ బుట్టినవాఁడు)

బలవంతము. సం విణ (త్ వతి త్) ౧ అశక్యము, అసాధ్యము

అ మంత్రి యొక మహా ర్తమాత్రంబు చింతించి యున్నదీర్ఘ ప్రైవయూర్పు నిగుడ నెంతచింత దీని కిది మహాబలవంత, మేమి సేయవచ్చు నిందువదన — శివరాత్రి ౨ ౩౧

౨ ప్రబలము

క పతిస్నేహము కామినులకు బలవంతము పెఱసెయ్యములు సేయుఁ దత్సదృశముతే — భార ఆది ౬ ౧౯౦

సీ ఇచ్చుట నైశ్వర్య మిట్లు ప్రాపించితి మింత తోఁబగ బలవంతమయ్యె హరి ఉ ౨ ౯౪

౩ బలాత్కారము

క. బలవంతము జూదమునకుఁ బిలుపంబడి మగుడ వగుసె భార సభా ౨ ౧౪౨ (శ ర పా ౯ బలవద్వ్యాత్యర్థముగా ముద్రి పా)

౪ బలుపు గలది స్థూలము ౫ దట్టమైనది (చీకటి మొ॥) ౬ మేలుచేయునది అతిశయించినది ౭ సేన గలది

బలవర్థిని. సం వి ఈ స్త్రీ జీవక మను ఓషధి

బలవిన్యాసము. సం వి అ పుం సేన నుపన్నుట వ్యూహము

బలవ్యసనము. సం వి అ న సైన్యముయొక్క అపజయము

బలసికొను. స క్రి (బలము + కొను స్వార్థమున) పరివేష్టించు చుట్టుకొను

వ కొమ్మకొమ్మకుఁ బెక్కండ్రుగా నుక్కుమిగిలి లెక్కకు నెక్కుడగుచు విక్రమాటోపంబునఁ గోట బలసికొనుటయు — కళా ౭ ౪౩

అ క్రి అతిశయించు, పెంపొందు

వ బలసికొను కోలాహలమ్ము లిమ్ముగ నందుల నెడ గలుగన్ — మనుచ ౫ ౪౧

బలసూదనుఁడు. సం వి. అ పుం ఇంద్రుఁడు

బలస్థితి. సం వి ఇ స్త్రీ శిబిరము, పాళెము దండువిడియుచోటు

బలా = బళా. అవ్య ౧ ఆశ్చర్యార్థకము (దీని యామ్రేడితరూపము బలాబలా)

క అటలు ప్రణమిల్లి దివిషత్కుటిలాలకరాచతపసికొమరుఁ గని బలా జటులా వీరికిఁ దాలిమిఁ జిటిలించి యే నెప్పుడొక్కసిగ వేయింతున్ — కకు ౧ ౧౪౩

గీ చుఱచుఱను జూచి దొర నిన్నుఁ జూచువాఁడు నంతలోవసె నీవు న న్నడుగువాఁడ వా బలా పొట్టక్రొవ్వుగాక — కువల ౪ ౬౬

౨ ప్రశంసార్థకము

ఉ ప్రేమను వస్నె బెట్టి వలపింపగ నాయునే రాంద్రుు గల్గ మ మోములఁ జూచునే యిఁకను ముచ్చటగా ననికే బలాబలా యేమిటిమాట నామన సాకింత యెఱుంగరుగా వ్రజాంగనల్ — దశా ౧ ౩౬౪

పంచచామరము ఆ బలాలితోడ బాల బట్టిబిట్టు మట్టి నిన్ వాళావాలిన్ వాలావాల భయాంబుభుక్షుఁ దీర్చెదన్ వ మనుచ ౪ ౯౮

బలాంగకము. సం వి అ పుం వసంతకాలము

బలాంచిత. సం వి అ స్త్రీ బలరాముని వీణ

బలాక. సం వి అ స్త్రీ కొక్కెర బిసకంఠిక

బలాకిక. సం వి అ స్త్రీ చిన్నజాతికొక్కెర

బలాటము. సం వి అ పుం ముద్గము పెసర

బలాత్కరించు. సం వి క్రి బలాత్కారము చేయు (శ ర)

బలాత్కారము. సం వి అ పుం ౧ మిక్కిలి నిర్బంధించుట బలవంతపెట్టుట ౨ బలిమితోఁ బీడించుట బాధియపెట్టుట

బలాత్కృతుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) నిర్బంధపెట్టఁబడినవాఁడు బలవంతపెట్టఁబడినవాఁడు

బలాత్మిక. సం వి. అ స్త్రీ హస్తిశుండి

బలాదూరు. వి (హిం బలాదూర్)దిగదుడుపు
• క తమ్మికంటిబలంబుతోఁ గంటు బలాదూరని
రయించక ఎలాయూ రనిన నీ నడుమంత్రపు
దొరతనము నీబంటునెఱతనము హాస్యరసం
బున కాస్పదంబయ్యె ప్రబంధ ౭౮ ౮
విణ అపాయకరము చేటు తెచ్చునది

బలాధ్యక్షుఁడు. సం వి అ పుం ౧ దళవాయి సేనాధిపతి ౨ యుద్ధమంత్రి

బలానుజుఁడు సం వి అ పుం కృష్ణుఁడు

బలాబలాధికరణము. సం వి అ న (మీమాం) ఆకాంక్ష అనాకాంక్ష అనెడి బలాబలములను నిశ్చయించు న్యాయవిశేషము

బలాభ్రము. సం వి అ పుం మేఘాకారముగాఁ బన్నినసేన

బలామోటు. సం వి అ స్త్రీ నాగదమని ‡

బలాయము. సం వి అ పుం వరుణవృక్షము ఉలిమిరిచెట్టు

, బలార(రా) అవ్య ఆశ్చర్యార్థకము
మ అయ్యంబుజాసన సేబసు బలార జాణ
తవు దన్నా యింత తెంపొంద తుండిన
వాఁడే మగవాఁడు నీతపము పండె న్నిండె
సౌఖ్యస్థితుల్ శుక ౪ ౧౩
శా నేఁడు నిర్భీతిన్ బాలికఁగొంచుఁ బ్రోవ
నుచితంబే తండగర్వంబు దుర్నీతుల్
యాదవవీరసింహములతో సేనా బలారా
బలా రాతి ప్రోద్భవు డింతసేసె నిది తీరా
వీరరాణ్మౌళికిన్ విజ వి ౩ ౧౬౨

బలారాతి. సం వి ఇ పుం ఇంద్రుఁడు

బలారె = బళారె. అవ్య ౧ ప్రశంసార్థకము
చ రమాసతికి బలారె పుట్టినిలుచందము
దెల్పుఁ బురీంద్ర మెన్నఁగన్
పి శకుం ౩ ౨౦౧
గీ బలారె సేబాసు నాఁగ నలరుచుండుఁ
బ్రశంసార్థములుగ ఆం భా ౩ ౬౬
౨ ఆశ్చర్యార్థకము.
ఉ ఎవగఁ ద్రోసినన్ విడుత దీవగలాఁడ బలారె
యుక్తమా కళా ౩ ౭౫

బలావలేపము. సం వి అ పుం బలిమివలని గర్వము

బలాశ(స)ము. సం వి అ పుం ౧ క్షయరోగము ౨ కఫము ౩ ఆహారము లోపలికి పోకుండునట్లు అడ్డగించు గొంతునందలి రోగవాఁపు

బలాహకము. సం వి అ పుం ౧ మేఘము ౨ ఒకజాతికొక్కెర ౩ ఒకానొకపర్వతము ౪ ఒకానొక ప్రళయమేఘము ౫ విష్ణువు రథముయొక్క గుఱ్ఱములలో నొకటి ౬ సర్పవిశేషము

బలి. సం. వి ఇ పుం ౧ ఉపహారము. (పూజార్థమైన కానుక, విధివిహితమైన కానుక) ౨ భూతయజ్ఞము (ఇది గృహస్థుని పంచమహాయజ్ఞములలో నొకటి ౩ పూజ ౪ భోజనము చేయఁగా మిగిలిన యన్నాద్యంశములు ౫ దేవతకుఁ బలివుగా నర్పించు జంతువు ౬ కప్పము ౭ చామరదండము ౮ ఒక అసుర రాజు (ఇతఁడు ప్రహ్లాదుని కొడుకు కొడుకు ఇతని నణఁచుటకై విష్ణువు వామనావతారమెత్తెను ఇతఁడు ఏడుగురు చిరంజీవులలో నొకఁడు) వి ఇ స్త్రీ ౧ కడుపుమీఁది ముడుత ౨ ముదిమిచేత చర్మమునందు గలుగు ముడుత ౩ గృహదారుభేదము చూరు ౪ గుహ్యస్థియందు మొలకవలెనుండు మాంసపిండము విణ (న్ నీ న్) ౧ బలముగలది ౨ బలుపుగలది వి న్ పుం ౧ ఎద్దు ౨ పంది ౩ లొట్టియ ౪ దున్నపోతు ౫ యోధ జోదు ౬ కుందము మొల్ల ‡ ౭ కఫము ౮ బలరాముఁడు ౯ మాషము ‡

బలికరుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ కప్పము గట్టువాఁడు ౨ యజ్ఞములు చేయువాఁడు

బలిజి(జె) = బలంజె. వి శూద్రజాతివిశేషము, ఆ జాతికి సంబంధించినవాఁడు

సీ బలిజీలవిత్తంబు పశ్చిదాసరిపాలు గొల్ల విత్తము పిచ్చుగుంటిపాలు రామలిం ౨౩

బలిజెవాఁడు. శూద్రుఁడు

వ సెన్నడల కులుకులు గల బలిజెకన్నడమిటారులు ప్రబంధ ౪౯

సీ కాఁపువాండ్రు నా నాలవవాండ్రు నా బలిజెవాండ్రనఁ జను శూద్రసమాహ్వయములు అం సం మాన ౨

బలితము. విణ (సం బలిష్ఠః ప్రా బలిట్ఠో)

౧ బలిష్ఠము మిక్కిలి బలము గలది

సీ హిడింబుం డను బలితంపు రక్కసు చెలియలను భార ఆది ౬ ౨౧౧

చ వరుణుఁడు వైచెఁ బాశమున వైచిన నచ్చలితంపుఁగైదువుం గరమునఁ బట్టి దానవుఁడు త్రెమ్మల వైచె ఉ హరి ౧ ౩౧

సీ బలిమికాఁడు వలుద బలియుఁడు బలిసినవాఁడు వలము ఒల్లిదుండు లుపు బలితము లావరి యన బలవంతుఁడు దగరుచుండు అం భా ౨ ౧౧౯

౨ స్థూలము లావైనది

సీ కృశదైత్యజాతి వర్ధిలు నిటు లనురీతిఁ గలశంరిశేఁగాను బలిత మయ్యె ఉ రా ౨ ౧౩౪

సీ బలితంపు నరిపెణల్ శుక ౧ ౧౪౦

౩ అధికము పెద్దది

సీ బలితంపు చేడ్పాటు తోలుకరియదను క్రొక్కార్నిరు దాలుపుగములయీఁద అచ్చ రా బాల ౬౩

చ కలికివరాటరాజపుడు కప్పురవీడెము కెక్కై నవ్వుచున్ నలునడపంబు వానికి ఫణాధరవల్లి దళాంతరంబునన్ బలితపుదేలు వైవ మునఁ జిన్ని వైష ౬ ౧౮౧

౪ సాంద్రము, దట్టము

క తులువతోలివెల్వుఁగూటువ బలితపుఁజెన్నొ గులుఁజాలు పయ్యరకుఁ దగన్ నీలా ౧ ౨౦

చ బలితంపుశిఖల్ విదుర్పఁగా దశా ౨ ౨౬

౫ గాఢము

గీ మత్స్యతిత్తిరిశనందనుండును నొగలపై ప్రమందినట్లు ప్రెంగ్గతిలఁ జాఁగి బలితంపు మూర్ఛఁబొంద భార విరా ౪ ౧౪౩

క అనిలజుసారథియును గురుతనయుని రథచోదకుఁడు నతని నాతనినిం గాని యుల్లంబుల బలితపు దునుకు సారఁగ ననికిఁ దొలఁగఁ దోలిరి రథముల్ భార కర్ణ ౧ ౧౧౦

బలిదానము. సం వి అ న దేవతకు బలి నిచ్చుట

బలిధ్వంసి. సం వి న్ పుం విష్ణువు

బలినందనుఁడు. సం వి అ పుం బాణాసురుఁడు ఇట్లే బలిపుత్త్రుఁడు బలిసుతుఁడు మొ॥

బలిపుష్టము. సం వి అ పుం ౧ కాకి ౨ వక్కలొంగ (శ ర)

బలిపెట్టు. మి స క్రి బలియిచ్చు ఒలివేయు

వ. జమదగ్నిదురాగ్రహదుర్గతుం బలిపెట్టు విధంబున నెట్టకేలకుఁ గెలికురారంబున రేణుక శిరంబు గఱుక్కునం దెగనడిచిన దశా ౬ ౭౫

బలిపోదకి. సం వి ఈ స్త్రీ ఉపోదకి దుంపబచ్చలి

బలిప్రియము. సం వి అ పుం లోధ్రము లొద్దుగు

బలిబంధనుఁడు. సం వి అ పుం విష్ణువు

బలిబడుట. వి మల్లబంధవిశేషము ముప్పదిరెండు విన్నాణములలో నొకటి

వ బలిబడుటయు రొండిపేటును బణంబును ప్రబంధ ౪౯

బలిభుక్కు (జము.) సం వి జ్ పుం కాకి

బలిమందిరము. సం వి అ న పాతాళము బలిదైత్యుఁడు వసించు చోటు

బలిమి(ల్మి) వి (√బలియు - సం బలమ్)
౧ బలము సత్తువ
ఉత్సాహ బలిమిఁ బట్టఁ గలిగి పాశుపతము
దొడుగఁజేటికఁ గలిగ ములుకఁ గాయ కత్తుగల్లు
గొనఁగ జేల   కు సం ౨ ౧౯౪
సీ కలగుండుపడఁ జెండుకరి నైవఁ జెవి పట్టి
బలిమి నైఁ దత్తు నీ పాదమాన
మనుచ ౪ ౩౪
సీ ఇతని బల్మిన కాక యెంతయు భీతులై ధృత
రాష్ట్రనందనుల్ ధృతి దలంకి
భార ఆది ౬ ౨౭౭
చ కరముల బల్మి చే మెఱయు కంజహితుం
డను మేటి జెట్టితో   శివల ౪ ౧౧౦
౨ శౌర్యము పరాక్రమము
సీ ఎలిమి నీయని భూమివలయ పతుల
భార ఆది ౧ ౮
క మేలయ్యె నిట్లు వచ్చితి లేలెమ్ము రణం
బులో బలిమి చూపుము
వారి ఉ ౬ ౨౦౭
సీ పరవర్గదుర్గముల్ బలిమి గొనఁగ
పారి పీఠి ౧ ౮
౩ బలాత్కారము
క కాంభయమునన్ మాద్రి గదున్ వందురి
వారింపఁగఁ బలిమిం దత్సంభోగసుఖ మమి
హితుఁడయ్యెన్   భార ఆది ౫ ౧౪౨
క విరటుఁడు ద్రుపదుఁడు దోడుగ బరవసు
మున చెత్తి విడిచి బలిమి నడిగినన్
భార ఉద్యో ౧ ౨౫౧
౪ అతిశయము పెంపు
గీ చెప్ప నీకు జేల వారల చెలిమి బలిమి
సుద ౪ ౬౮
౫ ఔదార్యము
సీ దుక్కిటెద్దుల బల్మితోఁ నిచ్చు
నీలా ౧ ౪౭
జ బలిమికాఁడు బలిమికొను బలిమికోలు బలిమిచెడు.

బలిమికంబు. వి జెస్తలు పల్లకి మోయునపుడు పలికెడు హెచ్చరికపదము
వ జెస్తలు పిస్తుగా మోచి నిబ్బడుగు
మోరడి బలిమికం బొడ్డిక బొట్టడి
ప్రబంధ ౬౦౫

బలిమికాఁడు. విశే (√బలిమి) బలవంతుఁడు
సీ అక్షౌహిణీత్రితయంబు బలంబునఁ బరుల
నోడించిన బలిమికాఁడు భార సభా
౧ ౧౩౫ (చి ని పా బలిమివాఁడు
ముద్రిపా)
సీ బలిమికాఁడు వలుద బలియుఁడు అన
బలవంతుఁ డు దనరుచుండు
ఆం భా ౨ ౧౧౯

బలిమికొను అ క్రి (√బలిమి) బలాత్కరించు (చూ బలిమికోలు)

బలిమికోలు వి (√బలిమికొను) బలాత్కారము
సీ బలిమికోలున నవ్వు దళు కొత్తినను మొగం
బెల్లఁ దా నైనది తెల్లఁదనము
హరి ఉ ౮ ౧౫౯

బలిమిచెడు. అ క్రి (బలిమి + చెడు) క్షీణించు బలహీనమగు (చూ చెడు ౧౩)
అ వాఁడిఁ బొదలు జఠర వైశ్వానరుఁడు గఫ
ప్రముఖదోషయుక్తి బలిమి చెడిన జాలి
మహౌషధంబు బలమిచ్చుగతి
ఆము ౪ ౨౩౦

బలి(లీ)ముఖము. సం వి అ పుం వలీముఖము క్రోఁతి

బలియించు. స క్రి (√బలియు-క బలియుసు)
౧ బలపఱచు దృఢముగాచేయు పుష్టికల్గించు
చ గొతియలమందయాఁబసుల గుంపు కృషి
క్రియ దుక్కిటెద్దులో ద్దతికెడు పెట్టు కంప
బలియించిన లోగిలి మల్లుపెంచెముల్.
శేం పంచ ౧ ౫౭౬

క కులపతి జనార్దనునకును బలియించిరి ముగురు
శేకపత్నిప్రతమల్ హరి ౪ ౧౯

సీ సతతద్విజప్రతిష్ఠాశాలిరై బలియించు నట్టుల
లియించి గీ ఎలఁగ వలయు సాంగ
రాజ్యమె కెత్తఁగ స్వాంగరాజ్య మొక్క
రొత్తుగ నృపతి యాయుష్య పరత
ఆము ౪ ౨౩౦

సీ అలబలియుడు ననియట్టి యాహారంబు బలి
యింపమనె మేను పటువుగాను శివ ౪ ౬౯

౨ వృద్ధిచేయు హెచ్చుచేయు

సీ ఎలుగుబంటులకు బలియించి పాలి
యించి లలిఁ గేరు పంట లంతి నరియె
నీ ౧ ౫౨

౩ బంధించు నిశ్చలముగ యు

చ ప్రవళర ఖ్యయోగి బహుభంగుల భావన
లిచ్చి మర్దనం బెసగగ ధాతు వేర్చి బలి
యించిరంబు నిశాంత మంతయు న్వ
పుగఁ జేయ మైమఱచి నాతిగళగ్నణిభూష
లెన్న దాత్ర సఖులు చేరి పల్కి వను
బల్కెదుఁ జూచియుఁ జూడ దెంతయున్
నసు ౩ ౧౦౬

౪ కూర్చు

సీ వలయుసంబారములు వడియాలు బలియించి
దళమైన క్రొవ్వుతోఁ దాల బోసి
వారి ౨ ౧౨౧

బలియుం అ క్రి (సం బలమ్) ౧ వర్ధిల్లు పెరుగు
లావెక్కు

ఉ అమరవరులకొఁ అకుఁ గమలజాండం బెల్ల
బలిఁ దిరస్కరించి బలియు వడుగు గోప
సుతుల కొఁ అకుఁ బాపుఁ బెనుఁబాము
గళము దూఁటుగట్ట బలియకున్నె
భాగ ౧౦ పూ ౪౭౨

సీ కోనలోఁ గానలోఁ గుమురుగాఁగ బలి
సిన పెదురు కొండముక్రింద
దశా ౪ ౩౭

గీ నాళజలజాక్షి నిజపేదనడుము బలిసి యుల్ల
నల్లన వళిసీమ నాక్రమించె
మనుచ ౩ ౧౨౧

౨ అతిశయించు అధికమగు

క బలురక్కసులెత్తిన శస్త్రులతో దివిజులు
బలియ దుందుభు లలియన్
రామా ౬ ౧౧౨

చ క్రొందలిరుకటారివీరుడు దనర్పఁగఁ
బోలఁ డంతి గానిచో బలియునె మేన
గంధరసభావ్యర శిత సువర్ణ శైఖరుల్
అచలా ౨ ౩౭

౩ నబిడమగు దట్టమగు

క కొమమమిగుల బలియు సుగంధము గల విరి
సోన సురపథంబునఁ దొరుగన్
రఘువ ౧ ౬౭ (రామాయణాారమున)

క అటనున్న మొగులు బలియుచుఁ జిటపొట
మని పాటపాట చినుకులు వడి దొచ్చుట
యాదిగాగ కళా ౪ ౭౯

జ బలిమి బలియించు బలుపు బలుపుకొను

బలియుఁడు విశ (సం బలీయస్) ౧ బలవంతుడు
దేహబలము గలవాడు (బ బలియురు)

చ ఈఁడు సురేంద్రు నైన బలియుండు
హిడింబుడు భార ఆది ౬ ౧౯౪

మ బలియుండా సొబగుండు భావభవదర్ప
ప్రభాంతుడై వచ్చి
భార విం ౨ ౨౭౧

క అమితోన్నతిఁ గనియె నృపప్రమద మను
గుణప్రసన్న పవనుని వలనం గొమరు మిగుల
బలియు సుగంధము గలవిరిసోన సురపథ
మునఁ దొరుఁగన్
రఘువ ౧ ౬౭ (భారతార్థమున)

౨ శూరుడు

క బలియురగు రాజులును గాక నిలువక తెర
లంగ వీర నీప్రాపున శత్రులఁ దాకొ
దలంచి కృపాదులు నిలిచిరి
భార కర్ణ ౩ ౨౩౦

క. క్షత్త్రియులం దొల్లి యలుకకుఁ బాత్రము చేసి
తెచ్చె వాఁడు బలియుఁడు గంగా పుత్త్రుఁడు
పుట్టమి గాక   భార. ఉద్యో. ౪. ౩౧౩.
౩. సమర్థుఁడు.
చ. తడయక మందు శైలపరితప్త కటాహము కేలు
దామరం దొడికిలి పట్టి రాహువు విధుం
గబళించినరీతిఁ జాపఁ బ్రాహ్మణుఁ గువ
కేఁగు భద్రకరిమాడ్కి సుధన్వుడు చొచ్చి
బిట్టుగా మడికడి మాసె తొట్టి బలియుర్
హరిదాసులు నిత్యసంపదన్.
జై. భా. ౪. ౧౩౩.

బలివారు. మి. స. క్రి. సంపు.
క. అలరు విలుకాని కొడుకవు బలివారఁడె
నాఁడె పట్టి బాణుఁ డుపామంగళమాత్ర
వైభవము నీ కల గాచెంగాక.
జై. భా. ౮. ౧౬౩.
క. మీ రీ కొండిక పాపని బలివారుండని పెల
వోనఁగఁ గింకరులు రథమమునన్.
జై. భా. ౭. ౪౦.

బలివి. వి. ఒకానొక చెట్టు.
వ. నేరేళ్ల మారేళ్లఁ గలువుల బలువులఁ గొడి
సెల నొడిసెల వందుగుల విందుగల.
పి. శకుం. ౨. ౧౪.

బలిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి బలము గలది. వి. అ. పుం. ఉష్ట్రము లొట్టియ.

బలిష్ణువు. సం. విణ. (ఉ.) అవమానితుఁడు.

బలిసద్మము. సం. వి. న. పుం. పాతాళము.

బలిహరణము. సం. వి. అ. న. భూతయజ్ఞము.

బలీకము. సం. వి. అ. పుం. చూరు.

బలీయము. సం. విణ. (స. యపీ. స.) ౧. ఎక్కువ బలము గలది. ౨. మిక్కిలి ముఖ్యము. ౩. మిగుల ఫలకారి.

బలీవర్దము. సం. వి. అ. పుం. ఎద్దు.

బలు. విణ. (క. బలు వృత్తియందు ఎలువు శబ్దము లోని 'వు' వర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము.)
౧. బలిష్ఠము బలముగలది. లావు (హల్లు పర మగునప్పుడు దీని యుత్వమునకు లోపము వికల్పము.)
వ. ఆమ్మహీపతి పడవాళ్లం బనిచి బలుమాను
సులను బలంబులను బహురంబునకు వెడల
నియోగించిన.   భార. భీష్మ. ౧. ౭౨.
మ. బలుకప్రంపుటనంటికప్పురపుఁ దిప్పల్ గప్పి
యుప్పొంగు జాల్గలగొజ్జంగులనీరు.
వసు. ౧. ౧౩౪.
౨. అధికము.
చ. టక్కరి బలుమోపుమోచునయ గారితనం
బది యుట్టి గట్టినన్.   ఉ. హరి. ౪. ౪౬.
గీ. ఆదరి యుడివోని బలుసిరు లిడెడునట్టి గట్టు
దొరపట్టి.   నీలా. ౧. ౨.
ఉ. కాలుచేతిఁ బోల్ క్రొక్కుల.
ఆము. ౨. ౮౭.
౩. పెద్దది గొప్పది.
క. మండెడుబలుసారగమున గుండియ వగులంగ
చేసి గూల్చితి దీనిన్.   హరి. ౮. ౫౪.
చ. మిడుతలపిండువోలెఁ గడుమిక్కిలిగాఁ బలు
మూఁకఁ గూర్చి.   హరి. ఉ. ౨. ౧౨౬.
గీ. బెదరి చేరని బలియుని బిగియఁ బట్టి కతని
వైరడిసే పద్ది హత్తఁ జేఁత క్రమము పెనఁ
గడు బలుమీనుత్రాటఁ జేఁదు కొద్ది
గాలంపు వేఁటకాఁ డుపవ గాఁడె.
ఆము. ౪. ౨౫౮.
క. బల్కొరముచే   రాఘవ. ౪. ౨౨.
౪. దీర్ఘము పొడుపగునది.
సీ. ఎలఁ కెడుకారాకులలితాశ్వినయముగా సోలు
కొమ్ములు బలుకేలు గాఁగ.   కు. సం. ౪. ౪౫౮.
౫. తీక్ష్ణము వాఁడియైనది.
గీ. అగ్గచంద్రబాణంబున యాదవేంద్రు చేసి
తోడన బలుదూపు లేదు నఱికి యతని
చేగంబు మాన్చె.   ఉ. హరి. ౩. ౫౯౨.

క చేసున వా పోయిన కార్యంబు విన్నవించిన
విజయుండు బలు కౌఁగిలింతతో దానికి
నుత్తరంబు పలుకం దొడంగిన వారించి వారి
కోదరుం డిట్లనియె భార ఉద్యో ౨
౧౨౩ (కోపసూచకమగు భావము)

౩ విణ మిక్కిలి

మ జల్లుపయ్యంటిలోన్ గులుకు నిబ్బపు
గబ్బి నిబ్బరపుఁ జన్నుఁ బ్బల్మిటారింపగా
దశా ౨ ౩౫౧

౪ బలుగుత్తి బలుపాజ్ఞ మొత్తము

బలుఁడు. పం వి అ పుం ౧ బలరాముఁడు
౨ ఇంద్రునిచేత హతుఁడైన యొకానొక
రాక్షసుఁడు

బలుగు. వి ఉపశాఖ చిన్నకొమ్మ
సీ బలుగు గోల బరగు పెల యన నుపశాఖ
చెలంగు ఆం భా ౨ ౩౪

బలుగుత్తి వి (√బలు) సస్యవిశేషము
ద్వి పొలుపు గైకొనక కప్పురబోగి వ్రేఁగ
బలుగుత్తి కడుమెత్తఁ బడి మొత్త ముడిగ
విష్ణుమా పూ ౩ అ (కర)

౨ ధాన్యవిశేషము
సీ గొంచ్చి కాయలు బలుగుత్తులు పాలమీఁగడలు
శ్రీరంగాలు కాముదాస్లు హంస ౩ ౧౨౭

బలుగూటిబొద్ది. వి ఒకజాతి కూరాకు మొక్క
చ దుస్సరి బలుగూటిబొద్ది చెలి చల్మిడి
హంస ౪ ౧౩౨

బలుజీవి. వి (బలు + జీవి) బలిష్ఠమైనచైతన్యము
దృఢమైన జ్ఞానము
చ విని బలుజీవి వోయి మది విహ్వలమై
భార హా ౪౧

బలుపారు. అ క్రి (√బలుపు) పెంపెసఁగు
అతిశయించు
చ అనిలసుతుండు పూని బలుపారఁగ
గొండొక దీర్చి వేసి పొందిన భుజసంపదం
గొంకఁ దీర్పఁగ వింకఁ గడంక కుందుచే
భార శల్య ౧ ౫౪

బలుపు(ల్పు). వి (√బలియు) ౧ దార్ఢ్యము
ఎలమి
సీ శత్రులకడ బుద్ధియు బలుపు గలుగు వారలే
నెతిఁగి భార అ క్ర ౧౬౬
క అనిఎలికిన ఖరుతో నమ్మనుజేంద్రులపొలుపు
బలుపు మహిఁ బంచవటం బున నున్న తెఱఁగు
చెప్పిన భారా అర ౧ ౧౫౯
చ అన విని యల్లనవ్వుచు బలానుజుఁ డాతనిఁ
జూచి రోమము నీ పనికిఁ గడంగుచో హరుఁడు
బల్పున నంకిలి గాఁగ గడ్డపాటునకు
దొడంగ నేనియుఁ గదుం బ్రియము
హరి ఉ ౭ ౭౪
సీ ఎదిరివకోడి ము న్నెనవి యూరెలు మెడ కెం
గాఁలు సురుపడి ప్రేవి ప్రేవి యది ప్రేయ
మదికివ్వ నడరి బల్పునఁ బట్టి కబళించి
యందంద కదిమి కదిమి దశకు ౯ ౩౩
౨ పుష్టి పీవరత్వము
క అలుపున్ సొలుపున్ వేసట తలఁపున్
జక్కొమ్మనల నలుపుఁ దనుమధ్యమునం బల
ుపున్ మైఁ దెల్పున్ జెవి పొలుపు న్గాంచి
గుసగుసలఁ బోవుచుఁ గాంతల్
ఉ వారిళ్ళ ౨ ౯౨
రగడ ఎరగ మధుమదనులకు బలుపులు ను గెలు
పులు ను బెరిగి యువయువతులకుఁ బిలు
పులు ను బొలుపులు ను రాఘవ ౨ ౬
౩ బడాయి డంబము
చ మత్స్యనాథు పసులఁ బట్టి యుద్ధారలతోఁ
జెడి పాఱితి కర్ణ యిప్డు కయ్యపు బలు
పాడె దిప్డు మన యర్జును నమ్ములు దుప్ప
వట్టెనే భార కర్ణ ౨ ౨౫
౪ ఏపు విజృంభణము
వ అట్టియెడ నకులనందనుం డగు శతానీకుండు
బహుప్రకారబాణంబుల వివిధవిక్రమక్రీడ
నలుపు బలుపుఁ గనుంగొని
భార భీష్మ ౨ ౪౦౫

౫ అతిశయము

చ ధృతి బలు పొంపు నిల్పి సహదేవుఁడు క్రేఁకని
నారసంబుఁ గ్రూరత నుర మాడ సేయ నది
రక్తము స్రోఁకఁ యుచ్చి పోవుడున్
భార భీష్మ ౩ ౩౭

గీ హరి యొకండ జగత్కర్త యఖిలభర్త విశ్వ
సంహర్త భోక్త విశేషయోక్త తలఁపు బలు
పును గొలుపును దెలుపు నృసిం ౪ ౧౦౩

వ గెలుపు బలుపు లిగురొత్త
అచ్చ రా యు ౩౬౪

విణ ౧ బలిష్ఠము మిక్కిలి బలముగలది బలము
కలవాఁడు

సీ బలుపు కేనిక కొమ్ముటల వలపైఁ ద్రోవఁ
దవిలించి కట్టిన సవరములను
యయా ౧ ౧౯

సీ ఎఱుజగ్గమిడిగ్రుడ్లు నెగు పెడతలచండ్లు పలు
చనిడొక్కలు బలుపుబరులు ప్రబంధ ౧౩౩

౨ దృఢము

సీ బలుపైన దుర్గము ల్పంచేంద్రియంబులు సరవిఁ
జైతన్యంబు సర్వబలము నీతి ౭౧

క తలుపులు బలుపుగఁ బెట్టించి దెసలు పరి
కించి వెసన్ భా ర యు ౧౭౩౦

౩ సాంద్రము దట్టము

గీ కురులకప్పున నెలదే వయిరులు బెరసి
మరులుగొలుపంగ మరుచేతియురులు దగిలి
కన్ను గానక మాఱుమగండు మగఁడు
బలుపుఁ జీకటిఁ దప్పంగఁబడి విసువఁగ
విక్ర ౭ ౬౩

ఉ మబ్బు త్రోవతుం బలుపుగఁ గ్రమ్మి దు
మ్మెగసి పాఱె వడిన్ సురగాడ్పు
పెంపునన్ అచ్చ రా కిష్కి ౮ ౬౦

ఉ సూత్ర మోజకుం బట్టుచుఁ దట్టియ
ద్దరులు బల్పుగఁ జేయుచుఁ గట్ట రాపడన్
మట్టుచు రాజనార్థ శతమాత్రము గట్టిరి
వాఁడు వానుల్ భా రా యు ౨౮౨

౪ సహాయము బాసట

మ బలదేవుండును సత్యకప్రభుఁడుఁ బ్రద్యు
మ్నుండునున్ లోను గా బలు హై తో
నడువన్ హరి ఉ ౫ ౫

జ బలుపొరు బలుపుచూపు బలుపెక్కు బలు
రక్కసి

బలుపు(ల్పు)కొను. అ క్రి (బలుపు + కొను
స్వార్థమున) అతిశయించు

ద్వి తలఁప బిడ్డఁడె వీఁడు దయ్యంబు గాక
లుమాఱు నీరీతి బలుపుకో నేల
ద్వి పరమ ౩ ౧౫౧ పొ

చ పరిభవ చింత చిత్తమున బల్పుకొనం
భా రా యు ౮౩౦

బలుపుచూపు. అ క్రి (√బలుపు) బలియు
నూలత్వము నొందు

సీ కటికుచంబుల నీర్ష్యఁ గాంచనే నేఁడైన
బలుపుజూపె నదేమొ యలఁతి నడుము
దశ ౮ ౧ ౧౪

బలుఎక్కు. అ క్రి (√బలుపు) అతిశయించు
పెంపుకొను

క తెలుపెక్కె దిశలు వెన్నెల బలుపెక్కెఁ
జకోరికలకు బందువు లయ్యెన్
రుక్మా ౪ ౧౩౨

బలురక్కసి. వి (బలుపు + రక్కసి క ర)
ఒకజాతి ముండ్లమొక్క (బలురక్కసచెని)

బలువి(ల్వి)డి. విణ (బలుపు + ఇడి స్వార్థమున)
బలాఢ్యుఁడు శూరుఁడు

సీ బలువిడి యనఁగను బల్లిదుండనఁగను దండి
వాఁడన బలాఢ్యుండు చెలఁగు
అం భా ౩ ౧౧

వి ౧ శౌర్యము పరాక్రమము

చ అజావిగోమహిషవర్గములన్ బహుభూష
ణంబులన్ బలువిడిఁ గప్పముల్ ధరణి
పాలురచేఁ గొని భార ఆది ౫ ౩౯

చ దొరఁకొని దివ్యబాణములు ద్రోణుఁడు
బల్విడి నైంద్ర మాదిగా వరుసయి సేయ
భార ద్రో ౫ ౨౯౩

ఉ బాలకుఁ బట్టిరే సురలు బల్విడి నాపయి
నెత్తిరింత రేఁ జేవిధ మైతిసే
కు సం ౧౦ ౫౧౪

క కరికాలచోడనరపతి వరగంగ నిజలాంఛన
ములు బలువిహీమవద్గిరితటముల సేతుమహీ
ధరతటముల నిలిపెం బక్రధరతుల్యుండై
శా ప మ ౫౭ ౧౧౪౬

౨ ఉద్రేకము

క ఇరుమలఁ బదమూఁడేడ్లుం బడి కిడుఁ
గోపించి వచ్చె బలువిడి నీకవ్వడిఁ దఱియ
నుతికి వడి నిప్పుడు భార విరా ౪ ౨౫౩

క వనబలము గడియు బలువిడి గనుగొని యర్జు
నుఁడు దొలఁకఁ గవియఁగఁ వేరుబ్బునఁ
దాఁకె వారిసైన్యము
భార ద్రో ౧ ౧౩౭

౩ సత్త్వము

క వాయువు బలువిడిఁ గుజములఁ ద్రోయు
తెఱంగున ఉ రా ౩ ౧౫ (బలువడి
ముద్రిపా)

౪ విధము రీతి

గీ కవిముసంగినమృత్యువు కరణి యంత కాల
రుద్రునికైవడి కాల దండధరుని బలువిడి
యలవడు దురము లోన నిర్వ ౧ ౪

౫ వేగము

ద్వి కాలవాపోవుచు బలువిడి కేఁగి హాలింగ
హాలింగ హాలింగ యనుచు
బస పు ౩ ౪౭౧ పం

చ జోదులకును జేయి వీచి మును దోలె
నతండు రథంబు బల్విడిన్
భార భీష్మ ౨ ౨౫౦

వ ఆ ద్దనుజశరాదు లప్రతిహతం బయి బల్విడి
మీఱి వచ్చి తాఁకిన నిట రాముచేనఁ
దొరఁగెన్ రుధిరంబు మహోద్భుతంబుగన్
భా రా అర ౧ ౨౦౧

౬ బలాత్కారము

ఉ రంగదుదారకీర్తి యగు రక్కసి గంగవఁ
బెన్ జలంబుపై భంగ మొనర్చి వన్మజన
పాలుఁడు బల్విడి నాఁడిపోన్నరా జ్యాం
గము లెల్ల నిచ్చి నిర్వ ౧ ౪౧

దండకము పెనుంబల్వనై బల్విడిన్ జంగి
లిన్ గ్రమింగు నై తేయువాతన్ వడిం జొచ్చి
పారి ౩ ౩౭

క్రి విశ ద్రు ౧ శీఘ్రముగా వెంటనే

మ జ్వలజ్జ్వాలిక లాత్మసన్నిహితశశ్వత్కాంతి
సంరక్షకై జలదుర్గస్థలి నిల్వ బల్విడిఁ దమ
స్సందోహముల్ వచ్చె నా
రాజ చ ౨ ౬౩

ఉ దేవర నన్నుఁ బంపు మవలీలఁ ద్రివిష్టపు
మాక్రమించి సురరాజును బల్విడిఁ గట్టి
తెచ్చెదన్ ఉ రా ౪ ౨౬౫

శా వసిష్ఠముని యాగోవుం బ్రబోధింప హుం
కారం బప్పటియట్ల చేయ శకుల్ కాంభో
జాలున్ బల్విడిన్

వ యోనిప్రదేశంబున యవనులను శకృత్ప్ర
దేశంబున శకులను అవతరించి
భా రా బాల ౫౫౩

౨ అత్యంతము మిక్కిలి

చ బలువిడిఁ బాపకర్మములపై మన మూఁదక
దుర్జనక్రియల్ వి పు ౧ ౯౫

సీ బలువిడిఁ బెనులోయఁ బడిన క్రొన్నెలతాల
చఱులలో నిఱుగడఁ దఱచు మెఱచు
వసు ౨ ౨౧

౩ బలాత్కారముగా

ద్వి బలువిడి నంటఁగఁబట్టి పూఁగొమ్మ నలఁచిన
ట్లాలింగనంబు గావించి
రం రా ఉ ౪౧ పా ౨౫ ౬౦

జ బలువిడిగొను

బలువిడిగొను అ క్రి (√బలువిడి) అతిశయించు అధికమగు

తరవోజ బలువిడిగొని జాఱుబాష్పోదకముల
బాల కన్గవ వే డిపరగవారులొప్ప దల
ఎంచె కు ౬౦ ౫ ౫౭౭

బలువు(ల్వు) వి (సం బలమ్ క బలు) బలము శక్తి

క ఆతత లు డగు భీష్ముని చేతి బలువు
ద్రోణునంప పెల లవియుటయుం జూతు
రటురిండు భార ఉద్యో ౪ ౧౯౨

ద్వి ఎరగినపెనుగాలి బలువున జిని
బస వు ౭౫ పా ౫ ౬౦

చ అలర బలస్తుష్యముగ్ధు కొడుకై తగు విక్ర
మయుండు రవణు బెలుచగు కుంభకర్ణుని
విభీషణు గా చినవారు మీఱి బలువున
నెల్లెడల్ గల్చు యయా ౨ ౬౧

వి ౧ అధికము మిక్కుటము గాఢము

ఉ వలంబున పాండవకోటి కెవ్వాడుం జిలు
దలంచిరే బలువు సేసితి వైరము నాకు
నింక నీ వీటికి వారివీటికిని పెక్కునమర్యోడు
కయ్య మొప్పగున్ భార భీష్మ ౩ ౪౪౯

(బలువు సేయు — పెంపొందించు అని భావము)

క ఎడమట పెఱసంజ నిండె బలువుగ మఱి
యున్ యయా ౨ ౬౯

చ చిదియవు కొండపై బడి జీమ చిటుక్కు
నినం గరంబులుం బదములు దోఁకయుం
దలయు బల్విగువ్వానిక్కి నడం తోకింత
యున్ గదలక నిల్చియొయ్య నురు గింబడి
పోవగ సేర్చ లాగుపై నుదకములోని కిట్టి
తెఱఁ గున్న దిరయే జరంతువ్వకోటికిన్
హరి ఉ ౫ ౨౦

చ అతఁడు ప్రదీప్తకోపముఖుఁడై పటుశక్తి
నురంబునైచినన్ పతి యరదంబుపైఁబడిరాం
బల్విగుమూర్ఛ మునింగి
భార శల్య ౧ ౨౪౧

సీ ఎదలోన బలుచంత లెంతబల్మై యున్నఁ
జెలుల కావంతైనఁ జెప్పఁబోదు
గంధ ౧ ౯౭

౨ దృఢము సడలనిది

క ప్రేమాకుల భావనిభునసంధులు బలువుగ
బంధించి ఎట్టిపైపై దివియన్
భా ౧౦ ౬౦ ౪౧౭

ద్వి ఎన్మిది వదనముల బలువుగా నాక్రింది
ఎళ్ళిమనాళి తిలక్రిందుగా జొట్టి
ద్వి ఎరమ ౨ ౪౪ పా

సీ మహోగ్రాహ మాతని పాద కమలంబు
బలువుగా గఱచి తిగువ జై భా ౫ ౧౦౩

జ బలువిడి

బలువుఁడు విణ బలవంతుఁడు బలియుఁడు
(చి ని శ ర ప్రౌ)

క అడవిలో ఎలిరి జ్య మది రొమ్ముల్ల మన రాదు
బలువుడు పైకొన్న బాధసేయు నీతి ౭౪

బలుసు వి ముండ్లు గల ఒకజాతి చిన్న చెట్టు (ఇది వర్ష కాలమున ఫలించును దీని పండ్లు ఎఱ్ఱగా నుండును) కాసమర్దము క్రీ (గాంగేరుకము అని శ ర)

మ బలుసుల్ పండెను దొండముక్కుపడిరోయన్
ప్రాసంగు చేల్ శివ రా ౪ ౧౯

సీ వెలగపండులు ఫుల్లవెలగిపండులు కారివి
పండ్లు నంకెన పండ్లు బలుసుపండ్లు
కాశీ ౩ ౬౯

సీ బలుసు కార కసివెంద యనఁ గాసు
మర్దము ౬౦ భా ౨ ౬౩

బలుహజ్జమొకము వి (√బలు) ఏనుఁగు (శ ర చి ని) ఇట్లే బలువంజమొకము

క. పలుగొమ్ముల మెకమనఁగా నిల సెక్కుఁడు మెకమనంగ సేసుఁ గవంగా బలువంజ మెకము వా కిరియొప్పారిశా
అం. సం. తిర్య. ౨

బలాలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఇ. అ.) బలవంతుఁడు (వాచ.)

బలె. అవ్య. (దు.) ఇవార్థకము

(క) ఉపమావాచకము (ఇది ప్రథమాదివిభక్త్యంతముల కనుప్రయుక్తంబై సాదృశ్యార్థము నిచ్చును.)

చ. జలదముఁ బాయు క్రొమ్మెఱుఁగుచాడ్పున నాయకరత్న కన్యపై యలవడు పారవల్లరి క్రియఁ దారకాంకుఁడు లేని రత్రియుం బలె రవి బాసి గావిలెడు పద్మిని పైవడి సంతసొంది వర్తిలెడు పతివ్రతల్ వసుమతీసుతఁ గాంచి దశాస్యుఁ డిట్లనున్
రామ. ౫. ౧౭౪

క. మనియె బలిబలె కౌనకళమదమకుల సైపుణి భుణికి పుచ్చుకొనియె మురారి
బహు. ౧. ౧౨౦

క. ప్రామికుకులపూఁబోఁడుల సీమంతపు జెందిరంబు చేబలె నరుణశ్రీ మించు సతని పదముల బామామణి యోర్తు పయిఁ డిపావులు దోడిగన్
పారి. ౨. ౮

(చ) ఉత్ప్రేక్షావాచకము

చ. అనిమిషపట్టణంబు పురహర్మ్యపతాకలు ముట్ట్రమోఁతతోఁ దనగృహాంతిక స్థితిగల శతామరసంబులఁ గప్పఁ గ్రింద నుండును నిజలక్ష్మి చేసరిపణల్ మొఱయంగఁ దదీయలక్ష్మిశంకను మొగమెత్తి చూచు తతిఁ గన్నులు శేఖిశ మాయగాబలెన్
ఆము. ౨. ౧౫

క. నృసింహనృపసంక్రందనుసత్కీర్తి చంద్రికఁ గడఁగి త్రిలోకీ, మందస్మితంబు చేఁ బలె
నరస. ౫. ౮౩

ఉ. ఫణీంద్రకన్యలు నృసింహనృపాల సముంద యశోమరందనిష్యందము గ్రోలుచుందురు విషాగ్ని సహింపఁగ లేమికిం బలెన్
నరస. ౫. ౭౨

బలే. అవ్య. ౧ చుమి

(క) నిశ్చయార్థకము

చ. అతండు బ్రాలినదెబ్బ బ్రాల కుండిన బలే కుముబోఁటులకుం బ్రియుం డగున్
భార. ఉద్యో. ౨. ౯౮

మ. ఆక్రోశించుచుం జక్కరకక్కడ నయ్యంధులు మూఁడు పాతకము లింకం జెందు నన్నుంబలే
భా. ౧౦. ఆయో. ౧౭౭

చ. పట్టుకొని చాగఱిగన్న బలే యెఱుంగు
ఉ. హరి. ౪. ౪౯

శా. నిసుంగాయం దావిర్భూతరతిం ధనుర్లతికఁగా సంగీకరించుచుం బలే పూవింటన్ని షదాధినాథుఁ గెలవం బూనంగి రాకుండుటన్
వైష. ౨. ౯౯

(చ) ఆశ్చర్యార్థకము

క. మీ సేగు లెల్ల నచ్చెద చేఁశకుఁడు మీరలేక నేగుగా మాకున్ జేసెం జేయఁడు బాలకుఁ డాకురపుంజనులు నిజము లని యెదరు బలే
హరి. పూ. ౫. ౨౩౦

గీ. ఇన్ని గుణములు గలిగిన యన్నరునకు నన్ని గుణములు కొ బలే యవగుణంబు లకట యత్యంతనిర్దయుం డగు విధాత యచ్చలమునఁ బరాఙ్ముఖుం డయ్యె నేని
కాశీ. ౪. ౩౪

బల్బజము. సం. వి. అ. పుం. తృణవిశేషము మొదవ † (శ. ర.)

బల్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧ అశ్వగంధ పెన్నేరు †. ౨ అతిబల †.

బల్యము. సం. విణ. (అ. ఇ. అ.) ౧ బలము గలది. ౨ బలమునిచ్చునది. వి. అ. న. ౧ శుక్రము, రేతస్సు. ౨ బలసాధనము

బల్ల. వి ౧ దారుఫలకము కూర్చుండుటకై కాళ్లు మర్చిన యెత్తుపలక (శ. ర. ప్రా)

(వ్యవ) నేను వెళ్లుసరికి వాఁడా బల్లమీదనుండి లేచి నిలుచఁబడెను ౨ కడుపులోని దుర్మాంసపు బిల్ల

సీ. బీదవరాలతోఁ బెరుఁగువాఁగడుపులో బల్ల నల్లడలయందుఁ ద్రుళ్లిపడఁగ గీ వేఁగదన యిల్లు వెడలె నా వృద్ధవేశ్య శుక ౩ ౩౦

ద్వి పిల్లికన్నులు బల్ల పెరిగినకడుపు గిల్లచూపులుఁ జాల గిటికొన్న బొచ్చు నవనాథ ౩ ౧౮౯ పా ౨౫ పం

౩ తూము నాలుగుకుంచముల కొలతమానము ద్రోణము (కుంచము శ ర)

గీ తోఁచు జోరామయ బునఁ దూమునందు బల్లయనువట్టి మాట ఆం భా ౩ ౫౯

గీ తూము మంత ముకుసంబు బల్లకుంచము పోల తవ్వ పడి యడ్డ ధాన్యములు కొలుచు వానికిఁ దగును ఆం సం మాన ౫౨

జ బల్లకట్టు బల్లకూర్పు

బల్లకట్టు. వి (బల్ల + కట్టు) పడవలుపైన అడుగు గల పడవ (శ ర ప్రా)

బల్లకూర్పు. వి (బల్ల + కూర్పు) బల్లలను దగ్గఱగా చేర్చి మేకులు మొదలగువానిచే బిగించుట (చి ని)

బల్లకో(గో)ల = బల్లెకోల. వి (సం భల్లః హి భాలా = బల్లెము-బల్లెకోల) పొడిచెడు ఆయుధము బల్లెము

ఉ ౯ ల్లవు బల్లకోలల ముడుంగవు మేటికటారిపోటులన్ భలము లచ్చుటన్ హృదయభల్లములై తగు భిల్లకోటికిన్ చంద్ర ౨ ౧౦

ద్వి భాషాప్రణీతమ వ్నలుబల్లగోల సేషజాత్రయ మను సెలఁగక నొడిచి బస పు ౫ ౮౧౭ పం

జ బల్లలకోలలవాఁడు

బల్లకోలలవాఁడు. వి (√బల్లకోల) బల్లెము పట్టువాఁడు

ద్వి జాలవారిని దివ్వటీలను బల్లగోలలవారిని గుడిపూజరులను బస పు ౩ ౫౧౦ పం

బల్లణము. వి వాద్యవిశేషము

ద్వి మలపంబు ముఖవాద్య మిట బల్లణంబు, బొల్లావణియు మలపున విమర్హణము పండితా పర్వ ౩౮౩ పా ౧౯ పం

బల్లాడదట్టీ. వి ఒకవిధ మగు శాలువ (శ ర, ప్రా)

వ పచ్చపట్టు బల్లాడదట్టీలలీలఁ జాల సెలవుచు నోఅపు మిగులు మెంగలిగములగు మురుల నడుమ కళా ౬ ౨౨౮

బల్లాని తెట్టులు. వి బ వస్త్రవిశేషము

వ చలి కప్పడంబులు సకలాతిగుడారములు బూర్నీసులు బల్లాని తెట్టులు ఆదులగు పటవిశేషంబులు ప్రబంధ ౬౦౫

బల్లి. వి. (సం పల్లీ కి పల్లె) గృహగోధిక, తఱచుగ నిండ్లగోడలపై ప్రాఁకుచుండెడి ఒక జాతి సరీసృపము (ఇది శకునము దెలుపును)

చ ఉమ్మలికమ్మున గొంతి యింతకున్, బడుగయి పాలలోఁ బడిన బల్లివిధంబున నుండకుండునే భార ఉద్యో ౩ ౧౩౫

ద్వి ఎల్లెడ శుభములే యొసఁగు నీ కనుచు బల్లి దీప్తంబుగాఁ బలికెఁబో చెవికి రం రా అర ౧౯౫ పా ౧౪ పం

సీ బల్లి యన నొప్పును గృహగోధిక ఆం భా ౨ ౭౪

జ బల్లిపలి

బల్లిగట్టు. వి ఆయుధవిశేషము

రగడ బల్లిగట్టుల గడల ప్రభలు గ్రమ్మంగగ నింగి పి కసుం ౩ ౨౨౫

బల్లిదము. విణ (సం బలిష్ఠమ్) బలిష్ఠము, బలము గలది

గీ కాముఁ డను బల్లిదపు వేఁటకాని కాఁకఁ బడుట కెంతయు నా సింహబలుఁడు దలఁకి భార, విరా, ౨ ౨౪.

గీ బల్లిదంపుటాఁబోతులు పెల్లుకేఁగి తోడరి
త్రోచి తొక్కి-రి
హరి పూ ౫ ౧౮౩

క గొబ్బున లేచి బుజంబులు దబ్బున జఱచు
కొని బల్లిదపుదిట మెఱఁగన్ నీలా ౩ ౬౨

బల్లిదుఁడు. విణ (సం బలిష్ఠః క బల్లిద) పరా
క్రమశాలి శూరుఁడు

గీ పరశురాముని గెలిచిన బల్లిదుండు భీష్ముఁ
డనెడు లీతని పేరు వినవఁ బాఱుచుండుట
యెఱుఁగవే భార ఉద్యో ౨ ౨౦౯

చ ఇది యొకఁడేల యీజగము లిన్నియుఁ
జెన్నునఁ గన్నతల్లి బల్లిదుఁ డగు కారిపే
రురముల మెయిం దనయాట యిల్లుగా
మదము దలిర్పనొప్పెసఁగుమద్దియ యీతని
కూఁతురట్టె యీ యుదధివరేణ్యపుణ్య
మునఁ గొండొకఁ డెందును నీడు గల్గునే
నృసిం ౩ ౬

౨ బలవంతుఁడు

క తల్లియుఁ దండ్రియు నితరులు బల్లిదులై
తోడ నాడుపడుచులు వడుతన్ దల్లడపడు
రైశత మిది వ సిం ౧ ౧౧౨

చ అది యట లుండె నీయన మహామహుఁ
డర్క-జు చెంత నుండి బల్లిదుఁ డగు వాలినేల
విదళింప కుపేక్ష యొనర్చె
ఉ రా ౫ ౮౧

సీ బలువిడి యనఁగను బల్లిదుం డనఁగను
దండివాఁ డన బలాఢ్యుండు చెలఁగు
ఆం భా ౩ ౧౧

౩ అధికుఁడు గొప్పవాఁడు

క తొల్లిటి తపసులకంటెను బల్లిదుఁ డీతండె
పో తపశ్శక్తి ననంబె ల్లగు దృఢనిష్ఠ
సలుప భోజరా ౪ ౮

క. పెనుమినుకుకొనలు తెలివిం, గనుఁగొను బల్లి
దువకైవఁ గనరాని వినుం గనుఁగొంటిమి
నే మిప్పుడు అచ్చ రా కాం ౬౫

సీ బలుడ బలియుండు బలిసినవాఁడు
బలము బల్లిదుండు బలవంతుఁడు తనరు
చుండు ఆం భా ౨ ౧౧౯

బల్లిపలి వి (√బల్లి) బల్లులపరంపర
సీ ఇర కొందు లోలార్కుఁ డెం దుర్వి
కూన్యమై బలుచుక్కగమి బల్లిపలులు పూవ
చంద్ర ౩ ౪౧

బల్లు. వి ౧ తెల్లవాఱుటయం దగు అనుకరణము

ఉ జలజాతజాలముల్ మొల్లమి పల్లవిల్లఁ
దమము దమముందటిచ్చోటి కేఁగఁగా
బల్లునఁ దెల్లవారె రా వి ౧ ౪౮

ఉ బల్లునఁ దెల్లవాఱిన నృపాలుఁడు మంత్రుల
బిల్వఁ బంచి పారంగ ౧ ౩౦

౨ విఱుగుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము

క పాదంబులు పెట్టుడుఁ ద తొప్పదపఘనశాఖ
విఱిగి బల్లన నచ్చెర్చ్చిన్నదమున దిక్కు-
లద్రువఁగ భేదిల్లె విహంగ తతులు భీతిం
బఱవన్ భార ఆది ౨ ౪౨

క సెమిలి ఎడగ బల్లున విఱిగెన్
ఉ హరి ౫ ౩౨

౩ ఱలుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము

సీ పుండ్లకేఁగలు వ్రాలఁ బండ్లు బల్లున రాల
గండ్లఁదన్నలు చీల రొండ్లు వ్రేల
చంద్ర వి ౩ ౧౪౪

బల్లెకోల—బల్లకోల. వి (బల్లెము + కోల) పొడి
చెడి ఆయుధవిశేషము

సీ వరుణుండు దాచు మవ్వపుబల్లెకోల నా
దరఁగ తూరుపుగట్టుదాఁక విగుడ
శుక ౩ ౩౭౦ (క ర పా పిల్లగోల
ముద్రిపా)

బల్లెము. వి (సం భల్లః త పల్లెయమ్) కెమ
డాకువంటి అలుఁగు గల బాణవిశేషము (దీనికి
వృత్తియందు 'ము' వర్ణలోపము చూ బల్లెకోల)

చ పటిమ నటించు పోఁగ వగపాగల పెన్నడు
చెంగులుం గటీపటములఁ గటారులుం గుఱుచ

బల్లెము లుండిన పిల్లబంట్లకై ఘటిలిన రేగ
లున్ రా వి ౨ ౫౩

క విల్లున్ బల్లెముఁ గోలలు గైకొని
అచ్చ రా ౪౮ ౫౧

సీ బల్లె మనంగను భల్ల మమరు
ఆం భా ౨ ౨౧౪

జ బల్లెకోల

బల్వ(ల్బ)జ. సం వి అ స్త్రీ తృణవిశేషము
మెదవ గీ

బళా = బలా అవ్య ప్రశంసార్థకము
గీ ఓ బళాయని తను రాజు లభినుతింప నాబ
కాధిపుఁ డలర విఖ్యాతమహిమ
రామా ౧ (౪ ౭)

(ఇది వ్యతిరేకలక్షణచే గేలి సేయుటలో సైతము
వాడఁబడును)

శా ఓ నానే కలయాలనా యిటుల నీవాడన్
బళా గాలు పో పో దశా ౪ ౪౭

గీ డొంగవలె వచ్చి యిచ్చట డొంగినావ
దేమయా బావగారు పెద్దామె కోపగించి
నందులకు బళా మంచివాఁడ వేమనందును
మునలావెయె వివేకి హైజ ౪ ౩౬

బళాబళి అవ్య ప్రశంసార్థకము
(ఇయ్యది వ్యతిరేక లక్షణచే పరిహాసార్థము
నందును ప్రయోగింపఁబడును)

చ పొలుపుగఁ గొండకట్టెలకుఁ బోయెడివాని
విధంబు దోప గొడ్డలి యిది యేమి దీన
జగడం బొనరింపఁగ వచ్చితే బళా బళి
భృగురామ దశా ౬ ౧౧౯

బళాయి వి (సం బలవాన్ క బళాయి) బల
వంతుఁడు

గీ ధనము కోరాక మచ్చి నీతఁడు బళాయి
వీఁడు ప్రాణాన నరిగిన కాదకి కాదకి మనల
నోప మార్చుఁ గా కేల మనఁగ నిచ్చు
నితని నధియింత మని నిశ్చయింతు రపుడు
కాశీ ౪ ౨౫౨

బళారే = బలారే. అవ్య ప్రశంసార్థకము

ఉ సుగ్రీవ బళార యెంతపనిసేన్ హను
మంతుఁడు దక్షుఁ డంచు సుగ్రీవకపీశ
రుండు రఘువీరుఁడు దగ్గఱఁ బిల్చి మారుతిన్
రామా ౬ ౫౫

బళి = బళిర, బళిరా, బళిరే, బళీ, బళీరే.
అవ్య ౧ ప్రశంసార్థకము (అమ్రేడితముగ
బళిబళి)

చ తెలుఁగున జెప్పు నేర్చిన సుధీజను లెల్ల
సెబాసు ధూర్జటీ బళి యని దక్కు గుల్కు
వగఁ బాటిలు కేటమెఱుంగు మాటలన్
మెఱుగువగాంచు బెక్కు జిగిమించు ప్రబంధ
తతుల్ ఘటింతువే ఇందు ౧ ౩౪

గీ విరుదు చదుర వగుదు బళిబళి
కళా ౧ ౧౪౭

౨ సంతోషమును దెలుపు ననుకరణము

క ఎలఎలఎల యని చిలికెం దెళదెళదెళ
యనుచు నుతిమె చెఱకు మెఱుంగుల్ తళ
తళతళ యని మెఱసెన్ బళిబళిబళియనుచు
హాలిక పటలి నటించెన్ విప్ర ౩ ౫౪

బళిర = బళి అవ్య ప్రశంసార్థకము

గీ రామాయణాది బహువిధ గ్రంథముల
యందు బ్రొడ్డ కెన్నఁ బూర్వ సిద్ధాంత
పక్షము లొప్పఁగఁజేయు బళిర మగదల
పద్మనాభ ప్రభుండు దశా ౧ ౪౩

బళిరా = బళి అవ్య ప్రశంసార్థకము

మ కీర్తి పుష్కలస్యాం విడి యేకధాటి
బళిరా కట్టించి కౌదృష్టికెదులఘాశోగ్ర
కపాల మర్థపహారి ద్భ్యాళాంగల శ్రేణికిన్
ఆము ౧ ౪౨

మ బళిరా సత్కవి కాదు కళా ౧ ౧౫౨

బళిరే = బళి అవ్య ప్రశంసార్థకము

మ బళిరే హైమగిరీంద్రు నిల్కడలు సెబా సయ్యారె
అలివేణుల్ వినుతింప సల్పెనటనం బా
కామ్య తత్సన్నిధిన్ చంద్రి ౨ ౯౪.

ఉ. మంథనగ మాడిననాఁటి పరిభ్రమక్రమా
మ్రేడిత వేగవాసనలు మేకొలిపెన్ బళిరే
కదత్రముల్ రామా ౭ ౧౦౫

బళీ = బళి. అవ్య. మెచ్చును దెలుపునది ప్రశంసార్థకము (దీని ఆమ్రేడితరూపము బళిబళీ)

మ. శివపూజానియమంబు మాని తొలిశేకే పెద్ద
మాహిమ్మతిధవుఁ డాతండు బళీ కనం
బడెను ఉ. రా ౩ ౨౨౭

ఉ. బళీ కుందన మెందునుం దొరయు
కొమ్మనిగారపు మేని చాయకున్
నీలా ౧ ౫౭

గీ. కదనాభ్రితలమున హుంకారగర్భ మైపడిన
శత్రుమర్ధం బాడుతన క శబరము చూచి
మెచ్చి బళీ యటంచు గొని యాడు విల
సవం బళీగయి చె వరాహా ౫ ౩౮

బళీరే = బళి. అవ్య. ప్రశంసార్థకము

శా. జొరా మీటు శిర కంపిత మహో
యాందోళిత స్ఫూర్తి చంద్ర ౧ ౧౨౭

బళువు. వి. (త. వళువు = క్రౌర్యము) అధికార
గర్వము ప్రాభవము

గీ. రాయసమ్ములు సరికమ్మ వ్రాయఁ దగదు
విశ్వకర్మ కటంచన వినక మీరు సడక
యిలు కట్టుఁ డంచని బళువు చాటుఁ బ్రథ
మిక కామినీ భోగసరత నత డు
పార్వ ౧ ౬౨

బవ. సం. వి. అ. పుం. (జ్యోతి) కరణములలో
నొకటి

బవంతము. వి. ౧ మోసమ్ము కపటము

ఉ. ఈ పలు కేల పోల నిఁక నెన్ని బవంతము
లిట్లు చేరినన్ జూపులకోర్కి దీర నినుఁ
జూడక కోపముదీరదు
శ్రీరం మా ౨ ౬౩

౨ ధర్మము మిష

సీ. పలి బవంతంబు టక్కు దత్తూరంబు పెద్దు
నా ధర్మ మూ అం సం మాన ౬౫

బవంతి. వి. ౧ చిత్రవర్ణ వస్త్ర విశేషము

గీ. పచ్చలి బవంతి కరకంచు పట్టిమార్పు మాద
ళింబులు దళ్లు బొమ్మంచు లుడుత చాఱ
లేను గడుగు లవ మీఱు నిట్లు చిత్రవస్త్ర
విశేషముల్ చిత్స్వరూప అం భా ౨ ౧౫౮

సీ. చెంగావి జిలుగు కుచ్చెల కండియ బవంతి
రాయంచ అడుగుల వ్రాలి మెరయ
పార్వ ౩ ౪౮

౨ పలురంగులతో చేయు వ్రాఁతపని

ద్వి. చుట్టుబవంతుల జూపట్టునట్టు ఫుట్టముల్
గట్టి రొమ్ముపాగను గైసేయ
అ మ క ౫ ౨౮౬ పొ ౨౦ ౫౦

౩ చతుశ్శాలము = నలుదిక్కుల నభిముఖముగా
నడు మెడము విడిచి కట్టిన ఇల్లు

ద్వి. నవరత్నతతుల విన్నాణంబులైన నవరంగ
ములను వింతల వంతులును
అ మ క ౩ ౧౭౫ పొ ౧౬ ౫౦

సీ. నవరత్నమయమైన భువనేశ్వరంబులోఁ జొట్టు
బవంతులు చూచి చూచి తపతీ ౩ ౫౫

సీ. మగతా నబుశిల్లినిగనిగల్ గనుపట్టు వగ
చుట్టు చొట్టు వంతిలోన రా వి ౫ ౧౫

విణ. చిత్రవర్ణపు వ్రాఁతపనిగలది

గీ. మిసిమి గెంటును కాంతి లెవ్వేసర వింత
వగ బవంతి దుప్పటి వలెవాటు వైచి
సారంగ ౩ ౧౩౭

బవ(వి)ని. వి. జాతరలయందు ఒకజాతివారు చేసెడి
నృత్యము (చూ. బవనీఁడు)
జ. బవనీ డ

బవనిక = బదనిక

సీ. బదనిక వదరికె బవనిక యన వంద చను
అం భా ౨ ౫౮

బవ(వి)నీఁడు. విణ. (సం. భ్రమణిః ౮ బవణి
బవని + ఈఁ డు)౧ జాతరలో సుద్దులు పాడుచు
ఆడునట్టి ఒకజాతివాఁడు

గీ. పరశురాముని కథ లెల్లఁ బ్రౌఢిఁ బాడె
జాయతరకీర్తి బవనీల చక్రవర్తి క్రీడా ౧౩౦

చ దుసిశిల జాలుకోరసిగ దుప్పటినీటు లలాటి
పట్టికం బొసఁగువిభూతిపైఁ బసుపుబొట్టును
దొట్టినకల్లుచొక్క పెక్కసముగ సెల్లి
గాతిన విశ్రరపుఁజాపులు గాఁగనంబడన్
శెఁ జనుదెంచె నొక్కబవనీఁడు దదీయ
మీపభూమికిన్ శుక ౨ ౪౧౩

౨ ఇతరులను స్తోత్రములు చేసి జీవించు జాతు
లలో నొక తెగవాఁడు

సీ శూద్రసంఘప్రశంసి పరగు బవినీఁడనంగ
ఆం భా ౨ ౨౭౬

సీ ప్రణుతించు సేశవీర దేవి నొకవేళ బవినీఁ
డయి సముగ్రభక్తి గరిమ కాశీ ౬ ౨౩౦

బవరము. వి (సం ప్రహారః ప్రా పహార
క బవర) యుద్ధము

చ బవరము సేయుచుండియును భాషణముల్
దగఁ బల్కుచుండ గా నవినయవృత్తిపై
వలవ దాయుధ మార్చుట
భార భీష్మ ౧ ౧౪౭

క దివిజారి దర్పనం బన్యవిధములన్ నాకు
దొరక దని వనభంగం బు పడిం జేసితిఁ జేసితి
బవరము నారక్షకొలకు బలములతోడన్
భా రా సుం ౪౩౬

వ చక్కరవిలుదాల్పు బవరంబులం దవిలి
చెన్నారుశెన్నెల పులుఁగుల మొత్తంబు
లును నీలా ౩ ౧౦

బవరి = బవిరి. విణ (క బవరి) ౧ సాంద్రము

వ కనురెప్పలకప్పు దప్పనుతిక బవరితరితీపు
చూపుచూపు తీరువులు ప్రబంధ ౩౭

గీ మిసిమిగల సావి సెలతావి ఎనవు టాకు
పసిమి రొగఁద్రాఁకు జిగిరేకు బవరిటాకు
పలుకు తెలి వట్టివేరు చప్పరము రెత్తి సేద
దేర్పరె కొమలార చెలువ కనుచు
చంద్రా ౪ ౧౬౩

౨ వర్తులవు గుండ్రము

గీ బవరి మెలసూలి గంటల రవళి నిగుడ గండ
పెచ్చులి యిచ్చు కైదండఁ గొనుచు
ప్రబంధ ౫౩౬

ద్వి అ ప్రాకారచుట్టు బవరిగాఁ జుట్టి శ్రీపతి
మూర్తు లెల్ల వినయభాషణముల వినుతి
సేయుచును ద్వి పరమ ౩ ౧౬౬

౩ ఇంటిచుట్టు గోడ ప్రహరి
(దొంగబంటు) సీ వచ్చి త్రిమ్మరు తలవరులు
గ న్గానకుండ బవరిచుట్టును బలపమున వ్రాసి
వేం పంచ ౩ ౨౦౧

జ బవరిచుట్టు

బవరిచుట్టు. అ క్రి (బవరి + చుట్టు) గుండ్రముగ
తిరుగు

ద్వి తవిలి మల్లియచాలు తావికై కదిసి బవరి
చుట్టినయట్టి భ్రమరాళి కరణి
ద్వి పరమ ౪ ౨౭౦

బవిర = బవిరె వి చెవిఁ బెట్టుకొను గుండ్రని
నగ వర్తులాకారమైన కర్ణాభరణ విశేషము

సీ కెలఁది చెక్కులచెంత వ్రేలుచుండుట
కేయుపాసన చేసెనో బవిరజోడు
రసిక ౫ ౬౦

గీ రత్నతాటంకములు బవిరలును బావి లీలు
ముత్యాలసరములు కీలుకడెము లాదియగు
సొమ్ము లంగంబు లాని యలరె నని విభుఁడు
సీతసింగార మభినుతించె ఉ రా ౬ ౧౧౭

గీ చెవులపూవులు బవిరెలు చేరుచుక్క కొప్పు
వలయును సవరించి రొప్పమీఱ
కళా ౭ ౬౬

బవిరి = బవరి. చిత్రి విణ గుండ్రము వర్తులము

సీ బవిరి గడ్డమువాఁడు పన్నిదం బిడి డాఁగ
వచ్చు నందపుపెన్ను మచ్చువాఁడు
గీ అర్జునుండు ఎరాక్రకెరాపార్జునుండు
విజ వి ౨ ౧౬౪

సీ బవిరిసొంపులచెంపపనికప్పువిడిరొయింట్ల కడి
నీలములకప్పు గప్పుగుప్ప రా వి ౩ ౧౨౫

ద్వి పచ్చల ఎదకంబు బవిరి చెక్కడపు పెచ్చు
ముత్యపుతాళి యెదపై నమర్చి
రఘువా ౭ పా ౧౩ పం

వి ౧ చుట్టు వలయము

గీ బవిరి చుట్టు వేడెమున వలయాభిధలఁ
ఆం సం మాన ౩౭

౨ అశ్వగతివిశేషము, రేచితము

సీ పేరెము వేడెము జాలెము బవిరి నా రేచి
తంబు విలసిల్ల ఆం భా ౨ ౧౯౮

౩ భ్రాంతి భ్రమ

సీ బవిరి బమ్మెరయన భ్రాంతి చెలఁగు
ఆం భా ౧ ౧౦

జ బవిరిచుట్టు బవిరితిరుగు బవిరితీర్చు బవిరిదిద్దు

బవిరిచుట్టు. అ క్రి (√బవిరి) ప్రదక్షిణించు
చుట్టివచ్చు

చ సురగిరిచుట్టునుం బవిరి చుట్టెడ వేల దినేశ
రత్న సంబరతము దేవతాధనముఁ బాయక
తాపెద నంచు నేఁటికిన్ బస ౨ ౧౩౯

బవిరితిరుగు. అ క్రి (బవిరి + తిరుగు) వలయా
కారముగ చుట్టు

క చెవులతోడవులరుచులు గటములనటనములుఁ
గలుప బవిరి తిరిగి తూఁడియుచు నొడిసి
కలంకుల జడియుచు భాగ ౮ ౩౯౭

బవిరితీర్చు. స క్రి (బవిరి + తీర్చు) ఆవరింపఁ
జేయు వ్యాపింపఁజేయు

సీ పైపైగుబాళించు మైపూఁతభుగభుగల్ పల్ల
వాళికి బవిరితీర్ప ఘటికా ౨ ౨౧౩

బవిరిదిద్దు. స క్రి (బవిరి + దిద్దు) వర్తులము
గావించు అం గుండ్రదనము గలిగించు

క ఎంతగడ్డంబైన నింత లేదొసపరితిరుగా బవిరి
దిద్దింపవచ్చు రామా ౨ ౧౧౦

గీ ఒబిగ వేసిన సిగ వింత యొఱపుఁ జూచి
బవిరి దిద్దినచెంపలబాగుఁ జూచి
విజ వి ౩ ౮౧

బవిరె = బవిరె. వి కర్ణభూషణవిశేషము

సీ చెవులపువ్వు బొగడ బవిరెరాకేక కుం పెన
రావిరేక మర్వనఁగఁ గర్ణభూషావిశేషము
లొప్పలుచు ఆం. భా ౨ ౧౪౮

గీ బవిరెలును గొప్ప వలయును బడేలి యోార్తు
దిద్ది ద్రుయా ౪ ౯౦

గీ జల్లిబొట్టులు బవిరులుఁ జంద్రికలును
మొదలుగాఁగ సొమ్ములెల్లను ధరించి
చిత్రభా ౩ ౨౨

బవిళి. వి మూర్ఛ

సీ సొరుగు సొలపు సొమ్మ సొలిమిడి సోలు
సుమారిము బవిళి మైమఱపు భ్రమరి, యనఁగ
మూర్ఛాహ్వయం బలరారుచుండును
ఆం భా ౨ ౨౨౩

బవిసి = బగిసి. వి ౧ నియతి భాగ్యము

గీ అలరుఁ గట్టిడి బవిసి దయ్యమ్ము తైసి కట్టడి
యనంగ నియతిగాఁ గాలకంర
అ భా ౧ ౯౯

౨ గౌరవము (శ ర)

బవిసినము. వీణాదండెకును సారెకాయకును వేయు
కట్టు

సీ తంతి యనంగను దండ్రి వెలయు నలరును
గుబ్బకాయ యన నలాబువు బవిసిన మనఁగఁ
దద్బంధన మగు ఆం భా ౧ ౧౨౭
(ప్రాఁత క్రొత్త ప్రతి ప్రా పా బవిసనము
శ ర పా బవిసెనము ప్రాఁతప్రతి పా)

బ్రవి = బవిరి. విణ గుండ్రనిది

సీ కెంపు టోడుబిళ్లలకప్పు లుదిరిబంగరు
బ్రవిటాకుల బచ్చలు డంబు మీఱు శకాం
౪ ౧౪౦ (శ ర పా బైరి ముద్రిపా)

బష్కయము. సం వి అ పుం తఱపిదూడ

బష్క(య)యిణి. సం వి ఈ స్త్రీ తఱపి
దూడ గలయావు తఱపియావు

బస. వి సంకేతము

సీ పరగు సంకేతంబు బస యనంగ
ఆం భా ౧ ౧౦౩

౨ వాసస్థానము, ఉనికిపట్టు

బసవఁడు. వి (సం వృషభః ప్రా వసహో) అచ్చుపెద్దు అచ్చుపోసి స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగ విడిచిన ఎద్దు ఎద్దు

చ బసవఁడు అంత నైచి హిమపర్వతసాను వనాంతరంబులం బవిరిక మేసి
వార ౩ ౩౭

చ నొసల విభూతిఁ బూసి కడుమన్న నిరోమముఁగు తోలు గప్పి రాజసమునఁ బాములందొడిగి చారు త్రిశూలపినాకవాస్తుఁడై యొసఁగిన పేడ్కతోఁ దనదు నింతియుఁ దానును వ చ్చి నోలిఁ దా బసవని నెక్కి జాటహిమ భానునికొండకు వెండికొండకున్
వీర ౩ ౧౪

అ రాతిబసవనిఁ గని రంగుగా మ్రొక్కుచుఁ గుముకు బసవనిగని గ్రుద్దుచుంద్రు బసవభక్తు లెల్ల పాపులు తలపోయ వేమ ౩ ౨౪౦

జ బసవన బసవెద్దు

బసవన(న్న). వి (√బసవఁడు) వృషభము (వ్యవ) బసవన్నా పాలుత్రాగుదురా అనిన తల యూపునట్లు

బసవెద్దు వి (బసవఁడు + ఎద్దు) అచ్చుపెద్దు అచ్చుపోసి స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగవిడిచిన వృషభము

క వసగొట్టుబాఁపనయ్యా పిసవెత్తికిఁ దగులు వడి తపింపఁగ నేలా బసవెద్దు గదలకుండెడు వసతికి రమ్మనటి కేమ వచ్చెదఁ బొమ్మా
శుక ౨ ౪౭౯ (బసవెద్దా = నంది అని భావము)

క కొసరు వగమాట లలుకలుఁ గుసిగుంపులు తిట్లు పోరికొట్టులు జారుం డసము సుఖం బుగఁ గైకొను బసవెద్దగు మగఁడు మండి పడుఁ గుసుమాంగీ శుక ౧ ౪౪౧ (ఇట ఎద్దువంటివాఁడు అని భావము)

బసికేలు. వి బ మల్ల సాధన విశేషము

వ బసికేలు గస్తాలు ఫుటంబు లను నట్టి వరుస లలితంబులును మల్లుపు ౩ ౭౯

బసివి. వి (సం పశుపి క బసివి) ౧ పశుపతి (ఈశ్వరుని)కి పరిచర్య చేయుటకు బాల్యము నందే సమర్పింపఁబడిన స్త్రీ (వ్రా ఈమె యవివాహితగానే యుండును ఇది కన్నడ దేశ సంప్రదాయము)

గీ బసివి యనఁగను దనరును బశుపి పేరు
ఆం భా ౨ ౧౧౦

గీ అతిమనోహరచంద్రశాలాంతరమున బసివి నెనసెను హైశ్యుఁ డింపెసఁగ రాత్రి

క వేఁగిన నా బసివి మహాజాగరతన్ శంభు పదవ సంమార్జనకై పోఁగా
శివర ౬ ౪౪ ౪౫

వ దేవర బసువులు లింగి అక్కి రొల్లి పెదనాగి ఆవిరి మెచ్చుకునక సైతమైనవారికి గ్రామం దక్షిణాన గుంటూరి లెఱువు పడమటను క్షేత్రం ౧ చిట్టమరుసుంగారు సమర్పించెను ద శా ౪ ౩౦౭

గీ ఇన్ని దేవళ్లఁ గొల్చి నే నేమి గంటిఁ బోయి పచ్చనిపులుఁగాపిపులుఁగు చేత మోసపోయితి నని కుంద మొనయు ఖేద మారటమొనర్చ విసివి యయ్యారి బసివి శుక ౩ ౪౯

౨ ఒకానొక తిట్టు

సీ కడకుఁ బోయిన నొక్కకడఁ బరుండఁగ రాదు మఱఁదలు కొండెలమారి బసివి
అహ ౩ ౪౪

బసుకు. స క్రి పొడుచు గ్రుచ్చు

సీ పందిపోటులుఁ గంటి పాఱ నుక్కున శిశే బ త్తరుగుత్తాల బసికి బసికి
రంగా ౩ ౨౨౩

బసుమము. వి (సం భస్మ ప్రా భసుమ) భస్మము బూది

ద్వి వసిగొను సన్న్యాసి వామనపురము వసది మంటపమును బసుమానఁ గలదె
బస పు ౪ ౨౧౯ పం

క. తెన భసితఘుటిక నీకే, నొసఁగద నీతోఁ
దగిన యువిదలఁదెన నీ బసుమము నొడలం
దిడి వను వసదృశగతి భక్త్యులగుదు రాచెలు
లధిపా సానందో ౫ ౧౪౯

ఉ. యీబసుమంబు కప్పురమె యీతిరి వేణిరొ
పట్టుఁజీరలే యీబిఱ్ఱాసైన వల్కలము లీతప
మిష్ట మనోజభోగమే ఉ రా ౩ ౧౦౬

బస్తకము. సం వి అ న కామకము లవణ భేదము ఒక విధమగు ఉప్పు

బస్తకర్ణము. సం వి అ పుం సాలవృక్షము

బస్తగంధ. సం వి అ స్త్రీ ఒక దినుసు తులసి

బస్తము. సం వి అ పుం మేఁకపోతు భాగము

బస్తా. వి గోనసంచి
(వ్యవ) ఆ బస్తాలో ధాన్యము పోసి యుంచి నారు

బహి. వి (సం బహిః) వెలపల వెలి (మా బహి రొనర్చు బహివడు)

బహిత్రము. సం వి అ న యానపాత్ర విశేషము (శ ర)

బహిరొనర్చు. మి స క్రి (√ బహి) బహిరెట్టు వెలివేయు
సీ అత్మజా లెతేఁగిన నాదరింపరు చూచి
బంధువు లెతేఁగిన బహిరొనర్తురు
భాగ ౧౦ పూ ౯ ౪౦

బహిరంగము. సం విశ (అ ఆ అ) ౧ బయటిది, వెలుపలిది బయలుపడినది ౨ వెలి లాతి వి అ న ౧ వెలుపలిభాగము ౨ వెలుపలి అవయవము ౩ పొత్తు ౪ (మీమాంసా) ఒక కర్మమునందు దీక్షాద్యర్థ మగు పూర్వ భాగము ౫ (వ్యాక) ఘటిత నిమిత్తకమగు కార్యము (వ్యతి అంతరంగము)

బహిర్ద్వారము. సం వి అ న తలవాకిలి తోరణము, సింహద్వారము.

బహిర్లంబము. సం వి అ పుం (గణిత) సమకోణముకంటె పెద్దకోణముగల త్రికోణము

బహిర్లాపి. సం వి ఈ స్త్రీ ఉత్తరము వేఱు మాటలయం దణఁగియుండునట్లు అడుగునట్టి విషమసమస్య (శ ర)

బహిర్వ్యాకారము. సం వి అ పుం సవాయి రోగము

బహివడు. అ క్రి (√ బహి) వెలివేయఁబడు కులములోనుండి బహిష్కరింపఁబడు
సీ బహివడ్డ ద్విజున కల్పపుఁబాచితం బిడి పవిఁ
డిక్కై తా వానిబంతిఁ గుడిచి
అము ౬ ౬౯

బహివెట్టు. స క్రి (√ బహి) వెలివేయు కులమునుండి బహిష్కరించు
సీ బహివెట్టినతనియన్న అ. మును నిజాగ్ర
జానకు మును పెండ్లియాడిన పురుషునన్న
మును నభోబ్య మంద్రు
భార శాం ౧ ౩౨౨

బహిష్కము. సం విశ (అ ఆ అ) బయటది వెలిది

బహిష్కరణము. సం వి అ న ౧ వెలియింద్రియము (వ్యతి అంతఃకరణము) ౨ వెలుపలికిఁ దఱుమఁగొట్టుట ౩ వినాయించుట

బహిష్కరించే. సం స క్రి వెలివేయు బహివెట్టు (శ ర)

బహిష్కారము. సం వి అ పుం ౧ వెలికిఁ దఱుముట ౨ వెలివేయుట ౩ వినాయించుట

బహిష్కృతుఁడు. సం విశ (అ ఆ అ) ౧ వెలువరింపఁబడినవాఁడు ౨ వెలిపెట్టఁబడినవాఁడు

బహిస్. సం అవ్య స్ ౧ వెలి, వెలుపల ౨ బయట (వ్యతి) అన్య ఇంటికి బయట ౩ వేఱుగా ప్రత్యేకముగా ౪ తప్పు (దీనికి తెనుఁగున స్వతంత్రప్రయోగము లేదు)

బహుళకము. సం వి అ పుం ౧ జిల్లేడు ‡ ౨ ఎండ్రి ౩ దాత్యూహము, కూకురుగుండఁగి అనుపిట్ట.

బహుళకరము. వి అ పుం లొట్టియ ఉష్ట్రము

బహుకరి. సం వి ఈ స్త్రీ చీపురు సమ్మార్జని

బహుకరుఁడు సం విణ (అ ఈ అ) ౧ మిక్కిలి చేయువాఁడు చుఱుకైనవాఁడు ౨ పెక్కువిధముల నుపయుక్తుఁడైనవాఁడు ౩ ఖలపువు కళ్లము ఊడ్చువాఁడు

బహుకర్ణిక. సం వి ఈ స్త్రీ ఎలుకచెవిచెట్టు

బహుకుఁడు. సం వి అ పుం సూర్యుఁడు

బహుకూర్చము. సం వి అ పుం ఒకదినుసు కొబ్బెరచెట్టు మధునాళికేరికము ‡

బహుక్రమము సం వి అ పుం మూఁడుపదముల కెక్కుడు పదముల క్రమపాఠము

బహుగంధ. సం వి అ స్త్రీ ౧ కుందురము ఒకానొక గంధద్రవ్యము ‡ ౨ లవంగపుఎట్ట ౩ యూథిక అడవిమొల్ల ‡ ౪ నల్లజీలకఱ్ఱ

బహుగంధద. సం వి అ స్త్రీ మృగమదము కస్తూరి

బహుగంధము. సం విణ (అ అ అ) మిక్కుటమయిన వాసనగలది వి అ న ౧ త్వచము లవంగపట్ట దాల్చిన చెక్క ౨ కుందురుకము. ‡

బహుగ్రంధి. సం వి ఇ పుం పక్కిచెట్టు ఝూబుకము ‡

బహుతరకణిశము. సం వి అ పుం రాగి ధాన్యము

బహుతరము. సం విణ (అ ఆ అ) ప్రాయికము, తఱచు

బహుతిక్త. సం వి అ స్త్రీ కాకమాచి ‡

బహుతిథము. సం విణ (అ ఈ అ) మిక్కిలి, పెక్కు అనేకము

బహుత్వక్కు (చము). సం విశ. (చ.) భూర్జపత్త్రవృక్షము బుజపత్త్రి ‡

బహుదుగ్ధము. సం వి అ పుం గోదుమ ధాన్యము

బహుధా. సం అవ్య అనేకవిధములచేత, పెక్కురీతులను

చ పలుకులు వేయు నేమిటికిఁ బార్థివుఁ డాత్మభుజాభృతక్షమా తలమున గుట్టుకీడు బహుధా యరయించి యడంచి అము ౪ ౨౫౦ (దీనికి గ్రంథాంతరములఁ బ్రయోగము మృగ్యము కర)

బహుధాన్య. సం వి అ పుం అఱువది సంవత్సరములలో నొకటి

బహుధారము. సం వి అ న ఇంద్రుని వజ్రాయుధము

బహునాదము. సం వి అ పుం శంఖము

బహుపత్త్రము. సం వి అ పుం నీరుల్లి ‡

బహుపత్త్రి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ లింగిని ‡ ౨ ఘృతకుమారి ‡ ౩ తులసి ‡ ౪ బృహతి ‡ ౫ గోరక్షదుగ్ధ ‡ ౬ జతుక ఒకజాతి గబ్బిలము

బహుపత్త్రిక. సం వి అ స్త్రీ ౧ భూమ్యామలకి నేలయుసిరిక ‡ ౨ మేథిక, మెంతి ‡ ౩ మహాశతావరి ‡

బహుపర్ణము. సం వి అ పుం సప్తచ్ఛదవృక్షము ఏడాకులఅఁటి ‡

బహుపర్ణి. సం వి ఈ స్త్రీ మేథిక, మెంతి ‡

బహుపర్ణిక. సం వి అ స్త్రీ ఆఖుకర్ణి ఎలుకచెవి ‡

బహుపాత్తు. సం వి ద్ పుం మఱ్ఱి ‡

బహుపుష్పము. సం వి అ పుం నింబము, వేప. ‡

బహుప్రజము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పెక్కు ప్రజలు గలది. వి. అ. పుం. ౧. పంది ౨. ముంజగడ్డి. శ.

బహుప్రదుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) మిక్కిలి యీవికాఁడు, దానశౌండుఁడు.

బహుఫలము. సం విణ (అ ఆ అ) మిక్కిలి ఫలములు గలది వి అ పుం ౧ కదంబము, కడప శ ౨. వికంకతము శ

బహుఫలిక. సం వి అ స్త్రీ భూమిబదరి, నేలరేఁగు శ

బహుఫేన. సం వి అ స్త్రీ సాతల, సంబ రేను శ

బహుబలము. సం వి అ పుం సింహము

బహుభుజ. సం వి అ స్త్రీ దుర్గ.

బహుమంజరి. సం వి ఈ స్త్రీ తులసి శ

బహుమతము. సం. విణ. (అ ఆ అ) ౧ గొప్పగా నెన్నఁబడినది ౨ అనేకమతములు (అభిప్రాయములు) గలది

బహుమతి. సం వి. ఇ స్త్రీ గొప్పయెన్నిక, గొప్పమదింపు, బహుమానము

శ. బహుతురగ శకటగోగణ, బహుళ బహు
గ్రామములను బహుమతి నిత్తుఁన్
భార అను ౩. ౨౧౩

బహుమలము. సం వి. అ. న సీసము.

బహుమానము. సం వి. అ పుం. గొప్పగా భావించుట, మిక్కిలిగౌరవము వి. అ. న. గొప్పవారు తక్కువవారి కిచ్చు ప సద నము, సమ్మానము.

బహుమానించు. సం. స. క్రి. మిక్కిలి గౌరవించు.

మ. అహహా లోకము లేకొలంది మను ..
ముందు నేసవికి నీక క్రీక వాగీశుల, న్వహ
ముఁన్ పూర్ణమునందు శయ్యా నిగమవ్యాపార
శాస్త్రంబుగన్, బహుమానించుదు వాకి ...
కృ. శకుం. ౧. ౩౨. (ఇట్టి ఆశ్రయింతురు అని భావము.)

బహుమాన్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి గౌరవింపఁదగినవాఁడు.

బహుమార్గగ. సం. వి అ స్త్రీ. ౧. గంగానది ౨ చెడిప, ఱంకుటాలు.

బహుమార్గము. సం. వి. అ. పుం. పెక్కుదారులు కలియుచోటు, చత్వరము.

బహుమార్గి. సం వి ఈ. స్త్రీ పెక్కుమార్గములు కలియుచోటు, చత్వరము.

బహుమూర్తి. సం. విణ. (ఇ) అనేకమూర్తులు గలది, పెక్కు ఆకారములు గలది. వి. ఇ. స్త్రీ వనకార్పాసము, అడవిప్రత్తి శ.

బహుమూర్ధుఁడు. సం వి. న. పుం. విష్ణువు.

బహుమూల. సం వి అ స్త్రీ రకాశరి, చల్లగడ్డ శ

బహుమూలకము. సం వి. అ. న. ఉశీరము, వట్టివేరు.

బహుమూల్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి వెలగలది, మహార్ఘము, వి. అ. న. మిక్కిలి వెల

బహురంధ్రిక సం వి అ స్త్రీ. మేధ శ

బహురస. సం వి అ స్త్రీ అధికమగు రసము కలది-మహాజ్యోతిష్మతి శ

బహురూపము. సం విణ. (అ. ఆ. అ) పెక్కు రంగులు గలది, చిత్రవర్ణము గలది. వి అ పుం ౧. సరటము. ఊసరవెల్లి పెక్కు రూపములు గలది. ౨ కేశము ౩ సర్జరసము, సజ్జరసము.

బహురూపుఁడు. సం వి అ పుం. ౧ విష్ణువు ౨ శివుఁడు ౩ మన్మథుఁడు (శ ర.)

బహురేతసుఁడు. సం వి స పుం. చతుర్ముఖ బ్రహ్మ.

బహురోమము. సం. వి. స. పుం. మిక్కిలి రోమములు గలది-గొఱ్ఱె.

బహులగంధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఏలకి †.

బహులచ్ఛదము. సం. వి. అ పుం. రక్తశోభాంజనము. †

బహులము. సం విణ. (అ ఆ అ) ౧ దట్టమైనది, నిబిడము. ౨. కఱచు. ౩. అనేకము, పెక్కు ౪ నల్లనిది (వాచ) ౫. (వ్యాక) ప్రకృత్యాది విధేయధర్మము శ్లో క్వచిత్ప్రవృత్తిః క్వచిదప్రవృత్తిః క్వచిద్విభాషా క్వచిదన్యదేవ, విధేర్విధానం బహుధా సమీక్ష్య చతుర్విధం బాహులకం వదన్తి వి అ పుం ౧. కృష్ణపక్షము ౨ అగ్ని అ స్త్రీ ౧ ఆవు. ౨ పెద్దయేలకి †. ౩. నీలిచెట్టు అ న. ౧ ఆకాశము ౨ తెల్లమిరియాలు ౩. నలుపు (వాచ)

బహులీకరణము. సం వి అ న బహుళముగా చేయుట ౨ తూర్పెత్తుట, చెరగుట

బహువచనము. సం వి అ న (వ్యాక) బహుత్వమును తెలుపు ప్రత్యయము.

బహువల్కము. సం వి అ పుం మోరటి, ప్రియాళువు. †

బహువారము. సం అవ్య పెక్కుమాఱులు.

బహువారకము. సం వి అ. పుం శ్లేష్మాతకము, విరిగి. †.

బహువిధము. సం. విణ (అ ఆ అ) పెక్కు తెఱఁగులు గలది, వివిధము. (శ. ర)

బహువీర్యము. సం వి. అ పుం ౧ విభీతకము, తాడి. †. ౨ తండులీయశాకము, చిత్తెమూర † ౩. బూరుగు † ౪. మరువకము †

బహువు. సం. విణ. (ఉ. ఉ హ్వా. ఉ) ౧ విపులము, అధికము, ఎక్కుడు. ౨. పెక్కు, అనేకము.

బహువ్రీహి. సం. విణ (ఇ) మిక్కిలి వ్రీహి (= ధాన్యము.) గలది. వి ఇ. పుం. (వ్యాక) తెలుగు అన్యపదార్థ ప్రధానమగు సమాస విశేషము. (ఇది తద్గుణ సంవిజ్ఞానము, అతద్గుణ సంవిజ్ఞానము అని ద్వివిధము. సమాసార్థ ఘటక పదార్థములకు సంయోగ సమవాయాద్యతర సంబంధ మున్న రెండుల తద్గుణ సంవిజ్ఞానము. ఉదా చిత్రవస్త్రునిఁ దీసికొనిరమ్ము, లంబకర్ణునిఁ దీసికొనిరమ్ము. అది లేనిచో నతద్గుణ సంవిజ్ఞానము ఉదా. దృష్టసముద్రునిఁ దీసికొనిరమ్ము

బహుశత్రువు. సం వి. ఉ. పుం చటకము, ఊరఁబిచ్చుక

బహుశస్. సం అవ్య స్ ౧. మిక్కిలి, తఱచుగా ౨ మాటికి, పెక్కుమాఱులు. ౩. ప్రాయికముగా, సాధారణముగా.

బహుశల్యము. సం. వి. అ. పుం రక్తఖదిరము, ఎఱ్ఱచండ్ర. †

బహుశాలము. సం. వి. అ పుం. స్నుహీవృక్షము, జెముడుచెట్టు. †.

బహుశ్రుతుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ అ) అనేక శాస్త్రముల నధ్యయనము చేసినవాఁడు.

బహుసంతతి. సం. వి ఇ పుం. మిక్కిలి సంతానము గలది, ఒకదినుసు వెదురు †

బహుసారము. సం వి అ పుం మిక్కిలి చేవ గలది, మిక్కిలి సత్తువగలది ఖదిరము, చండ్ర †.

బహుసుత. సం వి అ స్త్రీ పిల్లపీచర, శతమూలి †

బహుసువు. సం వి. ఊ స్త్రీ. పెక్కు బిడ్డలను గన్నయాఁడుది, పెంటి పంది.

బహుసూతి. సం వి ఇ స్త్రీ. ౧. పెక్కు బిడ్డలఁ గన్నయాఁడుది. ౨ పెక్కుఁదలీనిన యావు, పరేష్టుక.

బహుస్రవ. సం వి అ స్త్రీ. సల్లకి, అందుగు. †.

బహూకరించు. సం. స. క్రి. సన్మానించు, మన్నించు.

క. ఈ దంపతులు చరాచరప్రపంచంబు
రక్షింతురు గాక యనుచు దీవించిన విరించి
బహూకరించి సనకసనందన సనత్కుమా
రాదుల సంభావించి తరాహ ౨ ౪౩
(తథాస్తు అని సమ్మతించి అని భావము)

క అని యిట్లు తండ్రి చెప్పిన వినతోక్తులు
వినియు శుకుఁడు విద్యానిధి సమ్మనమున
బహూకరింపమిఁ గని వేదవ్యాసుఁ డతని
గని యిట్లనియెన్ వాసిష్ఠ ౧ ౧౪౦

బహూదకుఁడు. సం వి అ పుం కౌచార్థము
మిక్కిలి ఉదకములు కలవాఁడు - ఒకానొక
సన్న్యాసి

బహ్వపత్యము. సం వి అ పుం మిక్కిలి
పిల్లలు గలది ౧ పంది ౨ ఎలుక

బహ్వాశీ. సం విణ (స్ సీ స్) తిండిపోతు

బహ్వృచుఁడు. సం వి అ పుం ఋగ్వేదము
చదువువాఁడు (శ్మాఖా బ్రాహ్మణుఁడు-
కాశిక)

బా

బాండువ. వి (సం బాణ్డు) కుండ, ఘటము
(చి ని, శ ర)

బాంధకినేయుఁడు. సం వి అ పుం కులట
కొడుకు ఱంకుటాలి కొడుకు

బాంధవము. సం వి అ న ౧ బంధుత్వము
చుట్టరికము

క పవనునకును నీకును బాంధవము గలదో
భార శాం ౩ ౩౭౪

ఈ యర్థము తెలుఁగుగ్రంథములందే కనఁబడు
చున్నది

౨ మైత్రి

చ తను సగఁబాలు గొలుపడి దానినయిప్పుడు
గోరు పీరికి, సముచితవృత్తి విచ్చి తను
పాయున సంతస మంది యున్కి యుక్తము
ధృతరాష్ట్రనృపాలునకు దాన తపోధనులు లేక

యుండుఁ గోవ కుడిగి వీరు పేరుణ్యచేరు
బాంధవ విఘ్నగముం బ్రియంపడున్
భార ఉద్యో ౧ ౧౯

బాంధవుఁడు. సం వి అ పుం ౧ చుట్టము
౨ జ్ఞాతి ౩ మిత్రుఁడు ౪ భ్రాత

బాంధవ్యము. సం వి అ న చుట్టరికము
(విల్యమ్సు)

బాఁకా. వి (హిం బాంకా) కాహళము
ఊఁదెడి వాద్యవిశేషము చర్మవాద్యవిశేష
మని చి ని నిరనుస్వార మని శ ర
వ్యవ పెండ్లివారు ఊరిజెలుపల బాఁకా పట్టించు
చున్నారు

బాఁకు. వి (క బాక హిం బాంక్) ౧ కటారి
కత్తి వంకరకత్తి

సీ గొనబుగా మరులఁ జెక్కిన చెంగుతోడ
జే జెఁడుబాఁకుతోఁ బొల్పు నీవిదట్లు
రా వి ౨ ౪౪

చ తన కిది దక్కె నంచుఁ బ్రమదంబునఁ
బంక్తిముఖుండు మీనకేతుని చిగురాకుబాఁకు
మదిఁ దూఱినఁ దాలిమి మాలి
ఉ రా ౩ ౧౧౫

ఉ మీనునిడంబు రాకు రహి మించిన జక్కుల
శేజ చెక్కి చేతైన ప్రసూనసాయకము
లన్నియు సేయుచుఁ గల్య చొగ్గ సే జా
నటు చిమ్మి కుందనపుఁజాయల గదఁగి రేకు
బాఁకుచే భాను ౩ ౨౩

గీ బాఁకు, వంకి చిల్లాణ మునఁగను వజ్రకత్రు
మలరు మందును ఆం భా ౨ ౨౧౩

బాఁష్. వి (హిం బాశ్) ఒకవిధమగు దేగ
శ్యేనవిశేషము
(ఇది రెక్కమాఱు విడిచిన పులుఁగు మీఁదికిఁ
బోయి పులుఁగును గొట్టును గాని రెండవ
విడుపునకుఁ బోవదు మిగుల శౌర్యంబు గలిగి
కరంబు బలాలనీయుండై యుండును. చి ని)

తే. పాకుదము గిద్దు లగుడు సేసడము కురుజా, బాఁజే బలకట్టై జాలియ శైల యమును ,నోర ణంబును నాదిగాఁ జేరువడిన. జేటదేగల గిఁజికొన విడిచి కడిమి. హరిశ్చ ౨ ౨౨

బాఁడు = బాపఁడు. వి (సం. బ్రాహ్మణః కు. బాటు = ఘంటెన వాఁడు)

ఉ ఇట మీఁద నేవకో, తేఁడఁగఁ బోరుడిం గరణదేశపు జాణఁడు గాఁగ బోలు నీ,బాఁడు పణోపహారపరిపాటి రయింఁగఁగ వచ్చు వీనిచేన్ క్రీడా ౧౫౯.

బాఁదు. స క్రి (సం. బాధా క బాదు)కొట్టు, తాడించు

వ సేలం ఒడి పొరలు మన్న మహిమంబున ఘట్టించియు రజ్జుపరంపరల బాఁదియు రాల ఱువ్వియు . శేష 3 ౧౯౯.

వ అజిచేతులం బాఁదుచుఁ దూపులఁ ఒఱ పుచుఁ గవిసియుఁ దనివిగొనక

వీర ౪ ౧౦౬

జ బాఁదుకొను.

బాఁదుకొను. స. క్రి (బాఁదు + కొను స్వార్థ మున) కొట్టు, తాడించు

క ఎద్దొక్కఁకడముఁ దీసిన, గద్దటిరొమ్ముఁబోకు నొక్కఁకడ కీడ్చుటయున్, పెద్ద ముని కోల చేఁ జే,కొద్దిన్ వడి యడర బాఁదు కొనుచున్ దున్నెన్ శేష. ౪ ౯ ర

బాఁపఁడు = బాఁడు, బాఁపనుఁడు. వి (సం బ్రాహ్మణః ప్రా బ్రాహ్మణో) బ్రాహ్మ ణుఁడు, హాఱుఁడు.

సీ ఒకవాఁడు చనుచోట నోరి బాఁపఁడ పెట్టు, పెట్టు మంచు . వరాహ. ౭ ౬౩

శా చాటుప్రౌఢిఁ బిసాళి మాటాదవు కాస ల్నాటి బాఁపండవో క్రీడా ౯౨.

క. నందుఁడు మాతం గాదిలి,ఒందుగుఁ డాలి నీకి నొజ్జ బాఁపఁడ వగుటన్ ..

నీలా. ౧. ౧౯౨.

బాఁపత. వి. (బాఁపన + త, వృత్తియందు వర్ణ లోపము) హాఱుత, బ్రాహ్మణస్త్రీ.

ద్వి. మసిగుంత్రు వదకల కొడె బాఁపతలు, అప మానగతి వచ్చిరావిప్రవరులు .

ఆ. మ. క. ౫. ౨౩౬.

క. ఆహాఱుఁ దవ్వఁబనితా, వ్యాహారం దగుట రెుతెఁగి వందించి విప్రప్రాపిత ధర్మ్యము లిడి యా,బాఁపత హరియించె నతని ప్రాణా నిలమున్. పానందో. ౫. ౯౧.

సీ. బాఁపత యంచన బ్రాహ్మణి చె కొన్నందు ..

అం ఘా. ౨. ౧౦౯.

బాఁపన. వి (సం. బ్రాహ్మణః.) ౧. బ్రహ్మ కులము.

మ నీ పాలికి దేవుఁడింక జవినీఁడే యంచుఁ దా నాడఁ గా వలెనె బాఁపన మెుప్పె శైవ పరిరయే శుక. ౨ ౪౧౬.

ద్వి. పరిణమించితి నిన్ను బాఁపనవదుగ, తిరు గక యీమాట తిరము గా నిలుపు

ద్వి. హరిశ్చ ఉ. ౧౪౭౧. పం.

సీ. పరగుఁ జతుర్వర్ణి బాఁపన రాచ కోమటి రెడ్డి నాఁగను అం ఘా ౨.౧౬౦

౨ బ్రాహ్మణుఁడు

చ. పలుకులు వేయు నేఁటికిఁక బ్రాహ్మణ నూనుఁడ నీవు వీకు దో,ర్బలమున నేమి కార ణము బాఁపనపోటుమ గప్పకాటుమం, గలదె ధరిత్రి విక్ర ౪ ౬౩

ఉ. నా బాహుబలిమి కోర్వఁగ, నీ బల మది యెంత త్రుంతు నెతి నీక్షణమే, నా బలిమి సేల పెనఁగం,గా బాఁపనపోటు కప్ప కాటుం గలదే. రుక్మాం ౫. ౨౭

జ. బాఁపత, బాఁపనక్క, బాఁపనచీమ, బాఁపనమ్మ, బాఁపనయ్య, బాఁపనుఁడు, బాఁపతికము.

బాఁపనక్క. వి (బాఁపన + అక్క) బ్రాహ్మణ స్త్రీ, హాఱుత. (శ ర.)

(వ్యుత) బాపనక్కలు స్నానమునకుఁ బోవు
చున్నారు

బాపనచీమ. వి (√ బాపన) బ్రాహ్మ వృత్తు
ములయందుండు గోరోజనపు వర్ణము గల యొక
జాతి పెద్దచీమ (శ ర)

బాపనమ్మ. వి (బాపన + అమ్మ) బ్రాహ్మణ
స్త్రీ పాఱుతి

తే మున్న పురుషునిఁ జెడనాడు మగుచ మీఁదఁ
బోయి పులుగానీ పురు వయి పుట్టు ననుచు
బాపనమ్మలు చెప్పిన పాట చెవి సో
యనుచు   శుక ౩ ౧౮౫

బాపనయ్య = బాపనుఁడు, బాపఁడు,
బాఁడు. వి (బాపన + అయ్య) బ్రాహ్మ
ణుఁడు పాఱుఁడు

గీ అపుర మెచ్చితి నో బాపనయ్య నిన్ను
వారిజ ౪ ౨౯

అ బాపనయ్య యొసఁగు బాపనయ్యల కగ్ర
హారవార సార భూరి గంధసార రత్నాంబర
మాన్యమాన తతులు మహిని వెలయ
హంసవి ౧ ౨౯

అ అంతఁ బెద్ద బాపనయ్యల యానతి బడసి
అచ్చ రా బాల ౧౯౨

బాపనుఁడు = బాపఁడు. వి బ్రాహ్మణుఁడు
పాఱుఁడు

సీ అమరును విప్రుండు పాఱుఁడు బాపఁడు
బాపనుండు గీ పుడమి వేల్పన
ఆం భా ౨ ౧౪౦

బాపతీకము. వి (బాపన + తీకము) బ్రాహ్మ
ణత్వము

గీ బ్రాహ్మణ్యము తనరారు బాపతీకమన
ఆం భా ౨ ౧౪౧

బాకి. విణ విస్తృతము విశాలము వెడఁద

చ అతిసాధు మునీంద్రుఁడు వోలె వేత్రమల్
దెఱచ బాకినోరు మెదలింపక వైచుక
పట్టు నంచు   భాగ ౯ ౨౦౪

వ్య ఎనఁగిన బాకినో రెంతయుఁ దెఱచి
వ్యా. కాశిఖ ౬ ౧౯౫౧ పం

సీ బాకి నోరు మనరాదు పగ పాటి బెదరించు
కొంటి పల్లనరాదు కంటగించు
శుక ౩ ౨౧

వి (= బాకీ) అప్పు ఋణము (శ ర)

జ బాకినోటిమొకము

బాకినోటిమొకము. వి (బాకి + నోరు +
మొకము) పంచాస్యము సింహము
(శ ర బ్రా)

బాకీ = బాకి. వి (క బాకి త బాకీ హిం
బాకీ) అప్పు ఋణము

సీ పైక మీఁజాలక బాకీ టకాయించి యెుఱ
గొడ్డములఁ బల్కుచుండినారు
రంగా ౨ ౧౩౧

బాగగు. అ క్రి (బాగు + అగు) ౧ ఒప్పు
రమ్యమగు

సీ ఇంతి సంపెఁగచెంత చెంత బాఁగాయెఁ
జేమంతిబంతులు వింత కాంతి పెరసి
దశా ౩ ౫

గీ వయసువాఁడు ను మిగుల బాగయినవాఁడు
నన్నిట నొయారిగ్రాని యుండునట్టివాఁడు
సారంగ ౨ ౯

౨ సెలవేఱు

గీ అన్నఁ గరకూలమునఁ గూర్చి ననుఁజ
డకఁడు నడఁగఁ దనకూలములన బాగయ్యెఁ
బనులు   కథ ౫ ౯౫

బాగడము. వి కట్టడము

ఉ చందురు రాతి బాగడపు జంట బవంతి
విజ వి ౩ ౧౫౫

బాగము(గా)లు = బాగలు. వి బ (సం భాగ
క భాగ త పాక్కు) పోఁకచెక్కలు
వక్కలు

గీ పండుటాకులు క్రపురంపు బాగములన్న
ము త్తియపు సున్నము లతంగములును
కవిరా. ౫ ౧౩౪

గీ. లేఁత కేసన్న బరణి బాగాలు గులికి, యుద్ద
అనుఁ జెట్టి చుట్టి యా కిచ్చి యిచ్చి ..
విక్ర. ౮. ౯౭.

సీ. బాగాలు జెస కొక్క పద్మాక్షి యొసఁ
గిన . మనుచ. ౩. ౭౭.

క. పోఁక లగు వెండి తీఁకుల, లాగునఁ దల
వాకు మడిఁచి లలనఁ యొసంగన్, బాగాలు
జేసికొని తన, బాగా లున్నట్టి మేడ పజ్జకు
జేఁగన్. సారంగ. ౨. ౧౯౪

సీ. పూగభాగమ్ములు పొలుచు బాగా లన
ఆం భా. ౨ ౧౭౭

బాగరి. విశ. (బాగు + అరి) సుందరుఁడు, అంద
గాఁడు, సుందరి, అందకత్తె

ఉ. తెల్లని దీవితమ్ము సొలదేఁటివలెన్ దగు
నొక్క బాగరిన్, పాల్కడలి యుల్లట
పల్లునిఁగాంచి రయ్యెడన్ రామా ౩ ౪౪

గీ నాగరకముద్ర గల మంచి బాగరి యఁట, నాగ
వాసములో వింతనటనల దఁట, కులుకు
గుబ్బలప్రాయంపుఁ గోమలి యఁట, వలచి
వలపింపఁజే యింతవాని నైన
విజ వి ౧ ౧౧౦

బాగలు = బాగములు. చూ కపురము.

బాగిలించు. అ క్రి (క. బాగిల్ = వాకిలి, ద్వారము) బయటఁబడు, వెలువడు.

క. నగరఁబు వెలువడి వచ్చినయది మొదలు
ఎందుఁ బోతిపోయెదు నాభారిం బడితి
వింక బాగిలింపక యుంగిలించిన విడుతునే .
దశా ౮ ౪౮

బాగు. వి. (కం భగ్న, త పాంగు) ౧ ఒప్పి
దము, సౌందర్యము, సొగసు.

గీ. పసిఁడిచంపక దామంబు బాగుఁ జూర్చి, వాలు
క్రొన్నెల చెలువున వాఁడిదీర్చి...
భాగ ౮. ౨౭౭.

సీ. బలుపోయఁగంపుఁగొలఁదు, నాఁగ నలు
వొందు నయ్యెలనాఁగ బాగుఁ బొగడ నలవి
యె పలుకుల బొంఁది వైన. నీలా. ౨. ౧౭.

౨. విధము, రీతి

ఉ. అలిగి బసుఁడు, ఏనిబాగు చూడ కేలించు
డాసిన, తరుపుఁ జెతికి కొనుచుఁ దాఁడు
దంచె భార. ఆది ౭. ౧౯౨.

సీ. నిగిడి పూఁతీఁకుబాగునఁ గత్తిరించినగడ్డంబు
కొన రొమ్ముఁ గమ్మిరింప. హైమ. ౬ ౯౩
ఉ. రా ౩ ౧౦౩.

౩ క్షేమము (వ్య)
(వ్యవ) మావా రందఱును బాగున్నారు

౪ ఆరోగ్యము

చ బడిబడిఁ జూరలేమనుచు వచ్చు సువారవ
వారిఁ జూచి నా, యొడలికి బాగు లేదు మతి
యొక్కటి యొల్లను పార్వ. ౨ ౯౯.

౫. భద్రము, శుభము

సీ మంచి మేల్ బాగు లెస్స యన శుభంబు
లలరు సాం ని మాన ౩౩

చూ బాగుపడు

విశ ౧ చక్కనిది, సొగసైనది

క. సోగులగు వెండి తీఁకుల, లాగునఁ దలవాకు
మడిఁచి లలన యొసంగన్, బాగాలు జేసి
కొని తన, బాగాలున్నట్టి మేడ పజ్జకు
జేఁగన్ సారంగ. ౨. ౧౯౪.

౨. యుక్తము, తగినది

గీ బహుకథా సంగతులు సేయ బాగుగాదు ...
కాశీ. ౧. ౬౯.

సీ దట్టంబు నీకట్టినట్టి చెంగావికి బాగు గాదని
కేలఁ బయఁట నిమిరె మనుచ. ౭. ౮.

క వేగ నరేంద్రుఁడు రాకే, బాగా యిటు
చనఁగ . . సారంగ. ౨. ౨౬.

౩. శుభ్రము, పరిశుద్ధము. చూ. బాగుచేయు.
బాగునకుఁ దెచ్చు, పరిశుద్ధము సేయు.

సీ. చందురు నునుఁగాంతి కం దేర్చి కూర్చి బాగు
నకుఁ దెచ్చినయట్లు కొమరు మిగిలి ...
భార. విరా ౨. ౫౨.

ఇ. బాగగు, బాగరి, బాగుచేయు, బాగుపడు,
బాగులాఁడి.

బాగుచేయు. స క్రి (బాగు + చేయు) చక్కఁబఱచు (శ ర త్రా)
(వ్యవ) విద్యాభ్యాసాని బాగుచేయువాఁడు లేఁడు
ఆ విద్యమ బాగుచేయుము

బాగుదారఁ. వి చూరకత్తి చిన్నకత్తి ఆయుధ విశేషము
చ నూతన పలాశసుమం బను బాగుదారచేఁ జలమున నయ్యతిన్ నఱకె సారసనాయక బిరుఁ డంతటన్ చంద్రి ౨ ౯౪
గీ బాగుదారన వల్పాడి పరగు ఆం భా ౨ ౨౧౪
సీ బాడుపెట్టినయట్టి బాగుదార్ల రుమాలు తెగ వ్రాచి తెగ నోరల్ చేయువారు మల్ల్ల. ౨ ౪

బాగుపడు. అ క్రి (బాగు + పడు) భద్రము నొందు మేలొందు
ఆ ద్రోహబుద్ధినైన దొంగతికము నైన సటల నైన సాహసమునసైన సంప దధికుచేత సాధించి ధనమును ఒడుగు తెచ్చి బాగు పడును వేమ వేమ ౩ ౧౩౭

బాగులాఁడి. విఱ (బాగులు + ఆఁడి) అందకత్తె సుందరి
చ అసురసుర్త యలంతి నడు మల్లలవాడఁగ ముందుముందుగా నొసంరి బాగులాఁడి యపు డ్రొక్కఁ తెవచ్చి సారంగ ౧ ౩౯

బాగెము. వి (సం భాగ్యమ్) సుకృతము పుణ్యము
గీ రాజ గాఁడమ్మ కంబము రాయఁ డితని వేసమును మేలు బాగెము నేసియుంట నిపుడు గనుఁగొంటి మని పల్కు సెలుతు దొరల యయా ౧ ౧౨౦
ఉ సంతాపము రానిదేపు నిరతంబును వేసట లేని ప్రాపును ప్రాపమునేవఁ బాపు కల బాగెపు కెమ్మది లోపు బూమిలో, నైపున నీకె గాక సెలవారికి లేదుగదా ధరాపురా ప్రబంధ ౩ ౨౯

బాగోతి = భాగవతుఁడు (సం భాగవతః కృష్ణుఁడు మొదలగువారి వేషము వేసికొని యాడి జీవించువాఁడు)
ఉ బాగోతుల బచ్చిగాని కోకకొంచె మనంగ గృహంబు సేయ మిక్ క్రీడా పీఠి ౭౬ పా

బాజాలు. = బజాలు. వి (సం ప్ర సార్ధః హిం బాజార్ క బాజారు) ఇది చి ని క ర లలో శకటరేఖముగా గ్రహింపఁబడినది నిర్ధారకప్రయోగములు లేవు అంగడివీధి విపణి
క వ్రాజారివారిలోడలు తా జాఱఁగ విండ జాతి దబ్బునఁ ఒడియెన్ మైజాఱు కొంగు దడిసిన బాజాతే తిరిగి చూచి పక్కన నవ్వెన్ వీధి ౧౫
సీ కూరగాయల కంచుఁ గోరి తా బాజాఱు కును మతిమతి నేఁగుఁ గొమరులోడ హంస ౧ ౨౧౫
సీ అంగడి బాజాఱనంగ విపణి పొల్చు సా ని మాన ౪౪

బాజే. వి (క బాజా) ౧ శ్రేణి వరుస
క తేజేరాజాబాజా తే గ జగినోగిఁ దగిడి సెగ డఁగాఁ జాలెడు మే త్తే జాగెడు కుతుక గల తేజేకున్ అచ్చ రా కీర ౨౭
సీ కొట్టి తోలఁగ నీకు గోవృషభంబుల బాజా గాడు గురాలపోఁచాగాని విం నార ౧౫
వ ప్రమానరాజుల రాజిలి బాజాలగు జాజులు బోదులు చేయుచు భార్గవపురాణము ౫ ౧౨౫
౨ గృహపార్శ్వములయం దమర్చెడు పొడు నైన దారువిశేషము పొడుగైన లావుగల కఱ్ఱలు (ఇది మూలముకంటె సన్నముగా నుండును)
(వ్యవ) ఈ యింటికి మంచి బాజా లమర్చినారు

బాజేబందు. వి (సం భుజబంధః, క బాజు బందు త పాకిబందు) సందిటఁ గట్టుకొను భూషణము

సీ. పులిగోరు తాళి ఎచ్చుల బొజ్జలందు నిద్దా
కొల్కుడాని జల్తారుపాగ వేణు ౫౯
సీ. కంకణంబులు మూడిగా లాబొజ్జలందులు
కేయూరహారముల్ కీలినరులు
క్రీస్తాభ్యుదయము ౩ ఆ శ ర

బాట వి (సం వాటః క వ టె త పా టె హిం భాట్) ౧ విశాలమార్గము బండిదారి దారి
సీ. కోయిల రొదసేయ గూయదే క కంబు
దంతి వచ్చినబాట గుంత రా
ర మలిం ౧ ౩౫
సీ. బాట యనంగను బండి పాటన దగు ఘంటా
పథము ఆం భా ౨ ౯
సీ. బాట నా దిక్కు త్రోవయుఁ జెలంగు
ఆం భా ౩ ౪౩
౨ దిక్కు ప్రదేశము
సీ. ఒకవ్రాట నా ఖేట కలాటవికటాట మొకి
బాట వనఖోటకకుల ఝాటము
ప్రబంధ ౪౫
జ పాటసారి

బాటసారి విశ (√బాట) త్రోవ నడచు వాడు తెరువరి థికుడు (చి ని శ ర)
ఉ. అత్తఱి బాటసార్ల నర సైన భువిం బడు
వారి నెత్తకున్మత్తగజంబు గన్న గరివన్
శుక ౨ ౧౪

బాడతి వి (హిం భాడా అద్దె వెల) వేశ్య కిచ్చుడు రొక్కము చూ బాడతికాఁడు
౨ బాడతికాఁడు

బాడతికాఁడు విశ (బాడతి + కాడు బ బాడతికాఱు బాడతికాండ్రు) విటుడు
వ. ఎడకొఱ కడసాచ్చి చిల్లతర్కంబు లాడుచు
లోకల లాడకెడం బలిక్ లగ కొకలలు
గొన బాడతికాఱు బబ్బగించుచు
కు సం ౭ ౧౩౬

బాడ(వ)బుఁడు సం వి అ పుం బ్రాహ్మణుఁడు

బాడవ(బ)ము ౧ అడుగుబ్బముల సముదాయము
౨ ఔర్వాగ్ని బడబానలము

బాడవేయులు సం వి అ పుం ద్వి అశ్వినీ కుమారులు

బాడవ్య(బ్య)ము సం వి అ న బ్రాహ్మణ సముదాయము

బాడాసువు సం వి ఉ స్త్రీ బాడిస (శ ర)

బాడింగనము సం వి అ పుం వార్తాకి ములక ?

బాడిగె వి (సం భాటకః ప్రా భాడఅ క బాడిగె త వాడప్పై) ౧ ఒకఁడొకని సొత్తు ననుభవించుకొనుటకై ఆసొత్తు గల వాని కిచ్చుడు ధనము అద్దె (శ ర)
(వ్యవ) ఆ యింటికి నెలకు ముప్పదిరూపాయలు బాడిగ
౨ జీతము
ద్వి. బాడిగ నీ కిచ్చి యతిభక్తి సేయు వాని
లన్నియు నీదు సంగతి సేర్చి
ద్వి వారిశ్చ ఉ ౧౧౭౯ పం
సీ. బాడిగ కూలి సంబళము జీత మనంగ వేతన
సంజ్ఞ యై ఖ్యాతి జెందు
ఆం భా ౨ ౩౦౩

బాడిత = బాడిస వి వడ్రంగి కఱ్ఱలు చెక్కు సాధనవ (చి ని శ ర బాడితె ప్రా)
సీ. చంద్రుకల మోపులను దువ్వెనలు గేద
కొమ్ములు ప్రాతకుండలు చిన్ని బాడి
తలును చెన్న ౨ ౨౦౪
సీ. కొండ తీతిని సందుసందులు చక్కగా
బాడిత నఱికింప బాడియండ్రు
భోజరా ౫ ౩౧౬

బాడిదము వి (సం పారిభద్రః) దేవదారువు ? (చి ని శ ర)

బాడిస=బాడిత వి వడ్రంగి కొయ్య చెక్కుడు కొఱముట్టు
సీ. బాడిస నఱికిన భంగిఁ గొన్నింటిఁ దుత్తుని
యలుగా బిట్టు ద్రుంచి త్రుంచి
భార విరా ౨ ౩౫

ఉ. కేవల సాధనంబు లిరుగేల వహించి నటించు
నమ్మహా, భావమునట్ల యుక్కుటులి బాడిస
యుం గొని నీవు మామకీ నాపన్నధంబునన్
మెలఁగ వేం పంచ ౩ ౨౪౧

గీ. వర్ధనికిఁ జేరు కెలయుచుండు బాడిస
యటం చనంగఁ జెవ్వందిలింగి
ఆం భా ౨ ౩౦౦

బాడు. వి (త పాడు) గవుసెన ప్రావరణము ముసుఁగు

సీ. బాడు పెట్టినయట్టి బాగుదార్ల రుమాలు లెగ
సైచి తెగ నొరల్ సేయువారు
వల్లపు ౨ ౪

సీ. ప్రావరణ మాఁ ఒరదా యునంగను
బాడు నాఁగ ఆం భా ౨ ౧౫౯

జ. బాడుగోలు, బాడువెటు

బాడుగోలు. విణ (వాడ + కోలు) వార్తాహరుఁడు (మానహీనుఁడు అని శ ర)

ఉ. పెండెము బాడుగోలునకు భృత్యునకు
స్నెడనాలు మొలత్రాడులకుం జెనకాని
కియ్యఁగన్ వాంస ౫ ౧౩౬

బాడుదల. వి (త పాడుదుపై) ఇది ఎట్టుధాతువుతో వ్యవహితముగను అవ్యవహితముగాను అనుప్రయుక్తమై ప్రయోగింపఁగాను ఒడెడి కూరకృత్యము సావాసకృత్యము (అవమానించుట అని శ ర)

గీ. బాడుదల నొండెఁ బటము పాండుతనయ
ముఖ్య భార కర్ణ ౨ ౬

సీ. భీతిఁ బాలెడి పురుహూతు పెనొక్కని
బాడుదలఁబట్టి నృసిం ౨ ౧౧౭

చ. కడిఁది మగంటిమిం దొడరి కయ్యమునం
దన బాహుదర్ప మేర్పడ నమరేంద్రు బాడు
దలఁబట్టినరావణి భా రా యు ౪౪౪

బాడువ = బడువ. వి (త పాళి) పల్లపునేల.

వ. మిన్నేటి బాడువల పొన్నలపుల్గులు కెమ్మ్రో
వోఁడెలు ఔదర రొద లొదవ ప్రోయు
పోతుచేనుంగులను అచ్చ భా ౩ ౩౪

గీ. ధరణి విస్తారనిమ్నమై దనరకేని, బాడు వన
ఒడు వనఁగి న ఒరగుచుండు ఆం భా ౨ ౫
చ ప్ర వి ౩ ౪౦

బాడువెట్టు. స క్రి (బాడు + పెట్టు) ముసుఁగు వేయు

[illegible] చే నైతువమా శరాసనము వే ఆలొంటన్
నూనాస్త్ర పంచకముం దాపున బాడు
ట్టి టు లెంచ న్మించు గొజ్జంగియున్
[illegible] గుసుమాపరుంబా కెలయ న్మారుండు
ధేయం జనని శుకఘోటిం గుదెఁ దట్టి
మీకె వడిగా సుత్రాము మోసాలకున్
పార్వ ౨ ౧౧౪

బా[illegible]. వి బురద పంకము (శ ర క్రియా బాడి-వాడుక)

బాఢము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ దృఢము ౨ మిక్కిలి అధికము ౩ గట్టి(ధ్వని)

బాణ సం వి ఆ స్త్రీ ౧ శరపుంఖము బాణము పింజ ౨ నీలఝింటి నల్లగోరంట కి ౩ సరస్వతి

బాణకారి. వి బాణసంచులు కాల్చువాఁడు

౧ చిత్రవిచిత్రగతులు గాఁ జూపుచు భాణ
కారులు ముందఱ నడువ హంస ౩ ౨౯

బాణగంగ. సం వి ఆ స్త్రీ (రావణుని బాణముచే నిర్మితమగు) ఒకనది

బాణజిత్తు సం వి త్ పుం విష్ణువు

బాణధి సం వి ఇ పుం అంపపొది

బాణపాతము. సం వి అ పుం ౧ అమ్ముల యేటుదూరము ౨ అమ్ము పోవు మేర

బాణపుంఖ. సం వి ఆ స్త్రీ శరపుంఖ, వెంపలి కి

బాణపుంజివ్వ. వి (బాణము + చివ్వ) ఒకవిధమగు బాణసంచు

వ. పెట్టుఁ గ్రోవుల పెటపెటలు, జబురు
జంగుల ఢిరంగుల ఢిమఢిములు, ఢమామీల
ఢమఢమలు, బాణపుంజివ్వల జిలిజిలులు.
కృష్ణ ౩ ౨౯

బాణము. వి ఒకవిధమగు ఫిరంగి (దీనికి వ్యుత్పత్తి ముద్గలోపము చూ బాణవిద్దె మొ)
గీ బాణములఁ జివ్వలఁనిచిన బాణములను గ్రోవులను గుంటక్రోవుల రా వి ౫ ౨౨
గీ సురక్రోవి పీరంగి బాణము గుంటక్రోవి జబురుజంగి తుపాకి బజాయి నాఁగ ౘలయు నగ్ని ప్రసారణాఖ్యలు మహేశ
ఆం భా ౨ ౨౧౮
దయ్యపుబాణసరిచిల్కు — తామ్రసాస్త్రము
సీ పరగ దయ్యపుబాణసరిచిల్కు దొరఁగిం ఒకలఁ గూరుచు మల్కికొగుల జేసి
చంద్రా ౬ ౯౦
జ బాణపుఁ జివ్వ బాణవిద్దె బాణసంచు
బాణము. సం వి అ పుం ౧ అమ్ము శరము ౨ గుఱి లక్ష్యము ౩ బాణముచివర ౪ ఎ ౫ శరపుంఖము ౫ అవుపొదుగు ౬ అయిదు అనుటకు సంకేతనామము ౭ శబ్దము ౮ వాక్యము ౯ అగ్ని ౧౦ నీలఝిటి నల్ల గోరింట ౹
బాణముద్ర. సం వి అ స్త్రీ ముద్రాభేదము
శ్లో యథా హస్తగతా బాణా స్తథా వాస్తాం కరం ప్రియే బాణముద్రా సమాఖ్యాత రిపువర్గ నికృంతనీ (వాచ)
బాణలి. వి (క పాణలె త పాణలి) వేఁచుట మొదలగువాని కుపయోగించు లోహపాత్ర విశేషము
పీ కంచువు బాణలి కంచు కం టనఁ దగు
ఆం భా ౨ ౨౪౩
బాణవారము. సం వి అ పుం వారవాణము కవచము
బాణవిద్దె. వి (బాణము + విద్దె) బాణసంచు బాణసంచులు కాల్చు విద్య
వ చక్ర బిరుసులుఁ బంచవన్నె బిరుసులు గజ బిరుసులు మొదలయిన బాణవిద్దెల జైత్రులు చిత్ర విచిత్రముగాఁ జూపుచు బాణ కారులు ముందఱ నడువ హంస ౩ ౨౯ (బాణవిద్య ముద్రిపా)
బాణసంచు. = బాణవిద్దె వి (బాణము + సంచు) తుపాకిమందుతోఁ జేసి వేడుకకుఁ గాల్చెడు ఖావత్తులు చిచ్చుబుడ్లు లోనగునవి (వ్యవ) ఈ సంవత్సరము దీపావళికి బాణసంచు చాల తక్కువ
బాణా. వి (త పాణ త్తడి) దండాయుధము
గీ గడలు బాణా ల్పటాలు నగ్గలికఁ బూని ఎగవడల్ ద్రొక్కు-లనుచు నిబ్బరపు బీరములు గనంబడె ఎ మరల్ మ్రోలఁ కెలఁగి సాధన లొనర్చ రసిక ౧ ౮౧
జ బాణకత్తి బాణవకిణి
బాణాకత్తి వి (బాణా + కత్తి) ఆయుధ విశేషము పొడగుపాటకత్తి
క మనసీవాఁడు మెఱుఁగుఁ జాయల నన బాణకత్తి దుసుమునం బఱువెంచెన్
భోజరాజ ౩ ౭౭
సీ ఇట్లుండు శక్తివహించు గుహుం డన్న సరణి బాణకత్తి చాఁచి చాఁచి
౨ ను ౨ ౨౧
బాణావంకిణి వి (బాణా + వంకిణి) దండాయుధమువంటి బాఁకు బాణకత్తి
శా బాణావంకిణి బెద్దకత్తి గుమితిన్ బాణాసన ప్రాఢిమన్ ద్రోణాచార్యుల కైనఁ ఒల్కు-దురు నేర్పుల్ శకాం ౨ ౧౪
బాణావలి. సం వి ఇ ఈ స్త్రీ ౧ బాణముల పంక్తి ౨ ఏకవాక్యముగ నున్న యైదుపద్యముల వరుస (విల్యమ్సు)
బాణాశ్రయము. సం వి అ పుం ౧ అమ్ముల పొది ౨ ధనుస్సు విల్లు
బాణాసనము ౦ వి అ న విల్లు ధనుస్సు
బా(వా)ణిని. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ విదగ్ధురాలు ౨ నర్తకి ౩ ఉత్తమస్త్రీ (మే ని)
బాణుఁడు. సం వి అ పుం ౧ ఒకానొక రాక్షసుఁడు ౨ కాదంబర్యాది గ్రంథకర్త

బాతలిం(ళిం)చు. అ క్రి ౧ బ్రద్దలగు
సీ దీర్ఘ కంఠకఠోర ఘుర్ఘురస్వనమునఁ జాతాళ గోళంబు బాతలింప శివరా ౧ ౬౧
౨ అఱచు మొఱపెట్టు
ద్వి ఓతాత యోమాత యనుచు మొఱచేతు లాంతగా మనుకకు నొంగి వెలికిలంబడి హాలుకొని గుండె బలువిడి నడచి పడఁగ కెలుంగని బాతలింపఁగను నవ ౩ ౧౫౬ పా (తత్తరపడు అని శ ర)
౩ సంభ్రమించు తత్తరపడు
౪ శేటికిఁ బోడగని పెస బాతలించువారు సైన మునులను జూచి హస్తాబ్జ మెత్తి వెలు పుడుగుఁ డోడ కుండుఁడు వెడలుఁ డనుచు నంచితాలాపముల భీతి నపనయించి
పి శకుం ౩ ౧౦౫
చ తపసుల్ ధరణిం బడి బాతలింపఁగా
వరాహ ౫ ౧౧౨

బాతి. వి (సం భక్తిః)(సానుస్వారమని శ ర)
౧ ప్రీతి ఇష్టము ఇంపు
క అతఁడు కాలాంతరమున బాతిగ భవదీయ భవ్య పరలోకవిధుల్ చేతోగతి భక్తి పరిస్ఫీతములుగఁ జేయు భార మా ౧౨౦
ఉ బాతిగఁ బైకొన న్వలయు పెద్దగ చాటువు
౨ శ్రద్ధ జాగరూకత
క ప్రాతఃకాలము ననియెడు బాతిగ సంధ్యాది విధులు పరిపాటిగ నీ వాతత మతిఁ జేయుము
భా రా బాల ౩౩౪
క పాతాళలోక మంతయు బాతిగ శోధించి హయము పరికించి
భా రా బాల ౮౦౮
క అని బాఁతి బాతిపెట్టిన పెనుఁ బాఁతవరాల సోలఁ బెకలించి ఘనస్తని కిచ్చి
శేం పంచ ౪ ౫౦౧
౩ రీతి విధము

ద్వి పిఁ డెమిబాతి నీకలందిఁ కేహూర్చ్చ
(రం రా కిష్కిం చి ని)

బాతు¹(వు) వి జలపక్షివిశేషము ఆడేలు
గీ బాతనంగ నగు శరారి
ఆం భా ౨ ౯౩
మ తలఁ బక్షచ్ఛట గ్రుచ్చి బాతువులు కేదారంపుఁ గుల్యాంతరస్థలి నిద్రింపఁగ
ఆము ౧ ౬౫

బాతు². వి (హిం భాత్) అన్నము
సీ పసదనము బాతు సాద పోగిర మన జరుగు నన్నముపేళ్లు
సాం ని మాన ౨౨

బాద. వి (సం బాధా) వేదన నొప్పి బాధ
గీ వనట యంగలారుపు వెత వంత గోడు బాద యంగద వగ పనఁ బరగుఁ బీడ
సాం ని మాన ౩౩
సీ బాద వెగులు నొవ్వి వందురు అనంగఁ జను వ్యథ ఆం భా ౧ ౧౫౦

బాదము = బాదాము. వి (సం బాదామ్ క బాదామి త వాదామరం హిం వాందామ్) ఫలవృక్షవిశేషము (దీని గింజల లోని పప్పును భక్షింతురు శ ర)

బాదరము = బాదరు (శ ర)

బాదరము సం విణ (అ ఈ అ) ౧ బదర సంబంధి బదరవృక్షము - రేఁగుచెట్టునకు సంబంధించినది ౨ ప్రత్తిది నూలిది నూలితో నేయ బడినది వి అ పుం ౧ ప్రత్తిచెట్టు కార్పాసము ౧ ప అ న ౧ రేఁగుచెట్టు ౨ పట్టు ౩ జలము ౪ నూలివస్త్రము నూలి పోగు ౫ దక్షిణావర్తమగు శంఖము కుడి వైపుగా సుడిచుట్టియున్న సంకువు ౬ ఫాలము వి అ స్త్రీ ప్రత్తిచెట్టు కార్పాసవృక్షము

బాదరాయణసంబంధము. సం వి అ పుం లేనిపోని దూరాకృష్టమగు సంబంధము

శ్లో॥ యుష్మాకం బదరీచక్ర మస్మాకం బదరీ తరుః బాదరాయణ సంబంధో యూయం యూయం వయం వయమ్ చాటువు

బాదరాయణి సం వి ఇ పుం శుకుఁడు

బాదరాయణుఁడు సం వి అ పుం ౧ వ్యాస ముని ౨ వెత్తివాఁడు ౩ నిష్ప్రయోజకుఁ డైన పురుషుఁడు (శ ర)

బాదరించు అ క్రి (√ బాదరు) ప్రతిఘటించు

క॥ నిస్సాణములబ్రోఁత వీఁగి మిట్టి మురారి పాంచజన్యమ్ముతో బాదరింప ఉ హరి ౫ ౬౦ (ఇట ఔపమ్యద్యోతకము)

క॥ మొలకమీఁకటిఁ గ్రాలు ముత్యాలరాశి ధవళిమ బొట్టుతో బాదరింప కాశీ ౩ ౨౪౦ (ఇటను ఔపమ్యద్యోతకము)

బదరు=బాదరము వి (క బాదర=ప్రత్తి)

తుప కిలో జానకి ప్రాఁ దుంచెడుతావు

సీ॥ బాదరు నాఁగను బరఁగు దుపాకిలోపలను జానకి ప్రాఁడు నిలుపు తావు

ఆం భా ౨ ౨౧౯

జ బాదరించు

బాదాముము. సం వి అ న బాదముకాయ (శ ర)

బాదాము=బాదము (శ ర)

బాధ సం వి ఆ స్త్రీ బాధనము

బాధకము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ బాధించు నది పీడించునది వి అ పుం ఋతుకాల మందు బిడ్డలు పుట్టుశక్తి నడ్డగించు స్త్రీరోగ విశేషము

బాధనము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ బాధించు నది పీడించునది ౨ నిషేధించునది అడ్డ గించునది వి అ న ౧ పీడ కాఱియ ౨ రద్దు ౩ తొలఁగఁబుచ్చుట నివారణము ౪ నిషేధము నిరాకరించుట ౫ ప్రతిబంధము అడ్డగించుట

బాధము. సం వి అ పుం ౧ పీడనము కాఱియ ౨ కొందలము, దుఃఖము ౩ ఎగ్గు, హాని ౪ అపాయము ౫ ప్రతిషేధము, నిషేధము ౬ ప్రతిబంధము అడ్డు ౭ (న్యాయ) సాధ్యాభా వము గలది (వహ్న్యనుమితియందు వహ్న్యభా వము గల హ్రదము బాధము ఇది హేత్వా భాసములలో నొకటి)

బాధించు సం స క్రి బాధపెట్టు

శా॥ ధనాదానసంధాపారుష్యముతోడ సాధుజనులం బాధించె రక్తాంగకుం డే పాపాత్ముఁడు నీ పితామహుఁడు సుమిత్రా వంశవిస్తారకా వరాహ ౨ ౯౫

బాధితము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పీడి తము నొప్పింపఁబడినది ౨ కష్టపెట్టఁబడినది ౩ అడ్డగింపఁబడినది ప్రతిబద్ధము ౪ నిషేధింప బడినది ౫ త్రోసిపుచ్చఁబడినది నిరాకృతము ౬ ఖండింపఁబడినది ౭ (న్యాయ) సాధ్యా భావవత్పక్షము గలది (ఉదా వహ్ని అను ష్ణము)

బాధిర్యము. సం వి అ న చెవుడు

బాధ్యత. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ బాధ్యత్వము ౨ పూచీ

బాధ్యము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ నొప్పింపఁ దగినది బాధింపఁదగినది ౨ నిషేధింపఁదగి నది ౩ నిరాకరింపఁదగినది రద్దుసేయఁదగినది

బాన. వి (సం భాండః ప్రా బాణమ్ క బానె త హాని) ౧ కడవ పెద్దకుండ

సీ॥ తతముఖ భాండాఖ్య తనరు బాన ఆం భా ౨ ౨౪౬

మ॥ కడు నుద్యన్మానవిచ్ఛేదనం, బిది పూరిం పఁగరాని బాన నరునే రయోరీతులం ద్రిప్పఁ జాలదు వల్ల హై ౨౨

మ॥ భువనూచీముఖ కూచకాగ్ర ధవళాంగ స్థల రోమాళి దుస్సిన బ్రహ్మాండము కూంట్ల బానవలె భాసిల్లఁగ దశా ౩ ౧౫౩ పాంచాలీ ౫ ౭౬

౨ ఎత్తు కడవ (శ ర)

జ బానగిలు

భానగిలు(ల్లు). అ క్రి (√ భాన) బలాత్కృతముగు బలవంతముగ లాఁగఁబడినదగు

ఉ పూనినరీతి వాని తలఁపు ల్వడిఁ బ్రాసములుం జలంబునం భానగిలంగి నీడ్చి యొకపద్యముఁ గూర్పఁగవచ్చుఁ గాక యా ఖ్యాన కథానుకూలముగఁ గావ్యముఁ జెప్ప వశంబె
ద్వా ౧ ౨౦

భానసము. వి (సం మహానసః కి భాణసు)
౧ వంటశాల
సీ శివుఁ డాత్మసుతు నభిషేకింబు సేయుచు దిగధీశు లంతన ధిక్కరించి పనులద్దరాఁడ జంభారి భానసమున కనలుండు రాఁడ
కు సం ౧౦ ౫౫౫
ఆ ధూమిని నవమాన పఱచి యునిచెఁ గుక్కభానసమున దశకు ౧౦ ౧౦౧
ఉ శౌరి కరాసిధారచేఁ ఎచ్చడిచేయఁగా జముని భానసముం బుదడించు చ్చోటికిన్
ఉ హరి ౪ ౧౯౬
౨ వంట
శా నీ చిత్తంబునవ్ మెచ్చునట్లే వండం గడు నేర్తు భానసమునం దిచ్చోటనే కాదు నన్నే వీటన్ మిగులంగ నెవ్వఁడును లేఁడు
భార విరా ౧ ౨౧౭
గీ హరియు మాహిష్మతీ పురి కరుగుదెంచి రక్షగాఁ బెట్టి తిరిగెడు రాక్షసులకుఁ దొలుత జము భానసము నింటి త్రోవఁ జూపి
ఉ హర ౧ ౧౩౯

భానసమువాఁడు = వంటవాఁడు
వ అ కల్మాషపాదు నొక్కనాఁ డొక్క బ్రాహ్మణుం డధిక క్షుధార్తుండై వచ్చి సమాంసంబయిన భోజనంబడిగిన నిచ్చిపోయి వాఁ డంతఃపురంబున నుండి మఱచి యర్థరాత్రంబు నప్పుడు దలంచి తన భానసంబువానిం బిలిచి భార ఆది ౮ ౧౧౪

భానసపుబాడబుఁడు = వంటబ్రాహ్మణుఁడు
గీ తెంచ్చి యొక కైన్నవుఁడు గాను కిచ్చి నను భానసపు బాడబులచేతఁ బంపుటయును
ఆము ౪ ౧౯౬
జ భానసీఁడు

భానసీఁడు. వి (భానసము + ఈఁడు క భానసిగ) వంటవాఁడు వల్లవుఁడు
ఉ నమ్మిఱఁగ భానసీని నొకనిం బుఱఁగానః యట్లుగాఁగ మేన్ గాచియుపెట్టి దై నొడికంబుగ వండుదు నెల్లకూరలున్
భార విరా ౧ ౮౮

భానిస. వి దాసి
గీ దాసి యొవ్వా భానిసయనంగఁ దత్త
ఆం భా ౨ ౨౯౭
చ బంటుభానిసలు దై ము పెయ్యలు నే చెట్టులో నయిన సమస్త సంపదలు నన్న వితీర్ణికి నిచ్చుపెట్టఁగా కళా ౬ ౯౭
క అవ్వారాంగనభానిస ముప్పురు నీల్గటక దాన మూలం బనుచున్ విక్ర ౬ ౧౩౦

భానిసము. వి దాస్యము భానిసతనము
గీ వరవుడం బనఁ బను పన భానిసమన దాస్య నామంబులై యుండు
ఆం భా ౨ ౨౯౭
జ భానిసీఁడు

భానిసీఁడు. వి (భానిసము + ఈఁడు) సేవకుఁడు భృత్యుఁడు
గీ బ్రాఁదోఁట శాబలి భానిసేంద్రు సాల జచ్చిరి సేఁడు అచ్చ రా సుం ౧౨౪
సీ భానిసీఁడు బంటు వరవుఁడు గుండదనాఁగ దాసాఖ్యలు గాఁగఁ దనరు
ఆం భా ౨ ౨౯౪
ఆ కొల్వకాఁడు లెంక గుండఁడు నవుకర బంటు జీతకాఁడు భానిసీఁడు వరవుఁ డ భటుండు వఱలు ఆం పదా నర ౩

భాపు = భాపురే. అవ్య ౧ ప్రశంసార్థకము (దీని యామ్రేడిత రూపము భాపుభాపు)

ఉ బాపు కవ్ని గాడ బాపు నిశ్శంకుండ, బాపు బల్లిదుండ బాపు మచ్చు, యనుచుఁ వేరు లెల్ల నగ్గించి యగ్గించి వినుతి సేయ .

దశకు ౫ ౧౩౧.

మ అరకే శౌరి బలీ ధ్రువుం డహహా ధ్రువుండు వహ్వా తలో, దరి ప్రహ్లాదుఁడు మేలు బాపు మహీ భర్తల్ విప్రు లౌరా వణిగ్వరు లాహా

వరాహ. ౭ ౯౩

చ అనుటయు బాపు బాపు నను నాసలపాలొనరించి నెమ్మదిం, జను వెర నె ల్లెతింగితి

భోజరా ౪ ౨౪౨

౨ సంతాపార్థకము

క యతిసుతుఁ డేఁట నిర్ఘాతా, యత భీకరబాణ పాత మఁట బాపు విధీ

భా రా అయో ౨౦౪

౩ ఆశ్చర్యార్థకము

ద్వి ఘనుఁడె చేఁటలవేమ కలియుగ సోమ, ఘనుఁడ చేఁటలవేమ ఘనధాన కామ, బాపు చేఁటలవేమ బసవేశ ధామ

పండితా పురా ౧౬౪ పా

ఆ కెల్లదమ్మితోఁగల వీనికన్దోయితీ, రేపుమాపు బాపు రేపు మాపు

సారంగ ౨ ౪౧

బాపురు. అవ్య ప్రశంసార్థకము

ఆ భళిర మేషరాజ బాపు రురభ్రేశ, ఔర యేడకేంద్ర యరర తగర

క్రీడా ౨౩౨

బాపురె(రే) = బాపు. అవ్య (క బాపురే)

౧ ప్రశంసార్థకము .

క భుజగర్వ మడఁగఁ బట్టిన, భుజగాస్త్రము లిట్టు నట్టుఁ బోరలం బడినన్, గజిబిజి లేదు మొగంబున, మఱ బాపురె వీనిఁ బోల మగలుం గలరే

ఉ. హరి. ౫ ౨౪.

చ స్వరము లయాల మేలు శ్రుతి బాగులె మూర్ఛన కంపితంబు బా,పురె బళిరయ్య డాల్ మెఱసెఁ బో ...

ఉ. రా. ౬. ౧౩౫.

చ తటుకున నస్తమించెఁ బతి దైన్యముఁ జూడఁగ నోడి తారకా, పటలము నుం డ్రియామ యను బాపురె యింతుల వాఁడి పంతముల్ .

నైష ౭ ౧౬.

గీ బాపురే నన్ను వీదవాఁపని విధంబు, నను గనుంగొని యర్ఘ్యదానం బొసంగ, వచ్చితివి

దశా ౪౧. ౩౦౧

౨ ఆశ్చర్యార్థకము

ఉ శృంగారరసంబునం గరువు కట్టి మనోజ్ఞ సువర్ణ కారికుం, డీగమణీ శిరోమణిని నింపున మున్నొనరించె బాపురే

చిత్రభా ౩ ౪౧

గీ ఔర లేవాఁడిమాపుల యాఘుశంబు, బాపురే భూరికటితటీభారమహిమ

పాండు, ౧. ౧౧౪

బాబా. వి (సం బడబా) ౧ అశ్వము, గుఱ్ఱము

సీ పచ్చనిడాలులోపలిప్రౌఢ్గుబాబాల రత్నకింకిణాలయారవమువలన

రామా. ౧ ౧౨౪.

గీ మాటలో దచ్చికడలఁ, బఱచి క్రమ్మఱు నచటి బాబాతుటములు

నీలా ౧ ౩౪

సీ పరగు నశ్వంబు బాబా వావురము వాహనము జక్కి తత్తడి మావు గుఱ్ఱ మన

ఆం. భా ౨ ౧౯౬.

౨ వాహనము.

సీ తోరంపుసాంబ్రాణి ధూపధూమము గట్టు పగిదారి బాబాల బారు తీర్చి

దశా ౧ ౨౬౫.

సీ శేలిహానారి దువాళించె నొక్కటి, తోడుకు బాబా నెక్కి తోల నొకటి .

వరాహ ౫. ౧౧౭.

సీ రాజీవభిపురి గారాపుఁబట్టపుదేవి యంచ బాబా నెక్కు నలరుఁబోణి

భీమ. ౧ ౪.

తోఁగబాబాపా = మన్మథుఁడు

శా పన్నీటన్ జలకం లాడి తోఁగబాబా పాదుసా కాయపుం, జెన్నెల్ వ్రాసిన చీరఁ గట్టి

శుక. ౪. ౧౦౬ (తోఁగ = పక్షివిశేషము, చిలుక.)

బాషా = వాహనము గల పాదుషా = రాజు

బాబారాతు. వి (√బాషా) కుబేరుఁడు (శ ర)

బాబు. వి (హిం బాప్) ౧ పూజ్యుఁడు (శ ర)
౨ తండ్రి పినతండ్రి
(వ్యవ) నీ బాబుతో చెప్పకొనుము మీతండ్రి
మీ బాబుగారింటికి వెళ్లినాఁడు
౩ ఇది కొన్నిపట్ల వాత్సల్యమును ఆదరమును
సూచించును
ఉ పాయని ప్రేమ బాల్యమునఁ బాఁపఁడ
చిన్నకుమార రార బాబా యను ఎల్కలం
దొలఁగి యా గజగామిని
శశాం ౨ ౨౪

బాభ్రవి. సం వి ఈ స్త్రీ దుర్గ

బాము. వి (సం భవః) ౧ ?ము పుట్టుక
క ఇప్పుడు మూఁడవ బాము౦ ద ప్రక మీ
కొరవురకును దనయుఁడు నైతివ్
భాగ ౧౦ ా ౧౩౩
ఉ ఏ పునఁ బ్రాణి శ్రీకరంబు వనములం
బొందించుచుం బుణ్యపుం బనికిం దవ్వు గఁ
బాయుచున్ మెలఁగఁగా బాము మిమ్మెయిం
బోయె హరి ఉ ౫ ౧౭౨
క బాము లనన్ జన్మములకు భంగమ్ముల
కున్ ఆం ౧౦ నానా ౬
౨ శ్రమము కష్టము బాధ
సీ ఏ బాము లెఱుఁగక యేపారుమేటికిఁ బసుల
కాపరియింట బాము కలిగె
భాగ ౧౦ పూ ౧౯౪
గీ కటకుఁ జూపక బ్రంతలు గనక నెత్తముల
బారలు పెను బాముల బొంగి నలుగక వేల్పు
దొరకైన తెలియక తెలియు నచటి పుడమి
వాలుపుగమి అచ్చ రా బాల ౪౦
క నిరాటి స్తోమమ్ము చేత నాఁడు బాములఁ
బరలంబుఁ జెప్పు బాగు గ
భా రా. సుం ౩౨౬

గీ అగచాటు బాముఁ బరగఁ గష్టము
ఆం భా ౧ ౧౫౧

బార¹. వి (క బార) ౧ వ్యామము అడ్డముగా
సాఁచిన రెండుచేతులతోడి బొమ్మకొలత
సీ బారయుం చనఁగను మీఱును వ్యామంబు
ఆం భా ౨ ౧౪౧
ద్వి వారెంట నొక్కొక్క పర్వతం బలరు
నారూఢదివ్యరత్నాకరంబు లవియు
పండితా పర్వ ౩౭౪ పా
౨ చేయి (చూ బారచాఁచు)
బార(లు)చోఁచు = చేతులు చోఁచు
గీ ప్రకటమైన తరంగల బారసాఁచి ప
నభిముఖంబుగఁ బొంగు తరణికన్య
వార పూ ౬ ౯౬ (ప్రాఁత ప్రతిపా)
వ గగన మంతయుం గబళించుటకు నొక్క
కడకు నొత్తుకొని పోవ బారలు చా
చందంబున ప్రభా ౨ ౧౦౫
మ తద్విశాల వలయాకార స్ఫురద్భూరుహ
చ్ఛటమై బారలుసాఁచు దీర్ఘ విపుల
జప్రస్ఫురచ్ఛ్రేణిచే కక ౩ ౫౭
(ఇట వ్యాపించు అని భావము)
జ బారకట్టు బారకాఁడి బారపట్టు బా
పోయు

బార²=బారా వి (సం ద్వాదశ ప్రా వారహ
హిం బారహ్) పండ్రెండు
సీ భార యనం దగు ద్వాదశకము
ఆం భా ౨ ౩౦౪
గీ భారకై నీటికానుపు పాపయప్ప
అచ్చ రా ౬౪
గీ బార దుగ దచ్చి యని వచః ప్రౌఢి దన
నెత్తమాడ దొడంగెడి ఇందు ౫ ౧౧౪
బారదుగ జగములు = పదునాలుగు లోకములు
వ బారదుగ జగములానినబొజ్జగి లాఁడ చ
దుగ కొండల కాణాచి కాఁడా
ప్రబంధ ౨౧

జు. బారసాల, బారాది.

బారంగి. వి. (సం. భార్గి) ఒకజాతి మందుచెట్టు, గంటుబారంగి.

సీ.. బారంగి గంటుబారంగియుఁ జెఱు,కేఁ కవఁగ భార్గి తెలియును. అం. భా ౨. ౫౪.

బారకము. వి. (సం. భారక) బరువు. (శ ర)

(వ్యవ.) నా యొడలు బారకముగా నున్నది జ॰ బారకించు.

బారకట్టి. వి. (బార¹ + కట్టి) బారఁడు పొడుగు కట్టి.

గీ గడ్డిబొడ్డుపలెను జేను గాపుఁ౦ప, బారకట్టుల తెఱఁగున బాహులలర, ఒకకయోగంబుఁ జూడ వచ్చెను చంద్ర. వి. ౧ ౬౩

బారకాఁడి. వి. (బార¹ + కాఁడి) దున్నుటకై కోఁడెల నలవరించు కాఁడిమ్రాను. (చి ని ప్రా., శ ర)

బారకించు. అ క్రి (√బారకము) భారమగు, బరువగు

(వ్యవ.) వాని ఒడలు కొంచెము బారకించినది. (చి ని, శ ర.)

బారకీరము. సం విణ (అ అ అ) బారగ్రాహి. వి అ. పుం. ౧ ఒడలొనలము ౨ యోాక, పేను. ౩ వేటికేళిని, దుర్వ్యన ౪ (నీరాజిత ముయిన) గుఱ్ఱము.

బారపట్టె. వి. (బార¹ + పట్టె) స్తంభముమీఁద నడ్డముగా నమర్చెడు నిడుపాటి పట్టె. (శ ర.)

బారపోయు. స క్రి (బార¹ + పోయు) చేయి చాగునంత కొలఁది నూలుపడుకు (శ. ర.)

బారసాల. వి. (√బార³ సం. ద్వాదశాహః. ప్రా వారసావహో, పాలి. బారసావహో) నామకరణము అను శిశువులకు చేయు సంస్కార విశేషము. (చి. ని., శ. ర.)

బారసి. వి. (సం. ద్వాదశి ప్రా బారసి.) ద్వాదశి, పక్షములయందుఁ బండ్రెండవ తిథి.

క. వినిపించునది యమస్మృతి, నతఁ ధర్త్రం గొలుచు బహుజనములు కమాకా,స్థము బున్నము బారసిని స్తనియుంబు గఁ దాన పెల్ల విభవము కలుగుక్.

భార. శాం ౪. ౨౫౨.

సీ. బారసి పో నీడు షైనిద్రఁ బాఱుటు,నక్కలు వాడు మత్స్యణ్యకథలఁ ద్రోయు.

అము. ౪. ౫౦.

గీ. బారసి యనంగ ద్వాదశి పరగు . .

అం. భా ౧. ౮౮.

బారా = బార². వి (సం. ద్వాదశి, ప్రా. బారస, హి. బారా) పండ్రెండు.

ఉ తెలయాంధ్రుఁ ను దాను వినోద లీల బా,రా పది దచ్చి యుత్తిగ దుగా యని పన్నిద ముగ్గడించుచుక్ నిరం ౨. ౨౨

మ. . తచ్చాళి చావంచి యు,త్తిగ బారా దుగ యుంచుఁ జిల్కరొద లుద్దీపింపఁ దా దవ్వు లక్ . కళా. ౩. ౧౪౧

బారాటి. వి మెట్టభూమి

గీ. చాటిపార గాక చిట్టూటచోటు గాక, తెల్లి తల గాక క్రీఁడెద శ్వేయపురువు, రాతి పోటును లేని బారాటిసేల . .

విప్ర. ౨ ౧౮.

బారాది. విణ (బార¹ + ఆది) ౧. అనేకములు.

క బారాది సొమ్ము లుండఁగ, నేరము సేకొనుచుఁ జనిరొ నండజము .

పాండు. ౪. ౨౩౨.

క. వా రిరువురు . వారావారిఁగఁ బోరిరి, బారాది దినంబులు .. అము. ౩. ౧౫.

౨. మిక్కుటము, అధికము.

మ.:..ఎగుపలొలిపేర బారాది యగు దూరం బేగఁ బోగువాటించి యక్త్రాహిట పటు కాకం బర లెత్తి .. మను. ౪. ౯౨.

బారి. వి. (సం. వారి. క బారి.) ౧. ఆలిగొలుసు, ఏనుఁగు కాలఁ గట్టెడు గొలుసు.

గీ వ్యర్థ గొలుసు గొప్ప సెలయును బారి యనఁగ ఆం భా ౩ ౭౧

గీ మత్త, వారణేంద్రంబు ద్వారంబుఁ జేరి పెద్ద బారిచే శ్రీరిభారుల బారిసమరి రా ౮ ౫ ౨౦

౨ హింస బాధ

క చారుణ ముసలమునఁ బటుగదా యష్టిని ముద్గరత బారి సమరు బలు బారి గడవఁ జేసి మడిసెఁ బ్రతిభట బలముల్ హరి ఉ ౮ ౯౪

ఉ జేవముఁ బాయువాఁడఁ గట చిత్తజు బారికి నోర్వ వచ్చునే విక్ర ౪ ౪౭

గీ వ్యర్థ గొలుసు గొప్పసెలయును బారియనఁగ ఆం భా ౩ ౭౧

౩ అపద కష్టము

తరువోజ ఏనును బ్రజలును నీ ధర్మమతియు నే యుపాయంబున నిబ్బారిఁ గడవఁ గా నేర్తు భార అది ౬ ౨౪౪

శ్లో నహి రోగం ప్రపశ్యామి యోవ ముచ్యేయ మాపద సం భార అది ౧౪౧ ౪౨

వ మన భాగ్యంబునం గుమారుని కీబారి గడచె హరి పూ ౫ ౧౮౭

ద్వి వీరభద్రయ్య యీ బారిఁ గడపిన వారక జాతరవచ్చెద వనక, వనుపత్తుతో బ్రోళ్ళ నారకులిత్తు పండితా పురా ౧౭౦ పా

౪ ఆత్యయము గుతి దృష్టి

గీ అందితోఁష వాస మకనవిగ్రహ మన వత్యమైన బ్రహ్మచర్యంబు గాముని బారిఁ బడమి భార అను ౫ ౧౮౧

గీ కాముఁ డను బల్లిదవు వేఁటకాని బారిఁ బడుట కెంతయు నా కింకాబలుఁడు దలరి భార విరా ౨ ౨౪

గీ బ్రాహ్మణుఁడు పెుసలి, బారిఁ బడి చావఁ గాఁడనిపోతకంబు మాన్పుకొన రాదు జన్మ జన్మములు వసుచు వరాహ ౬ ౨౪

౬ ఓరి పశుపాలపుత్రక దురితవృత్తధర్మ వర వధూదూషక నా బారిఁ బడితెందుఁ బోయెదు హరి ఉ ౩ ౧౩౮

గీ మన కుమారులలోన నయ్యనిలతనయు, బారి కగఁబడు వాని భార భీష్మ ౩ ౮౦

౫ కపిల యొద్దనకు నిర్బంధముగా నేర్పఱచిన దారి (శ ర)

విణ గొప్పది

గీ వ్యర్థ గొలుసు గొప్ప సెలయును బారి యనఁగ ఆం భా ౩ ౭౧

(క) నిడుపైనది

గీ ఉష్ట్రాంకమైన పడగ గల తేరిపైఁ బెద బారివిల్లు చేత నొప్పఁగ నేఁగె నాఁటి రయమున హరి ఉ ౧౦ ౨౭

వ ౧గిరు పెటుంగు బారికంచముల పం ముల నిం ౭ ౯ ఇందు ౧ ౧౪

(చ) ఉదారము

సీ ఎట్టపురం చేపట్టి యుంచంగానె గుడిసె పేటుకు బారిగుణము రాదు వేఙు ౪

(ట) వ్యాకులము పెద్దగి

గీ ఆ యల్లవప్రభుండు బారిముద్దల తిన యూరు పలకములను గిమకమున నిల్పి ప్రభు ౧ ౮౭ పా

(త) ఎక్కువ వెలకలది

సీ బారి సాల్వాలు దెచ్చి బవాము నమిమ్మన్నఁ గొని ఖరీదు వస్త్రముల నిచ్చు వేఙు ౭౫

జ బారిగోను భారిగోటియ బారిగొత్తియ బారి ముద్ర బారిసమరు

బారిగోను. స త్రి (బారి + కొను) హింసించు బాధించు

ఉ చంపుదు పెు కృతాంతు శిఖచండవమయూ ఖుల బారిగొందు పెు కాశి ౪ ౨౪

(ముద్రిపా వాపికొందు పెు - బ్రాఁత ప్రతిపా)

బారిగోటియ = బారిగొత్తియ. వి (బారి + గోటియ) ఒలియిచ్చుటకుఁ దెచ్చిన గొబ్బె

గీ. మఱియుఁ గలయట్టి బాంధవగణము సుతులు,
దారలుఁ బరివారమును గంధకరులు హరులుఁ,
గుటిల కపి యూథములు భారిగోతియ
లగుచుఁ, దెగిరి మునుమున్ను
కం. రా. యు. ౧. ౭౭.

ద్వి. పాదించి యా హరిశ్చంద్ర భూవిభుని, క్రోధ
కాళికి భారిగోతియ గాఁ జేసి
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౩౭౬ పం

భారిగొల్తి(త్తె)యు=భారిగోతియు. వి (భారి + గొల్తియ) బలియిచ్చుటకుఁ దెచ్చిన గొఱ్ఱె

గా ఏరా మారుని భారిగొల్తియను నన్నిట్లె
తురా తాళఁగా, తెరా శుక ౩ ౨౧౯.

సీ. గరుడ కిన్నర యక్ష గంధర్వులను మాయ
చెలులకు భారిగొత్తెలుగఁ జేసి
ప్రభు. ౧. ౫౪

ఆ కడుపు లోరగించి కన్నులు ముకుళించి,
బిఱ్ఱబిగిసికొన్న బీదయాగి, యముని భారి
గొఱ్ఱె యతఁడేమి సేయును.
వేమన ౩. ౧౯౯.

భారి(ద్రి)దము. వి. (సం. పారిభద్రః) పారిభద్రము, బాడిదపుఁ జెట్టు.

క ...బాణంబు లసురకై వేసిన నా, త్రిదశ
రిపుఁడు బూచిన భా,రిద మనఁ గా రుధిర
ములు ధరిత్రిం బరగెన్. రుక్మాం. ౫. ౨౪.

సీ. వారిజ మంచన వారిజ మంచనఁ భారి
భద్రాఖ్యలైరి మీఱు
ఆం. భా. ౨. ౪౩.

భారిముద్ర. వి. (భారి + ముద్ర) దీనారభేదము, ఒకవిధమగు నాణెము.

సీ. ఎడతెగ ట్టపంగను నెరుస నా భారిముద్ర
యన దీనారభేదములు చెలఁగు ...
ఆం. భా. ౨. ౨౩౪.

భారిసమరు. స. క్రి. (భారి + చమరు.) ౧. చంపు. సంహరించు.

గీ. కాలపర్వంబు లైన లోకముల యముఁడు,
భారిసమరెడు చాడ్పున...క్రీడి సంచె రిపుల.
భార. విరా. ౫. ౫౯.

ఉ....మదము మీఱి మహాంధ సింధురము
లొక్క-మొగిఁ జతుర్బలములఁ, భారిసమర
రుధిరవారిధి నోలాడు, చుండె శాకునకము
లొక్క- యనఁగ. కు. సం. ౧౧. ౨౦౭.

గీ దుర్ముఖు నిశాత శస్త్రంబునఁ ద్రుంచె నిట్లు
మారిమసఁగి శైలేయుల భారిసమరె...
మార్క. ౬. ౧౦౩.

౨. బాధించు, హింసించు.

సీ. ఉపదర్పి మెడ నుల్చి యూపంబులోఁ గట్టి
పరిచారకులఁ బట్టి భారిసమరి..
కు. సం. ౨. ౨౦౦.

క దారుణ ముసలమునఁ బటుగదాయష్టిని
దు,ర్వారత భారిసమరు బలు,భారి గదను
తేర హరి. ఉ. ౭. ౯౭.

సీ. ఎడ తెని క్రంతల నెగిచి చాల్పడఁ బ్రోచి
చరణాగ్రమున భారిసమరి సమరి..
దశకు. ౫. ౧౨౩.

౩ పాడుచేయు, ధ్వంసముచేయు.

సీ. నరుగొండ నెఱలించె నాయూరు మర్దించె
సీరంగపట్నంబు భారిసమరె
వరాహ. ౧. ౩౦.

భారిసము. వి. వేషము.

గీ. వేష మగు నాలకమ్ము నాఁగ, వేస మన
భారిసము నాఁగ ఆం. భా. ౨. ౧౭౬.

భారీ=భారి. (సం పార.) ఏనుఁగు కాలఁ గట్టెడు గొలుసు

సీ. అలరు సంఘుటిలఁ జైఁడి గొలుసులు భారీలు
సమ్మని క్రమ్మించు నిండు జాజా...
(వారనారీవర్ణనము) చంద్రా. ౧. ౩౭,

మ. తలిరుం జొంపపుడాలు పూరజపు నిద్రా
జాలు బత్తేఁటి గంటల చాలున్ వింతెరా
కులు తరు లంటం ద్రాఁచు లేఁదీగ చేర్చు-ల
భారీలు జగాచో కాయలరు జాగా మోవటే
లొప్పఁగా, వలరాదంతుల శైవడిన్ మనము
ద్రోచన్ ద్రిమ్మరన్ దమ్మరల్.
చంద్రా. ౪. ౭౩.

బారు. వి. (సం. వారః. ౘ. బారు.) ౧. పంక్తి, వరుస.
మ. రెట్టి జీరుల కన్గ్రేవల నల్లపత్త్రముల
బారుల్ దీర్చు భద్రాశ్వతిన్. చం. రా. ౨. ౪
గీ.. తీరు శస్త్రధారలును మీఱుగాముల
బారుగల్గి, పేరుగల పెల్లు దొరల చేఁ దీఱు
నాత్మబలము వీక్షించి.. ఉ. రా. ౪. ౩౩౨.
గీ. వారణేంద్రంబు ద్వారంబుఁ జేరి పెద్ద,
బారిచే జౌరిబారులఁ బారిసమర...
రా. వి. ౫ ౨౦.
౨. సమూహము, సేనాసమూహము
గీ. కాఁడా చేసిన మొత్తంబు బారు
తీటుము చేర్చు సమూహమునకు ..
ఆం. సం. మాన. ౭౭.
గీ. ఘూకలోకాది దశసహస్ర సమృద్ధ, విలప
నము మీఁద లేఁగుట జలికెడునపుడు, తద్వి
లాపాన తద్ద విలపించె తాకలు నొద్ది
బారు. శకు. ౫. ౧౭౮
సీ. పగటిగాసంబు దప్పక యుండ దివసోత్స
మాదిరి కొంటరి కోడుమూక. గీ. మొదలు
గాఁగల బాగులు మొనకు నిచ్చు .
రా. వి ౫ ౧౩
విశే. దీర్ఘము, పొడుగైనది.
ఉ. యా, పట్టున మీలఁ గాంచి యొక బారు
బలం దివియించి కేపువన్.
ద్వా ౧ ౨౩౯.
సీ. కినిసి గోండ్రిలుచుఁ దైకొను పంచనఖములఁ
బారటేఁటుల దిందు పటిచి పటిచి.
కృ. శకుం. ౧ ౭౧
జ. బారుచాపు? బారుచేయు, బారుదీరు,
బారులుతీర్చు, బారుకట్టు

బారుచాపు. వి. (బారు + చాపు?) పెక్కు మూరలు గల కట్టు. వస్త్రవిశేషము. (శ. ర. గ్రా.)

బారుచేయు. స. క్రి. (బారు + చేయు) తుపాకిలో ముందు కేసి కూరు. (శ. ర. గ్రా.)
(వ్యవ.) వాఁడు తుపాకి బారుచేసినాఁడు.

బారు(లు)దీరు. అ. క్రి. (బారు + తీరు) ౧. బారుగానుండు, పంక్తిగా చేర్పడు.
గీ. మలయనిలయసుగంధ సంబంధమంద, మధన
నిశ్వాస వీచికల్ బారుదీర .
వెం. పంచ. ౪. ౩౦౮.
వ. పాదలు గదలి యొగసి నడుము వంచ లేగని
బారుదీరిన మగలేఁటి దాఁటు నాఱునిదోర
ఁజలి కాని రాకకుఁ గట్టిన కలువతోరణం బని
పేరుకొనుచు రా. వి. ౩. ౧౧౪
౨ (యుద్ధమునందు) మొనఁగా చేర్పడు.
గీ ద్రైతేయవీరు లపుడు చేరి కోర్వుల
బారులుదీరి. దశా. ౨. ౩౮౧.
మ తత్పటు వజ్రీజయుగంబు చక్కఁగల
మీఁదం బారుదీరు న్నృపా ఇందు. ౨.
౧౫౪. (ఇట ఎదుర్కొను అని భావము.)

బారులుతీర్చు. స. క్రి. (బారులు + తీర్చు) వరుసలుకట్టు, పంక్తులు తీర్చు
సీ తమక బారులు తీర్చు సెనుగ్రాహముల
నోర్చు . దశా. ౧. ౨౦౫.

బారువ = బారువు. వి. (సం. భారః. ౘ. బారువ) ౧. ఇరువదిమణుగులకొలఁది.
సీ. గుక్కిటి యొసఁగె బారువ తావి కుంకుమ
కర్పూరము యొసంగె సంకుమదము ...
భాను ౪. ౭౭.
౨. ఇరువదొక్కటులకొలఁది.
ఆ. ఎన్న నాల్గుమాడలొక్క కర్షంబు, నాల్గు
కర్షలైన నగు పలంబు, పలము లొక్క
నూఱు తులయగుఁ దుల లొక్క, యిరువ
దొకటి బారు విది మతంబు. ద్వా. ౭. ౧౩౩.
(ప్రాంత ప్రతిపా.)
వ. అట్టి కిరీటం బెట్టదనిన నూఱు బారువల కన
కంబుతోఁ దిద్దు నెల లేని జీవములఁ
దాఁచియుండు. వెం. మా. ౪. ౧౭౧.

బారువు(ర్వు) = బారువ. (ఇరువది మణుఁగుల కొలఁది.)

చ. మణియును సన్నిధిం గల సమంచిత కాంచన
రాశి బండలుం, దెచ్చియు లెల్ల వారలం
గొలఁది పెట్టఁగఁ దెక్కు బారువుల్
జనుల్, తెలుగు పడంగ...వడివించె భూవరా.
భార. అశ్వ. ౩. ౧౫౪.

క. అనుదినము రెండు బారువు, లను పడు కాంచ
నము తోఁకగు నాశ్చర్యము గా...
వి(క్ర. ౨. ౧౧౩.

క దినదిన మెనిమిది బారువుల, కనకంబు ను
గురియు చుండుఁ గావున.. పద్మ. ౧౦ ౫౨.

బారువెట్టు. స. క్రి. (బారు + పెట్టు) యుద్ధమునకు సిద్ధపఱుచు.

క. అని వన్నుఁ బనుప నధ్విత, మనుజేశ్వర
బారువెట్టు మారాజుల నిర్వని తూర్పు దెసకు
మాద్రొర చనుదెంచున్. .
కుచే. ౨. ౧౦౪.

బార్బటీరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆమ్రాస్థి, మామిడిటెంక ౨. తగరము ౩ అంకురము, మొలక

బార్బటీరుఁడు. సం. వి అ. పుం ౧ గణికా సుతుఁడు, వేశ్యకొడుకు.

బార్హతము. సం. విశ. (అ ఈ అ.) బృహతీ సంబంధమైనది, వాఁగుది. వి అ న. బృహతీ ఫలము.

బార్హద్రథి. సం. వి. ఇ. పుం. బార్హద్రథుఁడు

బార్హద్రథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బృహద్రథుని కొమారుఁడు, జరాసంధుఁడు.

బార్హస్పత్యము. సం. విశ. (అ. అ. అ) బృహస్పతిసంబంధి. వి. అ. న. ౧. పుష్యనక్షత్రము. ౨ నీతిశాస్త్రము.

బార్హస్పత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. బృహస్పతిశిష్యుఁడు. ౨. అగ్ని.

బాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పసుపు. ౨. మల్లికాపుష్పము. ౩. ఒకానొక యలంకారము, ౪. త్రుటి. ౫. ధృతకుమారి, కలబంద. ౬. ఒకానొక గంధద్రవ్యము, కురువేరు. ౭. అంబష్ఠుని భార్య. ౮. నీలఝింటి, నల్లగోరంట. ౯. పదియాఱేండ్లు వయసు కల కన్య ౧౦. గోవు. ౧౧. దేవి. ౧౨. నారికేళము, కొబ్బెర. ౧౩ చిట్టెలక

బాలప్రియము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) బాలుర యందు ప్రీతికలది వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ఇంద్రవారుణి, పెద్దపాఁపర. ౨ కదళి, అరఁటి

బాలకము. సం వి. అ. పుం. ౧. వలయము, కడియము. ౨. గుజ్జుపుతోఁక, ఏనుఁగుతోఁక. ౩. తలవెండ్రుక, కేశము వి అ. న ౧. బాల అను గంధద్రవ్యము. ౨. కురువేరు, హ్రీవేరము. ౩. అంగుళీయకము, ఉంగరము. ౪ వలయము, కడియము.

బాలకి. వి. (క బాలిక, బాలక) బాలిక చిన్న వయసుది, తరుణవయస్కురాలు.

చ పువ్వుఁబోఁగకుఁ దనహస్త మెత్తుటయు
గ్రక్కున లేఁటిగు రంచుఁ గోకిలం, బౌకటి
రయంబునం గదియ నుల్కి వడంకుమఁ
బాలె నొక్క బాలకి తనబోఁటితోఁ డన
బలా యిది కాటుక తీఁగ పామ్మనన్.
భోజరా. ౩. ౧౪౫.

క. వలలం చెట్టం, జాలెడు నీకన్నులతో,
బాలకి సదృశము లె వలఁ బడు మత్స్యం
బుల్ క్రీడా. ౯౧.

ఉ. దీపం బయు రేశ్వరార్థముగ బాలకి లోల
విలోలనేత్రి గొమ్మంచిక నిల్పె భక్తిమతి
నైౖ. కాసవపద్యమంజరి. ౭. పా ౫.

బాలకుఁడు. సం. విశ. (అ. లిశా అ.) ౧. శిశువు, పసిపాప. ౨. చిన్నవాఁడు, పిన్నవాఁడు. ౩. మూర్ఖుఁడు. వి. అ. పుం. ౧. శిశువు, పిల్లవాఁడు. ౨. పదునాఱేండ్లకు లోఁబడిన వయస్సు గలవాఁడు. ౩. మూర్ఖుఁడు.

బాలకృమి. సం. వి. ఇ. పుం. పేను.

బాలక్రీడ. సం వి అ స్త్రీ బాలురయాట బాల్య వినోదము

బాలక్రీడనకము. సం వి అ న బాలురయాట బొమ్మ వి అ పుం చెండు (రాజని)

బాలక్రీడనము. సం వి అ న బాలురయాట, బాలురయాటబొమ్మ

బా(వా)లఖిల్యుఁడు. సం వి అ పుం అంగుష్ఠ మాత్రప్రమాణముగల ఋషిగణవిశేషము (వీరు సూర్యరథమునకు ముందు పోవుదురనియు అఱు వదివేవురనియుఁ జెప్పఁబడుదురు)

బాలచర్య. సం వి అ స్త్రీ బాలుని నడవడి

బాలచర్యుఁడు. సం వి అ పుం కార్తికేయుడు కుమారస్వామి (త్రి ని)

బాలతంత్రము. సం వి అ పుం గర్భిణీచర్య మంత్రపానీకనము (త్రి ని)

బాలతనయము. సం వి అ పుం ఖదిరము చంద్ర ¶

బాలతృణము. సం వి అ న శష్పము లేత కసవు ¶

బాలదలకము. సం వి అ న ఖదిరము చంద్ర ¶

బా(వా)లధి. సం వి ఇ పుం వెండ్రుకలు గల తోఁక

బాలపత్త్రము. సం వి అ పుం ౧ యువా సము తీఁటకెంద ¶ ౨ చంద్ర ¶ వి అ న క్రొత్తయాకు - ఇట్లే బాలపత్త్రికము

బాలపాశ్య. సం వి అ స్త్రీ ౧ చేఁబుచుక్క పాపటక్రింద నుండు బంగారు లోనగువానిచే రచితమగు రేకు ౨ వెండ్రుకలను గట్టుటకుఁ గాని వానితోడఁ జేసంచి యల్లుటకుఁగాని యుపయుక్తమగు ముత్యాలసరము (విల్యమ్సు)

బాలపుష్పి. సం వి ఈ స్త్రీ యూథిక అడవి మొల్ల ¶

బాలపుష్పిక. సం వి అ స్త్రీ బాలపుష్పి ¶

బాలభద్రకము. సం వి అ పుం విషభేదము

బాలభైషజ్యము. సం వి అ న ౧ రసాం జనము ౨ శిశువుల యౌషధము

బాలభోజ్యము. సం వి అ పుం చణకము సెనగలు (రాజని)

బాలము. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ శిశువు నిసువు ౨ క్రొత్తగాఁ బొడమినది (బాల చంద్రుఁడు) క్రొత్తది ౩ మూరఖు ౪ ఎరి శుద్ధము (యజ్ఞపశువు మొ॥) వి అ పుం ౧ శిశువు నిసువు ౨ ఎన్నవాఁడు పదునా ఱేండ్లలోఁబడినవాఁడు ౩ గుఱ్ఱపుపిల్ల ౪ తోఁక గుఱ్ఱపుతోఁక ఎనుఁగుతోఁక ౫ కేశము వెండ్రుక ౬ అయిదేండ్ల ఏనుఁగుపిల్ల ౭ మత్స్యభేదము ౮ నారికేళము ¶ పుం న కురువేరు గంధద్రవ్యవిశేషము

బాలమూలము. సం వి అ పు చిన్న ముల్లంగి ¶

బాలమూషిక. సం వి అ స్త్రీ చిట్టెలుక గిరి

బాలయజ్ఞోపవీతకము. సం వి అ పుం శిఖ... టము జన్నిదము (త్రి ని)

బాలరాజము. సం వి అ న వైడూర్యమణి

బాలవత్సము. సం వి అ పుం ౧ లేదూడ ౨ పావురము

బాలవము. సం వి అ పుం (జ్యోతి) కర ణములలో నొకటి

బాలవాయుజము. సం వి అ పుం వైడూ ర్యము (బాలవాయుపర్వతమందు పుట్టునది విదూరనగరమందు సంస్కరింపఁబడును)

బా(వా)లవాసస్సు. సం వి స న ఊఁ వస్త్రము (కల్ప)

బాలవాహ్యము. సం వి అ పుం అడవిమేఁ

బా(వా)లవ్యజనము. సం వి అ న చామరము

బాలవ్రతుఁడు. సం వి అ పుం (మం జుఘోషుఁడను) బౌద్ధయతిసన్యాసి (త్రి ని)

బాలసంగడము. వి మల్లసాధనవిశేషము

సీ. తత్ప్రథమంబున దగుఁ గంబము గాంచితి
కన లోడు సంగడము బాల,సంగడము నీతి
గోరా మునంగ.. ఆం. భా. ౨. ౨౦౪.

బాలసంధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తొలుసంజ, లేఁతసంజ.

బాలసము. వి. (సం. బాలిశ్య) బాలిశగుణము, మూర్ఖత్వము.

ఉ. వలి సన్నులు నిక్కనిబాలు నూడఁ గా
బాలస మంద చిత్రరతిఁ బ్రౌఢలు గావున
నొక్కభంగిఁ బాం,చాల న శైనఁ గాంత
లనిజం బిది యిట్టిది నాఁగఁ జాలునే.
కు సం. ౮ ౧౭౯

బాలసాత్మ్యము. సం వి. అ న. (బాలులకు సుఖమును చేయునది) క్షీరము

బాలసూర్యము. సం వి అ పుం. వైడూర్యము. చూ. బాలసూర్యకము

వా(వా)లహస్తము. సం వి అ.పుం ౧ వాలధి, వెండ్రుకలు చుట్టుకొనియుండు తోఁక. ౨. కేశ సమూహము

బాలాక్షి. సం వి. ఈ స్త్రీ. కేశపుష్పివృక్షము.

బాలాజీ. వి (మ. బాలాజీ) తిరుపతివేంకటేశ్వ రునకు బైరాగులు వాడెడుపేరు (శ ర)

బాలాతపము. సం వి. అ. పుం లేయెండ.

బాలార్కుఁడు. సం. వి అ. పుం ౧. ఉదయ సూర్యుఁడు. ౨ కన్యారాశిస్థ సూర్యుఁడు.

బాలి. సం. వి ఇ న్ పుం. వాలి, సుగ్రీవుని యన్న.

బాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ ౧. బాల, నిసువు. ౨. పదునారేండ్లకు లోఁబడిన వయసుగల పిల్ల. ౩. కన్యక. ౪. అఁడుది. ౫. కర్ణభూషణము, చెవిపోగడ. ౬. పీఁక, పత్రకాహళ ౭. వాలుక, ఇసుక. ౮. చిట్టేలిక. కే.

బాలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అశ్వినీనక్షత్రము.

బాలిమము. సం. వి. న్. పుం. బాల్యము.

బాలిశము. సం. వి. అ. న. ఉపధానము, తలగడ.

బాలిశుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ౧. బాలుడు, పశితనము కలవాఁడు. ౨. పిల్లవాఁడు, పిన్న వాఁడు. ౩. మూర్ఖుఁడు, మూఢుఁడు. ౪. జాగ్రత్త లేనివాఁడు. వి అ. పుం. బాలుఁడు.

బాలీశము. సం. వి. అ. పుం. మూత్రకృచ్ఛ్ర) రోగము.

బాలీసు. వి (సం. బాలిశము, హిం. బాలీశ్) తలకడ చేరఁబడుట కుపయోగించు దిండు, ఒరగుదిండు.

సీ బాలీసు రతనంపు కీలుబొమ్మలు చిటి చాపలు
జాడఁద వింజామరములు. రసిక ౧. ౬౧

సీ పట్టెమంచంబు ను బంగరు ను బాలీసుఁ
జందుగుపెట్టెల మందసముల.
నీలా. ౩ ౮౬.

బాలుక. సం వి అ స్త్రీ వాలుక

బాలుకము. సం వి. అ పుం పానీయామల కము. కే న ౧. ఏలావాలుకము. (గంధ ద్రవ్యము) ౨ కర్కటి, దోసగుదోస, కే ౩ కర్పూరము ౪ యంత్రభేదము అ. స్త్రీ. ఇసుక, వాలుక

బాలుకాగడము. సం వి అ పుం. పక్షి విశేషము

బాలుకాత్మికా. సం. వి. అ స్త్రీ. శర్కర, చక్కెర.

బా(వా)లుకాప్రభ. సం వి. అ స్త్రీ. నరక విశేషము.

బా(వా)లుకాయంత్రము. సం. వి. అ న. ఔషధపాకార్థమగు యంత్రభేదము, మందులు వండుట కుపయోగించు యంత్రము.

బాలుకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కర్కటీభేదము, దోసగుదోస. కే (త్రి. వి.)

బాలువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఏలావాలుకమను గంధద్రవ్యము.

బాలూకము. సం. వి. అ. పుం. విషభేదము.

బాలెంత. వి. (క. బాణంతి) బాలెంతరాలు, నవ ప్రసూత.

క.. అ, వ్వనితకు బాలెంత తెలం,గునఁ బన్నులం జేసె నప్పుడు గూరిమి పేర్మిన్.
భార. అర. ౩. ౩౫౨.

సీ. లేఁడిపిల్లలకు బాలెంతచివ్వంగులు పంకంబు లిచ్చుచుఁ బంచిత్తిల్లు. వై భా. ౪ ౩౯.

రగడ. ఏటవా లైనయది యీ యరఁటి బాలెంత, చేటునకు యుగుచూలుచేఁ గలుగు కొం లెంత ... మనుచ. ౩ ౭౪

౨ బాలెంతబోళము, బాలెంతరాలు.

బాలెంతబోళము. వి (బాలెంత + బోళము. వాళంతి బోళ.) బాలెంతల కిచ్చెడి ఔషధము (శ ర)

బాలెంతరాలు. వి. (బాలెంతి + ఆలు) నవ ప్రసూత

గీ .పుష్పాడి పేరి రతు, పాసఁగ నవ్వలి క్రొవ్విరి పూరిటిల్లు, వింత గాఁ కెండేఁ డేఁటి బాలెంతరాల కువల. ౩. ౧౭౫.

బాలేయము. సం విణ. (అ ఈ అ) ౧. బాలురకు హితమైనది ౨ మెత్తనిది. ౩ బలికి హితమైనది వి అ పుం ౧ గాడిద ౨. అంగారవల్లరి, నిప్పుతన్నె గుత్తులకానుఁగు కీ చాణక్యమూలకము, ఎన్నమల్లఁగి కీ న వితున్నకము, మైలుతుత్తము

బాలేయశాకము. సం వి అ పుం భారంగి. కీ.

బాలేష్టము. సం వి అ పుం. రేఁగుచెట్టు.

బాలోపవీతము. సం. వి. అ న ౧. కాసీనము. ౨ ఉరస్కటము, జందెము

బాల్యము. సం. వి. అ. న. చిన్నతనము, మొదటి వయోవస్థ ౨. (చంద్రాదుల) తొలియవస్థ. ౩. మూర్ఖత్వము, బుద్ధి పరిపాకము లేమి (విల్సను)

బాల్హాయనము. సం వి.అ.న. ఇంగువ. (వాచ.)

బాల్హి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకదేశము.

బాళి. వి ౧. కాంతి, కోరిక, వలపు, అనురాగము

గీ. వనజలోచన నీమ గాఁచనిచట్టి, దానవై తెలిసెటు రైన మానవేంద్రుఁ, గూర్చి నాప్రాణమిత్రు డెత్తి కొమ్మ, లేని పత్తమైనను నా మీఁది బాళి విడుము కువల. ౩. ౧౧౪

సీ. పద్మాకరంబుల బాళిమైఁ జొరఁబాఱి తత్తమ్మి తూఁడులు నెమకి నెమకి.
చంద్రా ౪. ౫౭

సీ శ్రీ సూర్యకుల సుధాసింధు వాకాంచి చపాలమున్నిటిపై బాళిమాని. ఉ.రా. ౧ ౩౯

గీ. తాళఁజాలక మదిలోనఁ దరులు బాళి, గూర్పోలుమఁ జాల విరాళిఁ దేలి నీలా. ౨ ౭౨

చ. సరసిజాత్త్ర గుణస్థితి గఁడుదేఁటి న్వి,బ్బరమగు బాళిమై నధరపల్లవ మంటుటఁ గంటికేఁ వలి కువల ౩ ౧౨౨

సీ చిలుకలకొలికి నీ చిన్నివాతెర యంచు బాళితోఁ జగురాకుఁ బంట నొక్కు. దశా. ౩. ౭౯

౨. శ్రద్ధ, ఆస్థ

మ కుమారికా సుఖమె బాళిన్ శాస్త్రముల్ నీవు చిం,తనఁ గావింతువె శశాం ౪౭.

క. ఏలాగున గలిపించెదో, బాళి మెయిన్ బ్రహ్మలోక పర్యంతము నే, నాలోచన గొనవలెఁ-దిటఁ శుక. ౩ ౪౪

౩ ఆనందము, సంతోషము

గీ. సిరులు వలదిక్కులను దీడి చెలులఁ గూడి, బాళి నుప్పొంగి చంద్రముఖి లతాంగి.
ఉ. హరిశ్చ. ౩. ౧౫

౪. ప్రేమ, వాత్సల్యము.

క. కేళి కమనీయ కానన, పాళిక జెలువడి కురంగి పాళికా బిం,బాళికలు బాళికడి మిన్, బాలికఁ దెచ్చిరి విహార భవనంబు కున్. వసు. ౩. ౧౭౯

ఉ. బాళిఁ జలుకఁ జెంది బాష్పయుగానికి, కొప్పగించురీతి ... దశా. ౧. ౧౫౨

సీ. జాలుశ్రేలును సంకు గ్రాలుడాలను చిల్ల
వాలుకోలును గల బాళివాఁడ.
ప్రబంధ. ౨౨౪.

౫. విధము, రీతి.

క ఈపరి యందఱ మ్రొక్కుచిదు సై వెంటనే
గుంపు లుడ్డలు కుటుములు మూకలుగా డాక
మీఱ నాలుగు కోపులతో నీనిన పులల
బాళిని యూఁతలు గ్రమ్మిన లీలను
ప్రబంధ. ౪౭౭

౬. ప్రాణిక

శా. రక్షః కులాధ్యక్షు యెు, వ్యాఁడున్
మాపురిఁ జేరి నీకరణి గర్వస్ఫూర్తి నిట్లాడఁ
గా, లేఁడుగ్రుండ వశంబు వచ్చినను
బాళిన్ రమ్ము మేంలావనన్
ఉ రా. ౩. ౧౭౪

౭ చింత, వ్యధ. (చూ బాళిగొలుపు)

౮ బాళిగొను, బాళిగొలుపు, బాళితాఁకు,
బాళిపట్టు

బాళిగొను. స క్రి (బాళి + కొను) వలచు, అనురాగము నొందు

ఉ ఏలలు పాడుదు రందు నధ్వగుల్, బాళి
గొనంగ శాలి వనపాలిక పాలిక బాళికా
మణుల్ దశా ౧. ౧౧౬.

బాళిగొలుపు. స. క్రి (√ బాళిగొను) చింతిల్లఁ జేయు, శోకపెట్టు

గీ తా నెఱింగియు నీజాతి గాని దానిమాట
లెల్లను గొండగా మదిఁ దలంచి, కుడిచి
కూర్చుండి నను బాళిగొలుప నేల
విప్ర ౪. ౭౭

బాళితాఁకు. అ క్రి (బాళి + తాఁకు) సొమ్మసిలు. మూర్ఛిలు

గీ. వడకెంద బాళితాఁక, మైమఱచెఁ గడ
పట్టె సొమ్మసిలె ననఁగ, మూర్ఛ కా
సాం. ని. మాన. ౪౨.

బాళిపట్టు. అ. క్రి. (బాళి + పట్టు) పూనికగొను

క. ముదితయు విభుఁడును నేర్పుల, వదలినఁ
గని రపుడు పారవశ్య సుఖంబుల్, ముదినాఁటి
యున్న మదన, ప్రదరంబును బెఱుక బాళి
పట్టిన భంగిన్ కళా. ౪. ౨౧

బాళు. అ క్రి శ్రేయమొందు, మేలొందు.

ద్వి పాది గల్గి భూమిఁ గాఁపురములు చేసి,
బ్రదికి బాళెదమని పరగువారలకు, కలవంత
కెల దేవర దయ్య మనఁగఁ, గలదు .
ద్వి. పరమ. ౩ ౧౫౪. (చి. ని. పా.)

బావ. వి (సం భావుకః, ప్రా భాఉ, క. బావ)

౧ అక్క మగఁడు.

సీ బావయు మఱఁదియు బవరానఁ గూలిన
వనిత వా రేమి కావలయు నీకు .
ఉ రా. ౪ ౨౧౬.

ఆ పంచబాణుఁ బొరపి భక్షింపఁగా నెత్తు,
భావమ్ము మనుచు బావనగినఁ, దొలఁగఁ
బెట్టె రోషకిలికించితంబుతోఁ, గొమ్మ నరటి
పండ్లు గూర్మి మఱఁది నైష ౬. ౧౩౯.

౨ భర్తృయన్న

క ఇది యెుల్ల ను నొకతెల యీ, మదుమూఁ
డేఁడులను నాకు బావ కొడుకుచే, నదయ
మగు కూడు గుడుచుట, యది యెుక తల
యయ్యె భార. ఉద్యో ౩. ౧౯౨.

సీ బావ యొప్పం డను పలుకుల నే మగు నాతని
కొడుకుఁ గీ డాడ నేల
భార. ఉద్యో. ౩ ౧౯౫.

సీ. అత్త యంచనఁగను నలరు నన్యోన్యంబు
జాయాపతులకును జనను నైన, మామ నాఁ
దత్పిత్రు నామ మై విలసిల్లు నదరు బావ
యనఁ దదగ్రజాఖ్య. ఆం భా. ౨. ౧౧౪.

౩. భార్య అన్న.

సీ అడరు బావ యనఁ దదగ్రజాఖ్య ...
ఆం. భా. ౨. ౧౧౪.

క. భూవర పద్మాక్షుఁడు దన,బావ మాకుం
దగుట కనియుఁ బలుకక యుండెన్ ...
భాగ. ౧౦. ఉ. ౩౦౪.

శా. బావా నీవచనంబు నిక్కము సుమీ ...
భాగ. ౧౦. పూ ౧౬౨.

౪. తనకన్న పెద్దదైన మేనత్త మేనమామల కొడుకు (చూ మేనబావ)

౫. కామిని తనవలచినవానికి వావి కల్పించి పిలుచు వరుస

చ. మఱఁది యటంచు బావ యని మామ యటంచు ను నల్లుఁడంచు నం,దఱకును నన్ని వావు లిడి . దశా ౨ ౩౬౬.

ఉ...బలీంద్రుఁ డిప్పుడో,కోమలి నీవు చే నమృత కుంభము వ్రాలినఁ జూచి గోప బా,లామణి వంచుఁ బాల్గానఁ దలంచెద మన్న ను నవ్వు చుస్ మృగా,క్షిమణి బావ నీవు దధిఁ జిల్కఁ గ గోపికి నైన కోసమే దశా ౨ ౩౫౩

౬ బావమఱఁది

బావంచి = బావంగా. వి ౹) శ్రీ.

సీ. బ్రాహ్మియు శ ... బ ... విత్తన ములు వపామార్గమ్ము మొదలి వే

అప్ప ౨ ౪౩౦

బావంజి = బావంచి. వి కాసగచ్చు శ్రీ వాగ జ

(చి ని ౪ ౦)

బావమఱఁది. వి (బావ + మఱఁది) చెల్లెలిభర్త

ద్వి... తెలిచిన మిగుల మోదించి యా బావ, మఱఁది యెన్నడు మ నుమ్మలిక రట్టింప, నలఁతి నవ్వుచు నిడుపగు పెద్ద యినుప, గొలుసు గీల్కొలిపి యా కుమారంబు వెంట, డించిన .... ద్వి పరమ ౭ ౫౨౫

బావి. వి (సం వాపీ, ప్రా వాపి క బావి హిం బావడీ) ౧ వాపిక, డిగ్గియ, నడబావి

శ్లో. ద్వారహీనో భవే త్కూపో ద్వారే నైకేన వాపికా, నైకద్వారా పుష్కరిణీ దీర్ఘా కారా తు దీర్ఘికా, కుల్యా విధుత తో యః తటాకః పరికీర్తితః.

తత్వరత్నాకరము. (చి ని.)

చ. నతజలపూరితంబు లగు నూతులు నూటిటి కంటె నూన్నత, వ్రత యొక బావి మేలు. భార ఆది ౪ ౯౩

సీ. తలిరుటేమావి క్రొత్త ఇవాదిఇలక్రోవి వల పులదీవి తెంగలుఁ బావి.

అచ్చ రా. బాల. ౧౩౬.

గీ. . కే ల్దిరిగఁ గుక్క, వనికి బావులఁ బడుటకుఁ బసువుల యొరవు, టెంకలకు కొంకసల్లు ..

అము. ౨. ౫౩.

౨ చెలమ, కూపకము.

సీ సుసుఁగావి జెగి పోవి వన తేనియల బావి.

నీలా. ౧. ౫౬

౩ తటాకము, చెఱువు

ఉ . మగు,తూ్సనుఁడు గాంచె నొక్కరొయెడ. వాస్త డాగముస్ గీ కాంచి యీబావి యగుఁ మరంగములు నీర ద్రావునది ...

జై భా. ౨. ౮

తిల్ల గా - తీర్థవిశేషము. పట్టిస క్షేత్రమందలి యొక తీర్థము

సీ అంతఃప్రవాహ యై యావిర్భవించె నే ధరణీ ధరము పొంతఁ దల్లిబావి. కాశీ. ౩ ౨౮

బావిలి(లీ). వి (క బావిలీ, త పావిలి) స్త్రీ కర్ణ భూషావిశేషము, అఁడుది కొన చెవులందుఁ బెట్టుకొను నలంకారవిశేషము

చ వరుస మెఱుంగు బావికపు వజ్రపుఁగుమ్మల గచ్చుపై బరా,ఽరి యొనరించు ముత్తియపు బావిలి నిగ్గు పరాకుఁ దెల్ప

కువల. ౫ ౯౭.

సీ అలిక రేఖకుఁ బోల కరుకుక్రొన్నెల లీల నెలవంక బావిలీ చలన మంద

సమీర. ౩. ౨౧౭

గీ రత్న తాటంకములు బవిరలును బావి, లీలు ముత్యాలసరములు కీలుకడెము, లాది యగు సొమ్ము లంగంబు లాని యలరె...

ఉ. రా ౬. ౧౧౮.

జ: బావిలీగొలుసు.

బావిలీగొలుసు. వి (బావిలీ + గొలుసు) వగ వాఁడు కొనచెవిని ధరించెడి భూషావిశేషము (౪ ౮)

బావుకొను. స. క్రి. చిన్న మొదలగునవి చేయి నిండ ఎత్తి నోట నిడుకొను.

గీ. ఓలిఁ గట్టిన యుట్లను నుతికి పెద్ద, బానలం
దున్న వెన్నలు బాపుకొనుచు, నుట్టులను
బ్రద్దు బానల నురలఁ ద్రోచి
హరి. పూ ౫ ౨౦౫, ౨౨౪

దండ. కడుం దియ్య మంచున్ వడిన్ బాపు
కొంచున్ గడన్ జూచుకొంచున్ వెడన్
ద్రిప్పుకొంచున్ చెన్న. ౫ ౨౯౭

౨ అన్నము లోనగునది నోట నరుదుకొను
చ కరతల మెల్లఁ జాఁచి పులఖండము లెయ్యని
బిండి నుంద్రముల్, పొఁరిఁబోరిఁ గల్లు సేయు
చును బుగ్గలఁ బెట్టుచు బాపుకొంచు
వీర ౧ ౫

3. అనుభవించు.

(వ్యవ) ఈ వ్యవహారములో నీ కేమి బాపు
కొంద మని దిగితివి !

బాపురు = బాపురుఁబిల్లి. వి ౧. మహా మార్జా
లము, గండుపిల్లి.

సీ బాపురుఁబిల్లి నా బాపు రనఁగఁ, జను
మహామార్జాలసంజ్ఞ ఆం. భా ౨ ౭౪.

౨ గండుపిల్లి కూఁత కనుకరణము

చూ బాపురుఁబిల్లి

జ బాపురుఁబిల్లి, బాపురుగడ్డము, బాపురు
గాఁడు, బాపురుమను

బాపురుఁబిల్లి. వి (బాపురు + పిల్లి) మహా మార్జా
లము, బాపురని కూయు గండుపిల్లి

ద్వి బెడిదంపు బాపురుఁబిల్లివాలికిని, దొడిఁ
బడ రాచిల్కఁ ద్రోయుచందమున
ద్వి హరిశ్చ ౬ ౨౪౩౬

ఉ మీకు బలెఁ బెంచినవారికి ముద్దు గాక
పె,న్బాపురుఁబిల్లికిం గలుగునా మొగమోట
యొకింత చిల్కపైన్ కళా ౬ ౨౭౧

బాపురుగడ్డము. వి (బాపురు + గడ్డము) పిల్లి
గడ్డము, మేకగడ్డము. (శ. ర.)

బాపురుగాఁడు. వి. (బాపురు + కాఁడు) బాపురుఁ
బిల్లి, మహా మార్జాలము.

అ. రిబాఁ జెలఁకఁ బెంచి బాపురుగానికి,
కొప్పగించురీతి దశా. ౧. ౧౫౨.

ఉ బాపురుగానిఁ జూచి పెను పైకొనఁ దల్లి
మందు మారుతే,చిపరె గుండె జల్లుమనఁ
జేప్పుడి చేల్పు వెలంది
ఉ. రా. ౪ ౧౯౫

బాపురుమను. అ. క్రి (బాపురు + అను) (జన
శూన్యమగుటచే) బాపురుమను మాట పోఁత
కలది యగు (శ ర. గ్రా.)

(వ్యవ) పిల్లలు ఊరికి వెళ్లినతర్వాత యిల్లు
బాపురుమనుచున్నది

బాష్కలుఁడు. సం వి అ పుం ఒకానొక
ఋషి

భాష్పపూరము. సం. వి. అ. పుం. కన్నీటి
ముంపు

బాష్పము. సం వి అ. పుం. న ౧. కన్నీరు.
౨ తోటకూర 3 ఊష్మము, అవిరి. ౪.ఇనుము.

భాష్పాంబువు. సం. వి ఉ న. కన్నీరు.

బాస. వి (సం భాషా, ప్ర. భాసా, క బాసె.)
౧ (ఒకరి యభిప్రాయ మొకరికి తెలియ పఱ
చుటకై యుపయుక్తమగు శబ్దజాలము.)
ఆంధ్రాదిభాష

గీ అచ్చతెనుఁగు, బాసచే నిప్పుడే నొన
ర్పఁగ దొడఁగిన, నీల యను పేరఁ దేజాన
నివ్వటిల్లు, నింతి పెండిలి కత తెలుఁగట్టు లనిన.
నీలా ౧ ౨౩.

సీ బాస నా శపథంబు భాష తెలియు . .
ఆం భా. 3. ౫౬.

౨ మాట, పలుకు, హితవచనము.

సీ అంత నరయ్యవుగు అయుధ విద్యారహస్య
ప్రయుక్తులఁ బలికిరి పలికిన బాసఁ జాడ,
నత్యుత్తమక్షత్రయాన్వయు లగుదురు .
భార. ఆది. ౭. ౨౨౬.

చ. క్షమఁ గుఱుమన్నె పుంగవవచారిజనం బెడ
దోషదృష్టి కుమ్మయు గడుగంగఁ బూన్కి

దగ దల్గిన సర్వము బాస నీగి వశ్యము గ
నొనర్పు దాడి కగు — ఆము ౪ ౨౫౪
౩ ప్రతిజ్ఞ శపథము
ఉ ఆ సభలోనఁ గొన్న ఋణమంతయు నీఁగఁ
గఁ గంటి వడ్డితో బా॰ శాకింతయుం
దొలఁగఁ బాఱఁ దీర్చెద నిక్కు
భార కర్ణ ౩ ౧౯౫
౪ అపాగరవిభుఁ డిట్లను బాస వలికినాఁడ
వేను బాణునితోడ
ఉ హరి ౭ ౨౭౧
౫ అమరులపాలివాఁడు వారి యాయన
యిచ్చిన బాసఁ ద ప్పఁడు
ఉ ౦ ౨ ౪
౪ ప్రమాణము ఒట్టు
గీ పిల్చిరి రాజానిప్రోలు విభీషణ నకుఁ దిరము
గా నిచ్చి పెక బాసఁ జేసినట్టి చాలు
పేరింటి పూఁబోఁడి నోలిఁ గూడి తాను
దమ్ముఁడు దగ నయోధ్యకును వచ్చె
యయా ౩ ౩౪
చ ఒలకము లాడి యాడి యొకచాన కరస్థిత
కేళ దైన్యపున్ తెలపడి చూచె లోఁబడిరి
నీకని బాసకు నిల్చెనో యనన్
మనుచ ౫ ౭౭
౫ వ్రతము
ఉ భూసురకోటి వేడుటయుఁ బోఁడి గఁ
బ్రాణము లైన నీఁగి నా బా॰ దిసేశ లోక
మునఁ బ్రస్ఫుటము
భార అర ౪ ౨౭౯
శ్లో వ్రతం హి మమ లోకోఽయం వేత్తి
కృతోన్నిధ విభావసో
సం భార అర ౩౦౧ ౨౫
ద్వి దూషకుల్ ద్రుంగ సాధ్యులు గడు బొంగ
బా॰ యు దుదిముట్ట భవుఁడు చేపట్టె
పండితా పురా ౧౩౪ పా
ద్వి బాసహీనుని బొంది పాడిరో దోష
మున్నట్లు బస పు ౫ ౭౫
౬ ఒడంబడిక సమయము

అ పాండురాజసుతులు బాసహై నడవడి
గడచి కయ్యమునకుఁ గాలుద్రవ్వుచున్న యట్టు
లైన నిన్నరనాథుతో సంధిచేయు టొప్పు
భార విరా ౩ ౧౦౯
క తొత్తుల కెలా బాస లఁట బంటికిం
డ్లఁట చేసనన్నఁట విన్నవారు చెట్టు
నాలోన్ శుక ౨ ౧౧౩
౪ నిమిత్తము కారణము
క ఈ బాలుఁడు రుచిరమూర్తి యెవ్వరి
తనయుం డేబాసఁ జేర నరుగుఁడు
దశకు ౨ ౭౦
గ కస్య నయనానందనః నిమిత్తేన కేన భవ
దర్శితో బాలః
సం దశకు ౧ ౧౪ పా
౭ సరస్వతీదేవి (ఛ ని)
౮ బాసవాలు బాసరాల్దిట్లులు బాసవాల్గొర
బాసవేయు బాసాడు

బాసట. విణ సహాయుఁడు సహాయము తోడు
గీ అడరి బాసట లై యెవ్వరడ్డపడిన, మెఱపు
మెఱచిన చాడ్పునఁ దఱియఁ బోరుము
భార విరా ౫ ౧౭
ఉ ఈసునఁ దాఁ దమ్ములు నరేంద్రుఁడు
గ్రందు గ సౌమదత్తికిన్ బాసట లై
కడంగె భార భీష్మ ౨ ౨౩౧
మ తామరసాక్షులున్ గుహాశులున్ గండో
లముల్ పూని బాసట వేదంబుఁ ఒడిం
చుచుం గదిసి వైశంపాయనాదుల్ సము
త్కటభంగిం గొలువం గ నేఁగె ముని
శాకి ౪ ౧౩౨
౨ సాహాయ్యము తోడ్పాటు
ఉ బాసట లేదు క్రూ వ్యధిర బంటుతనంబునఁ
దాఁకి లేనియున్ భార విరా ౫ ౨౭౦
ఉ ఆ వసుధామరుల్ తమ బాసటచేర
సమీపదేశముల్, పాదలిఁ బోవ కుండఁ దగు
నట్లు గ శారయు ఘుండి కంతయున్
నిపు ౨ ౧౩౩

చ. ప్రథమ గర్భవతిన్ సతిఁ బుట్టినింటికిన్,
కొడుకొని వచ్చుచో నిచట దుస్సహమైన
ప్రమాద మేదవం బడిరొదు నిర్యోగడం దగిన
బాసట లేదు, విక్ర ౮ ౩౫.

బాసటము. వి. విషము ?

క. అ నవయంబున నెన్నెల, బాసటమునఁ
బోఁచి తోఁచి పార్థివుఁడై, నెసె మనో
భవుఁ డెంత యుఁ, గాఁపిల నెలదేఁటి నెక్క
గనుల శరంబుల్. ఓ శకుం ౩ ౧౨౦

ఉ. పలుచని లేఁత కెం జిగురు బత్తళికం బెక
లించి తేనియం, గొలిపిన బాసటంబు గల
క్రొవ్విరి తూపుల పాండు. ౫. ౧౨౨

వ. ఎదల గలంగి కొలంగు తెరువరుల సేయ
బాసటంబు చిలికిన మరుని చిలుకలు వోని
కుక్కొమ్మద దిమ్ముల వలరులం గాంచి
యయా. ౪. ౧౩

బాసనము. వి. వంటపాత్రము (శ ర)

బాసము. వి బంగారము, మణులు. కొ. ఉంచు
టాకె, సంచి. (శ ర)

సీ పైఁడిబాసముఁ బెట్టఁ బడ వైచి దుద్దు పెట్టుకుఁ
బాయుచునె రొయి రెండ్లు చువారు
అము ౬. ౩౩.

బాసవాలు. వి (బాస + వాలు) ఋషి, జడదారి

ఉ అజ్ఞానవాలు తొలమున, విజ్ఞేశ వతి
స్మరుండు. అన నప్పనమంత్రి పెంపొందు
ధరన్. చెన్న, పీఠ. ౨౧.

ఉ. సరవిం దామర బాసవాల్మగువ భాస్వ
ద్రామ పాదాప్త భా,గ్య రమోత్కర్ష ము
కల్మిఁ గర్కశ మహోగ్రాపత్తి కు ల్యో ముఖ,
స్ఫురణం దాల్చి సముజ్జ్వలావయవ రై
పొం పూవ చంద్ర. ౪. ౧౪౪.

గీ. కొండవలె వచ్చు తోలి తెల్పుఁ గొమ్మఁ జూచి,
బాసవాల్ మిన్న యా రాచపట్టి కనిరొ...
అచ్చ. రా. కాం. ౧౧౧

౨. కేతు. (శ. ర.)

బాసవాల్ కన్ను పూవ = అత్రి నేత్రోద్భవుఁడు-
చంద్రుఁడు

తరల. . గాలికుపరి పోని చూ,పుల బెడంగున
బాసవాల్కనుపూవకందుఁ దలంచు బా,
గు లయసంబు బడేమియా తనకున్ సతం
బుగఁ దాలిచెన్. యయా. ౧. ౨౦.

బాసవాల్దిట్టలు. వి. (బాసవాలు + దిట్టలు)
సురలు, దేవతలు

క సురలకు పెల్పులు జేజేల్, తెలుగంటులు
బాసవాలుదిట్ట లవం బే ల్లిర వగు
ఆం. భా. ౧. ౬౨.

బాసవాల్దొర. వి. (బాసవాలు + దొర) ౧. ముని
శ్రేష్ఠుఁడు

సీ. రేచ కాభ్యాస సంపూచ కాత్మీయచాతురిఁ
జేసి బాసవాల్దొరలడిగిరి వసు. ౫. ౬.

౨. దేవేంద్రుఁడు. (శ. ర.)

బాససేయు. అ క్రి (బాస + చేయు) ప్రమా
ణము సేయు, ఒట్టు పెట్టుకొను.

ఉ కన్నియఁ గాని చేతోకతెఁ గాను
నమ్ము కా, దన్నను నీదు కొంవి యగరా
మృత మా నిట బాసపేసెదన్
విజ. ౨ ౧. ౯౪

బాసాడు. అ. క్రి. (బాస + ఆడు) మాటాడు,
భాషించు

గీ తెలుఁగ దేల యన్న దేశంబు తెలుఁగేనుఁ,
తెలుఁగు వల్లభుండఁ దెలుఁగొ కండ, యెల్ల
నృపులు గొలువ నెఱుఁగవే బాసాడి, దేశ
భాషలందుఁ దెలుఁగు లెస్స అము. ౧.౧౫

బాసికదండ. వి. (బాసికము + దండ) తల ముందు
ప్రక్క నుంచఁబడిన పుష్పహారము. (శ. ర.)

బాసికపట్టు. వి (బాసికము + పట్టు) పర్యా
సనము (శ ర.)

భాసికము. వి (క భాసిక దీనికి వృత్తియందు మువర్ణలోపము చూ. బాసికదండ ము) వివాహకాలమునందు అర్ధచంద్రాకారముగాఁగాని, మూఁడు ప్రక్కలేర్పడునట్లుగాని, వధూవరులనొసటఁ గట్టెడు ముత్యములు, పుష్పములు మొదలగు వానిచే చేయఁబడిన లలామకము, ఎద్దులు మున్నగువానికి నొసటఁ గట్టు భూషణము

చ బాలికా,లికతిట బాలచంద్రుఁడు చలింపక వ్రజపుబోఁడు బూనె నా, ముకుర కపోల యోర్తు నునుముత్తెపు భాసిక ముంచె వేడుకన్ చంద్రా ౬ ౨౯

సీ మేలు కుళ్లాయితో డాలొందు ముత్యాల భాసికంబు లలాటపట్టి బెరయ రా వి ౫ ౭౯

సీ చేరఁగా రాదె బాసికము కే లొసఁకిన యంతనే వెడుకె రమేశాయతాక్షి ఆము ౨. ౨౧

ఊరుమూలము (వ్యంగ్యార్థము)

ద్వి బాసికంబులు స్వర్ణపట్టము లూపన్చి, గోరాజమూర్తిఁ గైకొన్న కుబ్జులను, గౌరవంబున ఒండికట్టి ఒస పు ౭ ౧౫౨

జ బాసికదండె, బాసికపట్టు

బాహా. సం వి ఆ స్త్రీ బాహువు, చేయి (హై ని)

బాహాత్తరి. విణ (క భాహత్తర) మహత్తరము, అధికము

ద్వి ద్వారపాలురు శివుద్వారపాలురుగ, ఘనకీర్తి కెండియుఁ గలుగు బాహాత్త, రనియోగమును బురారికిని బాహాత్త, రనియోగముగ నతిప్రీతి నర్పించి పండితా పర్వ ౩౭౨ పా

బాహాము. సం. వి. అ పుం. ౧ చేయి ౨ గుజ్జము. (ఆ ని.)

బాహాటము. విణ (సం. బాహ్యాటక్) బయలు పడినది, బహిరంగము. (శ. ర.)

(వ్యత) వాఁడా విషయము బాహాటముగ చెప్పినాఁడు

బాహాబాహి. సం అవ్య ఒకరినొకరు బాహువులతోఁ బ్రహరించుచు చేయునది (పోరు

క ఆహవము చేసి రంగజ, హూహాంధులు గడిమిమెఱసి ముష్టిముష్టిన్, బాహాబాహిఁగ-కచి, సాహసము చలఁబు దివిజ సంఘువనొగడెన్ కాశీ ౫ ౧౪౧

బాహిరపోవు. అ క్రి (బాహిరము + పోవు

౧ బయలుపడు, స్పష్టమగు

క కావున వంచన బాహిర,పోవక యుగ్రం మసరిఫం - రిమ ర్పం,గ వమ్పనేని భార విరా ౨ ౨౭

౨ మూర్ఛిల్లు, సొమ్మసిలు

ఉ కట్టయు హైచె సెన్నుదురు గాఁడ ధవత్తియుండు మాద్రి లేఁ, ఒట్టి వతండు సొ యును బాహిరపోవక లేఁచి భారా శల్య ౧ ౩౩

శ్లో సాహి పాహిక ద్రధోపక్షే తవ ప్రత్తే తాడితః, ఇధంగ్లతి సర్వాంగ అవిష్ణ శ్వసన్, ప్రతిలన్య తతిస్సంజ్ఞం ఎహాదేః సం భార శల్య ౨౬ ౩౨

బాహిరము. విణ (సం బాహ్యమ్, ప్రా బాహిర క. బాహిరవు)

(దీనికి వృత్తియంను మువర్ణ లోపము ౨ బాహిరపోవు) ౧ వెలిగ్గనగి, దూరమైన

గీ. వలయునన్న పినంబులు పలుదెఱఁగుల తేర్పువిధముల నె మొదఁగూర్చి వేడ్క నున్న నీ వుపయోగింప నొల్ల కునికి, గా వమువకు నీతికి బాహిరంబు. భార. ఉద్యో. ౩. ౨౧౬

మ. కైక తన సౌభాగ్యఁబు కోల్పిల్లఁగా, తెంపార విభుఁడుఁ దాను మనఁగా

కేడ్పాటుతో నేను బాహిరస్థుఁ యుండెద
నొంటి నీ వకట నష్టశాకినిం జేసితే.

భా. రా. అయో. ౪౮

౨ బహిరంగమైనది

ఉ ఆవులింత తుమ్ము హాసంబు నిష్ఠీవనంబు
గుప్తవర్తనములు గాఁగ, ఒలుప వలయు
నృపతి గొలువున్న యెడల బాహిరము లైనఁ
గలని తగ్గు లగుట భార. విరా ౧. ౧౩౪

గీ ఉవిద నిర్ధంపు జంఘల సవతుఁ గోరి, కలమ
గర్భఁబు లడఁచు లోఁ గంటకములు, చాతు
రెల వించి మతి దివసక్రమమున, నిలువ కవి
బహిరము లైనఁ దలలు వంచు.

అము ౫ ౩౩

౩ మూర్ఖ సొమ్ము (చూ బాహిరపోవు)
౪ బాహారపోవు

బాహారుఁడు. విణ (సం బాహ్యామ్) దూరుఁడు,
వేరైయునవాఁడు

౨ క అటు గాక కర్మగతి లంపటుఁడ నగుదు
నేని నల్పఫలబోగితమై, నట యిట దిరు
గుచు మోక్షు ని, కటవృత్తికి బాహిరుండ
గానె కుమారా భార శాం ౧ ౫౯

బాహీకము. సం విణ (అ ఈ అ) ఒయటిది,
వెలపలిది వి అ పుం ఎద్దు

బాహీకుఁడు. సం వి అ పుం బాహీకదేశపు
రాఁజు

బాహు(వు) సం వి ఉ పుం. ౧ చంక మొదలు
వేళ్లవఱకు నుండు భాగము, భుజము

శా అసిలతాధృద్బాహు వేష్టింప

అము ౫ ౫౦.

గీ . నాయెదుర బాహువ్పలించి

భార. విరా. ౨ ౪

౨. వ్యాగాదుల ముందటి కాలు. ౩ (గణిత)
కోటికర్ణ భిన్నమగు క్షేత్రావయవ-రేఖావ
యవ భేదము. ద్వి. ఆర్ద్రా నక్షత్రము.

బాహుకము. సం. వి. అ పుం. క్రోఁతి.

బాహుకుంథము. సం వి. అ.పుం.(పక్షి) ఱెక్క.

బాహుకుఁడు. సం వి అ పుం నలుఁడు కర్కో
టక దష్టుఁడైన పిదపఁ దాల్చిన పేరు

బాహుచాపము. సం వి అ పుం. రెండు
బాహువులు రెండుప్రక్కలఁ జాఁచి పట్టినకొలఁత,
బార (విల్యమ్సు)

బాహుజము. సం వి అ పుం ౧ చిలుక. ౨
స్వయముగా మొలచిన నువ్వు ౩

బాహుజుఁడు. సం వి అ పుం (విరాట్పురు
షుని) భుజమునందుఁ బుట్టినవాఁడు, రాచవాఁడు,
క్షత్రియుఁడు

బాహుత్రము. సం వి అ పుం న చేతికవ
చము (బాణాదుల దెబ్బ తగులకుండఁ జేతికిఁ
గట్టుకొను ఇనుప కవచము) ఇట్లే బాహు
త్రాణము

బాహుద. సం వి ఆ స్త్రీ ఒకానొక నది.

బాహుదంతకము. సం వి అ న ఇంద్రప్రోక్త
మగు నీతిశాస్త్రము (ఇది పంచసహస్రాత్మ
కము)

బాహుదంతి. సం వి న్ పుం. ఇంద్రుఁడు

బాహుదము. సం వి అ న బాహుపురి (శర)

బాహుపాశము. సం వి. అ పుం యుద్ధమందలి
యొక విన్యాసము. (కౌఁగిలింతయందువలె
బాహువులు పెడమట్టు వైచుట)

బాహుపురి. మి వి (బాహు + పురి) కేయూ
రము, భుజకీర్తి, సందెకడియము

ద్వి బాహుపు ర్లుంగరా ల్పటుకంకణములు,
బాహువు లంగుళావళి కాంతు లీన ..

౧౦ రా బాల ౬౫. పా. ౧౫.

సీ బిగువుఁగౌఁగిళ్లచేఁ బ్రియు బాహుపురు
లొత్తి కుప్పెలు వోయిన కుచతటములు .

ప్రభా. ౬. ౬౨.

౨. ధాన్యవిశేషము.

సీ. లక్షుక కోత్తులు లక్ష్మిమనోహరా ల్పారతి
సేసలు బాహుపురులు. హంస. ४. ౧-౪౫.

బాహుభూష. సం. వి. అ స్త్రీ. కేయూరము, సందికడియము, భుజకీర్తి

బాహుభూషణము. సం. వి అ. న. బాహుభూష

బాహుభేది. సం వి. న్ పుం. విష్ణువు (శబ్ద.)

బాహుమూలము. సం వి అ న. చంక, కక్షము

బాహుయుద్ధము. సం. వి అ న యుద్ధము, జెట్టిపట్లుపట్టుట

బాహులకము. సం.వి అ న. ౧.నానావిధత్వము, పెక్కుగుణంగులు గలిగియుండుట ౨ (వ్యాక) వర్ణలోప వర్ణాగమ వర్ణవ్యత్యయాది నానావిధ కార్యములు గలిగి యుండుట

శ్లో. క్వచి త్ప్రవృత్తిః క్వచి దప్రవృత్తిః క్వచి
ద్విభాషా క్వచి దన్య దేవ, విధే ర్విధానం
బహుధా సమీక్ష్య చతుర్విధం బాహు
లకం వదన్తి

బాహులగ్రీవము. సం. వి అ. పుం. నెమలి. (అ. ని.)

బాహులము. సం విశ. (అ ఈ. అ) ౧. నానావిధము. ౨ అనేకసాధ్యము, పెక్కింటిచే సాధింపఁదగినది వి అ. పుం ౧ అగ్ని. ౨ చాంద్రమాన కార్తికమాసము న. ౧. నానావిధత్వము. ౨. బాహుత్రాణము, చేతికవచము

బాహులీ. సం వి. ఈ. స్త్రీ. కార్తికపూర్ణిమ.

బాహులేయుఁడు. సం. వి అ. పుం. కుమారస్వామి

బాహుల్యము. సం. వి. అ న ౧. బహుళభావము, పెల్లుఁదనము, కలుచు. ౨ నానావిధత్వము ౩ సాధారణ్యము, సామాన్యస్థితి.

బాహుశిఖరము. సం. వి. అ న. మూఁపు, మూఁపుదల.

బాహుసంభవుఁడు. సం. వి అ పుం. క్షత్రియుఁడు.

బాహుసహస్రభృత్తు. సం. వి. త్. పుం. సహస్రభుజుఁడు, కార్తవీర్యార్జునుఁడు

బాహూబాహువి. సం. అవ్య. ఒకరినొకరు బాహువులతో ప్రహరించుచు చేయునది (పోరు.)

బాహ్యకర్ణము. సం. వి అ పుం నాగభేదము ఒకానొక ఏనుఁగు (వా. చ)

బాహ్యము. సం విశ (అ. ఈ అ) ౧. వెలుపలిది, ఒయటిది ౨ వేఱు, అన్యము ౩ వెలియైనది, లోనుగానిది ४ వెలిపెట్టఁబడినది

బాభా. సం వి పుం ఒకానొక దేశము

బాహ్లీ(హ్లా)కము. సం వి అ.పుం ౧ ఒకానొక దేశము ౨ బాహ్లికదేశపు గుఱ్ఱము. ౩. గంధద్రవ్యభేదము న ౧. కుంకుమపువ్వు ౨. ఇంగువ

బాహ్లికుఁడు. సం వి. అ. పుం. ౧. బాహ్లికదేశపు కాఁపు ౨. బాహ్లికదేశపు రాజు ఇక్లే, బాల్హకుఁడు, బాహ్లీకుఁడు.

బాహ్లిజము. సం. వి. అ. పుం. బాహ్లికదేశమునఁ బుట్టిన గుఱ్ఱము.

బి

బింకము = బింగము.[1] (క. బింక) ౧. బిగువు

సీ జలు గైన కినకింపుఁ జీనాంబరము గొంగ
పొలిండ్ల బింకంబు ఁయలుపఱుప.
హర ౫. ౭౯

చ. గురతర శాతకుంభ మయ కుంభకుచంబుల
కుల్కు బింక మా, కెలఁకక యొప్ప
శుక. ౧ ౩౯४

౨. గర్వము.

ఉ. కొండొక యుండు చోటునకేఁ గొంకు
బింకముతో నరుండు ధీమంతుఁ డని
మాటికి న మున్నతి నెన్నుదు ...
రాఘవ ४. ౯౬

౪ బింకంబులు సడలక విక్ర ౪ ౯౭
గీ బిగు వన బింక మనఁగ పరగు గర్వంబు
ఆం భా ౨ ౨౨౧

౩ ధైర్యము
చ ద్వారపాలురన్ నెతి నెడ మట్టికొంచుఁ
బోరు నిర్భర గర్వము నుబ్బు బింకమున్
మెఱయఁగ వచ్చి యాఁగురు మించె
ప్రభా ౧ ౭౧
ద్వి ఇంక నెట్లని యాత్మఁ గొంకక మనకు
బింకంబు వదలక పృథు సోపానమున
పండితా పురా ౧౩౨ పా

౪ శౌర్యము శూరత్వము
సీ అచటి రాజులు బంటు నంపి భార్గవు నైన
బింకానఁ బిలిపింతు రంకమునకు మనుచ
౧ ౫౦ ('గర్వము' అని వ్యాఖ్య)
ఆ కొంకు లేని కెతలఁ గుండెడి ముగుదల డంక
తనము మీఱ జంకు లేక బింకమునఁ
గలంచె బింక నెన్నఁడు నీకు వంక గల్గ
దోటు బింకతాల్ప నీలా ౩ ౨౧

౫ తీక్ష్ణత తీవ్రము
ఉ ప్రళయ సముద్రంబు దొరయు సంకర్ష
ణాగ్ని బింకంబున ఉ రా ౨ ౬౧

౬ అభిమానము పట్టుదల
చ చనదు వినోదకాంక్ష మిఁక సాగవు బింకము
లాలకింపుఁడీ చం రా ౬ ౫

౭ అతిశయము పెంపు
శా గం డారన్ మదశారథంబునకు బింకం
బెక్కఁ గ్రోధాగ్నికిన్ లే దండస్వామి
మదంబు పేప కు సం ౧ ౭౬
ఉ కొమిరె హారిణలోచనల చలిత కంకణ
సంకులక్వేంకారంబు లానసాహాదకేదు
రాళి ఝంకారంబుల బింకంబు లడంప
ఆము ౪ ౩౫

విణ ౧ దృఢమైనది గుల్లకానిది
సీ పాలయుల్కఁ దలఁపులఁ బులకించుఁ బుల
కించి బింకంపుఁ గౌగిళ్ల బిగి భజించు
కావ్యా ౩ ౧౨౨

సీ కరిమూల రుచుల బింకపుఁ బంకజాతముల రమ
ణతో వింజామరములు వీవ వి ప్ర ౧ ౧౯

౨ బిగువైనది సడలనిది
చ పెళపెళలేని చీరఁ గటి బింకపుఁ జన్నులఁ
జేర్చికొంచు మను చ ౫ ౬౯
ఉ ఇరుగలంకులఁ గుంకుమపు ముంకుల నెదజల్లు
బింకపు చంకల పొంకంబును
ప్రబంధ ౪౯

జ బింక మెక్కు

బింకమెక్కు అ క్రి (బింకము + ఎక్కు)
నిక్కు మైకొను
మ మును సౌరభ్యము నివ్వటిల్లఁగ మనో
మోదంబునన్ దేఁటు లల్లన రోలిన్ జెడ
లంగ కోకులు సముల్లాసంబునన్ బింక
మెక్క భార ఉద్యో ౨ ౧౧౦

బింగన్న. వి (బింగి + అన్న సం భృంగి)
ప్రమథగణములలో నొకఁడు భృంగిరిటుఁడు
సీ బగిని బింగన్న కోడిగములు వీక్షించి హాసం
బుతోఁ జేయి ప్రేని ప్రేని
వరాహ ౧౧ ౧౦

బింగము[1] = బింకము విణ దృఢము గట్టిది
ఉ బింగపురాలు గా హిమము పేరిన యగ్గిరి
ద్రోవ దుర్వహో త్తుంగకటీకుచాలసవతుల్
తురగాస్యలు సంచరించుచో
పి కళుం ౨ ౧౦౪

బింగము[2]. వి అభ్రకము (చి వి)

బింగీలు వి బ గుంజీళ్లు (చూ బింగీలుపెట్టించు)
జ బింగీలుపెట్టించు

బింగీలుపెట్టించు స క్రి (√బింగీలు) గుంజీళ్లు
పెట్టించు
గీ నన్ను బింగీలుపెట్టించునాఁడె యయ్యొ,
వారు నిద్రింపఁగాఁ జూచి చేరి యచటి,
చింతబ్రేల్కొమ్మ వంచుక పికకుఁ గట్టి,
విడిచి యురికితిని హంస ౩ ౧౭౪
(బింగిళ్లు పెట్టించుట అని బ్రౌ)

బింగురాజు. వి. కాకికంటె నల్లగాను చిన్నదిగాను నుండు పక్షివిశేషము (బ్రౌ)

బిందము¹. వి. (సం. బృందమ్ శ. బింద) సమూహము గుంపు

గీ. బింద మై పూచి యర్విన కుందలతల తోన కడములు పూచె. కు. సం. ౭. ౪౭౧

గీ. గట్లు కొకలించి సంద్రముల్ గలఁచఁ జాలు కోఁతి బిందము లారాముఁ గొలుచుఁ జిమ్మ. అచ్చ. రా. సుం. ౧౫౯

బిందము². వి. (సం. భిన్నమ్) ఉపద్రవము ఆపద

గీ. రతిరొలుం గగు నది వలరాజుకేరు చెప్పి పనపడు నదిరేమి చిత్ర ముగ్రు సెయిదఁ దడ పెద్ది మరుఁడు దండెత్తి పోవఁ బోవ నడుమను బిందంబు పుట్టె నొక్క. కు. సం. ౫. ౫౭౪

చ. నదు నుసదు ఆడు గిడుచోటఁ గాల్ దమలినంత నకొనకు బింద మర్యొడున్. కు. సం. ౯. ౧౭

బిందించు. సం. స. క్రి. ౧ (నీళ్లు) చల్లు నివేదించు

(మధుపానవర్ణనము)

సీ. వింధ్యవాసిని కేకబీరకు మున్నుగా నెల్ల వేల్పులకు బిందించి మ్రొక్కి. ద్వా. ౪. ౨౩౪ (రెండిటికిదియె యుదాహరణము)

౨ (వానచినుకులు) చిలుకు

(వ్యవ) అర్ద్రీబిందించిన అటువదిరోబాలు వలువ

బిందియ = బిందె. (శ. బిన్దిగి) బింద

చ. తామరకంటి యొకర్తు కేటకెన్నెల పటికంపు బిందియల నించిన గొజ్జంగి పూవు నీటిచేఁ, దలఁగడిగెన్ యయాతికి. యయా. ౪. ౯౭

ఉ. జలముల్ తెచ్చిన సైఁడిబిందియల మెచ్చం బోని ఘర్మాంబుకందళపుం జన్నుల మిన్న. కుమా. ౫. ౬౦

బిండీ. వి. (సం. బిందుః) చేరుచుక్క లలాటభూషావిశేషము కృష్ణా. ౩. ౭ (శ ర బ్రౌ)

బిందుచిత్రకము. సం. వి. అ. పుం. బొట్లదుప్పి ఒక విధమగు జింక

బిందుజాలకము. సం. వి. అ. న. ౧ బిందుసమూహము ౨ ఏనుఁగుతొండము మీఁది మచ్చలు

బిందుతంత్రము. సం. వి. అ. పుం. ౧ చదరంగము చతురంగక్రీడనము ౨ నెత్తపలకశారిఫలకము ౩ పాచిక పాశకము

బిందుపత్రము. సం. వి. అ. పుం. బుజపత్రి భూర్జపత్రము *

బిందుఫలము. సం. వి. అ. పుం. ముత్యము (విల్యమ్సు)

బిందురేఖకము. సం. వి. అ. పుం. ౧ అనుస్వారము ౨ ఒకజాతి పక్షి

బిందువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧ బొట్టు ౨ సున్న ౩ ఏనుఁగు దేహమునందలి మచ్చ ఏనుఁగు దేహముపై చిత్రించిన వన్నెచుక్క ౪ (క్షేత్రగణిత) స్థూలత్వ దీర్ఘత్వములు లేకయు లక్షింపరాకయు ఉన్న వస్తువిశేషము ౫ అనుస్వారసూచకమగు రేఖాభేదము ౬ దంతక్షతవిశేషము ౭ భ్రూమధ్యము ౮ (నాటక) అర్థప్రకృతభేదము (బీజము బిందువు పతాక ప్రకరి కార్యము అను అర్థప్రకృతులలో నొకటి బిందువు అవాన్తరార్థమునకు విచ్ఛేదము కలుగఁగా దానికిఁ గథ యందు మఱలఁ గూర్పు గలిగించునది) ౯ నాదజన్యమును క్రియాప్రాధాన్య లక్షణమును అగు చిచ్ఛక్తి యొక్క అవస్థాభేదము ౧౦ బీజభేదము ౧౧ లవము లేశము ౧౨ అవయవము ౧౩ శుక్రము (శ ర)

బిందుసరస్సు. సం. వి. స్. న. ఒకానొక సరస్సు

బిందె = బిందియ. వి. గొంతు సన్నముగా నుండెడు లోహపాత్ర విశేషము

చ. పెలఁత పొంగంబు చందురుని మెచ్చుఁ గుచంబులు కుందనంపు బిం,దెలకి గు సంప్రతుల్ చము ౨ ౪౨

సీ. కాంతాపరాధులఁ గౌముది నుడికింపఁ బెట్టిన పటికంపు బింబ యనఁగ
పి. కకుం ౩. ౧౮౨.

సీ. తామ్రాదిభాండముల్ దనరు బింబ యనంగ ఆం భా ౨. ౨౪౫

బింబ. సం. వి. ఆ స్త్రీ దొండతీఁగె ‡

బింబజ. సం. వి ఆ స్త్రీ దొండ. ‡

బింబటము. సం వి అ పుం ఆవ, సర్షపము ‡

బింబఫలము. సం. వి అ. న దొండపండు

బింబము. సం. వి. అ పుం న ౧ (చంద్ర సూర్య)మండలము. ౨. ప్రతిబింబము ౩ కమండలువు ౪ అద్దము. ౫ ఉపమేయము ౬ ముఖము ౭ చిహ్నము ౮ ఉపదానము ౯ సామ్యము. (కే ని) (వ్యతి) ప్రతిబింబము పుం. కృకలాసము, ఊసరవెల్లి న ౧ దొండపండు ౨. ప్రతిమ విణ సమానము

బింబి. సం. వి ఇ. స్త్రీ బింబ

బింబితము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ ప్రతిబింబించినది ౨ పటమున ప్రతిచ్ఛాయఁబడినది

బింబోష్ఠి. సం వి. ఈ స్త్రీ దొండపండువంటి పెదవి గల ఆఁడుది, ఆఁడుది

బికారి. విణ. (సం. వికారీ, క బికారి, త పిశ్చారి, హిం. భిఖారీ) ౧ దరిద్రుఁడు, అవిరక్తభిక్షుకుఁడు

సీ కెలయు దరిద్రుండు బి,కారి యం చన ఒరికట్టె నా ఆం భా ౩ ౧౪.

సీ. అవిరక్తభిక్షుకుఁ డలరును బికిరాలమారి బికాసి బికారి . ఆం భా ౨ ౧౮౭.

౨ అప్రయోజకుఁడు, అసమర్థుఁడు.

గీ. కుంటికుదుపు లశక్తులు కుష్ఠరోగు, లంధులును వృద్ధులు బాలు రాది గాఁగఁ, గాక కరుగంగ లేని బికారు లెల్ల, మోక్షమును బొందుదురు గాక దక్షవాటి. భీమ. ౫. ౨౧.

గీ. ప్రయోగమునకు, శుద్ధి గాఁ గూర్పు కుంక విజ్ఞోడు పడఁగ, గణము లూహించి కూర్చు బికారికుకవి కి విసర్పగారుడము. ౧. (క.ర.)
౩ ధూర్తుఁడు.

సీ ఆకతాయ బికారియడి బండ గుండఁడు .
హంస ౫. ౧౧౩.

బికాసి. విణ. (సం భిక్షాశీ, త పిశ్చాసి.) అవిరక్తభిక్షుకుఁడు, వైరాగ్యము కలుగని బిచ్చగాఁడు.

సీ అవిరక్తభిక్షుకుఁ డలరును బికిరాలమారి బికాసి బికారి ఆం. భా ౨. ౧౮౭.

బికి(క్కి)రము. వి (సం. భికిరమ్.) భిక్షము.

మ అకటా హాహాము వోదు స్థండిలశయుండై నీరసాహారపుం,బికిరం బెత్తి చతుర్థవేళఁ దినుచున్ మల్లభూ వై ౧౫

సీ. బికిరముల్ గొను మినుసీక వలంతి .
అచ్చ. రా. బాల. ౭౬.

ఉ సీ,బిక్కిర మెత్తు నయ్య రవ పిల్లలవాడల నింతసేపు నీ,యిక్కువ లన్నియున్ వెదకి కమే నిట వచ్చి లేచి రావయా . .
వైజ ౪. ౩౬.

గీ భిక్ష తిరిపము బికిరము బిచ్చమాయ, వారము ను జోగు నాఁగను వరలు .
ఆం భా. ౨ ౧౮౫.

జ బికిరాలమారి

బికిరాలమారి. విణ (√బికిరము) బిచ్చమెత్తు స్వభావము గలవాఁడు

సీ అవిరక్తభిక్షుకుఁ డలరును బికిరాలమారి బికాసి బికారి ఆం భా. ౨ ౧౮౭.

బిక్క. విణ ౧ బెదురుకలది

ఉ. తేనియ కుండ మూచికొని దిక్కులు నాలుఁగు బిక్క చూడ్కి నే,దేనియుఁ జూచుకొంచు . . కేయూర. ౨. ౧౧౨.

౨. హీనము.

సీ. గద్గదస్వరము బిక్కయిలుంగుతోఁ గూడ నెలఁగ హరిస్తుతుల్ సేసికొనుచు . .
కళా ౧. ౧౯౬.

3 విస్ఫారము

గీ. తాన తక్కిన్నవకుల మీఁద కదియు పెట్టు
బిక్కు లగు నీదు చేతులు ప్రేతరాజ
శివలీలా ౨

४ ఖిన్నము

(వ్యవ) వాఁడు బిక్కు మొగము వేసినాఁడు
౫ నిబంధితుఁడు (శ ర)

బిక్కి. వి (క బిక్కు) ౧ అక్షోటకము వృక్ష విశేషము (శ ర) ౨ గారచెట్టు (ప్రా)

బిక్కిరించు. స క్రి ౧ నిక్కించు తిక్కించు
ద్వి పిలపిలఁ జెవు లల్ల బిక్కిరించుకొని
ద్వి పల 3 ౨౭౯ (శ ర)

౨ చికిలించు

వ కన్నులు బిక్కిరించి పెక్కిరి దుముకు కొండ కొండకు లంఘించుచు
వేం మా ౧ ౨౩౦

బిక్కుబిక్కు. వి ఎకకిత్వాదులచే మనసునకు కలుగు దిగులున కసుకరణము
(చూ బిక్కుబిక్కుమను)

౫ బిక్కుబిక్కుమను

బిక్కుబిక్కుమను. అ క్రి (బిక్కుబిక్కు + అను) దిగులుపడు భయమునొందు (ప్రా)
(వ్యవ) ఆ యింట్లో వాఁడొకఁడును బిక్కుబిక్కు మనుచు నున్నాఁడు

బిగ=బిగ్గ. క్రి విణ ద్రు (చూ బిగఁబట్టు)

బిగఁగట్టు. వి (బిగియన్ + కట్టు) బిగియఁగట్టిన కట్టు

ఈ అమ్మహీ కాంతు నమ్మఁ బెట్టె బిగి గట్టుల సెల్ల నడల్ప శుక ౧ ४७౦

బిగఁబట్టు. స క్రి (బిగియన్ + పట్టు) ౧ బిగియఁబట్టు నిరోధించు చలింపకుండఁ జేయు

సీ చలన మొందక నిజస్వాంతంబు బిగఁబట్టి పంచేంద్రియము లడఁగించినాఁడు
కుచేల ౧ ౨౩

సీ స్ఫటికస దక్షమాలిక చేతఁ బట్టి చిత్తము బిగఁబట్టి వేం మా ౨ ४౧

౨ గట్టిగా పట్టుకొను

గీ జగతిపైఁ బాదములు రెంటఁ జిక్కఁ దాఁటి పాణులఁ దదగ్రములు బిగఁబట్టి నడుము జానువులఁ జేర్చి యున్కి యా సాధుచరిత తాపసేంద్రులు పశ్చిమస్థాన మంద్రు
కళా ౫ ౧౬౦

వ సురియతో డి కరంబు కరంబు చలంబుతో బిగఁబట్టి పలకేలి కరవాలంబులం దలలు కయిక్కున దెగ నఱకి సురవీరులును
ఉ రా ४ ౨౭౧

బిగఁబూను. స క్రి (బిగియన్ + పూను) గట్టిగా పట్టుకొను

సీ చని యప్పురమునఁ జొచ్చి తన మది మేర్పడఁ గోల చే బిగఁ బూని తూలికొనుచు
విన్న ४ ౧౯

బిగాడు వి బీడు (చి ని)

బిగాది విణ ౧ ధూర్తుఁడు మోసకాఁడు

సీ తెగి గంటి తేనిపోటుగ నొడ్డనడ్డల గిడ్డలఁ బొడుచు వేఁడిన బిగాది
వేం పంచ ౧ ३६3

౨ పిశాచి

గీ ఇట్టిడు గగ్గోనఁగఁ బీడ విడిచి బిగాది పట్టి నట్టు లయ్యె నింకపోపుటి కరుగవలయు
రసిక ४ 3४

బిగి. వి (√బిగియు క బిగి) ౧ అభినివేశము పట్టుదల దురాగ్రహము

క మావులు విల్లును దుము రై పోఁవఁగ గైచిన నతండు పాలిపోని బిగిన్
అచ్చ రా యు ౧౯3

క ప్రయుతుని తనయుఁడు తనయుండుఁ బిగి వదలక యుట్లనియెన్ పాండు ౫ ౨౧३

క తుఱుము ను బిగియును గల్ల యు తొలఁగఁ దలం డించు కయిన నెల్లెడలందున్
నీలా ౧ ४४

వ తిగిచినఁ బిగి వదలక పయిఁ బడి గైచిన విడువక కళా 3 ౨౬౬

౨ బిరుసు, దార్ఢ్యము కాఠిన్యము

~ఱ క, లాడినయంజతోడ బిగి యూడిన
కాలిమితోడ వచ్చె . సుద ౩ ౪

సీ పాలయుల్కఁ దలపులఁ బులకించుఁ బుల
కించి బింకంపుఁ గౌగిళ్ల బిగి భజించు
కావ్యా ౩ ౧౨౨

క. మగవాఁడు భాగ్యవంతుఁడు, మగువకు నొ
ప్పగుకొ యిట్లు మానపు బిగి గట్టిగఁ దాల్పఁ
దవంతిన యూ,డిగ మిటు నటు సేయ
నతని డెందము గరఁగున్ శశా. ౪ ౭౮

చ పగడపుఁ జిట్టులన్ మనికిపట్టుగఁ గట్టిన
పట్టుజీనువుల్, జిగి బిగి మించు చెంచువులఁ
జించినచో రసపూర మూర
వసు ౧ ౧౧౩

విశే బిగువు, దృఢమైనది, కఠినము

సీ పెద్ద తామరకంపు బిగి పట్టియలచేత సాబ
గైన ముత్యాల సోరసములు
యయా ౧ ౯౪

చ ఉరస్థలంబుం జన్నుల నెదు రొత్తి మక్కువ
వనుం బిగి కౌఁగిటఁ జేర్ప వేఁటికేఁ
పారి ౧ ౧౧౪

చ బిగి కౌనులున్ నీలా. ౧. ౩౯.

చ. దాని బిగి చన్నులు దాని పెడంద కన్ను
లున్, దమి పెలయింప ఉ రా ౫.౧౫౫

బిగి(యి)ంచు. స క్రి (√ బిగియు) ౧ బిగియఁ
గట్టు, గట్టిగాఁ గట్టు

చ చేలము నడుమ న్బిగించుచు నీలా
నిహితాత్మ శిరః కిరీటుఁడై పారి ౩.౪

సీ కుండ బొజ్జల క్రింద ద్రిండుగా బిగియించి
గడితంపు మడుఁగులు గట్టినారు
సైష ౭. ౬౩

సీ మోలనూలు బిగియించి పెలఁది పెన్నెలఁ
గొచ్చు బిఱుదీయ కేటిలో నుఱుకు కరణి ..
కుసుచ. ౩. ౩౧.

౨. (గడియ మొ.) గట్టిగావేయు, నొక్కు.

గీ తలుపు, మూసి గడియ బిగించెద మోస
పోక, తెల్లవాఱిన మీఁదట తెలిసికొనుడు...
శుక. ౨. ౧౨౨.

చ. ఆయస,స్ఫురణఁ దనర్చు కోట తలుపుల్
బిగియించ గఁ బంచి. . కువల ౩. ౪.

౩ అదుము, అదిమిపట్టు, గట్టిగాఁ బట్టుకొను.

క. అపుడు హిమాచలకన్యక, త్రిపురాంతకు
కంఠంబున తనదోర్వల్లిన్

ఉ. చుట్టి బిగించి పట్టి పురసూదన యీ గర
ళాగ్నిఁ గంధరా, ఘట్టమునందు నిల్పుము...
భీమ. ౪. ౭౮.

గీ. అట్లు పేర్చుచు సతి నతఁ డపుడు విడక,
కౌఁగిట బిగించెఁ దైపయిఁ గాముఁ డడర
కళా ౪ ౧౦౧

౪ (జడ మొ) ముడుఁచు, ముడివేయు.

సీ శిరమునఁ గెంజడ లిర వార బిగియించి విమ
లాక్షమాల హస్తమునఁ దాల్చి
ద్వా ౮. ౧౦౩.

౫ (పైఁట మొ) సవరించు, చక్కఁజేయు.

ఉ బాలిక నాఁటిరేయి పతి పజ్జకుఁ బోయి
పయింట కొంగు కెం,గేల బిగించుచు న్నేలను
గోరెడు లేనగుమోము వంచి దశా ౭.౪౩.

౬ (కోపాదులచే) ముడుఁచు, మూయు.

గీ పెలవులు బిగించి నేత్ర దంష్ట్రికలు మెఱయ.
మనుచ ౪. ౧౧౩

వ అన్నాగవాసంబులు నాగరక విలోకంబునం
జెలరేఁగి మొగంబులు బిగించికొని వేదు
రెత్తిన గతి నరిదిరొత్తఁ. అము. ౪. ౩౫.

౭ నొప్పించు.

౮ లెక్కఁగొనక నరుఁ గృష్ణుని, నక్కణఁగ
బిగించి మూర్ఛ నొందించి ధరన్
భై భా. ౭ ౧౯౦

బిగితము. విశే (√ ౧ బిగి) దృఢము.

సీ. బిగితంపు ముష్టికంపిత రైన యసిధార విమత
కరాస్థులు విఱిచి విఱిచి హరి ఉ. ౭.౧౪.

బిగిబద్ద. వి. (బిగి + బద్ద) రెండు గాడి కమ్ములకు
నడుమ వేయు బిగువు బద్ద (శ ర.)

బిగియఁబట్టు. స క్రి (బిగియన్ + పట్టు) కష్ట
ముచే భరించుకొను.

గీ. ఔదరి చేరని బలియుని బిగియ బట్ట శతని
మైవడి చేవచ్చి హత్తశేత క్రమము పె
గడు బలుమీను త్రాట శేదు నొద్ద
గాలంపు శేటశా డుఎమ గాడె
ఆము ౪ ౨౫౧

బిగియారు అ క్రి (బిగి + ఆరు) ౧ బిగువగు గాఢమగు
క. కట్టిన చీరయునుం బై బెట్టిన చీ యును
వూళి బిగియారం గ జుట్టిన చీరయు
వోలెను నెట్టన పొదివినది దేహా ని గుణ
త్రయమున్ భార శాం ౪ ౩౧

సీ. కౌంగలితో గేలు గీలి చిగిమ్మేను మేనను
బెరయిచి మెలపు తోం బిగియారు కౌగిట
సొగియించి మగఱు ర డు ను గదిసి
యొక్కండు గా గ వారి ఈ ౭ ౩

గీ. ఘనకు బు వ శ ం బు తో ం
గదియ జప్పుచు బిగియా గౌగిలించి
విక్ర ౭ ౯౯

బిగియు అ క్రి ౧ బె ను
వ. కృష్ణార్జునులు దేవ డిగి త తులం బా టి
వారణాప్రుంబు శతి బ ం బెద్ద గాలశ
యున్న యా భీముని ర ంయ డిగ్గ ద్రోవ
డిగశ బిగిసిన నచ్యుతుం డచని కట్లనిరి
భార ద్రో ౫ ౩ ౭

సీ. వగ గా డి యిం పు గొంత బిగిపెడె యని నవ్వు
మెఱుగు బోడిని ఒండ్లు గొతికి ఆట్టి
రసిక ౫ ౧౭౦

క. ఎత్రుపైతామహ మగు నీ క్షితి యు తియు
జక్క ఎగమ చెచ్చెర నా కిమ్మితరుని గా
ననుం జూడకు ధృతి నీ నని బిగిసి తేని తెగ
ర మ్మనికిన్ మార్క ౭ ౨ ౯౪

౨ దృఢమగు
చ. మేఘువాదునిన్ బిగియం గవుంగిలించి
కడుం బ్రీతి వహించి దశాబ్ద డిట్లనున్
ఉ రా ౪ ౩౫౭

ఉ. పెులదట్టి పొరల వంకులై పొంకము గో
శెక్కి రిచ్చుట చేలము బిగియం గట్టి
దశా ౨ ౧౯౩

క. తిన్నాతి ంఱగు బిగియన్ బెనంచుచు
దల వాంచి నగవు బెరయ గ బలికెన్
మనుచ ౩ ౧౦౭

౩ క్రిక్కిఱియు గుమిగూడు
గీ. బిరుదము దలు పెద్దలు బిగిసి రాజు వెంట
ంచుచు నడిచెడి వేళ ఊరి
ర వి ౨ ౭౩

౪ దృఢముగా గట్ట బిగించు
సీ. మొత్త మై మ రుతాయత్తమై గంబూర
మొగయ వితనముల్ బిగియ నలచు
వసు ౧ ౧౪౧

గీ. హిమ గ బ పై బోలు పొందు పేరు
శిఖర మ గ దవరారు కెంజెడ ల్పెనచి
కట్టి యందుం జుట్టిన దివిజాప గామలి
ప్రవాహ మన నహిబంధంబు వటుల బిగిసి
కు ఎం ౩ ౩౩౪

జ. బిగ గట్టు బిగ ఒట్టు బిగ బూను బిగి
బిగిఒద్ద బిగియ ఒట్టు బిగియాడు బిగియెక్కు
బిగుచు బిగుతు బిగుమానము బిగువారు
బిగువ బు బిగువు బిగువుదన్ను బిగవు
కొను బిగ బిగ్గ ట్టు బిగ్గన బిగ్గర

బిగియెక్కు = బిగియు అ క్రి (బిగి + ఎక్కు)
దృఢమగు గట్టిపడు
సీ. నిట్టలు గ్రోమచు నెరవులకలమేరు లెల్లను
బిగియెక్కి యూర్ధ్వవంగ
భార విరా ౧ ౧౪౫

బిగుచు ౨ క్రి (√బిగియు) బిగించు బిగువ చేయు
ద్వి. కూలంబు లంకించి సురియలు బిగిచి వాల
ముల్ జళిపించి రం రా యు ౨౯౯
పొ ౧౨ పం

మ. కొమరుం దుప్పటి కాసె గా బిగిచి ఒగ్గుల్
మీఱు క్రొం జైరుమాల్ ఆహ ౧ ౯౯

బిగుతు. విశే (√బిగియు) గుత్తము, వదులు కానిది (చి ని, శ ర, బ్రౌ)

(వ్యవ) ఈ కడియము చేతికి బిగుతుగా నున్నది

బిగుమానము. వి (బిగి + మానము) బింకము, బెట్టుసరి.

ఉ ఈ, యండజరాజయాన నైన యా పురుషుండు పుదన్యుఁ డీ జగన్మండలి నెవ్వఁడంచు బిగుమానముతోఁ బురి కేఁగ నంతటన్ దశా. ౭ ౧ ౫౨ (బిగిమానము అని బ్రౌ)

బిగువారు. అ. క్రి (బిగువు + ఆరు[1]) ౧ బిగువగు, దృఢమగు.

ఉ నాకుఁ జే, కామక చేసే నీ నృపతి కామిని నాదగు భాగ్య మెంత సా, మ్మైన న దేల దీని బిగువారెదు కాఁగిటఁ జేరఁ గల్గినన్ శుక ౩ ౫౩౪.

౨ ఉగ్రమగు, భీకరమగు.

వ. అని భంగించి యూర్పులు సందడింప మొగంబు బిగువారఁ గ్రోధ శోకంబులు మనంబునఁ బెనఁగొనన్ ... భార. ద్రో. ౨. ౨౬౯

బిగువాఁడు. వి (బిగువు + వాఁడు) కట్టుగ్రాఁడు, కట్టెలమోపు కట్టుగ్రాఁడు

చ. వల నగు పుట్టగోఁచి బిగువాఁడ్లను సుంకపు కాసులు న్విభా,సిలు కరసాన గొడ్డలియుఁ జెక్కుమన న్సొరకాయ బుఱ్ఱలోఁ, జలి దియు శుక ౩. ౨౪౫.

బిగువు. వి (√బిగియు) ౧ అదుముడు, నొక్కుడు

సీ. పృథులాంకుశంబుల బిగువులు డించినఁ గొంకక జాడించు కుంజరములు భా. రా యు ౫౧౭.

౨. దృఢత, దిట్టతనము, పటుత్వము

గీ. మురువు కెమ్మోని బిగువు కెమ్మోవి నగవు, వలర నిట్లగు వాలు వాలావాల దశా. ౭. ౩౩.

క. మగవానికంటె మానుపు గ, మగువ కడలఁ గ్రొయి మంద్రు మానవతీ నీ, జగి బిగువు లంతకంతకు, మిగులఁగఁ జాలు పొందుటకు నిమిత్తముఁ జెపుమా కశా ౪. ౪౭.

౩ బెట్టుసరి

సీ అలుకలఁ దరితీపు లాసలఁ బ్రియములు నగవులు బిగువులు నయము భయము . . కాశీ ౪ ౩౦.

వ ధైర్యంబు కలిమిఁ బ్రాణంబులు పిడికిటం బట్టుకొని పట్ట బిగువున నిలిచిన విలోకించి. వరాహ ౭ ౫౯.

౪. ధైర్యము, దిట్టతనము

మ వలచే వజ్రము బొమ్మలో బిగువు గర్వంబుం బ్రమోదంబు మీ,సలలో నవ్వు నొయారముం జెలఁగ నుత్సాహంబుతోన్ దశా. ౪. ౪౭.

వ బింకంబులు సడలక బిగువులు దక్కక బిరుదులు ద్రుక్కక . విక్ర ౪. ౯౭.

గీ. దిట్ట మతిది బిగువు నాఁగ ధృతికిఁ బేర్లు. ఆం. సం మాన. ౫౭

౫ గర్వము.

మ ఒలు మీసల్ వడిఁ గొల్పుచున్ బిగువుతోఁ బౌలస్త్యుఁ డేమంటి పౌ,వలసల్ దీసెకే యూర్ధ్వలోకములు దేవర్షీంద్ర నావుడున్ ఉ. రా. ౫ ౨౦౦.

గీ బీర మనఁగను బిగు వన బింక మనఁగఁ, బరగు గర్వంబు ఆం. భా ౨ ౨౨౧.

౬ గర్వోక్తి.

మ. జగ మెల్లం గొనియాడ నప్రతిముడో స్సంపత్తిఁ బెంపొంది యా, తగవుం గానక పిమ్మటన్ జెడఁగ నై దర్పించి తెల్లప్పుడున్, బిగువు ల్వల్కెడు పారసారెకు ... హరి. ఉ ౭. ౧౯౫.

క. అదుము నీ బిగువులు వో, నాదుము పలుకు లకు నేమి యది గాకున్నన్ వాల్మీకి. ౩. ౫౬.

౭. బింకము, బిగి.

క. తెగ నిండ ఫాలనయనుఁడు నగ చాపము
దిగిచినపుడు నాగేంద్రుం డు బ్బిగువున
మొగంబు లదరుటఁ బొగ తెగయఁగ
విషము భోగులు భోగులునఁ గ్రక్కెన్
భీమ ౪ ౧౩౭

౨. క్రాటితో కాలిచెడు ఒకజాతి కొలఁత
(శ ర)

విణ ౧ గంభీరము

వ. ఈ రెండు క్రూర కర్మంబులకుఁ గర్తనిఁ
గడికండలు సేయక శాంతిం బొంద నేర్తునే
యని బిగువు కొలుంగునం బలికి బిగ్గన లేచి
భార ద్రో ౫ ౨౫౪

క. ఆ కొలవున నర్తనిశల వీనులకుం దోఁచు నేది
విధినందన మై మానిత నాయకకృత ఘుంటా
నాదము నృహరి బిగువు నగవుం బోలెన్
పాండు ౩ ౧౧౫

౨. గట్టిది దృఢము శిథిలము కానిది

గీ. ముదురుఁ దీఁగెల బిగువు గా మోపు గట్టి
హర ౧ ౨౦

గీ. పైఁటలో మరుని బటువు బిల్లక్రియఁ బట్టుఁ
గంచెల బిగువుఁ జన్ను నిక్కి
ఆము ౧ ౫౯

బిగువుఁదన్ను. అ క్రి (బిగువున్ + తన్ను)
బిగియు బిగువగు బిగిసియుండు

సీ. వలిపె పావడ గ్రుచ్చి వెలయించు నొడ్డాణ
మెగయు కుచ్చెళ్లపై బిగువుఁదన్న
గంధ ౧౪౩

బిగువుకొను. అ క్రి (√బిగువు) బిగువగు
(శ ర)

బిగ్గ = బిగ్గన. క్రి విణ ద్రు (√బిగియు)
౧ వదలకుండ దృఢముగా

సీ. మొలకట్టు కాసెలోపల బిగ్గఁ జెరివిన బలు
కమ్మ కెంపుల బాకు మెఱయ
రవిక ౧ ౭౪

గీ. ముందరపులుఁగు లకట యులికి మతి
మంతు మెడ బిగ్గ నులిమి చంపె
కేయూర. ౩ ౩౪

ఉ. ఇగ్గడు పెన్కతం బయి సీఢ్చినఁ బైఁటఁ
దొలంగఁ జేయఁ గే లొగ్గడు రమ్మి పోఁక
ముడి యూడ్చినఁ గ్రుంగిలి రెండు
కొంగులుం బిగ్గ నడంచుచున్ విడిచిపెట్టడు
బాల నవంబ సేమి విజ వి ౨ ౩౦

౨. గట్టిగా బిగ్గరగా

ఉ. అవశ మూలి నై యటులు ప్రార్థన సేయు
మునీంద్రు శాంబరీ మానుష వేషధారి దయ
మాని మనస్థిలి బిగ్గ నవ్వుచున్
పాండు ౪ ౧౧౨

గీ. బంగారుఁ దగటు దుప్పటి బిగ్గ మొలఁ
జుట్టి నీల ౧ ౭౧

బిగ్గఁబట్టు. స క్రి (బిగ్గన్ + పట్టు) దృఢముగా
పట్టు గట్టిగాపట్టు

వ. విషయంబుల వెంట వంటి పాఱెడి యింద్రి
యంబుల బుద్ధి సారథి యై మనోనామకంబు
లైన పగ్గంబుల బిగ్గఁబట్టి క్రమ్మఱం దిగిచి
భాగ ౨ ౧౨

ఉ. ప్రియుండు పాదమ్ముల బిగ్గఁబట్టి వివిక
మ్ముగఁ బీడిత నామధేయ బంధమ్మున
మన్మథావహము దానొనరింపఁగ
రాజశే ౩ (చి ని)

బిగ్గన = బిగ్గ. క్రి విణ ద్రు (√బిగియు) ౧
గట్టిగా దృఢముగా

సీ. కరము బిగ్గనఁ బట్టి కట్టిన వల్లియ యూడిని
వ్రాలినఁ గాంచి విడిచి పుచ్చి
వీర ౨ ౨౭౪

ఉ. రాఘవుఁ డపూర్వపు వస్త్రపవిండి దుష్ట
టిన్ బిగ్గనఁ జుట్టుకొంచుఁ దగు పెద్దలుఁ
దమ్ములు వెంట రాఁగ సుద ౧ ౯౨

౨. బిగ్గరగా ఉచ్చైస్స్వరముతో

మ. ఘనసంతోషభవాశ్రు లై శివశివా కాశిపతీ
యందు నుతిక్కనినాదంబుల బిగ్గనం బలు
కుచున్ గాంధారి మాంధారికేశను
మల్ల ౯ ౭౫

బిగ్గర. క్రి. విశే. ప్ర. (√బిగియు.) ౧. గడెు కండ, దృఢముగా.

సీ. కెంపులపట్టు కాసె లోపుఱిగా నాటంబు
ఁగొని బిగ్గర బిందు గొనఁచి కట్టి
రుక్మా. ౧. ౧౨౪.

క. బిగ్గన యగ్గజగామిని, నగ్గలికన్ సరవి లోని
కధిపుఁడు తివియన్, దెగ్గడిలి కరయుగ
మ్మున, బిగ్గర కౌఁగిలించి బెగడంగ
నగుచున్. ఉ. రా. ౬. ౯౦

సీ. కౌఁగిళ్ల బిగ్గరఁ గదియించి మేనుల నిరువుర
చేతుల కెలమి వలపు యయా. ౫. ౨౬.

చ. దిటవుగు చెల్వమున్ గొనముఁ దేజాను గల్గిన
ముద్దు గుమ్మకుం, దటుకున నొక్కపాల
కునిఁ దారిచి బిగ్గర నంటఁ గట్టి
నీలా. ౧ ౧౧౦

౨. ఉచ్చైస్స్వరముతో, గట్టిగా

(వ్యవ.) అంత బిగ్గరగా మాటలాడకు, నలుగురును విందురు.

బిచ్చగాఁడు. విశే (బిచ్చము + కాఁడు) బిచ్చమెత్తుకొనువాఁడు

గీ మగనికంటె పెరుగు వగలాఁడి కొసత్తి, బలుగ
యాళి పొరుగు పాలి జాలి, మందులాఁడి
చెడుగు మానని బూతంబు, పిసిఁడి బిచ్చ
గాండ్ల పెన్నుగుదియ. చెన్న. ౨. ౨౪.

బిచ్చెన. విశే. దృఢము.

వ నీవకోన్నమితంబు లగు నిచ్చలపు బిచ్చెన
గచ్చుటరిగల నీడల జాడల సర్వాభరణ
మణి కిరణ జాలంబు తరణిఘృణుల నవలఁ
ద్రోయ .. ఇందు. ౧. ౧౩.

బిచ్చెము. వి. (సం. భిక్షా, ప్రా. భిక్ఖా) భిక్ష, తిరిపము.

గీ. భిక్ష తిరిపము బికరము బిచ్చ మాయవారము
ను కోను నాఁగను వఱలు ..
అం. భా. ౨. ౧౩౫.

గీ. తోలు కట్టుక తిరుగు బిచ్చాల కపుని...
దశా. ౩. ౫౬.

పా నీ బిచ్చాని కోశదండము కేఁసిత తోఁ
తయ్యా!

విశే అత్యల్పము, క్షుద్రము.

(వ్యవ) బిచ్చపుఁ గూటికి పేదతికమా?

జ బిచ్చగాఁడు, బిచ్చమెత్తు.

బిచ్చెములె(మె)త్తు. స. క్రి. (బిచ్చములు + ఎత్తు) యాచించి పుచ్చుకొను

సీ. సంతలోఁ బ్రత్తి బిచ్చము లెత్తి నూలొలు
వగల జన్నిదములు వడికి వడికి .
శుక. ౪. ౧౦౯.

బిజెమాడు. అ. క్రి (క. బిజమాడు.) విజయము చేయు, వచ్చు

సీ బిజమాడు దేవర నిజకృపా దృష్టిఁ
జెన్నారు నాయిల్లు బిడారు మీకు ..
కాళి ౧ ౩౫.

బిటారము. వి ఒకవిధమగు విలాసము

ఉ బాలనయ్యు నీ, వింతటి జంతరం చెఱుఁగ
మింతకు మాలము నీకె కావునం, గాంత
బిటార మాతె కపి కాంతవుగ మ్మని కాక
మిచ్చినన్. సమీర. ౨౨౨.

చ. మొగము బిటారమున్ నుదుటి ముంగురులున్
దళుకొత్తు చూపులున్ ఉ రా ౬ ౯౨.

ద్వి నలువునఁ గ్రొత్త కట్టాణి ముత్యములు,
డాలించు సరణి బిటారంబు లొలకటఁ, గీలించు
కరణి జక్కర లుప్పతిలఁగ
ద్వి పరమ ౩ ౧౩౦ పా.

ద్వి. రాజిత శైవాల రమణీయ శోభ, రాజిలతత్
బిటారములు వాటింప .
విష్ణు. పూ ౨ (శ. ర.)

జ· బిటారి, బిటారించు.

బిటారి. విశే. (బిటారము + ఇ[3]) బిటారముగలది, విలాసవతి. (శ ర)

బిటారించు. అ. క్రి. (√బిటారము) ఒప్పు, శోభించు.

ద్వి. బొడ్డుమానికము కెంపుల బిటారించు
నొడ్డాణము ను మించు నుదరబంధంబు ...
ద్వి. పరమ. ౨. ౯౪. పా.

బిటారి. వి దుష్ట స్త్రీ చెడ్డయాఁడుది
గీ చొచ్చి చచ్చిన చండాలుఁ జూచు మాడ్కిఁ
జూడ కల్లంత నోసరించుచు గృహాంత
రాంతభిత్తిక చెంతఁ గంటి బిటారి నరుగు
వీక్షించి యప్పటి పెద్దచెట్టి కేం పంచ
౩ ౧౯౧ ('పలువఛార్య' అని లక్ష్మీ
నారాయణీయము ప్రయోగాంతరము లేదు)

బిట్టకబిట్టు = బిట్టుబిట్టు క్రి విశ అకస్మిక
ముగా తటాలున
ద్వి కటకటా కాంచెఁ గాక యత్తవని కాద
బిట్టకబిట్టుగాఁ బరుల్ వచ్చు బస పు
౬ ౨౫౦ ఎం ('కాదేని బిట్టుపిడ్గురవగు
ల్వచ్చు' క్రొత్త ప్రతిపా)

బిట్టబిట్టు క్రి విశ ద్రు (బిట్టు + బిట్టు) తటా
లున
గీ ఇది విచారింపరాని కృతిశ్వరుండు పిడుగు
మొత్తినగతిఁ గూలు బిట్టబిట్టు
కవిజ సంజ్ఞా ౩౫
ఆ వచ్చి యాలి మానవతి నొరకన్నులఁ జూచి
బిట్టబిట్టు మురతమునకు వేగపడిన వచట
జలి గాడి దీపంబుఁ జూప యిట్టు లనిరొ
సుదతి ఎతికి కేయూర ౩ ౨౧౫
ద్వి పెరుఁగు చిక్కొడు శాన బిట్ట బిట్టువిపి
ధరణిఁ జెందిన వాఁడె తన కైక్య మనుచు
ప్రభులిం ౩ ౪౭ పా ౧౭ ఎం
ద్వి అర్మిలి నినుఁ గూడ నాపించి నట్టి కర్మం
బునకుఁ దీరుగడ యిద్ది తల్లి బిట్టబిట్టుగ
నొంద నిట్టి దుష్కర్మము
పండితా పురా ౧౪౨ పా

బిట్టెలు. అ క్రి ప్రాకు?
వ కుపాక వేట్లకు నిలుపోపక గుభులు గుభు
ల్లునం బరిభాగ్ర కోదండంబునం బడి చే యాడింప
నేరమి నడుగు వట్టి బిట్టెలి యొడ్డునకుం దెలిక
కొండొట్టు నాయక వాడీలును
రా వి ౫ ౩౩

బిట్టు. వి ౧ అతిశయము
గీ కొట్టు విచ్చరము దిటము బిట్టు గాట ముసఁగ
వతిశయ మగును ఆం భా ౧ ౭౭
సీ ఎలపట్టు లెలు బిట్టు నొరపట్టు చిలు చట్టు
ఎల జక్కెదొర పెక్కె ప్రబలువాఁడు
అచలా ౧ ౭౨
౨ ఔద్ధత్యము గర్వము
చ తఱిమి వికర్ణుఁ డప్డు తనుఁ దాఁకిన నాయకభి
మన్యుఁ డల్గి బి ట్టలు విలు ద్రుంచి సారథి
వధం దురగంబులఁ జావ నేసి
భార భీష్మ ౨ ౪౦౨
చ కురుబల మే గుదెంచె నట గోవుల బిట్టలఁ
బట్ట దానిపైఁ బరిగొని శౌర్య స పద యు
బాహుబలంబునుఁ జూపఁ బూని రమే వరి
గద నక్తె భార విరా ౪ ౨౦
ఉ బిట్టులు సెమ్మెయిం గెలువఁ బెల్కులు
లేచియు మెట్టి లేచినం బట్టియు నడ్డనం
బుల నపార భుజాబలగర్వ మేర్పడన్
కు సం ౧౧ ౪౧౪
౩ ధైర్యము
క టిట్టిభికాహంక్రతికం గట్టల్క జనించి
కదలి కడ నొండొకచోఁ బెట్టిన గ్రుడ్ల
హరించెం బిట్టతి వీక్షించి టిట్టిభిక గాఢా
ర్తిన్ కేం పంచ ౧ ౭౨౧
అవ్య అత్యంతము మిక్కిలి
సీ బిట్టు గట్టనఁ బెల్లు పెద్దయుఁ దద్దయు
అత్యంతముగ ననుట కాఖ్యలయ్యె
ఆం శే ౫౪
క్రి విశ ౧ శీఘ్రముగా వేగముగా
మ విరథుం డై పాలివోని బంటు తనమున్
వేగంబు నొప్పంగ బిట్ట రదంబుల్ డిగు
నప్డు చేతి గద సు గ్గ రాల వేసెన్ ధను
ర్ధరుఁడు భార భీష్మ ౨ ౫౭
ఉ మానని కోప మిట్టు మది ముల్లడి గొల్పఁగ
మింటికిన్ మహా వేగవము పోరి బి ట్టుగని
రొప్పఁడు మక్కన సుగ్రవిగ్రహాం డై
పాండు ౪ ౨౯౨

గీ విష్ణుండు వచ్చు పక్షిపతి నెక్కి హైఁడి
దుప్పటి చెఱంగు దూలఁగా బిట్టు వాగెలఁ
దోలికొనుచు   వరాహ ౬ ౧౧౪

౨ తటాలున అకస్మాత్తుగా

వ ఇట్లు నిషధరాజాచేతం బట్టువడి బిట్టు
మేల్కాంచి యక్కాంచనహంసంబు
నైష ౧ ౧౦౧

ఉ ఆ నినదంబు బిట్టు విని యప్పుడ గార్దభ
రూప ధారులై ధేనుక ముఖ్య రాక్షసులు
తీవ్రగతిం బఱతెంచి   వి పు ౩ ౧౯౬

చ ఓడిచిన సేమి చెప్ప నతిభీకర దుస్స్వప్న పుండ
రీకు మప్పుడ తన నిద్ర మేల్కనిన పోలిక
భ్రమగుచు బిట్టు లేచి   కేయూర ౨ ౩౩

౩ అధికముగా

స్రగ్ధర చాకుండం బోకుండఁ గౌరవ్యులకు
వశమె బిట్టుల్కి మూర్ఛిల్లకుండన్
భార ఉద్యో ౧ ౩౨౩

ఉ అత్యుత్తమధీరతాగుణసమున్నతి మేరు
మహీధరంబు భూభృత్తిలకుండు నైషధుఁడు
బిట్టు చలించెఁ గదా తదాహతిన్
నైష ౬ ౯

ద్వి రాజితం బగు నాపరోజలరాశి భ్రాజిల్లు
నాదిఁ జంద్రసమాగమమున బుట్టి తారా
పథంబున వెల్లి విరిసి బిట్టుబ్బి దెసలకు నిట్టు
గోడుచుడు పండితా వాద ౨౧౨ పా

౪ గాఢముగా దృఢముగా

సీ మట్టించు లాండింటి బిట్టు దాఁకఁగ సేల
నందంద మొనగాళ్ల నప్పళించు
భార విరా ౨ ౨౫౦

క అట్టియెడఁ బుండ్రనంబున ధట్టించి యదూ
ద్వహుండు దశముష్టిహతిన్ బిట్టడువ
నయిదు ముష్టుల   ఉ హరి ౩ ౩౨

౫ బిగ్గరగా ఉచ్చైస్స్వరముగా

క అట్టి యెడ దేవదత్తము బిట్టొత్తె నరుండు
పెక్కు పిడుగుల భ్రమఁదన్
భార. ద్రో ౩ ౨౨౧.

చ ధీతి బిట్టు లియుచుఁ బోరు వత్తితి
వియోగముఁ బొంది రథాంగ దంపతుల్
నైష ౨ ౧౫౪

జ బిటుబిట్లు బిట్టువడు

బిట్టుబిట్లు. క్రి విశే (బిట్టు + బిట్టు) తటాలున అకస్మికముగా

ఉ అప్పుడు బిట్టుబిట్లు విభుఁడా తరుణిం గనుఁ
గొన్నఁ బువ్వుఁజే రుప్పర వీథిఁ దోలుకొని
యుగ్రగతిం బఱతెంచి   భోజరా ౪ ౭౬

మ ఆతని రేమ తెంచుట బిట్టుబిట్లు గని కాంత
ల్విస్మయాక్రాంతలై   భోజరా ౫ ౬౬

బిట్టువ(ప)డు. అ క్రి (బిట్టు + పడు) తత్తర
పడు కలవరపడు

వ ఇట్టి తెఱంగునం బిట్టువడి గుట్టు చెడి గట్టు
వడిం జేరుటకై యగడతం బడి మునింగి దరిఁ
జేరి   రా వి ౫ ౩౩

బిడ = బిడ్డ. వి ౧ కూఁతురు

ఉ చింత దొనర్ప సాగకుము చిన్ని బిడా యని
పాఱఁద్రోసి యత్యంత రయంబున నృఖులు
తన్నగని కొల్వఁగ ధీర చిత్తలై
పార్వ ౪ ౧౦

౨ అ ఈ ఏ అను పదములకు అను
ప్రయుక్తమై స్త్రీయను నర్థమిచ్చును (చూ
అబిడ ఈబిడ ఎబిడ)

బిడము. ౦ అ న అట్టువ్వు వంటఉప్పు

బిడలవణము. సం వి అ న అట్టుప్పు

బిడాబిడి క్రి విశే సత్వరముగా వడిగా

వ కఫాలు కఫాలన చూరణ బడి బడి తెడా
లునఁ జొచ్చి బిడాబిడి సరిబిత్తరుల మిడుకఁ
దతిమి హత్తిన   ప్రబంధ ౩౭౭

బిడారము. వి (క బిడార) ౧ వాసస్థానము,
ఉనికిపట్టు

చ గడిదొర గాన ద్రుచ్చుమి దిగంబడి యప్పు
తికిన్ బిడారమా కడలి న బంధనంబు శిఖ
రైకొని గాడ్పు సమాన భూతతన్
చంద్రా ౨ ౧౯.

క కాన బిడారంపు సామిఁ గన్గొని పలికెన్
అచ్చ రా కాల ౧౪౯

౨ శిబిరము, దండువిడియుచోటు

సీ కదలిపోని బిడార మదుగు మట్టఁ గలంచి
గాలి రజోవ్యాప్తిఁ గాకుచేసి
వసు ౪ ౧౨

౩ విడిది, విడియుచోటు

మ శుభావహలీలన్ విడియించె వారలను
జాళ్వ బల్బిడారంబులన్ ఉ వి ౫ ౨౫

గీ శార్ఙ్గపాణి రాజసంబునఁ గుండిన రాజ
ధాని డాయ వచ్చిన మునుమున్న పోయి
రుక్మ బాహుఁడు బిడారములు నలుపా
లమర్చి

గీ విడియించి చంద్ర ౫ ౧౩౪ ౧౩౯

బిడారు. వి ౧ వాసస్థానము ఉనికిపట్టు

సీ కేలము పాశము వీడుపటు బిడార విడిది
యుండ నఁగ నివేశ ముప్పు
ఆం భా ౨ ౧౯౪

గీ సరగఁ దమఁ జూచు వారి కెవ్వరికి నైన
మలబిడారును మలఁకల నలరు పేరు
యయా ౨ ౪౪

గీ ఈ కెలంది రూపల్ పైఁడి లో కెలంది యీ
కెలంత లలాటంబు లేనే లంత యీ సుపాణి
రద్రేణి రయే సుపాణి యీ బిడారు మృగి
మదశ్రీ బిడారు విజ వి ౧ ౧౨౦

౨ విడిఁది విడియుచోట

సీ బిజమాడు దేవరు నిజకృపాదృష్టిఁ జెన్నారు
నాయిల్లు బిడారు మీఁదు శాశ ౧ ౩౫

వ రాజవాహనుపాలెంబు దిబియించెద నని
చలపట్టి ఒఱపు కట్టయుత్తరంపు గట్టున
కారు పెట్టించి పెండు గ దండుగుడారు
బిడారు లంటు మూటాలు లంటించి కాణంబు
పరగించిన రా వి ౫ ౨ (సుమా
హాము అని టీక)

౩ శపుప, సార్థము, వణిక్సమూహము (శ ర)

బిడాలకము. సం వి అ పుం ౧ నేత్రౌషధ
విశేషము ౨ పునుఁగుచట్టము ౩ పిల్లి
న హారిదళము (శ ర)

బిడాలపదకము. సం వి అ న పదియాఱు
మాషముల యెత్తు

బిడాలము. సం వి అ పుం ౧ పిల్లి ౨ కను
గ్రుడ్డు ౩ నేత్రరోగౌషధము

బిడాలలవణము. సం వి అ న ఒకజాతి ఉప్పు

గీ బిడాల లవణ మంటుప్పు చాటుప్పన విల
సిల్లు ఆం భా ౨ ౨౪౯

బిడాలవణము. వి వి ఒకవిధమగు ఉప్పు
(శ ర త్రా)

బిడాలి సం వి ఈ స్త్రీ విదారి ముయ్యాకు
పొన్న

బిడి(డె)యము. వి (సం వ్రీడా ప్రా విడ్డా)
సిగ్గు (చి ని శ ర)

చ మొగము బిడెంబు నెన్నదుటి ముంగురు
లున్ గఱు గొందు చూపులున్ ఉ రా ౩
౨ (శ ర పా మొగమ బిటారమున్
ముద్రి పా)

(వ్యవ) క్రొత్తల్లునికి అత్తవారియింట బిడియ
మెక్కువగా నుండును

ద్వి మది బిడియంబు వదలి
ద్వి శ సా (శ ర)

బిడుగు విశ (క బిడుకు) బుద్ధిహీనుఁడు తెలివి
తక్కువవాఁడు

క పొగ నద్దు కుడిచి మంట న్నగ మరుగం
గాలి రయు డ్పుసఁగ వన్నగమున్, డిగ మతికి
దుష్టబుద్ధిం, దగి తిట్టుచు బిడుగు బడుగు
దేహము విడిచెన్ కేం పంచ ౧ ౪౭౧

బిడువు. వి (క బిడుపు బిడప) అవకాశము
(శ ర)

విశ అవకాశము కలది (శ ర)

బిడేన. క్రి విశ ద్రు కటాలున

ఉ అంతట నొక్కచెంచు పంది నింతింతలు
చెక్కలై పడఁ బయిం బడి నొంచె బిడౌజ
సాని క్రొవ్వంతయుఁ గాఁచి కాఁచి యచ
టాఱిక నే తన దోఁగినట్లు గాన్
యయా ౨ ౯

బిడౌజుఁడు. సం వి స. పుం ఇంద్రుఁడు

బిడ్డ=బిడ. వి ౧ శిశువు
వ బిడ్డలారా యిలాగున నతి తుత్విపాపాకు
లంబులై కులాయ కూలంబులం గులగులం
గూసెదరు సైం ౧ ౧౧౦
సీ కట్టు నిల్వని చెర్వు గడియలోపల నిండు
బ్రతుకఁ జాలని బిడ్డ బారెడుండు
వేణు ౨౪
అ కూన నిసువు బిడ్డ కుఱ్ఱ పొట్టెఁ యనఁగ
శిశుసమాఖ్యలగు అం సం మాన ౧౨
౨ అపత్యము సంతానము
సీ ఎట్టి బిడ్డనఁగ నపత్యంబు దగు
అం భా ౨ ౧౧౧
క నీజసఁ గోపించుచు కుల భేదము గా ఒలుకు
టయును బిడ్డలఁ జెఱుపం గాదని
కినియుచు
భార భీష్మ 3 ౪౪౨
ఉ అంత్రమును బిడ్డల కెంటఁ బెట్టుకొని భీతిలి
చేరితి మర్వ్యక్రిందటన్ ఉ రా ౨ ౨౨౧
3 మగశిశువు కొడుకు
గీ కలిమి జవరాలు నోముక కన్నబిడ్డ
దశా ౬ ౬౨
౪ కూఁతురు
మ భూసతి తిలకంబుం దుదఁ బ్రోవఁ గశ్య
పున కార్తిం బిడ్డ నై పోఁడే
అము ౫ ౪౪
ఉ ఓయి దయావిహీనమతి యూరక యీ పసి
బిడ్డఁ గొట్టఁ గాఁ జే యెటు లాడె నీకు
కుసుచ ౫ ౨౪
క మాతాపితృవర్జితుఁ డగు, నీతని కే పెట్టు
బిడ్డ నిచ్చితి నకటా . కాశి ౪ ౪౯

బిడ్డ బిడ్డ తరము. పిల్ల పిల్ల తరము వంశపరంపర
అ బిడ్డ బిడ్డ తరము బ్రతుకుఁ దాశ్రయించి
భీమ ౫ ౨౧
౫ బిడ్డకుట్టు బిడ్డతల్లి

బిడ్డఁడు. వి ౧ కొడుకు
సీ బిడ్డనుఁ జేరఁ బిలిచి పద్మాక్షుండు
వరాహ ౫ ౯౪
ద్వి చెన్నయ్య మాతాత చేరమ తల్లి చిన్నయ్య
కక్కయ్య బిడ్డ నే ననుచు
బస పు ౧ ౫౧౦ పం
అ గొడ్డు పీఁగి కన్న బిడ్డండు కవున ఉత్ప
లాక్షి ధూర్తుఁడైనవాని దుశ్చేష్టితము లెల్లఁ
నధిపు దెలుఁగ నీక యడచుచుండు
కాశి ౪ ౨౪
౨ శిశువు
క బిడ్డని గరముల తొమ్మున నడ్డంబుగఁ బట్టి
పదము లల్లన యిడుచున్
భాగ ౧౦ పూ ౧౪౦
సీ అంతఁ జాతకర్మ మాచరించిరి బిడ్డనిక
గృహ్య సంప్రోక్త నియమ పరత
కాశి ౪ ౧3

బిడ్డకుట్టు వి (బిడ్డ+కుట్టు) ప్రసవవేదన బిడ్డను
కనునప్పటి నొప్పులు
క గొడ్రాలు బిడ్డకుట్టే మెఱుఁగున్
హైజ 3 ౧౨౬
సీ గొడ్రా లెఱుంగునే బిడ్డకుట్టనుట మాన్పిం
పవా వంధ్యకు నిసువౌసంగి రా వి ౧ ౩౬
చ చెలువకు బిడ్డకుట్లు విలపిల్లఁగ భిల్లపురంధ్రు
లంతలో కాశి 3 ౨౬

బిడ్డతల్లి. వి (బిడ్డ+తల్లి) బాలెంతరాలు, నవ
ప్రసూత (శ ర)

బిడ్డ(డ)=బిడ్డ. వి బిడ్డఁడు కొడుకు
(చి వి బ్రౌ)
మ పులిగోరుల్ పెర లేని కస్తురి పెకంఠాల్
పుస్త జవ్వాజి పిల్లులు గోరోజన మిఱ్ఱాలున్
బిలిశిపూలున్ జల్లులున్ మాదిపంపులుఁ

గుంపేర్లనుఁ జాఱుపప్పు నెలవిండ్లుఁ బొఱ వాతంప కట్టలుఁ గ్రైకానుక లిచ్చి బోయ దొరబిడ్డల్ గాంచి రాఘూవిభున్
రామా ౨ ౫ (చి ని శ ర పా)
(అంప కట్టలు గ్రైకానుక లిచ్చి బోయదొర బిడ్డల్ గాంచి రాఘూవిభున్ ముద్రి పా)

చిత్తరపోవు. అ క్రి (చిత్తరము + పోవు) చలించు (శ ర)

చిత్తరము. వి ౧ విలాసము సౌందర్యము

లయగ్రాహి వృత్త గతిఁ ద్రేవుల్ చిత్తర ములం దిగిచి మెత్త మెదడు ల్మొనసి గుత్త గొనుచుండఁ భయవృత్తిఁ గల నొక్కెన్
భాగ ౬ ౩౪౩

సీ చిత్తరము కులుకు బెడఁగు బెళుకు హొయలగలగ విన్నాణ మొప్పుచుండు
అం భా ౧ ౧౩౯

సీ తలఁద్రాలు వోయు చిత్తరముఁ దెల్పెడు చాయఁ గ్రొన్నన ల్దోయిళ్ల కొల దినొంగి
విజ వి ౧ ౧౨౯

సీ నాతీక ముఖకి నెన్నడుము గనఁగ నయ్యెఁ దనరు నెత్తురుల చిత్తరము దరలె
వసు ౩ ౨౦

౨ నాట్య విశేషము

గీ బాల్య సంభూర్ణ భావంబు పాయఁ బాయఁ దరుణ యౌవన లక్ష్మి నర్తనము సూపె అధికతర మైన తెర తీసినంత లోనె చిత్త రము చూపు పాతగత్తివోలె
నిరం ౨ ౯

౩ తళతళ, కాంతివిశేషము (ప్రకాశము అవి శ ర)

వ ముగ చేడిస మొత్తంబుల చిత్తరంబులు చిత్తగించుచు వసు ౩ ౧౫౪

రగడ చెలువు చేడిస మీాల చిత్తరంబులు గంటె కెలఁత బెళ్కుఁ గలాడ నీదు చూపుల గంటె దశా ౭. ౩౨౫ (ద్రా పా)

ద్వి మేలైన చిత్తరమ్ములు పిమ్మ బెడిదపు వాలుఁ గత్తులుగల భయంకరులఁ గింకరుల
ద్వి హరిశ్చ ౬ ౨౪౪౩ ౭౦

విణ ౧ సుందరము చక్కనిది

గీ చిత్తరపు గుబ్బ చన్నులు గిరీశ శైఖరిఁ బెన్ను మీాఱె రసిక ౩ ౬౬

ఉ కేళి నీ చంపకగంధి చిత్తరపుఁ జన్నుల మీాఁద సుఖించుచుండు
విజ వి ౧ ౭౧

౨ చంచలము

చ సుధాంశు మండలీ సువదన యంచు చిత్త రపుఁ జూపుల దంచు లతాంగి యంచు
ప్రబోధ ౪ ౪

మ అనిమేషస్థితి మాన్చు చిత్తరపుఁ జూపు
మనుచ ౨ ౩౩

సీ తునీఁగియు మెలచు నద్భుతపుఁ గన్నుల విల్లు తనకుఁ దా మెఱయు చిత్తరపునారి
రసిక ౪ ౭౪

౩ సరసము విలాసము గలది

చ మలయజగంధి చిత్తరపు మాటలు వీనుల సోకినంతనే అని ౨ ౨౪

చిత్తరపుపాటు సరసత

గీ నుదువులో నారజంపు చిత్తరపు పాటు బొమ్మలో బిగువు నెగడ నేఁగు నాకారి వెంట నయ్యెమ్మె కాఁడు కుచేల ౫ ౫
(చిత్తరపుపాటు ముద్రి)

చిత్తరపుఁబనులు. మన్మథ క్రీడ

వ కెన్నెల పులుగుల మొత్తంబుల చిత్తరంపుం బనులకు మెత్తఁబడి నీల ౩ ౧౦

జ చిత్తరపోవు చిత్తరములాడు చిత్తరి[1]

చిత్తరములాడు. అ క్రి (చిత్తరములు + ఆడు) వ్యాపించు

సీ శరదభ్ర శుభ్ర నిశ్చల దేహనిస్ఫుర ద్ధాళధళ్య ములు చిత్తరములాడ వి పు ౩. ౧౦

బిత్తరి¹. వి. (క. బిత్తరి, బిత్తరము + ఇ²) శృంగార చేష్ట గల యాఁడుది, విలాసిని, ఆఁడుది, స్త్రీ.

క. ప్రాయపువాఁ డఁట సద్గుణ, శ్రీయుక్తుఁ డలిర్పు బిత్తరి న్వినఁ డఁట యా, హా యాతని యాత్మ యినుమో, ఆ రాయో కులిశంబొ కాతి దొలంగక యుండన్ ప్రభా. ౪ ౪౭

క. గుత్తంపు గుబ్బ లురమున, హత్తుగ సరి యాని యాని యా రసికుండున్, బిత్తరియును బెనఁగిరి కళాం ౩ ౧౦౭

ఉ. బిత్తరి యోర్తు ముత్తియపుఁ జేరు వలగ్నమునన్ ఘటించి .. వసు ౬ ౧౪

గీ. గోతి బిత్తరి యుగ్మలి కొమ్మ కలికి, మడఁతి బోటిక ముద్దుగుమ్మ యన స్త్రీ సమాఖ్యలం చనఁ గాను జెన్నలరుచుండు
అం. భా. ౨. ౧౦౪.

విశే. మనోహరమైనది.

చ. హరు కౌఁగిటం ద్రుమ్మిన లతాంత శరున్ భవదీయ మైన బిత్తరి కడకంటి చూపులు సదా సృజియించు ననేకమూర్తి గా ..
వరాహ. ౧౧ ౩౨.

సీ. హురుమంజి ముత్యాల యొరగు పాగ మెఱుంగు నొసలి బిత్తరిబొట్టు ముసుగు వేయ .. సారంగ ౬ ౮౯

బిత్తరి². వి. మల్లబంధ విశేషము.

చ. సరిగ సలాము చేసి ముడిసన్న పు ద్రాళ్లు ధరించి మల్లురై, బిరబిరఁ దానకంబు లిడి పేర్కొని మీసలు దువ్వి బిత్తరిన్, జొర వఱఁ జొచ్చి త్రేసి బరి చొంగణ సీసము కత్తిచే బయున్, గరవళమున్ నృసింహము ను గైకొని కెట్లను గాంచి కెంబడిన్.
ప్రబంధ. ౭౧.

క. ... యారసికుండున్, బిత్తరియును బెనఁగిరి సరి, బిత్తరులం బిరుదు కెట్లు, పెనఁగిన మాడ్కిన్. కళాం. ౩. ౧౦౭.

బిత్తరించు. అ. క్రి. (√బిత్తరము, సం. విస్తారః, క. బిత్తరిసు) ౧ వ్యాపించు, ప్రసరించు.

సీ. వేణీభరములపై విహరించు విహరించి బింబాధరములపై బిత్తరించు .

గీ. నారాయణాస్త్ర వహ్ని. భీమ. ౪. ౧౪౦.

౨ విలసిల్లు, ప్రకాశించు, తళతళలాడు

సీ. కలికి కెమ్మోవి నిగ్గులు పర్వరా లెల్ల బింబ ఫలచ్ఛాయ బిత్తరింప సుద. ౫ ౨౩.

ద్వి. పడఁతి వర్షాకాశ పతి నాఁగ నందు, కొడుకు సంపదల మైఁగొని బిత్తరించు ..
ద్వి పరమ. ౫ ౩౯౭. పొ.

గీ. నృత్తవేషంబు మిక్కిలి బిత్తరింప, వచ్చె నూర్వశి సకియ లిర్వంకఁ గొలువ .
వాల్మీ ౩. ౩౦.

ఉ. అన్నువ కౌముదీఁగ యని యాడలఁ బర్యెదఁ బిక్కటిల్లుచున్, జన్నులు తొంగ లింప మరుపావను దిద్దిన రూపులో యనన్, గన్నులు బిత్తరింప వై.రా. ౧. ౧౩౪

చ. అర యొర డించి మైచిన శయంబుల కత్తులు బిత్తరింపఁగా, నరిగెల బంట్లు చా లరిగె నప్పుడు చప్పుడు గుప్పళింపఁగన్ . .
రా వి ౨. ౫౪.

౩. అతిశయించు.

గీ. చిత్త మిగురింప వేడ్కలు బిత్తరింప, నవయవంబులఁ బులకంబు లంకురింప
వరాహ. ౧౧. ౧౦.

వ. .గొజ్జంగి నీటి కెత్తావి బిత్తరించు గంధపొడి పొలుపును భీమ. ౧. ౧౧౨.

౪. చలించు, ఊఁగాడు, అదరు.

సీ. కడుకునోష్ఠము లైన కర్ణ పార్శ్వంబులఁ బెనుపాఁప పోఁగులు బిత్తరించు ...
భీమ. ౩. ౧౯.

గీ. పిక్కటిల్లిన చనుకట్టు బిత్తరింప .
పాంచాలీ. ౨. ౧౩.

౫ సరసమాడు.

సీ. చిందు తేనియలును జెమట చిత్తడియును
గ్రొత్తావిఁ దమలోన బిత్తరింప పి శకుం
౨ ౬౧ (మిళితమగు అని భావము)

సీ. మాద్రికా మాణిక్యముల దీప్తి కెంగేలి
పించెంబుఁ గుంచెతో బిత్తరింప క్రీడా
౩౪ (మిళితమగుటని భా)

ఉ. తహతహపడు

వ. అని యుత్తలంగున నప్పౌఁజుంగు బోఁడి
బిత్తరించుచుం గ్రొత్త తలతంతలఁ దత్తలం
చుచు నీలా ౨ ౧౧౭

బిత్తల వి. దిసమొల (శ ర చి ని)
(చూ. బిత్తరి)

జ. బిత్తరి

బిత్తలి విణ. (బిత్తల + ఇ) దిసమొలవాఁడు
దిగంబరుఁడు దిగంబరి

ఆ. పుట్టు బిత్తలివలెఁ బోవు బిత్తలివలెఁ దిరుగు
బిత్తలివలె దేహి ధరణి నున్ననాఁటి కైన
నుపకారి కాలేఁడు వేమ ౧ ౫౦

ఆ. అత్తఱి బిత్తలై ఘన మదాత్తను చిత్తపు
మత్తులో నన ద్బిత్తరి తత్తరింపగ య
పేర్కొని వాకిలి దీసి హంస ౨ ౬౨

గీ. రాజముఖులార శుక్రవారమున బావ్యా,
జలముల మునింగి బత్తి బిత్తలి రయి రావిఁ
కౌఁగిలించిన మా కెల్ల కార్యసిద్ధి కలుగ
దశా ౯ ౮౯

బిత్తెడ వి. చక్కిలములు మున్నగు భక్ష్యములను
వేఁచెడు పాత్రలోనుండి పైకిఁ దీసెడు సాధన
విశేషము

సీ. చనును బిత్తెడ యన చక్కిలికాప్రముఖ
సముద్ధరణ సాధకాహ్వయంబు
ఆం భా ౨ ౨౪౪

బిదలము. సం విదలము భిక్షాపాత్రము

బిద్దము. విణ. (సం భిన్నమ్) ౧ బ్రద్దలైనది
భిన్నము

ఉ. దత్తు కూఁతురు నఖాంకురంబుగన్
బిద్దము చేసె పైసగము నిండని గర్భముతోడ
యండమున్ కాశీ ౬ ౨౧

౨ వేరైనది అన్యము

ఉ. ఆకృతియం దొక లేశమాత్రమున్ బిద్దము
గాక నీకుఁ బ్రతిబింబము వోలె జెలుంగు
చున్న నీ పెద్ద కుమారు
పి శకుం ౪ ౧౨౪

బిద్దు. అ. క్రి. చచ్చు

మ. సింగముల్ కడగొట్టైన మనుబిద్దు గంతు
గొనె జింకల్ బిద్ద దోరంగిటుల్
సారంగ ౧ ౧౦౪

ఆ. పెద్ద నిద్దురవోయె బిద్ద దొరను గంతు
గానియె నునుట పేళ్లగును మృతునకు
ఆం సం మాన ౫౩

బిద్దె(ద్దియ). వి. నరకము దుర్గతి (చి ని శ ర)

సీ. బిద్ద బిస్త యనంగ వెలయు దుర్గతి
ఆం భా ౧ ౧౫౦ (బిద్ద బ్రా)

బిద్దెము. వి. ఆట (చూ. బిద్దెమువాఁడు)

జ. బిద్దెమువాఁడు

బిద్దెమువాఁడు. వి. (బిద్దెము + వాఁడు) ఆట
వలన జీవించెడి యొకానొక జాతివాఁడు

వ. భోగమువారును దేవనాటకపు జంగాలును
జంగాలు బిద్దెమువాండ్రు తెల్లకోకబత్తులు
వివసత్తులు బత్తులు పల్నాటి వీరులు
హంస ౩ ౨౭

బిబ్బిలికాయ. వి. ఆభరణ విశేషము అందుదాని
కాలి మూడవ వ్రేలి నగ

సీ. కలుకుఁబిల్లాండ్లు బిబ్బిలికాయలును మట్టియలు
వీరముద్దలు నందియలును శశా ౩ ౮

సీ. వీరముద్ద నా మట్టె యనఁగఁ బిబ్బిలికాయ
నాఁ బిల్లాణి యనఁ జిటిబొద్దు నాఁగను
క్రమంబుగఁ బదాంగుళీ విభూషలు
ఆం భా ౨ ౧౫౯

బిబ్బి. వి. (హిం. బీబీ) తురకస్త్రీ

సీ. ఎదలపైఁ జారదలు పర్యోదలు జాఱఁగ
  జాఱు బిబ్బీలకు మురుంగుఁ లబ్బఁ జేసె.
  వసు ౧ ౪౭

క. నిబ్బరవుఁ గలికి చూపులు, జబ్బించుక లేని
  యొదలు సన్నపు నడుమున్ మబ్బుకురు
  లుబ్బు నగవులు, బిబ్బీలకుఁ గాక కలవె
  పృథివీస్థలిపై విజ 33

సీ. భర్తృజామాతృ సౌభ్రాత్రాదులాజిలో
  వ్రాలుట కోఱలు బిబ్బీల కతన.
  రంగా 3 ౨౩౭

బిబ్బీ[2]. వి. తోరణము (శ ర) (చూ మకరబిబ్బీ)

బిబ్బోకము. సం. వి అ పుం ౧ నాయికకు గర్వాతిశయముచేత ఇష్టవస్తువునందును కలిగెడు అనాదరము. ౨ గర్వము వలని యనాదరము. 3. విలాసము, శృంగారచేష్టా విశేషము.

బిభిత్స. సం వి అ స్త్రీ. ఛేదించు నిచ్ఛ

బిభిత్సువు. సం. విశే. ఉ. ఛేదింప నిచ్ఛగించువాఁడు.

బిభీషకము. సం విశే. (అ షి శా అ) భయపెట్టునది

బిభీషిక. సం వి. ఆ స్త్రీ. ౧ బెదరించుట. ౨. భయము.

ఉ. కృష్ణుఁ జే,పట్టి బిభీషికల్ ధరణిపాలుర
  కిప్పుడు చూపితి. భార. సభా. ౨ ౪౦

బిమ్మిటి. వి. ౧. పారవశ్యము, వివశత (నిర్ధారక ప్రయోగములు లేవు)

క కడిమిం దాఁకిన యురవడిఁ, బిడుగడఁచిన
  భంగి నైన బిమ్మిటి తోడన్, సుడిపడుచు
  నుండి కొండొక, దడవునకుం దెలిసి
  భా. రా సుం. ౨౯.

చ. తెలఁత యొకర్తు. ప్రసక్త కరంబు
  బిమ్మిటిం గలఁగి పొరింబొరి న్వడఁకు జైవడిఁ
  గావఁగ నయ్యో నయ్యోడన్ నృసిం. 3. ౯౭.

ఉ ..గజంబు గజంబును ద్రొబ్బు జైవడిన్,
  ఛేదిల ద్రొబ్బు నయ్యసుర బిమ్మిటి నొంది
  చెచ్చు... భాగ. ౧౦. పూ. ౧౧౪౩.

౨. మిణుమిట్లు గొనుట.

ఉ. కాంచి విరించి నందనుఁడు కన్నులు బిమ్మిటి
  నొంద. పాండు. ౨. ౧౯౦.

విశే దుర్ధర్షము, తిరస్కరింప శక్యముగానిది

క. కరికోటికి బిమ్మిటియై తక్కరవాల
  కరాళఘాత కరిచత పేర్చన్
  హరి ఉ. క. ౨౦౭.

గీ. తనకుఁ బిమ్మిటి యైన యర్జునుని బాహు,లీల
  నమ్మయిఁ ద్రోవంగ లేక
  భార. కర్ణ. ౧. క.

౩. బిమ్మిటిగొను. బిమ్మిటిపోవు.

బిమ్మిటిగొను. అ. క్రి. (బిమ్మిటి + కొను) వివశత్వము నొందు

ఆ విపుల శోక జలధి మునిఁగి, పేర్చు తల్లడ
  మున బిమ్మిటి గొనియెడుఁ, జిత్త మింక
  నేమిసేయు వాఁడ. భార. ద్రో. ౨. ౧౪క.

ద్వి భూకాంతులు పాదమ్ములు సడలి,
  బిమ్మిటిగొని లోన భీతిల్లి రంత
  అ మ క ౫. ౨౪౩. పా ౨౭. పం.

బిమ్మిటిపోవు. అ. క్రి. (బిమ్మిటి + పోవు) ౧. మూర్ఛిల్లు.

చ అంగదు నా ప్రచండుఁడుం, బిడికిట
  బిట్టుగాఁ బొడవ బిమ్మిటిపోవుచు దేరి
  భా రా. యు. ౧౧౯౨.

౨ వివశత్వము నొందు (శ. ర.)

బియ్యము. వి (సం బీజమ్, ప్రా బీఅం. క చేయ) (ఈ శబ్దము తఱచుగ నేకవచనాంతంబగానంబడియెడి) తండులములు, వడ్లు దంచి చేఱగగా కలుగు పదార్థము.

గీ బియ్య, మునఁగ జాత్యేక వచనమై యమరఁ
  దండు,లము దనరు అం.భా. ౨.౨౫౩.

ద్వి బియ్యంబు నయితంబు పెసలు నువ్వులును,
  నెయ్యా తెఱఁగున. అచటఁ బోయింపు...
  రం. రా ఉ ౧౪౪ పా. 3. పం.

సీ కలని వణిక్పురోధల తోడఁ బుణ్యాహముఁ
  బియ్యములకునై పొత్తులాడి ..
  అము. ౬. ౬౯.

బిరంజి. వి భక్ష్య విశేషము
చ చక్కని బొక్కు- శెన్నులరసంపు బిరంజి ప్రియాంగనాళికల్ గ్రక్కున నోరికిచ్చి తమిఁ గౌఁగిటఁ జేర్చుచు ప్రబంధ ౧౧౪

బిరడ(డా). వి (శ బిరడి) ౧ బిరడా లోనగు వాని తంతి చుట్టెడు తతి పెనకొయ్య (బ్రౌ)
గీ జీవరత్న౦పు మేరువు చికిలి కెంపు బిరడలును గరుడపచ్చల కరిడె బీని వ్రాతి గొంటట్టు గవిసెన రాణ దనరు బీణె యొకయింతి నిల్పెను జెలఁది యెదుట వార్శ్మి ౩ ౧౩౨
సీ శ్రుతులు విజ్ఞో ద్వైనపోఁ దంత్రిఁ బిగువుగాఁ బీడించి గిటగిట బిరడఁ ద్రిప్పి
శైశ ౧ ౧౧౭
౨ బరణి పీసా మొ వానికి పైనున్న మూఁత
గీ బిరడ బుచ్చిన సొమ్ముల భరణి వోలె
ల వి ౧ ౩౫
క శృంగార రసము నింపుచు బంగరు బరణ లను బంచశరాణం డమరిం చెం గడ నీలపు బిరడ ల నంగాఁ గుచచూచుక ములు నలు పగుఁ జెలికిన్ ఉ హరిశ్చ ౨ ౨౪
గీ తొడ లనంట్లు పోఁ శాల్లు బిరడలు పిక్క లు శరధులు నై యొప్పు లలన కెపుడు
హంస ౪ ౧౯౧

బిరబిర = బిఱబిఱ. వి త్రిప్పుట మొ॥ వానియం దగు ననుకరణము
క చరచర యన బిరబిర యన జరజర యన నిట్లు కొన్ని శబ్దానుకృతుల్ పరగుచు నుండును జగతిని ఆం భా ౧ ౧౨౪
చ బిరబిరఁ ద్రిప్పినైచుటయు చెట్టుగ కొత్తురు నోరఁ గ్రక్కు-తున్ ధరణి తలంబునం బడిరొ వి పు ౧ ౩౯౯
క్రి విశ ద్రు అతిత్వరితముగా
చ సరిగ సలాము చేసి ముడిసన్న పుత్రాళ్లు ధరించి పల్లుకై, బిరబిరఁ దానకంబు లిడి పేర్కొని మీసలు ద్రువ్వి ప్రబంధ ౭౧
సీ ఉద్ధతి గదాదండంబు బిరబిరఁ ద్రిప్పి యా సురవరేణ్యు కరినిక్షేపిన
దశా ౨ ౪౨౩
చ మెఱుఁగు సుపాణి పెల్లు జిగి మించి నటింపఁ బదాంగదధ్వనిం బిరబిర సేఁగు దెంచి ఇందు ౨ ౯

బిరా = బిరాన. క్రి విశ అతి శీఘ్రముగ
ఉ తమున్ బిరా గుసేదారులు మెచ్చ శాత్రవవిదారులునై జయ మంది యున్నె డన్ ప్రబంధ ౩౭౨

బిరాన = బిరా. క్రి విశ ద్రు త్వరితముగా (బిడాన చి ని శ ర)
చ కడుబడి ముష్టి కింక జెలి గాఁ బొదమండి బిరానఁ గ్రుడు చే జెడల గిలుక్కునన్ మరలి చంద్రా ౨ ౧౦౨
గీ తే యనఁగఁ జయ్యన ననంగ జెన ననంగఁ గ్రచ్చు అన గ్రక్కున ననంగఁ గ్రన్నన నన నప్పళ మన బిరాన నా బొప్పుచుండు ఝడితి పదతుల్యములుగాను
ఆం భా ౩ ౩౧

బిరాలున = బిరీలున క్రి విశ ద్రు శీఘ్రముగా
క తెప్పరి లేచి బిరాలున ముప్పిరిగొను కినుక ఎత్తు పాపులు చూపన్ దప్పురపు దిటముఁ దాల్చుచు కప్పెర శివసత్తి పోలేక్కె భూమిం డంతన్ రంగా ౩ ౧౩౧
చ నుడువు దప్పు బిరాలున నీవు రాఁగ దే చెన్న ౩ ౩౨

బిరి. వి శిఖ గిత (చూ బిరిగాయలు)

బిరికి. వి ౧ కంతభూషావిశేషము
(చి ని శ ర బ్రౌ)
౨ పంచములకు పర్వీలకు అందముకొఱకు ప్రక్కలకు వేయునట్టి చెక్కి- తయారు చేసిన చిన్న చిన్న కత్తులుక్కలు
(వ్యవ) ఆ పంచమునకు బిరికీలు వేయుట తోడనే అందము వచ్చినది

బిరిగాయలు. వి బాల్యక్రీడావిశేషము
మహాస్రగ్ధర బిరిగాయల్ కందుకంబుల్
హరిణాంద్రఖ్ గూడి యాడుగ్ జనవరసుతుఁ
డా శైశవక్రీడయందున్ ఇందు ౨ ౧౮

బిరీలునబిరాలున. క్రి విణ క్రు శీఘ్రముగా
క దనుజాల కుపాకి గుండుల్ గనఁబడు
డాబాలు పలకలం దాఁకి బిరీలునఁ దిరుగుఁ
దము కువల ౩ ౧౧

బిరుక్కున. క్రి విణ క్రు శీఘ్రముగా
గీ వనజనేత్రలు తెర దొత్తి వంచి యెదుట
రాజుఁ జూచి బిరుక్కున రమణి దృక్కు
లోరికలు వ్రాలె సుద ౫ ౧౫౯

బిరుదము సం వి అ పుం సామర్థ్యచిహ్నము
చ ప్రబలము లైన కాతుక కృపాణ వత్సలతాద
రంబులన్ కబలితచిత్తులై యవుడు నా
కుంభమాతికరోత్తికామధేను బిరుద మిచ్చి
తల్లిఖిత నూపురము న్భువనైక మాత యయ్యె
బల మదంఘ్రిఁ దాఁ దొడిగ నా బిరుదం
బిది చూడు మేర్పడన్ ప్రభా ౨ ౯౩

బిరుదాయత్తు. విణ (√ బిరుదు సం బిరు
దాఢ్యః) బిరుదు గలవాఁడు
గీ అగును బిరుదాఢ్యుఁడు బిరుదాయత్తనంగ
ఆం భా ౩ ౨౬ (ప్రాఁత వ్రాఁత
ప్రతిపా బిరుదాడి క్రొత్తప్రతిపా)

బిరుదు వి (సం బిరుదః క బిరుదు) ౧
కార్యము
క బిరుదు గల మగలు గల రని తర మిడి
చంపింపఁ జూచెదవు భార విరా ౩ ౬౦
క ఉరుతరబలదర్పంబును బరిపంథి రణంబు
సేయఁ బైకొని పిలువన్ బిరుదతి తోలఁ
గుట కంటెను మరణం బెంతయును మేలు
మగవారలకున్ భా రా కిష్కిం ౨౧౪
చ బిరుదునఁ దేర్చు దేవరిపు భీమపరాక్రమ
పుష్కరాక్ష సం దరసవిశేషధామ సమ
దంచిత సత్త్వమయూంగరాజ కుంజర కుధ
రాశ్రితం ప్రబలు రాఘవ ౩ ౪౨
౨ సామర్థ్యము. శక్తి
సీ కురురాజుసైన్యంబు బిరుదు నమ్మక పుంటి
గురుఁడు పార్థునకు మర్కొనఁడె యంటి
భార స్త్రీ ౨ ౯౭
గీ బింటఁ గొని ప్రేయ ప్రేయఁగ విసుగు బుట్టె
జెట్టి బిర దింకె పొమ్మని పట్టి యడఁచె
మురుతనూభవునిం బట్టి శూలపాణి మల్ల
సంగ్రామకేళి సంభావనముల హార ౪ ౭౧
౩ కార్యచిహ్నము సామర్థ్యచిహ్నము
సీ నవ్వెడు తిలలను గ్రావ్యాగు చేతుల బిరుదులు
పెట్టిన చరణములను భార కర్ణ ౩ ౧౪౬
సీ కల్పాంత భైరవాకారులై శూరులై బిరుదు
లందిన భటుల్ పెక్కు వేలు
ఉ రా ౩ ౧౫౯
క తనరెడు విశ్వాసము భూజనులకు లేకుండె
కేని జగతీశుఁడు పెట్టిన బిరుదున కనుమతి
గలిగినఁ జిరకాలంబు మనికికిం గీడొందున్
దశకు ౧౧ ౯౭
క బిరుదవ్వ దిచ్చెరే యా దొరకున్ నీకు
నిఁకఁ గీర్తి దొరకుం గద నా సరిపాత్రమె నీ
కెక్కుడి బిరు దని యెన్నకొని నన్నుఁ
చేర్కొని తిట్టెన్ వాల్మీ ౩ ౨౨
౪ పౌరుషవాక్యము
గీ ఇంత బిరుదులు పచరించి యింక నీకు
బాణిఁగి పోరాదు నీదు వచోమహత్త్వ మెల్ల
మెఱయంగ నా పురోహితుని తోడ వసభు
వాదింప వలయుఁగదయ్య యిపుడు
పరమ ౫ ౧౬౪
౫ వాదము చర్చ
క బ్రహ్మత్వము లఘు వగు నని బ్రహ్మ యయు
బిరుదులకు వచ్చి యిట్టఁడు గా గా బ్రహ్మము
కశలఁ దత్పురి బ్రహ్మజనుల్ బ్రహ్మఁ
జిక్కుపఱుపరె చర్చల్
భాగ ౧౦ పూ ౧౬౦౨
౬ మదము క్రొవ్వు (చూ బిరుదెక్కు)
౭ ప్రతిజ్ఞ (శ ర)
విణ ౧ శూరుఁడు

చ. ఇక్కడి సేన యంతయుం, దరమిడి చంపె
భీష్మబలదర్పమహోగ్రతఁ గంటె యింత
సే బిరు దాకా నీలమేఘు మనఁ జేర్చి యనిం
దెగటార్చు వాతనిన్ భార భీష్మ ౨ ౫

గీ. వాలి కొడుకు కంగదుం డనువాఁడు దేవ
కంటె కడిమి సీతఁడు తండ్రికంటె నెక్కు,
డర్కు దాచల మేలు నీయరిది బిరుదు
భా. రా. యు ౩-౨౬

గీ. హాటకాచలధీరుఁడు మేటిబిరుదు
కాశీ ౧ ౨౫

౨ సమర్థుఁడు సమర్థురాలు

సీ. అమ్మహావీరున కనతిదూరంబున బిరుదు
మూఁకల నడిపించి భార ద్రో ౩ ౩౫

ఆ. పసులఁ గాఁచి గొల్లపడుచుల వెలయించి
బిరు దితండనంగఁ జేర్చి తిరిగి తట్లు గాదు
నాకు నగ్గమై అగె నేఁడు
హరి పూ ౯ ౧౦౫

గీ. అరిది బిడ్డలఁ బడసిన బిరుదుసతుల నామ
ములు నన్వయంబులు నీమనంబు పూనఁ
జెప్పుడు వినవయ్య మానవేంద్ర
భాగ ౬ ౨౫౫

౩ ధీరుఁడు

సీ. బిరుదుల సైనను బిడికివాండ్రను సైనఁ
జంపుచోఁ గడఁడు జముఁడు
భార స్త్రీ ౧ ౨౫

సీ. నీమది ధర్మాత్మకనిష్ఠమై నున్నది వైరంబు
విడువఁగ వారు ద్రోణ భీష్ములు గలరని
బిరుదులై యున్నవా రగునె రాజన్యుల
కడిఁగి కుడువ భార ఉద్యో ౩ ౩౫

బిరుదండె = గండపెండేరము

చ. చంద్రగుప్తరసు మంటిన వామ పదాంబు
బంబునై, నిగళము నా సురాసుర వినిర్జిత
మౌ బిరుదండె ఘల్లనం వీరభద్రుండు
చనెన్ శశిమౌళి సమీపభూమికిన్
భీమ ౫ ౧౧౦

జ. బిరుదాయత్తు బిరుదు గద్యాలు, బిరుదు
తనము, బిరుదు లాఁడు, బిరుదెక్కు

బిరుదుగద్యలు. వి (√బిరుదు) ఒకవిధ మగు బంగారు నాణెము

వ. శ్రీధనదప్రోలి చోడి నారాయణ దేవ
రకుం బడిహారి మత్తినాయకుని కూంతురు
కొమ్మను దనకు ధర్మువుగా నఖండ దీపము
నకుం బెట్టిన బిరుదుగద్యలు
ద శా ౪ ౯౪౩

వ. అఖండ దీపమునకు గొఱియ ౫౫ కిం
బెట్టిన బిరుదుగద్యలు ౧౯
ద శా ౪ ౯౪౪

(ఇట్టే బిరుదు రూకలు)

వ. నరేంద్రేశ్వర మహాదేవరకు సంధ్య దీపము
నకుం బెట్టిన బిరుదురూకలు పది
ద శా ౪ ౯౯౨

వ. సంధ్య దీపానకుం బెట్టిన బిరుదురూకలు
పది ద శా. ౪ ౯౯౫

బిరుదుతనము. వి (బిరుదు + తనము) సామర్థ్యము

సీ. పెనఁగు తూఁకలముల బిరుదు తనంబులఁ
జలము డింపక తీర్పఁ జాలుటయును
భార విరా ౧ ౯౫

బిరుదులాఁడు. విణ (బిరుదులు + ఆఁడు) పౌరుషవాక్యములు గలవాఁడు
(ప్రతిజ్ఞావంతుఁడు శ ర)

గీ. అర్థితో నోషధీశ్వరుఁ డాది యైన, పెండ్లి
కొడుకుల నెల్లను బిలువ నంపె గబ్బితన
మున జగదీశుఁ గాలకంఠుఁ, బిలువఁ బంపి
మానె నబ్బిరుదులాఁడు భీమ ౨ ౪

బిరుదెక్కు. అ క్రి (బిరుదు + ఎక్కు) మదించు, క్రొవ్వు

ద్వి. తిరిగి నెంట్రుక వడిఁ దగి పోఁకఁ బొడిచి,
బిరుదెక్కి గమిఁ గాయు పెద్ద పందులును
నవనాథ ౧ ౩౫ పా ౪ పం

ద్వి. నెలవంక ముక్కుల నెర్పునఁ జించి, తొలి
తొలి ఫలములఁ దొరఁగు రసంబు, అర

గన్ను కొట్టుచు నందంద క్రోవి, బిరుదక్కి
కడు జిగిబిగిఁ బొనరించి .
నవనాథ ౧. ౧౦. పా ౫. పం.

బిరుసన. వి. బిరుసుఁదనము, కాఠిన్యము.

ద్వి. జిగి దప్పి చెఱఁగులు చిఱు బీఁట లెత్తి,
పగులుచు బిరుసనై పలఁకిన నాఁటఁ, దొడి
కెలు వడి వాడఁ దుద గాలిఁ దూలి, కడు
వడి నందంద కారాకు రాలె .
నవనాథ ౧. ౯ పా. ౨. పం

బిరు(ఱు)సు[1]. వి. (క. బిఱుసు) ౧. కాఠిన్యము, పారుష్యము

సీ చండ భీషణ మైన జము గదా దండంబు
బిరు సంతయును బాసి బెండు పడియె.
భీమ. ౪ ౧౦౪.

కవిరాజవిరాజితము గురుకృపశాంతన వోక్తులఁ
దేల్చియుఁ గొంకక రామ నిశవుం దగవున్,
బిరుసును జూపి యనేక విధంబులఁ బెక్కులు
వల్కియుఁ జూచితి రాఘవ ౪ ౧౧౪.

క. ఉఱుకుచు నె కరినముష్టిన్, నెతి చెడ నడి
వీపునొడిచి నిజ భుజముల నేఁ, డ్తెఱ మెఱయ
వాని సంధులు, బిఱుసున కెనుకకుఁ గుదించి
పెడకేల్ గట్టెన్. కళా ౮ ౮౪.

చ కెఱపు జనింప నీతపయి వే పఱతేర
నృపాలుఁ డొక్కచే, బిఱుసునఁ బట్టి
నయ్యొఱల బెల్కుఱ రాకుపిఁ బట్టె నొక్క
టన్ భా. రా అర. ౧. ౧౫౧

గీ వేఁట జూదంబు పానంబు మాట బిరుసు,
కఠినదండంబు తరశాక్షి కాని యీవి,యనెడి
వ్యసనంబు లేడింటి యందు
రుక్మాం. ౩. ౪౭.

౨ పౌరుషము. శౌర్యము.

సీ తోరంపు బిరుసున దుర్వాసుఁ డవనివిభు
నార కునికి భావింప నితని, నే నన్ను పని
సేయు టెంతయు నభిమతార్థం బని కని .
రాఘవ. ౩. ౨౩.

క. దురదురఁ బరువిడి బిరుసున, హరిహరిని లు
నిలువు మనుమ నగురయు గదిపెన్
భాగ ౫ ౧౦ ఉ ౧౭౧.

౩ ఉద్ధతి, ఉదుటు

గీ తద్ద్విరామాత్ర విజృంభణమున, కెదురు
లేక యూర్ధ్వ న్మాన మదము లడఁగఁ,
దత్ప్రతివిధాన కుశలాభ్యుత ప్రయత్నమున
బిరుసుడింప కపు డొప్పె ననిలసుతుఁడు
రాఘవ ౪ ౨౦౯.

క చండాయ కిరణ పటలీ, హిండిత మేఘుంబు
జాడ నినవంశ్య ధనుః, కాండాచ్ఛాదిత
మయ్యెను, శండాల విభుండు బిఱుసు
చూపుచుఁ గదియన్ సుద ౫ ౧౧౩.

౪. కాలము, సమయము (ఈ యర్థమున ఒక్క
శబ్దపూర్వకముగానే యుండును.
చూ పెట్టు వి ౩-వ అర్థము)

క. అందునఁ గనలి హయంబులఁ, గ్రందుగఁ
దఱిమియును గరులఁ గాలాడియు మీఁ,దం
దేరులు వఱపియు శర,బృందార్చులఁ జేర్చి
రొక్క బిరుసున నసురల్
రామా ౪ ౨౮౪.

౫ విధము

ద్వి నసుగ నెత్తినఁ దోఁగి వనరుచుఁ బడ్డ,యసు
వులఁ బొరిగొన్న యా యింద్రజిత్తు, బిరు
సున మృగముల పీఁచంబు లణఁచి, ధరణీ
తలేశుఁ డత్తఱి వేఁట మాని
నవనాథ ౧ ౫౨ పా ౧ పం.

ఆ. అతని వింట కెపెలు నమ్ముల వేగమై,చిత్రి
రేమి చెప్ప కెఱువు కట్ట తెగిన బిఱుసుఁ
దోఁచె కళా. ౮. ౧౨౧.

౬ పరుష భాషణము.

చ. బిరుసులు వల్కి నన్ను కెఱపింపఁ దలం
చెదొ ఇట్టిపెట్టు నీ, గరువము ...
శేం పంచ. ౩, ౧౧౧.

సీ శైత్య మూచి, కోపించి మానవపువాక
యీ పదుచును దెచ్చియు నే మందఁ దేరి

మీఁదఁ ఆ బెట్టిదాఁడ వనుచు బిఱుసులు
పలుకంగ వలఁదు పలికె నంత నతివతోడ
భాగ ౯ ౪౦౭

౨ బాధ కష్టము

సీ నికట ద్రుమస్థిత నీలకంఠంబులు పురులొడ్డి
వానల బిరుసు మాన్ప   కాళ ౨ ౬౯

విణ ౧ గట్టిది కఠినము గఱుకు పరుషము

గీ మదనునకుఁ జిగుర్విల్లును మంచివిరుల
శరములను వాఁడిగాఁ జేసి బిరుసు పదను
బువ్వుఁ దేనియ నించె నాఁ బొల్చు నచట
ప్రబంధ ౪౪

ఉ పట్టుచీరలే యీ బిఱు సైన వల్కలము
లేతప మిష్టమనోజభోగమే
ఉ రా ౩ ౧౦౭

చ బిఱుసుగ నేటికిం దఱచు ప్రేలెదు
కూరుఁడ వైన నిల్చి నీ పఱుసుఁ దనంబు
మాపుము   జై భా ౪ ౩౯

మ ఎండగండు లెస్సలం ద్రోచెం గడల్
స్రుక్కఁగాఁ ద నింకన్ బిరు సయ్యెఁ
బండెఁ బిడియెం బర్ణంబు టర్వ్యస్థలిన్
ద్వా ౪ ౮

౨ క్రూరము

గీ కేసరుల కంటెఁ బులులకంటెను బిరు
సులై పొగరు మిగిలి జల్లుకొని వచ్చెఁ
జైపైని సారమేయ యూథములు
హర ౪ ౩౮

౩ తీక్ష్ణము వాఁడి యైనది

క వడిఁ జేగురించి సురధనుఁడు పిడుగుల గమి
కంటె మిగుల బిరు సగు శరముల్ జడి
గొలిపి   జై భా ౫ ౫౭

౪ ఉద్ధతము ఉద్ధతుఁడు

క ఎఱిఁగియు బిఱుసైన హయము నెక్కుడు
సుమతీ   సు శ ౪౫

క బిరుదములు లెట్టుకొని తుది బిరుదార్థము
నిలుప లేని బిరుసు నృపులకన్, బరికించి
లేయుట నని హెచ్చి, నరుదగు పరగండ భైర
వాంకుఁడు లేఁడే.   కావ్యా ౧ ౧౩౧

౫ అధికము

గీ వారువంబులఁ బఱపె దుర్వారలీల బిరుసు
తహతహా వినువీధిఁ బిచ్చుగుంటు
కాశీ ౩ ౧౨

బిరుసు². వి ఒక విధమగు బాణసంచు

సీ కోదనీ సరనీ జాల పాదపద్మ కుముద
రూపము లౌ కుంచి కోలగములఁ జెలఁగు
బిరుసులు పగలు వత్తులుగ నమరఁ బరగు
బహుచిత్ర బాణవైభవముఁ గనుచు
ప్రబంధ ౪౪

మ సుముహూర్తం బరుదెంచె నంచు నవ్ర
డా కూరాగ్రగణ్యుం డుద గ్రమదేభాగ్రణి
నెక్కె నూతన పతాకాపుండరీ కావళుల్
ద్యుమణిం బోలిన పంజాలుం బగలు వత్తుల్
మంచి యాకాశ భాజము వింజామరక్రోవు
లున్ బిరుసులున్ బ్రహ్మాండమ న్నిండ
గన్   ఒహ ౪ ౪౬

గీ నెలయు లేవజరాలఁ జెండిలిక నెదురు
నెడలఁ దటి యను కమ్మరి కడ యనంగఁ
గ్రాలుబిరుసులు నెఱపినఁబూలుఁ బొగయు
నెగసె నవ మింట రిక్కలు నిరులఁ బర్వె
అచ్చ రా అయో ౧౨

౨ ధాన్య విశేషము

క జాజి కుసుములు దూసలు ధీమగుదెలు
సేడాకు మొలకలు గుజ్జరులు బిరుసులు
జొన్నఁ బ్రాలు చిన్నిచుక్కలు
ప్రబంధ ౧౧౨

౩ బిరుసుఁ గ్రోవి

బిరుసుఁగ్రోవి. వి (బిరుసు + క్రోవి) చిచ్చు
బుడ్డి ఒకవిధమగు బాణసంచు

ఆ అరని వింటి నెడలు నమ్ములు లేగ నై చిత్రి
తోమి చెప్పు బిరుసుఁ గ్రోవి ముట్టించిన
తెఱంగుఁ దోఁచె కళా ౮ ౧౨౧

బిఱబిఱ = బిరబిర. వి త్రిప్పుట చుట్టుట మొ. వానియం దగు ననుకరణము

చ కఱకఱ మండుచున్ బొదువం గన్గొని మారుత సూతి వాలమున్ బిరబిఱం ద్రిప్పి కొట్టుటయు వెం డయి తచ్ఛిరమున్ వెలా లునన్ — సమీర ౪ ౧౩

చ కఱకరి తెక్కులార్చి యురుభీకరంబడుచున్ గడిదేరి దంష్ట్రల బిఱబిఱం జుట్టుచున్ బిగిలిపిట్టలకై పడిం బోరి రెంతయున్ — చంద్రా ౬ ౧౫౨

క్రి విశే ద్రు త్వరగా శీఘ్రముగా

ఆ పెండ్లికొడుకు నిలిపి బిఱబిఱం గన్నెకు సాగను దిద్ది పెద్ద లిగురు లొత్త — నీలా ౩ ౯౧

ఆ జడలి కోతి కుటము దొడరిన బిఱబిఱ రెండు మొనలు బెరసి గండు మెఱయం బోరుచున్న రొమ్ముడలం బోలదిండి పోటరు లడవి కొలువు బంట్లం గడిమి నలమి — అచ్చ రా యు ౧౭౫

ద్వి బిఱబిఱ లేచి యాపృథివీశుకర్త రొఱ దూసి రొమ్మునఁ ద్రుంపఁ బోచ్చినను — ద్వి భ సా ౧ ౪౧ పా ౭౬౫ పం

బిఱీన క్రి విశే ద్రు త్వరితముగా

చ ఎదురుగఁ బాఱు దెంచు నొకరొకలముం గని చేఁప నీటి కెదురెక్కిన లీల బిఱీన దూఱి రాఁ జదుముక నిల్పి — చంద్రా ౨ ౧౦౧

తా ఎదు చెల్ల బఱీన రాఁగద కెరలే జాగు — ఉ హరిశ్చ ౩ ౩౪

బిఱీలున. క్రి విశే ద్రు త్వరితముగా శీఘ్రముగా

క అప్పుడు లాలించి బిఱీలునం జను దెంచు తెలదరులం జూచి — చంద్రా ౫ ౬౩

బిఱుబిఱ్ఱు. వి తాలు మున్న గునవి పడుటయందలి ధ్వని కనుకరణము

క అల చెలి ద్రావాలు గను న క్తతోఁ బడె నొక యంపకట్టి దానికి నిలుచం బిఱుబిఱ్ఱున బాలు వడెన్ — అము ౬ ౪౪

బిఱ్ఱబిగియు అ క్రి (√బిగియు + బిగియు)

౧ మిక్కిలి బిగిసికొను

గీ ఆర్యులు పురోహితులు నన్న లరుగుదేర నూర కయొ బిఱ్ఱబిగుసుక కూరుచుండు సహజ ధార్ష్ట్యముఁ బూని శైశవమునందె తండ్రి కెదఁ దెంద దండుఁ దుద్దండుఁ డగుచు — ఉ రా ౪ ౩౨౩

ఆ కడుపు లోరగించి కన్నులు ముకుళించి బిఱ్ఱబిగుసుకొన్న బీదరాగి యమునిచారి గొట్టె యతఁ డేమి సేయును — వేమ ౧౯౯

౨ మిక్కిలి బెట్టుసేయు

గీ పేద లయ్యును గడు బిఱ్ఱబిగిసి యుంద్రు పట్టి యభిమానములను గర్వముల(బట్టి యల్లు వారికి సెల్ల నీయవగుణంబు పెన్నడోఁ బెట్టి నది యింత బిసుక వేల — కాశీ ౭ ౫౦

సీ బీరంబుతో బిఱ్ఱబిగిసె కాశ్మీరుండు దహళుండు బ్రాబంతితావి గొనియె — పాంచా ౨ ౩౨

బిఱ్ఱు. వి ౧ బిరుసుతనము కాఠిన్యము (దీని యామ్రేడితము బిఱ్ఱుబిఱ్ఱు బిట్ట బిఱ్ఱు)

సీ బోరుసుకొమ్ముల బిఱ్ఱు వోఁ బచ్చి ఎముకుప్రవ దెందించి నూరెచే మెఱుఁగు పెట్టి — శైవ ౩ ౪౦

౨ తడిక బిగువుగా నిలచుటకై త్రాడు గట్టి యీడ్చి యానించెడి కొయ్య

ఆ ఒడల ధూళి బూసి జడలు ధరించిన వాడయుఁ దయిన ముక్తి బడయలేడు తడిక బిఱ్ఱు పెట్ట తలపుతో నరి యాసె — వేమ ౨ ౪౧౭

౩ ఎండ మున్న గునవి కాయుటయందలి యనుకరణము

చ పుంవిలుకున కెంత దొడ్డపని వెన్నెల బి
ల్లని గాసినంత లోపలన కరంగిపోంగు పసి
బాలుర చిత్తము మెత్త చేయఁగన్.
పాండు ౫ ౨౧౨

౪ త్రిప్పుట మొ॥ వానియందగు ననుకరణము

చ కరికలభంబు కొమ్మపుడు గైకొని బిల్లని
త్రిప్పు లోను జైపురిఁ గిరి నెత్తు సంగ
డము కైవడి నప్పలయాద్రిఁ బట్టుఁ గోట
రహిని మత్తఖడ్గిని బిడల్చు రజంబుగ గొట్టి
లోహము గ్గర సముదాయ మచ్చిఋలకైపున
భూపతి యౌవనోద్ధతిన్ రా వి ౨ ౨౭

౫ పఱచుటయందగు ననుకరణము

సీ వినువీథి బిల్లిబిల్లనఁ బాఱు కరికిరమ్ముల
దాఁకి చాదంతి కళవళింప
చంద్రా ౬ ౯౨

౬ ఉద్ధతి శ ర విణ ఉద్ధతము (శ ర)

౭ బిట్టబిల్లి బిల్లిబిగియు

బిలకము. సం వి అ పుం పల్లిక (శ ర)

బిలకారి. స వి న్ పుం మూషకము (రా ని)

బిలము. సం వి అ న ౧ రంధ్రము బొఱియ
౨ గర్తము పల్లము ౩ అవకాశము తెఱపి
౪ గుహ ౫ యోనిద్వారము (అ ని)
పుం ౧ ఉచ్చైశ్శ్రవము ఇంద్రుని గుఱ్ఱము
౨ వేతసము ప్రబ్బ ।

బిలవాసము. సం వి అ పుం జాహకము నల్ల
తొండ

బిల(లే)వాసి. సం వి న్ పుం సర్పము

బిలశయము. సం వి అ పుం సర్పము

బిలాహారి. వి ఇరువదినాలుగు స్త్రీరాగములలో
నొకటి

సీ భూపాళగౌళలన్ ఋరుష రాగాష్టకం
బాహిరి లలిత బిలాహారులను
ప్రబంధ ౯౫

సీ సలలిత బిలాహరి కురంజి ధన్యాసి భూర్వ
గౌళ వరాళి నాట భల్లాతికి కాంప
౫ ౧౨౩ 'బిలహరి' అని వాడుక

బిలిబిలి. విణ స్వల్పము అల్పము

క నిష్ఠురభక్తివాలాయుధు నీదగు కర్మాను
ష్ఠానములకు బిలిబిలి న్న్రలకును శివుఁడు వల
చునే తలపోయన్ శివ పా ౪౮౭

ద్వి వలిగూర్చు కృతులు నావద్దను బెరుఁగుఁ
బిగుకు చందవు బిలిబిలి కృతుల్ కృతులె
పండితా దీక్షా ౬ పా

చ బిలిబిలి మాటలాడఁ దమఁ దెంచినవానికి
ముద్దు గాక యా ఎలిగెడు చిల్కపిల్లఁగని
బాగురుఁ బిల్లలు సంతసిల్లవే
ద్వా ౧ ౧౭

(తొక్కుఁ బల్కులని భావము)

బిలువము వి బిల్వము మారేడు ।

సీ బిలువ మున దనర్చు బిల్వమునకు
సాం ని స్థా ౫౭

బిలేశయము. సం వి అ పుం ౧ సర్పము
౨ ఎలుక ౩ భిలమున వసించు జంతువు
౪ కుందేలు శశము ౫ ఉడుము గోధ ౬
సల్లకి ।

బిల్ల(ళ్ల). వి ౧ బిల్లిక (సూర్య చంద్రుల
బింబము

గీ బిల్ల బిల్లిక యనఁగను బింబ మొప్పు
ఆం భా ౧ ౭౮

౨ ఖండము ముక్క

గీ జలజనాభుండు కోదండచతురుఁ డగుచు
గుఱ్ఱములతోడ సారథిఁ గూలనేసి వార
వయుఁ ఱ్రక్కరత్నకద్వయముఁ ద్రుంచి కల్లు
బిల్లలు చేసి వెగ్గలము నవ్వె
ఉ హరి ౩ ౯౯

సీ. బలితంపు జాన్నభిళ్లలచందమునఁ గ్రొవ్వు
కొందడును నోరూర ద్రింగికొనుచు
అచ్చ రా యు ౨౪౫

ద్వి. పిల్లగాఁ గాదిరి పెరపి యుద్ధంపు, బిల్లి
పోలికి రవి బింబంబు దోఁచె.

ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౪౧౦. పం.

౩. గుండ్రపు బిండు.

సీ కుఱుగద్దె బిల్లప్రకోష్ఠ మునిచి
గీ. పాండ్యుఁ గనియె ఆము. ౪ ౫౭.

సీ సకిసెల పట్టమంచము బట్టుతలగడ బటువు
బిల్లలు సూర్యపటపుఁ బటువు, హైజ. ౩. ౭౪

సీ. ఉపధానసంజ్ఞలై యొప్పుచుండు. గీ. తద్వి
శేషాభిధానంబు తగును బటువు, బిల్ల
బిండన అం. బా. ౨ ౧౬౩

౪ పలుచని, గుండ్రనివస్తువు

గీ గవ్వ చమరిన దారు చక్రంపు బిళ్ల, వోలె
మెయ్యెగఁ బ్రాఁచి తేఁబ్రొద్దు పొడిచె
మనుచ ౫ ౪౦

౫ గాజుమీఁద మాఁత వేయుటకై యుపయోగించెడు గుండ్రని పలక

సీ తండుల మాష ముద్గముల గాసెల నించి
మీఁద బిళ్ల లమరిచి పెత్తి పెట్టు .
శుక ౩. ౩౪౭

౬ శిగ్గభూషావిశేషము.

ద్వి మించు దంతపు బిల్ల నమరు,చిఱుత కాసెలు
వలచెంపల నమర ద్వి నల. ౩. ౧౨౩ పా.

౭ మెడ మొదలగుచోట్ల గుండిమును లేచెడు
సెత్తురుగడ్డ (శ ర.)

(వ్యవ) వానికి తొడలో బిళ్ల కట్టినది

౮. ఆఁడుపిల్లల మొలకుఁ గట్టెడు ఆభరణ
విశేషము

(వ్యవ) వారి అమ్మాయికి బంగారు బిళ్ల చేయించినారు

౯. కపిలరాట్నము. (శ. ర.) ౧౦ కళ్ల పని
వాఁడు బిండును కంటించెడు చక్రము.
(శ ర.) బిళ గుండ్రనిది. (చూ. బిళ్లబొట్టు)

జ. బిల్లకట్టు, బిల్లకట్లలు, బిల్లగోడు, బిల్లగోల,
బిల్లసేఁత, బిల్లబిద్యము, బిల్లమీఁటు, బిల్ల
పెట్టు, బిల్లవాలు, బిళ్లచెప్పులు, బిళ్లబొట్టు.

బిల్లకట్టు. అ. క్రి. (బిల్ల + కట్టు) మెడ మొదలగు
చోట్ల నెత్తురు గడ్డకట్టు (శ. ర.)

బిల్లకట్లలు. వి. బ. (√ బిల్ల.) తడుల పొడవు సుడి
లకు క్రిందను, మీఁదను సంతన చేసి కట్టెడు
కట్లలు. (శ ర)

బిల్లగోడు. వి (బిల్ల + కోడు) బాలక్రీడావిశే
షము.

సీ తూరినతుంకాలు గీరనగింజలు పిల్లదీ వాలంకి
బిల్లగోడు కాశీ. ౩. ౩౩

సీ కోలక్రోఁతులు బిల్లగోళ్లు దూఁడనగోల లంద
లంబులు మటి పుర్రె కాళ్లు
వి పు ౭. ౨౦౨.

మహాస్రగ్ధర. బిరిగాయల్ కందుకంబుల్ పెనఁ
కువబితముల్ బిల్లగోళ్లాటుఁబోకల్ సరి
వాండ్రన్ గూడి యాడున్ జనవరగుతుఁ
డా కైశవక్రీడ యందున్. ఇందు. ౨. ౧౭.

బిల్లగోల. వి. (బిల్ల + కోల.) క్రీడాసాధనవిశే
షము.

సీ. వరుణుండు తైచు మద్యపు బిల్లగోల నాఁ
దరఁగ తూరుపుగట్టు దాఁక నిగుడె
శుక ౩ ౩౨౩.

బిల్లసేఁత. వి. (బిల్ల + సేఁత.) బట్టల సేఁతలో
కొకభేదము.

వ .నిద్దంపు పనిమి హురుమంజి బిల్లసేఁత
పట్టు జూకటు పచ్చడంబును
ప్రబంధ. ౬౦౫.

బిల్లబిద్యము. వి. (√ బిల్ల[౨]) బాలక్రీడావిశేషము.

సీ చిక్కణబిల్లయు జెల్లెము గోడుగును బిల్ల
బిద్యము లక్కిడిక్కిడఁడప .
హంస. ౩. ౧౪౬.

బిల్లమీఁటు. వి (బిల్ల + మీఁటు) బిళ్ల ఎగుర
వైచుట.

క. వడిఁ దేఁజఁ దోలి రాజాన్వయ దొంకన
పోటుగా సురస్థలి వధు డా. పిడికిటి గొర

కన్ చేయన్, విడిచిటి వి ల్లైగని బిల్ల మీఁటుగఁ బడిరొన్. సారంగ ౧. ౯౬.

వ తెనుకటి దట్టి కట్టు [illegible]డిచిటఁ దొడిఁగి రొుత్తి తెరపిగొని పటిపి సోఁకాల్లు వక్ష స్థలంబున సాని తెల్లకిలఁ బ్రేల్ల బిల్ల మీఁటుగాఁ జిమ్ముచు. కళా ౩. ౨౬౬.

బిల్లము. సం. వి అ. న ౧ పల్లము. ౨. అల వాలము, పాదు. ౩. ఇంగువ. శ్రీ.

బిల్లమూలా. సం వి ఆ. స్త్రీ వారాహీ కంధము, ఒకజాతి దుంప.

బిల్లమెట్లు. వి [illegible]. (బిల్ల + మెట్లు.) ఒకవిధమైన చెప్పులు

వ...పదంబుల బిగువారు బిల్లమెట్లు నిరతు కీఁడులఁ గరిశిల్లఁ గడియంబులు

ప్రబంధ ౬౧౪

సీ. నీలికాసెలు మెడనీలికుచ్చుల త్రొల్ల బిరుడైన వడికెలల్ బిల్లమెట్లు బిల్హ ౩ ౩౮

గీ [illegible] ఆంఘ్రియుగమున [illegible]ల్లమెట్లమరఁ దొడిఁగి [illegible] ౫. [illegible]

బిల్లవాలు. వి (బిల్ల + [illegible]) [illegible] కఁ కుగ్రము, చుట్టుకైదువు.

గీ. [illegible] బిల్ల[illegible]

[illegible] ౨౩౦

[illegible] బిల్లవాల [illegible]

[illegible] ౧. [illegible] ౧౪

బిల్లసువు. [illegible]. స్త్రీ పదిమందిబిడ్డలను గన్నతల్లి.

బిల్లిక = బిల్ల. వి (చంద్రసూర్యుల) [illegible]ము

గీ. బిల్ల బిల్లిక యనఁగను [illegible]

ఆం భా ౧. ౭౮

బిల్లు(ల్లు). [illegible] (క బిల్ల.) [illegible] సౌధ కము. శ్రీ.

సీ. సారువ గురవాన్న వారిజమును జొన్న తెల్లి మూలగ బిల్లు తెమిలియదుగు

హంస. ౪ ౧౧

(వ్యవ) బిళ్లుకఱ్ఱతో మంచములు చేయుదురు.

బిల్వ. సం. వి ఆ. స్త్రీ హింగుపత్రి, ఇంగువాకు

బిల్వకీయము. సం విశ (అ. ఆ అ.) బిల్వ [illegible] నాఁటినది.

బిల్వము. సం. వి అ. పుం. మారేడు శ్రీ

బిళ్ల(ల్లల)చెప్పులు. వి. బ. (బిళ్ల + చెప్పులు) తోలుబిళ్లల గుచ్చులమర్చిన చెప్పులు

సీ [illegible] బిగి [illegible] డిఁగిన బిళ్లచెప్పు [illegible] లొసగి [illegible] లెస్తబిళ్లల [illegible] దలము నిల్పి రవసి వాలాగ్రసీమ

రా. వి ౨. ౪౪

వ చేగ వలతోడి బిల్లలచెప్పులు దొడిఁగి

వి. పు. ౭. ౧౪౫

బిళ్లబొట్టు. వి. (బిళ్ల + బొట్టు) వర్తులాకారమైన తిలకము.

సీ. నుదుటఁ జెందిరిము [illegible] నన్నగ దిద్దు [illegible] చేళ వెగఁగు కస్తూరిఁ బెట్టు బిళ్ల బొట్టు

ఉ హరిశ్చ ౪. ౧౬

[illegible] గీఱుచు [illegible] మ్మ [illegible] నామము దీర్చు [illegible] మారి బిళ్లబొ [illegible]

[illegible] ౪ ౧[illegible]

[illegible] మాణిక్యపుచుల యొ[illegible]ణంబు ధూళిపైఁ బెట్టిన కస్తూరి బిళ్ల [illegible]

కాశ ౧. ౩[illegible]

బిస. వి [illegible]త్రపుకీలు, మీఁ[illegible].

[illegible]. తగినట్టి మూస్తీని గండపాళి [illegible] మెఱయు కైవడి బిస మీఁటన [illegible]

ప్రబం[illegible] ౧[illegible]

వ [illegible]గయుండు బిగ [illegible] సంఘటించిన కాలి బోసులం బడి. [illegible] ౪. ౩౭

సీ. మీఁ[illegible] నా బిస యన మా [illegible]తన కీలకు

ఆం. భా. ౨. [illegible]

బిసకంఠి. సం. వి. న్ పుం. బకము, కొక్కెరొ[illegible]

బిసకంఠిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెద్దబెగ్గురు, ఒక జాతి కొక్కెర.

బిసతంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. తామరతూఁడు నందలి సన్నపోఁగు.

బిసనాభి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పద్మిని, తామరతీఁగ. (త్రి ని)

బిసనాళిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. మృణాళము, తామరతూఁడు.

బిసనాసిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకజాతికొంగ (విల్యమ్సు)

బిసప్రసూనము. సం. వి. అ. న. తామరపువ్వు, పద్మము. (శ. ర.)

శ్లో. వికసుసు... ము॥

బిసబిస. ... అనుకరణ ...

... బిసబిస ... ఱేఁడు ...
... బిస ... వేడి
... గానక, ...

... ౧౦. ఈ. ౧౦౦౧

సీ. వేఁడి ... బిసబిస ... గాణి
... దటరిటల ... గ

శ్రీ. ౩. ...

... బిసబిస యుని గాలి ... పట
... చినుకు ...

ద్వా. ౩. ౯౭.

క. ... మొదలగు వానియం
దగు ... రణకు.

సీ. ... బిసబిస దను నంటికొని మృ...
వచ్చిన ... నవ్వలని కరుసు

సారంగ. ౩. ౨౫౮.

... బిసబిస ... నడుంపుఁడు
... మెట్టికల్, మసలిక కొక్కెర
... నిల్పుడు భద్రకీళకన్...

పాంచా. ౪. ౨౧

... బిసబిస వాలు కీలుజడ పిక్కలుం ద్రొక్కుచు
జెన్ నటింపఁగా ... ద్రొక్కతె
వచ్చి నృపాలుతోడంతన్

సారంగ. ౧. ౩౮

ఇట్లు, బిసబిసబిస

సీ. బిసబిసబిసఁ బోవు పెనువీఁక నిలతేర పై
... పట ... గను ..

నవీన. ౪. ౪౮

బిసము. సం. వి. అ. న. ౧. తామరతూఁడు, మృణాళము ౨. తామరతీఁగ.

బిసరుహము. సం. వి. అ. న. తామరపువ్వు, పద్మము. (శ. ర.)

బిసలము. సం. వి. అ. న. కిసలయము, చిగురు. (ఆ. ని.)

బిసవర్త్మము. సం. వి. అ. న. ఒకజాతికెప్పుల తెవుల

బిసి.[1] విశే. (...) వేఁడిదైనది (చూ. బిసినీరు.)

... బిసని.

బిసి.[2] వి. తడిః బిల్లు, తడికె బిగువుగా లేచుటకై తాడు గట్టి లాగి యానించెడుకొయ్య (శ. ర.)
బిసిపోవు

బిసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. తామరతీఁగ, పద్మిని ౨. తామరతంపర, పద్మవనము

బిసినీరు. వి. (బిసి[1] + నీరు) వేఁడినీరు

సీ. ఎలనీరు బిసినీరు లెందు ...హారింబు నీరు
... చల్లియుఁ బెరగారమచట ప్రబంధ ౨౪౭.

బిసిబిసి. విశే. మార్దవమును, కాఠిన్యమును గలది.

గీ. మఱియు కొన్నిరోజు బిసిబిసిమాట లమరఁ,
బ్రియము చెప్పయు ప్రభా. ౨. ౨౭

బిసిలము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బిససంబంధి, బిససమీపము

బిసిపోవు. అ. క్రి. (బిసి[2] + పోవు.) వట్టువదలు. (శ. ర.)

బిస్త. వి దుర్గతి

సీ బిడ్డ బిస్త యనంగ తెలియు దుర్గతి

అం భా ౧ ౧౫

బిస్తము. సం వి అ పుం కర్ష మెత్తు బంగారము మాడి (౨౦ గురిగింజల యెత్తు)

బిస్సటము. వి బిస్సు మను ధ్వని

(చూ బిస్సట్టు పెట)

బిస్సట్టుపెట్టు. అ క్రి బిస్సు మని ధ్వని చేయు నట్లు విసరు

సీ శైలంబు లల్లాడ నుగ్రమై పతిమ ... టు గ బిస్సట్టు బెట్టునా

పా శరావా ౧ పా

బిస్సాటి. ... (సం విస్సాటి) ... పెద్దవాడు బిచ్చగాడ

గ ఓట పెద్దతలారి బిస్సాట కలికి ... రించిరి మును ... సాకారకులు

... ...

బిస్సు. వి. ౧. గాలి వీచుటయం దగు ధ్వన్యనుకరణము

చ ఎడుగులు రాల్చు గాడ్పు లయి బిస్సున వీచు ప్రవాహపంక్తులై కడ లముంచు నట్లు ... గర్వము ... ప్రకాశవహుల్

కళ ... ౧౦౩

గనగనలాడు కుంపటుల గంపల ... గక్కురాళ్ళ బిస్సను వసనా ... గాలి పార లాడెడి పాముల తేళ్లు పుట్టలన

సానందో ... ౮

... వేగముగా పోవుట ... ముద్దగు ననుకరణము

సీ చదల బిస్సునఁ బోవు పైని శావయువముల్ నాఁట తేరెల స్వర్గ మఁ జలింప

చంద్రా ... ౬౮

చ ... లగు ... బిసుకు శైఖరి బిస్సున సాశ్వతంబు దూరాదు ... క్రియ

సారంగ ౧ ౯౩

బీ

బీకర. వి బీఱ, కోలాహల

సీ బీకర బీఱ నా తెలియుఁ గోలాహల

అం భా ౨ ౬౦

బీగము. వి (క బీగ) తలుపు లోనగువానిఁ వేయు తాళము

ఉ పట్టుగ డారముల్ చిక్కి ... గరుద్వాంసు చిక్కు బీగపు ... రెకెలుఁ ఎచ్చరికా పలుకటలు

వాల్మీ ౩ ౫౬

సీ నానావిధ ద్రవ్య వ్య ... భాండారముల ... బీగము లమర్చి

శుక ౧ ౬౪

సీ ... బీగము ... పలియ ... బోర్తలపు ... మగిలుగో

వాంస ౨ ౨౭౮

సీ ... గము ... నయోవామయార్ధ విశేషోక్తి రొప్ప

అ భా ౨ ౨౭

... బీగముచేయు బీగముద్ర

బీగముచేయు. వి క్రి (బీగము + చేయు) తాళము వేయు కీలకము. తాళము వేవి కుంచిక

గి చిక్కు చిలువాన ... యింటఁ జేర్చి తలుపు చిలుకు ముద్రించి బీగముచేయు ... ండిఁ చిక్కుకొను

శుక ౩ ౩౪౫

ద్వి బీగంబు చేయుచే బీగముల్ ...

ద్వి పరమ ౬ ౧౯ పా

బీగముద్ర. వి (బీగము + ముద్ర వృత్తియందు మువర్ణలోపము) కప్పుతాళము

చ నలినహితాన్వయేశుఁ ... డీను డిండిరయిం ... బీగముద్రలు కరకుంచిక విఘటితం ... సరింపకయున్న

చం రా ౨ ౫౪

చ పరగెడు రత్నకొట్టడులు భద్రముగా నొగి బీగముద్రలన్ గరిడు కొనర్చి

వాంస ౧ ౧౧౯

బీజకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మాతులుంగము, మాదిఫలము ¶. ౨. పీతసారము ¶ ౩ పుట్టు చున్నపుడు శిశువున కుండు చేతుల స్థితి విశేషము. (విల్యమ్సు) న. బీజము, విత్తు.

జకృత్తు. సం విణ. (త్రి. లి.) బీజమును కలిగించునది వి. త్రి. న వాజీకరణము

బీజకోశము. సం వి అ. పుం విత్తనము లుండెడి రడుచిప్ప, కాయ. ౨. తామరపూవు మధ్యనుండు బొకివ

బీజగణితము. సం. వి అ న ౧ /కి వస్తువు యుక్క ప్రమాపకారణములను వేగించుట ౦ అవ్యక్త గణిత భేదము

బీజగర్భము. సం వి అ పు పోలము, పొట్ల ¶

బీజగుప్తి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧ పిత్తుండెడి కాయ ౨ శింబి, శింబతీగె

బీజధాన్యము. సం వి అ న కొత్తిమిర ¶.

బీజన్యాసము. సం వి. అ పుం ౧. నాటకి వస్తు మూలమును కలుపుట ౨ బీజము ను ఉంచుట

బీజపాదపము. సం వి అ. పుం భల్లాతకము, జీడి చెట్టు ¶ (విల్యమ్సు)

బీజపుష్పము. సం వి అ పుం ౧ మరువకము ౨ మదనవృక్షము. ౩. మాదిఫలము ¶

బీజపూరణము. సం వి అ పుం మాదిఫలము ¶ వెల్గ, బీజపూర్ణము (వై ని.)

బీజపూరము. సం వి అ. పు మాదిఫలము ¶ వెల్గ బీజపూరకము.

బీజపేశిక. సం వి. ఆ స్త్రీ అండకోశము

బీజఫలకము. సం. వి. అ. పుం బీజపూరము, మాదిఫలము. ¶.

బీజమాతృక. సం వి. ఆ. స్త్రీ పద్మబీజము.

బీజము. సం వి. అ. న. ౧ విత్తనము, విత్తు. ౨. విత్తుట (శ. ర.) ౩ అంకురము, మొలక. ౪ కారణము, మూలము. ౫. రేతస్సు ౬. కథా నాటకాదుల వస్తుమూలము. ౭ మజ్జ. ౮. తత్త్వావధానము, తత్త్వము ౯. మంత్ర మూలాక్షరము, మంత్రభేదము. ౧౦ అవ్యక్తగణిత భేదము ౧౧ ఋతువు. (వై. ని.) పుం మాదిఫలము ¶

బీజరత్నము. సం వి అ న. మాషకలాయము, వృక్షవిశేషము. ¶

బీజరేచనము. సం వి అ పుం జయపాల వృక్షము (విల్యమ్సు.)

బీజవరము. సం. వి. అ పు చిక్కుడువిత్తు

బీజవాపము. సం వి అ పు ౧. విత్తనముల విత్తుట

బీజవాహనుడు. సం వి అ పుం. శివుడు (విల్యమ్సు)

బీజవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. అసనవృక్షము. (రా. ని.)

బీజసువు. సం. వి ఊ స్త్రీ భూమి, పంట వలంతి

బీజహర. సం వి. ఆ స్త్రీ. బీజహారిణి

బీజహారిణి. సం వి. ఈ స్త్రీ మాయావిని, డాకిని వెల్గ, బీజాపహారిణి.

బీజాంకురన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. ఒక లౌకిక న్యాయము. (చూ న్యాయము.)

బీజాకృతము. సం. విణ (అ ఆ. అ.) విత్తు చల్లి దున్నబడినది. (పొలము.)

బీజాక్షరము. సం. వి అ న. మంత్రములో కూర్పబడు నక్షరము.

బీజాఢ్యము. సం. వి అ పుం. మాదిఫలము. ¶. (విల్యమ్సు.)

బీజాధ్యక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు (విల్యమ్సు)

బీజామ్లము. సం. వి. అ. న. వృక్షామ్లము, చింత పండు (వాచ.)

బీజి. సం. విణ. (న్. సీ. న్.) ౧ బీజముకలది, (సమాసాంతమున నున్నప్పుడు) బీజమువలనఁ బుట్టినది. వి. న్. పుం. ౧ బీజాధానముచేసిన వాఁడు, ఉత్పాదకుఁడు. ౨ తండ్రి. ౩ సూర్యుఁడు

బీజేగొట్టు. విణ. పేచిక [illegible]
సీ. తెవులుగొట్టు వయసు దీఱిన మీనిదో రోజ వా లినడిరో [illegible] గొట్టు [illegible] చన్న [illegible]

బీజోదకము. [illegible] అ. న. [illegible] (శ్రీని)

బీజ్యుఁడు. [illegible] విణ. [illegible] ౧ [illegible] వలనఁ బుట్టినవాఁడు [illegible] కులమునందుఁ బుట్టినవాఁడు

బీట. [illegible] ని. [illegible] పసము సాను స్వారమని [illegible])
సీ. నిర్ఝరప్రబలవేణిక [illegible] జక్రాలఁ జేరిన [illegible] పసీటలెగయు [illegible]
[illegible] కట్టిసీరుఁ జనుఁగిట్టుసఁ బాసిన [illegible] చెన్, బీటలతోడి వాతెఱయు. వి. పు. [illegible]
[illegible], బిటుగఁ, బీటతీయు, బీట [illegible] బీటపోవు, బీటలెగయు, బీటవాఁలు.

బీటగిలఁబాఱు=బీటగిలు. అ. క్రి. (బీటగిలు + పాఱు [illegible]) బీటలుతీయు, పగులు
చ. ఇంక బీటగిలఁబాఱని రొమ్ము అన [illegible]. కు. సం. [illegible]

బీటగి(లు)ల్లు. అ. క్రి. (√బీట) బీటతీయు, పగులు
చ. [illegible] పంకిలమా ఛవాంచితంబు బీటగిల్ల నిశాటపు భేదనంబు లొక్కరుఁ [illegible] చేసితివి భీమ. ౩. ౨౧౧.
(చూ. బీటగిలఁబాఱు)

బీట(లు)తీయు. అ. క్రి. (బీట(లు) + తీయు) పగులు.
(వ్యవ.) ఈ రెండులక [illegible] బీటతీసినది. గచ్చు బీటలు తీసినది

బీటలగు. అ. క్రి. (బీటలు + అగు) పగులు
[illegible] గండు తుమ్మెదల [illegible] చెవుల [illegible] బీటలగు [illegible] తోడ నీలా ౩ ౧౦

బీటలుపోవు. అ. క్రి. (బీటలు + పోవు) బీటలు వాఱు, బ్రద్దలగు
సీ. భేరీధ్వనుల నింగి బీటలు వోకుండఁ [illegible] కరోత్కరము పడుపు భార. భీష్మ. ౧ ౧౧౪

బీటలెగయు. అ. క్రి. (బీటలు + ఎగయు) బీటలు వాఱు, పగులు
ప. [illegible] బీటలెగయ [illegible] నిర్ఘా[illegible] గండ్వులు నిగిడించెదవు. నైష. ౪ [illegible]

బీట(లు)వాఱు. అ. క్రి. (బీట + వాఱు) [illegible] గిల్లు, బ్రద్దలగు
సీ. [illegible] బీటవాఱి [illegible] పొదు [illegible] ముడిఁగి వాడిన రొల్లు [illegible] చూప న. స. ౨ ౫౪
[illegible] గట్ట [illegible] బీటవాఱి [illegible] కీలుగంటు [illegible] విటకంటకిగాసి యయ్యెపిన వి. ప్ర. ౨ [illegible]
[illegible] బీటలు వాఱఁ దివురుచిందముల [illegible] ఘులఁబులకుఁ గలంగఁబడక .. భార. విరా. ౪. [illegible]
సీ. పగిలి బీటలువాఱి తగడొత్తఁ గుబుసంబు తోరంపు [illegible] తునుకలట్ల. భీమ. ౪. ౧౩౦

బీటిక. వి. బీట, పగులు
[illegible] మీఁటగుమీల [illegible] ముసు ప్రమింగి క్రిపం [illegible] బున [illegible] టిక [illegible] నొగ [illegible] పై చెలంగఁగా అము. ౨. ౫౪.

సీ. ..పగులుడు బీటిక బంగు ... గి పోవుటమ
దనర్చు ... ఆం. భా. ౨. ౧౩౦.
జ బీటికలెగయు.

బీటికలెగయు. అ. క్రి. (బీటికలు + ఎగయు) ...

సీ. వనసీట గుప్పులించెను గరళవతి యూర్ధ్వ జగి
పూవి బీటిక లెగయకుండ
... ౨. ౧౪

... ఖ... (క. బీడు. హిం. బీహాడ్.) ౧.
స్నవిధూమి, కంచె.

... బీడు ... ఫలభూమి ... లెసఁగు.
ఆం ... ౨. ౯.

సీ. చేలఁ బోర్లను బీర్లను ... పయిరు
పచ్చలు ... యయా ౧. ౩౫

సీ. పాలివాటికిఁ గ్రొత్తచేలు దీర్పఁగ బీళ్లఁ
కెటులు గొడ్డంటఁ గొట్టికొట్టి
... ౪. ౧౩

... వంకలను డొంకలను బీళ్లఁ ... ,
గుప్పలను దిప్పలను ... ,
... హంస. ౧ ౧౦౯

౨ వట్టియయిన యినుము. (...)
(వా.) బీటికళాయి

విణ రిక్తము, వట్టిది
... రిక్తబీడు. ...
... ఆం. భా. ౩ ౧౫.

... బీడు కాఁపు

బీడుకాఁపు. వి. (బీడు + కాఁపు) బీడునందుండు
సేద్యకాఁడు.

వ.. నగరికి పాలుంన్నూ, బీడు కాఁపునకు పాలుగు
పొల్లన్నూ . . ద. శా. ౪. ౧౧౦.

బీతు. వి (సం. భీతి.) వెఱపు, భయము
సీ...వెఱ యు త్తతము బీతు బెదరు ...
యుంజెక యుడిల యుటన నద్భుతి యగు.
ఆం. భా ౧. ౧౩౩.

... బాసట ... కాని, యూతులువల
నడిచి ... మలర ... సీతలంపున
నిపు ... యును ...
మనిన ...
... బీతుగుడుచు ...

బీతుకొను. ... క్రి (బీతు ...) భయ
పడు
... భయము లెక్క...
...
... ౩_౧౩.

బీతుగొను. ... క్రి. (బీతు + కొను) భయపడు
(చూ బీతుగ ౦.)

బీతుగొల్పు(లుపు). ... క్రి √బీతుకొను.)
...
... కవిరా ౨. ౧౨.

బీద. విణ (సం భీతి) ౧. భయపడినది. (ళ.ర)
... బీదతనము ౨ నిస్సారమైనది
సీ. ... దేహంబు చిక్కి బీదవరంబు
... మునుఁ...
...
... ౩౯.౯.

వ...అంగకి ... బాడగాను బీదవరంబు
...

సీ. బీదవరము ...
... ౨ ౪౧౨

- ...
... బీద ... దివక
...
... ౩. ౧౨౧

వి సజ్జాగ్రసి
కీ గోణముజారి బోడ బీద గి కావులు
గలాడుం సజ్జాగ్రశి సా కెలుంగు యతి
ఎమాఖ్యల సాం ని మూన ?
ా బీదకన్నువడు. బీదతనము.

బీదకన్నువడు అ (బీద + కన్ను + పడు)
మేని బలుపుచే ఎన్నగిలిన కన్నులు గలదగు
పెండె మలగింప లేక తనమేటాడ లాండును
రెండు నేక క పొడిమంగి బీదకన్నవశి
బూడిద ండున బోరెబూ కా పొ కెడు
శా క సు ప్రిక్ పాండు ు ౧౪

పా బీదగ చి గారె ఎగ అత్యంత
తెల్పను

గి నా న పెంపరి చునపుడు ఏయు నేయు
నపుడు కరపా మున క మడుగనపుడు
ఎండునపుడు బాంతపై నుండు మ
బీదగతిచిన యారె యూ బిత్తునకన
శం ఎం ౧ ౨౧

బీదతనము వి (బీన + తనము) ౧ అకిత్తనము
చ ఎలిచి ఁడు దె బీగత
గా దల ఎయు లోక తే
నర గి ని ెట్టి గోరా కన్
శ్యా ౯ ౨౯

౨ దారిద్ర్య ౩ న్యము
కీ అమృతం ం కి మ్మన బీ అ న
నడుగ గా ా గా గనచు శాశ ద
ళా ౩౬

బీభత్సము ణ (అ అ అ) ౧ ఎవ
బుట్టించునది గో గలిగి చు గి అ వ్యా
కరము ౨ ౩ ఏ హ్యించుకొనునది
ఏవగించునది గోయునది ౪ (భీభత్స రసవి
యముస) విక క్రమ వికారము గొందినది
(మనస్సు పెం వి అ పుం ౧ ఎవ కెగటు
గోత నింప్ప ౨ ఒక రసము (దీనికి
స్థాయిభావము గుప్స)

బీభత్సుడు ం వి అ పుం అర్జునుండు
(తే ని శే ని)

బీభత్సువు ం విణ (ఉ) ౧ చెడిపోయి
అ గ్యాకరమైనది గెగ ఏ ఏట్టించునది
ఏవగించుకొనునది గోయునది ౨
అర్జునుడు
గి వీరులకు ాడ బీభత్సవిధము కలుగు
కార్యంబు నేయకు ా ఏ వధంగల
గడుండక సీభత్స యు ీ బీ కు
ను నబిరా మయ్యె
ార విరా ౪ ౧౮౨

శ్లో సం కర్క ధీర యుద్ధమ
కదంచన న గ సుమ్యేఖ భీభ
రతి విశ్రుతి ాు వి (వా

బీయము వి బియ్యము ౩ండులము
వ దేవరకు మధ్యాహ్న నివేద్యము
ఉ ు ముల బీయక
క నా ౪ ౧౧

గిర ఏ స్టనయి కంటక సిల్కశేగ
ఏ పుల యండు గో ఒ ఎ మంగాటుప్ప
ద్దచ్చి తకాయ లంత లయి యరుణం
లయి గి రిమచుట్టు గారిద్రాక్షంబు లం
మధురం లయి యుండు దో ర గా క
గారిద్రాఫలంబులయి కరలు వారితంబు ం
యుండు చి ౧)

బీరగాడు ౧ బీరము + డు) క
వంతుండు
ా తగరము వాడి చేసి కడతాని గా
బీరగాడు గా బోగడెదు
కు సం ? ౬౪

బీరము ఏ (సం వీర్యము దీనికి వ్యుత్పత్యం
మువర్ణలోపము చూ బీరవాడు) ౧ శౌర్యము
పరాక్రమము

క. బీరము లావును మిగులంగ, శౌర్యరులు దక్ష
తైనం దొడర వచ్చిన చోటన్ .
భార. విరా. ౪. ౨౨౨.

గీ సురనదీపుత్త్ర విను నాకుం జూడ నర్థరథుండ
వగు దీవులావు బీరంబు నరయ .
భార ఉద్యో ౪. ౨౩౮.

సీ పమ్మిన కృష్ణు బీరమ్ములు వొగడుచు నున్న
నీ నాలుక యొక్క-డయ్యె వ్రయ్యలయు
నూఱు వ్రయ్యలు గాంగ
భార సభా ౨ ౭౧

౨ శౌర్యము

ఉ అమర్త్యవిభుండు భీతి యొదుంగకుండ
నెడ బీరము సేయుచునుండె
నిర్వ ౬ ౧౪౩

క అని తలపోయుచుం గూరిమి, వనజాక్షులం
గూడి మనసు వదలియు బీరం,బు నిగుడ
మునివరు నాశ్రమ, వనమున కేతెంచె దివ్య
వనితామణి డాన్ చిత్రభా. ౨ ౧౧౩

ఉ బాణతనూభవుం డోడి పాఱె కార్యం
బును బీరముం దగవు వాఱడినోవ.
భాగ. ౧౦. ఉ. ౪౧౮

3 అహంకారము, గర్వము.

క పోరికిం దివిరి యరిగె బల్, బీరము చే వన
విఘాతలీల నెరపుచున్.. రాఘవ ౪ ౨౨

సీ. బీరంబుతో విజ్ఞిలిగెంం గాఢ్మిరుండు.
పాంచాలి. ౨. ౩౨.

గీ. బీర మునంగను బిగు వన బింక మునంగ, బరగు
గర్వంబు... ఆం. భా. ౨. ౨౨౧.

౪. బిగువు, కాఠిన్యము.

సీ. పడ మున్న పండ్ల సంపద నెంపు పాలిండ్ల
బీరం బనక నారె నారె దలంచి . .
పాండు. ౩. ౪౨.

౫. గర్వ్యక్తి.

క. పవనజు గద యును నీ గాం,డీవమును నెటు
వోయె నంగడికిం, బాంచాలిం, దివిచినొ ని
వచ్చునెడం బలి,భక మెఱుంగక బీర ముల
పలుకుదు తోడ్తోన్
భార. ఉద్యో. ౪. ౧౯౯.

విణ కఠినము.

సీ. బీరంపుం జనుంగవ బిగువు జాఱంగం బాఱె...
చంద్రా. ౧. ౯౮.

జ బీరగాండు

బీరాంజీ. స క్రి తుడిచి కుప్పచేయు.
(చి ని., ళ ర.)

బీరిజము. వి (సం బీజమ్) అండకోశము.
గీ వృషణములు బీరిజములు నా నెలయు
ఆం. భా. ౨. ౧౩౬.

బీరు(వ)వా. వి అంతస్థులు గా అడ్డుంల్ల లమర్చిన
బీగపు పెట్టె (ళ ర)
ఉ చెంగట బీరువాగముల చెల్వము గల్గిన
కేలిగేహ సీమన్ కువల ౫ ౧౦౨

బీఱ. వి ౧. ఒకానొక తీంగ, కోశాతకీ క్లీ.
(దీనిభేదములు.-ఊరబీఱ, గుత్తిబీఱ, చేంతిబీఱ,
నేతిబీఱ మొ॥)
సీ. బీకర బీఱ నా నెలయుం గోశాతకి ...
ఆం భా ౨. ౬౦.
గీ. బీఱపండ్లును బిచ్చుక బీఱపండ్లు . .
కాళ ౩ ౬౮
గీ బీఱపువ్వులం బోనిటంకి, పాలువాటులు
నించి యాస్థానిం గట్టం అను. ౨. ౫౫
విణ పెద్ద (చూ. బీఱపేడలు మొ॥)
బీఱకాయచిక్కు = విడివడని సమస్య,
ద్వి ఎక్కడం దీరని యీ బీఱ కాయ, చిక్కు
డా నీతని చేం దీరునెట్లు .
ద్వి. పరమ. ౫. ౩౬౨.
జ. బీఱపేడలు. బీఱనరము.

బీఱపేడలు. వి. బ (బీఱ + జడలు) పెద్దజడ
ముత్తము.
క. తెకాకోకపుం దీంగలుం, చేలికలుం గకొన
ములును బీఱజడలుం దాం, దా లం బు
నెట్లొగ ... కళా. ౩. ౪౨.

[బీఱన]రము. వి (బీఱ+నరము) పెద్ద నరము
సీ. ఱెలుంగువఁ, బెలుగు మూఢవాక్య
మును బీఱనరంబుల తోడి కుక్షి యుం,
దూలెడు వక్రదంతముల నోరు ను గల్గి
యొకండు పుట్టినన్ . వి పు ౨ ౧౩౪
ఈసరోజల్లి చందమున నొక్కట బీఱ
నరాలు దేరఁగా మనుచ ౪ ౩౫
పిఱుముల చూపులుం దఱచు బీఱనరంబుఁ
గల్గు రూపమై ఉ హరి ౨ ౧౨౬

బీఱ. అ క్రి ౧ ప్రలపించు, ప్రేలు
అతిముతి రుద్రు కొంత చెడనాడెదు
సోమము ద్రాగి యున్కి నై, రొఱుఁగక
బీఱిదో కు సం ౨ ౧౭౧
(బీఱు అపభ్ర)
౨ రేఁగు, చెదరు
గీ. క్రూరపుఁ జూపులన్ నిడువ కోఱలు
నుగ్రపుశోకము నెగ్గుటను, జేరన కోరమీస
ములు బీఱిన కన్బొమలుం గల్గియు,
పారిన బ్రహ్మరాక్షసుఁడు
భోజరా ౪ ౧౧౫
బీఱ ౧ అధికము (చూ బీఱెం) ౨ బల
హీనము. (చూ బీఱువాఱు) ౩ వ్యర్థము
(చూ బీఱువోవు)
బీఱువడు, బీఱువాఱు, బీఱువోవు
బీఱెండ

[బీఱ]వడు. అ క్రి (బీఱు + పడు) ౧ కిఁగుడు
[పడు]
. శరీరిఁ బులుఁగు పిలువని, పేరఁట మేతె చి
చెవులు బీఱువడన్ వే.సాగ చెప్పుఁగ
వేం పంచ ౧ ౬౯౩
౨ వ్యర్థమగు.
౨ తలఁపుల చిక్కి బీఱువడి కొల్మల పెల్ల
గిలంగ హరి. ఉ. ౩ ౯

[బీఱు]వాఱు. అ క్రి (బీఱు + పాఱు) ౧ బల
హీనమగు, నిస్సారమగు. ౨

సీ రాధాసుతుం దుర్గగర్వుఁడు గుండలములుఁ
గవచంబుఁ బోవుట కారణము గ బీఱు
వాఱిన వాఁడు భార ఉద్యో ౪ ౨౩౪
౨ ప్రలాపించు, పలవించు
గీ వంక రైన తలం పెల్ల వసుమతీశ, యరయ
మృత్యుపదం బగు నార్జవాన్వితంబు బ్రహ్మ
పదం బిగతి తథ్య మేల, యీఱతాఱతలం
పుల బీఱువాఱ భార అశ్వ ౧ ౧౦౫
శ్లో కిం ప్రలాపః కరిష్యతి
సం భార అశ్వ ౧౧ ౪
౩ రేఁగు, చెదరు
ద్వి ఈఁగ పైఁ బడ జాఱు నీ యిందువదన,
బాగైన పాపటపై బీఱువాఱు
ద్వి హరిశ్చ పూ ౧౭౦౧ పం

బీఱువోవు. అ క్రి (బీఱు + పోవు) ౧ బల
హీనమగు, నిస్సత్త్వమగు
గీ బీఱువోయి రస్యఁబులు మాఱు మొగము
వడిన భార భీష్మ ౩ ౨౫౭
వ ఉద్యానంబులన్ జానుసుం జను నమ్రవాటి
, రథుని రథ వేగఁబునకుఁ గాక నీరువట్టునం
బీఱువోయి సైనికు లంతనంత నిలిచిరి
కృ శకుం ౧ ౭౭.
అ మంత్రివర్య, లోకఁడు సనిన త్రోవ
నొక్కఁడు వోపక, బీఱువోయి పదరి
పాఱుటయును ఉ రా ౩ ౨౪౪.
౨ జంకు, వెనుదీయు
మ కని రాధేయుఁడు దివ్య బాణ నివహాలిం
గాంతేయు సైన్యంబు నెల్లను నొప్పించిన
బీఱువోయి పది భార కర్ణ ౨ ౩౭౯
చ ఇందుక నైఁచి పెంగ నోకిసన్, నిలు
వక బీఱువోయినను నీవు కనుంగొనఁ గూల్తు
మిద్దఱన్ . హరి. పూ. ౯ ౫౩.
౩. పరాఙ్ముఖమగు, విముఖమగు.
సీ కవ్వడి యేచి మార్గణ చయంబుఁ పెల్లడరిం
చిన బీఱువోయె.... భార. కర్ణ. ౨. ౨౩౫.

శ్లో. విముఖీకృత్య సమరే సుశర్మాణం ధనం జయః సం భార కర్ణ ౪౫ ౪౭
సీ కాఁగిలించిన లోను గాక వెగ్గల మైన భీతిచే మిక్కిలి బీఱువోయి
మొ రా శాల ౩౪

౪. వ్యర్థమగు, వృథాయగు, విఫలమగు
సీ పెరిగి దట్టంబు లై బీఱువోక తనర్చి సకల సస్యములు దున్న కయ పండు
రాజ చ ౧ ౫౩

గీ ప్రతినవబ్రహ్మచర్యాప్తి ధవ్యతరత, పోబలంబునఁ గడు బీఱువోని గోఁచివాఁడు
హ న శి ర ౧౭

గీ. బీఱువోయె వనంగను మీఱు వ్యర్థ, మాయె ననుటకు
ఆం శా ౩ ౧౧౭

బీతెండ. వి (బీఱు + ఎండ) వెంపెగు వెండ. తీక్ష్ణమగు వెండ
సీ బీ తెండతాఁకున బీటలువాఱిన పచ్చి గోడల మాడ్కిఁ బగిలె దిశలు
వార ఉద్యో ౪ ౧౧౨

సీ సమీరణుండు, పుట్టి తీవ్రత నేఁ బెట్టుగాఁ జఱచుచు విసరె బీతెండతో పెసఁగె నుమ్మ
హరి భ్రా ౩ ౧౭౦

సీ రిపు(ప్ర)తీపం బైన నీ ప్రతాపంబుతో హెచ్చుకుండా డె బీతెంప వేఁడి
సైప చ ౯౧.

బు

బుంగ. వి చిన్న మూతి గల కుండ.
ఉ పన్నీ రపరంజి బుంగలను నించి
వేం పంచ ౪ ౩౪౧.

గీ గట్లు,బుంగయును బూని తనమేని పొల సుకంపు, లలముకొన వీరభావానువాహ్యయమున, కపటచండాలవేష సంకలితుఁ డగుచు.
హరిశ్చ ౪. ౭౧౩

గీ. పొలుపు మీఱంగఁ దృణరాజభూరుహములు, యగ్రముల నున్న బుంగల యాసవంబు, నొడిచికొని తెచ్చు . సురా.౫౩

జ : బుంగ నామము, బుంగ పురుషు

బుంగనామము. వి (బుంగ + నామము) నడ ఎడము లేక తీర్చిన తిరుమణి. (శ ర.)

బుంగపురుషు. వి (బుంగ + పురుషు) తుచ్ఛ జంతువిశేషము.
సీ గులకరింతయు నీరుగుట్టు శంఖనఖంబు పు కాని ననిమిరి బుంగపురుషు
హంస ౪ ౧౫౭ (క్రొత్త ప్రతిపా)

బుక్క=బుక్కా, బుక్కాము. వి (క బుక్కి హిం బుక్కా) గంధపొడి, సుగంధచూర్ణ: పటవాసకము. (వస్త్రములకు వాసన కట్టె గంధపొడి శ ర)
సీ.కలితమై తరుముఖ గలితమై విరిధూళి పెంఱ గొక్కపు బుక్క నింప వలదు
అచలా ౨ ౯

బుక్క. సం. వి. ఆ స్త్రీ ౧ గుండె, హృదయము. ౨. అగ్రమాంసము. (సం.వి.స్ పు అని వాచ)

బుక్కనము. సం. వి. అ న. ౧. మొఱుఁగుట అఱచుట, కూ పెట్టుట ౨ మృగముల కూఁకుక్క మొఱుగు

బుక్కము. సం వి అ పుం న ౧ హృదఁ మందలి మాంసపిండము, గుండె (క్రొత్త. నందు ప్రసిద్ధమైన మాంసము) ౨ అగ్ర మాంసము ౩ హృదయము. ౪. ఛత్రము ౫ రక్తము వి అ పుం. ౧ మేఁక భాగము ౨ సమయము.

బుక్కసుఁడు. సం వి అ పుం పుల్కసుఁడ చండాలుఁడు

బుక్కా = బుక్క.
సీ. పునుఁగుఁజట్టంబులు బుక్కార జంబు పొంకమై మాఁగిల పొంతఁ దరలి
హంస. ౧. ౯

గీ గంధచూర్ణంబు చెలఁగు బుక్కా యనంగ,
గంధపొడి యనఁగాను బుక్కా యన
భిధ ఆం భా ౨ ౧౬౨

జ బుక్కావాఁడు

బుక్కాము = బుక్క. వి గంధపొడి
రగడ చెలఁగ యీ గీదంగినీకై బుక్కాము
చిలుకు నీ పుష్పాల్ల చెంచెతల బుక్కాము
మనుచ ౩ ౭౪

శా అక్కా యీ గురిజెంద పందిరుల చాయం
గంటివే మంజరుల్ గిక్కాలంకష
కాంతితో మనల నుద్దేశించి సౌరభ్యముల్
బుక్కాముల్గ నొసంగుచున్
విప్ర ౨ ౬౦

బుక్కారము. సం వి అ పుఁ ౧ సింహ
గర్జనము సింగిపుబొబ ౨ మృగముకూఁత

బుక్కావాఁడు. వి (బుక్కా + వాఁడు) గంధ
పొడి లోనగునవి అమ్మువాఁడు (శ ర)

బుగడ = బొగడ. వి (క బగడి) ౧ అఁడు
వారు కొన చెవిని ధరించెడు భూషావిశేషము
సీ అలికమంటెడు ముంగురులఁ గెంపుబుగడల
చెవిచాయ కడుకొన దవుల దువ్వి
సమీర ౩ ౨౦౭

చ బుగడలు సాను తీఁగె మెఱుపుల్గొను
కమ్మలు సొగసు దలిర్ప నచ్చెలియ
సొమ్ముల చెమ్మెల నొప్పు చెంతయున్
హంస ౨ ౧౪౪

౨ బిడిపి బొప్పి
సీ ఒగిదొట్టి మిట్టలై బిగువులై బుగడలై మొగ
డలై నిగనిగన్నిగల సొగడి
నరస ౫ ౧౧౩

౩ తటాకజలనిర్గమస్థానము చెఱువులోనుండి
నీరు బయటకు పోవు తూము
గీ కర్ణభూషణమును దటాకజలనిర్గమస్థలంబును
బుగడ నా మనుచు నుండు ఆం భా

౩ ౫౪ (ప్రాఁతప్రాఁతప్రతులపా బొడగ
క్రొత్తప్రతిపా)

బుగబుగ. వి (క బుగబుగా) ౧ (నెత్తురు
మొదలగునవి) ఒలుకుట పొఱుట మొదలగు
వానియందగు ధ్వని కనుకరణము
చ చేతినాఁగటం దగిలిచి కోఁర కెత్తి
బెడిదం బడరన్ నడుగ్రొత్తి మొత్తినన్
బుగబుగ నెత్తు రొల్క నిల బోరగిలం
బడె భాగ ౧౦ ఉ ౯౪౩
క బుగబుగ మంచు గర్భజలపూరము ఘూర్ణిల
హర ౬ ౬౨
ద్వి మొగమున కేవురు మురువు నటింప బుగ
బుగ నిగుడ నూర్పుల బొగ తెగియ
ద్వి వారిశ్చ పూ ౧౧౫౬ పం

౨ పరిమళము వ్యాపించుట కనుకరణము
సీ బుగబుగవాసనల్ నిగుడంగఁ గొమ్మావి
యది మెచ్చి మోము ముద్దాడ వలదె
సారంగ ౨ ౯౭
ద్వి బుగబుగ వను తావిపువ్వుల వరుస లలిత
మౌ ఒట పుబిళ్లలమార్యపటము గలచందు
వయును
ద్వి శ సా ౧ ౨౧ పా ౧౫ పం
చ బుగబుగతావులం బొదలు పుప్పొడిచే మక
రందధారచే విప్ర ౩ ౨౬

౩ పరిమళము ఐశ్వర్యాదులవలనఁ గలుగు
మిట్టిపాటు
సీ మృగనాభి నికరంపు బుగబుగల్ గ[illegible]
చోటఁ జదలేటి తుంపురుల్ చదరుచోట
మనుచ ౩ ౧౧౧
సీ మృగనాభి తిలకంబు బుగబుగల్ గల
లలాటముపై మృదూర్ధ్వపుండ్రంబు దీర్చి
విజ వి ౨ ౭౧
గీ ఇంత కిట్టి సమయ మెవ్వరికి లేదు నేఁటి
యామని బుగబుగల్ నీకు సత మొ, కాల మిటు
వలె నుండునె కాలకంఠ,కంఠ గరళ కళంక
రా కాళకాంక గా వి ౪ ౫౦

బుగులు. అ. క్రి వ్యాపించు.

సీ. నెమలికంఠి, సురటీలు కర్పూర చూర్ణ
తాంబూలంబు లగరు గంధము తావి బుగులు
కొనఁజి, పన్నీరుచెంబులు . .
పానందో ౧. ౧౩౮

వి. గుప్పునకొట్టువాసన, సువాసన (చూ బుగు
లుకొను)

జ బుగులుకొను, బుగులుపుచ్చు, బుగులుపోవు.

బుగులుకొ(ల్కొ)ను. అ. క్రి. (బుగులు +
కొను-స్వార్థమున) ౧. వ్యాపించు

సీ బుగులుకొంచును దావి దగ నామతించు
కస్తురికీనిద్రాఁకల దుప్పటములు
యయా ౪ ౧-౨౦.

చ విప్ర మిథునంబుల కిచ్చిరి దివ్యవాసనల్,
బుగులుకొనంగఁ జేసి నయపూర్వ మనో
హర వీటికావళుల్ రాజ. చ. ౩.౧౮౦

ఒగడ కొమ్మ యిక్కడ బుగుల్కొని యొ
నేలాలతలు ఉ రా ౬. ౬౧.

౨. అతిశయించు, విజృంభించు

గీ దంటమోములదేవర దనివి దీఱ, బుగులుకొని
పెక్కుఁ దద్ద యబ్బురము గాఁగ
అచ్చ. రా యు ౨౮౦

వ జిగి మిగులు తీగలదొర నిగనిగల మిగుల
బుగులుకొను నెగులునన్ వసు ౪ ౨౩

౩ చిప్పిలు, పైకిలేచు

ఉ వీలక కాల జిహ్వ్రిముఖ వీరులు మున్న కుశా
శుగాహతిన్, గూలిరి రక్తధారలు బుగు
ల్కొన లక్ష్మణుబ్రోల
శై భా. ౭ ౧౯౩.

బుగులుపుచ్చు. స. క్రి. (√బుగులు పోవు)
బయలుపఱచు.

ద్వి ఇం కొక్క భయము, పుట్టుచున్నది
మాకు భూపాలపుత్రిఁ, బట్టి రొజ్జలు గాసిఁ
బఱచి రటంచు, బుగులుపుత్తురో మీరు
పురిలోన వనుచు...
నవనాథ. ౩. ౧౫౧. పా. ౧. పం.

బుగులుపోవు. అ. క్రి. (బుగులు + పోవు) బయలు
పడు (చూ. బుగులుపుచ్చు.)

బుగులుబుగులు. వి (క బుగిల్ బుగిల్) నీళ్లు
పొం॥పై కెగయుటయందలి ధ్వని కనుకరణము.

వ బుడబుడాను కారంబులై బుగులు బుగు
ల్లను చప్పుళ్లతో నురువులు గట్టుచు జలంబు
లుప్పరం బెగయ . భాగ. ౮ ౫౫

వ మిగులు వగల బుగులు బుగులున నెగసి
యొగిసి మనుచ. ౩ ౯.

బుగుల్లు. వి. మండుటయం దగు ధ్వని కను
కరణము.

ద్వి. పొడఁగాంచి నందనుఁ బోడఁ గానలేక,
కడుపు బుగుల్లనఁ గడఁగు శోకాగ్ని,
నడలుచు . నవనాథ ౨ ౯౧. పా.
(భుగల్లన ముద్రిపా.)

బుగ్గ[1]. వి (క బుగ్గి) ౧ చెక్కిలి, దౌడ, చెక్కిలి
లోపలి భాగము

వ ఇప్పుపూ పొంగ్గలం బోని బుగ్గలందు
మనుచ ౩ ౨౮.

చ వనదేవతల్ సురన్, ధరవతుకొంథు పెల్లను
వనల్ గనఁ గ్రాయఁగ నించు బుగ్గలన్,
దొరసె మధుప్రపూర్ణత మధూకములం
బృథు పాండుపుష్పముల్
అము ౫ ౧-౨౫

సీ పుక్కి పుక్కిలి బుగ్గ నాఁగ గండూష
మౌ ఆం భా ౨ ౧౪౩.

జ బుగ్గరించు.

బుగ్గ[2]. వి. (క. బుగ్గె త. పుక్కై) ౧. సంతత
ధారగా నీరూపై కుబికెడు పర్వతాదులందలి
స్థలవిశేషము.

వ. మఱియుఁ బ్రతిబింబితారుణ తరుణ కిరణం
బుల నిగ్గుల దేరు నీరు బుగ్గలఁ జెన్నారి
వినోదపరాయణంబులై వడయాడు కాటుక
కొండలకరణి... చంద్రా. ౨. ౮౪.

సీ. ఊటకాండము బుగ్గ యుదకంబు జల
పుష్కర్షము నదప్రవాద శంబరంబులు .
కాశీ ౩ ౨౨౪.

౩ ముద్బుదము, నీటిబుడగ

సీ. ఉబ్బు బుగ్గలు గబ్బిగుబ్బలు గాఁగ బిత్తుర
మైన తరఁగలు దరులు గాఁగ
యయా ౨ ౪౨.

క పురి రాకొమరుల కీర్త్యం, బరవాహిని
భుజగపురికి బలువిడిఁ జని యం, దిరవుకొన
నెడము చాలమి, మరలినతతి బుగ్గ లన
నమరు సౌధంబుల్. సాండు ౧ ౧౦౪

ద్వి గగనాంబు రాశి బుగ్గలు పుట్టి యడఁగు,
పగిది తారలు పలపలఁ గ్రుంకఁ దోడఁగె..
ద్వి. పరమ ౪ ౩౧౫ పొ

బుగ్గరించు. అ క్రి (√బుగ్గ) ౧. బుగ్గ
లుబికించు

ద్వి బొమ లెత్తుచుచు బుగ్గరించుచును, దమ
కించి దాఁటుచు దండ యిచ్చుచును
పండితా పర్వ. ౩౭౧ పొ.

౨. కొంచెము వికసించిన దగు.

ద్వి క్రిగ్గాలి దూలఁ దాకినఁ బొంగి తుదలు,
బుగ్గరించిన యట్టి మొగ్గపుష్పములు
బస పు ౪. ౧౨౬

బుగ్గి. వి బూడిద, దుమ్ము, ధూళి

(మన్మథదూషణము) గీ . తెరువరులను, బూని
రోఁకుటె నీపూన్కి బుగ్గిగాను ..
నీలా ౩ ౧౮.

గీ దుమ్ము దువ్వ దుమారము క్రుమ్ము తుమురు,
దవ పదటు బుగ్గి నాఁగను దనరు ధూళి
ఆం. భా. ౨. ౨౨౦

బుగ్గు. వి. ౧. పరిమళము వ్యాపించుట కను
కరణము.

ఉ. డగ్గఱ మేదినీ పరి బృఢప్రవరుండు సువర్ణ
పాత్రలన్, బు గ్గన దివ్య సౌరభవిభూతి
రొలర్పఁగ సాక్కరించె .
శైవ. ౭. ౧౦౭.

౨ అకస్మాత్తుగా పుట్టుటయం దగు
కరణము.

ద్వి. విపినాంతరంబున విహరింప నంత, ర
తదీయ తనోపకంగమునఁ, బొలుపా
నిలో బుగ్గనఁ బొడిచి
పండితా పర్వ ౩౭౬

బుచ్చి. విశ చిన్న, అల్పము (శ ర)
జ బుచ్చిగాఁడు, బుచ్చివాఁడు

బుచ్చిగాఁడు. విశ (బుచ్చి + కాఁడు)
వాఁడు (శ ర)

బుచ్చివాఁడు. అ క్రి (బుచ్చి+పాఁడు)
వోవు (శ ర)

బుజ. వి (సం భుజః) ౧ బుజము

చ ఉత్పల చ్ఛదో,జ్జ్వలతకు గోల్క
బిసవల్లి సముద్భవ సౌకుమార్యకం,దా
కంబుజల్ బుజలు తత్పురి కన్యక
లెన్నఁగాన్ నమ ౧

౨, వట్రువతనము

వ కందర్పకళల చెన్నునం బూవు
యొత్తున సోగ తీఁగెలబాగున బ
బుజంబులను పాఁడు ౩

౩ సున్న (చూ. బుజయిడు)

జ బుజయిడు, బుజశైచు

బుజపత్తిరి. వి (సం భుజపత్రః) వృక్షవి
ఒకానొక చెట్టు (శ ర.)

బుజేము. వి. (సం భుజః) బాహువు

సీ ఒంటికాల బుజంబు నూర్ధ్వంబుగ
తడవుగా నిలుచుండి తప మొనర్చు
హరి

క. గొబ్బున లేచి బుజంబులు,
జఱచుకొని నీలా ౩ ౬౨

సీ. భుజసమాఖ్య యగు జబ్బచట్ట బుజం
ఆం భా ౨

బుజాలు మూఁడగు = ఒడలుపొంగు

గవానిఁ గనిరి శంభుని, పగవానిం బోని
నిఁబట్టపుదేవుల్, జగతీనాయక నాపుఁడు
ముగ మొక యింతయు బుజాలు మూఁడయి
కొ్కన్ సారంగ ౧ ౩౯
బుజము పుట్టువు.

పుట్టువు. వి. (బుజేము + పుట్టువు) బాహు
క్షత్రియుఁడు

తనయున్కి పట్టున కత్తెలఁగున,
యి పుట్టువుకుజ్జ బెబ్బులఁలఁ దెచ్చి,
నియఁ బూజ లొసంగి యత్తపనిరాయఁ,
తెఁ దా ఒన్న మొనరించు నదనువందు.
ఆచ్చ ౦॰ బాల ౧౨౩

ము. అ క్రి (బుజే + ఇడు) బున్నమట్టు
గువ యాగంబు లెల్లను దగ సృజించి,
ఘంతఁ దపెప్పు చూచుచో నబ్జభవుఁడు,
సై తోఁచుచున్న మధ్యంబునందు,
జయిడిన చందమున నాభి పొలుచు మిగుల.
భోజసుతా ౨ ౨౭

పుఁ బయుఃమ్ములఁ, దనరార
సావధాన మతిం గన్గొని కా
దబ్బఱ,యని బుజయుడు పరిది
గిన కలరున్ చంద్రా. ౪. ౧౩౨.

చే. స క్రి. (బుజేలు + కైచు)
టు, కుండలీకరించు
వ్యంభరాభోగ విధిధమూర్త్యంతర స్ఫురి
నుభావంబు బుజలుకైచి
పాండు ౨ ౧౧.

రె నిల్చినయప్పు చవిరె వ్రాయఁగ
యి బుజకైచె వేమాళ్ల పూటలెక్క
బహు. ౫. ౯౭.

= బుజ్జవము. వి ఉపలాలనము.
జగించు.)

స క్రి. (√బుజ్జగము. క. బుజ్జఇసు.)
లాలించు.

గీ. పోపి రా యెల్లవారి శాపోశనములు, నారగిం
పుఁడు రెండు మీ కమృతమస్తు, ప్రౌఢ
పోయెను ఛాం డని బుజ్జగించి, మ్రొక్క
యంజలి యొత్తె నమ్మునుక పణఁతి.
భీమ. ౨ ౧౩౪.

ద్వి. లజ్జయు సిగ్గును బుజ్జగింపంగ .
బస పు. ౪. ౧౯౪

క గామను కోక ముడుగఁగఁ, గృతమతి
బోధించి బుజ్జగింపుఁడు మీరల్.
భా రా. కిష్కిం. ౭౮౧

౨. స్తుతించు, పొగడు.

సీ వాక్యాసనుం డనువాని నిక్కంబుగా నల
బ్రహ్మదేవుఁడే యని నుతింతు, శ్రీనాథ
విఖ్యాతఁ జెన్నొందు బుధవర్యుఁ బురుషో
త్తముఁ డటంచు బుజ్జగింతు. కృష్ణ. ౧ ౧౧.

బుజ్జగింత. వి (బుజ్జగించు) ఉపలాలనము
ద్వి. బుజ్జగింతలఁ బోరి బొంకు మాటలను,
మజ్జాతు లగు వారి మాటలు గావు
ద్వి వారిళ్ళ ఉ. ౭౭౩ పం

బుజ్జగింపు. వి (√బుజ్జగించు.) ఉపలాలనము
చ కూరిమి చాలగఁ బుట్టఁ జేయు నేర్పులు
గడ లేని కూటములఁ బొందగు మాటల బుజ్జగిం
పులన్, గలసి పెనంగి రొక్కటను గాంతుఁడు
గాంతయు నొక్కభంగులన్ ధనా ౨ ౯౦

బుజ్జవము = బుజ్జగము. వి. ఉపలాలనము.
క దానికిఁ బేరు సుదర్శన యన్నరనాయ
కుండు సంప్రీతి మెయిం,బెనిచి తన యగ్ని
హోత్రం,బునఁ బరిచర్యలకుఁ బనిచె బుజ్జ
వములతోన్. భార. అను. ౧. ౪౭.
చ. చెవుడుపడంగ నల్గడలఁ జీరుచు న న్నొక
రెందు చేవి మీ, రిది యది యంచు బుజ్జ
వము లిన్నియు చెన్నఁగ నేల.
కు సం. ౭. ౭౪౭.
దండకము బుజ్జవం బొప్పగా బొజ్జలో
నొక్కపజ్జన్ జగజ్జాలమున్ ...
కాశీ. ౧. ౫౨.

బుటా. వి. (హిం. బుటా.) వస్త్రముల మీఁద నేయు పువ్వు

ద్వి. జరి బుటా చీరయు జాళువా అవికె
ద్వి క సా ౧ ౧౪. పా ౨ పం.

బుటుకు. వి. మునుగుటయం దగు ధ్వని కను కరణము

సీ. కమలాప్తుఁ డుదయింపకయు మున్న బుటుకున మునుఁగు సంగమతీర్థమునకు నేఁగి .
పాండు ౫ ౨౮౬

బుట్ట = బుట్టి. వి (సం పుటః,క. బుట్ట) పుష్పాదు లుంచెడి కరండము (శ ర)

సీ పిబ్బి పల్లిక నాఁ బ్రసేవ విశేషమా బుట్ట పుట్టిక పుట్టి పుటిక యనఁగఁ, దనరును బిట కంబు ఆం భా ౨ ౨౩౯

(పుట్ట అపముద్రి, బుట్టిబ్రౌఁఠ, ప్రాఁఠప్రతిపా.)

బుట్టి = బుట్ట. వి (సం పుటీ, క. బుట్టి, బుక్కి) పుష్పాదు లుంచెడు కరండము

శా. తారా ప్రోష్ఠులఁ గాలనాథుఁడు వియద్వ్యాకాశ వేఁటాడి ప్రాప్తారంభం బను బుట్టిఁ బెట్టి నులివాయం గుంజ యీఁ దాటెఁ జె,న్నారన్ బైచిన జాలదో యనఁగ శోభాకింశుకత్వంబునన్, దారా నాయక మండలంబమరె న స్త్రగ్రావ కూటంబునన్
కాశి ౪ ౯౬.

సీ పెట్టిసారము పట్టి బుట్టలోఁ దులపిని జత నంబు భానువాసరము తీపు విప్ర. ౩.౩౪.

సీ. గణనమీరిన శార్ఙ్గ గుణములు హృదయ సంపుటి నించు క్రియ విరుల్ బుట్టెఁ బెట్టి ..
పాండు. ౨. ౧౩.

బుట్టిక = బుట్టి. వి. (సం. పిటకః. బుట్టి + క స్వార్థమున) బుట్ట

ద్వి. కలవరంబున బుట్టికలఁ జేరఁ బట్టి .
ద్వి. క. సా. ౨. (శ. ర.)

బుటెం. వి. కులసాధన విశేషము.

గీ. గొరకను కుగాలమును గ్రద్దగోళ్లు బ్బి చూరి బాడా ధరించు నవ్వీరుఁ డెప్పుడు
హంసి. ౧. ౨౦

బుడకోడి. వి. నీరుకోడి. జలకుక్కుటము.
(శ. ర బ్రౌ

బుడగ = బుగ్గ. (సం. బుద్బుదః శ. ర) బుద్బు దము

(వ్యవ) ఆ నీటిపై బుడగలు తేలియున్నవి

బుడజౌలు. వి వనకంటక గుల్మవిశేషము.
(చి ని

బుడబుడ. వి ౧ క్రక్కుట నీటినుండి పైకి లుట మున్నగువానియందలి ధ్వని కనుకరణ

క బుడబుడ నెత్తురు గ్రక్కుచు, విడి ప్రాణములు దైత్యవీరుం డంతన్
భాగ ౩ ౪౦

క రుధిరము వాతిం, బుడబుడఁ గ్రక్కుచు యసురఁ బ్రసమిం బడిరయన్
సమీర ౧ ౧౪

గీ బుడబుడ ధ్వని నెపలు బుద్బుదములందు
మనుచ. ౪ ౧

ద్వి పొడఁగన్నవా రెల్ల బుడబుడఁ బొక్క నడలుచు మగిడి గృహంబున కరిగ
నవనాథ ౨ ౧౦౧. పా ౩ ప

౨ బొబ్బలు లేచుటయం దగు ననుకరణ

ఆ అడుగు లెండ బుడబుడఁ బొక్కి నిర్ఘ రాంతరముల నిలుచు భార ఆ ౨. ౯౪ (శ. ర పా పొడవడ-ముద్రిపా

బుడమ. వి. ౧. ఒకజాతి చేఁతిదోస, తిక్తోర్వా రుకము. శై.

ఆ. వచ్చి వీరు వారుఁ జొచ్చి విచ్చలవి బుడమతోట పీటిబుచ్చినట్లు, తెడుదినము దనేక వస్తువులును, గొనుచు నేఁగి రి గొనలు సాఁగ హ్యా. ౮. ౯

సీ తిక్తోర్వారు కాభిద చేఁతిదోస యన తెలఁగుచుండు, బుడమ నాఁ దగి నెప్పు ... ఆం. భా. ౨.

౨. సస్యవిశేషము. (బుడుము అని. శ. ర.)

సీ. చిరుతరి పచ్చగన్నెర తీఁగమల్లియ బుడమ రాజనము నాఁ బోలుపుగాంచు, వ్రీహి భేదంబులు. ఆం. భా. ౨. ౨౩౪.

౩. ధాన్యవిశేషము

క. బుడమలు బొంగఁ బ్రాలు
హంస. ౪. ౧౨౭

బుడమము. వి. పొదలు

(వ్యవ.) వాఁడు నాలుక బుడమమునకుఁ బోయి కొని వచ్చెను. నీ చెవులు బుడమము లంటఁ జాఁగగోసెదను. (శ. ర. గ్రా.)

బుడి. క. తొట్రుపాటు. (చూ. బుడిపడు.)

౯. బుడిపడు.

బుడికిస్సు. వి. బాలక్రీడా విశేషము. (శ. ర.)

బుడిగ(గె). వి. ౧. బుడ్డి, చిన్నమూతి గల చిన్న కుండ

గీ. పాల బుడిగెలు వడిసెల బ్రాఁతమెట్టు ...
హంస. ౨. ౬౭.

గీ. కాఁగు ముజ్జిగముంతయుఁ గడవ గూన, బాన పెనలయు బుడిగెలు పరపుచట్టి ..
హంస. ౫. ౧౧.

గీ. అల్పముఖ భాండ నామధేయంబు చెలఁగు, బుడ్డి బుంగ బుడిగ నాఁగ ..
ఆం. భా. ౨. ౨౪౭.

౨. కమండలువు.

సీ. పొసఁగుఁ గమండలు బుడిగ యనంగను బుడ్డిగ యనఁగను బుడ్డి యనఁగ, బొఱె నాఁగను ... ఆం. భా. ౨. ౧౬౬.

౩. ఎద్దుమీఁది కొమ్ముకొప్పు పిడ్డ. (శ. ర. గ్రా.)

బుడిగి = బుడుగు. విశే. బాలుఁడు, పొట్టి వాఁడు. (శ. ర. గ్రా.)

సీ. బుడుత గుజ్జు బుడత బుడిగి... ఆం. భా. ౨. ౧౨౩. (బుడికి బ్రాఁత ప్రతిపా.)

బుడిపి(డ్పి). వి. ౧. దేహమునందు ఉబ్బుగా లేచెడు బొబ్బ. (శ. ర.)

సీ. దళ పెక్కు గాత్రంబు చెలువు దప్పక యున్న బుడుపులు పేన్చ నేర్పడక యున్న ...
కాశీ. ౩. ౧౬౬.

క. సిగ్గుపడి నిడుద బుడుపులఁ, బొగ్గుకరెం బడిన వజ్రముం గని సురరాజ్, జగ్గణములతోఁ దన ధృతి, యుగ్గడుపడక్ చే పితామహునికడ కరిగెన్
కళా. ౧. ౨౦౯.

౨. వృక్షాదులం దేర్పడు గ్రంథి, ముడి

గీ. కంతి కణుంతి బోటు ముడి గుబ్బ బుడిపి ముదుక యనంగను బొసఁగు గ్రంథి..
ఆం భా. ౨. ౬౪

చ. నడుమ సరింత లేక మలినంబును గూడక లోను బ్రిందుగాఁ, బుడుపులు బోక ఒప్పెడు రుచి చిప్పలోఁ బడిన యా భువ తోయకణంబు ముత్యమై, పుడమి ననర్ఘ్య రత్నమునఁ బోలు సముజ్జ్వల కాంతి చంద్రికన్.
రత్నపరీక్ష. ౪౬.

బుడిపె. వి. ౧

ఆ. తిలలు చల్లి బోరఁగిల చట్టి...యు,వ్రాఁగ యడంగినంత బుడిపె లెల్లఁ, జన్నశాల మనిచి కన్నుల సెదసెడఁ, బిదుప మూర్ఖ నేత్ర పీడ యడఁగు. (చికి. చి. వి.)

బుడిబుడి[1]. విశే. ౧. అస్పష్ట ధ్వని కలది.

స. ఆడఁకుడ లేమి వల్క యురియాడుట కొండొరుఁ గూడ కుండుటన్, బుడిబుడి మాటలాడుటను అప్పుడు మారిఁ బట్టు సంకులము పుట్టు సాత్యకి నిల్చియుంచుచున్...
భార. ఉద్యో. ౩. ౨౯౨.

౨. తొట్రుపాటుకలది.

క.. .బుడిబుడి నడకన్, గదలుకొని పెకమ లెడసెడ, నడుగడుగున భయము పడుచు నడ పుల నడుమన్.
అచలా. ౩. ౪౦.

క. గడగడ వడఁకుచు నభవుని, మదికుత్స్య భయంబు పొంగ మదమును మదిలోఁ, దడఁబడ గడిబిడి యొదుగని, బుడిబుడి బ్రొంక్కు లిడి హస్తములు మొగిచి పెసన్.
శ్రీరం. మా. ౪. ౨౭.

ఉ గురుజనంబు లేమఱిన సందడిం బడి యప్పు
డంతి బుడిబుడి నడలతో నగరరక్షాధిక్షేప
దక్షం బగు సాహసంబు ఎహోయంబుగా
సముద్యుక్తుల పరణిం గైకొని శుక ౩ ౩౦౨

౩ కృత్రిమము తెచ్చిపెట్టుకొన్నది

క ఒడలు వసివాళ్లు వాడన్ జడయూర్పు
విగిడ్చి మెల్లనె కరాంబుజ మయ్యెడ నూఁది
లేచి బడిబడి బుడిబుడి యడుగు లెసంగ
భూవరుతోడన్ సారంగ ౨ ౨౧౫

క అడుగులు పుడమిని వడి నిడి గుడుగుడు
మని నడచి కొట్టుకొని ఎడి నాకిల్లడుము
గొని బెణకె నంచని బుడిబుడి యేడ్పులను
క్రమము వొందిన్ రీతిన్ పార్వ ౪ ౧౨౩

ద్వి చిడిముడి హూనముల్ చికిలించుటలును
బుడిబుడి జపములు పూస లెన్నుటలు
పండితా దీక్షా ౫౭ పా

౪ అల్పము కొంచెము

ద్వి కిదుకుచుఁ జిన్ని కొంగేలఁ జైకొంగుఁ గది
యించి బుడిబుడి కన్నీరు దెచ్చి
ద్వి హరిశ్చ పూ ౨౩౪౨ పం

ఉ ముత్తియంపు ముంగఱ రంగునఁ గదలుకొను
బుడిబుడి కన్నీటఁ బ్రతిఫలించి
మను చ ౩ ౨౭

౫ చిన్నచిన్న

క తడతడ నడకలు నడచుచు తడతడ నడు
గిడఁగ నదరి యుల దిగఁబడఁగా బుడిబుడి
నొడువులు నొడువుచుఁ జడిముడి తడఁ
బడఁగఁ బడుగు నేరెన్ రాజున్
భాగ ౭ ౫౪౧

క్రి విశే ద్రు తొందరగా

సీ పచ్చబొజినుగుఁ గ్రొంబసుల సోరణగండ్ల
బుడిబుడిఁ బొదలి దూబూచు లాడి
చంద్రా ౧ ౪౨

సీ రాజదూరుల యిండ్ల కేతంబునఁ దదాత్తుల
వెంట బుడిబుడిఁ బోవువారు
వసు ౪ ౬౫

ద్వి పుడమిపై మకుటంబు బుడిబుడి దొర్ల
అ మ ౪ ౪ ౨౦౪ పా రామ ౪౩౦

జ బుడిబుళ్లుపోవు

బుడిబుడి[2]. వి బాలచంద్రుఁడు (చూ బుడి బుడితాల్పుఁడు)

జ బుడి బుడి తాల్పుఁడు

బుడిబుడితాల్పుఁడు. వి (బుడిబుడి[2] + తాల్పుఁడు) బాలచంద్రుని ధరించినవాఁడు శివుఁడు

చ చెడుగుల విష్ణుభక్తి నిరసించు దురాత్ముల
పాతలక్ష్మి చే ఎడుటకుఁ గాని హీనులఁ
బ్రభావ తిరస్కృత లోక పాలుఁ డా బుడి
బుడి తాల్పుఁ డందు నొకపూటయు నుం
డఁగనీక త్రోచి పో నడచుఁ గలంచు దండ
ముల సారటపెట్టు మహోగ్ర మూర్తియై
పాండు ౪ ౨౭౯

బుడిబు(వు)ళ్లుపో(వో)వు. అ క్రి (బుడిబుడి[1] + పోవు) తొట్రుపడు

ద్వి ఎడపక యని నరుల్ బుడిబుళ్లుపోవ
ఎల పు ౫ ౧౯౩

ద్వి బడఁబడ వీరభద్రోద్యుక్తి నడవ బుడివుళ్ల
వోవుచు భూసురుల్ నరులు ఎండితుఁ
జూచి నైపక నొక్కనాఁడు ఎండితయ్యా
నీవు పారాణిశుఁడవు భూతియు రుద్రాక్ష
ములు దాల్పవగునె
ఎండితా దీక్షా ౧౦ పా

క జడుపై ముందఱ దోఁపక తడఁబడ బుడి
బుళ్లుపోవ ధరణీశ్వరుఁ డయ్యెడ వారిఁ
జూచి మీ కేచిడిముడిపాటేల వచ్చెఁ
జెప్పుం డనినన్ శ్రీరం ౫ ౧౦౫౨

ద్వి బుడిబుళ్లు వోవుచు భూసురు లెల్ల
బస పు ౩ ౫ పం

బుడిపడు. అ క్రి (బుడి + పడు) తొట్రుపడు

క బుడిపడుఁ గాటులు నిలుపక, పడఁ
బోవుం ఉ హరి ౬ ౧౬౪

బుడుక. వి మునుక, స్నానము.

క. స్నానంబు తనరును దానంబు మునుక బుడుక మజ్జన మన

అం. భా. ౨. ౬౦.

బుడుగు = బుడిగి. విణ ౧. పొట్టి

గీ...బుడుగువడుగురూపున బలి నడుగువాఁడు... చంద్రా. ౧ ౪౦ (శ. ర పా బడుగు ముద్రిపా)

౨. నీచుఁడు.

(శైశ్యదూషణము) సీ. ఖాసంబు దతిపి సేర్పున నమ్మికొనుటకుఁ గఱవుఁ గోరదు దోసకారి బుడుగ. వెం. పంచ ౧. ౪౬౩.

బుడుత. విణ ౧. పొట్టివాఁడు, వామనుఁడు

సీ. బుడుత గుజ్జు బురుక అనఁగను వామ నాఖ్య దనరు అం భా. ౨ ౧౨౩

౨ లేఁత

గీ. బుడుత కొన్నెల పూపొగ్గ ముడుచు వేల్పు, చిరకృపాదృష్టి మనల రక్షింపుఁగాక ... వరాహ. ౬. ౭౯.

సీ. బుడుత కల్వల విందుఁ బోలుచెక్కొన్నసలిపైఁ కెలఁపంపురారేకి చిందులాడ. నీలా ౧.౪౫.

వి. బాలిక, బిడ్డ, కుమారుఁడు.

గా. వింతే యీ బుడు తెంత న న్గుఱుచఁ గావింపం దను స్మెత్తురే... అము. ౬.౧౦౯

గీ తిలక మొంగిఁ దీర్చి మితభు క్తి సలిపి పెంట, బూమె లెఱుఁగని యొకపాటి బుడుత యాడు,మడుపు లందీయ వాహంబు మురులు గొల్పు, కెడలి నలభామ నిజకేలి కేళ్మ నీమ హంస ౧. ౧౨౦.

వ....ఇంత లింతల బుడుతలతో వింతులతో బంతులు సాగి . . ఉ. రా ౪. ౧౬౩.

సీ...బాలకసంజ్ఞ నప్పు నవ్వు.. బుడుత కుజ్జ బొట్టు బొడిగ లేఁత ..

అం. భా. ౨. ౧౧౮.

గీ అంత వడియక మిగిలి యున్నట్టి సోఁదు గంట్లు పదిపత్తుకల కెఁని పాలి కేఁగి, మిక్కు టంబుగఁ బాముల కెఁత బుడుత, మగతనం బెల్లఁ బలుమఱుఁ బొగడి యనిరి . .

అచ్చ. రా. సుం. ౧౨౩.

బుడుతేఁడు. వి చిన్నవాఁడు, బాలుఁడు

సీ కుఱుదూఁపు పర్యెంట చెఱఁగులో నిడి కొన్న ముద్దుబల్కుల చిన్ని బుడుతఁ డమర శుక. ౧. ౧౩

ఉ రారి కుమార యన్న వ,బ్బుడుతఁడు కెన్నొసల్ పుడిమిఁ బొందఁగఁ జాగిలి మ్రొక్కి వేడుకల్, వడిపిలినయ్య మిమ్ము గెడబాయక వచ్చెద సామిఁ జూపవే.

చెన్నబ ౩. ౪౭

సీ జీరాడు దుప్పటి చెఱఁగు చేఁ బూని కంబడి గిండి కొని వచ్చు బుడుతఁ డొదుఁగ . .

ఉ. రా. ౬. ౧౯౦.

బుడుతకాసీలు. వి. బ. వస్త్రవిశేషము.

రగడ. బుడుత కాసీలు మహముదులు నిరాదీలు సరిసేయరాని హంసావళులు లాకీలు... హంస ౫. ౩౫౬. (బుడుత కాలీలు ౹ప్రా త్త ప్రతిపా)

బుడుబుడుక్క = డుబుడక్క. వి. సన్న మగు నడిమిభాగము గలిగి విరివి యగు రెండు తుదలందు తోలుతో కప్పఁబడిన చిన్న వాద్యము

సీ. డుబుడక్క యనఁగ బుడుబుడుక్క యనఁగ హుడుకు నాఁ దనర్చు హుడుక్క పేరు. . అం. భా. ౧. ౧౨౭.

జ. బుడుబుడుక్కలవాఁడు.

బుడుబుడుక్కలవాఁడు = డుబుడక్కవాఁడు. వి. (బుడుబుడుక్కలు+వాఁడు) సోయిల వాఁడు. (శ ర.)

బుడునర. వి. కాకమాచికి. (చి. ని.)

బుడ్డ వి (ఱ బుడ్డ) ౧ వృద్ధి చెందిన అండము
పా బుడ్డ నమ్మి రోఁటను బడ్డట్టు (శ ర)
౨ నీటి బుగ్గ (శ ర)
జ బుడ్డకాఁకర బుడ్డగించు బుడ్డగింపు బుడ్డ
తుమ్మ బుడ్డపక్కి బుడ్డపిడుగు బుడ్డబుడు
ర బుడ్డవాఁడు

బుడ్డకాఁకర. వి (బుడ్డ+కాఁకర) కర్కవల్లి
(చి వి శ ర)

బుడ్డకొంబుజో=బుడ్డపిడుదు. వి ఎకువుల దేహ
మును బట్టి నెత్తురుపీల్చు నొకజాతి గోమారి
(వాచ)

బుడ్డగించు. అ క్రి (√బుడ్డ) (ఎంది) ముట్టితో
భూమి పొందలగువానిని పెల్లగించు
చ ఒకమతి బుడ్డగింప విలయోదకముల్ ఎలు
కబ్బి చిప్పక చ్చుకోఁ మహాక్రమవీధిఁ జన
నాకరవె స్మోయి చెంది
ఆము ర ౨౧
ఏ అటదిభిద నవాకిఁ ద స్సైనమహిం గుమి
గూడి ఎందు లం కట బుడ్డగింప బెడిదం
బగు లోయలఁ బర్వి చంద్రా ౨ ౫౨

బుడ్డగింపు వి (√బుడ్డగించు) (ఎంది) ముట్టితో
కోరాడుట
గీ ఎంది ఎల గేకల మ్మనఁ బరగ ఘృష్టి
బుడ్డగిం పనఁగఁ దర్ధరాబూతి గేరు నభవ
ఆం భా ౨ ౨

బుడ్డతుమ్మ వి (బుడ్డ+తుమ్మ) వృక్షవిశేషము
సీ జమ్మి ఎలకు గార చంద్ర పటిక తెల్ల
యుమ్మ లొద్దుగ డిడ్డు బుడ్డతుమ్మ
హంస ర ౯

బుడ్డపక్కి వి (బుడ్డ+పక్కి) మత్స్యవిశే
షము (శ ర)

బుడ్డపిడుఁ(పే)దు=బుడ్డకొంబుజా. (బుడ్డ+
పిడుదు) ఒకజాతి గోమారి (శ ర)

బుడ్డబుడుసర. వి (బుడ్డ+బుడుసర) ఓషధి
విశేషము (శ ర)

బుడ్డవాఁడు. విశే (బుడ్డ+వాఁడు) అండవృద్ధి
కలవాఁడు (శ ర)

బుడ్డి=బుడ్డిగ. వి ౧ కమండలువు
సీ బొంగుఁ గమండలు బుడిగ యనంగన
బుడ్డిగ యనఁగను బుడ్డి యనఁగ
ఆం భా ౨ ౧౩౩
౨ అల్పముఖభాండము చిన్న మూతి గల చిన్న
కుండ
గీ అల్పముఖభాండ నామధేయంబు చెలఁగు
బుడ్డి బుంగ బుడిగ నాఁగ
ఆం భా ౨ ౨౪౫
3 చిన్న మూతి గల కాచపాత్రవిశేషము గాజు
సీసా (శ ర)

బుడ్డిగ=బుడ్డి వి కమండలువు

బుత్త వి యోని అఁడుగుతి (చి ని)

బుత్తి వి (సం భుక్తిః క బుత్తి) ౧ ఒకి
దేశామిల కొంగడి యూహారము
ఉ పేకుత్తుకఁ గోసి బుద్బుదవిఘూర్ణిత ఘనిల
మైన నెత్తుటన్ బుత్తి యొనర్తు దుర్గకు
ప్రబోధ 3 ౯
౨ భోజనము
క ప్రాణాహుతిఁ గొని నాశిత బాణావలి
యాతుధాన భామిని ఎంచ ప్రాణముల రాగ
జాదిమ కోణంవసముదయము బుత్తిగ ను
టకు మొదలన్ చం ౦ ౨ 3
3 భోగము ఇహలోకసౌఖ్యము
మ ఈ విపుడు గూర్పం బూను నీ యడ
ల్పం దినుఁగుం గబ్బము నిమ్ము నిచ్చలభ
క్తి న్ముక్తియున్ బుత్తియున్ గన రొప్ప
న్నమపూర్పు చెప్పుడును నే నీ యొద్దనే
యుండెదన్ సీలా ౧ ౧౬
గీ గిత్తరి త్తడివాఁడు బుత్తిముత్తు లిడంగ జాలు
వాఁ డొఁదల జాలువాఁడు
అచ్చు రా కాం ౧౪

బుద్ధి. వి. (సం. బుద్ధిః. ప్రా. బుద్ధి) బుద్ధి, తెలివి.

ద్వి. పెద్దల కోడు పెన్నుద్దుల పొందలు, బుద్ధుల
ప్రోక విబుధనిదానంబు ...
బస. పు. ౩. ౯౦౬. పం

గీ. బుద్ధి యుంచన తెలయును బుద్ధిసంజ్ఞ.
ఆం. భా. ౧. ౧౦౨.

ఉ. నా, బుద్ధులు దప్పి నేమిటికిఁ బోయిన
నీళ్లకు గట్టదట్టి నీ, యుద్ధము లోని నీడ
కెట్టు లాసపడం బొసఁగు దలోదరీ.
ఉ. హరి. ౫. ౧౫౪.

ఉ. బుద్ధి యొకింత లేక చెడిపోవఁ దలం పిడెఁ
గాక యిత్తతిన్.
అచ్చ. రా. సుం. ౧౨.

బుద్ధిచెప్పు, బుద్ధిమెకము.

బుద్ధి(ద్ధులు)చెప్పు. అ. క్రి. (బుద్ధి+చెప్పు) సత్ప్రవర్తన మెలఁగించు, మంచి నడవడిని బోధించు.

సీ. అతనిఁ గన్మొఱఁగి యోగిత జారు బొందిన
సుద్దజెంగిన రాజా బుద్ధిచెప్పు.
శుక. ౨. ౫౦౪.

ఉ. సుద్దులకర్త యై యొచటఁ బాదిన సేది
చరించు నేరికిన్, బుద్ధులు చెప్పు తాను పలు
బోకల పోవఁ దొడంగు..
ఉ. హరిశ్చ ౧. ౬.

బుద్ధిమెకము. వి. (బుద్ధి+మెకము) నక్క.

గీ. నక్క బుద్ధి, మెక మన జంబుకాఖ్యతో...
సాం. ని. తిర్య. ౪౮.

బుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. మనీష, మతి. ౨. ఎఱుక, జ్ఞానము. ౩. వివేకము, తెలివి.

క. అనిలజానకుఁ బాలుఁడె నా, తనయుఁడు
మోసంబు గాక ధర్మజుఁ బెట్టు, ద్విపుఁ బోని
చ్చుట రాధా, తనయునకున్ బుద్ధి యగునె
తప్పెం దప్పున్. భార. కర్ణ. ౩. ౩.

క. పెద్దలు లేనియడన్ ... బుద్ధి పెడతలఁ
బట్టున్. కళా. ౪. ౧౫.

౪. మనస్సు. ౫. ప్రతిభ. ౬. తెప్పిఱుట, మూర్ఛదేఱుట. ౭. (సాంఖ్య) సుఖదుఃఖాదులగు నెనిమిది ధర్మములు గల ప్రకృతి పరిణామభేదము. ౮. (వేదాంత) నిశ్చయాత్మకమగు వృత్తి గల అంతఃకరణము, అంతఃకరణవృత్తులు నాలుగింటిలో నొకటి. (మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము) అని అంతఃకరణము నాలుగు తెఱఁగులు కలది. వానిలో బుద్ధి - పండ, మేధ, ప్రాషి, చార్వి, గృహీతి, చత్వరి అని యాఱు భేదములు కలది. (శై. వి.) దీనికి క్షయము కలిగించునవి.- శోకము, క్రోధము, లోభము, కామము, మోహము, పరాసుత, ఈర్ష్య మానము, విచికిత్స, హింస, అసూయ, జుగుప్స అనునవి. దీనికి వృద్ధికరములు నింబాట రూషవృంతములు. శ్లో. నింబాట రూషవృంతాశ్చ బుద్ధి వృద్ధి కరామతాః. (వాచ.) ౯. ఆలోచన, తలఁపు

క. నీవు సుయోధను పాలికిఁ, బోవఁగ వల
దనియు నొక్క బుద్ధి ఎఱిఁగెదువే,
గోవింద యతఁడు మంత్రులఁ, గావర
ముచే చిక్కి వినరు కార్యవచనముల్.
భార. ఉద్యో. ౩. ౨౮

తరువోజ. మతి దీని గాంగేయ విదుర కల
శజాశ్వత్థామ గౌతముల్ బుద్ధిగా నొడం
బడుదురె. భార. ఆది. ౬. ౧౨౯.

బుద్ధివదలు. మఱచు.

క. చని రవ్వల నమ్మునులును, వనచరుఁడును
వారిబుద్ధి వదలక మదిలో, ననుదినము
కందమూలా, శన మొనరించుచును నితర
సంగరహితుఁడై.
వాల్మీకి. ౨. ౧౧౫.

బుద్ధిచె(సె)ప్పు. మి. అ. క్రి. ౧. ఉపదేశించు.

సీ. ప్రద్యుమ్నునకుఁ గుమార సమేతముగ ధర్మ
పుత్రుండవాడ నిల్వ బుద్ధి చెప్పి ...
శై. భా. ౩. ౮౧.

౨ కూడనిపని వల దని బోధించు చీవాట్లు పెట్టు

౪ మతియు బహు ప్రకారంబుల బుద్ధి చెప్పియుం బ్రియంబు పలికియు

సైష ౩ ౧౧౫

ఇట్లు బుద్ధులు చెప్పు

గీ ఏమరక దీని రక్షింపు మీవు నియతి ననుచు బుద్ధులుచెప్పి యయ్యరుఁ డరిగె

కా ౭ ౨౩

బుద్ధిమంతుఁడు. సం విణ (త్ మతీ త్) మంచిబుద్ధి గలవాఁడు

బుద్ధియోగము. సం వి అ పుం బుద్ధిచేత పరమాత్మ తోడి కూడిక పొందు యోగ విశేషము

బుద్ధిశాలి. ం విణ (న్ నీ న్) బుద్ధి మంతుఁడు

బుద్ధిసహాయుఁడు ౦ ౨ ౩ పుం ఆలోచన చెప్పుమంత్రి (ప ౨)

బుద్ధీంద్రియము. ౦ వి అ న జ్ఞానేంద్రియము (కన్ను చెవి ముక్కు నాలుక తోలు అని యివి యైదు వ్యతి కర్మేంద్రియము)

బుద్ధుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ తెలియఁబడినవాఁడు జ్ఞాతుఁడు ౨ మేలుకొన్నవాఁడు జాగరితుఁడు ౩ ఎఱిఁగినవాఁడు తెలివిగలవాఁడు వి అ పుం ౧ పండితుఁడు ౨ (బుద్ధ) తత్త్వజ్ఞానముచే జన్మబంధము వీడ తాను నిర్వాణమును బొందక మునుపు లోకులకు నిర్వాణోపాయమును బోధించు జ్ఞాని ౩ శాక్యముని బుద్ధదేవుఁడు (విష్ణుని చతుర్వింశత్యవతారములలో నిరువదియొకటవ యవతారము దశావతారములలో తొమ్మిదవ యవతారము)

శ్లో తతః కలౌ సంప్రవృత్తే సంమోహాయ సురద్విషామ్ బుద్ధో నామ్నా జినసుతః కీకటేషు భవిష్యతి॥ సం భాగ ౧౩ ౨౪

బుద్బుదము. సం వి అ పుం ౧ నీరుబుగ్గ ౨ అయిదు దినముల గర్భపుండము (పంచరాత్రేణ కలలం బుద్బుదాకారతాం వ్రజేత్)

బుధ. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ జటామాంసి ౨ బుద్ధి (వై ని)

బుధతాత సం వి అ పుం చంద్రుఁడు

బుధరత్నము. సం వి అ న మరకతము పచ్చ గరుడపచ్చ గారుత్మము (రా ని)

బుధవారము సం వి అ పుం ఒకవారము సౌమ్యవారము ఇట్లే బుధవాసరము

బుధసుతుఁడు. సం వి అ పుం పురూరవుఁడు

బుధానుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) ౧ బ్రహ్మవాది ౨ ప్రియవాది ౩ వేదములను జదివించువాఁడు ఆచార్యుఁడు ౪ విద్వాంసుఁడు వి అ పుం కవి

బుధితము. సం విణ (అ ఆ అ) తెలియబడినది

బుధిలుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) విద్వాంసుఁడు తెలిసినవాఁడు

బుధుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పండితుఁడు తెలిసినవాఁడు ౨ బుద్ధిమంతుఁడు ౩ మేలుకొన్నవాఁడు వి అ పుం ౧ పండితుఁడు ౨ దేవత వేలుపు ౩ బుధగ్రహము ౪ చంద్రునకు తారయందుఁ బుట్టిన కొడుకు

బుధ్నము సం వి అ పుం ౧ (పాత్రము మొదలైనవాని) అడుగుభాగము ౨ వృక్షమూలము వేరు ౩ మిక్కిలి క్రిందైనభాగము మిక్కిలి యధోభాగము ౪ ఊడ

బుధ్నుఁడు. సం వి అ పుం శివుఁడు

బుబ్బుదము. వి (సం బుద్బుదః) భత్యువిత్యము

సీ బుబ్బుద మనంగఁ దనరును బుద్బుదంబు లక్షణ యనంగ లట్వ చెలంగు మందు

ఆం భా. ౨ ౨౫౫

బుభుక్షు. సం. వి. అ. స్త్రీ. భుజింపనిచ్ఛ, ఆఁకలి

బుభుక్షితుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ) ఆఁకలి గొన్నవాఁడు, క్షుధితుఁడు.

బుభుక్షువు. సం. విణ. (ఉ.) ౧ ఆఁకలిగొన్న వాఁడు ౨. విషయభోగాభిలాషము గల వాఁడు (వ్యతి. ముముక్షువు)

బుభుత్స. సం. వి. అ. స్త్రీ. బోధగానిచ్ఛ తెలిసికొనుట కగు కోరిక.

బుభుత్సువు. సం. విణ. (ఉ.) తెలియఁగోరిన వాఁడు.

బుభూష. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧ ఉండుటకు నిచ్ఛ. ౨. అగుటకు నిచ్ఛ

బుభూషువు. సం. విణ. (ఉ.) ౧ ఉండఁగోరు వాఁడు ౨ కాఁగోరువాఁడు.

బుయ్యి. వి. ఆఁడుగుడి.

గీ. పాపలగనుతావు పక్క బుయ్యి
సాం. ని. మాన. ౧౯.

బుయ్యారము. వి (హిం. భువ్యారక్) చెఱసాల, కారాగారము. (శ ర మిశ్ర బ్రౌ.)

బురకట. విణ. బూటకము, అసత్యము, పొల్లు. (ఇది కరకట శబ్దపూర్వకముగానే సోఁజకతైల మాటలందుఁ గానవచ్చుచున్నది)

గీ.... ఎఱుంగ నేర వీవు, గానఁ దరకట బురకట గాదు మేలు, జేరు బురక ని తోడితే తారు కాణ, యొండు రెండే దినాలనోదుండి నాదు, మాట మఱువకుమని పోయె సుఱచి నాకె
ప్రబంధ ఇ ౨ఇ.

బురకడము. వి. ఉడుముల వేఁటాడు కుక్క

సీ.. ఉడుపవేఁ పవు బురకడ మనంగ .
ఆం శా. ౨. ౨౯౦.

బురజు. వి. చిఱుగజ్జె. (ఆప్ర - శ. ర, బ్రౌ.)

బురద. వి. పంకము.

గీ. పొరలికఁ బయోధిఁ జెందిన బురద యొండి, యొడలు జాడింపఁ గడ రాలి పడిన యొద్దు, పెల్ల లబ్జాసనాండములే పెంపు గాంచుఁ, దాపకమహత్త్వమనను మాయాపరాహ.
చంద్రా. ౧. ౬౫.

క. గరగరిక నిచ్చ గలుగక, బురదం గలఁగు టయు కాక పొలుపుఱఁగా దామర మొగ్గల పేరిటి తామర మొగ్గలు పోలఁగలవె మగుడ చనుగవన్
యయా. ౪ ౪౫

గీ. .రొంపి బురద, చదుకు నా నొప్పుఁ ౧౦క, మార్యచ త్రరిరంస
ఆం. శా ౧. ౧౫౫

జ బురదకమ్మి, బురదకొయ్య, బురదపాము.

బురదకమ్మి. వి (బురద + కమ్మి) కడపక్రింది కమ్మి (శ ర.)

బురదకొయ్య. వి. (బురద + కొయ్య) బురద కమ్మి. (చి. వి.)

బురదపాము. వి. (బురద + పాము) రొంపిలో సంచరించు పాము, నీరుపాము. (శ. ర., బ్రౌ)

బురి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బులి

బురీలు. వి (పక్షులు) ఎగురుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము

చ. వడి సరిపంక శోకగారవంక బురీలున లెవ దానిపైఁ, దొడిఁబడ డేగ నేసి యది దూరముగాఁ దఱుమన్ బిజీనద, క్రడి కెసఁ ౭న్నె . .
చంద్రా. ౨. ౧౦౭.

బురుకో[1] = బురుకోఁడు. వి. ప్లవపాయి, బిడ్డఁడు.

గీ జియ్య యే మందుఁ గొదనాల్గుచెఱఁగు లందుఁ, బిరిగి కనుగొన కెందు దేవరకు దొరయు, పురుడు నేఁ గాన నీబంటు బురుక గాన, వామన మెఱుంగు తిరుమేని సామి గాన
ప్రబంధ. ౧౪౯.

విణ. ౧. వామనుఁడు, పొట్టివాఁడు.

సీ. పొమఁగు బుడుత గుజ్జు బురుక బుడిగి... వామనాఖ్యఁ దనరు. ఆం. శా. ౨. ౧౨౩.

౨. చిన్న.

సీ. కొమరొందు కేకరంగు మెఱుంగు తలగడల్
ంలితంపు బురుక కాల్పట్టిబటువు
ఉ. రా. ౬. ౧౬౦.

ఆ. పితికి పీఁడు బురుక పిట్ట యంత, గాని
లేఁడు పీనిఁ గ్రుక్కొందునా పేఁడు, జెండి
పాఱఁబైతు ఖండనమున ద్వా ౭. ౩౦

బురుక[2]. వి ముట్టము తలయందుంచెడు కుళాయి.

చ. కరిపురమందు వద్భ్ర ఘనగ్రైరిక రాగము మంద
రాగమున్, గరమున నెత్తి పక్షిపురగంబు
శిరంబున నుంచ జాళువా, బురుక తెఱంగునం
దనర దశా. ౨ ౧౪౮.

బురుకఁడు[1]=బురుక[1]. వి. పసిపాఁడు, బిడ్డఁడు

క. ఎఱుకో రొఱుక యటంచుం, గొరవంజి
నటించె నొక్క గురుకుచ పంకజ్, బురు
కఁడు బంగరుబుట్టియు, సొరిదిం గొల్లాళ్ళ
రమ్మ సుద్దులు తెలియన్ దశా. ౪. ౨౮౭.

సీ బురుకఁడు చంక బంగరుబుట్టి తగుజాతి
వినికిగాఁ గొరవంజి విధ మెఱకర్త
ఉ రా. ౬. ౧౩౯.

విణ. పొట్టివాఁడు. (శ. ర)

బురుకఁడు.[2] వి. పేఁటకుక్క. (శ. ర.)

బురుకా. వి. (హిం. బుర్ కా.) గవుసెన, ఆచ్ఛా
దనము.

శా. చల మొప్పన్ మరుపాదుసాహి జగముల్
సాధింప దండెత్తి మున్ త్రిలి బ్రహ్మాండపుఁ
గెంపు దక్కు బురుకాదేరీజ తెత్తింప నం,
దలి యస్తాచల పూర్వశైల శిఖర స్తంభాగ్ర
భాగంబులన్, గల మాణిక్యపు బిళ్లలో
యనఁ దగెన్ గంజాప్త చంద్రాశ్యకుల్.
భాను. ౪. ౫౪. (బురకా. అని, శర.)

బురుజీ. వి. (హిం. బుర్జ్) ౧. కోటకొమ్మ

గీ. మూల కొత్తళములు చెల్లు బురుజు లనఁగ...
అం. భా. ౨. ౧౯.

మ. . కార్యంబు దీపింప కోట బురుంజ
గదియంగ డాసిరి గరిష్ఠం బైన నేగి
బునన్. రంగా. ౩ ౧౦౪

(ఈతవి దీనిని పూర్ణబిందుయుతముగ వాడెను)

౨. చిన్నగంట.

సీ బురుజు చిఱుగంట ముద్య గజ్జె యన
ముద్ర, ఘంటావిశేషముల్ గన్పట్ట
మందును . అం. భా ౨. ౧౫౧

(బ్రౌ బ్రాఁత(ప్రాఁత ప్రతులపా బుర
అప్ర అని శ ర.)

బురుడ. వి. (క. బుఱుడె) అసత్యవచనము కల్ల

ఆ. జల్లి బురుడ బొంకు సటు హుళక్కి
ననత్య మథవ. .అం. భా ౧ ౧౧౯
(బురుడా. శ. ర)

బురుదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పేదరవాఁడు
(శ ర.)

బురుసీ(ర్నీ)సు. వి. మెత్తనికంబళి.

మ బురునీసుల్ సకలాతి యాంతరి గ్రాక్ష
వాగాసీకల్ దోమ బ, త్తెర మంచంబుఁ
ధూమధూసర హసంత యంత్రముల్
కుంకుమా, గురుసారంగ మదానులేప
ములున్ ... చం. రా. ౫ ౨౪

మ. తనమేనం దగఁ దోఁచు సొమ్ములయినఁ
దజ్జ్యోతిలోఁ గొంచు నల్లని మేలౌ బురునీసు
కప్పడము చాల న్మించ చెలంచె
శుక. ౨ ౨౬౫

రగడ చాదరలు పైరిణీల్ చక్కని కళా
యీలు, నదరు బల్లానితెం ట్లమర
బుర్నీసులు. హంస. ౫. ౩౫౪

బురుమా=బరమా. వి. వడ్రంగి సాధనవి
షము. (శ. ర.)

బురు(స)సా. వి (హిం. బురుసా.) ౧. జరీ
బంగారు మొలాముగల మాలు, జరీ.

గీ. ఇమ్ముగా మేల్పనిండి తారుకులు మెఱ
విరిసరుల్ దట్టముగఁ జుట్టవేసినట్టి, దా

రవికమీఁదఁ జై చెంగు లనిచి కట్టినట్టి
బురుసాదుకూ ల్లాయ ల్సొట్టు దవర
రవిక. ౧. ౮౩

ఉ. గందపుఁ బూఁతఁ జోలు'బవికం దగ
గుబ్బల మీఁటు పోరపుం, జందపు పాటు
మాటు బురుసాపని పయ్యెద నీటుఁ జాటు
నే,యం దగు మేల్ముసుం గమర..
శుక ౨. ౯౮.

౨ జరీపనిగల వస్త్రము. (ఎఱ్ఱపట్టు శ. ర.)
గగడ పీతాంబరంబులను చేర్పడిన బురు
సాలు . హంస ౩. ౩౫౮.

సీ. జరబాజా కెరాజా బురుసా తగటి యనఁ
గల ధౌతవస్త్రము ల్చెలఁగుచుండు .
అం భా. ౨ ౧౫౫.

వ గజాంబుధిరాజ పుత్త్రికా రాత్రికంబు పవి
రింపం బరంపరగా బారుదీరు ప్రతాపాంచు
రంబులనం బరగు బురుసలతో
కువల. ౫. ౯౪.

బుఱ్ఱ. వి. కొబ్బెరకాయ లోనగు వాని గుల్ల
గీ ఎన్నడును మున్న వారల రేంపు నోపఁ,
గాన మెట్లు సముద్రంబులోన బుఱ్ఱ,లైనఁ
గొన్నంత గొను గాక వారి గెల్వ, మాకు
శక్యంబె చవి గాని మాట లేల.
భార. భీష్మ. ౨. ౨౭౨.

క. వ్యూహద్వయంబు నీగతి, సాహసమున
నెదుర పోరుట్టైల రజ స్సం,దోహంబు
నిండి కొండక,టాహము చెంద్రంబు బుఱ్ఱ
డాలు వహించెన్. వరాహ. ౧౧. ౭౩

ఉ. మారేడుబుఱ్ఱలో మంత్రాక్షతంబులు పద
ముల విభ్జోడు పాదరక్షలు .
శుక. ౨. ౪౪౨.

౨ వీణె మున్నగువాని కడుప్పుడు సొఱకాయ
వ ..కెట్టిసొరకాయల బుఱ్ఱలం గట్టిన సరకట్ల
కిన్నరలు మెఱయ ... కాశ. ౩. ౩౭.

౩. పాములవాని నాగసరము. (శ. ర.)

(క బురడె, బుఱడె.) క. పుఱ్ఱె, తలపుఱ్ఱె,
కరోటి (శ ర)
(వ్యవ) వాని బుఱ్ఱ పెద్దది.
విణ పెద్ద (చూ. బుఱ్ఱముక్కు.)
జ. బుఱ్ఱకత్తి, బుఱ్ఱకాయ, బుఱ్ఱగాఁడు, బుఱ్ఱ
జింక, బుఱ్ఱతలము, బుఱ్ఱపిట్ట, బుఱ్ఱబాడిస
బుఱ్ఱముక్కు, బుఱ్ఱముక్కువాఁడు

బుఱ్ఱకత్తి. వి (బుఱ్ఱ + కత్తి) చెట్లకొమ్మలు నఱ
కెడు మోటుకత్తి, పెద్దకత్తి. (శ. ర. ప్రా)

బుఱ్ఱకాయ. వి (బుఱ్ఱ + కాయ) ౧. బుఱ్ఱ,
కొబ్బెరకాయ మొ॥ వాని గుల్ల.
ద్వి గాలిఁ దూలాడెడు గడ్డంబుజింక, పూల
నుంచిన భూతి బుఱ్ఱకాయయును
నవనాథ. ౪. ౧౧౯. పొ. ౭ పం.

గీ. కాలిచీర ముసుఁగు కప్పడంబును జూచి,
బోడతలయు నిడుదబొట్టుఁ జూచి, గోఁచి
కోక యెదురఁ గోలయుఁ జిక్కంబుఁ, గట్టి
యున్న బుఱ్ఱకాయఁ జూచి. ఉ. హరి.
౪. ౪౨. (సొఱకాయ మొ॥ మండులవు అని
శ. ర.)
౨. తల, శిరము. (ఇది తలకాయ మొ॥వంటిది.)
సీ. సలిలంబు గళగళ తలలమీఁదటఁ బోసి
బుఱ్ఱకాయల నెత్తి పొడిచి పొడిచి
వాల్మీకి. ౨. ౯౭.

బుఱ్ఱగాఁడు. వి కుఱ్ఱఁడు
వ అమ్మా దోసెఁడు ముష్టి బుఱ్ఱగాఁడికిఁ
ఒక్కఁడు ముద్ద పెట్టవే యవ్వ .
మృ. వి. ౨. ౨౭

బుఱ్ఱజింక. వి. (బుఱ్ఱ + జింక) బుఱ్ఱముక్కు గల
జింక.

బుఱ్ఱటం. వి. బుఱ్ఱటకొమ్ము. (చూ. బుఱ్ఱటకొమ్ము)

బుఱ్ఱ(ఱ)టకొమ్ము. వి. (బుఱ్ఱట + కొమ్ము)
నీళ్ల చిమ్మెడు గొట్టము, చిమ్మనగ్రోవి.

చ... గుణ్వైతలు గుబ్బచనంగవ బండిలోతునన్, నిర్విధి రొయిక ల్లొకర్ల పయి నీరజాక్షి రథహల్ల కోర్వులమ్ముల నిగుడించుచున్ గవిశి బుజ్జుట కొమ్ములఁ జిమ్మ లాడుచున్.
ఘటికా. ౨ ౧౨౫.

క. ఎలదీవలపైఁ గలయం, బొలసిన చంద్రాతపంబు పోలిక జలుగున్, జలువలు గట్టిరి పట్టిరి, పాలఁతులు పెలతంకపనీఁడి బుజ్జుట కొమ్మల్
రాజ ద ౨. ౧౫౩.

మ. మదితల్ గొందణు కెంపు టా బుజుట కొమ్మల్ బూని రమేశేర నీట దళత్పంకజ నేత్ర రొచార్ల
చంద్రా ౪. ౨౪౫.

బుజ్జుతలము. వి. (బుజ్జు+తలము) బుజ్జురోంతము. (శ. ర.)

బుజ్జుపిట్ట. వి (బుజ్జు + పిట్ట) ఒక జాతి సొవ్వరము (శ ర)

బుజ్జుబొడిస. వి (బుజ్జు + బొడిస.) కొర్లు చెక్కెడు బాడిశ. (శ. ర)

బుజ్జుముక్కు. వి (బుజ్జు + ముక్కు) పెద్దరంధ్రములు గల ముక్కు
సీ మడి బొమ్మలును బుజ్జుముక్కు తిరువు కాళ్లు లాక చేతులు శెట్టి లక్షణములు
ధల్హణ. ౪ (శ ర)

బుజ్జుముక్కువాఁడు. వి. (బుజ్జు ముక్కు + వాఁడు) ఖురణసుఁడు, పెద్ద ముక్కు రంధ్రి గలవాఁడు
సీ. బుజ్జుముక్కువాఁ డన గద్దముక్కువాఁ డనఁగను గ్రమముగా నలరుచుంద్రు, ఖురణస ఖురణసుల్
లం భా ౨ ౧౨౧

బుజ్జు. వి ౧. హరిణవిశేషము, ఒకజాతి జింక. (ఇది మూరకు మించిన పొడవు కలిగి, మూఁడు జేనల నిడుదయైన కొఁకువంపు లయిన జేనెఁడు కొమ్ములు కలిగియుండును. చి ని తతిసొవ్వు. శ ర.)

క. వనచరులను జూచుచు వటుఁ, జని జనంబు కాంచె శొక్కు చక్కనియుజ్జిన్, ఖువిరతి పెంపుడు బుజ్జిని . పి. శకుం ౨ ౧౪.

విజ పొట్టిది, చిన్నది. (చూ. బుజ్జిజింక, బుజ్జి పంది పెంట్లి)

జ: బుజ్జిజింక, బుజ్జిపంది

బుజ్జిజింక. వి. (బుజ్జి + జింక) పొట్టిజింక (చి ని.

బుజ్జిపంది. వి. (బుజ్జి + పంది) పొట్టిపంది. (చి.ని.

బుజ్జు. వి పిట్టలు మన్నగునవి యెగురునప్పుడగు ధ్వని శబ్దకరణము.
ద్వి. బెదరుఁ జిత్తము నాకుఁ బిట్ట బుజ్జునిన
ద్వి. హరిశ్చ ప్రూ. ౧౫ ౨౪ పం

అ. చీము చిటుకు మన్నఁ జిమ్మట బుజ్జన్న నిదురలేక భూమి నిర్జరం డాలించునఁ, డిబల కాలిచప్పు డనుచు .
వేం పంచ ౪. ౨౪౩

ఉ. చీమ చిటుక్కు మన్న వినఁ జిమ్మట బుజ్జన నేగునంతలో, నే మదమంది మాను హంస ౩. ౪౦ (జిజ్జు. శ ర పా)
సా పిట్ట బిజ్జు మన్న తట్ట చంకఁ బెట్టుకో
(ఇది ఎతికితనమును తెలుపును)

బులాకి. వి (హిం బులాక్.) అడ్డబాస
సీ మొగముపై జవ్వాజ తిలకము జాతిశెఁపుల బులాకి
హేం ౨

బులి. సం. వి ఇ స్త్రీ ౧. గుదము, మాఁడి ౨ భగము, అఁడుగుతి. (శ్రు. ని)

బులియు. అ క్రి మురియు
అ అలరఁజేయునచ్చరలపిండు ము క్తికన్యలను బెండ్లియాడి బులియుచున్న ... కళా ౫. ౨౧౩
జ బులుపు.

బులుపు(ల్పు). వి (√బులియు.) ౧. అభిలాష, ఉబలాటము.
క.... జనవరుఁ డటఁ దరలి రయంబునఁ జనియె వధూటిఁ జూచు బులు పెదఁ బొదలన్.
రసిక. ౨. ౧౦౫

ఉ. అనిన విని గొల్లకొమరులు, వనబోఁడుల మిన్నఁ గైకొనఁగ వలచిన బుల్లబ్బును గోడెల గెల్వఁగ నోపని జడుపును గల్గి కాడుపడి యుండి రోగిన్. నీలా. ౩. ౬౦

౨ విలాసము.

సీ. పాలుబ్రుగై వలరాచబులుపుగై పలుకొమ్మ మొల్లల కొంకు వింత మురువు నింప
యయా ౧. ౭౮

సీ. వహరఁగు చెన్నే వహర పాయ్యారము బులుపు పోయి లనఁగ విలాస మప్పు చుండు . . ఆం. భా. ౧. ౧౩౯.

౩ బింకము.

చ అలుకలు చాలు గమ్మనవయా యయగారిఁ దమమ్మ కింత బుల్బులకుఁ బ సేమి తాఁ దొలఁగిపోయిన యప్పటినుండి పిల్లయుఁ బలుకదు వైజ. ౪ ౧౩.

బుల్ల. వి. శేఫము, మగగుఱి

సీ.. బుల్ల బెల్ల మనంగఁ బొసఁగు శేఫము
సాం ని మాన. ౧౯

బువి. వి (సం భూః) పుడమి, భూమి.

గీ భూమికి సమానార్థ లగు బువి పుడమి నేల, మన్ను పంటవలంతి నా .
ఆం సం. స్థా. ౨౨.

బువ్వ. వి అన్నము, కూడు.

ఆ. అమ్మ బువ్వ పెట్టుమనఁ డొకనాఁడైన..
దశా. ౪. ౧౩౯.

ఆ అన్న మధికమైన వదియుఁ దాఁ జంపు నా, యన్న మంటకున్న నాత్మ నొచ్చుఁ, జంప నొంప బువ్వ చాలదా శర్యోల, విశ్వ...
వేమ. ౩. ౭౦

సీ....అన్నంబు కెలయుచుండు, బువ్వ .
ఆం. భా. ౨. ౨౫౩.

ఇః బువ్వంపుబంతి, బువ్వకుడుపు, బువ్వము.

బువ్వంపుబంతి. వి. (బువ్వము+బంతి.) ౧. వివాహాదులలో సహభోజనమునకై చేరిన బంధువుల వరుస.

గీ. చిగురు విలుకాని జాతర చేయఁ బూని, కొలముపాముల నందఱుఁ గూడఁ బెట్టినంతు గలయంగ బువ్వంపు బంతి విందు, పెట్టి కెలమిఁ జకోరంపుఁ జేరటాంద్రు.
పారి. ౨. ౪౭.

గీ నిఖిల బంధులతోడ మాణిక్యదీప, జాలము వెలుంగు పెండిలి చవికలోనఁ, బసిఁడిపీఁటల బువ్వంపుబంతి సాగి, సోదరులతోడఁ బ్రేమఁ గూర్చున్న వేళ. దశా. ౩. ౨౩౩.

౨ బాలికా క్రీడా విశేషము

సీ. బొమ్మలపెండ్లిండ్లు బువ్వంపు బంతులు ..
హంస. ౫. ౧౫౫.

బువ్వకుడుపు. వి (బువ్వ + కుడుపు) అన్నప్రాశనము. (శ. ర.)

బువ్వము. వి (√బువ్వ) ౧ వివాహములో బంధువులందఱును కలసి భుజించుట, పెండ్లివారి సహభోజనము

గీ అపుడు బువ్వంబు లలరించి యల విరించి, ముఖ్యులగును యథోచితములు ఘటించి, కేకయవిభుండు మఱియు లోకైకవిభుల, భూరివిభుల సభక్తిగాఁ బూజచేసె.
ముకుంద. ౩. ౩౦౦.

సీ ..బువ్వమనంగ స్వజనవివాహ సజ్గ్ధి తనరు...
ఆం భా. ౨. ౧౩౯.

చ పెలఁగి వివాహార్థవము చేకొని రాముఁడు సీతయున్ శిఖిన్, వలగొని వచ్చి సప్తముని వందనమున్ గురువృద్ధ బందుమం,డల యుగపత్ప్రణామము నొనర్చి పరస్పర లజ్జ లాత్మ రం,జిలఁ దగువారితోడుత భుజించిరి బువ్వమునన్ వధూవరుల్. రామా. ౪. ౧౨౩.

౨. అన్నము, ఆహారము

ఉ కాముక హృద్వ్యథిం గలఁచు కవ్వము బువ్వము దేవకోటికిన్, యామవతీశ బింబ

ము ద యా చ ల మెక్కి (బ్రథారి
పెక్కువక్. కాశీ. ౪. ౯౨.

సీ బుష్యంబు గుడుచుచో (ప్రోదిరాచిలుకలు పరి
పక్వదాడిమీ ఫలరసములు
చంద్ర. 3 ౧౧౩.

గీ. వేలుపుల కల్ల వేలుపై వెలయుతాను, మాము
యిలువేల్పు దర్శించి మధురభక్ష్య, చోష్య
పానీయ భోజ్య వస్తువులతోడ, హైమ భాజ
నముల బుష్య మారగించె ప్రబంధ. ౬౦౩

బుషు. సం. వి. అ. స్త్రీ. మూస.

బుస. వి (దే బుస) ౧. పాములు చేయు వాని
బూత్కారము. ౨. నిట్టూర్పు (చూ బుస
కొట్టు)

జ బుసకొట్టు, బుస(క్రోవులు, బుసపుర్వు, బుస
బుసలాడు, బుసపెట్టు.

బుసకొట్టు. అ క్రి (బుస + కొట్టు) ౧. (పాము,
సింహము మొ.) బూత్కారము చేయు.

సీ భూరిభుజంగి కా భుక్త నిర్ముక్తయై వారక
బుసకొట్టు వానిఁ జెనడి వసు.౧ ౩౫ (ఇది
రెండవయర్థ మునకుఁ గూడ నుదాహరణము)

సీ వాటెంప నోరిబొబ్బాటమే పడి గాని
ఘోరాజిలో బుసకొట్టుచుంట గీ కోదవ
దవళించుఁ గ్రమ్మఱ నుదిశుఁ డైన, యల్ల
నరసింహాంకుడను బోతె నరస. ౫. ౬౯.

సీ. కమలాకరములపైఁ గవిసి నీరు గలంచి
(క్రోలుచు బుసకొట్టుఁ గొంతతడవు ...
వరాహ. ౧౧. ౩౬.

౨. నిట్టూర్పు విడుచు

సీ. ఈసడించుచుఁ గన్ను లెఱ్ఱఁ జేయుచు బుస
కొట్టుచుఁ బకపక బిట్టు నగుదు .
అచ్చ. రా. యు. ౧౯౫.

క. వ న్నిం ౦ తలయించిన ఖలు, నిక్కి బుజావిధి
పధింతుకే యని యార్చుల్, మిన్నందఁగ
బుసకొట్టుదు, వన్నిచుఁడు బాగరు జెదలు
నవ్వుల్లో క్లేక్. అము. ౬. ౨౬.

బుస(క్రోవులు. వి. (బుస + (క్రోవులు) ఒకవిధ
ముగు కుపాకులు.

ద్వి. (క్రోవులు జబురుజంగులు పిరంగులును, బుస
(క్రోవులును గసాబులు కుపాకులును, వసుధ
లీలగ కొక్కువడిఁ గాల్చి రిపుల. .
ఆ. మ కి 3. ౧౩౧ పా. ౧౨౪

బుసపుర్వు. వి. (బుస + పుర్వు) పాము
సీ బుసపుర్వుపా భోగి వెలయు .
సాం. ని. తిర్య. ౭౦.

బుసబుస. వి. నీర్లుపొంగుట మున్న గువానియఁ
దగు ధ్వని కనుకరణము (శ. ర)

బుసబుసలాడు. అ క్రి (బుసబుసలు + ఆడు)
బుసకొట్టు.

క. పున్నాగంబుల వలనొని, పున్నాగము
విజిత ఫణులు బుసబుసలాడన్, పున్నాగ
మకుక నాన్నప, పున్నాగము చూచిచూచి
పాకింబోరి నవ్వుక్ కృ కుం. ౧. ౬౪

బుసము. సం. వి అ న. ౧. పొల్లు. ౨ ఉద
కము (వై ని.) అ స్త్రీ ౧. పిడక. ౨. ఇంగ
నము, వంటకట్టె. 3. మిాఁగడ తీసిన పెరుగు

బుసపెట్టు. అ. క్రి. (బుస + పెట్టు) బుసకొట్టు.
నిట్టూర్పు విడుచు.

క. ఉసురుసురనుచుం బొరలును, గసరును ఒక
దతిగి కెసను గడగడ వడకు, న్విసుపున బుస
పెట్టును కె,క్కస మసలల రాచపెగల
(గాఁగుచు మతియుక్. నీలా. ౨. ౭౪

బుసి. వి. (సం. బుసమ్.) బుసము, గాబు.
సీ . బుసపంజ్ఞ బుసి యన ...
ఆం. భా. ౨. ౨౩౮.

జ: బుసిపోవు.

బుసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పశ్చిము సముద్రమ్ము
నడుకు పుంజెడు వరుణోద్యాన నది. (శ. ర.)

బుసిపోవు. అ. క్రి. (బుసి + పోవు) విరిఅగు,
చెడు.

గీ. బెడిసి బుసికోరు ననఁగను జెడిరు వనఁగ, నాఖ్య లగుఁ గార్య శైకల్య మర్యో ననుటకు . . . ఆం. శే. ౯.

బుసుకుజ్జొన్న. వి. (బుసుకు + జొన్న) ఒకవిధ మగు జొన్న.

గీ. . బుసుకుజొన్న, యనఁగ జార్ణవిశేష మొ నహి విభూష ఆం. భా ౨ ౨౩౪.

బుస్తము. సం. వి అ. న. ౧. మాంసపిష్టక భేదము. (వాచ), వేఁపుడు మాంసము యొక్క కాల్చినముక్క. (అ ని) ౨. పనసపండు మొ వానియందు త్యాజ్య మగు తొక్క మొదలగుభాగము.

బుస్సు. వి ౧. తూఁకుటయం దగు ధ్వని కను కరణము

వ ..శరభంబుల నీక్షించి ఱెక్కలు ముడించి బుస్సునం దూటి తటాలునం దన్నికొని యొగయు గండభేరుండంబుల యొఱకలం బొడమిన గడుసు పెనుగాలి

చంద్రా. ౨. ౭౪.

౨ ఊఁదుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము

సీ. కడుపడిఁ గ్రమ్మతి కనుకట్టు సైచిన బుస్సున నెగనూఁది పోవఁజేసె .

చెన్న బ. ౫ ౩౧౭.

౩. సర్పాదులు చేయు ఫూత్కారమున కను కరణము.

చ. మొకమున బుస్సుమంచు నహి స్రోగిన నెట్లు భయంబు చెందునో.. హర. ౪. ౨౩

తోటకము. కొంచక నాల్కలు గ్రోయుచు మంటల్, నించుచు నింగియు నేలయు నెల్లన్, ముంచుక బుస్సున స్రోఁగుచు వాఁడిన్, మించిన పాముల మేల్పిలు కెసన్. అచ్చ రా యు. ౧౫౦.

బూ

బూఁజే=బూఁదు. వి. (సం. పూతిః, క. బూజా, త. పూంజా)

౧. దుర్గంధము, బూజు.

అ. బూజు బూఁజు నాఁగ, బూతిగంధ, ముఱు... ఆం భా. ౧. ౧౦౩.

౨ ఎండ సోఁకమిచే తడివస్తువులపై పట్టు మకిల. (చూ. బూఁదేపట్టు)

(వ్యవ) ఈ చింతపండు బూఁజుతో నున్నది.

జ : బూఁదేపట్టు.

బూఁజేపట్టు. అ. క్రి. (బూఁజే + పట్టు) బూఁజు కలది యగు. బూఁదు పాఱు.

సీ బూఁజుపట్టిన దేహములపై దశంబుగా మల యజ పంకంబు లలఁది నారు... సై ష. ౩. ౭౩.

బూఁదారు. అ క్రి. (బూఁదు + అరు[1]) బూఁజు పట్టు.

క. భూదేవుఁడు దా నేమిట, బూఁదారిన యొక్క కా నుఁ భోరయించుటయున్, లేదఁట సకలము నడపిన, యీ దొరగతి సంచరించునఁట యిది తగదే.

విప్ర ౪. ౧౪.

బూఁదు=బూఁజే. (సం. పూతిః) ౧. దుర్గంధము

౨ ఎండ సోఁకమిచే తడివస్తువులపై పట్టు మకిల. (చూ. బూఁదారు. బూఁదు పాఱు.)

జ బూఁదారు, బూఁదు పాఱు

బూఁదుపాఱు. అ క్రి (బూఁదు + పాఱు) బూఁజుపట్టు

సీ. బూఁదు పాఱఁగ మేన బూదిఁ బూసిన వారు, త్రిముఖాస్త్రములు కేలఁ ద్రిప్పువారు . పాండు. ౧ ౧౬౫.

బూక. వి అసత్యము, బొంకు

సీ . బూక నా బూటకం బనఁగను. .అబద్ధ గంజ్జరై యలరుచుండు .... ఆం. భా. ౧. ౧౧౭.

బూక్కము. సం. వి అ న. ౧క్కము.

బూగర. వి ౧. తమిదలు మొదలగు ధాన్యముల మీఁది పొట్టు.

సీ. పరగును బుసనుజ్ఞ బుసి యన గా చిన
బూగిర యన   ఆం భా. ౨. ౨౩౮

౨ ఇంప్లి వాసములకు పట్టను బూసి (౪ ర)

బూచి. వి (క. బూచి.) భూతము, పిశాచము

సీ. పురిటింట్ల బూఁచుల పోశ్యెఁ బూఁ బోద
లపై సంపడి సెలవు నిందిందిరములు
‑ రవిశ. ౩. ౧౪౪

క ఆలరుం ద్రాయపుఁగిన్నుల కలికి మది
మగఁడు బూచి గావున
వేం పంచ ౩ ౧౮౦

ఆ . బూచి, గాము సోఁక పత్తి గాలి దయ్యము
బూత, మనఁ బిశాచసంజ్ఞ లలరు నభవ.
ఆం భా ౧ ౬౩

విశ ౧ (బూచివలె భయము కలిగించునది)
వికృతమైనది.

ఉ కాలినమోటువంటి కొఁలగాని శరీరము ఎల్ల
కంట్రుకల్, గ్రాలెడు బూచి గడ్డమును
ఖల్వాటకంబును .. వి. పు. ౨. ౧౩౫.

౨ బాలక్రీడా విశేషము

సీ దూచియు జాబిల్లి బూచి కన్నులకచ్చి గుడి
గుడి కుంచంబు కుందెనగిరి...
హంస. ౩ ౧౪౬.

జ బూచి మొసలవాఁడు, బూచివాఁడు,
బూచుల దొర, బూచుల రాయఁడు,
బూచుల కోఁడు.

బూచిమొసలవాఁడు. (బూచి + మొసలు +
వాఁడు) భూతేశుఁడు, శివుఁడు

సీ. మొసలమై దుఖ బూచి మొసలవానిఁ గలంచి
కులంబ కత్తిని పోయుదులుబ నొంచి .
అచ్చ. రా. యు. ౪. ౪౪.

బూచివాఁడు. వి. (బూచి + వాఁడు.) బూచి,
భూతము. (శ. ర.)

బూచులదొర. వి. (బూచులు + దొర) శివుడు.

చ చదలుకుల్లనిఁ గొట్టిరి జాగ కాని బూచుల
దొరఁ దోలిరి న్మిగుల సాంపున నేలిరి ముజ్జ
గంబులన్   అచ్చ రా. యు. ౪౯౬

గీ. జముపగతుఁడు బూచులదొర జంగమయ్య,
యోగికంబులు భవదాఖ్య లలరియుండు,
ధాతృనుత పదజల జాత మాతృబూత
ఆం. భా ౧. ౩౪

బూచులరాయఁడు. వి (బూచులు + రాయఁడు)
భూతేశుఁడు, శివుఁడు

వ. తనరుచునుండు చాల్పు టరదంబుల నోని
యనుంగుదోద లేఁ,పున నిట వచ్చి ఓ విడిన
బూచులరాయని విల్లుఁ గన్గొనన్
అచ్చ రా బాల ౧౮౧

బూచులతోఁడు. వి.(బూచులు + తోఁడు) శివుడు
భూతేశుఁడు.

ఉ. జాచి నమస్కరించి శ్రుతిసూక్తుల సన్నుతి
సేయువానితో, బూచులు తోఁడు పల్కె...
చెన్న. ౪ ౧౩.

బూట. విశ. (క. బూట = బూటక మోసము.)
బూటకీఁడు.

గీ జగము లెల్లను మాయాజ్ఞ మిగుల కునికిఁ
గనియు వినియు నెఱుంగుదు వనజనేత్ర
యింత భయమును బొంద నీకేల మది
ఖ,జంగభూషణు నబ్బూటగాంగఁ జేసి.
కు. సం. ౪. ౪౨౬.

(ప్రయోగాంతరము దొరకలేదు.)

బూటకము. వి. (క. బూటక, త. పుట్టకం.)
౧. మాయ, మోసము

క. నేఁ దేడుదివములయ్యెను, తోడిమిం చెడ
పోగి నీదుబూటకమా దొం,ప్యాడైనను

తేనెనో యిది,కేఁడెద పత్యంబుఁ జెప్పుదే
కరుణాబ్ధి. కాశీ. ౩. ౯౭.

దండకము...నీ బూటకం బెవ్వరు న్నెటుగా
నారయజ్ఞ నేరుగా . నీలా. ౨. ౪౧.

౨. అసత్యవచనము, కల్లమాట.

ఉ. పోరుడుపంగ నేఁ బలుకు బూటక పెల్ల ని
ఒద్ధిఁ జేసి రమ్,వారిని బోరునతో సుతుఁడు...
చెన్న. ౩. ౧౪౦.

సీ బూక నా బూటకం బనలగను. అబద్ధ
సంజ్ఞ లైు యులరుచుండు
ఆం. భా. ౧ ౧౧౭.

విశ. అసత్యమైనది

సీ ఒంతులఁ దిరుగ నీపదములచే తీపుఁబూరెలం
దనుమాట బూటకంబె
పార్వ. ౨. ౧౭౦.

ఉ విష్ణు శంకరుల భక్తి దృఢంబుగ గల్గెనేని
నా, నాఁటికి వాని కన్ని సుగుణమ్ములు
దామె ఘటింప ముక్తుఁ డౌ, బూటకపు
న్విచారములఁ బోవఁగ నేమి ఫలంబు
భూవరా. కవిరాజ. ౧. ౧౪౭

జ. బూటకుఁడు. బూటకీఁడు.

బూటకీఁడు. విశ (బూటకము + ఈఁడు)
మాయావి, మోసగాఁడు.

ఆ. నన్నుకూలి యితరు లెఱుఁగ, కుండఁ
దలఁపు మెడలికొనిపోవ, జనులెల్ల బూట
కీఁడు పారిపోయెనంద్రు
బస. పు. ౧. (శ. ర.)

బూటకుఁడు. విశ. (√బూటకము) బూటకీఁడు
మాయావి.

గీ. అరయ నాడంబరాతి ప్రాజ్యాని జూచుచు,
జాటుచుండెడి నీతి శాస్త్రము నిజంబు,
బడుగు లెచ్చోటి కేఁగిన బ్రదుకు గలదె,
బూటకులఁ గాని మెచ్చరు భూమిపతులు.
కుచేల. ౨. ౧౦౭.

ద్వి కపటులనే కాని కలితవిజ్ఞాన, నిపుణుల
నొల్లరు నేఁటి బూటకులు ..
ప్రభులిం. ౩. ౧౦౧. పా. రా. పం.

బూడిద = బూది, బూడ్దె. వి. ధూళి, దుమ్ము
భస్మము.

గీ రాజసంబున హస్త్యశ్వ రథ పదాతి, పాద
ఘట్టన మేరువు మీఁదఁ బడిఁడి, బూడిదలు
లేఁగ నొకనాఁడు వాడికట్టి
వరాహ. ౬. ౧౨౯.

సీ వసి బూడి దయ్యె నిర్మలకేలి దీప్తి కాకమ
లినీ కహ్లార కైరవములు భీమ. ౪. ౧౪౩.

సీ నీలు బూడిద యున కొవఁడు న
భస్మాఖ్య.. ఆం. భా. ౨. ౨౭౨.

బూడిదలోని హోమము = వ్యర్థము.

ఉ. మూఁడవకంట నీఱుగట మున్నె రొలుుంగఁ
నైతి నక్కటా, బూడిదలోని హోమ
మయిపోయిన దంతయు భావసంభవా
తపతీ ౩ ౯౩.

జ. బూడిదగుమ్మడి, బూడిదపండు, బూడిద
పన్ను.

బూడిదగుమ్మడి. వి. (బూడిద + గుమ్మడి)
కూష్మాండ భేదము, ఒకజాతి గుమ్మడి, పెండ్లి
గుమ్మడి. (శ. ర.)

(వ్యవ.) ఈ బూడిదగుమ్మడి కాయ లేఁతది, వడి
యములకు పనికిరాదు.

బూడిదపండు. వి (బూడిద + పండు.) విభూతి
యుండ.

చ. అడవికి వేఁటకై వరిగి యాతఁడు డొంకా
నొక్క నాఁడొకింతయును, మెండ మలగింప
లేక తన మేపోడ లాండును రెండుసేయకై,
పాడమఁగ బీదకన్న వడి బూడిదపండును
బోలె బూఁదుపాలెదు నొక దుప్పికిం
గవియ. పాండు ౫. ౧౪.

బూడిదపన్ను. వి. (బూడిద + పన్ను) శ్మశానమునందు శవమును కాల్చుటకై యిచ్చెడు పన్ను. (శ.ర.)

బూడ్ద=బూడిద, బూది. వి. భస్మము, బూడిద.

క ..అప్పను లాదవక చెడు బూడ్ద విడిన
హుతముల కరణిన్ భా రా యు. ౧౦౧.

సీ. పాలుచు నీరాజ్య విభూతి త్రేఁ గయ్యోనే
దైవంబుకంటికి ధరణినాథ, చక్రంబు పని
సేయ నడి సన్న నీపెంపు బూడ్ద బె ట్టయ్యో
భూరికీర్తి మార్క. ౧. ౧౩౭.

సీ. కిరణంబుల గోటిఁ గెరుట మెదలించి పూర్ణేల్ల
బడుకల బూడ్దఁ గలిపి...ద్వా. ౧.౨౩౭.

ఆ. వల్లబోడితలలు తెల్లనిగొంగళ్లు, మెడలబూడ్ద
పూఁత యొడలఁరోఁత, యిట్టి వేషములను
బొట్టకోసమె సుమీ. విశ్వ
వేమ ౩ ౧౯౩

బూతగెనుసు. వి. (బూతము+గెనుసు) ఒకవిధమగు గెనుసుగడ్డ

గీ పాసఁగు తెల్లగెనుసు బూతగెనుసు ....
హంస. ౪. ౧౩౧.

బూతపిల్లి. వి (బూతము+పిల్లి) గంధమార్జాలము, పునుఁగుఁ పిల్లి

ఆ. ఓకిలిపూలు బూతపిల్లు లేనికొమ్మ, లలరఁ
దేనె పెద్ద పెలగపండ్లు
యయా. ౧. ౧౦౩.

ఆ. మహిని బూతపిల్లి మచ్చికయును బోలె,
రాచమాట నమ్మరాకయుండు...
ధల్లా (శ. శ. ర.)

సీ...బూతే, పిల్లి నాఁగను గెమ్మపిల్లి నాఁగను
బుగ్గపిల్లి యనుంచనఁ జెల్లు గంధ, మార్జాల
నామంబు ఆం. భా. ౨. ౭౪.

బూతము. వి. (సం. భూతః) ౧. పిశాచము, దయ్యము.

ఆ. ...దయ్యము బూత, మనఁ బిశాచసంజ్ఞ
లలరు నభవ. ఆం. భా. ౧. ౬౩.

క. అతని పెన్నెలదగు మజ్జాతా జాబిల్లి వెల్ల
జగమున కెల్లన్, రాతిరి సోఁకిన చీకటి,
బూతము విడువంగఁ జల్లు బూతియుఁ
బోలెన్ యయా ౨. ౭౧.

౨. పృథివ్యాది పంచభూతములలో నొకటి.

ఉ. చక్కని వారిలో మిగులఁ జక్కనివాడవు
గాన నీకు నా, చక్కనివారిఁ జంద్రుని
వసంతునిఁ గూరుచుకొంటి వంద మా,
జక్కర వంటిరాజ యొకసక్క మదేమని
కూర్చుకొంటి వమ్మక్క యరూపకం
బయిన యారయొల తెమ్మెర నాలి బూత
ముగ్ .. విజ. ౩. ౪౫

౩ ప్రాణి, జంతువు. (శ ర.)

జ బూతగెనుసు, బూతపల్లి

బూతి. వి. (సం. భూతిః) ౧. బూది, బూడిద.

క. బూతము విడువంగఁ జల్లు బూతియు
బోలెన్. యయా. ౨౭౧.

౨. తిండి. (శ. ర)

బూతు. వి (క బూతు) ౧ కుత్సితపుతిట్టు.

ద్వి. కెలనివారల బూతు గెరలఁ దిట్టుచును...
ద్వి. హరిశ్చ ఉ. ౧౩౯౪. పం.

సీ. ఎక్కలమ్మ యటన్న నొక్కట కొదవను
బోతురాజా లటన్న బూతు కుదువు ...
శుక. ౩. ౪౯.

౨. అసత్యము.

సీ. బూతు నా బూతు నా ... అబద్ధ సంఙ్ఞ
లై యులరుచుండు.. ఆం. భా. ౧.౧౧౮.

౩. బట్టు, స్తుతిచేసి జీవించువాఁడు.

ఉ. బూతు వొగడినట్లు వొగడెడు పొగడంగ,
వలయుచేని సుగుణవంతు లయిన, కర్ణశల్యు
లాదిగాఁ గల వీరులఁ, బొగడుచుండ రాద
ప్రౌఢవోక. భార. సభా. ౨. ౪౮

౪. అసభ్యముగా తిట్టువాఁడు

గీ. బూతు కూసగాఁడు పాపకుండు, బొంకు
లాఁడు, ముచ్చు ముందరి కొండీఁడు, కల్లు
త్రాగువాఁడు సాక్షి విజ్ఞా ౩ ౧౦౪

శ్లో. స్త్రీబాలవృద్ధకితవమత్తోన్మత్తాభిశస్తకాః,
దృష్టదోషశ్చ అసాక్షిణః
యాజ్ఞ. ౨ ౭౧.

(దృష్టదోషః దృష్టవిరుద్ధవచనః అని వ్యాఖ్య)

గీ. వాదులానితోఁ గ వాట్లనితోఁ బెను, బూతు
తోడను బూతులోడఁ దిండిపోతుతోడ,
ఆ నటమటీనితోడ నడియరితోఁ బెను, పలుకు
సెత్తమాడ కెరవుగాదు. వారి ౩ ౧౧౨

సీ. ఒండలు బూతులు పరిహాసకులు నట్టువా
రాదిగాఁగల వారు దక్కఁ, జెలువారియూలు
తాఁ బ్రియుఁడు వారింపఁగఁ బరుతోఁడఁ
బల్కినఁ బణశతంబు తెలిసి దండువల
విధింప వలయు. విజ్ఞా ౨. ౧౧౬.

బూద[1]. వి. తృణవిశేషము

గీ. ... గడ్డి, పుల్ల పూ రూపయును బూద
పూలగడ్డి, కదురు తుంగాకు తుంగలు
గలయ విడిచి ... హంస. ౫. ౪౭.

బూద[2]. వి. పాలకుండ

మ. ఉదరోలూఖల పెంక్కి నిక్కి సహాజాం
కోపేంద్రసంయుక్తుఁడై, చదలన్ బూద
కళాంకనీరి కరవిస్తారంబులన్ బట్టి తి,
ట్టదుమం గారెఁ జకోరగోపతతిపాత్రై
చంద్రికాక్షీరముల్, పొదలెన్ ఘూర్ణిత
దుగ్ధధామనిబిడప్రోద్భూత సంరంభముల్.
వసు. ౪. ౭౦.

బూది=బూడిద, బూడ్ద. వి. (సం. భూతిః)
భస్మము. బూడిద, గోమయభస్మము.

మధ్యాక్కర. ప్రోష్ఠైన భస్మంబు వాయఁ
ద్రోచి యబ్బూదిలో నడఁగి, రేవుగు
గొడుకులతోడ నం దొక్కయింటి యత్యు
గ్ర, పావకదగ్ధులై యున్నఁ బూది
యప్పారులు దాని, భావించి కుంతియు
సుతులు వని శోకపరవశు లగుచు.
భార. ఆది ౬. ౧౬౫.

గీ. ఎండుసకు బిష్ట నిచ్చిన చలద మెందు,
బూదిలో నేయి వేల్చుటఁ బోలు...అపాత్ర
జనులకుఁ బెట్టుట పారవేంద్ర
భార. శాం. ౧. ౩౩౨.

క. ఆదిత్యాస్త్రజ్వలనము, ధూదిగ్గగనములు
నిండి పొదివి మహోగ్రంబై దానవు ఘన
దేహము, బూదిగ నొనరించెఁ జిత్రముగ
నొకమాత్రన్ భా. అర. ౪ ౪౧౨.

సీ. కకపాలదలిబూదిఁ గన్నులలోఁ బ్రామి
బాధింతు రప్సరః పల్లవకుల. హర.౫.౧౦.

జ. బూదిచఱమ, బూదిపాలగుదిండు.

బూది[2]. వి. తృణవిశేషము.

చ తెనుతురు ప్రొల్లు బూదియును వీడలి
పిచ్చుక. . మొదలుగ బూది రవళింప . .
ప్రబంధ. ౨౦౦.

బూదిచేఁచె. అ క్రి. (బూది + చేఁచే.)
బూడిదపట్టు.

గీ వనలఁ జేరెనఁగుపవనములు నమేరు
రజోద్భృష్టి బూదిచఱవ అము. ౪. ౧౪౫.

బూదిపొలదిండి. వి (బూది + పొలదిండి)
భస్మాసురుఁడు

సీ. మును బూదిపొలదిండిమనము పక్కనఁ
ద్రెంచి భవుని మెప్పించు నీ బంటుతనము .
చంద్రా ౩ ౫౬.

బూడి. వి. (సం. భూతః) చతుర్దశితిథి

గీ .బూడి యనఁ జతుర్దశి తెలయు
ఆం భా. ౧. ౮౭.

బూామాట. వి (√బూామె) వానికర మగు
మాట

శా. ఏ బూామాటలు వచ్చునో యనుచు ముస్నే
వన్నియుం జెప్పితిన్, వాబుద్ధుల్ వి
సురా. ౧౧౯.

బూామి. వి (సం. భూమిః) భూమి. నేల.

ద్వి రాముఁ బట్టముగట్టి రాజుఁ గావించి,
బూామిఁ జేలింతుఁ బొగడొంద ననుచు. .
రం. రా. అయో. ౮౭. పా. ౨౯ పం.
(చి ని. పా ప్రా)

సీ. బాసఁ దప్పక బూామి రాసబాఁపని కిచ్చి
విజము నేకొన్న మున్నిరకలు ...
ప్రబంధ. ౧౪౪.

బూామియు=బూామె. వి (సం. బూామి శా. ప్రా.
భూమి అ, భూమియా,) ౧. మాయమాట.

మ. భయమే పెట్టనివారిఁ బిల్వ మనఁగాఁ
జైవచ్చి మీ రిన్ని బూామియు లాడం బని
లేమ కు. సం ౭. ౧౩౯.

౨. మాఱువేషము.

ఉ వేమ యొకర్తు వేడుక వశీకవశీకరణంబు
జాతిగాఁ, భూమియు దాను బన్నకొని
పోకలఁ బోవుచునుండగా న్నృపా, భీమభవీ
భవంతి యయి బింబఫలాధర యోర్తు పార్థివ,
గ్రామణి చూడ దాని మెండ గ్రక్కున జైచె
మధూక దామము న్ నై ష. ౩. ౯౭.

ఉ ఏనిక మావు బూామియు వహించి చరించుచు
నుండుఁ గామధు, గ్ధనువు శాకి ౬. ౬౧
కళా. ౬. ౨౨౪

౩. వంచన (శ ర)

౪ మాయు (శ ర.)

బూామె = బూామియు. వి. ౧. మాయమాట.
(ఇది తఱచుగ బహువచనాంతముగఁ గాన
వచ్చుచున్నది)

శా అమాటల్ విని నవ్వి పంక్తివదనుం డేరార
యీ బూామె లే,లా మీరేలిక నా ప్రయాణ
కథ లెల్లన్ విన్నవాఁడై వఘా,స్తోమంబున్
గాని డాఁగనేఁగ ఉ రా. ౩ ౧౮౮.

౨. మాఱువేషము

సీ. కోటి తాఁచేటి బూామెలు పూని కుంభాన
జైల మెత్తిన ధీర మేలుకొనుము ...
ఉ. రా. ౫. ౨౪౨.

౩. మాయ.

క. పుట్టితి బుద్ధి రహింతిఁగితిఁ, బుట్టించితి జగము
సగమునకొరుసు బ్రాయం, బిట్టి వినూతన
సృష్టులు, పుట్టుట లే దార యిట్టి బూమెలు
భూమిన్ భాగ ౧౧ పు ౫౩౬.

గీ తిలక మొగిఁ దీర్చి మిత భుక్తి సలిపి కొంట,
బూమె లెఱుఁగని యొకపాటి బుడుత
యాకు, మడుపు లందీయ మోహాంబు మరుల
గొల్పు, కడలె నలబామ నిజకేళి వేశ్మసీమ.
హంస ౧. ౧౨౦

౪. అబద్ధము.

సీ బూతు నా బూమెనా బూకనా బూటక
మ్మనఁగను వేడబ మనఁగఁ దొడికె
గీ యనఁగను నబద్ధసంజ్ఞ లైయలరు
చుండు . ఆం. భా. ౧. ౧౧౫.

౫. వంచన, మోసము.
(చూ. బూమెచేయు.)

విశే వంచకుఁడు, మాయగాఁడు.

ద్వి ఒకవిచారము మాకు కొదవె నీరాజా,
సుకవాసి పనిపంచ చూపుగుజ్జుంబు, బూమె
కుంటరి యొనుపోతు పై వాన . .
ద్వి హరిశ్చ ఉ. ౧౪౯౫. పం.

జ బూమాట, బూమెకత్తియ, బూమెకాఁడు,
బూమెచేయు, బూమెలాఁడి, బూమెలాఁడు.

బూమెకత్తి(త్తె)య. విశే. (√బూమె) వేషము
వేయునది, వంచకురాలు.

సీ. పుష్పలావిక యొర్తు బూమెకత్తియ యొర్తు
గంధవాహిని యొర్తు కొర్కత్తు లంతె . .
శాకు. ౫. ౩౧౬.

బూమెకాఁడు. విశే. (√బూమె) మాయావి,
వంచకుఁడు

సీ. పూవులమ్మల వేయు బూమెకాఁడు ...
ధనా. ౧. ౩౪.

బూమెచేయు. స. క్రి (బూమె + చేయు)
మోసపుచ్చు, వంచించు

గీ. వన్నెఁ గొనివచ్చినపుడు భూనాథ నీవు,
నీకుఁ గలుగు వ్రతంబులు నియమములునుఁ,
దెలియఁ జెప్పిన విన్నెల కేరిచూతు,
భూప తలవదు నన్నింత బూమె సేయ.
రుక్మా ౫. ౧౦౪.

ఇట్లే, బూమెలుచే(సే)యు

ద్వి. చేసినచేరమి చేసేఁతఁ గుడుతఁ, జేసి యీ
బూమెలు సేసె దైవంబు
ద్వి హరిశ్చ. ఉ. ౪౨౪. పం.

సీ. భువమిలో వట్టియా బూమెలు సేయంగ నే
సేర్తు మఱియును సేన సేర్తు...
విప్ర. ౪. ౨౯.

బూమెలాఁడి. విశే. (√బూమె) బూమెకత్తె
(క ర.)

బూమెలాఁడు. విశే. (√బూమె) బూమె
కాఁడు. (క ర.)

బూర = బూరగ. వి. (సం. పూరః. ప్రా
పూరో) ఊఁదునట్టి వాద్యవిశేషము, కాహళి
భేదము, బాఁకా.

గీ. అపుడు కోఁతులకుఁదు వాయువిక దంక,
నాకులచేత వడిఁ గమ్మ లనిచి యొల్ల, కోన
త్రిమ్మరి మూకలఁ గూడఁబెట్టి, కిచి మొల
యంగ బూర వట్టించి తరలి.
అచ్చ. రా. కిష్కి. ౧౩.

సీ. నీరపుట్టువరయును నీరపుట్టువయును బూరయు దొడవుగా బొలుపు మెఱయ . .
అచ్చ. రా. బాల. 3.

విణ. స్థూలము. (శ. ర.)

జ: బూరకాలివాఁడు, బూరకాలు, బూరగడ్డి, బూరగొమ్ము.

బూరఁడు. విణ. (సం. పూరః) విజృంభించువాఁడు

ఉ. చెప్పిన వద్దురాత్మకుఁడు పింగఁడు బూరఁడునై సుహృత్తముం, దప్పక చూచి పూర్వసుకృతంబునఁ గాంచిన సొమ్మునెమ్మమై, నిప్పులికేరకేసరమహీరుహమూలమునందు డాఁచిపో, నొప్పు నొరు ల్గనుంగొనరయారి కరో కొనిపోవఁ జూచినన్
వేం. పంచ. ౧. ३०४.

బూరకా(గా)లివాఁడు. విణ. (బూరకాలు + వాఁడు) ఏనుఁగు కాలు గలవాఁడు

సీ...బూరకాలి,వాఁ డనఁగఁ బ్రవృద్ధపాదుఁడు దనరాసు
ఆం. భా. ౨. ౧౨౨

గీ. బ్రేలుడగు బొజ్జగల బూరగాలివాని . .
ఆము. ౬. ౧౯.

బూరకా(గా)లు. వి. (బూర + కాలు) ఏనుఁగు కాలు, రోగముచే వలముగాఁ బెరిఁగిన కాలు.

సీ. బూరకాళులు నీచఁబోయిన చేతులుఁ గోళ్ల మూఁపులు గుదిగొన్న తొడలు . .
ఉ హరి. ౨. ౧౨౨.

బూరగ = బూర. వి. ౧. ఊఁదెడు వాద్యవిశేషము.

ద్వి. సంగీతవాద్యఘోషంబులు వెలఁగ, బూరగల్ గంచుగొమ్ములు కాహళములు ...
ద్వి. నల. ౨. ౫౫౧.

౨. నాగస్వరంబునకు శ్రుతియిచ్చెడు వాద్యవిశేషము. (శ. ర)

బూరగడ్డి. వి. (బూర + గడ్డి) తృణవిశేషము. (శ ర)

బూరగొమ్ము. వి (బూర + కొమ్ము) ౧ ఊఁదెడు వక్రవాద్యవిశేషము, కొమ్ముబూర

ఉ .అద్భుత,స్ఫారతరార్భటిం బిరుదుసంకులఁ దారలు బూరగొమ్ములన్, భేరులఁ దమ్మటంబులను భీషణవృత్తిని బిట్టు మ్రోయఁగన్. కళా ౪ ౧౧౪ (ఇటర ద్వయప్రాసపాంకర్యము)

ఉ తారలు బూరగొమ్ములును దప్పెటలున్ బటహంబులున్ బదుల్, నూఱులు వేలు మ్రోయ రామా ౪ ౬౯

౨ శంఖము.

వ మొసలివారయొంటుల నాయఁడ బూరగొమ్ముగల తుపాసి .. ప్రబంధ ౨౧౬

సీ శంఖము చిందము సంకు బూరగొమ్మనఁ దనరారు . . ఆం. భా. ౧. ౧౬౧

బూరట. వి. (సం. పూరః.) ఉబ్బు, పొంగు, ఉబ్బటము. (చూ. బూరటిల్లు)

జ: బూరటించు, బూరటిలు.

బూరటించు. స. క్రి. (√బూరట) బూరటిల్లఁ జేయు, నింపు (శ. ర.)

బూరటిలు(ల్లు). అ. క్రి. (√బూరట) నిండు.

క. అతఁ డం,బుదమ్మై గర్జిల్లె నభము బూర టిలంగాక్. భార. ద్రో. ౫. ౨౨౧.

గీ.. నభోమండలంబు, బూరటిల బట్టు కవి రాజఁ బొగడి పొగడి.. నైష. ౭ ౬౩.

సీ కలమున్పైఁ గీలించి గాలి కత్తిన చాఁప వోలె మిన్నంతయు బూరటిల్లె.

భార. ఉద్యో. ౪. ౧౧౬.

గీ. పడగతోడను దునుమాడి పటుహయములఁ, జంపి సారథిఁ బరిమార్చి సకలనభము, బూర టిల్లంగ సింగంబుపోల్కిఁ బెలుచఁ, బొరి నుదీర్ణగర్జాపరిస్ఫూర్తిఁ జెలఁగె.

హరి. ఉ. ౬. ౧౫౬.

బూరము. వి. అడంబరము. (చూ. బటా బూరము.)

జ. బటాబూరము.

బూరి(రె)యు. వి.(సం. పూరికా) భక్ష్యవిశేషము.

సీ ...ఉండ్రాలు నూబిండి పుండ్రేక్షులం దేసె యునఁట పండ్లం బూరియలు ఘృతంబు.

గీ. నాదిగా భక్ష్యభోజ్య లేహ్యాదు లయిన, బహు పదార్థంబులు వార ౬ ౫౫

గీ. బూరియలు లడ్డువాబులు పొరలి పాలు

నైష ౬ ౧౨౪.

మత్తకోకిలము. పాయసంబుల రొంపులన్ బహుభంగి బూరెలు నట్టులు స్నేయుఁ బాలును. హరి. పూ. ౭ ౧౫౨

సీ. గారెలు బూరెలు చారులు కూరలుఁ గమ్మని మాంసముల్ ఘుమ్మ మనుచు ...

ఉ. రా. ౬. ౧౨౨

సీ... బూరె యనంగను బూరెక కగు ...

ఆం. భా. ౨. ౨౫౫.

క. పూరణము లేని బూరెయు.. సు. శ. ౩౬

బూరుగు(వు)[1]**=బూర.** వి. కాహళీ భేదము.

సీ. బూరుగు నాఁగను బూరుగుమ్రానికి నూఁదెడు బూరకు నొవరు.. వెంక. నానా. ౧౨౧.

క.. బూరుగు నా నూఁదు వాద్యమును శాల్మ లియున్ ఆం సం నా ౧౨.

బూరుగు(వు)[2]**.** వి శాల్మలివృక్షము

క హితోపదేశకర్తల పలుకున్, వినక కుజ నుండు సాహసమునఁ జెడు బలుగాడ్పుఁ దొడరు బూరుగు లీలన్ ఉ రా ౨. ౧౦.

గీ. హత్తుకొని మొత్తులాఁడి పెన్నెత్తు రొలుకఁ, జాచువారల కెంతయు సొబగు మీఱ, బూరుగుల పోల్కిఁ బొలిచిరి

ఆశ్చ రా యు ౧౩౫.

చ. .నీ వటుకడింది వగండవు నిన్ను దాకినం, బెఱుకటి పేరు బూరుగ నశించితి గాకటు పల్కు లేఁటికిన్ భార. శాం. ౩ ౩౬౦

(ఇట నిస్సారమని భావము)

సీ పూరణి తేజరిల్లు, బూరుగం చనఁగను.

ఆం. భా. ౨ ౪౭

గీ బూరువా యింత పఱపును బొడవుఁ గల్గి, నీవు మృగపక్షి సంశ్రయణీయ మగుచు ...

భార శాం ౩. ౩౭౪.

జ బూరుగుదీవి

బూరుగుదీవి. వి. (బూరుగు[2] + దీవి) శాల్మలి ద్వీపము (శ. ర)

బూర్నీసు. వి. మిక్కిలి మెత్తగా నుండుకంబళి

వ...చలీకప్పడంబులు సకలాతి గుడారములు బూర్నీసు 'ల్లాలి సెట్టు గిప్ప నక్క గోడ సరాదుల పటవికేలంబులు

ప్రబంధ ౬౦౫.

బూటకొమ్ము=బుఱ్ఱటకొమ్ము. చిమ్మ న గ్రోవి, నీళ్లు చిమ్మెడి గొట్టము

ఉ తోడనె లేచి దండము ప్రలోదము గా సెనుబోతుతో జుం, మూడిన నక్కటికన్ మడుగు లూనిన సెత్తుట నగ్న శృంగముల్, ప్రోడతనంబునం దగిన బూటకొమ్ములు గాఁగఁ ఒల్లుపో,రాడిరి నిన్న రావణ రణావని భూతగణాచ బాలికన్

కవిక. ౨ ౧౧౭.

బూల. వి కేఁ౩ తాటిమ్రానిలోని మెత్తని పేడు (శ. ర. గ్రా)

బూలి. విశ. (√బూల) నిస్సారమైనది (శ. ర)

బూసము. వి. (సం. బుసమ్) ధాన్యము. (శ. ర. గ్రా)

సీ. బూసంబు దతిపి పేర్చున నమ్మికొమటకుఁ గఱవుగోరెడు దోసకారి బుడుగ

వేం పంచ. ౧ ౩౬౩.

బూసి. వి. ఇండ్లవాసములపై పట్టెడు సాలెపట్టు. (శ. ర. గ్రా.)

బృ

బృంద. సం. వి. అ స్త్రీ ౧. తులసి. క్రీ. ౨. రాధిక ౩. గోకులమునకు సమీపమందున్న అరణ్యము, బృందావనము.

బృందము. సం. విశ. (అ. అ. అ) అనేకము, అసంఖ్యాకము. వి. అ. న. ౧. సమూహము, గుంపు ౨. రాశి, ప్రోఁగు ౩. దశార్బుద సంఖ్య, పది యర్బుదములు

బృందారకము. సం. విశ (అ అ రికా అ.) ౧ విరివియైనది, బహుళము ౨ శ్రేష్ఠమైనది ౩ మనోహరము, ఇంపైనది. ౪ గౌరవార్హుద మైనది

బృందారకుఁడు. సం. వి అ పుం ౧ వేల్పు, దేవత ౨ (సమాసాన్తమున) ముఖ్యుఁడు, ప్రధానపురుషుఁడు.

బృందారణ్యము. సం బృందావనము

బృందారము. సం విశ (అ అ అ.) ౧ విరివియైనది, గొప్పది. ౨ శ్రేష్ఠమైనది. ౩ మనోహరము, ఇంపైనది

బృందావనము. సం వి. అ. న. ౧ గోకులమునకు సమీపమందున్న యడవి. ౨. తులసికోట, తులసిచెట్టు వేయుటకై యెత్తుగాచేసిన వట్ట దిబ్బ

బృందావని. సం వి ఈ స్త్రీ. తులసి క్రీ

బృందిష్ఠము. సం. విశ (అ అ అ) ౧ మిక్కిలి గొప్పది ౨ మిక్కిలి చక్కనిది.

బృందీయము. సం విశ. (స్ నీ స్) ౧ ఘనతరము, విశాలతరము. ౨ సుందరతరము, ఒక దానికంటె సెక్కువ చక్కనిది

బృంహణము. సం విశ (అ అ అ) వర్ధకము, పెంచునది. వి. అ. పుం ఒకగింజను పిండ్ప వంటు న. ౧. వర్ధనము, పెంచుట ౨ ఘీంకారము, ఏనుఁగుగీఁక (విల్యమ్సు)

బృంహితము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) ౧. వర్ధితము, పెంపఁబడినది ౨ పెరిఁగినది, అధికమైనది. వి. అ. న. ఏనుఁగుఘీంకార గీఁక.

బృసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఋషుల యోగాసనము.

బృహచ్చంచువు. సం. వి. ఉ. పుం. మహా చంచుశాకము. ‡.

బృహచ్చిత్రము. సం. వి. అ. పుం. మాధీ ఫలము. ‡.

బృహచ్ఛల్కము. సం వి. అ. పుం. చింగట మత్స్యము.

బృ(వృ)హతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ పెద్దవీణ ౨ విశ్వావసుని వీణ 3 దేహమునందు రొమ్మునకును, మెడ్నెముకకును నడుమ నుండు భాగము. ౪. కప్పడు దుప్పటి, ఉత్తరీయ భేదము. ౫ వారిధాని, నీరు నిలువచేయు చోటు. ౬. క్షుద్రవార్తాకి, చిన్నములక ‡ ౭ కంటకారి, వాకుడు. ‡. ౮. వాక్కు. ౯. నవాక్షరపాదకమగు ఛందోభేదము.

బృ(వృ)హతిక. సం. వి. అ స్త్రీ. ఉత్తరీయము, పైని కప్పుకొను వస్త్రము

బృ(వృ)హత్తు. సం. విశే (త్. త్. త్.) పెద్దది, గొప్పది, ఉరుజ్ఞనది వి. త్. పుం, విష్ణువు న. ౧. వేదము ౨ సామభేదము. 3. బ్రహ్మము.

బృహత్కందము. సం. వి. అ. పుం ౧ గృంజనము, తెల్లుల్లి ‡. ౨. విష్ణుకందము. ‡

బృహత్కాసము. సం. వి. అ. పుం రెల్లు. ‡.

బృహత్తాళము. సం. వి. అ. పుం. హింతాళము, గిలకతాడు. ‡.

బృహత్తిక్త. సం. వి. అ. స్త్రీ. పాఠ. ‡. (రాజ. ని.),

బృహత్తృణము. సం వి అ న. వెదురు. ‡.

బృహత్త్వక్కు. సం వి చ్. పుం. వృక్ష భేదము.

బృహత్పత్త్రము. సం వి అ. పుం. హస్తి కందము. ‡ అ స్త్రీ త్రిపర్ణిక ‡

బృహత్పాటలి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. ఉన్మత్త, దుత్తూరము ‡ (త్రి ని)

బృహత్పాదము. సం వి అ. పుం వటము, మఱ్ఱి. ‡

బృహత్పారేవతము. సం వి అ పుం మహా పారేవతము

బృహత్పాలము. సం. వి. అ. పుం వేఁడి చెట్టు (అ ని.)

బృహత్పాలి. సం వి. న్. పుం. అడవిజీలకఱ్ఱ.

బృహత్పీలువు. సం. వి. ఉ. పుం. వరగోఁగు, కొండగోఁగు. ‡

బృహత్పుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఘంటారవ వృక్షము.

బృహత్ఫల. సం వి అ స్త్రీ. ౧. కటుతుంబి.‡. ౨. మాహేంద్రవారుణి ‡ 3. కూశ్మాండి, గుమ్మడి ‡. ౪. మహాజంబువు, పెద్దనేరేడు. ‡.

బృహదంగము. సం. విశే (అ. ఈ. అ.) పెద్ద శరీరము గలది. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు.

బృహదమ్లము. సం. వి. అ. పుం. కామరంగము.

బృహదారణ్య(క)ము. సం. వి. అ. న. ఒకా నొక ఉపనిషత్తు (ఇది శుక్ల యజుర్వేదోపని షత్తు.)

బృహదేల. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెద్దయేలకి. శ్రీ.

బృహద్గృహము. సం. వి. అ. పుం. కారు రూపదేశము. (వాచ.)

బృహద్గోలము. సం. వి. అ. న. నీటిపుచ్చ. శ్రీ

బృహద్ధళము. సం. వి. అ పుం. గ. హింతాళము, గిజకతాడు శ్రీ. ౨. పట్టికా లోధ్రము. శ్రీ. (రాజ. ని.)

బృహద్ధలము. సం. వి. అ. న. మహాలాంగలము.

బృహద్బీజము. సం. వి. అ. పుం అంబాళము, ఆమ్రాతకము. శ్రీ. న అండవృద్ధి.

బృహద్భట్టారిక. సం. వి. అ స్త్రీ దుర్గ.

బృహద్భానువు. సం. వి. ఉ. పుం గ అగ్ని. ౨ చిత్రమూలము శ్రీ.

బృహద్రథంతరము. సం. వి. అ. న. గ. సామభేదము ౨. అగ్నిభేదము.

బృహద్రథుఁడు. సం. వి అ పుం. గ. ఇంద్రుఁడు. ౨ ఒకరాజు. (జరాసంధుని తండ్రి)

బృహద్రథము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞపాత్రభేదము

బృహద్రావి. సం వి. న్. పుం. ఒకజాతి చిన్న గుడ్లగూబ, క్షుద్రోలూకము.

బృహద్వలి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. ఒకానొకనది.

బృహద్వల్కము. సం. వి అ పుం. పట్టికా లోధ్రము, తెల్ల లొద్దుగు. శ్రీ.

బృహద్వాతము. సం. వి. అ. పుం. (అశ్మరీరోగమును హరించు) ధాన్యభేదము.

బృహద్వారుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మహేంద్రవారుణి, పెద్ద చేఁదుపుచ్చ. శ్రీ.

బృహన్నల. సం. వి. అ. స్త్రీ. విరాటనగరమున అజ్ఞాతవాసము నాఁటి అర్జునుని పేరు.

బృహన్నలము. సం. వి అ. పుం. పెద్దకిక్కిస. శ్రీ

బృహన్నారదీయము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక ఉపపురాణము.

బృహన్నౌక. సం వి. అ. స్త్రీ. చదరంగము

బృహన్మరీచము. సం వి. అ న. మిరెపకాయ (శ ర)

బృహస్పతి. సం. వి. ఇ పుం గ. సురగురువు, తేల్పుటొజ్జ ౨ ఒక గ్రహము ౩ ఒకముని (వాచ)

బృహస్పతిచక్రము. సం వి. అ. న. ఒకానొక గోచారచక్రము. (బృహస్పతి యున్న నక్షత్రము మొదలిడి జన్మనక్షత్రము వఱకు లెక్కింపఁగా మొదటి నాలుగు రాజ్యమును, తరువాతి నాలుగు సౌఖ్యమును, పిమ్మట మొకటి ధైశ్వర్యమును, తరువాతి యైదు ప్రీతిసిద్ధిని, ఆఁటుపిమ్మటి యాఱు పీడను, పై నాలుగు మృత్యువును, అటుపై మూఁడు సుఖమును ఇచ్చును. (వాచ.)

బృహస్పతివారము. సం. వి అ పుం. ఒక వారము, గురువారము, (ఇదియె లక్ష్మివారము అని కూడ అనఁబడును.)

బృహస్పతిసవము. సం. వి అ పుం. ఒకానొక యజ్ఞము. (వాజపేయయాగము చేసి పిమ్మట బ్రాహ్మణుఁడు బృహస్పతి సవనము చేయవలయును.)

బె

బెంగ. వి. ౧. విరహవ్యథ, ఎడబాటువలని దుఃఖము. (చూ. బెంగగొను.)
౨. మనోవ్యాకులత, కలవరము.
(వ్యవ.) ఆ పిల్ల పెండ్లియై తల్లినున్న బెంగ తండ్రికి లేదు.
౩. కేక, బొబ్బ. (చూ. బెంగలిడు.)
జ: బెంగగొను, బెంగటిలు, బెంగపెట్టుకొను, బెంగలిడు, బెక్కొట్టు.

బెంగగొను. అ. క్రి. (బెంగ + కొను.) విరహవ్యథ నొందు.
ఉ. . . . ధారుణీ,కాంతుఁడు సంతసం బడరఁ గ్రమ్మన నన్నవలించెదంటచే, వంతఁ గలంగి బెంగగొని వాలెము దాలిమి దూలి తేఫ్ర నీ,చెంతకు వచ్చి హెచ్చు తమిఁ జేకొను మా కొదలఁగూడు కేడుకల్ రసిక ౫౪.

బెంగటిల్లు(లు). అ. క్రి (√బెంగ.) బెంగపెట్టుకొను
(వ్యవ.) ఆ కుఱ్ఱవాఁడు తండ్రికొఱకు బెంగటిల్లియున్నాఁడు.

బెంగపెట్టుకొను. అ. క్రి. (√బెంగ.) ఎడబాటు వలన మనోవ్యథచెందు
(వ్యవ.) ఆ పిల్ల తల్లికై బెంగపెట్టుకొని అన్నము తినుటలేదు

బెంగలిడు. అ. క్రి. (బెంగలు + ఇడు.) కేకలు వేయు, బొబ్బలుపెట్టు
ఉ. బెంగలిడంగ గెంటి యుట పెంటిని గావక తేలిపోయి చిత్రాంగి విచిత్రరత్నభవనాంగణసీమను చేల ప్రాశె నా,బంగరుముద్దు పావురము ... పారంగ. ౨. ౪.

బెండ. వి. (క. బెండె, త. బెండై.) గోజవ్వ, ఎడ్లుబాలుర్. ?
(బూఁగుగల యొకవిధమగు కూరగాయలచెట్టు, దీనిభేదములు కర్పూరపుబెండ, ఏడాకుల బెండ.)
గీ. ... బెండ, యవఁగ గోజవ్వ దగు ...
ఆం. భా. ౨. ౬౪.
క బెండా మార్కొండా యాచకొండా మీయండ కెవుడు తోరము విూలక్ ...
చంద్రి రాజ. చంద్ర. వి. ౨. ౧౦౦.

బెండగిలు(ల్లు). అ. క్రి (√బెండు.) ౧. ఎత్తుపడు, బలహీనమగు
గీ. బెండగిలెను నాఁగ నెత్తుపడిరొ, వసుటతగును. ఆం భా. ౩. ౯౫.
౨. వ్యథనొందు, బాధపడు
చ చిటిపొటిముబ్బుల్ చీకటి ఘటియించి యధ్వగనికాయము బెండగిలం దటిల్లతా, కుటిలత గొంచుపొటిచినుకు ల్దోరఁగించు ధరాతలంబునన్ శుక. ౨. ౩౪౦.
౩. పెల్లగిల్లు, ప్రయాణమగు. (శ. ర.)

బెండగు. అ. క్రి (బెండు+అగు) భగ్నమగు, చెడు.
మ మును లంకాపురిలోన రావణుబలంబుల్ రాముసైన్యంబుతో, వని గావించునెడన్ నిశాచరుల నుద్ఘాటించి రామావనీశుని మెప్పించితి నట్టినా కొక మనుష్యుం డెంత నాపేరు విన్నను దేవాసుర వీరసైన్యములు దైవన్ గర్వముల్ బెండగున్.
వి. పు. ౩. ౨౬౮.
౨. నిస్సారమగు, బలహీనమగు.
గీ ఏమి చెప్పుదు నీకు నుద్దామవిక్రమాభిరాముండు నాఁ జనుకిరీటి, కరము గరము బెండగుటయు గాండీవంబు, వడిరొఁ బుడమిపైఁ గురునరపతిశ్రేణ్యా.
భార. అశ్వ. ౪. ౩౯.

బెండాబెడగు. విశే. వ్యర్థప్రాయమైనది.
వ. ... చిందరవందరై చీకాకై కాకవికాకై పంచబంగాళమై చెల్లాచెదరై గజిబిజియై బెండాబెడ్డగై కకావికలై ...
ప్రబంధ. ౭౨౨.

బెండు. వి. (క. బెండు.) జీలుగు.

క. మనుజాంగనలం బట్టుట, దనుజాలకుం జెల్లఁ గాక దనుజాంగనలన్, మనుజాలు పట్టుట కను దొర,కొనికే బెండులు మునింగి గుండులు దేలెన్. ఉ. హరి. ౫. ౨౧౯.

క. పెకలించి యుద్ధ్వఁ జాలుం, బ్రకటిత దోశ్శక్తి బెండువలెఁ దచ్చదము ... దశా. ౨. ౧౭౮.

విశే. నిస్సారము.

క. ... దుర్జయము ను బెట్టిదము ను బెండు ను నగుపలు, కొదవదు నీవాలంకకు నరేంద్ర మ్నత రొంపుడున్. భార. ఉద్యో. ౧. ౩౭౩.

ఉ. పక్షికులేంద్రుఁ డర్థి నిజపక్షపరంపరఁ బుట్టుగాడ్పునన్, రాక్షసరాజ సైనికుల రాయిడిఁ జేసిన బండుటాకుల ట్లక్షమతక్షణంబయిన నచ్చట నిల్వఁగ లేక బెండు లై, దక్షిణవార్ధిలోఁ బడిరి దైవకళంబున లంక త్రోవగన్. ఉ. రా. ౨. ౧౦౪.

జః బెండగిలు, బెండగు, బెండుకొను, బెండు చేయు, బెండుపఱచు, బెండుబొమ్మ, బెండుమానిసి, బెండువడు.

బెండుకొను. అ. క్రి. (బెండు + కొను) బలహీనమగు.

సీ దట్టంపు వలపులతమి బెండుకొని పార పారకు గుండియ జల్లనంగ నీలా. ౨ ౮౩

బెండుచేయు. స. క్రి (బెండు + చేయు) నిస్సారముఁజేయు

సీ. మండెడు పటుకాలదండంబు చేతులఁ బిసికి వేఁడిమి యార్చి బెండుచేసి. హరి. పూ. ౪. ౧౫౫.

బెండుపఱచు. స. క్రి. (బెండు + పఱచు.) ౧. బలహీనతకొందించు.

శా. ... ధైర్యధ్వంసి యై బెండుచున్.

సీ. ద్రోణుని నిరుపదిబాణంబులఁ దమల్చి భీముని మున్నాట బెండుపఱచి. చిత్రభా. ౭. ౧౦౯.

సీ. కర్కోర్ణ కెత్తురుగ్రక్కించి కొక్కరపిండు గుండియ లెల్ల బెండుపఱచి. గీ. సాకు వంబు విజయపాలుఁ జేరె. ద్వా. ౧-౨౩౮.

౨. సంహరించు, చంపు.

సీ. చంపక్రైఖరి మీఱి కొండలోయలఁ దూఱి గండశమ్ములఁ జేరి బెండుపఱచు. గీ. ... శకుంతలానందనుండు. శృం. శకుం. ౩. ౮౯.

గీ. సామి వానిస్న పము విని సారికెదలి, చుక్కమలచెంత గదెకద పృన్నఁ జాలఁ బెండు బెండాడి పెకముల బెండుపఱచి, దేవరకు వేడ్క పుట్టింతు దేవదాన. శుక. ౧. ౧౫౮.

బెండుబొమ్మ. వి.(బెండు + బొమ్మ.) బెండుతోఁ జేసినబొమ్మ, జీలుగుబొమ్మ.

మ. ... బెండుబొమ్మగతి నుండె న్పందిటం బాల్క నై. ఆము. ౫ ౬౩.

బెండుమానిసి. వి. (బెండు + మానిసి) పిఱికివాఁడు, భీరువు.

(బలహీనుఁడైన మనుష్యుఁడు అని శ. ర.)

వ. . వారలగరుడకపిధ్వజంబులుఁ జక్రగాండీవంబులు బెండుమానసులకుభీషణంబులు. భార. కర్ణ. ౨. ౪౬.

శ్లో॥ అర్జునేగాండివం కృష్ణేచక్రం తార్క్ష్యకపిధ్వజౌ, భీరూణాంత్రాసజననం శల్య హర్షకరం మమ. సం భార కర్ణ ౩౪ ౧౪.

బెండువ(ప)డు. అ. క్రి (బెండు + పడు) ౧ నిస్సత్త్వమగు, బలహీనమగు.

గీ ధైర్యమేన భీతి, బలిచెఁ గొంత బెండు వడియుండెఁ గొంత భార. అర ౭ ౮౬

క. పాండవబల ముల్వం బై, యుండం గృష్ణుఁడు ధనంజయుఁడును దప్పం, బెండువడఁగఁ గని మనమున, గండడఁగఁగ జేల గెలువు గైకొనదచ్చున్. భార. శల్య. ౧. ౩౦౯.

లయగ్రాహి. విండులను గోలలను దండిగను గేలఁ గొనికొండగుమా లారయుచు బెండు

పడ శే మద్ధండభుజశక్తి పెంపు పెండు
కొని... పె శకుం. ౧. ౧౧౩.

౨. సారహీనమగు.

సీ. చండభీషణ ప్రైవణమగు గదాదండంబు విఱు
సంతయును జూపి బెండువడిరో.
భీమ. ౪. ౧౦౪.

సీ. భామినీమణి బెండువడనివింగిణులు నీ కను
బొమ్మ లై తనర కార్ముకునకు
కవిరా. ౨. ౧౬౦.

క.. నీవుల్, బెండువడ నొండ్రపెట్టుచు,
దుండగపు ఖరంబు తన కెదు ర్పడ తేరన్.
కెం పంచ. ౩. ౫౫.

(ఇట చిల్లులువడు అని భావము)

౩. వ్యర్థమగు, నిష్ఫలమగు.

సీ.. అదియు, సద్విజోత్తమ మీఁద జపలతఁ
గావించు వభిచారకర్మంబువట్లు బెండువడి
పటితేఁ గని పద్మోదరుఁడు .
భాగ. ౩. ౬౭౬.

సీ. దనుజాధముఁడు పెనకాయుఁ దప్పించెనో
భిదురంబు చేఁదేల బెండువడిరో
భాగ. ౯. ౩౪౬.

౪. అలయు, శ్రమ నొందు.

వ.. ధృష్టద్యుమ్నుండును బెండువడి యున్న
వాఁడు... భార. కర్ణ. ౧. ౧౫.

వ. ... పండువెన్నెల నెండున బెండువడి
తాలిమి చిందువంద్ర... మనుచ. ౩. ౭౭.

౫. అల్పమగు, తక్కువయగు, ఉడుగు, నశించు.

గీ. .. విరుదు రాతులవార్తలు బెండువడఁగ.
కళా. ౭. ౬౭.

గీ. గర్వములు బెండువడఁ గౌతుకములు
ముదులఁగ. నృసిం. ౨. ౯౦.

గీ. నాగభీషణబాణప్రయోగములను, భీమవరభర
చేష్టలు బెండువడఁగ. రాఘవ. ౪. ౧౨౬

౬. ఖేదము నొందు, దుఃఖించు.

వ. ... మహాత్మ సమ్ముఖంబున నాలోకించు
చుండియు బెండువడి రూపలంబునం దళ
త్రాణ మైచుకొని మిన్న కున్న యది...
హ. శకుం. ౨. ౩౫.

వ.. ఒక్కయెడ జాతివిరోధం బైన కెల
కలంబాఱుచు నొక్కచాయ రాశి మిత్ర
త్వంబు దాలకుండిన బెండువడుచు...
శుక. ౨. ౧౬౦.

౭ నిశ్చేష్టమగు.

క అబెడిద పుత్రపౌత్రకుఁ గా,దే బహ్మైరవోయి
దేవ దేవరనగరన్, వే బెండువడిరి పెంగి
ముల,పై బెగ్గలికంబు దేఁచబరిజను లెల్లన్.
హరి పూ ౯ ౪౭.

బెండడి. వి. ౧. రొంపి, ఇటుకలు తాళ్లు, పెంద
లగునవి కలిపి గోడకట్టుటకు మధ్యను వేయు
పలుచనిమన్ను, సున్నము లోను.

సీ అగరుజంబాలంబు నందు బెండడి చేసి
పన్నీరుపెల్లవఁ బరిఖఁ దార్చి గీ భీమనా
థ ని నగరి యారామరేఖ్య బూజచేసిరి
సహకారభూరుహముల భీమ. ౫ ౧౦౦

వ. . అందంద ప్రవహించునిందూపలస్యం
దంబులకు విందు లగు నిందీవర మరందం
బుల బెండడిం బడి... మనుచ. ౩. ౭౭.

సీ కంకర బెండడి గార సౌధ యనంగ లేప
విశేష మై తోఁపఁ దగును.
ఆం. భా. ౨. ౧౪.

బెకబెక. వి కప్పలు కూయుటయందగు ధ్వనికను
కరణము. (చూ. బెకబెకలాడు)

జ: బెకబెకలాడు.

బెకబెకలాడు. అ క్రి (బెకబెకలు + అడు) బెక
మని కూయు. (శ. ర)

(వ్యవ.) కప్పలు బెకబెకలాడును.

బెక్కొట్టు. అ. క్రి. (బెంగ + కొట్టు) వాపోవు.
(శ. ర., బ్రౌ.)

బెగడించు. స. క్రి. (√బెగడు) భయపెట్టు,
బెదరించు.

క ...చిగురు విలుకాఁడు రతి వను, బెగడించెదు
నీవు సహజ భీరుత వగుటన్.
ప్రభో. ౧. ౫౨.

క. బెగడించి నినుఁ, శిక్షించెద రని చెప్పిన...
భాగ. ౧౦. పూ. ౪-౨౧.

బెగడు = బెగ్గడు. అ. క్రి. (క. బెగడు.) ౧. బెదరు, భయపడు.

క. గగనమున వచ్చుచక్రముఁ, జగురాజుం బోలె చక్రి చేఁబట్టి వడిన్, మగుడంగఁ ద్రిప్పి వైచిన, బెగడక . ఉ. హరి. ౩. ౧౦-౨.

క. కెంగేలు విరిబోండ లేఁడిమి, నిగుడ శుక శ్రేణి పసరు వింగి నిండఁగ, బెగడెఁ బ్రజ హరితవాజుల, గగనమణిస్యందనంబు గది సెనో యనుచున్. ఆము ౪ ౧౬౬

ద్వి. జక్కువల్ బెగడంగ జలజముల్ మొగుడ, తోయజగంధముల్ దోఁగి తుమ్మెదలు, బ్రోవాయుచు ...
రం. రా. ఉ ౧౦౭. పా. ౪. పం

౨. కలఁతనొందు, వ్యాకులపడు.

ద్వి. గగురుపాడుచును మేన్ గంపింప మనసు, బెగడఁ జిత్తంబున భీతిల్లు నతికి ..
పండితా. మహిమా ౨౫౯ పా.

ద్వి. ఒకవృద్ధబ్రాహ్మణుఁ డువిదయు దాను, సుకుమారతనుఁడైన సుతుఁడు చచ్చుటయు, బెగడి శోకించి
రం. రా. ఉ. ౧౫౦ పా. ౧౩. పం.

౩. బెంగపెట్టుకొని దుఃఖపడు

సీ. ఎలనాగ పుట్టినయింటివారలు దన్ను నరయ నుపేక్షించునప్పుడు బెగడు. కాశీ ౬ ౧౬౫.

క. బెగడుచుల దనుచు బెట్టిద, మగు సెవ్వగ నగడుపడుచు నాఁడుబడుచు తేఁపగవారికి వల దన నాఁపగవారికి సేల తొసఁగెఁ బద్మజుఁ డనుచున్ వసు. ౬ ౬౨.

౪. వడఁకు, కంపించు.

క. డిగ్గిన యగ్గజగామిని, వగ్గలికఁ సరసిలోని కధిపుఁడు తివియ, స్మిగ్గడిలి కరయుగ మ్మున, బిగ్గర మొండ కౌఁగిలించి బెగడఁగ నగుచున్. ఉ. రా. ౬. ౯౦.

౫. విభ్రాంతిల్లు, భయము.

సీ. బెగ డంతకంతకు మిగిలిన నింతిఁ బడయుల నట దొట్రుపాటు దొడరె.
భార. విరా. ౨. ౧౦౬.

గీ. నిడుపుతలఁ గని కన్నీరు దుడిచి మూర్ఛఁ, గాఁగిలించి వీడ్కొలిపినఁ గ్రమ్మఱంగఁ, బోక బెగడగ్గలింప నప్పార్థుఁ బోఁడి.
హరి. పూ. ౧ ౧౪౫.

చ. మొగమువిటారమున్ నుదుటిముంగురులున్ దళుకొందుచూపులున్, జిగిచనుదోయి చెక్కుగిలు చెక్కుల తేటలు ముద్దుమాటలున్, బెగడును నవ్వుఁ దత్తఱము కేడుకలున్ గల చీర చెయ్యులన్ . . ఉ. రా. ౬. ౯౨

జ బెగడించు, బెగడుగుడుచు, బెగడువడు, బెగడువఱచు

బెగడుగుడుచు. అ క్రి (బెగడు + కుడుచు) భయపడు

సీ మేదినీపతి క్రూరుఁ, డగుటెని లోకంబు బెగడుగుడుచు. భార శాం. ౨. ౧౪౭

గీ. అగజ భయ మందెఁ బ్రమథులు బెగడు గుడిచి, రుపనిషత్తులు శోషించె కొక్కు పెట్టఁ, గాలకంఠునికాలి శృంగాటకంబు, గాండివంబునఁ దాడింపఁ బాండవుండు.
హర. ౪. ౪౯

బెగడు(ప)వడు. అ. క్రి. (బెగడు + పడు) భయపడు.

చ. . నీదుసైన్యముల్, బెగడువడన్ మదించి యతిభీమసముద్ధతి నింక సెమ్మెయిం, దెగఁ దనుభీతి రూపుల మదిన్ జనియింపఁగ నాక్రమించితన్. భార. ద్రో. ౫. ౨౨౪

గీ. రాజు తేజస్వి యై యుగ్రమారాజుమీఁద, వలిగి దాడి గ మెంటాడ విలుత కరఁడు, బెగడు వడి పాఱుచోఁ జెలు వగిలినట్టి, ఛాయ యిది యన సీతలాంశునము మొలచె.
మనుచ. ౪. ౨౬.

వ... సాముచరద్మృ బంగ సంఘంబులన్ పూర్వా- రంబులన్ బెగడువడి... ఉ. రా. ౩. ౧౯౧.

శా.. జడవిల్తుం డడరించు పువ్వుతూపు లని
బెగడుపడి .. ఇందు. ౪ ౩౮.

బెగడు(వ)పఱచు. అ. క్రి (√ బెగడువడు) జంకించు, భయపెట్టు
సీ. శకునిస్థైర్యముఖవదియమ్ములు నాటించి
యనుచరులను. గీ. బెగడువఱచె నా
ధీముండు .. భార. శల్య ౧. ౧౭౬

బెగ్గడిలు(ల్లు). అ. క్రి (√ బెగ్గడు) భయపడు, జంకొందు, జంకు.
సీ చతురంగబల మతిసాంద్రతఁ గవిసిన యగ్గ
లికమునకు బెగ్గడిలక
భార విరా ౪ ౬౨
చ మిగుల జగంబు బెగ్గడిల మించెఁ దదుద్ధత
వృత్తి . కళా. ౪ ౭౮
చ ధైర్యము దూలిన బెగ్గడిల్లి, విచ్చలవిడిఁ
దేర్చు పెత్వగల సందడి డెందము గంది
చేద్పుడున్ భార విరా ౨ ౨౯౩
క అగ్గజగామిని శాముని, యగ్గలికకు బెగ్గడిల్లి
.. పిగ్గున కేకాంతసదనసీమకుఁ జనియెన్
విక్ర ౧ ౧౨౬
౨. వ్యాకులపడు, కలఁతనొందు
ఉ. ఒక్కటి మున్న వచ్చుటయు నున్నవి
రామికి బెగ్గడిల్లుదు, నృక్కువ మక్కువపట్టు
నకు మాపున నన్నియు వచ్చునేని నే,
నక్కలి కేతి తక్కుకల మారయ నుండుదు
మార్క ౭. ౬౬
క. అగ్గలపువలపువను ముమ, బెగ్గడిలుచు నుండి
యిపుడు పెనిమిటితోడన్. నీలా ౩. ౯౩
౩. దుఃఖపడు, చింతించు.
గీ. శ్రాద్ధపిండోదకాదివిశ్రాణనముల, శ్రీయమే
శ్వరతీర్థానఁ జేసి మనుజుఁ డుద్ధరించును
నరకకూపోదరముల, బెగ్గడిలు కేడుతరముల
పితృగణముల. భీమ. ౩. ౧౧౮.
గీ. ప్రియసుఖవియోగ కేదన బెగ్గడిల్లి, పనువు
చున్న సుధామధూపాలసుతుని, మదన
మాయావిభూతి మార్మ్రపరె నవఁగ, కల్లిగాఁ
జిమ్మచీకటి యల్లుకొనియె.
సాకండో. ౫. ౧౩౨.

౪. లజ్జించు, సంకోచపడు.
చ. క్రమమున రాజవాలి కొండ గానవిభాత
పటంబు దీయఁ దత్కమలదలాళి బెగ్గడిలి
క్రమ్మఱ రాఁ గాను సారసారణున్.
చంద్రి. ౬ ౧౩౩.

బెగ్గడు = బెగడు. అ క్రి. (శ. ర.)
జ బెగ్గడిలు.

బెగ్గలము=బెగ్గలికము. వి. (సం. విహ్వలః, ప్రా. విబ్భలో.) ౧. భయము
గీ. అతఁడు సైరింప రాని కొవ్వదురుటయును,
బెగ్గలంబున వరదంబు డిగ్గి పాఱె.
భార. విరా. ౫. ౧౬౦.
చ. తొడిగినశైస్నవాస్త్రమునఁ ద్రుంగితి పా
మ్మని హంకు వేసినం, బిడుగులపిండుకోశ
నతిభీకరతం జనుదేర మాఱు గాఁ, దొడుగు
శరంబు లే కతఁడు దోరపుబెగ్గల మొత్తి
క్రేయఁగాఁ, గడువడిఁ దేరు డిగ్గి పఱెఁ
గాలియనాగ మహాప్రవాదంబునన్.
ఉ. హరి ౪. ౨౯౨.
ఉ జారులు చోరులుం గరము సంతస మందఁగఁ
జీకువాలు పెం,పార జగంబు బెగ్గలము
నచ్చెరుపాటునుఁ బొంద సాంద్రమై.
దశకు. ౨. ౬౦.
౨ విహ్వలత, వివశత్వము.
గీ. బెగ్గలం బంతకంతకు నగ్గలింప, కొదవ
చెమటతోఁ జిత్తంబు పెదరి
భార విరా. ౨. ౩౮.
చ అతఁడు నిజాంగనాసహిత మంతకుఁ
గూడినఁ దద్వియోగ సంభృతమహానీయ
శోకమున బెగ్గలమందుచునున్న నవ్వు...
దశకు. ౩. ౨౯.
౩ వ్యాకులత, కలఁత.
క. కడు భీతియు బెగ్గలమును, ఎదొరఁగ విడి
పొక్కఁగల మహోద్భుతము ...
మార్క. ౧. ౨౩౯.
జ: బెగ్గలించు, బెగ్గలికము, బెగ్గిలు.

బెగ్గలించు. అ. క్రి. (√ బెగ్గలము.) ౧. భయపడు.

గీ. ... మ న్నిట్టిటిమిర, మెఱుఁగ మెన్నడు
నా జను లెల్ల బెగ్గలించునట్టుగ ...
నిర్వ. ౭. ౩౯.

ఆ. పుడియు గాలిఁబుర్వుఁబోడి దన్నుఁ
గప్పునో, యనుచు బెగ్గలించు .
భార విరా ౨ ౩౦౫.

సీ. ఇంతికి నింతకుఁ గంతుబాణంబుల సెగ్గ
ప్పుట్టునో యంచు బెగ్గలించు.
దశకు. ౩. ౧౭౨

౨. విహ్వలించు, కలఁతనందు.

చ. కెలఁ చఱకన్ దశాననుఁడు వీరభటావళి
యుం గడంగి దృగ్గతి జలధికనందనులు
గ్రందుకొనన్ రథహీనులైన యత్తతి
నఱుమాడఁ జొచ్చినఁ బదాతులఁ గూడి
కడంగి పెల్లుగం, బఱచిరి పట్టనంబుదెసఁ
బౌరజనంబులు బెగ్గలింపఁగన్.
నిర్వ ౭ ౬౩.

బెగ్గలికము = బెగ్గలము. వి (√ బెగ్గలము) భయము.

క. ఆ బెడిద పుప్రవాఁతకు వే బెండువడిరి మొగ
ములపై బెగ్గలికంబు దోఁ బరిజను లెల్లన్.
హరి. పూ. ౯ ౪౩.

బెగ్గిలు(ల్లు). అ క్రి. (బెగ్గలము.) ౧. భయపడు, జెంచు.

మ. బలధూళ్ పిండిలికంబు గాఁ గలఁగె నాశా
వారణశ్రేణి బెగ్గిలి క్రుంగంబడిరి . .
హరి. ఉ. ౪, ౧౨౩.

గీ. అవఘ నీచేతఁ దగుట దా విని నితాంత,
శోకమగ్నుఁడై యుండి నీరాశ బిట్టు,
వినుట బెగ్గిలి ప్రాణముల్ విడిచె ననుచు..
భార అశ్వ ౪ ౪౭.

క. బాలుఁడు నిశాటవికటా, భీలాకారములు
చూచి బెగ్గలకున్నె. భా. రా. బాల. ౧౬౨.

మ. .. పెల్లార్చి దాయలు బెగ్గిల్లఁగ జేసె...
చంద్రా. ౭. ౯౪.

౨. వ్యాకులపడు, విహ్వలించు.

క. ఈతని బాసలు గాఁ గొని, యాతులపల
వడఁచి జన్న మలరి నొనర్తున్, నీకలఁపున
విభు దేమియు, నీ తనుపక యనుభ
మనిన బెగ్గిలి యతఁడున్.
అచ్చ. రా. బాల. ౯౬.

వ చని నిఖిళ కాదిసఖీజనంబులకుం దద్వృ
త్తాంతం బెఱిఁగించిన నదరిపడి యందఱుం
జనుదెంచి మదనవేదనం బరవశలైయున్న
యగ్గిరివందనం గని లగ్గ బెగ్గిల్లి
కు. సం. ౭. ౨౧౧

౩ బెంగగొను, ఉత్కంఠనొందు.

౪ అగ్గలపు వలపుసొలపుల, బెగ్గిలుచుండితివి
మున్ను ప్రియనాథునితో, డగ్గఱఁగఁ జేయు
నపు డీ, సి గ్గటికిఁ బోడ మెసమ్మా చిత్తరు
బొమ్మా రసిక ౭ ౧౨౨.

౫ సంచలించు, చెదరు.

౬ ఎక్కుడులావుఁ జూచి మది రొంతయు
బెగ్గిలె మేను చేష్టలం, దక్క . .
భార. విరా ౭. ౧౧౨.

క. అని తలపోయుచుఁ దమలో, మునుకుచుఁ
దికమకలు గొనుచు మురరిపుకటకం, గున
కుచు సేగిరి, ఘనరాత్రుసుఁ గన్నకన్నుఁగన
బెగ్గిలఁగన్. భాగ. ౭. ౩౨౭

౭. చింతించు, దుఃఖించు.

శా. రక్షోనాయకులార నిర్జరవరవ్రాతంబు చేతన్
సుధా,భిక్షాపాత్రము వోయె నంచు మదిలో
బెగ్గిల్లఁగా నేటికిన్ భీమ. ౫. ౧౦౦

౮. ఆశ్చర్యముచెందు.

సీ.. బెదరు బెగ్గిలుట .ఆటవసధృతియగు
ఆం. భా. ౧. ౧౩౩

౯. తగ్గు, సడలు.

చ. ... అడంగె బుద్ధిబె, గ్గెల నభిమానము..
చంద్రా. ౫. ౧౬౦. (చెదరు అని. శ. ర.

బెగ్గురము = బెగ్గురు. వి. సారసపక్షి.

సీ. ... బెగ్గుర మున సారసమున్న కలరు ..
హం. వి. తర్క. ౬౧

బెగ్గురు=బెగ్గురము. వి. (సం పుష్కరః.) సారసపక్షి, ఉయ్యాలపులుగు.

ఉ గాజు బెగ్గురు నీరుగాకి కంకణము సంగ
డాబయు గువ్వ వంగి పండు.
యయా. ౨. ౨౮.

సీ. బెగ్గు రుయ్యాలచేఱుపిట్ట యుయ్యాలపులుఁగు
నాఁగ సారసమగు. ఆం. భా. ౨. ౯౮.

బెజ్జము. వి. (క. బెజ్జ.) రంధ్రము, తూఁటు.

ఉ. కెలివిశాస్త్రాల కొండిత్తిఁగలు నిగిడించు
చదలు కమ్మచ్చు బెజ్జము లనంగ. గీ
చుక్క లమరె. పారి. ౨. ౩౬.

సీ. శాతరోమావళుల్ సరభసలీల నత్రుక్ర
పంక్తులకు బెజ్జములు సేయ.
సీతావి ౨. ౧౩౫

మ. ప్రళయాఖిలఘనాఘనారవసమారంభంబులౌ
పోటుఁగూఁతల బ్రైత్యోదరముల్ పగిల్చి
మతి యంత నొప్పిక తద్రక్తధారలుగ్రోలఁగా
గమకంబుగాఁ దెఱచువక్త్రంబో యనఁగా
బెజ్జ మిం,పలరం దాలుచు పాంచజన్యము ..
చంద్రా. ౧ ౪

జ · బెజ్జముగలయు, బెజ్జములుపుచ్చు.

బెజ్జముగలయు. అ. క్రి (బెజ్జము + కలయు) సంకీర్ణమగు.

సీ. ప్రాజ్ఞులు వేదశాస్త్రంబులు మఱచిరి సకల
వర్ణములు బెజ్జంబుగలసె. వరాహ ౪ ౩౧.

బెజ్జములుపుచ్చు. స. క్రి (బెజ్జములు + పుచ్చు) రంధ్రములుచేయు.

సీ కుటిలపాటలజటాంకురకుట్టవంబులు జగ
దండసీమ బెజ్జములుపుచ్చు.
కాశీ. ౫. ౧౦౫.

బెట్ట. విశ. (క. బెట్ట.) తీక్ష్ణము. వేఁడిమైనది.

ఉ. ... పీడల నీల బోగుబడి పెద్దతికంబున
బెట్ట పీరము. ఉ. హరి. ౪. ౧౬౦.

జ: బెట్టుగాను.

బెట్టగాను. అ. క్రి. (√బెట్ట) ప్రాపృడు.

ఉ. సాఁగిలి మ్రొక్కు బెట్టగాను సాఁగిలి
మ్రొక్కును నవ్వు మారకే, సాఁగిలి
మ్రొక్కు కేస్మఱచు... శ్రీరం. ౩. ౧౪౦.
(బిట్టగాను. ముద్రి. పా.)

బెట్టించు. స. క్రి. (√బెట్టు) పట్టుతప్పించు, పట్టూడునట్లు చేయు

(వ్యవ.) మఱియొకమాఱు బెట్టించినచో మల్లు
ఊడి వచ్చును. ('నిర్బంధమునుండి తొల
లించు' అని శ. ర. కాని యతఁడు
చూపిన ప్రయోగములలోని యీ పదము
కొట్టించు గాని బెట్టించు గాదు.)

బెట్టిదము. వి (√బెట్టు) ౧ క్రౌర్యము.

క.. లోకము కెఱచుట బెట్టిదంబు గలు
గుటఁ జూమ్మి భా. రా. యు. ౨ ౧౫.

వ ... కుండలీశయనుండు దిట్టతనంబుతో
బెట్టిదంబుఁ గవికించుకొడన్.
ఉ. రా ౨. ౬౧.

౨. సాహసము, తెగువ.

వ....ఈ కట్టెఁడి పొట్టక్రొవ్వున విట్టిబెట్టిదంబు
గావింప గట్టువిల్లుబట్టినదిట్ట రొట్టు మట్టు
కొట్టుకున్నాఁడో ఉ రా. ౩. ౪౭.

౩ ఉద్ధతి, గర్వము.

వ అని పలికి పలికినట్ల బెట్టిదంపుఁ దెంపు
సొంపు వొంపిరివోవ సన్నద్ధుండై యుద్ధ
యాత్ర గావించి రాఘవ ౪ ౧౫౨

క. మదకరులకరణి గురుపోతుల బెట్టిదముల
శరభంబులగతిఁ, గడిసిరి
ద్వా ౫ ౧౩౦ (ఇట ఔపమ్యద్యోతకము)

౪. బ. నిష్ఠురవచనములు, సాహసోక్తులు.

క. అని బెట్టిదంబు లాడుచు ..
వి. పు. ౨. ౧౫,

ఉ. ... ఇప్పాపాత్ముఁడు ప్రియవచనంబులం
బోవఁడు బెట్టిదంబులఁ గాని చక్కం
బడఁడు. భార. అర. ౬. ౧౪౩.

క....వినుకోటివాఁడు కొలిచియుద్ధ వస్, ఘట్టన
గావించెద నని, బెట్టిదములు పలుకుఁ గాక
పితికియు నగుకే. పీర. ౨. ౬౧.

విశే. ౧. క్రూరము.

గీ... భుజములం దెల్ల నిరాచకులము సాల, బెట్టిదం బిక్ష్వాకులంబునఁ బుట్టె నగుచు. భార. భీష్మ. ౧. ౭౦.

క. ... బెట్టిదమైన జాగిలంబులు, చెదరక దాయంగ యయా. ౨. ౪

౨ భయంకరము, ఘోరము.

క కదిసియుచుఁ బాయుచుఁ బట్టుచు,.. కినుకం గడు బెట్టిదముగఁ బెనఁగిరి చలంబు డింపక కడిమిన్. భార. విరా. ౨. ౩౮౯.

చ. .ఏకతమున నిట్టి బెట్టిదపుఁగానఁ జరించెద కేల సన్మతీ. హ. వ. ౩. ౫౯.

సీ. ఘోరాభిధానంబు గోర మనంగను బెట్టిదం బనఁగను బెలయుచుండు. అం. భా ౧. ౧౩౨.

౩. కఠినము, దృఢము, గట్టిది

క. అది బెట్టిదంపు తెరవున, మృదుభూతోపాయమునను మెయికొనద ప్రభుం, బోదువ నలయు నాజ్ఞాసం,పద గల పాకతము తోడఁ బతి యరహితుఁడై భార. శాం. ౩. ౧౪౦

ఆ. .. బెట్టిదంపుగండె బెదరఁబాఱె. రాఘవ. ౪ ౭౯

౪ తీక్ష్ణము

(క) వాఁడియైనది.

గీ ఖేదిల నతండు తనదైన బెట్టిదంపు,టంప జెంపు చూపి రొప్పఁజేసె నతని. రాఘవ ౪. ౭౮.

(చ) వేఁడియైనది

శ. ఇట్టి బెట్టదంపు వెట్ట కాలంబున గట్టుపట్టియుట్టుబరాని భీరంబునఁ బంచాగ్నిమధ్యంబున నుండి ... మృ. వి. ౨. ౫౩.

౫. అధికము, పెద్దది.

క. తెగడ బలు దనుచు బెట్టిద, ముగు పెఱ్వగ తెగడుపడుచు వాడుఁబడుచు తే,పగవారికి బలు దన వా,పగవారికి కేల రొమ్పఁగాఁ బద్మజుఁ డనుచున్. భను. ౭. ౭౨.

గీ. కని పురాలోకకరశ కీరరతఁ జూపు, కరధికి మొగంబు గాక దాశరథి శరధి, యట్టిదగుటకు బెట్టిదంబైన కలఁకఁ, గపు లలయకతోడ నుండ నంగదుఁడు పలికె. చం. రా. ౭. ౨౯.

క ..తవిలెఁ గదా నీకు బెట్టిదపుఁ బాపము దాన్ భోజరా ౭. ౩౫౪.

(క్రూరము. అని క ర.)

౬. అశక్యము, కష్టము.

క ఇది తత్త్వరహస్యార్థ్యము, పదసంగతిఁ దనుఁగుపఱుపఁ బ్రాజ్ఞులకును బెట్టిదమగు వా రా. ౧. ౧౧

౪ పరుషము, కఱకు

క బెట్టిదమును బెండును నగు పలు, కొదవదు నీనాలుకకు నరాధ్యాన్నత రయుదున్ భార. ఉద్యో. ౧. ౩౭౩.

౮ బలాత్కారముతోఁ గూడినది, నిర్బంధముతోఁ గూడినది

గీ రంభను బలిమిమై నిటులపట్టి, బెట్టిదము కేళి నలమట బెట్టి విడిచి,పెట్టె దశకంఠుఁడు ఉ. రా. ౪. ౨౨.

౯. తీవ్రము, చుఱుకైనది

వ. గుహాముఖంబుల వెడలు గాడ్పుల చాడ్పున నాసికారంధ్రంబుల నీరంధ్రంబులై నిట్టూర్పులు బెట్టిదంబుగా వడర. దశా ౨. ౧౭౨.

క్రి. విణ తీవ్రముగా.

చ కేతుదండము నిరుమాఁడు తూపులఁ ఒడంగడు బెట్టిద మేసి యుజ్జ్వలాస్త్రము లడరింప. భార భీష్మ ౧ ౨౪౩.

బెట్టిదుఁడు. విణ. (√బెట్టు.) ౧. క్రూరుఁడు, నిర్దయుఁడు.

చ. ... జయంబు గోరి విహారము బలశౌర్య సంపదను రూపముగాఁ బొగడొందు భంగులన్, బెనఁగిరి లేమి చేయుదురు బెట్టిదుఁడై విధి తప్పఁజూచినన్. భార. శల్య. ౨. ౪౧౯.

చ. మీ, వదనసరోజశోభ దవారణ
నన్ను నుగ్రోలనిమ్ము బెట్టిదుఁ డగు కాము
కూరుములఁ దోడింబడకుండఁగఁ గావు
మి త్రతితో. భార. విరా. ౨. ౧౨౧

౨ కఠినుఁడు.

క. మృదువులకుఁ జాల మృదువులు, విదితయశో
వినుము పాండవేయులు గడు బెట్టిదులు
బెడిదంపువారికి, మదలోభిత్వములు లేవు
మందునకైవడి భార. ఆశ్ర ౧ ౧౦౪

౩ ఉద్ధతుఁడు.

చ. ఓడుగులుఁబోలె నుద్ధవిడి బెట్టిదులై పొలి
యింపఁ బూని పైఁబడఁ జనుదేఁ జూచి
భా రా యు ౧౯౫౧

క ఇది పరమఘోరసాధన, మెదిరించిన నెట్టి
పగతునైనఁ జెఱచుఁ బెట్టిదుమీఁదఁ గాని
నైనను, మదరోంచెడువానిమీఁద నని
పిడ్కొనిరొగిన్ ఉ. రా ౨. ౨౭౪

౪. కూరుఁడు

క ఇట్లగు చెటులగర వచ్చితి, మెట్లోకో
మనభంగి పిర లిందఱును గడున్, బెట్టి
దులు మనకు మార్కొనుటకలఁది గాదు
భీతి యడరెడుఁ దోడ్తోన్
భార విరా ౪ ౫౪

శ్లో తాన్ జ్ఞాతుం సమర్ధ కూరాన్ దుర్బుద్ధి రహ
మాగతః. సం భార విరా ౩౯ ౧౬

బెట్టిదురాలు. విశే (√ బెట్టిదము) బెట్టిదము
కలది (శ ర)

బెట్టు. వి. (క. బెట్టు) ౧ ఉద్ధతి

ఉ అట్టిరోడం గనుంగొని జయద్రథుఁడున్
ద్రుపదుండు వచ్చి యాకట్టుపకారు లిద్దఱున్
గ్రక్కున నడ్డము సొచ్చి రొండొరున్,
బెట్టుగఁ దాఁకి ...
భార. భీష్మ. ౧. ౨౬౦.

సీ. వక్రగతులు మీఱ వర్తించుచందంబు
బెట్టుగా వడి కుళ్లఁబెట్టు రట్టు
ఇందు. ౧. ౩౭.

వ. రాక్షసులును ... పెల్చులునుం దమలోన
దాయాదసంబంధంబునం బొడమిన వైరాను
బంధంబునం బరస్పరవిజిగీషులై యెదుర
వేలంబులు పెట్టి కట్టుపకారులై ప్రతి
ఘటించి బెట్టయి పెట్టుకొనియున్న సమయం
బున. భీమ ౪. ౪౭.

౨ క్రౌర్యము

ఉ పల్మఱు బెట్టు చూపినన్, జెట్టములై వఁ
దాకుదురే .
ఉ రా ౨ ౩౦౯ (ఉద్ధతి శ ర)

౩. పటిమ, దిట్టతనము.

ఉ. సత్యభామ దుర్దాంతమదంబుతో భువ
గదం గడు బెట్టుగ నైచె నైత్య్ర న,త్యంత
రయంబునన్ ఉ హరి. ౧ ౧౪౨

వ. కట్టెడి మరునియంపవెలకట్టియు బెట్టునం
బుట్టు బెట్టిదపు నొప్పి దొట్టి .
వసు. ౨. ౧౪౦.

౪. అతిశయము.

సీ బెట్టుగా నడిచంకఁ బుట్టివచ్చిన మబ్బు
వెలయు నేనిక తోలుపలువగాఁగ.
యయా ౨ ౩౬.

ద్వి పదహతి మేదినీభాగంబు వగుల, నదలుపు
బెట్టున నాకస మగల
రం రా. యు. ౨౯౭ పా. ౨ పం.

౫. ధైర్యము, బింకము, బిగువు.

సీ మతిశపంక్తులయట్లు మార్తు రుద్ధతిఁ జూప
గట్టుఁదాలువుఁ బెట్టి బెట్టుఁ జెంద.
ఉ రా. ౨ ౫౦.

(వ్యవ.) పెండ్లివారు బెట్టుగా నున్నారు.

౬. గౌరవము. (శ, ర.)

విశే. ౧. దృఢము, శిథిలము కానిది.

వ. అచ్చాపంబు మిక్కుటంపుటుక్కున నెక్కు
పెట్టి బెట్టుగా నారి సారించిన ...
ఉ రా. ౫. ౧౧౭.

౨. అధికము, పెద్ద.

సీ బెట్టుగాఁ బెట్టునల్ గట్టి పైపై పికల్ చల్లు నిట్టూర్పులఁజాడఁ జూచి.

రాజ. చ. ౩. ౧౪౬.

శా. ఓరీ రొమ్ముడ వీవు పోతరముతో నున్మాది వై యిప్పుడే,నారిం బట్టితి బెట్టుగా నెంబ యుడన్ ... కళా. ౩ ౧౫౪.

మ.. వెల్పుంబోంట్లయాటల్ దివిం, బెరపెన్ దైత్యునిచే జగత్త్రియమునం బెట్టౌ భయ భ్రాంతియున్ ఉ హరి(వ). ౪. ౯౯

గీ. పికిలిపిట్టలు డేగలు బెట్టుదుతలు.

శుక. ౧ ౧౫౭

ద్వి. గట్టులై గుట్టులై కామునిపసిఁడి,చిట్టలై బెట్టులై చెలఁగుపాలిండ్లు

ద్వి. పరమ ౩. ౧౫౭

౩ అశక్యము, కష్టము

ఉ దే,వా వలె మాకు నొక్కదరివాయి ధరాధరవైరికిన్ మహా,దేవచమూకదంబక పతిత్వము దాల్చుట బెట్టు గావునన్.

వరాహ ౬ ౭౦.

శా. పట్టినఁ బట్టువడని నినుఁ, బట్టెదనని చలముఁ గొనినఁ బట్టుట బెట్టే .

భాగ ౧౦ పూ ౩౭౫.

చ తనచతురంగసేనలు శతంబులు వేలును గోట్లునుం ధరం, బెనఁగ నఁ గూల్చె వీఁడు కడు బెట్టుమచున్ ఉ. హరి ౬. ౭

౪ ఉన్నతము, మీఁదికుబికినది

సీ. శాఖముమేనులు బలుకోఁతిమీసములును బిగి వంపుచూపులు బెట్టుగ్రుడ్లు బిల్హ. ౩. ౩౪.

క్రి. విశే. ౧. పరుషముగా.

ఆ. .. ఎట్టివారి నితఁడు బెట్టు పలుకు.

భార. విరా. ౪. ౭౭౩.

శా.... కాఁగా దిటుతంటి పల్కుదళ తోడ్తో నింత బెట్టాడ నే, నో కాంతామణి తెట్టిగా నితని చెయ్యుల్ మున్ను వీక్షింపుడున్.

కళా. ౩. ౭౭.

౨. అత్యంతము, మిక్కిలి, ఎక్కువగా.

గీ. అట్టిరయిను నృపాలుర నాహవమున, గిట్టి యీతఁడు పరి చాఁపకట్టుపడఁగఁ, గొట్టి చతురంగబలముల బెట్టు గలఁప, నూర కుండుట తగదని యుడుటు మీఱి.

చంద్రా. ౬. ౯౫.

గీ. విడిచి శాపాయుధమ్ములు పెట్టువిసరు, గాలి పెండించుకొనుచు నాకలమునందు.

దశా. ౧. ౧౭౪.

౩. శీఘ్రముగా.

శ. ప్రదరప్రవాహమున న,మ్మదవద్ద్విరదంబు పటుగమన ముడిపి ముదం, బొదివిన సాత్యకి విలు బె,ట్టు దునిమె నమ్మగధనాథుఁడు మహోగ్రుండై. భార. ద్రో ౪. ౩౫

సీ ఇరువెంయి దొలిచి బెట్టిలఁ దూఱునవి యును . భార విరా ౩ ౧౬౧

౪ దృఢముగా, గాఢముగా.

గీ భీష్మునకుఁ దోడుపడువారి బెట్టు దాఁక

భార. భీష్మ. ౨. ౩౮.

(కీచకుఁడు) మ. . ఆ హిడింబరిపుఁ డీవ్ర క్రోధుఁడై పట్టి బె,ట్టుగఁ ద్రోపాడఁగ..

భార. విరా. ౨. ౩౪౩.

వ క్రించఁదనంబునన్ బునఃపునఃపరిభవకారి యై కాటియం బెట్టు సిరిపట్టి బెట్టేయన్ గాఁడి చనునలరంప కట్టియల గుట్టు చెడి వెచ్చవెచ్చనై మనుచ ౩ ౯

౫. గట్టిగా, బిగ్గరగా

చ మొత్తములై పెనుగ్రద్ద లాడె బెట్టుగ వినిచెఁ శివారుతము దుర్లెఁ గడున్ వడి నుల్క లెల్లెడన్ భార. ద్రో. ౧ ౧౩౭

ఆ. అరుగుదెంచి యమ్మహావది వీక్షించి, చేతు లెత్తి బెట్టు చిట్ట మిడిచి, ఘోరకోపవేగ ధీరోక్తులిడియంగఁ, బలుకు నిట్లు క్షేత్ర పాలకుండు. పాండు. ౨. ౧౩౮.

సీ. కత్తులఁ గోసినకాయముల్ క్షారవాహినుల ముంపఁగ బెట్టుపనవువారి. ఉ.రా. ౩.౩౭౩.

౬. క్రూరముగా.

ఉ. చేదిబలము సెల్లఁ జెండి మాత్స్యప్రభద్ర
కులు మేలుకాంచి ద్రౌపదేయులను శిఖండిఁ
గూర్చికొని తన్నుఁ దాఁకిన, బెట్టు చంపె
నంతవట్టువారి. భార. సౌ ౨ ౩

౪. నిండుగా, సాంద్రముగా.

గీ. విరులు బిగఁదాల్చి కర్పూరవీటిఁ జబురు,
గొట్టుచు ద్విజాండు జొన్నెల బెట్టు గాయ
ఆము ౨. ౪౩.

జ. బెట్టించు, బెట్టిదము, బెట్టిదుఁడు, బెట్టిదు
రాలు, బెట్టుక్రోవి

బెట్టుక్రోవి. వి (బెట్టు + క్రోవి[1].) ఒక విధమగు
వేఁటసాధనము

సీ. వలలును బెట్టుక్రోవులుఁ బెద్దయురులును
దరలును బోనులు దీమములును
హరిశ్చ ౨ ౬.

బెడ(ణ)ఁకు. అ. క్రి ౧ చలించు, కదలు,
తొట్రుపడు

గీ. అటిక్లైచిన ప్రేలుచు నహారిహంబు, నుపరి
భాగాంతరంబుల నున్న నార, చీర లేపాటి
బెడఁకినఁ జిరుగుననుచు, విటపము కదల
జెఱచు నుర్వీరుహాముల భరాహ ౮. ౬౭.

చ. చనిరొఁ బెనంగుచుఙ్ఞ మఱియు సన్నల
వచ్చెదఁ గాని మించి పొమ్మనియు బెడఁ
కియుఙ్ఞ మగుడి యంతట విల్చి లాగుచున్.
యయా ౫ ౧౭.

సీ గతిసంభ్రమంబునం గరము బెడంకుచు నక
నక ల్గుడుచు నెన్నడుము సొబగు
కళా ౮ ౧౦౫

వి. పిఱుందుభారంబున బెణఁకెడుపదములు చనుఁ
గవ బ్రేఁగున జడియుకాను కాళ ౧. ౮౪.

౨. తొలఁగిపోవు.

సీ. . . త్రిజగంబు వడంక బెడంక నిత్తువే,
యుబులజీవనానిలములన్నియు నార్ఘుషకేతు
సంగతిన్. వసు. ౮ ౫౦.

ఉ. బిగియఁబట్టి రొండు బెణఁకనీ కడిగ సే,
యర్థ మందుఁ గలదొ యను తలఁపున.
ప్రభా. ౮. ౬.

౩. ఒప్పుచెడు

చ . భరితంబున వర్షముచేత నగ్నిపైఁ గదు
రుట నద్దమున్ లతయుఁ గాంచనకుంభ
ములుఙ్ఞ బెడంకునే. పాండు ౧. ౧౭౭.

విణ. చలించునది.

మ జడవేషంబును గ్రామ్యభాషలు . బెడఁగుం
జూపులు . . బరిస్ఫుటము గాఁ దా నుండెఁ
బ్రచ్ఛన్నుఁ డై. వి. పు ౩. ౨౪౮.

వి. చలనము. (శ ర.)

బెడఁగారు. అ. క్రి. (బెడఁగు + అరు.) ౧. రమ్య
మగు, ఒప్పు.

సీ కలహంసగమనలై కడు బెడఁగారియుఁ
గరమ్యదాశంబులఁ గరము మనిచి.
విక్ర. ౧. ౪౭.

సీ. బెడఁగారుశాలాహిఁ దొడుకశే నూఁగారు
తొడు సొల్లఁగాక కాఁ దొడుకు మనిన.
పాండు. ౫. ౧౭౮.

సీ సరిలేని రాకట్టుజాళువా బొలకట్టు బెడఁ
గారు నీర్కావిపింజెతోడ. మనుచ. ౩. ౪౧.

౨ అతిశయించు.

సీ బెడఁగారుదరుల రొమ్ముపైదమును సామీఁదఁ
జను జక్కవలనిక్క చక్కఁదనము.
వసు ౨ ౧౧౦.

బెడ(ణ)ఁగు=బెళఁగు. వి (క. బెడంగు, బెడగు,
త వికంగల్)౧. సౌందర్యము, చక్కఁదనము.

సీ. పలుకులముద్దును గలికిక్రాల్గన్నుల తెలివును
వలుఁద చన్నుల బెడంగు. భార. ఆది ౩. ౨౪.

గీ హరిణశై రామపర్ణశాలాంచితవనభూముల
బెడంగు దృక్పర్వముగ మెలఁగుచు . .
రాఘవ. ౩. ౭౫.

వ. . అడుగడుగునకు వడవడ వడంకుచుం
బిడికిట నడంగునడుముల బెడంగునుం గలిగి...
భీమ. ౧. ౧౧౪.

౨. విలాసము.

క. అతరుణి మన్న చని మద,సాకునఁ దై
విగళచేష్టఁ దైయున్న యుత్కృకితుకరశమండ

ఉత్తరం, బ్రీతిఁ బ్రబోధించి కొనియె బెడఁగుగ
వంతన్. భార. అర. 3. ౨౬౮
ఉ. . కరంగనివాఁడు కల్గునే, యెయ్యెడ
రంభ దాను మెఱయించు బెడంగుల కంచు
నవ్వుచున్ శశా 3 33
ఉ అకనుదోయిబెణంగు లాకురుల్, గాన
జగంబునన్ గలుగకంటి నొకర్తును గంటె
నియ్యెడన్. కృ శకుం. ౨ ౧౦౦
3 మెఱుఁగు, కాంతి
సీ నిండుఁజందురుసేలు సొమ్ముగంబు బెడఁగు
నిలువుటద్దమునకుఁ జెలువు నొసఁగ.
విక్ర ४ ౨౧౯
సీ పవనాగ్ని శిఖలతో దివిఁ బ్రాఁకు కేగాము
కఱకుటాంబాళుచెంద్రుకల బెడంగు.
ఉ. రా ౧. ౮౨
४. విధము, క్రమము.
గీ. భీష్ముఁ డొడ్డన మెచ్చిన బెడఁగు సాల నొప్పెఁ
గౌరవయోధులయుబ్బు మెఱసె.
భార. భీష్మ. 3 ౧౧.
మ. కాని రసనిద్రాటీకముల్ గన్పడన్,
జతసాన్నాని బెడంగువన్ దనరె వర్షాకేళి
విన్నంగడిన్ చంద్రా ४ ౧४
విణ ౧ మనోహరము, మంజులము
చ కర్ణుఁడు పుట్టె సూర్యమండలమెుకా
భూతలంబున బెడంగయి దీప్తసహస్ర
కంబుతో, జలిఁగాడు నాన్
భార ఆది ౫. ౨౬
క ఉడుకెండ యెక్కునంతకు, నడుగక
యచ్చునుప నడచి యుగ్రాటవిలో, విడిచె
బహుశీతజలముల, బెడఁగగునొక చెఱువు
నొద్దఁ బెద్దయు డప్పిన్
భార. అర ౨. ౧౦౮
మ. అనుచుం గంకణనిస్వనంబులు బెడంగై
క్రేయఁ గాంచీకల,స్వనముల్ వీనుల
విందుసేయ ... విప్ర. 3. ౮౯.

చ. ఒక్కొక్కగడంగడప కాని తమ
చేడియల బెడంగునడుగుల నడుగు లావు
డలుగా నద్భి .. వసు. ४. ౨3
౨. సోటు, మూర్ఖము.
సీ. బింబోష్ఠి నీ చంద్రబింబాననము కాని
బెడఁగునోటను ముద్దుపెట్టఁ దగునె.
శుం. ౧. ४3.
ద్వి అగపడ్డబెడఁగులమగు మమ్ముఁ బ్రోవఁ,
దగ వగుఁజూండయ్య దయ గల్గుఁడయ్య.
పండితా. పర్వ. 3४౮ పా.
3 పెద్దది
४ ద్వారవతీపురమున బింద్రారక మహాతీర్థమున
బెడంగై ముద్రా,కారంబులై త్రిశూలా,
కారములై పంకజములు గానంగఁబడున్
భార అర. ౨ ౨౫౧
క కీర్తిధనుఁడైన యాతని,మూర్తిర కని కరుగ
నరిది మగువ! బెడంగై, మార్తాండమండ
లంబున, గర్తమయంబైనత్రోవఁ గానఁగ
వచ్చున్ వైష. ౫. ౧౨౫.
సీ. ఘనగాత్రమహిమ నాకాశ మొత్తెడుభంగి
బెడఁగైనరోమముఁగుల్ పెక్కుకేలు
ఉ రా. 3. ౧౫౯.
జ బెడఁగుపడు, బెడఁగారు, బెడఁగొందు,
బెడఁగొండు

బెడఁగుప(వ)డు. అ క్రి (బెడఁగు + పడు)
అందగించు
వ మొత్తిపండుల వడువుగల మడమలు బెడంగు
వడి. ఆము. ౬ ౯౮
క కలికివరు మదనకదనపుఁ, బలుకుల కలకల
బెడఁగువడుమేఖలము,వ్యాలరవళిఁ దగిలి గకె
గొనఁ, గల కలకంఠరుతంబు సలుపుగమకమ
గనియెన్ భాగ. ౬. ౯౯
వ.. బెడంగువడ నడుచుక్రంతి వర్యంతదర్,
నీయంబులై మెఱయు మంగళద్రవ్యఁ
బుల ... మనుచ. ౫. ४౧

బెడఁగొందు. అ. క్రి. (√బెడఁగు.) కోభిల్లు.

సీ. ... దాపలిచేతియందు, బెడిదంపుఁగోలలు బెడఁగొంద బహువర్ణచిత్రితాజనము పైచీర గాఁగ భార. విరా. ౧. ౨౧౧

సీ. బెడఁగొందు కెంపచ్చుటుఁ గడమ యింతయు లేక సామగ్రి శుభవస్తుసంచయంబు. కాశీ. ౨. ౨౭.

బెడఁద. వి ౧. ఆపద, ఇడుమ

చ. . నా,రొండ హృదయంబులోఁ గృప వహించి తపోధనవర్య సారెకుం, బెడఁదలు చుట్టి యప్పు పయిఁ బెట్టక యింతటఁ దృప్తిఁ బొందుమీ. హరిశ్చ 3 ౧౨

లయవిభాతి. కో,త్తల కెదురుఁ జేయిఁ గని కలఁగిసురకోటి మది బలుబెడఁద వచ్చె నిఁక గెలుపరిది కకు ౨ ౧౩౧

క. బెడఁద దస చేటు . అనఁ జను విపత్తు.. ఆం. సం. మాన. ౫౯

౨. గొడవ, బాధ.

శా. చాలుంజాలు బెడంద యేల పద మా హృద్భృత్యమీపోర్వికిన్. రసిక ౫ ౧౫౯.

3 దూఱు, నింద

క. వచ్చెఁ గద బెడఁద మన కిఁక, నిచ్చట నడయాడెడు దటకేనియు వే,వచ్చెద శుక 3 ౪౯౦

జ బెడఁద కాఁడు

బెడఁదకాఁడు. విశే (బెడఁద + కాఁడు.) బాధ సేయువాఁడు

శ. ఏను మొదలన బెడంద కాంద్రగు రోగి బృందారకులచందం బెటింగినదాన నగుటం జేసి పాకంబుఁ జేసికొనియున్న దాన హర ౨ ౧౨౭

బెడక. వి. ఉత్తగోఖ (శ ర)

బెడగొండ. వి. (బెడఁగు + కొండ. వృత్తియందంత్యవర్ణలోపము) పెద్దకొండ.

గీ. .. యీదురంతకర్మ మిత్తతి బెడగొండ కరణిఁ బెరిగి మట్టుకొనియె నన్ను. జాహ్నవి. ౪. ౯౨.

వ అడవులు లేని బెడగొండల నల్లాడ బొలుచు బరియేనుంగులును అచ్చ. భా 3. ౧౫.

బెడద. వి. ఫలవిశేషము.

వ. . కిరిజకాయలు బెడదలు లడ్వాలు అదిగాఁగల ఫలవిశేషంబులు . హంస ౧ ౧౦౫.

బెడబెడ. వి అరుపుటమున్న గువానియందగుధ్వని, అట్టి ధ్వని కనుకరణము

చ బెడబెడనార్చి మారుతి కుం. రా యు ౧. ౧౦౭.

ద్వి బెడిదంపుతూపుల బీభత్సుఁ గప్ప, బెడ బెడమన నార్చి పేర్చి పోరాడ ద్వి భార. విరా ౪ ౫౯ పా.

ద్వి బెడిదంపుఁజెనుకులు బెడబెడ రాల ద్వి భాగ ౨ 3౨. పా

వ గండశిలలు బెండుపడి తండోపతండం బులై బెడబెడఁ బొరలివచ్చి ...

కేం మా ౪. ౨౭.

సీ పిడుగు పెర్లునఁ బడియెనో యనఁగను గడిఁదియుర్మలు బెడబెడ యనంగ ద్వా 3. ౯౧.

బెడయు. అ క్రి వికలమగు, పటుత్వముతప్పు.

ద్వి .. మొదలఁ, బెడసి రాలుచు నున్న పెడ తలవరల, దులిచినసికయు సందులఁ బాయ వట్టి, బలువుగప్పిన గొగ్గిపండ్లును . నవనాథ 3 ౧౪౯. పా.

బెడసు. విశే కఱకు, కఠినము.

ద్వి . బడబాఁకినోరు, బెడసు చెవులుఁ గుఱు పీఁచుగడ్డమును నవనాథ 3 ౧౪౯. పా.

బెడాన. క్రి విశే. ద్రు. త్వరితముగా.

క . తమ్మింకరు లప్పుడు బెడానఁ జొచ్చిరి తలుపుల్, చం. రా. ౬. ౫౫.

బెడాబెడలు. విశే. చెల్లాచెదరు, మిక్కిలి చెదరి నది.
సీ. పాఱిడా రిపు కదంబము బెడాబెడలుగా
నురువడి మొనలపై నుఱిమినపుడె.
రామ ౨౫౨.

బెడాలున. క్రి. విశే. ద్రు త్వరితముగా
సీ లకుముకిరీటిఁ గొంచక మున్గి నీట బెడాలున
దవ్వులఁ దేలునదియు ఉ. హరిశ్చ. ౩. ౩౭
వ .. చుఱుకుఁ గ్రొవ్వాఁడి మొనలకోరికోలల
చందంబున నందంబులగు పెలలబృందంబు
ఝలఝలు మనంగఁ బొంగి బెడాలునఁ
దూఁటి . . బోరున నెత్తురు గురియు
చంద్రా. ౨ ౭౮ (బెడారున ముద్రి)
వ .. కఫాలుకఫాలునఁ జూరణ బడిబడి
బెడాలునఁ జొచ్చి బిడాబిడి సరిబిత్తరుల
మిడుక దరిమి ప్రపంధ ౪౭౭.

బెడిగ. వి భాగధేయము, పన్ను
సీ. అరి బడి యప్పన మప్పన పంగము పంజి
ప న్నాడికో ల్పగిది బెడిగ, కో రనఁగాఁ
జెలఁగును భాగధేయంబు
ఆం భా ౨ ౧౯౨

బెడిదము=బేడిదము. విశే (సం భీతిదమ్) ౧
భయంకరము
గీ బెడిదముగ సేయ రథములపంథు మఱియుఁ,
గవిసి తోఁద్పడ ... భార. భీష్మ ౨. ౪౪
ద్వి. పిడుగులకంటెను బెడిదంబులైన,
ద్వి హరిశ్చ పూ ౫౯౫ పం.
క. పొడిచినఁ దడయక పిడికిట, నడిదము
బెడిదముగ నెగడ నతఁ డశ్వము న,య్యెడ
కదరించిన . ద్వా ౭. ౩౭
౨ అధికము, హెచ్చైనది
సీ. పిడికెడువూరికై బెడిదంబుసాహసం బెట్టు
చేసితి వని తిట్టువారు. వరాహ ౧౦. ౮౧
క. అకటా బెడిదపుపలవుల, నకలం బడి
క్రేఁగుదానిఁ జేపట్టఁగ నొల్లక ..
నీలా. ౨. ౧౧౨.

చ. బెడిదపుఁ గిన్కతో ... ఆము. ౧. ౯
౩. తీక్ష్ణము. (క) వాఁడిదైనది.
సీ... దాపలిచేతియందు, బెడిదంపుఁగోలలు
బెడఁగొంద . భార. విరా. ౧ ౨౧౧.
చ. ... బెడిదమైన యదఃశరవాలధారచే,
విదళితమై శిరోధి వడి. . సైం ౫. ౧౨౬.
క. అంతి విదర్భేశుఁడు బెడిదపుఁదూపుల,
నింతింతలు తునియ వైమహిం బడ జేసెన్
విక్ర ౮. ౧౦౩
(చ) మిక్కిలి వేఁడిదైనది.
క బెడిదమగు నెండసోఁకునఁ, దొడిమలు
వసివాడి ననలు దొరఁగ లతిల నె,ల్లెడ
పారి. ౪ ౧౯
౪. శీఘ్రము, వడిగలది.
వ ... బెడిదంపునపెక నపరి
మనుచ. ౮. ౧౧౫
౫. కఠినము. (శ.ర)
వి. ౧. హింసాకృత్యము, క్రౌర్యము.
ఆ . ఉచితంపుఁగొలఁదిమై, నడచినట్టి వారు
బెడిదములకు, నంత సొత్తురొట్టు ..
భార. ఉద్యో ౧ ౩౮౪
౨ తీక్ష్ణత (క) వేఁడిమి
సీ దీర్ఘకాలస్ఫూర్తి దీపించువిలయాగ్ని బెడిద
మెల్లను సమాపితకరంబు చంద్ర. ౧ ౧౯
సీ అబ్జాసనునకు దినాత్యయం బొందునత్తఱి
సర్వభూతిబృందముల సౌఖ్య. గీ పెట్ట
యాదిత్యరశ్ములు పేర్చి చేరు,నట్టి బెడిదం
బునకు నోర్వక . హరి. పూ. ౧. ౧౬౧
(చ) వాఁడిమి.
ద్వి. ... దంభోళిధారఁ, గలిగిన వాఁడియుఁ
గాలదండమున నలరెడు బెడిదంబు నలవీర
భద్రు, ఘనతరరౌద్రరేఖయు సైక్యమంది.
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౨౫౦. పం
క. బెడిదముగఁ గత్తి గొడ్డటఁ, బొడువఁ
దగినట్రూవఁ జిగురువోడము ...
భార. ఉద్యో. ౨. ౬౧.

౩. పరుషవచనము, కఠినోక్తి.

చ. తగవ్రువఁ బోక రాజ్యలోభమెడిదంబులు వర్కెన రయిని నైంచి యిప్పుడు గ నిలుపు ...

భార. ఉద్యో ౩. ౨౪.

జ. బెదిరుఁడు, బెదిరురాలు.

బెదిరుఁడు. విశే. (౧√బెడిదము. సం భీరుః.)

౧. భయంకరుఁడు, క్రూరుఁడు

ద్వి. బెదిరుండవో వీఁ డనఁ బృథివిఁ జేర్పడితి

రం రా యు. ౫౩౭. పా. ౧౮. పం

సీ. కులబలమానసుఁ డతిక్రుద్రుఁడు . బెది

రుండు వీని నమ్మొడి కెలం గయ్యది

శేం. పంచ ౩ ౧౨౨.

౨. కఠినుఁడు (శ. ర)

బెదిరురాలు. విశే (బెడిదము + ఆలు.) బెడిదముగలది. (శ ర.)

బెదియు. అ. క్రి. ౧ (కాళ్లు, చేతులు మొ.) కొట్టుకొను.

గీ. ప్రాణ మీటుగ పెగయ గోమాయు వప్పుడు ... యరచుచు బెడిసి మడిసె

హంస. ౧. ౧౯౩.

౨. కొంచెము తొలఁగు, తప్పుకొను.

అ. సుడిసి బెడిసి కదిసి చోపినఁ బోవక, జనక తనయకుచము తనదుగోర, గంటిచేసి పఱచు కాకంబుఁ గనుఁగొని పద్మ ౮ ౧౧౨.

౩. తొట్రుపడు, తడఁబడు

సీ ఒకపనిఁ బూని వేఱొకపని ఘటియించు బెడిసి మాటలను దబ్బిబ్బులాడు

ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౩౭.

౪ దుసికిలు, తప్పిపోవు.

(వ్యవ.) ఆమంత్రము వానికి బెడిసికొట్టినది.

౫. బుసిపోవు, (కార్యము) చెడు.

గీ. బెడిసె బుసిపోయె నవఁగను బెడిసె నవఁగ, నాఖ్యలగు కార్యహైకల్యమయ్యె ననుటకు...

ఆం. శ. ౯.

బెదుసు. వి. క్రౌర్యము.

గీ. అనిన నమ్మాను లలికిన పటు కిరాతుఁ, బుద్ధులుపులుకుగఁ గనుగొని పలుకకున్న, బెదుసుఁ జూపినఁగాని రాదు సుడుగ గడుసు,బాఁపనపిసాచులకు భీతి దోఁప దనుచు వాల్మీ ౨. ౯౪.

బెడ్డ=పెడ్డ. వి మట్టిపెల్ల, లోష్టము.

సీ. పెలయు లోష్టము ..గడ్డ బెడ్డ యనంగ

ఆం భా. ౨. ౨౩౦. (తాటియాకు ప్రతి, క్రొత్త ముద్రి. పా. పెడ్డ ప్రాఁతముద్రి. చి. ని., శ. ర., బ్రౌ వాడుక బెడ్డ.)

బెత్త=బెత్తిలి. వి చాఁచిన తర్జని మొదలైన నాలుగువ్రేళ్లు, చతురంగుళి.

సీ. బెత్తయు బెత్తిలి యనంగఁ జతురంగుళీ సంజ్ఞ సాగుచుండు

ఆం భా. ౨ ౧౪౦ (తర్జని మొదలైన నాలుగువ్రేళ్ల యడ్డుకొలఁత, శ ర)

సీ. బారెఁడు మూరెఁడు ... పుడిసెఁడు బెత్తెఁ డసెడి, ఇవి మొదల్గాఁగలపెల్లను వ్యామాది పరిమితార్థములుగాఁ బరగుచుండు

ఆం. భా ౩. ౨౩

బెత్తము. వి (సం.వేత్రమ్, ప్రా వేత్తం. బెత్త) వేత్రము

సీ ఒకకేల భసితభస్త్రికతోడిబెత్తంబు సందిఁ గట్టినతరుణేందుధరుఁడు. కాశీ ౧. ౩౦

సీ ... బెత్త మంచనఁగను వేత్ర మలరు .

ఆం భా ౨. ౬౨

బెత్తిక=బెత్తు. వి ఎండిలేచిన మట్టిపెల్ల. (శ ర)

(వ్యవ) ఈయరుఁగు బెత్తిక లూడుచున్నది.

బెత్తిలి=బెత్త. వి చతురంగుళి, తర్జని మొద లైన నాలుగువ్రేళ్ల యడ్డుకొలఁత. అని శ. ర.

చ. కలఁక దొలంగ వేదవతి గ్రక్కున బెత్తిలి యెత్తి వ్రేయుఁడుఁ, మలచపుకేణి నట్ట నడుమన్ దగి చేతికిఁ దున్క చిక్క ...

ఉ. రా. ౩. ౧౨౩.

సీ... బెత్తరయు బెత్తిలి యనంగఁ జతురంగుళి సంజ్ఞ పొగుచుండు. అం. భా. ఖ. ౧౪౧.

బెత్తు¹. వి (సం. వేత్రం.) బెత్తము.

ద్వి. కత్తులు మొల నీలి కాసెలు పేఁప,బెత్తులు సురెలు ముప్పిరిత్రాళ్లు నల్లగొంగడులును గల్గి... ద్వి తి సా. ౨. ౩౦ పా. ౧౬. పం

సీ వామనుకోలెమ్మ వన్నె బెత్తుగఁ జేసి ఫణిహారములు రూఁగపట్టఁ జేసి.
భల్లా. ౪ (శ ర.)

క. ఇల కొమ్ముల వాడించఁగఁ, దొలకరినట్టుల కొలంపుదొర యెత్తిన చే, నలరెడుపుత్తడిబెత్తనఁ, దళుకుమనె దీఁగె మెఱుపు ధనదాప్తుదెసన్.
ఘటికా ౨ ౪౧

జ బెత్తులవాఁడు.

బెత్తు²=బెత్తిక. వి (ఎండిలేచిన) మట్టిమొ పెల్ల

మత్త మహేంద్రుఁ డాహవకౌతుకా,యత్తచిత్తత సర్వదిగ్వలయాఖరక్షితిభాగముల్, బెత్తు లెత్త గభీరఘోరపభేరికాపటహంబులు,ద్వ్రృత్తిప్రాయం. శకాం ౫ ౧౧

బెత్తు³. వి గౌరవము (శ. ర.)

విణ సాధారణము.

క. బెత్తుగను వార్ధకేముని,వృత్తినా మసెడు పల్కు విన నొల్లక యు,త్తమ్యత్తములు మొదలనుండియుఁ, జిత్తము వినుఁ జేర్చి ముక్తిఁ జెందెదరు హరీ కుచేల ౩ ౫౫

బెత్తులవాఁడు. వి వేత్రధరుఁడు (బెత్తులు¹ + వాఁడు)

గీ. పసిఁడి బెత్తులవా రిరుగాసలఁ గ్రమ్మ .
రవిక ౧ ౮౦

గీ. పసిఁడిబెత్తులవాం డ్రిరుగెసలఁ గ్రమ్మ, హెచ్చరికల బరాబరు లెనసి సేయ.
అచ్చ. రా. యు. ౭౦౩.

బెదరఁబాఱు. అ. క్రి. (బెదరక + పాఱు.) అదురు, చలించు.

(సముద్రుఁడు) ఆ. పురుషమూర్తిఁ దోఁడఁ బ్రోశైవర్నమ్యంబు,బోలెఁ గానుపించి భూవరుండు, నీ కసాధ్య మొకటి లేదని యారసి, బెట్టిదవుగుండె బెదరఁబాఱె.
రాఘవ. ౪. ౬౯

బెదరించు. స. (
భయపెట్టు.

లయగ్రాహి..
ముఁ బెలంగి
హావించుచు
గా. ౩. ౭౧౬

సీ. జగ మద్దఁ ద
ళరించి

గట్టులదొకిమీని.
పేలా. ౧. ౫౭

వ... హస్తతలతాళకో
ల ౭బునం బెదరించితిరి .
నైష. ౨. ౪౬

బెదరింపు. వి (√బెదరు క. బెదరిక) భయపెట్టుట, అదలించుట

శా. పోపొం డమ్మరొ పోవు టెట్లు బెదరింపుల్మానుఁ డిచ్చోఁటఁ చంద్రా. ౨. ౧౪౩

బెదరు. అ క్రి. (క బెదఱు) ౧. భయపడు

సీ అని డాయ వచ్చి యయ్యనిలనందనుఁడుపుఁ బిడికిటఁ బొడిచిన బెదరకసుర. అ. వలను సూడ కొండు వగవక .
భార. ఆది. ౬. ౨౯౨.

క . ఓ,పినయంతయుఁ గాచికొనుఁడు బెదరక పనులన్ భార విరా ౪. ౮౯

సీ పొదలమాటున నుండి యదలించుచును రొప్పి కదియంగఁ జూచిన బెదరి తొలఁగు
విక్ర. ౨. ౧౩౫

౨ జంకు, వెనుదీయు

క వడి నెయిది యిభము బెదరక మును కాలు,వడి కర మెగి నేసి యార్చువానిన శాఁకన్. కు సం ౧౧ ౭౨౪

సీ. పాల యారార్చి తినుటకుఁ బాలయుపుల్గులఁ బోవ నదలించుచుఁకృతి బెదరె మంత్రము.
పాండు. ౫. ౭౩౮.

(మంత్రోచ్చారణము బెదరెనని యభిప్రాయము.)

వి. ౧. భయము, వెఱపు.

సీ. బెదరొంద హరిముఖ్యబృందారకశ్రేణి...
గీ. భూరిభేరీనినాదంబు బోరుకలఁగ.
ఇందు. ౧. ౧౮౩.

సీ. గ్రుచ్చి శ్రీహరి యొత్తుకొనఁగ సేమఱుపాట
బెదరుచే నెదగుండె యదరుచుండ.
ఉ హరివం. ౧ ౨.

౨. సంకోచము, జంకు భీతి

ఆ. అదరు బెదరు లేక యన్యులసొమ్ముల,
దాన మిచ్చువాఁడు దాత .
వేమ ౧. ౧. ౧౩౪.

3 అవిశ్వాసము, అపనమ్మిక

వ .. విశేషించియు నపూర్వత్రియఁబలంబు
లోపం గూడుకొనియు రాజునకు ప్రజాబాధ
తలఁగి కాల్లేని బెదరు వా. వారల
చేతూచ్చుకొనవలయును ఆము ౪ ౨౨

౪ అస్థైర్యము

సీ వెఱ యుత్తలము బీతు బెగరు బెగ్గిలుట
. అధృతియగు ఆం భా ౧ ౧33

జ బెదరఁబాఱు, బెదరించు, బెదరింపు, బెదరు
గొడ్డు, బెదరుపడు, బెదరుపోతు.

బెదరుగొడ్డు. విణ (√ బెదరు) పిఱికివాఁడు,
భయశీలుఁడు

(వ్యవ) ఈ పిల్లవాఁడు పట్ట బెదరుగొడ్డు

బెదరుపడు. అ క్రి (బెదరు + పడు, స్వార్థ
మున) భయపడు, వెఱచు

గీ నిల్కపలుకులను, గండుతుమ్మెద
కును, బెదరుపడునట్టి శరదిందువదనఁ జూచి
భాను 3. ౪౪.

బెదరుపోతు. విణ (బెదరు + పోతు) భయ
శీలుఁడు, భయశీలురాలు (శ. ర)

(ఇది కొన్ని యెడల ఔపమ్యద్యోతకము)

బెనాసి. వి పక్షివిశేషము

సీ మ్రానుపొక్కిటిగాఁడు మాలకాకి బెనాసి.
ఆ. అదియైనపత్తు లతఁడు దీర్చు
హంస 3. ౧౨

బెబ్బరిలు(ల్లు). అ క్రి భయపడు

సీ గుటగుట మని రొప్పి గుప్పునఁ బైఁ దూఱు
బెబ్బులిధాటికి బెబ్బరిలక ...
మల్లుపు. ౧ ౫౯.

బెబ్బులి. వి (పెద్ద[1] + పులి) ౧. వ్యాఘ్రము,
కొల్బులి.

ఉ. లాలనఁ గ్రొత్తబెబ్బులి కళాసము కట్టిరి
యాసనంబుగా. శైష. ౬. ౧౧౫.

క. అబ్బురపుటంపపోసన, బెబ్బులిపలె
రామా. ౮ ౧౦౮.

వ బెబ్బులిశేద్రిమ్మరితో, ల్పుత్త్రిబ్బినతిమిఁ గప్పు
కొన్నఒలువేల్పుఁబకున్ నీలా. ౧. ౧౯.

(బెబ్బులిశేద్రిమ్మరితోలు = వ్యాఘ్రాసురాజి
నము)

౨ శ్రేష్ఠవాచకము (ఈయర్థమున పమ పోత్తర
పదముగనే యుండును.)

సీ పింగ మనఁ జందమామ యంచనఁగ
మిన్న, గీ యనఁగ బెబ్బులి యన మద
హత్తి యనఁగఁ, బైకడను నిల్చి శ్రేష్ఠ మై
పరగుచుండు ఆం. భా. 3 ౧౫.

బెరయించు. స. క్రి. (√ బెరయు.) ౧.
పొందించు.

చ అరదము డోలి వింట గొనయంబు దవిల్చి
మెఱుంగుటమ్ము ల,బ్బరముగఁ బూన్చి
యుయ్యతియబంటుల నిద్దపుమేను లెల్ల
వా,విరి పయంగ వేసి గొడిశాల్ బెరయించిన
పైఁప నోప క,బ్బిరుడుమగల్ పడిం బిరువు
కెట్టఁ దొడంగిన నంగదుం డొగిన్.
అచ్చు. రా. యు. ౧౭౯.

ద్వి హరియభ్రకరుల శంపాంకుశాహతుల, బెర
యింప మొఱలిడుపేర్మి నుఱుమఁగ.
అ. మ. క. ౧. ౨౧. పొ. ౨౬. పం.

౨. కూర్చు, కలియఁజేయు.

వ ... ఒదవుసమ్మదంబునం జొదలుమేనులు
బెరయించి. ... జక్కవలు . .
భార. విరా. ౨. ౨౪౦.

3. అంటించుకొను, లగ్నముచేయు.

ఉ . భూమిరజమంగములన్ బెరయించెఁ
బిచ్చుకల్. ని్ర. ౪. ౨౮.

బెరయు. అ. క్రి. (క. హరవం, త. పరవు.)

౧ వ్యాపించు

క. ఇరుదెస సేనాంగంబుల, బెరసిన పెంధూళి యొగసి   హరి ఉ ౩. ౧౧౧

గీ. కలయ బెరసిన పాండవకౌరవప్రచండసైన్య ద్వయంబు.   భార ద్రో ౧ ౧౩౯

౨ కలుగు, జనించు.

సీ బెగ డంతికంతకు మిగిలిన నింతికిఁ బదముల నట, దొట్రుపాటు బెరసె   భార విరా ౨ ౧౧౬

గీ బీజమువనుండి వృక్షంబు బెరసినట్లు   వా రా ౨ ౧౨౫

మ బెరసె స్మైన నిగిడ్చినట్లు వలు లుబ్కం దుర్బలాంగంబుల లంకురము లొప్పారె రదం బు లంఘ్రులవడంకు ర్దీ   పారి ౫ ౪౬

౩. సంభవించు, అగు

ఉ. వాహనమాతయోధరథవర్గము లొక్కటఁ గుప్పఁగూర నా,రోహక పాతముల్ బెరయ ద్రొక్కుచు దంతులు ద్రొక్క   భా. రా యు ౫౩౧

క ఎటు జనించెఁ బ్రపంచం, బెట్టిది రూపంబు దీని కే భవపాశం, బె ట్టూడును వలలందును, బిట్టు విడలినట్లుముక్తి బెరయున్ దండ్రీ   వా రా ౫ ౨౪౪

౪ కవియు, కూడుకొను

క తల కంటగించు చుండఁగ, బలిమిని నౌషధ రసంబు పానముసేయం, దలకొనుకోగా ర్తునిక్రియ, నలమటతో బెరయు తెగువ నలు గుల పడుమన్   నిర్వ. ౧౦ ౪౯

చ అనలసమీరజాత్మకము లైన మహాస్త్రము లేసి రుద్ధతిన్, దనుజాలు గాడ్పుతో బెరసి నిల్గడ నొక్కట విస్ఫులింగముల్ కనకనఁ గ్రాల శాతశిఖల్ కెస ముంచె సురేంద్ర నందనున్.   హర ౭. ౧౭౦.

౫. ఒప్పు, ప్రకాశించు.

క. కులశిఖరినిభులు తనకుం, గల శిష్యులలోన నెల్ల గౌరవ మారగలశీసుతుండు కరుణా, కలశీతలగృష్టి బెరయఁగా మముఁజూచున్.   పాండు. ౫. ౨౦౦.

గీ ప్రబల మై యంధకారంబు బలిసి యుండఁ, దారకంబులు కాంతి నెంతయును బెరసె   భీమ ౨ ౩౬ కావ్యా ౨ ౨౮.

౬ అధికమగు, అతిశయించు

మ అరదం బెక్కి ప్రమోద మేర్పడఁగ నయ్యక్రూరుఁ డేతెంచుచున్, బరమాహ్లాదము భక్తియు క్తియును దాత్పర్యంబుఁ జిత్తంబులో, బెరయం గృష్ణుని చూడఁగ నేఁడు గల్గెను గృతార్థం బయ్యె నాజన్మమున్   వి పు ౭. ౩౩౦

క బలభేది విఫాలా యని, జలజభవాండఁబు పగుల జయకాహళముల్, నలుఁగడల మొరయ సేనా,కలకలములు బెరయ నరిగెఁ గాశీపురికిన్   వరాహ ౪ ౬౩

ఉ అంతఁ దెలియకున్న నార్పులు బొబ్బలుఁ, బరుషభంగి బెరయఁ బటహమురజ,శంఖ కాహళాది సంకులరావముల్, మొఱయఁ జేసి రొక్కపెట్ట గాఁగ   భా రా యు. ౮౫౯

౭ కలుగు, ఉండు

సీ. బలదేవసాత్యకిప్రద్యుమ్న వసుదేవు లాదిగా బెరసినయాదవాగ్రగణ్యులు   భార ఆది ౮. ౨౧౫

క కురునాథ యుపరిచర వసు,చరితంబు ప్రసంగికలన సంప్రాప్తంబై, బెరసెను   భార. శాం ౬. ౩౭౫

౮ కూడు, గుమిగూఁడు, సంభీభవించు

క. కరితురగరథపదాతులు, బెరసి కదిసి చుట్టి ముట్టిభీషణహేతి,స్ఫురణ మెఱయఁజేరిన   భార. ద్రో. ౧. ౨౫౬

వ. చామబోల కంటియయు, గొమ్మబోల కాటికయు, బాదబోలదొడ్డనయు, గొమ్మకొనతల్లియయు బెరసినబోలు వలువురవపమున బెట్టినయొడ్లు.   ౫౦. దా. శా. ౧౦౧౧.

గీ. హలధరుండును హరియు సాత్యకియు
మఱియుఁ, జేర గలవార లందఱు బెరసి
సభకు, నరిగిరి. ఉ. హరి. ౫ ౨౭౫

౯ ఏకీభవించు, ఒకటిగాఁగూడు

క. ఎనయఁగ శుక్లము శోణితమును బెరసి
జలంధిగర్భమున జెలఁగొను
భార. అశ్వ ౧ ౧౭౪

గీ సురనదియును గాళిందియు బెరసినట్లు,
శాంతిపూరంబు శోభిల్ల శాంతమూర్తి
భార విరా ౧ ౧౨

౧౦. వీఁచు, విసరు

క. సుఖస్పర్శం బై, బెరసెం బవనంబు
హరి పూ ౬ ౯౫.

మ. బెరసెన్ జందనశైలమారుతము గంభీరా
ప్సరోనృత్యముల్, దొరసెన్
విక్ర ౧ ౧౭౦

౧౧ అంటు, తగులుకొను

గీ. అనుచుఁ గ్రమ్ముఱువేళ నీహారవారి, బెరసి
తత్పాదలేపంబు గరఁగిపోయె
మనుచ ౨ ౧౩

సీ పొందె హత్తె గవిసెఁ జెందెఁ దార్కొనెఁ
గూడె బెరసెఁ గ్రిక్కిఱిసెను బెనఁగె
దొరసె, నంటెఁ గదిసెఁ జేరె నన నంటె
నని తోఁచు అం భా ౩ ౧౧౯

౧౨. తారసిల్లు

ఆ అరులగుణము లైన నగ్గింతు రెప్పుడుఁ,
గలయ బెరసినపుడు గలితనంబు, మెఱయు
దురు మహాత్ములు
భార విరా. ౪ ౨౨౩.

స క్రి ౧ పొందు

క. గిరిజయు గిరీశుఁడును నొం,డురువులకై తప
మొనర్చి రొకరు లోకశ్లన్, బెరయం
బడసి పరమసుఖ,భరితాత్మకు లైరి జగము
ప్రమదం బందన్ భార అను ౩ ౪౧

గీ మానవ నిజాముఁ డపవర్గమార్గవృత్తి, బెరయుఁ
బరబుద్ధి నెవ్వానిపేరు దలఁచి, యతఁడు
శ్రీరాముఁ డఖిల సన్నుతికిఁ దగఁడె.
భను. ౧. ౪౭.

క. అని యా నంది శపించిన, విని యానందించి
సురలు విరులు గురిసి రవ్యయవిభు దేవదుం
దుభులును మొరసెన్ బెరసె సుఖము
లోకము లెల్లన్. ఉ. రా. ౩. ౪౫.

౨ పరివేష్టించు, చుట్టుకొను.

గీ దివ్యదుందుభిరవములు దిక్కు లెల్లఁ, బిక్కి
టిల్ల దిదేశులు బెరసి కొలువ, నభ్రమాతంగ
పతి నెక్కి యమరలోక, నాయకుఁడు వచ్చె
ద్వారకానగరమునకు వి. పు. ౭. ౪౭.

౩, ఆవరించు, కప్పు.

ద్వి పెల్లు గాఁ గావిరి బెరసి యద్దంపు,బిల్ల
పోలికి రవిబింబంబు దోఁచె.
ద్వి హరిశ్చ. పూ ౪౧౦. పం

సీ ఒగిఁ బౌరగృహముల నత్వల లుదయించె
బెరసెఁ గావిరి రవి బింబ మపుడు
భాగ. ౧౧. ౭౪.

౪ సమీపించు, దగ్గఱిల్లు.

గీ కందవిరులు, జెలఁదినిట్టూర్పుగాడ్పుల
వెచ్చదాలి, బెరసి యరత్రోవయంద మర్మ
రము లయ్యె సైష ౨ ౧౧౭.

గీ తెరవరులు గవిశరముతో బెరసి కొలువ.
రాఘవ ౧ ౩౭ (రామాయణార్థమున)

౫. అనుకరించు.

చ గొరిసెలయందముం గుఱుచ కొమ్ముల చం
దము వెన్నుమందమున్, గరువపు మేనిలో
నుదుటు కాఁగడు పెన్పొదు గింద్రనీలముల్,
బెరసినముక్కు మీఁగడబలెన్ జెలువా
గ కొకంబకంబు నున్, హర వగు కామధే
నువు సుధాంబుధిఁ బుట్టె నభీష్టదాత్రి యై.
దశా. ౨. ౨౨౪.

౬ ప్రతిఫలించు, ప్రతిబింబించు.

గీ మాళవాధీశమకుటాగ్రమణులయందు, భీమ
నందనరూపంబు బెరసి యునికిఁ, దద్విరక్తి
పరీక్షించి తారు దార, యరిగి రవలకుఁ
జతురంతయానధరులు హైగ. ౫. ౭౪.

౭: బెరయించు.

బెరస. వి. పంచముడనకుందగిన ఒకజాతికోడిపుంజు. (చి. ని.) విశే. ౧. త్రుప్పుడురాలినది.

ఉదా బెరసపులి పెం (చి ని)

౨. ఈంకలు రాలినది.

ఉదా బెరసకోడి పెం (చి ని.)

బెర(ఱ)సు. విశే. (సం. పరుషః) ౧ క్రూరుండు, క్రూరురాలు.

క అత్యేర కుపాలసుదిండుల, నుబ్బుణంపంగ. . నీదుపెద్దకొమరుని నిమ్మా.

అచ్చ రా బాల ౯౬.

గీ మొఱకుందనమున నవి యెల్ల సరకుగొనక, బెఱకురిక్కిసి యని సేయుకొఱకు రాంగ

సమీర. ౫ ౩౦.

౨. పరుషము, నిష్ఠురము, (మాట)

వ. గోవిందుండు తాను దుర్యోధనుండు దెగియె నని సెట్టనం జెప్పిశి బెరసుంబల్కులు గా నయ్యాంబికేయుని యుపేక్షనం గొడుకులకీడునం దక్కాలంబునకు సంక్షయంబు వాటిల్లుట యుగ్గడించుటయు

భార శల్య ౨ ౩౬౪

౩ ముదుగైనది, ముతకది

సీ ఒరగట్టుపంచెలు బెరసుపచ్చడములు .

నీలా ౩. ౪౯.

బెరిక. వి ఒకజాతి అండుపక్షి. (ఇది శుభమును తెలుపు శకునపక్షి)

సీ. గవనివెల్పట బెరికయుం బోతు వలగొని వలకెక్కె నూపెం కేవలంతిం కెవురు

ప. శకుం. ౧ ౧౩౨.

బెరికి. విశే. దుష్టుండు, దుష్టురాలు.

సీ దరిజేసి చెరగొట్టు బంకి రిగాకొను విగ పాలవిత్తు చిల్వసము దగులు.

హంస. ౫ ౧౧౬.

వి. ౧ మ్యానత, కొంఱత.

క. విను కింత గాశ వడిమికి, మురియక నను బ్రౌయి వడి చిమడంబొఱశ దయ,బెరికియును లేక మిక్కిలి,గరగర నగుసేఱు బ్రౌలకిల మాన్నంబుల్. హై. భా. ౮. ౧౯౮.

౨. విలాసము ?

సీ అలయంచ నడలించుచెలులజంకెన మించు బెళకుమాపుల ముంచుబెరికి యొకటి, గీ. గాని మఱి యేమి వల దని కంకణంబు, గట్టుకొని నిల్చిపతిదృష్టిం గ్రమ్మతించి

కువల ౪ ౧౩౨.

బెరుకు. వి ౧ భేదము

గీ. నీకుమాంసునిం బెంచిన ట్లాకుమారు, నరసి రక్షింపుమీ మది బెరుకు లేక

వి పు ౬. ౧౦౨

సీ బెసు కెఱుంగని గాఢపరిరంభమున నల్లిబిల్లి గొంచుం బెనంగు పెనకువలను కళా ౩ ౩౬

౨ పరుషవచనము

ద్వి నరనాథ యీగ్రద్ద నాయిల్లు సొచ్చి, బెరుకు లాడుచు నన్నుం బెద్దకాలంబు, గారింపు చున్నది

రం రా ఉ. ౧౫౪. పా ౨౬. పం.

౩. ప్రయోజనము.

గీ. చెక్కు మీటిన వస గాఱశిశువు భక్త, నుగ్రతప మొనరించుచు నున్న నతిని,యతుల తపము విఘ్నంబుసేయంగం బూని, పెక్కు మాయలు పన్నిన బెరుకు లేదు

వి. పు ౨ ౬౨ శ ర సా

(బెళుకులేదు. ముద్రి పా)

బెఱుకు. విశే. పిఱికి, భయశీలుండు.

క. బెఱవకుండు పొఱకుండు చిం,దఱవందఱ గాకుం జేల ధైర్యముం దూలన్, మఱుచిలిర కులముం గీర్తియు, బఱుకులగతి నింత వలదు ధీరము చెడగాన్. ఉ హరి ౫. ౨౨౪

ఆ. బెఱుకువిల్లుతండ్రి చెప్పినమాటలు, మొఱకుం దనముకల్మి సరకుంగొనక, కఱుకుకడిమి నరని బెఱుకు గా నెంచుచు, పెఱుక మాలి గరుడుం డిట్టు లనియె. సమీర. ౬. ౧౪౩.

వ. బెలుకు శాపనపిపాసి బోయల నమ్మించి ప్రబంధ. ౩౨౮.
జ. బెలుకువాఁడు.

బెలుకువాఁడు. విణ (బెలుకు + వాఁడు, స్వార్థ ముస.) ౧. పిఱికివాఁడు, భయశీలుఁడు
ఆ మేడిపండు జూడ మేలిమై యుండును, బొట్టవిచ్చి చూడఁ బురుగు లుండు, బెలుకు వాని మదిని బింక మీలాగు రా
వేమ ౧ ౫౮
౨ మూర్ఖుఁడు, అవివేక
ఆ ఏ సనేకపతుల సెనసె కాఁపురముంటఁ, గాని యింత బెలుకువాని నెఱుఁగ
చెన్న ౨ ౫౩

బెలంచి. వి పక్షివిశేషము, (శ ర త్రా)

బెలఁకు. అ క్రి చలించు
ద్వి వలనొప్ప శృంగారవాహినిలోన, బెలఁకెడు క్రొమ్మించు బెడిస యనఁగ
ద్వి పరమ ౬ ౪౫౨ పా
వి చలనము
సీ బెలఁకుల క్రొవ్వాఁడి వలచివచ్చు కటాక్ష మలఁతి పొన్నల పాలు పార్చియార్చి
కకు ౧ ౧౭౬

బెలము. వి (సం బిలమ్) కలుఁగు, రంధ్రము
సీ బిలనామధేయంబు బెల మనంగ సారంగ మనఁగ సారంగ యుంచనఁగ నొప్పు
ఆం భా ౧ ౧౪౫,

బెలయు. అ క్రి వ్యాపించు
ఉ. కోరిక లంకురింపఁ దనకూర్మి నితంబిని యూరుపీఠముల్, జేరినమేన నెల్లెడలఁ జెన్నలరన్ ఎుఁకుల లోకము పై, నీరికలెత్తఁ గన్నులకు నెక్కుడుకా కుఁ నవ్వు నిం,డారఁ మొగంబున బెలయు నప్పరమేశ్వరుఁ డొప్పె నెంతయున్
నృసిం ౫ ౨౭

బెలుకు = బెళుకు. అ. క్రి (భయాదులచే) చలించు.

క ఓ చెలి రమే నతిథి సపర్యా చేరణార్థ్యఁడ నటంచు నాకస్మికమా,రాచదొర పలుకు పలుకుల, కాచిలుకలకొలికి యులుకు నలుకున్ బెలుకున్
కృ శకుం ౨ ౪౨.
గీ కలయ మెలఁగుచు బెలుకుచుఁ గులికికులికి, వలపుఁ దెలుపుచు నరయరఁ బలికిపలికి, యలపుసొలపున నిలువక నిలిచినిలిచి, మొనసి ప్రియుఁ గూడె మఱి పాడి ముద్దులాఁడి
శశాం ౩ ౧౧౧
శా సారెల్ సిగ్గున నవ్వుచున్ బెలకుచున్ సారెల్ వటం దేలుచున్, సారెల్ గోప ముఁ బొమ ల్ముడిపడన్ వర్తింపుచున్ బొంచు తన్నీరత్నింబుల
మల్లభూ ౨ ౪.

బెల్ల = బెల్లము[1].
వ మిరియములు ౬ రనాల ౧ సక్కెపల ౩ ఉప్పుకు ౧ బెల్లకు ౨౦ యింద్దులపురోహితునికి దిన ౧ క్రింబకు ౩ జీవితమాడె
దా శా ౪ ౧౦౧౫

బెల్లము = బెల్ల. వి (క బెల్ల తె బెల్లం) గుడము, చెఱకురసము కాఁచిచేసిన యొక ఘన పదార్థవిశేషము
ద్వి అమృతంపు బెల్లంపుటచ్చులు మంచి, యమ రేంద్రు నెలదోఁట యరఁటపండులును
ద్వి పరమ ౫ ౪౩౮ పా
సీ గుడము బెల్లము చెఱకడి మనఁ దగు
ఆం భా ౨ ౨౫౧

బెల్లము[2]. వి మగగుఱ్ఱి
సీ బుల్ల బెల్ల మనంగఁ బొసఁగు శేఫము
సాం ని మాన. ౧౯

బెల్లి. గిణ (తె నెమలి) పచ్చిమనది, మోస పుచ్చునది.
ఉ చల్లని బెల్లిమాటలప సమ్మసకొల్పుచు నెల్ల వారలన్, మెల్లనఁ జెందిసె తుది మేర యొకింతయు లేక యూరకే, కొల్లగ కొక్కు మెల్లగఁ గంకొంచు నేలప్రో పరుల్. అప్ప రా. అయో. ౩౪.

సీ. . ఓసిబెల్లి యిమ్ము సలివఱ్ఱ నీకుఁ దో డై
వచ్చునో . కళా. 3. ౧౨౩.

ద్వి. కల్లకావాదంబులు కపటకృత్యములు, బెల్లి
మాటలు బట్టివిరుగుడులు కవుకు, సహజంబు
లగువారసకులు సేవింప ప్రభు. ౪. ౧౪౪

బెల్లించు. స క్రి (త. పెహల్) ౧. వంచించు, మోసపుచ్చు

ద్వి. నంబులు శౌరు గొన్ని,మాయల మమఁ
గనుమాటి యీరీతిఁ, గల్లలు పచరించి
కపటపు మనల, బెల్లించి యివి తక్కఁ
బెనఁగఁ జూచెదరు
ద్వి. పరమ ౪. 3౨౦. పా.

ద్వి. నయగారిమాటల నటనచూపులను, ప్రియ
ముల నయముల బెల్లించి పొంది
అ మ క 3 ౧౨౯ పా ౧౯ పం

౨ ఉబ్బించు, ముఖస్తుతిచేయు

సీ. తెలయును జెలించె బెల్లించె నూఱించె
నవఁగ నెక్కించె నంచనెడి మాట
ఆం భా 3. ౧౨౪

జ' బెల్లింపు

బెల్లింపు. వి. (√బెల్లించు) బెల్లించుట, వంచనము

క. అల్లందు కందుకొని నీ,బెల్లింపులఁ ఒడిన
మొదలు పెనుబాముల కే, యిల్లయితి
ఇలా ౪ (త ర)

బెళకు. అ క్రి ౧ చలించు.

సీ. భీష్ముని వడిఁ దాఁకి బెళఁకి పో రని కాక
పరశురాము లటంచుఁ బలుక రా రా
భోజరాజీ. ౧ ౬౨

క. ఉడురాజముఖ రత్నము, కుడియొడమల
బెళఁకి చూచుకులకు జాపుల్, కొలిపెఁ
దుభయకరములఁ దొడఁగి వకుని సేయు
కలువతూపులు గా వే రా. వి. ౪౬.

ద్వి. బెడఁగు లై బెళఁకక బెరుకుకన్నులను
ద్వి పరమ ౨ ౧౦౨, పా

౨. ఒరయు.

సీ. తెలుగుడువ్వలు వింత బెళఁకిన గరుడాళ్ళు
తన లెట్టు లోర్చునో ధాతువత్తు గీ. భర
ణమున కంచు జనము లచ్చెరువు నొంద.
పాండు. ౪. 3.

ద్వి నులిగాయ లెడను గానుగరింజకోవి,
నులిచినపేరు చన్నులమీఁద బెళఁక.
అ. మ క. ౧. ౨౭ పా ౨౧. పం.

వి చలనము

గీ దయనయాదుల గురు లిడ్డకాయిలులను,
బులులఁ బొడిచినవాటిపాములను దొంటి,
యొంటిజగడంబు బెళఁకు లింపొసఁగ నడచె,
డాక నరపాలుకెంట నొంటరులమూఁక,
రా. వి ౨ ౫౩

సీ కరవారంబులగంతుల జరగూడి పిడికెడు
నడుము దా బెళుకుఁ జూప అని ౫. ౨౯

బెళఁగు = బెడఁగు. వి. చక్కఁదనము.

చ. బెళఁగు దలిర్పఁగా నధరబింబముఁ
జించెడువాటఁ జిల్క లై కళలఁ
గలంప నేర్చుఁ గలకంఠి
పాంచా. ౫ ౨౩

(శ ర పా. బెళుకు. ముద్రి. పా)

బెళగువ్వ. వి (బెళవ + గువ్వ) ఒక జాతిపావురము

సీ పెల్లగాఁ బొలుచుపూరేళ్లకన్నుల సద్దు
దొడ్డ యా బెళగువ్వ లొడ్డురవళి.
చంద్రా ౨ ౮౧

సీ పెనుదవ్వు దగ దొట్టఁ జని రెట్టవడఁ గొట్టి
నుడుపీరి బెళగువ్వ నొక్కయుణుజు.
మను చ. ౪. ౫౮

బెళబెళ. వి ౧ నడుమునవుడు కలుగువస్త్రాదుల
ధ్వని, అట్టిధ్వని కనుకరణము

క జలసేవనఘుళఘుళ లపృలముల పళపళలు
ఖోత్పృథళధళ లబలావళిపట బెళ బెళ
లంగద,ఝుళఝుళ లేకిధవించె జనము
సుఖింపన్. బహు. ౪. ౨౪

సీ. బంగారుపరిగంచు రంగుకుంగి తెలంపుఁ బెళి
దుప్పటము బెళ బెళలీన. ఘటి కా. ౨ ౫.
సీ. జాతి హ ప్రసరో జసన్ని రుద్ధాంత మై బెళ బెళ
బసిదిండిపలుచ మెఱయ నిరం. ౩. ౩౫

బెళవ. వి పక్షివిశేషము, ౨ కజాతిపిట్ట
సీ. తెలిచె కాటుకపిట్ట బెళవ వామనపాతు
పసిరిక లకుముకి పావురాయి
పార్వ ౬. ౭౭.
సీ. . కెన్నడాయి పరిక బెళవ రివ్వ,వంగ
పండు పికిలి . గీ. అసఁగని ట్లని పక్షి
భేదాఖ్య లలరు. అం. భా. ౨. ౯౮
౨ బెళగువ్వ

బెళా(లు)న. క్రి. విశే. వేగముగా
ఉ. క్రేవిన లేదుబంతి యని క్రేటున వెంబడిఁ
బోచ్చిబిత్తరిన్,డాసి బెళాన లాగను
ప్రబంధ ౪౯౦
చ. కఱకఱ మందుముసన్ బొదువఁ గగ్గొని
మారుతిసూతి వాలమున్, బిఱబిఱఁ ద్రిప్పి
కొట్టుటయు బెం, డయి తచ్చిరమున్
బెళాలువన్, విఱిగిన . పమిర. ౪ ౧౪

బెళికించు. స క్రి. (√ బెళుకు) చలింపఁజేయు,
కదల్చు
గీ తమ్మి చిరుపలిఁ గదలువిధాన మీ నొ,కింత
యిటునటు బెళికించి యంత మతియు
ప్రబంధ ౧౦౮
ఉ చన్నులకన్న ము న్నొడము సాహసముల్
బెళికించు దృష్టికిన్, మున్నుగఁ బుట్టుఁ
బెద్దలను మోసముపుచ్చుమనీష .
హంస. ౫ ౨౩౨.

బెళుకు(ళుక్కు). అ. క్రి ౧. తళతళ ప్రకాశించు,
ప్రకాశించు.
సీ. కెడఁదగూడులనుండి కెన్నెలపులుఁగులు
తెమలె నా నేత్రాంచలములు బెళుక
ప్రబంధ. ౨౯౦
సీ. దరహాసరుచిగాంగఝరి గేలుకొన వాలుగల
లీల బెళుక్కువాల్గన్ను లలర.
ఉ. రా. ౬, ౧౩౧,

ఉ. కన్నులు బెళ్కఁ జైటు వలిగప్పిచనుంగవ
గుబ్బ నిక్కుచన్, కెన్నడు మల్కఁ మోము
జిగి విద్దపువవ్వులు చిల్క గంబురా,సన్న పు
గందపువన్నెలపు చక్క నిమ్మై బెలహెచ్చు
జారుచా, వన్నె మెఱుంగురంగు సునుపల్వ
చెఱంగు దురంగలింపఁగాన్
ఇందు ౫. ౧౦౩.
ఠ. శ్రీ లగుభీమలసంగతి, నాళీకత బెళుకులకి
న యన మ్ముల పై, వ్రాలినమదాళిమాలిక,
పోలికఁ దాకలసాలపు పొలుపు వహిం
చెఁ చం రా ౩ ౭౬
౨ భయాదులచే చలించు, కంపించు
గీ పసిఁడిచెఱఁగులరవల్ల పైన వేగఁ, బొదుపు
గాఁ గప్పుకొని ఫూలపాదమఱఁగున,
నిలిచి యళుకుచు బెళకుచుఁ కెలఁకఁ జూచి,
చిలుకవలె ముగ్ధపల్కులఁ బలికె నిట్లు
వేం మా ౪. ౨౬౧.
సీ సారెలు బెళకినఁ జక్కఁజేయు మటన్న
నిచె ఎత్తు నిలుమని నదికి నేఁగు.
చంద్ర ౧ ౧౩౫
క ఉలుకు క్రొవ్వెన్నెలవేఁడిమి, కలుకు న్మకపిక
మిళిందహంసార్భటికిన్, బెళుకు న్మలయా
నిలునకు, జెళకుంబూపొన్నునందుఁ జిరవిర
హాకృతిన్ హంస ౧ ౪౦
చ తెలుకులు గుల్కు బెళి క్కు కనుఁదమ్ముల నక్రు
మరందబిందువుల్, దొలఁక
దశా. ౪ ౫౨
౩ బెణఁకు, స్థానము తప్పు
ఉ పట్టఁగ వచ్చినట్లు దరి పోఱుచుఁ బాదము
బెళ్కు నేలపైఁ, గట్టుక తెప్పునం ౭డి
దిగుల్పడి మూర్ఛిలుఁ డైనఁ జూచి
కా ర్తిక ౫ ౯౩. పా
౪. భయపడినట్లు నటించు.
చ కలయనివింతవాఁ డెదురుగా నడతేరఁగ
డాసి యవ్వలం, బెళుకుచు నమ్మ చెల్ల తరుణీ
చెఱఁ గించుక సోఁక దానికిం, దలఁపున

నేమి సేయునో కదా యని నెచ్చెలితోఁ
బల్కు మెచ్చులు దులకంప వాఁడు తనుఁ
జూచినఁ బల్కున నవ్వు వీక్షలన్
　　　　　శుక ౨ ౧౦౪.

౫ కంగారుపడు కలగ మంగు

చ కలకలనవ్వు గొమ్మగము కమ్మని తమ్మి
యటంచుఁ దుమ్మెదల్ మూఁకవాఁక ముమ్మి
రేఁగ భయ మంది గిఱుక్కన మోము
ద్రిప్పునోఁ గలికి మెఱుంగు చక్కనయిఁ
గ్రమ్మఁ దళుక్కనఁ బైఁటజాఱఁగా బెళు
కుచు నబ్బలి గగిరి ... ... తిత
తి ఎఁగన్　　　　　... ౧౫

౬ త్రిప్పు మిళ్కొన

మ ఱందినూరకే ... దోడిగో
కొ కానొకనింత ఘటింప ... బోకది
సినసేర్పుచేత ... వ్వెర వొందిఁజార
... తకున్　　　　　... ౯౯

౭ (క బెళకు ...) ౧ ౨ తళ
కాంతి

... కులఁ ... లిగిబిత్తరిమాళ్ళు
... రత్నకు ... లకి ... జ్వలత్వ ...
త్నజవన్　　　　　కళా ౧ ౨౧

గీ ... దోఁ ... బోఁడి ...
... గన్నుల బె ... ... గాల
గన్నుల వల ... లయు నిరొ ...
మాయ ... మోన ... యోగ
　　　　　... ౧ ౨ ౭

... కలకల నవ్వు ... టల దీట
గ బ లోగా ... నైట వేయు
... ంతగఁ ... వ ... ...
బెగ్గ ... ... ము తేనిపగ ... ని
మాటికిఁ గుల్కు ... ౨౦

౨ తళతళ ... గవిగ్యము

ఆ కడు విచిత్ర మగయఁ గాముని ... బ
పువ్వుఁబోఁడి చుక్క ... ...
బెళుకు గన్నఁ గడుఁ బొక్కు ...
　　　　　వేమ ౨ ౯౪

౩ చాంచల్యము

గీ తొలఁకుసిగ్గున వాల్చూపు బెళుకుఁ జూప
　　　　　దశా ౨ ౨౮

సీ ... లికి బెడిసబెళ్కు కలువ కొకరందంబు
ఘంటనదీప్తిఁ గన్గవ రచించి　దశా ౭ ౪౭

౪ మాటయందలి చమత్కారము

గీ నిలుచునొఱపును గరుగంబుఁ దలియనీక
పలుగ ... ... మొగముగఁ దొలఁకు తెలివి
రొయ్ ... లియ ... నపూనిబెడఁగు వారిఁ
గన్నుఁబ్ర ... ... మ్మగి యున్న కడిఁకుఁ
... నియె　　　　　శుకల ౨ ౩౦

మ ... ముమ యీయనుమాన మేల బెళుకు
ల్వో రొల నీయాన జవ్వని నీచేతిది నాదు
దేహమును జీవంబున్ పృథామ ట లేలనే
　　　　　గళా ౨ ౩౪౦

క కందుగవాటలబెళకల మందస్మితరుచిర
వచనమాధురి చేతన్ కుంగుడుకుఁ గొంగ
ఘూర్తని డౌ దముగగ గిచి చెలిఘటించెన్
రతికిన్　　　　　హంస ౨ ౧౯౯

౫ తీక్ష్ణత

సీ ... కులాడినపోల్కి బెళ్కు వీనులఁజిల్కు
చి ... కవల్కులబో ... మెల గ రాకు
　　　　　ఇందు ౨ ౧౨

విణ ౧ చంచలము చలించునది

సీ బెళకు జూపులవేఁడి గలిచి కైకొనియెనో
... గ్రిందఁ ... ప్రజనంబు కొలయ
　　　　　ఉ రా ౩ ౧౦౩

క పలపలఁ లయని చినికం బెళపెళపెళ
యనుచు నుతిపె బెళుకుమెఱు గుల్ తళి
తళతళ యని పెలుకు ... బెళబెళి
యనుచు హాలికపటలి నటించెన్
　　　　　విప్ర ౩ ౫౪

సీ బెళక కై తళుకులు గులుకుకన్నుంచెన్ను
కలువల కొకి ... తచెలువు గొలుపు
　　　　　యయా ౧ ౧౨

౭ బెళికింపు, బెళుకుడేరు

బెళుకుబేరు. అ. క్రి. (బెళుకు + బేరు, స్వార్థము.) తళతళ ప్రకాశించు.

సీ. ఇసుకదిన్నెల మెట్టు పసిఁడిచెంబులఁ గొట్టు పిఱుఁదుపై మొలనూలు బెళుకుబేర.

వీథి. ౯. (బెళుకుఁబేర. ముద్రి.)

బెసబెస. వి. త్రోయుటయందగు ధ్వనికనుకరణము.

చ. ముసుఁగిడి పండుకొ మ్మనుచు మోహము తోడ విరక్తిఁ జూపి తా, నుసురసు రంచు ఖిన్న యయి యొయ్యన నేఁగి కవాట మర్గ్యలన్, బెసబెసఁ ద్రోచి . .

హంస. ౪. ౧౧౩

బెసుకు. అ. క్రి. ౧. (స్వస్థానమునుండి) తప్పు. (శ ర.)

(వ్యవ) వానికాలు బెసికినది.

౨. వికలమగు.

(వ్యవ) ఆ వ్యవహారము బెసికినది.

బెస్త. వి పల్లకీలోనగువానిని మోయుటచేతను, చేఁపలను పట్టుటచేతను జీవించు నొకజాతి వాఁడు, బోయీ.

సీ. భారవాహకుఁ బేరు పరగుచుండును బెస్త మోపరి బోయఁడు బోయి నాఁగ.

ఆం. భా. ౨. ౨౭౭.

సీ తనప్రొలల నుండు నందలము గావకి దాఁటి పేరెలుంగున బెస్తఁ జీరువారు. ఆము. ౪. ౯.

మ. తలిరుంగైదువు రాయఁ దద్వ్యగులపై దండెత్త నే గాలిబె,స్తలచేఁ బంపిన పండుటాకుఁ దరటీఁ జాబుల్ గనుంగొంచు ...

చంద్రా. ౪. ౭౯.

బెహారము = బేహారము. వి. (సం. వ్యవహారః) వాణిజ్యము, క్రయవిక్రయ వ్యాపారము.

క. పెక్కం డ్రొక్కటిరై తా, రొక్క బెహారంబె యాడుచుండఁగ దానం, దక్కక గలిగిన యందఱు, నొక్కటిగా ననుభవించు టుచితం బెందున్. విజ్ఞా. ౨. ౭౦.

క. అలము విప్రులు చేయఁగ, హాలికులై రాజు లడఁగ వంశ్యజాలు బెహా,రా లాడం గష్టపుఁ గలి, కాలంబున వర్తనములఁ గత్తరఁ గలయున్. వరాహ. ౯. ౧౨౫.

ప: బెహారి.

బెహారి = బేహారి. (√ బెహారము.) క్రయవిక్రయములు చేయువాఁడు, వణిజుఁడు.

చ. . అందఱి కొక్క బెహారిచే రహస్య నియతి మూల్య మందుకొని యచ్చటికిం గొనిపోరు వారలన్. కళా. ౬. ౯౯.

బే

బే = అంబే. వి. గోవాలయఱుపున కనుకరణము.

క బే యనుఁ దల్లీ నీ పెటఁ, బోరొద వసు నన్ను డించి పులివాతఁబడం, బోరొదవే యను...

భోజరా. ౬. ౪౪.

బేగఁడా. వి ఒకానొక రాగము.

ఉ. . ధనాసరి ఘూర్జరి పూరి బేగఁడా, యారభి రామఖల్లి మొదలై తగురాగము లింపుమీఱఁగన్. చెన్న. ౨. ౨౩౬.

బేగడ. వి కాకిబంగారు, అభ్రకము.

గీ ఒకరొకరి యింటిముందటి యుదిరిపసిఁడి, మెరుపంతేని రాసులై మెఱయు ననఁగఁ, దెల్లబేగడకొండ యాస్తి యగు వలకు, బేరుఁ డెన యాసా యావీటి బేరులకును

చం. రా ౩ ౫౭. (తెల్లబేగడకొండ = వెండికొండ)

వ బేగడలతోడిబిల్లలచెప్పులు తొడిగి చెంగావికావెకోకలు కట్టుకొని

వి పు. ౯. ౧౪౯.

గీ. కాకిబంగారమంగ బేగడ యనంగ, వఱ్ఱకము దోఁచు ఆం. భా. ౨. ౨౯౭.

బేగము. వి. (హిం. బేగమ్.) రాణి, రాజభార్య.

సీ. ప్రబలి సాహేబు సుబా రొంత రేలిన బేగంబులకుఁ గుట్టుపోఁగులేను. వేను. ౧౪.

బేగి = వేగి. క్రి. విశే. (సం. వేగః) శీఘ్రముగా. (శ. ర.)

బేషేమాలు. విణ. (హిం. బేజామాల్) సానఁబట్టఁబడినది, చికిలిచేయఁబడినది, ప్రయోగించుటకు సిద్ధపఱుపఁబడినది.

మ. రమణీరత్నము జగ్గల్ మీఱు క్రొం బేజామాల్, జమదాడిం ఒరుకెంచి
అహ. ౧ ౯౯

ఉ. అద్దమరేయిదాఁక నిద్దుర రాక యక్కపి మనీషి మనోజానిపొన్న బేజామాల్, పెద్ద ఓరంగియఁకుడుల బెగ్గలి
సమీర ౨ ౫౧

జ. బేజామాలచేయించు, బేజామాలుచేయు.

బేషేమాలుచేయించు. స. క్రి. (√ బేజామాలు) చికిలిచేయించు.

ఉ. పంచశరుండు పాంథజనబంధనబంధురబుద్ధి దండువో, నెంచ ధణావసంతుఁ డతఁ డెత్తెడు కత్తుల బేజామాలుసేయించెనో నాఁగ ఒల్లవములెల్ల వనంబుల మించెఁ గోయిలల్, గాంచె వసూనతానకలగానని దాన కుహూనినాదమున్
సమీర ౧ ౧౨౫.

బేషేమాలుచేయు. స. క్రి. (√ బేషేమాలు) చూ. బేషేమాలు చేయించు.

బేటంబేటము. వి. (బేటము + బేటము) అత్యంతానురాగము.

క. మాటలఁ జెయ్యల బేటం, బేటముగా నలవరించె నెసఁగఁగ సతి లా,లాటతిటనయనుఁడు
కు. సం. ౧ ౧౭౬.
(పరస్పరానురాగమని వ్యాఖ్య.)

బేటము. వి. (క. బేట) ౧ అనురాగము.

సీ. ప్రీతి నీవినుకలి బేటంబు గొనియున్న కెలఁదుల బేటంబు వృథయ కాఁగ.
కు. సం. ౫. ౫౫౩.

చ. పొంతనల బేటము లెంచుచు, గౌరీశ్వరుఁడు కేళిలోకెన్ రతికిం గ్రమంబునన్.
కు. సం. ౯. ౩౮౫.

౨. సంభోగము.

ద్వి. మతి యట్లు గాక యమ్మగువ పై దృష్టి, నాటించి చూచిననయనముల్ దిల్చి, బేట మూనించి యుబ్బినకోల గోసి, రయగుదెంచిన కాళ్ల నిల నర్కి కైచి.
పండితా. పురా. ౧౪౪. పొ.

జ. బేటంబేటము.

బేటి. వి. (హిం. ఫేటీ) వైరము.

వ. అని యిట్లు కెండియు నొండొరుల మీఱుచు పాటికిన్ బేటికిఁ బాటిల్లురోసంబున నెడనెడ వాసంబు లడర
వాల్మీ. ౩ ౫౭

బేటు = పేటు. వి. చి. ని. (ఇది సానుస్వారమని శ. ర.) ౧ అడుగు మొ. యొండినపుడు విచ్చు పెల్ల.

ఉ. అగ్గిరి యెక్కి దాశరథి లట్లప్లవంగతురంగమంబులన్, డిగ్గిన నంగదుం డిదెసుఁడీ మనమారుతి త్రొక్కి లేచినన్, దిగ్గన నేలఁ దూఁతి చనుదెంచినకొండ యెఱుంగ రాదె యీ, డిగ్గతికూట కాంచనతటంబుల నంటిన మంటిబేటులన్
రామ. ౭ ౩౫

చ. అలఁదిన చందనంబు వృథయాఁ జెమరింపఁగ సమ్మదాశ్రులన్, గొలఁచినయట్లు వోయెడుఁ గనుంగవ కాటుక బేటు లెత్తుఁ జెక్కులమకరీవిలాసము గగుర్పొడుపన్
పారి. ౩ ౧౨.

చ. కస్తురిం, గొని యిడు బొట్టు నాకనుమఁ గూర్మి నొసంగినఁ బెట్టుచుండె ముజ్జనుమ మొగంబు ప్రేవీసటులౌ తన యూర్పుల నింకియింకి పోయినపలుబేట్లు గోరఁ గని యొత్తనెపమ్మైను మాటిమాటికిన్.
ఆము. ౫ ౬౨

౨. కొండలోనగువానియందలి చీలిక (శ. ర.)

బేడ1. వి. రూపాయలో నెనిమిదవవంతు, సరకరూపాయ. దీనారము (వరహా)లో ౩౨ వంతు.

సీ. దీనారమందు ద్వాత్రింశదంశం బైన బేడ యటంచఁగను జెలయుచుండు.
ఆం. భా. ౨. ౨౬౩.

బేడ². పొట్టుతీసిన కాయధాన్యములపప్పు.

ఉ. బెల్లపుటచ్చులున్ పెసగి బేడలుఁ జిమ్మిలి నువ్వుటుండలున్ హర. ౨. ౯౧.

గీ పెరుఁగు వడియంబులును బచ్చివరుగు బేడ, లురుతరాచ్యుతపూజోపకరణపేటికలును .. ఆము. ౨. ౯౪.

సీ. పప్పు బేడ యన నూపంబు తనరు అం భా. ౨. ౨౪౭

బేడ. స వి అ స్త్రీ పడవ

బేడ(ము). సం వి. అ న. చిల్లులేకుండదట్టముగాఁ గూర్చుట.

బేడస(ము) = బేడిస. వి. మత్స్యవిశేషము. ఎగి రుడిచేఁప, పాఠీనము

సీ ఇలు బేసెసలతోడఁ గలహింపఁ దగుజాపెఁ గలికి కేటజెడందకన్ను లమర.

చంద్రా ౨ ౧౧౪

సీ. వరకొక్కెరలు బేడసమీలఁ దరఁగలు తెగదాఁటి నడిమికిఁ దెచ్చుకొనఁగ

కకు ౨. ౭౦

సీ బేడసంబుల నిచ్చె వేడుక కాంద్రకు గొండెల, బలుదుండగీల కిచ్చె ద్వా. ౧ ౨౪౦

బేడా. వి గర్భాలయమునకుచుట్టునుండెడి మండపము

సీ దర్పణాకృతిఁ దళ్తత్తళలాడుకంబాలు డంబై చెలంగు బేడా హారంగు. సిం నార ౧౨

బేడిగ = బెడిగ. వి (సం భాటకః, క. బాడిగ.) పన్ను, భాగధేయము

(బేడిగ. అని చి ని, శ. ర, బ్రౌ.)

వ . సాగివచ్చినపూర్వపు మాన్యపు క్షేత్రాలక్రితము బేడిగరొఖం యీతదాతిథిపుణ్య కాలమందు తమతండ్రి వీరభసాయనింగారికి పుణ్యముగా ధారవోసియిస్తిమి.

గు జి గుత్తికొండ. శా. ౧౫౦౭.

బేడిజేము. వి. మాయ, టక్కు. (శ. ర., బ్రౌ.)

బేడిదము = బెడిదము. విశే. భయంకరము.

క. బేడిద మగు నా దెబ్బకు, నోడక ...

శాశ. ౪. ౧౭౭.

బేడిస¹ = బేడస. వి. మత్స్యవిశేషము, పాఠీనము.

ఉ. బింబఫలోష్ఠికన్ను లను బేడిసమీలిరు దిక్కులన్ సమానంబుగఁ బర్వుచున్న. .

ప్రభా. ౨. ౩౧.

సీ. కొరద దాసరికొయ్య కొఱ్ఱ మీనులను ముచ్చుంగు బేడిస జెల్ల చాఱమీను.

హంస ౪. ౧౭౩.

జ. బేడిసతిరుగుళ్లు

బేడిస². వి నమస్కారము.

రగడ అనిశంబును వృషభాద్రినియతిభూరిపేరిట హారికిని బేడిస లెన్నుచు హంస ౪ ౨౧౩.

బేడిసతిరుగుళ్లు. వి బ (బేడిస + తిరుగుళ్లు.) బాలికాక్రీడావిశేషము

సీ పిప్పిళ్లు త్రొక్కుళ్లు బేడిసతిరుగుళ్లు వచ్చున గండ్లు దాయాలు పొళ్లు హంస ౫ ౧౫౫.

బేతాళము. సం. వి అ. పుం ౧ పిశాచము. ౨. భూతావిష్టమృతదేహము (శ ర)

బేతాళుఁడు. సం. వి అ పుం యమకింకరుఁడు. (శ ర.)

బేత్రి. వి (హిం ఖేత్రి) మూఁడు. (ఇది సొగటాలాటపరిభాష)

సీ. కంకణంబులు మ్రోయఁగా దుగా బేత్రి పొశం చంచుఁ బంచెమల్ హైచువారు

చమ. ౧. ౧౦౨.

బేది. వి. (సం. భేదీ.) పాసనము, విరేచనము. (శ. ర, బ్రౌ.)

బేరకత్తె. విశే. (బేరము + కత్తె.) బేరముచేయునది, బేరమాడునది.

చ. సరస మెఱుంగు చంద్రముఖి సొలసిదంట యు బేరకత్తెయున్. పెం రా. అరో. ౧౨.

బేరగాఁడు. విశే. (బేరము + కాఁడు.) బేరము చేయువాఁడు.

(వ్యవ.) ఈ వారము బేరగాండ్రు ఎక్కువగా వచ్చుటచే పశువులధర చాల చుఱుకుగా నున్నది.

బేరజము. వి. ౧. కుత్సితప్రవర్తనము, చెడ్డనడవడి.

రగడ. ఇంతి పావురపురొద రోల విని దార జము, వింతరో విరహిణుల కెత్తఁబెట్టు బేరజము. మనుచ. ౩. ౨౪.

ద్వి. జగడించు వల బేరజమునకు నోడి, పొగు లుచు నిలు సొచ్చి పోవంగ లేక. ద్వి. పరమ. ౪ ౩౦౨ పా.

౨ బ. పరుషవచనములు.

గీ. కాంతుఁ డపరాధిరైు ధైర్యకలనఁ జేరఁ, గెరడము లాడు దైన్యంబు గీలుకొనిన, బేరజము లాడు. శృంగారరసాలవాలము ౨ ఆ (౪ ర)

వి౦ ౧. కుత్సితుఁడు, కుత్సితురాలు, కుత్సితము

చ. ప్రౌఢవా,రిజముఖి యోర్తు చూచి పతి ప్రేమ భరంబు మరల్పరాదు బే,రజపు లతాంతబాణుఁడు కరస్థితపల్లవఖడ్గధారచే, గజిబిజి చేసెనేని . రాజ. చ. ౩ ౨౩

క. దొరకొని తనుఁ జొదివి కడున్, సరగను జదలికిని వొగిని జను బేరజపుం,గరువలిఁబలు తోలఁకేక, నరుడుగ గుదఠాల్పునీటి కనిచెం గడిమిన్, నీలా. ౧. ౪౪.

క ఊరార్చు యడుగ నమ్మది, బేరజ మిది విన్న నీకుఁ బెనుదుఃఖంబౌ . శుక. ౨. ౪౩.

క. రమ్మనకపోదు తాత్పర్య మ్మధికము దేవ దేవి కిది సహజంబే, యమ్మగలి బేరజ మ్మది, రమ్మని నను మాట నమ్మరాదప్పటి కిన్. హైజ. ౪. ౪౨.

చ...ఎంతటిగయ్యాళిర బేరజపున్ విచారముల్, బలియని వానిపైఁ గలది లేనిది చాల ఘటించి తంత్రివిద్యల కడసేయఁజూచి తకటా . . సారంగ. ౩. ౪౯.

గీ. అమరపతికొల్వునకు వచ్చు సుకుమారుండు, గులుకుపాలింట్లు గయ్యాళి తలియకోండ్ల, యారజపు బేరజపుఁజేత లపుడు జూపి కచ్చు కొని దూఱు చెప్పంగ వచ్చుకరణి. చంద్రా. ౩. ౨౪.

౨. ధూర్తుఁడు.

సీ. ... కేడ ములుచ బేరజ మన ధూర్తుపేరు కెలయు. ఆం. భా. ౩. ౪.

౩. పోర్పరి, చతురుఁడు

చ. నడవడిగల్గువాఁడు కడు నాణెము చేఁగల వాఁడు రూపువన్, బెడఁగగువాఁడు బల్ రతుల బేరజమైు తగువాఁడు విద్యరన్ హంస ౫. ౨౧౭

బేరము. వి. (సం. వ్యవహారః, ప్రా. ఓహారో- దీనికి వృత్తియందు మువర్ణలోపము.) క్రయ విక్రయవ్యాపారము, వాణిజ్యము.

సీ. బ్రాహ్మణుం డయ్యు బేరములాడు దుర్జాతి యంధకూపంబున నవశుఁ డగుట. ఉ రా. ౩. ౩౨౫.

మ. ధన మార్జింపుడు నార్జితం బయిన తద్ద్రవ్యంబు బేరంబుచేఁ, గొనసాగింపుడు వడ్డి వాసిచలనన్ గూర్తు న్మటింగొంత . ప్రబోధ ౪. ౩౩

౨ కొనునపుడు వస్తువుల వెలకొలఁదిని నిర్ణ యించుట, మూల్యనిర్ణయము. చూ బేరమాడు

జ. బేరమాడు.

బేరమాడు. స. క్రి. (√ బేరము) కొనునపుడు వస్తువులను కొంతవెలకు ఇమ్మని అడుగు.

(వ్యవ.) అతఁడు కందులు బేరమాడుచున్నాఁడు.

ఓడబేరమరుగు = వాణిజ్యమునకై ఓడపై ద్వీపాంతరమున కేఁగు

క. ఈరీతి వణిగ్వల్లభుఁ డారూఢిగ నోడబేర మరిగిన తఱి . శుక. ౧ ౭౦.

జ: బేరకత్తె, బేరగాఁడు, బేరసారము, బేరి[1].

బేరసారము. వి. (బేరము + సారము.) క్రయ విక్రయవ్యాపారము

వ. ...కోమట్లు తాకట్లు దక్కు౦ దిరిగియు ధారణ దరణియు బేరసారంబులయెడఁ

దఱుఁగు మెఱుఁగు చేసియు వదనంబు గా
ధనంబు గూడఁబెట్టి. . వరాహ. ౯. ౧౨౩.

గీ ఈడనము వళంద బందర యింగిలీషు, కళము
మొదలైన పేటలగౌర లెల్ల, సారభద్రవ్య
ములు బేరసార మాడఁ, బిలువనంపిరి తమ
తమపేటలకును హంస. ౧. ౧౧౨

బేరి¹. వి (బేరము + ఇ³,-క. బేరి) వ్రతకుఁడు,
బేరగాఁడు

సీ కుడుము రూకల కెల్లఁ గొననైతిఁ గా యంచు
బేరి తిఱునియారి వీర మొంద
శుక ౨ ౫౬౩

సీ కోటికిఁ బడగెత్తుకొనియున్న పెక్కుమల్
పెక్కులై వర్ధిల్లు బేరిజనులు హంస ౨ ౯

సీ వైశ్యసామంబులు వఱలఁ గోవట్లన బేహారు
లనఁగను బేరు లనఁగ.
ఆం భా ౨ ౨౨౭

బేరి². వి (సం. భేరీ. క. బేరె) దుందుభి, వాద్య
విశేషము.

క. పెక్కుములు దొనలు బేరులు, జక్కి
తెగలు బొడముటయు వెలం గొని యని
కిన్. అచ్చ రా యు ౧౩౯

సీ తా నున్న కేళి కంతటికి గణాచారి పెక్కు
సుద్దులు వ్రాయు పెద్దబేరి శుక ౩ ౧౭.

బేరీజు. వి (హిం బేరీజ్.) ౧ రాజులకిచ్చుపన్ను
మొత్తము ౨ లెక్కల వివరణము (శ.ర.,బ్రౌ)
(వ్యవ.) మీ రీబేరీజు సరిచూడుఁడు

బేల. విణ (సం. భేలః) ౧ మూఢుఁడు, తెలివి
లేనివాఁడు, అవివేకి, మూఢురాలు, తెలివిలేనిది

ఉ. సంపదదక్కయుండఁగ నళక్తు లనంజను
మ్ముమ్మఁ బిల్చి పూజింపఁగ నంత బేలె
పతి. . భార. ఉద్యో ౧ ౩౧౪.

ఉ. అంతిపురములోని కన్యల పేరిటి,పోతుటిఁగ
నైన బాలయకుండ, నాజ్ఞ వెట్టి శారదానంద
గురు నాజ్ఞ,వెట్ట నేరనైతి బేలనైతి.
విక్ర. ౩. ౫౯.

ఏ యగ్ని సాక్షికం,బునఁ బరిణీతయైనసతిఁ
బొల్పుగ నొక్కతెఁగాని యన్యులకు, మన
మునఁనేనియుం దలఁప మా విని యిట్టి
ఆతొత్తుం నన్ను నిట్లని పలుకంగ నీ కగునే
యున్యులఁ బక్కనయట్లు బేలవై.
భార. ఆది. ౪ ౧౩౩.

నా కాంతా శైశవచాపలంబున లతా కాంతార
వీథిం గరి,క్రాంతిం బొందెద బేల ? బేలవై
ననున్ శక్యంబె పట్టంగ . నైష. ౨ ౪౭

సీ ముగ్ధకుఁ బేళ్లగు ముగుద యన ముద్దరాలు
నా గోల నా బేల యనఁగ
ఆం. సం. మాన ౪.

౨ భీరువు, పిఱికి

గీ. బేల యీ బేరజపుఁదనం బేల యింక.
నీలా ౨ ౯౪.

ద్వి కోమలదేహవు గోలవు బేల, వేమియు
నేపాటు నెఱుఁగవు నీవు
రం రా అయో ౧౮౩ పా.

జ బేలతనము, బేలపోవు, బేలరి.

బేలతనము. వి (√బేల) ౧ అవివేకము,
తెలివితక్కువతనము

ఉ బేలతనంబున నిన్ను నమ్మి నా గుట్టును
జేము న్మిగులఁ గోల్పడిపోయితి నేమి
సేయుదున్ పారి ౧ ౧౨౭

ఉ. బ్రహ్మ దానికి,లాలితరూపయౌవనకళా
లలితాంగవిలాసవిభ్రమం, బేల యొసంగె
బేలతిన మేటికి నిచ్చె . అహ. ౩. ౧౧.

క. మొదటికి నిహమే లేదట, పిదపం బర
మెటులు గల్గు బేలతనము గా, కిది మతము
గాదు . దశా. ౯. ౫౭.

౨ భీరుత్వము, కాతర్యము (చి. ని.)

బేలపోవు. అ క్రి (√బేల) నిస్సారమగు.

గీ బీజమాత్రంబు చిక్కక బేలపోవు, నెల్ల
ధరణియు . శ్రీరం. మా. ౩. ౧౪.

బేలరి. విణ. (బేల + అరి³) వివేకహీనుఁడు.

ఉ. చాలుఁ బుతే సరోజభవ సత్ప్రభవ ప్రవృత్తిఁ
దొరంగి కూఁతు ని, ట్లాలరికై రమింప
హృదయంబునఁ గోరుట ధర్మరీతియే, చేలరి
తైతి. భాగ ౩ ౩౮౦

చేలు. విశే వివేకహీనుఁడు, వివేకహీనురాలు, వివేకహీనమైనది.

చ. తనముఖ మంబుజాత మని దండడి మూపు
నళిప్రజంబుతోఁ, బెనఁగు విహగ్ధ క్రొమ్మల
నొక చేలుపతింగని కు ౭౦ ౯ ౨౮౪

క. సౌబలునీతియుఁ గర్ణుభు,జాబలమును గూడి
తనకు సామ్రాజ్యం బీఁ,గా బలసి పెలయు
వాఁడై, యాతే లూఁడు మనమునం
దేప్రొద్దున్. భార కర్ణ ౧ ౨౨౨

శా కడుం దోస మీ చేలుంజెద్దు
దశకు ౬ ౬

వి. మోసము. చూ చేలుపడు, చేలుపోవు మొ

జ. చేలుఁదనము, చేలుపడు, చేలుపఱచు, చేలు
పోవు, చేలుపెట్టు, చేల్పాటు

చేలుఁదనము. వి (చేలు + తనము) అవివేకము, తెలివితక్కువ

క. ఏలిక నొదు మఖాంశ,స్త్రీలకు నొరుఁ దడెవ
నేల శిర సుండెఁగ మోఁ,కాలను నేసలు
పెట్టుట, చేలుదనము గాక మీకుఁ బెద్దతి
కంచే. ఉ హరి ౧ ౯౬

చేలుప(ల్ప)డు. అ క్రి (చేలు + పడు) మోసపోవు

క... శే న,మ్మాటల చేలుపడితి .
భోజరా. ౬ ౫౫

చ. .. తమించుచె రొండొరుచేతఁజడ్డ యీ,
పెనుఁబగ నొంది మాటపస చేల్పడి
క్రమ్మఱఁ జేయ టొప్పనే.
భార శాం ౩ ౨౫౨.

క. బలియుండగు పగతున కెడ, గలిగి చన
వ్వలయు వాఁడు కార్యముకొఱకై, కల
ఇఁగవచ్చిన చేల్పడి, కలిపికొనఁగవలదు .
కేయూర. ౩. ౨౬౨.

ఇగు.

శా. ఏ కార్యంబు ఫలించె నీవ చెపుమా యేకం
బుగా నాత్మమ,ర్మాకారస్థితితోడ చేలుపడితి
క్లైరే నృపుల్ ప్రాక్తనుల్.
హరి. పూ. ౫. ౫౫.

చేలుప(ల్ప)ఱచు. స క్రి. (√ చేలుపడు) వంచించు, మోసపుచ్చు

క యకటా యెవ్వతియొ వివేకవిహీనుం,
డని యితని చేలుపఱచెం .
శుక ౨. ౨౫౦.

క ఆబొమ్మకు గిలిగింతలు, నీబోటిని చేలు
పఱచి నేఁ డిదె చుట్టం,బై బమయించెను
నన్నుక్, సాబానే బాల ప్రబంధ ౬౩౦

చ నన్ను చేల్పఱచి యాత్మజుఁ డున్నెడ
కేఁగి సత్వరం,బునఁ జనుదెంతు నంటవి
భోజరా ౪. ౧౪౧.

మ త్రిపురస్త్రీలఁ బతివ్రతావణుల సారం
బుంజ్బలీవర్తనం, బుపదేశంబొనరించి చేల్ప
ఱచి పారి ౩ ౩౪

చేలుపోవు. అ క్రి (చేలు + పోవు) మోసపోవు

ఉ ఇప్పలి నిజంబుగ నన్నుఁగొన్న యప్పుడే,
చేవ దలిర్పఁ బైఁబడెకి చింత యొనర్చుచు
చేలుపోయె నే, నేవగ దానవో, యనుచు
శుక ౨ ౨౫౬.

గీ ఏల యేఁచుచున్నాఁడు హృదయభవుఁడు,
నెలఁతయును నేను సమదృష్టి నిలిచినపుడు,
చేలుపోవును దాన యీకి తెఱఁగఁడు,
తెల్లవాఱంగవలెఁ గదా దేవకృపను.
పి. తకుం ౩. ౧౬౫.

సీ. కొలుపోయె ననంగ చేలుపోయె ననంగ
మోసపోయె ననుట పొలుచు ...
అం. భా. ౩. ౯౪

చేలువెట్టు. స. క్రి (చేలు + పెట్టు) మోసపుచ్చు.

క. తానదె మాంసముఁ దిన దడె, యీ
నక్కయు చేలుపెట్టె నిన్నాళ్లను .
భార. శాం. ౩. ౬౬.

ఆ. కపట మెఱుఁగకుండఁ గాంతకుఁ గాంతకుఁ,
బాలుచేసి చాల బేలుపెట్టి.
దశకు ౬ ౧౨౫

బేల్పాటు. వి. (√ బేలుపడు) మోసపోవుట
వ. బేల్పాటు చిత్తంబునం, దొదవన్
దశకు ౧౧ ౫౫.

బేసడము. వి శ్యేనభేదము, ఒకజాతిడేగ
వ బేసడంబులు ఒలకట్టెలు తళుకు మించు మొదలగు డేగలం గరంబులఁ గల బెత్తంబుల హత్తించి ఇందు ౨ ౬౦

బేసము = పీసెము. వి (క బేసవు) చిక్కని పండ్లరసము, గుజ్జు
సీ పాకవేళారంభపరిపాటిఁ దమయంతఁ బరి లినపనస ద్రాక్షాబండ్ల బేసము
పాండు ౧ ౧౧౮
వ మొత్తంబులై చిత్తంబులు మత్తంబులగఁ దత్తరంబునం దియ్యనిపండ్లకుఁ గయ్యంబులు సేసి పయ్యన నేసరేఁగి బేసంబులు గాసంబులు గాని భాగ ౮ ౪౪౭
చ దవియగు తేనె జొబ్బిలెడు చక్కెరమామిడి పండ్లబేసముం భాను 3 ౨౨

బేసరి. వి స్త్రీల నాసికాభూషణవిశేషము (ఒకజాతిముంగర క ర)
(వ్యవ) ఈ బేసరి వెల యెంత ?

బేసి. విణ (సం విషమః) సరిసంఖ్య కానిది (సంఖ్యలలో నొకటి, మూఁడు, ఐదు మొదలగునవి.)
క బేసి యనన్ విషమమనకుఁ బేర్చె వెలయున్.
ఆం. కే ౪౪.
జ బేసికంటి, బేసికంటిమామ, బేసికంటివేల్పు, బేసికైదువుజోదు, బేసితాపసులు

బేసికంటి. వి. (బేసి + కన్ను) విషమాక్షుఁడు, శివుఁడు.
సీ. నగఁ గల్గినను జాలు మొగసాలవాకిలి కాపించు నబ్బేసికంటినైన
యయా. ౧. ౮౫.

బేసికంటిమామ. వి (√ బేసికంటి) హిమవంతుఁడు.
సీ గట్లరాయఁడు బేసికంటిమామ, చలికొండ నా హిమగిరినామంబు లెసఁగు . .
సాం. ని. స్థా. ౫౫.

బేసికంటివేల్పు. వి (√ బేసికంటి) త్ర్యంబకుఁడు, శివుఁడు
ఆ వెండికొండఁబోలు వెలిగిత్తపై నెక్కి, బాసవాలుగములు ఒలసి కొలువ, నాకసంబుఁ బుడమి నలమిన వెలుఁగునఁ, గానవచ్చె బేసికంటివేల్పు చెన్న. ౪. ౮౦.
సీ మిక్కిలికంటిదేవర బేసికంటివేల్పు.
ఆం సం దేవ ౬.
ఇక్లే బేసికంటియొకిమీఁదు, బేసికన్నులదొర, మొ॥
క. దేవర నీవిపు డలుగఁగ, నీవెఱఁడుక బేసికంటియొకిమీఁడొ జముండో వేల్పు ఱేఁడో నెత్తురు ద్రావుడుగమి కాఁడో నీళ్లరాయఁడో చెపుమా అచ్చ రా సుం. ౫౯.
క అది నిండె నేలి నిన్ననిఁ, గదియంగా వెఱచు బేసికన్నులదొరయున్.
అచ్చ. రా. యు. ౪౩౬.
గీ గుజ్జువేల్పుతండ్రి, బేసికన్సామి యన నీదు పేర్లు పాంబ సాం ని. దేవ 3.

బేసికైదువుజోదు. వి (బేసికైదువు + జోదు) విషమశరుఁడు, పంచబాణుఁడు, మన్మథుఁడు.
(శ. ర.)

బేసితాపసులు. వి. బ. (బేసి + తాపసులు) సప్తమహర్షులు.
శా...మిన్నేట నీరాడంబోయెడి బేసితాపసులు మేలౌ ప్రోల సిద్ధించెఁ గా, యాడంబోయిన తీర్థ మంచు మదిలో హర్షింతు రక్రాంతమున్ వరస. ౫. ౫౩.

బేహారమాడు. అ క్రి. (బేహారము + ఆడు) వాణిజ్యము చేయు.

ద్వి. పూని బేహారమాడి పోవువారలను, భోనీక
మీఁద శాఁకులు పెట్టి.
ద్వి. పరమ. ४ా౨ పా

బేహారము = బేహారము, బెహారము. వి
(సం. వ్యవహారః) వాణిజ్యము.
సీ బేహారమాడింపఁ బెరిగినధనమునఁ కోటుల
సంఖ్యలౌ కొలఁది మీఱ నా పంచ ౫ ౧౩.
జ బేహారమాడు, బేహారి

బేహారి. వి (బేహారము + ఇ³) బేహారి, వణి ఁడు
ఉ. గురుపదపంకజాతములు గొల్వనివారలు
వోమహాబ్ధిని, స్మరణకుఁ గర్ణధారరహితంబగు
నావను సంగ్రహించు బేహారిగతి భూరి
దుస్తరభవాంబుధిలోన మునుంగుచుండురు
భాగ. ౧౦ ఉ ౧౨౨
మ మీర లిట్లుతికస్థక్తి నోడబేహారులపాలై
పోవ నాచెట్టపట్టితిరే యందు
కళా ౬ ౧౧४
ద్వి ఇగవొంగ నెన్నికకెక్కు బేహారులు,
వారుల గంతులఁ దోగహత్తుగా దెచ్చి
ద్వి పరమ ౬. ४ా౬ పా

బేహారమాడు. అ క్రి (బేహారము + ఆడు)
వాణిజ్యము చేయు
గీ కృషి సేయుటయును బేహారమాడుట
యును భాగ రాం ౨ ౨౫౬.
గీ అన్ని దీవులఁ జెచ్చులాభార్థకోట, యర్థులకు
నిచ్చి కీర్తి బేహారమాడు ,నవచిత్రిపురాంత
కుండు వంశాబ్ధివిధుఁడు హార పీఠ ౨౬.
సీ కమ్మతెంబులలోన గనులు ద్రవ్యించి
బేహారమ డించి యన్యాయధనముఁ జోర
సీక పి శకుం ४ ౧౩౫
గీ అశ్వముల గోర్పువెంబుల నమ్మకొనుట,
యోాషఁ దా నెక్కి బేహారమాడుకొనుట,
యొనర మధుమాంససేవయు సుక్షగమున,
నెందుఁ దెక్క్రుండు చేయుట నెగ్గ లేదు
విజ్ఞా. ౧ ౩౨

బేహారము = బెహారము. వి (సం. వ్యవ
హారః) క్రయవిక్రయ వ్యాపారము, వాణిజ్యము.
క. కరిసనమును బేహారము, వరవి పసులఁ
గూర్చుటయును వనఁగా వృత్తుల్ గ, వరు
లకు హరి పు ౩. ౧౩౦.
గీ పారలౌకికకుసీద, మాసపడువారి కి దియ
బేహార మరయ నైష. ౩ ౯౨
జ బేహారమాడు, బేహారి, బేహారికుఁడు.

బేహారి. వి (బేహారము + ఇ³) క్రయవిక్రయ
వ్యాపారము చేయువాఁడు, వణిజుఁడు
క బేహారులు మితసత్య,వ్యాహారులు వచ్చి
నిలిచి వలసినవస్తు, వ్యూహములు నించి
రప్పురి, నాహారిదశ్వాన్వవాయు నా ద్యుతి
వలనన్ ఉ. రా. ౩. ౧౫४.
సీ కోట్లు బేహారులగా నలుటంగడులందఱచుగా
గొండెమల్ తలుపులంద
అచ్చు రా శాల ४ా పరమ ४. ౧౯౬.

బేహారికుఁగు. వి (√ బేహారము సం. వ్యవ
హారికః) కోమటి, వణి ఁడు
ద్వి లెక్కకు నవనిధు ల్లొక్కని ధనదు,
పెక్కుడవ వె చ్చని బేహారికులును.
ప్రభు ౧ ౧౯ పా ౨౨. పం

బై

బైజే. వి ప్రలాపము, అర్థములేనిమాట (అజ్ఞా
నము ఆని శ ర పరికిమాలినపని యని. బ్రౌ)
ఉ కల్లలు వేదముల్ స్మృతులు గల్లలు కల్లలు
యజ్ఞకర్మముల్, కల్లలు పైతృకక్రియలు
కల్లలు ఘోరతపఃప్రభావము, ల్లలు దే
దేవతాగ్యములు గావున బైజలు మాఁ
మామతిం, బెల్లవిధంబులన్ నడుపు
డిమ్మల మ క్తికిఁ బోవఁ గోరినన్.
వి పు ४. ౩౨౯
సీ రజ్జు క్రీడు పలుము పలవరింపు బై
ప్రల్లదము వదరువదాగళి ఒజారము నాఁ
కెలఁగ నొట్రు,లాపాభిధ.
ఆం. భా. ౧. ౧౧

బైజికము. సం విణ (అ ఈ అ) బీజసంబంధి
వి అ పుం కొలక లేఁతచిగురు
వ ౧ మూలము, కారణము ౨ ఆత్మ ౩
శిగ్రువృక్షము మునగమాను

బైటఁబెట్టు. స క్రి (√ బైలు) బయలుపఱుచు
సీ ఏడఁ బోయెనొకదా కొండలోఁ మాంజిష్ఠి
పెనుబండువునఁ బైటఁబెట్టఁజాల
కాశీ ౪ ౧౦౯

బైటితుంగ. వి తృణవిశేషము (తుంగలో భేదము)
గీ పరిక మల్లాది కొదయము బైటితుంగ
కొదలుగాఁ బూరి రచలింపఁ బొదలు
కెంలు ప్రబంధ ౨౦౧

బైడాలము = బయిడాలము వి కోపము
కినుక
సీ కన లన బైడాల మనఁగను తనరుఁ
గోపము అం భా ౧ ౧౩౫

బైడాలవ్రతము. సం వి అ న ఎల్లవారిలోన
గపటము గప్పిపుచ్చి పైకి ధార్మికునివలెఁ
గనఁబడుట
శ్లో యస్య ధర్మధ్వజో నిత్యం శక్రధ్వజ ఇ
వోచ్ఛ్రిత ప్రచ్ఛన్నాని చ పాపాని
బైడాలం నామ తద్వ్రతమ్ (వాచ)

బైడాలవ్రతి. సం వి న పుం ధార్మికవేష
మును బూనిన వంచకుఁడు

బైదలము. సం విణ (అ ఈ అ) = బైదలము
బద్దలు పుల్లలు మొదలగువానితో అల్లినది
వి అ పుం ౧ ఒకవిధమగు భక్ష్యము రొట్టె
౨ కాయధాన్యము వ ౧ సన్యాసులు
ధరించెడు పాత్ర ౨ బద్దలు పుల్లలు మొ వానితో
అల్లినబుట్ట

బైరవాసము — బయిరవాసము (సం బహి
ర్వాసః) ఉత్తరీయము పైబట్ట
సీ కట్టిన యుతకనీర్కావిదోవతియు నాపై
బిగించినయది ప్రాఁతబట్ట తలఁజుట్టుకొన్న
చింపుల బైరవాసంబు చెమటచేఁ గరఁగడు
పేసబొట్టు శుక ౨ ౪౪౨
గీ బైరివాసంబు దోవతి పంచె యనఁగ నిల
బహిర్వసనాభిఖ్య లలరు
సాం ని మ వ ౩౪

బైరాగి = బయిరాగి వి (సం విరాగీ) విర
క్తుఁడు సంసారమునందు తగులము లేనివాఁడు
గీ అన్నపాలుండు సతత మభ్యాగతులకు
బైరాగులకును బైర్థికులకును గోరిన
యర్థవితతి నిండువేడుక నొసఁగుచు నుండు
నంత బ్రహ్మో ౨ ౧౬౦

బైరి=బయిరి వి ౧ శ్యేనభేదము ఒకజాతిడేగ
గీ లగుడు గిడ్డు జాలె జలకట్టె కణుజా
వేసడము బైరి కురుజా వారిణ యను డేగ
కోలము సాళువముల ఎ శకుం ౧ ౧౧౦
సీ యీబైరి కంకణం బెగయఁ బో బాడ
వున కెక్కించి డించి కానుగ్గఁబట్టు
చంద్రా ౨ ౮౮
సీ సాళ్వము జాలె వేసడము డేగ లగుడు
బైరి కణసరంబు నోరణంబు జలకట్టె గిడ్డు
చెంచడ మన శ్యేనభేదములు
అం భా ౨ ౯౦
౨ మొసలి
సీ మొసలియు డేగయుఁ బొల్పు బైరి
యనంగ అం భా ౩ ౪౭

బైలగు. అ క్రి (బైలు + అగు) బయలుపడు
సీ గర్భగార్భకతనూకాంతి బైలగులీల విము
లాంగి మూఁగారు విపులమయ్యె
ఉ రా ౨ ౧౩౮

బైలు = బయలు. వి దే ౧ (ఊరు మొ॥ వాని)
వెలుపలి ప్రదేశము
క చే నొక్కనిఁ గొనివచ్చెద నూరిబైఁటి
గుడికడ కనుచున్ శుక ౧ ౪౪౩
౨ వృక్షలతాదిరహితప్రదేశము
సీ వెన్నెల బైట గిర్వించి పంచశరుండు కలువ
తూపులను లక్ష్యంబు చేసె వాల్మీ ౩ ౯౯

సీ. జవరాండ్రమందహాసముల కెందొనకాని
నిలువరు పండువెన్నెలలబైట
ఉ రా ౫ ౨౬౧

౩. ఆకాశము.

సీ ప్రసవాస్త్రమాయావి బైట ప్రాపినసుడి
విసరుహాసనకు గంభీరనాభి
పి శకుం ౨ ౧౭౭

విశే. ౧ ప్రకటము, వెల్లడియైనది

శా. తానే దొంగిలి గిన్నె శిష్యవరుచేతిం బెం
చార్యుంబు బైబైనం దూఁట చనంగ
జేరమిని విప్ర ౫ ౬౨

సీ గబ్బిగుబ్బలు బైలుగాఁగఁ బైటచెఱంగు
జాఱించి సవరించు సారెసారె.
ఘటికా ౨ ౩౪

౨ తొలఁగినది

సీ. పర్యాద రొుక్కుంత బై బైనవో నింతి
రొుకతె దాడిమఫలంక కొడియఁ జాడ
రా. వి ౩ ౮౬.

జః బైటఁబెట్టు, బైలగు, బైలుదేఱు బైలుదేర్చు,
బైలుపడు, బైలువట్టు, బైల్పడు

బైలుదేఱు. అ క్రి. (√బైలు) గృహాదులనుండి
వెలువడు

వ్యవ ఎక్కడికో బైలుదేఱినాఁడు

బైలుదేర్చు. స క్రి (√బైలుదేఱు) ఒయల
దేఱఁజేయు, వెలువఱచు వెలిపుచ్చు.

సీ తనహిరణ్మయగర్భతను బైలుదేర్చిన ట్లంగ
రంగద్ద్యుతి యతిశయింప ఇందు ౧ ౩

బైలుపడు. అ క్రి (బైలు + పడు) ప్రకటితమగు,
వెల్లడియగు

గీ జలరుహోత్పలపదనఖంబులను బోలఁ, జాల
కంతయు తెక్కుచా ల్బైలుపడియెఁ.
రసిక. ౨ ౧౦౪ (ఆకాశమునందుండు
అని శ్లేషార్థము చేలపడు ముద్రి పా.)

ఉ . జలుగుంగుచ్ఛళ్లకొం గత్తి గుబ్బలపైఁ
గప్పిన బైలుపడ్డఘునప్రాంతంబు వీక్షించి ..
దశా. ౮. ౧౨౩. (బ్రా. పా)

బైలువట్టు. అ. క్రి. (బైలు + పట్టు,) బయలుపడు,
బైటవ్యాపించు, బయటనుపొందు.

మ. తనతోఁబుట్టువు బైలువట్టినను సంతాపంబు
శైలేంద్రనందనకున్ భర్త యడంగన
వ్యగళ్ళు నానానిమ్న గాశ్రేణికిఁ, జనియిం
చన్ శరవహ్నిప్రమందినసరస్వంతు న్దయాం
చద్విలో,చనవీక్షామృతనిర్ఝరావళిఁ బున
స్సంపూరితుం జేయవే సమీర. ౧. ౬౬
(నిరాశ్రయయగు అని భావము)

బైల్పడు. అ క్రి (బైలు + పడు) బయల్పడు,
ప్రకటమగు

చ ద్యుమణి పడంగ విచ్చుచరమోదధి బైల్పడ
వచ్చుబాడబో,ద్గమితశిఖాని కాయమున కాంతి
యన న్దనరారె సంధ్య ముకుంద ౩. ౪౩

బైల్వము సం విశే (అ. ఈ అ) బిల్వసంబంధి,
మారేడుసంబంధము గలది.

వి అం పుం. మారేడుపండు

బైసణ = బయిసణ. వి వీణాసారకాయరొుక్క
బంధనము (శ ర.)

బైసి = బయిసి, బగిసి. వి ౧. గొప్పతనము,
గౌరవము ఆధిక్యము

గీ అమృతమును రత్నమును బోయినపుడ
ఫణుల,బైసి చెడిపోవుఁ దుది నీరుపాము
లగును. భై. భా. ౭. ౮౧.

ఉ నీ,బైసి తొలంగఁ దొత్తువలెఁ గాపెడఁ
గూటికిఁ జిరకుం జెడన్.
నా పంచ. ౧. ౧౭౯.

ఉ ఎప్పట్టునఁ జూచినన్ శిశువిబైసి
రొుఱుంగగరాదు భామినీ. హర. ౪. ౨౯.

శా ధానుష్కున్నతి చెప్పఁ దీరునె మునీంద్రా
మేరువో మందరం,బో నీచాపము దాని
బైసియు నిలన్ మోపెట్టఁగా గావలా.
చం. రా. ౩. ౧౪౯.

౨. సొంపు, చక్కఁదనము.

సీ. కోరచూపుల రొమ్ము చేరు గ్రుడ్డులవాఁడు బైసి
మాలినట్టి పణఁతవాఁడు
వరాహ. ౨. ౪౫.

సీ. బండికం డెనచాయ బైసిమాలిన మేన కెందడు
గందపురొంపి కొత్తినాఁడు మనుచ. ౪. ౭౩.

౩. నియతి, భాగ్యము.

గీ అలరుఁ గట్టెడి ఒవిసి దయ్యమ్ము బైసి,
కట్టడి యనంగ నియతిగా ఆం భా ౧ ౯౯

౪. ఈలువు, పాతివ్రత్యము, స్త్రీలమర్యాద.

చ. అగు నగు బైసిమాలిదితి నంచు విజృంభణ
వృత్తి నిర్విధిన్, సాగ యనిమాటలం జెవులు
మూడకు పైఁచినదానఁ గాను నాఁమగనికి
నిన్నువంటి కొఱమాలినమానుసు లీడె.
కేం పంచ ౩. ౨౭౫.

౫ బైసికొను, బైసిగాఁడు

బైసికొను. స క్రి. (√బైసి.) చంపు

గీ ఇటు లేకలమ్ముల బైసికొనియె, జనవిభుఁడు
మూడ కొకకొన్ని జాగిలములు
చంద్రా ౨ ౯౧

బైసిగాఁడు. వి (√బైసి) గౌరవహీనుఁడు
(ఇట వ్యతిరేకలక్షణ)

గీ వ్రాసికొన్నారు బాఁపనబైసిగాండ్రు
శుక ౨ ౨౪౭

బైసుక=బయిసుక. వి ౧ నియమము, ఏర్పాటు ప్రతిజ్ఞ

సీ కోగిణిఁ గొసరి బైసుక పెట్టె పలకపై
పారెలు వోయించి సరము మూచి
ఉ వారి ౩ ౧౨౦

గీ పలకఁ దఱుమక బైసుక పల్లటిలక.
ఉ హరి ౩. ౧౨౪.

చ ... అతిసాధుముఁ డింద్రుఁడు కోరి కేశ్రమల్,
దెఱకకు బాకిపోరు కొదలింపక బైసుక
పట్టె నంచు . . భాగ. ౯. ౨౦౭.

ఉ. అవనినాథుఁ డెఱుఁగ డాగ్రహంబె కాని,
నీచవృత్తి నిట్లు నీకు నేల, ప్రాణ మిత్తు
ననుచు బైసుక పెట్టంగ, వలదు రమ్ము భూప
భరతమాజ. రుక్మాం. ౫. ౧౫౬.
(శ. ర. పా. బైసిక. ముద్రి. పా.)

౨. నెలవు, స్థిరనివాసము.

క భావంబున సంతసంబు బైసుక పెట్టన్.
విక్ర. ౭ ౭౯.

బొ

బొంకణము. వి బొక్కణము, విధూతిసంధి

అ. కటితటంబునందుఁ గట్టినగోఁచియు, నొంటఁ
ఒడితి విట్టు లొంటిఁ దిరిగి, చంక బొంకణ
మును సడలిన దిఁకసైన, గొండలందుఁ
దిరుగకుండు దేవ బస. ౩ (శ. ర.)

బొంకప్ప. వి మత్స్యవిశేషము. (శ. ర.)

బొంకరి. విణ (బొంకు + అరి) అసత్యవాది, కల్లరి.

ఉ అ, బొంకరిదివ్యవాణియుఁ దపోధను
లున్ మము నిట్లులంతురే భార. కర్ణ. ౩. ౫౯.

సీ పొంచుచు నసత్యుండు బొంకరి యన..
ఆం. భా. ౩. ౧౨.

బొంకి. వి కరోటిభేదము, పుర్రెపెంకు.

గీ తనరును గరోటి కప్పెర పునుక .. బోఁకి
బొంకి, పెంచు పెంకు తద్విశేషాఖ్య.
ఆం భా. ౨ ౧౭౭.

బొంకించు. స క్రి (√బొంకు.) ౧. మోసపుచ్చు, వంచించు.

సీ పూరజం బని చాల గొంకించి యమ్మరో
కుమిలి నిగ్గులు దేరకుమ్మ గుప్పి.
చంద్రా ౪, ౧౬౭,

౨. అసత్యమగునట్లు చేయు.

క. మాటలయట్టిది యగునే, పోటనులోకంబు
పలుకు బొంకించెద నే, మాటలకంటెను
పని నా, పో టగ్గల మింత నమ్ము
భూభుజ నమ్మున్ కు. సం. ౧౧. ౬౦.

౩ బొంకఁజేయు, అసత్యమాడునట్లు చేయు.

వ్యవ . శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మరాజును బొంకించెను.

బొంకింపు. వి. (√ బొంకు) మల్లబంధవిశేషము

వ... ఉడాయింపువితంబును, బొంకింపువితంబును .. మల్లు. ౩. ౮౯.

బొంకు. అ. క్రి. అబద్ధమాడు.

క. ఇప్పటికిం జనుదేరఁ గతము బొంకక చెప్పుమా. భార. విరా ౧. ౩౧౪.

క. చను బొంకఁగ బ్రాహ్మణ్యము నన సర్వధనాపహరణమున... భార ఆది ౩. ౧౪౭

ఉ. ఇంక నివారిథుల్ ధరణి నెవ్వరి వేఁడని యింద్రు లెన్నఁడున్, బొంకనిధర్మనందనులు నృపతికుంజరమానులు పొల్తు రప్పుడిన్ విక్ర ౧ ౪౭

వి ౧ అసత్యవచనము

క. బొంకాడెడు గతితలఁ దిగా, కిం కిటఁ జూచుకొనుఁ డితని నెట్లడిచెదనో. హరి. పూ ౫ ౨౩౧

ఉ. బొంకము గాని యీ పలని బొంకులు మాచవి గావు రుక్మిణీ, పంకజపత్రనేత్రుడను బ్రాణపదంబులు గాని . పారి ౧. ౧౨౫.

అ. జల్లి బురుడ బొంకు పొల్లు దబ్బఱ . పాలిక్కి నా నసత్య మభిధ ఆం. భా. ౧ ౧౧౯

౨. అసత్యత్వము, కల్లతనము

గీ బొంకువకు నోర్చు బ్రహ్మాస్త్రమునకుఁ గాఁగ, బ్రాహ్మణుఁడ నని చెప్పి తత్పాదభక్తిఁ, గలిగి మెలఁగంగ భార కర్ణ ౨ ౭౭

గీ. కాలదండం బహోఘంబు గాఁగ నేన, యాచరించితి దీన దశాననుండు, నోచ్చినను నొవ్వకున్న నానోడువు బొంకుఁ, జెందునటు వలెఁ గాకుండఁ జేయుము . . ఉ. రా. ౩. ౩౮౧.

సీ. అయింతి ప్రద్యుమ్ను భాయగాఁ బలికిన గౌరి మాటకు బొంకుగలుగ దనుము. ప్రభా. ౧. ౧౨౭.

౩. తప్పు, పొరపాటు.

క పెట్టు బయలుగాఁ గరువలి, పట్టి బెడంకుచు సుశేగుబరులు సరంబున్, జట్టుకొని విసర సాఁజెగ, జెట్టి మిగుల నడిఁకి బొంకుచేసితి ననుచున్. హై. భా. ౨. ౭౦.

విశే. (క. బొంకు) అసత్యమైనది.

సీ వినుము నూతాన్వయంబున నీవు పుట్టుట, బొంకు . భార. ఉద్యో. ౪. ౫౯.

ఉ. భూతపతిప్రసాదవిధి బొంకగు టెందును లేమి దశకు. ౨. ౩.

గీ. ఆత్మవత్సర్వభూతాని యనుట బొంకె ఆము ౫. ౪౩.

జ' బొంకించు, బొంకింపు, బొంకులబాన, బొంకులాఁడి, బొంకులాఁడు.

బొంకులబాన. వి (√ బొంకు) అసత్యమాడునది; అసత్యమాడువాఁడు, బొంకులబుంగ.

సీ. నక్కచిక్కులమారి పెక్కుకురూపి దూబరదిండి బొంకులబాన మొండి. చెన్న. ౨. ౨౭.

బొంకులాఁడి. విశే (బొంకులు + ఆఁడి) కల్లలాడునది, అసత్యములాడునది (శ. ర.)

బొంకులాఁడు. విశే (బొంకులు + ఆఁడు) కల్లలాడువాఁడు, అసత్యములాడువాఁడు.

అ బాలకుండు వృద్ధు పగవాఁడు చుట్టంబు, బూతు నూనగాఁడు పాతకుండు, బొంకులాఁడు ముచ్చు మంచరి కొండీఁడు, కల్లుద్రాగువాఁడు గాఁడు సాక్షి. విజ్ఞా. ౩ ౧౦౪

బొంగరము. వి. (సం. భ్రమరకమ్) బాలురాడుకొను బొమ్మరము, బొంగరములతో నాడు కొనెడియాట

సీ. బొంగర మనఁగను బొమ్మర మనఁగను భ్రమరాభిధానంబు పరఁగుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౪౦౪.

వ....కుదుని కెంపుబొంగరములంకోని పెట్టు బామర మొుగడలును. యయా. ౪. ౧౪.

గీ. బొట్టగేరవగింజలు బొంగరములు, గచ్చుకాయలు దాఁగిలిముచ్చులాట . . ప్రబంధ ౧౮౩.

బొంగు. వి కీచకము లావుగలిగి బోలుగ నుండు వెదురు పల్లకిలోనగువానిని మోయుటకుపయోగించు వెదురు

సీ కీచకసంజ్ఞ రైయి తోఁచు బొంగ గన
ఆం భా ౨ ౪౮

రగడ పొలుపొందు గందలపు బొంగులును
గడేలు హంస ౫ ౩౫౬

గీ బొంగువెదురు

బొంగువెదురు=బొంగు వి (బొంగు + వెదురు) లావుగలిగి బోలుగానుండు వెదురు కీచకము

క విదితముగ బొంగువెదురున నొదవినమౌక్తి
కము తారకోజ్జ్వలము రత్న ౩౬

బొండ. వి (సం బంధః ప్రా బందో) తప్పు చేసినవారి కాలుచేతులకుఁ దగిల్చెడు దారు యంత్రవిశేషము. ద్రుపదము (దీనిని బొండ కొయ్య బొండ్రకూను అనియు నందురు)

గీ భోగములకండ యలవేల్పుబువ్వదండ ఎతిఱు
లకు బొండ పేదలపైఁడికుండ
రా వి ౧ ౩౧

క విన వచ్చి దొంగగా యని యొనరఁగ
నిట బొండకొయ్య నుంచిరి శుక ౩ ౨౦౮

సీ బొండ యనంగను బో నవఁగూటయంత్రాభి
ధానం గాఁ దనరుచుండు
ఆం భా ౨ ౨౯౩

బొండము=బొండలము వి ఒలవని కొబ్బర కాయ

సీ కడుకమై లేనారికేడపుబొండము లట్ల బెట్టి
దంబుగఁ దల ద్రిప్పుచుకొనుచు
అచ్చ రా యు ౨౪౫

సీ నారికేరంపుబొండాలు మీఁగడయును వఱ
దధి పిండుఖండా ల్గుడుములు పార ౬ ౫౫

బొం(డ్ల)డలము = బొండము. వి ఒలవని కొబ్బరకాయ

తా సార స్నారికేడంపుబొంగలము లీక్ష్మఁ
ద్రాల్గి లో క్రిలుటన్ నీరైఱై తోఁగన్
చంద్ర ౨ ౧౦౩

సీ ఎలనీటిబొండలంబులుబోలె పెదడెల్ల జాత్తి
పైచిన డొల్లుపుల్లిగములు అము ౬ ౧౭

చ పగడపుఁజాయచెందిరము ప్రామినపొండ్య
వపూకుచంబులన్ వగునరుణంపుబొండ్లముల
నారికేడంబులు వజ్రకుట్టిమం బగు పథముం
తెలంగు అము ౧ ౫౪

సీ తాళాదికళలాటు తవరు బొండ్లమువంగ
ఆం భా ౨ ౪౯

బొండాము = బొండలము. (శ ర)

బొండిగ. వి ఈగె మొదలు తొడిమ (శ ర)

బొండు. విణ గుండ్రమైనది వర్తులము (ఉదా బొండుగంటలు చి ని శ ర ప్రా)

జ బొండుమల్లె

బొండుగ(వ) = బొండుగు వి కంఠము (కంఠ నాళము అని శ ర

ద్వి బొండుగ లుచ్చి యూపొట్టలు చీరి
గుండెలు ఛేదించి కోలలు మతిమి
నవ ౧ ౫౧ పా ౨౪ పం

సీ మొగిని రక్కసుని బొండుగఁ జించు నీ
గోళ్ల చిటిలెనో పిరికుచశిఖరి దాఁకి
సిం నార ౬

క బాలద్విరదకరంబులఁ బోలెడుకరములను
దమజాబొండుగ బిగియం గిరింప ద్రేలఁబడి
యును బాలకుఁ డొకకొండభంగి బరుప్తై
యధిపా భాగ ౧౦ పూ ౨౬౩

బొండుగు(వు) = బొండుగ వి కంఠము

గీ గొంతు గొంతుక కుత్తుక కొలికి బొండు
గవఁగ గఱుంబు తెలఁగును
ఆం భా ౨ ౧౪౧

ఉ కొండలబొండుగుల్ వగుల ద్రుళ్ళియుఁ
గొండలనోళ్ల ద్రచ్చియున్
అచ్చ రా. యు ౧౩౬

(బొండుగల్ వగుల ద్రుడ్డియు శ ర పా)

గీ ఊడ్చి బొండువు ద్రచ్చి ప్రేవులిడి వంజా
డంతయును బుచ్చి పొదుకగా నమరఁగట్టి

కొనుచు వేఁగుఁబోకగుటయుఁ జనిరి
భార. శాం. ౩. ౪౯౯ (బొండుమల్లి శ. ర. పా.)

బొండుమల్లె (ల్లియ). వి. (బొండు + మల్లె.) మల్లెలలోవిశేషము, ఒకజాతిమల్లె, గుండుమల్లె. ‡

గీ. పెండుమీఁటినపగటి పేరెండ దాఁకి, తొల్లఁ
గోయిన లేబొండుమల్లెపొదల
ఆము. ౨. ౫౬.

సీ. బొండుమల్లె లశోకములు మంకెనలు నంది
వర్ధనంబులు విరవాదివిరులు.
ఉ. రా. ౩. ౨౦౧

గీ. బొండుమల్లె యనఁగ మహిమల్లి వినును
అం. భా. ౨. ౫౧

గీ. బొండుమల్లియవిరిదండ ఖండపరశు
భ్రాజించె నలుఁడు హైమ. ౮. ౧౦౪

సీ. బొండుమల్లియలపైఁ బొరలాడుఁ బొరలాడి
పుష్పంధయంబుల బోవఁ జోవు నప్పొరం
బునఁ బ్రమదవనానిలుండు విక్ర. ౧. ౯౫

బొండెము. వి. జెముడుమున్నగువానితోఁ జేర్పఁ బడిన యాభరణము, ద్వారమునకు ముండ్లకంపతో అల్లి అమర్చిన తడక. (ముండ్లకంపతో అల్లి తెట్టునకు అమర్చెడు తడుకు శ. ర.)

బొంత. వి. (సం. ప్రోథః కి. బొంత) కప్పుకొనుటకును పఱచుకొనుటకును దట్టముగాకుట్టినగంత.

గీ. బొంతకు గంతకుఁ బ్రోఁగిడిపోవు,నంతకు
విశ్రయంబాఱి తెప్పించి
బస. పు. ౪ ౨౭౦ పం

యోగి యొక విడుఁబలపంబును గాతము
బొంతయు గఱక్కన నాతని కిచ్చి వాని
గుణములు చెప్పెన్. హ్యా. ౮. ౧౧౨.

క. ఇప్పుడు శకవిధుఁ డెనకట, యొప్పదుకా
మున్న బొంతయును లాతమునుం, గప్పెర
యును శాదుకలును, జొప్పడినవి ప్రకట
టొప్పు జోగియుఁబోలెన్ విక్ర. ౪ ౬౨

విశే. పెద్ద (చూ. బొంతకాకి, బొంతరఁటి మొ॥)

జ. బొంతకాకి, బొంతజెముడు, బొంతమడమలు, బొంతరఁటి, బొంతతాయి, బొందడము, బొందడీఁడు, బొందడీలు.

బొంతకాకి. వి. (బొంత + కాకి.) కాకోలము, మాలకాకి (శ. ర., బ్రౌ., వా.)

బొంతజెముడు. వి. (బొంత + జెముడు.) ఒకజాతి జెముడు ‡

గీ. బొంతజెముడుల్లియును సదామస్తు మొదలు,
గాఁగలుగునట్టి చిఱుచెట్లఁ గాంచి యంత
హంస. ౪. ౧౦

బొంతమడమలు. వి. బ. ధాన్యభేదము, ఒక విధమగు ధాన్యము.

వ. రాయమెచ్చు లేఁజమల్లెలు మునిమనోహ
రాలు వెండిగుండ్లు బొంతమడమలు కూటి
కుప్పలు కాఱుసంపెఁగలు .
ప్రబంధ. ౧౧౨.

బొంతరఁటి. వి. (బొంత + అరఁటి.) పెద్ద కాయలు కాచెడు ఒకజాతి అరఁటి (శ. ర., బ్రౌ.)

బొంతతాయి. వి. (బొంత + తాయి.) శిలాభేదము, ఒక విధమగుతాయి. (శ. ర., బ్రౌ.)

బొంతు. వి. జొన్నలలోనగువాని గింజలయడుగున నుండు కుదురువంటి పొట్టు (చి. ని., శ. ర.)
బ. పొట్టుతోనున్న జొన్నలు (బ్రౌ.)

బొంద¹. వి. (సం. బృందమ్) ౧. గుంపు, సమూహము.

చ. వనికి గురూక్తి దోఁచు పరివారపుబొందపయి
న్నిరీహుఁడై, తనపినతల్లి యానతిని దాల్చెఁ
గటిస్థలి రాఘవుండు . వల్కలచేల
మత్తతిన్ చం. రా. ౧. ౫౧.
మూ.. సపరిచ్ఛద ఏవ గచ్ఛ ...
సం. చం. రా. అయో. ౩౩౮

బొంద². వి. గోతియు, గుంట, గర్త, చిన్నగోయి.

ఉ. ... మిహిరుండు కా కసుకుటికర్ఘంబు
భేదింప నాటిన ఒల్లాయములో యనంగఁ
గనుపట్టె నగ్నబొంద ధరన్.
చంద్రా. ౨. ౨౫

ద్వి. పుచ్చినకన్నులబొందల మున్నువచ్చు
కీలాలప్రవాహంబు నడిగి
పండితా మహిమ ౨౫౧ పా

గీ. లాఁగ బొటియ బొంద యనఁగఁబొలుచు
గర్తంబు ఆం భా ౧ ౧౪౫

బొందః. వి ౧ అరఁటలోనగువాని ప్రకాండము

ఉ బొంద దూఁట వేఁదండము దాఁకనట్లు
దశా ౩ ౨౦౧

(వ్యవ) ఈ అరఁటబొంద విస్తళ్లకు చాలా బాగుండును

౨ బాలకాళము, లేఁతకాడ

సీ. బాలకాళాఖ్య బొంద నాఁ బరఁగు
ఆం భా ౨ ౪౪

౩ బొందకోల, బొందపక్కి

బొందః. వి ఒకానొక శాకము, ఒకవిధమగుకూర.

వ. .కందయుఁ బొందయుఁ జారులుఁ దియ్య
కూరలు. కాశీ ౪ ౧౬౫

బొందకోల. వి (బొందః + కోల) మల్లసాధ
నాయుధవిశేషము (చి ని, శ ర)

సీ. సాధనాయుధములు సానకత్తి యనంగ
బొందకోల యనంగఁ బొలుపుఁ గాంచు
ఆం భా ౨ ౨౦౬

క. విరుదుగలకులుకు లిరుపురు సెలమట్టి
మెఱుంగుదట్టు లెగుచల్లడముల్, బరగంగ
బొందకోలల హరిగలు తాటించి క్రొం
కొక్కుయారము మీఱఁగ. ప్రబంధ. ౬౯

బొందడ(ళ)ము. వి (బొంత + దడము) కంచు
కము, చొక్కాయి, కవచము.

సీ పాతకంబులు నీలిపట్టుబొందడములు పగ
లింటినిద్రలు పచ్చడములు. శైవ ౪ ౭౧.

గీ. చొచ్చి చెడుగు లోరుల సొంపఁజూతు
రట్లు, బొందళము లేమి వాఁడితూపులను
బోక అచ్చ భా. ౧. ౪౨

ఉ. . . . కొందమ్మ బొందళ ఫుస్ రొతును క్రాసి
నట్టి పడకింటన్ మించుపూఁతౌన్నపన్.
ఉ. రా. ౪. ౨౨౨.

సీ పేరణ మనఁగను పేరణి యన, మైమఱ
వనఁగను బొంకళిం బనంగ, తోడనఁ
గవచంబు కోళ్లు ఆం. భా. ౨.౨౦౪

బొందడీ = బొందడము. వి (√బొంత) కవ
చము

౬ వలపులలంజ వీవు నీకిం యలజాబిలి చిల్క
తేజీ తూపులు నన లెంచ విల్ చెఱకు
పొంకుగఁ దేంట్లు నారి బొందడీ, తలి
రలమూపి యి పపాది తారకు లెక్కొర
చుట్టు మిట్టి నీ, కలవడు బెట్లు మొక్కులకు
టంకము లబ్బర మెంచి మూచినన్
యయా ౫ ౬౦.

బొందడీఁడు. వి. (బొందడము + ఈఁడు)కంచుకి
(కవచముతొడగినవాఁడు వర్మితుఁడు శ ర)

గీ కంచుకి యొసఁగుచుండు, బొందడీఁ
డెన ఆం భా. ౨ ౧౬౩.

బొందడీలు. వి బ. (√బొందడము) ధాన్య
విశేషము, ఒక విధమగుధాన్యము.

వ బొందడీలు పుసుఁగుఁదావులు తేనె
తోలలు పొసనాలు ప్రబంధ. ౧౧౨.

బొందపక్కి. వి (బొంద + పక్కి) మత్స్య
విశేషము, ఒకజాతిచేఁప (శ. ౭)

బొందపువ్వు. వి (బొందః + పువ్వు) తాటి
పువ్వునుబట్టియుండెడు నూఁగుఁబావు.(శ ర.)

బొంది. వి (ప్రా. బోంది, బుది ఎ బొంది.
త. పొంది) దేహము, మేను.

గీ. విఱవు లేకని నతిమి ఇచ్చినఫలమున,
బొందితోడన దివికేఁగు పొలుపు పోలె.
కు. సం ౧౧. ౪౩౦.

ద్వి బొందితోడనె కూడఁ బోయి స్వర్గంబు,
నందుము పొమ్మన్న నాత్రిశంకుండు.
రం. రా. బాల ౫౬. పా ౧౧. వం.

గీ అబ్బలియను రంక, నిన్నుఁ గనుఁగొన్న
బొందితో నిల్వనీరు.
అచ్చ. రా యు. ౧౧౨.

బొందిలీ. వి భారతీయులలో నొకజాతి (బొందిలి. అని శ. ర)

గీ ఎనుఁగులు తేయి బొందిలీ లెంచి చూడ లక్ష పెంజాయ లాకలక్ష కృష్ణ ౩ ౨౫

బొందివేఁట. వి గూండ్లలో నుంచి పెంచెడు కాఁ ాలుమొదలగు పక్షులసహాయమున నాడెడు వేఁట

ఆ కాయకోడి కాఁజా మొదలుగాఁగ వొందివేఁటకు మీఱు పట్టు లెల్ల గూండ్ల బెట్టు పెంచఁగ యయా ౧ ౧౧౩

బొందు. వి (సం బంధః) ౧ దారము.

సీ ఎవ్వఁడు రవణిల్లు సెల్లబీవులయందుఁ బూస లలోనున్న బొందువోలె కాశీ ౫ ౯౭

సీ గీఱనాఖుము చిన్నికోరమీఁలు చెంపఁ బనిమట్టుసీక బొందుఁపట్టునూలు శుక ౨ ౨౪౧

౨ పూవుకొత్తు

క నియమమునఁ బుష్పముల గోసి నేర్పు మీఱఁ బలువెంగుల వివిధంబులుగ మాలి కలును బొందులు కందుకమ్ములు రచించి కళా ౪ ౭౨

౩ చొక్కాయ ముడివేసెడు సన్ననివాడా

ఉదా బొందులచొక్కా పరికిణీబొందు మొ॥

౪ శుష్కసస్యము పెన్ను దీయుటకు యోగ్యము గాని దశ లోనగునది

సీ బొం దనఁగాను శుష్కసస్యము చెలంగు ఆం భా ౨ ౨౩౪

వ్యవ ఈ సంవత్సరము నీరు చాలక చేనంతయు బొం దయిపోయినది

విణ స్థూలము, లావైనది

ఉ చాల దళంబుగాఁ బృథులచంపకకీలనఁ బొల్చు బొందుఁ దోదూరెలనంగఁ గల ల్బుగంధకదళీవనపంక్తుల సొప్పు నప్పురిన్ ఆము ౧ ౯౯

జ బొందుపోవు

బొందుపోవు. అ క్రి (బొందు+పోవు) వఁ మున్నగునవి పెన్ను తీయుటకు యోగ్యముగాక పోవు

వ్యవ ఈ యేఁడు రసంగిచేలు బొందుపోయినవి

బొందె. వి కదళీత్వగంతర్గతశ్వేతకాండము గల పెరిన అరఁటిచెట్టు లోపలనుండు తెల్లని భాగము ఊఁచ (దీనికే దూఁట దవ్వ అని వ్యవహరింతురు)

సీ బొందె యంచనఁగను బొల్చును గదళీత్వ గంతర్గతశ్వేతకాండసంజ్ఞ ఆం భా ౨ ౫౮

బొక్క. వి (సం భూకః క బొక్క త పొక్క) ౧ కలుగు కన్నము బిలము

ఆ చాటినేలమన్ను కాచకే పుమన్నుఁ బుట్ట మన్ను సెలకబొక్కమన్నుఁ దక్క నొండు చోటఁ దామన్ను గని కొచ మాచరింప వలయు నంద్రు బుధులు విజ్ఞా ౧ ౩౮

క ఒక్కయెడం దరులో నొక బొక్కకు వాదడిచి కకకముఁ గపింజలముక్ కేయూర ౨ ౯౧

గీ లాఁగ బొఱియ బొక్క కలుఁగు బొక్క బొంద యనఁగఁ బొలుచు గర్తంబు ఆం భా ౧ ౧౪౫

౨ గోయి గర్తము

ద్వి ఎడపెడ బొక్కలనిడినబాలకుల పెడ లించి భక్షించు శేతాళతతులు ద్వి హరిశ్చ ఉ ౧౬౯ పం

౩ రూని అడుగుతి (వా) ౪ కారాగారము ఖైదు

(వ్యవ) వానిని బొక్కలో పెట్టినారు

౫ నష్టము దండువు

(వ్యవ) వానికి బేరములో నాలుగువందల బొక్క వచ్చినది

జ బొక్కచెరచు బొక్కలాఁడు

బొక్కణ(ము). వి (క బొక్కణ త పొక్కణం మ పొక్కణం) విభూతి పోసికొనుసంచి

ద్వి. కడఁగి కొరడపుఁగాయ పం చేరి, కుడిచి
వర్తించు పెక్కు రథావయవులకుఁ, బొడలకళా
పంబో బూదిబొక్కణమొ, జడలో రుద్రా
క్షలో సంపదకేల.
ద్వి. హరివం పూ ౧౮౭-౨. పం

సీ. బూదిబొక్కణ లాతిమును గమండలువును
బలితళాసముఁ గరంబున వహించి.
హర ౨. ౭౪

బొక్కనియ=బొక్కనసి. వి గుఱ్ఱములకు దాణా పెట్టుసంచి.

సీ కాదంబులో నశ్వముఖుల లాయంబులఁ
గట్టి బొక్కనియలఁ గవణమెత్తు
నృసిం. ౨ ౧-౨౪.

బొక్కబొరడు. వి. సర్పవిశేషము, ఒకజాతి పాము (శ. ర., బ్రౌ.)

బొక్కలాఁడు. వి. (బొక్కలు + ఆఁడు) ౧ సర్పము ౨. కన్నగాఁడు

ద్వి 'శ్రుతిబాహ్యుఁ డిలఁ బుట్టుగ్రుడ్డి కామ
సుఁడు, గతిచెడ్డచెడుగు తెక్కలి బొక్క
లాఁడు, పదవిహీనుఁడు జగత్ప్రాణభక్ష
కుఁడు, కడకి యీవిసపాలవిత్తు నేమందు'
ద్వి. హరివం ఉ. ౨౦౩౬. పం

(ఇది పైరెండర్థములకును లక్ష్యము)

బొక్కసపి(పుటి)ల్లు. వి. (బొక్కసము + ఇల్లు) ధనాగారము.

సీ. సరుకులుండు,మిద్దె చిల్లరలు నమ్మెడు
దుకాణము బచ్చుమళిగ బొక్కసపిల్లు
మచ్చులు .. హంస ౨ ౨-౨౬.

గీ. బొక్కసపుటిండ్లు సుగ్రాణముల కొలవులఁ,
బాకశాలలు మరము లనేకభోజనార్హ
శాలలుఁ .గట్టఁ బనుపు. ఉ. రా. ౭. ౧౮

బొక్కసము. వి. (క. బొక్కస. త. పొక్కిసం)
౧. ధనాగారము, బండారము.

గీ. పూర్వ కేం మున్న దో మీదు బొక్కసముల,
రొక్కములు నీకొ యది కేం కొలుంగ
మునకు. ఉ. హరిశ్చ. ౧. ౪-౨.

గీ సలిలపతి బొక్కసము నదీసతుల కెల్ల, వర్మ
నీమంబు గిరులకు వర్మ మవిల,కాండవిత
పాండుడిండీరఖండధారౌ, ధళ్యసాంద్రంబు
పాలసంద్రంబు మించు. వాల్మీకి. ౧. ౬౧.

సీ. బండరు వం చన బం డార మం చన,
బొసఁగుచుండు, నల్లభాండాగారము
అం. భా. ౨ ౧౫.

౨ పెట్టె.

సీ. తతి నిండుజాబిల్లి తళుకుబొక్కసములోపల
మించు వలిమంచు వలువఁ బూని.
చంద్ర. ౮. ౪౪.

గీ తండులాదికతామ్రపాత్రములతోడ, కొసఁగు
సంచియు నగలబొక్కసముఁ దాల్చి, వెంట
శిష్యుఁడు చనుదేర . ఇందు. ౨. ౧౧౫.

౩ మూట.

గీ అస్థిగర్భితతామ్రపేట్యాన్వితముగ, బొక్కసం
బెత్తుకొనిపోయె బోయ యనుచు
కాశీ. ౫ ౬౪.

ద్వి చంక బొక్కసమును సడలియున్నదియు,
శంకింప కొం కెట్టు సరియించెదయ్యో.
బస. పు ౩ ౬౫౬.

౮. ధనము, కోశము. (చూ బొక్కసపిల్లు.)

బొక్కి. విణ ౧ మాంసములేనిది, గుంటలుపడినది.

సీ. నొక్కుఁ బ్రక్కలు బొక్కిరొమ్ములు
కలుగు నెఱుకుముసుఁడిఁ గనిరి సతులు.
కు. సం. ౬. ౬౯౮.

సీ బొక్కిబొమ్ములు లోతుఁబొట్టలు మిడి
గ్రుడ్లు గూనివీఁపులు నిడుఁగొంకికేళ్లు.
ఉ. హరి ౨. ౧౨౨.

సీ కొంగమెడయు నిడుగూనివీఁపు నొఱుగు
పోయినరొండియు బొక్కిబొమ్మ.
హరిశ్చ ౮. ౧౬౭.

౨ బోసివాఁడు,పండ్లులేనివాఁడు, పండ్లులేనిది.

ఆ. చీకు కెలుఁగు బొక్కి చెఱకుచఁ గలయది,
మూఁగ శబ్దవివరములు గ్రహింప,లేనిపనిది ...
వెన్న ౮. ౮౭.

చేఁదబొక్కి = పొఁతచేఁద.

ఆ. చేఁదబొక్కెఁ బొదను జేర్చి ఘాండంబుల, లోతుపీర్లమడుఁగులోన ముంచి. హైజ. ౩.౬౩

జ బొక్కెపడు.

బొక్కెపడు. అ. క్రి. శిథిలమగు.

మ కోట బొక్కెపడంగా యవనోగ్రసైన్యము ఫిరంగీల్ గుప్పి రొక్కుమ్మడిన్ రంగా ౩ ౪౨

బొక్కెస. వి. వస్త్రములుపెట్టెడి పెట్టె, కరోటకము. (శ ర.)

బొక్కెసా. వి చిన్నమూట, అల్పభారము.

(వ్యవ) బొక్కెసాలో కొఱకచ్చినలె వీఁడు సిద్ధమైనాఁడు

బొక్కు. స క్రి ౧ ఏదేని వస్తువును నోటినిండ వేసికొని తిను

సీ. జాలినారసాగడు జాన్నెలకాఁడలఁ ద్రొక్కి మక్కునఁ ద్రెంచి బొక్కి బొక్కి. ద్వా ౪ ౧౧౪

క. రక్కసుఁడై కోపం బడి, యొక్కొక యపరాధమునకు నొక్కొక్కఁడు గా, బొక్కఁగ లోకము పురపురఁ బొక్కఁగఁ బాదయ్యెఁ నంతిపురముం బురమున్. మనుచ. ౫. ౨౫

ఉ. తనవారు వారివా రనక దొరకినవారినెల్లం దునకలు చేసి బొక్కుచుం ద్రొక్కుచు రామా ౮. ౧౫౦

వి. బొక్కుట.

జ. బొక్కులాడు.

బొక్కులాడు. స క్రి (బొక్కులు + ఆడు) నోటి నిండ వేసికొని తిను, బొక్కు.

చ. కలమపుకొండుగల్ ద్రవిడకన్యలు ముంగిటఁ గాచుచుండి తఁజ్జలరుహనాథగేహరుచకాబము సోరెకు బొక్కులాడ చెంగలువ దండలఁ దోలుదు రప్పురంబునన్. ఆము. ౧. ౪౫

బొక్కెన[1]. వి నీరుపిప్పలి. ?.

సీ. నీరుపిప్పలి యంచనిన బొక్కెన యనంగఁ దోయపిప్పలిసంజ్ఞ దోఁచుచుండు. అం. భా. ౨. ౫౪.

బొక్కెన[2]**=బొక్కెనియ.** ౧ ఊలలు మున్నగు దాణా ఉంచి గుఱ్ఱమునోటికి తగిలించుసంచి.

సీ అశ్వఖాదనసాధకాస్యలంబి,భస్త్రి బొక్కెన యనఁ బరగు... అం.భా ౨.౨౦౦.

౨ చేఁద, నీళ్లుతోడుసాధనము.

గీ చేఁద, బొక్కెన యనంగఁ దద్భేద మొప్పుచుండు. అం. భా. ౨. ౨౯౩.

బొగడ. వి ౧ మంచపుఁగోడు మొదలగువాని తలయందును గందపట్టెమీఁదను ఉండుగుబ్బ.

చ పగడపుఁబాదపట్టియలు బన్ను మెఱుంగుకిరీటిపచ్చతా,బొగడ కడానిక్రొంబనిమి ఫుత్తడిచట్రుబళోల్లసంతనం, దగుమగటాటి పట్టియలు పెంపగుమంచమునన్ మహోన్నతిన్ చంద్రా ౬. ౨౩౨.

౨ చూచుకము, చన్మొన

చ చనుబొగడల్ వివాశకలనఁ జక్కిలిగింతలు నోవ లోఁగుచున్ కళా. ౧. ౨౪.

సీ తెలిముత్తియపుసరుల్ దిద్దుకెంపుటెనగుబ్బ చన్బొగడలఁ గోరఁ జెనకి. నీలా ౩. ౧౦౩.

౩ అఁడువారు కొనచెవిని ధరించెడు భూషావిశేషము, బుగడ

సీ. చెవులపువ్వు బొగడ బవిరె రాకే ... కర్ణ భూషావిశేషములు అం.భా. ౨.౧౪౯

సీ కలన మించుధరాజకెంపులతాబొగడల జిగి చెవిజవ్వాదిచెల్మి కలర. ఉ. రా. ౬. ౧౧౯

ద్వి. మగటాలతళుకుఁగమ్మలును గట్టాణి,బొగడలు చుఱుకుఁగెంపులబవిరెలును. రం రా. బాల. ౪౫. పా. ౬.

౪. చెఱువుకట్ట లోనగువానియందు నీళ్లు దూఱి వచ్చెడు రంధ్రము. (శ. ర.)

జ బొగడపచ్చలు, బొగడసరులు.

బొగడపచ్చేలు. వి బ. (బొగడ + పచ్చలు. వస్త్రవిశేషములు, ఒకదినుసువస్త్రములు.

సీ. నిండుజాన్నెలు మంచినిగనిగోచరులు సామంతవీథులు ప్రతిజూలు బొగడ. సీవచ్చలును.. మొదలుగా వల్వలు ధరించి సుదికొలప్రొడు. ప్రబంధ. ౨౪౨

బొగడసరులు. వి.బ.(√ బొగడ)భూషణవిశేషము.
సీ. ఏడుకట్లలు వంకె లికుకరాజనములు పులి
గోళ్లవంకెలు బొగడసరులు.
హంస. ౪. ౧౨౭.

బొగ్గు. వి. మండి చల్లారిన కట్టెతునుక, కాలిక
గీ. బొగ్గులకుఁబోలె పొందలంటఁబోదుఁజనదు
భార. ఉద్యో. ౨. ౫౪
క . . బొగ్గులకై కల్పతరువుఁ బొడుచుట
సుమతీ. సు. శ. ౫౭.
గీ. .బొగ్గు, నల్లి అవఁగను గాలి కానామములగు.
ఆం. భా. ౨. ౨౪౨.
విశే. నల్లనిది.
మ. తలిరుంగేల మరుత్కిశోరగమిశాత్యచ్ఛ
ప్రసూనాంతరో,జ్జ్వలకింజల్కసమాఖ్యశో
ద్రవము తెంచ న్నింది తేఁటేఁటిపిల్కల
పేరం దగు బొగ్గుజేసువలకోల్లన్ బట్టి
యాడించె . చంద్రా. ౪ ౭౧
జ' బొగ్గుపడు, బొగ్గులు సేయు.

బొగ్గుపడు. అ. క్రి. (బొగ్గు + పడు.) నల్లనిదగు.
సీ. కనకవర్ణంబైన కైటభారునరకారి పొగచూరి
నల్లనై బొగ్గుపడియె భీమ. ౪ ౬౧
శ్లో కాలకూటాగ్ని సంపర్కాన్నీలవర్ణ స్తదాఽ
భవత్.

బొగ్గులుసేయు. స. క్రి. (బొగ్గులు + చేయు)
బొగ్గులుగాఁ జేయు,పాడుచేయు
ఉ. నిగ్గొకయింతలేక తెలచేడియకైవడి ధర్మ
కీర్తులన్, బొగ్గులుసేసి జారుకశిఁబొంది కటా
కడుపేలతెచ్చుకొంటి . . భాగ. ౯ ౩౪౭.

బొచ్చె. వి. కోశము, కంద్రుక.
సీ. కోశము బొచ్చన ద్రుప్పుడు కా విజటు...
ఆం. భా. ౨. ౧౪౬.

బొచ్చు. వి. కకోటిశ్రేణము; తలపెంట.
గీ. తనదయు నకోటి కాచ్చెర బ్రుకుక ... బోరె
బొచ్చు నా ... ఆం. భా. ౨. ౧౩౩.

బొజఁగు. (సం. భుజంగః)౧ విటుఁడు, వేశ్యాపతి
క వడివడి తెలతెలఁదుఁలతెంపటి నడతెంచిరి
బొరిఁబొరిఁ ద్రాయపుఁ బొజఁగుల్.
అచ్చ. రా. అయో. ౧౭.
క నాకుఁదుఁబొజఁగు వినుము నృపా! కట
విటుకై పుట్టఁ దర్పతి యనువాతండు...
దశకు. ౬. ౯౯.
సీ. విటనాము ధేయమా విట కాఁడు చేడుక కాఁడు
బొజఁగు నన్ను కాఁడు అంతె,కాఁ డనఁగ ..
ఆం. భా. ౨. ౧౧౬.
౨ ప్రభువు, అధిపతి
మాలిని జగములయొకిమీఁదా జాతువానింటి
వాఁడా, తిగిరొటికలగొంగా దిట్టబే బే
బొజంగా. అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౧౦౯.
జ' బొజఁగులాఁడి

బొజఁగులాఁడి. వి. (బొజఁగులు + ఆఁడి)
స్వైరిణి, అంకుటాలు
సీ. బొజఁగులాఁడి లాడారిబుద్ధి పల్లాకి
జాదరి యొబ్బెరాసి గాతలకొటారు.
చెన్న. ౨. ౨౪.

బొజ్జ. వి (క బొజ్జె) పొట్ట, కడుపు.
సీ బొజ్జన బొజ్జనఁ బొట్టన డొక్కనఁ గడు
పనఁ గుక్షియాఖ్యలు చెలంగు.
ఆం. భా. ౨. ౧౩౪.
గీ. అమృతమధురంబు లగుగాడ్పు లానియాని,
బొజ్జపెంచినపెనుపాఁపపెజ్జమీఁద . కారి
పవ్వళించు హైవ ౫. ౪౭.
గీ తెక్కలిడరానిరాయంచజక్కిజోదు,గ్రుడ్డుఁ
బనఁటులు నిండారు గొప్పబొజ్జఁ బూను
పెనుదంట .. నీలా. ౧ ౭౭.
జ' బొజ్జదేవర, బొజ్జవాఁడు

బొజ్జదేవర. వి. (బొజ్జ + దేవర) వినాయకుఁడు.
గీ. గుజ్జువేలుపు పిళ్లారి కొమ్ముకొమ్ము బొజ్జ
దేవర ... వినాయకునకుఁ పేళ్లొప్పును ...
ఆం. భా. ౧. ౪౬.

బొజ్జవాఁడు. వి. (√ బొజ్జ) తుందిలుఁడు, పెద్ద
పొట్ట గలవాఁడు.

సీ. బొజ్జపాఁ దనఁగను బొజ్జవాఁ డనఁగను
తుందిలసాముఖ్యై తోఁచుచుండు.
అం భా. ౨ ౧౨౦.

బొటనవ్రేలు = బొటమనవ్రేలు, బొటవ్రేలు, బొట్టనవ్రేలు, బొట్టవ్రేలు. వి ఔ అంగుష్ఠము, పెద్దవ్రేలు

గీ నాగకన్యలతోడికలహ,మునకుఁ గాల్ద్రొక్క
దవో లేక బొటనవ్రేలఁ బుడమి వ్రాసెద వది
యేల పువ్వుఁబోణి దశా ౨ ౩౨౪

సీ. పొసఁగు నంగుష్ఠంబు బొటనవ్రే ల్పొట్టనవ్రే
ల్పొటవ్రే ల్పొట్టవ్రేలు పెద్దవ్రేలు
నాఁగను అం భా ౨ ౧౩౯.

బొటబొట. వి పొక్కుట కారుట మున్నగు వానియందగుధ్వని కనుకరణము

చ. .జీవకోటులున్, బొటబొటఁబొక్క భూమిఁ
గల భూజములందు మహోగ్రవృత్తిపై
చిత్రభా. ౨ ౯

ప. . . క్రొవ్వుచమురు బొటబొటన వడియం
గలసిన మెదడుఁ జిగురెముక యూరుఁగాయ
నంజి నంజి మెక్కు కాకినులును
చంద్రా ౬ ౯౩

గీ అడలెఁ గన్నుల బొటబొట వ్రశు లొలుక
కళా ౩ ౨౪౧

ఇట్టే: బొటబొటబొట

క చీఁపొటిచినుకులు మిగులన్, బొట ట
బొట యనుచుఁ ఒపెఁగి విప్ర ౩ ౫౫

బొటమంచి. వి. గొల్లనిపరికరములలో నొకటి

సీ బొప్పి మజ్జిగముంత బొటమంచి ఎల్లలగూఁడు
దామెనత్రాడు కోఁతికత్తి హంస ౨ ౬౫

బొటమనవ్రేలు = బొటనవ్రేలు.

క. ఖుల్లన బొటమనవ్రేలిని, మెల్లన పాకి యంట
స్థలిని మెలిమును నొక్కెన్.
సత్య. పాం. ౪. ౧౯౭. (శ. ర, బ్రా. పా. అల్లలనబొటనవ్రేలును, ము.ద్రి. పా.)

బొటవ్రేలు = బొటనవ్రేలు.

ఉ. శిన్ను నిమించుఁ గాలి బొటవ్రేలికిఁ
గూఁతురు ... రామా. ౫. ౧౯.

క. భటుఁడొకఁడు పందిపోటున, బొటవ్రేలికి
మూటికట్టి పూని యదల్పన్.
పారంగ ౧. ౧౦౫.

చ తద్దయు నొప్పు విహారకయ్యపై, విలసిత
లీల బాల బొటవ్రేల నిలాతలమున్ లిఖించు
చున్ విక్ర. ౪ ౨౨౦.

బొటిమ. వి యౌవనమందు ముంగమున లేచెడు చిన్న పొక్కు, అవగండము (శ. ర)

బొటుకురు. వి. వృక్షవిశేషము. ఒకానొకచెట్టు.

ద్వి బొటుకురు నుసిరిక పోఁక నారంజి, కటు
కురు గుమ్మడి కస్తూరి తుమ్మ.
ద్వి. శ సా ౨ ౬౫౬ పం.

బొట్టు[1]. వి ౧ గానవిశేషము.

వ విరించిపట్టి విపంచి పట్టి బెట్టుగా బొట్టు
గీతంబులం దలపెట్టి ఉ. రా. ౨. ౬౧

బొట్టు[2]. వి ధాన్యాదు లుంచుకొనుటకు వెదురు ఒద్దలతో నల్లిన పెద్దబుట్ట, పాణక.

గీ.-తద్విశేషసమాఖ్యలు దనరుచుండు, కొట్టు
కూటు పాడక కుమి బొట్టు యనఁగ.
అం భా ౨. ౨౪౦

బొట్టుడి. వి బెస్తలు సవారి మోయునపుడు నడచు నడకలలో నొకట

వ బెస్తలు సిస్తుగా మోచి నిబ్బడుగు
మోరడి ఒలిమికం బొద్దిక బొట్టుడి చిట్టడి
మోపన ఒదిలము ప్రబంధ. ౬౦౫.
(దొర్లిఁచెదునల్లరాయి అని శ. ర.)

బొట్టనగోలలు. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము.

సీ. చీకటిమొటికిళ్లు చిమ్ముబిళ్లలు చెట్లు బొట్టన
గోలలు బొమ్మరాలు. గీ. అడిగా నైశక్రీడ
లాడి రచట. వి. పు. ౧. ౨౦౨.

బొట్టనవ్రేలు = బొటనవ్రేలు.

బొట్టము. వి, కాపీనము, గోఁచి.

గీ. బొట్టు మం చనఁ గాశీవసు దనరారు
ఆం. భా. ౨. ౧౫౩.

బొట్టుత్రేలు = బొటనత్రేలు. (శ. బొట్టు = కాలిబొటనత్రేలు.)

బొట్టియ¹ = బొట్టె¹. వి (త పొడియాన్) ౧. పుత్రుఁడు.

చ. కొన్కకురానిచీరముల్, బొనరఁగ వేల్పు గొంగతొలిబొట్టియ యింద్రజితుండు ఉంపి లన్. అచ్చ రా యు. ౬౦.

క వినుకోడ నీకు బొట్టియ, లోనగూడు తెలంగు విక్క పొదవఁ దలిపెదన్
అచ్చ. రా బాల ౫౩

౨. పుత్రిక, కూఁతురు

గీ పుడమిబొట్టియ యత్తల కడర మ్రొక్కి.
అచ్చ రా. యు. ౫౮౬.

బొట్టియ² = బొట్టె².

బొట్టియఁడు = బొట్టెఁడు. వి పుత్రుఁడు

గీ. ప్రొద్దునికువ్రును గాడుపుబొట్టియఁడును పెనుగట్టు లెత్తుకొనిరి.
అచ్చ రా యు ౮౭

బొట్టు. వి (సం పుండ్రమ్. క బొట్టు త పొట్టి మ పొట్టి) తిలకము

ఆ. ఇడ్డబొట్టువోలె నింటిలో నుండక
కు. సం. ౭. ౭౬౩.

ఆ బోడతలయు నిడుదబొట్టుఁ జూచి.
ఉ. హరి ౪. ౪౨

సీ. పశ్చిమదిక్కుంభిఫాలభాగంబునఁ బోలు పొందు కేగుఱుబొట్టనంగ విక్ర. ౩. ౮౫.

౨. జలాది బిందువు, చుక్క.

సీ. గోఖురోద్ధతరేణుకుంఠితం బగు కావు చెమటబొట్టుల జాలఁ జెన్ను మిగుల.
హరి. పూ. ౫. ౧౬౮.

సీ. అకెంపుబొట్టున కచట నీఁగలు ముసిరిన జానిఁ బట్టంగ నని తలంచి.
కేయూర. ౨ ౧౧౪.

౩ అంకెలలో శూన్యస్థానము, సున్న, బిందువు.

చ. పొరిఁ బదిమున్నలు క్కలయు బొట్టు మృగాంకుఁడు కేడుమిమిన్న లన్, ధర జెయు. భా. రా. యు. ౬౭౫.

సీ. బొట్టన సున్నఁ బోలుపొందు బిందువు...
ఆం. భా. ౨. ౧౮౮.

౪ లెక్కించునపుడు గుర్తుగా పెట్టిన చుక్క.

క. వనచరనాయకసంఖ్యకు, వనజభవుఁడు బొట్టు లిడుచు వచ్చెనో కాఁ, గనదురుదీప్తిం గగనం,బున నొక్కఁ డొకండతోఁచెఁ బోరిఁ దారకముల్. భా. రా. యు. ౬౭.

౫ మంగళసూత్రమున గ్రుచ్చబడిన సువర్ణాభరణము.

గీ. తనయులను ధారవోసెను దశుఁ దమ్రము, బొట్టు గట్టెను చంద్రుఁ దప్పు త్రికలకు.
శ్రీరం. మా. ౪. ౬.

గీ పుట్టుటకు మున్న లేమకు బొట్టు గట్టి, చెట్ట పట్టుట కొకరుండు పుట్టెఁ జూచె.
కృ. శకుం. ౨. ౬౪.

గీ పుస్తె, యనఁగ మాంగళసూత్రాఖ్య యలరు చుండు, బొట్టనఁ దదంతర సువర్ణభూష యాశ ఆం. భా. ౨. ౧౪౮.

౬ బొట్టుదారము, బొట్టానర్చు.

బొట్టుగు(వు). వి తిలకవృక్షము శ్రీ.

సీ బొట్టుగు లేమావిఁ బొదలించె నొక్కత్త చూచియుఁ జే నంటి సొబగుమీఱ.
యయా. ౪. ౧౯.

మ లలనా యాలిఁ దశోకవృక్షము రసాలం బున్ బ్రియాళంబు వావిలియుం బొన్న యు బొట్టుగున్ బొగడ త్రోవి న్గోఁగు సంపెంగ నిం,దులఁ బోషింపఁడు హైజ. ౨. ౧౪.

సీ. పొన్న బొట్టుగు పోఁక పొగడ దాడిమ మిప్ప గుము డిందగురుగొంద గోసుకేసు.
శేం. పంచ. ౪. ౫౨౨.

బొట్టుదారము. వి. (√బొట్టు) బొట్టుకుగ్రుచ్చుకు మంగళసూత్రము. (శ. ర.)

బొట్టె¹ = బొట్టియ¹. వి. ౧. పుత్రకుఁడు, పిల్ల వాఁడు.

ఉ. కాంచటిబొట్టె రెండుసార కాయలబుజ్జులు
కంట్లపెద్దలున్, పోరఁగ నెక్కసంబయిన
మాటలు మున్న గువానిఁ గొంచు మీ, రీవిధి
నెంచు పోరయెదరో . చెన్న 3. 33.

ఆ. పాప బుడుత చిఱుత పట్టి పికువు కందు,
మాన నికువు బిడ్డ కుఱ్ఱ బొట్టె, యనఁగ శిశు
సమాఖ్య లగు ఆం. సం. మాన ౧౨
౨ వృత్తి)క, మాఁతురు.

వ అప్పు డప్పుడమిదాల్పుదొరబొట్టె యిట్టు
ట్టనరానిసొగసులుట్టిపడ దండంబు బెట్టిన
మ్ప వి. 3. ౧౨

బొట్టె² = బొట్టియ². వి కోడికాలి వెనుక ప్రక్క
నుండు వాఁడియైనగోరు, అట్టి యాకారముగల
బాణాగ్రము, ములికి.

సీ . . నార బొట్టె యనఁ దదంఘ్రిజన్య,
కంటకాకినికాంగం బొప్పు
ఆం. భా. ౨ ౯౨

గీ కాల మనుమూచటేఁడు బింకంబుతోడ, సరకు
సేయక ధీకరతరతమిప్రసారణముఁ గూల్పఁ
జాచు కటారికోల, నెండిబొట్టెయుఁబలెఁ
దోఁచె వేఁగుఁబొక్క. పరమ 3. ౨౭౭.

జ బొట్టెకోల.

బొట్టెఁడు=బొట్టియఁడు. వి కొడుకు, పుత్రుఁడు,
పిల్లవాఁడు, బాలుఁడు.

క. బొట్టెడ వీ పెట్టు నిలిచి పోరెదు
చెపుమా అచ్చ రా బాల ౨౦౨

బొట్టెకోల. వి (బొట్టె² + కోల) కోడి కాలి
వెనుక ప్రక్కనుండు వాఁడిగోరువంటి ములికిగల
బాణవిశేషము

గీ ఒప్పుచున్న వి రేమవి చెప్ప నార, కామునకు
బొట్టెకోలలు గాని వాళ, ములఁ బ్రకాశించు
తామరమొగ్గ లరయ. కళా. ౭. ౧౩౩.
(తామరమొగ్గవంటి ములికిగల బాణవిశేషము.
అని శ. ర.)

బొట్టొనర్చు. స క్రి. (√ బొట్టు) లేకుండఁజేయు,
నశింపఁజేయు.

సీ. కమ్మని దోషాప్తిఁ గ్రమ్మి మాసికలట్టు
నయశాలలను బొట్టొనర్చుకొంటఁ.
విల్హ. ౧. ౩౭.
(బొట్టయొనర్చు అని యర్థాంతరము. కాలిబొట్ట
లతో జంఘలకు సాదృశ్యము ప్రసిద్ధము.)

బొడబొడ. వి కక్కుట కాఱుట ప్రారయుట
మున్నగువానియందలిధ్వని కనుకరణము.

క బొడబొడ నెత్తురు గ్రక్కుచుఁ, బడిరొఁ
బ్రలంబుండు గోపబాలురు చెలఁగన్.
దశా. ౯. ౨౨

వ బొడబొడను నెడలెడు నుడుకునెత్తుట
న్నడలి మనుచ. ౪. ౭౦.

ద్వి. పుతియమాఁగలు బొడబొడమనిప్రాయ .
ద్వి. మారిచ్చ. పూ. ౨౦౭౦.

బొడిగ. వి. బాలకుఁడు

సీ బాలకసంజ్ఞ నలుపు విరాఱు,. .బుడుత
కుఱ్ఱ కొడుకు బొడిగ . ఆం. భా. ౨. ౧౧౮.

బొడిప. వి. చెట్లయందలిబుడిపి. (శ. ర.)

బొడిబొడి. వి దుఃఖించుటయందగు ననుకరణము
ద్వి బొడిబొడిఁ బొక్కుచుఁ బొరుచున్నంతఁ,
దొడరంగఁ బతియు బంధులు శేఁగుదెంచి.
పండితా మహిమ. ౨౮౭. పా.

బొడిమ. వి పొఁకకోల్లబిరడ (శ. ర., ప్రా.)

బొడియ. వి కుఱుపము, చేతిపిడ్డ.

సీ బొడియ యం చనఁగను బొలుచును గుఱు
పంబు ఆం భా ౨ ౨౪౩ (రెండు
పిడ్డలకు వేసెడు పెన అని శ ర)

బొడ్డ. వి వృక్షవిశేషము, అత్తిచెట్టు. (శ ర., ప్రా)

బొడ్డనబావి. వి నడుమచిన్న నూయిగల కోనేఱు.

క. మన బొడ్డనబావులలో, ననుదినముఁ జరించు
కంచలం జొరకాంతాంగన యేమి చెప్పఁ
దంత్రీ, కని వని నే నెందు నెఱుఁగ గని
విద్యలకున్. ప్రభా. ౪. ౨౮.

వ... వజ్రపురంబునం గల కొలంకులం దటా
కంబులం గేళాకూకుల బొడ్డనబావుల నడ్డు

సెట్టు లేక విహరించుటకు వజ్రనాభు మదల యడిగి ... ప్రభా. ౧. ౧౨౧.

బొడ్డసరము=బోడసరము. వి. ఓషధివిశేషము, పైరులలో మొలచు ఒకవిధమగు చిన్న చెట్టు. (బ్రౌ, శ ర.)

బొడ్డి. విణ. ౧. మూర్ఖురాలు, వివేకము లేనిది

క ఒడ్డారంబునఁ దులు వై, యడ్డిడ కారెడ్డి సామ మణఁచి మనమునన్, జడ్డనఁ గులముఁ జెఱుచు నా,బొడ్డిని రా జంత యంతిపురమున కనిచెన్. ఉ. హరిశ్చ ౪. ౫౭.

౨ లోతైనది

ద్వి. పొట్టయు తొడగొంతునోయినవీఁపు, బొడ్డి కన్నులు ముడిచొములు బ్రేలి జడలు పండితా. దీక్షా. ౪౦. పొ.

బొడ్డిగము. వి అవివేకము. (చూ. బొడ్డిగీఁడు)

జ: బొడ్డిగీఁడు.

బొడ్డిగీఁడు. విణ. (√బొడ్డిగము) మూర్ఖుఁడు, అవివేకి.

గీ. రెడ్డికొడుకైన యొకయొడ్డె బొడ్డిగీఁడు ఉ. హరిశ్చ ౪ ౧౨

బొడ్డు. వి (త. పొట్టు) ౧ నాభి, పొక్కిలి.

సీ. . బొడ్డు పొక్కిలి యనఁ బొసఁగు నాభి ఆం భా ౨ ౧౩౬.

౨. నాభివాళము.

గీ. . మరునకుం గుసుమస్త్ర మన్మంత్రసాని, బొడ్డు గోసినకొడుకి బోలె ఆము. ౫ ౧౧౨

౩. గిన్నె సీసా మొ॥ వానికిఁ గ్రిందుభాగమున లోపలికి మొఱ్ఱగానుండు ప్రదేశము

చ. దేవతలపుట్ట మొసఁగుచు బొడ్డుగిన్నెలో, ననుతురు రాగిసంకటి తలోదరులు శుక. ౨. ౩౩౫.

౪. నూతిచుట్టును ఎత్తుగా కట్టినగోడ. (శ. ర.)

జ: బొడ్డుఁజవిక, బొడ్డుకొంగు, బొడ్డుగంట, బొడ్డుపుడక, బొడ్డుమల్లె, బొడ్డువంచు, బొడ్డారు, బొ(డత్న్నము.

బొడ్డుఁజవిక. వి. (బొడ్డు + చవిక) చుట్టుకొల్లారము వడిమిచావడి (శ. ర.)

బొడ్డుకొంగు. వి (బొడ్డు + కొంగు) బొడ్డుకడ చెక్కుకొనుకట్టు ఒట్టకొన

(వ్యవ) వాఁడు డబ్బు బొడ్డుకొంగున గట్టిగా కట్టికొనివాఁడు

బొడ్డుగంట. వి అలంకారవిశేషము, మొలగంట.

గీ భూరి తారావళులు మొలపూసలయ్యెఁ, గమలినీనాయకుఁడు బొడ్డుగంట యయ్యె. నీతా వి. ౨. ౧౩౦.

బొడ్డుపుడక. వి (బొడ్డు + పుడక) కఱ్ఱతోఁజేసిన యొకవిధమగు పరిముట్టు, దూదేకులవాం డ్రుపయోగించు కొఱముట్టు (శ ర., బ్రౌ.)

బొడ్డుమ(ల్లియ)ల్లె = బొండుమల్లె. వి. (√బొడ్డు) ఒకజాతిమల్లె లతావిశేషము, దానిపుష్పము

ద్వి కన్నె గేదంగులు గరవీరములును, పొన్న లుఁ బొగడులు బొడ్డుమల్లియలు ప్రభులిం. ౨ ౧౭. ౩. పం.

గీ. పొగడలును బొడ్డుమల్లెలుఁ బొన్న విరులుఁ బొన్నుపనను నాల్గడిక్కులఁ బఱచినైచి పి. శకుం ౩ ౪౧.

బొడ్డువంచు. అ క్రి. (బొడ్డు + వంచు) పిరికి గలిగి యుండు.

ఉ ఏపని యైనను బొడ్డువంపక, దండుకుఁ దోడు చీమ చిటుకన్నను వాడుకు వచ్చు చుండు భోజరా. ౬. ౧౪౨.

బొడ్డారు(రికి). వి. (√బొడ్డు) పశురోగవిశేషము.

క తొ(టుపడు లేమఁ బలుమరు, నిట్టలపడి చూచి కాళ్ళ నీల్గుచునుండుం, మెట్టదు మెయ్యుదు బొడ్డారు పుట్టిన పసరము చికిత్స పొంచెరుగంగా.

సమాదేవపశువైద్యశాస్త్రము. ౧౧. పొ.౩౪.పు.

బొ(డత్న్నము. వి. (బొడ్డు + రత్నము) [illegible] దుండు మణి, భాగ్యవిశేషము.

శా. . సాధుస్తుత్యవంశంబునం, బొఁద్రత్నంబునఁ
దేజరిల్లుజననంబుం బొందినన్ ..
హై. జ. ౧. ౬౩.

బొఁకి. వి ౧ సరకుతోఁ నున్న చేతిసిద్ద. ౨. కొయ్యగంట. ౩. ధత్తూరవిశేషము. బ ౧ పొట్టుబిడి బ్రద్దలు కాని కాయధాన్యము. ౨. బొంకు విడని జొన్నలు లోనగునవి. (శ. ర.)

బొఁణుగు. వి చిప్పలు మొదలగున వొకదాని కొకటి తగులునపుడు పుట్టుధ్వని కి నుకరణము. (దీనియామ్రేడితరూపము బొణ్బొణుగు)

సీ మెఁడదన్ను పునుకలనిడుపేరు లొండొండఁ
బొరిఁబొరి దాఁకి బొణ్బొణుగు రనఁగ.

బొత్త. వి తామ్రాదిపాత్రములరంధ్రము, చిల్లి (శ ర)

(వ్యా) కొత్తచెంబు బొత్త పడినది.

బొత్తి. వి దొంతి, దొంతర, పఙ్క్తి

(వ్యవ) ఆకాగితములు బొత్తి పెట్టుము

బొత్తిగా = పూర్తిగా.

సీ వలు వందఁ దొలఁగించ వలదను వనితకే
ల్విడిపించి బొత్తిగా సుళ్లఁజేసి
మ్మ. వి. ౧ ౧౭ పా ౧౮. పం.

బొద. వి బల్బజము, తృణవిశేషము

సీ బొద యన బల్బజం బొనరుచుండు.
ఆం భా ౨ ౬౫

బొది. వి ఓడలు చేసెడుచోటు (శ. ర, బ్రౌ)

బొద్ది. వి. (క బొద్ది) ౧. వృద్ధదారకము ¦ ఒక జాతికూరాకుచెట్టు

సీ. బొద్దికూరయుఁ దక్రమును సంతకును కొలు
వీఁతగింజలు నీళ్లు పెనయ కొలు
(చి కి., చి వి.)

౨. వృక్షవిశేషము.

ద్వి. మద్ది పొలికొండిసె మారెడు కొలఁగ బొద్ది
పొవర జమ్మి పులఁగుడు కొండి
ద్వి. క సా. ౨. ౬౪౬ పం

గీ. బొద్ది యనఁగ, వృద్ధదారక మలరును
ఆం. భా. ౨. ౬౭

బొద్దీఁక. వి. (బొద్దు + ఈఁక) ఒకజాతికీటకము, బరిగెపురుగు (శ. ర.)

బొద్దు. వి. ౧. శిశువుల హస్తాభరణవిశేషము, హస్తాభరణవిశేషము.

చ హైఁడియుంగరం,బులుఁ బులిగోరు సంకు
లును బొద్దులు గాజులు రావిరేకయుం,
కెలుకలరంగ . కళా ౬ ౧౯౯

గీ కడెము కడియము బొద్దొత్తుగాజు నూడి
గంబు హస్తభూషావిశేషంబు లలరు
చుండు ఆం. భా. ౧. ౧౪౯

౨. కొన్ని పోఁచులు చేర్చి కట్టిన ప్రత్తి, గడ్డి మొదలైన వాని సమూహము.

వ దేవులకుం బుణ్యాంబుగా విడియాన కుని
చిరి ప్రత్తిబొద్దునకొ దశా ౪ ౯౩౯

ప కొలఁచుభండిబీసాలు. ౨ ప్రత్తిబొద్దునం
గెసరిపాక. ౧. ద. శా. ౪ ౯౩౫

(చూ. గడ్డిబొద్దు.)

౩. గోడలు లోనగువానియంచులయం దేర్పతి చెడు తదవయవవిశేషము, టాకు. (శ ర)

జ· బొద్దుకీటు

బొద్దుకీటు. వి (బొద్దు + కీటు) గోడపై బొద్దేర్పఱిచి పెట్టెడు కీటు (శ. ర)

బొద్దుగ. వి వృక్షవిశేషము

వ మద్ది బొద్దుగ వావిలి యిండుగు మొదలగు
తరుల ఇందు. ౨. ౬౦.

బొనము. వి. మెఱుఁగు, తళుకు

ఉదా: కెండిపండుబొనము. శ. ర. (ఇతర వ్యవహారము గాని ప్రయోగాన్తరము గాని కానరాదు)

బొప్ప(ఁడు). వి. బాలుఁడు, పిల్లవాఁడు.

ద్వి. పొంగెడుఁ గడుబ్రమువ్వాడను బొప్పనికి,
నంగటిము ల్లరొయ్య నని వరు లనఁగ.
బస. పు. ౩. ౩౬౮. పం.

విణ మూఢుఁడు.

వ. . ప్రత్తిసంపత్తియు, బొబ్బరయుబ్బరం బుసు ... భీమ. ౩. ౫౩

౨. చెట్టుబెరడు, గఱుకైనపట్టపైభాగము. (బ్రౌ., శ ర)

౩ ధాన్యవిశేషము, అలసందలు.

వ్యవ. అలసందలనే కొందఱు బొబ్బర లందురు.

బొబ్బరించు. అ క్రి (√బొబ్బ) అఱచు.

చ.. .రక్కసులు నివ్వెఱ యూనుచు బొబ్బరించుచు, స్వైలపాలఁబోవుచుం గడలు వింగియుఁ జూచుచు అచ్చ రా.యు ౯౯.

బొబ్బరింత. వి (బొబ్బరించు) పెద్దయఱపు, బొబ్బ

ఉ.. .శార్ఙ్గిగిల్లరొదతోఁ బురణించెడు బొబ్బరింతగా, ద్బుబ్బి విసంజ్ఞ గాఁగ అము. ౩. ౨౦. (బిబ్బరింత. శ.ర. ఒబ్బరింత ప్రాఁతప్రతిపా)

సీ. పొలుచుఁ బ్రణాదంబు బొబ్బరింత, యనఁగ అం భా ౧ ౧౧౪

బొబ్బరిల్లు. అ క్రి (√బొబ్బ) వాపోవు

సీ బొబ్బెట్టె వాపోయె బొబ్బరిల్లె ననఁగ నేకార్థములు అం భా. ౩ ౯౯

బొబ్బలి. వి ఒర్వరము, వృక్షవిశేషము.

సీ ఒర్వరి మలని బొబ్బలి యనంగి అం భా ౨ ౬౪.

బొబ్బవోడుచు. ౬ క్రి. (బొబ్బ + పొడుచు) బొబ్బరించు

వ. దొరలును భయంబునం దిరిగి మరిఁగి పోవం గుమారుం డుబ్బి బొబ్బవొడిచి యార్చి హరి ఉ ౩ ౨౧౧

బొబ్బాటము. వి (√బొబ్బ) బొబ్బరింత.

సీ. పాటింప నోరిబొబ్బాటమే వడి గాని ఘోరాజిలో బుసకొట్టుచుంట నరస. ౫. ౭౯.

బొబ్బెట్టు. అ క్రి. (√బొబ్బ) వాపోవు, బొబ్బరిల్లు.

వి. బొబ్బ, పెద్దఅఱపు, (చూ బొబ్బ.)

బొమ¹ = బొమ్మ¹. వి కనుబొమ, భ్రూవు

గీ . . అమ్మహీశాభుఁ దయ్యెడపలోస కెంజెఁగి బొమలు ముడివడఁ గనుఁగవఁ బొడము గెంపు భార కల్యా. ౨. ౯౭

గీ బొమలు సింగిణు లమ్మించుఁబోఁడి కరయ నీలా. ౧ ౫౬

గీ బొమలు కన్నులమీఁదఁ బొదివి వ్రాలక మున్న కాశీ. ౩. ౭౪

గీ భ్రూవు, బొమ యనంబడు . . అం. భా. ౨. ౧౪౩

౨ బొమముడి, బొమముడిపాటు, బొమముడి ముడుచు, బొమలుగొను

బొమ² = బొమ్మ². వి. సాలభంజిక, పుత్తళిక.

వ చిత్రకారకల్పితచిత్రిత నేత్రాంచలంబులఁ దొంగరు నింపుచు, సూత్రధారునితీరున బొమ లాడించుచు ఫలాహారిదారిం బండ్లుఁగొఱుకుచు చంద్రా. ౬. ౯౩

చ ఎప్పటట్టుల బొమఁ గొంచు నే వెసఁ గడున్మొద మందుచు చెన్న. ౫. ౭. ౦

జ బొమరిల్లు

బొమముడి. వి. (బొమ¹ + ముడి) భ్రుకుటి కోపము వచ్చినపుడు కలిగెడు బొమలముడి

సీ దండవత్పురవరద్వారతోరణ మన, మొగ మునఁ దెను బొమముడి దలిర్ప భా రా. యు. ౧౫౭౬

ద్వి. బొమముడి గదురఁ జూపులనిప్పు లలర, భ్రమితాక్షుఁడై రోషపల్లవం బదర ద్వి పరమ ౨ ౧౧౧. బా

బొమముడిపాటు. వి (√బొమముడి) బొమముడి పడుట, భ్రుకుటి.

చ బొమముడిపాటు జంకెనయుఁ బూని పురంధ్రులు నరస. ౨. ౩౬

వ. బొమముడిపాటుతో ముగిడి ముగిడి చూచుచు మనుచ. ౨. ౬౧

బొమముడిముడుచు. ఉ. క్రి. (బొమముడి + ముడుచు) కనుబొమలు ముడుచు.

క. తుది వసురక్షిత్రైచిన, గదవధురంధరుఁడు
కోఁడు గ్రక్కొని పైపై, బ్రదరసహస్రము
విడిచెం, బొది వడిచెఁ గటారిఁ బొడిచెఁ,
బొమముడిముడిచెన్. కళా. ౧ ౧౪౩

బొమరిల్లు. వి (బొమ + ఇల్లు²) బాలికలు బొమ్మల నుంచి యాడుకొను చిన్నయిల్లు (దీని బహువచనరూపములు బొమరిల్లులు, బొమరిండులు, బొమరిండ్లు)

చ తరుణులు చిల్కబొమ్మలను దంతపు
బొమ్మలు ఓలిన పేర్చి లీలఁ జేతుల
బొమరిండ్లఁజేయ కు సం ౩ ౨౭౯

(చూ బొమ్మరిలు.)

బొమలుగొను. అ క్రి (√బొమ¹) బొమముడి
కూర్చు, కోపసూచకముగ బొమలు ముడుచు

వ అమ్ముదుసల్లి ముందఱికి నూఁకి
'ఉక్కెక్కె' ౹ మొక్కవే మనపాలివేలు
పని బుజ్జగించియు బొమలుగొని జంకించియు
సెట్టికేలకు నొంపించుచిన అము ౪ ౩౫

బొమిక(మ్మ). వి ఎముక

సీ ముంగాళ్లపైఁ జాఁగి ప్రుచ్చుఁజాపుల పర్వ
బొమిక లెత్తుచుఁ బాజిపోవుచునుల.
అము ౭ ౧౮

సీ. బొమిక, సెర కిమ్మక యన చెగడు
నస్థ్యభిధానము అం. భా ౨. ౧౩౩

ఉ . తొల్లి యొక్కపులి . క్రూరను బోతుం
దిను నాఁడు మాంసకబళాన్వితంబుగా
నొక్కబొమ్మ నిజాస్యంబున నొక్క
చొచ్చెనయది వీఁకం జొచ్చినన్ నొచ్చుచున్.
ద్వా ౧. ౨౩౦.

బొమికము = బొమ్మికము. (శ ర)

బొమిడిక(ము)=బొమిడీకము, బొమ్మిడికము, బొమ్మిడీకము. వి ౧ శిరస్త్రాణము

ద్వి అడిదము ఖళిపించి యంగముల్ ద్రుంచి,
కడిఁది బొమిడికలు గదలచేఁ జదిపి
రం. రా ఉ. ౧౪. పా. ౧౦. పం.

క. ములుకులఁ ద్రుంచిన శిరములు, ఫలకము లం
బొమిడికలు జెడద పాత్రములు ..
రఘు. ౪. ౧౧౭.

గీ చను శిరస్త్రంబు గొగ్గి వీసకము బొమిడికం
బనంగను అం. భా ౨. ౨౦౪.

గీ బొమిడికంబులు వెట్టి తోళ్ల మరఁ దాల్చి,
చల్లడంబులు దొడిగి కాసలు బిగించి
కవిరా. ౨ ౮౧.

సీ తలబొమిడికము కత్తళము కేడెము కత్తి,
యాదిగాఁగలవి ముక్తి దొనర్చు.
ఉ రా ౪. ౨౩౮.

౨ కిరీటము

ద్వి పొలుపగు తల నున్న బొమిడిక మూడి,
కలభూషణము లుర్విఁ గనుకనిఁ జెదర
రం రా యు ౨౭౭ పా ౭. పం.

బొమిడీకము = బొమిడికము. (చి. వి., శ. ర)

బొమ్మ¹=బొమ¹. వి (సం భ్రూః ప్రా భుమఅ.)

ఉ జ కలు తేఁజీచూపు లెకసక్కెములన్ జెలు
వ కి బొమ్మలన్ భాగి ౧౦. ఉ. ౨౭౫.

వ ...లికిఁజంటునుం బోలె నిలుపక బొమ్మలు
వదలి లఁ జెతల్లి పెక్కండ్లు బ్రతుకుట
విఘులపాప కారణంబు కవిక ౪. ౧౧౩.
(లంజెతల్లిపక్షమున.)

౨ బొమ్మముడి

బొమ్మ². వి (క బొంబె త బొమ్మ) ౧ పాంచాలిక, వస్త్రదంతాదులచేఁ జేయఁబడిన ఆటవస్తువు

వ చెండుబొమ్మగరి సుండె న్సందిటం
పల్కసై అము. ౫. ౭౩.

క. బొమ్మను మేధావిధిచేఁ, బొమ్మను భోగ
మున నిద్రఁ బొమ్మను యశమభోగమ్మను
నటింపఁ జేయును, బొమ్మనకోత్తముఁడు
బుధులఁ బొమ్మనఁ జెపుడున్ కళా. ౧. ౩౭.

ద్వి. మానికపు బొమ్మను మనిపాఁతఁ బొడి
వినమాడ్కి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౦౮౯.

సీ. ..బొమ్మ యం చనఁగను బుత్రిక తగు .
ఆం. భా. ౨. ౨౯౩.

౨. అవమానచిహ్నము. (చూ. బొమ్మపెట్టు.)

జః బొమ్మంచులు, బొమ్మంచువన్నియలు, బొమ్మకట్టు, బొమ్మపీఁట, బొమ్మపెండిలి, బొమ్మరిల్లు, బొమ్మతాయి, బొమ్మలఁబెట్టు, బొమ్మపెట్టు

బొమ్మ³. వి. (సం. బ్రహ్మ ర. బొమ్ము.) బ్రహ్మ, నలువ

క. బొమ్మను మేధావిధిచేఁ, బొమ్మను
కకు. ౧. ౩౭.

గీ బొమ్మ యనుపేరియగసాలె పూఁటచెలినిఁ, [illegible]రి యలరించుటకుఁ జదల్గుదుటఁ గాచి, నీట[illegible]ంచిన మేటివన్నియపసిండి, [illegible] యనఁ గ్రుంకఁగ నిలిలోఁ బ్రొద్దు [illegible]
నీలా ౨ ౩

జ. బొమ్మగుడ్డు, బొమ్మచాటి, బొమ్మచుక్క, బొమ్మజెముడు, బొమ్మజోఁడి, బొమ్మరెక్కచి, బొమ్మరాకాసి, బొమ్మాచారి

బొమ్మ⁴. వి పిసుకము

ప ఒతికిబంటునుంబోలె నిలువక బొమ్మలు వదలి కవిక ర. ౧౧౩ (పితికిబంటు పక్షమున)

బొమ్మంచు(లు). వి (బొమ్మ² + అంచు) చిత్రవర్ణవస్త్రభేదము

గీ మాగకొంబులు వర్ణు బొమ్మంచు లదుక, చాల రేనుఁగడుగు లన మించు నిట్లు, చిత్రవస్త్రవిశేషముల్ ఆం భా. ౨ ౧౭౪

సీ బొమ్మంచు ముయ్యంచు పొప్పళి పోఁగట్టు నుదయరాగము కండు లురకవన్నె. మొదలుగా వల్వలు ధరించి ముదిత లపుడు.
ప్రబంధ. ౨౩౨.

ఓరు ౧ అంచులందు బొమ్మలు చిత్రించినది (వస్త్రము.)

సీ. నిండారుబ్రాఁతవన్నియఁ దాల్చు కోకకెల జగిపట్టుబొమ్మంచుచీరఁ గట్టు
ఉ. హరి ౪. ౧౯.

౨ ఎట్టిది.

ద్వి. ఫులకండ మొలికెడు బొమ్మంచుమోవి
ద్వి హరి. ఉ. ౩౪౭ పం.

క. మంచిది యటువలెనాఁ బొమ్మంచును బొమ్మంచుమోవి హాసనాంకురముల్, మించఁగ గిరికుక పంచినఁ జంచలలోచనల గొల్వఁ జనె నిలయమునకున్. ఉ. రా. ౩. ౪౪౧

బొమ్మంచువన్నియలు. వి బ. (బొమ్మంచు+ వన్నియలు) స్త్రీలు ధరించెడి యొకవిధమయిన రంగురంగుచీరఁ

గీ చిన్నికస్తూరిమల్లెను [illegible] చాల్లవన్నియలు మంచిబొమ్మంచువన్నియలును, మొదలుగాఁ గల చీరలు ధనా ౩ ౩౦

బొమ్మఁడు. వి (సం బ్రాహ్మణః. ప్రా. బమ్హణో) బ్రాహ్మణుఁడు, పాఱుఁడు

క ఎవరకుఁ దెలిసె పాఱుఁ, బొడువఁడు గాని గనిరొ మాఱుభూమికి నట సందడి బొమ్మఁడు పెండ్లాడెడు, వడువుగఁ గఱుఁ గాపుఁబూపవయసుమిటారిన్
పాండు. ౩ ౭౦

బొమ్మక(లఁగ)ట్టు. అ క్రి (బొమ్మ(లన్) + కట్టు) అవమానముచేయు (మా కట్టు వాడుక లోని ప్రయోగవిశేషము)

సీ. నికశామయంబు నాక్షేపమ జఘనంబు గగనంబునకు బొమ్మకట్టు నడుము. (ఇట జౌపమ్యద్యోతకము) హం.వరాహ ౨.౨౩

ద్వి. కంతుకుంతన బొమ్మగట్టినగళము, దంతి కుంభముల నదల్చుపాలిండ్లు.
ద్వి. హరి. ఉ ౩౪౯. పం.

చ . గ్రక్కున రేమికి బొమ్మగట్టెడే, హరుఁడు [illegible] మోదలియాదట మాపఖుఁడైన
విప్ర. ౧. ౬౩.

శా. కట్టెన్ మంగళసూత్రమున్ శరధిశంఖ శ్రీలకున్ బొమ్మలన్ గట్టంజాలెడు కంత కిం నిఖిలబ్రహ్మాండభర్త. మను చ. ౫ ౭౭.

దీనికి వ్యస్తప్రయోగమును గలదు.

శా. ఈరీతిన్ హరిదేవదానవులతో హేలాగతిన్ ధీరుఁడై, క్షీరాంభోధి మథింపఁ గాంచన కటీచేలప్రభల్ హేమకేయూరానర్ఘ్య విభూషణోదితరజం బుద్వేలసౌవర్ణకోటీర చ్ఛాయలు పర్వఁ బర్వతము కట్టాఁ బొమ్మ హేమాద్రికిన్. దశా ౨ ౨౦౨

క. ...ర్యమకింకరాళికిం, గట్టితిబొమ్మ మీ దరణకంజములందుఁ దలఁపు పెట్ట ౪ ౧౦౭

బొమ్మగుడ్డు. వి (బొమ్మ³ + గుడ్డు) ఒకపక్షి పేరు.

ఆ. పరగ బొమ్మగుడ్డు పరికించి చూచిన కులము లన్నియందుఁ గూడబెట్టు, నంద ...టఁ గలయ నీ బొమ్మ లేకిదా వేమ ౩ ౨౧౪

బొమ్మచారి = బొమ్మాచారి. వి (√ బొమ్మ³ సం. బ్రహ్మచారీ) వటువు, బ్రహ్మచారి (శ ర)

బొమ్మచెక్క. వి (√ బొమ్మ³) అక్షిజిన్నుకు ...త్రము. (శ ర)

బొమ్మజెముడు. వి. (√ బొమ్మ³) సింహాంహుము, ? కజాతిజెముడు ?

బొమ్మడాయి. వి చేల నణఁగియుండు మత్స్య విశే. ఎ., ప్రగ్గరము, ఒకవిధమగు చేఁప

సీ. ...ల నాఁదిరిక నామెలఁగ సంగి, బొమ్మడాయ యనంగఁ బోలుసొరుమండు ను మిన్నుముట్టి చెదరఁబులుల. అం భా ౧ ౧౫౦

సీ. పారఁ పక్కుర దొండును గూరముక్కు, ఫుల్లుస గచ్చు గండియు బొమ్మడాయ . పరగ రొయ్యాదియగు మీలఁ బట్టు నరిఁడు. హంస ౪. ౧౭౪

ఉ.. ముచ్చుఁగి బొమ్మడాయమల్, డొల్లి తేలమీను రొయ్య పరికాదిగఁ జేపలఁ బట్టి తెట్టుగన్. ప్రబంధ. ౧౯౫.

ఉ. . బొమ్మడాయ ... ఒకోటపులం ఒజలప్రాదంబులన్.
అము ౨ ౫౪. (చూ ...)

బొమ్మపీట. వి. (బొమ్మ³ + పీట.) పిల్లలాడు కొను బొమ్మ లుంచెడు చిన్నపీట.

సీ. గొనకొని యొకమాటు కంభినీచక్రము నలవడ బొమ్మపీఁటని తలంచు. భాగ ౯ ౨౮౪

బొమ్మ(ల)పెండిలి(డ్లి). వి. (బొమ్మ³ + పెండిలి, – బొమ్మపెండ్లిండ్లు, బొమ్మలపెండ్లిండ్లు) బాలిక్రీడావిశేషము

సీ. బొమ్మపెండిలిపాటఁ బ్రొద్దుపుచ్చు చెలుంగు ...లకింపస్తోత్రనియతిఁ గూర్చి. హర. ౪. ౧౧

సీ. తనయాడువారైన తలిరాకుబోండ్లతో సిరి బొమ్మపెండ్లిండ్లు సేయుకడలి యయా. ౩ ౧౪౯

ప. దినముల్ కొన్ని చనంగ నంతఁ గడుఁ బ్రీతి నొక్క బొమ్మపెండ్లిండ్లు గుజ్జనగూళ్లు ...చ్చున గండ్లు కళా ౬ ౨౦౬

సీ. ...శ్వర బొమ్మలపెండ్లిండ్లు సేయుచు సఖులతోఁ బె వియ్యంబు లందు నాగ. ౧౦ ౯౫ ౧౬౭౭

సీ. బొమ్మల పెండ్లిండ్లు బువ్వంపుబంతులు ...కిల్లు హంస. ౫ ౧౫౫.

బొమ్మముడి = బొమముడి. (శ. ర)

బొమ్మమేడి. వి (బొమ్మ³ + మేడి) కాకిమేడి ?.

సీ. కాకో ...రంబు మీఱును గాకిమేడి యుం చన బొమ్మమేడి యనఁగ. అం భా ౨. ౪౨

బొమ్మరక్కసి = బొమ్మరాకాసి. వి (బొమ్మ³ + రక్కసి – సం. బ్రహ్మరక్షః ప్రా. బ్రహ్మరక్ఖ) బ్రహ్మరాక్షసుఁడు.

గీ. బొమ్మరక్కసి యొక్కటి భూతలమున, శరణతతి భ్రమింగ ...క్తవేష మని పేరు, ...

గావించుకొనువారిఁ దినుచునుండఁ, బోలఁ
గాకున్న నిట్టియుద్భుతము గలదె
చెన్న ౪ ౨౦౨

గీ. బొమ్మరక్కసి యనఁగను బొలుచు బ్రహ్మ,
రాక్షసుని పేరుగా అం భా ౧. ౬౪

బొమ్మరము. వి (సం భ్రమరః) ౧ తిరుగుట (చూ బొమ్మరవోవు, బొమ్మరిలు²) ౨ బొంగ రము

ఉ గిరిసుతతపఃప్రఖ్యాతికిఁ దరతరము చలించి
రజతధరణీధర మచ్చెరువుగ బిట్టునఁ
దిరిగెఁ, బురవాసులతోఁ గూడ నెండి
బొమ్మరముక్రియన్ కు సం ౬ ౧౧౫

చ కనకనగంబు బొమ్మరము గాఁ భుజగేం
ద్రుఁడు జాలెగా నమర్చిన గిరిపుత్రి గాంచి
విక్ర. ౧ ౨

ద్వి దివి నంతరమజాలఁ దిరుగుబొమ్మరపుఁ,
గతలీలఁ దరి దిర్వఁగాఁ గన్ను లదరి
అ మ క ౧ ౪ ౫ ౧౪ పం

ద్వి వనవిల్తు నుసుఁగొఁదనకు బొమ్మరముల,
కొనల నీలపుములుకులు దాఁచినట్లు
ద్వి. పరమ ౩ ౧౪ పా

సీ బొంగర మనఁగను బొమ్మర మ్మనఁగను
భ్రమరాభిధానమ్ము పరగుచుండ
అం భా ౨ ౩౦౭

౨ బొంగరములయాట

సీ చీకటిమొటికిళ్ల చిమ్మబిల్లలు సెట్లు బొట్టనఁ
గోలలు బొమ్మరములు, గీ అదిగాఁ శైశవ
క్రీడ లాడిరపుడు, రామకృష్ణులు గోపదార
కులఁ గూడి. వి పు ౭. ౨౦౨

చూ బొమ్మరవోవు, బొమ్మరిలు²

బొమ్మరవోవు. అ క్రి. (బొమ్మరము + పోవు) భ్రమించు, తలక్రిందగు

వ.. దిగ్గజంబులు బెదర స్ఫుజంగపతి బొమ్మర
వోయెఁ, ఒయోధు లన్నియుం, గలఁగె
భా రా బాల ౬౫౪.

ద్వి బొమ్మరవోయి వేల్పులమూఁక వేల్పుఁ,
గమ్మరిఁ బిలిచి యక్కజము చూచిరి.
ద్వి పరమ. ౧. ౨౭. పా.

బొమ్మరాకాసి=బొమ్మరక్కసి. వి. (బొమ్మ² + రాకాసి) బ్రహ్మరాక్షసుఁడు

ద్వి బొమ్మరాకాసులభోజనమ్ములకు, రమ్మని
ప్రార్థింప రాఁ డొక్కరుండు
ద్వి హరిశ్చ ఉ. ౫౧౬. పం.

బొమ్మరిలు(ల్లు¹). వి. (బొమ్మ² + ఇల్లు బ. బొమ్మరిండులు, బొమ్మరిండ్లు) ఆడుపిల్లలు బొమ్మలుంచి ఆడుకొను చిన్నయిల్లు

చ గురుసవిధప్రదేశమునఁ గోమలకల్పకపుష్ప
మూకచే ధరసుత బొమ్మరిల్ నిలిపి
వసు ౩. ౩౦.

సీ భాపి చిలుక మాటు బ్రహ్మండ మంతయు
నాటల బొమ్మరిల్లని తలంచు.
భాగ ౨ ౨౭౫.

ఉ పశిపశిన ఎంచు నంచుం, గలితసుధాఫేన
పేటికలు శ్రీలలనామణియాటలకై,
యొలమి వసుమతిఁ బొమ్మరిండు లనంగన్.
వాల్మీ ౧. ౬౨.

ఉ శ్రీవనజాక్షుకి జ్ఞనసింధువు తత్పురి బొమ్మ
రిండ్లు నా, నావసథంబు లాత్మసఖు లంబుజ
లోచన లాటపట్లు ధా,త్రీవరమార్గముల్
కాశీ. ౪. ౪

గీ అమ్మహాశక్తి రత్నపుబొమ్మరిండ్లఁ, జేర్చుఁ
బన్నారుదొంతుల విసరువాసనాండ
భాండంబు లీరీతి నుండ దొంతి, పేర్తు నని
లోకములకుఁ జూపెడువడువున.
వరాహ. ౬. ౭.

౨ బాలికాక్రీడావిశేషము.

సీ. బొమ్మలపెండ్లిండ్లు బువ్వపుబంతులు ఫణి
కిళ్లు నిట్టుక్కి బొమ్మరిండ్లు.
హంస. ౫. ౧౫౫.

బొమ్మరిలు(ల్లు²). అ క్రి. (√బొమ్మరము.) భ్రమించు, దొరలు.

ద్వి ఇల బొమ్మరిలఁబడి రొమ్ముచు నొడలి, సలుపున వడలుచు జడిగొని లొరుఁగు, కన్నీరు పోనలకాల్వలై పారలు.

ద్వి. తి పా. ౨ ౩౬ పా ౧౯ పం

బొమ్మతాయి. వి జా (√బొమ్మ౨) శిలా విశేషము, ఒకవిధమగు శిల

(వ్యవ.) ఈ బెల్లపుగడ్డ బొమ్మతాయివలె ఎంత కొట్టినను పగులకున్నది

బొమ్మలఁబెట్టు=బొమ్మపెట్టు. అ క్రి (బొమ్మ ఁ. ౨ + పెట్టు) అవమానముగూర్చు

సీ విని గౌతముండును మునులధార్త్యంబు నిశ్చయించి చాకుండఁ గొంచిన మఱవ కుండంగ బొమ్మలఁబెట్టెఁబధంగొఁ దపస్త్ర గఱవుకాలఁబునఁ గాచినన స్త్ర్న గా నిట్టు గోహత్యగానిఁ జేసి, రనుమ

వరాహ ౧౦ ౬౫

ఉ .అతాంతసాయకుఁడు నిక్కముగా సవ తించు వింటికిఁ, బొమ్మలఁబెట్టె నట్లు కను బొమ్మల చూడఁగ నొప్పె బాపురే

చిత్రగా ౨ ౮౭

బొమ్మపెట్టు = బొమ్మలఁబెట్టు. అ క్రి (√బొమ్మ౨) అవమానముగూర్చు, వంకపెట్టు

గీ. అత్రినందన నీగ గార్హస్థ్య మెన్న, గరు వునకు బొమ్మపెట్టె చేకొంటి కీర్తి

శశాం ౫ ౯౬

గీ. యీయుత్పలాక్షి, గురువులకు బొమ్మ పెట్టుట యరయనైతి కువల ౫ ౪౫.

చ. అణునిభమధ్య లాక్రియలు నాపరిభాగలు నొప్పఁ జెందు జక్కిణి కొరవంజి మేళ ములఁ గేళిక సల్పిరి దేవతానటీమణులకు బొమ్మపెట్టుక్రియ రామా ౨ ౧౩౧

మ. వారికార్యుండగు రామరాజవిభుకృష్ణాధీశు సత్కీర్తి యా,సురనాథేభము చెంపఁగొట్టి . .తా, మరిఁ బొమ్మంచను బొమ్మపెట్టు తాను. ౨౯౭ (ఇట ఔపమ్యాద్యోతకము)

బొమ్మాచారి=బొమ్మచారి. వి (√బొమ్మ౨) వటువు

సీ వటుఁ డొప్పు వడుగు బొమ్మాచారి తిరుపుదాల్ప ఆం. భా. ౨. ౧౭౬.

బొమ్మించువాఁడు. విణ హింసించువాఁడు.

సీ మేనిరువ్వలుపగ్గొమ్మించువాఁ డమరుల మించువాఁ డసుర బొమ్మించువాఁడు

ముకుంద ౨. ౨౦౫.

బొమ్మికము = బొమిడికె. వి శిరస్త్రాణము

చ మేరుశృంగమున్, దొరయుపసిండి బొమ్మి కముతో డిశిరంబు వసుంధరం బడన్

భా రా యు ౧౦౫౬.

ద్వి తళుకుఁగల్వలజోడు తమ్మిబొమ్మికము, చెఱకువింగిణియు గొజ్జెంగికేవడము

ద్వి పరమ ౫ ౪౧౭. భా

సీ తనతలమీఁద దొకింతయు లేనిచెఱకోడు కలి గి ప్రాబొమ్మికంబుఁ బూని

చిత్రభా ౨. ౧౦౭.

బొమ్మిడికము = బొమిడికె. వి కిరీటము

వ మురిసినశస్త్రంబులును, విరిసినబోళ్లును, గ్రుమ్మరిల్లిన బొమ్మిడికమ్ములును గుంపులు గొనుపడగలును పద్మ ౧౦. ౨౯.

బొమ్మిడికము=బొమిడికము. (శ.ర., చి ని)

బొరగ. వి గడ్డి పెల్లగించెడు గుద్దలి (శ. ర.)

బొరుగు(వు)లు. వి బ ౧ వేఁపుడుయవలు, ఒక విధమగు వేఁపుడుబియ్యము

సీ బోరు లనంగను బొరుగు లనంగను ధానా సమాఖ్యలై తనరుచుండుఁ, బొరుగులు మొద లుగాఁ బోచిల్లువఱకును బహువచనాలుగాఁ బరగుచుండు ఆం భా ౨ ౨౫౩

౨ వేఁపుడులు

క గువ్వకఱకుట్లు మెకముల, క్రొవ్వులబొరుగులును . నివ్వరికూడును నింటం, బువ్వంబునఁ గుడువ కిట్లు పొక్కుందగునే

వాల్మీ. ౨. ౧౨౬.

బొరుసు. వి. ౧ కంతి, గడువు

గీ బొరుసునొసటను జంద్రంపుబొట్టు వెట్టి
రా వి. ౩. ౪౧.

సీ. బొరుసువెూములబిఱ్ఱువోఁ ఒచ్చిపసపున
వేందించి నూనెచే మెఱుఁగువెట్టి
శైజ ౩ ౪౦.

౨ వేఁపుడుచట్టి (శ ర)

౩. కాఁచేలు వెుు॥ వీఁపుచిప్ప

(వ్యవ) కాఁచేటిబొరుసు

బొఱిక. వి బొఱియ, బిలము

తే క్రిన్ననఁ బొంచి పొంచి బొఱికన్ వెక
మండుట గాంచి యిఁకుఁ వా, మన్నది
కన్టైఁ గొమ్మనుచు చంద్రా. ౨ ౯౭

తే వెల్లపుఁబాగున న్దడిసి పెత్రితి నాళ్లొక
కొన్నినాళ్లు కొన్నాళ్లు పెకంబుసై బొఱిక
వంజాడ వేసితి చంద్రా ౨ ౪౮

(బొఱికవంజాడు = రంధ్రములందలి మాంసము, సారమైన మాంస మని భావము)

బొఱియ = బొత్తె. వి ౧ కలుఁగు, కిన్నము

సీ. చొటించుకయు లీక కోటరంబులలోని
యురవుపాములు వెటబొఱియఁ దూరఁగ
కుపల ౩ ౧౯

౹ బొఱియ వడ వేఁపు లొకకిటిఁ, గంచిక జచి
కూల్చె నపుడు శక ౧ ౯౭

ద్వి. కాకము ల్వెట్టకు గాకి ఘూకము లు,
చేకొన్నబొఱియలఁ జొట్టుచున్నాడు
అ మ క. ౧ ౪౫ పా ౫. ౬౧

౨ బిలము, రంధ్రము, పర్వతబిలము

గీ... తన కగ్గమైనవారి, నేఁచికుత్తుక బొఱియలో
నైచికొనుచు అచ్చ. రా. యు ౨౪౫

గీ నజుజారూ పూని కుస్తకబొఱియఁ జొచ్చి
అచ్చ రా యు ౪౧౭.

సీ బఱచి వాఁడొక్కగు. లిపెనుబొఱి యలోఁ
దూత్రిన వరఁడును దొన తూఱి
అచ్చ రా కిష్కి౦. ౨౭.

౩. గోయి, గర్తము.

సీ. భూదారములు చెలబొఱియలలో డాఁగు
వారిదంతము ల కేఁగు వారిణచయము.
భాగ ౮ ౨౯.

౪. ఎండిన కొబ్బెరికాయ పైపెచ్చు, కొబ్బెర
డొక్కు

చ గగనము ఏటిబుగ్గ కనగా జడికట్టినవాళ్లు
భార్య క,న్యాగ పొరకుంకె నారికెపు
న్నొఱియల్ దవిలించి అమ ౧ ౮౦

౫ పుట్ట,వల్మీకము (మా బొఱియ క పుప, వెు)

౬ బొఱియకానుపు, బొఱియచూలి

బొఱియకానుపు. వి (బొఱియ + కానుపు) వాల్మీకి

సీ. విను మబ్బొఱియకానుపునకుఁ గయ్యపుఁ
దిండిజడదారి యిట్లని నుడివె నట్టు, గాడుపు
చూలి లంకకు వేఁగి. అచ్చ రా యు ౨

బొఱియచూలి. వి (బొఱియ + చూలి) వాల్మీకి

క ఇటుల,య్యనిదూరెపుఁదిండిదాసరయ్య
లిపివస్, విని బొఱియచూలి మొదలోఁ,
దసిసినక యవలికతయుఁ దవి నడుగట
యున్ అచ్చ రా అరో ౧౧౭

బొజ్జి. వి బొజ్జ, కడుపు

గీ బొజ్జి నా బొజ్జ నాఁబొట్ట నా డొక్కు
నాఁగను పవఁ గుడి కొప్పులు చెల
అ భా ౨ ౧౨౪

సీ. వలపగ్గములు త్రెంచి కలఁచుదిఁ గఁగలు
గొజ్జలు (వయ్యొ ' ఁ డిపి వాడి
౯. ౨ ౬౯

సీ రాజాల వంచు బొజ్జిలు బిదిరినఁ గాద యని
వెునలో వరు కావలయు. వేణు. ౫౪

బొజ్జిజిట్ట. వి. ($\sqrt{}$ బొజ్జి) ఒకజాతిపక్షి. (శ. ర)

బొత్తె = బొఱియ. వి. కన్నము.

గీ ... లాఁగ, బొఱియ బొత్తె కలుఁగు బొక్కు,
బొంద యనఁగఁ, బొలుచు గర్తంబు
అం. భా. ౧. ౧౪౫

బొల్లఁడు. వి ౧. వాహనవిశేషము. (బొల్లిగుఱ్ఱము అని శ. ర)

సీ. కమనీయభుజచతుష్కంబు దాల్పనివారుఁ బలుఁగుబొల్లని నెక్కి పోనివారు.

వాల్మీ. ౧. ౪౮.

ఉ. నల్లని మేను నిల్వుతిరునామము పచ్చనిపట్టు శాళిపైఁ, దెల్లనికమ్మియుం గలుగుదేవుఁడు కుంకుమవన్నె పుల్గురా,బొల్లని నెక్కి .

శైల. ౧. ౬౭.

క. ఒనరించినసీలని నడ,గని బొల్లనిఁ గత్తలాని గైరని సారం,గని జారని జన్నని నిమ్మని మొదలుగఁ దెచ్చి నిలిపె వాహకుఁడెదురన్.

ద్వా. 3. ౧౪౧

బొల్గావణి. వి. నాట్యబంధవిశేషము.

ద్వి. మలపంబు ముఖవాద్య మిల బల్లణంబు, బొల్గావణియు మలపుసు విమర్శణము

పండితా. పర్వ. 383 పా.

బొల్లి. విశే. (క. బొల్లి) తెల్లనిది.

సీ. పరికింప మీరాక పక్షపాతధురీణ మర యంగ నెఱబొల్లు లకటమీరు.

చంద్రా. ౪. ౬౧.

వ...మృగాంకమండలంబు నగము కబళించిన రాహుగ్రహాభూమికలచందంబున నందంద తిరుగు బొల్లిమోర భల్లూకంబులును . .

పారి. ౨. ౮౪.

క. ఈపురిమున్న కిరాతుని యూపందికి నద్భు వించునర్ఘకములలో,రూపింప బొల్లికొసరై, తొమిపారినపిల్లఁ జూచి రొమ్ముఁ గుమ నన్నన్.

భోజ. రా. ౪. ౧౪౦.

సీ. భద్రశాలీధ్రపదతలాహతి బొల్లిపరపోరె నెప మారఁద్రాకు దయ్య.

వి. విలం. 3. ౧౮౪.

జ: బొల్లికోడి, బొల్లిగ్రద్ద, బొల్లినెమ్మొగము పిట్ట, బొల్లిపులుఁగు, బొల్లిపూస, బొల్లిమొకము మెకము, బొల్లిమోరమెకము.

బొల్లికోడి. (√బొల్లి) ఒకజాతి నీటిపిట్ట, నీటికోడి.

సీ. మునుఁగుకోడియు దాబ ముక్కుకోడియు బోద పొన్నంగి కల్లెడు బొల్లికోడి.

హంస. 3. ౧౨.

సీ. బొల్లికోడి నీరు,కోడి యనఁగ బలకుక్కుటంబు సాం. ని. తిర్య. ౮౩.

బొల్లిగ్రద్ద. వి. (బొల్లి + గ్రద్ద) గరుడపక్షి.

(వా.) బొల్లిగ్రద్ద కుడినుండి యెడమకు పోవుట మంచిశకునము.

బొల్లినెమ్మొగముపిట్ట. వి. (బొల్లి + నెమ్మొగము + పిట్ట) గరుత్మంతుఁడు

క. గరుటాలమంతుఁ డనఁగను, గరుడి యనన్ బొల్లినెమ్మొగముపిట్ట యనన్, గరుటా మంతుం డనఁగను, గరుఁడునిపే ళ్లొప్పు..

ఆం. భా. ౧. ౫౩.

బొల్లిపులుఁగు. వి (బొల్లి+పులుఁగు) గరుత్మంతుఁడు, గరుడపక్షి.

గీ. పోసరించిన యొక బొల్లిపులుఁగు నెక్కి . .

సుద. ౫. ౬౦.

బొల్లిపూస. వి. (√బొల్లి) ఇంద్రవల్లి, పెద్ద పాఁపర. స్త్రీ. (శ. ర.)

బొల్లిమొకముమెకము. వి. (√బొల్లి) ఎలుఁగు బంటి, భల్లూకము.

వ ..అటునిటు ద్రిమ్మరుబల్లిదంపు బొల్లిమొకము మెకంబులును .. ప్రబంధ. ౧౮౬.

బొల్లిమోరమెకము. వి. (బొల్లి + మోర + మెకము) ఎలుఁగు, భల్లూకము. (శ. ర.)

బొల్లు. అ. క్రి. అసత్యమాడు.

క. మల్లాయు లంజెయు గద్దయు, కొల్లాయు ననుపగిదిపలుకు లొప్పు వటంచున్, బొల్లెను మారయకేతన, తెల్లంబుగ నవియుఁ గలవు త్రిపురారాతి.

సర్వలక్షణసారసంగ్రహము. ౧. ౯.

వి. అసత్యము. (శ. ర., ప్రా.)

బొల్లాశి. వి. పశురోగవిశేషము.

ద్వి. కప్పుచాగురు గాలి గజ్జె పల్ తెక్క, పుట్టి
పంపర యాడుచొట్టు బొల్లాట.
వత. ౧. ౩౦. పొ. ౨౧. పం.

బొభుకుబొభుకు. వి క్రక్కుట లోనగువానియం దగుధ్వని కనుకరణము.

గీ. వచ్చి శ్రీరాముడడుగుల ప్రాలె నద్ధి, తేలఁ
గన వట్టి నిజపతుల్ వ్రాల వంప, వదని
పుర పూవ పీఠ్రవ నమ్ము తెక్కి, బొబుకు
బొబుకుఁ గ్రొన్నెత్తు రొలుక నపుడు.
రామా. ౩. ౧౧౫.

బొసబొస. వి. వెడలుటయందగు ధ్వని కనుకరణము.

వ... కడుపులనుండి బొసబొస వెడలు ప్రేవుల
ప్రోవు లదిమి ... ఉ. రా. ౪. ౨౯౧.

బొసిక. వి. వెంకాయ మొ॥వాని పైతోలు.(శ.ర.)

బొసుక. విశే. బలిసినవాఁడు.

సీ. పనికెనిపని బక్క బలిసిన బొసుకు చిక్కిన
వాఁడు దగు వెల తెలిమిడింట.
హై. భా. ౮. ౯౮.

బో

బోకి. వి. (క. బోకి.) ౧. చెడినపాత్రము, పగిలిన పాత్రము.

(వ్యవ.) వానికంతు నాలుగు ప్రాఁతబోఁకులు వచ్చినవి.

౨. బలగడుగుడోకు. (శ ర.) ౩. ఒకవిధమైన తలపుర్రె, కపోటిభేదము.

గీ. తవరుచు గరోటి కప్పెర పుర్రె పుచ్చ
యునఁగను దగు బోకి బొచ్చు బోఁకి,
వెంచు వెంచిక వెంచి వెంకంచనంగఁ,
దద్విశేషాఖ్యలు. అం భా ౨. ౧౩౩.

బోఁకె. వి. ఎముక, అస్థి. (శ. ర)

బోఁటి[1] = బోఁటుకత్తియ. వి. ౧. ఆఁడుది, స్త్రీ, భార్య. (బ. బోఁటులు, బోంట్లు – ఇది సానుస్వారమని చె. వి. నిరనుస్వారమని, శ. ర. ఘ ప్రభృతి[illegible] ప్రయోగములు సానుస్వారమనుటకు నిర్ధారకములు, నిరనుస్వారమనుటకును గొన్ని నిర్ధారకప్రయోగములు గానవచ్చుచున్నవి. అయినను 'బోంట్లు' అను బహువచనరూపమునుబట్టి సానుస్వారమనుట యుక్తమని తోఁచెడిని. ఇంకను విచార్యము.)

ద్వి కేఁటి యిచ్చుటఁ దమ్మికేశ గ్రోల్కరణి,
బోఁటికి పెమ్మాని చెప్పెడు గ్రోలువాఁడ.
రం రా. కిష్కిం. ౧౯౭. పొ. ౧౬. పం.

క. కేఁటి యొకటి యొయప్రియుకును, మాటికి
మాటికిని నాగమదజలగంధం, బేఁటి కని
తన్నుఁ బొందెడి, బోఁటికి నందిచ్చు నిందు
బోఁటుఁదనమునన్. భాగ. ౮. ౩౧.

ఆ కేఁటిదాఁటు మీఁటు బోఁటిమురులు.
నీలా. ౨. ౧౭.

ఉ. చెక్కుల ఘర్మబిందువులు చిందఁగ నిం
దొనరించు బోంట్ల కుల్యాక్ర పురాణి
కేశ . ధర్మ. ౨. ౨౫.

గీ. బోఁటిమది కింపు గాదయ్యె నాటపాట.
హైమ. ౨. ౧౧౩.

గీ. బోఁటి నిట్టూర్పు గాడ్పుతో సాటి గాదటం
చునో ... కవిజ. ౨. ౧౫.

గీ. నాఁటిసాహసమున నిట్టి బోఁటి గలిగె.
ద్వా ౨. ౧౪౪.

౨. చెలికత్తె.

సీ బోఁటికిఁ దోఁచినఁ బాలియుఁ జేయుచును
వెగడునఁ జెయ్యాల వీడుపడఁగ
భార. విరా. ౨. ౬౦

చ... కోమలులాడెడు సత్యబోంట్ల, వన్నెల వెన
కొల్పుచుం గెలన నవ్వెరి ధర్మజభీమఫల్గు
నుల్. పారి ౫. ౭౧

౩. దూతి, బోఁటుకత్తియ.

ఉ. ఇంతవిచార మేల తరళేక్షణ యొంకట
వానిమైన నీ, కాంతునిఁ జేయుజాన రతి
కాంతుని పోతము లాన నీకు నా, యంతటి
బోఁటి గల్గఁ దగదా వగఁ జెందఁగ ...
విప్ర. ౪. ౧౪౪.

ఇ: బోఁటుకత్తియ, బోఁటికొమ్మ.

బోటి². విశే. ౧. సదృశార్థకము, వంటిది, వంటి వాఁడు లోఁ॥ (ఇది షష్ఠీద్వితీయాలలోని శబ్దానితోఁ గూడియుండును. ఉదా: నను బోఁటి, నాబోఁటి లోఁ॥)

మ. ..నా, బోఁటి ధీరుని నీవుఁ దోడవఁబోలునే దశకంధరా. భా. రా. అర. ౨ ౮

ఉ.. కల్పనాదయులం, బోవరు గాద రేల నినుబోఁటికిఁ గ్రూరత నాదుసన్నిధిన్.
భార. అను ౧. ౧౨.

ఉ. బోఁటుఁదనాలు చన్నె మిముబోంట్లకుఁ దక్కినవారికిం బలెన్. కళా. ౪. ౨౨౧.

బోఁటికత్తియ(త్తె)=బోఁటి. (బోఁటి+కత్తియ-స్వార్థమున) దూఁతి.

సీ తెలియాకుముడుపు చేతికిఁ దాఛ్చి యిడు బోఁటికత్తియ నదలించి కసరదేమి.
రసిక. ౫. ౧౬౪.

ఉ. చెంగటిబోఁటికత్తియలు సిగ్గులు రేచఁగ.
వి పు. ౧. ౪౩

క .. చనుదెంచెద బోఁటికత్తెచందముతోడన్.
దశకు. ౩. ౪౩.

సీ బోఁటి నా బోఁటికత్తియ యనఁ బోలు దూతి అం. భా. ౨. ౧౦౪.

బోఁటికొమ్మ. వి. (బోఁటి+కొమ్మ) చెలికత్తె

సీ. ఉర్వీశుకడ కేఁగ నొకబోఁటికొమ్మంచుఁ గొమ్మంచు నతఁడును గుఱుతొసంగి.
వసు. ౪. ౧౨౪.

బోకడి. సం వి. స్త్రీ వృద్ధదారువు, సముద్రపాలతీఁగ

బోక్కాణము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గుఱ్ఱములకు ఉలవలుపెట్టెడు బొక్కెన. ౨. సిగ్గిత్తిలోపెడు బొక్కెన.

బోగపాట. వి. (బోగము+పాట) వేశ్యానృత్యము, బోగముదాని యాట. (శ. ర.)

బోగము. వి. (సం. భోగః.) ౧. సుఖము.

క. బోగాలవారియిండ్లను, బోగాలకు మించి యుదుచి బోఁగామించుచున్. హంస. ౫. ౧౧౬.

౨. అంతిపెట్టులో. (శ. ర.) ౩. సౌ, క్రయము.

మ.. . మంచిముత్యాలపేరులు గెల్ బోగముగేఁ జెముల్ పసిఁడిశేరుల్ పల్లకుల్ తోను గా, నలుపా చేసి యయాతికిం దలఁపులో నుపాంగుచున్ గూర్మితోన్.
యయా. ౪. ౪౫.

౪. వేశ్యాజాతి.

వ. . . బెజవాడమల్లేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవరగుడి బోగముపినకూ నుతలాధ ష్టునికాంతులు.
ద. శా. ౪. ౪౩౨.

వ. బెజవాడమల్లేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవర నగరు గొలిచి బోగంబుత్తికనిపెరారి కొడుకు.
ద. శా, ౪. ౪౪౬.

జ: బోగపాట, బోగముది.

బోగముది. వి.(బోగము + అది) వెలయాలు, వేశ్య.

సీ...అంతె, అంజయు అంజ కల్లాటకత్తె పడుపుడి వెలయాలు లోపగముది యన వేశ్య.
అం. భా. ౨. ౧౧౦.

బోగి¹. వి. సంక్రాంతిపండుగకు ముందుదినము.

వ్యవ: బోగినాఁడు పొగడులువేయుట యొకట యాచారము.

బోగి². విశే (సం. భోగి. శ. బోగి) భోగముగలవాఁడు, భోగముగలది.

క ఇది పుట్టుబోగి దీనికి, గాదపేమియు లేక యుండఁ గూర్పుక రమ్మా ...
యయా. ౪. ౧౩౪. (పుట్టుబోగి = పుట్టినది మొదలుకొని భోగము గలది.)

బోగరి. విశే. (బోగు + అరి²) పూనికగలవాఁడు, అభినివేశము గలవాఁడు.

వ్యా. మనమునబ్బినయట్టి మంచికోరికను, నను కొందఁ బెట్టెడు కష్టాలు మనలేము, బోగరి యై ప్రమాదఁ బొదలకయుండే, గాలుగఁ బెలఁగుగిల్లుఁ బోలిన.
నవనాథ. ౧. ౩౦. పా. ౧౧, ౪౦.

బోగు. వి. పూనిక, అభినివేశము.

గీ. కలఁగి కన్నవారు కన్నదిక్కులఁ బాఱి, బోయి కోల్లయకులు బోగు మిగులఁ గినుక యడరి నన్నఁ గిల్లినరొలలఁగుత్తో, నమ్మ్రీంద్రుఁ డిట్టులనిరొ మతిఁయు. ఉ. హరి. ౪. ౬౬. (బీకోశ. పా.)

క. కడు విడుములఁ బడి వారిప్పుడు మునుపటి కొలవు వదలి బోగు మిగులఁగన్ ...
నీలా. ౧.౬౫.(శ.ర.పా. బోఁడుమిగులఁగన్ ముద్రి. పా.)

జ: బోగరి, బోగుబడి.

బోగుబడి. విణ. (√బోగు) తేరతిండి కాఁడు, అనాయాసముగా లభించిన కూఁడుతిని బ్రతుకు వాఁడు. (దూఁబరదిండి అని శ. ర.)
ఉ...యోగము, గా దట చేయ మాంసడిథిక క్షితిపాలకుమారక అంచు నా,బిదల కేల బోగుబడి పెద్దతికంబునఁ బెట్టిరముక్. ఉ. హరి. ౪. ౧౬౦.

బోజా = బోఁడు. వి. పొకుమార్యము, గోము.
ద్వి. కాఁపుగేస్తులబోజా గడితలకేజా, ధూప వాసనమేలు తోడవులచీలు.
ద్వి. తి. పా. ౧. ౩. బా. ౮. పం.

బోటు¹. విణ. (సం. ప్రౌఢః.) ౧. ప్రౌఢుఁడు, ఘనుఁడు, గొప్పవాఁడు.
గీ. పాదపం ప్రేతోనిమిందటఁ బాదవు నూపఁ, బాదువులందల్లఁ బాదుశైన బోటువేల్పు. ఉ. హరి. ౨. ౧౭౧.
౨. ధూర్తుఁడు. (చూ. బోటుఁదనము)
జ బోటుఁదనము, బోటువాఁడు.

బోటు². వి. ౧. కొండ కొనదలగు వానియుం దుబ్బుగా నుండుబోటు. (శ. ర.) ౨. ఏదేని వస్తువు క్రిందఁ బడకుండఁ బెట్టిన ఆధారము.
వ్యవ! ఆ కూజాకును బోటుపెట్టినారు.
జ: బోటెత్తు.

బోటుఁదనము. వి. (√బోటు¹) ధూర్తత్వము.
ఉ....బోటుఁదనాలు చన్నె మిముబోంట్లకుఁ దక్కినవారికిం బలెన్. కళా. ౭. ౨౨౧.

బోటువాఁడు. వి. (√బోటు) ఘనుఁడు, గొప్ప వాఁడు.
గీ...బోకోగిరభ్రుజదారిమున్న, పాట పాటాన విని పొక్కు బోటువాఁడ. ప్రబంధ. ౨౧౭.

బోటెత్తు. అ. క్రి. (బోటు² + ఎత్తు) ఉబ్బుగా నుండు.
సీ. గూనివీపులమీఁద గోడిర్లు బోటెత్తి తతి వర్ధించె కోలతండములును. కాశీ. ౩. ౧౩౮.

బోడ¹ = బోఁడి. వి. (క. బోడ.) సన్న్యాసి.
చ. తిరిపెమహాడు దెచ్చి నలందిక్కుల బోడలు తిండి పెట్టఁగా, తెరిగినపొట్టతోడ నాక పీఁటకుయుం దొరబోల నెవ్వరికి నరకు గానందు. ఉ. హరి. ౪. ౪౬.
ద్వి. ఎట్టకోమారకు యింతకాలంబు, కట్టఁడి మాలలఁ గలిసి తిరుగ్యారు, చిక్కితి గాక మాచేత నీవింక, కొక్కుడఁబోయిద విట్లు బోడలకుఁ, బోడిగా నంబలిఁ బోసినఫలము. పండితా. దీక్షా. ౪౧. పా.
చ...బితరా,గుల మని విఙ్ఞిఁగదరు కొండలు బోడలు నానగండకై. పాండు. ౫.౧౮౨.
౨. క్రూరుడు.
మ. అలరుంగై దువుదారనీట జనితంత్రై పల్లవ స్వాంతఘం,బులుచే రక్కని కొమ్మ యమార్పువలిగాడ్పుం బ్రోది సన్యాసి బోడ లపై కొక్కి తపంపుటింధనముఁ గొంటక మ్రత్రృతా పాగ్ని దా, కలభ్రవాతముఱాడ్పు మాడ్కి మునిపాళ్ళశ్రేణి మాయించెడే. చంద్రా. ౩. ౬౧.
విణ. బోడిది, జుట్టు కొమ్ములు మొదలగు విశేషములులేనిది.
గీ. కానిచీరమునుఁగు కచ్చడంబును గాచి, బోడతలయు నిమునకొట్టుఁ గాచి. ఉ. హరి. ౪. ౪౨.
గీ. జడలు కొండమీఁద బ్రేలెడుజల్లితోఁగ, తేడ వహించుకొంటివి బోడగోడ యనుచు ... హై. భా. ౩. ౨౪.

వ. చిత్రపటవిన్యస్తచలద్దళకదళీకాండస్తంభంబు లై కిసలయసంఘటితప్రగ్రహాగ్రంథిబంధురంబు లగుటంజేసి వలదిక్పాలుం బోలెదు జలరేఖల నంకితంబు లగు నంబరంబుడంబు విడంబించు బోడచప్పరంబులును గలిగి ..
విప్ర. ౨. ౧౪.

ఉ. . బోడబావికమందండలొప్పె రెం గొల్లంతిన్.
అము. ౫. ౨౦.

జ : బోడతనము,

బోడ². వి ఇకారపుగుబురు.

క. తలకట్లు బోడలుం గొమ్ములు గలవర్ణముల తోడి ముఖ్యపదములకా, గలకబ్బము హ్రస్వస్వరకలితం బగుఁగృతుల వరయఁ గవియనుమకులకా. కావ్యా. ౬. ౫౬.

బోడఁడు. విశే. ముండితుఁడు, బోడివాఁడు.

క.. .ఓ,చేడియ యిస్త్రాలించఁగను,బోడఁడు బంగారుపెట్టెబో పరికింపన్. హైజ.౪.౭౪.

గీ. బోడ యన బోడి యనఁగను బోడఁడనఁగ, బోడు నా బోడివాఁడు నా ముండుఁ డొప్పు.

బోడతనము. వి. (√బోడ) ముండితత్వము, పూర్తిగా తలగొఱిగించుకొనుట.

గీ. పండ్లతెలుపును వింద్రియప్రకృతిగలుపు, దలల బోడతనంబుఁ గాపుల దెదంగు, గలుగు ధర్మంబు శూద్రులతలన నిలుచు, శాక్త బౌద్ధాదిదుర్మతశ్లాఘ లెసఁగు
హరి. ఉ. ౯. ౩౮.

బోడతరము. వి. వృక్షవిశేషము, ముండిని. ౖ.
(శ. ర.)

బోడసరము = బొడ్డసరము. వి. సైరుళలో తెలుపు ఒకజాతి చిన్నచెట్టు. (శ. ర.)

బోడి = బోడ¹. (క. బోడి) వి. ౧. సన్న్యాసి.

గీ. ఏ నతుఁడు బోధగించుకొం చిల్లు వెడలి,వా ఘ్మనివ నట్లు దాసరిబోడి పోయి, లోఁటలో సున్న కాఁచేయు ... హైజ. ౪. ౩౨.

౨. ముండ, విధవ. (నింద్యార్థకము.)

సీ. ఏబోడి గావింకశే యుండవిరిపోటు తల్లి నీ మఱువి త్రుఁడితోడ. ప్రబోధ. ౩. ౩.

విశే. జుట్టు, కొమ్ములు, మొదలగు విశేషములు లేనిది.

ఉదా : బోడితల, బోడిడ్డు, బోడిముద్ద. మొ॥

సీ. భక్తిగానక వృథా బోడులై సన్న్యాసు లకట దాన్బిదరు వేదాంతములు.
ప్రబోధ. ౨. ౪.

జ : బోడించు, బోడింపు.

బోడించు. స. క్రి. (√బోడి) బోడిచేయు.
(శ. ర., చి. వి.)

బోడింపు. వి. (√బోడి) బోడిచేయుట, ముండనము.

సీ. ముండనసంజ్ఞ యొలరుచు నుండును, గోఁగుట బోడింపు గాఁబడుట యన
అం. భా. ౨. ౧౪౪.

బోడిక. వి. ౧. విత్తుఁడు, చెలికాఁడు.

గీ. బోడికలఁ గూడి కైతవక్రీడఁ దగిలి ధరణి ధవనందనుండు ... సుధ. ౨. ౧౨౬.

ద్వి. బొంగరా లాడుచు బోడికల్ గాను, సంగతిఁ గాయక చరియింపుచున్న.
ద్వి.శ.సా.౧.౩.పా.౪౮.పం.(ప్రా.పా.)

౨. బాలకుఁడు.

ద్వి. చని పౌరులను వేసరక చెందవిన, వివి రాచబోడికల్ వేగంబ కదలి.
ద్వి. శ. సా. ౧. ౧౦. పా. ౧౯. పం.

ద్వి. కాలిలాగులును బంగరుమొలత్రాళ్లు, రావి రేకలు గల రాచబోడికలు.
ద్వి. శ. సా. ౧. ౧౧. పా. ౨. పం.

౩. సేవకుఁడు. (చి. వి.)

వ. మొదటుమరాయు దూతయును చిన్నపురోగత త్రోవ చెంబుల,త్తుక బగిపోఁగ పొగి యుంరఁ బోడకంటుకు కూరక త్త మన్యుగొరియ వ్యుత్పంబుపొరలోదవిసంచెక యున్న మాఱి,ద్భుతముగఁ బూని బోడిగలు పొంచు నద్భులందుట్టి యుండ్యగన్.
పద్మ. పాం. ౪. ౪౫.

చ. ...బోడికల్ సఖుల్, హితులును బంధువర్గ
ములు నిగ్రహముతో దుంతేఁ బట్టి కొల్వ ..
భల్లా. ౩. ఆ. (క. ర.)

ద్వి. ఎనుము దన్ను పటంబు వెంచి గుల్లంబు,
పెనుకకుఁ బోయినవిధ మరుల్యా వాట, అని
రొుగ్గ లాడఁగ వతనిబోడికలు, వినివిని
వేసారి వేగంబె లేచి. (బ్రౌ. పా.)
(ప్రభులిం ౩ ౭౩. పొ. ౧౦. పం. (అతని
సేవకులు ముద్రి. పా.)

బోడు¹. వి. కొంచె మెత్తైనప్రదేశము, దిబ్బ. (చి.వి.)

బోడు² = బోడ¹. విశే. బోడిదైనది, ముండితము, ముండితుఁడు

గీ. బోడ యన బోడి యనఁగను బోడఁడనఁగ,
బోడు నా బోడివాఁడన ముండుఁ దొప్పు..
ఆం. భా. ౨. ౧౧౯.

బోణి. వి. (క. బోణి. హిం. బోహినీ.) మొట్టమొదట సరుకు అమ్మగా వచ్చినసొమ్ము.
వ్యవ: మాచేతిబోణి మంచిది.

బోద¹. వి. (సం. పోతః.) ౧. పక్షి, మొదలగువాని పిల్ల.
తరువోజ. ఎలరార మొలకల సొగయు నంకించు
నెలమిజక్కవబోద లివి నాఁగఁ జాలు.
కు. సం ౫. ౫౭౭.

సీ. సెజ్జపై మెలఁగుచు నెమ్మిబోదను లేఁచి
వడిఁ గేకవేయించె వనిత యొకతె.
చంద్రా. ౩. ౯౭

సీ. బోజ యండ చనఁగను బోద నాఁగ నిను
భువంగను బిల్ల నా పిసుఁ గనంగఁ గూన
యనఁ గందు నాఁగను గొదము యనఁగఁ
బిర్యగర్భకములు గాను బరియవలయు.
ఆం. భా. ౨౯౯. (బోదయంచనఁగను
బోతునాఁగ. అని ప్రాఁత ప్రాఁత ప్రతి.
(బ్రౌ. పా.)

సీ. వడిగ అడ్డుగఁ బట్టి పాఁపవేడియపిండు,
తెలికబోదల కొండఁ దొలఁగఁజేయ ...
అచ్చ. రా. బాల. ౧. ౨౨.

సీ. నానాటి కతివ్యంగ నఖరంభులఁగళలతొం,
భువఁ జన్నిబ్రౌన్నఅబోద అనఁగ ...
రాఘవ. ౨. ౩. (బ్రౌన్నఅబోదలు = బాల
చంద్రరేఖలు.)

౨. పక్షివిశేషము.

సీ. మునుఁగుకోడియు డాబ ముక్కుకోడియు
బోద పొన్నంగి కల్లడు బొల్లికోడి ..
హంస. ౩. ౧౨.

బోద². విశే. ఉబ్బినది, స్థూలము. (చూ. బోద
కాలు. మొ॥ బ్రౌ.)

జ॰ బోద కాలు.

బోదఁడు. వి. పిల్లఁడు, చిన్నవాఁడు.

ఉ. వచ్చి తదీయమందిరము వర్తన లెల్ల నెఱింగి
యుక్కట—టా, సచ్చరితంబుగల్గు సతిచాక్కువ
ముద్దతికంబుఁ జూపుచున్, ప్రచ్చిలిరాత్రు
లీజాంభి మూఁడంజగంబులు భ్రమంగుచుండె
జల్యాచ్చకయున్న నా కొడుకు బోదఁ
డెఱుంగు నె డీనిచెద్దముల్.
శేయూర. ౩. ౨౨౩.

బోదకాలు. (బోద + కాలు) శ్లీపదము, ఏనుఁగు
కాలు.
వ్యవ॰ బోదకాలికిఁ జికిత్స లేదు. (దీనినే బూరకా
లనియు నందురు.)

బోదన. వి. (సం. బోధన.) తెలివి

ఉ.. బాలికా,కోదనమున్ వినంబడిన కోయు
చుఁ దాపురపాకుపాత్రికం, బోదన లేకయ
ట్లూరలుపూపమిటారిని జూచి యార్తుఁడై.
కృ. శకుం. ౨. ౧౪౪.

బోదించు. స. క్రి బోధచేయు, బోధించు.

ద్వి. దాదులు వదలుచు దగ్గఱఁ జేరి, బోధింప
వంతట బ్రొద్దు జామూరు.
ద్వి. క. పా. ౨. ౩౩. పొ. ౪. పం.

బోదియ(డె). వి. (క. బోదుగె.) ౧. స్తంభము
మీఁది యాభరణవిశేషము.

సీ. పిల్లిక్రక్కంపు బిగిరాడుబిళ్లలు, భుజంగ
 శాపచ్చేలాప్పదియలును ...
 అచ్చ. రా. అర. ౪.

ఉ. ...ధూర్తుఁ జూచి మిద్దెలో, బోదియమీఁద
 నున్న తుం బొందుగ కేకొనిరమ్మటంచు. .
 హంస. ౨ ౨౦౫.

ద్వి. కృప్తజాలగతిఁ జక్కఁ డితంబుములు, పెంచ్చు
 గా నిల్పి యామీఁదనీలంపు,బోదెలు గుర
 వింద ములదూలములను, పొదుగా నిడి
 రం. రా. బాల. 83. పా. 8. పం

మ. కరువుందంతపుబొమ్మచెక్కడపుబల్లెంబంపు
 మేలోప్పెదెలం, దళమా.. దశా. ౪. ౪౬

౨. ప్రకాండము, చెట్టుమొదటనుండి కొమ్మల
 వఱకుఁ గలభాగము

ఉ. పూచినదొక్క-పోకనునుబోదియఁ జేరి
 మనుచ. ౨ ౨౯.

ద్వి. పొరి నకోటంబులఁ బోకబోదియలు, పుర
 గలఁ బొన్నలఁ జూతపోతములు.
 రం. రా. ఉ. ౧౧౬. పా. ౭. పం.

3. తోఁటలు మొదలగువానిలో నీరుప్రవహింపఁ
 జేయుటకై యేర్పఱచిన చిన్న కాలువ.

వ్యవ. ఈ బోదెలో నీరు సరిగా పాఱుచున్నది
(మిరపచేను మొ॥ వానియం దీవలావల కాలువ
లేర్పఱచిన కట్ట. శ. ర.)

౪. తిర్యగర్భకము, పక్షి మొ॥ వానిపిల్ల.
 (చూ బోద1.)

౫. శిశువు, పిల్ల (గ్రా.)

౬. బోదకొయ్య.

బోదు1 = బోజే. వి. గోము, గారాబము.

క. ఏదియు నెఱుఁగదు ప్రోదిగా, బోదునఁ
 బెరిగినది కేడ కొన్నటిదినములా, పైఁదలి
 కెరము గలిగినఁ, గాదని తెలుపుదుపు గాని
 కడు నలుగకుమీ. యయా. ౪. ౧౪౬.

చ. కెఱదోఁటెడరుల దాలుచలువల బోదున కేదిన
 బకేదినపద్మికల ... ప్రబంధ. ౧౪౬.

బోదుకు. వి. [illegible], పూగ, మొ॥ వింటినపిట్టల
 బోదుము జాగెడి ఉద్యుగంత (శ. ర.)

బోదకొయ్య. వి. (బోద + కొయ్య) కదవ
 క్రిందికమ్మి (శ ర.)

బోధకరుఁడు. స.వి.అ.పుం. మేలుకొలుపువాఁడు,
 వైతాళికుఁడు. విణ. బోధచేయువాఁడు.

బోధకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉపాధ్యాయుఁడు.
 విణ బోధించువాఁడు.

బోధచేయు. మి. స. క్రి. బోధించు (శ. ర.)

బోధనము. సం వి. అ న. ౧. జ్ఞానము.

క. వ్యాకరణధర్మశాస్త్రవి,వేకములఁ బురాణ
 జాత వేదిత్వము బ్రహ్మైకత్వబోధనము
 నధి,పాకలిగినవారు పంక్తిపావనులుగదుర్.
 భార. అను. 3. ౧౭౦.

౨. బోధించుట, కఱపుట.

బోధనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బోధింపఁ
 దగినది.

బోధపడు. మి అ. క్రి. అకళింతమగుచ్చు (శ.ర.)

బోధము. సం. వి. అ. పుం. తెలివి, జ్ఞానము.

అ. నిర్మలజ్ఞానంబు, ముట్టు నడిగ బోధమూతిఁ
 బోయ . భాగ. ౬. ౧3౫.

గీ. బోధ మల్పంబు గర్వ మత్యున్నతంబు ...
 పండితమ్మన్యులైనవైతండికులకు.
 భీమ ౧ ౧3.

బోధానుఁడు. సం. వి అ పుం. గీర్పతి, బృహస్పతి.
 విణ. (అ. ఆ. అ) విజ్ఞుఁడు

బోధాయనుఁడు. సం. వి. అ పుం ఒకానొక
 కల్పసూత్రకారుఁడు, ఒకఋషి

బోధి. సం. వి. ఇ పుం. ౧. సమాధివిశేషము.
 ౨. రావి. కి.

బోధించు. సం. స. క్రి. (సం. బుధ) ౧. తెలుపు;
 ఉపదేశించు.

క. అని యమ్మునిపలుకులఁ, దను బోధిం
 చినఁ గృతార్థతం బొంది ...
 భార. శాం. ౪. 3౪.

ఆ. సాంఖ్యయోగపరమసారభూతం [illegible], మున్ను
 వింటి యొప్పుగ మనసుఁ గోరక, కరుణాయత్తుఁ

జ్ఞానగాండీవి బోధింప కృష్ణుఁడు చెప్పినట్టు గీత యందు. భార. శాం. ఆ. ౪౯౪.

సీ. శిష్యులైనవారి శిక్షింపుచు బోధించి దండింతు .. హరి. పూ. 3. ౧౨౪. (ద్వికర్మకము.)

౨. నిద్రనుండి లేపు, మేల్కొలుపు.

సీ. బోధింపఁబడిన భూసురప్రవరుండు పదరుచో బోధింపఁబడి యున్న, దగుచు నా కిట్లు నిద్రాభంగ మొనరింప నని యల్గుచో భార. ఆది ౨. ౧౫౮.

క. ఏను మేల్కొనువంతకు, భూసాయకవర్య నన్ను బోధింపకుఁడీ. భార.అను. ౨.౩౦౧.

3. అగ్ని విరాజిల్లఁజేయు.

మ. జలజాప్తోగ్రమయూఖపుంజకముల స్వస్త్రా శ్వకాంతోపలమ్ముల సోకించి తదుద్గతాగ్ని లవముం బోధించి హాత్వ్యానసానిలవేగం బునఁ గాలుకొల్పి పతగానీకంబు పాకం బుగా, వలిరించె సమయాఖ్యాపాచకుఁడు భూతావళిసంప్రాప్తికిన్. శుక. 3.౪౪౯.

౫ బోధపఱచు.

క. జనకుండు తన్ను ప్రేమం,బున నెఱుకవిధ ముల మతియు బోధించిన నా,జనకునిఁ గనుఁగొని . . మార్కం. ౨. ౨౪.

బోధితరువు. సం. వి. ఉ. పుం. బోధిద్రుమము, రావిచెట్టు.

బోధితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బోధింపఁ బడినవాఁడు.

బోధిద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. రావిచెట్టు.

బోధిల్లు. సం అ. క్రి. బోధపడు, తెలియు.

శా. నానాసంభవ సిద్ధి మీర వినరే నాపూర్వ జన్మంబులన్, లేమా నోములు నోఁచుచో నకట కాలిందీతటిన్ జేయుచు, భూమిం బుట్టెద నంచుఁ గోరఁదగదే బోధిల్లి యా ట్లైన నీ,కాయం బిప్పుడు మాధవాధరసుధా పానంబు గల్గింగదే. భాగ. ౧౦. పూ. ౬౮౨.

బోధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ ఆ) ౧. తెలియఁ దగినది. ౨. మేలుకొ ౧.

బోనకత్తియ(త్తె)=బోన బోనము + కత్తియ. - క. బోనగి త్తె ౯ క త్తె వృత్తిని వర్ణలోపము.)వంటలక్క ము.

సీ. ప్రొద్దుపట్టికి నిడి బోనక ౯ ది బోడుత నడుపుడుపుగాని. ౨. ౫.

ఉ....బాం,బా మృదుకొప్పులు స్నడలచొప్పుల నొప్పుఁగ నారగింపఁగా, రమ్మని పిల్వవచ్చు రుడురాణ్ముఖఁ గొందఱు బోనకత్తియల్ కళా. 3. ౮౧

ఉ. ఎందఱు బోనకత్తెలు మహిం దలచూపరు పాంచాలీ. ౪ ౫౦

సీ ప్రొద్దునకే పను లన్నియు చేయుచు మంచు బోనకత్తెలు వేగిరావ రాఁగ. హంస ౫.౮౫

బోనకాఁడు. వి.(బోనము + కాఁడు) పాచకుఁడు, వంటవాఁడు. (శ. ర.)

బోనకావడి. వి. (బోనము + కావడి) భోజన పదార్థము లుంచుఁగంపలు గల కావడి.

చ. అతం డరిగి పరికించుచు నప్పురంబున రాజ సదనాభ్యంతరంబున ఘృతపాయసాపూ పాది వివిధభోరభంబులం గల బోనకావడి లాంక టిం గని . . భోజరా. ౫. ౩౩౯.

బోనపుటి(ట్టి)క. వి. (బోనము + పుటిక-వృత్తి యందు వర్ణలోపము) అన్నముంచెడి గంప.

గీ. బోనపుటిక చెలఁగఁ బుష్పపుత్రి పాదిలోని, కోహానా త్రముననఁగ ముద్ద రొక్క తె, యందు లోనముండి ... భోజరా. ౫. ౩౪౦.

సీ. పుష్పపుటోపాళంపు మును బోనపుటికంచు కేంగపోకుడు నేఁచు నాకఁగొంట ... చంద్రా. 3. ౬౧.

ద్వి. పొంకఁగ నించిన బోనపుట్టిక గొనుచు, నాస వచ్చి కునికిన నెమరుకొంతంబు (కవి) ... రం. రా. ఆ. ౪. (సు. ని.)

గీ. సముచితోత్సాహములు మించ శౌరి
సుతుఁడు, శివిఁ బురినుండి బోనపుట్టికలు
రా ని,జాప్తపరిజనయుతుఁడయి యారగించె
చంద్ర. ౨ ౫౦

బోనము = బోనాము. వి (సం భోజనమ్. ప్రా బోన.) ౧ భోజనము, భుక్తి, తినుట

క బోనంబు ప్రజకు జక్కుల, బోనంబులె యయ్యెఁ బ్రోయ్యి పొగయమి కృష్టిన్. ఆము ౪ ౧౨౭

రగడ తళుకుసఁగఁజల్లువితానముల నూనములఁ బలియుఁ బికమధుపములఁ బోనములఁ బానములఁ జవిగొనిరి గఱువలు. రాఘవ. ౨. ౭

క రాగంబు నొడిచి ముక్తి,శ్రీగౌరవముల కపేక్ష చేయుమునులకుఁ, నాగేంద్రయాన మైహిక, భోగంబిది మేఁడికాయ బోనము సుమ్మీ. విప్ర. ౨. ౮౦

సీ ఏయమ్మ బోనపుటెంగ్లనఁ జెలువొందుఁ దల పోయఁగా సప్తజలనిధులును
సీతా. వి ౨. ౧౦౧

౨. అన్నము, ఆహారపదార్థము

సీ. ఎల్లవంటకములు నేర్పడ బోనాలు, వేర్పింప నెంతయుఁ బ్రీతి భార ఉద్యో ౩ ౨౭

సీ వలిమావిపండ్లపానకముల దగ మాన్చి నా డెంపుదుంపబోనములు పెట్టి
అచ్చ రా అయో. ౧౦౪

ఆ ఇంచుకంతబోన మీశ్వరార్పణ మన్నఁ, బుణ్యలోకమునకుఁ బోవు నతఁడు, అన్న దానమునకు నధికదానము లేదు
వేమ ౨ ౪౮.

౩. దేవతలకు నైవేద్యముచేయు అన్నము, బల్యన్నము.

మ.. .అ గంగకుఁ, జెలయఁ వేటలు బోనములన్ బిడులు గావించెఁ సుతోత్పత్తికై.
హంస. ౨. ౯౧.

క. బరుసతోఁ సుక్క దేవరబోన మెఱుఁగదు ముసలికిఁ బడిసెంబు మొదలలేదు. నీతి.౪౪.

౪. పుడ్డలయొడమున్నైపు చర్మమునకు మనిచేతి మసిపొందిపిన అన్నము.

సీ. మసిబొట్టుబోనాన నసలుకొల్పినకన్ను కొడుపుచేఁ దాటించు నెడపఁదడప. క్రీడా.౧౪౭.

౫. భోజనపాత్రము, వంటపాత్రము.

సీ నిగనిగంగాఁ దోమి నిండుబోనముదొంతి భోజనశాలలోఁ బొసఁగఁజేర్చి.
హర ౨. ౧౨౩.

ఎంచి బోనపుబంటు = రాక్షసయోధుఁడు, పొలదిండి వీరుఁడు

రగడ హెచ్చుమీఱిన మంచిజబ్బుల రక్కసి బోనపుబంటు దేఁటిచి అచ్చ రా.యు. ౭౪

జ. బోనకత్తె, బోనకాఁడు, బోనకావడి, బోనపుట్టిక, బోనముకత్తె, బోనముపెట్టె, బోనవెచ్చము

బోనముకత్తె = బోనకత్తె. వి (√బోనము) వంటలక్క.

ఉ ఈనిసువు బోనముకత్తెలకైనఁ బట్టఁగా, ముట్టఁగ నీమ కృష్ణా ౩ (క ర)

బోనముపెట్టె. వి (బోనము + పెట్టె) తోలు గప్పిన గుండ్రనిపెట్టె (క ర.)

బోనవెచ్చము. వి (బోనము+వెచ్చము) ఆహార పదార్థమునిమిత్తమైనవ్యయము.

సీ బోనవెచ్చముఁ గొంచుఁ బోవు కచీదేవిదాదులకును బరిధాన మిచ్చి కువల.౪ ౭౧.

బోనాము = బోనము. (ఆహారము, ఆహారపదార్థములుంచెడి పాత్రము)

క. నానావిధపాకములఁగ, నానాలఁగఁ జేసి నాలుగైదట్టుకలన్, బోనాముదొంతిఁ జేర్చిరి, మానాత్రసమానుఁడైనకుతు నిరియాలున్.
హర. ౨. ౧౨౨.

బోను. వి (క బోను త. పోన్.) ౧. పెంపుడు మృగములుండుటకై చుట్టుకమ్మి అమర్చి చేసిన ఒకవిధమగుపెట్టె కట్టడము మొదలగునవి.

రగడ ఒకటఁ గస్తురిమెకము లందుట కొప్పు
నీదంతంపుబోనలు   శుక ౧ ౧౭౩

ఉ బోనున నున్నమత్తహరిపోలిక బ్రాహ్మణ
శాపయుక్తుఁ డై తే...లు ...ఁ జె ౧
నితఁడు   ఉ ర ౫ ౧౭౩

౨ మృగములు మున్నగవానిని ...టు యో
గించు కపటయంత్రము

క మచ్చు లిడి యురులబోనులు నచ్చట...
నొగ్గి చనిన నది యెఱుఁగక
    ఏ క ౫ ౨౧౨

జ బోనుపొయ్యి

బోనపొయ్యి. వి (√బోను) టని తీసి
కొనఁ బోఁదగిన చిపొయ్యి (శ ర)

బోము. వి బలాత్కారము (శ ర)

బోయ¹ = బోయఁడు, బో(యి)యా వి
కిరాతుఁడు

సీ పలిబావాల్దంటకల లాని పాలువేసము
గొన్నబోయ మజాలపెద్ద ... ౧౬౦

వ మిరెక్కడి బ్రాహ్మణులు జన్మాంతరంబుల
బోయలనువారును బోయలైనం దమ... ర
దెగఁజూతురే యనువారును
    దశ ౬ ౨

చ చలనవిహీన... ... డాది
రైనయయ్యలయలర ...దయం
బులు నీరగఁ జేయుబోయ ... లను
కొంతదొడ్డని వెన్నెల బిట్టని కాసినంత
లోపలన కరఁగి పొంగు పసిబాలురచిత్తము
మెత్తచేయఁగన   పాండు ౪ ౨౧౨
(ఇట కిరాతునివంటివాఁడు క్రూరుఁడు అని
భావము)

౨ మృగయుఁడు వేఁటకాఁడు

క ధర్మనందనుఁ డొక్కబోయం బొడఁగని
దుర్యోధనుండు దొలఁగం జెట్టుచేమల
వడంగియుండునో మీరు వెలంగు...
వరయుచలయు   భార శల్య ౨ ౩౬

క పులుఁగులవేఁటలు గని మెప్పులు గులుకఁగ,
మరలఁ బెనుచు బోయలు దెలుపన్
    ఉ రా ౪ ౩౮౩

= బోయి ఁపలుపట్టియు పల్లకిమోసియు
బ్రతుకు నొకజాతివాఁడు. ఇెస్త

క ఇమ్మొలన మ్మను మీ రమ్మకొనుఁడు
సేయు ... కినుటయుఁ గడు కిమ్ముమ్మను
...కొఁ ...ని యమ్మని తెఱఁగొల్ల
జె ... రలుకున బోయల్
    భార అను ౨ ౨౬౪

క ...ల వి..రి వెలఁదగి గబోయల శీవలదయ్యా
య... న్ప్రరపతి   భార అను ౨ ౨౭౧

ఉ భూరిజ...ప్రచారులగు బోయలఁ ...
    శుక ౧ ౩౮౯

గీ ...ని రందల మెంతయు బోయ లంత
    ర వి వి ౨ ౪౩

జ బోయతనము బోయనామము బోయనీఁడు
బోయవాఁకులు

బోయ². వి బ్రాహ్మణుడు (ఇది శాసనముల
కానవచ్చుచున్నది)

ఎ...గ్రామ...ప్య... బ్రాహ్మణేభ్యః
... ...గభ్యః కన్నిష్యగోత్రేభ్యః ...
నిర్...తేభ్యః ...తత వచ్ఛిన్న ...ంచపుచ
యజ్ఞక్రియేభ్యః కటూరవాస్తవ్యాయ గే
అంకే వఁగ్రబోయాయ ద్వే కొశి...
బోయాయ ద్వే ...న బోయాయ ద్వే
కాశిబవగోత్రాయ ద్వే కాశిబవగోత్రాం
కొండింక బోయాయ ద్వే అంకే ...
మేతేభ్యః బ్రహ్మదేయమర్యాదయా
సంప్రత్తః కొందలూరు శా A D ౬౭
Ep Ind ౬
అల్లిబోయ ౫౨ (వృత్తి) చే శా ౪ ౧౧౩
Ep Ind ౫
(ఈ క్రిందిశాసనములందు బోయఁ
అని కన్పడుచున్నది) బ్రాహ్మణు
(బ బోయులు, బోలు)

వ. ఏనింకేకొని వాదిండ్ల చిట్టకొమ్మనబోయని కొడ్కు—మా లెంమ బోయుండు తనపుత్రాను పౌత్రిక మాచంద్రార్కు—ము నిత్యమానెండు నెయి యఖండవ ర్తిదీపంబునకుం బోయంగల వాండు ద. శా ४. ६ా ౨.

వ. వల్లూరి పెదపోతనబోయుని పెండ్లము . కొమ్మనబోయునితల్లి పెదపోతమబోయు సాని శ్రీదాక్షారామ శ్రీభీమేశ్వర శ్రీమహా దేవరకు బెట్టిన అఖండదీపంబునకుం బోయం గలవాండు పందరపోతబోయుని(వళమున) బెట్టితిమి ద శా ४ ౧౨౫

వ కడుపలు పెట్టుకుమ్మరి ఒక్కనికి జీవ(ము) వడ్లు ఖ ౯. బోయునికి జీతమునకు నెల ఖ 3 నా చంద్రార్కముబోయుగ్గుదేవ, నాయకనితోంట పఱచునేల ద శా ४ ౧౨४౯

వ నానబోల భీమయయుఁ గొమ్మబోల కాటి యయుం బెరసినబోలవస(ము)న నిచ్చిన ఎడ్లు ౨౦ ద శా ౧౦౧౧

బోయఁడు. వి బోయ[1]

మ. ఈమట్టిఁ డిగ్గినయాయూ ౦ౘ బ్రాఁకి కాడె మన కొగ్గంబోయఁ డీ ాలకుస్ కేయూ ౩ ४౮

బోయత=బోయెత(బోయ + త). ౧ బోయది, కిరాతజాతి స్త్రీ

ద్వి శాయ ామదదంతిగతి నొప్పు నొక్క, బోయత యాయతంబుగ నెలం గ త్తి అ మ క ౧ ४౩ పా ౨ పం

ద్వి తనువు జొమ్మన బోయతను బిట్టుగదివి, కనుకనిఁ దమకించి కాఁగిటఁ జేర్చి. విష్ణు పు. ౩. అ (శ. ర.)

బోయతనము. వి. (√బోయ) కిరాతత్వము

చ. ఇటువలెనుండి పూర్వకృత పెట్టిదిరౌా సద రౌాదయత్వవి,స్ఫుటహృదయంబు నోయి తెనబోయతనంబున బంధు కోటులఁ ధటులఁ దొరంగి. ఘటికా. ౧. ౧४౨.

(ఇట క్రూరత్వము అని భావము.)

బోయనామము. వి (బోయ + నామము) తిలక విశేషము, కిరాతులు నుదుటనుంచుకొను బొట్టు.

సీ. కొనముక్కు—కడనుండి కొనకెంద్రుకలదాఁకఁ బొందుగా దిద్దినబోయనామము... గీ కల చెంచుచేరుఁబకాఁ జొకండు వచ్చి ... చంద్రా ౨. ౩౯.

బోయనీఁడు. వి (√బోయ) ౧. కిరాత శ్రేష్ఠుడు, బోయలనాయకుండు (చి ని)

౨ కొమ్మువాఁడు, మాతంగసదృశుఁడగు మను వాఁడు

సీ మాత గసదృశుఁడౌ మనుజుండు తగు బోయనీఁ డనంగను గ మ్ముకాఁ డనంగ. ఆం ధా. ౨. ౨౯ (క్రొత్త, ప్రాఁత, వ్రాఁతప్రతులపా తగు బోయఁడనఁగను. శ ర., బ్రా పా)

బోయబొంకులు. వి బ. (బోయ + బొంకులు) మిక్కిలి అసత్యములు

సీ సత్యభాగణము లెచ్చుటఁ గట్టిపెట్టుకో బోయబొంకులె నోరఁ బొదలుచుండు. వేం. పంచ. ౧. ४౫౩.

బో(యి)యీా=బోయ.(క బోయి మహా., హిం. భోఈ) చేపలఁపట్టియు, పల్లకి మోసియు జీవించు నొకజాతివాఁడు, బెస్త (శ ర., బ్రా) వ్యవ పెండ్లిలో బోయీలను బత్తెము లిచ్చుట వాడుక.

జ బోయీఁడు

బోయీఁడు. వి (బోయి+ఈఁడు, స్వార్థమున) పల్లకిమోచువాఁడు, బెస్త.

ద్వి మాయావి ఒళ్లేకు మల్లయ్య కొట్టు, బోయీఁడు కాచయ్య భూరికోటారి. ఒక పు ౨. ४౯౨. పం.

బోయెత=బోయత. వి. (బోయ + త) బోయది, కిరాతజాతిస్త్రీ.

చ అతినవపల్లవోజ్జ్వలతిరాంబరయౌ తెలుసంజ
గబ్బిబో,రొుక తటి లేచి వింటఁగదియించిన
వేఁగురుఁజొక్కయుంట హ. వ. ౪. ౩౦

బోర. వి. రొమ్ము, వక్షము, కడుపు, కుక్షి.
చ. పలుకులనేర్పులన్ జిలుగుపయ్యెదజార్పులు
వింతమోడినవ్వులు వలయింపులున్ బెళుకు
బోర రొుయారపుఁజూపుసొంపులున్.
కళా ౧౦౭
సీ ఎడ్డయ కుర్రవు రొమ్మెద బోర యెడఁద
నా వెలయు వక్షము ఆం భా ౨ ౧౩౭
సీ ఇట్లు గన్పట్టుచు నేతెంచి యంచులు
సరిగడవఁగ జాతి మరలఁ బోరలు దట్టగిల
నొక్కకడ వంచి మలపు తిరిగి.
ప్రభా ౨ ౪౨
చ. కనుఁగవ ప్రాన్పుపైఁగ వెలికి ల్విరియంబడి
బోర మోవ నెం,డిన పదనఁబులం దెటిచి
పారి ౪ ౨౧
జ బోరగించు, బోఁగిఁ, బోఁర్రపాఁకుడు

బోరగించే. స క్రి (√ బోర) బోరగిలఁజేయు
ఆ కడుపు బోరగించి కన్నుల ముకుళించి, బిఱ్ఱ
బిగిసికొన్న బీదరోగి వేమ ౩ ౧౯౯.

బోరగిలు(ల్లు). అ క్రి (√ బోర) ౧ రొమ్ము
భూమి మొదలగువానిని అను
ఆ. భూమిమీఁద నిట్లు బోరగిలంబడి, మద్ర
నాథుఁ డొప్పె మానవేంద్ర.
భార శల్య. ౧. ౨౭౭
గీ. స్కంధపీఠంబుమీఁద నాఁగలి దగిల్చి, కిట్టి
పగతుని నిల బోరగిలపడంగఁ, గ్రుమ్మి
హరి ఉ ౧. ౧౩౪.
రగడ. వెలఁదులెల్ల నీఁదులెల్ల వెడల నొల్లదాయె
నొకతె, పొలది ప్రల్లదములఁ జల్ల బోరగిల్ల
మోఁద నొకతె రా వి ౩. ౧౨౧.
ఆ బాల్యమునను దల్లిపజ్జకుఁ జనుదెంచి, ఫలము
మొదలు దృష్టిఁబడ్డ పేద్కఁ, దెమ్మటంచు
వగచి తేకున్నఁ బుడమిపైఁ, బోరలుచుండు
జగము బోరగిల్ల. శేష. ౩. ౧౦౫. (ఇట
వ్యత్యస్తమగు అని అర్థము)

౨. రొమ్ము భూమి మొదలగువాని తాకు
కొనునట్లు పరుండు.
సీ. బాలుపొరఁగా బోరగిలి పొన్నుపాల్గంటాల
లకును వచ్చుచు మెలఁగి మెలఁగి.
హరి పూ. ౫. ౧౯౦
ఉ. భూరమణాత్మజుండు నునుఁబొత్తులలోఁ
దలయెత్తి యాడుమన్, బోరగిలంగ నేర్చుఁ
బువుఁబోణులు శోలలు వాడ.
చంద్ర. ౧ ౧౦౪
గీ ధాతగంధామోదశీతల స్తనములు వొందఁ
గౌఁగిళ్లతో బోరగిల్లి అమ. ౨ ౬౧

బోరన. అవ్య (ద్రు శీఘ్ర)ముగా (రూ, భోరన)
క ఈ రథికులు తను నిమ్మెయిఁ, బోరికిఁ దఱ
మంగిఁ దాను బురికొన కీచటం, గౌరవపతి
డాఁగినగతి, బోరనఁ జని చెప్పవలయు
భూనాథునకున్. భార. శల్య. ౨ ౩౭.
క మనుజేశ్వరులెల్లను బో,రన దమయంతీ
స్వయంవరమునకు నొప్పం, జనుదెంచిరి
భార అర ౨ ౨౯.
చ. నోర మంటలుం, బొగలును గ్రమ్మదేర
మును బోరన మృత్యువు వచ్చి తాఁకినన్.
భా. రా యు ౧౪౭౨
౨ వెంటనే, తత్క్షణము
క. బృం,దారకమునిబృందస్తుతి, బోరన తా
నగ్నిసూక్తములతో నెసఁగన్.
భార. ఆది. ౨. ౩౭.
ఉ లంకఁ గాల్చి తా, బోరన వర్ధిఁ గ్రుంకి తెసఁ
బోయె వియద్గతి రాముపాలికిన్.
పద్మ. ౭. ౧౯౭.
౩ అధికముగా, ఎక్కువగా.
మ. ఆ స్త్రీకమునీంద్రు నందులసదస్యుల్ సంతసం
బంది బో,రన గీర్తించిరి సంతతస్తుతిపదారా
వంబు రమ్యంబుగన్ భార. ఆది. ౨ ౨౩౫.
క. బో,రన నయ్యుత్సవమునఁ బొగడిరి
జనముల్. హరి. ఉ. ౩. ౨౧౭

౪ సంపూర్ణముగా.

ఆ.. కారవింపాంచరిత బోరన వినిపించు,
వినుము చిత్తగించి వనజనయన.

పద్మ. ౩. ౨౯.

బోరప్రాఁకుడు. వి. (√ బోర) ఉరగము, పాము.

గీ. పడలు పడనికడింది దొసఁగుగయాళి, బోర
ప్రాఁకుడుఁగొలముల పులుఁగుఱేఁడ

అచ్చ రా. బాల ౬౩.

బోరు. వి. ౧. రక్తము మొ॥ స్రవించుటయందగు
ధ్వని, అట్టిధ్వని కనుకరణము

సీ కొండజేఁ గల్లుగాన్గులఁ బెట్టి రక్తము
లోఁరున వెడలంగఁ బొంకమణఁచి

హానందో. ౩ ౧౫౪.

సీ. తమఁ దలంచినవేళ ధరణీధరకుమారివాలిఁద్లు
బోరునఁ బాలు గురియు శుక ౩, ౪౪౩.

౨. భేరి మున్నగువాద్యముల ధ్వని, అధ్వని
కనుకరణము.

గీ తంచునిస్సాణములు బోరుకలిగి మ్రోఁచు

రుక్మాం ౫ ౮ ౭

౩. పంది మొ॥ రొప్పుటయందగుధ్వని కను
కరణము

ఉ కోఁజలు చప్పరించి కనుగొల్కుల నిప్పుక
లొల్క నల్క పై, బోరన రొప్పపైఁబడిన ,

శుక ౧ ౧౭౯

వివ పెద్ద (ఇది తలపుపదముతోఁ గూడియే
కానవచ్చుచున్నది. (చూ బోరుతలపు)

జ బోరుకలఁగు, బోరుకొను, బోరుకొలుపు,
బోరుతలుపు

బోరుకలఁగు (బోర్కల్గు.) అ క్రి (√ బోరు)
శబ్దించు.

క పిడుగులచప్పుడు వడుపునఁ, గడు రొప్పుడు
మొకపుగద్దికల కలఁగక రుచ,కడల వెడలంగ
నీయక, పాడుపఁగ నారవలి నింగి బోరు
కలంగెన్ యుధా ౨ ౨౬.

గీ. బధిరతావృత్తి నినవిరి మధువిరోధి,విధు
కళాధరవేధ లశ్వేళలందు, రఘుమహారాజ

చైత్రయాత్రా విచిత్ర,భూరిభేరీనినాదంబు
బోరుకలఁగ ఇందు. ౧. ౧౯౭

సీ తోరమై మంగళతూర్యఘోషంబులు భూన
భోంతరముల బోరుకలఁగ. దశా. ౬. ౨౯.

మ పారి నంభోనిధి గుబ్బుగుబ్బు రనుచున్
బోర్కల్గ దేవాసురుల్, ఖరశార్కోన్నతి
గల్గి దర్వి సుధాకల్లోలినీవల్లభున్

పీర. ౩ ౨౧౦

బోరుకా(ర్కా)డించు. స క్రి (√ బోరుకాడు)
బోరుకాడఁజేయు, శిశువులను స్నానము
చేయించు

ద్వి అకాంతాలలామ, యనువొందగా బోరు
కాడించి కూర్మి, యునుపడింపంగఁ జ
న్నిచ్చె ద్వి పగమ ౨ ౬౭ పా.

శా అళా నాతొ లిచూలుబిడ్డనికి బోర్కాడించి
నే నూనె,కాలామధ్యవిశాలతల్పగతనై చ
న్నిచ్చి నిద్రింప భాగ ౧౦ పూ ౩౧

క పలుపలుదలయంటి తగ, న్నలుఁగిడిదోయిళ్ల
జలముల్ బోర్కాడించి లలిం జన్ని
చ్చుచు కాశీ ౬. ౧౯౩.

బోరుకా(ర్కా)డు. అ క్రి (బోరుకు + ఆడు)
(శిశువులు) స్నానముచేయు
(చూ. బోరుకాడించు)

బోరుకు(ర్కు). వి (శిశువులను చేయించు)
స్నానము

సీ . నందు,పొలఁతి వేడుక బోర్కుఁ బోయు
ప్రేఁతలఁ జేరి వాదిత్రగీతారవంబు వెలఁగ .

భాగ ౧౦ పూ ౨౪౮ .

జ బోరుకాడించు, బోరుకాడు

బోరుకొను. అ క్రి. (√ బోరు) బోరుకలఁగు,
మ్రోఁగు.

చ. తరుణులు చేరి అనివారితమంగళవాద్యని
స్వనో,త్కరములు చాల బోరుకొనఁ
గ్రక్కున నారతు లెత్తి రయ్యెడన్.

చంద్రి. ౬. ౩౨.

చ శంఖమర్దళమురజాదివాద్యనినదంబులు
బోరుకొనంగ జారణుల్ ఎలుమఱుగెంచ
గా నవీన శాశహారం డెరుదెంచుచున్నా
డన్ ఉ రా ౪ ౩౨౨

గీ భేరి మొదలగువాద్యము ల్బోరుకొనఁగ
రాధి ౧ ౨౯ (ళ ర హ భోషకలఁగ
మద్రి పా)

బోరుకొ(లుఫ)ల్పు స క్రి (√బోరుకొను) గొప్పధ్వనిచేయు
సుగంధి భూరిభేరికా వం బోరుకొల్పి టు
లోం కారినాది మొప్పా ని తగ ఁగమార
యంతటన్ సతారా ౧ ౧౨౩

బోరుత(ర్త)లుపు ఎ (బో + తలుపు) రా
గృహాము మ న్న లా టి ఎగ
తెక్కతలుపు

సీ పవడ ప్రఁశావులం కి లు ది చి తెమి
కేల బోసుతె ప్ర త్త గ విమ గ ధుస్స
ల మనివే ల వ ఘ గా రి
యార మరే ఁబూ చేసిర ఁ రభూరు
వాముల ు ౧ ౦

క వాట తమాలవాకత బోలులు పెట్టి
నవయ ల పకి తా ర రని విడిలము
సేయుచు నా డసిరి వ చి ర న
ములోన్ శ ౬ ౧౪౧

వ న తెంబు కి వగ బు ని బో
ర్తలు వలంచ సేయు ను ను బు బు
వరిసు రి నగన్ ఁవే —

సీ ఒలుకి చుగుఽ బో ర్త ల తీసె వ కలి
డవ చావడియు మ శమిత్ర
ములు పెట్టు గ ప్ర కి యవరఁ గా ర
ముండ య్యగ ండు వా ౨ ౧౩౭

బోరున = బోరన అవ్య ద్రు శీఘ్రముగ
క ఈరెండ ను నావదిక బోరెందగినయవి
తెత్రకోణములఁ గృపా ర బు దొర గ
నీవే బోరున నన భ క్తకల్పభూరుచ మ
టన్ కాశీ ౧ ౫౫

ఉ నిద్దుర రాక యక్క పిమరీశి ప్రొద్దుద
యింపఁ గాల్యవిధి బోరునఁ దీర్చి వివావా
కాంక్షిరై సమీర ౨ ౫౧

చ ఇట్లను మదిలోఁ గరంగి రవి శాగ్రణి
యాకరభోరు బోరునన్ విజ వి ౧ ౧౦౩

బోరులు వి బ (త పారివాల్) బోరుగులు
(ఒనెమురులు)
సీ బోరు లనంగను బొరుగు లనంగను ధానా
మ శ్యలై తనరుచుండు
ఆం భా ౨ ౨౨

బోరువ వి (బో + వ) గ్రవిశేషము ఒక
ఉతి పద్ద ద్ద (శ బ్రా)
వెయు వి దూది మొగ సాని మాట
తము ప్ర గం కుు బోంము లాత
ణ క లై వెలయు
వాం ౫ ౯౭

జ బోరవ పా
బోరెముగొను (+ పోతు) బోర
మ పె గో ఎ కొ్నవవఁడు
ము

(త్య) గు బోరెముపొ తు (బోరం
గొ బ డిప బ న శ ర)
బోర్లంప బ లక్రీడావిశే ము

2 లు ణ (కి పా్గ త పోల్) లో ల
కుమివి చ లే గిల్లగ నుండునది
ఉదా బోలుపెదు బోలుగాలు బోలుకడి
యములు మొ॥

ద్వి బోల సొమ్ములు లక్కపాదువులు గా
జాలమాయ పసిండి జలపోనములు
ద్వి గారిక్ప ఉ ఒ ౨౧ పం

జ బోలుపోవు

బోలుపోవు అ క్రి (బోలు + పోవు) ఖేదింప
శక్యమగు
గీ అనఘు యాగవంశ మత్యంతవృద్ధిఁ బొంది
యింద్రాదిసురులచే బోలుపోక యున్న
వి పు ౫ ౨౭

బోలె. వి. ౧. తుండబొచ్చు.

క మ, మ్మేలాగున రక్షించెదో బోలెడు
గుడిగలుగునొకొ పుణ్యము చేతన్
చంద్ర వి. 3 ౭౬ ('బోలెడు = మిగుల
నధికము' అను నర్థమున తఱచుగా వాడఁ
బడును)

గీ. తనరును గరోటి కప్పెర బుఱక పుట్టు పుచ్చె
యనఁగను దగు బోలె గొచ్చె బోఁకి, పెంచు
పెంచిక పెంచి పెంకం చనంగఁ, దద్విశే
షాఖ్య అం భా ౨ ౨౩౩

౨ ఓటికుండ (శ ర) 3 కత పాల, కక పాల,
సన్న్యాసుల చంకను ధరి చ ంచి

సీ బోలె నాఁగను గకపాల నాఁగను గక్షు
పాలాహ్వయంబుగాఁ బరగు
అం భా ౨ ౧౭౭

బోలెము[1]. వి వేగము

క అలోనఁ జంద్రహాసుఁడు, మేలుకనుచు
నపుడు తత్సమీపసరక్ష(ప్ర)ఫాళితముఖుండై
నమిగని, బోలెమునఁ గదిల్చి నౌ రమఁ (్ర వే
శించెన్ జై భా. ౪ ౭౮

బోలెము[2]. వి వేటకుపయోగించుసాధనవిశేషము.

మ గళభాగమ్ముల బోలెము లొ దలఁ బక్క
మ్మల్ వలగన్నస్థలంబుల నెంలే ౧డి తోళ్ల
నంటి మెఱయన్ చంద్రా ౨ ౧౦౭

బోళము. వి (సం బోలః) ౧ వృక్షవిశేషము

సీ భూతాంకుశ మశోకభూర్జపత్రమ్ములు బోళము
మంకెన పులుసు ౬౦౯,ఠేగు
వాఁస ౪ ౧౧

౨ గంధరసము

ఉదా. బోలెంతబోళము.

సీ. ఆన్న భేదియు బస యక్కలకణ పంచలవణ
చవ్యములు బోళము మణిశిల
హంస. ౨ ౨౨.

బోళా. విశ. (హిం భోలా) అమాయకుఁడు,
కపటములేనివాఁడు. (శ. ర.)

వ్యవ. అతఁడు పట్టిబోళావాఁడు.

బోసి. విశ ౧. దంతములులేనిది.

గీ బోసినోటను దమలంబు భూని యిటుల,
విటులఁ బలుమాఱు నగఁజేయు వృద్ధవేశ్య.
రా. వి. 3. ౭౧.

౨ అలంకారశూన్యము, నగలులేనిది

ఉదా బోసిచెవులు, బోసిమెడ మొ॥

ఆ ముక్కు లేని బోసిమొగమున పెడలెడి, నిడుద
యూర్పులోడ సెత్తురొలుక విక్ర ౭ ౧౬౦
(ఎట నాసారూపము భూషణములేనిది
అని భావము)

బోసిపులి = పండ్లులేనిపులి, చడిచప్పుడు
కాకుండ పరసొమ్ము లపహరించువాఁడు.

(గ్రావ) అయ్యో! అతఁడా! బోసిపులి

౯ బోసిపుచ్చు, బోసిపడు, బోసిపోవు

బోసిపుచ్చు. స క్రి (√బోసిపోవు) బోసియగు
నట్లుచేయు

సీ పటుచపేటంబునఁ బండ్లు డుల్లఁగ మొత్తి
భాషార్కు వదనంబు బోసిపుచ్చె
కాశీ. ౭ ౧౪

బోసిపడు. అ క్రి (బోసి + పడు) పండ్లులేనిది
యగు, దంతిహీనమగు

సీ ఎగ్గొట్ట న వేఁడియొండఁ బండులు రాలి
భాషార్కు న బ బోసిపడిరొ
భీమ 3 ౩౭

బోసిపోవు. అ క్రి (బోసి + పోవు) దంతాది
శూన్యమగు, పండ్లు మొ॥ లేనిదియగు.

సీ భాషార్కు వదనంబు బోసిపోయినయట్టు
విష్ణునిచక్రంబు విఱిగినపుడు భీమ. ౬.౪౪.

గ్వ పుటములతో ముక్కు బోసిపోఁ గఱచి,
పటుగతి మీఁదికి భానుజుం డెగయ.
రం. రా యు. ౪౧౨. పొ. ౩. పం.

బోసేయు. స క్రి (బోనము + చేయు) భుజించు,
తిను (వృత్తిని వర్ణలోపము.)

ద్వి సిరి గల్గిలేని బోసేయుట కాక, రొబుఱల
దింతులపెట్ట నొప్పునే యిట్లు.
అ. మ క. ౧. ౩౫. పొ. ౨౫. పం.

గీ తెచ్చి సుఖమతి యను నామధేయమునను, బరగు బ్రియురాలిచేతి కేర్పఱగనీయ, నాటి పెన్నంబు సంకటి యంబలియును, జేయ సవరేయివేళ బోసిసిపోవు హంస ౪ ౩౨

బౌ

బౌద్ధము. సం వి అ న బుద్ధునిచే రచింపఁబడిన నిరీశ్వరశాస్త్రము

బౌద్ధుఁడు. సం. విణ (అ. ఈ అ) బుద్ధునిమతమ నవలంబించినవాఁడు

బౌద్ధులు మాధ్యమికులు, యోగాచారులు సౌత్రాంతికులు, వైభాషికులని నాలుగు తెఱఁగులు. వీరలు క్రమమున సర్వశూన్యత్వము, బాహ్యశూన్యత్వము, బాహ్యార్థానుమేయత్వము, బాహ్యార్థప్రత్యక్షత్వమును నవలంబించువారు (కల్ప)

బౌధుఁడు. సం వి అ పుం. బుధునిపుత్త్రుఁడు, పురూరవుఁడు

బ్ర

బ్రంసు. అ క్రి. లేనినిందమోపు

ద్వి. ఎందున నిది పాప మీపాపఫలము, బ్రందిన జనులకో పార్థివేంద్రునకో

రం రా. ఉ ౧౨౪ పా ౧౧ పం

బ్రక్క = బక్క. విణ. ౧ కృశుఁడు, చిక్కిన వాఁడు. ౨ దీనుఁడు

గా. అబ్రహ్మణ్యములోన పైచికొని నవ్యాయంబున నమ్రత్సరత్, ఈబ్రక్కల్ ద్విజాఁ జాడరయ్య పథవా రీరంగభర్తంచు .

అము ౬ ౧౦౭.

బ్రతతి. సం. = వ్రతతి, లత.

బ్రతికించు = బ్రదికించు. స క్రి (√బ్రతుకు) జీవింపఁజేయు, బ్రతుకునట్లుచేయు

చ. అ,చతురత్వం బిటఁ గొంత గానఁబడె నీ చంద్రాననం గూర్చి నన్, బ్రతికింపంగద ముద్దుఁగీరమ .. విజ. వి ౨ ౧౪౪.

క. పితరదొర కేటుఁ ద్రాటక, జతనంబునఁ బిలిచి మిగుల జడుపున నెదలో, నెతగుడుచు తపసి బిడ్డని, బ్రతికించి యపంబు గన్న బల్లిదు న కొగిన్ నీలా. ౧. ౨౨.

బ్రతుకు = బ్రదుకు. అ క్రి జీవించు, సుఖజీవనము చేయు

గీ ఎవ్విధంబైన నేమి నీవిపుడు తిరుగ, బ్రతికి వచ్చితివి ఇందు ౪. ౪౯.

క గాండీవము నీచేతిది, పాండవునిన్ జేరఁబట్టి బ్రతికితిమి మనుచ. ౩ ౪౪.

గీ వాద మేమాయె నన్న భూవరునిపక్ష,పాతమా దాసరికిఁ గల్గి బ్రతికె ననెడు,వారు

అము. ౪. ౭.

వి. ౧ జీవనము, సుఖజీవనము

క పెరిపెట్టుదువే యిఁక నీ,బ్రతుకు ఒయల్లాడు నాలిపయ్యెరకుత్త నీలా. ౩ ౨౪

గీ. మీనుపిల్లలజన్మంబు మేలనంగఁబడును పరికింప విషములో బ్రతుకుగాద

దశా ౧. ౧౩౭

గీ తోఁచు జీవమ్ముగను మనుట, మనికి బ్రతుకు బ్రదిమి యన అం భా ౨ ౨౨౬.

క తనబ్రతుకు భూమిసురులకుఁ, దనబిరుదులు పంటవంశధరణీశులకున్, దననయము భూమిప్రజలకు ననవేమన యిచ్చెఁ గీర్తి నధికుం జెగుచున్ వి పు. ౧. ౩౦.

౨ జీవనోపాయము, బ్రతుకుఁదెరువు.

క పెలఁకుబ లధమాధమములు, పలుకు లసత్యములు లేవు పౌరుషములు వేర్పులు రిత్త బ్రతుకులు తలుచు,గలవని చెప్పంగరాదు కలియుగ వేళన్. వి. పు. ౬. ౩౯౭

సా: మెతుకుపోయిన బ్రతుకుపోవు ననుకొనుట. (పరమలుబ్ధుఁ డనుట.)

౩ స్థితి, ఉనికి.

చ ఈ,జగములపుట్టువుం బ్రతుకుఁ జావును నీవలనన్ స్వభావమై, సొగడినరాజరాజవిశమనీయగుణత్రయి చేష్టితంబులు ...

వి. పు. ౨. ౬౯.

జ: బ్రతికించు, బ్రతుకుమందు.

బ్రతుకుమందు. వి. (బ్రతుకు + మందు) సంజీవనౌషధము.

సీ. అనిలజాండు .. బ్రతుకుమందులనగమును
దెచ్చి .. (రామయశోభూషణ.)
రాఘవ. ౪. ౨౩౯.

బ్రదికించు = బ్రతికించు. స. క్రి. (√ బ్రదుకు) జీవింపఁజేయు.

మ. హృదయాహ్లాదకరుండు విక్రమని నిశ్శే
షాంతదుర్గంబులో, బ్రదికింప న్మదిగోర
థర్త. దశకు. ౨. ౪౧.

ద్వి. పదముల వ్రాలి భూపాలబాలకుని, బ్రది
కించి నానిందఁ గాచి రక్షింపు.
ద్వి. హరిశ్చ ౨౬౪౫

ద్వి అదిగాన మమ్మాదయామతిఁ జూచిఁ బ్రది
కింపవే యని ప్రస్తుతింబంగ.
బస. పు ౫ ౬౭౩. పం.

బ్రదిమి. వి. (బ్రదుకు) జీవనము.

గీ... తోఁచు జీవనమ్ము వనుమనుట, మనికి
బ్రతుకు బ్రదిమి యన ..
ఆం. భా ౨ ౨౨౬.

గీ. అరయఁ గారణ మించుకయైన లేక, బలము
గలవాఁడుబడుగైన బలము లేనివాఁడు బల
శైనఁ దెలియంగవలయు వాని, బ్రదిమి
రొనిమిదిశెల లోట భవ్యమతులు.
శివయోగసారము. ౬ ౨. ౮ (౯. ౪)

బ్రదుకు = బ్రతుకు. అ. క్రి. జీవించు, మను, సుఖజీవనము చేయు.

చ... మానినికిం దమఁదాన కాచితో, వొదవిన
దానఁజేసి సభ నొచ్చుము దక్కనఁ గాండు
నందనులో, బ్రదికిరి గాకయద్యోదరు రాచ
కొమారులు కోర్చునట్టిడే.
భార. ఉద్యో. ౧. ౩౪౭.

సీ. ... కైన బ్రదికి పోవఁగ నిది
కోర్చుంట ... దశకు. ౧. ౬౬.

ద్వి. బ్రదుక నొల్లకయున్నఁ గాలజ్ఞు నీవు, కద
నంబు నాతోడఁ గావింతుఁగాక.
రం. రా. ఉ. ౬౧. పా. ౨౭. పం.

శా.. రమ్మా, వాలాయము నేయఁగా బ్రదుకు
నీ వాచారవంతుండవై. మను. చ. ౩. ౯౪.

చ. బ్రదుకుము విక్రమార్కనరపాలక దిగ్విజ
యంబు చేసి .. విక్ర. ౧. ౨౦౩.

సా బ్రదుకు జీవుఁడా! (కష్టములు తీతిరిని అను
భావమున నిది వాడఁబడుచున్నది.)
బ్రదుకుజీవనమని బ్రాహ్మణుఁ డట్టిపొంద
వులఁ గొన్న రాముఁడు చోద్యమంది.
రం. రా. అయో. ౧౦౭. పా. ౪ పం.

వి జీవనలు, మనికి, సుఖజీవనము.

గీ మనుబు నడాఁడు మున్నుగ మహామూర్తి
విష్ణు, నుదరదేశంబు సొత్తురు బ్రదుకఁ గోరి.
హరి. పూ ౧. ౧౬౧.

ఆ బ్రదుకు చేటు పొగడుబడుట దూతోందుట,
యాగి కేడుకొనుట.
భార. ఉద్యో. ౨. ౪౯.

క... లక్ష్మి, హృదయేశుఁడు నిను కేడఁగ
బ్రదికితి నీబ్రదుకు బ్రదుకుబలిభూపాలా.
విక్ర. ౨. ౧౫౦.

౨. జీవనోపాయము, బ్రతుకుఁదెరువు.

సీ. పాపాత్ముఁ డొకఁ డోయ పక్షుల వధియించి,
తినియును నెక్కమ్మికొనియు నదియు,
బ్రదుకుగా. భార. శాం ౩. ౩౦౪.

క. ఏ చెట్టిఁగిన బ్రదుకోగద, యానడుమడి యిట్లు
గలిగ నింతటిలోఁ గాంచా విశేషము
గంటివో .. శుక. ౩. ౨౬౫.

౩. ఆయువు, జీవిత కాలము.

సీ. కాకిపిట్టకుఁ జాలఁ గడకలనిబ్రదు కిడి.
సీలా. ౧. ౧౧౧.

జ: బ్రదికించు, బ్రదిమి, బ్రదుకుఁదెరువు.

బ్రదు(తు)కుఁదెరువు. వి. (బ్రదుకు + తెరువు)

౧. ప్రాణరక్షణోపాయము, వృత్తి.

గీ. పాండవులయట్ల రాధాసుతుండు నాడు,
కలుములవి నియ్యకొను నీవు బ్రదుకుఁదెరువు,
కట్టు ... భార. కర్ణ. ౩. ౨౪౨.

గీ. బ్రదుకఁజాలరు బిది నీకు నీబద్ధాక్షర, మునిగి నా మాట వినుము . . . రామా. ౬. ౧౬౫.

క. మున శిల్ల బ్రదుకఁజాలరువు, మునమున కింతయుఁ బ్రియంబు . . భా. రా. కిష్కి౦. ౫౫౧.

(వ్యవ.)వానికేదియు బ్రదుకఁజాలరువుగన్పడదు.

బ్రద్ది^{1} = ద్రబ్బు, బద్దు. వి. (సం. భిత్తకు.) ౧. శక లము, తునుక.

అ. తోఁచు శకలసంజ్ఞ . బ్రయ్యా బక్క్రు బ్రష్టు బ్రద్ద బ్రద్దరు పట్టు యన ఆం. భా. ౧. ౭౯.

౨. చీలిక. (శ ర.) విణ. పలుచనిది.

ద్వి వప్రుమెంగంబుసు వలుద చేతులును, బ్రద్ద చిఱితోడలు బరదుబ్రక్కలును. పండితా. దీక్షా. ౪౦. పా.

ద్వి బ్రాఁచుకట్టినపండ్లు బ్రద్ద చేతులును. బస. వు. ౩. ౧౧౧౭.

జ : బ్రద్దరి, బ్రద్దలుసేయు.

బ్రద్ది^{2}. వి. (సం. క్షేత్ర.) క్షేత్రము. (చూ. బ్రద్దల వారు.)

జ : బ్రద్దపరి, బ్రద్దలవారు.

బ్రద్దపరి. వి (√బ్రద్ది^{2}) పేముతోనల్లిన కేడెము.

గీ. కాకేము శ్వేట్టి క్రొంకులు బ్రద్దపరులఁ, కత్తి గొంతంబు వాడిచెల్లఁ గత్తళములు. ఉ. హరి. ౨. ౯౨.

ద్వి. బరవసంబున వాలుఁబడియున్న బ్రద్దపరి యును గొని శతబలియుఁ డో కెగసి. రం. రా. యు. ౩౭౫. పా. ౨౯. పం.

బ్రద్దర = బ్రద్ద. వి. (బ్రద్ది^{1} + అర. స్వార్థమున) ౧. శకలము, తునుక. (చూ. బ్రద్ద.) ౨. చీలిక. (శ. ర.)

బ్రద్దలవారు. వి. బ. (√బ్రద్ది^{2}) క్షేత్రహస్తులు, కట్టికవారు.

ఉ. బ్రద్దలవారిఁ గట్టొని పురంబున వారనీ ముబ్ర ష్టిద్దులొ, పెద్దలెల్ల విచ్చుటిటఁ బిల్వఁడు కొండడు . . . పెన్న. ౫. ౨౩౫.

ద్వి. తనసేనఁ గూర్చు బ్రద్దలవారిఁ బనిచె. రం. రా. యు. ౩౩౫. పా. ౩౦. పం.

(ప్రధానులఁబనిచె. ప్రా. ముద్రి. పా.)

చ. సిరులఁదనర్చుదిక్పుసభఁ జేరఁగనప్పు పరాకు జెయ్య రొం,చ్చరిక యవతోయటంచు సరస ధ్వనితో నిరుకంకలన్ బరా,బరు లొన రించుచుం బసిఁడిబ్రద్దలవారలు డెల్పు లేలు వున్, దార లిరుగేలు ఖడ్గములతో మకుటం బుల నుంచి కొల్వఁగన్ చంద్ర. ౨. ౬౭.

(పసిఁడిబ్రద్దలవారు = కనకవేత్రధరులు.)

బ్రద్దలుసేయు. స. క్రి. (బ్రద్ది^{1}) పగులఁగొట్టు

చ. అటుల మరుత్తధూవిభునియజ్ఞ ధరాస్థలిఁ జాపి యార్చుచున్, బటువుమవార్చుటల్ దిశలు బ్రద్దలుసేయ నజయ్యుఁడై . ఉ. రా. ౩. ౧౫౩.

బ్రధ్నచక్రము. సం. వి. అ. న. సూర్యచక్రము, రాశిచక్రము. (విల్సను.)

బ్రధ్నత్వము. సం. వి అ. న. ౧. గొప్పతనము. ౨ బలిష్ఠత.

బ్రధ్నబింబము. సం వి. అ. న. సూర్యబింబము.

బ్రధ్నము. సం. వి. అ పుం ౧. జిల్లేడు. కి. ౨. దినము, పగలు. ౩ గుఱ్ఱము. ౪. వృక్షమూలము. ౫. శేరు, బధ్నము. (శబ్ద.) న. రోగభేదము.

బ్రధ్నుఁడు. సం. వి అ. పుం. ౧. సూర్యుఁడు ౨. శివుఁడు.

బ్రమ. వి. (సం. భ్రమః) మోహము. (చూ. బ్రమ పెట్టు.)

జ , బ్రమయించు, బ్రమయు, బ్రమపెట్టు.

బ్రమయించు. స క్రి. (√బ్రమయు) భ్రాంతి కొందఁజేయు, మోసగించు; మోహింపఁజేయు.

సీ. పగరెల్ల వాటుల బ్రమయించుచును సందు, గొందు లెల్ల వెతకికొనుచు రేలు, కన్న గాంద్రసుచు నగళ్ల బ్రవేశించి . . . ప్రభా. ౧. ౧౦౯.

ఉ. . . . కలకంఠి దీని నిం,పెసఁగమిత్ర చూపి బ్రమయించెద నందు. ఉ. శా. ౬. ౪౯.

చ. . . నల్వుర భ్రమయించు నీచిగురుఁబోఁడి
మనోహరమూర్తి రేఖమున్, దలఁచియుఁగుంగఁదా
యనక ... తాళ. ౧. ౪౯.

భ్రమయు. అ. క్రి. (√భ్రమ.-సం. భ్రమ్.) ౧. భ్రాంతిపడు.
క కలగంటినొ భ్రమసితినో, జలజేక్షణుమాయ
యో నిజంబో యని .. వరాహ. ౯. ౧౦౪.
సీ . .ప్రతిబింబ మీక్షించి భ్రమసి యొఱంకు.
మను-చ. ౩. ౧౫.

౨. దిగ్భ్రమచెందు, దిక్కుతోఁచకుండు.
క. హిమకరుఁడు గిరియు మంచున భ్రమసి
ముడుఁగుదైత్యకోటిఁ బాశాభిహతిన్, సమ
యించె వరుణుఁడు .. హరి.పూ. ౪ ౧౨౪
చ. కిటికిటిగాక నీవు నొకప్రెగ్గడవై సభ లుండు
భంగి మఱి, స్నానఁగనివాఁడవై భ్రమసి
యొవ్వరిముందఱ నేమిమాటలో, యాఁచితి...
ఉ. హరి. ౪. ౧౭౯.
గీ. అమ్మహాదేవుఁ డెదురుగా నరుగుదేర,
భ్రమసి చూచిరి వాసవాద్యమరవరులు.
నైష. ౪. ౫౯

౩ మోహపడు, వలపుచెందు
క ఓమనిదర మీదీవన,చే మాసైఁ ప్రేమ కొంత
చెడక నిలుచునో, యేహాశాని యిఁకన్
వర,భూమలపోడుముల కిరఁడు భ్రమయక
యున్నే. కళా. ౧. ౫౨.
గీ. అందఱను భ్రమపెట్టుచు నవ్యధూటి, యొవ్వ
రికిఁ దాను భ్రమయక యుడనయుండె.
హర. ౬. ౧౦౪.

౪. (కన్ను) చెదరు, మిఱుమిట్లుగొను.
క. కను భ్రమసిక తెరువరి కన, కనపాయంబైన
మార్గ మరసి కగ తెలిం,గినవారు చెప్పఁగాఁ
గ్రా,కొనికరణిఁ దగిన తెంటమం కోర
మెటా. భార. ఉద్యో. ౨. ౨౮౦.

౫. జూసపోవు.
మ. మరుజాలిన్ గుఱిదప్పి కూర్పులఖ పల్మ్రొ
ఱెట్లు నిర్లజ్జయై, గతికన్ నీటుగనేటియొద్ద
రుఱమున్ గాంక్షించునాఁడెయ్యదై ఖరి సి
యిద్దఱుమద్దులన్ భ్రమసి రాశాలోక
గాలించె... పం. రా. ౫. ౩౯.

భ్రమరి[1]. వి. ప్రదక్షిణము.
క. ఉన్న నది బాపుగాఁ గాని, యన్నరభోజ
నుఁడు దుర్మదాంధుండై శా,శ్వన్న తి
వార్చి భ్రమరిగాఁ జన్నయొడం దలిసి కోప
సంరంభమునన్. నిర్వ. ౧౦ ౩౦.
జ: భ్రమరితిరుగు, భ్రమరివాఱు.

భ్రమరి[2]. వి మూర్ఛ.
సీ. సొరుగు సొలపు సొమ్మ సొలిమిడి సోలు
ము,మూరకము బదిలి హైమఱపు భ్రమరి,
యనఁగ మూర్ఛాహ్వయం బలరారు
చుండును .. అం భా. ౨. ౨౨౩.

భ్రమరితిరుగు. అ క్రి. (భ్రమరి[1] + తిరుగు) చుట్టి
వచ్చు, చుట్టితిరుగు
అ. అర్వ్యరుస గడంగి హయముల డిగి, పటు,
ఖడ్గదీప్తు లడరఁ గదియుటయును, భ్రమరితిరిగి
వారిఁబంగ్రిందుదునియలు, పేసి క్రిడిగొడుకు
చెలఁగి యార్చె. భార. భీష్మ. ౩. ౯౪.
క ఎత్తినగద లంకించియు, మత్తించియు భ్రమరి
దిరిగి యడిచియుఁ బయిపైఁ, నొత్తియు .
ఉ. హరి. ౩. ౬౨.
సీ. మరుఁడు పైఁచిసపైఁడిహరువు బొంగరమట్లు
బలుఁబిడి గిఱ్ఱన భ్రమరిదిరుగు.
మల్లపు. ౪. ౬౫.

భ్రమరి(రులు)వాఱు. అ. క్రి. (భ్రమరి[1] + పాఱు)
చుట్టుతిరుగు, భ్రమరిదిరుగు.
అ. అర్చి చెత్తు రుట్టు నమ్మ స్తకము పట్టి,కొని
యతం డుదాత్తఘోరభంగి, భ్రమరివాఱ
మరువ్య పొంటు వరదండము,నంచు పైచి యిట్టు
లనిరొ నభిప. భార. ద్రో. ౫. ౨౦౫.
చ. పెఱుంటమ మింట అంట నని పేట్చి కింద్రుల
దిక్కులార్పులం బఱితలు పేయుచుఁ
భ్రమరివాఱుచుఁ గెరుచుఁ గ్రిక్కు దాటుచున్.
భా. రా. యు. ౨౭౪.

చ. భ్రమియుతలౌ నింగికిన్ నెగసి కన్నుగవి
బ్రామరులఁ గూలఁద్రోచుచున్, బ్రమరలు
వాఱుచున్ దెసలు బ్రయ్యఁగ నార్చుచు...
భా. రా. సుం. ౫౫౩.

బ్రమపెట్టు. స. క్రి. (బ్రమ + పెట్టు) మోహింపఁ జేయు, మోహపెట్టు.
గీ. అందఱను బ్రమపెట్టుదు నవ్వధూటి ...
హర. ౩. ౧౦౪.

బ్రమ్మి. వి. (సం. బ్రాహ్మి.) ఒకవిధముగు కూరాకు చెంచలి, పొన్నగంటికూర. (పొనిద చెట్టు అని శ. ర.)

బ్రల్లు. వి. విఱుగుటయం దగు ధ్వని, అధ్వని కనుకరణము.
ఉ. రావి కడిందికొమ్మయును బ్రల్లునఁ గూల్చెద
నేను బోవుచున్. పరమ. ౫. ౨౨౮.
(బ్రల్లన. శ. ర. పా.)

బ్రసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. = బృసి. (వై. ని.)

బ్రహ్మ. సం. వి. న్. పుం ౧ హిరణ్యగర్భుఁడు (నవబ్రహ్మలు - భృగువు, పులస్త్యుఁడు, పులహుఁడు, అంగిరసుఁడు, అత్రి, క్రతువు, దక్షుఁడు, మరీచి) ౨. బ్రాహ్మణుఁడు ౩ ఋత్విగ్భేదము. ౪ బృహస్పతి ౫ (జ్యోతి) విష్కంభాది యోగములలో నిరువదియైదవది

బ్రహ్మకన్యక. సం. వి అ స్త్రీ ౧. సరస్వతి (త్రి ని.) ౨. బ్రహ్మిలత

బ్రహ్మకమ్మి. మి. వి ఉత్తరపుకట్టు, రెండు మూఁడు గుడ్డకుసుకల నొకటిగా చేర్చి అడ్డముగా కుట్టినట్టి పెద్దకట్టు.
సీ. తడిదోవ తిమ్మన్న నడిమికి నడఁ జంపఁ
గట్టుకోఁబడె బ్రహ్మకమ్మి వైచి.
వై. భా. ౪. ౨౬.
సీ. త్రొక్కి బ్రేలాడుకుంటిపై బ్రహ్మకమ్ముల
చించి దోవతి ముడికిపలక. వరాహ. ౩ ౧౬.

బ్రహ్మకళ. సం వి అ. స్త్రీ. (మనుష్యుల హృదయమందు వసించెడు) చైతన్యశక్తి.

బ్రహ్మకాష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. పట్టుపురుగు చెట్టు (విల్యమ్సు., అ. ని.)

బ్రహ్మకుండము. సం. వి. అ న. బ్రహ్మచే నిర్మింపఁబడిన ఒకానొక సరస్సు.

బ్రహ్మకుశ. సం. వి. అ. స్త్రీ. జీలకఱ్ఱ.

బ్రహ్మకూటము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఒకానొక పర్వతము. ౨. బ్రాహ్మణులసమూహము

బ్రహ్మకూర్చము. సం. వి. అ. న. ౧. ఒకానొక వ్రతము
శ్లో. అహోరాత్రోషితో భూత్వా పౌ
మాస్యాం విశేషతః, పంచగవ్యం పిబే
త్ప్రాతః బ్రహ్మకూర్చ మితి స్మృతమ్.
౨. కుశోదకము.

బ్రహ్మకైవర్తము. సం. వి. అ. న. అష్టాద పురాణములలో నొకటి.

బ్రహ్మకోశము. సం వి. అ. పుం. వేదభాగము (విల్యమ్సు).

బ్రహ్మకోశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అజమోద, ఒక విధమగు ఓమము. శ్రీ. (రా. ని.)

బ్రహ్మగంధము. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మకు

బ్రహ్మగర్భ. సం. వి అ. స్త్రీ. అజగంధ వాయింట. శ్రీ (రా. ని.)

బ్రహ్మగర్భుఁడు. సం. వి. అ పుం ౧. కుమారస్వామి. (వై. ని) ౨. న్యాయాధికారి (విల్యమ్సు)

బ్రహ్మగాయత్రి. సం. వి ఈ. స్త్రీ గాయత్రీ భేదము.

బ్రహ్మగిరి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకానొక పర్వతము.

బ్రహ్మగోళము. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మాండము ప్రపంచము.

బ్రహ్మఘాతకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) బ్రహ్మహత్య చేయువాఁడు.

బ్రహ్మఘాతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. భూతిక, నెవి యుతముగు చెట్టు.

బ్రహ్మఘాతిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రెండవనాఁటి రజస్వలాస్త్రీపేరు.

శ్లో. ప్రథమేఽహని చండాలీ ద్వితీయే బ్రహ్మఘాతినీ.

బ్రహ్మఘోషము. సం. వి. అ. పుం. ౧. విషము (వై. వి.) ౨. వేదము. (విల్యమ్సు)

బ్రహ్మఘ్నుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ) బ్రహ్మఘాతకుఁడు.

బ్రహ్మచక్రము. సం. వి. అ. న ౧. సంసారచక్రము. ౨. డోలాచక్రము.

బ్రహ్మచర్యము. సం. వి. అ. న ౧ వేదాధ్యయనమునకయిన నియమము. ౨. నాలుగాశ్రమములలో మొదటియాశ్రమము

బ్రహ్మచారి. సం. విశే. (న. నీ. న.) ౧. వేదాధ్యయనమునకయి వ్రతమాచరించువాఁడు. ౨ బ్రహ్మచర్యాశ్రమమును స్వీకరించినవాఁడు. వి. న. పుం. కుమారస్వామి. (వై. వి.)

బ్రహ్మచారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. దుర్గ ౨ భార్గి, వారంగి. ౩. బ్రాహ్మీశాకము ౪ వారుణీవృక్షము.

బ్రహ్మజము. సం. వి. అ. న ౧. మోక్షము పుం. దేవతలలో నొకతెగ (విల్యమ్సు)

బ్రహ్మజజ్ఞుఁడు. సం. వి అ. పుం సమష్టిస్థూలదేహాభిమాని, విరాట్టు. (కల్ప.)

బ్రహ్మజట. సం వి. ఆ. స్త్రీ దమనకము గ్రీ

బ్రహ్మజామలము. సం. వి. అ. న. = బ్రహ్మయామలము.

బ్రహ్మజీవి. సం. విశే. (న. నీ. న.) వేదముచే జీవించువాఁడు.

బ్రహ్మజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. హిరణ్యగర్భుఁడు.

బ్రహ్మజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. బ్రహ్మవిషయమగు జ్ఞానము.

బ్రహ్మజ్ఞాని. సం. విశే. (న. నీ. న.) = బ్రహ్మజ్ఞుఁడు.

బ్రహ్మజ్ఞుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బ్రహ్మము నెఱిఁగినవాఁడు.

బ్రహ్మజ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బ్రాహ్మణులను బాధించునది.

బ్రహ్మణ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బ్రాహ్మణులకు హితమైనది. వి. అ. పుం. ౧ బ్రహ్మదారువు, తూలము. గ్రీ. ౨. ముంజతృణము

బ్రహ్మణ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం శనైశ్చరుఁడు. (సం. వి.)

బ్రహ్మత. సం. వి ఆ స్త్రీ. ౧. బ్రహ్మత్వము, బ్రహ్మధర్మము ౨. బ్రాహ్మణసమూహము

బ్రహ్మతంత్రము. సం. వి. అ. న. వేదబోధితమగు విషయము.

బ్రహ్మతాళము. సం. వి. అ పుం. (సంగీ) ఒకానొక తాళభేదము.

శ్లో చతుర్ముఖాభిధే తాళే జగణానుతరం ప్లుతః (కల్ప.)

బ్రహ్మతీర్థము. సం. వి. అ పుం. ౧. పుష్కరతీర్థము, తీర్థభేదము. ౨. అంగుష్ఠమూలతీర్థము. ౩. చెంగల్వకోష్టువంటి ఒకతినుదుంపమూలము, ఇది కాశ్మీరదేశమున పుట్టును. (రా. ని)

బ్రహ్మతుంగము. సం వి అ పుం. ఒకానొక పర్వతము

శ్లో స్నిగ్ధాంజనచయాకారం సంప్రాప్తః కాలపర్వతమ్, బ్రహ్మతుంగం నదీ శ్చాన్యాః తథా జనపదానపి సం భార ద్రో ౮౦ ౩౧.

బ్రహ్మతేజము(స్సు). సం వి స్.న. ౧ బ్రాహ్మణవర్చస్సు ౨. బ్రహ్మవర్చసము.

బ్రహ్మత్వము. సం వి. అ. న. బ్రహ్మభావము.

బ్రహ్మదండము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఒకానొక ఆయుధము. ౨. శాపము, బ్రాహ్మణశాపము. ౩. వసిష్ఠుని సిద్ధదండము. ౪. బ్రాహ్మయష్టిక, భార్గి. గ్రీ. ౫. కేతువు (వాచ.)

బ్రహ్మదండి. సం వి ఈ. స్త్రీ. కంటకపత్రఫల. గ్రీ. ఒకానొకచెట్టు. (రా. ని.)

బ్రహ్మదర్భ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఓమభేదము. శ.

బ్రహ్మదారువు. సం. వి. ఉ. పుం. = బ్రహ్మణ్యము. శ.

బ్రహ్మదైత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మరక్షస్సు.

బ్రహ్మద్విట్టు. సం. విణ. (వ. షీ. వ.) ౧. వేదనిందకుఁడు. ౨. బ్రాహ్మణులను నిందించువాఁడు

బ్రహ్మద్వేషము. సం. వి. అ. పుం. ౧. వేదనింద ౨. బ్రాహ్మణనింద.

బ్రహ్మధార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సీమ, పొలిమేర (వై. వి.)

బ్రహ్మధ్వజము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక ఉపనిషత్తు.

బ్రహ్మధ్వజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుద్ధుఁడు.

బ్రహ్మనది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. సరస్వతి ౨. ఒకానొకనది.

బ్రహ్మనాభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు

బ్రహ్మనాలము. సం. వి. అ. న. తీర్థభేదము, ఒకానొకతీర్థము.

బ్రహ్మనిర్వాణము. సం. వి. అ. న. మోక్షము, బ్రహ్మభావము లభింపఁగా సకలానర్థనివృత్తిరూపమగు పరమానందము.

బ్రహ్మనిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూతిక, కంబళిచెట్టు

బ్రహ్మపత్త్రము. సం. వి. అ. న. పలాశపత్త్రము, మోదుగాకు

బ్రహ్మపన్నగము. సం. వి. అ. పుం. సర్పభేదము, ఒకజాతిపాము.

బ్రహ్మపవిత్రము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లదర్భ, కుశభేదము. శ.

బ్రహ్మపాదపము. సం. వి. అ. పుం. మోదుగు. శ.

బ్రహ్మపాశము. సం. వి. అ. పుం. ఆయుధవిశేషము, అస్త్రభేదము.

బ్రహ్మపిశాచము. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మరక్షస్సు.

బ్రహ్మపుత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నదీభేదము, ఒకానొకనది.

బ్రహ్మపుత్రము. సం. వి. అ. పుం. ౧. విషభేదము ౨. క్షేత్రభేదము. ౩. నదీభేదము. ౪. దేశభేదము. (విల్సన్.)

బ్రహ్మపుత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. సరస్వతీనది. ౨. వారాహీకంద. (రా. వి.)

బ్రహ్మపురము. సం. వి. అ. న. ౧. బ్రహ్మోపాసనకనుకూలమైనది, హృదయము. ౨. శరీరము. ౩ హిమాలయశిఖరము. ౪. ఒకానొకదేశము, బర్మా-(వాచ.)

బ్రహ్మపురాణము. సం. వి. అ. న. అష్టాదశమహాపురాణములలో నొకటి.

బ్రహ్మపురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొకపట్టణము.

బ్రహ్మబంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧ నీచమయిన బ్రాహ్మణుఁడు, నిందితుఁడయిన బ్రాహ్మణుఁడు ౨. (ద్వేషముచే) గ్రహింపతగని పేరుకలవాఁడు. ౩. గుతింపఁబడువాఁడు, ఉద్దేశింపఁబడువాఁడు, (శ. ర.)

బ్రహ్మబాంధవము. సం. వి. అ. న. బ్రహ్మబంధుని ధర్మము

బ్రహ్మబిందువు. సం. వి. ఉ. పుం. వేదోచ్చారణసమయమున ఉమ్మితుంపురులు.

బ్రహ్మబీజము. సం. వి. అ. పుం. ౧. వేదమూలము ౨. కంబలిచెట్టు. శ. (విల్సన్)

బ్రహ్మబ్రువాణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) తన్ను బ్రాహ్మణుఁడని చాటుకొనువాఁడు. వి. అ. పుం. పేరుకైన బ్రాహ్మణుఁడు.

బ్రహ్మబ్రువుఁడు. సం. విణ. = బ్రహ్మబ్రువాణుఁడు.

బ్రహ్మభద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొక ఓషధి. రక్షించునోషధి. శ.

బ్రహ్మభావము. సం. వి. అ. పుం. ౧. బ్రాహ్మణుఁడగుట ౨. బ్రహ్మయగుట. (వై. ని)

బ్రహ్మభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సంధ్య.

బ్రహ్మభూమిజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సైంహళి, సింహళదేశపు పిప్పలి. వై.

బ్రహ్మభూయము. సం. వి. అ. న. బ్రహ్మత్వము.

బ్రహ్మమండూకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. అధ్యండ, జొట్టుపుచెట్టు. ౨. భూమ్యామలకి. వై.

బ్రహ్మమహము. సం. వి. అ. న. బ్రహ్మోత్సవము.

బ్రహ్మమీమాంస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ్రహ్మప్రతిపాదకమగు శాస్త్రము, వేదాంతశాస్త్రము (ఇది వ్యాసప్రణీతము. దీనిని ఉత్తరమీమాంస యందురు.)

బ్రహ్మము. సం. వి. అ. న. ౧. వేదము. ౨. తపస్సు. ౩. సత్యము ౪. తత్త్వము. ౫. చిత్స్వరూపము.

బ్రహ్మముఁజేయు = పరమాత్మస్వరూపమువలెఁ దెలియరానిదిగాఁజేయు, రహస్యము చేయు

చ. అనవుడు నింతకాలము ప్రయాస మదేఁటికి
నాఁడె చెప్పినన్, బని వినఁజే యడంచి యొక
బ్రహ్మముఁజేసితి వేఁడు నీవు చెప్పినసమ
యంబు తప్పక యభీష్టము నీకొనఁగూడు
ద్వా ౧౨. ౧౩

బ్రహ్మముడి. వి. వి. వివాహమందు వధూవరుల వస్త్రాంచలములు చేర్చి పురోహితుఁడు వేయు ముడి, బ్రహ్మగ్రంథి. (వా.)

బ్రహ్మమేఖలము. సం. వి. అ. పుం. ముంజగడ్డి.

బ్రహ్మమేడి. వి. వి. వృక్షవిశేషము, కాకోదుంబరము. వై. దీనికి నూగుగల వెడల్పయిన ఆకులుండును.

సీ. రావి మామిడి కొండరావి మేడియు బ్రహ్మ
మేడియు జీడిమామిడియుఁ జంత.
హంస. ౪. ౧౧.

బ్రహ్మమేధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొకనది. (విల్యమ్సు.)

బ్రహ్మయజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పంచయజ్ఞములలో నొకటి, వేదాధ్యయనము.(బ్రహ్మ, దేవ, పితృ, మనుష్య, భూతయజ్ఞము లయిదు.) ౨. అధ్యాపనము, వేదమును చెప్పుట.

బ్రహ్మయష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. భార్గి. వై. ౨. ఒకానొక వృక్షము. (కల్ప)

బ్రహ్మయాగము. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మయజ్ఞము

బ్రహ్మయాతువు. సం. వి. ఉ. పుం. బ్రహ్మరక్షస్సు.

బ్రహ్మయామలము. సం. వి. అ. న. తంత్రభేదము, ఒకవిధమగు తంత్రము.

బ్రహ్మయోగము. సం. వి. అ. పుం. ౧. బ్రహ్మప్రాప్తిసాధనము, సమాధి ౨. విష్కంభాది యోగములలో ఇరువదియైదవది.

బ్రహ్మయోని. సం. విణ (ఇ.) బ్రహ్మకారణముగా కలది. వి. ఇ. పుం. ౧. బ్రహ్మగిరి ౨. జ్ఞాననిష్ఠ, ౩. తీర్థభేదము. ఈ. స్త్రీ. సరస్వతీనదీతీరము.

బ్రహ్మరంధ్రము. సం. వి. అ. న. శిరోరంధ్రము, నడునెత్తి, బ్రహ్మప్రాపకమగు రంధ్రము.

బ్రహ్మరథము. సం. వి. అ. న. ౧. బ్రాహ్మణులు మోయురథము, పాలకి మొ॥ ౨. మృతిబొందిన సన్యాసులను తీసికొనిపోవు వాహనము. (శ. ర.)

బ్రహ్మరసము. సం. వి. అ. పుం. అమృతము. (విల్యమ్సు.)

బ్రహ్మరాక్షసము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక చెట్టు (విల్యమ్సు.)

బ్రహ్మరాక్షసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. బ్రాహ్మణుఁడయి దుష్టకర్మలచే రాక్షసుఁ డైనవాఁడు. ౨. శివానుచరుఁడు.

బ్రహ్మరాతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. శుకుఁడు. ౨. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు.

బ్రహ్మరాత్రము. సం. వి. అ. న. బ్రాహ్మముహూర్తము.

బ్రహ్మరాత్రికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యాజ్ఞవల్క్యఋషి. (శ. ని.)

బ్రహ్మరాశి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. వేదసమూహము. ౨. పరశురాముఁడు.

బ్రహ్మరీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పిత్తలము, ఒకదినుసు ఇత్తడి. (రా. ని.)

బ్రహ్మరూపిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వస. (విల్యమ్సు.)

బ్రహ్మరేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ్రహ్మలిపి, బ్రహ్మవ్రాసినవ్రాఁత.

బ్రహ్మర్షి (ఋషి). సం. వి. ఇ. పుం. వేదమును స్మరించిన ఋషి. (వసిష్ఠాది) బ్రహ్మవేత్తయయిన ఋషి.

బ్రహ్మలిఖితము. సం. వి. అ. న. బ్రహ్మవ్రాసినవ్రాఁత.

బ్రహ్మలోకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. సత్యలోకము. ౨. తురీయబ్రహ్మస్వరూపము.

బ్రహ్మవధము. సం. వి. అ. పుం. = బ్రహ్మహత్య.

బ్రహ్మవధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ్రహ్మహత్య.

బ్రహ్మవర్చసము. సం. వి. అ. న. ౧. వేదాధ్యయనమువలన కలుగు తేజస్సు.

శ్లో. తపస్స్వాధ్యాయజం యచ్చ తేజస్తు బ్రహ్మవర్చసమ్. (వాచ.)

౨. సదాచారాధ్యయనసమృద్ధి.

శ్లో. స్యాద్బ్రహ్మవర్చసం వృత్తాధ్యయనర్ధిః... (అమరకోశము)

బ్రహ్మవర్తము. సం. వి. అ. పుం. = బ్రహ్మావర్తము.

బ్రహ్మవర్ధనము. సం. వి. అ. న. తామ్రము, రాగి.

బ్రహ్మవర్మము. సం. వి. న్. న. ఒకవిధమగు బలి. (విల్యమ్సు.)

బ్రహ్మవాది. సం. వి. న్. పుం. వేదాంతి. (శ. ర.)

బ్రహ్మవాలుకము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక విషము.

బ్రహ్మవిద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. బ్రహ్మజ్ఞానము, ౨. దుర్గ. (కల్ప.)

బ్రహ్మవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పలాశవృక్షము, మోదుగు. శ్రీ. ౨. ఉదుంబరము, మేడి. శ్రీ.

బ్రహ్మవేది. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దేశవిశేషము.

శ్లో. బ్రహ్మవేదిః కురుక్షేత్రే పంచారామహ్రదాంతరమ్. (కల్ప.)

బ్రహ్మవైవర్తము. సం. వి. అ. న. అష్టాదశ మహాపురాణములలో నొకటి.

బ్రహ్మవ్రతము. సం. వి. అ. న. వేయిసంవత్సరములచే సాధింపఁదగిన బ్రహ్మప్రాప్తికి సాధనమయిన వ్రతవిశేషము.

బ్రహ్మశల్యము. సం. వి. అ. పుం. సోమవల్కము, నల్లతుమ్మ. శ్రీ.

బ్రహ్మశిరము. సం. వి. స్. న. ఒకానొక అస్త్రము.

బ్రహ్మసంజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. నాలుగుముఖములుకల రుద్రాక్ష. (శ. ని.)

బ్రహ్మసంభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. జైనులలో నొకఁడు. (వాచ.) ౨. బ్రహ్మపుత్త్రుఁడు. (వసిష్ఠాది.)

బ్రహ్మసంహిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాలుభ్యాయములుకల వైష్ణవాచారభేదమును తెలుపు గ్రంథవిశేషము.

బ్రహ్మసతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. సరస్వతి. ౨. సరస్వతీనది. (విల్యమ్సు.)

బ్రహ్మసత్రము. సం. వి. అ. న. = బ్రహ్మయజ్ఞము.

బ్రహ్మసభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పద్మసరస్సు. (విల్యమ్సు.)

బ్రహ్మసరస్సు. సం. వి. స్. న. ఒకానొక తీర్థము.

బ్రహ్మసర్పము. సం. వి. అ. పుం. సర్పభేదము. (త్రి. వి.)

బ్రహ్మసవము. సం. వి. అ. పుం. ౧. బ్రహ్మస్తోత్రము. ౨. ఒకానొక యజ్ఞము.

బ్రహ్మసాయుజ్యము. సం. వి. అ. న. బ్రహ్మత్వము, బ్రహ్మీభావము, పరబ్రహ్మముతో నైక్యము నొందుట

బ్రహ్మసావర్ణి. సం. వి. ఇ. పుం. పదియవమనువు.

బ్రహ్మసుతుఁడు. సం వి. అ. పుం. ౧. కేతుభేదము. ౨. బ్రహ్మపుత్త్రుఁడు, మరీచి మొ॥

బ్రహ్మసువర్చల. సం. వి ఆ స్త్రీ. ౧. ఒకానొక ఓషధి, సూర్యకాంతపుతీఁగలో నొకభేదము ౨. అతిఁగరసము

బ్రహ్మసువు. సం వి ఊ పుం ౧ ప్రద్యుమ్నుఁడు. ౨ విష్ణుమూర్త్యవతారభేదము, అనిరుద్ధుఁడు ౩ కామదేవుఁడు, కామాధిష్ఠానదేవత.

బ్రహ్మసూత్రము. సం వి అ. న. ౧. యజ్ఞోపవీతము, జందియము. ౨. వ్యాసప్రోక్తమయిన బ్రహ్మప్రతిపాదకమగు సూత్రము.

బ్రహ్మస్తేయము. సం వి అ న. అనుజ్ఞలేకయే వేదమును చదువుట.

బ్రహ్మస్థలి. సం వి. ఈ స్త్రీ. గ్రామమధ్యప్రదేశము (శై ని)

బ్రహ్మస్థానము. సం. వి. అ. న తీర్థభేదము.

బ్రహ్మస్వము. సం. వి. అ న. బ్రాహ్మణధనము

బ్రహ్మహత్య. సం వి. ఆ స్త్రీ బ్రాహ్మణవధము, బ్రాహ్మణుని జంపుట

బ్రహ్మహుఁడు. సం విశే. (న్. ఘ్ని న్) బ్రాహ్మణహత్య చేసినవాఁడు.

బ్రహ్మహ్రదము. సం. వి. అ న ఒకానొక సరస్సు.

బ్రహ్మాంజలి. సం. వి. ఇ. పుం. వేదపాఠము సేయునపుడు చేయుజోడిలి.

బ్రహ్మాండము. సం. వి. అ. న. భువనగోళము.

బ్రహ్మాక్షరము. సం. వి. అ. న. ఓంకారము.

బ్రహ్మాగ్రభువు. సం. వి. ఊ. పుం. ఘోటకము, గుఱ్ఱము.

బ్రహ్మాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. బ్రాహ్మశక్తి, ౨. రాజరీతి ఇత్తడిలో నొకభేదము. ౩. రేణుకయను గంధద్రవ్యము, (రా. ని.)

బ్రహ్మాత్మభువు. సం. వి. ఊ. పుం. అశ్వము, గుఱ్ఱము.

బ్రహ్మాదని. సం వి. ఈ స్త్రీ. హంసపది, ఎఱ్ఱ అత్తపత్తి (రా ని.)

బ్రహ్మాద్రిజాత. సం. వి. ఆ స్త్రీ. గోదావరి (నది.) (రా ని విల్యమ్సు. బ్రహ్మాదిజాత, బ్రహ్మాద్రిజాత, అని పాఠాంతరములు. వాచ. కల్ప.)

బ్రహ్మాపేతుఁడు. సం వి. అ. పుం. మాఘమాసమునందు సూర్యసమీపస్థుఁడగు నొక రాక్షసుఁడు

బ్రహ్మారణ్యము. సం వి అ. న. వేదపాఠభూమి. (త్రి. ని.)

బ్రహ్మావర్తము. సం వి. అ పుం ౧. దేశవిశేషము.

శ్లో॥ సరస్వతీదృషద్వత్యో ర్దేవనద్యో ర్యదంతరమ్ తం దేవనిర్మితం దేశం బ్రహ్మావర్తం ప్రచక్షతే

౨ ఒకానొక తీర్థము.

బ్రహ్మాసనము. సం వి. అ. న ౧. ఆసనవిశేషము.

శ్లో॥ ఏకపాద ముపరి దక్షోరౌ విన్యస్య దండాకృతి ర్భవేత్ (వాచ.)

౨ ధ్యానాసనము, ధ్యాననిష్ఠ. ౩ యోగాసనము, యోగనిష్ఠ. (అమర)

బ్రహ్మాస్త్రము. సం. వి. అ న. అస్త్రములలో నొకటి.

బ్రహ్మి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. పంకగండకమత్స్యము, బురదలోనుండు చేపపిల్ల. ౨. శాకభేదము. ౩. ఒక నొకలత. (వాచస్పత్య.)

బ్రహ్మీద్ధృతము. సం. వి. అ. న. = బ్రాహ్మీఘృతము. (కల్ప.)

బ్రహ్మీభవించు. సం. అ. క్రి. బ్రహ్మతో నైక్యము నొందు.

గీ. కుంభజ గౌతమ వ్యాస భృగువు లుండ బ్రహ్మోభవించి యఖండగరిమ దనరు చే నండ...నీశేల వెనఁగ. హరిశ్చ. ౧. ౧౫౩.

బ్రహ్మోశయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. కుమార స్వామి. ౨. విష్ణువు

బ్రహ్మోజ్ఝుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వేద నిందకుఁడు.

బ్రహ్మోదుంబరము. సం. వి. అ. న. ౧. ఒక కాశ తీర్థము.

బ్రహ్మోపనేత. సం. వి. ఋ. పుం పలాశ వృక్షము, మోదుగుచెట్టు. (శా. ని.)

బ్రహ్మోదనము. సం వి. అ న. (యజ్ఞము నందలి) ఓదనభేదము.

బ్రహ్మోదనాగ్ని. సం. వి ఇ. పుం. (యజ్ఞము నందు) బ్రహ్మోదనము వండుటకయినయగ్ని

బ్రా

బ్రాతి. వి. ౧ ప్రీతి, ప్రేమ. (ఇది సానుస్వారమని శ ర. కాని నిరనుస్వారమనుటకు భారతాది ప్రయోగములు నిర్ధారకములు. మధ్యకవుల కొందఱుమాత్రము దీనిని సానుస్వారముగా వాడియున్నారు రం రా. యు. లో సాను స్వారముగా నున్నది చూ. విశే 3 అర్థము)

ఉ. జాతర సేయఁగావలయు సర్వజనంబుల నంబురాశికిన్, బ్రాతిగ భక్తితోడ నని బంధులకెల్లను జెప్పి భార సూ. ౨౪

ద్వి. మాతండ్రి ధర్మైకమతి కు శధ్వజుఁడు బ్రాతిగా నియతి నా బ్రహ్మర్షి వరుఁడు వేదంబు చదువ నాకేళ నేఁ బుట్టి, వేదవతీ నామునిభ్యాతకాతిశం.

శా. ఉ. ౩౭. బా. ౩. ౯౦.

ఉ. ధాతఁ దదంచి ప్రొక్కి యవధాతసరోజ దళాక్షుఁగాంచి లో, బ్రాతి పెనంచి ...

పాండు. ౪. ౬౩.

వ. పలువురయందు శౌర్యనిశి బ్రాతియు శౌర్యనియందు జాడ నగ్గలముగుబ్రేమ పల్వురకుఁ గల్గుట యద్భుతము ...

మనుచ. ౬. ౬౦.

౨. ఆసక్తి, వాంఛ, కోరిక

క. నాతులదరులను లోఁతగు,పాతటికసవులను జెట్టి పచ్చికయున్నన్, బ్రాతిపడి మేయఁ బోకుము, మూతి యుడుకు మగ్రసత్త్వములు గల నీటన్.

భోజరా. ౬. ౩౫.

ఉ ప్రాఁతలు మీఁదఁగప్పినఁ గ్రొపామతి నోర్చితి నీచుపొత్తునన్ బ్రాఁతి పెనంగి తీవు

కళా. 3 ౧౦౦

విశే ౧ ప్రియము, ఇష్టమైనది

ఉ ప్రాణసఖిరహస్యముల బ్రాఁతియఁ గ్రీడలు కానివాని యా,రోజనిలోలలోచనకు హెచ్చినమన్మథచేష్ట నర్మ్యోడన్

కళా ౬. ౨౧౯.

క. నీతోడ వియ్యమందం, జేతోగతి నాసఁజేసి చెచ్చెర నిట్లే, నేనిందితి మత్ప్రార్థన, బ్రాతిగఁ జేకొనకయునికి పాడియె నీకున్.

భార. అర. ౩. ౧౯౪.

గీ. పగకు రెలతోఁటనీడలు బ్రాతియయ్యెఁ, బగకులును రేలు దనుగాలి బ్రాతియయ్యె .

నృసిం. 3. ౩౩.

గీ. భక్తిగాని నీకేమియు బ్రాతిగాదు.

ఉ. హరి. ౨. ౧౯౪.

౨ దుర్లభము

చ పాండవమనోరథసిద్ధి భవద్దయాసమృద్ధి నగుట వింతయే భవదధీనులకున్ విజయంబు బ్రాతే

భార. ద్రో ౫. ౯.

శా. ఏలా యుండును నందుఁ కామెదల్లు నీ కే బ్రాతియే కెన్నలు, బాలుం బాలిక ...

హరి. పూ. ౫. ౨౩౪.

మ. గణుతింపంగ నితంబు పాల్కుడలిం గారాబుఁబుత్రుండు బ్రాహ్మణరాజౌషధి భర్త నెట్టుకొని సంపాదించినన్ బ్రాతియే మణిమంత్రౌషధముల్.

హైమ. ౧. ౧౫౫.

౩. ఘనము, గొప్పది.
ఉ. వాసవుఁ డెట్టె నన్నడుగ వచ్చుఁ బ్రియంపడి నాకు నొక్క బ్రా, తేసుర లోకవందిత మదిం గవచంబును గుండలంబులున్.
భార అర. ౭ ౨౮౯
ద్వి బ్రోఁతి బొందులు సొచ్చి బ్రోఁతురై వచ్చి బ్రాఁతైనకరటికబంధముల్ దెచ్చి
రం రా యు ౫౩౭ పొ. ౧౯. పం
ఉ నిన్న బుట్టి కా, నెన్న ఁడు బ్రాతియరొయ్యి మతి రొయున్నఁడు నేర్చును జెక్కిరింపఁగా
కు సం ౧౦. ౫౧౦
౪. అధికము, ఎక్కువ
దండకము రక్తంబునుం బట్ట మైపూఁతయున్ బ్రాతిగాఁ బూని పారి ౩ ౩౮
ద్వి. ప్రేతవాహకునిఁగా బిలువ రెవ్వ రు ను, బ్రాతిగా జెడలింప బడుగులు లేవు
ద్వి హరిశ్చ ఉ ౫౧౪ పం
౫. అపురూపము, అపూర్వము
సీ. పాండునందనులకు బ్రాతైరత్నంబులు కౌరవనాథుభండారమెల్లఁ, గైకొన్న వారు
భార. సౌ. ౨ ౪౫
౬ అనుకూలము.
వ పుత్త్రి)కా యిట్టిగట్టి తెలివి గలిగినసంసారి యోగికిఁ దన కనుకూలయైన వనితఁగూడి మెలంగుట ప్రబోధోదయంబునకుం బ్రాతిగాని హానిగాదు ప్రబోధ ౫ ౪౨
౭. పృథువు, గొప్పది.
ద్వి. లాఁతిమించులచూపు లలితకటములు, బ్రాఁతి చన్నులుఁ దోఁప బయ్యెద దొలఁగ
రం. రా ఉ. ౭౧. పొ. ౨౪ పం

బ్రామిక. వి. (సం. భ్రమః) అపేక్ష, కోరిక.
ఉ. కామితవస్తుసంపదలు గల్గుఫలం బొరు లాసపడ్డచో, నేమియుఁ బెట్టఁడేని సిరియేఁటికి నిష్ఫల మున్నఁజేయినన్, బ్రామిక పడ్డ లోకులకుఁ బండగనే మది యొండిపోవఁగా నేమిఫలంబు చేడు విడదన్నటిక్కైన ముసిండి భాస్కరా. భా. శ. ౩౨.
గీ. బ్రామికలు దీర నన్యోన్యభాష లాార...
హంస. ౨. ౧౧౯.

బ్రాహ్మగుప్తము. సం. వి. అ. న. ఆయుధజీవు లగువారి సంఘము.

బ్రాహ్మణకము. సం. వి. అ. న. ఆయుధజీవులైన బ్రాహ్మణులు కల దేశము.

బ్రాహ్మణబ్రువుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బ్రాహ్మణాధముఁడు, బ్రాహ్మణుఁడని చెప్పుకొనువాఁడు

బ్రాహ్మణము. సం వి అ. న మంత్రేతరమయిన వేదభాగము.

బ్రాహ్మణయష్టిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ. భార్గి. కీ. (అమర. రా. ని)

బ్రాహ్మణాచ్ఛంసి. సం వి న్. పుం యజ్ఞములో బ్రహ్మకు సహాయము చేయు నొక ఋత్విజుఁడు.

బ్రాహ్మణాయనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శుద్ధవంశమునందు పుట్టిన బ్రాహ్మణుఁడు. (శ్రీ. ని.)

బ్రాహ్మణార్థము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) బ్రాహ్మణునికొఱకైనది. వి. అ. న. నిమంత్రణము, పితృకార్యము, పితృకార్యములయందు దేవపితృస్థానములయందు భోజనమునకై బ్రాహ్మణుల నియమించుట
గీ తిథులయందైన మఱి యుపత్నికుఁ దనుచు, బ్రాహ్మణార్థంబుఁ జెప్పు కేపాటివారు.
శుక. ౩. ౩౪౫.

బ్రాహ్మణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ౧. బ్రాహ్మణస్త్రీ. ౨. ఫంజిక, భార్గి కీ. ౩. చీమ. ౪. జరటి, కండురీఁగ ౫. పృక్క, స్పృక్కయను గంధద్రవ్యము ౬. వలికింప్లపాము. (శ. ర.)

బ్రాహ్మణుఁడు. సం. వి అ. పుం. అగ్రజన్ముఁడు. బ్రాహ్మణజాతివాఁడు.

బ్రాహ్మణ్యము. సం. వి. అ. న. ౧. బ్రాహ్మణ సమూహము. ౨. బ్రాహ్మణత్వము, బ్రాహ్మణ ధర్మము. పుం. శనిగ్రహము.

బ్రాహ్మవింగ. సం.వి.అ.స్త్రీ.కాండి.(విల్యమ్సు.)

బ్రాహ్మపురాణము. సం. వి. అ. న. అష్టాదశ మహాపురాణములలో నొకటి.

బ్రాహ్మము. సం వి. అ. న ౧ ౧ అంగుష్ఠ మూలతీర్థము. ౨ వివాహభేదము. ౩ అష్టాదశ పురాణములలో నొకటి. ౪. బ్రహ్మ అధిదేవతగాఁగల నక్షత్రభేదము, రోహిణీనక్షత్రము, అభిజిన్నక్షత్రము. పుం. ౧. పాదరసము. ౨. బ్రహ్మదినము, బ్రహ్మమానము. ౩. ధర్మభేదము ౪. కాలవిశేషము, అరుణోదయమునకు పూర్వము దండద్వయాత్మకమగు కాలము.

బ్రాహ్మముహూర్తము. సం. వి అ పుం., న. అరుణోదయమునకు పూర్వము ఘటికాయాత్మకమగు కాలము, అభిజిన్ముహూర్తమని కొందఱు

బ్రాహ్మహోరాత్రము. సం. వి. అ. న బ్రహ్మయొక్క దినరాత్రులు. (ఇది మనుష్యులకు కల్పద్వయకాలము.)

బ్రాహ్మి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. సరస్వతి ౨. వాక్కు. ౩. సోమవల్లరి, పొన్నగంటికూర. ౯ ౪. భార్గి ౯. ౫.బ్రహ్మదండి,వారాహీకందము. ౬. హిలమోచిక, ముల్లంగి. ౯. ౭. రోహిణీనక్షత్రము. ౮. సప్తమాతృకలలో నొకతె.

బ్రాహ్మిక. సం. వి అ స్త్రీ భార్గి ౯

బ్రాహ్మీకందము. సం వి అ. పుం. ౧.వారాహీకందము, బ్రహ్మదండి ౯. ౨. భార్గి ౯

బ్రాహ్ముఁడు. సం వి. అ పుం. నారదుఁడు.

బ్రాహ్మ్యము. సం విణ (అ. ఈ. అ) బ్రహ్మసంబంధమైనది. వి. అ. న. ౧ ఆశ్చర్యము ౨. దృశ్యము. ౩. బ్రాహ్మముహూర్తము.

బ్రి

బ్రిందము. వి. ఇఱుకుచోటు.

క...మైకృపతి శాపము ధరణిబ్రాంతుఁడై డిగ్గి తొలంగి యధ్వాంతరగహ్వరాంబునకుం బఱచి

తొలుచఱచి సందులు బ్రిందులు గొందులు దూఱియుండె నృసిం. ౫. ౩౧.

బ్రు

బ్రుంగు. అ క్రి. ౧ మునుఁగు, మగ్నమగు.

ఉ. బ్రోయనివార్ధి నెత్తురుల బ్రుంగనిరాముఁడు వంకవిల్లుగాఁ జేయని పైఁడికొండ ..
కావ్యా. ౩. ౬.

సీ ఏమహామాయచే నెట్టివిద్వాంసుల బుద్ధి తెఱుంగమి బ్రుంగుచుండు
మార్క. ౬. ౩౨.

మ మనుజాల్ తత్త్వజ్ఞాలయ్యున్ విషాదమునన్ బ్రుంగుదు రింతె కాని విషయత్యాగోత్సుకుల్ గారు
మల్ల. ౩. ౧౭.

౨ ఘూఁడు, దిగఁబడు.

ఆ అశ్వసుభటతతులయంగఖండంబులు, రుధిరకర్దమమున బ్రుంగియున్న,పెల్లు చూడ
భార. ద్రో. ౧ ౨౩౯.

క పెనురొంపిలోపలను బ్రుంగిన ధేనువు నెత్తి పోలికిని
భార కల్య ౧. ౧౫౩.

౩ కప్పఁబడు, ఆచ్ఛాదితమగు

చ. విరిసినయజ్ఞ టాభరము విన్నని మోము దురంతఖేదనం, బొరల ధరాపరాగమున బ్రుంగినయంగము గల్గి యమ్మహీశ్వర మటు దూఱ .
భా. రా. అయో. ౧౭౪.

చ. పొగలఁ గావిరి బ్రుంగెడుఫుల్లపాంబుతె,ల్లపెఁ గనుపట్టె ఆము. ౪. ౧౨౭.

శా. ప్రుప్పల్ గాఱుచు నీచుకంపుకలుచున్ రోఁతై తతింబాసి పెన్,దువ్వన్ బ్రుంగిన గర్దభాళి దినుచున్ సుప్రీతమై జాగిలం, బచ్చెల్లుండొరఁ జూచి కొంకదు.
మల్ల. ౧. ౯.

౪. ఛాటగు, మఱుఁగుపడు.

చ....గాడ్పు సమానభూతతన్ జొచ్చి సభాపరిచయగుతోయ మదంపుఁగ దశ్రు కానిచోఁ బొదమున్ యగ్గి తొలఁగిపడు బ్రుంగున్ నీరము తత్తవాగతిన్. చంద్రా. ౨. ౧౯.

౫. చెడు, నశించు.

సీ... భగ్నహృదయుఁ, డగుచు వినిశితశరవిశే
షాభిహతిని, బ్రదర్శించె సాధునులసద్వృత్తి
నియతి, బ్రుంగఁ గేవలసారంగబుద్ధిఁ జేసి
రాఘవ ౧ ౨౦.

౬. చచ్చు, మరణించు

సీ. మడిసె బ్రుంగె సమసెఁ గడచె మునిగె నీల్గెఁ
దరలెను చచ్చె ననుమాట శాఖ్యలయ్యె
అం. భా. ౩ ౭౪.

జ బ్రుంగుడు, బ్రుంగుడువంగుడు, బ్రుంగుడు
వడు, బ్రుంగుడువఱచు, బ్రుంగుడువాటు,
బ్రుంగువడు, బ్రుంచు

బ్రుంగుడు. విశే. (√బ్రుంగు.) ౧. ఆవృతము, కప్పబడినది.

(ప్రహ్లాదుఁడు) ఉ దనుజవీరులమాయలచేత
బ్రుంగుడై, భస్మములోపలన్ మెఱయు
పావకమూర్తియుఁ బోలె ...
వి. పు ౨. ౨౯౯.

౨. పూఁడినది, దిగఁబడినది.

సీ. లీల నాకోమలిపాలిండ్ల కస్తూరిరొంపిలో
నెన్నండు బ్రుంగుడౌదు వరాహ. ౧ ౫౬.

౩. మునిఁగినది, మగ్నమైనది

గీ ఏమి సేయుదునని యాత్మ నేమమునకుఁ,
బోయి తినలోనఁ దలపోఁత బ్రుంగుడయ్యె,
నెపుడు పడమటికొండపై నెక్కె భానుఁ,
డెప్పు డుదయించు . కాశి ౨. ౧౨౫

ద్వి. రంగత్తరంగల రాలుపువ్వుల్లు, బ్రుంగుడై
శిలయంగఁ బొలుపారుదాని
రం. రా ఉ. ౯౯ పొ ౧౯ పం

౪ మఱుఁగుపడినది.

ద్వి పుట్టి శాసనముల బ్రుంగుడై పొరలు,
పొట్టయ్యె జపతపంబులఁ గానలేని,యట్టి
శ్రీకృష్ణుని ననికంబుఁ దలఁచి,నట్టి విాపుణ్య
సేంఘనిరొంద మనుచు.
అ. ము. క. ౩. ౧౬౨. పొ. ౪. పం.

బ్రుంగుడువంగుడు. విశే. (√బ్రుంగు.) నిమగ్నము, ఆకొ్యసక్తము.

క. ధనమును సత్యము శౌచం,బును నాదిగఁ
గోలుపోవు భువి దుర్వ్యసనం,బని యెన్నఁ
బడ్డ జూద,మ్మున బ్రుంగుడువంగుడౌటఁ
బొందిది యుగునే. ద్వా ౧౦. ౯౪.

బ్రుంగుడువడు. అ క్రి (బ్రుంగుడు + పడు.)

౧ మఱుఁగుపడు, చాటగు

సీ ఎడనెడ బ్రుంగుడువడియున్న రాజులు సమ
దెంచి కనునవసరము వేచి
భార శాం ౧ ౧౪౬

క ఆవిభుఁడు రాజ్యసుఖలీ,లావిముఖత నెడలి
బంధులం దొఱఁగి యతిక్లేశావాసత బ్రుంగుడు
వడిపోవుట నెచ్చోటఁ గడుపుఁ బ్రోతురొ
యనుచున్ భార విరా ౧. ౧౬౭.

౨ కప్పఁబడు, ఆచ్ఛాదితమగు

చ కడ యుడరానివంత యొడగాంచనిచెక్కిలి
కేలు ధూళి బ్రుం,గుడువడుమేనునన్ గలిగి
కుందెడి జానకిఁ గాంచి కూరిమిన్.
ఉ. రా. ౬. ౩౦౯.

సీ పూఁడెనెగండాన బ్రుంగుడువడియున్న
గండుఁడు మ్మొదలింకగములతోడ
విక్ర ౭. ౫౪.

బ్రుంగుడువఱచు. స క్రి (√బ్రుంగుడువడు) మఱుఁగుపఱచు, కప్పిపుచ్చు

గీ కర్ణుఁ దొలుచూలుగా నేల కంటి తల్లి, నీదు
మంత్రంబు పరమవిషాదకారి,యయ్యె మా
కెల్ల నట్టిమహాఖలైక,గణ్యు బ్రుంగుడువఱ
చుట కారణముగ. భార స్త్రీ ౨ ౧౭౦

బ్రుంగుడువాటు. వి (√బ్రుంగుడువడు) మఱుఁగుపడుట.

ఉ అట్టిమహాత్ముఁ డొక్కనికి సాత్త్రికుఁడై..
యిప్పు డిటు బ్రుంగుడువాటునఁ బొంద
చూచి నా,కెట్టు మనంబుపట్టు..
భార. విరా. ౨. ౯౨.

బ్రుంగువడు. అ. క్రి (బ్రుంగు + పడు. - త్యర్థమున.) మగ్నమగు, మునుఁగు.

గీ. సుకరశక్రాదిసకలవస్తువులు వగల, బ్రుంగ
పడనిసుఖంబు చేయంగ జాలవు
కవి౩ ౫. ౧౧౭

బ్రుంచు. స క్రి. (√బ్రుంగు) బ్రుంగఁజేయు (శ ర)

బ్రుయ్యు. అ. క్రి నశించు
ఆ. దానఁజేసి మీరు నేనును బ్రుయ్యుఁ బా,పంబు
లేక పడలఁబడితిమి భార. మా. ౨౦౧.
శ. ర. పా (ప్రయ్యుఁ బాపంబు లేక ముద్రి పా.)

బ్రువత్. సం శత్రు. చెప్పుచున్న .

బ్రువాణుఁడు. సం విణ (అ. ఆ అ) చెప్పుచున్నవాఁడు

బ్రువుఁడు. సం విణ (అ ఆ ఆ) చెప్పువాఁడు (దీనికి కృత్తియందు నిందావాచకత్వముండును ఉత్తరపదముగ ప్రయోగింపఁబడును. ఉదా: బ్రాహ్మణబ్రువుఁడు మొ॥)

శ్లేష్మకము. సం వి. అ పుం వల. (విల్యమ్స)

భ

భ. సం ఒకానొక యక్షరము

భ. సం వి. అ. పుం ౧ ఈశ్వరుఁడు ౨ తుమ్మెద. ౩ భావము ౪ శుక్రుఁడు ౫ అంశువు, కిరణము ౬. మేఘము (శా. ని దీనికిఁ దెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము కన్పడదు)

భంకా(గా)రి. సం. వి ఇ పుం తోరీఁగ. (ఆ ని)

భంక్తి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. పగులుట, వ్రక్కలగుట

భంగ. సం వి ఆ స్త్రీ. ౧ జనుము, మాతులాని † ౨. భంగిచెట్టు (గంజాయి)నుండి సిద్ధముచేసిన మత్తుగల ద్రవపదార్థము. ౩ త్రివృత్తు, తెగడ. †.

భంగపడు. మి. అ. క్రి. (భంగము + పడు) అవమానపడు
ఆ. మనము పూఁచిపట్టి కొనలేర్చికాల్చి పోవఁ,
పాండురాజసుతుల బలము గడిచి, గాక
చేయునదియుఁ గాక నీవుండటఁ, దవన
తనయుచేత భంగపడితి భార భీష్మ ౩ ౫.

భంగపఱుచు. మి. స క్రి (√భంగపడు) అవమానఱుచు, భంగపెట్టు.
గీ హంసపరమహంసు లగునీయతీంద్రుల, పేరు
పైఁపలేక పెచ్చుపెరిఁగి, హంసుఁ డాత్మ
నామహరు లని కానోపుఁ ఒట్టమమ్ముఁ జాల
భంగపఱిచె ఉ హరి ౪ ౯౭
సీ. కేలికతో మేలమెప్పుడు వినమించుఁ పడు
చుతోనవ్వినగ పఱుచు నీతి ౫౨

భంగపాటు. మి వి అవమానము
తే సర్వజనవంద్యురైన పాంచాలి సింహబలు
నిచే నిర్వ్యథంబున భంగపాటు దనకువచ్చిన
నెంతయు దైన్యమొంది, యవ్విరాటునిసభఁ
జేర నరిగి నిలిచి విర. విరా ౨ ౧౩౪
శా ఈనిర్భాగ్యు నిటుల చూచితిని నాకీభంగ
పాటొందఁ జేలా దశా ౬. ౪౯

భంగపెట్టు. మి స క్రి (భంగము + పెట్టు)భంగపఱుచు
క శూర్పణఖనట్లు పోడిమిచెడ నుద్ధురభంగి
భంగపెట్టినదురితాత్మునితోడ పెట్లు దొడ
రెక పోదుస్ భా రా అర ౨ ౨౧
గీ ప్రజలఁ కెఱఁబెట్టి దొరలను భంగపెట్టి,
తఱిమి యుబ్బంగిఁ బెక్కుబాధల నలంచి
భాగ ౧౦. ఉ ౭౩౭

భంగము. సం వి అ పుం ౧ చీలికయగుట, తునియుట ౨ గండి ౩. కోయుట, కోఁత. ౪ విడఁదీయుట ౫. ముక్క, తునియ. ౬. భ్రష్టత (రాజ్యభంగము, సత్యభంగము మొ॥) ౭. విఘాతమగుట, ఆటంకమగుట (యాత్రాభంగము మొ॥) ౮. ఓడిపోవుట. ౯. చెల్లాచెదరగుట. ౧౦. తరంగము, అల. ౧౧. కౌటిల్యము. ౧౨. భయము ౧౩. బలనిగ్రహము. ౧౪. రోగము, రోగవిశేషము. ౧౫. అవమానము.
ఉ. భంగముతోడ నున్న వసుఁ బంపు విరాటుని
మీఁద ... భార. విరా. ౩. ౧౨౯.

చ. అలవుఁజలంబుఁ బోవిడిచి యాసభ నించుక కంకకేక నీ పలికిన యన్ని యు న్మఱచి భంగపుఁబుచ్చుట దెచ్చుకొంటి
భార. ద్రో. ౩ ౫౨

భంగవాస. సం. వి. అ. స్త్రీ. హరిద్ర పసుపు.

భంగసారథుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కపటి, ధూర్తుఁడు. (వాచ.)

భంగాకటము. సం. వి. అ. న. జనపవిత్తులనూఁగు భంగారజస్సు.

భంగి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧ పగులు విచ్ఛేదము. ౨ కౌటిల్యము. ౩ తరంగము. ౪ వ్యాజము ఛలము. ౫ విన్యాసము రచన. ౬ ఒప్పు.

క. భంగిగఁ దనపైఁ దేరుమ తంగజశరశీకరముల దానజలములన్ గంగాయమునాశతజల సంగమదేశంబువోలె శరవణ మొప్పెన్
కు. సం. ౧౦ ౩౮౮

ద్వి. అనయంబు నేఁడు నాఁ డనక ముప్పొద్దు భంగిగా సద్గురుభావంబునందు జంగమ కోటికర్చనలు సేయుచును
బస. పు. ౫ ౫౮౭ పం.

౭ రీతి విధము.

సీ. అకట మాతో మీరు నడవుల నిడుమలఁ బొందితి రోకభంగిఁ బోయెగాలము
భార. విరా. ౧ ౪౭

సీ. చేయిభంగులను గావించె దాలోచనక్రమము స్వాధ్యమ్యము లేదె ఖచరనాథ దశా. ౨ ౭౫

౮ ఉపాయము.

ఆ. చంద్రవదన యింక సైరంధ్రి నిగ్రోచ్చటు వాప వలయు నేమిభంగినైన భార. విరా. ౩ ౩౦.

౯ గతి.

ఉ. ఇట్లగు చెలుఁగకవచ్చితి, పెట్టొకొ మన భంగి లేర లిందఱును గఁడున్, పెట్టిదము లుమనను మూర్కొను నట్టికొలఁది గాదు భీతి యుడకరదుఁ దోర్దోన్ భార. విరా. ౪ ౫౪.

భంగించు. సం. స. క్రి. మందలించు.

వ. వారలవలన నీదురాగ్రహం బుడుగుటకు ని కొడుకును భంగించి సకలబాంధవహితంబు సేయందలంచి ద్రౌపదిని రావించి శాంత వచనంబుల నిట్లనియె.
భార. సభా. ౨ ౨౫౬

౨ ఎదుర్కొను.

వ. పాండవులు ప్రచ్ఛన్నవేషంబున విరటు ప్రోల వసియించినవారు గావలయు నతం డును బ్రతిభటుండయి భంగించుచుండు.
భార. విరా. ౩ ౧౧౭

౩ భంగపఱుచు అవమానపఱుచు.

సీ. భంగించినట్లుండుఁ బకేఁతి మ టికిమాటి కూర్ధ్వకంపంబు సేయుటకతమున
కాశీ. ౬ ౧౯

భంగిభక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పంక్తిగా నేర్పఱుచుట, సోపానపరంపరగా నేర్పఱుచుట.

భంగిమ. సం. వి. న్. పుం. = భంగి.

భంగురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ పెళుసైనది పగులుటకుఁ దగినది. ౨ నశ్వరము నశించునది. ౩ మార్పుగలది. ౪ వంకరయైనది, వక్రము. వి. అ. స్త్రీ. ౧ ప్రియంగువు. ౨ అతివస.

భంగ్యము. సం. వి. అ. న. జనుముపండెడుభూమి.

భంజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దుర్గ.

భంజకము. సం. విణ. (అ. ఇకా. అ.) చీల్చునది విడఁదీయునది.

భంజనము. సం. వి. అ. న. విఱుపు. (శ. ర.)

భంజరువు. సం. వి. ఉ. పుం. దేవాలయ సమీపమున మొలచు వృక్షము.

భంజలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అశ్వగతిభేదము.

గీ. తనరఁ ద్రితిపదఁ బెందు తేఁడవుడు నెఱక, పగిది దగనక్షరేదెడు ల్పులిబి కుతియు, భంజలి మురలి ఝులిపి ఝంపయును సుఘాల, మును గతు లెసఁగఁ జూపుచు వాలిమీఁద
ప్రబంధ. ౧౭౫

ద్వి పరిపరివిధములఁ బాదరసంబు,కరణి భంజళ్లఁ
బ్రొక్క-నిచ్చోట్లు ద్రొక్కు-, తురగరత్నము
తొక్కు- ... నవనాథ. ౪. ౧౮-౨. పా.
గీ. బయలు గుట్టంబు భంజళ్లఁ బఱపుచొక్కు-డు.
క్రీడా. ౧౧౮.

భంజలిక. సం. వి ఆ స్త్రీ. = భంజలి.
చ. పతగవిభుండు మింటిపయి భంజలికామురళీ
సుధాలవల్గితముల రా . పారి. ౨.౧౦౧.

భంజించు. సం. స. క్రి ౧. భంగపఱుచు
సీ ఉగ్రాహవంబు, సేవిన నమరులఁ జెచ్చెరఁ
బార్థుఁడు భంజించెఁ దనదివ్యబాణశక్తి
భార ఆది. ౮ ౨౪౮
౨ సంహరించు.
వ శుంభనిశుంభాదిదుష్టజనుల భంజింపను
జగంబుల రక్షింపను . మార్క- ౬-౧-౨౪.

భంజిక. సం. వి ఆ స్త్రీ. చింతాకు. † (శ.ర.)

భంటాకి. సం. వి. ఈ స్త్రీ ములకచెట్టు దుష్ప్రధర్షణి. †

భండకము. సం. వి అ. పుం ఖంజనపక్షి, కాటుకపిట్ట.

భండనము. సం వి అ న. ౧ కవచము ౨ యుద్ధము ౩ మోసము, ప్రతారణము (వాచ)

భండహాసిని. సం వి ఈ స్త్రీ గణిక, వేశ్య.

భండారము. సం వి అ పుం బొక్క-సము (శ ర)

భండి. సం వి ఇ., ఈ స్త్రీ ౧ వీచి, తరంగము, అల ౨ మంజిష్ఠ †

భండించు. సం అ క్రి బంటాటలాడు
క ఖండింపుము సుతునటు గానుండిన వ్రత
స్థైన మానియుండుము నీవిం, దొండ్రైనఁ
జేయు దూరక, భండించినఁ గలదె పరముపదవి
శృ పొలా. తుక్యాం ౫.౧౧౬.(శ.ర. పా.)

భండిలము. సం. వి. అ. పుం. శిరీషవృక్షము, దిరిసెనచెట్టు. †.

భండిలుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. అదృష్టవంతుఁడు, అభివృద్ధిగలవాఁడు. ౨. వార్తాహరుఁడు. ౩. పనివాఁడు, శిల్పి.

భండీరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దిరిసెనము. †. ౨. చిఱ్ఱిమూర. †. (శ. ర.)

భండీరి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. మంజిటి. †. (శ.ర.)

భండుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. అశ్లీలసంభాషణచేయువాఁడు. ౨. సంకరజాతివిశేషము. (భండజాతి.)

భందిలము. సం. వి. అ న ౧. శుభము. ౨. దడ, వణకు, కంపము.

భందిలుఁడు. సం. వి అ. పుం. దూత. (వాచ.)

భంభము. సం. వి అ పుం, ౧ దంశము, అడవియీఁగ. ౨ పొగ

భంభరాళి. సం వి. ఈ స్త్రీ. జోరీఁగ (త్రి వి.)

భక్తకరము. సం. వి అ. పుం. కృత్రిమధూపము, వేఱువేఱు సుగంధద్రవ్యములు కలిపిచేసిన ధూపము.

భక్తజ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. అమృతము.

భక్తదాసుఁడు. సం. వి అ. పుం. అన్నమాత్రలాభమునకు దాస్యముచేయువాఁడు. (పదిహేను విధములుగల దాసజనములలో నొకఁడు)

భక్తపత్త్రి. సం వి. ఆ. స్త్రీ నాగవల్లి, తమలపాకుతీఁగ.

భక్తము. సం. విశే (అ. ఆ అ.) ౧. విభజింపఁబడినది, భాగింపఁబడినది ౨. భక్తిగలది, విశ్వాసముగలది వి అ న ౧ భాగము ౨ అన్నము ౩ ఆరాధనము, పూజ

భక్తసిక్థము. సం వి అ న అన్నపుమెతుకు.

భక్తి. సం వి. ఇ స్త్రీ ౧ విడఁదీయుట, విభాగించుట ౨. భాగము. ౩ దైవభక్తి, తత్పరత, ౪. సేవ, ఆరాధన ౫. రచన. ౬. గుణవృత్తి. ౭. సంబంధించుట, చెందుట.

భక్తిలము. సం. వి. అ. పుం. మంచిగుఱ్ఱము, సాధుఘోటకము.

భక్షకము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) భోజనముచేయునది.

భక్షకారుఁడు. సం. విశ. (అ ఆ అ) వంటవాఁడు, పాచకుఁడు

భక్షకుఁడు. సం. విశ. (అ క్షి కా అ) ౧ తినువాఁడు ౨ తిండిపోతు, తెగఁదినువాఁడు

భక్షణము. సం. వి. అ. న తినుట

భక్షణీయము. సం. విశ. (అ.ఆ.అ.) భక్ష్యము, తినఁదగినది

భక్షించు. సం. స. క్రి. ౧. భుజించు.

గీ యోగబల మూఁది దేహంబు నుజ్జగింపు, జీవుఁ
డొడలిలోనున్న భక్షింపననిన, నాత్మణవు
యోగసంయుక్తుఁడయ్యె మునితదీయనిశ్చయ
మెఱిఁగి యద్దేవవిభుఁడు మార్క. ౧. ౭౦

౨ పాడుచేయు. ౩ కఱచు, కాటువేయు

భక్షితము. సం. విశ (అ ఆ అ) ౧ తినఁబడినది, తినివేయఁబడినది వి అ న భోజనము

భక్ష్యకారుఁడు. సం. విశ. (అ ఈ అ) ౧ పిండివంటలుచేయువాఁడు, అపూపికుఁడు. ౨ పిండివంట లమ్మికొని జీవించువాఁడు

భక్ష్యము. సం విశ. (అ. ఆ అ) తినఁదగినవి, భోజనార్హము వి అ న ౧ అపూపసామాన్యము, పిండివంట. ౨. తినుబండము. (పంచభక్ష్యములు = భక్ష్యము, భోజ్యము, లేహ్యము, చోష్యము, పానీయము)

భగందరము. సం వి. అ పుం గుహ్యస్థానమందలి వ్రణము

భగఘ్నుఁడు. సం. వి అ పుం (భగునిచంపినవాఁడు) శివుఁడు

భగణము. సం. వి అ పుం ౧. నక్షత్రసమూహము, అశ్విన్యాది నక్షత్రసమూహము, రాశిచక్రము

భగదేవత. సం వి. అ. స్త్రీ వివాహాధిష్ఠానదేవత.

భగదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చాలపోకిరి, ముండలమారి, మిక్కిలి దుర్నీతిపరుఁడు.

భగదైవతము. సం విశ. (అ. ఆ అ.) ౧. దాంపత్యసుఖమును స్థిరపఱచునది. వి. అ న. పూర్వఫల్గునీనక్షత్రము.

భగభక్షకుఁడు. సం వి. అ. పుం కుంటెనకాఁడు, తార్పువాఁడు. (వాచ)

భగభగ. వి కాలుటయందగుధ్వని, ఆ ధ్వని కనుకరణము.

ద్వి విషాగ్ని,పటలంబుచే భగభగఁ గాలిపడిన
నరనాథ ౨. ౧౬౫. పా. ౧౦. పం

క. మేపూతన్, భగభగ యనిపించె నతఁడు
నాహృదయంబున్. కళా. ౨ ౬౭.

భగము. సం వి అ. పుం, న ౧. అదృష్టము, సుఖస్థితి, సౌఖ్యము ౨ ఐశ్వర్యాది. (శ్లో. ఐశ్వర్యస్య సమగ్రస్య వీర్యస్య యశస శ్శ్రియః, జ్ఞానవైరాగ్యయో శ్చైవ షణ్ణాం వర్గో భగ స్స్మృతః) ౩ ఘనత, ఎన్నిక, గణ్యత ౪ కీర్తి ౫ మనోజ్ఞత, అందము ౬ మాహాత్మ్యము, ప్రాశస్త్యము ౭ కామము, ప్రేమము. ౮. యోని, స్త్రీగుహ్యము ౯. సుగుణము, నీతి, ధర్మము ౧౦. యత్నము, ఉద్యమము ౧౧. సర్వశక్తిమత్త్వము, సర్వశక్తులు కలిగియుండుట. ౧౨. కోరిక, ఇచ్ఛ ౧౩ శివునియష్టసిద్ధులలో నొకటియగు అణిమ, పరమాణువంతటి చిన్నరూపము దాల్చు దైవికశక్తి ౧౪ పూర్వఫల్గునీనక్షత్రము. ౧౫. కాంతి ౧౬ తపస్సు. ౧౭ ఆకాశము. ౧౮ స్వర్గము ౧౯ పురుషుల గుదమునకు నండములకు మధ్యభాగము

భగవంతుఁడు. సం విశ (త్. వతీ త్) ౧. మహాత్తరుఁడు, మాహాత్మ్యము గలవాఁడు. వి త్ పుం ౧ దేవుఁడు ౨. దేవత. ౩ విష్ణువు ౪ శివుఁడు ౫ బుద్ధుఁడు

భగవతి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧. దుర్గ, పార్వతి. ౨ లక్ష్మి ౩ పూజ్యురాలగు స్త్రీ. ౪. గంగ. ౫ సరస్వతి. (శ. ర.)

భగాయించు. అ క్రి. (హిం భాగ్ = పరుగెత్తు) పాఱిపోవు, పరుగెత్తు.

వ గభీరనీర కాసారంబు గండ్లువడినవడువునం
బటాపంచలై చాంచల్యంబు నొంది పులిం
దులవాజా భగాయించి చనుటయు.
రంగా. ౩. ౧.౩౬౨

భగాలము. సం. వి. అ. న. ౧. పుర్రె, నర కపాలము. ౨. నరమస్తకము.

భగాలి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుఁడు (త్రి. వి)

భగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ తోఁబుట్టువు, సోదరి. ౨. భాగ్యవంతురాలగు స్త్రీ ౩. స్త్రీ, ఆఁడుది.

భగీరథప్రయత్నము. సం. వి. అ. పుం. భగీరథుని యొక్క యత్నమువంటి గొప్పప్రయత్నము (ఇదిగొప్ప-అమానుషమైన-యత్నమును దెలుప నాలంకారికపద్ధతి నుపయుక్తమగును.)

భగీరథసుత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భగీరథుని పుత్రిక, గంగ.

భగీరథుఁడు. సం. వి అ. పుం సూర్యవంశపు రాజులలో నొకఁడు, సగరుని మునిమనుమఁడు. (స్వర్గమునుండి భూమికి గంగానదిని దీసికొని వచ్చినవాఁడు.)

భగుఁడు. సం. వి. అ పుం. ౧ ద్వాదశాదిత్యులలో నొకఁడు, సూర్యుఁడు. ౨. చంద్రుఁడు. ౩. శివుఁడు.

భగోలము. సం వి అ. పుం. నక్షత్రగోలము, నక్షత్రమండలము.

భగ్గు = బగ్గు. వి మండుటయం దగుధ్వని, అట్టి ధ్వని కనుకరణము.

శా. అగ్నేయాస్త్రము దేవతాధిపతి యేనక్క దానిచే భగ్గునన్, భగ్నంబయ్యె మహా రథంబు . . దశా. ౨ ౩౯౭.

సీ. తపనకరములు సోఁక భగ్గనమండురవి రత్నము లతను జ్వాలిక లొలసినవుడె. ఉ. రా. ౨ ౧౭౧.

ద్వి. అనిషవహ్ని భగ్గని పేర్చి మేన, నాచహింపక మున్నె హా మాత యనుచుఁ, జాతుతో సరి పోల్చఁజను మూర్ఛ నొంది. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౫౧౩.

౨. బ్రద్దలగుటయం దగు ధ్వనికనుకరణము

సీ. ఇవ్విధంబున సైన్యంబు లెల్లఁ జెల్లవిఱిగి దిక్పతులపట్టె వెంటవెంటఁ, దగిలివచ్చిన చందానఁ దలలు వీడఁబాఱిరి బలారిగుండియ భగ్గుమనఁగ. వరాహ ౩ ౫౦౪

౩ తల్లడపాటునం దగు ధ్వని కనుకరణము, తల్లడ పాటునం దగు ధ్వని .

౪ ఇది రేఁ బో యని యెద వడి, యదవదయై గుండె భగ్గుమని తల్లడపాటొదవఁగఁ బలుకుల దీనత, గదురఁగ నదిరేమి తెల్పఁగద రియ్యె యనన్ సారంగ. ౨. ౨౬౯

శా. ఆవార్తల్విని గుండె భగ్గురన మూర్ఛాక్రాంతయై తల్లి దశా. ౪ ౧౩౪.

క. వాలంపతాఁకునకు ధృతి, త్రీలఁగ హా తాత యనుచు వెలఁవడు తన్మ, ర్త్యాలాపమునకు నాజన, పాలకులో త్రంసుగుండె భగ్గునఁ గలఁగన్. రాఘవ ౧. ౨౨

౫ తాఁకుటయందగు ధ్వని, అ ధ్వని కనుకరణము.

మ అని మత్తేభము చిత్తజాహితుని దిక్కై క్రమ్మెక్కి యిక్కాఁక మేఁ, కనుమం బోవుటో యంచుఁ దుంప మిఱియంగాఁజుట్టి వక్షస్థలం, బునఁ గీలించి పిఱిందికిన్ జని శిరంబున్ వంచి యక్కొండ భగ్గునఁ దాఁకెన్ ...
కాశి. ౨. ౧౪౯

భగ్నపృష్ఠుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧ నడుము విఱిగినవాఁడు. ౨. ఎదుటకు వచ్చినవాఁడు, సమ్ముఖుఁడు.

భగ్నము. సం విశే (అ. ఆ. అ.) ౧. పగిలినది చీల్చఁబడినది, ముక్కలైనది. ౨. విఫలమైనది ౩. వశింపఁజేయఁబడినది.

భగ్నసంధికము. సం. వి. అ. న తక్రము, మజ్జిగ

భగ్నాత్మ. సం. వి. న్. పుం. చంద్రుఁడు. (వాచ

భచక్రము. సం. వి. అ. న. నక్షత్రమండలము.

భజన. సం. వి. ౧. సేవ్యము.

క. గజము మదముడిగి తిరుగుచు, గుజగుజ్జఁగఁ బెట్టఁ గులిశము జేసిన్ భజనచేసి విడి వింద్రుఁడు, గజిబిజిలో వెగడె నసురకడి. జగంబుల్. భాగ. ౬. ౪౦

౨. శక్తి, సత్తువ.

క. భజనసేది వాఁడుగూలిన, విజయుఁడు వని ఘోరబాణవితతుల సేయన్, భుజసత్త్వ మొప్పఁ బాటలభుజమొక్కటి దాల్చి బ్రహగకుంజరుఁ డంతన్. భాగ. ౬. ౪౦౩.

భజనము. సం. వి. అ. న. ౧. విభజించుట, విడఁదీయుట ౨. సేవ, పూజ, ఆరాధనము.

భజమానము. సం. విణ (అ ఆ. అ) ౧. విభజించునది. ౨. అనుభవించునది

భజవణి. వి. ఒకస్వరస్థాయి

ద్వి. భజవణి శవణియు భరణిమిరాయి ఆదిగా సాగయుశాయములు. బస.పు ౩.౯౩౦ పం.

భజావళి. వి. సంగీతములోని స్వరస్థాయిభేదము

ద్వి. వరుసఁ జేర్పడ నిజావళి భజావళియు, వరవీపాళిగము శాయము లేర్పరించి.

అ. మ క. ౨ ౧౦౯. పౌ ౧౦ పం.

క. క్రమమొంద నా భజావళి మీఱన్ .

సమీర ౬. ౨౦౫

భజ(యి)ంచు. సం స. క్రి ౧. సేవించు.

చ. శైష్ణవమాయ భజించు గ్రక్కునన్.

మార్క ౨. ౫౯

వ. కావున మహానుభావుండగు నద్దేవు నీవును భజియింపుము వరాహ ౯. ౫౨

౨ ఆవేశించు

భట. సం. వి అ. స్త్రీ. ఇంద్రవారుణి, పెద్దపాఁపర కి.

భటము. సం. వి. అ. పుం దినముయొక్క పదునైదవభాగము. (శ. ర)

భటిత్రము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) శూలాకృతము, శలపట్టు, శూలముతోఁ గాల్చినది.

భటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. యోధుఁడు. ౨. మారికి పొంటు, శేశవము పుచ్చుకొను యోధుఁడు. ౩. కిరాతుఁడు, అటవికుఁడు. ౪. రాక్షసుఁడు. ౫. మ్లేచ్ఛుఁడు ౬. ఒక సంకీర్ణజాతివాఁడు.

భట్టవృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పండితులగు బ్రాహ్మణులకు సత్కారపూర్వకము రాజులొసంగు మాన్యము.

సీ. అమితమా దేవదాయ బ్రహ్మదాయములన్ భట్టవృత్తు లుచితకట్టుబళ్లు.

ఊ. హరి(ప). ౧. ౬౩.

భట్టారకుఁడు. సం. విణ. (అ రికా. అ.) పూజ్యుఁడు. వి. అ. పుం ౧. ముని. ౨. సూర్యుఁడు. ౩ (నాటోక్తియందు రాజు. ౪. పండితోత్తముఁడు.

భట్టారుఁడు. సం విణ. (అ ఆ అ.) = భట్టారకుఁడు వి అ పుం. ముని.

శా. ఇంక నొక మా టేర్పాటుగాఁ జెప్పుమా, భట్టారా! యని నందికేశ్వరుఁడు .

కాశీ. ౩. ౧౦౩.

భట్టిని. సం వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ (నాట్య) పట్టాభిషిక్తురాలుగాని రాజభార్య ౨. బ్రాహ్మణభార్య.

భట్టుఁడు. సం. వి అ పుం. ౧. ప్రభువు. (ఇది రాజులను సంబోధించునపుడు బిరుదుగా నుపయుక్తమగునది.) ౨. విద్యావంతులగు బ్రాహ్మణులనామముతోఁ జేర్చుడి బిరుదము. భట్టనారాయణుఁడు, భట్టగోపాలుఁడు మొ॥ కుమారిల భట్టుఁడు.

భడిలుఁడు. సం. వి. అ పుం. ౧. యోధుఁడు, యుద్ధభటుఁడు. ౨. సేవకుఁడు, పరిచారకుఁడు ౩ బాలుఁడు. ౪. ఋషులలో నొకఁడు.

భదంతుఁడు. సం విణ. (అ.ఆ అ.) పూజ్యుఁడు వి.అ పుం. ౧.మాయాదేవిపుత్రుఁడగు బుద్ధుఁడు ౨. బౌద్ధుఁడు మొ॥లగువారికి గౌరవసూచకముగా నుపయుక్తమగును. ౩ సన్న్యాసి.

భదాకము. సం. వి. అ. పుం. సౌభాగ్యము, సంపత్తు.

భద్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. గోవు. ౨. విదియ, సప్తమి ద్వాదశి యను తిథులలో నొకటి. ౩. పవిత్రమగు గంగ ౪ రాస్న (ఓషధివిశేషము.)

౫ శ్రీకృష్ణబలరాముల సోదరియగు సుభద్ర. ౬. శ్రీకృష్ణుని అష్టమహిషులలో నొకతె. ౭ కట్ఫలము, గుమ్మడు. ‡ ౮. కృష్ణపిప్పలి ‡, అనంత, సుగంధిపాల. ‡.

భద్రంకరము. సం. విశే. (అ. ఈ అ.) శుభము చేయునది, శుభకరము.

భద్రకము. సం. విశే. (అ ఆ అ) ౧ శుభ ప్రదము. ౨ అందమైనది, సుందరము ౩ దేవ దారువృక్షము. ౪. ఒకజాతిచిక్కుడు. ‡. ౫ భద్రజాతిముస్తకము ‡ ౬.(ఛంద) ఒకానొక వృత్తము.

భద్రకంటము. సం వి అ పుం. గోక్షురము, పల్లేరు. ‡.

భద్రకాలి. సం. వి ఈ స్త్రీ దుర్గాదేవి.

భద్రకాశి. సం. వి ఈ. స్త్రీ భద్రముస్త ‡

భద్రకాష్ఠము. సం. వి అ న. దేవదారువృక్షము

భద్రకుంభము. సం. వి అ. పుం. రాజద్వారమం దుంచఁబడు జలకుంభము

భద్రజము. సం. వి అ పుం ఇంద్రయవము, కొడిసెవిత్తు

భద్రదారువు. సం వి ఉ పుం, న దేవదారు వృక్షము

భద్రనామము. సం వి న్ పుం ఖంజనము, కాటుకపిట్ట (త్రి ని)

భద్రపీఠము. సం వి అ న ౧ భద్రాసనము, రాజాకూర్చుండు పీఠము ౨ ఱెక్కలుగల పురుగులలో నొకజాతిపురుగు

భద్రబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రసారణి, గొంతెరు గోరు. ‡.

భద్రబలనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముఁడు.

భద్రము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. శుభప్రదము. ౨. శ్రేష్ఠము. ౩. సాధువు, మంచిది. ౪ వంచ కము, మోసము చేయునది. వి. అ. న. ౧ మంగళము. ౨. స్వర్ణము, బంగా రము. ౩. ముస్తకము. ‡. ౪. ఇనుము, ఉక్కు. ౫. (జ్యోతి) కరణములలో నేడవది. పుం. ౧. ఎద్దు. ౨. ఖంజనము. ౩. గజజాతివిశేషము ౪. మేరు పర్వతము. ౫. దేవదారువృక్షము. ౬. కదంబ వృక్షభేదము, ఒకజాతికడిమి ‡ ౭. స్నుహి, జెముడుచెట్టు ౮ జాగ్రత్త, జాగరూకత (ఈ యర్థము తెలుఁగునందే కలదు)

గీ మణిఖచితహేమపంజరమధ్యమమునఁ, బ్రేమ నాబాల్యముగఁ దాను బెంచినట్టి, హంస రాజంబుఁ గదియంగ నరిగి తనదు,పయన మెఱిఁగించి యుంటిలో భద్ర మనుచు.

హంస ౧ ౧౧౦

భద్రముంజము. సం వి అ పుం ఒకవిధమగు ముంజము ‡

భద్రముఖుఁడు. సం విశే. (అ ఈ. అ) సువక్త, చక్కఁగా మాటలాడువాఁడు.

భద్రముస్తకము. సం వి. అ. న నాగరముస్త కము, ఒకజాతితుంగ. ‡

భద్రమృగము. సం వి అ. పుం. గజజాతివిశే షము

భద్రయవము. సం వి అ న కొడిసెకాయ

భద్రరేణువు. సం వి ఉ పుం ఐరావతము, ఇంద్రునియేనుఁగు (త్రి ని)

భద్రరోహిణి. సం వి ఈ స్త్రీ కటకరోహిణి. ‡

భద్రవర్మము. సం వి న్ న నవమల్లిక. ‡.

భద్రశాఖుఁడు. సం వి అ. పుం. కుమారస్వామి, కార్తికేయుఁడు.

భద్రశ్రేయము. సం. వి. అ. న. చందనవృక్షము.

భద్రశ్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చందనవృక్షము, భద్రశ్రయము.

భద్రసోమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. గంగ.

భద్రాంగుఁడు. సం. వి అ. పుం. బలరాముఁడు.

భద్రాకరణము. సం. వి. అ న. క్షౌరము, వపనము.

భద్రాత్మజము. సం వి అ. పుం. ఖడ్గము. (త్రి. వి.)

భద్రాశ్రయము. సం. వి. అ పుం. చందనవృక్షము, మంచిగంధపుఁ జెట్టు

భద్రాశ్వము. సం వి. అ పుం. జంబూద్వీప మందలి నవవర్షములలో నొకటి

భద్రాసనము. సం. వి. అ న ౧. సింహాసనము, రాజు కూర్చుండు పీఠము. ౨ యోగశాస్త్ర ప్రసిద్ధమగు నాసనములలో నొకటి

భద్రుఁడు. సం వి. అ పుం. ౧. సజ్జనుఁడు. ౨ శివుఁడు ౩ రామభద్రుఁడు ౪ బలరాముఁడు.

భద్రేశుఁడు. సం. వి. అ పుం. శివుఁడు

భద్రైల. సం వి అ స్త్రీ స్థూలైల, పెద్దయేలకి. త్రి

భపంజరము. సం వి అ న రాశిచక్రము, నక్షత్ర మండలము.

భము. సం. వి అ పుం ౧ పొరపాటు, భ్రాంతి ౨ (వ్యాక) ద్వితీయావిభక్తి బహువచనము మొదలగు నజాదిప్రత్యయములు పరమగునపుడు ప్రకృతిరూపమునకు నేర్పఱుపఁబడిన సంజ్ఞ, (భసంజ్ఞ) అ న. ౧ చుక్క, సామాన్య నక్షత్రము. ౨ అశ్విన్యాది నక్షత్రము. ౩. గ్రహము ౪. రాశి, లగ్నము. ౫ ఇరువదియేడను సంఖ్యకు సంకేతము ౬. శుక్రుడు ౭. ఆకాశము. ౮ కిరణము ౯ మేఘము ౧౦ గణభేదము. (ఛందస్సున ఆదియందు గురువు, నంత్యమున లఘుద్వయముగల గణము.)

భయంకరము. సం. విణ (అ. ఈ. అ.) ౧. భయము గలిగించునది. ౨. అపాయకరము.

వి. అ, పుం. గుడ్లగూబ, ఉలూకము.

భయంపడు. ది. అ. క్రి. భయముఁ గొను.

చ... కద్దయు భయంపడుచున్నది లోకమింత యుఁగా. కు. సం ౩. ౧౫౪.

చ... అనిమిషు లెల్లవానికి భియంపడుచుందురు. భార. ఆది. ౪. ౩౨.

భయకృత్తు. సం. విణ. (త.) భయంకరము, భయము గలిగించునది.

భయడిండిమము. సం వి అ పుం ౧. యుద్ధమందుపయోగించెడివాద్యము, సంగ్రామపటహము.

భయద్రుతము. సం. విణ (అ ఆ అ) భయముచేఁ బాఱిపోయినది

భయబ్రాహ్మణుఁడు. సం. వి అ. పుం. అపాయమునుండి తొలఁగించుకొనుటకై యబద్ధమగు తన బ్రాహ్మణజాతినిఁ దెలుపుకొను బ్రాహ్మణుఁడు

భయభ్రష్టుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ.) భయముచేఁ బలాయితుఁడు, పాఱిపోయినవాఁడు.

భయము. సం. వి అ. న ౧. భీతి, వెఱపు. ౨ భయానకరసము (ఇది నవరసములలో నొకటి.) పుం రోగము

భయవ్యూహము. సం వి. అ. పుం అపాయ సమయమున భయపడిన సేనలు నిలుచుట కేర్పఱిచిన వ్యూహము

భయానకము. సం విణ. (అ నిశా. అ.) భయంకరము. వి అ పుం. ౧ పెద్దపులి, వ్యాఘ్రము. ౨ రాహువు ౩ నవరసములలో నొకటి.

భరండుఁడు. సం వి. అ. పుం. ౧ భూస్వామి. ౨ రాజు

భరటికుఁడు. సం విణ (అ. ఈ. అ.) హరించువాఁడు. హర్త

భరటుఁడు. సం వి. అ పుం. ౧. కుమ్మరవాఁడు, కుంభకారుఁడు.

భరణము. సం విణ. (అ. ఈ. అ) భరించునది. భరణసాధనము, పోషించునది, పోషణసాధనము. వి. అ. న. ౧. పోషణము, పోషించుట, ౨ మోయుట, తీసికొనిపోవుట. ౩. ధరించుట, తాల్చుట, ౪. భోజనము. ౫. కూలి, జీతము.

భరణి. వి. ఒక స్వరస్థాయి.

ద్వి భరణి కృత్తికయు భరణి మిరాయి అదిగా సొగయు రాయములు బసవ ౩ ౯౩౭.

భరణి. సం. వి ఈ. స్త్రీ ౧ ఇరువదియేడునక్షత్రములలో రెండవదియగు మూఁడుచుక్కలుగల నక్షత్రము, భరణీనక్షత్రము ౨. భూమి. (శ. ర)

భరణీభువు. సం. వి ఊ. పుం రాహువు

భరణ్యా. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ జీతము, కూలి. ౨. పోషింపఁదగిన స్త్రీ

భరణ్యభుక్కు. సం వి జ్ పుం కూలివలన జీవించు సేవకుఁడు

భరణ్యము. సం వి అ న ౧ పోషించుట. పోషణము ౨ వేతనము, జీతము, కూలి

భరణ్యువు. సం వి ఉ పుం ౧ ప్రభువు, అధిపతి ౨ రక్షకుఁడు ౩ మిత్త్రుఁడు ౪ అగ్ని. ౫. చంద్రుఁడు

భరతఖండము. సం వి అ న. హిందూదేశము

భరతపుత్త్రకుఁడు. సం వి.అ పుం ౧. నటుఁడు, నాటకమాడువాఁడు.

భరతము. సం. వి. అ. పుం. ౧ క్షేత్రము ౨ ఆయుధముచే జీవించు నొకనొకసంఘము

భరతర్షభుఁడు. సం వి అ పుం. భరతవంశస్థులలో శ్రేష్ఠుఁడు

భరతవర్షము. సం వి అ. పుం భరతుఁడు పరిపాలించిన దేశము, హిందూదేశము

భరతవాక్యము. సం వి అ న. భరతుని వాక్యము (నాటకాంతమున నాట్యశాస్త్రకర్తయగు భరతుని కంకితముగా రచింపఁబడు పద్యము)

భరతాగ్రజుఁడు. సం. వి. అ పుం శ్రీరాముఁడు, భరతునియన్న.

భరతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. శకుంతలా దుష్యంతుల పుత్త్రుఁడు. ౨ కైకేయీ దశరథుల పుత్త్రుఁడు ౩ ఋషభదేవుని పుత్త్రుఁడు ఇతఁడే మూఁడవజన్మమున జడభరతుఁడని పేరొందిన వాఁడు. ౪. నాట్యశాస్త్రమును, అలంకార శాస్త్రమును రచించిన ముని. ౫. అరణ్యకుఁడు, అడవిమనుష్యుఁడు. ౬. అగ్నిపుత్త్రుఁడు. ౭. నేతగాఁడు, సాలెవాఁడు.

భరథుఁడు. సం వి. అ. పుం లోకపాలుఁడు. (కల్ప)

భరద్వాజము. సం వి అ పుం పక్షివిశేషము. ఏట్రింత.

భరద్వాజుఁడు. సం వి. అ. పుం సప్తర్షులలో నొకఁడు

భర(ం)పడు. మి. అ. క్రి. (భరము + పడు) ౧. కష్టపడు

క భరపడి యుపవాసంబులఁ, జిరతపములఁ బొరలిపొరలి. హరి. పూ. ౨. ౧౯౩.

౨. భయపడు ౩. భారముచే వంగు.

చ. అనయము యంత్రమత్స్యము నొకమ్మున శ్రీనరసింహుఁ డేయఁగా, జనకకుఁజాతి పుల్గురిచి వేషము మార్చి బిలంబుదూటి కానన మునకేఁగి నిగ్గునననంగి భరంపడి వీఁగి తా విషం, బెవని వతిన్నుఁజెంది వదులీఁది భ్రమించెను రాసులన్నియున్. వరస ౪ ౬౧ (ఇది రెండుమూఁడర్థములకు నుదాహరణము)

౪ అంగీకరించు

ఉ దరికొను నాఁకలిం దనువిదాహముపట్టినఁ బ్రాణహానికిం, బరిహరణంబు చేఁత కిది పాపముదైనను గుక్కనంజుడే, భరపడి ద్రుచ్చిలించెద భార. శాం ౩ ౨౭౯.

౫ పూను, ప్రయత్నించు

క. గురుకగ్గులయస్త్రాగ్నుల, నెరివినయది మున్ను దీని నిటుగాకుండన్, భరపడి రక్షించితి నం,గరము నెగిసఁ దొలఁగి యుఖుడు గాల విడిచితిన్. భార. కల్య. ౨. ౩౩౧.

క....వివిద్ధులు నొక్కటిరై భరంపడి యున్నని సక్కంజేసి శాకమిలోన నిట్టిదియరవునాట లెల యని పొదివి పలికె . .
భార ఉద్యో ౪. ౨౫౨.

౬ పూటకాఁడు ఒకఁడు చేయవలసినపని తాను చేసెదనని పూనికఁగొను

౭ గురుతరచవహానభరమ్మునఁ బొరిఁబొరి వేద కవ్వ వరిగిపోఁబోయినఁ ద ద్భుకవహనమునకు భరపడుకరణిం జక్షువంబు సతికిచ్చునదైం యము రుక్ కు సం ౩ ౨౯౨

౮ విశ్వసించు నమ్ము

౯ ప్రజ రేఁన కాన నన్నుం బ్రజ సుగతికిఁ బుచ్చునని భరంపడి కోరక్

భార శాం ౫ ౩౮౮

భరము. సం వి అ పుం ౧ అతిశయము ౨ ఆసక్తి

అ బాలకేళిమీఁదిభరము గ్రమంబున విడుచుఁ గళలయందు కేద్క సొనిపి నయముతోడ వర్తనంబుల శిక్షింపు సెలఁత కేడుగడయు నీవకాద భార విరా ౧ ౨౫౧

ద్వి తియనాళ్లఁ జాతు నప్పరమున నుండ పండితా దీక్షా ౫౦

విణ (అ ఆ అ) భరించునది

భరి(యి)ంచు. సం స క్రి పోషించు

సీ పతి ప్రయత్నంబుతో భార్య భరియించుచుఁ గీడొందకుండ రక్షింపవలయు

మార్క ౨ ౩౨౫

వ అశేషలోకంబు నస్మచ్ఛరీరసంభూత శాకాహారంబుల భరియించి శాకంభరియను పేరం బరగుదు మార్క ౬ ౨౩౦

భరితము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పోషితము పోషింపఁబడినది ౨ నిండినది పూర్ణమైనది ౩ పచ్చనిది హరితవర్ణముగలది

వి అ పుం పచ్చనిరంగు హరితవర్ణము

భరిమ. సం వి న్ పుం ౧ విష్ణువు ౨ కుటుంబము ౩ పోషణము ప్రోచుట

భరుజము. సం వి అ పుం నక్క (వాచ)

భరుటకము. సం వి అ న భృష్టామిషము, వేఁచినమాంసము

భరువు. సం వి ఉ పుం ౧ భర్త ౨ ప్రభువు ౩ శివుఁడు ౪ బంగారము

భర్గము. సం వి అ పుం ౧ కాంతి, దీప్తి జిగి ౨ సూర్యునియందలి తేజస్సు ౩ వేఁచుట, కాల్చుట

భర్గుఁడు. సం వి అ పుం శివుఁడు

భర్గ్యుఁడు. సం వి అ పుం శివుఁడు

భర్జనము. సం వి అ న ౧ వేఁచుట కాల్చుట ౨ బాణలి పెనము విణ (అ ఆ అ) వేఁచునది కాల్చునది

భర్త. సం వి ఋ పుం ౧ పతి మగఁడు ౨ ప్రభువు పైయధికారి యజమానుఁడు

ఉదా గణభర్త భూతభర్త కెం॥

విణ (ఋ ర్త్రీ ఋ) ౧ ముఖ్యుఁడు సేత నడిపించువాఁడు ౨ పోషించువాఁడు రక్షించువాఁడు ౩ సృజించువాఁడు

భర్తృఘ్ని. సం వి ఈ స్త్రీ భర్తనుజంపుస్త్రీ

భర్తృదారకుఁడు సం వి అ పుం (నాట్య) రాజకుమారుఁడు

భర్తృదారిక. సం వి ఆ స్త్రీ (నాట్య) రాజకుమారిక

భర్తృమతి. స వి ఈ స్త్రీ భర్తగలది సువాసిని

భర్తృవ్రత సం వి ఆ స్త్రీ పతివ్రత భర్తను దైవముగా నెంచెడి స్త్రీ

భర్తృవ్రతము. సం వి అ న పాతివ్రత్యము

భర్తృసాత్కృత. సం వి ఆ స్త్రీ భర్త్రధీనముచేయఁబడిన స్త్రీ వివాహిత

భర్త్రి. సం వి ఈ స్త్రీ పోషించుస్త్రీ

భర్త్సకుఁడు. సం వి అ పుం ౧ భయపెట్టువాఁడు బెదరించువాఁడు ౨ నిందించువాఁడు

భర్త్సనము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ భయపెట్టునది బెదరించునది ౨ నిందించునది, తిట్టునది వి అ న ౧ బెదరింపు భయపెట్టుట ౨. నిందించుట, తిట్టుట

భర్త్సించు. సం. స. క్రి. భయపెట్టు, శాసించు.
మ. అని భర్త్సించినఁ బుల్లవిల్లి విముఖుండై పోరు విద్యుత్ప్రభ పాప్యనికాటాధముఁడు .
వరాహ. ౧౧ ౯౨ (భర్జించు-ముద్రి).

భర్త్సితము. సం విణ (అ అ అ) ౧ నిందితము, తిట్టఁబడినది. ౨. బెదరింపఁబడినది
వి అ. న ౧ నిందించుట, బెదరింపు

భర్త్సపత్త్రిక. సం. వి అ స్త్రీ. మహానీలి చె. (రా. ని, వాచ)

భర్మణ్యా. సం వి అ స్త్రీ అడ్డసాలి

భర్మము. సం వి న్ న ౧ పోషణము, ప్రోచుట, రక్షించుట. ౨ బంగారము ౩ బొడ్డు, నాభి ౪ దుత్తూరము, ఉమ్మెత్త చె

భలత. సం. వి. అ. స్త్రీ రాజజలాలత చె (వాచ)

భల్లకము. సం వి అ పుం ౧. శ్యోనాకము, దుండిగపుఁజెట్టు. (రా ని) ౨ ఎలుఁగుగొడ్డు.

భల్లము. సం వి అ. పుం, న అస్త్రభేదము, బల్లెము. పుం. ఎలుఁగుగొడ్డు.

భల్లాతకము. సం వి. అ. పుం, న జీడి చె

భల్లాతకి. సం వి. ఈ స్త్రీ. ౧. జీడి చె ౨. ఇరువదినాలుగు స్త్రీరాగములలో నొకటి
సీ. సలలి, తవిలహారి కురంజి ధన్యాసి పూర్వ
గౌళ వరాళి నాట భల్లాతకి
హంస ౫ ౧౩
గీ. కన్నడయు చాయయును గౌళ కడునపూర్వ,
మైన భల్లాతకియును నారాయణియు మ,
గ్రమత నిరువదినాల్గుం స్త్రీరాగములును.
ప్రబంధ. ౯౫.

భల్లాతము. సం = భల్లాతకము.

భల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. = భల్లాతకము.

భల్లు = ఒల్లు. (విఱుగుటయం దగుధ్వని కను కరణము.)
చ... ఈ, యుతుపరుశార్ముకం బిటు రయంబునఁ
గేల ధరించెనందు శే, మసరయము విస్మ
యఁబుపడునంతటిలోఁ దిగిచె న్న రేంద్ర
భల్లన విఱుగంగఁ జెప్పఁ దడ వమ్మయి
చెప్పెడుమాత్రయింతయున్
హరి పూ ౯ ౪౬౯

భల్లుకము. సం వి అ పుం ౧ భల్లూకము ౨ కోఁతి (శ ర)

భల్లూకము. సం వి ఈ పుం ఎలుగఁగొడ్డు

భళభళ. వి భుజించునపు డగుధ్వని, అధ్వనికను కరణము.
క జలసేచన ఘుళఘుళ లప్పలములపళపళలు
భోక్త్రుల ఫళఫళ లచలా, వలిపట బెళబెళ
లంగద ఝుళఝుళ లేకీభవించె జనము నుతిం
పన్. ఒహ ౪ ౨౪

భవకుఁడు. సం విణ (అ వి శా అ) ౧ బ్రదుకువాఁడు, జీవించువాఁడు ౨ ఆశీర్వాదము పొందువాఁడు

భవఘస్మరము. సం వి అ పుం దావానలము, కార్చిచ్చు.

భవచ్ఛిత్తు. సం. విణ సంసారసంబంధమును ద్రెంపినవాఁడు (రూ భవచ్ఛిదుఁడు)

భవచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం సంసారమును ద్రెంచుట, పునర్జన్మము లేకుండఁజేయుట.

భవతి. సం వి. ఈ స్త్రీ ౧ దీప్తిమతియగు స్త్రీ, దేవి. ౨. విషముతోఁ బూయఁబడిన బాణము, విషాక్త బాణము.

భవదారువు. సం. వి ఉ. న. దేవదారువు. చె.

భవదీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ) మీసంబంధమైనది, మీది, నీది.

భవనము. సం వి. అ. న ౧. ఉనికి. ౨. జన్మము, పుట్టుక. ౩ నివాసస్థానము ౪ స్థానము, ఉనికిపట్టు (ఉదా: అవినయభవనము = అవినయస్థానము.) ౫ గృహము.

భవభూతము. సం. వి అ. న. ప్రపంచకారణము, బ్రహ్మము.

భవభూతి సం వి ఇ పుం ఒకానొకసుప్రసిద్ధ సంస్కృతకవి

భవము సం విణ (అ ఆ అ) బయలుదేఱినది పుట్టినది (ఇది సమాసాంతములయందు ప్రయుక్త మగును) వి అ పుం ౧ సత్త ఉనికి సద్భావము ౨ పుట్టుక జన్మము ౩ మూలకారణము నిధానము ౪ ప్రాణంబికజీవనము బ్రదుకు సంసారము ఉదా భవార్ణవము భవసాగరము మొ॥ ౫ ప్రపంచము ౬ బాగుగానుండుట ఆరోగ్యము శుభము ౭ ప్రాశస్త్యము శ్రేష్ఠత్వము గొప్పతనము ౮ ప్రాప్తి పొందుట

భవరుత్తు వి చ్ స్త్రీ ప్రేతపటహము దహన క్రియాదులు జరుగునపుడు వాయించు వాద్యవిశేషము (రూ భవరుదము)

భవాంతకృత్తు సం వి త్ పుం ౧ బుద్ధుడు ౨ బ్రహ్మ

భవాత్మజుడు సం వి అ పుం ౧ ఈశ్వర పుత్రుడు గణపతి ౨ కుమారస్వామి

భవాదృక్కు సం విణ (క్ క్ క్) నీ (మీ) వంటివాడు (రూ భవాదృశుడు)

భవాదృక్షుడు సం విణ (అ ఆ అ) మీవంటివాడు నీవంటివాడు

భవాదృశుడు సం విణ (అ ఈ అ) మీవంటివాడు నీవంటివాడు

భవాని సం వి ఈ స్త్రీ పార్వతి భవునిభార్య

భవాభీష్టము సం వి అ న ఈశ్వరున కభీష్టమైనది గుగ్గిలము !

భవాయని సం వి ఈ స్త్రీ గంగ (వాచ)

భవి సం వి న్ పుం సంసారి గృహస్థు అజ్ఞానుడు శివభక్తుడు గానివాడు (అజ్ఞానులకు సంసారబద్ధులకు గాని ముక్తిలేదని శైవసిద్ధాంతము)

ద్వి భవిజనసంసర్గభయపరిత్యాగి

బస పు ౪ ౫ పం

ద్వి పురవీథిభవులు కరణాలకర్తృమూల్ సంధిల్లి రేని రోయుచుఁబోఁబోడుదుఁ బాండ్రోయని కంట బాడాడ్చ చేయుచుఁ గూడఁ జాటుచున మరమునకేతెంచి

బస పు ౪ ౧౬ పం

ద్వి అసత్యంబుచేత సత్యంబు భవిచేతభక్తుండు పదపడి మెఱయు

పండితా మహిమా ౫౯౭ పా

భవికము సం విణ (అ ఆ అ) శుభయుతము మంగళము వి అ న శుభము మంగళము

భవిత సం విణ (ఋ త్రి ఋ) కాఁగలస్వభావముకలవాఁడు (క ర)

భవితవ్యత సం వి అ స్త్రీ ౧ అవశ్యంభావము తప్పక కాఁదగుట ౨ భాగ్యము అదృష్టము

భవితవ్యము సం విణ (అ ఆ అ) కాఁదగినది వి అ న ౧ శుభము ౨ భాగ్యము

భవిలుడు సం వి అ పుం విటుఁడు జారుఁడు (త్రి ని)

భవిష్ణువు సం విణ (ఉ) కా దగినది

భవిష్యత్తు సం విణ (త్ త్రి త్) ౧ వర్తమాన ప్రాగభావప్రతియోగి ముందు కాఁబోవునది ౨ ఆసన్నమైనది సమీపించినది

భవిష్యపురాణము సం వి అ న పదునెనిమిది పురాణములలో నొకటి

భవుఁడు సం వి అ పుం శివుఁడు

భవ్య సం వి ఆ స్త్రీ గజపిప్పలి ! ౨ అరటి ఆగిసె !

భవ్యము సం వి అ న ౧ ఉనికి, క్షేమ ౨ భవిష్యత్కాలము ౩ సత్యము ౪ శుభము ౫ యోగ్యత ౬ ఎముక

సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఉండునది. ౨. కాఁబోవునది, భవిష్యత్తు ౩. అనుకూలమైనది, తగినది. ౪. శుభకరము, సుఖకరము. ౫. మనోహరము, అందమైనది. ౬. సౌమ్యమైనది, శాంతమైనది. ౭. సత్యమైనది. ౮. భాగ్యము

భషణము. సం. వి. అ. పుం. శునకము, కుక్క. న. కుక్కమొఱుఁగు, శ్వరవము, కుక్కమూఁత

భష(క)ము. సం. వి. అ. పుం. శునకము, కుక్క.

భసలము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద, భృంగము.

భసితము. సం. వి. అ. న. భస్మము, బూది.

భస్త్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కమ్మరి కొలిమితిత్తి.

భస్త్రాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = భస్త్ర.

భస్త్రీక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = భస్త్ర

భస్మకము. సం. వి. అ. న. ౧ కలధౌతము, వెండి ౨. రోగవిశేషము, అన్నమెక్కువగా జీర్ణమగుటవలన నధికమగు రోగసంబంధమైన యాఁకలి. ౩. విడంగము, తండులము. కీ. (వై. ని., వి. ని)

భస్మగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ రేణుకయనుగంధద్రవ్యము. కీ.

భస్మగంధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ రేణుకయనెడి గంధద్రవ్యము. కీ

భస్మగర్భ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ౧ తినిశము. కీ. ౨. కపిలశింశుప కీ ౩. రేణుక కీ

భస్మతూలము. సం. వి. అ. న. ౧. మంచు హిమము. ౨. పాంసువర్షము, దుమ్మువాన ౩. గ్రామకూటము, గ్రామముల సమూహము, (వై. వి.)

భస్మవేధకము. సం. వి. అ. పుం. పచ్చకర్పూరము.

భస్మస్నానము. సం. వి. అ. న. బూడిదతోఁ బవిత్రము చేయుట, బూడిదతో స్నానము చేయుట.

భస్మీకరించు. సం. స. క్రి. భస్మముచేయు.

క. విను వంశవృద్ధి లభింపఁ, జనములకును భాజనములు . అనలముల యట్లు వారల, కనలుట భస్మీకరించు ఘనుఁడైన వెసన్.

హరి పూ. ౭. ౯౦.

ద్వి. కలశసంభవుఁడు హుంకారమాత్రమున, బలియు నిల్వలుఁ జూచి భస్మీకరించి

రం. రా అర. ౧౫౧. పా ౨౪ పం.

భా

భా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. భూమి. ౨. అలంకృతి ౩ దీప్తి. (శా. ని దీనికి తెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము కన్పడదు)

భాంగకము. సం. వి. అ. పుం. గుడ్డపీలిక, వస్త్రఖండము (విల్యమ్సు)

భాంగము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ౧ జనపనారతోఁ జేయఁబడినది ౨. గంజాయితోఁ జేయఁబడినది

భాంగీనము. సం. వి. అ. న. ౧. జనపచేను. ౨ గంజాయిచేను.

భాండపతి. సం. వి. ఇ. పుం. వర్తకుఁడు, వ్యాపారముచేయువాఁడు

భాండపుటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మంగలివాఁడు

భాండపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. సర్పవిశేషము, ఒకజాతిపాము (శ్రీ ని)

భాండప్రతిభాండకము. సం. వి. అ. న. సరకునకు సరకు బదులుగానిచ్చిపుచ్చుకొనుట, వినిమయము చేసికొనుట, మార్చుకొనుట, కుండమార్పుడు

భాండము. సం. వి. అ. న. ౧. పాత్ర, కుండ ౨. వర్తకుని మూలధనము. ౩. నదీమధ్యభాగము, ౪. గుఱ్ఱపుసొమ్ము. (శబ్ద. ర.) ౫. అలంకారము, నగ. ౬. పుం. వ్యాపారసామగ్రి, వర్తకుని సరకులు.

భాండవాదనము. సం. వి. అ. న. భాండమను వాద్యవిశేషము వాయించుట.

భాండాగారము. సం వి అ పుం న సామానుల గది సరకులు నిలువచేయుగది

భాండాగారికుఁడు. సం వి అ పుం భాండాగారాధికారి

భాండారము. సం వి అ న సామానుకొట్టు

భాండారి. సం వి న్ పుం భాండారాధ్యక్షుఁడు

భాండారికుఁడు. సం వి అ పుం భాండాగారికుఁడు

భాండి. సం వి ఇ స్త్రీ మంగలిపొది మంగలి కత్తులపొది (వాచ)

భాండీరము సం వి అ పుం వటవృక్షము

భాకూటము. సం వి అ పుం ౧ మత్స్యవిశేషము ఒకజాతిచేఁప (హేమ ని చిం ని విశ్వ)

ఉ మీఁటగు మీల సెల్లమును ద్రిమ్మరి క్రమంబున నానె కొండ పెన్నీటిక కొంటఁ దోఁచుతోఁగ జేరుబడిన్ గొడుపై చెలంగఁగాఁ ద్రోటికఁ గర్దమద్రవముతో నెనయించిన బొమ్మడాయ భాకూటకులంపురేకెన బకోటకులం బజల ప్రాదంబునన్ ఆము ౨ ౫౮

(‘డాకూకటకులంబు’ అని అన్న పాఠము లును అన్ని వ్యాఖ్యానములును వ్యాఖ్యానములందు ‘బొమ్మడాయమత్స్యమతో స్యా డాకూకట స్త్రీక్లమత్స్యకః ఇతి విశ్వః’ అని చూపఁబడినది ఈయుదాహరణము విశ్వమునఁగాని మఱి యేసంస్కృతనిఘంటువు లందుఁగాని కానరాదు దీనితో నిచ్చిన ‘బొమ్మడాయ’ తెలుఁగుపదముగా నున్నది)

౨ పర్వతభేదము (చిం ని)

భాక్కు. సం విశే (క్) (ఇది తఱచు సమాసాంతముగ నుండును. పాపభాక్కు దోషభాక్కు మొ) ౧ ఆస్పదమైనది ౨ అనుభవించునది

భాక్తము. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ ఎప్పుడు నితరులచేఁ బోషింపఁబడినది పరపోష్యము పరాన్నముచే జీవించునది ౨ అముఖ్యము అప్రధానము, గౌణము (అర్థము)

భాక్షుఁడు. సం. విశే (అ ఆ అ) తిండిస్వభావముగలవాఁడు తిండిపోతు, భోజనశీలుఁడు

భాగజాతి. సం వి ఇ స్త్రీ పూర్ణాంకములోని భాగములను దెలుపు భిన్నాంకము (వ్యతి ప్రభాగజాతి)

భాగధేయము. సం వి అ న ౧ భాగము అంశము ౨ అదృష్టము దైవము మంచి యదృష్టము భాగ్యము పుం పన్ను, రాజులకుఁ జెల్లించెడు పన్ను

భాగము. సం వి అ పుం ౧ అంశము ౨ అదృష్టము భాగ్యము ౩ (జ్యోతి) పరిధిలో మున్నూటయఱువదవవంతు ౪ రాశిలో ముప్పదవవంతు ౫ స్థలము చోటు

భాగలక్షణ. సం వి అ స్త్రీ జహదజహల్లక్షణ

భాగవతము. సం విశే (అ ఈ అ) భగవంతునికి సంబంధించినది వి అ న పదునెనిమిది పురాణములలో నొకటి

భాగవతుఁడు. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ భగవద్భక్తుఁడు

గీ అర్చఁగావింతు రెపుడు నిట్లతిథులైన భాగవతులకు వప్పూరి భాగవతులు ఆము ౧ ౪౬

౨ కృష్ణుఁడు మొదలగువారి వేషము వేసికొని యాడి జీవించువాఁడు

సీ అఁడు భాగవతునిజాడ గడ్డము మాఱి మున్నగా గొఱిగించుకొన్నవాఁడు చంద్ర వి ౧ ౭౨

భాగహారము. సం వి అ పుం (గణిత) విభజనము భాగించుట

భాగించు సం స క్రి భాగముచేయు, పంచు (శ ర)

భాగినేయి. సం వి ఈ స్త్రీ మేనకోడలు సోదరీపుత్రి

భాగినేయుఁడు. సం వి. అ పుం, మేనల్లుఁడు, సోదరీపుత్త్రుఁడు

భాగీరథి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భగీరథుఁడు తెచ్చినదాని వచ్చినది, గంగానది

భాగ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ అ) ౧. విభజింపఁదగినది. ౨. అదృష్టముగలది. వి అ న ౧ అదృష్టము, విధి. ౨ మంచియదృష్టము ౩ శుభము, క్షేమము.

భాజకము. సం విణ (అ జకా అ) విభజించునది, విడదీయునది వి అ పుం, న (గణిత) విభాగకల్పకమగు సంఖ్య.

భాజనము. సం. వి. అ న ౧ పాత్రము ౨ స్థానము, ఉనికిపట్టు. ౩. అఱువదినాలుగుపలముల తూనిక.

భాజము. సం. = భాక్ష్యము.

భాజి. సం వి. న్ పుం సేవకుఁడు ఈ స్త్రీ ౧ గంజి. ౨ వ్యంజనవిశేషము

భాజితము. సం. విణ. (అ. ఆ అ) ౧ పంచఁబడినది, విడదీయఁబడినది వి. అ న. భాగము.

భాజ్యము. సం విణ. (అ ఆ. అ.) ౧. విడఁదీయఁదగినది. వి. అ న ౧ భాగము. ౨. (గణిత) భాగింపఁబడుసంఖ్య, హార్యము

భాట(క)ము. సం. వి. అ. న. అద్దె్రయము
(హాలా ని)

భాట్టుఁడు. సం విణ. (అ ఈ అ.) భాట్టమతానుసారి, కుమారిలభట్టు స్థాపించిన మీమాంసమతమనుసరించువాఁడు

భాణము. సం వి అ. పుం పదివిధములు గల రూపకములలో నొకటి

శ్లో॥ భారతీవంశభూయిష్ఠం కార్య సాభాగ్య సంస్తుతః, సూచ్యేతే వీరశృంగారౌ విటేన విపులో క్తినా,శిల్పకేనైషువృత్తేనధూర్తచారిత్రవర్ణనమ్, ఏకాంకో ముఖనిర్వాహకో యత్ర భాణస్ససమ్మతః

భాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. ప్రకాశము, తళతళమను కాంతి.

గీ. సన్నుతంబుగ నాహిమవన్నగంబు,గాంచనాద్రీంద్రు మెచ్చఁదు కంపుతేని, కనకరుచి యేలని చంపకప్రసూన,పరిమళాకీర్ణ సాకీర్ణభాతి మిగిలి. కు. సం ౩ ౨౫౨.

౨ విధము, పోలిక (ఈ యర్థము తెనుఁగునకే కానవచ్చుచున్నది)

ఆ మత్స్యమూర్తియైన మధుకైటభారాతి,భాతి నీవు భువనపావనుఁడవు సైం ౨. ౭౨

గీ చెలఁగుచిఱునవ్వు వెన్నెలన్ జిలుకుచుండఁ, గలికితెలిడాలుచూపులఁ గలయఁబర్వఁ, బాండిమము దోఁచి భారతిభాతి నాతి పసిఁడిగద్దియపైఁ బాట పాడుచుండె

బిల్హ ౧ ౫౬

భాతువు. సం వి. ఉ పుం సూర్యుఁడు

భాద్రపద. సం వి ఆ స్త్రీ ఉత్తరభాద్రపదానక్షత్రము (శ ర.)

భాద్రపదము. సం వి. అ పుం. ఒకానొక మాసము.

భాద్రపది. సం. వి ఈ స్త్రీ. భాద్రపదమాసమందలి పౌర్ణమాసి

భాద్రమాతురుఁడు. సం వి అ పుం. భద్రమాతృసుతుఁడు, గుణవతియొక్క కొడుకు.

భాద్రము. సం వి అ. పుం భాద్రపదమాసము.

భాద్రలు. సం వి ఆ స్త్రీ. పూర్వాభాద్ర, ఉత్తరభాద్ర నక్షత్రములు.

భాద్రి. సం వి ఈ స్త్రీ భాద్రపదమాసమందలి పౌర్ణమాసి

భానము. సం వి. అ న. ౧. కనుపించుట, గోచరమగుట. ౨. కాంతి, వెలుఁగు. ౩. జ్ఞానము, ప్రతీతి.

భానుకేసరుఁడు. సం వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

భానుజుఁడు. సం వి. అ. పుం. ౧. శని. ౨. యముఁడు ౩. కర్ణుఁడు. ౪. సుగ్రీవుఁడు.

భానుమంతము. సం విణ (త్ మతీ త్) ౧ కాంతిగలది, ప్రకాశవంతము ౨ అందమైనది సుందరము

భానుమంతుఁడు. సం వి త్ పుం సూర్యుఁడు

భానుమతి. సం వి ఈ స్త్రీ దుర్యోధనునిభార్య

భానువు. సం వి ఉ పుం ౧ కాంతి వెలుఁగు ప్రకాశము ౨ కిరణము ౩ సూర్యుఁడు ౪ అందము ౫ దినము పగలు ౬ రాజు పట్టాభిషిక్తుఁడు ౭ శివుఁడు ౮ జిల్లేడు ‡ స్త్రీ సౌందర్యముగల భార్య (విల్యమ్స్)

భానేమి. సం వి ఇ పుం ౧ సూర్యుఁడు ౨ జిల్లేడు ‡

భామ. సం వి అ స్త్రీ ౧ సులభముగా కోపము వచ్చెడి స్త్రీ ౨ స్త్రీ వనిత ౩ కృష్ణుని భార్యయగు సత్యభామ

భామము. సం వి అ పుం ౧ ప్రకాశము తళతళమను కాంతి ౨ క్రోధము పగ ౩ జిల్లేడు ‡

భామి. సం విణ (న్ నీ న్) ౧ కోపముగలది ౨ ప్రకాశించునది

భామిని. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ సుందరమైన యువతి ౨ సులభముగా కోపమును బొందు స్త్రీ

భాముఁడు. వి అ పుం ౧ సూర్యుఁడు ౨ సోదరియొక్క పతి బావ

భాయి వి (హిం భాఈ) సోదరుఁడు

క భాయీ యిదె యొకసుడిలో మాయనిపించెదను జూడుమా యనికరిమై చాయఁగని యొమ్ముగ్రుద్దినఁ జాయఁగ గ్రుద్దుటను పెట్లు సరిగాఁ దాఁకెన్ ప్రబంధ రా౫

భారంగి. సం వి ఈ స్త్రీ పోషించుస్త్రీ

భారంగి. వి ఖలీనవిశేషము (ఇది అన్యదేశ్య మని తోఁచెడిని)

వ శైరిశమతంబు భారంగి లంగిణి మొదలగు ఖలీనంబుల బిగింబులై ఫేనంబుల దొరుగు వారువంబులును ఉ హరి ౪ ౨౧౩

(ప్రతులందు మహాప్రాణఘటితముగా నుంటచే నట్లు గ్రహింపఁబడినది)

భారండము. సం వి అ పుం కృత్రిమపక్షి (ఉత్తరకురుదేశ శకునపక్షియని కొందఱు)

భారకుఁడు. సం విణ (అ రికా అ) బరువు మోయువాఁడు

భారతము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ భరతుని సంబంధమైనది ౨ భరతుని వంశస్థమైనది వి అ న ౧ భరతుఁడు పాలించినదేశము, హిందూదేశమనఁబడు దేశము ౨ భారత గ్రంథము (ఇది భరతుని వంశస్థులగు కౌరవ పాండవాదుల చరిత్రమును దెలుపు మహా గ్రంథము దీనిని ప్రథమమున సంస్కృత భాషలో వ్యాసుఁడు రచించెను) ౩ సంగీతము అభినయము (నాట్యశాస్త్రమును) దెలుపు శాస్త్రము

భారతి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ మాట పదము ౨ సరస్వతీదేవి ౩ కైశిక్యాది వృత్తులలో నొకటియగు భారతీవృత్తి ౪ పక్షివిశేషము ౫ యతిసంప్రదాయమును దెలుపు బిరుద చిహ్నము (నృసింహభారతీస్వామి మొ॥)

భారతిసేసలు. ము వి ఉ ధాన్యవిశేషము

సీ లత్తుకబొత్తులు లక్ష్మిమనోహరాల్ భారతి సేసలు బాహుపురులు హంస ౪ ౧౨౧

భారతుఁడు. సం వి అ పుం ౧ భరతవంశస్థుఁడు భరతునిసంతతివాఁడు ౨ భరతవర్షవాసి (హిందూదేశస్థుఁడు) ఆసేతుహిమాచలమధ్యవాసి ౩ నటుఁడు నాటకమాడి జీవించువాఁడు ౪ మేరుపర్వతమునకు దక్షిణభాగమున ప్రకాశించు సూర్యుఁడు

భారద్వాజము. సం వి అ పుం భరద్వాజపక్షి ఏట్రింత

భారద్వాజి. సం వి ఈ స్త్రీ అడవిప్రత్తిచెట్టు

భారద్వాజుఁడు. సం వి అ పుం ౧ ద్రోణాచార్యుఁడు (ఇతఁడు కౌరవపాండవులకు ధను

ర్విద్య నేర్పిన గురువు.) ౨. అగస్త్యుఁడు ౩. భర ద్వాజుని గోత్రమునఁ బుట్టినవాఁడు.

భారము. సం వి అ. పుం ౧ బరువు. ౨ యుద్ధములలో దీక్షమైన భాగము. ౩ రెండు వేలపలముల బంగారుయొక్క పరిమాణము (తూనిక.) ౪. కావడి, పర్యాహారము (పే ని., హాలా. ని) (ఈ క్రిందియర్థములందు తెనుఁగునవే ప్రయోగము కనిపించుచున్నది) ౫. పూఁచి.

మ. అని యక్కన్యలఁ జేరఁగాఁ బిలిచి యేలా
తల్లితోఁ బోరఁగాఁ బనిలేదా తిరు కాళహస్తి
పతిఁ జూపన్ మాది భారంబు మా, చెను
తెంటన్ జనుదెండు కాళ. ౪. ౫౩

౬. మల్లబంధవిశేషము.

వ కన్నాతయును భారంబును బొంగిణయు ప్రబంధ ౬౭

భారయష్టి. సం వి ఇ స్త్రీ కావడిబ్రద్ద

భారవాహకుఁడు. సం. విశ (అ హి కా అ) బరువుమోయువాఁడు

భారవాహనము. సం వి. అ పుం బరువు మోయు జంతువు. ౨ బండి, సామానుచేయు బండి

భారవి. సం వి. ఇ పుం కిరాతార్జునీయ మను స్త్రీ కావ్యమును రచించిన ప్రసిద్ధుఁడగు కవి

భారి. స వి ఇ పుం సింహము ౨ పుం బరువు మోయు కూలివాఁడు

భారూపము. సం వి అ న బ్రహ్మము

భారూపుఁడు. సం. వి. అ పుం జీవుఁడు. చైతన్య రూపుఁడు

భారోపజీవనము. సం. వి అ. న బరువుమోచి జీవించుట బరువుమోయువాని బ్రదుకు.

భార్గవప్రియము. సం. వి. అ పుం వజ్రము.

భార్గవము. సం వి. అ. పుం. ౧ ఏనుఁగు ౨ తూర్పుదేశము, భరతవర్ష మందు తూర్పుదేశ మందలి దేశవిశేషము. భార్గవదేశము.

భార్గవి. సం వి. ఈ స్త్రీ. ౧. దూర్వాతృణము * ౨ లక్ష్మి ౩. పార్వతి. ౪ దేవయాని, శుక్రాచార్యునికూఁతురు.

భార్గవుఁడు. సం. వి అ పుం. ౧ రాక్షసగురువును శుక్రమండలాధిపతియు నగు శుక్రాచార్యుఁడు ౨. పరశురాముఁడు. ౩ శివుఁడు. ౪ ధనుర్ధారి, విలువిద్య నేర్చినవాఁడు. ౫. జమదగ్ని

భార్గుఁడు. సం. వి. అ పుం. భర్గులకురాజు.

భార్ఙి. సం. వి ఈ స్త్రీ. చిఱుతేఁకు, గంటు బారంగి *.

భార్య. సం వి అ స్త్రీ పత్ని, కా స్త్రీయముగా, పెండ్లాడిన స్త్రీ, పాణిగృహీతి

భార్యము. సం విశ (అ ఆ అ.) ౧ పోషింపఁ దగినది, భరింపఁదగినది

భార్యాజితము. సం. వి అ. పుం హరిణవిశేషము.

భార్యాటికము. సం వి అ. పుం హరిణవిశేషము, కణుజు.

భార్యాటికుఁడు. సం విశ (అ ఆ. అ.) భార్యకు లొంగినవాఁడు, పెండ్లాము చెప్పినట్లు విను వాఁడు

భార్యాటుఁడు. సం విశ (అ ఈ. అ) భార్య యొక్క వ్యభిచారవృత్తిచే బ్రదుకువాఁడు (త్రి ని)

భార్యారువు. సం వి ఉ పుం. ౧. పరభార్యను పొందువాఁడు ౨ హరిణవిశేషము

భార్యుఁడు. సం వి అ పుం. సేవకుఁడు

భాలచంద్ర. సం వి అ. స్త్రీ. దుర్గాదేవి.

భాలచంద్రుఁడు. సం. వి అ. పుం. ౧. శివుఁడు ౨ గణపతి.

భాలదర్శనము. సం. వి. అ. న. సిందూరము.

భాలదర్శనుఁడు. సం. వి. అ. పుం శివుఁడు, ఫాల నేత్రుఁడు.

భాలము. సం. వి. అ. న. ౧ లలాటము అలికము ౨ తేజస్సు కాంతి ౩ కాలస్కంధము చీకటిచెట్టు

భాలాంకము. సం. వి. అ. పుం. ౧ అంపము ౨ కూర్మము, తాఁబేలు ౩ రోహితమత్స్యము ౪ శాకభేదము

భాలాంకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧ లలాటముపై నదృష్ట(భాగ్య)చిహ్నములైన రేఖలతోఁ బుట్టిన మనుష్యుఁడు ౨ శివుఁడు (వీనికి లలాటమందగ్ని చిహ్నము గలదు)

భాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైశ్యునివలన నటియందు పుట్టినవాఁడు

భాలువు. సం. వి. ఉ. పుం. సూర్యుఁడు

భాలూకము. సం. వి. అ. పుం. ఎలుఁగుగొడ్డు

భావ. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక సంవత్సరము

భావకము. సం. విణ. (అ. వి. శా. అ.) ౧ నెఱవేర్చునది సాగించునది ౨ ఒకని క్షేమము వృద్ధిపఱచునది ౩ ఊహించునది ౪ కవిత్వాభిరుచి వి. అ. పుం. ౧ రసము ౨ రాగము

భావజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు మనోభవుఁడు

భావతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) తమసంబంధమైనది యుష్మదీయము

భావత్కము సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) భవదీయము

భావదర్శి. వి. న్. పుం. యజమానుని యాజ్ఞను గ్రహించుటకై వానిభావము కనిపెట్టువాఁడు సేవకుఁడు

భావన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (తర్క) సంస్కారవిశేషము (మీమాంస) లిజర్థవిశేషము

భావనము. సం. వి. అ. న. ౧ ఒకని శ్రేయస్సు నభివృద్ధిపఱచుట ౨ తలఁపు అభిప్రాయము ౩ విశ్వాసము నమ్మకము ౪ ధ్యానించుట ౫ ఊహ ౬ జ్ఞప్తి జ్ఞాపకముంచుకొనుట ౭ (తర్క) ప్రత్యక్షజ్ఞానము

భావనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు

భావము సం. వి. అ. పుం. ౧ రీతి విధము
చ. విమలసుధాంశుకాంతమణివేదికపై నవహంస
తూలతల్పమున సుఖప్రసుప్తి పరిపాకము
నొంది విశాలనేత్రపద్మములు మెఱుఁగిడ్చి
శేషఫణిపైఁ బవళించిన యంబుజాక్షుభావ
మున గిరంబుఁ బొల్పమరువానిఁ గనుం
గొని నింతి పార్థునిన్ హర ౭. ౧౨౦
సీ. అంగుళిరేఖ యయాతిభావంబునఁ బృథు
విధంబు భగీరథునిమాడ్కి విక్ర ౨౬
౨ సత్త ఉండుట ౩ తటస్థముగుట ౪ స్వాభావికగుణము ప్రకృతి ౫ ఉద్దేశము ఆలోచన ఊహ ౬ రత్యాదిస్థాయిభావము ౭ ప్రేమము అనురాగము ౮ నిశ్చయము ౯ హృదయము ఆత్మ ౧౦ ప్రాణి ౧౧ భావన ధ్యానము ౧౨ నడవడి ప్రవర్తనము ౧౩ చేష్ట ౧౪ జన్మము పుట్టువు ౧౫ ప్రపంచకము ౧౬ ఇష్టము ఉపదేశము ౧౭ (వ్యాక) ప్రకృత్యర్థమువందు ప్రకారీభూతార్థము ౧౮ సిద్ధసాధ్యావ్యతిరావస్థాపన్న ధాత్వర్థము ౧౯ జ్ఞానేంద్రియము ౨౦ (జ్యోతి) తన్వాదిభావము ౨౧ విభూతి ౨౨ యోని ౨౩ సంసారము ౨౪ (తర్క) ద్రవ్యాది పదార్థషట్కము

భావరూపము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిజమైనది యథార్థమైనది

భావాటము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తముని గృహము

భావాటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧ పవిత్రుఁడైన మనుష్యుఁడు ౨ కాముకుఁడు ౩ నటుఁడు, నాటకమాడి జీవించువాఁడు

భావాలీన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఛాయ నీడ (రా. ని.)

భావి. సం. విణ. (న్. నీ. న.) ౧ అగునది, కాఁబోవునది జరుగఁబోవునది ౨ అ, అ కా

మిగిలిన యచ్చులకు సంజ్ఞ (వాజసనేయ ప్రాతి శాఖ్య విల్సను)

భావించుకొను. సం స క్రి (స్వార్థమునకొను)

వ నీవుం గ్రమంబున నొడంబడుట భావించి కొని వానికి నర్తనశాల సంకేతప్రదేశం బుగాఁ జెప్పి భార విరా ౨ ౨౩౪

భావించు. సం స. క్రి ౧ తలఁచు ఎంచు

వ. పరిశిష్టంబగు సొమ్ము నాకు వెలగా భావింపు మంచుఁ మునీశ్వరు పాదంబులు వట్టికేతుల వారిద్రుంద్రుండు దైన్యంబునన్ మార్క ౧ ౨౨౮

౨ ఊహించు ఆలోచించు

సీ ప్రజ్ఞ నక్కడులు భావించి సద్గోష్ఠిఁ బర గంగ విషయతత్పరత మాను పార శాం ౫ ౩౬౫

౩ నటించు

గీ అనిన నాతనిమాటకు నడ్డమాడ వెఱచినట్టి తెఱంగు భావించి యల్లనియ్యకొనుటయు నమ్మనుజేంద్రసుతుఁడు దృఢతనుత్రాణ మత నికిఁ దేరఁబనిచె భార విరా ౪౩౮

భావికము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ స్వాభా వికము స్వతస్సిద్ధము ౨ మనోవికారసంబంధ మైనది భావసంబంధమైనది వి అ న ౧ రాగ ముతో నిండినభాష శృంగారముతో నిండిన భాష ౨ కావ్యాలంకారములలో నొకటి భావికాలంకారము

శ్లో అతీతానాగతే యత్రప్రత్యక్షత్వేన లక్ష్యతే అత్యద్భుతార్థకథనా ద్భావికం తదుదాహృతమ్

భావితము. సం వి౧ (అ ఆ అ) ౧ పొందఁ బడినది ౨ ధ్యానింపఁబడినది ఆలోచింపఁ బడినది ౩ తెలిసికొనఁబడినది ౪ (గణిత) ఓకానొక సమీకరణము

భావితాత్మ. సం. విణ (న్ నీ న్) ౧ దైవ ధ్యానముచే బవిత్రమైన ఆత్మగలవాఁడు బ్రహ్మ మును దెలిసికొనినవాఁడు బ్రహ్మజ్ఞుఁడు ౨ పవిత్రుఁడు వి న్ పుం సన్యాసి యోగి

భావిత్వము. సం వి అ న అనివార్యత

భావిత్రము. సం వి అ న ముల్లోకములు, లోకత్రయి (వాచ)

భావిని. సం వి ఈ స్త్రీ అందకత్తె సౌంద ర్యము గలస్త్రీ

భావుఁడు. సం వి అ పుం (నాట్య) విద్వాంసుఁడు

భావుకము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ మాంగళ్య యుక్తము ౨ భావనాయుతము

భావుకుఁడు. సం వి అ పుం సోదరియొక్క మగఁడు బావ

భావ్యము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ కాఁదగినది సంభవింపఁదగినది ౨ ఊహ్యము ఊహింపఁ దగినది వి అ న ౧ నిర్ణయింపఁబడినవిషయము ముందుతప్పక జరుగువిషయము ౨ భవిష్యత్తు

భాష. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పలుకు మాట ౨ నుడి బాస ౩ స్వరూపనిరూపణము వివరణము ౪ సరస్వతీదేవి

భాషకము. సం విణ (అ కి కా అ) ౧ సంభా షించునది చెప్పునది

భాషణము. సం వి అ న ౧ పలుకుట, మాట లాడుట చెప్పుట ౨ పలుకుమాట

భాషాసమము. సం వి అ పుం కావ్యాలంకార విశేషము సంస్కృతప్రాకృతభాషలలో నేక రూపముగా నుండునట్లు పదముల నేర్పఱచిన వాక్యరచన (అది సంస్కృతమనియుఁ బ్రాకృతమనియుఁగూడ నెంచుటకు వీలుపడును)

భాషించు. సం అ క్రి వచించు

౪ అనిన మునీంద్రుఁడు వనితా,వనిసురపాత కము సేయువానిని రక్షించిన భాషించినఁ గాదని చూడక మాఱుమాటలాడక పోకన్ వరాహ ౪ ౪౨

భాషిత. సం వి ఆ స్త్రీ భాష, నుడి.

భాషితపుంస్కము. సం విణ (అ ఆ అ) ఉక్త పుంస్కము (ప్రవృత్తినిమిత్తైక్యము కలుగగా పుంలింగమందును స్త్రీలింగ నపుంసకలింగము లలో నొకదానియందు వర్తించుశబ్దము)

భాషితము సం విణ (అ ఆ అ) చెప్పఁబడి నది పలుకఁబడినది వి అ న పలుకు వాక్య

భాష్యము సం వి అ న ౧ మాట పలుకు ౨ వ్యాఖ్యానవిశేషము వివరణము

శ్లో॥ సూత్రార్థో వర్ణ్యతే యత్ర పదైస్సూత్రాను సారిభిః స్వపదాని చ వర్ణ్యంతే భాష్యం భాష్యవిదో విదుః

భాస్ సం వి స్ స్త్రీ (దీనికిఁ దెనుఁగున వ్యస్త ప్రయోగములేదు) ౧ కిరణము ౨ కాంతి

భాసంతము. విణ (అ ఆ అ) ౧ ప్రకాశించు నది ౨ అందమైనది వి అ పుం ౧ అశ్వి న్యాదినక్షత్రము ౨ భాసపక్షి

భాసంతి సం వి ఈ స్త్రీ నక్షత్రము (అశ్వి న్యాది)

భాసంతుఁడు సం వి అ పుం ౧ సూర్యుఁడు ౨ చంద్రుడు

భాసకము సం విణ (అ సికా అ) ౧ ప్రకా శించునది తెలుఁగునది ౨ స్ఫుటపఱచునది విశదపఱచునది

భాసనము. సం వి అ న ప్రకాశము ద్యుతి

భాసము సం వి అ పుం ౧ కాంతి ప్రకా శము ౨ కిరణము ౩ ఇచ్ఛ ౪ కోడి ౫ గృధ్రము గ్రద్ద ౬ గోశాల గోష్ఠము పశువుల దొడ్డి ౭ తెమిడుకాకి (చూ శాలామృతము)

భాసస్సు. సం వి స్ న దీప్తి కాంతి

భాసిల్లు(లు). సం అ క్రి ప్రకాశించు

దండకము ధూత్కృష్టకాసర్గకాసర్గసంధూతికి స్మృస్సు తత్త్వంబుతో నేను లన్ బాసి భాసిల్లు చెప్పద్వితీయుండవై

వరాహ ౬ ౯౧

ఉ అసమయంబన న్మదనుఁ డగ్గలికం గలికా ముఖంబులై బాసిలు తూపులన్ హృదయ పద్మము లక్ష్యముసేసి రేఁచినన్

కృ కకుం ౨ ౧౨౫

భాసుఁడు సం వి అ పుం బాసకవి

భాసురము. సం విణ (ఆ ఆ అ) ప్రకాశించు నది దివ్యమైనది వి ఆ పుం ౧ స్ఫటికము (త్రి ని) ౨ చెంగల్వకోష్టు

భాసురుఁడు. సం వి అ పుం వరుఁడు శూరుఁడు

భాస్కరప్రియము సం వి అ పుం కెంపు పద్మరాగము

భాస్కరము సం వి అ న బంగారము (రా ని)

భాస్కరుఁడు. సం వి అ పుం ౧ సూర్యుఁడు ౨ వీరుఁడు శూరుఁడు ౩ అగ్ని ౪ శివుఁడు ౫ భరతవర్షమందుఁ బ్రసిద్ధుఁ డగు జ్యోతిశ్శాస్త్ర గ్రంథకర్త

భాస్కరోదయము. సం వి అ పుం సుగంధ ద్రవ్యవిశేషము

వ అగరుచందన హరిచందన ఘనసారోదయ భాస్కరోదయ మృగమద ప్రముఖనిజవాస నల నాశావకాశంబుల వాసించుచు నృప రత్నంబుఁ జేరుసంత ద్వా ౩ ౨౦౭ (ప్రాంతప్రతిపా ఘనసారోదయభాస్కర మృగమద మద్రి పా)

భాస్వంతము ం విణ (త్ తీ త్) ప్రకాశ మానమైనది ప్రకాశించు ది మిగులప్రకాశించు నది దేదీప్యమానము వి త్ పుం జిల్లేడు ...

భాస్వంతుఁడు. సం వి త్ పుం ౧ సూర్యుడు, ౨ వీరుఁడు శూరుఁడు

భాస్వతి. సం వి ఈ స్త్రీ సూర్యునిపట్టణము.

భాస్వరము. సం విణ (అ ఆ అ) ప్రకాశమాన మైనది దివ్యమైనది వి అ పుం ౧ దివా భాగము పగలు ౨ అగ్ని ౩ జిల్లేడు ... ౪ చెంగల్వకోష్ఠు

భి

భిందిపాలము. సం వి అ పుం నాళీకాస్త్రము, వడిసెలవలెనుండు శస్త్రవిశేషము

భిక్ష. సం వి అ స్త్రీ ౧ అడుగుట, యాచించుట ౨ భిక్షగాఁబెట్టిన వస్తువు, దానము ౩ సేవ (మే ని)

భిక్షణము. సం వి అ న యాచన

భిక్షాటనము. సం వి అ న భిక్షకై తిరుగుట, ముష్టికై తిరుగుట, యాచింప సంచరించుట

భిక్షాశి. సం విణ (న్ నీ న్) భిక్షాన్నము తిను వాఁడు, భిక్షచే బ్రదుకువాఁడు

భిక్షించు. సం స క్రి యాచించు

మ మతిఁ గుంఠితపక్షపాతి యగుచుఁ మాయాస్వరూపంబుతో, జితచైతన్యుండు శత క్రతుండు నను భిక్షింపంగ నేతెంచె

భార విరా ౩ ౨౯౧

గీ వాడవాడల భిక్షించుచుఁ దూడుగాని, యిట్టిదివ్యాన్నములు మెచ్చునే శివుండు హర ౫ ౧౬

భిక్షితము. సం విణ (అ ఆ అ) యాచింపఁబడినది

భిక్షుకుఁడు. సం విణ (ఉ కీ .) యాచకుఁడు, బిచ్చగాఁడు

భిక్షువు. సం విణ (ఉ) ౧ యాచకుఁడు, బిచ్చగాఁడు ౨ సన్న్యాసి, యతి

భిక్షుసూత్రము. సం వి అ న ౧ యతిధర్మముల దెలుపు గ్రంథము ౨ వేదాంతసూత్రములు.

భిత్తము. సం. వి. అ. న తునుక, ఖండము.

భిత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ ౧. విభాగము. ౨. గోడ

భిత్తిక. సం వి. అ స్త్రీ ౧ గోడ ౨ బల్లి (వాచ)

భిత్తిచోరుఁడు. సం. వి అ పుం కన్నగాఁడు

భిత్తిపాతనము. సం. వి అ. పుం. - గోడపడఁగొట్టు - పందికొక్కు -, మహామూషికము.

భిద. సం వి అ స్త్రీ ౧. పగులుట ౨ భేదము ౩ విశేషకరణము, విశేషింపఁజేయుట.

భిది. సం వి ఇ పుం వజ్రాయుధము

భిదురము. సం విణ (అ ఆ అ) బ్రద్దలగునది, పగులునది వి అ పుం. ౧ ప్లక్షవృక్షము, జమ్మిచెట్టు ౨ వజ్రాయుధము.

భిదువు. సం వి ఉ పుం ఇంద్రునివజ్రాయుధము

భిదేళిమము. సం విణ (అ ఆ అ) భేదింపఁదగినది (బ్రద్దలగునది అని కొందఱు)

భిద్రము. సం వి అ న వజ్రాయుధము (త్రి ని)

భిన్నకుఁడు. సం. వి. అ. పుం బౌద్ధమతస్థుఁడు (త్రి ని)

భిన్నక్రమము. సం. విణ (అ ఆ అ) క్రమస్థితిలేనిది, ఉండఁదగినట్లు లేనిది (కావ్యదోషము మొ॥)

భిన్నగాత్రిక. సం వి అ స్త్రీ కర్కాటకము, ఎంద్రకాయ

భిన్నగుణనము. సం వి అ న (గణిత) అంశములను (భాగములను) గుణించుట

భిన్నదర్శి. సం విణ (న్ నీ న్) భేదము చేయువాఁడు, భేదముగాఁ జూచువాఁడు, పక్షపాతము గలిగియుండువాఁడు

భిన్నము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పగులఁగొట్టఁబడినది, చింపఁబడినది, చీల్పఁబడినది ౨ వసులైనది, శిథిలముగాఁ జేయఁబడినది ౩. (ఒకదానికంటె) ఇతరమైనది. ౪. కలుపఁబడినది, మిశ్రముగాఁ జేయఁబడినది. ౫. పుల్లము, వికసించినది. వి. అ పుం రత్నమందలి దోషము.

సీ తునుకవోయినరీతిఁ దోఁచు భిన్నంబది వయ్యన బంధుపక్షంబుఁ జెఱచు

రత్నపరీక్ష ౧౪ ప

న. ౧ ముక్క, భాగము ౨ వికాసము, విరియుట ౩ దెబ్బ క్షతము ౪ భాగహారము, భాగించుట ౫ ఒకానొకరోగము

భిన్నయోజని. సం వి ఈ స్త్రీ పాషాణభేదిక వృక్షము

భిన్నవిట్క. సం వి అ స్త్రీ అలాబూలత, అనుగము

భిన్నాంకము. సం వి అ పుం భాగములను కల్ప సంఖ్య (వ్యతి-పూర్ణాంకము) ఉదా ½, ¼

భిన్నోదరుఁడు. సం వి ఉ పుం సవతితల్లికొడుకు

భిరింటిక. సం వి అ స్త్రీ తెల్లగురివింద తీఁగ, శ్వేతగుంజ. (రా ని)

భిల్లగవి. సం వి ఈ స్త్రీ గనయి, గనయిప్ప్రాగి ములలో ఆడుది

భిల్లతరువు. సం వి ఉ పుం లోధ్రవృక్షము, లొద్దుగుచెట్టు (రా ని)

భిల్లభూషణ. సం వి అ న గుంజావృక్షము, గురివెంద

భిల్లి. సం. వి ఈ స్త్రీ ౧ లోధ్రవృక్షము లొద్దుగుచెట్టు ౨ భిల్లజాతి స్త్రీ

భిల్లుఁడు. సం వి అ పుం అరణ్యకులలో నొక తెగవాఁడు, బ్రాహ్మణస్త్రీయందు ధీవరుని వలనఁ బుట్టినవాఁడు

భిల్లోటము. సం వి అ పుం లోధ్రవృక్షము, లొద్దుగుచెట్టు

భిషక్కు. సం వి జ్ పుం వైద్యుఁడు

భిషక్ప్రియ. సం వి అ. స్త్రీ గుడూచి,తిప్పతీఁగె

భిషగ్జితము. సం వి అ న. ఔషధము

భిషగ్భద్ర. సం వి అ స్త్రీ భద్రదంతిక, ఒక జాతి నేపాళము.

భిషఙ్మాత. సం వి ఋ స్త్రీ వాసకము, అడ్డ సరము.

భిషజుఁడు. సం వి జ్ పుం. వైద్యుఁడు

భిస్స. సం వి అ స్త్రీ. అన్నము.

భిస్సట(ము). సం వి. అ. స్త్రీ (ఇది కంధరాదుల లోనిది) మాడన్నము

గీ చూడు మీసారి భాండ మా శోభగాంగి, బిస్సటంబొందెఁ దానితప్పినది యొండెఁ గలుగు పాండు ౪ ౧౭౩

భీ

భీ. సం వి ఈ స్త్రీ భయము

భీతము. సం విశ (అ అ అ) భయపడినది వి అ న భయము పుం మంత్రభేదము

భీతి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧ భయము ౨ వడఁకుట

భీతినాటితకము. సం వి అ న భయాభినయము, భయమును నటించుట

భీతిల్లు(లు.) సం అ క్రి భయపడు

గీ ఏను గంధర్వకన్నరిదానవాది, దివ్యభూ తాంబు లకును భీతిల్లను భార ఉద్యో ౪ ౨౧౫

సీ మొగములు దెల్లఁగా మునులు దేవతలును భీతల్లి చేతులు ఎ నెగిరానిరి కాశీ ౩ ౩౬

ఉ దుర్భుకునంబులతోడ లంకకున్, భీతిల కేఁగి వాఁడును ఉ రా ౨ ౩౦౦

భీమ. సం వి అ స్త్రీ ౧ దుర్గాదేవి ౨ రోచన మను గంధద్రవ్యము ౩ కశ, కొరడా ౪ నదీ విశేషము

భీమగుడెలు. మి వి ధాన్యవిశేషము.

వ తేటచలములు ఊదుఘుటికలు గాజాకడియ ములు జాజికుసుమలు దూసరులు భీమగుడెలు ఏడాకు మొలకలు గుజ్జురులు. ప్రబంధ ౧౧౨.

భీమనాదము. సం విశ (అ అ అ) భయంకర మైనధ్వనికలది, భయంకరముగా ధ్వనిచేయు నది వి అ పుం ౧ భయంకరమగుధ్వని. ౨. సింహము ౩. మహాప్రళయమందు వచ్చు సప్త మేఘములలో నొకటి.

భీమము. సం విశ (అ. అ. అ) భయంకరము, భయమును పుట్టించునది.

వి అ పుం ౧ భయానకరసము ౨ అమ్లవేతసము ‡ (వై ని) ౩ ఈశ్వరుని అష్టమూర్తులలో నొకటి ఆకాశము ౪ మంత్రభేదము

భీమరథి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ మనుష్యునిజీవితములో డెబ్బదియేడవయేట నేడవనెలలో నేడవ రాత్రి (ఇది చాల నపాయకరమని చెప్పఁబడినది) ౨ ఒకానొకనది

భీమరము. సం వి అ న యుద్ధము పోరు (విల్యమ్సు)

భీమవిక్రాంతము. సం విణ (అ ఆ అ) భయంకరమైనశక్తిగలది వి అ పుం సింహము (త్రి ని)

భీమశాసనుఁడు. సం వి అ పుం భయంకరమైనశాసనము కలవాఁడు యముఁడు

భీమసేనము. సం వి అ పుం కర్పూరభేదము

భీమసేనుఁడు సం వి ఉ పుం భీముఁడు పాండవులలో రెండవవాఁడు

భీముఁడు. సం వి అ పుం ౧ శివుఁడు ౨ పరమేశ్వరుఁడు ౩ పంచపాండవులలో రెండవవాఁడు కుంతీపుత్రుఁడు

భీరుకము. సం విణ (అ ఆ అ) భయముకలది వి అ పుం ౧ పెద్దపులి ౨ నక్క ౩ ఎలుఁగుగొడ్డు ౪ గుడ్లగూబ ౫ ఇక్షుభేదము చెఱకులలో నొకరకము న అరణ్యము అడవి

భీరుచేతస్సు. సం వి స్ పుం దుప్పి (విల్యమ్సు) ఇట్లే భీరుచేతసము

భీరురంధ్రము. సం వి ఉ పుం పొయ్యి (విల్యమ్సు)

భీరువు. సం వి ఉ ఊ స్త్రీ ఆఁడుది స్త్రీ ఉ ౧ అజ ఆఁడుజాతి మేఁక ౨ ఛాయ నీడ ౩ శతపాదిక కాళ్లజెఱ్ఱ ౪ శతావరి పిల్లపీఁచర ‡ ౫ కంటకారి ‡ పుం ౧ నక్క ౨ పెద్దపులి ౩ ఇక్షుభేదము ఒక జాతిచెఱకు ‡

భీరుహృదయము. సం వి అ పుం లేడి

భీలుకము. సం = భీరుకము

భీలూకము. సం వి అ పుం ఎలుఁగుగొడ్డు

భీష. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ భయపెట్టుట ౨ భయము

భీషణము సం విణ (అ ఈ అ) ౧ దారుణము ౨ గాఢము వి అ పుం ౧ భయానకరసము ౨ కపోతము పావురము ౩ కుందురకము సీమసాంబ్రాణిచెట్టు ౪ హింతాలము గిఱికతాడు ‡ ఆ స్త్రీ ఎల్లకి ‡

భీషణుఁడు సం వి అ పుం శివుఁడు

భీషితము. సం విణ (అ ఆ అ) భయపెట్టఁబడినది బెదరింపఁబడినది

భీష్మపంచకము. సం వి అ న ౧ కార్తికశుక్లైకాదశి మొదలు పౌర్ణమివఱకుఁగల అయిదు తిథులు ౨ పై తిథులలోఁ జేయు వ్రతము

భీష్మము. సం వి అ పుం భయానకరసము విణ (అ ఆ అ) ౧ భయంకరము ౨ భయానకరసము కలది

భీష్మసువు. సం వి ఊ స్త్రీ గంగానది

భీష్ముఁడు. సం వి అ పుం గంగాశంతనుల పుత్త్రుఁడు గాంగేయుఁడు

భు

భుంభుం. వి శంఖధ్వన్యనుకృతి

దండకము శంఖభుంభుంనినాదంబులున్

దశ ౪ ౨౩౨

భుక్కు. సం విణ (జ్) అనుభవించువాఁడు తినువాఁడు పాలించువాఁడు (హుతభుక్కు పాపభుక్కు మహీభుక్కు మొ॥)

భుక్తము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ తినఁబడినది ౨ అనుభవింపఁబడినది వి అ న ౧ తినుట ౨ అనుభవించుట

భుక్తి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧ తినుట, తిండి ౨ అనుభవించుట భోగము ౩ గ్రహములరాశిక ప్రతిదిన సంచారము

భుక్తిప్రదము. సం వి అ పుం ముద్గము పెసర ¦

భుగ్నము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ వంగినది వక్రమైనది ౨ భగ్నమైనది పగిలినది

భుజ. సం వి ఆ స్త్రీ) ౧ బాహువు ౨ చేయి

భుజంగఘాతిని. సం వి ఈ స్త్రీ) కాకతుండిలత (వాచ)

భుజంగపర్ణిని. సం వి ఈ స్త్రీ) నాగదమని ఈశ్వరి ¦

భుజంగప్రయాతము. సం వి అ న (ఛంద) ఒకానొక సమవృత్తము

భుజంగప్రయాతము భుజంగప్రయాతాఖ్యమ
ల్లుయాల నగజప్రాత శాంతిగాఁ జెప్ప
నొప్పున్ అప్ప ౪ ౨౧౪ పా

భుజంగభము. సం వి అ న ఆశ్లేషానక్షత్రము

భుజంగభుక్కు. సం వి క్ పుం నెమిలి పాముల మేఁపరి (శ ర)

భుజంగమము. సం = భుజంగము

భుజంగము. సం వి అ పుం ౧ పాము ౨ రాహువు ౩ ఆశ్లేషానక్షత్రము ౪ సీసము ౫ త్రపువు

భుజంగలత సం వి ఆ స్త్రీ) నాగవల్లి తమలపాకులతీఁగ

భుజంగాక్షి. సం వి ఈ స్త్రీ) సర్పాక్షి ¦ (శ ర)

భుజంగుఁడు సం వి అ పుం విటుఁడు మిండగాఁడు

భుజంగేశుఁడు. సం వి ఉ పుం ౧ వాసుకి ౨ శేషాహి ౩ పతంజలి ౪ పింగళుఁడను ఋషి

భుజకీర్తి. సం వి ఇ స్త్రీ) బాహుపురి కేయూరము (శ ర)

భుజకోటరము. సం వి అ పుం కక్షభాగము చంక (వాచ)

భుజగదారణము. సం వి అ పుం పామును చీల్చునది ౧ గరుడపక్షి ౨ నెమిలి ౩ ముంగిస నకులము

భుజగభోజి. సం వి న్ పుం పామునుదినునది ౧ గరుత్మంతుఁడు గరుడపక్షి ౨ నెమలి ౩ ముంగిస

భుజగము. సం వి అ పుం పాము సర్పము

భుజగాంతకము సం వి అ పుం ౧ గరుడపక్షి ౨ నెమలి మయూరము ౩ నకులము ముంగిస

భుజగాశనము సం వి అ పుం పాములనుదినునది ౧ గరుడపక్షి ౨ మయూరము నెమలి ౩ నకులము ముంగిస

భుజజ్యా. సం వి ఆ స్త్రీ) (జ్యో) త్రికోణక్షేత్రముయొక్క భుజము

భుజదలము సం వి అ పుం చేయి హస్తము

భుజపత్త్రిము. సం వి ఇ పుం భుజపత్త్రిరి ¦ (శ ర)

భుజబంధనము. సం వి అ న కౌఁగిలింత ఆలింగనము

భుజము. సం వి అ పుం ౧ బాహువు కరము ౨ (జ్యోతి) త్రికోణాది క్షేత్రాంశభాగము ౩ భుజపత్త్రివృక్షము (వై ని) ౪ గరుడుఁడు ౫ సూర్యుఁడు ౬ అగ్ని (కే ని)

భుజశాలి. సం విణ (న్ నీ న్) బాహుబలము గలవాఁడు బలముగల బాహువులుగలవాఁడు

భుజశిరస్సు(ము). సం వి స న మూఁపు స్కంధము

భుజాంతరము. సం వి అ న అఱ్ఱము వక్షస్థలము

భుజాగ్రము. సం వి అ న హస్తము చేయి

భుజాదలము. సం వి ఇ పుం చేయి హస్తము (త్రి ని)

భుజి. సం వి అ పుం అగ్ని (వై ని)

భుజి(యి)ంచు సం స క్రి ౧ తిను

గీ అస్తమింపఁగఁ జేరినాఁ డహిమకరుఁడు,
శిష్యులేశాక యయుతంబు జిగురుఁజోఁడి,

వ్రతముదప్పి భుజింపంగ వలనుగాదు, నేఁడు
నిన్న టిమఱునాఁడు నిక్కువంబు
కాశీ ౬ ౧౭౧

చ అలకలు దుష్వరాగు సరసాన్నములన్భుజి
యింపరాదు నలిన దళాయతాక్షికిని
నాథుఁడుచెంగటలేకయుండినన్
ఖశాం ౨ ౧౨౪

సీ తల్లి భుజియించు గురుతర భోజ్యనిచయు,
మెల్ల జీర్ణంబుగా నెట్లు గ్రాఁగఁడు
మార్క ౨ ౨౨

౨. అనుభవించు

ఉ ఎల్లభోగముల్, వారలఁ జూచి క్రమ్మఱఁగ
వచ్చి సుఖస్థితిమై భుజించెదన్
భార మహా ౬౫

క ఇదియొకపనిగా దేవగ,మగిలోఁ జింతింప
వలదు మాకెదురుగ నీ, యుదధి ప్రతిధాత్ర
మల్లుల, వెదకియుఁ గానము భుజంలు విశ్వ
శ్రీలన్ వార పుా ౭౪౯

భుజిష్య. సం. వి అ స్త్రీ ౧ వేశ్య, లంజ
(మే ని) ౨ దాసి

భుజిష్యము. సం వి అ న ౧ హస్తసూత్రము,
ముంజేతికిఁ గట్టుకొనుత్రాఁడు ౨ రోగము

భుజిష్యుఁడు. సం విశ (అ అ ఆ) స్వతంత్రుఁడు
(శై ని) వి.అ.పుం ౧ సేవకుఁడు, భృత్యుఁడు

భుజ్యువు. సం వి ఉ పుం ౧ అన్నము, ఆహార
పదార్థము ౨ పాత్ర, భాజనము ౩ అగ్ని
౪ యజ్ఞము. (వాచ)

భురణ్యువు. సం వి ఉ పుం ౧ విష్ణువు ౨
సూర్యుఁడు

భురణ్యువులు. సం వి ఉ పుం. ద్వి. అశ్వినీ
దేవతలు

భురిక్కు. సం వి క్ స్త్రీ ౧ బాహువు. ౨
కందగడ్డ ౩ ఛందోభేదము. ౪. వస ౫
భూమి (శే. ని.) పుం. రాజు.

భువనకోశము. సం వి అ పుం భూగోళము.
(వాచ)

భువనత్రయము. సం వి అ న స్వర్గమర్త్య
పాతాళములను ముల్లోకములు, భూలోక భువ
ర్లోక సువర్లోకములు మూఁడు

భువనపావని. స వి ఈ స్త్రీ గంగ

భువనము. సం వి అ న ౧ ప్రపంచము,
లోకము (పదునాలుగులోకములు) ౨ భూమి
౩ స్వర్గము ౪ ప్రాణి, చైతన్యముగలజంతువు
౫ మనుష్యజాతి ౬ నీరు, జలము ౭ పదు
నాలుగనుసంఖ్య ౮ స్థానము, నివాసస్థానము
౯ ఆకాశము (వాచ) ౧౦ రంధ్రము (శై ని)

భువనేశ్వరము. సం వి అ న గృహవిశేషము,
చుట్టుబావంతి (శ ర)

భువనేశ్వరుఁడు. సం వి అ పుం ౧ రాజు,
భూపతి ౨ శివుఁడు

భువన్యుఁడు. సం వి అ పుం ౧. అగ్ని ౨
సూర్యుఁడు ౩ ప్రభువు (శై ని. ఇది ఉకా
రాంతమని వాచ)

భువరీ. సం వి ర్ అవ్య ౧ లోకవిశేషము
౨ ఒకానొక వ్యాహృతి

భువస్సు. సం వి స్ న ౧ సూర్యుఁడు ౨
ఒకానొకలోకము

భువి. సం వి ఊ స్త్రీ ౧ భూమి, భూలోకము
౨ నవపదార్థములలోనొకటి, నవద్రవ్యములలో
నొకటి ౩ ప్రపంచకము, మండలము ౪ ప్రదే
శము, స్థానమాత్రము (కే ని) స్థలము, తావు
౫ భూమి, భూరూపమైనయాస్తి ౬. ఒకట
యనుసంఖ్య ౭ (గణిత) క్షేత్రగణితసంబంధ
మైన లెక్కకు ఆధారము ౮ అగ్నిహోత్రము,
యజ్ఞసంబంధమైన యగ్ని ౯. కలుగుట, సంభ
వించుట, ఉద్భవము (పృథివి యనునర్థము కాక,
మిగిలిన యర్థములలో వ్యస్తప్రయోగము లేదని
తోఁచెడిని.)

భువిష్నుం. సం వి న్ పుం సముద్రము

భువు. సం విశ (ఊ) (భూ యనుదానియొక్క తత్సమరూపము ఇది సమాసాంతమునందే వచ్చును ఆత్మభువు చిత్తభువు కమలభువు మనోభువు మొ॥) ఉండునది పుట్టునది

భుశుండి. సం వి ఈ స్త్రీ తుదిని ఇనుపగుండు అమర్చినదుడ్డుకఱ్ఱ (శై ని)

భుశుండి. సం వి ఇ ఈ స్త్రీ తోలను చిమ్ము ర్మమయమగు నాయుధవిశేషము

భూ

భూకదంబము. సం వి అ పుం నేలకడిమి కదంబవృక్షభేదము ‡

భూకము. సం వి అ పుం న ౧ రంధ్రము ౨ కాలము వేళ

భూకలము. సం వి అ పుం లొంగనిగుఱ్ఱము పెంకిగుఱ్ఱము దుర్వినీతాశ్వము

భూకశ్యపుఁడు. సం వి అ పుం కృష్ణునితండ్రి యగు వసుదేవుఁడు (త్రి ని)

భూకాకము. సం వి అ పుం ౧ నారాయణపక్షి ౨ కొంగపక్షి ౩ పారావతవిశేషము నీలకపోతము

భూకేశ. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పిశాచి అఁడు పిశాచము

భూకేశము. సం వి అ పుం ౧ వటము మఱ్ఱిచెట్టు ౨ శైవలము నాచు

భూక్షిత్తు. సం వి త్ పుం పంది సూకరము (త్రి ని)

భూగరము. సం వి అ న ఒకవిధమగు విషము

భూగర్తము. సం వి అ పుం గుహ

భూగర్భుఁడు. సం వి అ పుం భవభూతికవి (త్రి ని)

భూగృహము సం వి అ న నేలమాలియ (శర)

భూగోలము. సం వి అ పుం భూమండలము

భూఘనము. సం వి అ పుం శరీరము (శై ని)

భూచ్ఛాయ(ము). సం వి ఆ స ౧ భూమి యొక్కనీడ (ఇదియే రాహువు అనఁబడినది) ౨ చీకటి

భూజ. సం వి ఆ స్త్రీ సీత భూపుత్త్రి)

భూజంతువు. సం వి ఉ పుం ఏనుఁగు

భూజంబువు. సం వి ఉ ఊ పుం గోధూమము ‡

భూజము. సం విశ (అ ఆ అ) భూమియందు బుట్టినది భూమినుండి బయలుదేఱినది వి అ పుం చెట్టు వృక్షము

భూజాని. సం వి ఇ పుం ౧ విష్ణువు ౨ రాజు

భూజుఁడు. సం వి అ పుం ౧ అంగరకుఁడు భూపుత్త్రుఁడు ౨ నరకాసురుఁడు

భూత. సం వి ఆ స్త్రీ కృష్ణపక్షచతుర్దశి

భూతకేశము. సం వి అ పుం జటామాంసి ‡

భూతకేశి. సం వి ఈ స్త్రీ నల్లవావిలి ‡

భూతగెనుసు. మి వి ఒకానొకదుంప

ఆ చేమ కంద గెనుసు చిటిగోసు పెండ్లము

పెనఁగు తెల్లగెనుసు భూతగనుసు లల్లముల్లి

ఖమల్లిగి వెల్లుల్లి గాఁజరయును వెంద

లుగాగఁ గలవు వాంస ౪ ౧౩౧

భూతఘ్నము సం వి అ పుం ౧ భూర్జ వృక్షము ౨ ఉష్ట్రము ఒంటె ౩ వెల్లుల్లి ‡

భూతఘ్ని. సం వి ఈ స్త్రీ తులసి ‡

భూతచతుర్దశి. సం వి ఈ స్త్రీ పూర్ణిమాంత పక్షమున కార్తికబహుళ (కృష్ణపక్ష) చతుర్దశి. (దీనినే యమచతుర్దశి యందురు)

భూతధాత్రి. సం వి ఈ స్త్రీ భూమి

భూతధారిణి. సం వి ఈ స్త్రీ భూమి

భూతనాథుఁడు. సం వి అ పుం శివుఁడు

భూతనాశనము. సం వి అ పుం, ౧ జీడిచెట్టు, భల్లాతకము ‡ ౨ ఆవాలు ౩. రుద్రాక్షము.

భూతనెరిద. మి. వి. వృక్షవిశేషము

సీ బూరుగు కలిగొట్టు భూతపాదిరి కుక్క-
బూరుగ చిటిగొట్టై భూతనెరిద
హంస ౪ ౧౧

భూతపక్షము. సం వి అ పుం కృష్ణపక్షము, భూతములకు అంధకారావృతము గాన ప్రియమగుపక్షము

భూతపత్త్రి. సం వి ఈ స్త్రీ కృష్ణతులసి ‡

భూతపాదిరి. మి వి వృక్షవిశేషము.

సీ బూరుగు కలిగొట్టు భూతపాదిరి కుక్క-
బూరుగ చిటిగొట్టై భూతనెరిద
హంస ౪ ౧౧

భూతపుష్పము. సం వి అ పుం దుండిగము ‡ (వై ని)

భూతపూర్ణిమ. సం వి. ఆ స్త్రీ ఆశ్వయుజమాసమునందలి పూర్ణిమ, ఆశ్వినశుద్ధపూర్ణిమ

భూతపూర్వము. సం విశ (అ ఆ అ) పూర్వమున నున్నది, వెనుకటిది

భూతబలి. సం వి ఇ పుం భూతయజ్ఞము

భూతమాత. సం వి ఋ స్త్రీ గౌరి, పార్వతి

భూతము. సం వి అ పుం, న ౧ చేతనాచేతనవస్తువు, సజీవనిర్జీవపదార్థము ౨ ప్రాణి, జంతువు, ౩ ౦ ౦ ౦ ౦ ౩ ౦ పృథివి, జలము, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశము అను పంచభూతములు, పృథివ్యాదిభూతము ౪ నిజము, యాథార్థ్యము ౫ ౦ కాలము, గడచిన కాలము ౬ ప్రపంచము ౭ క్షేమము, బాగుగానుండుట ౮ అయిదు అనుసంఖ్య. ౯. తగుట, యోగ్యత. పుం. కృష్ణపక్షచతుర్దశి. విశ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అయినది, ఉన్నది ౨ నిజము, సత్యము. ౩ తగినది, యుక్తము. ౪ గడచినది, గతము ౫ ప్రాప్తము, పొందఁబడినది ౬. సమానముగానుండునది, సరియగునది

భూతయజ్ఞము. సం వి అ. పుం భూతములకు బలులువేయుయజ్ఞము, గృహస్థు ప్రతిదినము నాచరింపవలసిన పంచయజ్ఞములలో నొకటి

భూతరాట్టు. సం వి జ్ పుం శివుఁడు.

భూతలోద్భవము. సం వి అ న సీసము, త్రపువు.

భూతవాసము. సం వి అ పుం విభీతకవృక్షము, తాఁడిచెట్టు

భూతవిక్రియ. సం. వి ఆ స్త్రీ ౧ అపస్మారరోగము ౨ భూతావేశము, దయ్యముసోఁకుట

భూతవేశి. సం. వి ఇ స్త్రీ తెల్లవావిలి ‡ (శర

భూతసంచారి. సం. వి న్ పుం దావానలము కార్చిచ్చు.

భూతసంప్లవము. సం వి అ పుం. మహాప్రళయము

భూతసారి. సం వి ఈ స్త్రీ త్రిఫల, కరక తాండ్రయుసిరికలు (వై. ని)

భూతహారము. వి అ. పుం. గుగ్గిలము ‡.

భూతాత్మ(ము). సం వి న్ పుం ౧ గాలి వాయువు. ౨ శరీరము (వై ని) ౩ బ్రహ్మ (కే

భూతాత్ముఁడు. సం వి న్ పుం బ్రహ్మ

భూతారి. సం వి ఇ పుం హింగువు, ఇంగువ

భూతార్థము. సం వి అ పుం నిజము, సత్యము

భూతావాసము. సం వి అ పుం విభీతక తాఁడి ‡

భూతి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧ ఆగుట, ఉండుట ౨ పుట్టుక ౩ క్షేమము, సుఖము, అభివృద్ధి ౪. ఐశ్వర్యము, సంపత్తు ౫ విభూతి, భస్మము ౬. రంగుగీత. (రేఖ) లతో నేనుఁగునకుఁ జేయు అలంకారము. ౭. తపస్సుచేతఁగాని తేక విధుల (ఇంద్రజాలికర్మ) చేతఁగాని సంపాదించదగిన యణిమాద్యష్టశక్తి ౮ కాల్చిన మాంసము (వై ని) పుం వృద్ధియను నోషధి.

భూతికము. సం వి అ న ౧ కర్పూరము ౨ చందనము ౩ కత్తృణము కామంచిగడ్డి సువాసనగలగడ్డి ౪ కట్ఫలము ౫ చిత్రమూలము ‡ ౬ భూకంబము ‡ ౭ యవాని ఓమము ‡

భూతికేలము. సం వి అ పుం గొయ్యి

భూతుఁడు. సం వి అ పుం పుత్త్రుఁడు కొడుకు (శ ర)

భూతులసి. సం వి ఈ స్త్రీ నేలతొళసి
సీ తంగేడుఁ బెట్టబందారి దుండుగ బ్రహ్మదండి భూతుల వెట్టిదండి వాంఽ ౪ ౧౦

భూతేశుఁడు. సం వి అ పుం శివుఁడు

భూతేష్ట. సం వి అ స్త్రీ శుక్లపక్ష చతుర్దశి తిథి (వై ని) ఆశ్వినికృష్ణచతుర్దశి (వాచ)

భూత్తమము. సం వి అ న బంగారము సువర్ణము

భూదారము. సం వి అ పుం పంది వరాహము

భూదేవుఁడు. సం వి అ పుం బ్రాహ్మణుఁడు పుడమివేల్పు

భూధనుఁడు. సం వి అ పుం భూమి ధనముగా గలవాడు రాజు

భూధరము. సం వి అ పుం భూమినిధరించు నది ౧ పర్వతము ౨ ఏడు అనుసంఖ్య

భూధరుఁడు. సం వి అ పుం రాజు

భూధ్రము. సం వి అ పుం పర్వతము

భూనాగము. సం వి అ పుం వానపాము

భూనామ. సం వి న్ స్త్రీ బాలెంతబోళము వలె నెట్టినగు నొకానొకవిధమగు పరిమళించు మన్ను (వై ని)

భూనింబము. సం వి అ పుం నేలవేము ‡ (శ ర)

భూపతి. సం. వి ఇ పుం ౧ రాజు ౨ క్షత్త్రియుఁడు

భూపదము. సం వి అ పుం వృక్షము చెట్టు

భూపది. సం వి స్త్రీ మల్లె ‡

భూపాటలి. సం వి ఈ స్త్రీ నేలకలిగొట్టు ‡ (శ ర)

భూపాల(ళ,ము). సం వి అ పుం ఎనిమిది పురుష రాగములలో నొకటి
సీ భైరవి మాళవి బంగాళ హిందోళ రాగ మంజరియు శ్రీరాగ గౌళ భూపాల లెన్మిది పురుషరాగంబులు హంస ౫ ౧౨౩
సీ భూపాళ గౌళులన్ బురుషరాగాష్టకం బాహిరి లలిత బిలావరులును ప్రబంధ ౯౫

భూపుఁడు. సం వి అ పుం రాజు, ఱేఁడు

భూపుత్త్రి. సం వి ఈ స్త్రీ సీత (శ్రీరాముని భార్య)

భూపుత్త్రుఁడు. సం వి అ పుం ౧ అంగారకుఁడు ౨ నరకాసురుఁడు

భూపూగము. సం వి అ పుం తోఁటపోఁక, ఒకజాతిపోఁక ‡ (శ ర)

భూబదరి. సం వి ఈ స్త్రీ నేలరేను ‡ (శ ర)

భూభుక్కు. సం వి జ్ పుం రాజు, ఱేఁడు

భూభుజుఁడు. సం = భూభుక్కు

భూభృత్తు. సం వి త్ పుం నేలతాల్పు ౧ పర్వతము ౨ రాజు ౩ విష్ణువు

భూమ(ము.) సం వి న్ పుం ౧ సమృద్ధి బాహుళ్యము ౨ ఐశ్వర్యము ధనసంపత్తి న ౧ భూమి ౨ ప్రదేశము (మండలము అని ప్రకృతవ్యవహారము)

భూమి. సం వి ఇ స్త్రీ (కృష్ణోదక్పాండు సంఖ్యాపూర్వక భూమి శబ్దమునకు 'భూమ' అని అకారాన్తరూపమగును ఉదా కృష్ణభూమము ద్విభూమము) ౧ పృథివి, పుడమి, ౨ స్థానము ప్రదేశము ౩ చోటు, జాగా, ౪ యోగుల మనోవస్థాభేదము. ౫ ఒకటి, యను సంఖ్య ౬ (నాటక) నేపథ్యము, వేషము. (అ ని)

భూమిక. సం వి అ స్త్రీ ౧ మాఱువేషము ౨ రచన (శ ర)

భూమికర్కారువు. సం వి ఉ పుం నేల గుమ్మడి ‡ (శ ర)

భూమికూశ్మాండము. సం వి అ పుం విదారి నేలగుమ్మడి ‡

భూమిచంపకము. సం వి అ పుం నేల సంపెంగ ‡ (శ ర)

భూమిజ. సం వి ఆ స్త్రీ సీత

భూమిజంబుక. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ శాకినేరేడు ‡ ౨ నేలనేరేడు ‡ (శ ర)

భూమిజుఁడు. సం వి అ పుం ౧ అంగారకుఁడు ౨ నరకాసురుఁడు (శ ర)

భూమిమయి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ ఛాయాదేవి (వై ని)

భూమిలాభము. సం వి అ పుం ౧ మగణము (వై ని) ౨ భూప్రాప్తి

భూమిస్పృక్కు. సం వి శ్ పుం ౧ వైశ్యుడు కోమటి ౨ మానవుఁడు మర్త్యుఁడు

భూమ్యామలకి. సం వి ఈ స్త్రీ నేలయుసిరిక ‡ (శ ర)

భూయశ్శన్. సం అవ్య తఱచు

భూయస్సు. సం విశే (స్ సీ స్) ౧ బహుళము విస్తారమైనది ౨ పెద్దది ౩ చాల ముఖ్యమైనది ౪ అత్యధికము చాలఁబెద్దది ౫ పెక్కు అనేకము ౬ సంపన్నము నిండియుండునది ౭ తీక్ష్ణమైనది ప్రచండమైనది

భూయిష్ఠము. సం విశే (అ ఆ అ) బహుతరము

భూర్. సం అవ్య ౧ మూఁడు వ్యాహృతులలో నొకటి ౨ క్రిందిలోకములలో నొక లోకము.

భూరి. సం విశే (ఇ) ౧ అధికము ౨ పెద్దది గొప్పది వి ఇ పుం ౧ విష్ణువు ౨ శివుఁడు ౩ ఇంద్రుఁడు ౪ బంగారము

భూరిక్కు. సం = భూరిజము

భూరిగంధ. సం వి ఆ స్త్రీ ఒకానొక గంధద్రవ్యము ‡

భూరిగమము. సం వి అ.పుం గాడిద గార్దభము

భూరిజము. సం వి క్ స్త్రీ భూమి

భూరిఫేన. సం వి ఆ స్త్రీ సంబరేను ‡ (శ ర)

భూరిభాగము. సం విశే (అ ఆ అ) అధికైశ్వర్యము గలది

భూరిమాయము. సం వి అ పుం నక్క సృగాలము

భూరిమాయువు. సం వి ఉ పుం భూరిమాయము

భూరిరసము. సం వి అ పుం చెఱకు ఇక్షువు ‡

భూరిలోహము. సం వి అ పుం కాంస్యము కంచు

భూరిశ్రవసుఁడు. సం = భూరిశ్రవస్సు (శ ర)

భూరిశ్రవస్సు. సం వి స్ పుం ౧ సాత్యకిచేఁ జంపఁబడిన కౌరవపక్షపాతి యగు నొక యోధుఁడు ౨ ఇంద్రుఁడు

భూరుండి. సం వి ఇ స్త్రీ గురుగుచెట్టు

భూరుట్టు. సం వి హ్ పుం వృక్షము చెట్టు

భూరుహము. సం వి అ పుం వృక్షము చెట్టు

భూర్జకంటకుఁడు. సం వి అ పుం ఒకానొక సంకరజాతివాఁడు

శ్లో॥ వ్రాత్యాత్తు జాయతే విప్రా త్పాపాత్మా భూర్జక టకః

భూర్జపత్త్రము. సం వి అ పుం వృక్షవిశేషము

భూర్జము సం వి అ పుం ఒకజాతిచెట్టు [illegible] రావిచెట్టువంటి చెట్టు మృదుత్వక్కు ‡

భూర్ణి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧ భూమి ౨ కాలి (వై ని)

భూలత. సం వి ఆ స్త్రీ మహీలత కించుకము ఎఱ్ఱవానపాము

భూలవణము. సం వి అ న బిడలవణము. (వై ని)

భూవల్లభుఁడు. సం వి అ పుం రాజు, భూపతి

భూవరుఁడు సం వి అ పుం రాజు పుడమిఱేఁడు

భూవల్లూరము. సం వి అ న అహిచ్ఛత్త్రము ఒకానొక విషము

భూశక్రుఁడు. సం. వి అ పుం క్షత్త్రియుఁడు (శై ని)

భూశయము. సం. వి అ పుం నేలఁబఱుండెడి జంతువు, నకులము మొ॥)

భూశ్రవసము. సం వి స్. న వల్మీకము, పుట్ట

భూశ్రవస్సు. సం = భూశ్రవసము

భూష. సం వి అ స్త్రీ ౧ అలంకరించుట ౨ అలంకారము, నగ (ఉదా కర్ణభూష మొ॥)

భూషణచేయు. మి స క్రి స్తోత్రము చేయు

క ఆటుమీఁదట మాయాంగన, తటుకున హరు నకును మ్రొక్కి తత్పార్థివుముం,దట నల్ల మ్మఘను నిడి ప్రస్ఫుటముగ నిట్లను మ మాయ భూషణ చేసెన్ ప్రభు ౧ ౯౯

భూషణము. సం వి అ న ౧ అలంకరించుట ౨ అలంకారము, నగ

భూషించు. ంం స క్రి ౧ అలంకరించు

శా తను కాంతిశ్రీలు దిగ్భూములన్, భూషిం పంగ వరాహ ౧ ౧౪౧

మ ... గ్వాగిపతీసమాఖ్య నఖలవ్యాఖ్యాతి మై యొప్పు నేర్పరి మత్స్వామినివాస మప్పర మహి న్భూషింపము నామోన్నతిన్ హరి ఉ ౫ ౧౯౨ (ఉండెనని భావము)

౨ స్తుతించు, పొగడు

శా పోలు న్స్వర్గపురాముతో నను ము న్భూషింప వేలా ... తేలామంజులము ఏలు న్నానా వ నాగసౌ ... వరాహ ౧౨౩

భూషితము. సం విణ (అ ఆ అ) అలంకరింపఁబడినది

భూష్ణువు. సం విణ (ఉ) ౧ అగునట్టివాఁడు (ఉదా అలంభూష్ణువు = సమర్థుఁడగునట్టి వాఁడు) ౨ ఐశ్వర్యము గోరునట్టివాఁడు

భూసంభవుఁడు. సం వి అ పుం ౧ అంగారకుఁడు ౨ నరకాసురుఁడు

భూసుత. సం వి అ స్త్రీ సీత, భూపుత్త్రి

భూసుతుఁడు. సం వి. అ పుం. ౧. అంగారకుఁడు ౨ నరకాసురుఁడు

భూసురుఁడు. సం. వి. అ పుం. బ్రాహ్మణుఁడు, నేలవేలుపు.

భూస్తృణము. సం వి అ పుం. సువాసనగల ఒకజాతిగడ్డి =(చిప్పగడ్డి అనిశ ర)

భూస్పృక్కు. సం వి శ్ పుం ౧ మర్త్యుఁడు, మనుష్యుఁడు ౨ వైశ్యుఁడు, కోమటి

భూస్పృశుఁడు. సం వి శ్ పుం = భూస్పృక్కు

భూస్వర్గము. సం వి అ పుం మేరుపర్వతము

భృ

భృంగకము. సం వి అ పుం ౧ తుమ్మెద ౨ దూదేకులపిట్ట, రాజవాసనపక్షి

భృంగజ. సం. వి. అ స్త్రీ భార్గియనులత

భృంగజము. సం వి అ న ౧. అగరు ౨ అభ్రకము

భృంగపర్ణిక. సం.వి.అ స్త్రీ చిన్నయేలకుల చెట్టు

భృంగప్రియ. సం. వి. అ స్త్రీ మాధవి, పువ్వుల గురివెంద. ‡

భృంగము. సం వి అ పుం ౧ తుమ్మెద. ౨ పక్షివిశేషము, కూఁకటిమాఁగ పట్టె 3 బంగారపుఁ బాత్ర ౪ గుంటగలిజేరు. ‡ ౫ ౧ అభ్రకము ౨ త్వక్పత్త్రము, ఆకుపత్త్రి

భృంగరాజము. సం వి అ పుం ౧ మార్కవము, గుంటగలిజేరు ‡ ౨ కూఁకటిమాఁగ 3 గండుతుమ్మెద (శ ర)

భృంగరాట్టు. సం వి ట్ పుం ౧. గండుతుమ్మెద, పెద్దతుమ్మెద ౨ గుంటగలిజేరు ‡. 3 ఒకానొకరంగు (శే ని)

భృంగరిటి. సం వి ఇ పుం శివునిపరిచారకులలో నొకఁడు (అంగవికారముగలవాఁడని ప్రసిద్ధి)

భృంగరీటి. సం = భృంగరిటి

భృంగరీటుఁడు. సం. వి అ పుం భృంగి, శివ పరిచారకుఁడు (శై ని)

భృంగరోలము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకజాతి కందిరీఁగ.

భృంగవల్లభము. సం. వి. అ. పుం. ఒకజాతి కదంబము. శ.

భృంగాణము. సం. వి. అ. పుం. నల్లని పెద్ద తేనెటీఁగ. (శై. ని.)

భృంగానంద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యూథిక, మొల్ల. శ.

భృంగాభీష్టము. సం. వి. అ. పుం. మామిడిచెట్టు.

భృంగారము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. బంగారపుఁబాత్ర, బంగారుకుండ. ౨. ఒకమాదిరిపాత్ర, ఝారీ. న. ౧. బంగారము. ౨. లవంగములు.

భృంగారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఝిల్లిక, ఇలకోడి, కీచురాయి.

భృంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆఁడుతుమ్మెద. ౨. ఆఁటివిస, అతివస. పుం. ౧. వట్టిచెట్టు. ౨. శివునిపరిచారకులలో నొకఁడు.

భృంగిదండ. మి. వి. మల్లవిద్యాసంబంధమగు పదిరెండుదండలలో నొకట.

వ. అవ్వీరుండు సమదండ, భృంగిదండ, కుక్కుటపుదండ మొదలుగాఁ గల పదిరెండుదండల యఖండపాండిత్యంబు చెలిని.

పాండు. ౧. ౨౦౬.

వ. గజదండ భృగిదండ వామపార్శ్వభృంగి దక్షిణపార్శ్వభృంగి. మల్లు. ౩. ౬౯.

భృంగిరిటి. సం. = భృంగరిటి.

భృంగిరీటి. సం. = భృంగరిటి.

భృంగీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు.

భృంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విటుఁడు, జారుఁడు.

భృంటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లతావిశేషము, శ్వేతగుంజ. శ.

భృండి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తరంగము, అల.

భృకుంసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్త్రీవేషము వేయుపురుషనటుఁడు, భ్రూకుంసుఁడు.

భృకుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కనుబొమముడి, భ్రూభంగము.

భృగుజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శుక్రుఁడు.

భృగుతనయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శుక్రుఁడు.

భృగునందనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. పరశురాముఁడు. ౨. శుక్రుఁడు.

భృగుపతి. సం. వి. ఇ. పుం. పరశురాముఁడు.

భృగుపాతము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాయశ్చిత్తవిశేషము. (కొండ మీఁదనుండి క్రిందికిపడుట.)

వ. రజస్వలాంభోజినీ దివాసంగమ క్రీడాసంప్రాప్తదురిత ప్రాయశ్చిత్తార్థంబు భృగుపాతం బాచరించినవిధంబునఁ దపనుం డపరగిరిఁ దిరోహితుం డయ్యె.

శేం. పంచ. ౩. ౧౭౪.

భృగువాసరము. సం. వి. అ. పుం. శుక్రవారము.

భృగువు. సం. వి. అ. పుం. ౧. భృగుమహర్షి (ఇతఁడు భృగువంశకర్త). ౨. జమదగ్నిమహర్షి. ౩. శుక్రుఁడు. ౪. కొండచఱియ, పర్వతముపైనుండు చదునైననేల. ౫. శివుఁడు.

భృజ్జకంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రాహ్మణస్త్రీయందు వ్రాత్యబ్రాహ్మణునివలనఁ బుట్టినవాఁడు. (శై. ని.)

భృతకుఁడు. సం. విశే. (అ. తి. ఆ.) కూలిచేసి జీవించువాఁడు, కూలివాఁడు.

భృతము. సం. విశే. (త్రి. అ. ఆ.) ౧. భరింపఁబడినది. ౨. పోషింపఁబడినది. ౩. నిండినది, పూర్ణమైనది.

భృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. భరించుట, మోయుట. ౨. పోషించుట. ౩. కూలి, జీతము. ౪. మూల్యము, వెల.

భృతిభుక్కు. సం. వి. జ్. పుం. కూలికిఁ బనిచేయువాఁడు, కూలివాఁడు.

భృతిభుజుఁడు. సం. = భృతిభుక్కు.

భృత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కూలివాఁడు, కూలికొఱకై పనిచేయువాఁడు.

భృత్తు. సం. విశే. (త్.) ౧. భరించునది, మోయునది. ౨. పోషించునది, ప్రోచునది.

భృత్రిమము. సం విశే (అ ఆ అ) పోషింపఁబడినది
భృత్యా. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పెంచుట పోషించుట ౨ సేవ ౩ కూలివానికిచ్చుసొమ్ము కూలి
భృత్యుఁడు. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ పోషింపఁదగినవాఁడు పోషింపఁబడవలసినవాఁడు పోష్యుఁడు ౨ బంటు
భృథము. సం వి అ పుం తాఁబేలు (శై ని)
భృమలము. సం వి అ న చక్రము పుం ౧ వాయువు ౨ ఒకానొకజాతిపురుగు
భృశము. సం విశే (అ ఆ అ) ఎక్కువ వేలము అత్యర్థము
భృష్టము. సం విశే (అ ఆ అ) వేఁచఁబడినది కాల్చఁబడినది
భృష్టి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧ వేపుడు ౨ పాడవడి (శ ర)

భే

భేకభుక్కు. సం వి జ్ పుం సర్పము పాము (త్రి ని)
భేకభుజము. సం = భేకభుక్కు
భేకము. సం వి అ పుం ౧ కప్ప ౨ మేఘము మబ్బు
భేకి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ ఆఁడుకప్ప వర్షాభ్వ ౨ మండూకపర్ణి †
భేకుఁడు. సం వి అ పుం బ్రాహ్మణస్త్రీయందు నిషాదునివలన పుట్టిన సంకరుఁడు (శై ని) విశే (అ ఆ అ) కాతరుఁడు (శే ని)
భేటకము. సం వి అ పుం కొనుట (శై ని)
భేడము. సం వి అ పుం పొట్టేలు
భేడ్రము. సం వి అ పుం పొట్టేలు
భేత్త. సం విశే (ఋ త్రీ ఋ) ౧ విడఁగొట్టువాఁడు పగులఁగొట్టువాఁడు
భేదకము. సం విశే (అ ఇకా అ) ౧ పగులఁగొట్టునది చీల్చునది విడఁదీయునది ౨ అంతరము చూపునది ౩ విభజించునది స్వరూపము నిరూపించునది ౪ మలశుద్ధిచేయునది విరేచనకారి వి అ పుం విశేషణము
భేదకరుఁడు. సం విశే (అ ఈ అ) విరోధములు పుట్టించువాఁడు కలహములుపుట్టించువాఁడు
భేదదర్శి. సం విశే (న్ నీ న్) పరమాత్మకంటె ప్రపంచకము భిన్నముగా (వేఱుగా) నున్నదని యనుకొనువాఁడు
భేదనము. సం వి అ న ౧ చీల్చుట పగులఁగొట్టుట చింపుట ౨ విడఁదీయుట వేర్పఱుచుట ౩ తారతమ్యము (అంతరము) ఎంచుట ౪ విరోధములు పుట్టించుట కలహము కలిగించుట ౫ ఆంగువు పుం ౧ పంది ౨ పుల్లబచ్చలి † (శ ర) విశే (అ ఆ అ) ౧ పగులఁగొట్టునది విడఁదీయునది ౨ రంధ్రము చేయునది గ్రుచ్చునది ౩ నశింపఁజేయునది చెఱచునది ౪ పరిచ్ఛేదము చేయునది అంతరము చూపునది ౫ విభజించునది స్వరూపము నిరూపించునది ౬ విరేచనముచేయునది మలము విడువఁజేయునది
భేదము. సం వి అ పుం ౧ పగులఁగొట్టుట, చీల్చుట ౨ విఱుగుట పగులుట ౩ పగిలిపోవుట బలవంతముగాఁ బగులుట ౪ విభజనము విభాగము ౫ అంతరము తారతమ్యము ౬ విశేషము (రసభేదము కాలభేదము) ౭ మార్పు ౮ సామదానభేదదండములను చతురుపాయములలో మూఁడవయుపాయము, శత్రుపక్షమునందుఁ బరస్పరవిరోధము పెట్టుట ౯ (వైద్య) మలముపోవుట విరేచనము ౧౦ (న్యాయ) అన్యోన్యాభావము
భేదించు. సం స క్రి ౧ బ్రద్దలుచేయు
క. అవిరళవిషభణిదంష్ట్రలు పవనజావజ్రమయతనువుపైతోలును నో పవ భేదింపఁగ
భార అది ౫ ౧౨౪.
నీ సాత్యకినిటలంబు సాయకిం బొకట భేదించి నెత్తురుజల్లిచేల్ప నతఁడు ఉ హరి ౩ ౫౩.

౨ భేదోపాయముచేత శత్రురియుక్తుని చేయు, వేఱుచేయు

వ ఈయవసరంబున ద్రుపదు భేదించి పాండవుల నుత్సాథింపవలయు

భార ఆది. ౭. ౧౨

వ ద్రుపదుండు పాండవుల విడుచునట్లుగ భేదింత మెండె భార ఆది ౭. ౨౨

క అలుకం బిత్రుసూత్రుతనూజాల భార్యాపతుల సఖులఁ బాట్టలఁ గురుశిష్యుల భ్రాతల భేదించిన ఖలులను గోపెదరు ప్రయ్యఁగ గరపత్రములన్ మార్క ౨. ౯౨

౩ విశేషాకారముతో తెలియు

వ కావున మదీయపరిభవాతిరేకంబునకు నీవుద్రేకించిన జనంబులు మనల భేదింతురు నీకుం బోలినభంగి రహస్యము గాకుండ నరిభంగమ్ము సేయుము భార విరా ౨ ౨౦౨

క తనసుతులు పాండుసుతులని, మనమున భేదింప కతిసమంజసభావంబున

భార ఆది ౫ ౧౬౨

భేదిక. సం. వి అ స్త్రీ నాశనము

భేదితము. సం విణ (అ ఆ అ) భేదింపఁబడినది

భేదిల్లు. సం అ క్రి ౧ బ్రద్దలగు

క పాదంబులు పెట్టుకుఁ దత్పాదపఘనశాఖ విఱిగి బల్లన నుచ్చైర్నాదమున దిక్కు లద్రువఁగ, భేదిల్లె విహంగపతిముఖ భీతి బఱవన్ భార ఆది ౨ ౭౨

క వినుమా భూతం బిట్టిది, యని కలహోపేర్పరిపనములకు వశం, బె నరేంద్ర తదాకృతి గనుఁ, గానివన్ భేదిల్లవలయుఁ గొంకనైనన్

భార శాం ౧ ౯౫

ఉ. కోదని భేదిలన్ నుగవగుల్ బెగడన్

ఉ రా. ౨ ౨౭౭

౨. పెల్లగిల్లు

క. రెండుచేతులఁ జెకలింపఁగఁ బూనుటయును భేదిలకున్నన్ కాశీ ౪ ౩౩

౩ శిరమగు అకారగు.

సీ. మతి పాండునందను లేకపల్నియ కరమనురక్తులు గావునఁ దమలోన నెన్ని భేదిల్లుదురు భార ఆది. ౭ ౨౫

భేదురము. సం వి అ న వజ్రాయుధము,

భేద్యము. సం వి అ న విశేష్యము

విణ (అ ఆ అ) భేదింపఁదగినది

భేనుఁడు. సం వి అ పుం – నక్షత్రరాజు ౧ సూర్యుఁడు ౨. చంద్రుఁడు (శ్రై ని)

భేరము. సం విణ (అ ఆ అ) కాతరము, పిరికి వి అ పుం ఏనుఁగు (కే ని)

భేరి. సం వి ఈ స్త్రీ వాద్యవిశేషము

భేరుండ. సం వి అ స్త్రీ యక్షిణీభేదము

భేరుండము. సం విణ (అ ఆ అ) భయంకరమైనది. వి పుం పక్షివిశేషము (చూ భేరుండము) న చూలు, గర్భము దాల్చుట

భేలనము. సం వి అ న ఈఁదుట (శ్రై ని)

భేల(క)ము. సం వి. అ పుం ౧ పడవ, తెప్ప ౨. చిఱుతపులి (శ్రై ని)

భేలుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పిఱికివాఁడు ౨ అవివేకి, తెలివిలేనివాఁడు ౩ అస్థిరుఁడు, చంచలుఁడు

భేలుకుఁడు. సం వి అ పుం శివుని సేవకుఁడు (శ్రై ని)

భేషజము. సం విణ (అ ఆ అ) ఆరోగ్యకరము, రోగఘ్నము వి అ న మందు, ౧ ఔషధము ౨ రోగనివారకమగు మంత్రము ౩ సుధ ౪. జలము (కే ని)

భేషజాంగము. సం వి అ న మందు పుచ్చుకొనినతరువాతఁ దినెడువస్తువు, అనుపానము

భై

భైక్షజీవిక. సం వి అ స్త్రీ భిక్షాన్నము పెట్టుకొని బ్రదుకుట

భైక్షము. సం వి అ పుం భిక్షాన్నము, భిక్ష దొరకినయన్నము (శ్రై ని)

క్షవము. సం వి అ న ౧ భిక్షుసమూహము యాచకసమూహము ౨ సన్యాసిసమూహము

క్షుకము. సం వి అ న ౧ భిక్షుసమూహము యాచకులసమూహము ౨ సన్యాసిసమూహము

క్ష్యము. సం వి అ న భిక్షాన్నము భిక్షచే దొరకినయన్నము

మరథి. సం వి ఈ స్త్రీ ప్రాణులకు భయము నుకలుగఁజేయు డెబ్బదియేడవ సంవత్సర ప ఎడవమాసము నాఁటి ఎడవరాత్రి

శ్లో యా స ప్తస ప్తతి మే వర్షే మాసి చ స ప్తమే స ప్తమీ ప్రా ణినాం ఘోరా రాత్రి ర్భై మరథీ హి సా (వై ని)

మి సం వి ఈ స్త్రీ ౧ దమయంతి (ఈమె భీమునికూఁతురు నలునిభార్య గమయన్తికిఁ దండ్రి ననుసరించి వచ్చినపేరు)

రవమతము. సం వి అ న ఖలీనవిశేషము వ భైరవమతంబు భారంగి లంగిణి మొదలగు ఖలీనంబులు ఉ వారి ౪ ౨౧౩

రవము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ భయం కరమైనది తెలుపు పుట్టించునది ౨ దుఃఖకరము విచారకరము ౩ భైరవసంబంధమైనది ౪ భయానకరసము గలది వి అ పుం శివావతారము (ఈ యవతారమున సెనిమిదివిధముల రూపములు గణింపఁబడినవి అష్టభైరవులు) ౨ భయానకరసము ౩ భయము తెలుపు ౪ (సంగీత)రాగవిశేషము (ఇది భైరవరాగము భయానకరసము నుద్రేకింపఁజేయును)

సీ భైరవ శ్రీరాగ బంగాళ హిందోళ మాళవులను రాగమంజరియును ప్రబంధ ౯౭౨

౫ ఓ కాశీకపర్వతము (వై ని)

వి అ న భయము, తెలుపు

రవయాతన. సం వి అ స్త్రీ కాశిలో మృతులగువారు పరమాత్మలో నైక్యమగుటకై (ముక్తిచెందుటకై) భైరవుఁడాచనిపోయిన వారికిఁ గలిగించు శుద్ధిహేతువు పవిత్రతా దాయకమగు బాధావిశేషము భైరవుఁడు పెట్టు యాతన

భైరవి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ దుర్గాదేవి (దుర్గ యొక్క యవతారభేదము) ౨ దుర్గామహోత్సవములయందు దుర్గాదేవికిఁ బ్రతినిధిగానుండు పండ్రెండేండ్లబాలిక

౩ ఎనిమిది పురుషరాగములలో నొకటి

సీ భైరవి మాళవి బంగాళ హిందోళ రాగ మంజరియు శ్రీరాగ గౌళ భూపాళ లెన్మిది పురుషరాగంబులు వాంస ౫ ౧౨౩

భైరవుఁడు. సం వి అ పుం ౧ శివుఁడు ౨ శివగణాధిపులలో నొకఁడు

విణ భయానకరసము గలవాఁడు (శ ర)

భైషజము. సం వి అ న మందు ఔషధము పుం లావకపక్షి పూరెడుపిట్ట

భైషజ్యము. సం వి అ న ౧ మందు ఔషధము ౨ (రోగము) మాన్పుట కుదుర్చుట

భైష్మకి. సం వి ఈ స్త్రీ రుక్మిణి విదర్భదేశాధిపతి యగు భీష్మకుని కూఁతురు

భో

భోక్త సం విణ (బు త్రీ బు) ౧ భుజించువాఁడు తినువాఁడు ౨ ఉపయోగపఱచువాఁడు ౩ అనుభవించువాఁడు ౪ రక్షించువాఁడు శాసించువాఁడు పాలించువాఁడు

భోగకరము. సం విణ (అ ఈ అ) భోగము గలిగించునది ఆనందకరము

భోగగృహము సం వి అ న రాణివాసగృహము పడకిల్లు (శ ర)

భోగదేహము. సం వి అ పుం చనిపోయినవాఁడు తత్కర్మానుసారముగా ననుభవింపవలసిన సుఖదుఃఖములను అనుభవింపఁ దాల్చిన సూక్ష్మశరీరము, స్వర్గనరకభోగార్థమై యేర్పడిన సూక్ష్మశరీరము

భోగపాలుఁడు. సం వి అ పుం అశ్వరక్షకుఁడు, గుఱ్ఱములఁ గాచువాఁడు

భోగపిశాచిక. సం వి అ స్త్రీ ఆఁకలి

భోగభూమి. సం వి ఇ స్త్రీ భారతవర్షాతిరిక్తవర్షము

భోగము. సం వి అ పుం ౧ తినుట తిండి ౨ సుఖదుఃఖాదుల భుక్తి ఫలము చెందుట ౩ సుఖము ౪ దుఃఖము ౫ పరిపాలన ఏలుట ౬ భోజనము ౭ రవ్యాదులరాశిగతికాలము ౮ ఫణము పడగ ౯ ధనము ౧౦ రత్నము ౧౧ వెలయాలికిచ్చెడి ధనము ౧౨ సర్పశరీరము ౧౩ రాజ్యము ౧౪ కాటిల్యము (శే ని వై ని)

భోగవతి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ పాతాళగంగ ౨ పాతాళలోకములోని ఒకనగరి విణ భోగముకలది

భోగావలి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ స్తోత్రపాఠకులస్తుతిగ్రంథము ౨ నాగపురి

భోగి. సం విణ (న్ నీ న్) ౧ (ఫలము) అనుభవించువాఁడు సుఖమనుభవించువాఁడు ౨ వంపులుగలది ౩ పడగలుగలది ౪ భోగాయత్తమైనది ౫ ధనవంతము వి న్ పుం ౧ సర్పము పాము ౨ రాజు ౩ భోగనిరతుఁడు ౪ మంగలి ౫ గ్రామాధికారి ౬ ఆశ్లేషానక్షత్రము

భోగించు. సం క్రి అనుభవించు
మ ధరతుఁ ఒటము గట రిత్రియగు భూభాగంబు భోగించిన్ భా ర అయో ౪౯ గి ఇ కిఁ యణ్య ౨ భోగి ౨ వేఁగుచెమ్మ మర్క ౨ ౦౨

భోగికాంతుఁడు. వి అ పుం వాయువు

భోగికుఁడు. స వి అ పుం గుఱ్ఱపువాఁడు అశ్వరక్షకుఁడు

భోగిని. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ మహిషి కాని (పట్టాభిషిక్తురాలు కాని) రాజభార్య ౨ భోగముది ౩ ఆఁడుఁబాము (శ ర)

భోగిభు(జము)క్కు. సం వి క్ పుం ౧ నకులము ముంగిస ౨ నెమలి, మయూరము

భోగివల్లభము. సం వి అ పుం చందనవృక్షము.

భోగీంద్రుఁడు. సం వి అ పుం ౧ శేషుఁడు ౨ వాసుకి

భోగీశుఁడు. సం వి అ పుం ౧ శేషుఁడు ౨ వాసుకి

భోగ్యము. సం విణ (అ ఆ అ) అనుభవింపఁదగినది వి అ న ౧ ధనము ౨ ధాన్యము

భోజకుఁడు. సం విణ (అ కా అ) ౧ తినిపించువాఁడు భోజనముపెట్టువాఁడు పోషించువాఁడు ౨ తినువాఁడు భుజించువాఁడు

భోజనము. సం వి అ న ౧ తినుట అన్నము తినుట ౨ అన్నము ఆహారము ౩ అన్నము పెట్టుట ౪ అనుభవించుట ౫ ఐశ్వర్యము కలిమి ధనము

భోజనీయము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ తినఁదగినది భక్ష్యము ౨ అన్నము వి అ న ఆక్షీభము సముద్రపుటుప్పు (శే ని వై ని)

భోజనుఁడు. సం విణ (అ ఈ అ) భోజనముపెట్టువాఁడు పోషించువాఁడు తినుటకిచ్చువాఁడు

భోజపతి. సం వి అ పుం ౧ భోజమహారాజు (చూ భోజుఁడు) ౨ కంసుఁడు

భోజపురము. సం ౧ అ న మధురానగరము ౨ భోజపురియాత్రాదండి సంరంభముల అము ౫ ౫౨

భోజము. సం వి అ పుం దేశవిశేషము భోజదేశము

భోజయిత. సం విణ (ఋ త్రీ ఋ) భుజింపఁజేయువాఁడు అన్నపెట్టువాఁడు

భోజరాజు. సం వి అ పుం భోజుఁడనురాజు భోజదేశాధిపతి

భోజుఁడు. సం వి అ పుం ౧ ధారానగరాధిపతి యగు భోజుఁడు, మాళవాధీశ్వరుఁడగు భోజరాజు (ఇతఁడు సంస్కృతవిద్యాభిమానియు సరస్వతీకంఠాభరణాది బహుగ్రంథకర్తయు ననియుఁగూడ యూహింపఁబడినది) ౨ విదర్భరాజు ౩ విధవయగు క్షత్రియస్త్రీకి పుట్టినవాఁడు క్షత్రియగోళకుఁడు

భోజ్యము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ తినఁదగినది (మా వో జ్యము) ౨ భక్షపఱచుకొనఁదగినది ఫల మనుభవింపఁదగినది ౩ భోగింపఁదగినది

భోజ్యసంభవము. సం వి అ పుం శరీరము యొక్క భోజ్యముచేఁ బుట్టిన ప్రధానరస ధాతువు

భోటము. సం వి అ పుం భోటదేశము

భోలము. సం వి అ పుం పెద్దపులి (శే ని)

భోళి. సం వి అ పుం ఉష్ట్రము ఒంటె

భోషాణము. వి పెద్దపెట్టె (శ ర)

భౌ

భౌతి. సం వి ఈ స్త్రీ రాత్రి

భౌతికము. సం వి అ న ముత్తెము
విణ భూతసంబంధమైనది

భౌమదినము. సం వి అ న మంగళవారము

భౌమనుఁడు. సం వి అ పుం విశ్వకర్మ దేవతాశిల్పి

భౌమము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ భూసంబంధమైనది ౨ భూమియందున్నది భూప్రదేశమునందున్నది ౩ పార్థివము మంటితోఁ జేయఁబడినది

భౌమరత్నము. సం వి అ న ప్రవాళము పగడము

భౌముఁడు. సం వి అ పుం ౧ అంగారకుఁడు ౨ నరకాసురుఁడు

భౌరికుఁడు. సం వి అ పుం రాజధనాగారమునందు బంగారముపై నేర్పఱుపఁబడిన యధికారి బ సమతిలమను పేరుగల ఒకానొక దేశము (శే ని)

భౌవాదికము. సం విణ (అ ఈ అ) భూ మొదలుగాఁగల ధాతువులగణమునకుఁ జెందినది భ్వాదిగణ సంబంధమైనది

భ్ర

భ్రంశనము. సం విణ (అ ఈ అ) జాఱునది క్రిందునకుఁ బడునది
వి అ న ౧ జాఱుట పడుట పతనము

భ్రంశము. సం వి అ పుం ౧ తగ్గిపోవుట, వీడుట క్రిందునకు జాఱుట పతనము, పడుట ౨ క్షీణించుట తగ్గుట ౩ పాటు నాశము, చెడుట ౪ పాఱిపోవుట, పలాయనము

భ్రంశి. సం విణ (న్ నీ న్) ౧ జాఱునది, క్రిందునకుఁ బడునది కూలునది ౨ క్షీణించునది తగ్గునది ౩ నశింపఁజేయునది ధ్వంసము చేయునది చెఱుచునది

భ్రంశితము. సం విణ (అ ఆ అ) త్రోసివేయఁబడినది

భ్రకుంచుఁడు. సం వి అ పుం క్షత్రియుని వలన ఝల్లియను శూద్రజాతి స్త్రీయందు పుట్టినవాఁడు (శై ని)

భ్రకుంసుఁడు. సం వి అ పుం స్త్రీవేషము ధరించు నటుఁడు

భ్రక్షము. సం వి అ పుం తనతప్పును మఱుఁగుపుచ్చుట (శ ర)

భ్రజ్జనము. సం వి అ న ౧ వేఁచుట ౨ కాల్చుట

భ్రమంతము. సం వి అ పుం చిన్నయిల్లు గుడిసె (శై ని)

భ్రమ(ము). సం వి అ పుం (ఇది చరిత్రాదులలోనిది) ౧ తిరుగుట చలనము
క. తనరెఁ బలిభుక్తతులు నిండిన గ్రామశ్రీల
కటితటీనీలము లగుటం గనియెదృణగ్రాహిత
నవఁ గొనుకనవులఁ జైత్యతరుల గూండ్లిడు
భ్రమలన్ ఆము ౪ ౧౩౨ ('భ్రమలన్,' వావిళ్లప్రతిపా 'భ్రమణన్' వేదము, ప్రాతఁ ప్రతిపా)
శా. చేరం బోటొకరెండుఁ గానకె భ్రమం జె
ఱ్ఱేదుభృంగావళిన్ హరి పూ ౭ ౧౧౪
౨ చుట్టుదిరుగుట గుండ్రముగా దిరుగుట. ౩ సుడి ౪ తిరుగలి ౫ భ్రాంతి భిన్నముగా గ్రహించుట
గీ. ౦౦నఁబడు లేక విఱియు నాకాశవర్ణ భాతి
సజాగరభ్రాంతి భ్రమలఁ బెట్టు
వా రా ౧ ౫౯

ఉ. నీరుపోవు త్రోవ 2 కామవిషయకమగు కోరిక, వాంఛ

ఉ. నీటం జూచినన్, బుబ్బిలు కానికైన భ్రమపుట్టుఁగదే భువనైకమోహినీ.

ఉ రా ౪ ౧౯౬

భ్రమణము. సం వి అ న ౧ తిరుగుట, తిరుగుడు –౨ చలనము, కదలిక, స్థైర్యములేమి, వడఁకు

భ్రమణి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ జలగ –౨ క్రీడా విశేషము 3 (ప్రభువుయొక్క) ఒకవిధమగు ఆట (చుట్టు తిరుగునది)

భ్రమత్. సం శత్ర తిరుగుచున్న, సంచరించుచున్న

భ్రమత్కుటి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ ఒకరకము గొడుగు, తృణాదినిర్మిత ఛత్త్రము (వాచ)

భ్రమరకము. సం వి అ పుం ౧ ముంగురుల, అలకము, –౨ సుడి పుం వ ౧ ముంగురులు, అలకము, –౨ ధ్వనిచేయు బొంగరము

భ్రమరప్రియము. సం వి అ పుం ౧ ఒకరకము కడిమిచెట్టు

భ్రమరము. సం వి అ పుం ౧ తుమ్మెద గండుతుమ్మెద –౨ కుఁలాలచక్రము, కుమ్మరి సారె 3 (నాట్య) అభినయ హస్తభేదము విణ (అ అ అ) కాముకము (శ ని)

భ్రమరవిలసితీ. సం. వి అ న, స్త్రీ (ఛందః) వృత్తభేదము

భ్రమరవిలసితీ. సం వి అ న (ఛందః)వృత్తభేదము

శ్లో మోగో నౌగో భ్రమరవిలసితా (వాచ)

భ్రమరవిలసితము ఏయఁగ్రింం శారయి మగణ భనల్యా యొక్కం దవ్వలను సెలకొనన్, మాయాతీతా భ్రమరవిలసితం, బై యొప్పం దక్కయతుల నిలుమన్

ఈ అప్ప ౪ –౨౧౫ పా

భ్రమరాతిథి. సం వి ఇ పుం చంపకవృక్షము, సంపెంగచెట్టు

భ్రమరానందము. సం వి అ పుం ౧ వకుళవృక్షము, పొగడచెట్టు –౨ అతిముక్తలతా పువ్వులగురివింద ‡

భ్రమరి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ ఆఁడుతుమ్మెద –౨ లక్క

భ్రమరించు. సం అ క్రి భ్రమణముచేయు, తిరుగు

చ షట్పదములు పుష్ప గుచ్ఛములపై భ్రమరింపవు పారిజా ౧ ౬౯

భ్రమరుఁడు. సం విణ (అ అ అ) కాముకుఁడు విటుఁడు

భ్రమరేష్టము. సం వి అ పుం ౧. శ్యోనాకము ‡ –౨ భార్గి గంటుబరంగి ‡ ౩ మా ఎం చెట్టు ౪ నగొడు ... (శ ని)

భ్రమరోత్సవ. సం వి అ స్త్రీ మాధవి, పువ్వుల గురివింద ‡

భ్రమాసక్తుఁడు. సం విణ (అ అ అ) కత్తుల బాగుచేయువాఁడు, కత్తులు సానపట్టువాఁడు

భ్రమి. సం విణ (న్ నీ న) తిరుగునది వి ఇ స్త్రీ తిరుగుడు

భ్రమి(యి)ంచు. స అ క్రి ౧ తిరుగు, ౨ భ్రమించు

మ సకలక్షేత్ర ఖాన ధూళి నీటు నీసంసారక్రమ... వికలస్వాంతుఁడనై భ్రమించి ... సిద్ధాంచితన్

వా ౯ –౨ –౨

ఉ ... భ్రమ ... ౯ ... వెలు ... లనఁగ

ఉ రా ౧ ౧౬౬

చ ... భ్రమించి ప... నను వృక్షగాను వసు –౨ ౪

స క్రి అళ పెట్టు, భ్రమపెట్టు

ఉ చన్నుల నిక్కు దప్పెఁ గచసంతతిపై నెరసూపెఁ జెక్కులం, జెన్ను దొలంగె మోవి ఱిగి చిన్నఁదనంబు వహించె మోమునం బ్రన్నదనంబు జార రతిపైఁ దెనువుక్కు, ప్రసక్క మిండలన్, మిన్నక మాటనేర్పుల భ్రమించు ననుం గని నవ్వరే జనుల్.

జాహ్నవి ౪. ౫౫

గీ నీకు నా నీకు నానంచు నెమకి నెమకి, మగుడ
లను వారి భ్రమయించి మోసపుచ్చుc, బళ్ళ
తోడఁ దెత్తి యెంత పాపబుద్ధి, పట్టణములోఁ
దగుల్చి రిపండకాcడు క్రీడా ౯౯
ద్వి కూcతు నిచ్చెద నని కోదండ మెక్కటి,
భ్రాంతిగా సెప మిడి భ్రమియించె మనల
రం రా బాల ౩౩ పా ౧౯ పం.

భ్రశిమ. సం వి స్ పుం తీవ్రత, ఉరవడి

భ్రష్టము. సం విణ (అ ఆ అ) జాఱినది.

భ్రష్టు(cడు). సం విణ (అ ఆ అ) (ఇది వృద్ధాది) ౧ చెడినవాcడు
సీ ఎరికింపcగా మతిభ్రష్టు గాక
భాగ 3 ౪౩౭
౨ ౼౫ చేయcబడినవాcడు
క తళ్కు_ము నిగులc గమ్యత, పక్కణవర్గ
గులc దొల్లి భ్రష్టగు విప్రుcడు
ఆము ౪ ౨౦౦

భ్రా

భ్రాంతము. సం విణ (అ ఆ అ) తిరిగినది,
భ్రాంతనొందినది వి అ పుం ౧ మత్తగజము
మదపుటేనుcగు ౨ ఉన్మత్తగుత్తూరము ౩
న ౧ సంచరించుట, తిరుగుట ౨ అధరోష్ఠ
మునcబియు చుంబనము
సీ చెవుల నిని త్తoబు చెక్కుల స్ఫుటతంబు
నధరోష్ఠమున భ్రాంతమైగి
పాంచ ౫ ౧౪౮

భ్రాంతి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧ తిరుగుట ౨ పొర
పాటు, భ్రాంతి, తప్పుడభిప్రాయము ౩ ఒక కా
వ్యాలంకారము, భ్రాంతిమదలంకారము
౪ కోరిక, వాంఛ
ఆ భ్రాంతి నడుగుచోటc బ్రాణంబులేనిని,
నిచ్చువాcడు దాcపc డిచ్చుc గాని
భాగ ౬ ౩౫౮

భ్రాంతిపడు. మి అ క్రి భ్రమcజెందు
(చూ భ్రాంతిపఱచు.)

భ్రాంతిపఱచు. మి స క్రి భ్రాంతిపడcజేయు,
భ్రమయించు
గీ, మృగులపదనాహతి నొకింత గదలియాడు,
పల్లవముమాటునను దోcచు మొల్లమొగ్గ,

చాలగతిc బల్కుబడి కొలిచాటునc గనc,
బడుచు నింతిపల్వరుస కభ్రాంతిపఱచు,
ప్రభా. ౨ ౬౨.

భ్రాజకము. సం విణ (అ. జి కా. అ) ప్రకా
శించునది వి అ న. పైత్యము, పిత్తము

భ్రాజథువు. సం వి ఉ పుం ౧ ప్రకాశము,
తళతళమను కాంతి ౨ అందము, సౌందర్యము.

భ్రాజనము. సం వి అ న. ప్రకాశించుట

భ్రాజము. సం. వి అ న (వేద) సామభేదము
పుం బ భ్రాజము లను శ్లోకములు.

భ్రాజితము. సం విణ (అ ఆ. అ) ప్రకాశము
నొందినది

భ్రాజిల్లు(ట). సం అ క్రి ప్రకాశించు.
ద్వి ఒ సవని శరణన్న భ్రాజిల్లు బుద్ధి.
బస పు ౧ ౧౦౧ పం.
క తొమ్మిది గవనులు గల్గుపురమ్మున సతతంబు
నాత్మ భ్రాజిలుచుండున్ ప్రబోధ ౩ ౧౩.

భ్రాజిష్ణువు. సం విణ (ఉ) ప్రకాశించునది,
దేదీప్యమానము, మిగులc బ్రకాశించునది.

భ్రాత. సం వి ఋ పుం తోcబుట్టువు, సోద
రుcడు బ సోదరియును సోదరుcడును, సోదరీ
సోదరులు

భ్రాతుష్పుత్రుcడు. సం వి అ. పుం భ్రాతృ
పుత్రుcడు, సోదరునికొడుకు

భ్రాతృగంధి. సం విణ (ఇ) సోదరనామ
మాత్రము గలవాcడు, పేరునకు మాత్రము
సోదరుcడైనవాcడు

భ్రాతృత్వము. సం వి అ న సోదరభావము.

భ్రాతృద్వితీయ. సం వి అ స్త్రీ. కార్తిక శుద్ధ
ద్వితీయ, యమద్వితీయ (ఆదినమునc దోcబు
ట్టువు లగు ఆcడువాండ్రు తమ సోదరులను
తమయింటికిc బిలిచి వారికి విందులుచేసి వా
రిచ్చిన కానుకలు గ్రహింతురు మున్ను యమున
తన సోదరుcడగు యమునిని ఆ తిథినాcడు తన
యింటికిc బిలిచి విందు చేసి యతcడిచ్చినబహు
మానములు పుచ్చుకొనెనట ఆ సంప్రదాయము
ననుసరించియే యాతిథికి భ్రాతృద్వితీయ యను
పేరు గలిగెను దీనికి యమద్వితీయ యనియుc
బేరుగలదు)

[illegible]. సం వి అ పుం సోదరుని కొడుకు

భ్రాతృవల్లభుఁడు. సం విణ (భ్రా అ) తోడఁబుట్టువులు గలవాఁడు సోదరులు కలవాఁడు

భ్రాతృవ్యుఁడు. సం వి అ పుం ౧ సోదరుని కొడుకు ౨ శత్రువు పగవాఁడు

భ్రాత్రీయుఁడు సం వి అ పుం భ్రాతృజుఁడు సోదరునికొడుకు

భ్రాత్రము. సం వి అ పుం [illegible] (వై వి)

భ్రామకము సం విణ (అ మికా అ) ౧ త్రిప్పునది చుట్టుత్రిప్పునది ౨ భ్రాంతిపెట్టునది వ్యాకులపఱుచునది తప్పు తోవఁ దిప్పునది ౩ మోసపుచ్చునది మాయ చేయునది వి అ పుం ౧ తిరుగుడుపువ్వు ౨ సూదంటురాయి అయస్కాంతము ౩ నక్క వంచకము

భ్రామరము సం విణ (అ ఈ అ) తుమ్మెద సంబంధమైనది వి అ పుం న సూదంటురాయి అయస్కాంతము న ౧ అపస్మార రోగము మూర్ఛారోగము ౨ తేనె మధువు ౩ రతిసంబంధమగు బంధవిశేషము

భ్రామరి. సం విణ (న్ రా న్) అపస్మార రోగము గలది మూర్ఛగలది
వి ఈ స్త్రీ దుర్గాదేవి

భ్రాష్ట్రమింధుఁడు. సం విణ (అ ఈ అ) వేఁచెడివాఁడు కాల్చెడివాఁడు

భ్రాష్ట్రము. సం వి అ పుం మంగలము వేపుడు చట్టి పుం ౨ ద్యుతి కాంతి ౩ ఆకాశము

భు

భ్రుకుంసుఁడు. సం వి అ పుం స్త్రీవేషమును ధరించునటుఁడు

భ్రుకుటము. సం వి అ పుం [illegible] (వై వి)

భ్రుకుటి. సం [illegible] ఈ స్త్రీ (కను)బొమముడి

భ్రూ

భ్రూకుంసుఁడు. సం [illegible]

భ్రూకుటి. సం [illegible] భ్రుకుటి

భ్రూక్షేపము. సం వి [illegible]

భ్రూచాపము. సం వి అ న భ్రూలతము కనుబొమ [illegible]

భ్రూణ. సం వి ఆ స్త్రీ [illegible] (క ర)

భ్రూణఘ్నుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) గర్భమును జెఱఁగొట్టువాఁడు కడుపుదించువాఁడు

భ్రూణము. సం వి అ పుం ౧ గర్భము ౨ బిడ్డ

భ్రూణహా. సం వి న్ పుం భ్రూణ(గర్భ)హత్య చేసినవాఁడు

క. గురుతల్పగు భ్రూణహాను నరేంద్రవిద్వేషిక
బ్రాహ్మణ్యు నిఁ దెలుపన్

భార శాం ౨ [illegible],

భ్రూణహత్య. సం వి ఆ స్త్రీ భ్రూణమును జంపుట కడుపు దింపుట

భ్రూణి. సం వి ఇ స్త్రీ నీటికాలువ (వై వి)

భ్రూణుఁడు సం వి అ పుం ౧ శ్రోత్రియ బ్రాహ్మణుఁడు వేదాధ్యయనము చేసిన బ్రాహ్మణుఁడు (వై వి) ౨ యతి ౩ బ్రాహ్మణమాత్రుఁడు ౪ ఆర్యుఁడు పూజ్యుఁడు (వై వి

భ్రూబంధము. సం వి అ పుం [illegible] చేయుట

భ్రూభంగము. సం వి అ పుం కనుబొమముడి

భ్రూభేదము. సం వి అ పుం కనుబొమముడి

భ్రూమండలము. సం వి అ న ధనురాకారముగానుండు భ్రూలత విల్లువలెనుండు కనుబొమ

భ్రూవు. సం వి ఊ స్త్రీ కనుబొమ్మ

భ్రే

భ్రేణుఁడు. సం వి అ పుం ఒకానొక సంకర జాతివాఁడు (వై వి

భ్రేషము. సం వి అ పుం [illegible]